GLOSSARIUM

AD

SCRIPTORES

MEDIÆ ET INFIMÆ

LATINITATIS,

TOMUS QUARTUS.

L—O.

GLOSSARIUM
AD
SCRIPTORES
MEDIÆ ET INFIMÆ
LATINITATIS,
AUCTORE

CAROLO DUFRESNE, DOMINO DU CANGE,
Regi à Consiliis, & Franciæ apud Ambianos Quæstore.

EDITIO NOVA LOCUPLETIOR ET AUCTIOR,

OPERA ET STUDIO MONACHORUM ORDINIS S. BENEDICTI, e Congregatione Sancti Mauri.

TOMUS QUARTUS.

VENETIIS,
APUD SEBASTIANUM COLETI.
MDCCXXXIX.
SUPERIORUM PERMISSU, AC PRIVILEGIO.

GLOSSARIUM
AD SCRIPTORES
MEDIÆ ET INFIMÆ
LATINITATIS.

L Littera numeralis, quæ 50. denotat, unde versus:

Quinquies L. denos numero designat habendos.

Eidem literæ si recta linea superaddatur, 50. millia significat.

L. *in superscriptione cantilenæ, levare lætatur.* Ita Notkerus Balbulus Opuscu. *Quid singulæ literæ significent in superscript. cantilena.* Vide *A.*

Λ Græcum pro L. occurrit in aliquot vett. Inscript. 98. 2. 793. 5. 741. 9.

LABANDAGO. Lucifer Calaritanus lib. Moriendum esse pro Dei Filio pag. 337. *Nihil refert ... an securi caput auferas, an ad palum me, an ad crucem alliges, igne torreas, an vivum humo condas, saxo præcipites, an in maria mergas. Labandagine magnis viribus conatus uno vastissimo ictu longe à me meum caput excutias, &c.* Ubi Tillius Meldensis Episcopus: *Dictio barbara, pro forma quadam instrumenti, quod in ducebatur: unde etiam apud nos illud, quo balistæ tenduntur, vocatur Bendage.* Sed vocis Gallicæ istius alia est originatio, de qua in *Benda*. Quid si legas, *an à pendigine*, i. e. à reliquo corpore: est enim *pendigo* idem quod πῆγμα, compago, ita ut bifariam hic sumi possit id vocabuli, vel pro machina lignea, seu tabulato, quod πῆγμα etiam Græci vocant, à quo caput longius excutiatur: vel pro ipsa reliqui corporis compactione, à qua caput evellatur: (quemadmodum catapulta *tortilibus nervis*, ut est apud Ammianum lib. 25.) qua postrema notione *Pendiginem* interpretatur Salmasius apud Arnobium lib. 6. *O utinam liceret in simulacri alicujus medias introire Pendigines: immo utinam liceret Olympiacos illos & Capitolinos Joves deducere.... in membra solutos, omnesque illas partes, quibus summa concluditur corporum, discretas ac singulas contueri.* Gariopontus lib. 5. Passionarii cap. 23. Pendiginem strictius interpretatur, ubi de apostemate: *Si vero non dissolutum & solutum videris apostema factum, id est, quod non facile possit adhærere, fit enim per nimiam suppurationem, quando cutis ipsi ut pannus contritus nimium succum vivacem emittit, & dicitur colpus, id est, quasi sinus quidam pendens intus, non in suo tempore sectus ... tunc debemus mulsa lavare aquata, ut Pendiginem vel colpum ipsum purges, &c.* Infra: *Ideoque utilissima sunt talia ad paracolesin, vel Pendigium, vel aliorum vulnerum.* Qua notione vocem usurpasse videtur Vegetius lib. 2. Artis veterin. capit 44. *Quod si jumento scapulæ fuerint dissolutæ, diligenter inspicias, ne quas inter nervos & commissuras Pendigines faciat.* Ad priorem significationem referri potest locus iste ex Paulo Warnefrido lib. 5. de Gest. Longobardor. cap. 8. *Jussu Imperatorum caput ejus abscissum est, atque in belli machina, quam Petrariam vocant, in urbem projectum est.* Matth. Silvatic. *Pendigo, id est colopus vulneris.* Vide *A pendice cedri.*

¶ LABANDRIA, *Ad lavandum data*, in Vocabulario Sussannæi & in Amalthea. Melius *Lavandria*. Vide *Lavanderius*.

LABARUM, Signum militare Romanorum, pensile, ex panno aut serico confectum, fimbriis ac aliis ornamentis instructum, & transversario antennæ specie ligno affixum à suprema conti parte pendens. Glossæ MSS. *Labarus, lata lancea, vel vexillum.* Glossæ Isonis: *Labarum, vexillum vel frenum.* Id vero non nuperum, & Constantini dumtaxat ævo cognitum, quo appellationem ejusmodi vexilli tum primum apud Scriptores constat reperiri; sed & Republica stante & sub Imperatoribus Romanis, ut in nummis Consulum & Imperatorum passim videre est: quod quidem velum, *siparum vexillorum* vocat Tertullianus in Apologetico. Ita porro appellatur præsertim sub Constantino vexillum, in quo Christianus factus, Christi monogramma describi curavit: quod quidem τῶν ἄλλων τιμιώτερον, *ceteris pretiosius ac sanctius* haberi, Imperatorem semper præcedente, & à militibus adorari, & in prœliis à fortioribus exercitus militibus ambiri & stipari præcepit, ut habent auctor Vitæ Constantini libr. 2. capit. 8. & Sozomenus libr. 1. capit. 4. quos quidem milites eos esse plerique autumant, quos *Præpositus Laborum* vocat Codex Theodosianus. Nam quod *Labarum* Ambrosius libr. 6. Epistol. 29. Prudentius libr. 1. contra Symmachum, & alii, *Laborum* vocant Sozomenus loco citato, veteres Glossæ apud Turnebum libr. 15. cap. 16. Acta secundæ Synodi Nicenæ, Althelmus de Laud. virginit. &c.

Sed unde utraque hæc nomenclatura ortum habeat, multa multi hariolati sunt, nec quicquam certi aut sani tradidere. Hos consule, si lubet, & quod de Labaro scribi potest, in iis inspice, ne aliorum dicta hic congeram, Turnebum loco laudato, Fullerum lib. 2. Miscell. sacror. cap. 1. lib. 4. cap. 12 Stewechium ad Vegetium l. 3. cap. 16. *d'Orleans* ad 1. Annal. Taciti, Baronium ann. 312. num. 23. & seq. Gretzerum lib. 1. de Sancta Cruce c. 4. Tristanum to. 3. Commentar. p. 484. denique Jacobum Gothofredum ad tit. Cod. Th. de Præpositis laborum.

Verum si cum aliis licet conjecturæ indulgere, ut Labarum veterum Germanorum, Dacorum, Pannonum & Armeniorum fuisse vexillum prorsus existimo, ita & vocabulum. Ut sic putem, faciunt Imperatorum numismata, in quibus ferme semper inter earumdem gentium spolia effingitur, cum eo clypeorum genere, quod iis proprium fuisse satis iidem nummi declarant: atque in primis Augusti, Neronis, Claudii Drusi, Domitiani, Nervæ, Trajani, Antonini, Veri, &c. Apud Jacobum Biæum post Augustini Dialog. pag.

to. 17. 24. 31. 34 40. 46. 50. adeo ut ab iis gantibus illud mutuatos Romanos prorsus existimandum sit. Certe *Labarum* Danorum vexillum appellatum fuisse, videtur innuere auctor miraculorum S. Bertini l. 2. c. 11. *Pagani in autr fati collis cacumine principale vexillum, quod Labarum vocari fertur, alto stipiti pro terrore infixerunt.* Subdam præterea quædam de Labaro ab aliis omissa: ac primum ex Alshelmo de Laude Virgin. c. 10.

Cuspide vexilli scrobem fulcare memento,
Labara sic equitans per terram tendito dextra.

Cap. 4.

Denique cum voti remeasset campos ad urbem,
Compta triumphorum sortitus Labbara Princeps,
Inclita Romanis revehens ex hoste tropbæa.

Et cap. 44.

Attamen ad cæli scandunt spiracula sedes,
Absque chao densis gestantia Labbara turmis.

Addo etiam Labari Romani figuram servatam postmodum in vexillis nostris Ecclesiasticis, quibus perinde *Labari* nomen tribuit Eckeardus Junior de Casibus S. Galli c. 3. *Sanatur continuo ad concursum & laudes Cæsaris abituri: arripit ille infelix futurus Labarum eo die ordinis sui dominum antecedendi, &c.* Sed & *Labarum* pro hasta usurpavit Anselmus in Actis S. Guigneri & sociorum num. 4.

☞ Scrieckius in Originum Indice 2. Miscello *Labarum* deducit à *Lab-bair* vel *Hair-lab*: quod luce clarius, inquit, Celtis est *Panniculus exercitus*.

Labarus, mascul. gen. dixit S. Fulgentius Homil. 60. de S. Laurentio: *Super Labaros fulget terreni Regis triumphus Martyris Confessoris; non enim in triumpho ejus fulgent margaritæ & gemmæ, sed coruscant cæci videntes, & satiati panibus indigentes. O Labarum dominicæ Crucis, quem portabat cervicibus suis, & imponebat oculis clausis, portas aperiens cæcitatis. Labarum suum non gemmis infixis pannum habebat purpureum, sed cum vulneribus Salvatoris in sanguine ejus pallium purpuratum.*

¶ Labarum, nude pro Cruce sive Crucis signo sæpius usurpant Scriptores inferioris ævi; atque hinc est quod signum Crucis in literis sive diplomatibus hac ætate apponi solitum Labari nomine donabant. Vita S. Cassiani metro descripta apud Ill. Fontaninum de Antiq. Hortæ p. 360.

Felix cælitibus postquam fuerat comitatus
Saxo candenti mandatis artubus ejus,
Insculpsit Labarum roseo fulgore decussum.
. . . . Res hic arcana probatur:
Candor enim lapidis splendorem corporis albi
Præluc stema Crucis rosro fulgore rubentis.

Vita S. Romani Archiep. Rotom. itidem metrice scripta, apud Marten. to. 3 Anecd. col. 1656.

Territus exanguis vis illico perdidit anguis
Ad Christi Labarum quæ deposuit dominatum.

¶ Labarum Imperiale, in Epitome Chron. Casinens. auctore Anastasio Biblioth. apud Murator. to. 2. p. 365. *Dans ei potestatem bibendi in aura, & lectum ipsius unius coloris operire purpura; & in processionibus ante se ferre hastam puram deargenteam, & Labarum Imperiale, id est, Crucem auream cum gemmis & unionibus.*

¶ LABCEAP. Vide *Landceap*.

¶ LABDACISMUS *est, si pro uno L duo pronuntientur, ut Afri faciunt, sicut Colloquium pro Conloquium: vel quoties unum L exilius, duo largius proferimus, quod contra est; nam unum largius, duo exilius proferre debemus.* Isid. l. 1. c. 31. Adde Martianum Capellam lib. 5. & Papiam.

¶ LABDAREUS, seu Lamdareus, Species machinæ bellicæ ad instar *Labda* seu *Lambda* Græcorum ex ligno constructæ & ad sustinendam saxorum atque missilium vim accomodæ. Hero lib. 1. de machinis bellicis cap. 1. *Adversus hæc autem repugnantes murices ligneos construere oportet quinque cubitorum, Labdareos à quibusdam vocatos; unumquodque crus gyrum quasi duorum pedum habeat, ne frangantur vel disrumpantur; sed resistant ponderibus, quæ deorsum feruntur.* Hujuscemodi machinas ad resistendum delineavit Franciscus Barocius ad hunc Heronis locum.

¶ LABELINTUS, Ital. & Hisp. *Laberinto*, Johanni de Janua, *Laberintus*, Labyrinthus. Litteræ an. 1345. to. 2. Hist. Dalphin. p. 513. *Ne forsan dispersus populus, destitutus pastore, in scandalosum caderet Labelintum, &c.*

¶ LABELLULUS. Vide in *Labellus*.

¶ 1. LABELLUM, vel Labellus, Loculus, arca sepulcralis, Ital. *Lavello*. Acta S. Bernardi Menthonensis, to. 2. Junii p. 1085. *Inter cetera quidam civium Labellum sibi donavit, in quo sancta membra recondererentur.* Vide *Lavellum*.

2. LABELLUM. Veteres Chartæ apud Ughellum to. 7. p. 396. & 397. *Et palmentum, & Labellum, seu & una cisterna.* Ubi idem Ughellus p. 411. *Labellum ad mustum recipiendum à labendo dictum est quia ex palmento seu torculari labens: est autem Labellum instar piscinæ, & ab aliis locus dicitur Amalfico vocabulo Lavellum.*

Labellum sumitur pro *Cantharo*, in quo reponitur aqua benedicta. Vetus Inquesta apud Puricellum in Ambrosiana Basilica p. 1157. *Et multoties vidi custodes Monachorum, & non alios accendere, & extinguere cicendile ... & portare aquam in Labello, quod est in Ecclesia S. Satyri.*

¶ LABELLUS, Parmæ limbus tesserarius, Gall. *Lambel*, Angl. *Label*. Charta ann. 1394. apud Rymer. to. 7. p. 763. *Habeat justum titulum hæreditarium ad portandum pro cresta sua unum leopardum de auro, cum uno Labello albo.* Vide *Leblellus* & *Lambellus*.

¶ LABELLULUS. Vide in *Lablelius*.

¶ LABEO, Cui magna sunt labia, Plinio lib. 11. ca. 37. *Tabernarius vel leccator*, Joan. de Janua; *Tavernier ou Lecheur*, in Glossis Lat. Gall. Sangerman. Papias editus: *Labeones dicuntur qui sæpe per injuriam cadunt.* Melius in MS. *Qui sæpe in perjuria cadunt*: quod posterius *Tabernarius* & *Leccatoribus* haud male convenit. Vide *Labio*.

¶ LABERNA, *Ferramenta latronum, vel grassatorum, vel furum.* Gloss. Isid. ubi rursus: *Laberna, Gladiator. Laberna, latro aut qui filios alienos seducit.* *Laberna* scribitur pro *Laverna*, Dea latronum satis nota. Vide Martinium. Pro *Ferramentum* legendum videtur *Dea*, vel *Dæmonium*, & pro *Gladiator* restituendum *Grassator* secundo loco; nisi, inquit Grævius, *Gladiator* hic accipias pro sceleratissimo homine, ut sæpissime accipitur apud Ciceronem. *Qui filios alienos seducit*, i. e. seorsum ducit ad auferendum; quod non male congruit Plagiario seu furi alienorum operum, ut apud Ausonium ubi de Poeta plagiario:

Nec jam post metues ubique dictum:
Hic est ille Theo Poeta falsus,
Bonorum mala carminum Laverna.

LABES, Clades. Glossæ antiquæ MSS. *Labes, Labina, hoc est calamitas, Labes, ægritudines, morbus.* Aurelius Victor Schotti in Vespasiano: *Cum satis constet ærarii inopia, ac Labe urbium, novas eum neque aliquandiu postea habitas, vectigalium pensiones exquisivisse.* In Severo: *Labes publica.* In Gallieno: *Quas Labes Mursina reliquas fecerat.* Usum etiam Ennium & Plautum observatum ab aliis.

Labes pro *Lapsus*, habetur in Vita S. Deicoli Abbatis Lutrensis n. 45 [& in Vita S. Sulpitii Pii, to. 2. Jan. p. 174.]

¶ LA-

¶ LABIALIS POSSESSIO, Ore tantum firmata, non scripta. Compendiosa beneficiorum expositio fol. 57. *Labialem, non realem, nec corporalem possessionem tradere debent.*

LABILICIDIUM, *Gallice corba, vel tricidium*. Ita Glossæ MSS. ad Disticha Magistri Cornuti.

LABINA. Vide *Lavina*.

LABIO, *Tabernarius, vel Leccator*, apud Ugtionem. [Vide *Labeo*.]

LABLELLUS, seu potius *Labellus*, nam sic legendum apud Helgaldum in Roberto Rege: *Qui non obliviosus factus ornamentum quod erat in sex unciis auri dependens à genibus, & quod nos lingua rustica* Lablellos *vocamus, ipso conspiciente, cultello dirupuit, quantocius discessurus*. Ita appellabant nostri lacinias, quæ à sago militari pendebant, vulgo *Lambeaux*, vel *Labeaux*, quas *Pittaciola* nuncupat Monachus Sangallensis l. 1. de Carolo M. cap. 36. quod *pittaciorum* formam, de qua suo loco, referrent. Fortescutus de Laudibus Legum Angliæ c. 51. describens habitum *Servientium ad legem*: *Serviens ad legem ipso existens roba longa ad instar Sacerdotis cum capitio penulato circa humeros ejus & desuper collobio, cum duobus* Labellulis, *qualiter uti solent Doctores legum in Universitatibus quibusdam, cum supra descripto birreto vestiebantur*. [Sermo Rabodi Episc. Noviom. de Annuntiatione an. 1081. in veteri Lectionario S. Eligii: *In conspectu adstantium Labellulo vinculum misericorditer excussit*.] A *Limbis* vox videtur deducta, quos *sagis* militaribus adscribit Sidonius lib. 4. Epist. 20. *Viridantia saga Limbis marginata puniceis*. Vide quæ de *Labellis* observamus in Dissert. 2. ad Joinvillam p. 139.

1. LABOR, Vexillum ita dictum quidam eruditi censent, cujus meminit Gregorius Nazianzenus Orat. in Julianum, quod vim habeat solvendorum laborum. Exstat in Cod. Theod. lib. 6. titulus *de Præpositis Laborum*, ubi sic: *Præpositi Laborum nostro judicio & stipendiorum sudoribus promoventur*. Atque ita legi in omnibus Codd. MSS. observant viri docti, licet quidam reponant *labarorum*, eoque versus hosce Tertulliani, Carmine de Jona referendos putant.

Palpitat antenna stridens, Labor horret ab alto,
Ipse etiam infringi dubitans inflectitur arbor.

Vide *Labarum*.

2. LABOR, Quod quis *labore* suo ac industria quæsivit, quæsitum, acquisitum, *Acquest*. Lex Longobard. lib. 2. tit. 23. *Nam si de illo Labore comparaverit, quod postea laboravit aut fecit, postquam in ipsa causa ad censum reddendum introierit, in ipso cespite dimittat, ubi laboravit*. Traditiones Fuldenses lib. 2. trad. 25. *Trado ad Monasterium S. Bonifacii..pecuniam meam, quicquid fuerit in domibus, ædificiis, & omnem Laborem meum, totum & integrum, & unum puerum nomine Osger cum omni Labore suo*. Tradit. 35. *Cum mobilibus & immobilibus, cum omni adjacentia eorum, & cum Monasterio superposito, quæ ego ipsa proprio Labore construxi & ædificavi, &c*. Quod vero hic *Labor*, Tradit. 119 *Acquisitio* dicitur: *Trado ancillam ad S. Bonifacium ...cum omni Acquisitione sua, &c.*

LABORARE, Acquirere, *labore* suo ac industria acquisitionem facere, Formulæ vett. *Et quidquid pariter in conjugium positi Laboravimus*. Alia: *Et quidquid Laborare potuerint, cessum habeant*. Alibi: *Peculiare, quod habet, aut inantea Laborare potuerint, cessum in perpetuum habeat*. Vide Gregor. Turon. de Gloria Confess. c 82. Gesta Regum Francor. c. 13. Formulam 7. ex Baluzianis, &c.

ELABORARE, Eadem notione. Lex Salica tit. 47. §. 2. *Et si ibi aliquid Elaboravit, quia legem noluit audire, amittat*. Vita S. Desiderii Episc. Cadurc. c. 18. *Aurum & argentum, quod ex successione parentum habeo, vel quod in Regis aula & in principum Elaboravi.*

ELABORATUS, Idem quod *Labor*: quod quis sua industria acquisivit, comparavit. Tradit. Fuld. lib. 1. trad. 15. *Quicquid mihi pater meus & mater mea & fratres hæreditaverunt, & proprio Elaboratu acquisivi*. Occurrit ibi pluries trad. 59. 68. 93. 109. 128. l. 2. trad. 26. 40. 41. 68. 120. 175. 235. & in Fragm. Capit. editis à Baluzio c. 9.

ELABORATUM, in iisdem Traditionibus l. 1. trad. 23. Charta Adalasiæ Comitissæ an. 1075. *Dum & offero à præsenti die ... medietatem de manso uno cum omnibus rebus ac medietatem ipso manso pertinentem, jacet in vico Pinarolio, vel in ejus territorio, prope Ecclesiam sancti Martini, & est vocatum Elaboratum.*

LABORATUS, in Capitulari Caroli M. an. 807. c. 7. in Capitulari Pipini Regis Italiæ cap. 4. in Chartis Alamannicis Goldasti cap. 74 in Lege Longob. lib. 3. tit. 4. §. 5.

LABORARIUM, Quæsitum. Charta Adalberti Episcopi Pergamensis: *Sive sint de meis propriis domicultibus præsentibus, sive colendis futuris, sive de meis successoribus, Coepiscopis, vel & de meis, seu & omnium ipsorum successorum meorum Laborariis.*

¶ LAVORATIO, Acquisitum. Charta 11. sæc. ex Archivo S. Victoris Massil. Armar. Forojul. n. 10. *Omne decimum suæ Lavorationis amplo animo tribuit S. Victori Gerardus de Gonsanono.*

CONLABORATIO, Acquisitio, quæ fit à conjugibus stante matrimonio: Gallis *Conquest*. Lex Ripuariorum tit. 37. *Tertiam partem de omni re, quam simul Conlaboraverint, sibi studeat evendicare*. Capit. Caroli M. lib. 4. c. 9. *Volumus, ut uxores defunctorum post obitum maritorum tertiam partem Conlaborationis, quam simul in beneficio Conlaboraverunt, accipiant*. Tradit. Fuld. lib. 2. c. 11. *Quantum nobis genitores nostri dimiserant, & nos ipsi Conlaborati habemus, donamus atque transscribimus, & post nostrum amborum discessum, quantum Conlaboravimus, &c*. Tertiam porro *conlaborationis* partem uxoribus cessisse testantur præterea Appendix Gregor. Turon. cap. 85. Aimoinus l. 4. cap. 36. Marculfus, Gesta Dagob. c. 47. Can. 5. Synodi Meldensis, &c.

CONLABORATIO. *Decimæ conlaborationum*, in Capitul. Caroli C. tit. 48. c. 11. V. *Conlaboratio* suo ordine.

COLLABORATUS, COLLABORATUM, Eadem notione. Polyptychus S. Remigii Remensis: *Donant araticum de omni Conlaboratu*. Hincmarus Laudun. ad Remensem; *Obsecrantes & contestantes nihilominus, ut nihil de suo Collaborato perciperet*. Capitulare de Villis c. 6. *Volumus, ut judices nostri decimam ex omni Conlaboratu pleniter donent ad Ecclesias*. Adde c. 30. Vita S. Winoci Abb. c. 11. *Adeo erat devotus, ut impensas magna ex parte ex Collaboratu proprio pro restaurando sancti viri administraret Oratorio.*

¶ LABOR, Agri cultura, Gall. *Labeur*. Virgilius:

Sternit agros, sternit sata læta, boumque Labores.

Pactus Legis Salicæ tit. 10. §. 6 *Si cujus pecora de damno, cum alios Labores vastantur, aut inclaudantur, aut in domum minantur*. §. 8. *Si quis .. in quemlibet Laborem pecora immiserit, ille cujus est Labor, testibus eum convincat, &c*. Capitulare de Villis c. 5. *Quando judices nostri Labores nostros facere debent, seminare, aut arare, messes colligere, &c*. *Laborem suum facere*, in Lege Longob. l. 1. tit. 17. §. 1. *Faire son Labeur*, Agrum suum colere. Hist. Wambæ Regis: *Collecta dein manu, cives depopulantur, Labores exhauriunt, omnisque provincia Galliæ depradetur*. [S. Sturmii Consuet. Fuld. *Secunda feria eunt cum cruce & patrocinio & aqua sancta per singulos Labores*.] *Cultura Laboris*, apud Gregor. M.

l.7. Ind.a. Epist.66. Vide Leg. Bajwar. tit. 16. cap. 1. §.2. Legem Longob. l.1. tit.15. §.3. tit.16. §.7. Leges Luithprandi Regis tit.65. 115. Gregor. Turon. l.7. c. 22. &c. Hinc vulgaris formula in Bullis PP. pro Monasteriis: *Sane Laborum vestrorum, quos propriis manibus, aut sumtibus colitis ... nullus decimas à vobis exigere præsumat.* Vide Chron. Reichersp. p.173.

Terra Laboris, Campania felix, in Italia, ita nuncupata, quod agriculturæ, seu *labori* peridonea sit. Appellationem istam haud adeo recentem arguit Sanct. Martinus PP. in Epistola de exilio suo: *Et pervenimus Kl. Junii Messanam, in qua erat navis, id est, carcer; non autem Messanæ tantum, sed in Terra Laboris, & non tantum in Terra Laboris, quæ subdita est magnæ urbi Romanorum, sed & in plurimis insularum, in quibus ne nos transissemus, peccata impedierunt, nullam compassionem adeptus sum.*

¶ Laborabiles Terræ, Arabiles, culturæ idoneæ, Gall. *Terres labourables.* Index MS. beneficiorum Eccl. Constant. fol.3. *Cum 36. virgatis terræ, vel eo circa Laborabiles*, Charta an. 1482. ex Archivo B. M. de Bono-Nuntio Rotomagens. *Quod si omnes terræ Laborabiles ejusdem parochiæ sine cultura manerent, &c.*

¶ Labonanticiæ Tearæ, Eodem significatu, in Chartario Ecclesiæ Auxitanæ c.136.

¶ Laboraticia Terra, in Chronico Farfensi apud Murator. to.2. p.2. col.591.

Laboratoriæ Terræ, apud Petrum de Vineis lib. 5. Epist. 65. [in Addit. ad Chronicon Casaur. apud Murator. to. 2. p.2. col. 940. Adde Tabul. S. Cyrici Nivern. n.7. Nicol. de Jamsilla, apud eumd. Murator. to. 8. col. 558. &c.]

Laboriosæ, in veteri Charta apud Sammarthanos in Abbatibus S. Trinitatis Exaquensis: *Silvam de Catis, & terram Laboriosam & inlaboriosam, molendinum, &c.*

¶ Laboragium, Terræ cultæ. Charta an. 1455. ex Archivo S. Victoris Massil. *Prior de portabit decimas Laboragii & pastorgagii.*

¶ Laborantia, Eadem notione. Consuet. Auscicorum an. 1301. MSS. art.54. *Item est consuetudo ibidem, quod homines de Auscio habeant usum & expletam ... depascendi cum animalibus suis ... per omnes pertinentias & Laborantias civitatis.* Rursum occurrit art.85.

¶ Laborantia, f. Agrarium, campipars, terragium, Gall. *Champart, terrage.* Litteræ Officialis Vabrensis an.1342. *Item dixit præfatus nomine quo supra quintum & Laborantiam campi mansi Sancti. Johannis de Balmis cum omnimoda jurisdictione ad dictum prioratum de Roserio pertinere.*

¶ Laboranza, Ager cultus, apud Moretum Antiq. Navarræ p.413 *Offero Deo & S. Juliano de Labasal monasterio ego Tota Regina matre de Rege Garsea Sancionis, illa decima & primitia de tota illa Laboranza, qua laborant homines de Ardenes.* Testam. Ranimiri Regis Aragon. æra 1099. in Hist. Pinnatensi lib.2.c.38. *Similiter de pane & vino de meas Laboranzas, & radices & totas meas peculiares, &c.*

Laborare, Agrum colere, *Labourer. Laborare terram*, in Lege Longob. l.1. tit.9. §. 22. Capitul. Caroli C. tit.23.c.14. *Laborent & excolant terras & vineas in tempore cum debita sollicitudine: salvent & dispensent Laborata cum fideli discretione, faciant nutrimenta congrua & necessaria.* Præceptum Caroli M. pro Hispanis ann.812. *Dicunt etiam, quod aliquas villas, quas ipsi Laboraverunt, Laboratas illis eis abstractas haberis. Locus Laboratus*, in Constit. Sicul. l.3. tit.38. §.4. Odoarius Episcopus Lucensis, de Restauratione ejusdem urbis à se facta: *Fecimus de nostra familia possessores per undique partes, & dedimus illis boves ad Laborandum.* Infra: *Exivimus per terras civitatis ad inquirendum, ut Laborassent illas.* [Chart. ann. 1038 ex Archivo S. Victoris Massil. *Dono foris ista termina de terra arma quantum homines supradicte Ecclesie potuerint Laborare.* Alia an 1455. ex eodem Archivo: *Laborando & cultivando terram hermam.*] Petrus de Vineis l.5 Epist.85. *Certas possessiones ipsorum secure & quiete Laborandi, & ex iis fructus & redditus percipiendi, &c.* Vide Franciscum Mariam in Mathildi l. 3. p. 117. Probat. Histor. Sabaud. p. 15.

Laboricare, pro *Laborare*, in laudato Præcepto Caroli M. pro Hispanis.

¶ Laboratio, Aratio, Gall. *Labourage. Poterunt ... facere earum culturas & Laborationes*, in Litteris an.1413. apud Rymer. to.8. p.772.

¶ Laboratio, Ager cultus. Charta Bettonis Episcopi Lingon ann. 794. inter Instrum. tom. 4. Gall. Christ. col. 128. *Et de villis unde nona & decimæ domini homines reddere debent ... per legem & consuetudinem de ipsis rebus, sicuti exactum fuit, id est, omnes Laborationes, vinum, annonas, &c.* Rolandinus de factis in marchia Tarvisina lib. 5. cap. 10. apud Murator. tom 8. col. 240. *Devastatæ sunt arbores & vineæ & Laborationes cunctæ. Decima Laborationum*, apud Moretum Antiq. Navarræ p. 657.

Laboratores, Agricolæ, coloni. [Gall. *Laboureurs.* Saisimentum Comitatus Tolosani ann. 1271. apud *le Faille* in Probat. Annal. Tolos. p.19. *De quolibet Laboratore habeate aratrum boum unam eminam frumenti.* Occurrit in Chronico Farfensi apud Murator. tom. 2. part. 2. col.491. in Histor. Dalphin. tom. 1. pag. 64. *Laborator vinearum*, in Charta an. 1351. ex Regesto 80. Chartophylacii Regii.] Vide *Medium plantum in Complantum.*

¶ Laboriosus, Eadem notione. Miracula S. Stanislai Episc. to.2. Maii p.278. *Valentini Gelay Laboriosi in Pistravin Sebastianus filius animam agens, &c.*

¶ Laboriosæ Bestiæ, Quæ deputantur agriculturæ. Ordinatio Curiæ Caroli Regis Siciliæ ann.1278. ex MS. D. *Brunet* fol. 68. v. *Ille extraneus possit in tenemento Arelatis tenere bestias Laboriosas necessarias agriculturæ.*

¶ LABORANTES, Vespillones. Vetus Interpres Epistolæ S. Ignatii ad Antiochenos: *Saluta hypodiaconos, lectores, janitores, Laborantes, exorcistas, confessores.*

¶ 1. LABORARE, Acquirere. Vide in *Labor* 2.

¶ 2. LABORARE, Agrum colere. Vide *Labor* 3.

3. LABORARE, Negotium alicui facessere: Galli dicunt, *Travailler quelqu'un.* Anonymus Barensis in Chron. ann.1012. *Mesardoniti Laboravit castello Dominico.* Ann. 1034 *Bisantius Archiepiscopus dirupavit Episcopum Barinum, & cœpit Laborare.* Vide Miracula S Ludgeri Episc. Mimigard. n. 57.

4. LABORARE, Fatigari, *Travailler.* Innocentius III. PP. in Gestis ejusdem p.110 *Cum difficile sit tuæ jurisdictioni subjectis pro singulis quæstionibus ad sedem Apostolicam Laborare super appellationibus &c.* Eadem Gesta p.129. *Laborans ultra misi ad utramque partem viros venerabiles, &c.* id est, cum multo labore ac cura. Infra: *Laboravimus interim adinvenire viam pacis, &c.*

5. LABORARE, Periclitari, in periculo esse, in l.2. D. ad Leg. Rhod. & in l.4. Cod. Th. de Operib. publ. Siculus Flaccus de Condit. agror. *De superioribus vicinisque agris defluentes aquas excipiunt, ne inferiores terræ Laborent.*

6. LABORARE, Operari, fabricare, conficere, *Travailler.* Constit Siculæ lib.3. tit. 36. §.1. *Nullus in Regno nostro Laboret aurum, quod per libram de puro auro minus habeat, quam octo uncias, &c.*

Labo-

LABORARE ALIQUEM, Operi faciendo destinare, vel ad laborem mittere, *Envoyer au travail*, ut vulgo dicimus. Statuta Corbeiensia l. 2. *Ut Fratres, qui eos Laborare debent, sine molestia, vel aliqua incommoditate inhonesta possint in eis officium sibi commissum ad communem explere utilitatem: constituimus, &c.*

LABORARIUM, *Locus laborantium*. Ugutioni: operatorium, officina, ἐργαστήριον. [Vide alia notione supra in *Labor* 2.]

LABORARIUS, Operarius, Anglis, à *Labourer*. Amalarius l. 3. de Eccl. Offic. c. 5. *Operarii Christi*. Knython. an. 1340. *Exceptis mendicis, & cottariis, & Laborariis ad prædictam quintamdecimam non tauatis*. Alibi: *Rex facit attachiare Laborarios quamplures, & misit eos in carcerem*.

¶ LABORATIO. Vide in *Labor* 3.

¶ LABORATORES, Agricolæ. Vide in *Labor* 3.

¶ LABORATORIUM, ut *Laborarium*. Bulchius de Reformatione Monast. apud Leibnitium to. 2. Scriptor. Brunsvic. p. 868. *Quomodo in claustro & dormitorio, in ambitu & Laboratorio se habere deberent, declaravi*. Gall. *Laboratoire*.

¶ LABORATUM, Acquisitum. Vide in *Labor* 2.

¶ LABORATUS, Labor humilis, servilis opera. Miracula S. Zitæ to. 3. Aprilis p. 525. *Quia debebat .... trebbiare milium & alios rerum Laboratus facere*.

¶ LABORERIA, Officina, Gallic. *Manufacture*. Mantissa adjecta ad Chron. Mon. Patavini, apud Murator. to. 8. col. 739. *Quo anno facta fuerunt falli omnium Sanctorum & Laboreria pannorum lanæ & papyri chartarum*.

LABORERIUM, Italis *Lavoriere*, Opus agriculturæ, vel quodvis aliud. Statuta Venetor. ann. 1241. l. 2. c. 5. *Si opus vel Laborerium factum fuerit supra possessione, &c.* Adde l. 3. c. 57. l. 6. c. 43. Vitam B. Justinæ de Aretio n. 8. Vitam B. Ægidii Minoritæ n. 5. & Rolandinum in Summa Notariæ c. 8. Sumitur præterea pro quovis opere, ut in Hist. Cortusiorum l. 8. c. 2. 5. Sanutus l. 1. p. 1. c. 3. *Laboratur etiam Laborerium solius serici: & quamvis sericum cum nullis partibus non nascatur tamen ipsum linum, & Laboreria ac mercimonia supradicta ad partes Tramontanæ ... deportantur*. [Regimina Paduæ apud Murator. to. 8. col. 385. *Completum fuit Laborerium castri Baldi*. Adde Memoriale Potestatum Regiens. ad an. 1233. ibid. col. 1108. Chronicon Estense apud eumdem Murator. to. 15. col. 404. &c. *Bestiamina à Laborerio*, Aratorii boves vel equi, in Chronico Bergom. tom. 6. col. 979. Gall. *Betes de Labour*.] Vide Hist. Eccles. Placent. l. 15. p. 77.

LABORIOSUS, Æger, invalidus: *qui patitur laborem*, inquit Ugutio: qui multo labore victum sibi quærit, μόχθηρος, in Gloss. Græc. Lat. In Lat. Græc. κακοπαθής. Occurrit apud Avitum Vienn. Ep. 38. 77. & aliis locis. Vide Savaron. lib. 3. Epist. 9. [& supra in *Labor* 3.]

¶ LABORIOSUS SERMO, Oratio de Passione Domini. Rob. Goulet in Compendio Jurium & Consuetud. Universitatis Paris. fol. 10. *Fit die Veneris Sancta Laboriosus sermo ad populum per Doctorem Theologum de Passione Domini, & est sermo Universitatis, ubi tenetur dominus Rector adesse*.

LABORITIUM, ut *Laborerium*, in Vita B. Ægidii n. 7. 10. [& in Actis S. Isidori Agricolæ, to. 3. Maii pag. 518.]

¶ LAVORITIUM, Eadem notione. Acta S. Franciscæ Rom. to. 2. Martii p. 146. *Voluit quod ille secundus Angelus mutaret suum Lavoritium*.

LABORIVUM, Ager cultus, *Terre à labeur*. Pactum nuptiale Guillelmi Montispessulani cum Mathilde filia Ducis Burgundiæ, 5. Kal. Mart. 1156. *Dono & mitto tibi eidem Matildi uxori meæ in sponsalitium seu donationem propter nuptias, Castrum scilicet de Montesereario ... & totum meum Laborivum de Arneir*.

LABRA. Vide in *Laura*.

¶ LABRATORIUM, πλύντρον, *Balneare labrum*, apud Janum in Supplemento Antiquarii.

LABRATUM. Vide *Lavratum*.

¶ LABRORES, Armigerorum genus apud Anglos. Charta an. 1284. apud Rymer. to. 2. p. 265. *Recepimus de pecunia domini nostri Regis Angliæ illustris 2270. libras Turon. pro soldo 41. Militum, de quibus erant septem Bannereti; & pro soldo 50. Labror. & 9. Scutiferorum pro 60. diebus, dando 8. solidos Turon. pro Milite & 6. solidos pro Scutario*.

LABROSUS, πρόχειλος, in Gloss. Græc. Lat.

¶ LABRUM, Isidoro l. 20. c. 6. *vocatum, eo quod in eo lavationem solitam est fieri infantum, cujus diminutivum Labellum. Idem & Alveum, quod in ablutionem fieri solitum sit*. Vox Latinis non ignota, & ab Anastasio in S. Silvestro PP. usurpata ad indicandam fontis baptismalis concham, in qua continebatur aqua ad baptismum necessaria; ab Ambrosio autem ad significandum vas sepulcrale aptum condendo cadaveri. Sic S. Doctor. Epist. 34. *Est hic porphyreticum Labrum pulcherrimum & in usus hujusmodi aptissimum; nam & Maximianus Diocletiani socius ita humatus est*. Ead. notione Leo Ostiensis l. 2. Chron. Casin. cap. 9. *Otho II. Romam rediens eodem tempore defunctus est, atque in Labro porphyretico sepultus in atrio Ecclesiæ B. Petri Apostoli*. V. *Lavellum*. Pro fossa *Lavatum* dixit Ausonius:

Mœniaque in valli formam circumdata Lavro.

¶ LABRUSCUS, Stolidus, agrestis. Epistola an. 1466. in Actis S. Maii tom. 2. p. 273. *Sane ruditati meæ hunc per te de Vita B. P. nostri Stanislai editum doctissime libellum dignatus es dedicare, meque Labruscum, nedum lectorem, magis rigidum per omnia delegisti censorem*.

¶ LABS, *Olla ænea*. Papias MS. Bituric.

LABULUM. Vita S. Hermelandi Abbat. num. 25. *Instigatus facinore cupiditatis quidam rusticus Labulum de sella viri Dei præcidens, in sinum abdidit*. Ubi viri docti ad marg. an *Lapillum*? Forte pro *Labellum*, i. valculum, vel potius pro *Labellum*, i. laciola. Vide *Labiellus*.

¶ LABURA, Cultura. *Terra ad Laburam*, Gall. *Terre en Labour*, Arvum, ager cultus, in Tabul. S. Petri de Cella-Fromi Engolism. Vide *Labor* 3.

LABUS, pro *Labor*. Columella in Horto:

Ne Labus hausturis tendentibus ilia vellat.

Utitur & Vegetius l. 3. de Re veterin. c. 23.

LABYRINTHUS, una ex notis apponi solitis marginibus librorum, de quibus Isidorus, qua locum difficilem esse ostendit. Marius Mercator. p. 164. Edit. Baluzianæ: *Ad cujus loca pervidenda, quæ hic exponere curavimus, signa Labyrinthorum apposita Lector invenies*.

LAC AUFERRE per veneficium, lactiferis scilicet animalibus in Addit. 2. Lud. Imp. c. 18.

¶ LACA, LACCA, Gall. *Lacque*, Ital. *Lacca*, Hisp. *Lacra*, Species resinæ, de qua Salmasius ad Solinum, Martinius in Lexico, & Dictionarium Universale in voce *Lacque*. Epist. Bajuli Regis Majoricæ ad Massilienses ann. 1327. *Fecit caricari ... tria pondora de mostayla, & duas sorrias de orebica, & L. duodenas de Laca, & duas botas de alrejol*.

¶ LACATISMUS. Vide *Laquetismus*.

LACCA. Auctor Mamotrecti ad 15. Judic. *Sura, est tibia sive Lacca*. Vox Italica. [Vegetius *Lacca in gambis*, nodus est in cruribus: hunc vide l. 2. c. 27. l. 3. c. 19. Vide *Laca*.]

LACCARIUS, qui *Laccam* conficit, in Gloss. vet.

λακκόποι, alias λακκαῖοι. De lacca, fuse Salmasius ad Solinum. Adde Meursium in λάκκα. Vel

Laccanius idem est ac λακκίνιος, *Lacunarius*. Est enim in iisdem Glossis, & apud Græcos, λάκκος, *lacuna*, fossa. Sic Cujacius *Laccaries*, qui fossas vel puteos fodiunt, interpretatur in l. 1. Cod. de Excusat. artific. lib. 10.

LACEATUS. Vide *Laqueatus*.

LACEBRA, pro *Illecebra*. Althelmus de Virgin.

Qui modo dirumpunt connubia nexa thororum,
Et demunt proprias devota mente Lacebras.

Vossius *latebras* legendum putat.

¶ LACERABILIS, Qui facile potest, apud Ausonium Idill. 15.17.

¶ LACERAMEN, Laceratio. Gloss. Lat. Gall. Sangerman. *Laceramen*, *Decopemens*, *Dessicemens*.

¶ Lacerositas, Eadem notione, Joh. de Janua.

¶ LACERATOR, Qui lacerat, S. Augustino de mor. Eccl. Cath. c. 1. *Laceratrix*, Macro l. 2. c. 6.

¶ LACERDUS, *Clades imaginaria*. Papias.

¶ LACEROLUS, Ignota vox, in *Torsatorium*.

LACERTI, Vires, Copiæ militares. Isidorus Pacensis Episcopus in Chron. æra 754. *Hujus tempore Alaor per Hispaniam Lacertos judicum mittit, atque debellando & pacificando pene per 3. annos Galliam Narbonensem petit, &c.* Utitur præterea semel.

LACERTINA Avis. Andreas aulæ Regiæ Capellanus in Amatoriis: *Licet falco à Lacertina quandoque ave fugetur, nihilominus tamen falco inter falcones, & Lacertina avis inter Lacertinas computabitur, &c.* Infra: *Inter Lacertinas* (sic) *fertur aves nasci quasdam, quanquam quæ sua ferocitate capiunt perdices, &c.*

¶ LACESSITIO, Actus lacessendi, apud Ammianum lib. 19. c. 25. edit. Valesii.

¶ LACHA, ut *Laca*. Charta pro Communia Balneoli ex Schedis D. *Lancelot*: *De quintali Lachæ 4. denar.*

¶ LACHALIS Avera, Animal ex quo lac exprimitur. Charta an. 1330. ex Archivo S. Victoris Massil. ar. ar. Aq. n. 37. *Primitiæ dentur de caseis & de tota lactagine natus integræ totius averæ Lachalis*.

¶ LACHINONES. Vide *Lacinones*.

LACHUS, [Teuton. *Lachen*, ut est apud Schilterum in *Lachbuche*. Incisio arborum, divisio scil. agrorum, qui hisce incisionibus terminantur. Donatio Cancronis Comitis Rhenensis an. 770. apud Tolnerum Hist. Palatinæ p. 4. Probat. &] Chron. Laurishamense p. 57. *Sicut ipsa incisia arborum in ipsa die facta fuit, quæ vulga Lachus appellatur, sive divisio.* Mox: *Et inde per ipsam incisionem arborum sive Lachum.* Rursum: *Quidquid infra illam divisionem arborum, seu Lachum, sive divisionem.* [Diploma Conradi II. Imp. apud Eccardum Hist. geneal. Landgraviorum Turing. col. 314. *Omnia quæcumque his Lachis & terminis circumdata sunt cum villulis infra positis, &c.* Præceptum Henrici IV. Imper. an. 1103. in Vindemiis Litter. p. 109. *Prædium unum concedentes ... quod his Lachis concluditur, &c.* Aliud ejusd. Imp. Præceptum ann. 1111. ibid. p. 112. *Quod* (*prædium*) *suprascriptis Lachis circumseptum videtur.*] Spelmannus ejusdem originis censet, cujus *Laha*, de qua voce infra. Vide *Arbor finalis*.

LACINA Via. Titulus 34. Pacti Legis Salicæ, est *de Via Lacina*, ubi editio Pithœi habet *de Via Lacinia*, ut & titulus 82. Legis Ripuariæ apud Heroldum, quo loco Editio Lindenbrogii tit. 80. habet *de Via Lacinia*. In hisce Legibus *Via Lacina*, aut *Lacinia*, aut *Via Lacina*, *obstaculum viæ*, seu itineris esse dicitur in Lege Salica d. tit. *Si quis Baroni viam suam obstaverit, aut impinxerit, &c.* Lex Ripuaria: *Si quis ingenuus ingenuum Ripuarium de via obstaverit, &c.* Ita viam *Lacinam facere*, est impedire viam, & eunti moram facere, quod Græca interpretatio vetus Legis Longobardicæ, aut Salmasius, ἐμποδίζειν vertit. Hinc *Lacinosa vestis*, ἐμποδίζων, eidem. Pactus Legis Salicæ tit. 16. §. 4. *Restare facere*, sistere habet: ubi Editio Pithœi, *Viam Lacinam facere*. Eadem Editio in tit. 15. § 4. *Si quis hominem præceptum Regis habentem contra ordinationem Regis adsalire, vel viæ Lacinam ei facere præsumpserit, &c.* Editio vero Heroldi: *Si quis hominem, qui alicubi migrare disponit, & dirigere habet præceptum Regis, & si aliunde ierit in mallum publicum, & aliquis contra ordinationem Regis restare eum facit, aut adsalire præsumpserit, &c.* [*Lacina* vel *Lachina*, idem est Eccarde ac *Laging* vel *Legung*, Positio, impedimentum, à *Legen*, Ponere, impedire.] Wendelinus purum putum esse Theutonismum ait, *weghe laghen*, i. viæ obstaculum, quod fit per latrones aut improbos homines insidiantes: unde *weghe laeghen* dicuntur insidiæ viarum. Utcunque sit de Wendelini conjectura, vix crediderim ad *lacinias* Agrimensorum pertinere, licet id rentur viri magni: *in laciniis* enim *assignari* agri dicuntur apud auctorem de Coloniis, qui non per universitatem, sed viritim & per portiunculas assignantur. Gloss. Lat. Gr. *Lacinia*, ἀποσπάσμα.

Lacina, Eadem, ut videtur, notione, in Lege Ripuar. tit. 71. *De quacumque causa fistuca intercesserit, Lacina interdicatur se cum sacramento idoneare.* Edit. Heroldi tit. 73. *De quacunque causa fistuca interfecerit, Lacina interdicatur; sed cum sacramento se idoneare.* Perperam: Legis enim sensus est, ut si de quacumque re traditio intervenerit, omnis via intercludatur ei, qui eam suam repetit, per sacramentum id affirmandi. *Lacinam* Suavorum aut Sueonum quemdam Regem habent Annales nostri to. 3. Hist. Francor. p. 345.

LACINONES, Lachinones. Concilium Tolosanum ann. 1228. c. 36. Edit. Acherianæ: *Nullus etiam latrones, ruptarios, vel Lachinones recipiat, sed ab omnibus abjiciantur.* Nupera ex MSS. Editio habet *Lacinones*; [Stephanotius in Fragmentis MSS. to. 10. p. 54. *Lachinones*.] Vide an hoc loco *Lacinones* sint latrones qui in viis publicis transeuntibus insidias tendunt ac struunt. [Id asserit Eccardus ad Pactum Legis Salicæ p. 40. Vide *Lacina*.]

LOCOPUM. Leges Ethelredi Regis apud Wenetyngum editæ § 3. *Et Landcopum, & dominus donum, quod per rectum habeat dare, & Lacopum, & Witword, Gewitnessa, hoc ita permaneat, ut nullus evertat.* Ubi Somnerus *Lacopum* vocem formatam existimat ex Saxon. lag, Lex, & ceape, emptio. Ita *Lacopum* erit *redemptio Legis*, seu purgationis: nisi (subdit ille) sit pactio de litibus redimendis vel componendis inita. Vide *Lagam emere*.

LACORA. Vide *Lacus*.

¶ LACRYMABILITER, Lacrymas effundendo, apud S. Hieronymum l. 1. adv. Rufinum c. 7. & Ep. 139. in Cautatorio MS. Monasterii S. Huberti fol. 17. &c.

¶ LACRYMATOR, Qui lacrymatur, S. Augustino.

¶ LACRYMATORIUM, *Locus lacrymarum*, Johan. de Janua; *Ploreur*, in Gloss. Lat. Gall. Sangerm.

¶ LACRYMATORIUS, *Quasi tristis, lacrymas commovens*, eidem de Janua; *Pleurables, tristes*, in iisdem Glossis Lat. Gall. Sangerm.

LACTA, Defectus ponderis in moneta, ut *Lactare*, deficere in pondere. Assisa no. 6. Joan. Regis Angl. de moneta: *Assisum est de moneta, quod vetus moneta currat, unde qualibet libra sit facta 2. sol. 6. den. ad plus: & illa libra, quæ plus Lactavit, & denarii, qui plus Lactaverint, perforentur & reddantur, sicut alias provisum est.*

Lactum, Eadem notione. Leges Ethelredi Regis, editæ apud Wenetyngum §. 28. *Et diximus de mercatoribus, qui falsum & Lactum afferunt ad portum, ... vel*

eadem

eadem lada se innoxient, quam prædiximus, quod ea ipsa pecunia nil immundum sciebant, unde suom negotiationem exercuerunt. Ex his amendandus locus in Heta l.1.c 22. §. 6. *Sunt monetarii Regis, qui ultra assisam licitum argento Lecum imponunt, quidam autem debitum pondus libræ non apponuat.* Legendum enim *Lactum*. Anglis *Lacke*, est defectus: *to Lack*, deficere, unde forte vocis origo.

¶ LACTÆ, Asserculi. Vide *Latta*.

LACTAMIA. Charta an. 1246. in Tabul. Comitatus Tolosæ Cameræ Comput. Paris. fol. 114. *Leudis, pedagiis, bannis, laudimiis, & terrenis servitiis, censibus, dominiis seu dominationibus, vel dominicaturis, & feudis, & feudatiis, firmanciis, justitiis sanguinis, & commissionibus.. & Lactamiis, adultiis,* (f. adulteriis) *& in omnibus ad me vel ad dictam seniorium pertinentibus, &c.*

LACTANS, Papiæ, *qua lac præbet: Lacteus, cui præbetur.* Lex Alam. tit. 72. §. 2. *Alia autem jumenta de grege, quæ Lactantia sunt, &c.* Gloss. Gr. Lat. γαλαθηνῆ, *Lactantia, Lactans.* In aliis Glossis περὶ κρεῶν: *Caro porcina*, χοίρειον. *Lactantia*, γαλαθηνόν. Ubi *Lactans* est tener porculus, quomodo à Lampridio & S Hieronymo usurpatam hanc vocem docuit Salmasius ad eumdem Lampridium p. 302. [Eadem notione usurpatur in Libertatibus Habitantium villæ de Villareys ann. 1253. apud Acherium tom. 9. Spicil. p. 193.)

LACTANTIA, ita Lactaria & Lacticinia, seu cibos ex lacte confectos vocant Celsus l. 2. c. 7. & Apicius lib. 7. c 10 Eadem notione

LACTATUM, Joanni de Janua, *Cibus, qui fit ex Lacte amygdalorum.* [Gl. Lat. Gall. Sangerm. *Lactatum, Viande faicte de laict comme d'amendres ou d'autres.*] Papias: *Lactentia, quasi succo lacteo plena.* At Isidoro l. 20. c. 3. *Lactatum*, est *Potio è lacte*. [Hinc emendandus Papias; apud quem perperam: *Laptatum, Potio e lacte.*]

LACTARII, Qui *Lactaria*, de quibus Cornelius Celsus, seu opus pistorium, vel cibos ex lacte conficiunt. Lampridius in Heliogabalo: *Dulciarios & Lactarios tales habuit, ut quæcunque coqui de diversis edulibus exhibuissent, vel structores, vel pomarii, illi modo de dulciis, modo de Lactariis exhiberent.*

LACTARIUS, γαλακτοπώλης, in Gloss. Gr. Lat.

LACTENA, *Malleum*, in Glossis Isid. *Lactina*, in Excerptis Pithœan. [Chironeum ulcus est, inquit Grævius, cui ego sanando non sum.]

¶ LACTICINIA, Lactaria, Gall. *Laitage*, in Laudibus Papiæ apud Murator. to. 11. col. 37. in Epistola Sixti IV. PP. an. 1475. apud Marten. tom. 2. Ampliss. Collect. col. 1480. in Concilio Hisp. an. 1512. in Charta an. 1550 apud Rymer. to. 15. p. 207. Adde p. 210. & 211. Vide *Lactantia*.

¶ LACTICOLOR, in Excerptis vett. Auctorum apud Leibnitium to 2. Scriptor. Brunsvic. p. 59.

Flammivolum vincens rutilans in curribus aurum
Strato solo recubat, Lacticolor Amati.

Idest, Amethysti. Vide *Lactinus*.

LACTICULARIUS. Gloss. Græc. Lat. λειπογάλακτος, *Laticularius, Laticulosus.* Sic in MS. Sed legendum *Lacticularius* & *Lacticulosus*. In Gloss. Lat. Gr. *Lactigulosus* perperam scribitur. [Pro λειπογάλακτοι Martinius legit ἀπογάλακτος: quod eodem redit quoad significationem: utraque enim Græca vox eum indicat vel qui caret lacte, vel qui parum lactis habet.]

¶ LACTINA. Vide *Lactena*.

LACTINUS COLOR, in Regula S. Cæsarii c. 12. & aliorum, qui *Lactineus* dicitur in Vita S. Fulgentii Episcop. Rusp. cap. 18. *Casulam pretiosam ... nec ipse habuit, nec Monachos suos habere permisit. Subtus casulam nigello vel Lactineo pallio circumdatus incessit.* Ausonius:

Aut cunctis pariter versibus oblinas
Fulvam Lacticolor spongia sapiam.

Vide *Laius* & *Pseudolactinus*.

LACTORONES. Ruffinus in Vitis Patrum lib. 3. n. 200. *Unus quidem deferebat nuces, alius Lactorones.* Ubi forte leg. *Lactoriones*, ut fuerint fructus arboris, quam *Lactoriam* vocat Plinius l. 24. c. 18. *Æque nota Lactoris vulgo est, plena lactis, quod degustatum vomitationes concitat.*

¶ LACTOSUS, γαλακτώδης. Gl. Lat. Gr. Lacteus.

¶ LACTUCATUS, Crispatus ad instar lactucæ capitatæ. Synodus Limensis an. 1582. *Nec* (Clerici) *manicas thoracis gerant oculis expositas aut Lactucatas seu crispas.* Alia Tarracon. an. 1591. *Nullus Clericus fabulam collari & manicis rugosis seu Lactucatis deferat.*

LACTUM. Vide *Lacta*.

¶ LACTURCIA, Dea lactescentium frumentorum, apud S August. de Civit. Dei l. 4. c. 8. V. *Lacturnus*.

¶ LACTURIUS, Porcellus nondum ablactatus, apud Lindenbrogium in Glossis ad Codic. Leg. antiquarum.

¶ LACTURNUM *Pagani aiunt, dum messis adhuc lactescens est.* Gloss Sangerm. n. 501.

¶ LACTURNUS, *Deus qui praest segeti lactanti.* Johannes de Janua. Vide *Lacturcia*.

¶ LACUALIS, Qui habitat in lacubus. *Aves Lacuales & marinæ*, in Opusculo Gualvanei Flammei apud Murator. to. 12. col. 1011.

LACULATA VESTIS, Isidoro l. 19. c. 22. & Papiæ, *quæ lacus quadratos quosdam cum pictura habet intextos, ... aut additos acu.* Sunt autem *Lacus*, Columellæ l. 1 c. 6. spatia quædam quadrata, quibus distinguuntur granaria, ubi separatim reponuntur quæque legumina. Vide Salmasium ad Vopiscum p. 513.

¶ LACUM. Vide *Lactum* in voce *Lacta*.

¶ 1. LACUNA, pro *Lacunar*, ut videtur. Litteræ Regis Angliæ ad Innocentium V. PP. apud Rymer. to. 2. p. 63. *Rex Regum ... personam vestram, tamquam lampadem oleo sacra doctrina refertam, in ejus* (*Ecclesiæ*) *Lacuna sublimiori constituit, ut igne divinæ charitatis accensa, non diutius lucerna ipsius claritatis sub minoris status modio celaretur abdita, sed ut luceat, &c.* Lampades Ecclesiarum è lacunari vulgo dependentes attendit. Glossar. Græc. Lat. Ὀροφή, *Lacunar, laquearium, fastigium, culmen.*

¶ 2. LACUNA, LAGUENA, Lagena, vas vinarium. Chronicon Farfense apud Murator. to. 2. p. 2. col. 545. *Hordei & spelta modium 1. musti Lacunas 20.* Et col. 564. *Ad pensionem in mensos septem Lacunas 60. musti mundi..de vindemia musti mondi Laguenas 10. justos & operas tres.* Vide *Lagena*.

3. LACUNA, Festo, *Aquæ collectio.* Will. Brito in Vocabul. MS. *Lacuna, quæ alio nomine dicitur Lacus, est receptaculum aquarum.* Ugutio & Jo. de Janua: *Lacuna quæ alio nomine dicitur Lacus, & est fossa, ubi remanens aqua post effusionem imbrium, vel ad quem confluunt immunditiæ: Et est proprie intra fores, sicut forica extra.* Gl. Gr. Lat. λάκκος, *Lacuna, lacus, cisterna.* Alibi: ὑδροστάσιον, *stagnum, Lacuna.* S. Augustin. l. 3. contra Crescon. c. 48. *Fustibus cæsus, in Lacuna lutulenta volutatus.* Charta Caroli C. an. 23. Ind. 10. in Tabul. S. Dionysii n. 31. *Videlicet ad pisces comparandos, vel in piscatoriis seu Lacunis congruenti ingenio acquirendos.* Charta Philippi Comitis Flandrensis pro Cœnobio Marcianensi apud Buzelinum p. 351. *Excepto eo, quod ibi habet Aquicentensis Ecclesia à rascia Pomerii, usque ad rasciam Rullagii, & quod domino Warlenii in angulo suo licet habere tres tantummodo Lacunas, talis* (f. palis) *& viminibus compositas, sed nullam ex jure licet ei exercere piscationem per decurrentes aquas.* [*In aliqua spirituali Lacuna* pro-

procul à tempestatibus conquiescere, in Epist. Gozechini Scholastici sub an. 1060. apud Mabill. to. 4 Analect. pag. 372. *Lacuna ventris*, in Charta Roberti Fr. Regis apud Doubletum Histor. San-Dionys. p. 825. *Ingluvies & Lacuna avaritiæ*, apud Rolandin. Patav. de factis in Marchia Tarvisina l. 11. c. 17. to. 8 Muratorii col. 340. ubi Cl. Editor annotat *Latrocinium* haberi in uno Codice Ambrosiano.]

Interdum *Lacuna* est aqua viva, non vero restagnans. Incertus Agrimensor: *Stagnum finale aliquoties diximus, & Lacunam, quæ interpretabitur aqua viva, unde ipsum stagnum exit.*

LACUNARIUS, Qui lacunas expurgat. Julius Firmicus l. 8. Math. c. 21. *Operarios faciet, Lacunarios, & perpetuo infelicis otii onere gravatos.* Lib. 4. cap. 6. *Aut jubebuntur assidue Lacunas cloacasque purgare.* In Gloss. Græc. Lat. *Lacunarius*, exponitur λακκισμοῦ, [Qui lacunas effodit.]

¶ LACUNARIUM, ὄροφος: *Laquear*, in Supplemento Antiquarii. In aliis Glossis: *Lacunarium*, λάκκος, (Lacus) ὄροφος. Genitivo plurali *Lacunariorum* usus est Vitruvius l. 4. c. 3.

LACUS, Piscina. Glossæ Isidori: *Terripiscina* (ita Papias MS. pro *terrigipena*) *quæ terra capiunt, id est, piscina, quas & Lacus rustici vocant.* Sulpitius Severus l. 1. Hist. de Josepho: *Sed obsistentes Ruben, cui à tanta facinore adhorrebat animus, in Lacum demissus, &c.* ubi Gen. 37. habet *in Cisternam.* S. Hieronymus in c. 6. Ezechiel. *Hac autem Latinus lector intelligat, ut semel dixisse sufficiat. Lacum, non stagnum, sonare juxta Græcos, sed cisternam.* Græc. λάκκος est fovea, fossa, τάφρος. Vide *Lacca* [& *Laisseria*.]

LACORA, pro *Lacus*, nuntiatione Longobardica. Charta Aistulfi Reg. Longobard. an 753. apud Ughell. tom. 2. p. 106. *Et omnes Lacoras usque ad grumam seu silvam, &c.* Vide Bullarium Casinense to. 2. p. 17. Vett. Glossæ editæ ab H. Stephano p. 327. [& Janus Laurenberg. in Supplemento Antiquarii,] *Lacorus*, λάκκος, leg. *Lacorus*.

1. LADA, Purgatio, qua quis per legem se purgat ab illato crimine. Est enim *Lada*, idem quod *lex*; quæ vox posterior pro ipsa purgatione canonica & vulgari crebro usurpatur, ut in voce *Lex* docemus. Capitula Ethelredi Regis §. 1. *Et si domino suo accusetur, quod consilium ejus fregerit, & antea malum fecerit, assumat secum 5. Thainos, & idem sit sextus, & laidas se: & si Lada prœcedat, sit weræ suæ dignus: si non procedat, habeat Rex weram, & sit ipse fur utlagatus apud populum.* Mox: *Si Laga frangat ei, &c.* Idem Ethelredus in Legibus apud Wenetyngum editis §. 17. *Et ubi Thaynus habet duas optiones amicitiæ vel Lagæ, & amicitiam elegerit, stet hoc ita firmum sicut & ipsum judicium.*

Lada autem seu *purgatio*, alia simplex, alia triplex. Simplicem vocabant, quæ adhibebatur in levioribus criminibus, vel quæ exigebatur à viris nullo antea crimine infamatis: ita ut qui sacramenti seu juramenti judicium subibat, siquidem vir erat famæ integrioris, aut de leviori accusaretur crimine, solus juraret: si vero antea fuisset de aliquo crimine incusatus, aut si accusaretur de graviori delicto, tunc cum certo *consacramentalium* definito numero jurabat. Hæc distinctio utriusque ladæ diserta habetur in Legibus Henrici I. c. 64. *Sacerdos qui regularem vitam ducat, in simplici accusatione solus, in triplici cum duobus sui ordinis juret... & si homo credibilis, qui non fuit accusationibus infamatus, & neutram ejus fregerit, vel juramentum, vel ordalium, in hundredo simplici Lada dignus. In credibili, eligatur simplex Lada in tribus hundredis, & triplex Lada tantum late sicut ad ipsam Curiam obedietur, vel eat ad ordalium, & judicatur simplex Lada simplici præjuramento, triplex Lada perjuratione, & nullum unquam ante juramentum condonetur.* Quæ quidem obscuriora sic interpretor, *Ladam simplicem* in credibili & non infamato, seu, qui nec in juramento, nec in purgatione vulgari reus inventus est, requiri: id est, ut in tribus *hundredis*, sive locis juridicis sacramento edito solus à se crimen diluat: quod repetitur c. 67. *Sit omnis homo qui non fuerit accusationibus infamatus, simplici Lada dignus, sicut prædiximus, in credibili eligatur simplex Lada in tribus hundredis.* Mox hæc de triplici lada ingeruntur, ex quibus percipi fortean poterunt, quæ habentur dicto c. 64. *Triplex Lada tam late sicut ad ipsam Curiam obeditur, & de omnibus unde accusatus juraret se sexto, sit judicium 20. solidorum. In triplici Lada ferrum judiciale triplex sit, i. 60. solid.* quam *triplicem Ladam* intelligit Spelmannus de triplici ordalio, scilicet de ferro calido pensante 60. solid. id est, 3. libras. Verum *triplex Lada* non solum examen ferri candentis spectavit; sed & quamvis purgationem, atque adeo etiam purgationem per juramentum, quod c. 65. *triplex accusatio* appellatur, in qua nulla fit mentio ferri candentis: *Sacerdos, qui regularem vitam ducit, in simplici accusatione solus, in triplici cum duobus ordinis sui juret, &c.* Ubi *simplex accusatio* est, quod mox *simplex Lada* dicitur, quæ *judicatur simplici perjuramento*, seu præjuramento. Eodem c. 65. *simplex & triplex ordalium* appellatur: *Si quis adeo sit incredibilis hundredo, & à tribus tunc accusetur, tunc nihil aliud interveniat, quin ad triplex ordalium eat, & eligat accusatus alterutrum quod velit, sive simplex ordalium, sive jusjurandum unius liberi in tribus hundredis super triginta denarios: & si jurare præsudeant cum eo, eat ad triplex ordalium, & inducatur* (f. *judicatur*) *triplex ordalium hoc modo: sumat quinque, & ipse sit sextus, si damnaus compelletur, quod suorum aliquis prælatorum consilia suo fugerit, & antea malum fecerit, & assumat secum quinque credibiles Thaynos, & idem sit sextus, & inde se purget. Si quis amicis destitutus, vel alienigena ad tantum laborem veniat, ut amicum non habeat, in prima accusatione ponatur in Hengen, & ibi sustineat, donec ad Dei judicium vadat.* Et c. 66. *Si quis à Vicecomite, vel Justitia Regis legitime implacitetur de furto, de incendia, de robaria, vel similibus, ad triplicem Ladam jure sit applicandus, tunc oportet ut die congruo 30. Consacramentales habeat, quorum nullus in aliquo reculpandus sit, & cum quindecim ex eis, quos justitia elegerit, sextus decimus juret, sicut eam dictabit.* Ubi observandum, *triplicem Ladam* subiisse graviorum criminum reos. Neque aliter *simplex* & *triplex ordalium* intelligunt Leges Saxonicæ, à Lambardo editæ, in quibus *simplex ordalium* occurrit in Legibus Ethelstani §. 7. Ethelredi §. 1. & Canuti cap. de Jurib. politicis §. 20. 27. *triplex* vero in Legibus ejusdem Ethelredi §. 1. in Legibus Canuti eod. c. §. 27. 54. quod *triplex accusatio* dicitur in Legibus Edmundi. Frustra autem his locis Lambardus & Spelmannus *simplex ordalium*, ferrum unius libræ, *triplex*, ferrum trium librarum interpretantur. Nam *triplex ordalium*, vel *triplex Lada*, spectavit quasvis purgationes, ac purgationem quidem per juramentum, ut ex locis laudatis satis constat, quæ quidem *perjuratio* dicitur dicto cap. 64. extremo Legum Henrici I ubi definitur *judicari simplicem Ladam præjuramento, triplicem Ladam perjuratione.* Perperam enim *perjuramento* editum, quod mox *antejuramentum* vocatur, id est, sacramentum à solo reo factum, cum *perjuratio* appelletur sacramentum, quod reus cum Consacramentalibus peragit.

Atque ut in purgatione perjuramentum in triplici lada vel ordalio augebatur Consacramentalium numerus, pro gravitate criminis, vel infamatione personæ, ita in purgatione per ferrum candens augebatur ferri igniti pon-

Pondus Leges Henrici c.67 laudato: *Et de omnibus unde accusatus juraret se sexto, sit judicium 20. solid. in triplici vero Lada, ferrum judiciale triplex sit, i. 60. solid.* Quorum quidem verborum eum esse sensum arbitror, ut simplex lada adhibeatur in criminibus, quæ eluuntur compositione simplici, quæ fuit 20. solidorum triplex vero in majoribus delictis pro quibus mulcta triplex 60 scilicet solidorum, irrogari solet à judice, quam *triplam compositionem* appellatam alibi ostendimus.

Jam vero ferri pondus auctum in triplici lada docet præterea Formula adjurationis ferri candentis apud Lindenbrogium & alios: *Incipit adjuratio ferri vel aquæ ferventis, in simplo unum pondus, in triplo tria ferrum æquiparet pondera, &c.* Quod vero *pondus* hoc loco, *pensa* appellatur in Decretis S. Ladislai Regis Hungar. lib. 1. c. 28.

Sed & in judicio aquæ ferventis lapis fune suspensus in cacabum & aquam ferventem altius immittebatur, si triplex lada esset, quam reus extraheret. Eadem formula: *In aqua fervente accepiat homo lapidem, qui per funem suspendatur in simpla probatione per mensuram palmæ: in tripla autem unius ulnæ, manus vero sigilletur, & aperiatur, ut supra diximus in consecratione ferri.*

Lada Plena, Eadem, quæ *triplex*. Leges Henrici I. Regis Angl. c. 11. *Qui ardinatum occiderit, & maligneverit, emendet ei sicut rectum sit, ... vel plena Lada neget.* Cap. 65. *Si quis furem gratis dimittat, emendat secundum weram ipsius furis, aut plena Lada perneget, quod cum eo falsum nescivit.* Et c. 18. *Francigena compellatus, juret se sexto: Anglicus liber triplici Lada, plane, (f. plana) vel simplici exigenti, vel judicio neget.* Ubi quod *plena Lada* dicitur, *pleuer lei*, appellatur in Legibus Willelmi Nothi vernaculis c. 48. Vide easdem Leges Henrici c. 64. 66. & 70.

Ladare, Laidare, Ladiare, Purgare à Saxon. ladiano, Purgare, per translationem Excusare, crimen eluere. Capitula Ethelredi Regis Angliæ c. 1. *Et si dominus ejus accusetur, quod consilium ejus fregerit, & antea malum fecerit, assumat secum quinque Thaynos, & idem sit sextus, & Ladet se: & si Lada procedat, sit wera sua digane, &c.* Infra: *Et si dominus accusetur, quod consilio suo fugerit, Ladiet secum quinque Thaynos, & ipse sit sextus.* Leges Henrici I. c. 65. *Si quis audito clamore, non exierit, reddat overseonesse Regis, aut plane se Ladiet.*

A *Lada*, & *Ladare*, vel *Laidare*, deductæ voces nostris olim familiares, *Laid*, & *Lait*, *Laidir*, & *Laidange*. *Laid* enim & *Lait*, turpitudinem seu potius *injuriam* notat; sic *faire lait à quelqu'un*, est injuriam alicui inferre. Injuriam enim infert, qui alium accusat, & ad *Ladem*, id est, ad purgationem adigit. Ufatici MSS. urbis Ambianensis: *Quiconques che fait à qui on fache Lait, & chil à qui on fait le Lait, se deffent encontre chelui qui li fait le Lait, il ne doit point d'amende portant qu'il li ait fait le Lait, ne fourfait, en cose qui monte à plus haute amende, n'a plus haut fourfait, que chil li avoit anchois fait, &c.* Alibi: *Cil amendera pour tous les Laids; & pour tous les fourfais, pour la cuellee qui ara esté faite, &c* Charta an. 1247. in Tabular. Campaniæ ex Bibl. Regia fol 343. *S'aucuns dit Lait à l'autre dans la ville .... il paiera pour l'amende, &c.*
[Le Roman d'Aubie MS.

Et je ainsi le vous ottroy,
Dites sans mesparler de moy,
Ne trouvoye par à raison
Dire moy Lait en ma maison.]

Assisiæ Hierosol. MSS. c. 88. *Mettre sus moult de Lais & de vilaine.* Cap. 209. *On consent ou seufre que il fu ferus, ou Laidis, & le peut defendre.* Le Voyage d'outremer du Comte de Pontieu MS. *Petit demora apres ke li Soudans et afaire, car au Soudans, qui à lui marcissoit, si li fesit sa terre Laide, & il pour vengier manda gent, &c.* Ita etiam *Laidir*, pro *aliquem maledictis incessere* usurpat le Roman de *Garin*:

Sire, dist ele, con poes le sofrir,
Que li veez vos Chevalier Ledir.

Hinc *Laidange*, injuria, convicium. [Ordinatio Galcerii Domini Commerciaci an. 1263. ex MS. *ejusd.* urbis fol. 99. *Item la femme qui dira Laidange à l'autre femme .. payera v. sols a nous, xv sols au Maire.* Chartular. Calense p. 32. *De legiere bateure sans sanc, de Ledenges, comme de vilaines paroles dire .. de la Lesdengence l'Abesse conaoistra en sa court.*] Guill. *Guiart* an. 1298.

Vers Ipre cheminent grant erre,
Pour faire au Comte Gui Laidanges.

Le Mirour: *Seufri mout de Laidanger & de reproches vilaines.* Adde veterem Consuetud. Normanniæ c. 86. Monstrelletum 1. vol. c. 40. & Consuetud. Normanniæ c. 51. 53. 86. & Pictavens. art. 17. *Laidanger*, in Chronico Flandriæ c. 60. Le Roman de *Garin*:

Sire, fit ele, dant Bernard de Nessil
M'a Laidangiee devant le Roy Pepin.

2. LADA, pro Via. Vide *Leda* 3.

¶ LADARE, Ladiare. Vide in *Lada* 1.

¶ LADMEN, Ladmones, f. *Corvata*, seu opera, quam dominis suis debent mulieres servæ, à Saxon. Lade, Onus & Mennen, Verna, ancilla. Breviarium villarum ex MS. Folquini compilatum in Archivo S. Audomari: *Faciunt in hebdomada 3. dies, & ancillæ sex Ladm. 6. alia ingenua faciunt unaquaque Ladm.* $\frac{1}{2}$. Infra: *Ancillæ* 12. *faciunt Ladm.* 12. Infra: *Ancillæ* 9. *faciunt Ladm.* 9. ... *& de ingenuis feminis* 10. *veniunt Ladm.* 5 Rursus: *Ancillæ* 7. *faciunt Ladm.* 7. ... *ingenua femina, unaquaque facit Ladm* $\frac{1}{2}$. Iterum: *Ancillæ* 2. *faciunt Ladm.* 2... *& de ingenuis feminis veniunt Ladm.* 5. Rursum: *Ancilla quæ faciunt Ladm.* 2. *& alia ingenua femina, unaquaque facit Ladm.* $\frac{1}{2}$. Denique: *Ancillæ* 3. *faciunt Ladm.* 3. ... *alia ingenua faciunt unaquaque Ladmenes* $\frac{1}{2}$.

LADRIDIUS, *Cucumer amarus*, in Gl. Arabico-Lat.

¶ LADULA, Species vasis. Joh. Longinus in Vita B. Kingæ to. 5. Julii p. 706. *Indicibili lacrymarum perfundebatur imbre, ut Ladulam non mediocrem, quæ imaginem passionis Christi sustinebat, fletibus lacrymarum inundaret & rigaret .. vas illud trina voce fletuum, &c.* Vide ibi Sollerium.

¶ Ladus, Eadem, ut videtur, notione. Guibertus de Laude B. M. c. 10. *Qui ocius fumto Lado cellarium reserat, sed priusquam in vas vina deponebat, &c.*

LÆCASIN. Fragmentum Petronii: *Sed cum mulse pultarium obduxi, frigori Læcasim dico.* Ex Gr. λαικάζειν, *lare*, apud Martialem. Vide *Lecator*.

¶ LÆCORUS. Vide *Lacora* in *Lacus*.

LÆDAMEN, in Statutis Mediolanensibus 2. part. cap. 258. Vide *Latamen*.

¶ LÆDARE, pro *Ladare*: de quo in *Lada* 1. Diploma Rodulphi Rom. Regis apud Ludewig. to. 2. pag. 240. *Qui alium vulneraverit, non Lædabitur.*

¶ LÆDIA. Vide in *Leudes*.

LÆDORIUM, ex Gr. τὸ λοιδόριον, vel λοιδορία, convicium, *Brocard*. Silvester Giraldus in Descript. Cambriæ cap. 14 *Facetiam in sermone plurimam observant, dum vel sales, vel Lædoria, nunc levi lingua, nunc mordaci, sub æquivocationis vel amphiboliæ nebula .... emittunt.*

LÆ-

LÆNA. Strabo l.4. densa Gallorum saga λαίνας vocari scribit: nempe *Læna* idem quod χλαῖνα Græcis. Charta securitatis plenariæ sub Justiniano scripta, apud Brisson. l. 6. Formul. *Mappa valente aspronis filiqua una, Lena vetere una, &c.* Gregorius M. lib. 12. Epist. 16. *Misimus Lænas 15. rachanas 30. lectos 15.* Ennodius lib. 9. Ep. 17. *Lænam & roconas, cum volueritis, coloris rubei aut fusci mihi cum celeritate mittite.* Vide *Lima.*

¶ LÆSCIA, *Tegumenta corporis omnia, quæ manu sustinentur.* Vocabul. Sussannæi.

¶ LÆSIVERPUM, Læsoverpire. V. in *Laisus.*

¶ LÆSOR, Qui *lædit* seu infert damnum. Statuta Eccles. Nannet. apud Marten. to. 4. Anecd. col. 747. *Vero domino facienda est restitutio... & Læsor possit solvere.* Bis recurrit col. seq.

LÆSURA. Conradus II. Rex Siciliæ, in Charta an. 1326. in Metropoli Salisburgensi to. 2. p. 162. *Declaramus, quod Læsura nomine non letalis, contineri volumus quamcunque offensam, verbis, jurgiis, blaspbemiis, colaphis, alapis, & qualitercunque illatam dicto & facto, ex qua mors non fuerit subsecuta.* [Vetus Inscriptio apud Gruterum 567. 8. *Quæ vixit mecum annis 17. m. 11. d. 11. sine ulla animi Læsura.* Læsura divitiarum, Detrimentum, apud Tertull. lib. de Patientia c. 7]

LÆTAMEN. Isidorus lib. 17. c. 1. *Et dictus fimus, quod fiat imus, quod vulgo Lætamen vocatur, eo quod suo nutrimento læta faciat germina, reddatque pinguia arva & fæcunda.* Papias ex eod. Isidoro: *Stercorare, est Lætamine aspergere. Stercus dictum, quod sternitur in agris; Idem est & fimus, quod vulgo Letamen dicitur.* Ugutio: *Fimus, stercus, quod per agros jacitur, quod vulgo Letamen vocatur.* Utuntur Plinius lib. 18. c. 16. Palladius lib. 9. cap. 5. &c. Vide Chron. S. Sophiæ Benevent. pag. 606.

¶ LÆTANIA. Vide *Litaniæ.*

¶ LÆTASTER, Qui lætum se ostendit, apud Festum in *Obstrudant*: ubi Scaliger consulendus.

¶ LÆTI, Læticus. Vide in *Leti.*

¶ LÆTIFER, Afferens lætitiam, in Actis SS. Junii to. 5. pag. 280. de SS. Arialdo & Herlembaldo: *Vox Lætifera, id est, lætitia plena, loco nostro insonuit.*

¶ LÆTIFICUS, Lætus. *Ut ficus nos alternorum osculorum impensione Lætificos effecit*, in Concilio Tolet. XVI. inter Hispan. to. 2. p. 735.

LÆTITIUS, Adjectivum, ex voce *lætitia* formatum, Plenus lætitia. Commodianus Instruct. 26.

Sed vita privati juvenes senescere forte,
Lætitias dies, perfruique ipsi parabant.

¶ LÆTRUM, ἀριστερόν, *Lævum, sinistrum*, apud Janum in Supplemento Antiquarii.

LAEYA, Silva, Gall. Laie, unde *S. Germain en Laie*, id est, vicus S. Germani in Silva. Charta ann. 1294. apud Augustinum *du Pas* in Stemmatibus Armoricis p. 1. pag. 149. *Asserebat habere in Plesseya, & Laya & aliis nemoribus usuagium suum, &c.*

LAFORDSWIC, Domini proditio, infidelitas erga dominum, in Saxonicis Legibus Canuti politicis c. 61. & in Legibus Henrici I. Regis Angl. c. 12 ubi ita emendat Spelmannus, ex Saxon. hlaford, dominus, & spice, proditio.

LAGA. Lagha, Lex, à Saxon. Lag, quod idem sonat: unde Angli *Law*. Capitula post Concilium Grateleanum ann. 928. *Aliquando fuit in Anglorum Laga, quod populus & leges* (f. Reges) *consilio regebantur, &c.* Leges Henrici I cap. 2. *Murdra ... quæ amodo facta fuerint emendentur secundum Lagam Regis Eduardi.* Infra: *Lagam Regis Edwardi vobis reddo cum illis emendationibus quibus pater meus eam emendavit consilio Baronum suorum.* Eadem habentur in Charta Johannis Reg. apud Matth. Paris ann. 1213. & Ricardum Hagulstad. de Gestis Reg. Stephani ann. 1135. Eædem Leges c. 54. *Ubi vero aliquis eorum optionem habet per justitiam amicitiæ, vel Lagæ, & amicitiam eligit, fiet hoc ita firmum ut ipsum judicium.* Cap. 66. *Si quis ordinatorum aliquem verberibus vel vinculis, vel aliquatenus affligat, emendet ei sicut rectum sit, & Episcopo emendationem altaris, Regis vel domino plenam mundbreche, vel plena Laga perneget.* Cap. 66. *Laga Anglorum, Denelaga, &c.* Vide *Lada, Lex.*

Lagha, Eadem notione. Charta Guillelmi Comitis Flandriæ an. 1127. super confirmatione Consuetudinis villæ S. Audomari: *Laghas seu consuetudines suprascriptas perpetuo eis concedo, & ratas permanere præcipio.* Eadem habentur in Charta Theodorici Comitis Flandriæ an. 1128.

Lagam Emere, Redimere, soluta aliqua pecunia, vel mulcta definita legis compotem se reddere, vel *idoneare & adlegiare se.* Leges Ethelredi apud Wenetyngum §. 6. de accusatis: *Et amnis emat sibi Lagam 12. oris, dimidium, Landefrico, dimidium Wapentako.* Et §. 11. *Et omnis monetarius, qui infamis sit, redimat sibi Lagam 12. oris.*

LAGAMANNUS, Legalis, *homo legis*, non exlex; ex Saxon. Lagh, *Lex*, & Man, *homo*: *Lahman*, in Senatusconsulto de Monticulis Walliæ cap. 3. apud Lambardum. Leges Edwardi Confess. c. 38. *Postea inquisisset Justitia per Lagamannos & per meliores homines de burga vel de villa* Domesdei: *Comes Picot ... habet boreotum de Lagemannis, 7. lib. & 1. palefridum, & arma unius Militis*, apud Edwardum Cokum ad Littletonem sect. 73. lego, *Lageman, i. habens socam & sacam super homines suos*, seu juris dicendi potestatem: atque ita hanc vocem accipi debere censet Somnerus in Glossar. Saxon. *Thanos* nempe seu Barones, qui *Socam & Sacam habent.* De Lagemannis Danicis agit Jus aulicum Norvegicum vetus ca. 33. & ejus interpres Janus Dolmerus, us & Joan. Stiernhoockus lib. de jure Sueonum vetusto p. 18. 34. & alibi. Vide *Legalis.*

¶ Langemannus, Eadem notione, apud Thom. *Blount* in Nomolexico ex Domesdei tit. Lincolnscire: *Item in ipsa civitate erant 12. Langemanni, i. habentes socam & sacam.*

LAGAN, seu Laganum, Jus illud appellabant, quod dominis feudalibus competebat in rebus, quæ ad littus ejiciebat maris æstus: ratione cujus, quidquid navis, naufragium passa, contineret, eorum erat. Licet porro vox hæc prorsus barbara sit, nec cognita nisi posterioribus sæculis, jus tamen in naufragiis, quod ea exprimitur, haud novitium recensve est. Atque ut prolixiori, nec fortean injucundo parergo res minus trita, vocisque hactenus incertum etymon illustratur, ab ipsis antiquioribus Scriptoribus juris ipsius origo videtur repetenda. Legimus apud Sopatrum & Syrianum in Hermogenem p. 107. Curium Fortunatum lib. 1. Art. Rhetor. p. 46. & alios, qui varias judiciis terminandas controversias proponunt, non res dumtaxat naufragio deperditas, sed & quæ naves naufragium passæ continerent, Publicanorum fuisse, tanquam quæ ad Fiscum pertinerent: unde Juvenalis Sat. 4. *Res fisci est ubicunque natat.* Quod quidem adeo verum est, ut omni licet humanitati repugnaret, miserosque ac afflictos insuper durius attereret, in omnibus fere tamen regionibus jus istud receptum fuerit, quod nec Leges ipsæ subinde a Principibus latæ abolere potuerunt. Atque id quidem factum inde arbitror, ut, quod barbaræ nationes, quibusque nihil erat cum humanioribus moribus commercium, lucri causa induxerant, sibi etiam eorum exemplo licitum putarent religiosi & probi Principes: *scilicet legem deputantes, quod pagans per tyrannidem fa-*

ciebant: ut ait Simeon Dunelm. lib. 2. Hist. Dunelm. ca. 16. seu, ut loquitur Honorius IV. PP. apud Odoricum Raynaldum an. 1295. n. 30. *Dum opinantur forsitan licita, quæ ab illis audiverant tam longis temporibus usurpata*. Scribit Paulus Venetus l. 3. c. 33. in regno, nescio, quo, *Eli* vocato, *si quando navis aliqua onerata præter vectorum ejus intentionem ad illam provinciam appulerit, puta tempestate aut alia necessitate id cogente, habitatores ejus rapere quidquid in navi inveniunt, gubernatoribusque ejus dicere: Instituebatis ad aliam divertere provinciam, cum mercibus vestris, sed Deus noster & fortuna vos ad nos direxit; & idcirco accipimus, quod Deus & fortuna nobis miserunt*.

Quemadmodum igitur inductus passim iste in naufragiis abusus aboleri non potuit, quando apud omnes fere nationes obtineret, factum inde, ut pro lege in mari recepta haberetur. Atque ita intelligendam putant plerique celeberrimam Legem 9. D. ad Legem Rhodiam, ex Volusio Mœciano, ubi porrectis Antonino Augusto libellis supplicibus à quibusdam, qui in Ægeo mari naufragium erant passi, & à Cycladum Publicanis expilati fuerant, Imperator hæc verba subintulit: *Ego quidem Dominus*, *Lex autem maris*, subdens, velle se, ut controversia Lege Rhodia dirimeretur, ubi Imperii Legibus contraria non esset. In quo quidem Antonini responso, per se obscuro, enodando, insudarunt celebriores Jurisconsulti, Scriptoresque alii, atque in iis Alciatus l. 2. Disput. c. 5. Samuel Petitus l. 3. Miscell. c. 11. Seldenus l. 1. de Maris dominio c. 25. Isaacus Pontanus l. 2. Discuss. Hist. c. 15. Jo. Bapt. Burgus l. 1. de Dominio maris Ligust. c. 14. Claud. Salmasius de Modo usurarum c. 5. &c. qui in varias abiere sententias. Sed eorum potior videtur, qui Imperatorem dixisse volunt: *Licet mundi dominus sit, hanc tamen obtinere Legem maris*, velleque se, ut controversia per Legem Rhodiam dirimatur, ubi Imperii Legibus non adversaretur. Atque huic explicationi non minime favet vox *Lagan*, quæ idem quod *Laga*, id est, *Lex*, sonat, cujus jure naufragorum res ac bona in dominorum potestatem cedebant; quæ quidem vox etiam cum *maris* adjuncto interdum scribitur; adeo ut quæ *Laga maris* primitus, postmodum nude *Laga* dicta fuerit. In Charta enim Philippi Regis Franciæ, de qua mox, ita appellatur: *Quitamus & remisimus in perpetuum le Lagan maris*. Ex quo haud ægre emendari possunt Leges Henrici I. Regis Angl. cap. 10. ubi jura regia recensentur: *Hæc sunt jura, quæ Rex Angliæ solus, & super omnes homines habet in sua terra, ... thesaurus inventus, naufragium, maris algarum, violentus concubitus, &c.* Nemo enim non videt, restituendum *maris laganum* pro *algarum*, quod nihil est. Scio, Spelmannum aliud etymon voci *Lagan* arcessere, à Saxonico scilicet Lagan, jacere, ut *Lagan* idem valeat quod *ejectus*.

Id porro in naufragio jus, quod *Wreccum* etiam appellatum suo loco ostendemus, in Lewellini, Gervasii filii Norwalliæ Principis, Charta pro Abbatia Aberconweyensi ita esse dicitur: *Concessi etiam eisdem* (Monachis) *ut uti & gaudere possint naufragiosa omnibus terris suis & littoribus, meliori modo, quo in terris meis utar: videlicet quæcunque bona seu res per submersionem aut per fractionem, seu per aliud infortunium ad terras suas, seu ad littora terris suis conjuncta de mari evenerint, ipsa bona totaliter & integre sint ipsorum Monachorum*.

Neque dumtaxat naves ipsę fractę & naufragium passæ, resque in iis contentæ dominorum erant; sed & homines ipsi, qui in iis vehebantur: adeo ut & per vim caperentur, & persoluto pretio à captivitate liberari cogerentur. Hujusce pravi moris usum firmat Albertus Stadensis an. 1111. scribens, *secundum prisci juris rigorem tam homines quam res, Regiæ ditioni mancipatos*; hominesque ipsos, qui in navigiis istis naufragis vehebantur, *sub prætextu naufragii* captivatos. Sed præ cæteris inhumanę prorsus consuetudinis exemplum insigne in Haraldo, qui postea Angliæ Rex fuit, præbuit Guido Pontivi Comes, qui eumdem Haraldum in littoribus suis naufragium passum detinuit aliquandiu, rebus omnibus suis direptis, *pro ritu loci, pro more gentis insito*, ut est apud Eadmerum l. 1. Novor. Simeonem Dunelmensem, & Willelmum Malmesbur. lib. 2. de Gest. Angl. cujus hæc sunt: *Barbarum & effrænatum morem regionis esse, ut qui evaserant in mari naufragium, in terra invenirent periculum*. Eddius Stephanus in Vita S. Wilfridi Episcopi Eboracens. c. 13. de eodem Wilfrido, quem tempestas in Australium Saxonum oras ejecerat: *Gentiles autem cum ingenti exercitu venientes navem arripere, prædam sibi pecunia dividere, captivos subjugatos deducere, resistentesque gladio occidere, incunctanter proposuerunt*. Et infra: *Dicentes superbi, sua esse omnia, quasi propria, quæ mare ad terras projecit*, Quibus consona sunt, quæ habent Gesta Guillelmi Nothi: *Docuit enim avaritiæ calliditas Galliarum quasdam nationes execrandam consuetudinem barbaram, & longe ab omni æquitate Christiana alienam. Illaqueant potentes aut locupletes, trusos in ergastula afficiunt contumeliis, tormentis. Sic varia miseria prope ad necem usque contritos ejiciunt sæpissime venditos magno*.

Verum lex ista maris non Francorum modo propria fuit, sed ab omnibus ea ætate nationibus recepta, licet identidem, nec semel, annixi sint Principes, ut omni prorsus contrariam humanitati abrogarent. Quippe Adrianus & Antoninus leges edidere, quibus cuique res naufragio deperditas recolligere excluso fisco liceret, L. 12. D. de Incend. & l. 1. Cod. de Naufrag. ubi Antoninus legis suæ rationem hanc reddit: *Quod enim habet jus fiscus in aliena calamitate, ut de re tam luctuosa compendium sectetur?* Quo ista referri possunt Euripidis in Helena, v. 456. ναυαγὸς ἥκω, ξένος, ἄσυλητον γένος.

Exinde Jurisconsulti passim decrevere, res, quas mare ad littus ejecisset, vel quæ navis levandæ gratia pro vitādo naufragio in ipsum mare essent projectę, non pro derelictis, sed pro perditis haberi debere, ita ut si inveniantur, earum possessoribus restitui debeant. L. 21. D. de Amitt. possess. l. 44. de Acquir. rer. dom. l. 1. 3. &c. de Incend. Atque ejusmodi Jurisconsultorum & Imperatorum decreta ac statuta intelligit Honorius II. PP. apud Hildebertum Cenoman. Epist. 67. *Piorum namque Imperatorum evanuit auctoritas, ut etiam earum rerum, quæ in tempestate maris, levandæ navis ejiciuntur, non amittatur dominium: non enim eas quis eo animo abjicit, quod habere nolit, sed quod periculum effugere possit. Et qui res ipsas lucrandi animo abstulerit, furtum committit*. Testatur tamen Paulinus Epist. 37. pravum hunc sua adhuc & Theodosii M. ętate obtinuisse morem, quod Publicanorum, fiscalium, atque adeo ipsorum Præfectorum avaritiæ ac prædationibus plerique attribuunt, qui jus à vicinis sibi nationibus receptum & perceptum dimittere ægre poterant. Communi denique Theologorum sententia definitum, ejusmodi prava Regum statuta ab restitutione non excusare. Summula Raymundi:

Qui bona naufragium patienti, sive eunti,
Tollit, vel reperit, ubicunque sit, nisi reddat,
Est reus æternæ pœnæ: præcepta, statuta,
Nec consuetudo terræ, nec Principis illum
Excusat: deponatur, si Clericus hic est.

Neque minori diligentia ac cura adhibita usum hunc abrogare annixi sunt Summi Pontifices, ac inprimis Gregorius VII. in Concil. Romano ann. 1078. Alexander III in Lateran. III. c. 24. ipsique Imperatores Occiden-

dentis; maxime Fridericus II. in Statutis, quæ habentur in 5. Compilat. Decret. tit. 3. cap. 4. in Charta Privilegiorum urbis Ratisponensis ann. 1230 & in Constitut. Sicul. lib. 1. c. 27. Nam licet in iisdem Constitutionibus l. 1. c. 58. §. 2. *Naufragiorum quæ curiæ debeatur* mentio agatur, id de iis intelligendum, quæ à nemine reperuntur. Idem Imperator in Charta ann. 1237. pro Viennensibus Austriæ apud Lambecium lib. 2. Comment. de Biblioth. Cæsar. p. 81. *Quandocunque aliquis Viennensium civium naufragium incurrerit, res suas quas ab impetu torrentis manus hominis asportavit, libere possit repetere & habere à quolibet detentore, cum indignum penitus censeamus immisericorditer reliquias naufragii detineri per hominem, quibus rapacis fluminis unda pepercit.*

Verum iis statutis, Publicanorum & Provinciarum Præfectorum prædationes in Regni Siculi ac Neapolitani littoribus non ita extinctæ, ut identidem non exercerentur. Exstat enim Honorii IV. Constitutio apud Rainaldum in Annalib. Eccl. an. 1285. n. 40. qua prohibentur. Isaacium Tyrannum Cyprium ex hac tum ubique fere recepta *maris lege*, in Ricardi Regis Angliæ navigia naufragium passa, & ad Cypri insulę littora, tempestatis ac procellarum vi ejecta, manus violentas injecisse plerique arbitrantur. Quæ quidem sententia eo verisimilior videtur, quod ex Niceta in Andronico l. 2. n. 5. docemur, in omnibus Orientalis Imperii provinciis usurpatam. eumdem Andronicum Comnenum Tyrannum ejusmodi deprædationes inhibere conatum fuisse, gravissimis propositis pœnis in eos, qui naufragorum bona diriperent.

Quod de Guidonis Pontivensis Comitis facinore supra annotavimus, satis declarat, in Gallia idipsum obtinuisse: quod etiam omnino firmat Hildebertus Cenomanensis Epist. 65. scribens, Britanniæ Comitem id sibi juris asseruisse in suis littoribus. *Præterea quidquid evadebat ex naufragiis, totum sibi fiscus vindicabat patriæ, passosque naufragium miserabilius violentia Principis spoliabat, quam rapina.* Verum Concilii Nannetensis Patrum suasionibus pravo huic juri renuntiavit Comes, quod postmodum ab Honorio II. PP. firmatum tradit Hildebertus Epist. 67.

Comitis Armorici exemplo, Philippus Augustus Franciæ Rex, Comes Flandriæ, Comitissa Bononiæ, Comes Pontivensis, Bernardus San-Valericensis & Guillelmus Cayocensis Toparchæ, qui eodem singulatim in littoribus suis jure gaudebant in naufragos, Willelmi Campaniensis Remensis Archiepiscopi precibus & suasionibus, eidem perinde nuntium dixere. Binæ super hac re exaratæ habentur Tabulæ an. 1191. quarum prior Philippi Augusti ea, quæ supra attulimus, verba præfert, qua præterea *Laganum maris* prorsus se dimittere profitetur, quemadmodum dimiserat Flandrensis Comes tum fato functus. Altera est Willelmi Archiepiscopi Remensis, qua prædictam Regis Philippi & Comitum ac Baronum cessionem confirmat, & anathema decernit in eos, qui hanc *detestabilem consuetudinem* (sic *Laganum* appellat) in posterum reducere conarentur: *Ad hoc dominum ac nepotem nostrum carissimum Philippum Francorum Regem cum cæteris, quos prænominavimus, Baronibus efficaciter induximus, quod ipse dominus Rex illud Lagan ex toto quittavit, & libere in perpetuum remisit, sicut scripta ipsius patet authentico: similiter & omnes prænominati Barones pro salute animarum idem Lagan quittaverunt.* Charta Rainaldi Comitis Bononiæ & Idæ conjugis an. 1206. ex Tabulario Regio: *In perpetuum quitos clamavimus à Lagano maris burgenses S. Audomari & eorum res, quæ in terram nostram de Bolonesio & in terram nostram de Merc venient ad Laganum.*

Cum porro *Laganum* abrogarunt in terris suis supradicti Principes, id intelligendum de prava illa, quam descripsimus, consuetudine, qua & homines naufragi, & res naufragio ad littus ejectæ, licet repetitæ, eorum erant: non vero de iis quæ à nemine repeterentur. Proinde ita capienda Charta Florentii Abbatis S. Judoci & Willelmi Comitis Pontivi ann. 1203. in Tabul. ejusdem Monasterii S. Judoci: *Sciendum quoque, quod si Laganum evenerit in Comitatu B. Judoci, & homines de tenemento ejusdem Sancti fuerint accusati apud Comitem de Lagano, Abbas S. Judoci debet eos submonitos in Curiam suam vocare, præsente Comite, vel ejus Serviente, & ibidem, si potuerit, pacem facere. Quod si querela ad voluntatem & arbitrium Comitis non potuerit ibi terminari, Abbas S. Judoci accusatos super usurpatione Lagani usque Monsterolum debet conducere, & non alibi, & ibi querela eorum judicio ejusdem villæ debet terminari.*

Sed & *Lagani* nomen longe post hæc tempora haud omnino extinctum docent Computa domaniorum Comitatuum Pontivi & Bononiæ annorum 1369. 1405. 1465. & 1474. in quibus fit recepta *des Lagans, des grans & petits Lagans*, & *des gras Lagans*: ubi grandiora *Lagana* esse dicuntur, quæ 60. solidorum pretium excedunt. Sed ex ipso contextu satis apparet, has voces sumi tantum pro *ejectibus maris*, iisque rebus, ad littus à mari remissis, quæ nullius domini sunt, & à nemine repetuntur. In Computo an. 1369. habentur *les Lagans venus par maree à Thormont*; id est, res, quas adversus maris æstus ad littus invehit.

Posterioribus tamen sæculis videtur id nomenclaturæ potissimum attributum rebus in mari deperditis, vel ejectis, adhuc fluctuantibus, needum ad littus appulsis, quæ inventoris sunt. Quæ est sententia Bractoni l. 3. tract. de Corona c. 2. §. 5. *Quæ si in mari longius à littore inveniantur, ita quod constare non possit, ad quam terram vel regionem essent applicanda, tunc quicquid ita inventum fuerit, erit inventoris, eo quod in nullius bonis esse dicantur, & dicitur à nautis Lagan, & quod ideo occupanti conceditur, quia non est aliquis, qui inde privilegium habere possit, Rex non magis quam privata persona, propter incertum rei eventum.* Ex quo quidem jus naufragii triplex esse dixerunt: primum quod *innatans*, seu *fluitans*, Angli *Flotson*, vocant: alterum, quod *ejectitium*, sive quod à mari fluctibusque in terram ejicitur, iisdem Anglis *Jetson*; tertium denique, quod *submersum* dicunt, sive quod in fundo maris inventum est, quod *Lagon* iidem Angli appellant, à Saxonico, ut aiunt, sive Germanico *Liggen*, vel *Leggen*, non vero à ligando, ut voluit Cookius. At cum ex antedictis satis appareat, *Laganum* acceptum pro quovis naufragii jure; id est, tum pro rebus in mari deperditis, è mari ejectis adhuc fluctuantibus, tum pro iis, quæ ad littora ab æstu invehuntur: dicendum est, complexum esse id genus naufragii, de quo Bracton. quomodo *wreccum* usurpant Statuta Alexandri II. Regis Scotiæ cap. 25. Consuetudo Normanniæ 1. part. sect. 2. c. 5. Bretius l. 4. de Regis supremo dominio c. 4. ubi etiam *Lagani* meminit, & alii.

Reges denique Angliæ, qui id perinde juris in suis obtinuere, seu usurpavere, littoribus, ut est in Legibus Henrici I. loco laudato, ut illud omnino tollerent, curas etiam suas contulere, uti patet ex aliquot eorum diplomatibus, quæ describuntur in Monast. Anglic. to. 1. p. 237. & 920. Primus vero ex iis Ethelredus in eo Fœdere, quod cum exercitu Anlavi pepigit, c. 2. 3. & 4. Edit. Saxonicæ, apud Lambardum pacem ac securitatem indixit navibus & hominibus naufragium passis in dominii sui provinciis: deinde sub primos regni annos pravam istam consuetudinem abrogare tentavit Henricus II. ut auctor est Willelmus Neubrig. l. 3. c. 26.

Anti-

Antiquam, ait ille, *inhumanam circa naufragos consuetudinem in ipsis regni sui initiis eximia pietate correxit atque ejusmodi hominibus ab æquoreo discrimine liberatis humanitatis affectum exhiberi præcipiens, graves in eos pœnas sanxit, qui forte illis in aliquo molesti esse, vel de rebus eorum quippiam usurpare præsumerent*. Cui simile aliud sancitum est ab Ricardo I. filio, cum iter Hierosolymitanum est aggressus, Messanæ in Sicilia anno 1190. ut habent Rogerus Hovedenus & Bromptonus; quod firmatum est alio Henrici III. Statuto dato Merewelli anno regni 28. quod descriptum legitur in Regesto Constabulariæ Burdegal. fol. 195. non modo pro naufragiis, quæ ad Angliæ, sed etiam Aquitaniæ & Pictavorum littora acciderent: in quibus quidem Regum Angliæ Statutis jus istud *Wrecci* nomine donatur. Neque tamen ita abolitum, ut non aliquatenus revixerit in Aquitaniæ locis maritimis. Testatur quippe Jacobus Billius lib. 1. Observ. Sacrar. c. 6. sua ætate in Insulis Rupellæ vicinia, omnibus oris illis maritimis viguisse crudelissimam illam Consuetudinem, ut si gravior quædam tempestas navem aliquam multis ante detrimentis affectam, magnaque ex parte fractam in littus ejecisset, tantum abest, ut ii, ad quos delata erat, ejusmodi calamitate commoverentur, ut eos ipsos, quod miseri essent, hostium loco & numero haberent, atque id omne, quod fluctuum rabies ipsis reliqui fecerat, confestim deriperent: imo ne ab ipsorum quidem corporibus, si sua tueri ac retinere conati essent, manus interdum abstinerent. Certa fatendum, non humane modo in hisce occasionibus sese etiamnum gerere provinciarum maritimarum præfectos. Id porro Juris Christiernus II. Daniæ Rex etiam dimisit, licet plus centum aureorum nummorum esset, ut auctor est Isaacius Pontanus. Vide Leges Scanicas Andreæ Suenonis lib. 8. capit. 2. & Histor. Segov. Colmenarezii cap. 18. §. 2.

Multa hoc loco alia addi possent ad hunc firmandum inhumanum morem, quæ consulto prætereo, cum jam instituti rationem excesserim. Addo tantum, juris *Langan* mentionem adhuc fieri in Historia Ecclesiastica Abbavillensi lib. 1. pag. 469. & apud nostrates olim usurpatum vocabulum pro eo, quod late patet & excurrit, ut sunt res, quæ in mari fluctuant, nullos intra fines coercitæ. Philippus *Mouskes* in Theodorico:

Si fist de son tresor Lagan.

Et in Philippo Augusto:

Li Rois vot tenire par Lagan,
Vers la Rocielle au Roi Jean.

Inter bona Ecclesiæ Trajectensis apud W. Hedam pag. 246. 1. Edit. recensetur *decima navium, quæ illuc procellarum impetu feruntur, ac inventionis*. Vide Jacobum Godofredum in Tract. de Imperio, deque Jure naufragii colligendi, & Thesim in Academia Cantabrigiensi agitata hoc tit. editam Londini an. 1657 *Naufragia publicanorum esse, nec jus, nec rationem permittere*.

LAGEDAYUM, Dies Legis, dies juridicus, ex Saxon. Lag, Lex, & Day, dies; Anglis, *Lawday*. Charta Almerici de Lucy, apud W. Thorn. ann. 1280. §. 12. *Una cum omnibus sectis Lagedayorum, quas Prior de Ledes, & omnes alii eorum tenentes debuerunt ad Laghedaya nta de Newenton per tenementa, quæ de ipsis tenent in hundredis prædictis*. Monasticum Anglic. to. 2. pag. 279. *Sunt quieti de secta i lius hundredi, ... excepto, quod villani sui ter in anno venient ad* la laghday *ad præsentandum Placita Coronæ sine occasione*.

¶ LAGEMANNUS. Vide *Lagemannus*.

LAGENA, Mensuræ species apud Anglos, quæ sic describitur in Assisa Davidis Regis Scotiæ de Ponderibus & mensuris §. 8. *Lagena debet continere 12. libras aquæ, videlicet 4. libras de aqua marina, & 4. libras de lacu vel stagno, & 4. libras de aqua currente & clara. Lagena debet esse in profunditate 6. pollices cum dimidio pollicis. In latitudine inferiore debet esse 8. pollicum, cum dimidio pollicis, & cum spissitudine ligni utriusque partis: & in rotunditate partis superioris debet esse 27. pollicum: & in rotunditate inferiore debet esse 23. pollicum*. Statuta Hospitalis S. Juliani, in Additam. ad Matth. Paris p. 163. *Habeant .... qualibet septimana 14. Lagenas cervisiæ*. Vide Iter Camerarii Scotici c. 10. §. 8

Fuit etiam *Lagena* non liquidorum dumtaxat, sed & aridorum mensura. Fleta lib. 2. cap. 12 §. 1. *Sciat, quantum bladum teneat Lagena, & quantum bussellus. Lagena butiri*, l. 2. c. 76. §. 12. c. 87. §. 1.

Laguna, pro *Lagena* Vetus Inscriptio 578. 1. *A potione, item à Laguna, &c.* Alia ibid. *A veste, item a Laguna*. [Chronicon Farfense apud Murator. to. 2. p. 2. col. 482. *Ad pensionem musti Lagunas 11. & grani modia 11.*]

¶ Laogenæ *de musto*, ibidem col. 570.

Laguenna. Charta Rogerii Regis Siciliæ an. 1137. apud Ughellum tom. 7. pag. 564. *Plateaticum quoque piscium, quos Salernitani capiunt, eis iterum dimittimus, & præcipimus, ut pro mensura Laguenna nihil persolvant*. Alia ann. 1207. ibid. pag. 594 *Debent dare omni anno tempore vindemiarum 8. laurnas de musto mundo, quorum quæque habeat 8. Laaguenas justæ cortatorias, &c.*

Lagena. Chronicon Montis Sereni an. 1196. *Cum redire disponeret, Imperatoriis insidiis adeo arctatus est, ut publice navem ingredi non auderet; sed à fidelibus suis Lagena inclusus, & navigio illatus, sicque, donec in altum navis procederet, occultatus est*.

Lagenares vel Orculares Feminini, In quibus sunt lagenæ vel orculæ, apud Vitalem & Arcadium Agrimensores pag. 258. Caius & Theodosius pag. 260. *Lagenas & orculas in finibus posuimus, &c.*

Laguncula, Idem quod *Lagena*. Synodus Sodorensis in Mannia: *Si vir vel mulier cervisiam vendendam pandoxaverint, ... Lagunculam decimalem Ecclesiæ persolvant*. Gobelinus Persona in Cosmodromio ætate 6 c. 80. *Laguncula, quæ vulgo barile dicitur, pro granis 5. venivit*.

Lagena. Charta Friderici II. Imp. ann. 1211. pro Ecclesia Panormitana apud Rocchum Pirrum tom 1. pag. 144. *Et de vineis musti nuper pari Lagenas magnas 200. & de pede Lagenas centum*.

¶ LAGETA Gallinarum, nempe censualium, in Tabulario Solemniacensi.

LAGHA. Vide *Laga*.

¶ LAGHDAY. Vide *Lagedayum*.

LAGHSLIT. Leges Presbytarorum Northumbrensium capit. 21. *Si quis apud Ecclesiam mercaturam exerceat, Lagslid, id est, Legis violatæ pœna esto*. Ex Saxonic. lagh, Lex, & slite, scissura. Vide *Lahslita*.]

LAGI. Leges Rotharis Regis Longobardorum tit. 21. §. 7. *Si coxam ruperit super genuculum, hoc est, Lagi, componat solidos 20.* Vide *Largica*.

LAGIA. Charta ann. 857. apud Ughellum tom. 1. Ital. sacr. pag. 815. *Et per jam dictum collem descendit in fossatum, ... deinde pergit in Lagia, & per decursus jam dicta Lagia descendit in furcam, quæ vocatur, &c.* Ubi *Lagia* videtur esse semita, quam *Lee* dicimus. Vide *Lada*.

LAGONA. Fridegodus de Vita S. Wilfridi cap. 43.

Tandem vafrinus blandis suggestibus astus
Increpitans, Italas suadebat credere chartas.
Ethnica sed nullis molliri corda Lagenis
Cedebant, virusque tegunt sub mente nocivum.

LAGUENNA, Lagunculа. Vide *Lagena*.

¶ LAGUNA, ut supra *Lacuna*, Lacus, palus, Ital. & Hisp. *Laguna*. Charta Edwardi I. Regis Angl. apud Rymer. to. 2. p. 19. *Prout semita transit per medium loci ejusdem, & versus Lagunam curvam... & ex hinc versus, &c.* Vide alia notione in *Lagena*.

LAGUZADERA, vox Occitanica. Charta ann. 1231. in Regesto Tolosano Cameræ Comput. Paris. fol. 24. *Concessit eidem Abbati medietatem eorum, quæ percipit idem Comes in dictis villis occasione de Laguzaderas. Verumtamen si dominus Comes dimittat vel derelinquat Laguzaderas, quod facere poterit, si voluerit, habebit medietatem illius servitii quod facient detenteres eorum hac de causa domino Comiti.* Vide *Agusadura*.

LAHA, Signum, positio, positura, ex Germanico *Laeghe*. Traditiones Fuldenses l. 2. c. 47. *Exinde in album fontem, & sic per nostra signa, (id est, Laha) in windimonsee.* [Apud Aremoricos *Leeb*, Lech & *Liab* lapides aliquot sunt juxta vias in desertis locis tribus aliis lapidibus nullo modo elaboratis impositi, qui aperto latere uno utcumque speciem referunt altaris aut cellulæ.]

¶ LAHMAN. Vide *Lagamannus*.

LAHSLITA, Lagslit, &c. vox Saxonica, *Ruptio Legis*, transgressio Legis, pœna violatæ Legis: Lah enim & Lagh, est Lex: slit, Ruptio, violatio. Sed præsertim Anglos-Danos ejusmodi pœna spectavit, seu potius vox ipsa, ex eorum fortean Legibus desumpta, ut *wera*, & *wita* Anglos. In Gloss. Saxonico post Lambardum edito, Lahslite, exponitur, *duodecim ora*: sunt autem *ora*, seu ore, Anglo-Saxonibus *unciæ*, quarum 12. libram faciunt sterlingorum. Ita *Lahslite* mulcta fuit unius libræ monetariæ: varia ac diversa tamen fuit mulcta ista pro personarum discrimine, ut discere est ex textu Roffensi, laudato à Somnero: *In Lege Danorum erit reus forisfactura, quam Dani vocant Lahslit, In Lege eorum liberalis Lahslit vocant decem dimidia marca, hoc est, quinque marca. Hominis alodium* (Bocland) *habentis 6. dimidia marca. Villani Lahslit, quem Angli vocant Ceorlman 12. ora.* Fœdus Edwardi & Guthurni Regum c. 3. *Si Presbyter ad rectum terminum sacrum Chrisma non perquirat, vel Baptismum neget ei, cui necesse sit, reddat witum cum Anglis, & cum Danis Lahslit, hoc est, 12. oras.* Adde §. 6. & 9. Leges Henrici I. Regis Angl. cap. 11. *Si quis Dei rectitudines per vim teneat, solvat Lashlite cum Danis, plenam weram cum Anglis, aut neget cum 12.* Infra: *Qui ordinis infracturam faciet, emendet hoc secundum ordinis dignitatem, wera, wita, & Lashlita, & omni misericordia.* Adde c. 24. 66 & Leges ejusdem Canuti §. 35. Perperam vero *Laxlite* scribitur in Legibus vernaculis Willelmi Nothi cap 41. quod dispunximus, & sumus interpretati in nupera Editione Operum S. Anselmi Cantuar. Archiepisc. quam viro eruditissimo Gabrieli Gerberono debemus.

LAHSUS, Piscis species. Liber donationum Ecclesiæ Ratisponensis in Metropoli Salisburgensi to. 1. pag. 246. *Qui interrogatus... respondit, quod de Juvanensi Sede per totius anni circulum in ipso supra nominato loco, una navis fieri deberet ad piscationem, alia de Castello sursum, tertia de Maninsee, excepto autumnali tempore, quando patuli pisces, quos vulgo Lahsos vocant, coire debent, &c.*

LAIA. Vide *Leda* 2.

LAICUS. Eucherius: *Laicus*, *Popularis*. [Addit Joh. de Janua: *Et dicitur à Laos, (λαὸς) Populus; vel potius à Laos (λᾶς, λᾶος) Lapis. Inde Laicus i. Lapideus; quia durus & extraneus à scientia litterarum.* Charta ann. 1084. in Chronico Andrensi tom. 9. Spicil. Acher. pag. 350. *Hoc autem totum factum est in generalibus placitis apud Gisnas præsentibus Militibus & Laicis regionis Gisnensis.* Albertinus Mussatus de Gestis Henrici Imperat. apud Murato. tom. 10. col. 412. *Ex civitatum caterarum legatis aderant & Paduani quatuor, Rolandus de Plaziola, Jacobus de Alvarotis, Johannes Henricus de Capite vacca, Judices, & Albertinus Mussatus Laicus:* Rite Pignorius: *Laicus hic opponitur Judicibus & Jurisconsultis, quod videlicet non esset adeptus gradum, ut vocant, doctoratus: quo sensu apud Joan. Villanum legitur lib. 9. cap. 135. de Dante Aligerio:* Questi fu grande letterato, quasi in ogni scienza, tutte fosse Laico. *Mirum enim admodum esse videbatur, tot litteras callere, & doctrinis fere omnibus imbutus esse, neque tamen ad magisterii apicem pervenisse; alioqui Laicus alibi distinguitur à Clerico.*] Salvianus lib. 1. de Gubernat. Dei: *Ut omnes Laici intelligerent quantum iram Dei timere deberent, cum à præsenti pœna filios Sacerdotis, nec meritum parentis eriperet, &c.* Idem lib. 5. *Atque hoc videlicet Laici tantummodo, non quidam etiam Clericorum sæculares, non multi etiam religiosi, &c.*

¶ Laica Communio. Vide *Communio* 4.

¶ Laica Lingua, Vulgaris, vernacula. Fundatio Tolosani Collegii Cisterciensis ann. 1286. inter Anecd. Marten. tom. 1. col. 1213. *Clero & populo Latinis verbis & Laica verba* (sic) *vel lingua verbum Dei proponere valeant & etiam prædicare.* Inquesta an. 1440. ex Archivo Abbatiæ Cassaniæ in Bressia: *Articuli lingua Laica & intelligibili voce expositi.* Sententia arbitralis inter Dominos & Communitatem Calliani ann. 1497. *Præsentaverunt quandam Cedulam in lingua Laica descriptam.*

Laici, dicti in Monasteriis, qui vulgo *Conversi*, *Oblati*, *Donati*. Vide Haeftenum l. 3. Disquisit. Monast. tract. 1. disq. 8. & Menardum ad Concordiam Regular. pag. 1028.

¶ Laicalis, ut *Laicus*, pertinens ad laicum. *Laicalis habitus*, in Capitul. Caroli C. titul. 1. *Regalis & Laicalis potestas*, apud Gerohum de corrupto Ecclesiæ statu ad Eugenium III. PP. to. 5. Miscell. Baluz. p. 180. *Laicalia imperia*, in Charta ann. 863. apud D. Calmetum Hist. Lotharingiæ tom. 1. col 307. *Laicalis persona*, in Chron. Andrensi to. 9. Spicil. Acher. pag. 386. *Laicalis patronus*, in Litteris an. 1410. apud Rymer to. 8. pagina 633. *Laicalia officia*, in Bulla Pauli III. PP. ann. 1541. tom. 1. Maceriarum Insulæ Barbaræ pagina 255.

Laicalitas, *Proprietas, qua quis dicitur laicus, vel laicorum congregatio.* Jo. de Janua.

¶ Laicaliter, Johanni de Janua, More laicali, *Laycment*, in Glossis Lat. Gall. Sangerman.

¶ Laicatus, Laicalis conditio, distincta à clericali. Consuetud. Tolos. MSS. fol. 36. *Si non in possessionem clericatus sit, penes Episcopum erit, donec quæstio Laycatus... fuerit terminata.*

¶ LAIDARE, Laidiare. Vide in *Leda* 1.

¶ LAINARIUS, Lainerius. Accipitris genus, vulgo *Lanier*. Vide *Falco* 1. & *Lanarii* 2.

¶ LAIRISCUM. Vide in *Lariscum*.

LAIRWITA, Leyrwita, Legerwita, &c. Stupri, seu concubitus illegitimi mulcta.

Lejerwite. Leges Henrici I. Reg. Angl. cap. 81. *Quidam villam & qui sunt ejusmodi Lejerwitam & blodwitam & hujus minora forisfacta emerunt à dominis suis, &c.*

Lerwite, in Charta ejusd. Henrici I. Reg. Angl. pro Monasterio Sanct. Catharinæ Rotomag. in Regesto Norman. sign. P. in Camera Comput. Paris. *Quietas, liberas & solutas, de shiris, & hundredis, & placitis, & querelis, & de murdris, & de warpent, & scutagio, & gildis & danegeldis, & assisis, & hidagiis, & de operationibus pontium & castellorum, & de Lerwite & de hegelwite, & de flemeniaeswite, &c.*

Lejewite, in Charta Regis Henrici II. to. 2. Monast. Angl. p. 283.

Legerwita, Eadem notione. Bromptonus: *Legerwite*, (perperam Edit. *Lotherwithe*) *vel emenda pro corruptione nativæ*. Ex Saxon. leger, Concubitor, & pite, Mulcta. Leges Henrici I. Reg. Angl. c.23. de Forestia: *Si quis blodwitam, fintwitam, Legerwitam, & hujusmodi forisfaciat, & inde veniat sine dividiatione vel calumnia, placitum domini sui est.*

LAISCUM. Lex Longob. l.1. tit.19. §. 8. *Si quis roborem, aut quercum, seu cerrum, quod est modo Laiscum... inciderit.* Edit. Heroldi tit. 101. §.62. *Seu quercum, quod est medula Ischal, &c.* [Muratorii, *Quod est medula Isool.* Cod. Mutin. *Quod est Medolaiscolo.* Estens. *Quod est medula Hisola.*]

¶ LAISSERIA, Lacus, piscina. Charta Curiæ Suession. ann. 1240. *Recognoverunt etiam quod in lacu vel Laisseria dictorum Jacobi & Eremburgis, quod contiguum est dicto vivario S. Medardi piscari non poterunt.*

LAISUS, Sinus. Pactus Legis Salicæ tit. 49. *Et sic festucam in Laisum jactet.* Forma traditionis, & transferendi dominii. De vocis origine vide conjecturam Wendelini.

Læsiverpum, Cessio, gurpitio: *Læsoverpire*, Cedere, transferre, quasi in *Læsum*, id est, sinum alicujus *werpire*, festuca, quæ est signum traditionis, in *Laisum* seu sinum jacta, secundum Legem Salicam tit.48. Habetur apud Marculfum l.1. for.13. *Præceptum de Læsiverpo*, [Baluz. *Læsiuverpo*, melius *Læsiwerpo*] *per manum Regis*, ubi vocis *Læsoverpire* notio indicatur: *Quod ipsas villas in suprascriptis locis nobis voluntatis ordine visus est Læsovecpisse, vel condonasse.* [Eccardus in suis ad Pactum Legis Salicæ notis p.92 legit *Leuseverpisse*, observatque veteres etiam scripsisse *Lesoverpire*, & *Leisoverpire* pro *Laisoverpire*. Baluzius habet *Leuseuverpire.*]

LAITIHUNT. Vide in *Canis* col. 161.

LAIUS. S. Cæsarius in Regula ad Monachos c. 26. *Vestimenta alio colore non induatis, nisi Laia, lactina, & nigra nativa.* Idem in Regula ad Virg. c.40. *Omnia vero indumenta simplici tantum & honesto colore habeant, nunquam nigra, non lucida, sed tantum Laia, vel lactina.* Cap. seq. *Tinctura in Monasterio nulla alia fiat, nisi, ut supra dictum est, Laia & lactina.* Idem repetit Cæsarius in Recapitul. cap. 7. ut & S. Aurelianus in Reg. ad Virg. cap. 22. & Sanct. Donatus in Reg. cap. 63.

¶ LALANGULA, *Crustula*. Laurent. in Amalthea

¶ LALLARE, *Lac trahere*, apud Papium. Fusius Joh. de Janua: *Lallare, Dormire vel lac sugere; lactere, & est verbum fictitium, i. de sono tractum. Cum enim nutrices pueris plorantibus præcipiunt dormire vel lactere, dicunt la la la la, i. dormi vel lacte: & est tractum à sono qui fit in ore pueri lactantis, scil. la la la: & inde tractum est Lallare, i. lactere.* Persius:

Iratus mammæ, Lallare recusat.

Gloss. Lat. Gr. *Lallare*, λαβίζειν, Inarticulatam vocem edere. Scaliger de causis Ling. Lat. c.38. *L quoque facillima fuit, atque inter primas reponenda; lactentis enim ætatis est.*

¶ Lallus, Nutricum cantiuncula *la la*, ut somnus pueris inducatur. Auson. Epist. 16.

Nutricis inter lemmata
Lallique somniferos modos
Suescat peritus fabulis.

Turnebus l.18. Advers. c.34. Deum interpretatur, qui præerat næniis illis balbis, quas nutrices pueris occinunt; secus vero Scaliger & alii.

1. LAMA. Festus: *Lama, Lacuna*. Gloss. Gr. Lat. *Lama*, [illegible]. Ugutio & Joan de Janua: *Lama, est locus voraginosus, vel lapis in via abruptus. Lama, i. frustum auri, vel argenti, vel alterius metalli.* Papias, *Lamæ sunt confractiones viarum, quæ fieri solent pluvia interveniente.* Vita S. Mauri Episc. Cæsenatis n. 5. *Locus scilicet nec præruptis cacuminibus sublimius ad alta porrectus, nec omnino depressus in ima, ad arvalis Lamæ videbatur planitiem coæquatus.* [Ennius: *Silvarum saltus, latebras Lamasque lutosas.*] Paulus Warnefridus l. 1. de Gest. Longobardor. c. 15. *Piscinam* Longobar. lingua *Lamam* appellari auctor est. [Papias: *Lama, Piscina dicitur à quibusdam Barbaris.*] Charta Alfonsi VII Regis Hisp. æræ 1182. apud *Yepez* to.7. *Et exinde per eam Lamam degenerari. Lama*, Danti in Infer. cant.20. usurpatur pro valle. Inde *Lamina, parva Lama.* Vide Ughellum to.6. p.845. to. 7. p. 1273. to.9. p. 206. Chronic. S. Bartholomæi de Carpineto l.2. pag 1242. &c.

2. LAMA, Dæmonum species: Apud Gervasium Tilleberiensem MS. l.3. de Otiis Imperial. c. 87. *Lamæ dicuntur esse mulieres, quæ noctu domos momentaneo discursu penetrant, dolia* voleat* [f. *deplent*,] *cofinos, catinos, & ollas perscrutantur, & infantes ex cunis extrahunt, luminaria accendunt, & nonnunquam dormientes affligunt.* Quo loco *Lamæ* aliæ videntur à Lamiis, de quibus ita cap. seq. *Lamias, quas vulgo mascas... vocant, ... dicuntur autem Lamiæ .. vel potius laniæ à laniando, quia laniant infantes.* Eucherius Lugdunensis: *Lama, in Esaia, genus monstri, ut quidam affirmant.* Vide Nilum Mon. l. 2. Epist. 205. & infra in V. *Striga*, & Ughellum to.8. p.712.

¶ 3. LAMA, Lamina, Gall. *Lame*, Ital. *Lama*, Translatio Crucifixi qui S. Johanni Gualberto caput inclinavit, in Actis SS. Julii to.3 p.453 *Jussit insuper, ut suis sumptibus tota crux argentea tela, quam Lamam vulgo appellant, convestiretur.* Papias: *Lamæ, fracturæ cujuslibet metalli* in latitudinem ductæ. V. *Lama* 1.

¶ LAMBARE, pro *Lumbare*. *Crucifixum argenteum aureum habentem Lambare pretiosis lapidibus intextum*, in Diariis Trevoltianis an. 1714. p.1327.

¶ LAMBELLUS, Transversa in capite scuti gentilitii tænia, vulgo *Lambel.* Conventiones Ludovici Regis Siciliæ cum Arelatensibus an.1386. ex MS. D. *Brunet* fol. 1. v. *Arma dicti D. Regis florum liliis cum tribus Lambellis desuper.* Vide *Labellus.*

¶ LAMBITIO, Actus lambentis. Vita S. Richardi Episc. Cicest. to.1. April. p.286. *Et sicut ex fluida materia ignis beneficio sal in solidam petræ materiam, animalium infirmorum Lambitioni profuturum vertitur, sic &c.*

LAMBITTA. Chron. Trudonense l. 1. p.350. *Item clavicellam ex auro, Lambittas duas argento textas, vexilla quatuor, &c.* [Legendum *Cambuttas* probabiliter conjectat Mabillonius to 3. Annal. Benedict. p. 163]

¶ LAMBRICARE, Lacunare, Gallice *Lambrisser*. *Lambrices*, Lacunar, Gall. *Lambris*. Vide *Lambricare.*

Lanbroficare. Tabular. Fossatense: *Apud Euriacum fecit Abbas appentitia, quæ sunt juxta portam domus super vineas, fecit Lambroficari, & caminum in eadem, & in altero solio fieri caminum ad opus suum & sociorum suorum, &c.* Forte idem quod apud nos *Lambrisser*, in lacunar camerare.

¶ Lambrucatus, Laqueatus, Gall. *Lambrissé*.

Fundatio Monast. Cœlestinorum Suession. apud Marten. to. 6. Ampliss. Collect. col. 608. *Claustrum cum pilaribus duri lapidis pulcre compositum, & miro desuper ligno Lambrucatum*.

¶ LAMBRUCHIUM, Lacunar, Gall. *Lambris*, Computus an. 1303. apud D. *Brussel* de Feudorum usu ad calcem to. 2. p. 142. col. 2. *Pro palicio reficiendo* 10. *sol. pro Lambruchio domus Fratris Gariai* 12. *solid*.

¶ LAMBRUSCARE, Lacunare. Vetus Charta apud Lobinell. to. 2. Hist. Britan. col. 550. *Postquam fuit Dux Britanniæ fecit eamdem Ecclesiam Lambruscari*.

¶ LAMDAREUS, Vide supra *Labdareus*.

LAMENTATIO, Querela, actio, calumnia. Charta Hugonis Archiepiscopi Genuensis an. 1184. apud Ughellum: *Si vero ante aliquem judicem Lamentatio tractabitur, donationis à nobis factæ testimonium perhibebimus*. Occurrit præterea in Charta ann. 1162. apud Petrum Mariam Campum in Hist. Eccles. Placent. in Regesto 2. part. Charta 17.

LAMENTATIO MENSURNA, Hist. Offæ Regis Merciorum, ex MS. S. Albani: *Offanus autem* (Offæ filius, qui & Offa II. dicitur) *oculos patris sui pie claudens, Lamentationes mensurnas cum magnis ejulatibus, lacrymis & specialibus planctibus, prout moris tunc erat Principibus, magnifice, lugubriter pro tanto favore continuavit, obsequiisque magnifice tam in Ecclesia quam in locis forinsecis completis, apparatu regio & celeberrimo in eminentiori Ecclesia penes Gloverniam urbem, egregiam eidem exhiberi jubet sepulturam*. Ex Spelmanno in *Month-day*.

LAMENTATRICES, Vide *Cantatrices*.

LAMIARI, *Fascinari*, Leonardo in Additionibus ad Vitam S. Antonini.

¶ LAMIARIA, Fascinatrix, Vide *Fattarari*.

LAMINA, ut *pix*, *tæda*, inter βασάνους, in sanctorum Martyrum Actis recensetur passim.

¶ LAMINARES NUMMI, Qui constant ex tenuissimis laminis, de quibus consulendus Joh. Christoph. Olearii Isagoge ad Numophylacium Bracteatorum &c. Jenæ 1694.

¶ LAMINATUS, Laminis tectus, ornatus, Ital. *Laminato*. Testam. Gregorii XI. PP. apud Acher. tom. 6. Spicil. p. 681. *Item legamus dicto monasterio Casæ-Dei unum valde pretiosum jocale de auro & de argento & lapidibus pretiosis Laminatum & elaboratum, in quo est reconditum brachium S. Andreæ Apostoli*.

¶ LAMIRO, *Blandus*, in Glossis Isid. f. à Græco λάμυρος, Disertus, facetus, scurrilis.

¶ LAMISIO. Papias. *Lama*, *Piscina dicitur à quibusdam Barbaris; inde Lamisio proprium. Sic multa sunt occulsata*.

¶ LAMITABILIS, Lamentabilis. *Eventus dolorosus & Lamitabilis*, apud Rymer. to. 2. p. 1075.

LAMNA, pro Lamina. Vett. Glossæ, *Lamna*, λεπὶς Gloss. Gr. Lat. ἔλασμα χρυσίου, ἢ ἄλλης ὕλης, *Lamna*, *Lamella*. Eædem: λάμνα, Vincentius Belvac. l. 30. c. 79. *Armati sunt autem coriis superpositis Lamnis ferreis conjunctis, Lamnisque vel corio brachia cooperiunt*. Silvester Giraldus l. 1. de Expugn. Hibern. cap. 21. *Undique ferro vestiti; alii loricis longis, alii Laminis ferreis arte consutis*, Vide Meursii Gloss. in λάμνα, Occurrit etiam apud Ulpianum & alios.

¶ LAMNISCA, *Fasciola*, apud Papiam; sed legendum *Lemnisci*, ut apud Livium & alios.

¶ LAMOSUS, *Voraginosus*, *plenus lamis*, apud Johannem de Janua. Vide *Lama* 1.

LAMPABILIS, Theodericus Monachus in Historia Inventionis S. Celsi Episc. Trevir. n. 5. *Vir virtutum Egbertus Archimandrita Lampabilis*. Fridegodus in S. Wilfrido c. 48.

Archanus Michael nitido Lampabilis ore,

Dignus forte, qui ut vir sanctus lampadibus ante illum accensis colatur. Italis *lampo* & *lampa*, est splendor, *lampeggiare*, resplendere; vel potius, quod ut lampas effulgeat.

¶ LAMPADA, f. pro *Lampetra*, Gall. *Lamproie*, Muræna. Chronicon S. Trudonis to. 7. Spicil. Acher. p. 509. *Frequentissime magnæ portiones structionum, tempore quo Lampada in usu sunt, inter duos aaa; sed & crassas piscis, quæ Balena dicitur, frequenter abunde ministratur*.

LAMPADÆ, pro Lampades, à Pollione usurpari, ex MSS Codd. observavit Salmasius. [Tabular. S. Albini de Nemore: *Monachi debent unam Lampadam facere ardere nocte & die ante S. Corpus Domini*. Sed & apud Plautum: *Tene hanc Lampadam*.]

LAMPADARE, Lampades supponere lateribus; tormenti species, quo in Martyres sæviebant Pagani. Vita S. Politi Mart. c. 3. n. 17. *Tunc Imperator jussit eum in equuleo appendi, & Lampadari*. Alia ejusdem S. Vita c. 6. *Jussit eum in equuleo suspendi, & Lampades ardentes lateribus applicari*. Acta S. Marcelli PP. c. 4. n. 19. *Date Flammas ad latera ejus*. Prudentius lib. περὶ στεφάνων, in S. Eulalia: *Ultima carnificina dehinc, non laceratio vulnifica cratis tenus, nec arata cutis, flamma, sed undique Lampadibus in latera, stomachumque furit*. Theodoretus l. 8. Græcar. affect. p. 112. de Martyribus: προσῆν γὰρ δὴ τὰ ὦτα τοῖς ἐδίκου μαστιγῶν, ἢ λαμπάσι, ἢ ὄνυξι τὰς πλευρὰς, ἢ τοὺς ἀγχόνας ὑπὸ ἰνας τοῖς ξίφεσι, &c. Vide Lactantium lib. de Mortib. Persecut. n. 21. Palladium in Vita Chrysostomi p. 198. Acta SS. Marii, Marthæ & al. n. 18. Acta S. Aiclæ n. 5. Acta S. Dorotheæ n. 9. 17. S. Eulaliæ Virg. Barcinon. nu. 7 Vitam B. Faustini & Jovitæ Mart. n. 1. Menologium Basilii in S. Crescente 13. 16. April. Martyrol. Rom 24. Novemb. Baron. an. 259. n. 47. an. 285. n. 5. &c.

LAMPADARE, Fulgere. Cassiodor. in Psalmum 43. *Ecce nobis Dominicus ordo domino revelante Lampadavit*.

LAMPADARII, officiis ac ministris inlustrium dignitatum vulgo accensetur, tametsi de eorum munere haud constet: maxime vero Præfectis Prætorio, & Magistris officiorum adscribuntur apud Julianum Antecessor. Constit. 37. & in Notitia Imperii, ac deinde inferioribus etiam Magistratibus ex Imperatorum indulto, ut Quæstoribus seu Præfectis insularum, apud eumdem Julianum loco laudato, & aliis, in Constitutione Leonis M. & Zenonis, Cod. de Diversis Offic. Concessum etiam Pontici tractus Vicario, ut & Præcone & Lampadariis quatuor uti posset, Justiniani Edicto 8. §. 4. unde patet, plures fuisse Lampadarios majoribus Magistratibus, quorum princeps, *Primicerius Lampadariorum* dicitur in Novella Valentiniani 34. ex Theodosianis, quas edidit Pithœus, Opilioni Magistro officiorum inscripta. [Ii porro λαμπαδοῦχοι videntur appellari in veteri Inscriptione apud Sponium to. 3. Itiner. part. 2. pag. 18. Ἱεροσίου τοῦ λαμπαδούχου τοῦ διασημοτάτου καὶ ἀπὸ χειλιάρχου.] Cum igitur lampades quatuor concedantur Vicario Pontici tractus, satis apparet, *Lampadarios* non fuisse, qui lampadum Palatii curam haberent, ut accenderentur & niterent: quod volunt Brissonius Pancirolus, & alii. Neque plures quam quatuor lampades habuisse magistratus ex eo colligo, quod inter insignia Præfectorum Prætorio, in Notitia Imperii totidem depingantur: ubi lampades non lucernæ oleariæ sunt, quod quidam volunt; sed candelabra cereis suis candelis instructa. Aderat præterea inter ea insignia Imperatoris imago, quæ aut Magistratui præferebatur, ut observare est ex Senator. l. 6. in formula Consularitatis an. adeo ut lampades

iis

jis concessas par sit credere ob ejusmodi imagines, eum deferri μετὰ κηρῶν, & μετὰ καρακίων, solerent, ut docent Acta Synodi VII. act. 1. & Chronicon Alexandrin. in Phoca. Neque id summis Magistratibus proprium fuit, eum & Imperatoribus præferrentur, quod produnt Herodianus in Commodo & in Antonino, Tertullianus in Apologetico cap. 34. & ad Uxorem cap. 2. & aliquot alii. Inde vero fluxisse, ut *cum facculis & acclamationibus*, cum urbes ingrederentur, Imperatores Occidentis exciperentur, quod tradit Lambertus Schafnaburgensis an. 1077. non ausim affirmare. Verum ut sese res habeat, hinc videtur ortus apud Orientales Augustos qui invaluit, ritus, ut à Lampadario in sacris liturgiis præcederentur μετὰ δικανίκιου καὶ τῆς λαμπάδος, ut auctor est Codinus de Offic. cap. 6. nu. 4. 31. 41. cap. 7. num. 24. [quod etiam attigit Balsamon de Privileg. Patriarch. pag. 445.] Matthæus Monachus de Offic. aulæ CP. μετὰ τὰ. εἴσοδον λαμπαδηφόρος ἄλλος. Sed cur Lampadarii *Mensoribus* adjungantur in Notitia Imperii, & in d. l. ult. C. de Divers. offic. rationem aliam non perspicio, nisi quod e Mensorum ordine essent, vel quod ut ii, Imperatorem & Magistratus præcederent. Vide Henric. Valesium ad Euseb. de laudib. Constant. c. 1.

Habuit etiam Ecclesia Græcanica suos Lampadarios, qui scilicet lampades ac faces præferebant Patriarchæ in Liturgiis, ut est apud eumdem Codinum de offic. pag. 9. Edit. Reg. Quo etiam jure gaudebant Metropolitani αὐτοκέφαλοι, apud Balsamonem de Privileg. Patriarch. [pag. 444. & 445.] Meminit Pachymeres lib. 4. cap. 16. λαμπαδάριοι τῆς Βασιλικῆς κλήρου, qui scilicet in Palatinis Ecclesiis lampadem Imperatoris forte, aut ipsi Patriarchæ, vel alii Metropolitano, in iis sacra facienti, præferebat. Docet præterea idem Pachymeres lib. 2. cap. 15. βακτηρίαν καὶ τὸ λαμπαδοῦχον, symbola fuisse Patriarchicę dignitatis, quæ ab Arsenio Patriarcha repetiit Michael Palæologus, cum eum abdicavit. Διβάμπαλον dicitur eidem Pachymeri l. 7. c. 28. quod duplici constaret lampade, de quo Meursius & Gretzerus ad Codinum. [Vide Glossar. mediæ Græcit. in Διβάμβουλον & in Λαμπαδάριος.]

Lampadarii Pensiles, *Plures sustinentes lampades*, in Ceremoniali Episcopor. l. 1. c. 12.

¶ LAMPADARIUM, Candelabrum sustinendis lampadibus in Ecclesiis. Bulla Innoc. VIII. PP. an. 1484. in Continuatione magni Bullarii Rom. pag. 288. col. 2. *Inter magnum altare & Lampadarium.*

¶ LAMPARE, Illustrare. Vita S. Turiani to. 3. Julii p. 619. *Miraculorum complurium nomine clarissimo totam vitam suam quasi quamdam in Ecclesia lucernam mirabili fulgore Lampavit.*

¶ LAMPAS, Solstitium æstivum. Papias: *Lampas ideo solstitium æstivum dicitur, quia tunc Lampas solis claritatem & calorem majorem accipiat.*

¶ Lampas Olei, Mensura olearia, continens quatuor libras in pagis Lugdunensi & Bellijocensi; in aliis vero vicinis locis tres tantum libras, seu *quarterones*, ut libras vocant vulgari idiomate. Charta Sacristæ Montis Bertodi in Dumbis ann. 1467. *Sub servitio dimidiæ Lampadis olei, &c. Sub servitio novem Lampadarum olei, mensura Villæ-francæ.*

LAMPENA, Vehiculum splendidum, λαμπήνη, [Hesychio &] Polluci, cui est *currus regius*. Esaias juxta versionem Hieronymi c. 66. 20. *Adducent fratres vestros de cunctis nationibus donum Domino cum equis & rhedis in Lampenis mulorum, cum umbraculis in sanctam civitatem Hierusalem, dicit Dominus*, Editio vulgata: *In equis, & in quadrigis, & in Lecticis, & in mulis, & in carrucis.* Joan. de Janua, *Lapene*, seu potius *Lampene*, sunt *stellæ fulgentes*. Italis *Lampana*, est lampas.

¶ LAMPESERIUS, f. Candelabrum ad sustinendas *lampades*. Charta an. 1329. n. 286. armar. Forojul. ex Archivo S. Victoris Massil. *Item 4. cruces de cupro, & aliam de fusto. Item 2. ferratum, Item 2. Lampeserios de ferro.*

¶ LAMPETRA, Mustela, muræna. Onomast. Gr. Lat. μύραινα, *Lampetra*. Gall. *Lamproie*. Perottus: *Mustelæ, quas à lambendis petris vulgo nunc Lampetras nominant.* Medicina Salern. *De mustelis quoque, quæ vulgato jam nomine Lampetræ dicuntur, &c.* Vide mox *Lampreda* & Martinii Lexicon in *Mustela*.

LAMPIFICUS, Splendidus. Vita MS. S. Amatoris Episcopi, [nunc edita to. 1. SS. Maii p. 54.] *Ipsa autem die Dominicæ Resurrectionis, utpote neophyta, ad sanctam Ecclesiam Lampificis ornamentis obsita processit.*

LAMPIUM, *Pulpitum, analogium*. Glossæ Isid.

¶ LAMPREA, ut mox *Lampreda*. Vide locum in *Atachio*.

¶ LAMPREDA, Mustela, muræna, Gall. *Lamproye*, Hisp. *Lamprea*. Ital. *Lampreda*, Germ. *Lamprad*, à λαμπυρίς, si credimus Salmasio ad Tertullianum de Pallio, quia colorem habet λαμπυρίν; non à *lambendis petris*, ut volunt alii. Bernardi Monachi Ordo Cluniac. p. 1. c. 17. *Pro signo Lampredæ in maxilla cum digito simula punctos tres vel quatuor, propter illos punctos, quos Lampreda sub oculos habet.* Occurrit apud Limborchium Sentent. Inquisit. Tolos. pag. 105. in Charta an. 1212. apud Marten. tom. 1. Ampliss. Collect. col. 1102. in alia an. 1215. ex Archivo Monasterii Villænovæ, in alia an. 1243. ex Archivo Ecclesiæ Lugdun. in Litteris an. 1406. apud Rymer. to. 8. p. 429. in aliis ann. 1418. apud eumd. to. 10. p. 175. & alibi. Vide *Lampetra* & Menagii Etymol. Gallic. voce *Lamproie*.

¶ Lampredonius, Eadem notione. Diarium Joh. Bruchardi in Probat. Commentariorum *de Cominæo* tom. 3. p. 483. *Ordinasse cum quodam cive suo amico, ut Conventui mitteret Lampredonium optime paratum, veneno tamen imposito .... & de pisce illo Lampredonio .... dedisse gatto, qui gattus parte piscis sumpta cecidit & mortuus est.*

¶ LAMPROBIUS, *Splendidus*, apud Papiam, ex λαμπρός, Splendidus & βίος, Vita.

LANA, seu Decimæ de lanis, in Anglia. Charta Edw. III. Reg. Angl. to. 2. Monast. Angl. p. 387. *Sicque dicti Magister, fratres, & sorores, de decimis, quintisdecimis, nonis, Lanis, auxiliis & aliis oneribus .... quieti & exonerati.*

¶ Lana, Vellus, Gall. *Toison*. Chronicon Farfense apud Murator. to. 2. p. 2. col. 441. *Exinde dare debeat et grani tritici modia 30. vini decimetas 50. casei formas 30. porcos in lardo 10. Lanas 6.*

¶ Lana Reginæ, f. Eadem quæ nostris *Laine mere*, vel *Laine prime*, ut habetur apud D. *Secousse* to. 3. Ordinat. Reg. p. 254. in Edicto Johannis Franc. Regis an. 1358. Lana scilicet recentior, quæ de ipsa ove detondetur, & alii dudum tonsę præstantior est. Charta Willelmi Reg. Angliæ ex Chartulario SS. Trinit. Cadom. *Ad cameram autem & ad ligna dederunt in Anglia Filestedem ... & decimam de Lana reginæ.*

Lanam Carpere, seu *Carminare*, lib. 1. Capit. Carol. M. c. 81. Gloss. *Carpit*, ξαίνει, ἐξαρθίζει, σπαράττει. Gloss. Gr. Lat. ξάνσις, *carptus*. Plaut. in Menæch. *Inter ancillas sedere jubeas, Lanam carpere.* Quidam Codd. habent *carere*, de qua voce Salmasius ad Solin. pag. 398.

¶ Lanare, Lanam ferre, gerere, nutrire. Gl. Lat. Gr. *Lano*, ἐριοφορία.

s. LANARII, Lanarum artifices aut negotiatores, *Lainiers*, in Statutis Leodiensibus. *Lanarius pectinarius*, in veteri Inscript. qui λανάριος & κτενιστὴς dicitur

citur Scholiastæ Apollonii, qui lanas pectit. *Lanarius coactiliarius*, in alia Inscript. coactilium artifex. [Vide *Lanista*.]

2. LANARII, LANERII & LAYNERII, Falconum species, *Laniers*. Silvester Giraldus in Topogr. Hibern. dist. 1. c. 18. *Falcones Hibernia præter generosos non habet: degeneres enim illi desunt, quos vulgari vocabulo Lanerios vocant*. Describuntur à Friderico II. l. 2. de Arte venandi c. 28. Alberto Magno l. 23. de Animal. & à Jacobo Augusto Thuano lib. 1. de Re accipitraria, qui à *Laniena* eis nomen arcessit:

Hic verna est nobis, ubi fercula inempta parare
Nobilium mensis, atque exercere culinam
Dicitur; inde etiam ab Lanicaa est indita origo
Numinis.

[Alii à pilis lanæ similibus etymon deducunt.] Certe *Laniarii* dicuntur Bromptono ex eodem Giraldo: *Desunt etiam degeneres falcones, quos Laniarios vocant*. *Swymer* Germanis appellari ait Albertus Magnus c. 9. Ita porro ejusmodi falcones fortean dixerunt nostri, quod ita degeneres & ignavos vocarent, qui ut feminæ *Lanarum* pensis operam darent. Le Roman *de Girard de Vienne* MS.

Car tenz est poures qui à corage fert,
Et tenz est riches qui à le cœur Laner.

Le Roman *de Garin* MS.

Or dira l'en que est mauvais & Laniers.

Le Caton *en Roman* MS.

Garde que tu fuis de ches,
Qui Lanier sunt & perecheus.
Qui perecheus est & Laniers,
De nouveante est parchoaniers.

¶ LANARUS, *Retiarius*. Gloss. Sangerm. MS. n. 501. Puto legendum *Laniarius*, qui idem sit ac *Lanista*, Gladiator, de quo infra. *Retiarii* dicti olim gladiatores qui adversus mirmillones pugnabant, quod rete gererent sub scuto, ut eos involverent.

LANASSARIA, Mulier, quæ lanas vendit, in Consuetudinibus Tolosæ p. 2. Rubr. de Debitis.

¶ LANCARE, Hisp. *Lançar*, Gall. *Lancer*, Jacere, mittere. Charta an. 1355. Armar. Forojul. n. 55. ex Archivo S. Victoris Massil. *Et tunc Lançavit contra ipsos lapidem*.

LANCEA, teste Diodoro Siculo l. 5. Gallicum est vocabulum: προβάλλονται λόγχας, ἃς ἐκεῖνοι λαγκίας καλοῦσι. Varro apud Gellium l. 15. c. 20. Hispanicum verbum esse asserit: & apud Nonium Sisena videtur ad Germanos referre: *Galli*, inquit, *materibus, Suevi Lanceis configunt*. [Isidor. l. 18. Orig. cap. 7. *Lancea est hasta, amentum habens in medio; dicta autem Lancea, quia æqua lance, id est, æquali amento ponderata vibratur*. Huic etymo utcumque favet Servius cum ait: *Amentum, lorum, quo hasta media religatur*.] Festus denique à voce Græca λόγχη, *Lanceam* dictam vult. Gloss. *Lancea*, λόγχη. Hispani *Lanza* dicunt, Galli *Lance*, Germani *Lanz*, unde *Lanzknecht*, militem peditem & lancearium vocant. Vide Cluverium lib. 1. Germ. ant. c. 44. Lancearum mentio est in Legibus Wisig. l. 9. tit. 2. § 9. Burgund. tit. 18. § 2. Ripuar. tit. 36. § 11. Capitul. 2. an. 805. c. 5. Capit. 2. Capitul. 3. ann. 806. c. 1. Capit. 2. an. 813. c. 9. Capit. Pipini Regis Italiæ c. 36. Leg. Longob. l. 1. tit. 37. § 2. l. 2. tit. 4. § 2. Henrici I. Reg. Angl. c. 83. in Vita S. Eucherii Lugdun. p. 78. Edit. Chifflet. Apuleius lib. 10. *Lanceam longissimo hastili conspicuam*, dixit pro ferro seu cuspide lanceæ: ubi lanceam, pro λόγχη, posuit, unde forsan & originem trahit. Lanceis prævaluisse Francos nostros docuimus in Notis ad Alexiadem. Vide Silvestrum Giraldum in Itiner. Cambr. lib. 2. cap. 5. & supra in *Arma*, & *Flammulum*.

LANCEA, pro Milite, qui *Lancea* utitur in bello, cujusmodi sunt, qui *Militum* dignitate & nomine gaudent. Gobelinus Persona in Cosmodromio ætate 6. c. 77. *Alii enim ex centenis, alii ex sexagenis Lancearum millibus, alii ex tot millibus armatorum eam* (gentium multitudinem) *constitisse contendunt*. Adde p. 283. 292. 293. &c. [Descriptio apparatus bellici apud Marten. to. 2. Itin. liter. p. 379. *Lancea autem qualibet contiaet equites ternos .... Summa omnium equitum Lancearum quatuordecim millia*.] Chronicon Flandr. cap. 103. *Et estoient nombrez à quatrevints mille Lances & dix mille archers*. Cap. 114. *Or estoit la somme des gens d'armes nombree à dix huit mille Lances, de gens tous recens & esc-rits à gaing du Roi, sans les autres Lances, & disoit-on qu'il y avoit biens 200. mille chevaux*. Lanceis uti vetantur servi, l. 6. c. 271. novæ Edit.

AD FUSUM A LANCEA TRANSIRE. Vide *Fusus*.

LANCEA CAROLI MAGNI. Scribit Ingulfus, & ex eo Willelmus Malmesbur. l. 2. de Gestis Angl. c. 9. inter alia cimelia, quæ ab Hugone Rege Francorum ad Adelstanum Regem Anglorum missa sunt, fuisse partem dominicæ Crucis, ensem Constantini M. vexillum S. Mauricii, *& Lanceam Caroli Magni non apud Francos exigui pretii*: seu, ut habet Malmesburiensis, *quam Imperator invictissimus, contra Saracenos exercitum ducens, siquando in hostem vibraverat, nunquam nisi victor abibat: ferebaturque eadem esse, quæ dominico lateri Centurionis manu impacta, pretiosi vulneris hiatum paradisum miseris mortalibus aperuit*. Vide Knyghtonem p. 2321.

LANCEA CONSTANTINI M. inter Cimelia & Symbola Imperatoria vulgo recensetur. Cujusmodi autem illa fuerit, & quomodo ad Imperatores Germanicos pervenerit, narrant Conradus Urspergensis & Albertus Stadensis ann. 922. *Burgundionum Rex Rodulphus, qui nonnullis annis Italicis imperabat, Lanceam quandam sibi à Sansone quodam Comite dono acceperat, quam Constantini Magni, sanctæ Helenæ filii, fuisse dicebant, quæ excepta cæterarum specie Lancearum, novo quodammodo opere, novaque elaborata arte & figura, juxta medium spinam habuit, utrobique quasi fenestram, & in media spina cruces ex clavis, manibus & pedibus Salvatoris nostri Domini Jesu Christi affixis, &c*. Mox subdunt, ut lanceam istam Henrico Imperatori largitus fuerit Rudolphus, & ut ab Ottone I. in prælio contra Lothariogos & Hungaros, ab Henrico IV. ann. 1089. Lausannæ Episcopo eam deferente, clara fuerit, quæ quidem lancea exinde, ut dixi, inter symbola Imperatoria præcipue habita est. Idem Urspergensis an. 1106. de eodem Henr. IV. *Regalia vel Imperialia insignia, crucem scilicet & Lanceam, sceptrum, globum, atque coronam filio* (Henrici V.) *potestati tradidit*. Adde Chron. Reichersp. ann. 1004. & Sigebert. Luithprand. Knyghtonem p. 2321. Epist. Henric. Imp. to. 2. Spicilegii Acheriani p. 391. 393. Vitam S. Gerardi apud Surium 3 Octob. &c. Constantinum vero Magnum μετὰ λόγχης *cum Lancea*, quam alii σκῆπτρον vocant, stetisse supra columnam porphyreticam Constantinopoli, ex Scriptoribus docuimus ad Alexiadem p. 382. At

LANCEA S. MAURICII, non Constantini, dicitur Ademaro Cabanensi pag. 182. ubi de electione Conradi Imperatoris: *Extradiderunt ei sceptrum & coronam & Lanceam S. Mauricii*. Quam quidem lanceam S. Mauricii, *in qua videtur impressa quædam dominici ligni sanctæ Crucis portio, quam Angelus Dei impressit*, in Cœnobio Melicensi asservatam tradit Historia istius Monasterii. Hanc pariter lanceam *S. Mauricii* indigitat Sugerius in Ludovico VI. p. 288. ubi de Henrico Imperatore, quam à Rudolfo Rege Burgundiæ donatam Conrado Imper. cum Regno Burgundiæ scribit Hugo

Fla-

Flaviniacensis in Chron. p. 185. *Rodulfus vero Rex, absque liberis existens, Conrado Imperatori Burgundiæ regnum dereliquit, dans ei Lanceam S. Mauricii, quod erat insigne regni Burgundiæ.* Denique Gregorius IX. PP. l. 1. Epist. 142 ad Fridericum II. Imp. videtur existimasse, lanceam istam Imperatoriam fuisse eam, qua Christi latus transfixum est: *Crux, ubi est lignum Domini, & Lancea, ubi clavus ejus consistit, ante te in Processionibus solennibus deportantur.* Mox: *Lanceam considera diligenter, cujus acumen latus ejus aperuit, de quo Christus largiter sacramenta suæ salutis effudit.* Hisce suffragatur Charta Caroli *Regis Francorum atque Italicorum, nec non & Alemannorum, & uxoris Hirmintrudis data Arelate an. Imperii* 15. in Tabulario Ecclesiæ Viennensis fol. 7. *Notum sit omnibus Christianitatis titulo insignitis præsentibus & futuris, quod in expulsione atque ejectione nostra, in qua Dei judicio à Lodoico fratre de regno sumus expulsi, votum Deo vovisse, ut si nobis Davidicam diutius optatam misericordiam fecisset intercessione & meritis B. Mauricii præcipui Martyris, cujus corona & Lancea nos ubique victores non dubitamus, donamus prædicto Sancto, &c.*, Quæ quidem Charta falsitatis nota non caret, licet Tabularium istud scriptum sit circa an. 1150. Hanc descripsere Joannes à Bosco & Joannes *le Lievre* in Vienna, Vide *Festum Coronæ*, & Notas nostras ad Alexiadem p. 345. Albertum Stadensem an. 939. Ditmarum l. 4. p. 44. &c.

LANCEA REGALIS, Regum Bohemiæ. Monachus Pegaviensis, & ex eo Conradus Abb. Urspergensis & Albertus Stadensis an. 1079 *Bellum fuit inter Henricum IV. & Rudolphum in loco qui dicitur Fladecheim, ubi in primo congressu Saxones terga vertunt. Ibi Uratislaus Dux & Rex Bohemiæ regalem Lanceam adeptus est, quæ exinde permissione Imperatoris semper quemvis illius gentis ducatu insignem in omni festiva Processione præcedit.*

LANCEA S. OLAI, ab Regib. Danis in præliis contra ethnicos deferri solita. Vide Janum Dolmerum ad Jus aulicum vetus Norvagicum p. 413.

LANCEA, Αγία λόγχη Græcis, Cultellus, quo hostia consecranda à tota panis massa separatur. Humbertus Cardinalis Dial. contra Græcos: *Nec quomodo Græci habent Lanceam ferream, qua scindunt in modum crucis ipsam oblationem, id est, prosconidem.* Θεία λόγχη, in Nomocanone, edito à Joan. Baptist. Cotelerio c. 130. Vide Goarum ad Euchologium Græcorum pag. 116. ubi ejus figuram dedit.

LANCEA EMENDARI, Pœnæ nobiliorum species. Lactantius de Mortib. Persecut. n. 22. *Domestici & administratores Lancea emendabantur: in causa capitis animadversio gladii admodum paucis quasi beneficii* (loco) *deferebatur, &c. Passer par les piques.*

LANCEA FIXA *vel solla posita, vel erecto clypeo sibi Hospitium quietis eligere*, apud Andream Suenonis lib. 5. Legum Scaniæ c. 17.

LANCEAM FIGERE. Statuta Willelmi Regis Scotiæ c. 27. §. 1. *De ipso duellum haberi potest, & illud bellum potest sic remitti, scilicet cum fixerint Lanceas suas, potest calumniatus concedere delictum, & facere pacem.* Et §. 3. *Sanguis extractus fabitur aubelinum, quando fixerunt Lanceas suas potest defensor concedere sanguinem, &c.*

¶ LANCEA GELDARIA. Le Roman *de Rou* MS.
Arbiers truvent villainz, dont la terre est planiere ....
Qui porte arc & qui hache, qu'il grant Lance Geldiere.

LANCEA SARTATORIA, Mensuræ agri species. Charta Gerardi de S. Auberto an 1193. in Tabul. Abbatiæ Montis S. Martini: *Concesserunt mihi quandam sadaginem sui proprii nemoris, latam decem Lanceis sartatoriis.* Alia Philippi Comitis Flandr. ann. 1180. in eodem Tabul. *Avia, quæ ducit de Braucort Harebiat to Lanceas sartatorias in latum, & in longam prout nemus se extendit.* In eodem Tabular. & Charta Galcheri de Torota Castellani Noviomensis an. 1272. *Et le contree de la sowee 33. moyes & 12. Lances.* Alia an. 1223. *Et de Lanceis, quæ remanserunt in diversis campis super mencaldatas prædictas, tantum terræ colligitur, quod inde fit una mencaldata.* Est autem *Lancea sartatoria*, quod nostri *Lochefrue* vocant, unde & nomen. Vide *Asta*.

LANCEA. Charta Hugonis Ducis Burgundiæ ann. 1184. in Reg. Feodorum Burgundiæ: *Permisit, ut castrum Tilecastri firmaret hoc modo, ipsum vero castrum muro claudi, cujus altitudo à ripa exteriori sit unius Lancea absque batailliis.* Vide Thomasserium in Consuetud. Bituric. p. 43.

¶ LANCEA SOLIS, Radius. Tertullianus de Pudicitia c. 7. *Quibus exquirendis, non lucernæ spiculi lumine, sed totius Solis Lancea opus est.*

LANCEARE, Hastiludio, seu lancearum ludicro sese exercere. Ordericus Vitalis l. 3. *Dum ... cum consodalibus suis sese Lanceando exercuisset.* [Tertullian. adv. Judæos c. 9. *Infantes ... qui ante norint Lanceare, quam lancinare.*] *Lanceari jaculis*, lancea vulnerari, apud Matth. Paris p. 119. Hesychius: δοράζει, λογχάζει. Δορατιζόμενοι, δόρασι μαχόμενοι. Vide Differt. 6. ad Joinvill. pag. 167.

¶ LANCEATUS, Ictus, confossus lancea. Firmicus: *Quicunque habuerunt horoscopum in 21. parte Tauri, Lanceati moriuntur.* Hist. Paparum apud Bern. Pez to. 1. Anecd. p. 3. col. 380. (Bonifacius VII.) *subitanea morte præventus, odio suorum post mortem cæsus & Lanceatus, &c.* Chronic. Siciliæ apud Marten. tom. 3. Anecd. col. 52. *Multi Messanenses fuerunt Lanceati & gladiis interfecti.*

LANCEARIUS, [Miles gerens lanceam. Ammian. l. 21. *Iter suum præire cum Lanceariis & Mattiariis & catervis expeditorum præcepit.*] Libellus precum Maxim & Faustini: *Ita ut aliquoties solum intempesta rapium per Lancearios de urbe sustulerit.* [Albertinus Mussatus apud Murat. to. 10. col. 624. *Lancearíorum cum hastis longissimis, quas zaldas vocant Itali* 11. *millia.* Lancearios in Italiam ab Anglis primum fuisse ductos tradit Matth. Villan. lib. 11. c. 81. *Ed oglino furono i primi, che recarono in Italia il conducere la gente da cavallo, sotto il nome di Lancie, che prima si conducevano sotto di barbute e bandiere.* Ubi id quoque notandum inter equestres copias Lancearios recenseri.

¶ LANCERIUS, Eadem notione. Chronic. Siciliæ apud Marten. tom. 3. Anecd. col 79. *In quo* (castro) *fuerunt viri pedites balistrerii, & Lancerii trecenti Panormitanenses.* *Lancerius*, Artifex lancearum, in Catalogo Sodalium B. Mariæ Deauratæ Tolos.

¶ LANCIARIUS, λογχοφόρος, qui gestat lanceam. Gloss. Lat. Græc MSS. Sangerm.

¶ LANCIFER. Hist. Cortus. l. 2. apud Murator. to. 12. col 794. *Milites interclusit de Lanciferis suis cum lanceis longis numero decem millibus.*

LANCEOLA, Scalpellus, Gallis, *Lancette*. Willel. Brito in Vocabulario MS. *Lanceola dicitur subtile ferrum acutum, cum quo minutores aliqui pungendo venam aperiunt in minutione: aliqui cum flebotomo venam percutiunt, unde & flebotomia dicitur minutio.* Apud Capitolinum in Maximino Juniore, *Lanceola*, est minor lancea: *Lanceola sic fissa est fulmine, ut tota etiam per ferrum scinderetur, &c.* [Le Roman *de Florence & de Blanche Flore* MS

J'as les Hacetes à seigner.]

LANCEOLUM. Anonymus in Gestis Constantini M. p. 484. ait, Anastasio imp. Eunomianam hæresim amplexo, acclamatum in Ecclesia: *In Trinitate Lanceola*

ceola non mittit. Sed legendum, *in Trinitate Lanceolam mittit*. Quibus verbis carpebatur ejus hæresis Ariana, cum Eunomius eadem, quæ Arius sentiret. Ἀτομῖται appellabantur Ariani. ut est apud Joan. Damascenum de Hæresib. Editionis Cotelerii, quod divinitatem sanctamque Trinitatem nefario ausu discinderent.

LANCETUS, LANCETTA, Colonorum species apud Anglos, præstationibus & operis obnoxia. Monasticum Anglican. to. 1. p. 337. *Et parvum nemus ... & decem homines Lancetas in Sutwode, juxta prædictam Wicam, & 12. libras terræ arabilis, ... octaginta acras 40. Lancetis, & tenementis eorum in eadem villa*. Custumarium Prioris Lewensis in Anglia apud Spelmann. *In Socha de Hecham sunt 24. Lancetæ. Consuetudo eorum est, unusquisque eorum debet operari à S. Michaele usque ad Autumnum unaquaque hebdomada per unum diem, sive cum furca, sive cum besca, vel flagello ad libitum domini, cum corredio ad Nonam, & uno pane ad Vesperam, &c.* Spelmannus vocis etymon a Germanico *Land-sete*, arcessit i. indigena, inquilinus, *in terra residens*, ut *Cotsete*, in cota residens. Apud Somnerum in Gl. Saxon. Landsittend man, exponitur *terram possidens*, vel *in terra residens*

¶ LANCA, pro Lanx, bilanx. Formulæ Andegav. form. 36. *Tu cum ipsis æqualis Lancia dividere facias*.

¶ LANCIARIA, Navis bellicæ genus. Maffeius Histor. Ind. l. 7. *Lanciarias tres confestim expediri jubet; correptisque quæ fors obtulit telis, in singulas aptos instructosque remigio, centum & quinquaginta armatos imponit*. Itali *Lancia* vocant navem expeditam & celerem; verum ea nihil ad Iodicam, inquit Carolus de Aquino in Lexico militari.

¶ LANCICULA, Lanx parva. Arnob. l. 2. *Trulla, Lancicula, candelabrum*. *Lancula* dixit Vitruvius eadem notione.

¶ LANCIFER. Vide in *Lancea*.

¶ LANCINARE, *Bellicare, trucidare, lacerare*, apud Papiam. Gloss. Sangerm. MS. n. 501. *Lancinare, Bellicare, trucidare, lacessere, laniare*. Joh. de Janua: *Lancinare, a Lancea, Lanceis ludere, vel confligere, vel lancea percutere, vel lanceare*. Gloss. Lat. Gall. Sangerman. MS. *Lancinare vel Lanceare, Lancerer, c'est ferir ou jouer de lance*. Gloss. Lat. Gr. *Lancinat*, [illegible]. Aliæ Græc. Lat. Κατακόπτω, *Lanio*. Verbo *Lancinare*, pro lacerare aut vexare usi sunt Solinus, Plinius, Catullus, Seneca, Tertullianus & alii recentiores.

LANCINATOR, Carnifex. Flodoardus l. 4. Histor. Remens. c. 52. *Eodem tempore, quo hæc sacra virga passa est, Lancinator ejus Rictiovarus per urbem Remensem transiens, ... trucidari præcepit*.

LANCIOLA. Incertus de Limitibus: *E. in scamnum jacet per jugum in Lanciolam; habet ad pedem aquam vivam, &c.* Ubi Rigaltius f. *Lacinola*. Vide *Lacinia*.

LANCLA, [illegible], in vet. Glossis p. 319. [*Lanx, patina*, in Supplemento Antiquarii, ubi perperam legitur [illegible] pro [illegible].]

¶ LANCULA, [illegible], *Lanx*, in eod. Supplemento. Utitur Vitruvius.

¶ LAND. Acta MSS. S. Petroci: *Venit S. Petrocus ad cellam Wethenoci Episcopi, qui eum suasque honorifice excepit. Ab eo Petrocus petiit habitandi ibi licentiam. Votis Episcopus annuit suamque ei cellam dedit, ea tamen conditione ut suo nomine eam nominaret. Unde etiam lingua gentis illius Land-Wethinoc dicitur*. Hoc est, si bene conjecto, Cella Wethinoci, ab Armorico *Leandt*, Monasterium, cella. Vide *Lanna*.

1. LANDA, Planities inculta, & vepribus obsita, Hispanis *Lana*, nostris *Lande*; *Landa*, Danti in Infern. c. 14. in Purgat. c. 27. vox ex Saxonico aut Germ. *Land*, Terra. Vita S. Leonis Archiep. Rotomag. *Iter suum carpserunt usque ad Landas nobilium, quæ terra dicitur infertilis & deserta*. Charta an. 1145. apud August. du Pas in Stemmate Dolensi: *Donavimus etiam quandam partem forestæ nostræ ipsi Hermitagio contiguam, cum Landis, pratis, &c.* Occurrit crebro. Vide Hist. Benedictinensem Marcæ p. 223. 224. 233. Fletam l. 2. cap. 41. § 15. Monast. Anglic. to. 1. p. 400. &c. Notissimæ sunt Landæ Burdegalenses. *les Landes de Bordeaux*, de quibus Turpinus de Vita Caroli M. cap. 11. *Tunc omnes exercitus in Landis Burdegalensis coadunantur*. Has *silvestres saltus Burdegalæ* vocat Baldricus Burguliensis p. 270. *Mettre le feu aux Landes ou boscages*, in Consuetud. Solensi tit. 3. art. 21.

¶ 2. LANDA, f. pro *Lamina* vel *Banda*. Translatio S. Angeli Mart. to. 2. Maii p. 60. *Eripuerunt à prædicta vetere area Landas argenteas, adeo quod Reliquiæ prædictæ minime videri possent, &c.*

¶ LANDAGRAVA. Vide in *Landgravius*.

LANDBOC, LANDBOK. Vide *Liber*.

LANDCEAP & LAECAAP, Voces Saxonicæ, de quarum notione Somnerus in voce Land-ceap, [& Thomas *Blount* in Nomolexico, ubi: *Forte, Pretium fundi pacto datum vel debitum*.] Leges Presbyterorum Northumbrensium c. 56. *Et volumus ut Landceap & responsa prudentium, & verum testimonium & justum judicium & falloc & frum talln, firma permaneant*.

LAND-COPUM. Vide *Lacopum*.

LANDEA, vel LANDIA, vox in palustribus nota regionibus: Fossa nempe in paludum margine circumducta aquarum excipiendarum gratia, quæ à vicinis & montanis tractibus derivantur: easdemque, aut in mare, aut in fluvium celebrem deducens, ne paludes opprimant scaturientes: à *Land* terra, & *Ea*, aqua, ut *aquam terrestrem* suscipiens. Ordinatio Mariscı Rumeriensis: *Vere judicia & awarda factas de vallis, Landeis, watergangis, seweris, gutteris, fontibus, &c.* Infra: *Non liceat alicui de cætero facere damnas, aut fordas, aut alia impedimenta in aliquibus Landeis, watergangeis, fossatis, sive aquagiis communibus in marisco prædicto, &c.* Ex Spelmanno.

LANDEFRICUS. Leges Ethelredi editæ apud Wenetingum § 6. *Et omnis emat sibi lagam 12. oris, dimidium Landefrico, dimidium wapentako*. Ubi Somnerus emendat *Landefrico*, id est, terræ domino, ea Saxon. Landrica, voce composita à Land, terra, & rica, Rector, dominus.

LANDEGANDMAN, Custumariorum genus, seu inferiorum Tenentium manerii, *lancetis*, ceu permanentibus forte contrarium. *Gaend man* enim, ut docet Kilianus, *viatorem* & *transeuntem* significat. Occurrit vox in Custumario de Hecham p. 15. Spelman.

¶ LANDEGRAVUS. Vide in *Landgravius*.

¶ LANDER, vox Aremorica: Gall. *Landier*; Canterius focarius. Locum vide in *Retrofocilium*.

¶ LANDEVEVA, Lea patriæ, regionis, à Saxon. vel Germ. *Land*, Terra, regio, patria, & *Ewa*, Lex. Occurrit *Landeveva* in Pactu Legis Salicæ tit. 19. *Landeveva*, tit. 20. & tit. 21. *Landoefa* tit. 31. alibi *Landoefeva*. V. *Euva*.

LANDFRID, Pax terræ, vox Germanica. Froissart. 3. vol. c. 97. de Carolo IV. Imp. *Institua le Duc Wincelans de Baheme, & le fit souverain regard d'une Institution & Ordonnance, qu'on dit en Alemagne la Languefride; c'est à dire, tenir les chemins couverts & seurs, & que toutes manieres de gens peussent aller, venir, & chevaucher de ville en autre seurement*. Infra: *Seigneur & souverain de la Languefride*.

LANDGABLE, Census, qui à prædio, feu agro debetur: *agrarium*: à Saxonico Lang-gable i. *terræ census vel reditus*. Occurrit in Domesdei.

LAN-

LANGABULUM dicitur in Histor. Norwicensis Cœnobii in Monastico Angl. to. 1. p. 20. *Et ulterius illi non sunt de Villa Norwici, nec cum eis respondent in Lott, nec in Slott; sed solummodo tenent de Ecclesia S. Trinitatis, cui solvunt Langabulum*. Idem Monastic. tom. 3. p. 226. *Debeo acquietare dictum messuagium adversus Willelmum Martel de una libra piperis per annum, & adversus dominum Regem de uno denario de Langabulo de Portsocha ad Festum S. Martini*. Ibid. p. 267. *Solutam & quietam de Langabulo & pavagio, &c.* Charta Radulfi Graffi apud Madox Formul. Anglic. pag. 279. *Reddendo inde annuatim ad Langabulum prædicti burgi octo denarios ad Nativitatem S. Jo. Baptistæ pro omni servicio*. Recurrit ibid. in Charta subsequenti.]

LANDGERICHT, vox Germanica, cujus notio exponitur in Charta Friderici II. Imp. an. 1275. in Metropoli Salisburgensi to. 1. p. 380. *Super jure patronatus ... super advocatia fori in sancto Yppolito, super generali terræ judicio, quod Landgericht nominatur, quod idem Dux in quibusdam bonis Pataviensis Ecclesiæ suæ juri vindicabat*. [Concil. Salisburg. ann. 1456. apud Hansizium to. 2. German. sacræ p. 497. *Majori modo contrahitur sub specie dotis & donationis propter nuptias sub obligatione jurium forensium, vulgariter Landgericht, & propter non solutionem in termino promisso dotis vel donationis propter nuptias*.]

¶ LANDGRA IUS, ut mox *Landgravius*, in Charta an. 1228. apud Ludewig. to. 4. p. 394. & in Charta 1282. ibid. p. 401.

LANDGRAVIUS, Comes Provincialis, ex Germ. *Land*, terra, provincia, & *Grave*, Comes, aut *Marcgravius*, Comes Marcæ seu limitis, vel Marchio, *Burgravius*, Comes Castrensis. Historia Hierosolymitana p. 1165. *De Germania quoque vir quidam illustris & potens accedit, quem lingua Theutonica Landegravium dicunt, quod juxta rationem nominis Terræ Comes, quasi per excellentiam dictum sonare videtur*. Rigordus an. 1208. *Quidam Comes Palatinus, qui Landegrava vocabatur, id est Comes Palatii*. Vide *Comes Provincialis*.

¶ LANDICA, ἐσχαρίδιον, *Thuribulum*, in Supplemento Antiquarii. Exponerem *Cauterium focarium*, Gall. *Landier*. Ἐσχαρίδιον ab ἐσχάρα, Focus, melius ut puto, quam ἐσχαρίδιν Glossarum S. Benedicti, ubi ἐσχαρίδιν, *Landica*. In Valesianis p. 93. laudatur Glossar. Gr. Lat. ubi ἐσχάρα γυναικός. Vide *Andena*.

LANDIMERA. Terræ limes, vel meta: à Saxon. Land gæmere, g, ut solet in j verso: Land autem Terra; gemære, Finis, terminus: unde hodie agrorum partitiones *meires* Angli vocant. Fœdus Alvredi & Guthurni Regum cap. 1. *In primis de nostris Landimeris sursum in Thamisia, & tunc superius in Ligam usque ad exortum ejus, &c.* Sic Codex MS. Cottonianus, Codex vero Spelmanni: *Inprimis de nostris Landimeris commarchionibus sursum, &c.* ubi *commarchionibus*, idem valet ac *confiniis*.

¶ LANDIS, ut *Landa* 1. Terra sterilis & dumis abundans, Gall. *Lande*. Charta an. 1233. *Hugo Dominus Feritatis Bernardi cum assensu Isabellæ uxoris meæ vendidi Abbati & Conventui 76. arpenta terræ ... partim in nemoribus, partim in brueriis, in Landibus de Coudreis*.

LANDLEITA. Vide *Landtleita*.

LANDMANNUS, Terræ incola, ex Saxon. Landerman, voce formata ex Land, terra, & man, homo. Occurrit in Pacto Ethelredi cum Analano & aliis c. 9.

¶ LANDOEFA, LANDOVAVA. V. *Landevena*.

¶ LANDPHENNIGE, Denarius provinciæ, terræ, regionis, à Germ. *Land*, Terra & *Pfennig*, Denarius, nummulus, teruncius. *Denarii qui dicuntur Landphennige*, in Chronico Mellicensi p. 144. col. a.

LANDRIDDER, Eques, Miles, vir equestris ordinis ac dignitatis, vox Germanica, ex *Lanz*, Lancea, & *Ridder*, vel *Ritter*, Eques: quasi Eques lanceatus, ut *Lanzknecht*, pedes miles lanceatus. Charta Philippi Comitis Flandr. an. 1190. [in Tabular. S. Bertini &] apud Malbrancum l. 10. de Morinis c. 28. *Sciendum tamen, quod Comes in eadem* (villa de Poperinghes) *debet habere Equites, qui Landridderes vocantur ad expeditionem suam secundum patriæ consuetudinem, &c.*

¶ LANDSASSIUS, vox Germanica quam explicat Ludewig. in Præfat. to. 4. p. 27. *Quod enim de Silesiæ Principibus hodieque dicitur, illos esse Land-sassios, id est, in suis tractibus, pagis, latifundiis, eminentiora jura, quæ regalia dicimus, illos nonnisi ex Bohemiæ Regum benevolentia & privilegio affirmare libet*.

¶ LANDSCRIBA, Scriba provinciæ, à German. *Land*, Terra, regio, & Lat. Scriba. Charta Alberti Ducis Austriæ an. 1342. apud Steyerum in Commentariis pro Hist. Alberti II. col. 65. *Inhibemus universis & singulis Comitibus, Baronibus, Ministerialibus, Militibus, Clientibus, Burggraviis, Landscribis, Judicibus, Officialibus & aliis quibuscunque personis, &c.*

¶ LANDSECLES, Species colonorum, ut videtur, eadem forte quæ *Lancetorum* apud Anglos. Chartul. SS. Trinit. Cadom. fol. 51. v. *Homines de Delegate tres solidos, & quisque tres dies in autumpno ..., & 27. Landsecles habeantur præter istos prædictos*.

LANDTLEITA, Popularis circuitio, ex Germ. *Land*, terra, & *Leyde*, ductus, tractus, transitus, meatus, Kiliano. Charta Mercuardi Abb. Fuld. apud Browei. l. 3. Antiq. Fuld. c. 18. *Circumlustrando terminos finium, tam silvarum, quam agrorum, pratorum atque camporum, reperique sic, ac requisivi cum populari circuitione, quæ dicitur Landtleita, quamplures mansos, agros ... injuste detractos*. [Bis refertur hic locus in Editione Francofurt. ubi semel *Landleita* non male.]

1. LANDULA, Alauda, apud Petrum de Crescentiis l. 10. de Agricult. c. 13. 20. & alibi.

¶ 2. LANDULA, Parva *Landa*, seu agellus sterilis & incultus. Charta Monasterii Savigneiensis: *Guido Forestarius dedi Monachis de Savigneio totum pratum de Fonte Cheois & Landulam juxta illud, excepta recognitione 18. denariorum mihi singulis annis reddendorum*. Vide *Landa* 1.

¶ LANDWERC, Operæ, quas præstant subditi totius districtus, à German. *Land*, Terra, territorium & *Werc*, Opus, opera. Vide locum in *Bauwera* & *Ushlandes*. Schilterus eadem notione legit *Lantwerk* in Glossario Teuton. v. *Bann*.

¶ LANEFICIUM, *Lanificium*, Opificium lanæ, in vett. Canon. Pœnitent. to. 11. Spicil. p. 73.

LANEOTUS, Pannus laneus, seu *sagum* vel stragulum ex lana confectum. Vita Willelmi Abbatis Roschild. c. 14. *In lectulo suo nihil præter Laneotum straminibus impositum ... habebat*.

¶ LANERIUS. Vide *Lanarii*.

¶ LANERUM, Festo, *Vestimenti genus ex lana succida confectum*.

LANESTRIS, Laneus. Vopiscus in Aureliano: *Pallium breve purpureum Lanestre*.

¶ LANEUS, ut *Laneotus*, Pannus seu stragulum è lana. Institutio Vallis-Scholarum an. 1215. inter Instr. to. 4. Gall. Christ. col. 200. *Hospites etiam jacebunt sine culcitris, Laneis contenti sicut & cæteri Fratres*. Constitut. Sororum Pœnitent. Sanct. Magdalenæ art. 9. apud Raim. Duellium l. 1. Miscell. p. 189. *Super culcitras non dormiant Sorores nostræ, nisi infirmæ. Cum tunica cinctæ dormiant super stramina & super Laneos & saccones dormire licebit*. Alium locum vide in *Wanbisias* post *Gambeso*.

LAN-

LANGABULUM. Vide *Landgabulum*.

¶ LANGELLUM, Infantiles fasciæ, Gall. *Langes*. Computus an. 1202. apud D. *Brussel* to. 2. de Feudorum usu pag. 156. col. 2. *Expensa puerorum Pissiaci... Pro uno Langello & pro capellis & pro fieselli. 10. sol.* Vide mox in *Langeolum*.

¶ LANGEMANNUS. Vide in *Lagamannus*.

LANGEOLUM, Vestis interior lanea Monachorum ad genua usque pertingens, sic dicta, quod *lanea* sit, unde laneos panniculos, quibus infantes circumvolvuntur, *Langes* etiamnum appellamus. Monasticum Angl. to. 1. p. 419. *Ad vestiendum autem suscipiunt, quicunque annum ibi compleverint, capam, tunicam, & pallium: duo etiam Langeola, & amicta lanea.* Mox: *Ad pallium 2. ulnas & quarterium, ad Langeolum duas ulnas & quarterium.*

¶ LANGERE. Epistola Concilii Pisani ad Benadictum XIII. an. 1409. inter Concil. Hisp. to. 3. p. 641. col. 1. *Hec schisma pestiferum... ab erroribus quam plurimis Ecclesiæ fidem Langentibus intromissis ortum habuit.* Suspicor legendum *frangentibus* vel *tangentibus*.

LANGOBARDI, qui alias *Longobardi*, populi Septentrionales, qui Italiam pervalerunt, de quorum appellatione sic Paulus Warnefrid. l. 1. de Gestis Langob. c. 9. *Certum est Langobardos, ab intacta ferro barbæ longitudine, cum primitus Winili dicti fuerint, ita postmodum appellatos. Nam juxta illorum linguam, Lang, longam, baert barbam significat.* Guntherus lib. 2. ex Ottone Frising. l. 2. c. 13. de Gestis Friderici:

Dicitur à longis ea Longobardia barbis.

Epitaphium Doctrulæ seu Doctrulfi, gente Suevi, omnius ex primis Ducibus Langobardis, apud Rubeum in Hist. Ravennate l. 5. sub an. 586

Terribilis visu facies; sed corda benigna,
Longaque robusto pectore barba fuit.

Vide Fredegar. Epit. c. 65. Alii à *Bardis* Saxoniæ populis dictos volunt. Plura de iis habent Cluverius lib. 3. Germ. antiq. c. 26. & viri doctissimi ad Vitam S. Antonini Abbat. Surrentini 14. Febr. [Adde Schilteri Glossar. Teutonicum.]

LONGOBARDI, seu LOMBARDI, appellati potissimum in Francia, mercatores Itali, qui magno numero eo confluebant exercendi commercii gratia: quibus etiam Reges nostri complura subinde indulsere privilegia, atque adeo ut civitatem sibi deligere liceret, in qua negotia sua ac mercimonia agerent, mercesque distraherent. Exstat in veteri Regesto Charta 19. Febr. ann. 1277. Indiction. 6. firmata Parisiis in Regio Palatio 2. Mart. ann. 1278. continens pactum factum cum Rege Franciæ à *Fulcone Cacio cive Placentino, Capitaneo universitatis mercatorum Lombardorum & Tuscanorum, habente etiam potestatem & speciale mandatum à Consulibus mercatorum Romanorum Januæ, Venetiarum, Placentiæ, Lucæ, Bononiæ, Pistorii, Astensium, Albæ, Florentiæ, Senarum, & Mediolanensium, tractandi cum domino Rege Franciæ super translatione facienda ad civitatem Nemausensem, &c.* Quo quidem pacto *Lombardis* mercatoribus facultatem concedit, urbem Nemausensem sibi deligendi ad sua axercenda commercia: protectionem suam indulgat, eademque, quibus Parisienses gaudent, privilegia: præterea ut extra Nemausensis judicis Regii jurisdictionem trahi non possint: ut decedentium bona hæredibus serventur, *sine reclamatione manus mortuæ*: ut à civitatis excubiis & *talliis*, & ab *hoste* seu exercitu sint immunes, ita tamen, ut ordinarias præstationes pro mercibus exsolvant, uti in urbe Monpessulana solebant: ut Capitaneum, seu Rectorem, & Consules in eadem urbe habere iis liceat, & in tota Bellocadrensi Senescallia, quemadmodum habent in nundinis Campaniensibus, qui in suæ societatis mercatores rebelles jus habeant animadvertendi secundum patriæ suæ leges & statuta: quod si quis ex iis mercatoribus naufragium in Regiis oris patiatur, quidquid ex eo Princeps percipere solet, indulget, &c. Ex quibus docemur, Lombardos, antequam Nemausum transferrentur, in urbe Monpessulana commercia sua exercuisse: è qua excessere anno 1268. Chronicum MS. Consulum Monpessulan. hoc anno: *En aquel an issiron li Lombars de Montpeslier la vespra de Tosfaus.* [In Computo an. 1272. apud Lobinell. tom. 2. Hist. Britan. col. 413. memorantur *Lombardi de Guengamp, de Quemper, de Kemperleg, de Naunete*; & in alio Computo Castri Nannet. an. 1273. *Lombardi de Diuanno.*]

At quod ii non commercia duntaxat, sed & usuras illicitas exercerent, horum nomen in malam partem postmodum transiit, universimque *Lombardorum* appellatione dicti fere publici Fœneratores ac *Usurarii*: in quos identidem à Principibus nostris sævitum legimus. Concil. Senonense ann. 1269. c. 2. *Prohibentes ne quis in domibus, vel in locis aut terris Ecclesiarum Lombardos vel alios advenas, qui vulgariter... dicuntur, usurarios manifestos recipere audeat.* Ubi in lacuna *Caorcini*, reponendum puto: [uti liquet ex Statutis Eccles. Meld. apud Marten. to. 4. Anecd. col. 908. ubi eadem leguntur.] Statutum Philippi III. contra *Usurarios*, in Regesto Carcassonensi Cameræ Comput. Paris. *Extirpare volentes de finibus Regni nostri usurariam pravitatem, quam quosdam Lombardos & Caorsinos aliosque quamplures alienigenas in eodem Regno publice intelleximus exercere, &c.* [Præiverat S. Ludovicus similibus Litteris an. 1268. quas edidit *de Lauriere* to. 1. Ordinat. p. 96.] Aliud Caroli II. Regis Siciliæ, datum Andegavi 8. Decemb. an. 1289. *Præcipimus, ut expulsio* (Judæorum) *prædicta ad omnes Lombardos, Caturcinos, aliasque personas alienigenas, usuras publice exercentes, &c.* Vide *Caorcini*.

¶ LANGONES, sic vulgo dictas fuisse libras Lingonenses nos docet Valesius p. 279. Notitiæ Galliarum col. 2. ubi hæc profert: *Cette vendue fu fait pour trois cens Langones*: & ex Litteris an. 1255 10. *livres d'Estevenans ou de Langoines*, id est, Lingonensium ab urbe Lingone seu *Langone*, ut ibidem legitur ex Litteris an. 1225.

¶ LANGRAVIUS, ut *Landgravius*. Utitur Cardinalis de Aragonia apud Murator. to 3. p. 580. col. 2.

¶ LANGUEFRIDE. Vide *Landfrid*.

¶ LANGUENA. Vide *Laguenna* in *Lagena*.

¶ LANGUIDATUS, Marcidus: item adductus in languorem, frigescens. Joan. Longinus in Actis S. Stanislai Episc. to. 2. Maii p. 222 col. 2. *Tunc autem videns assiduæ malorum labem, tanta quotidie flagitia cumulari, sic omnia confusa, sic omnia resoluta, ut tabo pessime viderentur Languidata, &c.* Ibid. p. 258. col. 1. *Negotio itaque canonizationis viri Dei Stanislai Languidato, & ab omni spe & cura dilapso, &c.*

LANGUITUDO, LANGUITAS, Languor. Vide *Ægrimonium*.

LANGUOSUS, Languidus. Florentius Wigorniensis an. 1115. *Rex Guillelmus junior... vehementi percussus infirmitate... per totam Quadragesimam Languosus jacuit.* Idest, in languore.

LANGUS. Aldelmus de Laudibus Virginitatis:

Loth quoque qui Languos sceleratos vixerat inter
Hospes hospitibus præbens umbracula tecti.

Ubi *Langus* idem valet quod Græcis λαγγὼν Glossæ Gr. Lat. λαγγὼν, *Reses*, *Trico*. Glossæ Lat. Græc. *Tricosus*, ἀργιστος, ὀκλυτος, λαγγών.

LANGUSTA, Herbæ species, quæ in Syria nascitur, qua vesci solitum sanctum Joannem Baptistam aiunt, pro qua *locustas* manducasse postea persuasum.

Vide

Vide Jacobum de Vitriaco in Histor. Hierosol. cap. 53.

¶ LANIARIUS. Vide in *Lanarii*.

LANIATORIUM, *Macellum, ubi laniantur carnes*. Joann. de Janua; [*Boucherie*, in Gloss. Lat.Gall. Sangerman.]

¶ LANICUS, *Laneus*, Johanni de Janua; *de Laine*, in Glossis Latino-Gallicis Sangerm.

¶ LANICUTIS, Cujus cutis Lanigera est. *Aries Lanicutis*, Laberio apud Tertullian. de Pallio c.1.

¶ LANIFICINA, Lanificium. Synodus Limæ an. 1582. *Sciant etiam Parochi Indorum mineralium officinas sive ingenia, pannorum quoque Lanificinas, cæterasque quæstuarias artes sibi esse penitus interdictas*.

¶ LANILUTOR, [illegible], Fullo, qui lavat lanas, in Gloss. Lat. Græc. in aliis Græc. Lat. [illegible], *Lanitor*.

¶ LANIO, ut *Lanius*, in Concilio Hispal. an. 1512. & apud Marten. to. 2. Ampliss. Collect. col. 1400.

LANIOLA, in Glossis Isonis Magistri, *locus, ubi Medici faciunt medicinas, & laniant carnes infirmorum*. Laniena.

LANIPENDIUM, Locus in Sanctimonialium Monasteriis, ubi reponuntur lanæ ad Monacharum lanificia, vel etiam ad vestes laneas. Regula S. Cæsarii ad Virgines c. 28. *Ad cellarium, & ad posticium, vel Lanipendium tales à seniore eligantur, &c.* Adde c. 30. & Regulam S. Donati c. 62.

LANIPENDIA, Quæ *lanipendii* curam gerit, apud eumdem Cæsarium c. 25. *Omnis lanificii cura, unde vestimenta sanctis Sororibus ministrentur, ad sollicitudinem Præpositæ, vel Lanipendiæ pertinebit*.

LANIPENDIUS, in Gloss. Lat. Gr. exponitur [illegible], *Qui lanam pendit ac distribuit*. Gloss. Gr. Lat. [illegible], *Lanipendia*. Vox occurrit apud Paul. in l. 31. D. de Donat. vir. & ux. Vetus interpres Juvenalis ad illud Sat. 6.

... perit libraria, ponat
Cosmetæ tunicas, &c.

Librariam, Lanipendiam, interpretatur. Et infra, ad illud:

Est in concilio materna, admotaque lanis
Emerita quæ cessat acu.
Lanipendia matrix, facta ornatrix, quasi magistra.

Vide Cujacium l. 9. Observat. c. 30.

¶ LANISCA, LANISCUS, Papias in MS. Bituric. *Fasces erant Lanisce, id est, Fasciola, &c.* Editus habet *Lanista*, perperam. Jo. de Janua: *Laniscus, Fasciola ex lana facta*. Latinis *Lemniscus* est Vitta, tænia, pro quo nostri Glossatores dixisse videntur *Lanisca* & *Laniscus*. Vide *Lemnisca*.

¶ LANISTA, LANISTRA. Isid. l. 10. Orig. *Lanista, Gladiator, id est, carnifex Tusca lingua appellatus, à laniando scilicet corpora*. Lanista Latinis non est gladiator nude, sed proprie gladiatorum magister, qui cæteris præerat, & tirones erudiebat in arte gladiatoria. Gloss. Lat. Gr. *Lanista*, [illegible]. Aliæ: *Lanista*, [illegible] ille est qui ludum alit seu familiam ludis gladiatoriis destinatam: quod erat Lanistarum. Gloss. ejusd. Isid. *Lanistra, Lanarius*. Grævius annotat retinendum *Lanistra*, quæ antiqua est, inquit, scribendi ratio. Papias: *Lanista, laniarius carnifex à laniando corpora, gladiator, macellarius, qui carnes laniat ferro*. Gloss. Sangerm. MS. n. 501. *Lanista, Laniarius. Lanista, Macellarii, quoque & lanii*. Joh. de Janua: *Lanio, Qui laniat. Lanista & lanius Carnifices, vel homicidæ & macellatores à laniando scil. carnes*. Pro lanio *Lanista* legitur tom. 2. Annal. Benedict. pag. 333. in Actis SS. Junii to. 3. pag. 445. col. 2. ubi de S. Raynerio, &c. Pro quodam virorum bellatorum genere, mihi non satis noto, *Lanistæ* sumuntur ab Odone de varia Ernesti Bavariæ Ducis fortuna, apud Marten. to. 3. Anecd. col. 372.

Deinde viros acies ducens ad bella ducentos,
Et quadringentis dans emolumenta Lanistis,
Assiduis armis Agarenos concutit, urbes
Obruit, & villas flamma populatur & arva.

¶ LANISTERIUM, Lanificium. Agnellus in Vita S. Severi Pontif. apud Murator. to. 2. p. 44. col. 2. *Quadam die Lanisterii opere prægravatus cum esset ipse cum conjuge sua, lanificium, ut dixi, noverat officium, ait ad conjugem, &c.*

¶ LANISTERUM, Lanicium, ut conjecto. Gregor. Mon. in Chronico Farfensi apud eumdem Murator. to. 2. p. 2. col. 545. *Concessit ja villa S. Viti de casale dominico ad quartam omnium frugum, excepto panicio & somnucio, & musti mundi tertiam, & olivarum medietatem, & quintam de Lanistero, & operas.*

LANITOR, [illegible], in Gloss. Gr. Lat. [Habetur supra *Lanilutor*.]

¶ LANIUS, pro *Laneus*. *Pannum Lanium viridis coloris*, in Mandato Ricardi II. Regis Angl. ann. 1383. apud Rymer. to. 7. p. 356. col. 1.

LANNA. Vita S. Gildæ: *Quæ insula usque in hodiernum diem Lanna Hilduti vocitatur*; [hoc est, terra, ditio, ager. *Lanna* enim Armoricis, qui *n* post *d* mutare solent in alterum *n*, idem est quod populis Septentrionalibus *Landa*, duplicis notionis vox, quæ & terram incultam significat, & territorium, regionem, dominium. Hinc emendanda sequentis vocis expositio; *Lanna* quippe nusquam Monasterium significavit apud Armoricos, sed *Leandi*, à *Lean*, Monachus vel cælebs & *ti*, Domus. Vide *Land* & *Leanet*.]

LANNA, Monasterium, veteribus Armoricis. Occurrit in Vita S. Pauli Episc. Leonensis n. 18.

¶ LANNÆ, [illegible], *Lobi, fasceli*, in Supplemento Antiquarii, pro *Lamnæ* aurium, seu ima auricula, inquit Valesius in Valesianis p. 94.

¶ LANNECHILD, pro *Launechild*, in Legibus Rotharis: quod vidit Murator. to. 1. p. 2. pag. 28. col. 2.

¶ LANSA, Lancea, ut puto, Gall. *Lance*, Hisp. *Lança*. Charta Ecclesiæ Brivat. ann. 1362. *Informatio facta per Hugonem Jorda Locum-tenentem super quamdam Lansam quam amiserant li Espanhol in platea de la Feneria.*

¶ LANSAGIUM, Leodiensibus *Lansage*, Alienatio; *Lansager*, Alienare; *Lansagers*, Qui ex alienatione domini jus habent dominii vel hypothecæ. Consuetudo Leod. ca. 6. art. 4. *Toutefois les parens peuvent departir leurs heritages à leurs enfans en Lansage à l'un plus qu'à l'autre, sans aller à la justice*. Ibid. art. 28. *Femmein ne peut Lansager heritages d'enfans, dont il est feumain*. Cap. 15. art. 17. *Tous treffonciers & Lansagers peuvent dominer pour faute de relief.*

¶ LANSCEA, pro *Lancea*. *Item 6000. cadrelli, Item 300. Lansceæ*, in Informationibus Civitatis Massil. pro passagio transmarino ex MS. Sangerman.

LANSITICUS. Observantiæ Regni Aragon. l. 8. de Homicidio §. 14. *Si quis se occiderit, vel suspenderit, & fuerit Lansiticus, vel insensatus, vel demoniacus, vel consimilis, &c.* An *Lunaticus*?

¶ LANSKENETUS. Pedes, Gall. *Pieton, fantassin*, Germ. *Landsknecht*. *Duo millia peditum Lanskenetorum*, in Conventionibus ann. 1543. apud Rymer. to. 14. p. 776. Hinc apud nostrates *Lansquenet*, Ludus quidam pictorum foliorum à Germanis *Lanskenetis* advenientis advectus in Galliam.

¶ LANTEGRAVISSA, Uxor *Landgravii*, in Literis an. 1382. apud Rymer to. 7. p. 343.

¶ LANTERNA. Vide in *Laterna*.

¶ LANTIGRAVIUS, ut supra *Landgravius*, *Lan-*

Lantgravius de Turinga, apud Rolandinum Patavinum de factis in Marchia Tarvisina, tom. 8. Muratorii col. 244.

¶ LANTUMIÆ, vox dubia. Vide *Cantume*.

LANTWERI. Conventus, apud Marsnam cap. 2. *Nisi talis regni invasio, quam Lantweri dicunt, quod absit, acciderit.* Ubi Sirmondus: vox hæc in usu etiamnum Alamannis, qua regionis fines significant. Sive hinc igitur originem arcessas, quod in fines incurratur, sive aliud etymum fingas, dubium non est, publicum & communem belli motum designari. At Sicama ad Legem Frision. tit. 18. *terræ defensionem* interpretatur, cui consonat vetus nota ex Codice Remensi apud Steph. Baluzium ad Capitul. *Et quia in hostem aut propter terram defendendam, aut propter terram acquirendam itur, de Lantweri, id est de patriæ defensione, non aliter nisi secundum istum modum, ut Lege aut in Capitulis Imperatorum scriptum habemus, &c.*

☞ Genuina vocis origo Teutonica, *Land* scilicet vel *Lant*, Terra, regio, provincia, & *Wers* seu *Were*, Arma: quæ tam pro incursione quam pro defensione capi possunt.

¶ LANTWERK. Vide *Landwere*.

LANULA. Fridericus II. Imp. l. 1. de Arte venandi c. 43. *Pullis namque noviter genitis primo innascuntur illæ, quæ nec sunt ut pili, neque ut Lanulæ; sed habent naturam inter utrumque, quæ cooperiunt, & à frigore quoque modo defendunt. Secundo innascuntur aliæ, quæ dicuntur Lanulæ, a quibusdam duma: hæ sunt exiles & molles, densiores & longiores primis, &c.* Adde l. 2. c. 31. Vide *Luma*.

¶ LANUTUS, *Lanosus, lanam habens vel lana abundans.* Joh. de Janua; *Habundant de laine ou qui a laine*, in Gloss. Sangerm. *Animal Lanutum ovinum*, in Sententia an. 1339. ex Schedis Pr. de *Mazaugues*. *Lanatum avere*, in Transactione an. 1490. ex iisdem Schedis. *Lanuta pelles*, apud Rymer. to. 2. p. 1051.

LANZARIUS. Charta Alfonsi III. Reg. Portugall. an. 1289. apud Brandaonum tom. 4. Monarch. Lusitan. pa. 279. v. *Item omnis laborator, qui non fuerit Lanzarius, stet in pace, & nullus mallet eum.*

¶ LAODIUM. Vide in *Laudare* 3.

¶ LAOS, λαός, Populus, turba. Acta S. Cassiani apud Ill. Fontaninum in Appendice ad Antiq. Hortæ pag. 350.

Ardet obire dehinc, propriamque relinquere terram,
Cumque Laon patulas istud percelleret aures.

Id est, populorum, pro Græco λαῶν.

LAPAS, -atis, *secundum Magistrum in historiis, est cibus ex oleribus confectus: ita dicit in libro Judith* Jo. de Janua. [Idem infra: *Lappates, scilicet lib. Judith c. 10. dicitur cibus ex oleribus confectus, unde quidam:*

Lappates cibus est & olus componit eumdem.

Hugo vero dicit: Lappates, carica, ficus sicca. Ex eodem fonte Gloss. Lat. Gall. Sangerm. *Lapates, Cibus ex oleribus confectus, Viande confitte de chos.* Perperam ubique; legendum enim *Palatha*, ut habet vulgatus Interpres laudato c. 5. à Græco παλάθη, Massa ficorum & pinguium caricarum, quas in morem laterum figurantes, ut diu illæsæ permaneant, calcant atque compingunt.]

¶ LAPATICA, *Quædam herba quæ in cibo sumpta confortat stomachum, venerem reprimit, urinam provocat, ructum excitat, & dicitur a Lapa.* Joh. de Janua. Vide *Lapistrum*.

¶ LAPATUM, pro *Lupatum*, Frenum durius ad domandos equos ferociores. Vide *Scispadum*.

¶ LAPEN... ; *Stellæ fulgentes.* Joh. de Janua; *Estelles resplendissans*, in Gloss. Lat. Gall. Sangerm.

¶ LAPETUM, *Locus ubi lapa abundant vel crescunt.* Joh. de Janua; *Lieu ou croissent gletons*, in Gl. Lat. Gall. Sangerman.

¶ LAPICEDIA, *Locus vel domus, ubi lapides cæduntur.* Johan. de Janua; *Lapicidina* Latinis.

LAPICEDIUS, *Lapidis cæsor*, Ugutioni.

¶ LAPICIDINARIUS, λαξευτής. Gloss. Lat. Græc. Sangerman.

¶ LAPICIDINUS, Idem. Vide locum in *Macio*.

LAPIDARE, Conviciis insectari. Hieronym. Epist. 2. ad Nepotianum: *Lapidato jam Virginitatis libello, quem sanctæ Eustochio Romæ scripseram.* Spartianus in Pescennio: *Inter Lapidationes exsecrationesque omnium.* [Macrob. l. 2. Saturn. c. 7. *Quo dicto universitas populi ad solum Cæsarem oculos & ora convertit, notantes impotentiam ejus hac dicacitate Lapidatam.*]

LAPIDARIUS, LAPIDICINARIUS, λαξευτής, λιθουργός, in Gloss. Græco-Lat. Hermas l. 3. Pastor. *Quid facimus de his lapidibus? & ego dixi: Domine nescio: ... ego, inquam, artem hanc non novi, nec Lapidarius sum.* [Ulpianus l. 1. §. 7. Dig. Commodati: *Si servus Lapidario commodatus sub machina perierit, &c.*]

¶ LAPIDEUS IGNIS. Vide *Ignis*.

¶ LAPIDIA, Lapicidina. *Lapidiam sua sollicitudine compleverat*, apud Leibnitium Scriptor. Brunsvic. to. 2. p. 442 ex Chronico Monast. Marienrod.

¶ LAPIDICÆSOR, λατόμος, *Lapicida*. Supplem. Antiquarii.

¶ LAPIDICINARIUS, Idem. Vide in *Lapidarius*.

¶ LAPIDIFODINA, Lapicidina, apud Leibnitium to. 2. Scriptor. Brunsvic. p. 360. ex Chronico Clusino Henrici Bodonis.

1. LAPILLUS, Lapis in terminum positus. Innocentius Gromaticus: *De arca usque ad Lapillum, hoc est, terminum.* Auctor incertus: *Lapilli natura terminales, sive alia factura breviores, &c.*

¶ 2 LAPILLUS, Calculi morbus, Gall. *la Pierre*. Vita S. Gerardi Abb. Bron. sæc. 5. Benedict. p. 270. *Continuis namque cruciatibus macerabat eum calculus, intolerabilis videlicet morbus, qui urinam inhibens nuncupatur vulgo Lapillus.*

¶ LAPILLUS ALBUS, Idem qui *Calculus albus*, quo olim Thraces notabant singulos anni currentis faustos dies, calculum album in urnam immittendo, vel atrum si infelices, ut scirent anno exacto quot fuissent læti dies, quot infausti: ad hunc morem respiciens Scriptor Hist. Beccensis MS. ait ad ann. 1152. *Hic annus albo notandus Lapillo Beccensibus, quo videlicet Joannes Romanus ... Monachus Becci perrexit Romam, & inde rediens caput B. Felicis Mart. socii Adaucti attulit secum, & gratuito dono dedit illud Ecclesiæ Beccensi.*

LAPIS PACIS, Qui inter Missæ solemnia post consecrationem osculandus fidelibus defertur quo tum tempore olim mutuis se osculis, quæ *pacis* appellabant, prosequebantur. Statuta Ordinis de Sempringham: *Ipsa quoque Sacrista vel alia matura recipiat ad fenestram aquam benedictam, & Lapidem pacis, quem circumferat Monialibus sororibus incipiens semper pacem dare in dextro choro, &c.* Vide *Osculum Pacis*.

LAPIS PORTATILIS, pro Altari portatili, in Synodo Bajocensi anno 1300. c. 20.

LAPIS IGNITUS, quo cum focili ignis excitatur. Guigo II. Prior Cartusiens. in Statutis ejusdem Ordinis c. 28. §. 5. *Ad ignem focile, esca, Lapis ignitus, securis, signa.*

LAPIDES LIBERI. Silvester Giraldus l. 1. Itiner. Cambriæ c. 3. *Id etiam ... quasi pro miraculo duximus, quod in summis, quibus clauditur undique montium verticibus, non petrosis aut saxosis, sed mollibus potius & herbosis, Parii lapides reperiri soleant, qui Liberi vulgo dicuntur, quia secabiles ferroque quodammodo polibiles sese*

afe quasi liberaliter præstant, ex quibus Ecclesia ipsorum jam extat egregie constructa. Est autem *Parius lapis candoris eximii*, ut est apud Isidor. l. 16. c. 5.

Lapis Ordinarius. Vetus interpres Juvenalis Sat. 10. de Babylone: *Quam condidit urbem Semiramis Nini uxor, & coctili latere muravit, quem hodie dicimus Ordinarium Lapidem.*

Lapides Catenatos Ferre, Pœnæ species, feminis potissimum indicta. Charta MS. Henrici Ducis Brabantiæ & Henrici primogeniti ann. 1229. pro Communia Bruxellensi: *Si mulier mulierem percusserit, solvet 20. sol. si convicta fuerit, vel portabit Lapides catenatos à sua Parochia ad aliam.* Charta an. 1247. Tabul. Campaniæ fol. 343. *La fame qui dira vilonie à autre, si come de putage, paiera 5. sols, ou portera la Pierre toute nuë en sa chemise à la precession, &c.* Joann. Stiernhookus de Jure Sueonum vetusto l. 1. p 19. *Ignominiosa Lapidum illa civitatis gestatio in confusionem flagitiosi concubitus tetius celebrata, qua etiamnum extat, &c.* Idem pag. 326. de pœna adulterii: *Jus nostrum municipale sola ignominia & relegatione contentum est; sed ignominia, qua major adulteris excogitari non potest. Asservabant enim in Curiis duos Lapides quos Lapidos publicos seu civitatis, vocabant, Stadzens Stena. Hi scapulis adulteræ impositi sunt, ac deinde funiculus ad genitale adulteri membrum adstrictus, quo sic onerata sessorem suum per oppidum publice circumducebat, &c.* Vide Putagium.

¶ Guerpire cum Lapide, Singularis modus rei alicujus dimittendæ memoratus in Transactione ao. 1085. ex Archivo S. Victoris Massil. armar. Forojul. num. 7.

¶ Lapides Inscripti. Vide *Inscriptus*.

Lapis Mutus. Hygenus: *Lapides sine inscriptione, quos ideo quia nulla significatione apparent, Mutos appellant.* His opponuntur *Petræ notatæ & signatæ*. Ita *Lapidum scriptura*, apud Dolabellam Agrimensorem. Charta Odonii II. Regis Navarræ æræ 950. apud Anton. *de Yepez* tom. 4. *Et sunt ipsæ Ecclesiæ cantatæ in tota gire per petras erectas & scriptas.*

Lapides inchores, Nativi. Vide *Enchori*.

Lapides Nativi, in ipso solo nati. Vide Agrimensores.

¶ Lapis Lunæ, Lapis Specularis, *ad modum vitri perspicuus.* Vide *Gypsea fenestra.*

¶ Lapis Neronianus, *miræ viriditatis ac splendoris*, apud Gregor. Turon. l. 1. Miracul. Smaragdus.

¶ Lapis Physicus, Rocho *le Baillif* in Dictionario Spagyrico, *est Medicina illa per quam veteres transmutarunt metalla & morbos omnes sanaverunt.*

Lapis Vivus, apud Gratium in Cynegetico & apud Agrimensf. p. 273. qui πυρίτης, ut est apud Turnebum l. 6. Adverf. c. 9. *Ignifer*, apud Agrimensor. p. 311. Statuta Mediolanensia 2. part. c. 321. *Fiant scalæ Lapidum vivorum, &c.*

¶ Lapides Mensuraria. Vide *Carteria*.

Lapis, pro pondere. Vide *Petra*.

¶ Lapiscida, pro Lapicida, in Notis obituum & fundationum ad marginem Martyrologii MS. S. Salvatoris Aquensis.

LAPISTA, *Genus vasis lapidei & aquarii, dicti à Lapis.* Jo de Jan. & Glossæ MSS.

¶ LAPISTRUS, Lapatium, Oleris species, de qua Isid. l. 17. c. 10. scribit: *Hæc in cibo sumpta stomachum confortat, venerem reprimit.* Vide Lapatica.

¶ LAPITIDIS. *Supplicatio* (an. 1328.) *facta domino Vicario Massil. per Guill. Cadolis magistrum Lapiditem deputatum ad curam borqueriorum*, in Schedis D. *le Fournier*. Videtur legendum *Lapicidam*.

¶ LAPOSUS, *Plenus lapis* (lappis,) Johanni de Tom. IV. Janua; *Plein de glesons*, in Gloss. Lat. Gall. Sangerm.

¶ LAPSABUNDUS, Ruinosus, caducus. *S. Apri antiquum monasterium vetustate Lapsabundum*, in Notitia an. circiter 1031. inter Probat. Hist. Tull. p. 70. & Hist. Lotharing. to. 1. col. 407.

LAPSANIUM, *Herba sale condita*, qua Ægyptii Monachi vescebantur, ut auctor est Cassianus l. 4 de Monach. c. 11. & 22. vox forte à *Lapsana* deducta, quæ Plinio l. 20. c. 9. olus silvestre fuisse dicitur.

LAPSI, Qui à Fide discedentes Paganismum aut hæresim amplectebantur, & postea per pœnitentiam redibant ad Ecclesiam. Concil. Agathense c. 60. & Epaonense c. 29 *Lapsis, id est, qui in Catholica Fide baptizati sunt, si prævaricatione damnabili post in hæresim transierint, grandem redeundi difficultatem sanxit antiquitas.* Adde Aurelian. IV. c 8. Valentin. c. 3. Sententias Conc. Tolet. XVII. c. 1 3. Baron. an. 253. nu. 103. & Jacobum Gothofred. ad l. 5. Cod. Th. de Apostatis. *Negatores* etiam dicebantur, quod Christum negassent, ut colligitur ex S. Paciano Barcinonensi Ep. 3.

Lapsi præterea dicuntur, qui aliquod delictum commisere, ex quo pœnitentiæ publicæ subjacere debeant. Gregor. M. l. 1. Ep. 42. *Et in iisdem Monasteriis ad pœnitentiam eosdem Lapsos trade.*

¶ LAPSILE, γλισχρόν, *Lubricum, lentum*, apud Jaoumio Supplemento Antiquarii.

¶ LAPSITUDO, Lapsus, defectio. Epistola Conradi Imp apud Marten. tom. 2. Ampliss. Collect. col. 1211. *Hortamur attente, quatenus non expectans, ut solaminis remedia tibi Lapsitudo mœroris indulgeat.*

LAPSIVOSUS. Gloss. Græc. Lat. ὀλισθηρός, *Lapsivosus, lubricus.* Apud Papiam *Lapsina*, est *Lapsus*. Ubi forte legendum *Lapsiva*.

LAPSUS, Aquæ divortium, quo se pisces recipiunt: *Chute d'eau.* Gregorius Turon. de Vitis Patr. ca. 67. *Abierunt ad Lapsum, & aspicientes invenerunt eum ita refertum piscibus, ut decem viri quæ repererant, vix exhibere potuissent.* Infra: *Lapsus noster, in quem pisces decidere soliti sunt, prorsus desertus habetur.* Idem lib. de Gloria Confessor. c. 5. *Surrexitque è lectulo, invenitque immanem escem in Lapsum suum, quem ubi jussus fuit, exhibuit.*

¶ LAQUATUS. Statutum Guidonis Episc. Traject. ao. 1310. Bataviæ sacræ p. 174. *Item prohibemus, ne Sacerdotes vel Clerici calceos vel sotulares portent Laquatos.* Lege *Laqueatos* & mox vide *Laqueatæ vestes*.

LAQUEARII, *Tectorum tignarii*, in Glossis MSS. apud Salmasium [*Architecti, Laquearii, &c.* in l. 2. Cod. Theodosiani de excusat. Artif.]

LAQUEATÆ Vestes, Laqueis, seu lorulis, exornatæ, vel astrictæ: nostri ejusmodi laqueolos, *Las & Lassets*, vocant: perperam enim *Laces* quidam scribunt. Regula Templariorum c. 29. *De rostris & Laqueis, manifestum est esse gentile: & cum abominabile hoc agnoscatur, prohibemus, ... ut aliquis ea non habeat.* Bromptonus an. 1188. *In statutum fuit in Anglorum gente, ne quis escarleto, sabelino, vario, vel griseo, aut vestimentis Laqueatis . . uteretur.* Gervasius Dorobern eodem anno: *Et quod nullus habeat pannos decisos & Laceatos.* Male *laceratos* habet Neubrigensis Picardi lib. 3. c. 23. extremo. Regula Fratrum Hospitalis S. Juliani in Anglia: *Habeant tunicam & supertunicam de russeto, cum capucio de eadem secta: ita quod manubria tunicæ fiat clausa usque ad manum, non nodulis vel filo ad modum secularium Laqueata.* Liber Niger Capituli Parisiensis: *Statutum fuit in Capitulo generali an. 1325. in crastino festi Nat. S. Joan. B. quod aliquis de Ecclesia Paris. non deferret sotulares consutitios, seu ad Laqueos aut caligas alterius coloris quam nigri.* [Le Roman d'Athis MS.

On tel semblant, promesse ou don ;
On monche, ou Las, on consanon.]

¶ LAQUEATORES, Retiarii, *Laceurs*, in Glossis Lat. Gall. Sangerman. Isid. lib. 18. c. 56. *de Laqueatoribus : Laqueatorum pugna erat fugientes in ludo homines injecto laqueo impeditos consecutosque prostrare, amictos umbone pelliceo.* Utitur Vegetius lib. 3. cap. 22. Non in ludis solum, sed & in quibusvis certaminibus laqueis usos fuisse plerosque populos docent passim Scriptores, Pausanias de Sarmatis l. 1. Hegesippus de Alanis lib. 5. cap. 1. Valerius Floccus l. 6. de Anchatibus, Herodotus de Persis lib. 7. quorum omnium verba refert Carolus de Aquino in Lexico Militari. Vide *Laqueus*.

¶ LAQUEATURA, Fascis, manipulus. Charta an. 1253. *Omnia quæ pertinent ad grangiam ... excussores ligare tenebuntur, de quibus Religiosi habebunt unam Laqueaturam.*

LAQUETISMUS, *Tendicula, quasi laqueus tensus.* Jo. de Janua. Gloss. Isid. *Lacatismus, laqueus, decipula.* [Gl. Lat. Gall. Sangerm. *Laquetismus, Tendue de Las.*]

¶ LAQUEUS, f. Corona collaris, Gall. *Collier.* Testament. Yzeu Dominæ d'*Auso* an. 1293. apud Baluz. to. 2. Hist. Arvern. pa. 704. *Item sepulturam meam elige in simiterio Fratrum Minorum Viennæ; quibus Fratribus jocalia mea, videlicet Laqueos & garlandas do & lego, ut exinde perpetuo ibidem faciant anniversarium meum annuatim.* Vide *Laqueata vestes*.

LAQUEOS FERIS PRÆTENDERE, in Lege Wisigoth. lib. 8. tit. 4 § 23. in Lege Saxon. tit. 12. §. 3. tit 13. §. 2. & l. 29. D ad Leg. Aquil. & l 55. de Acq. rer dom.

¶ LAQUIRIUM. Vide in *Laquericium*.

¶ LAR, Princeps, Hetruscis, ut docet Scaliger ad Propertium. *Lar, Lartis*, Dux vel Rex, ut interpretatur Turnebus lib. 17. c. 1. ubi narrat Viridomarum Gallorum Ducem, quem interfecit Marcellus, cuique opima spolia detraxit, Aremoricum Lartem, id est, Gallicum Ducem appellari ab Ausonio:

Tertia opima dedit spoliatus Aremoricus Lar.

Hinc, nisi me fallo, Johannes de Janua: *Lar fuit quidam Rex; sed tunc facit genitivum Lartis, interposita t, causa differentiæ.* Sussannæus in Vocabulario: *Lartes, Summus regum.*

LAREM FOVERE dicuntur, qui in aliquo loco domicilium habent. Charta Philippi Reg. Franc. ann. 1310. pro libertatibus Bastidæ in Petragoricis, ex 47. Regesto Tabul. Reg. n 38. *Si vero contigerit ipsos nobiles fovere vel non fovere Larem vel domicilium in ipsa bastida, tenebuntur dantonat pro rebus quas acquisierint in pertinentiis & honore dictæ bastidæ ad contribuendum, ut cæteri, prout tenebantur illi à quibus dictas res vel possessiones acquisiverint.* [Edictum Philippi IV. Franc. Regis an. 1302. ex Chartul. S. Vandregisili to. 2. p. 1851. *Inhibentes insuper ne morentur seu Larem foveant in prædictis terris.* Eadem habentur in edicto Philippi VI. Franc. Regis an. 1344. to. 2. Ordinat. Reg. p. 199. Occurrit alibi non semel.] Vide *Focus, Ignis*.

¶ LARCERIUM, Pharetra, Gall. *Carquois*, quasi *Arcerium*, adjuncta *L*, vice articuli. Computus an. 1336. Hist. Dolph to. 2. p. 306. *Item pro 1400. carellis quos dicti balistarii portaverunt apud Avinionem cum cordis, flethonibus & Larcerio, in quo fuerunt ligati ... 54. fol. 6. den.* Le Roman *de la Rose*:

Ja nel besasse pour l'Archiere,
Ne pour l'Arc, ne pour le brandon.

¶ LARDALIS PORCUS, Pinguis, opimus, in Chr. Farfensi apud Murator. to. 2. p. 2. col. 402.

¶ LARDARE, Lardo suffigere, Gall. *Larder.* Joh. de Janua: *Lardare, Lardo impinguare, vel guttatim lardo assare, vel lardatum facere. Pulli assati & Lardati*, in Pancharta titulorum S. Stephani de Vallibus prope Xantones Ch. 66. Metaphorice Menotus Sermon. fol. 8. *Nunquid hodie Cardinalatus & Archiepiscopatus sunt Lardati de Episcopatibus, & Episcopatus pluribus Abbatiis & Prioratibus? Ad omnes diabolos talis modus faciendi.*

¶ LARDARIOLUS, Vox incertæ notionis. Vide in *Sigitula*.

¶ LARDARIUM, &c. Vide mox in *Lardum*.

LARDUM, Laridum. S. August. lib. 2. de Moribus Manichæor. cap. 13. *Ut huic canonici olusculo cum exiguo Lardo apponantur, eodem Lardo uncta atque condita, &c.* Zacharias PP. Epist. 13. ad Bonifac. Moguntinum: *Post quantum temporis Lardum debet comedi.* Ita etiam usi Ovidius, & aliquot alii è Latinis. Observat Casaubonus ad Wulcatium veteres *Lardum* scribere, non *Laridum*. λάρδος, dixit Nicetas Chron. in Alexio l. 2. n. 5. Vide Gabrielem Humelbergium ad Apicium l. 7. c. 9.

¶ LARDUS. S. Wilhelmi Constitut. Hirsaug. l. 1. c. 97. *Accipiunt Lardum, qui cum aliquando coctus fuerit cum oleribus, exprimunt inde saginem fabis superfundendam.* Vide *Oleum Lardinum*. Menoti Sermones fol. 77. *De carne fit bonus Lardus.*

LARDARIUM, Ugutioni & Joanni de Janua, *Locus ubi lardum servatur & retinetur*: atque adeo carnes cæteræ. [*Lardier*, in Glossis Lat. Gall. Sangerm.] Chronic. S. Trudonis l 10. pag. 465. *Quod si in Lardario Abbatis aut in curti inveniretur, (carnes) aut in curti inde acciperet, quod ipsis infirmis convenire videretur.* Fleta l. 2. c. 72 §. 8. *Debet (Senescallus) à præposito de Lardario ... per talliam recipere unumquodque genus carnium & piscium, & quod in sua præsentia frustula scindi faciat.* Monasticum Angl to 2. p. 935. *Concedimus ... 20. porcos ad sumptus communes domus, pro eorum Lardario faciendo.* Adde p. 114. [In veteri Charta apud Ægid. Gelenium in Colonia p. 169 male scribitur *Cardarium* pro *Lardarium*, vel *Carnarium*.] Le Roman *du Renard*:

Trois bacons avoit en un mont
Chez un preudhomme en un Lardier. Est etiam

LARDARIUM, Certum vectigal quod pro lardo quod venum exponitur, exsolvitur. Charta Ludovici VII. Reg. Franc. an. 1177. pro Communia Laudunensi: *Rotagii, telonei, cambii, Lardarii, jalagii.* Alia S. Ludovici an. 1241. pro Lauduno: *Justitia de teloneo, rotagio, jalagio, Lardario, cambio, & loco in quo sunt Berfredus in foro Laudunensi.* Charta Rogeri Comitis Herofordiæ to. 1. Monast. Angl. p. 321. *Et decimam Lardarii de Haga.* Adde to. 2. p. 262

LARDARIUM præterea appellabant diem Martis Carnisprivii. Gaufredus Vosiensis 2. part cap. 12. *Die Martis (quem) Lardarium, eo quod carnes plurimæ à quibusdam devorantur, vulgus appellat.*

¶ LARDERUM, Cadus falsamentarius, Gall. *Saloir.* Chartul. S. Cornelii Compendiensis: *Hæc sunt nomina utensilia de Ruminiaco ... unum tapetum, tria ferrima ferrata, unum busetum & unum Larderum.*

¶ LARDATIO, Actio lardi figendi. *Lardatio hominis cum lardo & cera*, inter atrocia cujusdam Archiepiscopi facinora recensetur in Epistola Innocentii III. PP. to. 3. Concil. Hispan. p. 415.

¶ LARDOSUS, *Plenus lardo*, Johanni de Janua; *Lardeux, habundant en lard*, in Gloss. Lat. Gall. Sangermanensibus.

LARDARIUS, in Legibus Malcolmi II Regis Scotiæ c. 6. §. 9. [& *Lardarius dispensator*, in Libro nigro Scaccarii p. 46.] idem qui

LARDERARIUS, aliis, Præfectus lardario. Eadmerus lib. 3. Histor. Novor. pag. 66. *Regerum Larderarium suum Pontificatu Herefordensi .... investivit.* Eadem habent Wigorniensis, Hovedenus, & Simeon

meon Dunelmensis ann 1102. Fleta lib. 2. cap. 14. §. 3. *Item duos Magistros Coquorum, Larderarium, Poletarium, Scutellarium, &c.* Et §. 4. *Marescalli autem de Servientibus debent inferiori Marescallo testimonium perhibere: Hostiarius Miles, Hostiarius alius de numero ferculorum: Larderarius coquo, Camerarius Hostiario Cameræ Regis, &c. Larderarius Regis*, tom. 1. Monast. Angl. p. 75.

¶ LARDENARIUS, pro *Larderarius*, in Libro nigro Scaccarii p. 146. *Lardenaris, qui per vicem serviunt, consuetudinarium cibum & homini suo 1½ ob. in die.*

LAREONES, dicuntur esse animalia latentia sub lapidibus interpreti Joannis de Gallandia in Synonymis:

Dant pelles pellis, Morder, Bevrr, Cyrogrillus,
Id quoque cuniculus, cisimus dans & Lareones.

¶ LARERIUS, LAYRERIUS SALIS, Idem quod *Saumata salis*, Tantum salis, quantum ferre solet jumentum. Inquisitio an. 1330. to. 2. Hist. Dalphin. p. 230. col. 2. *Item levavit idem Johannes Raymondi... pro qualibet navigiata salis... continente infra 30. saumatas salis unum Lererium ipsius, seu saumatam unam... & pro qualibet navigiata salis supra 30. saumatas... duos Lereries seu saumatas salis prædictis.* Et col. seq. *Ad quas* (sex libras) *communi extimatione reducti fuerant Layrerii seu saumata salis.*

LARGAGIUM, Tributi species, cujus mentio in Charta Ivonis Abbatis S. Dionysii in Francia an. 1170. ex ejusdem Monasterii Chartulario: *Matthæus de Bellomonte Comes, &c. Injustas etiam & pessimas consuetudines quas in villa Morenciaco habebat, omnino Ecclesiæ B. Dionysii dimisit, videlicet talliam, multonagium, Largagium, herbagium, messionem Præpositi sui de Bellomonte, & quasdam alias perniciosas exactiones, nullam omnino consuetudinem in prædicta villa retinens, præter viaturam, & censamentum & molturam hominum ejusdem villæ justam & rationabilem.* Nisi *Lardagium* legendum sit à lardo seu larido. Vide *Lardarium* in *Lardum*.

¶ LARGEARE, vel LARGEARI, pro Largiri, in Actis Henrici VIII. Angl. Regis an. 1515. apud Rymer. tom. 13. pag. 519. *Concedendi & Largeandi, quemadmodum prius Cancellarius Parisiensis concedebat & largiebatur.*

¶ LARGENS, *Domesticus*. Gloss. Isid. Emenda post Grævium: *Lar, Genius domesticus.*

LARGICA. Lex Longob. lib. 1. tit. 6. §. 6. *Si vero coxam ruperit super genuculum, hoc est, Largicam, componat sol. 6. si autem subtus genuculum, quod est tibia, componat sol. 9.* Ubi Edictum Rotharis Reg. tit. 121. §. 7. *hoc est, Lagi.*

¶ LARGIFLUUS, *Largus*, Johanni de Janua. Juvencus in caput 1. Lucæ:

Largifluis humiles opibus ditavit egentes.

Rolandus Patav. de factis in Marchia Tarvisina l. 6. c. 6. apud Murator. to. 8. col. 263. *Juvenem quidem affabilem & decorum, Militem Largifluum & benignum, multa strenuitate prudentem, &c. Largifluus imbee*, apud Ciceronem ex veteri Poeta.

¶ LARGIMENTUM, Munus, donum. Fulgentius l. 2. Mythol. *Non hominis, sed divinum est Largimentum.*

¶ LARGITAS. Vide mox *Largitudo*.

LARGITIONES, Thesaurus publicus, fiscus. Scholiastes Basilic. l. 7. tit. 1. Τρία ὑπῆρχε τὸ παλαιὸν αἱ τῶ βασιλικῶ πριβατίω, λαργιτιῶνες, πριβᾶτα, καὶ πατριμωνίων. Lactantius de Mortibus Persecut. n. 7. *Idem insatiabili avaritia thesauros nunquam minui volebat, sed insuper extraordinarias opes ac Largitiones congerebat, ut ea quæ recondebat integra atque inviolata servaret.* Vide *Comes Largitionum*.

¶ LARGITIONALIS, Largitionum minister. Præfectus ærarii privati, apud Vopiscum in Carino ca. 20. *Largitionales tituli*, lib. 12. Cod. Theod. de Vectigal. *Largitionale aurum*, l. 13. Cod. de Suscept.

LARGITUDO, LARGITAS, δαψίλεια, in Glossar. Græc. Lat. δαψιλεύομαι, *Largitor* in eisdem. δαψιλευόμενος, *Large, indulgeo*. δαψιλὴς, *Largus, Largitor*. δωρεὰ ἡ ἐπιδαψιλευομένη, *Largus. Largitates Principis, Largitas principalis*, in Cod. Th. Vide Nonium.

¶ LARGUS. *Ad Largum modum facere misericordiam*, id est, Largiter, large, benigne, in Chron. Danduli, apud Murator. to. 12. col. 489.

LARICINIUM, Latrocinium, ex Gallico *Larrecin*. Cowellus l. 4. Instit. tit. 3. §. 2. *Felonia quæ jure communi talis dicitur, & bona tantum spectat, Latrocinium appellatur, vel potius Laricinium, quod est fraudulenta bonorum mobilium vel personalium, absente & invito domino, subductio.*

¶ LARICIUM. Vide mox *Larricium*.

LARICULA. Mamotrectus ad 7. Proverb. *Cancellus aliquando dicitur Laricula sive appodiatio.* Legendum *Loricula*.

¶ LARIDUS, ξηρὸς, *Aridus*. Supplement. Antiq.

¶ LARISSA. Bernardus Thesaurarius de Acquisitione T. S. c. 192. apud Murat. to. 7. col. 828. *Et sic resumptis viribus cum defensoribus turris, gladiis, Larissis, clavis & aliis instrumentis viriliter pugnaverunt.* An *Lanceis*?

¶ LARNA, *Rasorium*. Gl. Isid. Grævius suspicatur legendum esse: *Larva, Dæmonium*. Vide *Larva*.

¶ LARNAX, Gr. λάρναξ, Urna, capsa. Vita S. Martinæ Virg. & Mart. to. 1. Januarii p. 17. *Adduxerunt sanctum corpus... & posuerunt in onychinum Larnacem.*

LARRICIUM, Ager incultus, ex Gall. *Larris*. Charta Philippi Augusti an. 1215. *Circiter arpennum & dimidium de Larricio quod habemus apud Bestins de feodo Valesii.* Alia anni 1219. *Damus & concedimus totum Larricium quod est supra stagna, &c.* in Regesto Philippi Aug. Herouvalliano f. 98. Alia an. 1266. ex Chartulario S. Arnulphi Crispeiacensis: *Apud Glavam quamdam peciam vineæ, & unum Laricium & unum pratum, &c.* Le Roman de Garin le Loherans MS.

Sanglante en est l'herbe & li Larris,
Del sanc vermeil qui des Sarrazins ist.

Guill. *Guiart* an. 1304.

Se vont logier sous Mons en Pelve,
Tout au lonc d'un Larris sauvag
Plain de fosses, pres de boscage.

[Charta ann. 1268. ex Chartulario Domus-Dei Pontisar. *Demandotens le conduit... des vins... que marcheant estrange amainent de dehors par les Larris.*]

¶ LARRICUM. Charta Curiæ Suession. ann. 1259. *Habebat annuum & perpetuum censum super Larricum Wiardi Migaot situm apud Mincyacum super Axonam.* Et infra: *Ita quod tenentes Larricum supradictum pro quo debetur dictus census. Larritium*, in altera Charta ejusdem Curiæ an. 1262. *In quodam Lairisco sito desuper Monasterium de Mincy*, in alia an. 1230. *Larriscum*, in Charta an. 1222. to. 2. Hist. Eccl. Meld p. 303.

¶ LARSUS, χαρωπὸς, *Venustas, glaucus*, in Supplemento Antiquarii. Martinio legendum videtur *Lætificus*, Lætitiam vultu afferens, quod hæc vis sit vocis Græcæ. Quid si legeretur *Larvus*, ut ex Gloss. idem Martinius habet infra: χαροπὸς, *Cæsius, Larvus*. A *Larva*, Persona, ficta facies, *Larvos* dictus, quasi *Larvatus*, Larva ornatus, sicque jocosam vultu prodens lætitiam, vel eam afferens oculis aliorum: quod significat vox Græca χαρωπὸς, vel χάροψ.

¶ LARTHES. Vide in *Lar*.

LARVÆ, Dæmones aerii, *Esprit follets*. [Apuleius de Deo Socratis: *Qui vero ob adversa vitæ merita*, nul-

nullis bonis sedibus incerta vagatione seu quadam exilio, punitur, inane terriculamentum hominibus bonis, ceterum noxium malis, id genus plerique Larvas putabant. Isid. l.8 cap. ult. sub finem: *Larvas ex hominibus factos dæmones aiunt, qui meriti mali fuerint, quarum natura esse dicitur terrere parvules in angulis tenebrosis.* Adde Papiam & Johannem de Janua. Gloss. Lat. Græc. *Larva*, δαιμόνιον, εἴδωλον. Aliud Græc. Lat. εἴδωλον, *Simulacrum, Larva*. Rursus: φάντασμα, *Larva, vana visio, ostentum*. [Gloss. Sangerm. MS. n.501. *Larva, Umbra, maleficus, aut incantator*. Utitur Plautus.] Monachus Sangallensis l.1. de Carolo M.c.25. *Tunc dæmon, qui dicitur Larva, cui cura est ludicris hominum vel illusionibus vacare, fecit consuetudinem ad cujusdam fabri ferrarii domum venire, & per noctes malleis & incudibus ludere.* V. *Follets* in *Follis* 3. & *Gobelinus*.

¶ LARVARE, *Larvam induere*; *Larvatus, Larva indutus, vel a dæmone possessus*. Joh. de Janua. Firmicus l.3. c.14 *Fascinantes mulieres, quæ etiam ipsos artus Larvari ac fascinari faciant.* Furiosos olim & mente captos *Larvatos* dicebant, quod crederent larvarum visu homines in furorem agitari, unde Festus: *Larvati, furiosi & mente moti, quasi larvis exterriti.*

¶ LARVARIUM. Statuta Eccl. Æduensis ann.1468. apud Marten. to.4. Anecd. col. 506. *Larvaria, Gallice Charivari, de cetero fieri prohibentur sub pœna excommunicationis & centum solidorum eleemosynæ dicti reverendissimi Patris applicandorum. Ne faciant Larvas seu charivaria super matrimoniis faciendis*, in Statut. Capituli Ambian. apud eumd. Marten. to.7. Ampliss. Collect. col. 1271. Vide *Charivarium*.

¶ LARUNDA, *Quidam Lamiam dicunt*. Papias: *Larunda* sive *Lara* Dea Paganorum fuit, ex qua à Mercurio compressa geniti sunt fratres gemini, à matris nomine *Lares* appellati. Ausonius in Idylliis.

Nec genius domuum Larunda progenitus Lar.

¶ LARUS, *Animal tam in terra quam in aqua, volat enim & natat*; (*nat & volo*, in Glossis Lat. Gall. Sangerm.) *parva avis, ut fertur, nigra & pinguis, semper habitans juxta aquas: nec potest longe volare; unde & agiles homines frequenter eam capiunt.* Joh. de Janua. Inter aves prohibitas memoratur *Larus* Levit 11. 16. & Deuter.14.15. Fulicam interpretatur Sussannæus in Vocabulario, non ita male, λάρον enim Fulicam vel Gaviam reddunt. Quod hæc avis sit voracior dictum proverbium, *Larus hians*, pro homine avido & rapace. Vide Gesneri Historiam avium & Lexicon Martinii.

LARWA, Doctor; ex Saxon Lareop, Doctor, magister, dogmatistes. Lare, vel lære, Dogma. Anonymus de Miraculis S. Wilfridi Eboracensis cap. 15. *Vocabatur Alvredus... quem etiam ob doctrinæ & sapientiæ gratiam Alvred Larwa, id est, doctorem, nominabant.*

¶ LASAVERIUM. Computus an.1336. to.2. Hist. Dalphin. pa. 306. col. 2. *Item, apud Massiliam tradidit pro Lasaveriis de sepo pro Domino*, 10. *d. gr.* In Regesto Compur. Graisivod. fol.149. pro *de sepo* legitur *de seya*. Lubeotius legerem *de sapone*, ita ut *Lasaverium* sit nostrum *Savonette*, Sapo tonsorius, smegmatieus globulus, quo barbam lavant & emolliunt tonsores, ut facilius radant. Vide *Lascivium* & *Lesavium*.

LASCIA. Gregorius Turon. l.4 Hist. c.26 *Aspicis hunc* (lanarium artificem) *Lascias regias componentem*, ubi ad marginem, *al. lanas. f. fascias*. Credo *lascias* fuisse funiculos ad vestium ornatum, quomodo *lasces* dicimus. [Laurent. in Amalthea: *Lascia, Ornatus ad vestitum spectans*.] Vide *Lexa*.

¶ LASCIVIUM, Species *lixivii* vel potius sapo tonsorius, nostris *Savonette*. *Pro Lascivio ad abluendum caput Domini*, 6. *gr.* in Computo an. 1333. to. 2. Hist. Dalphin. p 275. Vide *Lesavium* & *Lasaverium*.

LASCIVUS, Languidus. [Glossæ vett. MSS *Lascivus, Solutus, vanus*.] Vita MS. S. Arigii Episcopi Vapiscensis: *Misit ... operarios in prædia sua: & cum ad horam sextam venisset, unus ex operariis inerti animo, corde impedito, dicendo se Lascivum corpus pertrahere, &c.* Sugerius in Ludovico VI. p. 308. *Erat enim Ecclesiarum liberalis ditator, & eleemosynarum dapsilis dispensator, sed Lascivus parcere.* Id est, raro parcebat, si quis in eum offendisset. At contra Latini hanc vocem usurpant, *Lascivosque* πετυλαντὰς interpretantur. Glossæ Græc. Lat. & Spartianus, *Lascivum cunctatori* opponit. Vide ibi Salmasium p. 41.

¶ LASCOPITIUM, pro *Laserpitium*, ut puto, Plantæ vel succus plantæ sæpius dictus *Laser*: quod duplex distinguitur, *Laser cyrenaicum*, vulgo *Asa dulcis odorata*, & *Laser medicum* vel *Syriacum*, vulgo *Asa fœtida*. Miracula B. Raymundi, tom. 5. Junii p. 690. *Non zibethi, moschi, ambra, Lascopitii, thuris, opobalsami, rosarum, violarumque & aromatum, nec aliorum quorumcumque odorum odorificantium.*

¶ LASENA, f. Ala, Italis, *Ascella*, Gallis. *Aisselle*. Chronicon Mutin. apud Murator. to.15. col 613. *Dimiserunt ipsam in mari descendere usque ad Lasenas absque confessione, quæ cum tot tormenta ferre non valeret, horribilia fuit confessa.*

¶ LASHLITA. Vide *Lahslit*.

¶ LASSAAIA, Genus cibi. Vide *Cuerella*.

LASSANUM, *Vasis genus, in quo exoneratus venter*. Papias. [Videtur sic dictum quod in eo *laxetur anus*.]

¶ LASSAR, pro Laser, ut puto, Succi genus, da quo in *Lascopitium*. Vide *Crema*.

¶ LASSARE, vox Italica, Relinquere, dimittere, Gall. *Laisser*. Vita S. Franciæ, to.3. April. p.393. *Situlam ... ad altare prædictum portavit & obtulit, ibique Lassavit.* Vide *Laxare*.

LASSATINUS, perperam pro *Assasinus*, apud Walsinghamum an. 1271. Vide *Assasini*.

¶ LASSATIO, Lassitudo, apud Martianum Capellam & in Adnuntiatione Caroli C. ad Edictum Pistense.

LASSI. Nithardus lib. 4. *Gens Saxonum omnis in tribus ordinibus divisa consistit. Sunt enim inter illos Edelingi, sunt qui Frilingi, sunt qui Lassi illorum lingua dicuntur: Latina vero lingua hoc sunt nobiles, ingenui, & serviles.* Vide Pontanum l.6. Orig. c. 15. [Infra legitur *Lazzi*.]

¶ LASSICIUS, *Mus, animal*, in Amalthea.

¶ LASSO, Species salmonis, Germ. *Lax* vel *Lachs*, S. Wilhelmi Constitut. Hirsaug. l.1. c.8. *Pro signo Lassonis idem quod & salmonis, addito signo similitudinis.*

¶ 1. LASTA, pro *Lastra*, de qua mox. Agnellus in Vita Damiani Pontif. apud Murator. tom. 2. p. 156. col.1 *Lapides Ecclesiæ, columnæ & Lastæ atque lateres, tegulæ, &c.*

2. LASTA, LASTUS, LESTUS, LAST, LEST, voces Onus, pondus, sarcinam in genere denotantes, sed quæ in specie certis quibusdam mensuris ac ponderibus aptantur. Fleta l.2. c.12. §.2. ex Statuto Henrici III. de Ponder. & mens. *Duodecim Wayæ lanæ faciunt unum saccum, & 12. sacca faciunt unum Lastum. Lastus autem allecium consistit ex 10. milliar. & quodlibet milliare consistit ex decies centum, & quodlibet centum ex sexies viginti. Item Lastus coriorum consistit ex 12. dacris, &c.* In Statuto Henrici VIII. Reg. Angl. *Le Last esmunde cineris, & picis liquidæ continet 14. barilles. Lasta coriorum*, in Statutis Gildæ Scoticæ c 21. & apud Knygthonum. *Lasta frumenti*, apud Pontan. l. 7. Hist. Danicæ p.416. Knygthon ann. 1385. *Cepit 48. naves... quarum duæ onustæ cum speciebus, & quædam cum alece albo ad summam quadringentarum Lastarum.*

LA-

LASTALECHIUM, pro *Lasta alecium*, in Charta an. 1230 pro Monasterio Marquetano apud Buzelinum La. Gallo-Fl. cap. 30. *Dedimus præterea in eleemosynam ipsi Monasterio unum Lastalechium, quod singulis annis in festo S. Martini debet accipere apud Mardic.* [Miræus to. 1. p. 577. Legit *Last balecium* distinctis vocibus.] Quot vero millibaribus constiterit, observatum supra ex Fleta.

¶ LESTA ALECIUM, in Charta Philippi Flandriæ Comitis an. 1188. to. 1. Anecd. Mart. col. 632.

LASTAGIUM, LASTADIUM, Onus, quod navi imponitur, ut solidior sit, ne nimium fluctuet, quod ut plurimum ex lapidibus, vel sabulo constat; nostris *Lestage*, Anglis *Lastage*, Belgis *Lastagie*, à Saxon. hlæstan, vel beblæstan, Onerare. Unde Anglis *Ballace*, Belgis *Ballast*, Sabulum, quo naves onerari solent. Compositio inter Nicolaum Abbatem Sanct. Augustini Cantuariensis & homines de Stonore an. 1283. *Item quod nullus de eadem communitate in wallis contra mare inter Stonore & Clyvesende petram colligat de cætero, nec asportet, nec Lastagia navium capiat, nisi sub pleno mare in communibus fluctibus, inter fluctum altissimum & fluctum infimum.* Charta Woldemari Reg. Daniæ ann. 1326. apud Pontanum lib. 7. Hist. Dan. *item liceat ipsis Lastadia sumere in fluctibus maris, ubi volunt.*

LASTAGIUM, LESTAGIUM, Bromptono p. 957. dicitur *consuetudo exacta in nundinis & mercibus*. Rastallo, *est quietum esse de quadam consuetudine exacta in nundinis & mercatis, pro rebus cariandis, ubi homo vult*. Fleta l. 1. c. 47. §. 11. *Lestinge, est quietantia Lestagii*. Leges Henrici I. Reg. Angl. c. 2. *Omnes homines London sint quieti & liberi, & omnes res eorum per totam Angliam, & per portus maris, de theloneo, & passagio, & Lestagio, & omnibus aliis consuetudinibus, &c.* Charta Philippi Aug. an. 1204. *Dedimus & concessimus burgensibus nostris de Lalesia & heredibus suis quitanciam per totam terram nostram, excepta Medunta, de passagio, pontagio, pedagio, & Lestagio, &c.* Computum de Domanio Comitat. Pontivi an. 1369. *Du Liestage des nefs arrivez ece au au Crotor.* Adde Monasticum Anglic. to. 1. p. 193. 310 316 317. 503. 689. 982. to. 2. p. 184. 193. 264. 317. &c.

¶ LASTRA, vox Italica, Tabula lapidea vel bractea tenuis, quo modo secari solent marmora ad pavimentum vel ad parietes induendos. Acta S. Richardi Episc. to. 2. Junii p. 248. *Post illam quoque particulam, sicut pavimentum fuisset, lapidea Lastra continebatur, in qua crux in ipso lapide manebat.* Translatio S. Prosperi, to. 5. Junii p. 59. *Frangi & aperiri fecit altare præd. & arcam magnam ultra communem staturam, in ipso sub una Lastra marmorea positam.* Alius locus exstat in *Bisalus* Vide *Lastrum*.

LASTRUM, Basis, seu pes columnæ. Vide Waodding. ann. 1230. p. 714. to. 1. Italis *Lastra*, est *pietra larga & sottile, la quale serve per tegoli da tetto*. Utitur Joannes Villaneus l. 10. c. 168. lib. 12. c. 20. hinc *Lastricare*, Sternere, munire viam, eidem Villaneo lib. 6. cap. 57.

LASTUS, LÆSTUM, ex Saxon. Læthe, & Læth, unde Angli à *Lathe*, portio Comitatus major, tres vel plures hundredos continens. Ernulfus in Textu Ecclesiæ Roffensis, in Itinerario Cantii: *Sexta pera debet fieri de Holingburna, & de toto ille Lasto, quod ad hoc pertinet.* Ordinatio Marisci Romeneiensis: *Si aliquis super hoc convincatur per testimonium Baillivi & Juratorum in communi Lasto, amercietur in in solidis.* Interpreavertit *in common assembey*. Willelmus Thorn. de Elfredo Rege Angliæ: *Hic constituit Hundred & Lestes*. Vide *Leta*.

¶ LASTUS. Vide *Lasta* 1.

LASURIUS, LASURUS. Vide in *Lazur*.

¶ LATA, Mulcta debitori, qui statuto tempore non solvit, imposita. Domino debetur per nudam expositionem postulationis creditoris in acta publica relatam, hac tamen conditione ut, si actor male suam exposuerit postulationem, reus mulctam hanc possit repetere. Triplicatur, si fraudulenter à debitore debitum denegatur. Charta an. 1296. ex Archivo S. Victoris Massil. *Ex antiqua consuetudine in possessione erat Monasterium S. Victoris non dandi Latam pro causis quas movet, movit & moverentur coram Judicibus, quod confirmat magnificus vir R. de Baucio Miles, Dominus Podii Ricardi, Vicarius Massiliensis.* Charta an. 1293. to. 2. Hist. Dalphin p. 37. col. 1. *Item quod dictus Raymundus & successores sui expensas & sportulas, Latas, nec aliquid aliud pro causis suis solvere minime teneantur, nec ipsi Domino Dalphino vel ejus successoribus, nec Judici nec Assessori eorum.* Alia an 1300. ibid. p. 55. col. 1. *Jurisdictio, cognitio ac definitio quæstionum hujusmodi (realium) & Latæ, ac quidquid emolumenti ex iisdem quæstionibus, vel ipsarum occasione provenerit, ad præfatos dominum Episcopum & Comitem debe aut communiter pertinere.* Alia an 1317. ibid. p. 61. edit. Paris. *Cum omnibus juribus... trezenis, lesdis, Latis, sportulis, &c.* Adde aliam an. 1338. to. 2. edit. Genev p. 372. col. 2. & ibi vide p. 374. nota h. Jacobum *Morgues* in Statuta Provinciæ p. 399. & 400. Bonifacium tom. 2. Arrest. ejusd. Provinciæ p. 3. l. 2. tit. 10. c. 1. & 2.

LATÆ, Minutiores asseres, sectiles, qui supra cantherios ponuntur, quibusque aptantur tegulæ, nostris *Lates*: quidam *Templa* esse Festi ac Vitruvii putant, de qua voce consule Bernaldinum Baldum. Glossæ veteres MSS. *Asser, Lata tecti*. Papias: *Asseres, Latas, Latinum est*. Idem alibi *Lactas* habet: *Asseres, pali vel paxilli, vulgo Lactæ dicuntur*. Gloss. Saxon. Ælfrici: *Asseres*, Latta. Charta Raimundi Comitis Tolosani an. 1181. apud Catellum: *In qua fusta intelligimus arcas, vel vasa sive vinaria, vel alia, & circulos, & Latas, & scamna, &c.* [Charta Petri de Roteys Vicarii Tolos. ad Bajulos de conditione materiæ an. 1574 ex Libro MS. Consuetud. Tolos. f. 27. è Bibl. D. Abbatis de Cruzas: *Et quod cayrones ... habeant 12. palmos de longo & medium pedem de ample & unum durnum de spisso, & quod Latæ habeant 12. palmos de longo & unum digitum de spisso.* Statuta Arelatens. MSS. art. 33. *Qui dampnum dederit, seu erradicaverit plansonos ... seu etiam Latam de cepibus diviserit, &c.* Hic *Lata* videtur axiculus transversus, affixus parti palorum superiori, quo firmius colligantur.] Le Roman de *Rou* MS.

Les couvertures des mesons,
Et les Lates & les queurons,

Cambro Britannis *Llath* & *Llhaten* est virga, pertica tres pedes longa, qua quid mensuratur, mensura trium pedum.

¶ LATALIA. Diploma Ferrandi Castellæ Regis an. 1224. apud Marten. tom. 1. Anecd. col. 916. *Dono ... medietatem omnium hereditatum & donorum, quæ habeo in Latalia de Ferrus.* Et mox: *Ad faciendum insuper vobis cortigium in Altalaya de Ferrus.* Idem videntur *Latalia* & *Altalaya*; sed utraque vox mihi perinde ignota, nisi forte legendum sit divisis vocibus *Lata lia*, *Alta laya*, & *Lia* vel *Laya* idem sit quod nostris *Lee* vel *Laye*, Via, vel silva; sed hæc divinando. Vide *Leda* 2.

¶ LATARE, *In latum extendere, ampliare, & tunc derivatur à latus, a, um.* Joh. de Janua. Derivatum idem verbum à *Latum* supino verbi ferre, eidem de Janua est *Frequenter ferre*. Glossar. Lat. Gall. Sangerm. *Latare, Faire ample, eslargir. Latatus, Amples, eslargis.*

LATEBRARE, Latebras quærere. Vita S. Fructuosi Archiep. Bracarensis num. 7. *Nunc etiam rupibus,*

quæ solis ibicibus pervia sunt, Latebrando latitans, &c.

¶ LATEIRA. Vide *Lecteria*.

LATENA, Navigii species. Messianus Presbyter l. 2. de Vita S. Cæsarii Episc. Arelat. *Antequam ipsa lux diei clarescoret, tres naves, quas Latenas vocant, majores, plenas tritico direxerunt.* Vide *Lautomiæ*.

LATERALES, Comites, socii, familiares, qui lateri alicujus vel domini adhærent. Petrus Diac. l. 4. Chr. Casin. c. 40. *Comes Albertus de Blanderada, & cæteri Imperatoris Laterales,* &c. Ita usurpant Ivo Carnot. Epist. 109. Joannes Sarisber l. 7. Polycr. c. 19. Guibertus l. 3 de Vita sua c. 8. & alii.

COLLATERALES, Simili notione. Petrus Valissarn. cap. 9. *Misit enim dominus Papa unum de Collatrealibus suis Clericis ad partes Provinciæ, nomine Milonem. Familia Collateralis,* apud Matthæum Paris p. 648. Præsertim vero Cardinales *Collaterales* suos videntur appellasse Summi Pontifices. Innocentius III. Papa in Gestis ejusdem Pontificis pa. 118. *Episcopum Sabinensem unum ex septem Episcopis, qui nobis in Ecclesia Romana Collaterales existunt.* Vide *Legatus à latere*.

LATERALIS, Qui ad latus est alicujus, apud Silvestrum Giraldum in Itiner. Cambr lib. 1. cap. 5 & 12. in Translat. S. Isidori Hispalansis num. 12. &c. [*Lateralis porcellus,* Lactens, qui matris lateri adhæret, apud Schannatum Vindem. Litter. p 45.]

1. LATERALIA, Ornamenta marginum in libris & Codicibus MSS. apud Justum Urgelitanum. Locum vide in *Desistere*.

¶ 2. LATERALIA, vel LATERARIA, Capsulæ ad ephippium utrinque suspensæ, in quibus ea quæ sunt iter facientibus necessaria reconduntur, lib. 32. Dig. leg. 102.

LATERALITER, Ad latus. Liber ordinis S. Victoris Parisiensis MS. cap. 31. *Quando Fratres in claustro sedent, ii qui in una parte sederint, nec dorso ad dorsum, nec facie ad faciem, sed Collateraliter sedere debent.* Will. Brito l. 10. Philipp.

In Scala Regis Regi Lateraliter hærent.

Utitur & p. 227. ut & Ordericus Vitalis l 4. p. 514. [necnon Robertus *Goulet* in Compendio Jurium Universitatis Paris. fol. 13. v. *Episcopus & Rector semper Lateraliter incedunt.*] Item, ex obliquo, *de costo*. Pseudo Ovidius de Vetula lib. 2.

. . Lateraliter intrans

Explorante manu, cameram lectumque require.

COLLATERALIS, COLLATERALITER, Eadem notione, apud Silvestrum Girald. in Topogr. Hibern. dist. 1. c. 2. 5. in Itiner. Cambr. l. 1. c 3. l. 2. c. 7.

LATERATIM, Eadem notione, apud Will Briton. l. 7. Philipp. v. 112. [Vide infra.]

LATERALIUM, in Gl. Græco-Lat. ὑπομασχάλιον.

LATERANEUS, Agnatus, *qui est du coste & ligne,* in Statutis Venetor. an. 1242. l. 1. c. 33. l. 3. c 11. 12. &c. Hinc *Collateranitas,* agnatio, ibidem.

¶ LATERARE, Jungere, *aliquid lateri apponere,* Johanni de Janua; *Joindre au coste,* in Glossis Lat. Gall. Sangerm. Maxime dicitur de agris collateralibus. Testamentum Ermengaudi Episc. Agathensis an. 1149. *Relinquo... Pontio naturali filio fratris mei 15. modios frumenti & campum unum de ripa, cui se Laterat via, quæ discurrit,* &c Vide *Lateratio*.

¶ LATERARIA. Vide *Lateralia* 2.

¶ LATERATIM, Super latus. S. Wilhelmi Constitut. Hirsaug. l. 1. c 71. *Quocunque modo recumbens jaceas, videlicet vel supernus, vel Lateratim, sive contractis genibus, nemo vituperet.* Vide in *Lateraliter*.

¶ LATERATIO, Finis, terminus, quo ager alteri *lateratur* seu conjungitur, circumscriptio. Histor. MS. S. Cypriani Pictav. p. 136. *Habens Laterationes ex tribus partibus alodus prædicti Ricardi Sacerdotis, quarto vero fronte alodus Tidegarii.* Rursum occurrit p. seq. ut & in præcepto Caroli C. to. 3. Concil. Hispan p. 143. col. 2. & in Appendice Marcæ Hispan. col 784. in Charta Willelmi Ducis Aquitaniæ in Instrum. tom. 2. Gall. Christ. col. 465. &c. Vide *Laterare*.

LATERATUM, in Gloss. πλινθίον, Laterculum.

¶ 1. LATERCULUS, Parvus later, vox nota. *Turris Laterculis ligneis cooperta,* id est, scandulis, Gall. *Bardeaux,* in Chronico Andrensi to. 9. Spicileg. Acher. p. 423. *Laterculus pedis unius in latitudine & 24. unciarum in longitudine,* apud Papiam. De *Laterculis* seu Codicibus dignitatum tam militarium quam civilium consule Carolum de Aquino in Lexico Militari.

¶ 2. LATERCULUS, Parvum latus. Gocelinus in Translatione S. Augustini Cantuar. to. 6 Maii pag. 423. *Infans . . pavimento extenditur, manus & Laterculi in regulam suam diriguntur.*

¶ LATERE, Notione activa, Occultare, abscondere. Gononus in Vita S. Angeli Carmel. tom. 2. Maii p. 830. *Precor ut ad domum Margaritæ festinanter adire debeatis, eamque Latere ne differatis, ne iste Berengarius eam interficiat.*

LATERENSES, Comites, Collaterales, qui à latere sunt. Tertullianus l. 4. advers. Marcion. cap. 45. *Sed & duo ibidem angeli apparuerunt; tot fere Lateransibus uti solebat, in duobus testibus consistens Dei sermo.*

¶ LATERES. Statuta Ludovici Regis Franc. an. 1254. apud Marten. to. 1. Anecd. col. 439. *Judæi cessent ab usuris & blasphemiis, sortilegiis, Lateribus; & tam Talemut, quam alii libri, in quibus inveniuntur blasphemiæ, comburantur.* Characteres magicos suspicor in coctilibus lateribus exaratos. Scripturas quasdam hujusmodi lateribus olim fuisse consignatas testes sunt Plinius l. 7. c. 56. ubi narrat, Babylonios Leges & Instituta publica coctilibus laterculis tradere consuevisse; & Diogenes Laertius, qui refert Cleantem ossibus in tegula adnotasse, quæ à Zenone audierat.

¶ LATERINA, Lateraria, officina in qua lateres fiunt. Tertull adv. Marc. l. 2. c 20. ubi de Hebræis & Ægyptiis: *Mercedes pro Laterinis deductis.*

LATERNA, LANTERNA, interdum reponitur inter vasa ac ministeria sacra, ut in Chronico Casin. l. 3. c. 57 *Laternam argenteam librarum* 8. Capit. ult. *Duæ Laternæ argenteæ magnæ, & una cotidiana.* Ibidem: *Laternam argenteam magnam librarum 5. cum nigella.* Statuta Ægidii Episcopi Sarisber. ann. 1255 *Provideat etiam* (Sacerdos) *de poculis honestis ad vinum & ad aquam, de thuribulo, de candelabris, & Lanterna, & tintinnabulo deferendo ante Sacerdotem in visitatione infirmorum.* [Conc. Tolet. IV. inter Hispanica to. 2. pag. 144. *Lampades & Lanternas in accendendo seu in extinguendo pervigil existas* (custos Ecclesiæ.)]

LATERNA VITREA. S Aldelmus de Laude Virginum num 1.

Nec Laterna tibi vilescat vitrea, Virgo,
Tergore vel rasso, & lignis compacta salignis.
Seu membranarum tenui velamine facta,
Quamlibet arata præcellat forte lucerna.

LANTERNA φανός, in Gl. Gr. Lat. Isid. l. 20. c. 10. *Lanterna dicta, quod lucem habeat interius clausam. Etenim ex vitro intus recluso lumine, ut venti flatus adire non possit, & ad præbendum lumen facile ubique circumferatur.* Historia Trevirensis: *Cum per mulierem, quæ ei Lanternam præbere videbatur, proditus fuisset,* &c. Gaufrid. Grossus in Vita B. Bernardi Abb. Tiron. n. 91.

Grandem Lanternam radianti lumine plenam
A nullo ferri vidit, &c.

[*Lanterna cum candela accensa,* in veteri Ceremoniali MS. B Mariæ Deauratæ.]

¶ LANTERNA, Carcer monachicus, ubi delinquens *latere* cogitur. Statuta Cisterc. an. 1276. apud Baluzium tom. 6. Miscell. p. 505. *Lusores monachi cum taxillis sententiam excommunicationis ipso facto incurrant, & nihilominus gravissime per quinque dies sint in custodia vel Lanterna quousque fuerint absoluti.*

LANTERNA PIXALIS, in Vitis Abbatum S Albani p. 32. *Lanternam quoque pixalem cum candela in ebore, noctibus, ut sic desides ac somnulentos excitaret, circumferri constituit. Pro gravioribus autem culpis, Lanternam majorem à reo & agente pœnitentiam, in edito censuit anteferri.* Ubi observanda pœna monachica. Le Roman *de Girard de Vienne* MS.

Feu & Lanterne lor ot devant porte.

Laternarum cornearum nescio cur inventionem adscribat Ælfredo Regi Anglo Saxonum Asserus lib. de illius rebus gestis p. 20. cum earum Plautus & alii meminerint: *Excogitavit, unde talem ventorum sufflationem prohibere potuisset, consilioque artificiose atque sapienter invento Lanternam ex lignis & bovinis cornibus pulcherrime construere imperavit, bovina namque cornua alba ac in una tenuiter dolabris erasa, non minus vitreo vasculo elucent, &c.* Vide Salmasium ad Plinium p. 166.

Laternarum vero militarium, quarum scilicet usus est in conducendis per noctem exercitibus, inventionem Manueli Comneno Imperatori tribuit Cinnamus, à quo describuntur l. 5. n. 2. Vide Julium Africanum de Apparatu bellico c. 70. apud Casaubonum ad Sueton. in Julio cap. 31.

LATERNA. Tabularium sanctæ Genovefæ Paris. an. 1226. *Cum controversia esset inter I. Abbatem S. Victoris, & Conventum, ex una parte, & censarios illos, qui tenebant censivam S. Genovefæ super ripam Beveris, ex alia, de quibus conquerebantur quod impediebant cursum aquæ, tum propter Laternam quam fundaverant, tum propter ædificia, quæ construxerant super ripam, &c.*

LATERSICINIUM. Gloss. Saxon. Ælfrici: *Monodia*, g. *Latersicinium*: *quasi solicinium*. pat isanes sones, i. quasi unius cantus.

¶ LATEX *proprie liquor fontis est*, *dictus Latex quod in venis terræ lateat*, Isidoro l. 13. c. 20. pro quolibet humore sumunt Latini. Papias in MS. Bituric. *Latex, Vinum etiam dictum quod in vasis lateat. Laticum honor* (f. humor) *id est, vinum. Latex Lyæus*, Virgilio vinum est.

LATHE. Vide *Lastum*.

¶ LATHINIONES. Vide *Lacinones*.

¶ LATHOMARE, Sectis lapidibus instruere, sepire, muoire. Statuta MSS. S Audomari: *Executores faciant foveam debite murari seu Lathomari.* Melius scriberetur *Latomare*, à λατόμος, Lapicida. Vide *Latomus*.

¶ LATHOS. Vide *Latos*.

LATHRUD, vox Wallica, Boxhornio in Lexico Cambrico *Lathlud*, vel *Llathrud*, raptus mulierum. Occurrit in Legibus Hoeli Boni c. 21. Ita etiam legendum videtur c. 10. *Alterum de treis, id est, de raptu, &c.*

¶ LATIÆ, *Munditia*, apud Janssonium in Auctario Glossarum Isidori. Legendum *Lautiæ*. Johan. de Janua: *Proprie Lautiæ vel Lautitiæ dicuntur deliciosi & delicati cibi, vel munditia.* Festus: *Lautia, Epularum magnificentia, &c.* Livius dixit *Lautia, orum*, neutro genere.

¶ LATIALITER, Latine, apud Sidonium Carm. 23. v. 225. Martian. Capellam l. 5. Mabillonium tom. 4. Annal. Benedict. p. 719. to. 5. p. 98 & in Actis SS. Benedict. sæc. 5. pag. 13. Colloquium Ælfrici ad pueros apud Wanleium de antiq. Litter. Septentr. p. 196. *Nos pueri rogamus te magister, ut doceas nos loqui Latialiter recte, quia idiotæ sumus.*

¶ LATIBULOSUS, Latebrosus, in Capitulis Caroli C. tit. 48. c. 7. & in Actis S. Petri Mart. to. 3. April. pag. 679.

¶ LATICULARIUS, LATICULOSUS. Vide *Lacticularius*.

LATIFUNDUS, *Late possidens*, Gloss. antiq. MSS.

¶ LATIGRADUS, Qui late graditur, seu multa brevi tempore peragrat spatia; hinc metaphorice Notkerus Balbulus de Interpretibus Scripturæ cap. 4. apud Pezium to. 1. Anecd. p. 1. col. 5. *In Lucam soligradum (tibi sufficiat) Beda Latigradus adeo ut omne quod ipsum reperit Evangelium, volumen compingeres in unum.*

¶ LATILOQUENS, πλατυλόγος. Gl. Gr. Lat.

LATINARE, Latine loqui. Gloss. Gr. Lat. *ῥωμαΐζω*, Latino. Ugutio: *Latinari & Latinizare, more Latinorum se habere & loqui: unde excellentius ille dicitur proprie Latinari, qui congrue loquitur literis Latinis: nam Laici & Italici quasi barbari dicti sunt respectu Literatorum.* Apud Cælium Aurelianum Siccensem l. 5. Tardar. passi. c. 6. *Latinare*, est in Latinam linguam vertere. Hinc *Latinator* dictus apud Will. Tyrium l. 13. ca 27. Petrus Monachus, aut quia linguam Latinam probe callebat, aut quia interpretis munus obibat. *Latinistam*, qui Latine loquitur, vocat Cæsarius Eistersbach. l. 3 c. 2. [ut & Buschius de Reformatione Monasteriorum, apud Leibnitium to. 2. Scriptor. Brunsvic. p. 869.]

LATINARIUS, Interpres: Latiæ enim linguæ peritum, inquit Seldenus, cæteras, quæ in usu, ita calluisse existimabant, ut generale interpretis nomen non immerito ei inde donandum putarent. Domesdei apud eumdem: *Godwinus Accipitrarius, Hugo Latinarius, Milo Portarius.* *Latinier*, eadem notione apud nostros Scriptores. Le Roman *de Garin* MS.

Un Latinier viel ferent & henu,
Muls sot de plet, & mouls eurefnie su.

Alibi:

Latinier su, si sot parler Roman,
Englois, Gallois, & Breton, & Norman.

Maistre Vaeces *au Roman des Ducs de Normandie* MS.

L'Arcbevesque Francbet à Jumeges ala,
A Rou & à sa gent par Latinier parla.

Le Voyage d'outre-mer du Comte de Ponthieu: *Le fist requerre par Latinier, qu'ele li dist de quel linaige ele estoit.* Utitur etiam Froissartes 4. vol. c 87. & 89.

¶ LATINERI, ut *Latinari*, Latine loqui. Miracula S. Amalbergæ tom. 3. Julii p. 111. *Quidam fullo, purus laicus, qui numquam didicerat solam litteram, obsessus per quindenam, ita congrue Latinebatur, quod vix aliqui Clericorum sibi respondere valuerunt.*

LATINI, Christiani Occidentales, qui Ecclesiam Latinam agnoscebant, dicti. Vide Seldenum ad Origines Eutychii p. 154. 155. 2. Edit.

LATINI, appellati Indigenæ, seu veteres incolæ, vel coloni, in iis regionibus, quæ à barbaris gentibus pervasæ sunt. Speculum Saxonicum l. 2. art. 6. §. 3. *Per testimonium 72 bannitorum, aut totidem legitimorum Latinorum, prout juris ratio exposcit, &c.* ubi ad marginem, al. *Originalium*. Et l. 3. art. 44. *Et cum in numero essent pauci, ita quod agros cultura tradere commode non possent, fugatis & interfectis dominis Thuringorum, reliquam gentem, ut operaretur terra vivere permiserunt, talia imponentes eis jura; quemadmodum adhuc consistunt in conditionibus Latinorum. Et qui his, qui juri derogant suo, dedititiorum conditioni subjiciebantur.* Et art. 45. §. 9. *Werigeldus 10. talenta 20. solidi & 61 nummi cum quadrante, emenda est Latinorum.* Ad marginem, al. *agricolarum*. Vide *Romani*.

¶ LATINIOSUS, Verbosus, ut videtur. Marculfus l. 2. form. 1. *Multa quidem & alia, quæ Latiniosa sunt prosequi, pro eleemosynis faciendis testimonia in Scri-*

Scripturis sanctis reperimus; inter quibus vel ex quibus illam ego existimo potiorem sententiam quæ ait: Sicut aqua extinguit ignem, sic eleemosyna extinguit peccatum.

¶ LATINISTA. Vide in *Latinare*.

¶ LATINITAS, Occidens, ubi Latina lingua in usu in divinis officiis, & ubi Christiani Latinam agnoscunt Ecclesiam. Ordericus l.10. *Urbanus* (II. PP.) *generali sanxerat auctoritate & apostolico jussu inviolabiliter teneri coegerat in omni Latinitate, ut universi qui Christi crucem acceperant, nec iter in Jerusalem pro defectione voluntatis peregerant, in nomine Domini reciprocum callem inirent, aut anathemate percussi extra Ecclesiam pœnas luerent.*

LATINIZARE, in Latinam linguam vertere, apud Cælium Aurelianum l.2. Acut. c.1. 10.

¶ LATIO, Concilium Senon. an. circiter 834. to. 2. Spicil. Acher. p.581. *Lansa cum adjacentiis suis est, vico S. Sidronii cum territoriis, & sylvis, & simul Latione,... Caprenciis cum territoriis & sylvis, & simul puteolis.* Italicum *Latione* portum significat.

LATITIA, Latitudo, ut *Longitia*, Longitudo: utitur Innocentius de Casis litterarum p. 237. 248. &c. Vide *Laturo*.

¶ LATO, LATON, Metallum factitium ex cupro & cadmia, orichalcum, Gall. *Laton*, olim *Laton*, ut nunc Hispanis à Belgico *Latoen*, Anglis *Latten*: quod idem significat; vel, ut quibusdam placet à Græco ἐλατρεῖν, unde Hesychius, [illegible]. Charta ann. 1054. *Donamus duos bacinos de Latone.* Nicolaus Bertrandi in Vita B. Guillelmi Erem. Augustin. to.4. Maii p.199. *Disciplinabat enim se catenis tribus electri vel de Latone.* Vide *Laton* & *Latonum*.

¶ LATO, f. Moneta ex *Latone*. Charta an. 1337. apud Ludewig. tom 6. Reliq. MSS p.13. *Cum magnificus Princeps dominus Joannes Boemiæ Rex nobis indulsit, ut in civitate à bonis civium & hominum Sattavien sinum de marca qualibet unum Latonem grossum... exigeremus,* &c. Sed f. leg. *Loto*, ut infra.

¶ LATOMIÆ. Vide *Lautumia*.

¶ LATOMUS, λατόμος, Lapicida. Joh. de Janua: *Lathomus, Cæsor lapidum, Lathomia, Lapidis cæsio. Latomus sive lapicida*, in Epitome Constitut. Eccl. Valent. to.4. Concil. Hisp. p.186. *Carpentarii aut Latomi*, apud Morten. to 2. Amplist. Collect. col. 1392.

¶ LATON, LATONIA, ut *Lato*. Charta ann. 1382. apud Rymer. to. 7. p. 357. *Tresdecim candelabra de Latonia; duo vasa de eodem metallo.* Vox *Laton* habetur in *Cogina*.

¶ LATONIUS, pro *Latamus*, in Charta Dumbeosi an.1497. & in Computo an 1347. ex Commentariis ad Hist. Dalphin. p.89. *Joanne de Patena Maçoneto, Latonio de Gratianopoli.*

¶ LATONUS, ut *Lato* Inventarium an. 1377. ex Archivo S. Victoria Massil. *Item duos platellos cum armis Domini Froncia de Latono fino bono & sufficiente. Caliga* (militores) *de Latono*, in Computo ann. 1333. to.2. Hist. Dalphin. p.278 hoc est, Tibialia lamiois è *latono* tecta.

LATOPLAGA, Plaoiries, ager planus. Tabularium Casauriense ao.19. Lud. Imp. Loi. fil. *Cum silvis, stalariis, vipis, rupinis, ac paludibus, montibus, Latoplagis.* [Edidit Murator. to.2. p 2. col 931.]

¶ LATORORUM, *Genus navis, sed latrocinatorum.* Gloss. Isid. Grævius conjicit scribendum; *Latena, Genus navis, sed latrocinantium*, ex superiori voce *Latena*: quam vide.

¶ LATOS, *Navis*. Gloss. Isid. Papias: *Lathos, Arboris genus.* Legendum *Lotus*, Græc. λωτός, Arbor frequens in Africa, ubi *Celtis* dicitur. De *Loto* arbore multa Salmasius in Exercitationibus Pliniaois.

¶ LATRIA, (λατρεία) *Servitus quæ soli Deo debet exhiberi.* . *Latriensis, Qui Latriam impendit.* Joh. de Janua. Vox notissima Scriptoribus Ecclesiasticis.

¶ LATRIX. Portatilis. Vita B. Caroli Comitis Flandriæ, to.2. Martii pag.194. *Intro conscenderunt per subtiles scalas & Latrices.*

LATRO, Cognitio de latrone, quæ ad eum pertinet, qui in feudo suo *magnam justitiam*, seu jus gladii habet. Charta Willelm. Comitis Pontivi an. 1149. pro Monasterio Persiniensi: *Concedo etiam ipsis Monachis duellum suum & sanguinem suum, & Latronem suum & catalla Latronis si fugerit, vel deprehensus fuerit.* Charta an.1060. apud Louvetum in Hist. Bellov. *Nihilque sibi omnino retinuit in villa, nec justitiam, nec sanguinem, nec Latronem, nec talliam,* &c. [Charta Balduini Comitis Haononiensis an.1086. apud Miræum to. 1. p.268 *Locum illum ab omni sæculari lege vel consuetudine liberum, banno scilicet, Latrone, inventione, furto, foro... tradidi S. Petro Principi Apostolorum, Cœnobii Hasnoniensis, sub manum Abbatis.*] Charta Brunonis Abbat. Dervensis in Tabular. Persio. Monaster *Quod neque bannum, neque corvadam neque ullam ibi occipiet consuetudinem, vel justitiam, vel Latronem, nisi forte, quod absit, castelli sui proditorem.* Exstat Charta Goffridi Ducis Normann. & Comitis Andegaviæ, in Tabul. Andegav. qua concedit prædia aliquot Ecclesiæ S. Laudi, *cum sanguine & Latrone, cum incendio, & raptu, & murtro.* Alia Willelmi Nothi: *Sciatis, quod Abbati Ailsi socam, sclonem & Latronem... habere concedo.* Occurrit non semel. Le Roman de Rou MS.

Et tout franchise lour donna,
Come le Duc en sa terre a,
Il ont le murdre & le Larron,
Le rap, l'omecide, l'arson.

[Idem auctor alibi *Lerres* vocat latronem seu prædatorem:

Hastainz li Lerrès l'essilla,
L'avoir emporst, puis l'aluma.]

LATROCINIUM, Eadem notione. Charta Henrici I. Reg. Angl. apud Spelmannum: *Sacam & socam habere in totam terram suam & Latrocinium,* &c. Chronicon Besueose: *Calumniantem in atrio S. Martini de Monnisca justitiam & Latrocinium.*

JUSTITIA LATRONUM. Hugo Flaviniacensis in Chron. p.132. *Justitiamque Latronum, qui in bannum inciderunt, & sanguinis, qui effusus fuerit, sive Vicedominarium placitum... concessimus.* Aresto an.1257. in 1. Reg. Parlam. f 5 *Item dicit, quod habet justitiam Latronis, & potest Latronem capere & justitiare,* &c. Vide Stabilimenta S. Ludovici l. 1. c. 38. & ibi Notas nostras, Consuetud. S. Audomari art. 7. Hemeræum in Aug. Viromand. in Regesto p. 47. &c.

LATRONIS REDDITIO. Charta Ludovici Regis an.1144. in Tabul. S. Dionysii: *Corveias, omne carretum, palagium, expeditionem, Latronis redditionem, fossatorum castelli sui relevationem,* &c. Charta Philippi Regis ann. 1275. ex Tabular. S. Germani Paris. *Eo quod homines seu hospites ipsorum Abbatis & conventus de conducendis & adducendis Latronibus & aliis malefactoribus, quando ex parte ipsius Præpositi nostri de Castro forti super hoc requirebantur, quod quidem ipsi homines facere consueverant, de cætero sint quiti, liberi & immunes.*

¶ LATRONIS REDEMPTIO. Charta Anselli Episc. Bellovac. an.1099. *In molendinis ad Capitulum pertinentibus & in aliis quibus concedimus cavalla aut alio substantia seu redemptio Latronis.*

Jo-

JUSTITIA *de suo Latrone residente*, in veteri Inquesta in Regesto Philippi Aug. Herouvalliano fol. 130.

JUDICIUM *de Latronibus cum manuopere captis*, apud Will. Thorn. ann. 1283. id est, qui in flagranti delicto capiuntur, cum ipso furto, *furtum habentibus in manibus*: forensibus Angliæ, *à thiefe taken with te manuer*. Ubi pro *manu opere*, *manu habere*, restituit Somnerus. Vide *Furtum*.

LATRO MANCIPIORUM. In Pacto Childeberti & Chlotarii Regum c. 7. *Qui mancipia aliena injuste tenet.*

LATRO, Proditor, *Traistre*. Charta Guidonis de Rupe an. 1205. *Quia pro eo, quod locutus sum cum Galtero de Mandrevilla de proditore & Latrone domini mei Regis Franciæ, & propter probrum, quod dixit eidem Galtero, qui proditor erat domini Regis Franciæ, &c.* Capit. 2. Caroli M. an. 806. c. 2. & l. 3. c. 23. *Si hoc jurare non potuerit, & ab alio convictus fuerit, quod Latronem in hospitio suscepisset, quasi Latro & infidelis judicetur: quia Latro infidelis est nostro regno Francorum, & qui illum suscepit, similis est illi.*

¶ LATROCINALIS, Spectans latronem, rapax, prædatorius. *Latrocinalis invasit manus*, apud Apuleium l. 2. Milef. *Latrocinalia castra perrupit*, apud Ammianum l. 27. c. 2. *Latrocinales globi vicina aerias incursabant*, l. 31. c. 16.

¶ LATROCINALITER, More latronum, apud Martian. Capellam l. 6. *Latrocinaliter intervenire*.

LATROCINIUM. Vide *Latro*, & *Conciliabulum*.

LATROCINIUS, Latro. Pactus pro tenore pacis Childeberti & Clotharii Regum c. 1. *Id ergo decretum est, ut apud quemcunque, post interdictum, Latrocinius comprobatur, vitæ incurrat periculum.*

¶ LATROISMUM, pro *Latrocinium*. Charta an. 1123. apud D. Calmetum Hist. Lotharing. to. 2. col. 271. *Si bannalis eorum pacem fregerit, vel Latroismum fecerit, extraneus quoque si super bannum eorum fugerit, prædictus Dominus sine licentia Abbatis & conductu ministerialis capere eum non poterit.*

¶ LATROLABON, *Forfex medicinalis*, ut ex Gloss. exponitur in *Vertibella*. Ibrida vox, ut videtur, à *Latro* & λαβεῖν deducta.

¶ LATRONA, Mulier quæ latrocinatur, Gall. *Larronesse*. Consuet. Brageriaci art. 83. *Si quis bonus homo & boni status propter importunitatem cujusdam vilis personæ motus dixerit seu vocaverit dictam vilem personam, seu modici status, ribaldam seu ribaldum, latronem seu Latronam, aut tales injurias verbosas in eos intulerit, dum tamen manus injectio non interveniat, talia verba & injuriæ minima reputabuntur.*

¶ LATRONICULATOR. Vide *Latrunculator*.

¶ LATRONICUS, Qui Latronis est. *Latronica licentia*, Sallas Malaspinæ de Rebus Siculis, apud Stephanum Baluzium to. 6. Miscell. p. 312.

LATROPRÆDARI. Gloss. MS. Reg. 1197. *Grassatur*, *Latroprædatur*.

¶ LATRUNCIAT, *Per naves pugnat*. Gloss. Isid.

LATRUNCULATOR, ληστοδιώκτης, vox Ulpiano nota. Julianus Antecessor Constit. 15. *Cumque in provinciis Præsides justi mittuntur, superfluum est Latrunculatores mittere, & eos quos Biocolytas, id est, qui violentias prohibent, vel apboptistas vocant, ... mittere*. [Perperam in Glossis Lat. Græc. *Latroniculator*, ληστοδιώκτης.]

LATRUNCULI, Excursores, præcursores exercitus, seu potius milites, qui in insidiis latent. Thwroczius in Andrea Rege Hungar. c. 43. *Is autem qui ferebat litteras, captus est a Latrunculis Andreæ Regis, & ad eum ductus*. *Latrunculos* vocat Miscella anno 23. Leonis Isauri, quos Theophanes μονοζώνους, ubi de Solimanno: λοχίζοντες μυρίους μονοζώνους τῶν τῆς Ἀσίας ... Ubi μονοζώνους, *milites levis armaturæ* reddit Gnarus. Vide Nonium in *Latrocinari*.

¶ LATTUNATUS, Factus vel tectus ex *Latone* seu aurichalco. Computum ann. 1333. to. 2. Hist. Dalphin. p. 278. *Item, solvit pro gamberiis, cossalis brachiis pro ante & retro & gantis Lattunatis, unc. III. taron. 12.* Vide *Lato*.

¶ LATUBRIS. Glossæ Isid. *Palla Latubres*. Legendum *Pallæ lugubres*, quæ eædem sunt ac *Pallæ sepulcrales*, de quibus suo loco.

¶ LATUMIÆ. Vide *Lautumia*.

LATURA. Quod pro onere ferendo accipit bajulus, Salmasio: φορτηγία, in Gloss. Græc. Lat. unde emendandus locus alter, φορτηγία, laticia. Gloss. Lat. Græc. *Latura*, φόρετρον. *Vectura*, φόρετρον. Vetus interpres Juvenalis Sat. 19. v. 142.

... *Et duo fortes.*

Lecticarios ait, quorum Laturas locem, & securus Circenses expectem. Ita enim legendum, pro *Laturus*.

LATURARIUS, Bajulus, qui fert onus. Papias. *Corbulo gestator manualis, Laturarius*. Ita Codex MS. pro *Laturius*. S. August. Serm. de Temp. 50. c. 8. *Quid sunt pauperes, quibus damus, nisi Laturarii nostri per quos in cælum de terra migramus? Da, Laturario tuo das, ad cælum portat quod das*. Eadem habet Serm. 245. c. 7. Occurrit etiam apud Firmicum & S. Fulgentium Homil. 60.

1. LATUS, Juxta, *Lez*. Pactus legis Salicæ tit. 8. §. 1. *Si quis vero pomarium domesticum, aut perarium deintus curte, aut Latus curte furaverit, aut capulaverit*. Ubi Glossa marginalis, *aut extra clausuram*. *Lez & coste*, in Consuet. Sanpaulensi art. 36. 41. Atrebat. art. 105. 119. Lillensi art. 83. Hannoniensi c. 77. & Bononiensi art. 172. 174. Vide *Delatus* & *Legati à latere*.

¶ 2. LATUS, *us*, Latitudo. Charta ann. 1251. è Chartulario S. Vandregesili to. 1. p. 1127. *Sicuti se proportat integre, longo & Latu, à kemino Regis, qui ducit apud Calidam-beccum*. Gall. *En long & en large*; *En long & en Lei*, in Charta an. 1310. ex eodem Chartulario S. Vandregisili to. 1. p. 20. Vide *Leda* 3.

¶ LATUSFINIS, Limes lateralis. Vide *Caput-finis*.

¶ LATZONIUM, *Hastile*, in Amalthea.

¶ LAVACRIUS, vel f. *Levacrius*, Idem quod infrà *Levamen*, *Relevium*. Tabul. Calense p. 127. *Noveritis quod in nostra constitutus præsentia dictus Gaufridus de Milliaco, magistro Philippo fratri suo quitavit Lavacrius de omnibus & de terra venerabilis dominæ Abbatissæ de Kala sitis in Castolaria de Milliaco ... Actum an. D. 1239.*

¶ LAVACRUM, Vas vinarium. *Duo Lavacra ad tenendum vinum argentea*, in Charta ann. 1406. apud Rymerum to. 8. p. 428.

¶ LAVADOR, apud Arvernos, idem quod Sudarium. Inventarium Ecclesiæ Aniciensis an. 1444. *Item duos Lavadors sive sudaria telle* (telæ) *pro mortuis, & unum sandale nigrum pro sepulturis*.

¶ LAVANCHIA, Nivis moles excidens è montibus, *Lavange* apud Dalphinates, quibusdam aliis *Avalange* vel *Avalanche*. Charta an. 1323. to. 1. Histor. Dalphin. p. 41. col. 2. *Item, quod idem Guigo Cruppi Castellanus nemus Domini desuper burgum S. Laurentii fecit, destrui & colligi fecit in maximum præjudicium D. Dalphini, & in magnum damnum & periculum parrochiæ S. Laurentii & domus D. Dalphini, quæ est & remansit in magno periculo Lavanchiarum & ruinarum propter destructionem nemoris prædicti.*

LAVANDARIUS, LAVANDARIA. Papias: *Fulla, Lavandarius, decorator*. [Chron. Senoniense l. 4. c. 19. to. 3. Spicil. Acher. p. 396. *Ecclesia Senoniensis duos carpentarios haberet, unum coquum, aderatatorem unum,*

num, Lavandarium unum, sutorem unum, piscatores duos. Ibidem recurrit l.5.c.8. p 427.]

Lavander, Idem, qui Lavandarius: unde Gallis Nostratibus *Lavandier*. Versus descripti in Grammatica MS. Smaragdi:

Ille est Siniscalcus vero, Buticlarius ille,
Ille Lavander adest, etiam Focarius ille.

¶ Lavanderius. Consuetud. Tolosæ rubrica de debitis art. 1. *Nec Lavanderii, vel filanderiæ lini vel lanæ, pannos, nec vestes, nec foricum, nec filata sibi tradita non possunt vendere nec pignori obligare*.

¶ Lavanderia, Lotrix, Gall. *Lavandiere*. Computus an. 1333. to. 2. Hist. Dalphin. pag. 280. *Pro cannis duabus de panno pro tunica Lavanderiæ domini Andreæ, flor. 11*. Rursum occurrit infra p. 334.

¶ Lavendaria, Loturæ officium. Charta an. 1260. è Chartul. S. Vandreg. to. 1. p. 859. *Ego Laurentius, dictus de Atrio, Burgensis de S. Vandregesillo vendidi... Conventui ejusdem loci pro centum solidis Turon. decem solidos annui redditus... assignatos supra ministerium meum Lavendariæ, quod habeo in Abbatia eorumdem Religiosorum*.

Lavandarium. Tabular. Casauriense an. 969. *Et fine fluvio Gomano, & ipsa via, quæ pergit ad Leguptano, quomodo venit ad ipsum vadum de illo Lavandario in fluvio Gomano*. Regino de Ecclesiast. disciplina c. 68. de Corporali: *Et quando abluitur à Sacerdote, Diacono vel Subdiacono, primo in Ecclesia in loco & vaso ad hoc præparato abluatur, eo quod ex dominico Corpore & Sanguine infectum sit: post hæc à Lavandario in nitido loco paretur*, al. *reponatur*. Ubi *lavandarium*, idem est quod

Lavandaria, Lavacrum, *Lavanderie*, in quo panni abluuntur, quæ vox occurrit in Notis Tyronis p. 184. & in Statutis Corbeiensib. p. 2.

¶ LAVANHÆ, Purgamenta, eluvia, Gall. *Lavures*. Capitul. Gener. MS. S. Victoris Massil. an 1322. *Ordinamus quod Helemosinarius fragmenta sive reliquias mensarum Abbatis & ubicumque in Monasterio fiant, & Lavanhas coquinarum & furni percipiat*. In altero exemplari habetur *Lavaycha*.

¶ LAVANTAILLE, Usus Sangerm. in Probat. Hist. ejusdem Monasterii p. 143. col. 1. *Duo monachi in floccis suis accipient cereos de manibus Conversorum, & ibunt per Lavantaille*. An locus *ante alam*, seu Lavus Ecclesiæ, Gall. *Aile*?

LAVARCHA. Ugutio: *Stiricas, vel struclos, herba est, quam quidem vocant Lavarcham, quia plerique ea lanam lavant*, Leg. *Lanariam*, ut Cod. Navarr.

LAVARI dicuntur capita monachorum, cum raduntur, in Pœnitentiali S. Columbani c. 9. *Pœnitentes fratres quamvis opera difficilia & sordida efficiant, non Lavent capita nisi Dominica, id est, octava: si autem 15. diebus, aut certe propter fluentium capillorum incrementum, arbitrio senioris unusquisque in Lavando utatur*. Cumeanus Abbas de Mensura Pœnitentiarum c. 12. *Lavacrum capitis potest esse in Dominica, & in lixivio pedes Lavare licet, &c*. Vide Regulam S. Pachomii cap. 52. 54.

¶ LAVARIUM, Pelvis ad lavandas manus, Gall. *Bassin*. Coronatio Regis Hungariæ apud Ludewig. to. 6. p. 341. *Ad mensam prandenti suæ Majestati hi servibunt: Lavarium porriget dominus Andreas Dozy; mantile porriget dominus Palatinus*.

LAVATORIUM, [illegible], in Gloss. Græc. Lat. Will. Britto in Vocab. MS. *Later, dicitur Lavatorium, & quodcunque vas purgandis sordibus deputatum*. Ita *Lavoir* Picardi nostri vocant vasa, in quibus panni abluuntur. Pro tonstrina monachorum videtur usurpare Eckeardus junior de Casib. S. Galli c. 11. *Veniant in pyrale, & inde Lavatorium, nec non proximum pyrali scriptorium, & has tres regularissimas præ omnibus, quas unquam viderint, asserebant esse officinas*. *Lavatoria & domus lavatoria*, in Chronic. Trudon. libr. 10. pagina 470. & 473. neque enim Goldasto assentior, qui *Lavatorium* apud Eckeardum, *vaporarium* aut *sudatorium* interpretatur. *Lavatorii domus*, apud Matth. Paris in Vitis Abbat. S. Albani. Bernardus Monach. in Consuetudin. Cluniac. MSS. c. 54. *Sumptoque urceo abluendis manibus præparato, Lavatorium petit: primitus quidem manus & faciem lavat, &c*.

Lavatorium, ubi manus lavant Monachi, priusquam eant ad refectorium. Liber Ordinis S. Victoris MS. c. 35. de Refectorio: *Quando percutitur cymbalum, si Fratres in Ecclesia fuerint, exeant cum Processione ad Lavatorium*.

¶ Lavatorium, Cornu altaris ubi Sacerdos lavat manus sacra faciendo. Charta ann. 1503. apud *Madox* Formul. Anglic. pa. 339. *Presbyter... celebrans post Evangelium cujuslibet Missæ prædictæ, antequam ad Lavatorium se divertat, Psalmum* De profundis *alta & audibili voce dicet cum orationibus consuetis*.

LAVATRINA, Idem quod *Lavatorium*: Locus scil. in fluvio pannis eluendis addictus. Charta Aistulfi Regis Longob. an. 753. apud Ughellum to. 2. p. 105. *Et ut nullus inferioris magnæve potestatis homo molendina vel portum cum sandonibus, aut naves in ipso fluvio, vel (in) Lavatrinam ædificare audeat, aut piscationem facere, &c. Lavaterium*, eadem notione in Spicilegio Acheriano to. 13. p. 317. [Varro de Lingua Lat. l. 8. c. 41. *Domi suæ quisque ubi lavatur, Balineum dixerit, cum hoc antiqui non Balineum, sed Lavatrinam appellare consuevissent*. Idem l. 11. de Anal. *Cum brevitatis caussa nomina contraherent, quo essent aptiora, pro Lavatrina Latrinam nominaverunt*. Ubi *Latrina* non foricam significat, sed balneum. Nonius: *Latrina & Lavatrina, quod nunc Balneum dicitur*. Duplex igitur, ut hic obiter dicam, distinguenda videtur originatio ut & notio vocis *Latrina*. Cum balneum significat, contracta est ex *Lavatrina*; si foricam, potius à *latendo* deduxerim, quod sese abdant homines, cum alvum evacuant. Vide Etymologicon Vossii.]

¶ LAVAYCHÆ, Purgamenta. Vide *Lavanha*.

LAUBIA, Porticus, *Gallerie*. Vide *Lobia*.

¶ LAUCA, pro *Lauca*, to. 3. Ordinat. Reg. p. 206.

¶ LAUCIA, [illegible], *Supellectile*, apud Janum Laurenberg. in Supplemento Antiquarii.

¶ 1. LAUDA. Charta an. 1399. apud Rymer. to. 8. p. 95. *Cum... pratis, pasturis, boscis, parcis, chaceis, Laudis, warenneis, assortis, &c*. Puto legandum *Landis*. Vide *Landa* 1.

¶ 2. LAUDA, Pars officii Gothici. Vide Officium Mozarabicum de S. Pelagio, to. 5. Junii pag. 216. Occurrit alia notione in *Laudare* 5.

LAUDABILIS, Approbatus. Ita vocem hanc usurpat Cod. Th. l. 3. de Testam. l. 41. de Episc. l. ult. de Itiner. munit. Marculfus lib. 2. form. 37. *Adstante viro illo Laudabili defensore*. [*Laudabile bladum*, Genuinum, sincerum, legitimum, in Charta an. 1202.]

LAUDABILITAS, Titulus honorarius Præsidum, Consularium, &c. de quo copiose Brissonius in Formul. p. 155. Epistola Severi ad Paulinum, in to. 5. Spicilegii Acheriani pag. 354. *Oportet Laudabilitatem vestram bonis favere propositis, &c*.

¶ LAUDABIS, pro *Laudabilis*, ut legendum omnino videtur. *Rogo te, Laudabis vir Defensor*, apud Martan. to. 1. Ampliss. Collect. col. 58.

¶ LAUDAMENTUM, Laudaminium. Vide infra in *Laudare* 5.

LAUDANÆ. Vide *Laudunæ*.

1. LAUDARE, Arbitrari, arbitrii sententiam ferre. Vide in *Laudum* 2.

2. LAUDARE, Consilium dare, seu potius persuadere. Leges Edwardi Confess. ca. 39. *Et Laudatum est Regi quatenus consuetudines justas ... non auferret*. Hugo de Cleeriis: *Laudaverunt Comiti Fulconi, ut per quendam, quem Rex cognosceret, Regi responderet*. Gaufridus Monemuthensis l.1. c.6. *Laudo igitur, ut ab eo suam filiam primogenitam petatis Duci nostro conjugem*. Adde l.2. c.1. 3. 4. 6. Utuntur etiam Ordericus Vitalis l.6. p.624. l.8. p.711. l.10. p. 771. 802. l.12. pag. 880. Thwroczius p.59. & alii. Vide Reinhartum Robigium l.11. Robigal. c.6. Vacces en *son Roman de Rou* MS.

Volentiers, ce dist, retornast,
Se son bernage li Loast,
Mes ne Loent que il n'i past.

Philippus *Mouskes*:

Et Loa qu'il tenist justice
Seur bas & haut, & pauvre & rice.

Villharduinus n.42. *Sire, nos vos Loons que vos le preigniez, & si le vos prion.* Chronicon Flandr. cap 72. *Et pour ce Louoit-on qu'on tint le Roy d'Angleterre à Amy.* Adde c. 77. sub finem.

Laus, Consilium. Rogerus Hoveden. p. 729. *Rex Angliæ assignabit ei in terra sua ad Laudem & consilium Regis Franciæ & Archiepiscopi Remensis 50 libratas Andegavensium, &c.*

3. LAUDARE, Concedere. Vetus Charta apud Jo. Columbum: *Comes concessit eis, & Laudavit terras & feuda eorum ad suam fidelitatem & servitium.* [Charta Comitis Ceritanensis in Diario Ital. D. *de Montfaucon* p 7. *Dono & Laudo supradictum monasterium Domino Deo & S. Mariæ Crassæ, & Abbati & Monachis.*]

Laus, Donatio, seu potius *Concessio*. Charta ann. 1150 apud Ruffium in Comitibus Provinciæ p. 133. *Facta est hæc Laus sive concessio in claustro sancti Mariæ de Mannasca, &c.*

Laudari & Collaudari dicitur, qui ritu solemni ad supremam aliquam dignitatem eligitur aut evehitur, cui nempe *laudes* dicuntur. Occurrit passim in Chron. MS. Andreæ Danduli. Tabular. Monasterii S. Theofredi in diœcesi Aniciensi: *Et nullus Abbas in eodem cœnobio Laudetur aliquando a fratribus, aut ordinetur ab Episcopo, nisi prius, &c.* [Vide *Collaudare* suo loco.]

4. LAUDARE, Approbare, consentire. Chron. Besuense p. 583. *Deaum.. super altare posuit, & filiam suam Laudare fecit.* [Leges Monspelienses MSS c. 71. *Quilibet habitator Montispessuli pro domo vel locali suo cujuscumque sit pretii, debent salvare cuppas & lesdas, & Bajulus Montispessulani debet ei Laudare illam domum vel locale.* Litteræ Philippi Franc. Regis an. 1079. insertæ in Litteris Johan. Reg. an 1350. apud D. *Secousse* to. 4. Ordinat. Reg. p. 45. art. 3. *Si quis emerit vel permutaverit domum vel possessiones in villa vel territorio dicti loci* (Aquarum mortuarum,) *quæ possessiones de nobis teneantur, Vicarius vel Bajulus loci teneantur Laudare emptori; ita quod Bajulus vel curia nostra dicti loci non possit sibi retinere vel alium proferre; nec recipiet pro laudimio ultra vicesimam partem pretii, & semper emptor laudimia solvere teneatur.* Charta ann. 1201. ex Tabulario Maurigniacensi: *Jaquelina uxor præfati Anselli coram nob s constituta hanc venditionem Laudavit, voluit & concessit.* Adde Chartam an. 1254 to. 2 Hist. Eccl. Meld. p. 162. aliam an. 1063. tom. 6. Spicil. Acher. p 441. Statuta Massil. l.1. c.30. Chartam ann. 1297. inter Instrum. to. 4. Gall. Christ. col. 253. &c.] Vide Parerga Alciati l.4. c. 45.

Dislaudare, Dissuadere. Godefridus Vindocin. Abbat. lib. 3. Epist. 13. *Et vos illuc tendere penitus Dislaudamus.* Le Roman *du Renard* MS.

Nous ne vous savons Deslouer,
Que vous nel facies encrouer.

[Le Roman *de la Guerre de Troyes* MS.

Le combatre ont Desloe,
En autre s'en fust tost alle.]

Laus, Consensus. Ditmarus l.2 pag. 22 *Præsentia & Laude Imperatricis & filii, &c.* Lib. 7. p. 98 *Prædictam civitatem fratris sui met filio ... ea ratione dedit, ut cum Laude sua, quia hæres suimet fuit, ... liceret sibi tribus filiabus prædium omne quod remansit tradere.* Charta an 1174. apud Columbum: *Hanc vero permutationem Comes Willelmus* (Forcalcariensis) *dicebat non valere, quia facta erat sine sua Laude & voluntate.* Charta Heriberti Comitis Viromand. an. 1047. *Illam terram Laude mea & Laude D. Henrici Francorum Regis ... dedit idem Herembaldus, &c.* [Charta an. 1184. inter Instrum. to. 4. Gall. Christ. col 23. *Dederunt & concesserunt ... libertatem acquirendi sine aliqua fraude* (Laude) *& consensu, & sine aliquo usatico & dominio.*] Vide Besliium p. 440. Hemeræum in Regesto Augustæ Viromand. p. 35. 36. 40. 44. Le Roman *de la Guerre de Troyes* MS.

Soit eslruz au Los de tos
Tiel qu'il soit sages & pros.]

Laudes, pro eo, quod domino feudi [sive territorii] exsolvitur, pro facultate, seu consensu, quem præstat vassallo, pro alienando feudo, [seu alio quovis tenemento,] nostris, *Los & ventes*. Charta Ludovici D. Bellijocensis pro Libertatibus Villæ Bellijoc. an 1274. *Si burgensis Bellijoc. emerit aliquam rem, terram, vel possessionem, tenentur de tertio decimo denario, & non plus, de Laudibus.* Tabular. S. Theofredi in Vallavis, ann. 1159. *Item si alii donent, vel vendant, jam dictus Abbas vel successores ejus pro Laude vel vendis inde exigant.* Tabular. S. Flori in Arvernis an. 1182. *Confitentes, nos inde habuisse pro Laudibus & vendis, & investitura 12. libr.* Turon. Occurrit non semel in Charta apud Guichenonum in Probat. Histor. Bress. pag. 24. 64. 106 &c.

¶ Lauda, Laudia, ut mox *Laudes*. Tabul. Prioratus S. Johan. Tolos. *Et retinuit dictus Procurator.. in dictis rebus & possessione censum antiquum & consuetum, cum vendis, Laudis ... & cognovit se habuisse vendas & Laudiam & alia devecia usque in hunc præsentem diem.* Charta an. 1256. to. 1. Hist. Dalphin. pag. 59. *Item, si domus, peda vel alia res immobilis infra terminos subsequentes vendatur, debemus inde Laudas & vendas habere & percipere.*

Laudationes, Eadem notione, in Charta Philippi Aug. an. 1185 in Hist. Vastinensi p. 707. *Laudationes, & venditiones, sicut hactenus habitæ sunt, reddentur.* [Charta an. 1308. apud Baluzium to 2. Histor. Arvern p. 782. *De possessionibus venditis debet dare domino, de cujus dominio movet de solido unus denarius pro vendis, & alius denarius pro Laudationibus seu pro servitio ipsius, & non amplius.* Hic observandum *Laudationes* exsolvi in professionem vassallatus sive servitii.]

¶ Laudamia, Eodem intellectu Epitome Constitut. Eccl. Valent. to. 4. Concil. Hispan. pag. 167. *In quibuscumque administrationibus, pro Laudemiis non valeat fieri aliqua gratia ultra tertiam partem.* Rursum occurrit ibid. p. 146. ut & in Franchisiis Lugdun. an. 1320. apud Menesterium in Probat. Hist. ejusdem urbis pag. 95. col. 2.

¶ Laudaminium. Consuetud. Ausciorum MSS. ann. 1301. art. 41. *Item est consuetudo ibidem, quod pro aliqua pignoratione, vel venditione, vel alienatione, vel permutatione, non datur aliquid ratione venditionis, vel impignorationis, vel alienationis, nec permutationis,*

nis, nec Laudamininm, nec retrocapisa, nec venda; nec pigaorationes, &c.

¶ LAUDEMIUM. Præceptum Ludovici X. Franc. Regis an. 1315. apud *de Laurere* to. 1. Ordinat. pag. 554. *Item, concessimus quod de feodis & retrofeodis in emphiteosim vel acapitum per Ecclesiasticas personas datis, & translatis in personas innobiles, nulla financia debeatur, nisi fuerint castra, villæ, seu loca alia, cum justitia alta, quæ à nobis in feodum, vel homagium, seu ad servitium aliud teneantur, de quibus alienationem fieri nolumus sine nostra Laudemio, aut nostra gratia speciali.*

LAUDIMIA, Pari perinde significatu. Charta Rotroci Comitis Perticensis an 1136. *Egartatuea, Laudimia, relevamenta, tallias, carvetas, biannas, &c.* [Pactum inter Jacobum Aragon. Regem & Berengarium Magalonæ Episc. ao. 1271. *Est etiam sciendum quod de supradictis excipiuntur usatica, Laudimia, consilia, &c.* Occurrit supra in v. *Iacariare*, ut & in Charta an. 1241. apud Acherium to. 10. Spicil. p. 181. Adde Histor. Dalphin. to. 2. p. 15. &c] *Laudisme*, in Foris Benearn. Ad ejusmodi *laudes* & consensus dominorum pro alienandis feudis spectant, quæ habet Guntherus lib. 8. Ligurini:

Si quis habens feudum, pretia seu vendere totum,
Seu pro parte velit, dominique licentia desit,
Seu dare, seu vadio supponere cogitat, ille
Qui dedit, amittet; non qui suscepit, habebit.

Tabularium Vindocinense: *Et quod Sutbardus ille de fevo Comitis firmam donationem facere non potuisset sine auctoritate Comitis, de quo beneficium illud tenebat: id quoque ab omnibus judicatum est fieri non posse sine Legum aut Consuetudinum regionis prajudicia.* Tabular. Priorat. Neronis-villæ: *Hoc donum Laudavit Adam Maringotus, de cujus feodo erat.* Alibi: *Quam eleemosynam calumniabatur Hugo de Dongione, & annumeratis talis dono resistebat: asseverabat enim, hanc eleemosynam de suo jure esse & de suo feodo, nec se vel aliquam suorum Laudasse, &c.*

¶ LAUDUMINIA, ut *Laudumia*. Charta Clementis PP. pro Monasterio S. Johannis Angeriac. è Chartulario ejusd. Monasterii p. 397. *Super nonnullis censibus, Lauduminiis, redditibus & legatis ratione quorumdam prædiorum.* Occurrit rursus p. 398.

¶ LAUDIUM, LAUDUM. Eadem rursus notione. Charta Guill. de Bellavaura Episc. Cabilon. ann. 1297. inter Instrum. to 4. Gall. Christ. col. 253. *De pecunia & de Laude, seu remnagio pro venditionibus contingentibus debitis, quarum denarium dictis Canonicis solvere tenebuntur. Si vero Decanus & Capitulum, vel terrarii dictorum locorum, res quæ vendentur sibi retinuerint, vel retinere voluerint, nomine dictæ Ecclesiæ Cabilonensis, nec etiam terrarii locorum aliquid nomine Laudii percipient vel habebunt.* Litteræ Johannis Franc. Regis an. 1362. apud D. *Secousse* to 3. Ordinat. Reg p. 597. *Si fiat permutatio vel cambium in dicta villa rerum immobilium, non interveniente pecunia, nihil debetur de Laudo; si vero pecunia intervenerit, debetur Laudum ad similitudinem venditionis.*

¶ LAODIUM, Eodem intellectu. Charta an. 1322. apud Menesterium in Probat. Hist. Lugdun. p 52. col. 2. *Nec impediant eos uti pedagiis suis ubique per terram & aquas, Laodiis, censibus, jura quod ad ipsos pertinet, &c.*

¶ LAUDIMIUM, Consensus. Statuto Massil. lib. 1. c. 30. *Si quis in Massilia emit vel emet rem aliquam vel jura aliqua, unde fieri debeat publicum instrumentum, in quo vel in quibus necessarium sit Laudimium Domini vel consensus, à quo tenentur res illæ ad censum aliquem inde dandum, &c.* Recurrit eodem cap. ut lib. 2. c. 1. § 37. & 38. c. 29. § 2. l. 3. c. 11. c. 30 § 12. c. 34. & 35. § 2.

LAUDAMENTUM, Copia, facultas, Permissio. Chronicon Besuense p. 550. *Et quia ipsum Castrum cum adjacenti terra de casamento nostra dinoscitur esse, per Laudamentum nostrum concedit S. Mameti commutationem prædictæ terræ, &c.* [Consuet. Auscionum MSS. an. 1301. art. 93. *Item consuetudo est ibidem, quod quicumque ex civibus prædictis possint emere prædia, domos & possessiones, & quæcumque alia à nobilibus cum consensu Domini & Laudamento.* Charta an. 1162. apud Sponium Hist. Genev. to. 2. p. 30. *Inde Wicribuegensis Episcopus ... sententiam cum Laudamento & assensu communi protulit, &c.* Le Roman *de la Guerre de Troyes* MS.

Icens de Post trives ans quises
An Roi Priant par tel devises,
Qil les dona au Loement
De ses dos fils & de sa jant.]

Item *Pactum*, conventio. Gerhodus Reichersp. l. 1. de Investigatione Antichristi: *Duplicem autem eis conspirationem vel conjurationem objiciunt, unam, qua Augustale Imperium Fréderici Imper. & contra Laudamentum in verbo Domini factum, cum Sicula Willelmo ... fœderati sint.* [Apologetica Henrici Regis Epistola an. 1235. apud Schanottum Vindem. Litter. p. 198. *Incertum collegimus iterato contra eumdem, arctantes ipsum dare obsidem filium suum, tali adhibito Laudamento, quod nunquam se opponere attemptaret imperatoriæ vel regiæ Majestati.* Le Roman *d' Athis* MS.

Aydies may par tel convenant,
Que tant à vostre Loement.]

¶ LAUDAMENTUM, Charta conventionis. Instrumentum an. 1006. apud Mabillon. Diplom. p. 618. *Laudamentum hoc jussu prænominati Richardi ... Gotafredo Episcopo dictante Pontius scripsit.*

LAUDATICUM, in veteribus Chartis Regum nostrorum primæ & secundæ stirpis passim occurrit inter tributa, à quibus eximantur Monasteria, nulla alia notionis indicatione. In Vita Aldrici Episcopi Cenom. n. 56. apud Doubletum in Hist. Sandionys. pag. 636. Beslium in Episc. Pictavens. pa. 28. Chiffletium in Trenorch. p. 193. Baluzium in Appendice ad Capitul. n. 21. 47. & alios. *Lode*, in Consuetud. Britannica art. 317. & Sanonensi art. 20.

☞ His addere juvat *Laudatici* mentionem constanter fieri, ubi enumerantur tributa, quibus eximuntur naves a Principibus concessæ ad *utilitatem & necessitatem* Monasteriorum. Exemplum unum referre sufficiet; eodem enim ubique formula. Præceptum Ludovici Pii an. 816. apud Baluzium in Appendice ad Capitularia col. 1412. *Quatuor naves quæ per fluvium Ligeris vel per cætera flumina intra ditionem imperii nostri ob utilitatem & necessitatem ipsius Monasterii discurrunt, ad quascumque civitates, castella, aut portus, vel cætera loca accessum habuerint, nullus ex eis aut hominibus qui eas prævident, nullum teloneum, aut ripaticum, aut portaticum, aut pontaticum, aut salutaticum, aut cispaticum, aut cenaticum, aut pastionem, aut Laudaticum, aut tranaticum, aut pulveraticum, aut nullum occursum, vel ullum censum, aut ullam redhibitionem accipere, vel exigere audeat.*

¶ 1. LAUDATIO, Jussus vel consensus. Charta ann. 1075. vel 1076. inter Instrum. tom. 4 Gall. Christ. col. 283. *De servis vero arabi ibus & plantis, quæ divisa non erant, judicatum est, ut si alii illas laborarent per Laudationem & præceptum, obedientiales, vel ministri ejus atque ministri illius Hugonis illas haberent, & redditus earum inter se dividerent.* Alia an. 1063. to. 6. Spicil. Acher. p. 440. *Concedo omnipotenti Deo & S. Mariæ atque S. Stephano (Nivernensi) .. & Canonicis ibidem Deo servientibus ac servituris, per Laudationem D. Hugonis Episc. & D. Goffredi Autissiod. Præsulis, &c.*

Alia ann. 1201. è Tabul. Maurigniacensi: *Promiserunt quod contra Laudationem & concessionem de cetero non venient.*

¶ 2. LAUDATIO, Conventio, pactum. Forma juramenti à Tolosanis præstiti Legatis Innocentii III. PP. apud Catellum cap. 6. Hist. Comitum. Tolos. p. 236. & in Actis SS Martii p. 412. *Qui omnes pro seipsis & pro omnibus eorum sociis, qui tunc erant de Capitulo, & pro universis hominibus & feminis Tolosæ, præsentibus & futuris, hoc mandatum, confirmationem & Laudationem à præfatis Legatis receperunt.*

¶ LAUDATOR, Arbiter. Vide in *Laudum* 2.

¶ LAUDATOR TESTIUM, Qui testes *laudat* seu approbat, firmans eos esse viros probos, & dignos, quibus fides habeatur. Leges Ludovici Pii apud Murator. to. 1. p. 2. pag. 127. *Martinus dedit vadimonium de probare, & modo est paratus cum testibus & testium Laudatoribus.* Vide *Laudare* 5.

¶ 1. LAUDES, Jus ratæ emptionis, Gall. *Lots & ventes*. Vide in *Laudare* 5.

¶ 2. LAUDES, Pars officii divini; Acclamationes publicæ. Vide in *Laus* 2.

¶ 3. LAUDES, Retis genus, Litteræ Renati Comitis Provinciæ an. 1479. in Privilegiis Piscatorum Massil. *Vestra prædicta ordinatione, & cessando corre ad tornairas, de Laudes fecerunt senchas in magna quantitate.*

¶ LAUDIA, ut *Laudes* 1. Vide in *Laudare* 4.

LAUDIDIGNUS, unica voce, ἐπαινάξιος, in Glossis Græc. Lat.

LAUDIFICARE, αἰνεῖν, in Glossis Græc Lat.

¶ LAUDIFLUUS, Laudum plenus. Vita S. Isid. Hispal. to. 1. April. p. 363. *Contione Laudiflua prosequenter Te Deum laudamus, prorumpimus magna voce. Laudifluas gratiarum actiones rependere*, in Epist. Stephani VI. PP. to. 3. Concil. Hispan. p. 161. col. 2.

¶ 1. LAUDIS, Compositio, mulcta. Vide in *Laudis*.

2. LAUDIS, Cithara, testudo, ex Germ. *Laute*, uti hoc à *Lauten*, *Sonare*, *resonare*, *tinnire*. Gallis *Luth*. Certe apud Fortunatum in Epist. ad Gregor. Turon. ad l. 1. Poem. *Laudus*, sonum significat: *Apud quos nihil dispar erat, aut strider anseris, aut canor oloris, sola sæpe bombicans, barbaros Laudes harpa relidebat.* Godefridus Viterb. p. 9. Chron.

Mira videre meat, celebri plaudente chorea,
Laude, tuba, cithara, festa canuntur ea.

LEUTUM dixit Petrarcha in Testamento: *Thomæ Bombasiæ de Ferraria lego Leutum meum bonum, non, ut eum sonet pro vanitate sæculi fugacis, sed ad laudem Dei æterni.* Italis *Luto*, & *Liuto*. Josephus Scaliger ad Manil. ab Arabico *Allaud* etymon accersit, ut & Bochartus l. 1. de Colon. Phœnic. c. 2. Vide Turcogræciam Crusii p. 210.

¶ 3. LAUDIS, ut mox *Laudum*. Sententia arbitri. Literæ Ludovici VII an. 1145. pro Bituricensibus apud *de Lauriere* to. 1. Ordinat. pa. 10. *Quod si infra urbem aliquid forisfecerint, pro Laude Baronum ipsius civitatis emendabunt.* In Litteris Ludovici VIII. ibid. p. 49. ubi istæ confirmantur pro *Laude Baronum* habetur *Laude proborum hominum*: quod eodem redit.

¶ LAUDISONUS, ut *Laudifluus*, vel Laudes canens. De S. Yvone Episc. Persæ to 2. Junii p. 290. *Preces & hymni Laudisoni aera gratificant.*

¶ LAUDOSIÆ, inter ornamenta muliebria numerantur infra in voce *Liliolum*.

¶ 1. LAUDUM, Charigatio, repræsaliæ, Gall. *Represailles*, Jus recipiendi quod suum, est, atque ob id manum injiciendi in bona vel corpus debitoris; item, Charta qua cuipiam illud jus conceditur, Gall. *Lettres de marques*. Statuta Massil. l. 2. c. 30. de *Laudo* concedendo civibus Massiliæ: *Si aliquis extraneus ... Massiliensi ... aliquid abstulerit ... & ille qui jurisdictionem habet super debitorem vel ablatorem ... dicto Massiliensi justitiam non faciat exhibere .. Rectos vel Consules ad petitionem dicti Massiliensis Laudum concedat vel concedant sibi super omnibus rebus dicti debitoris vel ablatoris, & etiam super rebus aliorum hominum, qui essent sub jurisdictione illius qui deberet, & nollet dicto Massiliensi justitiam exhibere.* Annales Mutinens. ad ann. 1204. apud Murator. to. 11. col. 56. *Mutinenses compromiserunt se in Bonenensibus, qui tulerunt iniquum Laudum de confinibus Mutinæ.* Charta an. 1416. ex Archivis Massil. *Super altercationem, quæ est inter Massilienses & Flosculinos ... in causa cujusdam marcha repræsaliarum sive Laudum laxaterum per olim Vicarium Massiliæ contra ipsos Flosculinos.* Haud satis scio an eadem notione Chronicoo Siciliæ, to. 3. Anecd. Marten. col. 28. & 29. *Interea communi Messanenses retinentes se sub dominio dicti Regis Caroli & nolentes in prædictis sequi vestigia prædictorum Panormitanensium ... venerunt cum hominibus & galeis partium principatus ad portum Panormi, extollentes seu alta voce clamantes in eodem portu Laudum sive Lausum dicti Regis Caroli.*

2. LAUDUM, Breviloquo, est *sententia arbitri*. Nicol. Trivettus an. 1293. *Rex Angliæ dicto eorum* (arbitrorum) *& Laude sub certa obligatione se submittet.* Charta ann. 1345. *Non contra facere, vel venire de jure vel de facto ... omni Laudo, arbitrio, dito, diffinitioni, & pronuntiationi ejus, &c.* Adde Walsinghamum p. 60. Rollandinum in Summa Notariæ cap. 6. 10. Lucium de Regno Dalmat. p. 184. &c. *Laud* in Foris Benehamens. Rubr. *Dent arbitres* art. 1. Vide Turneb. l. 14. Adv. c. 12. & Alciatum l. 1. Parerg. c. 45.

LAUDARE, Arbitrari, arbitrii sententiam proferre apud eumd. Rollandinum, V. *Arbitrater*, Henric. Knyghton. p. 2527. & Cujac. ad l. 2. Feudor. tit. 20. [Sententia anni circiter 1080. ex Bibl. Colbert. *Laudamus nos, quod Vicecomitissa recuperaret totam ipsam partem quam Bernardus de Aviniaco & uxor sua habebant in castello de Montadino ... Laudamus iterum Imbertum reddere Bernardo de Aviciano ipsum avere, quod in ipso castello ... inventum fuerat.* Bis aut ter recurrit infra.]

LAUDATOR, Arbiter. Idem Knyghton. pag. 2526. [Vita B. Johannis Nepomuceni, to. 3. Maii pag. 670. *In causis difficillimis, quæ per sententiam judicum diu finiri non poterant ... B. Johannes arbiter atque, ut illi loquuntur, Laudator eligitur. Arbitros, arbitratores, Laudatores, seu amicabiles compositores*, in Charta an. 1273. apud Baluzium to. 2. Hist. Arven. p. 275.]

¶ LAUDUMINIA. Vide in *Laudare* 5.

LAUDUNÆ, Papiæ, *Ecclesiastica vasa*. Anastasius in Hadriano PP. p. 110 *Fecit in Basilica B. Hadriani cerostata argentea pens. libr. 12. simulque & Laudanas duas ex argento pens. lib. 8. quas posuit super rugas de presbyterio, ubi arcus de argento existit.* Sed ibi, ut apud Papiam, Codices alios *Laudunas* præferre monent Editores. Proinde evanescit Bulengeri conjectura, qui *Laudanas* ait fuisse ornamenta aurea, vel argentea, quasi virgas, quæ suspendebantur ante altaria, aut rugis imponebantur *à laudando* dictas, quia in laudem & honorem Martyrum ponebantur: frivolum sane etymon. [Apud Muratorium to. 3. p. 188. *Laudinas* legitur ad marginem.]

¶ 1. LAUDUS, Species navis. Charta ann. 1357. ex Archivo Episcopatus Massil. *Cum esset super quodam Laudo, quem ibi naulizavit & cepit, cujus erat dominus & patronus, &c.* Mox recurrit ibi; sed forte legendum *Lembus* utrobique.

2. LAUDUS, pro *Lautus*. Charta S. Karilefi in Actis Episcopor. Cenom. pag. 82 *Nullas functiones vel actio-*

actiones neque exquisita & Lauda convivia... de præscripta facultate penitus requirant. Occurrunt eadem verba pag. 90.

¶ LAVELLUM, vel LAVELLUS, Locus, arca sepulcralis, Ital. *Lavello*. Vita S. Anselmi Abb. Nonantul. sæc. 4 Benedict. p. 1. pag. 12. *Tunc flentes Fratres & psallentes super B. viri corpus ... condiderunt illud in marmoreo Lavello, infra oratorium B. Dei Genitricis & Virginis Mariæ*. Miracula S. Zitæ, to. 2. Aprilis p. 510. *Ante corpus & Lavellum S. Virginis*. Chronic. Cremonense apud Murator. to 7. col. 638. *Vitæ suæ diem clausit extremum & apud Ecclesiam majorem in Lavello lapideo est reclusus*. Rursum occurrit in Chron. Bergom. apud eumdem Murator. to 16. col. 925. Vita S Mercurialis Episc. n 23. to 3 Aprilis p. 756. *Duas illi tribuit Ecclesias baptismales, S. Martini scilicet, quæ vocatur in Lavello, sed melius in Lavacro, & S. Cassiani*. Quo in loco vas lavatorium intelligo, non sepulcrum. Vide *Labrum*.

¶ LAVENDARIA. Vide in *Lavandarius*.

LAVEZOLUM. Charta an. 1148. apud Puricellum in Ambrosiana Basilica pag. 704. *Et habuerunt refectionem .. In secundo pullos plenos, & carnem porcinam cum piperato, & turtellam de Lavezolo, &c.*

LAUGHELESMAN, Exlex, *Utlagatus*. Bracton. *Pro ex lege tenebitur, cum Principi non obediat, nec legi: & tunc utlagabitur, sicut ille, qui est extra legem sicut Laughelesmon.*

¶ LAUHUNDREDUM. Vide *Lawehundredum*.

LAVINA, LABINA. Glossæ Isidori: *Lavina. Lapsum inferens*, [Perperam in Excerptis Pithœanis, *Lubina*.] Idem l. 16. Orig. c. 1. *Labina, eo quod ambulantibus lapsum inferat, dicta per derivationem à labe*. Glossæ ejusd. *Lubricum, lutum cum Labina*. Gloss. Longobard. S. Germani Paris. *Labina, lapsum inferens, aquæ pervium, alluviones*. S. Hieronymus Epist. 113. *Cæterum amat Deus hominem, ut artifex fabricam, sed odit mala opera, quibus fabrica vergit in lapsum, & cogitur in Lavinam*. Infra: *Sicuti aliquem securis incessibus gradientem repentino casu, aut marmoris lævitas, aut Lavina pavimenti, subversa pedum tutela, contorsit, &c.* Paulus Warnefrid. de Gestis Longob. l 3. c. 23. *Eo tempore fuit aquæ diluvium in finibus Venetiarum. ... factæ sunt Lavinæ possessionum seu villarum, hominumque pariter & animantium magnus interitus*. Hinc *Labina*, pro paludoso loco. *Terra Labilis*, dicitur in Glossis MSS. ad Disticha Magistri Cornuti. Joanni de Janua, est *terra aquosa & mobilis, & labilis, in qua quis facile labitur*. [Papias: *Labina, lapsum inferens, dicitur alluvio. Labina, terra aquosa & mobilis, in qua quis labitur, dicta à labe, vel quasi lapsum inferens*.] Charta Henrici VI. Regis Angl. to. 2. Monast. Angl. pa. 372. *Jamque diversi ligei nostri, juxta prædictum Hospitale tempore hiemali & noctanter transeuntes, si ipsi ibidem hospitalitatem non haberent, in aquis, Labinis, & mariscis sæpissime periclitarentur*. Rhæti etiamnum hanc vocem retinent: conglomeratas enim nivium moles de summis Alpibus decidentes, *Lowin*, id est, *Lavinas* vocant, uti observatum à Stumpfio & Simlero: utque inde forte perinde apud nos vox, *Lavine* seu *Ravine*, Occitanis *Labessi*, qua aquarum ex nivibus confectarum, & ex montibus in agro excurrentium copiam denotamus.

¶ LAVITIUS. Vide *Panis lavitius*.

LAUNECHILDE, & LAUNEGILT, Reciprocum donum, seu pretium quodammodo rei donatæ, *ἀντίδωρον*. *Donatio rei similis, sive remuneratio*, Boherio. Papias: *Launechild, id est, talio*. [Placitum an. 814. apud Murator. to. 2. p. 2. col. 361. *Scaptolfus sua sponte cessit & perdonavit eis ipsos 190 mancos, & suscepit ab eis Launechild similiter manicias par unum*. Vide ibid. col. 930.] Pactum initum à Gregorio Duce Neapolitano an. Chr. 911. apud Camillum Peregrinum: *Nos vero omnem compositionem & legem & justitiam, quæ parti nostræ facere debet auctor ille, donamus omnia ea parti vestri Langobardorum per Launegilt receptum à vobis exiguum*. Tabular. Casauriense ann. Lud. Imper. F. Lotharii 14. *Et in tali tenore accepimus à vobis per Missum vestrum Adegerium Launechild caballum unum*. Alibi: *Unde Launegilt recepi ego Urso ... à te, Romane Abbas, pro hac mea donatione confirmanda comcam unam*. Rursum: *Et recepi ego Sicelperga à te Aimerico Abbate Launegild argentum solidos quinque ipsum memoratum donum in ipso sancto Monasterio confirmandum, sicut in lege nostra continetur*. Alia Charta donationis ann. 1051. ibid. *Et pro Launegild impuio mercedem meam, quia D. Luitprandus in suo Capitulari affixit, quia in casis Sanctorum, aut in Synodochio Launegild impedire non debet*. Alia ann. 1064. ibib. *Et sicut D. Luitbprandus Rex in suo Capitula replicavit, ego nullum Launegild requiro, nisi remedium salutis animæ nostræ*. Charta Richildæ Comitissæ ann 1025. in Bullario Casinensi tom. 2. pag. 77. *Et hanc confirmandam promissionis cartulam, accepi ego qui supra Richalda Comitissa per Misso pars ipsius Ecclesiæ exinde Launechild aureum annulum unum, &c.* Occurrit passim hac notione in Legib. Longobard. lib. 2. tit. 1. §. 6. titul. 15. §. 4. tit. 18. §. 3. titul. 20. §. 1. titul. 36. §. 2. libr. 3. titul. 18. in vett. Tabulis apud Puricellum in Basilica Ambrosiana pagina 581. Ughellum tom 4. pagina 1073. tom. 5. pagina 652. 1483. &c. Ex his patet, nullam fidem habendam veteri Glossario apud Lindenbrogium, ubi, *Launechild, sine solennitate testium*, vertit. De vocis etymo, vide Somneri Glossarium Saxonicum in *Leau*.

¶ LAVORATIO, Quæsitum. Vide in *Labor* 2.

¶ LAVORITIUM, Opus. Vide in *Laboritium*.

¶ LAUPIA, Porticus species. Vide in *Lobia*.

¶ LAUPREDA, Mustela, ut videtur, Gall. *Lamproie*, apud Petrum Damiani Opusc. 20. c. 4. Vide *Lampedra* & *Naupreda*.

LAURA, Monasterium, apud Anastasium in Hist. Ecclesiastica, & apud Paulum Diac. in Histor. Miscella l. 29. p. 762. in Itinerar. S. Willibaldi n. 20. &c. quemadmodum *λαύρα* usurpatur apud Græcos Scriptores, Africanum apud Syncellum p. 107. Joannem Patr. Hierosol. in Vita S. Io. Damasceni pag. 245. 255 263. 268. Edit. Rom. Photium cod. 119 Joannem Moschum cap. 3. & 4 S. Antiochum Epistol ad Eustathium, Theophanem pag. 2 6. 523. Constantinum de Adm. Imper. cap. 22. Joannem Phocam c. 15. 19 Pachymer lib. 5. cap. 28. Cantacuzenum lib. 1. Histor. cap. 31. Perdiccam (cujus meminit idem Pachymeres lib. 6. cap. 25.) in Descript. Terræ Sanctæ, & aliquot alios, à Meursio laudatos, [& ab ipso Cangio in Glossario mediæ Græcitatis.]

Differebat tamen *Laura* à Monasterio, quod, ut ait Cyrillus in Vita S Sabæ, in Cœnobiis illi viverent, qui vitam exercebant communem: in *Lauris* vero, qui a congressione separatam & quietam. In *Laura* igitur vitam exigebant Anachoretæ, suis quique distincti cellis, unique suberant Abbati. Idem Cyrillus in Vita S. Euthymii num. 55. 58 tradit in Laura S. Euthymii unicuique ædificatam fuisse cellam, & cellas Fratrum fuisse a se invicem in media solitudine sejunctas. Et S. Gerasimus in medio Lauræ Cœnobium collocavit, in quo Monachi primo exercebantur, quos, cum ad perfectionis maturam pervenerant, in cellis Lauræ collocabat, eosque Anachoretas appellabant: in quorum sortem admissi tantum Monachi provectioris æta-

ætatis, exclusis juvenibus & adolescentibus, ut est apud Cyrillum in Euthymio n.40.88. 89. ut apud nos *Inclusi*.

Horum ea erat vivendi forma, ut 5. dies hebdomadæ unusquisque in cella manens sileret, nihil gustans nisi panem & aquam & dactylos: Sabbato autem & Dominica veniret in Ecclesiam, percepta Eucharistia cocto uteretur in Cœnobio, & sumeret parum vini. Hæc pluribus Cyrillus d. n. 89. & 90. quem etiam consule ad vocis *Laura* vim n.42. 45. 98.

Quidam existimant vocem esse puram putam Græcam: nam λαύραν, Grammatici exponunt ῥύμην, vel δημοσίαν ὁδὸν, id est, *viam publicam*, quia δι' αὐτῆς οἱ λαοὶ ῥέουσι, *per eam populus fluit seu commeat*; interdum, ut Suidas, [illegible], *vicum angustum aut angiportum*, Hesychius, [illegible], *locum ad ventrem exonerandum*, uti quidam hunc locum interpretantur, vel potius *ad secessum & recessum*, ita ut ad similitudinem τῶν λαυρῶν in urbibus exstructæ fuerint Monachorum cellæ, quæ cum ab invicem sejunctæ essent, angiportus ac vias quodammodo formabant, ac referebant. Ita Fullerus lib.2. Miscell. sacr. cap. 2.

Labra, pro *Laura*, habet Concilium Lateranense sub Martino PP. p.423. Edit.1618 quomodo λάβρα Epiphenius contra Arianos.

¶ LAURARIUS, pro *Labrarius* seu *Laborarius*, Colonus, agricola, Gall. *Laboureur*. Charta Ansoldi Abb. Compend. è Tabul. ejusdam Cœnobii: *Ad festum S. Johannis mannoperarius debet* III.*denar.* & *Laurarius* II. *De Mesvillare manuoperarius* VII. *denar. ad festum S. Remigii & Laurarius* 13. *si habet carrucam integram; si dimidiam 6. & obulum*. Vide Labor 3.

LAURATUM, Labratum, Imago Principis, *Thoracida*, λαύρατον, quod, ut plerique censent, laurea caput cingeretur. Multiplex autem fuit lauratarum usus; sed præcipuus fuit in Imperatorum inaugurationibus. Statim enim atque augustam adepti erant dignitatem, mittebantur in provincias eorum statuæ, in signum adeptæ dignitatis, & ut à populis exciperentur: *Perfecta enim devotio, hoc debet imagini, quod & Regi*. Philostorgius l.12.c.10 [illegible]. De eodem Constantino Lactantius de Mortibus persecutor.n.25. *Paucis post diebus Laureata imago ejus allata est ad malam bestiam, deliberavit, an susciperet... suscepit itaque imaginem admodum invitus, &c.* Adde n.42. 43. Chronicon Alexandrinum p.748. [illegible] Concilium Calchedonense act. 3. [illegible], &c. Adde Gregorium Dialogum to. 3. Concil. p. 460. Edit. 1618. & apud Baron. an.726.

Quomodo vero eæ imagines à populis exciperentur, discere est ex lib. 10. Epistolarum Gregorii M. *Venit autem icona suprascriptarum Phoca & Leontia Augustarum Romam 7. Kal. Maii, & acclamatum est ei in Lateranis in Basilica Julii ab omni Clero vel Senatu: Exaudi Christe: Phoca Augusto & Leontia Augustæ vita. Tunc jussit ipsam iconam domnus Beatissimus & Apostolicus Gregorius Papa reponi in Oratorio S. Cæsarii Martyris, intra palatium*. Præterea ex septima Synodo act. 1. pag. 483. [illegible]. Vetus Interpres: *Lauratis & iconibus, quæ mittuntur ad civitates vel regiones, obvii adeunt populi cum cereis & incensis, non ceræ perfusam tabulam, sed imperatorem honorantes*. Quæ verba perperam Meursius & alii tanquam Optati laudarunt. Chrysostomus Serm.60. in Paulum Apost. ait, Lauratas istas præcessisse tubicines & militum catervas, gestatasque à gerulis munde vestitis auroque ornatis. Imagines vero ita erant effictæ, quod idem Scriptor alibi ait, ut in summitate hastæ essent, & infra victoriæ, triumphi, resque bello præclare gestæ describerentur: exceptæ autem à populis festum diem agentibus & adoratæ: quo spectant ista ex L. 4. Cod. Th. Ne quid publ. lætit. *Sacros vultus inhiantibus si forte populis inferemus*.

Alius Lauratorum usus fuit in Amphitheatris, dum Circenses peragerentur. Narrat quippe Theophanes ann. 5. Phocæ, celebratis Domentiæ Augusti filiæ cum Prisco Patricio nuptiis, actisque equestribus ludis, à principibus factionum locatas in Circo Crispi & Domentiæ imagines cum Imperatoriis imaginibus: σὺν τῶν βασιλικῶν λαυράτων [illegible] Πρίσκου καὶ Δομεντζίας λαυράτα. Quo loco Nicephorus CP. εἰκόνας habet. In Circum vero inferebantur cum cereis & funalibus, à viris candida veste indutis. Chronic. Alexandr. de eodem Phoca: [illegible].

Lauratorum denique usus obtinuit inter præcipua illustrium dignitatum insignia, seu Magistratuum, ante quos præferebantur in auctoritatis ac potestatis à Principe collatæ symbolum. Senator de formula Consularitatis l.6. Var.20. *Vultus quia etiam regnantium geminata obsequii pompa præmittit, ut non solum summi judicis, sed etiam dominorum reverentia cumulatus ornetis, & mox de Principum imagine metuendus*. Atque eæ sunt Imperatorum imagines, quæ inter insignia Præfecti Prætorio cum binis cereis describuntur ac effinguntur in Notitia Imperii. Nam imagines istas cum cereis & funalibus prælatas, supra observavimus, ubi de Lampadariis egimus. Erant denique *Laurata*, vel certe εἰκόνες βασιλικαὶ inter vexilla militaria, ut est apud Dexippum in Legat. p.8

Varie autem hæc vox scribitur apud Græcos Scriptores, λαύρατα habent Theophanes, Gregorius Dialogus Epistol. ad Leonem Isaurum, septima Synodus, Concil. Calchedonense, &c. λάβρατον, Chronicon Alexandr. Joan. Damascenus l.3. de Imag.p.155. libri Basilicῶ. &c. Ex priori lectione tanquam *laureatas*, quod adstruit locus Lactantii, ex posteriori velut *laboratas*, seu probe effictas, vel denique à *labris* dictas istas imagines plerique censent: & *laboratas* quidem, quomodo fossas ad terminos agrorum λάβρατα appellatas, auctor est Pediasimus apud Rigaltium ad Agrimensores, quod sint *laborata*, inquiunt Glossæ Basil. Alii è *labris* dictas volunt, quod osculis & adorationibus exciperentur à populis, eoque referunt quod habet Gloss. Lat. Græc. *Labratum*, [illegible]. Hæc expendat cui per otium licet: interim consulat Cujac. lib. 11. Obs. capit. 27 Lindenbrogium ad lib. 22. Ammiani, Salmasium ad Vopiscum, Jac. Gothofredum, & alios.

LAUREA. Vide *Corona ferrea*.

¶ LAUREARE, Decorare, coronare. S. Petrus Chrysologus, Serm. 76. *Ubi postes suos suis ulceribus Laureavit* (Lazarus,) *ubi fame sua pinxit micas tuas?* Joban. Sarisber. Epist. 298. *Ecclesia Martyrum sanguine Laureatur*. Vita S. Bibiani Episc. Sancton. apud Marten. to.6. Ampliss. Collect. col. 774. *Æternæ gloriæ serttis honorifice Laureatur*.

LAUREATÆ Literæ, Victoriarum indices. [Plinius libr. 15. capit. ult. *Laurus præcipue lætitiæ victoriarumque nunciis additur literis, & militum lanceis pilisque*.] Schol. Juv. Sat. 4. *Si victoria nunciabantur, laurus in epistola fiebatur: si autem aliquid adversi*, pinna

pinna fiebatur. Ammianus lib. 16. de Juliano Imp. *Et si verbi gratia, eo agente tunc in Italia, dux quidam egisset fortiter contra Persas, nulla ejus mentione per longissimum textum facta, Laureatas literas ad provinciarum damna mittebat, se inter primores versatum cum odiosa sui jactatione significans*. Vide Theodorum Marcilium ad Persium, Demsterum l. 10. Antiq. Romanar. [Carolum de Aquino in Lexico Militari v. *Nuncii militares*.] &c.

LAUREOLUM. Ferramenti Chirurgici species, apud Cælium Aurelian. l. 5. Chron. c. 2. Scalpreolum, σμιλάριν.

LAURIENDRUM, ῥοδοδάφνη, in Gl. Gr. Lat. MS. Editum habet, *Taxus, Lauria, andrum, viburna*: sed videtur legendum *Lauridendrum*, ῥοδόδαφνη enim ῥοδόδενδρον etiam Græcis dicitur.

LAURNA, Mensuræ species, in Charta an. 1207. apud Ughellum to. 7. p. 594. nisi mendum subsit. [Locus exstat in *Cartatoria*.] Vide *Lagena*.

LAUROS OPERIRE, Maleficii aut sortilegii species. Pirminii Excerpta de Libris Canonicis: *Non vulcanalia & Kalendas observare, Lauros operire, pedem observare, effundere super truncum frugem, &c.*

¶ 1. LAUS. Charta Roberti Comitis Arverniæ an. 1284. apud Baluz. to. 2. Hist. Arvern. p. 134. *Nec permittemus ædificari à nobis seu ab aliquo alio aliquod molendinum batiffol seu Laus seu malleos infra confines superius nominatos*.

2. LAUS, LAUDES, Pars ultima officii nocturnalis seu Psalmus 148. & duo sequentes, qui post Matutinos & Benedictiones cantantur, ut est in Regula S. Benedicti c. 12. & olim etiam cantabantur ab Ægyptiis Monachis, ut monet Cassianus l. 3. de nocturnis oration. c. 6. Hugo à S. Victore l. 2. de Offic. Eccl. c. 10. *Laudes matutinæ noctis partem sibi vendicant ultimam, quartam videlicet vigiliam, quæ ad solis ortum usque protenditur, &c.* Durandus l. 5. Ration. c. 4. *Dicuntur autem Laudes, quod illud officium laudem præcipue sonat divinam, quam ei facimus pro eo quod à tenebris erroris nos ad lucem, seu viam veritatis, reduxit, &c.*

¶ LAUDES dictum *Alleluia* quod post Epistolam decantatur. Concil. Toletanum IV. can. 12. *Laudes post Apostolum decantari, priusquam Evangelium prædicetur, dum canones præcipiunt post Apostolum, non Laudes, sed Evangelium annuntiari*. Ubi *Alleluia* significari probat Mabillonius l. 1. De Liturg. Gall. c. 4. ex Isidoro qui de divinis officiis c. 13. scribit: *Laudes, hoc est, Alleluia canere*; & ex Walafrido Strabo, quem vide loco Liturg. Gall. citato.

¶ LAUS & SONUS, in Breviario Mozarabico appellantur *Responsoria* quæ in nocturno officio decantant Mozarabes; teste Mabillonio in disquisitione de cursu Gallicano num. 16.

LAUS DIVINA, officium Ecclesiasticum. Vita B. Stephani Abbatis Obasin. l. 1. c. 7. *Excepto quod aut lectio, aut Laus sibi vendicabat divina*. Vide *Acæmeti*, ubi *de laude perenni*.

LAUDES etiam dictæ acclamationes publicæ quæ fiebant Principibus, cum inaugurabantur, vel in Theatris, aut in Ecclesia, atque adeo in celebrioribus ceremoniis: Græcis Byzantinis, εὐφημία Eunapio in Ædesio p. 41. ἵνα τοι. Mamotrectus ad lib. 1. Machab. cap. 5. *Fausta acclamantes, i. Laudes de felicitate & prosperis successibus decantantes*. Ammianus l. 17. extremo: *Post hunc dicendi finem* (Constantii ad milites orationem) *concio omnis alacrior solito aucta spe potiorum & lucri vocibus festis in Laudes Imperatoris assurgens, deinque ex usu testata, non posse Constantium vinci, tentoria repetit læta*. Corripus lib. 6. de Justini jun. Imper. inauguratione:

Laudibus innumeris Regnantum nomina tollunt,
Justino vitam ter centum vocibus optant,
Augustæ totidem Sophiæ plebs tota reclamat,
Mille canunt Laudes, vocum discrimina mille.

Et lib. 4.

Tunc oratorum gemina facundia linguæ
Egregias cecinit solenni munere Laudes.

Paulus Diaconus de Gestis Longobard. l. 3. c. 15. *Mauricius indutus purpura, redimitus diademate, ad Circum processit, acclamatisque sibi Laudibus, largitus populo munera, primus ex Græcorum genere in Imperio confirmatus est*. Gregorius Turon. lib. 6. c. 11. *Ingrediuntur utrique civitatem, Dux scilicet & Episcopus, cum signis & Laudibus, diversisque honorum vexillis*. Versus Hadriani PP. ad Carolum M. *Nimis Laudibus hymnisque populo celebratur ab omni*. Eginhardus de Carolo M. ann. 801. *Leo Papa coronam capiti ejus imposuit, cuncto Romano populo acclamante, Karolo Augusto à Deo coronato magno & pacifico Imperatori Romanorum vita & victoria. Post quas Laudes à Pontifice more antiquorum Principum adoratus est*. Chron. Francicum editum à Lambecio lib. 1. Comment. de Bibl. Cæsarea p. 372. de eodem Carolo: *Rex vero alia die cum hymnis & Laudibus ingrediens* (Papiam) *thesauros Regis ibidem repertos dedit exercitui suo*. Anastasius in Hormisda: *Occurrerunt ... cum gloria & Laudibus*. In Adriano p. 107. de Carolo M. *Et dum appropinquasset fere unius milliario à Romana urbe, direxit universos scholas militiæ, una cum patronis, ... deportantes omnes ramos palmarum atque olivarum, Laudesque omnes canentes; cum acclamationum earumdem vocibus ipsum Francorum susceperunt Regem*. Infra: *Laudem Deo & ejus excellentiæ decantantes*. Ibidem p. 108. *Pontifex Missarum solennia celebrans Deo omnipotenti, & præfato Carolo excellentissimo Regi Francorum & Patricio Romanorum Laudes reddere fecit*. Adde pa. 59. 176. Concilium Triburiense ann. 821. c. ult. *Omnes Galliæ & Germaniæ Principes, ... & Ecclesiasticus Ordo, Deo & Principibus Laudes referentes, hymnum Te Deum laudamus decantabant*. Theganus cap. 16. de Ludovico Pio: *Qui cum dia erexerunt, erexit se Pontifex, & excelsa voce cum Clero suo fecit ei Laudes regales*. Annales Francorum Fuldenses de Arnulfo Imp. *Regem honorifice cum Laudibus & hymnis suscipientes ad urbem perduxerunt*. Luithprandus l. 3. c. 7. *Ad Palatium autem minime transfretavit, Laudesque juxta consuetudinem Porphyrogenito minime decantavit*. Idem in Legatione, de Nicephori Phocæ Imp. patre: *Cui itidem & filio Græci in Laudibus, primo in ventis suis, Deus annos ut multiplicet, conclamant*. Panegyricus Berengarii Imp.

...... Carolum sic advenientem
Suscepit, Laudum modulamina dulcia cantans.

Ubi *Laudes* non fuere carmina in Laudem Principis composita, quod volunt viri docti, sed meræ acclamationes. Guillelmus Apuliensis lib. 4. de Gestis Normannorum pag. 40.

..... Laus personat Imperialis.

Paulus Diac. lib. 4. Chron. Casin. cap. 39. de Imp. *Qui cum equo delapsum ad sancti Petri Gradus, cum Laudibus deducerunt*. Ditmarus lib. 4. *Hac in festivitate à suis publice Rex appellatur, Laudibus divinis attollitur*. Infra: *Romuleas perveniens ad arces ubi ab Apostolico caterisque Coepiscopis, magnis Laudibus suscipitur*. Et lib. 6. *Et à primis regnantis illius susceptus, cum admirabili Laude ad Ecclesiam ducitur*. Eckehardus junior de Casibus S. Galli cap. 3. *Sonatur continuo ad concursum & Laudes Cæsaris abitari*. Leo IX. PP. Epist. 1. cap. 23. ad Patr. CP: *Ad quid vestre Imperatori Latinæ Laudes, & in Ecclesia Græcis recitantur Latinæ lectiones?* Gesta Innocentii III. PP. de ejusdem electione in Summum

Pon-

Pontificem: *Et publicata electione, cum Laudibus ductus est à multitudine Cleri ac populi ... ad Constantinianam Basilicam.* Infra: *Factoque Laude tam in Ecclesia S. Petri, quam ante Lateranense Palatium, &c.* Ceremoniale Cencii Cardinalis: *Notandum quod Laudes ab Archidiacono cum Cardinalibus, subdiaconis & scriniariis dicuntur, in coronatione Papæ.* Sententia Innocentii IV. lata in Concilio Lugdunensi contra Fridericum II. Imp. *Et nuper nuncios Soldani Babyloniæ .. fecit per regnum Siciliæ cum Laudibus ad ejusdem Soldani extollentiam, & sicut fertur, honorifice suscipi, & magnifice procurari.* Laurentius Leodiensis in Episcopis Virdunensibus: *Metasque ductus de manu Regis baculum Pontificis suscepit, & rediens cum Trevirorum Archiepiscopo susceptus est cum Laudibus.* Acta Concilii Lugdunensis an. 1274. *Quo symbolo finito, idem Patriarcha, Archiepiscopi, & Logothera cum aliis cantaverunt Laudes solennes in lingua Græca domino Papæ.* Adde Ottonem à S. Blasio c. 40

Jam vero cujusmodi fuerint *Laudes* istæ, seu acclamationes ex verbis Corrippi, Eginbardi & Luithprandi supra laudatis percipitur: victoriæ scilicet vel vitæ diuturnioris adprecationes, quas πολυχρόνια voce indigitant Scriptores Græci, & labentibus potissimum sæculis, in ipsis Ecclesiis inter sacræ Liturgiæ solennia acclamabant, Psaltis seu Cantoribus, interdum Canonarcha incipientibus, ut est apud Codinum de Offic. c. 6. & alibi non semel. Anselmus Episcop. Havelbergensis lib. 3. Dialog. c. 12. *Eodem tempore Joannes Episcopus Portuensis Dominicorum die octava Paschæ in Ecclesia sanctæ Sophiæ publicas Missas coram Principe & Patriarchis Latine celebravit, & unanimiter in Laudes & victorias piissimorum Imperatorum Latinis vocibus omnes acclamaverunt.*

A Græcis ad Latinos idem mos postmodum derivatus, ut in ipsis Litaniis Principibus *Laudes* dicerentur, & iis acclamaretur; quod etiamnum in Dalmaticis Ecclesiis obtinere observat Joannes Lucius lib. 2. de Regno Dalmat. c. 6. Charta Petri Ziani Ducis Venetiar. ann. 1211. de Venetis Cretensibus, apud Georgium Pilonum in Histor Bellunensi pag. 109. *Laudes nobis & successoribus nostris in Archiepiscopatu & Episcopatibus decantare facietis quater in anno, in Nativitate Domini, in Pascha Resurrectionis, in festo Sanct. Marci, & in festo majoris Ecclesiæ Cretensis.* Andr. Dandulus in Chronic. MS. ann. 998. *Insuper Episcopi eisdem sacris confirmaverunt, quod feriatis diebus, quibus Laudis pompam in Ecclesia depromere solebant, istius principis nomen post Imperatorem Laudis præconiis glorificarent.*

Litaniarum cum acclamationibus, seu potius faustis adprecationibus, formulæ exstant aliquot, præsertim apud Canisium tom. 5. Antiqu. lect. pag. 735. 736. & Goldastum tom. 2. Rerum Aleman. pag. 175. & Baluzium lib. 2. Miscellan. pag. 143 ex quo concini solitas colligimus ad sacræ Missæ Liturgiam, post hymnum Angelicum, quo finito, Sacerdos ter dicebat, [ut etiamnum fit in Ecclesia Remensi, majoribus festivitatibus, Archiepiscopo sacra faciente,] *Christus vincit*, ut & Clerus; Tum *pro summo Pontifice Nicolao, Ludovico Rege, Hemma Regina, prole regia, judicibus*, id est, Comitibus, *& exercitu Francorum & Alemannorum, &c.* Sancti ac Sanctæ invocantur, ut ab eorum precibus adjuventur. Antiquissimam aliam hic describemus ex Codice MS. Ecclesiæ Arelatensis, argenteis & eburneis laminis tecto:

CHRISTUS vincit, CHRISTUS regnat, CHRISTUS imperat.

Exaudi CHRISTE. Summo Pontifici & universali Papæ vita.

SALVATOR mundi, Tu illum adjuva.
Sancte Petre, Tu illum adjuva.
Sancte Paule, Tu illum adjuva.
Sancte Andrea, Tu illum adjuva.

Exaudi CHRISTE. N. Pontifici, Clero, & populo sibi commisso salus & gloria.

REDEMPTOR mundi, Tu illum adjuva.
Sancte Ferreole, Tu illum adjuva.
Sancte Antidi, Tu illum adjuva.
Sancte Desiderate, Tu illum adjuva.

Exaudi CHRISTE. N. Regi Excellentissimo, Magno, & Pacifico, à Deo coronato, vita & victoria.

PROTECTOR mundi, Tu illum adjuva.
Sancte Maurici, Tu illum adjuva.
Sancte Sigismunde, Tu illum adjuva.
Sancte Victor, Tu illum adjuva.

Exaudi CHRISTE. N. Inclytæ Reginæ lux & gratia.

LUX mundi, Tu illam adjuva.
Sancta Perpetua, Tu illam adjuva.
Sancta Lucia, Tu illam adjuva.
Sancta Walburgis. Tu illam adjuva.

Exaudi CHRISTE. Omnibus judicibus, vel cuncto exercitui Christianorum, vita & victoria.

SALVATIO nostra, Tu illos adjuva.
Sancte Georgi, Tu illos adjuva.
Sancte Theodore, Tu illos adjuva.
Sancte Mercuri, Tu illos adjuva.

CHRISTUS vincit, CHRISTUS regnat, CHRISTUS imperat.

Rex noster: Christus vincit.
....ia nostra: Christus vincit.
Auxilium nostrum: Christus vincit.
Liberatio & redemptio nostra: Christus vincit.
Victoria nostra: Christus vincit.
Arma nostra invictissima: Christus vincit.
Murus noster inexpugnabilis: Christus vincit.
Defensio & exaltatio nostra: Christus vincit.
Lux, via & vita nostra: Christus vincit.

Ipsi soli imperium, gloria & potestas per immortalia sæcula sæculorum, Amen.

Ipsi soli honor & jubilatio per infinita sæcula sæculorum, Amen.

Ipsi soli virtus, fortitudo, & victoria per omnia sæcula sæculorum, Amen.

CHRISTE audi nos, CHRISTE audi nos, CHRISTE audi nos.

Kyrie eleison, Christe eleison, Kyrie eleison.
Te Pastorem Dominus elegit.
In ista Sede Dominus conservet.
Annos vitæ Dominus multiplicet.
Feliciter, Feliciter, Feliciter.
Tempora bona habeas, Tempora bona habeas.
Tempora bona habeas.
Multos annos, Multos annos, Multos annos.

☞ Similes habentur Litaniæ in MS. S. Martialis Lemovic. canendæ diebus Paschatis & Pentecostes. Prior invocatio pro Ecclesia his verbis exprimitur: *Exaudi Christe, Ecclesiæ sanctæ Dei salus & defensio perpetua. Christe Redemptor mundi, tu illam adjuva. S. Maria, tu illam adjuva. S. Michael, tu illam adjuva. S. Petre, tu illam adjuva.* Cetera fere ut in Litaniis hic exhibitis, excepto *Christe audi nos*, quod omnino prætermittitur usque ad finem.

¶ LAUSANTES, *Lavantes*. Papias editus & MS. Forte legendum *Laudantes*. Vide mox *Lausare*.

LAUSARE, *Laudare*, Joanni de Janua: [qui addit, *Lausans*, *Laudans*. Vide Lausantes.]

LAUSE, Occitanis Lauze, Census, laudimium, laus, uti supra in v. Laudare 5. monuimus. Charta Ildefonsi Comitis Tolosani an. 1144. pro Montalbanensibus, apud Catellum in Hist Occitanica p. 324. Carbonellus faber habeat de laboratoribus suis suum censum, qui vulgo vocatur Lause, &c. Vide Laudare 4.

LAUSERA. Versus Eucheriæ, lib. 4. Epigr. vet. pag. 188.

Nectareum vitiet nunc Lausera terra rosatum,
Melleque cum fellis fiat modo mixta malis.

Ubi legendum videtur, *vitient nunc Lasera*, &c.

¶ LAUSISSA. Regestum Guillelm. Ferandi Notarii Massil. *Actum in quadam Lausissa palatii Regis Barchinoniæ.* Vide Lobia.

LAUSUS, Idem quod Laus, Consilium. Tabular. Fossatense fol. 138. *Ad Lausum duorum hominum.* Vide Laudare 2.

¶ LAUTITAS, πολυτέλεια, in Gloss. Græc. Lat.

¶ LAUTITIA, *Aqua farina consperſa.* Gloss. Isidor. Festus habet: *Lautitia, Farina appellatur ex tritico aqua consperso.* Suetonio Lautitia dicitur elegantia, mundicies in cibo & vestitu. *Lautitius cibus*, delicatior, cupediæ, in Vita B. Helenæ Utin. to. 3. April. pag. 257.

LAUTOMIA, [Species navis.] Fridegodus in Vita S. Wilfridi c. 46.

Carpebant placita libratis æquora velis,
Figitur & notis vehemens Lautomia arenis.

¶ LAUTUMIÆ, ut libri melioris notæ præferunt, quasi λατομίαι, vel, ut in aliis habetur, *Latomiæ*, *Lautumiæ*, *Latumiæ*, *Latumnæ* &c. Lapicidinæ generatim, speciatim vero Carcer Syracusanus, quem descripsit Tullius Orat 5. in Verrem c 27. ubi ait: *Quæ sunt hæ custodiæ? ... Lautumias Syracusanas omnes audistis; plerique nostis. Opus est ingens, magnificum Regum ac tyrannorum: Totum est ex saxo in mirandam altitudinem depresso, & multorum operis penitus exciso. Nil tam clausum ad exitus, nihil tam septum undique, nihil tam tutum ad custodias nec fieri, nec cogitari potest.* Varro l. 4. de Lingua Lat *Quod Syracusis, ubi similis de causa custodiuntur, vocantur Latomiæ & de Latonia translatum*: ubi Turnebus l. 2. c. 17. recte corrigit, *exinde Lautumia translatum*. Gloss. vet. apud eumd. Turnebum l. 28. c. 6. *Lautumiæ, Carceres apud Syracusas.* Hinc Lautumiæ ad quosvis carceres translatæ. Ulpianus l 5. §. ult de Aleatoribus: *In Lautumias vel vincula publica ducatur.* Gloss. Sangerm. MS. n. 501. *Lautumia, custodia carceris.* Papias *Lautumia, Carcer.* Isidor. l. 5. cap. ult. *Lautumia, Supplicii genus ad verberandum aptum, inventum à Tarquinio Superbo ad pœnas sceleratorum. Iste enim prior Lautumias, tormenta, fustes, metalla atque exilia adinvenit, & ipse prior ex Regibus exilium meruit.* Lautumnæ seu Lautumiæ hic sunt Lapicidinæ, ad quas mittebantur scelerati, ut olim ad fodinas metallorum. Illas autem Isidorus definit *Supplicii genus ad verberandum aptum*, quod in eis desidiosi verberibus adigerentur ad laborem. De hujuscemodi Lautumiis seu lapicidinis Plautum intelligo cum ait: *Vel in Lautumiis vel in pistrino mavelim ætatem agere.*

LAWEDAY, quasi *Dies legis*, ex Angl. Law, lex, & Day, dies: alias dicitur de *visu franci plegii*, vulgo *leta*: alias de *Curia Comitatus*, juxta Stat an. 1. Edw. IV. c. 2. Ita Spelmannus. Charta Henrici I. Regis Angl. in Monastico Angl. to. 1. p. 502 *Quietæ sint de sectis Comitatuum & Hundredorum nostrorum, de visu franci plegii, & Lawedaiorum, de turno & auxilio Vicecomitum*, &c. Ibidem p. 977. *Habeant letas suas & Lawedayes cum omnibus ad letas & Lawdayes spectantibus de omnibus hominibus & tenentibus suis.*

¶ LAWEHUNDREDUM, LAUHUNDREDUM, Lex Centenæ seu partis comitatus vel regionis, ab Anglico Law, Lex, & Hundred, Centum; unde Hundredus, Centena, de quibus supra. Charta ann. 1258. apud Madox Formul. Anglic. p 161. *Dictus vero Ricardus & heredes sui .... warantizabunt dictis Abbati & Conventui* (de Brueria)... *ab omnimodis sectis Curiarum, Hundredorum & Lauhundredorum, & ab omni servicio, consuetudine & demanda seculari.* Alia incerti anni ibid. p. 162. pro eodem Monasterio: *Ego Johannes Tylli .. & heredes mei ... warantizabimus ... prædictis Abbati & Conventui ... prædictas tres dimidias acras ... de omnibus sectis Curiarum, Hundredorum, Lawehundredorum, Syrorum, & ab omnibus serviciis, consuetudinibus & demandis.*

LAXA, Lorum, habena. *Laxa leporariorum*, Gallis, *une Laisse de Levriers*, in Charta Walteri de Gant Comitis, apud Edw. Bisseum in Notis ad Uptonum p. 86. [Vide alio significatu in Laxare 2.]

LAXAMENTUM PRETII, nostris, *Rabais*, in leg. 2. Cod Tributa in ipsis speciebus &c.

LAXAMINA, *Habenæ*, in Glossis Isidori & Pithœanis: vox videtur ejusdem notionis quæ *Lessa*, funiculus. Vide *Lexa*.

☞ Grævius suspicatur scripturam hanc esse mendosam ex eo Papiæ loco: *Laxamentum, spatium, requies, intermissio.* Sed si mendo caret, inquit, Laxamina dictæ sunt habenæ, quia possunt laxari. Recte; sic enim χαλινοὺς Græci à χαλᾶν, Laxare deduxerunt.

¶ 1. LAXARE, nude pro *Laxare ventrem*, Alvum ducere, purgare. Chron. Anonymi Salern. apud Murator. to 2. p. 2. col. 212. *Et ego denique cras ad Laxandum potionem potabo.*

2. LAXARE, Dimittere, sinere, Gall. *Laisser*. Gesta Purgationis Felicis: *Dico illi ego: Molestus es mihi, tu homo immissus es: Laxa hinc te à me*, id est, *recede*. Galli dicerent: *Laissez moi là*. Gregor. Tur. l. 2. Hist. c. 41. *Quod minarentur sibi cæsariem ad crescendum Laxare.* Adde lib. 7. c. 32. Acta Martyrii S. Vassii Mart. n. 1. *Cœpitque vir beatissimus omnia sua pauperibus erogare, & omnem suam familiam liberam Laxare*, &c. Tabul. Abbat. S. Amantii Inculism. *Petrus Robertus de Ambazinco in vitæ suæ fine fuit Monachus S. Amantii, & Laxavit S. Amantio totum quod habebat in terra, &c. aliam vero partem jam dudum Laxaverat.* Tabul. Abbat. Belliloci in Lemovicib. n. 87. *Dono bordariam meam quam senior meus Bernardus Laxavit S. Petro.* Chron. Ademari Caban. *Vurpivit Vonascum, & Laxavit duo candelabra argentea, &c.* Tabular. Caturcense: *Ego Geraldus de Castro Gordonis Miles volens ire ad S. Sepulcrum .. Laxo totam terram meam Americo filio meo, &c.* Adde Catellum in Hist. Tolosana pag. 189. & in Hist. Occitan. pag. 787. Besliumpag. 424. &c.

Item pro Relinquere, dimittere, *Lascher*. Idem Gregor. l. 4. c. 16. *Omne quod circuivi, Laxare non potero, sed sub mea hoc potestate ... cupio retinere.* Lib. 6. c. 8. *Et cur hodie hominem, pro cujus vita rogaveram, non Laxasti?* Cap. 11. *Et graviter injuriatus, tandem Laxatus est.* Commodianus Instruct. 85.

Si quidem doctores, dum expectant munera vestra,
Aut timent personas, Laxant singula vobis.

Testamentum Sancti Fulcranni Episc. Lutevensis sub finem: *Vineas quas Aldegerius & ...acedisclus, Laxaverunt mihi, dono ...ontardo, &c.* Baldricus Noviom. lib 1. cap. 17. *Ut militiæ cingulo postbabito, Laxatoque conjugio, monastico habitu sumpto, sub sanctæ conversationis regula se constringeret.* Sic enim restituendum puto, pro *Laxoque*.

¶ LAXARE Votum. Le Roman *de Vacce* MS.

Al'Apo-

A l'Apostole ont envoye.
Cil a du vou lo Roz Lafchie.

LAXA, Donatio, legatum. Charta Raymundi Comitis S. Ægidii, apud Catellum [& inter Instrument. to. 2. Gall Christ. col. 230.] *Qui impugnare præsumpserint donationes & Laxas quas illi faciunt, qui ad dominici Sepulcri liberationem vadunt.* Alia Fulconis Comitis Andegav. apud Sammarthanos to. 4. Gall. Christ. p. 822. *Concessi etiam omnes Laxas quæ Monachis S. Sergii fiunt absque toto fevo Militum suorum.* [Alia an. circiter 924. apud Baluz. Hist. Tutel. col 323. inscribitur: *Laxa immonis & Isburgis quam fecerunt S. Martino.*]

LEXIA, Vox ejusdem notionis & originis, nisi à *Lez*, vel *Legs*, Legatum, etymon ducatur. Charta Iacobi Regis Aragon. an. 1272. qua Jacobo filio regnum Majoricanum concedit: *Volumus etiam quod donationes & Lexia quas fecimus de Castris & aliis rebus, habeant plenariam firmitatem.* Libertates concessæ Barcinonensibus à Petro Rege Arag. an. 1283. *Concedimus quod Vicarii & Bajuli possint facere compositiones, gratias, & Lexias de justitiis Curiarum, sicut antiquitus fieri consuetum est.*

LESSA, Eodem perinde significatu, in Monastic. Angl. to. 1. p. 562. *Eleemosynas quas mei homines facient de suis decimis, atque Lessas de suis substantiis, Deo & S. Nicolao concedo.* [Charta an. 1164. ex Tabul. S. Germani Pratensis: *Ea conditione tamen interposita, quod beneficia parrochianorum in infirmitate facta, & Ecclesiæ S. Georgii collata, ubicunque sepulti fuerint: beneficia, inquam, quæ vulgari nomine Lessa nuncupantur, Monachis S. Germani & Ecclesia S. Joannis ex æqua dividentur. Determinatum quoque est, quod Lessa servorum S. Germani de Patrimonio facta nunquam nisi assensu Monachorum a Canonicis recipiantur,* &c. Charta alia ibidem: *De dimissis, id est Lessis, habebunt monachi medietatem unam.* &c.

LESSUM, item, in Charta Manassis Episcopi Aurelianensis, an. 1142. *Et duas partes omnium Lessorum mobilium eorum.*

LESSA, Cowello & Anglis JC. significat locationem terrarum vel tenementorum alicui factam. Vox, ni fallor, ejusdem originis.

¶ LAXATIO, Emissio è custodia, Gallis *Elargissement* Chartul. Turenæ an. 1334. apud Baluz. to. 2. Hist. Arvern. p. 189. *Ipsum Johannem* (furti accusatum) *licentiavimus justitia mediante... post suam Laxationem,* &c.

LAXATIO RETIUM. Vide *Teagal.*

¶ LAXATIVUS, Vox medica, Gall. *Laxatif.* Qui movet alvum. Usi sunt Cæl. Aurel. l. 2. Tard. c. 3. & Apul. de Herbis c. 60.

¶ LAXIATUS, Dimissus, interruptus. Gesta Manfredi & Conradi Regum apud Murat. to. 8. col. 607. *Jam jam omnino volens irruere denuo... Laxiatum fremebat & anxiebatur aggredi bellum.* Vide *Laxare*, 2.

¶ LAYCATUS. Vide *Laicatus* in *Laicus.*

¶ LAYETA, Capsa, capsula, Gall. *Layette.* Inventarium Ecclesiæ Noviom. ann. 1419. *Una parva Layetta, in qua sunt plures petiæ argentea omnes vel deauratæ.* Potissimum dicitur de capsulis archivorum, in quibus per ordinem distribuuntur & asservantur instrumenta MSS. hacque notione passim occurrit in Catalogis MSS. chartarum S. Bertini. Vox ducta à *Lagena*, si credimus Borello, si Menagio à *Capsula.*

¶ LAYRERIUS. Vide *Larrerius.*

¶ LAZANA NEMORIS, Portio silvæ longior, quam latior. Codex censualis MS. Humberti de Villaribus Domini Castellurii in pago Dumbensi ann. 1391. *Johannes Champagnon fuconerias & burgensis Castellarii tenet unam Lazanam nemoris sitam juxta nemus Petri de Montferrandi domicelli.*

LAZARI, Leprosi, Gallis *Ladres*: sic dicti, quod eorum domus seu Ecclesia extra muros Hierosolymitanæ civitatis sita, *sancto Lazaro* dicata esset. De hac mentio fit in Monastico Anglic. to. 2. p. 397. & 399. Charta Ludov. Regis, ex Tabul. S. Cornelii Compendiensis: *De infirmis qui & leprosi, vulgo autem Lazarii nominantur.* Charta an. 1146. in Miscellan. Labbei to. 2. p. 611. *Concedo Lazaris de Belloloco decimam molendini,* &c. Statuta Hospitalis S. Juliani in Anglia: *Lazaros congregavit, ad eorumque sustentationem,* &c. Laurentius Leodiensis in Episcopis Virdunensibus: *Ut enim taceam quantos Lazaros cæteris abhorrendos cum sua conjuge, officio Deo vere officioso, damis abluerit, cooperuerit, & foverit* &c. Adde idem Monasticum Anglican. pag. 376 & Thwroczium in Hist. Hungar. p. 33. Leprosorum vero olim magnam habuisse curam Episcopos arguunt Concilia Aurel. V. c. 21. & Lugdun. III. ca. 6. Exstat S. Ildefonsi Toletani Carmen in Xenodochium à parentibus suis conditum:

Levua cum Stephano genitrix: sed avunculus illum
Compulit Eugenius Præsul ad hospitium.
Lazarus hoc mendicus habet sub mœnibus urbis,
Qua via Complutum cursibus apta patent.

¶ LAZARRAZINA, Annulus forte sic dictus à lapide *Lazureo* sive cæruleo. Testam. Olivarii *de Pennart* Aqu. Archiep. an. 1481. inter Instrum. tom 1. Gall. Chr. p. 70. *Baga auri nominata Lazarrazina sistente in arca mea.*

¶ LAZIA, f. Idem quod *Leda* 3. Via lata. Memoriale Potestatum Regiens. ad an. 1218. apud Murat. to. 8. col. 1102. *Christiani ... ordinaverunt qualiter poterat capi civitas* (Damiata) *& diviserunt totam gentem, & præceperunt custodire Lazias & carbonaria.*

LAZUR, LAZURIUS, LAZULUM, vulgo *Azur*: Constantino Africano lib. de Gradibus; & Arabibus *Lapis Lazuli.* Matth. Silvaticus: *Lapis Lazuli Latinis, Arabibus, Hager Alzenar sive Alzanar.* Ubi *Hager* lapidem sonat. Alibi: *Lauzud*, *Arab. Azucinum, lapis Lazuli.* Mox: *Lazud, i. lapis Lazuri.* Alii aiunt *zul* Arabibus *cæruleum* sonare. Palladius de Architectura: *Colorum ... modis, rubeus, viridis, croceus, purpureus, prasinus, Lazur, indicus.* Frotharius Episc. Tull. Epist 20. *Peto ut nobis mittas ad decorandos parietes colores diversos, ... videlicet auri pigmentum, folium Indicum, minium, Lazur atque prasinum.* Chron. Constantiense: *Venetiarum namque Episcopus modium plenum Græci coloris, qui Lazurius dicitur,* &c. *Sericum Lazurium*, apud Krantzium in Metrop. c 8. [Ioh. Iperius in Chron. S. Bertini apud Marten. to. 3. Anecd. col. 497. *Hic arma detulit auri & Lazuri distincta pyramidibus in umbonis .. scuta aureo junctis.* Agitur de Liederico *egregio Milite* initio regni Caroli Mag. unde quæ hic dicuntur de insignibus ejus gentilitiis præ nimia antiquitate merito sunt suspecta; hujusce modi enim virorum nobilium & familiarum insignia ante annum 1000. non agnoscunt doctiores critici.]

LAZULUM. Paulus Venetus l. 1. c. 34. *Suppeditat quoque mons alius in hac provincia Lazulum, de quo fit azurum optimum.* Adde c. 64. Anonymus de locis Hierosl. c. 14. κ̔ὶ ναις ἰτεῖ μι τρίλλιυ ἶνα, κ̔ζουγρ ρ ευῖνα μιτο λαζέρ.

Lazulum Acconense non semel commendat Octavianus *de S. Gelais* in Viridario honoris:

D'azur d'acre grand bardes azurees.

Alibi:

Chevaulx bouffez de veloux de drap d'or,
Bardez d'acier d'azur d'acre & peintures.

De Lazulo consule quæ habent Leonardus Fuchsius l. 1. Paradoxor. medicin. c. 12. Philander ad Vitruvium l. 7. c. 11. & Salmasius ad Solinum pag. 1153. Vide præterea Meur-

Meursium in Λαζ[illegible], & Glossar. med. Græc. in eadem voce.]

LAZZI. Nithardus l.4. de Saxonibus: *Quæ gens omnis in tribus ordinibus divisa consistit. Sunt enim inter illos qui Edhilingi, sunt qui Frilingi, sunt qui Lazzi illorum lingua dicuntur. Latina vero lingua hoc sunt, nobiles, ingenuiles, atque serviles*. [Supra habetur *Lassi*. Eosdem esse quos alii, sublato medio sibilo, *Letos*, *Letos*, *Lidos* vel *Litos* appellant, baud male adnotat Eccardus ad Pactum legis Salicæ tit. 11. §. 4. Vide *Litus*.]

LEAFGABULUM, [f. Reliquus census, à Saxon. Laf, Lafe, Reliquum & gafel, Census, tributum, reditus.] Vetus Charta apud Somnerum in Tractatu de *Gavelkynd* p.27. *Et de 12. lib. 4. den. ob. de annuo redditu assis. Cum Leafgabulo ad terminum S. Martini*, &c. Vide *Leafyeld*.

¶ LEALDADIS, Fidelitas, Hispan. *Iraltad*, Gall. *Leyaute*. Vide locum in *Filiare*.

LEALS, Mensuræ liquidorum species, apud Arvernos. Tabular. Brivatense an.1274. *Qui solvebat tibi pccasione ejusdem vineæ tres Leals vini annuatim*. Occurrit ibi non semel.

LEANES, in vetustissimo Glossario Britannis dictos Moniales & Sanctimoniales, auctor est Camdenus in Britan. [Vide *Lond* & *Lanna*.]

¶ LEAR, f. Vervex vel aries, Gall. *Belier*. Codex MS. Irminonis Abb. Sanger. fol.41. v° col.1. *Solvit porcum 1. crassum, Learem 1. denar. 12. pastas 111. ova 60.* Et fol. 108. r°. col.2. *Iterum ad 111 annum non solvit oviculam, sed solvit Learem 1. de denar. 1111. & solvit omni anno de vino mod. 11.*

¶ LEARIUS, *Leonis filius*, apud Papiam.

¶ LEBANTARE, ab Hispanico *levantar*, apud venatores Excire, excitare feras, Gall. *Faire lever le gibier*. J. Moretus Antiq. Navarræ p. 324. ex Tabulario Pinnatensi: *Exivit una die cum suos varones & Lebantaverunt unum aper, & sequentes illum venerunt* &c.

¶ LEBEDIUM, *vel Scapha, Vaisseau a vomir*. Bussanoæus. Vas ad vomitum. Est λεβίτιον Græcorum, Parvus lebes.

¶ LEBES, f. Cacumen, apex, Gall. *La pointe*. Guill. Armoricus de Gestis Philippi Aug. apud Duchesnium to.5.p.92. *Frequenterque tonuit in illis diebus, adeo ut in crastino Nativitatis B. Mariæ fulmen desursum veniens in campanariam turrim B. Dionysii, quæ miræ erat altitudinis, gallum auratum cum Lebete deaurato prostraverit de turris summitate in terram*.

¶ 1. LEBETA, *Olla*, *fem. gen. Lebetinæ*, *Popinæ*. Papias MS. Editus habet *Lebrinæ*; Glossar. Sangerm. MS. n. 501. *Lebitinæ*.

2. LEBETA, LEBETES. Vide *Levitonarium*.

¶ LEBETIÆ, *Lecania*, *scaphæ*, *pelves*, apud Laurentium in Amalthea.

¶ LEBETINÆ, LEBITINÆ. Vide *Lebeta* 1.

¶ LEBITO, &c. Vide *Levitonarium*.

¶ LECA. Præceptum Ludovici Transmarini ann. 938. Marcæ Hispan. col.850. *Qui pergit per ipsa riulo usque in rivolo, qui descendit de ipsas Lecas & injungit in torrentes*. Forte nomen proprium.

LECATOR. LECCATOR, Catillo, scurra, Gallis [olim] *Lechard*, Belgice *een lecker oft lekspet*. Gloss. Isidori: *Lecator, gulosus*. [Alibi, *Leno*, *Lecator*, *vaniloquus*. Brito in Synnoymis:

Est epulo, scurra, Leccator, vel parasitus.

Idem in Vocabulario: *Ganeus dicitur Leccator. Ganea, Lecatrix, meretrix*: Alibi: *Monile ornamentum est pectoris, à munio dictum, quasi munile, quod munit pectus mulieris, ne Leccatores possint immittere manum in pectus ejus*. Breviloq. *Ambrones, dicuntur homines devorantes & Leccatores*. Ugutio: *Ardelio, qui ardens est in Leccacitate, Ganeo qui moratur in taberniis, ubi fit Leccacitas. Item ganea, Leccacitas*. Idem Ugutio & Jo. de Janua: *Lecca est proprietas lingendi: inde Leccacitas & Leccator & Leccatrix: nam talium est lingere*. [Gloss. Lat. Gall. Sangerm. *Lecca*, *Leccacitas*, *Lecherie*; *Leccator*, *Lechour*; *Leccatrix*, *Lecheresse*. Alibi ut & aliud] Gloss. Lat. Gall. *Ambeo, nis*, *Lechebrer*. Vocis origo Græca. Lexic. Gr. MS. Reg. Cod. 2062. λαιχάζω, τὸ ἀπατῶ, ἀπατηλαὶ γὰρ αἱ λαῖκαι [illegible]. Chron. S. Medardi Suession. an.1225. *Quidam rusticus Lecator ... finxit se esse Comitem Flandriæ Balduinum*. Charta Philippi Aug. Regis Fr. an.1209. pro Communia Ambianensi: *Qui pugno aut palma aliquem de Communia præterquam consuetudinarium, vel perturbatorem, vel Leccatorem percusserit*, &c. Eadem Gallicis verbis concepta in Homagio Episcopi Amb. pro Regalib. an.1302. in Camera Comput. Paris. *Qui fiert de poing ou de paume aucun qui est de commune, se n'est glouton ou Lecheeur*, &c. Cæsarius Heisterbac. l.4. c.6. *Quidam Monachus, ante conversionem Leccator operie, vino & tesseris deditus*. Adde Ordericum Vital. l.12. p.865. Rigordum in Philip. Aug. an.1185. Guibertum l.3. de Vita sua c.5.15. Albertum Stadensem p.184. Concil. Herbipolense an.1287. c.34. Vitam S. Willelmi Abbat. Roschild. n.24. &c. [*Si aliquis Licator vel meretrix*, in Libertatibus Moirenci an.1164. to.1. Hist. Dalphin. p.16.] Phil *Mouskes* MS. de Poetis Provincialibus verba faciens:

Quar quant li buens Rois Karlemaigne
Ot toute mise à son demaine
Provence, qui mult iert plentive
De vins, de bois, d'aigue, de rive,
As Lecceours, as menestrens,
Qui sunt auques luxurieus,
Le *donna toute & departi*.

Le Caton *en Roman* MS.

N'aslirs pas o Lecgeours,
Mais toujours avoec les meillours,

Le Roman *de Garin* MS.

Par Lechror est preudome engignies,
Et riches Princes trais par losengier.

[Anonymus è Bibliotheca Coisliniana:

En son lit mist le Lechror,
Puis ouvri l'uis à son seigneor.]

Hinc *Leccacitas*, pro scurrilitas, apud Balbum in Catholico. Ugutio: *Lecacitas* vel *Leccitudo*, *officium lenonis*. [Gloss. Isid. *Lenocinium*, *Lecacitas*.] Ordericus Vitalis l.9. p.752. *Incontinentes de Lecacitate sua redarguebantur*. [Chron. S. Trudonis to.6 Spicil. Acher. *Lethargicumque cerebrum ejus fœtido adulationis suæ oleo impinguantes interius Leccatriæ suæ sic cum eo satisfaciebant*.] *Lescherie*, apud Willelm. *Guiart* in sancto Ludovico:

Cil saint Rois se relargissoit
A autres gens que Lescherie.

[Le Roman *de la Rose* MS.

A regarder lors me pris
Les cors, les façons & Leschieres.
Les semblances & les maniers
Des gens q'ilec karoloient.]

¶ LECEBRA, Illecebra, à *Lacere*, quod usurparunt quidam inter antiquos. Gloss. MS. Sangerman. n.501. *Lecebra*, *Seductio vel occulta blandicia*.

LECH. Fœdus Edwardi & Guthurni Regum, apud Spelmannum: *Habeant se omnes in Flokesmoth, & in Shiremoth, & in Hundred, & in Wapentac, & in Trething, & in Lech, secundum consuetudinem patriarum & provinciarum*. Ubi *Lech*, idem quod *Lath*, quod vide in *Lastum*,

¶ LE-

¶ LECHUGUILLA, Hisp. Parva lactuca; unde pro quodam ornatu vestis parvæ lactucæ formam utcumque referente usurpatur in Concilio Limæ an.1582. *Removeantur vero à clericali usu nova quædam inventa indumentorum, aut ornatus, quæ milites, non Clericos decent; qualia sunt quæ patrio more vocare solent Lechuguillas, polaynas, punctas, &c.*

¶ LECNA, Planta palustris, Gall *Neauphar*. Charta an.1436 apud Ludewig. to. 4. p. 307. *Dinasta de Anguzdez, qui originem suam ex Kauniczîis traxere, quique in suis insignibus duas nymphæas albas, vulgo Lecnas, è radicibus prodeuntes gerunt.*

LECTARIUM, Apparatus & instrumentum lecti. Formula Andegav. 1. *Cedo tibi bracile valente solidus tantus, tonencas tantas, Lectario ad lecto vestito valente solidus tantus, &c.* Regula S. Fructuosi c.4 *Quicquid in vestimentis, calceamentis, vel Lectariis Monachorum vetustum fuerit ... pauperibus erogetur.* Cap.111. de Hospitibus: *Lectaria, lucerna, & stromina mollia exhibenda.* [Testamentum Ermeotrudis apud Mabill, de Liturg. Gall. p. 463. *Lectaria ad lecto uno qui melior fuerit.*] Adalardus in Statutis antiq. Corbeienlib. lib. 1. c.3. *Cottum aut Lectarium, sive sagum in tertio anno accipiant.* Capitulare de Villis cap. 4. *Ut unaquaque villa intra cameram Lectaria, culcitas, plumatias, ... habeat.* Vita S. Benedicti Anian. Abb.c.3. *Ut impigrum depellerent frigus, Lectariis utebantur.* Vita S. Paterni Episc. Abrincens. ca. 9. *Lectulum nunquam habens, Lectaria nesciens.* Tradit. Fuldens. l.2. c.38 *Omnia vero alia quæ remanent, ita dividentur, ut prædixi, id est, Lectaria, sive villosi, sive manutergia, sive camisilli, sive cujuscunque sint vestimenta, linea vel lanea.*

LECTARIA, feminino genere. Formulæ veteres Bignonii cap. 37. *Tantas Lectarias condignos ad lectos*, Perperam *lecturios* apud Lindebrog. form.77. pro *lectarios*; *Lectarios condignos ac lectos tantos.*

¶ LECTARIOLA, diminut. Vita S. Walarici tom 1. April. p.22. *Cujus lectus ex virgis contextus vili satis Lectariola tegebatur.*

LECTARIUS, Lectorum artifex, confector, κλινοποιός, in Gloss. Græc. Lat. Vide *Lectarium*.

¶ 1. LECTERIA, f. Lectica, species vehiculi, Gall. *Litiere*. Computus an.1333 *Item pro una Lecteria facta pro domino Dalphino, taren 18.*

2. LECTERIA, Stramentum pecuarium ex fœno & paleis, quod vice lecti est, unde vox *Litiere* nostris, *Littiera* Italis. Charta fundationis Monasterii Orbisterii an.1107.[apud Stephanot.to.4. Antiq. Pictav. MSS. p.632.] *Propria animalia, ... Lecterias ad opus eorundem animalium per totam forestam meam.*

LITERA, Eadem notione. Monasticum Anglican. tom.2. p. 32. *Pro iis dicti Canonici reddunt per annum ... duo corredia duorum Canonicorum & 5000. turbarum ad comburendum, & tres carretatas Litera.* Fleta l. 2. c.20. *Clerici Marescalciæ est emere fœnum, avenam, Literam, & feramenta, &c.* Adde c.14 §.4. c.74. §.3.

LITERIA. Charta fundat. Prioratus Montis-Guidonis a Juhello D. Meduanæ an.1198. *Eorundem hominum animalia quocunque nomine censeantur, exceptis capris, possunt nutriri & pasci in eadem foresta, &* (habebunt) *Literiam quæ dictis hominibus necessaria fuerit.*

¶ 1. LECTICA, Lectus. Guidonis Disciplina Farfensis c.22. *Mox ut sonuerit custos Ecclesiæ signum, surgant omnes è Lecticis, & provideant indigeriis suis, & conveniant.*

2. LECTICA, Feretrum, quo defuncti cadaver effertur: in lecticis enim ac lecticulis elata honestiorum cadavera pluribus docuit Jo. Kirchmannus l. 2. de Funerib. Roman. c.9. S. Hilarius Arelat. in Vita S. Honorati p.32. 1. Edit. *Pro magno munere habitum est, Lecticæ manum admovisse.* Fortunatus in Vita S. Medardi c.17. *Deinde Pontificum primi nobiliumque secundi ... beati funeris Lecticam per gaudia mixta pudori sustulerunt.* Hariulfus l.4. Chronici Centulensis cap.32. *In eodem quo pausaverat sarcofago invenit Lecticam ligneam coriatam domini Nithardi filii ejus, Abbatis & Comitis corpus continentem sale perfusum.*

Maxime vero ita appellabant Sanctorum feretra quæ in Ecclesiis colenda exponebantur. Helgaudus in Roberto Rege Franc. *Lecticam ipsius S. Aniani à fronte auro bono & optimo, & lapidibus pretiosis ... præoccupavit.* Hariulfus l. 3. c. 24. *Fecerat Arnulfus Comes beatissimis Confessoribus Lecticas argenteas, ubi cum honore corpora eorum sancta condiderat* Sugerius in Ludovico VI. p. 313. *Sacras enim venerabiles sacratissimorum corporum Lecticas argenteas, quæ altari superposita, &c.* Adde eumdem de Consecratione Ecclesiæ S. Dionysii, Librum Miracul. S. Mauri Abb. c. 19. &c.

LECTICALIS, *qui lectulos facit*, in Gloss. Isidor. [& in Glossario Sangerm. MS. n 501.]

LECTICARIA, Prædium, ad quod lectica pervenitur. Anastasius Bibl in S. Had. p.111. *Monasterium B. Laurentii..simulque & Lecticariam quæ vocatur Asprula.*

LECTICARII, Qui mortuos in lecticis efferebant, de quibus Novella Justiniani 43. Vide Vitam S. Alexandri Acœmeti Abb. c.6. n.41.

¶ LECTICIUS PORCUS, Lactens, Gall. *Cochon de lait*, in Chartular. S Vincentii Cenoman. fol. 46. Legendum *Lacticius*.

LECTICOCESSIUM, in Notis Tyronis pag.158. ubi forte leg. *Lecticotectum*, κατάκλιτον σκέπον, quod tectum nude dici quidam volunt in Glossis Isidori: *Basterna, tecta manualis*, vel certe *Lecticapsum*, est enim, *capsus*, vel *capsum* eidem Isidoro l. 20. *carruca undique contecta*, ita ut *Lecticocapsum* medium tenuerit inter lecticam & capsum.

LECTICULÆ, inquit Durandus l. 5. Ration. c. 2. n.50. à quibusdam dictæ diurnæ lectiones in officiis Ecclesiasticis, quod breves sint, à pluribus vero Capitula, eo quod ut plurimum de Capitibus Epistolarum illorum dierum, quibus dicuntur, sumuntur. Hæc siquidem post psalmos & antiphonas in singulis Horis dicuntur, prout statutum est in Concil Agathensi.

¶ LECTIFLORUM, Collectio florum seu rerum præcipuarum & selectarum. *Chronica, quæ dicitur Lectiflorum, quam composuit Gaschapinus Cremonensis*, in Opusculo Guavalnei Flammei apud Murator. tom. 12. col 1008.

LECTILE, *Junceum*, in Glossis Lat. MSS. Reg.

¶ LECTIO. Charta Henrici Regis Angl. tom. 4. Hist. Harcur. pag 1411. *Sicut teneo cum murdro & morte hominis, & plaga mehaim, & sanguine & duello & Lectione & aqua & rapo, & cum omnibus aliis regiis libertatibus.* Habetur *Lacone* tom. 3. p.183. sed utrobique legendum *Latrone*. Vide *Lectiones*.

1 LECTIONARIUS, LECTIONARIUM, Liber continens lectiones Ecclesiasticas, quem à S. Hieronymo compositum scribunt Honorius August l.1. Gemmæ animæ c.88. & Berno Augiensis l. de Missa c.1.[S. Bonifacius Mogunt. Epist. 85. ad Egbertum Eboracensem: *Flagitamus, ut .. destinare curetis, id est de tractatibus quos spiritalis Presbyter & investigator sanctarum Scripturarum Beda referando composuit: maxime ... super Lectionarium anniversarium & Proverbia Salomonis.*] Maxime vero ita appellatur liber continens ex Epist. S. Pauli, quæ ad Missam leguntur. Anastasius in Benedicto III. PP. *Textum scilicet voluminis, in quo constant veræ prædicationis, Pauli videlicet Apostoli, & aliorum Apostolorum Epistolæ, atque Prophetarum ordinabiliter constitutæ Lectiones, quæ à Subdiaconibus leguntur*

tur per cunctas Ecclesiarum stationes, more solito, sursum in ambone, &c. Flodoard. l. 3 Hist. Rem. c. 5. *Librum quoque Sacramentorum, sed & Lectionarium quos scribere fecit, ebore argentoque decoravit.* Et c. 9. *Sed & Lectionarium ad Missas librum pari decore venustatum ibidem contulit.* Rathbertus de Casib. S. Galli c. 9. *Lectionarium ad Basilicam sine Evangelio.* Cap. 10. *Lectionarium elephanto & auro paratum.* Adde Capit. Caroli M. l. 1. c. 109. [Acta Murensis Monast. apud Eccardum in Orig. Habsburgo-Austriac. p. 207. Baluz. in Notis ad Capit. to. 2. col. 1155. & 1156.] Vide *Comes* 1. Exstat Constitutio Caroli M. de Emendatione librorum & officiorum Ecclesiasticorum, qua Lectionarium de novo conficiendi Paulo Diacono Aquileiensi curam se demandasse scribit, *quia ad nocturnale officium compilatas quorumdam casso labore, licet recto intuitu, minus tamen idoneo, reperisset lectiones, quæ & sine auctorum suorum vocabulis essent positæ, & infinitis vitiorum anfractibus scaterent; &c.*

2. LECTIONARIUS, qui crebro legit. Alexander Iatrosophista MS. lib. 1. Passionum: *Ego quidem vidi quemdam Lectionarium incurrisse hanc passionem*, scil. epilepsiæ.

1. LECTIONES, Excerpta ex SS. Patribus, quæ in singulis horis tam nocturnis, quam diurnis dicuntur: ita vero appellantur, quia non cantantur, ut Psalmus vel Hymnus, sed leguntur tantum: illic enim modulatio, hic sola pronuntiatio quæritur. Ita Durandus l. 5. Ration. c. 2. n. 43. Harum usus in Ecclesia antiquissimus, in officio præsertim nocturno, ut liquet ex Cassiano l. 2. de Cœnob. Instit. c. 6. & aliis quos laudat Gazeus ad hunc Scriptorem. Sigibertus ann. 807. *Carolus Imperator per manum Pauli Diaconi sui decerpens optima quæque de scriptis Catholicorum Patrum, Lectiones unicuique festivitati convenientes, per circulum anni in Ecclesia legendas compilari fecit.* Agobardus de Correctione Antiphonarii c. 29. *Habet & (Ecclesia) librum Lectionum ex diversis libris congrua ratione collectum.*

2. LECTIONES, Auctoritates, allegationes, testimonia, Jurisconsultorum legum quæ adducuntur ad confirmandam aliquam aliquam sententiam. Vide Jacob. Gothofredum ad l. 9. Cod. Th. de Infirm. his quæ sub tyr.

¶ LECTIS, *Filia fratris*, apud Papiam, pro *Neptis*. Vide *Leptis*.

LECTISTERNIUM, Lecti apparatus & Instrumentum, vel lectus ipse. Gloss. Ælfrici: *Lectisternium*, bed-reaf, i. vestis lecti. Papias: *Pulvinus, privati hominis cervical: pulvinar vero principum: vel Lectisternium, quod sternebatur in templis.* Jo. de Janua: *Lectisternium lectus stratus & præparatus, vel locus in quo lectuli sternuntur, i. præparantur, vel locus in quo homines sedere vel jacere consueverunt.* Vita S. Geremari Abbat. c. 4. *Consilium inter se acceperunt, ut cultellum sub Lectisternio ponerent.* Vita S. Winwaloei Abbat. n. 15. *Pro laneo aut lineo indumento, caprinis usus est pellibus: pro plumis, aut Lectisterniis, arborum utebatur corticibus.* Vita S. Gilberti de Sempringham pag. 682. *Lectisternio laneo mediante sic super stramenta residebat.* [Charta Odonis Abb. San Dionys. an. 1231. è MS. B. Mariæ de Argentolio: *Prior ... fratribus suis in vestibus laneis & lineis, capuciis, botis, pelliciis & in Lectisterniis regulariter provideat.*] *Lectisternia caprina*, in Ep. 9. S. Bonifacii Arch. Moguntini: *Lectisternia & acu tapetia confecta*, in Miscella an. 17. Heraclii: ubi Theophanes [illegible]. Sed legendum [illegible], ex coactibus confecta lectisternia. Ita usurpant. S. Benedictus in Regula c. 29. Gregor. M. l. 6. Epist. 23. l. 11. Ep. 20. l. 12. Ep. 16. Beda in Vita S. Cuthberti nu. 57. Florentius Wigorn. p. 631. Vita S. Findani Confess. c. 4. apud Goldastum, Eckeardus jun. de Casib. S. Galli cap. 5. [Guido in Disciplina Farfensi c. 45. Albertinus Mussatus, apud Murator. to. 10. col. 649.] &c. Adde Probat. Hist. Luxemburg. Duchesnii p. 35. De veterum lectisterniis agunt Savaro ad Sidon. l. 4. Ep. 15. Menard. ad Concord. regul. *D'Orleans*, ad 15. Annal. Taciti, & alii.

LECTISTITIUM, *Statio lecti*, in Gloss. Isidor. [Grævius emendat: *Lectisternium*, *Stratio lecti*.]

¶ LECTITARE TERRAM, Terram pro lecto habere, humi jacere. Mats. Masius in Vita S. Geris, to. 6. Maii p. 160. *Gerius nimia oppressus & gravatus infirmitate.. terram Lectitavit, à qua surgere non potens, &c.*

¶ LECTIUM, *Analogium super quo legitur*, in Amalthea. Lege & vide *Lectrum*.

1. LECTOR, Secundus gradus Ordinis Ecclesiastici. Marcellinus Comes de Joanne Chrysostomo: *Joannes Antiochiæ natus, ibique à Meletio ejusdem civitatis Episcopo, eodemque Confessore, Lector Ecclesiæ ordinatus, per singulos officii Gradus ascendit.* *Lectorum* munus erat *Lectiones pronuntiare, & ea quæ Prophetæ vaticinarunt, populis prædicare*, ut est apud Isidorum juniorem in Epist. ad Luitfredum: præterea Lectiones desumptas ex Evangeliis & Epistolis S. Pauli, ut colligitur ex S. Cypriano Epist. 33. & 34. & Concilio Toletano I. can. 2. & 4. Gregor. Turon. lib 2. de Mirac. c. 16 de Miracul. S. Martini cap. 49. &c. Acta Passionis SS. Martyrum Cibalitanorum n. 2. *Præses dixit: Quod officium geris? Pullio respondit: Primicerius Lectorum. Probus Præses dixit: Quorum Lectorum? Pullio respondit: Qui eloquia divinum populis legere consueverunt.* Non tamen Evangelium & Epistolam in ipsa sacræ Missæ Liturgia legebant, quod velle videntur viri docti. Similia porro de Lectorum officio producit S. Eulogius in documento Martyrii, Isidorus l. 2. de Eccl. offic. c. 11. lib. 7. Orig. c. 12. Alcuinus lib. de Offic. divin. cap. de Eccles. ord. & cap. de Tonsura Cleric. Amalarius l. 2. de Eccl. offic. c. 8. Rabanus l. 1. de Instit. Cleric. c. 11. Ivo Carnot. Serm. 2. de Excellent. sacror. ord. Honorius Augustod. l. 1. c. 176. Steph. Eduensis Episc. lib. de Sacram. c. 2. Baron. ann. 253. n. 93. Menardus ad lib. Sacram. &c.

Iis etiam incumbebat sacrorum Codicum servandorum cura, ut indicant Acta Purgationis Cæciliani & Felicis apud S. Augustinum.

Olim & Cypriani ævo, ut habetur in citatis illius Epistolis, & nonnullis aliis, solis provectæ ætatis hominibus, meritis & doctrina insignibus Lectoris munus demandabatur. At postmodum, cum è primis is esset Ordinis Ecclesiastici gradibus, ad illud admissi impuberes, & infantuli, ut colligitur ex iis quæ habentur in Concilio Carthag. III. c. 4. Vasensi II. can. 1. Wormaciensi an. 868. c. 68. ex Ferrando Diac. c. 129. Victore Uticensi l. 4. Hist. Vandal. Paulino l. 4. de Vita S. Felicis, Sidonio l. 4. Ep. 25. Ennodio in Vita S. Epiphanii Episc. Ticin. [Siricio PP. Epist. ad Himerium c. 9. Zosimo Epist. ad Hesychium cap 3. S. August. Epist. 209. ad Cælestinum PP. n. 3. Hibern. Canon. l. 1. c. 9 to. 9. Spicil. Acher. ac pro Oriente ex Cyrillo in Vita Euthymii to. 2. Analect. Græc. &c. At suo tempore vetuit Justinianus Novella 123. ne Lectores ante annum duodevigesimum ordinarentur.]

Ordinantur autem Lectores ab Episcopo per traditionem sacri Codicis, ut est in Ordine Romano, & in libro Sacramentor. Gregorii: quæ quidem ceremoniæ in ejusmodi ordinationibus, quæ etiamnum servantur, desumptæ sunt è Concilio Carthag. IV. can. 8. Preces alias in Lectoris ordinatione olim recitari solitas habet D. Clemens l. 8, Constit. c. 28.

Lectorum seu Ἀναγνωστῶν mentio fit in Canonibus Apostolor. c. 43. in Epist. S. Ignatii ad Antioch. in Epist. Cornelii PP. apud Euseb. l. 6. Hist. Eccl. cap. 35. An vero ii diversi fuerint à *Psalmistis* seu *Cantoribus*, vide Menardum ad librum Sacrament. pag. 62. 63.

In septima Synodo data facultas Abbatibus Lectores faciendi in proprio Monasterio. Vide Doubletum pag. 56. Alia de Lectoribus suggerunt Concilia Calchedon. c. 14. Braccarense I. c. 11. Hipponense c. 2. Valense I. c. 1. Nicenum II. c. 14. &c.

¶ 2. LECTOR, Cancellarius, Scriba, Notarius. Charta 69. apud Goldastum: *Ruodo laicus Lector scripsi, Clericus & Lector*, in Charta 77. Charta Theodetrudis sæc. 7. apud Doubletum pag. 659. *Ego Recomarus Lector rogante & præsente supradicta Theodetrude hanc donationem scripsi*. Sic sæc. 8. *Sichrannus Lector & Dodo Lector*, in Monasterio S. Benigni Divion. apud Perardum in Burgund. p. 10.

¶ 3. LECTOR, Præceptor, in Monasteriis. Ethelwolfus de Abbatibus Lindisfarnensibus sæc. 4. Benedict. p. 2. pag. 320.

Sederat in scamno Doctor Lectorque beatus
Higlac, indutus nimium qui vestibus albis, &c.

Eadem notione in Epist. Alcuini inter Hibernicas 18. *Colcu Lector* appellatur, & *Presbyter & Lector* à Symeone Dunelm. de Gestis Reg. Angl. ad an. 794. Hodieque apud Monachos plerosque viget *Lectoris* nomen ad Professorem Philosophiæ ac Theologiæ significandum. Vide *Lectura* & *Legere*.

4. LECTOR in Ecclesiis Cathedralibus, cujus dignitas *Lectoria* nuncupatur in Histor. Episcop. Autissiodor. c. 59. *In majori, scilicet Cathedrali, Ecclesia, præter alia quæ ibi provide fecit, vel liberaliter contulit, Lectoriam & Succentoriam, per quas totum in legendo, cantandove servitium dispensatur, ... redditibus ampliavit*. Charta anni 1213. in Tabul. Episc. Autiss. *Hugo Altissiodorensis Archidiaconus omnibus P. L. I. Sal. Noverint universi, &c. Quod cum ad officium dignitatis Archidiaconalis spectaret Ecclesiæ nostræ providere Lectorem, qui totum legendi officium ordinaret, nec inveniretur propter redditumm paucitatem, qui onus vellet subire Lectoris, quoniam laborem stipendia non sequebantur condigna; unde Ecclesiæ servitium non modicum turbabatur, &c.*

☞ *Lector* laudatis in locis, saltem in priori, dici videtur is, qui legenda in choro disponebat; ac secus aliis in Cathedralibus; Lector enim dicebatur Theologus Professor, quem vulgo *Theologal* appellamus: id patet ex Bulla Innocentii PP. an. 1353. to. 2. Hist. Eccl. Meld. p. 229. ubi Lectoris officia sic describuntur: *Qui Lector ipsius Ecclesiæ nuncupatur, in dicta Ecclesia personaliter resideat, & sermones, ut moris est, facere, & tribus diebus, videlicet secunda & quarta & sexta feriis in ebdomada sacram legere Scripturam, nisi ex alia rationabili causa fuerit impeditus, quo casu lectiones omissas propter impedimentum ejusmodi supplere & reddere in aliis feriis sequentibus, prout decenter & commode poterit, teneatur, studii Parisiensis circa hoc se consuetudini conformando*. Vide Lectoria.

¶ LECTOR ETHICORUM. Rob. *Goulet* in Compendio jurium & consuetud. Universitatis Paris. fol. 8. verso: *De abrogatione publici Ethicorum Lectoris. Fuit retroactis temporibus generalis & publicus Ethicorum Lector super examinandos in utroque examine licentiandos, &c.*

LECTOR MENSÆ, Qui in Refectorio legit. Liber Ordinis S. Victoris Parisiensis MS. c. 48. *Mensæ Lector apte & distincte, & tractim legat, & dum legit, aurem accommodet Priori, ut si quando emendaverit, intelligere possit, &c.* Vadianus l. 1. de Colleg. Germ. ait, in Monasteriis *Lectorem* appellatum, *qui fratribus, vel discumbentibus quiddam ex sacris prælegebat*: præterea exstitisse *Ecclesiasticos Lectores, qui officio suo nonnisi in sacris peragendis, veteri more, fungebantur*. De officio Lectoris ad mensam, vide [Regulam S. Benedicti c. 38. *de hebdomadario Lectore*,] Consuetudines Cluniacens. Uldarici l. 2. c. 34. Adde præterea quæ congessit Nicol. Serrarius ad Vitam S. Romarici c. 4. de hoc religioso more legendi ad mensam.

SCHOLÆ LECTORUM. Ledradus Archiepiscopus Lugdunensis in Epist. ad Carolum M. *Habeo Scholas Cantorum, ex quibus plerique ita sunt eruditi, ut alios etiam erudire possint. Præter hæc vero habeo Scholas Lectorum, non solum qui officiorum Lectionibus exerceantur, sed etiam in divinorum librorum meditatione spiritalis intelligentiæ fructus consequantur: ex quibus nonnulli de libro Evangeliorum sensum spiritalem jam ex parte adipisci possunt. Plerique vero librum Prophetarum secundum spiritalem intelligentiam adepti sunt: similiter libros Salomonis, vel libros Psalmorum, atque etiam Job.*

PRIMICERIUS SCHOLÆ CLARISSIMÆ MILITIÆQUE LECTORUM, in Epistola S. Remigii Episcopi Remensis ad Falconem Episc. Tungrensem: qui scilicet Lectorum Scholæ præerat. Vide Codinum, lib. de Offic. c. 5.

PRIMICERIUS LECTORUM, in Actis Passionis SS. Martyrum Cibalitanorum n. 1. qui apud Petrum de Natalibus *Prior Lectorum*. In Conc. Calchedonensi Act. 14. ἀρχιαναγνώστης, in veteri versione, *Primicerius Lectorum* redditur.

LECTORARIUS, *Lector*, ἀναγνώστης, apud veterem Interpretem Concilii CP. Agapeto PP. act. 1. & Concilii CP. sub Menna act. 5.

LECTORATUS, Lectoris dignitas & officium, in Concilio Braccarensi ann. 563. c. 20. & apud Martinum Braccarensem cap. 42 [necnon in Bulla Innocentii PP. an. 1353. to. 2. Hist. Eccl. Meld. p. 229.]

¶ LECTORIA, Officium Lectoris seu Professoris Theologiæ in collegiis Canonicorum. Epitome Constitutionum Eccl. Valent. 10. 4. Concil. Hispan. pa. 184. *Vacante Lectoriæ Theologiæ officio in Ecclesia, ad illud adsumatur ... Canonicus ejusdem Ecclesiæ, si reperiatur idoneus*. Vide *Lector* 4. & *Lectorium* 1.

LECTORIALE, Idem quod *Lectorium*. Gillebertus Lunicensis Episcopus de Usu Ecclesiastico: *Absconsa etiam sub candela, & Lectoriale sub libro*. Vide Puricellum in Basilica Ambrosiana p. 1093.

¶ LECTORILIUM, ut mox *Lectorium*. Laudes Papiæ apud Murat. to. 11. col. 41. *Habet ... duo Lectorilia lapidea, unum pro Evangelio, aliud pro Epistola*.

¶ LECTORINUS, f. Pannus quo tegitur & ornatur *Lectorium*. Annales Mediolan. apud Murator. to. 16. col. 810. *Lectorinus unus zenetini albi; planeta una drappi ultramarini fodrata zendali nigro*.

1. LECTORIUM, Analogium, *Ambo*, pulpitum in quo legitur in Ecclesia. S. Audoenus in Vita S. Eligii, ex Edit. Duchesnii: *Lectorium quoque & ostia diligenter auro vestivit*. Acta Concilii Pontigonensis an. 876. *Lectorio superpositis sacrosanctis Evangeliis*. Hariulfus l. 2. c. 10. *Lectoria auro, argento, & marmoribus parata duo*. Lib. 3. c. 3. *In eisdem Ecclesiis sunt Lectoria tria ex marmore, argento & auro fabricata*. Anastasius in Vitis PP. p. 134. *Fecit lucernas fusiles duas, ... & hos constituit, ut dominicorum dies, vel in sanctis solemnitatibus, hinc inde juxta Lectorium consisterent, & ad legendum sacras lectiones luminis splendore refulgerent*. Pag. seq. habetur, *Lectorium*: *Fecit vero ubi supra Lectorium ex argento purissimo, &c.* Ita p. 144. 195. 198. & 207. [Bernardi Mon. Ordo Cluniac. p. 1. c. 64. *Lectorium etiam festivo ornatum velamine præparat*.]

LECTORIOLUM, in Vita S. Baboli, c. 22.

¶ 2. LE-

¶ 2. LECTORIUM, Lecti apparatus vel lectus ipse. Statuta Bertrandi de Turre Episc. Tulleosis ann. 1359. apud Baluzium to.2. Hist. Arvero. pa. 860. *Circa vero abdicationem, castitatem ... silentium, cibos & vestimenta, Lectoria, focularia & capucia, &c.* Vide *Lectarium*.

¶ LECTRALE, ut infra *Lectuale*, ni sit ita legendum. Institutio Ordinis Vallis-Scholarium ann. 1215. tom. 4. Gall. Christ. Instrum. col. 200. *Habebunt Lectralia culcitris & linteis carentia, dormientes succincti tunica & calceati caligis.*

LECTRICIUM, Pulpitum, analogium. Ægidius Aureæ vallis Monach. in Radulpho Episcopo Leodiensi c. 33. *Lectricium auro & gemmis pretiosis insigniter fabrefactum exportatum est.* Utitur etiam Rupertus lib. 1. de divin. offic c. 36

¶ LECTRICUM, pro *Lectricium*. Ordinarium Canonicorum Regul. ad calcem libri Johan. Abrinc. de Offic. Eccl. p. 267. Edit. 1679. *Redditaque textu Subdiacono ad Lectricum inter chorum & altare honeste præparatum .. accedat.*

LECTRINUM, Eadem notione, nostris *Lectrin*. Brompton. *Cirotecas suas, dum araret, super Lectrinum posuit.* Adde Statuta Ecclesiæ Leichefeldensis in Monastico Anglic. to. 3. p. 243. [& Bullam Innocentii VIII. PP. ann. 1484 in Continuatione magni Bullarii Rom. p. 288. col. 2.]

LETRINUM, in Charta an. 1247. in Hist. Monast. S. Mariæ Suession. D. Mich. Germani p. 454.

LECTRIX, Quæ legit. Alcuinus Poem. 3.

Unusquisque novum comat cum voce sacellum,
Et Lector Lectrixve volumina sacra resolvat.

LECTRUM. Glossæ Isid. *Lectrum, analogium super quo legitur.* Eædem Glossæ: *Pulpitum, analogium, Lectrum.* Jo. de Janua: *Lectrum & hoc legium, pro eodem, scilicet pro pulpito.* [Le Roman *de Vacce* MS.

Devant l'autel s' agenoilla,
Sour un Lettrun ses ganz jeta.

Dubium est an eadem notione sumatur in Charta anni 1405. apud Rymerum to. 8. p. 384. ubi recensentur utensilia cujusdam castri, quod in castris rarior usus sit analogii.]

LECTUALE. Instrumentum lecti, proprie *stragulum*. Possidius in Vita S. Augustini c. 22. *Vestis ejus & calceamenta & Lectualia ex moderato & competenti habitu erant.* Regula S. Cæsarii ad Virgines c. 41. *Lectualia ipsa simplicia sint: nam satis indecorum est, si in lecto religioso stragula sæcularia, aut tapetia picta resplendeant.* *Lectualia sternere*, in libro Ordinis S. Victoris Parisiensis MS. c. 37. Regula Solitarior. c. 50. *Ita etiam in lectisterniis modum tenere debent discretionis, id est, non pretiosa velint habere Lectualia, sed vilia, &c.* Regula Templarior. c. 70. *Lectualia vel lectisternia moderata dispensatione Magistri unusquisque habeat.* Occurrit apud Crodogangum Metensem Archiep. in Regula Canonicor. c. 54. Vide *Panellum*.

LECTUOLUS, Idem quod *Lectuale*. Charta Aldegastri, filii Sylonis Regis Ovetensis, ann. 781. apud Sandovallium: *Mantas sex, quinque feltros, & septem Lectuolos, & tres scanos.*

LECTUALIS MORBUS, Quo quis in lecto detinetur, [illegible]. Vide Salmasium ad Hist. August. p. 57.

LECTUARIUM, Idem quod *Lectuale*, & *Lectarium*. Gregor. Turon. de Vitis Pat. c. 6. *Lectulum sancti Sacerdotis expetiit, in quo decubans, à lectuaria ipse opertus paululum obdormiens, ita sanatus est, &c.* Legendum forte pro *à lectuaria*, unde *lectuario*. Capitula ad Legem Alamannor. c. 29. *Et si maritum supervixerit, tota Lectuaria ei concedantur.* Infra: *Lectaria partiant æquale.* Vita S. Lupicini Abbat. Jurens. nu. 2. *Lectuaria vero aut lectum nunquam perhibetur habuisse in usum.* Regula S. Aureliani c. 27. *Lectuaria sæcularia de coloribus facta in usu non habeatis.* Fortunatus in Vita S. Paterni nu. 6. *Lectulo nunquam utens, Lectuaria nesciens, &c.* Testamentum S. Ardii: *Boves, porcos, Lectuaria, utensilia, &c.* Vide *Lectarium*.

¶ LECTULA, LECTULUS. Vide mox in *Lectus*.

¶ LECTUM, Charta, Scriptura, sic opinor dicta, quod palam lecta fuerit ad confirmationem. Charta Agoberti Carnot. Episc. to 4. Annal. Bened. pa. 751. *Quod etiam ut inconcussum & irrefragabile in seculum perseveret, in Capitulo Dominæ nostræ Virginis perpetuæ Mariæ, coram Canonicis nostris, quibus præsentavimus illud Lectum, testimonio cunctorum approbatum & corroboratum est.*

LECTUMSTRATUM, Lectisternium. Gregorius M. l. 7. Ind. 1. Epist. 6. *Calicem argenteum ... sindones 2, coopertorium super altare unum, Lectastrata numero 10, &c.* Lib. 10. Epist. 13. *Argenti libras, Lectumstratum unum, &c.* Vide Turnebum l. 7. Advers. c. 24.

LECTUOLUS. Vide *Lectuale*.

LECTURA, Lectio, Gallice *Lecture*. Charta an. 1454. ex Schedis D. Lancelot: *Audita Lectura dictarum litterarum requisitoriarum confirmationis, dixit non consentire dictæ confirmationi.* Juramentum Cantoris S. Capellæ Paris. apud Lobinell. to 3. Hist. Paris. pag. 151. *Ut in Lectura & pronunciatione non interveniat defectus.* Occurrit alibi,

LECTURA, Ars vel actus legendi seu docendi scientias. Litteræ an. 1340. to. 2. Hist. Dalphin. p. 424 *Guiganam Galberti Decanum Ecclesiæ Diensis, probatum scientia & venustis moribus perornatum ... ad Lecturam extraordinariam Decretalium consulta meditamine duximus admittendum.* Notificatio de inchoatione Studii Lovan. ann. 1426. to. 1. Anecdot. Marten. col. 1772. *Doctores, Licentiati & Magistri Lecturas suas, quilibet in sua facultate, ac alios consuetos actus scholasticos secunda die mensis Octobris proxime futura inchoabunt.* Adde Glossarium Lobinelli to. 3. Hist. Paris.

LECTURIUM, ut *Lectuarium*. Vide in hac voce.

LECTURIUS. Vide *Lectaria* in *Lectarium*.

LECTUS, Feretrum in quo defunctorum cadavera efferuntur tumulanda, apud Julianum Antecessor. Constit. 53. ubi etiam *maximorum*, vel *deauratorum lectorum* fit mentio, in quibus ad majorem pompam deferebantur magnatum ac procerum cadavera, quique in scheuophylacio Ecclesiæ asservabantur. Epiphanius [illegible] Tabular. Monasterii S. Andreæ Viennensis: *Notum sit omnibus quod Abbas Galterius dedit Bosoni Presbytero de Ponte pro Capellania sua tertiam partem de appenditiis Ecclesiæ S. Laurentii de Ponte, de oblationibus, de primiciis, de decimis, de sepultura, excepto Lecto in quo defunctus ad Ecclesiam deportatus fuerit, &c.* [Vide Glossarium mediæ Græcit. in Κλινάριον.]

LECTUS, Feretrum in quo Sanctorum corpora quiescunt, apud Adrevaldum de Miraculis S. Benedicti c. 20. *Fatentur factum, seque ob id Ecclesiam ea hora ingressos, ut omne aurum atque argentum cum gemmis à S. Benedicti Lecto extrahentes auferrent.* Vita S. Willibrodi cap. 28.

Inque loco sancti quo stant sacra Lectula Patris
Sæpius æthereum lumen venisse videtur.

Guill. Bibliothecarius in Stephano VI. PP. sub finem: *Oratorium B. Gregorii, ubi ejus Lectus habetur.* Adde librum de Miraculis S. Lamberti Episcopi Trajectensis, Histor. Translat. S. Gorgonii c. 14. Thietfridum Epternac. in Florib. l. 3. c. 7. &c. Vide *Lectica*.

¶ Lectulus, Descriptio Ecclesiæ Gemeticensis: *Introrsus domus alma fulget, habitantibus digna, ab Euro surgens Ecclesia, crucis instar erecta: cujus apicem obtinet alma virgo Maria, ante altare faciem Lectuli condente beatissimo Filiberto, pictum gemmarum lumine, contumauri & argenti congerie*. Hunc in locum adnotat Mabillonius l. 1. de Liturg. Gallic. c. 8. n. 3. *Lectus* seu *Lectulus* vocabulis aliquando altare, aliquando Sancti tumulum significari. In Actis S. Austrudis Abbatissæ Laudun. nu. 33. sæc. 2. Benedict. p. 983. Adalsinda, quæ ei successerat, cælitus admonetur, *Ut Lectum citius faciat ædificari*: quod cum ab alia Sanctimoniali, cui id revelatum fuerat, audisset, *intellexit Lectum illum significare altare*. At in Actis S. Trudonis n. 25. ibid. p. 1084. quidam *ante Lectum pissimi Patris*, id est, ante ejus tumulum, se prostrasse dicitur: quo sensu passim apud auctores mediæ ætatis reperitur, ut apud Gregor. l. 1. de Miraculis S. Martini c. 33. ubi *Lecti* S. Martini pro tumulo meminit. Hinc conficit Vir eruditus omnino dici posse *Lectulum* hoc loco esse mensam ipsam altaris, cujus summa pars *Altare* appellatur ab hoc Auctore, qui sæculo septimo florebat.

¶ Lectus. Testamentum Sauræ de Medullione uxoris Petri Izoardi Domini de Aysio ann. 1286. to. 2. Histor. Dalphin. p. 61. *Imprimis eligo mihi sepulturam in cimiterio Fratrum Prædicatorum de Avenione, ubi relinquo Lectum meum honorifice ornatum & completum condecenter*. Hic observat Cl. Historicus consuetudinem hanc olim obtinuisse, præsertim apud nobiliores matronas, ut Lectum suum omnibus ornamentis instructum Ecclesiis, in quibus sepeliebantur, legarent, ad instar virorum, qui sæpius equum, arma aliosque suos apparatus bellicos Ecclesiis largiebantur, eumque usum ita deinceps invaluisse, ut ab Ecclesiasticis viris tanquam debitum exigeretur, et qua inter Ecclesiæ reditus ennumerarentur: hinc lecti aliquando pecunia redemti. Testamentum Agnetis Fucigniaci, matris Beatricis Dalphinæ, an. 1262. ibid. pag. 62. *Je dom ma coutre pointe & ma couverture lai ou je serai sevelie, e mon Lit de plumes ensemble*. Testamentum Clementiæ Ludovici Hutini viduæ: *A la grand Maison Dieu de Paris, si nous mourons en France, le Lit ou nous jerrons à l'heure de notre mort, ou si nous mourrons autrepart quatre-vintz livres Parisis*. Libertates concessæ Viennensibus per Johannem Archiepisc. ejusdem urbis, & ab Innocentio IV. PP. confirmatæ, ibidem: *Et si ex consuetudine ad aliquas* (Ecclesias) *pertinet Lectus morientis, non melior si plures habeat, sed mediocris duntaxat exigatur*. Notitia Eccl. Diniensis ad ann. 1320. pag. 83. Edit. Paris. ann. 1654. *Bona, proventus ..., Præpositura consistunt .... in Lectis mortuorum & in guagiis spiritualibus*. Sententia Aldefonsi Comitis Tolosani an. 1131. de controversia inter Bermundum Episcop. Biterr. & Rogerium & Raimundum Trencavellum Vicecomites: *Conquerebatur prædictus Episcopus .... de cartis sponsaliciis & de Lectis mortuorum ... quæ omnia prædicta tam ipsi fratres quam Burgenses villæ Biter. Domino Deo & Ecclesiæ Biterrensi auferebant ... de calcheriis & mortuorum Lectos & cereos usaticos in villa Biterr. habeat, sicut Arnaldus, modo Archiepiscopus, cum esset Episcopus habuit*.

Lectos Rectorum, seu Curionum decedentium sibi *de consuetudine* arrogasse Archidiaconos & Archipresbyteros in diœcesi Turonensi, docemur ex Concilio Andegavensi an. 1365. a tr. quo id juris lecti ad certam pecuniæ summam redigitur.

¶ Lectus Obsequiorum, Mausoleum seu lectus ad pompam funebrem ornatus. Extractum Computi ann. 1334. tom. 2. Histor. Dalphin. p. 282. *Item magistris qui laboraverunt in opere Lecti obsequiorum quondam bonæ memoriæ domini Guigonis Dalphini gros. 14.*

Lectus Plumalis, *Lit de plume*, nostris, in Legibus Burgor. Scoticor. c. 125. §. 1.

¶ Lectus Vestitus, Omnibus ornamentis instructus. Formulæ Andegav. art. 53. *Transcribo ad ipsa per hanc epistola atque cessione, hoc est, casa cum curte vel omni circumcinctio suo, hoc est, mobile & immobile, Lecto vestito, campo serente modius santus, &c.*

¶ Lectus, *ut*, in Actis Monasterii Murensis, si tamen librarii mendum non est, apud Eccardum in Orig. Hasburgo-Austriac. p. 221.

¶ Lectus, Alveus, Gall. *Lit d'une riviere*. Chron. Parmense apud Murator. to. 9. col. 789. *Flumina episcopatus Parmæ creverunt & exierunt de Lectis suis*. Recurrit ibidem col. 792.

¶ 1. LEDA, Præstatio, tributum. Vide *Leudis*.

2. LEDA, Leth, Tertia pars Comitatus, apud Anglos, alias *Trithinga*, continens 3. vel 4. hundredos seu centurias. Fœdus Alvredi & Godwini Regum: *Sint omnes ... & in Fridgild juxta conditiones & professiones suas, & in Folkesmoth, & in Schiremoth, & in Hundred & in Wapentac, & in Treding, & in Leth secundum consuetudines patriarum & provinciarum, & Comitatuum Regni*. Alias *Leeb* habetur. Leges Edwardi Confess. c. 34. quod inscribitur *de Trihengis & Ledis: In quibusdam vero provinciis Anglice vocabantur Leth, quod isti dicunt Trithinge*. V. *Lestum*, *Trithinga*.

3. LEDA. Charta Eustachii D. *de Campanies* in tractu Bononiensi in Morinis ann. 1216. in Chron. Andrensi: *Dedi totam partem maresci ... jacentem inter marescum de Gisnes & marescum S. Wilmari de nemore, ultra Ledam de Gisnes, ab orientali parte ipsius Leda, &c.* Alia anni 1136. in Probar. Hist. Guinensis: *Terram ... alnetum, paludem, quæ jacent inter Ledam de Alverdeshoc & slusam molendini prædicti Comitis, &c.* Ubi *Leda* videtur esse via latior, Gallis *Lee*, quomodo in silvis semitas grandiores etiamnum vocamus: unde denique *la lee*, perperam postmodum *alee*, pro *la lee*, semita in hortis & silvis dicta. Vox formata à *lata*, via vel quod lateri agri aut silvæ adjaceat: *lez* enim est *latus*, seu potius *ad latus*. Itaque agar qui alteri agro adjacet, *lez*, seu prope illum agrum esse dicitur. *Lee* autem pro *lata* usurpat *le Roman de Garin*:

La Lande fu & belle, & grande, & Lee.

Id est *lata*. Ita vicissim *lee*, pro latitudine usurpatur in Charta Normannica apud Spelmannum: *En Lungbure 27. perches, & en Lee deuze perchee*. Et *Leed*, in alia Charta in Monastico Anglic. to. 1. p. 474. *Et in cultura del Heighe, & undecim parches del bois en Leed & 26. acras versus Orientem de Halech, & versus Occidentem Halgh, tredecim perches de Leed, & 25. in longum de prato, &c.*

Lada, Simili significatu. Monasticum Anglic. to. 1. pag. 854. *Unde placitum fuit inter eas in curia domini Regis, scilicet quod omnes Ladæ quas Monachi de Saltreia fecerant in illo marisco, obstupabuntur: excepta illa magna Lada, quæ vadit Wittlesmare, versus Saltreiam, quæ remanebit aperta, per quam ipsi Monachi de Saltreia adducent lapides & cætera necessaria ad constructionem Monasterii sui, &c.* Charta Edw. Confessor. in lib. Ramas. sect. 102. *Ex parte scilicet orientali ipsius Ladæ, usque ad locum qui dicitur Gangstede*. Ubi *Lada*, non est canalis ad derivandam aquam è paludibus, uti censuit Spelmannus, quod satis ex loco proxime laudato colligitur. [La Roman d'Athis MS.

Sur son cheval que monts tost vait
Peristeus coure le Lais.]

Leia, Eadem notione, in Monastico Anglic. to. 2. pag. 483. *De dono Aylene ... terram de bosco, longam Lejam, curtam Leyam, Croftam Harduini, &c.* [Con-

suetud. Furn. MSS. ex Archivo S. Audomari: *Et post hac Comes potest eos ducere & ponere ubicumque voluerit inter Leiam & mare sine ferro & compedibus.*] Charta Philippi I. Reg. Franc. in Tabular. Ferrariensi: *Bsgneat etiam de Leia, quantum necesse fuerit ad focum Monachorum.* Ubi *Leia* accipitur pro silva cædua. Charta de divisione boscorum an. 1219. in Regesto Philippi Augusti Herouvalliano fol. 170. *Concedunt metas & Leias factas & positas per prædictos.*

Lia, Simili pariter significatu, in Charta Jo. *de Lacy*, Constabularii Cestriæ apud Spelmannum: *Confirmavi Deo & S. Joanni Hospitalis Hierosol....22. acras terra in villa de Altancotes, infra Lias divisas, scilicet de orientali latere de stanwood usque ad semitam, qua &c.* Hinc *Laier les bois*, in Consuet. Aurelian. c. 1. art. 82. est silvam per *vias* dividere: *Laie* in aliis pais silvæ viis suis definita. unde *S. Germain en Laie*, id est, in ipsis silvis situm suburbanum, non vero à *Letis* populis, uti opinatur Jacobus Gothofredus ad l. 12. Cod. Th. de Veteranis, Vide Consuetud. Lodunensem c. 13. ort. 3. At *Laiam* pro cæduo usurpare videtur Charta fundationis Collegii Canonicor. in Ecclesia Parochiali Escoiarum diœcesis Rotomag. in Ingerranno de Marigniaco mense Jan. ann. 1310. ex 47. Regesto Tabularii Regii n. 64. *Insuper de prædictis Canonicis videlicet cuilibet 11. quadrigatas bosci seu buchia pro ardenda, videlicet quamlibet quadrigatam ad 3. equos percipiendo anno quolibet in foresta de Basquevilla juxta boscum cæduum, sive Layam, qua fuit novissime mensurata.*

Laia, Ligna signata, seu arbores signatæ, in silvia, ad earum vias scilicet. Charta Adelæ Reginæ Fr. ann. 1205. in Tabul. Abb. Barbellensis n. 62. *Idem Milo gustavit ligna signata quæ vulgo dicuntur Laia, & quicquid nemoris continetur intra prædicta ligna & jam dicta fossata, &c.* Occurrit præterea in Charta 113.

¶ 4. LEDA, Femina servilis. Vide in *Litus*.

LEDDA, Mulcta vel tributum. Vide *Leudis*.

LEDGRAVIUS, vel Leidgravius, Comes, *Leda* præpositus, præfectus, ex *Led*, de qua supra, & *Greve*, præfectus. *Leidgrevii*, in Legibus Henr. I. c. 8.

¶ LEDIA, Mulcta vel tributum. Vide *Leudis*.

LEDIGH-MAN. Charta Ottonis *de Bentben* ann. 1253. apud Frederic. Sandium in Consuet. feudales Gelriæ tit. 1. c. 1. §. 12. *Et proinde effecti sumus ligius homo, quod Teutonice dicitur Ledighman, ejusdem Comitis Gelriensis contra quoslibet, &c.* Charta alia, ibid. n. 27. *Et ipsius domini nostri Comitis prædicti & suorum hæredum erimus homines legii dicti Ledighman.* Schiltero in Glossario Teutonico, *Leebig*, *Ledig*, est Vacuus, in Latinum, inquit, receptum *Ligius*; *Ledighman*, Homo *ligius*, qui uni soli homagio obligatus. Vide ejusdem Comment. in Jus feud. Alem. & infra *Ligius*.]

LEDO, Ledona. Gloss. Isidori: *Ledo, maris æstuatio.* Papias: *Ledona, æstus maris dicitur.* Alibi: *Euripus, est deductio maris, vel aquarum, quod fit secundum crementum, vel decrementum Lunæ: & majus, Malina; minus, Ledona vocatur.* Glossar. Saxon. Ælfrici: *Ledona*, Nep-flod, vel Ebba. Vocis postremæ notionem mox indicat idem Scriptor: *Accessus*, flod. *Recessus*, Ebbe. Sic fallitur Joannes de Janua, qui Ledoni adscribit quod Malinæ fuit: *Ledo, onis, fem. gen. i. maris exundatio, sicut Malina est ejusdem retractio, & dictus à lado, dis.* Beda de Natura rerum c. 28. *Æstus crescentes Malinas, decrescentes autem placuit appellare Ledónes.* Glaber Rudolfus l. 3. Hist. c. 3. *Cujus etiam maris* (Oceani) *excrementum Malinas, decrementum quoque Ledones nuncupant.* Simeon Dunelmensis de Gestis Regum Angl. an. 793. *Lindis dicitur flumen quod excurrit in mare, duorum pedum altitudinem habens, quando Ledon fuerit, id est, minor æstus, & videri potest; quando vero Malina fuerit, id est, major æstus maris, tunc nequit Lindis videri.* Eadem verba habet Roger. Hovedenus 1. part. p. 405. Willibaldus in Vita S. Bonifacii Archiep. Moguntini to. 2. Antiq. lect. Canis. *In loco ubi quondam pretiosus sancti Martyris effusus est sanguis, cum consilio populi Fresonum, structura cujusdam tumuli, propter immensas Ledonis & Malina irruptiones, qua diverso inter se ordino, maris æstu, Oceanique recursu, sed & aquarum diminutione, infusioneque commoventur, ab imo in excelsum usque construeretur, &c.* Vetus Scriptor in Appendice ad to. 3. S. August. in l. 1. de Mirabilib. sacræ Scripturæ c. 7. *Hæc namque quotidiana inundatio bis in die à tempore ad tempus per horas 24. semper peragitur, & per alternatas hebdomadas Ledonis & Malina vicissitudo comitatur. Sed Ledo sex horas inundationis & totidem recessus habet; Malina vero grandis per quinque horas ebullit, & per septem horas littorum dorsa retegit, &c.* Vita S. Condedi Monachi Fontanellensis c. 6. Hanc (Insulam Belcinnocam in Sequana) *unda marina tempore Malina ac Ledonis ter per revolutionem diei ac noctis undique ambiendo invisere non negligit: qua tanto sui vigoris impetu agitatur; ut ultra hanc Insulam ad orientalem plagam sexaginta millibus & amplius per lympham Sequanæ retrorsum incedens, usque ad locum qui dicitur Pistas, accedat, cum à mari usque ad hanc Insulam lymphaticum iter 30. fere millibus distinetur. Sicque hoc rheuma, quod de umbilico, sive charybde maris egreditur, bis in die fluctus absorbet, & rursum evomit, &c.* Martyrologium vetus à Furmerio laudatum in Orat. adversus Ubbonem Emmium: *Fresones in loco ubi Martyrum sanguis erat effusus, aggesta terra collem exaltarunt, propter Ledonis & Malina quotidianas eruptiones, eo maris æstu quotidiano prævenientes, ubi Ecclesiam extruxerunt.* Est igitur *Ledo*, seu *Ledona*, æstus maris languidior, qui per 4. pæne dies, tam ante, quam post secundam atque ultimam Lunæ quadraturam, mense unoquoque accedit, cum certis diebus languidius & minore aquarum cumulo terræ oras adlambit, *Malina* contrarius, quæ fit cum effusius & majori æstuum quantitate in littus proruit & effunditur. Ubi enim Lunam potentiorem credimus in conjunctione & oppositione Solis, debilem in aspectu ejus sextili & trino: ita æstus pariter fieri turgentiores vel depressiores, motum & affectum Lunæ cum Sole exactius prosequentes. Idem Beda: *Æstus Oceani Lunam sequitur, tanquam ejus aspiratione retrorsum trahitur, ejusque impulsu cessante refunditur: quod quotidie bis adfluere & remeare, unius semper hora & dodrante & semuncia transmissa, videtur: ejusque omnes cursus in Ledones & Malinas, id est, in minores æstus dividuntur & majores. Sed Ledon à quinta & vicesima Luna incohans, quot horis occurrit, tot & recurrit. Malina autem à 13. & 28. incipiens, citior in accessu, sed tardior in recessu, 7 diebus & 15. horis perseverat. In medio sui semper Lunam primam & decimam quintam ostendens, & per æquinoctia vel solstitia solito validius exæstuans: per octonos autem annos, ad principia motus, & paria incrementa, certissimo Luna revocantur ambitu: illa semper Aquilonia tenente minores, quam cum in Austro, digressa propiore nisu vim suam exercet, æstus adfluere naturali satis cogit.* De his agit pluribus idem Scriptor c. 27. Cui adjungenda quæ Procopius l. 1. de Bello Gothico c. 1. extremo, Mela l. 3. c. 1. Vegetius l. 5. c. 12. Plin. Will. Brito l. 8. Philipp. p. 184. & alii tradunt de causis reciproci æstus ad Lunæ affectus crescentis aut decrescentis.

Ledonum meminit etiam Ermentarius lib. 5. de Vita & translat. Sanct. Philiberti cap. 1. *Quia ipsa Insula Ledonibus maxime impedientibus non semper accessibilis esse potest nostratibus: cum Normannis cunctis*

sem-

temporibus quibus mare tranquillatur, inaccessibilis esse minime dignoscatur. Ingulphus p. 902. *Mane exorta maxima tempestas, similiter & Ledone in naviculam irruente, &c.* Et Willelmus Malmesburg. l. 2. de Gestis Reg. c. 10. *Eodem anno (979.) fluctus marinus, quem Græci Euripum, nos Ledonem vocamus, mirum in modum excrevit, quantum nulla hominum memoria potest attingere, ita ut villas ultra milliaria submergeret, & habitatores interemptos necaret.* Sed hisce locis *Ledo* pro *Malina* perperam usurpatur. Vita S. Theodulphi Abbat. n. 2. *Sed & in vita eorum & in morte stupenda fiunt miracula: quorum alia Malinas æquiparant immensitate, Ledones alia numerositate.* Vita S. Hermelandi: *Omnes cursus maris in Ledones & Malinas, id est minores & majores æstus dividi.*

De vocis *Ledo*, vel *Leduna* etymo variæ sunt Scriptorum sententiæ. Bridefertus Ramaliensis vetus Bedæ Interpres *Malinam à majore Luna, Ledonam* quasi *læsam undam*, dictam putavit. Alii *Ledunas*, quasi *lætas Lunas*, dici volunt, quia cum mare subsidet, temperatius est, & placidius. Unde Vegesius l. 5. cap. 11. de Luna: *Lætus orbis ac lucidus serenitatem navigiis repromittit.* Contra vero *Malinam*, quasi *malam* vel *malignam Lunam*, quia cum mare intumescit, ventis magis obnoxium sit. Josephus Scaliger l. 2. de Emendat. temp. p. 170. & Spelman. *Ledunam* à Saxonico *Leid*, quod est *Lenis*, deducunt, quod Leduna tempore mare *lenius* appareat: idque eliciunt ex Beda l. de Rat. temp. c. 15. qui ait veteribus Anglis *Lidam*, vocari menses Junium & Julium, quod sint *blandi & navigabiles*, & *in utroque mense & blanda sit serenitas aurarum, & navigari soleant æquora.* Olaus Wormius in Fastis Danicis l. 1. c. 11 *Ledunam & Malinam* voces esse adstruit Danicas seu Runicas, Malinam nempe à *Magle*, id est, *magnus*, dictam, quasi *malignam*: quia Oceani intumescentis æstus majori copia aquas in littus effundit: Ledunam vero à *Lidea*, id est, parvus, eo quod decrescente æstu parvum ac minus reddatur mare, quam antea erat: proindeque Bedam hæc nomina secum ex Cumbria in Angliam detulisse. Neque ab hac sententia procul abstet Josephus Scaliger loco citato, scribens, Danos & Saxones *τοὺς μεγίστους* majores, *Malinas*; minores autem, *Ledunas*, vel *Lidunas* vocasse: tametsi hæc nomina tribuisse Malinis ac Ledunis quæ fiebant in pleniluniis amborum æquinoxiorum scribat. At longe Bedam isthæc antea esse vocabula constat, cum Marcellus Empiricus, qui in Gallia Theodosio seniore imperante vixit, utriusque ita meminerit, ut non tam æstui maris, quam Lunæ ipsi tribuisse videatur. *Lidunam* enim *Lunam veterem*, seu decrescentem, vocat. Sic quippe c. 16. *Herba quæ Gallice Calliomarcus, Latine equi ungula vocatur, collecta Luna vetere Liduna die Jovis, &c.* Et c. 25. *Colligitur die Jovis Luna vetere Liduna ante prandium, &c.* Eodem cap. *Conficitur vetere Luna & Liduna à mense Martio, &c.* Lidunæ autem alio loco *Melinam* opponit: *Conficitur 12. Kal. Julias non interest quo die, vel Luna, vel Malina, dummodo supradictus dies observetur.* Ubi nescio an non conjiciendum sit potius voces esse veterum Gallorum, quas ii Lunæ decrescenti ac pleoæ tribuerint; ita ut postea ad ipsos maris æstus decrescentes & crescentes secundum Lunæ ipsius affectus transtulerint.

Prædictis addo quæ habet Cleiracus de vocabulis rei navalis: *Au renouveau & au plain de la Lune, les eaux de la mer marinent & montent au plus haut, & lors c'est Chef d'eau*, Malina, id est, major æstus. *A suite & trois jours apres le renouveau, ou le plain à chasque retour de maree, les eaux decroissent, & n'avancent si avant, & ce depuis le troisieme jour de la Lune nouvelle, jusques au premier quartier, & depuis le troisieme jour du plain jusques au dernier quartier, & pendant cette langueur ou decroissement, sont eaux mortes*, Ledon, minor æstus. *De sorte qu'à ce premier quartier, & jusqu'au dixieme jour de la Lune, c'est Basses eaux. L'onzieme jour qui est apres le premier quartier, les marees commencent à surmonter la maree suivante plus que la precedente, & lors sont eaux vives. Ce qui procede jusques au plain & trois jours apres que derechef, c'est Chef d'eau, continuant de la mesme revolution d'eaux mortes, jusqu'au dernier quartier, & de là viennent eaux vives jusques au renouveau.* Cæterum exstat in Bibl. Regia Cod. 1121. Tractatus *de Malina & Leduna.*

LEDORIA, Convitium, ex Gr. *λοιδορία*. Joan. Sarisb. Epist. 212. *Quid autem scripsis, ut Ledorias & scommata, id est, patentes morsus & figuratos caveam.*

LEDTCHET. Charta Henrici Abbatis Fiscanensis in Tabular. Fisc. f. 34. *Hominibus nostris de Ria & eorum heredibus in perpetuum relaxavimus Ledtchet, Childwitefeld, & vendenda domus consuetudinem, &c.*

¶ LEDUNA. Vide supra in *Ledo, Ledona.*

¶ LEDUS, Servus ascripticius. Vide *Litus.*

¶ LEES, Pascuum, à Saxonico Læspe: quod idem significat. Antiquit. Ambrosden. ad ann. 1325. *Dimidia acra in Lese-mor side juxta terram domini de Bigenbull.* Ead notione *Les* ibidem legitur pag. 624. Commune pascuum exponit Kennetius in Glossario; unde, inquit, pleraque Cantii ericeta, quæ communia sunt *Leeses* appellantur.

1. LEGA, Locus. Lelando, *Hurstlega, Locus silvestris*, hyrst enim Saxonibus est silva.

2. LEGA, Gradus, bonitasque metallorum Gall. *Aloy, Alay*, in Articulis super Cartas editis an. 28. Edw. I. c. 10. Decreta Alberti Regis Hungar. *Cudantur oboli in eadem Lega, qua ipsi majores denarii cuduntur.* V. *Leu.*

¶ 3. LEGA, pro *Leuca*, Gall. *Lieue*. *Piscatio per Legas tres*, in Tabulario S. Vitoni Virdun.

¶ 4. LEGA, vox Ital. Gall. *Ligue*, Fœdus, societas. Chron. Dominici Gravinæ apud Murator. to. 12. col. 570. *Dux idem Ligam maximam fecerat cum Comitibus & Magistratibus regni.* Recurrit ibid. *Qui Legam & amicitiam cum prædicto Rege inire voluerint*, apud Lobinell. to. 2. Hist. Britan. col. 441.

LEGALIS, in Jure Anglicano, dicitur, qui stare juri idoneus est, cui opponitur *Exlex*, utlagatus. Papias: *Legalis, sectus, talis qualem lex præcipit.* Brito in Vocab. *Legalis qui legem servat & fidem.* Nostris, *Leal*, pro *fidelis*. Leges Edwardi Confess. cap. 19. *Expurgent se judicio Dei, quas si clementia Dei & innocentia sua salvaverit, remaneant Legales cum dotibus suis & maritagiis.* Leges Henrici I. Regis Angl. cap. 45. *Si quis diligatus* (exlex) *Legalem hominem accuset, funestam dicimus vocem ejus.* Tabular. Vindocinense Ch. 242. *Hugo filius Odonis Dublelli, honorem Montis Dublellis obtinuit à Comite Gaufredo cogn. Martello, rogatu Hugonis patrui, de quo revestitus fuit in Curia Baronum, Militum, Legaliumque virorum.* Ibidem Ch. 411. *Ad quos missi sunt quatuor Legales homines qui de prædictis alodiis auctoramentum audierunt ex ore ipsorum.* S. Bernardi Epist. 121. *Neque enim & perjurus esse, & Legalis simul manere poteris.* Matth. Paris an. 1244. *Affirmantibus quod Legalis factus fuerat precibus & muneribus fratris sui Andreæ versus Regem, &c.* Idem ann. 1249. *Qui Legales & boni viri reputabantur.* Historia fundationis Prioratus Dunstaplensis in agro Bedfordiensi: *Locus autem ille .... extitit undique nemorosus & latronibus sic repletus, ut vix posset ibi Legalis pertransire, quin per eosdem necaretur.* [Litteræ Willelmi Rotomag. & Suffraganeorum ad Philippum IV. Franc. Regem, to. 6. Spicil. Acher. pag. 483. *Eligent bona fide Presbyteros & Milites fideliores & Legaliores, quos po-*

serunt invenire. Firmicus l. 5. c. 7. *Docti, sapientes, Legales & qui aptimo legum ac judiciorum discursu omnia pertractant*.] Occurrit non semel in legibus Scotorum, & alibi passim.

¶ LEGALES ANTIQUI HOMINES, Ætate, fide & probitate laudabiles, quorum auctoritas plurimum valet. Charta ann. 1181. apud Lobinell. to 2. Hist. Britan. col. 134. *Sex Legales antiqui homines, jurati dixerunt, &c.* Charta an. 12. Henrici IV. Reg. Angl. apud *Madox* Formul. Anglic. p. 15. *Noveritis nos inquisisse tam per quamplurimos cartas, quam per examinationem antiquarum proborum & Legalium hominum, &c.*

¶ LEGALIS, Legitimus, juxta leges. *Legale concambium* seu *concambium*; legitima permutatio, in Chartul. S. Sulpitii Bituric. fol. 14. *Legalis bares, Legalis uxor*, in Charta an. 1034. ex Archivo S. Victoris Massil. *Legalis moneta*, Proba, leg. consentanea, in Charta ann. 1345. apud *Madox* Formul. Anglic. p. 32. *Legalis potestas*, Legitima, in Litteris an. 1469. apud Ludewig. to. 6. pa. 77. *Legalis ratio*, in Schedis Præsidis *de Mazangues*, *Legalis vestitura*, Legitima missio in possessionem, in Charta an. 1096. apud D. Calmet. to. 1. Histor. Lotharing. col. 503.

LEGALIS FILIUS, Legitimus, in Tabulario Prioratus Paredi f. 57. *Si Filium Legalem non habuerit*.

¶ LEGALES MILITES. Vide in *Miles*.

LEGALIS PLAGA, *Plaie Lejau*, in Consuet. S. Severi tit. 18. art. 1. 2. Vide *Plaga*.

1. LEGALITAS, Probitas, ratione, cujus quis juri stare potest, idoneus est, ac legalis. Hugo Flaviniacensis in Chron. p. 257. *Legatis è diverso respondentibus ... accusatorum esse probare quod objecerint, si legitimi sunt, vel in causa simoniæ, ubi nulla requiritur Legalitas, eo quoque qui accusatus, Romanam Sedem appellante, &c.* Ordericus l. 11. *Legalitatis, & futuræ derogationis immemor*. Lex Friderici I. Imp. apud Conradum Usperg. *Universo jure, honore & Legalitate privatus habeatur, ita ut fereno testimonio, vel ad judicandum de cætera nequaquam sit admittendus*. Vide Waddingum an. 1347. nu. 7. & Mauritium Episc. Catanensem de Translatione S. Agathæ virg. n. 12.

LEGALITATEM SUAM REDIMERE, in Legibus Canuti Regis §. 34. dicitur Judex qui pravo judicio edito exlex, legalitatem redimit, seu idoneitatem, mulcta definita Regi exsoluta. Vide *Legem redimere*.

¶ 2. LEGALITAS, Fidelitas, fides, probitas. S. Bernardus Epist. 39. ad Theobald. Comitem Campaniæ an. 1127. *Non quidem pro ipsorum jure precor; in tantum quippe de vestra justitia & Legalitate confidens, ut nec bujus vestro in vestra curia placitantis de suo jure timendum esse existimem*. Votum Jacobi Regis Aragon. to. 3. Concil. Hispan. p. 496. *Promittimus in fide de nostra Legalitate, quod si Deus, &c.* Chartul. Cenoman. fol. 154. *Proinde Legalitatem suam in manu domini sui Gaufridi Lecani Brittonis secundum ordines suos loco Abbatis dedit, ut per hoc fiducialiter daret intelligi, se nobis hoc pactum semper legaliter servaturum*. Ordinatio Ludov. Reg. Siciliæ an. 1359. ex MS. D. *Brunet* f. 104. *Propter ipsorum constantiam Legalitatis & fidei merita*. Tabul. B. M. Piperacensis: *Quod nostræ Legalitati videbitur faciendum. Fidelis & maxima Legalitatis vir*, l. 1. Annal. Genuens. apud Murator. to. 6. col. 279. Adde to. 8. col. 272. *Juraverunt Legalitatem & obedientiam* in Chron. Ellensi apud eumdem Murator. tom. 15. col. 464. Codex Legum Normann. c. 13. apud Ludewig. to. 7. p. 177. *Ligantiam autem sive Legalitatem de omnibus hominibus totius provinciæ debet habere*; id est, *fidelitatem* ei debent omnes. Vide *Fidelitas*.

¶ 3. LEGALITAS, Gradus bonitasque monetæ. Charta Galteri Archiep. Senon. an. 1231. *Comes in civitate Autissiodorensi non poterat facere cudi monetam nisi ad pondus & Legalitatem 16. solidorum & 8. denariorum*. Vide *Lega* 2.

¶ 1. LEGALITER, Legitime, juxta leges, regulariter. *Legaliter provocare*, Senatori l. 4. Epist. 37. *Nunquam stat Legaliter sine appare*, in Chronico Farfensi, apud Murator. to. 2. p. 2. col. 152.

¶ 2. LEGALITER, Fideliter, Gall. *Lealement*. *Legaliter & fideliter*, in Charta an. 1311. apud Murator. to 10. col. 370. *Legaliter custodire*, in Charta an. 1355. apud Ludewig. to. 5. p. 423. Vide *Legalitas* 2.

¶ LEGALIUS, Placitum ann. 862. inter Instrum. novæ Hist. Occit. to. 1. col. 114. *Ego exinde scripturam emptionis habeo, exaclarem nomine Petrone, qui ipsas res in Legalius autorisare debet*. Id est juxta leges, ut ex similibus loquendi formulis conjecto.

¶ 1. LEGARE, pro *Ligare*. Leges Rotharis art. 377. to. 1. Muratorii part. 2. p. 47. *Si eum batiderit, aut Legaverit simili modo componat*. Habetur in MS. *Et si battitus fuerit, aut si Legatus, similiter componatur*.

¶ 2. LEGARE, Includere. *Lapidem pretiosum ... auro Legatum vel non Legatum*, in Litteris an. 1391. apud Rymer. to. 12. p. 463.

¶ LEGARIOL. Charta Philippi Fr. Regis an. 1215. apud Labbæum Miscell. p. 641. *Prædicti etiam homines ad firmandum castrum adducunt pallum & Legariol, & debent auxilium ad adducendum ramentum ad faciendum capitale ædificium domini de Nouan. curt rationabiliter, quando opus erit, & eorum submonitis*. Legendum *Le gariol* distinctis vocibus, ut *lo* articulus sit, & *Gariol* idem quod supra *Garrolium*, Repagulum, ut ibi conjectatum.

¶ LEGARIUM, Legumen. *Legarii sextarium*, in Charta an. 1070. ex magno Chartul. S. Victoris Massil. Varro de Re Rust. l. 1. *Serendum viciam, lentem, cicerculam, ervilam, cæteraque, quæ alii legumina, alii, ut Galli cant quidam, Legaria appellant*.

LEGATARIÆ CHARTÆ, quibus res ac prædia Monasteriis & aliis *legantur*, ac donantur. Fulcuinus de Gestis Abbatum Lobiensium c. 4. *Multa Ecclesiæ nostræ prædia collata sunt, quæ describerentur, si non in promptu essent donationes, & Chartæ Legatariæ*.

¶ LEGATARIÆ EDITIONES, Testamento mandatæ, apud Tertullianum de Spectaculis c. 6.

1. LEGATARIUS, Legatus, missus, πρεσβευτής; ita *Legatarium* reddit apud Theophanem auctor Miscellæ. Lex Ripuarior. tit. 65. §. 3. *Si quis Legatarium Regis vel ad Regem, seu in utilitatem Regis pergentem hospitio suscipere contempserit, &c.* Gesta Dagoberti Regis Fr. capit. 27. *Dirigens itaque Dagobertus Sicharium Legatarium ad Samonem, &c.* Fredegarius c. 45. *Hi duodecim Duces, singulique Legatarios destinant, pacem & patrocinium imperii petentes*. Occurrit passim. Vide Epist. 25. 26. 27. 30. 31. 32. 33. 34. 35. 36. 37. &c. quæ habentur to. 1. Hist. Franc. Flodoardum l. 1. Hist. Rem. c. 25. Aimoinum l. 3. Hist. Franc. c. 77. &c.

LEGATORIUS, Walafrido Strab. in Vita S. Galli Abbatis cap. 3.

2. LEGATARIUS, Exsecutor testamenti, in 1. Testamento Widradi Abbatis Flaviniacensis: *Perinluster vir Amalsinda quem in hac pagina testamenti nostri Legatarium instituo*. [Marculfus l. 2. formula 17. *Viros illos, quos in hac pagina testamenti nostri Legatarios instituimus*. Similia leguntur apud Lindenbrogium formula 72. & Baluz. formula 28. to 2. Capitul. col. 572.]

¶ LEGATARIA, Exsecutrix testamenti, apud Ludewig. to. 1. p. 278. *Nos Hardewigis ... ejusdem (Siffridi) testamentaria & Legataria, prout ab ipso in commissa recepimus, secundum bonam voluntatem ejus duximus mancipandum*.

¶ LEGATIA, LEGATIO. Vide in *Legatus*.

¶ LE-

¶ LEGATIO, Munus, donum, Gall. *Present*. Gesta Consulum Andegav. to. 10. Spicil. Acher. p. 414. *Venite ergo ad donationis confirmationem, ad benedictionem & ad nuptiarum celebrationem domini domnæque vestræ, & facite* Legationem *ei: quod & factum est*.

¶ LEGATIVUM, Legatorum viaticum. Ulpianus l. 2. Dig. de Legationibus: *His, qui non gratuitam legationem suscipiunt, Legativum ex forma restituatur*.

¶ LEGATOR, Legatus, missus. Litteræ Johannis XI. PP. in Hist. MS. Monasterii S. Cypriani Pictav. p. 219. *Frater noster Frotberius Episcopus missis Legatoribus suis ad nos, &c.* Charta an. 990. ex Archivo Montis S. Michaelis: *In probatione hujus cartulæ Mainardus Præpositus & Hervardus Decanus fuerunt Legatores hujus facti, apud Comitem missi à Mainardo Abbate*.

LEGATORIUM. Ugutio: *Pulpitum, analogium legium, lectrum, Legatorium, in quo publice legitur*.

¶ 1. LEGATORIUS, Missus. Vide *Legatarius* 1.

¶ 2. LEGATORIUS, Legatarius, cui aliquid testamento legatur & donatur, Gall. *Legataire*. Testamentum an. 1317. to. 2. Hist. Dalphin. p. 154. *Ad requisitionem dictorum Legatoriorum Jocerandi & Beatrisiæ prædictas clausulas institutionis & legatorum, prout in prædicto testamento jacent, in hanc formam publicam redegi*.

¶ LEGATRIX, Precatrix, quæ pro alio intercedit. Vita S. Agnetis de Monte-Politiano, to. 2. Aprilis p. 803. *Sed cum illa oraret & eamdem visionem Dominus vice quadam replicaret, nec dicta Legatrix hoc intelligeret, &c.*

¶ LEGATUM. Edictum Philippi Aug. Fr. Regis an. 1219. to. 1. Ordinat. Reg. p. 38. *Si mulier sine herede decesserit, parentes ipsius mulieris non participabunt cum marito suo, in his quæ ipsa & maritus suus simul acquisierunt, dum ipsa viveret, in mobilibus, nec in tenementis, imo quiete remanebunt marito ipsius mulieris, salvis rationabilibus Legatis ipsius mulieris. Parentibus vero mulieris accedet id quod secum attulit in matrimonium, salvo Legato suo, quod ipsa potuit facere per jus*. Cl. Editor de *Lauriere* Legatum hic interpretatur Res in usus pios testamento relictas, observatque id olim usu receptum fuisse, ut nemo, nisi prius expetito hæredum consensu, de rebus suis disponeret, quod & de bonis acquisitis intelligendum non raro volebant hæredes. Ubi vero invaluit consuetudo, ut sacrosancto Viatico, delictorum absolutione atque ecclesiastica sepultura privarentur ii, qui nullam bonorum suorum partem in Ecclesiarum pauperumve favorem distribuerent, usus etiam obtinuit, ut de bonis pro ratione facultatum suarum disponere cuique liberum esset, quod deinceps ad quintam usque partem rerum propriarum licitum fuit. Vide *Intestatio* & *Mortuarium*.

LEGATUS, Idem qui *Missus*, seu qui in provincias à Principe ad exercenda judicia mittebatur. Annales Franc. Tiliani ann. 799. *Legatos regios, qui tunc ad justitias faciendas apud eos commorabantur, comprehendunt*. Annales alii Francor. *Saxones occasione nacta, Legatos Regis qui ad eos ob justitias faciendas missi erant comprehensos interficiunt*. Eginhardus an. 814. *Ad justitias faciendas, & oppressiones popularium relevandas, Legatos in omnes regni sui fines misit*. Frotharius Tullensis Epist. 25. nomine *Hetti Archiepiscopi Trevirensis, necnon &* Legati *Ludovici serenissimi Imperatoris: Notum sit tibi, quia terribile imperium ad nos pervenit Domini Imperatoris, ut omnibus notum faceremus, qui in nostra legatione manere videntur, quatenus universi se præparent, &c.* Vide Adonem in Chron. an. 796. 815. Ratpertum de Casib. S. Galli c. 5. & Capit. 3. an. 812. c. 8.

LEGATUS, pro nuntio privati alicujus hominis. Occurrit in lib. Rames. sect. 265.

LEGATI à LATERE, seu Apostolici, à Romano Pontifice in provincias cum amplissimâ auctoritate delegati, quæ ejusmodi est, ut toto legationis tempore non secus ac Pontifex ipse, honorentur, & suprema in rebus Ecclesiasticis potestate gaudeant, & ad Apostolicam sedem factas appellationes ipsi judicent, ut est in cap. 1. extr. de officio Legati munus Amato Episcopo Oloronensi impertit: *Romana Ecclesia hanc consuetudinem habuit ab ipsis suæ fundationis primordiis, ut ad omnes partes quæ Christianæ religionis titulo prænotantur, suos Legatos mitteret, quatenus ea quæ gubernator & rector ejusdem Romanæ Ecclesiæ per suam præsentiam expedire non prævalet, vice sua Legatis concessis, monita salutis, ac morum honestatem per eos cunctis per orbem terrarum constitutis Ecclesiis nuntiaret, easque Apostolica doctrina in omnibus quæ sacræ Religioni conveniunt, diligenter instrueret*. Vide Ep. 1. & 26. Joannis VIII. PP. ex iis quas Sirmondus edidit, præterea Petrum Morinum l. 1. Exercitat. cap. 20. & Andream Saussaium in Libello apologetico c. 2. [Baluzium in Additionibus ad librum 5. Marcæ de Concordia Sacerdotii & Imperii,] & supra *Lateralis*.

Generatim porro à *Latere* missi ac delegati quivis Legati dicuntur, qui ex familia mittentis sunt. Possidius in Vita S. Augustini c. 13. *Propter quod perficiendum etiam à suo Latere .. ad Africam judicem miserat*. Concilium Sardic. cap. 5. [illegible] Gregorius M. l. 2. *A quo cum veneritis, quem à Latere nostro transmisimus eas possis accipere*. Monachus Sangall. l. 2. c. 9. *Tunc ex Latere Cæsaris directi sunt, qui eos honorifice introducerent*. Epistola Bonifacii PP. I. in Synodo Rom. sub Bonifacio II. edita ab Holstenio: *Quas* (litteras) *à nobis per Severum Apostolicæ Sedis Notarium .. e nostro Latere destinatum videatis esse directas*. Concilium Carthag. VI. c. 3. *Deprecatione sua moverit Episcopum Romanum, ut è Latere suo Presbyterum mittat*. [Episcopi Africani in Epistola ad Cælestinum PP. n. 4. *Nam ut aliqui tanquam à tuæ Sanctitatis Latere mittantur, in nulla invenimus Patrum synodo constitutum*. Ignorabant canonem 5 Sardicensem, quem Romani Pontifices Synodo Nicenæ, ubi frustra quærebatur ab Afris, falso tribuebant.] Concilium Dusiacense I. p 5. *Vel si decreveritis mittere à Latere vestro habeatis auctoritatem vestram, qui cum Episcopis judicent, &c.* Victor III. PP. l. 1. Dial. *Optimos ex Latere suo viros Capuam mittere placuit Pandulpho Principe*. Silvester Girald. in Præfat. ad Topogr. Hiberniæ ad Regem Angliæ: *Placuit Excellentiæ vestræ ... me cum dilecto filio vestro Joanne in Hiberniam à Latere vestro transmittere*. Vide Juretum ad Epistolam Ivonis 36.

Legati Apostolici à Latere munus Regibus etiam indultum à summis Pontificibus legimus. Scribit enim Hovedenus an. 1164. Henrico II. Regi summum Pontificem concessisse; ut *Legatus esset totius Angliæ*: quod ille munus certis de causis abnuit.

LEGATI NATI, Archiepiscopi vel Episcopi, qui jure Legatorum Apostolicæ Sedis in suis diœcesibus ac provinciis gaudent. Bulla Urbani PP. an. 1378. de Cantuariensi Archiepiscopo: *In suis civitate & diœcesi ac provincia Cantuarien, in quibus Apostolicæ Sedis Legatus natus existit, &c.* Eoque jure à potestate & ditione Legatorum ab Apostolica Sede in Angliam delegatorum immunes erant, ut est apud Gervasium Dorobernensem in Actis Pontificum Cantuar. in Willel. p. 1663.

LEGATUS IMPERII, Qui alias *Vicarius*. Exstat Ottonis Imp. Diploma ann. 1209. apud Corium in Histor. Mediol. p. 2. quo Wulphgero Patriarchæ Aquilejensi legationem totius Italiæ committit, ubi hæc habentur: *Volentes quod ipse vice & loco nostro & Imperii Legati, & quidquid ipse ibi de honore nostro & Imperii tractaverit, nos per omnia firmum habituri*.

LEGATIA, Districtus Legati, intra quem jurisdictionem suam exercet, apud Math. Paris ann. 1217. & Bromptonum an. 1214.

LEGATIO, Munus & officium Legati. Chron. Reicherspergens. an. 936. *Agapitus PP. dedit Pallium & Legationem cum privilegio Gerabardo Episcopo Lauriacensi.* Ann. 971. *Hic Benedictus PP. dedit Pilgrimo Lauriacensi Archiepiscopo Pallium, & commisit Legationem cum privilegio.* Alexander PP. successor Evaristi, ad Episcopos: *Si quis autem Legationem vestram impedit, non unius, sed multorum profectum avertit.* [Suppolititia est hæc Alexandri Epistola.] Vide Capitul. 5. an. 819. c. 1. Concilium Triburiense an. 895. c. 9. &c.

¶ LEGATIO LIBERA, Cum Legatus omnimoda auctoritate ejus à quo mittitur, gaudet, in Cod. African. cap. 93. 94.

LEGATIO, Provincia ubi Missi dominici legatio obitur, quæ & *Missaticum* dicitur in Capit. 3. ann. 812. c. 7. Capit. an. 818 c. 3. 4. &c. Charta Will. Siciliæ Reg. an. 1156. apud Baron. *In Apulia & Calabria, & partibus illis quæ Apuliæ sunt affines, Romana Ecclesia libere Legationes habebis. Illi tamen qui ad hoc à Romana Ecclesia fuerint delegati possessiones Ecclesiæ non devastent.*

LEGATIO, Epistola formata. Concilium Rotomagense ann. 1050. c. 9. *Ut Episcopus alterius diœcesis Clericum, nisi sub Legatione, aut probabilibus signis ordinare præsumat.*

LEGENDA, LEGENDARIUS, Liber acta Sanctorum per anni totius circulum digesta continens, sic dictus, quia certis diebus *legenda* in Ecclesia & in sacris synaxibus designabantur à moderatore Chori: unde à Græcis συνάξαρια appellantur. Beletus cap. 60. & ex eo Durandus l. 6. Rat. c. 1. n. 29. *Legendarius vocatur liber ille, ubi agitur de vita & obitu Confessorum, qui legitur in eorum festis, Martyrum autem in Passionariis. Legenda*, Joanni Villaneo l. 5 c. 16. Braulio Cæsaraugustanus in Vita S. Æmiliani in Epistola ad Frominianum: *Libellum de ejus Sancti vita conscripsi, ut possit in Missæ ejus celebritate quantocius Legi.* Joannes Neapolitanæ Ecclesiæ Cimeliarcha in præfat. ad Vitam S. Joannis Episcopi Neapolitani: *Et cum vita ejus, & qualiter fuerit ad Episcopum assumptus & in eo laudabiliter conversatus, in Chronica haberetur antiqua: nec tamen Legenda, quæ ad honorem ejus in festivitate sua legeretur, scripta aliquatenus appareret, &c.* Utuntur Philippus Eystetensis in Vita S. Wilibaldi c. 20. 28. Rainerus contra Waldenses c. 5. & alii.

¶ LEGERE, Docere, profiteri, Gall. *Enseigner, Professer.* Beda in Epistola ad Egbertum: *Memini me hesterno dixisse anno, cum tecum aliquot diebus legendi gratia in monasterio tuo demorarer, &c.* Bulla Gregorii X. PP. an. 1272. pro Cisterciensibus Collegii S. Bernardi apud Lobinell. to. 3. Histor. Paris. p. 165. *In prædicando publice, si fuerint requisiti, & Legendo ordinarie in Theologia ... omnimoda utamini libertate.* Litteræ Humberti I. Dalphin. ann. 1345. to. 2. Hist. Dalphin. p. 520. col. 2. *Item, in Consilio nostro Gratianopoli residentes esse volumus Consiliarios infra scriptos, videlicet D. Guillelmum de Manso Legum Doctorem Cancellarium dicti Consilii, Legentemque in studio, &c.* Jacobus Gelu Archiep. Turon. in Vita sua, to. 3. Anecd. Marten. col. 1947. *Martii 29. ann. Dom. 1402. incœpi Legere ordinarium Parisius in facultate Decretorum.* Vide supra *Lector* 3.

LEGERGILDUM, Mulcta irrogata ei qui fugitivum servum excipit, & cubile, quod Saxones Legerbedd vocant, præbet. Leges Henrici I. cap. 11. *Si quis Dei fugitivum habeat injuste, reddat ei ad rectum, & persolvat ei cujus erit, & Regi emendet secundum Legergildum.* Somnerus perperam scriptum putat, pro *Weregildum*.

LEGERWITA. Vide *Lairwita*.

LEGESPEND, apud Manwodum & Cowellum, pro *Lespegend*. Vide in hac voce.

¶ LEGEUS, pro *Ligius*, de quo infra, apud Rymerum to. 8. p. 236.

¶ LEGI HOMINES, pro *Legis homines*, hoc est, Legis Judaicæ sectatores, perperam legitur, tom. 4. Anecd. Marten. col. 1142. ut satis patet ex dictis in voce *Cagoti*.

1. LEGIA, *Parva navis*, Joan. de Janua, nostris *Alege*. In Gl. Lat. Gall. *Legia*: *Nef, ou le gras de l'oreille.* At posterior significatio voci, *Legula*, convenit. Ebrardus in Græcismo c. 10.

Ossis cartilago: sed Legia dicitur auris,
Cartilago tamen amborum dicitur esse.

Aurium Legulas dixit vetus Scriptor. [Adde Sidonium L. 1. Epist. 2.]

2. LEGIA, apud Gosselinum in Vita S. Werburgæ n. 12. idem est quod *Leuca*.

¶ LEGIAMENTUM, LEGIATIO. Vide *Ligius*.

¶ LEGIBILE, ἀναγνωστόν, in Gloss. Lat. Græcis.

¶ LEGIBILIS DIES, Quo habentur scholæ. Rob. *Goulet* in Compendio jurium & consuetud. Universitatis Paris. fol. 4. v. *Electio autem Rectoris fit quater in anno in dicta Ecclesia S. Juliani, scilicet ultima die Legibili ante festum Nativitatis Domini. Alia electio fit ultima die Legibili, &c.* Pluries occurrit ibi, ut & apud Lobinellum to. 3. Hist. Paris. in Glossario. Vide *Legere*.

¶ LEGIBILITER, Ita ut legi possit. *Scheda Legibiliter descripta*, in Actis SS. Junii to. 1. p. 266.

¶ LEGICREPA, Rabula, qui crepat leges. Varro Atacinus apud Fulgentium:

Legicrepæ tundunt, latrant fora, classica turbant.

Supplem. Antiquarii: *Legiscrepo* .... , *Legisperitus.* Hinc emendandus Papias editus, qui legit *Legiprecar, Legisconsultor*; & MS. ubi, *Legiprecar*.

LEGIDES. Pactum MS. inter Clericos Ecclesiæ Lugdunensis, & Guigonem Comitem Forensem an. 1167. *Legides fors & feriarum communes, & clamores atque banni communes, exceptis Clericis & familiis eorum domesticis.* Forte pro *Leidæ*, seu præstationes. V. in *Leudes*.

LEGIFERI PROVINCIARUM, apud Suecos, non semel occurrunt in Erici Upsalensis Histor. Suecor. lib. 3. p. 57. 74. 79. 80. 96. 99. 111. 119. Horum districtus LEGIFERATUS dicitur l. 2. p. 44. &c. *Non advertens patriæ consuetudinem, & privilegia regionis, quibus cavetur ne Rex sine comitiva antiquitus designata, Legiferatum aliquem Regni intrare præsumeret. Sic enim laudabilis Regni decrevit antiquitas, ut unusquisque Regni districtus Regem per suos limites propriis viris & armis salvum perducat, & juxta positis deducendum assignet.*

LEGILE, Analogium. Vide Ceremoniale Episcop. l. 1. c. 11. ubi *instar Legilis* esse dicitur Presbyter qui Episcopo sacra facienti de libro ministrat.

¶ LEGILOQUUS LIBER appellantur Capitularia in versibus Ansegisi collectioni præscriptis in antiquis Codicibus:

Legiloquum quisquis librum recitaverit istum
Principibus nostris, dic, Miserere Deus.

¶ LEGIMEN, Electio. Vita S. Materniani, to. 3. Aprilis p. 759. *Cœperunt pro digni Pastoris Legimine diutinam studiosissimamque vigiliis & obsecrationibus habere concertationem.*

¶ LEGIORECAR, LEGIPRECAR. Vide *Legicrepa*.

¶ LEGIRUPA, *Qui legem rupit*, Martinio: recte Carmen de Laudibus Berengarii Aug. apud Muratorium to. 2. p. 399. col. 1.

Vix proprios tetigit fines Rex ille verendus:
Legirupis ea Wido subis rediviva resumit.

¶ LEGIRUPIO, Eadem notione, *παράνομος*, apud laudatum Martinium in Lexico.

¶ LEGISCREPA. Vide *Legicrepa*.

LEGISFALCK. Throwczius 5. part. Chr. Hungar. c. 5. *Ibidem in montibus hujus deserti griphones nidificare, & aves Legisfalck, quæ vulgo Kerechet vocantur, pullos generare posuerunt.* Forte intelligit eam falconum, seu accipitrum speciem, quam *cercerellas* nostri vocant.

LEGISTA, *Qui docet leges, vel qui vocat legibus*, Ugutioni [& Johanni de Janua; *Legistres*, in Glossis Sangerm.] Anonymi liber Revelationum c. 21. *Iste autem suo tempore inter eos, quos Legistas & Decretistas vocant, peritissimus habebatur.* Tidericus Langenius in Saxonia:

Illic doctores Decretorum meliores,
Sunt ibi Legistæ multi, pariterque Sophistæ.

Jo. Fortescutus de Legibus Angl. c. 8. *Denominari Legista mereberis, si legum principia & causas usque ad elementa, discipuli more, indagaveris.* [Lambertus Prior S. Vedasti Atrebat. de Divinis Officiis:

Allegat Legista potens sermone potenti,
Postulat Orator, utpote Sermo Dei.

Occurrit passim. *Advocatus Legista*, in Constitutionibus an. 1251. in Appendice Marcæ Hispan. col. 1439.] Martialis Parisiensis in Arestia amoris.

Apres y avoit les Deesses,
En moult grand triomphe & honneur,
Toutes Legistes & Clergesses,
Qui sçavoient le Decret par cœur.

LEGISTERIUM, Jus, Juris & Legum scientia. Ericus Upsalensis lib. 6. Hist. Suecicæ: *Habebat autem Rex Carolus Præfectos nequissimos ... qui sub specie justitiæ conservandæ, & injustitiæ puniendæ, erant in Legisterio doctissimi. In tantum autem Legisterium pertractabant, ut vix inveniretur in Regno unus rusticus, qui non esset a præfecto suo in pecunia & rebus aliis tallisatus.* Supra eod. lib. p. 195. *Consedentibus igitur cunctis, qui vocem in electione Regis habere putabantur, non tantum secundum formam Legisterii, datis scrutatoribus, duobus scilicet Episcopis, & duobus Militibus, tres electi fuerunt.*

¶ LEGITIMA, nude, Pars hæreditatis Legibus constituta, Gall. *La legitime*. Charta an. 1273. tom. 1. Hist. Dalph. p. 198. *Ita quod* (Anna filia Dalphini Guigonis) *non possit aliquid plus in prædictis bonis & hæreditate & terra dicti Domini, ratione fraresciæ vel Legitimæ, vel supplementi Legitimæ.* Alium locum vide in *Advenimentum*.

¶ LEGITIMÆ, f. Appendices, Gall. *Dependances*. Traditio Liodrici *de Mekersas* pro monasterio Sithiensi: *Dono igitur, donatumque in perpetuum esse volo legaliter per festucam & andelaginem, rem proprietatis meæ nuncupante Mekersas... una cum ipsorum locorum pervius, Legitimis & wadriscapis.*

¶ LEGITIMARE, Legitimo connubio prognati jus spurio tribuere, Gall. *Legitimer*, Hisp. *Legitimar*. Jacobus Aragoniæ Rex in Concilio Turiasonensi ann. 1229. *Si Legitimatione indigere aliquatenus videatur* (Alfonsus ex matrimonio dubio prognatus,) *nos auctoritate & potestate regia Legitimamus ad omnia, ad quæ Legitimo is potest auctoritate regia, & hæredem & successorem regni nostri constituimus & declaramus.* Rursum occurrit in Charta an. 1416. apud Baluz. to. 2. Hist. Arvern. p. 359. & alibi.

¶ LEGITIMARE PONDERA ET MENSURAS, Ea cum aliis authenticis collata comprobare & legitima declarare. Statuta Arelat. MSS. art. 74. *Commune habeat pondera, quæ erunt in Arelate, & a libra inferius, cum quibus Legitimentur omnia pondera.* Et art. 99. *Commune habeat mensuram cupream, qua Legitimentur barralia.*

LEGITIMATIO, *per subsequens matrimonium* inducta primitus fuit ex lege a Constantino M. lata, quam restituit Zeno l. Divi Cod. de Natur. lib. ac deinde Justinianus Nov. 12. 84. 117. &c. receptaque in jure Pontificio., ex rescripto Alexandri III. PP. in Append ad Concilium Lateran. an. 1181. p. 33. c. 1. & cap. 6. extr. Qui filii sint legitimi. Ab Anglis tamen non admissa, nisi quantum ad gradus Ecclesiasticos: quoad vero successionem in bona paterna, omnino repudiata, Statuto præsertim Mertonensi ann. 1235. c. 9. 20. quod etiam observatum a Bractono l. 2. ca. 29. §. 4. Fortescuto de Laudibus Legum Angliæ c. 39. auctore Fleta l. 1. c. 15. §. 3. & lib. 6. c. 39. §. 34. & Seldeno ad Fletam c. 9. Vide *Pallium*.

¶ LEGITIMITAS, Ortus, nascentia ex legitimo thoro. Statuta Eccl. Aurelian art. 59. apud Marten. to. 7 Ampliss. Collect. col. 1279. *Inquirat Sacerdos ... de Legitimitate sponsi & sponsæ.* Alibi est actio qua nothus declaratur legitimus. Vide to. 3. Concil. Hispan. p. 392. col. 1.

LEGITIMUS, ex Lege idoneus ad aliquid agendum. Lex Longob. l. 2. tit. 29. §. 1. *Hoc prospeximus ut intra 10. annos non sit Legitimus homo ad res suas alienandas, &c.* [Charta an. 1277. ex Chartul. S. Vandregisilli tom. 1 p. 306. *Vendidi ... pro 64. sol. Tur. quos a prædictis Religiosis viris Legitimis præ manibus recepi.* Suspicor legendum esse, *Quos a prædictis Religiosis viris Legitimos ... recepi.*] Vide *Legalis*.

LEGIUM, seu LEGIVUM, in Gloss. Lat Gall. *Pulpitre, Letrin à mettre livre sus.* Ugutio: *A lego, lectrum & Legium, pulpitum.* Leo Ostiensis lib. 3 Chr. Cas. c. 31 (al. 33.) *Legivum quoque perpulcrum & eminens in eo constituit.* Cap. seq. *Legivum quoque pulcherrimum auro atque coloribus pictorum ingenio decoratum ibidem extrui jussit.* Λογεῖα & Logea Græci vocabant ejusmodi pulpita, non ea duntaxat in quibus recitabantur comœdiæ, ut auctor est Vitruvius l. 5. c. 8. sed & Tribunalium juridicorum & Ecclesiarum. Hesychius: [illegible] Sed hic pro [illegible], quod nihili est, videtur legendum [illegible], *solum, pavimentum*, editius scilicet.

LEGIUS. Vide *Ligius*.

¶ LEGNAGIUM, ut infra *Lignagium*, Jus exscindendi lignum in silvia, vel Præstatio pro hujusmodi jure, *Legnagium & carbonagium*, in Regesto Philippi Aug f. 87. e Chartophylacio Regio.

¶ LEGNEIRARE, LEIGNERARE, ut infra *Lignare*, Lignum in silvis exscindere. Sententia arbitralis inter Dominos & Communitatem Calliani an 1497. *In antiquissima & vera possessione pastorgandi, eyssartandi, Legnerandi, fustetandi, glandejandi, &c.* Infra legitur: *Legneirandi*.

¶ LEGUA, Hisp. *Leuca*, Gall. *Lieue*. Concil. Dertusanum an. 1429. *Cum itaque locus S. Matthæi non distaret a castro Paniscolensi per tres Leguas.* Codex MS. Irminonis Abb. Sangerm. fol. 25. v. col. 1. *Silva quæ habet in totum Leguam 1. & dimid. ubi possunt saginari porci cc.* Recurrit fol. 116. col. 1. Vide *Leua* & *Leuca*.

LEGULA. Ælfricus: *Legula, vel Coclea, vel Code, Mete lacca.* Ubi Somnerus: *Legendum forte, loculus, vel locellus, Metesacca, vel Codde.* Sed hic *Legula* est pro *Ligula*, quæ est mensura Medicis & aliis nota, de qua Marcellus Empiricus p. 47. 122. Glossæ vett. *κοχλιάριον, cochlearium, Legula, [illegible], Legula.* [Vide alia notione in *Legia*.]

LEGUMENARIUS, [illegible], in Gl. Gr. Lat.

[Alii

[Alii præferunt *Leguminarius*, Qui vendit legumina.]

LEHEN. Charta Rudolfi Imp. an. 1277. in Metropoli Salisburg. to. 1 p. 390. *Idem in villa Hollern sex mansos & dimidium mansum, qui Lehen vulgariter nominatur, 14. libras solventes, quas idem dominus noster nunc habuit liberas & solutos, &c.*

LEHENRECHT, Jus feudale: vox Germanica ex *Lehen*, feudum, & *Recht*, jus, rectum. Gesta Marcwardi Abbatis Fuldensis: *Abbatis totius utilitas in Laicorum manu posita fuit, & si aliquis eis contradicere vellet Abbatum, ac judiciali lege placitum facient, justitiam ab eis exquirere cœpisset, ingeniosa & callida argumentatione juris sui, Lehenrecht nominant, auguis more de manibus elapsi, per anfractus sermonum sine suo discrimine effugiebant*, [Diploma Frederici II. Imper. an. 1219. apud Tolnerum in Probat. Hist. Palat. pag. 68. *Item nullus dominus aliquem Nurembergensem compellere debeat ad jus, quod appellatur Lehen recht*,]

LEIA. Videsis in *Leda*.

LEIBO, Leibunculus, Panis crassior, & relictis furfuribus minus candicans, Goldasto. Ephemerides Monasterii S. Galli tom. 1. Rerum Alam. 16 *Kl. Dec. Eodem die dantur carnes, pisces, casei & ova cum floupo, & maximo Leibone & minore Leibunculo de flambem*. Occurrunt passim ibi 15. Kl. Martii, 3. Non. April. &c. Vide Joann. Winckelman, in Notitia Saxo-Westphalic. p. 458

LEIDA, Leidarius. Vide in *Leudis*.

¶ LEIDGRAVIUS, Leidorevius. V. *Ledgravius*.

LEJEWIT, Legerwite. Vide *Lairwita*.

¶ LEIGIALIS Terra, Quam tenet homo *Ligius*. Vide locum in voce *Terra*.

LEIGIUM. Charta Henricis Regis Franciæ an. 1060. pro Ecclesia S. Martini de Campis: *De reddentibus quidem pastionis vieria, silvæ, atque Leigii, omnem decimam ... concedo*. Occurrunt eadem verba in alia Charta Ludovici VII. ann. 1137. Idem videtur quod *Alogium*, Vide in hac voce.

¶ LEIGNAGIUM, Jus lignationis. V. *Lignagium*.

¶ LEIGNERARE. Videsis in *Leigueirare*.

LEIOSTREA, Lævis ostrea. Vide *Aspratilis*.

LEIPA, Fuga, vox incertæ originis. Leges Henrici I Regis Angl. c. 43. *Si quis à domino suo sine licentia discedat, ut Leipa emendetur, & redire cogatur*.

LEIRWITA. Vide *Lairwita*.

¶ LEISIVERPIRE. Vide *Lesiwerpum* in *Laisus*.

LEITIHUNT, &c. Vide *Canis Leitihunt*.

LEITO. Charta Alfonsi III. Reg. Portugalliæ apud Brandaon, to. 4. p. 279. v. *Gallinam, caponem, capritum, anserem, aut Leitonem*.

¶ LEIXARE, Permittere, sinere, Gallis, *Laisser*. Charta Lusitanica apud Brandaon. l. 14. Monarchiæ Lusitan. c. 16. *Mando vobis ipsum turrem & portum, & non Leixetis ibi morare aliquem hominem de illis, qui ibi erant, quando Infans Dominus Alfonsus eam filiavit*. Alius exstat locus in *Cebautare*.

LEM, [Teuton. *Leme* & *Lame*, Læsio, mutilatio, à *Lam*, Mutilus, Schiltero.] Vide *Aratu*.

¶ LEMBUS, *Vestis regia*, Papiæ. An *Limbus*, Fimbria ad ornatum vestibus assuta? Agnellus in libro Pontif. apud Murator to. 2. p 178 col. 2. *Ornaveruntque diversis palliis exanime corpus, & Lembum* (MS.) *Loibum*) *à barba usque ad caput innodatus erat, quod illic sua ex auro Basilia miserat mater*.

LEMIGA. Vita S. Parduli Confessoris in Cod. MS. & apud Labbeum to 2. Biblioth p. 601. *Quidam ex rusticis vulgaribus, dum ligna ad usum ignis caderent, ut adsolet, in vetusta arbore, bolidos, quos vulgo Lemigas vocant, adhærentes reperit; & cum eas collegisset, decrevit ut eas ad virum Dei Pardulum deferret*, &c. Mox: *Sciscitatus ab eo unde has deferret Lemigas. Tunc homo confitendo dixit, quod ad virum Dei Pardulum, qui nihil carnium, nec volatilium edebat*. Occurrit ibi semel ac iterum: ubi *bolidus*, ponitur pro *boletus*, uti haberi in MS. Compendiensi monet Mabillonius, fungus, *Champignon*. Sic *Lemiga*, idem erit quod *boletus*.

¶ LEMINALATGE, f. Heminagium, seu præstatio ex quacumque hemina frumenti aut alterius grani. Chartularium Gratianopol. f. 41. nu. 33. *Sextam partem leydæ hujus civitatis de sale & denariis, & tertiam partem de linguis vaccarum sive boum, & tertiam de Leminalatge cum tertia parte lanarum, & cum omnibus rebus minutis qua de lezda exeunt*. Vide *Hemina*.

LEMMANE. Gregor. Turon l. 1. Miracul. c. 84. *In illis autem diebus cum jam semina triturarentur, & sicut Lemmane vestitum segetibus ita immo habetur, à silvis intercedente gelu, cum non esset unde ignis accenderetur, ab ipsius paleis focos sibi adhibuerunt excussoret*. Ita præferunt tres Editiones: qua voce pars Arvernorum agri intelligitur plana & fertilitate nota, quæ vulgo *Limaigne* dicitur, quamque *Lemane Arvernum* vocat idem Gregor. l. 3. Histor. c. 9. *Limane*, l. 5. cap. 35. quam vocem quidam ab *al monium* deducunt; vel quod ea animalia usui rustico necessaria nutriat, quæ Hispani *alimana* vocant. Vide Jacobum *Bourgoing* de Origine & usu vulgarium vocum p. 76. & infra in *Limania*.

¶ LEMMONES. Vide *Lemnones*.

¶ LEMNA, Vectigal in urbis exitu vel introitu pro mercibus solvendum, forte sic dictum à *limen*. Statuta S. Severi in Capite Vasconiæ circa an. 1100. tom. 1. Anecd. Marten. col. 280. *Statutum etiam fuit, quod si extranei, causa vendendi, in animalibus vel in plaustris aliquid abstraxerint, in exitu portarum Lemnam persolvant. Idem dicimus de corariis, quod Lemnam debeant dare. De burgensibus villæ statutum est, quod in exitu non debeant dare Lemnam, nisi de ferro, sale & piscibus. Verumtamen quamdiu nundinæ duraverint, jam dicti burgenses, sicut cæteri homines, Lemnam persolvent*. Vide alia notione in *Lemnia*.

¶ Lemnarius, Portitor, exactor *Lemnæ*, ibid. col. 279. *Extranei vero, si aliquid venale ad villam attulerint, sive in præsenti sive in futuro, vendiderint in introitu portarum, Lesdam persolvant, vel securitatem non vendendi Lemnario faciant*. Ex hoc loco patet *Lemnam* idem esse quod *Lesdam*: unde proclive esset suspicari ubique scribendum fuisse *Lesdam*, vel *Leudam*, ut *Lesdario* seu *Leudario*, pro *Lemnario*, si vox *Lemna* toties non repeteretur.

LEMNIA, Lemna, Lempna, Silva. Tabular. S. Eparchii Inculism. *Ego dono ... & ad ignem & ad alia necessaria omnes arbores Lemniarum mearum de Pontos, præter chasnum & fraxinum*. Charta Aimerici de Ronconio, ibid. *Dono Deo & S. Eparchio la chaufatga in Lempnis meis, quantum eis opus fuerit ad suum chaufatgha*. Rursum f. 870. *In illa terra, quæ est trans la Lemna de Palirs, juxta mansum Brolii*.

¶ LEMNIÆ, Homines monstrosi & fabulosi quos sic describit Isid. l. 11. Orig. c. 2. *Lemnias in Libya credunt truncos sine capite nasci, & os & oculos habere in pectore, alios sine cervicibus gigni, oculos habere in humeris*. Odo de varia Ernesti Bavariæ Ducis fortuna, to. 3. Anecd. Marten. col. 362.

Sunt alii setis bires, mirabile dictu,
Non caput est, nec vultus eis, humerisque retrusi
Ignescunt oculi, parvum pro nare foramen
Pectus habet, rictusque loco parvissimus aris;
Lempnias appellant; crudis de more tamallis
Vescuntur, salsaque maris potantur ab unda.

¶ LEMNIUS, *Luctuosus dicitur* Papias.

¶ LEMNONES, *Larvæ, anima mortuorum*. Papias.

pias. In Gloff. Sangerm. MS. nu.591. habetur *Lemmones*: an pro *Lemures*?

¶ LEMNUNCULUS, pro Lembunculus, apud Papiam. *Lemuunculum; lembum*, in Gloffis Sangerm. MSS. num.501.

¶ LEMOCIA, LEMONA. Vide *Barbarini*.

¶ LEMONIUM, Malum citreum minus, Gall. *Limon*, apud Bern. *de Breydenbach* Itiner. Hierof. p.226.

¶ LEMOSINA, *Eleemosyna*, Italis, *Limosina*, apud Laurentium in Amalthea.

¶ LEMPNA. Vide in *Lemnia*.

¶ LEMPNIÆ. Vide *Lemniæ*.

1. LENA, apud Petrum de Crefcentiis lib.10. c.37. *Suber* feu *Liega* vertitur à veteri Interprete Gallico.

¶ 2. LENA, Pannus laneus qui culcitræ fuperfternitur. Guido Difcipl. Farf. c. 47. *In lectulo ad unumquemque deputetur Lena cum pellicula investita, sagum laneum, capitale*. Bernardus Ord. Cluniac. p.1. cap.17. *Pro signo strati quod substernitur, & Lena vocatur à S. Benedicto, &c.* S. Willelmus lib 1. Conftitut. Hirfaug. c.16. *Pro signo straguli quæ substernitur, & Lena vocatur à S. Benedicto*: fcilicet in Regula c. 55 ubi: *Stramenta autem lectorum sufficiant, matta, sagum, Lena & capitale*. Willelmus Mon. in Vita Sugerii Abb. l. 2. fub finem: *Huic illi quiescenti pro pluma erat palea, pro mollitie lini substernebatur lanea parum levis Lena*. Latinis *Lena* pallii genus eft, quod ceteris veftimentis fuperinducbatur, præfertim hiberno tempore & ad iter faciendum, hocque intellectu *Lenam* accipio in Statutis Cifterc. an.1183.to.4. Anecd. Marten. col.1256. ubi: *In Lenis artificiose fiunt varietates colorum in Monasteriis nostris, quod ne ulterius fiat modis omnibus prohibemus: sed si contigerit quod fimbrias tinctas emerint, non nisi unius coloris in una Lena ponant*.

¶ LENARE, Lenocinari, lenocinium facere. Salmafius ad Vopifcum ex veteri Epigrammate:

Lenandi callidus arte.

Et ex alio inedito:

Quod si formosas redeas Lenare puellas,
Et dederis quæstus cottidiana Venus.

Vetus Scholiaftes Juvenalis ad illud Satyræ 2.

Illa docet, missis à corruptore tabellis,

adnotat: *Socius filiam suam Lenat & docet eam moechis caute rescribere*. Laurentius in Amalthea ex vet. Gloffis: *Lenare, Lenire*.

¶ LENARIA, Quæ facit lenocinium. Miracula S. Cuneræ to.2. Junii p.564. *Blasphemando... dixit: B. Cunera videtur esse Lenaria, quia leni & leaæ qui invicem copulari non possunt, veniunt hic ad B. Cuneram, ut ibidem fornicari possint*.

¶ LENAYRARE. *Pro pascayrando vel pasqueria sumenda cum eorum averi grosso & minuto, pro Lenayrando, & Lenayra faciendo*, in veteri Charta Maffil. ex Schedis D. *le Fournier*, id eft, pro lignis in filva exfcindendis. Vide *Lignerare* & *Legnerare*.

¶ LENCIO, [illegible], *Tempore luctus falsans*. Supplem. Antiquarii. Vide *Lentio*.

LENCIUS. Teftamentum Sancii I. Regis Portugalliæ æræ 1217. apud Brandaon. to. 3 pag. 260. *Habeas & meas cintas, & meas jeanatas, & pinas varias, arrogantes & Lencios*, id eft, *Lintea*. [In Actis SS. Junii to.3. p.477. habetur *Lencios*.]

¶ LENDEX, *Tarmus*, (tarmes) *vermis in lardo*: Johanni de Janua *Vers de Lars*, in Gloffis Sangerm.

¶ LENGLISH, Species monetæ Flandricæ. Charta an.1342. apud Rymer. to. 5. p. 315. *Duo millia librarum monetæ vocatæ Lenglisch in Flandria currentis*.

¶ LENHACERIUS, Qui carminat lanam, Gallis, *Cardeur* in veteri Catalogo MS. Sodalium confraternitatis B. Mariæ Deauratæ.

¶ LENHAIRRARE, Lignum in filvis exfcindere. Charta ann.1289. *Jus exsartandi.. laborandi & fusterandi, & Lenhairrandi, &c.* Vide *Lignerare*.

¶ LENHAYRAGIUM, Jus lignorum in filvis exfcindendorum. Conventio Ludovici Regis Siciliæ cum Arelatenfib. an.1385. ex MS. D. *Brunet*: *Item retinet dicta Universitas poinum Castelleti Montis-majoris & Aaricule, & quacumque alia, tam piscationes quam venationes, Lenhayragia & explechias quorumcumque pasuorum*.

LENICANARIUM, Veftis fpecies. Catholicon Armoricum: *Huclien, Gallice, Huques de toile, Lat. hoc Lenicanarium. Item pretexta, Gall. Hucquete à genes aasans. Huepillatet, Gall. Hacque pillotee, Lat. hæc lacerna*. [Forte melius legeretur *Telenicanarium*, pro *Huclien canab*, Gall. *Huques de teile de chanvre*.]

LENONIA, Lenocinium, *Maquerelage*. Eckehardus Junior de Cafib. S. Galli c. 1. extremo: *Ad amplexus Arnolfi Regis clam dum peteretur, respondisse fertur Lenoniæ practis, &c.* Statuta MSS. Caroli I. Regia Sicil. c.205. *La poine de Lenoine & de lecherie, &c.*

¶ LENTACULUM, *Crustatio*, apud Papiam.

LENTARE, pro Morari, non femel ufurpat Gregorius M. l.2 Ind. 11. Epift.1. 42 l 10. Epift 35. Papias: *Lentare, tardare*. [Gloff. Sangerm MS. nu. 501. *Lentandus, tardus*. S. Ambrofius l.10. in Lucam num.149. *Ergo ne tanquam inerti gubernatori in arenis littoris mihi hæreat sermo, tamquam in vada cæca Lentandum iter quam præcipitandum arbitror, &c.* *Fata Lentata*, id eft, tardata, apud Trebellium Pollionem in Claudio c.6. Virgilius Æneid. 3.

Ante & Trinacria Lentandus remus in unda est.

Id eft, lente aut diu ducendus, nifi *Lentare remum* fimpliciter hic fit navigare, quia, ut habet Turnebus l. 4. c.22. cum remiges magnis viribus remigant, *Lentant*, id eft, curvant & flectunt panduntque remos. S. Orientius l.2. Commonitorii:

Hirta tibi melius pallia præbet ovis,
Quam quæ, Lentato per lubrica fila metallo,
Alternos frangit vestis onusta gradus.

Ubi *Lentatum per lubrica fila metallum*, aureum intelligit argenteumve textum, Gallis, *Galon*, quo veftes ornantur & onerantur, nullo induentium commodo.] Vide *Adleatare*.

LENTEA, *Fovea*. Papiæ.

¶ LENTENA. Charta vetus apud Stephanotium Antiq. Petragor. MSS. p. 89. *Res sitas in pago Petragorico, in Lentena Albucanse & villa quæ dicitur Milsacus &c.* Sed legendum *Centena*, Pars comitatus vel regionis: de quo in *Centena* 2.

1. LENTERNA, *Vincula medica*. Papiæ [& veteri Gloffatori Sangerm. MS. n. 501.]

¶ 2. LENTERNA, Species vafis. Acta S. Samfonis MS. *Samson, quem in cella sua posuisse, omnia bona, quæ congregas, inaniter dispergit. & maxime Lenternas melle plenas fundo tenus evacuavit. Dubritius introivit in cella & intraiens vidit omnia vasa summo tenus plena*.

¶ LENTIA. Annales Genuenfes apud Murator. to 6. col.349. *Et facto proinde consilio sic* Lentiam, *quæ Rempublicam annae nitantur augere, ad creandam militiam, Deo auspice, profecturam, latiores solito authoritatem hilari mente præstarunt*. Vox ignota ac forte mendofa, hincque locus perobfcurus.

LENTIACUM, Præftatio ex *lentibus*. Vide *Mestivarius* in *Mestiva*.

LENTIARIUS, pro *Lintearius*. Gloff. Græc. Lat. [illegible], *Lentarius*. Sic etiam in Gloff. S. Benedict. pag. 266. [illegible], dixere Pifides in Hexaemero v.1747. Palladius in Hiftor. Lauliaca capit. 52. Germanus

Patr.

Patr. CP. pagins 150. & alii quos laudat Meurfius.

¶ LENTICLA, dimin. *Lentis*. Vide *Lenticularia*.

1. LENTICULA, Eucherio Lugdun. *Vafculum ex are habens oleum quo ungebantur in regnum* Lib. 1. Reg. c. 10. 1. l. 4. c. 9. ubi Græc. Interpr. φακὸς ἐλαίου. [Ifid. l. 2. c. 7. *Lenticula, medicum* (modicum) *vas aneum vel argenteum, quadrangulum, in latere apertum, quod & Lechitum, (Lecythum) est enim vas olei, quo Reges & Sacerdotes ungebantur, à linendo dictum*. Alii *Lenticulam* dictam volunt, quod lentis formam quodammodo referret. Vide Plinium l. 18. c. 12. & Martinium in Lexico.]

¶ 2. LENTICULA, Genus placentæ. Pelagius Diac. de Vita SS. Patrum cap 4. n. 59. *Fecit de farinula Lenticulam & zippulas*.

LENTICULARIA, Ager lenticulis confitus. Lex Salica tit. 29. §. 13. *Si quis in napinam, in fabariam, in Lenticulariam, vel his similia ad furtum faciendum ingressus fuerit, &c.* Gloff. *Lenticla*, φακῆ.

¶ LENTICUM. Præftatio pro vendandis Lentibus. Vide locum in *Sandalis*.

¶ LENTIGAMEN. Gesta Archiepiscoporum Trever. apud Marten. to. 4. Ampliff. Collect. col. 426. *Dominus Cuno submisit se ad fossatum castri per arctam fenestram cum Lentigamine, & sic evasit*. Videtur legendum *Ligamen*, nisi *Lentigamen* dictum sit, quod ligamen fuerit ex linteo textum.

¶ LENTILAT, vox vernacula, Lens, species leguminis nota, Gall. *Lentille*. Necrologium Carnotense: *Acquisivit etiam apud Mennesin generaliter quicquid Major habebat in granica Capituli, scilicet duos trituratores, vechiat, pesiat, Lentilat, favat*.

LENTIO, [illegible]. Vide Salmafium ad Vopifcum p. 504. & Joan. Kirchmannum l. 2. de Funerib. c. 7. [Supra habetur *Lencio*, Tempore luctus faltans.]

¶ LENTIPES, Lento feu tardo gradiens pede. Aufonius Epift. 21.

Spondeus illi Lentipes ibat comes.

¶ LENTIS, *Navis pusilla*. Papias & Gl. Sangerm.

¶ LENTISMA, *Mastiche, lentisci resina*. Laurentius in Amalthea es Onomaftico.

¶ LENTIUM, σάβανον, Gloff. Lat. Græc. Sangerm. Sabanum, fudarium. Vox ducta ex λέντιον, quod Græci recentiores formarunt ex Latino *Linteum*.

¶ LENTRUS, Linteum lecti, Gall. *Linceul*. Charta anni 1060. apud Anton. *de Yepez* in Chron. Benedict. to. 5. p. 435. *Quatuor plumacios, lectorius 3 Lentros de leno* (i. e. *de lino*) *3. duos etiam pares de sabanes*. Sed videtur legendum *Lentiot*. Vide *Lencius*.

¶ LENUM. pro *Linum*. Videfis in *Lentrus*.

LENWAR. Vetus Charta Danica, apud Ifaacum Pontanum l. 7. Hift. Danicæ p. 389. *Ita tamen quod iidem ratione receptionis bonorum prædictorum, Ecclesiæ nostra homagio adstringantur, secundum quod cateri vasalli Ecclesiæ ratione suorum Lenwar receptorum ab Ecclesia, affecti fuerint ab antiquo*.

¶ LENZA, Ital. Fafcia. Miracula B. Henrici Baucen. to. 2. Junii p. 386. *Puer iste claudicabat ab utroque latere, quia ipsa ludente cum Lenza, sibi hoc evenit*.

¶ LENZIOLUS. Linteum lecti, Gall. *Linceul*. Miracola S. Zitæ, to. 3. April. p. 525. *Et eam in quodam Lenziolo ad domum deportaverant*.

¶ LENZOLUS. Eadem notione. Chron. Bergom. apud Murator. to. 16. col. 918. *Maxima quantitas hominum & mulierum ... fuit congregata super montem de Fara ... omnes induti & nudati, ... unanimiter & ibidem ... prædicatum fuit coram prædictis sic indutis de Lenzolis*, feu pannis albis lini, ut col. feq.

¶ LEOA, Leuca, Gall. *Lieue*. Codex Irminonis Abb. Sangerm. fol. 12. recto col. 1. *Habet ibi de silva in totum gyro Leoas v. ubi possunt saginari porci mille*.

¶ LEOCRYSUS, Lapis pretiofus, *colore aureo intervenientibus candida*, ut habet Ifid. l. 16. c. 13. Jo de Janua præfert *Leocrisis* vel *Leochrisis*, Papias *Leochysus*. Legendum cum Plinio *Leucochrysus* à Græco λευκόχρυσος.

¶ LEODARDI, LEUDARDI, melius quam *Leodasdi*, ut recte monet Eccardus in Notis ad Pactum Legis Salicæ tit 6. Voces frequenter occurrentes in eadem Lege, quas arceffit Schilterus ex *Leudea*, five *Leudan*, *Leiten*, Ducere, fcil. teftes, & *Ards*, *Art*, Genus, fpecies. Nimirum inquit, duo genera vel fpecies funt condemnandi reum, aut per modum confeffionis aut per modum convictionis per teftes, &c. in quo pofteriori genere locum habet pœna inficiationis, utroque & Romano & Germanico jure ufitata. Luculentus teftus Juris Francici eft in Legis Salicæ tit. 10. §. 1. *Si quis animal, aut caballum, vel quodlibet pecus in messe sua invenerit, penitus eum vastare non debet, quod si fecerit, & Confessus fuerit, capitale loco restituat, ipse vero debilem ad se recipiat. Si vero Confessus non fuerit, & ei fuerit Adprobatum, Malb.* Leonardi DC. *denar. qui faciunt sol. 15. excepto capitale & delatura*. Hinc infert Vir eruditus, *Leodardi* alteram effe fpeciem condemnationis ad mulctam, fi quis non confeffus, fed inficiatus factum, defuper convictus fuerit. Quod confirmat ex ejufdem tituli §. 4. ubi: *Si negaverit & tamen convictus fuerit, Malb.* Leodardi, ut & feq. §. & ult. ibi: *Testibus eum convincat*. Et tit. 2. §. 3. *Et ei fuerit adprobatum, Malb. Leodardi*. Tit. 27. §. 2. *Et ei fuerit approbatum, Malb. Leudardi*. Tit. 33. §. 6. tit. 68. *Si negat & convictus fuerit Malbeeg. Leudardi, solidos 15. componat*. Concludit tandem laudatus meritoque laudandus Scriptor, ex iis locis, quæ manifefta funt, cetera, quæ obfcuriora funt, effe interpretanda. Alio prorfus modo, fed nobis minus probabili, rem expedire conatur Eccardus loco laudato: quem, fi vis, confule.

¶ LEODE. Vide *Leudis*.

¶ LEODICUS, LEODIGUS, LEODIUS, Fifcalis, regalis, publicus, ut Valefius exponit p. 270 Notitiæ Galliarum, à *Leudibus* vel *Leudis*, *Leodisue*, quæ populum fignificat veteri Germanico. Litteræ Hugonis Regis an. 4. regni pro Arnulfo Epife Aurel. *Leodiæ quoque silvæ venationem, sicut antecessores ejus visi sunt habuisse, eidem matri Ecclesiæ habere concedo*. Robertus Hugonis filius eamdem filvam, *Leodigam appellat*, in Litteris, quas citat Valefius loco laudato: ubi etiam obfervat, *Leodicum vicum publicum* è plerifque noftris Annalium & Chronicorum veteribus auctoribus appellari, nomine Germanico, vicum illum qui initium fuit percelebris civitatis *Leodium* hodie dictæ; unde conficit eam *Leodicum* potius effe nuncupandam. *Leodicam* vocat Carolus C. in Capitulis ann. 854. ex eodem etymo ducta voce. Plura videfis apud eumdem Valefium pag. 270. & feq. & apud Lipfium l. 1. Poliorceticon Dialog. 2.

¶ LEODIS, LEODUS. Vide *Leudes* & *Leudis*.

¶ LEOFWINUS, Anglorum lingua, *Carus amicus*, in Translatione S. Cuthberti fæc. 4 Benedict. p. 2. pag. 295. à Saxon. Leof, Dilectus & pin, Fortitudo, unde terminationes nominum propriorum, *A win*, *Baldwin*, *&c.*

¶ LEONA, Ital. *Leona*, Gall. *Lionne*. Utitur Boncompagnus apud Murator. to. 6. col. 932. & Chronographus Parm. to. 9 col. 826. &c.

¶ LEONATUS, Coloris leonini. *Vela serica Leonata*, Anaftafio in Vitis Paparum apud Murator. to. 3. p. 272. col. 1. Concil. Tolet. ann. 1582. *Nec (Clerici) in vestibus laneis alios usurpent colores præter quatuor modestos & obscuriores, nempe nigrum, violaceum, cinericium*

ricium, hoc est pardum, & castaneum, hoc est Leonatum.

1. LEONES, Nummi aurei Francici, Vetus Regestum: *A 1. Febr. 1336. ad 14. Novemb. 1338. fiebant Leones ponderis 48. infra Moneta.*

Ita etiam appellati nummi aurei Comitum Flandriæ ac Ducum Burgundiæ, quod in iis effictus esset Leo. Horum typum exhibet Hautinus in lib. de Moneta Francicis p. 95. Magnum Chronic. Belgicum ann. 1456. *Jasaper declaratum est, quod eidem Gusberto pro suis expensis tribuerentur summa 50. millium Leonum.* Inferam hoc loco quod de *Leonibus*, & cæteria ejusce ævi Flandricis & Belgicis aureis habet Regestum urbis Ambianensis, à Joanne *Bargoul*, Clerico ejusdem urbis, descriptum, fol. 113. 114. ne posteritati pereat.

Empirance faite pour l'œuvre du Denier d'or appelle Lions de Flandres, qui est à 23. karats d'or fin, en aloy 57. demy de pois sur le mark de Troies, duquel la traitte du mark d'or fin est de 60. d'iceux Flourins pour mark d'or fin, dont l'en donra à tous marchans 58. livres 16. sols, ledit Flourin compte pour 20. sols de la monnoie du Maistre, & de toute autre or à l'avenant.

Mars 1453.

Primo *pour le mark d'or fin alijer convient 6. Estrelins 2. tiereb d'aloy qui peut valoir environ une maille de ladite monnoye pour chascun Estrelin, & est pour chascun mark d'or fin 6. sols 8. den vaut l'Estrelin.*

Le viez Escu de France de 64. sur le mark Empirance 5. den. 53. gros 21. mites.

Couronnez au grand Escu de 64. . 3. 7. den. 53. gr. 9. mites.

Couronnez Augustins de 64.... 13. den. 48. gr. 14. mites.

Couronnez à l'Aiguelet de 68. ... 24. d ob. 46. gr.

Couronnez à la Trangumue de 68. . . . 2 f. 9. d. ob. 43. gr. 6. mites.

Couronnez à la Croix S. Andrieu de 68. . . . 2. f. 7. den. 42. gr.

Couronnez a la droite Croix de 68. & demy. 4. f. 2. den. 39. gr.

Le premier Pietre de Namur de 67. & demy. ... 3. f. 10. d. 40 gr.

Escu Guillelmus seconde de 68. . . . 4. f. 2. d. 39. gr. 9. mites.

Premiers & derniers de Brabant de 68. & demy. ... 4. f. 8. den. 37. gr & demy.

Premier Clinquart de Gand de 68. & demy. . . . 5. f. 9. den. ob. 34. gr 3. mites.

Clinquars à point dessous le D. 68. & demy. ... 6. f. 1 d. 33. gr.

Clinquars à le droite Croisette 68. & demy, 6. f. 9. d. 31. gr. 3 mites.

Clinquars à 3. Aguelets de 68. & demy ... 7. f. 1. d. 30. gr. 6. mites.

Mailles d'Utrecht Frederic & de Baviere de 74 . . . 6. f. 5. d. 28. gr. 6. mites.

Mailles à Ernouldus des tierches qui sont des derraines, de 78. f. 3. den ... 22. gr. 6. mites.

Mailles de Mons & de Bethane 78. . . . 7. f. 9. d. 22. gr.

Nobles de Gand de 35. & demy . . . 17. d. ob. 95. gr. 8. mites.

Mailles de Ria viefes de 71. ... 3. f. 3. d. 40. gr.

Mailles Poustulas les premieres de 75. . . . 4. f. 8. d. ob. 32. gr. 19. mites.

Mailles à l'Estoilette de 75. 5. f. 22 gr.

Mailles au bon Treuron de 75. 5. f. 4. d. 31. gr.

Mailles au bon T. de 76. 6 f. 10. den. ob. 25. gr. 6. den. ob.

Mailles au mauvais T. de 76. 7. f. 3. den. 24. gr 7. den.

2. LEONES. Vide *Mare Leonis*.

LEONIFERI, à Petro Diac. l. 4. c. 37. al. 39. inter Vexillarios Eccl. Rom. recensentur: *Aquiliferos, Leoniferos*, Lupiferos, *Draconarios, &c.* [Sic dicuntur ob leones depictos in vexillia. *Albertus portator vini sive Leonifer*, in Chronico Parmensi, apud Murator. to. 9. col. 791.]

LEONINI Versus. Sic forte nuncupati, quod inventi fuerint à quodam Leone Poeta, qui circa tempora Ludovici VII. vel Philippi Augusti Regum Franciæ vixit, cujus meminit Ægidius Parisiensis in Karolino lib. 5.

Nec minus in sacris melico sermone Leonem,
Ludentem historiis, & quem interpuisse dolemus.

Quæ est etiam sententia Stephani Paschasii l. 7. Disquisit. Francicar. c. 2 ubi complures ejusdem versus descripsit perelegantes, in iisque aliquot ex iis quos Leoninos appellamus, vel Rythmicos, [illegible]. Thierricus Vallisculoris in Vita Urbani IV. Papæ:

His replicans clare tres causas explico, quare
More Leonino decere metra fino.

Episcopus Senogall. in Itinerario Gregor. XI. PP. *Mihi quoque indulgeatis, meæque imbecillitati ac imperitiæ ascribetis, quia passus Leoninos & Rhetoricas prosequutus non fui.* Guillelmus Guiartus;

Et cils qui ne set en sa rime,
Qu'est consonant, ou Leonime, &c.

Et alibi:

Contre celui un en fervie,
Ou leur bobes adrecerote,
Et ferois come Lionme,
De la rais jusques en la cime.

Vide Chronicon Augustanum p. 2. c. 2. & Fauchetum l. 1. de Poetis Francicis c. 6.

LEONINITAS. Metulinus ad Ebrardum Betun. in Græcismo c. 15. *Forte dictis ita, ut haberet Leoninitatem in versu.*

LEONISTÆ, Hæretici, qui alias Valdenses, à quodam *Leone*, uti vult Goldastus, vel ut Illyricus Centur. 12. c. 8. Freherus, ipse quoque Gretzerus, à Lugdunensi civitate, quæ *Lion* dicitur, appellati. Horum mentio in Constitutione Friderici contra hæreticos, [quam approbat Ludovicus X. Franc. Rex Litteris 15. Dec ann. 1315. datis,] & apud Reinerum libro contra Valdenses c. 4. qui ita in Alemannia potissimum indigitatos observat, & c. 5. hanc originationem firmat: *Secta pauperum de Lugduno, qui etiam Leonistæ dicuntur. Lugdunenses* vocat Guillelm. de Podio Laurentii in Chron. in Præfatione *Valdenses sive Lugdunenses.*

¶ LEOTUM, Latum, Gall *Large*. Statuta Massil. l. 3. c. 18. *Lapides de cara habeant duos palmos de longo, & unum palmum de alto, & ad minus unum tornum de Leoto, & lapides de miliario unum palmum de longo, & unum tornum de alto a torno usque ad unum palmum de Leoto.*

LEPA, Mensuræ species apud Anglos. Vox formata à Saxon. Leap, Calathus, corbis. Extenta de *Garinges*, apud Spelmannum: *Debet triturare tres bussellos frumenti, & dimidium Lepa, vel 5. bussellos fabarum, pisarum, vel vescarum.* Extenta alia Manerii *de Cerving* in agro Sussexiensi ann. 5. Edw. I. in Archivo Archiepisc. Cantuar. *Willelmus le Cuperc tenet ferlingum unius virgatæ, continentem 14. acras pro 18. den. solvend. ... & colliget de nucibus in bosco domini tertiam partem unius mensuræ, quæ vocatur Lepe, quod est tertia pars 2. bussellorum, & valet quadrantem.*

LEPISTA, *Genus vasis*, in Gloss. Lat. MS. Reg. diminutivum forte à *Lepa*. [Vox est Græcæ originis: [illegible], vel [illegible], Athenæo dicitur de poculo ampliore, & [illegible] Hesychio [illegible] & [illegible]. Hinc *Lepasta* apud Varronem lib. 1. de Vita Populi Rom. & *Lepista, Genus vasis aquarii*, apud Festum. Gloss. vetus Sangerm. *Lepiseam*, (Lepistam) *Vas vinarium antiqui ita nuncupabant*, ex quibus emendari debet lauda-

tua

tus Varro l.4. de Lingua Lat, ubi perperam *Depesta* pro *Lepesta*, ut à Scaligero jam monitum. Gloss. Lat. Græc. Sangerm. *Lepistra*, ... Laurentius in Amalthea: *Lepaste*, *Poculum in formam ollæ, quod non ansa apprehenditur*, ex Clemente Alexandrino. Plura Martinius in Lexico v. *Lepasta*.]

¶ LEPITUDO, *Epifora*. Papias. Legendum *Lippitudo*, vitium lacrymantium oculorum *Epiphora* dictum medicis, à Græco ..., Humor irruens vel influens in aliquam partem corporis.

¶ LEPORA. Lambertus Ardensis apud Ludew. to. 7. p.486. *Rubescente aurora, promptiori animo cornicusum auscultat venatoris quam campanam Sacerdotis, avidius vocem Leporarum quam Capellani*. Videtur legendum *Leporariorum*, nisi forte *Lepora* sit Vertagus femina, nostris, *Levrette*. Vide *Canis Leporarius*.

¶ LEPORALIS. Vide *Canis Leporarius*.

LEPORAREATORIA. Chronic. Pisanum ab Ughello editum, an.1159. *Fecerunt quinque galeas ad custodiam maris, & fossam magnam in Leporareatoria, usque prope petraria de Trisi, &c.* Vereor ne mendum subsit, pessime enim Ughelliana Italia impressa est. Legendum forte *Leporaria*.

LEPORARIUS. Vide *Canis leporarius*.

LEPORETA, dicta prva inculta, ubi lepores morari amant. Hinc sumpsit appellationem *Alebretorum* nobilis familia in Vasconibus, quorum sedes præcipua in *Landis*, seu arvis eremis & incultis Vasconum exstat, qui in veteribus tabulis Latinis *de Leporeto*, apud Froissartem *de Lebret*, fere semper cognominantur. Vide Histor. Abbatiæ Condomensis p.447-468. & Marcam in Hist. Bencharn. l.7 c.10. n 3.

LEPORIUM, Locus ubi lepores asservantur. Monasticum Anglic. to.2. p.1035. *In turbariis, in vivariis & Leporiis, in Ecclesiis, & capellis, &c.* Videtur legendum *leporariis*, Gloss. Gr. Lat. ..., *leporarium*, in MS. Cod. ....

¶ LEPRARIUS CANIS, ut *Leporarius*, Gall. *Levrier*, in Constitutionibus Freder. Regis Siciliæ c. 113.

LEPRATICUS, Lepra infectus, apud Stephanum African. in Vita S. Amatoris n.28.

¶ LEPROSARIA, nude, Domus leprosorum, in Charta an.1237. to 1. Chartul. S. Vandregisili p. 150. & in Chartul. S. Crucis Kemperleg. *Leprosarias* extra urbes fuisse patet ex l.4. Reg. c.7. quod etiamnum conspicimus. De his loquitur Clementina de Relig. Dom. Matthæus Paris Hist. Angl. p.63. affirmat suo tempore fuisse *Leprosarias* 1900. in toto orbe Christiano. In Galliis Leprosariæ concessæ sunt Equitibus Ordinis S. Lazari & B. Mariæ de Monte Carmelo, Edicto Regio an.1664. quod denuo confirmatum est an 1672.

LEPROSARIÆ DOMUS, in Histor. Episcop & Comitum Engolism. c. 35. extremo.

¶ LEPROSARIUM, Eadem notione. *Domos religiosas, aut hospitalia, vel Leprosaria*, in Charta Ludovici II. Regis Siciliæ ex MS. D. *Brunet* fol. 115.

¶ LEPROSARIUS, Rector domus leprosorum, in Epistola Sixti PP. an.1477. ad Abbatem S. Faronis, ex Archivo Hospitalis Meldensis.

¶ LEPROSIA, ut *Leprosaria*, in Charta ann. 1239. ex Archivo Cameræ-fontis, in alia an.1236. ex Archivo S. Martini Pontisarensis. in Litteris P. Archidiaconi Paris. an.1250. è Tabul. S. Clodoaldi, & in Statutis Eccl. Meld. to.4. Anecd. Marten. col.918.

¶ LEPROSITAS, Lepra, morbus Leprosi. Vita S. Odiliæ apud Eccardum Orig. Hasburgo-Austriac. col. 88 *Nec pueris Leprositatis aut fœtoris nota in illo apparuit*.

LEPROSORIUM, Domus leprosorum, in Chronico Colmariensi part. 2. an. 1293.

LEPTIS, *Filius fratris*, in Glossis antiquis MSS. [Puto legendum, *Neptis*, *Filia fratris*. Vide *Lectis*.]

¶ LEPTYNTICOS, ..., Vim habens attenuandi & gracilem reddendi. Th. Priscianus de Diæta c.10. *Ceparum virtus Leptyntica*.

LEPUDIUM. Glossæ antiquæ MSS. *Homo elegans & mollis, facetus, Lepudium vocatus*.

LEPUSCULA. Gloss. Saxon. Ælfrici: *Tessera, vel Lepuscula*, feoberscite tæfel, apud Somnerum, tæfl, est alea, tessera, talus. [Isid. l.18 c.63. *Tesseræ vocatæ, quia quadræ sunt ex partibus omnibus. Has alii Lepusculos vocant, eo quod exsiliendo discurrunt*.]

¶ LERETICÆ, *à lertæ s. invectio*, Papias. In MS *Lerretice, alerte, s. e. invectio*.

¶ LERNUM, Simulacrum, ἄγαλμα, in Glossis Lat. Græc. Sangerm. MSS.

LERWITA. Vide *Leirwita*.

¶ LESÆ, Species vinearum ad muros subruendos, quas Cedrenus ... vocat in apparatu bellico Sultani adversus Romanos, quasque ex eo sic describunt Lipsius l.1. Poliorceticon Dialog.7. & Carolus de Aquino in Lexico Militari: *Tabernacula quædam habens ex viminibus texta & superne bovillis coriis aperta, quibus & rotæ erant subjectæ basibus columnarum (vocant autem id genus machinas, Lesas) has inquam machinas habens, implevit eas copia militum, quos jussis bidentes, dolabras, aliaque agrestia instrumenta ferre; existimans scilicet, paulatim admovere muris Lesae, atque ita subfodere assidue & secure ipsa fundamenta*.

¶ LESAVIUM, Smegmaticus globulus barbæ lavandæ & emolliendæ, antequam radatur, Gall. *Savonnette*, vel ipsa Lotio. Computum an. 1333. to. 2 Hist. Dalphin. p.274. *Barberio pro emendo uno sacco, pro faciendo Lesavio pro Domino, duabus quartariis & uno cantaro, taren. 1.* Vide *Lascivium*.

¶ LESCHERIA, Locus palustris, ubi junci & herbæ palustres nascuntur, unde *Lesche* rusticis Dumbensibus, Fœnum crassius in hujusmodi locis natum.

¶ LESCIVIA, Lixivium, Gall. *Lescive*, in Mirac. S. Gibriani, to.7. Maii p.650. *Caldarium pendens Lescivia plenum & bulliens, &c.*

LESDA, Quævis præstatio. Vide *Leudis*.

¶ LESGRINI. Index MS. Beneficiorum Eccles. Constant. fol. 15. *Habet omnes decimas bladorum, lini & canabi, duas partes lanæ & duas partes de toto Lesgrini*. An leguminen? An potius pro Gallico *de tous les grains*, de omnibus granis? Quo posteriori posito vox *bladorum* de solo tritico deberet intelligi.

¶ LESHA. Polyptychum Fiscan. an 1235. *In eadem Ecclesia reddit Presbyter ad Purificationem B. Mariæ tres Lesbas cere pro candela*. Si vera lectio est, videtur species ponderis; sed suspicor leg. *libras*.

¶ LESOVERPIRE. Vide *Lesiverpium* in *Laisus*.

LESPEGEND. Constitutiones Canuti Regis de foresta c.2. *Sint sub quolibet horum quatuor ex mediocribus hominibus, (quos Angli Lespegend vocant: Dani vero Yoong mon vocant) locati, qui curam & onus tum viridis, tum veneris suscipiant*. Ubi Spelman. legit *Lesthegen*, id est, *Theinum*, seu *Baronem minorem*. *Theinorum* enim duo erant genera, majores, quos *Theinos Regis* appellant, & *Theini* simpliciter, seu *Theini* minores, qui iidem erant qui *Barones minores*, & nonnunquam *libere tenentes* nuncupantur.

LESSA, JC. Anglis, significat locationem terrarum vel tenementorum alicui factam: ex Gallico *Laisser*, relinquere, nostris *Bail à ferme*. Cowel. Vide *Laxa* in *Laxare* 2.

LESTA. Vide *Lasta*.

LESTAGIUM. Vide *Lastagium* in *Lasta* 2.

¶ LESTES. Vide *Lastum*.

¶ LE-

¶ LESTINGE, Lestus. Vide in *Lasta* 2.

LETA, JC. Anglis, est quædam jurisdictio, quam Vicecomes (Regius) de certis minoribus criminibus & aliis causis infra Comitatum, ut Regis Officialis, exercet: quam quidem jurisdictionem habent etiam alii intra limites sui manerii, dummodo eam vel Charta Regis, vel præscriptione ad se pertinere ostendant. Ita Cowellus. Vulgo *à leete*, vel *à court-leete*. Tenebatur vero *Leta* in singulis villis semel quotannis, hoc est juxta Magnam Chartam c.36. sub festum S. Michaelis: interdum ad semestre spatium renovabatur; sed tunc *Leta* posterior *Residuum leta* nuncupabatur. Bis teneri letam docet etiam Charta Edwardi III. an. 1358. *Visus franci plegii, cum omnibus ad hujusmodi visus pertinentibus, & in Letis suis in quolibet hund redetum prædictorum bis per annum tentis*.

Scribit Spelman. *Letam* Anglo-Normannis *visum francii plegii* appellari, quod conscribit hic soleant liberiores villæ, seu designatæ stationis, homines, pacis regiæ fidejussores. Est perinde, subdit ille, hæc Curia prisca illa quæ inter Saxones ad *Fribergos*, *Decanias*, *Teumentalas* pertinebat, & cognoscit, non de læsa Majestate, sed de aliis omnibus transgressionibus & delictis contra pacem regiam, regiam dignitatem, & bonum publicum, & statuta plurima infra præscriptam contingentibus ditionem. Animadvertit tamen non in hæc omnia, sed propemodum in leviora: gravioribus, utpote feloniis, &c. ad Justitiarios Assisarum è Statuto an.1. Edw. III relegatis.

Quando autem & quo auctore facta sit hæc *Letarum* distributio, incertum est, nisi referatur ad Alvredum qui *friborgas*, id est, *francos plegios*, de quibus hæc Curia cognoscit, instituebat, licet *Leta*, aut *visus franci plegii*, vocabula in Anglo-Saxonum, vel Anglo-Normannorum Principum tabulis minime deprehendantur: sed diseretis appellationibus concedi inter privilegia, *Grithbrich*, *Fithwite*, *Bloodwit*, *Hamsoke*, *Forstall*, *Weif*, *Stray*, & plurima hujusmodi, quæ collective sub *Leta* nomine continentur. De vocis etymo nihil certi traditur à Spelman. & Somnero, qui, ut solent, a Saxonico deducunt. Hos consule, si lubet: nam cum res perspicua non sit, eorum sententiis recensendis tædet immorari.

Leta interdum sumitur pro *emendis*, seu mulctis quæ in *letarum* judiciis irrogantur. Charta Ricardi II. Regis Angl. to. 1. Monast. Angl. p. 538. *Terras, tenementa, redditus, Letas, servitia, feoda Militum, &c.* Et p.576. *Cum wardis, maritagiis, releviis, escaetis, curiis, leftis*, (leg. *Letis*) *hundredis, &c.* Alia to. 2. p.275. *Et de omnibus amerciamentis .. tam pistorum, braciatorum, quam caeterorum ... quæ eidem Rogero vel hæredibus suis qualitercunque, in quocunque defectu in Leta ejusdem villæ ... competere seu pervenire poterunt*. A *leta* forte hoc significatu Provinciales nostri hausere suum *late*, pro ea emenda pecuniaria quæ debetur pro contestatione.

LETABUNDUS, pro *Lethalis*. Vita S. Guthlaci n.27. *Arrepta lunali bipenne, tria virorum corpora Letabundis ictibus humi sternens mori coegis*.

¶ LETALES Mansi, Qui à *Letis* excolebantur. Vide *Mansi Lidiales* in *Mansus*, & mox vocem *Leti*.

¶ LETAMEN, pro *Laetamen*. Vide in hac voce.

LETANIA. Vide *Litania*.

¶ LETARIUM, Necrologium, Kalendarium, à *Letum*, Mors, sic dictum. Ita Kalendarium suum inscribit Johannes de Paguera, teste Mabillonio Diplom. l. 2. c.23. o.7.

¶ LETAVIA. Vide mox in *Leti*.

¶ LETDA, Letdarius. Vide in *Leudis*.

¶ LETERINUM, Pluteus, analogium, Gall. *Letrin*, *Pupitre*. *Circa Leterinum seu pulpitum*, in Gestis Guill. Majoris Episc. Andegav. to.10. Spicil. Acher. p.251.

¶ LETGIUS. Videsis infra in *Legius*.

LETH. Vide *Leeb*, *Lastum* & *Leda* 2.

LETHA. Vita S. Carthaci Episcopi nu. 12. *Et ipse solus egrediens duas. Lethas libris plenas suis humeris imposuit*. Clitellas interpretantur viri docti.

¶ LETHANIA. Vide *Litania*.

¶ LETHARDUS. Miracula S. Vedasti Episc. sæc. 4. Benedict. p.1. pag.602. *Ecce moritur Lethardus secundum nomen suum, si ita volueritis, compositum ex Latino & Teudisco, Mors dura, quam non sibi aptamus*, Teutonibus *Hart*, Durus, fortis, ut Schilterus exponit.

LETHERWITHE. Vide *Legerwita*.

¶ LETHUM, ut infra *Letum* 1. Justitia de homicidio. Charta Arnulfi Archiep. Rem. an.1008. to.4. Annal. Benedict. p. 690. *Neque de banno, neque de latrone neque de sanguine, neque de Letho partem aliquam ab illis hominibus requireret*. Loci similes exstant in Charta Rainaldi Archiep. Rem. an.1127. to.1. Anecd. Marten. col.368. & in Charta Geraldi Tornac. Episc. ann. 1152. ibid. col.432.

LETI, sive Læti, Populi Septentrionales, qui cum Francis aliisque nationibus barbaris in Gallias & Germaniam irrumpentes, ibi tandem Imperatorum concessione consedere, acceptis ad excolendum agris, ita ut delectibus & servitio militari obnoxii essent. Ex Eumenio quippe, & Panegyrico dicto Constantio Cæsari, constas *arva jacentia* & prædia, in Gallia, *Francis, Letis*, populisque aliis barbaris excolenda data, unde eruebantur postmodum militum cohortes, quæ ab locorum, in quibus domicilia sua fixerant, denominatione appellationem sortiebantur adjecta *Letorum* nomenclatura. Ita passim in Notitia Imperii, *Letos Batavos*, *Contraginenses*, *Nemetacenses*, *Francos*, *Suevos*, *Lingonenses*, *Nervios*, *Teutonicianos*, *Lagenses*, observare est. Quod vero maxime in Galliis habitarent, Gens Gallica, [illegible] dicuntur Zozimo p.696. Sed & inde Armoricam provinciam *Letaviam* dictam auctor est Camdenus, quod in ea potissimum consederint: qua quidem *Letaviæ* appellatione utitur Scriptor Vitæ S. Gildæ Sapientis num 16. quæ in Lexico Cambro Britannico *Llydaw* nuncupari dicitur. Ejusmodi *Letorum* præterea mentio est in l.10. & 12. Cod. Th. de Veteranis, & l. 12. de Erogat. milit ann. & apud Ammianum Marcellinum l.16. & 20. De iis vero copiose egere Henricus Valesius ad eumdem Ammianum, & Jacobus Gothofredus ad d.l.12. de Veteranis. Porro agri iis in Gallia & alibi assignati.

Læticæ Terræ appellantur in lib.9. eod. Cod de Censitoribus, quarum ratione *Leti* obnoxii erans servitio militari: unde haud insulse opinantur viri doctissimi feudorum inde apud nos fluxisse originem, vel certe servitii militaris, ita ut cum obnoxiæ quodammodo essent conditionis ob id oneris, pro servis & conditionalibus habiti deinceps fuerint, dictique sins agri omnes iis adstricti servitiis *liti*, ac *litales* & *mansi lidiales*. Nam *litos* appellarunt nostri, quosvis *conditionibus* obnoxios, sed maxime militaribus servitiis, quod etiam observavimus in Dissert. 17. ad Joinvillam, indeque omnimodum servitium seu obsequium militare, *ligium* appellatum, utpote agrorum istorum possessoribus nude & immediate à dominis suis pendentibus, iisque ratione servitii militaris prorsus obnoxiis. Vide *Ligius*.

A *Letis* denique videtur deducta vox Theutonica *Laet*, & *Laeten*, pro Colono seu conductore fundi, vel iis quos, inquit Miræus in Diplomatib. Belgicis pag. 548. *Hospites* vulgo vocamus, qui scilicet dominicis obsequiis obnoxii sunt, uti in hac voce docuimus. *Laet*, ut ait Kilianus, Colonus dicitur, cui ager colendus permittitur, qui fundum villamque conducit.

¶ LETIMONIUM. Vide infra in *Litus*.

F LE-

LETISSA, Canicula, Gallis *une Lisse*. Ebrardus in Græcismo:

Nascitur ibris aper, si porca domestica nubit,
Patre lupo gaudet, matre Letissa cane.

Regestum censuum Carnotensis urbis an. 1302. fol. 19. de Tannatoribus: *Item il est accoustume que nul Taneeur ne puet ne ne doit tauer nul cuir de chien ne de Lisse.*

¶ **LETO**, vel LETON, Metallum ex cupro & cadmia compositum, Gall. *Leton*, in Statutis Massil. l. 2. c. 38. §. 2. Vide *Lato*.

¶ **LETRICUM**, Pluteus, analogium, Gall. *Lutrin*. Usus Culturæ Cenoman. MSS. *Letricum de Capitulo sit paratum... Diaconus ponat Textum super Letricum, & ferat thuribulum Abbati*. Vide *Lectricum*.

LETRUVII. Charta libertatum de Moneta in Biturigib. an. 1269. apud Thomasserium p. 96. *Letruvii, textores villæ & sutrices habent reponere fenum meum in grangiam meam, &c.*

¶ **LETTEKETEL**, Lebes cupreus, à Belgico *Ketel*, Lebes, & *Latoen*, Species cupri, Angl. *Latten*, Gall. *Leton*. Jura SS. Bertini & Audomari in theloneo Audomarensi, ex Archivo Eccl. ejusd. civitatis: *Unus brouketel 4. den. unus Letteketel 12. den. ... venditor sacaborum. &c.*

¶ **LETTERIA**, Stramentum, Gall. *Litiere*. Ordinatio an. 1340. to. 2. Hist. Dalphin. p. 394. col. 2. *Item, ipsos equos fretari, estriliari, acomari, Letterias eis fieri & bene estachari facere teneatur per valletos ipsorum*. In MS. D. *Lancelot* habetur *Lettoria*, minus recte.

1. **LETUM**, Justitia de homicidio. Charta Simonis Episcopi Noviomensis an. 1139. in M. Pastorali Eccles. Paris. Ch. 7. *In Leto & sanguine nihil habet Advocatus ... & si debitor Leti vel sanguinis in tali loco erit, vel ad talem dominum confugerit, ut advocatus Letum vel sanguinem habere non possit, &c.* Charta Ludovici VII. Regis Franc. an. 1156. in 30. Regesto Archivi Regii Ch. 399. *Nos quoque concedimus jure perpetuo*, (Monasterio S. Crispini Suession.) *scilicet manum mortuam, & sanguinem, & Letum, & licentiam accipiendi uxores in hominibus B. Crespini extra castrum Bistisiaci manentibus*. Vide *Lethum*.

2. **LETUM**, Alia notione: Gall. *Relief*. Charta Ivonis Episcopi Carnotensis in Tabul. Ecclesiæ Carnot. n. 42. *Et faciebant sibi parari sæpe ingentia prandia tam Præpositi quam servientes sine licentia Capituli: Leta capiebant, & de hominibus Ecclesiæ relevationem terrarum, de conjungendis feminis, venditiones, & plurima teracia faciebant, quod non licet, exceptis duobus. &c.* Alia an. 1218. ibid. n. 228. *Dicimus etiam quod percipiant de Valeiensib. tam pro præbenda Abbatis, quam pro annualibus in denariis de chamera*. Vide *Levamen*.

¶ **LETURGICUS**, pro *Lethargicus*. Vita a. S. Bonifacii Archiep. & Mart. to. 1 Junii p. 481. *Quos ira phreneticos, odium chephalagricos, error stomachicos, impietas insanos, superbia epilepticos, socordia Leturgicos fecerat... saluti restituebat.*

¶ **LEUA**, Leuca, Gall. *Lieue*. Codex MS. Irminon. Abb. Sangerman. fol. 29. col. 1. *Habet ibi de silva, sicut æstimatur totum in gyro, Leuas 11. & dimid.* Vide *Legua*.

¶ 1. **LEVA**, Cataracta, Gall. *Ecluse*. Tabular. Casauriense: *Donavimus medietatem de uno molino... cum Leva & pausa sua.*

2. **LEVA**, Collecta, tributum quod exigitur & *levatur*. *Levage*, in Consuetudine Andegavensi art. 9. 10. 30. & Cenomanensi art. 10. 11 35. Chronicon Casin. l. 2. cap. 97. *Seditiones, quas dicunt Levas, seu prædationes ... ne ulterius fierent severissime interdixit*. Bulla Innoc. III. PP. in Bullario Casinensi to. 1. p. 29. *Omnes omnino seditiones, quas Levas dicunt, seu direptiones ... interdicimus*. Adde aliam Honorii III. PP. to. 2. p. 246. Charta an. 1274. apud Paradinum in Hist. Lugdun. l. 2. c. 52. *Circa Levas insuper sicut collectas id volumus & determinamus observari: ut si quando Levis sicut collectis communibus in civitate prædicta faciendis Archiepiscopus auctoritatem præstare voluerit, &c.* [Alia ann. 1270. apud Menesterium in Probat. Histor. Lugdun. pag. 10. col. 1. *Præterea super articulo Levarum confessi sunt dicti cives ... quod si in civitate Lugduni fieri contigerit collectam aliquam seu Levam, ad eos non pertinet coertio*. Adde Hist. Dalphin. to. 1. p. 116.]

¶ LEVADA, Eadem notione. Jura Comitis Biterr. in Civitate Albiensi ann. 1252. *Si aliqui detineant Levadas seu pedagia, vel alia jura ad dictum Regem pertinentia, &c.*

¶ LEVAGIUM, Collectio frugum & partitio inter dominum & colonum. Charta Prioratus S. Triverii in Dumbis an. 1420. *Sub servitio 6. den. fortium & 1. suppa messis ad quodlibet Levagium cum taeba septima talis bladi, qualis cresret in dicta terra taebabili.*

LEVARE, Exigere, tributum imponere, Gallis *Lever*. Charta ann. 1283 *Consuetudines suas ibidem sine calumnia & impedimento Levare*. Vide suo ordine *Levare* 3.

LEVAMEN, quod alias *Relevium* in re feudali. Charta de Parœciis Corbeiensis urbis ex Bibl. S. Germani Paris. Cod. 564. *Faciunt homagium Abbati vel fidelitatem, & solvunt pro Levamine 60. sol. vel amplius.*

¶ 1. **LEVAMENTUM**, Gall. *Levain*. Papias: *Fermentum, Levamentum, à fervore dictum, &c.*

2. **LEVAMENTUM**, Minus navigium, onerariæ navi, illius *levandæ* gratia, adjunctum. Lex 4. D. de Lege Rhodia: *Navis onustæ Levandæ causa, si quædam merces in scapham trajectæ sunt*. Vide Cujacium ad lib. 4. Instit. tit. de Societate. Nostris vulgo *Aleges* ejusmodi scaphæ dicuntur, quod *allevientur* seu leviores fiant. Hist. de exilio S. Martini PP. & Martyris p. 79. *Et nonnisi cum sex puerulis, & uno cauculo eduxerunt nos ex urbe; & cum immisissent in unum eorum quæ dicebantur Levamenta, circa horam plus minus quartam diei ad portum pervenimus*. Occurrit ibi semel ac iterum. Hinc

LEVAMENTARIUS, in l. 1. Cod. Th. de Naviculat. *Levamentarum* navicularius. Vide *Alegium*.

¶ **LEVANS**, Oriens, Ital. *Levante*, Gall. *Levant*. Annal. Genuens. ad an. 1283. apud Murat. to. 6. col. 581. *Quum quotidie esset ventus ad Levantem vel Sirocbum; nostri vero versus Levantem ire non poterant ullo modo.*

LEVANTES ET CUBANTES, nostris *Levans & Couchans*, Mansionarii, Manentes, qui in dominorum prædiis sedem fixere, iis obnoxii: quibus opponuntur *Albani*, seu Alienigenæ. Statutum de Decimis Saladinis apud Rigordum an. 1188. *Et si nullum dominum ligium habebit, ei in cujus feudo manserit Levans & Cubans, dabit decimam de suo proprio mobili*. Bracton. l. 1. cap. 10. §. 3. *Quamdiu manentes fuerint in villenagio Levantes & Cubantes*. Apud Rastallum in Expositione vocabulorum Legum Anglicarum: *Levans & Couchans, est dit, quant les beastes ou avoir d'un estranger, sont venus en la terre d'un autre home, & la ont remaine un certaine bone espace de temps*. Vide Stabilimenta S. Ludovici l. 2. c. 32. Petrum Fontanum in Consil. c. 3. §. 1. & Consuetudines Melodunens. art. 207. 330. Stampensem art. 87. Bituric. tit. 1. art. 2. & alibi.

LEVANUM, Fermentum, ex Gall. *Levain*, quod farina fermento imbuta intumescat, ac *levetur*. Occurrit in Fleta l. 2. c. 10

1. **LEVARE**, Germina producere, Gall. *Lever*. Pa-
ctus

ctus Legis Salicæ tit. 37. §. 2. *Si quis per alienàm messem, postquam Levaverit, herbice traxerit, &c.* Ubi Editio recentior tit. 36. *postquam germina produxerit*, habet.

2. LEVARE, Auferre, furari, Gallis, *Lever, Enlever*. Sidonius l. 7. Epist. 2. *Levat divitem pauper adamatus*. Id est, ait Savaro, abducit: ubi ille plura ex Gregorio Turon. l. 6. c. 45. l. 7. c. 4. & ex Lege Wisig. l. 3. tit. 3. §. 4. l. 6 tit. 4. §. 2.

3. LEVARE, Tributum exigere, *Lever des impôts*. Edictum Pistense §. 21. *Et quoniam audivimus quosdam plus à pauperibus accepisse, quam bannus Levet, &c.* [Oratio Legatorum Regis Fr. coram Pio II. PP. ann. 1459. tom. 9. Spicil. Acher. p. 321. *Nam cum denarii sint Principis supremi, Levari nequeunt publica cessante auctoritate prædicti Principis supremi*. Index MS. Beneficiorum Eccl. Constant. f. 20. *Levat dictus Rector cimiterium cum pertinentiis una cum altalagium*. Hoc est, percipit oblationes pro humatione & altari factas. Charta ann. 1064. apud Miræum to. 1. p. 63. *Theodoricus Mediomatricæ sedis Episcopus .... donavit eidem Ecclesiæ* (S. Trudonis) .. *fermitum ejusdem oppidi, hoc est, potestatem ponere & deponere illum qui materiam faceret unde Levarentur cervisiæ, & de singulis cervisiis, quæ brasciarentur in oppido nostro, seu picarios ad opus fratrum suscipere*. Ubi *cervisias levare*, est illud tributum exigere seu percipere, quod pro cervisiis pensitatur, situm hoc loco in certis cervisiæ mensuris.] V. Leva 2.

4. LEVARE. Paulus Diaconus Emeritensis in Vita S. Masonæ Emerit. Episcopi c. 2. *Si quis ... vas parvulum in quo Levaret, exhibuisset*. Hispanismus, *en que llevarlo* valet, *in quo deferret*.

¶ 5. LEVARE, Ædificare, exstruere. Breviarium Hist. Pisanæ, to. 6. Muratorii col. 186. *Anno 1173. Lucenses cum magno exercitu Levaverunt castrum Mutronis cum ædificiis magnis, & Pisani iverunt illuc & turpiter fugaverunt eos & castrum destruxerunt*. Et col. 191. *Eodem anno* (1175.) *Lucenses cum Januensibus Levaverunt castrum Viaregii, & per conventionem pacis illud destruere promiserunt, & facta pace destruxerunt*.

¶ 6. LEVARE, Ascendere. *Et in capite marcasii Levat fossa per montem Huelgoret*, in veteri Charta, apud Lobinell. to. 2. Hist. Britan. col. 250.

¶ LEVARE CAMPUM, Castra movere, Gall. *Lever le camp*, apud Parisium de Cereto in Chron. Veron. to. 8. Muratorii col. 623. *Movere se de campo*, in Annal. Genuens. to. 6. ejusd. Murat. col. 475.

¶ LEVARE HOMINES, Milites cogere, conscribere, Gall. *Lever des troupes*, in Litteris Edwardi III. Angl. Regis an. 1337. apud Rymer. to. 4. p. 781.

LEVARE JUDICEM, Accedere ad Judicem, jus ab eo requirere. Vita S. Fructuosi Episc. Bracarens. c. 17. *Sicque de præsentia Regis* Lebavit *judicem, qui inter eos examinaret judicii veritatem*. Ubi vir doctus ad marginem reponit, *Levavit*. Edit. Bollandina habet *Levavit*, n. 16.

¶ LEVARE LAUDEM, f. Signa proponere, vexilla figere, erigere, Gall. *Lever*, seu *Arborer l'etendart*. Annal. Genuens. ad an. 1266 apud Murator. tom. 6. col 537. *Tandem facta conflictu Rex Carolus Manfredum & ejus exercitum devicit; in quo conflictu D. Manfredus fuit interfectus. Quo devicto & mortuo, Magnates terræ, & loca, & civitates regni Siciliæ D. Regi Carolo laudem Levaverunt, & universaliter sine prælio & labore aliquo ad ejus mandata devenerunt*. Et ad an. 1283. ibid. col. 583. *Et in die Martis steterunt usque ad Tertiam Levando laudem Communis Januæ, & illos, qui erant in turribus, balistando, turrim etiam Veronicæ diruentes*.

¶ LEVARE PSALMUM, Præcinere, Gall. *Entonner*. Statuta Eccl. Valentinæ, to. 3. Concil. Hispan. p. 511. col. 2. *Et ubi plures Clerici fuerint, semper unus Levet Psalmum*. Sic *Levare antiphonam*, in Vita S. Wiborada Virg. & Mart. sæc. 5. Bened. pag. 50.

¶ LEVARE SE, Regnum invadere. Idatius in Fastis Consularibus: *Valentinianus Junior apud Viennam est interfectus, & Levavit se Eugenius tyrannus*. *Levare in Regem*, dixerunt Scriptores mediæ ætatis, ex usu Francis, Gothis aliisque populis quibusdam recepto, quo Reges Ducesve suos futuros imponebant scuto humerisque attollebant: qua de re consulendi Pithœus l. 2. Advers. c. 6. & Lipsius l. 4. ad Hist. Taciti p. 519.

¶ LEVARE TERRAM, Agrum noviter colere, arare. Concordia Capituli Æduensis cum Domino de Perreria an. 1257. *Tenent quidam terras Levatas pro quibus debent bladum & alia servitia consueta ... Qui vero terram Levavit de novo debet 30. denarios ... qui autem terram alias Levatam 15. den. debet*. Et paulo post: *In quibus* (nemoribus) *si quis extirpaverit, in terris sic extirpatis habent tertias Decanus & Capitulum antequam facta fuerint terra nova vel Levata .. postquam vero factæ sunt terræ novæ vel Levatæ debebit hic qui Levavit, bladum & alia servitia consueta*. Vide *Terra nova*.

LEVARE SEDITIONEM, Excitare, in Lege Bajwar. tit. 2. c. 3. §. 1. & Longob. l. 1. tit. 18. §. 1.

LEVARE DE SACRO FONTE, dicitur qui alias *susceptor*, seu patrinus. Anastasius in S. Silvestro PP. *Hic & hoc constituit ut baptizatum liniret Presbyter Levatum de aqua propter occasionem transitus mortis*. Ordo Roman. *Ut autem surrexerint à fonte, illi qui eos suscipiunt, Levantes ipsos infantes in manibus suis, offerunt eos uni Presbytero. Ipse vero Presbyter facit de chrismate crucem cum pollice in vertice eorum*. Capitulare Attonis c. 77. *Nec de sacro fonte aliquem Levare ... audeat*. Adde Leg. Longob. l. 2. tit. 8. §. 5. Acta S. Steph PP. apud Baron. an. 259. n. 23. Theganum c. 33. &c. Philippus Mouskes MS.

Un fil ot de ceste par nom
Le fist apeler Phelipon.
Li Quens Felippes le Leva
De Flandres, & si li donna
Son nom, & promist grant onor.

Le Roman *d'Amile & d'Amy* MS.

Et enz un font baptize & Leve.

Le Roman *de Jeurdain de Blaye* MS.

Cil le Leva *des saints fons & de l'aigue.*

LEVARI SUPRA CHORUM, dicitur Canonicus qui ad altiora Chori subsellia, quæ *formas* vocant, admittitur. Statuta Ecclesiæ Lugdun. c. 16. *Supra Chorum antequam Subdiaconus fiat, nullus recipiatur, & ante nec vocem habet in Capitulo, nec aliquid percipit in divisione terrarum. Cum autem aliquis Levandus fuerit supra Chorum, habito super hoc tractatu in Capitulo, & licentia obtenta, si fuerit de dextro Choro, Levatur à Præcentore, si de sinistro fuerit, à Cantore. Ordo Diaconatus Levat omnes Canonicos supra Chorum ... Ordo sacerdotalis Levat omnes supra Chorum*.

¶ 1. LEVATA, Exta, viscera & quævis animalium intestina, ut cor, jecur & alia hujusmodi, Gall. *Issue*. Statuta S. Victoris Massil. an. 1391. per Cardinalem Trivultium: *Debet pitanciarius dare de duobus in duobus Religiosis unam Levatam, sive unum jecur, vel unum caput cabrici*. Mirac MSS. Urbani IV. PP. *Offerret unam libram ceræ in figura unius Levatæ sive viscerum*.

¶ 2. LEVATA, f. Pars, portio. Ordinatio an. 1340. to. 2. Hist. Dalphin. p. 417 col. 1. *Possintque dicti Magistri monetarum in deliberationibus faciendis facere tres Levatas, & de qualibet Levata tria pondera, & eligere quamlibet voluerint ipsi Magistri ex eisdem, tam in ponderibus quam Levatis*. Alio Ordinatio an. 1342. pro Magistris Monetarum, ibid. p. 420. *Remedia vero ligæ & ponderis puncta, Levatas, essayamenta & alia jura, & privilegia habeatis, quæ in nostris monetis antea habebatis*.

3. LEVATA, Agger, *Levee* nostris. Papias: *Man-*

tipara, *Levata*. Charta an.1271. in Regesto 30. Tabularii Regii Ch. 220. *Calceata seu Levata, quæ ducit ad Motam*. Occurrit præterea in alia Charta apud Gariellum & Sammarthanos in Episcopis Magalon. num. 17. [*Levatæ molendinorum*, in Charta an 1308. apud Baluz. to.2. Hist. Arvern. p.783.]

Levatarius, Qui *Levatas*, seu aggeres curat. Conventio Caroli I. Comitis Andegaviæ & Provinciæ, cum Arelatensibus ann. 1251. art. 5. *Item debet dominus Comes vel ejus Vicarius Levatarios cives Arelatis eligere pro Levatis aptandis & faciendis, & etiam custodiendis.* Ubi versio Gallica habet *Levadiers*. [Statuta Arelat. MSS. art. 87. *Receptacula cyrogrillorum ... destruantur quolibet mense semel per Levatarios, & ipsi Levatarii possint cyrogrillos, quos in Levatis invenerint capere impune.* Ibid. art. 162. *Si aliquis habet fronteriam in ripariа Arelatis & voluerit eam plantare, Levatarii illius territorii teneantur dare, si commode fieri poterit, cum consilio Militum & proborum virorum illorum territoriorum, ut (ubi) fieri debent dictæ plantatæ, medietatem lignorum, quæ necesse fuerint ad plantandum per duas cannas mensurandas à pede vallati Levatarum & versus Rhodanum, &c.*]

4. LEVATA, Exactio, nostris Levee. Charta an. 1216. apud Guesnaium in Annalib. Massiliensib. *Habeat pleno jure dominationem, piscationem, & lanæ, & pabuli, & piscium, & Levatæ, & omnium quæ quondam habuerat.* [Codex MS. redditum Episcopatus Autiss. *Qualibet cucufaria debet unum denarium & duas Levatas ad manum.* Quidnam sint hic *Levatæ*, non satis liquet.] Vide *Leva* 2. & *Levatio* 1.

¶ Levata Piscium, Piscatus, piscium captura. Charta Guillelmi Episc. Autissiod. an.1219. *Dedit insuper aisamenta terræ & lapidum in terra sua ad opus exclusarum molendinorum dictarum Monialium apud Arsiacum sitorum, & Levatam piscium ipsorum molendinorum.* Alia Ottonis Ducis Aquit. inter Instrum tom 2. Gall. Christ. col. 478. *Amplius confirmo eis annuam Levatam anguillarum in fluvio Carontona ... & sicut burgenses Xantonenses de consuetudine ibant ad submonitionem Comitis cum navibus suis ad Levatam illius faciendam, similiter faciant ad submonitionem de Sabloncellis.* Compositio inter Universitatem villæ Mari & Fr. Raymundum Payladam Procuratorem Monasterii Silvæ-regalis an 1321. ex Schedis Præsidis de Mazaugues: *Ipsi possint facere Levatam piscium semel in septimana sine dampnificatione retium piscatorum.*

¶ Levator Piscium, ibidem: *Piscatores seu Levatores possint facere Levatam Piscium, & pisces, quos capient, dividentur.*

¶ LEVATARIUS. Vide in *Levata* 3.

¶ LEVATILIS Pontus, Pons qui ductariis catenis attollitur, Gall. *Pont levis*, Ital. *Ponte levotoio*, in Chronico Petri Azarii, apud Murator. tom. 16. col. 365. Vide in *Pons*.

¶ 1. LEVATIO, ut *Levata*, Exactio, collectio, Gall. Levee. Mandatum Edwardi Regis Angl an.1302. apud Rymer. to. 2. p.912. *Cujus quidem auxilii Levationis, pro dictæ Communitatis aisiamento, hac usque supersedimus.* Charta ann. 1321. apud Thomasserium in Biturig. p. 731. *Omnes & singula Levationes bladorum a mense Augusti ultimo præterito dictæ terræ de Borbonio.*

¶ 2. LEVATIO, Egressus è lecto, Gall. *Le lever*. Charta ann.1309 to.1. Chart. S. Vandreg. p. 926. *Quod campanæ parochialis Ecclesiæ prædictæ nullatenus pulsentur quousque ad horam Levationis Monachorum.*

¶ LEVATOR, Exactor, coactor. Charta Philippi Pulcri an.1307. apud Menesterium in Probat. Hist. Lugdun. p. 42. col. 1. *Si vero fiat aliqua injuria vel rescoussa Levatoribus emolumentorum, &c.* Charta Eccl. Brivat. an. 1365. *Antonius Torrent Levator & receptarius emolumentorum curiæ Præpositatus, &c.* Charta ann. 1338. to.2. Hist. Dalphin. p.372. col.2. *Etiam & super redemptionibus factis per subditos, ne per Levatores figarentur vel caperentur animalia sua.* Vide Levator Piscium in *Levata* 3.

LEVATORIUM, *Locus in quo levatur, vel plantatur aliquid*. Joan. de Janua. Gloss. Lat. Gall. *Levatorium, Leveur*. (sic) *Levement*, in MS. Sangerm.]

¶ LEVATORIUS, *Leveur*, in Gloss. Lat. Gall. Sangerman. *Levatorius pons*, in Chron. Petri Azarii apud Murat. to.16. col.322. Idem qui *Levatilis*. V. in *Pons*.

¶ LEVATURA Portæ, Cataracta, cratis ferrea ad portas urbium. Vide *Saracenesca*.

LEUCA, Leuga, Lewa, Vox & Mensura itineraria Gallica, 1500. passuum, uti passim testantur Scriptores, [Armoricis *Lew*, vel, ut pronunciant *Leo*.] Hesychius λεύγη, μέτρον τι Γαλατικόν. Jornandes de Rebus Geticis: *Leuga autem Gallica mille & quingentorum passuum quantitate metitur.* Vita S. Remacli c.29. *Dicitur autem Leuca apud Gallos spatium mille quingentorum passuum, id est 12. stadiorum.* Vetus Agrimensor: *Miliarius & dimidius apud Gallos Leuvam facit, habentem passus mille quingentos.* Adde Isid. l. 15. cap. 16. [Hieronymum in Joel c. 3.] Ammianus l.15. de Lugduno: *Qui locus exordium est Galliarum; exindeque non millenis passibus, sed Leugis itinera metiuntur.* Tabula Peutinger. *Lugdunum caput Galliarum: usque his Leugas.* Ita perinde

Leuga, in veteri Inscript. 1078. 7. Lex Bajwar. tit. 1. c. 14. §. 4. *Angarias cum carro faciant usque 50. Leugas*, Gilo Parisiensis l. 4. Viæ Hierosol.

Emensisque tribus Leugis, aliisque duabus.

Leuca Usualis, *Mensura terram metentium apud Francos constat de duobus millibus passuum*. Ingulphus pag. 910.

Leuca Anglica *duodecim quarenteinis confici* dicitur in Monastico Angl. to.1. p.313. Vide *Quarentena*.

Lewa, apud Bedam lib. de Numeror. divisione, in Chartis Sigiberti apud Henschenium 1. Febr. pag. 234. Caroli Cal. apud Doublet. p. 706. apud Nishard. l. 2. & 3. p.365. 369. 371. 373. 378 Ivonem Carnot. Epist.101. & 259. &c. Gloss. Ælfrici: *Milliarium* Leope, mile. Usurpatur autem pro *Banleuca* in cit. Chartis Sigeberti, Caroli, & apud Ivonem Carnot. ut observavit Sirmondus ad Goffridum Vindocin. Charta fundat. Monasterii de Bello in Anglia à Will. Notho, apud Prynneum in Libertat. Angl. to. 1. p 1192. *Concedo etiam eidem Ecclesiæ Leugam circumquaque adjacentem liberam & quietam ab omni geldo, & scota, & hydagio, & danegeldis, & opere pontium, & castellorum, & parcorum, &c.* [Charta an. 1179. to.2. Hist. Eccl. Meld. p. 656. *Si quis aliorum Meldis ad mercatum venientium infra Leugam ejusdem villæ forisfecerit, audito inde clamore, communia inde ei auxilium conferet.*] Vide *Bannum Leugæ*, & *Quinta*.

Levia, Joanni de Janua & Ugutioni.

Lewia, in Chron. Besuensi p. 572. ubi pariter pro *banleuca* usurpatur. Hisce prædictis addo verba Jo. Marianæ lib. de Ponderib. & mensuris c. 21. *Leuca duplex est: legalis quinque millium virgarum, nempe continens passus 3000. pedes 15000. Leuca communis & usitata unius mensuræ non est, sed variæ pro regionum varietate. Consentiunt tamen auctores quatuor fere Italica millia efficere. Ildefonsus de viris illustribus in Austria Complutum distare ait ferme 60. passuum millibus, & sane 15. hodie Leucæ recta numerantur.*

Leucata, Spatium quantum continet leuca. *Infra Leucatam villæ*, apud Bromptonum pagina 1183. Charta Edw. III Reg. Angl. tom. 1. Monast. Angl. p.768.

p. 768. *De bosco de Shepshet continente unam Leucatam in latitudinem, & dimidiam in longitudine*. Le Roman de Garin:

D'une Loee les peut-on bien oir.

Alibi:

N'est loin d'ilesques que demi Loee.

Leuca Molendini, in Consuetudine Andegavensi art. 22. Cenomanensi art. 23. & Lodunensi art. 9. *Leoue de molin*.

¶ LEUCAS *significat cucullum*, Papiæ.

LEUCOPORPHYRUS, Ex purpura alba. Charta donationis Ecclesiæ Cornutianæ edita à Suarelio: *Vela tramoserica Leucoprasina* 2. [Hoc est, ex viridi seu porraceo dilutiori, à λευκος, Candidus, & πρασον, Porrum.]

LEUCORHODINUS, ibidem, Ex roseo colore dilutiore.

¶ LEUCROY, Vox mendosa. Vide *Leueroy*.

1. LEUDA, *Compositura in longum*, Papiæ. Le vocant agrimensores nostri latus agri, qua parte in longitudinem porrigitur. Idem porro valet quod *Latus, ta, tum*; vel certe idem quod *latus, teris*. Nescio an huc respexerit Papias.

2. LEUDA, Tributum, præstatio. V. in *Leudis*.

¶ LEUDARIUM, Districtus *Leudis*, seu viri nobilioris, territorium, tractus. Litteræ Philippi VI. Franc. Regis ann. 1338. to. 2. Ordinat. p. 127. *Concedimus quod Nobiles habentes ab antiquo pedagia in terris & fluminibus suis, non impediantur per aliquem seu per aliquos de officialibus nostris, quin illa levare possint à mercatoribus per eorum Leudarium seu districtum transeuntibus, prout hactenus consueverunt.*

LEUDES, Vassalli, subditi; Saxon. Leoth; Germanis, *Leuden, luden, luyden & leute*, homines dicuntur. Vide Joan. Gryphiandrum de Weichbildis Saxonic. c. 14. n. 9. & Fredericum Sandium ad Consuetudines feudales Gelriæ p. 16. Lex Wisigoth. l. 4. tit. 5. §. 5. *Inter Leudes quicunque nec Regiis beneficiis aliquid fuerit consecutus*. Occurrit passim in Addit. 1. ad Leg. Burgund. tit. 1. § 2. apud Gregor. Turon. l. 2. Hist c. 42. l. 3. c. 23. l. 8. c. 9. l. 9. c. 20. Fredegar. in Chron. c. 1. 27. 41. 42. 46. 53. 54. 56. 58. 61. 87. 109. in Chronic. Francor. Moissiacensi an. 641. Chron. Besuensi, &c.

Maxime vero *Leudes* dicuntur vassalli nobiliores, cujusmodi sunt Barones. Lex Longob. l. 2. tit. 22. §. 1. *De omnibus debitis solvendis, sicut antiquitus fuit consuetudo, per 12. denarios solidi solvantur per totam Legem Salicam: excepto, si Leudes, id est, si Saxo aut Friso Salicum occiderit, per 60. denarios solidus solvatur*. Nam *Salici* nobilissimi Francorum dicuntur Ottoni Frisingensi.

Leudes et Fideles, in Edicto Chlotarii II. in Synodo Parisiensi V. apud Gregor. Turon l. 3. Hist. c. 23. Gesta Regum Francorum c. 13. *Vivat Rex, qui tales habet Leudes*.

Leudi. Fredegarius Nibelungi an. 768. *Rex Pepinus ... Comites suos scaritos, & Leudes suos ad perquirendum Waifarium transmisit*. Adde Aimoinum l. 3. c. 81. 92. l. 4. c. 8. 15. Chronic. S. Benigni p. 387. Chartas Pipini Regis apud Doubletum p. 691. 701. Dagoberti apud Miræum l. 2. Diplom. Belgic &c.

Luidi. Charta Dagoberti Regis apud Browerum l. 7. Annal. Trevir. p. 422. 1. Edit. *Manu id propria cum Luidis nostris subter firmavimus*, Vide Vignerium in tractat. de Minori Britannia p. 159. 160.

LEUDESAMIUM. Formula 39 apud Lindenbrogium sic inscribitur: *Ut Leudesamia promittantur Regi*. Mox: *Rex Comiti illi .. jubemus ut omnes pagenses vestros .. congregare faciatis, quatenus .. fidelitatem praecelso filio nostro vel nobis, & Leudi samium per loca Sanctorum ... debeant promittere & conjurare*. Eadem Marculf. l. 1. c. ult. habet: *Ut Leude samio promittantur Regi*. Ipse vero contextus, *vel nobis & Leode & samio per locus &c.* Sed non dividi debet vox; est enim *Leudesamium*, servitium [vel juramentum, ut exponit Eccardus ad Legem Salicam p. 94.] quod *Leudes*, id est, subditi, Principi suo debent, ut *Litimonium*, servitium quod *Liti* dominis suis.

LEUDIS, Leudum, Compositio, mulcta pro homicidio. *Compositio homicidii*, in Lege Saxon. tit. 14. §. 3. 4. & forte *compositio leudis*, id est, hominis liberi. Lex Salica tit. 37. §. 8. *Si servus ingenuum hominem occiderit, ipse homicida pro medietate compositionis hominis occisi parentibus tradatur, & aliam medietatem dominus servi se noverit soluturum: aut si legem intellexerit, poterit se obmallare ut Leudem non solvat*. Tit. 43. §. 11. *Si autem qui præcipitatus est, mortuus fuerit, tota Leude sua componat*. V. t. 55. §. 6. 7. Lex Angl. tit. 6. §. 5. *Ad quemcumque hæreditas terræ pervenerit, ad illum vestis bellica, i. e. lorica & ultio proximi, & solutio Leudis debet pertinere*. Formulæ vett. c. 51. *Leude taliter ab ipsis bonis hominibus fuit judicatum, ut illam Leudem, ut lex erat, ipsi illi solvere deberet*. Formula 7. & 8. ex Parensalib. *Ut post hunc diem nec ipsi illi, nec ullus in causa ipsorum, nec ulla opposita persona de præfata morte illius quondam, nec de ipso homicidio, nec de ipsa Leude nullam reclamationem nec nullum impedimentum pontificium non habeant ad faciendum*. Hincmarus Remensis in Epist. ad Carolum C. Regem Franc. edita to. 2. Spicilegii Acheriani; de quodam Liudone qui homicidium perpetrarat: *Cum judicatum fuerit, ut eisdem Leudem renuntiaret, & homines vestri faidam jurarent*. Rectius Editio Cellotii, *Leudem rewadiaret*. Charta Nicolai PP. ex Tabul. S. Vitoni Virduo. de Advocato: *Et de assiduo suum tertium habeat de Leude, & de sanguine facto, &c.* Adde Legem Frision. tit. 1. §. 3. 4. 5. 6. 7. tit. 5. §. 2. tit. 14. § 4. Capitul Caroli M. 5. an. 803. c. 12. Capitul. Caroli C. tit. 12. §. 5. tit. 39. §. 2. &c.

Ledde, in Pacto Legis Salicæ tit. 44. & form. 125. apud Lindenbrogium: *Leodis*, in Capit. 3. an. 813. c. 11. 29. & in Capit. 3. an. 819. c. 7.

Liudis. Capitulare triplex an. 808. c. 2. Edit. Baluzianæ: *Et si de ipsa morte evaserit, ipse ipsam Leudem recipiat, & liber postea remaneat*.

¶ Laudis. Litteræ Ludovici Jun. Regis Franc. an. 1145. tom. 1. Ordinat. p. 10. *Quod si infra urbem aliquid forisfecerint, pro Laude Baronum ipsius civitatis emendabunt*.

Leudum. Vett. Glossæ. *Leudum, compositio, sive Widrigild*. Lex Longob l. 1. tit. 9. §. 28 *Et qui ex ipsis peregrinis ausus fuerit occidere, 60. sol. in sacro palatio nostro componat: & insuper compositio ipsa fiat de ipso homicidio, cui legibus Leudum ipsum pertinuit*. Adde §. 35. Transiit postea hæc vox ad quasvis præstationes; nam etiamnum

Leuda, Lesda, Leda, &c. [Gall. *Lauda, Lenade, Leude*,] appellatur quævis præstatio, vel quodvis tributum, maxime quod pro mercibus penditur: frustra enim Expillius actione forensi 15. ait ita in Delphinatu appellari tributum quod pro *plassagio*, seu loco ubi venum exponitur *bladum*, & ejusdem *bladi* mensuratione exsolvitur, cum constet id nominis passim pro quovis tributo usurpari. Neque felicius scripsit Chopinus l. 1. de Domanio tit. 9 n. 1 *Leudam* dici à *laudanda venditione rerum publice venalium*: id est, pro facultate venum merces exponendi: sed non ego credulus illi. [A voce Teutonica *Leysten* vel *Leistan*, quæ præstare significat apud Willeramum in Cantica Canticorum p. 70. num. 31. *Leudam* accersit Gravelor. in notis ad Rocheflavinum, ubi addit *Leude* apud Occitanos, id potissimum appellari, quod à rusticis aliquid in foro

F 3 ven-

vendentibus carnifici præstatur & exsolvitur. Vario autem hæc vox effertur.

LEUOA, in Rescripto Alphonsi Regis Aragonum apud Saxium in Pontificio Arelat. *Leuda vel pedaticum.* Libertates Salvæterræ in Ruthenis an. 1284. *Nullus habitans in dicta villa det Leudam de re quam vendat, vel emat.* Curia Generalis Cataloniæ celebrata in villa Montissoni ann. 1289. sub Alphonso Rege Aragon. *Et quod aliqua barca, vel aliquod aliud vexellum quod vadat per aquam, non compellatur nec teneatur applicare, nisi in illis locis in quibus debeat Leuda persolvi.* Charta R. Abbatis Caroffensis an. 1308. ex a. Regesto Philippi Pulcri Regis in Tabul. Regio nu. 11. *Quicunque Leudam furatus fuerit, in decem solidis puniatur.* Charta anni 1370. in Probat. Hist. Turen. *Pedagia, botagia, dralbat, quidagia, aspergia, Leudas, &c.* [Occurrit vox *Leuda*, in Charta Raymundi Berengarii Comitis Barcinon. ann. 1067. Marcæ Hisp. col. 1135. in Testamento Raymundi Comitis Ceritaniæ an. 1095. ibid. col. 1194. in alio Testam. an. 1131. ibid. col. 1274. Statutis Massil. l. a. c. 1. §. 33 Charta Raymundi Comitis Tolosani aon. 1228. Litteris Philippi Puleri pro Tolosanis ann. 1303. to. 1. Ordinat. Reg. p. 394. Charta Richardi Regis Angl. au. 1190. to. 1. Anecd. Marten col. 657. Statutis Edwardi nn. 1283. apud Rymer. to. 2. p. 262. &c.] Vide Catellum in Hist. Tolosana p. 31. 89. & Gariellum in Episcop. Magalon. p. 154.

LAUDA. Consuet. loci *de Troi* in Biturigib art. 6. apud Thomasserium: *Et sur chascun desdits havitans non ayans bœufs, 2. den. Tourn. & s'appelle ledit droit le droit de Leude.*

¶ LEUSOA, in Charta Massil. an. 1202. *Pedaticum guidaticum, Leusdam vel alium usaticum.*

LEUZOA, in Charta Mariæ D. Montispessulani an. 1205. to. 8. Spicil. Acher. p. 220.

¶ LEZDA, in Chartular. Gratianop. fol. 41.

¶ LEZNA. Sententia ann. 1208. apud Marten. to. 7. Amplis. Collect. col. 96. *De aliis Leznis & pedagiis, decimis, &c.* Forte legendum *Lezdis*.

LEZTA, in Charta Sanctii Regis Aragon. æræ 1090. apud Martinczium in Hist. Pinnatensi l. 5. p. 10.

LESDA, in Charta Libertatum Villefrancæ apud Gallandum: *Quidquid ibi vendiderint, non dabunt Lesdam excepto sale.* Ibidem: *Lesda annonæ & salis.* Fori Morlanenses art. 26. *Sic quod non teneantur solvere Ortesii Lesdam, neque pedagium, neque aliud deverium pro eisdem.* [Rursus habetur in Tabul. S. Martialis Lemovic. in Libertatibus Moirenci concessis ann. 1164. & confirmatis an. 1209. to. 1. Hist. Dalphin. pag. 17. col. 1. Charta Raymundi Comitis Provinciæ ann. 1173. inter Instrum. to. 1. Gall. Chr. p. 67. bis terve in Consuetudinibus Lugdun. ann. 1206. apud Menesterium in Probat. Hist. ejusd. civitatis p. 97. col. 1 in Charta ann. 1216. ex parvo Chartul. S. Victoris Massil. fol. 157. v. Charta an. 1223. apud Baluzium to. 2. Hist. Arvern. p. 256. Charta an. 1268. ex Archivo Episcopatus Massil. Alia an. 1297. ex Archivo Piperac. Tabular. Diniensi ann. 1320. apud Gassendum in Notitia Eccl. Diniensis p. 83. Charta an. 1429. ex Archivo Piscatorum Massiliensium &c.]

LISOA, In Charta Hugonis Regis Italiæ an. 928. *Et cum Lisdis & curvatis, & cum omni districtu suo, &c.*

¶ LIAIDA. Dotatio Ecclesiæ S. Nicolai juxta mare an. 1056. apud Stephanotium tom. 10. Fragment. MSS. pag. 283. *Donamus illi Ecclesiæ Lisdas de omni labore, quem laboraverint homines, qui ibi stabunt, & donamus illi mansionem unam, quæ est in mercato juxta ecclesiam S. Pauli & medietatem Lisdæ de terra.*

LIDIA, in Charta libertatum oppidi de Moueto in Biturigibus an. 1269.

LEDA. Charta Raimundi Comitis S. Ægidii an. 1164. *Et in Leda & corda de mercato medietas erit mea, & medietas illorum, excepta Leda lumborum & linguarum, & excepta Leda ubiarum, & omnium fructuum, qui ad sextarium non vadunt.* [Hominium Guidonis Vicecomitis Lemov. Abbati S. Martialis an. 1245. to. 2. Fragm. Hist. Stephanotii MSS. *Abbas & Conventus S. Martialis jus dominii, districtum & jurisdictionem temporalem se habere dicebant, & etiam asserebant, quod in Leda sive pedagio totius vini, quod apportatur Lemovicas à quibusdam de foris villam, & reponitur in tabernis vel venditur in plateis... quod pedagium sive Leda ipsorum locorum ad ipsos pertinet.*] Vide Gariellum in Episcopis Monpesulanis p 63. 64. 110 [& Statuta Massiliensia l. 1. c. 15. §. 2.

¶ LÆOA, in Confirmatione privilegiorum Civitatis Aquensis an. 1291. apud Pittonem Hist. ejusd. urbis pag. 170.

LEIDA, LEYDA. Charta Ademari Vicecomitis Lemovic. an. 1184. in Tabul. Dalonensi fol. 11. *Pedagia & Leidas rerum suarum, sive alias consuetudines, quæ a vendentibus & ementibus exigi solent.* Charta anni 1222. apud Chopinum l. 3. de Sacra Polit. tit. 2. n. 18. *Immunes & absolutæ ab omni questa, & talta, & ab omni Leida.* Alia anni 1231. in Regesto Tolosan. f. 38. *Item habebit in foro S. Andreæ medietatem Leidæ integræ de omnibus venalibus quæ ibi veniunt, vel deferuntur.* Libertates urbis Montisregalis in Sebusiis: *De pomis, piris, castaneis & similibus, & minutis fructibus non debet Leyda levari.* [Libertates Belli-visus de Marco ann. 1256. to. 1. Histor. Dalphin. p 58. *Leidam autem bladi, vini, animalium & cannabis,* & *aliarum rerum venalium levare debemus, secundum quod in civitate Viennæ levari hactenus consuevit.*] Adde Libertates urbis Sysellensis an. 1285. [Chartam an. 1262. apud Baluzium to. 2. Hist. Arvern. p. 268. aliam an. 1308. ibid. p. 783. Hist. Dalph. to. 1. p. 78. 97. &c.]

LEODA. Charta an. 1166. to. 13. Spileg. Acher. pag. 317. *Et de omnibus omnino rebus, de quibus Ledda vel usaticus dari solet.* Occurrit præterea in Charta Raimundi Comitis Tolosani an. 1149. apud Gallandum de Franco alodio p. 197. & in alia an. 1242. apud Baluzium in Notis ad Concilia Narbon. p. 90. [in Charta an. 1067. Marcæ Hisp. col. 1132. in Litteris ann. 1128. ibid. col. 1262. &c.] Perperam *Jedda* scriptum reperitur pro *Ledda* facili lapsu in Charta Oldegarii Episc. Barcin. in illius Vita n. 36.

¶ LEDOIA. Charta Rengardis Comitissæ Biterr. ann. 1070. Marcæ Hispan. col. 1153. *Census, redditus, mercata, telonea, Ledder, &c.* Eadem habentur ibid. col. 1160.

LIDDA, in Charta ann. 1066. in Notis ad Concilia Narbon. pag. 79.

LÆDIA, in Charta Humberti D. Bellijoci pro libertatib. Bellevillæ an. 1233. [to. 9. Spicil. Acher. p. 185.] *Quicunque extraneus ad forum Bellevillæ venerit, si in foro Lædias dederit, de pedagio non tenetur.* [Ibid. pag. 182. *Lædia*, & *Ledia* leguntur.]

¶ LIDIA, in Charta an. 1296. apud Thomasserium in Consuetudinibus Bituric. p. 96.

¶ LETIA, in Charta Willelmi Domini Montispessulani an. 1103. apud D. *Brussel* to. 2. de Feudorum usu pag. 728.

¶ LETDARIUS, ut mox *Leidarius*, ibidem.

LEIDARII seu LEUDARII, Collectores *Leidæ*, in Statutis Montispessulani. [*Leudararii*, in Præcepto Johannis Franc. Regis an. 1363. tom. 3. Ordinat. Reg. p. 624. *Leyderius*, in Charta an. 1308. apud Baluzium to. 2. Hist. Arvern. p. 793.]

LESOARII, in Consuetudinibus Barcinonensibus, in Charta an. 1273. apud Gariellum p. 286. & in Tabulario

lario S. Flori in Arvernis, [nec non in Epistol. Bajuli Reg. Majoricæ ad Massilienses an. 1327. *Noveritis nobis constare per albaranum Lesdariorum tabulæ laudæ civitatis Majoricæ, &c.*] *Laidort* & *Laeders*, in Libertatibus villæ *de Perouse* ann. 1260. apud Thomas. in Consuet. localib. Bitur. p. 66.

¶ Leydator, in Charta an. 1309. to. 1. Hist. Dalphin. pag. 86.

¶ Leudoismus, Idem quod *Leuda*. Charta Arnaldi Episc. Barcinon. pro Magistro Ordinis S. Jacobi de Spata : *Teneminí vendere infra sex menses salvo Leudoismo*.

¶ 1. LEUDUS, Vassallus. Vide in *Leudel*.

2. LEUDUS, Cantus, ex Germanico *Lied*, Cantilena. Fortunatus in Epist. ad Gregor. Turon. Episc. præfixa lib. 1. Poemat. *Apud quos nihil dispar erat, aut stridor anseris, aut canor oloris, sola sæpe bombicans barbaros Leudos harpa relidebat, &c.* Et l. 7. Poem. 8,

Nos tibi versiculos, dent barbara carmina Leudos,
Sic variante tropo laus sonet una viro.

¶ LEVE, Facile, proclive. Sallas Malaspinæ de Rebus Siculis, apud Baluzium to. 6 Miscell. pag. 303. *Dummodo amplu pugnandi trahatur deliberato cupedine, Leve est audere quod placeat.* Jacobus Episc. Accon. in Epist. ad Honorium III. PP. *Dictum est quod si viriliter institissent, de Levi castrum acquisissent.*

¶ LEVEA, Exactio, collecta, Gall. *Levee*. Pactum matrimonii inter Carolum Reg. Aragon. & Marguaritam filiam Caroli II. Regis Siciliæ, to. 1. Anecdot. Marten. col. 1239. *Nos inde percipiemus sex millia librarum ejusdem monetæ ad opus nostrum, ex primis Leveis emolumentorum prædictorum.* Vide *Leva* 2.

¶ Leveia, Eadem notione. Tabul. Calense p. 344. *Deliberabitur dictis Religiosis saisina dictorum bonorum una cum 70. libris Paris. pro exitibus & Leveiis dictorum bonorum, qui per 7. annos a tempore captionis citra levati fuerunt.* Regestum Parlamenti an. 1379. apud Baluzium tom. 2. Hist. Arvern. p. 164. *Et insuper ad reddendum & tradendum dicto avunculo nostro fructus, Leveius, censas, redditus, &c.*

¶ 1. LEVERIUS, Vectis, Gall. *Levier*. Munisiones Castri Sommerię ann. 1260. *Item tres Leverios de ferro; item v. paria anulorum; item sex martellos.*

¶ 2. LEVERIUS, Species panni feralis. Testamentum an. 1365. apud Baluz. to 2. Hist. Arvern. p. 716. *In die sepulturæ meæ supra corpus meum ponentur duo panni aurei, quorum unus sit boraatus de sandali nigro... & unus Leverius ... unus detur capellæ Olsergii, & alter pannus & Leverius supradicti dentur Fratribus Minoribus supradictis pro faciendo vestimentu sacerdotalia.*

LEVEROY. Lex Vervinensis an. 1233. c. 13. *Quod si neque Scabinos, neque Juratos habuerit, par Leve Roy eum vocabit, id est, sola manu faciet jusjurandum.* Occurrunt eadem verba in Lege *de Solers* an. 1235. Ubi Thomasserius hæc verba *per verum Regem* interpretatur, quod vix probem, tametsi quod divinem, animo nihil vero simile oboritur. Ita etiam præfert [Charta Blanchæ Comitissæ Trecensis ann. 1212. tom. 1. Anecd. Marten. col. 830. nisi quod pro *Leveroy* habetur *Leucroy*, &] apographum Duchesnianum, ubi vir doctus margini adscripsit, *id est, per verum Regem, id est, Deum*. Sed malim hæc verba sonare, *per verum*, Gall. *Par le vray*.

¶ LEVESCERE, Levius fieri. Gocelinus in Translatione S. August. Cantuar. to. 6. Maii p. 428. *Solet enim languor magis in noctem gravescere, in diem Levescere.*

¶ 1. LEVIA, Mensura itineraria. Vide *Leuca*.

¶ 2. LEVIA, Idem videtur quod *Feuda* seu prædia *feudaliter* tenta. Catalogus feudorum Castellaniæ de Glane ann. 1262. è Chartulario Æduensi. *Item D. Perreria debet esse in homagio domini de Glane de tribus Levibus, de quibus Estam est jurabile & etiam reddibile ... Item dominus de Chastul debet esse in homagio domini de Glane super omnia Levia, & Chastul jurabilis, reddibilis cum appendiciis suis.* Vereor ne mendum sit in hac voce.

¶ LEVIARE, *Levare, levem facere, vel exonerare, pondus auferre vel diminuere*, Johanni de Janua; *Alleger, faire leger*, in Gloss. Sangerm. Lat. Gall. MS. *Monetam in lege vel pondere Leviare*, in Charta ann. 1188. tom. 8. Fragm. MSS. Stephanotii p. 37. *Usuras Leviare & debita minorare*, in Charta ann. circiter 1197. apud D. *Calmet* to. 1. Hist. Lotharing. col. 248. *Gravedinem carnis per abstinentiam Leviare*, in Vita S. Alferii, to. 1. April. p. 99. Libellus de remediis peccatorum ante annos 800. exaratus, to. 7. Ampliss. Collect. Martenii col. 37. *Adolescens si cum virgine peccaverit, annum unum peniteat; si semel & fortuito, Levietur & tamen usque ad annum.* Adde Statuta Canonicorum Regul. sæcul. 13. apud Raymundum Duellium tom. 1. Miscell. p. 92.

¶ LEVIDIS, vel Levia, *idis*, Plaga, vulnus, ut videtur, à Gallico *Livide*, Lividus. Charta ann. circiter 1060. apud D. *Calmet* in Probat. Histor. Lotharingiæ col. 451. *De Livide vero & sanguine facto, ulsque injuriis, &c.*

LEVIGA, Ugutioni & J. de Janua, *Instrumentum Levigandi, quod etiam Complanatorium dicitur*; Gall. *un Polissoir*. [Gloss. Lat. Gall. Sangerm. *Leviga, idem quod Planatorium, Plaine ou Rabot.*] Annales Francorum Bertiniani ann. 862. *Vestitum lineum, quod Camisium vulgo vocat, levigare, [id est Lexivio lavare,] incipiens ... ad primum initium quo Levigam imprimens traxit, vestimentum sanguineum est effectum. Sicque quotiens idem mancipium Levigam traxit, sanguis est subsecutus.* Hinc *Levigare*, Polire, *Homines divellere ac Levigare*, apud Capitolinum.

☞ Ex vocabulis à Cangio prætermissis & à nobis nostro more inter uncinos adjectis, conjicimus *Levigam* in hoc Annalium Bertin. loco Lexivium esse, cui notioni belle cohærent hæc verba: *Levigam traxit, sanguis est subsecutus*, quæ nonnisi improprie admodum *polisorio* possunt accommodari.

¶ LEVIGABILIS, qui potest alleviari, seu levior fieri. Bulla Johannis PP. ann. 1276. apud Rymer. to. 2. p. 66. *Onus ex humana defectu importabile, divina tamen omnipotentia Levigabile.*

¶ 1. LEVIGARE, *Bitumine liaire*, apud Papiam in MS. Bituric. Vide *Leviga*.

¶ 2. LEVIGARE, Sublevare, alleviare, levius reddere. *Judæos conversos à pensionibus Levigat*, in Vita S. Gregorii PP. to. 2. Martii p. 147. Supplementum ad Vitam S. Medardi, to. 2. Junii p. 84. *Extollunt super ulnas beatissimi funeris sarcinam adeo Levigatam, ut putares pro aris gravedine stipulæ accessisse levitatem.* *Levigare delictum grave*, apud Nicolaum de Jamsilla de Gestis Frederici II. Imperat. tom. 8. Muratorii col. 520.

¶ LEVIORATIO, f. Animi levitas, inconstantia, mutatio. Præceptum Theodorici Reg. Fr. apud Mabillonium to. 3. Analect. p. 206. *Et res ad prædictum Monasterium monemus, ut neque nos, neque successores nostri ... auferre aut alienare à jure & dominatione jam dictæ matris Cenomannicæ urbis Ecclesiæ, aut propter benevolentiam vel Leviorationem, seu servitii præfati domni & apostolici viri Aigliberti Episcopi aliqua succedat occasione, aut qualiter calliditate vel malo ingenio machinetur.*

¶ LEVIS, ut mox *Levita* 2. Osbernus in Vita sancti Dunstani Episc. to. 4. Maii pag. 360. *Commendantes pue-*

pucrum in templo, ut esset Levis Domino, & portio illius Dominus exsisteres.

¶ LEVISATA, Tunica militaris. Gloss. Isidor. Conjectat Grævius legendum Lacerna ex Isidoro lib. 19. c. 24. ubi Lacernam dicit fuisse Pallium fimbriatum, quo olim soli milites utebantur.

1. LEVITA, Vasa auea, apud Papiam. Forte pro Lebita, seu Lebetes.

2. LEVITA, Diaconus. Isid. l. 7. c. 12. Levitæ ex nomine auctoris vocati: de Levi enim Levitæ exorti sunt, à quibus in templo Dei mystici Sacramenti mysteria explebantur. Hi Græce Diaconi, Latine Ministri dicuntur, &c. Epistola Remigii Episc. Remensis ad Fulconem Episc. Cum Levitas feceris, Presbyteros consecraris, Archidiaconos institueris, &c. Vita S. Sulpitii Pii Bitur. Episc. cap. 2. Leviticam sortem indeptus Ecclesiæ ministravit. Levitica dignitas, Sidonio l. 5. Ep. 1. Leviticum ministerium, Maximo Taurinensi, [Levitalis honor, Johanni Diacono in Vita S. Athanasii Episc. apud Murator. to. 2. p. 2. col. 1046.] Ita usurpant Concil. Tolet. II c. 1 Carthag. III. c. 4. Agathense cap. 16. 17. Arelat. III. c. 1. Wormac. c. 69. Capit. Caroli M. l. 5. c. 34. l. 6. c. 41. 242 Gregor. M. l. 1. Epist. 42.

LEVITA SEDIS APOSTOLICÆ consecratus Valentinus II. PP. antequam Pontificiam dignitatem consequeretur, apud Anastasium in ejus Vita.

LEVITISSA, Femme de Diacre. Gloss. Lat. Gall.

LEVITIANA. Vita 2. S. Carthaci Episc. nu 2. S. Mochuda ad prædictum S. Colmanum venit in suo Monasterio Lainndala manentem ut veniens secum Levitianam signaret in suo Monasterio Raithin: quia mos S. Colmano erat, cum angelis loco Levitianarum signare, & donatum est à Domino S. Colmano, ut filii mortis non affugerent in Levitianis, quas ipse signaret. Infra: Erunt ad Levitianam cum angelis signare, revertere, & sicut videbis signa minima constituta per senem in Australi plaga cellæ tuæ, ita constitue Levitianam: & ne tibi videatur modica, quia ab alia tibi major ab angelis in tua alia civitate in australi Hiberniæ regione signabitur. Et reversus S. Carthagus ita invenit Levitianam signatam, sicut S. Colmanus dixit. Hic benedictionem cœmeterii auguratur Editor; [cui utcumque favet Vita S. Declani Episc. to. 5. Julii p. 608. Cujus sacrum corpusculum ... debito honore in sua civitate Ardmor in Levitiana, quam ipse jussione angelica signavit, sepultum est. Sollerius interpretatur sacellum, in quo sepeliri voluerit vir sanctus, aut habitum seu vestem in qua sepultus sit; malim cœmeterium. Vita S. Coemgeni, to. 1. Junii p. 317. Levitianaque monachorum suorum tam sancta erit, ut nullus eorum moriens sub humo, tormenta inferni pertulerit.]

LEVITONARIUM, LEBITONARIUM. Isidorus l. 19. Orig. c. 22. & ex eo Papias, ex Vita S. Pachomii c. 14. Levitonarium est colobium lineum sine manicis, quali Monachi Ægyptii utuntur. Suidas: [Greek illegible] S. Hieronym. de Tabennensib. Monachis: Nihil habet in cellulis præter psiathium & duo Lebitonaria, quod Ægyptii Monachis genus est vestimenti absque manicis. Levitonarium occurrit non semel in Regula S. Pachomii c. 2. 67. 81. & in doctrina S. Orsiesii c. 22. 26. [Greek illegible], apud Palladium in Hist. Laus. c. 38. 52. & Metaphrast. in Vita S. Apollinaris Syncleticæ n. 7. Vide Menardum ad Concord. Regular.

¶ LEBITON. Vita, Doctrina & Perfectio SS. PP. c. 20. to. 3. Bibl. Asceticæ p. 424. Narraverunt de quodam solitario, quia exivit in eremum vestitus lineo sacco sanctum ... Frater autem ille projecit Lebitonem, quo erat indutus. Rursum occurrit in Vita S. Jonæ Monachi to. 2. Febr. p. 520 & alibi.

¶ LEVITORIUM, apud Papiam MS. Bituric.

LEBETES. Ruffinus de Vitis Patrum l. 2. c. 7. Indumentum ejus stuppeum colobium erat, quod apud illos Lebetes appellatur. Idem cap. 9. Cui ille cum habitum Monachorum, hoc est, Lebetam, & cucullam, ac melotem, quæ est caprina pellis, imposuisset, &c.

LEVRERII, Canes leporarii. Levrerii ad leporem, & vulpem & catum & texon, in Regesto Herouvalliano Philippi Aug. f. 159. Ex Gallico Levriers.

¶ LEUS, Navis pusilla. Gloss. Saugerm. MS.

¶ LEUSEVERPIRE, LEUSEVERPIRE. V. Leisus.

¶ 1. LEUTUS, Ascriptitius servus. V. Litus.

¶ 2. LEUTUS, Testudo, cithara. V. Laudis 2.

¶ LEUVA, vel LEWA. Vide in Leuca.

¶ LEUZDA. Vide in Leudis.

¶ LEWAREC, Terra novalis, quæ alternis annis requiescit, Warectum, Gall. Gueret. Charta an. 1181. to. 2. Hist. Britan. col. 133. Villa Lupellorum cum omnibus pertinentiis suis, & Ploagar cum angulis suis, & angulis de Ros cum tota riveria & tota brueeia, quæ est inter Coisnon & castellum de Noei, & totum Lewarec & magni pisces sicut Lesturjon, salmon, balena & alii magni pisces sunt de dominico Archiepiscopi. Vocem Lewarec aliter exponit Lobinellus in Glossario: quod si vis, consule.

¶ LEWENHANTVATE, Vas Lavandis manibus, Buschio, apud Leibnitium to. 3. Scriptor. Brunsvic. p. 888. Amphoras de stanno habuerunt 150.... cacabos & messinc becken simul 50. Lawenhantevate 2. ferra ad coquendum tortas 12. &c.

LEWYTHEIL. Vitæ Abbatum S. Albani pag. 99. Fecit triturare omnia blada Romanorum per eos qui vocantur Lewitheil. Hic hæret Watsius.

LEX. Hæc vox varie sumitur in Legibus antiquis: interdum enim pro jure scripto, ut sunt Leges Salicæ Burgundionum, Bajoariæ, & similes: interdum pro judicio, vel pro judicis sententia, vel etiam pro mulcta judiciaria. Ac

LEX quidem pro jure scripto, vel recepta consuetudine, ut in veteribus Chartis, in quibus passim occurrit, secundum Legem Salicam, Romanam, &c. quæ quidem Lex loci dicitur in Lege Ripuar. tit. 33. Vetus formula; Sicut Lex & nostra consuetudo. Hinc La Loy de la Ville, in Consuet. Insulensi art. 30. 31. 52. 98. 116. 125. La Loi de Cambrai, apud Monstrelletum 1. vol. c. 88. La Loi d'Amiens, in Consuetud. Ambian. Similia passim occurrunt in nostris Consuetudinibus municipalibus, quæ collegit Raguellus. Lex Bajwar. tit. 2. c. 15. §. 2. Comes vero secum habeat judicem, qui ibi constitutus est judicare, & librum Legis, ut semper rectum judicium judicet.

Differebant autem Leges à Capitulis, quod Leges solius populi consensu olim editæ essent; [cui tamen accedebat Regis constitutio. Capitul. Caroli Calvi an. 864. to. 2. Capitularium col. 177. Et quoniam Lex consensu populi fit & constitutione Regis.] Capitula vero vel Capitularia à Regibus & Principibus, sed populi item consensu. Luitulphus ann. 819. Conventus Aquisgrani post Natalem Domini habitus; in quo multa de statu Ecclesiarum, & Monasteriorum tractata atque ordinata sunt: Legibus etiam Capitula quædam necessaria, quia deerant, conscripta atque addita sunt. Theganus de eodem Conventu: Interea Capitula quædam in Legibus superaddidit, in quibus causæ forenses claudicare videbantur, quæ hactenus velut pernecessaria servantur. Hincmarus Remensis in Admonit. pro Carolomanno apud Sparnacum c. 15. de malorum Comitum rapacitate: Quando enim sperant aliquid lucrari, ad Legem se convertunt, quando vero per Legem non æstimant acquirere, ad Capitula confugiunt: sicque interdum fit, ut

nec

nec Capitula pleniter conserventur, sed pro nihilo habeantur, nec Lex. Sed postmodum Capitula ipsa in legem abierunt. Capit. Ludovici Pii: *Generaliter omnes admonemus, ut Capitula quæ præterito anno Legi Salicæ cum omni consensu addenda esse censuimus, jam non ulterius Capitula, sed tantum Leges dicantur, imo pro Legibus Salicis teneantur*. Carolus Calvus in Conventu apud Carisiacum an. 873. c. 8. *Capitula avi & patris nostri, quæ Franci pro Lege tenenda judicaverunt, & fideles nostri in generali placito nostro conservanda decreverunt.*

Enimvero post Burgundiorum, Francorum & Gothorum in Galliam, atque adeo in Italiam, & Hispaniam irruptiones, excusso Romanorum jugo, cœpere hæ provinciæ ab diversarum nationum populis incoli, quibus, Legibus suis antiquis regi & vivere concessum est à victoribus Principibus. Chronicon laudatum à Catello in Hist. Occitanica p. 538. *Anno 759. Franci Narbonam obsident, datoque sacramento Gothis, ut si civitatem traderent partibus Pepini, permitterent eos Legem suam habere: quo facto, Gothi Saracenos occiderunt, & civitatem partibus Francorum reddiderunt*. Concilium Meldense an. 845. c. 3. *Legem vero unicuique competentem, sicut antecessores sui tempore nostrorum prædecessorum habuerunt, in omni dignitate & ordine, favente domino, nostram Magnificentiam observaturam promittimus*. Capitulare Pipini Regis Italiæ c. 37. *Quia omnino voluntas domni Regis est, ut unusquisque homo suam Legem pleniter habeat conservatam.*

Ita porro sua lege quisque vivebat, ut secundum eam avitas & paternas successiones adiret, conficeret Chartas, sacramenta ederet, & de statu ingenuitatis se defenderet: juxta legem tamen illius cui injuria facta erat, componeret: *de cæteris vero causis communi Lege viveret, quam princeps per Capitula sua ediderat*. Ita Lex Longob. l. 2. tit. 56. Constitutio Chlotarii Regis to. 1. Concil. Gall. pag. 318. *inter Romanos negotia causarum Romanis Legibus præcipimus terminari*. Fredegarius in Chr. c. 53. de Chlotarii & Dagoberti filii dissidio: *Electi sunt ab his duobus Regibus 12. Franci, ut eorum disceptatione hæc finiretur intentio*. Vita Ludovici Pii aon. 820. *In palatio quoque Bera Comes Barcinonensis, quum impeteretur à quodam Sunila, & infidelitatis argueretur, cum eodem secundum Legem propriam, utpote quia uterque Gothus erat, equestri prælio congressus est & victus*. Hinc frequens formula

Legem Suam Componere, pro mulctam, quæ à sua lege definita est, exsolvere. Nam quilibet reus io alieno solo deprehensus, *sicut Lex loci ubi natus erat, respondebat: & si damnaretur, secundum Legem propriam*, non secundum legem loci *sustinebat*, ut in Lege Ripuar. tit. 31. §. 3. 4. Capitula ad Legem Salicam: *Si vero per dexteras aliqua conspiratio firmata fuerit, si liberi sunt, aut jurent cum idoneis juratoribus hoc pro malo non fecisse; aut si facere non potuerint, eorum Legem componant*. Id est, secundum quod ea lege qua vivunt, statuitur. Adde Capitulare 4. an. 805. c. 10. Legem Longobardorum l. 1. tit. 20. §. 13. l. 2. tit. 6. §. 3. Eadem Lex l. 1. tit. 25. §. 68 *Constituimus ut dominus servi illius, secundum Legem cui furta facta fuerunt, solvere debeat. Secundum Legem suam delictum emendare*, in Capitulari de Villis c. 4.

Hinc etiam formula, *in sua Lege conscriptus*; scilicet qui *Legem qua vivere statuit*, professus est. Charta vetus Hugonis Episcopi Tolosani apud Sammarthanos: *De repetitione vero, quam minime fieri credimus, si quis ... contra hanc convenientiam venditionis aliquam calumniam inferre tentaverit, hoc quod accepit, non vindicet sibi, sed in sua Lege conscriptus, componat ei qui litem intulerit tantum, & aliud tantum quantum ipsæ supradictæ Ecclesiæ habebant*. Quæ verba idem sonant, quod illa quæ habentur in Charta alia Islonis Episcopi Tolosani, apud eosdem Sammarthanos: *De repetitione vero, si nos aut ullus de hæredibus nostris, aut quislibet homo fuerit, qui contra hanc chartam venditionis ista inquietare voluerit, quali Lege vivit, tale componat, & postea se taceat, & aliis tacentibus faciat.*

Quod si inter homines qui diversis viverent legibus, emergerent controversiæ, à judicibus earumdem legum simul convenientibus dirimebantur, ut docent Senator l. 7. Variar. Epist. 3. & Lex Burgundionum non uno loco.

Ut plurimum vero liberi patrum legem sequebantur, ex Lege Longob. l. 2. tit. 5. tit. 17. Dixi, ut plurimum, nam sæpe liberum erat cuique qua vellet lege vivere, seu avita unde ei prima natalium erat origo, seu illa quæ in ea io qua degebat provincia, obtinebat: quod quidem coram testibus & publice, & in ipsis tabulis cogebatur profiteri. Constitutio Hlotarii Imp. edita ab Holstenio c. 5. *Volumus etiam ut omnis Senatus & Populus Romanus interrogetur quali vult Lege vivere, ut sub ea vivat, eisque denuntietur, quod proculdubio si offenderint contra eandem, eidem Legi quam profitebuntur, .. subjacebunt*. Totidem & iisdem pæne verbis habentur in Lege Longob. l. 2. tit. 57. & apud Goldast. tom. 1. Constit. Imp. p. 188. Adde Capitul. 1. Caroli M. incerti anni c. 48. & Capit. Pipini Reg. Ital. c. 37. Vetus Notitia ex Tabul. Persiensi. apud Perard. p. 35. *Tunc interrogatum fuit jam dicto Maurino sub quale Lege vivebat, & ipsius sibi à Lege Salica adnuntiavit, &c.* Ita tamen ut semel accepta lege, ab ea recedere non liceret. Charta Alrici Episc. Ast. ann. 1029. apud Fr. August. *de la Chieza* in Hist. Ecclesiæ Pedemont. p. 243. *Et ideo quod ego qui supra Alricus Episcopus honorem sacerdotalem habeo, & Legem Romanam nunc vivere videor, quamvis ex natione, ut supra, Salicus sim, nec mihi liceat ullo tempore nolle quod volui, sed quod a me semel factum vel conscriptum est, inviolabiliter observare, promitto, &c.* Legem nempe Salicam dimiserat Alricus Episcopus factus, quod Lex Romana Ecclesiæ & Ordinis Ecclesiastici esset propria.

Feminæ vero lege conjugum vivebant, ex Lege Longobardorum l. 2 tit. 7. Charta è Sigonio laudata: *Maria quæ professa sum Lege vivere Romana, sed nunc pro ipso viro meo Lege Longobardorum vivere videor, qui professus est ex natione sua Lege vivere Longobardorum*, Alia ann. 1054. apud Chiffletium in Luminibus Salicis c. 6. *Constat nos Clarizo, filio bonæ memoriæ Raineri & Rotilde, qui Gilda vocata, jugalibus, filia Tebaldi, qui professa sum ego ex natione mea Lege vivere Saligu, similiter ex nunc pro ipso viro meo Lege vivere Longobardorum, &c.* Alia an. 1156. in Bibl. Sebusiana cent. 1. c. 93. *Nos Guillelmus Marchio* (Monteferratensis) *filius quondam Raineris, itemque Marchionis, & Julitta jugalis filia quondam Leopoldi Marchionis de Austria, nos itaque supradicti jugales, qui professi sumus ex natione nostra Lege vivere Sallica, sed ego Julitta mea Lege vivere videor Alamannorum, &c.* Quæ quidem postrema verba ita capienda existimaverim, non quod profiteatur Julitta se vivere lege Alamannorum, sed ut indicet quod ea lege viveret, nisi conjugio esset illigata. Nam

Feminæ, maritis fato functis, ab eorum lege erant absolutæ, ex Lege Longobard. l. 2. tit. 7. §. 2. ita tamen ut liberum iis esset lege viri extincti vivere, quod eo casu profiteri tenebantur. Charta Mathildis Comitissæ an. 1076. apud Franciscum Mariam l. 3. pag. 105. *Ego Mathilda Marchionissa & Ducatrix, relicta bonæ memoriæ Bonefacii, qui fuit similiter Dux & Marchio, quia ego qui supra Mathilda Marchionissa professa sum, ex natione mea Legem vivere videor Longobardorum, sed nunc modo pro parte supradicti viri mei, qui fuit viro meo,*

meo, *Legem vivere videor Saligam*, *&c.* Alia ejusdem Comitissæ an. 1078. *Quia ex parte supradicti viri mei*, *qui fuit Salicus*, *Lege videor vivere Saliga*, *&c.* Adde pag. 156.

Si pater post natos filios Clericus effectus esset, ii lege patris vivebant, qua ipse vivebat cum eos genuerat, ex Lege Luitprandi Regis tit. 116. non vero Romana, qua Clerici vivebant.

Liberti legibus dominorum suorum vivere debebant, secundum qualiter à suis dominis concessum fuerat, Ita Lex Longob. l. 2. tit. 35. §. 2.

☞ Servi quemadmodum & *homines de generali placito*, hoc est qui *talliæ* obnoxii erant, uxores extra Legem suam ducere nullatenus poterant; hinc servus, si secus fecerat, bonis suis omnibus privabatur: alter vero in arbitrio domini erat pro mulcta solvenda. Charta an. 1070. apud Mabill. to. 5. Annal. p. 28. l. *secundum vero conjugia ineundi ab ejusdem monasterii Abbate*, *vel ab ejus ministris accipiat*, (unusquisque servus,) *& pro mortua manu*, *si uxorem duxerit non de sua Lege*, *quidquid habuerit vel possederit*, *in jus monasterii veniat*. Constitutio Leduini Abb. S. Vedasti Atrebat. ann. circ. 1020. apud D. *Brussel* to. 2. de Usu feud. p. 789. *Homo de generali placito ... si extra Legem suam uxorem acceperit*, *illicitam rem operatus est*; *tantum dabit quantum deprecari poterit*. *Si liberam feminam uxorem duxerit*, *nihil dabit quia libertatem uxoris suæ ad Legem suam convertit*.

Advenæ, seu extranei, lege vivebant illius regionis in qua sedem figebant, nisi legem aliam à Principe impetrassent, ex eadem Lege Longobard. l. 3. tit. 15.

Chartas complures in quibus Legem, qua is vivebat qui eas conficiebat, profitetur, proferunt Scriptores: verbi gratia, qui *Lege Salica*, [Andr. Dandulus in Chron. MS. ann. 976] Franciscus Maria in Mathildi Comitissa l. 3. pag. 44. Gallandus lib. de Franco alodio p. 317. 318. Guichenonus in Probat. Hist. Sabaud. p. 14. 16. 17. 18. 19. 22. 23. in Bibl. Sebus. cent. 2. c. 3. Fr. August. *de la Chieza* in Hist. Eccl. Pedemont. p. 220. 232. 238. Chiffletius in Vindiciis Hispan. p. 247. 248. 249. &c. *Lege Romana*, Guichenon. in Probat. Hist. Sabaud. p. 27. Ughellus to. 5. p. 636. 691. Galland. p. 319. *Lege Alemannorum*, Gallandus p. 318. 319. *Lege Ripuariorum*, idem Franciscus Maria l. 3. Hist. Mathild. p. 48.

Præterea testes qui chartas & diplomata subscribebant, qua lege viverent, vel ex qua natione essent, in ipsis subscriptionibus declarabant: cujus moris exempla proferunt Ughellus to. 5. Italiæ sacræ p. 636. Guichenonus in Hist. Sabaudica locis laudatis, & Chiffletius in Luminibus Salicis p. 248.

Jam vero posterioribus longe etiam sæculis, ut qua viverent lege, denotarent, qui chartas seu tabulas exarabant, obtinuisse probant Chartæ aliquot, atque in iis Charta Ludovici Comitis Lonensium an. 1155. apud Chiffletium in Vindiciis Hispanicis p. 39. Charta anni 1156. apud Guichenonum in Bibl. Sebus. cent. 1. c. 93. & alia an. 1254. ex Tabulario Sandionysiano apud Gallandum p. 321. [Adde Statuta MSS. Caroli I. Regis Siciliæ c. 141.]

Sed & expugnata à Christianis urbe Hierosolymitana, totaque Syria, cum ex variis ac procul diversis habitaretur nationibus, suas quique leges servavere. Will. ab *Oldenborg* in Itinerario Terræ sanctæ, de Antiochia: *Ipsa etiam civitas divites & plurimos habet inhabitatores*, *Francos & Surianos*, *Græcos & Judæos*, *& quilibet eorum suas Leges observant*. Ita Franci nostri in Regno Siculo, sub Andegavens. Regibus, *Legem Francorum* observabant, uti docemus in Historia nostra Franco-Byzantina l. 8. n. 9. Apud Byzantinos etiam ipsos Veneti, Pisani, & Genuenses, qui in hac urbe primaria commercii causa sedes fixerant, suis quisque legibus regebantur.

Cum igitur variæ essent leges quibus regebantur, unusquisque originis suæ appellationem servabat, ita ut si lege Romanorum, *Romanus*; si Salica, *Salicus*; si Gundebada, *Burgundus*; si Wisigothorum, *Gothus*, diceretur; quod potissimum observare est ex iisdem Legibus, ex Gestis Dagoberti c. 35. &c. Leo Ostiens. l. 2. c. 26. *Adam etiam*, *cognomento Salicus*, *obtulit*, *&c.* qui quidem Adam se esse *de gente Francorum* profitetur in Instrumento quod asservatur Casini. Ita etiam in Chartis aliquot apud Chiffletium in Luminibus Salicis c. 6. qui *Lege Salica vivere* se profitentur, *Salici* & *Saligi* dicuntur. Neque alia ratione Conrado Imperatori *Salici* cognomen inditum, quam quod esset ex gente & natione *Salica*. Adde Sammarthanos to. 3. Gall. Chr. pag. 649.

Verum diversitatem hanc legum, ut concordiæ & quieti publicæ contrariam improbat Agobardus Lugdunensis lib. adversus Legem Gundebadam c. 14. hisce verbis: *Atque utinam placeret omnipotenti Deo*, *ut sub uno piissimo Rege una omnes regerentur Lege*, *ea ipsa ad quam & ipse vivit*, *& proximi ejus respondent*. *Valeret profecto multum ad concordiam civium Dei*, *& æquitatem populorum*. *Sed quia hoc grande est*, *& forsitan homini impossibile*, *saltem una hæc*, (Gundebada) *de qua sermo est*, *non solum ut inutilis*, *sed etiam ut noxia*, *de medio auferretur*. At quam improbat Agobardus legum sui temporis diversitatem, eamdem quæ hodie obtinet, in municipalibus civitatum & provinciarum Franciæ consuetudinibus, qui perinde minime probarent, non defuere; adeo ut iis prorsus abrogatis, unica omnes lege vivere debere existimarent. Verum ut Agobardus sua id tempestate impossibile censuit, ita hac nostra, cum re sæpius frustra tentata & in Consilium Regium adducta, receptas ab omni fere memoria à populis leges abrogare haud tutum, facileque visum fuisset, eas duntaxat emendari & corrigi Principes nostri curarunt: Caroli M. exemplo, qui cum tot quæ sua ætate vigebant, leges omnino abolere nec vellet nec posset, eas recensuit, & emendavit, additisque Capitulis auxit. Chronicon Moissiacense an. 802. *Sed & ipse Imperator interim quod ipsa Synodus facta est*, *congregavit Duces & Comites*, *& reliquum populum Christianum*, *cum Legislatoribus*; *& fecit omnes Leges in Regno suo legere*, *& tradere unicuique homini Legem suam*, *& emendare ubicunque fuit*, *& emendatam Legem scribere*, *ut judices per scriptum judicarent*, *& munera non acciperent*: *sed homines pauperes*, *& divites in Regno suo justitiam haberent*. Poeta Saxonicus l. 5. de Gestis Caroli M.

In quibus antiquas Leges correxit, *in ipsis*
Unire mandans dissona quæ fuerant.
Cunctorumque sui Regni Leges populorum
Collegit, *plures inde libros faciens*.

Lex, nude, pro Novellis Justiniani ex versione Juliani Antecessoris, non semel usurpatur apud Abbonem Floriacensem in Canonibus c. 11. 13. 14. 22. 32. &c.

Lex Alamannorum, è patriis consuetudinibus primum redacta in scriptis à Theoderico Francorum Rege, Chlodovæi filio, emendata deinde à Childeberto: denique *temporibus Chlotarii Regis una cum Principibus suis*, *id sunt*, *33. Episcopis*, *& 34. Ducibus*, *& 72. Comitibus*, *vel cætero populo*, *constituta est*, ut ejusdem Legis præfert Epigraphe. Scribit Agathias l. 1. p. 18. Edit. Reg. Alamannos, Justiniano imperante, in reipublicæ administratione τῇ φραγγικῇ πολιτείᾳ secutos; id est, leges à Francorum Regibus conditas.

Lex Angliorum et Werinorum, *hoc est*, *Tou-*

vingorum, qua usi dicuntur Angli veteres *in Germania*, *à Carolo* M. *postmodum confirmatu*. Anglos ad Albim statuunt Geographi, Varinos ad flumen *Warne* quod Rostochium adluit. Thuringi etiamnum nomen servana. Vide Cluverium lib. 3. Germaniæ antiq. cap. 27. Alia est

Lex Anglorum, in Britannia scilicet majori, à veteribus illis Anglo-Germanis seu Anglo-Saxonibus & Danis, qui Insulam hanc occuparunt, primitus condita: quæ quidem triplex potissimum fuit, nempe pestseaxnalaga, Myrcnalaga, & thenelaga. i. *Lex Occiduorum Saxonum*, *Lex Merciorum*, & *Lex Danorum*, de quibus sigillatim agemus.

Omnium autem quos novimus Leges in scriptis primus edidit Ethelredus Cantii Rex, qui regnum iniit an. 561. fideique Christianæ nomen dedit, sed breves illas & satis rudes. Huic proaimus suas edidit Occiduorum Saxonum Rex Inas, qui regnare cœpit an. 712. Exhinc Offa Merciorum Rex, qui regnavit an. 758 suas pariter edidir, ac demum Aluredus Rex item West-Saxiæ, seu Occidentalium Saxonum, cujus Angli omnes & Saxones ultro dominio sese subdidere, recognitis Ethelredi, Inæ, atque Offæ legibus, quidquid in iis dignum observatione censuit, omissis aliis, *inter stridores lituorum & inter fremitus armorum*, ut ait Willel. Malmesburiensis, in suas transcripsit: unde in libro Ramesiensi sect. 5. *Anglicarum Legum conditor* appellatur: obiit ille an. 900. Atque ea est Lea quam Westsenelagum vocant, quæ potissimum obtinuit in novem australibus provinciis, quas Tamesis fluvius à reliqua parte Angliæ secernit. Tandem Danis in Anglia dominantibus Lex alia emanavit, quæ *Denelaga*. i. Lex Danica dicta fuit, qua Lege quindecim olim provinciæ orientales & boreales judicabantur.

De supradictis tandem Legibus, videlicet Merciorum, Saxonum Occiduorum, & Danorum, Edwardus III. qui & Confessor, *Legem communem* edidit, quæ *Lex Edwardi* vulgo appellatur, tametsi illius auctorem primarium Edgarum fuisse prodant quæ in ipsa Lege leguntur c. 35. *Postquam Rex Edwardus venit ad Regnum, consilio Baronum Angliæ Legem 68. annis sopitam excitavit, excitatam reparavit, reparatam decoravit, decoratam confirmavit. Confirmata vero vocata est Lex Regis Edwardi, non quod ipse primus adinvenisset eam, sed cum prætermissa fuisset, & oblivioni penitus dedita a diebus avi sui Regis Edgari, qui 17. annos regnavit, & qui primus ejus inventor fuisse dicitur, usque ad sua tempora, videlicet, ut prædictum est, 68. annos, post dies ipsius Edgari, ipse Edwardus, quia justa erat & honesta, à profundo abysso extraxit eam, & renovavit, & ut suam observandam contradidit.* Hinc porro Edwardus *Anglicarum Legum legitimus restitutor* dicitur Willelmo Gemet. l. 6 c. 9.

Denique Willelmus Nothus Normanniæ Dux subacta Britannia, popolis non tam novas leget dixit, quam veteres firmavit, maxime legem Edwardi, cui quædam addidit. Namcum Noricorum & Danorum Legem, ut est in c. 35. Legis Edw. cæteris præferre decrevisset, quod ipse præcipuique è Normannicis Baronibus è Dania traxissent originem, rogatus à Regni incolis, ut suis vivere Legibus liceret, tandem concessit, hoc est, Edwardi Confessoris, quod & traditur in Chronico Lichfeldensi, non abrogatis tamen omnino Merciorum, Saxonum Occiduorum, & Danorum Legibus, maxime quoad mulctas & compositiones, ut ex variis capitibus Legis Edwardi, & iis quas ipse edidit, colligitur. Extant quippe ejusdem Willelmi Leges quas Anglis dixit, vetere Francico idiomate descriptæ, quas excipiunt capita aliquot alia Latino exarata. Has primus edidit Seldenus in notis ad Eadmerum, ac deinde Weloeus in collectione Legum Anglicarum, addita versione Latina ejusdem Seldeni, quæ cum vernaculi idiomatis vim non omnino exprimeret, tum propter depravatas & male descriptas ac intellectas voces, perperamque observatas interpunctiones, ut hasce recenserem, rogatus sum à viro doctissimo Gabriele Gerberono Benedictino, qui Anselmi Cantuariensis opera, atque adeo Eadmerum Seldenianum, qui ejus gesta fusius prosequitur, in lucem edebat. Hanc ille, non omissa tamen Seldeniana, eidem operi inseruit. Novas denique Leges descripsit Henricus I. quas idem edidit Welocus, & excepere deinde varia Regum Statuta, quæ in eo volumine, quod *Magna Charta* inscribitur, edita sunt Londini an. 1618.

Lex Antiqua, in Pacto Legis Salicæ tit. 58. quæ ante Salicam conditam ac scriptam apud Salios vel Francos vigebat.

Lex Bajwariorum, de qua sic in ejus Prologo: *Theodericus Rex Francorum, cum esset Catalaunis elegit viros sapientes qui in Regno suo Legibus antiquis eruditi erant. Ipso autem dictante jussit conscribere Legem Francorum, & Alamannorum & Bajwariorum, unicuique genti, quæ in ejus potestate erat, secundum consuetudinem suam. Addidit quæ addenda erant, & improvisa & incomposita resecavit, & quæ erant secundum consuetudinem paganorum, mutavit secundum Legem Christianorum. Et quicquid Theodericus Rex propter vetustissimam paganorum consuetudinem emendare non potuit, post hæc Childebertus Rex inchoavit, sed Chlotarius Rex perfecit. Hæc omnia Dagobertus Rex gloriosissimus per viros illustres, Claudium, Chadium, Indomagum & Agilulfum renovavit, & omnia vetera Legum in melius transtulit, & unicuique genti scripta tradidit, quæ usque hodie perseverant. Hoc decretum est apud Regem & Principes ejus, & apud cunctum populum Christianum, qui infra Regnum Merwungorum consistunt.* Iisdem Legibus additum postea Decretum Tassilonis Ducis Bajoariorum, addita etiam Capitula aliquot Caroli M. Vide Ottonem de S. Blasio c. 50. & Metropolim Salisburgensem to. 1. p. 464.

Lex Barbarica. Vide *Barbarus*.

Lex Caroli. Joan. Hocsemius in Adolpho à Marka Episc. Leodiensi c. 5. *Erat namque Lex quædam per abusum longis temporibus observata, quæ Lex Caroli dicitur, inter cætera continens, quod si quis hominem interficeret, etiam videntibus Villico & Scabinis, nisi Villicus factum hoc verbaliter poneret in custodia Scabinorum, etiamsi malefactor caput interfecti sub sua veste portaret, ad judicium accusatus, nullis probationibus convinci poterat, sed suo se juramento purgans absolutus recedebat impune. Contra quam Legem Episcopi ex alto dominio contra maleficos introducta rationabili consuetudine, inquisitione facta per testes, excessus secundum facti merita puniebant, sed hac solum contra miseros utebantur: nam quoties potens in terra deliquerat, Carolinæ Legis auxilium implorabat, & sic delicta plurima frequenter impunita manebant.* Ubi *Lex Caroli*, liber forte Capitulorum innuitur, vel certe Lex à Carolo M. inducta, sed perperam intellecta, cum nihil ejusmodi statutum uspiam reperiatur, sacramentaque recepta tantum fuerint in casibus in quibus probationes ac testes deerant. Sed potius videtur esse *Jus* illud quod *Caroli* vocat Wichbild Magdeburgense. Vide *Jus Caroli*.

Leges Castrenses. Vide *Leges Danorum*.

Lex Catholica, *Lex Christiana*, *Lex sanctissima*, *Lex venerabilis*, passim in Cod. Theod. pro Christiana Religione.

Lex Christiana, Episcopalis audientia, Curia Christianitatis. Constit. 17. in Appendice Cod. Theod. *Judex pro sua sollicitudine observare debebit, ut si ad Epi-*

Episcopale judicium provacetur, silentium accommodetur: & si quis ad Legem Christianam negotium transferre voluerit, & illud judicium observare, audiatur.

Legem Communem vocat Lex Longobard. lib. 2, tit. 56. eam quæ à Principe statuebatur, in casibus præsertim qui in legibus privatis non erant definiti: cujusmodi sunt Capitula Regum & Imperatorum, quibus interdum legibus privatis derogabatur. Edictum Pistense c. 20. *In illis autem regionibus in quibus secundum Legem Romanam judicantur judicia, juxta ipsam Legem committentes, talia judicentur: quia super illam Legem vel contra ipsam Legem, nec antecessores nostri quodcunque Capitulum statuerunt, nec nos aliquid constituimus.* Ita Leges appellari voluit Carolus M. Capitula quæ Legi Salicæ addidit, in Legibus Longob. l. 3. tit. 31.

Lex Communis, *Common ley*, apud Anglos dicitur Consuetudo generalis, quæ per universum Regnum æque custoditur; ut *particularis*, quæ in diversis Comitatibus, civitatibus, burgis, &c. vim habet. Cowell, l. 1. Instit. tit. 2. §. 7. & Rastallus in Exposit. vocum Leg. Anglic. eadem quæ *Lex terræ* de qua infra, Anonymo in 1. Rhetoric. Aristot. p. 30. [illegible] dicitur, [illegible], contra [illegible] [illegible]

Lex Communis Anglorum, dicitur ea quam S. Edwardus Confessor edidit. Bromptonus de Edwardo: *Qui leges Communes Anglorum genti tempore suo ordinavit, quia per ante Leges nimis partiales editæ fuerant*, Simeon Dunelmensis an. 1009. & Florentius Wigorniensis an. 1122. de Henrico I. Rege Angl. *Legem etiam Regis Edwardi omnibus in Commune reddidit, cum illis emendationibus, quibus pater suus illam emendavit.* Vide in *Laga*.

Lex Danorum, Saxonice *Danelaga*, qua scilicet Dani Anglici vivebant, cum Angli lege Anglorum viverent, ex quo ii in Angliam transierunt an. 790. eamque obtinuerunt, Lex scilicet Canuti Regis edita à Lambardo & Weloco, quæ *Lex Danorum*, in Leg. Edwardi cap. 10. 19. &c. *Danelaga* c. 12. &c. *Denelaga*, in Legibus Henrici I. c. 6. *Denelae*, in Legibus Willelmi Nothi vernaculis c. 3. appellatur. Brompton. pag. 956. *Tandem Danis in terra* (Anglia) *dominantibus, tertia Lex emanavit, quæ Denelaga, id est, Lex Danica, sive Danorum Lex dicebatur. Qua Lege olim 15. Schiræ Orientales & Boreales judicabantur*, &c.

Habuere præterea Danici Reges (in Dania scilicet) Legem propriam pro aulæ suæ ministris, quam *Castrensem sive Militarem, vel Legem Curiæ* vocat Sueno, à Kanuto Magno Rege Suenonis filio, quam ille peculiari libello descripsit, editam à Stephano Stephanio: eamdem quam sub nomine Juris aulici Norwagici vernacule & Latine edidit Petrus Delmerus: *Quarum formidine*, inquit Sueno c. 5. *nullus alterum quibuslibet injuriis lacessere auderet.* Ejusdem etiam Legis præcipua capita perstringit Saxo Grammaticus l. 10. Hanc *Witherlogh* appellant Dani, ut auctor est Sueno in iisdem Legib. c. 1. & 11. quasi *Witarum* seu *Juthbarum* Legem, ut conjicit Stephanius: qui vero ea vivebant, seu aulici, vel *Ministri*, seu *Milites*, qui etiam & *Thayns*, *Witherlogmanni* appellabantur, quasi homines Legis aulicæ, ut est apud eumdem Suenonem c. 8. Edidit præterea Arnoldus Huitfeldius ann. 1589. Hafniæ Leges Scaniæ, à Valdemaro 1. cogn. Magno conditas circiter an. 1163. de consensu ordinum provincialium Scaniæ, quas ex Danico in Latinum sermonem, non quidem ad verbum, sed sensum & materias sub certis titulis comprehendens, Andreas Suenonis filius Archiepiscopus Lundensis, cui Historiam suam Danicam dicavit Saxo Grammat.

Lex Diœcesana. Charta R. Belvacensis Episcopi an. 1240. *Abbas & Conventus S. Joannis Angeliaci in Pictavia Prioratum seu domum de Bruriaco, in qua manebant duo Monachi, sitam in diœcesi Belvacensi, & sic jure communi, & Lege diœcesana, ut dicebat, Episcopo Belvacensi in omnibus spiritualibus subjectam.* Ex Tabular. Cluniac. Ch. 227.

¶ Lex Divina, Canones sacri. Capitul. Caroli C. tit. 37. ex Epist. Episcoporum Provinciarum Rem. & Rotomag. ad Ludovicum Germanicum ann. 858. *Sed & Divinis Legibus, quas & vos observaturos cum vestris fratribus nobis denuntiastis, cautum esse dinoscitur quia sicut nec Archiepiscopi sine Coepiscopis, ita nec Coepiscopi sine Archiepiscoporum consensu vel jussu, nisi quæ ad proprias pertinent parrochias, debent præsumere.* Leges dividebant in divinas sive ecclesiasticas & humanas sive civiles, ut observat Baluzius ad hunc locum.

Lex Francorum, seu *Francica*, Eadem est quæ *Salica*: siquidem Franci Orientales Salii appellati, ut recte observatum à Sigonio l. 4. de Regno Italiæ. Unde *Francorum Lex Salica* dicitur apud Hincmarum Remensem in Vita S. Remigii. Charta Caroli M. Regis an. 797. edita à Mabillonio: *Fuerunt namque aliqui in nostra præsentia convicti, & secundum Judicium Francorum dijudicati.* Vide Prologum ad legem Bajwariorum, & Dominicum in Assertore Gallico c. 5. Descripsit Haroldus primam Capitularium Caroli M. editionem ab Abbate Lobiensi confectam sub titulo *Legis Francicæ per Carolum M. editæ*, libris 4. comprehensam. Vide quæ de hac congessit Stephanus Baluzius. Adde præterea Ottonem de S. Blasio cap. 51. & Historiam nostram Franco Byzantinam l. 8. n. 9.

Lex Frisionum, inter Leges antiquas locum obtinet, de qua consulendus Sibrandus à Sikama in Commentariis in eam Legem editis.

¶ Lex Gotha, Quæ in Gothia, id est, Narbonensi Gallia, vigebat. Charta incerti anni to. 1. Gall. Christ. inter Instr. pa. 3. *Multum declarat auctoritas & Lex Romana, & Gotha, sive Salica, ut qualiscumque homo res suas proprias in Dei nomen licentiam habeat donandi vel cedendi.* Videsis infra *Lex Wisigotharum*.

Lex Gundebada, seu Burgundionum, à Gundebaldo eorum Rege, qui vixit eo ipso tempore quo Theodoricus in Italia, & Chlodovæus in Francia, circa an. 501. Gregorius Turon. l. 2. Hist. c. 33. de Gundabaldo: *Ipse vero regionem omnem quæ nunc Burgundia dicitur, in suo dominio restauravit, Leges mitiores instituit, ne Romanos opprimerent.* Agobardus lib. adversus legem Gundebadi n. 6. *Quæ utilitas est ut propter Legem quam dicunt Gundobadam, cujus auctor extitit homo hæreticus, & fidei Catholicæ vehementer inimicus, cujus Legis homines sunt perpauci, non possit super illum testificari alter etiam bonus Christianus?* Lex Longob. l. 2. tit. 55. §. 2. *Ut infantes qui sine rationabili ætate sunt, non jurare cogantur, sicut Gundebada Lege viventes.* Ubi Capit. Caroli M. l. 1. c. 63. *Et ut parvuli, qui sine rationabili ætate sunt, non cogantur jurare, sicut Gundebadingi faciunt.* Hincm. de coercend. raptorib. c. 12. *Tamen si Christiani sunt, sciant se in die judicii nec Romanis, nec Salicis, nec Gundobadis, sed Divinis & Apostolicis Legibus judicandos.* Exstat hæc Lex Gundebada in corpore Legum antiquarum, cum hac inscriptione: *Liber Constitutionum, de præteritis & præsentibus atque in perpetuo conservandis, editus sub die 5. Kal. April. Lugduni.*

Lex Longobardorum, primo à Rothari Rege in ordinem digesta est, hoc titulo, apud Heroldum: *Incipiunt Leges Longobardorum quas Rotharis Rex sola memoria & usu retinebat, & composuit, jussitque Edictum appellari, ann. 707. ex quo Longobardi in Italiam venerant.*

vant. Id etiam observatum ab Hermanno Contracto an. 637. *Per hæc tempora Rotharius Rex Longobardorum, quamvis Arianus, justitiæ tamen amator, Leges Longobardorum scripsit*. Exhinc Grimoaldus, anno regni sui 6. Luithprandus anno regni 1. Ratchis & Aistulphus Reges, Legem hanc emendarunt, novaque Statuta addiderunt, quæ in Editione Heroldina suis distincta capitibus habentur. Denique Carolus M. Ludovicus Pius, Lotharius, Pipinus, Guido, Otto, Henricus, Conradus Imperatores pauca quædam adjecere, totusque Codex in tres libros dispertitus est, tametsi de tempore non constet. In hac autem recentiori Lege complura habentur ex Capitularibus Caroli M. desumta Capitula, quæ indicavit in nupera ac accurata Capitularium Editione Stephanus Baluzius.

Lex Martiana. Galfridus Monemuthensis de Orig. Britannor. l. 1. c. 20. *Post illum Guitelinus diadema regni suscepit. Erat ei nobilis mulier Martia nomine, omnibus artibus erudita: hæc inter multa & inaudita, quæ proprio ingenio invenerat, invenit Legem quam Britones Martianam vocaverunt. Hanc etiam Rex Alvredus inter cæteras transtulit, quam Saxonica lingua Marchehelage vocavit*. Eadem

Lex Merciorum, & *Merchenelaga* dicta: *Merchenelae*, in Legibus vernaculis Willelmi Nothi c. 1. 3. 4. Jo. Bromptonus p. 956. *Marcia Regina Britonum, uxor Guitelmi, à qua provincia Merciorum putatur denominata, Legem edidit discretione & justitia plenam, quæ Lex Mercia vocatur. Has duas leges* (Merciam & Molmuciam) *Gildas Historicus de Britannico transtulit in Latinum, & sic vulgariter Merchenelaga, i. Lex Merciana, sive Lex Merciorum, postea dicebatur, qua lege olim octo Schiræ, i. provinciæ judicabantur, &c.*

Lex Molmutina, à Molmutio primum in Anglia edita. Willelmus Westmonast. ætate 5. cap. 2. *Succedente tandem tempore suscitavit probitas juvenem quemdam, filium scilicet Clotonis Regis Cornubiæ, qui Dunwallo Molmutius vocabatur ... hic Leges Molmutinas statuit, quæ usque hodie inter Anglos celebrantur*. Brompton: *Primo Leges in Britannia edidit Dunwallo Molmucius, cujus Leges Molmucinæ dicebantur, usque ad tempora istius Regis Edwardi* (Confessoris) *satis celebres*. Gervasius Tilleberiensis de Dungallo Rege Angliæ: *Hic primus sibi fecit diadema ex auro. Hic fecit Leges Mulmucias, quæ adhuc servantur in Anglia*. Galfridus Monemuthensis lib. 1. c. 16. *Hic Leges, quæ Malmutinæ dicebantur, inter Britones statuit, quæ usque ad hoc tempus inter Anglos celebrantur. Statuit siquidem inter cætera, quæ multo tempore post beatus Gildas scripsit, ut templa deorum, & civitates talem dignitatem haberent, ut quicunque fugitivus sive reus ad ea confugerit, veniam coram inimico suo haberet. Statuit etiam ut viæ quæ ad prædicta templa & civitates ducebant, necnon & aratra colonorum, eadem Lege confirmarentur*. Idem c. 18. *Si quis autem scire voluerit omnia quæ de eis statuerit, legat Malmutinas Leges, quas Gildas Historiographus de Britannico in Latinum, Rex vero Alveredus in Anglicum sermonem transtulit*.

Lex Mundana, Terrena, in Excerpt. Egberti c. 130 Civilis, quæ *Extrinseca* dicitur in Concilio Calchedon. c. 18. in Capitolari Aquisgran. an. 787. c. 28. cui opponitur *Christiana, Ecclesiastica*. Præfatio ad Concilium Moguntiacum an. 813. *In tertia denique turba sederunt Comites & judices in Mundanis Legibus decertantes, vulgi justitias perquirentes, omniumque advenientium causas diligenter examinantes, &c* Epitaphium Romualdi filii Arichis Principis Beneventani apud Camillum Peregrinum:

Gromati pollens, Mundana Lege rogatus,
Divina instructus nec minus ille fuit.

Tom. IV.

Occurrit passim, in Concilio Toletano VII. c. 1. Hispalensi c. 1. 3. Parisiensi an. 829. l. 2. c. 7. in l. 1. Capitul. c. 101. in Capit. Caroli Calvi tit. 43. p. 2. c. 2. in Synodo Ticinensi an. 850. c. 22. in Tricassino tit. 7. in Fragmentis Capitular. editis à Baluzio c. 10. apud Auxilium de Ordinationibus Formosi Papæ l. 1. c. 30. Scriptorem Vitæ Aldrici Episc. Cenoman. p. 19. Hincmar. de Coerc. raptor. c. 12. in Visione Wetini Monachi Augiensis c. 9. in Annal. Franc. Bertin. an. 862. in Form. 16. Baluziana, apud Ivonem Carnot. Epist. 280. Fulbertum Epistol 41. &c.

¶ Lex Mundanalis, Eadem notione. Charta an. 1000. Marcæ Hispan. col. 957 *Sicut Legibus decretum est mundanalibus & Ecclesiastici Canones docent*.

¶ Lex Muta, Præscriptio. Hieratium juris Pontificii p. 60. *Sicut & tutor feudum sui pupilli nullis Legibus pendente tutela, verum etiam Mutis, quæ Præscriptiones vocantur, sibi arrogare nequit, &c.*

Leges Oleronianæ, seu *Leges maris*, quarum Ricardum I. Angliæ Regem auctorem asserit Seldenus in Dissert. ad Fletam p. 532. & 539. & l. 2. de Maris dominio c. 24. quæ quidem sententia, à Dionysio Morisoto l. 2. & Cleyraco, à quo Leges editæ sunt Rotbomagi, deinde Burdigalæ an 1647. refellitur, asserentibus ab Eleonora Aquitaniæ Ducissa post reditum ex Syria conditas, iisque *Rotuli Oleronis* inditam appellationem, quas postmodum idem Ricardus I. Eleonoræ filius auxit. Nec scio an eæ additiones diversæ fuerint ab Ricardi Charta continenta *Statuta illorum qui per mare ituri erunt*, quam descripsere Hovedenus p. 666. Matthæus Paris p. 111. & alii. Leguntur etiam eædem Leges in Anglicum sermonem versæ: nos Gallicas manuscriptas habemus.

Lex Ripuariorum, quando constituta, dictum supra, ubi de Lege Bajwariorum. Laudatur autem tit. 70. §. 4. Legis Ripuariæ in Legibus Henrici I. Regis Angl. c. 90. Vide *Ripuarii*.

Lex Romana, Cathwlpho in Epistola ad Carolum M. Imper. dicitur *totius mundi prima*. Hoc nomine postea donatum Codicis Theodosiani Breviarium, quod Tholosæ 20. Alarici anno collectum, biennio post per Anianum Aduris editum fuit, ut patet ex subscriptione Commonitorii Alarici ad Timotheum huic Collectioni præfixi. Qui quidem Codex interdum in MSS. *Auctoritas Alarici Regis*, interdum, *Liber legum*, sed crebrius *Lex Romana* appellatur, ut in Codice Bibliothecæ Regiæ 1197. *Incipit Lex Romana. In hoc corpore continentur libri Legum Romanarum libri 13. Novellarum libri 5. &c.* [In Bibliotheca Ottoboniana, teste Brenemanno lib. 1. Histor. Pandect. alter exstat Codex MS. membranaceus, *Lex Romana* palam inscriptus, qui Theodosianum Codicem, hoc est potissimam Legis Romanæ partem cum Novellis Theodosii, Valentiani & Majoriani complectitur, addita Juris epitome, quique circa annum 1000. exaratus videtur; cum addit idem Brenemannus unum alterumque simile volumen à se visum fuisse in selecta Christinæ, Suecorum quondam Principis, Bibliotheca, quæ partem facit Vaticanæ haud ignobilem. Quod ideo monendum fuit, inquit, ne Legis Romanæ mentio ad Pandectas & Justinianeum systema imprudenter extendatur, ut à quibusdam factum.] Hac porro lege utebantur præsertim Galli Romani, id est, qui à veteribus Galliæ incolis, qui Romanis, antequam Burgundionibus ac Francis parerent, ortum ducebant. Constitutio Chlotarii Regis capit. 4. *Inter Romanos negotia causarum Romanis legibus præcipimus terminari*. Hac præterea Lege vivebant provinciæ Galliæ quæ Gothis paruerant. *Regiones in quibus judicia terminantur secundum Legem Romanam*, in Edi-

G

in Edicto Pistensi c. 13. 16. 20. *Regiones quæ Legem Romanam sequuntur*, c. 31. *Illi qui secundum Legem Romanam vivunt*, in eodem Edicto c. 29. 34. Vide Legem Wisigoth. l. 2. tit. 1. §. 9.

Sed & Legem Romanam in causis Ecclesiasticis observatam potissimum docent Concilium Aurelianense ann. 511. can. 1. Concil. Turonense ann. 567. can. 20. 21. Lex Ripuar. tit. 58. § 1. Gesta Dagoberti Regis Franc. c. 35. Vita S. Præjecti ex Cod. Atrebat. 10. t. Hist. Franc. p. 673. Annales Francor. Bertiniani an. 868. Lex Longobard. l. 3. tit. 1. §. 37. Capitul. Caroli M. l. 7. c. 37. Adde 4. c. 29. Adrevaldus l. 1. de Mirac. S. Bened. c. 25. Atto Vercellensis Episcop. Epist. 3. ex iis quas edidit Lucas Acherius: Ivo Carnotensis Epist. 280. Cap. *Super specula*, Extra de Privileg. &c. Adde Joan. Sarisberiensem l. 8. Policrat. cap. 22. extremo. Vide Innocentium Ciroonum ad 5. Compilat. Decretor. lib. 5. tit. 12. cap. 3. & Stephan. Baluzium in Notis ad Capitul. Reg. pagina 995.

¶ Lex Sæcularis, Eadem quæ *Mundana*, cui opponitur *Ecclesiastica*, in Concilio apud S. Mariam Orreæ in territorio Bigorritano, de quo Mabillonius to. 5. Annal. Benedict. p. 71.

Lex Salica, duplex fuit: prior quæ ante susceptum Christianismum obtinuit, quamque eam esse putant, quæ ex Fuldensi Codice ab Heroldo edita est sub titulo *Pacti Legis Salicæ*, & quam postmodum Gotefridus Wendelinus erudito commentario illustravit. Qui ejus auctores fuerint, docet Præfatio Legi ipsi præfixa: *Franci uti cœperunt legibus, & Legem Salicam dictaverunt per quatuor gentis suæ proceres, electos de pluribus, his appellatos nominibus, Wisagast, Basagast, Salagast, Widagast, in villis Germaniæ Salechaim, Bodochaim, Wingehaim. Hi quatuor proceres per tres mallos convenientes, causarum origines sollicite tractantes, de singulis discutiendo, sicut Lex Salica jubet, judicare decreverunt.* Adde Gesta Regum Francorum, Chronicon Moissiacense, Adonem Viennensem, Sigebertum, Ivonem Carnotensem & Ottonem Frisingensem lib. 4. Chron. cap. 32.

Altera Legis Salicæ editio illa est recentior, & à Regibus Francis Christianis emendata & correcta, quam publicarunt Tilius, Pithœus, & Lindenbrogius, quibus indidem addita Capitula Caroli M. & Ludov. Pii. Multa de utraque Lege congesserunt Gotefridus Wendelinus ad Legem Salicam, & Dominicus in Assertore Gallico cap. 5.

Mansit etiam in Anglia Salicæ Legis memoria, secundum quam delicta quædam eluebantur, ut est in Legibus Henrici I. Regis Angl. c. 87. & 89. ubi inter alia caput 45. Legis Salicæ, indicatur.

Salici Homines, Qui Lege Salica vivunt. Lex Salica tit. 43. §. 1. *Si quis ingenuus Francum, aut hominem barbarum occiderit, qui Lege Salica vivit*, &c. *Salicus Francus*, in Capit. ad eamdem Legem, in Decreto Childeb. §. 14 & lib. 4. Capit. cap. 75. *Salica persona*, in Notitia Tabul. Casaur. ano. 8. Ludov. Imp. Lotharii Filii.

Salicæ Legis Judices, apud Adrevaldum Floriacensem l. 1. Miracul. S. Benedicti c. 25.

Salica Terra. Pactus Leg. Salicæ titul. 62. §. 6. *De terra vero Salica in mulierem nulla portio hereditatis transit, sed hoc virilis sexus acquirit: hoc est, filii in ipsa hereditate succedunt. Sed ubi inter nepotes aut pronepotes, post longum tempus, de alode terræ contentio suscitatur, non per stirpes, sed per capita dividantur.* Ubi Lex Salica titul. 62. § 6. *De terra vero Salica nulla portio hereditatis mulieri veniat, sed ad virilem sexum tota hereditas perveniat.* Charta Alammanica Goldasti 28. *Hoc est, in Mechingen cum Salica terra, & hobis quæ Canonicis pertinebant: & in Heminofun cum Salica terra & hobis: & in Goldabun cum Salica terra, simul cum illa hoba quæ illi adjacet*, &c. Et Charta 64. *Et in Witunova marcha, tam marchis, quam ædificiis, excepta domo Salica, curtilibus, terris, pratis*, &c. Infra: *Et ille à nobis accipiat in beneficium... quod habemus in Maingas, excepta Salica terra, nisi 4. jugera ex ipsa.* Joachimus Vadianus in Epistol. ad Henricum Bullingerum, ait *terras Salicas* dici, quæ ab omni servitute vacabant, quæque à Germanis *Frygelebengut* vocantur, easque solos masculos spectasse, nulla prorsus parte ad mulieres attinente, ut est in Lege Salica. Addit Wendelinus Salicam terram fundum esse vel prædium quod Salicus homo possidet, qui ut nobilis est ac liber, ita & bona sua possidet libera alode. *en franc aleu*. Sed rectius, opinor, uterque dixisset, primitus ea conditione datas Saliis vel Salicis hominibus, terras ejusmodi, ut qui eas possiderent, militare officium vel servitium exhiberent, cujus cum mulieres haud capaces essent, ab earum successione eæ submotæ sunt Lege ipsa Salica, ut & in Lege Ripuaria titul. de Alode. Proinde terra Salica intelligi debet apud Marculfum libr. 2. form. 12. cum ait, *diuturnam, sed impiam consuetudinem* apud Francos teneri, *qua de terra paterna sorores cum fratribus portionem non habent*. Vide Differt. 17. ad Joinvill.

☞ *Salicam terram* felicius interpretatur Eccardus ad titulum laudatum Pactus Legis Salicæ, Terram scilicet quæ ad *Salam*, hoc est, ut exponit ipse, ad domum *curtis* præcipuam pertinet; cum enim in curte plures essent domus, præcipua dicebatur *Sala*, seu *Domus salica*, ut habetur in Charta Goldasti 64. & terra ad eam pertinens domum vocabatur *Salica*, deducta voce à Germanico *Sala*, non a Francis Saliis, ut vulgo creditur. In Glossis MSS. Florentinis *Terra salica* redditur *Selilant*, qua posteriori voce, ut docet idem Eccardus, intelligi debet terra spectans domum *curtis* præcipuam, quam etiam adnotat nulli censui obnoxiam fuisse, quod *alodii* pars esset. Catalogus MS. reditunm Abbatiæ Fuldensis: *In Ifinesheim terræ Salicæ agri 122. mansi censuales 27. vineæ mansuales 12. alia 4... . in Medebach mansi censuales 6. & dimidia censualis 8. terræ Salicæ 57. agrorum; in Chaltebach terræ Salicæ in uno campo 80. agri, in alio 90. in tertio 40. mansi censuales 17. vinearum agri 10.* Donatio Caroli M. facta Ecclesiæ Tigurinæ: *In Honica duas mansas & dimidium, præter Salicam terram, de nostra propria manu in suam manum, ut justum est, percepit.* Traditio MS. S. Henrici ad Monasterium Fuldense: *Cum omni utilitate, quæ pertinet ad eum locum, mancipiis, hubis, terra Salica, pratis, pascuis, molendinis*, &c. Alia Traditio Fuld. MS. *Dedit illi beneficium, quod prædicta tenuit Acela, excipiens unam curtem Mulinhusen vocatam, ejus scilicet terram Salicam, cum 33. hubis.* Vide Decimæ Salicæ.

¶ Lex Satura, *Quæ de pluribus simul loquitur rebus, dicta sic à copia rerum & quasi à saturitate*, in veteri Vocabulario juris utriusque.

Lex Saxonum, quæ in Collectione legum antiquarum descripta legitur, videtur ea esse qua utebantur ante Carolum M. qui iis subditis patrio jure uti ultro concessit. Poeta Saxonicus libr. 4. de Carolo M. ann. 803.

Tum sub judicibus, quos Rex imponeret ipsis,
Legatisque suis, permisit Legibus uti
Saxones patriis, & libertatis honore.

Vide Lindenbrogium in Prolegomenis ad Leges antiquas. Alia, ni fallor, Lex Saxonica intelligitur in Diplomatibus Ottonis M. Imper. ann. 952. & Ottonia III.

III an. 997. apud Hermannum Stangefolium l. 2. Annal. Circuli Westphal. p. 185.

Lex Terræ, Lex & Consuetudo Regni, à Lege Cæsarea, civili vulgo dicta, distincta, inquit Seldenus in Dissertat. ad Fletam c. 9. §. 3. Charta Libertatum Angliæ: *Nec eum in carcere mittemus, nisi per legale judicium Parium suorum, vel per Legem terræ. Juxta Legem terræ, per legem apparentem se purgare*, in Regiam Majestatem lib. 4. §. 2. *Purgare se per Legem terræ*, §. 5.

Lex Villana, Qua reguntur *villani*, rustici, manentes, mansionarii: alia enim est virorum nobilium lex. Consilium Petri *de Fontaines*, c. 3. §. 6. *Si catel & ses convenances sont justicables par Loi Vilaine, & s'il n'est mie Gentixhoms de linguage, &c.* Et infra: *Et se il est autrui frans hom, & il est couchans & levans en son vilenage, kil tient de toy, lor convenroit il ke tu le menasses par la Loi Vilaine.*

Lex Westsaxonum, in Anglia, *Westsaxenelaga* dicta, ab Ina & Alvredo Regibus subinde edita: *Qua Lege antiquis temporibus 9. australes Schiræ, i. provinciæ, quatenus flumen Thamesiæ eas à reliqua parte Angliæ secuerit, judicabantur, &c.* Brompton, p. 956. à quo Latine eæ editæ, ut Saxonice à Lamhardo de Wendoco. Vide Leges vernaculas Willelmi Nothi c. 3. 4. 8. 25. & Leges Henrici I. c. 6. 9.

Lex Wisigothorum, ab Eurico Rege composita æra 504. ut testatur Isidorus Hispalensis in Chronico, cum antea tantum moribus & consuetudine tenerentur. Hanc correxit Leuvigildus, plurimasque adjecit Leges, plerasque superfluas auferens, ut idem scribit æra 608. Postmodum Chindaswindus & Recesvindus plenissimum robur huic Codici dederunt, abolitis aliis omnibus aliarum gentium Legibus, ut est in Lege Wisigothorum l. 2. tit. 1. §. 1. 5. 7. 9. Novissima denique omnium recensio à Fl. Egica facta fuisse videtur, quam etiam in Concilio Toletano XVI. à Patribus confirmari postulavit. Hinc usus ejus in Hispania & Gothia, id est, Narbonensi Gallia, frequens, & quidem tantæ auctoritatis, ut ex illa in Capitulare Caroli Mag. quædam inserta legantur l. 6. c. 269. l. 7. add. 4. c. 1. Liber Legis Gothicæ vocatur à Joanne PP. VIII. apud Ivon. p. 3. c. 98. Hæc fere ex Liodenbrogio, Catello lib. 3. Rerum Occitan. p. 474. Marca l. 1. Hist. Benehar n. c. 15. n. 1. & aliis. Adde Chronic. Regum Gothorum n. 1. 9. 19. in to. 2. Hist. Francor. p. 818. 819.

In Una vel Altera Lege Eruditi, formula sat frequens in Statutis Regum Angliæ. Statutum Henrici IV. apud Westmonast. an. 1. *Ac illis, qui de consilio suo existunt, tam spiritualibus, quam temporalibus in una Lege vel altera eruditis, &c.*

¶ Legis Terminus, Spatium temporis lege vel consuetudine constitutum. Charta ann. 43. regnante Chunrado Rege Alamandorum atque Provinciarum, ex Chartulario Eccl. Apt. fol. 25. v. *Donat ipsam terram per talem convenientiam, ut ille Allaldus illam terram ad terminum Legis, i. e. per septem annos bene plantare vitis & propagare, atque ædificare studeat, & cum ad ipsam terminum bene advineata fuerit, prænominatus Episcopus* (Teudrichus) *unam medietatem de ipsa vinea recipiat, aliam autem medietatem ipse Allaldus & uxor ejus pro sua ædificatione habeant.*

Lex, Monetarum in metallo probita *à lege* requisita ac definita: Italis *Lega*, nostris *Loy*, *Aloy*. Chron. Alexandrin. ann. 22. Heraclii: τότε τῷ [illegible] Concilium Remense ann. 813. cap. 41. *Ne solidi qui in Lege habentur, per 40. denarios discurrant.* Charta ann. 1212. in Histor. Episcoporum Cadurcensium num. 87. *Monetam istam non mutabimus, nec minuemus de pondere & Lege omnibus diebus vitæ nostræ.* Alia ann. 1213. ibid. *Et sex denarii debent esse ejusdem Legis & ponderis, cujus unus denarius.* Alia ann. 1265. num. 130. *Cum nos fecissemus operari monetam in Lege trium denariorum argenti, & in pondere 20. solidorum & 4. denariorum pro qualibet marcha, &c.* Adde num. 105. & Perardum in Burgundicis p. 276. Charta Petri Regis Aragon. an. 1285. *Unusquisque denarius cudatur & fiat ad Legem undecim denariorum & oboli, &c.* Charta Jacobi Regis Aragon. ann. 1312. *Noverint universi ... quod pater noster tradidit nobis mutuo 60. millia Turonens. argenti S. Ludovici sanctæ memoriæ Regis Franciæ, optimæ Legis, quæ sibi confessi sumus debere.* [Vide *Liga* 3]

Lex, pro Judicio. *Legem audire, intelligere*, in Pacto Legis Salicæ tit. 38. §. 7. tit. 48. §. 1. *In jus venire*. *Estre Legibus*, ibidem tit. 76. pro *Juri stare*. [Charta incerti anni apud Lobinell. tom. 2. Histor. Britan. col. 69. *Deinde per tempus voluit Catweten istam elocutionem dissacere, & venerunt simul in Lege ante Jarnithin & filios suos.*] *Jour de loi*, dies juridicus quo judex pro tribunali sedet, in Consuetud. Hanoniensi capit. 50. *Jugement de Loi*, ibid. capit. 17. & in Monteosi cap. 12. 13.

¶ Lex, Jus civile. *Studium generale quinque Facultatibus, Theologia videlicet, Lege, Decretis, Medicina & Artibus compositum*, in Confirmatione Academiæ Cadomensis à Carolo VII. Franc. Rege an. 1452. apud Acherium to. 6. Spicil. p. 500.

Lex, Sententia Judicis. Pactus Legis Salicæ tit. 59. *Si quis alterum per Legem vicerit.* Tit. 60. *Dicite nobis per Legem Salicam*, id est, pronuntiate sententiam secundum Legem Salicam. [Leges Rachis apud Murator. to. 1. p. 2. pag. 88. *Habeat licentiam causam agere & usque ad Legem perducere.*]

Legem Amittere dicitur infamis, perjurus, exlex: *quia* inquit Bracton. l. 3. Tr. 1. c. 19. §. 2. *non est ulterius dignus lege. Legis beneficium & terræ amittere*, in Regiam Majest. l. 1. c. 14. §. 5.

Legem Apostatare, Contra legem agere, legi contraire. Leges Henrici I. Regis Angliæ c. 12. *Qui Legem apostatabit, weræ suæ sit reus prima vice: si secundo fecerit, reddat bis weram suam, qui tertio præsumat, perdat quidquid habet.*

Legem Facere, Illud agere quod lex postulat, jurare nimitum summam petitam & unamquamque ejus partem esse indebitam, & alios secum adducere, qui vere juratum esse sacramento de credulitate sua suscepto affirment. Cowel. l. 3. Instit. tit. 30. §. ult.

Legem Wadiare, Spondere sed ad diem judicialiter assignatum in Curiam venturum, & legem facturum, apud Cowellum lib. 3. Institut. tit. 30. §. ultimo.

¶ Lex, Legitima pars hæreditatis legibus constituta. Leges Grimoaldi Regis Longobard. apud Murator. tom. 1. p. 2. pag. 50. col. 1. *Similiter etsi filiæ legitimæ una aut plures, aut filii naturales unus aut plures fuerint, habeant Legem suam, sicut in hoc Edicto legitur: quia inhumanum & impium videtur nobis esse, ut pro tali causa exhæredentur filii ab hæreditate patris sui ... etsi legitimi non fuerint, & naturales inventi fuerint, habeant Legem suam, id est tertiam partem.*

Legibus Hæreditare, Legitimam & quæ ex *legibus* debetur, hæreditatem adire, in vet. Notitia ann. 2. Ludov Imper. apud Perardum pagina 35. Acta Episcoporum Cenomanensium pagina 178. *Possessionibus suis, quas dudum aliis Ecclesiis & propinquis minime tradiderat, per strumenta cartarum multis subscribentibus Episcopis, ... & nobilibus Viris, Legibus contradidit sanctæ Cenomanicæ matri Ecclesiæ, &c.* Charta Theoderici Regis, ibid. pag. 198. *A memora-*

morata Agbilberte & à suis ministris sunt Legibus evindicata.

Legibus Invenire, Per vel secundum Leges. Lex Longob. lib. 2. titul. 55. §. 21. *Cum 6. electis aut sibi 12. esse debeant, quales potuerint Legibus invenire, & sic juret, &c.* Ita in l. 1. Cod. Th. de Religione: *Quæ ad ordinarios cognitores, vel ad usum publici juris pertinent, Legibus oportet audiri*, id est, secundum leges.

Legem Alicui Judicare, Secundum legem scriptam jus ei dicere, in Capitular. Caroli Mag. lib. 5. cap 14.

Legum Domini, Qui aliis *Doctores Legis* dicuntur. Otto de S. Blasio c. 14. *Quod à Principibus & Legum dominis diligenter examinatum, generali omnium sententia judicatur.* Vide Doctor.

Ad Legem Cadere. Charta Alexandri Comitis Cupersanensis an. 1102. apud Ughellum to. 7. p. 864. *In captionem vos non mittet, nec mitti faciet, excepto si aliquis in capitalibus deprehensus fuerit, qui fidejussores idoneos invenire non possit, aut nisi aliquis ad Legem ceciderit, & facta lege sit solutus.*

Lex, Judicium Dei: purgatio canonica vel vulgaris, à Lege, barbarica nempe, inducta, ac per sententiam judicis indicta. De utraque enim vox hæc usurpatur, *quomodo Lada* apud Anglo-Saxones. Leges Henrici I. Regis Angl. c. 62. *Ab Adventu Domini, usque ad octavos Epiphaniæ, ... non est tempus Leges faciendi, i. vel jusjurandum pro fidelitate domini, vel concordia, vel bellum, vel ferri, vel aqua, vel alias Leges examinationis tractari. Idcirco Legis examen*, cap 87. Adde c. 48. extremo. Landulfus de S. Paulo in Chron. Mediolanensi c. 11. de Petro Igneo, qui judicium ignis subierat, *Presbyter Liprandus causam, quam adversus Grosulanum habeat, pure notificavit, ut Apostolicus non Legem per ipsum Presbyterum datam & sacramento & igne notatam laudavit, sed gratiam & officium presbyteratus in illo firmavit.* Will. Thorn. ann. 1194. *Quod Abbas de S. Augustino Cant. debet habere, & quod antecessores ejus habuerunt, libertatem Legis, scilicet judicii aquæ, & ignis, & duelli, & quod pertinet ad regalem justitiam in Curia sua de hominibus suis de terris suis.* Tabular. S. Amantii Inculism. fol. 79. *Et propter calumniam illam judicio Aimerici ... Legem accepimus. Cum autem ad tempus Legis venirem, habui hominem meum paratam ad Legem perpetrandam, defecit calumniator ille qui Legem acciperet.* Quoniam Attachiamenta c. 5 §. 5. *Et si non habeat probationem, pars negans suum debitum faciat Legem suam ad proximam Curiam cum se sexta.* Adde Regiam Majest. lib. 2. c. 12. §. 12. [Charta incerti anni apud Lobinell. to. 2. Histor. Britan. col. 242. *Relatis itaque dictis decreverunt judices, ut monachi per unum sacramento firmarent ita esse ut dicebant, & deinde judicium ferri calidi portaret; quod monachi concedentes plegios in ipsam Legem peragendam miserunt.*]

Legem Facere, Judicium Dei subire, apud Landulfum de S. Paulo in Chronico Mediolanensi cap. 11, *Post Legem deo factam ignitam*, c. 26.

Lex Apparens, Gall. *Loi apparoissant*, vel *apparissant*, in veteri Consuetud. Normann. c. 81. nova art. 60. 61. 62. ubi opponitur legi simplici, *Loi simple*, seu potius simplici juramento, quod *simplicem Ladam* vocant Leges Henrici I. Regis Angl. Est autem *Lex apparens*, quæ & *aperta*, & *paribilis*, purgatio seu judicium divinum, cujus eventu rei controversæ ac dubiæ veritas elucescit, evidenter *apparet*, vel *aperitur*, *se decouvre*. *Querelarum* autem aliæ sunt *simplices*, aliæ *apparentes*. *Simplices dicuntur querelæ, possessionales, quando per simplicem Legem processus earum terminatur. Apparentes autem, quando per Legem apparentem, vel per duellum, vel per inquisitionem patriæ, quæ Recognitio dicitur, earum processus terminatur.* Verba sunt Juris Normannici c. 87. Fieri autem vetantur *Leges simplices & apertæ*, iis diebus quibus nuptiarum celebratio interdicitur, c. 81. Regiam Majestatem l. 4. c. 4. §. 2. de eo qui occultat thesaurum fraudulose: *Ob infamiam autem illius criminis non solet quis juxta Legem terræ per Legem apparentem se purgare, licet aliter per assisam id fieri possit, nisi prius convictus vel confessus fuerit, ... si enim super hoc convictus fuerit in Curia, præsumptione contra eum faciente tenetur se purgare per Legem terræ se nihil amplius invenisse, vel ab alio recepisse.* Bracton. lib. 3. tract. 2. c. 11. §. 3. *Non autem appellum habet femina nisi de morte viri sui inter brachia sua interfecti, vel de corpore suo proprio, per quod alicui adjudicari debeat Lex apparens.* Et c. 29. §. 1. *Sciendum quod non nisi in duobus casibus* (femina appellum habet) *per quod alicui Lex apparens debeat adjudicari, scilicet non nisi de injuria & violentia corpori suo illata.* Ley aperte, in Cons. Norm. Tabul. S. Joan. Andeg. *Et si quis dixerit vineam suam esse ædificatam ante mortem Gaufridi Comitis, probabit hoc Lege aperta.* Charta alia: *Quod in Curia S. Mariæ ante Richildim Abbatissam veraces sublimesque personæ ... aperta Lege probandum fore judicaverunt.* [Vide *de Lauriere* in Glossar. Juris Gallici v. *Loy*, & mox *Lex paribilis* & *Lex plenaria*.]

Neque à *Lege apparente* differt illa quæ *Loi estreç* dicitur in vet. Consuetudine Norman. c. 43. quamvis eadem quæ *Lex duelli* primum videatur, ut ibidem probat idem *de Lauriere*: quem consule.

¶ Lex Campalis, qua duellum in *campo* ineundum decernitur. Charta Henrici Leodiensis Episcopi an. 1081. in Appendice ad Histor. Monasterii S. Laurentii Leod. apud Mart. tom. 4. Amplis. Collect. col. 1175, *Tota villula & totus Comitatus sit omnino in districtu Abbatis, quicumque allodium ibi habeat, sit falsa mensura & latro, & Lex campalis, & sturmo & burina & cetera ad Comitatum appendentia.* Vide *Campus* 3.

Lex Dei, quomodo Judicium Dei. Lex Longob. lib. 1. tit. 9. §. 20. *Et si dominus ejus negaverit, quod per ipsius consilium factum non fuisset, purificet se ad Legem Dei, &c.*

Lex Duelli. Sugerius in Lud. VI. c. 18. *Rex vero ratione & Lege duelli nunquam se pepigisse, per Anselmum Dapiferum suum, ubicumque secure vellent defendere.* [Charta an. 1256. apud D. *Brussel* de Usu feudorum tom. 2. p. 1019. *Et si aucuns prent Loi, & il ne puet assouvir à jor qu il la doit faire, il paye vint sols.*]

¶ Lex Ignea, Judicium ignis, cum quis ad comprobandam veritatem per ardentem rogum transire compellitur, in Vita S. Johannis Gualberti cap. 33. 62. 63. & 64.

Lex Judicialis, proprie Purgatio per judicium ferri, in Leg. Henrici I. Reg. Angl. c. 9. quæ inde *judicium* dicitur c. 45. 49. & alibi. Vide *Judicium*.

Lex Legalis, Purgatio vulgaris à lege inducta. Tabul. Vindocin. Thuani Ch. 172. *Convenerunt itaque ipse & dominus Severius monachus noster, & prædictus calumniator, Dado scilicet, apud Castrum Raynaldi, ante multos Barones, & ibi paratus fuit Hilgoldus probare omni Lege legali, nec Dadoni, nec alii cuiquam se dedisse, vel vendidisse terram illam, nisi S. Martino, &c.*

Lex Paribilis, Eadem quæ *Apparens*, Cujacio auctore, in Constit. Sicul. libr. 2. titul. 31 [Johan. Skenæus de verborum significatione pagina 97. *Lex apparens ... significat legem latam de singulari certamine ..... vocatur etiam Lex paribilis à parium seu campionum pugna vel concertatione.*] Statuta MSS.

Carg.

Caroli I. Reg. Sicil c 22. En tel maniere les prouves ordinairés cessans ou fait, & les extraordinaires cest assavoir de Bataille Parible, &c. Ita c. 28. Rursum c. 114. Ca en arrer estoit une loi, laquele l'en apeloit Lois paribile. Ce'e loi nos volons oster. Infra: Par la Loi devant dite euidoient eschaper til qui estoient acuse d'aucun crime. Car l'en metoit lo fer eschouser, & le faisoient prendre a l'acuse: s'il ardoit, il estoit coupable; s'il ne s'ardoit, il estoit quitet, &c.

Lex Patriæ. Regiam Majestatem l. 4 c. 1. §. 4 Inquiretur rei veritas, & ex verisimilibus rerum iudiciis & conjecturis, nunc pro eo, nunc contra eum qui accusatur facientibus, per Legem patriæ puniendus est, aut omnino ab imposito crimine purgandus est. Ubi Skenæus, §. 12. seq. per legem patriæ, duellum interpretatur, vel per assisam Parium, quæ Lex propterea vocatur Lex parabilis. Pares vero convassallos ejusdem domini qui de eodem domino feuda sua tenent. Loi de bataille, in Consuetud. Norman. c. 117. 120. &c. Idem Bracton. d. lib.

Lex Plana. Concilium Islebonense an. 1080. c. 41. Si plena Lex erit facienda, ibi fiat ubi placitum prius fuit. Vide Lada.

Lex Plenaria, Idem quod Lex apparens. Leges vernaculæ Willelmi Nothi c. 48. E ki larun encontre, e faus qui a ancient li leit aler, si l'amend a la vailance de larun, u se purge per plener Lei, qui il larun nel sout, u ki le cri orat, & sursera, la sursise li Rei amend, u s'en espurget. Quorum verborum notionem poterat expiscari eruditus Seldenus ex Legibus Henrici I cap. 65. ubi eadem Latine habentur: Si quis furem gratis dimittat, emendet secundum weram ipsius furis, aut plena Lada perneget, quod cum eo falsum noserit: si quis audita clamore non exierit, reddat overseunesse Regis, aut plene se ladiet. Ubi Lada, idem valet quod Lex. Adde c. 12. Lex Sacramentalis plena, in iisdem Legibus Henrici I. c. 9.

Lex Probabilis, Qua aliquid probatur per Sacramentales. Gall. Loy probable & monstrable. Jura & Consuetudines Normanniæ c. 25. Est quædam lex, quæ probabilis sive monstralis in laicali curia nuncupatur, per quam quis probare in curia nititur, quod intendit. Sciendum ergo est, quod fiat Lex probabilis quandoque per sacramentum probantis, quandoque per sacramentum duorum, quandoque trium, quandoque quinque, quandoque septem recipitur in curia laicali.

Lex Sacramentalis, Purgatio per sacramentum. Leges Henrici I. Reg. Angl. c. 9. Differt etiam an aliquis cum suo, vel alterius homine, causam suam agat, & si quid in actu, vel in sola telba consistat, & si quid bello, vel Lege Sacramentali, plena vel fractam, vel etiam judiciali reputatur. Adde c 45 49. Passer par la Loi, venir à la Loi, in Consuetud. Pictavensi art. 86. Vide Juramentum.

Lex Tricenaria, Præscriptio 30. annorum, in veteri Charta sub Carolo M. Locum habes in Perpetuare. Vide Jacob. Gothofredum ad l. 7. Cod. Th. de Act. certo tempore finiendis.

Legem Vadiare, Contravadiare, Facere. Legis vadiatio, dicitur modus tollendæ obligationis: verbi gratia si quis super simplici contractu pecunias ab alio vendicet, potest ille vadiare legem contra eum, id est, potest spondere se ad diem sibi judicialiter assignatum in Curiam venturum, & legem facturum. Est autem legem facere in hoc casu, agere quod lex postulat, seu juramento firmare rem petitam esse indebitam, & alios adducere qui hunc vere jurasse sacramento suo afferant. Ita Cowellus l. 3. tit. 30. §. 6. l. 4. tit. 13. §. 4 Skenæus ad Regiam Majestatem lib. 3. c. 1. v. 24. & Rastallus verbo Lex. Leges Henrici I. c. 46. Et si Lex domino vadietur, differat cætera placita, donec lex deducatur per burgi legem, nisi de furto vel capitalibus, &c. Cap 53. Legem vel rectum domino suo vadiaverit. Bracton l. 5. tract. 5. c. 13. §. 3. Et quo casu vadiet Legem quilibet se 12. manu, qua vadiata & plegiis inventis de Lege facienda, dabitur eis dies ad Legem faciendam, &c. §. 4. Formantur autem verba legis secundum formam recordi, sicut in omnibus aliis Legibus faciendis observatur, &c. Adde l 3. tit. 2. c. 37. §. 4. 9. 10. Vet. Consuetud. Normanniæ c. 85. Se cil qui est querelle, enchiet de la Loy qu'il a gagee, il doit amender le mesfait à celui à qui il le fist, & à la Court. Vide Bannum rewadiare.

Lex, Mulcta, emenda à lege definita, statuta. Lex Salica tit. 42. §. 13. Quod si adhuc major culpa fuerit quæ servo requiritur, dominus servi non ut servus, sed ut ingenuus totam Legem super se soluturus accipiat. Charta Caroli Magni pro Monasterio Sandionysiano, apud Doubletum: Quod si homines illi ex judiciaria causa aliquid persolverint, quod nos Leges vocamus, in tres partes dividetur, quarum duas Præpositus, & tertiam Advocatus habebit. [Diploma Caroli Simplicis an. 917. apud Mabill. Diplom. pag. 563. Quod si quis hanc auctoritatem nostram adversari, & nostræ uxoris Frideruna contradictionem refragari conatus fuerit, Legem quam statuit Pipinus Rex ... coactus exsolvat.] Baldricus in Chron. Camerac. l. 3. c. 44. Hæc omnia ei dimisi, & de his quæ emendavit, omnes Leges perdonavi. Adde c. 45. Chronicon Besuense: Monachi vero quoquo modo aut ipsi aut sui famuli, scienter vel nescienter damnum fecerint, damnum sine Lege prorsus restituant. Notitia de Rogero Episcopo Belvacensi, apud Loisellum: Commisit supra memoratum alodum præfato Othoni .... dans ei medietatem Vicecomitatus, & dimidias Leges de forensibus hominibus, ita ut minister Episcopi & minister Comitis justificent reos, & Leges æqualiter dividant. Tabularium Vindocinense fol. 48. Liber ab omni redditione, vel vicarietatis, vel alterius Legis, excepta decima. Alia Petri Abbatis S. Luciani Bellovac. Quod si Ecclesia S. Luciani summam prædictam statuto tempore & termino non persolverit, persolvet Legem 10. solidorum. Alia ex Tabulario Majoris Monasterii Ch. 14. Mihi vero foris facto emendare Legem & districtum persolvat. Tabularium Carnotensis Ecclesiæ an. 1179. n. 101. Poterit ab hominibus nostris censum exigere, & annonæ conductum, & pro transgressione termini Legem quæ vulgo appellatur secundum quod unicuique convenerit, à singulis transgressoribus poterit exigere. Huc etiam spectant ista ex Visione Wettini Monachi Augiensis n. 9 de Comitibus: Munerum præventione cæcati pro mercede futurorum nihil agunt: sed cum mundanas Leges pracoercenda mali audacia administrant, damna legalia quæ debitoribus infligunt, absque misericordia, & quasi sibi ex jure debita suæ avaritiæ reponunt. Vide Foros Morlanenses art. 32. Perardum in Burgund. p. 428. Probat. Hist. Montmorenciac. p. 48. Probat. Hist. Sabaud. p. 26. [Acherium to. 2. Spicil. p. 593. D. Brussel to. 2 de Usu feudorum p. 789.] &c. Ita vocem Loy hac notione usurpant passim Consuetudines nostræ municipales, ubi & interdum emende de loi, loi & emende, & emende en loi scribitur. Locos collegit Raguellus.

Lex Major, Major mulcta, quæ ob majora crimina & delicta irrogari solet. Grande amende, Ley major, in Consuetud. Solensi tit. 8. art. 3. & in Foris Benearn. tit. de Jugiament, art. 3. 4. 5. Chronicon Besuense: Ita tamen ut si aliquot scelus à suis vel ab aliis hominibus illic committeretur, iisdem ad Abbatem Besuensem clamationem faceret, & pro ullo patrato scelere, si etiam homicidium aut adulterium esset, quorum Lex major esse dignoscitur aliis sceleribus, ultra quinos solidos lege rectitudinis inde quippiam haberet. Charta Hlotarii & Ludov. Regum Franciæ in 9. Regesto Phil. Pulcri Reg in Tabu-

Tabulario Regio Ch.7. *Et si forte calliditate judicis, aut alicujus persona ipsa emunitates alicubi irruptæ fuerint, priscorum Lege, id est, solid.* DC. *multetur*. Ubi *priscorum Lege* Salica intelligitur, in qua major mulcta est 600. solid.

Lex Alta et Infima, nostris *Grande & petite amende*. Charta Caroli Comitis Flandriæ an. 1125. in Tabular. Monasterii S. Bertini: *Concedens ut proprios Scabinos Abbas ibidem habeat, per quos tam de alta quam infima Lege libere & sine contradictione placitaret*. *Lex duplex*, mulcta duplex. Libertates urbis Seysellensis an. 1285. *Qui insultat aliquem in domo sua, duplicem Legem debet*. *Lex triplex*, mulcta triplex. Synodus Pontigonensis an. 876. c. 6. & 10. *Transgressoribus autem indicimus injuste præsumpta restituere, & sicut præfixum est, triplicem Legem, & triplex bannum nostrum persolvere*. Vide *Bannum* 1. & *Laaa* 2. *Compositio*.

Lex Excommunicationis, Jus excommunicandi vel puniendi per excommunicationem. Charta Anselli Episcopi Belvacensis anno 1099. *Damus insuper potestatem & licentiam Ecclesiæ S. Petri, ut Canonici excommunicent & absolvant de suis propriis forisfacturis, & Legem excommunicationis habeant; sic tamen ut de casatis & de servientibus Episcopi, si Ecclesiæ injuriam fecerint, ad Episcopum proclament, &c.*

¶ Leges Poenitentium, Bernardo Constantiensi Presbytero lib. de Reconciliatione lapsorum p. 285. Liber ecclesiasticus, in quo continentur quæ spectant pœnitentiam peccatoribus imponendam & pœnitentes reconciliandos.

Leges, Exactiones, tributa. Gregor. Turon. l. 9. c. 30. *Illo cum juramento promisit, ut Leges consuetudinesque novas populo non infligeret, &c.* *Leges tortæ*, pravæ exactiones. *malæ toltæ*, in Charta Fulcon. Abb. Corbeiensis an. 1055. in Tabul. ejusdem Monast. Vide *Tortitudo*.

¶ 1. LEXA, *Luxuriosa, quasi laxa, id est, inutilis*, apud Papiam.

2. LEXA, Funiculus, Gall. *Lesse*, vox ut videtur ex *licia, arum*, formata, stamina, vel fila quibus in telis textrices implicant stamina. Gaufridus Malaterra lib. 3. c. 28. *Venetianus autem in adjutorium Ducis (ex funibus per) Lexas advenientibus hostibus de muro dependentes porrigit*. Ubi voces inclusa delenda existimaverim. Λῆτα, eadem notione habet Constantinus Porph. de Administr. Imp. c. 51. p. 196 ubi πλάϊα & πλόϊα exponitur. Vide infra *Licia*.

¶ LEXALIS, pro *Localis*, Locus ubi domus potest ædificari. Donatio ann. 1062. Monasterio S. Victoris Massil. apud Marten. tom. 1. Ampliss. Collect. col 459. *Et decimam sua prebosdia* (in MS. S. Victoris Massil. *presbodia*) *concedit & cameram adhærentem Ecclesiæ, & unum Lexalem qui ei adhæret, in quo magna domus construetur, & in paxeria supradicti molini* (MS. *molendini*) *unam piscateriam*. Vide *Locale*.

¶ LEXENA, Subula, Ital. *Lesina*, Hisp. *Lesna*, Gall *Alene*. *Lexena ad suendum sotulares*, in Miraculis B. Simonis Eremitæ Augustin. to. 2. SS. Aprilis p. 825.

LEXIA, Donatio, legatum. Vide *Laxare* 2.

LEXIVA, pro *Lixivia*, vel *Lixivium*, quomodo *Lexive* dicimus, apud Eddium Stephanum in Vita S. Wilfridi c. 62.

¶ LEXUIUM. Elogium Petri Fortii Anachoritæ 2. circiter sæculo exaratum, apud Stephanotium to. 5. Antiq. Occitan. MSS. p. 482. *De pilis camelorum induebatur & tunica, utebatur pane duro Lexuio composita*. An panis quasi Lixivio subactus, ut nullus in eo superesset gratus sapor?

¶ LEYDA, Leydator, &c Vide in *Leudis*.

LEYRWIT, Tributi species apud Anglos, occurrit in Monastico Anglicano to. 2. p. 827. V. *Lairwita*.

LEYSON. Hermannus *de Lerbecke*, in Chron. Comitum Schawenburg. p. 35. *Eodem tempore Benedictus XI. Papa, Ordinis Prædicatorum, consecratur, & secta quædam fatuorum, dicti Fratres Leyson fuerunt. Unde versus:*

Anno millene trecenteno quoque dena
Secta fuit ficta Leyson fratrum maledicta.

Sic dicti ii forte, quod crebrius *Kyrie eleison* inclamarent.

¶ LEYTERIA, Lectica, Gall. *Litiere*. Computus an. 1335. tom. 2. Hist. Dalphin. p. 297. *Item pro Leyteria Dom. portanda apud Balmam, 61 solid. 8. den.*

1. LEZA, Charta an. 1256. in Metropoli Salisburgensi to. 2. p. 581. *Cum navis Ecclesiæ ad Austriam deducitur, procurator ipsius dabit* Mutaria (Telonario) *nostro pro Leza 12. denarios, & servis suis dum denarios: & si in ea fuerit aliquid quod ad Ecclesiam non pertineret, unde muta* (telonium) *dari debet, de hoc solvetur muta. Cum vero reducitur navis de Austria, iterum dabuntur Mutario nostro pro Leza 12 den.* Ubi *Leza* forte idem est quod *Lesda*, vel *Leuda*, tributum. Vide in *Leudis*.

¶ 2. LEZA, Lemovicibus, Agellus strictior, qualis est areola, pulvinus. Obituarium S. Geraldi Lemovic. f. 18. *Anno Domini 1502 & die 14. Aprilis Yvers legavit unum sextarium frumenti anno quolibet levandi & percipiendi supra 17. Lezas ei pertinentes*. Iterum occurrit fol. 33. & 41.

¶ LEZDA, Lezna, Lezta. Vide in *Leudis*.

1. LIA, *Amurca*, Papiæ: Gallis *Lie*. Joannes de Garlandia in Hortulano c. 21. *Alii Liam, id est, faces vini calcinati*.

2. LIA, Alia notione. Vide in *Leda* 3.

¶ LIACULUM, Λιαστήρ, *Vitiligo*, in Supplemento Antiquarii. Aliter mox in *Liare*.

¶ LIAIRUS, ut mox *Liardus*. *Mula Liaira*, in Notitia Ecclesiæ de Vancin, to. 6. Miscell. Baluzii p. 434.

1. LIARDUS, Color equi, *Gris pommele*, nostris *Learde* Italis, apud Claudium *Corte* Italum l. 1. *Del Cavalerizzo* c. 13. ubi eumdem colorem in sex alios dividit, scil. *Learde rotate, o pomelato, l'armelino o candido, il moscato nero e rosso, l'argentino, il mellato, & il fiorrelle*. Jul. Scaliger exercit. 325. in Cardanum n. 15. ubi de colore cinereo: *Grisum vulgus vocat. Itali Bretinum voce Gothica, nostri Germani Grau, Columella in asino Murinum, in equis Glaucum Virgilius, Leardum vulgus Italia*. Versus de Ricardo I. Rege Angl. apud Nicol. Uptonum de Militari Offic. l. 5. p. 131.

En Saffadinus vidit quando Saladinus
Ictu Ricardi petiit postrema Liardi.

Id est, equi liardi. Le Roman *d'Aubry* MS.

...., Richard siet sor un destrier Liart.

[La Roman *de Blanchandin* MS.

Lors brasche le destrier Liart.

Le Roman *d'Athis* MS.

Athis y vint sur un Liart,
Et Prophilias d'autre part.]

¶ 2. LIARDUS, Moneta minutior, teruncius, Gall. *Liard*. Vide *Moneta regia argentea*.

LIARE, Polire, Græcis, Λιαίνειν. Glossæ: Λειαίνω, *Polio*, Tectorio polire. *Liare cisternam*, apud Tertullianum. Hinc *Liaculum* exponitur in Gloss. Lat. Græc. Λιαστήρ, instrumentum quo subigebant ac fricabant tectorium opus inductum calci & arenæ, quibus parietes linebant. Utitur Vitruvius l. 2. c. 4. & l. 7. Vetus Inscriptio: *Calce harenata lito politoque*.

¶ LIATOR, in veteri Catalogo Sodalium Confraternitatis S. Mariæ Deauratæ, vel Qui polit, vel potius Qui in fasciculum colligat, aut Qui facit capsas, Gall.

Gall. *Layettes*, Hispanis *Liar*, ut & Italis *Liare*, Ligare est, Gallis *Lier*; unde *Liater* deducere malim, quam à *Liare*, Polire. Sed hæc meræ conjecturæ.

¶ LIAVES, *Rumo*, apud Papiam.

LIBA, pro *Libamen* vel *Libamentum*: ex Gr. λοιβή. Joannes Scotus in Areopagiticis:

Hanc Libam sacro Græcorum nectare factam,
Advena Joannes spendo meo Carolo.

¶ LIBACUNCULUS, Parvum libum. Tertull. de Spectac. c.27. *Stillicidium mellis de Libacunculo venenato.*

LIBANINUM. Henricus de Knygthon ann. 1270. *Præconizatum est voce publica, quod Edwardus cum peregrinis suis partem torniamenti tenerent contra omnes advenire volentes. Concurrerunt itaque multi ex omni parte regionis illius, inter quos pedestres multi, & etiam equestres conjurati sunt ad invicem in spoliationem Anglorum, præ manibus vendentes & equos & arma, & bibentes unum Libaninum in spoliationem captivandorum.* Forte *Libamen*.

¶ LIBASSIUS, *Liber*, apud Papiam.

¶ LIBATIO. Diploma ann. 1345. apud Ludewig. tom. 5. p.535. *Quam quidem pecuniæ summam ... absque Libatione quacunque, reddere & solvere totaliter promittimus.* Vereor ne legendum sit *dilatione*. Si retinenda vox *Libatio* intelligi potest Detractio, diminutio, à *Libare*, Excerpere.

¶ LIBATORIUM, *Coxale*. Gloss. Isid. Sed hic restituendum puto *Lumbatorium*, ut jam in *Coxale* dictum. Alibi *Libatorium* est Crater ad effundendum libamen in sacris, qua notione sumitur l.3. Esdræ 2. 13. & l.1. Macch.1. 23. Epist. Gaufredi Canonici Regul. to. 1. Anecd. Marten. col.497. *Ibi odoramenta orationum in Libatorio vasis aurei*, Joannes de Janua: *Libatorium, locus ubi sacrificatur*,

¶ LIBELLA. Parva libra, seu libra parvorum denariorum, qui ære & argento mixti *Parvi* vocabantur, unde eorum libra Libella dicta, quæ 20. denariorum parvorum erat, quemadmodum libra vulgaris 20. denariorum argenteorum. Parthenoni *Thura* dictæ, diœcesis Namurcensis, centum *Libellas* annuas delegasse legitur Jacobus *de Croy* Episcopus Camerac. in nova Gall. Christ. to. 3. col.618. Vide *Libra* & *Moneta*.

¶ 1. LIBELLARE, *Libellum* dare. Vide *Libellus*.

2. LIBELLARE, Arca, in qua reconduntur libri. Gregor. Turon. l.4. Hist. c.41. *Loricam, ut ferunt, in Libellari, quo chartæ abdi solitæ sunt, recondidit.*

¶ LIBELLARIA. Vide paulo post in *Libellus*.

LIBELLARII, Servi per *libellum*, seu per *chartam* manumissi. *Libellarii antiqui, vel noviter facti*, in Lege Longob. l.2 tit.44. §.2. Adde l.3. tit 5. §.2. & Capitulare Pipini Regis Italiæ c.6. Charta Ludov. II. Imp. in Chronico Farfensi p.654. *Cum piscatoribus suis, servis, ancillis, Libellariis, cartulatis, offersis, &c.* Alia Caroli Imp. ibidem p. 658. *Tam ingenuos, quam servos, Libellarios, aldiones & aldianas, seu Clericos vel cartulatos & offersos, &c.* Adde p.667. [Albertinus Mussatus l.12. de Gestis Ital. apud Murat. to 10. col.765. *Viduarum, pupillorum, pauperum civium, qui inquilini, vassalli, Libellarii erant, ac improprietariorum quibuslibet titulis uterentur, &c.*] Vide *Commendatus*.

¶ LIBELLARIS SENTENTIA, PROFESSIO, Sententia vel professio libello seu scripto declarata. Concil. Tolet. I. *Omnes decem & novem isti sunt, qui & aliis gestis adversus Priscilliani sectatores & hæresim quam adstruxerit, Libellarem direxere sententiam.* Epistola Gerberti to.1. Ampliss. Collect. Marten. col.351. *Accepta ab eo terribilibus sacramentis & Libellari professione, pro fide suis Regibus conservanda, quam viva voce in conventu Ecclesiæ recitavit, & propria manu subscribendo roboravit.*

¶ LIBELLARIUM. Vide in *Libellus*.

1. LIBELLARIUS, Notarius. Testamentum Ephibii Abbatis: *Simplicius Quæstor, Senator, Notarius, Libellarius publicus dictavi, subscripsi anno 2. Childeberti Regis.*

¶ 2. LIBELLARIUS, Alia notione, in *Libellus*.

LIBELLATICI, dicti Christiani qui à Gentilibus Christum abnegare & diis sacrificare adacti, libello per se, vel per alium judici porrecto, quo ingenue Christianos se esse profitebantur, ob idque sacrificare sibi non licere, præmium seu pecuniæ summam aliquam offerebant & porrigebant, ne quod iis non licebat, facerent. Ita quidem censent Cypriani Interpretes ad Epist.52. & lib. de Lapsis. At Baronius ann.253. n.19. *Libellaticos* dictos censet ex ejusdem Cypriani verbis, Epist. 31. non quod libellos darent magistratui, sed quod acciperent. Horum præterea meminit Epist. 55. 21. Libellaticorum culpam, etsi *Sacrificatorum*, seu Christianorum, qui pœnæ metu sacrificarent idolis, longe minorem statuat, in eos tamen graviter invehitur, ut qui *etsi nefandis sacrificiis manus non contaminaverant, libellis tamen conscientiam polluerant, &c.* Vide S Augustin. Epist. 164.

☞ Potior videtur Baronii sententia. Et quidem si S. Cypriani verba in Epistola ad Fortunatum spectes, videtur libellus quo pecunia data à sacrificio sese eximebant Libellatici, his fere verbis constitisse, ut eos scilicet diis sacrificasse Imperatorumque mandatis obtemperasse significaretur; quem libellum à magistratu accepisse longe probabilius est quam eumdam ipsi tradidisse.

¶ LIBELLATICUM. Vide in *Libellus*.

LIBELLENSIS, Magistratus apud Siculos, qui aliis *Magister libellorum*, qui scilicet libellos supplices subditorum excipiebat, examinabat, & de iis ad Principem referebat, in Constitutionibus Siculis lib. 1, tit.38. §. 2.

LIBELLIFIUS. LIBELLIFICUS, Qui libellos facit; qui reorum confessiones & testium responsa describit; *Greffier*. Hist. de Exilio S. Martini PP. apud Anastas. in Collectan. p. 97. *Dirigitur ab Imperatore ad Diomedis custodiam ad magnanimum Papam Demosthenes Rescriptor & Collaborator sacellarii, & Libellifius cum eo.* Quo loco Baronius habet *Libellisius*.

LIBELLIO, Notarius, Menææ ad 10. Maii in S. Alphæo. *Ἐρωτώνται ἐν πρώτοις παρὰ λιβελλησίου τινὸς ἐν Ῥώμῃ μετὰ γραμμάτων βασιλικῶν καταπέμπτος.* [*Libellionem ut tabellionem*, apud Nonium ex Varrone. *De capsa miseri Libellionis*, apud Statium, hoc est pauperis bibliopolæ, qui minutos libros vendit. Gloss. Sangerm. MSS. *Libellio*, βιβλιοπώλης. Aliæ apud Martinium. *βιβλιογράφος Librarius, Libellio*; βιβλιοπώλης, *Libellio*. Onomast. apud eumdem: *Libelliones*, γραμματεῖς, Scribæ.]

LIBELLUS, Charta qua prædium in emphyteusin conceditur, quæ quidem contractus ac pactionis species frequens olim fuit in prædiis Ecclesiasticis: sub vulgari ac recepta nomenclatura, *Precaria* & *Prestariæ*. Gerbertus Epist.2. *Nescio quibus codicibus, quos Libellos vocant, totum sanctuarium Domini venundatum est. Libellum facere* de prædiis, &c. frequens formula in Chron. Casin. l.1. c.50. 57. 59. 63. l. 2. c. 6. 7. 13. 29. 36. 58. 65. 67. 74. l.3. c 59. l.4. c.18. &c. *Sub specie Libellorum possidere*, apud Gregor. M. l.8. Ep.61. *Factis Libellis locare*, l.9. Epist.14. *Tenere per Libellum*, in Charta an.1179. exarata. Papiæ: *Et omnes alias res quas teneat per allodium, vel per Libellum, vel per feudum, sive alio modo.* [*Per Libellum habere*, in Chronico Farfensi, apud Murator. to 2. p.2. col. 427.] *Per Libellum concedere*,

re, apud Leon. Ost. l. 2 c. 91. & in vet. Charta apud Ughell. to. 5. p. 684. *Dare ad Libellum*, in Statutis Venetis an. 1242. l. 1. c. 4. id est, in precariam aut emphyteusin. *Libelli rerum immobilium*, ibid. c. 5. Vide l. 4 c. 11. Godefridus Monachus S Pantaleonis an. 1168. de Imperatore: *Bonos usus urbis, & locationis Libellos tertii & quarti generis conservabit*. Id est, precarias ad tertiam vel quartam generationem concessas. Rollandinus in Summa Notariæ c. 1. rubr. de Novalis Ecclesiarum, ubi de Emphyteusi: *Et contractus iste secundum diversas terrarum consuetudines diversis nominibus nuncupatur: dicitur enim Emphyteusis, Precaria, Libellus, Census, Fictum, &c.* Vide Zazium de Feudis p. 9. §. 36.

LIBELLARIO *vel Emphyteuticario jure dare*, vel *possidere*, in Synodo Pontigon. an. 876. c. 10. *Libellario jure dare*, in Chronico Casin. l. 1. c. 50. *Libellarium placitum constituere*, ibidem l. 2. c. 3. *Libellario titulo dare*, apud Senatorem l. 5. Epist. 7. *In terra aliena Libellario nomine residere*, in Lege Long. l. 1. tit. 9. §. 02. *Libellario nomine in feudum dare*, l. 1. Feud. tit. 5. §. 1. l. 2. tit. 9. §. 1. *Libellario nomine* concedere apud Gregor. M. lib. 2. Ind. 1. Epist. 1. Petrum Damian. lib. 4. Epist. 10. Rotherium Veronensem de Qualitatis conjectura p. 211. Leonem Ost. l. 1. Chron. Casin. c. 47. in Chartis veteribus apud Ughellum to. 1. p 874 896. 1100. to. 5. pag. 676. 677. to. 7. p 1294. &c.

LIBELLARIUS, pro *Libellus*, seu *Precaria*. Charta Podionis Episcopi Florentini apud Ughell. to. 3. p. 56. *Neque volo ut aliquis de ipsis Canonicis habeat potestatem de ipsis rebus Libellarios facere, aut aliquid donare.*

¶ LIBELLARIUM, Eadem notione. Charta Ottonis III. Imp. an. 999. apud Murator. to. 2. p. 6. col. 503. *Monasterium ipsum teneat cum omnibus privilegiis quæ ab antiquis temporibus illi pertinere visa sunt, & quæ noviter per chartulas homines illic contulerunt, aut per Libellaria in toto territorio Tuscano autCentumcellensi.*

LIBELLARIÆ LEGES, apud Gerbertum Epistol. 12. *Contemnetur Imperialis Majestas, cum in me, tum in se ipsa, in divisione sanctuarii secundum Leges Libellarias facta, quia consentire nolo, &c.*

LIBELLARIA, Prædium *libellario nomine*, vel *titulo*, concessum. Gerbertus Epist. 6. *De beneficiis & Libellariis, ex parte nostrum velle ex voto domini nostri Cæsaris executi sumus*. Charta Huberti Marchionis Savonæ ann. 1061. apud Guichenonum in Bibl. Sebusiana cent. 1. cap. 76. *Contentionem autem vel litem pendis vel Libellaria, vel cujuscunque rei, &c.*

LIBELLARE, per *libellum* dare. Charta an 1053. apud Puricellum in Monumentis Ambrosianæ Basilicæ p. 429. *Alicui dare, vel commutare, seu Libellare, vel venundare, &c.*

LIBELLATICUM, Concessio & datio ad *libellum*, seu emphyteusin, vel potius pensio quæ pro *libellariis prædiis* quotannis exsolvitur. Gregor. M. l. 1. Ep. 40. *Sed ipsa etiam Libellatica, prout summa pensionis fuerit, moderentur.*

¶ LIBELLUS, Causidici scriptum in litigiis. Statuto Massil. l. 1. c 20. §. 11 *Si qua persona litigans in curia Communis Massiliæ perdiderit causam suam per Libellum seu occasione Libelli male dictati, ille qui fuit dictator Libelli teneatur illi perdenti reddere, quod nomine salarii inde acceperat.*

LIBELLUS ANATHEMATIS, Excommunicationis bulla. Anastasius in S Agapeto: *Hic etiam Episcopatus sui Libellos Anathematis, quos invidiæ dolo extorserat... incendio consumpsit.*

¶ LIBELLUS CONFESSIONIS, Quo quis reatum suum confitetur, & ab eo absolvi flagitat. Vide in *Pœnitentes*.

¶ LIBELLUS FAMOSUS, Gall. *Libelle diffamatoire*. Capitul. l. 6. c. 316. *Si qui inventi fuerint Libellos famosos in Ecclesia ponere, anathematizentur.* Et lib. 7. c. 361. *Qui in alterius famam in publico scripturam aut verbo contumeliosa confinxerit, & repertus scripta non probaverit, flagelletur. Et qui ea prius invenerit, rumpat, si non vult auctoris facti causam incurrere.* Adde c. 200. ejusd. lib. ubi exilio mulctantur ejusmodi libellorum auctores; & Concil. Terracon. an. 1329. apud Marten. to. 4. Anecd. col. 288. ubi eadem excommunicationis sententia atque *conspiratores* innodantur.

¶ LIBELLUS POENITENTIÆ seu *Pœnitentialis*, Quo quis imposita & indicta pœnitentia à reatu, quem ultro fatetur, absolvitur, aut absolvendus reservatur & Ecclesiæ reconciliandus. Qui quidem libelli repudiantur in Addit. 3. ad Capitul. to. 1. col. 1199. *Repudiatis ac penitus eliminatis Libellis quos Pœnitentiales vocant; quorum sunt certi errores, incerti auctores*. Vide in *Pœnitentes*.

¶ LIBELLUS PRÆCEPTORIUS, Scripti obligatio, Gallis, *Obligation*. Statuta Arelat. MSS. art. 161. *Consules Arelatis recipiant omnes Libellos Preceptorios à coequeratibus, & satisfieri faciant creditoribus*. Haud scio an melius legerim, *Precatorios*, Libellus quo quis aliquem de re quipiam precatur.

¶ LIBELLUS nude, Eadem notione. Statuta eadem art. 139. *Neque clavarii.. possint... Libellum facere super bona communis... nisi de voluntate totius Consilii*. Litteræ Philippi Puleri an. 1292. insertæ Litteris Johannis Franc. Regis an. 1362. to. 3. Ordinat. p. 611. *Quod habitatores dicti loci non teneantur Libellum reddere infra quantitatem 50. solidorum, nec usque ad dictam quantitatem, nec de aliqua quantitate de qua preceptum exstet à Curia dicti loci sigillo dictæ Curiæ sigillatum*.

· ¶ LIBELLUS PROFESSIONIS, Charta qua quis monasticæ vitæ nomen dedit. Vita S. Bernardi edit. 1690. col. 1221. *Post decessum beati viri simul in uno loco reperti Libelli Professionum octingenti collegiata atro, exceptis quam pluribus aliis, qui negligentia & longinquitate temporis dilapsi, non poterant inveniri.*

¶ LIBELLI OBLATIO, In jus vocatio, Gall. *Assignation*, prima litis actio. Charta an. 1329. in Chartul. Æduensi: *Omnia & singula quæ & prout superius sunt expressa tenenda firmiter, attendenda, complenda, inviolabiliter observanda de plano absque strepitu & figura judicii, absque Oblatione Libelli, contestatione litis, & sine copia litterarum præsentium factâ parti alteri.*

. LIBELLOS DARE. Tradit S. August. l. 22. de Civitate Dei c. 8 *Fideles*, in quibus Deus miraculum quodpiam operatus esset, libellos dare solitos Episcopo, qui rem prout gesta esset, continerent, ut populo recitarentur. Exempla ejusmodi libellorum profert idem Augustinus Ser. 31. & 39. de Diversis: morem vero etiam attigit Evodius Uzalensis Episcopus lib. 2. de Mirac. S. Stephani c. 1.

¶ LIBELTITIUS. Vide *Libellisfr.*

LIBER, Saxonice Land boc, vel Boc-land, id est, *terra ex scripto*, quasi *terra librata*, *terra testamentalis*, in Legibus Kanuti Reg. c. 32. apud Bromptonum. *Terra hæreditaria*, in Legibus Alvredi c. 20. & ejusdem Kanuti c. 104 apud eumdem Bromptonum. Fundum, inquit Lambardus, veteres aut ex scripto, qui Bocland: aut sine scripto, qui Focland dicebatur, possidebant. Quæ fuit ex scripto possessio, commodiori erat conditione, hæreditaria, libera, atque immunis. Fundus sine scripto, censum pensitabat annuum, atque officiorum servitute erat obligatus. Priorem viri plerumque nobiles, atque ingenui, posteriorem rustici fere & pagani possidebant. Illam Angli vulgo *Freehold*, & per Chartam; hanc *ad voluntatem Domini* appellant.

Ejusmodi autem fuit conditionis Bocland, ut ad hæredes

redes transire necessario deberet, proindeque alienari non posset, nec vendi. Leges Henrici I. ca. 70. *Si Bocland habeat, quam ei parentes dederint, non mittat eam extra cognationem suam.* Quod etiam statui in Legibus Alvredi c. 37. observat Spelmannus, etsi aliam legis sententiam fuisse contendat Somnerus, nempe, alienari non posse, si testamento, aut alio scripto, id prohibitum fuerit. Vide Leges Edwardi Senioris c. 3. & Henrici I. c. 13. Epist. Gauffridi Supprioris & Monachorum Ecclesiæ Cantuariensis ad Regem Henricum II. apud Somnerum in Tractatu *de Gavelkind*, p. 210. *Sed & hoc attestantur scripta vetustissima, quæ lingua Anglorum Landbokes, id est, terrarum Libros vocant.* Concilium Clovesohense ann. 822. *Huic reconciliationi consensit, ea conditione, ut præfata Abbatissa prænominatam terram scilicet centum manentium, cum libris quos Angli dicunt* Landboc, *& cum eadem libertate quam ante habuerat, in perpetuam hæreditatem tradere.* Mox: *Ista quoque reconciliatio nec hac vice rata fuit, quia post hæc præmissio 12. mensibus imperfecta remansit. Retenti sunt enim tres manentes de prædicta conditione, & Libri quinquaginta septem manentium, Liber de Bockland, Liber de Wambelea, Liber etiam Herferdingland.* Rursum: *At illa coram posita Concilio, suffuso tum pudore, omnia quæ deerant, humiliter promisit se reddituram. Libros etiam quarundam terrarum quos ante non promiserat, cum terris in eodem Concilio Archiepiscopo libenti animo reddebat .... terram quoque 30. manentium ubi dicitur* Cumbe, *cum libello ejusdem terræ, pro emendatione Archiepiscopo dedit.* Conventiculum Clovesohense ann. 824. *Habuit autem Episcopus ante nominatus terram cum Libris, sicut Æthelricus ante præcepit, ut ad Wigerniensem Ecclesiam redderetur. Statuta autem atque decreta ab Archiepiscopo & ab omni sancta Synodo illo consentienti, ut Episcopus qui Monasterium & agellum cum Libris haberet, cum juramento Dei servorum, ... sibi in propriam possessionem terram illam cum adjuratione adjurasset.* Unde porro Angli & Dani *boo* & *bog* pro libro usurparint, vide conjecturam Olai Wormii in Literatura Runica c. 5.

¶ Liber Censualis, seu *Polyptychum*, in quo summa cujusque Ecclesiæ seu Monasterii possessionum exhibebatur. Nullum antiquiorem novimus Codice MS. Irminonis Abb. Sangerman. regnante Carolo M. exarato.

Libri Deifici. Ita Christianorum libros sacros vocabant gentiles. Vide Passionem S. Felicis Episcopi Tubizacensis, & gesta purgationis Felicis Episcopi Aptungitani.

¶ Liber Judicum, Codex legum Gothicarum apud Navarros Antiq. Navarræ pag. 421. *Cindasuintus Rex. Recesuinctus Rex. Egica Rex. Urraca Regina. Sancio Rex. Ranimirus Rex. Sarracinus socius. Vigila Scriba. Garsea discipulus. Hi sunt Reges qui absolverunt Librum Judicum ... In tempore horum Regum atque Reginæ perfectum est opus libri hujus discurrente* T. 14. id est, 1014. Moretus vertit: *Estos son los Reges, que ajustaron el Libro del Fuerajuzga.*

¶ Libri Lintei, In tela linea descripti, de quibus Titus Livius aliique Romanorum scriptores. Horum hic meminimus tantum ut moneamus telam hanc lineam aliam prorsus fuisse à charta nostra, quæ usus est longe recentioris. Vide Mabill. lib. 1. Diplom. c. 8. num. 16.

¶ Liber Mixtus, si sic legendum, videtur esse genus esculenti cibis in Monasterio ministrari consuetis superadditum, Necrologium Parthenonis sancti Petri de Casis: *4. Augusti obiit D. Petrus Estrelatz, qui dedit Conventui unum Librum mixtum & unam ovelbat apres lo mas pro pitancia.* l. *Libum*.

¶ Liber Ordinalis, Ordinarius, Ordinis, Liber in quo ordinatur modus celebrandi officii divini. Vide *Ordinale*.

Libri Nigri, de Necromantia, apud Eckehardum de Casib. S. Gall. c. 2. *Ne miremini, si diabolus a quo nigros Libros noctibus discunt, fascinatorum suorum calices, ne offenderentur, continuit.* Martianus Capella l. 2. *Erantque quidam (libri) sacra nigredine colorati, quorum litera animantium credebantur effigies.*

¶ Liber Ordinarius, In quem quotidie referuntur acceptum & expensum. Leges Palatinæ Jacobi II. Regis Majoricæ inter Acta Sanctorum Junii to. 3. p. 50. *Habeat etiam tertium librum qui vocetur Liber ordinarius, in quo scribat omnes receptas nostras & datas.*

¶ Liber Sæcularis, A profano & gentili auctore scriptus. S. Wilhelmi Constitut. Hirsaug. l. 1. c. 21. *Pro signo Libri sæcularis, quem aliquis composuit Paganus, generali præmisso signo Libri, hoc adde, ut aurem cum digito tangas, sicut canis cum pede pruriens solet; quod nec immerito tali animanti infidelis comparatur; quod etiam signum est canis.*

Liber Pacis, qui, ni fallor, osculandus offertur Sacerdoti à Diacono vel Subdiacono. Charta an. 1247. in Hist. Monasterii S. Mariæ Suession. p. 445. *Relictoque thuribulo in Choro, Diaconus offeret librum pacis, & hora consueta Subdiaconus portabit Librum pacis ad Abbatissam & Priorissam, & ad tenentes chorum, & ad alias Dominas, & exibit cum thuribulo & Libro pacis, alia quæ ad celebrationem Missæ pertinent, officiabitur faciendo.* Infra: *De modo incensandi ad Vesperas, de processione diei, de Pace & texto portandis, & de tota Missa, &c.*

¶ Liber Temporum, id est, Paralipomenon, apud S. Hieronymum l. 2. in Ruffinum c. 8.

Liber Vitæ, *Martyrologium*, ad cujus calcem scribuntur nomina benefactorum Testament. Bertichramni Episcop. Cenoman. *Sic quoque ut nomina illorum in Libro Vitæ in ipsa Basilica recitentur.* Infra: *Post meum obitum ipsa S. Ecclesia in honore sancti Stephani ad suam revocet ditionem, & nomen meum in Libro vitæ inibi, qui tunc tempore Pontifex fuerit scribi jubeat.* [Charta ann. 1219. apud Kenactum Antiq. Ambrosien. p. 189. *Et cum de hac vita migraverimus, faciat nomina nostra scribi in Martirologio suo.* Vide *Martyrologium*.]

☞ Ritus ille adscribendi in *Libro vitæ* seu Martyrologio nomina Fratrum, benefactorum & eorum qui ex condicto in societatem admissi erant, ab ineunte sæculo sexto invaluit, uti colligere est ex laudato Bertichramni testamento. Ejusdem rei testes Litteræ Theodetrudis matronæ, quæ eodem tempore, anno scilicet 43. Chlotharii Regis ob donationes Dionysiano cœnobio factas postulat, ut *nomen* suum *in Libro vitæ conscriberetur*. Insignis hac eadem de re locus eodem ævo exstat apud Bedam in Epistola ad Eadfridum Episcopum & ad Congregationem Lindisfarnensium Monachorum. Observandum vero quod benefactores aliique non adscribebantur inter Monachos, sed inter *Familiares*; unde vetus Necrologium S. Benigni, ut docet Mabillon. to. 3. Analect. p. 488. ita dispositum est, ut in duplici aperti codicis pagina iidem dies utrimque repetantur, & in uno quidem loci Fratres, in alio Familiares recenseantur. Plura vide apud Mabill. ibid. p. 485. & seq.

¶ Liber Viventium, In quo quotidianæ Monachorum *præbendæ*, seu cibi & potus portiones diurnæ, unde *Liber viventium* dictus, recensentur. Charta incerti anni apud Mabillon. tom. 5. Annal. Bened. p. 678. *Prebendas aliasque administrationes, prout ab antecessoribus nostris accepimus, in hoc Libro qui dicitur Viventium, fecimus adnotari; quatenus Fratres liberiores in di-*

in divino Officio peragendo redderemus; sublata totius murmurationis tinea.

¶ LIBERA, pro *Libra*. Charta Chlodovæi III. an.692. apud Felibian. Hist. Sandion. p. 12. *Mille quingentas Liberas*. Charta Harvichi to.1 Ampliss. Collect. Marten. col. 56. *Insuper etiam inferas in partibus ipsius Monasterii ... anni Liberas duas, argento pondo quinque*, Vide *Libra*.

LIBERA WADA. Vide *Wara*.

LIBERALIS HOMO, Saxon. thegen, unde vox *Thainus*, Baro, vir nobilis. Leges Kanuti Regis Angl. ex textu Roffensi: *Si in domo Liberalis, quem supra Thegen nominavimus, & quidam dicuat Twelfhandman, hoc fit, &c.* Vide *Thainus*.

LIBERALITAS, *Libertas*. Ita Glossæ MSS. ad Concil. Carthag. can 32.

1. LIBERARE, Mittere, remittere, *Expedier, envoyer, renvoyer*. Vetera Statuta Corbeiensis Monasterii p.1. & 2. ubi de Monachis qui ad Cellas, vel ad ministeria sua mittuntur: *Vel si alii adhuc mittantur Clerici vel Laici, non tamen ad illum numerum 150. adjungendi sunt, semper separatim habendi, & tunc Liberandi sunt secundum quod temporis ille qui præest eis singulis dare jusserit. Isti vero 150. uno semper tenore in nostris diebus Liberandi sunt, sicut hodie per singulas officinas Liberantur.* Ita *liberari*, dicitur, qui causam suam prosecutus coram judice, prolata sententia ab eo domum remittitur. Leges Luithprandi Regis Longob. tit. 70. §. 1. *Si quis ... vivente eo* (judice) *requisierit dicendo, quod Liberatus non sit, faciat illi justitiam, post quantoscunque annos requisierit. Causam liberare*, judicium conficere, proferre, ibidem tit.20. §.9. tit.52.§.1.

2. LIBERARE, Præbere, dare, Gall. *Livrer, delivrer*. Capitula Caroli C. apud Cariliacum: *Dedit omnibus licentiam ... redeundi ad propria, exceptis his quos specialiter pro specialibus causis considerandis, vel pro dona Liberanda secum aliquantis diebus manere præcepit.* Hugo de Cleeriis de Majoratu Franciæ: *Senescallus praparare & Liberare faciet hospitium.* Match. Paris an.1257. *Rex interim Francorum fecit optime communiri Castra Normanniæ, & à personis suspectis amovit custodias & Magistratus, & Liberavit eas suis Francigenis & Normannis.* [Charta conventionum inter Henricum Regem Angl. & Willelmum Regem Scot. in Libro nigro Scaccarii p. 38. *Liberavit Rex Scotorum domino Regi castellum de Rokesburc.* Infra: *Liberavit ... David fratrem suum in obsidem.* Charta an.1337. apud Rymer to. 4. p. 735. *Præfatus comes ... Liberatus fuit in prisona ... detinendus.*]

¶ LIBRARE, Eadem notione. Bernardus in Ordine Cluniac p.1 c 12. *Hospitibus & omnibus qui in monasterio ad equos prabendam recipimus, ipse Librat eam.* Computus an. 1333. to. 2. Hist. Dalph. p. 277. *Item Libravit per manus Jacobi de Riveria ufferius regis... tarenos ... v. gran 16.* Charta an. 1392. to. 2. Maceriarum Insulæ Barbaræ p. 665. *Sacrista & successores sui in perpetuum teneantur & debeant Librare singulis Canonicis .. 12. denarios monetæ in dicta Ecclesia Librari consueta.* Occurrit in veteri Calendario Ecclesiæ Claromont. apud Baluzium to.2. Hist. Arvern. p.508. in Epistola Clementis IV. PP. to.2. Anecd. Marten. col.478. &c.

¶ LIVRARE, Eodem perinde significatu, à Gallico *Livrer*. Charta vetus apud Lobinellum to.2. Histor. Britan. col.836. *Dux tenebitur assignare, tradere & Livrare eidem Comitissæ 10000. librarum reditus*. Alia an. 1381. ibid. col. 1615. *Episcopus incontinenti tradidit & Livravit eidem Laurentio ... dictum equum.* Occurrit alibi.

¶ LIVRARE, LIVERATIO. Statuta Vercell. l. 1. f. 15. v. *Qui ostenderint ipsius Liverationis instrumenta, quæ facta fuerint de jure, solvatur eis precium pro quo Liverata sunt.*

¶ LIBERARE SE, Gall. *Se livrer*, Sese tradere. Ogegerii Panis Annales Genuens. ad an.1203. to.6. Muratorii col.403 *Papienses vero cum magna multitudine militum duxerunt illum* (Regem Siciliæ) *ultra Lambrum, ibique expectatus à Cremonensibus & Marchionu de Este, eis se Liberavit, & cum maximo gaudio Cremonam intravit.*

¶ LIBERARE, notione passiva non semel occurrit in Processu de Miraculis B Simonis Erem. Aug. tom.2. Aprilis p. 628. & 629. *Cuesius Liberavit*, id est, Liberatus fuit. Infra: *Ejus filius Liberavit.*

¶ LIBERARE IN SACRARIO, Incerta notione legitur in Capitulis Adalhardi inter Acta SS. Benedict. sæc. 4. p. 1. pag. 758. 47. *De miscendo in sacrario & cito Liberando*, 48. *De tepide cantando.*

DELIBERARE, Idem quod *Liberare*. Gall. *Delivrer*, Porrigere, in manus tradere, in Capit. Caroli M. l. 6 cap. 285. Capitul. Caroli C. tit.43. extremo, apud Gaufredum Malaterram l.4. c 27. in Epist. 40 inter Sugerianas, &c. [Vide *Deliberare* suo loco.]

DELIBERATIO, Gallis *Delivrance*, in Chartis Parensalib. form. 9. apud Ægidium de Roya ann. 1395. in Monast. Anglic. to. 1. p. 324. &c. *Charta deliberationis*, id est, traditionis, in Privilegio S. Amandi to. 2. SS. Ord. S. Benedicti p. 1094.

DELIBERARE. Concilium Dusiacense I. p 2. c. 33. *Hincmarus autem respondit, quia febris illum tangebat, & statim deinde velles Deliberari, ut sanguinem posset minuere*, quo loco *Deliberare* est egredi.

¶ LIBRARE EQUOS, Pabulum, & quidquid nomine *fodri* significabatur, equis ministrare. Charta ann. circ. 1296. in Instrum. to. 4. Gall. Chr. col. 35. *Et quia dictus locus patens est omnibus viatoribus, & posset ab hospitibus maxime in Librando equos multipliciter gravari; volumus quod in dicto Monasterio ministretur Libra equorum ab iidem hospitantibus.* V. *Fodrum.*

¶ LIBRAGIUM HERBÆ, Jus exigendi *librationem herbæ* seu fœni pro equis. Pacta ann. 1300. tom. 1. Hist. Dalph. p. 54. col. 1. *Ordinamus quod dictus Consolatus & jus civaeri, bladorum, leguminum & aliorum, pro- in & de quibus soliti sunt præstari, Libraginm herbæ ac salinagium, quod olim dicebatur esse de juribus Consolatus prædicti.* V. *Herbagium* & *Forragium* in *Fodrum.*

¶ LIBRARE FESTUM, Die festo pecuniam distribuere. Kalendarium Claromont. apud Duchesnium in Notis ad Bibl. Cluniacens. *Quarto Nonas Jan. Octava S. Stephani & Odilonis Abbatis & Confessoris, pro quo festo Librando Odilo de Mercorio Canonicus Claromontensis... promisit 40. solidos censuales aut reddere semel 40. libras, & debent Librari in Missa & Vesperis dicti festi.*

¶ LIBRARE NOBILES ET FRANCOS in Dalphinatu dicebantur Castellani, qui nobilibus & Francis ad bellum profecturis, ac militaturis sumtibus Dalphini, cibaria necessaria providebant: hinc in Litteris ad Castellanos missis pro bellica citatione, ut observatur to. 1. Hist. Dalphin. p. 48. sæpius occurrunt hæc verba: *Castellani previsi per unum mensem Librare Nobiles & Francos Castellaniarum suarum.* Charta an. 1340. apud Duchesnium in Probat. Hist Dalphin. Vienn. pag. 63. *Ut primo allocetur & Libretur in exercitu & cavalcatis Dalphinalibus ipse* (Aynardus Claromont.) *& sua comitiva post D. Dalphinum.* Alia ejusd. anni to. 1. Hist. Dalphin. p. 53. *Parati Nobiles & Francos vestræ Castellaniæ Librare per omne tempus & modum in aliis nostris Litteris dictis mandi insertum.* Vide mox *Liberatio*.

LIBERATIO, Quidquid in pecunia, vel cibo, & potu, vel vestimentis à domino domesticis, aut *Officialibus* quotannis, vel certis ac definitis anni tempestatibus

bus *liberatur*, seu præbetur. Hugo de Cleeriis de Majoratu Franciæ: *Tunc Panetarius mittet Comiti duos panes atque vinum sextarium, & coquus frustum panis & vini haustum: hac est enim Liberatio Seneschalli illa die*: Charta Roberti Ducis Norman. filii Ricardi: *Habeat una quaque die ... de Liberatione 6. panes & 6 fercula coquinæ, & unum sextarium vini, &c.* Ricardus Hagulstadensis de Episc. Hagulstad. *In prædicta Eboracensi Ecclesia unam portionem de communi eorum pro Liberatione ipsius illi dedit.* Rogerius Hovedenus p. 738. *Cum autem Rex Scotiæ ad Curiam Regis Angliæ venerit, quamdiu ipse in Curia Regis Angliæ moram fecerit, habebit quotidie de Liberatione 30. sol. & 12. wastellos dominicos & 12. simenellos dominicos, & 4. sextaria de dominico vino Regis, &c.* Brompton: *Et dedit unicuique eorum vadia sua, & Liberationem ab illo die usque ad proximum Pascha sequens.* Constitutiones Othoboni Cardinalis apud Lindwodum, seu Concilium Londinense an. 1268. c. 49 *Quidam Abbates, Priores, ... interveniente pretio, ad certum tempus vel ad vitam illorum quibus fit concessio, certum quid, quod communiter Liberationes appellant, communiter vendunt, & assignant pro vitæ necessariis singulis diebus, vel certis temporibus exsolvendum.* [Charta an. 1270. to. 1. Chartularii S. Vandregesili p. 767. *Scilicet in pane, potu, cibo ... oblationibus, carnibus & aliis omnibus Liberationibus.* Alia an. 1318. apud Madox Formul. Anglic. p. 316. *Concessimus Johanni dicto piscatori unam Liberationem annuam in domo nostra quoad vixerit capiendam; videlicet qualibet septimana septem panes qui vocantur Prikelings, & septem lagenas cervisiæ.* Adde Chartam fundationis Sacræ Capellæ Parif. an. 1245. apud Lobinell. to. 3. Hist. Parif. p. 121. col. 2. & aliam Philippi V. Franc. Regis an. 1318. ibid. p. 128. col. 1.] *Liberationes diurnæ*, in Fleta lib. 2. c. 27. §. 5. Ita usurpant Ricardus Hagustaldensis cap. 8. & alii.

Le Roman *de Florimont* MS.

Si ont pris del Roi congie,
Et li Rois leur a moult proie,
Li povres perdu prend congie
Qui prenent de lui Livraison,
Et il & tuit si campagnon.
Et il respond, Non prendrai mie,
Livrer nous doit li Rois d'Ongrie.

Le Roman *de Vacce* MS.

A ceux qui voudront promit terres,
Si Angleterre peut conquerre:
A plusieurs promit Livraisons,
Riches soudoiers & bons dons.

Maxime vero ita appellabant nostri vestes, quæ certis anni tempestatibus ac festis à Regibus nostris, (atque adeo etiam proceribus aliis) liberis, domesticis ac officialibus quotannis præbebantur: idque *Livrees* vocabant. Computum Stephani Fontani Argentarii Regii ann. 1351. *Ledit Argentier a' a rien delivre lesdits jeunes enfans de France, excepte pour Messeigneurs Jean & Philippes de France, & Loys de Bourbon, lesquiex furent vestus de Livree avec Monsieur le Dauphin le jour de Noel, & retenus en sa compagnie: quar il fu ordene qu'ils seroient faits Chevaliers nouveaux a la feste de l'Estoile prochainement ensuivans.* Alibi: *Des dras que Madame la Royne & pour sa Livree de myaoust, & aussi de la tonture & de la facon des robes d'icelle Livrees, l'Argentier en fait mise en son compte precedent.* Rursum in alio cap. *Dras de laine pour le corps de Mons. le Dauphin, & de ceux de sa compagnie; c'est à savoir le Duc d'Orliens, le Comte d'Anjou, les Comtes d'Alencon & d'Estampes, & le Duc de Bourgogne, & aussi pour Mess. Jean & Philippes de France, & Loys de Bourbon, de leurs robes qu'ils orent de Livree ensemble, & à partout à la myaoust, & en compagnee avec lesdits Seigneurs, depuis qu'ils furent ostez du gouvernement de Madame la Roine, des robes qu'ils orent à leur Chevalerie, & ceux aussi qui furent faits Chevaliers ensemble avec eux, c'est à savoir Messire Philippe & Loys de Navarre & Charles d'Artois, & des habits que ledit Mess. Charles ot avec lesdits Seigneurs & Comtes à la feste de l'Estoile.* Hæc & similia quæ apud Scriptores nostros crebro occurrunt, docent cur pedissequi seu famuli *Liberatas*, seu *les Livrees*, dominorum suorum deferre dicantur: de quibus præterea agimus in vocibus *Pallium* & *Roba*.

¶ LIBRATA, Eadem notione. Charta an. 1394. ex Archivo S. Victoris Massil. *Johannes Abbas erat obligatus in 300. flor. auri causa emptionis pannorum diversorum colorum in butigia draperiæ, tam pro suo vestiario, quam & pro vestiario seu Librata scutiferorum.* Alia an. 1480. ex eodem Archivo: *Quidam verberavit acriter servitorem ... portantem Libratam civitatis.*

Manet id nominis, tæniolis ac lemniscis, quos pileis apponunt adolescentes, aut quibus se adornant mulierculæ: sed & eo referunt Rigaltius & Meursius quod habet Constantinus Porphyrogenitus in Tacticis, ubi præcipit ut milites cassides habeant pulcre samiatas, in earumque cono τουφία μικρὰ, ἤγουν λίβρα, id est, uti interpretantur, *des Livrees*. Quod si ita est, istius vocis usum peranciquum esse dicendum erit, tametsi vix putaverim Constantini ætate nostris ejusmodi tæniolas nuncupatas. Præbebantur autem *Liberatæ* seu robæ in festo Christi natalitio, & in Assumtione Deiparæ, quas *Livrees de Noel & de la Myaoust* appellabant.

¶ LIBRATA, Hospitiorum præbitio seu designatio. Literæ Clementis VII. PP. an. 1382. tom. 10. Spicil. Acher. p. 242 *Ad hæc si Romanus Pontifex, qui pro tempore fuerit, vellet cum sua curia in aliqua civitatum ... regni Adriæ morari, hoc possit libere & absque impedimento quocumque ... & tam circa Libratas ordinandas, cancellos f...ta, rationes domorum, jurisdictione Mareschalli libera & aliorum officialium curiæ Romanæ.* Ordinatio Johannis XXII. PP. supra ordinandis Libratis Cardinalibus in Civitate Avenionis, apud Sebastianum Fantoni to. 1. Hist. Avenion. p. 164 *In Librata superiori domus episcopalis assignata sunt hospitia infrascripta.* Et infra: *Istud hospitium exemptum fuit à dicta Librata & loco ipsius hospitii fuit assignata ipsi Librata quædam cava seu volta lapidea, quæ est subtus ipsum hospitium.*

¶ LIBERATIO, Merces, salarium. Charta Henrici Regis Angl. an. 1155. apud D. *Brussel* to. 2. de Usu feudorum p. 4 *Nullus Vicecomes, vel Ballivus noster, vel alius capiat equos vel caretas alicujus pro cariagio faciendo, nisi reddat Liberationem antiquitus statutam; sed & pro careta ad duos equos 10. denarios per diem, & pro careta ad tres equos, 13. den. per diem.*

¶ LIBERATIO, Voluntas, sententia, consilium. Testamentum Bertichramni Episc. Cenoman. tom. 3. Analect. Mabill p. 127. *Ergo quia votum, & Liberatio, & deliberatio mea est, ut &c.*

¶ LIBERATIO, Securitas, cautio. Conventio inter Henricum Reg. Angl. & Theodorum Comitem Flandriæ in Libro nigro Scaccarii p. 30. *Si Rex eos* (obsides) *tamdiu retinere voluerit ad Liberationes Regis, &c.*

CLERICUS LIBERATIONIS, in Legibus Malcolmi II. Regis Scotiæ ca. 5. qui *Liberationibus* annotandis & describendis præest.

LIBERATA, Præbitio, *Livree*. Tabularium Dunstapulense: *Liberata bosci quam habet Prior in Bocwood.* Infra: *Liberata prati in le South-Maede.* Statuto Henrici IV. Regis Angl. apud Westmonast. an. 1. inter cætera statuitur, *quod nullus Archiepiscopus, Episcopus, Abbas,*

Abbas, vel Prior, nec aliquis alius Ecclesiasticus, vel temporalis cujuscumque status seu conditionis exstat infra Regnum Angliæ, det aliquam Liberatam panni, nisi solammodo familiaribus & officiariis suis, ac illis, qui de consilio suo existant tam spiritualibus, quam temporalibus in una lege, vel in altera eruditis, &c. Vide Capitium.

LIBERATA, Idem quod *Liberatio*. Nicol. Upton. L. 1. de Militari officio c. 17. *In Anglia quando Rex aliquem nobilitat, solet una cum feudo signum, hoc est, Liberatam suam nobilitando condonare, &c.* Vide Sebastian. Fantinum Castruccium in Histor. Avenionensi pag. 288.

¶ BREVE DE LIBERATE, Chartula liberationis. Mandatum Henrici III. Regis Angl. an. 1262. apud Rymer. to. 1. p. 751. *Mandamus vobis quod scrutatis rotulis Cancellariæ nostræ, faciatis habere venerabili Patri R. Cantuar. Archiep. Breve suum de Liberate de termino S. Michaelis ... de annuo feodo suo, quod percipit ad scaccarium nostrum.*

¶ LIBERATURA, ut *Liberata*, Præbitio. Statuta Ricardi II Reg. Angl. an 1380. apud Rymer. to. 7. p. 242. *Item, quod quilibet scholarium prædictorum de Liberatura sua sibi fieri faciat robam talarem, decentem & honestam pro statu clericali.* Charta Henrici VIII. an. 1545. apud eumd. Rymer. to. 12. p. 76. *Damus .. licentiam specialem quod ipse deinceps annuatim quolibet anno ... dare possit viginti Liberaturas panni ... dabit Liberatas seu Liberaturas panni.*

¶ LIBRATURA, Eadem notione. *D. Episcopus Cabilonensis pro procuratione Prioratus de Chievres percipit sex libras Viennenses & unam thuris libram in festo S. Vincentii; de-atori vero debet Præsul unum candelam ceream cubitum & unam Libraturam avenæ*, tom. 4. Gall. Christ. col. 909.

¶ LIBRATIO, ut *Liberatio*, Præbitio, distributio. Jura & reditus Ecclesiæ Nobiliac. apud Stephanotium to. 3. Antiq. Pictav. MSS. p. 527. *In festo B. Juniani accipit Abbas à Priore unum bovem ad faciendas Librationes.* Charta Guidonis Comitis Nivern. apud Baluz. to. 2. Hist. Arvern. p. 31. *Dominus de Thierno petebat sibi præstari talem Librationem, qualem uni ex Canonicis præstatur in pane & vino & denariis.* Testamentum an. 1337. ibid. p. 311. *Lego ecclesiæ Camaleriæ perpetuo duas Librationes vini & panis quolibet anno.* Charta an. 1223. ibid. p. 490. *Assedimus ... 40. solidos Claromons. debitales in redditibus villæ nostræ de Mona percipiendos in perpetuum annuatim ... ad Librationem dicti anniversarii faciendam.* Pro quodam annuo reditu sumi videtur in Charta ann. 1239. to. 1. Chartular. S. Vandreg. p. 1119. *Quidquid de Libratione percipiebamus annuatim ratione dicti molendini.*

¶ LIBRATIO CLAUSTRI, LIBRATIO SUPERPELLICII. Hæc distributio est quæ singulis fit Clericis, qui divinis intersunt officiis; illa vero quæ iisdem fit ratione *prabendæ*. Epist. Clem. IV. PP. pro Eccl. Aniciensi ann. 1267. to. 2. Anecd. Marten. col. 478. *Clericuli omnibus Horis intersint, & si duabus Horis diurnis vel nocturnis defecerint, priventur Libratione superpellicii ipsa die. Et si succentor negligens fuerit circa correctionem eorum, die illa qua non correxerit negligens, claustri Libratione puniatur.* Et col. 479. *Quilibet qui in Canonicum ejusdem Ecclesiæ fuerit receptus, vel dignitatem seu personatum adeptus, nihil percipiat de Librationibus superpellicii vel prabendæ, prima Libratione dumtaxat excepta, donec, &c.* Vide

¶ LIBRATUS CANONICUS dicitur, qui hujusmodi *Librationes* percepit. Bulla Innoc. VIII. PP. pro Canonicis Genevensibus ann. 1484. in Continuatione magni Bullarii Rom. p. 291. col. 1. *Ordinarunt, quod singula nomina Canonicorum per ordinem secundum eorum receptionem in libro regulæ scribantur ... & ille prior vel primus esse dicatur & senior, qui primum manualiter in choro extiterit Libratus, licet alius forte primo extiterit installatus & receptus, sed non Libratus.*

LIVREIA, ex Gallico *Livree*. Charta Philippi Reg. Franc. an. 1316. ex Tabular. S. Wandregesili: *Significatum est nobis forestam nostram ... multipliciter devastari sub umbra Livreiæ, quam percipiunt Abbas & Conventus S. Wandregesili, &c.*

¶ LIBERCULUS, Libellus. Acta B. Andreæ Hispellati to. 1. Junii p. 365. *Summarium ex Liberculo Fr. Thomæ de Hispello.*

LIBERI, Qui nulli servituti obnoxii sunt, ingenui. Duplex autem fuit liberorum ordo, eorum scilicet qui *Liberi* & *Nobiles*, & aliorum qui *Liberi* quidem essent, sed *non nobiles*. Lex Frision. tit. 1. § 2. *Si nobilis Liberum occiderit, &c.* § 4. *Si Liber nobilem occiderit, &c.* Adde § 13. 14. In Lege Angliorum tit. 1. § 1. nobilis, *Adalingus* dicitur, cujus interfecti compositio longe major esse dicitur quam liberi.

Ita apud Saxones, *Liberos* à *Nobilibus* fuisse distinctos observat Adam Bremensis c. 5. *Liberi* autem proprie dicti videntur, qui ab antiquo ex servis manumissis originem traxerant. Theganus de Gestis Ludovici Pii c. 44. *Fecit te Liberum, non nobilem, quod impossibile est post libertatem.* Ita *nobiles* sunt, qui nulla originis ac servitutis macula coinquinantur. *Liberi* autem *homines* sub patrocinio alicujus esse debebant, nec omnino sui juris erant. Charta divisionis Imperii Caroli M. c. 3. *Præcipimus ut quemlibet Liberum hominem, qui dominum suum contra voluntatem ejus dimiserit ... neque Rex suscipiat, ... hoc non solum de Liberis, sed etiam de servis fugitivis statuimus ordinandum.* Et c. 5. *Et unusquisque Liber homo post mortem domini sui licentiam habeat se commendandi, &c.* Similia habentur in Conventu apud Marsnam in Adnuntiatione Caroli c. 2. ex quibus Concilium Tricassinum an. 878. c. 6. *Nemo alterius Liberum hominem ... recolligere præsumat, sine illis causis, quas leges mundanæ præcipiunt.* [Chron. Novalicense apud Murat. to. 2. p. 2. col. 751. *Et volo ut omnes Liberi nostri, quos & quas parentes nostri fecerunt Liberos, & nos postea fecimus, ut ad ipsam heredem meam Ecclesiam S. Petro aspiciant, & obsequium & impensionem, sicut ad parentes nostros & nobis juxta legis ordine debetur impendere, ita & inantea ad ipsa herede meam S. Petro Novalicis monasteris constructa facere debeant. Quod si contumacis aut ingrati .. steterint, liceat Agentes ... eas cum pietatis ordine cohercere, &c.*] Eosdem esse cum *Commendatis*, de quibus supra, satis colligitur. Similia habentur in divisione Regni Ludovici Pii cap. 4. 6. & in Conventu I. apud Marsnam p. 69. qua notione *Liberi* intelliguntur in Charta ejusdem Ludovici pro Hispanis. Vetus Charta apud Guillimannum l. 2. Rerum Helvetic. *Ego Henricus dictus Schuden, vir Glaronensis, Liberæ conditionis, una cum filiis meis, &c.*

¶ LIBERI PER CHARTULAS, Libertate donati, manumissi. Greg. Turon. l. 9. Hist Franc. c. 26. *Ingoberga Regina, Chariberti quondam relicta ... migravit à sæculo, multos per chartulas Liberos derelinquens, septuagesimo, ut arbitror, vitæ anno, relinquens filiam unicam.* Vide Manumissio.

LIBERI, Coloni Lex Alamannorum c. 1. tit. 9. *Quicumque Liberum Ecclesiæ, quem Colonum vocant, occiderit, &c.* Leo Ost. l. 1. c. 61. *Eo etiam tempore octo familias Liberorum hominum in cella S. Benedicti de Canadis eodem Abbate rogante concessa.* For. Bigorrenses c. 15 *Censuales rustici vel Liberi non in expeditione Comitem sequantur, &c.* Cap. 37. *Si quilibet Liber dominum suum morte intervenienta prodiderit, &c.* Mox: Lege

Libe-

Liberi originalis possidere. Ubi *Liberi*, iidem qui *Manentes*, *Hospites*, *Mansionarii*, qui lege *originis* dominis subduntur, à servis tameo & libertis, ac maxime ab *hominibus de corpore* sejuocti. Charta Communiæ S. Quiotini an. 1195. *Illi homines nostri Liberi, qui non sunt homines nostri de corpore, si venerint in Communiam, poterant esse cum omnibus rebus suis illuc secum allatis*. Vide *Colonus*. Potioris tameo esse cooditioois *Liberi* dicuntur io Capit. Caroli C. tit. 22. c. 5. *Si Liber homo fuerit, bannum dominicam componat; & si colonus fuerit, 60. ictus accipiat*. Adde tit. 31. c. 25. 23. tit. 39. c. 2. ubi coloni servorum loco habeotur.

Liberi Homines apud Alemannos nobiliores dicuntur, *Freuherren*, quorum scilicet majores oullam, quod sciatur, servierunt servitutem, & hi, proprie *Nobiles*. Nam qui ex servitute maoumissi libertatem consequebantur, *Ingenui* dicti, & ab Alemanois *Semperfry*, ex formula manumissionis, *Sempee Ingenuus atque securus existat*. Ita Goldastus ad Eckeardum Junior. capit. 9. Bruno de Bello Saxonico: *Fridericum de Moote qui inter Liberos homines vel nobiles eximias habebatur, famulum suum esse asseruit*. Iofra: *Et hominibus advenis vestra bona largieas vos ipsos Liberos & ingenuos ignotorum hominum præcipiet servos esse*. Idem alibi: *Dicebant ex persona Ottonis & Hermanni Comitis, se solos ea Liberis hominibus ... beneficio fuga ia Saxonia relictas*. Christiaous Archiepisc. Moguntinus io Chron. *Principibus, Comitibus, Baronibus, & Liberis, & ab omni populo venerabilis habebatur*. Conradus Usperg. ao. 1168. *Milites quippe Teutonicos in dignitatibus Italiæ constituit; nam quendam Liberum Bidelaphum Ducem Spoleti effecit*. Acta Murensis Mooasterii p. 3. *Habuerunt vero hic quidam divites Liberique homines curtim, &c.* Mox tamen id tituli tribuitur rusticis: *Cæteri rustici qui erant Liberi, & in ipso vico constituti, &c.* Ita rursum p. 45. Charta Aodreæ Episcopi Traject. an. 1134. apud Miræum io Diplomat. Belg. l. 1. c. 52. *Folcodus de Berma vir Liber & dives*. Hanc subscribuot *ex Liberis hominibus Arnoldus juvenis Comes de Cleve, Gerungus de Asper & Guilielmus filius Comitis Guilielmi*. Adde c. 53. Chron. Trudooeose l. 7. p. 428. *Habebat Hermannus nepotem quendam Gualterum nomine de Harchs, Liberam quidem hominem, & plurima in prædiis & feudis possidentem*. Specul. Saxon. l. 1. art. 3. §. 2. & l. 3. art. 45. §. 2. *Spectabiles nobiles, & Liberi domini*. Vida Chartam aon. 1128. in Biblioth. Cluniac. pag. 1387.

Liberi Sagittarii, in Chronico Beccensi an. 1467. qui vulgo nostris *Feanes-archers*.

LIBERIA, pro *Libraria*, Bibliotheca, Gall. *Librairie*, in Hist. Australi an. 1295. [Vide *Librarium*.]

¶ LIBERITAS, pro *Liberta*, apud D. *Secousse* to. 3. Ordioat. Reg. p. 116.

¶ LIBERRIA. Vita S. Godelevæ, to. 2. Julii pag. 417. *In finem usque ia se conservori intemeratam Liberriam lætatur*. Cl. Editor mooet sic legi io MS putatque noo licere substituere *Libertatem*, cum potius, inquit indicetur castimooia. Sed quid si *libertas* hic sigoificaret cœlibatum? Quæ cœlebs vivit, libera est seu à *lege viri liberata*, ut loquitur Apostol. 1. Cor. 7. 39. Potius ergo crediderim legendum *libertatem*, quam retineodum esse barbaram vocem *Liberriam*, qua *fortasse insinuare voluerit Scriptor S. Godelevam à liberis abhorruisse*, ut habet laudatus vir eruditus.

LIBERTARE, Maoumittere, libertatem impertiri, liberum facere. Lex Burguod. tit. 87. §. 1. *Minorum ætati ita credidimus coosulendum, ut ante 15. ætatis annos eis nec Libertare, nec vendere, nec donare liceat*. Concilium Ticioeose sub Benedicto VIII in Præfat. *Servos Libertant, licet non possint*. Occurrit in Concilio Hispalensi I. can. 1. [in Lege Ripuar. tit. 58. §. 1.] io Legibus Wisigoth. l. 12. tit. 2. §. 14. io Chroo. S. Sophiæ Beneveot. p. 618. io veteri Charta apud Ughell. to. 7. p. 865. d. &c.

Libertare, Libertatem & immuoitatem loco alicui cooferre. Liber de Fuodat. Monasterii Gozecensis p. 233. *Quod Cœnobium iisdem Comes in honore B. Joannis Evangelistæ constructum sub Apostolicæ Sedis auctoritate Libertavit*. Chron. Seooiense l. 4. c. 6. *Oppidum quod Nuremberg dicitur, muravit & Libertavit*. [Privilegium Mathiæ Regis Hungariæ pro Mooasterio Dobirluceosi, apud Ludewig. to. 1. p. 511. *Et etiam à quavis molestia eximimus, Libertamus & absolvimus gratiose, exemtosque, Libertatos & absolutos decernimus per præsentes*.]

LIBERTAS, Districtus loci alicujus, iotra quem incolæ *libertate*, privilegio, ac jure civitatis gaudent: *Franchise*, nostris. Chronicon Trudoneose l. 4. p. 391. *Acer quidem erat, constansque ... tanquam generose natus de Libertate & familia Lovaniensium*. Bractoo. l. 3. Tract. 2. cap. 25. §. 1. *Ut liber homo captus fuerit & imprisonatus contra pacem in Curia, vel infra Libertatem alicujus*. Adde cap. 35. & lib. 5. Tract. 5. cap. 32. §. 6. 7. Fori Bigorrenses art. 8. *Si Monasteria quamlibet terram de Libertatibus acquisierint, ... in legalibus exercitibus faciant servitium unius legalis Militis, &c.* [Charta an. 1227. apud Thomasserium io Biturigibus pag. 85. *Si quis hujusmodi Libertatem exire voluerit, ad terminum nominatum censam suam pagabit & quittabit, & in eodem statu quo erat remanebit*. Alia ann. 1251. ibid. p. 90. *Dono & concedo mansionariis S. Kartesii hujusmodi Libertatem, videlicet quod omnes homines & feminæ manentes infra Libertatem & metas Libertatis S. Kartesii, quitti penitus & immunes erunt à talleis, charreis, falcationibus, fenacionibus & omnimodis biennis, salvis mihi exercitibus & cavalgariis meis, in quibus me sequentur per tres dies tantum*.] Charta Franchisiatum *d'Alin* in Biturigibus Henrici D. Solliaci an. 1301. *Omnes autem illos qui in dicta Libertate manserint, qui mihi talliam debent, vel debebunt, volo esse immunes ab omni tallia & quæsta Præpositorum, &c.* Charta Theobaldi Comitis Campan. ao. 1228. pro franchisiis hominum de Vicooovo, io Chart. Camp. Thuani fol. 155. *Concessi etiam dictis hominibus meis & illis qui venient manere in Libertatem eorum, talem justitiam, videlicet, &c.* Monasticum Angliæ to. 1. p. 47. *Cum pertinentiis infra patriam & præcinctum vocatum Episcopatum & Libertatem regalem sancti Cuthberti Dunelm. inter aquas de Tyne & Tese*. Historia Abbatiæ Coodomeosis pag. 489. *Ato de Englada dedit Libertatem quondam nomine Anerdat de Tauraa*. Et p. 493. *Garsias nomine quandam Libertatem S. Petro moriens donaverat*. Infra: *Alteram Libertatem S. Joannis vocatam de Guarderas datis 30. solidis ... comparavit*. Adde to. 2. Monast. Angl. p. 133. Matth. Paris p. 638. 677. Liodaoum io Teneræmund. p. 220. Matt. Westmoo. ao. 1259. p. 367. &c.

Libertas, Charta ingenuitatis, manumissionis. Testamentum Widradi Abbatis Flavioiac. *Volumus etiam ut ingenuos eos fecimus, aut inantea fecerimus, quantumcunque in ipsa loca manent ... inspectas eorum Libertates super ipsas terras pro ingenuis commaneant*.

Libertas, Præstatio quæ pro tuitione datur: alias *Salvamentum* dicitur. Ch. Willelmi Comitis Pontivi ao. 1205. io Histor. Ecclesiast. Abbavilleosi c. 26. *Capellæ sanctæ Crucis 13. libras, & dimidiam Libertatem in festo Pentecostes*.

¶ Libertas, Immunitas. Charta ao. 1171. tom. 1. Chartul. S. Vandreg. p. 819. *Pro his autem donatione, dimissione & concessione dederunt mihi prædicti Religiosi & concesserunt Libertatem manerii mei de Estaintot de omnibus consuetudinibus ac servitiis*.

¶ Libertas, Licentia, consensus. Charta Ludovici Regis Franc. an. 1160. è Chartulario Montis-martyrum: *Insuper ipsum conquestum ... & herbergarium quod in conquestu fecerat nostra Libertate.*

Libertas Decembrica. Joannis Sarisberiensis in Prooemio ad Polycraticum: *Sic dum corrigatur, Horatius etiam servis, ut Decembri Libertate utantur, indulget.* Adde eumdem l. 7. cap. ult. Vide *Kalendæ*, & Horat. l. 2. Sat. 7.

Libertas Ecclesiastica, vel Canonica. Hincmarus Remensis Ep. 7. ex Labbeanis: *Deinde Sigebertus cui illud beneficium dederam,* (sic legendum) *secundum antiquam consuetudinem Clericum petiit, qui in ipsa Ecclesia à te ordinaretur: cui secundum consuetudinem antecessorum meorum, & secundum regulas Ecclesiasticas, ac synodalia Capitula, Clericum de potestate Ecclesiæ nostræ ea conditione concessi, ut si tum illum probabilem judicares, ego illi Libertatem Ecclesiasticam darem: & sic demum in illum regulariter ordinares.* Infra: *Sed quia mihi pro honore Coepiscoporum nostrorum ipsarum sedium complacuit, ut illis decedentibus Clericos ordinandos in eisdem Ecclesiis Episcopis propriarum Ecclesiarum dirigerem cum Libertate Ecclesiastica, & literis meis ordinandos Presbyteros, in præfatis Ecclesiis misi, &c.* Rursum: *Et si eundem Clericum in eadem Ecclesia vis ordinare, scribe mihi secundum morem, & ego illi Libertatem Ecclesiasticam dabo.* Denique: *Si autem ipse Clericus, cui per tanta tempora ipsam Ecclesiam in Fellanebraio habere, & in ea laborare consensisti, non placet, & per rationem, aut pro crimine, aut pro indocibilitate illum rejeceris, quem contra regulas sine mea licentia, & sine Libertate canonica ordinasti, ostende, & alterum inveniemus, &c.* Quibus in locis *Libertas Ecclesiastica & Canonica*, est facultas quam habet Episcopus nominandi ac præsentandi Presbyterum alteri Episcopo, in cujus diœcesi Ecclesiam habet à sua dependentem, qui ab eo ordinetur, ut in ea sacra munia obeat.

¶ Libertas Romana, Immunitas ab Ordinarii jurisdictione, qua fit ut quædam Ecclesiæ ad Sedem Rom. nullo medio pertineant. Bulla Urbani II. PP. an. 1096. to 6. Spicil. Acher. p. 22. *Sancimus... ne quis ulterius Archiepiscopus aut Episcopus adversus eamdem Ecclesiam audeat excommunicationis aut interdictionis proferre sententiam, quatinus idem Monasterium ex ipsius B. Ægidii traditione sanctæ Romanæ Ecclesiæ propria subditum, Romana semper Libertatis gratia perfruatur.*

Libertas Romana, Jus civium Romanorum, jus civitatis, jus immunitatis. Vita S. Adbeleidis Imperatricis c. 7. *Ante duodecimum circiter annum obitus sui, in loco qui dicitur Salsa, urbem decrevit fieri sub Libertate Romana, quem affectum postea ad perfectum perduxit effectum.*

Libertas. Gretzerus in Episcopis Eystetensib. cap. 45. *Hujus Bertholdi est sanctio illa, qua coercet eorum improbitatem, qui Sacerdotum defunctorum bona libere invadebant ac diripiebant, conceditque singulis Clericis liberam testandi facultatem, ea tamen conditione, ut quotannis per decurias seu decanias distributi certo in loco conveniant, remque divinam faciant: quod etiamnum fit, vocaturque vulgo talis conventus Libertas, quod Sacerdotes libere de suis rebus disponendi libertatem obtineant.*

LIBERTATICUM, Obsequium ac servitium, quod Libertus patrono suo debet ratione libertatis concessæ, & quod ille sibi reservavit in Charta ingenuitatis. Olim enim apud Romanos Liberti patronis donum, munus, ac operas debebant, toto Tit. de Operis Libertor. in Digest. Formula vetus 48. ex Bignonianis: *Nec ulli heredum meorum nullum impendas servitium, nec hominium, nec Libertaticum, nec ullum obsequium, nec patronaticum.* Apud Marculfum l. 2. form. 32. *Libertinitatis obsequium* appellatur.

LIBERTATIO, pro *Libertas, facultas*, in Charta Ursonis Archiep. Bar. apud Ughell. to. 7. p. 853.

¶ LIBERTATUS, Libertate donatus. Charta an. circiter 805. apud Murat. to. 2. p. 2 col. 746. *Una cum ministrale nostro Johanne & infantes suos, Libertato cum infantes suos.* Alter exstat locus in *Libertare*.

LIBERTI, à servitute manumissi. Ut porro Romani cum conditione operarum præstandarum servos suos manumittebant, ut patet ex toto Tit. de Operis Libertorum, quas etiam extraneis elocabant, ut earum lucrum pretiumve caperent, l. Patronis. Dig. eod. Tit. ita Wisigothi, Franci nostri & Longobardi servos suos à ditione sua & potestate duris fere semper conditionibus relaxabant, adeo ut non tam libertatem consecuti, quam servitutem mutasse viderentur: quod satis colligitur ex Lege Wisig. l. 5. tit. 7. §. 14. [Greg. Monachus in Chronico Farfensi, to. 2. Murat. part 2. col. 398. *Constituit ipsius Libertos ... ut ipsas res cultareat & meliorarent & annualiter persolverent hordei modia* 50.] Atque inde cautum legimus in Concilio Aurelianensi IV. c. 9. ut Liberti, quos de servis Ecclesiæ Episcopus fecisset, in ingenuitate conservarentur, ita ut ab officio Ecclesiæ non recederent: & in Aurelianensi V. c. 6. ut Libertos sine voluntate illius qui eos absolvit, ordinare non liceret. Sed & meminit Ivo Carnotensis Epist. 132. Statuti ejusdem Ecclesiæ *de non admittendis ad Clerum Libertis*: [Nec mirum, cum ad servitutem revocari potuerint ab iis qui illos libertate donaverant. Index vet. Canonum, tom. 3. Concil. Hisp. p. 29. *De superbis Ecclesiæ Libertis, ut ad servitium revocentur.*]

Erant igitur Liberti, vel manumissi sub obsequii conditione, *in familia*, & ex familia Patroni, seu manumissoris: ita ut ii, eorumque liberi professionem edere identidem tenerentur, qua & manumissorum conditionem, & se ex familia manumissoris esse profiterentur, ut est *in* Concilio Toletano IV. cap. 70. Tolet. VI. c. 9. Cæsaraugustano III. cap. 4. & in Legibus Wisig. l. 5. tit. 7. § 21.

Tantum vero aberat ut ingenuitatem plenariam adipiscerentur, ut ne cum ipsis siquidem ingenuis matrimonio copulari iis liceret. Quod si ejusmodi nuptiæ contraherentur, nati ex ea conjunctione liberi, libertinæ conditionis existebant, uti statuitur in Concilio Toletano IX. cap. 13. 14. 15. 16. & in Legibus Wisigoth. l. 5. tit. 7. §. 17. Sed & a Palatinis officiis arcentur in Statuto Ervigii Regis Gothor. Hispan. quod præfigitur Concilio Toletano XIII. & can. 6. ejusd Concilii. Ad testimonia perinde ac servi non admittebantur, etsi id eorum liberis liceret, ex Legibus Wisigoth. d. tit. §. 12. & Capit. Caroli M. l. 6. c. 157. Si absque liberis, & *inordinati* decederent, ad patronos redibat eorum hæreditas, cap. 14. & in L. Bajw. titul. 58. §. 4. Vide *Patrocinium*.

¶ LIBERTICA Res. Vide *Libertinitas*.

¶ LIBERTINENSIS Villa. Sic translatis civibus Edicto Ludovici XI. Regis Franc. per aliquod tempus vocitata est Atrebatensis civitas in rebellionis vindictam. Charta an. 1482. *Propter hoc personaliter constitutus honorabilis vir Joannes de Beaumont alter Scabinorum villæ Libertinensis, prius Atrebatensis nuncupatæ.*

LIBERTINITAS, Liberti conditio, vel prædium & possessio liberti. Charta Abbonis pro fundatione Monasterii Novalicensis, ex Tabulario Ecclesiæ Gratianopolitanæ fol. 51. *Volo ut ipse per testamento nostrum libertus fiat, & ipsas colonicas sub nomine Libertinitatis habeat, & ad heredem meam,* (Ecclesiam) *sicut*

sicut liberti nostri aspiciunt, ita & ipse sic facere debeat. [Hanc Chartam edidit Muratorius tom. 2. part. 2. col. 745. & seqq. sub cujus finem *Libertica res* legitur eadem notione qua *Libertinitas*. Locum ipsum profero: *Dono liberta mea ad herede meam Ecclesia Sanct. Petro nomine Fredberga uxore Tasculum cum nepotes ipsius Fredbergæ in Etono & Pareliano manere videntur, ut Liberticam eorum res ad ipsa Ecclesia aspiciant, volo & jubeo.*]

LIBLACUM, Liblacus, Vox formata à Saxonico Lyblac, quod artem veneficam vel maleficam sonat, maxime speciem ejus quæ fascinationa constat, inquit Somnerus: vel *ligaturis*, ex lib. *obligamentum*. Lambardus *barbarum sacrificium* reddidit in Legibus Athelstani. Hinc Lyblecan, talia factitantes sacrificia. Leges ejusd. Athelstani Regis §. 6. *Decrevimus etiam de sortilegis, & Liblacis, & sortem dantibus, &c.* Leges Edmundi Reg. editæ apud Londinum §. 6. *Qui falsum jurabunt, vel Libla cum facient, sint in æternum à consortio Dei segregati.*

¶ 1. LIBOR, Libus, φθοή. Glossæ Cyrilli apud Martinium, qui observat φθοὴ idem esse quod φθίσις. Tabes; φθόη autem esse speciem libi seu placentæ: sic ergo videtur legendum.

¶ 2. LIBOR, ῥεῦμα τοῦ ἀνθρώπου, *Fluxus*, apud Janum in Supplemento Antiquarii.

¶ 3. LIBOR, pro *Livor*. *Principis Libor exarsit, & eum disperdere nitebatur a terra*, apud Camillum Peregrin. in Hist. Principum Langobard. to. 2. Muratorii pag. 266. col. 1.

¶ 1. LIBRA, pro *Lepra*, apud Felibian. Hist. San-Dion. p. 11 in Testamento an. circiter 690. *Et à Deo Libra percussi, fiat uxor ejus vidua, ut cognoscatur potentia Dei qui talem tribuit vindictam.*

¶ 2. LIBRA, Præbitio, Gall. *Livrée*. V. *Librare equos* in *Liberare* 2. & *Libra servientalis* in *Libra* 3.

3. LIBRA Auri, Const. M. ævo 84. solidorum fuit, quot denariorum libra apud Romanos, uti observatum à Scaligero lib. de Re nummaria p. 64. ex l. 1. Cod. Th. de Pond. & auri inlat. Postmodum ea imminuta & ad 72. solidos redacta à Valentiniano Seniore, ut est in l. 13. eodem Cod. de Suscept. præpos. & arc. & lib. un. de Oblat. vot. quæ posterior.

Libra Occidua appellatur in Actis S. Marcelli PP. & Synodo Suessana, locis à Baronio anno 302. Scaligero, & aliis passim allatis, qui de vocis *Occidua* nomenclatura vix inter se conveniunt. Sed copiose ac erudite de utraque libra, & de hac voce disseruit Jacobus Gothofredus ad d. l. un. de Oblat. vot. ubi expensis aliorum sententiis eo tandem concedit, ut *Occiduam libram* Valentiniani appellatam veluti *imminutam*, quomodo *Occiduum* à Scriptoribus inferioris ætatis usurpatum aliquot locis probat. Hunc consule si lubet: nam pudet ab aliis annotatis librum infarcire.

Libra Auri puri ac cocti duodecim denariorum argenteorum libris æstimatur, in Edicto Pistensi cap 24. *Ut in omni Regno nostro non amplius vendatur Libra auri purissime cocti, nisi 12. libras argenti de novis & meris denariis.* Charta Dagoberti Reg. apud Doubletum: *Unusquisque pro semetipso Libras 30. ex auro purissimo partibus S. Dionysii componat.* Alia ejusd. Reg. p. 661. *Si quis vero contra hoc meæ Majestatis decretum præsumpserit, ... legibus artatus auri purissimi decem Libras, ac argenti probatissimi pondo 20. ad pensum nostri Palatii solvere cogatur.* Chronic. Moguntinum Chunradi Archiepiscopi: *Huic Cruci inscriptus erat versus iste:*

Auri sexcentas habet hac Crux aurea Libras.

Et nota quod una Libra *habet duas marcas auri.*

Libra Gallica. Vetus Agrimensor, de Ponderibus: *Juxta Gallos vigesima pars unciæ denarius est, & 12. denarii solidum reddunt: ideoque juxta numerum denariorum tres unciæ 5. solidos complent. Sic & 5. solidi in 3. uncias redeunt: nam 12. unciæ Libram 20 solidos continentem efficiunt. Sed veteres solidum qui nunc Aureus dicitur, nuncupabant.* Annales Fuldenses an. 882. *Munera autem talia erant: in auro & argento bis mille Libra & 80. vel paulo plus: quam Libram per 20. solidos computamus expletam.* Adde Joannem VIII. apud Ivonem part. 3. cap. 98. & Speculum Saxon. lib. 2. art. 53. §. 3.

Libra Monetaria. Synodus Vernensis ann. 755. c. 27. *De moneta constituimus similiter, ut amplius non habeat in Libra pensante nisi viginti duos solidos, & de ipsis viginti solidis Monetarius habeat solidum unum, & illos alios reddat.*

Libra Ponderalis Argenti, apud Scotos, erat viginti quinque solidorum, ut est in Statutis Roberti III. Regis Scotiæ c. 22 §. 3. & in Assisa Regis Davidis de ponderibus §. 3. sed propter imminutionem monetarum, interdum fuit 26. solidorum & 4. denariorum. Vide Fletam l. 2. c. 12. § 1.

Libra Anglo-Normannica, 20. pendebatur solidis: solidus autem interdum 16. denariis, sed plerumque 20. ex argenti uncia conflatis. Hinc in Domesdei crebro: tale *manerium reddit 10. 20. vel 30. Libras denariorum de 20. in ora*, ut de specie constet solutionis. Hæc igitur libra duplex fuit, scilicet majoris unciæ, & minoris: vel majorum denariorum, & minorum.

Libra Denariorum illa frequentior est in Domesdei, & perinde sub illo sæculo, de 20. denariis, in uncia, tit. *Oxenfordscire*, & tit. *Oxenfordscire-Rex Quenford: Reddit de moneta 20. Lib. denariorum de 20. in ora.* Ibid. *Pro canibus, 24. Lib. denariorum de 20 in ora.* Tit. *Herefordscire-Rex Lene: Præpositus ... veniente domina sua in manerium, præsentaret ei 18. oras denariorum, ut esset ipsa læta animo.* Spelm.

Libra Anglo-Saxonica continebat solidos 48. argenteos: solidus vero 5 tantummodo denarios. Exstant certa rei monumenta, ut Lambardus refert, in denariis argenteis, tempestate Ethelredi Regis excusis. Spelm.

¶ Libra Annorum, Numerus annorum 72. sic dictus, quod *Libram occiduam* dividerent in totidem solidos. Sic *Libra testium* pro numero testium 72. non semel occurrit in veteribus instrumentis.

Libra Arsa, Conflata, purgata. Vide *Arsura*.

¶ Libra Chapotensis vel *Chipotensis*. Charta Edwardi II. apud Rymer. to. 3. p. 626. *Recipient ... triginta millia Librarum Chipotensium seu Burdigalensium, valentium viginti quatuor millia librarum parvorum Turonensium.* Vide *Chapotensis*.

¶ Libra Lucensis, Apud Lucenses in usu, in Charta Innocentii IV. Papæ ann. 1243. apud Illustr. Fontaninum ad calcem Antiquit. Hortæ pagina 485.

¶ Libra Marcazana, Ferrariensibus nota, ut patet ex Constitutione Eugenii IV. Papæ ann. 1438. in Bullario Carmelit. p. 196. col. 1.

Libra Mercatoria apud Anglos constat 15. unciis. Fleta l. 2. c. 12. §. 1. *Libra vero auri, argenti, electuariorum & hujusmodi apothecariorum confectorum, consistit solummodo ex pondere 20. solidorum sterlingorum.* Ibid. §. 4.

¶ Libra ad Numerum, Numerata, nec ponderata. Vide mox *Libra pensa* & *Arsura*.

Libra Numerata, in Domesdei. Currebant in primis pecuniæ (ut hodie argenteæ) solummodo numeratione: accepitque inde hæc libra nomen, denarios veteres 120. numeranti exhibens.

¶ Libra Octonaria, Octo unciarum, aurifabris

bris & monetariis propria, Gall: *Livre de marc.* Non semel memoratur in veteribus instrumentis.

Libra Panis, in Regula S. Benedicti Monachis præscripta in refectionibus c. 39. Concilium Aquisgran. sub Ludov. Pio c. 57. *Ut Libra panis triginta solidis per 12. denarios metiatur.* Ubi constare dicitur solidus 12. denariis. Leges Franc. tit. 4. 5. 106. *Ut inter Francos per 12 denarios solidus componatur.* Charta an. 1159. apud Josridum in Episcopis Niciensibus; *Si autem cum eis comedere voluerit, Libra ei & justitia cum pulmentis, quibus Clerici vescuntur, desuris mittantur.* Sic libra panis 30. solidorum conficiebat libram & dimidiam, cum 20. solidi 12. uncias conficerent. Capitula Caroli M. l. 3. c. 14. *Triginta solidi, id est Libra dimidia.* Adde Chron. Casin. l. 1. c. 2. Haeftenum l. 10. Disquisit. Monast. tract. 3. disq. 2. Menardum ad Concordiam regular. & Differtat. Gallicam de Hemina vini & libra panis in Regula S. Benedicti edita an. 1667. §. 27. & seq. [Martenium in Commentatio ad eamdem Regulam p. 515. & seqq.]

¶ Libra Parisiensis 25. solidis constabat; *Turonensis* vero 20. Sed id omnibus notum.

Libra Pensa, seu *Pensata*, in Domesdei. Cum multa essent ubique locorum *cuneagia* (nam illustriores plurimæ civitates, villæ, Episcopi, proceres, sua habuere) factum est ut leves sæpe denarii à *cuneatoribus* & falsariis cuderentur, detonsique sæpe alii in publicum prorepserent. Venit igitur in usum, non solum *libram* numerare, sed (ut aureos hodie) ad pensum trutinare, Domesdei: *Reddit nunc 30. Libras arsas & pensatas, &c.* Alibi: *De tertio denario habet Rex 30. sol. ad pensum, de cremento 10. libr. ad pondus.* Rursum: *Hoc manerium reddit 70. Libras ad pensum: sed ab Anglis non appretiatur, nisi ad 60. libras ad numerum.*

Libra Pensans, in Capit. sub Pipino Rege §. 5. *De moneta constituimus, ut amplius non habeat in Libra pensante, nisi 22 solid. & de ipsis 22. sol. monetarius accipiat solidum unum, & illud aliud domino cujus sunt, reddat, ut immunitates conservatæ sint.*

¶ Libra *ad magnum & parvum pondus.* Charta an. 1185. ex Tabul. Meldensi: *Semel in anno debetur Episcopo Meldensi ab Ecclesia S. Germani procuratio sub hac forma, 60. panes de pane Conventus .. tres Libræ ceræ ad parvum pondus vel una ad magnum pondus.* Eadem occurrunt in Charta Fulconis Abbatis S. Germani. Minoris quoque fuit ponderis libra, qua in ponderandis aromatibus utebantur in quibusdam provinciis. Consuetudo Lemovic. art. 70. *Libra est & esse debet 14. unciarum & dimidia, salva Libra de specoria, quæ debet esse & est 12. subtilium unciarum,* Vide *Libra mercatoria*.

Libra Prima 20. solidis constans apud Occitanos, quibus etiamnum *Livre prime* dicitur. Vetus Placitum circa an. 1200. apud Catellum in Hist. Occitan. lib. 5. *E contra vero omnes Judæi allegabant asserentes, quod non debebant eam ceram dare ad commune pondus Tolosæ, sed ad quoddam speciale pondus, quod est 20. solidorum, quas Libras primas vocabant.*

¶ Libra Provincialis, scilicet 20. solidorum, in Venditione villæ Hiersi Carolo I. Comiti Provinciæ, ex Schedis Præsidis *de Mazangues*.

Libra ad Scalam. Vide *Scala*.

Libra Servientalis. Consuetudines Monasterii de Regula, to. 2. Bibl. Labbei p. 744. *Habeat Ecclesia duos homines vel feminas cum famulis unoquoque anno ad segetes purgandas: & dabitur unicuique una Libra Servientalis, & alio tempore in manu una torta de furno, & vinum, & in nocte una Libra.* Id est, libra carnis qualis *servientibus* dari solet, [nisi forte intelligendum sit id omne quod in cibo & potu domesticis à domino datur: de quo more supra dictum in *Liberatio*.]

Libra Sterlingorum, Eadem olim fuit quæ libra denariorum de 20. in uncia: nam *denarius* alias dicebatur *sterlingus* & *esterlingus*. Confecerunt autem sequentes Reges *sterlingorum* libram ex denariis de 40. in uncia: novissimi, de 62. vel eo amplius, retinentes tamen *sterlingorum* appellationem, utpote jam pecuniam legalem significantem. Prisca igitur *Libra sterlingorum* ex 120. denariis constabat, pondo æqualis gravitate: media ex 480. hodierna ex 728 & quidpiam supra. Sterlingorum autem nulla, quod sciam, in Domesdei mentio, cum recentioris sit originis vocabulum. Hæc Spelmannus.

Libræ Subtiles et Grossæ. Charta Raymundi Gauffredi Domini *de Trez*: *Vendidimus .. octavam illam partem quam habuimus vel tenemus pro indiviso in civitate Massiliæ & ejus territorio & districtu, in mari, in insulis, in venationibus, & in ferro Quintalis, & in lasetis, & in corda, & vicesimo quinta, & in Libris subtilibus & grossis, & in marchis, & in millarolis vini & olei, & in sextariis & in cocis, &c.* Liber Rubeus Archiepiscopatus Aquensis ex Bibl. Regia: *Judæi Aquenses faciunt seu facere tenentur in festo Paschatis duas Libras subtiles piperis D. Archiepiscopo pro cymeterio eorundem, &c.* [Memoriale Potestatum Regiens. ad an. 1271. apud Murat. to. 8. col. 1333. *Vendebatur ... Libra grossa de carnibus porcinis 14. & 16. & 18. imperiales.*] Habent etiam Itali *Libras Subtiles*, de quibus ita F. Oberius p. 6. *Il quinto* (de pesi) *& ultimo chiamata della bilancia sotile, che Libre 106. un quarto, dessa sano Libre 100. dell sudetto della bilancia grossa.*

Libra Terræ, & Librata Terræ, quid sit in veteribus Chartis, video plane controverti: quidam enim existimant, atque in his Cowellus, ut libra dividitur in 20. solidos, *solidus* in 12 denarios, *denarius* in 2. obolos, *obolus* denique in duos *quadrantes*, ita in terrarum æstimatione eosdem observatos gradus: ac *quadrantatam* de quarta parte acræ, *obolatam* de dimidia, *denariatam* de ipsa acra, *solidatam* de 12 acris, *libratam* denique de vicies 12. hoc est, 240. acris intelligi. Quam sententiam minime probat Spelmannus, qui ait vetus quoddam computationis genus, memoriæ causa, ab agrimensoribus excogitatum. Siquidem, inquit, acram terræ marcæ argenti assimilantes, totidem in hac denarios numerant, quot in illa perticas, in utraque scilicet 160. dividentesque perticas in dimidia & quarterios: his opponunt utique obolos & quadrantes argenteos, sic ut acra contineat 160. *denarios*, 320 *obolos*, & 640. *quadrantes*. Cui quidem Spelmanno utcunque hac in re assentitur Sirmondus, qui in Notis ad Gaufridum Vindocinensem, *Libratam terræ jugerum terræ integrum aut arapennem* esse contendit. *Libram*, & *libratam terræ*, alii volunt esse modum agri aut prædii ad valorem annuum pecuniarii reditus, & ad certum librarum monetæ currentis numerum exactum & æstimatum: adeo ut qui certum numerum librarum terræ alteri daret, ad hoc teneretur arbitrio & judicio boni viri, certam agrorum mensuram, quæ in reditu tot nummorum libris valeret, dare; cum, ut est in Consuetudine Turonensi art. 353. in dominicis & prædiis nulla fixa sit æstimatio, quia pluris aut minoris æstimantur pro valore ac bonitate ipsorum prædiorum, & ut est apud Senecam libr. 3. de Benefic. & in L. Pretia. D. ad Legem Falcid. *pretium cujusque rei pro tempore est.* Unde à viris expertis æstimatio fieri solet, quam *prisee & assiette de terre* vocant Consuetudines, Trecensis tit. 11 art. 1, Turonensis, Andegavensis, Arvernensis, Burbonensis, & aliæ. Atque ita sane *Librata terræ* fere semper

per videntur intelligi, saltem apud nostros: quibus fere adjungitur vox *reditus*, ex qua non certum ac definitum agri modum esse colligitur. Bromptonus an. 1172. *Cui pro illa homagio & fidelitate dedit* 1000. *Libratas reditus in Anglia per annum.* Mox: *Et concessit ei* 50. *Libratas redituum Andegavensium*, i. 50. librarum monetæ Andegavensis reditum annuum: quomodo in veteri Charta apud Menagium: *Mille Libratas ad Turonenses*, i. Turonensis monetæ: ubi perperam editum *adturonenses*, & *atteurnois*, junctis vocabulis. Charta Odonis Comitis Nivernensis an. 1258. *Et se cet deux dites terres ne valoient, aux jours que li mariages sera fez*, 8000. *Livrees de terre à Tournois, nous sommes tenus de parfaire en autre terre avenaatment.* Charta ann. 1239. *Item dedit dicta Margaritæ filiæ suæ in maritagium quingentas Libratas terræ ad monetam Divionensem.* Testamentum Roberti Ducis Burgundiæ ann. 1297. *Je veux que Odoznes fils pour lui & pour ses hoirs hait en heritage* 4000. *Livrees à Digeonnois en Justice & Seignerie grant & petite assises à Grinen, &c.* [Donatin Ancevilla Domini an. 1333. Monasterio S. Urbani ex Archivo ejusdem loci: *Dix Livres de terre à Tournois à penre chascun an sur* W *en nostre assise de Joinville à la* XV*me. de la Nativité N. S.* Charta an. 1301. tom. 3. Hist. Eccl. Meld. p. 191. *En la somme de* 22. *Livrees de terre chascun an, que nous leur devions assreir.* Alia an. 1322. to. 4. Gall. Chr. Instrum. col. 257. *Octies vigints Libratas terræ ad Turonenses parvos, quas assidemus super res inferius annotatas.*] Joannes de Condato, de Enguerannn de Marigniaco:

Trente mil Livrees de terre
Avoit, u plus, au Paesis.

Libratarum terræ passim est mentio, apud Goffridum Vindocin. l. 2. Epist. 30. l. 3. Ep. 10. 15. Matth. Paris an. 1212. Bromptonum in Stephano Rege, Chiffletium in Beatrice p. 77. &c.

☞ Ut ex præmissis locis jam satis constare videatur, *Libras* vel *Libratas terræ* æstimatas fuisse ex valore agri non ex ipsius quantitate, ac proinde nihil aliud fuisse quam agros certi numeri librarum annui redditus, aut certum librarum numerum ex agris perceptum: ne quis tamen restet scrupulus, juvat hanc sententiam novis testimoniis, iisque luculentis, confirmare. Charta Philippi Fr. Regis pro Edwardo Rege Angl. an. 1286. apud Rymer. to. 2. p. 338. *Concedimus & promittimus nos daturos, & in certis locis & competentibus, cum omni justitia alta & basse, nos assignaturos dicto Regi Angliæ, pro se & suis heredibus, tria millia Librarum Turonensium rendalium.* Et in sequenti Charta de eadem re ibidem: *Cum dilectus & fidelis noster... Edwardus Rex Angliæ nobis tradi fecerit Litteras suas inter cætera continentes quod pro tribus millibus Libratis terræ ad Turon. quas eidem tenemur assidere, &c.* Unum & idem sunt, ut satis patet, *Libræ Tur. rendualos* prioris Chartæ, & *Librata terræ ad Turon.* posterioris. Illud ipsum clarius patet in Charta an. 1272. qua Philippus Audax Fr. Rex confirmat fundationem Parthenonis B. Mariæ de Gersiaco, apud Lobinell. to. 3. Hist. Paris. p. 292. *Concedimus* 500. *Libras Paris. annui redditus percipiendas ab eis in cofris nostris... donec eas in assisia terræ alibi duxerimus assignandas, computatis dumtaxat in dictis* 500. *Libratis terræ*, 110. *Libratis*, 5. *solidatis & 9. denariatis terræ ad Turon. annui redditus, quas dictæ Moniales ex dono dicti patrus nostri jam possident in parrochia de Gastinis, & 52. Libratis & 5. solidatis terræ ad Turon. annui redditus, quas habent in parrochia de Gersiaco, quas deduci volumus de summa* 500. *Librarum prædictarum.* Liber de modo tenendi Parlamentum tempore Edwardi Regis, filii Ethelredi: *Comitatus constat ex* 20. *feodis unius Militis, quolibet feoda computato ad* 20. *Libratas... unum feodum constat ex terris ad valentiam* 20. *Librarum.* Hic non quantitas, sed valor æstimatur. Liber niger Scaccarii p. 95. *Ego de feodo pro servitio unius Militis teneo* 20. *Libratas terræ*, id est terras 20. librarum annui redditus. Charta an. 1297. apud Rymerum to. 2. p. 767. *Qui habent* 20. *Libratas terræ & redditus per annum, &c.* Vide *Librata* 1.

Libræ porro *terræ* olim æstimatam sortem principalem vicesimo denario docet Charta Roberti Archiepiscopi Lugdun. ann. 1233. ex Regesto Feodor. Ecclesiæ Lingonensis: *Et ipsi tenebuntur ponere uterque ipsorum, videlicet* 200. *Libras in emptione* 10. *Librarum terræ, quas assignabunt & tenebunt in feodum in perpetuum ab Episcopo Lingonensi.* Vide *Denarius*.

¶ Aliud omnino sonat, vox *Libra* in sententia arbitrali ann. 1292. inter Abbatem & Consules de Gimonte in Occitania: *Pronunciaverunt quod perticus, cum quo mensurantur arpenta & terræ, vineæ & alii honores, habeat in perpetuum & habere debeat decem palmos bonos & largos de longo, ut hactenus habere consuevit, & arpentum computetur de centum duabus Libris & octo scaquis, & concada terræ computetur de 74. Libris & 10. scaquis ad perticum superius memoratum.* Hic *Libras* intellige frumentarias, *arpentumque de centum duabus Libris & octo scaquis computatum*, modum agri in quo seminentur frumenti pondo 102. & 8. *scaqua*. Est autem *scaqua*, si bene interpretor, pugillus frumenti, Occitanis *Escach*, quod proprie significat paululum illud frumenti, quod superesse solet mercatoribus forensibus, qui cum in urbem veniunt frumentum vendituri, plusculum advehunt quam mensura capiat, ne quid desit in mensurando.

¶ Libra Testium. Vide *Libra annorum*.

Libra Vini, *Libra cervisiæ*, in Regula Canonicorum in Synodo Aquisgran. c. 122. in Regula Sanctimonialium, ibid. c. 13. Vide veterem Agrimensorem *de mensuris in liquidis* p. 333. & supra in *Hemina*.

¶ Libra Ursa, perperam pro *Arsa*, apud Kennettum Antiq. Ambrosden. p. 165. Vide *Arsura*.

¶ LIBRAGIUM. Vide in *Liberare* 2.

¶ LIBRACE, χοινιξ, *Modiolus*. Supplem. Antiq.

¶ 1. LIBRARE, Tradere. Vide in *Liberare* 2.

2. LIBRARE, pro *Ponderare*. Vide in hac voce.

LIBRARIA, ut *Librarium* 2. Martianus Capella l. 1. *Ut pote Librariæ superum archivique custos.* Histor. Australis ann. 1295. *Per totum claustrum & ante Librariam... intravit.* Ita emendo pro *Liberiam*. [Descriptio Monasterii Caroli-loci apud Marten. to. 2. Ampliss. Collect. col. 1393. *Libraria quoque incomparabilis, quam cum introeo, videre videor sine reliquis, omnes Ecclesiæ Doctores omnibus libris suis & tractatibus comitatos invitantes, &c.* Adde Glossar. Lobinelli to. 3. Hist. Paris. Utitur etiam Gellius l. 5. c. 8.]

1. LIBRARIUM, ζυγοστάσιον, in Glossis Græco-Latinis, Librile.

2. LIBRARIUM, Bibliotheca, Gall. *Librairie*. Gl. Saxon. Ælfrici: *Librarium*, boc-hus, i. Librorum domus. Monachus Altisiod. an. 960. *Claustrum quoque Canonicorum crematum est, Librariumque & ornamenta Ecclesiæ.* Will. Thorn. in Chron. c. 21. §. 16. *D. Abbas... instituit ut singulis annis in perpetuum in principio Quadragesimæ, die qua Librarium defertur in Capitulum, vivorum animæ commendentur, & absolvantur animæ defunctorum, per quos Librarium hujus Ecclesiæ fuerit aliqualiter emendatum.*

LIBRARIUS, Librorum descriptor. Isidor. lib. 6. c. 14. *Librarii iidem qui Antiquarii vocantur. Sed Librarii sunt qui & nova & vetera scribunt, Antiquarii qui tantummodo vetera, unde & nomen sumpserant.* Petrus Damianus lib. 7. Epist. 19. *Cum alio Monacho,...*

litteris aque perito, atque Librario. Supra: *Et quoniam scribendi peritus extitit, non pauca nobis librorum volumina pellucibiliter exaravit.* Ordericus Vitalis l.9. pag. 718. *Nulla unquam, ut reor, Sophistis in bellicis rebus gloriosior materia prodiit, quam nostris nunc Dominis Poetis atque Librariis tradidit.* Vita S. Guthlaci Anachoretæ c.32. *Habuit siquidem in comitatu suo virum Librarium Wilfridum, &c.* [Acta S. Samsonis MSS. *Quodam die festo dum ad Ecclesiam convenirent, & ibi sermocinationem inter multos de Librario quodam in longinquam Aquilonis terram habitante, & quamdam præcantationis artem hominibus exercente audirent, ad quem de multis provinciis innumera multitudo frequentare consueverat, quia omnia quæ illis dicebat, pro certo & sine dubio eveniebant.* Haud satis certa Librarii notio hocce in loco. Posset intelligi vir litteratus, qui librorum lectione hanc creditam acquisierat rerum futurarum præscientiam. De *Librariis* sive Scribis, variisque eorum generibus differit Brencmannus l. 2. Histor. Pandect. c. 5.]

Librarii, Qui describendis actis judicialibus operam dabant, in Cod. Th. l. 1. de Lucris offic. l. 1. de Decur. urb. Romæ, apud JC. Symmachum, &c. *Librarius Cos.* Librarius *Quæstorius trium decuriar.* *Librarius Tribunicius*, in vett. Inscript. 541. 10. 544. 6. 625. 6, 627. 5. Hinc

Librarius, pro *Notario*, apud Rollandinum in Summa Notariæ: [qua notione *Librarius* dictus videtur Hilduinus Abbas Sithiensis apud Mabillonium to. 3. Annal. Benedict. p. 123. neque enim hic Hilduinus alius videtur ab eo qui in quodam Præcepto quod exstat tom. 12. Spicileg. Acher. p. 109. Imperialis aulæ *Archinotarius* appellatur.]

Librarius, Dignitas Ecclesiastica in Ecclesiis Cathedralibus, eadem forte quæ *Cantoris*, qui & *Armarius* dicitur. Charta Henrici III Imp. ann. 1056. apud Meurissium in Episcopis Metensibus pag. 360. *Videlicet ut electionem Primicerii faciant, sive Decani, Cantoris, Librarii, atque Custodis Ecclesiæ S. Stephani.*

¶ Librarius, Librorum custos in Monasteriis. Regula Mellicensis an. 1451. in Chronico ejusd. Cœnobii p. 414. *Et eodem die etiam de Bibliotheca solent à Libraria libri postulari.*

¶ Librarius, in veteri juris utriusque Vocabulario: *Qui in libra apponendo pondera, causas rerum determinat; vel est libros vendens & custodiens.*

¶ 1. LIBRATA, Libra pecuniaria redditus annui. Charta an. 1208. to. 2. Chartul. S. Vandreg. p. 1903. *Beneficium valens 18. Libratas annui redditus.* Testamentum Hervei Comitis Nivern. to. 1. Anecd. Marten. col. 867. *Conferimus decem Libratas redditus pro anniversariis nostris annuatim in perpetuum faciendis.* Charta ann. 1247. ex Tabular. S. Nicasii Rem. *Consules Cauveatas Ecclesiæ S. Nichasii Remensis 10. Libratas Paris. annui redditus.* Alia an. 1250. to. 2. Hist. Eccl. Meld. p. 154. *Legavit ... circiter 4. Libratas percipiendas in forestagio & piscatione quadam.* Charta S. Ludovici an. 1269. apud Lobinell. to. 3. Hist. Paris. p. 270. *Notum facimus quod cum Guillelmus Barberius dictus Ad pedem ferreum acquisivisse dicatur ... 10. Libratas & 15. solidatas incrementi census annui redditus, &c.* V. *Libra terræ* in Libra 3.

¶ 2. LIBRATA, Præbitio; Famularis vestis, vulgo *Livrée*. Vide supra in *Liberare* 2.

¶ LIBRATIM, Per libram, ad amussim. Vita sancti Guthlaci, to. 2. April. p. 38. *Nec tandem ea quæ scribsi, sine subtilissima indubiorum testium cautione, Libratim scribenda quibusdam dare præsumpsi.*

¶ LIBRATIO, Libratura, Libratus. Vide supra in *Liberare* 2.

¶ LIBRIAS, πλακοῦς, *Placenta*, in Glossis Sangerman. MSS. & in Supplemento Antiquarii.

LIBRILLA, Joan. de Janua: *Librilla, est baculus cum corrigia plumbata ad librandum carnes. Dicitur etiam instrumentum librandi, i. percutiendi lapides in castra, scil. manganus. Unde librillo, as, tali instrumento projicere, vel percutere, vel infestare.* [Festus habet: *Librilla*, vel ut restituit Scaliger, *Librilia, appellantur instrumenta bellica, saxa scilicet ad brachii crassitudinem in modum flagellarum loris revincta.*] Henricus Rosla in Herlingsberga:

> *Non hic unigena fabricatur machina nomen,*
> *Hac Librilla tenet; quasi saxea pondera librans.*

Librilium meminit Cæsar. l. 7. de Bello Gallico: *Fundis, Librilibus, sudibusque, &c.* Iis qui utebantur, *Libratores* dicuntur Tacito 2. & 3. Annal. Vide *Manganum*.

¶ LIBRUNCULUS, Parvus liber. Præfatio in Vitam S. Samsonis Episc. Dolensis: *Poscimus quisquis es, qui hunc legis Librunculum mea me imperitia habeas excusatum.*

LIBUM, Genus præstationis, vox Latinis Scriptoribus notissima, *Gasteau*, *Tarte*. Charta Hugonis Castellani Vitriacensis an. 1224. apud Perardum p. 407. *Cum perciperem in molendinis de Chausseio ... Libum unum, quotiescunque ad villam de Chausseio me venire contingebat, quidquid juris habebam in percipiendo Libo memorato legavi in eleemosynam, &c.*

☞ Morinensis Ecclesiæ Canonicis & Capellanis *Liba* distribui solebant certis diebus, ac præsertim iis, quibus celebrabantur *obitus* seu defunctorum anniversaria, ut passim cernere est in ejusd. Ecclesiæ Obituario MS. Sic. fol. 2. *Item in obitibus bursæ obituum, in quorum fine scribitur Cum Libis tantummodo sine alia distinctione, Canonici & Capellani percipiunt quilibet duo Liba, quolibet Libo valente 4. den.* Fol. 8. *Item in nocte Circumcisionis Domini & vigilia Epiphaniæ Domini distribuuntur cuilibet canonico residenti duo Liba, ponderis quodlibet 48. unciarum.* In Tabulario Calensi p. 140. pro molendino inter cetera redditur *Libum de valore 12. denar. Paris.*

LICA, Cylindrus, Gall. *Lisse*. Vide *Lischa*.

¶ LICATOR, Catillo, scurra. Vide in *Lecator*.

¶ LICCINIUM. Vide infra in *Lichinus*.

LICENTIA, Joan. de Janua: *Licentia, dicitur commeatus, quod vulgariter commeatio: unde Licentiare, vulgo commeare.* Ugutio, à quo hausit: *Licentia dicitur commeatus, vel vulgariter dicitur cognatum, unde Licentio, as, cognatare, vulgo.* Ubi forte legendum *Congeatum*, & *Congeare*. Est igitur

Licentiare, Facultatem & licentiam abeundi dare, dimittere, Gall. *Licentier*, *congedier*. Gauterius Cancellarius de Bell. Antioch. p. 451. *Licentiatis Baronibus quiete recreari, &c.* Willel. Brito l. 7. Philipp.

> *.... Utque volunt extra Licentiat omnes.*

Chronicon Fossænovæ an. 1109. *Ibi eum benedixit, Licentiavit, &c.* Petrus Blesensis Epist. 52. *Jamque Licentiatus, & accepta vestra benedictionis gratia recedebam.* Chronicon Andrense: *Et data benedictione me ad egrediendum Licentiavit.* Adde Matth. Paris p. 481. 671. Thwroczium in Ladislao c. 59. [Annales Genuens. to. 6. Murat. col. 453. 479. 498. Chronic. Andreæ Danduli to. 12 ejusd. Murat. col. 455. Acta SS. Junii to. 1. p. 787. Chartam an. 1334. apud Baluz. to. 2. Hist. Arvern. p. 189.] Joan. Gersenium de Imit. Christi l. 2. c. 8. §. 5. &c.

Illicentiatus. Thom. Walsinghamus ann. 1296. *Illicentiatus clam discessit, tanquam fugitivus, non impetrata ac petita missione.*

Licentia, quæ ab Abbate Monachis conceditur aliquid faciendi. Liber Ordinis S. Victoris Parisiensis c. 38. *Duobus modis Licentia accipi possunt, scilicet aut verbo, aut signo. Qui verbo Licentiam petunt, manifeste*

fefte

fasse dicant quid facere velint; qui autem signo petunt Licentiam, si non possunt per signum illud quod aperte volunt significare, debent postea, cum opportunum fuerit, à quo Licentiam acceperunt, quid fecerint indicare. Infra: *Licentia decantandi Missam, de egressu, &c.* Eckeardus Junior de Casib. S. Galli c.7. *Regulam quotidie audire & facere, Licentias interdum, quæ etiam irregulares essent, tunquam Novitiis dare, arcum tendere, ac laxare.* Statuta antiqua Cartusiensia 2. part c.6, §.21. de Priore: *Cum conversis maneus Licentias donat, ad eum pertinet Licentia generalis vini, casei, silentii & hujusmodi.*

LICENTIARE, Facultatem dare rei cujuspiam faciendæ. Cæsarius Heisterb. l.2. de Mirac. c.10. *Dixitque juveni: Vis ut ostendam Abbati? & Licentiavit ei.* Vide eumdem l.3. c.14. l.6. c.5. Speculum Saxon. lib.2. art.63. §.6. Albertum Stadensem an.1258. Vitam S. Amasii Episcopi Teanensis c.3. Statuta Synodalia Odonis Parisiensis. [Concilium Trevir. an.1227. apud Marten. tom.7. Amplis. Collect, col. 109.] &c.

LICENTIA MAJOR. Tabular. Cisoniensa ann.1566. *Statutum est etiam ut quilibet Canonicus durante majori Licentia, quæ semel in anno concedi consuevit, æstimationem prebendæ vini sui habeat in pecunia numerata.*

MALA LICENTIA, Longobardis dicta facultas peccandi uxori à marito indulta, Legea Luitprandi Regis tit. 101. *De mala Licentia mulieri data.* MOX: *Si quis conjugi suæ malam Licentiam dandu dicat: Quia vade, & concumbe cum tali homine; aut si dixerit ad hominem; Veni & fac cum muliere mea carnis commixtionem, &c.* Adde Legem Long. l. 1. tit. 32 §.6. Nam cum adulterio uxoris matrimonium solveretur, mariti interdum qui uxores remittendi quærebant occasionem, eas ad perpetrandum adulterium impellebant: quo statim probato, ab iis divellebantur. Quod attigit Matthæus Monachus in quæstionibus matrimonialibus l.8. Juris Græcorum p. 518. ubi de Causis dirimentibus matrimonium: [illegible Greek]. Huc etiam spectat, quod habet Achmes Onirocrit. c. 267. Unde in Capitulari ann.757. c.1. & l.5. Capit. c.21. ubi illi, cujus uxor adulterium commisit, aliam uxoram accipere facultas conceditur, hæc adduntur in Cod. Thuano: *Si absque ejus conscientia factum fuerit illud adulterium, & si ab ea abstinuit postquam rescivit, nam cum illa reconciliari (non) potest.* Vide *Cugucia*.

LICENTIA, Facultas data Doctoribus seu Professoribus profitendi publice in Academiis. M. Robertus de Sorbona in Serm. de Conscientia: *In isto libro eris falum examinatus, quando petes Licentiam legendi Parisiis.* Joannes de Deo in Pœnitentiario l.5. c.14. *De Magistris scholarum: Peccant ... primo, quia vendunt Licentias docendi, &c.* Marsilius Patav. in Defensore pacis 2. part. c.10. *Quibus docendi aut operandi talia in civitate per principantem data est auctoritas, quam in disciplinis liberalibus consueto vocabulo Licentiam appellamus.* Vide eumdem c.21. p.322. 326. 1. Edit. [*Recepi Licentiam in legibus in studio Aurelianensi*, Jacobo Gelu in Vita sua to.3. Anecd. Marten. col.1947.]

LICENTIARI, *Licentiatus ad magisterium*, in Chron. Nicolai Trivetti an.1282. Idem Rob. de Sorbona: *Multis enim magnatibus fit aliquando gratia, & Licentiantur sine examinatione.* [Non semel occurrit in Statutis Academiæ Parif. to.6. Spicil. Acher. p.384 ut & apud Robertum *Goulet* in Compendio jurium ejusd. Academiæ fol. 8. &c.]

¶ LICENTIATURA, Eadem notione. *Licentiatura gradus in universitate studii generalis*, in Bulla Pii IV. PP. to.4. Gall. Christ. Instrum. col.345.

LICENTIA MATRIMONIORUM, MARITALIS. Vide *Maritagium*.

LICENTIOSUS. Gloss. Græc. Lat. [Greek], *Licentiosus, suæ potestatis, emancipatus, sui juris.* [Supplement. Antiquarii: *Licentiosus*, [Greek], *Libere loquens.*]

¶ LICERA. Charta Monasterii S Vincentii *del Pino*, to.2. Concil. Hisp. p.168. col.1. *Si quis ... homo contra hunc factum insurgere voluerit, si quis super viam facere tam Regia potestas quam Pontificum majestas, simulque populorum diversitas, nec vocem enim habeant nec licentia, & fronte propriis careat Liceris, non videant quæ bona sunt in cælestem Hierusalem.* Fronte propriis *careat Liceris* idem esse puto quod Frons propriis privetur luminibus seu oculis; sed quid *Licera* proprie significet, aut unde oriatur, non satis percipio. An pro *Lucerna* scriptum, aut pro *Visera*, Hisp. Cassidæ conspicilium, quo barbarus scriptor oculos seu videndi facultatem vel actum exprimere voluerit, ut vocem *Visiere* quandoque Galli etiamnum usurpant in jocoso atque familiari colloquio.

¶ LICERCERIS, *Centurio*. Gloss. Isid. Additur in Pithœanis, *Luceres*; erant autem *Luceres* vel *Lucerenses pars tertia populi Romani, appellati à Lucere Ardea Rege, qui auxilio fuit Romulo adversus Tatium bellanti*, si Festo fidem habeamus. A Lucumone *Luceres* dictos ait Junius.

¶ LICENTIRE. Charta an.1222. è Chartulario S. Medardi Suess. *Insuper etiam Licentiebamus super mortua manu Boveti, qui fuit homo de eleemosina.* Idem quod *Dissensire*, ut liquet ex alia ajusd. Chartul. Charta an.1256. ubi: *Insuper etiam Dissentiebant partes prædictæ super mortua manu Boveti, &c*

¶ LICHA, f. Idem quod *Lisca*, Machina poliendis & lævigandis telis & holosericis accommoda, Gall. *Calandre*. In Codice censuali MS. Eccl. Atrebat. ann. 1261. N. tenens domum unam in territorio Ecclesiæ debere dicitur eidem Ecclesiæ certam pecuniæ summam *pro Lichis suis*, quia forte telas expoliendi artem exercebat: quod Galli dicimus *Calandrer*. Vide *Lisca*.

¶ LICHERA, LICHERIA, Lectica, Gall. *Litiere*. Miracula MSS. Urbani V. PP. *Ipsum portaverunt in domum suam in una Lichera.* Statuta Monialium S. Salvatoris Massil. *Post mortem quando Monialis portabitur in Licheria.* Pro Lecti apparatu usurpari videtur vox *Licheria* in Charta an. 1300. apud D. *Calmet* to. 3. Hist. Lotharingiæ col. 331. *Quatuor lectorum munitorum sive garnitorum ... Licheriis, enlcibibus, pulvinaribus, bassagbiis, linteaminibus, ludicibus, cupertoriis, certinis pendentibus, &c.* Vide *Lectarium*.

¶ LICHINA, Species tubæ. Vide *Licina*.

LICHINUS, Idem quod *Ellychnium*. Papias: *Lichini, cicendelia lucernæ.* Ordericus Vital. l.6 p.615. *Incolis alia curantibus, flamma* (candelæ) *Lichinum usque ad mappulam altaris absumpsit.* Miracula S. Ludgeri Episc. Mimigard. n.20. *Extincta candela carbunculum de Lichino emunxit, ut nihil prorsus in eo lucis remaneret.* Ubi *carbunculus* est flamma quæ exsufflata candela in ellychnio restat. Vide Fridegodum in Vita S. Wilfridi cap. 46.

LICHINIUS. Constantinus Africanus l.2. de Morbor. curat. c.7. *In auriculas cum Lichinio infusio mittatur.* Adde cap.13. 15. &c. *Linteolis vel Licinio addito*, apud Vegetium l.2. de Arte veterin. c. 21.

LICINUS, apud Hugonem Farsitum lib. de Miraculis S. Mariæ Suession. c.10. [Joh. de Janua: *Cicendulum, Thuribulum vel Licinus; & ponitur pro candela.* Gloss. MS. Sanger. Lat. Gall. *Licinium vel Licinus, Limechon de chandelle.*]

LICINIUS. Papias & Gloss. Arabico-Lat. ex Isid. l.20. c.10. *Licinius, quasi Lucinius, quia lumen dat, est enim cicindela lucernæ.* Glossæ Isid. *Licini, candela, lucernæ*,

ae, vel cicindilia. Ado Viennensis in Martyrol. 5. Id. Jan. *Oleoque infuso Liciniis manus & pedes eorum liguntur, &c.* [Linteamina perperam interpretatur Vir doctus to.1. SS. Januarii p. 587.] Constantinus Afric. l. 1. de Morbor. curat. c 16. *Fumigatio fiat cum Licinio bombycino prius accenso & extincto*. Adde ejusdem lib. de Chirurgia c.24.

LICCINIUM, *Quod de candela vel lucerna emungitur*, in Glossis MSS.

¶ LYCHINUS. Miracula S. Etheldredæ, to.4. Junii p.551. *Ite, Lychinum facite... & postea Lychino ceram superponentes, candelam facite. Sicut enim Lucerna oleo & Lychino præparata lucet*, to.3. Bibl. Patrum Ascet. pag. 333.

¶ LYCHNIUM, in Vita S. Humilianæ n.15.

LICIÆ, Castrorum aut urbium repagula, vulgo *Lices*, à *Liciis*, seu staminibus, vel funiculis dictæ, quod ea primitus ex funibus conficerentur, vel quod ut stamina junctim erigantur. [Epist. Anonymi de capta urbe CP. an.1204. apud Marten. tom.1. Anecd. col.786. *Exercitum nostrum grossis palis circumcinximus & Liciis*. Computus an.1202. apud D.*Brussel* to.2. de Feudorum usu ad calcem p. 147. *Pro veteri garrulio reficiendo & pro Liciis 52. s.* Et p 196. *Pro Liciis circa fossatas faciendis, &c.*] Godefridus Monach. S. Pantaleon. ann. 1219. *Muri firmati sunt ligneis castellulis ac Liciis*. Jacobus de Vitriaco in Histor Orientali an 1219. *Et ad jactum jaculi extra Licias Saracenis equitantibus relictum exposuerunt*. Idem in Epist.de Captione Damiatæ: *Cum ex parte Liciarum nostrarum & fossati nostri plures impugnassent nos Saraceni*. Oliverius Schol. *Fossatum ... transeuntes, & Licias violenter rumpentes, &c.* Ludovicus in Epist. de Captione sua: *Destructis Saracenorum machinis, Licias fecimus ad pontes navales*. Porro *Licias* legendum tom. 8. Spicil. Acheriani p.364. pro *Listas*. [*Liciæ duelli*, Locus *Liciis* clausus ad singulare certamen, apud Lobinell. to. 2. Hist. Britan. col. 851.] Vide Vincent. Belvac. lib.32. c.99. Matth. Paris p.211. 213. Gesta S. Ludov. p.355. &c. Will. *Guiart* MS.

La tendent les tentes faitices,
Puis environnent l'ost de Lices,

Le Roman *de Garin*:

Devant les Lices commence li hustins.

[Le Roman *de la guerre de Troyes* MS.

Eissuz resont cels de la cite...
La Lice passerent fermine,
Puis s'espandent par l'araine.

Guillelmi Archiep. Tyr. continuatio Hist. Gallico idiomate, tom. 5. Ampliss. Collect. Marten. col. 620. *Cur quant li Chrestiens vindrent devant Alixandre, le Baillif les fist herbergier, & faire bones Lices entor eux.*] Vide Willhard. nu.11. 88. 92. 93. 207. & Hemricurtium de Bellis Leodiensib. c 24. Λίτσαι dicuntur Scylitzæ p. 381. *Lizæ*, in Consuetudinibus Cataloniæ MSS. Vide *Lexa* & *Masoverius* in *Mansionarii*.

☞ Carolus de Aquino in Lexico Militari vocis etymon non a *Liciis*, staminibus seu funiculis censet esse derivandum, sed potius à *sublicis* vel *sublicii*, quæ perticæ sunt ad pontes potissimum struendos & sustinendos: ex quo pontes ipsi dicti Sublicii: vel cum Ferrario in voce *Lizza*, à palis, quibus septus est ficti vel imaginarii certaminis, aut monimenti castrensis vel urbani locus. A palis enim, inquit, fit palicium, & hinc licium. Idem censet Menagius. Itali similia repagula lignea ex palis indiscriminatim dicunt *Lizza* vel *Liccia*.

¶ LICIANI, *Prophetæ*. Gloss. Isid. An à *Licinio* aut *Luce*, ut intelligatur *Videns*, inquit Martinius, illuminatus homo, qui plus aliis videt, futura prævidet? Conjectura non placet Grævio, qui & ipse conjicit forte legendum, *Linigeri, Prophetæ*, quod Ægyptiorum Sacerdotes linigeri fuerint & Prophetæ dicti.

LICIATORIUM, Ugutioni, & Mamotrecto ad 1. Paralip. c.8. *Lignum in quo licium involvitur, & laqueus qui de filo solet fieri*. Joannes Monachus Majoris Monasterii l.1. Hist. Gaufridi D. Norm. *Vir ille humanæ virtutis modum excedens, lanceam quasi Liciatorium habens, Andegavensem impetit*. Vide 1. Reg. c.17. l.1. Paralip. c.11. &c. Occurrit præterea hæc vox nude in Gloss. Arabico-Latino.

¶ LICIATUS, Obvolutus licio. S. August. l. 30. de Genesi ad litteram n. 23. metaphorice: *Et quodammodo Liciata primordia futurorum animalium, quæ de corruptionibus talium corporum pro suo quæque genere ac differentiis erant exortura*. Simili prorsus ratione rursum utitur l.22. de Civit. Dei. c.14.

LICINA. Matth. Westmonast. *Tunc Rollandi cantu incboato, vexillis erectis & evolutis, tubis Licinis perstrepentibus, &c.* Ita utraque Editio: sed legendum videtur *bucinis* pro *buccinis*, quomodo Græci recentiores βύκινον dixere. Hist. Apollonii Tyrii: τὰ τείχη τὰ ξένυρα, τὰ ϖεῖξε τὰ συρίδεων. Vide Gloss. Rigaltii & Meursii [necnon mediæ Græcit. in Βύκινον.]

☞ Crediderim tamen retinendum esse *Licinis*, quod Nicolaus Specialis l.1. de Rebus Siculis c.14. apud Muratør. tom.10. col.933. ambas voces *Lichinis* & *buchinis* usurpet: *Alii*, inquit, *strepebant pedibus in propugnaculis, alii percutiebant fustibus tabulata, conchas æreas & lebetes, nonnulli tubis & tibiis, Lichinis & buchinis, aliisque similibus terribiliter intonabant*.

¶ LICINÆ, Tenue filum textum, apud Martinium in Lexico.

¶ 1. LICINIUM, Genus vestis, Isid. lib.19. c.22. *vocatum, quod textura ejus ligata sit in totum, quasi diceret Liginum, c pro g littera commutata*. Melius à *Licio* deducit Martinius. Vide *Licinius* in *Lichinus*.

¶ 2. LICINIUM, Lignum lucens. Isid. l.19. c.19. *Lignum vocatur Græca etymologia, quia incensum in lumen convertitur & in flammam; unde & Licinium dicitur quod lumen det*. Similia rursum habet l.17. c.16. Vide *Lichinus* & *Lucinium*.

¶ LICINIUS, LICINUS, Idem quod *Ellychnium*: Vide supra in *Lichinus*.

¶ LICINUS, ἀνάσιμος, in Glossis: Qui capillus sursum versos habet, ut apud Servium *Licini boves* dicuntur qui habent cornua sursum versum reflexa. Martinii Lexicon consule.

¶ LICITATOR, *Gladiator, appariter, occisor, cui multa licent*. Gloss. Isid. Omissa & turbata sic recta corrigit Grævius ex Constantiensi, qui nihil prætermittit: *Licitator, Gladiator, occisor*, à *Licitari*, Congredi, pugnare, ut apud Nonium. *Lictor, Apparitor*. *Licentiosus, cui multa licent*.

¶ 1. LICIUS, *Negotiator*. Gloss. Isid. Grævio videtur scribendum *Licitator*; quia negotiatorum est emere ac licitari, quæ postea carius vendant.

¶ 2. LICIUS, f. pro Ilex, arbor nota. Dicta S. Ægidii, to. 3. Aprilis p. 242. *Et signa præcipua excisa sunt ex arbore Licii prope eamdem cellam excrescente, sub qua sæpius oranti Christus apparuit*.

¶ LICTÆ, pro *Liciæ*, ut dictum in hac voce.

1. LICTORES, Lutræ, Gall. *Loutres*. Charta an. 1158. in Metropoli Salisburgensi to.2. p 263. *Venationes bestiarum, cervorum, castrorum*, (lege *castorum*) & *Lictorum in flumine Ambre, &c.*

2. LICTORES, *Ecclesiæ assertores. Hi laici sunt, & in choro inter Clericos in Missa Apostolum legunt: vel quod Subdiacones faciunt, & hi faciunt. Hos Africa vel reliquæ regiones habens*. Papias in ordine lit. Li. tametsi videatur de *Lectoribus* agere.

LICTORIA, *Decuria Consularis*, in l.1. Cod. Th. de Lu-

de Lucris offic. Vide ibi Jacob. Gothofredum.

¶ LICTRA, Zona funebris. Vide *Litra* 2.

¶ LICUBUS PICEUS, Species arboris, ut conjecto, ac forte Pinus vel Abies, unde pix exprimitur. Rolandinus Patavinus de factis in Marchia Tarvisina l.8. c.13. *Pugnatum est etiam ad portam S. Stephani, & exinde ad pontem Altinatem, per murum illum, quia planior erat murus & Licubi picei assidibus coadjutus, & inde spissiores intrinsecè defendentes.*

¶ LICULMEN, *Gari species ex intestinis piscium*, apud Laurentium in Amalthea.

¶ 1. LIDA, Ancilla, Serva. Vide *Litus*.

¶ 2. LIDA, Hisp. *Lid*, Tumultus rixantium, contentio, jurgium. Fori Alcaçnnenses Alfonsi Regis Portugalliæ æra 1267. *De cavallos qui se perdiderint in algara vel in Lida, &c.*

LIDDA, Præstatio, tributum. Vide *Leudis*.

LIDDI, LIDDONES. Vide in *Litus*.

¶ LIDEMLAJO. Vide mox in *Lidolaip*.

LIDERE, pro Allidere, & humo infligere, in Lege Bajwar. tit.21. §.9. *Si ligneum est, Lidat eum terris.*

¶ LIDHILAHIBUM, Vide mox in *Lidolaip*.

¶ 1. LIDIA, Ancilla, serva. Vide *Litus*.

¶ 2. LIDIA, Præstatio, tributum. Vide *Leudis*.

¶ LIDIALES MANSI, Qui à *Litis* seu servis excolebantur. Vide in *Mansus*.

¶ LIDIMONIUM. Vide in *Litus*.

¶ LIDINLAIB. Vide mox in *Lidolaip*.

LIDISCARTI. Vox confecta ex Germ. *Lid*, membrum, & *Schard*, fissura. Lex Bajwar. tit.3. c.1. §.21. *Si autem maculaverit, ut exinde turpis appareat, quod Lidiscarti vocant, &c.*

¶ LIDO, Maris æstus, Vide in *Ledo*.

LIDOLAIP. Lex Longobard. l.2. tit.15. §. 3. *Si quis res suas alii thingaverit, & dixerit in ipso thinx Lidolaip id est qui in die obitus sui reliquerit, non dispergat ipsas res postea doloso animo, nisi fruatur cum ratione.* Editio Heroldi habet *Lidhilahibum*. [Codex Cathedr. Mutin. teste Muratorio, *Lidinlaib*, *id est, quod &c.* Ambrosianus, *Lindila*, Estensis *Lidemlajo*, Schilterus *Lidolaip* reddit *Lib to leib*, Concedo ad vitam, vitalitium, usufructus, in verbo *Liben*, dare, concedere, largiri.]

LIDORIUM, Monachus Altisiod. an.1091. *Reperta sunt in ipsis Ecclesiæ fundamentis sepulcra plena sarcophagis & loculis saxeis, plumbeis, gypseis, sectisque ac complanatis Lidoriis, quæ omnia erant plena corporibus.* Idem videtur quod *Leviga*, de qua voce supra, seu *Levigatorium*.

☞ *Lidorium* laterem hic significat, ut in Chronico S.Petri Vivi ad annum 1068. apud Acherium to.2. Spicil. p.746. *Inventum est quoque in quodam Lidoria hoc scriptum: Hic positus est Teoulfus ante sepulchra Martyrum fabricator hujus Ecclesiæ*, Laurentius in Amalthea: *Lidoron, Later longitudine sesquipedalis, latitudine pedis.*

LIDUNA, Maris æstus, Vide in *Ledo*.

LIDUS, Idem qui *Litus*. Vide in hac voce.

LIDUWAGI. Lex Frision. tit. 22. §. 35. *Si quilibet digitus ex 4. longioribus in superioris articuli junctura ita percussus fuerit, ut humor ex vulnere decurrat, quod Liduwagi dicunt, 2. sol. componat.* Additio Sapientum ad eamdem Legem c.3. §.32. *Si quis in junctura membrum cujuslibet ita percusserit, ut humor ex vulnere decurrat, quem Lidwagi dicunt, ter 4. sol. componat.* Ubi Sibrandus à Sicama legendum censet *Lidwater*, ichor, serum sanguinis, & humor aquosus ex nervosis articulorum partibus læsis emanans. Est autem Germanis *Lids*, membrum vel articulus, *Water*, aqua humor.

☞ Nihil necessarium est, ut emendetur *Lidwater*, cum rectum esse possit *Lidwagi* à Teutonico *Wage* vel *Woge*, Fluctus. Vide Martinium & Schilterum in Lexicis suis.

¶ LIEGNE, Lignum. Chartular. S. Vedasti Atrebat. not. V. p.264. *Hospitarius ibidem debet ... fascem de furro & duos fasces de Liegne.*

¶ LIEMARIUS. Liber niger Scaccarii p.357. *Dexter Liemarii 1. d. & Liemarius ob.* Ubi Hearnius Canem interpretatur sic dictum à loro, *Liemer*, Latine *Leviarium* & *Lorarium* nominavit Caius de Canibus Britan. fol.1. qui & canem medium esse notat inter sagacem & leporarium.

¶ LIENA, Manipulus. Transactio ann. 1493. ex Archivo S. Justi Lugdun. *De decem Lienis canapis unam Lienam.* Vide *Gelina*.

¶ LIENZUS, Tela linea, Hispan. *Lienço*. Privilegium Ferdinandi Gonzalez Principis Castellæ, to.3. Concil. Hisp. p.177. col.1. *Per omnes domos, singulas cubitos de Lienzos.*

¶ LIERNUS, pro *Liardus*, de quo supra. Scutulatus, Gall. *Gris pommelé*. Charta an. 1097. pro Monasterio S. Vincentii Cenoman. to.1. Ampliss. Collect. Marten. col.564. *Dedit mihi jam dictus Abbas & Monachi 40. sol. & unum palefridum Liernum.*

LIFERENT, Reditus & emolumenta prædialia, quæ quis percipit aut ad terminum vitæ, aut ad vitæ sustentationem. Skenæus ad Quoniam Attach. c.18. §.5. *Nota quod eschaeta terrarum felonis, post annum & diem (videlicet bis Liferent) ipso vivente computatur inter bona mobilia.*

1. LIGA, Confœderatio, fœdus quo quis cum alio ligatur, vincitur: *Ligue* nostris, *Liga* Italis. Albertus Argentinensis in Chron. ann.1337. *Inter Principem & Francum interpositis juramentis & confectis litteris, Liga perpetuo confirmata.* Et infra: *Marchio cum Mastino Veronensi Ligam contraxit.* Adde p.132. 246. 159. *Liga seu conspiratio*, apud Gobelinum Personam in Cosmodromio ætate 6. cap.73. Occurrit apud eumdem non semel, in Hist. Cortusiorum, in Conc. Ravennensi an. 1311. c.26. apud Waddingum an.1356. n.9. in Itiner. Gregorii XI. PP. p.311. apud Massonum, apud Ericum Upsalensem l. 3. Hist. Suecor. pag. 58. in Chron. Mindensi Meibomii p.640. [Adde Chron. Danduli apud Murator. to.12. col.473. 474. 477. 479. Chron. Modoetiense ibid. col.1108 Chartam an. 1478. apud D. *Calmet* to. 3. Hist. Lothar. col.286. &c.]

2. LIGA, Ligamen, *Lien*, [*Laniere*, in Glossis Lat. Gall. Sangerm.] *Garba de trium Ligarum longitudine*, in Synodo Sodorensi.

¶ 3. LIGA, ut supra *Lex*. Monetarum in metallo probitas à *lege* requisita ac definita, Gall. *Loi*, *Aloi*, Ital. *Lega*. Extractum Computi an.1339. to.1. Hist. Dalphin. p.95. *Primo videlicet, quod fierent denarii curribiles pro duobus denariis Vienn. de Liga duorum denariorum, & de pondere viginti solidorum pro qualibet marcha ipsorum denariorum, sub forma & modo ac remediis Liga & ponderis sibi concessis in opere monetarum sibi aliàs concessarum.* Pluries occurrit ibi, ut & in Chartis an.1327. to.2. p.214. & 215. in alia an.1340. p.416. & 417. in alia an.1345. p.515. 516. &c.

¶ LIGACIA, Fasciculus chartarum, Gall. *Liasse*. *Ligatia litterarum*, to. 3. Hist. Harcur. p. 63.

1. LIGAMEN. Charta Rudolfi Imp. ann.1276. in Metropoli Salisburgensi to.1. p.392 ... *Fuerint in quieta & pacifica possessione seu quasi, juris recipiendi mutam seu theolonium in Oberuperge à transeuntibus navibus in fluvio qui Enus in vulgare nomine dicitur, sal & alia mercimonia deferentibus, de talento qualibet majoris Ligaminis scilicet 23. solidos longos, & 11. denarios usualis monetæ Pataviensis, &c.* Alia an.1298. ibid. tom. 2. p.34. *Quod quilibet Abbas ejusdem Monasterii, qui pro* tem-

tempore fuerit, tria talenta majoris Ligaminis, *& duodecim minoris salium semel in anno, quocunque tempere voluerit, deducere valeat, ... absque exactione cujuslibet thelonei sive mutæ, &c.* Charta Ottonis & Staphani Ducum Bavariæ an. 1302 ibidem p. 573. *Nos sub ejusdem tenoris gratia 60. cuppas salis majoris Ligaminis pro domo ipsorum, quod vulgariter Mussalz dicitur, specificantes semel tantum in anno ipsis deducere libere indulgemus.* Adde p. 569. 572. 573.] Privilegium an. 1249. apud Ludewig. to. 4 p. 44. *Nos Hermannus Dei gratia Dux Austriæ ... hujus scripti testimonio scire volumus universos, quod Abbati & Conventui in Zweil indulsimus de gratia speciali, ut duo talenta salis majoris Ligaminis transducant in Danubio per terre nostre districtum.* Similia leguntur in Privilegio Alberti Ducis Austriæ ann. 1286. ibidem p. 266. & in alio Henrici & Ottonis Comitum Palatinorum an. 1328. ibid. p. 167. Angelus Rumplerus in Hist. Formbacensi, apud Pezium tom. 1. Anecd. p 3. col. 434. *Sed nec Duces Bavariæ nostri Monasterii immemores fuerunt: concesserunt nobis multa & potissimum libertatem salis ... Nam cum primo quatuor Ligamina majora salis tradidissent, tum duo addiderunt. Sic & de minori Ligamine censendum est.* An faccus in quo certa quantitas salis, quique duplex fuerit, major & minor?] Vide *Ligatura*.

¶ 2. LIGAMEN, Detentio, inclusio in custodia. Tituli 35. Pactus Legis Salicæ, & 41. Legis Ripuariorum inscribuntur, *De Ligaminibus ingenuorum*: quod sic exprimitur in Lege Salica eod. tit. 35. *De eo qui hominem ingenuum sine causa Ligaverit.* Quo in titulo verbum *Ligare* bis terve sumitur pro Comprehendere, seu manum in aliquem injicere.

¶ LIGAMENTUM, Pactum, ut *Liga* 1. Jos. Moretus in Antiquit. Navarræ p. 574. *Ut det de jure directum ad Regem Sancium Garcez de Pampilona & ad Comitem Urgelensem Ermengaudum de Tuligissa, sicut confirmatum est in illorum convenientia & illorum Ligamentos. Ligamentum dilectionis*, Amicitiæ vinculum, in Charta an. 1327. apud Ludewig. to. 5. p. 479. Vide mox *Alligaturæ* in *Ligaturæ*.

¶ LIGANTIA. Videsis infra *Ligius*.

¶ LIGARE, Comprehendere. Vide *Ligamen* 2.

Ligare Duellum, De duello convenire, quomodo dicimus *Lier une partie*. Charta Galcherii Comitis Regitestensis an. 1255. pro libertatibus villarum de *Raucourt* & de Heraucourt: *Si duellum Ligatum fuerit coram Præposito per testimonium Scabinorum.* Et infra: *Sciendum est quod duellum Ligari non poterit.*

Ligare Ecclesiam. Vide *Obligatio* 2.

¶ LIGARIA. Agnellus in Vita S. Joannis Episc. Ravenn. to. 2. Murat. p. 68. col. 2. *Etiamsi vox mea exereverit adamantina, & æreum pectus, & centeni mei versus in Ligariis fuerint, sic nec omnia facta vestrorum narrare possum.* An *esse in ligariis* idem est quod adunari, in unum cogi, colligari, ita ut nervi omnes simul contendantur.

LIGASSA Lini, Fasciculus lini, *Liasse* Gall. in Consuet. Monasterii de Regula, apud Labbeum tom. 2. Biblioth. pag. 745.

¶ LIGATI, Fœdere conjuncti, Gall. *Liguez, Alliez*. Laur. Bizynius de Orig. belli Hussitici ann. 1421. apud Ludewig. to. 6. p. 175. *Aiunt se non posse sine consensu aliarum civitatum, cum quibus sunt Ligati, aliquam inire concordiam.* Vide *Liga* 1.

LIGATIO, Idem quod *Liga* 1. Fœdus, pactum. Notitia Ecclesiarum Hispaniæ à Resendio edita ex veteri Codice: *Domine, si vis, faciam stabilitatem inter nos, & Ligationem firmissimam, ut non sit soluta usque in finem seculi.* [Eadem habentur in Statutis Ecclesiæ Leodinensis.]

Colligatio, pariter, in Concilio Tolosano ann. 1229. c. 38. Avenionensi an. 1281. c. 8. &c.

¶ LIGATIONES, ut mox *Ligaturæ*. Statuta Eccles. Valentinæ, to. 3. Concil. Hisp. p. 510. *Item dicimus sub pœna excommunicationis, ne sortilegia fiant, nec maleficia, nec Ligationes, quæ fiunt per maleficas mulieres.*

LIGATORES, Qui libros compingunt, vulgo *Relieurs*. Statuta Ecclesiæ Leodinensis: *Usque libri omnes ad Decanum & Capitulum pertinentes sumptibus Ligatoris librorum ligentur, tegantur, & hamulis suis claudantur.* [*Ligator & coopertor librorum*, in *Talmut* seu Cod. MS. pensionum S. Victoris Massil. an. 1337.] Ita libros *Ligari* dixit Isid. Pelusiota l. 1. Epist. 129. Καὶ αὐτοὶ γάρ οὗτοι ἐπὶ [illegible], ὅταν δέδενται, γίνονται.

LIGATURA Fascis ligatus. Leo Ostiensis l. 2. c. 8. *Pro censu super singulos annos quatuordecim Ligaturas sepiarum, quadraginta bonas sepias per singulas Ligaturas habentes.*

¶ Ligatura, Libri compactio, Gall. *Relieure*. Ad calcem duorum codicum Bibliorum Monasterii Stabulensis visitur hæc inscriptio, quam exhibet Martenius to. 2. Itinerarii p. 149. *Codices hi ambo, quia continuatim & tamen morosius scripti sunt per annos ferme 1111 in omni sua procuratione, hoc est, scriptura, illuminatione, Ligatura uno eodemque anno (1097.) perfecti sunt ambo.*

Ligatura Navium. Charta Berengarii & Adelberti Regum Italiæ an. 950. apud Ughell. to. 2. p. 129. *Teloneum quoque & curaturam, & redhibitionem ipsius ripariæ, & Ligaturam navium, &c.* V. *Ancoragia*.

LIGATURÆ, Καταδέσεις, Platoni l. 2. de Legibus καταδέσμοι, Eusebio de Laudibus Constantini cap. 13. & Artemidoro l. 1. c. 79. Amuleta quædam ad arcendos & depellendos morbos, quæ aut ad collum suspendebantur, aut circa alias corporis partes alligabantur, qualium magna mole refersisse scripta sua Xenocratem Aphrodisiensem & Pamphilum quemdam refert Galenus lib. sexto simplicium pharmacorum: cujusmodi etiam subinde prodere non dubitavit Plinius, ut & Medici aliquot ex veteribus, Marcellus Empir. c. 29. p. 207. Horatianus l. 4. p. 93. Serenus Sammonicus c. 49. Alexander Iatrosophista, Tertullianus l. 2. c. 232. Dioscorides lib. Parabil. c. 156. Nicolaus Myrepsus de Antidot. c. 405. & alii: quas quidem *incantationes, adjurationes, & colli suspensiones* non omnino improbat Constantinus Africanus, licet Christianus & Monachus, in Epistola ad filium. Sed nec ipse Galenus, cujus verba affert idem Trallianus Edit. Græc. lib. 9. c. 4. [illegible] Sed has prorsus deridet Medici saniores & probatiores, ut ait Joannes Sarisber. lib. 2. Polycrat. c. 1. atque in iis Cælius Aurelianus Siccensis in Præfat. ad libros Chronion, & lib. 1. c. 4. p. 21. Quinetiam sub Caracallo, *damnatos, qui remedia quartanis tertianisque collo annexa gestarent*, tradit Spartianus, & sub Constantio Ammianus l. 19. Præsertim vero ea amuleta, Phylacteria & characteres ad depellendos morbos, ut magiæ effectus & Paganismi reliquias non semel proscripsit Ecclesia Christiana. Isidor. l. 8. c. 9. *Ad hæc omnia pertinent Ligaturæ execrabilium remediorum, quæ ars Medicorum condemnat, sive in præcantationibus, sive in characteribus, vel in quibuscunque rebus suspendendis atque ligandis: in quibus omnibus ars dæmonum est ex quadam pestifera societate hominum & Angelorum malorum exorta. Unde cuncta vitanda sunt a Christianis, & omni penitus execratione repudianda atque damnanda.* S. Audoenus l. 2. Vitæ S. Eligii c. 15. *Nullus ad colla vel hominis, vel cujuslibet animalis Ligamina dependere præsumat, etiamsi à Clericis fiant, etsi dicatur quod res sancta sit, & lectiones divinas contineat, quia*

non

non est in eis remedium Christi, sed venenum Diaboli. Gregor. Turon. l. 2 de Mirac. cap. 45. *Incantationes immurmurat, sortes jactat, Ligaturas collo suspendit*. Et l. 4. de Mirac S. Martini c. 36. *Qua adveniens ad ægrotum, eumque visitans, amotisque Ligaminibus quæ stulti iadiderant, oleum beati sepulcri ori ejus infudit*. S. Bonifacius Episcop. Moguntin. in Epist. ad Zachariam PP. apud Othlon. l. 2. cap. 1. *Dicunt quoque se vidisse ibi mulieres pagano ritu phylacteria & Ligaturas, & in brachiis, & cruribus ligatas habere, &c.*

ALLIGATURÆ, apud Bedam in Vita S. Guthberti Episc. n. 16 Reinerum in Catalogo Hæreticor. p. 92. *Ligamenta*, apud Cælium Aurelian. locis laudatis. *Obligamentum magicum*, Eutropio lib. 3. *Obligatores*, qui ejusmodi ligaturas ad depellendos morbos ægrotis porrigebant, in Capitulari Aquisgran. ao 787. c. 63. & in l. 1. Capitul. c. 62.

SUBALLIGATURÆ, apud Gaudentium Brixiens. Tract. 4. *Venefica, præcantationes, Suballigatura, vanitates, auguria, sortes, &c.* Vide Fabium Victorinum in 1. Ciceron. Rhetoricor. Apuleium de Virtut. herbar. c. 17. 18. S. August. Serm. de Divers. c 8. l. 2. de Doctr. Christ. & Epist. 73 Legem Salic tit. 21. §. 3. Nicolaum I. PP. in Respons. ad Consulta Bulgar. cap. 79. Martinum Bracarensem c. 59. Capitula Caroli M. l. 6. c. 72. Concil. Turonense III. c. 42. Addit. 3. Ludov. Pii §. 60. Hincmarum de Gestis habitis super divortio Thietbergæ, Laurentium Mellifluum in Orat. de Chananæa p. 38. &c. præterea Olaum Wormium l. 3. Fastor. Danic. c. 18. & quæ annotantur in vocibus *Breve* & *Phylacterium*.

¶ LIGEANTIA, LIGECIA, LIGEITAS, &c. Vide in *Ligius*.

¶ LIGIA, Confœderatio, fœdus. Chron. Trivetti ad ann. 1213. to. 8. Spicil. Acher. p. 553. *Johannes Rex Angliæ videns Barones suos contra se insurgere, ut pote qui cum* Rege *Francorum per litteras Ligias fecerant*. Vide *Liga* 1.

LIGIUS, Is dicitur qui domino suo ratione feudi vel subjectionis fidem omnem contra quemvis præstat. Leges Henrici I. Reg. Angl. c. 32 *Nemo dominum suum judicet, vel judicium proferat super eum, cujus Ligius est*. Cap. 43. *Quantumcunque dominos aliquis habeat, vel quantumcunque de aliis teneat, ei magis obnoxius est, & ejus residens esse debet, cujus Ligius est. Si multis hominium fecerit, & ab aliquo eorum captus & implacitatus sit, ille cujus residens & Ligius est, erga quoslibet alios jure potest eum plegiare, nec debet ei denegari*. Eadem ferme habentur c. 55. Baldricus lib. 3. Chron. Camerac. c. 66 *Cujus Ligius miles erat*. *Homo Ligius*, in Charta Philippi Regis Fr. an. 1076. & in alia Henrici Episcopi Suession. in Chronico S. Joan. de Vineis p. 44. 56. cum ante hæc tempora voces istæ rarius occurrant. Will. Brito l. 9. Philipp.

> *Præsulis & Regis homo* Ligius, *& feodali*
> *Jure tenens ab eis terrarum quicquid habebat*.

Le Roman *de Rou* MS.

> *Tu dois, dit le messager, ton Seigneur honorer,*
> *Ses hom es, & li dois foi & amor porter,*
> *Et s'honor & sa vie & ses membres sauver,*
> *Et ius dois au besoin ni faillir, ni fausser,*
> *Tu es ses* Liges *hons, si nel veus avouer*.

Dupliciter autem aliquis dicitur esse *Ligius* domini sui. Nam alia est *Ligeitas* nuda ac principalis, in qua nemo excipitur. In nuda *Ligeitate*, vassallus dominum *contra omnes qui possunt vivere & mori*, adjuturum se profitetur. Ejusmodi fuit non tam hominium, quam pactum initum inter Carolum M. & Stephanum IV. PP. in Cod. Carolino Epist. 1. *Excellentiam vestram oportet meminisse ita vos beato Petro & præfato Vicario ejus* (Stephano III.) *vel ejus successoribus spopondisse se amicis nostris amicos esse, & se inimicis inimicos sicut & nos in eadem sponsione firmiter dignoscimur permanere*. Ea enim fuit ligeitatis præcipua conditio. Hujus professionis formula hisce concipitur verbis in Assisis MSS. Hierosol. c. 198. *Quant home ou fame fait homage au chief Seignor dou Roiaume de Jerusalem, doit estre à genouls devant luy, & mettre ses mains entre les soues, & dire li: Sire, je deviens vostre home lige de tel fie, & vous promets je à garder & à sauver contre tous ceaus & toutes riens qui vivre & mourir puissent. Et le Seigneur li doit respondre, & je vous en reçoi en Dieu foi & la moie de vos droits, sauve les miens. Et le doit baiser en la bouche en foi*. Adde cap. seq. Ejusmodi est Edwardi II Regis Angliæ professio, quam edidit Diplomate suo in *Ecbon* exarato 12. Martii ao. 1331 quod habetur in Tabul. Regio, & ex parte apud Froissartem 1. vol. c. 25. nam cum pro Ducatu Aquitaniæ hominium præstitisset, hacce verborum formula, *Comes ses ancestres Rois d'Angleterre & Ducs de Guienne avoient fait pour la mesme Duchie à ses devanciers Rois de France*: Philippus Franciæ Rex, ut *Ligium* esse illud hominium agnosceret, à Rege Angliæ expetiit, quod ille præstitit in hæc verba: *Nous reconnoissons par les presentes lettres que ledit hommaige que nous fesimes à Amiens au Roy de France, combien que nous le fessions par parolles generalles, est & doit estre entendu Lige, & que nous devons foi & loyaute porter. Et pour ce que on tems à venir de ce jamais ne soit conteus ne descort à faire ledit hommaige, nous promettons en bonne foi par nous, & nos successeurs Ducs de Guienne, entreront & entreront à l'hommage du Roy de France, & de ses successeurs qui seront pour le tems: l'hommaige se fera par telle maniere. Le Roy d'Angleterre Duc de Guienne tiendra ses mains entre les mains du Roy de France, & cil qui parlera pour le Roy de France, addressera ses parolles au Roy d'Angleterre Duc de Guienne, & dira ainsi: Vous devenez homme Lige du Roy de France, & lui promettes foi & loyaute porter; dites, Voire. Et ledit Roy & Duc & ses successeurs Ducs de Guienne, diront, Voire. Et lors le Roy de France recevra ledit Roy d'Angleterre & Duc audit hommaige Lige à la foi & à la bouche, sauf son droit & l'autrui*.

Alia *ligeitas* est quæ à vassallo domino feudi præstatur, *ligeitate* quam priori domino ratione alterius feudi debet, excepta: adeo ut qui semel *fidelitatem Ligiam* alicui domino juravit aut præstitit, alteri, si forte feudum aliquod ei obvenerit, eamdem *fidelitatem Ligiam* præstare non possit, nisi priori excepto domino, etiamsi prior dominus vassallus sit posterioris: quod attigit etiam Bodinus l. 1. de Republ. c. 9. adeo ut, ait ille, si duo domini antiquitate pares habeantur, neutrum, si inter illos bellum intercedat, juvare teneatur. Assisæ Hierosolymitanæ MSS. c. 198. *Si celui qui fait homage* (lige) *au chief Seignor, a fait avant homage à home ou à fame, qui ne soit home dou chief Seignor, il la doit sauver à l'omage faire: pour ce que nul qui est home d'autrui, ne peut apres faire homage à autre, se il ne saave son premier, ou se il ne le fait par son conge, que il ne mente foi vers celui de qui il fu avant home. Et qui fait homage de chose qui soit à Roiaume à autre que au chief Seignor, il le doit faire en la maniere dessus devisee, mais que tant il ne li doit pas faire ligesse: pource que nul home ne peut faire que une ligesse, & que tous les homes des homes dou chief Seignor dou Roiaume li doivent faire ligesse par l'Assise. Et puis que l'on li doit ligesse, l'on ne la peut faire à autre sans mesprendre à lui: & home & feme qui fait homage a autre, est tenus à son Seignor par la foi que il li doit, & par l'omage que il li a fait, de lui garder & sauver contre toutes riens que vivre, & mourir puissent*.

Prostant passim hujusmodi *reservationum* exempla in vete-

veteribus Tabulis: sed insigne illud est quod habet Pachymeres l. 12. c. 12. MS. Regii: ubi cum Berengerus *Entenza* nobilis Catalanus, *Magnus Dux*, id est, Regiarum Triremium Præfectus, ab Andronico Palæologo Seniore dictus fuisset, ab eoque sacramentum exigeretur, quod à cæteris aulæ CPolitanæ officialibus præstari in usu erat, videlicet ut φίλον τῶν τῷ Βασιλεῖ φίλων, ἀντίπαλον δὲ τῶν ἐναντίων, *amicum amicorum, & inimicum inimicorum*, futurum se juraret, id prorsus abnuerit, id se facere non posse dictitans, quin Fridericus Siculorum Rex, cui hominium ligium præstiterat, exciperetur: Δῆλος ὅτε ἐξαίρειν τὸν Φρεδερῖχον τῶν λοιπῶν πολεμίων, φάσκειν γὰρ καὶ παρ' ἐκείνου ὅρκους πρᾶξαι, καὶ εἰ δυνηθείη, ὅτε δίκαιον μηδὲ ἐν τῷ συγκειμένῳ αὐτοῖς καθιστάναι τὸ δυσὶν ἐπαρκεῖν, καθάπαξ τῶν φίλων φανέντα καὶ ἐναντίων.

Istiusmodi autem reservationis is est effectus, ut si bellum inter duos dominos *ligios* intercedat, vassallus eum juvare teneatur, cui absque ulla reservatione est *ligius*, etiam contra alium dominum cui *ligeitatem* juravit cum reservatione: quod exertis verbis habetur in Statutis Hierosol. c. 97. & c. 214. ubi de officio vassalli erga dominum. Ibi enim vassallum contra dominum suum bellum facere non posse statuitur, nisi in comitatu domini sui superioris, cui ante illum fide ligia obstrictus est. Ita tamen si *bellum proprium dominus Ligius*, non vero pro suis affinibus aut fœderatis suscipiat. Priori vero casu, id est, si *bellum proprium* sit, vassallus feudum suum quod à secundo domino tenet, ut & vassallos & castra, si quæ habet, eidem dimittere tenetur, quibus sese in bellis suis juvare possit. Alias si *bellum proprium* habeat secundus dominus, eum juvare tenetur vassallus contra quoscumque exceptis iis quibus *ligeitatem* antea juravit. Bracton. l. 2. tract. de Acquirendo rerum dominio c. 35. §. 5. *Poterit quis de pluribus tenementis plura facere homagia uni domino simul vel successive, vel diversis & pluribus; & sic poterunt plures domini plura capere homagia ratione plurium tenementorum, dum tamen unus ex pluribus dominus sit præcipuus & legitimus, quia feoffator primus, & propter primum feoffamentum & capitale. Et talis semper habebit maritagium hæredum, propter primum feoffamentum, nisi tenens in capite tenuerit de domino Rege, prout inferius inter custodias provisum est per statutum. Et si inter dominos suos capitales oriantur inimicitiæ, & in propria persona semper stabit cum eo, cui fecit ligeanciam, & per attornamentum cum aliis, vel salvo eis forinseco servitio, in quo eis tenetur de tenemento quod de eis tenet.* Similia habet Nicolaus Uptonus l. 1. de Militari officio c. 18. in Tabul. Campaniæ, Simon de Rupeforti fit homo ligius Blanchæ Comitissæ Campaniæ, & Theobaldi filii ex *escheeta* Comitatus Barri super Sequanam, *salva*, inquit ille, *ligeitate D. Ducissæ Burgundiæ, & salva ligeitate D. Galteri de Wangiome-rivo, & eis juravi super Sanctos, quod eos juvabo bona fide & sine malo ingenio contra omnem creaturam quæ possit vivere & mori, præterquam contra duos prædictos, Ducissam videlicet & Galterum, quos etiam non juvarem contra Comitissam & Comitem supradictos nisi ipsi guerriarent in capite, & pro guerra sua propria. Sed si ipsi pro guerra sua propria guerriarent, ego ipsos juvarem; Comitissæ tamen & Comiti memoratis dimitterem totam terram meam de escheeta prædicta de Militibus & hominibus meis de illa terra tanquam de suis gentibus se juvarent. Prætereà sciendum est, quod si duos hæredes habuero, ego alteri eorum dabo portionem prædictam, & ipse inde faciet homagium Ligium prædictis Comitissæ & Comiti contra omnes, & juvare tenebitur quod ipsos juvabit bona fide contra omnem creaturam quæ possit vivere & mori. Act. an. 1220. mense Julio 4. Kal. Aug.*

Extat in eodem Tabul. Campaniæ simile Diploma, ex quo ligeitatis conditiones percipere licet: *Ego Joannes de Tulla Not. fac. quod ego Ligius homo sum dominæ Beatricis Comitissæ Trecensis & carissimi domini mei Th. Comitis Campaniæ nati ejus contra omnem creaturam quæ possit vivere & mori, salva ligeitate D. Ingerrandi de Cociaco, D. Joannis de Arceiis, & Comitis Grandisprati. Si autem contingeret Comitem Grandisprati guerram habere in capite, & pro querela propria contra Comitissam & Comitem Campaniæ, ego in propria persona juvarem Comitem Grandisprati, & mitterem Comitissæ & Comiti Campaniæ, si me submonerent, Milites ad deserviendum feodum quod teneo de ipsis. Si vero Comes Grandisprati Comitissam & Comitem Campaniæ guerriaret pro amicis suis, & non pro querela propria, ego juvarem in persona propria Comitissam & Comitem Campaniæ, & Comiti Grandisprati mitterem unum Militem pro feodo deserviendo, sed non irem in terram Comitis Grandisprati ad forofaciendum, &c.*

☞ Iis à D. Cangio allatis Diplomatibus alterum an. 1219. ex eodem Campaniæ Tabulario addere juvat, ut pote eidem rei illustrandæ aptissimum: *Ipse Bartholomæus propter hoc devenit homo noster Ligius, salva ligeitate domini Episcopi Lingonensis, domini Ducis Burgundiæ, Galteri de Wangionis-rivo, & Renardi de Choisolio, ita quod nos tenetur juvare bona fide de se & de suis, sicut dominos suos Ligios, contra filios Comitis Henrici & contra hæredes ipsarum, & contra omnes homines & feminas, præterquam contra quatuor prædictos, quorum quemlibet, etiam contra nos, tenetur juvare pro guerra sua propria, etsi corporaliter præsens esset; ita quidem quod in juvamine illo contra nos vel alterum nostri, non haberet secum nisi tantum unum militem: quam cito autem recessisset ab illo, veniret ad nos, si inde esset requisitus, ad nos juvandos sicut dominos suos Ligios de se & de suis gentibus bona fide. Si vero illi quatuor quos juvare tenetur contra nos, vel aliquis illorum non esset præsens in propria persona, vel si contra nos guerram propriam non haberet, ipse non juvaret contra nos.*

Ejusdem usus ac moris exemplum aliud edidimus ad Joinvillam Dissert. 30. p. 355 in quo Nunius Sancius Ruscinonis & Ceritaniæ Comes S. Ludovico hominium ligium præstat pro Vicecomitatu Fenolhedensi & Petræ Pertusæ, reservata ligeitate quam debebat Regi Aragonum: ita ut si bellum inter utrumque Regem excitaretur, Nunius Aragonensem juvare posset, traditis Francico terris quas ab eo tenebat, durante bello: quo confecto, eæ ad ipsum vel ad ejus hæredes sine contradictione reverterentur.

Ligeitatis istiusmodi conditiones plurimos Scriptores induxere, ut existimarent nulli alii posse ligeitatem præstari, quam Regi ac superiori domino, maxime Carolum Molineum in Consuet. Paris. art. 1. Gloss. 5. verb. *Fief*, §. 9. & 11. quia in Francia nullum esse feudum ligium putat, quod non nude à Rege pendeat: cum rationi omnino contrarium sit, ut quis Regem suum in hominio ligio non excipiat, cui fidelitatem ante omnes dominos debet. Ex quo post Baldum elicit feudum ligium magis esse personale, quam patrimoniale, seu *Ligeitatem* magis personam spectare, quam feudum, ratione cujus debetur. Nec obstare subdit ille Consuetudines municipales Andium & Cenomanensium, quæ ligeitates in feudis dominorum inferiorum admittunt, cum in iis *Ligeitatis* vox abusive sumatur, & usurpetur tantum, ut *Ligia feuda* à *simplicibus* discernantur.

Tametsi Molineus hæc ex more hodierno scripserit, ac revera illius sententia vera sit secundum rerum præsentium statum, longe tamen aliter durante feudorum usu sese res habuit: quod etiam observatum à Curtio 1. part. Feud. q. 8. n. 23. Constat quippe ex infinitis hominiis ligiis quæ vassalli dominis suis præstitere, nusquam

Regem

Regem aut superiorem Dominum exceptum: sed nude *ligios* sese dominorum suorum agnovisse, in Regestis potissimum Campaniæ, Tolosæ, Carcassonæ, Andegav. &c. quæ infinita, ut dixi, Comitibus Campaniæ, Tolosæ, & Andium Comitibus exhibita ligia hominia subministrant. Quod quidem adeo certum est, ut in bellis quæ majores vassalli contra Regem Franciæ habuere, verbi gratia Comites Tolosæ, Aquitaniæ, Britanniæ, Flandriæ, Campaniæ, &c. qui nude à Regia pendebant Corona, nullam unquam *feloniam* ab inferioribus procerum istorum vassallis committi existimatum sit, cum & Regum ipsorum se esse vassallos, atque illis fidem ullam debere prorsus denegarent, ut pluribus ostendimus ad Joinvillam Dissert. 13.

Sane in Regno Hierosolymitano id inductum legimus in Statutis MSS. Hierosol. c. 136. ut Regi soli hominium ligium, non ab iis duntaxat qui nullo medio prædia à Rege possidebant, sed & ab eorumdem vassallis deberetur, ac præstaretur: quod quidem intelligendum colligere licet ex variis eorumdem Statutorum locis, si bellum in Regem ab ejus vassallis excitaretur: cum cæteroquin ubi Regia auctoritas salva erat, *Ligeitas* locum haberet. *Es fu celle Assise ensi faite de stablie, que tous les homes des homes dou chief Seignor du Royaume fissent la ligesse par l'Assise au chief Seignor & sie que il tenoient de ses homes, & que tous ceaus qui auroient fait homage au chief Seignor, ou ligesse, fu par l'Assise, ou autrement, fussent tenus les uns aux autres, & aussi les homes de chascune Court pour soi.* Sed & in Anglia videtur id obtinuisse ex peculiari Statuto, ut qui à Rege ratione feudi nude penderet, nulli alii *Ligeitatis* ratione obnoxius esse posset, ex Bractono l. 2. cap. 35. §. 5. Quod etiam testatur Charta sub Edw. I. ann. 6. scripta, apud Prynneum in Libertatib. Eccles. Angl. tom. 3. pag. 221. *Quod cum Dominus Rex ratione Regiæ dignitatis & coronæ suæ tale habeat privilegium, quod nullus in regno suo, de aliquo, qui sit de regno Angliæ, alicui homagium sive fidelitatem ab aliquo recipere debeat, nisi facta mentione de fidelitate, eidem Domino Regi observanda, &c.*

☞ Præter allatam superius *Ligeitatis* distinctionem, aliam infert D. *Brussel* de Usu feudorum l. 1. cap. 21. ubi *Ligeitatem* in *personalem* & *realem* distribuit. Hæc ob tenementa in feudum ligium concessa præstabatur, quam qui tenebatur exhibere, *Ligium de feodo* vocant Chartularia 12. sæculi. Altera vero quæ etiam *de corpore & persona* dicitur, fit ob annuam pensitationem quæ sub titulo feodali concedit ur. Huic autem præstandæ teneri omnes successores masculos hæreditario jure probat Salvaingus, ex Charta an. 1421. quam loco citato refert D. *Brussel*, unde etiam qua ratione exhibita fuerit hæc *Ligeitas* discere licet: *Recognoverunt palam & manifeste tamquam si essent in judicio, seipsos & utrumque ipsorum, suosque in futurum successores, esse, velleque, & debere esse, & suos prædecessores fuisse homines ligios nobiles & fideles de corpore & persona ejusdem domini Cassenatici & suorum successorum præ cæteris dominis, & ante omnes alios homines & dominos hujus mundi, & ... pro se & tota sua posteritate de corpore & persona, homagia nobilia corporalia & personalia ac fidelitates ligias ante omnes alios homines & dominos totius hujus mundi, dicto domino præsenti & recipienti pro se & suis, præstiterunt, nobilium more stando pedes, tenentes manus suas junctas inter manus ejusdem domini, & osculo pacis inter dictum dominum ac dictos Johannem & Ludovicum ... præstito.* Verum isthæc distinctio non diu perseveravit: mediante enim sæculo 13. *Ligeitas personalis* à *reali* minime distinguebatur, ut ex Regesto Campaniæ an. 1256. constat, in quo unusquisque ligius, *ligius de feodo* inscribitur.

LIGEUS, pro *Ligius*. *Ligeum hominium*, *ligea fidelitas*, apud Matth. Westmonaster. pag. 324. Thomam Walsingham. p. 270. Bractonum l. 4. tract. 7. c. 4. §. 1. Nicolaum Upmnum l. 1. cap. 18. in Viris Abbat. S. Albani pag. 4. &c.

¶ LITGES, in Charta ann. 1163. apud Justellum in Hist. Turen. p. 34. & in Homagio præstito à Silvione de Crista Ecclesiæ & Episcopo Diensi an. 1207. *Home Lige*, in Charta vernacula an. 1178. apud eumdem Justellum ibid. p. 35.

LIGANTIA, LIGENTIA, LIGEITAS, &c. Dominium, seu jus quod Dominus habet in vassallum, qui ligio hominio obnoxius est: vel sacramentum fidelitatis quod is domino suo præstat. Radulfus de Diceto: *Homagium Regi fecit, fidelitatem juravit, & rursum in suam Ligantiam rediit.* Alibi: *Redierunt in homagium & Ligantiam meam.* Rogerus Hovedenus in Ricardo I. pag. 662. *Eam & omnes hæredes suos clamavit liberos & quietos ab ipso & Regibus Angliæ in perpetuum de omni Ligantia & subjectione de Regno Scotiæ.* Infra: *Reddidimus etiam ei Ligantias hominum suorum &c.* Matthæus Westmonast. an. 1152. *Comites & Barones Angliæ fecerunt Ligantiam & fidelitatem Eustachio filio Regis Stephani.* Adde eumdem ann. 1189. 1214. & Matth. Paris p. 59. 845. &c. [*Ligantiam autem sive Legalitatem de omnibus hominibus totius provinciæ debet habere* Princeps Normanniæ, in Codice Legum Norman. apud Ludewig to. 7. p. 177.]

LIGEANCIÆ, Eadem notione, apud Glanvillam lib. 7. cap. 10. l. 9. c. 1. in Regiam Majest. lib. 2. cap. 61. & apud Bractonum. lib. 2. de Acquir. rer. domin. cap. 35. §. 5.

LIGEANCIA, in Regiam Majest. l. 2. c. 12. §. 15. ubi dominus dicitur amittere *Ligeanciam* servi sui nativi, si per septem annos pacifice super terram alicujus sederit. Item districtus illius sub quo quis manet, & cui *Ligeanciam* debet. Littletonus sect. 198. *Un alien que est nee hors la Ligeance notre Seignior le Roi, &c.* Vet. Consuet. Norman. MS. part. 2. sect. 1. cap. 2. *Le Duc doit avoir la Liance de loyaute garder de tous ses hommes & de toute la contree, par quoy ils sont tenus à doner lay conseil & ayde de leur propre cors contre tous hommes qui poent vivre & mourir, & garder leu d'injure, de traison, &c.* Et paulo post: *Et pour ceu nus ne doit recevoir homage de nullui, ne feelté, fors sauve la feelte del Prince, laquelle chose doit estre especialement exceptee au recevoir l'homage.*

LIGIANTIA. Willelmus Neubrig. l. 2. c. 37. *Regi Anglorum, tanquam principali domino, hominium cum Ligiantia, i. solenni cautione standi cum eo & pro eo contra omnes homines.*

LIGENCIA. Tabular. S. Victoris Paris. ch. 20. *Homagium cum Ligencia facere.* *Ligence*, in Consuetud. Andegav. art. 135. 136. Cenomanensi art. 146. Britanniæ art. 329. 330. 332.

¶ LITGENSA. Consuetud. MSS. S. Augustini Lemovic. fol. 23. *D. Abbas V. Ecclesiæ S. Aug. Lemov. ... accepit in pace perpes hominium & Litgensa & juramentum fidelitatis à Falcone Milite.*

LIGEITAS. Charta Stephani de Monte S. Johannis apud Gollutum l. 7. c. 3. *Rogavit me per homagium suum ligium, & per Ligeitatem, qua ei obligatus eram, submonuit, &c.* [Charta ann. 1209. tom. 2. Macer. Insulæ Barbaræ p. 426. *Salva Ligeitate domini Ansa acceptis ab eis viginti libris fortium.* Charta Jo. de Vergiaco ann. 1273. *Par tele condition, que ge & mi hoir en ferons si home lige devant tous homes, sauves les Ligeitez que je doi à l'Evesque de Langres, &c.*

¶ LIGIANITAS. Regestum Campaniæ fol. 54. apud D. *Brussel* de Usu feud. tom. 1. pagina 224. *Similiter*

Inter Gibuinui devenit homo ligius D. Comitissa, & quicquid habebat apud Argiee cepit ob ea Ligantiatem.

LIGIATIO. Charta an. 1237. apud Chiffletium in Beatrice: *Devenit homo ligius noster ante omnes, salva Ligiatione aliorum dominorum suorum.* [Gesta Consulum Andegav. to. 10. Spicil. Acher. p. 477. *Qui terram illam tali pacto suscepit homagio & Ligiatione Consuli facta.*]

¶ LEGIATIO. Charta ann. 1230 ex Archivo Bonævallis. *Ego enim ab omni fidelitate & Legiatione . . . quitavi penitus & absolvi.*

LIGESA. Charta Matthæi de Marliaco an. 1202. *Pro quo mihi Matheo fidelitatem & Ligeiam fecit.*

LIGIAMENTUM. Cistreosis lib. 2. c. 03. *Quod ipse & successores sui & homines Scotiæ facerent homagium, Ligiamentum, & hominium Regibus Angliæ.*

¶ LEGIAMENTUM. Charta Alienordis Reginæ Angliæ ann. 1199. to. 4. Hist. Harcur. p. 1377. *Homagia & Legiamenta prædicti feodi.*

LIGECIA. Regestum Philippi Aug. Herouvallianum fol. 165. *Et 2. feoda quæ Garinus de S. Leodegario tenet de ipso, & duas Ligecias, & feodum de Mantuilla, &c.*

LIGIUM, Idem quod *Ligeitas*. Charta Simonis D. Joinvillæ an. 1218. in Tabul. Campaniæ: *Ego autem redii ad fidelitatem rerum, quod est Ligium contra omnem creaturam quæ possit vivere & mori. Fief tenu à plein Lige,* in Consuet. San-Paulano art. 10.

¶ LIGIE TENERE, Sub *Ligeitate*, seu sacramento fidelitatis tenere. Stabilimentum Philippi Regis Franc. an. 1209. to. 6. Spicil. Acher. p. 465. *Quidquid tenetur de domino Ligie, vel alio modo, si contigerit per successionem heredum, vel &c.*

¶ LIGETARIE RECIPERE, Simili notione. Charta an. 1292. in Hist. Lossensi p. 2. pag. 20. *Recepimus & relevavimus Ligietarie in feudum & in homagium domum nostram de Pietersheim, turrim, propugnacula, superius & inferius, integraliter prout se extendunt; à nobili viro charo nostro Arnoldo Comite de Loz.*

De vocis *Ligius* origine ac etymo plures habentur Scriptorum sententiæ. Guido Papæ decis. 309. Gloss. in Clement. *Pastorales*, de Sentent. & re judic. Nicol. Uptonus de Militari offic. cap. 18. & alii, à *ligare* effictam volunt, quod *hominio*, ac *professione fidei* strictius domini servitio *alligetur* vassallus. Ad quam sententiam referri possunt ista Guillelmi Apuliensis lib. 3. de Gest. Norman.

Sed tandem fidei jurando jure Ligatus.

Et Willelmi Armorici l. 2. Philipp.

Esse tenebatur homo ligius atque fidelis,
Et tanquam domino jurando jure Ligari.

Lib. 3.

Cum foret Anglorum feodali jure Ligatus.

Infra:

Ipsis nullius fundi ratione Ligatus.

Lib. 10.

Hervæusque Comes nobis est jure Ligatus
Jurando.

Infra:

Solus noluerat vices promittere Regi,
Nec se cum reliquis jurando jure Ligare:
Quippe juratus erat per ligamenta Johanni.

Guillelmus *Guiart* in Philippo Augusto:

Qui en celui Reaume furent,
A Seigneur Lige le receurent;
Par leur fois à lui se Lacierent,
Et le Roy Jehan en chacierent.

Alia est Joviani Pontani l. 2. de Gestis Ferdinandi sententia: *Dicti,* inquit, *ligii, quod ligatis Reges pollicibus illos fidei imperiisque sic suis vinciant, atque obnoxios statuant.* Quo spectant ista Dudonis l. 2. de Moribus & Actis Normann. *Dedit omnem terram suæ ditionis filio suo Willelmo, Popa filio, atque inter manus Willelmi adolescentis manus suas mittentes Principes colligavit illi conjurationis sacramento.* Vox autem *Colligare* eadem fere notione occurrit in Synodo Tullensi apud Saponarias c. 5. *Et qui sibi pro hoc ipso inimici sunt, quos ipse voluerit, si potuero, Colligare eidem procurabo.*

Cujacius ad lib. 1. Feudor. Vignerius in Tract. de Minori Britan. p. 159. & Bignonius ad Formulas Marculfi lib. 1. cap. ult. vocem *lige*, ejusdem esse originis volunt, qua *leudis*, *leodis*, id est, fidelis: quemadmodum ex *Leodium*, urbe nota in Eburonibus, *Liege* dicimus.

☞ Sua est etiam D. *Brussel* in Tract. de Usu feud. to 1. p. 116. sententia; censet enim à *liga*, quod idem ac fœdus, confœderatio, sonat, accersendam vocem *Ligius*. Et certe fidei professio, quæ in *homagiis* præstabatur, reciproca erat: nam ut fidelitatem domino vassallus, ita & vassallo dominus protectionem tutelamque pollicebatur: in cujus rei exemplum Chartam Philippi Augusti an. 1198. profert idem D. *Brussel* ibid. in qua legitur: *Theobaldum Comitem Trecensem recepimus in hominem nostrum ligium contra omnem creaturam quæ vivere possit aut mori.* Et infra: *Nos quoque propria manu eidem Comiti Theobaldo juravimus, quod nos ipsum contra omnem creaturam quæ possit vivere & mori, tanquam hominem nostrum ligium juvabimus.* Alia exempla vide in *Hominium*.

Sed probabilior longe videtur eorum sententia, qui à *Litis* accersunt, quos mox ostendemus ita appellatos *Ascriptitios* quosdam, qui dominis suis ratione servitii obnoxii erant: adeo ut qui ejusmodi servitiis ratione prædiorum, beneficiorum, ac feudorum nobiles tenerentur, *litgium* servitium debere dicerentur: quod omnino suadent Tabulæ veteres aliquot, in quibus *Litge* scribitur. Charta Rainoldi Vicecomitis *de Gimel* an. 1163. apud Justellum in Hist. Turen. p. 34. *Pro isto vero feudo idem Rainaldus fuit homo Litges prædicti Vicecomitis Raimundi.* Alia vernacula an. 1178. ibid. pag. 35. *Devan for Senior, cui home Litge ere pel do que Coms d'Alvergne avia faith al Vesconte de Torena de tota la senhora que avia en lor in el Castel, &c.* Litgantia, in Charta Arcemboldi Vicecomitis Comborn. an. 1229. in Regesto Carcassonensi p. 53. *Salvo in omnibus jure domini Lemovicensis Episcopi, cui hominium & Litganciam debemus.* Erant igitur *Ligii* vel *Litgii*, dominis suis omnino & *in solidum* obnoxii, adeo ut ab iis nude penderent. Unde *hominium solidum* ab iis exhiberi dicebatur, uti supra observatum in voce *Hominium*. Itaqui *ligius est*, totus est domini sui, familiaris, domesticus, atque, ut verbo dicam, vassallus. Neque aliter hanc vocem intellexere Græci ac Byzantini Scriptores, quibus λίζιος, idem est quod οἰκεῖος, ut apud Moschopulum περὶ σχεδῶν p. 166. οἰκέτης, apud Ann. Comnenam l. 13. Alex. p. 406. [illegible] apud Pachymerem l. 5. [illegible] λίζιον etiam dixit Nicetas in Joanne c. 7. & in Manuele lib. 7. c. 1. [Vide Glossarium mediæ Græcit. in λίζιος.]

Sed & hac ferme notione vocem hanc in aliis quam hominiorum occasionibus usurpatam legimus. Leges Edward. cap. 29. *Judæi .. sub tutela & defensione Regis Ligea debent esse*, id est, sola & omnimoda. Ita *Ligia residentia*, integra, solida, omnimoda, *continua*, uti appellatur in Charta P. Episcopi Meldensis ann. 1239. in Tabulario ejusdem Eccles. fol. 50. Honorius III. PP. *Juramentum præstitisti de facienda residentia, quæ Ligia nuncupatur, in Ecclesia S. Martini Turon. in*

qua

qua Præposituram obtinet. Juramentum eorumdem Præpositorum, ex Tabul. Eccles. S. Martini: *Et Ligiam faciam secundum interpretationem Dom. Innocentii Papæ mansionem*. [Charta an. 1272. to. 2. Chart. S. Vandreg. p. 1798. *Capellani ibidem instituendi personalem & Ligiam facient residentiam*.] *Lige estrage*, *Garde Lige*, in Consuet. Andegav. art. 134. 174. & Cenomanensi art. 144. 194. id est, perpetua residentia. *Ligia potestas*, *& viduitas*, qua uxor defuncto marito tota sui juris est. Monasticum Anglican. to. 2. p. 10. *Ego Juliana quondam uxor Willelmi le Brit... in Ligia potestate & viduitate mea tetigi & inspexi*, *&c.* Ita pag. 53. 329. Alia p. 247. *Ego Beatrix quæ fui uxor Rualdi de Calva*, *post mortem ejus in Ligia potestate mea*, *&c.* Alia p. 644. *In pura viduitate nostra*. Pag. 811. *In libera viduitate mea*, *& in Ligia potestate mea*. Adde tom. 1. p. 763. & Bractonum lib. 4. tract. 7. c. 4. §. 1. Ita *Ligia voluntas*, in veteri Charta apud Augustinum *du Pas* in Stemmatib. Britannic. part. 2. p. 455 *In propria & Ligia voluntate mea do & concedo &c.* *Ligia fidelitas*, est omnimoda fides quam vassallus domino, nemine excepto, præstat. *Foi Lige*, in Consuetud. Lodunensi, Andegavensi, Cenomanensi, &c. Willel. Tyrius l. 13. c. 21. *Fidelitatem Ligiam in palatio suo illi exhibuerunt*. S. Bernardus Epist. 230. *Omnes simul se humiliaverunt ad pedes domini Papæ*, *& facti homines ejus ligii juraverunt ei Ligiam fidelitatem*. Hac notione passim occurrit vox *Lige* apud Froissartem 1 *Ville Lige*, 2 vol. c. 109. *Vous estes de Tournay*, *laquelle est toute Lige au Roi de France*. Cap. 127. *Ceux de Bruges se rendoient purement & Ligement à toujours-mais Liges au Roi de France*. Vol. 3. cap. 85. *La ville de Berei sans moien est toute Lige à l'Evesque d'Utrecht*. Ita cap. 77. *Quitterent Ligement & franchement*, *&c.* Cap. 127. & 1. vol. c. 112. *Purement & Ligement*. Quod *purement & sans reservation* dixit 3. vol. c. 98. [Eodem sensu in Charta Bressiæ & Dumbarum: *Home Ligius, quitius*, *&c.* & in alia Nicolai Episc. Noviom. *Quiete*, *Ligie & libere sum pro venditionibus dictis vendagiis non solutis*. Adde Cod. MS. redituum Episcop. Autiss. ann. circiter 1290. *Magnum pondus Autissiodorense est Ligium Comitis*; hoc est, ad Comitem pure omnino pertinet. Vide *Ledigh-man*.]

¶ LIGNA. Litteræ Philippi Franc. Regis pro Ecclesia Constant. an. 1319. ad calcem Indicis beneficiorum ejusd. Eccles. *Decima Lignorum crassi piscis totius rippariæ maris*, *&c.* Sed puto legendum *Lignorum*, à *Lignum*, Lembus. *Naves ad crassum piscem* memorantur in *Craspiscis*.

¶ LIGNAGERIUS PARENS, Cognatus transverso gradu, Gallis, *Parent en ligne collaterale*. Regestum Parlamenti an. 1450. apud Baluzium to. 2. Hist. Arvern. p. 390. *Quoniam secundum consuetudinem jam superius allegatam ... parens* Lignagerius *alicujus defuncti ex latere & linea maternis*, *in bonis vel hereditagiis*, *quæ eidem defuncto ex latere & linea paternis obvenerant*, *nullatenus succedere poterat*.

LIGNAGIUM, Jus lignum exscindendi in nemoribus. Leges Henrici I. Regis Angl. c. 90. *Inde pensandum de eo cui hoc licuit*, *an qui læsus est*, *herbagium vel* Lignagium, *vel causam aliquam in nemus habeat*, *unde jure debeat promoveri*.

LIGNAGIUM, interdum sumitur pro ea præstatione quæ exsolvitur pro facultate exscindendi ligna in silvis. Vide *Ovagium*, *Busoagium*.

¶ LEIGNAGIUM, Eadem notione, Polyptychum Fiscamn. an. 1235. *Hæc vavassoria debet per annum duo carma de Leignagio*. Chartul. SS. Trinitatis Cadom. f. 61. *Debent 1. acram araturæ & herciaturæ & precarias & 12 Andegavenses de Leignagio*.

¶ LIGNAIRAGIUM, ut *Lignagium*, Jus lignum exscindendi. Conventio Regis Ludovici II. Comitis Provinciæ cum Arelatensibus an. 1385. art. 19. *Item retinet dicta Universitas pascua Castelleti Montis-majoris & Auriculæ*, *& quæcumque alia tam piscationes quam venationes*, *Lignairagia*, *& explechas quorumque pasturgum territorii Arelatensis*.

¶ LIGNALE, Species facis. Vide *Funalia*.

LIGNAMEN, Materia ex ligno, in Lege Longob. l. 1. tit. 25. §. 28. Bulla Clem. IV. PP. ann. 1265. pro Regno Siciliæ: *Expones per septennium pro Lignaminibus omnia nemora ipsius Regni... & omnem materiam ad ædificia opportunam*. Alia Joannis XXII. an. 1321. apud Wadding. *Et nunc est via quo traducuntur Lignamina & lapides ad opus constructionis dicti Monasterii*. Adde Codicem Carolinum Epist. 61. Concilium Lateranense III. an. 1179. cap. 24. Matth. Paris p. 275. 455. [Capitul. Caroli M. Francoford. ann. 794. cap. 24. Bullam Nicolai IV. PP. apud Rymer. tom. 2. pag. 513. Constitutiones Frederici Regis Siciliæ c. 83. Annales Genuens. apud Muratorium tom. 6. col. 261. 580. Chronicon. Veron. apud eumd. Murator. tom 8. col. 649. Histor. Cortus. tom. 12. col. 806. Acta Sanct. Francisci de Paula, tom. 1. April. pag. 166. &c.]

¶ LIGNAMENTUM, Eadem notione. Chron. Farfense to. 2 Murat. p. 2. col. 407. *Licentiam haberet prædictus Episcopus & ejus homines in ipso monte Lignamenta ad mansionem vel ad alias causas incidere*.

LIGNARE, Jus ligna exscindendi in silvis. Charta Adelfonsi Imperat. Hispaniæ æræ 1660. apud Oyhenartum in Notitia Vasconiæ p. 86. *Similiter dono vobis Lignare*, *& tayllare*, *& pascuere in illos montes*, *&c.* Vetus Charta apud Marcam lib. 9. Histor. Beneharn. c. 9. *Cum ... portibus*, *aquis*, *silvis*, *Lignaribus*, *&c.* Observantiæ Regni Aragon. l. 7. tit. de Pascuis §. 3. *Jus depascendi*, *Lignandi*, *& adaquandi potest præscribi titulo*, *&c.*

¶ LIGNARE, Ligna ad comburendum colligere; Transactio inter Abbatem S. Mariæ de Ulmeto & Consules villæ de Mari an. 1233. ex Schedis Præsidis *de Mazauguet*: *Asseruerunt quod homines villæ de Mari usi fuerunt prædicta sylva*, *accipiendo & scindendo ligna virida ad mansionandum*, *& sicca ad Lignandum & comburendum*.

¶ LIGNARICIA, Jus, ut autumo, lignorum exscindendorum in silvis ad annuum usum pro quo Tenentes certam pensitationem domino exsolvebant. Codex MS. Irminonis Abb. Sangerm. fol. 79. col. 2. *Solvit ... de vino in pastione modios 11. in Lignaricia denar. 4. de carratione pedalem 1. scindolas 50.*

¶ LIGNERICIA, Eadem notione. Idem Codex fol. 11. v. *Solvunt omni anno ad hostem carra 6. ad tertium annum sogales 108. ad alterum annum vervices cum agnis 108. de vino in pascione modios 240. de argento in Lignericio sol 35.* Fol. 20. col. 1. *Solvit ... de vino in pascione mod. 111. de Lignericio denar. 111 2.*

1. LIGNARIUM, *Locus lignorum*, *vel lignorum acervus*, Ugutioni & Joanni de Janua. Vetus Glossar. *Lignarium*, ξυλοθήκη. Aliud Gloss. ξυλόβολον, ἤγουν ξυλοθήκη, *Cella lignaria*, *Lignarium*. Rursum: ξυλικόν, *Lignarium*. *Ligne*, & *Lignier*, Andegavensibus, ut *Legnerat* Occitanis. Charta ann. 1445. *Et encore vous dois une autre charette garnie de 4. bœufs pour aider à charier le bois de vostre Lignier de nouvel*. Lex Longob. l. 1. tit. 25. §. 26. *Si quis de Lignario alterius lignum furatus fuerit*, *&c.* Charta ann. 871. pro Monast. S. Medardi Suession. *Et habeat Cauciacum simul cum Lignariis de Pruvosc*. [Charta Caroli C. an. 866. to. 2 Miræi p. 933. *Ea modo ut silva & Lignarii & volatilia cum ovis*, *quæ ex eisdem villis exeunt*, *Fratrum usibus deserviant*, *& ad Præposituram pertineant*. Infra: *De omnibus Lignariis omnium*

nium villarum quæ ad Præposituram sive ad Cameram pertinent, carrum decimum ad præfatum hospitale detur. Hincmarus in Charta an. 870. tom. 1. ejusd. Miræi pag. 134. col. 2. ubi præcedentem Caroli C. donationem exscribit, sed non ad verbum, pro *Carrum decimum* habet *carros decem*. Verum in his duabus Chartis *Lignarium* non videtur simplex acervus, sed illud omne lignum quod in silvis exscindi & confici solebat ad annuam ligationem: cujus pars attribuitur hospitali memorato.]

2. LIGNARIUM, Vectura lignaria, cui obnoxii erant Tenentes seu Mansionarii. Baldricus in Chr. Camerac. l. 3. c. 72. *Factum est autem hoc* Lignarium *ab Hugone Castellano in civitate Cameracensi, & positum est in claustro S. Autberti.* Supra: *In civitate domini sui, in foro ejus,* Lignarium *per angariam colligit.* Tabular. S. Remigii Remensis. *Lignarium 1. habente circumquaque pedes 5. ad manum.* Alibi: *Infra villam, Lignar. 43. scindulas 4. &c.* Ibid. *De bannis pro bastione, carra 221. sunt simul excepits Lignariis & carris quæ in ipsis villis fiunt,* 866. Charta ann 937. in Tabul. Augustod. Ecclesiæ: *Pro Lignario, Missa S. Andreæ, den. 2.* Sugerius lib. de Administr. sua c. 11. *Cum Lignaria sua bis aut ter in anno, carrucarum villæ dispendio, aggregaret.*

3. LIGNARIUM, Idem quod *Lignagium*, Facultas exscindendi ligna in silvis. Charta Caroli C. 20. 22. Ind. 10. in Tabul. S. Dionysii n. 31. *Necnon & villas quæ vocantur Linerolas & Ferruciacum, cum Lignariis earum, in pago Milidunensi sitas.* Infra: *Et pro 40 modiis saponis, pro 25. libris argenti, quæ pro* Lignario *solvebantur, & pro 20. unciis qui dabantur Fratribus per singulos annos ad Cordovesos eorum, &c.* Vetus Charta in Vita Aldrici Episcopi Cenoman. n. 56. *Et debentur 7.* (solidi) *de carnatico arietes 15. sine lana, de Lignario fol. 26.* Regestum Philippi Aug. fol. 125. *Capiebat in foresta de Rest* Lignarium *suum ad ardendum.* Tabular. de Campan. *Decanus Meldensis habet* Lignarium *in nemore quantumcunque ducere poterit Meldis per unam diem cum quadrigis, &c.*

¶ LIGNARIUS, in vett. Glossis, ξυλοπώλης, Venditor lignorum: item, ξυλοκόπος, ὁ κόπτων ξύλα, Qui cædit ligna. Isid. l. 19. c. 19. *Lignarius generaliter ligni opifex appellatur.* Usurpavit Livius hac notione.

LIGNATICUM, Idem quod *Lignarium*, priori notione. Polyptychus Floriacensis: *De Lignatico carradas 3. &c.* Alibi: *Debet unusquisque de Lignario in latum pedes 5. in altum pedes 6. &c.*

¶ LIGNEA, pro *Linea*, Gall. *Ligne*. Ordinatio an. 1223. è MS. D. *Brunet*: *Et procedatur recta Lignea à camino, qui est à parte meridiei ad Rodanum.*

¶ LIGNERARE, ut *Lignare*, Ligna in silvis exscindere. Charta Barrali de Baucio pro Parthenone S. Pontii an. 1263. ex Schedis D. *de Mazaugnes*: *Damus ... immunitates ... pasqueriorum & juris bosquerandi seu etiam Lignerandi per totam terram vestram ad opus ædificiorum vestrorum & domorum, & etiam cremandi.*

¶ LIGNERATIO, Lignatio seu jus lignorum in silvis exscindendorum. Homagium an. 1268. ex Schedis Præsidis *de Mazaugues*: *Immunitates & Libertates ... inLigneratione & in lignis incidendis, & colligendis, & deferendis, & deportandis.*

¶ LIGNERICIA. Videsis in *Lignaricia*.

¶ LIGNETUM, Nemus, silvula. Joh. Buschius de Reform. Monast. apud Leibnitium to. 2. Script. Brunsvic. p. 482. *Monasterium situm est in convalle inter duos montes altos; & in circuitu suo agros habet in Ligneta.*

¶ LIGNIARE, ut *Lignerare*. In Gallia Christ. to. 3. col. 1300. Robertus de Rupecula Abbas S. Pontii annis 1447. & 1460. transegisse dicitur cum civibus Niciensibus de jure pascendi & *Lignandi*, hoc est ligna cædendi, in variis partibus territorii ejusdem urbis.

LIGNICISIMUS, *Ferrum quo virgæ & frutices reciduntur*, in Gloss. MSS. ubi Isidori perperam habent *Linguiscisinus*. [Existimo post Barthium l. 7. Advers. c. 13. legendum *Lignicisivus*.]

¶ LIGNILE, ξυλῶν, Martinius ex Onomastico, ut *Lignarium* 1. Locus ubi servantur ligna ad comburendum.

¶ LIGNORARE, ut *Lignerare*, Ligna in silvis cædere. Charta Ludovici Regis Siciliæ ann. 1359. ex MS. D. *Brunet*: *Jura Lignorandi & pastorigandi in prædicta tota villa Baucii.*

1. LIGNUM, Cippus, quo reorum colla & pedes constringuntur. Arator l. 2. Hist. Evangel.

... tunc agmina rapsim
Fustibus innumeris, eliso corpore Pauli,
Conveniunt, ubi carcer erat, quem sedibus imis
Includunt, comitante Syla, vestigia quorum
Ligno mersa cavo vinculis tenuere beatis.

Acta Martyrum Scillitanorum: *Detrudantur in carcerem, ponantur in Ligno in diem crastinum.* Paulinus l. 5. de Vita S. Martini:

Ast alii sursum porrecti robora Ligni
Triste ministerium furioso corde parabant,
Ut caro distentis propere male pendula membris
Tortori laceros crucianda exponeret artus.

Vita S. Blasii: *Jussit eum in Ligno suspendi, & cum ferreis pectinibus carnes ejus carminari.* Hist. S. Apollinaris Martyr. *Apollinarem vero cum gravissimo pondere ferri jussit in carcerem horrificum claudi, & in Ligno extendi, & nihil ei ministrari, ut deficeret.* Sed his locis videtur pro Equuleo sumi. Ordericus Vitalis l. 2. *In interiorem missi sunt, eorumque pedes in Ligno constricti sunt.* ἐν τῷ ξύλῳ δεδέσθαι, dixit Lysias Orat. 1 contra Theomnest. p. 117. Joannes Diac. in Vita S. Josephi Hymnographi nu. 22. ὁ δὲ τῷ ξύλῳ τοὺς πόδας ἐκπιεζόμενος, καὶ τοῖς κλοιοῖς τὸν τράχηλον κατακοπτόμενος, &c. ξύλον βασανιστήριον [S. Basilio in S. Barlaam, &] in Menæis 11. Novemb. in S. Theodoro Studita. κολαστήριον ξύλον. 18. Novembr. in S. Zacharia Diacono. Vide Hesychium in ξυλοπαγκάλιος, & Dissert. 29. ad Joinvillam. [Glossarium mediæ Græcit. in Ξύλον,] & supra in *Cippus*. Apud Bractonum l. 3. de Corona c. 25. §. 1. *in Ligna* detineri, & in *cippo*, idem sonant. Gobelinus Persona in Cosmodromio ætate 6. c. 69 *Quendam laicum debitorem suum ab immunitate Monasterii SS. Petri & Pauli Paderborn vi abstraxit, & eum ad domum suam ductum in Lignum detrusit, &c.* Adde c. 82.

¶ LIGNUM LATRONIS, Patibulum. Ratherius suo de Contemptu Canonum libro inscriptionem hanc præmittit: *Volumen perpendiculorum Ratherii Veronensis, vel visus cujusdam appensi cum aliis multis in Ligno Latronis.*

LIGNA JACENTIVA. Vide in *Arbor* 1.

LIGNUM CADAVERI *humo condito superponere*, Lex Bajwar. tit. 18. cap. 6. §. 2. *Quia aliquoties conspicimus cum cadaver humo immissum fuerit, & Lignum superpositum cunctis adstantibus, ut requiratur dominus cadaveris, & primus terram superjiciat.* Ex quibus eruitur Baioarios cadavera non in *locellis*, sed nuda aut linteis involuta humo condidisse, ac postea lignum, id est, asseres superposuisse, antequam terra superinjiceretur.

¶ LIGNUM PASCHALE, f. Buxus ita dictus, quod buxo pro palmis uti soleamus Dominica palmarum, vulgo *Paque fleurie* nuncupata. Litteræ Geraldi Tornac. Episcop. pro Monasterio Elnonensi ann. 1152. *Sylva adjacens villa ex regia munificentia libera possessio est B. Amandi, quercus, malus, fagus, nespilus & Lignum quod vocatur Paschale, tali lege sub Abbatis potestate con-*

consistunt, ut neque ministeriali neque alicui liceat illa excedere.

2. LIGNUM, Phaselus, vel Lembus: *Legno* Italis, & apud Joan. Villaneum l. 7. c. 69. 91. 93. l. 9. c. 61. & in Alfonsinis p. 2. tit. 25. l. 7. *Lenys*, apud Raimundum Muntanerium in Chron. Regum Aragon. cap. 131. & in Hist. Expugnat. Minoricæ f. 83. Cambro-Britannis *Lleu*. Philippus Eystetensis in Vita S. Willibaldi c. 36. *Quidam volentes visitare limina B. Willibaldi, se conduxerunt in quodam Ligno, quod dicitur Floze.* Germanis *Floß* est ratis. Walafridus Strabo in Vita S. Galli c. 17. *Illi navicula conscensa, totis nisibus ire festinantes, Ligno natatili profundi terram sulcante, nocte proxima pervenerunt ad Ducem.* Epist. Fr. Paschalis Minoritæ apud Waddingum an. 1342. n. *Inde ascendentes unum Lignum per Mare nigrum, profecti sumus usque ad Chazariam.* [*Lignum cum quo navigabat*, in Chronico Siciliæ to. 3. Anecd. Marten. col. 29. *Ligna navigabilia*, ibidem col. 69. & 79. *Ligna navalia armata*, in Bulla Clementis VI. PP. an. 1345. to. 2. Hist. Dalphin. p. 526.] Utuntur passim Scriptores Italici, Th. Archid. in Hist. Salonit. c. 33. 36. Chronica Pisana an. 1177. Statuta Venetor. l. 6. c. 68. Hist. Cortusior. l. 8 c. 16. Joannes Carmessonus in Vita S. Petri Thomasii cap. 4. Charta in Probat. Histor. Franco-Byzantinæ p. 11. [Annales Genuens. to. 6. Muratorii col. 303. 385. 389. 402. 584. &c. Adde Statuta Arelat. MSS art. 105. & 144. è Codice D. *Brunet* fol. 42. & 48. Statuta Massil. l. 4. c. 1. 6. 7. 16. & alibi passim; Histor. Dalphin. to. 2. p. 278. &c.] *Lin*, nostris, olim. Verus Comput. Teobaldi *de Chepoy* an. 1310. in Camera Comp. *Quand Roquefort fu pris, Messire de Chepoy retint 2. galies & 1. Lin, quans les autres s'en allerent à Venise, pour ce que cil de Salonique armoient 5. Lins pour nous destourner les vivres.* Thomas Walsinghamus pag. 318. *Duæ grandes galeiæ, & aliud genus ratis quod vocatur Line, & una bargia, & 7. balingariæ perichitata sunt ante villam de Colessa.*

¶ 3. LIGNUM, Lignea tabula in qua descriptum est testamentum. Tryphoninus l. 37. Dig. tit. 4. leg. 19. *Quod vulgariter dicitur liberis datam bonorum possessionem contra Lignum esse, &c.* Vide Cujacium lib. 11. Observ. c. 14.

LIGONISARE, in Gloss. Lat. Gall. *Houer au Fossoyer*, Ligone fodere. [Joan. de Janua: *Ligonizare, Sarpere, ligone terram vertere.* Verbum notum Columellæ.]

¶ LIGONIZATIO, Pastinatio, fossio. Georgii Stellæ Annal. Genuens. ad an. 1318. to. 17. Murat. col. 1031. *Ligonizationem & fossas mirabiles cum lapidum fractione fecerunt.*

LIGORIUS, Unicornis, Gallis, *Licorne*. Michael Scotus de Physionomia cap. 20. *Quædam* (animalia) *fortia & audacia, ut leo, ursus, draco, canis, Ligorius*.

¶ LIGUA, ut supra *Liga* 1. Gall. *Ligue*, Fœdus: societas fœdere confirmata. Requesta magno Provinciæ Senescallo data an. 1391. ex Schedis D. *le Fournier*: *Et primo fieri propositionem Liguæ & rassæ factis inter gentes domini Raimundi de Turena ex una* (parte) *& circumvicinos Massilienses ex altera.*

1. LIGULA, LIGULATUS. Joan. de Janua: *Ligula, parva fascia, vel corrigia: Ligulatus, i. coquus, cui multæ Ligulæ sunt necessariæ propter veteres pannos quos induit.* Vide *Legula*.

2. LIGULA, Mensuræ genus, quod alio nomine Cochlea dicitur & est octava pars cyathi. Vide Gabrielem Humelbergium ad Apicium.

3. LIGULA. Victor Vitensis lib. 1. de Persec. Vandal. *Dum ad Massahianum littus exisset, quod Ligula vulgi consuetudine vocatur.* *Ligulas* vocat Cæsar l. 3. de Bello Gall. loca in longum à continente in mare exporrecta, *Linguas* Latini; unde deflexa vox *Ligula*. Festus: *Lingua est promontorii genus non excellentis, sed molliter in planum devexi.* Hac notione *Linguam* usurparunt Pacuvius apud Agell. l. 4. c. 17. Livius lib. 37. & 40. Ammianus lib. 14. &c. Ovid. lib. 14. Metam. de Sicilia:

... Tribus hæc excurrit in æquora Linguis,

Γλώσσας Græci etiam vocant. Vide Alexiadem lib. 3. pag. 9.

¶ LIGULATI CALCEI. Vide *Foliati*.

LIGURA, Ligatura, Gall. *Liure*. Anonymus Haserensis apud Gretzerum in Episcopis Eystetensibus p. 430. *Ille apprehensum per Liguras accipitrem, ter & quater in faciem Clerici percussit.*

¶ LIGURGITO, Gulosus, vorax, helluo. S. Odo Cluniac. in Collatione laudata tom. 3. Annal. Benedict. pag. 346. *An ventrem colere non est apostasia, cum flens Paulus protestetur, quod Ligurgitones inimici S. Crucis sunt, & ventrem pro Deo habent?*

¶ LIGURINUS, *Garrulus*, apud Suffannaum.

¶ LIGURIO, Λιχνός (pro λίχνος) λίμβος, *Helluo*, *glutο*. Supplem. Antiquarii. Vide *Ligurius* 1.

LIGURITOR. Leges Politicæ Kanuti Regis §. 29. *Liguritores, mendaces, rapaces, raptores, Dei gravamen habeant, &c.* Ubi Editio Saxon. §. 7. habet Liccerας, id est, Assentatores, adulatores. Ita Somnerus, qui in Gloss. Saxon. Liccere, gulosum etiam & helluonem interpretatur.

¶ LIGURIUM, Oleris genus, Isidor. l. 17. c. 11. *à regione nomen accepit; nascitur enim plurimum in Liguria, odore aromatico & & gustu acre.*

¶ 1. LIGURIUS, Λίμβος, *Gulo*. Supplem. Antiquarii. Aliæ Glossæ quas laudat Martinius: Λίχνος, *Gulosus, Ligurius, Catillo*. Vide *Ligurio*.

¶ 2. LIGURIUS, Lapis pretiosus, cujus mentio est Exodi 28. 19. & 39. 12. *Liguri* quoque meminit Isid. l. 12. c. 2. & ex eo Johannes de Janua. Hunc lapidem pretiosum uterque confundit cum *Lyncurio*, quem Plinius l. 8. cap. 38. ait esse Gemmam carbunculo similem. Sed *Lyncurium* nemo vidit unquam, illum saltem quem somniant ex urina lyncis glaciata efformari. Vide Martinium in Lexico.

LILAHAN. Tradit. Fuldenses l. 1. trad. 93. *Mappæ 2. manutergia 1. becbin 1. pelvis 1. Lilahan 1. coopertorium 1.* [Teutonibus *Lahhan* pallium est & linteum: qua posteriori notione *Lilahan*, ut reor, accipitur. Vide Schilteri Glossarium.]

¶ LILIARDI, Iidem qui infra *Lollardi*.

¶ LILIATI, Regum Francorum stirpe oriundi, sic dicti à liliis in scuto gentilitio depictis. Responsio Pii II. PP. ad Oratores Gallicanos to. 8. Spicil. Acher. pag. 302. *Fuissent & alii qui hoc oneris* (regni Siculi) *cum tanto honore & emolumento suscepissent cupide, sed Liliatos, ut vos appellatis, præferendos censuit Apostolica majestas.* Oratio Legatorum ipsorum coram eodem Papa, to. 9. ejusd. Spicil. p. 319. *Nulli dubium est illustrissimum illum Principem* (Ducem Burgundiæ) *a prosapia Liliatorum descendisse, consanguineum proximum & subditum Christianissimæ Majestatis fore, &c.*

¶ LILIETUM, κρίνων, Locus liliis consitus. Martinius ex Onomastico.

LILIOLUM, περιτραχήλιον, in Gloss. S. Benedicti cap. de Aureis. [Cervici circumpositum. Inter ornamenta muliebria recenset Agnellus in Vita Damiani Episc. Raven. apud Murator. to. 2. p. 155. col. 2. *Projecerunt à se inaures, & annulos, & dextralia, ... & perselidas, & monilia, & olfactoria, & acus ..., & Liliola, præsidia, & laudosias, & omnia jucunda & concupiscibilia projecerunt.*]

LILIUM, Epistyliorum, & aliorum operum ornameotum, formam *lilii* referens: *κρίνον*, Anooymo io Descript. S. Sophiæ 3. Reg. c. 7. *Capitella autem quæ erant super capita columnarum, quasi opere Lilii fabricata erant, &c.* Gaufridus Grossua in Prologo ad Vitam S. Bernardi Tironensis: *Et candelabri calamos, scyphos, sphærulasque & Liliorum expansiones*. Leo Ost. l. 3. c. 28, (al. 26.) *Columnas, bases, ac Lilia, nec non & diversorum colorum marmora abundanter coemit*. Gregor. M. l. 1. Epist. 666. *Id est, in argento calices duos, coronas cum delphinis duas, & de aliis coronis Lilios, &c.* Vetus Charta Cornutiana edita à Suaresio: *Cantharos æreos majores 6. minores 12. & Lilia ærea 2. & stantaria ærea* 23. Ardo Monach. io Vita S. Benedicti Abbat. Anianiæ nu. 23. *Septem scilicet candelabra fabrili arte mirabiliter producta, de quorum stipite procedunt hastilia, sphærulæque, ac Lilia, calami ac scyphi, &c.* Vide Anastasium in Vitis PP. pag. 34. 143. 189. & quæ notavimus io Descript. Ædis Sophianæ nu. 59. [necnon Annales Mediolan. ad an. 1389. to. 16. Muratorii col 807. ubi memorantur *Collana auri cum botonis 32. merenatis & Liliis v. albis cum certis perlis, &c.*]

¶ LIMACA & *Limax pro eodem vermo dicitur a Limus; quia in limo moratur, vel de limo nascitur, vel quia totus est immundus vel limosus*. Johan. de Janua, Vide Isidor. l. 12. c. 5.

¶ LIMACES AUREI. Chronographus Fontanell, inter dona quæ S. Ansegisus obtulit Cœnobio Luxoviensi, recenset *Hanapum argenteum optimo opere factum, habentem Limaces aureos quatuor, in fundo exterius sibi annexos*, sæc. 4. Bened. p. 1. pag. 633.

¶ LIMACEUS, E limo. Tertull. de Resurrectione carnis c. 49. *Primus homo de terra choicus, id est Limaceus*.

¶ LIMALIS. Vide *Lupalis*.

LIMANIA. Tabular. Conchensis Abbatiæ in Rutheois Ch. 313. *Uno menso in Berciago ubi Rainaldus manet, in Floriago, ubi Guarinus manet, & in Bargus illas Limanias quæ de Amblardo conquistavi, &c.* Agros forte cultos & planos, unde *Limania* Arvernensia. Charta Guillelmi de Hala, apud Baluz. to. 2. Hist Arvern. p 281. *In castellania de Champeibs & de Vodabulæ & de Plauzec, & in Limania tamen dictarum castellanarum*.] Vide *Lemmane*.

LIMARE, Limis [seu obliquis oculis] intueri. Vita S. Theodulfi Abb. n. 22. *Typoque superbiæ ignitus Limatoircumstantes, &c.* [Sigebertus in Vita S. Guiberti Fundatoris Gemblac. nu. 10. *Quidam, qui bona fidelis Christi Guiberti obliquo oculo Limabant, aures Cæsaris adversus eum appellant*. Vide mox *Limari*.]

LIMARI, pro *Rimari*, Scrutari, investigare. Gloss. Lat. Gr. *Limatur, Rimatur, Terit*, (l. quærit) ζητεῖ. Lex 32. Cod. Th. de Navicular. *Neenon etiam aliis quæ tuæ cognitionis Limavit examen*.

¶ LIMARIUS, *Retiarius*, à *Limus*. Joan. de Janoa. Melius alii *Linarius*, ut intra.

LIMAS, *atis, Vestis quæ protenditur ab umbilico usque ad pedes, qua publice utebantur servi & coqui*. Ita Jo. de Janua: [qui addit: *Eadem vestis dicitur Limus* Virgilio scilicet & aliis; unde Isid. l. 19. c. 22. *Limus, Vestis quæ ab umbilico usque ad pedes producitur: hæc autem vestis habet in extremo sui purpuram limam, id est, flexuosam; nam limum obliquum dicimus*. Idem l. 15. c. 14. *Limus, Cingulum, quo servi publici cingebantur, obliqua purpura*. Gloss. Lat. Gall. Sangerman. *Limas, atis, Une maniere de vestemens, qui est dez le ventre jusqu aux pies, comme devantier à cuisiniers ou à feme*.]

¶ LIMATUS, Limosus. Bern. *de Breydenbach* Itin. Hierosl. p. 213. *Nylus qui & Gyon, fluvius Mesopotamiæ de paradiso exiens: & dicitur Limatus vel torrens, quia turbidus est & limosus*.

¶ LIMBATUS, Ornatus limbo. Statuta Cisterc. an. 1199. to. 4. Anecd. Marten. col. 1293. *Prohibetur ne altaribus nostris habeantur mappæ Limbatæ*, Limbatas chlamydes etiam dixit Trebellius Pollio in Claudio c. 17.

¶ LIMBURI. Chartul. SS. Trinit. Cadom. fol. 56. v. *Wlvericus Welde dimidiam virgatam operatur, & pro* Limburi 10. *denarios solvit*.

1. LIMBUS, Locus in quo SS Patrum ac piorum animæ ante Christi mortem consistebant; ubi etiam infantium qui absque baptismo moriuntur, consistere animas aiunt. Jo. de Janua: *Limbus ponitur pro quadam parte inferni, quatuor enim sunt loca inferni, scilicet Infernus damnatorum*, Limbus *puerorum, Purgatorium, & Limbus Patrum*. [Eadem fusius habet Durandus in l. 3. dist. 22 qu. 4.] Petrus Chrysologus Serm. 66. *Adjecit autem Abraham dicens: In his omnibus inter nos & vos chaos magnum firmatum est, ut qui volunt hinc transire ad vos, non possint, neque inde huc transmeare. Dicendo sic, tam justos quam injustos ante adventum Domini apud inferos fuisse declarat, & discretos locis tantum non regionibus aperit fuisse divisos, &c.* [Gennadius de Dogmatibus Eccl. c. 78. *Ante passionem & resurrectionem Domini omnes animæ Sanctorum in inferno sub debito prævaricationis Adæ tenebantur, donec auctoritate Domini per indebitam ejus mortem à servili conditione liberarentur*.] Petrus Comestor io Hist. Scholast. cap. 87. Gen. *Erat enim in inferno quidam locus beatorum, semotus à locis penetralibus, qui ob quietem & separationem ab aliis, Sinus dicebatur, sicut sinum maris dicimus: Et dictus est etiam Sinus Abrahæ, qui etiam Abraam ibi erat in sui tentatione usque ad mortem Christi*. Marsilius Patavinus in Defensore pacis 1. part. c. 6. *Et in loco, quem Limbum vocant, privatim manserant usque in Christi adventum*. De vocis etymo nondum vidi qui aliquid dixerit. Sunt tamen qui putant sic appellatum, quod is locus veluti sit *Limbus* inferorum. Ita enim Anonymus de Miracul. S. Thomæ Cantuar. editus à Stapletono cap. 37. *Noli igitur pati, ut hujus abortivi anima ad Limbum inferorum abeat*. Sic. *Limbum Angliæ*, pro ora dixit Matthæus Westmonast. an. 1132. [*Limbum Galliæ* Scriptor Translationis S. Genulfi circa ann 870. sæc. 4. Benedict. p. 230. n. 15. *Orbis oceani Limbo circumseptus*, apud Orosium l. 1. c. 2.] Vide Iacobum Usserium Armachanum in Disput. *De Limbo Patrum & descensu Christi ad inferos*, in quam nondum incidi.

¶ 2. LIMBUS, *Tunica militaris quam vulgo Wapenrok (Paludamentum) dicebant*. Barthius io Glossario ex Guiberti Hist. Palæst.

¶ 3. LIMBUS, *Navis piratica, vel clavus in veste regia, sive ipsa vestis*. Gloss. Isid. ad quas Grævius adnotat legendum *Lembus, Navis piratica*. Notus est *Lembus* de quo supra; sed Isidor. l. 19. c. 1. habet: *Limbus, navicula brevis, quæ alia appellatione dicitur & Cymba & Caupolus: sicut & lintris, id est, Carabus, quo in Pado paludibusque utuatur*. Quod spectat cætera, negat idem Grævius *Limbo clavum* significari; quod *clavi* a summa ora usque ad imam tunicæ descenderent; *Limbi* vero imam oram vestis ambirent, qualis est prætexta. Aliquid tamen similitudinis admittit *limbum* inter & *clavum*, quod ejusdem formæ sit *limbus* in ima ora, cujus est *clavus* in media veste, ad instar fasciæ oblongæ. Neque prætermittit laudatus Scriptor, Salmasium ad Lampridium ostendisse, *Limbo* donari etiam vestem ipsam muliebrem, quæ aliter *Cyclas* dicitur, & à Vopisco sic vocatum fuisse pallium imperiale purpureum, quo Zenobia utebatur, ut docet idem Salmasius ad Trebellium Pollionem. Vide & Ruenium de Re vestiaria lib. 5.

LI-

LIMEN, Ecclesia. Vetus Inscriptio allata à Catello in Historia Occitanica p.738.& Stephano Baluzio ad Salvianum & Capitular. ✠ Do.Et. Xpo. Miserante, Lim. Hoc. C.L. K. T. E. (conlocatum est) Anno iii, Cs. Valentiniano. Aug. iii. Kl. D. xviiii. Anno Epus. Rusti... Infra, quod hic li : en, *Ecclesia* appellatur: quomodo *Limina Apostolorum*, *aut Sanctarum visitare*, formula frequens apud Scriptores de iis qui peregrinationes ad Sanctorum memorias instituunt, de qua quædam diximus io Descript. Ædis Sophianæ, ubi de *soleu*: multa vero Savaro ad Sidon. lib. i. Epist. 5. & Rosweidus ad Paulioum. Adde Turneb. l. 12. Adversar. c. 5. Epist. 22. ex iis quæ tom 2. Hist. Fraoc. habentur: *Sed nec illum iasalutatum relinquo, cujus gressibus indesinenter Sanctorum Limina visitantur. A Liminibus Ecclesiæ separari*, pro *excommunicari*, lib 2. Hist. Casin. c.43. 48. l.4.c.32 57. 88. 94. 109. Anacletus PP. Epist. 1. *Peracta consecratione omnes communicent, qui noluerint Ecclesiasticis carere Liminibus*. [Le Roman *de Partonopex* MS. ead. notione vocem *Lime* usurpat io his versibus:

Si vait bien nins au mostier
Uuec sont lor afflictions,
O laemes & o oraisons,
Et si demeurent trusqu' a prime,
Tant maiuent ceste seinte Lime,
Que de Dieu *sont enluminees.*]

Limina, pro templis, usurpasse etiam paganos Scriptores alii observarunt, Martialem, Statium, &c. Vide *Solium*.

☞ Hioc emendanda Charta an. 1232. apud Rymer. to. 1. p 324. ubi perperam pro *Limina*, bis legitur, *Lumina B. Thomæ Martyris*.

Limina Portarum, *Loca mortuorum*, [vel potius *Martyrum*, ut Grævius emendat,] in Glo.T. Isidori: quæ firmant conjecturam nostram in Descript. Ædis Sophianæ super hac re allatam.

LIMENARCHA. Gloss. Gr. Lat. λιμενάρχης, *Portitor*. [*Qui portubus præest*, io Amalthea.] *Limenarchus Cypei*, in vet. Ioscript. 427. 9.

¶ Liminarcha, Limitarcha, in ead. Amalthea, *Famulus liminis præfectus cubiculique custos: item miles imperii finibus præpositus.* Vetus Vocabularium utriusque juris: *Limiaorcha dicuntur Principes locorum, in quibus sunt diversarum provinciarum aut regnorum diversorum limites & termini. Interdum etiam dicuntur Collimarcha, qui confinia oppida vel civitates tenent trans limitem locorum.* Christophori Mulleri Introductio in Hist. Canoniæ Sand-Hippolyti apud Raim. Duellium l. 1. Miscell. p. 274. *Novasque leges & Principes qui Austriam adversus barbaros orientales tuerentur, & ob id olim* Liminarcha, *sive Præfecti limitanei, hodie vulgariter* Marchgraffeo *dicerentur, admisere.*

¶ LIMES Celestis, [Pannus cæruleus, sed quare sic dictus? Gesta MSS. Innocentii III. PP. ab Illustr. Fontanino laudata ad calcem Antiq. Hortæ p. 401. Dono dedit *Ecclesia Ortanaa unam planetam de oxamita subeo cum aurifrigio decenter ornatam: tunicam de Limite celesti & unam dalmaticam & unum aurifrigium*; quæ verba desunt io editione Baluzii p. 88. n. 144.

1. LIMINARE, Loculus cavus, in quo locantur statuæ: nidulus nostris. *Niche* Acta S. Thyrsi Mart. c. 4. *Cecidit que Apolla de* Liminari *suo, & comminutus est*. Et c. 9. *Appollinis & Veneris simulacra de suis Liminaribus acta*.

Liminare Ecclesiæ, Anastasio io Hadriano PP. p. 117. & apud Petrum Diacon. l. 4 Chron. Casin. c. 93. idem esse quod *vestibulum altaris & confessionis*, apud eumd. Anastasium, & *Solea* apud Græcos recentiores, docuimus io Descript. S. Sophiæ n. 83.

Liminare Domus, Limeo, in Lege Bajwar. tit. 10. §. 3. [Charta an. 14. regni Caroli M. ex Chartul. magno S. Victoris Massil. fol. 24. v. *Villas casis adstantibus vel disruptas, una cum stillicidiis & Liminaribus earum*, &c. Joh. de Janua: *Liminare, idem quod limen*. Gloss. Lat. Gall Saogerm. *Limen, Sueil, entree de lasys. Liminata, idem*.]

2. LIMINARE, *Visitare*, in Gloss. Arabico Lat. ubi perperam *Luminare* habetur.

¶ LIMINARIS Equus, Qui temonem sustinet, Gall. *Limonier*, in Monastico Anglic. to. 1. p. 788. col. 2. Puto legendum *Limonaris*. Vide *Limonerius*.

LIMINIUM, pro *Postliminium*. Paschasius Radbertus in Epitaphio Walæ l. 1. in Præfat *Sæpe mecum frater Severe, tacitus multumque admiror, Liminio tanti luctus exp ete, quid novi acciderit*, &c.

☞ Ex *Postliminio* pariter *Liminium* finxerunt Glossatores sed alia notione, quam exponunt ipsi. Gloss. Isid. *Liminium, Servitium mortiferam, captivitas*. Papias: *Liminium, Captivitas, servitium, quando quis de limine asportatur*. Johan. de Janua: *Liminium, à limes, Captivitas, exilium, expulsio extra Liminium vel extra domum. Postliminium, Reversio de exilio ad jura quæ amiserat, vel jus quod quis vindicat super rebus suis post reversionem de exilio*. Hinc patet fictionis causa. Noverant *Postliminium* esse reversionem de exilio ad pristinum statum, *liminium* finxerunt pro *exilium*; sed potius dicere debuissent *Eliminium*. *Postliminium* non à simplici *liminium*, sed à *limen* derivatur, ut docet Tullius in Topicis ad Trebatium ex Scævola. Cæterum vocem *Liminium* Glossarum notione legimus in Charta an. 16. imperante Ludovico filio Bosonis Regis ex Chartulario Apteosi fol. 134. *Si Deus filiis aut filiabus nostris de Liminio vel de captivitate revertere jubet, donamus illis* &c. Gloss. Lat. Gall. Saogerm. *Liminium, Exil, captivite, expulsion*.

¶ LIMITANEI Milites. Vide in *Miles*.

¶ LIMITARCHA. Videsis *Liminarcha*.

¶ LIMITARII, in veteri juris utriusque Vocabulario, *dicantur qui constituti sunt inter castra & civitates, vel confinia oppida, ut limites defendant & colant*. Vide *Milites limitanei*.

¶ LIMITATES, pro Limites. *Limitates rationis excedere*, in Edicto an. 1358. apud D. *Secousse* to 3. Ordinat. Reg. p. 336.

¶ LIMITROPHI, Qui in imperii limitibus sunt, ut exponit Drosæus. *Limitropi fundi*, Agri, quorum possessores tenebantur alere milites in limitibus excubantes, ut in titulum Cod. de fundis limitrophis exponit Cujacius, qui ad legem 13. de fundis patrimonialibus observat *legendam Limetrotrophos, non Limitrophos. Cujus verbi vitium*, inquie, *pervenit ad Gallos, qui fundos in limitibus constitutos vocant Limitrophos. Loca espendeeia seu Limitropha*, id est, Finitima, in Statuto Humberti II. an. 1349. to. 2. Hist. Dalphin. p. 587. qua notione *Limitrophe* hodie dicimus quidquid contiguum est & finitimum.

¶ LIMITUS, pro *Limitatus*, ut arbitror, *Limite, fixo*. Charta an. 1559. apud Rymer. tom. 15. p. 500. *Nobis per leges.. datorum, legatorum, nativorum, annexorum, appunctuatorum sive Limitorum existentium*, &c.

¶ LIMMA, Hesychio λῖμμα, Consilium, voluntas, propositum animi. Fridegodus in Vita S. Wilfridi Episc. sæc. 4. Benedict p. 1. pg. 724.

Corruit, & subitus perculsit Limmata morbus.

Alias *Limma*, à λείμμα, defectum sonat & apud Platonem semitonum io Musica, ut testatur Macrobius l. 2. io Somnium Scipionis c. 1. Vide Lexicon Martinii.

¶ LIMNISCUS, Isid. l. 1. c. 20. *Virgula inter duos punctos jacens: apponitur in iis locis, quæ sacræ Scriptura*

ptura interpretes eodem sensu, sed diversis sermonibus transtulerunt. Joh. de Janua scribit *Liminiscus, à Limo, i. obliquo; quia ea traverse jacet*.

¶ LIMO, Malum citreum. Vide *Limones*.

LIMOGIA, *Opus de Limogia*, seu Lemovicium, in Charta an. 1197. apud Ughellum to. 7. Ital. Sacr. pag. 1274. *Duas tabulas æneas superauratas de labore Limogiæ*. Alia an. 1231. apud Catellum in Historia Occitan. p. 901. *Duo baciui qui sunt de opere Lemovitico*. Synodus Wigorniensis an. 1240. c. 1. *Duæ pyxides, una argentea vel eburnea, vel de opere Lemovicino, in qua hostia conservetur*. Monasticum Anglic. to. 3. p. 310. *Duo candelabra cuprea de opere Lemovicensi*. Pag. 313. *Duæ coffræ rubeæ de opere Lemovicensi, &c*. Pag. 331. *Una crux de opere Limoceno*. Vetus Scheda ex Camera Computor. Parisiens. *Item l'an 1317. eu 11. jour de Juillet envoya Monsieur Hugues d'Augeron au Roi par Guiart de Pontoise un chanfrain doré à testes de liepars de l'euvre de Limoges à deux cretes, du commandement le Roi, pour envoir au Roi d'Armenie*. Ita vocant encausticen, vulgo *Email*, qua imprimis præcellunt Lemovices, quorum urbs *Limodia* dicitur in veteribus Annalibus Francor. & in Hist. Rotonensis monast. l. 1. c. 9. de qua quædam attigit Andreas Felibienus l. 1. de Elementis Architecturæ, &c. c. 10. Vide *Smaltum*, & *Ventilobrum*.

¶ LIMONAGIUM, Merces ejus qui tradebat *Limonerium* ad trahendum currum. Chartul. S. Vandreg. to. 2. p. 1788. *Duos quoque quartarios ordei præfatus Gubertus vel hæredes ejus prædictæ Ecclesiæ annuatim persolvent.. Pro commutatione equi, quem Gubertus singulis annis ex consuetudine in Augusto ad decimam monachorum trahendam administrabat. Limonagium etiam quod de decima habuerat & naucos qui bubulcis ejus dabantur, jam dictæ Ecclesiæ in perpetuum condonavit*.

LIMONERIUS, Equus ad currus temonem, Gall. *Limonier*. Regestum Castri Lidi in Andibus fol. 45. *Quadriga onerata de pelliparia, Limonerius 4. den. ad tractum quadrigæ, alii equi 2. den*. Occurrit ibi non semel.

LIMONES, Citrea Limonia, Gall. *Limons*. Jacobus de Vitriaco in Hist. Hierosol. c. 85. *Sunt præterea aliæ arbores fructus acidos, pontici videlicet saporis, ex se procreantes, quas vocant Limones: quorum in succo in æstate cum carnibus & piscibus libentissime utuntur, eo quod sit frigidus & exsiccans palatum, & provocans appetitum*. [Litteræ an. 1380. apud Rymer. tom. 7. p. 223. *Duas magnas ollas zinziberis viridis, unam urogentam zinziberis facti cum aqua Limonis*.]

¶ LIMPA. Acta S. Bartholomæi Erem. to. 4. Junii p. 835. *Pisciculum qui à vulgo Limpa dicitur, loco statuto ad refectionem detulit*.

¶ LIMPHASEUS, Aquaticus, à *Lympha*, aqua. Acta S. Cassiani Mart. apud Illust. Fontaninum ad calcem Antiq. Hortæ p. 348.

Qual s Limphasea perlautus Lucifer unda,
Cum surgens croceo subtexit sidera polo.

LIMPIDARE, LIMPIARE, Polire. Gloss. Lat. MS Regium: *Limpidat, Olimat*, leg. *Oblimat*. Infra; *Oblimat, Limpidat*. [Papias: *Oblimat, Limpidat, fulcos obdu is, limo replet*. Item; *Oliminiaat, Limpidat*.] Ugutio: *Lævigare, applanare, Limpidare, lævem facere vel planum*. Alibi: *Limpidare, limpidum facere, purificare, clarificare, Limpidantur* lapides qui poliuntur, *limpidi lapides*, politi. Dolabella in Agrimensorum Fragmentis: *Omnis terminus ab Oriente Limpidum latus habet: ab Occidente rusipidum latus habet*. Ubi *limpidum* pro polito & lævigato ponitur. Vetus liber Medicinæ: *Κατουλωτικά sunt quæ cicatrices comedendo æquant & Limpidant*. Vide Vegetium l. 2. Artis veterinariæ c. 58.

DELIMPIDARE. Anastas. in S. Leone II. PP. *Luna eeclipsim pertulit, post Cœnam Domini nocte pene tota in sanguineo vultu elaboravit, & nisi post galli cantum cœpit paulatim Delimpidare, & in suum reverti respectum*.

ELIMPIDARE. Vincentius Lirin. Commonit. 1. de Origene: *Quæ non ille persuasu difficilia disputandi viribus Elimpidavit?*

LIMPIDATORIA, Matthæo Silvat. *Mundificativa*.

¶ LIMPIDISSIMA MAJESTAS, Titulus honoris ab Hanza Teutonica concessus Henrico IV. Angliæ Reg. an. 1404. apud Rymer. to. 8. p. 354.

LIMPIARE, pro *Limpidare*, apud Anonym. Salernitanum p. 6. de quodam machinarum bellicarum Architecto: *Streanusque vir ad Limpiaada ligna. Iosra: Eminde euiit, & machinam, quam nos petrariam nuncupamus, ... construxit*. Joan. de Garlandia in Synonymis chymicis: *Alumen liquidum, id est, Limpiatum*; ita legendum pro *limparum*. Hispani *Limpiar*, & *alimpiar* dicunt, pro *mundare*.

¶ LIMPOR, à *limpidus* vox ficta, Splendor, claritas. Concil. Toletan. XI. *Fides catholicæ Limpor evidens declaratur*. Cardinalis *de Aguirre* ad marginem scribit *norma*.

LIMPSANUM, λείψανον, apud veterem Interpretem Procli Patriarch. Constantinopolit. Orat. 5. [*Inclyti Martyris Tiburtii pretiosa nos tueantur Limpsana*, in veteri Sermone apud Marten. to. 3. Anecd. col. 1683.]

LIMPUS, in veteri Gloss. Saxon. bop-fleorc.

LIMSTA. Charta Grodegangi Episcopi Metensis an. 765. apud Meurissium: *Si quis vendiderit aut cambiverit jugerum de terra quæ dicitur Limsta, dabit inde ad curtim 12. denarios & Advocato sex. De illa autem terra nullus audeat allodium facere*.

¶ LIMULA, *Larva*. Gloss. Isid. An *parva lima*, inquit Grævius; an *Lingula, Parva lingua*, ut apud Papiam?

¶ LIMUNCELLUM, Malum citreum, Gall. *Limon*. *Fructus arangariarum & Limoncellorum*, in Computo an. 1333. to. 2. Hist. Dalphin. p. 276.

¶ LINA, Modus agri. Charta Gerardi *de Balluel*, qua concedit Monasterio Strumensi *dimidietatem pensæ butiri super 4. Linas terræ ... in illis 4. Linis duæ in orientali parte ... unam pensam butiri super sex & dimidiam Linas terra*. Vide *Linar*.

¶ LINAGIUM, Præstatio pro lino. Charta ann. 1141. apud Lobinell. to. 2. Hist. Britan. col. 293. *Ego ... dedi in dotem Ecclesiæ partem stalagiorum ... ac decimam Linagiorum & censum de burgo, &c*.

LINAR, vel LINARIS, Ager lino consitus, Hisp. *Linar*. Charta Garciæ Sancii, cogn. de *Najara*, Regis Navarræ, æræ 1087 apud *Yepez* in Chron. Ord. S. Benedicti, to. 3. *Terras, vineas, pomifera, ortos, Linares, molinos, &c*. Infra: *Vineis, ortis, pomariis, Linares, pratis, &c*. Adde to. 5. p. 445. & Sandovallium in Episcopis Pampilonensibus p. 29.

1. LINARIA, Eadem notione. Monasticum Angl. to 1. p. 572 *Cum Linaria quæ jacet juxta prædictum messuagium*. [Thomas *Blount* in Nomolexico scribit *Linarie*.] Joanni de Janua, *Linarium*, est *locus ubi abundat linum, vel semen lini*. [Utitur Columella.]

¶ 2. LINARIA, *Retia*; *Linarius*, *Retiarius*, apud Papiam, Joh. de Janua & in Gloss. Sangerm. MS. n. 501. Cassides *Lina* Latini vocaverunt. Gloss. Isid. etiam habent: *Linarius, Retiarius*. Perperam alibi *Linivia, Retia* & *Liniarius, Retiarius*. Gloss. Cyrilli: Λινεπλέκτης, Λινουργός, Qui linum parat & vendit. Hac notione usus est Plautus.

¶ LINATA, Idem, ut puto, quod *Linagium*, Præstatio pro lino. Charta ann. 2. Imperii Philippi Regis Franc. ex Archivo Solemniacensi: *Reliquit receptum de festi-*

festivitate S. Petri & saumerium & civatam, excepto 20. modios & 12. sol. pro sepias, & 11. sol. pro Gallinas, & modium 24. sextariorum & Linatum.

LINATICA, quæ est Muscadellus, vitis species, de qua Petrus de Crescentiis l. 4. c. 4.

LINATUS, pro *Lineatus*, vel *Limbatus*, Gall. *Borde*. Monasticum Angl. to. 3. p. 2. pag. 95. *Capis nigris cum capuciis, de sindone vel taffata Linatis utentur*. Infra: *Præter Linaturam capuceorum & amuceorum, &c.*

¶ LINCA, Lynx femina. Joh. de Janua *Linx, gen. masculini, & hæc Linca pro eodem animali, quod vulgo dicitur Lupus cervarius, & dicitur à Lisos* (λύκος, Lupus,) *quia in luporum genere numeratur*. Turnebus l. 28. Advers. cap. 6. ex veteri Glossario: *Linces, Lupi cervarii*. Hinc patet non adeo recentiorem esse sententiam eorum, qui Linces nolunt à Lupis cervariis distingui.

¶ LINCIUS, Linteum, *Linceul*. Vide *Lencius*,

¶ LINCTOR, λείκτης, Qui lingit, in Glossis.

LINCUS, Animalis species, apud Fridericum II. Imper. l. 1. de Venat. c. 1. [Vide *Linca*.]

LINDEBOOD. Andreas Suenonis l. 5. Legum Scaniæ c. 10. *Aut si talem recusare voluerit satisfactionem, vitæ suæ consulere per fugæ præsidium non omittat. Et hæc emendatio in vulgari nostro Lindebood appellatur.*

¶ LINDILA. Vide supra in *Lidolaip*.

¶ LINDOWIS, Confirmatio emtionis silvæ *Starzbove* apud Ludewig. to. 2. p. 415. *Sed & colonis ipsis, qui prescriptam silvam inhabitant, jus Lindowis quod eligunt, inconcusse teneri decernimus,*

LINE, Genus ratis. Vide in *Lignum* 2.

1. LINEA, Regula qua longitudines explorantur. Frontinus: *Quidquid in agro mensori operis causa ad finem rectum fuerit, rigor appellatur: quicquid ad horum imitationem in forma scribitur, Linea appellatur*. Apud Auct. de Limit. agror. crebro reperire est, *Lineas mensurales, consortales, normales, finitimas, &c. Linearios limites, Linearios lapides, Linearios rigores*. Inde forte *Linea* nomenclatura certo agri modo attributa apud Trevirentes [& alios.] Charta ann 964. ex Tabul. S. Petri Trevir. apud Duchesn. in Hist. Luxemburg. p. 5. *Dedi ad altare S. Petri ... Lineam in eadem Marcha, & in Comitatu Bedensi arabilem unum, &c.* [Litteræ Officialis Morin. an. 1269. è Tabulario S. Audomari: *Quatuor Lineas terræ suæ sitas in una petia*. Charta ann. 1368. apud Miræum to. 2. p. 1328. *Et primo 9. mensuras, 1. Lineam & 3. virgas terræ ... videlicet 18. mensuræ & 2. Lineæ .., Item 2. Lineæ, 89. virgæ ... Item 10. Lineæ, 88. virgæ .. Item 8. Lineæ, 52. virgæ ... Item 4. Lineæ & 13. virgæ*. Pluries occurrit in hac Charta, ubi observari potest triplex agri mensura, major, minor & minima. Major *mensura* nude dicitur, minor vero *Linea*: quam suspicor centum vel circiter virgis constitisse ac proinde idem fuisse quod Jugerum. Certe plures quam 89. virgas continebat *Linea*; frustra namque divideretur modus agri in 2. *Lineas & 89. virgas*, si minus spatium quam 89. virgæ complecteretur. Vide *Lina*]

LINEATOR, Mensor. Leges Burgorum Scotic. c. 10. *Præpositus debet eligere Lineatores ... & jurabunt quod fideliter lineabunt, tam in longitudine quam in latitudine, secundum rectas divisas burgorum, & lineabunt prius frontem, deinde partem posteriorem*. Cap. 123. *Si utraque parte præfatæ terra aliqua sit lineata per Baillivum, ... & metæ positæ fuerint.*

2. LINEA in Pictura, est penicilli ductus. Ita Plin. l. 35. c. 10. 13. & alii. Unde *Linearis pictura*, eod. lib. c. 3. *Lineamentum*, & *Liniamentum*, vultus & corporis *tractus*. [*Liniamentum, disposicion, figure de similitude ou similitude*, in Gloss. Sangerm. Lat. Gall.] *Lineare*, apud Apuleium l. 10. exprimere, pingere. Eckeardus Jun. de Casib. sancti Galli c. 10. *Et quos ad litterarum studia tardiores vidisset, ad scribendum occupaverat, & Lineandum: quorum amborum ipse erat potentissimus, maxime in capitularibus litteris, & auro, ut apparet in versibus sernicis Galli, quas fecit, ... has ille litteras cultello concisas illic lineaverat.*

LINEATOR, Pictor. Narrat Theophanes an 7. Phocæ, in Circensibus ludis Prisci Patricii & Domentiæ uxoris, Tyranni filiæ, elatas imagines eum ipsius Phocæ imaginibus: indignatum Tyrannum Factionum duces rogasse, cujus consiliis id attentassent: eos vero respondisse, τινατά συνδισαν οἱ γραμματεῖς τὰ το ποιήσαι, &c. Ubi Paulus Diaconus & Anastasius γραμματεῖς *lineatores* vertunt.

LINEÆ MARGARITARUM. Vide Juretum ad Symmachum l. 6. Epist. 79.

3. LINEA sanguinis & cognationis, qua cognati inter se cohærent, apud JC. Gregor. VII. PP. l. 6. Ep. 29. *Servando tamen moribus normam justitiæ, quam etiam Lineam nobilitatis in sanguine*. Lib. 7. Epistol. 21. *Unde videris nobilissimi sanguinis Lineam trahere*. Adde l. 8. Epist. 16. Hinc nostris vox *Lignee*, pro stirpe, usurpata. [In Tabul. Majoris-monasterii exstat Charta Mainonis, ubi se ipse dicit *in tertia Linea* ratione avi sui Mainonis, hoc est, tertio & recto generationis gradu esse. *Linea directa*, Gall. *Ligne directe*, in Regesto Parlamenti ann. 1450. apud Baluzium tom. 2. Hist. Arvern. p. 390. Le Roman *de Vacce* MS.

Mez je dis & si sur & por voir le destin,
Que j'a n'i entrera ne homme de son Lin.]

¶ LINEALIS SUCCESSIO, Quæ alicui contingit per *lineam directam*, in Charta an. 1402. apud Rymer. to. 8. pag. 263.

4. LINEA, Vestis interior, stricta, ex *lino* confecta, unde nomen. Willelmus Brito in Vocab. MS. *Linea dicebatur camisia. Totum corpus operit, & ita strictis manicis adhærebat corpori, ut nulla esset ruga, & descendebat usque ad pedes, unde Poderis Græce, id est talaris*. Vide Eucherium de variis vocab. Acta Passionis S. Cypriani: *Postquam se dalmatica expoliasset, & Diaconibus tradidisset, in Linea stetit, speculatorem sustinens*. [Acta S. Philippi Episc. Adrianop. apud Mabillon to. 4. Analect. p. 146. *Cumque ei ipsa Linea corporis fuisset ablata, ait Præses, &c.*] S. Audoenus in Vita S. Eligii lib. 1. c. 12. *Habebat quoque zonas ex auro & gemmis comptas, necnon & bursas eleganter gemmatas, Lineas vero metallo rutilas, orasque* * *sarcarum auro opertas, &c.* Petrus Comestor in Histor. Scholast. c. 63. *Quod Cetonone, i. lineum dicebatur quam nos Lineam strictam, sive camisiam, vel subuculam dicimus. Linea sive subucula*, apud Innoc. III PP. l. 1. Myster. Missæ c. 11.

¶ LINEALITER, Recta. *Linealiter procedere*, in Litteris an. 1249. apud Rymer. to. 1. pag. 450. *Directe & Linealiter coaptatus*, in Litteris ann. 1230. inter Probat. Hist. Sangerm. p. 56. *Linealiter ordinatus*, apud Bern. Thesaurarium de Acquisitione T. S. c. 195. to. 6. Muratorii col. 781.

¶ LINEAMENTUM, ut *Linea* 3. Series cognationis & affinitatis. *Lineamentum affinitatis*, in Synodo Tolet. II. to. 2. Concil. Hisp. p. 266. *Liniamenta generis*, to vet. Collectione Canonum Pœnit. tom. 11. Spicil. Acher. pag. 68.

¶ LINEAQUIA, *Vestis ex lino tota*, Papiæ in MS. Bituricensi.

¶ LINEARIUS LIMES, &c. Vide *Linea* 1.

¶ LINEATOR, Mensor, vel Pictor. Vide in *Linea* 1. & 2.

¶ LINGA, vel LINGUA, Tænia, Gall. *Bande, bandelette*. Hujus nominis tænias rubeas falsi testes ante & retro deferre cogebantur ab Inquisitore, ut habetur apud Limborch. Sentent. Inquisit. Tolos. p. 96. *Et insuper fal-*

falsum testem prædictum cum duabus Linguis rubeis unius palmi & dimidii in longitudine & trium digitorum in latitudine ante in pectore, & duabus inter spatulas pendentibus ... mandantes eidem quod ... portet perpetuo dictas Lingas ... quod si neglexerit adimplere dictas Lingas non portando, &c. Adde p.182.

¶ LINGAGIUM, *Langage*. Vide *Linguagium*.

¶ LINGIARIA, Quæ præest lineæ supellectili, Gall. *Lingere*. *Perina ... Lingiaria serenissimæ D. N. Reginæ*, in Actis SS. April. p.153.

¶ LINGIUS, Linteus. *Nunquam utar vestibus lineis seu Lingiis*, in Inquisitione MS. pro Canonisatione S. Yvonis.

LINGUA, pro natione: quo spectat illud Aratoris l.1. in Acta Apostol. *Gentem Lingua facit*. Will. Tyrius l.22. c.23 *Hoc autem debent observare in his omnibus ... cujuscunque Linguæ, cujuscunque nationis, cujuscunque fidei, &c.* Hist. fundationis Monasterii S. Vincentii Lisbonens. *Adversus urbem castra metantes, singuli tamen per generationes & Linguas suas*. Will. de Podio Laurentii c.19. *Abhorrere cœpit consortium militum nostræ Linguæ*. Eckehardus Junior de Casib. S. Galli c. 1. *Remanserunt Episcopus cum paucis suæ Linguæ apparitoribus*. Charta Raimundi Comitis Tolosani an. 1220. *Quicunque homines nostri idiomatis, videlicet de Lingua nostra*. Decreta Colomani Regis Hung. l.2. c.1. *Ut nullus Judæus præsumat Christianum mancipium cujuscunque Linguæ vel nationis emere*. Ita γλῶσσα Scriptoribus Græcis recentioribus interdum usurpatur. Acta SS. 40. Martyrum n. 9. ἐπὶ τὸ τοῖς ἄλλοις αὐτοῖς καταλαμβάνειν τὴν βασιλεύουσαν, ἐκ λογάδων μόνον, ἀλλὰ καὶ Ἀβάρων καὶ τῶν γλωσσῶν. [Occurrit in Apocalypsi c.5.7.10.11.13.14. & 17.] Vide Bedam l.3. c.6.25. Joannem Sarisber. Epist.24. Eckeardum Minimum in Vita Nutkeri Balbuli c.7. Albertum Stadensem p.183. &c.

Sic pariter à Scriptoribus nostris *Langue* passim usurpatur. Assisæ Hierosol. c. 94. *Le ban doit estre crie sel à 4. cantons dou champ, que il n'y ait nul si hardy, de quelque Langage qu'il soit, qui ose faire ne dire chose, &c.* Et c.134. *Il est atteint de faussete, & est la merci dou Seignor de perdre quanque il y a en la Langue*. Le Roman de Garin MS.

> *Là assembla la gent de meint Langage.*

Li Lusidaire MS.

> *Apres envoiera messages,*
> *Par les terres par les Langes.*

Charta Caroli Comitis Vadensis ann.1348. *En toute nostre terre assise en ladite Langue de Normandie*. Hinc *Languedoc*, & *Languedoil*, dictæ Provinciæ Franciæ, in quibus *oc*, & *oil*, seu, *ouy*, pro *ita* vulgo usurpatur, ut censet Catellus in Hist. Occit. l. 1. p. 39. 40. *Lingua Occitana*, in Charta Ludovici Hutini an.1315. [atque Edwardi III. Regis Angl. an. 1347.] & aliis ab eodem Catello laudatis, quam *tortam Linguam* dictam fuisse scribit Joinvilla in Hist. S. Ludovici: cujus nomenclaturæ rationem nemo adhuc prodidit. Sed legendum forte *Corte langue*, vel *Curta lingua*, quæ est Novem populaniæ, seu Provinciæ Auscensis Occitanæ conterminæ, appellatio in aliquot Notitiis MSS. quas laudant Bosquet. ad l. 14. Innoc. III. Epist.32 & Oyhenartus l. 3. Notit. Vasconiæ c. 5 ad discrimen majoris Vasconiæ seu Provinciæ Burdegalensis. Sed & *Linguam Auxitanam*, quam alii *Occitanam*, vocat Diploma Philippi Pulcri Regis Franc. in Regesto Chartophylacii Regii, ab urbe primaria Novempopulaniæ *Auch*. Constans tamen est sententia, *Occitaniam* dictam, quod *oc* & *och*, pro *ita* passim in ea usurpetur.

MEDIETAS LINGUÆ, Anglis, *Med lingue*, dicitur apud Stanfordium l.3 Placitorum Coronæ c.7. Controversia quæ inter alienigenas & regnicolas vertitur: tunc enim testes qui in inquestis deponunt, debent esse ex utraque lingua, ita ut tot sint ex una, quot ex altera. Vide Leges Henrici I. Regis Angl. c. 31.

LINGUÆ PERMUTATIO, Perjurium, *lorsqu'on change de langage*. Decreta S. Ladislai Regis Hungar. lib.3. c.1. *Si ... ita perjuri inventi fuerint, pro permutatione Linguæ decem pensas persolvant, & canonice pœniteant.*

LINGUAS DIRIGERE. Formulæ veteres apud Bignonium for. 29. *Et duodecim conlaudantes juraverunt, & Linguas eorum legibus direxerunt.* Id est, secundum Legem testimonium dixerunt.

LINGUAM SUAM MULCTARE. Speculum Saxonic. l.1. art.59. §.5. *Qui sub banno regali cognoscit, & investituram banni ab ipso Rege nondum postulavit, suam pro eo mulctet Linguam.* Id est, amittat jurisdictionem suam seu facultatem jus dicendi.

SINE LINGUA OBIRE, Intestatum decedere. Willelm. Tyrius l. 12. c. 25. *Insuper ubi Veneticus ordinatus vel inordinatus, quod nos sine Lingua dicimus, obierit.* Leges Partitæ seu Alfonsinæ p.1. tit. 13. l. 6. *Finando alguno sin Lingua, de maniera que non fiziesse testamento, &c.* Ita parte 2. tit. 18. lege 8. Vide *Fabula*, & Notas nostras ad Statuta S. Ludovici p.181.

LINGUA SANCTA, Hebræa, sic vulgo appellata, inquiunt Rabini, quod in ea nulla nisi pudica vox reperiatur, in qua propria nomina partium illarum, quibus quisque nostrum aut vir est, aut femina, aut quibus alvum deoneramus, desiderantur.

¶ LINGUA LAICA. Vide in *Laicus*.

LINGUA LIMOSINA, ROMANA, RUSTICA, &c. Vide Præfationem nostram ad hoc Glossarium.

LINGUA, Promontorium. *Prominens terrarum Lingua*, apud Ammianum l.14. ubi Valesius. *Lingua Phari Messanæ*, in veteri Charta apud Rocchum Pirrum to.2. p.368. Johannes Phocas in descript. T. S. n.4. καὶ ἐκ τοῦ λιβάνου λεπτὸν ῥαχίον κατερχόμενον γλωσσοειδῶς τῇ θαλάσσῃ ἐμφέρεται. Vide *Ligula*.

LINGUA, Glossa. Abbo in Præfat. ad libros de Bello Parisiaco: *Nam cleronomos, tametsi angustum maneat situm, decentissime ornat, tum scholasticis ambientibus glosas suis in commentis obnixe complaces, allegoria vero aliquantisper. cui per semet, quoniam mutis* (i. obscuris) *imbaret verbis, propria manu Linguas superjeci.* Mira Latinitas.

LINGUA, Pars vestis Clericalis, quæ plicis suis tot linguas conficit. Honorius Augustod. l. 1. c. 332. de veste Clericali: *Est talaris, Lingua hujus vestis est Lingua Clericalis, quæ debet Dominum laudare.* Et c.233. *In veste Clericali Lingua formatur, quia tunica Domini inconsutilis sic formata dicitur.* Apud auctorem Mamotrecti ad c.13. Numer. *Fimbria dicitur etiam Lingua, in veste joculatoris.*

¶ LINGUATA VESTIS. Dialogus Cluniac. inter & Cisterciensem, apud Marten. to.5. Anecdot. col. 1643. *Quia prædicatores esse volunt* (Canonici Regul. Ordinis S. Augustini,) *quod Linguatæ vestes eorum ostendunt, debent illam regulam observare, quam egregius Prædicator observavit, & prædicatoribus observandam proposuit, dicens:* Castigo corpus meum, &c. Vide *Linguatæ vestes* infra.

¶ LINGUÆ (suppl. *Boum*) inter exactiones numeratæ, in Charta an.1164. ex Schedis D. *Lancelot*: *Excepta lesda lumborum & Linguarum.* Sic inter jura Comitis Biterr. an. 1252. *In Civitate Albiensi recensentur omnes Linguæ vaccarum quæ occiduntur in singulis tabulis carnificum.* Vide *Bos* & *Linguagium* 1.

¶ LINGUA CAMPANÆ, Clava, Gall. *Batant*. Regula Toribii Archiep. Limæ, to.4. Concil. Hispan. pag. 662. *Ministri sacrarii specialem curam habebunt, ut campanæ & earum Lingua & funes bene habeantur.*

¶ LIN-

¶ Lingua Stateræ, Examen, Gall. *Languette, Aiguille.* Liber niger Scaccarii pag 369. *Item, in omni ponderatione de stagno, quod Lingua stateræ judicet inter pondus & stagnum: ita quod pro voluntate emptoris non trahatur Lingua stateræ versus stagnum ultra judicium æquitatis stateræ.*

Lingua Vexilli, quod scilicet in formam linguæ desinit. Henricus Huntindonensis l. 7 Hist. *Et semper Linguæ vexilli ejus volitabant super capita Turcorum.* Vide *Flammulum.*

¶ LINGUACIO, γλωσσοτομία, *Lingua*, γλωσσοτομῶ, in Supplemento Antiquarii. Γλωσσοτομεῖν l. 2. Macab. c. 7. Linguam amputare, elinguare: pro quo *Linguare* dixit Glossator, ut *Linguacio* vel *Linguatio*, pro *Elinguatio*, Linguæ amputatio.

¶ 1. LINGUAGIUM, ut mox *Lingua* boum. Consuetud. Tolos. MSS. è Bibl. D. Abbatis *de Crozas*: *Nec solvat albergam, nec Linguagium, nec fromatgium, nec ovagium.*

2. LINGUAGIUM, Lingua, idioma, Italis *Linguaggio*, Gall. *Langage*. Chron Aulæ Regiæ cap. 22. *Variis quoque Linguagiis inconsuetis nostri plurimi jam loquuntur.* Joan. de Janua: *Lingua ponitur pro Linguagio.* [Occurrit in Epistola Johannis de Varennis, to. 7. Ampliss. Collect. Marten. col. 568. *Lingwagium*, in Vita S. Leonis Arch. Rotomag.

¶ LINGUANIUS, *Eloquens*, Gl. Sangerm. n. 501.

LINGUARE, *Lingua lambere*, apud Burchardum l. 5. c. 47. Vide *Linguacio*.

¶ LINGUARIS, Loquax. Formula 14. ex Baluzianis: *Non est homo hic, miser talis latrat, sed non ut canis, psallat de trapa ut Linguaris dicator magis.*

¶ LINGUARIUM, ut *Lingua*, Natio, Regio ubi eadem lingua. Vita B. Kingæ, to 5. Julii p. 676. *Felicem Polonorum rempublicam, si in eorum nationem vel Linguarium tam illustrissimam feminam optimus Deus foveret transferre.*

LINGUATÆ, & *incisa vestes ab inferiori parte*, Laicis perinde ac Clericis interdicuntur in Concilio Monspeliensi an. 1195 [Vide *Linguata vestis* in *Lingua*.]

¶ LINGUATUS, Linguax, loquax. *Non litiges cum homine Linguato*, Eccli. 8. 4. *Linguata mulier*, ibid. 25. 27. Tertull. de Animae. 3. *Athenis expertus* (Apostolus) *Linguatam civitatem*, i. e. Eloquentem, facundam. Le Roman *de Vacce* MS.

Richart iert beaux & sages & de bele fachon,
Bien fu Enloconez & de bele raison.

¶ LINGUISCISINUS, Vide *Liguicisinus*.

¶ LINGUITRI, *Sulcis trifariam divisis*. Gloss. Isid. Legendum, ut in Excerptis: *Linguis trisulcis, Trifariam divisis*, ex hoc Virgilii loco:

Arduus ad solem & Linguis micat ore trisulcis.

¶ LINGULA Pallii, Scissura; scissas quippe vestes, quas *Habits tailladez* vocabant, ferre nostris fuit in usu. Cæsarius Heisterbach. l. 10. Mirac. c. 11. *Concedam tibi Lingulam pallii mei.* Vide *Cultellare*.

¶ LINGULATUS, Habens lingulam, Vitruvio l. 8. c. 7. *Lingulati socci, quos nos foliatos vocamus*, apud Isidor l. 19. c. 34. sub finem.

1. LINGUOSITAS, Multiloquium, apud Ursum S. R. E. Subdiaconum in Vita S. Basilii Cæsar. c. 2.

¶ 2. LINGUOSITAS, Lingua, vulgaris sermo. Nicol. de Jamlilla de Rebus Friderici III. Imper. apud Murator. to. 8. col. 616. *Qui vocati in partibus illis vexilla ferebant, appellati vulgari Linguositate Ferentes.* Legges *Ferentes*, ut in hac voce scribitur.

¶ LINGUS, λίγξ, ἄφιον, *Linx*. Supplem. Antiq.

¶ LINGWAGIUM. Vide *Linguagium*.

¶ LINHOLUM, f. Corona muri, Gallis, *Cordon*. Consilium Massil. ann. 1383. *Turris S. Nicolai debet habere à primo Linholo usque ad altius tres cannas,*

¶ 1. LINIAMENTUM, Linitus, Papias: *Mundum muliebre Liniamentum mulierum dicitur, quod multo tempore nagere se debebant pigmentis.*

2. LINIAMENTUM. Vita S. Eligii Noviom. l. 2. c 32. *Vidit ex fronte Basilicæ S. Medardi parietem ex parte dissipatum, scripturamque imminentem, ac ruinam minitantem instare: jussit ergo continuo artificem vocari, & parietis infirmitatem illico cum Liniamentis solidare.* Ubi vir doctus, *f. cum lignamentis*. Malim *ligamentis*.

¶ 3. LINIAMENTUM, ut *Linea* 3. Gradus consanguinitatis. Vide *Lineamentum*.

¶ LINIARIUS. Vide *Linaria* 2.

¶ LINIFEX, *Qui facit vel operatur linum; Linificium. Ipsa lini operatio, Linificare, Linum facere*, Johanni de Janua, & ex eo in Glossis Lat. Gall. Sangerm.

¶ LINIFICIUS, ut *Linifex* l. 13. Cod. de Murileg. & Gynec. & in Cod. Theod. eod. tit. l. 8. & 16. ut plerique legunt.

LINIFIONES, Linifarii, seu potius Linyfinnes, Lini textores. Gloss. Græc. Lat. λινουργ, *Linteo*. Ita in l. 8. Cod. Th. de Murilegulis, qui initio *Linteones*, infra *Linyfi* dicuntur. Et l. 16. eod. *Si quis ex corpore... lintearioram sive Linyfariorum, &c.* Vopiscus: *Linifiones cujusque artis*, λινοϋφῶν meminit Sozomenus l. 1. c. 8. ubi recte λινοϋφῶν restituunt viri docti. Differunt autem *Linyfiones* à lintеariis: quippe *Linyfiones* sunt linteæ vestis artifices; *Lintearii* vero linteæ vestis negotiatores. Vide Turnehum l. 30 Advers. c. 20. & Salmatium ad Vopiscum.

LINIPEDIUM, *Lineum calceamentum*, Joanni de Janua. [*Chancement de lin*, in Glossis Sangerm. Lat. Gall. Vide *Lintepium*.]

¶ LINISTEMA. Vide *Linostimus*.

¶ LINITEPIUM. Vide *Lintepium*.

¶ LINIVIA, *Retia*. Gloss. Isid. Vide *Linaria* 2.

¶ LINIUNCULA, Lineola, lineamentum. Vita B. Bernardi Pœnit. to. 2. April. p. 679. *Nil in eo maculæ nisi rubeas quasdam Liniunculas in collo reperit.*

LINNA, Vestis Gallorum, quæ eadem cum *læna* videtur, Gloss. Ælfrici: *Linna*: Hnysce hptel, i. molle sagum. *Linna* Diodoro est σάγος ψιλός, Varroni *mollis sagus*. Isid. l. 19. Orig. c. 23. *Quibusdam autem nationibus sua cuique propria vestis est, ut Parthis sacrabara, Gallis Linnæ, Germanis renones, Hispanis striges.* Ex mox: *Linnæ, Saga quadra, & mollia sunt, de quibus Plautus. Linnæ cooperta est textrino Galliæ.* At Glossæ ejusd. Isidori & Pithœanæ: *Luma, sagum quadrum.* Sicque legendum contendit Salmasius ad Histor. Aug. pag. 319.

LINODELLA, Vitis species, de qua Petrus de Crescentiis l. 4. c. 4.

LINOSA, *vulgo avis quæ dicitur curuca*, Papiæ. Vide Joaon. de Janua in *Curuca*.

¶ LINOSIUM, f. Linteum, Gall. *Linge*. Chartul. SS. Trinit. Cadom. fol. 83. *Portant linum ad aquam & carvam, & referunt & reddunt præslo, & Linosium.*

LINOSTIMUS. Papias: *Linostima vestis dicta, quod linum in stamine habeat, lanam in trama.* Ex Isid. l. 19. cap. 122. [Joan. de Janua scribit *Linistema*, ac post eum Glossator Sangerm. Lat. Gall. qui habet: *Linistema, Drap, ouvrement de lin & de laine meslez.* Alius itidem Sangerm. MS. n. 501. legit *Linostemas*.] Gloss. Sax. Ælfrici: *Linostema*. Linenpearp, *vel* pyllenah, i. *stamen lineum*. [*Gr.* λινοστάμινον, vel -ινα, unde vocis origo.] Anastasius in S. Silvestro: *Constituit ut Diacones Dalmatica uterentur in Ecclesia, & pallio Linostimo læva eorum tegeretur.* Vide eumdem in S. Zosimo. Regula Magistri c. 81. *In æstate vero habeant paraturam Linostimam, non satis grossam propter laborem & sudorem; & habeant pal-*

pallios Linostimos, *subtiles non satis, propter æstus sudoris*. [Odo de varia Ernesti Bavariæ Ducis fortuna, tom. 3. Anecd. Marten. col. 372. ubi de Matronis Parisinis :

Linostema alias tegit, aut prænuntia vilis
Constringit fuco velatas tempora peplo.]

Vide Rabanum l. 1. de Instit. Cleric. c. 7.

¶ LINOSTINA PALLA, in Synodo Valentina ann. 1590. Mantile, Gall. *Essui main*. Locus exstat in *Fons* 2. Rursum vide *Pallæ linostimæ* in *Palla* 2.

¶ LINOSUM, ut mox *Linsad*, Semen lini. Charta Willelmi D. Montispessul. ann. 1103. *Sestairale deno vobis de omni blado, de omni legumine, de farina, de Linose, de canuabose ... si mensurantur cum sestairale.*

LINSAD, Semen lini, Belgis *Linsaet*. Thelon. Mon. S. Bertini : *Rasera den. Linsad, 4. den.* V. *Linusa*.

¶ LINSOLATA DE PALEIS recensetur in Inventario supellectilis an. 1394. Mattam intelligo, deducta voce à Gallico *Linceul* vel Italico *Lenzuola*, Linteum lecti.

¶ LINTA, Linteum, Gall. *Linge*. Mandatum Henrici IV. Regis Angl. an. 1401. apud Rymer. to. 8 p. 634. *De qualibet centena Linte, tele, canevacii, pannorum, &c.*

LINTEATOR, in Gloss. Græc. Lat. Linitextor, λινεὺς, leg. λινόυφος. *Linto*, l. *Linteo*, vel *Lintio*, (ut est apud Joannem Sarisber. l. 9. Polycrat. c. 2.) λινουργός. *Linteatores* linteæ vestis negotiatores, ut *lynifarios* linteæ vestis artifices & linteorum artifices interpretatur Salmasius ad Vopiscum. *Linteatorum* meminit lex 7. Cod. de Excusat. muner. ex emendatione Cujacii pro *Linteonum*.

LINTEPIUM, *Lineus pannus tegens pedes*. Papias MS. Editus habet *Linitepium*. [Vide *Linipedium*.]

¶ LINTEUM, Indusium, tunica interior linea. Vita S. Segolenæ sæc 3. Benedict. p. 544. *Cilicium etiam semper interius mærens habebat pro Linteo.*

¶ LINTHEA *non dubitatur velum appellari*, in vet. Vocabulario juris utriusque. Virgilius hac notione dixit *Linteum*.

¶ LINTHEARII, ibidem, *Qui Lintheas navis vel navium vel Lintheareorum negociationem exercent. Linthearia, talis negociatio. Linthearîosa vel Linthearium, Negotiatio Lintheariorum. Lintearias* dixerunt antiqui eos qui lintea faciunt aut vendunt.

¶ LINTHEAMEN, fem. gen. *Super altare non habeat nisi unam Lintheamen*, in Usibus Culturæ Cenoman.

¶ LINTRUM, LINTRUS, pro *Linter*. Supplem. Antiquarii : *Lintrum*, σκαφ, *Alveum, sessa. Lintrus*, μονόξυλον, *Linter, schapha*.

LINUM INCISUM, Quo sigilla tabulis ac litteris clausis apposita muniuntur. Primum Testamentum Wiradi Abb. Flavin. *Testamentum meum condidi, ... ut quando dies legitimus post transitum meum advenerit, recognitis sigillis, Inciso Lino*, (perp. edit *ligno*) *ut legis decrevit auctoritas, perinluster vir Amalsindo, quem in hac pagina testamento nostri legatarium institui, gestis republicæ municipalibus titulis, ut ab ipsis ejus prosecutione muniatur, &c.* Habetur eadem formula apud Marculfum l. 2. form. 17. *Agnitis signis, rupto Lino, aperiatur & recitetur, &c.* apud Paulum lib. 4. Sentent. tit. 6. ubi de testamento. Adde formulam 28. ex Baluzianis. Quomodo vero *Linum* testamentis & contractibus privatis & publicis inderetur docet idem Paulus l. 5. tit. 25. *Amplissimus ordo decrevit eas tabulas quæ publici vel privati contractus scripturam continent, adhibitis testibus ita signari, ut in summa marginis ad mediam partem perforatæ, triplici Lino constringantur, atque impositum supra Linum, ceræ signa imprimantur, ut exteriore scripturæ fidem interiori servent; alter tabulæ prolata nihil momenti habent.* Λινοτομεῖν, *Linum incidere*, apud Scol. Harmenopuli lib. 1. tit. 15. §. 20. Vide Plautum in Bacchidib. act. 4 scen. 4. Pseud. act. 1. scen. 1. Auson. Epist. 23. Suetoni. in Nerone c. 17. Collationem Legis Mosaicæ c. 16. Brisson. de Formul. pag. 571. Salmasium de Modo usurar. c. 11. &c.

LINUM TERRENUM, ut in *terra* nascitur, nativum, non colore imbutum. Anastasius in S. Silvestro : *Hic constituit ut sacrificium altaris non in serico nec in panno tincto celebraretur, nisi tantum in linteo ex terreno Lino procreato, sicut corpus Domini nostri J. C. in sindone lintea munda sepultum est.*

¶ LINURA, Linum. Litteræ an. 1432. apud Rymer. to. 10. p. 523. *Propter caristiam panni, pelluræ & Linuræ.* Recurrit in Litteris an. 1466. tom. 11. p. 566. sed pro veste seu tunica linea : *Pro una roba & Linura.*

LINUSA, Semen lini, *Linosa*, Italis : Picardis *Linuise*. Judicatum an. 1250. apud Rocchum Pirrum in Notitia Eccles. Pactensis : *De bordee salmas 14. item de Linusa salmas 15. quas extimat tarenos 60. item de vino salmas 180. &c.*

¶ LINYPHARII, LINYFIONES. Vide *Linifiones*.

LIPERUS, Papiæ, *Tener, mollis, delicatus*. Hesych. λιπαρόν, καλὸν, ἐλαφρόν, λευκὸν, εἶλδος, εὔλιπον. [Johan. de Janua scribit *Lipperus*, & à *Lippus* deducit.]

¶ LIPIT, *Lipuit, labit, dolore afficit*. Laurentius in Amalthea ex Glossis.

¶ LIPITES, *Arcturus*, in eadem Amalthea.

LIPOTOSMIA, λιποψυχία, Animi defectio. Ordericus Vitalis l. 8. *Lethaliter in capite percussus est, deinde per breve spatium de Lipotosmia redit.* [Papias : *Lipotomia, Stomachi defectio, vel animæ angustia.* Vide *Malfactie*.]

¶ LIPPA, Buccea, bolus, Gall. *Lippee*, à Germanico vel Flandrico *Lep* aut *Lip*, Labium. Processus de Vita S. Yvonis, to. 4. Maii p. 558. *Quadam die Veneris, qua comedebat solum panem & aquam ... dedit eidem dominæ unam Lippam fractam in aqua, quam comedit.*

¶ LIPPERUS, Tener, mollis, &c. Vide *Liperus*.

LIPSANA, æ, λείψανον, λείψανα, numero multitudinis, Reliquiæ Sanctorum. Glossæ MSS. *Lipsana, monumenta, vel reliquiæ corporis*. [Papias : *Lipsana, Reliquiæ*.] Victor Utic. l. 3. extremo de Persecut. Vandal. *Humatæ sunt igitur cum hymnis solemnibus Lipsana beata Sanctorum in Monasterio Biguæ, &c.* Vita S. Popponis Abbat. n. 17. *Ante B. Cyrici Lipsanas ... pernoctante.* Occurrit ibi semel, & in Vita S. Gudilæ Virg. c. 6. *Lipsana*, secunda producta, dixit Auctor Vitæ S. Eusebiæ Abbatissæ Hamaticensis :

.... *Fo ferre satagens* Lipsana *beata*.

LIPSANUM dixit S. Eulogius in Apologet. & Paulus Diacon. in Miscella. [Adde Johan. de Janua, & vide Glossarium mediæ Græcit. in λείψανον.]

¶ LYPSANUM, in Dedicatione Eccl. Stabulensis apud Marten. to. 2. Amplist. Collect. col. 61.

¶ LIPSANOTHECA, Theca Reliquiarum, in Actis SS. Junii to. 2. p. 747. ubi de Reliquiis S. Antonii de Padua.

LIQUABILIS, Qui liquescere potest, τηκτός. Utitur Apuleius in Apologia.

LIQUADOS. Epitaphium Landulphi Principis Capuæ, apud Camillum Peregrinum l. 1. Histor. Longobard. p. 249.

Unde quadraginta felices vidit aristas,
Et quibus & Princeps acte fuit Capue.
Cumque novo patitur Liquados scire Kalendas
Augusti mensis dans animam superis.

Ita lapidem præferre assueverat idem Camillus, testemque laudat Holstenium.

LIQUAMEN, Liquor, quem Græci γάρον vocant,

Est autem liquamen, quod ex porcino adipe fit pingue. Jo. de Janua, ex Isid. l. 20. c. 3. *Liquamen proprie dicitur piscium, quod soluti in salsamentum pisciculi, eumdem humorem liquant, cujusmodi liquor dicitur salsugo vel muria. Sed proprie muria dicitur aqua sale permixta, & effecta gustu in modum maris.* Gloss. Gr. Lat. γάρον *Liquamen*. Alibi: ἐλαιόγαρον, *Garum & Liquamen*. Gloss. Ælfrici: *Liquamen vel Garum*, fisc-Bryne. Cælius Aurelian. l. 2. Chronion c. 3. *Immissione medicaminum eu garo confectorum, quod vulgo Liquamen appellant.* S. Hieronym. in Epitaph. Paulæ c. 8. *Ut ex hoc uno æstimetur, quid de vino & Liquamine, piscibus, & lacte, & melle, & ovis, & reliquis, quæ gustui suavia sunt, judicavit.* Hoc autem modo fit, ut ait Gabriel Humelbergius: adeps minutatim conciditur, & in vasa ad ignem lentum, sive carbones ignitos sine fumo liquefit, adjecto salis modico, seu etiam nullo: deinde liquefactum antequam refrixit, in ollam repositoriam colatur, & ad usum reponitur, ut ubi voles, eo uti liceat, usuique toto fere anno est. Robertus Constantinus in Supplemento Linguæ Latinæ in *Apua*. Est etiam ex apuarum genere, quæ vulgo *Anchoïe*, Aristoteli, ἐγκρασίχολος, & λυκόστομος Æliano: ex qua liquamentum atque elæogarum optimum ad excitandam appetentiam, addito oleo, vino, aceto, totus piscis (qui musia conditus asservabatur) subjectis prunis liquatur, nec spinæ vestigium permanet, quod ego sæpius non sine admiratione expertus sum. Occurrit passim apud Apitium in libris de re culinaria. Vide Cujac. lib. 9. Observ. capit. 9.

Liquaminarius, Liquaminis venditor, γαρηπώλης, in vet. Glossis. [*Liquaminarii, Qui en corporibus piscium humorem liquent*, in Gloss. Sangerman. n. 501. voce *Cetarii*.]

Liquamen, Liquor, potus ex liquore. Regula S. Pachomii c. 45. *Vinum & Liquamen absque loco ægrotantium nullus contingat.* Cap. 54. *Nunguftabunt Liquamen, nec vinum bibent.* Capitulare de Villis c. 45. *Pomatium, sive piratium, vel aliud quodcunque Liquamen ad bibendum aptum fuerit.* Pyrorum liquor, *Liquamen* appellatur à Palladio in Februario mense, ubi & ipsius conficiendi modum tradit.

¶ Liquamen Olei, in Vita S. Antidii Episc. to. 5. Junii p. 44. *Balsamiticum consecravit chrisma oleique sanctificavit Liquamina.*

¶ Liquaminatus Porcellus, Liquamine perfusus, conditus, apud Apitium l. 8. c. 7.

¶ Liquaminosus, Liquamine plenus. *Res salsæ & Liquaminosæ*, Marcello Empyrico, c. 5.

¶ LIQUARIUM, Species syrupi, Gall. *Syrop.* Richalmus de Insidiis dæmonum apud Pezium to. 1. Anecdot. p. 2. col. 416. *Nam revera est hoc, quod esum multum stomachum mentis impinguat, confortat rosa* ... (f. rosarium) *sive Liquarium zuchari.*

LIQUATIO, χόνευσις. Vopiscus in Aureliano.

¶ LIQUATORIUM, Colum. Cæl. Aurel. l. 2. Acut. c. 39. *Non aliter quam si vinum sine fæce per Liquatoria fundatur.* Vide *Colaterium* in *Colum.* 3.

LIQUEPATERE, pro *Patere*. Vetus Charta apud Columbum p. 544. *Liquepateat cunctis, &c.* Gloss. Gr. Lat. ὑγρὸν ποιῶ, *Liquefacio.*

¶ LIQUESCENTIA, *Apparentia, vel defectus vel liquiditas*, Johanni de Janua; *Decovrance, apparence, deffaillance*, in Gloss. Sangerm. Lat. Gall.

¶ LIQUIRITIA, Glycyrrhiza, Gall. *Reglisse, Regolitia*, in Medicina Salern. pag. 240. edit. 1622. Albertinus Mussatus de Gestis Ital. apud Murator. tom. 10. col. 695.

Tritaque in hoc multum valuit Liquiricia potu.

¶ LIQUIS. Vetus auctor loquens de figuris & linesmentis apud Scaligerum ad Festum: *Omnem autem summitatem metiendi observationes sunt duæ; enormis & Liquis. Enormis quæ in omnem actum rectis angulis continetur. Liquis quæ minuendi laboris causa, &, salva rectorum ratione angulorum, secundum ipsam extremitatem extenditur.* An à linquo, inquit Martinius, ut causa appellationis sit, quia in eo ut compendiario, aliquid linquitur? aut à liqueo, ut sit, quod liquidum & planum est, minus ambigiosum?

¶ LIRA, vox Italica, Libra. *Mille Liras vetustæ monetæ Ravennatis*, in Vita B. Francisci Fabriani, to. 3. Aprilis p. 90.

¶ LIRAMENTUM, ut *Deliramentum*. *Liramenta confirmare*, apud vet. Interpretem S. Irenæi l. 2. c. 42.

¶ LIRATIO. Occatio, à *Lirare*. Semina in agrum dejecta operire. Rumplerus l. 1. Hist. Monasterii Formbac. apud Pezium to. 1. Anecd. p. 3. col. 429. *Monasterium habet & horrea annexa, ubi & triga & currus asservantur, & quidquid ad Lirationes aut proscissiones necessarium fuerit.*

¶ LIRICEN, *Cum lira canens*. Joh. de Janua. Scribe *Lyricen* à *Lyra*, & vide *Harpa* 1.

LIRIPIPIUM, Epomis, unde Belgiis *Liire-Pijpe*, seu potius longa fascia, vel cauda caputii. Henricus de Knyghton de Event. Angl. l. 4. *Dominarum cohors affuit quasi comes interludii in diverso & mirabili apparatu virili ... in tunicis partitis ... cum capuciis brevibus, & Liripipiis* (male *Liripiis* edit.) *ad modum cordarum circa caput advolutis, &c.* Chronic. Windesem. l. 1. cap. 44. *Liripipium sive tympam retro latam duplicem & oblongam habens per dorsum descendentem.* Lib. 2. c. 40. *Longa tunica vestitus, nigro caputio, cum grandi Liripipio collo indutus.* [Epist. obscurorum virorum p. 96. *Est autem habitus Magistrorum* (in jure) *caputium magnum cum Liripipio.* Adde pag. 11.] Charta R. Cardinalis S. Steph. in Monte Cœlio Legati Apost. ann. 1215. pro reformatione Universitatis Paris. *Sotulares non habeat sub cappa rotunda laqueatos, nunquam Liripipiatos.* Vide Menagium in Origin. Linguæ Gall.

LIS, Bellum vel prælium initum inter hostes. Pelagius Episcopus Ovetensis in Veremundo II. Rege Hispan. *Genuit Comitem Rudericum Munionis, qui postea mortuus fuit in Lite de Sacralias, &c.* Idem in Ferdin. *Iterum stabiliserunt Litem in Golpeliera, & ibi captus est pugna Adefonsus Rex, &c.* Lucas Tudensis in Chron. *Ex hac genuit Sancium, qui fuit mortuus in Lite de Ucles.* Theodorus Campedonensis in Vita S. Magni c. 6. *Lis facta est inter Theodericum juxta Tulbiacense Castrum, ibique prælio inito infinita hominum multitudo periit.* [Lex Alaman. tit. 26. *Si quis in exercitu Litem commiserit, ita ut cum clamore populus concurrat cum armis, & ibi pugna orta fuerit inter proprium exercitum, & aliqui ibi occisi fuerint, ipse homo qui hoc commisit vitam perdat, aut in exilium eat, & res ejus infiscentur in publico.* Adde Chron. Pisanum Ughellianum an. 1124. Wipponem de Vita Chunradi Salici p. 432. Will. Britonem l. 1a. Philipp. v. 847. &c.

¶ Lis Civilis, Bellum civile. Annales Genuens. Murator. to. 6. col. 327. *Etenim per plebia nostra rixæ & factiones semper tempore Litis civilis aderant.*

Lis Campalis, quod alii Scriptores, *Bellum Campale & campestre* efferunt, in Charta Alfonsi Regis Aragon. apud Hieron. Blancam: *Et habent fueros infançones de Aragone qui non tenet honera de fonsore, quod vadat ad Lite campale, & à fitio de Castellum cum pane de tres dies.* Etiamnum hodie Hispani vocem *Lid*, pro prælio, atque etiam duello usurpant. Vide Leges Alfonsinas seu Partitas p. 7. tit. 4. qui inscribitur *De las Lides*, seu de probatione per duellum. Hinc

Litigare, pro Bello contendere, Præliari, apud

Dudonem lib.3. de Morib. Norman. p.97. *Nec ausus est contra eum Litigare ullus*. Pag. seq. *Cœperunt Franci contra eum Litigare, multisque modis eum opprimere*. Adde p.114. Leo Ost. l.1. c.25. *Cœperuntque ad invicem totis nisibus Litigare*.

Breves Lites, Practicis nostris, *Plaits sommaires*. Synodus Exoniensis an.1287. c.45. *Considerantes in causis matrimonii juris solennitatem non esse per omnia observandam, quæ breves Lites alio nomine appellantur, eo quod in ipsis breviter sit procedendum, id est, summarie debeant terminari, &c.*

LISA, Papiæ, *Longa*.

LISÆ, Σφαγίτιδες. Celso l.4. c.1. *Sunt autem Lisæ*, teste Donato, venæ majores gutturis, quibus intersectis, animal confestim emoritur. Unde *Elusum*, quicquid ex tali causa mortuum est.

LISCA. Papias: *Carex, herba acuta, vulgo Lisca*. MS. præfert *Lista*.

LISCHA, Lisca, Instrumentum quo quid politur, cylindrus veteribus, Gallis *Lisse*. Liber Ordinis S. Victoris Parisiensis MS. c. 20. *Cum petra vitrea, quæ vulgo Lischa vocatur ... corporalia poliat*. Usus antiqui Ordin. Cisterciensis c. 114. habent hoc loco *Lisca*. Vide *Leviga*.

Lica, in Statutis Ordinis Præmonstratensis dist. 2. c.8. *Indutus alba vel superpelliceo, cum Lica corporalia poliat, &c.*

¶ LISIDA, Lisida. Vide in *Leudis*.

LISSA Halecum, seu *tunna: une tonne de harens, que on appelle Lisse: le somme que on appelle Lisse*, in Charta Philippi II. Regis Romanor. an.1208. descripta in Magno Recordo Leodiensi pagin. 11. 12. [Vide *Lasta* 2.]

LISTA, Ora, limbus: Villaneo & Petrarchæ *Lista*. Vocis etymon ab Anglo-Saxonico List, & Listan, Fascia, limbus, margo, accersit Spelman. At in Gloss. Lat. Gr. occurrit, exponiturque, ἡ ἐπὶ τοῖς ἀμφίοις καταγράμματι. [Supplem. Antiquarii: *Lista*, γραμμή, *Linea*.] Charta Benedicti VIII. PP. an.1023. in Bullario Casinensi to.1. pag.7. *Similiter & pluviale diasprum cum Listis auro textis*. S. Odilo Cluniac. Abbas Epist. 1. to.2. Spicil. Acheriani: *De auro quod ad nos veniens secum detulit, duas Listas tabulæ majoris altaris, dextram videlicet & sinistram, quæ destructæ erant, sicut scitis, jam perfecit*. Chron. Casinense l. 1. c. 21. *Tunicam item cum Lista aurea, & circulos aureos, & Listam auream margaritis insignitam*. Lib.2. c. 44. *Planetam diapistim Listis aureis ornatam*. Adde l.3. c.19. l.4. c.13. 29. [Constitutiones Frederici Regis Siciliæ c.97. *Mulieres ... possint uti vestimentis earum, quæ habent ad præsens ... dummodo fiat sine frisis, Listis de auro & perlis*.] Utitur passim Anastasius & Guillelmus Biblioth. in Vitis PP. p.128. 129. 132. 134. 143. 144. 165. 184. 188. 189. 206. Edit. Reg. Ita etiamnum limbos pannorum vocant Germani, & Angli, *Leisten*, & *Leists*. Matth. Paris in Vitis Abbat. S. Albani: *Latitudo pannorum duæ ulnæ infra Listos*. Charta an.1213. apud Ughell. in Ital. Sacr. to 7. p.289. *Cappam unam de examita rubea, cum Lista de aurofriso*. Historia Cortusior. l. 5 c. 34. *Dominobus Paduæ donavit multas Listas, histrionibus pulcras vestes, &c.* Adde l. 10. c. 9. [Vitam S. Athanasii Episc. Neapolitani to.2. Muratorii p. 2. col.1046.] Ab hac voce nomen *Lista* manet etiamnum, non modo pro lacinia, vel tænia aut vitta, sed etiam pro catalogo aut elencho, quod ejusmodi indices in pergameni aut chartæ laciniis longioribus perscribi soleant. [Concil. Hispal. inter Hispanica tom.4. pag.14. *Transmittant ad nos* (Episcopos) *seu nostros provisores quolibet anno, tempore quo transmittuntur Listæ, relationem de his* (Clericis,) *quos repererint commisisse nonnulla delicta*.] Vide Scaligerum ad Catalecta p.260. [& Vossium de Vitiis sermonis pag. 238.]

¶ Lista Terræ, Modus agri longior quam latior, in Charta Domini *de Luriac* in Foresio ann. 1417. *Lista vineæ*, in Charta Saviniac. ann. circiter 1000. ex Chartulario ejusdem loci fol.101.

Listatus, Limbo ornatus. Charta Joannis Archiepisc. Capuani ann. 1301. in Sanctuario Capuano pagin.262. *Tobaleam unam de seta Listatam de auro*. [Statuta Massil. lib. 2. capit. 39. *Sine clamide & tunica Listatis per sarsiam cum seta*. Occurrit in Inventario MS. ornamentorum Sacristiæ Sanct. Victoris Massil. ex Archivo ejusd. Monasterii, in Synodo Pergam. ann.1311. apud Murator. tom. 9. col. 547. in Annalibus Mediolan. ad ann.1268. apud eumdem Murator. tom. 16. col. 670. in Testamento ann. 1367. tom. 1. Anecd. Marten. col.1525. & alibi.] *Ameto* p. 41. *Lenzuola sottilissime Listata di seta*. Chron. Bertrandi Guesclini MS.

Et boutent radement sur les escus Listez.

Alibi:

En pendent à leur col maint fort escu Listé.

Alius Poeta Anonymus:

Lors ralie ses gens, & refait son conrois:
Le bau de Macidoine, qui fu Liste d'orfrois,
Fait devant lui porter, ainsi comme il est drois,
La se ralioient Grieu & li Macidonois.

Listarum ejusmodi confectores *Limbolarios textores* vocat Plautus in Aulularia.

¶ Listiatus, ut *Listatus*, in Testam. an. 1518. apud Pirrum Siciliæ sacræ p.187.

Listæ. Campi in quo duellum peragebatur, repagula, sic dicta, quod campum & aream clauderent, & instar *listarum* panni essent. Henricus Knyghton. ann. 1349. *Venit dies prælii, & intraverunt Listas, vidente Rege Franciæ*, &c. Infra: *Ante ingressum in Listas, &c.* Idem: *Pugnavit infra Listas*. Walsingbamus de duelli apparatu: *Interim præparantur duello necessaria in curia apud Westmonasterium, limites videlicet, quas Listae vocant, de lignis fortissimo fabrefactis, tanquam perpetuo duratura*. Nostri *Lisses* vocabant, non *listes* ejusmodi repagula. Vide *Licia*.

Listella, diminutivum à *Lista*. Histor. Episc. Autisiodor. c.25. *Aliud recentarium pens. lib. 1. & unc. 9. habet in media Listellam & feras*.

LISTRA, Idem quod *Lista*, Ora. Vide *Litra*.

LISURA, Ora, limbus panni; nostris, *Lisiere*. Matth. Paris ann.1198. pag.134. & Rogerus Hovedenus p.774. *Lanei panni ubicunque fiant, fiant de eadem latitudine, scilicet de duabus ulnis infra Lisuras*.

¶ LITÆ, ut *Listæ*, Campus clausus repagulis, Gall. *Lisses*. Chron. Ricobaldi Monachi Ferrar. inter Fragmenta MSS. Stephanotii tom.7. *Conradus condito testamento & confessione acta 6. Kal. Nov. 1268. urbe Neapoli in Litas ducitur; mortis sententia legitur: Conradus superius vestimentum exuit, & genibus flexis orando, cervicem lictori porrexit*.

LITANIÆ, Letaniæ, Preces & supplicationes in sacris Synaxibus, seu in Ecclesia, ut in l. 30. Cod. Th. de Hæret. [unde *Kyrie eleison, quod in Missa dicitur etiam appellatum fuit Litania, ex eo quia supplicatio sit*, ut observant Macri fratres in Hierolexico.] Concilium Cloveshoviense ann. 747. cap. 16. *Litaniæ, id est, Rogationes*. Ordo Romanus: *Litania Græce, Latine Rogatio dicitur, unde & Rogationes*. [Additio 3. ad Cap. c.120. *Letaniæ autem Græco nomine appellantur, quæ Latine dicuntur Rogationes. Inter Letanias autem & exomologesim hoc differt, quod exomologesis pro sola peccatorum confessione aguntur; Letaniæ vero, quæ indicantur propter rogandum Deum & impetrandam in aliquo misericordiam ejus, sed nunc jam utrumque vocabulum*

sub

sub una designatione habetur. Johannes de Janua: *Letania, Rogatio vel invocatio, proprie pro mortuis facta*. Hinc in Gloss. Lat. Gall. Sangerm. *Letanie, Rogacion, priere, & proprement pour mort Letanie.*] Walafridus Strabo lib. de rebus Ecclesiast. cap. 28. *Notandum autem Litanias non tantum dici illam recitationem nominum, qua Sancti in adjutorium vocantur infirmitatis humanæ, sed etiam cuncta quæ supplicationibus fiunt, orationes (al. rogationes) appellari. L* *nias autem Sanctorum nominum postea creditur in usum assumpta, quam Hieronymus Martyrologium, secutus Eusebium Cæsariensem, per anni circulum conscripsit, ea occasione ab Episcopis Chromatio & Heliodoro illud opus rogatus componere, quia Theodosius religiosus Imperator in Concilio Episcoporum laudavit Gregorium Cordubensem Episcopum, quod omni die Missas explicans, eorum Martyrum quorum natalitia essent, nomina plura commemoraret*. Cum autem *Litania* in Processibus publicis fere semper concioerentur, quousque ad Ecclesiam io qua fiebat *Statio*, vel ad locum statutum perveniretur.

Litania, ipsa Processio appellata est. Anastasius in Sergio PP. *Constituit ut diebus Annuntiationis Domini, Nativitatis, & Dormitionis sanctæ Dei Genitricis, Litania exeat à sancto Adriano, & ad sanctam Mariam populus occurrat*. Ita etiam in Honorio I. Stephano III. Gregorio I. &c. & ipsemet Gregorius M. l. 11. Epist. 2. Aimoinus l. 1. Histor. Franc. c. 25. & alii. Sed & Græci Byzantini λιτανείας hoc sensu usurpant: locos Scriptorum dedimus in CPoli Christiana, ubi de Tribunali Hebdomi. Vide Cujac. ad Novell. Justin. 103.

Litaniarum vero seu precum, quæ io hisce Processionibus cantabantur, formulas veteres descripsere Menardus io Notis ad librum Sacramentorum Gregorii p. 156. Henr. Meibomius post Witikindum pag 137. 138. Guill. *le Peirat* lib. de Capella Regia p. 749. Mabill. to. 2. Analect. p. 682. & Baluz. io Appendice ad Capit. n. 95. Quæ haud multum differunt ab hodiernis nostris Litaniis. Rythmicas aliquot etiam [Raboni Browerus in ejusdem Poem. nu. 71.] Harthmanni & Nockeri edidit Canisius to. 5. Antiq. lect. p. 732. 746. Quæ quidem Litaniæ prorsus diversæ censeri debent ab iis quæ Acclamationum specie efferebantur, de quibus egimus in v. *Laudes*, tametsi laudes ejusmodi crebrius interserentur.

Litania Major, à Gregorio M. instituta 7. Kl. Maii an. 590. Ordo Romanus io Ordine in Litania majore: *Hanc autem legimus statutam à S. Gregorio propter imminentem cælestis iræ mucronem. Jussit autem fieri in eodem die Litaniam septenam, ita præcipiens: Litania Clericorum exeat ab Ecclesia B. Joannis Baptistæ: Litania virorum ab Ecclesia S. Marcelli Martyris: Litania Monachorum ab Ecclesia SS. Martyrum Joannis & Pauli: Litania ancillarum Dei ab Ecclesia BB. Martyrum Cosmæ & Damiani: Litania feminarum conjugatarum ab Ecclesia B. Petri & Martyris Stephani: Litania viduarum ab Ecclesia B. Martyris Vitalis: Litania pauperum & infantum ab Ecclesia B. Martyris Cæciliæ*. Quæ quidem desumpta sunt ex ejusdem Gregorii Epist. 2. lib. 11. cui

Litania Septiformis, & *Litania major*, dicitur in eadem Epist. & lib. 2. ante Epist. 1. ut

Litania Romana, Herardo Archiepiscopo Turon. in Capit. cap. 94. Capitula Caroli M. l. 6. §. 73. *Ut Letania major more Romano ab omnibus in 7. Kl. Maii celebretur*. [Vetustissimum Calendarium MS. è Bibl. Colbertina: *7. Kal. Maii Nat. S. Marci Evangelistæ. Letania major*. Inter præcipuas festivitates recensetur l. 1. Capit. c. 158.] De hoc agunt passim Scriptores, Gregor. Turon. l. 10. Hist. c. 1. Paulus Warnefrid. lib. 3. de Gest. Longob. c. 25. Amalarius l. 4. de Eccl. offic. c. 37. & l. 4. c. 24. Walafrid. Strabo lib. de Reg. Eccles. cap. 28. Rupert. l. 9. de Diviu. offic. c. 5. Microlog. c. 57. Honorius Augustod. l. 3. c. 138. Vita S. Anselmi Lucensis Episc. n. 40. Petrus Damian. l. 6. Epist. 35. Beletus c. 122. Durandus l. 6. Ration. c. 102. &c. [Adde Glossarium Pithœi ad Capitularia.]

Litania Major, dicitur etiam in libro Sacramentor. Gregorii M. quæ alias *Rogationum*, & in triduo ante Ascensionem Domini celebratur, à Mamerto Viennensi instituta. Anastasius in Leone III. PP. p. 103. *In Litaniis, quæ ab omnibus Majores appellantur*. [Capitul. l. 5. c. 150. *Placuit nobis ut Letania major observanda sit a cunctis Christianis diebus tribus*.] Vita MS. S. Gaugerici Episcopi Camerac. l. 2. c. 2. *Eodem tempore, cum de more Gallico Letaniarum, id est rogationum solemnia agerentur, &c*. Eadem &

Litania Gallicana dicitur, ut à *Romana* distinguatur: quæ

Litania Minor, in Ordine Romano appellatur. Vide *Rogationes*.

Litaniæ quas prima noni mensis hebdomada, hoc est, ante diem Dominicam quæ primo io ipso mense illuxerit, sicut ante Ascensionem Domini, sancti Patres fieri decreverunt: deinceps ab omnibus Ecclesiis seu Parochiis, celebrari statuit Concilium Lugdun. II. c. 6. Adde Concil. Gerundense sub Hormilda c. 3.

Litaniæ in principio Quadragesimæ, io Concilio Bracarensi II. c. 9.

Litaniæ per singulos menses pro statu Ecclesiæ & incolumitate Principum, io Concilio Toletano XVII. c. 6. In Martyrologio Adonis, singulis mensibus, legi hæc verba in Codd. MSS. *Litaniæ indicendæ*, monet Rosweidus. *Litanias omni tempore bis in mense à se faciendas spondet* Episcopus recens consecratus summo Pontifici, in Diurno Roman. c. 3. tit. 7. Extr.

¶ Litania *Septena, Quina, Terna*. Ordo Romanus: *Interim schola jussa facit Litaniam ad frontem ante altare, primo Septenam; & spatio facto, faciunt alteram quinam, ita enim inchoatur. Stat primicerius unus in dextro choro, & dicit cum ipso, Kyrie eleison: & respondet secundicerius cum sinistro choro, Kyrie eleison usque ter. Deinde Christe eleison usque ter. Hoc finit septem vices repetita: unde & Septenæ dicuntur. Post hæc Christe audi nos usque septies, & sic per ordinem. Hoc ordine, intervallo facto, sequuntur, ut prædictum est, Litaniæ Quinæ, id est, quinquies repetitæ*. Acta Udalrici Episc. Augustensis: *Baptizatis tribus pueris cum Septena Litania*.

¶ Litaniam io singulis Sabbatis instituit Stephanus PP. III. de quo Anastasius in Vitis Paparum apud Muratar. to. 3. p. 167. scribit: *Hic beatissimus vir pro salute provinciæ & omnium Christianorum omni Sabbatorum die Letaniam omni postposito neglectu fieri statuit*. Idem de Honorio PP. I. refertur infra.

☞ Ejusmodi vero *Litaniæ* seu supplicationes fieri maxime consueverant cum aliquod à Deo beneficium impetrare, aut pro impetrato gratias agere vellent. Cum primum, jejuni & discalceati procedebant. Epist. Caroli M. to. 1. Capit. col. 256. *Nos autem Domino adjuvante tribus diebus Litaniam fecimus, id est, Nonis Septembris, quod fuit Lunæ die, incipientes, & Martis, & Mercoris, Dei misericordiam deprecantes ut nobis pacem & sanitatem atque victoriam & prosperum iter tribuere dignetur ... Et à vino & carne ordinaverunt Sacerdotes nostri, qui propter infirmitatem aut senectudinem aut juventudinem abstinere poterant, ut abstinuissent .. & interim quod ipsas Litanias faciebant, discalceati ambulassent*. At in solemni gratiarum actione jejunium non indicebatur. Constitutio Pippini Regis ann. 764. ibid. col. 186. *Et ob hoc atque pro aliis causis nostris opus est nobis illi gratias agere .... Sic nobis videtur, ut abs-*

que jejunio indicto unusquisque Episcopus in sua parrochia Letanias faciat, non eum jejunio, nisi tantum in laude Dei. Hæc erat etiam Ecclesiarum pia consuetudo, *ut jejuniis Litaniarumque obsecrationibus* vacarent, priusquam de eligendo pastore convenirent. Vide Epistolam Hincmari Remensis ad Clerum & plebem Cameracens. to. 2. Capitul. col. 596.

LITANIÆ PRIVATÆ, *quas Patres nostri*, inquit Concilium Turonense II. c. 17. *in Kalendis Januariis fieri statuerunt ad calcandam Gentilium consuetudinem*, Vide Concil. Toletan. IV. c. 11.

LETANIAM EVERTERE, in Capitul. Caroli M. l. 6. §. 127. dicitur qui Officium divinum interturbat, aut impedit.

¶ VEXILLORUM Usus in *Litaniis* seu processionibus meminit Will. Brito l. 11. Philipp. ubi de celebri vexillo Sandionysiano:

Ast Regi satis est tenues crispare per auras.
Vexillum simplex, cendato simplice textum
Splendoris rubei, Letania qualiter uti
Ecclesiana solet certis ex more diebus.

¶ LITANIÆ SANCTORUM pro moribundis recitatæ an. 704. ut videre est in Vita S. Austrebertæ Abbatissæ, sæc. 3. SS. Benedict. p. 1. pag. 36. & 39.

¶ IN LITANIIS, f. Ordinatim, per seriem ut in Litaniis. Index veterum Canonum to. 3. Concil. Hisp. p. 10. *Quod parochianis Presbyteris, quum ordinantur, officialis libellus debeat dari; & iidem Presbyteri in Letaniis sint de officio requirendi*; id est, si recte interpretor, de singulis ad eorum officium pertinentibus interrogentur ordinate.

¶ LETANICE PROCEDERE, Ordine processionali Litanias concinendo. Anonymus de Vitis PP. apud Stephanotium to. 7. Fragm. MSS. p. 136. *Honorius I. natione Campanus... constituit ut omni Sabbato procederent Letanice ad S. Petrum.*

LITARE. Vetus scriptura ann. 952. in Monasterio S. Martini *de Castaneda*, apud Ambrosium Moralem l. 16. c. 23. *Hic locus antiquitus Martinus sanctus est honore dicatus, brevi opere instructus, diu mansit dirutus, donec Joannes Abbas e Corduba venit, & hic templum Litavit, Ædis ruinam à fundamentis erexit, &c.* Ubi forte legendum *dicavit*; nisi *litavit*, fit *lapideam fecit*, ex Gr. λίθος. [Forte barbarus Scriptor *Litare* dixerit pro Consecrare, dicare, ut pro codem sacrificare dixerunt quidam ex antiquis. *Quem autem honorem*, inquit Tertull. de Patientia c. 7. *Litabimus Domino Deo?* id est, dicabimus, offeremus.]

¶ LITARGIRUM, *Spuma argenti*, in vet. Glossario Sangerm. MS. nu. 501. Est pro Græco λιθάργυρος, quod idem significat.

¶ LITEIRA, Apparatus & instrumentum lecti, Testamentum Sancii I. Regis Portugall. apud Brandaonem to. 4. Monarch. Lusitan. p. 260. *Post mortem meam habeat totam meam Liteiram* (*Liteicam* male tom. 3. SS. Junii p. 477.) *& meos anulos & fortilias, exceptis duobus annulis, quos mando dari filio meo Regi donno Alfonso.* Vide *Lectarium*.

¶ LITELLUS, Gualvaneus Flammæ apud Muratorium to. 12. col. 1012.

Hydra cumulis reptat ditata Litellis.

1. LITERA, Stramentum. Vide *Lecteria* 1.

¶ 2. LITERA, nuda, Latina lingua. Epistola Ademari de Apostolatu S. Martialis an. 1028. apud Mabill. to. 4. Annal. Bened. p. 726. col. 1. *Ego sum Prior de Clusa, & bene scio facere sermonem de Litera.* Ademarus Priorem hunc inducit ut Grammaticum de Latina lingua continuo gloriantem. Vide *Literaliter* 1. & *Literate*.

LITERÆ, Diplomata, Scripturæ tabellionum, qua notione vocem *Lettres* usurpamus. Julius Firmicus l. 4. c. 5. *Si vero per noctem à Sole defluens Luna ad Mercurium feratur, facies Publicos vel Tabelliones, & quibus Literis quærant vitæ subsidia.* Ita etiam usurpant interdum JC. Instit. lib. 3. titul. 22. Julianus Antecessor Nov. 66. lib. 19. C. de Fide instrum. sed & Cicero Orat. pro Flacco, &c.

¶ LITERÆ ABOLITÆ, Deletæ, cancellatæ. *Literæ non abolitæ, non cancellatæ, nec aliqua sui parte viciatæ*, in Charta an. 1225. to. 1. Chartul. S. Vandreg. pag. 939. Similes formulæ passim occurrunt alibi. Vide *Cancellare*.

¶ LITERÆ APERTÆ. Vide *Literæ patentes*.

¶ LITERÆ CAMBIALES, CAMBITORIÆ, Gall. *Lettres de change*, Quæ dantur à mensariis ad pecuniam alibi numerandam. Vide *Cambiare* & Brencmannum Dissertat. 1. de Rep. Amalphitana p. 19. ubi contendit verbum *Cambiare* deduci à κάμπτειν, Flectere, vertere, atque ideo eas Literas dici *cambiales*, quibus pecunia *versatilis* quodammodo, variis in locis plus minus dissitis, jubetur persolvi.

¶ LITERÆ CANONICÆ, Canonibus & regulis ecclesiasticis consentaneæ. Harum mentio est in Formulis antiquis promotionum episcopalium, apud Baluz. to. 2. Capitul. col. 597. & aliis in locis laudatis in *Canonicæ Literæ*.

¶ LITERÆ CITATORIÆ vel *Citatoriales*, Quibus quis in jus citatur. Ordinatio Comitis Provinciæ super officio Tabellionum ann. 1254. è MS. D. *Brunet* fol. 60. *Item de Literis citatoriis, vel pro debito exigendo, seu de aliis litteris cum sigillo, III. den.* Vide *Citatio*.

¶ LITERÆ CLAUSÆ. Vide *Literæ patentes*.

¶ LITERÆ COMMENDATITIÆ. Vide *Commendatitiæ Literæ*.

¶ LITERÆ COMMUNICATORIÆ, Vide *Communicatoria Literæ*.

¶ LITERÆ COMPULSORIALES, *Compulsoriæ*, Gall. *Compulsoires*. Vide in *Compulsare*, & mox *Literæ Monitoriæ*.

¶ LITERÆ CREDENTIÆ, vel *Credentiales*, Gall. *Lettres de creance*. Vide *Credentia* 4.

¶ LITERÆ DIMISSORIÆ, Gall. *Dimissoires*, in Concilio Complut. an. 1347. to. 3. Concil. Hispan. p. 613. Vide *Dimissoriæ Litteræ*.

¶ LITERÆ DOMINICALES, Quæ Bedæ *laterculum septizonii* appellantur, A. B. C. D. E. F. G. quæ quotannis mutantur ordine retrogrado, G. F. E. D. C. B. A, &c. Vide Canones Isagogicos Scaligeri p. 181. & Computistas.

¶ LITERÆ ECCLESIASTICÆ, Eædem quæ *Communicatoriæ*, in Addit. 4. ad Capitular. c. 36. ex Concilio Arelat. 1. c. 7. Vide *Ecclesiasticæ Litteræ*.

¶ LITERÆ FORMALES. Vide *Formales Epistolæ*.

¶ LITERÆ FORMATÆ, seu *Canonicæ*, in Epistola Teutgaudi Trevirens. Archiepiscopi apud Marten. to. 1. Ampliss. Collect. col. 155. Vide *Formatæ*.

LITERA GOTHICA, quæ & *Toletana*, apud Rodericum Toletanum l. 6. Hist. Hisp. c. 25. 30. quam Gulfilas Gothorum Episcopus adinvenit, ut auctor est Jornandes de Reb. Getic. Isidor. in Chronico: *Gulfilas eorum Episcopus Gothicas Litteras adinvenit, & Scripturas sacras in eandem linguam convertit.* Hac Hispani usi sunt, donec abrogata est à Bernardo Toletano Primate in Concilio Toletano æræ 1117. in quo statutum ut *Litteris Gallicis* uterentur. Literam porro Gothicam eamdem esse cum Runica pluribus contendit Olaus Wormius lib. de Literatura Runica.

¶ LITERÆ *Minutæ*, *Minutissimæ*, *Rotundæ*, Ejusd. formæ cum *Uncialibus*, sed non ejusdem magnitudinis, Vide Mabillonium l. 1. de Re Diplom. c. 11. n. 4.

¶ Li-

¶ Literæ Monitoriæ, *Præceptoriæ*, *Executoriæ*, *Compulsoriæ*, Varia & successiva Rom. Pontificum mandata, quibus collatores ad conferenda certis ac designatis personis beneficia compellebant. Vide *Executoriæ Literæ*.

¶ Literæ de Nisi, Quibus quis ita obligatur, ut *nisi* in iis literis contenta adimpleverit, pœnis jure statutis subjaceat. Statuta Eccl. Æduensis an. 1468. apud Marten. to.4. Anecd. col. 515. *Monitiones, confessiones, & obligationes seu Literæ de nisi, quæ certum diem, habent, ea possint executioni demandari. Ordinamus igitur quod cum prædictæ Literæ de nisi, seu obligationes sub curia nostra receptæ, adjudicationes, monitionesque per curiam nostram declaratæ fuerint, infra sex menses à die ibi designato & effluxo executioni demandentur absque difficultate quacumque.* Vide in *Nisi*.

¶ Literæ Obedientiales, Gall. *Obediences*, in Concilio Limano II. to. 4. Concil. Hispan. p. 657.

¶ Literæ Paganicæ, f. Quæ pagenses seu censuales, qui apud Saxones *pagani* vocabantur, spectant; vel etiam Litteræ quibus servi glebæ, *pagenses* dicti, manumittuntur. Ludewig. to.4. Reliq. MSS. pag. 250. *Donatio Henrici Regis qua confirmat Literas Paganicas Julii & Neronis Cæsorum & concedit advocatiam Episcopatus Juvaviensis & Laureacensis Ernesto Marchioni anno 1058.*

Literæ Patentes, idest, *Apertæ*, & in totam papyri vel pergameni latitudinem expansæ, quæ *Clausis* opponebantur, cum istæ *sigillo* publico, hæ *sigilla* quod *Secreta* vocabant, sigillarentur: vulgo *Lettres Patentes*. [Stephanus Tornac. Ep. 157. ab Archiepiscopo Lundensi *Literas Patentes & pendentes* postulat ad reddendum depositum.] Willelm. Brito l. 6. Philippid.

Firmius & Scripto firmat nova pacta patenti.

Et lib 9.

Cui cum firmasset per Scripta patentia pactum.

Literæ Apertæ, Eadem notione, in Epistola synodali Concilii Viennensis ad Paschalem PP. II. *Cujus confirmationis argumentum per apertas nobis Literas significare dignemini.* Gregor. VII. PP. l. 2. Epist. 10. *Has autem Literas idcirco aperte sigillari præcipimus, ut certiorem vobis auctoritatem præberemus.*

¶ Literæ Peregrinorum, Eædem quæ *Communicatoria*, in Capitulari 6. an. 806. c. 12.

Litera Pisana, dicitur character vetus quo scripti sunt Pandectarum libri, apud Pisanos aliquando conservati: hos, cum Amalphin cepisset Lotharius Imp. à Wernhero inventos, honorario munere Pisanis dedit: ii postea Florentiam delati in Bibliotheca Magni Ducis asservantur.

☞ Alia docet probatque Brencmannus l. 1. Histor. Pandect. nempe libros illos non fuisse à Pisanis asportatos ann. 1137. quo Amalphin cepit Lotharius, sed ano. 1135. quo Pisani soli eam urbem invaserunt Imperatore tum in Germania exsistente. Fabulosa itaque est hujus Imperatoris donatio, cujus instrumentum nullibi comparet. Neque magis verum est, quod vulgo dicitur ab eodem Lothario sancitum fuisse, ut ex uno jure civili Romano posthac judicia fierent, ceteris abrogatis, aut à Wernhero, seu Irnerio, ut frequentius appellatur, repertos fuisse libros Pandectarum, ut ait Cangius: eos quidem primus exposuisse dicitur Bononiæ, sed primus reperisse nullibi legitur.

¶ Literæ Placeti, Quibus *placet* adscribitur, ut petitio vim habeat. Vide *Placetum*.

¶ Literæ Poenitentiales, Idem quod *Libellus pœnitentiæ*. Vide in *Pœnitentia*.

¶ Literæ Quadriviales, f. Mathematica sic dicta ex quatuor ejus partibus, Arithmetica, Geometria, Musica, Astronomia. Hist. Monasterii Villariensis, to. 3. Anecd. Marten. col. 1278. de Valtero Abbate: *Cum esset vir nobilis genere & delicatus in sæculo, optime Literis & maxime Quadrivialibus institutus.*

¶ Litera Quittatoria, Gall. *Quittance*, Acceptilatio, apocha, in Charta an. 1340. tom. 2. Histor. Eccl. Meld. p. 218.

¶ Literæ de Rato, in vet. Vocabul. juris utriusque *dicuntur Procuratoriæ, quod constituens procuratorem semper adjicit in fine quod quicquid procurator fecerit super causa ad quam dantur, habebit Ratum & gratum.*

¶ Literæ Reversales, Quibus quis suscipiens munus vel possessionem, declarat se servaturum conditiones consuetas vel conventas. Vide *Reversales*.

¶ Literæ de Rogamus, Sic dictæ à verbo *Rogamus* iis inseri solito. Statuta Eccl. Æduensis an. 1468. apud Marten. to. 4. Anecd. col. 510. *Omnibus & singulis Ecclesiarum rectoribus civitatis & diœcesis auctoritate dicti D. Cardinalis Æduensis Episcopi inhibetur, ne aliquas Literas de Rogamus, aut quascumque alias litteras extranei judicis exsequi præsumant absque ipsius D. Card. Episcopi aut Vicariorum seu Officialis ejus speciali mandato.*

Literæ Sacerdotales, Hieroglyphicæ. Ruffinus l. 11. Histor. Eccles. c. 26. *Jam vero Canopi quis enumeret superstitiosa flagitia? Ubi prætextu Sacerdotalium* Litterarum, (*ita enim appellant antiquas Ægyptiorum literas*) *magicæ artis erat pene publica schola.*

¶ Literæ Sacræ, Quæ proprio motu ad particulares à summo Pontifice scribebantur, ut habet Bleynianus Iostitut. p. 82. Vide *Sacra*.

¶ Literæ Sanguinis, *Lettres de sanc*, Quibus fit gratia iis qui sanguinem fuderint, in Literis an. 1359. to. 3. Ordinat. Reg. p. 388.

¶ Literæ Scabinales, Datæ à *Scabinis* seu Consulibus, in Literis an. 1376. apud Knyppenbergum Hist. Eccl. Ducatus Geldriæ p. 104.

Literæ Solutoriæ, Characteres magici, quorum ea vis erat, ut qui eos ferebant, nullo modo vinciri vel ligari posset. Beda l. 4. Hist. Angl. c. 22. *Quarum celebratione factum est, quod dixi, ut nullus eum posset vincire. Interea Comes, qui eum tenebat, mirari & interrogare cœpit, quare ligari non posset, an vero Literas solutorias, de quibus fabulæ ferunt, apud se haberet.*

Literæ Unciales, [quæ & *Cubitales*, *Grandes*, *Quadratæ*,] Majusculæ. S. Hieronymus Ep. 113. *Habeant qui volunt veteres libros, vel in membranis purpureis auro argentoque descriptos, vel Uncialibus, ut vulgo aiunt, Literis, onera magis exarata quam codices.* Lupus Ferrariensis Epist. 5. *Scriptor regius Bertrandus dicitur antiquarum literarum duntaxat earum, quæ maximæ sunt, & Unciales à quibusdam vocari existimantur, habere mensuram descriptam. Itaque si penes vos est, mittite mihi eam per hunc, quæso, pictorem, cum redierit.* Ita porro appellantur, quod unciæ, quæ para est 12. pedis, altitudinem habeant.

¶ LITERALE Aminiculum, Charta vel chirographum, quo aliquid quasi adminiculo roboratur & confirmatur. Charta vetus: *Ego Pontius qui hoc Literali aminicula mea persona firmo & ab aliis pluribus firmari adopto,*

Ut incorrupta compta
Suo servata pretio
Perduret hæc impensa.

¶ LITERALIS. Vide *Literatoria ars*.

¶ Literalis Simplex, Scripturæ genus. Vide in *Scriptura*.

¶ 1. LITERALITER, Latine. Concil. Toletan. ann. 1339. to 3. Conc. Hispan. pag. 610. *Nullus clericus ad sacros Ordines promoveatur, nisi saltem Literaliter sciat loqui.* Scramb. in Chronico Mellicensi pag. 329.

Prior autem ut expedire viderit exponat vel Literaliter vel vulgariter quæ fuerint dicenda circa materiam.

¶ 2. LITERALITER, Scripto, Gallice. *Par ecrit.* Charta an. 1367. apud Ludewig. to. 6. p. 501. *Ut omnis dubietatis scrupulus de re certa funditus evellatur, expediet modum & formam gestæ rei Literaliter cum testibus enarrari.*

LITERALIUM. Glossarium Græc. Lat. χαρτίαρον, *Chartarium, Literalium.*

LITERARE, Mandare literis. Acta S. Marcelli PP. in Prologo: *Qualiter ad nos sit transitus, ... æquum duco posteris Literare.* [Miracula S. Ursmari to. 2. Aprilis pag. 573. *Ut posteris studeamus Literare qualiter &c.* Joh. de Janua: *Literare, Litera insignire, vel literas conjungere, combinare*; in Gloss. Lat. Gall. Sangerm. *Instruire des lettres, assembler lettres.*] Gloss. Gr. Lat. στοιχειῶ, *Litero. Literarius sermo*, in Epist. 2. Tarraconensium Episcop. ad Hilarium PP.

LITERARIOS Philosophos vocat Seneca Epist. 71. qui in apicibus litterarum syllabisque aucupandis operam insumebant. *Exige te, Lucili virorum optime, & relinque istum ludum Literariorum Philosophorum, qui rem magnificentissimam syllabas vocant, qui animum minuta docendo demittunt, & conterunt, &c.* Ita enim legi in MS. Codd. non *literarium*, monet Petrus Faber Sanjorianus ad l. 1. de Just. & jure. Quæ quidem in Philosophos, quos *Nominales* vocavit ætas posterior, quadantenus quadrant.

¶ LITERATA Monialis, Choro addicta, *Sœur de Chœur.* Vide locum in *Literatus.*

LITERATE, Latine. Gesta Alexandri III. PP. apud Baron. an. 1177. *Verba ipsa quæ ipse Literate proferebat, fecit per Patriarcham Aquileiæ in lingua Theutonica evidenter exponi*: ubi ad marginem, *al. Latine.* Chron. Trudonense l. 8. *Et eodem anno fecit eos Literate facillime intelligere quidquid volebat et legere.* Ciceroni *Literate*, est docte, eleganter.

LITERATIM, Per literas, sive epistolam. Fulbertus Carnot. Epist. 108. *Mandando mihi, ut Literatim describerem vobis quid mihi videtur de vestra ... conversatione.* Vide *Epistolatim.*

LITERATOR, Qui primis literis pueros imbuit, *primus informator literarum*, Tertulliano lib. de Pall. Ugutio & ex eo Jo. de Janua: *Literator, vel Literatus non dicitur ille qui habet multos libros, & inspicit & revolvit: sed ille dicitur Literator vel Literatus, qui ex arte de rudi voce scit formare literas, & conjungere in syllabam, & syllabam in dictiones, & dictiones in orationes, & orationes scit congrue proferre & accentuare. Ut Hieron. super Matth. Literator, inquit erat, qui Grammaticus Græce dicitur.* Tria sunt genera Grammaticorum, ait Scaliger Epist. 451. alii τεχνικοί, alii ἱστορικοί, tertium genus κριτικοί vocantur. Τεχνικοί elementa & primores literas docent: item partes orationis, structuram verborum, & similia: eos Græci γραμματιστὰς potius, quam γραμματικοὺς, & Latini *Literatores*, non *Literatos* vocant. Catullus:

Munus dat tibi Sylla Litterator.

Ars autem non *Grammatica*, sed *Literatura*, &c. Apuleius: *Prima cratera Literatoris, ruditatem eximit; secunda Grammatici, doctrina instruit; tertia Rhetoris, eloquentia armat.* S. August. Ep. 56. *Nomen Anaxagoræ propter literatam vetustatem omnes, ut militariter loquar, Literatores libenter sufflant.* Rufinus Antiochenus, qui de Metris scripsit, *clarissimus literator* dicitur in libri titulo. Capitolinus in Antonino Philosopho: *Usus est magistris ad prima elementa Euphorione Literatore.* Lampridius in Commodo: *Habuit Literatorem Græcum Onesicritum.* [Alpheus Avitus l. 2. Excellentium Virorum, apud Priscianum l. 8.

Tum Literator creditus
Ludo Faliscum liberos
Causatus in campi patens,
Extraque muri ducere,
Spaciando paulatim trahit
Hostilis ad valli latus.]

Adde Capitolinum in Maximino juniore. Arnoldus Abbas Bonæ-vallis de Operibus sex dierum, carpens Originem quod in interpretatione S. Scripturæ verba aucuparetur, *literatorem* vocat, id est, Grammaticum. Joan. Sarisber. Epist. 155. *Miraris fortasse cum populo, & cum amicis doles, quod pacem quæ mihi à serenissimo Rege Angliæ oblata dicitur esse, non recepi, præsertim cum Literatores & meliores viri non modo admiserint, sed aviditate rapuerint eam.* Ubi *Literatores*, sunt non modo disciplinis & literis imbuti, sed viri prudentes.

LITERATORIA Ars, Grammatica, apud Ordericum Vitalem l. 8. p. 702. Vita B. Mariani Abb. Ratispon. n. 14. *Dum enim B. Marianus .. ad elementa Literatoriæ artis, ac divinæ legis cognitionem ... destinaretur.* Laxius pro literis omnibus usurpat Asserus de Ælfredi rebus gestis an. 884 *Acerrimi ingenii virum, & in omnibus disciplinis Literatoriæ artis eruditissimum. Literalis aes*, apud Antenorem in Vita S. Silvini Episc. nu. 1. *Literales scientiæ*, apud Gregor. VII. PP. l. 9. Epist. 2. [Joh. de Janua: *Literalis scientia, Quæ de literis tractat, vel quæ efficit literatum.*] *Literales disciplinæ*, apud Baldricum Noviom. l. 1. c. 29. 87. & Fulbertum in Vita S. Autberti c. 1. Adde Joan. Sarisberiensem lib. 1. Metalogici c. 13. [*Literalis lectio*, apud Cælium Aurel. lib. 1. cap. 5.]

LITERATORIE, Latine. Capitula Synodalia Laurentii Archiep. Strigon. c. 5. *Ut Canonici in claustro, & Capellani in curia Literatorie loquantur.*

Interdum, per literas per epistolam. Mat. Westmonast. an. 174. *Hostes perterritos in fugam coegerunt. Quod Imperator Senatui Litteratorie significans, victoriam suam Christo gaudenter attribuit.* Idem ann. 1256. *Ipsi Litteratorie supplicaverant* [Charta an. 1258. ex Archivis monast. Melereii: *Procurator ejusdem loci Abbatiæ & Conventus Litteratorie destinatus.*] Ita usurpant Concil. Carthagin. V. c. 10. apud Gratianum dist. 18. cap. 10. Celestinus III. l. 3. Decretal. c. 11. Matth. Paris p. 553. Ericus Daniæ Rex apud Pontanum l. 9. Rerum Danicar. p. 571. Bromptonus p. 1195. Willelm. Thorn. ann. 1305. &c. Guiliel. Prynneus in Libertat. Angl. tom. 3. p. 989. Statuta Ord. Præmonstr. dist. 4. cap. 1. & Probat. Histor. Blesensis p. 54.

LITERATURA, Grammatica, ars quæ literas docet. Seneca in Epist. 88. *Quemadmodum prima illa, ut antiqui vocabant, Literatura, per quam pueris elementa traduntur, non docet liberales artes, sed mox percipiendis locum parat, &c.* Quintilianus l. 2. c. 1. *Grammatice, quam in Latinum transferentes Literaturam vocaverunt.* S. August. de Ordine lib. 2. c. 12. *Poterat jam perfecta esse Grammatica, sed quia ipso nomine profiteri se literas clamat, unde etiam Latine Literatura dicitur, factum est ut quidquid dignum memoria literis mandaretur, ad eam necessario pertineret.* Idem l. 1. contra Cresconium cap. 14. *Grammaticam Literaturam Latini viri utriusque linguæ doctissimi appellaverunt.* Ita usurpant Cicero, Quintilianus, & alii, quibus addo Martianum Capellam l. 3. *γραμματική dicor in Græcia, quod γραμμὴ linea, & γράμματα litera nuncupatur, mihique sit attributum literarum formas propriis ductibus lineare. Hincque mihi Romulus Literaturæ nomen adscripsit, quamvis infantem me literationem voluerit nuncupare. Sic apud Græcos γραμματιστικὴ primitus vocabar.* V. Quintilianum l. 2. c. 15.

Nostris vox *Literature* Grammaticam artem non signi-

significat, sed eruditionem; hinc in Historia critica Reipublicæ Litterariæ carpitur Ferrandus, quod to. 2. Observationum in Religionem Christianam p.256. Latinam vocem *Literaturam* per Gallicam *Literature* reddidisset, non per *Grammaire*: quocirca hic obiter observabo *Litteratura* vocabulo haud ita Grammaticam significari, ut nunquam eruditionem indicet, ut patet ex hoc Ciceronis loco, ubi de Cæsare: *Fuit in illo ingenium, ratio, memoria, Literatura, cogitatio, diligentia.*

· LITERATURA SOLIDI, Characteres qui in nummo exarantur. Auctor Queroli: *Quid tam simile quam solidus solido est? Etiam hic distantia quæritur in auro, vultus, ætas, & color, nobilitas, Literatura, patria, gravitas usque ad scriptulos: quæritur in auro plus quam in homine.*

LITERATURA, Epistola. Occurrit in libro Epistolar. S. Bonifacii Archiep. Moguntini, Ep.79.

LITERATURA, *Apocha*, Papiæ.

LITERATURA, pro *Litura*. Testamentum Abbonis Patricii pro fundatione Abbatiæ Novaliensis: *Et si qua karaxatura aut Literatura in hac pagina testamenti mei repertæ fuerint, nos eas fieri rogavimus, &c.*

1. LITERATUS. Charta Rainaudi Archiepiscopi Lugdun. an.1213. apud Joan. Mariam *de la Mure* in Hist. Ecclesiast. Lugdun. p.321. *Statuimus ut Ecclesia sit Conventualis, habens Priorissam cum Conventu aliarum decem & novem Monialium, quarum duodecim sint Literatæ, & septem Conversæ, &c.* Id est, quæ sciant *literas*, seu legere, [Choro addictæ.]

LITERATI, pro *Clericis*, usurpat Gregor. X. PP. in Epist. ad Philippum Regem Francorum ann.1273. apud Petrum Mariam Campum in Histor. Eccles. Placentinæ p.2. pag.421. *Quod nonnulli Literati terra tuæ habitu & tonsura relictis, publice ducunt uxores, &c.*

2. LITERATUS, pro *Listatus*. [Charta Adelgastri æræ 818. to.3. Conc. Hispan. p.90. *Damus ... quinque pallas & sex sabanas, duas Literatas & quatuor sine serico.*] Charta Hispan. æræ 1016. apud *Yepez* in Chronico Ord. S. Benedicti to.5. *Cum plumotos paleos & Græciscos, & suas sabanas Literatas, & fateles alfanegues,* Monasticum Angl. to.3. p.320. *Casula .. de sameto purpureo, aliquantum sanguineo, cum pectorali Literata.* Vide *Lista*.

· ¶ LITERBIA. Conc. Avenion. ann. 1337. apud Baluzium in Conciliis Narbon. pag.353. *Vel portandum Literbiam seu ferret.* Sed D. *le Fournier* nos benevole monuit legendum ex autographo Ecclesiæ Massil. *Ad portandum Libitinam seu feretrum.*

· ¶ LITERIA, Stramentum. Vide *Lecteria*.

LITERIO, Qui literarum cognitionem affectat. Ammianus lib.17. de Juliano tum Cæsare: *Ut hirsutum Julianum carpentes, appellantesque loquacem talpam & purpuratam simiam, & Literionem Græcum.* [Eadem notione usurpat S. August. Ep.118. ad Dioscorum n. 26. & l.1. contra Adversarium Legis.]

¶ LITGANTIA, LITGENSA. Vide in *Ligius*.

¶ LITHOGONIA, *Lapidis generatio*, in Amalthea ex Onomastico, à λίθος, lapis, & γονή, Generatio.

LITHOSTROTUM. Will. Brito in Vocab. *Lithostrotos dicitur varietas pavimenti vel variatio colorum in pavimento, vel congeries lapidum diversorum colorum, vel pavimentum, vel quodcunque aliud opus, dummodo sit ex lapidibus diversorum colorum.* Addit Joannes de Janua: *Fit autem parvulis crustis, ac taxillis, i. quadratis lapillis tinctis in varios colores.* [Quæ mutuatus est ab Isid. l. 19. c. 14. ubi pro *taxillis* habetur *tessellis*.] Varro l.3. de Re rust. c. 1. *Cum enim villam haberes operi tectorio, & intestino, ac pavimentis nobilibus Lithostrotis spectandam, &c.* Ita quidem Latini. Vide Philandrum ad Vitruvium l. 4. c. 6. Postea vox usurpata pro quovis pavimento. Hist. Translat. S. Severini Noric. Episc. n.22. *Lampas de candelabro in Lithostrota concidens extracta est.* Denique pro via lapidibus strata usurpatur in Capitul. Caroli M. l.5. c.353. *Si quis viam publicam, aut Lithostrotum, vel viam communem alicui clauserit contra legem, &c.* [Baluzius scribit *Litastratum*, sicque apud veteres legi ait. Gloss. *Delapidata*, λιθόστρωτα.]

¶ LITHOSTRATÆ LITERÆ, Tessellatæ. Agnellus apud Murator. to 2. p.1. pag.2. *Ad latera vero ipsius Basilicæ Monasteria parva subjunxit, quæ omnia novis tessellis auratis, simulque promisquis aliis calci infixis mirabiliter apparent, super capitaque omnium columnarum ipsius Maximiani nomen sculptum est. Monasterio vero parte virorum seu literas Lithostratas invenietis, ignorantes ad errorem perducuntur, nam scientes ibidem esse scripta, MV. SI. VA. esse intelligunt.* Vide *Musivum opus*.

¶ LITHUS, λίθος, Lapis. Vita S. Columbæ, to.2. Junii p.221. *Mirumque in modum contra naturam Lithus in aquis supernatat.*

LITIDIUM, Servitium à *Lito* debitum. V. *Litus*.

LITIFATUS. Charta Aldegastri, filii Sylonis Regis Ovetensis an.781. apud Sandovallium: *Ad ornamentis Ecclesiæ damus octo vestimentis, & tres mantos, & sex stolas, quinque manipulos, quatuor corporalia, quinque pallia, & sex sabanas, duas Litifatas, & quatuor sine serico, & tres acelexas, & duas flacatas, & una capa serica, &c.* Quo loco Sandovallius recte, opinor, legit, *Litifatas*, seu *Listatas*. Ubi vero est *acelexas*, reddit *aceleias*. [Vide *Literatus* 2.]

¶ LITIGABILIS DIES, Dies fastus, seu fori legitimi, Gall. *Jour plaidoiable*. Litteræ ann.1467. apud Lobinell. tom.3. Hist. Paris. p.259. *Habeant audientiam quolibet die Litigabili.*

LITIGARE, Præliari. Vide *Lis*.

LITIMIA, Papiæ, *Patientia calcata, vel crudelitas infixa*. Editus [cum MS. Bitur.] habet *Litima*.

¶ LITIMONIUM, Obsequium *liti*. Vide *Litus*.

¶ LITISPENDENTIA, Lis sub judice. Charta an.1409. *Eolumus, quod quicunque (f. cum) aliquis in judicio ecclesiastico conventus fuerit, & Litispendentiam vel transactionem aut alium modum, per quem lis finitur, coram ecclesiastico judico allegaverit vel exceperit, &c. ... nec judex ecclesiasticus amplius de tali causa judicare præsumat Litispendentiam.*

LITIUM, ex Gr. λίθος, λίθιον, Lapis, lapillus. Hincmarus in Capitulis datis an.1 a. Episcop. cap 3. de Altari portatili, seu Tabula itineraria: *Tabulam quisque Presbyter, cui necessarium fuerit, de marmore, vel nigra petra, aut Litio honestissimo, secundum suam possibilitatem honeste affectatam habeat, & nobis ad consecrandum afferat, &c.* Quidam *litium* hoc loco esse censent quod vulgo *ardesiam* appellamus. Vide infra *Loyr*. Sed & eadem notione usurpatam vocem hanc puto in Charta Eadredi Regis Angl. in Monastico Anglic. to.1. p.210. *Cum 2. corceolis pretiosissimis & crusto aureo, columnis de Liciis 96. &c.* Perperam editum unica voce *deliciis*. Vide Festum in *Delicia*. Lapidem λίτζι. seu λεπτολίτζι non semel habet Nicolaus Myrepsus, ubi sumitur pro lapide pretioso, seu viridi, ut sect.1. c.30 31. Et c.37. meminit λιθοπρασίου, ὃ λέγεται παρὰ Ιταλοῖς λαπιλίτζι. Rursum c.111. λάπις λίτζι, τουτέστι λίθος λαζέριος. Alibi: λίτζι τὸ λαζάριον ἢ λίθος πράσινος. Et c.465. & 480. distinguitur à lapide *Lazuli*, qui λάπις λάζουλι, λίθος κυάνεος appellatur, quomodo etiam c.486. Adde sect. 32. c.7. Vide Gloss. med. Græcit. in λίτζι.

LITO, Vasis species, inter ministeria sacra recensetur, in Charta Rudesindi Episc. Dumiensis æræ 930. apud *de Yepez* to.5. Chron. Ord. S. Benedicti p.424. *Concedi-*

cedi-

cedimus etiam phialas argenteas Francifcas 2. foparias exauratas, lopas euauratas cum coopertoriis 2. Litones 2. fcalas euauratas 6. Litones 7. moyolos exantatos 3. calices ex auro & gemmoto 1. dente elefantino, & foparias bubalinas 2. fervitio menfæ argenteo integro, vafa anea, bydrias 4 & 5 cerbu: concos imaginatos 7. cafticales 2. vafea vitrea, concas aeiralis 2. arrodamas, fieacysalis 9. & orabecela, vicacb, fzutas de menfa, &c.

LITONES, LITONICA BONA. Vide *Litus*.

¶ LITORARE, Appellere, litus vel portum capere. Ogerii Panis Annal. Genuenf. an. 1219. to. 6. Muratorii col. 416. *Sed quum ipfam (navem) forent aliquantulum fequuturi, ab infequutione obfcura noctis articulo defliterunt, redeuntes ad terram & fperantes, quod deberent ipfa nocte vel fummo mane aquarum deficentia Litorare.*

¶ LITORES, Servi glebæ, Afcriptitii. Vide *Litus*.

¶ LITOSTRATUM, LITOSTROTUM. Vide in *Lithoftrotum*.

1. LITRA, Menfura liquidorum, ex Gr. λίτρα, *Libra*. Conftitutio Odonis Legati in Syria contra Simoniacos an. 1254. *Item cum propinqui defuncti faciunt fieri aliquod monumentum lapideum in cæmeterio fubtus terram, coguntur folvere unam Litram olei, qua continet 4. quarteronos, vel aliud pretium, &c.*

2. LITRA, Limbus, ora. Monachus Sangallenfis l. 2. c. 27. *Cum pelliciis ... Tyria purpura, vel diacedrina Litra decoratis .. procedebant*. Vox contracta ut videtur, ex *Litura*. Quippe *Litura*, uti limbus, lineam quamdam efficit. Papias: *Litura, dicta quod liniendo teratur*. Nazarius in Paneg. *Venerandarum imaginum acerba dejectio, & divini vultus Litura deformis*. Ex *Litra* formata vox.

LISTRA, Eadem fignificatione. Hiftoria Epifcopor. Autifidor. c. 20. *Item cochlearem unam penfantem l. 1. & uncias 10. habet in medio rotellam nigellatam, & in gyro Liftram.*

Hinc origo vocis *Liftre* vel *Litre*, apud nos vulgo ufurpatæ, pro *Lituris* nigris, quæ illinuntur parietibus Ecclefiarum in tæniæ aut limbi fpeciem, intus & extra, cum domini feudales, qui jure Caftellaniæ aut patronatus gaudent, decedunt: tunc illinuntur parietes Ecclefiarum nigro colore, & lituris apponuntur depicta per certa intervalla eorum arma & infignia. Quo pertinent, quæ narrat Philoftratus de Herode Attico, qui mortua conjuge, totam domus faciem mutavit, & parietum picturas velis nigris induxit: ὁ δὲ καὶ τὸ σχῆμα τῆς οἰκίας αὐτῷ ὑπήλλαξε, μελαίνων τὰς αὐλὰς αὐτοῦ παραπετάσμασι καὶ χρώμασι καὶ λίθῳ Λεσβίῳ, κατηφὴς δὲ ὁ λίθος καὶ μέλας. Hinc igitur ortus videtur mos is, qui etiamnum obtinet, velis nigris ædium parietes obducendi in funeribus. De *Liftris*, fic Confuetudo Turonenfis art. 60. & Juliodunenfis c. 5. art. 2. *Seigneur Chaftellain eft fonde d'avoir la preeminence devant fes vaffaux es Eglifes eftans en & de fa Chaftellenie, comme d'avoir & retenir Liftres à fes armes & timbres au dedans & dehors defdites Eglifes*. Vide Altaferram de Ducib. & Comitib. Provinc. l. 3. c. 3. A *Liftra*, deducta etiam, opinor, vox alia ejufdem notionis *Lifta*, de qua fuo loco.

¶ LICTRA, Eadem fignificatione. Petrus Nannet. Epifc. in Statuto an. 1481. to. 4. Anecd. Marten. col. 1016. invehens in hujufmodi vana & fæcularia templorum ornamenta ait, *Nefandum & Deo injuriofum ne ignominiofum effe, armorum fcuta feu infignia ad modum circuli, zonæ, Lictræ, & aliis quam plurimis exquifitis modis in feneftris, oftiis, vitris, parietibus, altaribus, & quod dictu indignum eft, Chrifti Corporis facrariis imprudenter (f. impudenter) depingere, &c.*

¶ LITTERÆ cum derivatis fuis. Vide *Literæ*.

LITTORARIA, Littus, ora maritima, Italis *Riviera*, ex *Riparia*. Adrianus PP. in Epift. 65. Cod. Carolini: *In Littoraria Langobardorum femper navigaverunt*. Leo III. Ep. 6. *Ut ... Littoraria noftra & veftra ab infeftatione paganorum & inimicorum noftrorum tuta reddantur atque defenfa*. Utitur femel antea Epift. 3. extrema. Anaftafius in S. Vitaliano: *Venit Conftantinus Auguftus de Regia urbe per Littoraria in Athenas, &c.*

¶ LITUA, σάλπιγξ, *Tuba*, in Supplemento Antiquarii, Latinis *Lituus*.

¶ LITUARE, Lituo canere. Gloff. Lat. Græc. Sangerm. *Tubo, Tubicino*, Lituo, σαλπίζω. Adde Supplementum Antiquarii.

¶ LITUCHUS, *Liturgus*, *habens curam rei facræ*. Amalthea.

¶ LITUM, ut fupra *Litium*, Lapis, lapillus. Opufculum Gualvanei Flammæ, tom. 12. Muratorii col. 1047. *Et præcedere debent quatuor viri de Litis elevantes lapides de terra, ne pes equi Archiepifcopi offendat ad lapidem pedem fuum.*

¶ LITUMA, *Patientia calcata, &c.* Vide *Litimia*.

LITURA. Valafridus Strabo lib. de Reb. Eccl. c. 8. *Videmus aliquando fimplices & idiotas, qui verbis vix ad fidem geftarum poffunt perduci, ex pictura Paffionis Dominicæ, vel aliorum mirabilium ita compungi, ut lacrymis teftentur exteriores figuras cordi fua quafi Litura impreffas*. Ubi quidam legunt *literis*: malim *Linaturis*, quippe *Linotura* χρῶσις, exponitur in veti. Gloff. Vide *Litra*.

☞ De Lituris, quæ nonnumquam reperiuntur in finceris autographis, animadvertendum eum Mabillonio l. 2. Diplom. c. 1. n. 12. eas, ficut & adjectas voces primaria manu, maxime dum aliquanti erant momenti, ab iis qui religiofius fe gerebant, comprobatas fuiffe & ratas habitas: cujus rei plura profert exempla, quibus unum addo ex Teftamento S. Irminæ Abbatiffæ an. 698. to 1. Ampliff. Collect. Marten. col. 10. *Hæc funt qua huic teftamento annectere volui: Si qua Lituræ, vel caranaturæ* (caraxaturæ) *adjectionis facta funt, ego feci fierique juffi, dum mihi mea fæpius recenfetur voluntas*. Illud addam poft eumdem Mabillonium, fpatia pro nominibus propriis poftmodum adjiciendis vacua non femel reperiri in primariis inftrumentis, quod exemplis etiam probatur loco citato.

LITURARE, Delere, inducere, expungere. Onomafticum: *Lituro* ἀμαυρόω. Sidonius l. 9. Epift. 2. *Tunc enim certius te probaffe reliqua gaudebo, fi Lituraffe aliqua cognovero.*

LITURARII, Scaligero l. 2. Aufon. lect. c. 13. funt codicilli in quibus prima concepta fcriptionis noftræ confcribimus, & quæ difcipient inducimus, ut poftea chartæ puræ commendentur: quod olim fiebat in Palimpfeftis tabellis. Idem Aufon. in Præfat. in Centonem. *Hoc die uno, & addita lucubratione properatum modo inter Liturarios cum repperiffem, &c.* Prifcianus l. 11. *Litura*, ἡ ἀπαλειφὴ τῶν γραμμάτων.

LITURGI, λειτουργοί, in l. ult. Cod. Th. de Patrocin. vicorum, ita dicti, minifterium aliquod publice præbentes, in Ægypto præfertim, operis publicis, feu *corveis* obnoxii. Vide Jacob. Gothofredum.

¶ LITURGI, *Miniftri Ecclefiæ*, apud Papiam; apud Græcos Patres λειτουργοί nude, Diaconi, ut apud Bafilium Epift. 289. & apud Dionyfium Areopagitam dictum Ecclef. Hierarch. c. 2. & 3. p. 2. Sed idem Bafilius, Gregorii Nazian. & Nyff. Chryfoft. & alii, omnes Ecclefiæ miniftros, præfertim vero Presbyteros & Epifcopos, vocant λειτουργοὺς τοῦ Θεοῦ, vel τῆς ἁγίας ..., vel τῆς καινῆς διαθήκης, vel τοὺς τὰ λειτουργικὰ ..., ut refert Suicerus in Thefauro Eccl. Adde Gloffarium mediæ Græcit. in λειτουργός.

LITUS, LIDUS, LEDUS, Afcriptitius, fervus gle-

glebæ. Glossæ interlineares Legis Salicæ: *Litur, fiscalinus, vel fauctuarius*, id est, qui in publicis, privatis, aut Ecclesiarum fiscis seu prædiis degit. Charta an.794. apud Henschenium ad Vitam S. Ludgeri Episc. *Id est, totam terram illam, quam Laudulfus Litus meus incolebat & preserviebat*. Lex Longob. l. 3. tit. 20. *Aldiones vel aldiæ ea lege vivunt in Italia in servitute dominorum suorum, qua fiscalini vel Liti vivunt in Francia*. Vide Papianum lib. Respons tit.46.

☞ Ex hoc Legis Longob. titulo Muratorius infert eamdem fuisse *Litorum* conditionem, quæ fuit *Aldionum*, ac proinde *Litos* potius dicendos esse *Libertos colonos*, quam *Servos glebæ*. *Liti* quidem, inquit, non erant integra libertate donati, sed à dominis sive patronis suis incolendum aliquod prædium suscipiebant, & stato eis tributo persoluto, immunes à multis aliis servitutis oneribus vivebant. Verum sive *Libertos colonos* cum Muratorio, sive *Servos glebæ* cum Cangio *Litos* vocaveris, constat eos fuisse potioris conditionis, quam servi infimi ordinis, ut mox docet ipse Cangius, durioris vero quam vulgus colonorum, à quibus manifeste distinguuntur in Charta Ottonis Regis apud Eccardum in Probat. Histor. Marchionum Orientalium col. 137. *Ad nutrimen Dei famulorum, qui ibidem Deo servire cernuntur, quæ subnotantur in proprietatem damus, hoc est in pago Northuringa in comitatu Dithmari, in loco ita nominato in Magdeburg Litorum & servorum 20. colonum mansi, in Rodhardesdorph familias Litorum 18. & XII. colonos; Harteradestorff familias Litorum, in Su'dorff familias colorum IIII. Litorum, in Intesleve Litorum 24. col. 15. in Firosa familias Litorum XI. &c.* Cæterum quibus servitiis & præstationibus adversus dominos seu patronos obstringerentur *Liti*, discimus ex Codice MS. Irminonis Abb. Sangerm. fol. 27. v. col. 1. ubi: *Radoardus Lidus & uxor ejus Lida nomine solvunt denarios 8.... tenent mansum ingenuilem I. habens de terra arabili bunnaria 7 de vinea arpen. I. solvunt in pastione de vino modios III. faciunt in vinea arp. IIII. in unaquaque ebdomada corvadas II. manop. carop. quantum ei injungitur*. Ex quibus posterioribus verbis cernere est quam dura fuerit Litorum conditio. De mulieribus ea legimus ibid fol.72 v. col.3. *Iste sunt Lidæ. Teudrada, Hojtravolda, Teutberga, Framengadis, &c. Omnes iste aut faciunt camsilos de octo alnis, aut solvunt denarios IIII.* Quæ omnia complectitur & illustrat Teschenmacherus Annal. Cliv. p.1. pag. 74. ubi de *Litis* hæc habet: *Non tantum certis mensium & hebdomadarum diebus curiæ domino vel seniori, ligone, equo, bigis vel quadrigis, aut etiam pedibus operas præstabant, sed etiam certam pecuniolam census nomine inferebant, quin & aliquando decimas omnium fructuum, tam humentium quam aridorum pendebant; unde apud Saxones* Lassen, *apud Sicambros* Latben, *apud Frisios* Liten, *ejusdem etymi vocabulis, quod scilicet primo capti, & postea ex commiseratione in agris relicti nec ejecti aut venditi essent, dicti sunt*. Significant autem Lassen, *Laten* vel *Liten*, Servare; ut igitur apud Latinos *Servi* à *servare* dicti, sic apud laudatos populos à verbo, quod idem significat, dicti *Liti*, licet non essent servi omnium infimi. Vide *Lassi*.

Differebant *Liti* à servis, eorumque potior erat conditio. Lex Ripuar. tit. 62. §. 1 *Si quis servum suum tributarium aut Litum fecerit, &c.* Lex Saxon. tit.10. *Quidquid servus aut Litus jubente domino perpetraverit*. Capitulatio Caroli M. pro partibus Saxoniæ c. 15. *Et inter centum viginti homines nobiles, & ingenuos, similiter & Litos, servum & ancillam eidem Ecclesiæ tribuant*. Adde c.17. 18. 19. 20. & Capitul. 3. an.813. c.4. & alibi. Id potissimum observare est ex compositione pro lito & servo occisis, quæ major erat in lito quam in servo. Lex Frision tit.15. *Compositio hominis nobilis libræ 11. liberi, libræ 5. & dimidia; Liti, libræ 2. & unciæ 9. ex qua duæ partes ad dominum pertinent, tertia ad propinquos ejus. Compositio servi, libra 1. & unciæ 4. & dimidia*. Vide Addit. ad eamdem Legem tit. 3. §. 71. Capitul. 3. an.813. c. 4. 21. &c. Horum passim meminit Lex Salica tit.14. §.6. Pactum Childeberti & Chlotarii c.8. Lex Ripuar. tit.36. §.5. Lex Saxon. tit.1. §.8. tit.2. §.3. 4. 5. Lex Frision. tit.1. §.3. 6. 9. 10. 12. 13. 14. tit.2. §. 2. 3. 6. 7. 8. tit.6. tit.9. §.7. tit. 14. §.3. Adde Chartam Lud. Pii apud Henschenium ad Vitam S. Anscharii Hamburgensis Archiep. §. 16. Chartam Angilranni Episc. Metensis apud Meurissium p.175. præterea Chartas alias Impp. an. 937 1003. 1014. in Monumentis Paderbornensib. p. 114. apud Strangefolium in Annalib. Westphalic. l. 2. p. 215. in Privilegiis Ecclesiæ Hamburgensis p. 149. 155. 156. apud Goldast. to.2. Constitut. Imp. p 43. Pontanum l.6. Orig. Francic. c.15. & Fredericum Sandium ad Consuetudines Feudales Geltiæ p.8.

Litus Regis. Lex Saxon. tit.17.

Litimonium, Lidimonium, Obsequium & servitium cui *Litus* vel *Lidus* erga dominum obnoxius est. Chartæ Ludovici Imper. & Caroli Calvi apud Hariulfum l.3. c.2. 7. *Aut paratas, aut Lidimonium, aut bofisdicium, aut alias quaslibet redhibitiones exigere aut exactare præsumat*. Testamentum Widradi Abb. Flaviniacensis: *Volumus etiam ut ingenuos eos fecimus, aut ingenua fecerimus,... nlibi commaneudi nullam habeant potestatem: sed ad ipsa loca sancta debeant sperare, & nullus de ipsis Lidemonium nostris heredibus reddant, &c.* Ita scriptum invenitur in formula 27. Baluziana.

Litidium, pro *Litimonium*, habetur in Charta Longobardica in Bullatio Casinensi pag. 19. *Quod nunquam in posterum requisitionem facio in jam dicto venerabili Monasterio S. Paulo, vel suos servitores, aut Litidiam, neque per interpositas personas facere jubeo, &c.* Margarinus pro *Litigium* haberi existimat.

¶ Letimonium. Formula concedendæ libertatis apud Baluzium to.6. Miscell. p. 550. *Nihil debeat servitio, nec Letimonium, nec onus patronati, nec nulla obedientia ipsius non requiratur, nisi eant & maneant ubicumque voluerint, porta aperta, cives Romanæ se esse cognoscant*. Similia recurrunt in Formula seq. ibidem.

Lidus, Lida, Eadem significatione usurpant Lex Salica tit.14. §.15. tit.28. §.1. tit.37. §.5. tit.44. §.4. tit.52. §.1. Recapitul. Legis Salicæ §.27. 30. Capitul. 3. an.813. c.4. 21. Annales Franc. Petaviani & Moissiacenses ann. 780. *Et Saxones omnes tradiderunt se illi, & omnium accepit obsides, tam ingenuos, quam & Lidos*. Sic distinguendæ hæ voces.

¶ Leuti, in Præcepto Ludovici Pii ann. 823 apud Mabillonium Diplom. p.515

Luiti, pro *Liti*, in Charta Caroli Martelli apud Wilelmum Hedam in S. Willebrodo, [& Miræum to.1. pag.491. col.1.

Litones. Albertus Stadensis an.917. *Plures autem se eis dedere proprios, qui ab eis vivere sunt permissi, & Litones sunt vocati*. Occurrunt ii apud Cranzium in Metrop. l. 3. c. 8. & in Chartis Germanicis in Chron. Episcopor. Mindensium p. 737. 739. 741.

¶ Litores. Privilegium Monasterii Reichesperg. an.1315. apud Ludewig. Reliq MSS. to.1. pag. 275. *Recognoscimus publice litterarum per præsentem, quod in claustro S. M. Virginis in Reichenberg, ac in bonis ... & in aliis quibusdam mansis, qui liberi sunt à jure advocatie, & in dicto Ecclesie Litoribus nullum jus advocatie habemus*.

Lidones, in Charta Caroli M. in Monumentis Paderbornensibus p.325.

Ledus, Leda. Testamentum Widradi Abb. Flaviniac.

winiac. *Et illa Colonica in Ariaco, quæ fuit Ausaberta, cum ipso homine qui supra commanet, nomine Sigeberto, & uxore sua Leda nostra, vel infantes eorum, &c.*

¶ LITONICA BONA, Prædia ubi deguot Litones. Informatio quædam super impetitionibus honorum Ecclesiæ Gandesianæ, apud Leibnitium tom. 2. Scriptor. Brunsvic. p. 345. *Si dicis bona esse emphyteotica, ostendas formam contractus, qui in eo est comprehensus. Si dicis bona* Litonica, *designet officium ad quod spectent & pertineant.*

LIUDIS, Præstatio vel mulcta. Vide *Leudis*.

¶ LIVELLUS, Libella, Gall. *Niveau*, Ital. *Livello*. Papias MS. Bituric. *Livellus, Liveolus de plumbo*. Editus habet, *Luvellus, Livolus de plumbo*.

¶ LIVENTIA, Livor. *Corpora tumida præ famo & Liventia*, apud Matth. Paris an 1258.

¶ LIVERARE, LIVERATIO. Vide *Liberare* 2.

LIVERCINUS, Avis species. Frideric. II. Imp. l. 1. de Venat. c. 12. *Livercini vero comedunt sæpius scarabeos, brucos, & hujusmodi*. Adde c. 2. 13. 14. 18.

¶ LIVEREUM, Vectis, Gall *Levier*, Ital. *Liviere*. Translatio S. Prosperi, to. 5 Julii p. 59. *Muratores non sine maximo labore cum Livereis ferreis & malleis, coram cunctis prædictis & aliis adstantibus, frangi & aperiri fecit altare, &c.*

¶ LIVIA, Columba agrestis, à livido colore, apud Martioium in Lexico.

LIVIDARE, Damnare, quasi *livore*, vel invidia. Baldricus Dolensis io Prologo MS. ad Vitam B. Hugonis Archiep. Rotomag. *Librum autem illum vel laudare, vel Lividare supersedeo; corrigere vero non præsumo.*

¶ LIVIDITAS, Livor, invidia. *Lividitas invidiæ*, io Actis SS. Aprilis p. 248. ubi de B. Ida.

¶ LIVIDO, Livor, color lividus. Canones Hibern. to 4. Anecd. Marten. col. 13. *Si quis alapam alteri impegerit, nec sanguis nec Livido appareat, v. solidos argenti exsolvat*. Recurrit ibid. col. seq. *Livedo* dixit Apuleius hac notione.

¶ LIVIDUS PANNUS, Subniger, io Testamento an. 1367. apud Marten. to. 2. Anecd. col. 1522. *Livida tela*, ibidem col. 1523.

LIVITILA, *Parva lingua, quæ foramen linguæ recludit*, Papiæ. Vide *Sublinguium*.

¶ LIVIVI. Leges Calenses apud Marten. to 1. Ampliss. Collect. col. 1353. *Item de ictu levi sine sanguine, & de Livivi, & de verbis contumeliosis procedetur, prout de sanguine superius est expressum*. Forte legeodum *de Livore*; saltem eadem est notio. Vide mox *Livor*.

¶ LIVOLUS, Gall. *Niveau*. Vide *Livellus*.

LIVOR, Vulnus inflictum, ex quo *livor* apparet. Auctor Mamotrecti: *Livor, invidia, vel nigredo quæ remanet ex percussione baculi vel virgæ*. Vetus Formula c. 30. apud Bignoo. *Violenter super ipsum evaginato gladio venit, unde Livores, vel capulaturæ atque colaphi manifeste apparent*. Iofra: *Et postquam istos præsenter Livores recepit*. Charta Hispanica æræ 1016. apud Anton. *de Yepez* in Chronico Ord. S Benedicti tom. 5. p. 444. *Et si fuerint omnes de istas villas jam nominatas, & de istos Monasteries ad alias villas ad pignora, cum lanceas, & scutos, & lapides, & ibi bellum contigerit, Livores & homicidium fecerint, &c.* Auctor Queroli: *De Livoribus in quadrantem so'ida illius, de tumoribus in trientem pœna transibit: quod si & tumor fuerit & Livor solidi unum, bessem jure optimo consequetur.*

LIVOR, Justitia vel cognitio de *Livore*. Charta an. 1207. apud Ughellum to. 1. p. 398. *Concedimus videlicet sanguinem, Livorem, & baudasiam, potestatem, & judices, &c.*

¶ LIVORAMENTUM, Percussio. Chron. Modoet. tom. 12. Murat. col. 1120. *Contigit autem per universam terram de Modoetia videri una die per aera innumerabilia capita nigra, alba ... & quasi cohortes armatæ audiebantur moveri, & congressiones & Livoramenta cum scutorum motione, &c.*

LIVORARE, Livores inferre, vulnerare, contundere. Gesta Regum Franc. cap. 17. *Sed propter loricam qua indutus erat, non Livoraverunt eum*. Marculfus l. 1. form. 29. *Quasi vos nulla manente causa in via adsalissetis, & graviter Livorassetis*. Adde form. 37. & formul. vett. secundum Legem Romanam c. 30. 33.

¶ LIVOROSUS, Lividus. Vita S. Columbæ Abbat. to 2. Junii p. 228. *Sanctum percussit flagello, cujus Livorosum in ejus latere vestigium omnibus suæ diebus vitæ permansit.*

¶ LIVOT. Charta Dumbeosis an. 1407. *Juxta quoddam Livot aut Jonchay*. Si particula *aut* explicativa sit, ut interdum alibi, *Livot* Juncetum significat, sed si disjunctiva, ut revera mihi videtur, *Livot* credo esse quasi *Rivet* litera *r* in *l* mutata, ut alibi non semel, & *Livot* vel *Rivot* significare Rivum vel rivulum.

¶ LIVRARE, Gall. *Livrer*. Vide io *Liberare* 2.

¶ LIVRATORIUM, Mensura frumentaria continens unum *bichetum* quibusdam in locis, in aliis vero dimidium tantummodo bichetum, ex Adversariis D. *Aubret*. Vide *Livroriata*.

LIVREIA. Gall. *Livree*. Vide *Liberare* 2.

¶ LIVRORIATA, LIVRORIUM. Charta Bellijocensis ann. 1424. *Debet unum Livrorium ordei super quadam terra continente tres Livroriatas terræ*. *Livrorium* idem est quod *Livratorium*; *Livroriata* vero forsan est modus agri, in quo seminari potest unum *Livrorium* frumenti, nisi sit idem quod *Librata terræ*, de qua dictum in *Libra* 2. quod posterius mihi videtur minus probabile.

LIUSIVA, Lixivia, nostris *Lessive*. Capitula S. Bonifacii Archiep. Mogunt. c. 23. *Lavacrum capitis potest esse in dominica die, & in Liusiva pedes lavare*. [Eadem occurrunt io Capitulis Theodori Cantuar. to. 9. Spicil. Acher. p. 55.]

¶ LIX, *Caper*, apud Papiam. Quidam pro *ircus* seu *hircus*, *Lix* scriptum suspicantur: malim pro Αἴξ Græco, pro quo Glossator legerit Λ. ξ ob similitudinem scripturæ; unde *Lix* Latinum finxerit.

¶ LIXA. Vide *Lixe*.

LIXABUNDUS, *Qui latis incedit passibus ad modum lixæ*. Joan. à Janua. [Gloss. Isid. *Lixabundus ambulat, qui voluptatis causa ambulat*. Festus habet: *Lixabundus, iter libere ac prolixe faciens*.]

LIXARE, Lixivia eluere, mundare, *Lixiviare*, nostris *Lessiver*. Constantinus Afric. l. 5. Pantech. c. 32. *Omne lineum, cum induitur, refrigerat corpus, & maxime si Lixetur*. Joh. de Janua: *Lixare, In aqua sola coquere*. Gloss. Lat. Gall. *Lixare, Cuire en yaue*, à *Lixeo, Etre cuit en yaue*.]

¶ LIXATURA, LIXAMEN, LIXAMENTUM, *Coctio in aqua*, eidem Johanni de Janua. Primam vocem usurpavit Sidonius eadem notione, Apicius ambas posteriores.

¶ LIXE, *Aquam, quæ per milites ambulant, antiqui lixam dixerunt*. Gloss. Isidor. Jansonius in Collectaneis existimat veram lectionem fuisse: *Lixa, quum* (vel *qui*) *per milites ambulant, antiqui lixam dixerunt*. Aliter emendare tentat Grævius: *Lixa, Aqua. Lixæ, Qui per milites ambulant. Aquam antiqui Lixam dixerunt*. Sed contendit post Vossium in *Elixus* & *Lixa*, aquam non dictam fuisse *Lixa*, sed *Lix*; mallem igitur emendare: *Lix, Aqua... Aquam antiqui Licem dixerunt*. Quod spectat *Lixas*, dici potuerunt, *per milites ambulare*, ut scilicet aquam ferrent, ut mox dicuntur.

¶ LIXIONES, *Aquarum portitores*, in iisd. Glossis.

¶ LI-

¶ LIXUS, *In aqua coctus*, Johanni de Janua: *Cuit en yaue*, in Gloss. Lat. Gall. Sangerm. Ordinatio super numero & ordine mensarum, to. 2. Hist. Dalphin. pag. 311. col. 2. *Servietur de uno rotulo bovis & dimidio rotulo mutonis in aqua Lixis*. Latini dixerunt *Elixus*. Vide *Lixare*.

LIZA, Idem quod *Licia*. Vide *Masoverius*, in voce *Mansionarii*.

¶ 1. LO, Lex, Gall. *Loi*, in Pactu Legis Salicæ tit. 48. §. 1. cujus verba *Widresa Thalo*, ut *Widrestha Lo*, restitit legi, redduntur ab Eccardo: quem, si tanti est, consule.

2. LO, pro Ille. In veteribus Litaniis sub Carolo M. à Mabillonio editis to. 2. Analect. p. 687. hæc verba non semel occurrunt *Redemptor mundi*, *Tu Lo adjuva*. *Sancte Petre, Tu Lo adjuva*, *&c*. Unde etiamnum *Lo*, retinuere nostri in aliquot provinciis, & *Le*, in aliis.

¶ LOBA. Concil. Mexic. an. 1585. tom. 4. Concil. Hisp. p. 389. *Chlamyde videlicet, vel mantello seu pallio, quod vulgariter Loba nuncupatur o manteo, clauso vel aperto, ad terram protensis*.

LOBIA, LAUBIA, LOBIUM, Porticus aperta ad spatiandum idonea, ædibus adjuncta, *Galerie*: ex *Laub* Theuton. Folium, quod ejusmodi deambulatoria in prædiis rusticis, foliis obducantur & operiantur. Jo. de Janua, & Breviloq. *Deambulatorium, quod proprie dicitur Lobium, quod fit juxta domos ad spatiandum*: Fulcuinus de Gestis Abbatum Lobiensium c. 1. *In quo loco rivulus delabitur in Sambram: quem Laubacum vocant, eundemque putant loco nomen dedisse: licet fiat aliqui qui pro opportunitate capiendarum ferarum: undique enim saltu cingitur, vicinaque erat Liptinas fisco tunc regio & nomine permanente Forestis adhuc dicitur, eo quod Rex pergens venatum, ibi sibi fieri jusserit obumbraculum ad temperandum solis æstum, quod Lobium vocant. Inde putant locum dictum nomine permanente, rivulumque à loco, non locum à rivulo nomen traxisse, quod videtur magis verisimile esse. Teutones hoc astipulare videntur: nam locus ille eorum lingua* Lobach *dicitur*; *&* Lo *quidem vocant obumbrationem nemorum*, Bach *autem rivum: quæ duo si componantur, faciunt obumbraculi rivum*. Ita *Lobia* usurpatur in Charta Guntranni Reg. apud San-Julianum in Cabilone p. 82. *Solarium vero cum annimum illi de Gergesaco & de Alc ara faciant; illi autem de Mercureis & de Canopis Lobiam ædificent*. Chron. Abb. S. Trudonis l. 10. *Domus infirmorum habens fumariam, sive focariam, capellulam, Lobium, cameram dispensariam, &c*. Charta ann. 1213. apud Puricellum in Ambrosiana Basilica p. 1164. *Item peto, ut tectum seu Lobiam removeant penitus & auferant, quam fecerunt, vel fieri fecerunt juxta murum Ecclesiæ, &c*. *Tectum* nude appellatur p. 1169. Charta alia p. 1170. *Et etiam Lobiam per quam intrant Canonici Ecclesiam S. Ambrosii*. [Gualvaneus Flammæ apud Murat. to. 12. col. 1015. *Juxta Lobiam marmoriam, Lobiam sub diversis arcubus complexit, ubi subtus sunt plura campsorum habitacula*.] Occurrit præterea in aliquot Chartis apud Ughellum to. 4. p. 1090. & to. 5. p. 650. [Adde Muratur. to. 16. col. 435. &c.]

LAUBIA, in Polyptycho S. Remigii Remensis: *Habet mansum dominicatum, casam cum Laubia & cellario, & caminata, & quoquinam*. Infra: *Habet mansum dominicatum, casam cum solario, & cellario, & caminata, Laubia, horrea 2. &c*. Placitum Ludovici IV. Imp. an. 904. apud Ughellum to. 1. p. 851. quod peractum dicitur *in palatio quod est fundatum juxta Basilica beatissimi Principis Apostolorum, in Laubia majore ipsius Palatii, &c*. Papias: *Tempes, Laubia vulgo dicitur*. [Rolandinus Patav. apud Murator. tom. 8. col. 270. *Qui congregati die quadam, sicut mos est in vicinis per contratas, stabant sub frascata seu Laubia quadam, quæ erat prope ad domum Pontis-Altinati*.]

¶ LAUPIA, Provincialibus. Statuta Arelatens. art. 107. ex MS D. *Brunet*: *In muro quem Commune facit vel faciet ... nullus sit ausus onerare, nisi primo det Communi v. sol. ... idem dicimus de Laupia*. Glossar. Mons. p. 332. *Loupa, Umbraculum, Loupun*, Idem, p. 344. Gloss. Florentinæ: *Louba, Umbraculum*. Aliæ Anonymi: *Louba, Hutta*, apud Schilterum in Glossario Teuton. v. *Loube*, Locus ubi cives consultant, ut ipse definit, ex Chron. Konigsh. v. 132.

LOBIUM, aliis. Liber Ordinis S. Victoris Parisiensis MS. c. 15. *Postquam autem descenderint, ducent eos in Lobium ante hospitale*. Galbertus in Vita Caroli Comit. Fland. nu. 51. *Obsessi stabant ad Lobium Comitis*. Adde n. 70. 75. præterea Godefridum Monach. an. 1208. & Albertum Argentin. an. 1365.

¶ LOBIUM, Suggestum, locus editior. Buschius de Reformatione Monast. apud Leibnitium to. 2. Scriptor. Brunsvic. p. 831. *Ibi intra ostia chori ferrea & cancellata Lobium factum fuerat, & super illud cathedra tres, pro tribus Doctoribus, in altitudine à pavimento chori ad hominis pene altitudinem*. Bis terve recurrit ibi.

LOCA VENERABILIA, Ecclesiæ, Monasteria, Xenodochia, seu quæ Christianorum venerationi dicata sunt. Willelmus Tyrius l. 18. c. 6. *Multa de iis Locis, quæ dicuntur Venerabilia, tam Monasteria quam Xenodochia ... ad optata perduxerunt incrementa*. Passim in Cod. in Capit. 1. an. 806. c. 15. in Capitul. 1. an. 819. c. 6. in l. 4. Capit. c. 19. in Lege Longob. l. 2. tit. 18. §. 3. &c. [*Loca pia*, in Charta an. 1239. to. 1. Maceriarum Insulæ Barbaræ p. 152.]

¶ LOCAGIUM, Gall. *Louage*, *Loyer*, ut mox *Locarium*. Charta an. 1271. ex Chartul. S. Vandreg. to. 2. p. 1064. *Willelmus Gabart ... tradidi in Locagium usque ad finem quinque annorum .... pro 40. solidis Tur. dimidiam acram terræ meæ*. Charta an. 1320. to. 4. Hist. Paris. p. 536. *Ipsi sunt in saisina, quod si inveniant hominem ... qui non teneat dictum ministerium à dicto Imberto, vel in Locagio ab aliquo dictorum magistrorum, &c*. Charta an. 1499. ibid. to. 5. p. 720. *Domus annui Locagii valoris circiter 16. francorum*. Charta an. 1309. to. 1. Hist. Dalphin. p. 97. col. 1. *Item duo operatoria ... quæ valent de Locagio per annum 28 solidos*. Ibid. recurrit p. 98. col. 2. Pro quavis mercede sumitur in Statutis Eccles. Ambian. apud Marten. to. 7. col. 1229. *Præterea nullus Sacerdos Locagium recipiat, vel pactum de mercede habenda, pro aliquibus prophanis sive sæcularibus operibus exercendis*.

LOCALE, LOCALIS, LOGALIS, Ubi domus ædificari potest, nostris *Masure*, à voce Latina *Locus*, ni fallor. [Charta an. 1058 ex Archivo S. Victoris Massil. *Donamus Locales aptos ad faciendum molendinum*.] Tabular. Conchense in Ruthenis Ch. 24. sub Philippo Rege: *Et Locale ad habitandum inter Ecclesiam & stratam, sicut ... in præsentia illius terminavimus*. Charta ann. 1167. *Ego Guillelmus Dominus Montispessulani ... concedo Deo & S. Mariæ & Ordini Cisterciensi ... illud Locale terræ cum introitibus, exitibus & suis pertinentiis, in quo est ædificatum oratorium, &c*. Alia Will. D. Montispess. an. 1103. *Qui habent Logalem pro domo facienda*. Alia ann. 1309. in 2. Regesto Philippi Pulcri Regis Franc. n. 75. ex Tabul. Regio: *Item quoddam Locale infra Castrum ejusdem loci*. Alia an. 1231. in Regesto Comitat. Tolosæ fol. 39. *Item restituit dominus Comes Localia circa turrim, &c*. Alia fol. 46. *Domus & Localia domorum, ædificia & bastimenta, &c*. Consuetudines Montispessuli. *Quilibet habitator Montispessuli pro domo vel Locali suo, ... debet salvare lesdas aut cupas, & Bajulus Montispessul. debet ei laudare illam domum, vel illud Locale, salvo consilio, si dominus habebit ibi*

lau-

laudamus. [Charta Geraldi de Sentis ex Archivo D. Marchionis *de Flamarens*: *Tradiderunt .. totam illam domum & Localem in quo est*. Charta ann. 1300. tom. 2. Hist. Dalphin. p. 100. *Localia ubi morabantur milites .:. non removeantur*.] Vide to. 11. Spicil. Acheriani p. 339. & Ughellum to. 4. p. 1211.

¶ LOCALITAS, Circumscriptio, qua quis in loco est. Claudianus Mamertus de Statu animæ l. 3. c. 4. in hæc verba: *Deus meus, quare me dereliquisti*, sic argumentatur, ut probet animam *illocaliter* è corpore discedere: *Si enim non discessit, non dereliquit, si dereliquit, utique discessit. Objice nunc igitur Localitatem Deo*. Utitur etiam c. 3. S. Benedictus Anian. adv. Felicianam impietatem, apud Baluz. tom. 5. Miscell. p. 35. *In terra erat tunc temporis Localitate inter homines homo, & in cælo se esse dicebat filium hominis; quia qui filius hominis erat Localitate, idem Filius erat Dei immensitate*.

¶ LOCAR, *Locus apud urbem Romam*. Gloss. Isid. Grævius censet legendum ex Festo: *Lucar, Æs quod ex luco captatur, qui est apud urbem Romam*. Hinc quoqua in iisd. Glossis Isid. *Lucar, Vectigal, erogatio, quæ fiebat in lucis*. Vide Festum in vocibus *Lucar* & *Lucaria*.

¶ LOCARE, Conducere, Gallis, *Louer*. Lex Salica tit. 30. *de Locatoribus*: *Si quis furtim aliquem Locaverit, ut hominem interficiat, & pretium propter hoc dederit, &c*. Sic *Locare se*, Mercede conduci, in Statutis Arelat. art. 154. è MS. D. *Brunet* fol. 50. *Quilibet mercenarius tenetur se Locare & stare sub hac forma, &c*. Byzinio de Origine Belli Hussitici, apud Ludewig. to. 6. p. 146. *Locare se in monasterio S. Ambrosii*, i. e. Hospitari, habitare, *Loger*.

LOCARIUM, Pretium conductionis, locationis. Testamentum Bertichramni Episcopi Cenom. *Sic quoque ut de tabernias, quæ infra domum esse noscuntur, Locarius ille, qui annis singulis inde speratur, in Sacrosancta Ecclesia ... inferetur*. *Naves Locario jure conducere*, in Annalibus Francor. Bertinianis ann. 862. Vox nota Varroni libro 4. de Lingua Latina. Postea pro quavis pensione, vel agrorum assignatione. Iidem Annales an. 864. *Lotharius ... de omni Regno suo 4. denarios ex omni manso colligens, summam denariorum, cum multa pensione farinæ atque pecorum, nec non vini & siceræ, Radulpho Normanno Herioldi filio, ac suis, Locarii nomine tribuit*. Et anno 882. *Venientes autem primores partis illius Regni, quæ ipsi Ludovico in Locarium data fuerat, &c*. Adde formulam 143. Lindenbrogii.

¶ LOCATENENTES, passim apud Rymerum, Vide *Locumtenentes* in *Lociservator*.

LOCATIM, Suo loco. Utitur Alvarus in Vita S. Eulogii Presb. & Mart. n. 11. [Barthius in Glossario ex Hist. Palæst. Fulcherii Carnot. *Locatim, Hinc inde, diversis locis*.]

¶ LOCATIO, Conductio, supra in *Locare*. Papias aliter: *Locationes, Fundamenta, positiones*.

¶ LOCATITIUM. Vide *Loquaticum*.

LOCATURA. Vetus Interpres Moschionis: *ἡ μίσθωσις Locatura*. Varro l. 4. de Ling. Lat. *Loci muliebres, ubi nascendi initia consistunt*.

¶ LOCATUS, Procurator, pro alio agens. Charta an. 1218. apud Lobinell. to. 2. Hist. Britan. col. 160. *Omnes autem redditus & exitus terræ meæ ad solutionem prædictarum librarum coram Locato meo mittentur, exceptis expensis, quas sæpe fatus Vicecomes vel Locati fecerint rationabiliter circa negotia mea*. Vide *Allocatus*.

¶ LOCATUS HOMO, Incola, cultor loci, Tabulæ pacis an. 1337. apud Ludewig. to. 5. p. 591. *Ipsis Locatis hominibus pacificis, ipsa pro se & terrarum defensione reservare*.

¶ LOCELLUM, Prædium, territorium. Formula 37. ex Baluzianis: *Propterea donamus & donatum in perpetuum esse volumus ad jam nominato monasterio sancti illius, vel ad Abbate ille ipsum locum ubi ipse monasterius est constructus, cum omnibus adjacentiis & appendiciis suis, & Locella seu colonicis in villas illas in pago illo*. Epist. an. 804. apud Marten. tom. 1. Ampliss. Collect. col. 57. *Caritatis tuæ injunge, ut Andecavis civitate accidere facias, & illa epistola quem* (sic) *de Locella mea nuncupantes Odane cum appenditio suo, cui vocabulum est ad Illotdio-Leobode, quem ego ad casa S. Salvatoris confirmavi*. Præceptum Caroli Imper. ibid. col. 60. *In loca nuncupantes Siivale sive Cancina, & in Turicas & in Villa-nova, & intra tota illa Locella manentes 19. una cum terris, domibus, ædificiis, &c*. Concordia Bethtæ cum Monasterio S. Vincentii Cenoman. apud Baluzium to. 3. Miscell. p. 168. *Dum cognitum est quod Bethta Deo sacrata portione aliqua in Locella nuncupantia Solsiaco, Mansione, &c*. Chron. Fontanell. to. 3. Spicil. Acher. p. 204. *Anno quinto regnante Dagoberto juniore Rege quidam Presbyter nomine Leutbertus, vir valde dives, contradidit eidem venerabili Patri prædium, quod vocatur Bodardi villa ... necnon & Locella alia, id est, Taunaco, Luneraco, &c*. Adde Marculfum lib. 1. formula 30.

¶ LOCELLUS, Ædicula Deo sacra. Statutum Capituli S. Martini Turon. an. 966. apud Marten. to. 1. Anecd. col. 88. *Mansiones insuper quas ipse juxta præfatum Oraterium B. Georgii construxit, similiter ibidem condonavit, eo scilicet tenore præfatus Vivianus præmissas res jam dicto Locello S. Georgii pro remissione suorum criminum parentumque tradidit*. Auctoritas Arduini Arch. Turon. an. 973. ibid. col. 92. *Convenit præsentiam nostram domnus Teutbaldus Comes postulans, ut Locellum ad rationem nostræ matris Ecclesiæ pertinentem, ubi S. Lupantius requiescit, &c*. Libellus de Successoribus S. Hildulphi c. 17. Hist. Mediani Monasterii p. 216. *Numerosis Locellus idem deinceps diffamatus est miraculis*. Agitur de *Oratoriolo* sancti Hildulphi. Vide alia significatione in *Loculus*.

LOCERDECH, Collectores rerum fugitivarum, in Decretis S. Ladislai Hungar. Regis l. 3. c. 13.

¶ LOCH CABALLIS, f. Stabulum, equile, à Saxonico *Loc* vel *Loce*, Clausura; vel potius Celtico *Lloce*, Boxbornio in Orig. Gall. *Caula, angiportus, angulus*. Lobinell. to. 2. Histor. Britan. col. 73. ex vet. Charta: *Sine censu, & sine renda, & sine opere, & sine Loch caballis ulli homini*, hoc est, si recte opinor, sine obligatione equis excipiendis ministrandi pabulum necessarium. Vide *Podrum*.

¶ LOCHEA: Cochlear, Gall. *Cuiller*, Eburonibus *Louffe*. Acta apocrypha SS. Cyrici & Julittæ, to 3. Junii p. 30. *Facies quoque Locheas duas & ollam aneam, & pones ibi trullas duas. Hæc erunt nobis vasa tormentorum*.

LOCHERUS, *Apum custos*. Ita in Gloss. Saxon. exarato sub Edwardo III.

LOCIA, LOCHIA. Charta ann. 1235. in Archivo Regio, Reg. 7. qua *Mathildis Comitissa Boloniæ ratas & gratas habuit tres Locias, quas pro eo fecerunt Matthæus de Tria & Simon de Levis, Milites de Comitatu Moritoli & terra Damfrontis: gratum habuit & accepit quod pro ea receperunt ratione tertiæ Lochiæ nomine datalitii sui, Moritolium cum pertinentiis ejus sine forteritia, quæ remansit in manu Ludovici*. Videtur hæc vox accipi pro *portione*, Gall. *Los*. Vide in hac voce.

LOCISERVATOR, Qui loco alterius est, *Vicarius*, *τοποτηρητής*. Lex Longobard. l. 1. tit. 25. § 78. *Si quis furem vel latronem ad præsentiam Judicis aut Comitis qui in loco præest, vel Lociservatoris, qui missus est, adduxerit*. Apud Bonitum Subdiac. Eccl. Neapolit. in Actis S. Theodori Ducis, occurrit *Gregorius Parthenopensis* Loci-

Lociservator, sub ann. 1116. in Collatione S. Maximi cum Theodosio Cæsareæ Episc. & apud Julianum Antecess. Constit. 124. §. 18. *Lociservator Prætoris*. Adde Scholiastem ejusdem Juliani ad cap. 84. & Gregor. Mag. l. 12. Epist. 30. Idem Gregorius lib. 4. Dial. c. 52. *Joannes vir magnificus in hac urbe locum Præfectorum servans*. Concil. Suessionense ann. 853. Act. 1. *Et recitavit idem Sigloardus servans locum Archidiaconi Remensis*. Quidam vocem Græcam τοποτηρητὴς servarunt. Lupus Protospata in Chron. an. 1018. *Ligorius Topoteritis fecit prælium*, &c. Chron. Anonymi Barensis ann. 1041. *Et Arduino Lanbardo intravit in Melfi, erat Topoteritis de ipso Catepano*.

LOCISERVATORES, Summorum Pontificum in Conciliis Legati potissimum dicti. Anastasius in Præfat. ad Concil. VIII. œcumenic. *Lociservantes Præsules*; *Lociservatores Apostolicæ Sedis*. *Locum obtinentes Papæ Leonis*, qui mox *Legati Sedis Apostolicæ*, apud Liberatum Diac. c. 12. Vide Diurnum Romanum c. 1. tit. 1. c. 2. tit 5. Glossar. Fabroti ad Cedrenum, & Notas nostras ad Alexiadem p. 273.

LOCISERVATURA, Vicarii dignitas vel officium. Synodus Lateran. sub Martino I. PP. *Sergius Joppensis Episcopus Lociservaturam sedis Hierosolymitanæ arripiens ... ibidem aliquos Episcopos ordinavit*.

LOCOPOSITUS, Eadem notione. Theganus c. 6. *Ducibus, Comitibus, Locopositis*, &c. Cap. 13. *Comites & Locopositi*. Lex Longob. l. 1. tit 25. §. 73. *Sculdasii Decani, Saltarii, vel Locopositi*. Lib. 2. tit. 12. §. 5. *Nemo Comes, neque Loco ejus positus*.

LOCUMTENENTES GENERALES, appellantur etiam apud nos provinciarum Gubernatores, non omnium, sed earum præsertim quæ in *provinciæ* formam redactæ sunt à Regibus nostris. Distributum enim fuit Regnum Franciæ in certarum provinciarum numerum, quibus ceteræ minores subsunt. Habetur in 5. vol. Ordinationum Francisci I. fol. 91. in Regestis Parlamentariis, Edictum Francisci I. Regis 6. Maii 1545. quo Gubernatores omnes vetantur *Locumtenentium Generalium* titulum sibi arrogare, in quibus excipiuntur *Gubernatores Normanniæ, Aquitaniæ, Occitaniæ, Provinciæ, Delphinatus, Bressiæ, Sabaudiæ, Pedemontii, Burgundiæ, Campaniæ & Briæ, Burgundiæ, Picardiæ, & Insulæ Franciæ*, salvo tamen ceterorum Gubernatorum jure, quibus magistratibus suis fruendi secundum decessorum morem facultas conceditur. Postmodum Henricus II. Joanni de Albone, S. Andreæ domino, Lugdunensis, Bellijocensis ac Dombensis provinciarum ac tractuum indulsit administrationem, cum *Locumtenentis Generalis* titulo 21. Maii an. 1547. Idem Rex Literis suis 2. Sept. subsequenti, Parlamento injunxit, ut Sanandraneum dominum in Locumtenentem Generalem dictarum provinciarum admitteret, non obstante Francisci I. Regis Edicto, in quo eæ non comprehendebantur: ex 1. volum. Ordinat. Henrici II. fol. 39.

LOCUMTENENTES, nostris *Lieutenans*, Baillivorum, seu Judicum Vicarii proprie appellabantur. In *Gravaminibus* Nobilium Campaniæ an. 1297. contra Magistratuum Regiorum usurpationes, quæ descripta leguntur in Regesto Magnorum Dierum Trecensium, istud est: *Li Bailli qui or sunt en Champagne, ne laissent nullui en leur lieu & en leur baillie, quant il s'en partent pour leur Lieu tenir; & quant il avient que li Prevost & li Sergent prennent des biens aux Gentilshommes, ou de leurs hommes, ils n'en puent avoir recreance jusques à tant que li Baillis reviennent, & par ceste maniere sunt li hommes aux Gentilshommes destruit*, &c. Quibus querelis hæcce reposuere Magistri Magnorum Dierum Trecensium: *L'en commandera au Baillis que il laisse tel pour lui qui puisse faire recreance là où elle afferra*. Statutum Philippi Pulcri an. 1302. pro reformatione Regni, præcipit, ut Baillivi & Senescalli *Officia sibi commissa per seipsos personaliter exerceant, nec sibi substitutos, aut Locumtenentes facere præsumant, nisi in casu necessitatis, utpote valetudinis & consilii: in quo & cessante causa necessitatis ad commissa sibi Officia redeant sine fraude & sub debito juramenti. Cum autem eos contigerit in prædicto casu absentari, constituant aliquem virum idoneum & honestum de patria seu provincia cui præcipue noscuntur, usque ad suum reditum, quem cita accelerent. Qui siquidem substitutus, non sit Advocatus, nec aliis arduis negotiis, nec amicorum multitudine oneratus: caventes sibi sic substituentes, quod pro administratione porro, seu gestione substitutorum suorum, si quid inde commiserint, tenebuntur, prout de jure fuerit, respondere: & jurabunt prædicti substituti quod quandiu præerunt Officio prædicto, illud bene & fideliter exequentur*.

¶ LOCUMTENENTIA, Dignitas vel territorium *Locumtenentis*. Charta Caroli Fr. Regis ann. 1368. apud Baluzium to. 2. Hist. Arvern. p. 428. *Cum plura ex suis criminibus sive major pars extra Locumtenentiam & potestatem dicti carissimi fratris nostri Ducis Bituricensis & Alverniæ fuerint perpetrata*. Mandatum Ricardi II. Angl. Regis an. 1393. apud Rymer. to. 7. p. 746 *Vobis mandamus quod tunc sitis nostrum Locum tenens in hac parte, ad id, quod vobis per viam Locumtenentiæ in hujusmodi casu pertinet, faciendum*. *Locumtenentia Hiberniæ*, in Charta an. 1406. to. 8. p. 431.

¶ LOCLAMENTUM, Διάφραγμα, in Gloss. Lat. Græc. Sangerm. quod intersepit, & separat intersepiendo.

¶ LOCOPOSITUS. Videsis in *Lociservator*.

¶ LOCULATUS. Vide mox in *Loculus*.

LOCULENTUS, εὔλαλος, *Loquax, eloquens, effabilis*, in Gloss. Gr. Lat. [Vulcanius suspicatur legendum *Loculeius*, vel *Locutuleius*. Gell. lib. 1. c. 15. *Homines in verba provectos Locutuleios & blaterones & linguaces*.]

LOCULUS, Feretrum, in quo cadaver mortui deponitur. Isid. l. 20. Orig. c. 9. *Loculus, ad aliquid ponendum in terra factus loculi, seu ad vestes vel pecuniam custodiendum*. Will. Brito in Vocab. MS. *Loculus, parvus locus, bursa, feretrum*. Plinius l. 7. c. 11. de Pyrrhi pollice: *Quem cremari cum reliquo corpore non potuisse tradunt, conditumque Loculo in templo*. Idem l. 7. c. 16. *Et ipsi vidimus in Loculo asservatos*. Gregorius Turon. l. 4. Miracul. c. 33. *Requirentes vero in Loculo, nihil de pignoribus sanctis, quod fama ferebat, reperimus*. Anastasius in S. Silvestro PP. *Cujus Loculum cum corpore S. Petri recondidit*, &c. In S. Agapeto: *Cujus corpus in Loculo plumbeo translatum est*, &c. Walafridus Strabus de Vita S. Galli c. 30. *Invenit autem corpus viri sancti jam involutum, & in Loculo repositum: aperiensque sarcofagum, & exanime amici cadaver inspiciens*, &c. S. Bernardus de Vita & Morib. Relig. c. 11. *Aure tectis reliquiis fagmantur oculi, & Loculi aperiuntur*. Vita S. Eusebiæ Abbatissæ Hamaticensis:

... Discedens, pignora sacra,
Gerendisque suæ Loculum devectat ab inde.

Ubi ut plurimum *loculi* sumuntur pro *feretris* in quibus conduntur Sanctorum cadavera & reliquiæ. *Loculus gestatorius*, apud Adrevaldum de Miraculis S. Benedicti l. 1. c. 28. & 34. Adde Fortunatum in Vita S. Medardi cap. 17. Odilonem Cluniac. lib. 2. de Vita S. Geraldi cap. 17. Chronicon Casinense lib. 2. cap. 34. Rodericum Toletan. lib. 2. de Reb. Hispan. cap. 20. Simeon. Dunelmens. libr. 2. de Eccles. Dunelmensi capit. 6. 10. &c.

LOCULATUS, in *Loculo* seu sepulcro conditus, apud S. Zenonem Veronens. Serm. de Lazaro.

LOCELLUS, diminutivum à *Loculus*, ejusdemque notionis. Paulus Warnefridus de Gestis Longobard. l. 2.

l. 2. c. 10. *Cujus corpus positum in Locello plumbeo ... CPolim est peelatum.* Herkempertus in Hist. Longob. *Cujus Carlomanni in Locello aureo corpus...ad dictum Monasterium in Casino remissum est.* Flodoardus l. 3. Hist. Rem. c. 5. *Locellum etiam quendam, hoc est, capsam majorem, qua à duobus Clericis ferri solet, fieri fecit.* Usurpanc passim Scriptores, Anastasius in S. Sergio PP. pag. 61. Glaber Rodulph. in Vita S. Guillelm. Abb. Divion. c. 7. o. 22. Baldric. Noviom. l. 1. c. 30. Leo Ostiens. l. 1. Chron. Casio. c. 7. Chronic. S. Petri Vivi an. 869. & 1015. Ægid. Aureæ vallis c. 51. &c.

Lucellus, pro *Locellus*. Gloss. Gr. Lat. MS. γλωσσόκομον, *Lucelli plura iter tantum declinatur*. Edit. habet γλωσσόκομα, *Lucelli*, γλωσσοκόμιον, *Lucullum*, γλωσσοκόμιον, *Lucellum*. Edit. babet γλωσσοκομεῖον. Atque inde *Lusean* eodem significatu mutuaci Galli. Ita *Lucos*, pro *locos* dixit Aggenus: *Nam Lucos frequenter in trifinio invenimus, sicut in suburbanis, & circa publica itinera constitutum esse perspicimus.* Nihil igitur mutandum, quidquid dicat Salmasius, qui *locum* pro sepulcro usurpatum à veteri Scholiaste Juveoalis, Ulpiaoo JC. Anastasio, & aliquot aliis, observac.

¶ LOCUMSERVANS, Locumtenena, Locumtenentia. Vide in *Lociservator*.

¶ LOCUPLECITAS, Divitiæ, io Charta Henrici VI. Angl. Regis an. 1457. apud Rymer. to. 11. p. 385.

LOCUS, Loci, Mulieris uterus, vulva, matrix, *ubi nascendi initia consistunt*, Varroni. Glossar. Lat. Gr. *Loci mulieres* ὑστέρα. Sic leg. pro ὑστέρα. Occurrit non semel apud Sextum Platon. de Medicina animal. l. 1. c. 2. n. 7. c. 6. o. 2. l. 2. c. 4. 11. Antoo. Mulam de Vettooica n. 29. Apuleium l. 1. de Virtutib. herb. c. 121. & alios Medicos. [Utitur etiam Plinius l. 11. c. 37.] Vide *Locatura*.

Locus, pro sepulcro, seu loco sepulcri, occurric passim io vet. inscriptionibus, præsertim apud Thomam Reinesium. Vide Glossar. med. Græcit. io τόπος.

¶ Locus, Græcis etiam τόπος, Latrina, Gall. *Les lieux*, ut interpretatur Salmasius apud Tertullianum de Pallio, ubi: *Immundiorem Loco cervicem monilibus consolatur.* Fortassis alter ioterpretabitur *sepulcrum*.

¶ Locus Monachorum, Oppidulum pagi Venetensis in Armorica, vulgo dictum *Loh-mine* pro *Locmenoch*, Locus monachorum. *Johannes de Locomonachorum Archidiaconus & Electus Ecclesiæ Venetensis* memoratur in Maodato Edwardi III. Regis Aogl. an. 1362. apud Rymer. to. 6. p. 361.

¶ Locus Venerabilis, Pius. Vide *Loca*.

Ad Locum. Sic olim ootare solebant particulas quas ex constitutione aliqua aut recitabant, aut exscribebant, adjectis etiam interdum primis constitutionis verbis: cujus moris plures suoc in Theodosiano Codice reliquiæ, quibus etiam accidit, ut ea verba, nescio quomodo, in textum ipsum irreperent, & excerpti partem occuparenc, ut in l. 3. de Postul. & Novella Majoriaoi de Episcopali judicio. Hæc Petrus Pithœus ad Collationis Legis Mosaicæ tit. 15. hæc verba: *Extat denique decretum divi Pii ad Pacatum Legatum provinciæ Lugdunensis, cujus rescripti verba, quia multa sunt de fine ejus ad Locum hæc pauca subjecit, &c.*

Locum Dare, Loco excedere. Gregorius M. l. 2. Dialog. c. 23. *Cumque in eadem Ecclesia Missarum solemnia celebrarentur, atque ex more Diaconus clamaret, Si quis non communicat, det locum, &c.*

LOCUTORIUM, Gallice *Parloir*, Locus in Monasteriis in quibus Monachis & Sanctimonialibus invicem colloqui licebat, cum io aliis silentium indictum esset. Ejusmodi *Locutorii* quod *Regulare* appellatur, crebra mentio est in libro Ordiois S. Victoris Parisiensis MS. cap. 19. *Quod si aliquid eis specialiter dicendum fuerit, quod nec illic significari possit, nec usque ad tempus Locutionis differri, poterit Armarius usque in Locutorium regulare educere eos, & illic breviter quod dicendum est, intimare.* Adde c. 27. Ibidem p. 34. *In Locutorium nullus eat, nisi vocatus ab Abbate vel Priore.* Et c. 38. *Nullus Locutorium regulare sine licentia intrare debet, excepto Priore, & Subpriore, & his qui officiis deputati sunt. Ii autem qui officiis deputati sunt, possunt quidem intrare Locutorium, & de his quæ necessaria sunt, sibi invicem loqui: sed tamen claustrales nullo modo sine licentia ibidem vocare debent. Ipsi etiam ministri quando pro aliqua necessitate ibi ad loquendum ingrediuntur non debent diutius stare, vel sedere, sed quod necessarium habent breviter dicant, & statim exeant ... qui autem accepta licentia Locutorium ingrediuntur, non diu ibi sedeant, nec alte loquantur, nec plures ibi conveniant, nisi ad plus quatuor, &c.* Rursum: *Nullus extraneus vel Monachus vel Canonicus in Locutorium regulare ad loquendum ducatur, Fratres qui licentiam loquendi ad invicem quærunt, in nullo loco nisi in regulari Locutorio loqui possunt. In cæteris Locutoriis nullus vocet aliquem de claustralibus, nisi solummodo Abbas & Prior.* Adde cap. 67. sub finem. Tabul. Vindocinense Ch. 60. *Quæ donatio primum facta in Locutorio, quod est juxta præscriptorum Capitulum Monachorum.* [Charta ao. 1110. apud Lobinell. to. 2. Hist. Britan. col. 155. *Feci hoc donum per cultellum Radulphi Prioris Castri Joscel. in manu D. Willelmi Abb. Majoris-monasterii, in Locutorio ante introitum cameræ ejus.* Adde eumdem Lobinell. io Glossario Hist. Paris. tom. 3.] Petrus Damiaous l. 7. Epist. 5. *Quid ad hæc dicent qui de Ecclesia non oratorium, sed Locutorium, & non oraculum, sed conciliabulum faciunt.* Vide Regulas Clarissarum Damianitarum, &c. Matth. Paris p. 631. 661. &c.

Locutorium Interius vel Privatum, in eodem libro Ordinis S. Victoris c. 66.

Locutorium Commune, ibidem.

¶ Loqutorium, bis in Necrologio MS. Fratrum Minorum Silvanectensium.

Locutorium Sacristarum, Tabul. Vindocin. Thuani Ch. 172. *Venit Locutorium Sacristarum conductu domni Stephani Monachi.* [Alia Charta apud Lobinellum to. 2. Hist. Britan. col. 337. *Quas* (areas) *dominus Gualterius deveniens Monachus noster dederat nobis ... in Locutorio Sacristarum.*]

Locutorium Forinsecum, In quo cum sæcularibus Monachis vel Sanctimonialibus loqui licet. Thomas Walsinghamus pag. 257. *Interim ribaldi cum instrumentis claustrum ingredientes, de Locutorio forinseco lapides molares ... levaverunt.* Adde p. 272. Bulla Urbani IV. PP. ann. 1263. pro Clarissis, apud Waddingum: *Locutorium vero fit ex crebris & spissis laminis ferreis & forti opere fabricatis. Locutoria autem ad Confessiones fiant in Ecclesia, vel alio loco competenti.* Vide Ingulfum pag 867.

¶ Locutoria Fenestra, Clathri in *locutoriis* Sanctimonialium, Gall. *Grille de parloir*. Buschius de Reform. Monast. apud Leibnitium to. 2. Scriptor. Brunsvic. pag. 903. *Frequenter eis feci collationem in Ecclesia ante chorum suum, in Monasterio & ante Fenestram Locutoriam.*

Locutorium seu Parlatorium Parisiense, in Charta ao. 1293. apud Renatum Chopinum lib. 1. de Moribus Parisiorum tit. 2. §. 18. vulgo *le Parloir aux Bourgeois*, in quo examinabantur & discutiebantur articuli usaticorum & consuetudinis ejusdem civitatis coram Præposito Mercatorum & Scabinis.

LOD, Semuncia, dupondius. Vide *Lotum*.

¶ 1. LODIA, ut *Lobia*, de quo supra, Porticus. Acta B. Augustini Novelli, com. 4. Maii p. 622. *Inter*

Iater imagines Sanctorum diversorum in Lodia dictæ Ecclesiæ vidimus imaginem in pariete pictam. Regimina Paduæ ad an. 1267 apud Murator. tom. 8. col. 461 *Et eo anno facta fuit Lodia cum podiolis Communis Paduæ.*

2. LODIA, Tugurium, ex German. *Loodse*. Chron. Abbat. S. Bavonis an. 941. apud Duchesnium in Probat. Hist. Guinens p. 54. 55. *Comes contra eum exercitu, quem Herebem novimus, erectis Lodiis, finisque tentoriis, in longo tempore obsedit Castellum.* Infra: *Lambertus petitis & acceptis quibusdam militibus, sibisque quasi ad pugnam intercisa sonitu clangentibus revertitur, Lodias instaurat, armat in pugnam milites, &c.* Vide *Logium*.

¶ LODICH, Species ponderis vel monetæ. Charta an. 1326. apud Leibnitium to. 2. Scriptor. Brunsvic. p 349. *Abbas Ludolphus tredecim jugera agrorum ... hereditario censu locavit Heaningk Jordens, seu videlicet lotonibus & dimidio Lodich argenti, quotannis ... solvendis.* Et mox: *Ipsos agros medio fertone Lodich argenti sibi comparet.* Vide *Lotum*.

¶ LOEDORIA, λοιδορία. Macrob. l. 7. *Sunt alia duo apud Græcos nomina, Lœdoria & Scomma; quibus nec vocabula reperio, nisi forte dicas, Lœdoriam exprobrationem esse ad directam contumeliam.*

¶ LOEMODES, λοιμώδης, Pestilens. Ammian. l. 19. *Prima species luis Pandemus appellatur ... secunda Epidemus .. tertia Lœmodes, quæ iisdem temporaria est, sed volucri velocitate letabilis.*

¶ LOERIUM, Pretium conductionis, Gall. *Loyer*. Constitutiones Jacobi Regis Siciliæ c. 20. *Equitaturam seu bestiam .. justo & competenti Loerio à patronis ipsius volentibus locare, conducant.* Computum Graisivod. an. 1332. *Pro Loerio operatoris, in quo tenetur curia communis per unum annum & tres menses, 4. sol. gross.* Ordinatio an. 1340. to. 2. Hist. Dalphin. p. 395. col. 1. *Res non emat quæ convenienter & utiliter poterunt ad rationabile Loerium reperiri.* Le Roman de *Vacce* MS. vocem *Loier* usurpat pro munere, quod ab eo datur, qui alterius benevolentia captat:

Quant l'avoir des Flamenz ont li Roiz receu,
Et chescun de ses Dus out son Loier eu.

Infra:

Les Barons de la court a Louez & proiez.

LOFMASTER. Vide Hist. Cortusior. l. 8. c. 14.

¶ LOGA, Ædicula, Gall. *Loge*. Vide *Logium* 3.

¶ LOGADERIUS, Conductor vel locator. Leges Palatinæ Jacobi II Regis Majoric. in Actis SS. Junii to. 3. p 13. *Ut ab omnibus officialibus botelleriæ & coquinæ ... & à marescallo & cavaderio, & illis de stabulis, suis domesticis quam Logaderiis .. nobilis major domus, aut alius major domus servitia faciens, homagium juramento subnixum recipiant.* Hic recte Sollerius *Logaderium* exponit, Qui locatam in aula habitationem tenet, eoque eximitur à jurisdictione magistratus civilis, vel Qui suam suorumve jumentorum operam locat ejus rei præfecto *Zemblerio*.

LOGALIS. Vide supra in *Locale*.

¶ LOGARIASTES, λογαριαστής, Computator, Præfectus ratiociniorum in Aula CPtana. Huic incumbebat numerare milites illisque solvere stipendia, ut docet Codinus c. 5. Innuit vero Nicetas in Manuele l. 5. functionem ejusce Dignitatis circa vectigalia & tributa fuisse, ut dicitur in Glossario mediæ Græcit. voce λογάριον. Vide *Longaristis*.

¶ LOGEA, Logeamentum. Vide *Logium* 3.

¶ LOGER, f. Præsidium, à *locando* dictum, ut nostrum *Loger*. Conventiones Raymundi Comitis Barcinon. cum Ermengaudo Comite Urgell. an. 1058. Marcæ Hispan. col. 1111. *Et si ad supradicto Comite Ermengaudo aut ad suos homines dederit Deus de ista hora in antea de Alchagib de Saragoza castros aut terras, habeant in eas & eas jam dicto Comite Raymundo ... duas partes, & Comite Ermengaudo suum tertium partem. Et ipsos castros mittat Ermengaudus Comes tertiam partem de opera & de Loger & de guarda, qua in eis erit necesse.*

LOGERIUM, Locarium, Gall. *Loyer*. Usatici Regni Majoricarum MSS. *Et pro Logerio sive mercede domorum non soluto tempore statuto, possit dominus portas claudere, &c.* Curia generalis Cataloniæ an. 1359. habita Cervariæ, de militibus fugitivis: *Nec etiam sustinere aliquem qui cum solido Logerio fugerit.* [Charta ann. 1374. ex Schedis D. *Lancelot*: *Dant ad Logerium perpetuum sive annuam pensionem octo sol. quoddam hospitium, &c.* Occurrit in Capitulis generalibus MSS. S. Victoris Massil. & alibi.]

¶ Loguerium, Eodem intellectu, in Statutis Massil. l. 2. c. 28. 41 l. 4. c. 15. &c. in Legibus Palatinis Jacobi II. Regis Majoric. inter Acta SS. Junii to. 3. p. 82. & alibi non semel.

Loquerium, Eadem notione. Charta ano. 1242. *Decem solidos Melgorienses habuit ... de Loquerio tabularum civitatis.* Occurrit præterea in Consuetud. Tolosæ p. 2. Rubr. de Locato. [in Statutis Massil. l. 1. c. 33. l. 4. c. 29. in Statutis Arelat. MSS fol. 25. & 145. codicis D. *Brunet*, in Statutis Capituli Glandatensis ann. 1327. & alibi pluries.]

¶ Loherium, Loheria, Eodem significatu, in Computo an. 1333. to. 2. Hist. Dalphin p. 278. *Item, pro Loherio unius barcæ ... ressanis patronus toren. 1.* Ibid. p. 279. *Pro Loheria trium barcarum ... taren. 9.* Recurrit ibid. *Loherium* pag. seq.

¶ 1. LOGIA, *Collecta pauperibus sublevandis*, in Amalthea, ex Apostolo 1. Corinth. 16. Περὶ δὲ τῆς λογίας τῆς εἰς τοὺς ἁγίους, *Collectis autem quæ fiunt in sanctos, &c.*

¶ 2. LOGIA, Logiare, &c. Vide *Logium*. 3.

¶ LOGICALIA, quæ pertinent ad Logicam, in Statutis Collegii Cluniac. an. 1308. apud Lobinell. to. 3. Hist. Paris. p. 281. col. 1. & in Statutis Collegii Burgundici an 1335. to. 5. ejusdem Hist. p. 638. col 1.

LOGICARE, Ratiocinari, argumentari. Petrus Cellensis l. 9. Epist. 9. *Et ironica typo subsannans hic bonum dormitasse Homerum Aristotelico more Logicat.*

LOGISTÆ, Curatores & Patres Reip. Gloss. Gr. Lat. λογιστής, *Curator. Logista civitatis splendidissimæ Nicomediens.* in veteri Inscriptione 398. 2. Vide Cujac. ad tit. de Excusat. l. 15. ad l. 30. de Decur. & ad l. 4. C. de Tabular. l. 10.

¶ LOGISTERIUM, *Locus in quo recensebantur exercitus, & militibus stipendia numerabantur*, in Vocabulario Sussanæi, à Græco λογιστήριον, Locus ubi sedebant λογισταί, seu Calculatores.

1. LOGIUM, S. Eucherio lib. de Variis vocabulis, *quod & Rationale, est pannus exiguus ex auro, gemmis, coloribusque variis, qui superhumerali contra pectus Pontificis annectebatur.* Vide Isidorum, Papiam, & alios.

2. LOGIUM in Glossis antiquis MSS. est *Manuale*, id est, analogium. Vide *Manuale*.

3. LOGIUM, Logia, Ædes, habitatio, domicilium, Gallis, *Logis*: sed maxime *Andronem*, xystum seu porticum ita nuncupabant, quomodo *Loggia* Itali usurpant. Lambertus Ardensis: *Item a domo in Logium quod bene & procedente ratione nomen accepit. Ibi enim sedere in deliciis solebant ad colloquendum, à logos, quod est sermo, derivatum, item de Logio in oratorium.* Neque insulsum omnino Lamberti etymon: videntur enim id nominis nostri à Græcis mutuati, qui λογεῖον appellabant pulpitum editius, in quo recitabantur Comœdiæ. Gloss. Gr. Lat. λογεῖον, τὸ τοῦ θεάτρου, *pulpitum*. *Logeum* hac notione dixit Vitruvius l. 5. cap. 8. qui illius altitudinem non minus debere esse ait pedum decem, non plus

duodecim. Unde vero simile est, hanc vocem primitus nostros usurpasse pro superiore domus contignatione, quam postmodum toti attribuere ædificio, aut certe superioribus, vel quibusvis porticibus, seu andronibus, quibus ædificia invicem junguntur ac connectuntur quomodo *Logia* usurpatur in Historia Episc. Autissiod. c. 63. *Fecit insuper appendicia inter aulam & capellam hospitibus & familiæ necessaria, Logiasque magnæ habilitatis ab aula in Capellam, & è converso ducentes.* Qua etiam notione habetur in Charta an. 1252. in Hist. Prioratus S. Martini Campensis: *Erant Consiliarii prædicti in Logiis domus Regiæ juxta curiam ab opposito portæ Regiæ.* [*Actum Utini sub Logia Communis Utini*, in Actis SS. Junii to. 1. p. 779 Litteræ Consulis Massil. an. 1332. *Quædam domus ædificata de tabulis & tegulis in Logia. Logia domus villæ*, Gall. *Hotel de ville*, Massiliensibus *La loge*, in Ingressu Caroli VIII. Regis Franc. an. 1494. Massiliæ generaliter celebrato. *Logia monasterii*, in Statutis S. Claudii p. 78.]

LOGIA, LOGEA, LOTGIA, Ædicula, ædium appendix, Gallis *Loge*. Catholicon Armoricum: *Log*, *Gall. Loge, tugurium magalo, cabana.* Gloss. Græc. Lat. ex Cod. MS. Reg. 85. Στοά, *Porticus, Logia, testudo*. Vita Clem. VI. PP. *Ordinavit quod dicti Cardinales possint à cætera indicto conclavi existentes habere cortinas, cum quibus claudantur eorum Lotgia, quando dormient seu quiescent.* Ita etiam appellantur apothecæ mercatorum, ubi merces suas venum exponunt, maxime in nundinis. [Sic intelligenda Charta Willelmi Regis Siciliæ an. 1160. apud Murator. to. 6. col. 624. qua Messanensibus concedit facultatem in omnibus sibi subjectis locis Terræ S. *Logias ubicumque voluerint ædificare, Consulem statuere, &c.*] Charta Conradi Imperat. an. 1187 to. 3. Ughelli p. 487. *Et confirmo eis placeam portus undique liberam, ut nihil in ea possit ædificari extra muros ... in mari vel in terra, Logia eorum excepta.* Charta Philippi Augusti an. 1218. *Item de injuria, quæ fit hominibus meis apud Indictum, quia volo quod habeant Logias suas pro eodem pretio, quo solent eas habere antiquitus.* Alia ejusdem ann. 1215. apud Doubletum p. 899. *Eidem Præposito debeat denuntiare, quod ipsi volunt capere plateas suas, & signare Logias suas ad opus Indicti, quantum eis necesse fuerit.* [Computus an. 1261. apud D. *Brussel* to. 1. de Usu Feud. p 475. *Pro Logiis faciendis in nundinis S. Lazari 6. lib. 10. sol. Logiæ feriarum* in Charta an. 1148. è Tabulario Monasterii de Charitate. *Logiæ & stallagia*, in Litteris Bonifacii PP. recensentur inter jura Ecclesiæ Dolensis, ex Archivo ejusdem Eccles. suntque tributum ab iis, qui *Logias* in nundinis tenent, exsolvendum. Eadem ut puto, notione Charta an. 1214. in Tabulario S. Bartholomæi Bethun. f. 22. v. *Jam dictus Robertus salvam debet habere careiam suam sicut solet esse. Logia debet manere sicut est posita.* Forsan pro nundinis ipsis accipienda eadem vox in Charta Philippi Aug. an. 1211. ubi de Privilegiis S. Martini Turon. apud Marten. tom. 1. Ampliss. Collect. col. 1101. *Quamdiu Logia manet in explenta, quæ dicitur Regis Francorum, habet B. Martinus dimidium & Comes dimidium pro custodia, & neuter potest inde dare seu vendere sine alio.*]

LOGEA, in Chronico Cambriæ, tom. 1. Monastici Anglicani p. 400.

¶ LOGA, ut *Logia*. Computus ann. 1202. apud D. *Brussel* to. 2 de Usu feud. p. 190. col. 1. *Pro turre Mustereoli facienda & de granariis & Logis ad maagenellos* 311. *l.* & 6. *s.*

¶ LOGEAMENTUM, Hospitium, quo quis oppidanus milites debet excipere, Gallice *Logement*. Char. Massil. an. 1481. *Placeat regiæ Majestati vestræ præservare vestram civitatem ab instantiis, Logeamentis, subjornatis & stationibus armigerorum peditum & equitum.*

¶ LOGIARE, Habitare, diversari, Gall. *Loger*. Charta an. 1264 *Guillermus de Charmeutre civis Paris. recognovit se recepisse à venerabili viro & religioso Abbate S. Germani de Pratis Paris. nundinas dicti Abbatis villæ S. Germani... sub conventionibus... quod dictus Guillermus prædictas nundinas Logiare tenetur, & omnia quæ ad eas pertinent de omnibus constamentis facere.* Litteræ an. 1380. apud Rymer. to. 7. p. 259. *Ad Logiandum & morandum secure in campis.* Chron. Astense ad ann. 1440. apud Murator. to. 11. col. 276. *Multi erant, qui non sciebant ubi Logiare.*

¶ LOGIARIUS, f. Portitor seu exactor portorii. Charta Philippi Aug. Regis Franc. ann. 1211. to. 1. Collect. Ampliss. Marten. col. 1101. *Unum autem alicuius Canonicorum speciale liberum transitum habebit per Logerim dando secundum consuetudinem Logiarii unam lagenam vini & duas nummatas panis. Omnes Clerici B. Martini ... liberum habent transitum, nihil dando nisi festagia, quæ à Præposito de Nogento pontonariis debentur.* Si pro *Logiarius* quis mallet legere *Logiarium*, tunc portorium intelligerem, non ipsum portitorem.

4. LOGIUM, λόγιον, *Logion*. Oraculum. *Logia personare*, apud Martianum Capellam lib. 1. *Incultum Logium*, inculta oratio, apud Cummianum Hibernium de Controversia Paschali.

¶ LOGIA PARVA, Sermo tenuis, vel minor dicendi facultas. Odo de varia Ernesti Bavariæ Ducis fortuna, to. 3. Anecd. Marten. col. 317. *Quem tanto eloquio ditavit ab omnibus, sola pauperis ingenii mater facundiæ parvæ adjutrix Logyæ, &c.*

LOGOGRAPHI, in Cod. Th. & Just. Tabularii, Notarii, Librarii ita nuncupati. De iis vide Jacobum Gothofred. ad l. 1. Cod. Th. Ne conlatio per logographos celebretur.

LOGOTHETA, vox Græca, quæ ad Latinos inferioris ævi etiam transiit. Apud Græcos quidem, Byzantios præsertim, varie accipitur: sed veram ejus notionem habet Gloss. Gr. Lat. λογοθέτης, *Ratiocinator, discussor, disputator.* λογοθετῶ, *Ratiocinor.* λογιασμὸς λογοθεσία, *Ratiocinium*; est enim *Logotheta*, qui rationes accepti & depensi expendit ac discutit, quomodo dicuntur apud Procopium l. 3. de Bello Gothico c. 1. & 21. Magistratus aulæ Constantinopolitanæ: qui id nominis cum adjuncto habuere, ut λογοθέται τοῦ δρόμου, λογοθέται τοῦ γενικοῦ, de quibus agimus in CPoli Christiana, λογοθέται τῶν οἰκειακῶν apud Pachymerem l. 2. cap. 21. l. 6. c. 34. λογοθέται τοῦ στρατιωτικοῦ λογαριασμοῦ, de quibus VI. & VII. Synodus, & Procopius in Hist. arcana p. 104. 1. Edit. λογοθέται τῶν ἀγελῶν, de qua dignitate Pachymeres l. 1. c. 17. l. 2. c. 13. & λογοθέται τῶν ἀγελῶν, qui iidem fuere qui τοῦ γενικοῦ, ut ad l. 3. Alexiadis docuimus. Expendebant enim ii rationes cursus publici, ærarii generalis, ærarii privati, seu largitionum privatarum, ærarii militaris, gregum seu armentorum Imperatoris, de quibus singulis Magistratibus multa dixere Meursius in Gloss. & Gretzerus ac Goarus ad Codinum. Vide Theosterictum in Vita S. Nicetæ Hegumeni n. 11. [& Glossar. mediæ Græcitatis.]

Primi autem ex his Logothetis, quem λογοθέτην τοῦ δρόμου appellabant, licet primo officium circa *cursum publicum* versatum fuerit, idque muneris gesserit, quod apud nos *le General des Postes*; alia tamen labentibus sæculis functio fuit: ut qui Edicta & aureas Imperatorum Bullas subscriberet, idque prorsus muneris obiret, quod apud nos *Cancellarius*, uti exerte habet Nicetas in Man. l. 7 n. 1. unde Nicephoro CP. dicitur ὁ τῶν βασιλικῶν ἀποκρισιμάτων ἐπιμελούμενος. Glossis antiquis MSS. *Logotheta Græco eloquio dicitur, qui sermonem facit in populo, id est, qui Edictum imperatoris fa-*

ris

ris populo nuntiat. Eadem ferme habet Papias. Glossar. Ælfrici: *Logotheta*, gemot-man, id est, ad verbum, *homo conventus*, alias orator, qui conventui publico præsidet ex parte Regis. Rogerus Hovedenus: *Qui fuerat Cancellarius Imperatoris, quem Græci vocant Logothetam.*

A Græcis, inquam, istud nominis mutuati sunt Latini Principes. In Chronico Casinensi l. 4. c. 68. 117. & 126. (vel secundum Editionem Angeli à Nuce c. 66. 116. & 125.) Petrus Diaconus Casinensis à Lothario Imperatore *Logotheta Italicus*, *Exceptor*, *Cartularius*, *& Capellanus Imperii Romani constitutus* fuisse dicitur, id est, *Logotheta & Protonotarius* quomodo appellabantur apud Siculos Normannos Reges, qui Chartas Regias subscribebant, ut passim ex Tabulis Siculis colligere est. Alia tamen fuit in eo Regno & diversa prorsus dignitas à *Magni Cancellarii* dignitate. *Logothetam* enim qui & *Protonotarius*, *Primi à Secretis*, seu Protosecretarii munus obibat, & gradu, Magno Cancellario major erat, etsi neuter neutri subesset, ut ait Ammiratus to. 2. Stemmatum Neapolit. p. 48. *Essendo piu preminente ufficio quello del Protonotario di quello del* Gran *Cancelliere*, *se ben l'uno al altro non è sottordinato*. Formula porro qua Regia diplomata subscribebant Logothetæ & Protonotarii Siculi, hæc erat, ex Waddingo an. 1347. n. 8. *Data Neapoli per ... Logothetam & Protonotarium Regni Siciliæ anno*, *&c.*

¶ LOGRÆ, Idem quod mox *Logres*, sed metaphorice, ut *Leurre* sæpius apud Gallos, Deceptio; illusio. Consuetud. Lemovic. art. 46. *Emptor & venditor debent venire quilibet cum uno probo homine coram Consulibus & dicere veritatem de pretio bona fide*, (*sine*) *dolo & fraude*, *& sine Logris*.

¶ LOGRES, Accipitris illicium plumatile, Gall. *Leurre*, Hisp. *Lura*, Ital. *Logoro*. Leges Palatinæ Jacobi II. Regis Majoric. in Actis SS. Junii to. 3. p. 24. de Falconerio majori: *Nec ignoret ejus curæ pertinere omnia eis* (*avibus ad venandum*) *necessaria procurare*; *veluti Logres*, *capucia*, *longas & alia arnesia ad rostrum & manus ipsarum præparandas*. Vide *Loyrum*.

¶ 1. LOGUERIUM, Gall. *Loyer*. V. *Logerium*.

¶ 2. LOGUERIUM, Ordo manipulorum hac arte coacervatorum, ut plures in cumulo sint ordines, alii aliis superiores, quos Massilienses *Louges* vocant lingua patria. Hi ordines certo constant atque definito manipulorum numero, ut decima facilius percipiatur. Charta an. 1218. ex parvo Chartul. S. Victoris Massil. fol. 134. v. *De universis terris*, *quas proprio colunt aratro*, *de tribus saumatis cujuslibet bladi sive leguminum unam eminam*, *& de duobus Loguerius unam garbam Ecclesiis memoratis nomine decimarum conferant*.

¶ LOGYA PARVA. Vide supra in *Logium* 4.

¶ LOH, ut infra *Lok*, Tomentum. Constitutiones Coriarorum Sand-Hippolic. apud Duellium lib. 2. Miscell. p. 443. *Item extra civitatem nullus vendat Loh aut alium apparatum. Item ubi duo socii sunt simul*, *tantum alter eorum emat Loh*.

¶ LOHERIA, LOHERIUM. Vide *Logerium*.

¶ LOIBUS. Vide *Lembus*.

¶ LOISELLUS FILI. in Computo an. 1202. apud D. *Brussel* to. 2. de Usu feudorum p. 218. Glomus, Picardis *Loinsceau de fil*, Gall. *Peloton*, alias *Luissel*, ut habet Ovid. MS. apud Borellum:

Cest Luissel de file tendray.

LOISMUS. Observantiæ Regni Aragon. l. 6. tit. de Generalib. privil. §. 23. *Quam* (hæreditatem) *alienare potest cum prædicto tributo tributarius*, *& onere*, *sine consensu domini nisi dominus habeat faticam vel Loismum*, *nec tenetur talis tributarius vel emphytheota firmare res in posse talis domini*, *&c.*

¶ LOITHIHUNT, ut in Notis ad Leg. Salic. le-

git Bignonius, Canis ductor. Vide *Canis Leitihunt*.

¶ LOK, Floccus, Gall. *Flocon*, Angl. à *Lock of wool*, Floccus lanæ, à Saxonico *Loca*, *Locca*, Flocci, tomenta: omnia à Latino *Floccus*, ut vult Skinner. Hinc *Lochus* apud Kennettum in Antiq. Ambrosden. ad ann. 1325. p. 572. *De 11. sol. receptis de lana fracta*, *videlicet Lokys collecta in tonsura ovium*, *&c.* Vide *Clack*.

¶ LOKKA, Lacus, à Græco λάκκος, Fovea, lacuna, fossa, ut Skinner. habet in voce *Logh*: quæ frequens est, inquit in terminis locorum Scoticis & Hibernicis ab Anglo-Saxonico *Luth*. Literæ ann. 1509. apud Rymer. to. 13. p. 243. *Pro ripariis*, *gurgitibus*, *stagnis*, *pilis*, Lokkis, *&c.* Armorici *Loc'h* & *Louc'h*, Palus: qui non minus quam Lacus convenit loco laudato.

¶ LOLIETUM, Locus obsitus lolio. Willelmus Brito l. 5. Philippidos:

Per Bajocarum Lolieta, *per arva Caletum*.

LOLLARDI, LULLARDI, ita nuncupati hæretici quidam, qui sub initium sæculi 14. in Germania & Belgio exorti sunt. Joannes Hocsemius ann. 1309. *Eodem anno quidam hypocritæ gyrovagi*, *qui* Lollardi, *sive Deum laudantes vocabantur*, *per Hannoniam & Brabantiam quasdam mulieres nobiles deceperunt*, *&c.* Trithemius in Chron. ann. 1315. ait, ita appellatos à Gualtero *Lolhard* Germano quodam. [*Liliardi* dicuntur in Genealogia Comitum Flandriæ ad ann. 1302. tom. 3. Anecd. Marten. col. 408. Vide Hansizium to. 1. Germ. sacræ p. 455.]

Wicleffi etiam sectatoribus, id nominis inditum in Anglia. Thomas Walsinghamus an. 1377. *Hi vocabantur à vulgo* Lollardi, *incedentes nudis pedibus*, *&c.* Pag. 327. 328. *Wicleffensibus*, *quos* Lollardos *quidam vocant*. Et p. 339. *Lolardi sequaces Joannis Wiclif*. Ita Will. Thorn. p. 2646. 2662. 2663. Sic etiam hodie hæreticos quosvis, vel qui novæ religioni adversantur, vocant Angli.

Quod vero hæretici isti Wiclefiani *vestiti pannis vilibus* incederent, ut ait Walsinghamus, viles ac despecti passim *Lollardi* nuncupati. Jo. Buschius in Chronico Windasem. lib. 2. c. 41. *Qui hujusmodi fratres devotos à mundo tunc despectos tanquam Lullardos deputabant*. Thomas à Kampis in Vita Florent. c. 9. *Elegit potius abjectus Lullardus vocari quam dominus*. Vide Odoricum Raynaldum an. 1318. n. 44. De hac voce hæc habet Kilianus: *Lollaerd*, *mussitator*, *mussitabundus*. *Lollaerd*, *Lollebroeder*, *Broeder-Lollaerd*, *Lollardus*, *Alexianus Monachus*. *Lollaerd*, *reus læsæ fidei*, *vel læsæ religionis*, *vulgo Lolardus*, *Angl. Lolard. Lolardus quoque dicitur hæreticus Valdensis*.

LOLLARDIA, Hæresis Wicleffiana, quæ Angliam diu infecit. Provinciale Cantuariensis Eccles. l. 5. tit. 5. *Nostra provincia variis & infructuosis doctrinis inficitur*, *ac nova ac damnabili Lollardiæ nomine maculatur*. [Litteræ an. 1460. apud Rymer. to. 11. p. 445. *De quibuscumque proditionibus*, *insurrectionibus*, *rebellionibus*, *feloniis*, *transgressionibus*, *Lollardiis*, *&c.*]

LOMBARDI. Vide *Langobardi*.

¶ LOMBARE. Vide *Lumbare*.

¶ LOMENTARE, σμήχειν, in Glossis Lat. Græc. Sangerman. Abstergere *Lomento*, vel smegmate. *Lomentarius*, σμηγματοπώλης, in iisdem Glossis, Qui lomentum conficit aut vendit. Vide *Smegma*.

¶ LONDA. Scacarium an. 12 2. apud Falesiam to. 2. de Feudorum usu p. 840. col. 2. *Judicatum est quod decima terræ*, *quæ est infra metas Londæ ... detur Ecclesiæ cujus Londa illa dignoscitur pertinere*. D. *Brussel* loco citato Gallice vertit *Londe*, sed quid sit non explicat. Conjecto legendum *Landa*, Gall. *Lande*, Terra sterilis & vepribus obsita, de qua dictum suo loco.

LONGA, Corrigia, qua ligantur & retinentur fal-

zones ad fadem suam quamcunque, quæ sua longitudine comparata ad *partes*, meretur dici *Longa*, Falconariis *Longe*, [Occurrit in Legibus Palatinis Jacobi II. Regis Majoric. to. 3. SS Junii p. 24.] Vide Fridericum II. l. 2. de arte venandi, in Prologo, & c. 27. 39.

¶ LONGÆVARE, Ad longum tempus producere. *Theodeberti Regis nostri felicitatem pro sua pietate Longævet*, in Vita S. Medardi Episc to. 2. Junii p. 81.

¶ LONGÆVITAS, Longum ævum, apud Macrobium l. 7. Saturn. c. 5. & 10. in Charta Pipini Regis an. 763. apud D. *Calmet* to. 1. Hist. Lotharingiæ col. 278. & alibi.

LONGALE, Longum lignum, quod est inter rotas priores, & posteriores. Ita interpres Joannis de Garlandia in Synonymis:

Temo, Longale, trabale, furcale, forale.

LONGANEA, LONGANIA. Angilbertus Abbas Centulensis l. de Diversitate officiorum: *Quod si ratio aeris hoc non permiserit, de S. Maria per Longaniam reverteantur usque ad ascensorium ipsius longaniæ, qua sursum ascenditur, veniant.* Vetus Charta ann. 941. apud Francisc. Mariam in Mathildi l. 3. p. 43. *In solario ipsius curtis, ubi domnus Uga & Lotharius filio ejus gloriosissimis Regibus præerant in Capitela, ubi est Longanea solarii, prope Ecclesiam S. Benedicti, &c.* Videtur idem esse quod μάκρον, porticus oblongior, *Galerie*. Vide *Macrona*.

LONGANIMIS, μακρόθυμος. *Longanimitas, μακροθυμία*, in Gloss. Gr. Lat. Gloss. Lat. MS. Regium: *Durabilis, Longanimis*, Glossæ antiquæ MSS. *Longanimis, placidus.* Ugutio: *Longanimus, quasi nullis passionibus perturbatus, sed ad universa sustinenda est patiens, cui contrarium est pusillanimus.* Italis *Longanimo*. Occurrit in Notis Tyronis p. 198. in libris sacris, & alibi passim.

☞ Eadem notione quidam è nostris usurparunt voces *Longanime*, *Longanimite*, ut Scripturæ verba scrupulosius redderent, sed & pro Longinquitate sumta vox *Longanimite* in Præcepto Philippi VI. Franc. Regis an. 1330. tom. 2. Ordinat. p. 59. ubi: *Et voudrions bien que au plus pres vous pourez, vous eussiez consideration & avis, selon la Longanimite des pays, &c.*

LONGAO, LONGANO, Longum intestinum. Vetus Moschionis interpres, ἀπευθυσμένον, *Longaa*. Gloss. Lat. Gr. *Longao*, κόλον ἔντερον. Papias MS *Colum, vel Langio quoddam intestinorum*. Editum habet *Longior*. Apitius l. 4. de Re culin. c. 2. *Longanones porcinas ex jure Tarentino farsos.* Vide Garioponttum l. 3. Passionarii c. 19. 21. Varroni *Longa* dicitur.

LONGARE, Longum facere; unde *prolongare*, μακρύνειν, in Onomastico. [Joh. de Janua: *Longare, Longum facere, differre.* Fortunatus:

Tempore longatur, sed variatur amor.

Miracula B. Henrici Baucen. to. 2. Junii p. 382. *A pueritia contracta & gutrosa in anchis; restaurata sunt ossa cum magna dolore: sanata est in totum & Longata & vadit recta.*]

LONGARIA, id est, *Longa scriptura*. Papias.

LONGARII, Ligna transversaria, quæ equos in stabulis discernunt, ne inter se pugnare possint, apud Petrum de Crescentiis l. 9. c. 2. extremo.

LONGARISTIS PLOAS, apud Luitprandum l. 6, cap. 5. ubi legendum *Logariastes ploas*, Officium aulæ CPolitanæ, ex Græc. λογαριαστὴς τῶν πλοΐων, qui classis rationes expendebat: λογαριασμοὶ enim λογισμοὺς Græci recentiores interpretantur. At istius magistratus nulla, aut fallor, occurrit, apud Scriptores Byzantinos mentio, tametsi alios λογαριαστὰς passim recenseant. [Vide *Logariastes*.]

¶ LONGARIUS, Longissimus, diuturnissimus. Charta Philippi III. Franc. Regis ann. 1273. apud Stephanotium to. 1. Antiquit. Occitan. MSS. p. 405. *Per decursum cujuscumque temporis, longi, longioris, longissimi vel Longarii.*

LONGELLUS. Will. Thorn an. 1311. *Quod singulis annis in perpetuum augeantur 20. stragula, quinque coopertoria, Longelli ultra antiquam liberationem. Ita videlicet quod sint 40. stragula pro 20. fratribus, & 15. coopertoria, 15. Longelli ad distribuendum fratribus secundum quod fieri consuevit.* Forte legendum *Loudelli*, ex Gallico *Loudiers*, species straguli. Vide *Lauderium*.

¶ LONGELUS, Diutinus. Accordum inter Dominum Turnon. & Priorem de Uyon. an. 1336. *Per aliquem usum vel actum contrarium, quantumcumque longum, vel consuetudinem Longelam exercitatum vel usitatum præscribi non possit.* Puto legendum *Longævam*.

¶ LONGERIA, Mappa multo longior quam latior, quales sunt altarium. Inventarium ann. 1341. ex Archivo S. Victoris Massil. *Quatuor mappas & 4. Longerias.* Testamentum an. 1392. in Maceriis Insulæ Barbaræ to. 2. p. 672. *Lectos garnitos bonos & sufficientes..., cum linteaminibus & 12. mantilia cum totidem Longeriis semel dat & legat.* Statuta Monialium S. Salvatoris Massil. ann. 1400. *D. Abbatissa tenetur tradere mapas, Longerias & manutergia pro refectorio.* Statuta Collegii Sagiensis an. 1427. to. 5. Hist. Paris. p. 696. *Reponantur sub inventario mappæ, Longeriæ & cætera lintea*, Statuta Cardinalis Trivultii Abb. S. Victoris Massil. an. 1531. *Elemosinarius tenetur providere... ad lavandum pedes pauperum... de Longeria quæ ponitur ante pectus dictorum pauperum.* Qui usus etiamnum servatur.

¶ LONGETUS, Placentæ genus. Johan. Demussis Chron. Placent. apud Murator to. 16. col. 582. *Secunda die in nuptiis dant primo Longetos de pasta cum caxeo & croco & zibiba & speciebus.*

¶ LONGI, *Cantiones*, apud Papiam, pro *Logi*, Fabulæ, Gall. *Chansons*.

¶ 1. LONGIA, Fenile, f. sic dictum, quod longiora fere sint fenilia (nisi tamen quis malit *Longia* esse pro *Logia*: de qua in *Logium*. Assignatio hospitiorum ann. 1321. apud Fantonum Hist. Avenion. p. 178 *Item una Longia sive fenaria Nicolai de Sabaudia sita prope portale de infirmeriis.*

2. LONGIA, Lumbus, Gall. *Longe*. Vide *Longa* 1.

¶ LONGICOLLUM, seu LONGICOLUM, Vox ibrida, quæ idem sonat ac *Macrocollum*, seu *Macrocolum*, Major charta, papyrus regia. Lexicon Græc. Lat. *Τὰ μακρόκολλα, sunt majores & longiores chartæ, quas Catullus regias vocat.* Simili modo dicta πρωτόκολλα. Goclenius in Lexico Philos.

¶ LONGILATERUS, Longis lateribus. Miracula S. Servatii Episc. to. 3. Maii p. 215. *Dum Longilatero extensus & obtectus asportaretur feretro.*

¶ LONGILOQUIUM, Sermo prolixior, apud vet. Interpretem Irenæi l. 3. c. 12.

LONGINQUARE, Longius abire, vel amandare, Gall. *Eloigner*. Claudianus Mamertus l. 1. de Statu animæ c. 1. *Non mirandum est si vel de Deo, vel de homine, probe non sentiant, qui utrumque à se odia mediante Longinquant.* [Utitur etiam Tertull. de Pudicitia cap. 5.]

¶ LONGINTANUS, Diuturnus. *Et jam per Longintana tempora ipsæ parietinæ marcuissent*, in Actis SS. Junii to. 2. p. 573. de S. Leone PP. III.

¶ LONGIO. Vide supra *Longao*.

¶ LONGISECUS, ἀπωθεν, in Glossis Lat. Græc. Sangerman. E longinquo, eminus, procul.

¶ LONGISTRORSUS, Longe, procul. Acta S. Huberti Monachi, to. 7. Maii p. 275. *Tædium expectorat, cogitationemque pravam Longistrorsus avertit.* Apud

pud Festum *Longitrorsus sic dicitur, sicut dextrorsus, sinistrorsus.*

LONGITIA, vox agrimensorum, pro longitudine, ut *latitia, planitia*, iisdem. Occurrit apud Innocentium de Casis litterar. non semel. [& Auctorem de Limitibus p.271.]

LONGITORIA. Vita S. Frontonia edita à Bosqueto p.10. *Orabat pro eis indesinenter, ne multa fieret probatio temporis in Longitoria, & ne turbatio averteret quosdam eorum retrorsum.* [Hoc est, ut opinor, Deinceps, in *longum* seu futurum tempus.]

¶ LONGITUDO, Species oblationis, ac forte cerei certa ratione in longum elaborati. Statuta S. Germani à Pratis in Probat. Hist. ejusdem Monasterii p.174. col.a. *Item omnes oblationes factæ in candelis, in candelis tortuosis, votis, Longitudinibus, cereis ... sunt capicerii dicti Monasterii ad faciendum suam utilitatem.* Forte legendum *Longitudinibus cereis*, sublata virgula.

¶ LONGITURNUS, Johanni de Janua, *Diuturnus. Longiturnitas, Diuturnitas.* Baruch 4. cap. *In Longiturnis diebus*; & in 3. cap. *Ut sciat ubi sit Longiturnitas vitæ; vel secundum aliam Literam. Ubi sit Longiturna vita.* Occurrit vox *Longiturnus* apud Ebbonem in Vita S. Ottonis, to.1. Julii p.438.

LONGIVIVAX, Longævus, qui diu vivit, apud veterem interpretem Juvenalis Sat.14. [Hinc emendanda Laurentii Amalthea, ubi *Longivax, Cervina Senectus.*]

¶ LONGOBARDI. Vide *Langobardi.*

¶ LONGUA, Lumbus, Gall. *Longe.* Charta Petri Abb. de Talemundo an.1366. *Item quod dictus aquarius de dicto castrato faciet octo fercula dumtaxat & de Longa bovis tria fercula tantum.* Vide *Lonza* 1.

LONGUS, Procerus statura, quomodo Ludovicus X. cognominatus est *Longus*, ob staturæ proceritatem, interdum *Magnus*. Gloss. Gr. Lat. μῆκος τῆ ἀνθρώπου, *statura, longitudo. Longitudo corporis*, apud Capitolinum in Maximinis duobus. Sidonius in Panegyr. Anthemii;

Si cernas equites, sic Longi sæpe putantur,
Si sedeant.

Homo Longissimus, apud eumdem in Max. & Balbion. Ditmarus l.7. de quodam rustico: *Et hic erat tantæ Longitudinis, ut omnes qui eum viderant, nimis admirarentur.* Philipp. Mouskes de Philippo Aug.

Grans & biaus fu, & drois, & Lons.

Vide Ottonem Moreaam p 124. 125. sic μακροὺς Græci dicunt. Theodorus Lector lib. 2. μακρούς &c. Sozomenus l.6. c.29. l.9. c.12. & Socrates l.6. c.7. de quibusdam monachis Ægyptiis: ἦν. αὐτάδελφοι ἦσαν, εἰ μακροὶ δὲ ἐκ τοῦ σώματος ἐπωνομάζοντο. Vide *Magnus.*

1. LONZA, vox Italica, Lumbus, Gall. *Longe.* Bulla Alexandri III. PP. an 1179. apud Ughellum to.1. Ital. Sacr. p.512. *In obitu suo relinquit, videlicet spallam cum Lonza, & sarcinam musti, cum hominio & fidelitate heredum suorum.*

LONGIA dicitur in Miraculis B. Simonis Tudertini n.37. [Vide *Longua.*]

¶ 2. LONZA, Hyæna. Acta SS. Junii p.436. de S. Raynerio: *In ipso deserto reperit duas hyænas, quas vulgus vocat Lonzas, leone velociores & audaciores.*

¶ LONZANUS, Ead. notione, Jac. de Vitriaco l.3. Hist. Orient. apud Marten. to.3. Anecd. col. 279. *Sunt ibi leones, pardi, ursi, dami, capri silvestres, & aliud quoddam sævissimum, quod appellatur Lonzanus, à cujus sævitia nullum animal potest esse tutum; & ut dicunt, terret leonem.*

LOPA. Charta Rudesindi Episcopi Dumiensis æræ 939. apud Anton. de *Yepez*, in Chron. Ord. S. Benedicti to.5. *Concedimus etiam phialas argenteas Franciscas 2. soparia exaurata, Lopas exauratas cum coopertoriis 2. listones 2. scalas exauratas 6. &c.*

¶ LOPADIUM, f. Frustum, segmentum, Gall. *Lopin*, à *Lobinus* diminut. vocis *Lobus*, ut Nicotius affirmat. Acta apochrypha S. Eleutherii Episc & Mart. to. 2. April. p. 530. *Ne iram deorum incurras, & quasi unum Lopadium in ista sartagine exfrigaris.* Aristophani λοπάδιον est parva patella: quod loco relato non videtur posse convenire.

LOPPARE, Tondere, resecare, amputare, vox Anglica, *to Lop.* Modus tenendi hundredum p.124. *Dicit, quod prædicta ligna fuerunt crescentia in dicta foresta, & quod eadem ligna fuerunt Loppata de arboribus in eadem foresta crescentibus.* Occurrit ibi pluries. Vide *Sbredare*.

LOQUACITARE, Garrire, στωμυλολογεῖν, in Onomastico.

LOQUACITAS, Usus vocis, facultas loquendi. Liber 2. Miraculor. S. Richarii c.14. *Demptis linguæ obstaculis, Loquacitatem meruit obtinere.*

¶ LOQUACITAS, Eloquentia, facundia. Abbo in Præfatiuncula sermonibus selectis præfixa, to.9. Spicil. Acher. p.79. *Noverit, lector, sive auditor, quicumque es mediocris Loquacitatis dives, sed Latinitatis indigens, hoc opusculum nudo nudiiter factum, &c.* Expositio Liturgiæ Gallic. to. 5. Anecd. Marten. col. 94. *Pastor Ecclesiæ apertiore sermone populo prædicet, ita arte temperans, ut nec rusticitas sapientes offendas, nec onesta Loquacitas obscura rusticis fiat*

LOQUATICUM, ἐκδίκιμον, in Gloss. Gr. Lat. MS. Edit. *Locatitium* præfert.

LOQUELA, JC. Anglis & Cowelo, idem est, quod placitum, causa, aut causæ prosecutio judicialis, actio juris. Charta Regis Ricardi I. apud Radulfum de Diceto ann. 1196. *De Loquela versus Dominum Regem Francorum, scilicet de quietatione Clericorum & Laicorum, sermonem habeatis cum eo.* Vide Magnam Chartam Angl. c.28. Glanvillam l. 2. c. 3. Regiam Majestat. l. 3 c. 21. §. 4. 6. &c. Ita *Loqui*, pro litem movere, in Legibus Henrici I. c.65.42. 74. quod qui litem intendit, cum eo cum quo agit, de jure suo *loquatur*, & agat in jure; atque inde *Parlamenta* appellatas judiciales Curias quidam censent, de qua voce suo loco.

LOQUELA PRIVATUS, Qui in extremis est, nec loqui potest, *qui a perdu la parole*, in Histor. Cortusior. l. 8. c.1. Gloss. Lat. ir. *Loquela*, λαλιά.

LOQUERICIUM. Antiquæ definitiones Ordinis Cisterciensis distinct. 15. c. 2. *Nulla quoque Monialis loquatur cum aliquo nisi per fenestram bene & spisse ferratam, vel Loquericium modo simili præparatum, &c.* ubi legendum forte *Loquerium*, ex Lat. loqui: sic enim etiamnum *Parloirs* dicuntur ejusmodi clatratæ fenestræ. [Perperam omnino *Loquerium* habetur in Statutis ejusdem Ordinis an.1242 apud Marten. tom.4. Anecd. col. 1378. Vide *Locutorium.*]

¶ LOQUERIUM, Gall. *Loyer.* Vide *Logerium*,

¶ LOQUTORIUM. Vide supra in *Locutorium.*

LORA, Potionis mellitæ genus, Cælio Aureliano l.3 Vide Jacobum Cardinal. Papiensem Ep. 554 & Cujac. l.11. Observ. c 30.

LORAMENTUM, *Ligamentum*, in Gloss. Arabico Lat. Auctor Mamotrecti ad cap. 22. Ecclesiast. *Loramentum, i. concatenatio lignorum quæ solet fieri in fundamentis ædificiorum.* Jo. de Janua: *Loramenta dicuntur plura lora, vel laquearia, vel in parietibus tabulæ, vel aliqua ligna quæ ne&tuntur.* [Testamentum Tellonis Episc. Curiensis an.15. Pippini Regis, to. 2. Annal. Benedict. pag.710. col. 1. *Æramentis, ferraturis, Loramentis, vasis, utensilibus, &c.* Sed & Justinus lib. 11. capit. 7. *Cum capita Loramentorum inter nodos absconderentur*

scondita reperire non posset, gladio Loramenta caedit.]

Lorenum, seu [Lorenus,] *Lorain*, Scriptoribus nostris vernaculis. Diarium Thesauri Regii ann. 1299. 5. Febr. *Pro sabutis, Lorenis, palefridis, & aliis necessariis ad equitandum, &c.* [Arestum Parlamenti Paris. an. 1331. *Item Lorenos garnitos de serico, seminatos de boutonis & esmobelis pretii 20. sol.*] Computum Stephani de la Fontaine 26. April. an. 1350. *Pour trois sembues, l'une d'escarlate azuree armoiee de Navarre & d'Evreux, & l'autre à arçons azurez semez de perles, & l'autre de veluyau noir seme de rosettes d'or, avec 3. Lorrains.* Guill. *Guiart* an. 1304.

Estriers, Lerams, frains neteles.

Le Roman *de Garin*;

Li Palefroi sor coi la Dame seist,
Estoit plus blans que nule flor de lys;
Li Lorrains vaut mille sols Parisis.

Alibi:

Sele ot d'ivoire, li Lorains sont d'ormier.

Id est, ex mero auro. [Adde Borellum in Thesauro, Le Roman *de la Rose* MS.

Et autres biens qui sont forain
N'as in voillant un vies Lorain,

Videtur esse monetae genus.]

¶ Loranum. Rotulus computi an. 1255. apud D. *Brussel* to. 1. de Feudorum usu p. 470. *Pro Loraan, coffres, Lemovicensi sela, 27. equis palefridis, carro, &c.* Sic lego, non ut Cl. Editor *Loranis coffris*, sublata virgula; quae lectio, si bene asserta, de *coffris* seu arcis certa ratione loris constrictis, videtur intelligenda.

¶ Lorea Bursa, in Computo an. 1333. to. 2. Hist. Dalph. p. 285. *Item pro una bursa Lorea pro portanda targia Domini 11. s. 6. d. Vienn.* Habetur *Loreus funis* apud Catoocm c. 12.

¶ LORANDRUM, Arbor similis foliis Lauri, ut dictum in *Arodandrum* sive in *Arodandarum*, ut male editum est.

LORARIUS, *Tortor*, Ugutioni. Addit Joannes de Janua, *qui servis vendendis praeest*. [Gellius lib. 10. c. 3. *Iis sequebantur magistratus, tanquam in scenicis fabulis Lorarii, & quos erant jussi vinciebant, aut verberabant.* Lictores & tortores à *Loris*, quibus reos constringebant, dicti *Lorarii*.]

¶ LORCUM, pro *Lorum*. Vide in *Cucurba*.

LORDICARE, Dorso incurvato incedere, ex Gr. λορδὸς, Incurvatus, ligno innixus, corpore pendens. Apud Hesychium: λορδοῦ, ὑποκυρτοῦ, ἀνεξυλωμένου, συγκεκαμμένου τῷ σώματι. Hinc nostri *Lourds* & *Lourdauts* appellant, qui aegre incedunt prae gravitate: unde ad ingenii defectum translata vox, qui tardo sunt ingenio, *qui ont l'esprit pesant*. Regula Magistri c. 1. *Caeditur, pungitur, ustulatur, Lordicat miser asellus, & non vadit.* Infra: *Monasteria ipsa aut cellulas falce exenat, Lordicanda de ficta infirmitate, absconsi fecure, quod saniatis gressus sint ab ipso limine reformantes.*

LORENUM, Loreus. Vide in *Loramentum*.

¶ LORETHARE dicitur de arietino clamore, apud Ugutionem. Vide *Baulare*.

LORICA, Militum, quos *Chevaliers* dicimus, armatura maculis ferreis contexta. Gloss. Lat. Gall. *Lorica, Haubert; Loricatus, Vestu de Haubert.* Avitus lib. 5. Poem.

Hi Loricarum vasto sub tegmine gaudent,
Intexit creber sibimet quas circulus haerens.

Denique Guntherus lib 2. Ligurini, ut caeteros praeteream:

.... *Neque casside clausus*
Tempora nec chalybum muniens pectora Textu.

Vide Cluver. l. 1. Germ. antiq. c. 44. Maxime vero usurpatur pro ipso Milite loricato. Helmoldus l. 2. c. 13. *Cum mille, ut aiunt, Loricis venit Aldenburg, &c.* Adam Bremensis in Hist. Eccl *Habuit etiam in comitatu suo sex millia Loricarum exceptis balistariis, &c.* Fulcherius Carnot. l. 1. Hist. Hierosol. c. 4. *Tunc de exercitibus plurimis unus illic exercitus effectus est, quorum centum millia Loricis & galeis muniti erant.* Will. Tyrius l. 16. cap. 19. *In solo domini Imperatoris comitatu ad 70. millia fuerunt Loricatorum ... in exercitu vero Dom. Regis Francorum virorum fortium Loricis utentium numerus ad 70. millia ... aestimabatur.* Conradus Usp. an. 1158. *Imperatorem subsequuntur Henricus videlicet Dux Saxonum circa Pentecostem cum Imperatore in mille ducentis Loricis: Welfo vero circa festum S. Michaelis cum trecentis Loricatis.* Porro de loricis squamatis vide Henric. Valesium ad l. 17. Ammiani, [& Carolum de Aquino in Lexico Militari.]

Loricati, dicti Monachi sanctioris vitae, qui pro *mortificatione*, ut vocant, loricam ferream jugiter ad cutem induebant, nec pro quavis necessitate deponebant. Hos inter eminuit S. Dominicus cognomento *Loricatus*, à lorica ferrea quam per annos 15. ad carnem detulit, de quo Petr. Damianus in illius Vita, & in Epistolis non semel. De *Loricatis* istis qui plura volet, consulat Autbertum Abbatem in Vita S. Paldonis & Socior. Vitam S. Rayneri Solitarii n. 2. Stephanum Episc. Redonensem in Vita S. Guillelmi Firmati n. 21. Vitam S. Stephani Abbat. Obazin. n. 5. Vitam S. Petri Episcopi Policastrensis apud Ughellum to. 7. Ital. Sacr. p. 765. Hist. fundationis Ordin. Grandimontensis §. 3. Vitam S. Stephani Muretensis apud Labbeum to. 2. p. 676. Theodoricum in Supplemento Vitae S. Elizabet apud Lambec. l. 2. Comment. de Bibl. Caesarea p. 884. &c.

Lorica. Lex Angliorum & Werinor. tit. 6. §. 5. *Ad quem haereditas terrae pervenerit, ad illum vestis bellica, id est, Lorica, & ultio proximi, & solutio leudis debet pertinere.* Constitutio Henrici III. Imp. de Justitia Babenbergensium Militum, apud Goldastum lib. Constit. Imperial. *Si absque liberis obierit, & uxorem praegnantem habuerit, expectetur dum pariat. Et si masculus fuerit, ille habeat beneficium patris. Si non, proximus agnatus defuncti Loricam suam, vel equum quem meliorem habuerit, domino suo offerat, & beneficium cognati sui accipiat. In expeditionem iturus ex suo sumptu ad dominum veniat: deinceps ex ejus impensa alatur. Si expeditio in Italia est, per singulas Loricas unum equum det, & tres libras.* Vide Heregatum.

Loricae Murorum, *Pavimentorum*, voces Vitruvio & aliis notae. Vetus Inscriptio: *Podium cum Lorica aditus vivos fecit.* Charta Communiae Suessionensis: *Si mercator in istam villam ad mercatum venerit, & aliquis ei aliquid fecerit infra Loricam istius villae, &c.* Lexicon MS. Reg. θωρακεῖον τὸ τεῖχος. θωρακίοις προμαχῶσι, ἐρυμνωτάτοις χωρίοις.

Loricula, περίβολος, Munimentum quod urbium obsessores ultra jactum teli aedificant, &c. S. Hieronym. in c. 26. Esaiae: *Pro eo, quod nos vertimus antemurale, Symmachus firmamentum interpretatus est, ut ipsi muri munitionibus cincti sint, & vallo fossaque & aliis muris quos in aedificatione castrorum solent Loriculas dicere.* Beda in lib. Reg. qu. 13. *Tabulatis vel muris, vel cancellis, cum ad tutelam viae ponuntur, vulgus Loricularum nomen indidit.* Vide Philandrum ad l. 7. Vitruvii c. 1.

Lorica Galiverti Medici, Proverbium apud Ratherium Veronensem in Qualitatis conjectura p. 207. cujus notionem nondum sum assecutus. Locum vide in *Regatarius*.

Loricale, quod vulgo nostri *Haubergeon* vocabant. Libertates villae de Monero ann. 1269. apud Thomasserium in Consuetud. localib. Biturigens. c. 65. *Qui de mobili minus 20. librarum habebit de mobili, tenebitur habere*

pere loricam & Loricale; *& capellum ferreum*, *& lanceam*. Occurrit etiam in Libertatib. oppidi *des Ais* an. 1301. apud eumdem c.71. Vide *Halsberga*.

LORICARE. Lorica munire: *θωρακίζειν*, in Glossar. Gr. Lat. Architectis est tectorio, crusta, corio inducere. Vide Scriptorem veterem de Re architectonica c.19. l b 79. D. de Verb. signific. Philandrum ad Vitruvium l.7. c.1. & alios.

LORICARIUS, Loricarum confector, *θωρακοποιὸς* in eodem Glossario,

LORICIFER, *θωρακοφόρος*, ibidem.

LORICATUS, LURICATUS. Donatio facta Ecclesiæ Cornutianæ edita à Suarezio: *Item alium holosericum Luricatum*. Infra: *Vela Loricata melinoporphyra uncjuata duo*.

LORICUS, pro *Lorica*, in Charta Hucberti Militis de Salmuro Castro, Roberto Rege regnante, apud Labbeum to. 2. Miscellan. p. 554. *Fuit etiam unus Loricus in pretio valde bonus*, *& unus caballus*. Nisi legendum sit *borteus*, vel *butteus*. Vide ibi.

¶ LORIUM, mendose pro *Corium*, in Libertatibus Moirenci an. 1162. & 1409. edit. Paris. p. 18. *De Loriis infra quinque sol. obolum*. Recte in editione Genev. p.17. *De Coriis*, *&c*.

¶ LORMARIUS, Gall. *Lormier*, Faber minutorum operum ferrariorum vel æneorum, quæ inserviunt frænis, ephippiis & aliis hujusmodi. *Lormariorum magistrorum* titulo in suis literis donantur ephippiorum, calcarium & clavorum artifices, inter quos, cum nonnulla sit necessitudo, non semel excitatæ lites, quæ variis supremi Senatus decretis fuerunt compositæ. Arresta duo primum an. 1304. alterum an 1321. profert Lobinellus in suo Glossar. tom. 3. Hist. Paris. ubi passim occurrit vox *Lormarii* exposita notione. Adde Literas Johannis Franc. Regis an. 1357. & Statuta eorumdem Lormariorum apud D. *Secousse* to. 3. Ordinat. p. 183. & seq. Unde vero *Lormarii* dicti ejusmodi operum artifices, vide in *Merus*.

¶ LORPES, pro *Loripes*, qui tortum habet pedem instar lori. Vide *Eripes*.

LORRA. Charta Guidonis Episcopi Lingon. ann. 1267. apud Roverium: *Quod in tota riparia piscationem habeant cum reto*, *Lorra*, *& artificiis*, *seu ingeniis piscatoriis quibuscumque*. Ita in alia anni 1235. In Charta vero vernacula Theobaldi Regis Navarræ, qua firmatur prædicta Charta: *Retiennent encore la pescherie de la riviere à Loerre*, *& à tous engins*, *tant comme l'Abbe fera en la ville*. Ubi Roverius *Loerre*, idem esse censet, quod in aucupio *Leurre*: hacque voce intelligi piscationem quæ fit per inescationem piscium per offas soporiferas & medicatas, quam etiamnum hodie Armoricis *Livree* dici auctor est. Vide *Loyrum*.

1. LORUM, Vestis Imperatoriæ & Consularis species. Anastasius ex Cod. MS. Mazarino p. 12. & 455. ubi de Donatione Constantini M. *Deinde diadema*, *videlicet coronam capitis nominis nostri*, *simulque Phrygium*, *necnon & superhumerale*, *videlicet Lorum*, *quod Imperiale circumdare assolet collum*. Leo Grammaticus in Basilio pag. 472. ἐθριάμβευσε καὶ ἐγκαινίζεται ἡ ἐκκλησία ἐκεῖ... ὁ βασιλεὺς, καὶ ἐκαλλώπισε κοσμῷ πολλῷ παρὰ Φωτίου Πατριάρχου, τοῦ Βασιλέως ἐν τῷ αὐτῷ ... λῶρον φορέσαντος, καὶ χρήματα πολλὰ δόντος, &c. Quid sit *Lorum*, seu *λῶρον*, quivis deprehendet ex Diptychis Consularibus Compendiensi, Bituricensi, & Leodiensi, apud Sirmond. & Wilthemium, & ex numismatibus posteriorum Imperatorum, maxime Mauricii, in quibus effinguntur Imperatores & Consules cum toga Imperatoria vel Consulari, & fascia desuper, cujus pars à dextro humero, circa pectus ad pedes usque descendit, eumdemque circumvolvens, sinistrum humerum amplectitur, ac circa dorsum delabens, rursum à dextro latere pectus circumfundit, & infimam sinistri brachii partem, qua manus conjungitur, involvit, reliqua fasciæ parte retro pendula. Hæc fuit *lori* forma, cujus mentio est in Instrumento donationis Constantini perantiquo, licet fictitio: ex quo tandem percipitur ejusmodi ornatus nomenclatura, eumdemque esse cum summorum Pontificum pallio; quod ii ab Imperatoribus accepere, ut & CPolitani, & cæteri fortean Patriarchæ & Archiepiscopi, maxime Græci, quibus id genus ornatus *ὠμοφόριον* dicitur. Plura de hac veste annotamus in Dissertatione de Imperatorum Constantinopolitanorum nummis. [Vide Glossarium mediæ Græcitat. in *Λῶρος*, Vestis, &c.]

2. LORUM, f. Percussio absque sanguinis effusione, ut fit cum quis loris cæditur. Gesta Abbatum Lobiens. to. 6. Spicil. Acher p. 603. *In Loris*, *in sanguinis fusura*, *in manumissionis*, *in licentia maritandi*, *in mortua manu*, *nihil debet habere Advocatus*, *nisi &c*.

LOSINGA. Joannes Brompton. p. 991. *Herbertus Losynga*, *id est*, *adulator*, *Episcopatum de Tedfordia emit à Rege*. De hoc Herberto versus aliquot exstant apud Godwin. in Episcopis Norwicensibus:

Surgit in Ecclesia monstrum genitore Losinga.

Est autem *Losinga*, vox Gallica *Losenge*, adulatio, seu falsa laus: quippe Galli *los*, dicebant pro laude. Hinc *los & ventes*, laudimia etiamnum appellantur, ut suo loco docemus. *Alozer*, pro *laudare*, dixit Theobaldus *de Marlis*, vetus Poeta Gallicus apud Falcetum l.2. de Poetis Franc. c.8.

Dans Renant de Pompone, *qui moult fut Alozez*.

Gloss. Theotiscum Lipsii: *Losenga*, *Dolos* interpretatur. Guill. *Guiart*:

Par dons d'aucuns, *ne pour Losange*.

Liber Moralitatum MS. *Li faus ami qui servent de Losengerie en lieu de conseil*, *n'entendent qu'a decheveir en blandissant*. Hinc *Losenger*, pro adulatore, qui falsas laudes ingerit. Hugo *Plagon* in versione Gallica MS. Willelmi Tyrii hæc ex l. 14. c. 20. *Subdolus & in via sua multiplex*, sic reddit, *fans Losengiers & desleaux*. Le Roman *de Guillaume au Court-nez* MS.

Car bien doit Lozengier qui mestier a d'aide.

Le Roman *de Garin* MS.

Cil appella sept de ses Pautonniers
Ne sont prudome, *ainçois sont Losengiers*.

Guiotus de Pruvino vetus Poeta Gallicus:

Ce niert pas bible Lozengiere,
Mais fine & voire droituriere.

Galterus Metensis in Mappa mundi MS.

Faus Losengeour est lo estut
Celui qui monde plaire veut.

Vide to. 2. Monast. Angl. p. 218. Alanum Charterium p. 709. 88. &c. A nostris igitur hausere Itali *Lusinga*, *Lusingaria* pro Adulatio; *Lusingare*, pro Adulari, quibus vocabulis non semel utuntur Petrarcha & Bocacius. Vide Jac. *Bourgoing* de Orig. & usu vulgarium vocum pag. 32.

¶ LOZANIA, Vox ejusdem originis, Hisp. *Loçania*, Illusio, dolus, in Testamento Ramiri Regis an. 1059. apud Morettum Antiq. Navar. p. 589. *Pro Lozania quam fecit*, *fuit cum se in terram de Mauris*. Quæ hic Hispanice reddit idem Morettus: *Por la Loçania que hizo*, *pour que se fue a tierre de Mores*. Nothus Ramiri, genitore relicto, transfuga secutus fuerat partes Maurorum; ideoque Ramirus illusus hunc testamento privavit iis, quæ jam donaverat.

¶ LOSSA Idem, ut puto, quod alias Hispanis *Loza*, Vas fictile. Inventarium Barcinon. ex Archivo S. Victoris Massil. *Septem dolia*, *4. cupos*, *& 8. cuffia de vino*, *11. tripodes*, *11. astors*, *& 11. Lossas*, *& 1. camisete*. Eburnnibus *Lousse*, cochlear majus.

¶ LO-

¶ LOSUNGE, Species exactionis apud Germanos. Locus exstat in *Gramlnt*. Vide *Lot*.

LOT, LOTTUM, Sors, Anglo-Saxonibus Hloc, Germanis *Loß*, Gall. *Lot*, tributum, census quem quis tenetur præstare vel pro capite, vel pro fundo aut mercibus. Statuta Willelmi Nothi: *Omnis Francigena qui tempore Edwardi propinqui nostri fuit in Anglia particeps consuetudinum Anglorum, quod dicunt* Aneblod & anscote, *persolvatur secundum legem Anglorum*. Charta Stephani Regis Angl. ann. 1159. in Monastico Anglic. to. 1. p. 779. *Clamo quietum eis in perpetuum manerium illud quod se pro una hida defendebat, quietum dico & liberum de scotto & Lotto, & geldo & danegeldo, &c.* Leges Burgorum Scoticorum c. 59. *Et sciendum est quod stallangiator non potest habere Lot, cut, vel cavel ullo tempore de aliquo mercimonio, cum Burgense, nisi infra audiuat*. Curia 4. Burgorum Scoticor. c. 1. §. 4. *Item quod nullus Burgensis extra maneus habeat Lot; neque cavil, æqualiter cum Burgensibus inhabitantibus*. Statuta Gildæ Scoticæ c. 20. *Neque Lot, neque cavil habeat cum aliquo confratre nostro ... extraneus mercator*. Adde c. 43. Will. Thorn. an. 1268. *Quia illi qui mercandisas faciunt, sint in Lot & scot, & in tallagio, &c.* Et an. 1364. *Et dicunt quod dicti Barones contributionem in Lottis ... facere recusant*. Nostris *Lot*, est portio. *Lot & portion*, in Consuetud. Meledunensi: *Lots & partages*, in Remensi art. 250. & aliis passim. [Pro bonis seu facultatibus Le Roman *de la Rose* MS.

Maint y perdront, bien dire l'os,

Sens, temps, chatel, cors, ame & Los.]

☞ *Lot* vel *Loth*, quod Rex Angliæ percipiebat ex plumbi fodinis sitis in territorio regio, erat decimum tertium vas, uti patet ex duobus Instrumentis à Thoma *Blount* laudatis in Nomolexico, quorum prius an. 9. Edwardi I. sic habet: *Rad. de Wyne fecit quandam purpresturam in solo domini Regis in Tatington & Presteline, faciendo mineram plumbi, unde Rex solebat percipere le Lot mineris, i. tertium decimum vas*. Posterius vero an. 16. ejusd. Regis: *Et de minera lucrata in hujusmodi opere in feodo domini Regis, Dominus Rex habebit pro dominio suo tertium decimum discum, qui dicitur le Loth*. Vide *Loz*.

¶ LOTGIA, Vide *Logia* in *Logium*.

¶ LOTH, ut supra *Lot*. Tabular. Rothon. *Salomon dedit unam virgadam cum terris & sine censu, sine tributo & sine opere & sine Loth ulli hominum*.

¶ LOTHERWIT. Rastallus: *Lotherwit, hoc est, quod cepiatis emendas ab ipso qui corrumpit vestram nativam sine licentia vestra*. Vide *Lairwita*.

¶ LOTHO. Vide mox *Loto*.

¶ LOTHOSELA, Piscatoribus Massil. Species veneni necandis piscibus. Charta Massil. an. 1306. *Pisces cum tays, Lothosela & aliq veneno sive poisoao in mari accidunt ... causa tayssoudi sive toxicandi pisces ... toxicandi vel Lothoselandi pisces*.

¶ 1. LOTHUM, Portio, Gall. *Lot*. Charta an. 1271. ex Archivo B. M. de Bono-nuncio Rotomag. *Ego Ricardus de Mara vendidi ... totam meam partem unius Lothi, quam habebam in parochia S. Aniani de Burts*. V. *Lot*.

¶ 2. LOTHUM, Mensura liquidorum. Charta Curiæ Suession. an. 1261. *Item tres sextarios vineæ uno Lotho minus*. Pro *vineæ* forte leg. *vini*, nisi *tres sextarii vineæ* sint vinea, unde totidem sextarii vini censualis percipiebantur. *Lothum vini*, in Literis an. 1352. to. 4. Ordinat. Reg. p. 114. *Super quolibet Lotho vini, singulam pictavinam*. Vide *Lotum*.

¶ LOTHUS, Idem, ut videtur, quod supra *Lot*, Census, tributum. Polyptyc. Fiscamn. an. 1235. *Item tenet tres acras, sed nihil reddit propter Lothos datos ecclesie Fiscanensi*.

¶ LOTO, vel LOTHO, ut mox *Lotum*, Semuncia, Sexta decima pars marcæ, non Quarta, ut habetur apud Ludewig. in Indice to. 1. Reliq. MSS Schilterus in Glossario Teuton. *Mark, Marca, Partio argenti, auri, 16. Loth*. Charta an. 1270. apud eumd. Ludewig. to. 1. p. 105. *Cujus mansi annuam pensionem, scilicet quinque fertones ... decrevimus annis singulis dividendam, velut inferius continetur. Marca dimidia cedat monasterio B. Virginis in Eylwastorp, ut exinde librorum defectus, si quis fuerit, reparetur. Dimidius autem ferto dabitur Confratribus dicti claustri, ut in die, quo agi solet anniversarium Bertrandis quondam uxoris militis prefacti, emendationem prebende sue consolationem habeant specialem. Tres Lotones dabuntur Sacerdoti cuicunque officianti predictam capellam ... ferto cedet ad luminaria .. Custos ... recipiet reliquos tres Lotones*. Semuncias, quæ sexdecim sunt in *marca* & quatuor in *fertone*, in hac distributione *Lotones* dici, nemo est qui computet & non videat. *Lotones* rursum memorantur variis in Chartis apud eumd. Lud. to. 1. p. 84. 140. 299. 342. & 391. ubique eadem notione. *Dimidius Lotho synodalis* archidiacono persolvendus ibid. p. 348. statuitur in Charta Alberti Halberstad. Electi ann. 1350. Vide *Synodalis census*, in *Synodus*.

¶ LOTORIUM, Emissarium, vel locus ubi lavatur, Gallis, *Lavoir*. Necrologium FF. Minorum Silvanect. 4. *Idus Januaris Beleta la Poline beguina obiit ... Jacet ubi fuit Lotorium*. Christophorus Mullerus apud R. Duellium l. 1. Miscell. p. 350. *Illud enim vulgi solum opinione olim circumferebatur, domum pervetustam, cujus rudera restaurata nuper Lotorio nostro impendimus, domicilium Prædicatorum dictam fuisse*.

¶ LOTRICIUM, LOTRITIUM, Lixivia, Gallis *Lessive*. Menotus Serm. fol. 54. *Si sit macula in abstergio tuo oportet ponere in Lotritio*. Fol. 71. *Oportet lavare faciem & facere unum bonum Lotricium*.

¶ LOTTUM, Census, tributum. Vide *Lot*.

LOTUM, & Loo, Semuncia, dupondius: *Loot*, Kiliano. Charta Willelmi Castellani S. Audomari in Tabul. Monasterii S. Bertini: *Porro gallinæ quæ ... debentur, sub annua pensione quinque firtonum & unius Loti redactæ sunt*. Charta W. Domini *de Renti* Militis ann. 1225. in eodem Tabul. *Decem marchas, & septem Lod cursualis monetæ, &c.* Decret. Ludov. Regis Hungariæ an. 1351. c. 3. *Grossorum unus, 6 denarios cameræ nostræ in valore & quantitate 6. Lotorum Viennensium valet*. Est etiam apud nos mensura liquidorum, vini, &c. vulgo *Lot*, vel *Lotz*, uti scribitur in Foris Benearn. Rubr. de *Pees & mesuras*. [Chronic. Bonæ spei p. 355. *Pridie cujuslibet anniversarii procurentur Biucbio pro collatione quatuor Lota vini pretiosioris, & octo Lota similis vini, piscesque marini, &c.*]

☞ Eadem vox *Lot* inter minores siccorum mensuras etiam recensetur in pago Atrebatensi atque vicinis in locis. Hinc in Chartul. M. S. Vedasti Atrebat fol. 225. ubi de variis mensuris, legitur: *Le bossseau au bled contient 10. Lots 3 pintes*. Iis autem in regionibus *Lotum* continet quatuor *pintas*, *pinta* quatuor *marcas*, & *marca* mensurarum minima est.

SEMILOTUM, apud Anonymum de Miraculis S. Thomæ Cantuar. editum à Stapletono, c. 68. *Supra Semilotum calculorum ad instar arenæ maximæ emisit*. [*Cum dimidio Loto vini*, in Litteris Agnetis Abbatissæ Strumensis in Artesia an. 1257. *Demilot*, in quibusdam locis Belgii, ubi idem est quod *Pinta* Parisiis.]

¶ LOTUS, ut *Lotum*, Liquidorum mensura, vulgo *Lot*. Descriptio bonorum domini *de Eske* ex Archivo S. Audomari: *Debet habere foragium vini ... a quolibet dolio 4. Lotos*. Sententia arbitralis ann. 1446. ex Tabul. Corbeiensi: *Quæ decimæ vinorum in dictis villa & territo-*

terrio-

ytorie folvi & colligi consueverunt hoc modo; videlicet quod de seu pro 17. Lotis vini, unus Lotus pro decima solvi & recipi consuevit. Exstat alter locus in *Carruat* 3.

¶ LOVI, Nomen proprium gladii Regis Daniæ, de quo in voce *Curtana*.

¶ LOVIA, pro *Lobia*, Porticus, de quo supra. Electio Potestatis urbis Hortanæ ao. 1359. apud Ill. Fontaninum ad calcem Antiquit. ejusd. urbis p. 417. *Et die carnisprivii tenetur ponere in Lovia, qua est ante ecclesium S. Mariæ, homines, ut hactenus extitit consuetum*.

¶ LOUPUS. Vide infra in *Lupus* 2.

¶ LOWBOTE, *Emenda pro morte hominis occisi per cohortem*, in Glossar. Saxon. exarato sub Edwardo III. Somnero Hlop-bote, est compensatio damni turmę dati.

¶ LOYCA, pro *Logica*. Rolandinus Patav. de factis in Marchia Tarvis. l. 12. c. 19. *Erant quoque tunc temporis Regentes in Padua viri venerabiles Magister Agnus ... in Physica & scientia naturali, Mag. Tredecimus in Loyca providus indagator & doctor*.

¶ LOYERUM, Præmium, merces, Gall. *Loyer*. Sententia arbitralis an. 1303. *Nec sibi teneantur dare salarium, Luyerum vel mercedem*. Vide *Logerium* & *Loerium*.

¶ LOYESTAS. Obituarium MS. Ecclesiæ Morin. fol. 19. *Kal. Septembris. Hic competus minuturum breviarum & Loyestarum*. Ubi legendum videtur *Layetarum*, hoc est, capsarum seu scbedarum, in quibus erant rationes accepti & expensi. Vide *Layeta* suo loco.

LOYRUM, Esca, seu *plumatilo lorum*, ut vocatur à Thuano, quo aves rapaces revocantur, ex Gallico *Leurre*, quod id *loro* religetur; unde accipitres & falcones *Oiseaux de leurre* dicuntur. Fridericus II. Imper. l. 2. de Arte venandi, in Prologo: *Loyrum carnibus & sine carnibus, & aliu cum quibus revocantur ad homines*. Vide *Lorra* [& *Logres*,]

LOYS, Species lapidis. Visitatio Thesaurariæ sancti Pauli Londinensis an. 1295. *Unum superaltare de Loys*. Idem videtur quod *Lit.um*, de qua voce supra.

¶ LOZ, ut supra *Lot*, Census, tributum. Codex MS. redditum Episcopatus Autissiod. *De coriis cum pilis debet li Loz* IIII. *den. Episcopo & Comiti: & si non fuerit li Luz cor. debet ob. Corium cervi debet* I. *den. Episcopo & Comiti*.

¶ LOZA. Regimina Paduæ apud Murator. tom. 8, col. 379. *Hoc anno* (1200.) *Loza communis Paduæ facta fuit*. Idem videtur quod *Logia*, de qua in voce *Logium*.

¶ LOZANIA, Illusio. Vide in *Losinga*.

¶ LOZENGIA, Rhombus, quadratum duos habens angulos acutos & duos obtusos, Gall. *Losange* vel *Losange*. Inventarium Ecclesiæ Noviom. an. 1419. *Item de B. Theodoro Mart. in quodam vase ad modum Lozengiæ*. Ibidem: *Item quoddam brochium B. Eligii argenteum, & fuit Episcopi Andreæ, in quo deest quædam Lozengia esmaillata*. Varias afferunt originationes, quas videre potes apud Menagium, & in Dictionario universali Trivoltiano. Magis arridet Hispanicum *Losas*, vel Italicum *Losa*, Later quadratus, quod hujus figuram referant *Lozengia*.

¶ LOZINGA, Eadem notione. Vide in *Gobonatus*.

¶ LUBELLUM, *per diminutionem dictum à globo corrupto, quasi globellum*. Papias.

¶ LUBIA, Pluvia, Hispan. *Lluvia*. Sicardus Episc. Cremon. to. 7. Muratorii col. 626.

Septembris Lubia vites submersit & uvas.

¶ LUBINA, pro *Labina*. Vide in *Lavina*.

¶ LUBITUS, ut Libitum. *Pro ipsorum Lubitu*, in Diplomate an. 1335. apud Ludewig. to. 5. p. 598.

¶ LUBRICA, *Vallum, imo fossa*. Gloss. Isid. In Excerptis, *Vallum sine fossa*. Hinc La Cerda emendandum censet, *Ludicrum vallum, sine fossa*. Ita Grævius.

¶ LUBRICAMENTUM. Vide mox in *Lubricus*.

¶ LUBRICARE, Vacillare. *Lubricans gressum ambulantium per eam*, in Actis SS. Junii to. 3. p. 630. de S. Elisabetha Schonaug. Alias *Lubricare* est Lubricum efficere, ut apud Juvenalem:

Qui Lacedæmonium pytismate Lubricat orbem.

¶ LUBRICE, Effuse, prodige. Chronic. Farfense apud Murator. to. 2. p. 2. col. 571. *Pro mortuis quoque oblationes huic monasterio oblatas Dei servis auferentes, vel in secularibus sumtibus Lubrice expendentes, referebat sacrilegos apud Deum fore & pauperum necatores*.

¶ LUBRICUM, *Lutum cum lubina*, in Glossis Isidori. Vide supra vocem *Lavina*.

LUBRICUS, Impudicus, salax, Gallis, *Lubrique*. Johannes de S. Victore, de Adversitate prosperitatis c. 2. *Est enim velut meretrix ... qua Lubricos & infames quosque parasitos ad suum amorem .. allicit* Papias: *Lubrica, lena, meretrix*. S. Hieronymus: *Dignitate per flagitia publica sublimentur, quos vulgu Lubricos appellant*. Sed leg. *buricos* contendit Cujacius l. 11. observ. c. 16. [Menotus Serm. fol. 138. *De Lubrico nullam faciunt mentionem, licet loc utrumque condemnaret*.] *Lubricamentum*, lubricitas, utitur Stephanus Africanus in Vita S. Amatoris n. 16.

LUBRUM, Papiæ, *Rasile lignum*. V. *Internasilis*.

LUCA. Decreta Stephani Regis Hungar. l. 2. c. 10. *Si quis in sexta feria ab omni Christianitate observata carnem manducaverit, per unum hebdomadam Lucæ inclusus jejunet*. Ad marg. *tenebris*. Forte vox hæc carcerem sonat.

LUCANAR, *Fovea in luco*, Ugutioni.

¶ LUCANUM, f. Idem quod *Lucerna*, quæ mox recensetur inter ministeria sacra. Necrologium Remense: *Petrus Clericus, qui dedit Lucanum S. Mariæ*. Laurentius in Amalthea: *Lucanum, Quod permiet ad lucem*.

¶ LUCANUS, Aurora. *Lucanus, Splendor matutinus*, in Amalthea. Vita S. Pamphili Episc. Sulmon. to. 3. Aprilis p 586. *Contra statuta nostra Dominicis diebus ante Lucanum te Missas celebrare*.

¶ LUCARDILLUS, Species carduelis, Ital. *Lucarino*, vel *Luganello*, Gall. *Tarin*, *Σπανὶς*. Computus an. 1333. to. 2. Hist. Dalphin. pag. 279. *Item, apud Niciom pro quadam ave, que vocatur Lucardillus, taron. 6*.

1. LUCARIUS, Luci vel silvæ custos. Miracula S. Opportonæ nu. 16. *Ecce ipsius silvæ custos, quem Lucarium vocant*.

¶ 2. LUCARIUS, *Θυρεοποιός*, *Armorum* (Thoraeum) *faber*, in Supplemento Antiquarii.

LUCELLUS, Feretrum. Vide in *Loculus*.

LUCENNA, *Æreorum armorum splendor*, Papiæ MS. Edit. habet *Lucerna*.

¶ LUCENSIS, Species monetæ, sic dicta ab Italiæ urbe Luca. Bulla Nicolai IV. PP. de censibus Ecclesiæ Rom. apud Marteo. tom. 2. Ampliss. Collect. col. 1303. *Monasterium S. Wulmarici unum bisuntium, Monasterium S. Mariæ de Capella duodecim Lucenses*. Occurrit alibi. Vide *Luculensis moneta*.

¶ LUCERIUS, *Ζεύς*, *Jupiter*. Supplem. Antiq. Lege *Lucetius*. Festus: *Lucetium Jovem appellabant, quod eum lucis esse causum credebant*.

¶ 1. LUCERNA, *Genus cucullæ*, in Glossis Isidori; sed legendum *Lacerna*.

2. LUCERNA, Fenestra, sed proprie ea quæ in domus tecto est: *Lucarne*, in Consuetud. Remensi art. 379. Libertates concessæ urbi Barcinonensi à Petro Rege Arag. an. 1283. MSS. *Est consuetudo in Lucernis positis in pariete proprio vel communi illius qui lucem accipit per ipsas Lucernas, si ipsæ Lucernæ extiterint per 30. annos*

nos

nos in pace, & continue ipsæ Lucernæ non possint claudi à parte adversa. Adde caput sequens. Alibi: *In pariete proprio vel communi nemo debet facere fenestram vel Lucernam*.

LUCERNA BOETA. Synodus Exoniensis ann. 1287. c. 11. ubi de Ministeriis sacris: *Campanella deferenda ad infirmos, & ad elevationem Corporis Christi: Lucerna boeta, campanella ad mortuos, &c.* Ubi *Lucerna boeta*, ea est, ni fallor, quæ in majori pyxide, forte vitrea, quam *boetam* nostri dicunt accensa includitur, ne, dum in plateis effertur, extinguatur. [Vide *Boeta*.]

LUCERNÆ, inter ministeria sacra. Charta Gennadii Episcopi Astoricensis æræ 953 apud Anton. *de Yepez* to. 4. *Vasa autem altaris calicem argenteum cum patena, & coronam, signam, crucem, & Lucernam aream*. Occurrit ibi pluries, & in aliquot aliis tabulis Hispanicis apud eumdem Scriptorem. Alia Rudesindi Episcopi Dumiensis æræ 930. ibid. to. 4. *Ministeria Ecclesiæ .... coronas argenteas tres, ex quibus unam gemmis & auro comptam: Lucerna, id est, Turibulorum ex auro, cum sua offertaria, capsas argenteas, &c.* Vide *Absconsa*.

LUCERNÆ, Oculi. Charta æræ 979. apud Anton. *de Yepez* in Chron. Ord. S. Benedicti to. 5. *In primis sit à Domino maledictus, & ... arreptus à diabolo careat, & à fronte Lucernis careat, Giesi lepra sit percussus, &c.* Occurrit crebro hæc formula in Chartis Hispanicis.

1. LUCERNARIA, Eadem notione qua *Lucerna*. Gervasius Tilleberiensis MS. in Otiis Imperialib. p. 1. *Eadem hora per fenestram domus ipsius civis in culmine patentem, quam Lucernariam Angli nominant, ad mensam coram uxore civis positam cutellus infigitur*.

¶ 2. LUCERNARIA, Herba, verbascum, apud Marcellum Empiricum c. 10.

1. LUCERNARIUM, Papiæ, *Candelabrum*: Ugutioni: *Candelabrum quod sustinet Lucernam*.

2. LUCERNARIUM, Officium vespertinarum precum, quod vespere occaso sole peragi solet, quando scilicet accenduntur lucernæ, λυχναψία, *Lucernarum accensio*, in Gloss. Gr. Lat. λυχνοῦ ἅψαι, apud Herodotum l. 7. Annam Comnenam non uno loco, Pachymerem l. 8. c. 25. l. 10. c. 1. &c. Officium ipsum *Lucernarem horam* vocat Cassianus l. 3. de Institut. c. 3. *Lucernariam devotionem*, Uranius Presbyter de obitu S. Paulini Episcopi Nolensis: *Lucernariam* nude, Regula Magistri c. 34. 36. 41. 44. & 50. *Lucernarium* S. Augustinus in Regula Canonicor. S. Hieronymus ad Psalm. 119. Concil. Toletan. I. can. 9. Concilium Emeritense can. 2. Regula S. Aureliani Arelat. post c. 54. *de Ordine psallendi*, Regula Tarnatensis c. 9. Regula S. Isidori cap. 7. Cyprianus & Messianus in Vita S. Cæsarii Arelat. &c. λυχνικὸν Palladius in Hist. Lausiaca c. 38. sexta Synodus c. 90. Hist. Miraculi S. Gregorii in puero Paphlagona, Euchol. Eustathius in Vita S. Eutychii P. CP. nu. 93. 95. &c. Acclamationes populares in Concilio CP. sub Menna Act. 5. τὴν αὐτὴν ἐξ ὅρων ἄρξεται, τὸ λυχνικὸν ἴσω ποιῆσαι. Infra: τὸ μετὰ τὸ λυχνικὸν τὸ σαββάτῳ ἑσπέρας ὄντα ἁγίω σύνταξιν οἴκου τῆς ἁγίας Θεοτόκου παννυχίδα, λυχνικὸν ὑμνολογία, dicitur in Martyrio Bacchi junioris p. 68. Vide Clementem l. 8. c. 36. 37. De *Lucernario* egere pluribus Durandus l. 3. de Ritibus Ecclesiæ, Baronius an. 51. n. 70. Gazæus ad Cassianum, Usserius ad Symbolum Apostol. Menardus ad Concordiam Regular. & alii. Vide præterea Notas nostras ad Alexiadem pag. 342.

3. LUCERNARIUM, Alia notione, in Bulla Benedicti IX. PP. an. 1033. in Italia sacra p. 119. *Et inde per limitem, & per viam & Lucernaria quæ sunt in eodem limite*.

¶ LUCERNARIUS, λυχνοῦχος, *Qui tenet lucernam*, apud Martinium in Lexico. *Lucernarius*, adject. *Ad lucernam pertinens*, apud eumdem.

¶ LUCERNATUS, Lucernis illustratus. Tertull. l. 2. ad uxorem c. 6. *Janua laureata & Lucernata*.

¶ LUCERNULA, Parva lucerna. *Ad lumen Lucernulæ*, apud S. Hieronymum sub finem Epistolæ 47. de vitando suspecto contubernio.

LUCEUS, LUTEUS, LUTIUS, Piscis quem *Lucium* Latini vocant, apud Michaelem Scotum l. 4. Mensæ Philosophicæ c. 6. 28. 31.

¶ LUCHETUM, Sera catenaria, Ital. *Luchette*, Gall. *Cadenas*. Translatio S. Juvenalis Episc. Narniensis, to. 1. Maii p. 400. *Fuit clausa dicta porta ferrea ejusdem sacelli, clavibus & Lucheto, ita ut à nemine posset aperiri*.

¶ LUCIA, Animalis genus, quod facile prærupta ascendit. Hist. Cortusiorum apud Murat. to. 12. col. 809. *Videntes ergo Paduani prædicti dominum Canem equum ascendisse & omnes milites suos vigorose pertransire & ascendere ripam, quam prius non putassent Lucias aut muscipulas facere posse, &c.*

¶ LUCIALIS. Vide *Lucius*.

¶ LUCIBILIS, *Aptus ut luceat*, Johanni de Janua; *Luysable*, in Glossis Lat. Gall. Sangerman. Utitur Servius ad l. 6. Æneid.

LUCIBRUM, Gall. *Lumiere ou chandelle à veiller de nuit, ou Chouloil, ou Eagasse, Britannice Creuseul*. Ita Catholicon Armoricum. [Domnus Lud. *le Pelletier* pro *Creuseul* scribit *Cleuzeur* aut *Cleuzer*, in suo Dictionario Britan. necdum edito, ubi etiam addit vocem *Chouloil* inter Aremoricas numerari posse, si scribatur *Goulou* vel *Coulou*, i. e. Candela, luminare. Vide *Lucubrum*.]

¶ LUCIDABILIS, Laudabilis, gloriosus. Abdicatio Clem. VIII. PP. dicti ann. 1429. inter Concilia Hispan. to 3. p. 648. *Quanta validiora, certiora, firmiora sunt in hujusmodi apostolatus officio jura nostra, tanto Lucidabilius ea ducimus pro pace ac reintegratione Religionis Christianæ relinquere*.

¶ LUCIDARE, *Lucidum facere, aperire, exponere, declarare, manifestare*, Johanni de Janua; *Eclairer, exposer, manifester*, in Glossis Lat. Gall. Sangerm. *Lucidare obscura*, apud S. Petrum Chrysologum Serm. 112.

LUCIDARIUS, *sive Elucidarius, liber in quo multa elucidantur*. Ugutio. [Joh. de Janua præfert *Lucidarium*; hinc in Glossis Lat. Gall. Sangerm. *Lucidarium, Lucidaire, un livre*.]

LUCIFICARE, Lucem facere, illustrare. Vet. Glossæ apud Vossium: *Lucifica*, φωτίζω.

¶ LUCIFLUUS, Fluens luce. Prudentius Psych. v. 625. edit. Weitz.

Quærite Lucifluum cælesti dogmate pastum.

Juvencus in Matthæum cap. 24.

Gens omnis habebit
Testem Luciflua sanctæ sermone salutis,

Bern. *de Breydenbach* Itin. Hierosol. p. 183. *Processit non velociter, distorquens filum Luciflui glomeris, duxit in profundissimas valles igneas, &c.*

¶ LUCILLI, γλωσσόκομοι, *Loculi*. Suppl. Antiq.

¶ 1. LUCINA, Dies, ni fallor, à luce sic dicta: unde & Lucina Dea nomen habet, ut notum est. Agnellus in Vita S. Maximiani Episc. apud Murator. tom. 2. p. 106. col. 2. *Tunc jussu Pontificis nocte una tanta allata fuit omnia paramenta, calces & latercula, petras, &c. quanta vix in undecim Lucinis laborare potuerant*.

2. LUCINA. Diurnus Romanus c. 7. n. 17. *Sed dispensator qui pro tempore fuerit, in eadem venerabili diaconia, id est quando Lucina perficitur, in eadem diaconia, id est quando Lucina perficitur, in eadem diaconia pro remissione peccatorum nostrorum omnes diaconites & pauperes Christi, qui ibidem conveniunt, Kyrie eleison exclamare studeant*. Ubi forte leg. *Litania*: vel potius

La-

Lucerna, aot *Laceraarium*, officium scilicet vespertioum de quo supra: nisi *Lueina* idem sooet.

¶ LUCINARE, *Suadere*. Papias. Addit Johaoones de Jaoua, *vel quasi Luci vicinare*. Glossar. Saogerm. MS. n.501. *Lucinantes*, *suadentes*.

LUCINIUM. Glossarium Camberooense; *Lucinium dicitur illud quod de licinio candela ardentis in fumo extinguitur*. [Johao. de Janua: *Lucinium*, *Cincendela lucernæ*, *quod det lumen*, *& dicitur à luce*. Gloss. Lat.-Gall. Sangerm *Lucinium*, *Meche de lumiere*.] Vide *Lichnus*, [& *Licinium* 2.

¶ LUCINOSUS, & LUCINUS, *ωτωπις*, *Lucidus*, in Supplemeoto Aotiquarii.

¶ LUCISATOR, Auctor lucis, Prudeotio.

¶ LUCIUM, *εὔφως*, in Glossis Lat. Græc. Saogerman. MSS. Veotus secuodus.

LUCIUS, LUCIALIS, *κοιλία*, apud veterem Ioterpret. Moschionis c.41. Imus venter.

LUCRARI, [Arare. *Lucrari cum carrucis*, in Charta an.1157. apud Lobinellum to.2. Hist. Britao. col.290.] *Lucrabiles terræ*, [Arabiles, cultæ, in Charta ann. 1236. to.1. Chartularii S. Vandreg. p.51. & in Hist. MS. Monasterii Becc. p.469.] Vide *Gagnagium*.

¶ LUCRATURA, Redditus terræ *Lucrabilis* seu cultæ. Charta ano.1185. ex Tabulario Corbeiensi: *Inter nos & quendam Andream de Popincort querela vertebatur super* Lucratura *totius terræ nostræ*, *quam ibidem habemus*; *dicebat enim prædictus Andreas medietatem illius Lucraturæ*, *hereditario jure*, *se tenere debere*.

¶ LUCRI DUCERE, Lucro apponere, io lucro deputare, Tertulliano l. 5. adv. Marc. c. 20.

¶ LUCRIFICARE, Lucrifacere. *Paulus factus omnibus omnia*, *ut omnes Lucrificaret*, apud eumdem Tertullianum de Præscript. c.24.

¶ LUCRIHABITUS, Qui victus est & manua dedit. *Lucrihabita anima*, Tertulliaoo de Corona militis c 11.

LUCTATORIUM, *Ubi luctatores meditant*, ut est in Glossis Arabico-Latinis. Legeodum forte *peditant*, [vel *militant*.]

LUCTIVAGUS, Mœstus, luctuosus. Stephanus Africanus io Vita S. Amatoris o. 31. *Ibi profecto luctivagæ voces emittendæ sunt*, *ubi melioris deterior fuerit successurus*.

¶ LUCTUARE, *Flere*, Johanoi de Jaoua.

¶ 1. LUCTUOSA, ut definit Garsias de expensis & meliorationibus c. 9. de sumptibus, qui consequuotur suous num 2. *Est onus illud Luctuosam in Hispaoia*, *quod solvitur domino ē bonis vassalli demortui*, *inveterato consuetudine*, *vestis scilicet*, *bos*, *aut mula*, *vel equus*. Synodus Compostell. an.1114. cau.8. *His qui servilis conditionis jugum sustinent*, *vel qui quadragesimalia tributa persolvunt*, *redditus solitos qui fossatoria & Luctuosa nuncupantur*, *relaxamus*, *si patrum parentumve suorum hereditates incoluat*. Vide *Abbadia* 1. & *Heriotum*.

¶ 2. LUCTUOSA, Hereditas defuocti. Dadila in Testamento, quod laudat Mabillon. p.615. Diplom. & to.2. Anoal. Bened. ad an.813. p.406. tradit Monasterio Psalmodiensi quidquid io Saligoiacio & Saligoaoello villis territorii Magdaloneosis possidebat *de Luctuosa quondam filiæ suæ Dadanæ*, cætera vero quæ sibi obvenerant ex *Luctuosa* alterius filiæ suę Pauletæ reservari jubet. Charta an.878. Marcæ Hispan. col.802. *Nam & ego Amorella facio immeliorationem de ipsa* Luctuosa *filiorum meorum*, *de hereditate illorum*, *quod habere videntur de patre illorum Prinicipio*. Alia ao. 879. ibid. col. 808. *Portionem quam ibidem habebat per scripturam emptionis vel Luctuosa filii sui ab integro in domibus*, *curtes*, *hortos*, *&c.*

¶ LUCTUOSUM, Eadem ootione. Charta Chrotildis ao.670. apud Mabill. Diplom. p.468. *Trado atque transfundo* (Partheoonı B. M. apud Brogarias io pago Stampensi) *duas partes de ipsa villa*, *tam ex Luctuoso quam undique ad nos pervenit*. Pluries occurrit ibi. Alia an.1070. Marcæ Hispan. col.1153. *Ego Raingardis Comitissa* (Biterr.) ... *vendo vobis* (Raimundo Comiti Barcin.) *omnes voces* .. *quas ego habeo* ... *per fevos vel per alodia*, *vel per bajulias*, *sive per convenientias*, *vel per dimissiones*, *vel jactitiones*, *seu Luctuosum*, *sive decimum*, *vel per quaslescumque voces*, *&c.*

LUCUBLANDUS, *i. Lucens blande*, Jo. de Jaoua.

¶ LUCUBRUM *dictum quod luceat in umbra*; *est enim modicus ignis*, *qui solet ex tenui stupa ceraque formari*, apud Papiam. Joh. de Janua: *Lucubrum*, *Modicum lumen vel modicus ignis*, *&c.* Gloss. Latin. Gall. Sangerman. *Lucubrum*, *Lumiere ou chandele pour veiller*. Vide *Lucibrum* & Thesaurum Fabri.

LUCULENSIS MONETA, apud Albertum Aquens. l.3. c.52. quam *Lucensem* vocat l.4. c.34. & l.8. c.21. ut & Raimundus *de Agiles* p.165. *Lucæ* nempe in Italia urbis notissimæ. [Vide *Lucensis*.]

¶ LUCULENTIA, Splendor, nitor. Arnob. l. 3. adv. Geotes: *Verborum Luculentias sumere à Cicerone*. Pro mundicia sumit Vegetius l. 3. Mulomed. ubi de bobus: *Cum vero de via vel pasta redeant*, *Luculentia adhibita*, *priusquam deducantur ad bovile*, *aqua abluendi pedes*, *ne subærentes corpori sordes ulcera generent*, *&c.*

¶ LUCULLEUM MARMOR *nascitur in Chio insula*, *cui Lucullus Consul nomen dedit*, *qui delectatus illo primum Romam invexit*, *solumquem pene hoc marmor ab amatore non accepit*. Isid. l.16. Orig. c.5. & ex eo Joh. de Janua qui scribit *Luculeum*. Gloss. Lat. Gall. Saogerm. *Lucullеum*, *Une maniere de marbre blanc*.

¶ LUCULLUS. Vide *Lucellus* io *Loculus*.

¶ LUCUS, Ligoum. Sigillum seu Charta Philippi Regis Franc. anoo 1072. apud Marten. to. 1. Ampliss. Collect. col.489. *Braneas etiam de Luco quantum necesse fuerit ad focum monachorum*, *necnon & mortuum Lucum*, *&c.* Vide *Lucellus* io *Loculus*.

¶ 1. LUDARIUS, *Locus deceptorius*, *ubi quis cito labitur*, io Glossis Isid. Viri docti emeodaot, *Lutosus locus*, *&c.*

2. LUDARIUS. Vita S. Aidaoi Episc. Ferneosis in Hiberoia nu 26. *Quidam leprosus petiit ab eo eleemosynam*, *tum Rex Ludarium caivum & fulvum dedit in eleemosynam*. Occurrit ibi iterum. Osullevanus *vervecem* interpretatur.

LUDAS, *Perjurus*, in Legibus Hungar. Sambucus.

¶ LUDATOR *super instrumenta musica*, Gall. *Joueur d'instrumens*, io Charta Henrici VIII. Regis Angl. apud Rymer. to.14. p.703.

LUDIARIA VESTIA, *Histrionica tunica*. Ita emendat Salmasius in Glossis Isid. At Pithœanæ, *Vestis Ludiaria*, *histrianica*, *levis*. Vide eumdem Salmasium ad Hist. Aug. p.278.

¶ LUDIBILIS, *Aptus ludo vel ad ludendum*, Joh. de Jaoua; *Convenable à joer*, in Glossis Lat. Gall. Sangermao.

¶ LUDIBRIS, Jocosus. Vita S. Guthlaci, to. 2. Aprilis p.46. *Hilari vultu subridens Ludibri famine intra alia ab illis sciscitabatur dicens*, *&c.*

¶ LUDIBUNDA, *Adolescens*, apud Papiam.

LUDICES, *Meretrices*, in Glossis Isidori. Glossæ antiquæ MSS. *Ludices sagos*.

☞ Explicat Isidorus lib. 19. cap. 26. *Ludices à ludis*, *id est*, *theatris*, *vocatas existimant*. *Cum enim egrediebantur de ludi prostibulo juvenes*, *horum velamento tegebant caput & faciem*, *quia solebant erubescere*, *qui lupanar introissent*. Cum io illo capite de stragulis agatur, ut recte adnotat Grævius, satis patet Le-

dices intelligi, pro quo dixerunt tum temporis *Ludices*, decepti falsa etymologia. *Ludices, vestes a ludis thenpri*, inquit Joh. de Janua Isidorum secutus: sed melius à *lotum*, quia subinde eas lavari opus erat, deducit Vossius, qui existimat Isidorum allusisse ad illud Juvenalis Satyra 6.

Zοὴ καὶ ψυχαὶ modo sub Lodice relictis
Uteris in turba.

Glossæ Lat. Gall. Sangerman. *Ludix, vetement de jeu*. Occurrit etiam *Ludix*, pro *Lodix*, Gall. *Loudier*, in Charta an. 1500. apud D. *Calmet* to. 3. Hist. Lothar. col. 331. *Pulvinaribus, bassingbiis, linteaminibus, Ludicibus, caperturis, &c.*

LUDICRA, τὰ παίγνια, *Jocalia, Joyaux*. Lambertus Ardensis: *Bellica arma, & equum, canes, & volucres, & quæcumque Ludicra habebat sæcularia, erogavit*. Testamentum Philippi Augusti: *Item donamus & leganus Abbatiæ S. Dionysii, in qua sepulturam eligimus, omnia Ludicra nostra, cum lapidibus pretiosis, &c.* Martyrolog. S. Evodii Brenensis in Hist. Drocensi p. 307. *Dedit etiam nobis in aliis Ludicribus valens circiter 40. libr. Turon.*

¶ LUDIFICATORIUS, Qui illudit ac decipit. *Ludificatoria imaginatio*, apud S. Aug. de Civit. Dei l. 11. cap. 46.

¶ LUDILO, f. Lodix, Gall. *Loudier*. Descriptio censuum S. Emmerammi apud Pezium tom. 1. Anecd. p. 3. col. 76. *Operantur 4. dies in hebdomada, fæminæ eorum trina, 1. Ludilonem, duæ autem camisile 1. reddunt vermiculi coppos 2.* Vide *Ludices*.

LUDIMENTUM. Gloss. Gr. Lat. παίγνιον, *Lusorium, hic ludus, hic lusus, ludibrium, Ludimentum*. Infra: παίδια, τὸ παίγνιον, *Lusus, hoc Ludimentum*.

LUDIS. Vetus Charta apud Ughell. tom. 5. p. 1538. *Ecclesia beati Petri quæ ponitur inter duos Ludes*. Infra: *Casa terrina, cubucelas 2. & pergula inter duos Ludes*.

¶ LUDIUM. Charta Pipini Regis an. 763. tom. 1. Hist. Lotharingiæ col. 280. *Præcipimus, ut nulla præjudicia atque gravamina à nullo Episcoporum vel sæcularium inferantur, & heredes nostri per nullas artes cum Ludium, &c.* Legendum puto *per nullas artes, conludium*, seu dolum. Vide *Conludium*.

¶ LUDIX, pro Lodix. Vide *Lodices*.

¶ LUDRIA, Lutra, Gall *Loutre*, Hisp. *Lodra*, Ital. *Londra*, vel *Loutra*, legitur infra in *Præmidiones* ex Concilio Budensi an. 1279. Concilium Dertusanum an. 1429. c. 1 *Neque* (Clericus) *folleratus deferat pel sum de martbis, de fagues, de vebres, de Ludries, &c.*

LUDUS, pro *Ludius*, usurpatum, docet pluribus Salmasius ad Historiam Aug. p. 328.

LUDUS PARTITUS. Vide *Jocus partitus*.

LUDUS PUERORUM. Chronicon Montis-Sereni an 1137. *Accidit ut in Ludo, qui vocatur puerorum, cui ipse intererat, puer quidam conculcatus moreretur, &c.*

LUDI DE REGE ET REGINA. Synodus Wigorniensis an. 1240. c. 38. *Prohibemus etiam Clericis ne intersint ludis inhonestis, vel choreis, vel ludant ad aleas vel taxillos: nec sustineant Ludos fieri de Rege & Regina, nec arietes levari, nec palæstras publicas fieri*. Videtur innui ludus quem vulgo *Charttarum* dicimus, siquidem ea ætate notus fuerit.

Quod in dubium jure venire potest, cum in quodam Caroli Regis Franciæ Statuto 23. Maii ann. 1369. quod descriptum legitur in libro rubeo Castelleti Parisiensis fol. 87. inhibeantur ludi omnes, præterquam ii, qui armorum exercitiis inserviunt, in quibus recensentur duntaxat *tous jeus de dez, de tables, de paume, de quilles, de palet, de soule, de billes, & autres jeux, qui ne cheent point à exercer ne habiliter nos sujets a fait d'armes à la defense de nostre Royaume, &c.*

¶ LUEGA, Cloaca, latrina. Vetus Statutum Massil. *Ut quilibet habeat vel in futurum habebit ploteas sive Luegas juxta dogas vallatorum murorum dictæ civitatis*.

LUGDUS, Sacer ignis. Matth. Paris an. 1249. *Ipsemet Fredericus (Imp.) percussus est morbo, qui dicitur Lugdus, vel sacer ignis*.

¶ LUGENTES, Iidem qui *Hyemantes*, supra.

¶ LUGIES, Gloss. Isid. *In Lugiem, in luctum*. Grævius emendat: *Illuviem, Squalorem in Luctu*. Sed forte *Lugies* à *Lugeo* dictum, ut sequens

LUGIUM, Luctus, a *Lugeo*. Commodianus Instr. 29.

Adluitur ibi pœna spiritalis æterna,
Lugia sunt semper, nec permoreris in illa, &c.

LUGOSITAS, Luctus. Petrus de Vineis l. 4. Ep. 4. *Lugubrem filii tui casum vulgaris famæ fortassis Lugositate præcognitum, ... infesto tibi stylo describimus*.

¶ LUGUBRARE, Lugubres voces edere. Acta S. Athanasii Episc. Neapol. tom. 4. Julii p. 82. *Commota est tota civitas, atque aerem miserrimis verberabat vocibus Lugubrans: Væ miseris nostris*.

¶ LUGUBRERE, *Studere de nocte*, in Glossis S. Andreæ Avenion. MSS. 13. sæc. est pro *Lucubrare*.

¶ LUGUBRITAS, Luctus, molestia. Concil. Tolet. XIII. inter Hispanica to. 2. p. 699. *Si consueta luminariorum suorum obsequia de templo Dei subtraxerit, vel extingui præceperit, aut quodcumque Lugubritatis in templo Dei induxerit*.

¶ LUGUS, Celtis Corvus, ut ex Clitophonte observat Plutarchus lib. de fluminibus; unde *Lugdunum* quasi *Lugodunum*, Mors corvi: *Dunum* montem significat ut dictum suo loco. Vide Valesium Notit. Gall. pag. 292.

¶ LUH, Dictio Aremorica, incertæ mihi notionis. Vide in *Dicofrit*.

LUI, pro Ipse, ille: ex quo hodie manet apud nos eadem notione. Marculfus l. 1. form 20. *Dum divisio, vel exæquatio inter illam & illum, seu consortes eorum, de alode Lui aut de agro illo celebrari debet, &c.* Form. 21. *Memoratus ille vir omnes causas Lui, ubicunque prosequi vel admallare deberet, &c.* Form. 26. *Nunc ad nostram veniatis præsentiam ipsi Lui ad hoc dandum responsum*. Form. 35. *Vel ab antecessoribus Abbatibus, seu & à domno Lui ibidem est legaliter adquisitum, &c.* Ita l. 2. Form. 1. Formulæ vett. c. 17. 19. 21. 32. 51.

¶ LUICIO, ἔκτισις, *Pensio*, Supplem. Antiq. Est *Luitio*, Solutio. vox Jurisconsultis nota. Glossæ Lat. Græc. *Luitio*, ἀπόδοσις, Redditio, persolutio.

¶ LUIDI, Vassalli, subditi. Vide *Leudes*.

¶ LUIDUS, *Maculosus vel lue i. tabe fluens; & dicitur à Lues: lividus etiam invenitur pro eodem*. Jo. de Jan.

LUITRINUM, Lectrum, nostris, *Lutrin*, in Testam. Heccardi Augustod. Comitis. Vide *Brusdus*.

¶ LUITUR, Servi genus. Vide in *Litus*.

LULLARDUS. Vide *Lollardi*.

¶ LUMA, pro *Lima*. Vide in hac voce.

¶ LUMBARDA, Hisp. *Lombarda*, pro *Bombarda*, de qua fusius suo loco; Græcis λουμπάρδα, & λουμπάρδα, ex Latino corruptum, ut habet Martinius: quem, si vacat, consule.

LUMBARE, LUMBATORIUM, [*Brairo*, in Gloss. Lat. Gall. Sangerman.] Isidorus lib. 19. capit. 22. *Lumbare vocatur, quod lumbis religetur, vel quod lumbis hæreat. Hoc in Ægypto & Syria non tantum feminæ, sed & viri utuntur, unde & Hieremias (cap. 23.) trans Euphratem tulit Lumbare suum, &c. Hoc à quibusdam Renale dicitur quod renibus alligetur*. Papias: *Lumbare, bracæ modicæ. Lumbatorium, Coxale*. Ugutio: *Lumbare & Lumbar, Cingulum circa lumbum, quod lumbis religetur, vel quod lumbum cohibeat, quod dicitur*

-tur Coxale. Idem: Campestria alio nomine dicuntur Lumbaria, succinctoria, & perizomata. Glossæ Isidori: Lumbar, coxale. Perperam editam Limbat. Eædem Glossæ: Lumbare, subligar. Lumbones, cingula circa lumbos. Brito in Vocab. Lumbare, cingulum lumborum. Ælfridus: Lumbare vel Renale, Lendensdreas, à Lumbo & lateri assuta vestis. Gloss. Gr. Lat. περίζωμα, Cinctum, Lombare, ventrale. Ditmarus l. 7. Rex prædictus habuit Lumbare venereum, innatæ fragilitatis majus augmentum. Petrus Bles. Ep. 66. De zona aurea, & Lumbari serico, & samito, &c. Joann. Monachus l. 1. Histor. Gausfredi Ducis Norman. pag. 101. Extracta Gerardus de Lumbari suo clave parvula, scrinium quo ejus scripta servabantur, reserat. Anonymus in Vita S. Cuthberti Ep. l. 2. c. 3. Appropinquans ad mare ingressus est usque ad Lumbare in mediis fluctibus. Occurrit præterea in Statutis Ordinis Charthusiensis tom. 1. Monast. Anglic. p. 954. apud Guigonem in Statutis ejusdem Ordinis c. 28. §. 1. c. 46. §. 1. c. 57. §. 1. in Statut. antiq. 2. part. c. 16. §. 2. 3. part. c. 10. §. 16. c. 11. §. 1. cap. 23. §. 1. & Saxonem Grammaticum l. 6. apud Matthæum Paris an. 1234. p. 277. bis, &c.

¶ Lumbarium, Eadem notione. Vide Gerare.

LUMBI, Pernæ porcorum, [vel potius imbrices, seu frusta è dorso, lumbis renibusve secta, Gall. Eschignes, ut vertit D. Brussel to. 2. de Usu feudorum p. 728. ex Charta Willelmi Montispessulani ann. 1103. ubi: Et dono vobis omnes Lumbos de omnibus porcis, qui occisi erunt in toto Montepessulano pro vendere. Chron. Farfense apud Murator. to. 2. p. 2. col. 563. Concessit ... in Nativitate Domini Salvatoris spallam & Lumbum. Libertates Moirenci an. 1164. to. 1. Hist. Dalphin. p. 17. col. 1. Qui porcum ad marcellum vendiderit, Lumbos vel denarium dabit.] Charta Raimundi Comitis S. Ægidii an. 1164. ex Tabul. Cluniacensi: In leda de mercato medietas erit mea, & medietas illorum, excepta leda Lumborum & linguarum, & excepta leda ubiarum, &c. Charta alia sub Philippo I. Rege, apud Gariellum in Episcopis Magalon. p. 90. Sexteyralitium, Lumbos, & quintalem, ... ita dedit, &c. [Linguas boum & Lumbos porcorum, in Charta an. 1216. ex parvo Chartulario S. Victoris Massil. fol. 157.] Vide Friscinga.

LUMBO. Vide supra in Lumbare.

¶ LUMBOLUS, Parvus lumbus seu imbrex porci. Charta an. 1148. apud Puricellum in Ambrosiana Basilica p. 704. Pullos rostidos & Lumbolos cum panitie atque porcellos plenos. Vide Lumbi, Lumbulum & Numbulus.

¶ LUMBRUS, ἕλμινς, χόρρος, Lumbricus, apud Janum in Supplemento Antiquarii.

¶ LUMBULUM, Super lumbos jacens caro. Papias. Vide Lumbolus.

LUMBULUS, Parvus lumbus. Joan. de Janua.

¶ LUMBUS, f. Vertex, montis jugum, pro Hispano Loma, Collis. Morettus Antiq. Navar. pag. 547. Deinde per medium monte de Oalcanio per summo Lumbo ... ad flumen Tera.

¶ LUMEN, Luminare, cerei vel lampades ædis sacræ. 4 solidi & 6. denarii ad Lumen S. Mariæ, apud Madox Formul. Anglic. p. 132.

LUMENTUM, Vitrum, Papiæ. [Legendum, ut in Glossis Isid. Lumentum, Nitrum: ubi Grævius adnotat communius esse Lomentum, Gloss. Lat. Gr. Sangerman. MSS. Lumentum, ὄργυιᾶ λίαν. Literæ Philippi VI. Franc. Regis ann. 1347. tom. 2. Ordinat. Reg. p. 260. c. 30. Item, Lumenta non fient, nisi in terminalibus; & tunc nisi ubi debent fieri de consuetudine, vel de jure. A Papia deceptus D. de Lauriere, Lumenta reddidit vitra, des verres, & terminalia, fornaces, des fournaises, ubi vitra fabricantur. Crediderim potius

terminalia nihil aliud esse quam terminos, fines, ubi nitra eruebantur. Vide Terminalis.]

¶ LUMERIA, Fax, lanterna, Ital. Lumiera, Gall. Flambeau, falot. Chronicon Parmense apud Murator. to. 9. col. 878. Juravit regimen ad Ecclesiam majorem ad offerendum ipsa nocte in publica concione more solito ad lumen cereorum & Lumeriarum. Chronicon Estense apud eumdem Murator. to. 15. col. 336. Præparaverunt se ad bellum cum Cremonensibus Canibus, & cum circa quingentis Lumeriis accensis cum panadellis igne comburendo dictam civitatem & Canes. Rursum occurrit to. 16. col. 395. 381. & infra in Pavenses.

¶ LUMIA, Limonium, malum citreum, Gall. Limon, Ital. Limone. Hugonis Falcandi Histor. Sicula apud Murator. to. 7. col. 258. Videas ibi & Lumias acetositate sua condiendis cibis idoneas.

¶ LUMINA, pro Limina. Vide in Limen.

¶ LUMINAMENTUM, χαρακτήρ, in Glossis Lat. Gall. Sangerm. Vultus, character, in Suppl. Antiq.

LUMINARE, Gall. Luminaire. Luminaria, ἐωταγωγοί, in Glossis Græc. Lat. Candelæ, lucernæ Ecclesiarum, in Legibus Wisigoth. lib. 12. tit. 1. §. 3. in Lege Longob. lib. 3. tit. 3. §. 3. in Capit. Caroli M. l. 5. cap. 71. l. 6. c. 191. & alibi passim. Oleum ad Luminaria concinnanda, Exodi c. 25. & 35. Sed & nescio, an à paganis luminum & cereorum in Ecclesiis usum, ut pleraque alia, acceperint Christiani. S. Hieronym. in c. 57. Esaiæ: Ipsaque Roma orbis domina in singulis insulis domibusque, Tutelæ simulacrum cereis venerans ac lucernis, quam ad tuitionem ædium isto appellant nomine, ut tam intrantes quam exeuntes domus suas inoliti semper commoneantur erroris.

Luminaria Arboribus Facere, [vetat Carolus M. Capitul. 1. an. 799. c. 63. & lib. 1. Capitul. cap. 62. Item de arboribus, vel petris, vel fontibus, ubi aliqui stulti Luminaria vel alias observationes faciunt, omnino mandamus, ut iste pessimus usus & Deo execrabilis, ubicumque invenitur, tollatur & destruatur.] Vide Arbores sacrivi in Arbor 5.

¶ Luminaria, Lucerna. Charta Caroli Crassi Imperat. an. 884. apud Miræum tom. 1. pag. 650. & Tolnerum in Probat. Hist. Palat. p. 12. Ea scilicet rationis tenore, ut perpetuo Monachis ibidem (in Laureshamensi monasterio) Deo famulantibus in usibus deputentur, atque indeficiens Luminaria exinde in Ecclesia, ubi præfati viri requiescunt, habeatur. Mox dicitur Luminaria inextincta.

Luminaria, Preces lucernales, seu Lucernarium, apud Rufin. l. 2. de Vit. Patr. c. 5.

Luminariæ, Ecclesiarum, uti vocant, fabricæ, seu Ecclesiasticorum ædituorum & matriculariorum fisci. Nam Luminiers, in Consuetud. Arvern. c. 2. art. 7. c. 22. art. 16. dicuntur matricularii, Procuratores Fabricarum, Syndici: quod penes eos luminarium concinnandorum cura esset. Charta vetus apud Guesnaium in Annalibus Massiliensib. p. 335. Ego ... concedo Deo & Luminariæ B. Mariæ de Puilebier ... quandam ferraginem meam, &c. Tabularium Prioratus de Paredo fol. 71. Quidquid ipse & sui in dicta silva cum terra pertinente habebat vel habere debuerat, ad Luminariam Ecclesiæ de Parede, pro remedio animæ suæ dedit. Tabularium Conchensis Monasterii in Ruthenis Ch. 83. Dant in quolibet anno 60. solidos Ruthenenses, de quibus habeat Abbas 20. solidos, & ad Luminariam sint alii 20. &c. [Testamentum Florentii de Castellana ann. 1398. ex Schedis Præsidis de Mazaugues: Legavit Luminariæ Ecclesiæ S. Marii de Andono solidos 40. Hac notione Luminari, etiamnum dicunt Provinciales. Statuta Ecclesiæ Biterr. an. 1368. apud Marten. to. 4. Anecd. col. 638. art. 65. Ut prophana in Ecclesiis non ponantur, ... arcbiis

operis & Luminaria & confratria dumtaxat exceptis : Mox recurrit, ut & col. 799. in Statutis Eccles. Tutel. an. 1328. in Testamento an. 1202. apud Baluzium tom. 2. Hist. Arvern. p. 268. &c.] Nata porro vox, quod dos quæ ecclesiæ confertur, *ad usum luminarium & ministrorum* facta dicatur. Vide vet. Chartam editam à Jacobo Petito post Pœnitentiale Theodori p. 383. De usu vero primario *luminarium* in Ecclesiis quædam attigit idem Petitus, in Notis ad eumdem Theodorum p. 134.

¶ LUMINARII, Procuratores *luminaria*. Charta Hincmari an. 870. apud Miræum to. 1. p. 134. col. 2. *Has villas cum mancipiis & omnibus ad se pertinentibus in usus Luminariorum, matriculariorum... deputavit*. Charta Bellijocensis ann. 1424. *Petrus Murardi Luminarius Ecclesiæ parochialis de Pariguiaco pro & nomine dictæ Luminariæ tenere recognoscit, &c.*

¶ LUMINARII, vel LUMINARIA, etiam dicti homines servilis vel libertinæ conditionis, qui censum capitis in cera vel certa pecuniæ quantitate pro *luminari* exsolvebant. Breviarium villarum ex Archivo S. Audomari: In *Kelmis habent monachi ecclesiam 1. & bunar. 12. & mancipia 6. Luminaria 4. unusquisque solvit de cera valente denar. 1.* Infra: *Luminarii 11. solvunt inter omnes sol. 7. den. 8.* Et mox: *In Abona est Ecclesia ad quam solvunt 7. homines de Lumine unusquisque de cera valente den. 2.* Rursum: *Sunt ibi prebendarii 6. Luminarii 90. solvunt inter omnes lib. 2. sol. 5.* Pluries ibi recurrunt. Vide *Cerarii*.

¶ LUMINIUM. Giraudus in Vita S. Johannis Episc. Valentinensis apud Marten. to. 3. Anecdot. col. 1699. *Ad quem cum novitatem miraculi fama transportasset, votivum colle circumdat Luminium & ad Sanctum Dei deferri sitibundus accelerat.* Infra col. 1702. *Illi vero propter instantem vigiliam (S. Johannis) de suis interusis fecere Luminia, collisque circumdantes, fenestram illam (custodiæ) sic opitulatam fiducialiter sublevant, seseque unus post alium saltu ad pedem turris, Sancte Johannes adjuva, conclamantes, præcipitant, nihilque mali passi... desiderata affuerunt vigiliæ.* Videtur esse species ornamenti collo annexi, quo sese ab aliis distinguebant Sanctorum tumulos visitaturi.

¶ LUMINOSITAS, Claritas, splendor. *Disciplinæ monasticæ Luminositate præradians* dicitur Monasterium S. Gisleni in Hannonia, in Charta Rudolphi I. Imp. an. 1274. apud Miræum to. 1. p. 591.

¶ LUMINOSITER, Clare, palam. Vita S. Eulogii to. 2. Martii p. 94. *Nonnulli enim qui fidem Christi tantum mentibus retinebant, instinctu Dei, quod celaverant, Luminositer & patule proferebant.*

¶ LUNA, Nota chronologica veteribus Chartis apposita. Vide *Annus* col. 509.

¶ LUNA, Martyrologium post Primam in Monasteriis recitari solitum, ubi lunæ quota dies sit, annunciatur. Consuetud. MSS. S. Augustini Lemovic. Feria V. in Cœna Domini: *Dicta prima submissa voce, ut mos est, recitent pueri Lunam in claustro, & postea Presbiteri celebrent Missas.* Feria VI. *Surgant nudis pedibus & eant ad Primam, & Prima dicta eant omnes in claustrum & assumant libros Psalmorum & dicant simul Psalterium cum letania, qua dicta recitant pueri Lunam submissa voce, & postea eant calciare se in dormitorio.* In die S. Paschæ: *Reliqui Presbyteri dicant Missas ad alia altaria post recitationem Lunæ.* Hinc

LUNAM PRONUNTIARE, in Statutis Ordinis Præmonstrat. dist. 2. c. 5. *Extra vero* (Ecclesiam) *nusquam præsumas* (Cantor) *nisi in Capitulo Lunam & breve pronuntiantes pronunciare.*

LUNA INCENSA, Plenilunium. Cyrillus Alexandrinus Patr. in Epist. de Paschate apud Bucherium: *Communem annum facitis de embolismo, dum observatis Lunam incensam in 3. Nonas Martias juxta regularem Laterum, &c.* Vide Rabanum lib. de Computo c. 83.

LUNAM CLAMORIBUS INVOCARE, Superstitio vetus damnata à Christianis: de qua Juvenalis Satyra 6.

.....Jam nemo tubas, nemo æra fatiget,
Una laboranti poteris succurrere Lunæ.

Ubi vetus Interpres: *Sonitum fieri adsolet, quando Luna deficit.* Vide Schol. Theocriti Idyll. 2. v. 36. Turnebum l. 22. Advers. c. 24. & l. 18. c. 24. Meursium ad eumdem Theocrit. Scaligerum ad Manilium lib. 1. &c. Hinc *Lunæ labores* pro eclipsi. Hist. Archiepisc. Eboracensium:

Ast alios fecit præfatus nosse magister
Harmoniam cœli, Solis Lunæque labores.

Pirminius Abbas in Excerpt. de libris Canon. *Luna, quando obscuratur, nolite clamores emittere.* Pœnitentiale MS. Thuanum: *Si observasti traditiones paganorum, quas quasi hereditario jure, diabolo subministrante, usque in hos dies patres filiis reliquerunt, id est, ut elementa, colores, Lunam, solem, aut stellarum cursum, novam Lunam, aut defectum Lunæ, ut tuis clamoribus, aut auxilio, splendorem ejus restaurare valeres, &c.* S. Audoenus l. 2. Vitæ S. Eligii c. 15. *Nullus si quando Luna obscuratur, vociferare præsumat, quia Deo jubente certis temporibus obscuratur.*

¶ LUNALIS BIPENNIS, f. Bipennis Lunata, formam lunæ crescentis quodammodo referens. Vita S. Guthlaci, sæc. 3. SS. Benedict. p. 1. pag. 276. *Arrepta Lunali bipenne tria virorum corpora letabundis ictibus humi sternens mori coegit.* In Actis SS. Aprilis tom. 2. p. 45. habetur *Limalis*.

¶ LUNARES, LUNARII, Homines servilis conditionis, hinc forte dicti, quod singulis *lunis* seu mensibus operas domino præstare vel agros *Lunares* dictos arare tenerentur. Breviarium villarum ex Archivo S. Audomari: *Habet ibi Lunares 13. Luminarios 10. solvunt inter omnes sol. 2. den. 2.* Infra: *Prebendarii 5. Lunarii 36. luminarii 60.* Sæpius ibi *Lunarii* adjunguntur *Præbendariis* & *Luminariis*; sed nihil additur ex quo eorum conditio clarius innotescat.

LUNARIS, Modus agri, quantum quis arare potest per mensem Lunarem. Charta Herivei Episc. Augustod. Ind. 9. an. 24 post obitum domni Odonis quondam Regis regnante Karolo glorioso Rege, in Tabul. ejusd. Eccl. *Sunt autem hæ ipsæ res sitæ in Comitatu Belnensi, in villa quæ dicitur Grandis-Campus, mansus videlicet unus, & Lunares juxta æstimationem inquirentium quinque.*

LUNATICUM, Eadem notione. Charta ex Archivo Abbatiæ Abundantiæ in Bibliot. Sebusiana Cent. 1. c. 40. *Donat Robertus Comes de aloto suo, hoc est, terram dominatam in pago Genevense, & in villa de Peloniaco cum decimis, quam Canonici tenent, de Peloniaco mansos 12. & in Rumblatis mansum 1. & Lunaticum unum, &c.* Infra: *Decimam de uno Lunatico, &c.*

LUNARITER, Per menses lunares, quibus utuntur Arabes & Saraceni. S. Eulogius lib. 1. Memorialis Sanctorum: *Et quod Lunariter solvimus cum gravi mœrore tributum.* Idem Eulogius l. 3. c. 5. de Mahumeto Arabum Hispanorum Principe: *Hic idem inauditis cupiditatum facibus ardens, militum annonas demutilat, tribunorum coarctat donaria, Lunaremque præmiorum discursum imminuit.* Lenvigildus Cordubens. Presbyt. lib. de Habitu Clericorum: *Quam inquisitio, vel census, vel vectigalis, quod omni Lunari mense Christi nomine solvere cogitur, retinuerit, &c.*

¶ LUNATICA, *Quod fit plenilunio.* Gloss. Isid. Epilepsiam seu *Lunatici* morbum intelligo, *qui*, ut habet Joannes de Janua in *Lunaticus*, *singulis lunationibus contingit, cum luna est plena.*

LUNATICUM, Modus agri. Vide *Lunaris*.

LUNATICUS, Σεληνιαζόμενος, Matthæo c. 4. 24. & Cæsario Dial. 2. c. 112. ἐπιληπτικός, aliis. Matth. Silvaticus: *Lunaticus, Epilepticus*. Apuleius lib. de Herbar. virtut. c. 9. *Ad Lunaticos qui cursum Lunæ patiuntur*. Brito in Vocab. *Epilepsia fit ex melancholico humore quoties exuberavit, ad cerebrum reversus fuerit. Hæc passio caduca dicitur, eo quod cadens æger spasmos patiatur. Hos etiam Lunaticos vulgus vocat, quod per Lunæ cursum comitentur hos insidiæ dæmonum*. [Addit Joan. de Janua: *Nota quod ex vitio lunæ non patiuntur Lunatici, sed dæmones eos vexant his temporibus, ut per lunam infament lunæ creatorem*. Hæc ex Hieronymo in 4. Matth. ubi *Lunaticos* exponit *non vere Lunaticos, sed qui putabantur Lunatici ob dæmonum fallaciam, qui observantes lunaria tempora creaturam infamare cupiebant, ut in creatorem blasphemiæ redundarent*.] Ebrardus Betun. in Græcismo c. 13.

Dicitur à Luna Lunaticus hac ratione,
Quod certis temporibus mensis fuerit ille.
Ast Lymphaticus est, cerebrum cujus malus humor
Turbat & illidit, sed non sub tempore certo.
Est Energumenus quem dæmon possidet unus.
Sunt Arepticii vexati dæmone multo.
Is Maniticus est qui se perimit sine causa.

Odo Cluniac. l. 4. de Vita S. Geraldi c. 3. *Ancilla cujusdam viri Lamberti Lunatica per somnium monita est*. Constantinus Presbyter l. 2. Vitæ S. Germani Episcopi Autissiodor. *Hujusmodi dæmonio vexabatur, quod per menstruum tempus redeuntibus incrementis Lunaribus, captivos suos caduca allisione prosternit*. Alexander Iatrosoph. lib. 1. Passion. *Cum servus ejus Lunaticus coram eo cecidisset*. Occurrit non semel apud Firmicum lib. 3. cap. 3. 5. 6. lib. 4. cap. 1. 2. &c. Vide Cæsurium in Quæstionibus Theologicis quæst. 50. Silvestrum Girald. in Topogr. Hiberniæ distinct. 2. cap. 3. Scorsum ad Homil. 23. Theophanis Ceramei, Nic. Fullerum lib. 2. Miscell. sacr. capit. 17. & Turnebum libr. 11. Advers. cap. 5.

Lunaticus, Stultus, demens. Rupertus lib. 8. de Divin. offic. c. 4. *Etiamsi Lunaticus sis, id est, stultus: stultus quippe ut Luna mutatur*. Hoc sensu *mulier Lunatica*, dicitur apud Gauterium Cancellar. de Bellis Antioch. p. 451. Existimabant quippe olim veteres Lunam dementes aut dæmoniacos facere. S. Audoenus l. 2. Vitæ S. Eligii c. 15. *Deus ad hoc Lunam fecit, ut tempora designet, & noctium tenebras temperet, non ut alicujus opus impediat, aut dementem faciat hominem, sicut stulti putant, qui à dæmonibus invasos à Luna pati arbitrantur*. Quo spectant, quæ habentur in Consultatione Zachæi & Apollonii l. 1. c. 30. *A quibusdam* (dæmonibus) *sub incremento Lunæ augetur insania, & tanquam de plenitudine luminis captorum labes veniat, sub quadam mali dimensione aut exaggeratur, aut incipit*.

LUNATIM, Per menses. Alvarus in Vita S. Eulogii: *Dum inter cæteros palatinum Lunatim mansionis servitium ageret*. [Vide *Lunariter*.]

¶ LUNATIO, Menstruus lunæ cursus, Ital. *Lunatione*, Gall. *Lunaison*. Miracula S. Catharinæ Sueciæ, to. 3. Martii p. 528. *Statim eadem Lunatione, post dictæ dominæ Catharinæ invocationem, insensato sensus integre redeunt*.

Lunationes, Dies Lunæ, Gall. *Lunaisons*. Concilium Coloniense an. 1260. c. 7. *Item raro vel nunquam in Capitulo ipso legi Lunationes mensium, aut Kalendas, seu obitus fidelium, &c.* [Concil. Trevir. an. 1310. apud Marten. to. 4. Anecd. col. 258. *Dies quoque Ægyptiaci, constellationes, Lunationes, calendas Januarii, initia mensium, dies mensis, cursus solis, lunæ, superstitiose observari non debent*.]

LUNCHUS, Lancea, hasta, ex Græc. λόγχη, vel λόγχη. Tertullianus de Corona militis: *Incumbens & requiescens super Luncho, quo perfossum est latus Christi*.

LUNDA, Ponderis genus apud Anglos, in Fleta l. 2. c. 12. §. 7. *Lunda anguillarum constat ex 10. stikis.... Lunda pellium continet 2. timbria, &c.*

¶ LUNONUS, pro *Limonus*, ut conjecto, Gall. *Limon*, Temo. Hinc pro *Equus Lunonorum*, ut ex Charta an. 1035. habetur in *Scartio*, puto legendum *Equus limonorum*, qui idem sit ac *Limonerius*, de quo supra, Gall. *Limonier*, Equus ad currus temonem.

LUNULA. Ephemerides S. Galli prid. Kl. Dec. *Dat Hospitarius 10. fercula ... & in vespera stoupum, Lunulas, & oblatas de Linkinwiller*. Ubi *Lunulæ* videntur dici *fermentati orbes*, S. Paulino Epist. 3. p. 46.

LUNULÆ. Isid. l. 19. c. 31. *Sunt ornamenta mulierum in similitudinem lunæ, bullulæ aureæ dependentes*. Quæ hausit ab Hieronymo in c. 3. Isaiæ. Aldelmus de Laudibus virginitatis: *Crepundia collo gemmiferis Lunulis pendentia*. Occurrunt hac notione Isaiæ c. 3. ubi Græc. μηνίσκοι, apud Tertull. de Cultu femin. S. Cyprianum, in Vita 1. S. Brigidæ virginis n. 103. Nomastico Cisterciensi p. 354. &c.

¶ LUNUS Dies, pro *Dies Lunæ*. *Cunctis diebus Lunis*, in Chartulario Monasterii S. Sulpitii Bituric. fol. 11. verso.

LUPÆ, Latinis aliquot Scriptoribus puellæ dictæ quæ pecorum pastui invigilant, ut quæ, inquit Auctor Chronici Alexandrini p. 268. & Cedrenus, cum lupis in montibus vitam exigant. Prudentius lib. 1. in Symmach.

Scortator nimius, multaque libidine suetus,
Rusticulas vexare lupas.

Alias *Lupæ* meretrices dicuntur. V. Joannem Priceum ad Apolog. Apuleii. Sed incertum cur in eodem Chronico Alexandrino p. 784. dicatur à Justiniano inscripta Tabula Hypatii, qui tyrannidem arripuerat, tumulo, cum hisce verbis: ἐνθάδε κατάκειται ὁ βασιλεὺς λούπας.

¶ LUPAL, *Lupanar*, in Glossis Isidori. Ut à *Lupercus*, *Lupercal*, à *Minerva*, *Minerval*, sic à *Lupa* dictum *Lupal*, si tamen hæc vox usquam legitur, ut habet Grævius.

LUPANÆ Feminæ, Lupæ, meretrices, lupanarium sectatrices. Commodianus Instr. 59.

In feminas congruit cultura Lupanas,

Martialis lib. 1. Epigr. 35.

Abscondunt spurcas hæc monumenta Lupas.

¶ LUPANANS, *Lupanaribus deditus*, apud Barthium in Glossario ex Baldrici Hist. Palæst. Ordericus Vitalis lib. 9 Hist. Eccles. *Asperasque minas Lupananti multitudini adjecit*.

LUPANATUM, *Melinellum lupati*, Ugutioni.

¶ LUPARA, Palatium Regium Parisiis, vulgo *Louvre*, apud Miræum to. 1. p. 120. *Datum in Lupara prope Parisios die 2. Junii an. 1364*. Sic fere scribitur; interdum tamen *Lupera*, *Luppara* & *Luppera*. *Apud Lupparum prope Parisios an. 1358*. in Regesto 87. Chartophylacii Regii. *Apud Lupperam*, in Fundatione Capellaniæ SS. Nicolai & Ludovici in S. Capella Paris. an 1031. Vocis etymon quidam arcessunt à Saxon. Leovar, Castellum; Sauvallius to. 2. Antiq. Paris. à loco *Louve* vel *Louvre* nuncupato, alii à Palatio ibi sito Domini *Lupara*, oppidi in pago Parisiaco.

LUPARIUS, Ugutioni, est *canis, qui lupum prosequitur, & ad hoc officium est præcipuus*. Gloss. Lat. Gall. *Luparius*, *Chien à chasser le loup*.

Luparius, Qui lupos venatur. Servius ad lib. 1. Georg. *Constat Luparios carnibus tinctis veneno lupos necare*. Nos *Luparios* seu *Louvetiers*, perinde appellamus,

lamus, qui lupos ex instituto, vel ex indicto officio infestantur ac venantur. Galliam enim à luporum homines avide devorantium incursionibus *fœde olim vexatam* tradunt Annales Francor. Bertiniani ann. 846. Frotharius Tullensis Epist. 20. 26. Odilo Abb. Cluniac. in Vita S. Majoli in Bibl. Cluniac. p. 290. Vincentius Belvac. l. 29. c. 16. &c ut Germaniam, Chronicon Hildesheimense an. 1119. ac Italiam sub Rege Berengario Chron. Novalicense, to. 3. Hist. Franc. p. 638. Quod quidem accidisse arbitror ex vastitate quam Septentrionales gentes in Europam crebris subinde incursibus intulerant: qui quidem ut omnino delerentur, non semel subditis suis præcepere Reges nostri, ut eos insectarentur ac venarentur. Nam præter quod habetur in Lege Burgund. tit. 46. ita Capitulare de Villis c. 69. *De lupis omni tempore nobis annuntient, quantos unusquisque comprehenderit, & ipsas pelles nobis præsentare faciant: & in mense Maio illos lupellos perquirant, & comprehendant tam cum pulvere & hamis, quam cum fossis & canibus*. Capitulare 2. ann. 813. c. 8. *Ut Vicarii Luparios habeant unusquisque in suo ministerio duos, ..., & ipsæ pelles luporum ad nostrum opus dentur*. Ex pellibus lupinis quippe conficiebantur tunicæ, perinde ac lutrinis. Hinc cognomentum *Pel-de-leu*, inditum Radulfo cuidam nobili apud Albertum Aquensem l. 2. cap. 9. de quo quædam à nobis observata ad Alexiadem pag. 240. quod scil. tunica lupina indutus esset. Landulfus de S. Paulo in Chron. Mediolanensi c. 10. *Suamque lupi tunicam* * *pelles pro lignis pignoravit*. Ejusmodi fere imperantur servientibus lupariis, (*aux Sergeans Louvetiers*) in Statutis de Forestis an. 1597. art. 37. & an 1601. art. 7.

Sed & Proposita iis præmia, à quibus caperentur, docent Computa Baillivorum Franciæ, in quibus fit ratio expensi *pro lupis & lupellis captis per ballium*, ut præ cæteris Computa de termino Ascensionis ann. 1305. & 1306. Diarium Thesauri ann. 1297. *Lupelli 12. 60. sol. per computum super Regem*; ubi etiam *vadia Lupariorum* recensentur, [ut & in Computo an. 1202. apud D. *Brussel* to. 2. de Feudorum usu p. 140. & 142.] Diarium an 1312. *Petrus le Meugnicier pro 4. Lupellis captis per eum in foresta Halatæ, & redditis vivis in Camera Denariorum tunc ibidem*, 20. sol. Vide Statuta Mediolan. 2. part. c. 448. & Joannem Stiernhookum lib. 2. de Jure Sueonum vetusto c. 8.

Instituti deinde *Luparii* in singulis forestis: legi quippe Chartam originalem Nicolai *Choiseul* ann. 1331. ubi inscribitur *Chaceleu nostre Sire le Roy en sa forest de Breval*. Sed maxime in singulis provinciis, appellatique *Luparii*, *Louvetiers*, vel *Louviers*, uti nuncupantur in Consuetudine Hannoniensi c. 99. ubi eorum officium & jura describuntur. His præest Magnus Franciæ Luparius, *le Grand Louvetier de France*, qua dignitate cohonestari solent magnates, ut Lupariorum in provinciis viri etiam nobiles.

In Anglia vero nullos esse lupos aiunt, ex quo deleti sunt ab Edgaro Rege, ut auctor est Willelmus Malmesburiensis l. 2. c. 8. *Quomodo enim ausus hominum præteriret, qui etiam omnis generis feras sanguinis avidas ex regno exterminare cogitaret, Ludwaloque Regi Wallensium edictum imposuerit, ut sibi quotannis tributum trecentorum luporum pensitaret, quod cum tribus annis fecisset, quarto destitit, nullum se ulterius posse invenire professus*. Id Ethelstano Regi videtur adscribere Historia fundationis Hospitalis S. Leonardi infra civitatem Eboracensem to. 2. Monastic. Anglic. p. 368. Exinde, subdit Fortescutus de Laudib. Legum Angliæ c. 29. ut & Camdenus in Ordovicibus, numerosi ovium greges in Angliæ montibus errant, à luporum periculo securi. Extitisse tamen lupos in Anglia longe post Edgarum, ex legibus Henrici I. art. 90 arguitur.

LUPATRIA, Lupa, meretrix. Fragmentum Petronii: *Ipse nescit quid habeat, adeo sapiutus est. Sed hæc Lupatria providet omnia*.

LUPAX, Luporum instar rapax, crudelis. Anastasius de Exilio S. Martini: *Erant enim primi ingredientes* (testes) *nomine quidem milites, Lupaces autem & bestiales sententia*.

¶ LUPERA, Gall. *le Louvre*. Vide *Lupara*.

¶ LUPERIA, Locus ubi sunt lupi. Statuta Arelat. art. 85. ex MS. D. *Brunet*: *Et idem intelligimus de lupis magnis & parvulis interfectis & captis seu extractis de Luperia in tenemento Tribouciii*.

¶ LUPIA, vox Italica, Gall. *Louppe*. Miracula S. Raimundi de Penna forti, to. 1. Januarii p. 421. *Cum spatio duorum annorum supercrescentiam carnis maximam, vulgo dictam Lupiam ..habuisset, &c.*

¶ LUPICELLUS, Parvus lupus, apud S. Bernardum Epist. 230. Edit 1690.

LUPIFERI, à Petro Diac. l. 4. Chr. Casin. c. 37. (al. 39.) inter vexillarios Ecclesiæ Romanæ recensentur: *Aquiliferos, Leoniferos, Lupiferos, Dracanarios, &c.* Luporum figuras inter Romanorum vexilla militaria delatas pridem annotavit Plinius l. 10. c. 4.

¶ LUPINARII. Lampridius in Alex. Severo: *Corpora omnium constituit vinariorum, Lupinariorum, caligariorum, & omnium artium*. Cum ignotum omnino sit corpus illud *Lupinariorum*, Casaubonus suspicatur legendum esse *Popinariorum*.

¶ LUPPARA, LUPPERA. Vide *Lupara*.

¶ LUPULUS, Lupus salictarius, Gall. *Houblon*. Medicina Salern. p 226. *Quinta* (cerevisiæ proprietas) *est quod urinam provocet, quæ proprietas claris maxime convenit cerevisiis, quibus plurimum incoctum est Lupuli, qualis est Embecensis; ea namque ob Lupuli copiam celerrime penetrat, & urinam provocat*.

¶ 1. LUPUS, Carcinoma, cancer crurum, Gallice *Loup*. S. Eraclius Episc. Leodicensis in Charta fundationis Collegii Canonicorum S. Martini ejusd. urbis, circa an. 963 apud Miræum to. 1. p. 653. *Morbo qui Lupus dicitur graviter attritus & fere ad mortem deductus ... Morbi locus, quem patiebatur in natibus, non est inventus: tamen in signum cicatricis quadam lineola rubea remansit*, postquam miraculo sanatus est ad tumulum S. Martini Turon. Eodem *Lupi* vocabulo utitur Hebernus in Miraculis sancti Martini apud Baluzium tom. 7. Miscell. p. 170. ubi divinam ejusdem Eraclii, quem Hildricum vocat, sanationem enarrat. Rursum occurrit to. 4. Gall. Christ. col. 844. in Actis SS. Junii to. 4. p. 841. ubi de B. Joanne Opilione. Menotus in Sermon. fol. 185. v *Cibos regios sequuntur morbi regii, ut Lupus & gutta, qui non libenter quiescunt in hominibus parcis & laboriosis*.

2. LUPUS Harpagonis species, *quo arietes avertuntur aut suspenduntur, ita ut impetum non habeant feriendi*, Vegetio l. 2. c. 25. l. 4. c. 23. sic dictus quod velut *Lupus* dentes ferreos exerat, arietemque apprehendat. Describitur etiam à Procopio lib. 1. de Bello Gotthico c. 21. Extr. Diversa videtur machina ab ea quæ

LUPUS BELLI appellatur à Matth. Westmonaster. an. 1304. *Jussit Rex arietem fabricari, quem Græci Nicontam vocant, quasi vincentem omnia, & Lupum belli. Verum aries indecens & incompositus parum aut nihil profuit: Lupus autem belli, minus sumptuosus inclusis plus nocuit*. Ubi per *Lupum belli*, ni fallor, expressit Gallicum *Louvel*, id est, *Lupulus*. Vide Procopium l. 1. Gothic. c. 21.

☞ Non dubitat Carolus de Aquino Nicontam arietem in Matthæi Westmon. & fortasse aliorum historiam irrepsisse ex Josepho lib. 6. ubi legitur ejusdem fere nominis ariete alio usos fuisse Romanos ad quatiendos muros Hierosolymorum.

¶ Ly-

¶ Lupus, nude, in Chronico Estensi apud Murator. to.15. col.359. *Unum maximum Lupum cum quo capiebat fortilitias domus Morchionis.*

¶ Loupus. Mandatum Richardi II. Regis Angl. an.1394. *Necnon ad quoscumque defectus, tam in muris, portis, turellis, Loupis, pontibus, barreris & fossatis, quam in domibus.* Harpagones intelligo.

Lupum Proclamare. Thwroczius in Alberto Rege Hungar. c 27. *Hungari vero ex longa campestralis hospitii mora tædio affecti, ... Lupo juxta antiquam ipsorum consuetudinem proclamato, invito Rege sparsim & confuse relictis regiis Castris recedentes abierunt.* Nos diceremus *Crier au Loup*, quod facere solent, qui fugam alicui suadere volunt.

Lupinum Caput Gerere. Vide *Caput*.

Lupa Cervalis. Glossæ MSS. *Linx, lupa cervalis, quæ fertur dormiendo videre.*

¶ LUQUETUS. Obituarium MS. Eccl. Morin. fol.2. In *plenis obitibus quos bursa celarii, minutorum brevium, cotidianæ, Luqueti, fabricæ ac novarum acquestarum solvunt, Canonici & magni Capellani lucrantur quilibet 2. so idos.* Fol.8. *Duo Capellani Luqueti habent in qualibet mense tres picotinos blodi.* Fol.40. *Et hæc omnia onera solvet bursa Luqueti, cujus bursarius accipiet pro suis laboribus tres solidos Turon.* Fol.13. *Feria 2. post Ascensionem Domini fit semper ad majus altare obitus Domini Simonis Luqueti.* Ex quo posteriori loco conjicere est *Luqueti bursam* ab hoc Simone Luqueto dictam fuisse, quod fortassis in ea primum concluderentur redditus ex hujus Luqueti legatis provenientes, quibus alii subinde potuerunt adjungi, retento semper *Luqueti* vocabulo.

LURDUS: Ital. *Lordo*, spurcus, impurus, immundus: vel potius stolidus, quomodo nos *Lourdaut* dicimus. Landulfus de S. Paulo in Chron. Mediolan. c.1. *Armanus autem ille in tanta perturbatione, in Ecclesia S. Ambrosii ait populo suo congregato: Vobis fiet, prout proverbium dicit: Populo stulto, Episcopus Lurdus.* Vide *Lordicare*.

LURICULA, Luricatus. Vide *Lorica*.

¶ LURIDATUS, Squalidus, luridi coloris. Tertull. adv Marcion. l.4 c.8. *Qui retro Luridati delinquentiæ maculis & nigrati ignorantiæ tenebris.*

¶ LURITATUS, *Luridatus*. Vide *Cassioticus*.

LUSA Diabolica. Capit. Caroli M. l.6. c.196. *Illas vero balationes & saltationes, canticaque turpia ac luxuriosa, & illa Lusa diabolica non faciat.* [Vide *Lusum*.]

¶ LUSCINUS, ἀηδών. Gloss. Lat. Græc. Luscinia.

LUSCUS, Strabus, nostris, *Louscbe*. Vet Glossar. στραβός, *Strabus, luscus*. Althelmus de Lauda Virginum cap.24.

Mutos & mancos, claudos surdosque repertos,
Luscos ac strabos, qui torta luce fruuntur.

Ita quidem sequiore Latio: at purioribus Latinis *luscus* dicitur, qui altero privatus est oculo, Martiali l. 3. Epigr. 8. l.4. Epigr.65. l.9. Epigr.59. & aliis sine numero. Sic qui apud Ammianum l. 22. *Arimaspi homines Lusci*, apud Solinum *gens unocula* dicuntur. Gloss. Gr. Lat. ἑτερόφθαλμος, *Luscus*, ἑτερόφθαλμον ποιῶ, *Elusco*. Alibi ἐκτυφλῶ, *Excæco, obcæco, Elusco*. Vetus interpres Juvenalis ad illud Sat.3. v.128.

... Et statua meditatur prælia Lusca.

Cujus oculus introrsus cedit, id est, cujus oculus alter non videtur. Vita S. Valarici Abb. Leuconaensis c.24 *Sed tamen oculum quidem amisit, & Luscus per tempora vixit.* Chron. Montis-Sereni an.1137. *Gerardus, licet Luscus, plures libros ipsi Ecclesiæ scripsit.*

¶ LUSDI, Species operis muliebris, an lodix, Gall. *Loudier* vel *Lodier*? Chartularium SS. Trinit. Cadom. fol.55. *Feminæ eorum trahent bidentes & habebunt mesge cum bercariis; & unaquæque operabitur 0. Lusdi post festum S. Michaelis usque ad tempus quo incipiet trahere oves.* Eadem repetuntur fol.60.

LUSHBOROW, & Lushburne, Vilius monetæ genus, quod in partibus transmarinis ad similitudinem Anglicanæ effictum ævo Edwardi III. hic distrahebatur, quodque Statuto 5. anni ejusdem Regis est prohibitum. Knygthon an.1347. *Eodem anno defertur in Angliam per alienigenas & indigenas mercatores falsa moneta, quæ Lushburne appellata est: unde apud Londonias multi mercatores & alii plures sunt tracti & suspensi.* Chaucerus *Lusheburghs* habet in Præludio Hospitis ad Fabellam Monachi.

LUSORES, *Falsi testes*, in Glossis antiquis MSS. & apud Papiam, necnon in Glossis Isid. In Excerptis Pithœanis additur *Collusores*, quasi qui colludunt in falso testimonio dando.]

LUSORIÆ vel Lusuriæ, Navigiorum bellicorum species, quæ in fluviis majoribus, qua Romanorum fines disterminabant, discurrebant ad limitum custodiam: quæ ita appellata volunt, vel quod in fluviis *luderent*, seu discurrerent, vel quod eorum navigiorum genere essent, quibus utebantur ad delicias, ludos, lasciviamque & luxuriam. *Lusoriarum Danubii* mentio est apud Vegetium l.4. cap.ult. & in tit. Cod. Th. de Lusoriis Danubii: *Rheni Lusoriarum*, apud Ammian. l.18. p.125. & Vopiscum in Bonoso: *Mosæ Lusoriarum*, apud eumdem Ammianum l.17. p.97. denique *Lusoriarum per Orientem*; in Nov. Theodosii de Ambitu, de quibus omnibus copiose egit Jacobus Gothofredus ad d. tit. de Lusoriis Danubii. Adde Petr. Pithœum l.1. Adver. c.14. Salmasium in Notis ad Hist. Aug. p.382. 475. & de Jure Attico p.740. 751. & alios.

LUSORIUM, Theatrum, sedes ludorum, ubi ludi fiunt. Salvianus lib. 6. de Gubern. Dei: *Longum est nunc dicere de omnibus, amphitheatris scilicet, odeis, Lusoriis, pompis, athletis, petaminariis, &c.* Hujus vocis mentio est apud Lamprid. in Heliogabalo, in Descript. CP. apud vet. interpretem Juvenal. Sat.4. & Lactantium. V. Constantinopolim nostram Christianam.

¶ LUSSUM. Statuta Eccl. Argent. an. 1435. apud Marten. to. 4. Anecd. col 550. *Item ornatum extra mittentem, qui dicitur* Ussum em gebraensel, *item appropendicias manicarum, quæ dicuntur* Lussum, *excedentes manicas tunicæ inferioris... sub pœna excommunicationis* (Monialibus) *inhibemus.*

LUSTER. S. Eulogius l.2. Memorial. SS. c.11. *Confini vici Lejulensis, qui à Corduba distat quinque milliarios Lustros.* Ubi Ambrosius Moralis, *viginti millaria* innui ait.

LUSTICIUM. Vita 2. S. Carthaci Episc. n.35. *Cum 39. vaccis & tauro, & duobus armentariis, & cum duobus Lusticiis & vasis ad Civitatem Raithin perrexit.* An *Justitiis*, seu vasis vinariis, de quibus infra, an vero vox Hibernis peculiaris, incertum. [Henschenius in Onomastico ad calcem tom. 3. SS Maii suspicatur esse *mulctras* seu vasa, in quibus mulgetur: quod non male convenit loco, ubi de vaccis & lacte agitur.]

¶ LUSTRAMENTUM, *Fœtor, putor, oletum, fœtulentia*, in Glossis Isid. *Lustramentum* Grævio non solum est purgamentum, sed & locus, ut putat, in quem purgamenta fœtentia ejiciebantur. Lex 3. §. 3. Dig. ad Legem Cornel. de Sicar. & Venef. *Ut pigmentarii, si cui cicutam, salamandram, aconitum, pituocampas, aut bubrostim, mandragoram, & id quod Lustramenti causa, dederint cantharidas, pœna teneantur hujus legis.* Ubi per *Lustramentum* intelligunt purgamentum. Sed Hottoman. de Verb. Jur. de intemperanti & effrenata rei venereæ cupiditate intelligit, cum cantharidum ea vis sit, ut ad illam incitent. Vide Cujacium l 15. Observ. c. 27.

¶ LU.

¶ LUSTRARE, Illustrare, ornare, Jacobus Cardinalis de Coronatione Bonifacii VIII. PP. apud Murator. to.3. col.652.

Hoc ille: verum populus Lustraverat urbem
Arcubus, in morem veterem, &c.

¶ 1. LUSTRUM, Fenestra. Jacobus Cardinalis in Vita S. Petri Cœlestini:

Illic & Lustrum, ferri quod retia claudunt,
Imminet; unde Pater residens admittere gentes
Alloquiis fuerat solitus, &c.

¶ 2. LUSTRUM, Annus. Fridegodus in Vita sancti Wilfridi, sæc.3. Benedict. p.1. pag 175.

Sore quidem redit, verum tria Lustra peregit
Hospite cum prisco, &c.

Pro quo Eadmerus habet p. 200. *Eique tribus annis fida societate adhæsit.* Vocem *Lustrum* pro uno anno etiam usurpavit Reginoldus, ut probat Mabillonius sæc. 4. Benedict. p.2 pag. 390. in Notis.

LUSTRUS, *Frater mariti*. Gloss. Arabico-Lat. [infra habetur *Lusus*.]

LUSUM, Lusus, Ludus. Pirminius Abbas in Excerpt. ex libris Canonic. *Nec in ullo loco ballationes, cantationes, & saltationes, jocos & Lusa diabolica facere non præsumat.* Supra: *Viri vestes femineas, feminæ vestes viriles in ipsis Kalendis, vel in alia Lusa quam plurima nolite vestire.* [Vide *Lusa diabolica*.]

LUSUS, *Frater mariti*, Papiæ, & Glossis antiquis MSS. [Supra legitur *Lustrus*.]

¶ LUTANA, Testudo, cithara, Galli *Lut*. Acta S. Godelevæ, to.2. Julii p.415. *Fractis vocibus auditum demulcere Lutana & fistulæ.*

¶ LUTANISTA, Citharista. Bernardus *de Breydenbach* Itin. Hierosol. p.210. *Hac tamen conditione, ut unus ex familia Dominorum Lutanista .. secum pergeret, quia & Trutzelmonnus ipse in ejusmodi instrumentis musicalibus erat peritus.*

¶ LUTARE, *Luere, lavare, πλύνειν*, in Glossis Lat. Græc. Sangerm. Gloss. Cyrilli: πλύνω, Luo, Luto, lobo, (*Lavo.*) *Lutare*, pro Solvere, luere, legitur apud Nonium ex Varrone. Alii *Lutare* est Luto oblinire, maculare.

1. LUTER. S. Eucherius: *Luteres, in Regnorum, concha, vel canthari aquarii.* [Papias: *Luteres in Regnorum libro, Concha vel canthari aquarum dicuntur.* Idem Papias: *Luter, Vas aeneum 40. batos capiens, à luendo dictus.* Ugutio: *Luter etiam dicitur lavatorium & quodcumque vas purgandis sordibus deputatum.* Gloss. Lat. Gall. Sangerm. *Luter, un vase ou lavoir*, Johanni de Janua, ut &] Willel. Britoni in Vocab. dicitur *Concha, vel cantharus*. Sic etiam ferme Gl. Lat. MS. Reg. Cod.1013 ex Græco λουτήρ, quo vocabulo *baptisterium* intelligit Anonymus in Descript. S. Sophiæ. Hist. Miscella in Rhinotmeto an.10. *Multitudo vero civitatis tumultuata ad Luterem Ecclesiæ congregata est.* Ubi Theophanes λουτῆρα habet. [S. Hieronymus adv. Jovinianum: *Luter in tabernaculo funditur.*] Vide Reg.3. c.7. & l. 4. c. 16.

2. LUTER, LUTRA, Animal amphibium, quod κύνα ποτάμιον vocant Ælianus & Aetius: Galli *Loutre*. Walafridus Strabus l.1. de Vita S.Galli c.28 *Viderunt piscem magnum in aquæ collectione natantem, duosque illum insequi Lutros, &c.* *Lutra*, Plinio, & aliis. Beda in Vita S.Cuthberti Episc. n.18. *Venere de profundo maris quadrupeda, quæ vulgo Lutræ vocantur.* Epist. 89. inter eas, quæ sub Bonifacii Archiep. Moguntini nomine editæ sunt: *Gunnam de pellibus Lutrarum tuæ fraternitati misi.* Occurrit etiam apud Fridericum l.1. de Arte venandi cap. 7. Vide Fullerum l.1. Miscell. sacror. c.18. & Brunsfeldium in voce *Fiber*. [*Erminium & Lutria*, in Constitutionibus Catalaniæ laudatis in *Cultelare*.] *Roccus martrinus & Lutrinus*, in Capitulari an. 808. cap. 5. Vita Caroli M. *Ex pellibus Lutrinis thorace confecto humeros ac pectus hieme muniebat.* *Loutriers* dicti in Consuetud. Hannon. c.100. qui lutras venantur.

¶ LUTERIUM. Vide paulo post *Lutherium*.

¶ LUTES, *Splendentes*, apud Papiam.

¶ 1. LUTEUS, Species vasis, idem quod *Luter*, si non ita legendum. Pontificale vetus Eccl. Bisunt. apud Marten. de antiqua Eccl. Disciplina in divinis celebrandis officiis p.311. *Interim dum legitur Evangelium præparentur Luteus, & manutergia, & præcinctoria, & cetera vasa quæ necessaria sunt ad abluendos pedes.*

¶ 2. LUTEUS, Lucius piscis. Vide *Luceus*.

¶ 3. LUTEUS, adject. *Roseus vel rubens, rubicundus vel croceus*, apud Papiam. Idem fere Johannes de Janua. Isid. lib.19. c.28. *Luteus, Color rubicundus, quod est croceus; nam crocus Lutei coloris, ut Croceo mutataque vellera luto.* Perottus: *Luteus est dilutior rutilus, qualis est color auri; unde Luteus dictus videtur, quasi dilutus. Hinc viola hujus coloris Luteola appellatur, & Lutea herba, qua chrysocolla tingitur & vitellum in ovo Luteum appellamus.* Hadrianus Junius: *Luteus, quale est ovi vitellum, quo colore flammeum novis nuptis tingebatur.* Plinius l.21. c.8. *Lutei video honorem antiquissimum in nuptialibus flammeis totum feminis concessum.* Lusiora hæc de re nota, quam ne prætermitteremus, nostri Glossatores effecere. Vide *Lutum*.

LUTHERIUM, Straguli lectacii species, nostris *Lodier* vel *Loudier*. Ordericus Vital. l. 4. p 539. *Guthlacus Lutherio melotinæ, in quo solebat orare, ipsum circumdedit.* Eadem habentur in Vita ejusdem Sancti c.31. [to.2. April. p.46. nisi quod ibi *Luterium* scribatur pro *Lutherium*.]

¶ LUTHIAMEN, pro Linteamen, Linteum. *Cum duobus blanketis & uno paria Lutheaminum pro capite*, in Testamento an.1415. apud Rymer. to 9. p.277. Intelligo linea pulvinaris tegumina, Gall. *Tayes d'oreiller*.

¶ LUTIFIGULUS, pro quo aliis figulus nude, apud Leibnitium to. 2. Scriptor. Brunsvic. p. 386. ubi de fundatione Monasterii Hilgenthal. Ord. Præmonstrat.

¶ LUTIUS, Lucius piscis. Vide *Luceus*.

¶ LUTOR, πλύτης, in Glossis Lat. Græc. Gloss. Cyrilli: πλύτης, *Lutor, lavator*. Aliæ *Lutor*, ἡλιαστής, Qui insolat, seu pannos aliave soli exponit, ut siccentur vel albescant. Melius, ut putat Martinius, scriberetur, *Lotor*, à *Lavo*; *Lutor* enim à *Luo* ducendum.

¶ LUTRA, LUTRIA, LUTRINUS. Vide *Luter* 2.

¶ LUTULENTIA, *Feculentia, fœtiditas, sordities*, Johanni de Janua; *Ordure de boe*, in Glossis Lat. Gall. Sangerm.

LUTUM, Hispanis *Tapia*, nostris *Muraille de terre, Cloison de mortier*. [*Lutamentum*, Catoni de Re Rust. c.128.] Epitaphium Adelfonsi V. Regis Hispan. in Monasterio & Ecclesia Pinnatensi: *Hic jacet Rex Adelfonsus, qui populavit Legionem, post destructionem Almanzor; & dedit eis bonos foros, & fecit Ecclesiam hanc de Luto & latere, ... obiit era 1065. &c.* Alia Inscriptio ibidem: *Hic, quam cernis, aulam S. Joannis Baptistæ olim fuit Luteam, quam nuper excellentissimus Fredenandus Rex & Sanctia Regina ædificaverunt lapideam, &c.* Epitaphium ejusdem Ferdinandi Magni era 1103. *Et fecit Ecclesiam hanc lapideam, quæ olim fuerat Lutea.* Adde Inscriptionem aliam apud Ambrosium Moralem l.10. cap. 12. Græcis recentioribus πηλός, quæ vox *Lutum* sonat, *Cretam* significat.

LUTO vel COENO NECARE. Lex Burgund. tit. 34. §.1 *Si qua mulier maritum suum, cui legitime nupta est, dimiserit, necetur in Luto.* Quo referunt, quæ habet Tacitus de Moribus German. *Ignavos & imbelles & cor-*

& corpore infames Caus & pu'ude, iojecta insuper crate mergunt. Vide *Cenitus*, *Fessa*.

¶ LUVELLUS, pro *Livellus*. Vide in hac voce.

¶ LUXIARDUS, Dignitatis genus apud Januenses. Annal. Genuens. Georgii Stellæ apud Murator. to. 17. col. 1017. *Baptista de Franchis olim Luxiardus Januensis, qui vegius Capitaneus dicebatur, &c.*

¶ LUXORIUS, pro Lusorius, in Gestis Hugonis Episc. Cenoman. apud Mabill. to. 3. Analect. p. 352.

LUXURIA, Stupri peccatum. *Luxus venereus*, apud Aurelium Victor. in Epitom. in Constantino: *Luxuriæ concubinatica*, in Concilio Meldensi c. 74. Concilium Aquisgranense III. an. 860. *Canones cum de incestis prosecribunt, de conjugatis loquuntur, non de his qui non licite passim coeunt, vel Luxuriosos, vel adulteres vocari manifestum est.* Mox: *Cæterum vel qui nondum nupti sunt, vel qui intercedente morte separati sunt, si concumbant cum alieno, vel cum aliena, non tales adulterio, sed Luxuriæ crimine denotantur.* Concilium Arelatense an. 1267. c. 12. *Item illi, qui Luxuriam expleverunt, cum matre, sorore, vel cum alia consanguinea sua, &c.* Vetus Interpres Novellæ 77. *Ut non Luxurientur homines contra naturam.* Vide Reginonem l. 2. c. 35. Occurrit passim.

LUXUS, pro *Luxatione* membrorum. Utitur Apuleius lib. de Virtutib. herbar. c. 31. §. 4.

¶ LYARDUS, ut supra *Liardus*, Equus coloris cinerii scutulis distinctus, Gall. *Cheval gris pommele*, Testament. an. 1328. to. 2. Hist. Dalphin. p. 225. *Donavit duos equos suos, videlicet Lyardum & bayardum &c.*

¶ LYCHINUS, LYCHNIUM. Vide in *Lichinus*.

¶ LYCISCA, *quod est genus canum jubis inflexis villosum atque fortissimum*, in Actis Ven. Ezonis, to. 5. Maii p. 57. Sic dicitur à λύκος, Lupus, quod sit lupo similis & quasi ex lupo & cane nata, ut habet Eugenius Tolet. Carm. 22.

At lupus & catula formant coeundo Lyciscam.

Eadem ex Plinio refert Isid. l. 12. c. 2. ubi *Lyciscos* vocat hujusmodi canes; sed *Lycisca*, non *Lyciscus*, habent Virgilius, Ovidius, &c.

LYEF-YELD. Vetus Charta apud Somnerum in Tractatu de Gavelkynd p. 27. *Tenentes de Waldis non possunt arare terras suas ab æquinoctio autumnali usque festum B. Martini sine licentia, & ideo reddunt annuatim dimidiam marcam ad festum S. Martini, sive fuerit pessona, sive non; & vocatur Lyef-yeld.*

¶ LYGIUS, pro *Ligius*, de quo supra. *Lygium homagium*, in Opusculo Gualvanei Flammæ, tom. 12. Muratorii col. 1032.

¶ LYMPHARE, Adaquare, lympham præbere. Vita S. Johannis Abb. Pulsan. to. 4. Junii p. 58. *Per desertum vitæ hujus gregem sibi subditum manna pavit ac Lymphavit. Lymphare vinum*, Vinum lympha seu aqua diluere, in Processu de B. Petro Luxemburg. to. 1. Julii pag. 539.

¶ LYPSANUM, SS. Reliquiæ. Vide *Lipsana*.

¶ LYRCUS, pro *Lucus*. à Græco λύκος, Lupus, bis legitur in Vita MS. S. Winwaloei è Bibl. Landevennecensi.

LYRIDES. Vita S. Neoti Abbat. n. 24. *Igne supposito panes sartagini ad coquendum commiserat, quos nonnulli Lyridas appellant.* Sed leg. *Collyridas*. Vide in hac voce.

LYRIZARE, Lyram pulsare, apud Falcon. Benevent. in Chron. an. 1129.

¶ LYTÆ, Qui tribus annis Legum studio impensis quartum adjungebant: de his Justinian. ad Antecessores §. 5. *Sed quia solitum est anni quarti Studiosos Græco & consueto quodam vocabulo λύτας appellari; habeant quidem, si maluerint, hoc cognomen.* Sic autem dictos volunt quidam, quod exacto illo studiorum curriculo jamjam solvendi essent, ac legendi libertate, nullo interprete magistro, donarentur: Turnebus vero l. 8. Advers. c. 19. sic dictos mavult, quasi *Solutores, qui civilis sapientiæ tantum promoverunt, ut Legum ænigmata possint subtiliter & accurate dissolvere*, juxta illud Juvenalis Sat. 8.

Qui juris nodos legumque ænigmata solvat.

¶ LYTANIÆ, pro *Litaniæ*, in Chronico Mellicensi p. 326. Vide *Litania*.

¶ LYTRUM, λύτρον, Pretium redemtionis, quod pro redemtione solvitur. S. Maiolus à Sarracenis cum suis comprehensus ad Cluniacenses pro *Lytro* scribens ait: *Redemptionis pretium, si placet, mittite pro me & his qui una mecum capti tenentur*, apud Mabillon. to. 3. Annal. Benedict. p. 614.

M

M LITTERA numeralis, quæ mille denotat. Unde versus:

M. caput est numeri, quem scimus mille tenere,

Eidem litteræ si recta linea superaddatur, mille millia significat.

M. in superscriptione cantilenæ, mediocriter melodiam moderari mendicando, memorat. Notkerus Balbulus Opusc. *Quid singulæ litteræ significent in superscriptione cantilenæ.* Vide *A.*

¶ MAAGNEYA, Familia, domus. Regestum 53. Philippi V. Reg. Fr. an. 1316. & 1317. fol. 129. tit. 310. in Chartophylacio regio: *Videlicet in villa de Meniz 28. Maagneye hominum. In villa de Senoncourt duæ partes 29. Maagneyarum hominum.*

MAALMAN, Saxonibus, Homines famulatum, servitium facientes. Anglo-Saxonibus Male, est vectigal, tributum; Man, homo. Ita *Maleman*, seu *Maalman*, est homo tributo obnoxius. At *Malman*, Germanis *Mahelman*, fideles Ecclesiarum, & Ministeriales interpretatur Goldastus. [Eccardus vero ad Leg. Salicam p. 32. Homines certa conditione & pacto cuidam addictos. Schilterus in Gloss. Teuton. Hominem ad certum mallum pertinentem, subditum.] Charta Caroli M. in Monumentis Paderbornensib. p. 325. *Omne regale vel sæculare judicium super suos servos, & liddones, & liberos Malman & mundman, & omnes utriusque sexus homines, &c.* Charta Ottonis M. Imp. an. 961. in Chr. Episcop. Mindensium pag. 734. *Hominibus quoque famulatum ejusdem Monasterii facientibus, qui Saxonice Malman dicuntur, prædictum mundeburdum & tuitionem nostram constituimus.* Charta Henrici III. Imp. in eod. Chr. *Homines ipsius Ecclesiæ francos, liberos, Ecclesiasticos, litones, Maalman, vel servos cujuslibet conditionis.* Quæ verba occurrunt iterum in Diplomatib. Conradi Salici, & Henrici IV. pro eod. Monasterio, & in Edicto Henrici II. apud Goldastum to. 3. Constitut. Imper. p. 311.

☞ Si quid ex prælatis locis conjicere licet, videtur voce *Maalman* eos potissimum significari qui Ecclesiæ vel Monasterii alicujus servitio erant mancipati; ex quibus alii conditione servi erant, alii servituti ul-

tro

ero susceptæ tantum obnoxii. Horum vero quidam ita se, suaque servituti addicebant, ut ingenuitate retenta, annuum censum tantum pensitarent; nihilominus tamen *homines* vel servi Ecclesiæ, cui ultro sese obtulerant, vocabantur. *Maalman* ergo dicti quod homines erant tributo obnoxii. Fuere etiam apud Romanos ejusmodi homines qui alicujus Numinis servitio mancipati sumtibus suis sacras illius functiones sustinebant, à quo onere cum se pecunia redemissent, ejusdem Dei liberti dicebantur. Vide *Oblati* 2.

¶ MAANELLUS, Campana mediocris. Charta Ægidii Archidiac. Motin. de oneribus Matricularīorum Eccl. Autissiodor. an. 1235. ex Tabular. ejusd. Eccl. *Concessit etiam eis quod ad pulsationem campanarum quæ ebori appellontur, & aliarum quæ mediocres sive Maanelli appellantur, quandiu vixerint minime teneantur*. Has vulgus etiamnum vocat *Meneaux* & *Moineaux*, à Gall. *Meneur*, minor, *Moindre*. Vide *Meonellum* & *Monellus*.

¶ MAB, Filius, idiomate Aremorico, Hibernis *Mac*. Tabular. Kemperleg. *Rivallon Mab Moam, gravi infirmitate detentus, monachalem habitum suscepit*: Ibidem: *Kadou Mob David. Killa Mab Gusfredi, &c.* Vide Mok.

¶ MABRANA, pro Membrana, charta. Tabular. Majoris Monast. *Ego Conanus minoris Britanniæ Comes, magnæ scilicet potestatis sub Dei ordinatione minister... manu propria signum S. Crucis in Mabrana ista effigiavi*.

¶ MAC. Vide *Mab* & *Mope*.

¶ MACA, à veteri Gallico *Macaut*, Pera, *Poche, besace*. Menoti sermones fol 139. *Cognoscitis quod non possumus semper habere uxores juxta nos appensas ad zonam nostram, vel potius ferre in Maca nostra*; nisi legendum sit *Manca*, Gall. *Manche*.

MACANUM. Charta Lusitan. apud Brandaon. to. 5. Monarch. Lusitan. p. 304. v. *Unam copam deauratam in Macanis, & circa bibitorium & circa pedem*. V. *Girea*

¶ MACARIA. Sugerius in Vita Ludovici Grossi: *Tympanis & Macariis & aliis instrumentis horribiliter resonabant*. Sed legendum *Anacaris*, ut emendat Meursius. Sunt autem ἀνάκαρα tympana inferiori parte rotunda. Ita Martinius in Lexico.

MACARII, Secta quædam Manichæorum, de qua Augustinus lib. de Hæresib. c. 46. & auctor Prædestinati l. 1. Hæresi 46.

¶ MACCARONES, Genus edulii delicati. Acta B. Guillelmi Eremit. tom. 1. Aprilis p. 383. *Invitaverat Guillelmum ad prandium... eique apposuerat Maccaronet seu lagana cum pastillis*.

¶ MACCECARIUS. Vide *Mavecharius*.

MACCLA. Charta Pandulfi & Landolfi Ducum Beneventan. apud Ciarlantum in Samnio p. 241. *Abinde quomodo incipitur ipse mons, qui est super vallem frigidam, & silva vadit per verticem ipsius montis usque in Maccle, qui dicuntur de Godini. De secunda parte à Maccle, qui dicuntur de Godini, usque in fluvio, qui dicitur Trinio majore, &c.*

¶ MACCONES, Bollandistis videntur esse Vermes fabis infesti. Miracula S. Zitæ to. 3. Aprilis p. 518. *Pro fugandis tempestatibus & Macconibus quod non apparerent & damnum non facerent in supradicta terra & blavis, &c.*

¶ MACECONICI, Italis *Maceconchi*, Ecclesiastici inferioris gradus & subsellii. Processionale Mediolan. edit. S. Caroli p. 5. *In sancto Victore, Maceconici dicunt ter Kyrie eleison submissa voce, & Vegliones alternatim.* Iidem videntur esse qui in Ecclesia S. Laurentii Genuensis *Massuconici*, in Parisiensi *Macicoti*, Gall. *Machicots*, & in aliis *Ecotiers* appellantur. Vide Menag. in Origin. Gall. ad V. *Machicots* & infra *Massicoti*.

¶ 1. MACELLA, pro Macellum, *Boucherie*. Charta an. circ. 1439. apud Madox Formul. Angl. p. 392. *Situatis in parochia sancti Nicolai ad Macellas London.* Massiliæ, *les Masseou*.

¶ 2. MACELLA. Charta Johannis Episc. Ruthen. an. 1375. inter Instr. to. 1. novæ Gall. Christ. p. 52. *Cum pro tuitione & defensione villæ Ruthenæ fiat seu incepta fuerit per vos quædam barbacana cum quodam portali, ... cumque urgente necessitate oporteat Macellam sinistram exitus dicti portalis dictæ barbacanæ, & parietem ipsius Macellæ construi & ædificari infra cimiterium dictæ Ecclesiæ, dictumque parietem conjungi cum pariete ipsius Ecclesiæ ad filum cum Macella dextra exitus dicti portalis dictæ barbacanæ, &c.* Mendum est, ni fallor: legendum enim videtur *Manica*, qua voce ædificium alterius latus veli afficiens, significatur. Vide *Manica* 3.

¶ MACELLARE, Papias: *Occidere, inde macellum locus, & macellarii homines*. Vocabul. utriusque juris: *Macellare est mactare vel trucidare. Inde dicuntur macellarii qui pecora vel quadrupedia mactant*. Statuta Arelat. MSS art. 42. *Et idem statuimus in eo qui vendidit Christianis carnes interfectas vel Macellatas à Judæis*. Idem occurrit in Statutis Avenion. MSS. Rolandinus Patav. de factis in marchia Tarvis. l. 8. c. 2. apud Murator. to. 8. col. 285. *Saraceni autem locum defendentes sagittis, & ipsi sagittis & lanceis sunt occisi, & ut bruta animalia Macellati*. Hinc emendandum Chron. Siciliæ ad an. 1316. apud Marten. tom. 3. Anecd. col. 79. ubi *macerandum* pro *macellandum* legitur.

MACELLARIA. Vide *Misellaria*, in *Miselli*.

¶ MACELLARIUS, Qui carnes, interdum etiam obsonia lautiora, in macello vendit. Artemidorus l. 3. c. 27. scribit; *Macellarios & lanios carnem conscindentes & vendentes periculorum & damni significativos esse*. Charta an. circ. 984. to. 2. novæ Gall. Christ. inter Instr. col. 46. *Dedimus autem iterum iis omnes emendationes & omnia vadimonia omnium satisfactionum omnium ibidem consistentium, & consuetudines Macellariorum & paletariorum in alodum illum habitantium*. Adde Chron. Farfense ann. 1077. Catalogum MS. ann. 1328. Confratern. B. M. Tolos. Constit. Friderici Reg. Sicil. c. 38. Vide mox *Macellator*.

MACELLATOR, Macellarius, carnifex, κρεωπώλης, *Negotiator artis macellariæ*, in veteri Inscript. Lugdunensi. Ugutio: *Carnifex, homicida, vel Macellator*. Alibi: *Macellarius, qui pecora mactat, vel carnes vendit*. Gloss. Lat. Græc. *Macellarius*, ὁ κρεωπώλης. [*Macellarius*, *Maiselier*, *boucher*, in Gloss. Lat. Gall. Sangerm.] Occurrit in Charta an. 1250. in Notis ad Concilia Narbon. Baluzii. Vide Meursium in μακελλάριος, & Salmasium ad Capitolinum p. 173. V. *Macellarius*.

MACILLARIUS, pro *Macellarius*. Joan. Bromptonus p. 1012. *De quibus omnibus nullus evasit, nisi unus rusticus Macillarius, &c.*

¶ MACELLUS, Dies qua merces in foro venum exponuntur, Gall. *Jour de marché*. Charta Bolconis Ducis Silesiæ an. 1337. apud Ludewig. to. 6. Reliq. MSS. p. 42. *Quod in eisdem villis & etiam aliis à dicta civitate infra milliare circumferentialiter situatis non debeat haberi taberna aliqua, nec aliquis operarius nocivus civitati, sicuti pistores, carnifices, sartores & fabri, & præcipue in Citla ubi taberna ab antiquo habita quatuor Macellis est exempta*.

MACEPEDICULUM. Tabularium S. Petri Generensis, apud Marcam l. 4. Hist. Benehārn. c. 10. *Dedit Dominicaturam quandam ... quam habebat in Algar, & apud Idronium quoddam massale, quod antiqui Macepediculum appellavere*.

MACERA, MACERIA, Macellum. Papias: Machera

chera vocabatur locus in macello, ubi maxime actiones fiebant commercii, unde & macellum dicitur. Ugutio & Joan de Janua: *Macera, i. macellum. Inde macerarius, macellarius.* [*Macera, Boucherie, maiseliere*, in Gloss. Lat. Gall. Sangerm.] Charta Gerardi Camerac. Episcop. an. 1089. apud Lindanum in Teneræmunda, & Miræum in Cod. Donat. Belg. *Alodium de Lietsciuis cum moneta, cum teloneo & Macera, & districto, cum molendinis, &c.* Alia Ottonis Imp. ann. 922. apud eumdem Miræum in Dipl. Belg. l.1. c.17. *Simi iter mercatum, percussuram monetæ, Macheriam.* Alia Henrici Ducis Brabant. an. 1086. in Cod. Donat. Piar. c.65. *Cum teloneo & Maceria,* [alias *Madbersa*,] *cum molendinis & curtibus.* Quæ verba idem sonant cum iis, quæ habent varia Imper. Diplomata: *Insuper & bannum nostrum & monetam, teloneumque sive Macellum publicum ibi construi liceat.* Occurrit præterea in Chronico Mindensi p.738. 739. 740. 750.

Machera, pro *Macera*, apud Papiam loco laudato, & in Charta Ottonis Imper. anni 946. apud Sammart. in Abbatib. p.462. Vide *Machecarii*.

Maceram vero pro *Machara*, usurpavit Aldhelmus. [Legitur etiam in Vita MS. S. Winwaloei metrice scripta:

Ancipitem fugiens duro cum dente Maceram.]

¶ MACERARE, mendose pro *Macellare*, quod vide.

¶ MACERARIUS. Vide *Macera*.

¶ MACERATIO, Clades. Gasparis Barthii Gloss. ex Hist. Palæst. Roberti monachi apud Ludewig. tom.3. Reliq. MSS. p.109. *Facta autem est Maceratio hæc Turcorum, &c.* Ubi idem Barthius legendum censet *Massacratio*; mallem ego *Macellatio*. Vide *Macellare*.

MACERATURA Lini, in Novella 15. Theodosii & Valentiniani de Tributis Fiscal. [*Macerare, Combrisier, dilaurer, despecier, debiliter, mollifier*, in Gloss. Lat. Gall. Sangerm.] Hinc forte vox *Machure*, in Consuet. Nivernensi c. 1. art. 20. *Pour injure reelle, ou il y a grand'effusion de sang, ou enorme Machure.*

¶ 1. MACERIA, Quævis materia lignea ædibus ædificandis idonea, Gall. *Merrin*. Chartular. Monast. Accincti pag 25. *Guido de Tyl dedit usuaria quoque in campis & in nemoribus de Bonbellum & de Gysir ad pecora fovenda, ad porcos pascendos, ad Maceriam capiendam, & ad ea quæ sunt apta faciendis ignibus capienda.* Ibid. non semel occurrit. Interdum usurpatur pro ipsa materia elaborata. Vita S. Ansegisi sæc. 4. Benedict. p. 1. pag.634. *Continentur in ipsa domo desuper fenestræ vitreæ, cunctaque ejus fabrica, excepta Maceria, de materia quercuum durabilium condita est.* Vide Materia.

¶ 2. MACERIA, Macellum. Vide *Macera*.

¶ 3. MACERIA. Joh. de Janua; *Maceria dicuntur longi parietes, quibus vineæ vel aliud clauduntur. Longues parois de quoi vignes ou autres choses sont closes, c'est Maisiere*, in Gloss. Lat. Gall. Sangerm. Chron. Dom. de Gravina apud Murator. to.12. col.619. *At omnes suspicabamur imboscatos esse... ut omnes foras euntes capere possent in Maceriis & campis.* Le Roman *de Vaces* MS.

Un farcuel fist appareillier
Lez la Messiere, du moustier
A mettre apreus sa mort son cors
Sous la goutiere de defors.

Le Roman *de Pyramus & Tysbe* MS.

Maisiere trop parestes fiere
Que n ouvrez par ma proiere.

Vide *Macio*.

MACERIO, *Maceriarum constructor*, Joanni de Janua, *Maçon*. Atque sic legendum fortean apud Hugonem Farsitum lib. de Miraculis S. Mariæ Suessionensis c.8. *Faber Ferrarius ... conventionem suam fecerat annuam, ut ibidem Suessione remanens, utensilia Materonum reficeret, &c.* Legendum enim videtur *Maceronum*.

¶ MACERIUS, Apostolici palatii officialis, qui Papam associabat in equitatione, hodie *Mazzieri*. Ita Macri in Hierolex. ex Ceremon. Davantriæ MS. *Quando duo ejus* (Papæ) *domicelli seu Macerii debent eum ducere per frænum equi.* Ibid. *Servientes armorum, vel vocati Macerii habent præcedere Papam.*

¶ MACHACOLLADURA, à Gall. *Machecoulis*, Pergulæ species in superiori turrium parte, unde in oppugnatores lapides aliaque projiciebantur. Charta an. 1382. in Tabul. Massil. *Turris de mercato dicta S. Ludovici habet de alto computata fundamenta usque ad Machacolladuram 11. cannas cadratas & 11. palmos, &c.* Vide *Machicollare*.

MACHÆRA, μάχαιρα, Ensis, gladius, apud Aimoinum de Miracul. S. Bened. cap. 6. [*Machera, Long glaives d'une part agus*, in Gloss. Lat. Gall. Sangerm.] Vide *Macera*.

MACHALE, Macholum, Horreum sine tecto, nostris, scilicet Campanis, *Machau*, inquit Pithæus. Lex Salica tit. 18. *Si quis spicarium aut Macholum cum annona incenderit.* Pactus Legis Salicæ tit. 20 *Machalum*, [*Messolum*, in Cod. Guelferbyt.] Chron. Windeshemense l.2. c.7. *Latera pro pedibus cum quatuor Machalibus & bladis.* Et infra: *Fœnis & bladis tempore messis convehendis in agris & Machalibus.* Cap.19. *Machale quoddam rusticorum nobis convicinum fumo adimpletum accendentes.* Ab hac voce urbi Mechliniensi, quam Flandri *Mechelen* vocant, nomen datum putat Wendelinus, & aliis similis appellationis vicis ad Mosam & circa Beriogiam.

¶ MACHAMATICUM Numen, Mahometes. Laurentius Veronensis de Reb. Pisanorum ad annum 1104. apud Murator. to.6. col. 146.

Adversantur enim cunctis communiter hostes,
Qui Machamaticum celebrandum numen adorant.

Vide *Mahum*.

¶ MACHAMIUM, Membri mutilatio aut fractio. Johan. Skenæus de Verborum significatione p. 99. Vide *Mahamium*.

¶ MACHARIUS, à Græco μακάριος, Beatus, Chron. breve S. Dionysii to.2. Spicil. Acher. pag. 812. *Cum honore debita sepultus est* (Philippus Rex) *in famosissimo Macharii Areopagitæ Dionysii monasterio.*

MACHECARII, in Legibus Eduardi Regis Angl. c.39. dicuntur, qui aliis *Macellarii*. *Cum autem dictum est, quod nullus hominum emeret absque plegiis animal vivum, clamaverunt Machecarii de civitatibus & burgis... quod unaquaque die oporteat eos animalia viva emere, occidere, & vendere.* Gaufredus Vosiensis c.23. *Ipse Macellarius cognominatus est, quia sicut carnifex carnes secuit in macella, sic iste truncabat hostes in bello.* Certe existimarem legendum *Macecarii* in Legibus Edwardi, à *Macera*, macello, de qua voce supra. *Maceclers*, quos alii *Macellarios*, vocat Chron. Flandr. vernac. c.41. *Le Comte d'Artois, qui estoit sur les Maceclers de Bruges.* Gloss. Lat. Gall. *Macellarius: Maiselier, Boucher. Macellum: Maisel, Maiseloire. Macelerie de Troies*, in Computo terræ Campaniæ an.1348. Vide *Mavechariu*s.

1. MACHERIA, pro *Maceria*, Paries. [Charta Pippini Regis in Chartul. S. Maxentii: *Nil habemus nisi has quas in honore horum duorum Sanctorum quorum sepulchra nobis parata tali honore videntur Macheriam diripiant, ut non relinquatur lapis super lapidem.*] Monachus Sangall. l.1. de Carolo M. c. 26. *Sed jam advicino*

nos nostros Italos una tantum Macheria divisos veniendum est. Vide *Maceria* 3.

¶ 2. MACHERIA, Macellum. Vide *Macera*.

¶ MACHIA, Clava. *Serviens ad Machiam*, idem qui apud Anglos *Serviens ad clavam*, nostris *Sergeus à masse*. Charta an. 1399. ex Tabul. B. M. de Bono-nuntio Rotomag. *Et deinde Robertus Rousselli serviens Regis ad Machiam Rothom. virtute litterarum dicti Præpositi sibi super his directarum ad instantiam Roberti de Grouchet procuratorem dicti Prioris ... nos compulerit*, &c. Vide *Macia*.

MACHICE, quasi μαχητικῶς vel potius μαχητικῶς, cum certamine. Acta SS. Nicandri & Marciani: *Longanimis esto, luctasti modo Machice adversus diabolum, & vicisti eum*, &c.

MACHICOLLARE, in antiquis Privilegiis Regum Anglicorum, cum licentiam concedunt castri ædificandi, illudque *imbatellandi*, *kernillandi*, *Machicollandi*, &c. testes Spelmanno. Vox Gallica, ex *Machicolis*, specie munimenti oppidorum. Vide *Machacolladara*.

MACHIL, *est tunica talaris hiacynthina*. Papias, [Addit Catholicon: *habens tintinnabula multa*.]

MACHINA. Liber Pœnitent. Gregorii III. PP. c. 26. *Qui in Machinis dæmonibus immolaverit, secundum canonicam institutionem, 10. annos pœniteat*. At aliter legitur apud Cumeanum Abbatem de Mensura pœnitentiarum c. 7. *Qui immolat dæmonibus in minimis, uno anno pœniteat, qui in magnis, decem*. Vide *Sortes Sanctorum*, in *Sors*.

1. MACHINAMENTUM. *Per Machinamentum pollui*, in veteri Pœnitentiali MS. *Mulier qualicumque molimine aut se ipsam polluens, aut cum altera fornicans*, 4. *ann. Sanctimonialis femina cum Sanctimoniali per Machinamentum polluta*, *ann.* 7.

¶ 2. MACHINAMENTUM, Rerum universitas. Chartul. Aptense fol. 27. v. *Summo scilicet Creatori ... & totius Machinamenti depositori à quo quidquid boni habetur*, &c.

¶ 3. MACHINAMENTUM, Versutia, conatus, consilium. Epistola Capreoli ad Vitalem & Constantium to. 2. Conc. Hispan. p. 200. *Denique ut noveritis, & plenius advertatis ita esse quod dicitur, ad dissolvenda omnium hæreticorum Machinamenta & universas calumnias refellendas*. Vita B. Deicoli apud Eccardum in Orig. familiæ Hasburg. p. 166. *Sed & ego non ignoro voluntatis vestræ nisum, & inimici humani generis Machinamentum*. Vide *Machinatus*.

¶ 4. MACHINAMENTUM RAPTORIUM, Instrumentum quo utebantur in quodam exercitii genere, quod Græcis Σπάρτος μαρπ. dicitur. Locum vide in *Sphæra*. Σπάρτον autem Græce est funis, rudens.

¶ MACHINARE, pro Machinari. Sacramentum fidelitatis præstitum an. 1194. to. 10. Spicil. Acher. p. 173. *Juro ... ut de cetero inantea non te occidam, nec occidere faciam, vel permittam, vel Machinem; non te capiam, ... nec defraudare ullo modo faciam, permittam vel Machinem*. Concil. Tolet. XVI. to. 2. Conc. Hisp. p. 744. *Quicumque deinceps cujus libet sit honoris persona vel ordinis, in necem vel dejectionem regiam quippiam Machinaverit*.

¶ MACHINARIUS ASINUS. Vide *Macina*.

¶ MACHINATOR, Hæresiarcha, in Cod. Theod. l. 53. de Hæret. 16. tit. 5.

¶ MACHINATUS, Machinatio, versutia. Apuleius in Apol. *Idque apud omnes intemperantissime gloriatur, me suo Machinatu postulatum*. V. *Machinamentum* 3.

¶ MACHINELLA, dimin. à Machina. Histor. Cortus. l. 2. apud Murator. to. 12. col. 825. *Comes Goritiæ recepta pecunia equitavit Montem Silium cum machinis & Machinellis*,

MACHINES, *Instrumenta ædificiorum, dicta sic à machinis, quibus insistunt, propter altitudinem parietum*. Joan de Janua.

MACHINILE. Vita S. Eligii l. 2. c. 66. *Anus ... decisiones ex capillis ejus collegerat, atque panno obvolvens super suum discubitum, in Machinile collocaverat*.

MACHINOSUS, *Plenus machinis*, Ugutioni.

MACHIO, Latomus. Vide *Macio*.

MACHOBERTUS, [Vana & ridicula superstitio, nostris *Momerie*.] Ægidius Aureæ-Vallis Monachus in Hugone de Petrafonte Episcopo Leod. c. 107. [*Cum Dux Brabantiæ Leodiensem ditionem vastasset, Episcopus Hugo de Petraponte eum excommunicavit, jussit organa cessare, imagines in terra prostravit. Unde Dux ad bellum rediens, in quamdam ecclesiam intravit, viditque illic prostratam, sicut Episcopus jusserat, imaginem Crucifixi, quam sumens talis ab Ecclesia, confractisque crucibus, & concisis manibus projecit in sterquilinium ita dicens:*] *An credit de me Pontifex vindictam habere taltibus inuisus* Machobertis. [Vide *Mahum*.]

MACHOLUM. Vide *Machale*.

MACHOMARIA, MACHOMERIA. Vide *Mahum*.

¶ MACHOMETUS, Mahumedes. Bern. *de Breydenbach* Iter Hierosl. p. 270. *Cristum enim colimus una fide & firma mente, pro quo pugnare parati sumus, & mortem potius oppetere quam Machometo conjungi*.

¶ MACHONERIA, Quidquid ad lapidum structuram pertinet, Gall. *Maçonnerie*. Charta Communiæ S. Quintini Viromand. ann. 1237. ex Chartul. Monast. S. Quintini in Insula pag. 156. *Construi fecimus nostris sumptibus tres arcus lapideos, & illos tres arcus pideos tenemur de omni Machoneria nostris sumptibus*, &c.

¶ MACHUA TORTUOSA, Genus ensis, Belgis *Macu*, nostris olim *Macue*, clava, *Massue*. Consuetud. Furnenses MSS. ex Archivis Audomar. *Si aliquem iudo* (canipulo) *occiderit, et in perpetuum responsis denegetur. Et per totam erit similiter de Machua tortuosa*. Infra: *In cujuscumque domo canipulus sive Machua tortuose inventa fuerit extra camaram vel cistam emendabit Comiti tres libras*.

¶ MACHUMERIA, Cœmeterium Mahumetanorum. Gasparis Barthii Gloss. ex Roberti Monaster. Histor. Palæst. apud Ludewig. tom. 3. Reliq. MSS. p. 88. Vide *Mahum*.

¶ MACHUMETINI, Mahumedis Sectarii. Sicardi Episc. Cremon. Chron. apud Murator. to. 7. col. 604. *Sed sub Heraclio eodem fuit postea Hierusalem à Machametinis invasa*. Vide *Mahum*.

¶ MACIA, Clava, Gallis *Masse*, *massue*. Libertates concessæ Gratianopolit. an. 1244. to. 1. Histor. Dalphin. p. 22. *Statuimus quod si aliquis ... vel gladium, vel Maciam ferream vel ferratam contra aliquem causa offendendi seu animo injuriandi elevaverit, quinquaginta solidos curiæ dabit*. Litteræ Humberti Dalphini ann. 1347. ibid. to. 2. p. 567. *Volumus quod nullus de hospitio nostro debeat deferre clavam, seu Maciam servientium armorum*. Vide *Machia*.

¶ MACIANUM, vel MACIANE, *Pomum acerbum*. Glossar. MS. sæcul. 13. Monast. S. Andreæ Avenionensis.

¶ MACICOTI. Vide *Maceconici*.

¶ MACILLARIUS. Vide *Macellator*.

MACINA, Lapis molaris, mola molendinaria: *Maciguo*, Italis: *Macina*, Cresconio Italico. Vegetius l. 2. Art. Veterin. c. 46. *Genu vel basim si semoveris, ad tormentum rotæ vel Macinæ, locis suis restituet*. Ubi alii Codd. *Genu si basim exierit, ad torcular mitte*, &c. Regula Magistri c. 95. *Omnia vero necessaria intus intra regias esse oportet, id est, furnum, Macinæ, refrigerium*,

tium, hortos, vel omnia necessaria. Vocem à Latino *machina* accersit Scaliger ad Festum. Certe *machinalia pondera* vocat Ausonius Epist.7. pistrini pondera, & *Machinarium asinum* Alfenus & Ulpianus JC. qui molam vertit, ut censet Turnebus l. 8. Adv. c. 9.

MACINARE, Molere, ex Ital. *Macinare*. Anastasius in Hadriano PP. p. 112. ut quidam Codd. MSS. præferunt: *Ex qua diversa mola in genuculo Macinabant, &c.* Al. *machinabantur*. Vide p. 285. Charta Joannis Archiepisc. Mediolan. an. 1346. *Facere Macinari quolibet mense pro eorum usu & victu modios 2. frumenti*. Ita in Hist. Ottonis Morenæ pag. 125. atque in Statutis Veron. l.3. c. 83. in Chartis variis apud Ughellum to. 7. p.563. 575. 751. [& Statutis Vercell. l. 4. p. 72. recto.] Vide Scaligerum ad Festum in *Favissa*.

¶ MACINARIUM, Molendinum. Chron. Farfense apud Murator. to.2. p. 2. col. 603. *Item Carbuncellus filius Petri & gener Laudulphi & Rusticus de Raniano promiserunt huic monasterio ...de 12. partibus Macinarii per singula paria duos solidos relaxare*. Idem occurrit col.600.

¶ MACINOLA, pro *Machinola*, parva machina. Vide *Eucteria*.

MACIO, MATTIO, MACHIO, Gall. *Maçon*, Latomus. Isid. l.19. Orig. c.8. & Papias: *Machiones, constructores parietum: machiones dicti à machinis, quibus insistunt propter altitudinem parietum*. Gloss. Saxon. Ælfrici: *Mationes*, stan-pysthe, i. *Lapidum operarii*. Odo Cluniac. in Vita S. Geraldi Comitis Aurelian. l.2. c.4. *Reversus autem lapicidinas & Mactiones undecunque jussit aggregari* Ordericus Vitalis l.6. *Ipse cum Macione & maturis necessariisque ministris reliquias in maceria recondidit*. Idem l.12. *Accitis itaque artificibus... latomisque cum Macionibus illic ad opus agendum profectus est*. Adhalardus in Statutis Corbeiens. l. 1. cap. 1. *Mattiones* appellat. Apud S. Aurelianum in Regula ad Monachos cap. 19. & in Regula ad Virgines cap. 15. *Marciones* perperam, ut par est credere, dicuntur pro *Maciones*, ubi junguntur carpentariis, seu fabris lignariis. Vix enim putem *Marciones* à marculis, quibus utuntur latomi, nuncupatos: quod velle videtur vir doctus, cum etiamnum ejusmodi opifices absque littera (r) *Maçons* appellemus quin potius deductam vocem *Macio* à *Macerio* existimare licet. Ugutio: *Maceriæ dicuntur parietes longi, quibus vinea & alia clauduntur*, *unde Macerio, maceriarum constructor*. Vide *Maceria* 5.

¶ MACIPUS, Vespillo. Epitome Constit. Eccles. Valent. to. 4. Conc. Hispan. p. 198. *Prædicta cadavera deferantur per duos vespiliones, vulgo dictos Macipos, cappis seu cotis albis indutos*.

1. MACIS. Gloss. Arabico-Lat. *Ulula, Macis, Mucis*.

¶ 2. MACIS, vox Indica, Gallis, Hispanis & Anglis nota, Flos nucis aromaticæ. Computus an.1336. to.2. Hist. Dalphin. p.284. *Item pro quinque libris de piperc, . & dim. quart. de Mace, & uno quart. de grana de paradiso*. Litteræ an.1593. apud Rymer. to. 16. p.204. *Piperis grana, & vasa Macis, canellæ ac gariophyllorum*. Medicina Salernit. edit. 1622. p.240.

Gaudet hepar spodio Mace cor; cerebrum quoque moscho.

¶ MACITUDO, *Macies*. Gloss. MS. Sanger. n.501.

¶ MACIUS LINI, Instrumentum ligneum quo linum frangitur, Italis *Maciulla*. Ottoboni Scribæ Annal. Genuens. l.3. ad an.1194. apud Murator. tom.6. col. 369. *Hæc reddiderunt, scilicet clypeum unum, caldariam unam pro solvenda pice, Macios decem lini, sportulam unam cum pauco canella & radice una galanga*.

¶ MACLA, Vepretum, dumetum, Italis *Macchia*, Chron. Domin. de Gravina apud Murator. to.12. col.663. *Exeuntes cum robba modica, quam portare secum valuerunt, dimisso casali per Maclas & nemus proximum*

cum suis mulieribus fugerunt. Vide alia notione in *Macula* 2.

¶ MACO, Idem qui *Macio*. Computus ann.1302. apud D. *Brussel* to. 2. de Usu feud. p. 160. *Et pro duobus Maconibus, & pro duobus fabris & pro duobus pionariis, &c.*

MACOMATUM. Vide *Mabum*.

¶ MACONETUS, à Gallico *Macon*, Latomus. Computum ann.1347. to.2. Hist. Dalphin. p.85. *Joanne de Barena Maconeto, Latonio de Gratianopoli... magistris expertis in talibus, &c. Maconner*, pro ædificare, domum construere, in Edicto Johannis Reg. Franc. an. 1356. to.3. Ordinat. p 97.

¶ MACONIATUM. Vide in *Mabum*.

¶ MACRANA ALTA, Scripturæ species. Vide *Scriptura*.

MACREDO, Macror, macies. Aurora:

Mortalis maculæ nulla Macredine fusca.

Macritudo, Plauto. [*Macritas*, λεπτότης, *macies*, in Supplemento Antiquarii.]

¶ MACROCHERA, Tunica manicata. Vide Hofman. in hac voce.

MACRONA, Porticus, ut videtur, aut solarium in longum porrectum, testudinatum & cameratum: quasi μακρὸν dictum. Anastasius Bibliot. in Leone III. p.142. *Macronam vero ipsius Lateranensis Patriarchii, quæ extenditur à campo & ultra imagines Apostolorum.. restauravit*. Idem: *Camera ipsius Macronæ*. Μακρῶνα etiam in Patriarchio CPolitano extitisse auctor est Nicetas in Alexio Manuel F. c.6. & urbe à Francis primum capta conflagrasse, in Isaacio & Alexio c.2. Priore loco ἀνδρῶνα, seu locum viris destinatum, fuisse *macronem* docet, ex quo Wolfius ædem esse, ubi Catechumeni instituebantur, perperam putavit, cum idem sit *Macron*, ac *Andron*, de qua voce suo loco egimus. De Macrona Lateranensi quædam attigit Nicol. Alemannus in Dissertat. de Lateranensibus parietinis p. 30. 31.

MACSTATUS, Mactatus, occisus, præsertim per *murtrum*. Charta Adelfonsi Regis Hisp. an. 1177. in Bibl. Cluniac. pag.1435. *Hæc etiam vobis concedo, ut quicunque in domibus vestris, seu in supradictis villis homicidium perpetraverit, nil alicui homini pectet, nisi vobis: & quocunque loco homines vestri Macstati fuerint, non aliis, nisi vobis, homicidium pectetur*. Sed videtur legendum *matati*, vel *mactati*. Fori Leirenæ: *Qui mactaverit hominem in villa, &c.* [Codex Theodos. l.7. l. 9. de Maleficiis tit. 10. *Detectum* (magum) *atque convictum competenti animadversione Mactare potenti auctoritate censemus*.] Vide *Matare*.

¶ MACTA, ψίαθος, *Teges*. Supplem. Antiquarii.

¶ MACTARE, Diffringere, in massam contundere. Acta SS. to.4. Junii p.765. *Et thesaurum illum accepit, & ut cautius exportare posset, partem vasorum aureorum Mactavit & fregit*.

¶ MACTATIO, Occisio, homicidium. Gesta Consulum Andegav. c.3. to. 10. Spicil. Acher. pag. 414. *Quod multi audientes & graviter ferentes, dominam Adelam Comitissam Mactatione viri sui & falso adulterio impetebant*.

¶ MACTATORIUM, MACTATORIA CURIA, Laniarium, locus ubi mactantur pecora, Gall. *Tuerie*, Parisiis *Echaudoir*. Charta Boleslai Ducis Silesiæ ann. 1411. apud Ludewig. tom. 6. Reliq. MSS. pag.456. *Rite & rationabiliter vendidimus fartorium seu Curiam Mactatoriam in Aureomonte, in civitate vel extra civitatem, ubicumque expedire videbitur, ædificandum, cum omni usufructu & utilitate qui inde provenient & provenire possunt, & cum omni jure & dominio, sicut dictum fartorem habuimus & tenuimus, Hermanno Scriptori*. Literæ ejusdem Ducis ann.1314. ibid. p.457. *Quod*

in nostra constitutus presencia, Albertus Bavarus atque Itermannus ejus notarius, Mactatorium quod vulgariter Kottelhoff dicitur in civitate nostra Aureomonte nuncupata ... monasterio S. Marie in Griffow ... liberaliter donavernus.

¶ MACTEA, ut *Mattea*. Vide in hac voca.

¶ MACTIERN, Belgis *Machtich*, est vir potens, dives; an vero *Mactiern* Aremoricis idem sonat, haud satis scio. Tabularium Rothonense: *Et erat Partitoe Mactiern in plebe Rufian, anno 20. imperii Hlodowici*. Ibidem: *Ruvalt* Machtiern *in Ecclesia Alcun, anno 21. Lodowici Imperatoris*.

¶ MACTIO, ut Macio. Vide in hac voce.

MACTUS, Festo, *magis auctus*: Isiduro l. 10. Orig. *Magis auctus gloria*. Ita *mactare*, pro *augere*, non semel apud Plautum. [Litteræ Bernardi Comit. Bisuldun. ano. 1006. in Append. Marcæ Hisp. col. 963. *Inthronizandum* (abbatem Adalbertum) *cum populo ipsiusdem pariter regionis reliqui ut opilionis domestici cancello nimirum mactuoso inposterum mactu maneat Mactus*.] Frodoardus in Stephano IV. PP.

Insuper accedunt donorum insignia Macto.

In Leone IV.

Juris Apostolici summoque cacumine Mactus.

Mactus virtute, apud Donatum, & Paschasium Ratbertum in Vita S. Adelardi.

In Glossis Isidori hæc legimus: *Mactum est, bumectum est, ma litum, infectum*, à Gr. μάττειν, unde μακτός.

¶ Mactus, pro Mactatus, in Actis San. Cassiani mart. apud Ill. Fontaninum in Antiquit. Hortæ p. 349.

. . . . *Conspexit abesse*

Martyrium, per quod Mactus *conscenderet aulam*.

¶ 1. MACULA, Præstatio agraria, sic dicta quod agri qui hujusmodi præstatione gravantur, inquinati & commaculati quodammodo sint; ejusdem proinde nationis & originis atque *Tasca*. Vide in hac voce. Regestum 2. Philippi Pulcri Reg. Franc. n. 132. *Super capitagio, manumortua, maritagio, seu super alia quacumque* Macula *seu redibitione servile non molestabimus in futurum*. *Mailles des tavernes*, præstatio pecuniaria à cauponibus persoluta, in Charta ann. 1287. ex Chartul. Domus Dei Pontisar.

2. MACULA & Macla, Hama thoracis, nostris *Maille*. Joanni de Janua: *Macula, squamma loricæ*. [*Maille de hauberjon, ou de roiz*, in Gloss. Lat. Gall. Sangerman.] Will. Brito l. 11. Philippid. p. 232.

. . . . *Inter*

Pectus & ora fidit Maculas *thoracis*.

Et infra:

Restitit uncino Maculis *hærente plicatis*.

Macla. Nicolaus de Braia in Ludov. VIII.

Nexilibus Maclis *vestis distincta novatur*.

Fridericus II. l. 2. de Venat. c. 37. *Habeantur duo annuli seu* Maclæ *loricarum*, &c.

Maculæ Catenarum. Gregorius Turon. de Vitis Patr. c. 8. *Aspicit confractas compedes, desumptasque* Maculas *catenarum, quæ culpabilium vel astrinxerant colla, vel furas attriverant*.

Sunt etiam *Maculæ*, plagæ retium. Gloss. Gr. Lat. ϐρόχος, τῶν δικτύων αἱ σάγαι, *hæ plagæ*. Glossæ MSS. ad Prudentium: *Maculæ, internodia, i. aperturæ retis*; Cicero in Verrem 7. *Reticulumque ad nares sibi admovebat, tenuissimo lino, minutis Maculis, plenum rosæ*. Stat. l. 2. Thebaid.

Qualis ubi audito venantum murmure tigris
Horruit in Maculas.

Walafridus Strabus de Vita S. Galli l. 1. c. 12. *Deinde mittentes in gurgitem rete, ceperunt pisces quantum volebant, & dum pisces de* Maculis *listi absolvunt, audiunt in summitate montis voces*; &c. Statutum Philippi Reg. Franc. an. 1293. de fluviis, de aquis pro salvatione piscium, ex Tabul. Monast. S. Quintini in insula: *Premierement nous voulons, que tous les engiens desquels l'on peschera doresenavant, & seront fais de fil, soient fais à nostre Macelle, c'est à sçavoir, à la largeur d'un Parisi du tranchant chascune Maille, & pourront estre fais plus larges pour prendre les gros poissons*. Hinc Macula regis, in Charta an. 1295. ibid. p. 16. *Pronuntiamus, quod dicta vervilia, quibus eis piscari licebit, non habeant in corpore ultra quinquaginta maculas ad* Maculam regis, *& 60. maculas in collo: macula autem colli vervilii ultra 16. vias macularum non contineat*.

¶ MACULABILE, Probrum. Acta S. Adalberti to. 4. Junii p. 35. *Ob hoc* Maculabile *succensus, Athelberto mandavit Archiepiscopo*, &c.

MACULARE, Vulnerare, vel vulnerando deformare. Lex Aleman. tit. 61. §. 1. *Si superior palpebra* Maculata *fuerit, ut claudi non possit*. Tit. 63. §. 1. *Si labium superius alicujus ita* Maculaverit, *ut dentes appareant*, &c. Adde Legem Bajw. tit. 3. c. 1. §. 21. 23.

Maculare uxorem aut filiam domini, stupro scilicet polluere, in Capit. 2. an. 813. c. 16. Vide *Cucurbitare*.

¶ MACULATIVA, Officia vilia. Vide *Banausus*.

¶ MACULATUS, Infamia criminis aspersus, in Cod. Theodos. l. 41. de Episc. l. 16. tit. 2.

¶ MACULUM, pro Macula, apud Mabill. Liturg. Gall. p. 192. *Illa enim viscera quæ humana non noverant* Macula *Deum portare meruerunt*.

¶ MACUSTA, βούκα, Gloss. Lat. Græc. MSS. Sangerm. At *macula*, βούκα, legendum censet Martinius in Lexico; ita ut βούκα sit ab Italis sumtum, quibus *Buco* & *Buca* est foramen. Certe, addit ille, & *macula retis* Italice est *Bucho de la rete*. Vide *Bascaudæ*.

¶ MACZAPANUM, Arcula. Instrum. an. 1347. to. 2. Hist. Dalphin. pag. 568. *Cum margaritis seu perlis grossis & viginti adamantibus insutis super capellito prædicta, in quodam* Maczapano. Vide Massapanum.

¶ MACZO, Latomus, *Maçon*. Computum ann. 1324. to. 1. Hist. Dalphin. p. 132. *Item de alia parte & super, 11. teysias muri de grossitudine duorum pedum ... & fuit receptum dictum opus per manum Petri* Maczonis *de Lagniaco*.

¶ MADALEXUS Maris. Charta ann. 1070. in Append. Marcæ Hisp. col. 1161. *Adicimus namque his omnibus suprascriptis concedentes jamdicto cœnobio pecias duas de vineis qua sunt super villa quæ vocatur Bignedal, cum* Madalexo *maris qui est ejusdem ecclesiæ S. Petri*. f. Jus quod domino competit in rebus, quæ ad littus ejiciebat maris æstus. Vide *Lagan*.

MADASCIA, Polyptychus Floriacensis: *Solvit de lino fasciam 3 de 30.* Madasciis, *& in pascione mod. 2. de vina, de terra censali mod. 2. de vino*.

MADELINARIUS, [Madelinus.] V. *Mazer*.

¶ MADERA, Quævis materia lignea ædificandis ædibus idonea. Vox Hispanica. Charta Aldefonsi Reg. æra 1216. apud Stephan. Fragm. Hist. MSS. to. 3. *Dono & concedo totum portagium & de ligues omnibus & de omni* Madera, *& de sale & de carbone*. Vide Materia.

¶ Maderia, Eadem notione, in Charta an. 1181. apud Baluz. Hist. Tutel. col. 495. *Conceda ... ut scindatis & cortetis omni tempore ligna &* Maderiam *sufficienter in nemoribus regiis ad vestros proprios usus*. Occurrit rursum apud eumdem Baluz. to. 2. Hist. Arvern. p. 783.

¶ MADERINUS, Idem quod *Mardrinus*. Vide in hac voce. Meisterlinus de Reb. Noriberg. apud Ludewig. to. 8. Reliq. MSS. p. 28. *Imperatrix vero ... etiam adornata pallio* Maderino, *quod purpura sanina coopertum erat .... tandem matronarum comitante caterva in chorum procedit*.

¶ MA-

¶ MADHERIA. Vide in *Maeria*.

¶ MADIALIS Ros, id est, mensis Maii, Gall. *Roseede May*. Gervasii Tilber. Otia imper. ad Ottonem IV. Imper. apud Leibnitium to. 1. Script. Brunsvic. p. 308. *Unde & dicunt testulam ovi si impleatur rore Madiali, praeclusa modico foramine, quacumque levi materia per hastam in sterquilinio fixam, vel alias in arena calida ad acumen hastae sua virtute secreta ascendere.* Vide Madius 2.

¶ MADILLO, *Mullo*, acervus, cumulus, vulgo *Millon*, *Mulla de foin*. Charta Guillelmi Abbatis Floriac. ann. 1316. ex Tabular. ejusdem Monast. *Unam domum dictam Bogs factam de fano & tres Madillones sive Millons fani quantitatis quanta fieri consuetum est annuatim*.

¶ MADINUS, Monetae species. Bern. *de Breydenbach* Iter Hierosol. p. 225. *Faciunt autem 25. Madini unum ducatum*.

¶ MADIT, *Exurit, coquit* Papias MS. Editus *madet*.

1. MADIUS, Maius mensis, nostris *May*. Papias: *Madius mensis, dictus quod terra madeat, qui & Maius, maderum pluvia*. Domnizo l. 1. de Vita Mathild.

Tunc etiam mensis Madius florebat in herbis.

Gaufredus Malaterra l. 3. c. 21. *Expeditionem movet Comes mense Madio*. Occurrit passim. Sic *Magius* dicitur non semel in Chronico Anonymi Barensis, Italis, *Maggio*.

2. MADIUS, Naviculae species, dicta, quod in speciem vasis, quo farina subigitur, quod Marcellus Empiricus, & Graeci *μαγίδα*, Itali *Madia*, Galli *May* vocant, efficta sit. Occurrit in Historia Obsidionis Jadrensis l. 2. c. 7.

¶ MADRATA, MADRE. Vide in *Mazer*.

MADRICOLA. Vide in *Matricula*.

MADRINARIUS, MADRINUS. Vide *Mazer*.

¶ MAEA, pro *Maia*, Nutrix, obstetrix, in quadam Gruteri inscriptione. Vide Graevium ad Gloss. Isidori in v. *Maia*.

MÆGBOTA, Compensatio pro cognato interfecto, ex Saxon. mæg, cognatus progenies, & bote, compensatio.

¶ MÆNIANUM, *ἐξώστρα*, *Machina scenica*. Supplementum Antiquarii.

MÆNIDIUM. Cassianus lib. 4. de Instit. Cœnob. c. 22. *Pisciculi minuti saliti, quos illi* (Ægyptii Monachi) *Menidia vocant*. Ita Ciacconius reposuit, pro *menominia*, uti veteres Codices praeferunt, putatque haleces hac voce designari, Graecis *μαινίδας* appellatos. At P. Pithoeus in Notis ad veterem Interpretem Juvenalis Sat. 7. *menomenia*, seu *menomenia*, dicta ait apud Cassianum, quae in singulos menses, aut potius de mense in mensem parantur; ut *epimenia*, quae ad mensem unum. [Vide *Menomena*.]

¶ MÆNIT. Gloss. Isidori: *Struit, ædificat*.

¶ MÆRCARI, pro Mercari, in Charta Dagoberti I. an. 638. apud Doublet. Hist. Sandion. p. 638.

Quaesivus de caducis rebus Maercemur aeterna,

MÆREMIUM, MÆRENNUM. Vide *Materia*.

¶ MAERIA, pro *Majoria*, vel *Mairia*, Feudum Majoris. Charta Johannis Episcopi Morinorum ann. 1211. ex Tabulario Corbeiensi: *Ad Maeriam de jure pertinet quod Major debet facere intus venire census, redditus, & corveias ... in omnibus his quae ad Maeriam pertinent ... & de ipsa portione quam habet in Maeria*. Charta Raymundi Archiep. Ebredun. ann. 1293. to. 2. Histor. Dalphin. p. 72. *Salvo jure quod homines nostri castri Radulfi dicunt se habere in montibus seu alpibus dicti monasterii Sanctae Crucis, sive consistat in nemoribus sea alpibus sea Maeria facienda & caeteris quibuscumque*. Quod ultimum melius de facultate caedendi *Meremiam* in nemoribus posset intelligi. Vide *Majora* in *Major*.

MÆSOLEUS. Vide *Musileum*.

¶ MAFORA. Vide in *Mafors*.

¶ MAFORICUS. Vita S. Leonis PP. tom. 4. Julii p. 323. *Obtulit ei tres eleas Maforicas admirabilis pulchritudinis serico textas*. Ubi Bollandistae legendum censent *Majorias*, pro *Majores*.

MAFORS, MAVORS, Operimentum capitis, maxime feminarum, apud Papiam, Isidorum, & alios, à nobis laudatos ad Alexiadem pag. 330. Gloss. Gr. MS. Reg. Cod. 1673. *πέπλον, γυναικεῖον ἱμάτιον, μαφόριον*. Aliud Gloss. Cod. 2062. *μαφόριον, τὸ τῆς κεφαλῆς περίβλημα. τὰ μαφόρια γυναικῶν*, apud Palladium in Vita Chrysostomi p. 87. Epitimia Basilii nomine inscripta: *εἴ τις ἄνευ μαφορίου ... ἔργον ἐργάζηται ... γενέσθω ἀκοινώνητος*. Ubi sumi videtur pro *scapulari* Monachico: nam *mafortes* Monachis tribuit Cassianus. *Mafortem* vocat Fortunatus in Vita S. Hilarii Episc. Paris. c. 2. n. 11. peplum, seu velum, quo sepulcra & *tumbae* Sanctorum obvolvebantur. Charta Cornutiana edita à Suaresio, *Mafortem* inter vestes sacras reponit: *Mafortem tramosericum rodomelinum aquilatum: item Mafortem e tetraporphyro tramosericum opus marinum*, &c. [Velum omne *mafortem* dictum significat Hist. MS. Monast. Beccens. p. 352. *Ossamenta multiplicia in quadam Maforte*. Acta S. Marcellinae to. 4. Julii p. 236. *Et vestis sacrae Mavorte quodam modo subnarratam, Christi Jesu quem totis visceribus concupiverat, immaculatam sponsam effecit*.]

MAFORA, pro *Mavors*, vel *Mafors*, occurrit in Vita S. Gudilae Virg. cap. 6. & apud Ordericum Vitalem l. 2. p. 397. [Ordinarium Lexoviense MS. *In festo Purificat. Mafora B. M. Virginis defertur uno speciali cereo praecedente. In die Annunt. Ad processionem Mafora cum cereo*.]

¶ MAFORITE, *Matronale operimentum capitis*. Papias MS. Eccles. Bituric.

¶ MAFORIUM, in Actis SS. to. 3. Julii p. 41.

MAFORTEUM. Acta purgationis Caeciliani: *Tunicae muliebres 82. Mafortea 38. tunicae viriles 16.*

MAFORTIOLUM. Acta S. Nestoris Mart. c. 1. *Habens Mafortiolum super caput suum*. Vide Salmasium ad Vopiscum pag. 390.

¶ MAVORTE, *Matronale operimentum, quod caput operit; vocatum autem sic quasi Marte. Mavorte signum est maritalis dignitatis; idem & stola dicitur*. Papias.

MAGADE, Gr. *μαγάδιον*, Ea pars lyrae, in qua plectrum illiditur, ubi scil. percussio chordarum fit manu dextera. Hesychio *μαγάδιον, ὀργάνου καθίσμα* dicitur. Petrus Diacon. de Viris illustr. Casin. c. 28. *Cantus etiam B. Mauri composuit, in quibus qui vult artis grammaticae tramitem & monachordi sonori Magade reperiet notas*.

¶ MAGAGNARE, MAGAONUM. V. *Mahamium*.

¶ 1. MAGALIA. *Tunica pastorum*, in Gloss. MSS. 13. saec. Monast. S. Andreae Andaonensis.

¶ 2. MAGALIA, Urbs, civitas, à Punico *Magal*, *nova villa*, ex Catholico; quod hausit ex Servio ad illud Æneid. l. 1. v. 425.

Miratur molem Æneas, Magalia quondam.

Acta S. Cassiani apud Ill. Fontaninum in Antiq. Hortae pag. 354.

Ut vero sacris tetigit Magalia plantis,
Ardua Francigenum, quae dicitur urbs Eduorum.

¶ MAGALONENSIS DENARIUS & *Mallia*. Vide *Moneta Baronum*.

MAGANA. Passio S. Lupercii Mart. *Jussit Praeses Maganam fieri, & acutis eam clavavit clavibus*, (clavis) *& in medio ejus S. Lupercium mitti praecepit*. Mox: *Videns Maganam ac rotam volventem*, &c. Occurrit ibi

ibi pluries, ubi *Magana* idem sonat quod *Mangana*, machina. Vide in hoc verbo.

¶ MAGARITA, Magarites. Vide *Magarizare*.

MAGARIZARE, Saracenicam vel Mahometicam impietatem non modo profitari, ut quidam volunt; sed maxime post abdicatam & desertam Religionem Christianam, à qua qui transibant ad Musulmanismum, μαγαρίζειν dicebantur; vocabulo, quod significat stercore faciem conspurcare, ut auctor est Leunclavius in Pandecte Turcicon. 22. Hinc μαγαρίτης, in Corona pretiosa *macula*, & κηλὶς redditus: unde *Magarisius* Sinus versus Rumeliæ vel Europæ promontorium appellationem accepit, à fœdis tempestatibus, quæ illis in regionibus existere Boreis flantibus solent, cum apud nos Aquilo serenitatem aeris ferat, ut ait apud eumdem Leunclavium n.25, Hist. Miscella l.23. *Repromittis, se non compellere ad Magarizandum*. Quidam Codd. ex editis male habent *Menzerizandum*. Capitulare Radelchisi Principis Beneventani cap. 24. *Nullum Saracenum recipiant ... præter illos, qui temporibus DD. Siconis & Sicardi fuerunt Christiani, si Magarizati non sunt*. Crebro utuntur etiam Græci. Theophanes: ὑπέλαβε δὲ ἐν ... πρὸς Ἀλουπα τὸν Βασιλέα, οἱ ὄντες ... τοῦτο μαγαρίαν. Menolog. Basilii Imp. 6. Mart. ... μαγαρίσαι.

Magarita, Apostata, Christianæ Religionis desertor. Joannes VIII. PP. Epist. 219. *Portasque patentes relinquentes, multis Magaritis fugiendi & Saracenis ingrediendi aditum ... reliquerunt*. Ubi perperam omnera Conciliorum editio *margaritis* præfert. Occurrit non semel hæc vox apud Anastasium in Hist. Eccl. & Paulum Diaconum in Hist. Misc. ubi Μαγαρίτης habet Theophanes p. 202. & 284. Vide Gloss. Meursii & Fabroti.

¶ Magarites, Eadem notione. Vita S. Stephani Sabait. to. 3. Julii p. 572. *Comitem sibi se junxerat Magarites quidam, alterius ex indigenis Magarita filius, impia superstitioni suæ ad insaniam usque addictus*.

MAGDALIUM, Seplasiariorum officinis nota vox: *Magdaliones* enim hodieque vocant teretes cylindros, in quos composita emplastra redigere solent. [Vox Hebraicæ originis, *Migdal* enim & *Migdol*, turris, quæ est plerumque figuræ cylindricæ.] Marcellus Empiric. c.20. extremo: *Cætera vino optimo madefacta simul in mortario colliges, ex quibus trochisci vel Magdaliæ fient*. Alexander Iatrosoph. l.1. Passion. *Itarum cum vino teres, & Magdalia facies*. Perperam edit. *Mandasia*, apud Plinium Medic. l.1. c. 6.

Medicis μαγδαλὶς est ipsum medicamentum; in pastilli figuram formatum: sic enim Galenus μαγίδα apud Hippocratem interpretatur τότε ὃ ἐν μάγμα, καὶ ὃ ... καὶ τὴν χειρομαγδαλίαν. Ita vero dictum à forma mollioris ex pane pulpæ, qua manus abstergebant veteres, & postea canibus devorandam projiciebant, quam μαγδαλιὰν & ἀπομαγδαλιὰν appellabant Græci: quæ voces occurrunt hac notione apud Athen. l. 4. & 9. Aristoph. Plutarch. Eustath. Polluc. & alios. Hesychius: ... μαγδαλιαῖς, V. Tzetzem chil.13. c.476.

Magdaleo. Matth. Sylvaticus: *Et ex eo formantur pillula vel Magdaleones parvuli, &c.*

Magdaliolum, diminutivum à *Magdalium*. Avitus Viennensis Episc. Epist. 78. *Præterea Magdaliola illa, quæ premisistis, busco, ut cum observationis breviculo dirigi jubeatis*. Solent quippe seplasiarii ejusmodi vasculis breves indiculos affigere, qui, qua observatione singulis uti oporteat, indicant.

¶ MAGDUM, in Biturigibus denarii & malliæ. Vide in *Moneta Baronum*.

¶ MAGERIA, Prædium rusticum, *curtis*, Germanis Hoff. Charta an. 1348. apud Ludewig. to. 4. Reliq. MSS. p. 112. *Ab antiquo in eadem villa habuimus unam Mageriam cum aliis redditibus & jure mundano ... Curia etiam Mageria in eadem villa adhuc Zwetlorhoff nominatur .... Possessiones monasterii nostri quas à dominis de Chuenring diu habuimus, devastabat, & Mageriam unam cum vineis in solitudinem redigebat*. Vide *Majeria*.

MAGICATUS, Magicis præstigiis obstrictus. Synodus Atrebatensis an. 1025. *Non adeo demiror, potuisse nefarios homines erroris spiritu Magicatos in aliquam pravi dogmatis conspirasse dementiam*.

¶ MAGIDES, Vasorum genus. Vita S. Jacobi eremitæ sæc. 4. Bened. p. 2. pag. 147. *Dedit viaticum & septem vasa, quæ Magides vocant, partim aqua fontana necessaria navigantibus, partim mero optimo plena Jacobo contulit*. Vide *Mazer*.

¶ Magis, Græce μαγὶς vel μάκτρα, Mactra, mensula. Marcellus Empiricus c. 1. *Rasamen pasta quod in Magide adhæret*. Utitur Plinius. Vide *Mais*.

¶ MAGIMACTE, μαγάκις. Gloss. Lat. Græc. MSS. Sangerm. Vide *Mactus*.

¶ MAGISCA, Magisqua, an idem quod Beneharn. *Maide*, *Maioneque*, *Majesque* dicitur, haud satis scio. Est autem *Masade*, conventio seu contractus, quo villicus sub certis conditionibus tenetur iis, à quibus *firmam* suam habet, vinum necessarium suppeditare, aut saltem ea quæ ad vinum conducendum necessaria sunt. Codex MS. Irminonis Abbatis Sangerm. fol. 61. *Sunt in Nuviliaco mansi vestiti 6.... solvunt ad hostem multones 12. ... faciunt dua carra ad vinericiam, & ad Magiscam dua carra & dimid. & dimid. bovem*. Ibid. fol. 66. *Remegius colonus.. habet de terra arabili bun. IIII. de prato dimid. arp. & mittit unum bovem ad caropera inter vinericiam & Magisquam*. Et fol. 68. *Ulatbaut colonus ... habet de terra arabili bun. III. & dimid. facit sicut dimidium mansi, excepto caropara vinum facit Magiscam*.

¶ MAGISCOLA, Scholæ præfectus, dignitas in Ecclesiis Cathedralibus, Hisp. *Maestre Scuela*. Acta SS. to. 4. Junii p. 784. *Obertus præpositus & Ogerius Galetta scholasticus (vulgo Magiscola) ejusdem Cathedralis Ecclesiæ*. Regula consueta Toribii Archiep. Limæ to. 4. Conc. Hispan. p. 673. *Scholasticus, vulgo Maestre Scuela hujus sanctæ Ecclesiæ, curam habebit ut diaconus & subdiaconus antequam legant Epistolam vel Evangelium, illa prævideant coram ipso*. Nostris *Ecolatre*.

1. MAGISTER, Ventus Latinis, *caurus*, *corus*, *argestes*, dictus, nautis *Nordoest*, *vent de Maestre*, *maestrale*, apud Sanutum l.2. p. 4. c. 25. [*Magister tramontana*, in Charta Massil. *Sed quod spectent ventum Græcum, vel tramontanam, vel Magistrum tramontane*.]

¶ 2. MAGISTER, Titulus honorarius, quo donantur viri ab honoratioribus secundi. Occurrit passim.

3. MAGISTER, nude pro Magistro officiorum, in l.3. Cod. Th. de Primicerio & Notar.

Magistri, qui vulgo *Doctores* in Theologica, vel alia Facultate. Passim.

Magister Admissionum, [Qui introducendis ad Imperatorem hominibus præfecti sunt.] Vide *Admissionales*.]

Magister Armorum, apud Ammianum lib. 15. Officialis Magistri militum, qui *numerorum* rationes tractabat, unde idem qui *Numerarius*. Ita Henricus Valesius. ubi plura, pag. 84. Interdum apud eumdem Ammianum & alios pro *Magistro militum* sumitur, ut idem observat p. 108. Vide Jacobum Gothofredum ad l.7. Cod. Th. de Re militari.

¶ Magister Arrestorum, *Maitre des Arrets*, in Curia Dalphinali, idem qui *Magister Rationalis*, ad quem Hospitii Dalphinalis rationes conficere pertinebat. Computum ann. 1334. tom. 2. Hist. Dalphin. p. 273. *De quibus omnibus pecunia quantitatibus prædictus*

ctus Thesaurarius petit collationem fieri cum quaterno arrestorum facto per Mag. Nicolaum de Aveyllino Magistrum Arrestorum tunc temporis, &c. Infra idem Aveyllinus *Magister Rationalis* dicitur.

MAGISTER IN ARTIBUS, apud Nicolaum Trivetrum an. 1253. qui vulgo nostris *Maistre es Arts*, in Academiis. Epitaphium Thomæ Abbatis S. Andreæ Vercellensis.

Artibus in cunctis liberalibus, atque Magister
In hierarchia, nunc arca clauditur ista.

Vide Statuta Accademiæ Parisiensis.

¶ MAGISTER ASCIÆ, Carpentarius, Faber lignarius, Gall. *Maitre de hache, Charpentier*. Statuta Massil. l. 2. c. 34. cui titulus: *De calafatis & Magistris Asciæ quantum debeant accipere, per banè beoure. Decernimus ... quod Magistri seu Carpentarii dassa, &c.*

MAGISTER AULÆ IMPERIALIS dicitur, Ætherius quidam sub Carolo M. in Chron. S Vincentii de Vulturno pag. 676. Idem forte qui *Magister officiorum* apud Latinos, aut *Curopalata* sub CPolitanis Imperatoribus.

¶ MAGISTER AULÆ *Abbatis* seu *Monasterii*. Charta Guillemi Abb. Floriac an. 1316. ex Tabular. ejusdem loci: *Præsentibus religiosis viris ... Stephano Guaresaut Magistro Aulæ ejusdem monasterii, &c.* Cujus quidem officium ex Libro de modo loquendi per signa expiscari licet: *Pro signo Granatarii Conventus, sive Magistri Aulæ domini Abbatis simula cum ambabus manibus connexis quasi alicui vasi advenam infundere velis ad molendinum*; modo tamen idem fuerit officium *Magistri Aulæ Abbatis* quod *Magistri Aulæ Monasterii*; hic quippe non alius mihi videtur ab eo cui hospitum excipiendorum cura demandata erat; illum vero rei annonariæ Abbatis præfectum fuisse existimo.

¶ MAGISTER BOTELLERIUS, Archipincerna, dignitas in Curia Dalphin. Ordinat. domus Dalphin. an. 1340. to. 2. Hist. Dalphin. p. 393. *Item, ordinamus unum scutiferum idoneum, qui sit Magister Botellerius ... præfatus Magister Botellerius sit cum omni solertia diligens bona vina perquirere pro pretio, quo poterit meliora.* Vide *Butta* 3. & infra *Magister Pincernarum*.

¶ MAGISTER CÆMENTARIORUM, Qui cæmentariis præerat atque ædificia reparanda curabat. S. Willelmi Constit. Hirsaug. l. 1. c. 22. *Pro signo Magistri Cæmentariorum, præmisso generali, pugnum super pugnum pone vicissim, quasi simules construentes murum.*

¶ MAGISTER CÆREMONIARUM, Vox nota. Concil. Mexicanum an. 1585. inter Hispan. to. 4. p. 355. *Magistri autem Cæremoniarum officium erit, tam assistentes choro quam altari ministros officii sui admonere, ut in eo unusquisque cæremoniarum ritum observet.*

¶ MAGISTER CAMERARIUS, Idem qui *Magister Cubiculariorum*. Ordinat. domus Dalphin. ann. 1340. to. 2. Hist. Dalphin. p. 393. *Item, ordinamus unum Magistrum Camerarium cum uno alio Camerario ejus socio, qui habeant duos bonos equos, & portet eorum quilibet malam trossam cum lecto nostro, & aliis opportunis.* Infra p. 393. *Item, dicti Magistri Camerarius & socius, caubas & armaturas ac Cameræ vasa argentea, aliaque bona mobilia ... diligenter custodiant.*

MAGISTER CANTORUM, in Ecclesia Mediolanensi, in Charta Robaldi Archiep. Mediolan. an. 1144. apud Ughell. in Appen. to. 4. Præcentor.

¶ MAGISTER CAPELLÆ, Qui cæteris Capellanis præest Ordinat. domus Dalphin. an. 1340. to. 2. Histor. Dalphin. p. 392. *Magistro dictæ Capellæ obediant & intendant.* Vide *Capellani*.

MAGISTER CENSUS, sub dispositione Præfecti urbis, in Notitia Imperii, cujus mentio in Cod. Vide Pancirollum.

MAGISTER CIVIUM, primus Ædilium, Germanis *Burgermeister*. Charta Friderici II. Imper. ann. 1232. apud Browerum l. 15. Annal. Trevir. *Revocamus in irritum, & cassamus in omni oppido Alemanniæ Communia, Consilia, Magistros Civium seu Rectores, vel alios quoscunque Officiales.* Levoldus Northowius in Chron. Markano an. 1320. *Andreas Magister civium volebat occidere Scabinos.* Occurrit præterea in Privilegiis Academiæ Viennensis in Austria Rubr. 38. in Metropoli Salisburgensi to. 1. p. 262. apud Maximilianum Henric. in Apolog. p. 12. 21. &c.

¶ MAGISTER COQUINÆ, Coquorum præfectus. Ordinat. domus Dalph. an. 1340. to. 2 Hist. Dalph. p. 393. *Item, ordinamus unum fidelem & probum scutifferum, qui sit Magister Coquinæ ... Item, sit Magister Coquinæ sollicitus scire diebus singulis in horis convenientibus nostram supra comedendis ferculis voluntatem, ut si forte esset fiendum convivium, honor noster in talibus reservetur, & etiam possimus disponere quomodo cibaria nostra parentur. Item, quod advertat & præsentialiter videat diebus singulis carnes crudas truncari & scindi, antequam poni debeant ad coquendum, ita quod in dretectorio per consequens revideat, ne per coquos vel alios de coquina fraus committatur.* Vide *Coquus*.

¶ MAGISTER COQUUS, inferior *Magistro Coquinæ*. Ordinat. domus Dalphin. an. 1340. to. 2. Hist. Dalphin. p. 394. *Item, ordinamus in coquina nostra duos Magistros Coquos ... Item, ipsos Magistros Coquos præcipimus debere Magistro nostri hospitii & Magistro coquinæ nostræ in omnibus obedire.*

MAGISTER CUBICULARIORUM, Qui Cubiculariis Regiis præerat, apud Monachum Sangallensem l. 2. de Rebus Caroli M. c. 9. & Wipponem in Vita Conradi Salici p. 428.

MAGISTRI CURIÆ, Qui vulgo nunc Consiliarii Parlamenti. Regestum Parl. B. fol. 77. *In Curia D. Regis, in Parlamento, coram Magistris ipsius Curiæ.* Occurrit ibi non semel.

¶ MAGISTER CURIÆ, Officium monasticum. Charta an. 1347. to. 2. Rer. Mogunt. p. 769. *Convocatis & congregatis ad invicem ... honestis & religiosis viris, dominis Emerchone Priore ... Gadelmanno de Lorche, Brunone Magistro Curiæ, Heinrico dicto Albach ... monachis conventualibus & capitularibus monasterii S. Albani.* Idem videtur qui supra *Magister aulæ*.

MAGISTER CUSTOS. Bern. Mon. Ordo Cluniac. p. 1. c. 74. *Ipsum secundum signum ... longius pulsari debet ... ut omnes possint de omnibus officinis ad Horæ principium convenire, & Magister Custos, per consuetudinem debet ipsum pulsare, aut talem rogare, qui bene sciat facere.* Idem haud dubie qui apud eumdem Bern. c. 51. Major & principalis Ecclesiæ custos dicitur: *Ut de Principali Ecclesia Custode, qui vulgo Sacrista, dignius vero & honorabilius Apocrisiarius vocatur, &c.* V. *Custos*.

MAGISTRI DISPOSITIONUM. Vide *Dispositiones*.

¶ MAGISTRI DOMORUM ABBATIS, Qui villas Abbatis & prædia administrabant. Charta an. 1366. ex Tabul. S. Crucis de Talemundo: *Tenebitur* (Aquarius) *providere floccus seu habitus nobis dicto Abbati & successoribus nostris ac singulis monachis & religiosis monasterii nostri ante dicti, ac etiam Magistris seu administratoribus domorum Abbatis videlicet de Mongeria, de Martiperia, de S. Maximo ac de Pessoleria, aut aliarum domorum.* Ibidem non semel occurrit.

¶ MAGISTER ECCLESIÆ, Idem qui supra *Magister Custos*. Charta Frederici Colon. Archiep. an 1128. to. 3. novæ Gall. Christ. inter Instr. col. 164. *Ea propter materiam dissensionis & discissionis resecare volentes, subministrante nobis fratre Wibaldo Stabulensis Ecclesiæ Magistro atque portario.*

MAGISTER EPISTOLARUM, sub dispositione Præfecti Prætorio, *legationes Civitatum, consultationes, & preces tractat*, ut est in Notitia Imp.

MAGISTER EPISTOLARUM *Græcarum, qui eas Epistolas, quæ Græce solent emitti, aut ipse dictat, aut Græce dictatas, transfert in Latinum*. Notit. Imper. Vide Pancirollum.

¶ MAGISTER ESCUDERIÆ, Curator seu Præfectus equorum. Charta an. 1337. to. 2. Hist. Dalphin. p. 334. *Sitque unus ex dictis Scutiferis forrerius, & alius Magister Escuderiæ seu marescaliæ suæ*. V. *Marescalcus*.

¶ MAGISTER FIDELIUM, Qui & *Magister oblationum*, dicitur is, penes quem erat dispositio piarum fundationum & donationum. Vide Histor. Fuldens. p. 54. & supra *Fideliator*.

¶ MAGISTER FORRERIUS, Designator hospitiorum, metator, *Fourrier*. Ordinat. domus Dalphin. an. 1340. to. 2. Hist. Dalphin. p. 395. *Magister Forrerius supradictus habere in scriptis studeat ... omnia nomina personarum de nostro Hospitio retentarum, & cum contingeret nos ad aliquas partes accedere, nostrum principaliter procuret Hospitium, quod lectis ac lignis & palleis muniat, sicut decet. Item, subsequenter designet & eligat alia Hospitia pro nostris gentibus & familiaribus secundum conditionem, qualitatem & decentiam personarum*.

¶ MAGISTER FRUCTUARIUS. Hujus officium ita describitur in Ordinat. domus Delphin. ann. 1340. to. 2. Hist. Dalphin. p. 394. *Item, ordinamus unum scutifferum pro fructuaria ... Et quia dictum officium magnam requirit sollicitudinem, advertat dictus Magister Fructuarius, quod torchias & candelas diligenter custodiat, & nulli eas librare præsumat, nisi de nostro vel Magistri Hospitii nostri mandato. Item, advertat qualibet vespere quibus tradit torchias, & in suo memoriali transcribat, ut sciat de mane, de quibus requirere illas debeat. Item, die qualibet in arrestatione expensarum Hospitii, resignet Thesaurariis caudas seu residuum torchiarum consumptarum*.

¶ MAGISTRI GARDÆ. V. *Magister Monetarum*.

¶ MAGISTER GARNISIONUM, *Maistre des Garnisons*, in Edicto Johannis Reg. Franc. ann. 1355. to. 3. Ordinat. p. 28. Qui iis quæ ad muniendam urbem necessaria sunt invigilat. Vide *Garnire*.

¶ MAGISTER GENTIUM, Sic Apostolus Paulus per antonomasiam, quemadmodum & *Doctor* & *Apostolus Gentium*, vocatur, quod ad Gentes erudiendas Christoque subjiciendas potissimum missus fuerit. Libellus Episc. Italiæ contra Elipandum to. 3. Conc. Hispan. p. 98. *Parvipendentes Magistri Gentium prohibitionem dicentis: Nolite adulterare verbum Dei*.

¶ MAGISTER GRÆCORUM dictus Origenes ab Amalar. Fortunato c. 21. de Ord. antiph.

¶ MAGISTER GRANGIÆ, Officium in monasteriis Ordinis præsertim Cisterc. Qui villam seu prædium aliquod curat. Charta an. 1174. apud Miræum to. 1. p. 192. *Si quando pro communi terrarum utilitate ... jussum fuerit fossata renovari, & hoc ipsum Magistro Grangiæ nuntiatum fuerit, &c.* Regula Conversorum Ord. Cisterc. c. 8. apud Marten. to. 4. Anecd. col. 1649. *Magister Grangiæ cum duobus tantum fratribus colloqui potest*. Et c. 9. *Nullam equitaturam habet Magister Grangiæ, sed cum ad Abbatiam venit, quasi unus ex aliis graditur super pedes suos*. Vide *Grangia* in *Granea*.

MAGISTER HOSPITALIS *S. Joannis Hierosolymit.* ejusdem Ordinis primarius Magister, cujusmodi dignitatis insignie præcipua fuere zona & marsupium. In Bulla Alexandri III. PP. an. 1172. fit mentio E. quondam Magistri Hospitalis, *qui eidem Magisterio renunciavit, zona cum marsupio, clavi, & sigillo resignata*. In Chartul. Manoscensi.

¶ MAGISTER HOSPITII, Præcipuus Palatii Dalphinalis minister. Ordinat. domus Dalphin. an. 1340. to. 2. Hist. Dalph. p. 392. *Item, ad honorificum & expediens regimen nostri Hospitii, unum idoneum fidelem ac probum Militem ordinamus, qui sit Magister Hospitii, cum meri & mixti imperii potestate, cui omnes gentes & officiales ejusdem Hospitii subjaceant & obediant tanquam nobis, & qui de consilio judicis ordinandi per nos, in eodem Hospitio faciat de illis justitiæ complementum, Cancellario, capellanis, notariis & clericis, ac Consiliariis duntaxat exceptis, quarum punitionem seu correctionem nobis specialiter reservamus*. Apud nostros vero *Magistri Hospitii Regis* dicebantur olim, quos nunc *Libellorum supplicum Magistros vocamus*. Vide Spicileg. Acher. to. 9. p. 326.

MAGISTER HUBARUM, [Dignitas quædam in Austriæ Ducatu.] Vide *Huba*.

MAGISTER INFANTUM, in Cœnobiis, qui infantibus ac pueris, quos *Nutritos* vocabant, præerat. Ordericus Vitalis l. 3. p. 462. *Ad infantum Magisterium ... promovit*. Candidus Monachus in Vita Eigilis Abbatis Fuldensis c. 21.

... *Et ipse simul infantum doctor honestus*.

Adde c. 22.

¶ MAGITER INFIRMARIUS, Cui in monasteriis infirmorum cura incumbit. Regula Conversorum Ord. Cisterc. c. 5. apud Marten. to. 4. Anecd. col. 1649. *Magister Infirmarius in coquina sua cum omnibus solatiis loquatur, stans & sedens*.

¶ MAGISTER INGENIORUM, Machinator, nostris *Ingenieur*. Computum an. 1334. to. 1. Hist. Dalphin. p. 51. *Pro expensis Joannis Morelli Magistri Ingeniorum missi apud Goncelinum ex parte D. Dalphini, pro aliquibus mayeriis capiendis ad opus machinarum*.

MAGISTER JUDEX. De hoc Megistratu consule Constit. Siculas l. 1. tit. 37. & Ammiratum in Familiis Neap. to. 1. p. 165.

¶ MAGISTRI JURATI, Iidem videntur qui nostris *Jurati*, urbium alicubi Megistratus. Anonymus de Gestis Menfredi & Conradi Regum apud Murator. tom. 8. col. 609. *Legem ponit* (Rex Carolus) *regnicolis, novosque secretarios ... Magistros Juratos, bajulos, judices, &c.* Vide in *Juratus*.

MAGISTER JUSTITIARIUS, Præcipuus Judex in aula Regum Siciliæ, in quorum palatio commorabatur, ubi de rebus majoris momenti jus dicebat, *Comitis Palatii* vicem fungens. Fridericus Imp. in Constit. Sicul. l. 1. tit. 37. *Statuimus, ut magnæ Curiæ nostræ Magister Justitiarius nobiscum in Curia commoretur, cui quatuor Judices volumus assistere: & ut Magister Justitiarius Curiæ nostræ supradictus de crimine læsæ Majestatis nostræ, & de feudis quaternis, & de quarta parte ipsorum feudorum, & de appellationibus ordinariorum, seu delegatorum nostrorum ad Curiam nostram interjectis, & de quæstionibus nostrorum Curialium, qui immediate nobis assistunt, &c. causas audiat, & justitia mediante decidat, &c.* Adde tit. 38. 39 40. &c.

☞ Nec minor erat in Delphinatu *Magistri Justitiarii* dignitas & jurisdictio, quippe qui lites supremo dirimeret judicio, nec ab ejus sententia nisi ad Dalphinum esset appellationi locus. Litteræ Humberti II. Dalphin. an. 1347. to. 2. Hist. Dalphin. p. 566. *Imprimis volumus quod non tenearis obedire alicui, nisi Magistris Hospitii nostri, qui de commissis, vel committendis per te possint & debeat te corrigere, & punire, à quorum cognitione valeas ad Magistrum Justitiarium appellare, & à cognitione Magistri Justitiarii habeas ad nos reversum*. Idem haud dubie qui *Major Judex* dicitur in Ordinat. domus Dalphin. an. 1340. ibid. p. 398. & 399. *Ordinamus in Hospitio & in comitiva nostra continue deputari unum doctorem*

ctorem

ſtorem ſeu juriſperitum ſollempnem qui ſit Major Judex Dalphinalis Hoſpitii & totius Dalphinatus, qui nobis ſemper aſſideat. Cætera quæ ad ejus dignitatem juriſdictionemve ſpectant ibidem fuſe proponuntur. Nec ab eo denique diſtinctum exiſtimo qui *Judex Appellationum & nullitatum totius Dalphinatus* vocabatur. Vide in *Judex*.

¶ Magister Justicerius, in Apulia, idem qui *Magiſter Juſtitiarius*. Chron. Eſtenſe ann. 1345. apud Murator. to. 15. col. 423. *Tunc admiralius & comes aſſignaverunt & recommendaverunt dictos proditores comiti Novello, Magiſtro Juſtigerio, & fecerunt aperiri portas à latere maris.*

¶ Magister Lapidum, Cæmentarius, *Maitre Maçon.* Statuta Arelat. MS. art. 132. *Eligantur tres viri, quorum unus ſit Magiſter Lapidum, quorum arbitrio & cognitione diffiniantur lites parietum & ſtillicidiorum.* Statuta Maſſil. l. 1. c. 34. *Statuimus ... quod Conſules, ſeu rector teneantur eligi facere, cum eligentur cæteri officiales, tres Magiſtros Lapidis bonos & legales, quorum arbitrio terminentur & ſopiantur quæſtiones omnes quæ in civitate Maſſiliæ, vel ejus ſuburbiis orientur inter cives Maſſiliæ occaſione parietum communium factorum.*

Magistri Legum, aliis *Legum Doctores* dicti, qui in judiciis publicis advocati conſidebant. Vide Adrevaldum de Miracul. S. Benedicti c. 20.

Magister Libellorum, *Cognitione & preces tractat*, in Notitia Imp. hinc dictus *Magiſter Libellorum & Cognitionum ſacrarum*, in veteri Inſcript.

Magistri Lineæ Vestis, *Magiſtri privatæ*, ſub diſpoſitione Comitis ſacrarum largitionum in Notitia Imperii. Priores lintearis & linifionibus, lintea, mappas, mantilia, & ejuſmodi facientibus præerant. *Magiſtri lineæ veſtis*, in l. *Privatæ*, Cod. de Murilegulis, ubi & *privatæ veſtis Magiſtrorum* perinde mentio eſt.

¶ Magister Machinarum, Magiſtris ingeniorum præfectus, qui machinas bellicas curabat, noſtris *Grand-Maitre de l'Artillerie.* Charta an. 1343. tom. 1. Hiſt. Dalph. p. 50. *Præterea conceſſit D. Dalphinus prædicto domino Joanni & hæredibus & ſucceſſoribus ſuis, quod ipſi ſiat perpetuo Magiſtri Machinarum, & Machinatorum exercituum Dalphinalium quorumcumque.*

¶ Magister Major, Præcipuus inter Magiſtros, qui in monaſteriis infantibus ac pueris educandis atque erudiendis præerant. Bernardi Mon. Ordo Cluniac. p. 1. c. 27. *Cum ſedent* (pueri) *in ſcholis, nullus Magiſtrorum debet inde exire ſine licentia Majoris Magiſtri, niſi pro ſola neceſſitate corporis, niſi ad aliquod eccleſiæ, ſive refectorii ſervitium ſit ſcriptus in tabula. Nullus unquam faciet eis ſignum, nec etiam Magiſter Major niſi raro, & valde neceſſarium.*

¶ Magister Maranchiarum, Cui cura erat abſentium nomina in albo pungere; officium eccleſiaſticum. Formula juramenti quod præſtabat qui ad hoc officium eligebatur, in veteri Chartul. Eccl. Ambian. *Ego N. electus in officium diſtributoris & Magiſtri Maranchiarum hujus univerſitatis* (Capellanorum) *promitto..., inſuper defectus & Marancias ſi quas noverim commiſſas ſcripto denunciare.* Vide *Marancia*.

¶ Magister Marescaliæ, Idem qui *Eſcuderiæ*. Vide ſupra.

Magister Massariorum, Major villicus, qui regiis villis præeſt, cæteriſque minoribus miſſariis, cujus munus & officium deſcribitur apud Petrum de Vineis l. 3. Epiſt. 66. [*Magiſter Maſſarius*, in Chron. Domin. de Gravina apud Murator. tom. 12 col. 585.] Vide *Maſſarius*.

Magister Memoriæ, Magiſtratus, qui *annotationes omnes*, id eſt, breves Principis manu ſubſcriptos dictat, *emittit, & precibus reſpondet*, ut eſt in Notitia Imperii. *Magiſter ſcriniorum memoriæ, Epiſtolarum, libellorum Græcorum*, ſub diſpoſitione Præfecti Prætorio, ibidem. *Benevolus*, qui apud Gaudentium Epiſc. Brixienſem in Præf. *Magiſter memoriæ*, à Rufino l. 2. Hiſt. Eccl. c. 16. *Memoriæ ſcriniis præſidens* appellatur. In Epiſt. Juſtiniani ad Hormiſdam PP. poſt Epiſt. 57. *Magiſter ſcrinii memoriæ* habetur. Idem Benevolus apud Sozomenum l. 7. c. 13. ἐπὶ τοῖς γραμματεῦσι τῶν θεσμῶν τότε τεταγμένος fuiſſe dicitur. Ita apud Petrum Patricium in Excerptis legationum, ἀντιγραφεὺς τῆς μνήμης, idem qui *Magiſter memoriæ*. Scholiaſtes Juliani Antecess. in c. 64. *Quatuor ſunt ſcriniæ: palatinum, quod dicitur libellorum: ſecundum memoriæ: tertium diſpoſitionum: quartum epiſtolarum: unde & quatuor antigrafei ſunt.* Occurrit non ſemel in vett. Inſcript. apud Ammian. l. 15. 27. 29. ubi *Magiſterium memoriæ* dicitur ea dignitas p. 394. & alios.

¶ Magister Militiæ Christi. Sic S. Bernardus Hugonem Templariorum Ordinis Magiſtrum & Inſtitutorem compellat in Exhort. ad Milites templi to. 1. edit. Mabill. p. 543. *Hugoni militi Chriſti & Magiſtro Militiæ Chriſti, Bernardus Claræ-vallis ſolo nomine Abbas, bonum certamen certare.*

Magister Militum, Qui copiis militaribus præerat. *Magiſter Romanæ militiæ*, Victori Tunnenſi, *Magiſter militum ordinarius*, apud eumdem. Scribit Zozimus lib. 2. Conſtantinum M. à Præfectis Prætorio imperium militare tranſtuliſſe ad Magiſtros militum, quorum alter equitibus, alter pedibus præerat: στρατηλάτας τὸν μὲν ἱππέων, τὸν δὲ τῶν πεζῶν, εἰς τούτους τήν τε ἐξουσίαν τοῦ τάττειν στρατιώτας, καὶ τιμωρεῖσθαι τοὺς ἁμαρτάνοντας μεταθεὶς, παρείλετο καὶ ταύτης τοὺς ὑπάρχους τῆς αὐθεντίας. Horum poſtmodum Theodoſius auxit, ut idem teſtatur lib. 4. στρατηλάται Græcis Scriptoribus paſſim. Gloſſæ vett. στρατηλάτης, *Magiſter militum*. Hi poſteriori ævo στρατοπεδάρχαι dicti. *Magiſtrorum militum*, ut copiis militaribus præfectorum, mentio etiam apud recentiores: in Annalibus Francorum Metenſib. ann. 823. apud Ordericum Vital. l. 11. p. 809. &c. Quæ quidem dignitas, *Magiſterium militare*, dicitur S. Ambroſio l. 2. Epiſt. 15. & Sidonio l. 1. Epiſt. 3. *Militaris magiſteria*, lib. 5. C. de Præpoſ. ſacri cubic. *Magiſteria militum poteſtas*, l. ult. Cod. Theod. de Metallis. *Magiſteria in præſenti poteſtas*, in Notitia Imperii. *Magiſteria*, nude in Novella 4. Theodoſii & Valentin.

Magister Utriusque Militiæ, Qui peditibus & equitibus præerat. Apud Flodoardum l. 1. Hiſt. Rem. c. 6,

Felix militiæ ſumpſit devota Jovinus
Cingula, virtutum culmen provectus in altum,
Biſque datus meritis equitum peditumque Magiſter
Extulit æternum ſæclorum in ſæcula nomen.

Vide Sirmondum ad Ennodium l. 1. Epiſt. 24.

Magister Militum *præſentalis*. Vide *Præſens*.

Magister Equitum, qui *Magiſter equeſtris militiæ* interdum Ammiano l. 25. qui Equitatui, ut

Magister Peditum, Qui peditatui præerat. De utroque paſſim Scriptores.

Magister Militiæ *Lotharingiæ*, in Triumpho S. Remaclii c. 13.

Magister Militum *oppidanorum*, apud Priorem Hagulſtadenſem ſub an. 1138. 1143.

Magistri Militum, dicti potiſſimum urbis Neapolitanæ Præfecti ſub Impp. Byzantinis, quibus parebant, apud Joannem VIII. PP. Epiſt. 36 40. 50. &c. Petrum Damian. lib. 1. Epiſt. 9. Anaſtaſium in Leone IV. p. 185. Victorem III. PP. l. 1. Dial. p. 29. Leonem Oſt. l. 1. Chron. Caſin. cap. 59. 62. Alexandrum Abbat. Celeſini Cœnobii l. 1. c. 3. & 4. Herchembertum in Hiſt. Langob. c. 26. 27. 39. 44. & alios paſſim. Μαϊστρομίλιτες ſeu μαγιστρομίλιτες Annæ Comnenæ l. 13. p. 387. & Conſtantino Porphyrog.

zog. de Adm. Imper. c. 27. Vide Camillum Peregrioum in tractatu de Finibus Ducatus Beneventani p 31. Octavianum Bertrannum in Descript. Neap. Julium Cæsarem Capaccium in Histor. Neap. l.1. & Ughellum to. 6. p.112. qui eorum seriem descripserunt. Adde præterea Notas nostras ad Alexiadem Annæ Comnenæ. Sed & Veneti suos habuerunt *Magistros Militum*. Andreas Dandulus in Chron. MS. an.737. *Dominicus Leo Magister militum præsidere cœpit an.737. quia Veneti occiso eorum Duce in novi Ducis electione discordes annualem rectorem sibi præesse statuerunt, quem Magistrum militiæ appellaverunt: Quæ quidem dignitas secundum Græcorum usum Tribunatu major super eos & cunctum populum potestatem obtinet*. Vide auctorem Squitinii p.76. 177. Edit 1677. & Hieronym. Ghlinum in Annalib. Alexandriæ p.50. 58.

¶ MAGISTER MONETARUM, Cudendæ monetæ Præfectus, cujus sub imperio alii qui *Magistri Gardæ* vocabantur, ea quæ ad monetam spectabant, curabant vel per se vel per alios. Ordinat. Humberti II. Dalphini an.1340. to.2. Histor. Dalphin. p.417. *Quod dicti Magistri Monetarum teneantur & debeant de jure eorum superius declarato, dare & restituere pro qualibet marcha, quæ cudetur in dictis monetis, temporibus eorum, unum denarium Gardis Dalphinalibus ipsarum monetarum, quibus Gardis etiam dictus D. Dalphinus statuit & concessit de jure suo, pro qualibet marcha quæ cudetur, unum obolum, sic ut ipsæ Gardæ tam Magistri quam subrogati ab eisdem Magistris Gardis ipsarum monetarum, tam pro expensis, quam pro salaria eorum, pro qualibet marcha tres obolos habeant .... Quibus Magistris Gardis antmodum potestatem alias gardas idoneas, dum vacave non poterint personaliter, ordinandi & ponendi loco eorum dictis monetis tribuit & concessit*.

MAGISTER NAVIS, Κυβερνήτης, in l. 37. Cod. Th. de Navicul. &c. Valer. Flaccus l. 8.

Puppe procul summa vigilis post terga Magistri.

¶ MAGISTER OBLATIONUM. Vide *Magister fidelium*.

MAGISTER OFFICIORUM, Dignitas magna in Palatio Imperatorum, qui præerat Palatinis & Principis ministris, scholis in palatio militantibus, fabricis & limitaneis ducibus: hujus dignitatis, de qua non semel Scriptores, formulam habet Senator l. 6. Epist.6. Rutilius Numatianus:

Officiis regerem cum Regia tecta Magister,
Armigerasque pii Principis excubias.

Procopio l. 1. de Bello Persico cap. 8. τῶν ἐν παλατίῳ ταγμάτων ἀρχηγός. Hinc Manandro Protectori in Excerpt. de Legat. τῶν ἐν τῇ αὐλῇ καταλόγων ἡγεμών dicitur. De Magistro Officiorum passim Ammianus, & alii, quibus interdum oude *Magister*, ut Philostorgio l.2. cap.1. l.11. c.2. Vide Notas ad Alexiadem p.215.

MAGISTERIA DIGNITAS, seu Magistri Officiorum, apud eumdem Senatorem loco laudato, & l.9. Epist 24. *Magisterium Palatinum*, apud Sidonium lib.1. Epist.3. μαγιστρικὴ ἀρχή, apud Theophylactum Simocattam l.3. cap.15.

MAGISTER OPERIS, vel *operarum*, [vulgo *Maitre de l'œuvre*, Cui operibus publicis vacare incumbit. Erat etiam officium monasticum, ut ex Charta an. 1347. to.2. Rer. Moguot. p.769. discimus: *Convocatis & congregatis .... honestis & religiosis viris .... Herbordo Magistro operis*.] Vide *Operarius*.

¶ MAGISTER ORDINIS. Charta S Crucis de Talemundo ann. 1366. *Item in una Festorum Sanctæ Crucis debet dictus Aquarius ministrare dicto Abbati & gentibus suis generale & pietantiam sicut aliis de Conventu, & quotiescumque Conventus non utetur carnibus, debet Magister Ordinis servire & ministrari pro duobus tam in generali quam in pietantia, & tam in prandio quam in cœna*. Abbas subindicari videtur.

¶ MAGISTER ORGANORUM, Musicæ præfectus. Computum an.1534. to.2. Hist. Dalphin. p.280. *Pro eque Magistri Organorum flor. 12.*

MAGISTER OSTIARIORUM, Dignitas in aula Regum Francorum: is *Ostiariis* Palatinis præerat. In Annal. Eginhardi & Vita Ludovici Pii an.822. occurrit *Gerungus* quidam hac donatus, qui in Epistolis 2. & 4. Frothorii Episcopi Tullensis appellatur *summus sacri Palatii Ostiarius*: apud Wandelbertum denique lib. de Miracul. S. Goaris c. 30. *Palatii Ædilis*. Quæ quidem dignitas magna fuit, siquidem in Annalibus Francorum Bertinianis an.872 dicitur Carolus Calvus hac cohonestasse Bosonem fratrem uxoris, qui postmodum Provinciæ Rex fuit: *Bosonem fratrem uxoris Camerarium & Ostiariorum Magistrum constituens*, &c. Idem certe videtur qui *Curopalata*.

MAGISTER, vel *Principalis Pædagogus*, dictus olim in Academia Parisiensi, qui hodie *Principalis Collegii* oude appellatur, in Statut. Cardin. de Tutavilla, apud Stephanum Paschasium l.9. Disquisit. Francic. c.17.

MAGISTRI PAGORUM, apud Siculum Flaccum de Condit. agror. ubi in Codice Palatino ad oram scribi monet Rigaltius, *Magistri pagorum Magistrati dicuntur*. Gloss. Lat. Græc. *Magister Pagi*, κωμάρχης. *Magisterium Pagi*, in vet. Inscript. 1007. 7.

¶ MAGISTER PALATII, Idem qui *Major domus*, in Aula Regum Franc. Godfridus Viterbiensis part. 12. Chron. *Dum Magistri Palatii omnia reipublicæ munera obirent*, &c. *Pipinus Magister Palatii, qui Regis nomine magna diuturnaque bella gesserat*, &c. [Charta an. 1348 tom. 2. Hist. Eccl. Meldens. p.223. *Jehans Sire de Chastcillon, Souverain Maistre de l'Ostel Madame la Reyne de France*.] Vide plura in voce *Major*.

¶ MAGISTER PANATERIÆ, Qui officio *Panateriæ* præerat, nostris *Grand Panetier*, cujus magna in Palatio Regum Franc. dignitas. Ordinat. domus Dalphini an.1340. to.2. Hist. Dalphin. p. 393. *Item, unum sufficientem Scutiferum qui sit* Magister *Panateriæ ordinamus ... Item procuret & ordinet ... fieri facere panem bene coctum & fermentatum ad pretium factum*.

MAGISTRI PARLAMENTI, seu *Magistri Curiæ Domini Regis Parlamentum ejus tenentium Parisius*, in veteribus Arestis, qui hodie *Consiliarii Parlamenti*. Vide *Parlamentum* & supra *Magistri Curiæ*.

¶ MAGISTER PERRERIUS, Cœmentarius, Gall. *Maçon*. Statutum Johannis Regis Fr. an.1356. to.3. Ordinat. Reg. Franc. p. 78. *Item quod dicti Consules Avinionensi, qui nunc sunt & erunt pro tempore compellere seu compelli facere possint omnes Magistros Perrerios, tegularios & fusterios eorum jurisdictionis, ad operandum in clausuris & aliis ædificiis prædictis, mediante salario competenti secundum taxationem legitimam Consulum prædictorum*.

MAGISTER PINCERNARUM, dignitas in Regum nostrorum Palatio, in Annal. Francor. Loisellianis an. 781. Chartam Philippi Regis Franc. anni 1065. subscribit *Adam Pincerna magister*, in Histor. S. Martini de Campis p.17. aliam an. 1075. apud Chiffletium in Tornutio p.325. *Ervens Magister Pincernarum*. Eadem dignitas in aula Hungarica, in Charta Belæ Regis ann. 1251. *Magister Pincerna*, in Charta Gallica an. 1067. to.11. Spicil. Acheriani p.296. Iso Magister in Gloss. ad Prudent. Hymn. 6. Cathemer. *Quorum reversus unus, Dat poculum tyranno: Magister Pincernarum*. Vide *Archipincerna*, & *Butta* 3.

MAGISTRI PORTUUM. Vide *Factum* pro Officiariis Lugdunensib. ann.1648. pag.196. 237. [& Menester. Hist. Lugdun. p.81.]

¶ MA-

¶ MAGISTER PUERORUM, Idem qui *Infantum*, passim apud Bern. Mon. in Ordin. Cluniac. præsertim cap. 27. 1. partis.

MAGISTER QUÆSTORUM, in Constitut. Sicul. lib. 1. tit. 36. 58.

MAGISTER RATIONALIS, Magistratus in Regno Neapolitano, & in Provinciæ Comitatu, qui rationibus seu Principis ærario præerat, litesque ad illud spectantes dijudicabat. [Chron. Siciliæ ad an. 1322. apud Marten. tom. 3. Anecdot. col. 89. *Fredericus Dei gratia Rex Siciliæ nobili Johanni de Claremonte Militi regni Siciliæ senescallo magnæ suæ curiæ, Magistro Rationali, &c.* Conventiones Ludovici Regis Siciliæ & Hierosol. cum Arelatensibus an. 1385. ex cod. MS. D. *Brunet* fol. 41. *Domino Raymundo Bernardo Flamigi Militi, legum doctore, magnæ regiæ curiæ Magistro Rationali majore & secundarum appellationum Provinciæ judice.*] De hac dignitate pluribus disserit Scipio Ammiratus l. 1. de Famil. Neapol. p. 44. *Cameræ rationum* meminit Charta an. 1421. apud Vignerium in Alsatica Geneal. pag. 195. [Dignitatis inferioris fuisse videtur qui *Regii Hospitii Magister Rationalis* inscribitur, & in Charta Roberti Regis Siciliæ an. 1314. to. 2. Hist. Dalph. p. 286.]

☞ Ejusdem nominis & dignitatis Magistratus instituti in Dalphinatu ab Humberto II. quorum mentio primum occurrit in Computo an. 1334. to. 2. Hist. Dalphin. p. 286. *Apud Gratianopolim anno 1334. coram dom. Magistris Rationalibus magnæ curiæ Dalphinalis computavit Aynardus de Bella-comba castellanus Caboeli.* Hinc plures exstitisse qui *Magistri Rationales* vocarentur constat; idem etiam colligitur ex Ordinatione ejusdem Humberti an. 1340. quo denique mediante anno pedes unum nomen illud remanere, atque ob eam rem aliis & gradu & officio illum præeminere statuit idem Dalphinus. Plura vide to. 2. Hist. Dalphin. p. 286. &c.

¶ MAGISTER RATIONUM in regno Aragonensi, idem qui *Rationalis*. Concil. Dertusi. ann. 1429. inter Hispan. to. 3. p. 660. *Sexta litera patens regia, per quam D. Alphonsus Aragonum Rex illustris declarat Clericos & Ecclesiasticos viros actu in servitio regio non deservientes, nec in pitaphio* (f. pyctatio) *Magistri Rationum domus suæ regiæ nominatim descriptos... non esse nec haberi debere pro familiaribus.*

¶ MAGISTRI REGALES, an iidem qui *Magistri Hospitii Regis*, an vero sic dicti quod à Rege ad rem aliquam dijudicandam delegati? Judicium Parlamenti ann. 1269. ex Chartul. AB. fol. ult. Monast. S. German. Paris. *Quæ inquesta ad ultimum venerabili viro Magistro Galterio Cantori Silvanectensi ad providendum, abbreviandum & rubricandum tradita & assignata, per ipsum Magistrum fuit Magistris Regalibus asportata, & deliberatione habita super ea, pronuntiaverunt dicti Regales dicta die Veneris in pleno Parlamenti consistorio, dictum Abbatem plene & bene probasse & fundasse intentionem suam, & dominum Regem nichil probasse.*

MAGISTER REGIS. Vide *Bajulus* 2.

¶ MAGISTER REQUESTARUM HOSPITII, Libellorum supplicum Magister, *Maitre des requestes de l'hostel.* Litteræ Caroli Reg. Franc. ann. 1408. apud Rymer. to. 8. p. 566. *Magistri Requestarum Hospitii.* Vita Jacobi Gelu Archiep. Turon. ab ipso conscripta ad an. 1402. apud Marten. tom. 3. Anecdot. col. 1947. *Illustrissimus Princeps D. Lud. Dux Aurelianensis me Magistrum Requestarum sui Hospitii retinuit.*

MAGISTER RERUM *privatarum domus divinæ, cui suberant* Rationales *rerum privatarum, Bastaga privata, Præpositi gregum & stabulorum, Procuratores saltuum, &c.* In Notitia Imperii, ubi plura disserit Pancirollus.

MAGISTER SACRI PALATII summi Pontificis, *consuevit esse ex Ordine Prædicatorum, & ordinarie quando fit Consistorium, legit in Palatio publice aliquid in Theologia. Ad hunc spectat ordinare, qui debeat facere sermones in Capella Apostolica, & eorum sermones prævidere, curareque, ut nihil dicatur puritati fidei & gravitati illius loci contrarium, &c.* Ceremon. Rom. l. 3. pag. 319.

¶ MAGISTER SARTOR, *Maitre Tailleur.* Ordinat. domus Dalphini an. 1340. to. 2. Hist. Dalphin. pag. 395. *Item, ordinamus haberi debere unum Magistrum Sartorem seu Talliatorem, &c.*

MAGISTER SCACARII. Vide *Scacarium*, in *Scaci*.

¶ MAGISTER SCHOLARIORUM, Qui *Scholaribus* præerat. Anonymus de Gestis Manfredi & Conradi Regum apud Murator. to. 8. col. 609. *Legem posuit* (Carolus Rex) *regnicolis, novosque Secretarios... Magistros Scholariorum, magistros juratos, statuit.* Vide *Scholares*.

MAGISTER SCHOLARUM, dignitas in Ecclesiis Cathedralibus, apud Joannem Sarisber. in Epist. non semel, & Joan. de Deo in Pœnitentiario l. 5. c. 14. qui alias *Scholasticus*, & *Caput Scholæ*. Vide V. Cl. Jacob. Petitum post Pœnitentiale Theodori p. 610. [Vide *Scholasticus*.]

¶ MAGISTER SCHOLARUM *de cantu*, Choristarum puerorum præpositus. Statuta Eccl. Barcinon. an. 1332. apud Marten. to. 4. Anecd. col. 612. *Volumus etiam quod Magister Scholarum de cantu, non possit ipsam portionem quæ debetur in dictis festivitatibus scholaribus suis, aliquatenus retinere.*

¶ MAGISTER SCUTIFERIÆ qui fuerit in aula Dalphini ex sequentibus disce. Ordinat. domus Dalphin. an. 1340. tom. 2. Hist. Dalphin. p. 394. *Item, ordinamus unum scutiferum qui sit Magister Scutiferiæ... cujus requiris officium, tempore quo nos equitare contingit, nostrum palafredum habere paratum cum ense, stivalibus, calcaribus & & capello, nostrumque deferre mantellum & capellum, nostram sequendo comitivam debeat, &c.* Vide *Scutiferi*.

¶ MAGISTER SECRETARIUS, Idem qui supra *Magister custos*. Bernardi Mon. Ordo Cluniac. p. 1. cap. 27. *Secretarius Magister dat pueris in manibus tunicas, in festis quæ fiunt in cappis.*

MAGISTER SERVORUM, qui eorum curam gerit in domibus magnatum, in Capit. Caroli Magni l. 4. c. 32.

¶ MAGISTRI SICLARII, apud Baluzium to. 6. Miscell. p. 277. perperam editum pro *Magistri Scholariorum*.

¶ MAGISTRI SOMERII, Horum officium ita describitur in Ordinat. domus Dalphin. an. 1340. to. 2. Histor. Dalphin. p. 393. *Item, ordinamus pro camera nostra tres Magistros Somerios & honorabiles sicut decet, quorum unus arma nostra deferat, & reliqui duo raubas & alia arnesia necessaria nobis.*

MAGISTER TAVERNICORUM. Vide *Tavernica*.

MAGISTER TEMPLI. Vide *Templarius*.

¶ MAGISTER WARDORUM, apud Anglos, pupillorum & orphanorum curator. Vide *Justitiarius*.

MAGISTERIALE, *Didascalium* (à Græco διδασκαλεῖον.) Papias.

¶ MAGISTERIALITER, Dextere, industrie, Gall. *Adroitement, en maitre.* Gervasii Tilber. Otia Imper. apud Leibnit. Script. Brunsvic. to. 1. p. 978. *Verniculus autem ex arbore, ad modum ilicis & quantitatem dumi pungitiva folia habente, prodit ad pedem, nodulum faciens mollem ad formam ciceris, aquosum & cum exterius colorem habeat nebulæ & roris coagulati, interius rubet; & cum ungue Magistraliter decerpitur, ne tenui rupta pellicula, humor inclusus affluat, postquam exsiccatur, & corio includitur.*

¶ MAGISTERIALITER, Docte, perite, Gallis, *en* Mai-

Maistre. Conc. Armenorum an. 1342. apud Marten. to. 6. Ampl. Collect. col. 348. *In omnibus diebus Dominicis dicimus hoc canticum, quod dom. Nerses Glanensis catholicon dicit Magisterialiter*, &c.

MAGISTERIANI, Officiales Magistri officiorum. Glossæ nomicæ MSS. μαγίστωρ, μαγιστριανός. Gloss. Lat. Gr. *Agens in rebus*, μαγιστριανός. μαγιστριανῶν meminit etiam Relatio Nestorii in Synodo Ephes. part. 2. Act. 1. Conc. Calcedon. Act. 3. 10. p. 176. 177. 186. 281. Edit. 1618. quibus locis καθωσιωμένοι dicuntur, *spectabiles* in Suggestione Legatorum ad Hormisdam PP. inter ejus Epistolas: ubi Eulogius, qui *Magistrianus* dicitur in hac Suggestione, *Agens in rebus* vocatur in Epist. Justiniani ad Hormisdam ante Epist. 66. *Magistriani* etiam dicuntur Victori Tunnensi in Chronico, & Anastasio in S. Hormisda: μαγιστριανοὶ apud Gelasium Cyzicenum l. 3. de Concilio Niceno, Palladium in Histor. Lausiaca cap. 149. Isidorum Pelusiotam Epist. 229. Constantinum de Administrando Imper. cap. 23. Cedrenum p. 403. Glycam & alios à Meursio laudatos, & Baron. an. 163. n. 3. 42. Liberatus Diaconus in Breviario c. 15. *Et direxerit per totum Orientem Magistrianos*, &c. Marcus Gazensis: *Venit Magistrianus Epistolas afferens Imperatorias*, &c. Acta Abercii apud Baronium: *Valerianum & Bassianum Magisterianos divinorum nostrorum officiorum misimus*. [Bibliotheca Patrum ascetica to. 3. p. 265. *Venit aliquando Magisterianus deferens ei testamentum cujusdam*.] De iis multa habet Fabrotus in Glossario ad Cedrenum, quæ consulto omittimus.

¶ 1. MAGISTERIUM, Jus, dominium. Tabularium S. Vincentii Cenoman. *Gaufridus de Cataglande dedit S. Vincentio de Ecclesia de Nulliaco tale Magisterium quale habebat super presbiterium loci illius, & tertiam partem expleti quod habebat in eadem Ecclesia, id est, tertiam partem annonæ & vini & sepulturæ & decimam expleti quod habebat in duobus molendinis*.

2. MAGISTERIUM, Artificium, nostris *Maistrise*. Aggenus de Limitib. agr. *Magisterium suum si vult mensor ostendere; modum concessum sane illi demonstret*. [Charta Ludovici Junioris Reg. Franc. an. 1160. apud D. *Brussel* to. 1. de Usu feud. p. 536. *Concessimus ex nunc in perpetuum Theci uxori Yvoni Lacheg Magisterium canatorum... in villa nostra Parisiensi*.] *Magisterium Sacerdotii*, apud Suetonium in Caligula & in Domitiano, ἀρχιερωσύνη.

¶ MAGISTRALIS HONOR, Dignitas Magistratus. Vita S. Maximi tom. 1. Jan. p. 91. *S. Maximus cum polleret Litterarum industria, honore illum Magistrali in urbe* (Caturca) *sublimaverunt*.

¶ MAGISTRALIS OCULUS, Superciliosus, Gall. *Arrogant, altier*. Laurent. Byzinius de Orig. belli Hussit. an. 1419. apud Ludewig. to. 6. p. 210. *Jam cum superbo oculo Magistrali incipit non manducare sapientiæ panem*.

MAGISTRARE, Docere, regere, moderari. [Gerardus in Vita S. Adalhardi sæc. 4. Bened. p. 1. pag. 349. *Omnis Gallia, quæ ejus* (Adalhardi) *consilio innitebatur, pacata probavit: maxime vero Italia, quæ sibi à Carolo fuerat commissa, ut Pippino juniori ad regendam Magistraret, & ad stateram justitiæ regnum Italicum informaret*. Ibid. p. 354. *Præterea jubetur etiam omnibus Ecclesiis Magistrare: quibus consilio & prudentia magister, sed discipulus apparet humilitate*.] Occurrit præterea apud Aurelium Victorem, Cassianum semel ac iterum, S. Hieronymum Epist. 25. c. 5. Auctorem de Disciplina Scholarium c. 2. &c. Vox Festo etiam nota.

¶ MAGISTRARI, Academica laurea donari. Acta S. Bernardi de Monte Jovis to. 2. Junii p. 1074. *Studiosus valde, Magistratus in septem artibus liberalibus*. Processus de B. Petro de Luxemb. tom. 1. Julii pag. 546. *Multum compatiebatur pauperibus clericis, specialiter Magistratis in scientiis & non beneficiatis*.

MAGISTRATI. Vide *Magistri pagorum*.

¶ MAGISTRATIO, Doctrina, eruditio. Epist. S. Hildegardis ad Anastasium PP. in ejus Vita auctore Theodorico: *O persona quæ es præcellens armatura & mons Magistrationis valde ornatæ civitatis*.

MAGISTRATIONES PUBLICÆ, Scholæ, in leg. ult. Cod. Th. de Stud. liberal. urb. Romæ. Apuleius de Doctr. Platon. de Scientiis, *quæ solis disciplinis traduntur, & Magistratione discuntur*. Sic enim MSS. libri præferunt, pro *Magistra ratione*. S. Columban. instruct. 4. *Nonne sine disciplina aliqua perfecta Magistratio aut aliqua militia acquiri impossibile est?* Vide Salmasium ad Vopiscum p. 458.

¶ MAGISTRACIO *Aquarum, & forestarum, Maistrise des eaux & forests*, in Regest. 80. Chartophyl. regii Ch. 754. an. 1351.

1. MAGISTRATUS, Idem quod *Procuratio*, seu jus Pastus. *Magistralis Cana*, in Charta Monasterii Silvæ-Late, Vide Dominicum de Prærogat. allod. cap. 15. § 8.

2. MAGISTRATUS, Titulus honorarius summi Pontificis. Gervasius Ramorum Archiep. in Epist. ad Nicolaum II. PP. *Dicant adversarii quantumlibet me infidelem & rebellem Magistratus vestri*. Vide *Majestas*.

¶ 3. MAGISTRATUS, Abbatialis dignitas, seu alia quævis Præpositura. Epistola 145. Gerberti apud Mabill. to. 3. Annal. Benedict. p. 655. *Sancti Dionysii cœnobium ejus esse reverentiæ ac dignitatis, ut nullus ibi Magistratus deponi debeat, aut imponi sine comprovincialium, quorum interest, consensu ac favore sollemni*.

¶ MAGISTRESSA, Magistra, domina, *Maitresse*. Chron. Dom. de Gravina apud Murator. to. 12. col. 565. *Confessus fuit ... dictum Ducem interfecisse Bertrandum filium Caroli Artus ordinatione dom. Chanciæ & Magistressæ*.

¶ MAGISTRIANI. Vide *Magisteriani*.

MAGISTRIANUS. Fulgentius Placiades de Continentia Virgiliana: *Elysium ingreditur campum, Elysis enim Græce resolutio dicitur, id est, feriatam vitam post Magistrianum timorem*. Infra: *Magistriani timoris projecta gravedine*, i. timoris Magistri.

¶ MAGISTRIVUS, in Fabri thesauro ex Apuleio in Florid. *Pueritia apud vos & Magistrivos*. Sed perperam; legendum enim distinctis vocibus *Magistri vos*, ut ex contextu satis patet.

MAGIUS. Vide *Madius*.

¶ MAGMATARIUS, μυρεψός. Gloss. Lat. Gr. MSS. Sangerm. Unguentarius.

MAGMENTARE, pro *Augmentare*, Augere. Henricus Aquilonipolensis in Adolpheide c. 12.

Magmentans Christi cultum Dux pacifer almum.

Utitur rursum semel.

¶ MAGMENTARIUS, ὁ τὰ σπλάγχνα τὰ ἐπὶ μέρει τοῖς βωμοῖς προσφέρων: *Qui exta ad altare pro sacrificio fert*. Supplem. Antiquarii.

MAGNA CHARTA. Vide *Charta*.

¶ MAGNA CURIA. Vide in *Curia* 8.

MAGNÆVUS, ἀρχαιογέρων, in Gloss. Lat. Græc. Grandævus, senex.

¶ MAGNAGIUM, Mansus, vel mansio. Bulla Alexandri PP. an. 1258. ex Tabul. Sangerm. *Magnagia, decimas, redditus, terras, nemora, possessiones & jurisdictionem temporalem quæ habetis in villa quæ Noiers appellatur*. Vide *Managium* 2.

MAGNALIS, MAGNALIA. Glossæ antiquæ MSS. *Magnalia, salubriora, prosperiora, magnifica, pretiosiora*. Jo. de Janua: *Magnalis, magnus, vel qui magna facit. Unde illud: Loquebantur variis linguis Magnalia Dei*. Papias: *Magnalia, id est, præstantiora*.

tiora, *magnifica*, *salubria*. Mamotrectus ad 17. Sapient. *Magnalia*, *Magnitudines*. Græc. Edit. μεγαλεῖα. Ruffus Asterius Quintus in Carmine de Deipara:

Signa movent populos, cernunt Magnalia cœci.

Auctor Carminis de Missione Spiritus sancti:

Hæc tuba profecta de Sion, Magnalibus
Orbem replevit Messiæ.

Arnulfus Lexov. in Epist. *Non tanta postmodum prosperitatis ejus insignia claruerunt, quanta præcedentis adversitatis Magnalia celebrantur.* Hist. Cortusiorum l. 3. c. 5. *Qui literis Magnalia promittebat.* Occurrit ibi semel ac iterum. Rodericus Tolctan. in Præfat. ad Hist. Hisp. *Hispanorum Regum origo, & eorum Magnalia, &c.* Will. Britto in Præfat. Philipp.

Cur ego quæ novi, proprio quæ lumine vidi
Nonnusim magni Magnalia scribere Regis?

Occurrit passim in libris sacris, & alibi. Vide observata ab Olao Borrichio lib. de Variis linguæ Latinæ ætatib. p. 157. [& Stephanio ad Saxon. Grammat. p. 156.]

MAGNANIMIS, pro *Magnanimus*, ut *longanimis*. Occurrit in Chr. Casin. l. 4 c. 57. 88. & alibi non semel.

MAGNANIMITAS, Titulus honorarius Episcoporum & aliorum, apud Ruricium l. 1. Epist. 10. lib. 2. Epistol. 1.

¶ MAGNANUM. Vide *Manganum*.

¶ MAGNARIUS. Martinius in Lexico: Negotiator, qui mercimonia omnis generis in solidum vendit, Græcis μεγαλέμπορος, Italis *Grossiero*, Gall. *Marchand en gros*. Apuleius l. 1. Metamorph. *Omne enim pridie Lupus negotiator Magnarius coemerat.* Idem videtur esse quem Apuleius lib. 5. *dicit magnis pecuniis negotiantem*. Genus tamen aliquod peculiare mercatorum fuisse *Magnarios* haud male suspicatur Colvius. Vide notas ad Apuleii locum supra laudatum, & Turneb. Advers. l. 27. c. 21.

MAGNATI, pro *Magnates*. Glossæ antiquæ MSS. *Magnatos*, *nobiles*. *Magnatus*, *nobilis*, *potens*, *sanctus*. Æneas Parisiensis Episcopus adversus Græcos: *in hoc segnitia deterioris fama per ora Magnatorum detenuntur.* [Folcuinus ad ann. 953. ubi de Baldrico, *qui erat de Magnatorum terræ illius prosapia oriundus*. Paschasius Radbertus in Epitaphio Walæ sæc. 4. Bened. p. 1. p. 502. *Senatus exsiliatur, & Magnati omnes; atque olim carissimi & primi damnantur palatii.* Occurrit ibid. iterum & semel.] Ita *Primati*, pro *primates*, in Chronico Fredegarii c. 76. *Magistrati*, pro *Magistratus*, &c.

¶ MAGNATI, in Barthol. Scribæ Annal. Genuens. l. 6. ad an. 1225. apud Murator. tom. 6. col. 439. mendose pro *Magagnati*. Vide *Mahamium*.

MAGNATES, Vassalli majores. Charta Ildefonsi Regis Aragonum an. 1192. apud Marcam l. 6. Hist. Benearn. c. 9. *Item Rex præscriptus manutenebo te & defendam tanquam nobilem Magnatem meum per bonam fidem.* Vide *Proceres*.

MAGNELLA. MAGNELLUS. Vide *Manganum* 2.

MAGNERIUS. [Familiaris, domesticus.] Statuta Delphinalia p. 39. *Quod quicunque seu aliqui Magnerii vel familiares Curia Delphinalis non possint, &c.* [Vide *Maynerius*.]

MAGNI, Magnates, quomodo *les Grans* dicimus. Paschasius Radbertus in Epitaphio Walæ l. 1. c. 4. *Cum aut ipse hospites, aut eorum Magnorum aliquis vocasset, &c.* Adde l. 2. c. 15. extremo.

MAGNICAPER, Saxonibus, ormæte buccan, in Gloss. Ælfrici, i. immensus caper, hircus.

¶ MAGNIFICARE, Augere, amplificare. Charta Boleslai Ducis Silesiæ an 1249. apud Ludewig. tom. 6. Reliq. MSS. p. 487. *Cupientes Magnificare, & augmentare redditus Ecclesiæ, &c.* Nicolaus de Jamsilla de Gestis Friderici II. Imper. apud Murator. tom. 8. col. 513. *Cum autem hoc modo ipse Legatus potentiam suam Magnificaret in regno cuncti pæne regni Majores sibi tanquam domino reverentiam exhibebant.* Gloss. vett. μεγαλύνω, *amplio*, *amplifico*, *Magnifico*.

¶ MAGNIFICATIO, Elevatio, prædicatio. *Personarum varia Magnificatio*, apud Macrob. Saturn. lib. 5. cap. 13.

MAGNIFICE, Multum, plurimum, cum effectu. Papias: *Magnifico*, *egregio*, *excellenter*. Alexander Iatrosophista l. 2. Passion. *Et Magnifice juvati sunt patientes.* Passim. *Magnificus tumor*, apud Cælium Aurelian. l. 2. Acutor. c. 12.

MAGNIFICENTIA, Titulus honorarius Regum & aliorum, in Epistolis Childeberti to. 1. Hist. Franc. p. 869. in Epist. 60. Nicolai I. PP. in Capitul. Caroli C. p. 48. 52. in Concil. Ticinensi an. 855. in Epist. Joannis VIII. PP. 30. 291. apud Gregor. VII. PP. l. 3. Epist. 21, &c. Vide Brisson. de Formul. p. 355.

¶ MAGNIFICIUM, μεγαλουργία. Gloss. Lat. Gr. MSS. Sangerman. Magnificentia.

MAGNIFICUS, Mirificus, μεγαλόπρεπος, θαυμάσιος. Vita S. Simeonis Stylitæ c. 2. *Ibat in Monasterium S. Timothei Magnifici viri.*

¶ MAGNIPENDISSIMUS, Admodum æstimabilis. Litteræ an 1402. apud Rymer. to. 8. p. 249. *Noverint universi, quod cum alias inter illustrissimas & Magnipendissimas personas, dominum Ludovicum Comitem Palatinum Reni & Ducem Bavariæ, &c.*

¶ MAGNIPOTENS, *Splendidus & bellicosus*. Gasp. Barthii Gloss. apud Ludowig. to. 3. Reliq. MSS. p. 346. ex Hist. Palæst. Fulcherii Carnot.

¶ MAGNIPPANUS SERVIÆ, in Actis Innocentii III. PP. p. 68. pro *Megajupanus*, vel *Magnus Jupanus*. Vide *Zupa*.

¶ MAGNISSIMUS, pro Maximus. Oratio Ferdinandi Vacecapitis Regis Castellæ legati ad Ludovicum Ducem Andegav. an. 1378. apud Marten. to. 1. Ampliss. Collect. col. 1505. *Præterea, Magnissime Princeps, nos inter cetera principaliter sumus ad vestram celsitudinem destinati, &c.* Occurrit etiam apud Jos. Moret Antiquit. Navar. p. 556.

MAGNITUDO, Titulus honorarius Regum, & aliorum, apud Ennodium l. 3. Ep. 4. Marculfum l. 1. in Capitul. Car. C. tit. 3. c. 8. to. 1. Hist. Franc. p. 869. 882. in Concil. Aquisgran. II. ann. 896. in Præfat. libri 1. ad Pipinum, in Notitia Eccl. Belg. p. 13 &c. in Epist. 187. a 43. Joannis Joannis VIII. PP. &c. Vide Brisson. de Formul. pag. 355.

MAGNITUDINES, Privilegia, Prærogativæ. Charta Henrici Imp. an. 1041. in Histor. Pergamensi to. 3. p. 420. *Ut pro amore Dei sanctæ Pergamensi Ecclesiæ... nostra regalia, & Magnitudines dignaremur concedere.* Alia Friderici I. an. 1156. ibid. p. 458. *Præterea omnia regalia & Magnitudines de Comitatu Pergamensi, &c.*

1. MAGNUS, interdum usurpatur Latinis inferioris ævi pro eo, qui statura proceriori & altiori est, ut nostris, *Grand*. Hinc Ludovicus Rex Franciæ, qui vulgo *Longus* dicitur, semper *Magnus* cognominatur in veteribus Chartis. Chronic. Monasterii de Fontanis c. 2. *Lambertus quidam Miles Flandrensis, qui dicebatur Magnus respectu cujusdam socii, qui dicebatur Minor Lambertus.* Sed & Carolo, primo ex Regibus nostris Imperatori, *Magni* cognomen inditum à staturæ proceritate testatur Egidius Parisiens. MS. l. 1. Karolini, ubi de Stephano PP.

Augusti quarto Nonarum luce coire
Concilium fecit, ad quod cum conjuge Regem,
Et cum suscepta de conjuge prole vocavit.
Tunc Missam incipiens, quando consedit ad aram,
Regi-

Regificos cultus aptavit utrique parenti,
Cum quibus impresso natorum crinibus auro
Inter utrumque duos chrismavit vertice fratres,
Nominis ejusdem, nisi quod de fratribus alter
Dignoscendus erat Karolus cognomine Magni,
Corporis ex habitu, meritis cognominis omen,
Qui bene Magnus erat, quia sicut corpore supra
Illius ætatis primævæ debita magnus,
Sic animo majorque suis virtute futurus.
Jam tunc magnus erat cognomine, deinde futurus
Magnus divitiis, & fama magnus & actis:
Præter quod solenne satis cognomen alius
Gratia, qua nulli plus affuit addidit usum
Nominis, & Karolo fecere karismata nomen.

Anonymus de Nominibus Germanorum: *Carolus, seu Karolus, haud dubie est illud Saxonicum Karle, per æ diphthongum, quam illi semper faciunt a, Italicum. Est autem Karsa, vir proceræ staturæ, & grandis corporis, qualem fuisse Carolum Primum scribunt.* Quidquid sit de hac vocis origine, constat, *Carolum*, nude, sua ætate appellatum, itaque sic vocatum in Baptismate. Smaragdus in Partes Donati c.21. de quatuor nominum speciebus: *Ergo si placet, sic istæ quatuor propriorum nominum species jam hodie apud nos teneantur, ut dicamus prænomen. Imperator, & sit illi proprium dignitatis, quod nulli alio in suo convenit Regno: dicamus Karolo, & sit illi proprium, quod accepit in Baptismo; dicamus Francus, & sit illi appellativum in genere suo: dicamus prudens, & sit illi agnomen appellativum accidens & extrinsecus.* Id præterea constat ex Scriptoribus Vitæ ejusdem Caroli.

¶ 2. MAGNUS, Vir auctoritate gravis. Concilium Pisanum to.6. Spicil. Acher. p.266. *Præterea est testimonium Magnorum dicentium quod per totum mensem Augusti, &c.*

¶ 3. MAGNUS, f. pro Manus. Acta Episcop. Cenoman. c. 36. apud Mabill. to. 3. Analect. p. 345. *Guido tamen jugiter pium & liberalem circa suos Canonicos amorem exhibebat & honorem. Nullus enim eorum remanserat, quem non ipse vel ecclesiastica dignitate sublimasset, aut cui Magnum, aut chlamydem variam, seu renonem grisium tribuisset, seu aliud liberalitatis emolumentum providisset.* Vide in *Manos*.

MAGOLCIUM, *Cloaca*; Gall. *Esgout*. Statuta Mediolan. p.1. c 256. *Cum cloaca & Magolcia Mediolani pestilentem reddant aerem, &c.*

¶ MAGOMETUS. Vide in *Mahum*.

MAGRA. Matth. Silvaticus: *Cusura est species luti, quæ dicitur Magra.*

¶ MAGRANCULES, Herbæ species, à Græco μακράγκυλος. Albertus M. de Mirabilibus mundi: *Si vis in mano tua portare ignem, ut non offendat, accipe calcem dissolutam cum aqua fabarum calida, & aliquantulum Magranculis, & aliquantulum malvavisci, &c.*

MAGUDARIS, *Caulus, vel siligo, i. genus frumenti candidi.* Ita Gloss. MSS. [Papias MS. *Genus frugis. Caulis qui nascitur ex ea parte unde scyrpus avellitur; vel siligo.* Joh. de Janua: *Maguder vel Magudaris, secundus caulis qui nascitur in thyrso abscisso, vel ipse thyrsus abscissus.* Unde Gloss. Lat. Gall. Sangerm. *Maguder, le second cho, c'est broisson de cho, ou tron, ou froment, ou fleur de farine. Magodaris* vel *Magydaris*, ex eodem Joh. de Janua, est *Laserpitii genus tenerius & minus vehemens*. Occurrit apud Plaut. Rud. act.3. sc.2. v 19. Vide Plin. l.19. c. 3.]

MAGULUM, Gena, bucca. Vetus interpres Juvenalis Sat.2. v.17. *Peribomius. Nomen Archigalli Cynædi, quem Magulum conspurcatum dicimus, qui publice impudicitiam perpessus est.* Græcobarbaris μάγουλον, genam, buccam significat. Gloss. Gr. MS. ex Bibl.

Regia Cod. 2062. παρειαὶ, αἱ γνάθοι, τὰ μάγουλα. Narratio de Bertrando Romano MS. σῶμα χαρίτων χάριτος ὀδόντια μαργαριτάρια, μάγουλα ῥοδοκόκκινα, αὐτοβάπτα τὰ χείλη. Vide Gloss. Meursii.

¶ MAGUNNA, *Suggestio*. Gloss. MSS. 10. circ. sæc. ad calcem Collect. Canon. è Bibl. DD. *Chauvelin* Regiæ. sigill. Custodis.

¶ MAGUS, Mansio, veteribus Gallis; hinc plurium urbium nata nomina: Rotomagus, Ricomagus, &c. Vide Valesium in notitia Gall. p. 477.

¶ MAHAIGNIUM, MAHAIM, MAHAINIUM. Vide mox *Mahamium*.

MAHAMIUM, nostratibus *Mahain* & *Mehain*: membri mutilatio, vel enormis læsio, qua quit ad serviendum Principi in bello redditur imbecillior. Regiam Majest. l. 3. cap. 10. *Si venditor ipse vendiderit rem suam emptori tanquam sanam & sine Mahamio.* Lib. 4. c.3. *Declinare autem duellum potest accusatus in hujusmodi placitis per Mahamium, vel per ætatem.* Et infra: *Mahamium autem dicitur ossis cujuslibet fractio, vel testæ capitis incussio, vel per abrasionem cutis attenuatio.* Adde Chartas Normannicas post Ordericum Vitalem p.1063. Littletonem sect.194.502. & Fletam l.1. c.40.§.1. *Mahemer*, in Statuto Glocestrensi an.6. Edw. I. Regis Angl. c.8. Vide Glossar. ad Villhard. voce *Maagnie*, & infra in *Malignare*.

¶ MAHAIGNIUM, Eadem notione. Leges Norman. apud Ludewig. to.7. Reliq. MSS. p.393. *Quantum ad primum casum vel Mahaignium seu qualitas illati maleficii.* Adde p.161. Occurrit non semel in Tabular. B. M. de Bono-nuntio Rotomagensi, & alibi.

¶ MAHAIM, in Charta Henrici II. Reg. Angl. ex Tabul. Beccensi: *Hæc omnia concessi cum murdro, & morte hominis, & plaga, & Mahaim, & sanguine, &c.*

¶ MAHAINIUM. Charta Philippi III. Reg. Franc. an. 1273. apud Lobinell. to. 3. Hist. Paris. p. 27. *Nec etiam contingeret quod percussus membrum amitteret, seu vitam, vel etiam Mahainium incurreret, seu membri mutilationem &c.*

¶ MEHAGNIUM, in Litteris ejusd. Reg. ann. 1278. to.1. Ordinat. p.307. *Retenta nobis justitia mortis, Mehagnii, & vadiorum belli quum secuta fuerint.* Occurrit ibid. semel.

¶ MEHAIGNIUM. *Alii Mehaignia diversa & membrorum amissiones vulnerantes, &c.* in Ordinat. Philippi Pulcri an.1311. apud Lobinell. to.5. Hist. Paris. p.245. *Mehaingnium*, non semel in Tabul. B.M. de Bononuntio Rotomag. *Mechaing*, in Litt. Philip. VI. Reg. Fr. to.3. Ordin. p.574.

MEHAINIUM. Regestum Parlamenti Parisiensis an. 1270. *Etiamsi ibidem fuerit aliqua percussio, de qua Mehainium vel mors minime teneatur, &c.* [*Mechaignez*, in Charta Philippi Aug. Reg. Franc. ann. 1207. apud Duchesn. in Norman. p. 1063. *Concedimus quoque quod ipsi teneant per libertatem Rothomagi omnia placita ... in quibus mors vel Mechaignez, vel placitum ensis non appendet.*]

¶ MEHEGNIUM, in Charta Philippi III. Reg. Fr. an.1277. apud Marten. tom. 1. Ampl. Collect. col. 1382. *Excepta justitia de mobilibus catallis & calidis melleis, sine morte & Mehegnio.*

MAHEMIATOR, Qui *mahemium* alteri infert, in Fleta l.1. c 40. §.4. *Mehaigneur*, in vet. Consuet. Norman. c.12. Hinc

¶ MEHAIGNATOR, in Leg. Norm. apud Ludewig. to.7. p.176. *Homicidas, virginum injuriosos deflaratores & raptores mulierum, & Mehaignatores, &c.*

MAHEMIARE, *Mahemium inferre*. *Mehain*, *Mehaigner*, in Consuet. Norman. c.69. 74. 75. 100. 121. *Mayhemer*, apud Littletonem sect. 194. [*Mehengner*,

to Charta an. 1302. ex Chartul. S. Vandreg. to. 2. p. 1362.] *Magagnare*, Italis. Bracton. l. 2. c. 24. §. 1. *Ne quis hominem Mahemiet vel occidat*. Occurrit apud eumdem lib. 3. Tr. 2. cap. 12. §. 1. cap. 24. §. 1. 3. & in Fleta lib. 1. cap. 17. §. 4.

¶ Mahennare, Eadem notione, apud Rymer. to. 8. p. 165. *Vulneraverunt quamplures, Mahennaverunt, & quosdam interfecerunt*.

¶ Magagnare, Mangagnare, Scriptoribus Italis, eodem intellectu. Barthol. Scriba Annal. Genuens. l. 6. apud Murator. to. 6. col. 437. *Deductis septuagenariis, infirmis*, Magagnatis, *& absentibus qui super mare erant*. Rursum ibid. occurrit col. 471. Statuta Vercell. l. 1. p. 2. v. *Et quod Potestas, sive rector & ejus judex ... habeant restitutionem & emendam à communi Vercellarum de equo vel damno alicujus equi interfecti, mortui vel* Mangagnati, *vel vulnerati in aliquo exercitu vel cavalcata*.

¶ Mehagniare, in Leg. Norman. Ludewig. to. 7. p. 338. *Si vir ejus eam Mehagniaverit, & eruendo sibi oculum, infringendo brachium, &c.*

Mehaignare, Idem quod *Mahemiare*. M. Pastorale Eccles. Paris. l. 7. ch. 19. *Eumdem quoque de finistro brachio Mehaignarunt*. [Le Roman *de la Rose* MS.

Foibles, & vieux & Mehaignez,
Par qui pains ne sont plus gagnez.]

☞ Italis vero *Magagna*, ut infra dicetur, quodvis vitium sonat; hinc *magagnatum* vocant quod aliquo vitio laborat. Chron. Parmense ad ann. 1293. apud Murator. to. 9. col. 825. *Maximi & plurimi ibi fuerunt terræ motus, quorum occasione multæ domus Pistoris diruerunt, & multæ scissæ &* Magagnatæ *fuerunt*. Unde nostri *Mehaingner l' honneur de quelqu'un*, pro illius famam minuere, dixerunt. Le Roman *d'Athis* MS.

Or le voudroit bien engigner
Et de son honneur Mehaingner.

Vocis *Mahain* vim videntur ignuisse Itali, qui *magagna* vitium vocant, & *magagnare*, vitiosum reddere, corrumpere dicunt, à *mangonibus* forte, vel à *machina*. Rollandinus in Summa Notariæ c. 1. de Equo: *Cum his vitiis & Magagnis specificatis, &c.* Jacobus *Bourgoing* lib. de Orig. & usu vulgarium vocum p. 63. *Mahaing* dictum putat, quasi *malum odium*, atque adversa clades. [Aremoricis *Mabba*, & *Mabbaina*, rumpere, frangere, conterere significat, quod ab Hebraico *mabbu*, eodem sensu, accersitur.] Alii denique, & forte probabiliori sententia, à *malignare*. Vide in hac voce.

MAHEMERIUM, ut *Muterin*. V. in hac voce.

¶ MAHEMIARE, Mahemiator, Mahennare, Vide *Mahaminm*.

¶ MAHERIA, Idem quod *Macera*, macellum. Charta Atholidis Peronensium Comit. ann. 1126. inter Instrum. to. 5. novæ Gall. Christ. col. 376. *Duas partes decimæ totius villæ de Garneston, quadraginta solidos de theloneo, Maheriam præfatæ villæ ... similiter in perpetuum concedo*. Charta Milonis Episc. Taruan. an. 1142. qua donationem prædictam confirmat, ibid. col. 377. *Concedimus ... quadraginta solidos de thelonio & totam Maheriam, mansiones canonicorum omnino liberas, &c.* Forte scriptum fuit *Macheria* V. hanc vocem in *Macera*.

¶ MAHERMIUM. Vide in *Materiu*.

¶ MAHIZ, Frumentum Indicum, nostris *Bled de Turquie, Mais*. Conc. Tarracon. an. 1591. inter Hispan. to. 4. p. 541. *Nec de frugibus duntaxat, frumento, hordeo, avena, spelta, milio, Indico tritico Mahiz dicto ... solvi præcipimus* (decimas.)

¶ MAHO. Vide infra *Mahum*.

¶ MAHOLUM, pro *Macholum*, in Lege Salic. c. 18. §. 2. edit. Baluz. Vide *Machale*.

¶ HAHOMERIA. Vide mox *Mahum*.

¶ MAHONA, Gall. *Mahonne*, Galeæ species, qua Turcæ utuntur. Hieronymus Comes Alexan. in Comment. de bello Melit. an. 1565. *Erant Piali Bassa classis Turcicæ præfecto, triremes munitissimæ 130. Mahonæ 8. Sunt autem Mahonæ naves ampliores convehendis commeatibus, & militaribus apparatibus accommodatæ*. Hæc post Spelmannum.

MAHUM, & Maho: sic *Mahometem* ut plurimum appellabant nostrates, ut ex Matthæo Paris an. 1236. p. 389. colligimus, & ex Poetis nostris vernaculis. Le Roman *de Loherans* MS.

Seigneur, dit-il, demain nos combatron,
El non Jesu qui soffri passion,
Qui nos prest force contre la gent Mahon.

Alibi:

Que mieux vaut Dieu que Mahons, n' Apolins.

Per Mahumetum jurabant Mahumerani. Chron. MS. Bertrandi Guesclini:

Je croi que vous venes savoir nos portion,
Vous pensés à tenir le serment à Mahon.

Hinc nostratibus Ambianis *Mahoner*, pro pugnis certare, quod pugnando invicem subinde per Mahumetem jurent. *Magometus* apud Willelm. Briton. lib. 4. Philipp.

Mahomeria, & Machomeria, Templum Mahometicum, apud Matth. Paris, Will. Tyr. & alios Gestorum Dei Scriptores, *Machomeria* quibusdam, ut Roberto Monacho, Baldrico, &c. [Charta ann. 1184. *Quam ecclesia S. Johannis quondam Machomeriam toties dicta pro avia mea ecclesiæ S. Samuelis dedit ... Campum terræ qui est juxta viam quæ ducit de majori Machomerium in Jerusalem, &c.*] Guibertus in Hist. Hierosol. l. 4. c. 14. *Ad fanum suum quod Machomeriam vocant, ultra pontem Pharpharicum sepelire*. Vide eumdem lib. 5. c. 4. Jacobum de Vitriaco l. 3. p. 1143. Ordericum Vitalem p. 735. 742. Vincentium Belvac. &c. [*Machomaria*, in Chron. Andr. Danduli apud Murator. to. 12. col. 275.] Nostris *Mahomerie*. Joinvilla in S. Ludovico: *Et estoit le moustier en la Mahomerie des Turcs & Sarrazins, & l'avoit fait dedier celui Legat en l'onneur de la Mere de Dieu*. Guil. *Guiart* sub an. 1248.

Et sont sans trop grande crierie
Dedier la Mahomerie.

¶ Mahummaria, Eadem notione, in Gestis Tancredi apud Marten. to. 3. Anecd. col. 145. *Excreverat in collem modicum tellus, cujus vertici fanum, quod vulgo Mahummariam vocant, saxeum superfidebat*.

Hinc, ni fallor, vocabuli nostratis *Momerie* origo, quam pro re ridicula usurpamus, quod preces, clamores, cantusve in ejusmodi templis à Turcis excitari solitos pro ridiculis haberent nostri. Bulla Benedicti XII. Pap. apud Anton. Brandaon. lib. 15 Monarch. Lusitan. c. 11. *Non templa seu Meschitas ipsorum, nec, quod absit, per eorum funestos ritus, invocationes, & clamores verborum, & publicas invocationes, & peregrinationes ipsorum in cordibus fidelium scandalum generetur*. Usurpatur etiam

Mahumeria, pro Mahumeti idolo. Chron. Reichersperg. de Saladino: *Et Mahumeriam misit ei, ut eam, sicut promiserat, ad honorem Saracenorum exaltaret, & venerabiliter eam habere præciperet*.

Macomatum, Idem quod *Mahomeria*, à *Mahomet*, qui & *Macomet* plerisque & *Machumet* dicitur, superstitionis auctore, appellatum. Rogerus Hovedenus in Ricardo I. *Ex alia parte turoni, ubi sedet Macomatum*, (Edit. habet perperam *Maconiutum*) *id est, la Mahumeria Saracenorum*.

¶ Mahumicolæ, Mahometis sectatores. Gesta Tancredi apud Marten. to. 3. Anecd. col. 169.

Ergo inter Parthos & Persas, mixtus & Indos,
Inter omnigenum vives Mahumicolarum.

1. MAIA, Nutrix. Glossæ Isidori: *Maia, medica, obstetrix.* Commodianus Instr. 12.

Percipit hoc Semelo iterum Jovis altera Maia.

2. MAIA, Acervus manipulorum, segetis, Belgis nostris, *Maie*. Statuta Ordinis de Sempriagham: *Circumeant procuratores omnes graagias, & videant omnes Maias, & faciant implere ad summum, quas poterint.*

MAJACTA. Chron. Nonantulense MS. *Per hujus Imperatoris* (Friderici II.) *tempora rudes erant ritus & instituta majorum. Nam viri insulas de squammis ferreis gestabant, biretis insutas, quas appellabant Majactas.* [*Majatas* edidit Murat. to. 9. col. 128. ut & to. 16. col. 260. ex Anonymi Itali Hist. *Nam homines portabant insulas ferreas, quas vocabant Majatas.*]

¶ MAYATA, Eadem notione, in Opuscul. Gualvanei de la Flamma apud eumdem Murat. to. 12. col. 1033.

¶ MAIAGIUM, MAIAGE, Præstationis species, sic dicta quod mense Maio exhiberetur. Tabular. Compend. *Item totum territorium debet 19. solidos de Maiago in prima die Maii annuatim, & quisque debitor illius Maiagii debet ducere apud Compendium in domo nostra 3. minas bladi propriis sumptibus. Item quisque debitor illius Maiagii debet 15. denarios de relevio.* V. *Maienses*.

MAIALIS. Gloss. Isid. *Maialis porcus, pinguis, quod deæ Maiæ sacrificabatur, quasi matri Mercurii.* Glossæ Græc. Lat. δίλοψ, *Porcellus, Maialis*. Aliæ: *Maialis*, τομίας. Sed legendum, ut in Gloss. Græc. Lat. τομίας χοῖρος, *Maialis*. Ugutin: *Nefrendis dicitur porcus domesticus, carens testiculis, sic dictus, quia non frendet dentibus. Hic alio nomine dicitur Maialis, quomodo cincurrit dicitur natus ex apro silvestri & domestica porca.* Polyptychus S. Remigii Remensis; *Summa porcorum, verri 10. Maiales 100. scrofæ 165. genal. 140. sunt simul capita 415.* [Charta an. 1030. ex Archivis S. Victoris Massil. *Guichirannus & Frater ejus Fulco vendiderunt S. Victori & S. Zachariæ totam condaminam quæ fuit de Bonifacio pro uno caballo, uno bove, uno verre & uno Maiale.*

Quidam porro putant, ita dictum *Maialem*, quod ad *Majumæ* festivitatem nutriretur & saginaretur, reservareturque ad solennes epulas: indeque *Maialem sacrisum* seu *sacrivum*, dici in Pacto Legis Salicæ tit. 2. §. 18. *Si quis Maialem sacrisum furaverit, & cum testibus, quod sacrisus fuisset, potuisset ille qui perdidit, approbare, &c.* §. 19. *Alium vero Maialem qui sacrisus non fuerit, &c.* In Lege eadem posterioris Editionis §. 17. *Si quis Maialem sacrivum, qui dicitur votivus, furaverit.* Sed ibi *sacrivus* & *votivus Maialis* est, non ad sacrificium reservatus; sed *sacer* & ex *voto* ædibus sacris, aut viris religiosis datus, quomodo *votiva pecora* vocat Gregorius Turon. l. 2. de Mirac. c. 3.

☞ Vix certe dubium est quin *Maialis* porcum castratum significet; atque adeo recte Eccardus hanc vocem deducit à *Mahea*, *maien*, quod Germanis exscindere, secare sonat: facile enim omnino à participio *Majelt*, exsectus, formatur *Maialis*.

¶ MAIATA. Vide supra *Majacta*.

¶ MAICAMPUS, in Annalibus Franc. à Frehero editis sub an. 776. pro *Martis* seu *Madii campus*, Comitia publica, quæ primi Francorum Reges solebant quotannis primum Martio, dehinc Maio mense indicere, in quibus post feria peracta, conviviis, ludis, spectaculisque delectabantur. Vide *Campus Martii*. Adde Dissertationem hac eadem de re Andreæ Rivini c. 8. in Syntagm. variar. Dissertat. edit. 1702.

¶ MAIDA. Capitul. Pipini Reg. Italiæ anno 793. c. 32. *De pravis illis hominibus qui brunaticos* (brumaticus) *colunt, & de hominibus suis subtus Maida cerias* (cereos) *incendunt, & votos vovent, &c.* Anglo-Sax. *Mæden*, Anglis *Maid*, Germ. *Magd*, est puella, virgo; sed hæc quid ad rem? An idem *Maida* quod mox *Maidanum*? hæc quippe erat veterum Gallorum superstitio, ut in biviis & compitis hominum membra ex lino vel cera conflata ponerent, quibus fortean cereos accendebant. Vide *Pes*.

MAIDANUM, MAYDANUM, Turcis & Sarracenis, ut videtur, forum, platea vel campus. Epistola Carlini de Grimaldis an. 1314. apud Waddingum: *Interim sancti fratres ducuntur ad Maydanum, id est, plateam, vel campum.* [*Mardanum* perperam edit. to. 2. Martii p. 413.] Idem an. 1321. n. 4. *Ignem magnum in Maydano, seu platea civitatis accenderunt.* Josephus Barbarus in Itinerario Persico pag. 463. *Mandavitque ut in forum, quod Maidan illis dicitur, venirem.*

¶ MAIDINUM, Mensuræ genus. Charta Guillelmi Gerundensis Sacristæ an. 1268. *Ita tamen quod de milarensi à nobis & D. Infante Jacobo vobis concesso, habeado de quolibet Maidino salis; &c.* Vide *Manata*.

¶ MAJELLENSIS ORDO. Sic dicti olim Celestini à monte Majello, qui fuit eorum tamquam primæ incunabula. Vita B. Roberti Salentini to. 4. Julii pag. 502. *Tandem invenerunt duos fratres Ordinis Majellensis.*

¶ MAIENSES, Dies pecuniæ in mense Maio solvendæ, Gall. *Terme de May*. Tabul. Casæ Dei: *Dono ... duos mansos ... ex quibus exeunt duo agni censi & duo solidi inter Kalendares & Paschales, & Maienses & Meisenegi.* Vide *Maiagium*.

MAJERIA, Sepes, lignum, quo ager excluditur, munitur, ex Lat. *Materia*, ut censet V. Cl. Dion. Salvaingus Boissius in lib. de Usu feudor. cap. ult. Charta an. 1164. ab eo descripta: *Si quis vinearum, hortorum, vel alterius loci fructus, vel Majeria, vel clausuram, vel tectum domus furatus fuerit, &c.* Alia ann. 1245. apud eumdem p. 323. *Jus pascendi pecoris, ... jus ligna scindendi, sive chalfagium in omnibus nemoribus nostris, excepto nostro devez, quod est supra vineas de Loyras, &c.* Consuetudo Borbonensis art. 284. *Autre chose est des fruits naturels comme noix, foin, Majeres, pommes, poires, & autres choses semblables, &c.* Vide in *Escenla*.

¶ MAIERIUS, Præfectus palatii Papalis. Acta SS. to. 4. Junii p. 766. *Suprascriptus vero aurificus hac suprascripta occasione in continenti factus fuit Maierius domini Papæ.*

¶ MAIERUS, Idem qui *Major villæ*, nostris *Maieur*. De S. Aleoa tom. 3. Junii p. 397. *Pastori, magistris fabricæ, Maiero, scabinis, &c.*

MAJESTAS. Gl. Lat. Græc. *Majestas*, μεγαλειότης. Deo præsertim tribuitur. Prudentius in Apotheosi:

.... Nam Filius hoc est,
Quod de Patre micans se præstitit inspiciendum
Per species, quas posset homo comprendere visu.
Nam mera Majestas est infinita, nec intrat
Obtutus, aliquo nisi se moderamine formet.

Ubi Iso Magister per *Majestatem*, *Patrem*, designari putat. Infra, Filio tribuit:

Cui non principium de tempore; sed super omne
Tempus, & ante diem Majestas cum Patre summo,
Imo animus Patris, & ratio, & via Consiliorum.

Et contra Homuncionitas:

Adfirmant non esse Deum, pietate fatentur,
Majestate negant.

In Psychomachia:

Verbum quippe caro factum, non destitit esse
Quod fuerat, Verbum carnis dum glutinat usum,
Majestate quidem non degenerante per usum
Carnis, sed miseros ad nobiliora trahente.

Lib. 1. in Symmach.

..... Ne-

..... *Nisi quod trucis Orci*
Imperium, vera ceu Majestatis adoras.

Arator l. 1. Hist. Evangel. de Christo resurgente: *Majestas cum carne redit, &c.* Gregorius Turon. de Vitis Patrum cap. 12. *Ibique Seraphim obumbrare Majestatem Domini.* Liber 1. Miraculor. S. Bavonis c. 14. *In honore trinæ Majestatis, Patris, & Filii, & Spiritus sancti.* Hugo Flaviniacensis in Chr. p. 116. *Et in medio quidem alto satis & prominenti ciborio sanctus quiescit Vitonus, frontem auro purissimo & gemmis pretiosissimis, quibus concluditur Majestas Dei incircumscripta, & incomprehensibilis, habens ad dexteram B. Petri, & ad lævam ejusdem B. Vitoni ... imagines.* [Hæc de sacra Eucharistia interpretatur Mabillonius Annal. Benedict. to. 4. p. 187.] Helgaudus in Roberto Rege: *Fecit nihilominus sancto Pontifici Martino casulam auro operatam optimo, inter scapulas Majestatem veri Pontificis continentem, Cherubim quoque ac Seraphim dominatori omnium colla submittentium.* Albericus in Chr. an. 1204. *In hac* (icone seu imagine) *mirabiliter fabrefacta est Majestas Domini, & Imago B. Mariæ & Apostolorum.* Vitæ Abbatum S. Albani p. 71. *In quorum uno Crux cum Crucifixo & Maria & Joanne figuratur: alio vero Majestas cum quatuor Evangelistis elegantissimis celaturis insculpitur.* Ex p. 90. *In media trabe Majestas cum Ecclesia & Synagoga figuratur.* Gervasius Dorobernensis de Combustione & Reparat. Eccles. Dorobern. p. 1295. *Quæ* (trabs) *per transversum Ecclesiæ desuper altare trajecta auro decorata ... Majestatem Domini, imaginem S. Dunstani ... sustentabat.* Liber Ordinis S. Victoris Parisiensis c. 56. *Dum transeunt ad Capitulum, similiter ad Majestatem inclinabunt.* Statuta Ord. Præmonstrat. Dist. 1. c. 5. *Cum vero Conventus Capitulum ingreditur, singuli suo ordine versus Majestatem inclinent.* Durandus l. 4. Ration. c. 35. nu. 11. *In quibusdam codicibus & Majestas Patris, & etiam Imago depingitur Crucifixi.* Infra: *Sacerdos osculatur pedes ipsius Majestatis, & se signat in fronte.* [Marten. de antiq. Eccles. Ritibus p. 631. *Hic libri Majestatem osculatur sacerdos.*] Vetus Charta apud Catellum l. 5. Rerum Occitanar. p. 902. *Et quedam crossa eburnea, cum baculo eburneo, & unum colare cum Majestatibus, &c.*

Sed & *Majestas*, pro quavis Sanctorum imagine usurpatur ab Anonymo de Miracul. S. Fidis c. 8. tom. 2. Bibl. Labbei: *Erat distributa Sanctorum acies in tentoriis & papilionibus in prato S. Felicis, quod disparatur ab urbe quasi uno milliario.* (loquitur de capsis & imaginibus SS) *Hunc locum præcipue S. Marii aurea Majestas & S. Amantii æque aurea Majestas, & S. Saturnini Martyris aurea capsa, & S. Mariæ aurea imago, & sanctæ Crucis aurea Crux, & sanctæ Fidis aurea Majestas decorabant.* Tabul. Celsinianense: *Incendia domorum, vinearum extirpationes, censuum terræ ablationem, patris sui seu proprii corporis invasionem, & ad ultimum, quod magis plangendum est, ipsius etiam Majestatis S. Petri lapidationem, &c.* [Antiquit. Benedict. Pictav. MSS. p. 3. pag. 105. *Calicem domus Bertrami Abbatis magnum cum Majestatibus.*] Vide Monast. Anglic. to. 3. p. 309. 312.

Majestatem pro quovis Gentilium Deo usurpavit etiam Tertullianus Apol. c. 13. *Majestas quæstuaria efficitur, circuit caupenas religio mendicans.* Commodianus Instr. 17. de Archigallis:

Inde simulant se concuti numine quodam,
Majestatemque colunt, & se sub figura fatigant.

Et infra:

Res semel in vano de vetustate processit,
Ut ratiocinanti credatur prodenti falsa,
Majestas autem illorum nulla locutus est,

Eusebius Emisenus seu Eucherius Homil. contra Idola: *Sed dicis, non lignum & lapidem; sed in ligno & lapide latentem veneror Majestatem.*

Majestas, Imperatorum & Regum titulus proprius. Glossæ Gr. Lat. ἐξουσία, *Majestas, Ditio, Potestas.* Agobardus de Insolentia Iudæor. ad Ludovicum Pium Imp. *Diceat Majestatem vestram commotam esse valde adversum me propter Judæos.* Charta Caroli Calvi Regis Franc. apud Perardum p. 48. *Isaac Lingonensis Ecclesiæ reverendus Antistes ad nostram se colligens Majestatem, humiliter postulavit, &c.* Adde p. 160. Passim. Vide Filesacum in Querela Ecclesiæ Gallicanæ pag. 851.

☞ Eumdem titulum Hugo Campaniæ Comes ann. 1114. usurpavit in Litteris, quibus cœnobio S. Remigii res quasdam concedit in Curte-Ausorum: *quas Litteras Majestatis* (ait) *nostra sigillo consignari feci.* Ita Mabillon. Diplom. l. 2. c. 6. n. 6.

Majestatis titulus etiam summis Pontificibus tribuitur in Ordine ad consecrandum Episcopum, in MS. Codice Thuano 773. in Epistola Caroli Calvi ad Nicolaum I. PP. in Concilio Tricassino an. 867. in Epistola Concilii Viennensis an. 1112. ad Paschalem PP. apud S. Anselmum l. 2. Epist. 33. l. 4. Epist. 46. 94. Joan. Sarisber. Epist. 10. 11. 14. 28. 29. &c. qui interdum *Majestatis Apostolicæ* titulo utitur Epist. 27. 28. 40. 89. &c. ut & Vita S. Theodardi pag. 761. Histor. Translat. S. Sebastiani nu. 15. &c. Vide [Epist. Abbonis Floriac. p. 402. 403. S. Bernardum Epist. ad Eugenium PP. 261. edit. Mabill.] Stephan. Tornac. Epist. 109. Conradum Abbatem Urspergensem an. 1116. Matth. Paris ann. 1246. p. 470. Laurentium Leodiensem in Episcopis Virdunensibus p. 323. in Epist. S. Thomæ Cantuar. ad Alexandrum III. PP. apud Baron. ann. 1170. in aliis Arnulphi Episcopi Lexoviensis ad eumdem Alexandrum p. 98. Cleri Trevirensis ad Innocentium II. apud Browerum l. 13. n. 104. in Charta 5. Tabularii Ecclesiæ Carnotensis, &c. Versus exarati in obitum Antipapæ Guidonis:

Corruit infani Guidonis & Octaviani
Impia Majestas, atque intoleranda potestas.
Surgit Alexander, ratione prior, Petrus alter.

Charta Henrici IV. Imper. in Actis Murensis Monasterii p. 21. *Et ut prædictum Cœnobium sub Romanæ Ecclesiæ mundiburdia & Majestate securum semper stabiliatur & defendatur.* [Adde Append. ad Antiq. Hortæ Ill. Fontanini p. 430. 442. 449. & 483. Responsionem Pii II. PP. ad orat. Gallorum Orator. to. 8. Spicil. Acher. pag. 302. &c.]

Majestatis titulum adscribunt præterea [Archiepiscopis, Arnulfus Lexoviensis Epist. 15.] Episcopis, Dudo in Præfat. ad Acta Normannor. [Arnulphus Sagiensis Archid. tom. 2. Spicil. Acher. pag. 337. Eumdem sibi arrogat Bruno Lingonens. Episcop. apud Perardum pag. 67.] Abbati Sugerio S. Bernardus Claravallensis Abbas Epist. 3. tom. 4. Hist. Franc. pag. 493. &c. Archidiaconis, Stephanus Tornac. Epist. 231. [modo tamen Epist. quæ Archidiacono inscribitur, Archiepiscopo Burdegalensi non sit inscribenda, ut conjicit Mabillonius loco superius laudato.] Vide, quæ de hac voce congessit Casaubonus ad Trebellium Pollionem.

Majestas, Bulla Imperialis, seu major Imperatoris sigillum, in quo scilicet cum Imperatoria *Majestate* exprimitur: unde Germanis, *Majestedbrieff*, ejusmodi sigillo munitæ litteræ appellantur. Ita Freherus ad Petrum de Andlo lib. 2. capit. 6. & ad Bullam Sigismundi Imperat. [*Majestas Sanctionis*, in leg. 80. de Decur. leg. 12. titul. 1. Codic. Theodosiani.]

Majestas, Præsentia. Tabularium Brivatense Ch. 7. *Quod in Majestate illorum testium auctorizatum fuit, Petri, Poncii, &c.*

¶ Majestas, Magnitudo. Gasp. Barthii Gloss. apud Ludewig. to. 3. Reliq. MSS. pag. 451. ex Guiberti Hist. Palæst. *Majestate pretii*.

¶ MAJESTATIVUS, Augustus, majestate & auctoritate venerandus. Guibertus de Laude S. Mariæ c. 1. *Divinum Majestativumque legimus*, Acta SS. to. 4. Junii p. 800. *Nulli unquam Angelorum vel hominum majoritatis & meriti excellentius testimonium Majestativa Domini veritas ipsa perhibuit*.

MAIGNAGIUM. Liber Ramesiens. sect. 265. apud Spelmannum: *Idem Hugo tenebat unam Cotsetelandam cum libero servitio in villa, quæ dicitur Fleye, & unum Maignagium in foro ejusdem villæ*. Ubi idem Spelmannus officinam fabri ærarii interpretatur, à Gallico *Maignen*, Faber ærarius. Sed malim *Maignagium* hoc loco interpretari pro *Mansionagio*, vel *Mesnagio*, seu domo. Vide *Managium* 2.

¶ MAIGNERIUS. Vide *Maynerius*.

¶ MAIL. Charta an. 1293. apud Baluz. to. 2. Hist. Arvern. p. 297. *Et prout molendino, & li Mail, & omnes salices dictæ Priorissæ tenent & comprehendunt*. Ubi leg. videtur una voce *Limania* vel *Lemmane*, qua agrum planum & fertilem intelligunt Arverni. Vide utramque vocem.

MAILLA, Species monetæ minutioria, quam à *Medallia* contractam docemus in Dissertatione de Nummis inferioris Imperii, vulgo *Maile*. Charta an. 1144. pro Montealbano, apud Catellum in Comitib. Tolosan. p. 323. *Collaudarius extraneus, qui attul erit salem, ibi præbeat domino unam Maillam, & collaudarius, qui extraxerit salem, præbeat unum pogesum*. Vide *Medalla*.

¶ MAILLOLUS, Malleolus, surculus vitis. Statuta Massil. l. 5. c. 19. § 9. *Item quicumque colliges Maillolos in aliena vinea seu vineis sine voluntate domini cujus erit illa vinea, solvat nomine pœnæ banni pro quolibet Maillolo 1. den.* Vide *Malbaltius*.

MAIMODINA. Vide *Masmodina*.

MAINAD, Perjurium, à Saxonico Mainan ath, alias manesth, quod falsum juramentum sonat. Leges Inæ Reg. West-Sax. c. 34. juxta Edit. Cantabrig. *Si nolit abjurare, emendet ipsum Mainad, id est, perjurium, dupliciter*. Vide Leges Saxonicas Kanuti Regis Angl. p. 1. c. 5. & p. 2. c. 33.

MAINADA. Vide *Maisnada*.

¶ MAINADERIA. Vide *Maisnadaria*.

1. MAINAGIUM, Maniamentum, Possessio, quasi *manualis* possessio, à *Main*, manus. [Britanni *Meneur* & *Menour* villicum vocant, à *Mena* seu *Meni*, tractare, Gall. *Manier*.] Acta an. 1257. 1. Regesti Parlam. f. 5. *De quibus erant in possessione & Mainagio, &c.* Occurrit etiam alibi in hoc Regesto fol. 18. vers. *Innsu & Maneagio*, fol. 22. v. *Maniamentum*, f. 23. vers. 31. [*Manaye*, eadem notione usurpat le Roman d'*Athis* MS.

Ainsy feray vignes planter,
Semer les bois, jardins anter,
Que je la ville à force n'aye,
Et que soiez en ma Manaye.

Vide *Mainare*.]

¶ 2. MAINAGIUM, Supellex domestica; eadem notione *Menage* dicunt Galli, *Meubles*. Regestum Parlamenti an. 1408. apud Baluz. tom. 2. Hist. Arvern. p. 597. *Castra insuper quam plurima ipsius Episcopatus à malis militibus occupata invenerat, quæ sua solertia liberaverat, domos insuper, furnos, grangias, molendina, ruinosa ejusdem Episcopatus restauraverat ... Domos, castra & alia maneria quæ sine Mainagio competenti repererat, decentibus utensilibus instruxerat & munierat*. Charta Philippi VI. Reg. Fr. an. 1347. to. 2 Ordinat. pag. 284. *Et avecque ce faites jurer aux sains Euvangiles lesdiz receveurs & noz Tresoriers ... que il ne prendront robbes, ne Mesuages d'aucun Seigneur*.

MAINAMENTUM, quasi *Mansionamentum*, mansio, domus. Charta an. 1232. *Terram eorum & possessiones, videlicet Mainamenta, prata, vineas, &c.* Tabular. Dalonense fol. 90. *Mainamentum de la Martina*. Tabularium Nantoliense in Pictonibus anno 1394. *Arbergamentum vulgariter appellatum Mainamentum de Mailloc*. Ibid. an. 1418. *Les 3. parts du Mainement du Mas, avec toutes les terres & vignes ... du Mainement*. [*Maindre*, pro manere, habitare, usurpat vetus Poeta MS. è Bibl. Coislin.

E il s'en vont à la cite droit,
Ou Marien Maindre soloit.]

¶ MAINARE, Locare, in *Maniamentum* seu possessionem mittere. Charta fundationis prioratus Barbezilli inter Instr. tom. 2. novæ Gall. Christ. col. 270. *In hac terra Mainaverunt monachi rusticos qui reddunt eis quartum terræ & oblias, &c.* Vide *Mainagium* 1.

¶ MAINATA. Vide in *Maisnada*.

MAINBURNUS. Vide *Mamburnus*.

MAINERIA, Tributi species. Charta Adelfonsi Imp. Hispan. apud Colmenarezium in Hist. Segoviensi cap. 15. § 11. *Aufero ex illis foris portaticum & Maineriam*.

¶ MAINERIUS. Vide *Maynerius*.

MAINFULA. Liber Ordinis S. Victoris Parisiens. MS. c. 30. de Labore Fratrum: *Ascendant in dormitorium, ibique se præparantes, desuper laneas tunicas se præcingant, minores subtalares, & Mainfulas & cappacones accipiant, &c.* Idem videtur quod *moffula*, chirotheca. Vide in hac voce, forte quasi *manus infula*, seu tegumentum.

¶ MAINILLUM, Mansio, domus, agri portiuncula cum æde, Gall. *Mesnil*. Charta an. 1202 ex Tabular. B. M. de Bono nuntio Rotomag. *Concessi & hac carta mea confirmavi ... Deo & Ecclesiæ S. Mariæ de prato Rothomagensi & monachis ibidem Deo servientibus totam terram quam jure hæreditario apud Bares possidebam de feodo de Valungnes, cum Mainillo & bosco & pascuis, & omnibus ad prædictam terram pertinentibus*. Huc spectare videtur vox *Maile* in Charta Engueranni dom. de Couciaco an. 1264. *Nous volons & otroions que notre chier cousin & amis Mesires Thomas de Conci Sires de Vervin tiegne de nous il & si oir avvec son autre fie qu'il tien de nous à Vervin & es apartenances de Vervin une Maile ... laquelle Maile devant dite fu Jacommaet Lamires*. Vide *Mail* & *Mansionile*.

¶ Mainisium, Eadem notione sæpissime occurrit in Chartis Bressiæ & Dumbarum.

¶ MAJOLICA, pro *Majorica*, Major ex insulis Balearibus. Chron. Veron. ad an. 1368. apud Murator. to. 8. col. 658. *Illustr. dominus Joannes dictus Infans Rex Majolicæ, & maritus Reginæ Joannæ Reginæ Apuliæ, &c.*

MAJOLUS. Vide *Malones*.

MAJOR, unde pro *Majore domus*, nostris *Maitre d'hostel*. Pactus Legis Salicæ tit. 11. § 6. *Si quis Majorem, infertorem, scantionem, mariscalcum, stratorem, ... furaverit aut occiderit*. Ubi inter ministros domus primus statuitur, ut § seq. Gregor. Turonens. l. 9. c. 36. *Comitibus, Domesticis, Majoribus, atque nutritiis ... delegatis, &c.*

Majorissa, Quæ ancillis domus præerat, in eodem Pacto: *Si vero Majorissam aut ancillam ministerialem, &c.*

Major Domus, Qui *domui*, seu famulis præest. S. Hieronym. Epist. 2. *Si familiaribus est loquendum, habes nutricem, Majorem domus virginem, viduam, vel maritatam, &c. Præpositus domus*, apud Monachum

chum Sangallens. l. 1. de Carolo M. c. 33. Glossæ Isidori: *Architriclinus, Major domus*. Donatus: *Columen, columna: unde apud veteres Columellæ dicti servi Majores domus*. Regula Magistri c. 11. *Sicut in hominis domo, ut securus sit de omnibus præparandis, Dominus rei ordinat Majores familiæ, quos vice Domini minores timeant, id est, Vicedominum, Villicum, Saltarium, & Majorem domus, sic in domibus divinis, &c. Majoris domus* Hunnerici Vandalorum Regis meminit Gennadius lib. de Script. Eccl. Eugenio Carthagin. Episc. *Major domus* Exarchi Italiæ, apud Gregor. M. l. 7. Ind. 2. Epist. 9. Ita Avitus Vienensis Epist. 35. Vippo in Vita Conradi Salici p. 428. Adam Bremensis c. 153. 207. & alii.

Major Domus, Prima olim in Francorum nostrorum Palatio ac præcipua dignitas, quæ varie efferri solet à Scriptoribus. Dicitur enim *Major domus Regiæ*, apud Fortunatum in Vita S. Radegundis c. 44 & alios passim: quomodo etiam qui eadem fungebatur dignitate apud Italiæ Gothicos Reges, in Concilio Romano sub Symmacho I. PP. Apud Persas μείζων τῆς βασιλικῆς οἰκίας, apud Sozomenum l. 2. c. 9. idem Eutropium Eunuchum πραιπόσιτον τοῦ βασιλέως οἴκου, quem alii πραιπόσιτον, vocat, & c. 7. μείζονα τῶν βασιλείων οἴκων. *Gubernator Palatii*, apud Fredegarium c. 55. & Aimoin. lib. 4. c. 15. *Rector Palatii & Major domus*, apud Ursinum in Vita S. Leodeg. c. 8. & Aimoinum l. 4. c. 26. *Moderator Palatii*, apud Paulum Warnefrid. in Episc. Metens. [*Magister Palatii*, apud Godfridum Viterbiens. Chron. part. 12.] *Palatii Præfectus*, apud Eginhardum. in Vita Caroli M. in Vita S. Eligii, in Vita S. Wandregesili c. 13. 14. & in Vita S. Remacli c. 21. apud Adrevaldum lib. 1. c. 15. &c. Unde *Præfectoria dignitas*, apud Aigradum in Vita S. Ansberti c. 8. *Præfectoria administratio*, in Vita S. Ansberti Episcopi Rotomag. *Palatii Præpositus, quod vulgo dicitur Major domus, &c.* apud S. Audoenum in Vita S. Eligii l. 2. c. 53. *Provisor Aulæ regiæ. & Provisor Palatii*, apud Venericum in Apologetico Henrici IV seu lib. de Unitate Ecclesiæ conservanda. *Princeps Palatii*, apud Ermentarium in Vita S. Philiberti lib. 1. c. 25. *Regalis Curiæ Princeps*, apud Eadmerum in Vita S. Wilfridi c. 33. *Princeps regiminis ac Major domus*, in Gestis Regum Fr. cap. 48. *Comes Palatii*, apud Aimoinum l. 4. c. 6. de Warnario, ubi supra *Major domus* dicitur, & c. 14. *Palatio regni Burgundiæ Præpositus*. [*Præfectus Prætorio*, in Annal. Trevir. p. 7.] *Comes domus regiæ*, de Gogone Majore domus l. 3. c. 4. *Comes Palatinus*, in Vita S. Drausii, ubi de Ebroino, & apud Philippum Mouskes. *Dux Palatii*, in Gestis Dagob. cap. 31. & in Chr. Fredeg. c. 75. *Dux Francorum*, in Vita S. Babolenі, de Erchenoaldo: *Qui tunc Francorum Ducatus præerat, & omnia Palatina officia suo moderamine procurabat*. Et apud Anonymum de Carolo Martello, an. 731. *Dux & Major domus Regni Francorum*. Ita apud Erchanbertum in Breviario Majorum domus: unde *Ducatus* ipsa dignitas, in Genealogia Regum Francor. to. 1. Hist. Franc. p. 795. ubi de Ebroino. *Curopalata*, apud Egidium Parisiensem lib. 1. Carolini, ubi de Ebroino:

In vice Wisaldi dominari cœpit adhærens
Regibus Austrasiis, & eorum Curopalates.

Ita *Curam Palatii* gessisse dicitur filius Waratonis apud Fredegarium, tametsi eademne *Curopalata* dignitas cum *Majoris domus* dignitate, jure addubitari possit.

Atque hæ quidem nomenclaturæ supremam *Majorum domus* aulæ Francicæ potestatem indicant, cum penes eos esset & Palatii, & Regni, & rerum publicarum cura, sola regiæ dignitatis specie Principibus ipsis remanente. Hariulf. l. 2. Chronici Centul. c. 1. *Nam illo tempore, decidente regali gloria, per Præfectos Palatii domus regia ordinabatur; neque aliud Regi relinquebatur, quam ut regio solum nomine contentus in solio resideret, ac speciem dominantis effingeret, legatos undecunque venientes audiret, eisque abeuntibus responsa, quæ erat edoctus, vel potius jussus, ex sua velut potestate redderet, ac regni administrationem, & omnia, quæ vel domi, vel foris erant agenda ac disponenda, Præfectus aulæ procurabat*. Similia habent Eginhardus initio Vitæ Caroli Magni, Paulus Warnefridus l. 6. de Gest. Longob. c. 16. Adrevaldus l. 1. de Miracul. S. Benedicti c. 12. Theophanes, Radulphus de Diceto ann. 662. & alii. Hinc Desiderius Cadurcensis Episcopus scribens ad Grimoaldum Majorem domus Epistol. 6. *totius aulæ immoque regni rectorem* appellat. Et Sigebertus Gemblacensis in Vita S. Sigeberti Regis Austrasiæ c. 4. *Grimoaldus pro patre suo Pipino constitutus Major domus, potenter in aula Sigeberti Regis principabatur, & domi militiæque viriliter tuebatur*. Vita Pipini Ducis de Pipino juniore Majore domus in Austria: *Etsi non regio nomine, tamen regia potestate in Austria regnare cœpit*. Vita MS. sancti Gaugerici Episc. Camerac. l. 2. c. 3. de Landrico: *Ille vero, quoniam in aula regia cæteros fastibus excellebat, ac sub Regis Domini auctoritate, moles & onera regni pro sua voluntate tractabat, &c.* In Vita & Miraculis S. Rictrudis, Archenaldus Major domus *secundus à Rege in Palatio ejus* fuisse dicitur. Denique Othlonus l. 2. de Vita S. Bonifacii c. 19. *Hic itaque accepta paterna & fraterna potestatis monarchia, quæ tunc Major domus dicebatur, &c.* Inde *Subregulos* appellatos docemus in hac voce.

☞ Hinc etiam *Illustris* elogium, etiam tum, cum Regibus vel maxime placebat, ut monet Mabillonius, sibi arrogare minime dubitarunt exemplo Regum, ut vel sic omnia regio nomine agere viderentur. Hoc quippe titulo gaudebant Ebroinus, & alii post eum omnes, ut ex pluribus Instrumentis constat.

Hæc porro summa *Majorum domus* potestas tum primum cœpit, cum imperavit Clodoveus II. Dagoberti filius, sub quo Regum suprema intercidit potestas, Genealogia Regum Francor. p. 795. *Denique à temporibus Clodovei, qui fuit filius Dagoberti, pater vero Theoderici regnum Francorum decidens, per Majores domus cœpit ordinari*. Ita etiam alii Scriptores.

☞ Paulo antiquiorem usurpatæ *Majorum domus* auctoritati originem assignat Venericus in Apologetico Henrici IV. *Tempore Clotarii, patris Dagoberti regnum Francorum regi captum est, & amministrari ab his, qui provisores Aulæ regiæ, vel Majores domus esse videbantur*.

Majores domus aulæ Francicæ ab ipsis Proceribus & populo eligi solebant. Fredeg. c. 54. *Eo anno Chlotarius cum proceribus & leudibus Burgundiæ Trecassinis conjungitur, cum eorum esset sollicitus, si vellent jam Warnachario discesso* (defuncto) *alium in ejus honoris gradum sublimare. Sed omnes unanimiter denegantes, nequaquam se velle Majorem domus eligere, Regis gratiam obnixe petentes, cum Rege transegere*. Adde Aimoinum lib. 4. c. 15. Idem Fredegar. c. 105. *Eo tempore elegerunt in honorem Majoris domus quendam Francum nomine Raganfridum*. Gesta Regum Francor. cap. 45. *Franci autem Leudesium filium Erchinaldi nobilem in Majorem domus Palatii eligunt*. Et ita c. 48. Eginhardus in Caroli M. Vita, de Majoris domus dignitate: *Qui honor non aliis à populo dari consueverat, quam his, qui & claritate generis, & opum amplitudine cæteris eminebant*. Principis tamen interveniebat consensus, imo jussio. Gesta Reg. Franc. c. 47. *Franci vero consilio accepta Waratonem virum illustrem in loco cum jussione Regis Majorem domus Palatii constituunt*. Fredegar. in Chron. capit. 27. *Protadius instigante Brunechilde, Theoderico jubente, Major domus efficitur*. Adde Ai-

moinum l.3. c.92. l.4. c.6. idem Fredegar. Chr. cap. 101. *Grimoaldus junior cum Childeberto Rege Major domus Palatii super Francos electus est*. Adde c. 104. ejusdem Epit. c.58. Aimoin. l.3.c.4.l.4. c.44. 46. & Gesta Regum Franc. c.36.

☞ Atque hæc erat certe recepta consuetudo: nihilominus tamen observandum hanc dignitatem Gaufrido Grisagonellæ its concessam à Roberto Rege, ut illius successores ea in posterum jure hereditario potirentur. Vide infra locum ex Gestis consulum Andegav. cap. 6. laudatum.

Jam vero cum Regnum Francicum in triplicem maxime monarchiam divisum esset, Franciam nempe, seu Neustriam, Austrasiam, & Burgundiam, ita Regum interdum filiis attributis, à quibus servabatur nihilominus *Regis Francorum* titulus, in suis singuli toparchiis ac regnis suos *Majores domus* habebant, quorum seriem ad Historiæ notitiam hic breviter perstringimus.

Series MAJORUM DOMUS *Regum Franciæ, ex Scriptoribus*.

BADEGISILUS, *postmodum Episcopus Cenomanensis, sub Chlotario I. Rege*, Gregor. Turon. l.6. c.9. l.8. c 30. 39. lib.10. c.5.

GUNDOLANDUS, *sub eodem Chlotario I.* Erchanbert.

LANDERICUS, *sub Chilperico I. & Chlotario II.* Gesta Regum Francor. c.35. 36. 41. Chron. Fredegar. c.25. Aimoin. l.3. c.4. Herman. Contract. an. 585.

GUNDOALDUS, *sub Chlotario II.* Gesta Reg. Franc. c. 41. Erchanbert.

ÆGA, *vel Eganus, aut Eganes, sub Dagoberto & Chlodoveo II.* Gesta Dagoberti cap. 24. 43. 46. 47. Chr. Fredegar. c. 79 80. 83. 85. Aimoin. l. 4. c. 35. 36.

ALMARICUS, *sub Chlodoveo II.* Passio S. Bercharii Abbatis.

GRIMOALDUS *Pipini II. filius*. Libellus de Major. Domus reg.

ERCHINOALDUS, *aliis Herginoldus, sub Dagoberto & Chlodoveo post Eganem*. Gesta Dagob. c. 48. Gesta Reg. Franc. c.42. Ch. Fredeg. c. 84. 89. 90. 91. 92. Vita S. Eligii, Vita S. Fursei, Vita S. Baboleni, Vita & Miracula S. Rictrudis, Libellus de Majoribus domus Regiæ, Malbrancus, &c.

LEUDESIUS, *Erchinoaldi filius*, qui *Liusberius* in Vita S. Odiliæ, & in Fragm. Hist. to. 1. Hist. Fr. p.783. *sub Theoderico*. Gesta Regum Francor. cap 45. Fredeg. Chron. c.96. Bruschius de Monast. Germ. p. 93.

EBROINUS, *sub Chlotario filio Chlodovei*. [Vita sanctæ Bathildis à Tolnero edita c. 5.] Vita S. Leodegarii a.12. Ursinus in ejusdem S. Leodegarii Vita c.4.8. Passio S. Regneberti, Vita S. Drausii, Vita S. Eligii, Erchanbertus, &c.

WARATO, *post Ebroinum, sub Theoderico I.* Gesta Reg. Franc. c.47. Fredegar. Chr. c.98. Aimoin. l.4. c.46. 47. Fragm. Hist. p.783. Vita S. Audoeni c. 26 29. Vita S. Ansberti Rotomag.

BERTHARIUS, *Waratonis gener, sub eodem Theoderico*. Gesta Reg. Francor. c 48. Fredeg. Chronic. c. 99. Aimoin l.4 c.47. Erchanbert. &c.

NORDEBERTUS, *sub Chlodoveo II. & Childeberto II.* Gesta Reg. Fr. c. 48.49 Genealog. Regum Fr. p.795. to.1. Hist. Fr. Libell. de Major dom.

GRIMOALDUS *Pipini junioris filius, sub Childeberto II.* Gesta Reg. Franc. c.49.50. Chron. Fredeg c.101 102. 104. Aimoin. l. 4. cap. 38. Erchanbert. Genealog. Reg. Francor. p.795. 798. Vita S. Sigeberti Regis Austr. c.4. 5. Libell. de Majorib. dom.

TEUDOALDUS *filius Grimoaldi, sub Dagoberto filio Childeberti*. Fredegar. Chr. c. 102. 104. Erchanbert. Libell. de Major. dom.

RAGENFREDUS, *sub Dagoberto*. Fredegar. Chr. c.105. Aimoin. lib.4. cap. 49. Erchanbert. Geneal Reg. Franc. Herman. Contract. an.716.

CAROLUS MARTELLUS, *sub Theoderico filio Dagoberti*, de quo passim Scriptores.

PIPINUS *Caroli filius*. Ejus Vitam scripsit Bollandus 21. Januar.

Series MAJORUM DOMUS *Regni Austrasiæ*.

CHRODINUS DUX, *Electus Major domus Regni Austrasiæ, sub Sigeberto I.* Fredegar. Epit. c. 58. 59. Aimoin. l.3. c.4. Fortunat. l. 6. Poem. 16.

GOGO, *sub eodem Sigeberto I.* Gesta Regum Franc. c.57. 58. Fortunat. l. 7. Poem. 1.4.

RADO, *sub eodem Sigeberto I.* Chr. Fredeg. cap. 42. Aimoin. lib. 4. c 6.

FLORENTIANUS, *sub Childeberto Rege Austrasiæ*. Gregor. Turon. l.9. c.30.

WLFOALDUS, *sub Childeberto*. Libell. de Major. domus, Vita S. Leodegarii c. 5. Vita S. Præjecti, Camusat. in Prompt. Antiq. Trecass. pag. 80. Gesta Regum Franc. c. 45. 46.

WARNACHARIUS, *sub Theoderico II.* Fredeg. Chr. c. 18. 22. 40. 41.

PIPINUS SENIOR, *sub Chlotario I. Dagoberto II. & Sigeberto II.* Gesta Dagob. c.22.47. Erchanbert. Fragm. Hist. 10. 1. Hist. Franc. p 782. Vita Sigeb. Reg. Herm. an.646 Divæus l.1. c.6.

MARTINUS, *sub Sigeberto* II Gesta Reg. Francor. c.46. Fredeg. c.97. Aimoin. l.4. c.45. Libell. de Majorib. dom.

GRIMOALDUS, *sub Sigeberto II.* Fredegar. Chron. c.88. Gesta Regum Franc. c.43. Aimoin. l. 4. c. 40. Vita S. Remacli c 14. 20. 21. Vita Pipini tom. 1. Hist. Franc. pag. 598. Herman. Contr. ann. 644. Vita Sigeberti Regis, &c.

ADALGISUS *Dux Palatii, sub Sigeberto III.* Gesta Dagob. c.31. Fredegar. Chron. c.75. Aimoin. l.4. c.26.

PIPINUS JUNIOR *filius Ansegisi, sub Theoderico filio Chlodovei, & sub Chlodoveo*. Erchanbert. Gesta Reg. Franc. c.46.

Series MAJORUM DOMUS *Regni Burgundiæ*.

WARNACHARIUS, *sub Theoderico Rege Burgundiæ Childeberti filio*. Fredeg. Chron. c.18. 40. 42. Aimoin. l.3. c.86. l.4. c.1. 6. 14. Herman. Contract. an.600.

BERTHOALDUS, *sub eodem Theoderico*. Fredeg. Chr. c.24. 25. 26. Herm. an. 602.

PROTADIUS, *sub eodem Theoderico*. Fredeg. Chron. c.27. Aimoin. l.3 c.91. 92. Herman. an.606 608.

CLAUDIUS, *genere Romanus, sub eodem Theoderico*. Fredegar. Chron. c.28. Aimoin. l.3. c.92. 93.

FLAOCATUS, *sub Chlodoveo II.* Gesta Dagoberti c.48. Fredeg. Chron. c.89 90. Vita S. Eligii l. 2.

Series MAJORUM DOMUS *Regni Aquitaniæ*.

HERMARIUS *gubernator Palatii Regis Aquitaniæ*. Fredegar. Chron. c.55. Aimoin. l.4. c.15.

ROBERTUS *Major Palatii* Regni Aquitaniæ sub *Pipino Rege an.* 828. Vide Chenutium in Antiquit. Bituric. pag.40.

Ex hinc qui *Majores domus* prima ac secunda Regum stantibus stirpibus appellabantur, *Senescalli* dixerunt nostri: qua priore etiam nomenclatura insignitur Theobaldus Comes Blesensis, qui vulgo Senescallus appellatur, in Chartis Theobaldi Episcopi Suessionensis an. 1077. in Tabulario Castilionensi: *Theobaldus Comes Major domus regiæ*. Ita Stephanus Garlandus in Chron. Mauriniacensi l.2. *Interea defuncto Willelmo Anselli Dapiferi germano, Stephanus Cancellarius frater amborum Major Regiæ domus effectus est. Hoc retroactis generationibus fuerat inauditum, ut homo, qui Diaconatus fungebatur officio, Militiæ simul post Regem duceret principatum*. Idem Chron. Radulphum, Viromandensium

Co-

Comitem, *Majorem domus Regia* vocat. Robertus de Monte an. 1169. *Henricus filius Regis Angiorum...servivit Regi Francorum ad mensam, ut Senescallus Franciæ. Hanc Senescaleiam, vel, ut antiquitus dicebatur, Majoratum domus Regiæ, Robertus Rex Franciæ dedit Gaufrido Grisagonella Comiti Andegavorum, &c.* Hugo de Cleeriis, & ex eo Gesta Consulum Andegav. cap. 6. de eodem Gaufrido: *Sibi & successoribus suis jure hæreditario Majoratum Regni, & Regia domus Dapiferatum cunctis applaudentibus & laudantibus exinde donavit.* Sed & Majores domus primæ Regum nostrorum stirpis *Senescallos* promiscue vocat Philippus *Mouskes*, ubi de Grimoaldo:

Grimaus un baus om cevaliers,
Ki Senescaus & Conseilliers
Estoit de la terre d'Austrie.

Idem Hugo de Cleeriis de Majoratu & Senescalcia Franciæ, de Comite Andegavensi: *De cætera Comes appellatur Major in Francia, propter tutelam quam fuerit in exercitu Regis.* Surita l. 1. Ind. ann. 1055. de Senescallis: *In Aragonia, uti in Galliæ regno, Majores domus appellabantur, quod aulæ regiæ præfecti essent.* Vide *Senescalcus*.

☞ Tandem regnante feliciter tertia Regum nostrorum stirpe, inter Leges latas quibus regni tranquillitati provisum est, ea potissimum obtinuit locum, *ne in posterum essent Majores domus*, ut refert Petrus Gregorius l. 7. de Rep. c. 8. sic postremum desiit summa & pæne regia *Majorum domus* potestas auctoritasque.

MAJOR PALATII, Idem, qui *Comes Palatii*, in Testamento S. Leodegarii, (si tamen genuinum est) apud Miræum in Donat. Belg. l. 1. c. 3. *Ut reus Majestatis noverit se coram Majore Palatii vel capite, vel centum auri libris mulctandum.*

Habebant etiam Reginæ suos *Majores domus*. Apud Gregorium Turon. l. 6. c. 45. l. 7. c. 27. 38. 43. Waddo dicitur *Major domus Riguntbis Reginæ*. Ita *Amalricus Dapifer Reginæ*. Chartam Philippi I. Regis Franc. an. 1065. subscribit, in Hist. Monast. S. Martini de Campis p. 16.

Major domus nuncupatur S. Leodegarius in illius Vita c. 4. ubi de Childerico: *Idem sanctum Leodegarium Pontificem super omnem domum suam sublimavit, & Majorem domus constituit.* At cum fere constans sit hac dignitate nunquam donatum sanctum Leodegarium, censent Valesius l. 21. Hist. Franc. & Cointius in Annal. Eccles. Franc. an. 670. hacce nomenclatura *præcipuum Consiliarium* denotari. Quibus sane adstipulatur Additamentum 2. Legis Burgundionum §. 53. *Quicunque aliquem locum munificentiæ petere voluerit, cum litteris Comitis sui veniat, & Consiliarii aut Majores domus, qui præsentes fuerint, ipsas litteras Comitis ipsius accipiant, &c.* Et in Præfatione ejusdem Legis: *Sciant itaque Optimates, Comites, Consiliarii, Domestici, & Majores domus nostræ, Cancellarii, &c.* Similia pæne habentur in Lege Ripuar. tit. 88. ubi cum numero multitudinis ibi efferantur, vix est ut credam, habuisse curam aulæ regiæ quin potius pro Primatibus, & præcipuis aulæ regiæ Proceribus accipiuntur, ut in Ordine Romano dici monemus. Ita apud Adamum Bremensem c. 153. *Non sapienter æstimans talium personarum favoribus se effecturum, ut vel solus placeret in Curia, vel Major domus fieret præ omnibus.*

Quidam præterea observaturus *Majores domus* à Summo Pontifice ex ordine Cleri, interdum etiam Episcopali electos, viros scilicet prudentia & rerum gerendarum peritia insignes, quibus Episcopii vel Patriarchii Lateranensis cura & administratio committebatur, in gubernanda domo, domesticis, & hospitibus excipiendis, eorumque causis rite & ordine cognoscendis, quos & *Vicedominos* appellabant, quod fuit Senescallorum officium. *Majores domus Ecclesiæ Romanæ* habet Ordo Romanus: qui tamen infra, *Primates* videntur appellari, adeo ut incertum sit, an revera *Majores domus Lateranensis* fuerint.

Majorum domus Episcoporum meminit Gregorius M. l. 9. Ep. 66. *Volumus autem ut memoratus frater noster Paschasius* (Episcopus) *& Vicedominum sibi ordinet & Majorem domus, quatenus possit vel hospitibus supervenientibus, vel causis, quæ eveniunt, idoneus & paratus existere.* Baldricus l. 1. Chr. Camerac. cap. 92. de *Joanne* Vicedomino Cameracensi: *Qui Majordomatu cæteris præstabat in urbe sub Pontificali auctoritate.* [Concilium Romanum contra Johannem Archiep. Ravennat. apud Murator. to. 2. p. 204.]

Atqui hi non alii videntur ab Advocatis Ecclesiarum Cathedralium, qui alias *Vicedomini*, quo titulo indigitatur Theodoricus comes Advocatus Ecclesiæ Trevirensis à Lamberto Schafnaburgensi ann. 1066. qui Sigeberto, *Comes Treverorum* appellatur. Annales Francorum Bertiniani an. 867. *Carolus Rex Abbatiam ipsius Monasterii sibi retinuit, causas Monasterii* (S. Dionysii) *& conlaborationem per Præpositum & Decanum atque Thesaurarium, militiæ quoque curam per Majorem domus sua commendatione geri disponens.* Ubi *Major domus* idem est, qui *Advocatus Monasterii sancti Dionysii*. Acta S. Forann. Abb. n. 11. *Quapropter decretum ibi est judicio Procerum de Curia, in ejusdem Regis præsentia, quatenus Major domus, videlicet Præpositus de Ecclesia S. Mariæ, quæ est Aquisgrani, cum cæteris valentioribus Canonicis, pro eadem Abbatia tempore tribulationis ejusdem Abbatiæ causidici assurgant, &c.* Vide Freherum ad Petrum de Andlo p. 139. 2. Edit.

☞ *Majoris* Abbatis Corbeiensis occurrit mentio apud Mabill. to. 4. Annal. p. 248. ubi alium ab Advocato ejusdem Abbatis exstitisse, ipsique præpositum fuisse certum videtur.

MAJOR DOMUS, Dignitas etiam apud Hispaniæ Reges, in Chartis Alfonsi Imp. in Bibl. Cluniac. p. 1436. & apud Doubletum p. 892. & aliis Regum Hispanicorum apud Anton. de *Yepez* in Chron. Ord. S. Benedicti. [Chron. S. Ferdinandi to. 7. Maii p. 360. *Rodericus Gonzalvi Majordomus Curiæ Regis.*]

MAJORIS DOMUS, in Regno Aragonum munus sic describit Vitalis Episcopus Oscensis: *Post Regem autem dispensator domus regiæ qui dicitur Major domus, in judicando obtinet principatum: qui de omnibus causis & querelis tam Infancionum, quam aliorum potest cognoscere indistincte: exceptis probatione Infancionatus, & pronuntiatione super ea, exauctorizatione Militis, prolongatione natalium, & restitutione status eorum, qui illum incarnatione regia, vel expressione infamiæ amiserat; hæc enim & iis æqualia, vel majora sunt soli Regi, vel cui ipse specialiter mandaverit, reservata. Sed Major domus semper in cognitione causarum debet sibi Justitiam majorem Regni Aragonum adhibere, vel si ipsum habere commode non valeret, alium Justitiam, qui in aliqua civitate, vel villa domini Regis, sit per dominum Regem in Justitiatus officio constitutus. Qui Justitia examinet omnes causas, & determinet per suam sententiam in Majordomi curia agitandas. Major domus enim pronuntiare sententiam diffinitivam, vel interlocutoriam nunquam debet, &c.* Adde, quæ ad eumdem Vitalem commentatur Hieronymus Blanca p. 785. Rer. Aragon.

MAJORIS DOMUS, apud Castellanos, munus ita describitur in Legibus Alfonsinis, seu Partitis, p. 2. tit. 9. lege 17. *Major domo, tanto quiere dezir como el Major domo de la casa del Rey; para ordenar la cuenta en su mantenimiento. E en algunas tierras le llaman Senescal, que quiere tanto dezir coma official, sin el qual*

non

neu se dever fazer despensa en casa del Rey. E aun le llamàn los antiguos assi, por que Senex *tanto quiere dezir come viejo: por razon que tiene officio honrrado: o e alculus, como piedras con que contavan, e parrenda tanto muestra este nome come official honrrado sobre las cuentas. Ea al Mayor domo pertenesce tomar cuenta de todos los officiales tambien que los que fazen las despensas de la Corte, come de los otros que recibem las rentas, e los otros derechos de qual manera quier que sean, assi do mar come de tierra, &c. e porque el su officio es grande, o tanne en muchas cosas, ha menester que sen de buen linaije, e acucioso, e sabidor, e leal, &c.* Chartam Urracæ Reginæ Hispaniæ ann. 1116. apud Sandovallium, subscribunt cum aliis magnatibus, *Exemen Lopes Mayor domus*, & *Nunus Pelas Mayor domus in Luparia.*

MAJORES DOMUS, Cæsaraugustæ, dicuntur tres judices Confratriæ mercatorum. qui exercent jurisdictionem, & sedent pro Tribunali in domibus disputationis in aula superiori post meridiem, &c. Vide Michaelem *del Molino* in Repertorio Foror. Aragon. in voce *Confratria*.

MAJOR DOMUS *terræ Regis*, in Articulis Cleri contra Dionysium Regem Lusitaniæ, apud Bzovium ann. 1289. num 5. §. 29.

MAJOR DOMATUS, Dignitas Majoris domus in Gestis Regum Francor. c.43. 48. 50. in Vita S. Aldegundis c.1.n.1. apud Paulum Warnefridum de Episcopis Metensibus in S. Arnulfo, &c. [Annales Moguntini & Monachi Lauresham. de Carolo Martello: *Carolus sub honore Majordomatus, tenuit regnum Francorum annis 27.*]

¶ MAJORATUS, Eadem notione, in Gestis Consulum Andegav. supra laudatis.

¶ MAJOR CUBICULI, Idem qui Italis Camerarius, nostris *Maistre de Chambre*. Concil. Romanum contra Johannem Ravennat. Archiep. apud Murator. tom. 2. p.204. *Insuper omni anno ... colonicio more, berbices & oblatas, & vinum & pullos & ova Archiepiscopo, & ad suum Archipresbyterum similiter & ad Archidiaconum ... & ad Majorem cubiculi &c.*

¶ MAJOR DIERUM, Natu major. Codex MS. è Bibl. D. *de Chalvet* Senescal. Tolos. de Hæret. Albigens. *Invenit dictos hæreticos solos, quia nepos dicti Raimundi Delboc hæretici, Major dierum cujus nomen ignorat, iverat.*

MAJOR EQUORUM, Præfectus stabulo regio, dignitas in aula Regum Navarræ, qua donatus *Lupus Eneri* subscribit Chartam Garciæ Regis Navarræ æræ 1034. apud Anton. *de Yepez* in Chron. Ordin. S. Benedicti.

¶ MAJOR-MERINUS, Primus Prætor. Chron. S. Ferdinandi 10 7. Maii p. 360. *Ferrandus Gonzalvi Major-Merinus in Castella.* Vide *Majorinus*.

MAJORES MONASTERIORUM, Abbates. Regula B Pachomii: *Si quis de his, quæ præcepta sunt, amplius habuerit absque concessione Majoris, deferentur ad custodem vestium.* Concilia Afric. sub Celestino PP. cap. 47. *Si quis de alterius Monasterio repertum, vel ad Clericatum promovere voluerit, vel in suo Monasterio Majorem Monasterii constituerit.* Ubi Codex Canonum Eccl. Afric. c.80. μοναστηρίου ἡγούμενον habet. Adde Concil. Carthag. IV. can. 13. Regulam Magistri capit. 13. &c.

MAJORES NATU, Præcipui è nobilitate, qui cæteris præeminent, viri nobiles, qui alios sub se vassos habent: *Seniores*, nostris *les Seigneurs*, *les Barons*: quia olim ætatis merito honores deferebantur, quique annis graviores erant, potiores habebantur: unde & in quibusdam civitatibus *Antianos* vocant etiamnum, qui aliis dignitate præcellunt. Claudianus de Bello Getico:

Hic aliquis gravior natu, cui plurima dictis
Consiliisque fides, &c.

Senator l.5. Epist.21. *His ergo P.C. Capuanum bonis dotatum à præsenti Indictione Decuriarum Rectorem esse præcipimus, Majoris etiam natu auctoritate subvehimus: ut qui se morum cana maturitate tractavit, quod est amplissimum reverentiæ genus, in vestro ordine ætatis honore gratuletur.* *Majores nati*, apud Commodianum, Instruct. 70. Primores, Patroni, Locupletes. Ita *Majores natu* passim nostris & aliis dicuntur Magnates, virique nobilitate præcellentes, in libris sacris non semel. in Concilio Carthag. II. c. 6. in Concilio Arvern. c.15. apud Gregor. Turon. l 5.c.33. l.7. c.32. l.8. c.30. de Gloria Confess. c.23 Fredegar. c. 95. 109. eumdem an. 766. in Capitul. Aquisgran. an.789. c 34. [quod de Presbyteris intelligit Baluzius.] in Capitul. Caroli M. l.7. c.65. 128.139.339. apud Eginhard. Epist.62 in Annalib. Francor. an.757. Florentium Wigorn. an.999. 1122. Aimoin. l.4. Histor. Franc. c.44. 56. 57. 64. apud Simeonem Dunelm. lib. de Dunelmensi Ecclesia l.3. cap.5. 15. 19. & in Hist. Angl. an.977. Browerum in Antiq. Fuldens. lib.2. c.158.&c. *Homines boni generis* à Carolo M. dicuntur in Capitulis ex Lege Salica, Romana, & Gombata, c.12. *Majores personæ*, in Legibus Burgund. tit.38. c 4. *Majores homines*, in Capit. Caroli C. tit. 27 §. 3. & apud Marculfum l.1. form.37.

¶ MAJOR PLACITI, Præpositi, ut videtur, locum tenens. Constitutio Leduini Abb. S. Vedasti Attrebat. ann. circ. 1020. apud D. *Brussel* tom.2. de Usu feud. p.789. *Qui vadam dederit quinque solidos de lege, dabit 30. denarios de fredo. Et hujus fredi duæ partes erunt Præpositi, tertiam vero partem habebit Major Placiti. Si autem lex Abbatis vel Præpositi fuerit, totum fredum Major Placiti habebit.*

MAJOR POPULI. Gregorius M. l.7 Ind.1. Ep. 110. ad Fortunatum Episcopum Neapolitanum: *De quibus* (Capitulis) *Theodorus vir magnificus Major populi ad nos veniens ante conquestus jam fuerat.* [Camillus Peregrinus in Hist. Principum Langobard. apud Murator. to 2. p.339. *Nempe ut intelligendum hinc sit, Majorem populi apud Neapolitanos non summo imperio, sed juxta demandatam sibi definitamque potestatem res publicas administrasse; cujus præter cætera, munus fuisse vectigalia redditusque curare non negabit.*] Videtur idem qui *Magister militum* Neapolitanæ civitatis. Vide in hac voce.

MAJORES REGIONUM, in Relatione Symmachi ad Constantium apud Baron. an 419. n. 32.

MAJORES VILLARUM primitus dicebantur, qui cæteris villæ incolis præerant, & domini villæ nomine jus dicebant: qui & *Villici* interdum appellantur. Capitularia Caroli M l 5. c. 107. *Ut Presbyteri curas seculares nullatenus exerceant, id est, ut neque Judices, neque Majores villarum fiant.* Capitulare de Villis c.10. *Ut Majores nostri, & forestarii, poledrarii, &c.* Cap. 26. *Majores vero amplius in ministerio non habeant, nisi quantum in una die circumire aut providere potuerint.* Cap. 6. *Nequaquam de potentioribus hominibus Majores fiant; sed de mediocribus, qui fideles sunt.* Adde c.36. In Capitulis Caroli Calvi tit.13. habetur quidam *Amalricus Major de Buxido*. Charta Ludovici Pii pro Monast. S. Amandi apud Mabillonium tom.5. p.68. *Questus est eo, quod Major de fisco Bossiaco per fortiam ... quandam silvam à prædicta cellula abstraxisset, & fisco nostro sociasset.* [Diploma Conradi II. Imper. ann. 1140. apud Marten. to 2 Ampl Collect. col. 110. *Nullus villicus qui vulgariter Major vocatur, ministerium suum diutius habere & retinere valeat.* Codex MS Irminonis Abb. Sangerm. fol. 19. *Tempore domni Walonis Abbatis fuerunt duo fratres in Antoniaco villa, quorum unus* Ma-

Major noster erat. Chartular. Capituli Ambian. *Majores vero in his quæ ad grangiam veniant, nihil juris habeant.*] *Majores villarum regiarum*, apud Hincmarum Opusc. 35. & in Concilio Duziac. I. parte 2. c. 19. Wandelbertum de Mirac. S. Goaris c. 5. 0. 9. &c. Inter Officiales & Judices minores ponuntur in Ordinat. S. Ludovici, apud Nangium p. 363.

In villis porro seu vicis privatorum, vel nobilium, erant *Majoriæ* ut plurimum hæreditariæ, & in feodum tenebantur. Sugerius lib. de Administ. sua c. 10. *Totius terræ campipartem de feodo Majoris nobis retinuimus*. Idem Epist. 99. de Majore S. Columbæ: *Et sub quadam iniqua hereditate Majoriæ, servitii & servitutis suæ oblitus, adversus Monachos se erexit, & tanquam dominum terræ eorum se facit.* Mox *rusticum*, Majorem illum vocat. Vide Histor. S. Martini de Campis p. 483. Raguellum, &c.

¶ MAJORES, dicti etiam urbium Præfecti, nostris *Maieurs*, *Maires*, Angl. *Mayor*. Charta apud *Madox* Formul Angl. pag. 10. *Elyas Russel Major civitatis Londoniæ*. Alia an 1249. ex Chartular. S. Vandreg. to. 2. p. 63. *Actum fuit hoc anno coram Matthæo Grosso tunc Majore Rothomagensi*. Charta Thomæ de Couciaco an. 1258. *Sei devons* (dans la ville de Bonroure) *mettre Maieur fautale* (supra *fautable*) *communement par nos deus acort*. Ubi *fautale* vel *fautable* dici videtur cui fama favet, qui bonæ est famæ. Vide *Faudicas*.

¶ MAJORES, nude pro Majores natu. Index veter. Canon. to. 3. Conc. Hispan. p. 21. *Qualiter Majores pœnitentiam accipiant, quæ minoribus non facile committenda est.*

MAJORIA, Feudum Majoris. Charta Werriei *de Moy* an. 1189. apud Hemeræum in Augusta Virom. *Majoriam & totam minutam Castellaniam ipsi & successoribus in perpetuum tenenda censualiter dimisi*. [Charta an. 1231. ex Tabular. S. Clodoaldi: *Præterea Majoriam ejusdem arpenti & totius terræ nostræ quam inibi obtinemus, sibi & heredibus suis in perpetuum ad rachatum & servitium 12. denar. quando acciderit in feodum possidendum.*] Occurrit passim.

MAJORATUS, Idem sonat in Charta Odonis Episcopi Belvac. ann. 1140. apud Loisellum & Louvetum: *Præfecturam sive Majoratum Halete, quam ex parte burgali habebat.*

Sumitur etiam *Majoria & Majoratus*, quandoque pro tributo, quod *Majori* ratione Majoriæ pensitabatur. Charta anni 1199. apud Miræum in Donat. Belg. *Ita quod nullus in prædicta eleemosyna vel allodio retinet Majoriam vel aliquam exactionem*. Tabular. Abbat. S. Vincentii in Diœcesi Carnotensi: *Hospites Canonicorum cum eorum hospitamentis ab omni Majoratus consuetudine & oppressione liberas*. Charta Adæ Dom. *de Wallaincourt* an. 1199. in Tabul. Abb. Montis S. Martini: *Dedit eis in eleemosynam sex modiatas terræ à Majoria & omni exactione liberas*. Alia Balduini D. *de Wallaincourt* an. 1191. *Omnem Majoriam, quam in prædicto nemore habebat, mihi werpivit.*

¶ MAJORA, pro *Majoria*, in Charta Balduini Comitis an. 1084. to. 3. novæ Gall. Christ. inter Instr. col. 21. *Majora & submajora, & ut ita dicam, molendi & molendinaria S. Dionysii, in manu & potestate Abbatis sint: ita ut nullus bares in eis constituatur, sed Abbas ad libitum suum & profectum eas prævordinet.*

¶ MAJORAGIA, in Charta ann. 1163. ex Tabular. Majoris Monast. *Domnus vero Abbas Robertus adjudicavit ei & heredibus suis in præfata S. Peregrini Majoragia constitutis, de decima in eadem grangia apportata, singulis annis 8. sextaria.*

¶ MAJORIARIA, in Chartul. S. Vandreg. tom. 2. pagina 1661. *Et totam illam partem Majoriariæ quam habebam in feodo prædictorum monachorum.*

MAIRIA, Idem quod *Majoria*, apud Herimannum de Restaurat. S. Martini Tornacens. c. 92. 94. Ut *præposituræ*, sic & *Majoriæ* distrahebantur, quod de dominicis ac regiis intelligendum. Regestum Magnorum Dierum Campaniæ an 1297. f. 50. *Injunctum est & districte inhibitum omnibus Baillivis & Præpositis terræ Campaniæ Briæque Comitatuum ne de cætero vendant vel vendere permittant aliquibus personis Sergenturas, seu Majorias in jurisdictionibus eorumdem existentes, quousque de contrario mandatum domini Regis receperint speciale.* Vide Epist. 99. ex Sugerianis, & Statutum sancti Ludovici an. 1255 c. 15. Officium vero Majoris fuse describitur in Charta an. 1201. quæ exstat in Hist. Monasterii S. Audoeni Rotomag. p. 479. Cæterum *Majorias* tenere vetantur Canonici, etiam quæ jure successionis ad eos contigissent. Exstat quippe Sacramentum Canonicorum Carnotensium in Tabulario ejusdem Ecclesiæ, in quo hæc habentur: *Item confessus fuit talis N. coram nobis, & in jure, quod ipse jure juravit dictis die & anno in Capitulo, quod si Majoria ad ipsum contigerit devenire ratione successionis, vel alia ratione, si vellet habere vel retinere Majoriam, dimitteret tonsuram: alioquin dictam Majoriam non haberet, nec peteret Majoriam, imo dicta Majoria ad proximiores hæredes absque dicti N. contradictione deveniret.*

MAJORISSA, Quæ *Majoriæ* feudum possidet, in Charta Joannæ Comitissæ Flandriæ pro Monast. Marquetano an. 1230 §. 17. apud Buzelinum.

¶ MAJOR, *dicitur ille qui viginti quinque annorum implevit ætatem*. Vocabul utriusque Juris. At non ubique idem hac in re obtinuit usus. Exempla vide in voce *Ætas*, quibus hoc unum addam ex Instr. ann. 1317. to. 2. Hist. Dalphin. p. 155. *Et dicta domina Anna certificata de jure suo in prædictis & circa prædicta, asserens se Majorem quatuordecim annis, juravit contra prædictam remissionem, quittationem & solutionem deinceps non venire.*

¶ MAJOR MINISTER, Titulus quo utitur Præpositus generalis Ordinis SS. Trinitatis. Charta an. 1244. to. 2. Hist. Eccl. Meldens. p. 145. *Frater Nicholaus, Major Minister totius Ordinis Sanctæ Trinitatis & Captivorum.*

¶ MAJORALES, Præcipui è nobilitate, qui ceteris præeminent, viri nobiles, nostris *les Seigneurs*, *les Barons*. Charta an. 1080. ex minori Chartul. S. Victoris Massil. fol. ult. *Attestante atque laudante omni conventu Majoralium totius istius terræ*. Alia an. 1119. ex majori Chartul. ejusd. S. Vict. fol. 180. *Domino Cardinali* (Petro) *astante atque omni conventu Majoralium totius illius terræ.*

1. MAJORALIS, [Primus inter ovium pastores, Hispanis *Mayoral*.] Jacobus I. Rex Arag. in Foris Oscæ an. 1247. fol. 31. *Debet jurare super sancta Dei Evangelia Majoralis de capanna, sive Major Pastor Infansionis, qui fuerit in capanna, quod in capannis ovium, seu gannatorum, jura Regia non minuat, nec abscondat.* Ibidem: *Majoralis de capanna*, qui *Majoral de la Cabane*, in Consuetud. Soleosi tit. 14. art. 17. appellatur.

¶ 2. MAJORALIS, Titulus honorarius principis Sectæ Valdensium. Limborch. Sent. Inquisit. Tolos. p. 289. *Asserit quod Johannes cognominatus de Lotharingia Majoralis sectæ suæ, videlicet Valdensium, docuit eam de prædictis*. Et p. 291. *Audivit dici quod dictus Johannes quamvis non esset sacerdos, set erat Majoralis prædictæ sectæ, Missam poterat celebrare ... credidit magis esse obediendum ... Majorali dictæ sectæ Valdensium quam domino Papæ.*

¶ 1. MAJORARE, Meliorare, augere. Præceptum Caroli. Can. 871. apud Baluz. Capitul. tom. 2. col. 1492.

col. 1492. *Pro hac utriusque Ecclesia Majorata emendatione, omnis Præsul pro nobis, conjuge & prole regnique statu Dei misericordiam exorare indesinenter accedat.*

¶ 2. MAJORARE vel MINORARE PLACITA. Emendare, corrigere, Gallic. *Reformer, rectifier.* Charta Willelmi dom. Montispessulani ann. 1103. apud D. *Brussel* to. 2. de Usu feud. p. 727. *Vicarius, nec illi qui placitabunt placita pro Vicario, non placitabunt ea sine domino Montispessulani. Et omnia illa placita in quibus dominus Montispessulani non fuerit, Vicarius, & illi qui placitabunt placita pro Vicario, Majorabunt vel Minorabunt sicut dominus Montispessulani dicet eis vel mandaverit.*

¶ MAJORARI, Major fieri, honoribus augeri. Gerardus in Vita S. Adalhardi sæc. 4. Bened. p. 1. pag. 354. *Et quia discendens cælum non animum mutaverat, mutatum imperium refrenant timore & amore, decuplum Majoratur quam discesserat.*

MAJORATIO. Glossæ Gr. Lat. αὔξησις *Adunatio, Majoratio, auctuatio.* Vide *Majorare* 1.

1. MAJORATUS, vox fori Hispanici *Majoria*, primigeniorum jus, *Droit d'aınesse* nostris, de quo egit Covarruvias l. 3. Variar. Resol. c. 5. cui opponitur *Mineratus*, qui *Maisneté* dicitur in Consuetud. Cameracensi tit. 8 &c. jus quod secundogenitis competit in parentum successionibus. *Moisnez* enim vocabant nostri secundogenitos, quasi *Mainsnez*, id est, *minores nati*, ut *Ainsnez*, ante natos. Michael *del Molino*, in Repertorio Foror. Aragon. p. 231. *Jus primogenitura, quod vulgariter dicitur el Majorazgo*. [Johan. Garsias de Expensis c. 16. nu. 45. *Majoratus, est feudum dignitatis in quo succedit primogenitus individue, & prior ætate, & potior sexu in eodem gradu.*]

¶ 2. MAJORATUS, pro quovis Officio seu dignitate. Fragm. Sermonum S. August. tom. 5. p. 2. col. 1518. *Meliora enim sunt opera ipsius. Et magnam & devotam vocem ejus audivimus. Majoratum nolo, Christianus esse volo.*

MAJORENNIS, Major annis, suæ tutelæ, in Magno Chron. Belgico p. 353.

¶ MAJORENSES, Prætoriani Equites Aulæ Pontificiæ, Cencio Camerario *Stimulati*, i. e. calcaribus muniti: forte hodie *Cavalieri dello Speron d'oro*, quos Papa creare solet. Vide Macros fratres in Hierolexico.

¶ MAJORES, Qui aliis præsunt in exercitu. Gasp. Barthii Gloss. apud Ludew. tom. 3. Reliq. MSS. p. 11. ex Hist. Palæst. l. 4. c. 18. *Repererunt in suis consiliis atque operosis scematibus, quod nostrorum Duces, Comites, seu omnes Majores Imperatori sacramentum fideliter facere deberent.* Bartholomæus Scriba Annal. Genuens. lib. 6. ad an. 1225. apud Murator. tom. 6. col. 439. *In ipsis vero militibus Ugolinus miles & socius Potestatis, Petrus Ventus & Obertus Advocatus fuerunt capitanei & Majores.*

¶ MAJORIA, Major pars. Consuetudo Tolosana to. 4. novi Coustum. p. 2. pag. 1052. *Et major pars devenerit uni quam alteri, & ratione illius Majoriæ, ille qui ipsam habet in recompensatione illius Majoriæ, solvere aliquam pecuniæ quantitatem habenti minorem partem, quod talis divisio habetur pro venditione.*

¶ MAJORIARIA. Vide in *Major*.

¶ MAJORICÆ, Saxonibus, Uxores. Wernerius Rolevin. de Antiquorum Saxonum situ & moribus: *Quanquam tamen uxores universaliter omnes Majoricæ à nostratibus nominentur, &c.*

¶ MAJORINA PECUNIA, Quæ ex argento & ære conflata, in Cod. Theodos. l. 6. lib. 9. tit. 21. *Comperimus nonnullos flaturarios Majorinam pecuniam, non minus criminose quam crebre, separato argento ab ære purgare.* Vide Gothofredi notas ad hunc locum.

MAJORINATUS. Vita S. Præjecti ex Cod. Atrebat. *Et horæ, quod est consuetudinis, jam in promptu cernerentur, ut solemnes vigilias Pascha celebrari licitum esset, ex regali permisso, vel Majorinatu, Pontifices vel Sacerdotes, qui in Eduorum urbe ob regiam potestatem conglobati fuerant, &c.* Ubi *Majorinatus* videtur esse auctoritas Majoris domus, Wlfoaldi scilicet, de quo postea.

MAJORINUS, Idem videtur fuisse apud Hispanos, qui Francis nostris *Major villæ*, penes quem etiam jurisdictio regia erat: vel certe idem, qui *Major domus*: nam qui apud Ordonium Monachum lib. de Mirac. S. Rudesindi Episc. Dumiensis n. 20. *Major domus* appellatur, in alio MS. *Majorinus* dicitur, uti observat Henschenius. [Apud Mabill. sæc. 5. Bened. p. 543. ex citato lib. legitur *Majorinus*, ubi usurpatur pro eo qui judicum sententias executioni mandat, ut ex verbis ipsis patet: *Permittite me comburere deprædatorem sanctissimi Rudesindi, Dominus enim me constituit ultorem & Majorinum ipsius.*] Erant autem alii villarum Majorini, alii Majorini majores. Horum officium describunt Leges Alfonsinæ seu Partitæ p. 2. tit. 9. l. 23. *Merino es nome antiguo de España, que quiere dezir tanto come ome que ha Majoria para fazer justicia sobre algun lugar señalado, assi como villa, o tierra. Y estos son en dos maneras: a unos jo que pone el Rey de su mano en lugar de Adelantado, a que llaman Merino Mayor, y este a tan grande poder como el Adelantado. E otros ay que son puestos por mano del Adelantado, o de los Merinos Mayores, pero estos à tales non pueden fazer justicia, si non sobre cosas señaladas, &c.* De his intelligendus Lucas Tudensis in Chron. p. 104. *Imperator mandavit... Majorino terræ, ut cum rustico veniret ad Militem, & videret, qualiter ei justitiam exhibebat, & hoc sibi rescriberet.* *Majorinus Regis*, in Concilio Legionensi an. 1012. Concilium Coyacense an. 1050. c. 7. *Admonemus, ut omnes Comites, seu Majorini Regales populum sibi subditum per justitiam regant, &c.* Concilium apud Pennam Fidelem ann. 1302. c. 13. *Alcales, vel Majorini, vel alii rectores civitatum vel aliorum locorum, &c.* Majorini isti *Majores* sæpe subscribunt in Chartis Regum cum adjectione Provinciæ cui præerant, ut in Charta Ferdinandi I. Regis Castellæ æræ 1078. apud Anton. *de Yepez* in Chron. Ordin. S. Benedicti to. 1. *Felis Majorinus de Burgos: Sonna Sonaz Majorinus in Castella.* In alia Ferdinandi Regis Castellæ æræ 1275. *Donus Moriel Majorinus in Castella, Sancius Pelagii Major Merinus in Galicia, Garcia Roderici Major Merinus in Legione*; & sic in aliis.

MERINUS, vox detorta ex *Majorinus*, Lusitanis *Meirinho*, Justitiarius. Fori seu Consuetudines Jaccæ: *In unaquaque villa tres vel quatuor de melioribus jurent, quod non celabunt furta; sed demonstrabunt Merino nostro.* Passim ibi. Et Hieronymus Blanca testatur hunc magistratum, qui ordinariæ causarum cognitioni præest, apud Jaccetanos etiamnum vigere. Vide eumdem p. 748. Michael *del Molino* in Repertorio p. 223. & Odoricum Rainaldum ann. 1289. nu. 26. ubi *Meirinus* & *Submeirinus* occurrunt. Interdum

MERINI dicuntur Apparitores, & qui Judicum sententias executioni mandant. Vitalis Oscensis Episcopus de veterum in Aragonia magistratuum nominibus: *Alii Merini, dicti à merendo, id est, putando: quia inventi in culpa consueverunt damna pœna pecuniariæ deplorare, eo quod Reges sive Judices tales sunt punire pecuniariter assueti... hi ergo tales officiales debent compulsiones facere, & mandata Regis, ac sententias judicum vel judiciorum executioni viriliter demandare, &c.* [Charta Hispanica ann. 1094. ex Archivis S. Victoria Massil. *Confirmo io hujos conclave Sancti propter remedium animæ meæ soliter ut non in istas hereditates Merino,*

ne, neque faisne, &c.] *Merin ou Sergent*, in Consuetud. Labourtensi tit. 1. art. 3. 7. 8. tit. 14 art. 1. 2. 14. 15. 18. tit 15. art. 6. &c. Vide Foros Aragon. l. 2. tit. de Merinis p. 320. v.

MERINATUS, Districtus Merini, Hispanis *Meriadada*. Occurrit in Epistola Examini Petri Salanovæ Justitiæ Aragonum apud Blancam p. 748. [Oihenartus in Not. Vascon. pag. 74. *Dividitur Navarra in quinque Præfecturas quas Majorinatus seu Merindades vocant: Pompelonensem scilicet, Stellensem, Tutelensem, Sangossensem & Olitensem. Hæ à totidem oppidis primariis Pompelone, Stella, Tutela, Sangossa, atque Olito, quorum quodlibet veluti caput & metropolis est suæ Præfecturæ, talenomen sortitæ sunt. Præest autem unicuique earum proprius Magistratus, Majorinus, seu Merinus vulgo dictus. Primam præfecturam ambitu suo 80705. familias, proximam 60245. alteram 40852. quartam 60001. postremam 30969. comprehendere colligunt, qui earum rationem accurate subduxerunt.*]

¶ MAJORISSA, pro *Abbatissa*, apud Macros in Hierolex. ex Bulla Eugenii PP. Vide alia notione in *Major*.

¶ MAJORITAS, Incrementum, commodum, excellentia, accessio. Chartul. Abbatiæ Boni loci apud Baluz. tom. 2. Hist. Arvern. p. 82. *Ità scilicet quod si summa ejusdem decimæ quingentorum sextariorum fuerit, minoritas de reliqua terra suppleatur mediantibus frumento & avena; & si in eadem fuerit Majoritas, nihilominus sua erit*. Charta Officialis Claromont. an. 1354. ibid. p. 319. *In avantagium ac Majoritatem procreatis liberis ab ipsa Ysabella & ab alio viro, si contingebat, procreandis*. Vita S. Vitalis Abb. to. 2. Martii p. 28. * *Et credentes in te probari permittit, ut ad Majoritatem boni operis valeat pervenire*. Statuta Equitum Theuton. art. 30. apud R. Duellium Miscellan. l. 2 p. 42. *Hanc igitur fratres modis omnibus amplectantur, non solum ut invicem non provocent vel offendant, sed contendant secundum Evangelia Majoritatem mutuis ministeriis & charitatis officiis obtinere*. Vide *Majestaticus*.

¶ MAIRANNUM. Vide in *Materia*.

¶ MAIRCHIEUS, f. Præstatio *martii* seu trimestris frumenti. Regest. Philippi Pulcri an. 1306. Ch. 165. in Chartophyl. regio: *Omnesque & singulas albergas, corregia, oblyas, census, ... bladatas, bicocarias, & Mairchieus, &c.* Infra legitur *Maneeubs*. Vide *Marsialis annona*.

MAIRIA. Vide *Majoria* in *Major*.

MAIS, pro *Magis*. Charta Alfonsi I. Regis Aragonum apud Blancam: *Et amat Mais illos seniores, & illos Moros, quam meum mandamentum*. Vide Menagii Origines Gallicas, in *Mais*.

¶ MAISAGIUM, Domus habitationi idonea cum portiuncula agri, Anglis *Messuage*. Charta apud Madox Formul. Anglic. p. 180. *Concessi, & dedi & hac carta mea confirmavi Reginaldo de Monasteriis illud Maisagium quod est inter domum meam & Godam monialem pro homagio & servitio suo, & pro decem solidis quos michi dedit*. Charta Præpositi burgensium Cuciaci an. 1375. apud Baluz. to. 2. Hist. Arvern. p. 208. *Mansis, Maisagiis & cultilis ad dictam terram spectantibus*. Vide *Messuagium*.

MAISNADA, MAINADA, &c. Familia, quasi *Mansionata*, Italis, *Masnada*: *Mesnee*, apud Scriptores Gallicos mediæ ætatis. Assisiæ Hierosol. MSS. c. 118. *Et se il ne le trouve en son hostel, il le doit dire en sa Mehnee*. Et infra: *Il li dit à sa Mehnee, que il estoit la venu*. [*Mesnie*, in Charta ann. 1320. to. 2. Ordinat. Reg. Franc. p. 576. *Que nuls vendeur, courretier, ne puist estre marchans de la meme marchandise, de quoy il est vendeur, ne lui, ne sa Mesnie, ne autre de par, ne hors, ne ens*.] Will. Guiart an. 1296.

Li grant Seigneur & leur Mesnies.

Meigne, to. 2. Monast. Angl. p. 619. [Index jurium *Viarii* Parisi. an. 1459. apud D. *Brussel* to. 2. de Usu feud. p. 747. *Et le doivent sa Maignie mesurer & bailler la mesure ou mur aux maçons & porter l'autre mesure chez le Voyer*. Et infra: *La Maignye au Voyer de Paris doivent aler par les maistres rues de Paris pour commander chacune quinzaine, que les rues soient delivrees de hui à demain, se le Voyer veult*.] Vide Gloss. ad Villharduinum. In Charta Willelmi Siciliæ Regis anni 1177. apud Rogerum Hovedenum p. 551. subscribit *Berardus Gentilis Regiæ privatæ Maisnedæ Constabularius*. *Solidarii privatæ Regiæ Masnadæ*, in Charta alia ejusdem Regis an. 1183. in Bullario Casinensi to. 2. p. 204. Charta an. 1160. apud Petrum Mariam Campum in Hist. Eccles. Placentinæ: *Et credimus eam in curtibus suis habere feodum suorum villanorum, de quibus habet redditus, vel districtum, & dominium de sua Masnada, &c.* [Statuta Massil. l. 2. c. 39. *Item de capa panni bruni vel blanchi aut nigri ad opus de Maynada 8. dener.*] Vide Hist. Bellunensem p. 117. v. 118. [Breviarium Hist. Pisanæ ad an. 1064. apud Murator. to. 6. col. 194. & Patavinum apud eumdem tom. 8. col. 173. & 356] Inde

MAINADA & MASNADA, pro Militaribus catervis ac sodalitatibus, maxime prædonum ac latrunculorum, qui in *familias* quodammodo coeunt. Vetus Inquesta apud Columbum l. 2. de Episcopis Vasionens. nu. 64. *Comes Tolosæ cum Brabançonibus & aliis Mainadis, & vi intravit cum illis villam Vasionis*. Charta alia apud eumdem n. 38. *Item sub eadem pœna ut Aragonenses, Ruptarios, Cotarellos, Manadas seu Vascones, vel Brabansiones, vel quocumque alio modo vocentur, de tota terra tua ... expellas*. Occurrunt eadem verba in Charta Milonis Legati Apostolici apud Catellum in Comitibus Tolosan. p. 246. Diploma Senatus Romani, apud Baronium an. 1188. *De perdentibus autem res eis ablatas per Masnadam Romani Pontificis, & forisfactores, & Tusculanenses per guerram, sicut promissum est à vobis, per concordiam emendabitis*. *Servents de Maynada*, apud Raimundum Montanerium in Chronic. Regum Arag. cap. 116. 119. 128. &c. In Conc. Monspeliensi an. 1195. excommunicantur *omnes heretici, Aragonenses, familiæ, quæ Mainatæ dicuntur, piratæ, &c.* [Instrum. an. 1209. apud Marten. to. 1. Anecd. col. 815. *Præcipio ut Mainadas nullo unquam tempore habeatis*. Epistol. 57. Clement. PP. IV. an. 1265. ibid. to. 2. col. 130. *Masnatam Sabiniæ quæ subito dicitur recessisse, an se subito possit objicere viæ vestræ, vel moliri vobis insidias, ignoramus*. Alia ejusd. Papæ ibid. col. 143. *Mitte igitur ad nos capellanum ejusdem Episcopi, & tu sub fida custodia & firmis vinculis tene eum, suam etiam auge Maisnatam*.] Vide Ricordanum Malaspin. c. 149.

¶ MASNATA, Eadem notione. Chron. Parmense ad an. 1307. apud Murator. to. 9. col. 860. *Placentini iverunt in exercitum contra terram Bardi sui districtus, ad quem exercitum D. Ghibertus pro Communi Parmæ misit c. pedites... cum uno capitaneo & duos ex Masnatis equestribus ad custodiam civitatis Placentiæ*. Et col. 864. *Item tres ex Masnatis Communis Parmæ equitibus, &c.* Adde Hist. Cortusior. to. 12. col. 919.

¶ MEINATA, Eodem significatu, in Charta ann. 1205. apud Pitton. in Annal. Eccles. Aquensis p. 11. *Hæc sunt maleficia quæ Comes Forcalqueriis fecit in Provincia quando assaluit Gardanam cum Meinatis*.

¶ MESNADA, in Charta ann. 1085. Append. Marcæ Hispan. col. 1177. *Quod si tu volueris staticam facere cum tua Mesnada in civitate impunitae, &c.* Occurrit rursum pro familia, in Charta an. 1105. ibid. col. 1230.

MASNADAM FACERE, in exercitum ire. In Bulla Gregorii IX. PP. an. 1231. apud Ughellum in Episc. Anagnin.

gnin. *Ita quidem ut si contigerit eos exercitum vel Masnadam facere ultra urbem, proventus isto anno de macello perceptos pro exercitus & Masnadæ expensis expendant: qui si non suffecerint, populares de propriis teneantur militibus in exercitu vel Masnada commorantibus reliquas expensas necessarias ministrare.*

MAISNADARII, vel MESNADARII, Milites in Aragonia, sic appellati, ut censet Surita in Indice Rerum Arag. an. 1118. *quod Regia in domo educati essent*. Cui accedit Oyhenartus in Notitia Vasconiæ l. 1. cap. 4. *Mesnadarii*, inquit à *Mesnada*, quæ vox à *Mesonada* contracta est, derivaturque à Latino vocabulo *mansio*, nomen habent, videnturque sic dicti tanquam domestici Principis, aut in ejus familiam cooptati. Vitalis Episcopus Oscensis: *Mesnadarius est, qui de genere Ricorum hominum, saltim ex patris linea oriundus, in cujus patris genere non exstat memoria, quod fuerit alicujus vassallus, nisi Regis, vel Regis filii, vel Comitis à Regis genere descendentis, vel Episcopi, vel alterius Prælati, quorum consideratur reverentia propter Deum, cujus locum dignoscuntur specialiter retinere. Qui non descendit ex parte patris ab aliquo, qui ab alio, quam à prædictis personis, extitit Miles factus. Hi enim Mesnadarii, etiamsi in Mesnada seu familia domini Regis personaliter non morentur, tamen Mesnadarii sunt censendi, quia dominus Rex non debet eis Militiam, cum eam ab eo recipere voluerint, nec quod sint de sua familia, cum esse voluerint, nisi ex causa probabili denegare. Hi autem Mesnadarii morari cum Ricis hominibus, vel cum aliis, & expensas ab iis accipere, atque dona, non tanquam vassalli, sed tanquam amici sine nota aliqua bene possunt.* Idem alibi scribit, *de Mesnadariis naturalibus de Aragonia, Ricos homines creare vel assumere* consuevisse. Examinus Salanova: *Mesnadarii proprie sunt illi, qui filii, vel nepotes, vel ex recta linea nobilium descendunt. Istis tabulis debet dari Mesnaderia: aliis vero dantur aliquoties denarii pro servitio, & non pro Mesnaderia. Non secundum veram veritatem, filius Rici hominis, nisi succedens in Baronia, non debet tenere honorem; sed debet tenere Mesnaderiam. Et talis Mesnadarius non debet esse vassallus, nisi Regis.* Blanca in Comment. Rer. Aragon. *Ricorum hominum* dignitati proximus erat. *Mesnaderiorum* iste Militaris seu Equester ordo: quibus quæ dabantur à Regibus stipendia, ut à priogibus etiam nomine differrent, *Cavallerias de Mesnada*, seu *Mesnaderias* vocari *consueverunt*.

☞ Longe aliam *Maisnadariis* originem assignat Illustr. Fontaninus: ii enim, ut ex vetustis Longobardorum monumentis conficit Vir eruditissimus, servi erant colonis majorum prædiorum, qui *Massarii* nuncupabantur, subditi, saltem in Ecclesia Aquileiensi, & in regione Fori Julii, ubi primum innotuere. Sed quoniam immane quippiam distare videtur, ut scribit Carolus de Aquino in Lex. milit. inter vilissima ejusmodi servitia, & *Maisnadarios* superius memoratos à D. Cangio, existimo homines longe diversi generis & instituti eamdem nuncupationem sortitos fuisse, nihilque inter illos nisi nomen fuisse commune.

MESNADÆ, eorumdem Mainaderiorum *Militiæ*, seu prædia iis addicta, de quibus sequens legitur Charta: *Ludovicus D. G. Franciæ & Navarræ Rex, Gubernatori Navarræ, vel ejus Locumtenenti, sal. Cum nos Simoni de Motes Miles nullam à nobis Mesnadam, seu Militiam, habeant obtinenti, Mesnadam 30. librar. Turon. duximus concedendam, tenendam ab eo, & habendam, quamdiu nostræ placuerit voluntati: mandamus vobis, quatenus dictam Militiam sibi statutis ad hoc & consuetis terminis de nostro faciatis persolvi. Dat. Paris. 3. Jan. an. Dom. 1314.*

MAINADERIA. Guillelmus de Podio Laurentii c. 25. *Petentem ab eo domum hospitalis, quod dicitur Mainaderio, in quo obsequio Dei clauderet dies suos, &c.*

¶ MAISNAGIUM, Domus, mansio præcipua manerii, Practicis nostris *Chef-manoir*. Leges Norman. c. 27. apud Ludewig. to. 7. Reliq. MSS. p. 018. *In Maisnagiis autem sorores non possunt aliquid reclamare, nisi plura constiterint Maisnagia quam fratres.* Quæ vetus Consuetudo Norman. c. 26. sic vernacule reddidit: *Es Mesnages ne pueent rien reclamer les seurs, se il n'y a plus de Mesnages que de freres.* Vide *Messuagium*.

MAISNAMENTUM, quasi *Mansionamentum*. Tabul. S. Amantii Inculismensis: *Ortos & airas atque Maisnamenta*. Occurrit ibi pluries. V. *Mainamentum*.

¶ MAISNILUM, Agri portiuncula cum *mansione*, Gall. *Menil*. Diploma Roberti Reg. Franc. apud Marten. to. 1. Anecd. col. 109. *In eodem quoque territorio supra fluvium Vigeone dimidium Maisnilum, quod dicitur Mutcinctus cum pratorum copia. E proximo quoque Maisnilum alterum, quod dicitur Sienis Villere, cum capella inibi in honore S. Genovefæ ædificata*. V. *Mansionile*.

¶ MAISRENIUM, Palus, stolumen, Gall. *Echalas*; *Maeremium* enim, ut suo loco dicemus, quodvis materiamen significat. Chartul. S. Vincentii Cenoman. fol. 92. *Gaufridus & Andreas tenere debent illam vineam in bono statu & legitimo, in propagando, fimo, Maisremio, & in omni cultura.* Vide *Materia*.

¶ MAIT, vox Gallica, Mactra, arcæ genus, in qua pinsitur & subigitur farina, *Mai*. Chartul. Compend. *Hæc sunt nomina utensilia de Ruminiaco... unum busetum & unum larderum & septem archæ tam bonæ quam pravæ, & une Mait & 19. culcitræ bonæ.* Vide *Magides*.

MAITERIATA *Terra & Bosci*, in Charta ann. 1272. apud Guichenonum in Hist. Bressensi p. 21. Vide *Mata*, [& *Maytoriata*.]

¶ MAJULUS. Vide *Malones*.

MAJUMA, Festum, quod summis impensis, conviviis, & spectaculis, iisque *indecoris ac procacis licentia* celebrabatur, quodque primo ab Arcadio toleratum [seu restitutum] ea conditione, ut honestas & verecundia servaretur, deinde triennio post, & quod excurrit, prorsus prohibitum, ut docent l. 1. & 2. Cod. Th. de Majuma. Istius porro festi meminit Julianus Imp. in Misopog. sed de nominis origine non consentiunt eruditi, quorum alii ex Suida & Glossis Basil. à Maio mense, quo illud celebratum putant; alii à *Majuma* Syriæ urbe ita appellatum volunt. Horum sententias pluribus expendit Jacobus Gothofredus ad d. titulum; & Baronianam amplectitur, à *Majuma* nempe urbe id nominis accessisse existimans, quod ejusmodi festa in Oriente potissimum celebrata colligat ex Libanio & aliis. Sed & longe post, Leonem Chazarum Imp. devictis Arabibus an. 3. urbem ingressum, ἐν Σοφιαναῖς, *in Palatio Sophianarum*, Μαϊουμᾶν *fecisse* & celebrasse cum filio, tradit Theophanes: quo loco Codex Palatinus habet Μαϊουμᾶν. [Legenda omnino in hanc rem erudita Andreæ Rivini Diatribe, in Syntagm. variarum dissertat. rariorum p. 557. edit. 1700.

MAIUS, Arbor Maialis, seu, quæ primo die Maii mensis erigi solet in compitis, vel ad ædes Magnatum, nostris *May*. Charta Ingelranni Codiciacensis pro Libertatibus oppidi Faræ an. 1207. art. 14. *Si vero homines Pacis, sive feminæ, die Maii quærere ierint ad aliquod nemus in meo dominio, de bosco afferre poterunt sine forisfacto.* Tabulor. S. Germani Paris. ann. 1070. *Homines de Castenето se abstinebunt eadem 1. die mensis Maii in nemora religiosorum pro Maio ibidem colligendo.* Vide *Dendrophori*.

¶ MAIZIUM, MAIZUM, Frumentum Indicum, nostris *Mais*. Occurrunt sæpius in recentioribus Ecclesiarum

ſiarum Hiſpaniæ Conciliis tom. 4. Collect. eorumdem p.363. 697. & 703. Vide *Mabiz*.

¶ MAK, vel MAC, Hibernis, Filius. Litteræ Eduardi II. Reg Angliæ an. 1310. apud Rymer. to. 3. pag. 238. *Dilecte & fideli nostro Gilberto* Mak *Aski*. Et infra: *Gilbertus* Mac *Askel*. Vide Mab.

¶ MAKDOCOS, vel MAKDOCUS, perperam legi in Itinerario Benjamini, docet Meurſius pro μεγαδουξ, id eſt, Magnus Dux, alias *Magnodomesticus* & *Megadomesticus*. Hæc Spelmannus.

¶ MAKEVUS, Scomber, Belgis *Mackereel*, Gall. *Maquereau*. Theloneum Audomar. *Hæ sunt consuetudines & jura quæ habent Ecclesiæ SS. Bertini & Audemari in theloneo de castro S. Audemari & in appenditiis ejus; scilicet de sturione 4. den. de tallia coti 4. den. de merluis 11. den. de mile allecum 1. den. de mile salsis Makevis 11. den.*

¶ MAL, Cenſus, ſignum juriſdictionis, apud Schilter. in Gloſſ. Teuton. ex Diplom Ottonis I. ann. 958. ubi donat *omnem justitiam & censum, qui Saxonice Mal vocatur*. Vide *Maalman*.

MALA, Equeſtris ſarcina, pera viatoria. Joan. de Janua: *Mantica, farcina, scilicet Mola*, perperam *mola* editum. Gall. *Male*. Dudo l. 1. de Actis Norman. p. 67.

Malas & frenis consutis stringeque habenis,
Sic poteris forsan peragrare viam lutulentam.

Regula Templariorum c. 40. *Sacculus & Mala cum firmatura non conceduntur*. Occurrit præterea c. 43. [Testam. ann 1318. to. 2. Hist. Dalph. p. 176. *Item, Monacho & Jocerando cubiculariis suis pro indiviso... lectos & alia, coffros, bastos & Malas, &c.* Adde Lobinell. to. 4. Hist. Parif. p. 520.] Le Roman *de Vacce* MS.

Mout veissiez larrons & pautonniers errer,
Sas & manteaus & robes, & autres menb les embler.

Le Roman *du Renard* MS.

Pour ce fas mes Males emplir,
Et bien atourner mon afaire.

Octavianus *de S. Gelais* in Viridario honoris:

Fardeaux, baquets, grands bahus, Males, coffres.

[*Emmaler*, pro in *Mala* ponere, uſurpat le Roman *de la guerre de Troyes* MS.

Ses chiers avoirs fist Emmaler,
Ses draps, ses robes fist entorser.]

Perionius à μαλλὸς, *vellus*, vocem deducit, quod principio ex ovium cum villis, tum aliarum pecudum pellibus confici ſolita eſſet. Malim ex Teutonico *Mael*, quod idem ſonat quod *Mala*.

¶ MALACHIM, Libri tertius & quartus Regum, ab Hebræo *Melech*. Guidonis Diſcipl. Farfenſ. c. 15. *Usque Kalendas Octobris Malachim atque verba dierum legant in refectorio.*

MALACHINUS, Monetæ Hiſpanicæ ſpecies, in Bulla Alexandri III. PP. qua approbat inſtitutionem Militum S. Jacobi in Hiſpania, & apud Innocent. III. PP. l. 13. Epiſt. 12. *Decem Malachinos nobis persolvetis*. Vide *Molachinus*.

¶ MALA-CORONA. Sic appellati olim Clerici, qui clericatus charactere abutebantur, mali Clerici. Vide *Corona*.

¶ MALACOTA, MALECOTA, Vaſtimenti genus, idem quod nos *Veste* dicimus. Ordinatio domus Dalphin. to. 2. Hiſtor. Dalphin. p. 315. *De vestimentis. Raubæ hyemales. Item, ordinamus quod in festo omnium Sanctorum singulis annis Persona nostra... & de ipso Hospitio nostro existentes, induantur de una Malacota cum mantello alamanico de aliquo panno plani coloris, & Malacota sit fodrata cum fodratura de agnello.* Non ſemel ibid. occurrit. Extractum ex computo an. 1328. ſub Guigone Dalphino inter Adverſaria D. *Lancelot*: *Item solvit & tradidit Peroneto Dorerie pro una marcha argen-*

Tom. IV.

ti ad faciendum litteras ad opus Malecotæ domini... 4. lib. 11. sol.

¶ MALADERIA, Noſocomium leproſorum, Gall. *Maladerie*. Charta an. 1221. apud Marten. tom. 1. Anecd. col. 889. *Canes Maladeriæ Lugdunensis vultum ejus graviter vulneraverunt*. Teſtamentum Johannis Dalphini an. 1318. to. 2. Hiſt. Dalphin. p. 171. *Item, voluit & ordinavit quod fiat una Maladeria in terra sua, in qua recipiantur leprosi nobiles usque ad minimum sex, & unus Capellanus instituatur in eadem*. Chartular. SS. Trinit. Cadomenſ. fol. 87. *Sciendum quod Willelmus de Caluz leprosus dedit Abbatiæ... domum quamdam apud Caluz valentem 5. sol. annuatim, & regardum ut esset particeps orationum Abbatiæ & reciperetur ad Maladeriam B. Thomæ.*

☞ Eſt & *Maladeria* peſtiferorum noſocomium, ut diſcimus ex Charta inter Schedas D. *Aubret*: *Dominus de Franchelins in Dumbis albergavit terram de Maladeria ea conditione, ut si pestis superveniat emphiteuta aliam terram pro ægrotis dare & suppeditare teneretur, &c.*

¶ MALÆ-CONSUETUDINES, Tributum quodvis contra jus inductum, aliis *injustæ, noxiæ consuetudines*. Vide in *Tolta*.

¶ MALAFACHA, Delictum, Gall. *Contravention, delit*. Charta an. 1501. ex Schedis Præſid. *de Mazaugues*: *Quod præfatus dominus, & sui successores possint & valeant pro banno exigere pro singula bestia grossa brava reperta in Malafacha denarios quatuor*. Vide *Malefacha*.

MALAGMA, ex Gr. μάλαγμα, *eo quod sine igne maceretur & comprehendatur*, ut eſt apud Iſidorum l. 4. c. 9. Vide Jo de Janua. Cornelius Celſ. l. 5. c. 17. *Malagmata vero atque emplastra, pastillique, quos τροχίσκους Græci vocant, cum plurima eadem habeant; differunt eo, quod Malagmata maxime ex floribus, eorumque etiam surculis: emplastra pastillique magis ex quibusdam metallicis fiunt, &c.* S. Auguſtinus Serm. 38. de Tempore: *Utiliter enim Malagma, vel fibula calidis adhuc vulneribus apponitur*. Concilium Toletan. XVI. c. 4. *Malagmam congruam tali ægrimoniæ providere*. Utuntur Salvianus l. 6. de Gubernat. Dei, & lib. 1 ad Eccleſ. Cathol. Fortunatus in Vita S. Germani Pariſ. Epiſcopi c. 50. l. 5. Poem. in Epiſt. ad Martinum Epiſc. Galliciæ, Anonymus in Vita S. Cuthberti Epiſc. lib. 4. & alii ſine numero.

¶ MALA-MANSIO, Certus reorum excruciandorum modus, ut ab eis veritas extorqueatur. Bleyn. Inſtit. lib. 4. p. 578. *Quæ quidem* (quæſtio) *cum tam de jure vetori, quam quo utimur, variis inferatur modis, illo præsertim frequentatur per quem membra extenduntur, quamve Malam mansionem vocarunt Jurisconsulti.*

¶ MALANDREUSUS, Idem qui *Malandrinus* infra. Epiſtola Johannæ Reginæ ad Maſſilienſes ann. 1362. *Jamque benedictus Deus regnum ubique in tranquillitate persistit, plena viget itinerantibus securitas, Malandreusis & pestilentibus sublatis, ipsius regni populus in pulcritudine pacis sedet.*

MALANDRIA, Equorum morbi ſpecies, noſtris *Malandre*, apud Vegetium lib. 2. de Arte veterin. c. 42. Eſt etiam hominum, quæ elephantiaſis & lepra, qua qui laborant, *Malandriosi* dicuntur Marcello Empirico c. 19. p. 130. Miracula S. Deſiderii Epiſc. Cadurc. c. 12. *Ecce adolescens quidam... horrore cujusdam morbi perfusus turgentium Malandrerum copia maxima in faciem scabridam & quibusdam pustulis obseptam Æditu o ostendit.* Vide Menagii Origines Italicas p. 558.

MALANDRINUS, vox Italica, *Malandrino*, Latro, graſſator, pirata. Thomas Walſinghamus in Henrico V. pag. 388 *Brigantinorum more semivestitus, gestans ad latus sagittas breves, qualiter utuntur Equites illa-*

P

illarum partium, (Italiæ) *qui Malandrini dicuntur*. Charta Petri Gradenici Ducis Venet. apud Odoricum Raynaldum an. 1310. nu. 30. *Et forbannitos, & Malandrinos, & forenses, quos potuerunt, collegerunt*. Ita usurpat Bertramus Reoldus in Actis S. Francæ Abbatissæ n. 9. Utitur etiam Froissartes pro convicio, 2. vol. c. 89.

¶ MALANDRENUS, Eadem notione, in Chronico Andr. Danduli apud Murator. to. 12. col. 610. *Paratos ibidem invenientes Malandrenos*.

MALEDRINI, apud Gobelinum Personam in Cosmodromio ætate 6. c. 70. *Multi latrones & Maledrini, &c.* Vide Hieron. *dalla Corte* lib. 6. Hist. Veron. p. 309.

Ita porro Franci nostri dum in Syria morarentur, latrones vocarunt, ab Ægyptiis & Arabibus, quibus familiare est latrocinia exercere, quos inde per contumeliam ut leprosos plerosque *Malandrinos* appellabant, nam *Elephantiasis*, ut ait Marcellus Empiricus c. 19. *morbus est Ægyptiorum populis notus, nec tantum in vulgus extremum; sed etiam in Reges ipsos frequenter irrepsit*. Nec enim assentior viris doctis, existimantibus sic dictos à *mal andare*, male incedere, id est, vivere, [vel à *malo* & *latrone*, quasi *Malandrinus* sit pro *malatrino*. Haud scio an rectius vocis etymon accersat Carolus de Aquino in Lex. milit. à *mala*, pera viatoria, & *latro*; quod ii latrunculi in ejusmodi sacculos maxime impetum faciant.]

¶ 1. MALANNUS, f Morbus comitialis. Acta S. Raynerii to. 3. Junii p. 451. *Et sæpe cum cultello aperiebantur ei dentes, ut cibum vel potum sumeret; & dicebant eam pati infirmitatem, quæ dicitur bonannum per contrarium, id est mal, Malannus*.

¶ 2. MALANNUS, Oculorum morbus. Histor. Translat. S. August. & sociorum per Gocelinum Mon. sæc. 6. Benedict. p. 2. pag. 748. *Aderat quidam miles, cujus oculum dextrum carbunculus, quod malum Franci per antiphrasim bonum Malannum vocant, adeo possederat, ut non modo de visu, sed & de vita periclitaretur. Ipse orbis, ipsa supercilia, nasusque spatium suum à tumore excesserant, tota facies largius extuberabat*. V. *Bonum* 2.

MALARIUM, *Pomarium*, in Glossis Isidori. Vide *Melum*.

MALASTANTIA. Charta æræ 1261. apud Brandaon. to. 4. Monarch. Lusitan. p. 272. v. *Et de Roderico Nunez faciet juxta Consilium Archiepiscopi, ita quod sit sine Malastantia Dom. Regis, & sine suo damno*.

¶ MALATASCA, Dæmon. Vita B. Veronicæ de Binasco to. 1. Jan. p. 896. *Respondet Veronica; dæmon fecit, quem vulgato nomine Malatascam vocitabat*. Vita B. M. Magdalenæ de Pazzis tom. 6. Maii p. 213. *Quia Malatasca (sic appellabat dæmonem) malum sibi cudit*. Est autem Italis *Tasca*, pera, sacculus, & vulgo diversorium, Gall. *hotellerie*.

MALATIA, Morbus, *Maladie*, apud Raimundum Montanerium in Chron. Aragon. c. 143. V. *Malatus*.

¶ MALATOLIA, MALATOLLA, MALATOLTA, &c. Vide *Tolta*.

¶ MALA-TRACTATIO. Vide *Male-tractare*.

MALATUS, Ægrotus, infirmus, qui *male* habet, Ital. *Malato*, *Ammalato*. Gloss. Lat. Gr. *Malatus*, νόσων, ἀρχ. ἀ. ἀρχαϊκῶν. Gall. *Malade*; Occitanis, *Malaut*. Perperam Perionius à μαλακὸς deductam vocem putat. Vita B. Torelli Puppiensis n. 24. *Qui erat in lecto gravi febre Malatus*. [*Amaladir*, pro in morbum incidere, usurpat le Roman *de Vaces* MS.

> *Dol fut grant, il Amaladi,*
> *Mal ont au cors, pose langui, &c.*

Infra:

> *A cel terme que je vous di*
> *Li Roiz Robert Amaladi*.]

MALAXARE, μαλάσσειν, Emollire, Papias: *Malaxatus, maxillatus, aut certe subactus*. Alexander Iatrosophista l. 1. Passionum: *Mediocriter Malaxamus oculos eorum ad quietudinem*. [Dionysius Cartus. in Eccles. *Storax manibus potest Malaxari*. V. Gellium l. 16. c. 7.

¶ MALAXATUS, Debilis, infirmus. Acta S. Godelevæ to. 2 Julii 373. *Sis malagma Malaxato, vulnus nostrum curato*.

MALBELLA, MALVELLA, Isidoro & Papiæ: *Vestis, quæ ex malvarum stamine conficitur, quam alii molocinam vocant*. Vide *Melocinus*.

MALBERGIUM, MALLOBERGIUM, MALLEBERGIUM. Varie enim effertur hoc vocabulum in Editione Legis Salicæ Heroldina, Pithœana, & Lindenbrogiana. Tit. 2. Edit. Heroldi *Mulberg. Rhamnechala*, &c. Edit. Lindenbrogii tit. 56. *Sagibarones in singulis Malbergiis, id est, plebs, quæ ad unum mallum convenire solet, plusquam tres esse non debent, &c.* Ita & tit. 59. §. 1. Edit. Herold. Tit. 60. ejusdem edit. *Si quis Rathimburgii legem voluerint dicere in Mallebergo residentes*.

Ex quibus evidenter colligitur, *Malbergium* locum fuisse, ubi publicos subinde conventus, seu *malla*, vel *placita*, tenebant & agitabant Franci nostri Salici, in quibus publicæ privatæque causæ disceptabantur & dijudicabantur. Ex iis postmodum quæ ibi agitabantur judiciis, confecta sunt Legis Salicæ capita, & in unum redacta corpus, adnotato indidem conventu & loco, in quo ejusmodi prolatum judicium, *mallo* scilicet publico, & consensu Procerum, ac populi conventu. Quorum quidem locorum appellationes ad ferme 200. repræsentat Editio Legis Salicæ Heroldina, & in Taxandria, Brabantiæ pago, exstare earum vestigia pluribus ostendere conatus est Gothefridus Wendelinus in Natali solo Legis Salicæ. Id certe obtinuit posterioribus sæculis in *Assisiis*, quæ ut plurimum à locis, ubi tenebantur, nomen sortitæ sunt.

Unde vero enata vox *Malbergium*, seu *Mallobergium*, ipsa satis prodit nomenclatura, à *Mallum*, scilicet, & *Berg*. Quid sit *mallum*, mox docemus, placitum nempe: *Berg* vero *diversorium ac tutamen* interpretatur Wendelinus in Gloss. Salico, nec eo loci *montem* significare contendit. Ita Kilianus *Bergh* Hollandis & Sicambris *promptuarium, pabulatorium, fenile & horreum* esse docet. Verum hic *montem* significare plane astruunt Leges Malcolmi II. Scotiæ Regis c. 1. § 2. quæ *Malbergium* per *Montem placiti* videntur expressisse; ubi hæc habentur: *Dominus Rex Malcolmus dedit & distribuit totam terram regni Scotiæ hominibus suis: & nihil sibi retinuit in proprietate, nisi regiam dignitatem, & Montem placiti in villa de Scona, &c.* Ubi Skenæus: *Montem, seu locum intelligit, ubi placita, vel Curia regia, de placitis & querelis subditorum solent teneri, ubi Barones compareant, & homagium ac alia servitia debita offerant; & vulgo* Omnis terra *vocatur, quia ex terræ mole & congerie inædificatur: quam regni Barones, aliique subditi ibi comparentes, vel coronandi Regis causa, vel ad Comitia publica, vel ad causas agendas & dicendas, coram Rege, in unum quasi cumulum & monticulum conferebant*.

Igitur qui ad placitum, seu litigandi, seu judicandi gratia, conveniebant, quo in communi loco residere viderentur, ubi esset plena & integra judiciorum libertas, eo terræ suæ, cujus nempe essent domini, aliquantulam congeriem deferebant, ut dum simul & una omnes miscerentur, esset locus omnibus communis, & *omnium terra*, ut ait idem Skenæus. Nec scio, an huc spectet, qui *judiciarius Mons* dicitur in Charta Ludovici Pii apud Ughellum to. 2. p. 118.

Utcunque sit, ex iis planum fit, cujusmodi olim fuerit Mallobergiorum exædificandorum ratio. Quippe *Montem placiti* in Legibus Malcolmi idem esse quod

Mal-

Malbergium, nemo, opinor, inficiabitur. Hanc conjecturam firmat vetus Charta, descripta à Frehero in Orig. Palatinis l.1. p.48. ex qua colligitur, in *tumulis* placita habita: *De Burganbar in Ciebeshart, ubi Rado domini Regis Missus fecit tumulum in confinio silvæ, quæ ad Michinstat pertinet.* Infra; *Iste Warinus ex præcepto Caroli Regis anno 27. regni ejus mediante mense Augusto placitum in eadem silva ad tumulum, qui dicitur Walinehoug, habuit, & cum illustrium virorum judicio & testimonio terminum & divisionem ejus faciens, eam... sub certis & designatis limitibus distermina-vit.* Adde Chartam aliam p.52. Observat præterea Spelmannus, etiamnum apud Scotos & Hibernos *Assisias* seu conventus juridicos, *parly-hills*, id est, placitandi vel interloquendi montes appellari.

☞ Restant etiamnum, teste erudito Eccardo in Notis ad Legem Salicam, hujusmodi colles in pagis Germaniæ, ubi plerumque tilia aut alius generis arbor visitur, quo placitantes tuebantur ab aeris intemperie; exstant & in Galliis nostris eadem monumenta, sed frequentiora sunt, quam ut iis conventibus congregandis destinata existimem. In Saxonia vero *Ty* vulgo vocatur, inquit idem Eccardus, voce ex *Tide* populus, corrupta; & *Berg* subintellecto, quo populi mons, sive mons, in quo populus congregatur, indicatur. Vide *Placitum*.

Ab eodem Malbergii vocabulo deductam Turris de *Maubergeon* in urbe Pictavensi appellationem censet eruditus Beslius, quod eo loci pridem judicia & malla publica exercerentur. Sed fortassis eam appellationem habuisse potuit à quadam *Malbergione*, Vicecomitis de Castello Airaldi conjuge, quam Comes Pictavensis Guillelmus, spreta Hildegardi propria uxore, in thorum suum adsciverat, ut narrat Ordericus Vitalis l. 12. p.859. seu de ejus nomine ab amasio, vel ab ipsamet ædificata, seu in ea demum inclusa fuerit.

MALCAALCIA. Vetus Notitia ex Tabulario Eccl. S. Laudi Andeg. fol.87. de quadam domo, à Comite Andegavensi empta: *Voluit eam habere, & inde Malcaalciam suam facere, quia proxima & commoda erat Curiæ, pro qua domo petrina, de qua Malcaalciam suam fecerat, dedit dictus Comes in concambio*, &c. Idem videtur quod *Marescbalcia*, equile. Vide in hac voce.

¶ MALCE. Gloss. Isid. *Popino, qui amat in popinas ire.*

MALCHIO, ἄνδης, in Glossis Gr. Lat. [Morosus, truculentus.]

¶ MALDA, pro *Malta*, Cæmentum, *Mortier*. Pontificale MS. Gemeticense: *Et mittat* (Episcopus) *in ea* (aqua) *Crisma & condat ex ipsa aqua calcem & faciat Maldam, unde recludere debet ipsas reliquias.* V. *Malta*.

¶ MALDARIUM, MALDER, &c. Vide *Maltra*.

¶ MALDERIA, Vas culinarium coquendis ferculis aptum. Chron. Mutin apud Murator. to.15. col.608. *Ibi fuerunt plusquam 80. caldaria pro convivio præfato sine Malderiis dominæ uxoris suæ, quæ fuerunt ultra 50. ad fercula coquenda parata.*

¶ MALDIUS, pro *Modius*, à Germ. *Maldar*, alias *Malter*. Constit. Frederici Imp. Feud. lib. 5. apud Spelman. *Totidem 20. libras exsolvat, quanti medios sive Maldios alteri vendidisse convictus fuerit.*

¶ MALDRARIUM, MALDRATA, MALDREDA, &c. Vide *Maltra*.

¶ MALEBARBIS. Vide *Malibarbis*.

MALECLUM. Fridericus II. Imper. l. 2. de Arte venat. in Prologo: *Quædam* (instrumenta) *sunt in acquirendo aves rapaces, ut retia, laquei, & hujusmodi, cum quibus capiuntur. Cum avibus etiam rapacibus quandoque capiuntur rapaces, verbi gratia cum accipitribus falcones: quædam sunt in detinendo jam acquisitas, ut Maleclum jacti, & longa sedilia convenientia, & hujusmodi.* [Retis species videtur à *Macula* sic dicta. Vide in hac voce.]

¶ MALE CONTENTUS, Seditiosus, factiosus, Gall. *Mecontent*. Litteræ Comitis Frisiæ an.1587. apud Rymer. to.16. p.7. *Jampridem enim pœna capitis publice interdixi meis, in Malecontentorum terras præsidiaque annonæ transportationem.*

MALECREDITUS, Suspectus, cui fides non habetur. Fleta l.1. c. 38. §. 21. *Recedet inde appellatus omnino quietus, dum tamen a suo visneto non fuerit Malecreditus; sed ipso habito suspecto respondebit ulterius.*

MALECURTENSIS, Inurbanus, ex Gallico *Mal courtois*. Hariulphus l.3. Chron. Centul. c. 1. *Miser ille & Malecurtensis Hoato*, &c.

¶ MALEDARIA, ut supra *Maladeria*, in Bulla Julii II. PP. ann. 1506. ex magno Bullar. Rom. part. 4. pag. 10.

MALEDICERE, Papias: *Imprecari mala, quod vulgo dicitur Maledicere.* [Hinc *maledictus*, vox Christianorum, pro κατάρατος, gliscente Christianismo sensim usurpata à Paganis, ut observat Casaubonus ad Spartianum in Geta. Le Roman *de Ron* MS.

Pour ceu que cil Maudistrent, quant la trieuve failli,
Li Roiz ne l'aloigna, ne Ron ne la souffri.]

☞ Varia *maledictionum* seu imprecationum genera, quæ in Chartis intentari solebant earumdem violatoribus, hic referre haud abs re foret, nisi copiose jam eadem de re egisset Mabillonius lib. 2. Diplom. c. 8. Adeas itaque licet virum eruditum: ejusmodi formulas, pro uniuscujusque libitu & genio multigenas, Græcis abantiquo æque ac Latinis usitatas, privatis quoque & Regibus invenies, iis quidem rarius, quod ipsis sufficiebat regia auctoritas. Exemplis à Mabillonio laudatis unum aut alterum notatu dignum subjiciemus. Charta Regis Athelstani an 933. apud Th. *Blount* in Nomolex. Anglic. *Si quis autem* (*quod non optamus*) *hanc nostram donationem infringere temptaverit, perpessus sit gelidis glaciarum flatibus & malignorum Spirituum; terribiles tormentorum cruciatus evasisse non quiescat, nisi prius in rigus pœnitentiæ gemitibus, & pura emendatione emendaverit.* Alia Eadredi Regis to 2. Monast. Angl. p.867. *Belial si quis filius Chartam hanc jure meo conscriptam inimicali zelo corrumpere desideraverit, si non dubitet, à cunctis regni mei servientibus, Deo nunc & tunc & usque in sempiternum abdicatum & excommunicatum sine fine cruciandum, unde post mortem à Tartaris raptus ministris, in profundum pestiferæ mortis inferni flammigera concludetur in domo, & ibidem in quandam ollam Vulcani, ligatis projicietur membris, quæ assidue bulliente pice repleta esse testatur; & à talibus frangentibus seu minuentibus intoleratissime atrociterque, absque ulla misericordia sentietur; nisi hoc ante mortem pœnitentiæ lamentis emendaverit.*

MALEDRINUS. Vide *Malaudria*.

¶ MALEFACHA, ut *Malafacha*, delictum. Charta Curiæ Arelat. de Maleficiis ann.1283. *Si aliqui eligerentur .... ad cognoscendum .... & examinandum Malefacbat.*

¶ MALEFACTA, Damnum, jactura, malum; Sententia Vicecomit. Carcasson. an. circ.1080. ex Bibl. Colbert. *Emendet Bernardus de Aviciano Imberto & suis totas Malefactas quas Imbertus habet factas de ipso castello.* Vide *Malefactusium*.

MALEFACTOR, Gallice *Malefaicteur*, Maleficus. Leges Ethelredi Regis Angl. §. 6. *Si intra burgum Regis fiat infractio pacis, adeant Burgenses, & conquirant illum Malefactorem vivum vel mortuum*, &c. Occurrit non semel in Capitularibus Caroli Calvi.

¶ MALEFACTUM. *Corvata*, operæ quas subditi ac ru-

ac rustici dominis suis præstare tenantur, Gallice *Corvees*. Charta ann. 1235. ex Archivis S. Victoris Massil. *Item dictus dominus Willelmus compellebat homines Ecclesiæ ire ad Malefacta vicinorum suorum, & firmare & litigare in manu sua pro causis civilibus.*

¶ MALEFACTURA, Vitiositas, Italis *Malufatto*, Gall. *Defectuosite*. Statuta Massil. lib. 2. cap. 40. *Si fecerint* (Draperii) *aliquam facturam vel Malefacturam in aliquo panno, ea non vendant, nisi eam dicentes, &c.*

¶ MALEFACTURIUM, ut *Malefactu*. Charta Veremundi Regis æræ 1070. ex Tabular. Eccl. Lucensis apud Bivarium: *Dicentes quod habebant de illos grande damnum & Malefacturia in Ecclesias.*

¶ MALEFANG. Vide *Malegano*.

MALEFERRUTUS, Morbus equinus, in lumbis, vel in renibus dolores inferens, apud Petrum de Crescent. lib. 9. de Agric. c. 33. ubi Gallicus vetus Interpres *Mauferu* vertit, [*Malferuto* Italis.]

¶ MALEFICARE. Vide in *Maleficus*.

MALEFICIARE, βλάπτειν, in Gloss. Græc. Lat.

¶ MALEFICIATI, Ii potissimum dicuntur qui ex fascinata ligula, ut vulgo fingitur, debitum reddere nequeunt, Galli dicunt: *Nouer l'eguillette*. Bleyn. Instit. l. 2. p. 167. *Et denique nonnulli vocantur Maleficiati, ut pote maleficio, sive forte, aut incantatione ad rem veneream inhabiles effecti.*

MALEFICIUM, Idem quod *Dangerium*, damnum. Vide in his vocibus. Petrus Rex Aragonum in Constitutionibus Catalaniæ MSS. ann. 1200. *Licitum sit cuilibet, ut si invenerit animalia aratoria, sive qualibet alia in suo Maleficio, quod vulgo dicitur Cala* (aut Tala) *ea liceat capere, & tandiu tenere, donec sibi sit cautum & satisfactum à dominis animalium.*

MALEFICUS, Incantator, divinus, Mathematicus, magus. S. Hieronym. in c. 27. Hierem. *Maleficos, quos vel veneficos possumus appellare, vel dæmonum phantasmatibus servientes.* S. August. l. 10. de Civit. Dei c. 9. *Qui quasi conantur ista discernere, & illicitis ritibus deditos alios damnabiles, quos & Maleficos vulgus appellat.* Lactantius l. 7. c. 17. *Sed & ii Magi, & ii, quos vere Maleficos vulgus appellat, cum artes suas execrabiles exercent. Quos ob facinorum magnitudinem vulgus Maleficos appellat, & qui Malefici vulgi consuetudine nuncupantur*, in l. 4. & 6. Cod. de Maleficis & Mathemat. Ad de Edictum Theoder. c. 108. Leg. Salicam tit. 21. Ripuar. tit. 82. Leg. Longob. lib. 2. tit. 55. §. 11. Capitula Caroli M. l. 1. c. 21. Hieronym. in Daniel. c. 2. &c.

MALEFICIUM, Magorum ars, in l. 9. d. tit. Cod. Th. & l. 1. Quorum appellat. eod. Cod.

MALEFICARE, Incantare. Julius Africanus lib. 9. Histor. Apost. *Ecce enim Maleficati ab ea Christianos se nunc dicunt.* [De SS. Philemone & Apollonio tom. 1. Martii p. 754. *Qua de causa sponsum & decus civitatis nostræ Maleficaveris.*]

¶ MALEFROZ, vel potius *Malefrock*, Vulnus aut gravis contusio, Gall. *Meurtrissure*, præsertim in aperta corporis parte, à Belg. *Malen*, molere, & *frock*, percussio, contusio. Consuetud. Furn. ex Tabular. Audomar. *Malefroz vulnus quod tegi non potest 111. libris vulnerato & Comiti sex libris emendari debetur.*

¶ MALEGANO. Pactus Leg. Sal. edit. Eccardi tit. 32. §. 7. *Si vero quartum digitum excusserit, malb. Malegano, 600 den. qui faciunt sol. 15. culpabilis judicetur.* Ubi Eccardus legendum suspicatur *Malephano* vel *malefang*, ut digitus sponsalitius, sive in quo annulus sponsalitius geritur, indicetur; à *mahlen* quod Germanis desponsare sonat.

¶ MALEGRATIBUS, Ingratis, à Gallico *Malgre*. Charta apud Lobinel. to. 2. Hist. Britan. pag. 837. *De quo bello Rex Henricus fugiit & exercitus suos seu acies prisionarios cum Principe præfato Malegratibus suis dimisit.* Vide Malo-grato in Creantare.

MALEJURIS, *Perjurus*, in Glossis Arabico-Lat.

¶ MELENCONIA, pro Melancholia. Chron. Comodoliec. MS. apud Stephanot. to. 2. Fragm. Histor. *Deus enim ejus meritis & intercessionibus, à cordibus eorum qui sancte & devote eum postulant, zelotypiæ rancorem & Melenconiam eradicat & evellit, & extingatt ardorem luxuriæ.* Occurrit etiam apud Murator. to. 16. col. 795.

¶ MALENCONICUS, Melancholicus. Vita B. Columbæ Reatinæ auctore Sebast. Perusino, tom. 5. Maii p. 358. *Haudquaquam atrabilis humore fœdabatur, aut inordinato Malenconica virgo, ut pote regulata suprema abstinentia.*

¶ MALEPHANO. Vide *Malegano*.

¶ MALESUASUS, Plauto malesuadus, malus consiliarius. Ditmarus in Chron. apud Leibnit. Scriptor. to. 1. p. 367. *Consultum ei à Malesuasis fautoribus quod Argentinæ dumnum inconstantia impleret.*

¶ MALETA, diminut. à *Mala*, Equestris sarcina, pera viatoria, nostris *Male*. Leges Palatinæ Jacobi II. Reg. Majoric. inter Acta SS. to. 3. Junii pag. 31. *At vero cum nos alibi transferre continget, unus ex barbitonsoribus, prout concordabunt inter se, portabit Maletam cum vestibus corporis nostri.* Capitulum gener. S. Vict. Massil. MS. an. 1313. *Super eo quod lectus Prioris mortui in quo visus est jacere, nobis & successoribus nostris reservatur, declaramus & volumus quod intelligatur de lecto illo quem itinerando portabat in saumerio vel Maleta Prior qui decessit.* Ordinat. domus Dalphini an. 1340. to. 2. Hist. Dalph. p. 392. *Addimus eis unum barberium, qui roncinum bonum habeat, portetque Maletam & alia necessaria, quæ ad ejus officium pertinebunt.* Processus de Vita S. Yvonis to. 4. Maii p. 566. *Et in Maleta quam portabat erant se ligatam, erant multæ litteræ.*

¶ MALETOLTA, MALETOTA. Vide *Tolta*.

MALETRACTARE, Male aliquem excipere, Gall. *Maltraiter*, in Lege Longobardorum l. 1. tit. 6. §. 1. 2. l. 2. tit. 11. §. 4. in Legib. Luithprandi Regis tit. 93. [Literæ Caroli Regentis an. 1359. in Reg. 90. Chartophyl. regii Ch. 444. *Et quandoque ab eisdem inimicis plures dictorum brigandorum vulnerati & Maletractati fuerint.*] *Mala tractatio*, apud Arnobium l. 4. Tertullian. de Pœnitent. c. 12. S. Pacianum in Parænesi ad pœnitentiam, Quintilianum declam. 383. Senecam l. 3. Controv. Curium Fortunat. Rhet. l. 1. &c.

¶ MALEXARDI, Malvecius in Chr. apud Murat. tom. 14. col. 914. *Hac tempestate quorumdam Brixiensium filiarum iniquitatis secta adeo pullulavit, ut contra patriam eorum manum levarent. Hos autem Malexardos, & siquidem bene, vocaverunt; semper autem hæc factio Malexarda omnis sævitiæ suæ contra civitatem suam arma retorsit. Nam facientibus ipsis Malexardis castella multa civitati sublata sunt, & anno Christi Domini 1242. castrum Pontevici per eosdem Cremonensibus traditum est.* Ab Italico *male* & *aedesa* audera, dicti videntur *Malexardi*, id est, homines ad malum & facinus audendum projecti.

MALFACTIO, λειποθυμία, Medicis. Gariopontus l. 2. c. 19. *Lipothymia, i. e. Malfactio, fit ex nimietate aut evacuatione sanguinis, &c.* Idem l. 1. c. 7. *Primo caput dolet, vertigines capitis patiuntur cum Malfactionibus.* Utitur eo non semel, & lib. Symptomatum c. 16. quod inscribitur de *Malfactionibus*. Ubi & *malfieri* vocem usurpat. ut & l. 5. c. 8.

MALFARIUM, Adulterium. Coronatio Henrici Regis Portugalliæ, apud Anton. Brandaonem l. 10. Monarch. Lusitan. c. 13. *Mulier si fecerit Malfario viro suo*

cum

cum homine altero, & vir ejus accusaverit eam apud Alvazil, & ipsi sunt boni testes, cremetur cum igne, ... & crementur vir de Malfario cum illa. Vide *Musfacere*.

¶ MALFATICUM, Vinum Arvisium, *Malvoisie*. Bernhardi *de Breydenbach* Iter Hierosl. p. 237. *In radice Malee est civitas que Malfasia dicitur, juxta quam crescit præcipuum vinum quod nominant Malfaticum, & ab hoc vino transtulit vulgus nomen in vinum Creticum, quod nunc per mundum dicitur Malfaticum, quod tamen non est de Malfasia, sed de Creta, vel Candia vel Motona.*

¶ MALGIA, perperam pro *Mallia*. Vide in hac voce. Charta Theoderici Abb. S. Martini Tornac. an. 1330. tom. 3. novæ Gall. Christ. inter Instr. col. 63. *In signum recognitionis patronatus, in quo sua Ecclesia fundatur, in transitu gloriosissimi S. Martini nostra Ecclesia patroni, unam Malgiam auream octo solidorum Parisiensium fortium valentem, vel valorem ejusdem una cum candela & denario Parisino, ac etiam in die solemni pretiosissimi Sacramenti unam Malgiam auream cum candela & denario Paris. valore prædicto mittant & offerri faciant.*

¶ MALGREARE, Exsecranda verba jactare, funditare, Gall. *Maugreer*. Statuta Eccles. Meldens. an. 1383. tom. 2. Hist. Eccl. Meldens. p. 525. *Qui de Deo vel sacratissima Virgine ejus genitrice Maria aut alio quovis Sancto, eos renegando, despitando, Malgreando, aut alias execrabiliter blasphemia verba palam protulerit.*

¶ MALHA, Annulus catenæ. Transactio inter Abbatem & Monachos Crassenses an. 1351. ex lib. viridi fol. 53. *Quando Malha aliqua ferrea ponitur in catena putei vel alias reparatur, dominus Abbas dicti Monasterii dat reparanti & hoc facienti unam libram panis frumenti ponderis antiqui.*

¶ MALHOLTIUS, Malleolus, surculus vitis præsertim, Gallis, *Marcotte de vigne*, Massiliensibus *Malhot*, Hispani *Malhojo* vocant quodvis ramale. Charta an. 1461. ex Tabul. S. Victor. Massil. *Et quod debeat portare Malholtios vitium plantandarum. Malhols*, in Charta an. 1300. pro Communia de Balneolo: *Aliqua persona non sit ausa ... colligere Malhols in possessionibus alienis. Malleolus*, in Statutis Arel. MSS. art. 36. ut & apud Ciceronem. Vide *Maillolus*.

MALHONES. Vide *Malones*.

¶ 1. MALIA, vox Italica, Magia, maleficium, incantatio. Miracula S. Johan. Gualberti tom. 3. Julii p. 421. *Etiam non hoc duximus prætereundum, quoniam modo quædam mulier de monte Miliario, à dæmone & incantationibus, quas vulgo Malias appellant, S. Joannis precibus fuit liberata.*

¶ 2. MALIA, Idem quod *Mala*, *Malo*, *valise*. Statuta Equitum Teuton. c. 14. apud R. Duellium Miscell. l. 3. p. 27. *Sane cum omnis nota proprietatis à religiosis sit evitanda, volumus ut fratres in domo existentes, clausuris & serris & firmaculis in Maliis & bissacciis & scriniis careant.*

MALIBARBIS, σπανοπώγων, in Glossar. Græc. Lat. Glossæ Lat. Gr. *Malebarbis*, σπανόν. Leg. σπανοπώγων. Suidas: κακογένειος, σπανοπώγων. Ita *Malebarbis* idem valet ac malebarbatus. In iisd. Glossis MSS. sub lit. E. σπανοπώγων, *Malibarbis*, id est, qui barbam habet in *malis* seu genis.

¶ MALICIDA, Qui malos occidit. S. Bernardus Edit. Mabill. in Exhort. ad Milit. Templi to. 1. col. 546. *Dei etenim minister est ad vindictam malefactorum, laudem vero bonorum. Sane cum occidit malefactorem, non homicida, sed (ut ita dixerim) Malicida, & plane Christi vindex in his qui male agunt, & defensor Christianorum reputatur.*

MALICORDIS, πονηροκάρδιος, πονηρόψυχος, in Glossis Græc. Lat.

MALIGAVEL. Vide Somnerum in Tractatu de *Gavelkynd* p. 27.

MALIGNARE, Idem quod Gallicum *Mehaigner*, Leges Henrici I. Regis Angl. c. 12. *Qui ordinatum occiderit, vel Malignaverit, emendet ei sicut rectum sit.* [Vetus Consuet. Andegav. c. 162. *S'aucun Malingneux qui puisse moutrer Mehain evident, &c.*] Vide *Mahamium*.

¶ MALIGNARE, Nocere, in Epist. Alani Aurigæ de Detest. belli Gall. edit. Duchesn. p. 481. *Malignandi prava semper industria vices æquitatis assumit, ut cum nomine placeat, re noceat.*

MALIGNUS, Diabolus, qui scriptoribus Ecclesiasticis passim *Malus* dicitur. Nostris vulgo, *le Malin esprit*. Commodianus Instr. 59.

Vincite Malignum, pudica femina Christi.

Arnoldus Abb. Bonæ-Vallis de Oper. sex dier. de Paulo Apost. p. 97. *De regula quoque conjugii & castitatis, ... de idololatris multa ibi proponit & discutit, in quibus & elisum & elidendum caput Maligni ostendit.* Supra *Malignos spiritus* vocat. *Malignus hostis*, apud Petrum Damiani l. 6. Ep. 33. Epitaphium Theodulfi Aurelianensis Episcopi:

Pro dolor! hunc pepulit propria de sede Malignus.

Occurrit apud Abdiam Babylonic. l. 3. Histor. Apostol. p. 33. Gregorium Turon. de Gloria Confess. c. 55. in Vita S. Liudgeri Episcopi Mimigard. num. 20 in Gestis S. Theotonii n. 4. apud Ughellum tom. 4. p. 1288. &c. Vide *Malus*, *Iniquus*, *Inimicus*.

MALILOQUIUM, Detractio. Cæsarius Arelatensis Serm. 3. *Melius est huic, quam illi, qui fratrem paululum ab aliquo contristatum non tam solatio suo porrecta manu non sublevat; sed titubantem sicut parietem inclinatum, Maleloquiorum impulsu adjuvat ad ruinam, &c.* Leges Henrici I. c. 10. de Criminibus contra Regem: *Infidelitas & proditio, quicunque despectus vel Maliloquium de eo.*

MALINA, MALINEA, Oceani incrementum; æstus maris turgidior, & majore aquarum cumulo in littus profluens, *Ledoni* contrarius, qui æstus est maris languidior & remissior. Papias: *Malina, crescens æstus maris.* [Beda l. 1. de Nat. rerum c. 29. *Omnes cursus maris in ledones & Malinas, id est, minores & majores æstus dividit.*] Chron. Fontanellense c. 1. n. 6. *In quo scilicet fluvio* (Seqoana) *ex infinito Oceano sive mari Britannico bini æstus diurno nocturnoque tempore sibimet invicem compugnantes occurrunt: ut versa vice alveus potius retrorsum converti, quam ad ima videatur fluere. Talique cum impetu tempore Malinea accedunt, ut super millia quinque, aut eo amplius, & sonitus nunc maris ejus humanas reperentias aures, & aspectibus intuentium ceu favus altissime lympham ejusdem penetret alvei.* Vita S. Maglorii Episc. Dolensis c. 25. *Malina incredibilis subito accessit, & parvulos cum navi citissime portavit.* Vita S. Hermelandi Abbatis nu. 16. de insula Antro: *Quæ in medio Ligeris sita, se undique à quatuor cæli plagis circumdantium alto sublimatur vertice, per mediam sui longitudinem montuosa, omnes inundationes Ligeris ab Oriente aliquoties ubertim affluentes, & Oceani maris ab Occidente bis per singulos menses eructantes despicit Malinas, &c.*

Ex quibus satis perspicuum videtur, *Malinam* non esse refluxum maris, qui uno eodemque die bis quotidie, (quod opinati sont Thomasius & alii) sed æstum maris vehementiorem, qui certis diebus secundum Lunæ affectum in littus prorumpit, quod vulgo dicimus *la haute Marée*. Unde in Glossario Saxonico Ælfrici heah-flod, i. plenus maris æstus, ad verbum, *alta maris inundatio* redditur.

Inde urbi Mechliniensi in Brabantia, quam veteres

aliquot Scriptores, & Galli *Maliaas*, vocant, oomen ioditum quidam arbitraotur, idque ex Vita S Rumoldi urbis Patroni augurantur, apud Molanum 1. Jul. *Eo pervenit, ubi Sebaldis fluvius in mare se exonerat, naturaque juxta Lunæ curriculum labitur ac perfluit, hoc est, Mechliniam, ubi fidei rudimenta plantavit.* Atque ut urbis Malineosis à *Malinis* appellationem sumpsit, ita vicina, Lyrensis, *Ledo* in veteribus Chartis & Auctoribus dicta legitur, ut à maris fluxu hæc nomina iodita suptadictis oppidis probabile sit, quæ est Molani sententia. Vide *Ledo*.

¶ MALINCONIA, vox Italica, Melancholia. Acta S. Bertrandi to. 1. Junii p. 794. *Et eidem exponerem & lamentarem infirmitatem ipsius filii mei, ac dolorem & Malinconiam, quas ob hoc sustinebam.*

MALINGRERIUS, Michael de Platea, apud Rocchum Pitrum in Archiep. Messan. sub an. 1347. *Et ea tortis clavibus à Malingrerio, dictum Patriarcham fortiter increparunt.* Ubi Pitrus annotat, *Malingrerium* olim dictum, qui hodie Sacrista est.

¶ MALINQUINARI, Melaocholia, tristitia affici. Miracula S. Zitæ tom. 3. Aprilis p. 520. *Et sæpe sæpius diu noctuque ultra modum videbat eam Malinquinari & vexari.*

¶ MALIOLUS, Vide *Malliolus*.

MALISOLA, [Festum Maniehæorum.] V. *Bema*.

MALITAS, pro *Malitia*, in Glossis vett. κακία. Occurrit io l. 5. D. Quod metus causa.

1. MALITIA, Fraus, *malum ingenium*. Bulla Honorii III. apud Ughell. to. 1. p. 1. pag. 822. *Reservata jure eundi & redeundi cum fuit necessarium ad Gottifredum & filios per dictam terram sine Malitia.* Hinc apud Senec. Epist. 31. *Malitia* virtuti opponitur.

¶ 2. MALITIA, Deprædatio, injustitia. Edictum Pistense an. 864. c. 7. *Audivimus etiam quia hujusmodi leves homines in aliis Comitatibus deprædationes & injustitias faciant, & ad illum Comitatum in quo commanent, & in illas Malitias non faciunt, factis Malitiis in aliis Comitatibus revenient.*

3. MALITIA, Maleficium, incantatio, veneficium, apud Sextum Platonic. l. 2. de Medicina animalium c. 2. Locum vide in *Medicamentum*.

4. MALITIA, Vexatio, afflictio, ut in illo Evangelii: *Sufficit diei Malitia sua.* Tertullian. l. 2. adv. Marcion. *Malitiæ apud Græcos interdum pro vexationibus & læsuris, non pro malignitatibus ponuntur.* Hieronym. Epist 47. ad Amandum. Κακία, *quam Latinus vertit in Malitiam, apud Græcos duo significat, & Malitiam & afflictionem, quam* Κάκωσιν *Græci dicunt, &c.* [Vita S. Barbatiani apud Murator. to. 2. pag. 197. *Quod dum in auribus ejus continuo personatum fuisset, sana effecta est & abiit in domum suam sanissima, tanquam si nullam habuisset Malitiam.*] Ita *Malitia corporis*, apud Alypium Antioch. seu Auctorem Descript. Orbis cap. 1.

MALITIA. Statutum 2. Westmonasteriense c. 46. ubi de Marescalli Regis juribus io bominiis Baronum: *Et si forte ad homagium nihil ceperit, ad Malitiam suam capiat*, id est, sibi imputet.

MALIVOCUS, apud Anastasium io Hist. Eccl. ubi Theophanes δυσφήμως habet.

MALIVOLOSUS, *Malignus*, κακόβουλος, io Glossarin Græc-Latino.

MALIVOLUS, Diabolus. Acta purgationis Cæciliani: *Per Malivoli intercessum, qui vult animas justorum à via veritatis avertere.* Vide *Malignus*.

¶ MALI-USUS, Exactiones contra jus inductæ. Tabular. Solemniac. *Ad nichilum redigebat locum cum suis consuetudinibus pro Malis-usibus quos accipiebat injuste.* Vide *Tolta*.

MALIXIA, Quæ & *farcula*, vitis species, de qua Petrus de Crescentiis l. 4. c. 4.

¶ MALLA, pro *Malia* vel *macla*, Hama thoracis, nostris *Maille*, Computum an. 1336. to. 2. Hist. Dalph. p. 278. *Item pro paribus duobus de arnense de Malla, unc. III. taren. 6.* Vide *Macula* 2.

MALLARDUS, Anas masculus, Gallis, *Malard*, in Chron. Willel. Thorn. c. 32. p. 2010. Perperam *Mathlardus*, pro *Malhardus*, in Charta laudata in voce *Cercella*. Le Roman de Garin MS.

Grues & gentes orent à lour plessie,
Et venoison & Mallart & perdris.

[Vetus Poeta MS. è Bibl. Coislin.

Deus chapons & une grosse oie,
Si ot & Malart & pluvions,
Et blanc vin qui fut de Soissons.]

¶ MALLARE, MALLATIO, MALLATURA, &c. Vide in *Mallum*.

¶ MALLEARE, MALLEATIO. Vide *Malleus* 1.

MALLEATOR. Gloss Græc. ἀκμονίτης, *Malleator.* Genes. 4. 22. *Tubalca, qui fuit Malleator.* Job. 41. *Malleatoris incus.* Acta S. Anastasii Persæ Mart. c. 1. *Divertit ad quemdam Christianum Persam Malleatorem.* [Adde Lambertum Ardeos. p. 258.]

¶ MALLEBERGUM. Vide *Malbergium*.

¶ MALLENSES. Vide *Mallum*.

¶ MALLENTA, *Plegium*, ut videtur, vadimonium; de *recredentia* quippe servorum hic agitur: porro quando quis homines suos repetebat, ii statim coram judice servos se profitebantur, aut vade dato id se professuros spondebant. Vide *Recredere*. Forte enim *Mallenta* est jus aliquem ad mallum citandi. Vide *Mallum*. Litteræ Eduardi II. Regis Angl. an. 1314. apud Rymer. to. 3. p. 505. *Propter quod eadem Margareta ex causis prævis (& præcipue pro eo quod in Curia nostra S. Severi recredentia, vel Mallenta quorumdam hominum suorum, per Senescallum laudatum arestatorum, ex parte præfatæ Margaretæ ibidem petitæ, in casu videlicet ubi recredentia vel Mallenta, secundum foros & consuetudines partium illarum, dari debent, denegatæ fuerunt) ad Curiam Franciæ appellavit, sicut eadem Margareta nobis significavit, &c.* Vide *Mallare ad servitium*, in *Mallum*.

¶ MALLEOLI, *vocatur non solum parvi mallei, sed etiam ii, qui ad incendium faciendum aptantur.* Festus, Nonius: *Malleoli, manipuli spartei pice contecti, qui incensi aut in muros, aut in testudines jaciuntur.* Adde Vegetium l. 4. c. 18. Vide Carolum de Aquino io Lexic. milit.

MALLEOLUM, Falconariis est sacculus quidam lineus, capax longitudinis & grossitiei corporis falconis recens capti, perforatus ex utraque extremitate, ita ut caput & cauda per utrumque foramen libere transeat, ut falco sine læsione domum transferri possit. Vide Fridericum II. Imp. l. 2. de Venat. c. 44.

¶ MALLERIA, Fossa, unde eruitur *marla* seu marga, Gall. *Marniere*. Charta Matthæi de Roia ann. 1226. ex Tabul. Corbiensi: *Dedi eis ... novem similiter sextariatas terræ meæ propriæ in pluribus campis tam citra aquam de Margelles quam ultra, & Malleriam de Eskeasol, in qua meum habebo usuagium.* V. *Marlariæ*.

¶ MALLETI, Gall. *Maillotins*, à malleis quibus dimicabant, sic dicti seditiosi quidam sub Carolo VI. Rege Franc. ann. 1413. Vita Clem. VII. PP. apud Bosquetum: *Eodem fere contextu quo & præmissa involverunt, ausi fuerunt cives Parisienses machinati sunt attentare: quorum directores & promotores esse decreverant illos qui, Malleatores seu Malletti, vulgariter nominantur: sed eis deductis ad notitiam Regis, quotquot ex eis culpabiles inventi sunt, morte damnati, aut bonis spo-*

spoliati, aut in exilia damnati fuerunt. Rabelais lib. 4. c. 36. *Et à bon droit est jusques à present de prudence grandement loue Charles Roy de France, sixieme de ce nom, lequel retournant victorieux des Flamans & Gantois en sa bonne ville de Paris, & au Bourget en France, entendant que les Parisiens avec leurs Maillets, dont furent surnommez Maillotins, estoient hors la ville issus en bataille, jusques au nombre de vingt mille combatans, n'y voulut entrer.* Vide Menagii Origin. Gall. in voce *Maillotins*, & infra *Malleus*.

MALLEVANTIA, Idem quod *Creditia*, quasi *malalevatio*, seu ablatio. Liber Mirabilis, seu Tabular. Abbatiæ Conchensis in Ruthenis c. 59. *Et si ibi mercatum factum fuerit, retineo Malevantiam usque ad quindecim dies; & si non reddidero usque ad quindecim dies, non amplius mihi credas.* Vide *Credentia*, Creditum.

1. MALLEUS, inter arma dimicantium: *Clava* forte, vel potius gladius ipse. Gesta Phillippi III. Fr. Reg. ann. 1279. *In quodam illorum tyrociniorum Comes Claromontis ... armorum pondere prægravatus, & Malleorum ictibus super caput pluries & fortiter percussus in amentiam decidit.* Hinc

MALLEARE, Malleo seu gladio dimicare. [Sallas Malaspinæ l. 3. Rer. Sicul. apud Baluz. tom. 6. Miscell. p. 273. *Ex hoc quidem vulnere fera altam dextrarius erigens, sessorem casualiter excussit ad terram, quem illico rebelli cuntum arma innumeris ictibus Mallearunt.*] Willel. Britto l. 11. Philipp.

> ... *Dum multiplici latus undique Malleat ictu*
> *Hostilis rabies.*

[*Mailler*, pro malleo seu clava percutere. Le Roman de la Rose MS. ubi de viro qui uxorem suam fuste cædit:

> *Ains fiert & frape & roille & Maille,*
> *Et cole bret, crie & baailla.*]

Vide *Martas*.

¶ MALLEARE, Malleo contundere. Lambertus in Hist. Comitum Ardensium apud Ludewig. tom. 8. Reliq. MSS. p. 566. *Sed cum per angustissimam semitam ad fontium productorum in quercum Malleantium, quasi ad sentum ascia rustici quercum abscindentis, solus cum sola properares, &c.* Vita B. Lidwinæ to. 2. Aprilis pag. 314. *Sane igitur Lidwina ... mira Domini dispensatione, sub manu summi fabri adhuc Malleanda.* Adde Vitam S. Bernardini to. 5. Maii p. 284. & Chr. Petri Azarii apud Murator. to. 16. col. 390.

¶ MALLEATIO, Mallei percussio. Epist. Innocentii IV. PP apud Mabill. Supplem. Diplom. p. 101. *Nuper siquidem contigit alterum bullæ nostræ typarium, quo veneranda videlicet Apostolorum Petri & Pauli capita exprimuntur, jam attritum innumeris Malleationis diutina percussurit, &c.*

MALLEI JOVIALES. Saxo Grammaticus l. 13. Hist. Danicæ p. 213. *Magnus inter cætera trophæorum suorum insignia, inusitati ponderis Malleos, quos Joviales vocabant, apud Insularum quandam prisca virorum religione cultos in patriam deportandos curavit. Cupiens enim antiquitas tonitruorum causas usitata rerum similitudine comprehendere, Malleos, quibus cæli fragores fieri credebat, ingenti ære complexa fuerat aptissime tantæ sonoritatis vim fabrilium specie imitandam existimans.* [Vide Stephanium ad eumdem Saxonem p. 230.]

MALLEUS THORONIS. Vide Monumenta Danica Olai Wormii l. 1. p. 93. Janus Dolmerus ad Jus Aulicum Norvegicum vetus p. 499. *Antiquissimus hic Septentrionalium mos fuit, signo aliquo Conventum indicere. Sic apud Islandos adhuc gentiles Conventus habendi signum Cestra & Malleus Jovis, Hamar Thors. Sed post annum millesimum, cum jam in fidem Christianam jurassent, Crux lignea adhibebatur, quam quilibet Colonus ad suum vicinum perferret, causa & loca Conventus indictis, cujus signi intermissi aut neglecti certa pœna daretur.*

¶ 2. MALLEUS, f. pro Moletrina papyracea Gall. *Moulin à papier*, quia malleis linteorum quisquiliæ conteruntur & macerantur, unde conficitur charta nostra vulgaris. Charta Roberti Comit. an. 1284. apud Baluz. to 2. Hist. Arvern. p. 134. *Nec permittemus ædificari à nobis seu ab aliquo alio aliquod molendinum bassol seu laus seu Malleos infra confines superius nominatos.* Alia ejusdem Roberti ann. 1285. ibid p. 135. *Quæ eadem universa & singula præmissa nos eisdem religiosis & eorumdem ecclesiæ donavimus ... ad tenendum & possidendum ut rem suam perpetuo, ad ædificandum & reædificandum, Malleos & piscarias quascumque ad piscandum.*

3. MALLEUS, Equorum morbus, de quo multa Vegetius l. 1. Artis veterin. c. 2. & seq. Adde l. 3. c. 23. & Meursium in Μάλι.

1. MALLIA, Monetæ species apud nostros, quo nomine aureas quasdam monetas appellatas docemus in Dissertatione de Nummis Imperatorum Byzantinorum. Maxime vero ita appellantur minutiores monetæ, quarum duæ pro uno denario computabantur, ut est in Chartis 1306. & 1309. in Probat. Histor. Castilionensis p. 98. 192. Vide *Masculi*, & *Moneta*.

¶ 2. MALLIA, Idem quod *Macula*, *Maille*. Litteræ Eduardi IV. Reg. Angl. an. 1474. apud Rymer. to. 11. p. 841. *Lanceas, gleyves & Mallias, ac omnia alia.* Iterum occurrit in aliis ejusdem Regis Litteris an. 1481. apud eumd Rymer. to. 12. p. 140.

¶ MALLIARE MONETAM, Cudere, fabricari, *Battre monnoye.* Charta Alberti Romanorum Regis pro Leodiensi Episc. an. 1299. apud Marten. to. 1. Ampliss. Collect. col. 1405. *Permittimus ut idem Episcopus monetam, quam ab Imperio tenet in feodum, cudere, Malliare, sive fabricare debeat in sua diœcesi, in æquivalentia & pondere, in quibus vicimores Episcopi ... cudi faciunt.*

MALLIOLUS. Charta Pontii Comitis Emporitani an. 1063. in Appendice ad Capitul. Reg. Franc. nu. 149. *Vel ipsam matam, quæ dicitur Silva sancti Romani, sicut terminat de parte Circi in Malliolo S. Petri præscripti, & descendit per ipsam serram, &c.* Infra: *Descendit usque ad ipsas palumbarias, sicque conjungitur usque in ipsa villa via de ipso Malliolo.* Hispanicum forte *Majuelo*, [Novelletum, nostris *Jeune plant, vigne nouvelle*; quæ conjectura admodum firmatur ex locis mox laudandis.]

¶ MALIOLUS, Eadem notione, in Placito habito Albiæ an. 878. inter Instr. to. 1. novæ Hist. Occitan. col. 135 *De illas vero vineas & Maliolos, quas jam dictos Fulcrada hedificavit super ipsam territorium, a suis partibus obtineat, & donet ad dictos jam heredes alium tantam terra, quantum eo die & ipsis vineis & Maliolis ipsis advenire debuisset.* Testament. Adalaidis an. 978. apud Marten. to. 1. Anecdot. col. 96. *Villa Bajas, cum ipsa terminia teneat Guadaldus dum vixerit, excepsit ipsæ Maliolas quas alii ibidem plantant. Et cum factum fuerit cœnobium S. Salvatoris, post mortem Guadaldi, cum omni integritate illic remaneat: & si factum non fuerit illud monasterium, remaneant ipsas vineas quæ ad meam partem veniunt in ipsa villa ad custodem atque clavigeram S. Pauli, qui illud altare custodit.* Vide *Malanes*.

MALLO, *Inflatus tuber est sine dolore*, in articulis vel genibus equorum. Veget l. 2. Art. veterin. c. 48.

¶ MALLOBERGIUM. Vide *Malbergium*.

MALLONES μαλλοὶ Græcis, Cirri, cincinni, implexi crines: à μαλλὸς, *vellus*, [illegible], *casaries implicata*. [illegible], apud Varinum. Glossæ antiquæ MSS. *Mallonem, comam, Græce.* Papias: *Malonem Græce comam capitis dicunt, quod nos cirros.* Ugutio: *Græci cirrum vocant Mallonem.* Alibi;

bi; *A ma'on, hic malo, onis; Malonem Græci comam capitis dicunt, quam nos cirrum vocamus.* Anastasius in Benedicto II. p. 57. *Hic una cum Clero & exercitu suscepit Mallones capillorum Domini Justiniani & Heraclei filiorum clementissimi Principis, &c.* Græci recentiores μαλλίον *capillos* vocant. Vide Glossarium Meursii [& mediæ Græcitatis.]

MALLUM, MALLUS, Publicus conventus, in quo majores causæ disceptabantur, judiciaque majoris momenti exercebantur à Comitibus, Missis dominicis, aliisque Judicibus. Papias: *Malum*, (leg. *Mallum*) *generale placitum dicebatur, quando totus conveniebat populus ter in anno.* Guichardus à *Malal* Hebræo, id est, dicere, loqui, etymon arcessit: alii probabilius à voce Germanica *Mael*, quæ *congregationem*, vel *conventum*, sonat, ut Guillimannus l. 5. de Reb. Helvet. c. 9. aut *Mael* Saxonico, *Jus*, *Lex*, *Judicium*; atque inde complurium in Belgio locorum ac vicorum nominibus adjici *Mall* observat Wendelinus, quod in iis olim *Malli* habiti sint. Danis etiam *Male* & *Maal*, causam, rem, actionem significat, ut observat Resenius ad Jus aulicum Canuti II. Regis Daniæ p 595. Islandis pariter *Mael* loquelam sonare idem scribit p. 705. Vita S. Walarici Abbatis c. 15. *Ubi quidam Comes... juxta morem sæculi concioni præsidebat, quod rustici Mallum vocant.* [*Et cum ibidem, ut solet adesse, malis gestis justa vel injusta sententia unicuique proderetur, &c.*] Capitul. Caroli C. tit. 39. c. 12. *Mallus neque in Ecclesia, neque in mansione Presbyteri juxta Ecclesiam habeatur.* Similia leguntur tit. 9. c. 78. in Capitul. Carol. M. l. 4. c. 58. & Lege Longob. l. 2. tit. 55. §. 26.

☞ Iis originationibus addam & Schilteri in Thes. Antiquit. Teuton. hac de re opinionem, à qua minime abludit doctissimus Eccardus ad Leg. Salicam tit. 1. c. 1. *Mallum* nempe à Germanico *Mahl* quod signum sonat derivari; hinc eadem voce, inquit, utitur Otfridus ubi de Crucis vel Zodiaci signis loquitur: *Mallum* autem dictum locus in quo exercebantur judicia publica, quod signo aliquo, puta gladio, aut alio quovis, insigniretur. Non satis apte, ut opinor, cum vox *Mallus* usurpata sit iis conventibus significandis, ea etiam ætate, qua in aperto campo habebantur; nisi *Mallum* dictum putes, quia loco notato & designato teneri solebant.

☞ Bis in anno habebatur ejusmodi *Mallus* seu publicus conventus, in quo majores causæ disceptabantur. Capitul. Caroli M. ann. 769. *Ut ad Mallum venire nemo tardet, primum circa æstatem, secundo circa autumnum.* Frequentiores erant qui circa minores causas versabantur, certis tamen diebus prohibiti. Synodus Suession. an. 853. to. 2. Capitul. col 55. *Ut Missi nostri Comitibus & omnibus reipublicæ ministris firmiter ex verbo nostro denuntient, atque præcipiant ut à quarta feria ante initium Quadragesimæ, nec in ipsa quarta feria, usque post octavas Paschæ, Mallum vel placitum publicum, nisi de concordia & pacificatione discordantium tenere præsumant. Similiter etiam à quarta feria ante Nativitatem Domini usque post consecratos dies observent, necnon & in jejuniis quatuor temporum, & in Rogationibus simili observatione eosdem feriatos dies venerari omnimodis studeant.* De iis minoribus *Mallis* intelligendum c. 51. Capit. l. 3. quo liberi homines à *malla* frequentando eximuntur: *Ut nullus alius de liberis hominibus ad placitum vel ad Mallum venire cogatur, exceptis scabineis vel vassis Comitum, nisi qui causam suam adquirere debent aut respondere.* Vide *Placitum*.

PLENUS MALLUS, Gall. *Plein jugement, pleine audience.* Charta Gorziensis Monasterii an. 957. sic clauditur: *Actum in villa Denteriaca in pleno Mallo*; apud Chiffletium in Vindiciis Hispan.

MALLUS PUBLICUS, in Capit. Caroli M. l. 3. c. 57. Chr. S. Benigni: *In Luco villa in Mallo publico ad res audiendas vel judicandas venit.* Charta Caroli M. apud Henricum Meibomium in Not. ad Witikind. p. 63 *Quapropter in illa parte Saxoniæ Trutmonnum virum illustrem ibidem Comitem ordinamus, ut resideat in curte ad campos in Mallo publico, ad universorum causas audiendas, vel recta judicia terminanda.* Charta Caroli Mag. in Actis Episcop. Cenoman. p. 561. *Postmodum licentiam habeat, ut in Mallo publico suas querelas juste & rationabiliter atque legaliter quærat.* Sic veteres Formulæ Bignonii c. 2. Flodoardus l. 2. Hist. Rem. c. 18. Beslius in Histor. Pict. 224. Chartæ Alemannicæ Goldasti num. 99. &c.

¶ MALLUM INDICARE, in Lege Salica tit. 46 n. 1.

¶ MALLUM INTERJICERE, Differre. Edictum Pistense an 864. c. 32. *Et ne grave ei sit qui suum Mallum interjecit, qui uno anno primus tenuerit mallum, sequenti anno consentiat alteri primum tenere.*

MALLUM TENERE. Synodus Suessionensis sub Carolo C. c. 7. *Ne Malla publica vel placita in exitibus & atriis Ecclesiarum ... teneant.* Adde c. 8. Charta Heriberti Comitis Viromand. ann. 1076. *Loco, qui dicitur Broilus, ubi placita & Mallos tenebat.* Adde Capitula Caroli C. tit. 30. §. 32.

MALLUM GERERE, Gall. *Tenir les plaits.* Chron. S. Benigni p. 414. *Isaac Episcopo, Odone Comite, Hildeberto Abbate... atque cæteris Missis Dominicis Mallum gerentibus.*

AD MALLUM COMITIS VENIRE. Privilegium concessum Hispanis à Ludovico Pio: *Et ad placitum venire jussus, ad Comitis sui Mallum omnimodis venire recuses.* Vide Capit. Caroli M. l. 7 c. 96.

AD MALLUM MANNIRE, in jus vocare, in Lege Ripuar. tit. 32.

MALLARE, Ad mallum citare, in jus vocare, in Lege Salica tit. 18. §. 18. tit. 52. 54. Alamann. tit. 36. Bajuv. tit. 2. c. 11. § 2. tit. 22. c. 2. §. 2. Ripuar. tit. 58. Capit. Ludovici Pii an. 825. c 5. 6. 7. Capitul. Caroli C. tit. 28. &c. Vetus Judicium anni 874. ex Tabul. Casauriensi: *Iste Majus advocatus hic in Judicio vestri præsentia Mallavit me, ut ego haberem uxorem Gundi, &c.* Chron. S. Benigni pag. 414. *Mallavit quemdam Hildebrannum... quod ipse & sui quercum unam truncassent.* Charta alia in Hist. Augustodun. p. 2. pag. 89 *Unde ad judicium Scabineorum Abbo Mallavit supradictum Cadilonem, &c.* Adde Perardum in Burgundicis p. 34. 35 147. Steph. Baluz. in Append. ad Capitul. n. 104. &c.

¶ MALLARE *post finitam & emendatam causam.* Lex Alamann. tit. 94. *Si quis aliquem post finitam causam & emendatam Mallare voluerit, post testes tractos & emendationem datam si hoc præsumpserit tantare, & iste se non potest per sacramenta, vel per testes defensare, tunc per pugnam duorum se defendat. Et post hæc ille testator cum quadraginta solidis componat.*

¶ MALLARE AD ÆNEUM, Ad judicium seu probationem aquæ ferventis provocare, citare. Lex Salica tit. 55. §. 1. *Si quis ad Æneum Mallatus fuerit, & forsitan convenerit ut ille qui admallatus est manum suam redimat, &c.* Et §. 7. *Si autem leudem alter alteri imputaverit, & eum ad Æneum Admallatum habet, &c.* Pactus Childeberti inter & Clotharium Reges an. 593. tit. 1. Capitul. col. 15. *Si homo ingenuus in furto inculpatus, ad Æneum provocat, manum incenderit, &c.*

¶ MALLARE AD SERVITIUM, vel *in servitio*, Aliquem in jus vocare ut servum se profiteatur. Capitulare Lotharii Imper. tit. 3. §. 32. *Si forte quispiam aliquem mallaverit, & ille qui mallatus fuerit dixerit eum servum suum esse, vel alius in ipsa altercatione veniens eum ad servitium Mallaverit, volumus ut præsentaliter se*

vindicet

vuadiet ut ad primum, aut secundum, vel tertium placitum causam ipsam deliberet. Et infra: *Et sunt aliqui dum aliquos in servitium Mallant, & ipsi de sua libertate probanda dant vuadiam.* Ibidem §.31. aliis verbis idem pronuncietur: *Si vero aliquem adduxerit qui se dominum ejus esse dicat, & illum quem de servitio appellavit replicare ad servitium non potuerit, &c.* Vide *Malleuta*.

Mallatio, Submonitio, in jus vocatio. Edictum in Carisiaco: *Quosdam adinventiones, quod malum Dominus detestatur, & in Mallatione, & in exactione intromittunt.* Chartæ Alemannicæ Goldasti n. 27. *Quoddam prædium, ... quod Nos gerus omni genere studiis, quasi hæres Osbarti, repetere, publicaque Mallatione Monasterio abstrahere conabatur.*

Mallator, Actor, qui ad Mallum submonet. Vetus Notitie to. 12. Spicil. Acheriani pag. 154. *Quam vero causam Sigebertus minime negare valens, confessus est verba Mallatoris in omnibus esse vera, &c.*

Admallare, Idem quod *mallare*, *ad mallum vocare*, in Lege Salica tit. 50. §. 2. tit. 53. §. 1. & Ripuar. tit. 51. Charta Caroli Mag. apud Meurissium in Episc. Metensibus p. 185. *Nec homines eorum per mallos, byrgos publicos, nec per audientias mallus deberet Admallare.* Formulæ Andegavenses: *Hæc contra parentes meus vel contra cujuslibet hominum accidere, vel Admallare, seu adliticare faciatis.* Occurrit in iis non semel.

Obmallare, Eadem notione, in Lege Salica tit. 37. §. 8. in Capitul. 3. Ludovici Pii ann. 819 cap. 7. & in form. 9. Auxilius in Causa Formosi Pap. *Lex dicit, qui hostem ad murum conantem viderit, & non se opposuerit, puniatur. Quidam vidit, ascendit, profligavit, rejecit: Obmallatur?* Infra: *E contra lex, qui viderit matri inferri vim, & opem non tulerit; puniatur. Quidam procul means, vidensque matrem vapulantem, opem tulit: Obmallatur?* Perperam Glossæ interlinearis, *morti datur*. Sensus enim est, *an in judicium, qui legi paruit, vocatur?*

Remallare, Eodem perinde significatu, in 124. formule, apud Lindenbrog. *Et si postea aliquis extiterit ... qui ipsum hominem de hoc Remallare voluerit, &c.* *Remallatio*, for. 125.

Mallatura, Pensitatio quæ pro mallis publicis fiebat. Charte Ludovici II. Imp. an. imperii 15. pro Casauriensi Monasterio, in Tabul. ejusd. Eccles. *Pro nulla denique Mallatura quispiam à Monachis de præfato Monasterio, vel ab Advocato eorum, tortum quærere audeat, quia ob reverentiam S. Trinitatis eidem concessimus.* Diploma Henrici I. Imper. ann. 1043. ibid. *Et quidquid de prædictis Monasterii possessionibus fiscus noster sperare potuerit, ipsi ... concedimus, & ut nullas Mallaturam persolvat Advocato ejus.* [Adde Diploma Ottonis III. Imper. apud Murator. to. 2. p. 2. col. 496. & Henrici III. ibid. col. 610.]

¶ Mallum Tollere, Pensitationem pro *mallis* exigere. Charte an. 1173. apud Murator. delle Antic. Estensi p. 340. *Neque ullum Mallum tollemus de prædicta terra.*

Mallenses, Judices Malli, seu, ut aliis placet, in judicium vocati pro negotiis persequendis ac disceptandis; apud Odonem Abbat. Cluniac. in Vita S. Geraldi Comitis l. 1. c. 19. *In crastinum vero Mallensibus undique ad Seniorem confluentibus, jubet reum adduci.*

¶ Mallum, Forum, ni fallor, Gall. *Place*. Charta an. 1050. ex Schedis D. *le Fournier*: *Et est ipsa donatio in pago Tolonense in villa Solarios. Hæc sunt, duo semitæ in Mallo cum presbitero & parrochianis ecclesiæ B. Mariæ de Bello-loco.*

¶ MALLUS, pro Malus, Gall. *Mat*. Epistola Petri de Condeto tom. 2. Spicil. Acher. pag. 565. *Frangebantur Malli, rumpebantur anchoræ, & naves, licet maxime, submersæ sunt in profundum quasi lapis.*

¶ MALLUVIÆ, Malluvium, Vas quo manus leventur. Itinerar. Adriani VI. PP. apud Baluz. tom. 3. Miscell. p. 409. *Cui Oratores & magnates in fastu ad manus lavandas deserviebant, Malluvias ac alia pro hujusmodi obsequio deferentes.* Vox Festo nota. Vide *Archicamerarius*.

MALMAN. Vide *Maalman*.

¶ MALMASETUM Vinum, Arvisium vinum, *Malvasia*, Anglis *Malmsey*. Bernhardi *de Breydenbach* Iter Hierosol. p. 31. *Nam ibidem aliud non habetur vinum nisi Malmasetum.* Vide *Malsaticum*.

¶ MALMOLA, Vectigal, tributum, Anglo-Saxonibus *Male*. Chartul. Gemeticense to. 1. p. 324. *Porro tributum Malmola, hominum futurorum vehementer cupiditate inardescente, si decreverint maltari, non plus tribuunt, quam hoc nostro tempore illis concessum est dare.* Vide *Maalman*, & *Mal*.

¶ MALNA. Hariulfus l. 3. Chron. Centul. cap. 3. *Malnæ sericæ tres ex pisce 1.*

¶ 1. MALO, Cirrus. Vide *Mallenes*.

¶ 2. MALO, Species *malæ*, pera victoria. Charta Eduardi IV. Regis Angl. an. 1480. apud Rymer. to. 12. p. 121. *Cum familiaribus, amicis & benevolis suis ... malis, malettis, bogeis, karkettis, Malonibus, &c.* Vide *Mala*.

¶ MALOBATRATUS, Malobathro tinctus. Sidonius l. 8. Epist. 3. *Inter Satrapas Regum tiaratorum myrrhatum, pumicatos, Malobatratos venerabili squallore preciosum.*

¶ MALOGRANATA Gutta, Hemicraniæ species, quam Galli vocant *Pomme grenade*. Vide in *Gutta* 2.

¶ MALOGRANATUM. Tintinnabulum vel campanula. *Tintinnabulis* interdum exornatæ sacerdotales vestes. Chron. S. Trudonis to. 7. Spicil. Acher. p. 349. *Reperimus de thesauro S. Trudonis ... capsas evangelicas argento paratas: Malogranata argentea duo, &c.*

MALOGRATO, Gall. *Malgre*. Vide *Creantare*.

¶ MALOLIS. Vide *Malones*.

¶ MALOLIUS, Idem quod *Malliolus*. Statuta Montis olivi an. 1231. apud Marten. tom. 1. Anecd. col. 967. *Quod nullus inhabitans villam prædictam possit vel debeat ab aliquo capi ... infra terminos jurisdictionis monasterii ... videlicet usque ad Malolium Bernardi Garcini ... & Malolium Eleazarii, & usque ad Malolium Petri Aulini.*

MALOMELLUM, *Genus pomi melliflui & dulcis, quia fructus ejus habeat saporem mellis, vel quod in melle servetur.* Jo. de Janua. [*Une maniere de pomme douce comme miel*, in Gloss. Lat. Gall. Sangerman.]

MALONES, Malhones. Charta Raymundi Comitis Tolosani ann. 1226. in Regesto Tolosæ Cameræ Comput. *Ædificia & bastimenta, terras cultas & incultas, vineas & Malones, agros & condaminas.* Alia an. 1243. in eodem Regesto fol. 88. *Questas, toltas, & ademprivia, albergas, successiones, & escaducas, furnos, & molendina, aquas, littora, & piscarias, vineas & Malhones cum terris, in quibus sunt, &c.* Alia an. 1246. fol. 46. *Videlicet forciam, & aulam, & domos & Malolem, & furnum, &c.* In Chartis aliis vernaculis *Malholes* dicuntur, quæ vox crebro ibi occurrit, videturque vineam aliquam sonare. Petrus de Crescentiis l. 4. *Majolum* uvæ speciem fecit, à quo forte *Malones* vineæ ipsæ dictæ: *Est & alia species (uvæ,) quæ vocatur Majolus, quæ est uva nigra, valde cito maturabilis, & pulcros & spissos & longos botriones faciens, in sapore dulcissima, & vinum facit durum & satis servabile, &c.* [Vide *Malliolus*.]

¶ MALO-VELLE, Invitus, nolens, Gall. *Malgre*. Regimine Paduæ ad an. 1312. apud Murator. tom. 8. col. 369. *Vastaverunt rostam, & aperuerunt aquam Malo-velle*

lo-velle

lo-vesse domini Canis. Ibidem ad an. 1337. col. 445. *Dictam portam cum pluribus domibus combusserunt Malevelle dominorum Alberti & Mastini de la Scala, qui erant ibi præsentes, & ausi non fuerunt defendere*. Adde Chron. Parmense ad an. 1249. apud eumdem Murat. tom. 9. col. 776.

MALPAGA, Debitum, Charta Catharinæ Comitissæ Virtutum ann. 1381. *Pro defectibus & Malpagis dictorum nullatenus possint molestari*. Alia Galeacii Comitis Virtutum an. 1387. *Pro resto dicti subsidii solvendi pro Malpagis, &c*. Scribit Catellus l. 2. Rerum Occitanarum p. 297. Luteva carcerem esse *Malepague* dictum, in quem conjiciuntur debitores à creditoribus ipsis facto, ex quo non eximuntur, nisi post debita persoluta: unde, inquit, appellatur *Malepague*.

MALPENNING, [Denarii pensitatio ex quavis Consuetudine pro facultate aliqua vel privilegio habendo, ex Saxon. Male, tributum, vectigal; & Peny, denarius,] Charta an. 1264. apud Maximilian. Henric. in Apolog. pro Archiepisc. Coloniens. p. 2. pag. 62. *Ita tamen quod de personis Ecclesiasticis & Religiosis denarii servisiales, & denarii, qui dicuntur Malpenning non recipiantur*.

MALPITIO, Italis *Malpizzone*, Morbus equinus *in bullatus ungularum equi, cum carnes vivæ junguntur ungulis, &c*, apud Petrum de Crescentiis l. 9. c. 48. cujus vetus Gallicus Interpres habet *Palpizon*.

¶ MALPROFIECH, Statuta Eccl. Avenion. ann. 1337. apud Marten. to. 4. Anecd. col. 561. *Cum sponsæ ad eorum traducuntur hospitia, de ipsorum domibus bona, more prædonum, rapiunt violenter, pro quibus pecuniarias ab invitis redemtiones extorquent, quas expendunt in scurrilitatibus & comessationibus inhonestis, quæ juxta eorum vulgare Malprofiech damnabiliter appellant*. Quod in malum usum impendatur sic dictum existimo.

1. MALTA, Cæmentum, *Mortier*. Ordo Romanus de consecratione Ecclesiæ: *Tunc faciat Maltam de calce & tegula cum ipsa aqua benedicta ad occludendas Sanctorum reliquias in loco altaris*, Hugo de S. Victore l. 1. de Ceremon. Eccl. c. 8. habet *molta*: *Et quod remanet de Molta, qua conditæ sunt Sanctorum reliquiæ, fundit ad basim altaris*. De hac voce multa commentatur Octav. Ferrarius in Originibus Ital.

¶ 2. MALTA, pro *Ma'ta*, Molitura, Gall. *Mouture*. Charta an. 1256. apud Ludewig. to. 5. Reliq. MSS. pag. 70. *Plane renuntiavimus omni actioni quam habemus contra eos, quod nobis gratis sine Malta molere tenebantur, si hoc per aliquod tempus facere neglexerunt*.

¶ 3. MALTA, pro Melita, & *Maltensis*, pro Melitensis, apud Murator. to. 6. col. 393.

¶ 1. MALTARE, MALTARIUM, MALTER, &c. Vide *Maltra*.

2. MALTARE, Solidare. Vetus Interpres Juvenal. Sat. 5. *Quia hoc solent vitrum solidare, id est, Maltare*. [Vide *Malmo'a*.]

¶ MALTHO. Pactus leg. Sal. tit. 30. edit. Eccardi: *Si quis lidum alienum extra consilium domini sui ante Regem per denarium ingenuum dimiserit, malb Maltho theate meolito, &c*. ubi doctiss. Editor *Maltho*, designaverit, interpretatur, à verbo German *Malen*, designare.

MALTMULNA, Molendinum, ubi brasium molitur; vocabulum compositum ex vocabulis Anglicis, *malt*, brasium, & *muln*, vel *mulne*, molendinum. Occurrit in Vitis Abbat. S. Albani p. 63.

¶ MALTOUTA. Vide *Tolta*.

MALTRA, MALTRUM, MALDRUS, MALDRUM, MALTER, promiscue, Mensura Germanica, continens quatuor modios, Germ. *Malter halt mut*: modius vero seu *mut*, comprehendit quatuor quartales. Ita Vadianus & Goldastus. Eckeardus junior de Casib. S. Galli cap. 3. *De terra avenæ centum Maltrorum*. Charta Henrici Imper. an. 1114. in Actis Murensib. p. 32. *Unum Malterum de frumento, & unum fritschingum, & unum stelum de vino*. Eadem Acta p. 37. *Debet singulis annis dare 4. Maltra de spelta, & 6. de avena*. Occurrit iterum p. 56. Adde Ottonem de S. Blasio c. 47. [& Hist. Lotharing. to. 1. col. 416.]

☞ Nà cui vero negotium exhibeant Instrumenta quædam, in quibus *Maltra* minoris mensuræ memoratur, observandum aliam fuisse publicam, quæ major; aliam claustralem, quæ Ecclesiasticorum erat, eaque minor: hujus quæ fuerit capacitas discere est ex Cod. MS. Consuetud. Eccl. Colon. fol. 11. *Canonici majoris Ecclesiæ habebunt annuatim ad album panem...900. Maldra & 78. Maldra tritici... 50. parvi partes albi fiunt de Maldro tritici mensuræ Coloniensis... de ista summa solvet Vrsheim 500. modios tritici qui faciunt 300. Maldra claustralis mensuræ*. Erat præterea *Maldrum parvum* cujus mentio fit in iisdem Consuetud. *90. Maldra parva faciunt 152. Maldra claustralis mensuræ. 50. modii siliginis faciunt 112. maldra & dimidium maldrum*.

¶ MALDRE. Sigefridi Comitis Palat. Rheni Litteræ apud Tolner. Hist. Palat. inter Instr. p. 33. *Cum vero invitatur veneris, subscriptum tantum servitium a fratribus habebit, duo Maldre ad panem vespere & unum mane, ad pabulum equorum decem Maldre hyeme, quinque æstate*.

MALDRUM & MALDRUS, apud Cæsarium l. 4. c. 6. l. 10. c. 17. & 47. in Concilio Coloniensi an. 1260. can. 11. & in Charta Friderici I. Imp. an. 1152. pro Ecclesia Marsnensi apud Miræum in Donat. Belgic. p. 444. [Chronic. Wormat. ad an. 1272. apud Ludewig. to. 2. Reliq. MSS. p. 130. Rerum Mogunt. to. 2. p. 328. & 329.] Summula Raimundi:

Usuram facio si marcam præste per annum
Pro pullis, vel pro Maldra pisa, vel avena.
Ante diem messis nummos poteric dare tali
Conditione, quod certo tempore Maldra
Tot reddam tibi, quot poterit tua summa valere.

Vide Vitam Balduini Lutzemburg. l. 3. c. 1.

MALDRUS. Polyptychus S. Remigii Remensis: *Census de Marsna de 6. molendinis, centum Maldros, &c*. Infra: *De camma 132. Maldr. de questu cervisia... ad Natale Domini 18. Maldr. avenæ de obb*. Charta Lotharii III. Imp. an. 1131. *Duos Maldros panis, quatuor oves, & amam vini Abbas habebit*. [Adde Acta SS to 1. Junii pag. 527.]

MALDARIUS. Charta Henrici Comitis Namurcensis & Luxemburg. an. 1182. *Ea conditione, quod singulis annis septem Maldarios annonæ eidem Ecclesiæ teneantur respondere*.

MALDARIUM, in veteri Charta apud Cornelium Kempium l. 2. c. 11. *Quinque Maldaria panum siliginis, Maldarium tritici, &c*.

¶ MALDRARIUM. Acta S. Adalheidis tom. 1. Febr. p. 713. *Distribuebatur spinda, ut loquuntur, duodecim Maldrariorum tritici*.

MALTER & MALDER, in Tabulis Anselmi Abbatis Lauresham. apud Freherum in Orig. Palat. in ipso Chronico Lauresham. p. 84. in Chartis Alemann. apud Goldastum ch. 12. 49. 69. 79. 83. & 84.

MALTARE, apud Conradum Ursperg. in Philippo, & Suenonem p. 325. [Charta ann. 1374. apud Ludewig. to. 1. Reliq. MSS. p. 389. *Duodecim Maltaria siliginis, unum duobus modiis Hertzbergensis mensuræ, & quindecim Maltaria avenæ Luckowensis mensuræ*.]

MALDRATA, Quantum *Maldra* continet. Speculum Saxon. l. 2. art. 16. §. 4. *Quando præco Judici mulctam demeretur pro eo, quod eum super suo neglexerit judicio, tunc mensuram Regis, id est, Maldratam pro mulcta*

præ-

præstet, quæ in triginta duobus virgæ quercinæ viridis duorum cubitorum longitudine verberibus noscitur comprehensa. [Charta an. 1276. apud Ludewig. to. 1. Reliq. MSS. p. 114. *De ipso molendino sedecim Maldratas si iginis mensuræ Belgerensis annis singulis ministrabit*.]

¶ MALDREDUM, in Charta ann. 1205. apud Ludewig. tom. 1. Reliq. MSS. p. 25. *Eidem Ecclesiæ octo Maldreda frumenti advocatialis quæ nobis annuatim de eadem solvebantur curia, contulimus*.

MALTSHOT, Præstationis species apud Anglos. Vetus Charta apud Somnerum in Tractatu de *Gavelkind* pag. 27. *De Maltshot termino Circumcisionis Domini 20. den.* [Forte ab Angl. *Malt*, brasium. Anglo-Sax. *Maltz*, polenta.]

¶ MALTUM, Vox quæ Architectis *solidamentum* sonat. Vide *Smaltum*.

¶ MALVAGGIUS, Scelestus. Acta S. Alexandri Episc. tom. 1. Junii p. 750. *Sed non esse valde antiquas cognovimus, cum notasemus ibi verba prorsus Italica, Malvaggius, adnegatus, pelligrinasium, ac fluvium Po, pro scelestus, submersus, peregrinatio, Padus.*

¶ MALVAVISCUM, Herbæ genus. Vide supra in *Magrancules*.

¶ MALVAXIA, Arvisium vinum, Gall. *Malvoisie*, Ital. *Malvagia*. Statuta Vercell. lib. 4. p. 95. v. *Quod nullus in civitate vel districtu Vercellarum audeat vel præsumat vendere vel vendi facere vinum vernaciæ, Malvaxiæ, decreti, vel alterius generis vini, &c.*

MALVEISIN, Machinæ bellicæ species, sic appellata lingua Gallica, tanquam *malus vicinus*, seu *mauvais voisin*, quod proximos hostes maxime incommodaret. Petrariæ speciem facit Matthæus Paris sub ann. 1216. *Propter petrariam, quæ Malveisine Gallice nuncupatur, quæ cum machinis aliis Franci ante castrum locata, muros acriter crebris ictibus verberabant*. Ex quibus colligitur, fuisse machinam, qua muri lapidibus ingentibus impugnabantur. At Guignevilla in Poemate vernaculo, *le Pelerinage de l'humaine lignee*, videtur innuere plures simul eodemque impetu sagittas emissas per hanc machinam, ita ut illa sit catapulta, quam Angelus Portenarius l. 5. de Felicit. Patavina describit, & cujus figuram expressit. Sic vero Guignevilla:

Ne nuls tels dars ni puet messaire,
Com bien que on i sache traire
Malveisine les sajetes,
Ne Espringale ses mouchetes.

Ita etiam appellavit Willelmus II. Rex Angliæ Castellum à se extructum, quo aliud, quod ad deditionem compellere nitebatur, incommodaret. Henricus Huntindon. l. 7. Hist. p. 373. & ex eo Jo. Brompton: *Post hæc obsedit Consulem ad Bamburg: quod cum armis inexpugnabile videret, paravit ante illud castellum aliud, quod appellavit* Malveisin, *in quo partem relinquens exercitus, recessit*. Vide Cambdenum in Descript. Comitatus Northumberland.

¶ MALVELLA. Vide *Malbella*.

¶ MALVESY, Arvisium vinum, *Malvoisie*. Mandatum Richardi II. Reg. Angl. an. 1393. apud Rymer. to. 7. p. 745. *Tres buttas de Malvesy*. Vide *Malvaxia*.

MALUGINOSUS, Κακότριχος, *Subdolus*, in Glossis Græc. Lat.

MALVITIUS, Avis species, nostris *Mauvis*, apud Fridericum II. Imper. l. 1. de Venat. c. 18.

1. MALUM, Candelabri pars instar mali, seu pomi rotunda. Chron. Casin. l. 3. c. 57. *Alia candelabra argentea cum Malis crystallinis parium unam*. Cap. ult. *Aliud parium* (candelabr.) *argenteum cum Malis crystallinis*.

MALUM, in ædium sacrarum summitatibus, quo modo etiam hodie in æde S. Petri Romæ. Vita Caroli M. *Tacta etiam de cœlo, in qua postea sepultus est basilica*, (Aquensis) *Malumque aureum, quo tecti culmen erat ornatum, ictu fulminis dissipatum, &c.*

¶ 2. MALUM, Publicus judicum conventus. Tabular. Rothon. *Hæc carta indicat quod fuit Malum inter monachos Rothonenses de fine terræ . . . ante Alan. Principem*. Vide *Mallum*.

¶ MALUM-MORTUUM, Morbi genus pedum & tibiarum, Gall. *Maumorz*. Miracula B. Edmundi Archiep. apud Marten. to 3. Anecd. col. 1893. *Guarnerius de Charnis à fistula & Mali-mortui incommodo liberatur*. Ibidem col. 1895. *Guillelmus in urbe Parisiensi à Malo-mortuo curatus*. Epist. Johannis Archiep. Viennensis ad Honorium III. PP. ann. 1221. apud eumdem Marten. to. 1. Anecd. col. 890. *Johannes monachus & Sacerdos juratus dixit, quod Guichardus de Montaniis, Lugdunensis diœcesis, ægritudine quadam quæ lingua nostra dicitur Maumorz in pedibus & tibiis universaliter oppressus; ita quod sine adjutorio alterius nusquam posset incedere, &c.*

MALUS, Diabolus, Scriptoribus sacris. Lexic. Gr. MS. Reg. sign. 2060. [illegible], Paulinus Natali 4. de Exorcista:

Inde gradum cepit, cui munus voce fideli
Adjurare Malos, & sacris pellere verbis.

Idem Natali 5.

Non tulit hæc Malus ille diu; sed inhorruit atris
Crinibus, &c.

Natali 7.

. . . Velut illi qui meruere
Vasa Malis fieri.

Carmen iambicum vetus edit. à Barthio l. 34. Advers. cap. 1.

Cursu vagante lubrico infortunio
Tentationibus Mali.

Ita passim Tertullianus lib. de Pœnitentia c. 5. lib. de Patientia c. 11. 14. de Cultu feminarum c. 5. l. 2. ad Uxorem c. 6. Idem Paulin. Epist. 4. ad Severum, Cyprianus de Orat. Dom. c. 10. Chromatius Aquileiensis Conciones in D. Matthæum, Olympiodorus in Ecclesiast. cap. 8. Commodianus Inst. 44. 57. 62. &c.

Atque ita *Malum*, in Oratione Dominica: *Sed libera nos à malo*, Patrum plerique intelligunt. Origenes, sive quis alius in Orat. Domin. [illegible] Πονηρὸς δὲ ἐστιν ὁ διάβολος, οὐ φύσει ἀλλὰ προαιρέσει· οὐ γὰρ τὸν ἐκ φύσεως ἔστιν ἡ πονηρία, ἀλλ' ἐξ αὐτεξουσίου κακίας καὶ προαιρέσεως γέγονε. κατ' ἐξοχὴν δὲ οὕτω καλεῖται, διὰ τὴν ὑπερβολὴν τῆς κακίας. Sic quoque Chrysostomus, Euthymius, Theophylactus, Petrus Damianus, &c. Quin etiam hæc verba Joannis Epist. 1. v. 17. καὶ ὁ κόσμος ὅλος ἐν τῷ πονηρῷ κεῖται, non desunt, qui de diabolo capienda censent. Vide Casaubon. ad Epist. Gregor. Nysseni p. 85.

Sed & Gallis nostris eadem olim dæmonum familiaris fuit appellatio: *Mauses*, enim dicuntur Scriptoribus vernaculis medii ævi, quasi *malefici*, (nam κακοὶ δαίμονες dicuntur Synesio) vel potius *malefacti*, quod turpi & putida ut plurimum figura donentur, unde efficta postmodum etiam hodie in uso vox, *Mauvais*, qua res quæpiam mala denotatur. Le Roman *de Garin*:

Seigneur, dit-il, ceans a un Mause,

Chron. Bertrandi *du Guesclin* MS.

Il ne croit nostre Loy neant plus que li Mauses.

Rursum:

Rampoient contre mont en huant com Mauses.

Robert de Bourron en son Roman *de Merlin* MS. *S'emparent del Chaste', & commandent as Mauses tous cheus, qui y remainent*. Vide Notas nostras ad Joinvillam p. 106.

¶ MA-

¶ MALUS-CLERICUS, Gall. *Mauclerc*, Indoctus, ignarus; nostris enim olim *Clerens*, idem quod doctus sonabat. Genealogia Reg. Franc. to.2. Spicil. Acher. p. 805. *Qui* (Robertus Comes Drocarum) *genuit Henricum Archiepiscopum Remensem, Joannem de Brana, Petrum Malum-clericum ... Item Petrus Malus-clericus accepit in uxorem sororem Arturi Ducis Britanniæ*. Vide D. *de Caseneuve* Origin. Gall. v. *Malotru*.

¶ MALUS-FAGUS, Fagi species infructifera, quæ glandem fageam non fert. Litteræ Geraldi Tornac. Episc. an. 1152. apud Marten. to. 1. Anecd. col. 451. *Sylva adjacens villæ ex regia munificentia libera possessio est ecclesiæ B. Amandi, quercus, Malus-fagus, nespilus, &c.* Vide *Faia* 1.

¶ MALUS-FOSSATUS, Fossatum pascuum. Charta an. 1196. ex Archivis S. Vict. Massil. *De Malo-fossata perceperunt quod esset polium, & gastum.*

¶ MAMA, Cerevisia. Telomonius de Bello cum civitate Brunsvic. apud Leibnit. to. 2. Script. Brunsvic. p. 90. *Cerevisia, quam Mamam aut Mocam ridiculo appellant, pro potu, ac quodam atri saporis acido, quod Coventum vocant, homines hujus loci utuntur.*

¶ MAMACHUTUS, *Fatuus ac stolidus*, Vocabular. Sussannæi.

¶ MAMACULUS, ἐμμάμμα. Gl. Lat. Gr. MSS. Sangerm.

¶ MAMALIRETS, Soldani milites. Informationes civit. Massil. de *Passagio* transmarino ex Cod. MS. Sangerm. *Et ita predicte galee impedient, aufferent & turbabunt quod nemo audebit portare vel adducere ad terras vel partes Sarracenorum & Soldani homines illos qui vocantur Mamalirets qui efficiuntur & sunt meliores & magis experti in armis quas habeat Soldanus, quoniam naturales homines ipsius Soldani seu Saraceni in se & de se parum valent in armis.*

¶ MAMATIO, Vadium seu pignus, quod duello decertaturi ex decreto judicis, apud eum deponebant. Litteræ Castellani Insulensis ann. 1236. ex Chartul. S. Quintini in Insula: *Si qui provocaverint se ad duellum in prædicta villa, causa tractari debet per ecclesiam ... Et tota Mamatio duelli ad ecclesiam pertinebit, ita quod quando pugiles campum ingrediuntur ex tunc cum servitute ecclesia, &c.*

¶ MAMBAX, mendose in Gloss. Arabicis pro *Bambax*, quod vide in *Bambax*.

¶ MAMBOTA, pro *Manbota*, in Legibus Edmundi c. 3. *Et nolo, ut aliqua fihtewita vel Mambota condonetur.*

MAMBURNUS, Tutor, Gubernator: *Mambour*, in Consuetud. Hannoniensi cap. 77. Namurcensi art. 20. Montensi cap. 38. Valentinensi art. 27. 67. 79. 80. &c. [Bulla Innoc. II. PP. an. 1131. apud Miræum to. 1. p. 94. *Fuimus per præfatos Mamburnos & gubernatores dicti Hospitalis, debita cum instantia, requisiti, quatenus, &c.*] Lewoldus Northovius in Chronico Markano ann. 1249. *Cum esset Mamburnus Comitatus de Teckemburg.* Vide eumdem ann. 1347. Joan. Hocsemius in Episcopis Leod. l. 1. c. 17. *Tunc temporis Episcopo decumbente, pater ejus Guido, quasi Mamburnus patriam gubernabat.* Eadem notione idem Scriptor usurpat c. 29. & c. 34. ubi hæc verba habet: *Ad eligendum Mamburnum, id est, in temporalibus præsidentem.* Vide eumdem l. 2. c. 5. Vitam Balduini Lutzemburg. Archiep. Trevir. l. 3. c. 9. & Monstrelletum 3. vol. p. 125. 224. Etymon à Theutonico *monds* accersunt viri docti, quod os significat, & *bar*, sive *baer*, id est *paratum, præsens, nudum, apertum*; quia os esse debeat publice iis, quorum tutelam, sive mundium suscepit. Sed probabilius est, voces has effictas esse ex *Mundium*, & *Mundiburdus*, quas vide.

¶ MAMBURNIA, Gubernatio, regimen. Chronic. Cornelii *Zantfliet* apud Marten. to. 5. Amplis. Collect.

col. 367. *Finaliter ad suscipiendum Mamburniam patriæ & rebellionem contra suum Principem arripiendam induxit.* Idem occurrit col. 368.

¶ MANBURNUS, Qui pago præest. Acta SS. to. 4. Junii de S. Walhero p. 616. *Aberam ego tunc domo: sed ipsa quod factum erat, narravit Manburne pagi nostri.*

MAMBURNIA, MAMBURNIUM, Tutela. Charta Communiæ S. Quintini an. 1195. *Nisi aliquis qui dispatriaverit, aut aliquis, qui est in Mamburnia, super hoc clamorem fecerit.* Charta anni 1238. in Tabular. Abb. Thenaliensis: *Et quia propria sigilla non habebamus, sigillo nobilis viri Galteri D. de Lignies, in cujus Mamburnia fueramus ... fecimus communiri.* Charta an. 1146. in Tabul. Priorat. Neronis-villæ fol. 17. *Ante Bernardum de Milli, qui eo tempore in Mamburnio habebat Luciam & Amalricum filium Rainardi Pulcri, de cujus feodo hæc terra fuit.* [Ordinat. Philippi Pulcri an. 1308. to. 1. Ordinat. Reg. Franc. p. 459. *La Royne nostre campaigne, ... nos enfans estans avec nous en nostre Mainbournie.* Statuta Johannis domini de Commerciaco an. 1362. *Item, nous establissons & commandons que nul ne pourchassois, ne fasce faire mariaige ny fianceailles d'enfans quelz qui soient en Mainbornye de pere ou de mere ... sans le congie & le consentement de leurs Mainbours.*] Froissart. 1. vol. c. 155 *Fussent en garde, bail, tutele, cure, Manburnie.* Adde Leges Leodienses c. 18. Consuetud. Valencian. art. 63. 79. Ordinationes Metenses, &c.

¶ MANBURINA, Eadem notione. Charta Thomæ Abb Sangerm. pro libert. hominum Villæ novæ S. Georgii an. 1249. in lib. Anniverf. B. f. 218. *Hujusmodi autem remissionibus & libertatibus tantummodo gaudere volumus homines superius nominatos, cum uxoribus & heredibus eorumdem, tempore confectionis præsentium litterarum, in rerum Manburina existentibus.*

¶ MANBURNIA, in Chartul. AB. Sangerm. ann. 1253. fol. 212. *In eorum Manburnia existentibus quantum ad personas eorum, &c.*

¶ MANDEBURDA, in Charta Ludovici Boni ann. 815. apud D. Calmet. tom. 1. Hist. Lotharing. col. 198. *Hartmannus Comes ad nostram accessit Clementiam, deprecans ut ipsam precariam quam a supra memorato abbate Optario acceperat, per nostram Mandeburdam & licentiam ... habere potuisset.*

¶ MANIBURNIA. Litteræ Philippi III. Reg Franc. *Et quando liberi nostri, vel alter eorum (quandiu fuerint in Maniburnia nostra) ibidem morabuntur, &c.*

¶ MANIBURNIUM, Administratio, regimen, Gouvernement. Charta ann. 1270. apud Miræum to. 1. p. 437. *Nihil in eam* (villam) *juris prætendat Advocatus, qui in feodum ligium sumet de manu Regis Maniburnium.*

¶ MANUBRUNEA, Tutela. Charta Hugonis Militis an. 1259. ex Tabul. S. Nicasii Remens. *Item habemus alias literas de Manubrunea liberorum domini Joannis de Aluete Militis.*

¶ MANUBURNIA, Eadem notione. Charta ann. 1207. ex Tabul. S. Nicasii Remens. *Et liberi eorum tunc extra Manuburniam parentum facti, & ab eorum potestate universaliter emancipati.* Alia Coriæ Remens. ibid. *Et sciendum quod iidem fratres in Manuburnia non erant.* Charta Johan. Comitis Suess. an. 1265. *Et de illis qui sunt extra Manuburniam alterius.* Adde Tabular. Blein. an. 1349.

MAMBURNIRE, Tueri, uti tutores solent. Vita B. Ivettæ Reclusæ c. 9. n. 25. *Qui quasi pueros Mamburnire videbatur.* Le Roman *de Vacce* MS.

Au douzieme an qu'il terre maintinst & Mainbor ni

Balduinus de Condato vetus Poeta MS.

Il n'aura ja si grant avoir,
Ne si grant terre à Mainburnir.

Idem:

Celui

Celui va prece croissant,
Qui grant terre a à Mainburnir.

¶ MANBURINARE, Idem quod *Manburnire*. Charta an. 1313. ex Chartul. S. Martini Pontisar. *Omnes expensa & custus solli pro querendis, adducendis, treturandis* (l. triturandis) *& Manburinandis fructibus*.

MAMBURDITOR, Tutor, *Mamburnus*. Charta Richardi Regis Rom. ann. 1267. apud Miræum in Donat. Belg. cap. 117. *Absque tutoris sive Mamburditoris auxilio*.

¶ MAINBURNUS, Eadem notione. Charta ann. 1300. apud Baluz. tom. 2. Hist. Arvern. pag. 298. *Quorum se asserit & asserit Mainburnum & administratorem legitimum*.

¶ MAMBURGUS, Eodem intellectu. Charta ann. 1253 apud Miræum to. 1. p. 584. *Gilberto marito meo & Mamburgo vel tutore consentiente & volente*.

¶ MANIBURNUS, in Charta ann. 1360 apud Ludewig. to. 6. Reliq. mss. pag. 26. *Nostros veros & legitimos Maniburnos, tutores & defensores irrevocabiles facimus*.

MANBURGIUM *& defensio*, in Legatione Synodi Mantalensis ad Bosonem Regem ann. 879. *Defensionem & Manburgium singulis exhibentes*, &c. Responsio ejusdam Regis: *Omnibus, ut monuistis, legem, justitiam, & rectum Manburgium, auxiliante Deo, conservabo*, &c.

MAMELUCHI. Sic appellabant Ægyptii mancipia Christiana, aut ex Christianis parentibus orta, in pueritia capta, & pretio distracta, ex quibus eligebatur, qui cæteris imperabat, Sultani appellatione. De his sic Willelmus Tyrius l. 21. c. 23. *Solent enim Turcorum Satrapæ & majores Principes, quos ipsi lingua Arabica vocant Emyr, adolescentes, sive ex ancilla natos, sive emptos, sive capta in prœliis mancipia studiose alere, disciplina militari instruere diligenter, adultis autem, prout cujusque exigit meritum, dare stipendia, & largas etiam possessiones conferre. In dubiis autem bellorum eventibus, proprii conservandi corporis solent his curam committere, & de obtinenda victoria spem habere non modicam: hos lingua sua vocant Memeluc*. Sanutus l. 2. p. 2. c. 6. *Et deferunt de Mari Majori à partibus septentrionalibus pueros & puellas, quas præfati Ægyptii nominant Mamuluchos*. Vide Jovium de Reb. Turc. Leuncl. in Pand. Tur. c. 207. & alios rerum Turcicarum Scriptores; Scaligerum præterea l. 3. Canon. Isag. p. 326. olt. Edit. Edwardum Pocockium in Supplemento ad Gregorium Abul. Faragium p. 7. & Notas nostras ad Joinvillam p. 80.

¶ MAMERRIUM. Acta D. Erardi de Lisigniis Episcopi Autiss. apud Duchesn. to. 1. Hist. Card. Gall. p. 215. inter Probat. *Propter bonum castitatis ... habebat etiam tres cathenas argenteas nodis plenas quodam infertas Mamerrio, ex quibus de nocte carnem suam disciplinis pluries castigabat*. Ubi leg. *Manubrio*.

MAMILIARES, ἐπιχείρια, in Gloss. Lat. Editis & mss. ubi Meursius emendat *manuales*: malim *manulares*.

MAMILLAM STRINGERE, in Lege Salica tit. 22. §4. *Prendre le sein d'une femme*. Ubi hæc Lindenbrogius: Leges Alfredi Regis c. 11. 18. Pœnitent. Rom. l. 3. c. 20. *Mamillas obtrectare*. Cap 27. *Obtrectare puellæ aut mulieris pectus*. Burchard. Decret. lib. 19. p. 275. 302. *Mammas stringere*. Saxo Gram. lib. 2. p. 17. Plautus Bacchid. *Manus feras ad papillas, labra à labris nusquam auferas*. Idem Asin *Si papillam pertractavit*, &c. In Lege Frison. tit. 22. §. 88. *Feminam per mamillam stringere*. Forte quis legat *Mamillam*. [Edit in Aleman. *Mamillam capulaverit*, hoc est amputaverit.]

¶ MAMILLARE, Amiculi genus, quo ubera mulieres tegere consueverunt, quia eo mammas adstringunt. Martin. in Lexico.

Tom. IV.

MAMILLARIA, Armaturæ species. Computum Stephani *de la Fontaine* Argentarii Regis, incipiens 1. Julii ann. 1352. cap. *Orfaverie*: *Pour faire & forger la garnison d'une paire de harnois tout blanc, en quoi est entre 14. mores 6. onces d'argent, & un once d'or fin à la dorer; c'est à sçavoir 1068. clos à estoilles, 8. boucles, 8. merdans à fermer les plates, d'une grant boucle pour le dossier, 12. civez, 2. charnieres, 2. Mamellieres, & deux chaienet pour icelle Mameliere*.

¶ MAMILLARIUM, Tota animalis pars inferior. Vetus MS. Corbeiense, cui titulus, *de mensa Abbatis*: *De porco qui dicitur escaudeis, habet* (famulus) *totum Mamillarium à gutture per ventrem usque ad caudam*.

¶ MAMIUM, f. mendosa pro *Manium*, vel *Manitio*. Charta ann. 1465. apud Rymer. to. 11. p. 556. *Per aliquas incursiones, invasiones, deprædationes, derebationes* (l. derobationes) *personarum Mamium, seu rerum captiones*, &c.

¶ MAMLERNA. Diploma Alfonsi Regis Castiliæ pro Monasterio S. Johannis de Burgos apud Stephanot. to. 3. Fragm. Hist. MSS. p. 215. *Dono insuper & concedo præfato monasterio totam illam Mamlernam quæ Holza nuncupatur & jacet inter villam Ime & Lem Christofori de villa Diage, ex integro, sicut eam habeo vel habere debeo jure hæreditario in perpetuum habendam*.

¶ MAMMA. Vide *Mammare*.

¶ MAMMALUCI, Iidem qui *Mameluchi*. Bernhardi *de Breydenbach* Iter Hierosol. pag. 38. *De Japha associavit se nobis dominus ipse de Rama nobiscum equitande propria in persona, cum multis Mammalucis, id est, (ut dicitur) apostatis Christianis*. Ibidem p. 215. *Id enim certum habetur quod omnes Mammaluci pueros suos masculos faciunt baptisari, non ob id quidem (multorum opinione) ut pueri salutem consequantur animæ, neque ut in fide Christiana perseverent, sed ut in paternis bonis fiant successores*.

MAMMARE, Lactare, *mammam dare*, Plauto in Menæch. hinc *Mamma*, nutrix, & *Mammula*, nutricula, apud Gruter. 88. 3. 663. 2. S. August. in Psalm. 39. *Pregnantes sunt, qui spe intumescunt: Mammantes autem, id est, lactantes, qui jam adepti sunt, quod concupierant*. Μαμμάνιν, in Glossis Græco-Barbaris.

MAMMELINUS, pro *Miramomelinus*, occurrit apud auctorem Magni Chronici Belgici an. 1212. p. 210.

¶ MAMMETRECTUS, corrupte dictum pro *Mammothreptus*, id est, aviæ alumnus, à nutrice educatus, Græc. μαμμόθρεπτος. Goclen. Lex. Philos.

MAMMIOS, ὑιόν, apud veterem Interpretem Moschionis de morbis mulierum c. 42.

MAMMOCESTIS. Apitius l. 8. de Re culin. c. 6. *Hædus, sive agnus syringatus, quod est Mammocestis, exossatur diligenter*, &c. Ubi *Mammocestis* perperam, ni fallor, pro μαμμόθρεπτος, qui adhuc lac sugit.

¶ MAMMONA, vox Chaldæa, Divitiæ, lucrum. Hieronymus in c. 6. *Mammona sermone Syriaco divitiæ nuncupantur*. August. l. 2. de Serm. Domini in monte: *Mammona apud Hebræos divitiæ appellari dicuntur. Convenit & Punicum nomen; nam lucrum Punice Mammon dicitur*. Vide eumdem August. in Psal. 53. & de Verbis Domini serm. 35. *Mammona, Monnoie, ou richesse mal acquise, ou nom de Dyable*, in Gloss. Lat. Gall. Sangerm.

MAMMONES, Simiæ. Guillalmus de Baldenzel in Hodœporico p. 112. *Vidi plures baburnos, Mammones, psittacos, mirabiliter instructos, gestibus suis homines mirabiliter ad delectionem provocantes*.

¶ MAMMULA. Vide *Mammare*.

¶ MAMOTREPTI, *Pueri dicuntur qui diu sugunt, quod non decet*. Papias ex D. Augustino.

Q ¶ MAM-

¶ MAMZER, *Spurius*, Gasp. Barthii Glossar. apud Ludewig. to. 3. Reliq. MSS. p. 56. Vide *Manzer*.

MANA, Mater, anus, femina ætate provectior. Luithprandus in Legat. *Obviantes mihi mulieres, quæ prius in stuporem mentis versæ, Mana, Mana clamabant*. Gervasius Tilleberiensis MS. de Otiis Imper. decis. 3. c. 93. *Mulieres agnosco Manas nostras, quæ processerunt in diebus suis, quæ proponebant, se de nocte vidisse, &c.* Utitur etiam Fr. Recuperius in Miracolis B. Ambrosii Senensis n. 59. & 128. apud Senenses: *Mana è nome d' honoranza, per le donne di bassa conditione, a cui non convenga titolo di Madonna*. Ita Academia Cruscana. Græci μάνα eadem notione usurparunt. Emanuel Georgillas Limenites in Pom. MS. de Mortalitate Rhodi an. 1498. ϗ πέτραις τας γεροντας, ϗ δλυ·ἂν ταῖς μανάδες, ταῖς χήραις, ταῖς ἀνεγλύπτες, ϗ ταῖς νιακουρίδες. Vide Glossar. Meursii, & Fabroti ad Cedrenum, & Codinum de Origin. Edit. Reg. p. 60.

¶ MANA DIES, Vox familiaris veteribus Gallis notos mane salutantibus, qua bonam faustumque diem amicis apprecabantur, ut observat Valesius in Notitia Galliarum p. 562.

MANACIA, Minæ, ex Gallico *Menace*. Glossæ MSS. Reg. Cod. 1198. *Minis, Manaciis*. Quæ quidem vox occurrit, ni fallor, apud Hincmarum Laudunens. Episc. p. 612. *Tunc Dom. Rex dixit, quia si ille ipsam silvam, ut dicebat, nutrierat, quam pater suus nutrire ceperat, & ex ea amicis suis, non destruendo; sed cum Manacia dedisset, aut si ad suam necessitatem ex ea cum mensura accepisset, pro hoc non debuisset illud beneficium amittere*. Editus Codex habet *Manoĉla*.

Vix est ut cum D. Cangio lentiam vocem *Manacia* apud Hincmarum minas significare: probabilius videtur ad vocem *Manantes* respexisse, qua in Consuetud. Lotharing. tit. 6. art. 9. designantur possessiones ea lege ad censum annuum concessæ, ut in iis maneant (unde f. etymon) possessores, easque non distrahant, atque, ipsis sine liberis decedentibus, ad dominum revertantur. Quæ quidem non male, ut opinor, cum allatis cohærens.

MANACIARE. Glossæ MSS. ad Canones Concil. *Comminari, Manaciare*. [Le Roman de *Rou* MS.

Tant promist au Comte & offri,
Tant Manacha & tant blandi
Que Guy Herals au Duc rendi.]

MANADA. Vide *Manata*.

¶ MANADERIUS, Idem videtur qui *Mandatarius*. Statuta MSS. Auscior. art. 66. *Item est consuetudo ibidem quod in honore dom. Comitis est præceptor unus seu Manader, & in honore dom. Archiepiscopi alius, & in parochia S. Orentii alius: qui præceptor sive Manader id quod facit faciat de mandato Consulum civitatis Auxis, & aliter factum non valeat; qui Manader debet ire ad exercitum cum aliis hominibus civitatis Anscis ad expensas dictorum Consulum, quando prædicti homines ire tenentur; verumtamen prædictus Manader potest quittare unum ex vicinis quem vult ad cognitionem Consulum ne vadat ad exercitum prædictum, & tenetur facere dictus Manader quæ ei mandantur per dictos Consules; & ille Manader, quando collecta imponitur per Consules civitatis prædictæ in prædicta civitate, est immunis, nisi collecta altera* (f. ultra) *impositionem quatuor denariorum Morlanorum* (sit;) *quando autem per Consules civitatis prædictæ mandatur aliquibus civibus quod vadant ad valla curanda, vel ad alia utilitatis publicæ facienda, prædictus Manaderius est immunis, & unum vicinum civitatis prædictæ potest quittare à prædictis faciendis; & quando collecta imponitur per dictos Consules, exigitur per Manaderium, qui habet pro suo labore quatuor denarios Morlanos in die, & debet esse cum collectoribus in exercitio per totam diem.*

¶ MANAEUHS. Vide *Mairebirns*.

¶ MANAGERIUS, Idem qui *Manens*, *mansuarius*, *hospes*, qui ratione *mansionis* vectigal aut censum, quotannis domino persolvit. Charta Caroli Regentis ann. 1362. Reg. 92. Chartophyl. regii Ch. 191. *Honestis pauperibus villæ Manageriis illa* (pecunia) *distribuetur* id est, in civitate natis. Chartular. S. Vandreg. to. 2. p. 1825. *Quod jus & proprietas levandi & habendi duas partes minutarum decimarum in parrochia prædicta & à parrochianis parrochiæ prædictæ, exceptis duntaxat parrochianis & Manageriis existentibus & commorantibus in Habelle*. Vide *Mansionarii*, & *Managium* 2.

¶ 1. MANAGIUM, Advectio, transportatio, à Gall. *Mener*, ducere. Litteræ Ballivi de villa Terrici an. 1221. *Cum contentio diu fuisset … super Managio bladorum granchiæ domni Martini … De Managio autem bladorum ita compositum est, quod equi hominum vel vecturæ eorum cum quibus excolunt terras suas, cum propriis Præpositis de domno Martino simul ducent blada apud Meduntam, in domum Abbatis. Ibi Præpositus … providebit dictis hominibus panem album & vinum rationabile.*

2. MANAGIUM, Mansus, vel mansio. Testamentum Herberti Comitis Viromand. ann. 1059. apud Joan. Carpentarium in Hist. Camerac. *Apud Geiacum …. tria Managia*. Charta Willelmi Comitis Pontivi an. 1205. *Concessi Magistro Simoni Cappellano S. Crucis 13. librar. in recompensatione Managii Evæ Signoreæ*. Charta Matthæi & Mariæ Comitum Pontivi an. 1248. in Tabular. S. Judoci: *Et si contingat, quod prædicta duna detur ad Managia facienda, ita quod hospites ibi morentur, &c.* Alia an. 1251. in Tabul. Episcop. Ambian. fol. 97. *Hospitale, … quod continet duo Managia, quæ censum annuum nobis tanquam domino debent*. Alia Henrici III. Regis Angl. to. 2. Monastici Anglic. p. 82. *Managium ejusdem Hugonis cum campo adjacente*. [Charta ann. 1272. to. 3. Hist. Harcur. p. 52. *Acram unam terræ ad Managium, & unam acram prati ad pasturagium*. Alia Philippi de Arbosio Episc. Tornac. an. 1368. apud Miræum tom. 2. p. 1328. *Cum uno manerio sive Managio pertinente ad dictas terras*.] Vetus Consuetudo Normanniæ c. 24. *Et si doit l'en savoir que le Masnage est ve eve par trois sols, & par ce a quite la premiere acre, ou tout le tenement; s'il n'y a plus d'un acre.* Le Roman d'*Aubery* MS.

Descendu sont en lor maistre Manaige.

MANAGUR, f. Negotii alicujus rector, Anglis, *Manager*,] vox Wallica, in Legibus Hoeli Boni Regis Walliæ c. 9. *Hic est unus homo eorum, cui soli creditur, scilicet Managur, dictator continens cum testimonio Sacerdotis, &c.*

¶ MANAHEDA, Idem, ut videtur, quod *Mansus*, domus, habitatio. Tabular. Rothonense: *Et hoc est tributum istius terræ: de avena modios 10. … In Manaheda 12 denarios, sine censu, sine tributo.*

MANAIA. Testamentum MS Raimundi Comitis Melgoriensis in procinctu itineris Hierosol. exaratum: *Dono D. Deo & S. Petro … sedis Magalon … Manaiam, quam habeo in salinis*. Et infra: *Et relinquo suprascriptam Manaiam & totum pulveratum piscium, quam de toto stagno habeo*. Idem videtur quod pugillata salis, quantum manu continetur, ac proinde idem quod *Manata*, de qua voce mox.

MANALES LAPIDES, *qui in modum cylindrorum per limites trahebantur*. Papias.

¶ MANALITES, Eadem notione qua *Missi*, qui res dominicas disponunt, administrant. Præceptum Lotharii Regis pro Monasterio Prumiensi ann. 865. apud Marten. tom. 1. Ampliss. Collect. col. 176. *Tam de ipsa villa quam de omnibus rebus Richardi, sicut supra comprehensum est, Manalitis* (l. Manalites) *venerabilis*

Marcwardi Abbatis Goerannum scilicet Adalbertum, & Hibdifrandum, simulque & Theotfredum advocatum ipsius monasterii revestivit, & ipsi easdem res secundum legem insiderunt. Et infra: *De omnibus vero mancipiis per servum unum nomine Germinianum eosdem Missos revestivit.*

MANANA. Vide in *Manaus*.

¶ MANAPIATUS, Hypothecatus, l. si quis comparaverit. de præsumpt. Ita Hierolexic. Macri.

¶ MANARIA, Batillum, falcula, Gallis *Faucille, serpette*, Italis *Manarine*, quod ad manum facilis sic dicta. Capit. Caroli II. Regis Siciliæ Rubr. de Armis acutis: *Qui cum roncha ferrea, accetta, Manaria, cultello quocumque quemquam percusserit, &c.* Glossæ Andreæ de Ysernia in alium locum eorumd. Capitul. *Et ita de portatione roncæ vel Manariæ non tenetur pœna portationis armorum, quia facta est ad incidendum sepes & alia.* Chron. Parmense ad an. 1232. apud Murator. to. 9. col. 706. *Et eo anno fuit factus murus in glarea Communis in ripa Parmæ à sero de subtus à ponte lapidum, cujus memoria in quodam lapide marmoreo sculpta fuit cum Manaria.* Inter militum arma recensetur ibid. col 797. *Et tunc per milites & alios, qui ibi erant pro Ecclesia Romana, ter omni septimana guastum fiebat circumquaque Forlivium. Et erant ibi pro ipsa Ecclesia mille guastatores cum securibus & Manariis.* Vide Mannaria.

¶ MANAROTA, Idem videtur quod *Manaria*. Histor. Cortusior. l. 2. apud Murator. to. 12. col. 800. *Et inspiciens vidit maximam peditum multitudinem à lanceis longis, à balistis & Manarotis ante portam, &c.*

MANAS, *Malas, maxillas.* Papias.

MANATA, quasi *Manuata*. Italis certe *Manata* est *brancata, tanta quantita de materia, quanta puoi stregnere, o tener con mano*: manipulus, nostris *Manée*. Charta Amedei Com. Sabaud. an. 1249. apud Guichenonum: *Concessit pro remedio animæ suæ ... leydam salis, quam habebat apud Chamberiacum, præter Manatam salis, quam recipiebat Mistralis Chamberiaci nomine ipsius.* Libertates, concessæ villæ Franchæ ab Archembaldo Dom. Borbonensi an. 1217. MSS. *Si aliquis extraneus ducit asinos cum sale, dabit unam Manatam, si vendit. Quicunque vendit sal in foro ad archam, vel in mandinis, dabit unam Manatam salis à pollice in antea.* [Regestum 87. in Chartophylacio regio: *Percipiunt D. Aymardus junior unam cartam, unam mondruam & unam Manotam nucleorum, &c.* Statuta Massil. l. 5. c. 19. §. 11. *Item quicumque capiet de aliena honore fabas, ... vel bladum solvat nomine banni, pro qualibet Manata, de die 6. den.*] Charta Libertatum villæ *de la Peroase* an. 1260. apud Thomasser. *Et li sauners (denera) de sestier une Mance de laide, & autre de serrage.*

MANADA. Tabularium Conchensis Abbatiæ in Rutheois ch. 216. *Sextarios sex de civada, & sex gallinas, & tres Manadas de canbes*, i. tres manipulos cannabis. Vide *Palma* 3.

MANAZEI, ita dicti in Bosneost regno Paterini hæretici, ut est in Hist. A Cutheis an. 1366. à Maniehæis id vocabuli fluxit.

MANBOTA, Compensatio mortis, à voce Saxonica Man, quæ hominem sonat, & Bode, quæ à betan deducitur, quod compensare est. Erat igitur *Manbota* perempti hominis illa æstimationis pars, quæ cæsi domino compensationis loco tributa est. Leges Inæ Regis c. 69. *Ex æstimatione capitis viri, qui vicenis, dum viveret, æstimabatur solidis, subtrahantur 30. solidi ad compensandam domino mortem, &c.* Saxonicum habet Montote. Occurrit hæc vox non semel in Legibus Edw. Confess. c. 12. Henrici I. c. 12. 69. 70. 74. 75. 76. 79. 80. &c. Leges Normannicæ Willelmi Nothi c. 8. *Si home occit l'altre, & il fest counsant, e il deive fa-*

re las amendes, durrad de sa Manbote al seignor per le franc home 10. sols, & pur le serf 20. sols.

¶ MANBURGIUM, MANBURINA, &c. Vide *Mambarnus*.

1. MANCA, pro *Marca*, seu certo auri & argenti pondere. Willelm. Malmesb. l. 2. de Gestis Angl. *Ad omnes principales sedes librum hunc suo jussu conscriptum se velle transmittere, cum pugillari aureo, in quo esset Manca auri.* Glossarium vetus Anglican. circa tempora Edw. III. exaratum, *Mancam sive mancam auri, triginta denariorum* fuisse tradit. Lambardus manculam & marcam, (quæ verba idem sonant cum manca) nummum argenteum 30. valentem denariis interpretatur. Verum jure in dubium vocat Somnerus, an *Manca* & *Mancusa* nummus aut percussa moneta fuerit, cum probabilius sit, fuisse auri aut argenti quid certo quodam pondere constans, qua notione *marcam* vulgo accipimus, cujus valor tam in auro quam argento crescit aut minuitur pro ratione valoris monetæ, qui ut plurimum pro nutu & libito Principum minuitur aut augetur. Atque inde fit, ut in Legibus Henrici I. c. 69. *manca* sex solidis æstimetur, quinis nimirum denariis ad solidum: in Lege Adelstani Reg. c. 6. 30. denariis; *mancusa* vero apud Willelmum Thorn. p. 1776. in Variantibus Lect. pondus 2. solid. & 6. denar. dicatur. Occurrit in Legibus & Scriptoribus Anglicis passim. Vide Monastic. Anglic. to. 1. p. 266. & infra *Mancusa*.

Somneri sententiam firmare licet ex Testamento Byrhtrici apud Hickesium pag. 52. ubi armillæ aureæ pondus ad 80. *Mancas* æstimatur: *Primum naturali domino suo Regi armillam auream quæ habet 80. Mancas auri.* Et infra: *Et dominæ suæ Reginæ armillam unam quæ habebat triginta Mancas auri ... Præterea dedit eidem Ecclesiæ .... unam torquem auream de quadraginta Mancis auri.*

MANCO. Liber mirabilis, seu Tabularium Abbat. Conchensis in Rutheois ch. 19. *Et in memoria census per singulos annos S. Petro Romæ Apostolo unum Manconem auri persolvant.* Nisi legendum sit *Mancosum*, ut in Charta 207.

2. MANCA, Defectus, nostris *Manque*, Italis *Mancanza*. Urbanus II. PP. in Epist. ad Ivonem Carnotensem Episcopum: *Oves dominicas ... absque morbo vel Manca perducere.*

¶ 3. MANCA. f. Naviculæ piscatoriæ genus. Vita S. Oswaldi sæc. 5. Benedict. p. 745. *Totam simul piscariam Ramesensi Ecclesiæ contulit cum Mancis & castris piscatorum.* Vide *Manciva*.

4. MANCA MANUS, Sinistra. Electio Henrici Regis Portugalliæ apud Brandaon. in Monarch. Lusitan. l. 10. c. 13. *Si Rex Portugalliæ non habuerit masculum, & habuerit filiam, ista erit Regina. Non accipiet virum, nisi de Portugal; nobilis & talis non vocabitur Rex, nisi post quam habuerit de Regina filium Varonem, & quando fuerit in congregatione, maritus Reginæ ibit in Manca manu, & maritus non ponet in capite coronam regni.*

¶ MANCALDUS, Mensura annonaria, *Mencaud*. Chartul. Aquicinctense fol. 60. *Godefridus de Sirumel dedit Ecclesiæ Aquicinensi ... censum 2. modiorum avenæ duorum etiam Mancaldorum pisæ.*

¶ MANCALZ, Modus agri, qui *mancaldum* capit. Chartul. Aquicinctense fol. 26. *Johannes de Hainelcurt vendidit nobis duas Mancalz terræ.*

MANCANARES, Pomaria. Vox Hispanica; *Mançana*, pomum. Charta æræ 1010. apud Ant. *de Yepez* in Chron. Ord. S. Bened. to. 5. *Vineas & terras & ortales, & Mançanares, cum pratis, pascuis, &c.*

MANCANUM. Charta æræ 978. apud Anton. *de Yepez* in Chron. Ord. S. Bened. tom. 6. pag. 460. *Conce-*

dimus ibi serviendam illa vinea de illo Mauçano alia vinea junta alia vinea de illa Comitissa, &c.

MANCARE,, *Mancastee*. Vide Mancus 1.

¶ MANCAUS, Mensura frumentaria. Chartular. S. Vedasti Atrebat. V. p. 264. *Ad pontem de Wendimdebet cellerarius... in festo omnium SS. quatuor Mancaus frumenti*. Vide *Mancaldus*.

¶ MANCEA, Mensa, Gall. *Table*. Inventarium ann. 1342. ex Archiv. S. Vict. Massil. *Item unam mopam piste, item duas Manceas, &c.* Vide *Manesu*,

MANCEL. Vide *Moneta Baronum*.

MANCELLA, Parva manica, manicella, nostris *Manchette*. Wolphardus Presbyt. lib. 1. de Vita S. Walpurg. c. 6. n. 19. *Mancellam et à manu prævaricatrice & tumida diffuerunt*.

1. MANCEPS, Satelles, lictor, vel qui satellitibus præest. [*Manceps, Sergent*, in Glossar. Lat. Gall. Sangerm.] S. Cyprianus Epist. 69. *Latrones Mancipi, obsequio plene humilitatis obtemperant*. Mox: *Præpositus illic agnoscitur & timetur*. Lucifer Calaritanus l. 2. pro S. Athanas. pag. 89. *Non esse Christianus, sed plane Manceps latronum cognosceris. Manceps carceris, & vinculorum janitor*, apud Prudentium libro Peristeph. S. Zeno in Serm. de S. Arcadio: *Hunc vero prafinitum ad nefandam custodiam nona mensis Mancipes rapuerant*.

Manceps Mutationum. Gloss. Gr. Lat. ἐπιστάτης, ὁ τῆς κατωνίας, ἡγέμων, *Stationarius, Manceps*. *Mancipes cursus publici*, de quibus in Cod. Th. in l. 15. 22. 35. 36. 42. &c. de Cursu publ. Senator l. 4. Epist. 47. *Si quos autem intemperans culpa pertulerit, collectam quantitatem per vices agentes Mancipibus mutationum volumus applicari, ut cursualis tractus inde habeat remedium, unde hactenus sumpsit incommodum*.

Manceps *Thermarum, Salinarum*, in Cod. Th.

¶ Mancipes, Publicani spontanei, inquit Gothofredus ad l. 17. lib. 13. Cod. Theod. tit. 1. quibus cura ut distributionis, ita exactionis injungebatur, suo privato commodo.

2. MANCEPS, Pistor publicus. Μάγκιψ, ὁ τῶν ἐν τοῖς δημοσίοις ἀρτῶν, in Glossis Basilic. Ita *Mancipes* usurpant l. 1. & 2. Cod. Theod. de Frumento urb. CP. ut censet Cujacius. At Jacobus Gothofredus non quolvis pistores; sed eos, qui pistrinis publicis, atque adeo panum civilium & militarium pistoribus præpositi erant, ex d. l. 18. & ex Socrate l. 5. c. 18. solos *Mancipes* appellatos contendit. Verum in d. l. 18. *Mancipatus*, non est præpositura pistrinorum; sed *panis excoctio, & obsequium pistrini*, ad quod tenebantur omnes, præter eos, qui ratione dignitatis à muneribus sordidis immunes erant, ex l. 15. eod. Cod. de Extraord. sive sordid. Præterea Græcos recentiores μαγκίπας quemvis pistorem vocasse constat. Vide Vitam S. Auxentii Archimandritæ c. 8. & alios, laudatos à Meursio. Hinc μαγκιπεῖον, apud Cedrenum p. 324. in Basilicis, apud Suidam, &c. & μαγκιπεῖον, in Chron. Alexandrino p. 786. pro pistrino. Lexicon Gr. MS. Reg. Cod. 2062. ἀρτοπωλεῖον, τὸ μαγκιπεῖον, ἔνθα οἱ ἀρτοι γίνονται. Aliud Lexic. habet μαγκίπιον. Anastasius Bibl. in Vita S. Joannis Eleemosynarii c. 7. n. 36. *Et animal portans siligines à Mancipio causa prandii ipsius*. Vide *Panetarius*.

¶ MANCHA, Idem quod *Manca* 1. Charta Henrici Reg. Angl. apud *Madox* Formul. Anglic. p. 38. *Si quis de hominibus suis in forisfactura mea juste judicio & causa aperta missus fuerit de an. Manchis, adquietet se ante judicium per 6. denarios, & post judicium per 12. denarios*.

MANCIA. Innocentius III. l. 1. Epist. p. 30. Edit. Venetæ, de officio Camerarii in Ecclesia Perusina: *Ipse vero quod cuique opus erit, juxta facultates domus providе dispensabit, Mancias, & alia, quæ fuerint necessario danda intus & foris, cum consilio Archipresbyteri sine murmure tribuet, &c.* Ubi *Mancia* idem est, quod *mensa*. Vide in hac voce.

☞ *Mancias* donum clientibus factum interpretatur Mabillonius in Notis ad Ord. Rom. to. 2. Musei Italici p. 129. unde *manum* vocat Benedictus *presbyterium*, seu donativum quod summi Pontifices distribuere solent, maxime cum inaugurantur. Vide in *Manus*.

MANCINUS. Vide *Mancus* 1.

¶ 1. MANCIO, Jus *gisti* seu *procurationis*, vel Præstatio pecuniaria quæ ob id exigebatur. Charta Caroli M. an. 3. ipsius imperii in Hist. Mediani Monast. p. 159. *Nullus judex publicus injuste ad causas audiendum, vel fenda exigendum, nec Manciones seu paratas faciendum .... se ingerere aut exactare præsumat*. Vide *Mansiones*.

¶ 2. MANCIO, περίστυλον, Peristylum. Gloss. Lat. Græc. MSS. Sangerm. Perperam pro *Mansio*.

MANCIONATOR. Vide *Mansionator*.

¶ MANCIPA, Meretrix. Statuta Massil. l. 5. c. 13. *Constituimus ne aliquis teneus stupas recipiat meretricem publicam sive Mancipam, nisi duntaxat una die, scilicet in singulis septimanis die Lunæ*.

MANCIPALIA, *Publicares*, in Glossis MSS. ad Concil. Afric. c. 36.

MANCIPALIS, Mancipium. Gildas in Gemitu pag. 9. *Romanis nonnullis ad servitutem ... Mancipalibus reservatis ... Italiam petunt*.

¶ MANCIPARI Effectum, Sortiri, obtinere. Literæ Henrici III. Reg. Angl. an. 1225. apud Rymer. to. 1. p. 280. *Et, si acceptis eorum responsis, audieritis quod non se capiens dicta negotia., dicatis quod moleste feramus rem effectum non Mancipatam*.

MANCIPARIUS, Mancipiorum mango, venditor. Scholiastæ Juvenalis ad illud Sat. 11. v. 147.

Non Phryx, aut Lycius, non à mangone petitus.

Quales vendunt care Mancipari. Perperam videtur scriptum in Notis Tyronis p. 80. *Massipiarius*, pro *Mancipiarius*.

MANCIPATIO, pro *Emancipatio*, seu potius *Manumissio*. Charta Iwani Comitis Alostani an. 1139. apud Miræum to. 1. p. 104. *Exceptа Mancipatione servorum, ab omni nostra vel laica potestate omnimoda mancipatum, pro amplificando Dei nomine & laudis honore ad usum Fratrum Truncinіensis Ecclesiæ ... quæ loce præsato prasides, libere tradidi*.

¶ MANCIPATUS, Servitus, ministerium. Epist. Stephani VI. PP. to. 3. Conc. Hispan. p. 161. *Et eundem ejusdem diœcesis Ecclesiæ quæ prius illis parnerant, revertantur in Mancipatum obsequela illius*. *Mancipatus*, pro ministerio pistrini, vide *Manceps* 2.

¶ MANCIPIA, Servi homines, sed non ejusdem ordinis atque conditionis; *Mancipia* quippe Ecclesiastica ab aliis diligenter secernunt Capitularia Regum nostrorum, cum ne *in servitutem secularem redigantur*, prohibent to. 2. col. 364. neque ea commutari nisi ad libertatem permittant. Capitul. Caroli Calvi col. 56. *Neque Mancipia ecclesiastica quisquam nisi ad libertatem commutet; videlicet ut Mancipia quæ pro ecclesiastica dabuntur, in Ecclesia servitute permaneant; & ecclesiasticus homo, qui commutatus fuerit, perpetua libertate fruatur*.

¶ Mancipia *Adventitia & fugitiva*, in Capitul. Caroli M. ex Lege Longobard. n. 7.

¶ Mancipia *non casata*, hoc est, servi ruralibus possessionibus non addicti. Vide *Casati*.

¶ Mancipia Originalia, Servi à prima origine colonariæ conditionis. Appendix Marculfi form. 16. *Propterea observationem de capud ingenuitatis mea*

mea in te fieri & adfirmare rogavi; ut quicquid de Mancipia tua originalia vestra fastis, &c. Idem occurrit inter Lindenbrogii formulas n. 136. Vide *Originarii*.

¶ MANCIPIA PALATII, Ejusdem conditionis atque *Mancipia* Ecclesiarum, in Capitul. Caroli M. ann. 793. num. 12.

¶ MANCIPIA, Serva. Præceptum Lotharii Regis an. 856. apud Marten. tom. 1. Ampliss. Collect. col. 146. *Ex beneficio Irigilmari Mancipias duas, nomina earum Ostrutb & Willigart, & istas supra nominatas Mancipias cum infantibus eorum ad proprium tribuimus.* Vide Marculfi Appendicem form. 37.

MANCIPIALIS, in Glossis antiquis MSS. *Originis ejusdem, vel locum, officium gerens.*

MANCIPIATA CASA. Edictum Rotharis Regis Longob. tit. 92. §. 1. *Si quis comparaverit terram, id est, solum ad ædificandum, aut casam Mancipiatam, & quinque annos inter præsentes possederit, &c.* Ubi Lex Longob. l. 2. tit. 36. §. 1. habet *Mancipatam*. [Recte Muratorius in hunc locum *casam Mancipiatam* vel *Mancipatam* dici existimat, quæ ad auctionem vendita est.]

MANCIPIOLUM, Mancipium, servus minoris pretii. Concil. Turon. II. c. 19 *Reliqui Presbyteri & Diaconi & Subdiaconi vicani hoc studio se custodiant, ut Mancipiola sua ibi maneant, ubi uxores suæ. Illi tamen segregatim solitarii in cella jaceant, & orent, & dormiant.* [*Mancipiolum, petit Sergent, mancip*, in Gl. Lat. Gall. Sangerm.]

¶ 1. MANCIPIUM, Villa, mansus, tenamentum; quæ omnia una hac voce significari videntur, in Charta Imberti Archiep. Arelat. an. circ. 1190. *Nos itaque cum consilio & voluntate Consulum Arelatensium & totius populi collectam eleemosynam, quam ad subventionem terræ Hierusalem in civitate nostra & in Mancipiis fecimus, per eosdem fratres ultra mare duximus transmittendam.*

☞ Strictiori notione, nempe pro Familia, domus, usurpatur in Conc. Tolet. XVI ann. 693. inter Hispan. tom. 2. pag. 741. *Ut Ecclesia, quæ usque ad decem habuerit Mancipia, super se habeat Sacerdotem; quæ vero minus decem Mancipia habuerit, aliis conjungatur Ecclesiis.*

¶ 2. MANCIPIUM. Gloss. Lat. Gall. Sangerm. ex Johan. de Janua: *Mancipium, Fils ou fille non emancipez, ou ce qui peut estre prins à la main, & estre subjet, si comme homme ou beste.*

¶ 3. MANCIPIUM, Pistrinum. V. *Manceps* 2.

MANCIPIUS, [f. Institor, Gall. *Facteur*.] Consuetudo Tolosæ p. 2. tit 2. art. 3. *Est similis consuetudo ... inter mercatores & Mancipium, seu mancipios, & socium sive socios, videlicet si dictus recipiens Mancipius aut socius talis extiterit, qui nullam partem habeat in dicta mercanderia, &c.* Chron. Petri IV. Regis Aragon. l. 3. c. 32. *Et per occasiau d'aquesta tractamees, in. Mancips exireu a carrera al port de la casa, &c.*

¶ MANCIVA, Navis Indica, de qua Maff. Hist. Ind. l. 16. *Biremes quatuor, Mancivam unam (actuarii genus id est) confestim omnibus ad bellum rebus ornavit.* Carolus de Aquino.

MANCIUS. Julius Firmicus lib. 2. cap. 12. *Magos, Sophistas, Mancios etiam & tabellarios, sive cursores, qui Principum negotia nuncient.* Sed indubie legendum *nuncios*.

¶ MANCLAVIUM, Græcis recentioribus μαγκλάβιον, Fustis est, quo cædebantur, qui fustuarium meruerant: quasi manualis clava. Vide Salmas. ad Trebel. Pollionem in Gallienis c. 16. & in Claudio c. 14. Ita Hofmannus.

MANCO. Vide *Manca* 2.

¶ MANCOLDUS, Mensuræ species. Privilegium Leduini Abb. S. Vedasti Atrebat. an. 1036. ex Chartul. ejusd. Abbat. V. p. 43. *Et semel in anno unus Mancoldus salis, unde debemus Comiti 2. modios salis per annum. Triginta Mancoldos de manu nostra accipiet, & pro duobus habet redditum ollarum.* Vide *Mencaldus*.

¶ MANCOR, Genus frumenti. Chartularium SS. Trinit. Cadomens. fol. 45. *Triginta acras frumenti, & quater viginti de Mancor, & 10. acras ordei, & 10. avenæ.*

¶ MANCOSUS. Vide *Mancusa*.

¶ MANCOTUS, Mensura agraria, Gallis *Mancau*. Charta Laurentii Abb. Centul. an 1180. ex Tabul. ejusd. loci: *Campus unius sextarii, & una foraria quarterium seminaturæ ... duo Mancoti, unum arpentum duarum minarum & dimidiæ juxta arpentum S. Amandi ... tres Mancoti in uno arpento quod est cum uno arpento S. Sulpitii, & cum uno arpento S. Stephani.*

¶ MANCULA, f. pro Machina. Vide *Tractarea*.

MANCULARI. Gloss. Græc. Lat. πειράζω, *Tempto, Manculor.* Ita MS. & H. Steph. Vide *Maniculare*.

¶ MANCUOSA. Vide *Mancusa*.

1. MANCUS. Glossæ Isonis Magistri: *Mancus, contractus, debilitatus, mutilatus, vel imminutus.* Pactus Legis Salicæ tit. 32. §. 1. *Si quis alterum manu aut pede capolaverit, de manu capolata unde Mancus est, & ipsa manus super eum pendeat, &c.* Et §. 3. *Si vero ipse pollex in ipsa manu Mancatus pependerit, &c.* §. 9. & 10. *Si vero pes capolatus fuerit, Mancus ibidem remanserit, &c.* Lex Aleman. tit 65. §. 10. *Si autem totum brachium Mancum fuerit, ut nihil cum eo facere possit, &c.* Lex Ripuar. tit. 5 §. 4. *Si manus Manca ibidem pependerit, &c.* §. 5. *Quod si pollex ibidem Mancus pendiderit, &c.* Proprie porro nostri, *Mancos* vocant, seu *Manchots*, qui altera carent manu, vel certe qui alterius manus usu privantur. Gloss. Græc. Lat. ἀριστερόχειρ, *mancussetus*. Cod. MS. habet *mancussecus*. Forte legendum *mancus, scævus*, vel *scæva*, qui scilicet manu sinistra pro dextra utitur, σκαιός. [Conjecturam hanc firmant Glossar. Lat. Græc. MS. Sangerm. *Mancussetus*, ἀριστερόχειρ, i. e. qui agit manu sinistra.] Lupus Servatus in Vita Wigberti c. 23. *Manci exoptabilem manuum actionis sunt usum.* Hinc

MANCINUS, Joanni de Janua, *qui utitur sinistra pro dextra manu, & e converso, à manus*; sed legendum, *à mancus*, [ut in edit. ann. 1506.] Italis *Mancini* eadem notione etiamnum sunt.

MANCARE, Mutilare, membro privare, in Lege Alamann. tit. 12. 13. 14. Capitula ad eamdem Legem c. 8. *Si quis alteri brachium super cubitum, aut coxa super geniculum cum spata aut cum fuste fregerit & non Mancat, solvat solidos sex.* Cap. 9. *Si quis alterum brachium Mancat so. 20. &c.* Occurrit ibi pluries. Charta divisionis Imperii Caroli M. c. 13. (al. 18.) *Placuit nobis præcipere, ut nullus eorum per qualibet occasiones quemlibet ex illis apud se accusatum sine justa discussione atque examinatione aut occidere, aut membris Mancare, aut excæcare, aut invitum tondere faciat.* Hinc nostris mansit vox *Manquer*, pro defici, deesse.

MANCATUS. in Pacto Leg. Salicæ tit. 31. §. 3. *Si vero ipse pollex in ipsa manu Mancatus pependerit, &c.*

MANCATIO. [Lex Ripuar. art. 6. *Sic in omni Mancatione, si membrum mancum pendiderit, &c.*] Capitula Caroli M. ad Monachos cap. 16. *Ut disciplina Monachis regularis imponatur, non secularis, id est, non orbentur, non Mancationes alias habeant, [nisi ex auctoritate regulæ.* Quod non de membri alicujus mutilatione intelligendum, sed de gravi virgarum castigatione.]

EMANCARE. Sugerius in Ludovico VI. *Qui cum redimi se multo rogarent, imperat eos Emancari: mancos autem pugnos referentes intus sociis remitti.*

MANCASTER, *Mancus*, Gloss. MS. Reg. Cod. 1013.

2. MANCUS, pro *Manca*, vel *Mancusa*, seu *Marca*. [Placitum Spoleti habitum ab Adalhardo Abb. an. 814. apud Murator. to. 2. p. 2. col. 361. *Et si non divisisset, ut ant ipse, aut Herfualdus filius ejus ita non adimplessent, & aliter removere quasissent, per qualecumque ingenium, componerent mihi Mancas* 190. Occurrit iterum col. 362.]

MANCUSA, pro *Manca*, seu *marca*, passim habent Scriptores Angliei, Anglo-Saxonibus mances, mancessa, & mancus, ut auctor est Spelmannus: Matthæus Westmonast. ann. 857. *Romæ autem singulis annis* 400. *denariorum Mancusas præcepit portari, &c.* Simeon Dunelmensis, an. 855. *Romam quoque pro redemptione animæ suæ trecentas Mancusas portari præcepit, &c.* Alibi habet *trecentas Mancusas denariorum*. Ita Will. Malmesb. l. 1. de Gestis Angl. c. 4. p. 31. Asserus de Rebus gestis Ælfredi p. 4. Auctar. ad Matth. Paris p. 158. Monasticum Anglic. to. 1. p. 123. 215. to. 2. p. 842. to. 3. p. 116. 120. &c. Perperam *mancula*, videtur editum apud Rogerum Hovedenum p. 415. Vide in *Berbix*.

☞ Apud nostros quoque fuit in usu hæc monetæ species sub nomine *Mangon*, quod à nemine, quod sciam hactenus observatum existimo. Le Roman *de Guillaume au Faucon* MS.

Dist la dame or avez faucon,
Deux besans valent un Mangon.
Ce fu bien dis deux mots a un,
Qu'il en auroit deux pour un.

Vide *Mango* in *Manganum* a. & *Meloquinus*.

Quidam existimant, vocem *Mancusa* esse Anglo-Saxonicam: alii *Mancusam* ita appallatam fuisse quasi *manu cusam*, ut Caius & Watsius, quod procul abest à vero, cum constet, Mancusam non fuisse monetam percussam; sed certum monetarum aliquot pondus, licet contra sentiat Lambardus in voce *Mancusa*. Vide *Manca* 1. & *Marca*. Codex MS. Will. Thoro. S. Benedicti Cantuar. sub an. 848. *Et pro hac donatione prædictus Clericus dedit eidem Regi centum Mancusas in duabus armillis, & nota, quod Mancusa est pondus duorum solidorum 6. denar.* Addit vetus Chron. laudatum à Spelmanno in voce *Romescot*, an. 858. *Et sciendum, quod Mancusa & marca pro eodem tunc temporis accipiebantur.* [His adde Hickesium in Dissert. Epist. p. 109. Vide *Marca* 1.]

☞ Fuit & *Mancusa* mensura liquidorum, ut colligitur ex Indice Cod. MSS. dom. Simondsii *d'Ewes* apud Hickesium p. 306. ubi memoratur Charta venditionis 8. Mansarum agelluli pro 60. *Mancusis purissimi olei*.

MANCUSUS, MANCOSUS, Idem quod *Mancusa*. Charta 90. inter Alamannicas Goldasti: *Folcardus & Adalolfus ejus fidejussores sunt in Mancosos mille.* Testamentum S. Everardi Comitis Forojuliensis; *Quartus Rodulfus volumus ut habeat spatas tres, Mancosos* 100. *balteum unum, &c.* Tabular. Casauriense an. 23. Ludov. Imp. Ind. 11. *Ut componerent ipsi Totoni vel suis hæredibus Mancosos* 50. *& illas res per nullomodum ingenium quærere vel causare possis.* *Mancusi monetæ Barcinonensis*, in veteri Charta. In alia apud *Diago* de Comitib. Barcinon. l. 2. c. 53. 7000. *Mancusi* ejusdem monetæ dicuntur conficere 1000. uncias auri. Usurpatur promiscue de moneta auri & argenti. Charta Sanctii Pampilonensium Regis æræ 1111. apud Blancam: *Convenit enim Almusadyr dare Regi Sanctio* 120. *Mancussos auri vel argenti, ita quod si vult argentum, accipiat septem solidos monetæ Cæsaraugustanæ pro Mancusso.*

MANCUSI AURI. Iso Magister in Glossis ad Prudent. *aureos*: *Mancusa*, *Philippes*, *Mancosi*. Mox: *Mancuosa*. [Præceptum Caroli Mag. pro monast. Casaur. to. 5. Spicil. Acher. p. 396. *Mille Mancosos auri eidem monasterio persolvere culpabilis habeatur.* Placitum Rainerii Ducis Tusciæ ann. circ. 1014. apud Murator. tom. 2. p. 2. col. 526. *Tunc domnus Rainerius Marchio & Dux, exinde misit bannum domni Imperatoris, ut si quis monasterium hoc* (Farfense) *de eis disvestire præsumserit, duo millia Mancosorum aureorum compositor existat.*] Charta Italica apud Franciscum Mariam in Mathilde Comitissa l. 3. pag. 95. *Qui vero fecerit, prædictos mille Mancosos auri se agnoscat compositurum.* Adde pag. 116. 118. Anastasius Bibl. in Hadriano p. 116. *In auro solidos Mancussos numero ducentos.* Quidam Codd. MSS. habent *Mancos*. Petrus Rex Arag. in Curia Generali Catalaniæ an. 1351. ubi de monetis, quarum mentio fit in Usaticis Barcinonensibus: *Mancussus auri Valentiæ valet* 16. *denarios ipsius monetæ*, (Barcinonensis de Terno) *& non ultra.* Vide Histor. Pinnatensem p. 479. & Puricellum in Ambrosiana Basilica p. 267.

¶ MANCUSCEA, *Mancusia aurea*, in Charta ann. 1117. apud Murator. delle Antic. Estensi p. 284.

MANCUSI ARGENTI. Anastasius Biblioth. in Leone IV. p. 197. *Mancosque ei in argento Mancosos præbuit.* Tabular. Casauriense 1. part. c. 93. an. Christi 953. *Componamus tibi vel tuis hæredibus argentum Mancosos sexcentos.* Alibi: *Componamus vobis Mancosi argento* 20. Rursum: *Una cum socio fisco distringente argenti Mancosos* 20. *componamus.* Passim in hoc Tabul. Innoc. III. l. 1. Ep. p. 209. 242. *Dabimus vobis nunc & per singulos annos decem millia Mancusorum argenti.* Vide Joan. VIII. PP. Epist. 67. 74. 89. 206. & 270. ubi *pondo*, pro *mancuso* usurpat, Leonem Ostiens. l. 1. c. 36. Ughellum in Italia sacra to. 4. p. 596. to. 4. p. 602. 666. tom. 6. p. 135. to. 7. p. 1296. 1439. 1441. &c.

¶ MANCUSI BARCHEONENSES, Barcinonenses, in Charta Guillelmi Comit. Cerit. an. 1067. Append. ad Marcam Hisp. col. 1137. *Et accipio à vobis pro hac donatione libenti animo & pro hac diffinitione & evacuatione quatuor millia Mancusos Barcheonenses.*

¶ MANCUSSECUS, MANCUSSETUS. V. *Mancus* 1.

¶ MANCUSUS, Ornamentum muliebre ex auro vel argento, f. armilla, Gall. *Brasseles*. Testam. Adalaidis an. 978. apud Marten. to. 1. Anecd. col. 97. *Rogo ut filia mea sit inde Abbatissa, & ad ipsam remaneant ipsi nodelli mei cum ipsos Mancusos & inaures.*

¶ 1. MANDA, *Deceptio*, *fraus*. Gloss. Isid. ubi Grævius: Gebhardus legendum ait *mandra*, hanc puto ob causam, quod *mandrator* & hic & apud Papiam, & in MS. Gloss. exponatur *cavillator*. Ut ut sit eadem vox *Manda* occurrit in Charta 10. seculi apud Stephanot. to. 7. Fragm. Histor. MSS. p. 361. *In excamamentum propter ipsas res ac Bajeriis coram testibus qui eos jurare fecerunt quod nec ipsi nec filii eorum Mandam nec commandam in præfatis rebus recepissent.* V. *Commenda* 3.

¶ 2. MANDA, vox Hispanica, Legatum, Gallic. *Legs*. Testam. Ramiri Sancii Reg. Navarr. apud Jos. Moret. Antiq. Navar. pag. 630. *Super has vero Mandas instituo in bonis meis & pertinentibus meos legitimos & irrepudiabiles hæredes, videlicet Garciam primogenitum meum &c.*

¶ MANDAERIUS, MANDAERS, MANDAERIA. Vide *Mandatarius*.

MANDALUS, κατοχεύς. Ita Gloss. Græc. Lat. MS. & Editum. Alibi: μάνδαλος, *Pessulus*. Gloss. Lat. Gr. *Repagulum*, κόραξ, [melius χάραξ,] κλεῖθρον, μόχλος θύρας, μάνδαλος. Gloss. S. Benedicti cap. de Habitationib. κατοχεύς. Papias: *Mandulus*, *genus clausuræ horti*. Ita etiam MS. Codex [f. à Britannico *Dala*, tenere. Supplem. vero Antiquarii: *Mandalus*, κατοχεύς, κατόχιον, *Imbricitor*.]

¶ MANDAMEN, pro Mandatum. Gesta Episcop. Leodiens. apud Marten. to. 4. Ampliss. Collect. col. 905. *Responsalem suum illo transmisit, & ingrata Imperatori*

inter

inter alia confidenter deferri jussit Mandamina, quæ fuere hujusmodi, &c.

¶ 1. MANDAMENTUM, Mandatum, jussio. Charta ann. 1233. ex minori Chartul. S. Vict. Massil. p. 142. *Non credebant Priorem habere Mandamentum à domino Abbate S. Victoris.* Alia an. 1164. to. 8. Spicil. Acher. p. 196. *Quod si facere non possent, ad Mandamentum domni Abbatis & monachorum se placitarent.* Adde Acta SS. to. 1. Martii p. 412.

¶ Mandamentum, Litteræ quibus Magistratus aliquid *mandat*. Charta Willelmi dom. Montispess. an. 1103. apud D. *Brussel* to. 2. de Usu feud. p. 727. *Pertinent etiam ad Vicariam omnia Mandamenta & omnes vetationes propter placita; præter illa Mandamenta & illas vetationes quæ dom. Montispessulani diceret vel mandaret per se vel per alium, &c.*

2. MANDAMENTUM, Districtus, jurisdictio, territorium. Passim in tabulis Delphinatus, Provinciæ, &c. [Charta Guidonis II. Comit. Forensis an. 1195. tom. 4. Gall. Christ. inter Instrum. col. 25. *Dedit etiam quidquid habebat in Mandamento Rupis scissæ, &c.* Alia 1223. ibid. col. 27. *Concessimus ... castrum de Modonio & Mandamentum cum omnibus appenditiis & pertinentiis suis.* Vide Mandatio 1. [Hinc *Mandement* pro locus, Gall. *Endroit, terrein*, usurpat le Roman *de Vacce* MS.

En la vile & en bois, fist herbergier sa gent,
Li suen ostel fist prendre o. plus haut Maudement.

Hoc est, in editiori loco.]

¶ 3. MANDAMENTUM, Mandatum, Pactum, conventio, judicatum. Charta ann. 1213. ex Schedis Præsid. *de Mazaugues*: *Et dicebant se prædictæ pœnæ non esse obnoxios, quia nunquam contra Mandamentum Roncelini venerant. Imo allegabant dominum Ildefonsum Comitem Provinciæ citra Mandatum illud venisse, & inde dicebant pœnam esse commissam.*

MANDARE Aliquem, apud Thom. Cantiprat. de Apib. Accersere, aut jubere accersiri aliquem. Phrasis Gall. *Mander quelqu'un.* Interdum significare, renuntiare, ut apud Nithardum l. 3. Flodoardum, Matth. Paris, Hoved. & alios, *Mander à quelqu'un.* [Capitul. Caroli C. tit. 20. §. 1. *Mandat vobis senior noster salutes. Mandat etiam vobis quia valde miratur quod placitum tale non custodistis sicut vos illi promisistis, & sicut ipse vobis Mandavit.* Non semel ibid. occurrit.] Hincmarus Opusculo 29. *Excusationem impossibilitatis suæ illuc veniendi Mandavit.* Leo Ost. l. 2. c. 29. *Post menses aliquot Mandavit ei ut Pandulfo ... ut veniret.* Cap. 34. *Angelum Episcopum cum aliquot fratribus ad eam solemniter dedicandam Mandavit.* Adde c. 60. 65. 69. 71.

Mandare, Submonere, citare. [Pactus leg. Sal. edit. Eccardi tit. 47. *Et in ipso mallo scutum habere debet, & tres homines, vel caussas Mandare.* Infra tit. 49. *Demandare* legitur eadem notione.] Libertates villæ S. Germani in Foresio an. 1249. *Habeas uxorem in puerperio jacentem non teneatur ire in mondum, nec excubias facere, nisi vellet ... item concedimus, quod si Mandentur homines villæ, debent remanere quot sunt necessarii ad villam custodiendam.*

Mandare, Imperare. Vetus Charta apud Hieron. Blancam in Commentario Rerum Aragon. p. 715. 735. *Regnante Comite Raymundo in civitate Cæsar-augusta & Mandante eam civitatem per illius manus senior Lopiz.*

Mandare, Mittere, ablegare. Fulgentius in Mythol. fab. 45. *Postquam in Thraciam redit, Phylomelam Mandat ad Lynceum Regem.* [Annal. Genuens. ad ann. 1242. apud Murat. to. 6. col. 499. *Et cum festinantia ad exercitum Januensium* (naves) *Mandarentur.*]

Mandare, Nuntium perferre. Saxo Grammatic. l. 5. *Sclavorum Mandatur irruptio.* Vide infra Mandatum 1.

¶ Mandare, Commendare, tradere, Gasp. Barthii Gloss. ex Baldric. Histor. Palæst. apud Ludewig. to. 3. Reliq. MSS p. 157.

¶ MANDATARIA, Officium, districtus, jurisdictio Mandatarii. Vide in Mandatarius.

¶ MANDATARIUS, Mandaerius, Mandaers, Manderius, promiscue dicitur quidam Curiæ Dalphinalis Minister, cujus officium idem atque *Villici* fuisse videtur: uterque enim censibus aliisque Principis reditibus colligendis præerat. Charta anni 1220. to. 1. Hist. Dalph. p. 129. *Interrogati cujus sunt villicationes ipsius loci & mandamenti, respondent quod ... Villici seu Manderii capiunt ... denarios censuales, bladum, fovaces, pullos, &c.* Alia vero quæ ad Mandatarii officium pertinent, hic subjiciemus ex Dissertatione quam de eo habuit eruditus Author Hist. Dalphin. tom. 1. p. 117. nihil quippe ea doctius pressiusve dici potest. Illud inter cetera præcipuum, quod ne aliquid de juribus Dalphini intercideret curabat atque invigilabat publicis itineribus reparandis. Charta ann. 1352. ibid. p. 149. *Notum serie præsentium fieri volumus universis, quod cum officium Mandatariæ & reparationis itinerum publicorum quæ yemalibus temporibus imminet facienda, S. Martini de Cayreria de præsenti vacet, & a tempore mortalitatis citra vacaverit, propter quod redditus Domus nostri Dalphini patiuntur detrimentum; &c.* Ex Charta conventionis Dalphinum inter & Archiep. Ebredun. Mandatarius idem fuisse etiam videtur qui aliis Apparitur. *Correarius Archiepiscopi duos Mandatarios seu Apparitores; & Bailivus domini Dalphini alios duos, qui præcepta & mandata ac executiones dictorum Officialium facerent.* Ead. notione in Charta an. 1300. ibid. p. 54. *Mandatarii quoque in civitate prædicta, qui etiam à dictis Consulibus ponebantur, &c.* Quæ quidem, quemadmodum & alia officia, exinde sub feodali servitio concessa, probat laudatus Author ibid. p. 118. ex quadam Inquisitione cujus hæc verba sunt: *Nicolaus Mandaers tenet de Comite triginta fossoratas vineæ, & debet inde tres solidos & quatuor denarios census, & debet inde facere usagia Mandaeriæ.* Et ex alia ibidem laudata: *Guigo de Fonte Mandaerius tenet de Comite Mandaeriam de cierbeis cum Willelmo Mandaerio & debet placitum ad mutationem.* Iis hoc unum addam, mihi videri *Mandatarius* nomen commune fuisse, quod pluribus, quorum officia distincta, diversaque omnino erant, tribuebatur; quis enim credat *Mandatarios* qui res Dalphini administrabant, eosdem fuisse atque *iis* qui Magistratibus ad obsequium præsto erant? Vide *Exvacuatio*.

Mandatarius, Procurator. *Assertor, causidicus vel Mandatarius Archiepiscopo Daniele, &c.* in veteri Placito sub Ludov. Pio apud Catellum l. 5. Rerum Occitan. p. 752 & Steph. Baluzium in Append. ad Cap. Ad eumdem num. 97. 104. 118 [& Append. Marcæ Hispan. col. 780.] Occurrit etiam in Codice Justin. Hinc

¶ Mandatarius Apostolicus, dicitur is cui mandata Romani Pontificis exsequenda committuntur. Charta an. 1604. in Histor. Mediani monast. p. 420. *Simulatque reverendus dominus Præpositus S. Deodati judex & Mandatarius Apostolicus easdem litteras apostolicas venerandis domnis Priori & Conventui ... notificaret.* Vide Mandatum 5.

¶ Mandatarius Regis, Qui Regis mandata defert. Instrum. ann. 1521. apud Ludewig. tom. 5. Reliq. MSS. pag. 330. *Ad requisitionem regie sue dignitatis Mandatariorum, qui ipsum vestigio prosecuti jure arrestatus & ad exitum postulatus in captivitatem quidem venit.*

MANDATELA, Mandatum, apud Priscianum l. 4. & Joannem de Janua. Roswitha Monialis in Panegyrico Ottonis M. Imp.

His

Iis mandatelis cessit Regina benigna,
Et quo jussa fuit pariter comitantibus ivit
Permultis subjectorum cuneis populorum.

Utitur ibi non semel.

1. MANDATIO, Idem quod *Mandamentum*, dominium, jurisdictio, districtus. [Concil. Legion. an. 1012. can. 9. inter Hispan. to. 3. pag. 190.]*Junior vero qui transierit de una Mandatione in aliam & emerit hereditatem alterius junioris, si habuerit* (l. habitaverit) *in ea, possideat eam integram; & si noluerit in ea habitare, mutet se in villam ingenuam usque in tertiam Mandationem, & habeat medietatem præfatæ hereditatis, excepto solare & horto.*]Charta Ferdinandi Regis Castellæ æræ 1081. *Quod si aliquis homo, qui sit de Mandatione Regis, moratur in domo S. Andreæ, sit absolutus ab Imperio Regis, &c.* Adde Sandovallium in Episcop. Pampelonensib. p. 57. Occurrit non semel in Chartis Hispanicis.

¶ 2. MANDATIO, *Legatio*. Gasp. Barthii Gloss. ex Histor. Palæst. Fulcherii Carnot. apud Ludewig. Reliq. MSS. to. 3. p. 347.

¶ 1. MANDATOR, ut *Mandatorius*, in Litteris an. 1587. apud Rymerum to. 14. p. 10. *Ut pote aromata, maximique pretii margaritas & uniones & alia haberent, quæ ad fratres & respective institores & Mandatores suos Olissipona residentes, destinatæ essent.*

2. MANDATOR, Officium palatinum in aula Imp. CP. apud Anastasium in Vita Hadriani II. PP. p. 228. & in Collatione S. Maximi Martyris statim initio, Luithprandum in Legat. Theophanem in Justiniano p. 550. & alios laudatos à Rigaltio, Meursio, & Fabroto, in Glossariis: ubi *Mandatores* dicuntur, qui Imperatorum jussa & mandata expedite deferebant, οἱ ταῖς βασιλικαῖς ἐντολαῖς ἐν τάχει τὰ τὰ διακονούμενοι, ut definiuntur in Glossis Basilicôn Labbeanis, verbo, ἐμπιστεύμενοι. Gloss. Græc. Lat. ἐγχειρισμὸς, *Mandator*, ἐντελλόμενος, *Mandator*. Lexic. Gr. MS. Reg. Cod. 2062. πεζοὶ, ὁ μανδάτωρ ... οἱ γὰρ μανδάτορες πάλαι τὰ μηνύματα εἶπε τοῖς δικαστηρίοις, καὶ τοῖς ἐν αὐτῷ δικαζομένοις. Glossæ Basilic. Μανδάτωρες, οἱ τὰ μανδάτα ἀπὸ τῶν ἀρχόντων πρὸς τοὺς στρατιώτας ἐξ ἴσου διακομίζοντες. Totidem habentur apud Leonem in Tacticis Constit. 4. §. 16. cui Militare est officium, de quo eodem c. 4. §. 6. 35. 49. c. 7. &c. Vide Epistolam Concilii Italiæ ad Theodosium Imperatorem.

PROTOMANDATOR, πρωτομανδάτωρ, qui *primus Mandator*, Anastasio in VIII. Synodo act. 5. ubi *Primus Mandator Excubitorum, Primus Mandator Icanatorum.* De hac dignitate Scylitzes pag. 541. 620. [Continuator Theophanis l. 4. n. 16. Anonymus Combefisianus in Romano Lacapeno n. 8.]& Leo Grammaticus p. 498.

Ejusdem nomenclaturæ & muneris Officiales perinde habebant Castellani Reges. Leges Alfonsinæ, seu *Partida*, p. 2. tit. 9. lege 21. *Mandaderos son Llamados aquellos que el Rey embia a algunos omes que non puede dezir su voluntad, por palabra, o non puede, o non quiere embiargelo dezir por carta: estos tienen officios grandes o mucho honreados, come aquellos que han de mostrar la voluntad de Rey por su palabra.*

¶ MANDATORIUS, Procurator, institor, Gall. *Facteur*. Litteræ Henrici VII. Regis Angl. ann. 1506. apud Rymer. to. 13. p. 159. *Et Antonio mercatori Senensi ejus factori sive Mandatorio, &c.*

1. MANDATUM, Rumor, nuntii, litteræ rem aliquam enarrantes. Anastasius in Hadriano PP. *Quibus ... Perusiam conjungentibus, conjunxit Mandatum, quod jam fatus Desiderius abstulisset civitatem Faventinam, &c.* i. in via rumor ei allatus est. Lex Longobardor. l. 3. tit. 16. *Mandant aut annuntiant nostra secreta, & adhuc in extraneas provincias Mandatum faciunt.* Matth. Paris an. 1242. *Urgebant autem Regem Mandata Ultramarinorum*, i. quæ per litteras nuntiabantur, *mandabantur*. Adde p. 547. & Additamenta p. 118.

2. MANDATUM, Breve, vel Edictum Regium. In Addit. ad Matth. Paris: *Mandatum Regis de juratis ad arma.* Adde Anonymum Barensem an. 1042.]*Mandatum Papale*, in Chron. Andr. Danduli apud Murat. to. 12. col. 514.]Gloss. Gr. Lat. *Mandatum*, ἐντολή. Theophanes p. 211. ὁ δὲ ἐπιδοὺς μανδάτον λόγον, &c. Vide Glossaria Rigaltii & Meursii, voce μανδάτον.

¶ 3. MANDATUM, *Mandatarius*, procurator, actor, *missus*, qui alio nomine jurisdictionem exercet, *Locumtenens*. Consuetud. Apamienses ann. 1212. apud Marten. to. 1. Anecd. col. 832. *Quicumque in quolibet crimine vel alio modo clericum ceperit, etiamsi non haberet coronam, reddatur Episcopo, vel Archidiacono, aut Mandato suo sine dilatione.* Charta Willelmi Episc. Autiss. an. 1215. ibid. col. 844. *Si autem contingeret quod dicti burgenses deficerent in aliquo pagamento statutis terminis, Comes, vel Mandatum suum hoc ostenderet nobis ... & exinde præcipientibus nobis, Comes vel Mandatum suum posset assignare ad res burgensium.* Charta Willelmi Pictavens. Episc. ann. 1217. apud Stephanot. to. 3. Antiquit. Bened. Pictav. MSS. p. 852. *Ita videlicet quod Mandatum Abbatis & Mandatum domini de Luciaco eligent duos vel tres vel quatuor probos viros de eadem villa.* Litteræ Henrici III. Reg. Angl. ann. 1263. apud Rymer. to. 1 p. 759. *Post redditionem clavium, introitum & ascensum dictorum hominum, cum vexillo prædicto, & ejusdem vexilli ostensionem, statim nos, vel heredes nostri, vel Mandatum nostrum (cui dictæ claves, nomine nostro, & heredum nostrorum, redditæ fuerunt) easdem claves incontinenti restituemus dicto Vicecomiti Turennæ.* Et p. 761. *Paratique fuerint coram nobis, vel heredibus nostris, vel senescallo, aut Mandato nostro, justitiæ facere complementum.* Charta an. 1285. ex Chartul. Angeriac. f. 272. *Per quam* (portam) *prædicti Abbas & Conventus vel Mandatum suum & homines tenentiarii dicti Monasterii possint ire libere & redire.* Diploma Philippi Regis apud Perardum p. 348. *Præsente Mandato nostro si voluerit interesse... quas missiones nos vel Mandatum nostrum perturbare & contradicere non possumus.* Histor. MS. S. Cypriani Pictav. p. 433. *Si vero Mandatum Abbatis malitiose per diem & noctem terragiare & decimare distulerit, &c.* Adde Litteras Johannis Reg. Franc. an. 1351. to. 4. Ordinat. p. 91. *Komant*, Picardis, eadem notione, in Litteris Caroli Regentis an. 1358. to. 3. Ordinat. Reg. Franc. p. 295. *Et se aucuns estoient arrestez par nos ou par men Komant, &c.*

¶ 4. MANDATUM, Charta, qua negotii alicujus actor quis constituitur, Gall. *Procuration.* Varias ejusmodi *mandatorum* formulas videre licet inter Marculfianas & Lindenbrogianas.

¶ 5. MANDATUM APOSTOLICUM, vox Cancellariæ Romanæ, Gallice *Mandat*. Compendiosa benefic. Expositio fol. 39. *Mandata Apostolica sunt diplomata quibus generaliter sub variis literarum formis mandat Pontifex Romanus collatoribus, ut alicui conferant beneficium prima vacaturum, quod mandatarius recusare nequit.* Rebuffio: *Mandatum de providendo*. Honorius III. PP. Episc. Noviom. scribens, Decretal. mand. de Rescript. *Mandatum Apostolicum ad te directum, ut magistrum S. faceres in Canonicum recipi.* Observat Rebuffius in Praxi benef. §. ult. de Mandat. Apostol. quod cum Pontifices Romani Ordinarios frequentioribus ejusmodi mandatis gravarent, illud in Concord. inter Leonem X. & Franciscum I. decretum fuisse: *Statuimus & ordinamus quod quilibet Romanus Pontifex semel duntaxat tempore sui Pontificatus, litteras in forma Mandati juxta formam inferius annotatam dare possit.* Huic decreto jam præiverat Concilium Basileense, aliquas Leges certosque fines iis mandatis apponendo, apud Lab-

beum Concil. to. 14. p. 369. Verum à Concilio Trident. tandem penitus exstincta sunt Sess. 25. c. 9. de Reform. *Decernit S. Synodus Mandata de providendo, & gratias quæ expectativæ dicuntur, nemini amplius, etiam collegiis, universitatibus, senatibus, & aliis personis singularibus, etiam sub nomine Indulti aut ad certam summam... concedi licere.* Horum mandatorum auctorem Alexandrum III. PP. scribit Rebuffius loco citato; alii ad Clementem V. id referunt.

¶ 6. MANDATUM, Decretum à superioribus judicibus ad pedaneos missum. Vide *Arestum* 1.

¶ 7. MANDATUM, Districtus, jurisdictio, territorium. Concil. Legion. an 1012. can. 16. inter Hisp. to. 3. p. 191. *Item si aliquis sayo pignuram fecerit in Mandata alterius sayonis, persolvat quemadmodum si non esset sayo; quia vox ejus & dominium non valent, nisi in sua Mandato.* Vide *Mandamentum* 2.

¶ 8. MANDATUM, Pactum, conventio, judicatum. Vide *Mandamentum* 3.

9. MANDATUM, Ablutio pedum, quæ fit in Cœna Domini cum scilicet Chorus cantat illud Christi: *Mandatum novum do vobis*: de quo more S. August. Epist. 119. c. 18. Chilienus Monachus in Vita S. Brigidæ c. 5.

Proxima Cœna fuit Domini, qua sancta solebat
Mandatum Christi calido complere lavacro.

Synodus Aquisgran. can. 20. *In Cœna Domini pedes Fratrum post Mandatum Abbas lavet & osculetur.* Eadem habentur in Addit. 1. Ludov. Imper. ad Capit. Caroli M. c. 23. Tabul. Abb. Belliloci in Lemovicib. n. 10. *Sanctum Mandatum, quod Salvator noster instituit pridie quam pateretur, abluendis pedibus pauperum, nunc destructum est ab eodem Abbate nostro, qui melius merito lupus dicitur rapax, qui sibi vindicat eandem eleemosynam, nummos, quos D. Pontifex Rodolfus ibi constituit.* Vide Leonem Ostiens. l. 2. c. 34. Ut vero ea ceremonia peragi soleat tum à Monachis, tum à Clericis, consule, si lubet, Udalricum l. 1. Consuet. Cluniac. c. 12. Ceremoniale Episcop. l. 2. c. 24. &c.

MANDATUM quovis sabbato septimanæ fieri jubetur in Regula S. Bened. c. 35. [Nullibi in Regula S. Bened. *Mandatum* occurrit ea de qua nunc agitur notione; capite autem laudato, ubi *de Septimanariis coquinæ* sermo fit, præcipit S. Pater ut *egressus de Septimana, sabbato munditias faciat*, quo scilicet, ut infra habetur, *Vasa ministerii sui munda & sana cellerario reconsignet.*] Liber Ordinis S. Victoris Parisiensis MS. c. 63. *Omni sabbato faciendum est Mandatum, nisi festum fuerit novem Lectionum, vel octava, aut die postero hoc Dominica festum duplex sequatur. Inter Pascha etiam & Pentecosten non fit Mandatum.* Adde c. 12. Folcardus in Vita S. Bertini c. 10. *Ad Mandatum Domini, quod apud Monachos singulis sabbatis ex more celebratur:* Vita S. Erminoldi Abbat. *Erat autem sabbatum, hora, qua sonitu tabulæ ad Mandatum Fratres more solito convocantur.* Vita S. Odonis Abbat. Cluniac. l. 2. *Peracta itaque illa hebdomada, sabbato vesperascente, cum nostri Fratres cœpissent Mandatum regulæ more præparare, &c.* Ut porro peragatur ejusmodi Mandatum, habet liber Ordinis S. Victoris d. c. 63. Adde Vitas Abbatum S. Albani p. 34. & Gesta Innoc. III. PP. p. 150. Vide *Alveolus* 2.

☞ Moris erat in quibusdam monasteriis tot pauperum pedes lavare, quot erant monachi; quibus etiam interdum alii addebantur, in animarum amicorum familiarumque defunctorum solatium. Bern. Mon. Ordo Cluniac. p. 2. c. 15. *Quo facto pronunciatur à camerario qui sotulares quo erogati sint, numeravit, quot fratres in claustro sint, ut totidem pauperes à decano & hospitario ad Mandatum eligantur, & insuper quantum visum fuerit D. Abbati pro amicis & familiaribus nostris.*

MANDATUM QUOTIDIANUM, quod à Monachis peragitur, *à capite jejunii usque ad Kalendas Novembris omni die, sive una vice, sive duabus comedatur, post cœnam*, ut est apud Udalricum lib. 2. Consuet. Cluniac. c. 37. Adde eumdem l. 3. c. 8. 24. & Hugonem Flaviniacensem p. 268. [Bulla Benedicti XII. PP. an. 1337. in Tabul. S. Victoris Massil. *Locus in quo fit quotidie Mandatum reparetur.*] Mandata etiam post cœnam fieri jubentur in Capitulari Ludovici Pii ann. 817. c. 18. in Addit. 1. ad Capitul. Caroli Magni c. 24.

☞ Præcipuis anni festivitatibus rite celebrandis ejusmodi *Mandata* sese disponebant Cluniacenses, ex præcepto B. Odilonis, uti testatur Bernardus Mon. in Ord. Cluniac. p. 2. cap. 24. *Mandatum faciendum esset, nisi in quinta feria præcedente factum est; nam more universalis Ecclesiæ, qui fit de sancto Mandato, quinta feria, quæ nuncupatur Cœna Domini, roboratus & auctorisatus venerabilis pater B. Odilo sanxit, ut hoc idem feria quinta præcedente Pentecosten à fratribus celebretur: in Nativitate etiam Domini, natalique summorum Apostolorum Petri & Pauli, atque Assumptione sanctæ Mariæ, si Sabbatis aut Dominicis diebus evenerint, hoc idem fieri præcedenti quinta feria censuit. quibus domnus & venerabilis pater Hugo festum Vincularum S. Petri, & festum Omnium Sanctorum, & transitum B. Martini, Purificationem quoque B. Mariæ, & Dedicationem ecclesiæ, si extra Quadragesimam evenerit, & solemnitatem sanctissimæ Trinitatis conjunxit, si in prædictis diebus eadem festa evenerint.*

MANDATUM *trium pauperum, quod per singulos dies cum eleemosyna in Quadragesima fit*, in libro Ordinis S. Victoris Parisiensis c. 14. & 64. *quod in capite jejunii incipit, & in Cœna Domini finitur*, ubi & ritus ejusmodi Mandati describitur. Consuetudines Floriac. *Quicunque Psalmos prostratos, ... vel Mandatum trium pauperum ... perdiderit*, (i. omiserit) *veniam in Capitulo... petere debet.* Rursum: *Per totam æstatem, quoties est dies jejunii, fit Mandatum post prandium tribus pauperibus.* Petrus Cluniac. lib. 1. Epist. 28. *Et per totius anni spatium unaquaque die tribus peregrinis hospitibus manus & pedes abluimus, panem cum vino offerimus.* Interdum pluribus. Eædem Consuetud. Floriac. p. 399. *Faciuntque illi Mandatum ad duodecim pauperes.* Ordericus Vital. l. 3. p. 487. *Et post Capitulum ab omni Conventu Mandatum pauperum, sicut in Cœna Domini peragitur.* Vide Hugonem Flaviniacensem p. 167. & Bernardum Monach. in Consuetud. Cluniacens. c. 48. p. 1.

☞ Viget etiamnum in Abbatia S. Dionysii in Francia usus, ut post prandium ter qualibet hebdomada, feriis scilicet 4. 6. & Sabbato, à capite jejunii ad Kalendas Novembris, hebdomadarius trium pauperum manus abluat in capitulo, quibus & eleemosyna tribuitur.

MANDATUM PAUPERUM, quod agitur inter pauperes, Sabbato ante Palmas, de quo Rupertus lib. 5. de Divin. Offic. c. 22. Joannes Abrinc. de Eccl. Off. p. 44. & liber Usuum Ordinis Cistерс. c. 21. Concilium Biterrense an. 1233. cap. 20. *Item consulimus, ut Mandatum pauperibus, saltem in hebdomada semel fiat, sicut in Monasteriis ardiuntis fieri quotidie consuetum est.*

10. MANDATUM, Domus, hospitum in Monasteriis, quod hospitum advenientium pedes lavarentur. Chron. Lobiense: *Fabricam domus susceptionis hospitum, quam Mandatum vocant, perfecit.* Historia Abbatiæ Condomensis p. 307. *Fecit reparari & meliorari domum Mandati, ubi recipiuntur hospites & pauperes.* Silvester Giraldus in Cambriæ Descript. c. 10. de Wallensibus: *Adeo nempe hospitalis hic gratia communione lætatur, quod itinerantibus ea nec offeratur, nec petatur: tantum etenim domum intrantes protinus arma custodiæ tradunt, deinde statim aquam offerentibus, si pedes ablui permiserint, hospitio suscepti sunt. aqua nimirum pedi-*

pedibus oblatia, hospitalis apud bone gentem est invitatio. Vide librum Ulsum Ordinis Cisterciensis c.79.107.

¶ MANDEBURDA. Vide in Mamburnus.

¶ MANDERIUS. Vide Mandatarius.

¶ MANDIBILE FESTUM. Vide in Festum 1.

¶ MANDIBILIS, qui potest manducari. Gloss. Lat. Gall. Sangerm. Mandibilis, Manjable. Guibertus l. 2. de Pigneribus Sanct. c. 3. Deum ergo & hominem Mandibilem fieri quæ permittet ratio?

MANDIBULUM, Mantile. Charta Rudesindi Episcopi Dumiensis æræ 1076. apud Antonium de Yepez in Chron. Ord. S. Benedicti to. 5. Ad ministerium refectionis, mensas, Mandibula, fabana, aquamanilia, & facitergia, discos, & paropsidas, fialas, & infersurias argento sculptos & auro perincidas, &c. [Supplem. Antiquarii: Mandibulum, φάτνωμα, laquear.]

¶ MANDIBURDIUM, MANDIBURNUS, &c. Vide Mundiburdus.

¶ MANDICARE, pro Mendicare, in Charta an. 1407. tom. 1. Hist. Dalphin. p.87. Alia vero (gardæ vacant) propter recessum aliquorum ex dictis garderiis, qui recesserunt à dicta castellania & à patria Dalphinali, aliqui Mandicando, & alii aliter & alio modo nullis bonis sibi relictis.

MANDILE, pro Mantile, Charta ann. 1197. apud Ughellum to.7. p.1275. Duo Mandilia parva Saracenica, quinque Mandilia cum profulis, &c. [Græcis μανδήλιον, in Vita S. Nicolai Studitæ p. 913. & in Anonymo Combefisiano in Lacapeno n.48.]

MANDOADO. Vide Mandualis.

MANDONES, in Glossis Isidori, Ambrones, Ardeliones, à Manducare. [Mando, Mandox, mangeur, bardel, lecheur, in Gloss. Lat. Gall. Sangerm.]

MANDRA, Monasterium. Vox etiam Græcis recentioribus eodem significatu nota. Alcuinus Epist.27. Cœlestis Mandra agmina. Idem l. 2. de Vita S. Willibrordi:

Circuit idcirco vigili hoc examine Mandras
Nominibus meritis ut Christi augeret ovile.

Charta Rogerii Regis Sicil. ann. 1130. apud Rocchum Pirrum to.1. p.304. Decernimusque pro Episcopali jure solvere eandem Mandram dictæ ecclesiæ Episcopali (Messanensi) annuos census 100. libras ceræ, 20. iboris, &c. Alia Sixti PP.IV. ibid. p.305. Decrevitque pro omni Episcopali jure solvere Mandram Ecclesiæ Episcopali Messanæ annuum censum, &c. Vide Epist. Hormisdæ post Epist. 21. ἀπὸ τῶν μανδρῶν dicta Monasteria quidam putant, id est, à specubus & cavernis, in quibus primitus Monachi habitarunt, & Monasteria sua exstruxerunt: Græci enim μάνδραν vocant speluncam. Gloss. vet. Spelunca, μάνδρα. Gloss. Gr. Reg. MS. Cod. 1673. σπήλαιον, σπήλαιον, μάνδρα. Gloss. Lat. Græc. Caula, πρόβατον, μάνδρα. Alii, ut Budæus, à grege Monachorum, cui, ceu Mandræ, id est, ovili, præsint pastores Abbates: quippe Latinis quoque Mandra pro grege passim sumitur apud Juvenal. Sat.3. & Martial. l. 5. Chron. Novaliciense c.19.

Frodonus qui pridem Pastor & inclitus Evea.
Nam per decies quoter stabuli custos oviumque est.

Ugutio: Archimandrita, Princeps vel pastor ovium, unde quadam translatione Episcopi & Archiepiscopi & Sacerdotes dicuntur Archimandritæ, quasi Pastores ovium Christi. [Vide Gloss. med. Græcit.]

¶ MANDRA, Cellula monachica. Vita S. Ethelwoldi sæc.5. Bened. p.615. In tertio quoque cœnobio Wintoniensi, quod ... in honore semper Virginis Mariæ Deo consecratum, Mandras sanctimonialium ordinavit, quibus matrem ... Etheldridam præfecit, ubi regularis vitæ norma hactenus observatur. Hinc Mandres vulgo dicitur vicus quidam in Briegio, non procul à Braia Comitis Roberti, à Mandris scilicet, id est casulis, ut observat Valesius in Notit. Gall. p.425: tumultuario opere ex ligno factis. A Mandra, monasterium.

MANDRITA, pro Monacho. Epitaphium Gaitelgrimæ Principis Beneventanæ, quod exstat in ea urbe, in interiori Ecclesia Monialium S. Petri.

Huc Lector propera, Mandritam corde saluta;

[Iter Germanicum Mabillonii to.4. Analect. p.57.

Consecrat ædiculam Mandrita lupambulus istam,
Abbas Ramvoldus quam tibi, Christe, struit.]

Ermenoldus in Vita S. Soli c.9. Mandritis e diverso venientibus. Walafridus Strabus Abbas Augiensi. de Vita S. Othmari c. 1. Bonis Mandritæ studium in ipso exercens, [Ubi pro abbate usurpatur.] Μανδρίτης, in Concilio Constantinopolitano sub Menna act 5. Hinc qui Mandritis præerat, Archimandrita dicitur. Avitus Viennensis Epist.2. Copiosæ multitudinis præpositus fuit, cujus officii personat Episcopi Orientales Archimandritas appellant. V. Gloss. Meursii & Fabroti ad Cedrenum.

MANDROGERONTES, apud Luitprandum in Legat. Vetuli Monachi.

¶ MANDRABULUS. Annales Novesienses apud Marten. to.4. Ampliss. Collect. col.670. Mandrabuli equidem more res mecum successerunt. Eram enim ante in quietiori loco constitutus ... Hic inter armorum strepitus ... vivitur.

¶ MANDRAGORA, Pomi genus, cujus mentio fit Gen.30. 14. nostris etiam notum sub nomine Madagoires, quod pretiose observatum sibi divitiis acquirendis idoneum somniabant. Hanc superstitionem memorant Commentaria ad Hist. Caroli VI. & VII. p. 121. En ce temps (frere Richart Cordelier) fist ardre plusieurs Madagoires que maintes sottes gens gardoient en lieux repos, & avoient si grant foi en celle ordure, que pour vrai ils croyoient fermement que tant comme ils l'avoient, mais qu'il fust bien nettement en beaux drapeaux de soye ou de lin enveloppé, que jamais jour de leurs vies ne seroient pouvres.

MANDRATOR, Cavillator, calumniator, in Glossis MSS. Papias & Gloss. Isid. Manda, deceptio, fraus. Leg. Mandra. [Vide Manda 1.]

MANDUALIS, Germania Maldel, Cancellus, qui desuper tumulum stat. Sic vetus Gloss. ad Legem Salicam tit.57. ubi hæc verba habentur: Si quis aristatonem, hoc est, staplum super mortuum missum capulaverit, aut Mandualem, quod est structura, sive selave, qui est ponticulus, sicut more antiquorum faciendum fuit, qui hoc destruxerit, &c. Editio Heroldi habet hoc loco Mandoado, eadem notione & origine, ubi Wendelinus; Mandel vocamus id, quod in metam surgit, veluti mergites segetum, velut & camini; unde mantel-vert dicimus lignum; quod supra focum eminet, cui caminus superstructus est ejus magnitudinis ac formæ (quadratæ, oblongæ,) solebat superstrui tumulis in defuncti honorem aliquid ex asseribus compactum, quod ornamenta tumulo instrata tegeret. Tumulos cancellis muniri solitos docet Pithœus ex Gregorio Turon. c. 30 de Glor. Confess. & l.4. de Miracul. S. Martini, & Fortunato in Vita B. Hilarii.

☞ Heroldi lectio longe probabilior doctissimo Eccardo videtur, nec injuria; siquidem Mandoado, vox est Germanica, qua hæc verba: hominem mortuum, reddita esse existimat vir linguæ suæ peritissimus: Man enim hominem; Doada, Saxonibus Dode, Germanis superioribus Toter, mortuum designat. Vide Vitam S. Lucæ Junioris p. 1009. edit. Combefisii.

MANDUCALIS, [f. Gistum, procuratio.] Tabular. S. Eparchii Inculism. fol 43. Hoc igitur totum, quidquid in ipso manso habere videor, & meum domaticatum, & meos Manducales, censuales, & feodum nepotis mei Iterii, &c. Fol.49. Unus mansus debet 12. denar. 1:

nar. 1. arietem, 4. *sestar. de cibaria*, 1. *Manducalem*. Fol.75. *Neque celabis justitias, cum cognoverit eas, monacho obedientiario Manducales Præpositales, id est, les restoblages simul accipiens*, &c. Adde fol. 123.

¶ 1. MANDUCARE, Convivium, refectio; Jus etiam divertendi in domum alterius convivii causa. Charta Pontii Archiep. Arelat. an. 1000. tom. 6. Spicil. Acher. p. 428. *Tali tenore, ut pascat tres pauperes ad unum Manducare de ipso conducto, quo ipse manducaturus est*. Charta an. 1086. apud Lobinell. to. 2. Hist. Britan. p. 122. *Consuetudinibus Pontificatus sedis, Manducare scilicet, circadie & synodo specialiter nominando exceptis*. Vide *Pastus*.

¶ 2. MANDUCARE *super tumulos mortuorum* prohibet Capitul. l. 6. c. 197. *Et super eorum tumulos nec Manducare nec bibere præsumant. Quod si fecerint, canonicam sententiam accipiant*. Antiqua hæc consuetudo quam à paganis acceperant Christiani, quamque ut aboleret Augustinus, quantum laboraverit omnibus notum arbitror.

MANDUCARIA, Comestio, pastus, ex Gallico *Mangerie*. Charta Vitriacensis an. 1157. *Insuper Abbas & Monachi, quicquid in terra Vitriacensi possidebunt, absque corveis & absque consularibus Manducariis, quæ ad solum Abbatem pertinent, quidquid etiam in terris & feodis legitime deinceps possent acquirere, Ecclesiæ Vitriacensi perpetuo tenendum concesserunt*. Vide *Comestiones*.

¶ 1. MANDUCARIUM, Jus pastus, sive summa pecuniaria in ejusdem juris redemtionem exsoluta. Charta an. 1187. ex Tabul. S. Melanii Redon. *Petrus de Chaune pro quodam milite à se interfecto, quendam monachum fecit in Abbatia S. Melanii de ejus progenie, pro cujus receptione dedit Abbatiæ... unum Manducarium omnium & unam minam avenæ 12. den. annui redditus*. Vide *Mongerium*.

2. MANDUCARIUM. Regula Templariorum c. 44. *De Manducariis equorum. Nullus frater facere præsumat Manducaria linea, vel lanea ideirco prius principaliter facta, nec habeat ulla, excepto cofinello*.

¶ MANDUCO, *Vorax, gluto*. Gloss. Isidor. Onomast. *Manduco*, ὀψοφάγος. Apul. Metamorph. l. 6. *Nec vos memoria deseruit utique quod jam dudum decreveritis de isto asino, semper pigro quidem, sed Manducone summo*. Vide *Mandones*.

MANDUCUS. Ugutio & Jo. de Janua: *Manducus, joculator, ore hians, turpiter mandens*. [Papias: *Lignea figura ingens, quæ solet Circensibus malas movere quasi mandocando*. Vide Lexicon Martinii.]

MANDULUS. Vide *Mandalus*.

1. MANDUM, Dispositio testamentaria. Charta Lusitanica æræ 1208. apud Brandaonum to. 4. Monarch. Lusitan. p. 270. v. *Et mando, quod si omnes isti, quibus mando, adimplere Manda mea non potuerint convenire*, Id p. 272. *Dividant pecuniam inter se, excepta illa, quam mandaverit pro anima sua dari*.

¶ 2. MANDUM, Convocatio, submonitio ad exercitum, seu Litteræ quibus vassallus ad servitium militare, quod domino suo feudali debet, citatur. Litteræ an. 1340. to. 1. Hist. Dalph. p. 53. *Parati nobiles & Franci vestræ Castellaniæ librare per omne tempus & modum in aliis nostris litteris dicti Mandi insertum*. Instrum. an. 1339 ibid. p. 65. *Obviavimus Giletu de Lustrine... qui ibat ad D. nostrum Dalphinum ad secundum Mandum*. Extractum computi an. 1327. & 1328. ibid. to. 2. p. 216. *Item in vigilia B. Johannis B. Peroto messagerio misso equ es de Cabrolo in Beionçonesium pro Mando Flandriorum*. Aliud an. 1334. ibid. p. 245 *Die sexta Julii Johanni de Alvernya misso in Gascoigniam pro Mandu dom. & gentium in armis properando*.

MANDUS, *Vestis virginalis*, in Glossis Isidori, quasi *mantus*, vel *mantum*, nostris *Manteau*.

¶ MANDYA, Pallii genus, quod Imperatorum ac Regum præsertim fuit. Acta S. Symeonis Stylitæ to. 5. Maii p. 301. *Pientissimus autem Imperator Justinus..., saccum indutus lucis; adeo ut festa quoque luce procederet in templum, coronam aut chlamydem gestare renuerit; verum sic simplici habitu cum solo Mandya purpureo processerit*. Vide Glossar. med. Græcit. v. Μανδύας.

MANE, Oriens. Charta Lotharii Regis Italiæ an. 946. *Sunt autem coharentiæ ipsius terræ à Mane via, à meridie & vespere supra taxam S. Prosperi, à septentrione*, &c. Vita S. Domitiani, apud Guichenonum in Hist. Bressensi p. 231. *Et terminatur à Mane interque consortes colonos, & campum de ipsa ratione, subtus viam à meridie via, à sero inter consortes colonos*, &c. Rollandinus in Summa Notariæ; *A Mane possidet L. à meridie N. à sero & septentrione sunt viæ publicæ*, &c. Adde Ughellum to. 4. Ital. Sacræ p. 222. 228. 229. Paradinum l. 2. Hist. Lugdun. c. 103. Hist. Pergamensem to. 3. p. 183. [Statuta Mediolan. p. 2. c. 329. Chron. Parmense apud Murator. to. 9 col. 763. &c.]

¶ BONO MANE, Phrasis Gallica, *de bon matin*, multo mane, ut habet Cicero l. 5. Epist. 4 ad Att. Diarium Magist. Ceremon. Cur. Rom. inter notas Godefredi ad Carolum VIII. p. 711. *Feria sexta dicta mensis Januarii, Bono mane recesserunt ex urbe Ascanius vicecancellarius & de Lunate Cardinales*.

¶ MANEAGIUM. Vide *Mainagium* 1.

¶ MANEBRA, *Corvata*, servitium manuale quod vassalli & subditi domino suo exhibere tenentur. Charta Philippi Pulcri Regis Franc. ann. 1287. *Questas suas & tallias & eedeventias quæ vocantur Manebre, & alias bladadam & vinatam dicti castri... tradiderunt*. Vide *Manopera*.

¶ MANEDA, *Mansus*, habitatio, domus. Charta an. 1041. in Append. Marcæ Hispan. col. 1083: *Donamus... prædictum quoque castrum, cetera & Manedas suas, sicut illa via quæ exit a monasterio*, &c.

MANEFICIUM, Supellex, opus manuum, χειρίγυμα. Consultatio post Observantias Regni Aragon. p. 43. v. *Et duas meliores arativas, si sint, cum omnibus suis appacamentis, & unam taceam argenteam, & (ex) omnibus Maneficiis unum ante partem*.

¶ MANEGUERIUM, f. perperam pro *Marescagium*, Palus, locus palustris, Gall. *Marais*. Charta Gaucelini Abb. Anian. an. 1202. apud Stephanot. Antiquit. Benedict. Occitan. mss. p. 1. pag. 330 *Et totius alterius juris ordinarii vel extraordinarii quod unquam monasterium Anianense, vel aliquis nomine ipsius monasterii, habuit, tenuit, vel percepit in stagno, mari & Maneguerius, vel in usaticis, vel in servitiis eorum*, &c. Vide *Mariscus*.

MANELATA, Herba perniciosa & mala, Scotis, *Guild* appellata, Lolium Skenæo. Statuta Alexandri III. Scotiæ Regis c. 18. *Si firmarius tuus ponat Manelatam in terra Regis vel Baronis, & non vult eam deliberare & mundare, debet puniri sicut seductor, qui ducit exercitum in terram Domini Regis, vel Baronis*. Et §. 2. *Si nativus tuus habeat Manelatam in terra tua, pro qualibet planticula dabit tibi vel cuilibet alii suo domino mutonem ad forisfactum suum, & nihilominus terram mundabit à Manelata*. Legem hanc tulisse aiunt Kenethum Regem, delinquentem primo bove mulctasse; secundo denis, tertio terræ amissione. Vide Hectorem Boetium l. 10. Histor. Scotic.

MANENTES, Inquilini, coloni. Sed proprie *Manentes* sunt, inquit Ranfridus, qui sub Friderico II floruit, *qui in solo alieno manent, in villis quibus nec liberis suis invito domino licet recedere. Isti Manentes præstant aliquando certos reditus, & præstant certa servitia*.

Item

Item & Manentes appellamus, qui 30. annis in solo alicujus supersederint: & dominus soli pro Manentibus habuerit, & manentia servitia vel redditus, vel operas vel collectas, pro maritanda filia, & pro aliis ab illis 30. annis .... petiit scientibus & patientibus; vel etiam si alibi habitant voluntate domini manentia tamen servitia domini retinuit. Gregorius Turon. de Vitis Patrum cap. 1. *Relinquentes hoc habitaculum, quod expetierant, ad villas Manentium sunt regressi.* Helmodus lib. 1. c. 10. *Septem mansis, totidemque Manentibus ex hæreditate patrum fuit contentus.* Donationes factæ Ecclesiæ Salisb. cap. 4. *Tradidit ad eandem sedem .... villam dictam Opinga, casam & curtem, cum territorio, & silvam, Manentes 20.* Cap. 8. *Tradidit villam Leusi casam & curtem cum territorio suo, & Manentes 15.* Eodem cap. *Tradidit .... casam cum curtifero suo & territorio & Manentes 9. cum colonis & aliis appendiciis suis.* Ex quibus liquet, colonos & manentes eosdem esse, qui & interdum *servi Manentes* dicuntur. Cap. 1. *Comparavit ad eum villam, quæ dicitur Piudigia, cum servis ibi Manentibus in colonis suis.* Cap. 2. *Dedit Manentes servos duos ad Megilingen.* Concilium Cloveshoense ann. 822. c. 11. *Ut pro plena reconciliatione susciperet terram centum Manentium.* Mox: *Retenti sunt enim tres Manentes de prædicta conditione, & libri 47. Mancusium,* Asserus Menevensis an. 855. *Omnem hæreditariam terram suam semper in decem Manentibus unum pauperem aut indigenam, aut peregrinum, cibo, potu, & vestimento successoribus suis usque ad ultimum diem judicii post se pascere præcepit.* [Charta Ugonis & Lotharii Reg. Italiæ ann. 932. apud Eccardum Orig. Habsburgo-Austr. col. 151. *In loco Mazatico Manentes duos, in Arsiaute Manentes duos, &c.*] *Terra decem Manentium*, in Charta Ecfredi Regis. Adda Egbertum de Ecclesiastica institutione pag. 92. Vitam S. Machuti c. 14. Adamum Bremensem cap. 54. Albertum Stadens. ann. 961. Chronic. Laurisham. p. 64. Fr. Mariam in Mathild. lib. 3. pag. 100. Actuar. ad Matth. Paris p. 155. 156. Ughellum to. 1. p. 854. Monast. Anglic. tom. 1. p. 109. &c. Gallis, *Manans & habitans*, qui & *Couchans & levans* dicuntur. Vide Raguellum.

SUBMANENTES, Iidem, qui Manentes, qui sub dominio alicujus manent: *Soubsmanans*, in veteri Consuetud. Ambian. art. 8a. 90. & veteri Bononiensi art. 1. 2. 4. Tabular. S. Bertini: *Decimam omnium terrarum suarum domini mei & animalium ipsius, & Submanentium suorum, & hospitum resignavit in manu, &c.* [Charta Caroli Flandr. Comit. an. 1112. *Submanentes vero S. Silvini in villa Alei ad domos suas construendas materiam lignorum sufficientem accipiant.* Occurrit ibid semel.]

SUBMANSORES, Eadem notione. [Charta Roberti Comit. Flandr. an. 1101. apud Miræum tom. 2. pag. 1148. *Ut homines ipsius Ecclesiæ vestræ, qui Submansores vulgariter nuncupantur, ab omni publica exactione ac juga etiam dominationis suæ sint liberi & immunes.*] Charta Philippi Comitis Flandr. an. 1183. apud eumd. to. 1. p. 716. *Hæc inter cæteras libertates gratia potitur, ne Submansores ejusdem Ecclesiæ ab omni publica exactione liberi, &c.*

¶ MANEOPERA, pro *Manuopera*. Charta Hugonis Episc. Gratianop. ann. 1094. in Tabular. ejusd. Eccl. fol. 14. *Nantelmus de Jerra habuit 3. chabanarias pro Episcopo Hugone Gratianopolitano, qui reddit unaquaque 13. sextarios de civata .... & opera & Maneopera.* Vide *Manopera*.

¶ 1. MANERE, Detinere, demorari, Gallis *Arreter*. Oberti Cancellarii Annal. Genuens. l. 1. apud Murator. tom. 6. col. 308. *Et appropinquantibus ibi Manserunt galeas ad Arelatem & Tencataliam circa dies viginti gentes Comitis, ut irent cum iis super Pisanos & darent illi secundum suum arbitrium.*

2. MANERE, Coire, vel matrimonio conjungi, aut cum muliere rem habere, in Concilio Vermeriensi ann. 752. c. 2. 17. 19. 20. & Compend. ann. 757. c. 10. 14. 15. 17. Collatio Leg. Mosaicæ tit. 5. *Moyses dicit: Qui Manserit cum masculo mansione muliebri, aspernamentum est, ambo moriantur.* Ubi Editio vulgata Levitici cap. 20. *Qui dormierit cum masculo coitu femineo, &c.* Apud Senecam lib. 3. de Benefic. c. 15. & Suetonium in Augusto, *manere apud aliquem*, est *cubare*, uti observatum à Salmasio.

1. MANERIA, [Idem videtur quod infra *Manerium*, habitatio, vel villa rustica.] Charta Ildefonsi Regis Aragonum apud Gariallum in Episcopis Magalon. p. 159. *Scilicet castrum meum, & villas, & mansos, & terras, & vineas, & prata, & justitias, & firmantias, & Manerias, & nemora, sive culta, sive inculta, &c.* [Charta Philippi Pulcri Reg. Franc. ann. 1302. apud Menester. Hist. Lugdun. p. 83. *Neque arbores quæ ab antiquo servatæ fuerunt propter decorem & amœnitatem Maneriarum .... aliquo tempore scindantur.* Bern. de Breydenbach Itin. Hierosol. pag. 78. *Sarraceni fecerunt sibi Maneriam, & maxime de sepulchro ejusdem B. Johannis B. quod de marmore fuit factum, &c.*]

¶ 2. MANERIA, Modus, ratio, ut mox *Maneries*. S. Bern. de Cantu tom. 1. edit. Mabill. pag. 696. *Utrumque, inquies, falsum: quia nec omnes cantus primæ Maneriæ in illa tantum possunt terminari, cum & finem in g ponant per b rotundum; nec omnes qui in illa terminantur primæ sunt Maneriæ.* Charta ann. 1309. tom. 1. Hist. Dalph. pag. 98. *Quælibet bestia onerata telis, pannis cujuscumque Maneriæ sint, ferro seu cupro operatis ..... debet pro pedagio 12. denarios.* Occurrit rursum infra in voce *Manerium*.

¶ 3. MANERIA, Exactionis genus. Vide *Maneria*.

MANERIES, Gall. *Maniere*, Modus, ratio, via. Uguitio: *Species dicitur rerum Maneries, secundum quod dicitur, Herba hujus speciei, id est, Maneriei, crescit in horto meo.* [Chron. Pipini apud Murator. to. 9. col. 706. *In eodem etiam viridario omnis herbarum & arborum Maneries habebatur.* Epistola Gregorii IX. PP. an. 1228. apud Marten. tom. 1. Anecd. col. 948. *Sed exinde gravius indignatus novas nocendi Maneries adinvenit.*] Joan. Sarisberiensis lib. 2. Metalogici cap. 17. de quodam Philosopho sui temporis: *Nunc enim cum genus audit vel species, res quidem dicit intelligendas universales, nunc rerum Maneries interpretatur. Hoc autem nomen, in quo auctorum invenerit, vel hanc distinctionem, incertum habeo; nisi forte in Glossematibus, aut modernorum linguis doctorum.* Sanutus lib. 2. part. 4. c. 24. *Dictæ galeæ fiant tali modo & Manerie.* Utuntur præterea S. Bernardus Epist. 339. Chronic. Windesem. lib. 2. cap. 44. Tho. Archid. Spalat. in Hist. Salonitana cap. 30. Jacobus Cardin. de Anno Jubilæo c. 6. Hubertus de Mirac. l. 2. c. 1. Frideric. II. de Arte venandi p. 18. 30. 37. [Adde Hist. Dalph. to. 2. p. 316. Acta SS. to. 2. Junii p. 396. &c.]

MANERIUM, Habitatio cum certa agri portione, à manendo dicta, Gallis, *Manoir*: quomodo in Consuetudinibus nostris municipalibus vulgo accipitur pro præcipua feudi domo, quæ cum universo ipsius ambitu penes primogenitum esse debet. Vide Raguellum.

Manerium vero aliud apud Anglos sonat: Cowello enim idem est, quod unius feudi circuitus. Rastallo est res composita ex diversis rebus, verbi gratia ex habitatione, terris arabilibus, pascuis, pratis, silvis, redditibus, advocatione, curia Baronis, &c. Ut vero manerium sit, debet esse ab antiquo, cujus memoria non exstet. Maneriorum differentias ita exequitur Bractonus lib. 4. Tract. 1. c. 31. §. 3. *Sciendum est, quod Manerium poterit esse per se, ex pluribus ædificiis coadunatum, sine villis & hamlettis adjacentibus. Poterit etiam esse*

Mane-

Manerium per se, & cum pluribus villis, & cum pluribus hamletis adjacentibus, quorum nullum dici poterit Manerium per se; sed villa, sive hamleta. Poterit etiam esse per se Manerium capitale, & plura continere sub se Maneria non capitalia, & plures villas, & plures hamletas, quasi sub uno capite aut domino. Manerium autem fieri potest ex pluribus villis, vel una: plures enim villæ poterunt esse in corpore Manerii, sicut una. Idem lib.5. Tract.5. de Exceptionibus cap.18. discrimen inter *Mansionem*, *Villam*, & *Manerium*, sic describit: *Mansio esse poterit constructa ex pluribus domibus, vel una, quæ erit habitatio una & sola sine vicino; etiam etsi alia mansio fuerit vicinata, non erit villa, quia villa est ex pluribus mansionibus vicinata, & collata* (collecta) *ex pluribus vicinis. Manerium autem fieri poterit ex pluribus villis, vel una: plures enim villæ possunt esse in corpore Manerii, sicut & una, & ad unam mansionem pertinere poterunt plura tenementa .... item quandoque est Manerium in villa, & ubi non fuerit nisi una villa in Manerio, denominari possunt uno nomine, & tenementa tali manerio adjacentia erunt in tali villa, & in tali Manerio, & Manerium à villa e contrario.* Adde Fletam lib.6. cap.51. [*Maners*, eadem notione qua *Manerium* apud Anglos, usurpat le Roman *de Vacce* MS.

Villes essillent & Maners,
Masons ardent, prennent avers.]

Manerium, *villæ* appellatione donatur ab Orderico Vitali lib.4. *Ducentas & octoginta villas (quas à manendo Manerios vulgo vocamus) obtinuit.* Hinc, *Maneria Regalia*, apud Ingulfum pag. 880. *Et Dominica Maneria*, in Diplomate Joannis Regis Angliæ apud Matthæum Paris an.1215. quæ Scriptoribus *villæ regiæ* appellantur. Idem ann. 1249. pag.508. *Ad alterutrum dictorum Maneriorum mansurus perrexit.* Occurrit sæpe in Legibus Henrici I. & in Chartis & Scriptoribus Anglicis *Manerium* vox, quam à Normannis in Angliam invectam opinantur plerique, cum ante Normannos vix in veteribus Tabulis reperiatur.

¶ Manerium, unde pro æde seu domo rustica, Gall. *Maison de Campagne*. Genealogia Comitum Flandriæ apud Marten. tom. 3 Anecd. col. 425. *Maneria civium Gandensium extra villam existentia comburentes.* Regest. 82. Chartophyl. regii an.1354. Ch.139. *Domum, seu Manerium, seu herbergamentum.* Index MS. benefic. diœcesis Constant. fol.58. *Manerium presbyteratus est in dicta elemosina prope ecclesiam.*

¶ MANESCALLUS, pro *Marescallus*, Faber ferrarius. Statuta Massil. l.6. cap.77. *Et quia Manescallorum imperitia, seu defectu inclavant frequenter animalia, nulla cautione sequuta: providimus igitur præsenti statuto ... quod omnes Manescalli hujus civitatis Massiliæ, &c.*

¶ MANESCERE, Illucescere, oriri. Tabular. S. Johannis Pinnat. apud Moret. Antiquit. Navar. pag.381. *Et die Lunis Manescente, Rege equitante suo equo rosello cum totos suos varones.*

¶ MANEYÆ, Minuta stramina, Picardis *Manees*, à verbo manere, quod remaneant in area cum majora colliguntur atque ligantur. Charta ann.1303. è Tabul. Corbeiensi: *Dictus Symon vellet quod triturnatores dictorum portionariorum seu consortis eorumdem ..... haberent Maneyas, sive les Manees, de dictis foureagiis.*

¶ MANEZARE, Contrectare, Italis *Maneggiare*, Gall. *Manier*. Vita B. Catharinæ de Palantia tom.2. April. pag. 652. *Manezaverunt manus ipsius .... & brachia quæ erant alba & colorita.*

¶ MANGA, pro *Manganum*, apud Radevicum Frising. de Gestis Friderici I. Imper. lib.2. cap.47. *Effegatis vero animis Princeps, obsides eorum machinis alligatos, ad eorum tormenta (quæ vulgo Mangas vocant) acervis objiciendos.*

¶ MANGAGNARE, *ut Mahemiare*, mutilare graviter lædere. Vide *Mahamium*.

¶ MANGANA, pro quavis Machina. Epistola inter August.8. *Qui, inquam, modus, id est, quomodo id faciunt, quæ arte, quibus Manganis, quibusve instrumentis, aut medicamentis.*

¶ MANGANARE, Saxa, & alia quævis, *manganis* projicere, emittere. Chron. Veronense ad an.1249. apud Murator. to. 8. col. 634. *Et ea die roeham dictæ terræ obsederunt, & ibi steterunt, per duos menses circa dictam roeham cum 13. manganis grossis, in ipsa roeha die noctuque Manganantibus; & ipsam ceperunt.* Memoriale Potestatum Regiens. ad an.1238. ibid. col.1510. *Brixienses Manganabant castra, & homines qui erant in dictis castris, &c.* Vide Manganum 2.

¶ MANGANARII, Manganellus. Occurrunt infra in *Manganum* 2.

¶ MANGANERIUS. Statuta Arelat. MSS. art.123. *Quolibet mense faciat curia ponderare panem Manganeriorum, & si panis Manganarie alicujus invenietur illegitimus, panis ille frangatur & detur pauperibus.* Versio Gall. eorumdem Statut. an 1616. habet: *La Cour fera peser tous les mois le pain des bolangers & Manganiers.* Charta an.1344. ex Schedis D. *Lancelot*: *Item quod nullus pistor sive Manganeria sit ausus sive ausa lucrari pro sestario bladi nisi solum & dumtaxat sex denarios Turon.* Legendum forte *Mangonaris* & *Mangonaria*, à *Mangonare*, nundinari. Vide in hac voce.

¶ MANGANIA, Idem videtur quod *Mahamium*, seu mulcta pro illata gravi læsione præstanda. Statuta Vercell. lib.2. pag.34. recto: *Ita quod nemo admittatur ad petitionem Communis faciendam per eum occasione alicujus restitutionis, emende, vel Mangania, vel alterius rei, qui aliquid dare deberet Communi pro fodro.* Vide *Mahamium*.

¶ 1. MANGANUM, Præstigiæ. Hesychio: μάγγανα, φάρμακα, δίκτυα, γοητεύματα. Apud Suidam μάγγανον exponitur παράδοξόν τι, id est, mirum aliquid seu insolens. Eidem etiam μαγγάνα est vas vinarium ligneum. Supplem. Antiquarii: *Manganum*, μάγγανον, *obba*. Vide Lexicon Martinii.

2. MANGANUM, & Mangana, numero multitudinis, Machinæ bellicæ jaculatoriæ. Gloss. Græco-Lat. μάγγανον, *Manganum*. Boxhornius à Cambro-Britannico *Mangnel*, aries bellicus, bellica machina, deducit. Gloss. Lat. MS. Regium: *Machina*, *Manganum*, *Insidiæ*. Papias: *Tormentum dicitur, quidquid vi torquetur, ut vulgo Manganum.* Abbo lib.1. de Obsid. Lutetiæ.

Conficiunt longis æque lignis geminatis,
Mangana quæ proprio vulgi libitu vocitantur,
Saxa quibus jaciunt ingentia.

Will. Tyrius lib.3. cap.5. *Jaculatorias, quas vulgari appellatione Mangana dicunt, & petrarias fabrefieri placuit.* Lib.8. cap.6. *Castella & machinas jaculatorias, quas Mangana & petrarias vocant.* Cap. 13. *Alii vero minoribus tormentis, quæ Mangana vocantur, minores immittendo lapides, &c.* Thwrocz. in Aba Reg. Hung. *Quosdam vero lapidibus obruentes, alios autem in Manganis ferreis vastanter occiderunt.* [Chron. Pisanum apud Murator. tom.6. col.102. *Compositis autem ab ingeniosis Pisanorum artificibus Manganis, gattis atque ligneis castellis, urbem fortiter expugnabant; & cum his machinis urbis mœnia & munium turres potentissime rumpebant.*] Hinc

Manganarii, in Hist. Miscella lib.17. μαγγανάριοι, apud Theophanem, & Leonem in Tacticis cap. 5. §. 7. & cap.15. §.35. qui mangana conficiunt:

Ars est nota quibus usu balearica longo,

ut ait Will. Brito l.7. pag. 173. Voces istas nostri, hoc est, Latini, à Græcis hauserant, apud quos, μαγγάνον,

machina est. Niceph.Call.l.9.c.9. ὁς ἴσμαν γάνα τινὶ, ὃ Θεὶς, τὸ λεγόμενον, ἀπὸ μαγγανοῦ. Nec dubium, quin Græci ipsi prius à Latinis acceperint, & à *machina*, suum μάγγανον efformarint. Synaxaria ad 29. Octob. μαγγάνοις τισὶ ἐπαίζετο. Vide Gloss. Rigaltii, Meursii & Fabroti.

¶ MANGANUS, Idem quod *Manganum*. Bartholomæi Scribæ Annal. Genuens. lib.6. ad ann. 1224. apud Murator.to.6. col.436. *Post hæc autem Terdonenses cum Alexandrinis apud Arquatam iverunt, & quum ibi Manganos erexissent in castrum ac ipsum prosternerent*, &c. Chron. Malvecii apud eumdem tom. 14. col. 911. *Fecerant quoque petrarias, quas nos Manganas aut trabuccos dicimus*, &c.

¶ MANGHANUM. Chron. Parmense ad ann. 872. apud Murator. to 9. *Quum ordinatum esset per Commune Parmæ exercitum facere generalem contra prædictos extrinsecos, & multa Manghana & apparamenta fierent.* Occurrit ibid. iterum.

¶ MANGANELLUS, diminut. à *Manganus*. Card. de Aragon. in Honorio III. PP. apud Murator tom.3.p. 568. *Immissus ab adversa parte lapis Manganelli cecidit super caput ejus* (Simonis Comitis) *& comminutus expiravit*. Inventar. castri Sommer in Occitan.ann. 1260. *Item 4. fonde de Manganelle*, &c.

MANGENA, Idem quod *Manganum*. Occurrit vero apud Paulum Diac.lib.21.Histor. Misc. Scriptorem Vitæ Lud.Pii an.803. Monachum Egmond. in Chronico Belgico an. 1160. Albertum Aq.lib.2.cap.31.lib.5.c 31.lib.3. cap.25.41.lib.5.c.31.lib.6.cap.2.11.

MANGENELLA, diminutivum à *Mangena*, hoc est, minor machina jaculatoria, apud Albertum Aquens. lib.7.cap. 3. & Jo de Beka in Chron. Joannem II. Episc. Ultraject.

¶ MANGENELLUS, in Computo ann. 1202. apud D. *Brussel* de Usu feud. tom. 2. p. 190. *Procurre Mosterolii faciendo, & de granariis & logis ad Mangenellas* IV. *l.* & VI. *s.*

¶ MANGINELLA. Beka de Episcop. Traject. tom. 1. SS. April. pag. 218. *Applicando Manginellas ad quasdam turres.*

MAGNELLA, perperam pro *Mangenella*, apud Galbertum in Vita Caroli Comit. Flandr. n. 181.

¶ MAGNELLUS, in Epist. Anonymi de capta urbe CP. an. 1204. apud Marten. to. 1. Anecd. col. 786. *Præterea quidam Ussarius suus habebat Magnellum erectum*, &c. Chronic. Arnoldi Lubec. apud Leibnit. tom. 2. Script. Brunsvic. pag. 723. *Nihilominus inter duas turres qualibet seu petraria seu Magnellus erigitur.*

MANGO, Eadem notione. Vita Lud. Pii ann. 808. *Ad eam illam arietibus, Manganibus, vineis, & cæteris instrumentis lacessivit.* Le Roman de Gaydon.

Chargie un macle d'or fin & de Mangone.

☞ Ubi vox *Mangon* minus recte ad machinam bellicam, de qua mox, referri videtur. Est enim, ni fallor, monetæ species notissima, quæ *Mancusa* alio nomine nuncupabatur. Vide in hac voce.

MANGONA, in Passione S. Thyemonis Archiepisc. Juvanensis: *Primitus eum ligaverat, proh dolor! ad machinam extructam, quam vulgo Mangonam appellant.*

¶ MANGONABULUM. Chronicon Cornelii *Zantfliet* apud Marten. tom. 5. Ampliss. Collect. col. 280. *Erectis autem petrariis, Mangonabulis, fundibulis, acriter impetitum est castrum.*

¶ MANGONALE, apud eumdem *Zantfliet* in Chron. ibid. col. 386. *Machinis petrariis fundisque, & Mangonalibus circum circa sagaciter ordinatis.* Vide *Biblia*.

MANGONUS. Ugutio: *Librilla dicitur instrumentum librandi, id est, projiciendi lapides in castra, Mangonus.*

MANGONELLUS, Idem quod *Mangenella*. Will. Britto l.7. Philipp.

Interea grossos petraria mittit ab intus
Assidue lapides, Mangonellusque minores.

Utuntur hac notione Matthæus Paris pag. 398. 501. 516. Rigordus an. 1190. &c. Will. de Podio-Laurentii cap. 30. Jo. Monachus Majoris Monasterii lib. 1. Hist. Gaufredi D Norm. p. 94. Godefrid. Mon ann. 1203. idem Willelm. Britto lib. 2. Philipp. pag. 107. 116. Monachus Vallis Sarnai cap. 86. Gesta Innocentii III. PP. pag. 88. &c. *Mangonelli navales*, in Addit. ad Matth. Paris p. 108. Chronicon Petri IV. Regis Arag. lib. 3. cap. 14. *Apres fasem la feure un Manganell de dos cazes de Barcelona apres del dit giny que tirava en la vila.* Ita Cod. MS. pro *Manganell*, apud Mich. Carbonellum. *Mangoneau* dicunt nostri Scriptores passim, Villharduinus nu. 38. 86. 112. 207. Froissart. 1. vol. cap. 50. &c. Guillelmus Guiart sub ann. 1204.

Cà & là, avant & arrieres
Gitent Mangoniaus & perieres.
La grosse pierre arondie,
Demaine à l'aller grand bondie.

Et alibi:

En vont Mangoniaus & perieres,
Qui souvent tendent & destendent,
En destachant grans escrois rendent,
Pierres qui par l'air se remue.

(Le Roman *de la Rose* MS.

Vous peussez bugles, Mangoniaux
Veoir par dessus les carniaus.)

☞ Nostri vero non machinam jaculatoriam tantum *Mangoneau* vocabant, sed etiam quidquid ex ea emittebatur, ut observat Mengius in Origin. Gall. ex Froissart. lib. 3 cap. 118. *Et avoient les Brabançons de tres grans engins devant la ville, qui getoient pierres de faix & Mangoneaux jusques en la ville.* Hinc Ovide MS. apud Borellum:

Onques pour une tor abatre,
Ne vit-on Mangoneaux descendre
Plus briement, ne du-ciel descendre
Foudre pour abatre un clocher.

¶ MANGUNELLA, in Vita Caroli Comit. Flandr. tom. 1. Martii pag. 215. *Securibus exciderunt jactatoria engenia, scilicet Mangunellas quibus lapideam domum & turrim... prosternerent.* *Magnella* ex ead. Vita mox exscripsit D Cangius.

¶ MANGUNELLUM, apud Sugerium de Vita Ludovici Grossi cap. 17. Vide *Fundabulum*.

1. MANGANUS, MANGO. Papias: *Mango, seductor, qui vulgo dicitur Manganus.* Capit. Aquisgran. an. 789. cap. 77. & Capitularia Caroli M. lib. 1. c. 79. *Ut isti Mangones & cogciones, qui sine lege omni vagabundi vadunt.* Ejusmodi sunt, quos *Gueux* vocamus, qui ab hac voce videntur dicti. [Si non ab Armoricano *Cueux* vel *Keux*, afflictio; aut monosyll. *Kaez*, miser, Germanis *Mengen*.]

¶ 2. MANGANUS, Machina bellica jaculatoria. Vide *Manganum* 2.

MANGAPIUM, pro *Mancipium*, legi in MSS. Legis Burgundionum tit. 4. §. 1 monet Lindenbrogius.

¶ MANGENA, MANGENELLA, &c. Occurrunt in voce *Manganum* 2.

¶ MANGERIUM, Jus divertendi in domum alterius convivii seu pastus causa, vel jus illud in præstationes pecuniarias commutatum. Charta an. 1181. apud Lobinell to. 2. Histor. Britan. p. 133. *In Cabeneria habet Archiepiscopus unum quarterium frumenti ..., in terra Johannis Corbon IV. minas frumenti & Mangerium. Unaquæque villa de Espiniac debet Archiepiscopo 1. minam frumenti & avenam.* Alia ibid. p. 156. *Tenebam scilicet medietatem ecclesiæ, & de altera parte Ecclesiæ 12. denarios de Mangerio Aprilis, de decima vini duas*, &c.

&c. Alia iterum an 1209. ibid. pag. 332. Prima (præbenda) fio est, decima Mangeriorum meorum omnium Quadragesimæ & Pentecostes pro c. solidis & in passagio meo de Vitreio. Vide Manducarium 1.

¶ MANGIA, Manica, Gall. Manche. Regest. comput. Visiliæ io Dalph. an. 1337. Item pro quibusdam Mangiis ponendis in eorum tunicis 2. sol. 6. den.

¶ MANGIARINUM, Cibi genus. Vita S. Franciscæ tom. 3. Aprilis pag. 395. Comedente ipsa cum sociabus Mangiarinum & carnes salsas circa horam diei sextam, inter prandium intravit gulam suam os carnium.

¶ MANGIATORIUM, à Gall. Mangeoire, Præsepe. Ordinat. domus Dalphin. ann. 1340. tom. 2. Histor. Dalphin. pag. 394. Marescallus personaliter interesse debeat, ut avena vanetur, Mangiatorium seu præsepe mundetur, & fenum & avena, prout fuerit expediens, distribuantur.

¶ 1. MANGO, Carnifex, laniarius, Boucher. Chron. Zantfliet apud Marten. tom. 5. Ampliss. Collect. col. 347. Receptus est idem miles ad ministerium Mangonum seu carnificum.

¶ 2. MANGO, Simoniacus; hinc nostris Maquignon de Benefices. Hierat. Juris Pontif. pag. 88. Tanta fuit Regum nostrorum erga Deum pietas & religio, ut quoties effrenata Mangonum seu Magorum illorum caterva prodierit, statim legibus adversantibus cohibiti sunt, imo & explarunt.

¶ 3. MANGO, Prædo. Nicolaus Specialis de Sicul. reb. lib. 7. cap. 17. apud Murator. tom. 10. col. 1068. Armenta gregesque animalium hinc inde passim per agros vagantium, in castra undique à prædonibus congregantur, segetes ad maturitatis jam propinqua tempora declinantes, nulla metendi opportunitate servata, non messæ, quin potius à Mangonibus, quos assumpto ab effectu operum convenienti vocabulo moderni rapaces vocant, alii, quæ plebes in castris manentibus divulsæ ac dispersæ. Mango ergo à Manganum, Italis Mangano, quod ille instar Mangani, quo muri destruuntur, omnia labefactat evertitque.

¶ 4. MANGO, Fallax, deceptor, Imposteur. Glab. Rodulph. apud Duchesnium tom. 4. Script. Histor. Franc. p. 43. Et licet plures sane mentis detestabile figmentum abominandum clamarent, vulgus tantum rusticanæ plebis Manganem corruptum injusti nomen pro justo venerans, olim in suo permansit errore. Eadem notione accipienda hæc vox in locis Capitul. citatis ad v. Manganus 1. Hinc nostratibus Poetis Mengue, pro fallacia, dolus. Le Roman de sainte Leocade MS.

Rome nos ret toses les mains,
Rome nos ret & plus (pieds) & mains,
Rome est si plaine de Mengue,
Que tos ses membres demengue.

¶ 5. MANGO, Equiso. Vita S. Yvonis to. 4. Maji pag. 596. Sed ex adverso clamat Mango, justa ultione Dei percussus. Et p. 602. Dictus palefredus infestatus & perterritus in mari se cum Mangone præcipitavit; quo viso ipse dominus statim exclamavit: Sancte Yvo & valetum meum & palefredum tibi recommenda.

¶ 6. MANGO, Famulus, pedisequus, Gall. Laquais. Menoti sermones fol. 5. Non est cauda Prælatorum, qui hodie post ducunt canes & Mangones indutos ad modum armigerorum sicut Suytenses. Ibid. fol. 161. Ipsa ante se misit Mangones portantes force de carreaulx de cramoisy, ut disponerent sibi locum.

¶ 7. MANGO, Idem quod Manganum 2. machina bellica. Vide in hac voce.

¶ MANGOLDUS, Mensuræ genus. Tabularium S. Quintini de monte: Unde reddit quatuor Mangoldos avenæ. Vide Mencaldus.

¶ MANGOMETA, Idem forte quod Manda. Vide in hac voce. Charta ann. 1312. è Tabul. Eccles. Anic. Andreas Chaberti donatus hospitalis levavit in Arragonia & aliis locis, se dicens esse procuratorem Ecclesiæ Aniciensis, licet non esset, Mangametas, commendas, legata, helemosinas factas ecclesiæ prædictæ.

¶ MANGONA, MANGONALIUM. V. Manganum 2.

MANGONARE, pro Nundinari, Trafiquer, Maquignoner. [Quod de iis propolis potissimum dicitur qui futiles merces vili pretio emtas aliquanto carius distrahunt.] Leges Ethelredi Regis Angliæ apud Jo. Brompton. c. 24. Si veniat ad mercatum Maugestre Sinere, qui Mangonant in caseo & butyro diebus ante Natale Domini, 1. denarium (dabunt) ad theloneum. Et cap. 26. Dixerunt, quod nihil eis interesse videbatur inter falsarios & mercatores, qui bonam pecuniam portant ad falsarios, & ab ipsis emunt, ut impurum & minus appendens operentur, & inde Mangonant & barganniant. Hinc

¶ MANGONARIUS, Provincialibus Manganie, minutorum propola, nostris Regratier, revendeur. Charta an. 1155. ex Schedis Præsid. de Mazaugues: Tali videlicet pacto ut 16. sextarios boni frumenti ad mensuram Mangonarii Avenionensis qui per villam communiter discurrit, de censu ... deferre faciant. Vide Manganarius.

¶ MANGONELLUS, MANGONUS, &c. Vide Manganum 2.

¶ MANGSNILUM, Agri portiuncula cum mansione, Gall. Mesnil. Charta apud Stephanot. to 3. Antiq. Bened. Pictav. MSS. p. 405. Alodem meum indominicatum qui est situs in paga Pictavo in villa quæ vocatur Monte vinardo (cum) Mangsnilis, vineis, terris, silvis .... tradimus. Vide Mansionile.

¶ MANGUDERES, vox Calabrica. Acta S. Francisci de Paula tom 1. Aprilis pag. 185. Matri has castaneas infilatas, tostas cum Mangudenibus offeras. Vide Magrancules.

¶ MANGUNELLA, MANGUNELLUM. Vide Manganum 2.

¶ 1. MANIA, μανία Gloss. Lat. Græc. MSS. Sangerman. Acta SS. tom. 2. Junii p. 86. Furore accenditur, ignescit ira, perturbatur Mania. Gloss. Lat. Gall. Sangerm. Mania, forcenerie, desverie.

¶ 2. MANIA, pro Cenomania, Gall. le Maine. Charta an. 1101. apud Rymer. tom. 1. p. 5. Et si Rex Henricus Comitem Robertum in Normanniam, vel Maniam in auxilio, secum habere voluerit.

¶ MANIACUS, Furibundus, insanus. Idem qui infra Maniaticus. Miracula S. Apri inter Acta Tullens. Episc. apud Marten. tom. 3. Anec. col. 1035. Et quidem, ut prætermittantur diversa Maniacorum passiones, &c. Miracula B. Edmundi Arch. ibid. col. 1885. Maria de Melligny à morbo Maniaco, vel, ut alii putabant, dæmoniaco, diutius prægravata, &c. Miracul. S. Dionys. sæc. 3. Bened. part. 2. p. 353. Vir quidam nomine Bernarius morbo Maniaco depressus, penitus sensum amiserat, &c.

¶ MANIÆ, Formidinum imagines. Gloss. Isidori. Vide Festum.

¶ 1. MANIAMENTUM, Exercitium, administratio. Dicitur præsertim de justitiæ exercitio intra alicujus dominii fines. Charta pacis inter Guidonem Flandr. Comit. & Capitulum S. Barthol. Bethun. ann. 1237. in Tabul. ejusdem Capit. Super jure & Maniamenta justitiarum terræ & tenementi quæ dicti Præpositus & Capitulum habent infra præcinctum territorii, &c. Ibidem: Nec propter aliquod Maniamentum quod ibidem faciant possunt aut debent trahere ad jus. Chron. Bonæ-Spei pag. 286. Maniamentum seu exercitium scabinorum dicti loci, nec non bonarium .... eisdem Abbati & Conventui cedimus.

¶ 2. MANIAMENTUM, Possessio. Vide Mainagium 2.

MANIATICUS, Maniacus, insanus, furibundus, [illegible], Græca voce Hincmarus Epist. seu Opuscul. 17. *Videbant usque ad ostium Synodi venientem, & inde, ut Maniaticum redeuntem.* Epist. 54. *In quibus evidenter cognoscitur aut dæmoniacus esse, aut Maniaticus. Et sciatis, quoniam mania esse non solet absque dæmone.*

¶ MANIBLES, Ornamentum ecclesiasticum, Manipulus. Gall. *Manipule*. Tabular. S. Victoris Massil. *Tres casublas de purpura, sex stolas & sex Maniblés.* Vide *Manipulus*.

¶ MANIBURNIA, MANIBURNUS. Vide *Mamburnus*.

1. MANICA, Chirotheca. [Capitul. Aquisgr. ex cod. Halmæstad. c. 22. *Manicas quas vulgo wantos appellamus.*] Vita S. Guthlaci c. 26. *Duas Manicas suas illic oblivisecendo dimisisse se aiebat.* Missa vetus ex Codice Ratboldi Abbatis Corbeiensis, de Episcopo sacra facturo: *Tunc ministrentur ei Manicæ, ut supra:*

Digna manus nostras Christi custodia servet,
Ut tractare queant nostræ monumenta salutis.

Postea detur ei annulus in dextra manu, desuper Manica. Occurrit semel ac iterum in Testamento Everardi Comitis Forojuliensis, apud Miræum in Codice Donat. *Bruniam unam, helmum unam, Manicam unam.* Rursum: *Helmum cum halsberga, & Manicam unam, bemivergas duas, &c.*

¶ 2. MANICA, Gallis *Manche*. *Manica botonatæ*, in Statutis Ord. Cisterc. an. 1437. apud Marten. to. 4. Anecdot. col. 1590. *Manicæ fractæ*, in Concil. Terracon. an. 1591. inter Hisp. to. 4. p. 615. *Manicæ virgatæ*, in Statutis MSS. Augerii Episc. Conser. an. 1280. *Manica tunica*, pro *Manicata tunica*, in Expos. brevi antiq. Liturg. Gall. apud eumd. Marten. to. 5. Anecd. col. 100. *Manicles*, nostratibus Poetis. Le Roman *de Partonopex* MS.

Le fermail de sos le menton
Sont de rubi & li bouton,
Li bras sont fors par les Manicles
Qui faites sont d'or & d'ornicles.

3. MANICA. Chronicon Abbatiæ S. Trudonis lib. 10. p. 470. *Fecit pulchram & amplam sibi & majoribus hospitibus cameram, habentem ab utroque latere duas alias usibus hospitantium necessarias, ex quibus aptus & secretus in Monasterium est introitus, interclusa Manica à Monasterio, factoque ad tumulum S. Lamberti Martyris oratorio, &c.* Mox: *In pariete hujus Manicæ versus Monasterium, est fenestra &c.* Ubi *Manica* est ædificium, alterius latus veluti efficiens. Ita Ditmarus lib. 6. p. 177. Corpus *Archipræsulis tumulatur ad dextram antecessoris sui, in australi Manica.* Vide *Ala* 6.

¶ 4. MANICA, Manubrium, capulus. Vita S. Juvenalis Episc. tom. 1. Maji: *Produxitque gladium & inversam gladii Manicam in os ejus misit, qui strictis dentibus tenuit viriliter.* Gloss. vetus MS. Sangerm. *Capulus, locus in quo mortui efferuntur, sive Manica gladii.* Gall. *Manche*.

¶ 5. MANICA, Mantica, pera viatoria. Vita S. Benedicti Anian. sæc. 4. Bened. part. 1. p. 211. *Ex quibus (schedulis) adsuetus aliquoties serenissimus Imperator mapulam Manicasque ejus palpans reperiebat, repertasque legebat.*

¶ MANICANTARIA, Domus puerorum Symphoniacorum, Gall. *Enfans de chœur*, ita Lugduni nuncupatur, ut nobis relatum est: unde & *Manicantarus* dicitur qui eos cantu imbuit; forte quod à summo mane cantent.

¶ MANICANTER, MANICANTIUS. V. *Manicare*.

MANICARE, Ire, venire, proficisci. Gloss. Græc. Lat. Cod. Reg. 85. [illegible], *Manico, mane surgo, de luce vigilo.* Ugutio: *Manicare, festinare mane, & hæc manica, cæ, i. aurora, vel Dea, quæ præest illi horæ, quæ est inter noctem & diem.* Will. Brito in Vocab. *Manico, as, dicitur festinare, mane ire.* [Gloss. Lat. Gall. Sangerm. *Manicare, haster, aler matin, lever matin, convenir matin; & dicitur à mane.*] Papias & Gloss. MS. Reg. *Manicat, per manum tenet, vel mane surgit.* S. Luc. in Evang. cap. 21. *Omnis populus Manicabat ad eum.* Vetus Interpres Juvenalis Sat. 5. *Propterea semper Manicasti per pluviam.* Odo Cluniac. lib. 1. de Vita S. Geraldi cap. 12. *Quos ne tardius veniens demorari videretur, Manicare studuit, & priusquam illucesceret, proficisci.* Ordericus Vitalis lib. 7. *Clientuli ut magistros suos sic Manicasse prospexerunt.* Lib. 10. pag. 782. *Plures Optimatum ad lucis fulgorem de saltu Manicaverunt.* Et lib. 11. *Ad nostri subsidium summopere Manicantes.* Petrus Chrysol. Serm. 82. *Quia sol, ut mane faceret, tunc Manicavit.* Petrus Damiani lib. 6. Epist. 31. *Decedente corpusculo, mox ad bonitatem properans, Manicavi.* Radulfus in Vita S. Ricardi Episcopi Cicestrensis num. 68. *Orandi enim & psallendi studio sic duxerat in consuetudinem Manicare, ut si etiam verno vel æstivo tempore, quando noctes noscuntur breviori spatio terminari, crepusculum & vigilias litium non præteriret, &c.*

Quidam negant esse vocem barbaram, licet D. August. quæst. 46. in lib. Judic. id genus verbi sibi non occurrere dixerit apud Scriptores Latinos. Ludovicus de Lacerda à *Manare*, effictum putat, alii à *Mannus* deducunt, qui Horatio, Isidoro lib. 12. c. 1. & aliis, est equus brevior, ut *Manicare* sit equo vehi, equitare. Sed potior est cæterorum sententia, qui *Manicare*, à *mane* deducunt, ut sit *mane ire*. Hinc

MANICATIO, [Matutinæ accelerationes.] Concilium Turonense II. cap. 18. *de observatione psallendi: Ut in festis diebus ad Matutinum sex Antiphonæ binis Psalmis explicentur: toto Augusto Manicationes fiant, quia festivitates sunt & Missæ Sanctorum: Septembri 7. Antiphonæ explicentur binis Psalmis, &c.* Aimoinus lib. 3. Hist. Franc. c. 81. *Porro toto Augusto, propter crebras festivitates, Manicationes fiebant.* Manicare *autem mane surgere dicitur.* Vita S. Attractæ Virg. Hiberniæ: *Orto jam sole, dum in specie purpure .... rutilaret, Manicatione summa jam facta solus incederet.*

MANICANTER, Matutino tempore. Lib. 1. Mirac. S. Bertini cap. 9. *Nebulis pro natura loci Manicanter nata adhuc aerem maculante.*

¶ MANICANTIUS. Processionale vetus MS. B. M. Deauratæ Tolos. *Summo mane pulsatur Prima, videlicet Manicantius solito, & pulsata dicitur: deinde, &c.* id est, maturius solito.

¶ MANICHÆI, Hæretici satis noti, quorum Manes, à quo nomen habent, antesignanus fuit. Altius rem repetunt nonnulli, qui Scythianum quemdam Sarracenum medio circiter secundo sæculo delirantem, hujus sectæ authorem præcipuum constituunt. Consule Epiphanium hær. 66. cap. 21. Augustinum passim & alios.

¶ MANICI, Mente capti, qui *mania* laborant. Papias ad vocem *mania*: *Manicorum species multæ sunt, ut subito rideant, irascantur, plangant, timeant, canrent & saltent.*

¶ MANICIA, pro *Manicia*, chirotheca. Placitum ann. 814. apud Murator. tom. 2. part. 2. col. 362. *Scapibilfus sua sponte dessis & perdonavit eis ipsos 190. mancos, & suscepit ab eis launechild, similiter Manicias par unum.*

MANICIUM, MANUELA, [illegible], in Gloss. Gr. Lat. *Manica*. Græci recentiores [illegible] dixerunt. Constantinus de Adm. Imp. c. 37. [illegible]. Symeon Thess. de Templo p. 220. [illegible]. Occurrit etiam in Chron. Alex. p. 782.

sed

sed ibi legendum μανιάκιον, i. *torques*. Gloss. Lat. Gr. *Torques*, μανιάκης. Gloss. Græc. Lat. μανιάξ, *tortile*, *circulus tortus*. Alia vide apud Meursium in Gloss. [& in Gloss. mediæ Græcit.] Aliud sonat μανιάκιον recentioribus Græcis. Lexicon Gr. MS. Reg. Cod. 2062. Σινοὶ, τὸ μανίσκιον, ἡ ἀρτοθήκη. Nostris *Manequin*, arca panaria, quæ manu tenetur.

MANICILLIUM, χειρίδιον, in iisdem Gloss. Græc. Lat. diminut. à *Manicium*. [Græcis recentioribus μανικάκιον.]

¶ MANICONUS, ab Italico *Manicone*, latior manica. Chron. Petri Azarii apud Murator. tom. 16. col. 377. *Qui* (officialis) *per Papiam discurrebat, incidendo Manicones guarnazanorum Phrygio opere contextos, vel auro & argento ornatos.*

¶ 1. MANICULA, Chirotheca. Vita Caroli Comitis Flandriæ to. 1. Martii p. 201. *Cui Wido incumbebat Maniculis ferreis ora & oculos contundens militis.*

2. MANICULA, Cophinus, ni fallor, Gall. *Mannequins*. Otto Morena in Histor. Rerum Laudensium pag 49. *Cremenses vero per fossatum ipsius castri cum rampinis & Maniculis euntes, suos, qui in fossato necati erant, ... foras extraxerunt.* [Rectius, mea quidem sententia, Carolus de Aquino in Lexico milit. unci vel harpagonis genus interpretatur, quod manus ferrea dicebatur Latinis.]

MANICULARE, Papiæ, *dolum vel strophas excogitare*. Galli dicimus, *Manigancer, faire des manigances*, quasi manibus ludificari, uti agunt præstigiatores.

MANICULARIA, inter vestimenta sacra, in Visitatione Thesaurariæ S. Pauli Londinensis an. 1295. *Cum alba, amicta, stola, fanone, spatulariis, & Manicularis, apparatus de quodam panno diasperato de Laret, &c.* Occurrunt eadem verba paulo infra. Ita autem appellantur *manicæ* ejusdem speciei panni, ex qua confecta sunt vestimenta Sacerdotum vel Diaconorum, quæ *Albis* circa manus aptantur: quod etiamnum observare est in aliquot Ecclesiis, præsertim Cathedralibus, ubi in sacrariis servantur vestes Ecclesiasticæ.

¶ MANICUM, Manubrium, Gall. *Manche*. Papias: *Manubrium, dictum quod manu tenetur, vulgo Manicum dicitur.* Vita S. Angeli Carmel. tom. 3. Maji p. 813. *Cum ergo Joannes unam arborem incideret, securis de Manico exivit.*

¶ MANIER, pro *Manire*, vocare in jus. Leges Caroli M. apud Murator. tom. 1. part. 2. p. 102. *De Manier vero, nisi de genuitate, aut de hereditate, non sit opus observare, & ceteris vero causis per districtionem Comitis ad mallum veniant & juste examinentur ad justitiam faciendam.* Vide Mannire.

MANIFESTARIUS, Papiæ, Nocens. Lactantius de Mortib. Persecutor. num. 30. *Profertur è cubiculo cadaver occisi, hæret Manifestarius homicida, &c.* [Ubi *Manifestarius* idem est quod manifestus, apertus: ut & apud Gell. lib. 1 cap. 7. *Solæcismus Manifestarius, Manifestarius fur*, apud Plaut. Aul. act. 3. sc. 4. 10.]

MANIFESTATIO. Vox Juris Hispanici. Scribit Hieronymus Blanca in Comment. Rer. Aragon. contra regiorum ministrorum iram vel affectus immodicos à Lege duo inventa præsidia, quibus aliqua mora & tarditate frangerentur, quorum alterum *Jurisfirmam*, alterum *Manifestationem* vulgo appellant Hispani. De *Jurisfirma* quædam suo loco attigimus. *Manifestationis* potestas tam solita est, inquit ille, ac repentina, ut homini jam collum in laqueum inferenti subvenias. Illius enim præsidio damnatus, dum per leges licet, quasi experiundi juris gratia, de manibus judicum confestim extorquetur, & in carcerem ducitur ad id ædificatum, ibidemque tamdiu asservatur, quamdiu jurene, an injuria, quid in ea causa factum fuerit, indicatur: propterea carcer hic, vulgari lingua *la Carcel de los Manifestados* nuncupatur, a cujus ingressione supremi judices omnino prohibentur, ut eorum præcipiti iracundiæ eo pacto subtrahatur materia. Quod si aliquid contra materia. Quod si aliquid contra, ac per leges liceat, factum est, pro irrito habetur & infecto. Si vero nihil fuit decretum contra jus, *Manifestationis* tollitur interdictum, regiorumque judicum retardata illa excitatur potestas, ut nocentium supplicio scelera & fraudes constringantur. Id autem eo tandem spectat, ne ullus detur contra leges locus criminibus, quorum auctor non extat, inferendis: ne & temere credatur oblatis, &c. Similia fere habet Michael *del Molino* in Repertorio Fororum Aragonensium, in voce *Manifestacia*, ubi totam hanc materiam pluribus exequitur. Exstat in Foris Aragon. lib. 9. pag. 155. tit. de *Manifestationibus personarum*, ex Statutis Ferdinandi II. ann. 1510.

¶ MANIFESTUM, *est publica vel famosa proclamatio ex certa scientia & certis auctoritatibus proveniens.* Vocabul. utriusque juris.

¶ MANIFESTUS SUM, Formula haud infrequens in veteribus Chartis apud Murator. delle Antic. Estensi, quæ huic respondet, *Notum facio. Manifestus sum ego Adelbertus in Dei nomine Comes & Marchio, filius b. m. Bonifacii olim Comitis, quia inspirante me Dei omnipotentis misericordia, &c.* in Charta ann. 884. lib. laudati pag. 210.

¶ MANIFEX, *Manum dans*, f. Manifer, inquit Grævius. Gloss. Isidori.

¶ MANIGLERIUS, Æditutus, custos & conservator ædis sacræ, *matricularius*, Manillier apud Rabelaisium 4. 51. inter ministros Ecclesiæ de Romenis recensetur in Litteris Caroli Regentis ann. 1358. tom. 3. Ordinat. p. 274. Hinc

¶ MANIGLERIA, Officium *maniglerii*, quod interdum in feudum concessum fuisse, docemus in v. *Matricula*. Tabul. Matiscon. fol. 110. *Erat controversia inter Agerium de S. Cinicio & Ecclesiam Matiscensem, quia Agerius Manigloriam de S. Cinicio, decimam de Brodei & coacervationem decimæ dictæ parochiæ, & cellaria injuste possidere videbatur.* Vide Mansionarius 1.

MANILE, Urceus, urceolus, quo aqua manibus infunditur. Chronicon Moguntinum: *Erant pelves 4. argenteæ, & urcei diversarum formarum, quos Manilia vocant, eo quod aqua Sacerdotum manibus affunderetur ex eis.* Accipitur etiam pro *Aquamanili*, hoc est, pro pelvi seu pollubro, nempe vase inferiori, in quod manibus infusa aqua delabitur. [Testam. Everardi Comitis an. 837. apud Miræum to. 1. p. 21. *Urceum cum aqua, Manile argenteum, ciphum aureum unum, &c.*] Hist. Episc. Autisiod. c. 51. *Urceum ad aquam benedictam, & urceum ad manus Sacerdotum abluendas, Manile etiam & labrum ad aquas de manibus abluentium suscipiendas.* Tradit. Fuld. l. 1. c. 39. *Orciaris* (orcei) 4. *Manile unum, conchæ* 4. Necrologium Ecclesiæ Carnotensis: *Dederat quoque ei nova 5. dorsalia, caro pretio empta, & duo Manilia cum urceo.* Vide Lanfrancum Epist. 13. & *Aquamanile*.

¶ MANILIA, Armilla, brachiale, Gall. *Brasselet*, Ital. *Maniglia*, Hispan. *Manilla*. Matthæus de Afflictis Decis. 315. *Maritus mittit uxori suæ, quando est in domo patris vel fratris, ... torquem aureum, catenam auream, Manilias aureas, &c.*

¶ MANILLO, Tutela, Protectio, defensio. Præceptum Caroli Simplicis Reg. Franc. pro Monast. Psalmodiensi tom. 3. Annal. Benedict. p. 696. *Innotuit nobis qualiter eadem & fisca sibi pertinentia sub Manillone & mundeburde atque immunitatis tuitione progenitores nostri prisci temporibus constituissent.*

MANIMUNDULUS, quasi *Mundus manibus*. Petrus Damian. lib. 6. Epist. 26. *Ne quorundam more du-*

ους postmodum stare videarit & rigidas, & Manimnudulus, ut ajunt, quasi sacra Cereris ablaturus.

MANINGA, juridicio, aut potius judicium, justitiæ administrandæ causa, consessus, vel sessio, conventus ad causas disceptandas indictus. A Saxonico Monunte vel Manunte, quod idem sonat, uti Somnero placet; vel potius à *Mannire* & *Mannina*, quæ vide. Leges Adelstani Regis, apud Bromptonum cap. 3. *Et nominentur in Maninga singulorum Præpositorum tot homines, quos pernoscuntur esse credibiles, qui sint in testimonio causarum.*

¶ MANIPOLIUM, MANIPOLUM, Conventus ad illicitum aliquod violenter perpetrandum, conjuratio, Hispan. *Manipulo*. Epitome Constit. Eccles. Valent. tom. 1. Conc. Hispan. p. 188. *Vaneis juramentis se ad illicita & quodammodo Manipolia adstringentes.* Charta ann. 1363 ex Arch. S. Vict. Massil. *Prohibiti sunt homines Podiiluderis facere rassam & Manipolium.* Capitulum gener. MS. ejusd. S. Vict. ann. 1436. *Non intendentes quin dominus Abbas contra conjuratores, conspiratores, vel Manipolum facientes possit inquirere.* Charta ann. 1501. ex Schedis Præsid. de Mazaugues: *Ratione .... quarumdam inquisitionum per Curiam factarum contra & adversus particulares personas ejusdem loci de Mazalguis occasione cujusdam prætensæ rassæ & Manopoli .... Dominus debeat remittere particularibus .... omnes condemnationes fiendas & proferendas prætextu & occasione cujusdam inquisitionis contra easdem personas factas de & supra quadam prætensa congregatione illicita, seu rassa & Manipolio.*

1. MANIPULA, Scipio, baculus, qui manibus gestatur. Historia Translationis S. Sebastiani Mart. c. 12. n. 60. *Homo quispiam .... damnatis quinquennio luminibus, illico ut ante Sancta Sanctorum Manipula regente pervenit, amissum ... lumen resumit.*

Modo tamen id accipi non debeat de muliere quæ manu ducit, ut in Append. ad Agnelli lib. Pontif. apud Murator. to. 2. p. 195. *Tunc postulata est Augusta ut Manipulam suam quæ dolore pessimo oculorum urgebatur, suo adjutorio eam adjuvaret.* Vide *Manipulare*.

¶ 2. MANIPULA, *est quoddam ornamentum quod Imperator Constantinus Cardinalibus concessit.* (Mira hominis eruditio.) *Alii dicunt Manipulam esse mitram Episcopalem.* Vocabul. utriusque juris.

¶ 3. MANIPULA, Mappula, mantile. Bernardi Mon. Ordo Cluniac. part. 1. c. 11. *Ad hoc habent cultellos, quibus eos (panes) radant, & præparant, & ad hoc Manipulas quas prius ad collum suspendunt; ut dum raserint & paraverint ipsos panes, possint contra pectus honeste ectinare.*

¶ 4. MANIPULA, Trulla cæmentaria. Acta S. Francisci de Paula to. 1. Aprilis p. 188. *Dedit sibi quamdam Manipulam, cum qua fabricatores solent fabricare.*

¶ MANIPULARE, Manu ducere. Miracula S. Gengulphi auctore Gonzone Abb. to. 2. Maji p. 655. *Unde tam cæcus quam mancus satis admirati, postquam gratias retulerunt tali curatori, mulier illa quæ prius marito Manipulante advenit, libero & inoffenso gressu domum redit.*

¶ MANIPULARIUM, Una è vestibus Episcopalibus. Bulla Johannis XV. pro Ecclesia Breunoviensi ann. 993. apud Ludewig tom. 6. p. 54. *Vobis uti in Christo filiis Abbati & aliis qui pro tempore monasterio præfuerint, ut chirotecis, Manipulariis, sandaliis, balteoque uti possitis, auctoritate præsentium indulgemus.* Vide *Manipula* 2. & *Manipulus* 2.

¶ MANIPULARIUS, Qui negotia alterius regit, administrat. Agnellus in Vita Mauri schismatici apud Murator. tom. 2. pag. 143. *Igitur misit ad rectorem suum Siciliæ nomine Benedictum diaconum, qui illo tempore regebat curam de causis ac rebus Ravennatis Ecclesiæ, Manipularium suum, & voluit ipsum rectorem Siciliæ constituere per epistolam.*

MANIPULOSUS, *Directus*. Papias.

¶ 1. MANIPULUM, *Qui auxilium dat in bello.* Gloss. Isid. ubi Grævius leg. *Manipulus, qui vexillum fert in bello.* Posterioribus *Manipuli* dicti sunt signiferi, quia olim manipulus fœni fuit pro vexillo; hinc Papias: *Manipulares, signorum portitores.* Sed vetustioribus scriptoribus *Manipulares* sunt gregarii, caligati milites, ut constat. Hæc ille.

¶ 2. MANIPULUM. Vas quoddam. Vita Burchardi Comitis auctore Odone monacho ann. 1058. ubi inter alia donaria quæ Burchardus ad Fossatense monasterium contulit, commemorat vas unum quod *Manipulum*, inquit, *vocamus, eo quod manu geritur: in quo etiam litteræ habentur, quæ Abagari Regis ad sanguinem minuendum illud fuisse testantur.* Vide *Manile*.

¶ 1. MANIPULUS CURATORUM. Brevis quorumdam canonum collectio. Statuta Eccl. Meldens. an. 1493. tom. 2. Hist. ejusd. Eccl. pag 516. *Singulis sub pœna emendæ injungimus parochialibus presbyteris, quatenus eorum quilibet libellum habeat ac frequenter legat qui dicitur Manipulus Curatorum, ut sic canonicis (saltem summarie) eruditus institutis, ea quæ sacerdotali officio incumbunt aptius valeat exsequi.* A collectis canonibus vocis etymon.

2. MANIPULUS, Una è vestibus Ecclesiasticis, quæ & *Sudarium* appellatur, quam in brachio sinistro deferunt Sacerdotes. Will. Brito in Vocab. *Manipulus est ornamentum manus.* Anastasius in S. Zozimo: *Fecit constitutum, ut Diaconi lævas tectas haberent de palliis linostimis.* Lanfrancus lib. 1. Ep. 13. *Plerique autumant, Manipulum esse commune ornamentum omnium, sicut & Albam: nam & in Cœnobiis Monachorum etiam Laici cum Albis induuntur, ex aliqua Patrum institutione solent ferre Manipulum.* Leo Ost. lib. 3. c. 19 (al. 20.) *Stolas auro textas cum Manipulis & semicinthiis suis.* Testamentum Riculfi Episcopi Helenensis ann. 915 *Manipulos sex cum auro, unum ex iis cum tintinnabulis.* Jacobus Cardin. de Coron. Bonif. VIII. lib. 2 c. 1.

... *Chirotheca manus, digitosque venustat*
Annulus, & cubitum lævum stringitque Maniplus.

Vide Innocent. III. l. 1. Myster. Missæ c. 10. 43. Jacobum à Vitriaco in Hist. Occident. c. 34. Durand. lib. 3. Ration. c. 6. &c. Vide *Manipularium*.

¶ MANIRE. Vide *Mannire*.

MANISSIME, Valde mane, in Ritu ordinandi Episcopi tom. 2. Analector. Mabillonii p. 466. & 10 Notis ad Joan. Abrincensem Episcopum de Offic. Eccl. [Adde vet. Consuetud. Monast.]

¶ MANITER, Furiose, à Græco *μανία*. Vita sancti Winwaloei MS fol. 52. *Illi autem qui antea Maniter, tumultuose fluctuabant, frigidi, exsangues pene effecti, ignorantes quid agere deberent, &c.*

¶ MANITIO, Monticulus, eminentia, Gall. *Eminence, hauteur*. Vita S. Conradi Episc. Constant. apud Leibnit. tom. 2. Script. Brunsvic. p. 8. *Sane in ipsa erat Manitio prominens suppadita; in qua dum amæno consisterent almi præsules Pontifices, decurrentes aquas intuentes, &c.* Vide *Malbergium*.

¶ MANIVOLA, Chirotheca. Constitut. Sororum Penit. sanctæ Magdal. art 25. apud R. Duellium Miscell. lib. 1. p. 197. *Ocreas non portabunt fratres, sed Manivolas laneas habere possunt.* Vide *Manuvola*.

MANLAT, Species monetæ Græcanicæ, cujus meminit Arnoldus Lubecens. lib. 3. cap. 33. *Unum denarium, qui Manlat dicitur, ei voluntarie persolvam.* Et infra: *Est autem Manlat de veterum numismate, qui nec totus sit aureus, nec totus cupreus; sed quasi de confusa & vili constat materia.* Proinde *Manlat* longe By-

zantio aureo inferior erat, & metalli dignitate, & pretio, ut idem auctor innuit. Erat autem *Manlat* moneta Manuelis Comneni Imperatoris imagine & nomine signata, quę *Manulat* dicitur in Instrumento pacis Theodorum Lascarim Imp. inter & Venetos, cujus meminit Julius à Puteo Veronensis in Geneal. familiæ Lascar. p. 16. *Nella moneta che si battevano, fussero differenti gli Imperi, & i Manulati ne gl'Imperii loro.* Mox addit: *Manulato era moneta di reputatione fatta battere da Manuel, che ne fu l'autore.* V. Notas nostras ad Alexiadem.

¶ MANLCOLDIATA, Mensura agraria, eadem quæ *mencoldata*, Gall. *Mencaudee*. Tabular. sancti Quintini de monte: *Viginti Maalcoldiatas terræ*. Vide *Mencaldus*.

¶ MANLEHEN, melius quam infra *Manneleclien*, sed eadem notione. Charta ann. 1259. apud Eccardum in Origin. Habsburgo-Austriac. col. 245. *Tria etiam feudalia bona, quæ vulgo dicuntur Maaleben, prædictis curtibus, & prædiis attinentia vendimus, resignavimus, tradimus, sæpedictis religiosis, sub hac forma, &c.*

¶ MANLEVARE: Fidejubere. Computum ann. 1324. to. 1. Hist. Dalph. p. 132. *Item computat, quod de mandato domini Montis-Albani sibi lettriatione facto, ipse traxit & Manlevavit Gaucerio Bavit Marescalco D. Delphini pro expensis ultimis factis apud Crimiocum, &c.* Vide *Manulevare*.

1. MANNA, Liquor, vel pulvis odorus, qui de sepulchris aut corporibus Sanctorum effunditur & effluit. Julius Africanus l. 5. extremo, de tumulo S. Joannis Evangel. *Et protinus Manna exiens de sepulcro apparuit cunctis, quam usque hodie gignit locus iste.* Gregor. Turon. l. 1. de Mirac. c. 30. de eodem S. Joanne: *Cujus nunc sepulcrum Manna in modum farinæ hodieque eructat, ex qua beatissima reliquiæ per universum delatæ mundum salutem morbidis præstant.* Leo Ost. l. 2. c. 30. *De Manna sepulcri S. Joannis Evangelistæ, &c.* De manna S. Joannis plura congessit Combefisius ad Orat. Panegyr. Nicetæ Paphlagonis p. 485. Adde Menolog. Basilii 7. Maii, Synaxaria ad 8. Maii, ubi de eodem sepulchro, *factum pulverem* vocant, [Greek text illegible]. Vita S. Fortunati Episcopi Latinensis: *Meminimus quoque ... petram vidisse madefacere, & dictu mirabile, Manna cælesti saxo repente defluere.* Ughellus to. 7. p. 503. *Ex quo sacratissimo corpore pretiosus ac sanctus liquor (Manna dicunt) effluit.* [[Greek text illegible] dicunt Græci. S. Joannes Damascenus Orat. in Constant. Caballin. p. 668. [Greek text illegible]. Hinc] Sanctos, è quorum sepulcris aut sacris reliquiis emanabat ejusmodi oleum aut liquor, [Greek text illegible] vocant. Complures, aliud agendo, à me adnotati, atque in iis, idem de quo supra *S. Johan. Evang.* apud Orderic. Vital. l. 2. p. 408. Ughell. tom. 9. p. 286. & Raimundum Montanerium in Chron. Aragon. c. 206. *S. Andreas*, apud Orderic. Vital. l. 2. pag. 404. Gregor. Turon. l. 1. Mirac. c. 31. Ughell. to. 7. p. 272. *S. Alexius*, in Menæis, 17. Martii. *S. Theodorus Trichinas*, 20. April. in Menæis. *S. Perpetuus Episc. Leod.* apud Harigen. Lob. c. 35. in Chron. M. Belg &c. *S. Nicolaus*, apud Jo. Diac. 5. Januar. in Vita S. Nicolai sub fin. Nicetam Paphlag. in ejusdem Encomio, Ughell. to. 5. p. 1321. Matth. Westmonast. an. 1087. Thiotfrid. l. 3. c. 5. *S. Philotheus Presbyter*, in Synaxar. 15. Sept. *S. Demetrius*, Thessalonicæ. Vide Not. ad Alexiad. p. 252. *S. Euphemia*, Calchedone, apud Evagr. l. 2. c. 7. Theophanem p. 370. Cedreno p. 469. Theoph. Simocattam l. 8. c. 14. *SS. XL. Martyres*, apud Procop. l. 1. de Ædif. c. 7. *S. Petrus Thaumaturgus*, in Synaxario 4. Maii. *S. Lucas Junior*, in ejus Vita p. 1013. *Sanctus Cyrillus* Martyr apud Continuator. Theophanis l. 2. n. 23. *S. Euthymius Abbas*, in ejus Vita n. 127. *S. Walpurgis*, apud Philip. Eystet. in Vita S. Willibaldi c. 32. Henr. Rebdorff. an. 1359. *S. Glyceria*, apud Simocattam l. 1. c. 11. *S. Theodora* vidua, apud Nicolaum Cabasilam in ejus Vita. *B. Gundekarus*, apud Gretzer. in Episcop. Eystetens. p. 457. *S. Eligius Noviom. Episc.* apud S. Audoenum in ejus Vita l. 2. c. 40. & 58. Acherianæ Editionis. *S. Glodesindis*, in Histor. Translat. ejusdem Virginis apud Labbeum tom. 1. Bibl. p. 736. *S. Catharina*, apud Lambert. Ardensi. p. 112. & Hug. Flaviniac. p. 181. *S. Elizabeth Thuring.* apud Godefrid. Mon. an 1236 Theoder. in ejus Vita c. 14. *B. Robertus Eremita*, apud Matth. Westmonast. an. 1238. *SS. Martyres Ebbekesdorpienses*, apud Bolland. 2. Febr. p. 315. *S. Paulus Episcop. Virdunensis*, apud Bolland. 8. Feb. p. 174. *S. Babolenus Abbas Fossat.* in Lib. Miraculor. ejusd. c. 3. *B. Willelmus Episcopus Eboracensis* apud Matth. Paris p. 819. Adde to. 2. Canisii p. 756. 818. Codini Origin. p. 54. Matth. Westmonast. p. 269. Rocchum Pirrhum in Notit. Siciliæ to. 1. p. 57. &c.

De *Manna* veterum edita est haud ita pridem Dissertatio Cl. Salmasii. De hac etiam copiose egerat antea Leonardus Fuchsius l. 1. Paradox. medicinal. c. 6.

2. MANNA, Equa. Vide *Mannus*.

MANNARE, Modus agri. Charta an. 1019. ex Tabular. Abbatiæ Abundantiæ in Biblioth. Sebus. p. 88. *A Pelontaco Mannare 1. à Filcamo Mannare unum, &c.*

¶ MANNARIA, Securis, Gall. *Hache*. Acta S. Nicolai peregrini to. 1. Junii p. 238. *Et accipiens de domo Monnariam, asciam & cutellum, ascendit in montem ubi ... cedrina ligna cædebat.* Vide *Manuaria* 2.

MANNELECHEN, ex *Man*, homo, & *Leben*, feudum. Charta an. 1284 in Metropoli Salisburgensi to. 1. p. 237. *Advocatiam, quæ Kasten Vogtei dicta, quæ eveat de eodem feudo, excepimus, illam Duci recompensaturi per feudum, quod vacare repperis, ad æstimationem 20. librar. quarum 10 sint absoluti reditus, quod vulgo sonat Urbor, 10. vero infeudata, quod vulgo sonat Mannelechen.* [Vide *Manlehen*.]

¶ MANNELLUS, Campana mediocris. Ordinarium Abbatiæ S. Laurentii in diœcesi Autissiod. an. 1386. scriptum: *Cinere dato pulsatur processio cum duobus Mannellis.* Vide *Mannellus*, & *Monellus*.

¶ MANNERC, MANNERE. Vide *Manuwerch*.

MANNERIA, MANERIA, MANUARIA, [Idem videtur quod *Maanwerch*. Vide in hac voce.] Charta æræ 1018. apud Anton. de Yepez in Chron. Ordinis S. Benedicti to. 1. *Neque respondeat aliquid ad ejus debita, non pro furtum, neque pro homicidium, neque pro fornitio, non pro Manneria, neque pro ferna, neque pro fossato, neque pro anubda, neque pro castellia, neque pro facienda villa, &c.* Alia Adefonsi VI. æræ 1133. to. 1. *Ut omnes, qui in illo loco fuerint commorantes, non timeant sayonem, neque rausum, neque homicidium, neque fossatera, nec Manuaria, (vel manaria) nec aliquem fiscum regalis Palatii.* Charta Alfonsi VII Imperat. Hisp. æræ 1152. l. 6. *Item Majorinus noster non intret in villa sancti Petri, nisi fuerit vocatus per Abbatissam vel Priorem. Item intra istos terminos nullus intret pro sasteleria, nec pro rego, nec pro voda, nec pro Maneria.*

¶ MANNERIUS, Æditorus, custos, conservator ædis sacræ, quod in Ecclesia, ut eam servet, maneat, forte sic dictus. Constit. 10. Francisci III. Episc. Barcinon. *Nullus beneficiatus dictæ ecclesiæ, vel clericus aliquam quantitatem pecuniæ pro aliqua defuncto in celebratione Missarum in eadem ecclesia recipere præsumat; sed absque mora Mannerio sub pœna 30. solid. fabricæ applicandorum tradere teneatur. Mannerius autem inter omnes de ecclesia in sacris ordinibus constitutos distribuat.* Vide *Mansionarius* 1.

MANNES, *Pulvera thuris*, sic Gloss. Arabico-Lat. Vide *Manna* 1.

MAN-

MANNETA. Vide Sanutum l.2. p.4. c.22. p.80.

¶ MANNINA. Vide mox *Mannire*.

MANNIRE, Vocare in jus, quod fiebat tribus testibus præsentibus, ex Germ. *Manen*, *Menere*, *submonere*, nostris *Semondre*, ut est apud Guillimannum l.1. de Reb. Helvet. c.9. & alios. [Hinc scribendum *Manire*, auctor est Eccardus.] Arverni, etiamnum *manio* dicunt, pro *lite agere*, placitare. Lex Salica tit. 1. §.1. *Si quis ad mallum legibus dominicis Mannitus fuerit, & non venerit, &c. Manaire cum testibus*, tit. 51. *Ad Regis præsentiam Mannire*, tit. 59. Adde tit. 47. & Legem Ripuar. tit. 32. 50. Hincmarus Laudunensis contra Epist. Remensis 55. capitum: *Non advocato meo ad mallum, ut publicæ se habent leges, pro rebus ipsis Mannitus*. *Mannire ad placita*, l.1. Capitul. Caroli M. c. 121. *Ad mallum legibus Mannire*, l. 3. c. 45. *Juxta legis constitutionem Mannire*, l.4. c.26 Adde Capitul 6. an.803. c. 4. Formulæ veteres c. 38. *Ibique veniens homo aliquis nomine ille, suggessit eo quod apud nostrum signaculum hominem aliquem nomine illum Mannitum habuisset, & super noctes tantas nos debuisset venire in rationes, pro eo quod dixit, &c.* Adde Chron. Laurisham. p. 79. Leges Henrici I. c.50. Concil. Moguntinum an.847. c.17 &c.

MANNITA, Submonitio, *Ajournement*. Lex Salica tit.52. §.1. *Et si ei solem culcaverit, tres solidos super debitum addat, & sic usque ad tres vices per tres Mannitas facere debet*.

MANNITIO, Eadem notione. Capitulare 3. Lud. Pii, an.819. c.1. *De hoc Capitulo judicatum est, ut ille, qui mannitur, spatium Mannitionis suæ per 40. noctes habeat*. Occurrit præterea in Capit. Legis Salicæ Ludov. c.6. in Edicto Pistensi Caroli Cal. c.6. &c. *Adjournements ou Menadures de Cour*, in Consuet. Solensi tit. 7. art. 4.

Differebat vero mannitio à bannitione: nam etsi *bannire*, sit in jus vocare, æque ac *mannire*, in eo tamen diversimoda hæc verba accipiuntur, quod *mannire* adversarii, *bannire* autem judicis erat, in jus aut ad placitum & judicium citare. Leges Longob. l.2. tit.43. §.4. & Capit. Caroli M. l.4. c.25. *Si quis de statu suo, id est, de libertate vel de hæreditate compellendus est, juxta legis constitutionem Manniatur. De cæteris vero causis, unde quis rationem est redditurus, non manniatur; sed per Comitem banniatur*. Igitur banniebat ex officio suo judex aut Comes, nullo adversario provocante. Vide Leges Longob. eodem tit. §.2.

MANNINA, Mannitionis compositio, quam adversario solvebat, qui vocatus ad placitum, si mannitus fuerat, nec justam excusationem habebat, non venerat, de qua compositione agitur in Capitul. Caroli M. l. 3. c. 45. in Formulis vett. c. 38. & in Legibus Henrici I. cap. 50. Ita quidem censet Marca l. 1. Hist. Beneharn. c.17. n.6. Hincmarus Opusc. 55. c.15. *Comites & Vicarii vel etiam Decani plurima placita constituunt: & si ibi non venerint, compositionem ejus exsolvere faciunt. Et quia prius per Manninas veniebant, excogitaverunt quidam ut per bannos venirent ad placita, quasi propterea minus esset, ne ipsas Manninas alterutrum solverent: hac ideo facientes ut ipsi bannum acciperent*.

MANIARE, pro *Mannire*: in Pacto Legis Salicæ tit. 50. *Manita*, pro *Mannita*, tit. 53.

¶ MANNUA, Manipulus. Vide *Manna*.

MANNUS, Equus, Joan. de Janua: *Mannus, à mansuetus, palephredus, quia mansuetudinem mannum sequatur, vel quod mansuetus sit: vel dicitur à manus, quia manu utatur & ducatur*. Tabul. Casauriense an. 1140. *Habenis Manni, quem equitabat, &c.* [*Manni pretiosi*, in Charta an. 1088. apud Lobinell. to. 2. Hist. Britan. p.125. *Manni gilvi*, apud Fridagodum in Vita S. Wilfridi sæc.3. Bened. p.1. pag.195.] Occurrit passim, etiam apud Scriptores Latinos.

MANNA, Equa. Charta 42. inter Alamannicas Goldasti: *Frischengam tremessem valentem, & 30. Mannas, & arare duos jochos in anno*.

MANANA, Eadem notione. Charta Henrici Regis Portugalliæ to. 3. Monarch. Lusitan. p. 282. *Faciatis unum servitium manno, & inter vos non sit ulla Manana*.

MANNWERCH. Vocis significationem docent Acta Murensis Monasterii p.58. *In vitibus autem habemus 24. partes, quæ dicuntur Mannwerch, & 13. rusticos ... Si quæris, cur vocatur Mannwerch, ideo dicitur, quod uni viro committitur ad colendum, & est tantum terra, quantum par boum in die arare sufficit*. Infra: *Et sic nec ibi nihil plus de ejus prædiis habemus nisi 4. Mannwerch, & de agris & pratis pene ad 6. diurnales*. Ibidem: *Unusquisque ergo debet in suum Mannwerch singulis annis 7. carradas stercoris ex sua parte inducere, &c.* Pag. 60. *In Seblingen pene duas diurnales, & de vitibus minus quam tria Mannwerch*. Pag. 62. *Duæ domus, & 60. partes in vitibus, quæ ibi vocantur Skaza, & est quinta pars illius, quæ dicitur Mannwerch, & 37. jugera in agris, & 2. prata, & ad Pfaffenheim 14. Skaza*. Ex his emendanda Charta Grodegangi Episc. Metensis an. 765. apud Meurissium p.168. *Debet omni nocte vigilare, ... lectos dare, curtim sepire, vineas quoque sepire, quod vulgo dicitur Mannerc, arare, &c* Legendum enim *Manwerc*, *i. opus hominis*, opera, manuopera, ex *man*, homo, & *werck*, opus, operatio, &c. [Eamdem Chartam emenda apud D. Calmat. Hist. Lotharing. to.1. inter Instr. col.282. ubi editum, *Mannere*.]

¶ MANOBRA, MANOBRIA. Vide *Manopera*.

¶ MANOPA, f. pro *Manopera*: videtur autem accipiendum pro Charta *manumissionis* seu libertatis. Veteres formulæ apud Baluz. to.6. Miscell. p. 549. *In præsentia plurimarum personarum qui ipsa Manopa subter firmaverunt*.

MANOPERA, Manuopera, manuum opera: *Servitium manuale*, l.5. Capit. Caroli M. c.151. quo tenentur coloni & inquilini domino villæ. *Manœuvrees*, vel *Manœuvres*, in Charta ann. 1427. apud Thomasserium in Consuet. Bituric. p. 128. qua postrema appellatione etiamnum operas & mercenarios dicimus. Quæ vox occurrit pariter priori significatu in Consuetud. Arvernensi c.17. art.15. c.31. art.30.49. 51. Marchensi art.430. Edictum Pistense Caroli C. c.29. *Ut illi coloni ... tam fiscales quam Ecclesiastici ... non denegent carropera & Manopera ex antiqua consuetudine*. Et infra: *Et de Manopera in scuria battere debeat, & tamen non denegant, quia Manoperam debent*. Charta an.1248. in Tabular. Corbeiensi l.23. Charta 11. *Ducentas & quadraginta manuum operas, quæ vulgariter* Manœuvres *appellantur, in quibus nobis annuatim homines supradicti tenebantur*. Alia Roberti Abb. Corb. an.1248. *... & toutes les Manœuvres, que Robert d'Amiens y avoit chacun an*. Vide Froissartem 2 vol. c.74. [Menagium in Origin. Gall.]

MANUOPERA, Catallum, instrumenta rustica, quorum usus in operis & agriculturis. Charta Ricardi II. Regis Angliæ: *Et quod prædictus Dux ad totam vitam suam haberet quæcunque bona, & catalla vocata Manuopera capta & capienda, cum quacunque persona infra terram & feodum prædicta, ac per eandem personam coram quocunque Judice de advocata*. Monastic. Anglican. to.1. p.977. *Ac etiam Deodanda, thesaurum inventum, & omnia bona & catalla vocata Manuopera, inventa & invenienda*. Fleta l.2. cap.52. §. 42. *Probatores enim Manuopere capti*, id est fures catallorum.

MANUOPERARIUS, nostris, *Manouvrier*, qui manibus operatur, χειροτεχνῶν, apud Palladium in Vita Chrysostomi p. 96. Occurrit in Regesto Philippi Aug. ann.1214. fol.115. [*Manoperarius*, in Polyptycho Fossatensi apud Baluzium to.2. Capitul col. 1387.]

¶ MA-

¶ Manuperarius, in Obituario S. Gerardi Lemovic. *Obiit Laureatius Mirigon Manuperarius*.

Manuperatio, Idem quod *Manapera*. Charta an.1093. to.11. Spicil. p.307. *Ut nullus successorum meorum... equitationem aut servitium exercitus, seu Manuperationem super homines Ecclesiæ de cætero habeat*.

Manobra, in Charta Poncii de Vissaco an.1247. in Probat. Hist. Arvernensis p. 95. idem sonat quod *Manopera*. Gall. *Manœuvre*. Tabul. Prioratus de Domina in Delphinatu fol. 115. *Et corvatam sicut alii villani, & quarta pars vini, obra & Manobra, &c.* [Statuta Massil. l.6. c.47. *Constituimus quod de cætero, nullus magister lapidum, vel Manobra, &c.*] Occurrit non semel in Tabul. S. Flori Arvernens. Vide Probationes Histor. Bressensis p.106.

¶ Manobria, in Charta an. 1308. apud Baluz. to. 2. Hist. Arvern. p. 782. *Item homines usatgii non debent toltam, talliam, carratgium vel Manobriam hominum, boum, asinorum*. Rursum occurrit in alia an.1340. ibid. pag. 173.

¶ MANOPOLIUM. Vide *Manipolium*.

MANSA, Mansata, Mansarius. V. *Mansus*.

¶ MANSELLI, Iidem qui *Mansionarii*. Charta Rodulfi Reg. Franc. an.930. apud Marten. to. 1. Anecd. col. 86. *Præcipientes etiam volumus, & Manselli qui sunt ad Berbezilos instituta compleant servitia*.

¶ MANSELLUS. Vide *Mansus*.

¶ MANSEOLUM, pro *Mansellum*, minus *mansum*, castellum. Gesta Trevir. Archiep. apud Marten. to.4. Ampliss. Collect. col.395. *Inimicorum ædificia, turres, Manseola publicavit*, (Henricus Rex Romanorum) *& ad terram dejiciendo funditus extirpavit*.

¶ MANSER, *est illegitimus, proprie de scorto natus*. Vocabul. utriusque juris. Diploma Ruperti Regis Roman. an.1401 apud Tolnerum Hist. Palat. p. 143. *Ac etiam naturales, Manseres, spurios, bastardos, & quoslibet de damnato sive illicito coitu procreatos, &c.* Vide *Manzer*.

¶ MANSILE, Mansilium, Mansinile. Vide *Mansionile*.

MANSIO, Ubicunque manemus; hinc nostris *Maison*, pro æde. Glossæ, μονὴ, ἡ καταμονὴ, *mansio*. Alibi: παρ..., *mansio*, perperam Edit. *manetio*. *Angustiæ mansionum*, apud Sidon. l. 2. Epist. 2. Gregorius Tur. l.3 Histor. c. 15. *At ille ingressus Mansionem domini sui, apprehendit scutum ejus*. Lib 2. c.1. *Sexto ab urbe miliario Mansionem accepit*. Vide eumdem lib.9. c. 5. Hincmarus Laud. *Cum Mosomum venissem, unde non longe sua distabat Mansio*. [Chron. Farfense apud Murator. to. 2. p. 2. col. 407. *Et ejus homines in ipso monte lignamenta ad Mansionem, vel ad alias causas incidere* (possint.) Charta Caroli Simplicis tom. 2 novæ Gall. Christ. inter Instr. p. 129. *Præterea volumus & decernimus ut unusquisque clericorum supradictorum, Mansiones suas cuicumque clericorum ejusdem monasterii voluerit dimittendi sive vendendi licentiam habeat*. Quod vero *Mansio* pro domo canonici hic accipiatur, patet ex Capitul. Aquisgran. c. 142. *Quamvis canonicis proprias licitum sit habere Mansiones*. In Legibus Pippini Regis apud Murator. to. 1. p. 2. pag. 123. *Mansionem dare*, hoc est, domo excipere.] Adde l. 3. Cod. Th. de Aquæductu. Capit. 3. an.803. c.17. l.3. Capit. c.39. Capit. Caroli Cal. tit.19. §.1. tit.39. §.12. Capitul. Carlomanni tit. 2. c.1. §.12. &c. Passim Scriptores, etiam veteres.

Mansionum Redemptio, ea, ni fallor, erat in Flandria, qua ejus, qui domum in urbe possidebat, hæres, hanc data certa pecunia redimere à domino, seu Comite tenebatur. Galbertus in Vita Caroli Comitis Flandriæ c. 12. *Insuper de coemptione gravissima Mansionum in Brudburg, volumus quoddam medium Regem & Comitem ponere, ut per duodecim nummos tantum redimatur unusquisque nummorum illorum, quos secundum positionem Mansionum hactenus sedecim nummis redimebant filii post mortem patrum suorum*.

Mansiones Militum, Stationes, sedes, diversoria, in quæ se recipiunt expeditionis tempore. Lampridius: *Milites expeditionis tempore sic disposuit, ut in Mansionibus annonas acciperent, nec portarent cibaria 17. ut solent, dierum, nisi in barbarico. Milites in Mansione dormientes* aggredi, apud Vegetium l.3. c.19. Idem c. 8. *Non enim belli tempore ad stativa, vel Mansionem civitas murata semper occurrit*. Vide l. 11. C. de Re militari l.12. l 2. C. de Lucr. Advoc. Hinc *Mansionem tenere*, apud Albertum Aq. l. 3. c. 51. *Tenir garnison*. Exodi c.17. 1. & 40. 36. & Num. 33. 1. *Mansiones*, παρεμβολαὶ exponuntur.

Mansio, apud Leguleios Anglos, quid sit, docet Bractonus l. 5. tract. 5. §. 1. *Mansio esse poterit constructa ex pluribus domibus, vel una, quæ erit habitatio una & sola sine vicino; etiam & si alia Mansio fuerit vicinata, non erit villa: quia villa est ex pluribus Mansionibus vicinata, & collata ex pluribus vicinis*. Adde l.4. tract.1. c.31. & Fletam l. 6. c. 51. §. 1.

Mansio. Concilium Cloveshovense an.800. *Daret mihi pro commutatione sæpe sati Cœnobii terram centum & decem Mansionum, sexaginta cassatorum, videlicet in loco, qui dicitur Fleot, &c.* Charta Offæ Regis Merciorum. *Terram 50. Mansionum in locis supradictis, &c.* Alia Edberti Regis Saxon. Occident. an 801. to. 1. Monast. Angl. p.843. *Terram 20. Mansionum*. Ubi *Mansio* videtur esse, quod in aliis Chartis *familia* appellatur. Vide in hac voce; præterea Testamentum Herberti Comitis Viromand. an. 1059. apud Joan. Carpentarium in Hist. Cameracensi p.7. Ita *Maison* pro familia etiamnum vulgo dicimus. Potest etiam capi pro *manso*, ut in Tabular. Abbat. Conchensis in Arvernis Ch. 90. *Et in ipsa Ecclesia domus hoc censum idem tres modios & 4. sextarios de vino, & de unaquaque Mansione terræ... 1. den. de aliis vero Mansionibus, quæ in solario constructæ erunt, 2. denarios*. [Et in Chartul. S. Vincentii Cenoman. fol.69. *Quandam Mansionem terræ & unum bordagium... & unum molendinum*.]

Mansio, Latinis Scriptoribus proprie dicitur locus, ubi confecto itinere per noctem quiescebant; unde ut plurimum pro dici unius itinere sumitur. Græcis σταθμός. Thomas Magister: σταθμοί, οἰκοι ἐν οἷς καταλύουσιν, (leg. οἷς) οἱ ὁδοιπόροι... Qui mansionibus ejusmodi præerant, σταθμάρχαι appellabantur: Latinis *Stationarii*, *Mancipes*. Glossar. Gr. Lat. *Stationarius*, *Manceps*, σταθμάρχης, ὁ ἄρχων τοῦ σταθμοῦ. *Manceps*, σταθμάρχης, ὁ τοῦ σταθμοῦ ἡγούμενος. Solinus cap. 33. *Pagus Sabæorum, à quo octo Mansionibus regio thurifera disterminatur*. Jornandes de Rebus Geticis c. 5. *Quæ fluminis multis Mansionibus invicem absunt*. [Chron. Andrense to.9. Spicil. Acher. p.377. *Apud quoddam munitissimum castellum nomine Archas, ab Jerusalem octo Mansionibus distans pervenerunt*.] Liberatus Diaconus c.12. *Chrysaphium in multas Mansiones Eutyches relegatum exilio*. Adde c.5. Facundus Hermianensis lib 6. c.1. *Conquerens, se absentem & innoxium ... fuisse damnatum, & in quadraginta Mansiones, per diversas districtum provincias, viginti & amplius carceres mutasse*. Lactantius de Mortibus Persecut. n. 45. *Licinio jam secunda Mansione tenente*. Mox: *Aliquanto moratus, processit ad Mansionem millia & octo*. Hinc passim *mansiones* & *mutationes* occurrunt in Itinerariis, præsertim in Hierosolymitano, in quo *mansiones* 20. millibus præter propter constant, ita ut plurimum duæ *mutationes* pro una *mansione* recenseantur. De *Mansionibus*, atque adeo iis, quas *Camelorum* vocat Plinius, copiose

egit

egit Salmasius ad Solin. p. 994. Μονὴ eadem notione Græcis Scriptoribus dicitur. Acta Concil. Ephesini: Τεσσαράκοντα γὰρ μονὰς ἀπελάσαντες, μισθωμένας ἀτυχοῦσι κατὰ τὴν περιφανῆ πόλιν αὐτοῖς. Concil. Ephes. p. 3. ἐυχέσθω, δ' ὅσωντα, καὶ ταῦτα τοῖς πέντε, οἱ ἐξ μοναῖς ὑποδεξάμενοι ὑμᾶς ὀφείλουσι. Adde Concil. Calchedon. Act. 9. initio, Palladium in Hist. Lausiaca c. 28. & Anonymum de Martyrio Bacchi Jun. p. 66. Mansiones & mutationes in numero civitatum non habebantur, lib. 2. de Cond. in publ. horror. leg. *Modios*, de Suscept. & arcar. l. 2. de Luer. Advoc. l. 9. Cod. Th. de Annon. & trib. Agitur tamen Curialium mentio Claudiopolis, Prusiadis & Tottai & Voridis oppidorum, seu mansionum, per Bithyniam in l. 119. C. Theod. de Decur. Sane Tottaio Bithyniæ mansio est in Itinerario Hierosl. Sed mansiones illas civitatis jure donatas liquet ex ipsa Constitutione. Et quidem in Actis Conciliabuli Ariminensis *Episcopus Mansionis Nicææ in Thracia*; & in Act. 3. Concil. Calched. *Helpidius Mansionis Termensis Episcopus* memorantur. Gregor. Nazianzen. De Vita sua ait, se creatum à Basilio M. Episcopum Sasimorum, quod σταθμὸς erat seu mansio:

Σταθμός τις ἔστιν ἐν μέσῃ λεωφόρῳ
Τῆς Καππαδοκῶν, &c.

Ubi Gregorius Presbyter in ejusdem Nazianzeni Vita: Ἀστέρα γὰρ μανδάτων ὑπὸ Βασιλείου, καὶ τῇ Σασίμων ἐπισκοπῇ ἐγχειρισθέντα, quia his præerat, *servator hospitiorum & Mansionum* dicitur in Disputat. Archelai cum Manete. Vide Juretum ad l. 2. Symmachi Epist. 27.

Mansiones præterea dicebantur, diversoria Legatorum, Missorum, & aliorum Magistratuum publicorum, qui Principis mandato, aut in provincias *ad justitias faciendas, & reformandas*, uti loquebantur, vel in exteras regiones, reipublicæ causa, proficiscebantur. Tenebantur enim subditi hospitio excipere ejusmodi Missos & Legatos, & eorum ministros, & viaticum eis pro uniuscujusque dignitate præstare. Capitul. Caroli M. l. 3. c. 39. *De Missis nostris discurrentibus, vel cæteris propter utilitatem nostram iter agentibus, ut nullus Mansionem contradicere præsumat.* Adde Legem Longob. l. 3. tit. 4. §. 2. 4. Capitula Ludovici Imp. Lotharii filii post Synod. Ticinensem an. 850. c. 4. & 5. Concil. Remense II. Trotarium l. 5. Miraculor. S. Benedicti nu. 1. & Buzelinum in Gallo-Flandr l. 2. c. 21. p. 349. &c. Atque hæ mansiones interdum redimebantur pecunia, quod vetatur in Concilio Tolet. IV. apud Gratian. 27 q. 1 de Viduis: *Sunt quidam Episcopi... qui exigant, ut Mansiones, quibus, in profectione uti debuerant, aliquo pretio redimant, qui parare debebant, &c.* Vide *Procuratio*.

Mansionariorum, de quibus mox, vel certe Comitum provincialium, officium erat, eas mansiones præparare, præsertim si Reges ipsi peregre irent. In eam rem Tractoria iis dabatur, cujus formula hæc erat: *Quando ad vos venerit, Mansionem ei & focum & panem, & aquam largiri dignemini.* Interdum Principes Ecclesias & Monasteria ab ejusmodi hospitum exceptione eximebant, privilegio peculiari, quod *Emunitatis* nomine appellabatur, quo cavebatur vulgari formula, ne quis *Judex publicus*, sub quolibet prætextu, *Mansiones aut paratas tollere præsumeret*: [vel, *ut nullus earum aut suorum hominum deinceps freda aut tributum donet, vel Mansiones faciat invite.*]

¶ Mansiuncula, in l. 7. Capitul. c. 144. *Eorumque erroneum ministerium non in Ecclesia, sed per agrestia loca & Mansiunculas agunt.*

Mansio, Familia, quomodo *Maison* dicimus. Sanutus l. 3. p. 12. cap. 8. *Tunc etiam Hugo de Lusignan cum tribus Mansionibus, & aliis militibus Gallis, versus Tiberiadem processit.* Cap. 13. *Rex Cypri, & tres Mansiones, & peregrini, cum peditibus iverunt Cæsaream.* Cap. seq. *Tunc etiam venit Ptolemaidem Baytrvus pro Venetis, ... sed milites Mansionum, pro vitando scandalo, fecerunt ire illum Nazareth.* Cap. 14. *Inter ipsum omnem & Communitatem & Fraternitates, & Mansiones plures fuerunt controversiæ.* Chron. Flandriæ c. 11. *Or avoit amene Henri d'Angian bien 30. mille Mansions pour demourer en Constantinople.* Ubi loquitur de Armenis, quos Henricus frater Balduini Imp. adduxerat: de quibus ita Vilharduinus noster nu. 201. *Et avec lui s'en estoient passe li Hermins, qui lui avoient aidie vers les Grieus bien 20. mil à totes lor fames, & à toz lor enfans.* Vide paulo supra.

Mansio, Contignatio, seu id quod *Estage* dicimus. Ericus Upsalensis l. 5. Histor. Suecicæ p. 159. *Frater Engelbertus ædificium aliquod ligneum supra aquas altitudine quinque Mansionum multo ingenio praeparari, &c.*

MANSIONALE, Idem quod *Mansus*, vel certe quod *Mansionile*, de quo mox. Capitulare de Villis c. 19. *Ad Mansionales vero non pullos habeant non minus* 50. Testamentum Herberti Viromand. Comitis an. 1059. apud Jo. Carpentarium in Hist. Cameracensi: *Mansionalia mea apud Attas & Dalonias cum ochis, arpinnis, forestagiis, & pascuaticis, &c.* Infra: *De Mansa mea apud Tetiguias, &c.*

¶ MANSIONAMENTUM, Idem quod *Mansionile*. Hist. Beccens. monast. MS. p. 367. *Beneficium quod à nobis requisivistis libenter vobis concedimus, scilicet Mansionamentum, & unam acram terræ in dominica culture nostra.*

¶ MANSIONARE, *Mansionem*, domum ædificare. Charta an. 1233. ex Schedis Præsid. *de Mazangues*: *Asseruerunt quod homines villæ de Mari usi fuerunt prædicta sylva accipiendo & scindendo ligna virida ad Mansionandum, & sicca ad ligaandum & comburendum.* Vide alia notione in *Mansionaticum*.

¶ MANSIONARIA Ecclesia, Terra. Vide mox *Mansionarii*.

MANSIONARII, Iidem qui *Manentes*, *Mansuarii*, *Hospites*, qui ratione *mansionis*, seu, *mansi*, vectigal, aut censum, quotannis domino persolvebant. Ugutio: *Mansionarius, Manens, vel ad mansionem pertinens.* Charta S. Eligii Noviomensis Episcopi edita à Mabillonio to. 2. SS. Ordin. S. Benedicti pag. 1091. *Cum omnibus adjacentiis suis, cum Mansionariis, originariis, inquilinis ac servis, &c.* [Juramentum Philippo Regi Franc. præstitum apud Marten. to. 1. Amplis. Collect. col. 1029. *Eidem tradam & securitatem omnium hominum meorum Mansionariorum in eisdem castellis.* Charta Ludovici IV. Reg. Franc. an. 950. apud Miræum to. 1. p. 261. *Mansum... unum cum Mansionario... aliique mancipiis numero* 12.] Acta Murensia p. 43. *Deinde libera utens potestate, pene quasi sui Mansionarii essent, jussit sibi servire, scilicet in agricultura sua, & secando fœnum & metendo.* Adde p. 39. Notitia de Rogero Episcopo Bellovac. apud Loisellum. *Neminem vero hospitem, non Mansionarium, nec dejustificabit.* Chron. Lobiense: *Nocturno diverticula jacendo pauperes Mansionarios omnimodis affligunt.* Alibi: *Culturas villæ de Tullies, quas Mansionarii colendas tenebant, ad indominicatum Ecclesiæ revocavit.* Apud Sugerium Constit. 2. to. 4. Hist. Franc. p. 548. *Oppidani & Mansionarii villæ B. Dionysii.* *Mansionarii Ecclesiæ*, in Hist. Episcop. Salisb. p. 266. 267. 317. apud Canisium to. 2. & apud Marcam in Hist. Benehurn. l. 5. c. 31. n. 3. *Mansionarii Capituli*, apud Hemeræum in Aug. Viroman. ann. 1216. In Charta Ludovici Bertholdi an. 1245. apud Miræum in Cod. Don. piar c. 103. *Mansionarii* opponuntur *feodalibus hominibus*. *Mansioniers* nostris dicuntur, & in Con-

in Consuetud. municip. Britanniæ art. 376. & 377. Vide Chron. Valciodorense p. 564. 565. Chronic. Andreos p. 454. 171. 532. Doubletum p. 876. 907. Sammarthanos in Episc. Santonensibus p. 982. Probat. Hist. Castilion. p. 41. Monmerenciacæ p. 395 &c.

MASOVERIUS, Idem qui *Mansuarius*. Consuetudines Cataloniæ inter dominos & vassallos mss. c. 55. *Si duo vel tres Masoverii vel alodii franchi erunt intra terminos alicujus castri, vel in termino, & dominus castri habet guerram, seu sperat, homines Masoverii, licet sint alodium franchum Militis, seu Ecclesiæ, teneatur operari in muris & vallis & lizis, & antemuralibus sive anpits, & propugnaculis, sive barbacanis, & arquerias.*

TERRA MANSIONARIA, quæ à *Mansionariis* habitatur. Diploma Henrici V. Imp. 1107. apud Chapeavillum to. 2. Hist. Leod. p. 54. 55. *Si autem non claustrales fuerit; sed Mansionariæ terræ domus fuerint, ipsas domos spoliandi, obserandi, habitatores capiendi jus erit forensi potestati.* Et mox: *Si aliquis vel emptione, vel hæreditate aliquid de terra claustrali, vel Mansionaria obtinuerit, quando investituram requisierit, domino ipsius terræ quantum census, tantum redemptionis dabit.*

MANSIONARIA ECCLESIA. Ekkeardus Jun. de Casibus S. Galli c. 2. *Crastinam autem processionem ad Mansionariam suam S. Crucis disponens Ecclesiam, in proximo prato stationari jussit.*

MANSIONARII Canonici, qui *residentes* vulgo dicuntur, ad discrimen *forensium*, qui non resident, in Charta anni 1130. apud Vassorium in Hist. Noviomensi p. 878 Charta 17. Tabularii Carnotensis, quæ est Alexandri PP. *Præterea ab eodem statutum est & ordinatum, ut quicunque hanc institutionem Canonici facti ad minus dimidio Mansionarii in vestra civitate non fuerint, centum solidos minus, quam Mansionarii annuatim consequantur, &c.* Charta 19. ejusdem Alexandri: *Ut qui in eadem Ecclesia vestra de cætero canonizandi fuerint, & quidam Mansionarii non extiterint, 40. tantum solidos de præbenda sua singulis annis percipiant.* Adde Ch. 44. Vide Foranentas.

1. MANSIONARIUS, Custos & conservator ædis sacræ, æditũus, matricularius. Glossæ Isid. *Mansionarius, ostiarius.* Apud Gregorium Magn. l. 3. Dial. c. 24. & 25. *Abundius*, *Mansionarius* & *custos* promiscue appellatur. Erant autem ii in Cleri ordine. Anastasius in Benedicto II. Joanne V. & Gregorio II. p. 57. 58. 71. *Hic dimisit omni Clero, Monasteriis, Diaconibus, & Mansionariis solidos mille.* Leo Ostiensis l. 1. Chronic. Casin. c. 18. *Manuque sua ac filiorum subscriptione corroborans, decem Episcopos, & octo Abbates, Comites quinque, Bibliothecarium, Mansionarium, & Ostiarium unum subscribere fecit.* [Pontificale Eccl Remensis: *Feria quinta majoris hebdomadæ, id est, in cœna Domini, mane prima, Mansionarii ordinent omnia quæ sunt necessaria ad consecrationem Chrismatis.*] In Tabular. Casauriensi, Chartam an. 975. subscribit *Scambertus Presbyter Monachus & Mansionarius.* [Chron. Novaliciensis apud Murator. to. 2. p. 2. col. 741. *Fertur quod quadam die Mansionarius illius ecclesiæ, more assueto dum extinxisset cereum unum vespertino in tempore, in crastinum cum surrexisset ut sonaret matutinum, illum cereum minime reperit, sed candelam aliam in cereoferario, cœpitque mirari, & interrogans suum adfectam, &c.* Unde colligitur ad *Mansionarios* spectasse ut campanas ad Officium divinum pulsarent.] His etiam incumbebat reliquiarum & phylacteriorum cura, ut ex eodem Leone l. 2. c. 34. colligitur, & clavium Ecclesiæ, ut ex l. 4. c. 53. quod à nobis jam observatum in Descriptione ædis Sophianæ c. 86. ubi & monuimus, *Mansionarios* appellatos, quod *mansionem* seu ædem Ecclesiæ adjunctam haberent: quod præterea ex auctore Miraculorum S. Mauri Abbatis c. 10. probavimus. Hinc *προσμοναριοι* Græcis dicti, in Vita S. Nili junioris p. 73. in Miraculo S. Georgii erga captivum quemdam nu. 19. in Menæis 21. Jan. in S. Zozimo. [apud Symeonem Logothetam in Basilio Macedone n. 10.] & apud alios Scriptores à nobis laudatos. Alia Mansionariorum munia habet Ceremoniale Ecclesiæ Rotomagensis, editum à Menardo ad librum Sacramentorum Gregorii M. pag. 80. *Mansionariorum* vero *Ecclesiæ* crebra occurrit mentio, in Lege Wisigoth. l. 5. tit. 4. § 17. apud Gregor. M. lib. 3. Epist. 30. l. 1. Dial. c. 5. l. 3. c. 20. 30. l. 4. c. 51. 52. 54. Joannem Diaconum in ejusdem Vita l. 3. c. 58. Falconem Benevent. ann. 1128. Leonem Ost. l. 1. c. 16. l. 2. c. 13. Petrum Diac. Casin. l. 4. c. 51. 101. 104. in lib. de Miracul. S. Benad. n. 15 25. 35. in lib. Miraculor. S. Virgilii Salzburg. Episcopi n. 4. &c.

PRIMUS MANSIONARIUS, Dignitas in Ecclesia Romana, qui primus scilicet in Mansionariorum ordine erat. Ordo Romanus: *Cætera vasa aurea & argentea, ... de Ecclesia S. Salvatoris per manus primi Mansionarii sumunt, & Bajuli portant.* Alibi: *Hac cura erat Acolytorum, ut sacri ministerii vasa per manum primi Mansionarii, qui est custos dominicalis Vestiarii accepta deferantur per Bajulos, &c.*

MANSIONARII JUNIORES, inferioris ordinis, qui primo Mansionario suberant. Ordo Romanus: *Post quos Acolyti, qui rugam conservant, post eos ante Presbyterium cruces portantes, deinde Mansionarii juniores, &c.*

MANSIONARIUM, Dignitas Mansionarii, [seu præbenda *Mansionario* assignata.] Vetus Charta apud Petrum Mariam Campum in Histor. Eccles. Placentin. to. 2. p. 237 *Instituit in Ecclesia S. Gervasii beneficium unum sacerdotale, quod Mansionarium nuncupavit.* Vide Regestum ejusdem tomi p. 397. [Appendix ad Agnellum de Petrocino Archiep. apud Murator. tom. 2. p. 211. *Quatuer beneficia, quæ Mansionaria nuncupantur, in Ecclesia Ursiana posuit, quarum mansionarii Missas diebus non festivis alternis hebdomadis cantant, quod opus peroptimum fuit*] Vide Ughellum to. 5. Ital. sacræ p. 985.

MANSIONARII *mansionum S. Petri*, Romæ, in Bulla Benedicti PP. an. 1015. pro Episcopis Silvæ-Candidæ apud Ughellum to 1. p. 1. pag. 124. *Parentatum autem ejusdem Ecclesiæ S. Petri,* (Romæ) *& supradictorum suorum Monasteriorum, & Mansionariorum omnium mansionum S. Petri, seu totius civitatis Leoninæ urbis, vobis vestrisque successoribus concedimus.*

MANSIONARII, Ecclesiæ Pragensis, ex ordine Canonicorum, de quibus egit Bohuslaus Balbinus in Histor. Bohemiæ p. 383.

2. MANSIONARIUS, Dignitas in Palatio Regum Francorum, ut ex Hincmaro docemur in Epist. de Ordine & Offic. Palatii c. 16 & 23. ubi ejus officium ita describit: *Inter quos & Mansionarius intererat, super cujus ministerium incumbebat, sicut & nomen ejus indicat, ut in hoc maxime solicitudo ejus intenta esset, ut tam supradicti actores, quamque & susceptores, quo tempore ad eos ille vel illo in loco Rex venturus esset, propter mansionum præparationem, ut opportuno tempore præscire potuissent, ne aut inde tarde scientes, propter afflictionem familiæ importuno tempore peccatum, aut hi propter non condignam susceptionem, ac si bene noluissent, cum certo non valendo, sed non valendo offensionem incurrerent.* Veterem precariam sub Ludovico Pio in Vita Aldrici Episcopi Cenoman. nu. 70. subscribunt *Ragenarius Comes Palatii, Gauzlenus Mansionarius, Ramnulfus Comes Palatii*, & alii Comites. Ordericus. Vitalis l. 13. *Mansionariis aulæ præcipalis ut Regiam sibi & optimatibus suis festive ornarent imperiose mandavit.* Hinc,

instrue-

instituere & providere mansiones. S. Ambrosius de Morte Valentin. *Ecce postridie litteræ de instruendis mansionibus, invectio ornamentorum regalium, quæ ingressurum iter Imperatorem significarent.* Frotbarius Tullensis Episcop. Epistola 18. *De his ob id præcipue sollicitus maneo, quia & ipse secundum Imperiale præceptum ad providendas mansiones, in quibus Legati suscipi debent, scilicet à Monte Jovis usque Palatium Aquis ire debeo, & infra mensem Octobrem .. domum regredi cupio.*

Comes Mansionarii, qui Mansionariis præerat. Regino an. 895. *Folconem Episcopum, & Adalongum Comitem sui Mansionarii ... in media via offenderunt.* Vide *Metator* in *Metare*.

¶ MANSIONATICA, Eadem notione qua mox *mansionaticum*, Jus hospitii & pastus. Diploma Ludovici Germ. Reg. an. 853. sæc. 4. Bened. p. 1. pag. 527. *Sitque in potestate Episcopi, utrum hæc per singulas ad unam Mansionaticam, an ad duas velit habere.* Chr. Farf. apud Murator. to. 2. p. 2. col. 411. *Et si nobis oportuerit, vel nostris monachis, aut nostris hominibus, mansiones aut hospitium infra castellum dare in una Mansionatica, vel duabus aut tribus.*

MANSIONATICUM, & Mansionaticus, Locus, qui publice parabatur, ubi Princeps Seniorum diverteret, inquit Browerus l. 8. Annal. Trevir. p. 472. 2. Edit. Capitul. Caroli M. l. 1. c. 17. *In illis locis, ubi modo viæ & Mansionatici à genitore nostro, & à nostris per Capitulare ordinati sunt.* Privilegium, concessum Hispanis à Ludovico Pio Imp. *Aut Comes ille, vel successores ejus hoc in consuetudinem præsumant, neque eos sibi vel hominibus suis aut Mansionaticos parare, aut veredos dare, aut ullum censum præstare cogant.* Charta ejusd. Ludovici Pii apud Hariulfum l. 3. c. 13. *Ad nostram accedens Serenitatem, precatus est, ut propter hospitum oppressionem facere juberemus præceptum nostræ auctoritatis, ... quatenus nemo ibi Mansionaticum faciat, nec in hostem vadens, nec iterans; sed libera sit jam dicta villa ab omni oppressione hospitum, &c.* Aimoinus l. 5. c. 31. *Inde per Attiniacum & consuetos Mansionaticos Compendium adiit.* Quo loco Annales Fr. Bertiniani habent *mansaticos*.

Sumuntur crebrius *Mansionatici* pro *expensis ad hospitum susceptiones*, ut habet Aimoinus l. 5. c. 10. & hospitii jure, quo gaudebant Missi & Judices regii. Provincialibus enim Missos & Legatos Principis, Comites, Duces, & eorum ministros, recipiendi onus incumbebat, eisque viaticum pro uniuscujusque dignitate præstare, quod *Parata* dicebatur. Plinius in Panegyr. *Nullus in exigendis vehiculis tumultus, nullum circa hospitia fastidium.* Infra: *Si tamen transitus ille non populatio fuit, cum abactus hospitum exerceret.* Capit. Caroli C. tit. 43. c. 20. *Nemo in villis nostris, vel in villis uxoris nostræ Mansionaticum accipiat.* Capitulare de Villis c. 27. *Nullo modo in curtes dominicas Mansionaticas prendant.* Charta Formosi PP. pro Monasterio S. Teuderii diœcesis Viennensis an. 891. *Ea scilicet ratione, ut neque eidem venerabili Episcopo, neque cuilibet successorum suorum licitum sit illis durum servitium imponere, neque longissimi itineris profectionem; sed neque Mansionaticos onerosos, neque censum præter id quod impositum est in festivitate prædicti S. Theuderii in fine anni, & libram argenti.* Carolus M. Pipino F. Italiæ R. apud Sigon. ann. 802. *Ceteri per singula territoria habitantes ac discurrentes Mansionaticos & paraveredos accipiunt.* Idem Carolus apud Aimoin. c. 15. *Neque servitia ex eis exactet, vel paraveredos, aut expensas ad suas vel hospitum susceptiones recipiat, sive Mansionaticos exigat.* Hincmarus Rem. *Ne Mansionaticos suis amicis, aut suis hominibus à Presbyteris parari facias.* Synodus Pistensis an. 862. *Sed neque servitia ex eis exactent, seu paraveredos, aut expensas ad seniorum vel hospitum susceptiones requirant: neque de villis in aliqua re exactiones aut Mansionaticos exigant, præter consuetudinarias operationes ex his villis.* Joannes VIII. PP. Epistol. 96. *Et per parochiam vestram nobis congruas Mansionaticas præparate.* Charta Burchardi I. Archiepiscopi Lugdunensis an. 14 regni Conradi Regis ex Tabulario Monaster. Saviniacensis: *Nullusque successorum nostrorum novi aliquid injustumque imponere præsumat, nec Mansionaticos illicitos, nec ex occasione itineris molestiam eis inferre attentet.* [Testam. Widradi sæc. 3. Bened. part. 1 p. 686. *Constituo, ut nullus Episcopus ullius civitatis ... de prædicto monasterio S. Præjecti nullum præsumat exercere dominatum, non ad Mansionaticos aut repastus exigendo, &c.*]

Hujus vocis crebra alibi occurrit mentio. Vide Chartas Alemannicas Goldasti c. 90. Chartam Ludovici II. Pii filii, apud Mabillonium to. 5. p. 526. 527. Chartam Roberti Regis Franciæ an. 1028. in Probat. Histor. Bressensis p. 5. Ughellum to. 4. p. 794. 795. præterea Cassiodorum l. 12. Epist. 15. Ab ejusmodi *Mansionaticis* fluxit jus illud, quod *gistas* postmodum nostri appellarunt, de quo suo loco copiose egimus.

Mansionaticum, pro *mansio*, Domus ædes. Tabular. Brivatense ch. 129. *Campellos duos, quos acquisivit ad Mansionaticum Dounoleni.*

Mansionare, *Mansionaticum* exigere. Charta Caroli Crassi Imp. in Tabular. S. Cyrici Nivern. nu. 34. *Ut nullus judex, nullus sæculi principatus Mansionare, aut servitium exigere, ... præsumat.*

MANSIONATOR, Idem qui *Mansionarius*, qui mansiones parat, *Metator*. Itinerarium Gregorii XI. PP *Celeriter per vicos currebatur, sicut Dei paranymphus Bertrandus Raphini Mansionator.* Perperam editum *mancionator* ut *mancio* pro *Mansio*, in Gloss. Gr. Lat. ubi [Greek, illegible] exponitur.

MANSIONILE, Mansionilis, Masnilium, Masnile, Agri portiuncula cum *mansione*, seu æde, Gallis *Maisnil*, vel *Mesnil*. Vita S. Remigii Episc. Remensis: *Partem etiam maximam silvæ in Vosago pretio comparavit, & Mansionilem ibidem constituit, &c.* Flodoardus l. 3. Hist. Rem. c. 26. *Mansionile conabantur auferre.* [Charta Pipini Principis apud Marten. to. 1. col. 20. *Ipsum Mansionile ad ipsam cellam delegavimus.* Diploma Caroli C. ann. 863. ibid. col. 168. *In Witsconia Mansionilem unum. Et in Culbraco Mansionilem unum cum omnibus mancipiis, seu terris, sive silvis ad eosdem Mansioniles pertinentibus.*] Charta Lotharii Reg. Franc. an. 962. *Ut traditionem de Mansionile, qui dicitur Gaziacus in pago Vermandensi, ... corroboraremus.* Chron. Fontanellense c. 6. *Per illum Mansionilem, qui vocatur Pomarius.* Vita S. Rigoberti Arch. Rem. c. 2. *Et non ille, ut hodie, villa, sed exiguus Mansionilis fuerat.*

Mansionillum. Tabular. Morigniacense; *Mansionillum, quod dicitur bonus villaris.*

¶ Masnilus. Chartularium S. Vincentii Cenoman. fol. 64. *Et unum Masnilum* (dedit) *qui dicitur Ramada cum hospitibus quinque.*

Mesnillum. Tabular. Morigniacense ann. 1142. *Dederunt Mesnillum quoddam desertum, nomine Esebevilerum.* [Non semel occurrit in Chartular. S. Vandreg.]

Masnile. Monachus Altisiod. in Chr. an. 1180. *Redditus Episcopales non mediocriter ampliavit emptione agrorum & pratorum, constructione ædificiorum, & acquisitione Masnilium. Mesnilium*, in Tabul. S. Cypriani apud Beslium in Comitibus Pictav. p. 249. Le Roman *de Garin*:

N'i a meson, ne borde, ne Mesnil.

Ali-

Alibi:

Abatez lor & viles & Mesnil.

Le Roman *du Renard* :

La bonne femme du Maisnil
A ouvert l'uis de son Courtil.

MANSILE, Idem quod *Mansionile*. Charta Goffredi de Pruilliaco apud Duchesnium in Probat. Hist. *des Chastaigners*, p. 68. *Cum adjacentibus terris, cum quatuor hospitiis, scilicet de terra Hugonis, & duobus aliis Mansilibus, quorum unus dicitur Chadegloidus, &c.*

¶ MANSILIUM, in Charta apud Lobinell. to. 2. Hist. Britan. p. 223. *Frioctus filius Gauzberti de Monte Germundi vendidit S. Martino Mansilium.*

¶ MANSINILE. Calendarium Autiss. apud Marten. to. 6. Ampliss. Collect. col. 703. *Obiit Vuibertus laicus & Stephanus puer, qui dederunt nobis Mansinile cum vinea in valle juxta Matriacum.* Occurrit iterum col. 724. & 731.

¶ MANSIONOTERIUM, Idem quod *Mansionile*. Charta Bathildis Reginæ an. 1030 ex Chartul. Gemetic. to. 1. p. 303. *Dedit in perpetuum possidendum ..., cum suis omnibus appendiciis, Mansionoteriis, & ecclesiis, molendinis, &c.*

¶ MANSIS, ut *Mansus*. Vide in hac voce.

¶ MANSITATIO, Habitatio. Vita S. Neoti Abb. sæc. 4 Bened. p. 2. pag. 327. *Sibi destinatam attigit amorosæ Mansitationis aptitudinem.*

MANSITORIUM, *Locus aptus ad manendum*. Ugutio.

MANSIVUM, [pro Mensura.] Vide *Navagium*.

MANSKUT. Charta Suecica ann. 1314. apud Joan. Schefferum ad Chron. Archiepisc. Upsalens. *De captura alecium de qualibet sagena unam partem dictam Manskut, de qualibet nave, quæ vadit Holmis cum mercimoniis, unum denariorum Suecicum.* Ibidem: *De captura foræ pro decem personis dimidium Manskut, &c.* Vide Mesa.

¶ MANSNADA, ut *Maisnada*. Occurrit in Ch. an. 1178. apud Murat. delle Antic. Estensi p. 348.

¶ MANSOARIUS. Vide in *Mansus*.

MANSOR, Qui manet, residet, incola, *Manant*. Miracula S. Genulphi to. 2. Maii p. 651. *Præfati quoque vici Mansoribus ejus ad festa se præparantibus.*] Vide *Emanere*.

¶ MANSORIUM, Idem quod *Mansus*, vel potius *Mansionile*. Charta MS. Caroli Flandriæ Comitis: *Mansorium & terram appendicem Garini ... feodum Roberti presbyteri, Mansorium Petri de Cruce pro concambio duorum denariorum.* Et infra: *Mansorium quoddam in prato, &c.*

¶ MANSOYATA, Dimidium vehis, plaustri seu corrotæ, Dumbensibus *Mansoyee*, à *mansu*, minus plaustrum; *mansus* vero dictus quod in *mansis* excolendis necessarius sit. Charta Thossiacensis an. 1462. *Pratum continens plateam duarum Mansoyatarum fœni.* Vide *Mansulta*.

¶ MANSUALIS. Qui *mansum* ingenuilem aut servilem excolit. Freder. Schannat. Vindem. Litter. p. 78. *Ad nos venit conquerens, quosdam Mansuales suæ ecclesiæ civitatem nostram inhabitare.* *Mansualis terra*. Vide in *Mansus*.

MANSUARIUS. Vide *Mansus*.

MANSUETARIUS, in Gloss. Græc. Lat. τιθασευτής. Jul. Firmicus l. 8. Mathes. c. 17. *Erunt ferarum Mansuetarii, qui ursos, tauros, leones, feritate deposita, humanis conversationibus socient.* Lampridius in Heliogabalo: *Habuit leones & leopardos exarmatos in deliciis; quos edoctos per Mansuetarios subito ad secundam & tertiam mensam jubebat accumbere, ignorantibus cunctis, quod exarmati essent, ad pavorem & ridiculum excitandum.* Manilius lib. 4. sic *Mansuetarios* describit:

Quadrupedum omne genus positis domitare magistris,
Exorare tigres, rabiemque auferre leoni,
Cumque elephante loqui, &c.

Et lib. 5.

Ille manu vastos poterit frenare leones,
Et palpare lupos, pantheris ludere captis, &c.

MANSUETARE, vero pro *Mansuefacere*, dixit vetus Interpres Bibl. 17. Sapient. 18.

¶ MANSULTA, idem quod *Mansoyata*. Charta inter Adversaria D. *Aubret*: *Confitetur tenere quemdam claponem prati in quo fieri potest Mansulta fœni.*

¶ 1. MANSURA, pro *Mensura*, præstatio pro suris persoluta. Litteræ Joban. Reg. Franc. ann. 1351. to 2. Ordinat. Reg. p. 435. *Dictis Præposito & Scabinis ex adverso dicentibus, quod criteriam & Mansuras à nobis tenebant.*

¶ 2. MANSURA, Idem quod *Mansionaticum*, Jus gisti, seu procurationis. Bulla Leonis IX. PP. an. 1049. apud Marten. to. 2. Ampliss. Collect. col. 68. *Nec .. quisquam eorum præsumat aut in villis vel possessionibus quæ ad ipsa monasteria respicere videntur placita tenere, Mansuras aut precarias facere, redhibitiones vel freda exigere, &c.* Charta Henrici Comitis Trecens. ann. 1159. *Notum fieri volo me monachis S. Florentini Deo servientibus, diem concilii quod constitutum est secundo die Lunæ Quadragesimæ, & forisfactiones magnas & parvas, quæ in jam dicto concilio fient, & justitiam & Mansuras & telonum ... in perpetuum possidenda dedisse.*

3. MANSURA, pro Mansione, domo, ædificio; nostris *Masure*. [Charta an. 1122. ex Hist. Beccensi ms. p. 324. *Anno vero sequenti Guillelmus de Garlande ... dedit illis in puram & perpetuam eleemosynam suum dominium in Marbodio .. & suam Mansuram Marbodii ..* Charta Johannæ Comit. Flandr. ann. 1232. apud Miræum to. 2. p. 1219. *Præpositus, Decanus & Capitulum Ecclesiæ S. Donatiani Brugensis recipere poterunt in terram suam homines Comitis ... vel eos qui sibi habuerunt Mansuram.*] Occurrit apud Innoc. III. PP. lib. 13. Epist. 206. Willelmum Thorn. an. 1143. Loisellum in Hist. Bellov. p. 270. Beslium in Hist. Pictav. Comit. p. 424. 507. in Monast. Anglic. to. 1. p. 383. &c. Hodie apud nos ut plurimum sumitur *mansura* pro loco, ubi olim exstructa ædes fuit, nunc vacua & culta.

Videtur etiam quandoque sumi pro *manso*, seu modo agri.] Præceptum Caroli C. an. 849. apud Marten. to. 1. Ampliss. Collect. col. 117. *Mansuram unam, quæ habet plus minusve aripennum unum.* Tabul. B. M. de Bononuncio Rotomag. *Concessi Rogerio ... quamdam meam Mansuram terræ in parrochia S. Laurentii sicut se porportat ante & retro cum toto porprisio ibi pertinente, quæ sita est inter Mansuram filii Adelini & Mansuram filiæ Emmæ de Cruce, ante Mansuram Rodulphi de Passagio.* Chron. Watinense apud Marten. to. 3. Anecd. col. 805. *Quæ in summa duccata viginti tria diurnalia quæ vulgo Mansuras nominamus, faciunt.* Charta apud Lobinell. to. 2. Hist. Brit. p. 223. *In quo mansilio habetur Mansura terræ ad octo boves.* Ex quibus videtur *Mansura* nusquam statutæ & definitæ mensuræ fuisse.] Tabular. Vindocinense Thuani ch. 50. *Quot autem Mansuris constet, (terra illa) pro magnitudine ipsius non potuit æstimari.* Ch. 98. *Tres Mansuras terræ arabilis.* Ch. 117. *Duas Mansuras silvæ Gastinensis.* 221. *Partem terræ illius ... cujus quantitas 4. Mansurarum æstimatur.* Occurrit semel ac iterum hac notione in veteri Charta apud Baldricum Noviomensem l. 1. c. 52.

¶ MANSURA, ut quid diminutivum à *manso*, occurrit in Charta an. 1191. to. 8. Spicil. Acher. p. 205. *Cum omni dominio ejus & dominatione, dervesis, mansis & Mansuris, appenuariis, &c.*

MANSURALE, Idem quod *Mansura*. Tabularium Ecclesiæ Cadurcensis: *Et dono filio meo Mansurale, ubi manet*.

¶ MANSURPIUM, pro Marsupium, ni fallor. Laudes Papiæ apud Murator. tom. 11. col. 43. *Venduntur quoque in platea illa sonei subtiles & grossi, veteres sotulares, panni lanei & pelles seu pelliciæ, Mansurpia, & chirotheca & consimiles merces, &c.*

MANSUS, vel MANSA, aut MANSUM, (trino enim genere hæc vox effertur) definitur Cæsario Prumiensi apud Browerum in Hist. Fuldensi pag. 208 *villa aut locus familiæ*: Sirmondo: *fundus cum certo agri modo*: Bignonio; *villula coloni unius habitationi propria*: Alvarotto, Zazio, & aliis Italis quibusdam Scriptoribus, *quantitas terræ, quæ sufficit duobus bobus in anno ad laborandum*: denique Papiæ, *mansus dictus à manendo, quod integrum sit duodecim jugeribus*. Ex quibus conficitur, revera mansum fuisse certam agri portionem, quæ & coleretur, & in qua coloni ædes esset. Unde *mansus* idem videtur quod *colonia*, vel *curia*, ita ut pro ratione provinciarum nomenclatura sæpe diversa fuerit. Certe vox *mansus* nostris familiaris fuit, quam in [*Meix* Burgundiones, *Mois*, Normanni, Arverni & Provinciales in] *Mas* efferebant. Ita in Consuetudine Arverniæ c. 28. art. 5. pascua dicuntur terminari per villas, *mansos*, & tenementa: *Pasturages se terminent par villages, Mas & tenemens*: ita ut aliud sit *villa*, aliud *mansus*, aliud *tenementum*. Adamus Bremensis c. 54. *Vir iste pauperibus erat natalibus, primo, ut aiunt, septem Mansis, totidemque mancipiis, ex hereditate parentum fuit contentus*.

Mansum idem esse quod *curia* aliis dicitur, indicat Speculum Saxonicum lib. 2. art. 54. *Nemini licet segregatim pecora pascere, ut per id communi pastori pretium minuatur, nisi tres Mansos habeat sub titulo proprietatis aut feudalis*. Ad oram scriptum: *Nisi tres curias aut plures habeat, aut feudum in eadem villa*. Et §. 3. *Ubi pretium pastori solvitur de Mansis seu curtis, &c.* [Chronic. Comodoliac. apud Stephanot. tom. 2 Fragm. Histor. MSS. *Prope vicum seu Mansum cui nomen Comodoliacus. Qui quidem Mansus illis temporibus adeo erat parvus, quod in ipso vico seu Manso tria tantum hospitia cum sua quaque familia habebantur*. Ubi aperte *Mansus* idem sonat atque *colonia*, seu villula.] Promiscue vero in trino genere apud Scriptores hæc vox usurpatur; ac primum

MANSA in feminino, [in Charta Arnulphi Imper. ann. 889. apud Miræum tom. 1. pag. 34. *Dedimus .... in loco Uuvi vocato Mansam unam, & in loco Theolo Mansam unam ... & quidquid ad easdem hobas & Mansas jure legitimeque pertinere videtur*.] Ita & in Charta Mathildis Ducissæ an. 1074. apud Franciscum Mariam in Historia ejusdem Mathildis: *Sex Mansas cum suis pertinentiis in loco & finibus, &c.* Et mox: *Qua prima Mansa regitur per, &c.* Antiq. Fuldenses lib. 1. capit. 93. *Duas Mansas cum ædificiis suis*. Adde Monasticum Anglic. tom. 1. pag. 17. 36. 146. 215. 244. tom. 3. pag. 117. Vitam S. Egwini Episcop. Wigorn. apud Godwinum de Præsul. Angl. Bolland. to. 1. p. 712. 713.

MANSUS, masculino genere. Ditmarus lib. 4. pag. 45. *Centum Mansos propriæ hæreditatis concessit*. Synodus Aquisgran. cap. 122. *In locis vero, ubi majores sunt facultates Ecclesiæ, verbi gratia tria, aut quatuor, aut certe octo & eo amplius millia Mansi, &c* [Charta Caroli II. Reg. Franc. apud D. *Brussel* de Usu feud. tom. 1. pag. 74. *Quot decem Mansos in beneficio possideant, tot brunias cum duobus scutariis singulas marcas accipiant.*] Vita S. Popponis Abbat. cap. 11 *Sui juris in Amblaniæ cespitem, qui in duodecim Mansos extendebatur*. Adde Vitam Godefridi Comitis Campebergensis capit. 54. Baldricum in Chron. Camerac. lib. 3. cap. 49. Jo. Columbum in Episcop. Vivariensib. lib. 1. num. 48. & seqq. &c.

¶ MANSIS, *is*, in Charta an 974. Append. Marcæ Hispan. col. 904. *Donamus in ejus adjacentiis terram eremam ... simul cum .. pratis & pascuis, Mansibus & vallibus, &c.*

MANSUS, quartæ declinationis. [Historia Novientensis Monast. apud Marten. tom. 3. Anecdot. col. 1135. *Dedit itaque prædicto monasterio ... tres Mansus cum curtibus suis & piscationibus, in Cunenheim v. Mansus cum curte dominica*.] Conradus Usperg. in Lothario Imp. & Chron. Weingartense c. 3. *Homagium ei & subjectionem fecit, & in beneficio 4. millia Mansuum in superioribus partibus Bavariæ suscepit*. Metellus in Quirinalibus:

Fundatores scriptas tribuere loco res,
Centum minus quæ tunc erant & quater undecimo
Infra millenos Mansus fere duodenos.

Et mox:

Nihil remansit ex eis, conditus in quibus est,
Bis nisi septeni Mansus, dreiosque deceni.

Idem Uspergensis in eodem Lothario: *Cujus curia mille & centum Mansus sunt uno vallo comprehensi*. Adde Acta S. Foranni Abbat. n. 9.

MANSUM, neutro genere Annales Franc. Bertin. an. 868. *Ut Episcopi, Abbates, & Abbatissæ ... breves de honoribus suis, quanta Mansa quisque haberet ... deferre curaret*. Capitula Caroli Calvi tit. 31. c. 30. *Qui Mansa deservire non possunt*. Concilium Tricassinum an. 878 c. 2. *Mansa, cortes, villas, &c.* [Charta Philippi I. Reg. Franc. an. 1066. apud Miræum tom. 1. p. 67. *Apud Furnes Mansum unum Urusloni, apud Eebes in Menpisco septem Mansa terræ, apud Widesebat 28. Mansa terræ*.]

¶ MASUS, pro *Mansus*, in Bulla Benedicti VIII. PP. an. 1017. Append. ad Marcam Hisp. col. 1001. *Et in S. Sylvestri Manso, cum terras & vineas, & cum ipso eremos, & cum decimas de ipso Maso. Et in Beredeldas Maso cum terras & vineas. &c.* V. in *Massa* 5.

Et sane mansum fuisse certum agri modum, ex eo patet, quod 12. jugeribus terræ constitisse dicat Papias: Hincmarus, locis infra annotandis, duodecim *bunnariis*, adeo ut *jugerum* & *bunnarium* idem fuerint. Mansorum vero non modo fines ac limites vulgo describuntur in veteribus tabulis; sed etiam agri modus, id est, quot terræ jugera, perticas, aut virgas contineat. Charta Frederici Episcopi Hamaburgensis: *Mansi vero mensione, ne discordia in posterum in populo haberetur, qua mansio in longitudine septingentas & viginti, in latitudine vero triginta habet regales virgas, cum rivulis terram interfluentibus, &c.* Acta Murensis Monasterii p. 45. *Cum autem debent arare, cum virga metitur eis, qua & Mansi solent metiri*. Vetus Charta apud Perardum in Burgundicis p. 143. *Ipse Mansus habet terminationes ... & habet in longo perticas agripennales 16 & pedes 3. & in late perticas 5. infra istas terminationes vel perticationes*. Infra: *Ipse Mansus ... habet in longo perticas agripennales 19. in ambis vero frontibus & in medio perticas 8. & pedes 9. &c.* Adde pag. 155. 156. [Charta an 1047. to. 2. novæ Gall. Christ. inter Instr. col. 379. *Ibi quoque juxta de silva nostra dominica tantum delegamus ad complantandum, & hospitandum cultores, ut fiant inter prænominatam curtem, & illam saltem* (l. saltus) *extirpationem 300. Mansi terra integri ... In supra autem dicto Martimo donavimus Domino & S. Mariæ septem Mansos terræ, &c.*]

MANSI vero qui ea, quæ esse debebant, agri portione, vel definito à lege jugerum numero constabant, *integri* dicuntur in Capit. Caroli M. lib. 1. cap. 83. & in Chro-

Chronico Fontaoellensi cap. 15. alii vero non omnino *integri*

MANSI MEDII, videntur appellari in eod. Chron. Fontanelleosi dicto c. 15. vel

MANSI DIMIDII, Qui scilicet aut sex agri jugeribus, aut minore, quam par erat, jugerum numero constabaot. Frotbarius Episcop. Tullensis Epist. 7. *De Ecclesia illius Presbyteri vestri tulerunt dimidium Mansum, & dimidiam decimam.* Chroo. Besuense pag. 548. *Quidquid etiam super tria Mansa & dimidium in ipsa villa inveatum est.* Charta Ragenfredi Episc. Carnotensis ao. 954. *In pago quoque Carnotensi dedimus Ecclesiam, quæ dicitur Immonis villa, cum 9. Mansis & dimidio.* [Charta Theoderici V. Holland. Com. an. 1083. apud Miræum to. 1. p. 71. *Obtulit & ipse ad eumdem locum in Scugen sex mansos, in Haregou undecim mansos, & quartam partem Mansus, in Wimnen Mansum & dimidium.* Quod ibid. pluries occurrit.] Adde Chartas Ecclesiæ Hamaburgensis p. 200. & Speculum Saxon. l. 1, art. 34. §. 1. Neque alii videntur

MANSELLI, minores nempe mansi, apud Marculfum l. 2 form. 36. Pancharta nigra S. Martioi Turon. *Alodum nostrum candenamus ... habentem plus minus Mansellos 4.* [Bullarium Fontanell. fol. 10. *Calciacum cum integritate Ecclesiæ & dominatus S. Ausberti ac Mansellos.* Adde Codicem MS. Irminonis Abb. Sangerm. Provinciales *Maset* dicunt.]

MANSELLA, in Charta an. 864. to. 2. Spicilegii Acheriani p. 589. *Mansella in Marsaco, ... Mansella, quæ Hildeburgis dedit in Monasteriolum medium.* Ibidam. *Mansella in Fontanilus, quæ cum Wenilone Metropolitano Episcopo permutaverunt, &c.* [Diploma Ludovici Pii an. 831. apud Marten. to 1. Ampliss. Collect. col. 88. *In eadem pago, in loco qui dicitur Vulpilionis Mansellam absum unum cum terrulis & silvolis ad eum aspicientibus.* Formulæ vett. Andegav. nu. 36. apud Mabill. in Supplem. Diplom. p. 83. *Ergo transcrvimus tibi Mansella nostro illo super tarratorio vir inluster illo, &c.*] Tabularium S. Remigii Remensis: *Denique si fuerit aliquis ingenuus, qui propter paupertatem mansum, vel partem quamlibet mansi struere non possit, debet hoc probare à septem suis paribus. Cum vero probatum hoc habuerit, facit suo seniori tempore messis dies 3. cum prebenda sibi data: sin autem, dabit propter hoc denarium & dimidium.*

Mansorum, pro ratione possessorum & colonorum, species variæ recensentur, alii enim dicuotur *Dominici*, *Regales*, *Capitales*, alii *Ecclesiastici*, alii *ingenuiles*, alii *serviles*, *tributales*, *letales*, *manoperarii*, alii denique *exercitales*.

MANSUS DOMINICATUS, *indominicatus*, *dominicus*, dicebatur proprius & peculiaris domini mansus, quem dominus ipse colebat, cujusque fructus percipiebat. Capit. Caroli C. tit. 42. *Comes, qui habet Abbatiam, de suo Manso indominicato, similiterque & de vassallorum, accipiat de Manso indominicato denarios 12. de Manso ingenuili 4. denarios de censu dominicato, & 4. de sua facultate. De servili vero, duos denarios de censu, & de sua facultate duos.* [Charta Macharii Comitis ao. 885. apud Miræum to. 2. p. 935. *Donamus atque transfundimus ad partem Ecclesiæ S. Dei Genitricis Mariæ ... Mansum dominicatum cum casticiis, ad quem aspiciunt de terra arabili bunnaria 55. de silva bunnaria* 200. Alia an. 1096. ibid p. 1154. *Totum & integrum cum Mansis dominicatis & indominicatis, alodiis, feudis, mancipiis, &c.*] Chron. S. Benigni pag. 141. *Dederunt S. Benigno Mansum unum indominicatum cum suprapesita, terrisque ad eum pertinentibus.* Vetus Charta apud Baldricum Noviom. l. 1 c. 52. *In villa Haidis Mansum dominicatum cum casticiis & arboreto, &c. Mansus dominicalis*, in Charta an. 996. Adde to. 1. Spicilegii Acheriani pag. 589.

MANSUM REGALE, quod Regis proprium erat, in Capitul. 2. an. 813. c. 19. Vita S. Egwini Episc. Wigorn. n. 17. *Castrum Alvecestre, regale tunc Mansum.* Adde Divos Bambergenses Gretseri p. 75. 77.

MANSUM CAPITALE, quod vulgo *Caput Mansi*, nostris *Chesmez*, in Charta Henrici I. Reg. Angl. to. 2. Monastici Anglic. p. 133. *Retinuit ... Rex in manu sua Mansum suum capitale, quia infra sepes Canonicorum adhuc receptaculum competens non habebat.* [Charta an. 1192. apud Kennett. Antiquit. Ambrosden. p. 150. *Noverit universitas vestra me ... concessisse Ecclesiæ S. Mariæ de Oseneia ... Capitulo Mansum meum in Wrstona cum ejus pertinentiis* Alia an. 1193. ibid. *Concessi ... totum manerium meum Mixeburg in liberam & perpetuam eleemosinam cum Capitali curia & cum omnibus pertinentiis.* Idem ergo *Mansum* quod *curia*, ut supra dictum est.] Vide *Caput mansi*, in *Caput*.

¶ MANSUS CABALIS, Eadem notione. Vide *Cabalis mansus*.

¶ MANSUS CAMINATÆ, id est, Cameræ; *Caminata* quippe est camera. Chartul Aquicinct. fol. 41. *Dedit etiam idem prænominatus Haimo eidem Ecclesiæ dimidium Mansi Caminatæ apud Gendre cum omnibus appenditiis suis.*

MANSUS ECCLESIASTICUS, vel *Ecclesiæ*, dicitur ea agri portio, quæ ipsi Ecclesiæ in dotem assignari solebat, vel Presbytero Ecclesiæ deservieoti, cum aliquot mancipiis, quæ immunis erat ab omnibus oneribus. [Chron. Wormat. apud Ludewig. to. 4. Reliq. mss. p. 26. ex Glossa in Decret. *Mansus appellatur unde percipitur frumentum & vinum ad Eucharistiam consecrandam. Vel Mansum appellat dotem Ecclesiæ, quia dos talis esse debet, ut Ecclesiæ possit inde sufficere & sustentari absque servitio, & non debet ei dari portio onerosa.*] Gillebertus Lunicensis Episcopus de usu Ecclesiastico: *Octo sunt, quibus sustentatur Sacerdos, parochia, Mansum, atrium, cœmeterium, templum, altare, calix cum patena, corpus cum sanguine.* Mox: *Mansum dico terram aratri, quam ad minus debet habere Sacerdos.* Capitula Caroli M. de Partibus Saxooiæ c. 15. *De minoribus capitulis consenserunt omnes ad unamquamque Ecclesiam curtem & duos Mansos terræ pagenses ad Ecclesiam recurrentes condonent, &c.* Sed duo isti *Mansi* pro Ecclesiarum dote apud Saxones duntaxat obtinuerunt, oam alias unicus sufficiebat. Capitul. Caroli M. lib 1 c. 83. *Sancitum est, ut unicuique Ecclesiæ unus Mansus integer absque ullo servitio attribuatur.* Capitula Ludovici Pii ouper edita in nova Cooncilior. Editione, ad an. 814. c. 1. *Quod si forte in aliqua loco sit Ecclesia constructa, quæ tamen necessaria sit, & nihil dotis habuerit, volumus ut secundum jussionem Domini & genitoris nostri unus Mansus 12 bunnariis de terra arabili ibi detur, & mancipia duo à liberis hominibus, qui ad eandem Ecclesiam officium Dei audire ... ut Sacerdos ibi possit esse, (& divinus cultus fieri. Quod si hoc populus facere noluerit, destruatur.* Quo spectant, quæ habet auctor Vitæ Ludovici Pii ann. 817. *Volens etiam unamquamque Ecclesiam habere proprios sumptus, ne per ejusce modi inopiam cultus divini negligerentur, inserait prædicto edicto, ut super singulas Ecclesias Mansus tribueretur unus pro pensatione legitima, & servo atque ancilla.* Et Matth. Paris in Vitis Abbatum S. Albani pag. 548. *Vicarius Ecclesiæ habebit Mansum competentem.* Hincmarus tom. 1. p. 716. *Si* (Presbyter) *habeat Mansum habentem bunnaria 12. præter cœmeterium & cortem, ubi Ecclesia & domus ipsius continetur, aut si habeat mancipia quatuor.* Denique vetus Charta apud Baldricum Noviomensem libr. 1. capit. 52. *Ecclesiam*

nuam in Gentlinia cum Ecclesiastico Manso habente de terra arabili bunuar. 12. De ejusmodi Ecclesiastici mansi immunitate agunt præterea Capit. Caroli M. l. 5. c. 45. Ludovici Pii Wormaciense an. 829. cap. 4. Caroli Calvi tit. 32. cap. 11. *Ut de uno Manso ad Ecclesiam dato nullus censur, neque caballi pastus, à senioribus de Presbyteris requiratur.* Adde ead. Capit. Caroli Calvi tit. 11. c. 2. tit. 34. c. 9. & Conc. Wormaciense cap. 50. Joannem VIII. PP. Epist. 153. Concil. Coloniense ann. 887. c. 4. Metense ann. 888. c. 4. Excerpta Egberti Archiep. Eborac. cap. 25. &c. Agros olim apud paganos, Sacerdotibus & templis attributos fuisse, docent Siculus Flaccus & Aggenus.

Mansus Presbyteralis. Tabularium Ecclesiæ Gratianopolitanæ sub Hugone Episc. fol. 47. *Mansus verum in quo Ecclesia S. Imerii fundata est, & vocatur Mansus Presbyteralis, &c.* Tabularium Monast. S. Andreæ Viennensis: *Et in Manso Presbyterali medietatem de quacunque re accipiant.*

☞ Interdum vero *Mansus* pro sola æde curali usurpatur. Charta an. 1376 apud Kennet. Antiq. Ambrosd. p. 431. *Habeat etiam dictus vicarius pro inhabitatione sua illum Mansum in quo presbyter parochiæ dictæ Ecclesiæ inhabitare consuevit, & duo cottagia adjacentia: quem quidem Mansum dicti Rector & Conventus prima vice sufficienter & congrue ædificare tenentur.*

¶ Mansus Finitivus, an idem qui integer? Charta an. 1026. apud Marten. to. 1. Ampliss. Collect. col. 281. *Quod sibi concambiare suas e contra duplice dando obnixe flagitabant instabiles hæreditates cum Mansis finitivis 6. & jugeribus 8. hocque eis benivolenter concessimus.*

¶ Mansum Fiscale, Patrimoniale, quod jure hæreditario à parentibus habetur. Charta an. 924. apud Marten. tom. 1. Ampliss. Collect. col. 41. *Tradidit nobis ad immeliorationem loci Mansa fiscalia duo, ex propria hereditate in loca nuncupanta Fostias, cum familia ibi degenta 22.*

¶ Mansi Flandrenses, in Privileg. Doberluc. ann. 1185. apud Ludew. to. 1. Reliq. mss. p. 128. *Trans ripam vero ejusdem fluminis Premznitz octo Mansos Flandrenses ipsis terminis adjecimus*, id est, si bene conjicio, tot agri modos, quot octo *Mansi* apud Flandros continent, adjecimus.

¶ Mansum Hereditarium, Idem quod *Fiscale*. Capitul. Caroli Calvi ann. 869. c. 13. *De Mansis hereditariis presbyter parochiæ, sicut constitutum est, decimum consequatur.*

Mansi Ingenuiles dicebantur ii, qui ab ingenuis, hoc est, liberæ conditionis hominibus, colebantur, vel qui servilibus obnoxii non erant. Cæsarius Abbas Prumiensis in Gloss. ad Diplomata ejusdem Monasterii, ubi de quadripartito mansorum genere: *Ingenuilia erant in Arduenna, vulgo dicta Kuenigshoben*, i. regalia, ut Germanicam hanc vocem effert Browerus, quasi *Hoba regales*. Charta Caroli Calvi pro Monasterio Fossatensi: *Et in villa, quæ vocatur Monteriiis, Mansum ingenuilem, quem tenet Nodalbertus cum heredibus suis, &c.* Occurrit ibi pluries in Tabul. ejusdem Monast. f. 9. Hincmarus Remensis tom. 1. pag. 716. *Quot Mansos habeat in sua parochia ingenuiles aut serviles, aut accolas, unde decimam accipiat.* Idem in Opusc. 55. Capitulor. c. 1. *Et sunt in eadem villula ... Mansi ingenuiles 9. serviles 12.* Charta ann. 996. in Probat. Hist. Luxemburg. p. 9. *Cum Ecclesia, omnique ejus decimatione, & casa dominicali, cum 12. Mansis ingenuilibus, & 20. servilibus ad eam pertinentibus.* Adde Capit. Caroli Calvi tit. 42. & Annales Fr. Bertinian. ann. 866.

¶ Mansi Ingenuales, ut *Ingenuiles*, in Charta Lotharii Reg. an. 842. apud Menester. Hist. Lugdun. p. 36.

Mansi vero *serviles* erant ii, quos servi & coloni excolebant, sub censu, qui domino præstabatur, & aliis conditionibus, quæ in servili graviores erant, quam in ingenuili. Cæsario Abb. Prumiensi in Glossario, *servilia mansa* dicuntur, *quæ in servitiis omnibus, & pendenda fructu-conditiona deteriora erant*. Sed maxime serviles mansos vocabant, quorum coloni ex agri conditione vilioribus servitiis domino obnoxii erant. Chron. Besuense p. 574. *Debet vero iste Mansus porcum & arietem, 6. panes & 6. sextarios vini, carroperam, & omnes consuetudines, quas dominis persolvere debeat servi.* [Charta Caroli C. pro Monast. Sithiensi: *Habeant ad suos usus Mansum indominicatum & Mansa servilia.* Charta Macharii Comitis ann. 885. apud Miræum to. 2. p. 935. *Mansi serviles 6. est ibi camba 1. ... Mansos serviles ibidem deservientes absos 4.* Codex MS. Irminonis Abb. Sangerm. *De Mansis servilis. Autlemarus servus & uxor ejus ... tenent dimidium Mansum servilem.*] Tabularium S. Remigii Remensis: *Mansos ingenuiles 32. serviles 34.* Tabular. Bellilocensis Abbat. in Lemovic. ch. 3. *Curtem meam indominicatam ... cum bacbalariis indominicatis & Mansis servilibus.* Adde Capitul. Caroli C. tit. 42. & Baldricum l. 1. Chr. Camerac. capit. 52.

¶ Mansi Censuales, à censu, quem domino pendebant eorum coloni, sic appellati, iidem qui *serviles*. Hist. Novientensis Monast. apud Marten. tom. 3. Anecd. col. 1131. *In Sulzacurtis dominica cum omnibus appenditiis suis, Ecclesia videlicet matrice cum decimis suis, Mansus censuales atque serviles, agri cum vineis ac pratis, curtes cum curtificiis, familia ministerialis servilis & censualis.* Codex ms. Irminonis Abb. Sangerm. fol. 107. *De Mansibus censilis. Galjoinus co onus ... habet de terra arabili bun. 13.*

☞ Observandum vero vocem *Mansus* nude interdum occurrere ut terra servitiis obnoxia significetur. Statuta reformat. S. Claudii ann. 1448. *Feudorum atque feudarum alienationes in jurisdictione dicti monasterii, videlicet feudorum, retrofeudorum nobilium, Mansorum quoque & terrarum servilis & manus-mortuæ conditionis, ab inde non fiant, Mansos, terras & possessiones manumittendo vel affranchisando.*

Mansi Servitiales, apud Willelm. Hedam in Baldrico Episc. Ultraject. Hinc

Mansi Manoperarii appellati in Chron. Fontanellensi c. 14. quod operis essent obnoxii eorum coloni: *Sunt Mansi integri reperti numero 1326. medii 238. Manoperarii 18. qui fiunt simul 1569. absi 158. molendina 39. in beneficiis vero relaxati sunt mansi integri numero 2120. medii 40 Manoperarii 225. qui simul juncti fiunt 1395. absi 156. &c.* Mox: *Summa namque universitatis præsentium rerum inter integros, medios, atque Manoperarios reperti sunt mansi 4264.* Polyptychum Floriacense passim.

¶ Mansus Taillabilis, *Talliæ* obnoxius. Charta dom. Barbarelli ann. 1407. *Quia ipsum cornerium vineæ erat de Manso taillabili dicti domini qui remittit ad servitium recognoscibile.*

Mansi Tributales, *Mansi serviles & tributales*, in Annotatione Arnonis Episcopi, apud Canisium to. 2. Antiq. lect. p. 485. 487. 488. & 493. videntur ii, quibus à Principe tributum erat impositum ad onera bellica, & sumptus reipublicæ procurandæ; nisi iidem sint, qui *serviles*. Conradus Urspergensis in Philippo Suevo: *Ut videlicet quilibet Mansus rusticanorum prædiorum solveret maltare unum avenæ, &c.*

Mansi Carroperarii, qui carrorum operas debent, in Polyptycho Floriacensi passim.

Mansi Cooperti. Vide *Coopertus*.

Mansi Lidiales, vel *lota es* dicti, qui à litis, seu servis, excolebantur, ac proinde iidem, qui *serviles*,

vi es, vel certe qui militaribus oneribus obnoxii erant. In Glossar. Cæsarii Prumiensis Abbatis, *ledilia mansa sunt, quæ multa quidem dominis commoda ferebant; sed non ita continuo serviebant.* Ubi expungenda videntur verba *non ita*, vel certa vox *non*. Diploma Ludovici Pii apud Chapeavillum to. 1. Hist. Leod. p. 148. *Curtem dominicatam cum Mansis letalibus & servilibus.* [Codex ms. Irminonis Abbat. Sangerm. fol. 68. *Ermoldus colonus & frater ejus Gerardus ... tenent Mansum 1. lidum ... solvunt inter utrosque sa'edas 11. ad bostem, & reliqua sicut illi qui tenent Mansum ingenuilem, præter unum solidum ad bostem.* Et fol. 69. *Airulfus lidus S. Germani & uxor ejus ... teneat Mansum 1. lidilem ... solvunt totum debitum sicut cæteri de Mansibus lidarum.*] Vide *Leti*.

Mansi Exercitales. Annotatio Arnonis Episcopi apud Canisium to. 2. Antiq. Lection. p. 493. *In eo Mansos 60. inter vestitos & absos, & inter Exercitales & barschalcos cum omnibus appendiciis, &c.* Mansi nimirum, qui à militibus excolebantur, quibus mercedis loco attributi fuerant. Ibid. *Tradidit imprimis Theodebertus Dux in pago ... villam ..., cum Mansis 30. inter vestitos & absos, & exercitales viros, & quod ad eandem villam pertinet.*

¶ Mansi Equitum & *pagensium*, in Charta Milonis Montani Comitis Aptensis an. 835. to. 1. novæ Gall. Christ. inter Instr. p. 74. hoc est, qui à Militibus & paganis seu rusticis excoluntur.

Mansi Barscalci. Vide *Barscalcus*.

Mansi Mutabiles. Charta Communiæ Cerniaci in agro Laudunensi an. 1184. *Homines autem de Mansis mutabilibus, quotquot venire voluerint, absque contradictione recipientur.* Id est, homines, qui nulli certo manso, seu glebæ sunt addicti.

¶ Mansi Sediles, Notione, ut videtur, opposita. Diploma Caroli Crassi Imper. an. 882. apud Marten. to. 2. Ampliss. Collect. col. 32. *Ut concederemus eis quemdam fisculum nostrum, Blandonium nomine .. cum capella & pertinentiis ejus, Mansos sediles 32. serviles 12.*

Rursum *Mansi* alii erant *amasati*, id est, ædificiis instructi, de quibus in voce *Amasatae*: alii vero absque ædibus. Hincmarus to. 1. p. 736. *Quoniam vestrum Ecclesias vestras negligere, & alodes audio comparare, & in eis Mansos construere atque excolere, ac in eisdem Mansis feminarum habitationem habere, &c.*

Mansorum præterea alii erant culti, alii inculti. Charta Ragenfredi Episc. Carnotaof. an. 954. in Probat. Hist. Monmorenciacæ: *Germinionis villam in pago Dunensi cum 30. Mansis cultis & incultis.* Mansi inculti erant ii, quos vulgo *absos* dicebant, de quibus egimus in hac voce.

Mansi Nudi non semel dicuntur in Tabular. S. Remigii Remensis: *Sunt ibi 11. Mansi vestiti, nudi 3.* Culti vero iidem, qui *vestiti*. Capitul. 1. ann. 812. c. 1. *Ut omnis liber homo, qui quatuor Mansos vestitos habet de proprio suo, &c.* [Chronic. vetus S. Benigni Divion. to. 1. Spicil. Acher. p. 370. *Contulit memoratus Princeps .. bis & aliis locis Mansa vestita & apsa.*] Charta Leudonis Remorum Episcopi, apud Colvenerium ad Chronicon Flodoardi: *Ut pro vestitu nobis ad præsens ex ea retineremus Mansos duos ingenuiles & vestitos.* Vetus Charta apud Baldricum Noviom. l. 1. cap. 52. *Mansos etenim, qui ad supradictum Mansum dominicatum deserviunt, vestitos 12. & alios, qui nuper vestiti sunt 12. qui nec adhuc integrum possunt solvere censum absos 16.* Alia in Chron. Besuensi p. 574. *Apud Vetus vineas unum Mansum vestitum, cum servo in ea babitante, ... delegavit.* Traditiones Fuldenses l. 1. c. 103. *Duas Mansos vestitas, cum omnibus substantiis suis.* Qui quidem Mansi vestiti iidem sunt, qui *Mansi de terra arabili* dicuntur in Charta Willelmi Aquitan. Ducis ex Tabulario Angeriacensi: *In ipsa villa Mansum de terra arabili.* Rursum: *Quatuor Massos de terra arabile.*

Mansi Laborati, Iidem, qui *culti*, Gall. *Labourez*. Charta an. 1064. in Hist. Eccl. Pedens cap. 24. *Tres quoque alios Mansos in infrascripta Plansiascha, unum ibi est solum in Dominicata cum Capella, alium vestitum & laboratum per Constantiam, &c.* Infra: *In Ranconsio Mansum unum sicuti fuit vestitum & laboratum per Willelmum.*

Sella *Sellula mansi*, Domus coloni in singulis mansis. Edictum Pistense c. 30. *Ut quoniam in quibusdam locis coloni, quam & de casis Dei, suas hereditates, id est, mansa, quæ tenent, non solum suis paribus; sed & Clericis, Canonicis, ac villanis Presbyteris, & aliis quibuscunque hominibus vendant, & tantummodo Sellam retinent: & hac occasione sic destructa fiunt villa, ut non solum census inde possit exigi; sed etiam quæ terræ de singulis mansis fuerunt, jam non possint agnosci.* Hincmarus: *Excepto atriolo ad sepulturam, & excepta Sellula Mansellis ipsius Capellæ, cum hortulo.* Vide *Sedes* 3.

¶ Mansua, pro Reditu seu servitio mansi, in Cod. ms. Irminonis Abb. Sangerm. fol. 72. *Selimanus & Amengus inter utrosque persolvunt Mansum 1. servilem, &c.*

Mansarius, qui *mansum* ingenuilem aut servilem excolebat, & certum censum aut annuam pensionem domino prædii ac fundi præstabat, quod secus erat in Dominicis & indominicatis mansis, qui sine Mansario arant, propterea quod non elocarentur; sed ab ipsis dominis colerentur. Capitularia Caroli Calvi tit. 42. *Episcopi, Abbates, Comites, ac Vassi dominici ex suis honoribus de uno quoque manso indominicato donent denarios 12. de manso ingenuili quatuor denarios de censu dominicato, & quatuor de facultate Mansuarii: de servili vero manso, duos denarios de censu indominicato, & duos de facultate Mansuarii.* Ubi tam dominus fundi, quam *Mansuarius*, manso onus impositum inter se partiuntur: ita ut de censu dominicato, id est, quem persolvit Mansuarius domino mansi, dominus partem exsolvat, ut Mansuarius ex sua facultate. Adde Epistolam Episcoporum Regni Franc. ad Ludovicum Imper. c. 14. Edictum Pistense c. 23. Aimoinum l. 5. c. 25. &c.

Mansoarius. Marculfus l. 1. form. 22. *Præcipientes, ut sicut reliqui Mansoarii, qui per talem titulum à jugo servitutis in præsentia Principum noscuntur esse relaxati ingenui, &c.* [Codex ms. Irminonis Abb. Sangerm. fol. 62. *Et hæc terra est tota divisa per Mansoarios.*]

Masoerius. Tabularium Prioratus de Paredo fol. 33. *Et reddit ipse Masoerius porcum bonum, & multonem vestitum, & conam de vacca, &c.*

Mansuarius. Capitulare de Villis c. 39. *Volumus, ut pullos & ova, quos servientes vel Mansuarii reddunt, &c.* Capitul. Caroli C. tit. 31. cap. 14. *Quatenus non sit vobis necesse per quascunque occasiones ... majores quam ratio postulat, paratas exquirere, & pauperes Ecclesiasticos, & fidelium vestrorum .. Mansuarios in carrucaturis & paraveredis contra debitum exigendis gravare.* [Charta Balduini Comitis Flandr. ann. 1116. apud Miræum tom. 2. pagin. 1154. *Neque Mansuarios justificavit de his quæ ad mansos pertinent.* Adde aliam ann. 1140. eumdem Miræum tom. 1. pagin. 388.]

Mansata est, *quando dominus dat alicui mansum cum diversis possessionibus. & propter hoc ille facit se hominem domini, & ad certum servitium tenetur; & talis dicitur homo de Mansata, qui est homo ratione possessionum: persona tamen ejus libera est, secundum Consuetu-*

fuetudinem Regni Franciæ, si dimissa Mansata alio se transferat. At Itali, secundum quosdam, vocant homines de Mansata, quasi de familia, & illi quasi pro servis habentur. Hæc Speculator l. 4. partic. 3. de Feud. Ita in Charta Hugonis Ducis Burgundiæ an. 1253. apud Perardum: *Insuper confessi sunt prædicti homines se servos esse omnes de conditione, Mansata, & de manu mortua, & de potestate & fisco dictorum dominorum fuerunt ... in quibus possunt facere voluntatem suam, videlicet in talliis, exactionibus, &c.* Charta Philippi Reg. Franc. ann. 1306. pro Ecclesia Mimatensi, in Regesto Ludov. Hutini Reg. Franc. fol. 60. *Et homines dicti castri sunt & esse consueverunt ab antiquo homines de Mansata, sive de corpore & casalatico, tam domini Regis, &c.* Charta Guillelmi Episcopi Gebalitani ann. 1309. in 9. Regesto Philippi Pulcri Regis Ch. 44. ex Tabul. Regio. *In qua quidem terra idem dominus P. poterit omnes homines de corpore vel de Mansata ejusdem terræ affrancare & liberos facere.* Vide Mansat.

Terra Mansualis, Ager à manso dependens. Charta Gerardi Decan. S. Quintini in Viromand. ann. 1127. *Annuimus etiam pariter hoc annuente Balduino, de Dominica terra nostra, quod si eam propria carruca non excoluerimus, ut ipsi exerceant, & nonum manipulum nobis inde persolvant. De terra autem Mansuali, quam ipsi diruperint, donec venerit, qui possit se ostendere hæredem, semper pro nono manipulo teneant ... Terram autem marlatam à primo die marlationis usque ad 15. annos libere obtineant ... silvestris autem terra, quæ fartus vocatur, &c.*

¶ Mansus. *Mansus fuerit*, pro Manserit, in Charta an. 1357. apud Lobinell. to. 3. Hist. Paris. p. 431. *Statuimus quod quicumque ... per mensem continuum ... Mansus fuerit extra domum, &c.*

MANTA, Toralis & straguli species, Gall. *Mante*. Innoc. III. PP. l. 13. Epist. 61. *Tapeta duo, linteamina tria, totidem pulvinaria. Mantas tres, culcitram unam, mantilia 4. &c.* Theodemarus in Epist. ad Carol. M. *Similiter & loco cucullarum duas, quas nos dicimus, Mantas, habemus, quæ ex grossiori sago fiunt.* Ubi *Manta* videtur fuisse genus vestis, seu pallii. V. *Mantum*.

☞ *Mantam* certe genus vestis seu pallii fuisse dubitare nequaquam sinunt Statuta Synodalia Ecclesiæ Cadurcens. apud Marteo. to. 4. Anecdot. col. 727. *Omnibus etiam prohibemus, ne epitogium, tabardum, seu Mantam solutam usque ad oram curtam sic deferant, quod vestis inferior notabiliter videatur, quia vestis talis militis sæcularis est potius quam ecclesiastici seu cælestis, & in clero elationem denotat inhonestam.*

¶ Manta, Opertorium ephippii. Leg. Palat. Jacobi II. Reg. Majoric. tom. 3. SS. Junii p. 55. *Jubemus quod quatuor saltem Mantæ continue sint paratæ ad tegendum dictas sellas nostræ personæ servitio destinatas.*

¶ MANTARE, Mantatura, Mantea, &c. Vide *Mantum*.

¶ MANTELA, Idem quod *Mantellus*. Charta Henrici II. Imper. an. 1023. apud Tolnerum Histor. Palat. inter Instr. p. 23. *Has duas curtes ad sagimen & ad femoralia, Mantelas etiam, & mensalia fratrum ... specialiter constituimus.* Idem occurrit in Diplomate Henrici III. ann. 1051. apud Marten. to. 1. Ampliss. Collect. col. 426. Vide *Mantum*.

MANTELLARIA, *Mantisula*. Papiæ.

¶ MANTELLATÆ. Vide *Mantum*.

¶ MANTELLATI Cespites. Locum vide in *Cespitare*.

MANTELLETUM. Vide *Mantum*.

¶ MANTELLINA, Pallium nigrum. Vita B. Columbæ Reatinæ to. 5. Maii p. 343. *Induta erat tunica alba ... & pallio nigro, quod Mantellinam dicunt.*

¶ MANTELLUM. Vide *Mantum* 2.

¶ MANTENEMENTUM, Administratio, Gall. *Maintenement*. Vita B. Gregorii Veruculen. tom. 1. Maii pag. 536. *De prole autem & Mantenemento domini* (dicebat:) *Prolem quippe, ait, satis acquiris quæ januas paradisi ingredi dignus efficitur.*

¶ MANTIA, f. Mansi appenditiæ. Chartæ Ludov. Reg. Franc. ann. 874. apud Marten. to. 1. Ampliss. Collect. col. 29. *In Strata mansum unum & Mantias, & in Bratis mansum dimidium.*

¶ 1. MANTICA Suffarcinata, Stragulum seu punctum, Gall. *Courte-pointe*. S. Bernardus in Apologia ad Guillelmum Abbat. tom. 1. edit. Mabill. col. 538. *Tum deinde gestari jubentur mappulæ, scyphi, bacini, candelabra, & Manticæ suffarcinatæ, non stramentis sed ornamentis lectulorum.*

¶ 2. MANTICA, Certa capillorum dispositio. Vita MS. Geraudi de Sala apud Stephanot. to. 1. Antiquit. Bened. Pictav. MSS. p. 576. *Contigit eum* (Geraudum) *ad moniales Fontis Ebraldi prædicationis gratia declinare, ingressusque Capitulum vidit in illis sororibus illis Deo & Angelis abominabile monstrum; nam crinium suorum tortura & circumdatura more meretricio phaleras & Manticas prætendebat posterius, cornua anterius. Inspectis ergo cornutis illis irrationabilibus bestiis ... Spiritu sancto suscitante & per os Giraudi suggerente tonduntur universa repente.*

MANTICULARE. Papias: *Manticulare, furari. Manticulatio, fallacia, vel lenocinium.* Gloss. ms. Regium Cod. 1197. *Manticulare, fraudare, furare.* Aliud Gloss. ms. Regium Cod. 1013. *Manticulat, fraudat, fucat.* Infra: *Manticulare, adtentare dolis ac fallaciis, vel divinare.* Vocis Originem habet Festus. Fridegodus in S. Wilfrido c. 36.

Non errare licet, non Manticulare necesse est.

MANTICULATUS, Pera instructus. Gloss. Lat. Gr. *Mantica*, πήρα. Ita peregrinos nostros Hierosolymitanos appellabant. Matth. Paris an. 1248. *Ut peregrinaret ille monachus Manticulatus.*

MANTICUM, Manticus. Papias: *Follis, vulgo Manticum fabri.* [Ottonis Morenæ Hist. Laudens. apud Murator. to. 6. col. 1043. *Cumque super ipsam machinam habuerunt, cum Manticis quos ibi habebant, ignem in ipsis carrariis accenderunt, postea cum bene accensa fuerant ... projecerunt.*]

¶ MANTILE Feriale, id est, ni fallor, quotidiani usus. Testam. S. Remigii apud Miræum to. 1. p. 4. *Remigiæ cochlearia tria, quæ meo sunt nomine titulata, Mantile ipsius, quod habeo Feriale, transcribo.*

¶ Mantilium Dator, inter ministros ecclesiæ de Romanis recensetur in Litteris Caroli Regentis an. 1358. to. 3. Ordinat. p. 274. idem qui *Mapparius*. Vide in hac voce.

MANTIPARA, Papiæ, *Levata*.

MANTIPERIUM, Mantum cum pera. Christianus de Scela in Vita S. Wenceslai p. 55. *Crusina, Mantiperiaque, vel vestimenta largiens.*

¶ MANTISSA. Onomast. προσθήκη, Auctarium, superpondium. Vide Martinii Lexicon & Scaliger. ad Festum. Hinc

¶ MANTISSARE, Accumulare, superaddere, in Hierat. Juris Pontif. p. 160. *Et sic de aliis qui novissima semper Mantissarunt.*

¶ MANTOR, f. Coriarius, Gall. *Taneur*. Statuta Avenion. mss. *Statuimus quod Mantores qui vendunt fuscam teneantur tradere eam fususcertis sequentem sicut superetis si promiserint emptori.*

MANTUELIS, Pænula, ex Græc. μανδύη. Epistola Gallieni apud Trebellium Pollionem: *Chlamydem Dardanicam, Mantuelem unam.* Glossæ Basil.

μανδύας, τὴ λαμπάδιον. Occurrit non semel apud Xiphilinum p.103.ann.180. Edit. Rob. Stephan. Artemidorum, Hesychium & alios Grammaticos.

MANTULA, Papiæ, *Mantellum*.

MANTUM, Pallium; Italis, *Manto*; Gallis, *Manteau*. Gloss. Lat. Græc. *Paludamentum*, χλαμύς, μανδύας. Gloss. Arabico-Lat. *Displois*, *sagum*, *Mantum*. Isidor. lib. 19. Originum cap. 24. & ex eo Papias: *Mantum Hispani vocant, quod manus tegat tantum; est enim brevis amictus*. Testamentum S. Cæsarii Arelatens. Episcopi: *Ancillæ nostræ Cæsariæ Abbatissæ, quem ipsa fecit Mantum majorem, quem de cannabe fecit, dari volo.... Domino meo Cypriano Episcopo Mantum & cucullorum meliorem dari volo*. Anastasius in Gregorio II. de Luithprando Rege Longobardorum p. 70. *Sic ad tantam compunctionem piis monitis flexus est, ut quæ fuerat indutus, exueret, & ante corpus Apostoli poneret, Mantum, armilausiam, baltheum, spatham, atque ensem deauratum, necnon coronam auream*, &c. Charta Ferdinandi I. Regis Hispan. æræ 1101. *Mantos duos auro fusos, alio alguexi auro texto*, &c. [Chron. Siciliæ apud Marten. tom. 3 Anecd. col. 89. *Forma militaris apparatus est cum spallerus de ciadata & Manto de ciodato*.]

Bayffius vocem *Mantum* à Græco μανδύη deducit. Servius ad 4. Georgic. ex Lucilio & Plauto, *Mantellum* esse pariter ait, quod Græci μανδύαν vocant. Gloss. Græc. MS. Reg. Cod. 1673. Μανδύας, εἶδος ἱματίου φ... Aliud Lex. Græc. Reg. MS. Cod. 2062. ... Alibi: Μανδύας, εἶδος ἱματίου, ... Vide Pachymerem tom. 1. p. 184. Sed & ejusdem originis, *Mantelia*, *mandilia*, & *Mantilia*, id est, mappas villosas, quibus non modo mensas, sed & humeros interdum tegerent, innuit idem Servius. Glossæ veteres: *Mantelia*, *mappas dicunt villosas*. Isidor. l. 19. cap. 26. *Mantelia nunc pro operiendis mensis sunt, quæ, ut nomen ipsum indicat, olim tergendis manibus præbebantur: sive mandelia à mandendo*. Gloss. Græc. Lat. χειρόμακτρον, Mantela, mappa, χειρόμακτρον, Mantela. Joan. de Janua: *Mantile, vel mantele quasi manutergium, gausape, quod in tergendis manibus præbetur, unde dicitur* Mantile *vel* Mantele, *quasi manus tela*. Trebellius Pollio in Gallienis: *Mantelibus aureis semper stravit*. Mantelia Cypria, apud eumdem. Leo Ostiensis lib. 3. cap. 57. *Et cooperuit omnes mensas refectorii Mantelis*. Vide Salmasium ad Vopiscum pag. 343. & 357.

☞ Errant, si fides Hickesio, quicumque ejusmodi vocum originem à Græca lingua accersere conantur; cui quidem sententiæ calculum facile adjiciet quisquis probe noverit quantum in hac lingua extranei fuerint antecessores nostri. Itaque à Celtica, Theotisca, Cimbrica, Saxonica quibus *Mætul* vel *Mottal* pallium sonat, *Mantum* deducere promptum est. Germanis *Mantel* non pallium modo significat, ut monet Eccardus, sed etiam id omne quod aliud circumdat; hinc murus acris atque structura quæ focum investit *Mantel* ipsis dicitur; unde nostris etiam *Manteles*, ut infra observabimus.

MANTUM vero olim habitum inter præcipuas summorum Pontificum vestes, adeo ut dignitatis investituram per illud acciperent. Ceremoniale Romanum lib. 1. sect. 2. *Legibus superioribus temporibus, cum duæ partes in electione concordabant, Priorem Diaconorum consuevisse induere Electum Mantum Papale, dicendo, Ego investio te de Papatu, ut præsis urbi & orbi*. Arnulph. Lexoviensis, de Octaviano Antipapa: *Mantum arripuit, & ita se damnabili præsumptione intrusit*. Gerhohus Reichersp. de Alexandro PP. *Oblata ei, ut mos est, per Archidiaconum Mante, rubea videlicet illa cappa, quæ insigne Papale est*. Acta ejusdem Alexandri III. PP. *Juxta priscum Ecclesiæ ritum electum suum Alexandrum fugientem, excusantem insuper & omnino reluctantem Papali Manto, Deo favente, induerunt*. Vide ejusdem Alexandri Epistolam 1. Jacobus Cardinalis de Coronat. Bonifacii VIII. PP. lib. 2.

.... Mantoque rejecto,

Induitur niveum zona succinctus amictum.

Ita si deponebantur, aut sponte dignitatem abdicabant, *Mantum*, ut præcipuum insigne dimittebant. Pandulphus apud Baronium ann. 1124. & Willelm. Tyr. lib. 13. c. 15. de Elect. Honorii II. PP. *Et quia electio ipsius Honorii minus canonice processerat...., mitram & Mantum sponte refutavit & deposuit*. Vide Epist. Alexandri III. PP. apud Radevicum lib. 2. cap. 51. Vitam Gregorii X. PP. pag. 346. Joan. Villaneum lib. 8. cap. 5. &c.

☞ Nec tamen *Mantum* summis Pontificibus peculiare fuit ornamentum: inter sacerdotalia enim recensetur in Charta Adelgastri Principis to. 3. Concil. Hisp. p. 90. *Ad ornamentum ecclesiæ damus octo vestimenta & tres Mantos & sex stolas*. Mantos vero *casulas* interpretatur Mabillonius tom. 2. Annal. p. 273.

MANTARE, *Immantare*, *Ammandare*, Pallio induere, tegere, *Mantatum*, dixit Martialis lib. 14. Epigr. 27.

In Pompeiano tecum spectabo theatro,

Mantatus populo vela negare solet.

Glossæ Isidori: *Paludatis*, *mantatis*. Ita lego pro *mantatis*, nisi à *mantas* dicatur, ex Græc. μανδύας & μανδύη, quod vult Salmasius.

IMMANTARE, proprie de summis Pontificibus dicitur. Radevicus lib. 4. de Gestis Frid. cap. 65. *Et acceptomanto voluerant Immantare D. Rolandum Cancellarium*. Et cap. 71. *Canonici B. Petri miserant ad Rolandum Cancellarium Canonicos suos, qui viderent an esset Immantatus, sicut quidam credebant, aut aliquo modo promotus. Unde bis missi Inquisitores retulerant eum esse Immantatum, nec aliqua promotionis specie variatum*. Gerhohus Reichersp. de eodem Octaviano: *Qualiter in Ecclesia B. Petri ipse, nullius alias Immantatus & inthronizatus est*. Fastradus Abbas Clarevallensis in Epistola ad Omnibonum Veronensem Episcopum: *Octavianus nullam fuisse electionem, Immantationem fecisse sibi ipsi, laicali adjutorio Pontificalem occupasse cathedram*. Adde Joan. Sarisberiens. Epist. 59. pag. 128. 12r. ubi bis peccarunt operæ, Albert. Stad. ann. 1159. & Otton. Morenam p. 63.

AMMANTARE, pro *Immantare*, ex Italico *Ammantare*. Cencius Camerarius in Ceremoniali, sub Celestino III. PP. *Et perscrutata omnium Cardinalium voluntate ab aliquibus de ipsis, in quem major & melior pars convenerit, Prior Diaconorum ipsum de pluviali rubeo Ammantat, & eidem Electo nomen imponit*. Itali *Ammanto* interdum dicunt pro *manto*, ut Joannes Villaneus lib. 8. cap. 8.

MANTUM, proprium etiam fuit Præfectorum urbis Romæ, cum hac dignitate eo investirentur. Acta Innocentii III. PP. *Petrum urbis Præfectum ad ligiam fidelitatem recepit, & per Mantum quod illi donavit, de præfectura eum publice investivit*. Describitur in Ceremon. Roman. lib. 1. sect. 7. ubi de investitura ejusdem præfecti: *Mantum aureo limbo circumtextum, apertum à parte dextra*.

MANTUM præterea inter regalia insignia Regum Aragonensium recensetur in Gestis Innocentii III. PP. p. 134. 135. & in Epistola Martini IV. PP. tom. 5. Hist. Franc. pag. 878.

☞ *Manto* etiam vestitæ mulieres, cujus formam sic describit le Roman *de la Violette* MS.

Et

Et Mantel ot d'ermine au col
Plus vert que n'est fueille de col,
A flourretes n'er estevees
Qui moult sont richemant ouvrees,
Et ot à chascune flourete
Atachie une campanete
Dedens si que rient n'en paroit,
Et si tres doulcement sonnoit,
Quant ou Mantel frapoit le vent,
Je vous di que par nul couvent
Harpe, ne vielle, ne rote
Ne rendroit point si doulce note
Com les eschelettes d'argent.

¶ MANTUM ROTATUM, Chlamys limbis circumornata. Vita B. Gerardeschæ tom. 7. Aprilis pag 174. *Induta est per B. Joannem quodam Manto Rotato mirabili.*

MANTATURA, pro *Manto*, pallio, seu potius attexta pallio pelle: *Doubleure*. Rolandinus in Chr. l. 2. cap. 14. *Quorum omnia similia fuerunt vestimenta, in re una solummodo discrepantia, quod scilicet Mantatura potris mei fuit de armeriniis, sed aliarum fuit de pretiosis Variis Sclavoniæ.*

MANTEA, Idem quod *Mantum*, ex Gall. *Manteau*. Matth. Paris ann. 1188 *Rex indutus Mantea*, hoc est, paludamento regio.

¶ MANTEUS, Eadem ontione. Concil. Valentinum ann. 1565. inter Hispan. tom. 4. p. 69. *Decernit igitur omnes prima tonsura initiatos .... habitum etiam clericalem ordinarie deferre, ut pote oblongum pallium quod vestium genus Manteos appellamus.*

MANTELLARIUM. Innocentius III. PP. lib. 1. Epist. p. 29. Edit Colon. & 31. Venetæ de Canonicis regularibus: *Capas nigras singuli de Mantellaria habeant vel nadivo, pelles agninas albas &c.*

MANTELLUM, *Mantellus*, diminutivum ex *Mantum*: Gallic. *Manteau*. Ital. *Mantella*. Ebrard. in Græcismo cap. 1:

Pauperis est pallu: ditis chlamys: ac mediocris,
Pallia sunt: bis Mantellas convenit hac vox.

Liber Ordinis S. Victoris Parisiensis MS. c. 18. *Pallium, id est, Mantellum.* Vox nota Lucilio & Plauto in Captivis. Arnoldus Lubecensis lib. 2. cap. 9. *Dedit autem & dona plurima, Mantellum & tunicam de optimo serico, &c.* Aimoinus lib. 5. c. 23. 150. *libris argenti*, 150. *Mantellis, &* 150. *spatis, &* 150. *mancipiis, &c.* Chronicon Moguntinum: *Purpuram optimam de almaria tollens, sibi fecit vestes, tunicam, forcotiam, & Mantellum, ut in Imperatoris curia gloriosior appareret.* Testamen. S. Everhardi Ducis Forojul. *Mantellum unum de auro paratum, cum fibula aurea, & alteram spatam volumus ut habeat.* [Concil. Trevir. ann. 1310. apud Marten. tom. 4. Anecd. col. 249. *Præcipimus districte ne Abbates vel monachi, Abbatissæ vel moniales, sub pœna excommunicationis latæ sententiæ, Mantella seu forcotia aperta porteat de cætero.*] Adde W. Tyr. lib. 10. c. 11. l. 12. cap. 7. Falconem Benevent. ann. 1122. pag 124. Cæsarium l. 3. c. 6. l. 6. cap. 5. Simeonem Dunelm in Hist. Dunel. Eccl. l. Radulf. de Diceto an. 960. lib Usuum Ordio. Cisterciensis cap. 102. Rainardum in Institutis ejusdem Ordinis cap. 59. &c.

¶ MANTELLUM MENSALE, Quo ad mensam utebantur, ut aliis vestibus parcerent. Testam. ann. 1433. in Tabul. Eccles. Massil. *item* (legamus) *unum Mantellum obscurum mensale cum duobus capuciis.* V. *Mensale.*

☞ *Mantellum* uti vestis irreligiosa & inhonesta prohibetur scholaribus in Statutis Collegii Majoris-monast. ano. 1390. apud Lobinell. to. 3. Histor. Paris. pag. 396. *item, quod nullus deferat Mantellum per villam, nec alias vestes irreligiosas vel inhonestas.* Quod de aliqua mantelli specie accipiendum videtur.

MANTELLUS. Concilium Metense an. 888. c. 6. *Nemo Clericorum ..... cottos vel Mantellos sine cappa portet.* [Statuta Monialium S. Salvatoris Massiliens. MSS ann. c400. *Mandamus ut subtus cadaver monialis defunctæ ponatur Mantellus honestus pennaforratus.*] Joannes de Garlandia in Synonymis.

Pallia, palliola, chlamys, cum cyclade palla,
Ac habilis manibus, Mantellus jungitur istis.

Poeta vel Grammaticus infimi ævi MS. post W. Britonis Vocabularium:

Pontificis struma, seu Cleri, sordida spuma,
Qui dedit in bruma mihi Mantellum sine pluma,
Pauper Mantello, sum vilis & sine pelle,
Si potes expresse frigus rabiemque procellæ.
Dixit Mantellus, Mihi nec pilus est neque vellus.

¶ MANTELLUS ALAMANICUS, An more Alemanorum? Ordinatio domus Dalphin. tom. 2. Histor. Dalphin. p. 315. *Volumus & ordinamus quod in festo omnium Sanctorum singulis annis Persona nostra, Barones, Milites, Physici, Doctores & Jurisperiti nobiscum, & de ipso Hospitio nostro existentes, induantur de una malacota cum Mantello Alamanico de aliquo panno plani coloris, & malacota sit fodrata cum fodratura de agnello, & Mantellus sit de panno duplici, ita quod fodratura sit de panno alterius coloris. Ita quod malacota cum fodratura, & Mantellus &c.*

¶ MANTELLA PENULATA, Pellitio ornata. Charta ann. 1445. apud *Madox* Formul. Anglic. pag. 434. *Item do & lego Willelmo Bastard & Elizabethæ uxori ejus ... meam Mantellam penulatam cum furris ejusdem.* Vide *Penulatus.*

MANTELLUM AD ROSTRA: Gallis *Manteau à pointe.* Statuta Ordinis Hospitalariorum S. Joannis Hierosl. tit. 4. §. 20. *Cum e vita decesserint, Mantellis ad rostra, id est, cum punctis & cruce alba sepeliantur.* Tit. 10. §. 5 *Utuntur tunicis & habitu longo & decenti, cum chlamydibus eisundem longis ad minus sub genu, vel costratis sive ad punctas vulgariter dictis.*

Sic porro *Mantellum regium* describitur in Computo Stephani *de la Fontaine* Argentarii Regii an. 1351. *Pour 20. aulnes & demie de fin velluau vermeil des fors, pour faire une garnache, un long Mantel fendu à un coste, & chaperon de mesmes, tout fourre d'ermines, pour le Roy à la derniere feste de l'Estoille, &c. une fourrure de gris à fourrer un grand Mantel fendu à un coste, que ledit Seigneur ot pour relever de ms.* Alibi: *Pour fourrer un furcot, un Mantel long fendu à un coste, & chapperon de mesmes, que le Roy ot d'une escarlatte vermeille, pour cause de ladite feste, &c.* Ex capite, *pour le Duc d'Orliens: Pour fourrer un grand furcot, un Mantel fendu à un coste, & chapperon de mesmes, que ledit Seigneur ot d'une escarlate vermeille.* Vide *Pallium.*

MANTELLO VERSO, Proverbium, Gallis ead. notione *Tourner casaque.* Literæ Angeli Pechinolii ad Innocentium VIII. PP. ann. 1489. apud Illustr. Fontaninum in Antiquit. Hortæ pag. 476. *Et quia Majestati suæ tractatus ille placuerat, statim verso, ut aiunt, Mantello, contra omnem charitatem & proximi sui amorem .... pacem cum illis conclusit.*

MANTELLETUM, diminut. à *Mantella*, Gall. *Mantelet.* Ceremon. Episcop. lib. 1. c. 1. *Super vestem inferiorem talarem, cum extra domum exibit, induet aliam vestem breviorem apertam, at per scissuras brachia extrahi possint, quod genus vestis Mantelletam vocant.* Est etiam

MANTELLETUM, Machinæ bellicæ species, [quæ palis, perticis cratibusque solidata, teste Vegetio, quasi pallio, pugnatores tegebat, dum in hostes tela & lapides è machinis projiciebant. Computus ann. 1334. tom. 2. Histor. Dalphin. p. 292. *Pro expensis factis in quadam domo apud Vorapium in qua fuit reposita machina &*

& Mantelli damini Dalphini. Ibid. pag. 282. Item, *pro palis seu perticis Mantellorum*, 8. *sol.* Occurrit præterea in Chron. Domin. de Gravina apud Murator. to. 12. col. 674.] Petrus IV. Rex Aragon in Chron. lib. 3. c. 23. *Y sen fer genys en Valencia y en Barcelona, e Mantelets e Gates per combatre.* Adde cap. 25. lib. 6. cap. 4.

MANTELLATÆ, dictæ Sorores de Pœnitentia B. Dominici, quod laneo utantur pallio, ut testatur Rajmundus Capuanus in Vita S. Catharinæ Senensis nu. 69. [to. 3. Aprilis p. 870. *Et cum sororibus de pœnitentia B. Dominici quæ vulgari sermone Mantellatæ vocantur.*]

¶ MANTELLATI dicti pariter fratres tertii alicujus ordinis eadem ratione, in Bulla Leonis X. ann. 1516. in Contin. Bullar. Rom. part. 4. pag. 37.

MANUA, MANNUA, Manipulus, fascis: Italis, *Mannata*. Gloss. vetus: *Mannua*, δράγμα, al. δράγμη. Gloss. Græc. Latin. δράγμα, *Manipulum*, Manua, *Dragmas*. Græci δράγματα vocant δέσμας, ἐξ ὧν ἐπὶ χεῖρα πλῆθος ... Idem Gloss. Græco-Lat. δέσμη. *Manna*, *fascis*: leg. *Manua*. Glossæ Isid. *Mannua*, *manipuli*. Gloss. Lat. Gall. *Manipulus*: *Manee*, *au poignee de bled*. *Mannua fœni*, apud veterem Interpret. Juvenal. Sat. 8. v. 152. sic enim legendum pro *manna*. *Spartum in acervo Mannatum*. apud Plinium. Idem *Manuales fasces* dixit de lino. Charta ann. 1195 apud Ughell. to. 7. pag. 1321. *Octo salmas vini, & duas Mannas lini, &c.* Perperam editum *maanas*, ut & in Excerptis ex vet. Lexico p. 252. Recentiores Græci μανουάλια videntur appellasse, quod Latini *Mannam*. Passio SS. XX. Martyrum Lauræ S. Sabæ num. 25. ... (...) ... Occurrit etiam in Vita S. Euthymii n. 138.

1. MANUALE, Sudarium. Glossæ Isid. *Manuale*, *Orarium*. Gloss. Ælfrici: *Manualis*, Hand-lin, i. manutergium. Acta Passionis S. Maximini Martyris: *Manualem quo oculos fuerat ligaturus, in partes duas discidit, &c.* Acta S. Cypriani: *Linteamina vero & Manualia fratribus ante eum mittebantur.* Mox: *Qui cum lacinias Manuales ligare sibi non potuisset, &c.* Vita S. Pelagiæ meretricis c. 3. in Vitis Patrum: *Posuit faciem super genua sua, & Manuale sanctum quod tenebat sanctis manibus suis.* ἐγχείριον vocant Græci. Germanus Patr. CP. in Theoria Myst. τὸ δὲ ἐγχείριον τὸ ἔσω τοῦ ζωστῆρος τὸ ἀπομάξαι τὰς χεῖρας αὐτοῦ λέγετον.

2. MANUALE, Manipulus. Vetus Ceremoniale Roman. ex MS. Vaticano: *Habendo stolam super humerum, & Manuale in brachio, sicut Diaconus.* Liber Anniversar. Ecclesiæ Vaticanæ fol. 144. *Item tres stolas, & tria Manualia de opere Cyprensi.* Ita etiam usurpat Hist. Episcop. Autissiod. cap. 49. pag. 450.

3. MANUALE, ἐγχειρίδιον, Libellus qui manu facile gestari potest, aut qui semper in promptu est, & ad manum habetur, Janoni de Janua. Glossæ Isidori: *Manuale*, *liber ad gerendum aptus, qui Enchiridion dicitur.* Agobardus in Epist. ad Ebbonem Remensem Episc. *Jubeas demum talia, quæ viderentur congrua, proprio inserere Manuali.* Supra *Enchiridii* voce usus est. Mox sub finem Epistolæ: *Tale fieri jussistis opus quod paulisper manu gestetur, non quod in armario vel in scrinio reservetur.* Liudgerus in Vita S. Gregorii Traject. nu. 20. *Librum S. Augustini tradidit, quem Enchiridion, id est, Manuale ipse nuncupavit.* Idem Augustin. lib. Retract. cap. 63. *Cum à me postulasset, ut aliquod opusculum haberet meum de suis manibus non recessurum: quod genus Græci Enchiridion vocant.* Idem in Enchir. ad Laur. cap. 5. *Tu autem Enchiridion à nobis postulas, id est, quod manibus possit adstringi, non quod armaria possit onerare.* Cathwlphus in Epistola ad Carolum M. Regem Franc. *Post fidem Dei, & amorem & timorem, ut sæpius habeas Enchiridion, quod est librum Manualem, legem Dei tui scriptam in manibus tuis, ut legas illam omnibus diebus vitæ tuæ.* Adelbertus Abb Heidem. præfat. Relat. &c. *Quædam ex plurimis collegi, & in quoddam minutum opusculum, &, ut ita dicam, in quoddam Manuale redegi.* *Manuale psalterium*, in Vita B. Mariani Abb. Ratisp. n. 9. Editus est Ingolstadii an. 1583. *Liber orationum, quem Karolus piissimus Rex Hludowici Cæsaris filius colligere atque sibi Manualem scribere jussit.* Ubi nemo non videt scribendum *manualem*. *Libellus*, & *liber Manualis*, in Epistola Taionis Episcopi Cæsaraug. ad Quiricum Barcinonensem Antistitem, & in Vita B. Mathildis Reginæ n. 1. Alcuinus in Præf. ad Libr. de Virtutibus: *Ut habeas jugiter in manus Manuales paternæ ammonitionis sententias, in quibus teipsum considerare debuisses, atque ad æternæ beatitudinis excitare studium.* Isidorus in Prologo in lib. Geneseos: *Veterum Ecclesiasticorum sententias congregantes, veluti ex diversis pratis flores collectos ad manum fecimus, &c.*

MANUALIUM, ἐγχειρίδιον, in Glossis Græc. Lat.

MANUALIS, vel *Manuale*, Liber in quo continetur *ordo servitii*, *Extremæ Unctionis*, *Catechismi*, *Baptismi*, & *hujusmodi*, in Statutis synodalibus Odonis Episcopi Parisiensis, in Concilio Budensi an. 1279. cap. 42. & in Synodo Bajocensi ann. 1300. c. 25. & apud Lindwodum ad Provinciale Cantuariensis Ecclesiæ lib. 3. tit. 27. pag. 361. [Annal. Benedict. ad an. 898. tom. 3. pag. 303. *Libros ecclesiasticos, scilicet psalterium, comitem, antiphonarium, Manuale orationum, passionum, sermonum, ordinum, precum & horarum.* Statuta Eccles. Nannet. apud Marten to. 4. Anecd. col. 934. *Librum qui dicitur Manuale habeant singuli presbyteri parochiales, ubi continetur ordo servitii mortuorum, baptismatis, catechismi, extremæ-unctionis.*] Manualis meminit præterea Gillebertus Lunicensis Episcopus de Usu Ecclesiastico.

4. MANUALE, Pulpitum portatile. Gloss. S Benedicti, *Manuale*, ἀναλόγιον. Glossæ antiquæ MSS. *Logium*, *Manuale*. Alibi: *Manuale*, *legium*, *orale*. Vide *Analogium*.

¶ 5. MANUALE, Fasciculus, Gall. *Bouquet*. Acta S. Franciscæ Rom. tom. 2. Martii pag. 141. *Et dictus Apostolus in forma humana præsentavit ipsi Beatæ unum Manuale rosarum satis pulchrum, in quo erant rosæ viginti.*

MANUALES, in Gloss. antiq. MSS. *Forcipes ferrarii*. Addit Papias: *Longum ferrarii*. Ita Codex MS.

¶ 1. MANUALIA, Manicæ. Expositio brevis antiquæ Liturgiæ Gall. apud Marten. to. 5. Anec. col. 99. *Manualia vero, id est manicas induere sacerdotibus mos est instar armillarum, quas Regum vel sacerdotum brachia constringebantur.*

¶ 2. MANUALIA, Quotidiani & minores præbendæ reditus. Compendiola benefic. exposit in fol. 11. *Ut dispensati fructus percipiant quas vulgus nomine grossi judicat, diariis vero & Manualibus sive gaiagiis priventur.* Concil. Mexicanum an. 1585. inter Hispan. to. 4. p. 408. *Et nihilominus universis præbendæ suæ emolumentis & obventionibus, anniversariis & Manualibus quæ nonnisi ab actualiter assistentibus percipiuntur, perinde ac si divinis officiis interesset, gaudeat.*

3. MANUALIA, Pecora seu animalia mansueta, quæ, ut loquitur Varro lib. 2. de Re rust. cap. 7. *ad manus accedere consueverunt*: Græcis χειροήθη; Hispanis *Almaña*. Lex Alaman. tit. 99. §. 14. *Si quis pecus Manualem, qui dicitur alatus, aut verrem, aut ducariam occiderit, &c.* Ubi *Manualium alatorum* nomine intelliguntur gallinæ, pulli, & alia volatilia domestica. Tabular. Casauriense: *Cum casis, Manualibus, colonicis, terris,*

terris, vineis. [Quod de manoperariis intelligendum opinor. Chron. Farfense apud Murator.to.2. part.2. col. 625. *Mansasia per singula castella, & boum paria eis sufficientia, villanos omnes ad opera exercenda, &c.*] Chron.Casin. lib.3. cap.57. *Cum decima piscariæ & Manualium suorum*. *Res* Manuales, in Charta ann.1053. in eodem Tabulario Casaur. & tom.6. Ughelli pag.871. Isidorus Pacensis Episcop. in Chron. æra 754. *Præda & Manualia, vel quidquid illud est quod olim prædaliter indivisum retentabat*. V.Probat.Hist.Sabaud.pag.20.

A Latino hocce vocabulo deflexum Gallicum *Aumaille*, ead.notione. Guill *Guiart* in S.Ludov.

Vilains tuent, femmes despueillent,
Les Aumailles par tout acueillent,
Aignelets belent, vaches muient.

Idem ann. 1302.

Et puis retournent vers la vile,
Espes con le condait Aumaille, &c.

[Le Roman *de Vacce* MS.

Lez brebiz prennent & l'Aumaille.]

Statuta Parisiensia in veteri Regesto de mercium variarum pretio: *Chars, Aumaille, bœufs, vache, toute maniere d'Aubmaille*, 8.*den*.Charta an.1303.in Hist. Abbatiæ Longipontis: *Leurs bestes Aumailles, à sçavoir vaches & veaux*. [Charta ann. 1461. ex Chartul. monast.Baugesein: *Lequel .....a prins par plusieurs & diverses fois les pourceaux, Ausmailles & autres bestes qu'il trouvoit es dits bois*.] Occurrit præterea in Consuetud.Britanniæ, art.409.Senonensi art.147. Loduneosi cap.19.art.1. *Bestes aumalines*, in Charta Libertatum oppidi Aussonensis ano.1229. apud Claud.Juranum, in qua perperam scriptum *armolmes*. Vide Ughellum to. 3.part.1.pag.298. to.4.pag.1457.

☞ Circa hujusce vocis etymon potior mihi videtur Eccardi sententia, qui ab *animalia*, *Aumaille* deductum censet. Et quidem *Aumailles* dixerunt nostri majora pecora, quæ alii animalia vocabant. Mitto Menagii origioationem, quippe quæ à fictitio verbo excogitata sit.

1. MANUALIS, Amanuensis. Carolus M.seu Alcuinus Epistol. 84. *Angilbertum Manualem vestræ familiaritatis vestra direximus Sanctitati*. Qui quidem Angilbertus, *Auricularius sive Secretarius* dicitur ejusdem Caroli, Epist.83. *Manualis Notarius*, in veteri Charta apud Baldricum in Chron.Camerac.lib.1.cap.52.quæ sic clauditur: *Ego Ernaldus indignus Presbyter & Manualis notarius hanc donationem ....scripsi*. *Librarius ad manum*, in veteri Inscript.584. 11.

2. MANUALIS, *Instrumentum medicorum, sic dictum, quod manu astringatur, dum plurima continet ferramenta, scilicet similiariam, angestorum, spathomerem ginam vel giniam*, Ugutio.

3. MANUALIS, Domesticus, familiaris. Joannis VIII. PP. Epist. 141. *Quoniam specialiter noster es Manualis*.

¶ MANUALIS, *Manuoperarius*, nostris *Manœuvre*. Breve recordationis Boni Abb.S. Michaelis apud Pisas tom.4.Annal.Benedict pag.435.*Quod habebam & habere potui, dedi in reparationem ipsius turris ad magistros & ad Manuales, & ad quod necesse erat*.

¶ MANUALIS, Servus prædio addictus. Chronic. Farfense apud Murator.tom.2 part.2.col.395 *Unum servum Manualem nomine Marcellinum*. Et col. 590. *Ut decima terrarum, quas Manuales laborant ad suas manus, & servi & libertini, &c.*

¶ 1. MANUALITER PUGNARE, Manus conserere, cominus pugnare, Gall. *En venir aux mains*. Bartholomæi Scribæ Annal.Genuens ad ann.1224.apud Murator. tom.6. col.436. *Ima, quod non est prætermittendum, gens nostra, dimissis portis ipsius villæ apertis, in occursum inimicorum foras exibant, & Manualiter cum eis pugnabant*. Sallas Malaspinæ lib 4. Rer. Sicul.apud Baluz.tom 6.Miscell.pag.298. *Sane utrinque magna erat aviditas confligendi & tanta quippe quod modo milites, modo pedites Manualiter singulari concertatione se jungunt*.

2. MANUALITER. Willel. Brito lib. 8.Philipp,

Plusque laborabant populo Manualiter omni.

i. opere manuario.

¶ 3. MANUALITER, Pacifice. Charta an.1501. ex Schedis Præsid. *de Mazaugues*: *Manualiter colligeru & sine oranatione quacumque de dictis glandibus*.

¶ MANUALIUM. Vide *Manuale* 3.

MANUAPTUS, Ad manum, in promptu. Vita S.Woebaldi Abb. Heidenhem.num.8. *Primordialia Prophetarum vaticinia aliasque Sanctorum expositiones Manuaptas habere solebat, ut de illarum imitatione scripturarum aliquid exsequendo conservaret*.

¶ 1.MANUARIA, Exactionis genus, in *Mannaria*.

2. MANUARIA, Securis quæ quibusdam *dextralo* dicitur, [Provincialibus *destrau*.] Auctor de Miracul. S.Columbani cap.27. *Jussit filio at ei ferramentum, quod vulgo Manuariam vocant, afferret quatinus arbusculos ipsius agri succideret*. Tabul. Casaur. 1.part. *Vendidimus .... & in ipso casale quicquid habere visus sum. Et pretium à vobis recepimus vaccas duas, porcos duos, pecudes duas, vomerem unum, Manuariam unam*. [Vide *Manaria*.]

MANUARIOLUM, Sudariolum quod manu gestatur. Regula Magistri cap.81. *In æstate habeant singula Manuariola linea propter sudores*.

¶ MANUARIUS, Operarius, *Manœuvre*. Vita Johannis Valent. Episcopi apud Marten. tom.3. Anecd. col.1701 *Accedit quemdam Manuarium in solemnitate S. Mariæ fœnum illicite carucasse, &c.*

MANUARTIFICES, unica voce, apud Michaelem Scotum lib.2.Mensæ Philosophicæ cap.16.

MANUATIM, *de manu ad manum*, Gall.*de main en main*. Vetus Pœnitent.apud Morin. *Interim pœnitentes Manuatim ab Archidiacono reddantur Episcopo: & Episcopus reddat Diacono, qui ex parte ejus est*.

¶ MANUATTRECTATIONES. Quid illæ sint *manuattrectationes*, pro quibus emendandis reo pecuniaria mulcta irrogabatur, non omnino constat: suspicor tamen illa esse conventionum signa, quibus alter alterius manum percutiebat; quæ cum haberentur tanquam juramenta, non dimittebantur nisi inflicta prius aliqua pecuniaria pœna, quæ in usum cedebat sacerdotis; unde *Manuattrectationes* inter ea quæ erant fisci sacerdotii recensentur. Si quis vero hac voce matrimonium, vel quidquid pro contrahendo matrimonio sacerdoti persolvebatur, designatum existimaverit, non diffitebor omnino. Tabular. Vosiense fol. 3. *Concesserunt Deo & Sancto Petro Vosiensi omnem fiscum sacerdotii ex eadem ecclesia, ex baptisteriis, ex pœnitentiis, ex Manuattrectationibus, & ex omnibus quæ ad fiscum sacerdotii pertinent*.

MANUBLA, *Iteratio doctrinæ*, in Gloss.Isid. [Ubi apte omnino Grævius: sunt hæc, inquit prodigiose corrupta.. .Forte pro his substituendum: *Manubiæ, spoliatio, rapinæ*. Papias: *Manubiæ, spolia, rapinæ, res de præda manu collecta*. Gloss.Lat.Gall.Sangerman. *Manubiæ, Escbargaites, espies, ou despoilles, choses de proie, rapine*.]

MANUBRIUS, [Thuribulum.] Tabular S.Eparchii Inculism. *Fecitque cruces & tabulas argenteas deauratas, calices vero & turibulos sive Manubrios, sonantia cimbala argenteos deauratos, &c.*

¶ MANUBRUNEA, MANUBURNIA, Vide *Mamburnus*.

¶ MA-

¶ MANUCALIS Sporta. V. *Manuensis sporta*.

MANUCAPERE, In se quid suscipere, vadem se præstare, se pro aliquo obligare: vox forensis. Charta ano.1293. in Regesto Constabulariæ Burdegal. fol. 204. *Ad majorem rei securitatem nobiles viri N.N. pro nobis Manuceperunt, & dicta Domino Regi in causam prædictam omnia bona sua .... obligarunt*. Alia Guillelmi D. de Feritate an.1206.in Tabular.Abb S.Vincentii, diœc. Carnot. *Propter ipsam quietationem ipse Hugo concessit Canonicis, & Manucepit ad garantizandum cunctas eleemosynas ab antecessoribus suis factas*. Alia an.1250. in Tabulario Monast.Hederæ fol.103.*Et Manuceperunt prædicta persona pro se & pro aliis parochianis ejusdem villæ fide in manu nostra corporali quod &c*. [Charta Johannis Reg.Angl.in Lib.nigro Scaccarii p.380. *Mandaverunt tamen nobis, quod Manuceperunt pro eodem Willelmo, quod veniret ad nos infra certum terminum*.] Addit.ad Matt. Paris p. 102. *Et post illam redemptionem invenies 12.plegios qui ipsum Manucapient, quod deinceps non malefaciet in pacis*. Thom. Walsinghamus in Ricardo II p.245. *Radulfus de Ferrariis & Barones 4. qui Parliamento proximo interfuere, Manucaptus est, donec per magis evidentes rationes suam innocentiam declarasset*, id est, se vadem constituit sistendi juri: nisi hoc loco *manucaptus*, sit idem quod captus. Gloss. Græc. Lat. Ἐμφανισθείς, *manucaptus*. Occurrit priori significatu, in 2. Statuto Westmon. cap.12. apud eundem Matth. Paris ann.1244.pag.422.& an.1251.pag.543. Florent. Wigorniensi.p 429.Brompton.in Stephano pag.1039.Duchesn. in Probat. Hist.Vergeiac. p.142. Bractonum lib.3.tract. 2.cap.1.in Fleta lib.1.cap.41. §.7. apud Stanfordium lib. 2.de Placit.Coronæ cap.17. &c.

¶ Manucapere de Rato, Hæreditatem adire pro sua parte. Charta ann. 1324. apud Thomasserium Consuetud.Bituric. pag.725. *Quod dictus Gaufridus habebit pro parte sua & pro parte Joannæ sororis monialis Fontis-Evraudi, pro qua Manucepit de rato, ut est dictum, castrum de Vodolione*.

¶ MANUCAPTIO, Fidejussio, cautio; atque etiam interdum ipse fidejussor Gall. *Caution*. Litt. Edw. I.Reg.Angl.an.1306.apud Rymer.to.2.p.1005.*Ipsi amici dictorum burgensium in Angliam veniant ad inveniendum ibidem, si possint, Manucaptionem pro burgensibus illis .... Et quod Manucaptio prædicta per manum tabellionis in Instrumentum publicum redigatur, & nobis sub sigillis Manucaptorum postmodum transmittatur*.

MANUCAPTOR, in Synodo Exoniensi an. 1287. cap.50.in Fleta lib.1.cap.4.§ 7.c.48.§.6. apud Henricum de Knyghton ano.1330.&c.pro vade. [Charta Eduardi Reg.Angl.an.1369. apud Marten.to.1. Anecd.col.1509. *Et quia dilectus nobis in Christo frater Philippus Rannulfi procurator Abbatis de Ffiscampo in Anglia alienigena de potestate Ffrancorum invenit coram nobis in Scaccario nostro .... Manucaptores suos, qui manuceperunt pro prædicto procuratore*. Liber niger Scacc. pag. 386. *Manucaptores pro filiis Willelmi de Braosa*.] *Mainperner*, seu *Mainpreneur*, in Statuto *Acton-Burnel*. ann. 11. Edw.I.Reg.Angl.

Vocis origo inde manasse videtur, quod qui se vadem præstabant, aut fidejubebant, illum, cujus sponsores erant, ad judicem deducebant, *Manuque* illius apprehensa, seu *capta* palam, coram judice & aliis, fidejussionem suam profitebantur.

MANUDUCTIO, Idem quod *Conductus*, *Sauvegarde*. Joannes Sarisberiensis l.1.Epist 33. apud Baron. an.1165. *Dicunt enim quod Pisani .... mare ingressi sunt .... & piraticam exercent, ut sine Manuductione eorum nulli omnino liceat navigare in illo mari*.

¶ MANUENSIS Sporta, Quæ manu fertur. Sic legendum auctor est Grævius, pro *amanuensis sporta*, apud Cassianum Collat.19.4.*Ob quam etiam causam septem dierum cibus, hoc est, septem praximaciorum parte sequestratum in procberio, id est, Amanuensi sporta, die Sabbathi reponuntur*. Alibi: *Manucalis sporta*, pro *Manualis* ut putat la Cerda.

MANUFICTILE, in Legibus Henrici I. Regis Angliæ cap.90. Manu operatum.

MANUFIDELES, *seu ultimarum executores voluntatum*, in Concilio Coloniensi an.1300.cap.10.& in Synodo Coloniensi an. 1366.c.7. [Testamentum Bertholdi an.1275.to.2 Rer.Mogunt.p.508.*Item volo & Manufidelibus meis committo, ut ipsi omnes commensales meos, sive sint Canonici, sive vicarii, post obitum meum in expensis curiæ meæ procurent honeste per mensem, ne ipsos tanquam oves errantes contingat evagari*. Statuta Eccl. Leodiens. an.1287.apud Marten.tom.4. Anecd.col.881. *Et nos excommunicamus .... omnes executores seu Manufideles, qui bona decedentium, quorum sunt executores invadunt, recipiunt*.]

MANUFIRMA, Manufirmatio, Manufirmare. Manufirma est, fundus concessus alicui ad vitam. & hæredum sub censu annuo certis conditionibus interpositis: proinde diversus ab *Alodo*, qui erat hæreditarius. Tabularium Vindocin. ch. 17. *Cujus etiam Manufirmæ censum de meo jure in eorum transfero dominium, ut hæc non Manufirma, sed alodus deinceps existat Majoris Monasterii Monachorum*. Charta Caroli Crassi Imp ex Tabul.S.Cyrici Nivero. nu.34. *De Manu etiam firmis ut judicio Episcopi & dispositione sicut incipiunt habere exordium, in judicio, & definitione Episcopi utrum vera an falsa sint, utrum stabiles an inutiles sint, tantummodo absque judicioli potestate comportentur*.

Manufirmarum primitus eadem fuit conditio, quæ feudorum & Beneficiorum, cum à dominis ad vitam concederentur, eaque finita ad donatores redirent. Hariulfus lib.4.cap.21. *Hanc* (terram) *domni Gervini antecessores cuidam concesserant Agenardo, ut quandiu vixisset, firma manu possideret*. In hoc tamen inter se differebant, quod Beneficia nulli alii oneri obnoxia essent, præterquam homagio & servitio militari; quo erga dominum a quo habuerat quisquis iis investitus, tenebatur, ab eo requisitus. Manufirmæ vero vilius quidpiam redolebant, cum sub censu annuo concederentur. Exstat præclarum & vetus de *Manufirma* ad vitam concessione Instrumentum, in Tabulario Nobiliacensis Monasterii in Pictonibus, ex quo ejusmodi contractuum & concessionum originem observare quivis potest; quod quia hactenus ineditum, in lucem proferre haud gravabor. *Mos Mosaico à priscis temporibus est promulgata, ut quicunque potens, vel pauper, possessionem suam venundare vellet, transacto anno jubilæo, id est, quinquagesimo, restitueretur illi possessio. Ad instar ergo hujuscemodi moris constitutum est per spatium hujus vasti orbis, ut Manu firma finitis successoribus absque ulla calumnia redeat, unde fuerat. Igitur ego in Dei nomine Ivo Abba, & Fratres nostri cuidam fideli nostro, Rorgoni scilicet, Canonico & Archidiacono S. Petri Pictavensis, Manufirmam facimus de tribus jugeris vinearum, aut eo forsitan amplius. Et sunt secus aliam Manufirmam de Cassanas, ut quandiu vixerit, teneat, & post discessum ejus ad locum S.Juniani remaneat, & ad festivitatem ejus omni anno unam libram de piperum reddat. Manufirmam vero de Cassanas ipse & mater ejus Aldeardis, quandiu vixerint, simul teneant ambo, & post discessum, amborum ad locum remaneat, nullo contradicente propinquo. Si quis autem hanc Manufirmam calumniare, vel inquietare præsumpserit post discessum Rorgonis & Matris ejus, mille solidos coactus componat, & in ira Dei omnipotentis corruat, & alienus à consortio Christianorum fiat, atque excommunicatus permaneat, consepultus in inferno cum Dathan,*

Chore

Ceore & Abiron. Et ut hæc Manufirma stabilis & inconvulsa sit, manibus Rorgoni & matris ejus Aldeardis est firmata, & parentibus illorum ad firmandum data. S. ✠ Hugonis filii Albeini. S. ✠ Hugonis filii Albeini.

Quandoque, & crebro *manufirmæ* dabantur non ad unius modo, sed ad primi aut secundi hæredis vitam, ita ut iis decedentibus, licet liberos haberent, ad dominos revertereotur, quæ erat *Precariarum* & *Præstariarum* conditio. Liber Aganonis, sive Tabularium Monasterii S.Petri Carnotensis: *Pars vero B.Petro data à Guiberto Abbate quondam improvide cuidam Militi & duobus hæredibus suis in Manufirma concessa esse dignoscitur.* Prostant in eamdem sententiam varia Diplomata in Chron. Hariulfi lib.4.c.21. in Tabul. Abbat. Vindoc. apud Gallandum de Franco alodio p.20. & in Tabulario S.Hilarii Major. Pictav. apud Beslium p.284.286.290. in quorum altero notandum occurrit, interdum *successorum* vocabulo non semper liberos, aut proximiores hæredes intelligi, sed eos quos ille cui fundus datus erat ad manufirmam, eligere aut nominare voluisset: *Deprecatus est nos .... cuidam viro nomine Mainardo, & duobus successoribus ejus, quoscunque eligere voluerit, sub censu 3. solidorum concedere deberemus.* En aliud ex Originali Monasterii Nobiliac. desumptum.

In nomine, &c. Interveniente Dei *gratia Alboinus Episcopus* (*Pictavensis*) *atque Abbas Cœnobii Nobiliacensis, cum omni Congregatione ipsius Monasterii, notum quidem fieri cupimus cunctis fidelibus S. Dei Ecclesiæ, præsentibus scilicet atque futuris, quod quidam fidelis noster nomine Bernerius, Sacerdos B.Petri Canonicus, accedens venit ad nostram pietatem & precatus est nos ut aliquid ex nostro beneficio, videlicet ut et quartas terræ, & alteram, quantum in terra villa Vilgiaco visum est habere S.Mariæ & S.Lucæ Evangelistæ & S. Juliani ex Nobiliaco Monasterio, sub Manufirma per nostræ auctoritatis scriptum dignaremur concedere, quod & omnimodo nobis placuit fecisse. Terminatur vero ex uno latere terra S.Petri, altera parte S. Hilarii, tertia parte terra S. Radegundis, quarta vero via publica. Eo videlicet modo, quamdiu vixerit præfatus Bernerius sub censu 18. denariorum teneat, possideat, & faciat exinde quidquid elegerit, jure Ecclesiastico nemine contradicente. Post suum quoque decessum, duobus successoribus suis quoscumque melius voluerit, sub eodem censu remaneat. Et si tardi, aut negligentes hujus census fuerint, duplicatum reddant, & rem non perdant. Precamur denique omnes nostros successores, ut ea quæ juste, ac rationabiliter statuimus, ita conservent, sicut sua a suis successoribus optaverint permanere gesta. Ut autem hæc Manufirma in Dei nomine pleniorem obtineat vigorem manibus firmavimus, postea Fratribus Monasterii corroborandam tradidimus. S. Alboini Episc. hanc Chartam à me factam & firmatam, &c.* Vide Hariulfum lib.3 Chron. Centul. c.31.

Certe inde colligitur vix ullum esse discrimen inter *Manufirmam* & *Præstariam*, quibus alienare solebant Ecclesiarum præpositi res ipsas Ecclesiasticas. Hinc querelæ Abbonis Monachi Serm. 5. *Diversis plane dolis & fraudibus prædicti invasores Ecclesiæ destruunt præsidia Christi sanitatis, hoc est, sedes Episcopales & Monasteria, prædiis scilicet, rapinis precariis falsidicis, Manufirmationis iniquis.* Vide infra Præstaria & *Precaria*.

Extinctis iis, ad quos *Manufirma* ex concessionis pacto devoluta erat, ad dominos revertebatur, nisi iidem eorum hæredibus denuo concederent, per novam concessionem, cujusmodi secundæ, aut continuatæ donationis in manufirmam, exemplum profert idem Gallandus ex Tabulario sancti Cypriani Pictav. p.19.

Denique idem in manufirmis, quod in feudis, accidit: nam quæ primum ad vitam concedi solebant, postmodum hæreditario jure possessæ sunt, & de iis disponendi facultas, æque ac de feudis, concessa est. Unde non semel Manufirmas donatas Monasteriis legimus, apud Pithœum in Comm. ad Consuet. Trecens. art. 59. Ph.Labbeum to.2. Miscellan.p.567. Gallandum pag.18. in Tabulario Vindocinensi Thuani, &c. Adde Jac. Petitum post Pœnitentiale Theodori p.669.

Nullum porro erat discrimen inter manufirmas, & terras censuales, seu censui obnoxias, quæ in eo differebant à feudalibus, quod censuales, seu manufirmæ, nullum homagium, servitium, exercitum, domino, ut feuda, sed censum annuum tantummodo deberent, qui in pluribus locis in mutatione domini duplicatur, ut habet Butilerius in summa rurali, ubi *terras coteria*, & *Manufirmæ* perpetuo feudalibus opponit, fol. 140. 154.177.183.186.vet. Edit. Idem observare est in Consuetudinibus municipalibus Cameracensi titul.1. art.18. 23.74. Hannonensi c.68.69.77.80.84. Montium c.4.7.12. 20.21.26. Atrebatensi art.14.23.136. Valentianensi art. 81.91.182. *Census de Manufirma*, in Charta ann. 1250. apud eumdem Gallandum: 15. *solidos Paris. de capitali censu, qui census dicitur, census de Manufirma.*

Jam vero *Manufirmæ* nomen inde manasse videtur, quod ejusmodi concessiones *manu* concedentium & donatorum *firmarentur* peculiarisque esset iis in contractibus formula, quæ in plerisque habetur, quos supra indicavimus: *Ut autem hujusmodi Manufirma stabilis & inconcussa permaneat, manu propria firmavimus.* Tabularium Ecclesiæ Gratianopolitanæ ch 12. sub Radulfo Rege: *Signum Drogonis qui cartam eleemosynariam istam scribere & firmare rogavit manu ejus firma.* Tabular. Brivatense ch.257. *S.Aedmandi, S.Bertillæ uxoris suæ, qui cartam consertoriam inter se conscribere vel adfirmare rogaverunt manu eorum firma.* Form.54. ex Andegavensib. *Unde convenit, ut manus eorum firmatas inter se accipere deberent, quod ita & fecerunt, &c.* Tabular. Vindocinense ch.106 *Quod factum est, quando omnes contactu manuum cartam firmaverunt.* [Charta Eboli Comitis Pictav. apud Stephan. tom.3. Antiq. Bened. Pictav. MSS. p.343. *Ut autem hæc Manus-firmata pleniorem in Dei nomine optineat firmitatem manibus nostris propriis subterfirmavimus.*]

Neque diffiteor tamen formulam hanc non in solis duntaxat *Manufirmis* ita fuisse usurpatam, ut in aliis concessionibus non reperiatur. Imo observare licet ex Capitulari 3. ann.803. cap.19. & lib.6. Capitul. Caroli M. cap.237. *Manufirmationes*, appellari universim omnia Diplomata, Regum & Imperatorum manibus firmata & subscripta. Ita apud Beslium Charta Guillelmi Pictavensis Comitis an 1019. qui alodum quoddam, Columbarium dictum, Monasterio Burguliensi concedit, absque ullo census onere, *Manufirma*, appellatur, his verbis: *Data est hæc Manufirma in civitate Pictavis, &c.* Tabular. S.Martini de Campis: *Ego Rex Henricus & Regina, pater & Philippus filius, cum fratribus suis Manufirmatam corroboravimus.* Alia Ludovici Regis an.936. apud Sammarth. in Episcopis Parisiens. n.49. *Petierunt ut Ecclesiæ S.Petri in qua S. Medericus corpore quiescit, Manufirmas quas fecerunt Comes Adalardus & Abbo vassus ... præcepto nostræ auctoritatis renovaremus ac confirmaremus.*

Firma Manus, pro *Manufirma*, occurrit in Chronico Andrensi pa.366.372.458.

¶ Manufirmitas, Charta qua fundus alicui nomine *Manufirmæ* conceditur, in Chartulario sancti Cypriani Pictav. Vide Gloss. Juris Gallici v. *Mainferme*.

¶ MANUFOLLIA, Chirothecæ, Gall. *Mouffles*. Miracula S.Martialis Episc. tom.5. Junii pag.555. *Cujus illa Manufollia, quæ sub capite auro fota posuerat, patefacta in pavimento Ecclesiæ, ac si sacrilegii horrore impe-*

impedita, ornamenta gemmarum in lucem coram testibus vomuerunt.

MANUINSPEX, χειρισκόπος, in Gloss. Græc. Lat.

MANULARES. Gloss. Græc. Lat. MS. & Editum. Μενγέρια, *Mamillares*. Reponuot viri docti *manuales*; sed legendum videtur *manulares*, seu *manuleares*. Vide *Manulea*.

MANULATUS. Vide *Maulas*.

MANULAVIUM, *ubi lavantur manus, antiquis mallnvium*. Ugutio.

MANULEA, Glossarium vetus: *Manulea*, χειρὶς. Gloss. Græc. Lat. χειρὶς, *manicium, manuela*. Jo: de Janua: *Manulea, manica, manuleatus, manicatus*. [Unde Gloss. Lat. Gall. Sangerm. *Manche de robe, ou amannette, comme chaeeno de fer à mettre eu prison par les mains.*] Gloss. Ælfrici Anglo-Sax. *Mauuliatus*, vel *manicatus* Geslefef. Gloss. Lat. Gall. *Manulea, idem quod manwa.*

MANULEARII, *qui manuleas faciunt, à manuela, quæ est manica*. Ugutio.

¶ MANULEVAMENTUM. Vide *Manulevatio* in *Manulevare*.

MANULEVARE, Fidejubere. Consuetudinea & jura Eccles. de Regula in Aquit. tom. 2. Bibl. Labbei: *Omni tempore statutum est forum in villa Regulæ. In die Sabbati dominus de Girunda tenet in hoc foro in feodum de Priore justitiam mereati: nec debet alia die Sabbati aliquid ultra rivos emere: quod si factum fuerit, ad dominum Girundæ pertinet justitia, & ipse die Sabbati Manulevabit*. Et infra: *Prior & Clavigor poterunt Manulevare*. Ibidem: *Si duo vel tres socii fuerint in porco vel vacca vel ariete, de unoquoque Manulevabit, etiam si unus vendiderit pro omnibus*. Fori Morlanenses art. 22. *Nemo hujus villæ debet domino accommodare, vel Manulevare præter voluntatem suam*. Fori Olcæ ao. 1247. fol. 4. *Cum pro ullo olamo aliquis homo pignoraverit alii homini aliquam bestiam, & postea dederit ei ad Manulevandum usque ad certum terminum, &c.* [Chartarium Eccl. Auxitanæ cap. 92. *Bonitellus captus olim apud Lavardenum, cum se redimere non posset, Raimundum Bergot consanguineum suum rogavit ut eum Manulevaret*.] Vide Foros Aragonenses Edit. 1. Consuetudin. Tolosæ part. 2. Rubr. de Societat. & Consuetudioes villæ Martelli apud Justellum in Probationibus Histor. Turenensis pag. 40.

MANULEVATOR, inquit Michael *del Molino* in Repertorio Foror. Aragon. *Fidantia & Fidejussor sunt vocabula synonyma, ... & Fori & Observantiæ dictis vocabulis promiscue utuntur*. Consuetudines seo Fori Jaccæ in Hispaoia apud Hieronym. Blancam: *Mercatores de Jacca, vel alios homines extraneos nullus audeat pignorare, nec desturbare, nisi fidejussor sit, Manulevator, vel creditor*. Ibidem: *Nullus sit fidejussor, vel Manulevator ultra quam potest*. Usatici Majoricenses MSS. *Debitor vel fidejussor possit dare pignus suo creditori ad 10. dies cum Manulevatore idoneo*. Vide tom. 8. Spicilegii Acheriaoi pag. 195. Itali *Mallevadore* dicunt, de qua voce vide Menagium & Ferrarium.

MANULEVATIO. Charta ann. 1237. io Regesto Comitatus Tolosæ fol. 93. *Fontes, piscarias, & ribatica, quæstas, toltas, successiones, & escaducas, Manulevationes, &c.* [Statuta Massil. lib. 1. cap. 1. §. 18. *Item, quod ipse Rector teneatur post exitum sui regiminis moram facere in Massilia per quindecim dies continuos, causa persolvendi debita & Manulevationes si quæ debuerit, & fubierit tempore sui regiminis, vel post quandiu fuerit in Massilia donec solverit, vel solvi fecerit debita quæ tunc temporis debebit in Massilia, & Manulevamenta, vel alius seu alii pro eo, & nihilominus secum retineat interim omnes illos qui pro eo aliquid Manulevassent tempore sui regiminis, quod tamen nondum esset solutum.*]

¶ MANULEVATUM, Eadem notiooe, io Charta ao. 1412. ex Archivis D. *de Flamarens*: *Recognosco me recepisse ab Aymerico Bermondi plenam & integram solutionem, satisfactionem & emendam in & de omnibus & singulis debitis, creditis Manulevatis.*

MANULEUTA, Idem quod *Manulevatio*. Prima Curia Generalis Cataloniæ Jacobi Regis Aragon. ao. 1291. *Nec ejiciamus ipsum à captione, neque absolvamus Manuleutam, si manulevatus erit, usque dum restituerit malefactum*. Occurrit ibi pluries.

¶ MANULIATUS. Vide *Manulea*.

¶ MANULIS. Vide *Manulus*.

MANULUS. Charta ann. 1197. apud Ughellum to. 7. p. 1275. *Unam stolam de Catasfistulo, unum Manulum de Catasfistulo, &c.* Forte manipulum, vel *manualem*, seu *manualem*. Chronicoo Fossæ-novæ ao. 1196. *Manibus suis posuit super altare ..... pulchram stolam cum Manulo, optimam tunicam, &c.*

MANUMISSIO, apud Justioianum Instit. de Libertinis, & ex eo Glanvillam lib. 5. cap. 5. & in lib. 2. cap. 14. *est libertatis datio, nam quandiu quis in servitute est, manui & potestati sui domini suppositus est. Et cum manumissus fuerit, ipse est à manu & potestate domini sui liberatus*. Adde Littletonem sect. 204. Hinc formula, *Per manum liberum dimittere*, io Lege Bajw. titul. 4. *Liberum dimittere*, tit 7. §. 11. *Per manum propriam seu per alienam liberum dimittere*, in Lege Ripuar. titul. 57. §. 1. *Manum super servum mittere*, titul. 58. §. 8. Bractono vero lib. 1. cap. 5. num. 8. maoumissio, *est datio libertatis, i. de tertio secundum quosdam, quia libertas quæ est de jure naturali, per jus gentium auferri non potuit, licet per jus gentium fuit obfuscata.*

Manumissiooum autem species variæ recensentur: alia enim est *directa*, alia *conditionalis*.

MANUMISSIO DIRECTA, dicitor absoluta, plenaria, oullo retento obsequio, aut patrooatus jure, in Coocilio Toletaoo IV. cap. 73. *Quicunque libertatem à dominis suis ita percipiunt, ut nullum sibimet in eis obsequium Patroni retentet: isti si sine crimine capitali sunt, ad Clericatus ordinem suscipiantur, quia directa Manumissione absoluti esse noscuntur: Qui vero retento obsequio manumissi sunt, pro eo quod adhuc patrono servituti tenentur obnoxii, nullatenus sunt ad Ecclesiasticum ordinem promovendi, ne, quando voluerint eorum domini, fiant ex Clericis servi*. Adde Capitulare Attonis Episc. cap. 62. *Libertas directa*, in L. un. Cod. Th. de Maoumiss. Dicitur etiam *perfecta & absoluta ingenuitas*, in Charta Ludovici Pii laudata in v. *Ingenuitas*.

Maoumissionis directæ ea est formola apud Marculfum lib. 2. form. 32. 33. 34. *Te illum aut illam ex familia nostra à præsente die ab omni vinculo servitutis absolvimus, ita ut deinceps tanquam si ab ingenuis parentibus fuisses procreatus, vitam ducas ingenuam, & nulli hæredum aut prohæredum nostrorum, vel cuicunque servitium, nec libertinitatis obsequium debeas, nisi soli Deo, cui omnia subjecta sunt: peculiari concesso quod habes, aut deinceps elaborare poteris*. Adde Formulas vett. Bignooii cap. 13. Formulas secuodum legem Rom. cap. 12. & alias apud Vadianum lib. 2. de Colleg. & Monast. German. pag. 74. 83. Goldastum io Chartis Alamao. cap. 7. 8. & Rollandinum in Arte Notariæ cap. 7 rubr. 4.

Manumissionis *directæ* potissimus effectus erat libertas data manumisso eundi quo vellet, quæ

variis formulis concipitur. Plautus in Menæchmis: *Liber esto, atque abito quo voles.* In Lege Burgund. tit. 57. *Ut habeat licentiam quo voluerit discedendi.* In Lege Ripuar. tit. 61. *Si quis servum suum libertum fecerit, & civem Romanum, portasque apertas conscripserit, &c.* Leges Henrici I. Regis Angl. cap. 78. *Qui servum suum liberat in Ecclesia, & mercato, vel hundredo coram testibus, & palam faciat, & liberas ei vias conscribat apertas, & lanceam & gladium, vel quæ liberorum arma sunt, in manibus ei ponat.* In Formulis veterib. Bignonii cap. 6. *Ut eat ubique, & quam voluerit partem pergat, tanquam si ab ingenuis parentibus fuisset natus.* In Testamento Billongi Episcop. Veronensis anni 850. apud Ughellum: *Ut ambulandi liberam habeat licentiam.* In Lege Longob. lib. 2. tit. 35. §. 1. *De quatuor viis ubi voluerit ambulare, liberam habeat potestatem.* Vetus Charta manumissionis: *Ut post hunc diem 4. angulis terræ licentiam & potestatem habeat faciendi qualemcunque seniorem eligere voluerit in omnibus, & sibi ambulet, & sibi vivat, de libera & absoluta maneat omnibus diebus vitæ suæ.* In manumissione Burgensium Burgi S. Germani de Pratis ann. 1250. *Et omnimodam servitutem quam habebamus, vel habere poteramus, in dictis hominibus, & eorum hæredibus quantum ad personas & corpora ipsorum ubicunque de cætero se transferre voluerint, totaliter in perpetuum remittimus, ... ac perpetuæ libertati donamus.* Sane, ut est apud Nicolaum I. PP. in Responsis ad Bulgar. cap. 20. *Liber non est, si quis de patria sua non audet exire.* Vide Cujacium lib. 14. observat. cap. 27.

Hujusce formulæ præ cæteris damus testes præterea duas Chartulas ex Tabul. S. Laudi Andegavensis excerptas, quarum prima sic se habet: *Quoniam omnis potestas à Deo est, & qui potestati resistit, ordinationi Dei resistit, qui summa & mirabili dispensatione Reges & Duces, cæterasque potestates in terra constituit, ut minor majori, ut consequens erat, serviret potestati; & inter eos, quosdam dominos, alios servos esse voluit, ita tantum ut & Deum domini, & servi dominos venerarentur & amarent, juxta illud Apostoli, Servi obedite dominis carnalibus cum timore & tremore; & ad dominos, Domini quod justum est & æquum est, servis præstate, minas remittite, quia & vos dominum habetis in cælo: si & vobis & illis dominatur, quicunque ipse, qui Rex & dominus omnium est, forma & speculum totius boni, jugum servitutis pro nobis subire dignatus est, quatenus nos à Legis maledicto & servitute diabolica liberaret, & suæ ineffabilis libertatis participes efficeret. Idcirco ego pro redemptione animæ meæ & pro æterna beatitudinis retributione, hunc servum mei juris W. & omnem fructum ejus ab omni servitutis ejus jugo absolvo, ut ab hodierna die & deinceps securus, & suæ potestatis existat, eat quocunque voluerit, portas habens apertas, & nulli servitutis obsequium, nisi soli Deo, pro cujus amore ipsum manumitto, debeat, &c.*

Altera hisce verbis concipitur: *Piissimus dominus noster Jesus Christus salutem humani generis paterno amore desiderans, inter alia præcepta, quæ fidelibus suis dedit, ut æternæ vitæ gaudia possent adipisci, præcepit eis debitores suos à debitis illorum absolvere, quo ipsi ante summum judicem suorum commissorum veniam securi valeant expectare. Tantæ igitur auctoritatis præconio compulsa, dominæque Hugardis Comitissæ gratia precibusque animati, nos Canonici S. Laudi hunc fidelem nostrum Radulfum Ecclesiæ nostræ vinculo servitutis obnoxium, ab omni debito servilis conditionis, pro animabus nostris, Goffridique Comitis excellentissimi, qui potissimus Ecclesiæ nostræ fundator & ornator extitit, omniumque benefactorum nostrorum, absolvimus: ut deinceps, cum omni fructu suo, licentia liberali donatus, in quamlibet mundi partem eat, nec cuiquam successorum nostrorum eum ab arbitrio suo revocare liceat. Actum est Andegavi in Claustro S. Laudi 4. Kal. Octob. Anno ab Incarnat. Dom. 1112. Ind. 5. concurrente 1. Epacta 1. Luna 7. Paschali Papa sedem Apostolicam obtinente, Ludovico in Gallia regnante, Fulcone adolescente Consulatum Andegavensem regente, Raignaldo Episcopo Andegavensem Ecclesiam gubernante. Huic rei affuit Raignaldus Episcopus, & de Canonicis sancti Mauricii .... de laicis..... præsentibus & videntibus istis testibus imposuimus nos Canonici S. Laudi manus nostras super caput Radulfi, ob favorem & confirmationem libertatis suæ, videlicet Radulfus Sacerdos, Rotaldus Sacerdos, &c.*

Alter Manumissionis plenariæ in Chartulis adscriptus effectus erat in peculiis Manumissorum quæ ipsis deinceps competebant, hac formula, *Peculiare concesso quod habes, aut deinceps elaborare poteris*, apud Marculfum lib. 2. form. 32.

Testamenti etiam condendi facultas indulgebatur, jusque civitatis Romanæ, quod testantur veteres formulæ cap. 13. &c. Salvianus lib. 3. ad Ecclesiam Cathol. *In usu siquidem quotidiano est, ut servi, etsi non optimæ, sed improbæ servitutis, Romana à dominis libertate donentur: in qua scilicet & proprietatem peculii capiunt, & jus testamenti consequuntur, ita ut & viventes cui volunt res suas tradant, & morientes donatione transcribant.* [Charta ann. 1251. in Bibl. Colbert. *Totum dicto capitulo absolvimus & in omnem libertatem, vitam, bladagium & Guil. Radulfi filium suum constituimus & inducimus, & tanquam Cives Romanos eos & suos pronunciamus.*]

☞ Manumissioni *directæ* eam quoque accensendam existimo quæ sub conditione census annui tantum concedebatur, cujus exemplum nobis profert Charta Alfonsi Comitis Pictav. ann. 1269. in Bibl. Colbert. *Manumittimus & ab omni jugo servitutis absolvimus & quittamus ipsum & hæredes suos de corpore ex legitimo matrimonio procreatos & procreandos perpetuæ libertatis munere decorantes, bona ipsius tam mobilia quam immobilia de casolagio seu aliunde provenientia .... possidenda pacifice & quiete in perpetuum relinquentes, volumus ut exinde faciant suam in perpetuum omnimodam voluntatem sub deverio sex denariorum Tholosanæ monetæ pro casolagio suo, nunc à nobis eidem concesso in feudum censuale.*

Manumissionis species altera, *directæ* opposita, ea erat, quæ sub conditione, vel retento servitio ac obsequio fiebat; ita ut qui manumittebantur, non plenariam ac omnimodam libertatem consequerentur, ut Latini Juniani, & Dedititii apud Romanos, sed quodammodo obnoxii remanerent, eoque nomine veluti servi ad sacros Ordines non possent promoveri, ut est in Concilio Toletano laudato. Leo Ost. lib. 1. cap. 16. *Servos autem suos & ancillas omnes libertati donavit: ita tamen ut essent sub ditione & tutela Monasterii, singulique singulas annuatim operas Monasterio ubi eis præciperetur, exercerent.* Extat apud Marculf. lib. 2. cap. 33. formula imperfectæ manumissionis, qua scilicet manumissor servo suo libertatem confert, *ea conditione, ut dum advixerit, sibi deserviat: post obitum vero suum, si sibi superstes fuerit, sit ingenuus, &c.* Quæ fuit olim *dedititia libertas*. Cap. vero 34. habetur alia formula, qua ita libertas datur, ut manumissus manumissoris sepulcrum *luminaribus annis singulis procuraret*. Extant præterea in Tabulario Fossatensi formulæ aliæ ejusmodi conditionalium manumissionum, ann. 1266. in hæc verba. *Manumittimus sub conditionibus infertis infrarus, & de voluntate ipsorum ante manumissionem, non tamen*

causa

causa onerandæ libertatis talia jura retinemus. &c. In alia vero Charta ann. 1270. ubi eadem verba habentur, hæc subduntur: *Item voluit dicta Isabellis pro se & heredum suorum futurorum nomine & expresse consensit in jure coram nobis, quod nec ipsa, nec heredes sui possint petere, habere vel tenere possessiones aliquas, sive aliqua bona jure proximitatis parentum vel consanguineorum suorum per emptionem, vel etiam quemcunque alium titulum sive modum, nec ex testamento vel ab intestato succedere, dummodo proximi illi sint, vel fuerint de conditione, & manu mortua ipsorum, &c.*

Singularis certe manumissionis conditio quam exhibet Charta Guillelmi de Curtiniaco ann. 1207. ex Tabul. Crisenon. *Ego Guillermus de Curtiniaco notum facio universis præsentibus & futuris, quod pietatis intuitu & remissione peccatorum meorum manumisi Guillermum filium Roberti de la Curt, si clericus permanserit; si autem dictus Guillermus clericus esse noluerit volo ut in pristinam redigatur servitutem.*

Sed posterioribus sæculis longe magis obtinuit apud nostros imperfecta hæc libertas, quæ ita concedebatur, ut retentis servorum obsequiis ac operis consuetis, non tam servile nomen deleretur, quam servitus ipsa augeretur, adeo ut ad abolendas & extinguendas duras istas conditiones manumissionibus appositas, rursum manumissiones aliæ necessariæ essent. Istiusmodi sunt eorum manumissiones, quos *homines de corpore & de capite*, vel *capitales* appellabant, qui & obsequia de *corpore suo*, id est, operas & *corvatas*, (unde nomen) & *censum de capite* seu *capitale* quotannis exsolvere tenebantur, qui ita glebæ addicti erant, ut ab ea recedere iis non licitum esset, quemadmodum nec matrimonia contrahere inconsultis dominis, quæ quidem suis omnia locis pluribus observamus. In hoc tamen à servis differebant, quod ad testimonia interdum contra liberos admitterentur. Charta Caroli M. ex Tabulario S. Germani Paris. *Nemo homines de capite in judicio reprobare ullatenus præsumat.* Alia Caroli C. ex eod. Tabular. apud Beslium in Episcopis Pictav. p. 33. *Homines de capite contra liberos in omni placito testimonium ferre concedimus.*

De iis haud dubie postremis manumissis intelligendum Capitul. Childerici III. n. 15. quod libertis testimonium dicere vetatur: *Libertus & liberta in nullis negotiis contra quemquam testimonium dicere permittantur, exceptis illis causis in quibus ingenuitas deesse dinoscitur, sicut præmissum est, & de servis.*

Perstitit diu imperfecta ista libertas apud nostros, quam rectius *servitutis* nomenclatura vulgo donabant, quod nihil ferme haberet quod libertatis esset, imo pæne omnia quæ servitutis; donec sensim aboleri cœpit, dominis ipsis seu pietate ac misericordia motis, vel ex ipso compendio, acceptis ab manumissis pecuniis, plenariam libertatem indulgentibus. Nam interdum singulatim ea conferebatur libertas, interdum subditis omnibus servitutis istius nexu devinctis. Utriusque manumissionis infinitæ propemodum exstant Chartæ, ac prioris quidem apud Doubletum in Histor. S. Dionysii Monast. p. 907. Haræum in Castellanis Insulensib. p. 181. 182. Locrium in Chronico Belgico pag. 128. 129. Buzelinum in Gallo Flandr. p. 55. 513. Duchesnium in Hist. Vergiacensi 241. Guichenonum in Bibl. Sebusiana p. 43. in Histor. Bressensi p. 5. &c.

Manumissionum generalium, seu libertatum, quæ pagorum incolis istius servitutis nexu obligatis generatim conferebantur, aliæ complures pariter leguntur Chartæ, ac in primis Sugerii Abbatis S. Dionysii ann. 1125. pro hominibus villæ S. Dionysii apud Doublet. pag. 857. alia deinde Ludovici VII. Regis Franc. an. 1180. apud Hubertum in Histor. S. Aniani, qua *servos & ancillas quos homines de corpore*, inquit, *appellamus quicunque erant Aurelianis, & in suburbiis & vicis & villulis infra quintam leucam existentibus, eorumque filios filiasque ab omni servitutis jugo absolvit, & tanquam qui ingenui nati fuerant, vult permanere liberos.* Extat ibidem alia anni 1260. qua Capitulum ejusdem Ecclesiæ ad 300. manumisit. Ludovicus Comes Blesensis & Clarimontis in Charta an. 1197. *Omnes homines Credulio manentes taliam mihi debentes & eorum heredes, à talia, oblatione, imprumtato, & roga coacta, de cætere penitus quitos & immunes esse concedo, statuens quod quicunque Credulio masuram habuerit, 5. solidos Parisiensium singulis annis persolvet, &c.* Infra. *Similiter omnes Credulio manentes, qui de mea servili conditione erant, & eorum heredes & tenturas ab omni jugo servitutis meæ penitus quito & absolvo. Quilibet si à villa recedere voluerit, liber & quietus recedat, &c.*

Habetur alia Mathildis Comitissæ Nivernensis 1. Aug. ann. 1223. qua *cives de Autissiodoro tam in civitate, quam in suburbiis, & Burgo S. Gervasii manentes, & ipsorum heredes, qui non erant de libera conditione, omnes & in perpetuum manumisit, & servitutis opprobrio postposito & quitato, ipsos & heredes ipsorum quicunque voluerint ab Autissiodoro recedant & libere, verumtamen suis ipsis rebus manentibus.* Prostant similes manumissionum generalium Chartæ Henrici II. Brabantiæ Ducis ann. 1247. pro vassallis suis, & Hugonis Castellani Gandensis ann. 1243. pro hominibus suis de Wasia, apud Miræum in Diplom. Belg. pag. 174. & 396. Alia Guillelmi Abbatis S. Dionysii an. 1248. pro hominibus villarum ad idem Monasterium pertinentium apud Doubletum p. 907. Alia denique Thomæ Abbat. S. Germani Paris. an. 1250. pro Burgensib. S. Germani apud Brolium l. 2. Hist. Parisiensis p. 279. Caroli Comitis Valensis 9. April. an. 1311. pro servis ejusdem Comitatus in 47. Regesto Chartophylacii Regii ch. 118. & aliæ apud Thomasserium in Consuetudinibus Bituricensibus.

Exhinc Reges nostri, non tam pietatis, quam compendii intuitu, ita rerum ac status urgente necessitate, subditos suos omnes huicce servituti obnoxios subinde libertate donarunt, accepta ab iis indemnitate: atque in primis Philippus Pulcher, qui Diplomate an. 1302. quod descriptum legitur in Regesto 36. Chartophylacii Regii, charta 47 Magistro G. de Cilliaco præcipit, ut in Ballivia Cadomensi certum servorum numerum manumittat, accepto ab iis libertatis pretio, ob ingruentia cum Flandrensibus bella, data ei facultate, ut ipsemet loquitur Rex, *manumittendi homines nostros de cressr*, (sic, i. de corpore) *& quascunque personas Ballivie jugo cujuslibet hominis conditionis astrictis, ipsosque ab servitutis onere liberandi, plenius & plene libertati donandi, ac concedendi eisdem vice & auctoritate nostra, quod possint esse Burgenses & gaudere privilegiis, libertatibus, & franchisiis quibuscunque, quibus gaudent Burgenses alii regni nostri, usque ad certum numerum, ... concedendi quoque quibuslibet temporalibus fidelibus nostris, quod homines suos de corpore, vel personas alias sibi subjectas jugo cujuslibet servitutis manumittere valeant, & ab hujus servitutis onere, &c.* Idque mediante pecunia. Extat simile Ludovici Hutini Diploma, quod ex primo Memorialium Cameræ Comput. Paris. volumine, f. 77. eruimus, hocque loco integrum describere operæ pretium existimamus. *Loys par la grace de Dieu Roy de France & de Navarre, à nos amez & feaux Mestre Saince de Chaumont, & Mestre Nicole de Braie, salut. & dilection. Comme selon le droit de nature chascun doie nestre franc, & par aucuns usages ou coustumes qui de grande ancienneté ont esté entroduites & gardées jusques cy en nostre Royaume, & par avanture par le meffait de leurs predecesseurs moult de personne de nostre commun peuple soint encheus en lien*

variis formulis concipitur. Plautus in Menæchmis : *Liber esto, atque abito quo voles.* In Lege Burgund. tit.57. *Ut habeat licentiam quo voluerit discedendi.* In Lege Ripuar. tit. 61. *Siquis servum suum libertum fecerit, & civem Romanum, portasque apertas conscripserit, &c.* Leges Henrici I. Regis Angl. cap.78. *Qui servum suum liberat in Ecclesia, & mercatu, vel hundredo coram testibus, & palam faciat, & liberas ei vias conscribat apertas, & lanceam & gladium, vel quæ liberorum arma sunt, in manibus ei ponat.* In Formulis veterib. Bignonii cap.6. *Ut eat ubique, & quam voluerit partem pergat, tanquam si ab ingenuis parentibus fuisset natus.* In Testamento Billongi Episcop. Veronensis anni 850. apud Ughellum : *Ut ambulandi liberam habeat licentiam.* In Lege Longob. lib.2. tit.35. §.1. *De quatuor viis ubi voluerit ambulare, liberam habeat potestatem.* Vetus Charta manumissionis : *Ut post hunc diem 4. angulis terræ licentiam & potestatem habeat faciendi qualemcunque seniorem eligere voluerit in omnibus, & sibi ambulet, & sibi vivat, de libera & absoluta maneat omnibus diebus vitæ suæ.* In manumissione Burgensium Burgi S. Germani de Pratis ann. 1250. *Et omnimodam servitutem quam habebamus, vel habere poteramus, in dictis hominibus, & eorum heredibus quantum ad personas & corpora ipsorum ubicunque de cætero se transferre voluerint, totaliter in perpetuum remittimus, ... ac perpetua libertati donamus,* Sane, ut est apud Nicolaum I. PP. in Responsis ad Bulgar. cap 20. *Liber non est, si quis de patria sua non audet exire.* Vide Cujacium lib.14. observat. cap.27.

Hujusce formulæ præ cæteris damus testes præterea duas Chartulas ex Tabul. S. Laudi Andegavensis excerptas, quarum prima sic se habet : *Quoniam omnis potestas à Deo est, & qui potestati resistit, ordinationi Dei resistit, qui summa & mirabili dispensatione Reges & Duces, cæterasque potestates in terra constituit, ut minor majori, ut consequens erat, serviret potestati; & inter eos, quosdam dominos, alios servos esse voluit, ita tantum ut & Deum domini, & servi dominos venerarentur & amarent, juxta illud Apostoli, Servi obedite dominis carnalibus cum timore & tremore; & ad dominos, Domini quod justum est & æquum est, servis præstate, minas remittite, quia & vos dominum habetis in cælo: si & vobis & illis dominatur, quicunque ipse, qui Rex & dominus omnium est, forma & speculum totius boni, jugum servitutis pro nobis subire dignatus est, quatenus nos à Legis maledicto & servitute diabolica liberaret, & sua ineffabilis libertatis participes efficeret. Idcirco ego pro redemptione animæ meæ & pro æterna beatitudinis retributione, hunc servum meum juris V. & omnem fructum ejus ab omni servitutis ejus jugo absolvo, ut ab hodierno die & deinceps securus, & suæ potestatis existat, eat quocunque voluerit, portas habens apertas, & nulli servitutis obsequium, nisi soli Deo, pro cujus amore ipsum manumitto, debeat, &c.*

Altera hisce verbis concipitur : *Piissimus dominus noster Jesus Christus salutem humani generis paterno amore desiderans, inter alia præcepta, quæ fidelibus suis dedit, ut æternæ vitæ gaudia possent adipisci, præcepit eis debitores suos à debitis illorum absolvere, quo ipsi ante summum judicem suorum commissorum veniam securi valeant expectare. Tanta igitur auctoritatis præconio compulsa, dominæque Hugardis Comitissæ gratia precibusque animati, nos Canonici S. Laudi hunc fidelem nostrum Radulfum Ecclesiæ nostræ vinculo servitutis obnoxium, ab omni debito servilis conditionis, pro animabus nostris, Goffridique Comitis excellentissimi, qui potissimus Ecclesiæ nostræ fundator & ornator extitit, omniumque benefactorum nostrorum, absolvimus : ut deinceps, cum omni fructu suo, licentia liberali donatus, in quamlibet mundi partem eat, nec cuiquam successorum nostrorum eum ab arbitrio suo revocare liceat. Actum est Andegavi in Claustro S. Laudi 4. Kal. Octob. Anno ab Incarnat. Dom. 1112. Ind. 5. concurrente 1. Epacta 2. Luna 3. Paschali Papa sedem Apostolicam obtinente, Ludovico in Gallia regnante, Fulcone adolescente Consulatum Andegavensem regente, Raignaldo Episcopo Andegavensem Ecclesiam gubernante. Huic rei affuit Raignaldus Episcopus, & de Canonicis sancti Mauricii .... de laicis ..... præsentibus & videntibus istis testibus imposuimus nos Canonici S. Laudi manus nostras super caput Radulfi, ob favorem & confirmationem libertatis suæ, videlicet Radulfus Sacerdos, Rotaldus Sacerdos, &c.*

Alter Manumissionis plenariæ in Chartulis adscriptus effectus erat in peculiis Manumissorum quæ ipsis deinceps competebant, hac formula, *Peculiari concesso quod habes, aut deinceps elaborare poteris*, apud Marculfum lib 2. form. 52.

Testamenti etiam condendi facultas indulgebatur, jusque civitatis Romanæ, quod testantur veteres formulæ cap.13. &c. Salvianus lib. 3. ad Ecclesiam Cathol. *In usu siquidem quotidiano est, ut servi, etsi non optimæ, sed improbæ servitutis, Romana à dominis libertate donentur : in qua scilicet & proprietatem peculii capiunt, & jus testamenti consequuntur, ita ut & viventes cui volunt res suas tradant, & morientes donatione transcribant.* [Charta ann. 1252. in Bibl. Colbert. *Totum dicto capitulo absolvimus & in omnem libertatem, vicam, bladagium & Guil. Radulfi filium suum constituimus & inducimus, & tanquam Cives Romanos eos & suos pronunciamus.*]

☞ Manumissioni *directæ* eam quoque accensendam existimo quæ sub conditione census annui tantum concedebatur, cujus exemplum nobis profert Charta Alfonsi Comitis Pictav. ann. 1269. in Bibl. Colbert. *Manumittimus & ab omni jugo servitutis absolvimus & quitamus ipsum & hæredes suos de corpore ex legitimo matrimonio procreatos & procreandos perpetuæ libertatis munere decorantes, bona ipsius tam mobilia quam immobilia de caselagio seu aliunde provenientia .... possidenda pacifice & quiete in perpetuum relinquentes, volentes ut exinde faciant suam in perpetuum omnimodam voluntatem sub deveria sex denariorum Tholosanæ monetæ pro caselagio suo, nunc à nobis eidem concesso in feudum censuale.*

Manumissionis species altera, *directæ* opposita, ea erat, quæ sub conditione, vel retento servitio ac obsequio fiebat; ita ut qui manumittebantur, non plenariam ac omnimodam libertatem consequerentur, ut Latini Juniani, & Dedititii apud Romanos, sed quodammodo obnoxii remanerent, eoque nomine veluti servi ad sacros Ordines non possent promoveri, ut est in Concilio Toletano laudato. Leo Ost. lib. 1. cap. 16. *Servos autem suos & ancillas omnes libertati donavit : ita tamen ut essent sub ditione & tutela Monasterii, singulique singulas annuatim operas Monasterio ubi eis præciperetur, exercerent.* Exstat apud Marculf. lib. 2. cap. 33. formula imperfectæ manumissionis, qua scilicet manumissor servo suo libertatem confert, *ea conditione, ut dum advixerit, sibi deserviat : post obitum vero suum, si sibi superstes fuerit, sit ingenuus, &c.* Quæ fuit olim *dedititia libertas*. Cap. vero 34. habetur alia formula, qua ita libertas datur, ut manumissus manumissoris sepulcrum *luminaribus annis singulis procuraret*. Exstant præterea in Tabulario Fossatensi formulæ aliæ ejusmodi conditionalium manumissionum, ann. 1266. in hæc verba. *Manumittimus sub conditionibus infertis inferius, & de voluntate ipsorum ante manumissionem, non tamen*

causa

censu onerando libertatis talia jura retinemus, &c. In alia vero Charta ann. 1270. ubi eadem verba habentur, hæc subduntur: *Item voluit dicta Isabellis pro & heredum suorum futurorum nomine & expresse consensit in jure coram nobis, quod nec ipsa, nec heredes sui possint petere, habere vel tenere possessiones aliquas, sive aliqua bona jure proximitatis parentum vel consanguineorum suorum per emptionem, vel etiam quemcunque alium titulum sive modum, nec ex testamento vel ab intestato succedere, dummodo proximi illi sint, vel fuerint de conditione, & manu mortua ipsorum*, &c.

¶ Singularis certe manumissionis conditio quam exhibet Charta Guillelmi de Curtiniaco ann. 1207. ex Tabul. Crisenon. *Ego Guillermus de Curtiniaco notum facio universis præsentibus & futuris, quod pietatis intuitu & remissione peccatorum meorum manumisi Guillermum filium Roberti de la Curt, si clericus permanserit; si autem dictus Guillermus clericus esse noluerit volo ut in pristinum redigatur servitutem.*

Sed posterioribus sæculis longe magis obtinuit apud nostros imperfecta hæc libertas, quæ ita concedebatur, ut retentis servorum obsequiis ac operis consuetis, non tam servile nomen deleretur, quam servitus ipsa augeretur, adeo ut ad abolendas & extinguendas duras istas conditiones manumissionibus appositas, rursum manumissiones aliæ necessariæ essent. Istiusmodi sunt eorum manumissiones, quos *homines de corpore* & *de capite*, vel *capitales* appellabant, qui & obsequia de *corpore suo*, id est, operas & *corvatas*, (unde nomen) & *censum de capite* seu *capitale* quotannis exsolvere tenebantur, qui ita glebæ addicti erant, ut ab ea recedere iis non licitum esset, quemadmodum nec matrimonia contrahere inconsultis dominis, quæ quidem suis omnia locis pluribus observamus. In hoc tamen à servis differebant, quod ad testimonia interdum contra liberos admitterentur. Charta Caroli M. ex Tabulario S. Germani Paris. *Nemo homines de capite in judicio reprobare ullatenus præsumat*. Alia Caroli C. ex eod. Tabular. apud Beslium in Episcopis Pictav. p. 33. *Homines de capite contra liberos in omni placito testimonium ferre concedimus.*

¶ De iis haud dubie postremis manumissis intelligendum Capitul. Childerici III. n. 15. quod libertis testimonium dicere vetatur: *Libertus & liberta in nullis negotiis contra quemquam testimonium dicere permittantur, exceptis illis causis in quibus ingenuitas deesse dinoscitur, sicut præmissum est, & de servis.*

Perstitit diu imperfecta ista libertas apud nostros, quam rectius *servitutis* nomenclatura vulgo donabant, quod nihil ferme haberet quod libertatis esset, imo pœne omnia quæ servitutis; donec sensim aboleri cœpit, dominis ipsis seu pietate ac misericordia motis, vel ex ipso compendio, acceptis ab manumissis pecuniis, plenariam libertatem indulgentibus. Nam interdum singulatim ea conferebatur libertas, interdum subditis omnibus servitutis istius nexu devinctis. Utriusque manumissionis infinitæ propemodum exstant Chartæ, ac prioris quidem apud Doubletum in Histor. S. Dionysii Monast. p. 907. Haræum in Castellanis Insulensib. p. 181. 182. Locrium in Chronico Belgico pag. 128. 129. Buzelinum in Gallo Flandr. p. 55. 513. Duchesnium in Hist. Vergiacensi 241. Guichenonum in Bibl. Sebusiana p. 43. in Histor. Bressensi p. 5. &c.

Manumissionum generalium, seu libertatum, quæ pagorum incolis istius servitutis nexu obligatis generatim conferebantur, aliæ complures pariter leguntur Chartæ, ac in primis Sugerii Abbatis S. Dionysii ann. 1125. pro hominibus villæ S. Dionysii apud Doublet. pag. 857. alia deinde Ludovici VII. Regis Franc. an. 1180. apud Hubertum in Histor. S. Aniani, qua *servos & ancillas quos homines de corpore*, inquit, *appellamus quicunque erant Aurelianis, & in suburbiis & vicis & villulis infra quintam leucam existentibus, eorumque filios filiasque ab omni servitutis jugo absolvit, & tanquam qui ingenui nati fuerant, vult permanere liberos*. Extat ibidem alia anni 1260. qua Capitulum ejusdem Ecclesiæ ad 300. manumisit. Ludovicus Comes Blesensis & Clarimontis in Charta an. 1197. *Omnes homines Credulie manentes taliam mihi debentes & eorum heredes, à talia, oblatione, impruntate, & roge ceabla, de cætero penitus quites & immunes esse concedo, statuens quod quicunque Credulio masuram habuerit, 5. solidos Parisiensium singulis annis persolvet*, &c. Infra. *Similiter omnes Credulie manentes, qui de mea servili conditione erant, & eorum heredes & tenuras ab omni jugo servitutis meæ penitus quito & absolvo. Quilibet si à villa recedere voluerit, liber & quietus recedat*, &c.

Habetur alia Mathildis Comitissæ Nivernensis 1. Aug. ann. 1223. qua *cives de Autissiodoro tam in civitate, quam in suburbiis, & Burgo S. Gervasii manentes, & ipsorum heredes, qui non erant de libera conditione, omnino & in perpetuum manumisit, & servitutis opprobria postposita & quitata, ipsos & heredes ipsorum quotiescunque voluerint ab Autissiodoro recedant & libere, veruntamen suis ipsis rebus manentibus*. Prostant similes manumissionum generalium Chartæ Henrici II. Brabantiæ Ducis ann. 1247. pro vassallis suis, & Hugonis Castellani Gandensis ann. 1243. pro hominibus suis de Wasia, apud Miræum in Diplom. Belg. pag. 174. & 396. Alia Guillelmi Abbatis S. Dionysii an. 1248. pro hominibus villarum ad idem Monasterium pertinentium apud Doubletum p. 907. Alia denique Thomæ Abbat. S. Germani Paris. an. 1250. pro Burgensib. S. Germani apud Brolium l. 2. Hist. Parisiensis p. 279. Caroli Comitis Valensis 9. April. an. 1311. pro servis ejusdem Comitatus in 47. Regesto Chartophylacii Regii ch. 118. & aliæ apud Thomasserium in Consuetudinibus Bituricensibus.

Exhinc Reges nostri, non tam pietatis, quam compendii intuitu, ita rerum ac status urgente necessitate, subditos suos omnes huicce servituti obnoxios subinde libertate donarunt, accepta ab iis indemnitate: atque in primis Philippus Pulcher, qui Diplomate an. 1302. quod descriptum legitur in Regesto 36. Chartophylacii Regii, charta 47 Magistro G. de Cilliaco præcipit, ut in Ballivia Cadomensi certum servorum numerum manumittat, accepto ab iis libertatis pretio, ob ingruentia cum Flandrensibus bella, data ei facultate, ut ipsemet loquitur Rex, *manumittendi homines nostros de creor*, (sic, i. de corpore) *& quascunque personas Ballivia jugo cujuslibet hominis conditionis astrictas, eosque ab servitutis onere liberandi, plenius & plene libertati donandi, ac concedendi eisdem vice & auctoritate nostra, quod possint esse Burgenses & gaudere privilegiis, libertatibus, & franchisiis quibuscunque, quibus gaudent Burgenses alii regni nostri, usque ad certum numerum, ... concedendi quoque quibuslibet temporalibus fidelibus nostris, quod homines suos de corpore, vel personas alias sibi subjectas jugo cujuslibet servitutis manumittere valeant, & ab hujus servitutis onere*, &c. Idque mediante pecunia. Exstat simile Ludovici Hutini Diploma, quod ex primo Memorialium Cameræ Comput. Paris. volumine, f. 77. eruimus, hocque loco integrum describere operæ pretium existimamus. *Loys par la grace de Dieu Roy de France & de Navarre, à nos amez & feaux Mestre Sance de Chaumont, & Mestre Nicole de Braye, salut. & dilection. Comme selon le droit de nature chascun doie nestre franc, & par aucuns usages ou coustumes qui de grande ancienneté ont este entroduites & gardées jusquesçy en nostre Royaume, & per avanture par le meffait de leurs predecesseurs mult de personne de nostre commun pueple soient encheus en lien de ser-*

de servitude & de diverses conditions qui moult nous desplet : nous considerans que nostre Royaume est nomme le Royaume des Frans, & veillans que la chose en verite soit accordant au nom, & que la condition des gens amende de nous en la venue de nostre nouvel Gouvernement, par deliberation de nostre Grand Conseil avons ordene & ordenons que generaument par tout nostre Royaume de tant comme il puet apartenir à nous & à nos successeurs, teles servitudes soient ramenees à franchise, & de ceux qui de ourine ou ancienacte ou de nouvel par mariage ou par residence de lieux de serve condition sont encheus ou pourroient escheoir ou lien de servitude, franchise soit donnee o bonnes & louables conditions, & pour ce especialement que notre commun peuple qui par les Collecteurs, Sergens & autres Officiaus qui ou tempt passe ont este deputez seur le fait des Main-mortes & formariages, ne soient plus grevez ne domagiez pour ces choses, si comme il ont aste jusques-cy, laquele chose nous desplet. Et pour ce que les autres Seigneurs qui ont hommes de cors, pregnent exemple à nous de eus ramener à franchise : Nous qui de vostre leaute & approuvee discretion nous fions tout à plain, vous commettons & mandons par la teneur de ces Lettres, que vous aliez en la Bailise de Senlis & ressors d'icelle & à tous les lieux, villes, Communautez & personnes singulieres, qui ladite franchise vous requeront, traitiez & accordez avec eux de certaines compositions par lesqueles souffisant recompensation nous soit faite des emolument qui desdites servitutes pooient venir à nous & à nos successeurs, & à eux donnee de tant comme il puet toucher nous & nos successeurs, general & perpetuel franchise en la maniere que dessus est dit, & selon ce que plus plainement le vous avons dit, desclaire & commis de bouche, & nous prometons en bonne foy que nous pour nous & nos successeurs ratifierons, & aprouverons, tendrons & ferons tenir & garder tout ce que vous ferez & accorderez sur les choses dessusdites : & les lettres que vous donrez seur vos traitiez, compositions & accors de franchise à villes, Communautez, lieux ou personnes singulieres, nous les agreons desorendroit, & leur en donrons les nostres ; sour ce toutefois que nous en serons requis. Et donnons en mandement à tous nos Justiciers & subgets, que en toutes ces choses il obeissent à vous, & entendent diligemment. Donne à Paris le tiers jour de Juillet l'an de grace 1315.

Alio porro Diplomate iisdem Commissariis præcipit, ut si qui ex servis manumitti nolint ab iis, habita facultatum ratione, ratu subsidia exigant. Tradit deoique Boislius in tract. de Juribus dominicis c. 32. Henricum II. Regem Delphinates, Bressienses, Sabaudos, Bugesienses & Veromeenses ab omni *taliiabilitatis & manus mortuæ* servitutibus absolvisse, Edicto mensis Novembris an. 1552.

Quod porro spectat ad generales istus manumissiones, haud videtur omittendum quod de Blanchæ Reginæ S. Ludovici matris pietate ad hanc rem pertinens refert Chronicon vernaculum MS. ex Bibl. Memmiana, hisce vernaculis : *La Roine Blanche mere S. Loys, qui lors gouvernoit le Roiaume de France, oy dire que les Chanoines de N. D. de Paris avoient emprisonnez plusieurs hommes & femmes de corps qui ne leurs pouvoient paier leurs tailles, & avoient en la prison moult de mesaises. Parquoi la Roine qui et grant pitie, fist rompre les prisons desdits Chanoines, & les fist delivrer. Et pour ce que celle Roine avoit pitie des gens qui ainsi estoient serfs, ordonna en plusieurs lieux que les gens fussent affranchis, moiennant autres droits & seigneuries que les Seigneurs prendroient sur leurs hommes & femmes de corps, & le fist en partie pour la pitie qu'elle avoit de plusieurs belles filles à marier, que on laissoit à prendre pour leur servitute, & en estoient plusieurs gastees.*

Porro ex Diplomate Philippi Pulcri Regis laudato colligitur, dominis feudalibus ejusmodi servos suos inconsulto superiore domino manumittere non licuisse, ex lege passim recepta, ut est in Stabilimentis S. Ludovici lib. 2. c. 34. *Nus Vavasors ne Gentishom ne puet franchir son home de cors en nule maniere sans l'assentement au Baron ou du chief Seignour selon l'usage de la Cort laie*. Scribit Justinus l. 41 apud Parthos nulli servos manumittendi concessam fuisse facultatem.

Exstat apud Chopinum lib 3. de Sacra politia tit. 2. §. 19. Charta Ludovici VI. an. 1110. qua Abbati & Monasterio S. Dionysii *plenam* concedit *potestatem de servis Ecclesiæ emancipandis, & liberos faciendis consilio Capituli sui, suo irrequisita assensu vel consilio suo : & ita ut neque ipse neque successores sui nec quilibet Principum super eos aliquam reclamationem faciat, vel redemptionem proinde exigat*. Eamdem facultatem indulsit Ludovicus VIII. Capitulo Aurelianensi, ut colligitur ex Chartis sequentibus, quas ex Schedis Peirescianis descripsimus : *Ludovicus D. G. Francor. Rex dilectis suis Decano & Capitulo Aurelianensi, salutem & dilectionem. Concedimus vobis quod manumittatis homines vestros de corpore, qui habitant in terra vestra Stampensi, vel qui tenent de ea ; & quod vis vel successoribus vestris & terræ vestræ imp-natis onera & consuetudines, sicut convenerit inter vos & homines memoratos, salvo jure nostro. Actum Senon. ann. Dom. 1224. mens. Jan. Ego Lebertus Decanus, & universum Capitulum Aurelianense omnibus in perpetuum. Noverint universi tam præsentes quam futuri quod omnes homines nostri de corpore, tam masculi, quam feminæ, qui habitant in terra nostra de Stampesia, & illi etiam qui de ea tenent, vel possident ubicumque commorantes, astrinxerunt se nobis per sacramentum à singulis sigillatim corporaliter præstitum & receptum, quod si servitutis opprobrium ab eis tolleremus, libertatis beneficium eis, & filiis suis, tam natis quam nascituris, impendentes, quascumque redhibitiones, quæcumque onera eis & hæredibus ipsorum, & terræ nostræ vellemus imponere, ipsi gratanter reciperent, firmiter observarent, & in nullo contrairent. Nos igitur attendentes multimoda commoditatum genera tam nostris hominibus & eorum hæredibus, quam nobis etiam & Ecclesiæ nostræ ex hujusmodi concessione libertatis posse provenire, eis libertatem duximus concedendam, & tam ipsos quam uxores eorum, & filios tam natos, quam nascituros, ab omni servitutis jugo emancipantes, in perpetuum liberos concessimus permanere, cum impositione tamen redhibitionum & onerum, quæ sunt inferius annotata. Imprimis igitur ad extirpandum penitus de terra nostra de Stampesio consuetam servitutis approbrium, statuimus, ut nullus, seu nulla conditionis servilis homo vel femina de cætero in eadomum, vineam, vel agrum valeat possidere, ut sic de terra illa in posterum præconio exaltetur libertatis, quæ huc usque humilis fuit, & depressa opprobrio servitutis. Nullus de Manumissis, vel eorum successoribus manens in terra nostra sine voluntate nostra Stampensem poterit intrare Communem. Quilibet in terra nostra manens, ad molendina nostra molere tenebitur, & alibi ei molere non licebit. Nullus poterit transmittere, vel transferre aliquomodo terram nostram in aliquam personam, quæ non teneatur nobis omnino ad omnem redhibitionem, ad quam ipse teneretur. Volumus autem, & istud omni præcipue propter beneficium libertatis concessæ imponimus, ut de singulis 12. gerbis, quæ colligentur in terra nostra, vel etiam de 12. si plures non superarunt in campo numerandæ, unam gerbam habeamus à nobis numerandam, & eligendam per cultorem agri ad nostram grangiam deportandam, quæ appellabitur* Gerba libertatis. *Circa campipartem tamen, & decimam, propter hoc nihil immutamus, sed salvam sit nobilo-*

bilominus nobis per omnia jus campipartis, & decima sicut ante. Similiter autem modo per omnia duodecimam partem habebimus de bladis non ligatis. Per hæc autem quæ specialiter expressa sunt in hac libertatis Charta, in nullo alios juri nostro volumus præjudicium generari. Super cæteris enim redhibitionibus nostris, consuetudinibus, corveis, justitiis, talliis, & generaliter super alio quocunque jure nostro nil immutamus, sed volumus, quod ea omnia illibata & inconcussa in perpetuum maneant, exceptis tamen capitalibus quæ remittenda eis penitus duximus, & guiauda. Nomina autem hominum nostrorum quos manumisimus, &c. Actum an. Dom. 1224. mense Febr. In Regesto Parlamenti signato B. fol. 40. inter Aresta Epiphaniæ an. 1277. Dictum fuit quod Episcopus Catalaunensis manumittere non potest servientes suos, etiamsi Capitulum consentiat, sine voluntate Regis.

Manumissio in Ecclesia inducta potissimum legitur à Constantino M. in lib. 1. Cod. de his qui in Ecclesia manumittuntur: Jam dudum placuit ut in Ecclesia Catholica libertatem domini suis famulis præstare possint, si sub aspectu plebis, adsistentibus Christianorum Antistitibus, id faciant, ut propter facti memoriam vice actorum interponatur qualiscunque scriptura, in qua ipsi vice testium signent. Adde l. unic. Cod. Th. eodem tit. & Sozomen. l. 1. c. 9. S. Augustinus: Servum tuum manumissurum ducis in Ecclesiam: recitatur libellus, aut fit desiderii tui prosecutio. Dicis te servum tuum manumittere, quod tibi in omnibus servaverit fidem. Ubi observare licet dominum libellum offerre, quo libertatem servo suo ab Episcopo donari petebat, quem Petitorium vocat Ennodius Opusc. 8. Gerontium itaque, cujus à me comperta fides, ... per præsens petitorium à Beatitudine vestra Romanæ deprecor civitatis gaudere consortia, cujus ego absolutionis non tam largitor, quam testis assisto. Vetus Inscriptio in Ecclesia S. Crucis Aurelianensi: Ex beneficio sanctæ Crucis per Johannem Episcopum, & per Albertum sanctæ Crucis Casatum, factus est liber Lambertus teste hac sancta Ecclesia. Exstat in Tabulario Burguliensi Charta Theobaldi cognomento Pagani de Villanova, qua quemdam colibertum suum Lambertum nomine libertate donat, ubi hæc subduntur: Et ut hoc perpetualiter inconvulsum permaneret, hanc chartam in publico Conventu astante & testante omni populo, in Ecclesia S. Christophori, die dominico, ante processionem, tam ego quam omnes qui tunc successores esse poterant, crucibus nostris firmavimus. Actum tempore Philippi Regis Francorum, & Walfridi Parisiorum Episcopi, Milonis quoque ac Widonis fratris ejus, Magni Milonis de Monteleherici filius, &c.

Fiebant autem ejusmodi manumissiones ad altare, vel circa altare, ex Concilio Berghamstedensi an. 697. cap. 9. Legibus Luithprandi tit. 109. §. 4. Legib. Ratchis tit. 5 §. 4. Lege Longob. lib. 2. tit. 18. §. 3. tit. 35. §. 3. 5. 8. 9. in Capitul. 2. an. 806 c. 6. Juxta altare. in Capitulari Bajw. an. 788. cap. 6. Concil. Lemovic. ann. 1031. sess. 2. Denique semper fuit consuetudo, ut quicunque voluerint, sursum aut ante altare Redemptoris, aut ante corpus beati Martialis, servos suos libertati darent. Infra: Hæc de baptismo satis sint: nunc de servorum libertate dicendum, quia hanc agere licitum est, vel apud sedem, vel ante corpus B. Martialis, vel ad quamcumque Ecclesiam domini elegerint coram testibus, vel ante corpus defuncti proximi, sicut sæpe per plures civitates fieri vidimus: ita sane ut hujus sedis nominativus Cancellarius libertatem scribat. Nam & apud regale palatium, vel in quocunque loco Rex fuerit, coram Rege libertates legitimas fieri cernimus: immo Lex Salica continet, ut ubicunque servi dominus voluerit, potest servum relaxare. Willelmus Malmesbur. l. 1. de Gest. Angl. pag. 33. Ipsa dedicationis die Regem captivum ad altare manumittens, libertate palpavit, memorabile clementiæ suæ spectaculum exhibens. Vide Probationes Hist. Guinens. pag. 61.

Ante cornu altaris, Formulæ veteres Bignonii cap. 8 Censeo te atque statuo ante sacri altaris cornu, in conspectu Sacerdotum & Clericorum, & populi adstantis à præsenti die & deinceps ab omni jugo servitutis humanæ absolutum fore, civemque Romanum appellari. Adde Formulas secundum Legem Rom. c. 12. Charta Dadonis Episcopi Virdunensis: Eo quod ex familia nostra fuit, dedimus ei libertatem receptam à cornu altaris canonice, & ordinavimus eum ad gradum Presbyterii.

Hac manumissionis forma liberi facti, plenariam consequebantur libertatem, eoque nomine Cives Romani fiebant ex l. 2. Cod. de His, qui in Ecclesia manumittuntur: Qui religiosa mente in Ecclesiæ suæ gremio servis suis meritam concesserint libertatem, eandem eo jure donasse videantur, quo civitas Romana solennitatibus decursis dari consuevit. Quam quidem prærogativam his, qui in Ecclesia manumittebantur, adscribunt veteres Formulæ Bignonii cap. 56. quæ directæ & plenariæ manumissioni alias conveniebat ex cap. 8. & ex formulis secundum Legem Rom. cap. 12. & Formula 43 ex Baluzianis. Epistola Ludovici Pii Imp. ad Bernouvinum Chrysopolitanæ Ecclesiæ Archiep. data an. Imperii 8. indict. 14. Scribatur libellus perfectæ & absolutæ ingenuitatis, more quo hactenus hujuscemodi libelli scribi solent, civem Romanum libera potestate continens: & in fine libelli tam eorum, qui in tua parochia sunt Sacerdotum, quam illorum, quos dominus servi secum adduxerit testimonia. Exstat alia formula plenariæ Libertatis in Diurno Romano cap. 6 tit. 21. ex qua hæc duntaxat damus: Cumulo libertatis largito ab omni servili fortuna & conditione liberum esse censemus, civemque Romanum solutum ab omni subjectionis nexu decernimus, nec aliud cunctis, nisi solam salutationem debere, ut perfecto absolutus jugo servili, vitam possit degere, quibus advixeris diebus, & more liberorum.

Hac denique ratione liberi facti, una cum eorum progenie sub tuitione Ecclesiæ consistebant, ex dicto tit. 58. Legis Ripuar. §. 1.

☞ Atque eam ob rem charta manumissionis in Archivis Ecclesiæ asservabatur, ut manumisso libertatem assereret, si qua deinceps controversia de eo moveretur. Appendix ad Marculfum form. 8. Igitur ego ille minimus servorum Dei famulus Ecclesiæ Senonicæ Archiepiscopus tanta Serenissimi Hludovici Augusti auctoritate, quæ Senonis in arcibo Ecclesiæ episcopii servatur, fultus per hunc libellum manumissionis te fratrem nostrum, quem servilis conditio hactenus addictum tenuit inter hujus Ecclesiæ familiam, quia fratrum testimonia, inter quos enutritus es, dignus ad sacerdotalem honorem suscipiendum prædicaris, &c. Hinc est quod manumissionum Chartæ, ut mox dicetur, à Scriniario, Protonotario, vel Archidiacono conscribebantur, quia penes eos erat custodia scrinii vel archivi ecclesiæ, ubi conscriptæ reponebantur.

Ejusmodi vero manumissio, quæ fiebat in Ecclesia coram Episcopo & Clero, dicebatur fieri Episcopalibus aut Ecclesiasticis gestis, ut apud S. Augustinum Serm. 50. de Diversis, & Serm. 53. ad Fratres in eremo. Tabulæ autem conscribebantur à Scriniario. Anastasius Bibl. in S. Julio PP. Hic constitutum fecit, ut.... manumissiones Clerici in Ecclesia per Scrinarium sanctæ Sedis celebrarent. In Lege Ripuariorum tit. 58. §. 1. Archidiaconus tabulas libertatis conscribere jubetur secundum Legem Romanam, qua Ecclesia vivit. Apud CPolitanos Protonotarii Ecclesiæ officium præ cæteris erat manumissiones in Ecclesia factas scribere, ut est in Catalogo Offic. Eccl. CP. ad Medonium.

Manumissionis in Ecclesia meminerunt præterea

Concil.Arausic.I. can.7. Aurelian.V. c.7. Matisc.II. c.7. Burchard. lib.3. c.29.32. Ivo p.6. c.130.133. Sozomenus lib 2.c.9.sub finem, Lex Wisigoth. lib.5. tit.7.§.2.9. Papianus lib.Resp.tit.4.Lex Alaman. tit.17.tit.18.§.1.Lex Ripuar. tit.58 §.1. Capit. Caroli M. lib.5.cap.30.Testamentum Perpetui Turonensis Episc. ann.474. Formulæ vett.Bignonii c.56.Leges Henrici I. Reg. Angl.c.78.&c.

Extat præterea manumissionis *in Ecclesia* & *ad altare* vetus Diploma, quod hic damus ex Schedis Peirescianis: *Cum Christianissimus ac religiosissimus Imperator Ludovicus cœlestis protectionis ope suffragante invictissimus Augustus sanctam matrem Ecclesiam ad meliora instantissime subveheret, hoc & inter cætera sanctæ devotionis suæ studia exhibuit, ut usus valde insolitus atque reprehensibilis, qui dignitatem ejus magna ex parte fuscare videbatur, ut quod scilicet servilis & originariæ conditionis personæ contra statuta Canonum sacris divinisque Mysteriis quatenus applicarentur, suæ auctoritatis præcepto ab ea pellerentur, & qualiter dehinc hujusmodi conditionis homines Ecclesiæ utilitatis idonei reperti, nexu servitutis exuerentur, & ad hanc dignitatem promoverentur, una cum consensu Pontificum & Optimatum Imperii sui statuere procuravit: idipsum quoque veneranda proles ejusdem Imperatoris invictissimus Rex Carolus patri voto honorificentiæ S. Dei Ecclesiæ auxit. Igitur ego in Dei nomine Hugo misericordia Dei Abbas Ecclesiæ gloriosissimi Confessoris Christi Aniani, juxta memorati piissimi Augusti præceptum, te Clericum nomine Raiginaldum, ex familia ejusdem sancti Aniani progeniem ducentem, hoc est, ex Apiarii villa, ante sanctum altare, & præsentiam fratrum S. Aniani, una cum collubentia eorumdem fratrum, & deprecatione Adalardi Archiepiscopi, qui jamdictam villam, Apiarias scilicet, in beneficium habet, à vinculo servitutis ob amorem Dei nostri J.C. ad cujus militiam eligeris, publice absolvo, civemque Romanum instituo, ut abhinc Christo favente, in tuo jure & potestate consistens, ita vivas ingenuus, civisque Romanus, tanquam si à liberis ortus fuisses parentibus, & neque nobis, neque successoribus nostris quicquam noxialis debeas servitutis: sed sub integra, plenaque ingenuitate, quam propter sacri Ordinis dignitatem accipere meruisti, tempore vitæ tuæ permaneas, quatenus catena servitutis, cui nascendo hactenus obnoxius extitisti, per hanc absolutionem ereptus, securius liberiusque divinæ potentiæ Domino adjuvante famulari valeas. Ut vere absolutionis hujus titulus pro reverendis cultibus venerabiliter celebratis firmum omni tempore obtineat vigorem, manu propria subter roboravimus, nobilissimoque S. Aniani Clero astipulante destinavimus. R. Hugo. V. Adalardus Episcopus. V. Varimundus. V. Cunno, &c.*

Manumissiones fiebant etiam per *chartam*, vel *chartulam*, quæ *ingenuitatis* vulgo appellabatur, à qua *Chartulati* dicti hac manumissionis specie manumissi, de qua agunt Lex Alemannorum tit.17.tit.18.§.1.Capit. 2.an.806.c.6.7. Capitul.an.813.c.8. Capitul.3.c.2.11.12. Lex Longob. lib.2.tit.18.§.3.tit.35.§.12. Gregor. Turon. lib.5. Histor. cap.27. Concilium Toletan. VI.can.9. Leo Ost. lib.1.c.11. &c. Qui autem per *chartulas* manumittebantur, plenariam non semper libertatem consequebantur, cum *conditiones* datæ libertati adderentur: seu servitia & operas, interdum & censum pecuniarium sibi reservarent patroni, unde *conditionales* dicti passim.

Hac porro ratione libertas conferebatur: charta manumissi capiti imponebatur, ut fortean cunctis esset conspicua: quod testari videtur vetus hæc Notitia ex Tabul. Vindocin fol.217. verso: *Notum sit omnibus hominibus, quod cum domnus Gaufridus Vindocinensis Abbas quemdam servum suum Stephanum Popinellum nomine coram toto Capitulo suo liberum fecisset, res illa Gaufrido Comiti Vindocinensi, qui Grisagonella cognominabatur, displicuit, & eidem Stephano cartam libertatis de capite eripuit. Quod cum domnus Abbas G. audisset, supradictum Comitem de hac re ad rationem misit, & quod Vindocinensis Abbas servos suos absque ullius licentia & consilio posset liberos facere rationabiliter, ostendit. Qua ille ratione convictus, cognovit se male fecisse, & de reliquo se nihil tale facturum promisit. Hoc viderunt domnus Goffridus Abba, Hamelinus Abba Belliloci, Goffridus Comes Vindocinensis, qui Grisagonella cognominatur, Raynaldus de Turre. Actum Vindocini anno ab Incarn. Dom. 1124. prima septimana Quadragesimæ feria quinta, & in crastino movit idem Comes ad S. Jacobum.*

Manumissio per Tabulas, Eadem quæ per *chartam*, (unde *Tabularii*, dicti ejusmodi per tabulas liberi facti) apud S. Augustinum Epist. 50. Gregor. Turon. lib.10.cap.9. in Lege Ripuar. tit.58. in Concilio Aurelianensi III. an.538 cap.26.&c. Ut &

Manumissio per Scripturam, in Lege Wisigoth. lib.5. tit.7.§.1.14.15. in Lege Burgund. tit.88.§.2. in Concil. Aurelian. III. can.26.&c. Atque adeo

Manumissio per Epistolam, apud Gregor. M. lib.1.Epist.53. lib.5. Epist 12. Hujus manumissionis per modum epistolæ servis ipsis manumittendis inscriptæ formula concipiebatur. Testamentum Bertichramni Episcop. Cenom. *Illos vero, quos de ratione Ecclesiæ pro singulis festivitatibus in Albis per Epistolas relaxavi, aut relaxavero, sicut Epistolæ eorum edoceat, sub tuitione & defensione sanctæ Ecclesiæ rependeant.* Supra: *Tam isti, quorum nomina hic continentur, vel quos postea de Gente barbara comparavi, aut adhuc comparare potuero, tam pueri quam puellæ, qui à me empti cognoscuntur, & Epistolas eis feci, & ipsi in integra ingenuitate perdurent, & hoc observent, quod & plures eorum & toti sub tuitione & defensione sancti Petri perseverent.* Eustathius lib.10. de Ismeniæ & Ismenes amorib. p.336. Ἐλευθερίαν σοι γὰρ ζῶμεν ἐξ ἀρχῆς δωρεάν, καὶ χειρὶ ταύτῃ μοι, ἡ τὴν ἐπιστολὴν ἐγχαρίττει σοι. Ταύτην δὴ καὶ δίκαιον ἡμᾶς καὶ τὴν ἀπελευθερίαν ἀπὸ τῶν γραμμάτων. V. Festum in *Manumitti*, & ibi Scaligerum præter J.C. Habentur præterea aliæ passim manumissionum formulæ, cujusmodi est

Manumissio per Testamentum, de qua Concilium Arelat. II. c.33. Aurelian. III.c.26. Matiscon. II. c.7. &c. Charta Bajonis Viri inlustris ann. 7. Childerici Regis, ex Tabular. Flaviniacensi: *Mancipiis, libertis, ingenuis, qui apud nos epistolas meruerint accipere, ita spe-ctas eorum ingenuitates, accolabus, cum merito eorum, vel omni re, peculium tam majore, quam minore, &c.*

Manumissio per Manum Propriam, in Lege Ripuar. tit.57.§.1 [Vide *Haantrada*.]

Manumissio per Manum Erogatoris, in Lege Longob. lib.2. tit.20.§.5. id est, per manum executoris testamentarii. Vide *Erogator*.

Manumissio in Comitatu. Leges Willelmi Nothi cap.65. *Si quis velit servum suum liberum facere, tradat eum Vicecomiti per manum dextram in pleno Comitatu, quietum clamare debet à jugo servitutis suæ per Manumissionem, & ostendat ei liberas vias & portas, & tradat illi libera arma, scilicet lanceam & gladium, deinde liber homo efficitur.* Vide Leges Henrici I. c.78.

Manumissio per Denarium coram & præsente Rege, qui manumissionem ratam habebat, & manumissi deinceps defensor erat, jactato denario quovis, tanquam manumissionis pretio, per manum vel domini, vel alterius, & excusso de manu ipsius servi, qui manumittebatur, qui inde *Denariatus* & *Denariales* censebantur & appellabantur. Ea autem manumissionis forma Legis Salicæ propria fuisse dicitur in veteribus Chart. ex tit. 48. ubi *servi ante Regem per denarium dimissi* mentio fit. Formulæ vett. Bignonii c. 46 *Et postea*

ante

ante dominum Regem jactante denario, secundum Legem Salicam te ingenuum dimisi. Vetus formula apud Pithœum: *Nos vero manu propria excutientes de manu supradicti* N. *denarium, vel nummum, vel argenteum, vel aureum, vel dragmam, vel sestertium, vel minam, &c.* Exstat formula sequens ejusmodi Manumissionis per denarium in Tabul. S. Florentii Salmuriensis: *In nomine sanctæ & individuæ Trinitatis Odo gratia Dei Rex, notum sit omnibus fidelibus sanctæ Domini Ecclesiæ, præsentibus scilicet atque futuris, quia nos ob amorem Dei æternorumque remunerationem, perque deprecationem Rainonis Episcopi, servum juris nostri nomine Albertum ejlamem in conspectu nostro & fidelium procerumque nostrorum, manu propria, à manu ejus excutientes denarium secundum legem salicam liberum facimus, atque ab omni servitutis vincula absolvimus. Ejus quoque absolutionem per hanc præsentem auctoritatem nostram confirmamus, & nostris futurisque temporibus firmiter atque inviolabiliter ratam eam esse volumus. Præcipientes ergo jubemus, ut sicut reliqui manumissi qui à Regibus antecessoribus nostris hoc modo noscuntur esse relaxati ingenui, ita deinceps jam nominatus Albertus per hoc nostrum præceptum solemniter in Domini nomine confirmatum nemine inquietante; sed Deo auxiliante per se hæc nostræ mercedis relaxatio per omnia tempora inviolabiliter conservetur, annulo nostro subtersignari jussimus. Teuannus notarius ad vicem Rollonis & recognovit & subscripsit. Data 4. Idus Januarii anno ab Incarnatione Domini* 888. *anno secunda regnante Odone gloriosissimo Rege. Actum Aurelianis feliciter. Amen* [Aliam lege, si placet, inter veteres formulas Alsaticas quas Legi Salicæ subjecit Eccardus. Præceptum Caroli Crassi Imper. an. 887. apud Marten to. 1. Anecd. col. 51. *Cujus petitionem rationabilem prospicientes, imperiali dignitate nostra decrevimus, ut more prædecessorum Imperatorum ac Regum nostrorum, videlicet à manu ipsius Leuthardi denarius excutiatur, quatenus auctoritate imperiali nostra notum omnibus habeatur, ut à præsenti die, & in reliquum, idem Leuthardus semper & ubique omnibus locis liberali valeat uti proprio potestate.*] Charta Ludov. Regis an. 906. apud Guillimann. l. 2. de Reb. Helvet. c. 11. *Quemdam proprium servum nostrum Johan nominatum in præsentia fidelium nostrorum per excussionem denarii de manu illius, juxta Legem Salicam, in eleemosynam nostram liberum dimisimus, &c.* Charta Caroli Regis Burgundiæ filii Lotharii Imp. *Servum juris nostri, nomine Aaselenum, manu propria à manu illius excutientes denarium, secundum Legem Salicam, liberum eum omnibus, quæ habebat, vel quæ acquisierit, fecimus.* Alias proferunt ill[?]ujusmodi manumissionis *per denarium* secundum Legem Salicam formulas & Chartas Marculfus l. 1. form. 22. Paradinus l. 2. Hist. Lugdun. c. 24. Bignonius ad Marculfum, Goldastus in Chartis Alemann. nu. 6. & Wendelinus *in* Glossar. ad Legem Sal.

Neque tamen omnino Saliis propria fuit, cum & apud Ripuarios observata legatur, ut colligitur ex Lege Ripuar. tit. 57. §. 1. *Si quis libertum suum per manum propriam, seu per alienam in præsentia Regis secundum Legem Ripuariam ingenuum dimiserit per denarium, &c.* In alia apud Willelmum Hedani in Hegilbodo Trajectensi Episcopo, Francis etiam adscribitur: *Qui ejus quamdam famulam, quandam, datis, ut Lex Salica docet, in commutatione duobus mancipiis prius, & postea secundum Legem Francorum denarium ejus excutiens, hoc modo servitutis vinculo liberavit, & donavit ingenuitate.* Ad Salicam forte Legem referenda quæ de hacce specie manumissionis habet S. Audoenus in Vita S. Eligii l. 1. c. 10. *Redemptos captivos protinus coram Rege statuens, jactatis ante eum denariis, cartas eis libertatis tribuebat.* Adde Chartam ejusdem Eligii apud Mabillonium to. 2. SS. Ord. S. Benedicti p. 1091.

Ea autem erat conditio *Denarialis* hominis, seu per denarium manumissi, ut *hæreditatem in sua generatione non haberet, antequam usque in tertiam generationem pervenisset*: quod de Chartulario, seu manumisso *per chartulam*, pariter obtinuit: uti statuitur in Lege Longob. l. 2. tit. 35. §. 11. & l. 6. Capit. Car. M. c. 208. deinde, ut est in lege Ripuar. tit 57. §. 4. si absque liberis decedebat, Regem seu fiscum hæredem habebat: *ita* si occideretur, illius compositio ad Regem spectabat, uti cavetur in Capitulis, quæ Carolus Mag Legi Bajwar. addidit, tit. 1. c. 6. & in Capitul. 2. an. 806. c. 5. & 6. ubi idem obtinuisse de manumissis per chartam observatur. Licebat porro unicuique hac manumissionis forma & ratione servum suum manumittere. Lex Ripuar. tit. 61. §. 3. *Quod si dominus ejus* (servi) *eum ante Regem Denariatum facere voluerit, licentiam habeat.* Et tit seq. §. 2. *Quod si Denarialem eum facere voluerit, licentiam habeat, & tunc* 200 *sol. solvat.* Minime tamen poterant *Tabularii* hac manumissionis forma libertate donari. Eadem Lex Ripuar. tit. 58. §. 1. *Nullus Tabularium denariare ante Regem præsumat jactare: quod si fecerit,* 200 *sol. culp. jud. & nihilominus ipse Tabularius & procreatio ejus Tabularii persistant, &c.* Exacta istiusmodi manumissione, conficiebatur charta, quæ rem gestam contineret, & *præceptum denariale* dicitur Marculfo, & *charta denarialis*.

Huc etiam quodammodo pertinet, quod habent Leges Henrici I. Regis Angl. c 78. *Si quis de servitute redeat in liberum, in testem manumissionis cum testibus redditionis domino suo* 30. *denarios reddat, scilicet pretium corii sui, in signum, quod ei dignum sit in æternum.* Vide *Capitale* 4.

Manumissio *in præsentia Regis, secundum Legem Ripuariam*, tit. 57. §. 1. eadem, quæ per *denarium*. *Manumissio per regalem largitionem*, in Concil. Triburiensi an. 895. c 38.

Manumissio *in manu Regis danda*, in Lege Longob. l. 2. tit. 35. §. 3. 8. Vide quę mox annotamus de Longobardorum Manumissionibus.

Manumissio Coram Testibus, in Lege Wisigoth. l. 5. tit. 7. §. 1. in Lege Burgund. tit. 88. §. 2. in Synodo Trullana 85. in Legibus Henrici I. Regis Angl. capit. 78. &c.

Apud Longobardos quadruplex fuit manumissionis species, ut est in libro 2. tit. 35. §. 1. ac prima quidem, quæ fiebat per *quartam manum*, cujus ritus ita ibidem describitur: *Si quis servum suum proprium aut ancillam suam liberos dimittere voluerit, sit illi licentia, qualiter ei placuerit: nam qui fulfreal & à se extraneum, id est, Amund, facere voluerit, sic debet facere. Tradat eum prius in manus alterius hominis liberi, & per garathinx ipsum confirmet, & ille secundus tradat eum in manus tertii hominis eodem modo, & tertius tradat eum in quarto, & ipse quartus ducat eum in quadrivium, & thingat in wadia, & gisiles ibi sint, & dicant sic: De quatuor viis, ubi volueris ambulare, liberam habeas potestatem. Si sic factum fuerit, tunc erit Amund, & ei manebit certa libertas, & postea nullam repetitionem patronus adversus ipsum, aut filius ejus habeat potestatem requirendi. Et si sine hæredibus legitimis ipse, qui Amund factus est, mortuus fuerit, curtis regia illi succedat, nam non patronus, aut hæres patroni.* Adde §. 5. 9. Exstat hujusce manumissionis Diploma Scannibergæ & Luithprandi Ducum Longobardorum, in Chr. S. Sophiæ Benevent. p. 637. ex quo hæc excerpsimus: *In nostris tradidit manibus, ut juxta ritum gentis Longobardorum liberam* (Liupergam ancillam) *sine conditione constitueremus: quam equidem audientes postulationem, in præsentia fidelium, ipse Aasprandus in nostris tradidit manibus, &*

nos

nos eam tradidimus in manum Theudbaldi Duddi, & Referendarii, Theudbaldus tradidit in manum Joannis, Joannes tradidit in manum Rodoaldi nostri, hoc est, in quarta manu tradidimus, qui te per nostram jussionem in witrepora, in galida, & gisil constituit una cum filia tua, & in omni tua substantia hereditatis: quatenus amodo & deinceps, libera dominorum nostrorum heres inveniaris, &c. Ex quibus colligitur ejusmodi manumissionem fuisse *directam* ac plenariam, ut & aliam manumissionem *per impans, id est, in votum Regis factam*, quod idem valet ac *coram Rege*, de qua rursum agitur § 3. & 8. perinde ac tertiam manumissionis speciem, per quam quis *fulfreal* fiebat, vi cujus *Amund* factus plenam libertatem consequebatur, *quatuor et viis astensis*. In hoc tamen saltem à priori differebat, quod ejusmodi liberto, si sine liberis decederet, patronus succederet. Quarta denique manumissionis species apud Longobardos fuit, cum quis aldium aut aldiam faciebat, quibus *quatuor viæ* non dabantur. Vide Edictum Rotharis Regis tit.91. & Leges Astulphi Regis tit.8.

MANUMISSIONIS PER SAGITTAM apud Langobardos, meminit Paulus Warnefridus de Gestis Longob. c.13. *A servili juga ereptos, ad libertatis statum perducunt, utque rata eorum haberi posset libertas, sanciunt more solito per sagittam, immurmurantes nihilominus ob rei firmitatem, quædam patria verba.*

MANUMISSIO ARMORUM TRADITIONE. Leges Willelmi Nothi Reg. Angl. c. 65. *Si quis velit servum suum liberum facere, tradat eum Vicecomiti per manum dextram in plena Comitatu, & quietum illum clamare debet à jugo servitutis suæ per manumissionem, & ostendat ei liberas portas & vias, & tradat illi libera arma, scilicet lanceam & gladium, deinde liber homo efficitur.* Eadem habentur in Leg. Henrici I. c.78.

MANUMISSIO, seu datio libertatis *usque in septimum*. Tabul. Casauriense: *Ego Raynaldus filius Gemmæ pro redemptione animæ meæ & Gemmæ & Dodonis, genitoris mei, te Vastam ancillam liberam dimitto, & liberam constituo absque ulla occasione, & tradidi te liberam manibus meis in manum Adelbreti Monachi, ut tu & filii, qui de te nascuntur, liberi sitis usque in septimum.*

Erant præterea species aliæ *manumissionis*, seu potius rationes consequendæ libertatis: verbi gratia, cum servi ægrotantes ejiciebantur à dominis suis: hos enim lex facit liberos, ut est in Fleta l.3. c.1. §.8 Adde l.1. c.5. §.6. & Appendicem Codicis Theod. Constit. 5. Suetonium & Zonaram in Claudio.

Cum servus propria pecunia semetipsum à domino suo redimebat, in Lege Frision tit.11. §.2. Vide *Redemptionale*.

Aut cum dominus concedebat servo & ejus hæredibus liberum servitium, apud Bractonum l 4. Tract. 1. c. 9. & 22. p.170. 194. & in Fleta l.4. c. 11. §. 22.

Alias denique rationes, quibus ad libertatem pervenitur absque manumissione, tradit Regiam Majestatem lib.4. cap.12.

☞ Solemne præterea Regibus nostris erat quosdam servos manumissionis gratia donare, cum aliquod insigne à Deo beneficium acceperant: quod factum præsertim videmus ob natum ipsis filium. Marculfi l.1 form. 39. *Illo Rex Francorum viro inlustri illo Comiti. Dum & nobis divina pietas juxta votum fidelium & procerum nostrorum de nativitate filii nostri illius magnum gaudium habere concessit, ut misericordia Dei vitam eidem concedere dignetur, jubemus ut per omnes villas nostras, quæ in vestra vel in cuncto regno nostro aliorum domesticorum sunt actionibus, tres homines servientes in utroque sexu in unaquaque villa ex nostra indulgentia per vestras epistolas ingenuos relaxare faciatis.* Memoratæ epistolæ formulam legesis ibid. l.2. form.52.

MANUMITTERE præterea dicebatur, qui servum suum in Dominium alterius transmittebat, ut esset ejus servus: quod maxime fiebat in commutationibus hominum de corpore, cum matrimonia contraherent cum hominibus alterius Domini. M. Pastorale Ecclesiæ Paris. *Quidam servus noster... habens filiam nomine Genovefam, quæ ancilla nostra erat, non habens vero unde aliquando eam maritare posset, rogavit nos, ut pro amore Dei eam Manumitteremus, ita ut de servitute nostra, in servitutem B. Mariæ Paris. transiret. Hoc autem ideo rogabat, quia quidam servus B. Mariæ illam in conjugem habere volebat, &c.*

☞ Eamdem vocem, sed minus proprie, usurpatam quoque legimus in Charta an.1298 qua Petrus Ymbaudi, qui *domicelli* insignitur nomine, liber ab omni vinculo servitutis & hominii constituitur: hanc ut minime vulgarem exscribimus ex Bibl. Colbert. *Noverint..... quod nos Arnaldus de Turre filius quondam nobilis viri D. Bern. de Turre militis pro nobis & Bernardo de Turre nepote nostro filio quondam Bern. de Turre fratris nostri & cunctis successoribus nostris... absolvimus, Manumittimus & liberum facimus vos Petrum Ymbaudi domicellum de Planbano & omnem progeniem ex vobis natam & nascituram ab omni vinculo servitutis atque hominii seu homagii quod nobis facere tenebamini pro feudo seu redditibus & honoribus qui sunt apud podium Lunar & in toto tenemento dictæ villæ... quod quidem feudum, proventus & redditus fuerunt Pontii de Megrefort Militis quondam & venerunt in commissum D. nostro Regi à dicto Milite, & emissi ab eodem D. nostro Rege prædicto... quos tamen redditus, honores & feudum prædictum tenebatis & tenere à nobis debebatis in feudum honoratum, præmissa vobis facientes cum plenitudine libertatis irrevocabilis vobis & vestris sine retentione aliqua quam in persona vestra & successorum vestrorum & infantium & rerum vestrarum non facimus, imo, totum jus & patronatus omnino remittimus vobis... tali modo quod nulla occasione assensu vel jure vos vel aliquis ex vobis procreatus umquam possitis de cætero in servitute vel recognitione ratione dicti feudi... revocari... Hanc autem libertatem, Manumissionem & absolutionem & libertatis donationem vobis & vestris facimus & fieri volumus propter multa & grata servitia quæ vos erga nos pluries fecistis.. Renunciamus... omni jure divino, & specialiter illi legi qua loquitur de servis & libertinis ea causa ingratitudinis in servitute revocandi.*

MANUMITTERE, Licentiam, vel facultatem dare aliquid faciendi. Tabul. Ecclesiæ Carnotens. *Et quod petit à Capitulo Carnotensi se Manumitti ad Clericatum & tonsuram Clericalem, & quod dicta die, qua manumissus fuit, & ante manumissionem suam juravit publice in Capitulo, quod pro hujus manumissione, quam intendebat habere, nec dedit, nec fecit dari, nec alius pro ipso quod sciverit, Capitulo Carnotensi, vel alicui alii, &c.*

MANUMISSIO, Dimissio, remissio, *Quittement*. Tabul. Conchensis Abbat. in Ruthenis ch. 49. *Scripta autem vel firmata hæc donatio, vel convenientia, seu Manumissio Kalendis Julii, &c.* Hildebertus Turon. Archiep. Epist.65. *Utramque autem exactionem sub oculis totius Concilii Comes in nostra manu deposuit, postulans in ea excommunicationis gladium extendi, quicumque aliquando vel manumissa petere, vel Manumissionis plenitudinem imminuere attentarent.* Infra: *Illam præterea Manumissionem de naufragiis & de substantia morientium, quam Comes in nostra manu deposuit, &c.* Vide Metropolim Salisburgensem to.3. p.42.

MANUMISSIO, quæ aliis *Emancipatio*, cum scilicet Clericus ab Ecclesia sua, ad quam intitulatus est, ad aliam ab Episcopo suo transeundi facultatem impetrat,

trat, apud Stephanum Tornacensem Epistol. 135.

¶ 1. MANUMISSOR, Qui manumittit. Concil. Emeritense inter Hispan. to. 2. p. 630. *Contingere etenim solet, ut postquam Manumissor eorum ab hac discesserit luce, talis occurrat successor qui aut Ecclesiæ familiam minime quærat, aut &c.*

2. MANUMISSOR TESTAMENTI, Executor. Testamentum Petri Infantis Portugalliæ Regni Majoricarum Domini 7. Id. Oct. an. 1255. *Facimus testamentum nostrum, in quo eligimus Manumissores nostros D. Raym. Episcop. Majoric. & Abbatem de Regali Ord. Cistere.* [Testamentum Jacobi Reg. Majoric. ao. 1272. to. 9. Spicil. Acher. p. 246. *Nos Jacobus D. G. Rex ... nostrum facimus testamentum, in quo eligimus Manumissores nostros, videlicet venerabiles, &c.*] Charta an. 1304. *Nos ... Manumissores & executores testamenti seu ultimæ voluntatis nobilis viri, &c.* Testament. Sauræ D. de Pinozo, filiæ Jacobi Regis Arag. Id. Jun. 1305. *Eligimus & constituimus Manumissores & executores hujus testamenti, &c.* [Tabular. Prioratus S. Johannis Tolos. *In Dei nomine ego Arnaldus de Fenoleto ... volo ... facere testamentum, & elige Manumissores meos Guillelmum Fenolensem Archidiaconum, &c.*] Occurrit præterea in Testamento Guillelmi Jord. Comitis Ceritaniæ an. 42. Philippi Regis Franc. & in Foris Aragon. l. 7. pag. 132. & in Observantiis Regni Aragon. l. 5. tit. *de Tutoribus*, *Manumissoribus, & cabeçalariis.* Vide *Cabeçalarius.*

¶ 3. MANUMISSOR, Chartarum subsignator. Vide *Manus.*

¶ MANUMITTERE. Vide in *Manumissio.*

¶ MANUMOLA, Chirotheca, quod manus molam seu formam referat sic dicta. Computus ann. 1202. apud D. *Brussel* to. 2. de Usu feud. p. 175. *Pro residuo Manumolarum portandis apud Gollensensem, & pro una summa, & pro balistis & gabetsionibus portandis in Marciam, 61. s.* Vide *Manivola.*

¶ MANUMUNDIUM, *Manutergium*, Ugutioni. quo manus mundantur. Promotus in Grammatica MS. *Facitergium, togilla, mappa, mappula, gausape, orarium, mensale, manutergium, prandeum, Manumundium, manupiarium.*

¶ MANUMUNITUS, f. Rei domesticæ administrator, procurator, Gall. *Intendant.* Gesta Consulum Andegav. to. 10. Spicil. Acher. p. 494. *Cum Comes custodiam domicilii sui Haimerico de Curreae prabuisset; dum ceteri murmurarent, tres famuli Hugonis, Gofridus Manumunitus, Robertus telonearius, & Ratinefinus carpentarius rem difficilem aggressi sunt.*

MANUOPERA, &c. Vide *Manopera.*

MANUOPUS, seu *cum manuopere captus*, in Fleta l. 2. c. 52. §. 42. est in furto, vel cum re furtiva deprehensus. Will. Thorn. p. 2021. *Clamat in hundreda isto in manerio sua de Swanes tenere placita de felonibus captis cum Manuopere ad sectam, &c.* Alia notione apud Radulfum de *Hengham* in Parva c. 7. disseisina fieri dicitur, *cum Manuopus alicujus impeditur, &c.*

MANUOPERARE. Idem Radulfus de *Hengham* capite laudato: *Divortium celebratum est inter virum & mulierem, si post divortium vir teneat se in hereditate perquisita in maritag o mulieris, statim cum post divortium Manuoperetur, disseisitor est.*

MANUPASTUS, & MANUPASTUM, Domesticus, gesethneman, in Canonibus Saxonicis Edgari Regis cap. 1. §. 4 vox composita ex geseth, nutritius, pastus. Leges Henrici I. Regis Angl. c. 66. *Si Manupastum alicujus accusetur de furto, solus paterfamilias emendare potest, si velit, fracta lege sine perjurante.* Concilium Islebonense c. 19. apud Ordericum Vital. l. 5. *Si Clericus raptam fecerit vel furtum ... aut incendium fecerit, aut Manupastus ejus, aut habitator atrii similiter.* Cap. 28. *Si quid per contentionem in domo Presbyteri vel Clerica, vel eorum Manupasto relictum fuerit.* Charta ann. 1081. in Hist. MS. monast. Beccens. p. 146. *In ceteris autem parochiis quæ ad eandem Abbatiam pertinent, & sunt de nostra diœcesi, hoc solum ei concessimus, ut Manupastos suos laicos quietos habeat.*] Chron. Beccense an. 1124. *Propter hanc reconciliationem Ecclesia Lexoviensis non perdet forisfacturas suas de violatoribus, excepto Manupastu, id est, servientibus Monachorum.* Eadem notione occurrit in Monastico Anglic. to. 2. p. 71. 952. 994. 1002. apud Bractonum l. 3. Tract. 2. c. 10. §. 1. Britonum c. 12. fol. 19. in Fleta l. 1. c. 27. §. 2. 4. &c.

ESSE IN MANUPASTU ALICUJUS. Leges Alvredi Regis c. 5. *Nullum a se dimittat, qui incipatus sit in Manupastu suo.* Leges Forestar. Scotic. c. 13. *Si aliquis mastinus inventus fuerit in aliqua foresta, .. dominus ipse, cujus mastinus fuerit, erit culpabilis tanquam de Manupasto.* Charta Henrici I. Regis Angl. in Regesto Normann. signato P. fol. 24. in Camera Comput. Paris. *Ut habeant & teneant in pace & integro .. & quiete in omni potestate mea ab omni telonee & mediatione, & omni alia consuetudine, ... & de omni seculari servitio & exactione, & summagio hominum de Manupastu eorum, & de omnibus querelis, &c.* [Charta Hugonis Ducis Burgund. an. 1188. apud D. *Brussel* to. 2 de Usu feud. p. 1008. *Dum liberi manebunt cum patre existentes de Manupastu & familia patris.*] In Statuto de Decimis Saladinis apud Rigordum ann. 1188. filius *in Manupastu patris* esse dicitur, qui nondum est emancipatus. Adde Fletam l. 1. c. 27. 38. §. 21. l. 2. c. 52. §. 7. c. 67. §. 6. Parardum in Burgundicis p. 298. &c.

MANUPIARIUM. Joan. de Janua: *Manupiarium. gausape, quasi manus pannus.* In Gloss. Lat. Gall. *Nappe.* Glossæ Isid. *Mappa, gausape, togilla, expiarium.* Vide *Manumundium.*

MANUPLETIUM. Gloss. Græc. Lat. χειροπληθής, *Corpulentus.* χειροπλήθιον, *Manupletium.* In MS. *Mopletum* habetur.

MANUPRETIUM, χειρῶναξις, in Gloss. Gr. Lat. in Glossis vero Lat. Græc. *Manupretium*, χειρώνιον. Asconius 3. in Verrem: *Manupretium dicebatur, ubi non tam materiæ ratio, quam manus atque artis ducitur.* Vide Varronem, & Plautum in Menechm.

MANUS, Subscriptio, chirographum. Cicero in Catilinam: *Statilius cognovit Manum & signum suum.* Ita ad Atticum l. 11. Ep. 2. *Signum & Manum meam requirent.* Facundus Hermianensis l. 4. c. 4. *Sed nunquid vel si propriam Manum Romano Episcopo non probante recipiunt, &c.* Supra *chirographum* appellavit: *Et juratum sibi fuisse respondit, quod chirographum suum reciperet, si hoc Romanus Episcopus non probaret.* Epist. Clericorum Italiæ, directa ad Legatos Francorum, qui CPolim proficiscebantur an. 552. *Quoniam ipsi Episcopi Græci ad voluntatem Principis damnaverunt capitula ipsa, unde causa mota est: sed beatissimus Papa Manus eorum à serenissimo Imperatore receperat.* Vetus Charta exarata an. 13. Hludovici Regis in Orientali Francia, apud Joachimum Vadianum pag. 63. *Ego in Dei nomine Wolfger cum Manu filii mei Engilgaci consentientis tradimus ad Monasterium, &c.* Charta an. 1170. apud Ughell. in Episcop. Bergomensib. ita clauditur: *Manus Petri & Heriprandi: Manus Manifredi Vicecomitis, &c.* Ita in alia an. 1173. ibid.

MANUS FIERE, Subscribere, manu ac scripto firmare. Canones Hibern. l. 33. c. 4. *Rata reddas debita, pro quibus fi eras Manus.* *Manus* *suas imponere in epistola*, pro *epistolam subscribere*, in Lege Bajwar. tit. 1. c. 1. *Manum ponere in charta falsa*, in eadem Lege lib. 2. tit. 51. §. 1. Leges Luitprandi Regis Longob. tit. 17. §. 1. *Ita tamen ut ipsi parentes, qui interfuerint, aut judex*

in Char-

in Chetu'a ipsa Manum ponant. Adde Leges Ratchis Regis tit.7. §.2. Vide *Firmare* 1.

¶ MANU CAPERE, Eodem significatu. Charta an.1166.in Chartul.Meld. *Ego etiam* (Henricus Trecensis Comes) *ipsis rogantibus Manu cepi ... annotatum sigilli mei impressione firmavi*.

MANUM MITTERE, nude, eadem notione, non semel in Chartis Venericis apud Joan. Lucium lib. 3. de Regno Dalm. c. 11.15. l.4. c.9. quæ hoc modo clauduntur: *Ego M. Manum misi*. *Manus suas in chartam mittere*, in Lege Alemann. tit.2. §.1. in Lege Longob. l. 2. tit.10. §. 2. tit. 55. §. 17. Chartæ Alemannicæ Goldasti p.90. *Et Manus suas in ipsam cartulam posuissent*. Acta S. Maximi Confess. p. 56. Τιθέντες καὶ τὰς ἰδίας χεῖρας ἐπὶ βεβαιώσει τῶν λαληθέντων. Vide Gloss. med. Græcit. in χείρ.

MANUS DIVINA, Imperatoria subscriptio, de qua Brissonius in formulis p.365.

MANUMISSORES, Chartarum subsignatores. Charta Germanica ann.793. apud Henschenium ad Vitam S. Ludgeri Episc. *Acta est autem publice hæc traditio ... coram testibus & Manumissoribus*, &c. Occurrunt eadem verba in alia an.799. apud eumdem. Tradit. Fuld. lib. 1. trad.21. *Coram his testibus & Manumissoribus, quorum nomina & signa infra scripta sunt*.

MANU FIDEM DARE. Tabul. Vindocinense Ch. 179. an.1064. *Dedit etiam Domno Abbati Oderico fidem, Manum suam, sicut mos sæcularis exigit, in illius manum mittens*. [Le Roman d'Athis MS.

Et les Barons qui o lui furent,
En la main Dieu de vrai lui mirent
Qu'ils assembleront leurs navies,
Et pourchasseront leurs aies.]

MANUM MITTERE *in aliquem*, in Lege Salica tit. 15. §.1. Formula loquendi nostris familiaris, *Mettre la main sur quelqu'un*: *Manum alicui injicere*, in Lege Bajwar. tit.3. c.1. §.3. tit.4. §.3. tit.5. §.3. & in l.7. de Fil. Apparitor. & in l. 8. de Appellat. Cod. Theodosiani.

MANUM MITTERE *super manum alterius*. Tabul. Ecclesiæ Matisconensis: *Misit autem Manum domini Hugonis Diensis Episcopi & Romani Legati, quasi in loco sacramenti, ne a ipsis filiorum vel successorum suorum hanc werpitionem præsumeret infringere*. Vide *Jurare* in *Juramentum*.

MANUS in hominiis, *la bouche & les mains*, in Consuetud. Trecensi, & aliis. Leo Ost. l.3. c.48. (alias 10.) *Mandabat ei, ut sibi fidelitatem faceret, & homo ipsius per Manus deveniret*. Vide *Hominium*. Hinc

¶ MANUM DARE, pro *Hominium* præstare, manus suas scilicet in manus domini immittendo. Charta Henrici Imper ann. 1014. apud Murat. delle Antic. Estensi p.108. *Postquam nos in Regem & Imperatorem elegerunt, & post Manus nobis dat is, & Sacramenta nobis facta*, &c. Le Roman de Rou MS.

Rou devint hom li Roiz & ses Mains li livra.

MANIBUS COMPOSITIS *feudum recipere*. Jus feudale Saxon. c. 23. §.1. *Multis fratribus poterit dominus solum feudum conferre, si compositis Manibus hoc receperint omnes simul*. Id est, si una omnes homagium domino præstent. Adde c.29. §.16

PER MANUM ALTERIUS TENERE, Ab alio per homagium & in feudum possidere. Testamentum Ranimiri Regis Aragon. æræ 1099. apud Martineaium in Hist. Pinnatensi l.2. c.28. *Et si Deus mihi dederit sanitatem, & ego vixero, quod teneam illam terram & honorem quomodo usque hodie illum teneo in Dei servitio, & post meos dies habeat illam Sanctius filius meus jam dictus* (primogenitus) *in servitio Dei. Et dimitto Aybar & Exavierre Latre cum omnibus earum villis, quæ ad eas pertineat, ad alium filium meum Sanctium, ut possideat illas supra scriptas villas per Manum fratris sui Sanctii quasi per me. Et si desvenerit de eo, & laxaverit filium, teneat ipse ejus filius eas per Manum de Sanctio filio meo in sua fidelitate. Et si talem insaniam fecerit ad fratrem suum Sanctium, ut, quod absit, ei mentiret*, &c.

¶ PER MANUM *alterius justitiam accipere*, Emendationem & jus suum à judice obtinere. Tabul. Gemeticense: *Quod si forte aliquis eorum hominum aliquem de hominibus Comitis, vel aliquem alium vulneraverit vel occiderit, & non detentus potuerit inde evadere, seque ultra prata eatam viam in propriam monachorum partem recipere, nulli omnino liceat usque prosequi, vel ibi capere; sed justitiam inde accipiet per Manum monachi qui Prior erit de Beu*. In Charta an.1335. ex minori Chartul. S. Vict. Massil. *Litigare in manu sua compellebat*, id est, coram se de rebus suis dicere.

¶ PER MANUM *tertiam res suas adrhamire*. Vide suo loco *Adramire*.

MANUM ALTERIUS LUCRARI. Wichbild Magdeburg. art.109. *Manum alterius si unus testimonio lucrari vellet, occasione falsi, id facere cogitur mettertius, cum hominibus fide dignis*.

MANUM REGIAM apponere dicitur Rex, qui prædia, de quibus lis est, interim dum ea dirimatur, sibi asserit: ut *Manum regiam infringere*, qui bannum regium infringit, in Aresto Paris. penult. Janu. an 1319. Aliud ejusdem ann.18. Junii: *Dicta Boneta existente in speciali gardia & protectione nostra, una cum bonis suis, Manu nostra & penoncello & brandono regiis apparentes positis*, &c.

¶ MANUM MITTERE *in fortunam alterius*, Bona illius sibi asserere, in Lege Salica tit.51.n.1. Eodem sensu in Statutis Eccl.Cadurc. apud Marten.to.4. Anecdot. col.739. *Manum apponere in rebus*.

¶ MANUS, Donativum quod Clero à summis Pontificibus in nonnullis solemnitatibus, erogari solet; idem quod *Presbyterium*. Vide in hac voce. Ordo Romanus apud Mabill. to.2. Musei Ital. p.129. *Iste vero die Natalis Domini & die sanctæ Paschæ dat omnibus prioribus Manum, id est presbyterium duplum: præfecto scilicet 20. solidos dominus Papa & Manum*. Pluries ibi.

MANIBUS COMPLOSIS deprecari. Rodericus Toletan. l.2. de Reb. Hispan. c.18. *Confestim quasi debita jura noscentes, remissis telis, & complosis ad preces Manibus supplices submittunt ei colla*. [*Manibus velatis* orasse supplices testis Plautus in Amphitryone 1.

Velatis manibus erant, ignoscamus peccatum suum.

Virgil. Æneid. l.7. v.237.

Præferimus manibus vittas ac verba precantum.]

¶ MANIBUS CANCELLATIS, id est, extensis, seu decussatis. Johanni de Janua: *Cancellare, brachia extendere*. Epistol. Panormit. ad Martinum IV. PP. in Chron. Siciliæ apud Marten. to. 3. Anecd. col. 34. *Universitas Siculorum terræ osculum ante pedes & flexis poplitibus ac Manibus cancellatis*. Vide *Cancellare*.

¶ MANU CLAUSA, *id est, Pugno percutere*, in Lege Salica tit.20. n.9.

MANUS FERREA, Exercitus, copiæ militares. Idacius Pacens. Episc. in Chron. æra 649. *Eraclius exercitu adunato, cum omni Manu ferrea Persidem proficiscitur insequendo*.

SUB MANU ALICUJUS ESSE, id est, sub potestate. Concilium Vernense an 755. can. 11. & Aquisgran. II. cap.3. can. 21. &c.

AD MANUM SUAM, *aliquid habere*, tenere, possidere; nostris, *Avoir en main*. Vetus Charta apud Freherum in Origin. Palat. c.6. *Conscriptio Marchæ & silvæ, quæ pertinet ad Utrunbein in pago Rinicgowe, sicut eam Chunradus Rex ad Manum suam habuit*, &c.

PER MANUM SUAM *se defendere*, id est, per duellum,

lum, in Regiam Majest. c. 12 §. 2. Adde Speculum Saxon. l. 1. art. 18. §. 1. l. 2. art 2. §. 7.

Donationes Factæ *per manum Regis*, id est, *coram Rege*, ut est in Capitul. Caroli M. l. 6. c. 207. Vide Marculfum l. 1. form. 12. 13. [*Dare servum in manu Regis*, hoc est, coram Rege manumittere, in Legibus Luitprandi apud Murator. to. 1. p. 2. pag. 61.

¶ Ad Manum *suam ponere*, Sibi asserere, occupare, Gall. *Se saisir*. Charta an. 1399. *Dictam carroneriam ad suam Manum ponere & sibi appropriare possit*.

¶ Extra Manum Ponere, Rem quampiam quovis modo cedere, Gall. *Delaisser, abandonner*. Charta Theobaldi Comitis Campaniæ ann. 1233. *Ac si in ponendo extra Manum eorum hereditatem illam quæ de ipsis non movebit, aliquid habuerint, ego similiter inde nihil percipiam*.

Manus Consecrata. Charta anni 1108. in Tabular. Ecclesiæ Gratianopolitanæ sub Hugone Episcopo fol. 23. *Et Eufemia uxor Ismidonis prædicti gurpivit & donavit, sive laudavit præfatam decimam in manu prædicti Episcopi Hugonis; quam laudationem in manu Episcopi confirmatam pro sacramento habemus. Similiter & filia Guigonis, neptæ Ismidonis sive Eufemia, in Manu consecrata Episcopi Hugonis donaverunt ac dimiserunt, sive gurpiverunt tertiam partem hanc decimarum harum de tota parochia de Mejolana*, &c. Et fol. 81. *Omnes autem decimas ... in Manu prædicti Episcopi gurpisca: quam gurpitionem sicut sacramentum super altare timeo*. Fol. 99. *Et hæc promitto me servaturum pro juramento, in sacrata Manu prænominati Episcopi Hugonis, & inde do ei osculum cum bona fidei sponsione*.

¶ Manus Æqua, De fidejussore dicitur, in Charta an. 1301. apud *Madox* Formul. Angl. p. 10. *Ita videlicet quod nisi illas* (marcas) *redderet in festo Nativitatis S. Johannis B. anno supradicto, quod D. Willelmus de Bitonya cui illa quieta clamatio credebatur custodienda in æqua Manu, dicto Nicholao vel suo certo attornato liberaret*.

Manus Judiciata, Judicium per ferrum candens. Liber Chirographorum Absiæ fol. 171. *Si ... contentio insurrexerit per legitimos testes, si potest fieri, finiatur. Sin autem, finiatur sine duellio, & judiciata Manu, sicuti Abbas per fidem unius hominis affirmare fecerit*. Et fol. 199. *Atque si ... consentia fuerit orta, testimonio legitimorum virorum, ... sine duello & judiciata Manu, finiri*. Vide *Ferrum candens*.

Manus Publica. Chron. Fredegarii c. 58. *Avaros & Sclavos, cæterasque gentium nationes, usque Manu publica, suæ ditioni subdicendum fiducialiter spondebat*.

¶ Manus Recta, Sincere, sine fraude. Charta an. 932. apud Miræum to. 1. p. 38. *Si tempus aut res expostulaverit, recta Manu & vero auxilio, subministret Ecclesiæ opem sui adjutorii*.

Manum aut *dextram perdere*, Pœna decreta maxime in perjuros, in Lege Wisigoth. l. 8. tit. 5. §. 1. in Lege Burg. tit. 6. §. 11. tit. 26. §. 4. tit. 55. §. 3. *Manum redimere* in Lege Bajwar. tit. 2. c. 6 & c. 11-12. §. 1. *Cum Manu recisa componere*, tit. 9. c. 4. Adde tit. 1. c. 5. tit. 6. c. 2. §. 3. Capitul. 5. Caroli M. an. 803. c. 2. 13. &c. Capitulare an. 779. c. 10. Capitul. 4. an. 805. c. 6. 11. Capitul. triplex an. 808. c. 4. Capit. 1. an. 809. c. 21. Capitul. 3. ann. 813. c. 30. Capitul. 2. ano. 825. c. 5. 11. Chartam Waldemari Regis Daniæ ann. 1326. apud Pontanum lib. 7. Rerum Danic. p. 443. Ottonem à S. Blasio c. 40 Pœna etiam monetariorum in Edicto Pisteosi c. 16. &c.

Mediæ et Infimæ Manus Homines, Mediocris & infimæ conditionis, qui *mediocres* & *minores personæ* aliis dicuntur. Vide in voce *Homo*. Radulfus de Diceto an. 1112. *Et plures mediæ Manus, quos ex justis & rationabilibus causis Rex pater exhæredaverat*. Idem an. 1186. *Tandem Rex Francorum à latere suo duos Milites mediæ Manus homines ... direxit in Angliam*. Ita an. 1190. & 1192. *Inferioris & infimæ Manus homo*, apud eumdem an. 1138. 1183. [Assisæ Hierosol. c. 2. *Chevaliers ne doivent pas estre ensi menez com bourges, ne bourges & gens de basse Main com Chevaliers*.]

Manu Involuta *in palla altaris offerre*. Tabular. Casauriense an. 24. Ludov. Imper. F. Lotharii: *Ego Lupo... tibi dono Romano Abbati ad partes Monasterii cum oblatione Manu involuta in palla altaris*, &c. V. *Oblatio*.

Manus Rubra, vel *rubra Manus*, Flagrans delictum, manifestum. Glossæ MSS. ἐπ' αὐτοφώρῳ, ἐπ' αὐτοφώρῳ, ἐπ' αὐτῷ τῷ ἐγκλήματι. Leges Baronum, seu Quon. Attach. c. 32. §. 2. *Cum quis capiatur cum rubra vel recenti Manu homicidii, vel quod manualiter deprehendatur cum furto, vel latrocinio*. Statuta Davidis II. Regis Scotiæ c. 2. *Si quis calumniatus fuerit de latrocinio, ... si capiatur cum rubea Manu, & aliquis eum sequatur, & statim subeat judicium*. Silvester Giraldus l. 2. Itinerarii Cambriæ c. 1. *Merlini proverbia quo dici solebat, Angliæ Regem Hiberniæ triumphatorem ab homine cum rubra Manu in Hibernia vulneratum, per Meneviam redeundo super Lechlavar moriturum*.

Furtum Habens in Manibus, vel *furtum inter Manus habens*, in furto seu flagranti crimine deprehensus, in Legibus Adelstani Regis apud Brompton. p. 849. & 850. Lex Bajwar tit. 8. c. 5. *Fur nocturno tempore captus in furto, dum res furtivas secum portat*, &c. *Latro cum furto ambulans*, in Capitulari 3. an. 813. c. 29. Anglis, *Maynour* dicitur fur, qui in manuali furto deprehenditur, ut auctor est Rastallus. *Fur manifestarius*, apud Plautum in Aulul. Æschini contra Ctesiphontem, καὶ ἐπ' αὐτοφώρῳ, *deprehensus in admisso*, apud Papinianum, in l. Si dominus. D. de Præscript. ἐπ' αὐτοφώρῳ, apud Æschylum in Prometheo vincto p. 16. Edit. H. Stephani.

Manuale Factum, in Speculo Saxon. l. 2. art. 35. 36. §. 1. art. 64. §. 1. 2. art. 71. §. 4. l. 3. art. 35. §. 1. 2. art. 64. § 5. Wichbild Magdeburg. art 110. 114. 115. & in Constit. Friderici I. ano. 1158. apud Goldast. tom. 3. Constit. Imper. p. 330. *Present fet* interdum *presens*, unde, in Stabilim. S. Ludovici l. 1. c. 162. l. 2. c. 2. *Present mesfet*, in Consuetud. Insulæ tit. 1. art. 18. Normanniæ art. 36. Altisiod. art. 36. Silvanect. art. 118. &c. Vide Harmenop. pag. 427.

Manualiter Deprehendi, in furto flagranti, in Quoniam Attachiam. c. 39. §. 2.

Manu Potestativa Tradere, in Chartis Alamannicis Goldasti 37. 54. 55. 70. 76. Charta vero 76. sic clauditur: *Notavi diem Martis 4. Non. Octob. sub potestativa manu Hludowici Regis & pueri, & sub Adalberto Comite*. Ita ut *potestativa Manus* hic sumatur pro auctoritate & facultate donandi à Principe indulta. Vide *Potestativus*.

Manus Impositio, χειροθεσία, χειροθεσίαι est positio manus super caput alicujus. Hinc ἐπιτιθέναι τὰς χεῖρας, Act. 6. τὴν χειρα ἐπὶ τὰς κεφαλὰς ἐπιτιθέναι, apud Clementem l. 8. Constit. Apost. c. 16. & alios. Isidorus l. 6. Orig. c. 19. *Manus impositio ideo fit, ut per benedictionem advocatus invitetur Spiritus sanctus. Tunc enim ille Paracletus post mundata & benedicta corpora libens à Patre descendit: & quasi super baptismi aquam, tanquam super pristinam sedem recognoscens quiescit. Nam legitur, quod in principio aquis superferebatur Spiritus sanctus*. Concilium Carthaginense IV. de ordinatione Presbyteri can 3. *Episcopo eum benedicente, & Manum super caput ejus tenente*. Et can 4. *Solus Episcopus, qui eum benedicit, Manum super caput illius portat*.

Manus autem *impositio* primitus pro simplici benedictio-

dictiona sumpta est, quæ χειροθεσία εὐλογίας dicitur Tarasio Patr. CP. act. 1. Concil. Nicæni II. Cum enim aliquem simpliciter benedicimus, manum ei antiquo more impoaimus. Sic enim Patriarcha Jacob cum filios Joseph benediceret, maous eis imposuit, Gen. 48. & Dominus in Evangelio Marc. 10. oblatos sibi parvulos per impositionem maouum benedixisse dicitur. Honorius Augustodunensis l. 1. cap. 185. *Quod autem benedictio per Manus impositionem datur, inde exortum dicitur, quod Isaac Jacob Manus imposuit, dum eum benedixit, & Moyses Josue Manus imposuit, dum eum ducem præfecit, & Dominus in Evangelio Apostolis Manus imposuit, dum eos principes & sacerdotes Ecclesiæ constituit. Sed & ipsi Apostoli Manus imposuerunt, cum Spiritum sanctum dederunt.* Vide S. Augustinum Ep. 59. S. Ambros. l. 1. de Penitentia c. 7. &c.

☞ Nec alia notione accipiendum arbitror Capitulum 72. l. 1. Capitul. quo Abbatissis manus impositiooes interdicuntur: *Auditum est aliquas Abbatissas contra morem sanctæ Dei Ecclesiæ benedictiones & Manus impositiones & signacula sanctæ Crucis super capita virorum dare, necnon & velare virgines cum benedictione sacerdotali.*

Manus Impositio in benedictione Devotarum; in Concilio Venet. c. 4. & Aurelianensi I. can. 20. pro ipsa benedictione. Vide Notas ad Alexiad. p. 418.

Manus Impositio Ordinatoria, qua Diaconi, Presbyteri, Episcopi ordinantur, ut Actorum 6. in Epist. 1. ad Timoth. c. 4. & 2. ad Timoth. c. 1. χειροτονία καὶ ἱερωσύνη, Tarasio Patr. CP. Hieronymus c. 58. Esaiæ. *Ordinatio non solum ad imprecationem vocis, sed etiam ad impositionem impletur Manuum.* S. Ambrosius lib. de Dignitate Sacerdotali c. 5. *Homo imponit Manum, Deus largitur gratiam: Sacerdos imponit supplicem dexteram, Deus benedicit potenti dextera.* Vide Stephanum Episcop. Tornac. Epist. 28. Baronium an. 44. n. 83. 84. Seldenum ad Eutychii Orig. p. 17. 24. 1. Edit. Morinum de Sacris Ordinationibus, &c.

Manus Impositio Reconciliatoria ea est, per quam pœnitentes hæretici, sive excommunicati, sanctæ Ecclesiæ reconciliantur. Anastasius io S. Eusebio PP. *Hic hæreticos invenit in urbe Roma, quos vere ad Manus impositionem reconciliavit.* Idem in S. Siricio; *Hic constituit hæreticum sub Manu impositionis recipi, præsente cuncta Ecclesia.* [Capitular. l. 5. c. 187. *Criminalia peccata multis jejuniis & crebris Manus sacerdotum impositionibus eorumque supplicationibus juxta Canonum statuta placuit purgari, ita ut nemo sine Manus impositione Episcopi, aut, ejus jussu, alicujus Presbyteri, se credat esse à suis facinoribus absolutum.*] Triplicem porro maous impositionem in pœnitentia publica fuisse observat Sirmond. in Histor. Pœnitentiæ publicæ c. 7. primam, per quam publicorum criminum rei ad pœnitentiam agendam admittebantur ab Episcopo: alteram, quæ non una, sed multiplex fuit, in ipso pœnitentiæ decursu: tertiam denique & postremam, in qua pœnitentes omnibus rite peractis Ecclesiæ reconciliabantur: quæ quidem *Manus impositio reconciliatoria* dicitur in Coocillio Arausicano I. cao. 3. De ejusmodi manus impositionibus super pœnitentes aguot præterea Concilium Carthag. IV. can. 78. Carthag. V. can. 11. Meldense c. 76. Arelatense I. can. 8. Canones S. Patricii c. 7. Vigilius PP. ad Eleutherium Episc. S. Augustin. l. 3. de Baptismo, Leo M. ad Rusticum Inquisit. 18. & ad Nicetam Aquileiensem c. 7. Avitus Vien. Epistol. 6. 24. &c.

Hæc autem manus impositio Laicos tantum spectat, non Clericos. *Nam cum Laici absque Ecclesiastica communione soleant pœnitere*, inquit Bernaldus Constantiensis, *Clerici vero absque administratione officii, non mirum, si Clerici per Manus impositionem remedium pœnitendi pro criminibus admissum, non ut Laici consequuntur, qui nequaquam, ut illi, pro criminibus excommunicari jubentur. Si autem ipsi usque ad anathematis sententiam inobedientes extiterint, consequens est, ut per Manus impositionem sanctæ redintegrentur Ecclesiæ, cum redierint, sicut & sanctum Nicænum Concilium de Novatianis instituit. Nunquam tamen ut Laici remedium pœnitentiæ per Manus impositionem consequantur, etiamsi penitus absque ordine suscepto recipiantur, &c.* Vide S. Augustinum Ep. 54.

Manus Impositio, in Confirmatione Catechumenorum, Neophytorum, vel noviter baptizatorum, de qua Concilium Eliberitan. can. 38. 39. Arelatense I. can. 8. Euseb. PP. in Epist. Anastasius Biblioth. in Vita ejusdem Eusebii, Melchiades PP. in Epist. c. 1. & 2. Innocentius II. PP. c. 8. August. l. 3. de Bapt. contra Donat. c. 16. &c.

Manus Impositio io Baptismo, de qua Concilium Carthag. IV. c. 3. 85. Arelat. I. c. 6. 8. Matiscon. II. c. 3. Tolet. XIII. c. 10. Isidor. l. 6. Orig. c. 19. &c.

Manus Impositio super infirmos, juxta illud Matthæi c. 28. *Super ægros manus imponent*, scilicet super Catechumenos & Energumenos pro expulsione diaboli, quę specialiter Exorcistis in ordinationibus conceditur, quippe ut habeant potestatem impooendi manus super Catechumenos, sive Energumenos. Vide Menardum ad librum Sacrament. p. 340. 342.

Per Manus Impositionem ab hæreticis baptizatos in nomine Patris & Filii & Spiritus sancti purgari debere, observat Zacharias PP. in Ep. ad S. Bonifac. Mogunt.

Manus Impositio in Coronatione Regum, apud Adamnanum in Vita S. Columbæ l. 2. de Aidano Rege Hiberniæ: *Imponensque Manum super caput ejus ordinans benedixit.* Ordo ad Reginam benedicendam: *Ut quæ per Manus impositionem hodie Regina instituitur, sanctificatione tua digna & electa permaneat.*

¶ Manus Ligneæ, inter superstitiones & paganias recensetur in earumdem indiculo, Capitular. to. 1. col. 152.

Manus Mortua, Glebalis servi absque liberis [masculis] ex legitimo matrimonio procreatis decedentis bona, ac hæreditas, quæ ad dominum ipso jure pertinent: cum de iis testamento minime disponere, etsi donatione inter vivos, liceat, ut est in Consuetudine Arvernensi c. 27. art. 3. 4. 5. *Exactio consuetudinis pessimæ, quæ Mortua manus dicitur*, apud Sugerium in Charta pro libertate villæ S. Dionysii. *Servitus Manus mortuæ, lineæ humani generis inhumana*, in Chron. Episcop. Autisiod. c. 64. Charta an. 1162. ex Tabul. Campaniæ: *Statutum inter nos, ut amodo singulis idem Episcopus noster & successores ejus Episcopi prædictorum hominum capitalia libere & integre habeant; cætera vero, id est, Mortuam manum, licentiam matrimoniorum, & alegin, inter nos æqualiter dividantur.*

Varie autem hæc vox in consuetudinibus municipalibus & apud Practicos sumitur. Nam *Manus mortua* interdum ipsos homines spectat, quos *Manus mortuę* vulgo dicunt; interdum prædia ipsa, quæ bona *Manus mortuæ* appellant.

Homines Manus Mortuæ sunt servi glebæ, quibus, uti diximus, de bonis suis testamento cavere fas non est, perinde ac Latinis libertis apud Romanos, qui, ut ait Salvianus l. 3. ad Ecclesiam Cathol. *negato ultimæ voluntatis arbitrio, etiam quæ superstites habebant, morientes donare non poterant.* Redit igitur *hominum Manus mortuæ* hæreditas, si absque liberis decedant, ad dominum, in cujus *Manu mortua* esse dicuntur. Arresta Candel. 1261. 1. Regestri Parlamenti f. 120.

Abbas

Abbas Compendiensis receperat in monasterio suo in monachum Conversum quendam rusticum suum servum Ecclesiæ suæ, in cujus Manu mortua*, si remansisset in seculo, Reo haberet tertiam partem, &c.* Horum mentio est in Chartis anni 1070. 1274. & 1351. apud Roverium in Reomao, in Consuetud. Calvimontensi art. 78. Victriacensi art. 103. Meloduoensi art. 163. Meduntensi art. 78. Burgund. Ducat. art. 81. & seqq. Burgund. Comit. art. 99. Trecensi art. 3. 5. 6. 91. Catalaun. art. 17. 18. &c. Atque ii dicuntur *a cause de leurs personnes de condition servile, Mainmortables envers leurs Seigneurs en tous biens, meubles & heritages, en quelque part qu'ils soient assis*, in d. art. 5. Consuetudinis Trecensis.

Manus Mortua rursum ipsa prædia spectat, cum aliquis scilicet alicujus, aut Ecclesiæ dominio hac se conditione addixit, servumque se esse professus est: vel cum id juris in eadem prædia ex longi temporis præscriptione habet dominus, id est, cum ea prædia huic servituti sunt obnoxia *jure constituti*, vel *præscriptionis*, ut habent Consuetudo Arvernensis c. 27. art. 1. & Marchensis art. 127. quæ quidem prædia dicuntur *heritages tenus a condition de Mainmorte*, in eadem Consuetud. Arvernensi d. c. 27. art. 1. quorum possessores pro servis habentur, eoque ipso servilibus præstationibus & operis, quas pluribus recenset eadem Consuetudo Marchens. c. 17. obnoxii. [Charta ann. 1282. ex Chartul. S. Vandreg. to. 1. p. 952. *Et porroit avoir Mainmole en ladite masure se jen wil.*] Ejusmodi prædiorum mortuæ manus mentio est in Consuetudine Senonensi art. 23. Meldensi art. 48. 77. Vadensi art. 3. Victriacensi art. 69. 70. Nivernensi tit. 8. art. 7. 8. Trecensi art. 59. Ducat. Burgund. art. 11. 75. Comitat. Burg. art. 86. 93. 95. &c. [Charta ann. 1198. ex Chartul. Campaniæ fol. 229. *Emptione centum librarum Manum-mortuam in perpetuum concessi possidendam.*] Charta P. Episcopi Meldensis an. 1229. mens. Febr. in Tabul. ejusdem Ecclesiæ f. 35. *Quitavimus hominibus de Varedis, de Germiniaco, de Villanolio, Manus mortuas, tam immobilium, quam mobilium, quæ ad nos devenire solebant, vel ad antecessores nostros in territoriis & dominiis sive justitiis villarum prædictarum: ita quod dictæ Manus mortuæ immobilium ad propinquiores hæredes devolventur ubicunque fecerint mansionem; mobilium vero Manummortuam, prout solet evenire, ad Episcopum de hominibus in dictis villis manentibus, ubicunque sint in dicta mobilia, habebunt propinquiores hæredes, ubicunque mansionem fecerint dicti hæredes. Sed Manum mortuam mobilium, devenientem ad Episcopum de hominibus extra tres villas manentibus, habebit Episcopus, ubicunque sint mobilia, sive in prædictis villis, sive extra; si vero terra bladata exeadat in prædictis villis & territoriis sive justitiis earum, sicut erit bladata, ad propinquiorem hæredem deveniet. Sed si homo manens in aliqua prædictarum villarum haberet terram extra dictas villas & territoria & justitias earum, de quibus solet Episcopus habere Manum mortuam, terra tamen bladata ad Episcopum deveniat.*

Interdum *Manus mortua* res ipsas mobiles tantum spectat. Consuetudo Trecensis art. 6. de Servis: *Les autres sont Mainmortables en meubles & les autres en heritages seulement.* Mox addit ejusmodi servis non licuisse testari de rebus, *Manui mortuæ* obnoxiis, ultra 5. solidos in præjudicium domini.

Manusmortua denique quandoque ad certam pecuniæ quantitatem redacta erat, ex manumissoria conditione, quæ ex bonis decedentis domino hæres præstare tenebatur. Vetus Charta apud Haræum in Castellanis Insulæ p. 178. *De respectione capitis sui 2. denarios, de Mortua vero Manu sex, de licentia maritali sex simili modo.* Alia: *Pro censu capitali duodecim denarios, & pro licentia maritali quinque solidos; pro Mortua vero Manu totidem solidos persolvant.* Vetus Charta ann. 1102. ex Tabulario Sanct. Arnulphi Crespiac. *Et in tantum numerum eorum* (servorum) *tumultum popularem valuisse, ut omnino commeatum uxorum ducendarum, & partem suarum pecuniarum, quam vulgo Mortuam manum dicimus, se daturos denegarent.*

Hujusmodi vero servitutis immunitates passim produnt veteres Tabulæ. Sugerius in eadem Charta apud Doubletum, & tom. 4. Histor. Franc. *Cum autem contigerit præfatos burgenses proles suas nuptiis tradere, post mortem earum, si absque hæredibus obierint, etiam si parentes in villa Sancti Dionysii Mortuam Manum habebunt, propinquior aliquis fuerit, qui in terra B. Dionysii, vel sub viatura ejus, mansionem in præfata villa minime habuerit. Si aliquando etiam evenerit, ut filias suas hominibus alieni juris maritent, nullatenus eis Mortuam Manum concedimus; sed in jus revocari omnino petimus atque præcipimus.* Charta Philippi Flandriæ Comitis an. 1174. *Nihil de Manu mortua infra Burgi ambitum extorquebat, nec morientium possessiones permittebat partiri.* Charta Communiæ Sanct. Quintini: *Neque vos, neque alius super homine de Communia Mortuam Manum clamabimus.* Charta Mathildis Comitissæ Nivernensis ann. 1223. *Quito omnino & in perpetuum liberis meis civibus Autissiodorensibus Manum mortuam, quam in præjudicium eorum confiteor me arestasse, ut eorum hæredes & successores ubicunque manserint, excasuras parentum & prædecessorum suorum sine aliqua perturbatione & interventu pecuniæ possideant pacifice & quiete.*

☞ Quale fuerit jus *Manus-mortuæ*, quave servitia præstita ab hominibus ejusmodi servituti obnoxiis, luculenter explicatur in Charta Libertatum Montis-Britonis ann. 1376. tom. 1. Histor. Dalphin. pagina 82. quam hic summatim exscribere operæ pretium duximus: *Primo quittavit penitus & in perpetuum remisit Manum mortuam quam ejus prædecessores capere & habere in dicto loco & mandamento consueverant.... Concedens ideo dictus D. prædictis hominibus, incolis, personis & habitatoribus dicti loci & mandamenti ejusdem, tam præsentibus, quam absentibus, & qui nunc sunt, & qui pro tempore fuerint .... quod ipsi homines, & personæ testari possint & ordinare de eorum bonis quibuscumque, & in personis quibus eis videbitur & placuerit, ultimas voluntates, donationes causa mortis, & alios contractus facere pro libito voluntatis; & quod eis & in eorum bonis, debeant & possint succedere eorum liberi, fratres, consanguinei, proximiores & propinqui per testamentum vel ab intestato, prout jura volunt. Item cum dicti homines consueverint varias & diversas corvatas facere, & tantas quantas Domino erat necessarium & placebat, concessit, &c. Item concessit quod ipse dominus suique hæredes & successores, aut aliquis Officialium suorum non possint nec debeant contra dictos homines & personas inquirere ex officio curiæ, nec contra ipsos seu alterum ipsorum inquisitiones facere sine legitimo denuntiatore, &c. Item concessit ... quod ipsi homines & personæ successoresque sui aut ipsorum alter cogi non possint nec debeant ... ad gaytandum in castro & fortalitio, nec ad custodiendum portam fortalitii, seu alibi in dicto fortalitio aliquo tempore, de die vel de nocte ... Item concessit, quod ipsi homines & personæ utriusque sexus ... possint & sibi liceat maritari, & uxorari se liberosque nepotes, agnatos & cognatos ipsorum quotiescumque & ubicumque sibi placuerit & eis videbitur ad ipsorum omnimodam voluntatem, licentia domini seu alterius personæ non petita seu expectata, &c. Item concessit, quod ipse dominus successoresque*

fui .. non possint nec debeant, nec eis licitum sit in futurum dictos homines, incolas & personas, cujuscumque status sint ... tailliare seu peraquare talliam, seu per æquationem aliquam eis facere, aut aliquam servitutem talliæ, doni vel exactionis pecuniæ cujuscumque eis imponere, nec ab eisdem summas pecuniarum extraordinariarum petere, vel exigere, nisi &c. Item concessit, quod ipsi homines & incolæ non possint nec debeant in futurum aliqualiter cogi ad fortificandum dongeonum dicti D. Montis-Britonis, nisi &c. Inter quæ illud præcipue observandum arbitror, quod Liberis, etiam ex legitimo matrimonio procreatis, facultas concedatur bonis paternis succedendi; ex eo quippe recte colligitur, jus illud aliquando denegatum fuisse iis qui sub *mortuæ Manus* servitute degerent.

☞ An vero ratione **Manus-mortuæ** cui, ob *ligeitatem de corpore & persona*, obnoxii erant nobiles in Delphinatu æque ac rustici ignobilesque viri, eidem servitutis jugo adstricti tenerentur, dubitare me fateor. Atqui tamen nihil inter eos discriminis occurrit in Charta an. 1349. tom. 2. Hist Dalph. p. 591. quâ à *Manu-mortua* nobiles liberat Dalphinus, ea conditione ut illi perinde homines suos ab ea eximerent: *Item ipse D. Dalphinus pro se & successores suos remisit, quittavit totaliter & reliquit ubicumque terrarum & locorum Dalphinatus & terrarum suarum perpetuo, omnem Manum-mortuam, & omne jus, actionem & acquisitionem, quod & quæ sibi competebant, aut competere poterant in Barones & Banneretos Nobiles, Valvassores & alios quoslibet subditos Dalphinatus & terrarum suarum quarumcumque, seu in eorum bonis & hereditatibus quibuscumque, ubicumque sint, occasione Manus-mortuæ, volens & ordinans quod eodem modo Barones, Bannereti, Nobiles, Valvassores & alii subditi Dalphinatus, & aliarum terrarum suarum, quittent & remittere debeant & teneantur perpetuo hominibus & subditis eorumdem Manum-mortuam quamcumque, & omne jus sibi competens & competiturum occasione Manus-mortuæ, adversus eorum homines, seu subditos, seu bona eorum, alias nisi prædictam quittationem & remissionem facerent, aut si ulterius dicta Manu-mortua uterentur, illi sic utentes & nolentes quittare dictam Manum-mortuam, nequaquam gaudeant, nec gaudere possint præsenti privilegio remissionis Manus-mortuæ, sed ab eo totaliter sint excepti, si & quandocumque casus forsan contingeret in eosdem aut successores eorum.* V. Salvaingum de Usu feud. c. 32.

Cum igitur *hominibus manus mortuæ* de bonis suis testari haud liceret, id nominis postmodum inditum personis Ecclesiasticis, Collegiis, Communitatibus, &c. quibus perinde de bonis beneficiorum aut dignitatum, vel Collegiorum testari ac disponere non licet: qua notione vocem hanc usurpant fere semper Consuetudines municipales, & Edicta Regia.

Ejusmodi porro prædia in *manum mortuam* transferre non licet absque Regis & domini capitalis licentia. Meminit Edwardus Rex apud Willelm. Thorn. an. 1386. & 1388. Statuti à se editi *de terris & tenementis ad Manum mortuam non ponendis, licentia sua super hoc non obtenta.* Unde Cowello *Mortua manus, est talis manus, quæ feudum apprehensum sine omni metu amittendi, aut feoffatori ea quacunque causa restituendi tenet.* Inde etiam Edwardus Cokus ad Littletonem sect. 1. ejusmodi *Mortuam manum* dictam vult, *quia possessio eorum est immortalis*; ita ut *manus* pro possessione; *mortua* vero per antiphrasin pro immortali accipiatur. Prædia igitur quæ dabantur Ecclesiis, dicebantur dari in *manum mortuam*, hac formula descripta in Charta an. 1266. in Tabular. S. Arnulfi Crispiacensis: *Ita scilicet quod dictus Philippus de Glacea Armiger dedit in Manu mortua, & absque aliquo censu, redditu, seu dominio, alicui domino persolvendo, &c.* M. Pastorale Ecclesiæ Paris. an. 1273. *Et volumus, quod dicti Decanus & capitulum dictas vineas teneant, & possideant in Manu mortua sine homagio, sine servitio, aut redhibitione aliqua nobis vel heredibus aut successoribus nostris in posterum faciendis.*

Sed unde revera caduca servorum ista *hereditas*, quæ ad dominum ipso jure devenit, *mortua manus* dicta fuerit, haud temere quis definiat. Nescio enim, an omnibus probetur, quod tradit Auctor magni Chron. Belgici an. 1123. ubi de Adalberone II. Episcopo Leodiensi, à quo sublatum *manus mortuæ* jus scribit: *In eo vero consistebat jus, ut quandocunque aliquis pater familias, qui hanc debuit servitutem, moreretur, in signum servitutis præteritæ optimum pignus vel jocale, quod in ipsius domo reperiri contigerit, à dominis exigeretur: sin autem nihil esset, ut tum defuncti dextra manus offerretur.* Molanus l. 3. de Canonicis c. 35. & ex eo Locrius in Chron. Belg. an. 1142. addunt, dextram manum oblatam in *signum, quod ei amplius non serviret.*

¶ In **Manu-Mortua Tenare**, in Testamen. Roberti de Sorbona to. 8. Spicil. Acher. p. 249. *Primo eum omnia bona sua immobilia quæ tenet in Manu-mortua videlicet vineas, domos, census, cum eorum pertinentiis quæ acquisivit Parisius, &c.*

Placitum Manus Mortuæ, significat *rachatum*, quod debetur domino post mortem vassalli. Nam *placitum* hoc loco id sonare, docemus infra. Exstat Charta Aimerici Vicecomitis Thoarc. ann. 1213. qua Dom. de Rupe Militi concedit, quicquid habet in villa S. Benedicti de Anglia, præter *homagium ligium, & placitum Mortuæ manus, usque ad 10. libras monetæ currentis, quando illud contigerit evenire, & quædam calcaria deaurata, quandiu vixerit ille, qui prædictum placitum fecerit.* Aliam ejusdem Aimerici anni 1254. profert Gallandus lib. de Franco allodio, in hæc verba: *Et est assavoir, que ledit Vicomte de Thoars nos a gaitte icele partie, que nous douffens mettre au plait & a rachat, que il a feit au Comte de Peitiers dau devant dites choses: & si il aveneist, que rachat ou plait de Morte main fu fait au viage de moi Aimeric dauvant dit, des choses dauvant dites, ge ne sus tenus a rien mettre: mes apres ma mort, ma devant dite femme, & mi hoir, & mi successor sunt tenu à mettre au plait & à rachat de Morte-main, segond nostre partie desus nommee, que nous avons des choses, & segond çon que nostre autre mettront au plait & a rachat, por raison de la partie segon le usage & la costume du pays.* Catalogus Militum an. 1271. to. 5. Hist. Franc. 551. *Petrus de Sancto Flavio dicit, quod nihil debet præter placita Manus mortuæ, & servitium ad castellum de Luc.* Tabularium S. Cypriani Pictaviensis ann. 1404. *Cum tribus solidis de placito, & cum 12. denariis pro omnibus servitiis solvendis de Mortua manu.* Idem: *Cum 30. solidis de placito solvendis de Mortua manu.* Vide Consuetud. Pictavensem art. 173. & 174.

Mortimanus. Charta Henrici Imper. an. 931. apud Miræum in Cod. Donat. Piar. l. 1. c. 30. *Campestria & silvestria jura, & Mortimanus suas, & abmatrimonia tam libere in sempiternum possideat, sicut fundator ipsius ... possederat.* Vide *Mortalia*, *Manumissio*.

Manus Mortua. In Capitulari 2. Caroli M. incerti anni c. 6. Edict. Baluz. & in Capitulis Caroli M. l. 5. c. 110. *Rationabiles ac legitimæ commutationes Ecclesiis utiles ratæ haberi, inutiles* vero & *incommodæ* atque *irrationabiles* dissolvi jubentur. Deinde additur: *Ubi vero Mortua manus interjacet, aut alia qualibet causa, quæ rationabilis esse videatur, inventa fuerit, diligenter describatur, & ad nostram notitiam perferatur.* Eadem habentur in Lege Longob. l. 3. tit. 10. §. 3. in Capitul. Wormatiensi an. 829. c. 5. in Capit. Caroli C. tit. 32. c. 6.

c.6. tit.39. c.8. ubi pro *rebellis*, legendum *rationabilis* : fateor hic me cæcutire.

¶ Commode omnino locum hunc illustravit eruditus Muratorius in Notis ad eamdem Legem to. 1. part. 2. p 142. *Manus mortua*, inquit, in hac lege significare mihi videtur potestatem Regis, sive possessionem Regis aut fisci, ut sit sensus: Ubi vero Ecclesiarum prædia sint in manu Regis, sive possessa per fiscum, aut alia quævis rationabilis causa intervenerit, *diligenter describatur*, &c. ut habet Codex Esteosis. Fiscus enim numquam moritur, & immortalis est, etiam decedente Rege: ad cujus similitudinem *Manus-mortua* deinde cœperunt appellari Ecclesiæ, collegia, &c. ut supra observatum est. In Capitul. Caroli Calvi hæc eadem Lex repetitur his verbis: *Et si Mortua manus, vel Præceptum regium super eis intesjacet*. *Manus mortua*, ut reor fiscum designat possessorem: *Præceptum* Regis privatum hominem possessorem, sed Præcepto regio munitum. Tunc ad Regem hæc erant deferenda. Vide Legem 234. Rotharis apud eumdem Murator. ibid. p. 35. ubi de re, quæ *ad curtem Regis ceciderit, nulla fit repetitio*. Quod firmare iterum licet ex Capitul. apud Carisiacum c.8. in quo hæc eadem Lex inserta legitur ubi de rebus Ecclesiasticis & de rebus quæ ad fiscum regium pertinent sermo fit.

Neque proclivius est divinare, quid eadem vox sonet in Wichbild Magdeburg. art. 103. *Quilibet persoluta debita declarare debet ad sacra post Manum mortuam metseptimus*. [Sensus forte est: qui defuncti bona obtinuerit, hujus debita se persolvisse cum sex sacra aliis adjurabit.]

¶ MANU PROPRIA *singula se idoneum facere*, id est absque conjuratoribus seu *consacramentalibus*. Capitulat. l. 3. c. 91. *Et si aliquis qualibet persona adversus eum quamlibet querelam habere voluerit, liceat ei secundum Legis ordinem cum sacramento quod posuimus Manu propria singula se idoneum facere, &c.* V. Juramentum.

MANU TERTIA, *septima, duodecima, &c. jurare*. Vide Juramentum.

MANU SALVA CAPERE, quasi in *salva gardia*, seu *in secura manu*. Synodicon Nicosiense c.26. de Clericis: *Ne vadant de nocte, maxime post tertiam pulsationem; quod si inventi fuerint, licentiam damus custodibus civitatis, ut eos capiant salva Manu, & detineant usque mane, nobis quantocius præsentandos*.

MANU VESTITA. Vide *Vestire*.

¶ MANUS dicuntur avium rapacium pedes, in Legibus Palatinis Jacobi II. Reg Majoric. ubi de Falconerio majori, to. 3. SS. Junii p. 24. *Volumus logres, capucia, longas, & alia arnesia ad rostrum & Manus ipsarum præparandas & etiam quæcumque alia necessaria providebit*.

MANUSCRIPTIO, Subscriptio. Concilium Carthaginense I. sub Julio I. PP. c. 12. *Manuscriptiones nostra tenentur & pittacia*. Berta Sanctimonialis in Vita S. Adelheidis Virg. n 7. *Cujus liberintis donatio ut in perpetuum rata foret & firma, & duorum Imperatorum, scilicet Ottonis & Henrici, Manuscriptione ac sigilli impressione confirmata*.

MANUSCRIPTURA. Gregor. Turon. de Vitis Patrum c.8. *Tangens Manuscripturam, quam ipse depinxit*.

MANUSCRIPTUM, Chirographum, manu propria subscriptum. Vita S. Basilii, apud Heriveum Archiepiscopum Remensem in Epistol. ad Widonem Rotomagensem Archiepisc. c.17. de quodam, qui seipsum diabolo tradiderat: *Abnegavit Christum*, (verba sunt dæmonis) *& professus est mihi, & ecce Manuscriptum habeo, & in die judicii ad communem judicem eum duco*. Infra: *Et stante populo in horam multam, extensas habente manus in cælum, ecce Manuscripta pueri per aerem delata & ab omnibus visa venit, &c.* Concilium Avenionense an 1337. c.27. *Statuimus, quod nullus creditorum, Christianis aut Judæis, postquam fuerit ei de integro debito satisfactum, possit contra voluntatem debitoris instrumentum vel Manuscriptum soluti jam debiti retinere*.

¶ MANUSIGNATUS, *id est*, *Manumissus*, in Gloss. MSS. Cluniac. inter opera posthuma Mabillonii to. 2. pag. 23.

¶ MANUTENENTIA, Auxilium, præsidium, suppetiæ; si vocis etymon spectet, *Manutenentia* celerem ac promptam opem significat, eitiox enim adesse potes ei, quem manu tenes. Charta an. 1202. apud Stephanot. to. 1. Antiquit. Occitan. MSS. p. 331. *Defensionem & Manutenentiam ego & successores mei exhibebimus & plenarie faciemus*. Alia an. 1230. to. 4. novæ Gall. Christ. inter Instr. col. 29. *Nos Dalphinus Viennensis... notum facimus universis ... quod ob reverentiam & amorem, nec non & Manutenentiam Archiepiscopi Ecclesiæ Lugdunensis nobis promissam*. Charta Reginaldi apud Baluz. to. 2. Hist. Arvern. p. 89. *Comes Arverniæ mihi ... auxilium & Manutenentiam contra G. de Bello-joco fide interposita promisit*. *Subtrahere Manutenentiam*, apud Scotum. Le Roman *de Vacce* MS.

Onques puis n'en eusmes de vous Maintenement,
Ainz nos avez esté en tout temps en nuisement.

Vide *Manutenere*.

¶ MANUTENENTIA, ut mox *Manutenentio*. *Ad Manutenentiam pacis publicæ*, in Charta an. 1542. apud D. Calmet. tom. 3. Hist Lotharing. col. 395. Occurrit passim.

¶ MANUTENENTIO, a Gall. *Maintention*, Conservatio, integritas. Charta Eduardi VI. Regis Angl. an. 1552. apud Rymer. to. 15. pag. 306. *In majorem augmentationem & Manutenentionem regalis status coronæ suæ, &c.*

MANUTENERE, Asserere, partes alicujus tueri, Gallis *Maintenir*. Habetur hæc vox in Epist. Eleutherii PP. ad Lucium Regem Britan. an. 169. conscripta, si genuina est, quod in dubium jure vocatur. Matth. Paris: *Archiepiscopum contra me Manutenere præsumunt*. [Charta pacis inter Philippum Franc. & Joannem Anglic. Reg. an. 1200. apud Duchesn. in Norman. *Et si ideo Comes Flandriæ ... ipsi Regi Franciæ malum vellet facere, nos non possemus contra dominum Franciæ juvare vel Manutenere, &c.* Occurrit præterea in Chron. Parm. apud Murator. to. 9. col. 821. in Statut. Massil. l. 4. c. 12. & alibi passim. Vide *Manutenentia*.]

¶ MANUTENERE, Conservare, alere, Gall. *Maintenir, entretenir*. Statuta reform. S. Claudii an. 1448. *Tenetur Cantor Manutenere competenter antiphonaria, legendaria ... & etiam ad Manutentionem aliorum librorum*. Hist. MS. Beccens. monast. p. 378. *Dedit eidem Ecclesiæ decimam omnium fructuum de feodo suo de Campanis ... ad luminare Ecclesiæ Manutenendum*. Adde Chartam Philippi V. Reg. Franc. ann. 1318. apud Lobinell. to. 3. Hist. Paris. p. 130.

¶ MANUTENTIA, Protectio, defensio. Charta Beroldi de Saxonia an. 1020. apud Marten. tom. 1. Anecd. col. 140. *Recipimus in salva tutela, custodia, Manutentia, & securo guardagio prædictum locum de Tallinestis cum omnibus suis bonis & appenditiis*.

¶ MANUTENTIO, Sumptus, conservatio, Gall *Entretien*. Charta ann. 1451. ex Tabular. B. M. de Bono-nuntio Rotomag. *Liberi & exempti erunt & tenebuntur ab omni reædificatione & Manutentione dicti cancelli*. Bulla Pauli III. PP. an. 1537. tom. 4. novæ Gall. Christ. inter Instr. col. 118. *Magister puerorum, chori pro se & præfatis suis pueris unam præbendam cum dimidia ... pro eorum victu, vestitu & Manutentione percipiant*. Vide *Manutenere*.

MANUTENTORES, JC. Anglis Rastallo & Cowel o sunt illi, qui vel pecuniis suis, vel alia ope litem alterius judicialem, in qua ipsi justum interesse non habent, promovent, aut fovent. Vide Littletonem sect. 701. & ibi Edw. Cokum.

¶ MANUTENTORIÆ Litteræ, quibus ut aliquid in suo statu permaneat mandatur. Instrum. an. 1473. in Bullario Carmelit. p.297. *Reformatorias, Manutentorias .... atque executorias litteras decernere & concedere dignaremur.*

¶ MANUTERCIUS, Testamenti executor. Charta Goiberti an 839.apud Folquinum Levitam Sithiensem l.2. p.109. *Anno eodem posthæc in mense Novembrio, cum informatus sensisset appropinquare obitus sui diem descripsit ipse propria manu in tabulis ceratis ... qualiter suas res Manutercii sui disponerent.* Vide Manumissor 2.

¶ MANUTERE, pro *Manutenere*, Conservare, *Entretenir.* Testam. Card. *de Talaru* an.1392. to.2. Macer. Insulæ Barb.p.667. *Ordinavit quod dictus sacrista B. Stephani & successores sui teneantur... Manutere in dicta capella in bono statu libros, calicem, &c.* Tabul. B. M. de Bono nuntio Rotomag. *Ita quod prædictam pratam defendere & Manutere ad opus Ecclesiæ promisit.*

¶ MANUTERGILE. Vide *Mantum*.

MANUTERGIUM, Joanni de Janua, *Togilla cum qua tergitur manus*: [*Touaille*, in Gloss. Lat. Gall. Sangerm.] χειρομάκτρον, Græcis. Gregorius M. in libro Sacrament. *Subdiaconus cum ordinatur, ... de manu Archidiaconi accipiat urceolum cum aquamanili, ac Manutergium.* Histor. Episcoporum Autissiodor. c.51. p.452. *Contulit ... stolas albas cum Manutergiis, multiplices ac pretiosas.* Adde Ordinem Romanum sub initium.

Manutergia ad ostium refectorii. Udalricus l. 3. Consuetud. Cluniac. c.22. *Mutet illa tria Manutergia, quæ in claustro jugiter pendent ad tergendas manus.* Historia de Fratribus Conscriptis to.1. Antiquitatum Alamannic. Goldasti: *Sed & foris ostium refectorii ejusdem texturæ Manutergia sunt hinc inde suspensa.* Occurrit ibidem mox.

¶ Manutergius, in veteri Processionali MS. B. M. Deauratæ: *Illi qui abluunt pedes & manus pauperum debent dum abluerint tergere cum Manutergio quem portant super collum per modum stolæ.*

¶ Manutergiolum, diminut. à *Manutergium.* S. Wilhelmi Constit. Hirsaug. l. 1. c. 98. *Tria Manutergiola, quæ in omni quinta feria mutantur, minimeque manus ad solita tergunt manutergia fratrum, quæ pendent in claustro.*

Manutergium, Sudarium, quo Sacerdos sacra facturus manus extergit. Gilbertus Lunicensis de Usu Ecclesiastico: *Pelvis ad manus lavandum, cum Manutergio.*

¶ Manutergia *ad involvendos codices.* Theodemari Usus Casin. *Concessum est etiam fratribus nostris habere Manutergia, sive ad tonsuræ obsequium, sive ad codices, quos ad legendum suscipiunt, involvendos.*

MANUTIGIUM, quod Græci χειρόψιν vocant, [Id est, Mollis attrectatio.] Cælius Aurelian. lib. 1. Tardar. pass. c.4. *Non aliter quam si quispiam turbatos oculos Manutigio, quod Græci χειρόψιν vocant, temporaliter fricando relevare videatur.*

¶ MANUTIUS, *Magnas manus habens.* Gloss. Isid. ubi Grævius: Melius in veteri Vocabulario: *Manutus*, ut à *nasus* nasutus, sic à *manus*, *manutus*. *Manutius* est inde ortus.

MANUTRADERE, unico verbo, Tradere. Diploma Roberti II. Principis Capuæ an. 1118 *Quinetiam Manutradimus, concedimus, atque confirmamus ... omne jus, &c.*

¶ MANZA, Juvenca, Gall. *Genisse*: *Manzo*, iisdem, Vitulus anniculus. Chron Bergom. ad an. 1406. apud Murat. to.16. col. 985. *Et ibi eam ceram insidiis & aguaytis acceperunt unam quantitatem vaccarum, Manzorum & pecudum, &c.* Ibid. col. 1006. *Ceperunt super territorio de Sorisole & de Palvranica pecudes circa 400. & vaccas & Manzas 60.*

MANZER, Spurius, nothus, è scorto natus, Hebræis, à quibus Græci μανζὴρ apud Gregentium, Theophanem, Cedrenum, &c. Ugutio: *Manzeres dicuntur filii scorti, vel adulterini, vel scelerati.* [Gl. Lat. Gall. Sangerm. *Manzer, fils de putain, ou mauvais, desloial; & inde Manzerinus, i. adulterinus.*] Versus, laudati à Dionysio Pontano ad tit.146. Consuetud. Blesensis:

Mansaribus scortum; sed mœcha nothis dedit ortum,
Ut seges à spica, sic spurius est ab amica:
Sunt naturales, qui nobis sunt speciales.

Io Deuteron. 23. *Non ingredietur Manzer, hoc est, de scorto natus, in Ecclesiam Dei.* Græci interpretes, ἐκ πόρνης, Arabici *Phacuah alzani*, id est, *pullus meretricis*. Vide Joan. Seldenum lib. de Success. Hebræor. in bona defunctor. c.3. ubi multa de hac voce habet. Fragmenta Capitularium, edita à Steph. Baluzio c. 4. *Viles personæ & infames, histriones scilicet, nugatores, Manzeres, scurræ, concubinarii, &c.* Ademarus Cabanensis in Chron. *Nolentes sibi præesse filium scorti. erat enim (Gaulinus) nobilissimi Francorum Principis filius Manzer.* Idem: *Jordanus quoque Manzer frater defuncti.* Utuntur præterea Sedulius l.5. Eadmerus in Histor. Novorum p.195. Hist Episc. Engolim. c. 19. Gaufredus Vosiensis lib. 1. cap. 12. Petrus Blesensis Serm. 42. &c.

Manzerinus, Papiæ, *Adulterinus*. Gaufredus Vosiensis l.1. c. 73. *Prisci Cœnobitæ religione florentes non Manzerinos hæredes habuere.* Sic etiam videtur legendum, apud Baldricum l.4. Histor. Hierosol. *Hierusalem itaque sic obsessa, filiis suis occludebatur: intus à populis Manzerinis profanabatur.* Editus Codex *Mazeriis* præfert. Adde Ordericum Vitalem l.9. p. 750.

Manzarus, Eadem notione. Fortunatus l.5. Poem. 4. de Judæis:

Christicolæ ut cernunt tunc agmina Manzara jungi, &c.

¶ MANZERINA Vascula. Epist. Abbonis ad Gregorium V. PP. *Direxi etiam duo vascula Manzerina, in quibus anaglypho opere continentur Charitas & Ethica.* Itinerarium *Baudrii* Abb. Burguliensis ex Archivis Monast. Fiscamn. *Mihi dedit Abbas scyphum Manzerinum, quem tota aviditate suscepi ... quia & totum & formam & materiam decentissimam prætendebat.* Vide *Mazer*.

¶ MAP. Vide *Mape*.

¶ MAPADA. Vide *Mappa* 4.

¶ MAPALIA, Casæ rusticorum. Leo Marsicanus in Chron. Casin. l. 2. c. 20. *Ecclesia quædam juxta idem municipium posita ab his qui secum ierant cum aliquot eorumdem rusticorum Mapaliis igne succensa.*

¶ MAPARIUS, Officium domus regiæ apud Anglos, cui scilicet incumbebat *mappas*, canabum, manutergia & similia providere. *Naparios* itidem appellabant; sed *mappa* & *nappa* tantumdem valebant. Liber niger Scaccarii p. 343. *Maparius cibum consuetudinarium hominis sui iii. ob. in die, &c.* Vide *Mapparius*.

¶ 1. MAPHORIUM, Muliebre pallium. Vita S. Amphilochio adscripta tom. 2. Junii p. 954. *Tum ait sponsæ: tene in hoc Maphorio, donec tibi dicam.* V. *Mafors*.

¶ 2. MAPHORIUM, Scapulare. Vita S. Dorothei to. 1. Junii p.600. *Et accingit Maphorium seu scapulare suum. & projicit semetipsum in flumen.*

¶ MAPLETUM. Vide *Manupletum*.

1. MAPPA. *Mappæ* appellati ludi Circenses, quia cum proxime edendi erant, mappa dimittebatur: cujus ritus originem Neroni adscribit Senator lib. 3. Var. Epist.

Epist. 51. *Cum enim prandium protenderet, & celeritatem, ut assolet, avidus spectandi populus flagitaret, ille Mappam, qua tergendis manibus utebatur, jussit abjici per fenestram, ut libertatem daret certaminis postulandi. Hinc tractum est, ut ostensa Mappa, certa videatur esse promissio Circensium futurorum.* At Silvius in Laterculo id Tarquinio Regi adscribit, *qui Romæ, dum die Circensium pranderet in Circo, de mensa sua Mappam foras, ut aurigis post prandium currendi signum daret, abjecerat.* Hinc idem Silvius Mappam pro Circensibus ludis usurpavit: 7. Idus Jan. *Prima Consulis Mappa.* Idibus Januarii, *secunda Mappa.* Et 13. Kal. Maias: *Consulis tertiæ Mappa.* Julianus Antecessor Const. 98. *Secunda autem* (processio Consulis) *ea, quæ Mappa, tertia autem ea, quæ Theatroquinegium appellatur.* Infra. *In sexta autem* (processione) *in Circum procedat, & faciat Mappam.* [Tertullianus de Spectaculis cap. 16. ubi de Ludo Circensi: *Non vident missum quod sit. Mappam putant: sed est Diaboli ab alto præcipitati gula.*] Sed & has mappas in Diptychis Consulum Bituricensi, Compendiensi, & Leodiensi expressas annotant viri docti. Nescio porro, an non & *velum* dicta fuerit *mappa*; nam ut *mappam facere & dare* dicebant, ita & *velum*. Chron. Alexandrinum p. 752. ὁ δὲ ἀνέτεινε Ζίνων παραυχὼν τὸ βῆλον τοῦ ἱππικοῦ, ... Scio, *velis* obductos fuisse Circos docuisse Bulingerum lib. 1. de Theatr. cap. 16.

Mapparii, qui in Circo mappam demittebant, aut excipiebant, in signum proxime edendorum Circensium: μαππάριοι, D. Chrysostomo in orat. de Circo, in Chron. Alexandrino p. 876. in Glossis Basil. apud Nicetam in Alexio Aug. l. 3. n. 2. Scylitzem, & alios.

2. MAPPA Mundi, Charta vel mappa explicata, in qua orbis seu mundi descriptio continetur. Πίνακες, ἐν οἷς αἱ τῆς γῆς περίοδοί εἰσιν, ut est in Testamento Theophrasti apud Diogenem Laertium: quarum quidem Tabularum Geographicarum primum auctorem fuisse Anaximandrum, quem subsecuti sunt Hecatæus, Democritus, Eudoxus, & alii, tradit Eustathius in Epistola præfixa Notis ad Dionysium Periegetem. Eumenius pro restaurandis Scholis: *Si quidem illic instruendæ pueritiæ causa, quo manifestius oculis discerentur, quæ difficilius percipiuntur auditu, omnium cum nominibus locorum situs, spatia, intervalla descripta sunt, quidquid ubique fluminum oritur, & conditur, quocunque se littorum sinus flectunt, quo vel ambitu cingit orbem, vel impetu irrumpit Oceanus.* S. Hieron. Epist. 3. *Sicut ii, qui in brevi tabella terrarum situs pingunt, &c.* Vide Bergerium l. 3. de Itinerib. Roman. c. 7. n. 1. 2. Papias: *Mapa, togilla, mapa etiam dicitur pictura, vel forma ludorum, unde dicitur Mapa mundi.* [Gloss. Lat. Gall. Sangerm. *Mapa mundi, mapemunde; & dicitur a mapa, nappe ou picture, ou forme de jeus.*] Ratbertus de Casibus S. Galli c. 10. *Inter hos* (libros) *etiam unam Mappam mundi subtili opere patravit, quam inter hos quoque libros connumeravit.* Gervasius Tilleberiensis l. 2. Otior. Imperial. *Considerantes, quod ipsa picturarum varietas mendaces efficit de locorum varietate picturas, quas Mappam mundi vulgus nominat.* Vide Annal. Colmarienses an. 1265. & Joan. Villaneum l. 1. c. 89.

3. MAPPA, Mappula, Umbraculum, quod defertur supra Episcopi caput, dum procedit ad altare, sacra facturus, seu stationes facit, diversis imaginibus adornatum, quatuorque baculis innixum, quod a quatuor ministris tenetur, qui inde *Mappulaeii* appellantur. Ita Durandus l. 4. Ration. c. 6. n. 11.

4. MAPPA, vox Agrimensorum. Apud Auctores de Limitib. p. 270. *Ratio limitum regundorum hæc est: auctores Theodosius & Nenterius de terminis & lineis exposuerunt,* 304. *jugi agrimensoris qui Mappa, quas lineas habuerint, observetur.* Pag. 273. *Terminus si scriptus fuerit, & punctos habuerit litteris Græcis, sequeris eum fum ejus a Sion, hoc est, ab Oriente, per litteras Græcas de Mappa, hoc est, Pentagonum, quod interpretantur cubitos quinque.* Denique p. 319. *In Mappa Albanensium inveniuntur hæc, Ager Heclanensis, ager Beneventanus, &c. De Mappis linteis,* quarum in l. 1. Cod. Th. de Alim. mentio est, in quibus scribebatur, hæc intelligenda censet Jacobus Gothofredus. Hinc forte

Mappa, Mapada, *Mappada*, Mappaticus, pro modo agri.

Mapada. Tabul. S. Remigii Remensis: *Sunt ibi aspicientes inter majores & minores campi 46. continentes Map. 100. ubi seminari possunt de frumento modii 34. &c.* Occurrit ibi pluries cum duplici pp. Ibidem: *In Lurba habet mansum dominicatum, casam, horreum, puteum, de terra arabili Mapp. 208. possunt ibi seminari inter ambas sationes, de anno modii 120.*

Mappada. Idem Tabular. *Arat Mappadam & corvadam, ut supra.*

Mappaticus, Eadem notione. Charta Caroli C. in Hist. S. Marculfi Corbiniacensis, & apud Marlotum in Metropoli Remensi l. 4. c. 7. *De terra vero indominicata ad summum Tilidum Mappaticos quatuor.*

Mappagium. Tabul. S. Remigii Remensis. *Septem mod. avenæ de Mappagio & tres mod. de siligine.* Ibidem: *Medio Martio 5. sol. de cap. de Mappagio 12. mod. & dimid. de siligine, de avena 26. mod.*

¶ 5. MAPPA, Ornamentum equi. Sic vocantur strata candida, quibus cooperiuntur equi Cardinalium, cum solemni pompa procedunt. Vide infra *Mappula*.

¶ MAPPADA, Mappagium. Vide *Mappa* 4.

¶ MAPPALE, f. Vexillum est enim veluti quædam major mappa. Gesta Tancredi apud Marten. to. 3. Anecd col. 149. *Nam quid de turbinibus, quid de ventorum rabie dicam? Illis grassantibus, nec tentorium stabat, nec Mappale, vix palatium seu turris.*

Mappale Opus. Monasticum Angl. to. 3. p. 330. *Item casula de opere Mappali,* quo scilicet mappæ fieri solent.

¶ MAPPARII. Vide *Mappa* 1.

MAPPARIUS, Qui mappam lavaturo porrigit. Patriarchium Bituricense c. 30. *Erat* (Austregisilus) *Regi gratissimus ... in tantum, ut linteum, quo Rex lotis manibus tergere solebat, ipse proferret, & ob hoc Mapparius vocaretur.* Vide Aimon. l. 4. Histor. Franc. cap. 2. & *Mapaeus*.]

¶ MAPELLA: Vide *Mappula*.

MAPPULA, Parvula mappa, qua nasum tergimus, sudarium, Gallis *Mouchoir*. Kero Monachus: *Mappula, Duvabila*, id est, *togilla*; nostris, *Tonaille*. Alcuinus de Officiis Eccles. c. 39. *Mappula, quæ in sinistra parte gestatur, qua pituitam oculorum detergimus, dicitur & manipulus.* Occurrit hac notione in Regulis S. Benedicti c. 55. & S. Fructuosi c. 4. apud Ardonem Monachum in Vita S. Benedicti Abbatis Anianensis n. 35. Victorem PP. l. 3. Dial. in Chron. Farfensis Monast. p. 661. &c.

Apud S. Gregorium l. 2. Dial. c. 19. *Mappulas* ἐγχειρίδια Zacharias vertit. Est vero ἐγχειρίδιον apud Germanum Patr. CP. in Theoria Eccl. τὸ ἐπὶ τῆς ζώνης τὸ ἐκμάξαι τὰς χεῖρας λέντιον, *linteum de zona pendens ad tergendas manus*.

¶ Mappula, Mantile. Charta Almeradi Reiensis Episc. to. 1. Gall. Christ. inter Instrum p. 82. *Accepi ab eis pretium libras 4. denariorum novemque modios frumenti ac vini, Mappulam valde bonam ac scyphos ad aquam in manibus fundendam adeo optimos.* Ubi perperam editum. *novemque modios frumenti, ac vini Mappulam valde bonam*, ac si esset certa vini mensura.

¶ Mappula, interdum idem quod *Mappa*. Constitutio Anlegisi Abb. in Chron. Fontanell. tom. 3. Spicil. Acher. p. 245. *De Gera consistet* 111. *ad Mappulas faciendas longitudines alnarum* 13. *latitudinis trium*.

Mappula, aliud videtur apud Isidorum in Regula c. 13. *Monachi in Monasteriis palliis semper utantur*, ... *sane si quis pallium non habet, humeris Mappulam superponat*. [Erat, ni fallor, vestis genus, qua utebantur in itinere monachi. Vita S. Benedicti Anian. n. 49. sæc. 4. Bened. p. 1. pag. 211. *Ex quibus* (schedulis) *adsuetus aliquoties serenissimus Imperator Mapulam manicasque ejus palpans reperiebat, repertasque legebat*.]

Mappulas fuisse propria Clericorum Romanorum ornamenta, adeo ut aliis non nisi ea privilegio uti fas esset, scribit Gregorius M. in processionibus scilicet publicis cum ipso summo Pontifice, l. 2. Ind. 11. Epist. 54. ad Joannem Ravennatem Episcopum: *Illud autem, quod pro utendis à Clero vestro Mappulis scripsistis, à nostris est Clericis fortiter obviatum, dicentibus nulli hoc unquam alii cuilibet Ecclesiæ concessum fuisse*, ... *sed nos servantes honorem fraternitatis tuæ, licet contra voluntatem antedicti Cleri nostri, tamen primis Diaconibus vestris, quos nobis quidem testificati sunt etiam ante eis usos fuisse, in obsequio duntaxat tuo Mappulis uti permittimus; alio autem tempore, vel alias personas hoc agere vehementissime prohibemus*. Epistola vero sequens, quæ est Joannis Ravennatis Episcopi, satis indicat in processionibus iis potissimum Clericos usos, quæ vel cum summo Pontifice, vel in ejus obsequium aut ejus Apocrisiarii fiebant. *Quia quoties ad Episcopatus ordinationem, seu Responsi Sacerdotes vel Levitæ Ravennatis Ecclesiæ Romam veneeunt, omnes in oculis decessorum vestrorum cum Mappulis sine aliqua reprehensione procedebant: quare etiam eo tempore, quo isthic à prædecessore vestra peccator ordinatus sum, cuncti Presbyteri & Diaconi mei in obsequium Domini Papæ mecum procedentes usi sunt*. [Agnellus in eodem Johanne apud Murator. to. 2. p. 127. *Sanctissimus tamen Pontifex concessit, ut Ravennatis Episcopi diaconi Mappulis uterentur, quando cum Episcopo procedebant, & ejus obsequii gratia, non alias*.] Clericos autem *Mappulatos* & *Planetatos*, cum summo Pontifice *ad stationes* processisse testatur Joannes Diacon. l. 2. Vitæ S. Gregorii M. c. 43. *Cumque magis planetatarum Mappulatorumque processionibus magnum Pontificem cognovissent*, &c. Verum hisce locis *mappas* non esse manipulos; sed candida equorum strata conjicit Laurentius Lanemeterua l. 1. de Veste Clericor. c. 18. quod sane firmare videtur Anastasius in Constantino PP. *Pontifex autem & ejus primates cum sellaribus Imperialibus, sellis, & frenis inauratis, simul & Mappulis, ingressi sunt civitatem* (CP.) Vide quæ supra annotamus de *Mappulis*, seu umbraculis summi Pontificis.

☞ Neque id Clericis qui cum Romano Pontifice procederent proprium fuit, ut in processionibus equos vestirent candidis stratis, hunc quippe morem à Militibus accepisse videntur, qui ejusmodi ornamentis in solemnioribus pompis, puta in *torneamentis*, uti consueverant. Le Roman *de Partonopex* MS.

Et sont bien covert lor cheval
De covertures de candal;
Li uns est tresqu'à terre blans,
Li autres plus vermeil que sang.

Mappella, *id est*, *parva mappa*. Durandus lib 3. Ration. c. 6. n 3.

Mappula, apud Scriptores Ecclesiasticos est sudarium, quod in sinistro brachio Sacerdos defert, quod interdum *Manipulus* & *Phano* dicitur. Alcuinus loco citato: *Mappula, quæ in sinistra parte gestatur* ... *dicitur & manipulus*. Honorius Augustod. lib. 1. c. 208. *Ad extremum Sacerdos fanonem in sinistrum brachium ponit, qui & Mappula & sudarium vocatur, per quod olim sudor & narium sordes extergebantur*. Ordo Romanus. *Subdiaconus regionarius porrigit ei* (Papæ) *Mappulam*: Infra: *Subdiaconis vero si congrua vestes* (præbendæ) *quæ apud quosdam Subdiaconales nominantur, & Mappulæ in sinistra manu ferendæ*. [S. Vilhelmi Constitut. Hirsaug l. 1. c. 19. *Pro signo fanonis vel Mappulæ, manicam sinistram sub brachio comprehensam parum deorsum trahe*] Vide præterea Stephanum Eduens. lib. de Sacramento altaris c. 10. Rabanum l. 1. de Institut. Cleric. c 18. Missam ab Illyrico editam & Menardum ad librum Sacrament. Gregorii p. 282.

¶ MAQUERELLA, à Gall. *Maquerelle*, Lena. Vide mox *Maquerellus*. Regest. 80. Tabularii regii an. 1350. Ch. 115. *In domo cujusdam Maquerellæ publicæ in villa Valencianis*, &c.

MAQUERELLUS, Piscis species nota, vulgo *Maquereau*. [Codex MS. redituum Episcopat. Autissiod. an. circ. 1290. *Millia Maquerel orum debens Episcopo & Comiti* 1111. *den*.] Compotus Baillivorum Franciæ an. 1295. *Compotus Henrici Monachi de Expletis* ... *Maritima Picardia & aliis, de Wada capta super Anglicos, de blado capto super eos... de Maquerellis super eos captis*. *Maquereaux* nostris dicuntur lenones, *Maquerelles*, meretricum conciliatrices, in Consuet. Baionensi tit. 25. art. 3.

¶ MAQUILA, vox Hispanica, *Molitura*, Gallice *Mouture*. Concil. Legion. ann. 1012. inter Hispan. to. 3. p. 192. *Quicumque cibariam suam ad mercatum detulerit, & Maquilas Regis furatus fuerit, reddat eas in duplum*, hoc est, qui Regem jure suo, præstatione nimirum solita, fraudaverit, &c.

MAR, pro *mas*, Masculus, in Foris Aragon. l. 3. de Lege Aquilia.

1. MARA, Palus, lacus, stagnum. Anglo-Saxonib. Mere, Kiliano, *Maer*, *Maere*, Gall. *Mare*. [Charta an. 1181. apud Lobinell. tom. 2. Histor. Britan. p. 134. *Et omnes Maræ quæ sunt in mareisco, & campus Trossebosquem dedit Rollandus Archiepiscopus Gaetan Trossebos joculatori quandiu viveret, sunt de dominico Archiepiscopi*.] Willelmus Gemetic. l. 2. c. 2. *Sedens super lacum, quem usu quotidiano loquendi Maram vocamus*. Willelm. Britto in Philipp. l. 5. p. 146.

.... *Lex ovea fontis egena,*
Quæ pro fonte Maras gaudet potare lutosas.

Histor. fundationis Abbatiæ Rames. in Anglia: *Ambitur præterea idem locus paludibus anguillosis, Maris late patentibus, & stagnis multimodi generis piscium & avium natatilium nutritivis: de quibus Maris una est Ramesmere, de nomine insulæ dicta, quæ cæteras adjacentes aquas pulcritudine & fertilitate superexcellens*, &c. Non desunt, qui opinantur, effictum vocabulum à Lat. *Mare*, quod, Isidoro teste, aquarum generalem collectionem significat. Alii ab ἄμαρα deducunt, quæ vox aquæductum sonat, sive sulcum in prato, per quem aqua ducitur irrigandæ terræ gratia.

¶ 2. MARA, Dolor gravis. Carmen de varia fortuna Ernesti Bavariæ Ducis l. 6. apud Marten. tom. 3. Anecd. col. 352.

..... *Plangentes corpora luctu*
Multimodo, dum comparuit tot millia strata
Rege, sub hospitibus Mara cecidere verendis.

Vide *Maraneta*.

MARABOTINUS, *Maucabotinus*, *Maemetinus*, *Marbotinus*, *Macabotinus*. Hæc omnia idem sonant, sed *Marabotinus* crebrius occurrit apud Scriptores, Matthæum Paris an. 1176. Radulphum de Diceto p. 598. Doubletum in Histor. S. Dionysii p 891. Guichenonum in Bibl. Seb. Cent. 2. cap. 51. Gariellum in Episcop.

Maga-

Magalon.pag.179.& alios. Sic autem indigitantur monetæ quædam Hispanicæ, aureæ præsertim.

¶ MARAARTINUS, in Charta Ramiri Sancii Regis Navarræ, apud Jos.Moret. Antiq.Navar. p.630.

¶ MARABITINUS. Charta Alphonsi Reg. Lusitan. æra 1142. ex Tabul. Claravall. *Tribuant in modum feudi & vassalitis quinquaginta Marabitinos auri probati.*

¶ MARABOCINUS. Limborch. lib.Sent.Inquis.Tolos. ad ann. 1306. pag. 68. *Item custodivi per 25. dies 60. Marabocinos auri & 3.denarios aureos.*

MARABUTINUS, in Charta Hugonis Archiepiscopi Genuensis an.1184.apud Ughellum.

MARBOTINUS. Charta Guillelmi de Novelliano Militis an.1270. *Debet Domino Duci (Aquitaniæ) unum Marbotinum sporle in mutatione Domini.* Consuetud. Tolosæ part. 2. Rubr. de Donat. *Oboli, seu Marbotini aurei.* Adde Monasticum Anglic.tom.3. p.312. [Litteræ Philippi VI.Reg.Franc. an.1336. pro Priore S.Gemmi in Xantonibus, ex Regest.Parlament: *Et pour cause de notre souveraineté & ressort toute fois & quantes que au dit lieu à mutation de Prieur, & nouvelle institution d'icelui l'on nous rend & paye un Marbotin d'or.*]

MARABATINUS *auri boni*, in Charta Hispanica, apud Malbrancum lib.11.de Morin. cap.52.

MORABATINUS, in Bulla Paschalis PP. apud *Diago* lib.2 de Comitib.Barcin.c 95. [& in Charta an.1190. in Append.Marcæ Hisp.col.1381.]

¶ MARAPETINUS, in Testam. Sancii ann. 1211. tom.1. SS Maii p.763. *Et hereditatem de Sous que fuit matris suæ, quadraginta mille Marapetinos & ducentas marchas argenti.*

MARMOTINUS AUREUS, apud Plantavitium in Histor. Episc. Lodovens. pag.103. 257. & 306.& Albertum Argentin. in Chron. 1389.

MORROTINUS, apud Rodericum Tolet. in Histor. Arab.cap.20.

MORABEDIS, in Charta Alfonsi I. æræ 1157. pro Cæsaraugust. apud Mich.de Molino in Repertorio pag. 265. col. 2.

¶ MORABETINUS. Charta ann.1134. tom.1. Gall. Christ. inter Instr. p.46. *Debent reddere per unumquemque annum clericis B. Antonini, præsentibus & futuris, in die festivitatis ejus, unum Morabetinum quinque solidos bene valentem.* Occurrit præterea in Statutis Synodalibus Arnaldi Episc. Valentini inter Conc.Hispan. tom.3.pag.519.

¶ MORAPETINUS, in Charta Ermengaudi tom. 3. Concil. Hispan.p. 374 *Done etiam ad operam beatæ Mariæ centum Morapetinos.* Concil.Hispal.ann.1512.ibid. tom.4. p. 6. *Si vero fuerint laici, & permanserint in excommunicatione per medium annum, deinceps incurrant pro qualibet mense in pœnam centum Morapetinorum pro ecclesia.*

MAURABOTINUS, in Fœdere, quod sancitum est Bayonæ mense Aprili an.1290. inter Franciæ & Castellæ Reges: *Cæterum cum præfata Blanche se restitui peteret ad perceptionem* 24. *Maurabotinorum de bona moneta, videlicet veterum Burgalensium, pro dotalitio suo, valentium annuatim 7. millia librarum* 160. *librarum Turon.Nigrorum, ut dicebat, & sibi satisfieri in eadem moneta de proventibus* 14. *annorum transactorum, postquam ipsa exivit de Castella gente nostra, satisfactionem omnium prædictorum, deducto eo, quod solutum erat exinde ad monetam, quæ de Guerra dicitur, offerentur, & dicente nos ad præstationem alterius monetæ non teneri. Tandem, &c.*

MORABOTINUS. Exstat Charta Alfonsi Regis Castellæ, data Segoviæ 21. Sept.1258. in Regesto Feodorum Ducatus Burgundiæ, parte 2. fol. 90. qua Hugoni Duci Burgundiæ concedit *decem millia Morabotinorum computatis 15.solidis Pipienum pro Morabotino, in feudum, & nomine feudi, dandos & solvendos annuatim eidem Duci & successoribus suis, vel eorum nuntio, in festo Nativitatis M.V. mense Septembri, in Regno Castellæ, vel Imperio, in redditibus usque ad eandem quantitatem, & de prædicto feudo dictum Ducem solenniter investivit cum virga, quam in manu tenebat.* Sic etiam scribitur apud Bromptonum in Henrico II. p.1135.

MORABOTINI *boni in auro curribiles Alfussini recti*, in Charta Majoricensi ann. 1280. semel ac iterum. In alia 1282. *Morabotini boni Alfonsini auri fini & ponderis recti.* Occurrit pluries in Chartis Aragon.

MARABATINI, passim in Chartis Lusitanicis apud Rodericum *da Cunha*. in Hist. Episc Portensium, in Lusitania. In Libello Catalonico MS. *de Batallia facienda*, dicuntur 200.unciæ conficere 400.Morabotinos: *Per a onsances d'or de Valentia, qui son 400.Morabotins.* Charta Petri Regis Aragon.in Curia Generali Cataloniæ an. 1351. *Morabotinus, de quo in Usaticis mentio fit, valet 6.solidos monetæ Barcinonensis de terno.* Morabati, in Chr.Petri IV.Reg.Arag. lib.4.cap.8.

¶ MOROBATINUS, in Testam. Raym. Berengarii Comit.Barcin. an.1131.Append. Marcæ Hisp. col.1273. & in Testam. Peronellæ Reg. Aragon. ann. 1152. ibid. col.1311.

☞ *Morabotinorum* usus obtinuit etiam in Occitania, quem à Wisigothis, cum hujus provinciæ domini essent, inductum existimo. Charta Jacobi Reg. Aragon. ann. 1231. ex lib. *Talamus* Montispessul. fol.72. *Nos Jacobus .... concedimus vobis Montispessulanis fidelibus nostris stagna & maria .... Vos autem & successores vestri dabitis nobis, videlicet nostro bajulo Montispessul. annuatim in festo Natalis Domini unum Morabotinum censualem.*

Quæsitum à viris doctis, unde enatæ hæ voces; in qua disquisitione aiunt Bochartum, virum in Hebraicis & aliis Orientalibus linguis oculatissimum, cum in Cadomensi virorum litteratorum consessu acrius insisteret, apoplexia correptum haud multo post expirasse. Uni porro ex iis, qui super hac controversia per litteras sententiam meam expetierat, rescripseram, videri mihi *Marabotinos* appellatos primum nummos aureos Maurorum Hispanicorum, qui iis fusis subinde ac deletis in Hispanorum potestatem venerant, quasi *Marranorum sposia*: nam *Botino*, Hispanis idem est quod nostris *Butin*: *Marranos* vero Mauros Hispanicos appellatos suo loco docemus. At Mariana lib. de Ponder. & mensur. cap. 23. Marevedinos monetam fuisse Regum Gothicorum Hispanicorum existimat, ac proinde multo ante Maurorum in Hispanias irruptionem cognitam, quod ex solo nummorum Gothicorum pondere elicit. Ut sese res habeat, eæ monetæ, quæ

MARAVEDINI Hispanis dicuntur, ab eodem fonte nomen ducunt: qui enim prius M*arabotini*, postea M*aravedini* dicti: de quorum aureorum pretio & pondere multa commentantur Antonius Nebrissensis in Repetitionibus, Didacus Covarruvias in veterum Collatione numismatum cap.5.& 10: Mariana de Ponderib.& Mensur. cap.22. 23. Inde id nominis inditum quibusdam minutioribus monetis æreis: quæ tamen in parte, ait idem Covarruvias cap.1. Maravedinus non tam est nummus, quam nummorum numerus, qui constat ex duabus Blancis, aut Coronatis sex, vel denariolis decem. [Vide D. *le Blanc* Tract.de Monet. pag.165.]

MARACH, MARCH, Equus. Lex Alem. tit.60. §. 2. *Si ille talem equum involaverit, quem Alemanni Marach vocant.* Tit.70.§.2. *Si quis equo, quem Alemanni Marach dicunt, oculum excusserit*, Lex Bajwar. tit.13. cap.10.§.2. *Si equus est, quem Marach dicimus.* Editio Heroldi tit.7. §. 1. *Si equus est, quod Marah dicimus.* At in Lege Aleman. habet utrobique *Marach*.

Vetus

Vetus est autem vox Gallica, siquidem Pausanias in Phocicis p.335. ἵππῳ τὸ ὄνομα apud Gallos esse μάρκαν auctor est, unde τριμαρκισίαν equestris pugnæ quamdam institutionem vocabant. Sed & etiamnum Armorici nostri, penes quos, ut & apud Guallenses Anglos, veteris Gallici idiomatis reliquias permanere aiunt, equum *Marach* [vel *March*] dicunt, *marcheguez*, equitare.

MARACHFALLI. Vide *Marchfalli*.

¶ MARACIO, Vasa quæcumque & alia utensilia quæ sali conficiendo inserviunt. Charta ann. circ. 917. apud Stephan.tom.3.Antiquit.Pictav.MSS. p.339 *Sunt plus minus de terra ad areas companendas 1 c. excepto Maracione, à die præsente ipsa terra superius nominata ad ipsum locum vel ad Abbatem Rotardum necnon & ad monacos ipsius loci eam trado adque transfundo cum sua ministeria omnia vel Macacione ad abeadum, &c.* Alia ibid. p.401. *Areas triginta septem qui fuerunt Geraldo cum omnia ministeria & Maracione qua ad illas areas pertinent*. Charta an.6. Lotharii Reg.ibid.p.403 *Sunt areas triginta cum sua misteria vel Maracione, à die presente ego vobis trado, vendo*. Alia ann.11.Ugonis Reg.ibid.p.463. *Sunt plus minus de terra ad areas companendas sexaginta excepto Maracione & omnia misteria*. Observandum iis omnibus locis de salinis sermonem fieri.

¶ MARAGDENIS, f. pro Smaragdus. Litteræ an.1261. apud Rymer.to.1. p.730. *Item duos baculos continentes sexaginta sex anulos cum Maragdenibus, &c.*

MARAGIUM, Palus, ex Gallico *Marais*. Charta an. 1246. ex Tabular. Fossatensi fol.39. *Et Dimidium arpennum in Maragio, quod fuit patris sui ad 3.denarios de censu*. Vide *Mara* 1.

¶ MARAGMA. Constit.Frederici Reg.Sicil.c.116. *Item quod procureat immunditias terrarum, Maragmatum & vinatium deferri, & ejici extra civitatem prædictam, ut est hactenus consuetum*.

MARAHWORFI. In Edicto Rotharis Reg. Longob.Tit.11.inscribitur *Marahworfi*. Mox sequitur: *Si quis hominem liberum de caballo in terram per quodlibet ingenium iniquo animo jactaverit, &c.* Ubi *Marah* est equus; *worfin* vero dejicere: quæ vox aliis ejusmodi adjungi solet, ut *unegworfia*, *rapoworfin*, &c. Vide *Merworphin*.

¶ MARALLUS, MARALUS. Vide *Merallus*.

¶ MARAN-ATHA, Voces Syriacæ, quæ *Dominus venit* significant. Imprecationis genus quod in chartarum infractores intentari solitum erat. Charta S.Amandi Tungrens. Episc. apud Miræum tom. 1. pag. 8. *Si quis vero contradicere voluerit .... sit anathema Maranatha, quod est perditio in adventu Domini nostri Jesu Christi*. Charta Guillelmi Alpherici pro Hospital. Hierosol. *Si aliquis de heredibus nostris venerit & aliquid de dono suprascripta disrumpere voluerit, sit particeps cum Juda traditore in inferno & anathema Maranatha*. Concil. Toletan.III.inter Hispan. tom.2.pag.348. *Cui hæc fides non placet aut non placuerit, sit anathema, Maranatha in adventum Domini nostri Jesu Christi*. Adde Bullam Alexandri II. PP. tom.4. Annal. Bened p.755 Append. Marcæ Hispan. col. 970. 997. 1065. Histor. Lothar. D. Calmeti tom. 1. col. 262. 340. &c. Vide Lex. Martini & infra *Marani*.

MARANCIA, Dolor, qui concipitur ex aliquo damno, vox à *Marrire*, & *Marritio* deducta: unde postmodum traducta ad ipsas mulctas aut pœnas, quæ pro levioribus delictis, vel pro defectibus seu absentia irrogatur: nostris vulgo *Marance*. Charta an.1245.in Hist. Episcoporum Silvanect. p.454. *S pœna pecuniaria, qua pro defectibus seu Maranciis, quæ in Ecclesia nostra statuta est, voluerit se liberare*. Consuetudines Ecclesiæ Rotomagensis: *Post hæc solent recitari Marancia, & assensa dies, & horarum præcedentium, & ibi puniri*. Charta ann.1247. in Histor. Monast. S.Mariæ Suession. p.459. *Si infra primam Collectam venerint, Maranciam non facient*. Infra: *Qui vero Maranciam in officio majoris Missæ fecerit, duos denarios nigrorum de propria bursa persolvet*. Rursum: *Et nihilominus persolvet Diaconus Maranciam*. Ibidem: *In majori Missa pœna 2.denariorum incurrente contra eum, qui Maranciam fecerit convertendarum*. [Statuta Capituli Suession. cap. 28. *S'ils font Marance, feront mulctez par l'advis du Chapitre*.] Statuta pro Ecclesia Abbavillensi an. 1208. in Tabular. Episcopat. Ambian. fol.31. *Qui Maranchiam Missæ fecerit, de pœna 6.denarios solvat. Qui vero Maranchiam Evangelii vel Epistolæ fecit, 4. denar.* Adde fol. 134. & aliud Tabul.ejusd.Episc.fol.40.v. [Instrum. ann.1423. è Tabul.Audomar. *Item super articula de Marauciis super quo D.Nicolaus le Bos vicarius Marancias commisisse dicebatur in officio suo, &c.* Statuta Capituli Tulleos. an. 1497. cap. 7. *Et si qui percipiantur in navi deambulare, puniantur Marancia*. Autissiodorenses dicunt, *Punir de marance*, vel *Marancer quelqu' un*.] Caton en Roman MS

Se par ta deserte as Marauche,
Souffrir le doit en patiauche,

Alibi:

Il trouvera sans dautanche
Maiate cose qui fait Marauche.

MARANGO, & MARANGONUS, Ital. *Marangone*. Faber tignarius, Carpentarius, Gall.*Charpentier*. Sanutus l.2.part.4.cap.15. *Habendo etiam scribas, quos in exercitu esse decet ad scribenda & distribuenda victualia ..... atque Marangones lignaminis in magno numero*. Cap.20. *Expedit quod in qualibet prædictarum galearum sint semper unus Marangonus, & unus similiter calefatus*. Et infra: *In hominibus galearum, quibus stipendia erogari debent, recensentur Marangoni*.

MARANI, apud Hispanos Mauri appellari solent: de qua voce ita Joannes Mariana lib.7.de Rebus Hispan. ubi de donatione Aurelii Regis Galleciæ in Hispania æræ 813.facta Monasterio: Est, inquit, ad memoriam insignis iis in litteris contenta execratio, *qua ejus donationis violator* jubetur esse *Anathema Mareano & excommunicatus*. Unde intelligitur, *Marani*, vocem vulgarem non à Mauris, quasi *Maurani*, ut quidam suspicantur, factam in Italia Friderici Ænobarbi tempore, cum Mauri plurimi fidem Christo datam in baptismo passim ejurata, quam susceperant religione, violarent; sed potius ex Syriaca voce *Maranatha* deductam, qua anathematis ignominia, execratioque in divinis litteris continetur. At secus sentit Scaliger de Emendatione temporum lib. 6. pag. 625. In verbis, inquit, Geographi Arabis fit mentio factionis *Maravaajun*. Sciant igitur studiosi, Abaz fuisse patruum Muhammedis, atque ejus progeniem & gentem dictam fuisse, dicique adhuc *Abazjun*. Ad eos jus Chalifatus pertinebat, utpote qui propius sanguine Muhammedem attingerent. Sed *Marawan* quidam primus Chalifatum ab illa gente ad suos, qui *Maravanum* dicti sunt, transtulit per tyrannidem, eoque nomine omnibus Muhammedanis in odio est nomen *Marawaun* ad hanc usque diem. Vide *Marrones*.

☞ Inde est, ut videtur, quod Itali proditores per antonomasiam *Maranas* vocant. Annal.Cæsen.ad an.1304. apud Murator. to.14. col.1125. *Et die eadem fecit prædictos captos ligatos ducere, & contra castrum furcas figere, attestans eis, si non facerent; quod fratres qui erant intus, parerent mandatis Communis, poneret eos in furcis prædictis, in quibus Pater, qui morabatur in castro, cum Maranis vel proditoribus aliis, impendere eos videbat*.

¶ MARANTIA, pro *Marancia*, apud Johan. Abrinc.de Offic.eccles.pag.100.edit.1679.

MARA-

MARANUS, Ital. *Marana*, Navigii species. Raphanus de Caresinis in Chron. MS. ann. 1079. *Passus S. Clementis & Spirsins Maranis & aliis navigiis obstrusus*. Occurrit in Histor. Obsid. Jadrensis an. 1345. lib. 1. cap. 35. lib. 2. cap. 11. Sic forte appellata, quod *Maranorum*, seu Hispanorum primitus esset.

¶ MARAPETINUS. Vide *Marabotinus*.

¶ MARASCALCUS, MARASCALIA. Vide *Marescalcus*.

¶ MARASCAUSIA, Locus palustris, pascendis pecoribus aptus. Charta apud Lobinell. tom. 2. Histor. Britan. p. 168. *Concessit Fsioldus Vicecomes ut in Marascausia 12. boves & equos & porcos nostros semper haberemus*.

¶ MARASMUS, *μαρασμὸς*, Tabes, marcor à Græco *μαραίνω*, Tabefacio, macero. Apud Medicos specialiter *Marasmus* est corruptio viventis corporis, quæ fit ob siccitatem. Ita Martinius.

MARATHUS. Thomas Eliensis Monachus in Vita Ethildritæ c. 77. *Accipientes surculos Marathi, unde fuerat compta totius superficies pavimenti*, &c. [Melius apud Bolland. to. 4. Junii p. 521. *Accipientes surculos Marathi, unde fuerat cooperta totius* &c.] Ubi viri docti *Marathum* herbæ speciem esse scribunt. [Fœniculum nempe, Gall. *Fenoüil*, cujus mentio fit apud Auctorem de Medicamina faciei inter Ovidii opera :

Profuit & Marathos bene olentibus addere myrrhis:
Quinque trahant Marathi scrupula, myrrha novem.]

MARATORIÆ BIGÆ. Lambertus Ardensis : *Rustici cum bigis Maratoriis & curris fimariis* (forte *fimariis*) *calculos trahentes*. [Rectius apud Ludewig. to. 8. Reliq. MSS. pag. 600. *Rustici cum bigis Marlatoriis & oneris* (l. *curris*) *fimariis*. Est autem *Marlatoria biga*, currus species, quo in agris marga stercorandis utuntur agricolæ.]

MARBOTINUS. Vide *Marabotinus*.

¶ MARBRINUS PANNUS, Qui ex filis diversi & varii coloris textus. Statutum pro Draperiis Trecensi. an. 1360. to. 3. Ordinat. Reg. Franc. pag. 414. *Et si ne peut-on tiltre en estain qu'il soit pres, cameius ou Marbre*, &c. Melius ibid. pag. 416. art. 17. *Et tous draps tixus de diverses laines, comme Marbrez ou camelins*, &c.

1. MARCA, MARCUS, Pondus, quod appendit bessem libræ regiæ, qua negotiatores & pigmentarii, & alii utuntur, omnesque omnino qui appensas merces venditant. Vocis Etymon à veteri Germanico *Mark* arcessit Joan. Stiernhookus lib. 1. de Jure Sueonum vetusto c. 15. p. 133. voce, quæ *signum* sonat, ut apud nos *marque*. Papias : *Marca dicitur pondus argenti unius libræ*. Melius Johan. de Janua : *Marca dicitur quoddam pondus, scilicet media libra*. Balbus in Catholico : *Marcha est quoddam pondus, scil. media libra, ut dicitur marcha argenti*. Chronicon Moguntinum : *Nota, quod auri libra habet duas Marchas auri*.

Apud nos igitur Marca duplicata libram efficit, quæ dividitur in 16. uncias; uncia vero subdividitur in octo drachmas, vel 24. scrupulos, seu denarios; drachma siquidem tribus constat denariis, & in 72. grana secatur, quorum 24. continet denarius. Quapropter uncia constat 576. granis, ut libra 9216. At auri examinatores, vulgo *Essaieurs*, examen tam accuratum instituunt in auri probanda bonitate, ut ipsum granum in 512. particulas dividant. Hæc ferme ex Budæo & Mersennio.

☞ *Marcæ* usum in ponderatione auri vel argenti ad tempora Philippi Augusti referunt nonnulli Scriptores: antiquiorem esse merito observat D. *le Blanc* in Tract. de Monat. pag. mihi 150. atque sub Philippo I. inter an. 1075. & 1093. cœpisse probat ex pluribus Chartis, quas piget hic exscribere. Ipsum consule.

Marcæ nomen Germanicum esse scribit Georg. Agricola lib. de Restituendis ponderibus pag. 243. Sane vetus est, ut quod habetur in Charta Ædeoulphi Regis Anglorum an. 857. apud Doublatum pag. 786. & in Charta Caroli Crassi ann. 881. de Expeditione Romana. Adde Ughellum to. 1. part. 1. pag. 391.

Quadruplicem autem Marcam obtinuisse in Gallia observo, Trecensem, Lemovicensem, Turonensem, & Rupellensem, sive Anglicanam, pondera invicem diversas, ut habetur in Regesto Cameræ Computor. Parif. signato *Noster*, fol. 204. 205. ex quo sequentia descripsimus : *On Royaume souloit avoir 4. marcs. C'est assavoir le Marc de Troyes, qui poise 14 sols 2. den. esterlins de poix. Le Marc de Limoges, qui poise 13. sols 3. ob. esterlins de poix. Le Marc de Tours, qui poise 12. sols 11. den. ob. esterlins de poix. Le Marc de la Rochelle, dit d'Angleterre, qui poise 13. s. 4. den. esterlins de poix. Par le Marc de la Rochelle, qui poise 13. s. 4. den. esterlins, toutes monnoies quelle qu'elles soient, se alouoient pour 12. den. d'argent fin de poix l'un contre l'autre : & huit ensemble doivent faire & peser ledit marc, & chascun desdits 12. den. doit peser 24. grains. Chascun esterlin doit peser 4. den. ob. Tourn. & ainsi generalement doit estre Marc de Tournois selon le Marc de la Rochelle à 20 s. Tourn. & ainsi se ordonnent & haussent toutes les monnoies du monde selon du plus le moins, qui plus y met d'argent des devandiz 12. den. & le demourant du metail, si comme se l'en disoit Mailles petites Tournoises à 17. s. 6. den. au Marc de Troyes, qui est de Parisis. Et ledit Marc est plus grant de celuy de la Rochelle de 10. esterlins, qui doivent peser 30 ob. qui valent 2 s. 6. den. ainsi faut-il de 20. s. au Marc selon celuy de la Rochelle ; & furent faites telles petites Mailles l'an 1329. de 17. grains de loy argent le Roy*.

MARCA TRECENSIS appendit 14. solidos 2. denarios esterlingos, ut est in laudato excerpto : nec in Gallia duntaxat, sed & in Germania, Anglia, Hispania, Flandria, & aliis Europæ Provinciis, in publicis præsertim commerciis, in usu fuit, & nominabatur. Quod inde evenisse putant, quod in Nundinis Campaniæ, seu Trecensibus, quibus nullæ in Europa celebriores & antiquiores exstiterunt, ejusmodi pondere mercatores uterentur. *Ponderis Trecensis* mentio fit in Epistola 224. ex Francicis, quæ exstant tom 4. Histor. Franc. Duchesnii, & in Instit. Capituli gener. Cisterciens. dist. 7. c. 3. quæ eadem videtur cum *Marca Regia*, seu *Marc le Roi*, in Chartis ann. 1306. & 1309. in Probat. Histor. Castilioneæ pag. 97. 162. ubi de monetis Comitum S. Pauli & Blesensis agitur.

MARCA LEMOVICENSIS appendit 13. solidos 3. obolos esterlingos, ut est in eod. Regesto.

MARCA TURONENSIS, ibidem, appendit 12. solid. 11. denar. obol. esterlingos : ad quam marcam appendebantur monetæ Regum nostrorum, & aliorum, quæ *Turonenses* vulgo appellabantur.

MARCA RUPELLENSIS, de qua supra diximus.

MARCA ANGLICANA, Eadem quæ Rupellensis, & apud Matth. Paris an. 1235. p. 286. & Willelm. Thorn. in Chron. p. 2107. pro 13. solidis & 4. den. esterlingis computatur. At sub Henrico I. Rege videtur Marca fuisse tantum pondere 6. solidorum & unius denarii : ita enim in Legibus ejusdem Regis cap 34 *Si erga Comitem, 40. sol. erga Hundredum, 30. sol. & 5. den. qui faciant 5. mancas, ut solidus denar. 12. computetur*.. Est autem *Manca* id quod *Marca*. Cap. 69. *De Thihindi hominis* (occisi) *wera, debent reddi secundum Legem 30. solidi ad manbotam, idem hodie 5. Marcæ, de Thosindu, id est, Thoimo, 120. sol. qui faciunt 20. Marcas*.

¶ MARCA STERLINGORUM, Eadem quæ *Anglicana*. Litteræ ann. 1286 apud Rymer. to. 2. pag. 327. *Noverit universitas vestra nos, nomine domini nostri Erici*

D.

D.G. Regis Norwagiæ illustris .... mutuo recepisse à magnifico Principe D. Edwardo .... duo millia Marcarum novarum & legalium Sterlingorum in pecunia numerata, tresdecim solidis & quatuor denariis pro qualibet Marca computatis.

¶ MARCA & *Libra*, in Anglia unum & idem interdum sonat. Charta an. 1296. apud eumdem Rymer. to. 2. p. 732. *Cum nos concesserimus dilecto clerico nostro Gilberto ... quamdam ecclesiam viginti Marcarum vel librarum valorem annuum attingentem.*

☞ Aliarum marcharum, sed infrequentioris usus, mentio fit in Charta Richardi Reg. Angl. & Norman. Ducis an. 1158. ubi earumdem pretium assignatur: *Ita ordinatum est .... quod Marca de Cadomo, Dunensi, Perticensi, & Vendosilensi capiatur ad scacarium pro 14. solidis & 9. denariis, & de Giungampō pro 13. solidis & 9. denariis, & de Andegavensi pro 15. solidis Turonensibus.*

MARCA GERMANICA videtur fuisse 20. solidorum, quot marca dicitur ponderare in Speculo Saxonico lib. 3. art. 45. §. 3. In Chronico Laurishamensi p. 95. dicuntur *talenta 18. & dimidium surgere in Marca 15.* Jo. Hocsemius in Adolpho a Marka Episc. Leod. c. 18. *In provincia nostra Coloniensi uncia 20. sterlingos ponderat: sterlingus 36. vel circiter hordei grossi grana, sive spelta, qua apud nos communior est, & quasi æque ponderans, ad cujusmodi grana sterlingi pondus æquavi: octo vero unciæ Marcham adæquant: ita & Marcha quinquaginta quinque, pondus prædictorum Regalium æquipendit*, &c. Vide Pondus Coloniense, in Pondus.

De *Marca Donica*, hæc observat Petrus Resenius ad Ius Aulicum Canuti II. Regis pag. 703. aliam scilicet fuisse auri & argenti, aliam vero aliorum ponderum: marcam enim auri puri & argenti defecati 8. unciarum pondus habuisse, marcam vero aliorum ponderum, idem fuisse quod semis & sex uncias Romæ, &c.

MARCA HISPANICA, de qua sic Joannes Mariana libro de Ponder. & mensur. cap. 9. *Aurifices Marcum, hoc est, uncias octo auri quidem dividunt in Castellanos 50. quod genus ponderis & nummi est drachma majoris atque denario Romano. Castellanus in octo tomines dividitur: tomin in 12. grana. Argenti autem Marcum dividunt in uncias 8. unciam in totidem octavas sive drachmas, octavam in grana 75. sic Marcus argenti aurique eumdem granorum numerum continet.* [Chron. Barcinon. to. 3. Conc. Hispan. p. 544. *Undecimo Kal. Maii anno 1213. fuit injunctum omnibus notariis Barcinonensibus, quod ponerent in Chartis Marcham argenti ad 48. solidos .... Eodem anno fuit injunctum dictis notariis, quod ponerent in Chartis Marcham argenti ad 88. solidos.*]

¶ MARCHA CURIÆ ROMANÆ, Quæ sub Johanna XXII. PP. an. 1322. erat 64. florenorum, in Dalphinatu vero 65. Charta an. 1327. to. 2. Hist. Dalphin. p. 214. *Videlicet florenos de viginti quatuor quaratis auri fini, & debent intrare in Marcha Curiæ Romanæ sexaginta quinque de dictis florenis & non plures.*

MARCA PONDEROSA, nempe Germanica, appendit 26. solidos, ex Wichbild Magdeburg. art. 19. §. 1.

☞ Hinc *Marc pese*, apud nostrates Poetas, pro ea quæ ponderosior erat. Le Roman de *Partonopex* MS.

Que s'il se fust bien porpensez
Nel feist por mile Marcs pesez.

Marc au grand pois vocat le Roman d'*Athis* MS.

Vingt mils Mars d'or au grant pois,
Et cent pailes, & cent orfrois.

MARCA SLAVONICA, appendit 12. solid. Ita idem Wichbild Magdeburg. art. 44. §. 3.

MARCA STENDATA, ad *stendardum* examinata. Charta ano. 1293. apud H. Meibomium ad Chronicon Mindense p. 40. *Pro 25. Marcis stendatis argenti, pro quo filiam fratris mei in suum collegium ad serviendum Deo receperunt.* Vide *Standarum*.

Etiamsi porro Marca solidis & denariis constiterit, non ideo cum Watsio existimandum videtur. Marcam fuisse nummum cusum ac signatum. Solidi enim & denarii, qui hic recensentur, pondera sunt, quæ nusquam mutabantur, quod de Marcæ argenti aut auri pretio dici non potest, quod pro libito Principum, minuebatur aut crescebat, pro ratione pretii, quod monetæ imponebatur.

Aliud præterea fuit Marcæ auri aut argenti signati, aliud infecti pretium. Pluris enim semper valuit Marca signata, quam infecta: idque propter *tractum*, ut Monetariorum voce utar, quo nomine intelligitur vectigal, quod Princeps ex unaquaque moneta signatæ aut cusæ marca percipit. Cujus quidem marcæ infectæ pretium Princeps solet significare Magistria Generalibus Monetarum, quoties Monetam cudendam curat. Quod ut planum cuivis fiat, en propono exempla, ex Tabulariis publicis Curiæ Monetarum desumpta, quæ non minimum proderunt ad percipienda, quæ vulgo in horum temporum Diplomatibus & Chartis de Marcarum pretio circumferuntur.

☞ Hæc cum non minimæ utilitatis existimaverit D. Cangius, ejus vestigiis inhærentes, pretium marcæ alius repetemus ex Cod. MS. Sangerman. manu accurata, ut videtur, descripto: unde etiam quæ addenda videbuntur iis quæ protulit D. Cangius, exscribere non pigebit.

Valor, in quo Marcha auri fuit temporibus infra scriptis, & formæ, cursus, leges, & ponderum Florenorum factorum ibidem.

¶ *A 1. Febr. 1306. usque ad 15. Maii 1308. fiebant* parvi Regales *auri, cursus 11. sol. par. & dabantur pro Marcha auri puri 48. l. tur. quod usque ad diem Jovis ante 15. Aug. 1310 duravit.*

¶ *A dicta die ante 15. August. 1310. usque ad 8. Febr. ejusd. an. fiebant* Regales duri, *cursus 24. s. t. ad 22 karata auri puri, & dabantur pro* Marcha *auri 33.* Regales *ponderis 33. den.* $\frac{1}{2}$ *auri ad marcam Paris.*

¶ *Ab 8. Febr. 1310. usque ad 1. Sept. 1311. fiebant* Agni *auri fini pond. 59. &* $\frac{1}{2}$ *ad marcam Paris. cursus 15. sol. tur. & tunc varium fuit pretium* Marchæ, *scilicet 57. l. 10. sol. tur. 57. l. 12. sol. tur. 54. l. 15. sol. tur. & 52. l. 10. sol. tur.*

¶ *A 1. Sept. 1311. usque ad 24. August. 1312. fiebant* Agni *ponderis & cursus ut supra, Marchæ pretium etiam ut supra.*

¶ *A 24. Aug. 1312. usque ad vigiliam Paschæ 1313. fiebant* Agni *ponderis ut supra, cursus 20. sol. tur. 1. pro 20.* Burgensium, *& tunc varium fuit pretium Marchæ, scil. 52. l. 10. sol. tur. 53. l. 54. l. 10. sol tur. 57. l. 10. sol. 57. l. 12. sol. tur. & 58. l.*

¶ *A dicta vigilia Paschæ 1313. usque ad 7. Maii 1315. fiebant* Agni *ponder. ut supra, cursus 15. sol. tur. & dabantur ad* Marcham *53. & 58. Agni.*

¶ *A 6. Maii 1315. usque ad 23. Jan. 1319. fiebant* Agni *ponderis & cursus ut supra, & dabantur ad Marcham 53. & 57. Agni.*

¶ *A 23. Jan. 1319. usque ad 27. Martii 1323. fiebant* Agni *ponderis & cursus ut supra, & dabantur ad Marcham 53. 56. 57. & 58. Agni.*

¶ *A 27. Martii 1323. usque ad 16. Febr. 1325. fiebant* Agni *ponderis & cursus ut supra, & dabantur ad Marcham 54. 57. & 58. Agni.*

¶ *A 16. Febr. 1325. usque ad 20. Sept. 1330. fiebant* Regales duplices *auri fini, pond. 58. ad marcam* Par. *& dabantur ad* Marcham *54.* Regales, *cursus 20. sol. par. subinde varii pond. & cursus usque ad 28 sol.*

A 20.*Sept.*1330.*usque ad* 9.*diem Jun.*1331.*fiebant* Parisienses *auri fini*, *cursus* 20.*sol. par. pond.* 33.[*cum tribus quintis*,] & *dabantur pro* Marcha 32.*pecia auri cum duobus quintis valentes* 40.*l.*10.*s.*

A 9.*Januar.* 1331.*usque ad* 24.*Januar.*[*vel* 1. *Febr.*] 1336.*fiebant* Regales *auri fini*, *cursus* 15.*sol.tur. ponderis* 68 *Regal.* & *dabantur pro Marcha auri fini* Regales 54.*valentes* 40.*l.*10.*s.t.*

A 1.*Febr.*1336.*usque ad* 1.*Febr.*1337.*fiebant* Scuta *fina*, *cursus* 20.*sol* t.*ponderis* 54.*scut.* & *dabantur pro* Marcha *auri* 50.*scuta valentes* 50.*lib.* & 51.*scuta versus finem dicti temporis valentes* 51.*l.*10.*s.t.*

A 1.*Febr.* 1337.*usque ad* 11.*Sept.*1338.*fiebant* Scuta *ut supra*, *cursus*, *ponderis ut supra*, & *dabantur pro* Marcha *auri in principio* 51.*l.*10.*s.t.* & *postea* 52.*l.t.*

Ab 11.*Sept.*1338.*usque ad* 14.*Novemb.* *postea fiebant* Scuta, *cursus* & *ponderis ut supra* : & *dabantur pro Marcha auri* 52.*l.t.*

A 14. Novemb 1338.*usque ad* 7. *Jan. post fiebant* Leones *auri*, *cursus* 25 *sol. t. ponderis* 50. & *dabantur pro* Marcha *auri* 58.*l.t.*

A dicta 7.*Jan.* *usque ad* 25. *Maii* 1338.[leg.1339.] Leones *ut supra*, & *dabantur pro* Marcha *auri* 60. *l.*10. *s.t* [Cod. MS.Sangerm.59.*l* 10.*sol.tur.*]

A dicta 25. *Maii*[1339] *usque ad* 14.*Jun. post fiebant* Leones *ut supra*. Marcha *auri empta* 61 *l.*10. *sol.tur.*

A 14.*Junii* 1339.*usque ad* 16.[Cod. Sangerman. 10.] *Augusti post fiebant* Papilliones *auri fini*, *cursus* 30.*sol. tur.ponderis* 48.*Marcha auri empta* 66.*l.t.*

A dicta 16.[10.] *August.* *usque ad* 17. *Decemb.*[Cod. Sangerm. 19.*Jan.*]*post* Leones[leg.Papilliones]*ut supra*. *Marcha auri empta* 69.*l.t.*

A dicta 17. *Decemb.* [Cod. Sangerman. *A* 20. *Jun.*] 1339.*usque ad* 7.*Febr.post* Leones *ut supra*. *Marcha auri empta* 82.*l.t.*

A dicta 7. Febr. 1339. *usque ad* 20. *April.*1340.[Cod. Sangerman.*usque ad* 6 *April.post*, *ante Pascha*[*fiebant* Coronæ *auri fini*, *cursus* 40.*sol.tur.ponderis* 45.*Marcha auri empta* 82.*l.t.* & *versus finem* 86.*l.tur.*

A dicta 20.*April.*[Cod.Sangerman.*A* 14.*Apr.*]1340. *usque ad* 17.Maii *post fiebant* Duplices *auri fini*, *cursus* 60.*sol.tur.ponderis* 36. *Marcha auri empta* 95.*l.t.*

A dicta 7. *Maii* 1340. *usque ad* 27 *Julii post fiebant* Duplices *de* 28. *karatz auri fini cum uno karat temere*, *cursus* & *ponderis*, *ut supa*. Marcha *auri empta* 100.*l.t.*

A dicta 27. *Julii* 1340. *usque ad* 17. *Octob.* Duplices *ut supra*, & *ponderis ut supra*. Marcha *auri empta* 104.*l.t.*

A 17. *Octobr.* *usque ad* 7. *Febr. post* Duplices *ut supra*, *cursus* & *ponderis prout supra*. *Marcha auri empta* 108. *l.t.*

A dicta 7. Febr. 1340. *usque ad* 26. Maii 1341. *post fiebant* Angeli *fini*, *cursus* 75.*sol.tur. pond.*33 *cum duobus tertiis*. Marcha *auri empta* 115.*l.t.*

A dicta 26.Maii 1341.*usque ad* 23.*August.post* Angeli, *legis*, *cursus* & *ponderis ut supra*. *Marcha auri empta ut supra*.

A dicta 23.*Augusti* 1341.*usque ad* 7.*Sept post* Angeli *fini*, *cursus ut supra*, *ponderis* 38.*cum tertia unius*, Marcha *auri empta* 130.*l.t.*

A dicta 17.*Sept.*1341.*usque ad* 19.Jan.*post* Angeli,*legis*, *cursus* & *ponderis ut supra*. Marcha *auri empta* 130 *l.t.*

A 19.*Januarii* 1341. *usque ad* 28.Junii 1342. Angeli, *legis*, *cursus* & *ponderis ut supra*. Marcha *auri empta* 137.*l.t.*[Cod.Sangerm.136.*l.t.*]

A dicta 28.*Junii* 1342.*usque ad* 1. *August.* *post* Angeli *fini*, *cursus* 4.*l.* 5.*s.t.* *ponderis* 42. Marcha *auri empta* 158.*l.t.*

A dicta 1.*Augusti* 1342.*usque ad* 16.*Septemb.* *post* Angeli, *legis*, *cursus* & *ponderis ut supra*. *Marcha auri empta ut supra*.

A dicta 16.*Septemb.*1342.*usque ad* 4 *April.*[Cod.Sangerm.10. *Apr*]*post* Angeli, *legis* & *ponderis ut supra*. *Marcha auri empta* 171.*l.t.*

A dicta 4.*Apr.*1342.*usque ad* 25.*Septemb.*1343.*fiebant* Scuta *fina cursus* 20.*s.t. ponderis* 54.*Marcha auri empta* 52.*scuta auri*.

A dicta 25.*Septemb.*1343.*usque ad* 1.*Novemb.* *post fiebant* Scuta *fina*, *cursus* 45.*s.t. ponderis ut supra*. *Marcha auri empta* 117.*l.t.*

☞ Cod.Sangerm. *A* 1. *April.* 1342. *usque ad* 1. Jan. 1343. *fiebant* Scuta *auri fini*, *pond.* 54. *cursus usque ad* 22.*Sept.*56.58.& 59.*sol.par ad arbitrium populi*. *A* 12. *Septemb.* 1343. *cursus ex Ordin. mediæ monetæ* 36.*sol.par. usque ad* 1. *Nov.*1343. & *dabantur ad Marcham* 117. *l.t.*

A dicta 1.*Novemb.*1343.*usque ad* 27.Martii 1344.*fiebant* Scuta *fina*, *cursus* 16.*sol.*8.*den.tur.ponderis* 54.*Marcha auri empta* 43.*l.*6.*s.*8.*d.t.* *vel* 52. *Scuta de prædictis*.

A dicta 27. Martii 1344. *usque ad* 20. *August.*[Cod. Sangerm.17.*Julii*]1346.*fiebant* Scuta, *legis*, *ponderis* & *cursus ut supra*. Marcha *auri empta* 44. *l.* 3. *s.* 4. *den. tur.*

A 14.Julii[Cod.Sangerm.17.*Julii*]1346.*usque ad* 3. Martii *post*, *non obstante*, *quod per aliquam portionem temporis fierent* Scuta *ut supra*, *fiebant etiam* Cathedræ *auri fini*, *cursus* 20. *sol. t.*[Cod. Sangerman. addit, *ex Ordinat.regiis*, *ex arbitrio vero populi cursus* 18. 19. 20. & 21.*sol.par.*]*pond.*52.*Marcha auri empta* 52.*l.t.*[Cod. Sangerm.50.*l.tur.*]

A 3. Martii 1346. *usque ad* 6. *April.* 1347. *fiebant* Cathedræ *ut supra*, *cursus* 30.*s.tur.* *ponderis ut supra*. *Marcha auri empta* 72.*l.t.*

A 7. *Aprilis* 1347. *usque ad* 25. *Sept.*[Cod. Sangerm. 11.Jan.]*post fiebant* Cathedræ, *legis ponderis* & *cursus*, *ut supra*.[Cod.Sangerm.*ex arbitrio populi cursus* 26.28. 29.& 32.*sol.par.*]Marcha *auri empta* 75.*s.t.*

Item a 14. *April.* 1347. *usque ad* 10. Julii *post*, *non obstante*, *quod* Cathedræ *fierent*, *fiebant etiam* Scuta *fina*, *cursus* 16.*sol.*8.*den.t.ponderis* 54. Marcha *auri empta* 52 *scuta fina valentes* 44.*l.*3.*s.*4. *den.t.*

A 25.*Septemb.supra scriptu videlicet* 1347.*usque ad* 8. Jan.*post*, *fiebant* Cathedræ *fina*, *cursus* 30.*sol.t.ponderis* 52 *Marcha auri empta* 75.*l.*

A 26.[Cod.Sangerm. *Ab* 11.] *Jan.post*, *usque ad* 14. [Cod.Sangerm.30.] *August.* 1348. *fiebant* Scuta *fina de* 23.*karats*, *cursus* 18 *sol.9.den.turon.* *ponderis* 53.[Cod. Sangerm.54.] *Marcha auri empta* 51. *l.*10. *s.t.*

A 28.[Cod.Sangerm.*A* 30.] *Aug.* 1348. *usque ad* 26. [Cod. Sangerm. 12.] Martii *post*, *fiebant* Scuta *de* 22. *karats cum tribus quintis*, *cursus* [16. *sol. par.* ex Cod. Sangerm.]*ponderis* 53. *ut supra*. [Cod. Sangerm. 54.] *Marcha auri empta* 51.*l.*10.*s.t.*

A dicta 26.[Cod.Sangerm.12.] *Martii* 1348.*usque ad* 22.*April.*[Cod.Sangerm.23. *Maii*] 1349. *fiebant* Scuta *de* 22. *karats*, *cursus* & *ponderis ut supra*. [Cod. Sangerm.*cursus* 20.*sol. par ex Ordinat.regiis*, 24.*sol.par.ex arbitrio populi*, *pond.* 54.] *Marcha auri empta* 51. *l.* 15. *s.*3 *den.t.*

A dicta 22.*April.*1349.*usque ad* 28. Maii *post fiebant* Scuta, *legis*, *cursus* & *ponderis ut supra*. *Marcha empta* 52.*l.*15 *s.*6.*den.t.*

A dicta 28.[Cod. Sangerm.23.] Maii 1349. *usque ad* 3.[Cod.Sangerm. 5.] *Decemb.* *post fiebant* Scuta *de* 20. *karats*, *cursus* & *ponderis ut supra*. *Marcha auri empta* 52.*l.*1.*s.*6.*den.t.*

A dicta 3.[Cod.Sangerm.5.] *Decemb.*1349. *usque ad* 21.*Aug.*[Cod.Sangerm.23.*April.*]1350. *fiebant* Scuta, *legis*, *cursus* & *ponderis ut supra*. [Cod. Sangerm. *ex arbitrio populi cursus* 25.*sol.par.*& 32.*sol.par.an.*1350.] *Marcha auri empta* 53.*l tur.*

¶ *A* 23.*Apr.*1350. *usque ad* 1.*Sept.* *post fiebant* Scuta *cur-*

cursus & ponderis ut supra. Marcha auri empta 53.*l*.ex Cod.Saogerm.

A 4.[Cod.Saogerm. *1.*]*Septemb.* 1350.*usque ad* 4. (Cod.Sangermao.20.]*Junii* 1351.*fiebant* Scuta, *legis*, *ponderis & cursus ut supra*. *Marcha auri empta* 53.*l*.18. *f*.9.*den.tur.*

A dicta 4.*Junii* 1351.*usque ad* 20.*ejusdem mensis*, *fiebant* Scuta, *legis*, *cursus & ponderis ut supra*. *Marcha auri empta* 54.*l*.17.*f*.6.*den.tur.*

A dicta 20.Jun.1351.*usque ad* 23.[Cod.Saogerm.27.] *Julii post fiebant* Scuta *de* 20.*karats cum dimidio*, *cursus & ponderis ut supra*. *Marcha auri empta* 54.*l*,18.[Cod. Saogerm.17.]*f*.6.*den.tur.*

A dicta 23. [Cod.Sangerm.27.]*Julii* 1351.*usque ad* 9. [Cod.Sangerm.20.] *Aug.post fiebant* Scuta *de* 20.karats, *cursus & ponderis ut supra*. *Marcha auri empta ut supra.*

A dicta 9.[Cod.Sangerm.20.] *Augusti* 1351. *usque ad* 23.*ejusdem mensis*. [Cod.Sangerm.18. *Septemb. post*,] *fiebant* Denarii *auri fini* ad flores lilii, *cursus* 40.*sol. t. ponderis* 50.*Marcha auri empta* 96.*l.tur.*

A dicta 23.*Aug.*1351.*usque ad* 24.*Septemb.post fiebant* Scuta *de* 20.*karats*, *cursus* 18.*f*.9.*d.t. ponderis* 54. *Marcha auri empta* 56 *l*.5.*f.t.*

A 23.*Septemb.*1351.*usque ad* 17.[Cod. Sangerm.19.] *Novemb. post fiebant* Scuta *de* 18.karats, *cursus & ponderis* 54. *Marcha auri empta* 58.*l*.2.*f*.6.*den.t.*

A dicta 17.[Cod.Saogerm. 20.] *Nov.* 1351. *usque ad* 19.[Cod.Sangerman. 21.] *April.*1352.*post Pascha*, *fiebant* Scuta, *legis*, *cursus & ponderis ut supra*. *Marcha auri empta* 60.*l t.*

A dicta 19.[Cod.Sangerm.21.] *April.*1352.*usque ad* 12.[Cod.Sangerm.18.]*Jann.post fiebant* Scuta *ut supra*. *Marcha auri empta* 60.*l* 18.*f*.9.*den.tur.*

A dicta 12.[Cod.Sangerm.18.] *Jan.*1352.*usque ad* 23. [Cod.Sangerm.25]*Octob.*1353. *fiebant* Scuta *ut supra*. *Marcha auri empta* 61.*l*.17 *f* 6.*den.tur.*

A dicta 24.[Cod.Sangerm.25.]*Octob.*1353.*usque ad* 15.*Jan.*[Cod.Sangerm. 24. Nov.] 1354.*fiebant* Scuta *ut supra*. *Marcha auri empta* 52.[Cod.Sangerm.62.] *l*.16. *f*.3.*den.tur. valentes* 66.*scuta*.

A 15.*Jan.*(Cod.Sangerm. 24.Nov.) 1354.*usque ad* 1. (Cod.Sangerman.3.) *Junii* 1355.*fiebant* Mutooes *fini*, *auri fini*, *cursus* 25.*f.t. ponderis* 52. *Marcha auri empta* 60.*l.tur.*

A dicta 1. (Cod.Sangerm.3.) *Junii* 1355 *usque ad* 16. (Cod.Saogerm. 19.) *dicti mensis fiebant similiter* Mutones *fini*, *legis*, *cursus & ponderis ut supra*. *Marcha auri empta* 61 *l*.10.*f.t.*

A dicta 16. (Cod.Sangerm. 19.) *Junii* 1355.*usque ad* 25. (Cod. Sangerm. 23.) *Januar.* 1356.*fiebant* Mutones *ut supra*. *Marcha auri empta* 62.*l*.10.*f.tur.*

A dicta 25. (Cod.Saogerman.28.) *Jan.*1356.*usque ad ultimam Aug.*1358. *fiebant* Mutones *ut supra*. *Marcha auri empta* 63.*l*.2 *f* 6.*den.t.*

*A dicta ult.Aug.*1358.*usque ad* 20.*April. post ante Pascha fiebant* Regales *fins*, *cursus* 25. *f. t. ponderis* 66. *Marcha auri empta* 78.*l*.15.*f.t.*

A dicta 20.*April.usque ad* 2.*Junii* 1359.*fiebant* Regales, *cursus ut supra*, *ponderis* 69. *Marcha auri empta* 80.*l*.12.*f*.6.*den.t.*

A dicta 2. *Junii* 1359. *usque ad* 9. (Cod. Sangerm.12.) *Januarii* 1630.*fiebant* Regales, *legis*, *cursus & ponderis ut supra*. *Marcha auri empta* 81.*l*.5.*f.t. valentes* 65. *Regales*.

A dicta 9.(Cod. Sangerm. 12.)*Januar.*1360.*usque ad* 13.*Julii* (Cod.Saogerm.18.*Aug.*) 1363.*fiebant* Denarii *auri fini*, *vocati Franci*, *cursus* 20.*sol. tur. ponderis* 53. (*Il faut* 63.(*comme au MS.cite*) *& peseroient* 3.*den.tresfort.*) *Marcha auri empta* 60.*l.t.*

A dicta 13.*Julii* (Cod.Sangerm.18.*August.*) 1363.*usque ad* 29.*Julii* (Cod. Sangerm. 5. *Aug.*) 1364. *fiebant* Fraoci, *cursus*, *legis & ponderis ut supra*. *Marcha auri empta* 62.*l.t.*

A dicta 29.*Julii* 1364. *usque ad* 22. *April.*1365. *fiebant* Franci *ut supra*. *Marcha auri empta* 62. *l.t.*

¶ *A* 5.*Aug.* 1364.*usque ad* 10. *Septembr. post fiebant* Regales *auri fini*, *cursus* 20.*sol. tur. ponderis* 63. *& dabantur pro Marcha* 62.*l.tur.*

¶ *A* 10.*Septembr.* 1364.*usque ad* 5.*Maii* 1365.*fiebant* Franci *auri puri ut supra*, *& dabantur pro Marcha* 62.*l.t.*

¶ *A dicta* 5.Maii 1365.*usque ad* 30 *Aug.*1368.*fiebant* Flores lilii, *ponderis* 64. *cursus* 20 .*sol. tur. & dabantur pro Marcha* 62 *l*.10.*sol.tur.*

¶ *A* 30.*Aug.*1368.*usque ad* 12. *Martii* 1372. *fiebant iidem* Flores lilii; *ejusd. pond. & dabantur pro Marcha* 62.*l*.18.*sol.tur.*

¶ *A* 12.Mart.1372. *usque ad* 18. *Martii* 1384 *fiebant iidem* Flores, *ponderis & cursus ut supra*, *& dabantur pro Marcha* 63.*l*.10.*sol.tur.*

A dicta 22.*Aprilis* 1365.*usque ad* 13.*Martii* 1384.*fiebant* Flores lilii *auri fini*, *cursus* 20.*sol. t. ponderis* 64. *Marcha auri empta* 62.*l*.10.*f.t.*

A 13 *Martii* 1384. *pradicta usque ad* .... *fiebant* Scuta *auri fini*, *cursus* 22.*f*.6.*den.t. pro pecia*, *ponderis* 61. *pro Marcha*, *& dabantur pro Marcha* 65.*l*.10. *sol.tur.*

¶ *A* 18.*Martii* 1384.*usque ad* 5.*Septem.*1386. *fiebant* Scuta cum corooa *cursus* 22.*sol*.6.*den.tur.ponderis* 60.*& dabantur pro Marcha* 65.*l* 10.*f.t.*

¶ *A dicta* 5. *Septembr.*1386. *usque ad* 3. *Martii* 1387. *fiebant eadem* Scuta, *cursus* 22. *sol*. 6. *den. tur. ponderis* 60.*& dabantur pro Marcha* 66.*l.t.*

Ab 11. *Martii* 1387. *publicata fuit Campsoribus Parisiensibus crescentia .... in Marcha auri*, *dando pro Marcha* 66.*l*.10.*f.t.*

Ordinatum fuit per Regem, *quod per omnes Monetas suas fierent similia* Scuta, *qua sunt* 61.*scuta cum uno tertio*, *pro Marcha*, *dando Mercatoribus & Campsoribus de qualibet Marcha auri fini* 66. *l*.10. *sol. t. per Litteras Regias*, *datas* 28.Febr.1387.

¶ *A* 3.*Martii* 1387 *usque ad* 8.*April.*1391. *fiebant eadem* Scuta cum corooa, *ponderis* 61. *&* 1. *tert. scuti*, *cursus* 22.*sol*.6.*den.tur. & dabantur pro Marcha* 66. *l*.10. *sol tur.*

¶ *Ab* 8. *April.* 1391. *post Pascha usque ad* 1. *April. ante Pascha* 1392. *fiebant eadem* Scuta *ejusd. cursus*, *pond.* 61. *&* 1. *tert. den. & dabantur pro Marcha* 67. *l. turon.*

¶ *A* 1.*April.*1392.*ante Pascha*, *quo die publicata fuit Campsoribus Parisiens.crescentia*, *usque ad* 28. *August.* 1394.*fiebant eadem* Scuta, *cursus & ponderis ut supra*, *& dabantur pro Marcha* 67.*l*.10.*sol.tur.*

¶ *A* 28. *Augusti* 1394. *usque ad* 5. *Novemb.* 1411. *fiebant eadem* Scuta *ponderis* 62. *& dabantur pro Marcha* 68.*l*.6.*sol. tur. & tunc publicata fuit Campsoribus Paris. crescentia*.

¶ *A* 5. *Nov.* 1411. *qua iterum publicata Campsoribus Paris.crescentia*, *usque ad* 5.Martii *post fiebant eadem* Scuta, *cursus* 22.*sol*.6.*den tur. ponderis* 64. *& dabantur pro Marcha* 70.*l.tur.*

¶ *A* 5.*Martii* 1411. *usque ad* 11. *Octob.* 1415. *fiebant eadem* Scuta *ponderis & cursus ut supra*, *& dabantur pro Marcha* 70. *l*.15.*sol.tur.*

¶ *A* 3.*Julii* 1413. *usque ad* 11. *Oct.* 1415. *fiebant* Scuta cum corooa *cursus* 25.*solid.tur. ponderis* 96. *& dabantur pro Marcha* 70.*l*.15.*sol.cum grano*.

¶ *Ab* 11.*Oct.*1415.*usque ad* 10. *Maii* 1417. *fiebant* parva Scuta cum corona *cursus & ponderis ut supra*, *& dabantur pro Marcha* 72.*l.tur.*

¶ *A* 10.*Maii* 1417.*usque ad* 21.*Octob. post fiebant* Mutones

tones *ad* 23. *karats*, *cursus* 20. *sol. tur. ponderis* 96. & *dabantur pro Marcha* 92. *l. tur.*

¶ *A* 21. *Octob.* 1417. *usque ad* 17. Jun. 1418. *fiebant* Scuta galeata *cum tribus liliis ad* 22. karats, *cursus* 40. *sol. ponderis* 48. & *dabantur pro Marcha* 92. *l. t. Item fiebant* Mutones *ejusdem tituli*, *ponderis* 96. *cursus* 20. *sol. tur.*

¶ *A* 17. *Junii* 1418. *usque ad* 18. *Jun.* 1419. *fiebant eadem* Scuta *parva* & *magna*, *ponderis* & *tituli ut supra*, & *dabantur pro Marcha* 94. *l. tur.*

¶ 7. *Martii* 1418. *ordinatum fuit ut in moneta Tornac. fierent* Scuta eum corona *cursus* 30. *sol tur. ad* 23. *karats*, *ponderis* 67. & *dabantur pro Marcha* 103. *lib. tur.*

¶ 18. *Jun.* 1419. *usque ad* 2. Martii *post fiebant* Mutones *ad* 22. *karats*, *cursus* 30. *sol. ponderis* 96. & *dabantur pro Marcha* 144. *l. tur.*

¶ *A* 2. *Mart.* 1419. *usque ad* 11. *August.* 1421. *fiebant* Scuta cum corona *ad* 23. *karats ponderis* 67. *cursus* 50. *sol. tur.* & *dabantur pro Marcha* 171. *lib.* 13. *sol.* 4. *den. tur.*

¶ *Ab* 11. *August.* 1421. *usque ad* 6. Febr. 1422. *fiebant* Salutes *ad* $\frac{1}{8}$ *karat remedii*, *pondur.* 63. *cursus* 25. *sol. tur. Item Semisses eorumdem cursus* 12. *sol.* 6. *den. ponderis* 126. & *dabantur pro Marcha* 76 *l.* 5. *sol. tur.*

¶ *A* 6. *Febr.* 1422. *usque ad* 4. *Jun.* 1423. *fiebant* Salutes *ad* 1. *quart.* karat *remedii cum scutis* F*rancia* & *Anglia*, *ponderis* 63. *cursus* 25. *sol. tur.* & *dabantur pro* Marcha 76. *l.* 5. *sol. tur.*

¶ 4. *Junii* 1423. *ordinatum ut fierent* Salutes *ut supra*, & *dabantur pro* Marcha 77. *l.* 10. *sol. tur.*

¶ *A* 6. *Septemb.* 1423. *usque ad* .... *fiebant* Salutes *cum scutis* Francia & *Anglia ad* 1. *quart. karat remedii*, *cursus* 22. *sol.* 6. *den. ponderis* 70. & *dabantur pro Marcha* 78. *l. tur.*

¶ *A* 24. *Maii* 1427. *fiebant* Angeli *auri fini*, *quorum* 3. *valebant* 2. Salutes, & *dabantur pro* Marcha 78. *lib. tur. ut supra*.

¶ *A* 28. Jan. 1435. *usque ad* .... *fiebant* Scuta *cum corona* & *duobus liliis coronatis quæ scuti latera ambiunt*, *ad* 1. *quart. karat remedii*, *ponderis* 70. *cursus* 25. *sol. tur.* & *dabantur pro Marcha* 86. *lib.* 5. *sol. tur.*

¶ 26. *April.* 1438. *fiebant* Semi-Scuta *auri fini de* 1. *quart. karat remedii*, *pond.* 140. *ad Marcham*.

¶ *Ordinatum fuit per* Regem *Litteris datis* 19. *Nov.* 1443. *ut Campsores* & Mercatores *darent pro Marcha* 69. $\frac{1}{2}$ *scuta*, *id est*, 86. *l.* 17. *sol.* 6. *den. tur. valente scuto* 25. *s. tur.*

¶ *Litteris* 12. *August.* 1445. *ordinatum fuit ut fierent* Scuta *de* 23. karats $\frac{1}{4}$ *cum* 1. *quart.* karat *remedii*, *ponderis* 70. $\frac{1}{2}$ & *semi-scuta ejusdem tituli ponderis* 140. & *dabantur* Campsoribus & Mercatoribus *pro* Marcha 70. $\frac{1}{2}$ *scuta*, *i. e.* 88. *l.* 2. *sol.* 6. *den. tur. ad rationem* 25. *s. quolibet scuto*.

¶ *Litteris* 20. Januar. 1446. *facta* Scuta *de* 23. *karats* $\frac{1}{2}$ *cum* $\frac{1}{8}$ karat *remedii*, *ponderis* 70. $\frac{1}{2}$ *cursus* 27. *sol.* 6. *den. tur.* & *Semi-scuta tituli* & *remedii ut supra*, *ponderis* 140. *cursus* 13. *sol.* 9. *den.* & *dabantur pro* Marcha 71. *scuta* & $\frac{1}{11}$ *scuti*, *i. e.* 97. *l.* 15. *sol. tur.*

¶ *Litteris* 26. Maii 1447. *facta* Scuta *de* 23. *karats* & 3. *quart. cum* 1. *quart. remedii*, *ponderis* 70. $\frac{1}{2}$ *cursus ut supra*, & *dabantur pro* Marcha 97. *l.* 5. *sol.* 7. *den. ob.*

¶ *Litteris* 18. Maii 1450. *facta* Scuta *de* 23. *karats* $\frac{1}{8}$ & *cum* $\frac{1}{8}$ *karat remedii*, *ponderis* 70. $\frac{1}{2}$ *cursus* 27. *s.* 6. *den. tur.* & *dabantur pro Marcha* 99. *l. tur.*

¶ *Litteris* 16. Jun. 1455. *facta* Scuta *tituli remedii*, & *cursus ut supra*, & *dabantur pro Marcha* 100. *lib. tur.*

¶ *Litteris* 4. *Jan.* 1423. *facta* Scuta *tituli* & *remedii ut supra*, *cursus* 30. *sol.* 3. *den. tur.* & *dabantur pro Marcha* 110. *l. tur.*

¶ *Litteris* 2. *Novemb.* 1475. *facta* Scuta eum sole *de* 23. karats & $\frac{1}{8}$ *cum* $\frac{1}{8}$ karat *remedii*, *ponderis* 70. *cursus de* 30. *sol. tur.* & *dabantur pro* Marcha 118. *l.* 10. *sol. tur.*

¶ *Litteris* 24. *April.* 1488. *facta* Scuta *ut supra*, *cursus* 36. *sol.* 3. *den. tur.* & *dabantur pro* Marcha 130. *l.* 3. *sol.* 4. *den. tur.*

¶ *Litteris* 19. *Novemb* 1507. *facta* Scuta eum histrice *tituli*, *remedii*, *ponderis* & *cursus ut supra*, & *Marcha empta ut supra*.

Valor Marchæ Argenti,

A die Martis ante Carnisprivium 1288. *usque ad S. Vincentium* 1294. *eo usque ad Pascha* 1295. *valuit* Marcha *argenti* 3. *l.* 8. *gross.*

cha argenti 3. *l.* 8. *gross.*	58. *sol tur.*
Ad Pascha 1295. *valuit*	61. *s. t.*
Ad Trinitatem 1296.	66. *s. t.*
Ad Nativitatem *post*	68. *s. t.*
Martis *ante S. Martinum æstivalem* 1297	78. *s. t.*
Ad Pentecostes 1299.	4. *l.* 5. *s. t.*
Ad Pascha 1300.	4. *l.* 5 *s. t.*
Ad S. Georgium 1302.	4. *l.* 8. *s. t.*

☞ A die Martis ante S. Martinum æstivalem 1397. hucusque in statuendis Marcæ argenti pretiis differunt ab allatis Cod. Sangerm. & Regest. Cameræ Comput. in Bibl. regia asservatum nu. 8405.

Ad S. Martinum æstivalem 1297.	70. *s. t.*
Ad Pentecostes 1298.	75. *s. t.*
Ad Pentecostes 1299.	78. *s. t.*
Dominica post S. Diony. 1299.	4. *l.* 5 *s. t.*
Ad S. Georgium 1302.	4. *l.* 5. *s. t.*
Martis ante Brandones 1302.	104. *s. t.*
Ad S. Bartholomæum 1303.	6. *l. t.*
Ad Ascensionem 1304.	6. *l.* 5. *s. t.*
Ad S. Joannem post	6. *l.* 12. (14.) *s. t.*
8. *Septemb. post*	6. *l.* 15. *s. t.*
13. *Decemb. post*	7. *l.* 5. *s. t.*
1. *Martii* 1304.	7. *l.* 10. *s. t.*

Ad Pascha 1305. & *usque ad Pascha* 1306. & *a dicta die usque ad* 8 *Septemb.* 51. *grossos Turonenses*, *quos de* 3. *sol.* 4. *den. vall.* 8 *l.* 10. *s. t.*

8. *Septemb. post usque ad* 14. *April.* 1308. *exclusive* 55 *s.* 6. *d. t.*

14. *April.* 1308.	70. *s. t.*
20. *Januar.* 1310.	75. *s. t.*
19. *Septemb.* 1313.	54. *s. t.*
1. *Martii* 1317.	67. *s.* 6. *d. t.*
7. Maii 1322.	4. *l. t.*
24. *Julii* 1326.	4. *l.* 10. *s. t.*
20. *Januar. post*	100. *s. t.*
8. *Januar.* 1327.	108. *s. t.*
7. *Novemb.* 1328.	111. *s. t.*
26. *Decemb.* 1329.	4. *l.* 4. *s. t.*
9. *April.* 1330.	55. *s.* 6. *d. t.*
9. *Januar.* 1331.	57. *s.* 6. *d. t.*

Et fuit chomagium a 20. *Marti* 1334. *usque ad* 13. Febr. 1336. & *tunc valebat* Marcha *argenti supra* magnum

magnum Pontem 4. Regales, qui a 13. sol. par. pecia regalis valebant 52. sol. par. qui valebant 65.f.t.
13. *Febr.* 2336. 72.f.6.d.t.
1. *Febr.* 1337. 76.f.t.
17. *Febr. post* 4.l.t.

Pascha 1338.

Tunc 4.l.t.
19. *Decembr.* 1339. 4.l.16.f.t.
4. *Januar.* 110.f.t.

Pascha 1339.

Tunc 100.f.t.
19. *Augusti post* 105.f.t.
8. *Febr. tunc* 6.l.15.f.t.

Pascha 1340.

Tunc 6.l.15.f.t.
Prima Augusti post 7.l.t.
3. *Decemb.* 7.l.15.f.t.
13. *Febr.* 9.l.4.f.t.

Pascha 1341.

Tunc 9.l.4.f.t.
24. *Maii* 9.l.12.f.t.
18. *Augusti* 10.l.t.
13. Decemb. 10.l.10.f.t.
10. Martii 11.l.t.

Pascha 1342.

Tunc 11.l.t.
Ult. Junii tunc 12.l.10.f.t.
7. *Febr. tunc* 13.l.t.
9. *April.* 13.l.10.f.t.

Pascha 1343.

Tunc 13.l.10.f.t.
22. *Sept. post* 10.l.10.f.t.
28. *Octob.* 64.f.t.

Pascha 1344.

Tunc 64.f.t.
16. *Febr. post* 68.f.t.

Pascha 1345.

Tunc 68.f.t.
9. *April. tunc* 70.f.6.d.t.

Pascha 1346.

Tunc 70.f.6.d.t.
16. *Junii tunc* 4.l.10.f.t.
24. *Januar. tunc* 100.f.t.
4. *die Martii post* 6.l.15.f.t.

Pascha 1347.

Tunc 6.l.15.f.t.
23. *Junii tunc* 7.l.10.f.t.
13. *Januar. post* 4.l.16.f.t.

Pascha 1348.

Tunc 4.l.16.f.t.
Ult. Augusti 200.f.t.
2. *Decemb.* 100.f.t.
Ult. Decemb. 6.l.t.

Pascha 1349.

Tunc 6.l.t.
12. Maii *tunc* 6.l.8.f.t.
7. *Augusti* 6.l.15.f.t.
8. *Decembr.* 7.l.2.f.t.
29. *Januar.* 7.l.10.f.t.

Pascha 1350.

Tunc 7.l.10.f.
26. *April.* 4.l.15.f.
11. *Augusti* 100.f.t.
26. *Aug.* 105.f.t.
28. *Novembr.* 112.f.
5. *Febr.* 6.l.t.
7. Martii 6.l.8.f.t.
25. Martii 6.l.8.f.t.

Pascha 1351. 27. April.

Tunc 6.l.8.f.t.
Ult. Junii 7.l.8.f.t.
17. *Aug.* 8.l.10.f.t.
11. *Sept. post* 9.l.10.f.t.
16. *Decemb. tunc* 10.l.t.
15. *Januar.* 11.l.t.
21. *Febr.* 4.l.5.f.t.
27. *Mart.* 4.l.16.f.t.

Pascha 1352. 8. April.

2. *Junii* 104.f.t.
24. Julii 11.f.t.
16. *Aug.* 6.l.t.
24. *Octob.* 6.l.8.f.t.
24. *Novemb.* 7.l.10.f.t.
24. *Decemb.* 8.l.10.f.t.
7. *Febr.* 9.l.4.f.t.

Pascha 1353. 24. Martii.

Die 19. *April.* 11.l.t.
30. Julii 11.l.15.f.t.
28. *Aug.* 12.l.15.f.t.
13. Nov. 4.l.10.f.t.
10. Febr. 100.f.t.
27. *Martii* 110.f.t.
12. *April.* 6.l.5.f.t.

Pascha 1354. 13. April.

Die 24. Maii 13.l.10.f.t.
26. Maii 9.l.2.f.t.
5. Julii 10.l.12.f.t.
6. *Septemb.* 11.l.8.f.t.
24. *Novemb.* 4.l.4.f.t.
21. Januar. 4.l.12.f.t.
26. Januar. 4.l.16.f.t.
4. *April.* 106.f.t.

Pascha 1355. 5. April.

Tunc 106.f.t.
20. *Maii* 6.l.10.f.t.
6. Junii 7.l.10.f.t.
14. Julii 10.l.t.
26. *Aug.* 11.l.t.
25. *Sept.* 12.l.10.f.t.
17. Oct. 14.l.t.
9. *Novemb.* 16.l.t.
6. *Decemb.* 18.l.t.
2. Januar. 4.l.15.f.t.

Pascha 1356. 24. April.

Tunc 4.l.10.f.t.
10. *Aug.* 6.l.10.f.t.
18. *Sept.* 7.l.5.f.t.
27. Oct. 8.l.10.f.t.
9. *Decemb.* 10.l.t.
10. Januar. 10.l.10.f.t.
20. Febr. 10.l.10.f.t.
4. Martii 13.l.t.
26. Martii 6.l.10.f.t.

Pascha 1357. 9. April.

Tunc 6.l.10.f.t.
27. Januar. 8.l.10.f.t.

Pascha 1358.

Tunc 8.l.10.f.t.
1. Maii 10.l.t.
1. Julii 11.l.t.
24. *Julii* 14.l.t.
21. *Septemb.* 7.l.15.f.t.
21. Oct. 7.l.t.
13. *Novemb.* 8.l.t.
6. Decemb. 9.l.10.f.t.
9. Febr. 7.l.t.
27. Martii 7.l.10.f.t.

Pascha 1359.

Tunc 7.l.10.f.t

3. Maii.

3. *Maii*	9.l.s.
6. *Julii*	11.l.s.
Ult. *Julii*	16.l.14.f.s.
8. *Septemb.*	22.l.3.f.s.
19. *Octob.*	29.l.8.f.s.
23. Novemb.	15.l.s.
19. *Decemb.*	18.l.8.f.6.d.s.
Ult. *Decemb.*	23.l.12.f.6.d.s.
21. *Januar.*	24.l.9.f.4.d.s.
10. *Febr.*	42.l.s.
25. *Febr.*	52.l.17.f.6.d.s.
3. Martii	72.l.16.f.s.
18. Martii	102.l.s.
24. Martii	11.l.s.
Pascha 1360. 6. April.	
28. Martii	11.l.s.
6. *Junii*	7.l.s.
29. *Junii*	10.l.10.f.s.
6. *Aug.*	15.l.s.
16. *Aug.*	17.l.s.
26. *Aug.*	18.l.10.f.s.
13. *Septemb.*	7.l.s.
3. *Novemb.*	8.l.s.
29. *Novemb.*	9.l.s.
22. *Decemb.*	4.l.18.f.s.
25. Martii *tunc*	100 f.s.
Pascha 1361. 26. Martii,	
Die 24. April. tunc	4.l.5.f.s.

Et fuit Marcha *argenti ad hoc pretium sine mutatione ab hinc usque ad* 5. Maii 1365. *& dicta* 5. *die Maii* 1365. *valuit* 106.f.s.

Et fuit Marcha argenti ad hoc pretium usque ad 11. *Martii* 1384. *qua ordinata fuit moneta* 25. *usque ad ultimam Octob.* 1389. *exclusive, fiebant* Albi Denarii ad Scutum, *cursus* 10. *den. t. ad* 6. *den. legis & ponderis* 6 *f.* 3. *den. in Marcha. Et fuit empta Marcha argenti albi* 106.f.s.

Nigri *usque ad* 28. Octob. 1385. *& adhuc usque ad ult. Octob.* 1389. 112.f.s.

Et ab ult. Oct. 1389. *incepta fuit moneta* 27. *usque ad* 7. *April.* 1311. *Post Pascha fiebant similes* Albi, *& magni & parvi, ad* 5. *den.* 12. *gr. legis & ponderis* 6. *sol.* 2. *den. cum quarte. Marcha argenti albi empta* 6.l.s.

A dicta 8. *die April.* 1391. *usque ad* 26 *Octob.* 1411. *fiebant similes* Albi, *ejusdem legis & ponderis. Marcha argenti albi empta.* 6.l.5.f.s.

Et in Nigro 6.l.8.f.s.

Et 30. *Octob.* 1411. *usque ad* 7. Jun. 1412. (sic) *fiebant similes* Albi, *magni & parvi, ejusdem legis & ponderis. Marcha in Albo* 7.l.s.

Et in Nigro 6 l.13.f.s.

Et a 7. *die* Januar. 1413. *inclusive, qua die suscepta fuit moneta* 39. *usque ad* 3. *Novemb. post, fiebant* Denarii, *vocati* Grossi Argenti, *cursus* 20 *den. t. ad* 11. *den.* 16. *gran. legis, ponderis* 7. *f. &* 7. *duodecimis de* Denariis. Et *valuit Marcha argenti tam albi, quam nigri* 7.l.s.

Et *a dicta die* 3. *Novemb.* 1413 *usque ad* 4. Junii 1414. *fiebant* Albi Grossi *ejusdem cursus ad* 9. *denar. legis, ponderis* 5. *sol* 5. *den. cum quarte. Et valuit Marcha argenti albi & nigri* 7.l.s.

Et a 4. *die* Junii 1414. *usque ad* 10. Maii 1417. *fiebant* Albi *de* 10. *den. t. ad* 5. *den. legis, ponderis* 6. *sol.* 8. *den. Et valuit Marcha argenti albi* 7.l.2.f.s.

Et a dicta 10 *die* Maii 1417. *usque ad* 21. *Octob. post exclusive fiebant* Grossi Denarii *de* 20. *den. t. ad* 8. *den. legis, ponderis* 6. *f.* 8. *d. Et dabantur pro Marcha argenti albi & nigri* 8.l.s.

Et 21. *Octob.* 1417. *qua incepta fuit moneta* 60. *usque ad* 28. *Maii* 1418. *inclusive, fiebant* Grossi *consimiles de* 5. *den.* 8. *gran. legis, ponderis* 6. *f.* 8. *den.* Marcha *argenti albi & nigri empta* 9.l.s.

Et a dicta 28. *die* Maii 1418. *usque ad* 19. *Januarii sequentis fiebant* Albi *ut supra, magni & parvi, diversorum legis & ponderis. Marcha argenti albi empta* 12.l 10.f.s.

Et tamen quamvis dicat ejusdem legis, intelligendum est, quod dicti Albi *sunt de* 2. *den.* 16. *granis legis, quod est medietas.*

Et 20. *die Januarii* 1418. *usque ad* 7. *Martii post fiebant consimiles* Grossi *ut supra, &* Albi, *parvi & magni, diversorum legis & ponderis. Et dabantur Parisiis solum usque ad* 8. *mille Marchas pro Marcha argenti albi* 10.l.s.

Intelligendum est tamen, quod Albi *sunt de medietate legis dicta.*

Et a 7. Martii 1418. *qua incepta fuit moneta* 96. *usque ad* 9. *April.* 1420. *post Pascha, fiebant* Grossi *ejusdem cursus & ponderis, ad* 3. *den.* 8. *gr. legis.* Marcha *argenti tam albi quam nigri, empta* 16.l.10.f.s.

Et a 9. *April.* 1420. *post* Pascha, *usque ad* 6. Maii *sequentis, fiebant consimiles* Grossi *ejusdem cursus, legis & ponderis.* Marcha *argenti albi empta* 18.l.s.

Et a 6. Maii 1420. *qua incepta fuit moneta nova* 160. *usque ad* 11. *diem* Febr. *post, fiebant* Parisienses Grossi 20. *den. tur. ad* 2. *den.* 12. *gran. legis, ponderis* 8 *f.* 4. *den.* Marcha *argenti empta* 26.l.s.

Et ab 11 *die Febr.* 1420. *usque ad* 11. *Aug.* 1421. *fiebant consimiles* Grossi *ejusdem cursus, legis & ponderis.* Marcha *argenti empta* 28.l.s.

Qui quidem Grossi *habuerunt usque ad* 3. *diem Nov. post exclusive, qua die proclamata fuit moneta nova, de qua in parte sequenti habetur mentio. Quapropter avaluationes debent fieri usque ad dictam* 3. *Novembr. pretio* 28.l.s *pro* Marcha, *prout cavetur in Apunctamenta in parte sequenti facto.*

Et ab 11. *die Aug.* 1421. *predicta usque ad* 23. *Novemb.* 1422. *fiebant* Albi denarii, *vocati* Duplices Turoni, *cursus* 2. *d. t. ad* 1. *d.* 12. *gr. legis, ponderis* 9. *f.* 4. *d. cum dimidio: & similiter fiebant alii* Albi Denarii *parvi ejusdem legis, cursus* 1. *d. t ponderis* 18. *f.* 9. *den.* Marcha *argenti empta* 6.l.3.f.s.

Et 3. *die* Novembr. *predicta* 1421. *publicata fuerunt dicta* Moneta Duplicium *&* Parvorum Turonorum: *& ideo habito respectu, Litteris Regis super facta avaluationum confectis, apunctuatum fuit, & deliberatum in Camera Compotorum ultima* Januarii *sequentis per Gentes Consilii Regis, in qua erant Generales Magistri* Monetarum, *quod avaluationes fiant pretio* 6. *l.* 3. *f. t. pro* Marcha, *incipiendo & computando a dicta* 3. *Novemb. qua die dicta moneta pro dando iis cursum, fuerunt, ut dictum est, publicata.*

Et 23. Novembr. 1422. *usque ad* 4. *Junii fiebant* Albi Denarii ad duo Scuta, *unum ad Arma Franciæ, & aliud ad Arma Angliæ, cursus* 1. *den. t. ad* 5. *den. legis, ponderis* 6. *f.* 3. *den. pro* Marcha. *Parisiis* Marcha *argenti empta* 6.l.15.f.s.

Et 6. *die Septemb.* 1423. *post prandium fuerunt proclamati dicti* Duplices *allocati sex pro quinque, valentes* 8. *denar. par.*

Et dicta 4. Junii *usque ad* ..... *fiebant similes* Albi Denarii *ejusdem legis, cursus & ponderis, virtute Litterarum Regiarum, datarum dicta* 4. *die. Marcha argenti empta* 6.l.18.f.s.

MARCÆ AUREÆ præstatio apud nostros nota, quæ ab Officialibus præstari solet, cum codicillos dignitatis suæ impetrant, cujus mentionem fieri observo in volumine Ordinationum Ludovici XI. fol. 117. ubi describitur Charta mensis Julii ann. 1446. qua vetantur Commissarii Regii in terris ducis Burbonensis franca feoda, novos acquestus, vel *Marcas aureas* de Notariis exigere. *Marca* illa, quæ a Notariis pensitabatur,

aegrusi dicitur in Litteris anni 1281. in Histor. Episcop. Lodovensium pag. 268.

¶ MARCHA, pro *Marca* frequenter in veteribus Chartis.

MARCUS, pro *Marca*, non semel apud Ordericum Vitalem lib. 5. pag. 378. 380. 583. 585. 603. 668. & in Tabulario Concheosi in Ruthenis ch. 234. Frodoardus in Adriano PP.

Arcus argenti, calices Marca struit auri.

MARCATA, Reditus unius marcæ auri aut argenti. Monasticum Anglican. tom. 1. pag. 341. *Et unam Marcatam redditus de Newentan.* Occurrit iterum pag. 360. & apud Ericum Upsaliensem lib. 5. Histor. Sueciæ: *Rusticus, qui colebat unam Marcatam terræ, solvit in tributo majori, &c.* Ubi hæc Locceoius: *Marcatam terram, Marclandt nostrates vocant; fundi enim & agri ex prisco instituto secundum marcas & asses distinguuntur.* Eumdem vide in Antiquit. Sueogothicis lib. 2. c. 19. [Histor. Harcur. tom. 4. p. 2198. *Ex dono Roberti de Bosco ecclesiam de Clestana & ecclesiam de Thorp juxta Melton cum terris, decimis .... & unam Marcatam redditus in Leicestria.*] Vide *Librata* in *Libra*.

¶ 2. MARCA, Ora, littus; interdum & ipse fluvius, quod sit veluti terminus, limes. Charta Bertradæ ann. 722. apud Calmer. tom. 1. Histor. Lotharing. col. 269. *Deinde per Melina Suse aqua usque ubi nobis obtingit legitima, usque ad Winarda curte usque ad illa Marca qui nobis obtingit.* Charta ann. 992. apud Miræum to. 1. pag. 146. *Silvam ad porcos alendos, quemadmodum jacet inter duas Marcas* (fluvios scilicet Bredaum & Aa) *cum omni jure, &c.* Charta Lotharii Cæsaris ann. 1131. ibid. pag. 278. *Mittimus nuntios nostros, ad terminandam & dilatandam Marcam, seu navalem viam in alveo supradicti fluminis 20. pedum latitudinis.* Vide *Marcha* 1.

¶ MARCACLARIUS, Æditua, vel qui bona ecclesiæ administrat, à veteri Gall. *Marclier* & *Mareglier*, jam *Marguillier*. Necrologium Fratrum Minorum Silvanect. *Obiit Magister Johannes dictus Louise Marcaclarius B. Mariæ de Silvan. sepultus in claustro juxta hostium portæ.* Litteræ Caroli Regentis an. 1358. in 3. Ordinat. p. 228. *C'est assavoir que toutes manieres de gens contre-Marregliers lais, manouvers, &c.* V. *Marrelarius*.

¶ MARCADANTIA, Merces, Ital. *Marcanzia*, Gall. *Marchandise*. Chron. Asteose ad an. 1318 apud Murator. tom. 11. col. 254. *Post hæc Jaunenses miserunt plures galeas ante portum Savonæ, prohibentes victualia & Marcadantias ne intrarent Savonam.* V. *Marcandia*.

¶ MARCADUS, Mercatum, forum, nundinæ, Gall. *Marché*. Charta Childeberti Reg. Franc. an. 710. apud Mabill. Diplom. p. 483. *Et ad Parisius civitate inter sancti Laurentii baselicas ipse Marcadus fuit fatlus*. Alia Pippini Franc. Reg. ann. 753. apud Doubletum Histor. S. Dion. p. 694. *Anteriores Reges D. Dagobertus & Chlodovius .... quondam omnes tellineas .... ad festivitate S. Dionysii Mart. tam in ipso Marcada, quam & in ipsa civitate Parisius, &c.*

¶ MARCANDÆ VILLÆ, Emporia, nundinæ publicæ. Liber niger Scaccarii pag. 362. *Pro custa vecturæ ad villas Marcandas.* Ibid *Marcardæ*, *Mercandæ*, eadem notione.

¶ MARCANDISIAM FACERE, Mercaturam facere, negotiari, Gall. *Trafiquer*. Charta Philippi Aug. Reg. Franc. an. 1218. to. 4. Hist Harcur. pag. 2174. *Ita quod de supradictis Marcandisiam non faciant, scilicet quod nihil emerint ad revendendum.*

¶ MARCANDIZÆ, Quævis supellex, seu instrumenta quæ ad agriculturam pertinent. Charta apud *Madox* Formul. Angl. pag. 90. *Prædicti vero Rogerus .... habebunt liberum introitum & exitum cum equis, & bigis, & omnibus aliis Marcandiziis, per portam & placeam prædicti Johannis ad tenementa sua quæ habent, & ad hauriendum aquam de fonte sine perturbatione.*

¶ MARCAPETUM, Suppedaneum, Gall. *Marchepied*. Inventarium ann. 1359. *item unum Marcapetum debile.*

¶ MARCARE, à Gall. *Marquer*, Notare, signare. Arrestum Parlamenti ann. 1418. in Tabul. Latin. *Nec non in possessione & saisina ..... ipsas mensuras eorum signo Marcandi & signandi, &c.* V. alia notione in *Marcha* 3.

¶ MARCASIUM, Palus, stagnum, vel locus palustris, Gall. *Marais*. Charta ann. 1226. ex Tabular. Corbeiensi: *Dedi etiam eis Marcasium continuum Avesne quod est desuper malleriam dictam.* Tabularium Kemperleg. *Ibi sunt miracula aquæ, videlicet tria Marcasia miro modo ebullientia, sicuti mare crescentia & decrescentia, unum salsum, alium dulce, tertium mixtum; & ita sunt ut neque profunditas illorum inveniri possit.* Vide *Mariscus*.

¶ MARCASIOLUM, diminut. a *Marcasium*. Tabularium Kemperleg. *Et paulo post recurvat* (fossa) *ad unum Marcasiolum.*

MARCASIUS, Vita S. Agili Abb. *In eodem loco, qui prisco vocabulo propter geminum lacunar, Gemellus Marcasius nuncupabatur.* Editio Mabillonii sæculo 2. Benedict. habet *Mercasius*: sed, ni fallor, legendum *Plancasius*, id est, tabulatum, nostris, *Plancher*. [Legendum opinor, *propter geminum lacum*, atque adeo retinendum *Marcasius*, eadem notione qua *Marcasium* supra.]

¶ MARCATA. Vide in *Marca* 1.

¶ MARCATUM, Forum, Gallice *Marché*. Charta Lotharii Imp. an. 845. apud *Laguille* inter Instr. Hist. Alsat. pag. 5. *In pago Prisgaudi Muninga villa cum .... banno & cyppo, Marcato & omnibus justitiis.* Hist. Comitat Ebroic. inter Instr. pag. 31. *Redditum quem percipiebat idem Ingerranus in & super Marcata de Grausvilla.* Vide *Marchetum*.

¶ MARCAZANA LIBRA. Vide *Libra*.

¶ MARCELLUM, pro *Macellum*. Capitul. gener. S. Vict. Massil. MSS. *Emantur carnes prædictæ de melioribus quæ in Marcella reperiri poterunt.* *Marcelle*, in Poemate *de la guerre de Troyes* MS. videtur usurpari pro ea currus parte qua continentur quæ in curru imponuntur:

Puis an cist Rois un carre avoit
Qi d'estrange richece estoit ....
Le tabernacle & la Marcelle
I u de mer d'olifant toillie,
Peint a caillars & a veraiz.

¶ MARCEMENTUM, Lignea materia, materiamen, Gall. *Charpente*. Leges Norman. apud Ludewig. to. 7. Reliq. MSS. p. 201. *Si autem domus eorum tali loco fuerint constitutæ, quod non sine dampno alterius incendi valeant & cremari, tegimen earum & Marcementa debent evelli, & tali loco cremare, quod aliis propter hoc nullum inferatur incommodum.* Vide *Materia*.

¶ MARCESCA, MARCESCHA. V. *Marceschia*.

MARCESCHIA, Martium seu trimestre frumentum, quod Martio mense seritur: nostris, *Mars*, *Marses*. *Marsais*, *ble Marsois*. *Grains de Mars*, in Consuet. Boloniensi art. 140. [*Marsage*, in Statutis Scabinorum Maceriarum ad Mosam: *Ils doivent pour chacun stier de bled 1. d. p. & pour chacun stier de Marsage une ob.* *Marsaige*, in Charta Hugonis Comit. Registeros. ann. 1233. Gallice reddita: *De chacun stier de Marsarge une ob.*] Charta Philippi Aug. ann. 1215. pro Aurelianensibus: *De singulis modiis bladi & vini, quod habuit tam de hibernagio quam de Marceschia, quacunque illa sit, nobis dabit,*

bit, io Regesto Philippi Aug. fol.73. Charta ann.1276. ex Tabul. Fossatensi f. 119. 122. *De ybernagio*, *Marceschia*, *fabis*, *pisis*, *veciis*, *gueda*, *leguminibus*, *&c.* Ita sic semper. Alibi: *Debent de qualibet animali 4. corveias per annum*, *videlicet 3. in Marceschiis in binalibus & in tertialibus*, *& in vindemiis*, *&c. Annona Marcialis*, in Charta ann. 1065. in Tabulario Ecclesiæ Carnotensis nu.57.

¶ MARCESCA & MARCESCHA, Idem quod *Marceschia*. Chartul. Aureliensa in Lemovic. *Dedit ... quodquod habebat scilicet la vinata*, *12. denarios in ortis*, *Marcesca*, *&c.* Tabular. Vosiensa fol.42. *De hoc manso reddit Petrus Lavall .... vinada & Marceseha*.

¶ MARCESSA, in eodem Tabular. Vosiensi f.49. *De hoc manso reddit 9. sextarios segl. de recepto 6. denarios & vinada & Marcessam & popadam*.

MARESCHIA, Ead. notione. Charta Petri Episc. Paris. an. 1208. in M. Pastorali lib.20. charta 10. *In Cœna Domini unum medium bladi ad mensuram Parisiensem*, *medietatem hibernagii & medietatem Mereschia*. In manumissionibus servorum ibid. l. 2. cap.4. &c. Capitulum Parisiense retinet..... *sextam decimam partem .... de ybernagio*, *Mareschia*, *fabis*, *pisis*, *&c.*

MARCISCA, Eadem notione. in Tabular. Monast. Hederæ fol.43. ann. 1173. alibi *Marceschia*, fol.8. *Marcesche*, fol.16.17. Tabular. Maurigniacensa ch.79. ann. 1200. *Modium & dimidium de hibernagio*, *modium & dimidium de Marcesche*. [Arverni *Marsings* dicunt.]

¶ MARCH, Equus. Vide *Marach*.

1. MARCHA, MARCA, MARCHIA, Terminus, limes, seu fines cujusque regionis. Capitula ad Legem Alemannor. cap.34. *Si quis alterum ligat*, *& foris Marcha eum vendit*, *ipsum ad locum revocet*, *&c. 40. sol. componat*. Charta divisionis Imperii Caroli M. cap. 1. *Ut nullus eorum fratris sui terminos*, *vel regni limites invadere præsumat*, *neque fraudulenter ingredi ad conturbandum regnum ejus*, *vel Marcas minuendas*, *&c.* Adde Divisionem Imperii Ludovici Pii cap.2. *Marca Tolesana*, in Charta alia Divisionis Imperii ejusdem Ludovici, edita a Steph. Baluzio cap. 1. *Marca Hispanica*, apud Eginhard. ann. 827. 828. Regino: *Carolus Ratisbonam venit*, *ibique Marches & fines Bajoariorum disposuit*. Annales Francorum ann. 788. *Avares in Marcha Bajoeria atque Italia ..... fugati sunt*. Ann.825. *Imperator cum filiis Godefridi pacem*, *quam ipsi petebant*, *com ... in Marca eorum confirmare jussit*. [Charta Ottonis Imper. ann.965. *Quicquid proprietatis in Marca vel regno Danorum ad Ecclesias in honorem Dei constructas .... pertinere videtur*. Confœderatio inter Flandriæ & Hannoniæ Comites ann. 1176. apud Marten. tom. 1. Anecdot. colum. 586. *In confinio etiam terrarum nostrarum quod vulgo Marcha dicitur*, *non debemus*, *nec possumus alias construere firmitudines*.] Milo in Vita S. Amandi Episcopi Trajectensis cap 2.

Tu socia fine per Marcas, *clusasque ruebas*.

Vide Leges Bajw. tit.12. c.9. Alem. tit.47. Ripuar. tit.60. §.5. tit.75. Capitul.4. Caroli M. incerti anni cap.3. 4. & lib.2. cap.14. lib.3. cap.84. lib.4. cap.4. lib.5. cap.132. Synod. Carisiens. Capit. Caroli Cal. tit.8. Leg. Longob. lib.2. tit. 30. § 2. Codicem Carolinum Epist.88. Ordericum Vitalem l.5. p.553 Eigilem in Vita S. Sturmii cap.12. &c. Le Roman *d'Amile & d'Amy* MS.

Si faisirez vos honors & vos Marches
Que l'an vos a donnees.

[Le Roman *de Vacce* MS.

Cele terre conquistrent, *si tiennent bien la Marche*.

Ibidem:

Mout l'ont cil de ses Marches cremu & redoute.

Le Roman *de la guerre de Troyes* MS.

Les Marches sont ci assez pres,
Et li home sont mouls engres.]

Hinc [*Marchiare* dicitur de eo qui vicinus est & conterminus. Charta ann.1380. apud Rymer. tom.7. p.246. *In Comitatibus prædictis*, *qui eidem terræ Walliæ immediate adjacent & Marchiant*. Alia an. 1421. apud eumd. tom.10. p.132. *Adeo plene & libere*, *sicut aliqui dominorum Marchiantium in dominiis & marchiis suis Walliæ habent & utuntur*.] *Marchiser*, eadem notione apud Poetas nostrates. Le Roman *de Garin* MS.

Si neveu sont, *& Marchisent a mi*.

[Le Roman *de Vacce* MS.

Pour conseil prendre de ceste euvre,
Ainz que nul autre se descueuvre,
Manda Robert le Conte d'O
Qui Marchist a ceun de Visme.

Le Roman *de Cleomades* MS.

Car tolir li veurent sa terre
Cinq Rois qui a lui Marchissoient.]

MARCHIA, Eadem notione. [Charta ann.1044. in Append. ad Capitul col.1550 *Infra territorium Pinnense in loco qui nominatur Salajano*, *aut infra istam Marchiam Firmanam*, *aut infra totum regnum Longobardorum*.] Adde Adamum Bremensem cap. 93. Radulfum de Diceto an.1173. & alibi, Sanutum lib 3. part.11. cap. 10. in Chronico Andrensi pag. 665. 670. in Gestis Innocentii III. pag.114. 116. &c.

MARCHA, Marchionis territorium, Marchionatus. Ditmarus lib.6. de Lothario Marchione: *Filio suimet Wirinbar o beneficium patris*, *& Marcam cum ducentorum pretio talentorum acquisivit*. Utitur etiam Lambertus Schaffnaburg.

MARCHIA, Eadem notione, apud eumdem Schaffnaburg. ann.1068.

MARCHA videtur etiam sumi interdum pro modo agri, vel certe pro territorio. Notitia Alamannica Goldasti 91. *Testificati sunt*, *quod ex traditione Perahtoldi Comitis medietas omnis Marchæ quæ ad villam Filisinaiga nuncupatam aspicit tam in silvis quam in aquis sive pascuis*, *vel aliis quibuslibet rebus*, *ad Monasterium S. Galli juste & legaliter pertinere debet*. Et Charta 18. *Et casas cum curtis cæterisque ædificiis*, *atque cum silvaticis Marchis ad eosdem pertinentibus*, *&c.*

☞ Id aperte colligitur ex pluribus Instrumentis, quæ, ut sententia D. Cangii firmetur, subjicimus. Charta Dagoberti Franc. Reg ann. 2. Regni sui inter Vindem. litter. Schannati p.5. *Visi fuimus concessisse cum omnibus*, *etiam cum ipsa Marca ad ipsas Balneas pertinente*, *quæ venit de ambabus lateribus usque ad fluvium Morga*, *& de uno fronte ad partem Occidentalem vasta una*, *&c.* Charta Ottonis Imperat. ibid. pag.7. qua omnibus qui monachis serviunt concedit ut *sive habitent in Abbatia*, *id est in Marchia*, *aut alias ubicumque*, *non possint cogi ad muniendum castellum*. Charta Caroli M. tom. 1. Rer. Mogun p.266. *Quidquid in hoc sub mea potestate consistit .... trado*, *ita ut ab illo loco undique*, *ab Oriente scilicet & Occidente*, *a Septentrione & Meridie*, *Marcha per tria milliaria passuum tendatur*. Præceptum Lotharii an.864. apud Marten. tom.1. Ampliss. Collect. col. 173. *Contulit ..... quidquid in pago Talpiacensi in villa vel Marca quæ vocatur Herigarda*, *habere videbatur*, *id est*, *Ecclesiam unam simul cum terris*, *domibus*, *cæterisque ædificiis*. Charta ann.1307. apud Ludewig. tom.4. Reliq. MSS pag.411. *Vexillum S. Mauritii ..... per Marcam in die Ascensionis Domini more solito deferendum*, *&c.* Adde Epistol. S. Bonifacii ad Fulradum tom. 1. Rer. Mogunt. pag. 372. Et Vitam Meinwerci Episc. apud Leibnit. tom.1. Script. Brunsvic. pag.592. Vide Marca 2.

MARCHIA. Sugerius in Ludovico VI. *Sicut ejusdem Normanniæ Ducatus se porrigit, Marchiis regni collimitans.* *Marchiæ censualis*, in Charta anni 1180. apud Guichenonum in Bibl. Sebus. ex Tabulario Cluniacensi: *Dictum est, quod in Obedientia de Chavenis & ejus appenditiis habeat Comes latronem, adulteram, homicidam, & feneratorem, qui in præsentia Decani de Chavenis legitime approbati fuerint vel convicti, censum, & Marchias censuales, & custodiam viatorum & pascuorum.* [Charta Henrici Ducis Silesiæ an. 1319. apud Ludewig. to. 6. p. 4. *Damus omnia & singula jura quæ .... nobis, hæredibus aut successoribus nostris in Marchiis, provinciis, terris, &c.*]

MARCHANUS, Marchiæ, seu Provinciæ limitaneæ incola. Capitul. Radelchisi Principis Beneventani c. 17. de Servis fugacibus: *Quod si suspicio fuerit, ut per consensum Marchanorum nostrorum per nostras marchas extra terram nostram exiverint, satisfiat ab his Marchanis.*

MARCHIANI, Marcæ Anconitanæ incolæ, quæ & *Marchia* dicitur, in Actis Innocentii III. PP. p. 4. Perperam Μάρκα νῆσος, *Ancona* dicitur Cinnamo lib. 4. nu. 21. quod regionis adjacentis nomen est, Guillelmus Apuliensis l. 2 de Gestis Normann.

Spem dabat his Itala fex indignissima gentis
Gens Marchana probis digne reprobata Latinis.

MARCHEUS, Marchio, custos limitum. Joan. Abbas in Chron. Casinensi: *Marcheus tamen ad incolarum tutamina dimisit.*

MARCHITIMUS, Limitaneus. Gauterius Cancell. de Bellis Antioch. *Forte contigit Algazi .. . bellico apparatu Antiocheni honoris partes Marchitimas attigisse.*

MARCHA, Facultas a Principe subdito data, qui injuria affectum se vel spoliatum ab alterius Principis subdito queritur, de qua jus vel rectum ei denegatur, in ejusdem Principis *Marchas* seu limites transeundi, sibique jus faciendi, ut habet Bretius lib. 2. de Superioritate Reg. cap. 17. vulgo *droit de Marque & de represailles.* [*Jus marchium*, Andreas de Ysernia in Comment. juris utriusque.] *Marcha vel represalia*, in Charta Jacobi Regis Aragon. ann. 1326. tom. 8. Spicilegii Acheriani pag. 280. [Charta ann. 1381. in Regest. Peiresciano 73. vol. 2. apud Præsid. de Mazaugues: *Nam de jure, secundum multorum doctorum sententiam, represaliæ seu Marchæ, vel gajariæ, quæ secundum diversorum locorum morem diversa nomina assumpserunt, sunt omnino prohibita.* Infra: *Nam cum Marcha laxatio sit quædam belli indicti, ut dicunt doctores, tale bellum indici non potest nisi per illum qui habet supremam potestatem.*]

Marcæ, mentio fit non semel in Regestis Parlamenti, in eo, quod *Olim* inscribitur fol. 40. descriptum legitur Mandatum Curiæ, quo jubetur Ludovicus Rex Siciliæ uni e regiis subditis, qui a prædonibus in mari spoliatus fuerat, jus dicere, cum *Marca* commissione, absque data. Ibidem fol. 151 describitur Epistola Caroli VI. Regis Franc. ad Martinum Regem Aragoniæ, qua jus se facturum pollicetur ejus subditis, qui a Francis se in mari prædatos querebantur, ut *Marca* vitaretur, 5. Martii ann. 1396. Denique in Regesto ordinationum Barbinarum fol. 95. habetur extinctio *Marcarum*, concessarum Occitanis & Bellicadrensibus contra cives Avenionensis civitatis & Comitatus, decretumque, ut in posterum nullæ concederentur *Marcæ* nisi a Rege, vel a Curia Parlamenti, 13. junii ann. 1423. In Consuetudine Benebarnensi rubrica *de Marcas e represalhas*, *Marcæ* impetrari non possunt, nisi ter jus denegatum fuerit. Alias *Marca* non conceditur, nisi in casu denegati juris. [Excommunicati pronuntiantur in Statutis Eccl. Cadurc. apud Marten. tom. 4. Anecd. col. 744. qui contra Ecclesiasticos aut eorum bona *Marcam* fieri permittunt.] Charta anni 1152. apud Catellum in Comitibus Tolosanis lib. 2. *Si aliquis, qui habitet extra Tolosanum, abstulerit rem aliquam, vel aliud malum fecerit alicui, qui habitet in urbe Tolosa, ... & si noluerit rectum facere, ille, qui malum accepit, faciat Marcham de illis hominibus terræ. His ita factis, si aliquis fecerit Marcham, ducat eam in domum suam, & ei ducenti nullus vim faciat: & det eam Marcham ad manulevandum, & sit inde bene securus. Et si non sit, qui eam Marcham velit manulevare, ille qui Marcham fecit, eadem die vel altera ducat eam in plateam ad judicium proborum hominum. Et si non poterit eam Marcham retinere, judicio proborum hominum faciat rectum capto homini. Et si eadem die vel altera non traxerit Marcham ad judicium, faciat sicut supra scriptum est, perdat illam Marcham. & faciat rectum ei, qui Marcham extra Tolosam ducat, & teneat eam in Tolosa, vel in suburbio, & faciat sicut scriptum est. Si quis traxerit Marcham de Tolosa, vel de suburbio, reddat illam solutam, & faciat rectum, & det justitiam Comiti & nunquam amplius faciat Marcham propter illud factum.* [His addenda Ordinatio Philippi Pulcri ann. 1313. tom. 1. Ordinat. Reg. Franc. pag. 516. *Attendentesque quod Marchæ, seu pignorationes, si quas in futurum fieri contingeret inter præfati Regis & nostri subditos, materiam dissensionis & discordiæ inter utriusque regnicolas de facili inducerent & afferrent, ideo juxta tractatum & ordinationem inter ipsum Regem & nos habitam, tenore præsentium volumus ac etiam ordinamus quod de cetero inter dictum carissimum consanguineum nostrum Regem Aragonum inclitum, & nos, regna & terras, ac gentes ipsius & nostri, non fiant, nec fieri possint, nec debeant, Marchæ vel pignorationes, propter defectum justitiæ, qui inventus dicatur in regno nostrum altero, vel in officialibus, seu gentibus nostris, vel subditorum nostrorum dictus defectus justitiæ opponatur fuisse inventus primus, si una peremptoria requisitione novem mensium spatium continente, de facienda justitia alter fuerit per alterum requisitus; & si nos, vel dictus Rex cum de hoc requirendi essemus, tempore dictæ requisitionis faciendæ, non essemus in regnis, vel terris nostris, quod requisitio prædicta, in casu absentiæ nostræ, fiat & fieri possit in civitate Parisiensi coram gentibus nostris, aut magistris per nos ibi deputatis, & in casu absentiæ dicti Regi Aragonum in civitate Barchinonensi, coram procuratore, vel vicem gerente ejusdem, & quod de dicta requisitione, & de requisito in reddenda justitia defectu, constet illi qui Marcham indicere voluerit per litteras regias, vel alia publica instrumenta, antequam ad dictam Marcham faciendam procedat; & si contingeret, quod absit, quod contra dictam observantiæ seu ordinationis formam Marcha seu pignoratio fiet, Rex in cujus regno, vel terra illa Marcha induceretur, sive per ipsum Regem, sive per sibi subditum aliam justitiam habentem perperam indicatur, teneaturque ipsam propriis sumptibus retractare, omniaque dampna & expensas, quæ ex dicta Marcha, & ejus occasione Marchati seu pignorati incurrerent, ipsorum juramento, ubi aliæ probationes deficerent, declaranda, de fisco proprio reparare.* [De hoc Marcarum jure agunt præterea Honoratus *Bonnor en l'Arbre des batailles*, 4. part. c. 80. & seqq. Guido Papa Decis. 32. & seq. Choppinus lib. 3. de Dom. titul. 25. Jacobus a Canib. & Martinus Laudensis, Liber de Contractibus matit. cap. 10. Cardinus Bretius de Superioritate Regis, lib. 2. cap. 17. & alii.

¶ CONTRAMARCA, Facultas a Principe concessa, ut quis contra alterius Principis subditum, qui jure *Marcæ* adversus eum utitur, eodem jure sese defendat, *Contre-marque*. Char. an. 1492. apud Godefredum in Obser.

ad

ad Vitam Caroli VIII. Reg. Franc. p. 632. *Quod omnes & singuli utriusque dictorum Principum* (Franc. & Angl.) ... *vassalli & subditi ... possint ... emere & vendere ... absque ullo impedimento, offensa, arrestatione ob causam Marcæ, Contramarcæ, represaliarum, aut alia distractione quacumque, &c.*

Marcare, Pignori capere, *Saisir, Prendre par droit de Marque*, Libertates concessæ Barcinonensibus à Petro Rege Arag. ann. 1283. MSS. *Victualia, quæ apportantur in Barcinona per mare vel per terram, de pane, vino, carnibus & piscibus non Marcentur, nec pignorentur ... tam pro alienis debitis, quam pro propriis.* Charta Jac. Regis Aragoniæ laudata: *Et prætextu ipsius Marchæ Officiales vestri possent pignorare, capere, seu Marchare in mari & in terra ubique bona, res, & merces quarumcunque subditorum nostrorum, &c.* [Litteræ Eduardi I. Reg. Angl. an. 1295. apud Rymer. to. 2. p. 691. *Rex omnibus Ballivis, &c. Unde dictus Bernardus asserit se dampnificatum usque ad valorem 700. libr. sterlingorum de rapin & rapina prædictis. Quapropter idem Bernardus nobis supplicavit, ut nos sibi liceatiam Marcandi homines & subditos de regno Portugalliæ & bona eorum per terram & mare, ubicumque eos & bona eorum invenire posset, concederemus, quousque de sibi ablatis integram habuisset restitutionem.* Hujusmodi litteræ nostris dicuntur *Lettres de Marques*; de quarum legibus fuse in Statutis Naval. l. 3. tit. 10.] Concilium Marciacense an. 1326. can. 44. *Persona Ecclesiastica vel eorum bona pro aliis non Marchientur, vel pignorentur, &c.* Consuetudines Tolosæ p. 4. *de Immunitat. civium Tolosæ: Et aliquis veniens in itinere illo ... illum hominem ceperit, aut Marcabit, aut depradabit, Consules debent hominem illum monmenere, &c.*

Marchagium, *Droit de Marchage*, in Consuetud. Arvern. c. 28. art. 2. Brivatensi, Pinholensi, & Pradensi, quo pagani jure limitis contermini, seu *Marcæ*, quam Galli *Marche* vocant, in alterius jurisdictionem seu dominium pascua sua immittere possunt, quo in eo pascantur. Perperam porro à *Marcher*, ire, vocem quidam deducunt.

Aliud est, quod apud Pictones, Andes, & Armoricos, vulgo *Marchas* vocant, feuda scilicet vel prædia in harum Provinciarum sita limitibus, quæ singularum jurisdictioni pro parte, vel, ut aiunt, *ex præventione* obnoxia sunt, de quibus copiose egit Gabriel Hullinus peculiari tractatu, quem inscripsit. *de la Nature & usages de Marches separantes les provinces de Poitou, Bretagne & Anjou*, Nannetis edito an. 1616.

¶ 2. MARCHA, à Gall. *Marque*, Nota, signum. Epitome Constit. Eccl. Valent. tom. 4. Concil. Hispan. p. 174. *Quicquid ex Marchis sive multis absentium cujusvis hebdomada resultaverit, id totum dividatur die Dominica subsequenti inter eos dumtaxat Canonicos, qui in Ecclesia tunc præsentes inveniantur.*

¶ MARCHABILIS, Genuinus, legitimus, Gallis, *Loial & Marchand*. Charta an. 1380. *Tres bichetos siliginis ad mensuram Villa-francha boni bladi legalis & Marchabilis.*

¶ MARCHAGIUM. Vide *Marcha* 1.

¶ MARCHALCHUS. Vide *Marescalcus*.

¶ MARCHALLUM, Armoricis *Marchallach*, Mercati platea, forum, in Chartul. Abbatiæ *de Daoulas* apud Armoricos sæpius occurrit.

MARCHALSIA. Vide *Marescalcia*.

¶ MARCHAMENTUM, Idem videtur quod *Marcha*, jus *represaliæ*. Charta ann. 1381. in Regest. Peiresc. 73. vol. 2. apud Præsid. *de Mazaugues*: *Quæstio vertebatur utrum cives Arelatenses possent marcham sive represalias, seu gajaria contra Massilienses facere, vel imponere per eorum Officiales ... Possunt tamen sea concedi Marchamenta seu gajamenta.* Charta ann. 1430. in Tabul. Communis Massil. *Ut Massilienses possint & valeant marchare & Marchamenta & etiam gajerias facere.* Hæc dubitanter proponimus, quod Chartas integras legere non licuit; lubens quippe crediderim *Marchamentum* hic esse vectigal quod præstatur pro mercibus quæ in *marchas* regni vel provinciæ inferuntur, aut ex iis efferuntur, nostris *Traite foraine*; ea certe notione occurrit in Charta an. 1328. in Tabul. Massil. *Quod lignum* (navigium) *quod venit Massiliam causa carricandi vinum sit quitum ab omni Marchamento.*

¶ MARCHANDA, Quæ mercaturam facit, Gall. *Marchande*. Charta an. 1309. tom. 1. Hist. Dalph. p. 91. *Item quinque solidos bonæ monetæ census, quos eidem Joanni faciebat & facere tenebatur, ut dicebat Domengia Marchanda de Mura.*

¶ MARCHANDARI, Mercari, negotiari, Gallis *Trafiquer*. Charta an. 1306. tom. 1. Hist. Dalphin. p. 136. *Heredes & familia eorumdem insimul vel divisim possint & eis liceat ubique per totam terram nostram, Baroniam & districtum ire, conversari & Marchandari salve & secure.*

¶ MARCHANDIA, Mercatura, Gall. *Trafic*. Charta an. 1351. apud Thomasserium Consuet. Bituric. pag. 91. *Illi & illa qui vel quæ de Marchandia vixerint, reddent mihi unusquisque unum sextarium avenæ, &c.*

¶ Marchandia, Merces, *Marchandise*. Genealogia Comitum Fland. apud Marten. to. 3. Anecdot. col. 427. *Flandros graviter coarctabat, quod Marchandia modo solito ad ipsos deduci non poterant propter Regis Edictum.* Vide *Mercadantia*.

MARCHANDISA, Merces, ex Gall. *Marchandise*. Matth. Paris: *Mercator ... salva Marchandisa sua.* Vet. Charta: *Cum omnibus navibus & Marchandisis.*

¶ MARCHANDISIA, Mercatura, *Trafic*. Litteræ Philippi Pulcri an. 1309. to. 2. Ordinat. Reg. Franc. p. 159. *Concedimus ut ... utantur & gaudeant quandiu ipsos cum suis mercaturis in dicta nostra villa de Harefflew morari, Marchandisias exercere contigerit.*

¶ MARCHANUS, *Marchiæ* incola. V. *Marcha* 1.

¶ MARCHARE, Notare, signo aliquo distinguere, Gall. *Marquer*. Charta an. 1372. to. 1. Annal. Tolos. inter Instr. p. 96. *Faciendo Marchare & signare uno signa equos ipsos, ne fraus vel mutatio possit committi. Et seront leurs chevaux signez & Marchez, &c.* in Edicto Johannis Reg. Franc. an. 1355. to. 3. Ordinat. p. 35. *Marchare*, pro Pignori capere, vide in *Marcha* 1.

¶ MARCHATA Terræ, Fundus reditus unius marcæ auri vel argenti. Tabular. Castri Blein. *Henricus D. G. Rex Angliæ ... concessimus Alano Vicecomiti de Rohan ducentas marchas percipiendas ad festum S. Michaelis ... nomine annui census. Concessimus etiam eidem quod infra festum S. Michaelis anno regni nostri 15. assignabimus ei ducentas Marchatas terræ in regno nostro Angliæ, ubi eas assignare poterimus viciniores terris suis. Anno regni nostri 14.* Vide *Marcata* in *Marca* 1.

¶ MARCHATUM, Mercatus, forum, Gall. *Marché*. Charta apud Lobinell. to. 2. Hist. Britan. p. 25. *Et ita vendidimus ... Factum est hoc in loco Marchato Rannaco die Mercurii 11. Kal. Aprilis.*

¶ MARCHATUS. Vide *Marchio*.

¶ MARCHEHELAGE, vox Saxonica. Sic Legem Martianam, quæ & Merciorum, vocant. Vide in Lex 1.

¶ MARCHENSIS Moneta. V. *Moneta Baronum*.

¶ MARCHENSIS, ut *Marchio*. V. in hac voce.

¶ MARCHERIÆ, Gradus, à Gall. *Marches*. Bernardi Monachi Ordo Cluniac. p. 1. c. 33. *Qui vero processioni inserviunt, ordinate stant ante altare Crucifixi extra Marcherias versis vultibus ad Conventum* (l.

Con-

Conventum.) Et c.24. *Infantes vero cum magistris stant juxta Marcheriam Crucifixi ad sinistram partem.*

¶ **MARCHESATICUS**, Marchionatus, Ital. *Marchesato*, Gall. *Marquisat*. Chron. Parmense ad ann. 1307. apud Murat. tom. 9. col. 865. *Captus fuit & confinctus per quemdam Græcum filium Imperatoris CPolitani, & cujusdam filiæ quondam Marchionis Montisferreti, qui illuc venerat ad accipiendum dictum Marchesaticum*. Vide *Marchio*.

¶ **MARCHESUM**, Palus, locus palustris, Gallis, *Marais*. Tabul. S. Sergii Andegav. *Quam divisionem ostendit eis Abbas per medias neas, usque ad Marchesum Bisegrum quod est in divisione quinque parochiarum*.

MARCHETA, MARCHETUM Regiam Majestatem l.4. c.31. *Sciendum est, quod secundum assisam terræ Scotiæ, quæcunque mulier fuerit, sive nobilis, sive serva, sive mercenaria, Marcheta sua erit una juvenca, vel 3. solidi, & rectum servientis 3. denarii. Et si filia liberi sit, & non domini villæ, Marcheta sua erit una vacca, vel 6. solidi, & rectum servientis 6. denarii. Item Marcheta filiæ Thani, vel Ogetharii, 2. vaccæ vel 12. solidi. Item Marcheta filiæ Comitis, est Reginæ 12. vaccæ, &c.* In quem locum sic Skenæus: *Marth equum significat prisca Scotorum lingua. Hinc deducta metaphora ab equitando, Marcheta mulieris, dicitur virginalis pudicitiæ prima violatio & delibatio, quæ ab Eveno Rege, dominis capitalibus fuit impie permissa, de omnibus novis nuptiis, prima nuptiarum nocte. Sed & pie à Malcolmo III. sublata fuit, & in hoc capite certo vaccarum numero, & quasi pretio redimitur.* Id hausit ex Hectore Boethio l.3. & 11. Histor. Scotor. p. 260. [*Consuetudo olim ab Eveno tyranno inducta, ut domini præfective in suo territorio sponsarum omnium virginitatem prælibarent, dimidiata argenti marca unam noctem à præfectorum n*...*eribus redimente sponsa; quod etiamnum pendere eguntur vocantque vulgo Markëtam mulierum.*] Alii à *Marca* vocem deducunt, quod, ut ait Buchananus l. 7. eumdem Malcolmum (ann. circ. 1090.) uxoris suæ precibus concessisse ferunt, ut primam novæ nuptæ noctem, quæ Proceribus per gradus quosdam ex lege Eveni debebatur, sponsus dimidiata argenti marca redimere posset, atque inde ejusmodi pensionem *Marchetam* appellatam. Occurrit præterea in Legibus Burgor. Scoticor. c.19. Eo etiam referri debet, quod habent Leges Hoe i Boni Regis Walliæ c.21. *Nemo feminam det viro, antequam de mercede domino reddenda fidejussorem accipiat. Puella dicitur esse desertum Regis, & ob hoc Regis est de ea amachyr* (i. pretium virginitatis) *habere*. Sed & huc fere spectat, quod de Maximiano Galerio scribit Lactantius lib. de Mortib. Persecutor n.38. *Postremo hunc jam induxerat morem, ut nemo sine ejus permissu uxorem duceret, ut ipse in omnibus nuptiis prægustator esset.*

☞ Huc etiam pertinent quod refert Polydorus Virgilius l.1. de Rer. invent. pag.18. Adyrmachidas nempe Pœnorum populos, teste Herodoto l.4. solitos fuisse virgines nupturas Regi exhibere, qui quam vellet primus vitiaret.

At *Merchetum*, in Anglia, spectavit tantum eos, qui obnoxiæ conditionis erant, non vero liberos. Bracton. l.2. c.8. §.2. *Merchetum vero pro filia dare non competit libero homini, inter alia, propter liberi sanguinis privilegium, &c.* Et l.4. tract. 1. c. 28. §. 5. *Qui tenet in villenagio, talliari potest ad voluntatem domini, ... item dare Merchetum ad filiam maritandam*. Ita apud Littletonem sect.174. & 209. homines liberi nihil dominis suis præstant pro filiorum aut filiarum matrimoniis; sed villani. Vetus Scheda apud Spelmannum: *Merchetum, hoc est, quod Sokemanni & nativi debent solvere pro filiabus suis corruptis sive defloratis, 5. sol.4. den.* id est, ni fallor, ne corrumpantur aut deflorentur à suis dominis in prima nuptiarum suarum nocte. Nam apud Anglos obtinuit, ut *Merchetum* diceretur ea præstatio, quæ pro *licentia nubendi* dabatur. Extenta manerii de Wrvenho sub Edw. III. *Ricardus Burre tenet unum mesuagium, ... & debet tallagium, sectam Curiæ, & Merchet, hoc modo: Quod si maritare voluerit filiam suam cum quodam libero homine extra villam, faciet pacem domini pro maritagio; & si eam maritaverit alicui custumario villæ, nihil dabit pro maritagio; & dabit duplex heriotum*. Placita coram Consilio Regis, sub Henrico III. *Dicit, quod tempore Regis H. avi Regis, solebant habere talem consuetudinem, quod quando maritare volebant filias suas, solebant dare pro filiabus suis maritandis duas horas,* (oras) *quæ valent 32. denarios, ... postea venerunt homines, & concedunt, quod domina Johanna potest eas talliare semel in anno secundum facultatem eorum, & quod debent carriare maeremium; & quod debent dare Merchetum pro filiabus suis maritandis scilicet 32. denarios*. Placita de Banco sub eodem Henrico III. *Will. Maynard, qui tenuit terras in Heurst, cognovit se esse villanum Abbatis de Abbendon, & tenere de eo in villenagio, & per villanas consuetudines, videlicet per servitium 18. den. per annum, & dandi maritagium, & Marchetum pro filia, & sorore sua, ad voluntatem Abbatis, & faciendo omnes villanas consuetudines*. Porro Boxbornius in Lexico Britannico, *Amobr*, Cambro-Britannis appellari ait eam mulctam, quæ apud Britannos domino solvebatur pro pretio virginitatis.

Scribit præterea vir doctissimus Danial Papebrochius ad Vitam S. Forani Abbatis Walciodorensis, eam præstationem pro redemptione primæ noctis nuptiarum à servis glebæ exigi etiamnum à prædiorum dominis, in Belgii, Frisiæ, ac Germaniæ aliquot tractibus: ad quam etiam consuetudinem referendum illud videtur, quod olim Ambianensis Episcopus in suos diœcesanos jus sibi competere asserebat, videlicet ut iis, qui noviter nuptias inierant, tribus prioribus noctibus post earum celebrationem una cubare non liceret, nisi certa pecuniæ summa ei persoluta: quod quidem [prohibitum Litteris Philippi VI. an.1336. & Caroli VI. an. 1388. apud *de Lauriere* to. 2. Ordinat. p.117.] tandem penitus abrogatum fuit Abbavillensium petitione Aresto Parlamenti Parisiensis 19. Martii anno 1409. nisi forte id juris sibi arrogarit Episcopus, quod Concilio Carthaginensi IV. c.13. *sponsus & sponsa, cum benedictionem acceperint, eadem nocte pro reverentia ipsius benedictionis in virginitate permanere* jubeantur. Ita ut postmodum Episcopi, qui ea tempestate non tam animarum curæ, quam reditibus per fas & nefas ampliandis invigilabant, pro relaxatione hujusce decreti pecunias extorserint. [Vide *Bathinodium*.]

☞ Obtinuit & in Galliis nostris pessima hæc consuetudo sub nomine *Cullage* val *Culliage*, ut in hac voce observat D. *de Lauriere* in Gloss. juris Gallici ex Instrum. ann. 1507. cap. de Reditu Baroniæ S. Martini *le Gaillard: Item a ledit seigneur* (le Comte d'Eu) *audit lieu de saint Martin droit de Cullage quand on se marie*. Singulare autem factum hac de re refert Boerius Decis. 297. n.17. *Ego vidi in curia Bituricensi coram Metropolitano, processum appellationis, in quo rector, seu curatus parochialis, prætendebat ex consuetudine primam habere carnalem sponsæ cognitionem, quæ consuetudo fuit annullata, & in emendam condemnatus. Et pariter dici audivi, & pro certo teneo, nonnullos Vasconiæ dominos habere facultatem prima nocte nuptiarum suorum subditorum ponendi unam tibiam nudam ad latus neogamæ cubantis, aut componendi cum ipsis*. Eamdem hanc consuetudinem extitisse apud Pedemontanos, quam

Cas-

Carz'gio vocabant, testis est Historia Sabaudiæ.

Merchetum Sanguinis, in Fleta l.3. c.13. §. 1. inter vilissima servitia recenseteur. Vide *Maritagium*.

¶ MARCHESTA, ut supra *Mareeschia*, Martium seu trimestre frumentum. Charta Johannis Regis Fr. an. 1362. in Reg. 91. Tabular. regii Ch. 390. *Tenebamur reddere canonicis Gerboredensibus ternos modios singulis annis imperpetuum, pro frumento frumentum, & pro Marchesta avenam.*

MARCHET-FUDER, [Pabulum equorum, stramentum, palea, à Germanico *March* equus, & *Futter*, pabulum; eadem notione qua *Fodrum*, quod vide.] Charta Friderici II. Imp. pro Ecclesia Pataviensi an. 1215. in Metropoli Salisburgensi to. 1. p. 380. *Super generali terræ judicio, quod Lindgericht nominatur, quod idem Dux in quibusdam bonis Pataviensis Ecclesiæ sua juri vindicabat, & in quibusdam bonis ejusdem Ecclesiæ fodrum, quod vulgo dicitur* Merchet fuder, *ad se asserebat pertinere, &c.* Infra: *Marchet futer* scribitur. Charta Rudolfi Imp. an. 1277. in ead. Metrop. Salisburg. to. 1. p. 394. *Cum decem modiorum redditione ibidem dari consuetis Principi terræ, pro pabulo, quod* Marck-futer *dicitur, &c.* Supra p. 390. habetur *Marschal*.

¶ March-futer, Eadem notione. Litteræ Friderici Ducis Austriæ & Styriæ ann. 1243. pro monast. S. Floriani apud Ludewig. to. 4. Reliq. MSS. pag. 222. *Jus quoque nostrum quod Marck-futer in omnibus ecclesiæ prædiis, secundum antiquam collatam ipsi gratiam relaxamus.* Chron. Mellicense p. 144. ex Privilegio Ottocarii: *Exactiones in pabulo quod dicitur March futer... sive in aliis quocunque nomine censeantur, circa eos fieri omnimodis inhibemus.*

1. MARCHETUM, Mercatum, forum, nundinæ, Gall. *Marche*. Charta Rogeri de Buliaco in Monastico Anglic. tom. 1. p. 553. *Dedi etiam eis feriam & Marchetum in eadem villa, absolute & libere, absque tenemento.* [Comput. an. 1202 apud D. *Brussel* de Usu feud. to. 2. p. 205. *De forisfactis de* Marchetis 15. *s.*] *Bris & caces faits a jour de foire ou de marche*, in veteri Consuetud Perticensi.

¶ 2. MARCHETUM, Alia notione. V. *Marchetis*.

MARCHEUS. Vide *Marcha* 1.

¶ MARCHEXATUS, Marchionatus: Gall. *Marquisat*. Rolandinus Patavinus de factis in marchia Tarvis. l. 12. c. 8. apud Murat. tom. 8. col. 351. *Cujus Estense castrum & roccham Ecceliaus cepit hostiliter olim; sed ob reverentiam* Marchexatus, *quamvis plurimi peterent castri destructionem, castrum ipsum servavit incolume & illæsum.*

MARCHFALLI, Ab equo depositio, ex *marcb*, equus, & *fall*, casus. Lex Bajwar. tit. 3. c. 3. *Si quis aliquem de equo suo deposuerit, quod* Marchfalli *vocant, &c.* Ubi Editio Heroldi tit. 18. *Marachfalli*.

¶ MARCHFURT, Præstatio martii seu trimestris frumenti. Charta Friderici Ducis Austriæ & Styriæ an. 1243. apud Ludewig. to. 4. Reliq. MSS. p. 228. *Cum abavus noster Leopoldus piæ memoriæ sui privilegii concessione omnia prædictæ Ecclesiæ prædia habita vel habenda ubicumque in sui regiminis jure sita, ad petitionem Isemberti locilllius quondam Præpositi absolvit à redditione Marchialis annonæ, quæ dicitur* Marchfurt, *& omnis sui juris exhibitionem voluntarie remisit.* V. *Mareeschia*.

¶ MARCH-FUTER. Vide *Marchet-fuder*.

¶ 2. MARCHIA, Nota, sigillum. Chron. Cremon. apud Murator. to. 7. col. 640. *Et judices & notarios ipsarum cassavit & Marchias & capita deposuit, & omnibus legitimis actibus & jurisdictionibus illos privavit.* Marchia, alio sensu, vide in *Marchio*.

¶ 2. MARCHIA, Gradus, a Gall. *Marche*. *Bassæ marchiæ*, ordo inferior dictus quod in publicis comitiis infimas sedes teneat. Homagium Johannis IV. Ducis Britan. apud Lobinell. to. 2. Hist. Britan. p. 526. *Licet in bassis Marchiis dicatur quod ipse vobis tenetur ad homagium fidelitatis ratione sui Ducatus & Paririe Franciæ duntaxat, attamen &c.* Marchia, alia itidem notione, vide in *Marcha* 1.

¶ MARCHIABILIS, Modus agri certis limitibus seu *Marchis* definitus. Charta an. 1375 apud Baluz. to. 2. Hist. Arvern. p. 208. *Una cum... redditibus, talliis, Francis, & servis, bonnariis & Marchiabilibus, &c.* Et p. 209. *Marciabilibus, decimis, parcoriis, &c.* Vide *Bonnarium*.

¶ MARCHIALIS Annona, Martium, trimestre frumentum, Gall. *Ble Marsois*. Litteræ Roberti Carnot. Episc. è Tabul. S. Germ. a pratis: *Decimam de Cardoaello monachi propriam habuerint, sed tamen annuatim inde dederint presbytero duo sextaria annonæ Marchialis.* Vide *Mareeschia*.

¶ MARCHIANUS, Marchiare. V. *Marcha* 1.

¶ MARCHICOMES Vide *Marchio*.

¶ MARCHILEIUM, Mercatum, forum, Gall. *Marche*, Armoricis *Marchallach* Charta ann. 1206. to. 2 Hist. Britan. p. 329. *De banno nundinarum in Marchileio bannitarum clamat bannum ex parte Comitis & Episcopi.*

MARCHIMUOTTA. Vetus Charta in Metropoli Salisburgensi to. 3. p. 497. *De Duce Bavariæ habeat Comitiam in Luttchental: a Duce Orientalis provinciæ de prædiis ipsius Comitis in terra ipsa positis, habet modios, qui vocantur* Marchimuotta, *& justitiam operum, quæ in urbibus Ducis fieri debent, &c.*

MARCHIO, Marchisus, Marchensis, &c. Marcæ vel Marchæ, seu Provinciæ limitaneæ Præfectus, Comes Marcæ præpositus. Papias: *Marca dicitur Comitatus terra alicujus, unde ipse Comes Marchio dicitur.* Joannes VIII. PP. Epist. 21. *Quidam videlicet ex vicinis nostris, quos Marchiones solito nuncupatis, &c.* Vita Ludovici an. 786. *Relictis tantum Marchionibus, qui fines regni tuentes, omnes, si forte ingruerent, hostium arcerent incursus.* [Charta Caroli Simplicis Franc. Regis to. 3. Annal. Bened. p. 698. *Rothertus venerabilis Marchio, nostri quidem regni & consilium & juvamen nobiscum.* Rhenanus l. 2. Rer. Germ. pag. 94. *Erant præterea Comites ad custodiam maritimam, item ad marcam tuendam deputati, quos hodie Marchiones vocamus.* Christophori Mulleri Introductio in Histor. Canoniæ Sand-Hippol. apud R. Duellium Miscell. l. 1. p. 293. *Certis Francorum regni limitibus, quas marchas appellabant, assignati sunt præfecti seu Marchiones, ex quorum numero fuere in Noricum missi Albertus & Okarius.*] Adam Bremensis c. 48. *Sic Henricus Victor apud Sliaswick... regni terminos ponens, ibi & Marchionem statuit.* Vide Capitul. 4. Caroli Magni incerti anni c. 5.

Marchenses, in Annalib. Francor. Fuldensibus ann. 886. 893. 895. apud Adonem Vienn. ann. 799. in Fragm. Histor. Longobard. edito a Camillo Peregrino p. 147. in Chron. Beneventanorum Ducum, &c.

Marchisi, Hincmaro in Epist. de Ordine Palatii c. 30. *Si inter Marchisos in qualibet regni parte ad aliud tempus dextra data fuissent, &c.* [Charta an. 937. apud Miræum to. 1. p. 39. *Arnulphus, adminiculante supremi Regis clementia, Marchisus, &c.* Balduinus Marchisus, in Charta an. 1042. to. 4. Annal. Bened. pag. 734.] Utuntur etiam Ordericus Vitalis l. 3. p. 481. Radulphus de Diceto p. 680. Bromptonus, Aldrevaldus l. 1. de Miracul. S. Benedicti c. 33. &c.

¶ Marchisani, in Bulla Nicolai V. PP. an. 1451. in Bullar. Carmelit. p. 225. *Inter alia voluit & ordinavit, quod de tribus millibus librarum monetæ Marchisanorum, &c.* V. *Moneta Baronum*. Le Roman d'*Athis* ms.

Un

Un riche Duc de grant povoir,
Puissans d'amis, riche d'avoir,
Test Marchisans de la contree.

¶ MARCHISARIUS, in Charta ann. 1371. *Ludovicus Marchisarius de Salerno miles, &c.*

¶ MARCHISINUS *de Banelda*, in Annal. Cæsenat. ad 1316. apud Murator. to. 14. col. 1135.

¶ MARCHISIUS, Idem qui *Marchio*. Tabular. S. Florentii: *Geraldus venerabilis Abba monasterii S. Florentii nostram deprecatus est munificentiam & potestatem Liuriacum concedere dignaremur, quam jam divæ memoriæ genitor noster Gaufredus Marchisio ejusdem loci nomine Roberto ante concesserat.*

Nonnulli, ut Rhenanus & Brodeus lib. 3. Miscellan. putarunt, vocem effictam à *Marcisia* Celtica vocabulo, cujus meminit Pausanias l. 10. quæ alam equitum significabat, aut à *Marck*, quod Francis nostris sequioribus equum notabat, ita ut Marchiones dicti sint, quasi equitum Magistri. Alii à Græcis deducunt, apud quos ἐπαρχία est provincia, unde prima syllaba ablata natum vocabulum, *Marchia*, & *Marchio*, opinantur.

Verum à *Marcha*, seu limite dictos *Marchiones* pridem observarunt Albertus Krantzius in Wandalia l. 3. c. 43. Hotomanus in Comment. verb. Feudal. Chop. l. 1. de Dom. tit. 5. n. 13. Zazius ad lib. Feud. p. 5. nu. 10. &c. Unde *Custodes limitum*, in Vita Ludovici Pii ann. 822. 829. *Comites Marcæ*, apud Eginhardum an. 822. & 826. Præ cæteris vero accurate & docte de Marchionibus disseruit Jo. Seldenus libro de Titulis honorariis p. 2. c. 5. n. 47. ut & Scipio Ammiratus to. 1. de Familiis Neapolit.

MARCHIO PALATINUS, cui adnexa erat Palatini Comitis dignitas in ea *marchia*, quam regebat: occurrit apud Petrum de Vineis l. 5. Epist. 48. l. 3. Epist. 79.

MARCHIO S. IMPERII. Froissart. 3. vol. c. 9. ait, Carol. IV. Imp. Wenceslaum filium creasse Marchionem S. Imperii: *Si lui donna encore la Souveraineté de la belle, bonne & riche cité de Strasbourg, & le fit Marquis du S. Empire pour augmenter son Estat.*

¶ MARCHIONATUS, Gall. *Marquisat*. Charta an. 1122. apud Miræum to. 1. pag. 84. *Danense Karolo Marchionatum administrante in Flandria.* Et alibi passim.

¶ MARKISUS, in Vita MS. S. Folquini Tarvan. Episc. ex Bibl. Bertiniana: *In ipso quoque ejus ingressu Markisus Arnulphus pro rogatu ejusdem suæ amantissimæ conjugis.*

¶ MARQUESIUS. Charta an. 1366. apud Baluz. to. 2. Hist. Arvern. p. 343. *Nobilis Marquesius de Belleforti filius naturalis &c.* Alia an. 1369. ibid. p. 350. *Item dictus D. Dalphinus promisit & donavit dicto Marquesio, nominibus quibus supra, arnezia eidem Catherinæ competentia.*

¶ MARQUISIUS, in Hist. Tullensi p. 515. *Edouardus de Barro Marquisius de Pontis-Montonis ... ejusdem Marquisii adjutor &c.*

¶ MARQUISUS, in Charta ann. 965. ex Tabular. Montis S. Michaelis: *Lotharius G. D. Rex. Richardus Northmannorum* Marquisus, *cum auctoritate D. Johannis S. R. Sedis Papæ restauravit in melius locum S. Michaelis situm in maris pelago.*

¶ MARQUISIA, Marchionissa, Gallice *Marquise*. Regest. Parlamenti ann. 1403. apud Baluz. to. 2. Histor. Arvern. p. 342. *Hugo Dalphini Miles & Marquisia de Gedsto ejus uxor &c.*

¶ MARCIONISSA, Eadem notione, in Charta an. 1124. apud Calmet. to. 2. Hist. Lotharing. col. 275. *Ista & alia quamplurima contulit Otto Comes .. sicut pater suus Arnulfus Comes pridem contulerat jussu Marcionissæ Mathildis.*

MARCHIA, Marchionatus. Speculum Saxonicum lib. 3. art. 12. §. 5. *Sententia in Comitatu reprobata, ad Marchiam appellari non potest, licet Comes sit cum eo Comitatu a Marchione infeudatus: & hoc ideo, quia in Marchia non est regalis bannus, & in eo jura eorum discrepant potissimum: ad Romanorum ergo Principem appellatur.* Adde Wichbild Magdeburgense art. 10. §. 1.

MARCHIONES, apud Megiofredum de S. Emerano, to. 1. Antiq. Lect. Canisii p. 63. 73. & 122. Comites Provinciæ ad Regni confinia.

MARCHICOMES, Marchio & Comes, in Vita S. Wolfgangi Episcopi Ratispon. c. 14. [& in Vita S. Ramuoldi Abb. n. 5. & 22. sæc. 6. Bened. p. 1.]

MARCHATUS, pro *Marchionatus*, apud H. de *Knyghton* an. 1339. nostris *Marquisat*.

MARCHIONES, Marchiæ, ut videtur, incolæ, seu Marchiani milites. Est autem *Marchia*, limes Angliæ proxime Walliam, hodie *The Marches*. Radulphus de Diceto in Imag. Hist. an. 1173. *Receptus est intra burgum Marchionum catervis, Brebantinorum cohortibus faciem suam præcedentibus.* Et mox: *Brebantinis & Marchionibus in direptionem cesserunt.* Eorum præterea meminit ann. 1174. & 1187. p. 576. 579. & 639. ubi: *Infinitum Anglorum, Marchionum, Walensium & Armoricanorum congregavit exercitum.* *Marchisii* appellantur à Matthæo Parisio, ann. 1244. p. 431. & an. 1238. p. 660. Atque ii præcipua militiæ laude & exercitatione præcellebant, maxime propter continua bella, quibus cum vicinis Wallensibus conflictabantur, cum fere semper eorum incursus retundere necesse haberent.

MARCHIONES MARCHISENSES. Vide *Moneta Comitum Marchiæ*, in *Moneta Baronum*.

¶ MARCHISINUS, MARCHISIUS, &c. V. *Marchio*.

¶ MARCHITIMUS. Vide *Marcha* 1.

¶ MARCHIXAGA, Monetæ species, forte sic dicta quod in districtu Marchionis in usu esset. Chron. Estense ad an. 1393. apud Murat. to. 15. col. 529. *Dominus* (Albertus Estensis) *Marchio dictam capellam dotavit insignibus introitibus annuatim librarum mille Marchixagarum summam capientibus.*

¶ MARCHOCIA, MACHORIA, Equile, stabulum equorum, Gall. *Ecurie*, Armoricis *Marchaucy*. Charta ann. circ. 1297. to. 2. novæ Gall. Christ. inter Instrum. col. 453. *Et ipse* (Episcopus) *debebat & poterat ... suos equos stabulare in Marchociis dicti reparii ... & fecit de Machoriis expelli omnes equos quos invenit ibi, & suos & familiæ suæ & eorum qui secum erant, ibi reponi.* Vide *Marescalcia*.

MARCHONATICUS, Pabulum equorum, jus exigendi *fodrum*. Charta an. circ. 813. to. 1. novæ Hist. Occitan. inter Instr. col. 37. *Ut nullo magna parvaque persona, neque Dux, neque Comes, neque Marchio, vir vel femina, neque ulla clericalis vel laicalis phalangia, potestatem habeat nec paratas, nec Marchonaticos, nec teloneos ... ibi requirat.* Vide *Marchet suder*.

¶ MARCHUM, Idem quod *Marca*, Pondus. Charta ann. 1347. apud Rymer. to. 5. p. 571. *Quindecim milia marcarum sterlingorum argenti, ad commune Marchum Angliæ.* Ubi videtur esse pondus regale, quo cetera pondera probantur. Occurrit etiam in Statut. Astens. c. 11. p. 17.

1. MARCHUS, Scopus uvarum, racemorum, Gall. *Marc de vin.* In Statutis Synodalibus Odonis Episcopi Parisiensis cavetur, *ne aliquis Christianus retineat apud se Marchum vindemiarum, quem Judæi calcant aliquo modo, &c.* Tabul. Ecclesiæ Carnotensis an. 1218. Ch. 145. *Et ad vindemiatores conducendos, & racemos colligendos & folandos, & Marcum in torculari premendum, &c.*

¶ 2. MARCHUS, ut mox *Marchum*. Item 14. *Marchos perlarum minutarum non computandarum*, in Annal. Mediol. an. 1389. apud Murator. to. 16. col. 809.

MAR-

MARCHZAN. Lax Alemann. tit. 63. §. 5. *Si quis dentem absciderit, quem Alamanni Marchzau vocant, &c.* Lex Bajwar. tit. 3. c. 1. §. 24. *Si quis alicui dentem maxillarem, quem Marchzau vocant, excusserit, &c.* Edit. Heroldi tit. 16. *Marchzant*. Ubi Lindenbrog. dentes terminales ita appellari posse putat, id est, qui caninos à maxillaribus dentibus separant, quos nunc Germ. *Scheidelzanen* appellant.

¶ MARCIA, vox Italica, rei cujusvis fex, nostris *Marc*. Statuta Vercell. l. 7. p. 150. v. *Item statutum est quod si homo vel aliquis de familia sua aliquas scopaturas, ... compositam Marciam in rugas, vel plateis, vel viis projecerit, &c.*

¶ MARCIABILIS. Vide *Marchiabilis*.

¶ 1. MARCIAGIUM, Martium seu trimestre frumentum, Gall. *Ble Marsois*. Charta an. 1225. in Tabular. Eccl. Carnot. nu. 203. *In ea* (grangia) *habere debent jure perpetuo omnia stramina & forragia cujuslibet bladi tam hybernagii quam Marciagii*. V. *Marceschia*.

¶ 2. MARCIAGIUM, Jus quod domino censuali & directo competit percipiendi fructus unius è tribus annis, aut medietatem ejusdem anni ratione fructuum ex industria procreatorum. *Droit de Marciatge*, vel *Marciage*, *Marcier*, ad calcem Consuetud. Burbonensis. Charta an. 1308. in Tabular. Medii monast. Bituric. *Ab omni feodo, retrofeodo, racbatu, Marciagio, anniversario ... garantiet & deffendet*.

MARCIALIS ANNONA. Vide *Marceschia*.

MARCIDARE, *Tempare, dissipare*, in Gloss. Arabico Latinis.

MARCILIS. Chronicon Andegavense an. 1163. to. 1. Bibl. Labbei: *Hoc anno Rodulfus Senescallus tum temporis in Sautonia extorsit a Pagano Priore S. Georgii de Olerone 150. nummos, inscio Abbate Gerardo, & 12. scyphos argenteos Marciles*. [Forte, qui unam marcam appendebant.]

MARCIO, Latomus. Vide *Macio*.

¶ MARCIONISSA. Vide *Marchio*.

¶ MARCISCA, ut *Marceschia*. Vide in hac voce.

¶ MARCIUM. Vide *Marejum*.

¶ MARCKEMOTE. Marchio. Charta Theodorici Episcop. Traject. an. 1200. apud Johan. Lindebornium in Notitia Episcopat. Daventriensis p. 514. *Comprovinciales & Commarchiones, qui vulgo Marc-kemote vocantur*. Adde p. 519.

¶ MARCK-FUTER. Vide *Marchet-fuder*.

MARCOMANNI. Hermannus *de Lerbecke* in Hist. Comitum Schawenburg. p. 16. *Vocitantur autem usitato nomine Marcomanni plebes undecunque collectæ, quæ marcam incolunt. Sunt autem in terra Slavorum marcæ complures, &c.* Vide Meibomium ad hunc locum p. 50.

¶ MARCOR, Sopor, Gall. *Assoupissement*. Regula monast. S. Cæsariæ to. 1. Jan. p. 731. *Si qua gravatur somno, a sis sedentibus jubeatur stare, ut possit à se famuli Marcorem repellere, ne in opere Dei aut tepida inveniatur aut negligens*. Eadem notione Cellus l. 3. c. 20. *In hoc* (lethargo) *Marcor & inexpugnabilis perdormiendi necessitas*.

MARCOUCEIA. Charta Roberti Comitis Drocarum an. 1205. ex Tabul. Fossatensi f. 21. *Illam pratorum depastionem, quam in pratis subtus Torciacum sitis a medio Martio usque ad 1. diem mensis Maii singulis annis habebamus, quæ pratorum depastio vulgariter Marcouceia vocabatur, &c.*

¶ MARCULUS, *Malleus pusillus*, Isidoro l. 19. Orig. c. 17. *Marculus, petit mail, maillet*, in Gloss. Lat. Gall. Sangerm. Martialis Epigr. 57. l. 12.

. . . . negant vitam
Ludimagistri mane, nocte pistores,
Ærariorum Marculi die toto.

Martulum scripsit Plinius l. 7. Hist. Natur. Est autem *Marculus* diminutivum à

¶ 1. MARCUS, *Malleus major dictus quod major sit ad cædendum*. Papias.

2. MARCUS, *Excelsus*, in Gloss. Arabico-Lat.

3 MARCUS, pro Marcha & limite, sæpe occurrit in Tradit. Fuld. p. 449. 450. 451. 452. &c. 522. & apud Freher. in Orig. Palat. 1. part. p. 51.

4. MARCUS, pro *Marca*. Vide in *Marca* 1.

¶ MARDANUM, pro *Maidanum*. V. in hac voce.

MARDANUS, *Maresvium*, in Foria Aragonensibus apud Michaelem *del Molino* in Repertorio, in voce *Ganata*: *Marem ovium, qui alias dicitur Mardanus, si aliquis eum surripuerit, &c.*

¶ MARDARA SCUBA. Toga pellibus mustellarum instructa. Epistolæ obscurorum virorum: *Sed alias sum inimicus Juristarum, quia vadunt in rubeis caligis, & in Mardaris scubis*. Vide *Marturer*.

MARDEGENA, Uvæ species, de qua Petrus de Crescentiis l. 4. c. 4.

¶ MARDERELLUM. Charta an. 1282. ex Chartul. S. Vandreg. to. 1. p. 1029. *Tradidimus & concessimus in feodum & hereditagium perpetuum Radulfo dicto le Vilain ... unam pechiam terræ ... sitam juxta domum Roberti Crespin ... & aboutat ad vicum pro ante, & Marderellum pro retro*. Forte nomen proprium loci alicujus, ut

¶ MERDERELLUM, apud Senonas, locus quidam suburbanus, vulgo *Merderet* vel *Merdat*. Charta Officialis Senon. an. 1275. *Recognovit concessisse quasdam cameras ... sitae super Merderellum subtus muros Senonenses, &c.*

¶ MARDRINUS. Albertus Aquens. l. 2. c. 16. *In splendore & ornatu pretiosarum vestium tam ex ostro quam aurifrigio, & in niveo opere harmellino & ex Mardrino, grisioque & vario, quibus Gallorum Principes præcipue utuntur*. Idem l. 8. c. 20. *Sustulerunt ... molles vestes, pelliceos varios, grisios, harmellinos, Mardrinos, &c.* Ex quibus certum videtur vocem *Mardrinus* intelligendam de pellibus mustellarum, quæ magno in pretio apud nostros erant, atque adeo idem esse quod *Marturer*. Vide in hac voce. Hinc facile crediderim pro *Mardrinus* legendum esse *Martrinus*. *Mardrinus*, alia notione, occurrit in *Mazer*.

¶ MARDRUM, f. pro *Maldrum*, Mensuræ genus. Vetus charta Cantabrig. apud Somnerum in Tract. de *Gravelkind* p. 135 *Concessi etiam eis quietantiam Mardri infra urbem*. Vide *Maltra*.

MARDURINA PELLIS. Vide in *Marturer*.

MARE, Receptus quarumvis aquarum. Isidor. lib. 13. c. 14 ex S. Hieronym. in Quæst. in Genesin: *Mare est aquarum generalis collectio: omnis enim congregatio aquarum, sive salsæ sint, sive dulces, abusive maria nuncupantur, juxta illud: Et congregationes aquarum vocavit maria*. Monumentum Ancyranum: *Rivos aquarum compluribus locis vetustate labentes refeci, & aquam, quæ Maria appellatur, duplicavi, &c.* [Chron. Farf. to. 2. Murat. p. 2. col. 409. *Concessit Guidonato unam petiam terræ ad casas ædificandum, & alias res ibidem ad cellam nostram S. Mariæ de Minione pertinentes ... & si necesse esset, gunitas ad Mare faciendum*. Gervasius Tilleberiensis l. 3. Otior. Imper. c. 54. observat, Hebræos lacus majores, seu quamlibet congregationem aquarum, *maria* appellare. [Cui concinit Petrus Abaelardus Exposit. in Hexam. apud Marten. to. 5. Anecd. col. 1380. *Apud Hebræos cunctæ aquarum congregationes, sive salsæ, sive dulces, appellari Maria dicuntur*. Ita lacus Tiberiadis, quem Pausanias l. 5. Eliac. λίμνην Τιβεριάδα, vocat semper θάλασσα τῆς Τιβεριάδος dicitur in Evangeliis; S. Lucas λίμνην perinde vocat, quod alii θάλασσαν de Gennasara. Sed & observatum à Scholiaste

Op-

Oppiani l.3. Halieut. v 215. eumdem Poetam *mare*, [illegible] appellare. Lacus Asphaltitis, *Mortuum mare* vulgo appellatur. Inde forte enatæ voces, *moer*, *mor*, pro palude, aut lacu, apud Germanos, Flandros, & Anglos, apud quos, ut auctor est idem Tilleberiensis cap. 90. *omnis concursus moer seu Mare dicitur*. Hinc *stagna Haveringmere*, *Mare Haveringi*, *Wlseresmere*, *Mare Wlseri Regis*, *&c.* [Charta ao. 1218. apud Kenoet. Antiquit. Ambrosdeo. p. 187. *Cum marisco integra qui vocatur Crocwelle-moor*. Alia ao. 1499. ibidem pag. 531. *Incipiendo juxta quoddam parvum Moore jacens ad finem cujusdam femina*.] Vide Cæsarium fratrem S. Gregorii Theologi Dial. 1. c. 81. Conrad. Usperg. Propontidem *paludem* vocat: *Usque ad paludem sive sinum Maris, qui Brachium S. Georgii dicitur, devastantes.* Fundatio Monasterii S. Crucis Burdegalensis: *Cum Oratorio S. Dei genitricis Mariæ, cum aquis dulcis de Mare salissæ, usque ad Mare dulcio, cum montaneis, cum pineta, cum piscatione. &c.* Ubi *maro salisse* videtur esse, quod dicimus, *Mer salee*.

¶ Audieodus ea de re, le Roman *de la guerre de Troyes* MS.

En la partie d'Orient,
Dont je parlai premierement,
Oit seul huit mers; c'est Capion,
Et l'autre est mer Persicon,
Li tierce nomerent, ce m'est vis,
La mer de Tymbriadis,
Li qatre renomeat apres
Par nom la mer Eufrates,
Et la qiate mer Rubrum,
Li siste mer Arabicum,
Li sepsisme mer ot nom Champforte,
Li huitisme dient la mer Morte.

¶ Mare Australe, Mare Tyrrhenum, Gall. *Mer de Toscane*, pars maris Mediterranei. Charta divisionis regni inter filios Caroli M. *Una cum ducatu Tuscano usque ad Mare australe & usque ad Provinciam.*

Mare Græcorum, Mediteraneum. Bracton. l. 5. Tract. 2. c. 2. §. 3. ubi de Essoniis: *Sunt quidem de ultra Mare plura genera, scilicet de ultra mare & citra Mare Græcorum, & est Essonium de ultra Mare Græcorum & de citra Mare Græcorum, sicut in peregrinatione versus S. Jacobum, &c.* Vinc. Belvac. l. 32. c. 21. *Intrantque Mare Græciæ, quod dicitur magnum Mare.* Mare *Græcum*, in Monastic. Anglic. to. 2. pag. 193. Ita apud Brittonum p. 219. d. v.

Mare Leonis, Pars maris Mediterranei ad Galliæ littora, vulgo *la Mer des Lions*. Gesta S. Ludovici ann. 1269. *Die vero Veneris subsequenti circa mediam noctem ventorum turbinibus procellosos fluctus exagitans mare discutitur in Maris Leonis introitu, quod ideo sic nuncupatur, quod semper est asperum, fluctuosum & crudele.* Petrus Alectensis Episc. Senogall. in Itinerario Gregorii XI. PP. *Noster transitus fuit ante Leones Forojulienses diœcesis. Golf de Lleo* apud Raimundum Montanerium in Historia Reg. Aragon. cap. 272. Vide nuperam Notitiam Galliæ.

Mare Magnum, non modo Veteres vocarunt Mare illud, quod *Mediterraneum* dicimus, ut observavit Turnebus l. 19. Advers. c. 20. l. 20. c. 26. sed etiam Scriptores mediæ ætatis, atque in iis Sidon. in Panegyric. Majoriani v. 394. Senator l. 4. Epist. 50. Isid. lib. 13. c. 16. S. Eucherius de Laude eremi, Fulcherius Carnotensis l. 2. Hist. Hierosl. c. 55. l. 3. c. 34. 59. Villharduinus n. 65. Conrad. Usperg. an. 1152. Brocardus in Descript. Terræ Sanctæ pag. mihi 250. 286. Chron. Novaliciense l. 5. p. 641. vetus Charta in Chronol. Lerinensi 1. part. p. 365. Hist. Cortusiorum l. 10. c. 7. Ruffius in Comitibus Provinc. p. 64. &c. Papias: *Mare magnum est, quod ab Occasu ex Oceano fluit, & in Meridiem vergit, deinde ad Septentrionem tendit: quod inde Magnum appellatur, quia cætera maria in comparatione ejus minora sunt. Istud est & Mediterraneum, &c.* Cælius Aurel. l. 2. Acut. c. 30. *Vulgus quadam consuetudine propria atque dominantia magnis nominibus appellat, ut Magnum mare, sacrum mare, atque luem deificam, epilepticam passionem.*

Mare Majus, Idem quod *Mare magnum*. Conventiones Michaelis Palæologi Imper. & Genuensium à nobis descriptæ in Hist. Franco-Byzant. p. 21. *Promisit iterum & convenit, quod non permittet de cætero negotiari inter Majus mare aliquem Latinum, neque Januensem & Pisanum.* [Bernardi *de Breydenbach* Itin. Jerosol. p. 170. *Libet hic præterire mare [illegible] (ut aiunt) Mediterraneum, quod etiam vulgo Mare majus dicitur*]

¶ Mare Orientale, Pars oceani Septentrionalis seu maris Baltici. Præceptum Ludovici Pii de institutione Episcopatus Hammaburgensis tom. 1. Capitul. col. 683. *Certo limite circumscriptum esse volumus, videlicet ab Albia flumine deorsum usque ad mare oceanum, & rursum per omnem Slavorum provinciam usque ad Mare quod Orientale vocant, & per omnes prædictas nationes Septentrionis.*

Mare Petrosum, Mare Adriaticum. Breviloq. *Adria est Mare petrosum, & dicitur ab Adros, Græce, id est, Petra, eo quod magis est petrosum quam alia maria.*

Mare Scotiæ, in Legibus Malcolmi II. Regis Scotiæ c. 8. §. 1 appellari ait Skenæus amnem seu fluvium, cui nomen est *Fortha*: cujus æstuarium *Lothianam* & *Fifam* Provincias separat, & reliqua omnia æstuaria in hoc regno magnitudine separat, ideoque *Mare Scoticum* dicitur. Ita Buchan. l. 1. *Forthau*, mare Scoticorum vocat, p. 14.

Maria Quatuor. Statutum de Religiosis ann. 7. Edw. I. Regis Angliæ: *Et si omnes hujusmodi capitales domini hujusmodi feodi, qui plenæ ætatis fuerint, infra quatuor Maria, & extra prisonam, per unam annum & dimidium negligentes fuerint, vel remissi in hac parte, &c.*

Mare Vitreum, Vasis species. Charta Hugonis Ducis Burgundiæ to. 6. Spicilegii Acheriani p. 456. *Capsæ argenteæ, ... urceolum, Mare vitreum unum, corona argentea una, &c.*

Mare, incerta mihi notione, nisi *paludem* sonet. Vetus Pactum nuptiale ms. an. 1129. *Excepto usu fructu feudi Guillelmi Montispessulani & drudaria Pontii Raimundi, & unius Maris.*

Maris Desponsatio. Andr. Dandulus in Chron. ms. an. 1176. *Tunc summus Pontifex* (Alexander) *gratias Deo agens, anulum Duci porrexit, dicens, Te, fili Dux, tuosque successores aureo anulo singulis annis in die Ascensionis Mariæ Mare desponsare volumus, sicut vir ... sibi desponsat uxorem, cum vere ipsius custos censearis, & ab infestationibus nostrum mare tutum conservasti.* Vide eumd. sub an. 1177. Nota sunt, quæ observant Veneti in ejusmodi ceremonia.

MAREARCHUS, Marisarchus, Amiralius, Thalassiarcha, vel Præfectus maris: vox ex Latina & Græca compacta, apud Henric. Knyghtonem in Edw. III. & Ricardo II.

¶ MAREARE, Mare navigare, Hispanis *Marear*, Ital. *Mareggiare*. Charta an. 1431. ex Arch. Castri Nannet. *Salvi conductus & victualium pro navigantibus seu Mareantibus per mare Britannicum.*

¶ MARECALCIA. Vide in *Marescalcus*.

¶ MARECLA, Partes maritimæ dici videntur, in Annal. Cæsenat. ad an. 1297. apud Murat. to. 14. col. 1115. *Cæsenates cum Romagnolis ... & Imolensibus crema-*

verunt

verunt citra Mere clam quasi totum Comitatum Arimini & Lonzanum.

MAREDES. Charta Hispanica ann. 955. apud Sandovallium: *Offero & concedo Ecclesiam sanctæ Mariæ de Flebenia, quæ est sita in Alfoz de Celorice, cum Ecclesia sancti Romani, & cum hæreditatibus, & collatis, & cum quantum ibi ad me pertinet; & illam meam Maredes, quæ est in Alfoz de Ceroceda, &c.*

MAREDUS, *Madidus, udus*. Papias.

¶ MAREJUM, Mercatum, forum, Gall. *Marche*. Charta Philippi Aug. Franc. Regis pro hominibus Clariaci an. 1201. apud Stephanot. to. 13. Fragm. Hist. mss. p. 176. *Quando homines de Clariaco ibunt Aurelianis cum mercatura sua, pro quadriga sua solum nummum persolvent in urbis egressu, scilicet quando ibunt non causa feriæ, & quando causa feriæ in Marejo venient in ingressu Aurelianis quatuor denarios persolvent.* Eadem habentur in Charta ejusd. Regis pro hominibus Boscom, an. 1186. to. 4. Ordinat. p. 67. ubi pro *Marejo* editum *marcio*; unde suspicor id intelligendum de feriis quę mense Martio Aureliæ habebantur.

¶ MARELLA. *Ludere ad Marellas*, *Jouer aux Mereles* vel *Merelles*, ludi genus notissimum, in Statutis Montis Regal. pag. 178 Vide Menag. in Orig. Gall. v. *Merelle*, & infra Marella.

¶ MARELLUS, Vide *Merallus*.

MAREMIUM. Vide *Materia*.

¶ MAREMMA, vox Italica, Ager fertilis & cultus ad maris litora. Chron. Astense ad an. 1312. apud Murat. to. 11. col. 236. *Henricus cum paucis militibus, & quasi occulte equitavit illa nocte per Marommam, donec pervenit ad terram Comitum de S. Florio, &c.* Vide *Maritima*.

MARENA, Dalmatis dictum videtur tributum de mercibus, quæ ex mari importantur, persolvi solitum. Charta Gregorii II. Comitis civitatum Dalmatiæ ann. 1315. apud Jo. Lucium l. 4. de Regno Dalmat. c. 13. *Item quod de tributo civitatis & Marena, cum nos medietatem habemus, & aliam medietatem Commune Almiss. &c.*

¶ MAREPAHIS, *Marepalis*, *Maropazis*. Vide *Merpahis*.

¶ MARES, Palus, stagnum. Charta Ludovici Pii an. 832. apud Felibian. in Hist. S. Dionysii p. 52. *Villam si quidem quæ dicitur Brinevallis, nec non & Mares & piscaturam in Tellis cum omni integritate, &c.*

MARESCAGIUM, MARESCHESIUS. Vide infra *Mariscus*.

MARESCALCUS, MARSCALCUS, &c. Equiso, Curator vel Præfectus equorum, ex Germ. *marcb*, vel *maracb*, equus, & *scbalcb*, potens, magister, ut est apud Rhenan. l. 2. Rer. Germ. vel famulus, minister, ut apud Cluver. in Germania antiq. l. 1. c. 8. Anonymus de Nominibus Germanorum: *Marschalcus nullum nomen factus est corruptum per Italos, vel Scriptores. Est enim id, quod Mehior, seu major, & Stalber, qui est Magister equitum, ab equitatibus gubernandis; & dicendum ac scribendum fuit Merstalbere; id est, major, superior, summus Magister equitum, qui est hodie titulus Ducis Electoris Saxoniæ: ac si non fuisset vox ea corrupta, non esset opus nunc addere Archiergmarschalk; sed Merstallerr, dedisset id, quod Erg vel Archi, cum significet summum Magistrum equitum.* Quasi vero *Marschalci* vox non ab ipsis Franciæ incunabulis nota esset. Lex Salica: *Si quis Majorem, Infertorem, Scancionem, Mariscalcum, Stratorem, ... occiderit, &c.* Lex Alemann. tit. 79. §. 4. *Si Mariscalcus, qui super 12. caballos est, occiditur, 12. solid. componatur.*

MARASCALCUS, ex *Marach*, equus, de qua voce supra. Capitul. Caroli Cal. tit. 1. c. 13. *Quando Marascalcos suos ad fodrum dirigunt.* Vide mox, in *Marescalcia*.

¶ MARCHALCHUS, in Charta Frederici Landgravii Thuring. ann. 1335. apud Schannat. Vindem. litter. pag. 135. *Testibus his, Petro dicto Portik Marchalcho nostro.*

¶ MARESCALCHUS, in Annal. Mediolanens. apud Murator. to. 16. col. 828.

¶ MARESCALLUS, in Legibus Palat. Jacobi II. Reg. Majoric. to 3. SS. Junii p. 23. *Equorum cura non solum consistit in victualibus ministrandis, sed etiam in ferraturis eorum pedibus affigendis, ægritudinibusque curandis & minutionibus faciendis, quæ omnia solent per Marescallos expediri.* Et alibi passim.

¶ MARESCIALUS. Anecdota Murat. tom. 3. p. 219. *Antonius de l'Acqua in tam arcto atque extremo casu nec sui immemor, nec desertor fuit, inquiens: Marescialo, non hac intrabis urbem via,*

¶ MARESQUALQUUS. Charta an. 1220. to. 1. Hist. Dalphin. p. 93. *Isti denarii dividuntur in sexdecim partes, de quibus D. Comes capit septem partes, & Maresqualquus novem partes.*

¶ MARISCALCUS. Charta ann. 1077. tom. 2. Gall. Christ. inter Instrum. col. 351. *Non aliquis propinquus, non dapifer, non præpositus, non Mariscalcus, non serviens, &c.*

¶ MARSCALLUS, in Charta Henrici Rom. Reg. an. 1233. inter Instr. Hist. Alsatiæ p. 37. *Feodum quod D. Fridericus Marscallus de Hagenowe a nobis in villa Benheim habere dignoscitur,*

¶ MARESCALLI, seu Equisonis officium fuse explicatur in Ordinatione domus Humberti II. Dalphini ann. 1340. quam consulas licet tom. 2. Histor. Dalphin. pag. 394.

MARSCALCUS, in Capitul. 2. an. 813. c. 10.

MARSCHALCUS. Constitutio Caroli Crassi Imp. de Expeditione Romana §. 6. *Singuli vero Principes suos habeant Officionarios speciales, Marescbalcum, Dapiferum, Pincernam, & Kamerarium, qui quatuor quanto plus in stipendio, in vestitu, in equitatu, præ cæteris sunt honorandi, scilicet & unicuique istorum decem libræ cum tribus equis tribuantur, quartus Marschalco addatur, quorum unum ad præcurrendum, alterum ad pugnandum, tertium ad spatiandum, quartum ad loricam portandum.* Adde Arnold. Lubec. l. 3. c. 9.

MARESCALLI postea dicti, qui exercitibus & copiis militaribus præerant, Ducibus interdum dignitate & imperio inferiores, ut qui Conestabulo suberant. Unde Budæus *Marescallos* esse apud nostros opinatus est, qui Græcis πολεμάρχοι dicti. Polemon p. 3. ἢ γὰρ ἐστρατηγήκειν, ἢ ἐς τὰ πολεμαρχεῖα ἢ μείζον ἐστί. Matth. Paris an. 1214. *Rex autem Joannes constituerat Marescalcum illius exercitus Willelmum Comitem Sarisberiæ, cum militia Regni Anglorum.* [Fridericus in Constit. Sicul. l. 2. tit. 20. *Quæ omnia per Marescalcum nostrum, vel per alium qui exercitui de mandato nostro pro tempore præerit, probari debebunt.* Chronic. Domin. de Gravina apud Murator. to. 12. col 569. *Mandaverat autem Imperatrix ipsa sui exercitus Marescallo, quod &c.* Hinc *Præpositi* guerrarum dicuntur in Ordinat. Caroli Locumtenentis Johannis Reg. Fr. an. 1356. to. 3. Ordinat. p. 112.] *Mareschal de l'Host le Roi*, apud Littleton. sect. 102. Willelm. Britto l. 8. Philippid.

Cujus erat primum gestare in prælia pilum,
Quippe Marescalli claro fulgebat honore.

Neque hic omittendum vocis, etsi insulsum, etymon, quod habet Matth. Paris ann. 1245. *Willelmus, utpote bellicosus & strenuus, dictus Marescallus, quasi Martis Senescallus.*

☞ Et quidem veteribus nostris Scriptoribus *Sene-*

scallus & *Marescallus* idem sonabat. Hinc Philippus Mauskes:

> *Hue li grans et ce non eil*
> *Si fu fais Seneschal de France*
> *Après son pere, sans doutance.*

Et alibi:

> *Hugues Capet ses fius aisnez,*
> *Qui moult est vites & senez,*
> *N'oacques n'ayma droit ne bien fes,*
> *Fu Marescaux de France fes,*
> *Pour garder la tierre communs.*

☞ *Marescalli*, qui apud nostros secundus a Comitestabuli, præcipua hæc fuit prærogativa, ut primæ scilicet exercitus fronti præessent: quæ tandem dignitas eo pervenit, ut à Regibus exinde cautum fuerit, ne hæreditario jure in eadem familia permaneret. Charta an. 1223. apud Marten. to. 1. Ampliss. Collect. col. 1175. *Ego Johannes Marescallus D. Ludovici Regis illustris; notum facio universis ... me super sacrosancta jurasse ipsi D. Regi, quod non retinebo equos nec palefridos, nec roncinos, redditos ad opus meum ratione ministerii mei quod habeo de dono ipsius D. Regis. Nec ego, nec hæredes mei, reclamabimus Marescalliam jure hæreditario tenendam & habendam.* Duellis quoque præerat Marescallus, qua in re quæ fuerint illius jura videlis in Edicto Philippi Pulcri in voce *Duellum*. Hac dignitate per baculum hodie investiuntur *Marescalli*, quod ante annos 200. apud Italos in usu fuisse, cum alicui præfectura copiarum conferebatur, testis est Leonardus Brunus in Orat. habita ad Nicolaum Tollentinatem ducem Florentinorum. Vide Valesiana p. 193.

☞ *Marescalli* dignitas in Dalphinatu, eadem quæ in Francia; sive *Marescallum Dalphinatus*, sive *Marescallum in armis*, aut *Marescallum aciei* appellaveris; iis quippe nominibus idem officium designatum reperire est.

Magnus Marescallus, apud Anglos, qui *Comes Marescallus* interdum dicitur, ut in voce Comes adnotavimus. Vide Matth. Paris ann. 1233. p. 262.

Marescallus Aulæ, & *Marescallus intrinsecus*, apud Anglos, cujus officium est *mensis praparatis, mappis stratis, intrinsecos & extrinsecos secundum facultates suas evocare, & decenter & curiose collocare, & indignos ejicere, non permittere canes aulam ingredi, & tota familia Regis, ipso monente, hospitia liberare*, in Fleta lib. 2. c. 15. *Intrinsecus* dicitur eidem Scriptori eodem lib. c. 5. §. 2. Liber rubeus Scacarii Anglici fol. 30. *De officio Marescalciæ serviens Gilbertus Strogull, cujus est officium tumultus sedare in domo Regis, liberationes officiorum facere, ostia aulæ Regis custodire. Recepit autem de qualibet Barone facto Milite a Rege, & quolibet Milite, palefridum cum sella.* Apud Matthæum Paris an. 1250. dicitur *Marescallus aulæ Regæ* virgam præferre Magno Marescallo. Vide Radulfum in Vita S. Ricardi Episcopi Cicestrensis n. 26.

Marescallus Regis de Feodo, dicitur in Statuto 2. Westmonast. c. 46. ubi eadem de hominibus Baronum habentur.

☞ Hinc *Marescalliam* teneri a Rege in capite legimus in Charta Eduardi I. Reg. Angl. an. 1287. apud Rymer. to. 2. p. 353. *Nos eidem Comiti promittimus, quod nullum factum quod ipse aut sui, ... fecerunt in expeditione nostra ... vertatur in prajudicium super Marescalcia, quam de nobis tenet in capite, aut cedat eidem in servitutem serjantia, per quam tenet Marescalciam prædictam.*

Marescallus Curiæ, in Bulla aurea Caroli IV. Imper. c. 27.

Marescallus Banci Regii, apud Anglos, *Mareschal du Banc le Roy*, in Statuto Edwardi III. ann. 5. capit. 8. cui potissimum incarceratorum cura incumbebat. Inde *Mareschalcia* dictus ipse carcer Londinensis. Vide Placita Coronæ lib. 2. pagin. 73.

Marescallus Fidei, dictus Guido *de Levis*, Marescallus exercitus Crucesignatorum contra Albigenses, ut auctor est Tillius: sed idem in Charta, quam ipsemet exaravit anno 1229. in 30. Regesto Archivi Regii Ch. 75. sic inscribitur, *Guido de Levis Marescallus domini Regis Franciæ illustris in partibus Albigensium*. Ita ut titulus Marescalli Fidei a vulgo ei attributus sit, quod pro *Fide* Catholica militaret. In Tabul. S. Dionysii Thuano, uterque *Guido de Levis*, pater & filius, *Marescalli Albigensium* inscribuntur in Litteris an. 1233. & 1234. Horum præ cæteris meminit Monachus Vallis Sarnei c. 56. 62. & Chron. Flandriæ vernaculum c. 27. Guill. *Guiart* an. 1264.

> *Souffri le jour d'armes le pois*
> *Li Mareschaus de Milepois.*

Marescallus Forinsecus, ad discrimen *Marescalli aulæ* qui *Intrinsecus* Anglis dicitur, ut est in Fleta l. 2. c. 4. Ejusmodi autem Marescalcia, (verbis utor ejusdem Scriptoris) est quædam Magna Sergentia Regis Comiti Norfolciensi in feodo commissa, cui, cum personaliter pro Sergentia illa Regi debitum servitium facere non semper possit, licet loco suo quemdam Militem constituere, assensu tamen Regio interveniente, qui vice dicti Comitis faciat quæ fuerint facienda: cui quidam servienti commissa est virga coram Rege deferenda, quæ significat pacem, unde *Virgata* appellatur spatium 12. leucarum, quæ sequitur Regem, ubicumque fuerit. In omni autem guerra seu bello Regis, ejus est officium, esse in prima acie, & loca assignare toti exercitui, & universis, in quibus erant moraturi, &c. Tempore autem pacis ejus officium est hospitia liberare seu assignare Camerario Regis pro Rege & Camerario & intrinsecis suis, & alia exequi, quæ refert idem Auctor c. 5. ut & Schedæ Gallicæ, a Spelmanno editæ, quas hic rursum describemus, quod multa contineant haud passim obvia.

Le Conte Marescal *doit avoir le palefroy le Roy, ou tout le harnais, & le palefroy la Royne, avecq la chamber, quant ilz vendrant au lieu, ou ilz deveront estre corones à leur descendre.*

Le Conte doit estre plus près au Roy, quant il serra corone, & il doit la Corone en sa main tenir, & mettre la Corone sur la chief du Roy.

Doit le Conte mettre la main à la flour devant, & tenir celle flour en sa main, & soustenir la Corone, pour ce, qu'il est Marescal *en pais & en guerre.*

Et doit en temps de pais garder la pais, & faire droiture en toutez choses, qui touchent la Corone là où le Roy est, & a 12. leughes environ.

Et en temps de guerre & en l'est doit-il avoir l'avant garde.

Et nul autre luy doit mettre la main à sa Corone forsque le Conte le Marescal.

Doit apaisier les noises, & visiter tous ceulx qui coustes sont en la faite, & par la verge 12. leughes dehors, & environ des cases, qui appendent à la verge & à la Corone.

Il doit avoir le jour de Coronement pour la buesserie le blauncheur deldeys, & le drap, qui pent derere le Roy.

Le Marescal *doit garder le jour, & al Coronement & as grandes festes le huis de la sale, & tous les autres huis, sauve les huis de la chambre le Roy, & avera les queux huissiers appendent.*

Il doit avoir tous les attachemens, les fetres, & les emprisonnemens cel jour de tous ceulx dedens 12. leughes environ, & avoir les devant le Seneschal & devant lui à fair droit.

Si avera il de chescun prisonier 4. d. & tous les amerchiemens, qui sont de 40. d. & de moins.

Et si doit communement faire droit de tout au peuple au Coronement.

Le Ma-

Le Marescal doit avere de Erchevesque le jour qu'il fait homaige au Roy, ou aultre, dix livres, ou son palefroy, avec tous le harnoys, ou 1. marc pour le harnoys; & de Conte, quant il est fait Chevalier, son palefroy, avec le harnois, ou 1. marc pour la selle, & pur le frain, ou pur le palfroy 10. l. Et quant il serra ceyns del Conte, si avera il son palefroy ou 10. livres.

Et des Evesques, Abbes, Priours, & de tous aultres, qui tiennent en chief du Roy & Baronie, quant ilz sont receus du Roy, & luy faichent feaultes, ou quant les lais seront fais Chevalier, ou qu'ils faichent homaige, si avera il leur palefroy avec le harnois, ou cinq marc pour le palefroy, & demy marc pour le harnois, si ne ait eu devant al homaige faire au Roy.

Et de tous aultres, qui ne tiennent point du Roy par Baronie, mais que aultrement tiengnent du Roy, quant ilz feront hommage ou feauté au Roy, il avera le palefroy, ou le harneis tiel come il vets suyre la Court.

Et si nul fait homage au Roy hors de sa chambre, ou hors sa Capelle, il aura le fee, qui est demi marc.

Et si nul fait homage au Roy as camps armés à cheval, le Marescal avera le cheval & les armes.

Le Marescal doit livrer les hostelx à la journée, & par tout là où le Roy est; & faire quaucque appent à la livre à tout temps, en temps de pais & en temps de guerre, & à passi le Roi à la mer, les nefs doit le Marescal livrer.

Le Marescal doit estre al jour de la feste, & à tous aultres jours à les accomptez: & les establissementz del hostel seront faitz par le Senescal & par luy: & si doit il seer à destre le Senescal à maignier: le Marescal doit avoir le jour de la feste 1. demi sextre de vin le sextre de Londres q' a mont 7. harel faire: deux torches & chune candeilles: Et aultres jours, quant il vient à la Court, il avera demi sextre de vin de bouche, & demi sextre de aultre vin, torch & tortis, & chune candeilles come le Senescal.

Le Marescal avera toutes les bestes quey' ates le jour de la feste, ou aultres jours.

Et il doit avoir à la journee dix livres del Jurie de Londres, & la plus belle coupe de Landres al issue de là sale.

Le Marescal avera le jour de Coronement & de aultres fests, toutes les eschines des gives & des chigues.

Cestes choses appendent au jour de Coronement & à la journée doit il avoir la maison del Eschequier pour soi herberger.

Le Marescal doit avoir au Noel de la livre le Roi, trois robes, dont la une robe doit estre de scarlet, & les deux de la suyte des Chevaliers; & si dovient les deux robes estre en furures de bisshes, la une de dix fesses, & l' autre de noef, & la tierce fourures de couynges. Et à Pentecouste doit-il avoir trois robes, dont la une de scarlet linée de cendal, & les deux de la siout des Chevaliers.

Le Marescal doit avoir un Chevalier verge portant, & jurera à celer le conseil le Roy: & si avera un Sergeant verge portant à liverer les hostels, & à faire aultres choses: & si avera un Clerq à recevioir de la pase as Sergeans & Saudijours 2. den. de la livre, & à faire le commandement du Marescal comme as marchies & aillers.

Et si avera le Chevalier un Esquier, & un garchon, & tous yceulx maigneront en la salle du Roy, & le Chevalier doit gesir en la sale: & s'il doit gesir hors de la sale, si avera il demi sextre de vin, chuncq candeilles & 1. tortis.

Il gardera tous les huis où le Roy conseille, fors huys de la chambre le Roy.

Tous les chevaulx recrus de l' hostel le Roy, doit le Marescal avoir q'er ad le Almmignier.

Le Marescal doit avoir un Clerq, ou un Sergeant pour faire les attachemens à merces & à prender ce que appent au Mareschal.

Et doit faire crier le baan le Roy as villes ou le Roy doit gesir, & à 12. leughes environ.

Le Marescal & son Bachelier doivent estre franes au seal de tous tour pourchas, & francs au passege de la mer lus & tous les siens.

Le Clerq, que est attorné d'aller as marchies de par le Roy, & de par le Conte Marescal, doit avoir un contrerolle encontre le Sergeant du marchie, & du Rolle le Sergeant & du Clerq doivent estre les estretes livres à la Garderobe le Roy, & par icelles estretes dovient sourdre les fins & les issues de les marches.

Et le Bacheler le Conte & le Sergeant du marchée, & le Clerq le Conte doivent estre as constages de la ville le premiere nut qu'ils veignent en la ville pour faire le mestier.

Si Conte, Baron, Visconte, Archevesque, Evesque, Abbé, Priour, Chevalier, ou Bourgois soit arestus en la presence le Roy, il doura cascun jour demi marc au Marescal. Et al Eschequier quique soit arrestus, il doura cascun jour demi marc, que en fee ore a le Clerq le Conte Marescal, que est assigne à l' Eschequier.

Se le Roy fuis en guerre, dont doit le Conestable & Marescal tenir les plees, & le Marescal avera les amerchiemens & fourfaitures de tous ceulx, qui enfreigneront les commandemens le Conestable & Marescal.

Et de cascune praie avera le Marescal toutes les bestes veires forspris, moutons, chevers, pores, que home apele pelfre.

Le Conestable & Marescal doivent avoir 4. d. de cascune livre que le Roy paye as gens d'armes, pour fons & gaiges en tems de guerre, forspris les gaiges des Seneschaulx & Chambreirus.

Tous les Chevaulx recrus rendus en host, sont Marescal.

Si en tems de pais ou de guerre sont pris laron par le Marescal, les armes sont au Marescal, & le corps & les autres catsulx sont au Roy.

Et si soloit estre que le Marescal devoit avoir douze damoisellez à la Court le Roy, qui devioient faire soirement à son Bacheler, qu'elles ne sauveroient aultres putains à la Court qu'elles-mesmes, ne ribandes sans avowrie de altre; ne laron ne mesel, qu'elle ne les monstreront au Marescal; & il doit pourvoir la Court de tout.

Et se aucun home ou feme, à pié ou à cheval, suio la Court pour briefs avoir, & respondu lui soit par le Conseil du Roy, ou par le Chancelier, qu'il ne doit tiel pourcach avoir, le Marescal luy defendra la Court, & se il suye oultra la defense, le Marescal avera le cheval avec harnois.

Le Marescal doit avoir tous les chevaulx as garceones de mestier, que ne prendent gaigez à leur chevaulx du Roy tous les chevaulx as messagiers du Roy, & tous aultres chevaux, qui suyent le Roy à cassemrut.

Le Marescal doit avoir avec le haulte Justice le Roy, par tout là il soit, son tourne ou ses altres, un Clerq ou un Sergeant à recevoir les prisonniers & les fees, qui appendent au Marescal.

Le Marescal doit avoir 1. Clerq al Eschequier, qui gettera les sommes, & doit avoir la garde de tous ceulx, qui sont arestus al Eschequier, & avera de cascun le jour demi marc tant que ilz seient delivres.

Item le Conestable. & Marescal tendront tous les plais devant eax, & le Conestable doura les judgment, & avera pour cascune bille, qui est donné en la Court, 4. den. & le Marescal 2. d. & les plais ne pourront estre tenus sans le Conestable & Marescal ou leur Lieutenant Chevaliers; & le Conestable avera les commandemens, & le Marescal fera execution des attachemens & tous autres arrests.

Le Marescal somondra les enquests & les fera venir, & le Roy trouvera le crieur, & celi avera de cascune, qui est delivres à la barre, qui qu'il suis, 1. d. Et le Senescal ne se mestra de la mainie le Roy dedens la porte, & ceux qui mes sont dehors, & pourront estre pris, responderont en le manior en le Marescalcie..

Ensement le Marescal avera en banck du Roy un Mare-

scal, *qui avera la gacde des prisoners, & prendeca fees, come avans est dis de ceulx, qui sont commandès a sa garde, en la* Marescalcie *del'ostel. Et no doit nul estre mainpris en o Banck du Roy pac la placa, ne par nul des Justices de dit ploce, qui sont endités ou apelles pour mort d'homo, ou de deverses cobecies; & ce voelt le statut.* *Et lodit Conte doit de droit de son affice par là ou il vendea en Engleterre aussi bien dedens franchises come dehore. & aussi bien dehors la presence du Roy come dedens sa presence, attacher tous les felons & trespassenrs, s'il viegne fceschemens sue le fait, & livree le corpe au Visconte du lieu, ou lo cause, ou Baillif des franchise, dedens franchefes foseat les corps; ou mener cux tanc que au* Mareschasie.

Item le Conte Marescal *averà un* Marescal *ou l'Eschequier, qui gettoea les sommes de l'Eschequier, & avera la gacde des foellez & tailles que sont allouez en mesmce la place, & preudra de casun, qui est commandè au garde pour la debite le Roy cascun jour qu'il demourreis en garde, demi marc pour fee; & ne doit nul estre commande au Flees fere tant suellement au* Marescal, *come pert par le recorde del noir livre del Eschequier, qui voelt que se nul Visconte ou Baillif soit trouvès en arrerag deverse le Roy, que maintenaus soit commande au* Marescallie *& à Conte avans en la garde de le dit* Marescal; *& ce pac le statut.*

Item lodit Conte Marescal *claime de aver cognoissance de tous maneres des plais devant le Senescal le Roy, & lus si avant comme ils solleient avoir eu temps des progenitoure nostre dit Sr. le Roy. C'est assavoir Assises de nouvelle Dessaisine, Freshe-forc en aunchien demene, tous manneres de fellonies, trespasses, dettes, contracts, & convenants de cascun temps.* Vide *Comes Marescallus*, in *Comes*.

Marescallus Intrinsecus. Vide supra *Marescallus aulæ*.

Marescalli Templi, *S. Joannis* Jerosl. apud Jacob. de Vitriaco l. 3 Hist. Hierol. p. 1138. 1129. Statuta Ordinis S. Joan. Hierosl. tit. 19. *Marescallus, Bajulivus conventualis veneranda linguæ Alverniæ, vocabulum est militare, quod Galli à Germanis acceptum usurpant, quo nomine Tribunos militum vocant.* Vide Chronic. Flandr. cap. 32.

Marescallus *exercitus Dei & Ecclesiæ sanctæ*. Vide Matth. Paris an. 1215. p. 177.

Marescalli, Qui hospitia magnatibus ac dominis suis parant, olim *Mansionarii*, hodie *Marechaux des logis*. Hugo de Cleeriis de Majoratu & Senescallia Franciæ: *Si Comes perrexerit ad Curiam D. Regis, Senescallus præcipit Marescallis D. Regis, ut præparent & liberent hospitia Comiti.* Charta Friderici I. Imper. ann. 1185. apud Puricellum in Ambrosiana Basilica pag. 1030. *Et reservato in Modoetia, quod Marescalca nostra vel Regis liceat sibi hospitia assignare.* Matth. Paris an. 1251. *Dum quidam Magnatum aditus, quos Marescallos appellamus, dominis suis hospitia providerent, &c.* Et anno 1252. *Præmisit suum Marescallum, ut adventum ejus nuntiaret.* Id porro muneris videtur primitus fuisse *Marescallorum* militarium, quod & ii in exercitibus castris loca idonea præpararent; unde *Protostratores* à Græcis appellatos docuimus ad Cinnamum p. 475. [Le Roman *d'Artus*.

Quant la court li Roi fust iostrèe,
Moult vissiez belle assemblèe,
Les Mareschaux oster, livrer
Solsers, & chambres delivrer,
Et ceux qui n'avoient ostex
Faire loges & tendre tex.]

¶ Marescallus Summi Pontificis, apud Nicolaum de Jamsilla de Gestis Frider. II. Imp. apud Muratot. to. 8. col. 519. *Marescallus Summi Pontificis, sicut ex ejus notificatione accepi, mihi è Capua usque ad nemus quod est contra* Magdalenam *... debet occurrere.*

¶ Marescallus Episcopi. Tabul. Eccl. Gratianopolit. *Petrus de sancta Andrea Marescallus Episcopi.* Utrum vero ad hujus officium id tantum pertinuerit, ut aulas & interiora domus Episcopi, ut infra dicitur, regeret, an etiam ut copiis militaribus, quas Episcopus suis stipendiis cogebat, imperaret, haud satis mihi constat; ut ut sit, eadem notione

¶ Marescallus Abbatis, in Charta an. 1082. to. 2. Hist. Eccl. Meldens. p. 14. *De famulis domini Abbatis, Ebalus de Tarone, Frogerius, Ducannus Mariscalcus.*

Marescallus in domibus privatis nobilium, cujus officium describitur in Fleta l. 2. cap. 74. Lindwodus in in Provinciali Cantuar. l. 3. tit. 22. Marescallos Episcoporum eos esse ait, qui regunt eorum aulas & interiora. In ejusmodi Marescallos, ni fallor, invehitur Petrus Blesensis Epistola 14. *Ut cæteras taceam, molestias Marescallorum sustinere non possum ... vidi plurimos, qui Marescallis manum porrexerant liberalem. Hi dum hospitium post longi fatigationem itineris cum plurimo labore quæsissent, cum adhuc essent eorum epulæ semicrudæ, aut cum jam forte sederent in mensa, quandoque etiam cum jam dormirent in stratis, Marescalli supervenientes in superbia & abusione, abscissis equorum capistris, ejectisque foras sine delectu & non sine jactura sarcinulis, eos ab hospitiis turpiter expellebant.* Horum Marescallorum vexationes & prædationes inhibentur in Capitulis Caroli C tit. 12. *Ut Missi in illorum Missaticis curam habeant, ne homines nostri, aut alii quilibet vicinas suas majores vel minores tempore æstatis, quando ad herbam suos caballos mittunt, vel tempore hiemis, quando Marescallos illorum ad fodrum dirigunt, vicinos majores vel minores deprædentur, &c.* Eæ vero molestiæ

Marescalciæ appellantur in veteribus Chartis. Charta Odonis Duc. Burgund. ao. 1102. ex Tabul. S. Benigni: *Relaxavi... Monachis Divionensibus ... percursus, Marescalcias, brennarias, arbergarias, cantiones, & superprisias.* In alia ejusdem ano. 1102. *Illam pravam consuetudinem, qua homines Ducis solebant per agros discurrere, & homines sancti cum animalibus suis in corvatam, vel in cæteropera Ducis violenter adducere, amodo remitto, & ut tam injusta exactio ulterius non fiat, interdico. Item excursum, quem Mariscbalci & Armigeri Ducis apud Longum vicum infra villam faciebant ulterius fieri prohibeo.* Charta Heriberti Comitis Viromanduorum an. 1076. apud Hemeræum: *Mariscalli mei campos Ecclesiæ ad ejus justitiam pertinentes prata & horrea quieta dimittant: nihil ex eis annonæ, nec feni, nec stipulæ, nihil stramini præter Abbatis voluntatem habeant.* Charta Luitpoldi Ducis Bavariæ in Chron. Reichersperg. ao. 1141. *Ipsa quoque duo beneficia prænominata ita decernimus permanere libera in fratrum propria potestate sicut erat in nostra, ne vel Camerarii, vel Marscalci, seu alii servitores nostri, ac posterorum nostrorum in ulio sint molesti cultoribus eorum, vel de rebus Curiæ traducendis, vel de annona equorum persolvenda, vel de aliis ministris hujusmodi traducendis.* Tabular. Dalonensis Abbat. fol. 87. *Marescalcias, præpositnras, messiones, convivia, justitias, ac treßas jam, & quælibet alia servitia, vel qualibet exactiones justas vel injustas ... dimitto.* Tabul. Cellinianense: *Et 1. agnum & 6. denar. pro eo, & 1. gallinam & Marescalciam diurnalem, & medietatem unius molendini.* Vide Chartam Luxoviensem in Operibus sancti Columbani pag n. 333. Charta ann. 1293. in Tabulario Ecclesiæ Autissiodorensis fol. 44. *Mareschalcias, quas acquisiernnt a Constabulario Franciæ apud Appegutacum*, id est, jura Marescallorum, seu quæ Marescallis

callia competunt. Guido de Gestis Abbatum sancti Germani Autissiod. c. 1. *Cumque Marescalli dicti Ducis in villis S. Germani acciperent consuetudinem Salvamenti & Marescalcia, &c.* Charta Willelmi Ducis Aquitan. an. 1087. pro Monasterio novo Pictav. *Et concedo omnia ad ipsum Monasterium pertinentia libera ab hospitio & arbergaria ... ita ut nec ego, nec uxor mea, nec aliquis propinquus, non Dapifer, non Marescallus, non Cubicularius, non Præpositus aliquis meus, aut serviens in Obedientiis ipsius Monasterii aut locis hospitium, aut arbergariam per consuetudinem quærat, aut talliatam faciat, aut sibi dari cogat.* Vide Metropolim Salisburgensem to. 3. p. 230.

☞ Erat autem *Marescallia* præstatio in provincia Dumbensi duorum bichetorum siliginis, quæ ab iis potissimum exigebatur qui animalia aratoria habebant, *Marescallia* vero dicta hæc præstatio à *Marcb*, equus, quod fœno, stipula, stramine aliaque ad equos pertinente annona præcipue exsolveretur.

¶ MARASCALIA, Idem quod *Marescalcia*. Spicil. Acher. to. 9 p. 129. *Dimitto ... consuetudinem quam pater meus & ego accipiebamus ritu temerario in quadam potestate eorum quæ dicitur Cussiacus ad equos nostros sive ad canes, quam vulgo Marascaliam & panariam appellant.* Hinc patet vocis etymon.

¶ MARECALCIA, Eadem notione. Tabul. S. Juliani Cenoman. *Guillermus D. G. Rex Anglorum ... Notum sit omnibus ... me concessisse ... Deo & S. Juliano ... omnem terram S. Juliani ... omni tempore quietam de vicaria, & de barnagio: & de Marecalcia & de omnibus aliis consuetudinibus.* Occurrit etiam in Tabular. Bonæ-vallis an. 1238.

¶ MARESCALCIATA. Charta Gaufridi Vicecomit. Castriduni an. 1232. pro Monast. Bonæ vallis ex Tabular. ejusd. *Item quicquid idem dominus habebat apud S. Maurum, scilicet hospites suos, census, furnum & omnem justitiam quam habebat in villa prædicta, & terras & nemus & aquas, suas omnes Marescalciatas quas ipse percipiebat ... apud S. Maurum & apud Bonam-vallem, in quibuscumque pratis percipere.* Rursum occurrit in eodem Tabul. an. 1234.

¶ MARESCALLIA. Charta an. 1193. *Omnes homines Ecclesiæ B. M. Bellæ-villæ liberavit* (Guichardus de Bellijoco) *ab omni manopere & Marescallia.* Alia an. 1316. *Unam tantum Marescalliam habeant dicti domini communem inter eos, & recipiant emolumentum ratione unius Marescalliæ tantum.*

¶ MARESCHAUCIA, Eadem notione qua *Marescalcia*. Charta Philippi VI. Regis Fr. an. 1331. ex Tabul. Bonæ-vallis Monast. *Licet essent & fuissent per tempus sufficiens in possessione & saisina ... habendique reagium ibidem, nec non habendi ibidem & recipiendi in pratis Bonæ-vallis Mareschaucias in quadrigiis & fassellis usque ad festum B. Joannis.* Teloneum ms. Episcopat. Autissiodor. an. circ. 1290. *Mareschauchie circa 16. sextar. avenæ. Mareschaucie de Wssello circa v. sextar. avene.*

¶ MARESCISCALCIA. Codex ms. redituum Monast. Corbeiens. *In omnibus aquis nostris & marescis & eorum forisfactis, nihil habet, nisi si Marescisscalcia fuerit, medietas Vicecomitatus nostra est, altera Balduini de Dours.*

¶ MARISCHACHIA. Charta an. 1140. tom. 4. Gall. Christ. inter Instr. col. 172. *In villa vero quæ dicitur Nerontis nihil sibi retinuit præter Marischachiam & brennariam.*

¶ MARESCALCIALIS, Ad officium & dignitatem *Marescalli* pertinens. Charta ann. 1559. apud Rymer. to. 15. p. 536. *Legem Marescalcialem & Martialem ... pro executione & exercitio ejusdem legis Mariscalciæ sive Martialis ... ad exercendum, utendum & exequendum prædictam legem Marescalcialem, sive Martialem.*

MARESCHAGIUM. Tabul. S. Dionysii an. 1267. *Vendidit Abbati S. Dion. quosdam reditus & usagia ... apud Argentolium: qui reditus Cursus & Mareschagium vulgariter nuncupantur, pro quadraginta libris Paris. &c.*

MARESCHALCIA. Catholicon Armoricum; *Marchausy*, Gall. *Estable a chevaux*, Lat. *Equistratium*. Matth. Paris an. 1252. *Ubinam est Marischalcia ad equos nostros stabulandos?* Le Roman de *Garin*:

La ont estez par la vile sessis,
Mareschaussees de chevaux establis,

[Le Roman d'*Athis* ms.

Tant y a de grans gens venues,
Toutes en sont pleines las rues,
Marechaucies & celier,
Ne se sceuvent mais ou logier.

Le Roman *de la Violette* ms.

Dedans une Mareschaucie
Lui ont son cheval estable,
Et lui donnent & foin & ble.]

Sed & fabri solarii, seu qui equorum pedes ferro muniunt, vulgo *Mareschaux ferrans*, dicuntur, *Marechausser les chevaux*, cum equos curant. Computum Barth. *du Drach*, Thesaurarii Guerrarum an. 1338. *Pour Mareschaucier ledit coursier, qui s'estoit blessiez & affolez audit voyage, &c.* Assisiæ Hierosolymitanæ mss. c. 106. *Des bestes restives: Le Seignor li doit faire rendre ses deniers, & reprendre a l'autre sa beste, se il fournit l'assise, se il n'a la beste feite Mareschauser, ou cuiture (l. culturer) ou traire dens, ou descoillerla, & il apres la trouve restive, il ne la peut rendre par l'Assise. Et se il n'a la beste faite Mareschauser de l'une des trois avant dites choses, & elle restive, & il la veaut rendre, faire la peut par ladite Assise.* [Le Roman de *Cleomades* ms.

Li mareschal qui lors estoient
Enz le pays ne gaaignoient
Nule riens a Mareschaucier.]

¶ MARESCHAUCHIÆ SERVITIUM, in Charta an. 1284. to. 1. Chartularii S. Vandreg. p. 853. *Vendidi, concessi ... viris religiosis domino G. Abbati & Conventui S. Vandregesili pro quindecim libris Turon. totum jus & omne illud quod habebamus ... in Abbatia S. Vandregesili ratione cujusdam servitii quod vocatur servitium de la Mareschauchie, & quidquid nobis ratione Mareschauchiæ debetur.*

MARCHALSIA, seu *Marescallia*, vel *Marescalcia*, Carcer curæ & fidei *Mariscalli Domus Regis* apud Anglos commissus, qualis ille in suburbiis Londinensibus, vulgo *the Marshalsi* dictus. Henric. de *Knyghton* an. 1330. *Venit unus ribaldus sceleratus de Marchalsia, & pro sua vita inde habenda, decollavit eum.* Idem an. 1389. *Marchalsia Regis.* Vide Willelmum Stanfford. l. 1. Placitor. Coronæ c. 23. 27. 32. p. 32. 33. 35. Petrus de Vineis l. 5. Epist. 59. *Tua noscat devotio, quod idem P nuntius tuus supradictum M. cum compedibus & dextris in manibus Marescalciæ nostræ caute & fideliter assignavit.* Occurrit præterea in Charta Guillelmi Comitis Nivernensis in Tabulario Ecclesiæ Augustodunensis.

¶ MARESCHEIUS, ut *Mariscus*. V. in hac voce.

MARESCHIA, Idem quod *Mariscus*. Tabular. Ecclesiæ Gratianopolitanæ sub Hugone Episcopo fol. 50. *Et habeo unum mansum in eadem parochia, qui fuit de Stephano, & est in prata, sive juxta Mareschiam.* Vide *Marcasium*.

¶ MARESCHUS, f. Mercatum, forum, Gall. *Marche*. Chartul. S. Vandreg. to. 2. p. 2032. *Et modium & dimidium bladi quod valeat avenam Mareschi*, i. pretii quo avena in foro distrahitur.

MARESCOSUS, Marescum, Marezium, &c. Vide *Moriscus*.

MARESMUS. Charta Ludovici VII. Reg Franc. in Patriarchio Bituricensi c.64. *Quidquid de ligno est & ferro... pluma & corio, lana, canaba, & lino, Maresmos, & omnia domorum utensilia.* Videtur esse nostrum *Marrein*, quodvis lignum ædibus ædificandis idoneum. Vide *Materia*.

MARESTALLA, Maristalla, Equile, stabulum equorum, Germanis, *Marstall*. Petrus de Vineia l.5. Epist.70. *Ronchini vero in nostra Marestalla non sunt ad præsens, quos tibi possemus commodare.* Thwroczius in Attila c.14. *Sua etiam Marstallia, quam suis exercitualibus in expeditionibus deferebat, pro majori parte, de purpura cæterisque sericeis pannis erat præparata.*

¶ MARFACA, Murfaca, Species telæ crassioris. Charta an.1470. apud Rymer. to.11. p.675. *Triginta & sex arrolios sive pecias de Murfaca valoris unius libræ cum dimidia pro qualibet pecia.* Et infra: *Carricaverant triginta & sex arolios sive pecias de Marfaca de quo fiant facci valoris unius libræ cum dimidia pro quolibet arrolio sive pecia.*

1. MARGA, vox Gallica Plinio l. 17. c. 6. pro eo, quod *Marlam* dicimus. Idem eod. lib c.8. *Glischromargam genus terræ candidæ* vocari apud Gallos & Britannos auctor est, ex Anglico *Glister*, fulgere, vel Germanico *Glitzeren*, & *Glitzen*, & *Gleissen*, quod idem sonat, ut auctor est Cluverius lib. 1. German. antiq. cap. 8.

Margila, ex *Marga*, unde nostri *Marle*. Edictum Pisteose Caroli Calvi §. 29. *Carropera & manopera ex antiqua consuetudine debeat, & Margilam & alia quæque carricare.*

2. MARGA Otho Frising. l.2. de Gestis Frid. c.16. *Ferunt quadam die lapidem vi tormenti ex balista, quam vulgo Margam dicere solent, propulsum.* Verum hoc loco *mangam* legendum pridem monuit Isaac. Pontanus l.6. Orig. Francic. p.561.

¶ MARGANATICA, est tertia vel quarta pars quæ uxori in bonis mariti competit, ex Legibus Longobardorum. Vide *Morganegiba*.

¶ MARGARITA Scientiæ, Philosophia dici videtur, in Litteris Caroli Regentis an.1358. to.3. Ordinar. pag. 237.

MARGARITÆ, dictæ Græcis Scriptoribus Ecclesiasticis sacræ Eucharistiæ particulæ: quippe Sacerdos post sacrificium, dum communicat, hostiæ quartam partem absumit, tres reliquas summis digitis in particulas, easque minutulas super patena comminuit, quod aptius commodiusque ex pane recenti absolvitur, cum veterascens alias panis, humore absumpto, in pulverem, ut ita dicam, fatiscat; quæ quidem particulæ pro infirmis reservantur. Has particulas μερίδας vocat Euchologium, μαργαρίτας Liturgia Chrysostomi, [Vita S. Lucæ junioris p.985.] & Germanus in Hist. Eccles. pag. 147. ψίχας, Cyrillus Hierosolymitanus; *micas*, Paschasius lib. de Corpore & Sanguine Domini, [*Margaritum*, Fortunatus l. 3. Carm. 23. ad Felicem Bitur. Episcopum:

Quam bene juncta decent, sacrati ut corporis Agni
Margaritum ingens, aurea dona ferant.]

Sed & μαργαρίτης, appellari Græcis recentioribus vas, in quo eæ asservantur, docet Franciscus Richardus in Relat. de Insula sanctæ Irenes p. 221. Vide Leonem Allatium de recentiorum Græcorum Templis: præterea Concilium Matisconense II. can.6. *ubi de reliquiis sacrificiorum vino conspersis, ab innocentibus absumendis.* Hinc

¶ Margaritum, vocatur quædam cruciculo quæ Sanguinem & Crucis Christi particulam continebat, in libello de sanguine Christi Augiæ asservato, apud Mabill. tom.3. Annal. Benedict. p.704. *Agilhmus ergà dominam suam interventor existebat* (Tougolfus) *quatenus... fulgidissimum Margaritum ad Monasterium condonare dignaretur... Postquam prædicta Dei cultrix sæpe nominatam cruciculam ad monasterium magna sub devotione transmisit.*

MARGARITARII, Concharum margaritariarum investigatores, qui urinando se in profundum mittunt, apud Firmicum l.8. Math. c.16. Sic describitur à Manilio lib.5. Astron.

Cumque suis domibus conchas, valloque latentes
Protrahit immersas, nihil est audere relictum,
Quæstus naufragio petitur, corpusque profundo
Immissum pariter quam præda exquiritur ipsa.

¶ MARGARITION, Margarita. Vox interdum usurpata in epitaphiis, ut observat D. *de Montfaucon* Antiquit. expl. to.9. p.55. qua laudis vel amoris affectus exprimitur.

¶ MARGARIZARE, pro *Magarizare*, Ejurata Christi fide Mahometismum profiteri. Acta S. Raynerii to.9. Junii p.447. *Tunc Amniva Mumminus jussit vocari istum Bentivegnam... cum multi essent in exercitu suo Margarizati, qui bene sciebant legere & exponere.* Vide *Magarizare*.

MARGELLA, Corallium, κοράλλιον, in Gloss. Gr. Lat. V. Meursium in μαργέλλα, & Salmas. ad Vopiscum.

MARGGRAVIUS, Idem qui *Marchio*: vox confecta ex *March*, limes, & *Grave*, Comes. Udalricus Zasius de Feudis p.5. n.10. *Hujusmodi Marchionum, sive ut nos appellamus, Margraphiorum origo in limitaneos Præpositos, sive Duces referenda: Margraphis dicti, quod limitibus, quos vulgo Marcken appellamus, graphii, id est, Præpositi fuerunt.* Aliud etymon huic vocabulo arcessunt Leges Edwardi Confess. c. 35. Locum vide in *Mergreve*. Arnoldus Lubecensis lib.6. cap.8. de Marchione Landespergensi: *Cum rediturMarggravius castra remeasset, &c.* Supra, *Marchionem* appellavit. *Marggravius de Brandeaburg*, qui alias *Marchio*, in Historia Archiepiscoporum Bremensium, & apud Albertum Stadensem an. 1240.

¶ MARGIA, Margo, Gall. *Marge*. Charta an. 1482. *In quadam superiori Margia litterarum depinguntur, sex circuli secundum morem antiquum figurati.*

¶ MARGIDUS, pro *Marcidus*, Papiæ.

MARGILA. Vide *Marga* 1.

¶ MARGILLA, Margo, ripa. Charta Philippi III. Franc. Regis an.1279. in Cod. ms. Consuetud. Tolos. è Bibl. D. Abb. *de Crozat*: *Alia jura... quæ habent in terris, pratis & vineis, molendinaris & Margillis existentibus ultra & citra rivum Treir.*

¶ MARGINARI, Definiri, terminari, Gall. *Borner limiter*. Homilia S. Aviti de S. Mamerto to. 2. Maii p.631. *Eligitur tempori triduum præsens, quod inter Ascensionis sacræ cultum diemque Dominicum, quasi quodam opportunitatis propriæ limbo, circumpositis solemnitatibus Marginaretur.* Sidonius lib. 4. Epist. 20. *Viridantia saga limbis Marginata puniceis.*

¶ 1. MARGO, Terminus, finis. *Negotia ad Marginem perducere*, id est, ad exitum. Libellus de sanguine Christi Augiæ asservato, apud Mabill. to. 3. Annal. p. 699. *Rem interim ad procurandam commisit, donec negotia quæ instabant, ad Marginem perducerentur.* Anastasius Bibl. Epist. ad Aronem Episc. Benevent. to. 3. Spicil. Acher. p. 14. *Salve Præsul amate Deo sine Margine.*

¶. 2. MARGO, Gradus scalæ, in Hist. ms. Gemmet. Monast. p.74.

¶ MARGRAPHIUS, Margravius. Vide *Marggravius*.

¶ MAR-

¶ MARGUELLARIUS, Æditus, a Gall. *Marguillier*. Acta S. Africani Episc. to. 1. Maii p. 67. *Joannis Valeux pro anno illo Consulis parochiæ ejusdem, Jacobi Grosse Syndici, & Antonii Maignon Marguellarii*. Vide *Matricularius*.

MARGUILLUM. Charta anni 1244. in Regesto Tolosano fol. 14. *Praxeriam illam & Marguillum, quam & quod habemus in flumine Tarni, cum rappis, abardillis, piscariis, & omnibus aliis juribus & pertinentiis suis. &c.* [Videtur esse pro *Anguillum* vel *Anguillarium*, Locus vel instrumentum aliquod in quo capiuntur anguillæ. Et quidem *praxeria* ibi est series palorum qui in flumine ponuntur, ut facilius capiantur alii pisces.]

¶ MARGULIENSIS MONETA. Vide in *Moneta Baronum*.

MARGULUS. Adrevaldus Floriacensis lib. 1. de Miracul. S. Benedicti cap. 24. *Cum neque subulas majores, neque malleos, Margulos, nec aliquid officinæ fabrilis secum haberent, qua tam fabrefactam destruerent opus*. Videtur legendum *Marculos*. Gloss. Latin. Græc. *Marculus, malleolus, & malleus*, σφῦρα, σίδηρα, ἠκονηταί. [Vide *Marculus*.]

¶ MARGUS, Τραπέζιον τῶν ναυτῶν, *Nautarum mensula*. Supplem. Antiquarii.

MARIAGIUM, Dos mulieris, *Mariage*. Ordericus Vitalis lib. 3 p. 468. *Subripuit Mariagium suum, id est, Noer Menardi, &c.* Infra pag. 479. *Ecclesiam S. Nicolai .... cum adjacenti fundo in Mariagio concessit*. Adde lib. 5. pag. 582. 589. [Charta apud *Madox* Formul. Angl. p. 180. *Sciatis me dedisse & concessisse totam terram de Sanford, quæ data fuit matri meæ in Mariagio, cum omnibus pertinentiis*.] Vide *Maritagium*.

MARIALE, Græculis recentioribus Μαριάλε, βιβλίον ἔχον τὰ τῆς Θεοτόκου θαύματα. Ita Theodosius Zygomalas apud Martinum Crusium in Turco-Græcia pag. 243. Ita porro librum suum de Miraculis B. Mariæ Suession. non ita pridem editum cum Historia ejusdem Monasterii, a Michaele Germano Benedictino, inscribere Hugonem Farsitum observat Sanderus in Bibl MSS Belgii pag. 358. 360.

¶ MARIARE, Mare navigare. Literæ Eduardi Regis Angl. an. 1315. apud Rymer. to. 3. p. 509. *Cum æstate proximo præterita, Petrus Arnaldi .... magister navis vocatæ S. Jacobi de Baiona, quæ est Johannis de Villa & Arnaldi de Oloro, concivium Baionæ, & cum ea Mariasset; filii iniquitatis, quidam Flamingi & Scoti, ad dictam navem accesserant, & inter se atrociter debellarunt*. Vide *Mareare*.

¶ MARICIUM, Palus, stagnum. Charta Richardi Reg. Angl. apud Marten. tom. 1. Ampliss. Collect. col. 990. *Teneant de nobis & heredibus nostris prædictas villas cum omnibus pertinentiis suis bene & in pace .... in vivariis & stagnis, in Mariciis & piscariis*. Occurrit præterea in Charta apud *Madox* Formul Angl. p. 183. Vide *Mariscus*.

¶ MARIDATGE, *Mariagium*, dos mulieris. Chartular. Auraliense in Lemovicibus: *Dedit duos solidos quos habebat de son Maridatge*. Vide *Maritagium*.

¶ MARIENUM, ut *Materia*. Vide in hac voce.

¶ MARILA, à Græco μαρίλα seu μαρίλη, Pulvis carbonum, favilla. Pollux Cæl. Rhodig. 14. 16. *Faber fumo oppletus & Marila*.

¶ MARIMENTUM, Quodvis lignum ædibus construendis aptum. Charta Willelmi Episc. Lingonens. an. 1216. tom. 4. Gall Christ. inter Instrum. col. 202. *Retinuerunt autem sibi usuarium in nemoribus suis ad focum suum & ad Marimentum ecclesiæ suæ & domorum suarum*. Vide *Materia*.

¶ MARINA, Æstus maris torgidior. Vita S. Wlframni Episc. Senon sæc. 3. Bened. part. 1. pag. 361. *Cumque ibi eam maris tempore Marinæ prædictum impleret locum, &c.* Vide *Malina*.

¶ MARINA VASA, Naves cujusvis generis. Est etiam *Marina*, unde maritima ora, Gall. *La cote*. Memoriale Potestatum Regiens. ad ann. 1284. apud Murator. to. 8. col. 1161. *Videntes Pisani omne malum, quod eis a Januensibus erat inflictum, volentes suam injuriam vindicare, multas naves, & galeas & vasa Marina fabricaverunt in flumine Arni .... Et discurrebant per totam Marinam Januensem destruendo, comburendo, occidendo, capiendo & deprædando*. Occurrit præterea in Chron. Estensi apud eumdem tom. 15 col. 367. Vide *Maritima*. *Marina*, fascis, δέσμη, in Gloss. Latin. Græc. mendose pro *Manua*; quod vide.

¶ MARINARICIA. Vide *Marinarius*.

¶ MARINARIUS, Navicularius, nauta, *Marinier*. Usatici Barcinonenses MSS. cap. 56. *Homines nobiles & ignobiles, Magnates & Milites, & pedites, Marinarii, & cursarii, & monetarii in illorum terra stantes*. [Concil. Rom. sub Nicolao II. PP. ann. 1059. tom. 4. Annal. Bened. p. 749. *Post hæc dum consultaretur capitulum illud, quo uni personæ quatuor libræ panis & sex potus quotidie conceduntur, facer Conventus Episcoporum exclamavit .... quod illa expensa magis videretur constituta Marinariis, quam Canonicis, matronis quam sanctimonialibus, scilicet ut habeant unde sibi concilient greges liberorum*. Informationes civit. Massil. pro passagio transmarino ex Cod. MS. Sangerm. *Et si voluerit conducere Marinarios ad mensem, constabunt Marinarii quilibet 10. l. qui erunt in summa v^c. lib. quolibet mense & facient ipsi Marinarii omnes sumptus suos*.] Occurrit apud Constantinum Africanum lib. Commun. locor. Medicor. c. 18. Bromptonum an. 1100. 1189. Joan. Carmesonum in Vita S. Petri Thomasii c. 4. in tom. 4. Spicilegii Acheriani, &c [Adde Constit. Friderici Reg Sicil. c. 33. Breviarium Hist. Pisanæ ad ann. 1163 apud Murat. to. 6. col. 175. Memoriale Potestatum Regiens. apud eumd. to. 8 col. 1098. Nicolaum Specialem de Reb. Siculis lib. 4. itidem to. 10. col. 990. &c Le Roman *de Rou* MS.

Donc fist a tous dire & crier,
Et as Marineaux commander
Que les nefs fussent depechiez.]

MARINERII, in Libertatibus Barcinonensib. an. 1283. [Statuta Arelat. MSS. artic. 144. *Teneantur mittere .... barchas suas cum Marineriis in subsidium ligni*.]

MARINARICIA, Italis *Marinareza*, Merces, quæ *marinariis*, seu nautis exsolvitur a Patrono, in Statutis Venetorum lib. 6. c. 71 & in libro Promissionis maleficii, in eodem Codice, cap. 32.

¶ MARINARIUS, Viator, nostris *Passager*. Charta an. 1390. e Tabular. Massil. *Quilibet Marinarius solvat pro viagio suo, &c.* Statuta Massil. lib 4. cap. 15. *Si quis conduxerit Marinarios, vel alios operarios, aliasve personas qui ei pro pretio, seu loquerio constituto, aliquid licitum se facturos convenerint, &c.* Occurrit ibidem pluries & cap. 16. non semel.

MARINELLI, Iidem, qui *Marinarii*, apud Matth. Paris pag. 162. 166. & S. Bernardum lib. de Modo bene vivendi c. 57. [Litteræ Henrici VI. Reg. Angl. ann. 1431. apud Rymer. to. 10. pag. 489. *De nostris mercatoribus seu Marinellis, ac eorum naves vel bona, cum ad portus seu stationes dictarum terrarum vestrarum, &c.* Adde lib. nigrum Scaccarii p. 369.]

¶ MARINERII. Vide *Marinarius*.

MARINOLA. Gloss. MS. Eccles. Parisiens. *Encetecia, Marinola lignea, qua amphora sustinetur*. Papias habet: *Encetegna, macinola, qua, &c.* [Leg. *Machinola*, parva machina. Vide *Encetegia*.]

¶ MARINOSUS, Marinus, maritimus. Epist. Manasses Camer. Episc. apud Baluz. to. 5. Miscell. p. 319.

Itaque

Itaque cum Deus spiritualem gladium nobis solummodo reliquerit, illos spirituali gladio puniamus quorum Marinesis impulsis tempestatibus neque die neque hora quiescere possumus.

¶ MARINUS, Provincialibus, Auster, vulgo *Lon Marin*, qui a mari flat. Charta ann. 1473. ex Schedis Pr. de Mazaugues: *Et ab alio latere dictus terminus respicit versus Marinum.*

MARIOLA, Imago S. Mariæ virginis. Vitæ Abbatum S. Albani, *Hic quoque fere perfecit pulcram Mariolam cum pertinentiis*, Iterum: *In Australi Ecclesiæ parte, juxta nobilem Meriolam*. Alio loco: *Ante majus altare & Mariolam, quæ eidem supra ponitur*. Wilhelmus Guiart MS. in Ludov. VIII.

> *Aubes, fros, chasubles, estoles,*
> *Crois, Crucefis, & Marioles,*
> *Unes d'argent, autres de fust.*

¶ MARIOTIO, perperam pro *Marritio*, Detrimentum, jactura rei. Placitum an. 851. apud Murator. tom. 2. part. 2. col. 373. *Jusserat ipse Princeps* (Ludovicus Pius) *supradictis Aledranne & Leoni, ut sine Mariotione & de omni causa quam cum Guinigis habebamus..... plenam justitiam facere jussissemus.*

¶ MARIS, *Mensura sex capiens heminas*. Vocabular. Sussannæi.

MARISARCHUS. Vide *Mariarchus*.

MARISCUS, Palus, Gallis *Maresc*, vel *Marais*, quam vocem a *Mare*, id est, collectione aquarum deducit Salmasius: Somnerus a Saxonico meric, *palus*. [Charta apud Mabill. tom. 2. Annal. Bened. p. 697. *Cum terra & silva, Marisco ad integrum meam partem..... trado atque transfundo.* Tabular. Dolense an. 1303. *Quadam terra arabiles sita in parochia de Plendeben juxta flumen de Renius, qui vulgariter appellantur magni Marisci D. de Querquen.*] Ingulfus: *Vicinas paludes, circumque jacentes Mariscos immeabiles reddebant.* Infra: *Cum insula circumjacente, & duobus Mariscis adjacentibus.* Occurrit non semel apud Matth. Paris, & alios.

¶ MARESCIUM, Eadem notione, in Chartular. S. Vincentii Cenoman. fol. 18.

¶ MARESCUM. Charta ann. 1030. ex Tabulario Montis S. Michaelis: *Alanus D. G. Britannorum Comes dedi Deo & Beato Michaeli villam Bobel cum omni Maresco quod ad eam pertinet.* Charta Eustachii Comit. Bolon. ann. 1112. apud Baluz. to. 2. Hist. Arvern. p. 137. *In aquis, in piscationibus, in pratis & in Marescis.* Chron. Andrense to. 9. Spicil. Acher. p. 471. *Tertiam partem Maresci de Bavelingbem .... pertinaciter exegit.*

¶ MARESEUM, in Chartular. S. Vandreg. to. 1. p. 10. *Item vendidit .... unam piecham terræ suam .... supra Mareseum.*

MARESIUM, Eadem notione. Charta Philippæ Comitissæ Pictavensis, uxoris Guillelmi VIII. *Quod ego audiens graviter tuli, pro eo quod eadem Maresia dicebantur esse de escaete mea.* [Charta an. 1239. ex Tabular. monast. de Alba corona: *Joscelinus D. de Rocha Bernardi dedit Abbatiæ de Alba corona salinam suam quam habebat in Maresiis de Trevali, in ipso videlicet introitu Maresiorum.* Charta de Aquariatu de Talemundo: *Item sex sextaria salis ad mensuram Olonæ quæ habemus super Maresio Martini singulis annis, annui & perpetui redditus; quod quidem Maresium tenet archipresbyter Alperiensis.*] Occurrit præterea in Charta anni 1217. apud Sammarthanos tom. 4. Galliæ Christ. p. 5. & in alia anni 1244. in Probat. Hist. Castanetorum pag. 23. 24.

MARESCAGIUM, Charta anni 1267. qua Matthæus de Montemorenciaco vendit Abbati S. Dionysii, *quosdam redditus & usagia in terra & supra terram Ecclesiæ S. Dionysii in Francia apud Argentolium. Qui redditus Cursus & Marescagium vulgariter nuncupatur, pro 40. libris Paris.* Facultas forte utendi marescis alterius domini. Hic, *Marescagium*, nomen est proprium territorii cujusdam prope Argentolium, quod vulgo *le Marais* dicitur.]

MARESCHEIUS, Palus, locus palustris, *Marais*. Charta Gilonis de Aciaco Militis ann. 1227. in Tabulario Ecclesiæ Meldensis f. 30. *Ex parte Crociaci ab introitu Mareschei,.... ita tamen dicerem mareschicos de Estrepill. qui sunt inter molendinum de Molignon, &c.* *Maresehere*, dicebant nostri, quomodo *pascua* vertit Hugo *Plagon* in versione Gall. MS. Will. Tyrii lib. 2. cap. 19. Guill. *Guiart* ann. 1304.

> *D'autre part outre la viviere,*
> *Se sont pres d'une Mareschiere*
> *Li Flamens tendus a grant presse.*

Robertus Bourronus in Merlino MS. *Une tour fort & haut, qui seoit en une Mareseherie.*

¶ MARISCULUM, diminut. a *Mariscus*. Lambertus Ardensis apud Ludewig. tom. 8. Reliq. MSS. pag. 517. *In Marisculo apud Ardeam juxta molendinum exclusam .... fecit.*

¶ MARESCOSUS, Locus palustris. Willelmus Brito lib. 2. Philipp.

> *Quaque Marescosos extendit Flandria campos.*

¶ MARISIACUS, Idem quod *Mariscus*, Palus, *Marais*, Bulla Johannis VIII. PP. ann. 877. to. 3. Annal. Bened. p. 679. *Berziacum una cum molendino, Berzisn Marisiacos duos atque spicarium.*

MARISTALLA. Vide *Marestalla*.

¶ MARISTUS, pro *Mariscus*, Palus. Charta Henrici Reg. Angl. ann. 1285. in Tabul. regio Reg. 92. Ch. 58. *Cum omnibus aliis libertatibus .... in stagnis & vivariis, in Maristis & piscariis, &c.* Charta Johannis de Monteforti Ducis Britan an. 1360. ex Arch. castri Nannet. *Simul cum membris hameletis, pratis, pascuis, Maristis, &c.*

MARITA, Uxor. Vetus Inscriptio Barcinone: *Cornelius L. F. Secundina L. Valer. Rufus Marita optim. &c.* Alia Romæ: *D. M. Juliæ Pietati Maritæ optimæ C. Julius Symfor. fecit.*

MARITAGIUM, Donatio, quæ a parente filiis fit propter nuptias, seu intuitu matrimonii. Regiam Majestatem lib. 2. cap. 18. § 1. & Glanvilla lib. 7. cap. 1. *In alia acceptione accipitur dos secundum Leges Romanas, secundum quas proprie appellatur dos, id quod cum muliere datur viro, quod vulgariter dicitur Maritagium. Potest itaque quilibet liber homo terram habens, quandam partem terræ suæ dare cum filia sua, vel cum qualibet alia muliere in Maritagium, &c.* Et c. 48. § 12. ab *hæreditate* distinguitur. Hinc *possidere ex Maritagio*, apud Ordericum Vitalem lib. 5. pag. 590. *Dare in Maritagium*, apud Radulfum de Diceto an. 1199. nostris vulgo, *Donner en mariage*, id est, favore matrimonii. Consuetudo municipalis *de Labourt*, tit. 9. art. 2. *Dot ou donation pour nopces, vulgairement appellé Mariage.* Leges Edwardi Confess. cap. 19. *Remaneant legales cum dotes suis & Maritagiis.* Charta Henrici Regis Angliæ apud Matth. Paris an. 1213. *Et si mortuo marito uxor ejus remanserit, & sine liberis fuerit, dotem suam & Maritagium habebit.* Adde aliam Joannis Regis ann. 1215. ibid. pag. 178. Statuta Alexandri II. Regis Scotiæ cap. 22. §. 1. 2. Fletam lib. 5. c. 24. Petrum de Vineis lib. 3. Epist. 5. &c. [Edictum Philippi Pulcri an. 1219. tom. 1. Ordinat. Reg. Fr. p. 38. *Parentibus vero mulieris accedet id quod ipsa secum attulit in Matrimonium, salvo legato suo, quod ipsa facere potuit per jus.* Epist. Friderici II. Imper. to. 2. Spicil. Acher. p. 575. *Non possumus silentio preterire qualiter Marchioni Misnia sorore sua nuptui tradita, in terra sua nuptiis celebratis, cum prima thori gaudia celebrasset, aggressus est in lecto, & surgere non permisit,*

donec

donec eos in ejus manibus dotes & jus de quibus tenebatur eis pro Maritagio respondere, oportuit necessario remisisse. Charta ann. 1207. apud Kennett. Antiquit. Ambrosd. p. 171. *Concessimus ..... villam de Menelida cum pertinentiis suis quam Alanus de Dunstanvil pater ipsius Ceciliæ dedit ad se Maritandam.*] Maritagium autem aliud est *liberum*, aliud *servitio obnoxium*.

Maritagium Liberum, nostris Practicis, *Franc mariage*, dicitur, inquit Bracton. lib. 2. c. 7. §. 3. *ubi donator vult, quod terra sic data, quieta sit & libera ab omni sæculari servitio, quod ad dominum feodi possit pertinere; & ita quod ille, cui sic data fuerit, nullum omnino faciat inde servitium usque ad tertium hæredem, & usque ad quartum gradum, ita quod tertius hæres sit inclusivus.* Et infra: *Gradus autem computandi sunt a primo donatario usque ad tertium hæredem inclusivum, ut donatarius faciat primum gradum, & hæres suus faciat secundum, & hæres hæredis tertium, & hæres secundi hæredis quartum, qui quidem tenebitur ad servitium, &c.* Eadem pœne habentur apud Glanvillam lib. 7. c. 18. in Regiam Majestat. lib. 2. c. 57. & apud Littletonem sect. 17. & seqq. [Hinc in lib. nigro Scaccar. p. 85. *Et tenet quoddam Maritagium, quod dicit non adhuc debere servitium.*] His autem locis cum donator liberari dicitur a servitio & homagio, id intelligendum est de servitio & homagio donatoris, quod exerte indicat Littleton sect. 19 nam donator terram suam liberam ab alterius domini homagio & servitio conferre non potest. Charta Mathildis de S. Lizio, in Monastico Anglic. to. 2. p. 370. *Dedi ..... tertiam partem totius manerii mei de Cratesfeld, quod est liberum Maritagium meum, &c.* Pag. 416. *Terram suam de Rudham, quam pater suus dedit ei in liberum Maritagium.* Pag. 514. *Ecclesiam S. Crucis .... quæ sita est in libero Maritagio.* [Lib. niger Scaccarii pag. 252. *Præterea Willelmus Peverell dedit michi in franco Maritagio quiete cum sorore sua feodum 2. militum.* Charta ann. 1256. apud Kennett. Antiquit. Ambrosden. p. 251. *Willielmus Longspe dedit & concessit Henrico filio dicti Edmundi Margaretam filiam suam & hæredem & cum ipsa in libero Maritagio maneria sua de Burncester & Midlington cum omnibus homagiis, redditibus, servitiis & consuetudinibus & omnibus aliis pertinentiis sine aliquo retinimento.*]

Maritagium autem *servitio obnoxium* illud est quod datur cum speciali reservatione servitii debiti domino capitali: & qui hujusmodi terras accipit nomine maritagii, ipse & omnes ejus hæredes tenentur facere servitia domino. Sed neque ipse, neque duo ejus hæredes facient homagium domino; verum tertius hæres omnia servitia & homagium facere tenebitur. Ita Regiam Majestat. lib. 12. cap. 57. §. 7. 8. 9. & Bracton. d. cap. § 4.

¶ In Libero Maritagio, hoc est, Soluto matrimonio, atque, ut habent alia Instrumenta, *in pura viduitate, in libera viduitate & in ligia potestate*; cum scilicet uxor defuncto marito tota sui juris est. Kennettus sub an. 1129. Antiquit. Ambrosden. p. 90. *Dictus Robertus Ecclesiam de Osenеia fundavit, & Canonicos regulares in ea constituit, & Ecclesiam de Claidon, & alias quamplurimas eisdem Canonicis contulit. Post mortem vero ejusdem Roberti præfata Editha in libero Maritagio suo plurimas terras præfatis Canonicis in Cleidonia dedit.* Vide *Ligius*.

¶ Maritagium Habere, Formula usitata apud Anglos in Litteris, quibus Rex alicui concedebat in uxorem ducere filiam, quæ, dum minor ætate esset, sub ejus tutela existebat. Litteræ ann. 1215. apud Kennett. Antiq. Ambrosden. p. 182. *Habere facimus W. Com. Sarum. Maritagium filiæ Ricardi de Camvill genitæ de Eustachia .... ad opus Willelmi sui primogeniti ..... cum tota hæreditate sua contingente ipsam filiam ejusdem Ricardi in balliva sua ex parte matris suæ.*

Maritagium, Littletoni sect. 103. *Mariage*, nude, dicitur jus quod domino feudi competit maritandi filias vassalli sui defuncti: seu, ut definitur a Cowello l. 2. tit. 3. §. 20. *est commodum illud, quod domino feudi e nuptiis minoris de se per servitium Militare tenentis conficere potest.* Statutum Mertonense c. 7. *Maritagium ejus, qui infra ætatem est, de vero jure pertinet ad dominum feodi.* Vide Statutum 2. Westmonasteriense c. 18. Regiam Majest. lib. 2. c. 48. Fletam lib. 1. c. 9. §. 5. & c. 13. & quæ notavimus ad Statuta S. Ludovici. Quibus adjungenda omnino Charta Henrici III Reg. Angl. ubi istius legis ac juris ratio redditur, ex qua ex Guliel. Prynneo in Libertatib. Angl. to. 2. p. 602. quædam delibabimus: *Cum per experientiam didicimus, quod quamplures Dominæ regni nostri, spreta securitate, quæ per legem & antiquam consuetudinem regni Angliæ capi solet & debet ab eis, ne se maritari permitterent sine consensu & voluntate nostra, non requisito super hoc nostro assensu, unde tam nobis quam Coronæ nostræ & damnum & opprobrium emerserunt.* Mox: *Vobis mandamus, firmiter injungentes in fide, qua nobis tenemini, quatenus sine dilatione a Margeria sorore quondam Comitis Warwicensis, quæ est una de generosioribus mulieribus regni nostri, & castrum habet ingentis fortitudinis, & situm versus partes Marchiæ, pro quo nobis nullatenus expedites, quod aliquem in virum acciperet, nisi de ipso, tanquam de nobis confideremus, castrum de Warwic & de terris suis, quas ipsi eligetis in plegium capiatis, præter securitatem debitam, quod ipsa nulli viventium sine licentia nostra in matrimonio copulabitur: ita quod si forte temerario ausu contra hoc fecisset, castrum prædictum & terræ in plegium similiter capta, nobis perpetuo & hæredibus nostris incurrantur.*

¶ Maritagii Servitium domino feudi debere dicebantur feminæ, quæ feuda militaribus servitiis obnoxia possidebant; eas quippe, ne consuetum servitium periret, ad nuptias cogebat dominus feudi, modo sexagesimum annum non attigissent. Qua ratione vero id fiebat discere est ex Assisiis Hierosol. c. 242. *Quant le Seignor veaut semondre ou faire semondre si com il doit feme de prendre baron quant elle a & tient fie qui li doit servise de cors, ou a damoiselle a qui le fie eschiet que il li doit servise de cors. il li doit offrir trois barons, & tels que il soient a lui affer ans de parage, ou a son autre baron, & la doit semondre de deus de ses homes ou de plus, ou faire la semondre par trois de ses homes l'un en leuc de lui, & deus com Court, & celui que il a establi en son leuc a ce faire doit dire enci. Dame, je vous euffre de par Monseignor tel & le nome, trois barons tel & tel & tel les nome, & vous semont de par Monseignor que dedans tel jour, & motisse la jour, aies pris l'un des trois barons que je vous ay nomes .... & enci le die par trois fois.* Adde cap. 243. 244. & 245.

Maritagium Rationabile, quod dominus hæredi offert, *ubi non disparagetur*, in Statuto Mertonensi an 20. Henrici III. quod *Mariage advenant* vocat Consuetudo Normannica vetus c. 26. *Se aucune femme demande a son frere mariage, se il veut, il la menera avec luy, & l'aura en garde un an & un jour, & puis la pourvoira de avenant mariage. Mariage avenant est, se elle est mariee a convenable personne selon son lignage & ses possessions.* Nova Consuetudo Norman. art. 357. *Les seurs ne peuvent demander partage en la succession du pere & de la mere, ains seulement demander mariage. Mariage advenant*, ibid. art. 262. & seq. Vide Notas nostras ad Stat. S. Ludov. p. 174.

Maritagium Desavenans, Matrimonium impar & minus dignitati personæ conveniens. Primum Regestum Johannis de sancto Justo in Camera Comput. Paris-

Parif. *Pater dat filia defavenans* Maritagium, *moritur pater relicto filio infra ætatem, qui filius tacet per annum & diem, postquam pervenerit ad ætatem legitimam, postea conqueritur, & sororem suam & maritum ejus, de* Maritagia *desavenanti, quæritur an possit.*

¶ Maritagia Recalefacta, Gall. *Mariages rechausses*, Secundæ nuptiæ. Boerius Consil 40. *Sponsalia viduarum debent fieri de nocte, & non de die, ad differentiam virginum quæ debent desponsari de die, & convocat ic amicis .... & ita dicit* (Angelus) *servari Perusii, & verum dicit, quod etiam ubique terrarum viduæ desponsantur ante auroram, & solis ortum, dixi in* §. 1. *in addit. incipiente* Ubi, *lib. consf. Bitur. & hæc viduarum matrimonia vocantur in vulgari nuptiæ, seu* Matrimonia *recalefacta*, *Noces rechausees*, Ita D. *de Lauriere* in Gloss. Juris Gallici.

Maritagium, seu licentia maritalis, maritandi, matrimoniorum, dicitur de servis, conditionalibus, & glebæ adscriptis, quibus matrimonium contrahere absque *licentia* & consensu domini non licebat. Eginhardus Epist. 16. ad Haitonem Comitem. *Quidam homo vester nomine Huuno venit ad limina sanctorum Marcellini & Petri, veniam postulans pro eo, quod conservam suam ancillam vestram sibi in conjugium sociasset sine vestra jussione. Propter hoc precamur benignitatem vestram, ut a nobis indulgentiam de hoc facto percipere mereatur, &c.* [Charta an. 1325. apud Kennett. Antiquit. Ambrosd. p. 401. *Robertus, & omnes alii custumarii ..... non debet filium suum ad literaturam ponere, neque filiam suam maritare sine licentia & voluntate Priorissa.*]

Ut porro consensum dominorum obtinerent servi, censum definitum iisdem præstabant. Charta G. Laudunensis Episcopi, apud Cognatum in Historia Tornacensi: *De unoquoque eorum tam servo quam ancilla, habebitis annuatim sex denarios censuales, & de mortua manu duos solidos, & de* Maritagio *duos solidos*. Vetus Charta apud Willelmum Hedam in Episc. Traject. c. 20. *Iterum ne omnimodis sine respectu videatur sancta Dei Ecclesia pro licentia nubendi infra sive extra concedere potestatem, dentur 12. denarii, &c.* Alia apud Buzelinum lib 3. Gallo-Flandr. c. 21. *Quæ familia unoquoque anno .... persolvet de respectione capitis sui 2. denarios, de mortua vero manu 6. de licentia Maritali sex simili modo, &c. Licentia matrimoniorum*, in Charta an. 1162. ex Tabulario Campaniæ Thuano. Adde Haræum in Castellanis Insulens. p. 178. 179. & Gallandum de Franco allodio p. 84. Chronicon S. Bertini, de Sifrido, primo Guinensi Comite: *Servitutem aliam induxit, ut quilibet, vir, mulier, senex, puer, aut infans, ei denarium unum solveret in anno, in Nuptiis 4. & in morte quatuor.* Charta ann. 981. in Probat. Hist. Guinensis p. 48 *Singuli* (servi) *ad 4. denarios in censu Kal. Octob. 12. in* Matrimonio, *5. sol. post obitum*. [Charta an. 1348. apud Kennett. Antiquit. Ambrosden. p. 470. *Willielmus Searich ad habendum in uxorem Johannam quæ fuit uxor Willielmi Foul, venit hic in curiam & dat domino de fine pro eadem in* Maritagio *habenda 10. sol.* Vide Ægid. Golen. in S. Engil. b. p. 115. & *Forismaritagium*.]

☞ Eadem erat apud Anglos *Tenencium* etiam a Rege seu *Corona* conditio, cum filias suas extra manerii sui districtum nuptui tradebant. Charta an. 1277. apud Kennett. Antiquit. Ambrosden. p. 320 *Et sciendum quod si homines prædicti filias suas extra libertatem dicti manerii maritare voluerint dabunt domino pro qualibet filia sic maritata duos solidos, & hoc pro catallis extra libertatem dicti manerii cum ipsa remotis, & si infra libertatem ejusdem manerii eas maritaverint, nihil dabunt pro* Maritagiis *earundem*.

Cum igitur inter servitutum onera non minimum illud esset, quod matrimoniorum libertatem spectabat, hinc in privilegiis civitatum & oppidorum incolis a Regibus & Principibus indultis legere est, id potissimum cautum ac concessum, *ut eis & eorum heredibus ad libitum suum puellas & viduas suas nuptui tradere, & juvenes uxorare, & ballia juvenum & puellarum sive viduarum habere sine aliqua contradictione liceret*, ut est in Charta Alienoræ Reginæ Angliæ an. 1199. pro Libertatib. urbis Santonens. apud Beslium p. 596. Alia Ricardi Comit. Pictav. pro Rupellensib. apud eumd. p. 600. *Præterea ipsis concessi, quod si ipsi inter filios & filias suas & mulieres viduas matrimonia contrahere voluerint, ego eis nullam inferam violentiam, nec ego eis quæram filios & filias suas ad maritandum; & si quis super hoc in eis manus mitteret, ipsi sine occasione se deffenderent.* Charta Communiæ Rotomagens. ann. 1207. *Item nullum de Civibus Rotomag. cogere poterimus de filiis maritandis, nisi de voluntate sua.* Charta Communiæ Hamensis: *Concessum vero est, ut quicunque filium, sive filiam maritare voluerit, sine sui concessione domini & absque ullo forisfacto facere poterit.* Similia propemodum habentur in Libertatibus concessis Angeriaci incolis an. 1204. Castelli Amorosi in diœcesi Aginnensi ab Edw. I. Reg. Angl. in Regesto Constabulariæ Burdegal. fol. 5. item Valansiæ in eadem diœcesi ab eodem Edw. fol. 140. Oleronensibus ab Alienora ann. 1199. fol. 186. & Hugone Lusiniano Comite Marchiæ ann. 1286. fol. 187. Santonan. an. 1199. apud Beslium p. 596. &c. Adde Statuta Delphinalia p. 39. v Constitutiones Siculas lib. 3. tit. 21. [Statuta MSS. Caroli I. Regis Siciliæ cap. 154.] Sanutum lib. 3. part. 11. cap. 3. Consuetudinem Solensem tit. 1. art. 2. Vide *Marcheta*.

Eximebantur in ajusmodi immunitatibus Nobilium feudalium matrimonia, de quibus copiose egimus in Notis ad Stabilimenta S. Ludovici. Charta Philippi Aug. an. 1120. M. Novemb. pro Cadomensibus: *Præterea concessimus eisdem, quod nec nos nec heredes nostri tradémus uxores vel filias eorum aliquibus in* Maritagium *contra voluntatem eorum, nisi feodum, vel membrum loricæ teneant, propter quod debemus maritare secundum usus & consuetudines Normanniæ.* Adde Vitam S Godebertæ nu. 3. Epist. 488. inter eas, quæ habentur tom. 4. Hist. Franc. Matth. Paris p. 167 g. 178. b. &c.

☞ Haud scio an huc spectet Charta Ludovici I. Reg. Hungar. ann. 1353. apud Ludowig. to. 5. Reliq. MSS. pag. 496. *Promittentes fide qua supra, quod si aliquando filios vel filias obtinuimus in futurum, quod illos vel illas* Maritagio *sive nuptu invicem copulare volumus non debemus quibuscumque spondere personis, absque prædictorum Regum Boemiæ consilio, favore & consensu.* Utrum id ratione feodorum quæ a Rege Boemiæ possidebat, promiserit, aut quavis alia, mihi incertum.

Maritagium Impeditum, *incombratum*. Vide *Combri*.

☞ Lege & consuetudine inductum fuisse supra observatum est in v. *Auxilium*, ut dominus a vassallis & subditis certum tributum exigeret, cum filiam suam primogenitam nuptui tradebat. Idem etiam alicubi obtinuisse pro cæteris filiabus maritandis colligitur ex Scriptoribus a Salvaingo laudatis Tract. de Usu feud. cap 49. Sed & pro sorore idem vectigal aliquando pensitatum, præsertim in Anglia, ibidem pariter dictum est. Quibus addendum videtur postremum illud auxilium ab ipsomet Henrico Rege inter *libera & gratiosa* annumerari in Charta ann. 1235. apud *Madox* Formul. Angl. p 5. *Quia certiorari non possumus, utrum plenarie fuerit nobis responsum ad Scaccarium nostrum de Auxilio quod nobis nuper Liberaliter concessistis, ad maritandam sororem nostram Romano Imperatori, scilicet duas marcas de quolibet feodo quod de nobis tenetis in capite, tam de veteri feoffamento quam de novo: & eodem*

modo

modo de feudis Militum vestrorum, *&c.* Porro hæc præstatio,

¶ MARITAGIUM nude dicitur, in Constit. Jacobi Reg. Siciliæ tom. 1. cap. 7. *Liceat nobis & heredibus nostris in eodem anno subventiones imponere .... pro militia quinque millium, & pro Maritagio quinque millium unciarum auri summam.* Vide Maritatio 2.

¶ MARITAGIUM nude, Matrimonium. Litteræ an. 1402. apud Rymer, to. 8. p. 249. *In negotio matrimonii, sive Maritagii, præclarissima D. Blanchia D. nostri Regis filia senioris*, *&c.* Et alibi passim.

¶ MARITALIS FILIUS, Ex legitimo matrimonio procreatus. Testamentum Armandi *d'Alegre* an. 1263. apud Marten. tom. 1. Anecd. col. 1115. *In primis Hugonetam filiam meum legitimum & Maritalem instituo in heredem universalem seu generalem in castris meis d'Alegre & de Chamel*, *&c.*

MARITAMENTUM, pro *Maritagium*, i. dos. Tabularium Monasterii S. Andreæ Viennensis: *Qua terra erat jus & Maritamentum ejusdem Galburgis*, *&c.* [Testam. Beatricis de Alboreia ann. 1367. apud Marten. to. 1. Anecd. col. 1527. *Ita quod cum omni legato quod eidem supra facimus, fiat duodecim millia florenis auri, pro suum Maritamentum, in pecunia.*]

¶ MARITANÆ PARTES, pro Maritimæ. Litteræ Roberti Comitis Flandriæ an. 1305. apud Rymer. tom. 2. p. 964. *Ne quis eosdem in suis rebellionibus seu sapius confortet seu sustentet quoque modo, & specialiter in partibus Maritanis.*

¶ MARITARE, *Futare.* Papias.

1. MARITATIO, Idem quod *Maritagium*, Dos. Charta Henrici I. Regis Angl. pro Libertatibus Angliæ in ejusdem Legibus, apud Ricardum Hagulstad. Matth. Paris, Bromptonum & alios: *Et si mortuo marito uxor remanserit ejus, & sine liberis fuerit, dotem suam & Maritationem habebit, ... & si uxor cum liberis remanserit, dotem quidem & Maritationem suam habebit, dum corpus suum legitime servaverit*, *&c.* [Charta an. 1088. apud Miræum tom. 1. p. 458. *Quod contingit ex capite matris meæ, meæ Maritationis sorte offerendum credo in illa dono, . . . prædium mihi competens jure matrimonii*, *&c.* Testament. Johannis *de Nevill* ann. 1386. apud Madox Formul. Anglic. p. 429. *Item lego pro Maritatione Elizabeth filiæ meæ, si fuerit superstes, mil c marcas.*]

¶ 2 MARITATIO, Tributum, quod dominus, nomine *Auxilii*, a vassallis & subditis, pro maritanda primogenita filia sua, ex Lege & Consuetudine, exigere poterat. Charta an. 1153. apud Lobinell. to. 2. Hist. Britan. p. 157. *Præterea rogaverunt me supradicti monachi ut eis quasdam Consuetudines, quas eis dominus Ganfredus pater meus dederat, confirmarem, scilicet censam, ostagium, Comitis esum, Maritationem, terræ emptionem, corporis sui redemptionem.* Ex quibus ultimis verbis perspicuum est vocem *Maritatio* ea, qua exposuimus, notione hic intelligendam esse; ne quis vero remaneat scrupulus, vide *Auxilium*. Verum, quod omnino notandum est, videtur ex allatia tributum illud, etiam pensitatum fuisse, ubi nulla aderat maritanda filia; quandoquidem monachis, ut eo utantur, concessum videmus. Unde alicubi quasi censum annuum exactum fuisse lubens crediderim. Vide supra in *Maritagium*.

¶ MARITATUS, Matrimonium. Pactum matrimonii inter Henricum filium Regis Aleman. & Constantiam filiam Gastonis Vicecom. Bearn. an. 1268. apud Marten. to. 1. Ampliss. Collect. col. 1361. *Per filias ceteras domini Gastonis vel jam maritatas, vel juniorem quæ non est adhuc Maritatui collocata, quæ juxta assertionem D. Gastonis jam pubes effecta & emancipata, juravit se conventionem ratificare prædictam.*

¶ MARITELLUS, Maritus. Berberius in Viatorio utriusque juris part. 5. Rubr. de Adulteris: *Si aliquis Maritellus habere cornua suspicaretur.* Ibid. Rubr. de Tut. & curis: *Mulieres maxime juvenes, confidentes in dispositionibus Maritellorum, qui ipsas tutelegistas faciunt, ducunt in bonis dies suos, etiam cum inimicis capitalibus Maritellorum defunctorum; quia ut plurimum gaudent de morte virorum.*

¶ MARITENUS, Secundum mare. Vita S. Guthlaci tom. 2. Aprilis pag. 41. *Ab Austro in Aquilonem Maritenus longissime tractu protenditur.*

¶ MARITIMA, Mare. Ogerii Panis Annal. Genuens. ad ann. 1202. apud Murator. tom. 6. col. 385. *Eodem quippe anno Beltramus de Nervi quum ivet in Maritimam cum nave sua, quæ vocatur Castella, pro grano, invenit naves duas Pisanorum.* Ibid. ad an. 1211. col. 401. *In eodem mense galeæ tres armatæ fuerunt, quibus præfuit Ceba, causa in Maritimam mittendi pro custodiendis navibus innumerabilibus lignis, quæ in Maritima pro grano & blavo iverant.*

MARITIMÆ, Agri & prædia ad maris littora. Charta ann. 1068. apud Sammarthanos in Archiepisc. Burdegalens. *Causa igitur incœpta, cum ad id ventum esset, ut jam dictus Præpositus hanc in Maritimis nostris esse consuetudinem affirmaret, ut quandiu Comitis servientes salem justo pretio vellent emere*, *&c.* Rogerus Hoved. pag. 661. *Tota vero Maritima, qua itur ad Cayphas, Pisani castrametati sunt*, *&c.* Vide to. 8. Spicilegii Acheriani p. 278. Gesta Innocentii III. PP. p. 142. Chronicon Petri IV. Regis Arag. initio, &c. Etiamnum hodie in Pictonibus *les Mareanes* dicuntur agri ad Oceani littora, in quibus exstant salinæ: *Maremma* Itali, *Maresme* Catalani dicunt, unde *Banyuls de Maresme*, locus dictus in Ruscinonensi Comitatu, haud procul a Caucoliberi, apud Andream Boschum lib. 1. *dels Titols de honor de Catalunya* cap. 26. Quibus adde hæc ex Charta Caroli Majoris domus, apud Willelmum Hedam in Hist. Episc. Traject. p. 217. 1. Edit. *Idcirco trado .... in loco nuncupato Maritbime, ubi castrum fuit*, *&c.* [Marage, Eadem notione, usurpat le Roman *de Rou* MS.

Une fille a mout gente qui est de haut parage,
Celle se veut donner a riche mariage,
Dezore vers la mer tout le pais Marage.]

¶ MARITIMALIS, Maritimus. Gesta Johan. VIII. PP. apud Baluz. to. 7. Miscell. p. 349. *Hic beatissimus pro utilitate omnium Ecclesiarum, & præcipue Gallicanæ Ecclesiæ, Arelatem Maritimali itinere devectus est.*

¶ MARKA, Regio. Acta S. Isidori Episc. Hispal. to. 1. Aprilis p. 338. *Quæ civitas, quæ solitudo, quæ Marka quæ hujus Doctoris non senserit beneficium?* V. Marcha 1.

¶ MARKATA. Vide in *Marca* 5.

¶ MARKET-FUTER. Vide *Marchet-fuder*.

¶ MARKETTA, ut *Marchetu*. V. in hac voce.

MARKETZELD. Monasticum Anglic. to. 2. p. 187. *Et valent per annum le Streteward, & le Marketzeld 18. sol. & obol.* *&c.* [Legendum Market *geld*, *Stallagium* seu præstatio pro stallis in mercatis & nundinis, nostris *Estalage*, ab Angl. *Market*, mercatum, & Saxon. gilth, præstatio, tributum.]

¶ MARKISUS. Vide *Marchic*.

MARLA, Marga, de qua Plinius lib. 18. cap. 6. qua agri impinguantur, Gallis *Marle* & *Marne*. Observat Cluverius l. 1. Germaniæ antiquæ cap. 8. in antiquissimis MSS. Plinii Codicibus Bibliothecæ Regiæ Angliæ Londinensis, lib. 17. cap. 6. pro *marga*, quod ter ibi habetur, ubique scriptum *Marla*. Bract. lib. 4. Tr. 1. cap. 34. §. 7. *Et ita quod deficiat melioratio in Marla, vel in stercoratione.* Fleta lib. 2. cap. 76. §. 4. *Marla durabilior est* (fimo) *eo quod fimus descendendo, & Marla ascendendo consumitur.* [Jacobus de Vitriaco Histor. Orient. lib. 3. apud Marten. tom. 3. Anecd. col. 291. *Est autem aqua fluminis*

(Nili)

(Nili) *pinguis, spissa & paludosa, quæ plusquam aliquis fimus vel* Marla *terram impinguat.*]

¶ TERMINUS MARLÆ, Tempus, quo agros Marla impinguare solent, spatium scilicet quindecim annorum. Charta an. 1366. ex Chartul. S. Vandreg. to. 2. pag. 2036. *Concessi ... tres acras terræ nostræ de Mainillo tenendas ad Terminum* Marlæ, *hoc est, ad quindecim annos, eo pacto quod singulis annis tertiam garbam de illa terra ab illis accipiemus; finito vero termino terram nostram quietam habebimus.* Alia an. 1178. ibid. *Tradidi Radulfo de Mesnil duas acras terræ nostræ ad medietatem & ad terminum* Marlæ. Charta Gerardi Decani S. Quintini in Viromand. ann. 1127. *Terram autem marliatam a primo die marliationis usque ad 15. annos libere obtineant.*

MARLARE, Marla seu marga agros stercorare, pinguefacere, *Marler* vel *Marner une terre.* Chronicon Andrense: *Ipsam terram Marlare fecit.* Occurrit in Fleta lib. 2. c. 73. §. 5 c. 76. §. 3. tom. 1. Monast. Angl. p. 722. to. 1. p. 202. &c. Necrologium Ecclesiæ Carnotensis: *Marnavit terras & ad culturam redegit.* [Charta apud *Madox* Formul. Angl. p. 253. *Duas acras terræ meæ, ... unam videlicet Marlatam versus montem, &c.* Legitur præterea passim in Chartular. Necrologiis, Computis Eccles. Attrebat.]

¶ MARLIARE, Eadem notione. *Marliatio*, ipsa agrorum stercoratio. V. paulo supra in *Terminus marlæ.*

MARLIARIÆ, Fossæ, unde eruitur *marla*, seu *marga*, Gallis *Marlieres*, [& *Marnieres.*] Ægidius Aureæ-Vallis Monachus in Episc. Leodiens. c. 111. *Aliis vero in foveis, quæ Marlaria dicuntur, projectis, &c.* Adde Fletam lib. 2. c. 41. § 2. & Foros Benehar. Rubr. *de Boscages* art. 14.

MARLERÆ, Eadem notione. Charta Joannis Regis Angl. de Forestis an. 1215. *Unusquisque liber homo de cætero sine occasione faciat in bosco suo vel terra sua, quam habet in foresta, molendinum, vivarium, stagnum, Marleram, fossatum, &c.*

MARLERIÆ, in Inquisitionibus de forisfacturia forestarum §. 15. *Inquiratur etiam de Marleriis, mineriis, turbariis &c.* Fossa marleria, to. 2. Monastici Anglic. pag. 1011. Charta Roberti D. *de Boves* an. 1247. in Tabulario Corbeiensi lib. 7. Ch. 3. *Et si est assavoir que li kemins me demeure ensi come il est bonnés, & les Maillieres devant dites ne autre kemin je ne puis faire ne clamer dedans le terroir de Thenes, &c. Et est assavoir que les Maillieres devant dites sont kemuns a ausement as homes, &c.*

¶ MARLATORIÆ BIGÆ. Vide *Maratoriæ.*

MARLETIÆ, Agri marga, seu *marla* impinguati. Charta Philippi Aug. Regis Franc. ann. 1220. *Et les Marleis & gastinas, quæ sunt extra boscum, quem boscum ei non donavimus, in quibus Marletiis & gastinis numerantur 45. acræ.*

MARLETUM, Eadem notione. Vetus Charta apud Spelmannum: *Sciatis me dedisse in perpetuum 23. acras & dimid. Marleti Ecclesiæ S. Michaelis, &c.*

¶ MARLOTA, Vestis species, Bigerris & Benearnensibus etiamnum in usu, quasi *Melota*, quia villosa & hispida, ea crassiori lana confecta. Hujus meminit Rabelæsius 1. 56. atque eam interdum per æstatem deferre mulieres ibid. scribit. Vide *Bigera.*

¶ MARLUCIUS, Asellus minor, Gallic. *Merlan.* Charta pro *Aquariatu* de Talemondo: *Item in diebus quibus debent comedi pisces, dabit & ministrabit dictus Aquarius secundum tempora, videlicet de Marluciis recentis ferculum de duobus peciis pro duobus.*

¶ MARMARITIS, *Herba quæ in desertis petris & saxis prærupitissimis nascitur.* Vocabul. Sussannæi.

¶ MARMESSOR, perperam pro *Manumissor*, Executor testamenti. Concil. Tarracon. an. 1591. inter Hispan. tom. 4. p. 535. *Liceat etiam heredibus seu Marmessoribus aut aliis consanguineis defuncti, ... majorem eleemosynam pro suffragiis ipsius defuncti eidem parocho libere & gratis dare.*

MARMITA ECCLESIÆ, dicitur quidam Diaconus in Inquisitione de Vita & moribus B. Joannis Episcopi Vicentini. Sed verentur viri docti, ne mendum insit. Vide *Marotinus.*

¶ MARMITO, à Gall. *Marmiton*, qui vilioribus culinæ ministeriis inservit. Instrum. ann. 1599. apud Lobinell. to. 5. Hist. Paris. p. 801. *Nec tenebuntur iidem bursarii ecclesiastici pauperes seu non beneficiati, sicut & famuli, sive Marmitones solvere quicquam, &c.*

1. MARMOR, Morbi equorum species in genibus vel articulis. Vegetius lib. 2. Artis veterin. c. 48. *Marmor duritiam ostendit ex nomine, &c.*

2. MARMOR, Tabellula marmorea *imaginata*, quæ in quibusdam Ecclesiis defertur osculanda ad *Pacem* in sacra Liturgia. Synodus Bajocensis an. 1300. c. 10. *Inhibemus firmiter & districte, ne pace recepta a Presbytero in altari, pluribus quam duabus mulieribus, Marmor tradatur deosculandum.* V. *Lapis pacis*, & *Osculum pacis.*

¶ 3. MARMOR, Mare. Fridegodus in Vita S. Wilfridi sæc. 3. Bened. part. 1. pag. 178.

.... Dum tensis alta pererrant
Marmora, Psalmigraphi recolentes orgia velis;
Ecce repentinis pontus fundotenus undis
Infremuit.

¶ MARMORARE, Marmoribus ornare. Acta Leonis III. PP. to. 2. Junii p. 589. *Tamque presbyterium, quam totam ecclesiam Marmoravit.*

¶ MARMORARIUS, μαρμαραριος, ἀγαλματογλύφος, (qui statuas e marmore facit.) Gloss. Latin. Græc. Sangerm.

¶ MARMORATIO PAVIMENTI, Solum marmore ornatum, interstratum. Apul. florid. num. 18. *Præterea in auditorio hoc genus spectari debet, non pavimenti Marmoratio, nec proscenii contabulatio, nec scenæ columnatio.*

¶ MARMORATUM, apud Vitruvium, est marmor tusum calce admixta, quo utebantur veteres in tectoriis.

MARMOREUS PANNUS. Visitatio Thesaurariæ S. Pauli Londinensis an. 1295. *Tunica de quodam panno Marmoreo spisso cum rotis & grifonibus, &c.* Alibi: *Casula Marmorei coloris. Mabre* appellamus, quod variis coloribus interstinguitur. Vide supra *Marbrinus.*

MARMOTINUS. Vide supra *Marabotinus.*

¶ MARNA, Idem quod *Marla*, Gall. *Marne.* Processus de Vita S. Yvonis to. 4. Maii p. 566. *Navis quædam onusta terra appellata Marna.*

¶ MARNARIUS, pro *Marinarius*, Nauta, navicularius. Computum an. 1334. to. 2. Hist. Dalph. pag. 278. *Item, quando Senescallus venit in ligno parvo de portu Dalphini Januam, Marnariis ejusdem ligni, gran. 10.* Ibid. p. 279. *Item, pro vacca una empta Januæ distributa Marnariis, unc. 1. taren. 10. gran. 15.*

¶ MARNERIA, Fossa, unde eruitur *Marna*, Gall. *Marniere.* Charta ann. 1283. to. 2. Chartul. S. Vandreg. pag. 1471. *Tres acras terræ sitas in duabus peciis terræ, prima, ad spinam ... secunda ad Marneriam juxta terram heredum Pellecbaste.* Vide *Marla.*

¶ MAROCHINUS, Hircinum corium, nostris *Marroquin*, in Statut. civit. Saluciar. c. 146.

MARONES. Vide *Marrones.*

MARONITÆ, Hæretici ad Libanum montem, ita dicti a Marone quodam Hæresiarcha, uti vult Willelmus Tyrius lib. 22. cap. 8. Jacobus de Vitriaco in Histor. Orientali cap. 79. velut Timotheus Presbyter de Hæresibus: ἀπὸ τοῦ ἀναφανέντος αὐτοῖς Μάρωνος τινος ἐν Συρίᾳ. De eorum hæresi iidem consulendi, & Gabriel Sionita & Hesronita in libro de Nonnullis Orientalium urbibus cap. 6 post Geographiam Nubiensem.

MAROS-

MAROSSERIUS, Proxeneta. Statuta Mediolanensia a.part. cap.440. *Nullus Marosserius vel mediator alicujus mercati, cujuscumque generis & maneriei, vel matrimonii, possit habere nec habere aliqualiter pro marosso, vel ejus mercede alicujus marossi, ut supra, ultra soldos 10. imperialium*. Adde c 421.422.& 1.part.cap.89. *Maroserius*, in Statutis Astens. cap.6.

¶ MAROSSUM, Proxeneticum. V. *Marosserius*.

MAROTIMUS. Charta Theotolonis Archiepisc. Turonensis an.933. apud Sammarthanos: *De valentioribus igitur ac potentioribus rebus, sigillis Regum insignita testamenta feci: de quibusdam vera meæ ditioni subactis chartas edidi atque firmavi, & Marotimo ipsius Ecclesiæ servanda tradidi*. Eadem forte dignitas, quæ *Marmita Ecclesiæ* dicitur in Inquisitione de Vita & Moribus B. Joannis Episc. Vicentini: sed qualis illa, fateor me ignorare, tametsi idem videatur, qui archivi custos.

MAROTUA, Locus, vel piscina cum claustro, in Jure Hungarico.

MARPAHIS, Strator, apud Longobardos. Ugutio: *Marphais, Strator*. Perperam *structor* in MS. Paulus Warnefridus lib. 2. de Gestis Longob. cap. 9. *Qui eidem Strator erat, quem lingua propria Marpahis appellant*. Lib.6.cap.6. Rex vero *Cunibert, dum post hæc cum Stratore suo, quem lingua propria Marpahis dicunt*, &c. *Marepahis*, apud Erchempertum c.21. perperam *Marepazis* in Charta Longobardica ann.774. apud Ughellum tom.8. Italiæ sacræ pag.34. *Qui fuerunt de judiciaria Foroaldi Maropazis nostro*. Adde Chron. S. Sophiæ Benev. pag 629. 638. 657. 738. ubi male etiam *Marepalis* editum, pro *Marepahis*, vel *Morpais*, aut Marpaigo, quasi *puer equi*, qui equum curat.

¶ MARQUA, Jus represaliæ. Charta Joannis Reg. Franc. ann.1360. tom.3. Ordinat. pag. 475. *Volumus & eisdem* (Judæis) *concedimus quod in regno nostro intrare, venire & in eodem morari, absque eo quod virtute cujusdam Marque vel gagiamenti Morque, privilegii vel aliis quibuscumque, valeant arrestari*, &c. *Litteræ* vero de *Marqua* vocantur ex quibus hæc facultas a Principe conceditur, in Litteris Ricardi II. Reg. Angl. an.1399. apud Rymer. tom.8. pag. 97. *Velimus ex consideratione præfato Johanni Literas nostras de Marqua, versus præfatum Ducem & subditos suos, quousque eidem Johanni de summa prædicta, una cum .... nomine Marqua & represaliæ*, &c. Vide *Marcha* 1.

¶ MARQUEZIUS, MARQUISIUS, MARQUISUS, MARQUISIA. Vide *Marchio*.

MARRA, Italis *Marra*, Ferreum instrumentum ad exscindendas herbas accommodatum. *Marre de Vigneron*. Gloss. Lat. Græc. MSS. *Marra*, χειρεργιον. Papias: *Marræ, sappæ, instrumenta rusticorum*. Idem: *Marra, terebrum, idem vnerubius*. Vocab. Willel. Britt. *Ligo, instrumentum rusticanum, Marra, ut dicit Ugutio, Gallici appellant Picon*. Catholicon Armoricum: *Marr*, G. *Hoe, Fouffouer, de quoy on boue les vignes*, L. *Ligo*. [Hinc *vignes*, *Marrees*, i.e. *marra* pastinatæ, in Consuet. Blesensi art. 184. *Perse de Meeres*, in vet. Consuet. Aurelian. art. 104. cum instrumanta quæ agriculturæ inserviunt, ob census statuto die non exsolutos, obsignantur.] Columella de Cultu hortorum:

> *Mox bene cum glebis vivacem cespitis herbam*
> *Contundat Marra*.

[Gesta Tancredi apud Marten. tom.3. Anecd. col. 166.

> *Vomeris glodus: agri bis hæc area Marris*.]

Occurrit etiam in Vita S. Deodati apud Surium tom.7. cap.3. [& apud Juvenalem Sat.15.]

¶ MARRAMAS. Vide *Mattabas*.

¶ MARRANCIA, pro *Marancia*. Charta ann. 1227. ex Tabul. Eccl. Audomar. *Ecclesia suo non defraudetur servitio. Non inde turbatio sive Marrancia proveniat in Ecclesia. Si vero per culpam alicujus acciderit defectus in cantando vel legendo, unde oriatur scandalum vel Marrancia, si presbyter est hebdomadarius, pœna puniatur duorum solidorum*. Charta fundationis Capellaniæ S. Clementis in S. Capella Paris. *Quibus horis si non interfuerit, faciet Marroussam & eam persolvet, sicut dicti subcapellani ab ipsis horis absentes*.

¶ MARRANI, Iidem qui *Marani*. Tractatus Vincent. Cigaltii de Bello Italico: *Magister Paulus Brun scientieus in medicina & multum expertus de Brivata nunquam voluit assistere cum Marranis, nec Judeis, & bene facit*.

¶ 1. MARRARE, *Appropriare*, rem quampiam alicui afferere, in illius usus & commoda convertere, Chron. Andrense ad an.1224. to.9. Spicileg. Acher. p.648. *Eodem pretio præfatam decimam redimendam ad opus nostrum Marravit*. Et infra: *Hereditatem ipsius decimæ ad opus Audrensis Ecclesiæ appropriant*, &c.

2. MARRARE. Ugutio: *Ligo, marra. Liganizare, Marrare, terram ligone vertere*. Vida *Marrire*.

¶ MARRELARIUS, Æedituus, custos ædis sacræ, vulgo *Marguillier*. Charta Eccles. Aniciensis an. 1312. *Thesaurario Ecclesiæ* 8. l. .... *turibulario* c. *s. pro violeta* x. *s. pro Marrelario* c. *s. porteria minori pro balais* xx. *s*. Statuta Eccles. Massil. ann. 1472. *Marrelarii non teneant campanas erectas, nec illas vireut, sub pœna denariorum 4. Marliee* in Statutis Scabinorum Maceriarum ad Mosam: *Item ledit Marlier est tenu d'avoir farviteurs souffisans avec lui pour aidier a chanter a l'autel on cuer*. *Maelage* vero dicitur in eisdem Statutis quod ipsi ratione sui officii competit: *L'en dait chacun an audit Marlier le jour de Pasques communaulx chacune personne qui recoit Corpus Domini .... son Marlage, c'est assavoir du moins ung dauble*, Vide *Matricularii*, & *Maccaclarius*.

¶ MARRELLA, Ludi genus, Madrellum. Vide supra *Marella*. Statuta Eccles. Lingon. ann.1404. *Non ludant etiam* (Clerici) *ad Marrellas, ad volus, ad cursum vel currendum in campo pro lucre vel pravitate*. Qui ludus ab Ovidio l.2. Tristium v 481. sic describitur:

> *Parva sed & ternis instructa tabella lapillis:*
> *In qua vicisse est, continuosse suos*.

¶ MARRENTIA, Mulcta pecuniaria pro levioribus delictis. Statuta Capituli Autissiodor. *Anno Domini 1392. in Capitulo generali S. Luciæ inhibitum fuit ne de cætero aliqui fabulentur in choro sub pœna Marrentiæ*. Vide *Marancia*.

¶ MARRENUM. Vide *Matrria*.

¶ MARRHEA, pro *Marchia*, Terminus, limes. Charta an.1377. apud Rymer. to.7. p.175. *Quod pro reparatione facienda super attemptatis factis super Marrheis Angliæ & Scotiæ, quidam dies se tenebit apud Lilbottros*. Et infra: *Volumus tamen quod si .... ad dictos diem & locum Marchiæ, abesse contigerit*, &c. Vide *Marcha* 1.

¶ MARRIMARE, Ligna ædibus ædificandis aut reparandis apta parare, elaborare. Charta an.1157. apud D. Calmet. tom.2. Histor. Lotharing. col.353. *Per totum vero bannum Martensae & Lunaris villæ dederunt pasturas, piscationes, vias & usuaria ligna ad Marrimandum & ignes abbatiæ & grangiarum, & hæc usuaria concesserunt per totum alodium suum & feodum*. V. *Materia*.

MARRIRE. Capit. 1. Caroli M. an.802. c.1. *Et nemo per ingenium suum vel astutiam præscriptam legem, ut multi solent, vel suam sibi justitiam Marrire audeat, vel prævaleat*, &c. id est, *marritionem* inferre, seu contra legem quicquam agere, legem labefactare. Et c.8. *Ut nullus bannum vel præceptum domni Imperatoris nullus omnino in nulla Marrire præsumat, neque opus ejus stricare vel minuere, vel impedire*, &c. Mox: *Et ut nemo debitum suum vel censum Marrire ausus sit*. Adde c.9. Est autem.

MARRITIO, Detrimentum aut jactura rei, vel molestia aut animi dolor, qualis ea damno nasci solet, quo sensu & nos vulgo *marritum* etiamnum quoque dicimus illum, qui de re quapiam dolet: Gallis *Marricon*. Charta Caroli M. apud Chopinum in Cons. Andium. *Absque ulla Marritione vel dilatione reddere faciant*. Capitul. Caroli C. tit. 36. cap. 13. *Et ipse tranquillo & pacifico animo donet illi commeatum, tantum ut ipsi & in suo regno, vel suis fidelibus, aliquod damnum aut aliquam Marritionem non faciat*. Vetus Charta in Actis Episc. Cenoman. pag. 197. *Quiete & regulariter absque ulla vexatione aut Marritione securiter sancte vivere permittant*. Adde pag. 266. Charta Ludovici Pii Imp. in Vita Aldrici Episcopi Cenoman. pag. 31. *De his autem præcipimus, & censum legitimum, & nonas & decimas annis singulis partibus præscriptæ matris Ecclesiæ absque ulla Marritione vel dilatione reddere*. Tabular. Ecclesiæ Viennensis fol. 52. *Post decessum namque nostrum agricultores B. Mauritii absque Marritione, vel præjudicio suorum ad matrem Ecclesiam revocentur potestate & dominatione, &c.* Tabular. Brivatense ch. 323. *Et post nostrum discessum, nulla expectata judicis traditione, vel nemine contradicente, absque ulla Marritione mansus jam dictus .... ad ipsam casam Dei in integrum revocetur*. Charta 56. inter Alemannicas Goldasti: *Post obitum vero meum absque ulla Marritione ad dictum Monasterium firmiter pertineant*. Adde Chartas 61. 62. & Vadianum de Monast. Germ. l. 2. pag. 72. Le Roman de *Girard de Vienne* MS.

Dedans Viaane sus el mestre donjon,
Dame Guiborg faisoit grant Marison,

Le Roman *de Rou* MS.

Salemon qui de Dol iert sire
Out grant Marrement & grant ire.

[Le Roman *de la Rose* MS.

Ne mena duel ne Marrement.]

De vocis origine sic censet vir doctissimus in Notis ad Regum nostrorum Capitula, *marrire* idem valere quod irrumpere, perfringere legem, metaphora sumpta ab itinerantibus, qui a recta via declinantes *marrire* iter dicuntur etiamnum suis Lemovicensibus. Quod si ita est, *marrire* idem erit quod *viam abstare, contradicere*, fossa scilicet in transversum ducta ligone, quem *marram* vocabant: unde *marrare, liganisare*, id est, fossam ligone facere, uti supra observatum. Sed & Italis *Smarrito* dicitur, qui a via aberrat, qui rectum iter amisit. Vide Octav. Ferrarium in *Smarrire*.

MARRONES, MARONES, MARRUCI. Vita sancti Odonis Cluniacensis Abbatis: *Dum patriam reverteretur, inter Burdonum Alpes, &c. Secus locum autem illum habitat quoddam genus hominum, qui Marrones vocantur, & arbitror ex Marronea Aquilonari provincia illud nomen traxisse originem*. Iidem, qui *Marruci* appellantur ab eodem Odone in Vita S. Geraldi lib. 2. cap. 17. *Ipsi quidem Marruci, rigentes videlicet Alpium incolæ, nihil quæstuosius æstimabant, quam ut supellectilem Geraldi per juga montis Jovini transveherent*. Chron. S. Trudonis lib. 12. ubi de Monte Jovis, in Alpibus: *Et post aliquot dies præmonstrata est a præductibus Maronibus difficillima via: Marones enim appellantur viarum præmonstratores, &c.* [Hinc *Maronnier* etiam dictus qui navibus in portum introducendis præest. Le Roman *d'Athis* MS.

Li Maronnier furent bon maestre,
Car du port savoient tout l'estre.

Nisi legendum malis *Marinnier*, vel *Maronnier*.]

Sic vero appellatæ circa Alpium juga Saracenicæ gentis reliquiæ quædam. Saraceni enim Afri, cum a tempestate valida in Provinciæ oras ejecti fuissent, Leone Philosopho imperante, illam potissimum regionem insederunt, tenueruntque annis aliquot, quæ circa *Maurum montem* in Italiæ & Galliæ confiniis adjacet, castroque Fraxineti expugnato, quod eorum latrociniis & excursionibus opportunissimum fuit, propter adjacentes silvas, quas *Fraxinidos saltus* vocat Flodoardus in Chron. an. 931. vicinas provincias vastarunt, occuparunt urbes & castra, tandemque Alpium claustra & juga insederunt, unde in Burgundiam & Italiam sæpius excurrerunt, uti pluribus commemorant Witikindus lib. 3. extremo, Luithprandus lib. 1. c. 1. l. 2. c. 12. l. 5. c. 4. S. Bonifacius Archiepisc. Mogunt. Epist. 19. Chron. Novalic. lib. 4. cap. 21. 22. Chron. Farfense p. 668. Vita S. Romuli Episc. Genuensis apud Ughellum, Glaber, & alii. De iis etiam intelligendus Anonymus Combefisianus in Constantini Porphyrog. vita nu. 31.

Ipse Hugo Rex Italiæ, cui admodum molesti erant, Saracenos adortus, propter Berengarium, qui recens regia sumpserat insignia, facto & sancito cum iis fœdere, inglorius recessit, ut est apud Luithpr. l. 5. c. 7. Verum haud multo post, vicini Toparchæ collecto exercitu, non modo ex Alpium, quæ insederant, jugis; sed & ex ipsa Provincia, atque adeo prima eorum sede Fraxineto, penitus exegerunt fugaruntque. Quod quidem militare facinus Rotboldo Forcalcariensi Comiti, Arduino Hyporegiæ Marchioni, & Aymoni Comiti attribuit Chron. Novalic. Willelm. vero Com. Provinc. Rotboldi fratri, Glaber lib. 1. cap. 4. Odilo in Vita S. Maioli, & Charta Riculfi Episcop. Forojuliens. apud Ruffium & Sammarthan.

De Fraxineti peculiari situ, (ut & hoc obiter moneam) video controverti. Guichenonus in Hist. Sabaud. p. 185. Luithprandi auctoritate nixus, qui l. 1. c. 1. *in Italicorum Provincialiumque confinio* Fraxinetum oppidum statuit, illud esse autumat, quod vulgo *Portus S. Sospitii*, aut *Eaupersi*, appellatur, versus Villam-Francam, in Comitatu Niciensi. Verum cum Chron. Novalicense lib. 4. c. 21. tradat, situm fuisse *super ora maris in Provincia prope Arelatem*, loci positionem in Francia, atque adeo in ipsa Provincia investigandam necessario consequitur. Et certe *Fraxenetum* in diœcesi & Comitatu Forojuliensi videtur statuere vetus Pontii Massiliensis Episc. Charta an. 1008. quæ a Sammarthanis refertur in Episcopis Massiliensibus & apud Guesnaium in Annalibus Massiliens. an. 1014. *De cætero omnem partem meam dono Monasterio S. Victoris; sed & in Comitatu Forojuliense, id est, in Fraxeneto, in villa, quam vocant ad Molam, &c. omnem partem meam*. Molam, *la Mole*, statuunt Tabulæ Geographicæ ad dextram sinus Grimaldei, juxta quem exstat vallis *Freneti* dicta, cujus jurisdictionem & dominium, una cum Grimaldo Castro & Turri S. Tropelii, datam Genti Grimaldæ constat. Istius vallis mentionem fieri comperio in Diplomate Ludovici Regis Neapol. an. 1406. apud Augustinum *du Pas*, in Stemmate Acigniacæ Familiæ p. 601. Adde præterea Ekkehardum Juniorem de Casibus S. Galli cap. 5. sub fin. & 15. initio, Ruffium in Comitib. Provinciæ p. 50. Columbum pag. 75. 110. & alios. Vide *Marans*.

1. MARSA. Paschasius Radbertus in Epitaphio Walæ lib. 1. c. 2. *Et quod callidi dissertorum loca tenerent, & infimi notissimos populo atque amicissimos Marsa manu prostrarent*. An *sparsa* pro *larga*? [f. *Mersa*.]

¶ 2. MARSA, [illegible], *Marsio*, [illegible], *Qui venatur serpentes*, in Supplem. Antiquarii.

¶ MARSALIX, Salicis genus. Charta ann. 1221. ex Tabul. Sangerm. *Compositum est quod dicti homines in prædicto nemore capient genestam, spinam nigram & albam, salices & Marsalices, &c.*

¶ MARSALIA, MARSALLUS, f. Mercatum, forum, Gall. *Marche*. Charta Lotharii Imper. ann. 844. apud Marten. tom. 1. Anecd. colum. 35. *Nolito ... de illa eorum patella, quæ est in Mediano vico,*
hoc

hoc est Marsallo dare nec solvere debeant .... omnique tempore ipse thelonius de ipsa patella in Mediano vico seu Marsalla, &c. Chron. Monast. S. Michaelis in pago Virdun. apud Calmet. to. 1. Histor. Lotharing. col. 555. *Nihil solvant, nec teloneum, nec tranaticum, ... nec de patellis eorum in vico & in Marsalla aliquid requiratur.*

¶ MARSCALCIA, MARSCALCUS, MARSCALLUS. Vide *Marescalcus*.

MARSCHUL, in Charta Rudolfi Imp. ann. 1277. in Metropoli Salisburg. tom. 1. p. 390. Vide *Marchet-fuder*, supra.

¶ MARSICULUS, *Qui cito movetur ad iram*. *Plautus*: *Quid ais homo Marsicule?* Gloss. Isidori. Hæc pessime corrupta, restaurata vide in *Momar*.

MARSIPPA. Gloss. Saxon. Ælfrici: *Marsupium*, vel *Marsippa*, Leod, i. erumena.

MARSUM, in Gloss. Saxon. Cottoniano, pypmgalere.

MARSUPA, Piscis species, de qua mentio est in Vita S. Filiberti Abb. Gemet. cap. 31. [Gall. *Marsouin*. Tabular. Rothon. *Dedit locum ad exclusam faciendam in mare juxta Bronarol in monachia sempiterna; & dedit ei ..... Præpositus tertiam partem in illa ad opus suum, exceptis Marsupis & sepiis & aliis ad lammaria Ecclesiæ pertinentibus.*]

MARTA. Statuta Davidis II. Regis Scotiæ cap. 52. *Ordinatum est, quod certa summa victualium, quæ abundant in partibus illis superioribus, ut Marta, berdeum, & hujusmodi, leventur per annum ad expensas domus Domini nostri Regis*, &c. [*Mart*, Anglis, oundinæ, Gall. *Foires*. Sed quid hæc ad vocem hanc? videtur esse miscellum frumentum. Vide infra *Martellis*.]

¶ MARTELARE, Molam malleo tundere, Italis, *Martellare*, Gall. *Marteler*. Statuta civit. Saluciar. Collat. 5. cap. 128. *Quod quilibet molinarius cum suum molendinum Martelaverit, teneatur implere canaletum de suo farinacio.*

MARTELLAGIUM, Jus quoddam, sic appellatum, quod Cenomanensi Comiti competebat in universis mercibus, quæ vel ab artificibus, vel ab ipsis mercatoribus in officinis propriis, vel in nundinis venum exponebantur, ita ut ex quacunque mercium specie, postquam artifex vel mercator *capus* unum selegisset, *Martellagii* redemptor seu firmarius meliorem sibi adscribere liceret. Vox, ut videtur nata a *Martello*, quod primitus id juris in mercibus duntaxat, quæ malleo conficerentur, exigi soleret: sed postea ad alias quasvis traductum est, ut colligitur ex Regesto Ludovici Regis Siciliæ, quod in Camera Computorum Paris. asservatur, fol. 30. 31.

MARTELLINUS PULSUS, apud Medicos, qui in dilatatione sua, antequam ad centrum regrediatur, ex percussione spiritus, & organi duritie bis digitos percutere videtur, & fiunt quasi dilatationes duæ; sed præcedens est major, secunda minor, &c. Ita Gentilis de Fulgineo ad hæc Egidii lib. de Pulsibus:

In febre continua Martellino dominante
Caumate febrili cordis depascitur humor.

¶ MARTELLIS, Miscellum frumentum, Gallis, *Bled meteil*. Charta ann. 1204. Histor. Comitat. Ebroic. inter Instrum. pag. 9. *Percipiet singulis annis unum modium bladi, scilicet sex sextarios frumenti, & sex sextarios Martellis in granchia d'Alboe.* Ubi legendum puto *Mastelli* vel *Mastellis*; est enim *Mastilio* seu *mestilio* ejusdem significationis. Vide *Mestallum* 2. & *Mixtum* 2.

MARTELLUS. Vide *Martus*.

¶ MARTERINÆ PELLES. Vide *Martures*.

¶ MARTEROR & MARTROR. Occitanis vulgo *Martron*. A voce *Martyrium*, sic vocant festum O. SS. quod primo B. Virgini solisque Martyribus sacratum esset, ut testatur Usuardus ad Kal. Novembris: *Festivitas B. Dei Genitricis, & omnium Martyrum, quam Bonifacius Papa celebrem & generalem instituit agi omnibus annis in urbe Roma. Tertius vero Gregorius Pontifex postmodum decrevit, eandem in honore omnium sanctorum sollemniter observari perpetuo ab omni Ecclesia.* Charta Rogerii Comitis Fuxensis ann. 1095. *In tali vero ratione impignoro vobis hæc omnia præscripta, ut ab hodierna die habeatis & possideatis istam prædictam pignoram de Martror in Martror, atque ego vobis jam dictum pretium persolvam ad Martror.* Alia an. 1101. apud Stephanot. Antiquit. Occitan. MSS. tom. 1. pag. 485. *Totum hoc impignoramus pro triginta solidos de denarios Hugonenques de Marteror qui venit ad unum annum; & postea de Marteror in Marteror sine ulla enganno.* Charta Aymerici Vicecom. Narbon. ann. 1114. ibid. pag. 515. *Et ista pignora permaneat de isto Martror ad tres annos, & de tres annos in antea si reddiderimus istud aurum & istam placam ipso die de Martror in Monasterio Crassa sine enganno recuperamus istum honorem; quod si ipso die de Martror non reddiderimus, istud pignus permaneat de ista festivitate in alia.* Charta Occitanica ann. 1399. *Item mes se son amigablement composits, accordats & transfigits que en l'an present .... de la feste de Marteror, alias de Toussants, prochen venant en sepe aus prenque ladite Infante an Bearn dus mille floris*, &c. Non alterius originis videtur vox Gallica, *Martrosy* vel *Martre*, qua donatur forum Aurelianense aliorumque quorumdam locorum.

¶ MARTHA, Mustellæ genus, seu vestis mustellarum pellibus munita. Statuta Arelat. MSS. art. 53. *Et si dominus voluerit facere bastari sa Martham, habeat sartor 12. den. & super totis cum ebioto 18. den.* Concil. Dertus. inter Hispan. to. 3. p. 663. *Neque* (Clericus) *folleratas deferat pellium de Marthis*. Vide *Martures*.

¶ MARTHERINÆ PELLES. Vide *Martures*.

¶ MARTHIMONIUS, pro Mathematicus. Jacobi de Vitriaco Histor. Orient. l. 3. apud Marten to. 3. Anecd. col. 276. *De italia sunt in terra Jerosolymitana tres populi ipsi terræ quam plurimum efficaces & utiles, scilicet Pisani, Januenses & Venetiani, navali exercitio præditi, in aquis invicti, & in omni bello exercitati, Machimoniorum, vel Marthimoniorum vel Mathematicorum ingenio flagrantes.* Ubi ultimum apposuisse sat fuisset, reliqua enim menda sunt librarii quæ medica manus emendavit.

¶ MARTIANA LEX, seu Merciorum. V. *Lex*.

¶ MARTIATICUM, Martium, trimestre frumentum. Radulphus de Gestis Friderici I. Imp apud Murator. to. 6. col. 1190. *Et ante medium Martium nemo unquam arare potuit, & immoderate segetes corrupit* (oia) .... *Frumenta vero non sunt adeo corrupta. Martiaticum tamen bonum fuit.* V. *Morcesfbia*.

¶ MARTICULARIUS, pro *Matricularius*, in Charta ann. 1353. Tabular. regii Reg. 81. fol. 599. Vide in hac voce.

MARTILAGIUM, & MARTILOGIUM, pro *Martyrologium*, habetur in Monastico Anglic. tom. 2. pag. 322. 323. 370. 657. tom. 3. pag. 244.

MARTINELLUS. V. *Passionalis*, in *Passionarius*.

MARTINETÆ, Aviculæ merulis minores, nostris *Martinets*. De iis Silvester Giraldus in Topograph. Hibern. dist. 1. cap. 13.

¶ MARTINETI, Sic dicti vagi scholares in Universitate Paris. *du Boulay* to. 5. Hist. ejusd. Univer. p. 658. *Die 7. Octobris 1463. Facultas Artium decrevit adversus vagos scholares, vulgo Martinetos, qui de collegio in collegium discurrebant*, &c.

¶ MARTINETUS, Ustrina, Gallis *Forge*, à Mar-

Martellis seu malleis sic dicta. Charta an. 1340. tom. 2. Hist. Dalphin. p. 411. *Mandamus .... quatenus visis præsentibus, excusatione, obstacula, & dilatione cessantibus, omnes quoscumque, & singulos Martinetos, ac charbonerias factos & factas, ubicumque, vel per quoscumque in proprietatibus nostris ..... ac domos & ædificia ipsorum Martinetorum ubicumque & quorumcumque sint, amoveatis celeriter, & faciatis totaliter amoveri; & destrui fundirus, nullo quocumque Martineto ... remanente, nec ulterius patiamini, quod aliqua nemora ... nostra scindantur, assartentur, vel charbonentur pro Martinetis vel aliis grossis ferrorum operibus faciendis.* Occurrit etiam in Statut. civ. Saluciar. c. 139.

MARTINIEGA, Tributi species apud Hispanos, [quod forte ad festum S. Martini solvebatur, sic dicta.] Joannes Diacon. in Actis S. Agricolæ num. 15. *Accidit, quendam virum ex ejus curia ad colligendam exactionem regiam, quæ vulgariter dicitur Martiniega, in tempore hiemis sub mense Decembri Majorinum certissime advenisse.*

MARTINUS, Qui suam acrius quam par est, & obstinatius opinionem tuetur, cujusmodi fuit Martinus Jurisconsultus celebris sub Friderico I. a quo, inquit Baronius ann. 1158. in vulgare proverbium ejus durities apud J.C. in hanc usque diem pertransiit, ut *Martinum* appellent, qui suæ ipsius sententiæ singulari pertinaci studio inhærescat. Fuit is Martinus Grosia, una cum Bulgaro, Legum Professor in Academia Bononiensi, de quo pluribus Otto Morena in Histor. Rer. Laudens. p. 38. De alio *Magistro Martino*, vide Matth. Paris an. 1244. pag. 434.

¶ MARTINUS BULLIANS, vulgo *Martin d'este*. Vide in *Testum*.

¶ MARTIOBARBULI. Sic legendum pro *Martiobarbuli* apud Vegetium lib. 1. cap. 17. *Plumbatarum quoque exercitatio (quos Martiobarbulos vocant) tradenda est junioribus. Nam in Illyrico dudum duæ legiones fuerunt, ... quæ, quod his telis scienter utebantur & fortiter, Martiobarbuli vocantur.* Ex quibus recte colligit Carolus de Aquino in Lex. milit. *Martiobarbulos* non solum armorum genus fuisse, sed etiam appellationem militum, quibus ab eo armorum genere idem erat inditum nomen. Erant autem *Martiobarbuli* idem quod plumbatæ: unde idem Carolus suspicatur reponendum esse *Mattibalum* quod est missile, plane consimile fustibalo; ut sit fustis, seu clava jaculatoria, appensa habena intra coriacea cum insutis globis plumbeis. Plura vide in laudato Lexico ad hanc vocem. Adde Stewechium ad Vegetii locum allatum, & Turneb. Advers. lib. 24. cap. 12.

¶ MARTIOLINUS, MARTIOLLUS, Italis idem quod nostris *Marreschia*, *Blad Maesois*. Vide *Tremisium*.

MARTIOLUS. Vide *Martus*.

MARTIRA, [MARTIRINUS.] Vide *Martures*.

¶ MARTIRIZIARE. Vide *Martyrizare*.

MARTISIA. Glossar. Saxon. Ælfrici: *Martisia, vel Baptitura*: gebeatea flæsc. Somnero ge-heaten, est *percussus, cæsus, tusus*. flæsc, *caro*. Isid. lib. 20. c. 2. *Martisia in mortario ex pisce fiunt, unde nominata.*

1. MARTIUS. *Martium suum* habere dicebatur, cui agrum colere mense Martio, vel serere, licebat. Id autem concedebatur urbium incolis, quibus cæteroquin, & aliis anni temporibus in urbe *stare* necesse erat: quæ obligatio *restcandisia* & *stagium* dicebatur. Charta Communiæ Incrensis an. 1158. *Concessum est, ut omnes homines de Communia suum habeant Martium apud villam a Purificatione S. Mariæ Candel. usque ad medium Aprilem, & a festivitate S. Joannis Baptistæ suum similem habeat Augustum usque ad festivitatem omnium Sanctorum: & si in Communia redire voluerint, ipsi & sua salva erunt.* Charta Communiæ Royensis an. 1190. *Burgensis potest sine forisfacto manere extra villam a Purificatione B. Mariæ usque ad exitum Aprilis pro suo Martio, & a festo S. Joannis B. usque ad festum S. Martini pro suo Augusto.* Adde Communiam S. Quintini.

¶ 2. MARTIUS, Præstatio, seu census qui exigi solet in annona vel denariis mense Martio, de quo passim in Tabulario Vosiensi, ac præsertim fol. 56. *Debet sex denarios in Martio. Mansus Benedicti monachi sex sextarios segl. 3. denarios vinadæ & quatuor Martii. Mansus Arial 12. denarios de recept. ad S. Martin. vinada sex, quatuor Martii.*

¶ MARTORES, Idem quod *Martures*. Petrus Damiani lib. 2. Epist. 1. *Non in flammantibus Martorum submentalibus rasit, &c.* Epist. 2. *Ovium itaque, simul & agnorum despiciantur exuviæ, ... Martores exquiruntur & vulpes.*

¶ MARTRÆ, Eadem notione. Charta ann. 1406. apud Lobinellum t. 2. Hist. Britan. p. 827. *Legat nobili viro Bertranno de Dinanno ... unam suam hoppelandam rubeam Martris foderatam.* Testam. ann. 1453. in Tabul. Eccles. Massil. *Item nepoti nostro Henrico tunicam nostram rastacii colaris foderatam de Martres.*

MARTRICES, Martes, Gallis, *Martes*. Silvest. Giraldus in Topogr. Hibern. dist. 1. cap. 19. *Martricum copia abundant hic silvestria, quarum venatio in igne noctes diebus continuat, &c.*

MARTRINUS. Vide *Martures*.

¶ MARTROR. Vide *Martror*.

MARTULA. Chronicon Magnum Belgicum ann. 1042. *Sax ea sedile pro lecto, Martula utens pro lectisternio.* Sed legendum, *mattula*. Vide *Matta*.

¶ MARTULUS. Vide *Martus*.

MARTURES, *Martes*, & *Pannonicæ cattæ*, Martiali lib. 10. feræ exiguæ ex genere mustelarum, quarum pelles habentur in pretio. Helmodus lib. 1. c. 1. & ex eo Adam Bremensis c. 227. *Ad Marturinam vestem anhelamus, quasi ad summam beatitudinem.* Idem Bremensis cap. 229. *Omnia enim instrumenta vanæ gloriæ, hoc est, aurum, argentum, sonipedes regios, pelles Castrorum & Marturum, quæ nos admiratione sui dementes faciunt, illi pro nihilo ducunt.* Roccus *Martrinus & Lutrinus*, in Capitulari triplici Caroli M. ann. 808. c. 5. [*Coopertorium Martrinum*, in Testamento Arnoldi Episc. Tolosani. Testam. Guislæ Comit. Ceritan. an. 1020. in Append. Marcæ Hispan. col. 1020. *Meas pelliceas, unam Martrinam, & aliam armellinam, vendite, &c.*] *Marterinæ pelles*, in Synodo Londinensi an. 1138. c. 15. Hugo Metellus Episc. 11. *Mutavi mentem, mutavi vestem, & pro pellicula peregrini muris redolente, involutus sum ovina pelle: pro pelle Mardarina, vestitus sum pelle caprina.* Ita *Mardarina pelles*, in Charta Brzetislai Bohemiæ Ducis apud Bohuslaum Balbinum in Histor. Bohemiæ pag. 191. adde pag. 499. Le Roman *de la Prise de Hierusalem* MS.

Et mist desor son chief un chapel Marterin.

MARTURINARUM PRÆSTATIO, apud Hungaros, in regno Sclavoniæ. Decreta Alberti Regis Hungariæ p. 62. Vide *Bansolmosa*.

MARTURES ALBI, in Normannia Septentrionali, apud Adamum Bremensem cap. 239.

MARTIRA, apud Eadmerum lib. 2. Vitæ S. Anselmi n. 65. *Et ecce in via, qua gradiebatur, bestiola, quam Martiram vocant, perdicem in ore ferebat.*

¶ MARTHERINÆ PELLES, in Vita S. Meinwerci Episc. tom. 1. Junii pag. 523. *Pelles Martherinas & 3. uncias auri pro mercede tribuens.*

¶ MARTIRINÆ, in Epist. anonymi Monachi to. 4. Annal. Bened. pag. 574. *Dedit .... altera vice quasdam pelles Martirinas.*

¶ MAR-

¶ Martrinæ. Charta Philippi Reg. Fr. an. 1207. apud Duchesnium Hist. Norman. p. 1063. *Si mercatores navis jurare poterunt Martrinas non invenerunt emendas ad portum in quo chargiaverunt*. Alia pro Communia Baln. ann. 1208. *Duodena pellium Martrinorum vel vulpinarum 2. denar.*

¶ MARTURIARE, Idem quod *Martyrizare**. Radulphus de Gestis Friderici I. Imper. apud Murator. to. 6. col. 1183. *Tota ergo nocte cuagrii sui laboraverunt, & lapidaverunt & occiderunt eu illis qui erant in turri septem .... Et isti Marturiati sunt ea morte, qua aliquos perisse nusquam legimus*.

MARTUS, Malleus, Gallis, *Marteau*. Conradus de Fabaria de Casib. S. Galli cap. 14.

Ex incude mala Martis quassatur ut aula.

Martulus, in Vita S. Genulfi lib. 2. cap. 5.

Martiolus, apud Joannem Sarisber. lib. 4. Policr. cap. 5. *Martiolum de sinu proferens, vitrum correxit aptissime*.

Martellus, Papiæ, *Mediocris malleus*. Glossæ S. Benedicti: *Martellus, co-pi*. Sic potissimum appellatus Carolus Major domus Regni Franciæ, Pipini Regis pater, Caroli M. Imperatoris avus, ob eximiam in bellis & præliis fortitudinem. Philippus *Mouskes* MS.

Angis, Pepia, Pepin, Carlon.
Celui qui Martians ot non.

Vita S. Rigoberti Archiepisc. Remensis n. 10. de Carolo: *Et quia ab ineunte ætate fuerit vir bellicosus, & robore fortissimus, postmodum Martellus est cognominatus*. Liber de Diversis Casibus Dervensis Monasterii, de eodem Carolo: *Qui ob nimiam & Christianis temporibus antea inusitam inquietudinem Martellus vocitatus est*. A malleo scilicet seu tudite quo fabri utuntur, quod ut ii tudite ferrum, ita hostes in præliis ense ille contunderet ac prosterneret. Adrevaldus lib. 1. de Miracul. S. Benedicti cap. 14. & Hariulfus lib. 2. cap. 1. *Quamobrem cum adversantibus nullatenus cedere sciret, nulliqae parcere, dia a posteris Tudites, ab actu rerum scilicet, agnomen adeptus est. Tudites enim mallei dicuntur fabrorum, quorum ictibus cuncta atteritur durities*. Hugo Flaviniacensis in Chronico: *Qui ideo Tutides appellatus est, quod est malleus fabri: quia sicut malleo universa tunduntur ferramenta, ita ipse contrivit omnia regna sibi vicina*. Eadem habet Chronicon S. Benigni pag. 394. similia etiam Chronicon Malleacense pag. 194. *Karolus filius ejus senior vocatus est Martellus. Tudites enim mallei dicuntur fabrorum, quorum ictibus cuncta atteritur durities*. Vita S. Genulfi lib. 2. cap. 5. *Qui Tudis, id est, Martulus agnominatus est, ob plurimam scilicet bellorum virtutem*. Sigebertus Gemblacensis in Vita S. Sigeberti Regis Austrasiæ: *Carolum, qui Tudetes, id est, Martellus est agnominatus*. Egidius Parisiensis MS. lib. 1. Karolini, de Carolo Martello:

Et quia contuses tantus, contusus & ipse
Deinde fuit, qui cum Christi contunderet hostes,
Ecclesiam tutudit, nunc carcere tunditur idem
Pœnali merito, a tundi seu tundere verbo,
Nota magis laica sermone vocabula sumpsit.
Dictus Tudites vulgari malleus ore,
Ille sui simul & consuit malleus orbis, &c.

Caroli porro memoria Saracenis, quos ille non semel fuderat ac contuderat, adeo formidanda fuit, ut Carolum ex filio nepotem non alio cognomine quam *Martelli* donarent, ut auctor est Monachus S. Galli l. 2. de Rebus Caroli M. cap. 12.

Tudes autem vel *Tudites* appellatus Carolus, quod *contundi* hostes a victoribus victi & superati dicerentur, quod proprium est mallei seu tuditis. Albinovanus de Druso:

Ille genus Suevos acre, indomitosque Sicambros
Contudit, inque fugam barbara terga dedit.

Et Severus Sulpitius lib. 1. Hist. Sacræ, ut antiquiore prætercam: *Allophylosque frequentibus præliis contudit*. Id sane de Carolo firmat Willelmus Malmesburiensis lib. 1. de Gestis Regum Anglor. cap. 3. *Carolus Tudites, quem illi Martellum vocant, quod tyrannos per totam Franciam emergentes contuderit, Saracenos Gallias infestantes egregie depulerit*. Atque inde viri fortes, & qui crebris præliis hostes atterebant, *mallei* sæpe appellati. Ita Nabuchodonosor, Hieremiæ c. 50. *Malleus universæ terræ* dicitur, quomodo etiam Belphetum Turcicum Sultanum Willel. Tyr. lib. 1. c. 9. vocat Saladinum, *Malleum Christiani nominis*, Willelmus Neubrigensis lib. 3. c. 10. l. 4. c. 28. & l. 5. c. 14. denique Alexandrum M. *totius Malleum orbis*, Jacobus de Vitriaco l. 3. p. 1132. & Nicolaus de Braia in Carolo VIII. p. 292. Philippus Galterus lib. 7. Alexandreid. p. 59. Sed & Carolus ipse in Epitaphio, quod in æde Sandionysiana olim extitit, *mundi Malleus* appellatur:

Iste Brabantinus Dux primus in urbe triumphat,
Malleus in mundo, &c.

Sic denique Arthurum Britannicum Regem *Mabutee* appellatum scribit Nennius, ob ferocem in pueritia animum, *Arthurum* vero, voce Britannica, quæ *malleum*, quo leonum ora conteruntur, significat, in futuræ fortitudinis præsagium.

Ex hac igitur loquendi formula *Martelli* nomen inditum ensi, quo hostes conteruntur: quod sane indicat Froissartes 4. vol. cap. 53. ubi ait, Clissono Comitis stabuli dignitatem abrogatam supremo Senatus judicio: tum enim, *lui fut mande qu'il renvoia le Martel, c'est a entendre, l'office de Connestable de France*. Nec scio, an eadem notione hanc vocem usurparit, quod sane vero simile videtur, auctor Chronici MS. Bertrandi *du Guesclin*:

Olivier de Cliçon par la bataille va,
Et tenoit un Martel qu'a ses deus mains porta,
Tout ainsi qu'un boucher abbatist & versa, &c.

Infra.

Bertrand de Glajequin fu ou champ pleuier,
Ou il assaut Anglois a un Martel d'acier,
Tout ainsy los abat come fait le bouchier.

Incertum etiam, an Guillelmus de Nangiaco in Philippo III. ann. 1279. per *malleum*, ensem intellexerit, cum ait, in quodam hastiludio Comitem *Claromontis juvenem & novum Militem armorum pondere prægravatum, & Malleorum ictibus supra caput pluries & fortiter percussum, vexatione cerebri insanitum, decidisse in amentiam perpetuam*. Certe a crebris malleorum, seu ensium ictibus, *Marteleis* dictus ipse conflictus: quod scilicet ensibus hostium capita quodammodo contunderentur. Guillelmus *Guiart* ann. 1102.

Mult fu fier le Marteleis,
La noise, & le cliquetcis.

Et anno 1205.

Et puis a fier Marteleis
Trebuchie le pont leveis.

Utut sit, constat, Goffridum Comitem Andegavens. Henrici II Regis Angliæ parentem eadem qua Carolus de causa, *Martellum* perinde appellatum. Historia Andegavensium Consulum, de Comite Goffrido: *Merito Martellus nominatus est, quasi suos contorens hostes*. Albericus ann. 1040. *Andegavensis Comes Gaufridus Martellus, hoc cognomen sibi usurpaverat, quia videbatur omnes sibi obsistentes felicitate quadam contundere: nam dominum suum Comitem Pictaviensem aperto Marte cepit, &c.* Baldricus Borguliensis:

Hic Martelle jaces, Martellis nobilis hæres,
Res a Marte quibus digna dedit titulum.

Et infra:

Martia Martellum te fecit causa vocari.

Eodem etiam cognomine donatum Carolum I. Regem Hungariæ notum est, ut & Carolum IV. Imp. apud Joannem Abbat. Laudun. in Speculo Historiali MS. ann. 1388. lib. 14. cap. 2. lib. 12. cap. 35.

¶ AD MARTELLUM *campanam pulsare*, Quod iteratis pulsationibus fit, Gall. *Sonner le tocsin*. Charta an. 1328 ex Archivis S. Victoris Massil. *Quando audiet pulsare campanam ad Martellum*, Anonymi opusculum apud Murator. to. 8. col. 109. *Quadam die mattapa copit ipsum, quod volebat facere pulsari campanam ad Martellum, causa videndi qualiter cives Vicentiæ currerent ad plateam*. Regimina Paduæ ad an. 1325. ibid. pag. 438. *Campana magna Communis sonavit ad Martellum, & confalones fratalearum cum suis fratalibus .... iverunt ad plateam propter rixam & prælium*. Adde Chron. Domin. de Gravina apud eumdem to. 12. col. 698.

MARTYR, Qui mortem pro Christo & fide Christiana oppetiit. Ita Ecclesia hodie hoc nomen usurpat, Isidorus lib. 7. cap. 11. *Martyres sunt testes ideo vocati sunt, quia propter testimonium Christi passiones sustinuerunt, & usque ad mortem pro veritate certaverunt*. S. August. lib. 22. contra Faustum cap. 76. *Per quorum confessiones, passiones & mortes hoc Deo placuit attestari, Martyres appellantur, qui Latine testes interpretantur*. Ammianus lib. 22. *Ædes illis exstruerentur ut reliquis, qui deviare a Religione compulsi, pertulere cruciabiles pœnas, ad usque gloriosam mortem intemerata fide progressi, & nunc Martyres appellantur*. Idem lib. 27. *Hos enim, quos interfici tanquam noxios jubes, ut Martyres, id est, divinitati acceptos, colit Religio Romana*. Ubi legendum censuerim *adscriptos*.

At primitus, & sub ipsius Ecclesiæ incunabulis non eadem videtur fuisse ratio. Constat enim S. Cyprianum superstitibus Martyrum appellationem tribuisse, uti Epist. 9. quæ inscribitur *Martyribus & Confessoribus Jesu Christi*. Et Epist. 12. *De hoc, & ad Clerum, & ad Martyres, & Confessores literas feci*. Epist. 15. *Literas feci, quibus Martyres & Confessores consilio meo, quantum possem, ad Dominica præcepta revocarem*. Sic & Epist. 10. 23. 52. & 69. In Concilio Carthaginensi quidam *Confessorum*, quidam *Martyrum* titulis donantur. Sed & aliis locis Martyres a Confessoribus distinguit Cyprianus, videturque innuere Martyres vocari, qui usque ad effusionem sanguinis pro Christo passi erant, licet superstites, nec consummato martyrio, cum *Confessores* dicerentur, qui sola voce constanter Christum confessi essent, de quibus agit Epist. 30. Idem Luciano scribens Epist. 22. *Nunc sanctissime, jam inter Martyres deputande*. Epist. 25. *Contigit hic per tormenta consummari martyria*. Epist. 30. *Illud præterea vellemus addiscere, si Martyres non propter aliud Martyres fiunt, nisi ut non sacrificantes teneant Ecclesiæ usque ad effusionem sanguinis sui pacem*. Fatendum tamen interdum utrumque nomen confundere, verbi gratia, dum Aurelium, Celerinum, & Numidicum, quamvis tormenta passos, *Confessores* vocat.

Martyrum appellatione donat etiam interdum Ecclesia viros sanctitate illustres, qui non pro confessione nominis Christi; sed alia quavis ratione mortem perpessi sunt, verbi gratia a latronibus, aut viris impiis cæsi. Ejusmodi sunt S. Gervas. Cenomanensis Diac. in ejus Vita MS. cujus festum agitur pridie Non. Julii, S. Landoaldus in ejus Vita nu. 6. S. Maturn. Senonens. Monach. in ejus Vita num. 14. 15. S. Lietphard. apud Molanum, S. Germ. Abb. in ejus Vita n. 13. S. Leopard. in ejus Vita MS. Non. Octob. S. Germanus Scotus in ejus Vita Ambiani edita, S. Prætextatus Episc. Rotomag. in ejus Vita, S. Paternus, S. Eoharnus apud Bolland. Benedictus PP. V. apud Baron. an. 965. n. 2. S. Thomas Archiep. Cantuar. & alii passim. Vide Gervasium Dorobern. pag. 1296. Eadmerum in lib. 2. Vitæ S. Anselmi Cant. Arch. c. 26. 27. 28. apud Sur. 21. April. Mabillonium to. 6. Vitæ SS. Ord. S. Benedicti pag. 580. & Baron. an. 400. n. 4.

¶ MARTYRA, Quæ pro Christo sanguinem fudit, Missale Gothicum apud Mabill. de Liturg. Gallic. p. 215. *Evidenter ostendent, quod non solum perpetuæ virginitatis Martyra esset* (B. Agnes) *& Virgo mansura, &c.* Ibid. p. 216. *Sanctæ Martyræ tuæ Cæciliæ, Domine, &c.*

MARTYRARIUS, Idem qui *Mansionarius*, *Custos Ecclesiæ*, qui sacras in Ecclesia reliquias custodit, servat. Formula 48. ex Andegavensibus: *Idem convenit nobis unanimiter consentientes, & per voluntatem Martyrario nomen illo Presbytero, ut ipso infantulo ad homine, nomen illa, venundare deberemus, &c.* Gregorius Turon. lib. 2. de Mirac. cap. 46. *Post abitum Proserii Martyrarii*. Lib. 4. Hist. cap. 11. *Unde factum est, ut conjuncti Clerici cum Leubaste Martyrario & Abbate, ... Arvernum properarent*. Testamentum S. Aredii: *Turres, calices, pallas & coopertorio prædictis Martyrariis ad custodiendum tradidimus*. Concilium Aurelianense II. cap. 13. *Abbates, Martyrarii, Reclusi, vel Presbyteri, apostolia dare non præsumant*. Idem qui *Custos Martyrum*, Anastasio in S. Silvestro PP. *Hic constituit, ut si quis desideraret in Ecclesia militare, aut proficere, ut esset prius Ostiarius, deinde Lector, & postea Exorcista per tempora, quæ Episcopus constituerit, deinde Acolythus annis 5. Subdiaconus annis 5. Custos Martyrum annis 5. Diaconus annis 5. Presbyter annis 3. .... & sic ad ordinem Episcopatus ascendere*. Vita S. Zozimi Episcopi Syracusani nu. 6. *S. Zozimus cum ætate, tum virtutibus inter Sanctos proficiens, custos pretiosi loculi S. Virginis Luciæ constituitur a sancto Fausto Abbate ipsius Monasterii*. Et nu. 9. idem S. Zozimus *ad Ecclesiæ lecticaque S. Virginis Luciæ custodiam relictus*, moxque *Ostiarius & templi custos*, dicitur. Vide Synodum Rom. sub eod. Silvestro cap. 11. & quæ annotavimus in voce *Capellanus*.

¶ MARTYRIA, *In mortario ex pisce fiunt, unde & dicuntur scola parva*. Papias MS. in Edito ex *pice*. Leg. *Martisia*. Vide in hac voce.

¶ MARTYRIALIS, Ad martyrium spectans. Ambr. Moralis Chron. eorum quæ in Operibus S. Eulogii continentur. tom. 3. Conc. Hispan. p. 145. *Caussam cur in carcerem fuerit missus, ipso in documento Martyriali & in epistolis reddit*.

MARTYRIANI, Hæretici, de quibus Epiphanius hæresi 80. & alii.

¶ MARTYRISATIO, Martyrium. Miracula S. Eadmundi Anglor. Reg. apud Marten. tom. 6. Ampliss. Collect. col. 823. *In villula Suthune dicta, de prope loco Martyrisationis pro instanti fervore rabidæ persecutionis .... requievit*.

MARTYRIUM, Ædes sacra, Deo sub Martyrum invocatione dicata, Isidorus lib. 15. cap. 9. *Martyrium, locus Martyrum, Græca derivatione, eo quod in memoriam Martyris sit constructum, vel quod sepulcra sanctorum ibi sint Martyrum*. Walafridus Strabo lib. de Reb. Eccl. cap. 6. *Martyria vocabantur Ecclesiæ, quæ in honore aliquorum Martyrum fiebant: quorum sepulcris & Ecclesiis honor congruus exhibendus in Canonibus decernitur*. Lex 7. Cod. Theod. de Sepulcris violat. *Habeat in potestate si quolibet in loco Sanctorum est aliquis conditus, pro ejus veneratione, quod Martyrium vocandum sit, addant, quod voluerint fabricarum*. *Sedes Apostolatum vel Martyrum*, in l. 6. eodem tit. Hieronym. in Chron. *Cujus industria in Hierosol. Martyrium constructum est*. Rursum: *Constantinopoli Apostolorum Martyrium dedicatur*. Testamentum S. Remigii Remen-

mensis Episc. *Martyriis*, *Diaconiis*, *Xenodochiis*, *&c.* Anastasius in S. Leone: *Factum est Concilium sanctum Episcoporum in Calcedona in Martyrio sanctæ Eufemiæ*. Adamnanus l.1. de Locis SS. c.8. *Inter illam quoque Golgathanam basilicam & Martyrium, quædam inest exedra, &c.* Theodulphus l.2. Carm. 9. de S. Quintino:

Cujus Martyrium devota mente frequentat
Plebs, &c.

Sic Græci Μαρτύρια passim usurpant, Socrates l.4. c.18. Theodoritus l.3. c.2. Sozomen. l.2. c.26. Concil. Laodic. c.8. Chrysostomus, & alii. *Memoria Martyrum* Juliano Toletano l.1. Progn. c.20. & 21. *Basilica Martyrum* dicuntur in Capitulis Caroli M. l.7. c.2. Quo spectant ista S. Hieronymi in Apologia ad Pammach. c.6. *Quare ad Martyres ire non audent, quare non ingrediuntur Ecclesias?*

Martyria, proprie etiam ipsa Martyrum sepulcra, memoriæ, confessiones, quibus superædificantur altaria. Liber Pontificalis Damasi in Felice I. *Hic constituit supra sepulcra aut memorias Martyrum Missas celebrari.* S. August. l.22 de Civit. Dei c.10. *Nos autem Martyribus nostris non templa sicut diis hominibus mortuis, quorum apud Deum vivunt spiritus, fabricamus: nec ibi erigimus altaria, in quibus sacrificemus Martyribus; sed uni Deo & Martyrum & nostro sacrificium immolamus, &c.* Eadem habet Serm. 101. de Divers. & lib. 20. contra Faustum Manich. c.21. Ceremonialis Episc. l.1. c.12. *Sub altari majori... ubi sanctorum Martyrum corpora requiescunt, qui Martyrium sive Confessio appellatur.* Scribit vero Theophanes lege sanxisse Constant. M. idolorum templa [illegible]

Martyrum Concilia, etiam dicuntur ejusmodi ædes, Martyribus dicatæ, in Martyrol. 23. Jan. Liber Pontificalis, de Damaso: *Qui Martyrum concilia atque sepulcra versibus declaravit*, S. Hieron. in Epitaph. Nepotiani: *Martyrum conciliabula diversis floribus, & arborum comis, vitiumque pampinis obumbravit.* De Memoriis Martyrum floribus obumbratis agit S. August. l.22. de Civit. Dei c.8. ubi etiam *Martyrium* vocat, templi partem, in qua exstat ipsum Martyris sepulcrum. Habetur perinde, συνάξεις τῶν μαρτύρων, in Concil. Gangrensi can.20.

MARTYRIZARE, Martyrem facere, cruciare. Rogerus Hovedenus in Willelmo I. *Dani suum dominum Canutum Regem Martyrizaverunt*.

¶ Martyrizare, neutro sensu, Mortem Christi causa perpeti. Acta SS. to.2. Martii p.377. de S. Longino milite: *Ad extremum vero Martyrizavit in Cappadocia sub Octavio Præside*. Acta S. Theodoræ, to.1. April. p.5. *Quæ sub Aureliano Imperatore Martyrizavit.*

¶ Martyrizare, Angere, torquere, interficere. Miracula S. Walarici to.1. Aprilis p.26. *Cur me tandiu Martyrizas, qui Christi dona evangelizat?* Vita S. Willibaldi sæc.3. Bened. p.2. pag.378. *Cito illos puniendos Martyrizarent.* Hist. Cortusior. l.2. apud Murat. to 12. col.794. *Et omnes suæ comitivæ* (Regis Conradini) *postquam capti fuerunt, sævissime Martyrizavit.* Le Roman de Rou ms.

Et Normanz e les haches les tuent & Martirent.

¶ Martiriziare, Morte ob Christum afficere. Vetus Ceremoniale ms. B. M. Deauratæ Tolos. *Sequitur festum S. Saturnini martyris qui fuit primus Episcopus Tholozanus, & ibi pro fide Martiriziatus, cujus corpus jacet in prædicta civitate Tholozana.*

¶ MARTYRIZATOR, Qui cruciatibus afficit. Hariulphus in Chron. ubi de Gervino Centulensi Abb. *Proprii corporis Martyrizator, regula virtutum, & corpore virgineo, &c.*

MARTYROLOGIUM, Fasti Sanctorum. Gregorius M. l.7. Ind.1. Epist.29. *Nos autem pene omnium Martyrum distinctis per dies singulos passionibus collecta in uno codice nomina habemus, atque quotidianis diebus in eorum veneratione Missarum solemnia agimus, non tamen in eodem volumine quis qualiter sit passus, indicatur; sed tantummodo nomen, locus, & dies passionis ponitur.* Vide, quæ notavit Baronius in Præfat. ad Martyrolog. Roman.

Sequioribus sæculis, maxime apud Monachos, *Martyrologium* laxius sumptum pro *Necrologio*, seu Obituario & Regula, quod fere semper in eodem volumine Martyrologium, Obituarium, & Regula Ordinis descripta legerentur. [Capit. Aquisgran. ann.817. num 69. *Ut ad Capitulum primitus Martyrologium legatur, & dicatur versus, deinde Regula, aut homelia qualibet legatur:*] unde *Martyrologio inscribi* dicitur, cujus obitus dies ibi annotatur, ut scilicet ex ea congregatione seu fraternitate, cui quis adscriptus est. Ingulphus p.907. *Nomen ejus & uxoris ejus fratrum nostrorum Martyrologio inscribi consensimus*. Statuta Guigonis Prioris Cartusiæ de Quadripertito exercitio Cellæ c.41. *Nomen vero cujusquam in suo non scribent Martyrologio, nec cujusquam anniversarium ex more facient.* Adde Hist. Abbatiæ Condomensis p.473. Tabul. S. Eparchii Inculismensis fol.43. 44. *Quatenus ipsi fratres memoriale meum post mortem meam in Martyrologio suo subscribant, & dominum omnipotentem pro peccatis meis & parentum meorum devotius exorent.* Neque dies duntaxat obitus annotabantur; sed etiam Ecclesiis quævis impensa beneficia, aut factæ donationes. Ditmar. l. ult. pag.109. *Sanctorum reliquias & multa earum receptacula, cum aliis ornatibus plurimis tam in prædiis quam in mancipiis ego acquisivi, & ne te forsitan lateant, Martyrologio inscripsi meo.* Vide *Fraternitas*, *Fratres conscripti*, *Monachi ad succurrendum*, *Regula*.

¶ Martilegium, Obituarium, necrologium. Charta an. 1438. apud Kennett. Antiquit. Ambrosden. p.626. *Ordinavimus quod cum contigerit eundem Edmundum ab hac luce migrare, ut nomina omnium supradictorum cum obitu eorum in nostro Martilegio inserantur, & singulis annis futuris perlegantur in die anniversariorum suorum præsenti Conventu in domo nostra capitulari.*

MARUS, Scotis, Idem qui vulgo submonitor; unde *Serjeadus* dicitur non semel in Regiam Majestatem l.1. c.6. §.7. l.4. c.8. §.3. in Statutis Alexandri II. Regis c.15. §.4. in Statutis Davidis II. c.51. & in Statutis Roberti II. cap.2.

¶ MARZARIA, Minutæ merces, ut videtur, nostris, *Mercerie*, Ital. *Merzaria* & *Merceria*. Statuta Vercell. l.3. p.104. v. *Liceat tamen cuilibet ducere vel duci facere, mittere vel mitti facere bestias, ...carbonas, patinas, Marzarias, ferramenta, speciarias, &c.* Vide *Merzaria*.

¶ Marzarius, Harum mercium propola, Ital. *Merciaio*. Statuta Astens. Collat.7. c.12. f.24. v. *Ordinatum est quod nullus faber, Marzarius, campsor, mercator, vel quivis alius de Ast. audeat laborare seu laborari facere aliquod opus novum de auro vel argento, nisi opus illud sit de bono auro vel argento.* Ibid. Collat. 17. c.61. pag.62. *Item Marzarii & daurerii pro quolibet malo pondere, seu mala mensura per eos facto vel facta in rebus & mercibus quas vendent vel ement, solvant, &c.*

¶ MAS, *Malis*, pro *Mas*, *maris*, nisi mendum fuerit. Charta an.1348. ex Schedis Pr. *de Mazangues*: *Quod possint dictos homines suos ... facere condemnari pecuniariter de adulteriis voluntariis, seu sine violentia perpetratis tam in Malem quam in fæminam cujuscumque sexus.*

MASA, Masana. Vide *Massa* 5.

¶ MASACRIUM. Vide *Mazacrium*.

¶ MASAGIUM. Vide *Massa* 5.

MA-

MASAMUTINUS, Vide *Masmodina*.

MASARA, Saraceois Siculis, dictum *Molendinum ad molendas cannas mellis*, in Cherta Guillel. Reg. Siciliæ an. 1176. apud Rocchum Pirrum in Archiep. Montis Reg & in Bullario Casin. to. 2. p. 191. (ubi edit. *Masfara*, quod in Sicilia ex Græco, ut monet Macer in Hierolex. *Teapeto* vocatur.)

MASARII, *Qui præsunt victui vel scribanis*, in Navibus, apud Sanutum l. 2. p. 4. c. 21.

¶ MASARIUS, Alicujus operis conductor. Statuta Astens. Collat. 20. c. 35. p. 69. *Si quis aptaverit seu fuerit Masarius ad aptandum putheum possit taleam facere & factam Potestas exigere vel exigi facere per se & suam familiam teneatur ad voluntatem Masarii*. Vide alia notione in *Massarius*.

MASARUM, Mansus. Vide *Massariticum*.

MASATA. Vide *Massa* 5.

¶ MASBUTINA, ut *Masmodina*. V. in hac voce.

MASCA, Mascha. Ugutio: *Masca, stria*. Lex Longob. l. 1. tit. 11. §. 9. *Nullus præsumat aldiam alienam, aut ancillam, quasi strigam, quæ dicitur Masca occidere*. Lib. 2. tit. 11. §. 2. & Edictum Rotharis tit. 77. *Si quis eam strigam, quod est Masca, clamaverit, &c.* Gervasius Tilleberiensis ms. de Otiis Imper. decisione 3. c. 88. *Lamias, quas vulgo Mascas, aut in Gallica lingua strias, Physici dicunt nocturnas esse imagines, quas ex grossitie humorum animas dormientium perturbans, & pondus faciunt*. Arverni etiamnum *Masques*, scorta vocant. In Glossario Saxonico Cottoniano, Egesgrimma, exponitur *masca*: vox composita ex Egela, horror, terror, & grimma, fœda oris species, siquidem vox *Grimace* apud nostros hac notione inde orta sit, quod prorsus reor.

☞ *Masco*, Provincialibus etiamnum sagam, veneficam sonat. Hinc Gallicum *Masque*, larva, natum arbitror, quod primum deformes essent ejusmodi larvæ atque turpes, quales vulgo finguntur mulierculæ illæ veneficæ. Vide Menagium in Orig. Gall. voce *Masque*.

Mascita, eidem Ugutioni, Larva, *Simulacrum, quod terret, quod vulgo dicitur* Mascarel, *quod apponitur faciei ad terrendos parvos*. Ioannes de Janua habet *Mascara*. S. Aldhelmus, de 8. Vitiis:

> *Sic quoque Mascharum facies cristata facessit,*
> *Cum larvam & Mascham miles non horreat audax,*
> *Qui proprio fretus præsumit fidere gestu.*

Catholicon Armoricum: *Gueen*, Gall. *Faux visage*, Lat. *Larva, quod vulgo dicitur* Mascara. V. *Talamasca*.

¶ MASCARATA, vox Italica, Larvatorum pompa, nostris vulgo *Mascarade*: Miracula S. Angeli Mart. to. 2. Maii p. 73. *Per totam civitatem vicosque circumjectos quovis vespere renovabatur lætitia dies 16. per Mascaratas, cavalcatas, quintanas, luminaria*.

¶ MASCARATI & Mascherati, ab Italico *Maschera*, Gall. *Masque*, appellati apud Januenses qui Gibellinorum factioni notissimæ adhærebant. Charta an. 1231. Hist. Massil. p. 257. *Vos jurabitis ad sancta Dei Evangelia quod nunquam inimicos prædictæ civitatis Mascaratos & suos recipietis*. Statuta Massil. l. 3. c. 36. *Statuimus ... quod quicumque civis Massiliæ, vel emet de cætero aliquas possessiones seu aliquas res immobiles quæ sint, vel fuerint sub dominio Mascaratorum, &c.* Chron. Januense Iacobi de Varagine apud Murat. to. 9. col. 55. *Anno Domini 1295. de mense Januarii facta est pax generalis & universalis in civitate Januæ inter illos qui dicebantur Mascarati sive Gibellini, & illos qui dicebantur Rampini sive Guelfi*. Bartholomæi Scribæ Annal. Genuens. l. 6. ad ann. 1244. apud eumdem to. 6. col. 505. *Qui dominus Philippus, quum jam Potestas fuisset alias, & voluntates civium Januæ cognosceret, tanquam sagax & probus in principio sui regiminis pacem inter Rampinos & Mascheratos componere curavit*. Adde coll. 491. 492. 493. 513. 517. & Histor. Cortusior. lib. 2. apud eumdem Murator. to. 12. col. 800.

¶ MASCAREL. Vide *Masca*.

MASCAUDA. Genus vasis, cacabus. V. *Bascauda*.

MASCELLARE. Rainerius de Invent. Reliquiarum SS. Eutychetis & Acutii: *Fecit & parva duo Mascellarium cum auro mira arte sculpta, in quibus Evangelia in solennibus festivitatibus legerentur*. Forte *manualeum* quis legat, id est, Pulpitorum: nam *manualia*, analogia dicta supra observavimus.

¶ MASCHA. Vide *Masca*.

¶ MASCHALAM Tollere, Proverbii genus. De bibonibus dicitur qui dum calices ebibunt altius erigunt cubitos; sumta metaphora a machina quadam ejusdem nominis qua sarcinæ deponuntur in naves, aut ex iis extrahuntur. Vide Erasmum in Adagiis.

¶ MASCHARATIUM Corium, Idem ut videtur quod *Masegaticum* infra. Statuta Astens. ubi de *intratis* portarum: *Coria Mascharatia solvant pro qualibet dozena lib. 6.*

1. MASCLA, Morbi species. Joan. de Burnino Archiepisc. Viennensis de Miracul. Stephani Episc. Diensis: *Altera ægritudine, qua morbus Masclæ dicitur vulgariter, nimis graviter laborabat*.

2. MASCA, Masclus. Tidericus Langenius in Saxonia:

> *Tunc infinitus populus cætibus redimitus.*
> *Masclis ornatus, ad quævis bella paratus,*
> *Multi Barones de Græcis nobiliores*
> *Tunc processerunt huc, navigioque venerunt.*

Infra:

> *Gens armatorum venit ex hoc Ungariorum,*
> *Millia Masclorum Rex quinquaginta suorum*
> *Secum ducebat, &c.*

Ubi *masclis ornatos*, & *masclos*, loricatos interpretor. Vide *Macula* 2.

MASCULI Pictavenses, *Masculina pecunia*, Monetæ species. Goffridus Vindocin. lib. 1. Epist. 25. *Quod si trecentos solidos Pictavensium Masculorum vobis daret, &c.* Charta an 1081. ex Tabul. Angeriacensi & S. Stephani Lemovicensi: *Solidi ejusdem monetæ Masculinæ*. Paulo ante: *Solidi nummorum Pictaviensium*. Ubi *Masculi Pictavenses*, sunt eæ minusculæ monetæ, quas vulgo *Mailles* vocant, crebrius *Mailles Poitevines*, Pitas *Pictavinas*, de quibus vocibus agimus suis locis: ita ut Scriptores & Notarii ejusce ætatis vocem *Maille* per *masculus* extulerint, quod *masle*, vel *male*, id apud Latinos sonet. Vide Dissertat. nostram de Imperatorum CPolit. nummis n. 102. & 103.

MASCULO FEMINA, Hermaphroditus, apud Philastrium, in Catalogo Hæreseon. p. 26. 1. Edit.

MASCULORUM Concubitores, in Leg. Wisigoth. l. 3. tit. 5. §. 5. in Capit. Caroli Mag. l. 7. c. 273. in Addit. 2. Ludovici Pii c. 18. Addit. 4. c. 102. ἀρσενοκοῖται. Vide Molles.

¶ 1. MASCUS, Larva, Gall. *Masque*. Charta Henrici VIII. Reg. Angl. an. 1545. apud Rymer. to. 15. pag. 62. *Concedimus eidem Thomæ officium magistri jocorum, revelorum & Mascorum ... vulgariter nuncupatorum Revells & Maskes*.

¶ 2. MASCUS, Idem quod *Mansus*. Charta an. 993. apud Marten. to. 1. Ampliss. Collect. col. 347. *In Ebrano Masci novem ... seu & villa quæ dicitur Allegole, Masci sex, seu & villa quæ dicitur Miletum, Masci novem; seu & villa quæ dicitur Ofsiugana Masci octo*.

MASEGATICUM Corium, (hoc est, Alutarium, Gall. *Passé en mégie*.) Charta Ildephonsi Comitis Tolosæ an. 1141. apud Catellum in Comitibus Tolosan. p. 192. *Concedo ... quod habeant salem undecunque volue-*

rins, & libere mittant ad omnem suam dispensam sine ullo obstaculo, excepto illo sale, quod necessarium erit coriis Masegaticis albis. [Vide *Maschaeatium corium.*]

¶ MASELAYRIA, Macellum, locus ubi carnes distrahuntur, Occitanis etiamnum *Màsel*. Statuta Montis-olivi diœcesis Carcasson. an. 1231. apud Martan. to. 1. Anecd. col. 967. *Termini autem sunt tales, videlicet usque ad malolium Bernardi Garcini, & usque ad Maselayriam, & usque ad carrariam fussagnesiam.*

¶ MASELLUM, pro Macellum, in Litteris Johannis Reg. Fr. an. 1363. to. 3. Ordinat. p. 625.

¶ MASEMUTUS. Vide *Masmodina*.

¶ MASERARE, ab Ital. ni fallor, *Mazzerare*, Tundere, Gall. *Battre*. Statuta Vercell. l. 4. p. 82. v. *Item quod fornasarius faciat seu fieri faciat lapides, an-pot... bene coctas, Maseratas, &c.*

¶ MASERIA, ut infra *Masura*. Charta an. 1232. apud Lobinell. tom. 3. Hist. Paris. p. 116. *Concessimus... quandam peciam terra, sitam juxta Maseriam quam libere possidebamus.*

MASERICA, MASERIUS. Vide *Mazer*.

¶ MASGNELLUM, Idem quod *Mansionile*, agri portiuncula cum *mansione* seu æde, Gall. *Maisnil*, vel *Mènil*. Charta ann. XVI s. apud Stephan. Antiq. Bened. Pictav. mss. to. 3. p. 792. *Bmtrandus* Gauvang *de Sinraico miles bone memorie dedit Deo & Ecclesie B. Juniani Nobiliacensis quicquid juris habebat apud Conaeum in feodo ad Abbate Nobiliacensi tam in decimis quam terragiis, quam vineis, quam pratis, quam mestivis, quam hominibus & Masgnellis & censu & aliis rebus perpetuo habendum.*

MASHAU. Capitulare 3. an. 813. c. 25. *Et quicquid in Mashau furaverit, duos geldos componere faciat, in wirdira uncias duas, &c.*

MASHFATUM, [Cupa in qua temperantur quæ cerevisiæ conficiendæ inserviunt, ab Angl. *Mash*, mixtura, & *Fat*, cupa,] Vide *Taptrooghe*.

¶ MASIGNUM SAXUM, Saxum vivum. Translatio SS. Prosperi & Venerii to. 5. Junii p. 64. *Et capita lygeminum sunt magno artificio inferrata & inplumbata in dicta sana Masigno.*

¶ MASILINUM, *Mansus*, domus. Martyrologia antiqua apud Marten. tom. 6. Ampliss. Collect. col. 699. *Obiit Petrus diaconus qui dedit fratribus... omnia propria sua quæcumque visus est habere, cum Masilinis & terris & vineis ad sui memoriam recolendam.*

¶ MASINATA, Familia, militaris caterva, idem quod *Maisnada*. Annal. Cæsenat. ad an. 1324. apud Murator. to. 14. col. 1142. *Agrestius Contestabilis cum tota ejus Masinata, Thomaxinus Contestabilis cum sua.*

¶ MASINATURA, Eadem, ut videtur, notione, in Chron. Andr. Danduli apud eumd. to. 12. col. 374. *Quo tempore fama in populo divulgata est, quod de duplicanda solutione Masinatura consilium ageretur.*

¶ MASINILE, Agri portiuncula cum *mansione*, seu domo, Gall. *Mènil*. Martyrologia antiqua apud Marten. to. 6. Ampliss. Collect. col. 724. *Obiit Trutbertus laicus qui dedit fratribus Masinile suum cum vineis & campis in pago Senonico in villa Caciaco.* Occurrit iterum coll. 725. 727. Vide *Mansionile*.

¶ MASIO, *Mansio*, domus, Gall. *Maison*. Charta apud Madox Formul. Angl. p. 50. *Sciatis me concessisse, illam karucbatam terra quam idem Gilebertus tenuit... cum Masione quæ fuit Frane.*

MASIUM, Domus, Gall. *Maison*. Lambertus Ardensis p. 155. *Cuilibet Canonico in villa conversanti & stationario circa forum & circa novam Ecclesiam Masium dedit, & liberum concessit.* Nisi hoc loco Lambertus Gallicum *mas* expresserit, qua voce nostri *mansos* donabant.

MASK-FAT, [Eadem notione, ut videtur, qua *Mashfatum*.] Leges Burgorum Scoticor. c. 125. §. 1. *Lectum plumalem, melius plumbum cum le Maskfat, barellum, &c.*

¶ MASLINGUA, *Genus avis, Parietb dicitur.* Papias.

MASMODINA, Moneta Saracenor. Ægyptiorum, quos *Masmudos* & *Masemutos* perpetuo vocant Hugo Falcandus in Hist. de Calamit. Sicil. p. 649. 673. & alibi, & Anonymus Casinensis sub an. 1160. Andreas Boschus in sua Catalania p. 490. *Maymoudins de or valian dos Reals Castelans, y dos diners Valencians, dits per altre nom Maimondines los espines.* Vide Beuterum l. 2. c. 20. Tabul. S. Victoris Massiliensis fol. 166. *Et recipimus nomine accapiti a vobis unam Masmodinam auri novam.* Dicitur Moneta *Masemutorum*, in quodam Diplomate Petri Regis Aragon. apud Baronium an. 1097. n. 92. Epist. Arnoldi Archiep. Narbonensis de Victoria relata in Hispania contra Mauros ann. 1212. *Postmodum de compositione tractatum est in hunc modum, ut videlicet Saraceni Ubeda darent Regibus millies mille Mazmutinas, ipsi vero remanerent in ipsa villa cum omnibus aliis rebus suis.* Epist. Honorii III. PP. in Hist. Episc. Magalonensium p. 227. *Ad perpetuum autem devotionis indicium duas marchas auri, centum Masumatinis computandis pro marcha, quas Sedi Apostolica liberaliter obtulistis, &c.* Ubi Gariellus observat, nescio quo auctore, Masumatinos nummos aureos, vel argenteos singulos senis regalium æstimatos, ab Aben-Josepho Mahosumeto Miramulmino, illo forte, de quo Rodericus Toletanus in Hist. Arabum c. ult. traxisse nomen, qui supremum in Mauros Hispanos imperium habuerat. [Gariello assentit Ruffius to. 2. Hist. Massil. edit. 1696. p. 325. ubi editum *Mosbmtina* & *Macemutina*.]

MAIMODINA. Testamentum Nunonis Sancii Comitis Ruscinon. 16. Kl. Decembr. 1241. *Idem abstuli cuidam Pisano sa fosse sive... apud Roman. 1200. Maimodinas in auro.*

¶ MASMUTINA, in Charta Raimundi Berengarii pro Archiep. Arelat. an. 1225. ex Tabul. Arelat. *Retenta nobis & successoribus nostris jure dominii in dicto castro una Masmutina fini auri annuatim in festo S. Michaelis a vobis & successoribus vestris præstanda pro loco prædicto.*

MASSAMUTINI OBOLI, in Charta an. 1211. in Regesto Philip. Augusti Herouvalliano fol. 109. *Propter hoc autem nobis reddent singulis annis marcam auri obolorum Massabitinorum legitimorum.* *Massamutini Bizantii*, in Charta an. 1186. apud Ughellum to. 3. p. 486. Privilegium Regis Aragon. in Gestis Innoc. III. PP. p. 134. *Ut annuatim de Camera Regis ducenta quinquaginta Massemutina Apostolica Sedi reddantur.* *Masamutinus*. Bulla Nicolai IV. PP. de Censib. Ecclesiæ Romanæ: *Hospitale S. Jacobi casalis novi 1. obolum Masamutinum.* Occurrit ibi pluries. Fori Beneharnenses Rubr. de Præscr. art. 10. *Los Bailes rendants, si au deu senhor, a de Gentius, non podsa demanda deguns d'arrerages de Fius, Loys, Manmudes, ni autres drets a lor deguts per rayson de las ditas Bailyes, passats tres ans.*

MASUMATINI, in Epist. Honorii III. PP. apud Gariellum in Episc. Magalonens. p. 227. V. *Marabotinus*.

¶ MASMORRA, Carcer apud Mauros. Acta S. Ferdinandi Principis Lusitan. to. 1. Junii p. 572. *Hi ostenderunt infanti & sociis Masmorram, id est carcerem, & catenas quæ ipsi parabantur.*

¶ MASMUTINA. Vide *Masmotina*.

MASNADA. Vide *Maisnada*.

¶ MASNAGIUM, Mansio, domus, interdum cum agri portiuncula. Charta Hugonis Comitis Registest. an. 1199. ex Tabul. S. Remigii Remens. *Vendiderunt quidquid infra Masnagium & vivarium reclamabant.* Charta an. 1211. ex Archivis Montis S. Michaelis: *Concedo*

cedo

sedo donum quod Gaufredus Apollonii fecit ecclesiæ S. Michaelis de periculo maris, scilicet duas acras terræ & Masnagium Ranulfi molendinarii, & unum alterum Masnagium juxta Masnagium filii Goudnini. Tabular. S. Fromondi: *Dimidia acra terræ sita in Masnagio prædicti Guillelmi*. Ibidem: *Unum boissellum frumenti percipiendum super totum meum Masnagium de Malvales*. Vide *Mansionile*.

¶ Masnagium, pro Familia quæ in *masnagio* seu domo est. Charta Ludovici Comit Blesens. ann. 1198. in Tabul. Bonævall. *Si paupertate vel quacumque necessitate domus a Masnagio deperiisset, vel etiam integra existens habitatorem non haberet, &c.*

¶ MASNATA. Vide *Maisnada*.

¶ MASNENGA, ut *Maisnada*, familia. Statuta Astens. collat. 4. c. 1. p. 16. *Nullus possit esse qui sit minor annis 25. nec pater & filius ullomodo, nec duo fratres, nec patruus & nepos simul stantes ad unum focbum, nec Masneagas alicujus, vel aliunde ortus quam de civitate Asteasi*. Hinc

¶ Masnengonus, vel Masnengus. Familiaris, domesticus, in Statutis Vercell. l. 5. fol. 122. v. *Item quod ad omnes & singulas pœnas prædictas solvendas teneatur dominus pro Masnengonis suis dummodo ipsis dominis denuntietur infra octo dies post damnum datum, ipsum suum Masnengum fecisse damnum*. *Masneagbus*, in Stat. Mont. Reg. p. 166. ubi & *Masneagba* occurrit pro domestica.

MASNILE, [Masnilus.] Vide *Mansionile*.

MASOERIUS. Vide *Mansus*.

MASORICUS. Anastasius in Leone IV. p. 196. *Obtulit Masoricas oleas tres serico textas, coloreque depictas, quæ in circuitu altaris dependerent*. Dominicus Magrus vocem Arabicam putat, Ægyptiamque interpretatur, nescio quo auctore. Sed videtur idem valere quod *Mazerica*, adeo ut *olea*, quæ non fuit oliva prægrandis, uti opinatur, sed species gemmæ aut bullæ grandioris, ex *mazaro*, seu murrhina materia confecta fuerit. Vide *Mazer*, *Olea*.

¶ MASOVERIUS. Vide *Mansionarii*.

MASPILUS. [Synodus Pergam. an. 1311. apud Murator. to. 9. col. 547. *Vestes virgulatas seu de catabriato, de medietate, vel listatas, vel frixis aut Maspilis argenteis, vel de metallo aliquo ... minime deferrates*.] Constitutiones Joannis Archiepisc. Nicosiensis an. 1320. c. 4. de Habitu Canonicorum extra Ecclesiam: *Ut nullus extra domum suam portet guarnachiam de ante scissam, seu apertam per terram: nec Maspilos de argento seu auro, nisi de pannæ tantum, aut osse, &c.* [f. *Maspilus*, pro *Mespilus*, Gall. *Nefflier*, mespilum, *Neffle*, qua quidem voce globulos vestium, Gall. *Boutons*, significatos existimo, qui ideo *Maspili* dicuntur, quod mespili formam referrent.]

MASPINA. Gloss. Græc. Latin. [illegible], *Coxendix*, *Maspina*.

MASRA. Charta an. 871. in Hist Monast. S. Mariæ Suession. p. 431. *Masras etiam & piscinas super mare, &c.* Vide *Mara* 1.

1. MASSA, Clava, nostris *Masse*. Joan. de Janua: *Clava, quæ vulgariter dicitur Massa*. [Leges Palat. Jacobi II. Reg. Majoric. to. 3. SS. Junii p. 34. *Pacis vero tempore ensem & Massam deferre habeant, etiam & arma completa*. Ernoldi Nigelli Carmen pro Ludov. Imper. l. 1. apud Murat. to. 2. p. 2. pag. 21.

Illuc tende gradum, infer munera Massis.

Le Roman *de la Violette* ms.

Le plus couars est trop hardis,
Mais n'ont ne lances ne espiet,
Chascun ot Masse ou mail de fer.

Vide *Maxuca*.]

¶ 2. MASSA, Malleus ligneus. Vetus Ceremoniale ms. B. M. Deauratæ Tolos. *Prior ascendet ad mensam & pulsabit cum Massa ... factaque collatione, dum visum fuerit Priori pulsabit cum Massa*. Occurrit ibi non semel. Vide *Massare* 2.

¶ 3. MASSA, Globus armatorum, Galli dicimus *Peloton de gens de guerre*. Memoriale Potestatum Regiens. ad an. 1275. apud Murat. to. 8. col. 1138. *Reduxit se dictus Guido Comes contra populum, qui erant sine numero, ultra quatuor millia qui erant adhuc in campo in una Massa ad vexillum carrocii*. Non multum diversa notione quævis moles *Massa* dicitur. Hinc *Massa* vocatur aurum infectum, Gall. *Lingot d'or*, in Charta Henrici IV. Reg. Angliæ an. 1406. apud Rymer. tom. 8. p. 441. Sic etiam *Massa ferri*, in Charta ann. 1312. apud Ludewig. to. 4. Reliq. mss. p. 188. *Massa murales*, in Instrum an. 1270. apud Menesterium Hist. Lugdun. p. 13.

¶ 5. MASSA, Matricula, apud Bollandistas to. 7. Maii p. 543. ubi de S. Valentino: *Per reverendos D. Franciscum de Ferrariis & D. Seguranum Morandum, capellanos Massæ prædictæ Ecclesiæ majoris Genuæ, &c.*

5. MASSA, Massum, Masa, Masada, Voces ejusd. notionis & originis, ac *Mansa*, & *Mansus*, certus agrorum modus, seu, ut quidam volunt, conglobatio ac collectio quædam possessionum ac prædiorum, quam Græci [illegible] vocant. Gloss. Lat. Græc. *Massam*, [illegible]. Ita enim legendum. Will. Brito in Vocab. *Massa*, *villa vel casula*. Senator l. 5. Epist. 12. *Palentinam Massam, quam eis pro compensatione largitas nostra transfuderat*. Anastasius Biblioth. in S. Sylvestro PP. *Massam Garilianam in territorio Suessano, præstantem singulis annis solidos quadringentos*. In Zacharia PP. p. 79. *Donationem in scriptis de duabus Massis, quas Nymphas & Formias appellant, juris existentes publici eidem sanctissimo Papæ perpetuo direxit possidendas*. Epist. Adriani PP. tom. 3. Hist. Franc. p. 775. *Deprecantes, ut Massas illas, quas ei concessistis, per vestræ auctoritatis largitatem possideat*. Concilium Ravennense ann. 904. c. 8. *Patrimonia, seu suburbana, atque Massæ & colonitiæ, &c.* [Charta Conradi II. Imper. an. 1027. apud Illust. Fontaninum in Append. ad Antiq. Hortæ p. 386. *Castellum de Bucciniano in integrum cum ipsa Massa, quam piæ memoriæ Benedictus Papa in ipso monasterio consulit*. Adde aliam Henrici III. Imper an. 1040. ibid. p. 39. Chron. parvum Ferrariense apud Murator. to. 8. col. 473. *Superaverunt quidam ex Augustis successoribus ipsi Ecclesiæ Romanæ jurisdictiones & dona. Inter quæ dona 12. Massas & plures fundos, ex quibus civitas Ferrariæ fluvio Pado contermina constituta non est ... In territorio quidem Ferrariæ ... Massæ 12. fuere inventæ, quarum prima dicta est vicus Aventinus &c.* Ubi perspicuum est *Massam* pro collectione prædiorum usurpari.] Ita Gregor. Mag. l. 1. Epist. 41. l. 5. Epist. 44. & alibi sæpe, Petrus Damian. l. 4. Epist. 10. &c.

¶ Massalicæ Casæ, id est, simul collectæ. Charta an. 993. apud Marten. to. 1. Ampliss. Collect. col. 347. *Nos Hugo & Julita jugalibus donamus & offerimus ... id est curtem de S. Stephano quæ est in burgo Arisa cum viginti & octo similiter Casis Massalicis, cum rebus suis vel cum omnibus ad ipsa curte pertinentibus*. V. an non idem sit quod *Massaritia casa* infra in *Massaritia*.

¶ Massa, interdum strictius sumitur pro domo, mansione. Charta apud Lobinell. to. 2. Histor. Britan. p. 341. *Donavi eis Massam meam in Landegen, & vineam meam & quatuor manentes, &c.*

Massus, in Tabulario Angeriacensi: *In Castro Metulo 4. Massos de terra arabili*, Gallis, *Mas de terre*.

¶ Massus Meitaerius, & *Tertiarius*, Qui mediam vel tertiam redituum partem reddit. Chartular. Prioratus S. Petri de Domina fol. 60. *Massus Tertiarius*

(debet)

(debet) 11. *lib. de porco*, 2. *sol de multone & 5. spallas ... Massus Meitacreus 8. libras de porco & sex denar. doublias & 4. spallas*.

¶ Masus, Eadem notione qua *Massa*. Testamentum Matfredi Vicecom. an. 966. apud Marten. to. 1. Anecd. col. 85. *Ad monasterium S. Michaelis de Galiaco remaneant ipsi Masi de Tauro*. Charta an. 1238. ex Tabul. S. Cornelii Compend. *Et sciendum quod in Maso empto denariis Abbatis & Conventus, tenentur facere grangiam bonam ... Item granaria in eodem Maso capientia 300. sextarios bladi & amplius ... claudent etiam Masum prædictum muro de lapide & terra*. Tabul. S. Cypriani Pictav. fol. 116. *Inter monachos S. Cypriani & moniales Fontis Evraldi concordatum est de sex Masis terræ, qui sunt Conollio, ut moniales primitus habeant duos Masos, quatuor alii partiantur. Et minus sunt quatuor sextariata terræ*. Occurrit alibi.

Massum, neutro genere. Charta Roberti Regis Franciæ an. 20 Regni: *In villa, quæ nuncupatur Cavannas, tria Massa cum una mansura*. [Charta an. 1147. apud Stephan. to. 3. Antiquit. Bened. Pictav. mss. p. 714. *Ipsi ecclesiæ in perpetuum possidenda reliquit, videlicet Massum de Groia, prata de fonte, &c.*]

Masa. Uguitio: *Masa, villa vel casale*. Epistola Adriani PP. to 3. Hist. Franc. pag. 796. *Si vero perfidus Desiderius dudum Rex, non sub integritate; sed tantummodo Masas nobis, quantam reperiri potuit, quas ex antiquitus Romana Ecclesia tenuit, ut nullus ex illis partibus Longobardorum ausus est resistere*. Regestum Carcassonense fol. 45. *El moulin de Maga', & sous les Mases que li en ay*. Hinc Philippus Mouskes in Hist. Franc. ms. hanc vocem usurpavit pro ipsa Masarum familia:

De sa gent ot grant Mase o lui.

Masada. Tabul. Bellilocense in Lemovicibus, n. 83. *Dimitto ad filias meas ... quatuor Masadas*. Vetus Charta apud Dominicum de Prærog. allod. p. 318. *Illas vineas de illa Riveria quinque Masadas*. Tabul. Celsiniacense: *Et tres appendarias, & unam Masadam de vineas a l Berlerias*. [Charta apud Stephan. to. 1. Antiquit. Occitan. mss. p. 389. *Dono tibi Petro & infantibus tuis las Masadas de Servraco*.]

Masagium, Mansio, domus, habitatio, *Masure*, casa villici, coloni. Monasticum Anglican. to. 1. p. 862. *Confirmavi unam acram terræ in Wenes, cum Masagiis super eandem acram factis*. Charta ann. 1208. in Tabul. Prioratus Belliloci in diœcesi Rothom. *Dedi & concessi quoddam Masagium, quod habebam apud S. Martinum*. Occurrit non semel in Tabul. Fiscanensi fol. 46. [Charta an. 1183. to. 4. Hist. Harcur. p. 1346. *Concessi ... monachis ibidem Deo servientibus capellam S. Philiberti de Torpo cum Masagio sex acrarum in foresta Brotonæ & carrucatam terræ*. Chartul. S. Vandreg. to 1. p. 6. *Licebit autem dicto Roberto ... facere plenam justitiam supra nostrum Masagium & supra nostrum hæreditagium. Maissaige & Massaige*, in Charta ann. 1279. ex eodem Chartul. to. 1. p. 45. *Un Maissaige ou tous les edifimens dessus edifiez lequel Massaige est assis ... juste le chemin de nostre Segneur le Roy*. *Masage*, in alia an. 1293. ibid. pag. 276. *Un Masage aveques les edifices*.]

¶ Massagium, Domus itidem, mansio. Tabul. Prioratus S. Himerii: *Do Massagium & gardinum quod habebam in villa S. Himerii*.

Masucagium, Eadem notione crebro in Tabular. S. Egidii Pontis Audomari in Normannia.

Masata, Mansio, domus, *mansura*, nostris *Masure*. Curia Generalis Cataloniæ Barcinone acta sub Petro II. Rege Arag. an. 1283. ms. c. 23. *Si tenent Masatam, bordam vel pernatam, &c.* Charta Raimundi de Canavellis Domicelli Comitatus Ruscinonensis ann. 1298. *Duas partes quarundam Masatarum & bordarum, quæ sunt in dictis villis*.

6. Massa Candida, Locus ita dictus apud Carthaginem, in quo sub Imperatoribus gentilibus & in Christianos sævientibus, fovea erat calce plena, in quam Christiani, gentilium diis sacrificare renuentes, præcipitabantur. Prudentius Peristeph. Hymno 4.

Prosiluere alacres cursu rapido simul trecenti,
Gurgite pulvereo mersos liquor aridus voravit,
Præcipitemque globum, fundo tenus implicavit imo.
Corpore candor habet, candor vehit ad superna mentes,
Candida Massa dehinc dici meruit per omne seclum.

Ubi Glossæ Isonis Magistri: *Candida massa, id est, 300. Martyres. Massa Cypriani dicuntur*. Vincentius Belvac. l. 12. c. 130. de Passione 18. Martyrum, qui dicuntur Massa Candida: *Hi præ innumera multitudine Massa sancta, vel Candida appellantur*. Vide Savaron. ad Sidon. l. 6. Epist. 1. & Leonardum Fuchsium ad Myrepsum sect. 3. c. 89.

¶ MASSABITINUS. Vide *Masmodina*.

¶ MASSACONICI. Vide *Maceconici*.

MASSACUMA. Matth. Silvaticus: *Peramum, est quædam aqua, cum qua alkreantur vel invitreantur vasa: & fit ex plumbo & limatura æris, & lapide focali, & vocatur ab aliquibus Massacuma, vel aqua vitri, vel aqua vasorum, quia ex ipsa invitreantur viridi invitreatione vasa terrea*.

¶ MASSAGIUM. Vide *Massa* 5.

¶ MASSAIARIA, Legatio. Charta conventionis inter Anfonsum Comit. Tolos. & Carolum Comit. Andegav. an. 1251. apud Sebast. Fanton. to. 2. Hist. Avenion. p. 110. *Item quicumque cives Avenionis a dictis dominis vel eorum Curia in embaxaturam sive Massajariam mittentur, expensis dominorum seu Curiæ ibunt*.

¶ MASSAIGIUM, Agri portiuncula cum mansione. Charta an. 1375. apud Baluzium to. 2. Hist. Arvern. p. 209. *Mansis, Massaigiis, curtilis ... tailiis, supertailiis, francis & servitis, &c.* V. *Maisagium*.

MASSALIANI, Heretici, qui & εὐχῖται dicti, pæne assidue orarent, quorum meminit Facundus Hermianensis l. 8. c. 7. De iis etiam Epiphanius, Leontius de Sectis, Harmenopulus, Psellus de Operatione dæmonum, & alii.

¶ MASSALITER, Viritim, in commune. Tertullianus de fuga in persecut. c. 13. *Massaliter tota Ecclesia tributum sibi irrogaverunt*.

¶ MASSAMUTINUS. Vide *Masmodina*.

¶ MASSAPANUM, Arcula, Gall. *Petite boete*, Massiliensibus *Massepan*. Charta ann. 1399. ex Archivio S. Vict. Massil. *Per D. G. Massiliensem Episcopum fuit desigillatum Massapanam in quo sunt ossa capitis gloriosi martyris B. Lazari dictæ Ecclesiæ primi Episcopi ad ea ostendendum illustrissimis Principibus D. D. Ludovico D. G. Regi Jerusalem & Siciliæ & Carolo Principi Tarentino fratri suo & D. D. Mariæ dictorum fratrum matri. Unam boyssiam sive Massapanum*, in Charta ann. 1400. ex eodem Tabul. Vide *Marzapanum*.

¶ MASSARA, ut *Masara*. Vide in hac voce.

1. MASSARE, Mandere, in massam tundere, *Mascher*. Leges Henrici I. Regis Angl. c. 93 *Ultimi* (dentes) *sunt molares, qui concisa a prioribus vel confracta a sequentibus molunt, & inde Massant*.

¶ 2. MASSARE, *Massa*, seu malleo ligneo fragorem edere. Vetus Ceremoniale ms. B. M. Deauratæ Tolos. *Quibus candelis extinctis ... pulsatur sive Massatur ab omnibus ... fustibus ... & interim omnes seculares recedunt & exeunt Ecclesiam ad libitum*. Ubi sermo est de strepitu qui sub finem officii *Tenebrarum* cietur. Vide *Massa* 2.

¶ MASSARIA, Collectio quædam possessionum ac prædiorum. Testamentum Friderici Imper. an. 1250. apud

apud Murat. to. 9. col. 663. *Item statuimus quod tota Massaria nostra, quam habemus apud S. Nicolaum de Offido, omnesque proventus ipsius deputentur ad reparationem & observationem pontis ibi constructi vel construendi.* Constitut. Jacobi Reg. Sicil. c. 51. *Mandamus quod nullus aliqua officia & procurationes Massariarum nostræ curiæ recipere & exercere cogatur invitus, &c.* Adde Constitutiones Frederici itidem Reg. Siciliæ c. 108. Vide *Massa* 5. & infra *Massarius*.

¶ MASSARICA, ut *Massaritia*, in Charta ann. 1107. apud D. Calmet. Hist. Lotharing. tom. 1. col. 524. *Ideoque ego quæ supra Mathildis confero & offero Ecclesiæ S. Dei Genitricis... Sepeniacum & Mosagium, cum casis & Massaricis, & Ecclesiis seu familiis, &c.*

¶ MASSARIOLUS. Vide *Massarius*.

MASSARITIA, MASSARITIUM, Italis *Masseritia*, Supellex, instrumentum *massæ* rusticum. Auctor Mamotrecti: *Supellex, dicitur Massaritium*: vel etiam mansus ipse hac supellectile instructus. Ratherius Veronensis in libello de Discordia inter ipsum & Clericos: *Ita inæqualiter & per Massaritias dividere, ut quidam illorum inde fiant ex pauperrimis locupletissimi, &c.* Infra: *Causa enim illorum, cum Deo gratia non mediocris sit, ita per Massaritias & alia hujusmodi entat divisa, ut quidam illorum inde valde ditescant, multitudo vero paupertate languescat, &c.* [Acta sancti Syri Episc. to. 5. Junii p. 481. *Positam juxta flumen Tabiæ & littus maris, usque ad jugum Alpium cum Massaricis & familiis utriusque sexus suo jure pertinentibus,*] Testament. Andreæ Dertonensis Episcopi, in Appendice to. 4. Ughelli: *Seu & Massaritias duo in Ancarano, & duo in Saffiniano, & Massaritium unum in casale Remissi. &c.* Occurrit ibi pluries, ut & in Chartis Ludovici II. Imper. in Tabular. Calauriensi, & Berengarii Regis Ital. an. 961. & Conradi Imp. an. 1028. apud Augustinum *de la Chiesa* in Hist. Eccl. Pedem. p. 233. 310. & aliis apud Ughellum to. 4. p. 612. 616. to. 5. pag. 1573. Franciscum Mariam in Mathildi l. 3. p. 105. 106. 117. Guichen. in Bibl. Sebusiana p. 185. 403. & in Chartis Italicis passim.

☞ Ejusdem notionis & originis videtur vox Gallica *Manantie*, qua apud Poetas nostrates significatur opulentia vel quævis supellex lauta & pretiosa, unde apud eosdem *Manans* dicuntur, qui iis optime sunt instructi. Le Roman *de la guerre de Troyes* ms.

Onques ne fu tiel Manantie,
Ne si riche proie acoillie,

Ibidem;

Totes ont lor meissons garnies
Pleines de riches Mananties.

Rursum:

Tant donnent à lor masnies
Et à prochains de lor lignies,
Que onques puis povre ne furent,
Torjors riches & Manans esturent.

Le Roman *de Rou* ms.

Gentil fu de parage, & d'avoir fu Manans,
Onques ne fu Roiz, tant fu fort & puissans.

Vetus Poeta ms. è Bibl. Coislin.

Porquoi nus efforçon nos tant
D'estre si riche & si Manant.

AMASSARICIA, in Chronico Farfensi p. 658.

¶ MASSARITIÆ CASÆ, Supellectile & instrumentis rusticis instructæ. Chron. Casaur. tom. 5. Spicil. Acher. p. 365. *Accepit... curtem in fundo Palmæ cum casis Massaritiis.* Vide *Massalicæ casæ* in *Massa* 5.

MASSARITICUM, Eadem notione qua *Massaritia*. Statuta Venetorum anni 1242. l. 4. c. 16. *Si aliquis reliquerit alicui Massariticum, volumus, quod nomine Massaritici intelligantur ea omnia, quibus is, qui reliquit, utebatur in domo ad communem usum, vel utilitatem & commodum ejus, familiæ suæ, exceptis his quæ sunt in auro & argento, & gemmis, &c.*

☞ *Massaritia* opponi videntur *dominicatis*, in Charta an. 1011. apud Murat. delle Antic. Estensi p. 195. *Et rebus vero ipsis tam dominicatis, quam & Massariciis seu aldionariciis & tributariciis, &c.* Unde colligitur *Massaricia* fuisse prædia quæ sub annua præstatione excolenda concedebantur villicis, qui ex iis pro dominorum libitu poterant amoveri.

MASAARUM, & MASARUM, Mansus, prædium rusticum, in Veteribus Chartis Dalmaticis apud Joannem Lucium l. 2. de Reg. Dalmat. c. 2. & 15. p. 62. 99.

MASSARIUS, MASARIUS, Villicus, *Massæ* custos, colonus. Ugutio & W. Brito in Vocab. *Massarius, cui commissa est cura totius familiæ. Conductores Massarum*, apud Senatorem lib. 12. Epist. 5. *Casa Massarii*, in Lege Longob. l. 1. tit. 8. §. 29. *Servus, qui sub Massario est* tit. 11. §. 3. 5. [Præceptum Caroli M. an. 773. apud Marten. to. 1. Amplis. Collect. col. 37. *Villis, mansis, mancipiis, Massariis, ædificiis, &c.*] Bulla Honorii III. PP. an. 1217. apud Ughellum in Episc. Anagn. *Item mandamus, quod Massarii, qui a collectis aliquo tempore sunt exempti, &c.* Charta Conradi Imp. apud August. *de la Chieza*, in Hist. Eccl. Pedem. pag. 223. *Seu etiam mansos 10. cum omnibus rebus ad eas pertinentibus... sicut nunc recta & laboratæ sunt per illos Massarios. Liberi Massarii super Ecclesiasticas res residentes, Massarii & coloni liberi*, in Charta Caroli Crassi ann. 882. apud Ughellum to. 5. p. 628. Vetus Inscriptio in Ecclesia Cathedrali Alexandriæ in Italia: *B. Guillelmus Zaccus Civis Alex. Massarius hujus Ecclesiæ.* Ubi Bollandus *Massarium* interpretatur custodem supellectilis, quæ *Masserie* Italis dicitur. Alia Inscriptio ann. 1178. apud Hieronymum *dalla Corte* l. 5 extremo Historiæ Veronensis: *Fieri fecit, coadjuvantibus Salomone atque Rainaldo ejusdem operis Massariis, aliisque religiosis, &c.* Id est, conductoribus.

¶ Frequentissima est hæc vox apud Italos pro custode totius supellectilis, machinarum scilicet bellicarum, aliorumque instrumentorum ad publica opera, quibus ex officio invigilabat *Massarius*. Statuta Vercell. l. 3. p. 51 a. v. *Item quod ille qui fuerit Massarius Communis tenens utensilia Communis, habeat pro suo feudo medii anni libras quatuor Papienses.* Id clarius patet ex formula juramenti quod præstabat *Massarius*, ibid l. 7. p. 180. *v. Ego Massarius Communis juro ad sancta Dei Evangelia bona fide & sine fraude salvare, custodire & gubernare balistas, tentoria sive travachas, ferramenta, lignamina, & omnia alia ad ipsum Commune pertinentia, & mihi commissas & commissa... Item, quod omnia laboreria quæ fieri faciam per commune Vercellarum bona fide fieri faciam, &c.* Adde Stat. Mont. Reg. p 58.

¶ MASSARIUS, Diversa nonnihil notione, pro Administrator, dispensator, Gall. *Econome*, Ital. *Massaio*. Synodus Pergam. ann. 1311. apud Murat. tom. 9. col. 552. *Et hanc pænam extendimus ad Prælatos & rectores Ecclesiarum non solventes pro ipsis Ecclesiis in totum, ubi ad ipsos pertinere talium solutio consuevit, si ipsos justa causa, sive impossibilitas non excusat, de qua infra duos menses plenaria fiat fides, & ad illorum Massarios & canevarios dispensatores reddituum, qui potestatem habuerint plenariam hæc solvendi.* Chron. Parmense ad ann. 1292. ibid. col. 823. *Item eo anno per Commune Parmæ fuit ordinatum quod Fratres de Clara valle debent esse Massarii Communis, & Massaroli Communis & suprastantes tam in civitate quam extra ad doanam salis & saliae Communis.* Testamentum Humberti Dalphini an. 1347. tom. 2. Histor. Dalphin. p. 543. *Vel aquod duo probi viri de dicta terra eligantur per Universitatem*

ejus-

ejusdem, annis singulis, qui tanquam Massarii & gubernatores ejusdem Hospitalis, ipsum Hospitale regant & gubernent. Acta S. Joli to. 2. Junii p.252. *Prælibati commissarii seu santenses dictæ Ecclesiæ dixerunt ... dictam Ecclesiam fore & esse fabricandam*.

¶ Massarii *Molendinorum*, in Statutis Astens. Collat. 15. c. 11. p.44. recto.

Massaria, Cura & officium *Massarii*. Unde

Massariarum Provisor, seu *Magister Massariorum*, qui Massariis præst, iisque invigilat. Petrus de Vineis l. 3. Ep. 66. *Te Provisorem Massariarum Curiæ nostræ in frascriptorum locorum ... duximus statuendum..., quod si diminutionem eadem culpa seu negligentia Massarii, qui præest, reperens contigisse, studeas eum inde convincere coram aliis Massariis convicinis*, &c. *Vidsat præterea ne Massarii ipsi possessiones nostræ Curiæ, seu Massariæ proprie debitas usurpare præsumant, ... si Massariæ ipsæ munita suus ligois, palea & fæno*, &c.

Massariolus, Prædiolum, in Charta Berengarii Regis Italiæ an. 900. apud Ughellum to. 5. p.630. *Quatenus quoddam Massariolum juris nostri situm in Comitatu Veronensi*, &c.

¶ MASSAROLUS, Idem qui *Massarius*, administrator. Vide *Massarius*.

¶ MASSARUM. Vide *Massariticum*.

¶ MASSATIUM, Terminus agrorum plumbo stagnova distinctus; vox Agrimensorum. Auctor incertus: *Terminus, si aliquid fictum habuerit per se ... aut plumbum aut stannum epistelicum, hoc est Massatium fabricatum inter censa Centuriæ*. Nostris *Massif de pierres*.

¶ MASSELLARIUS, pro *Macellarius*, qui carnes in macello vendit. Litteræ Philippi IV. ann. 1313. to. 1. Ordinat. Reg. Franc. p. 532. *Præcipimus quod omnes talamellarii, tabernarii, Massellarii, charbonerii, foraerii & omnes alii venditores denariatarum*, &c. Charta an. 1321. apud Fanton. Histor. Avenion. p. 166. *Stare Petri de Turribus Massellarii*.

¶ MASSEMUTINA. Vide *Masmodina*.

MASSERE, Mercator, vox Anglo-Saxonica in Capitulis de Weregildis post Concilium Grateleanum ann. 928.

¶ MASSERIUS, Qui *massam* seu clavam fert, clavator, serviens armorum, nostris olim *Masser* vel *Sergeant à masse*, nunc *Massier*. Commentaria Humb. Pilati de Humberto II. Dalphin. ad ann. 1345. ex Schedis D. *Lancelot: Item apud Massiliam 18. Aug seen 20. Masserios, sive servientes armorum. 3. Septemb. e portu exiit*. Consistorium publicum pro obedientia Regis Scotiæ apud Baluz. tom 2. Hist. Arvern. p.688. *Dux ingressus est consistorium cum multis Gallis & præcedente heraldo & quatuor Masseriis*. Vide *Massa* 1. & *Serviens*.

¶ 1. MASSIA, Curia, a *Massa* seu clava servientium, quomodo *barra* dicitur a *barris* seu cancellis quibus septum est auditorium. Charta Johannis Reg. Angliæ apud Marten. tom. 1. Ampliss. Collect. col. 1024. *Quæ etiam tria placita per manum ipsius vel ballivorum suorum ante nos vel senescallum nostrum, vel Massias nostras debent adduci*.

¶ 2. MASSIA, Bacillus. Miracula sanctæ Zitæ to. 3. Aprilis p.526. *Inveniendo ipsam cum una croccia & una Massia in manibus appodiata*. Vide *Massiola*.

¶ MASSICOTI, Minores chori ministri in Cathedralibus, Parisiis *Macicoti*, iidem qui Italis *Macèconchi*. Ordinarium Silvanect. apud Marten. de Ant. Eccl. discipl. p.83. *Massicoti vel clerici clericaliter induti cappis sericis incipiunt Invitatorium, Christus*. Hinc eorumdem ordo *Massicotia* dicitur in Instrum. ex Archivis Eccl. Paris. Vide *Maceconici*.

MASSICUS. Edgarus Rex in Legibus Heydensium

Monachorum c.3. de Adamo: *Non illicito Massicus delectabatur edulio; sed parcitate contentus licita utebatur cibario*. Sed legendum *Massucus*, id est, *edax*, ut est apud Papiam. Gloss. antiquæ mss. *Massucum, edacem*.

¶ MASSIO, *Mallo*: Papias ms. Bituric.

¶ MASSIOLA, Bacillus. Miracula B. Zitæ to. 3. Aprilis p.524. *Et cum ipsa Massiola cæpit iter & viam pro veniendo Lucam*. Vida *Massia* 2.

¶ MASSIPIARIUS. Vide *Manciparius*.

¶ MASSONERIA, Structura, Gallis, *Maçonnerie*. Bullarium Fontanell. ms. fol. 119. *Tam in verreriis, muris & Massonsria & coopertura*.

¶ MASSONERIUS, a Gall. *Maçon*, Latomus, Regest. Johannis Comit. Pictav. in Camera Comput. Paris. ann. 1358. fol. 92. *Stephanus Storlsai lathomus seu Massonerius habitator Tholosæ*, &c. Occurrit præterea in Catalogo ms. an. 1328. B. M. Deaur. Tolosanæ.

¶ MASSOTA Foeni, Eadem notione qua *Mansoyata*, in Tabulario S. Crucis Savigniac.

MASSUBIA, pro *Mastigia*. Concilium Coloniense an. 1260. seu Statuta Conradi Archiep. Coloniensis de Monachis c. 5. *Statuimus inhibendo, ne aliquis Monachorum surcotiis, caligis coloratis, calceis nodatis, cingulis irregularibus, aut Massubiis sericis utatur*, &c.

MASSUCUS. Vide *Massicus*.

¶ MASSUM. *Ludus ad massa*, nostris *Jeu de mail*. Breviarium Hist. Pisanæ ad an. 1264. apud Murat. to. 6. col. 195. *Quadrellos, sagittamina & virgas Sardorum in civitatem Lucanam projici fecimus (ex quibus supra muros, & in civitate ipsa plures fuerunt lethifere sauciati;) ludum ad Massa, scutum & alia jucunda tripudia fieri*: &c. *Massum* alia notione, vide in *Massa* 5.

¶ MASSURA, *Mansio*, domus. Chartular. S. Vincentii Cenoman. fol. 34. *Homines mei cum assensu meo dederunt, Willelmus de Samai quaqua agras terræ... Burchere ad montem tinosum unam Massuram*. Ibidem: *Robertus Rinaldi pro anima uxoris suæ* (dedit) *unam Massuram de quinque solidis consuetudinis*. Tabular. S. Martini Pontisar. *Quatuor sextarios avenæ, uno prebendario minus ... super quibusdam hospitiis vel Massuris virorum religiosorum Abbatis & Conventus sancti Martini Pontisarensis*. Vide *mansura* & *Masura*.

MASSUS. Vide *Massa* 5.

¶ MASTALO, Bollandistis, Inferior lapis, seu limen fenestræ, cui virga immissa plumbo affuso infigitur. Acta S. Raynerii to. 3. Junii p.464. *Et trabeates adhuc fracta est inferius & remansit in fenestra Mastalo plumbatus*.

¶ MASTELLUM, Academicis Cruscanis, Labellum, Gall. *Cuvette*. Vita B. Henrici Baucens. tom. 2. Junii pag. 374. *Dum una die de quodam Mastello vinum distribuerent & pauperibus propinarent*. Miracula S. Antonii de Padua ibid. p.719. *Prosdocima ... manu & pedibus ambobus contracta, in Mastello quodam ad B. Patris tumulum deportata est*.

MASTICARE, Mandere, dentibus conficere, Gall. *Mascher*: pro *Mastacare*, inquit Salmasius ad Spartianum, a μάσταξ, μάσακες, quæ ἰδίως significat, & mansum, & maxillam. [*Masticare, comedere*, Papiæ. *Masticare, mascher, ou manger, ou debilitier, enquerir*, in Gloss. Lat. Gall. Sangerm. Italis *Mastugare*, eadem notione.] Baldricus l. 1. Hist. Hierosl. *Si forte segetes immaturas inveniebant, spicas vellebant, & fricantes Masticabant & glutiebant*. Oliverius Scholasticus de Captione Damiatæ, & Jacobus de Vitriaco l. 3. *Dentes obducti, Masticandi potestatem auferunt*. Occurrit apud Marcell. Empiricum, Cæsarium Heisterbach. l. 8. c. 44. 54. & Medicos.

¶ MASTICINALIA, *dicta quod colorem mastiæ habeant. Crocea est*. Papias.

¶ MASTIGATIO, Flagellatio. Vita S. Diliæ apud Eccardum Origin. Hasburgo-Austr. col. 87. *Sed in continua Mastigatione corpus suum dilaniaret*. V. *Mastigia*.

MASTIGIA, Flagrum, flagellum, ex Græco μάστιξ. Gloss. mss. Reg. Cod. 1197. *Mastigia, flagella vel virga*. Gloss. antiquæ mss. & ex iis Papias: *Mastigia, taurea, flagella*. Charta Ludovici Pii Imper. apud Doubl. p. 376. *Si vero servus fuisse comprobatur, octavum quinquaginta ictibus publice nudatus coram Judicibus Mastigia feriatur*. Gilda Sapiens de Excidio Britanniæ: *Quosdam relinquentes Præpositos, indigenarum dorsis Mastigias, cervicibus jugum, solo nomini Romana servitutis honorem facturos*. Aimoinus l. 2. Hist. c. 6. *Non etiam ferreis constringeretur nexibus, aut ligaretur Mastigia*. Atque inde *Mastigia* pro fustuaria & flagellaria pœna sumitur in Decretis sancti Stephani Regis Hungariæ l. 1. in Procem. qua apud Hungaros servi puniuntur: *Filiusque Salomonis ... minatus est populo percussiones framea pro Mastigiis*.

MASTIGIA, præsertim accipitur pro scutica, ex corio confecta, qua Monachi præcinguntur. Papias: *Mastigia, corrigia, qua mantellum conglutinatur*. Jo. de Janua: *Mastigia est corrigia balthei, vel quo mantellus conglutinatur ante, & ponitur quoque pro flagello*. Guibertus l. 3. de Vita sua c. 5. *Orabat sane Mastigia chlamydis a tergo rejecta, junctis a pectore inter orandum palmis. Constricta itaque a posteriori parte lacerna, alter eorum ita eam insuit, ut facile manus movere non posset*. Vita S. Mochoemori, seu Pulcherii Abbat. n. 05. *Et ponens S. Pulcherius Mastigiam suam in terra, ibi obligatus est eam, quæ crevit in magnam arborem*. *Mastigiale vinculum*, in Miraculis S. Agili Abb. l. 1. c. 5.

¶ MASTIGOPHORUS, *Flagellarius*. Ugutioni.

MASTILIO, Gallis, *Bled mesteil*, quasi frumentum mistum. Statuta Gildæ Scoticæ c. 19. *Nullus frumentum, Mastilionem, vel siliginem ad molas manuales molere præsumat, nisi ... penuria molendinorum hoc cogente*. [Vide *Mistum* 2.]

MASTINUS, Molossus, Gall. *Mastin*. Leges Forest. Scotic. c. 13. *Si aliquis Mastinus inventus fuerit in aliqua foresta*. Assisa forestæ Henrici II. Reg. Angl. art. 6. *Rex præcepit, quod expeditatio Mastinorum fiat, ubicunque feræ suæ pacem habent, vel habere consueverunt*. Knyghton l. 0. c. 15. *Canes & Mastini per omnes forestas Angliæ occiduntur*. Perperam *Mastivus*, pro *Mastinus*, in Assisa forestæ c. 9. apud Spelmannum: *Si quis Mastinus inventus fuerit super aliquam feram, & mutulatus fuerit, ipse cujus canis erat, quietus erit de illo facto: si non fuerit mutulatus, ipse cujus fuerit Mastinus, erit culpabilis tanquam de manupastu*. [Statuta Arelat. mss. art. 80. *Et Castellani teneantur ibi tenere quatuor canes Mastinos ad custodiendum dictum castrum*.] Occurrit etiam apud Petrum de Crescentiis l. 10. de Agricult. c. 29. Joan. de Condato ms.

Grant route de chiens uns & autres,
Mastins & gousses, & grans viautres,

Vide Ægidii Menagii Origines Italicas.

¶ MASTIVA, pro *Mestiva*, Præstatio ex frumento. Charta Ludovici VII. an. 1145 to. 1. Ordinat. Reg. Franc. p. 10. *Porro de bis Mastivis præceptum est ut ad justam mensuram præfatæ civitatis reddantur*. V. *Mestiva*.

¶ MASTIVUS. Vide *Mastinus*.

¶ MASTIX, apud Papiam, pro *Mastiche*, Resina lentisci, Gall. *Mastic*, *Mastix*, *Une maniere de gomme proffitable aux dens, ou de couler*, in Gloss. Lat. Gall. Sangerm. ex Johan. de Janua.

¶ 1. MASTRA, Arcus, fornix, Gall. *Arche*, *arcade*. Statuta Mediolanens. p. 2. c. 272. *Teneatur judex stratarum bis in anno visitare stratas, Mastras, & fagias, & pontes superius existentes, &c.*

¶ 2. MASTRA, pro Mactra, Gall. *Met*, Massiliensibus *Mastre*. Inventor. an. 1294. ex Tabular. S. Victoris Massil. *Unam fagonem, unam Mastram, &c.*

¶ 3. MASTRA, Arca, Gall. *Coffre*. Literæ Johannis Reg. Franc. an. 1356. to. 3. Ordinat. p. 159. *Quod possint ipsi Consules tenere archas sive Mastras communes, ubi possint & valeant tenere Instrumenta sua, pecuniam, & alia tangentia dictam universitatem*.

¶ MASTRUCA, Sardorum vestis pellicea. Isidorus Origin. l. 19. c. 23. *Mastruca, vestis Germanica, ex pelliculis ferarum, de qua Cicero pro Scauro: Quem purpura regalis non commovit, eum Sardorum Mastruca mutavit*. Sed illudens Cicero ex industria hoc usus est peregrino vocabulo, ut monuit Quintilianus Orat. Institut. l. 1. c. 5. Acta S. Felicis Presbyt. to. 1. Januar. p. 950. *Quid huic, quæso, obfuit fons persona sentinatoris & in nautis vilissima, inops habitus & Mastruca Sardorum*. Domnizo l. 1. de Vita Mathild. c. 13.

Rex sibi Mastrucas post escam maxime pulchras
Donavit, florent quoque pelliciones.

¶ MASTRUCATUS, *Mastruca* indutus, ut togatus, qui vestitus toga, apud Ciceronem de Prov. 15. *Res in Sardinia cum Mastrucatis latrunculis gesta*.

¶ 1. MASTRUGA. Idem quod *Mastruca*. Histor. Monast. Chombergensis c. 8. apud R. Duellium Miscell. l. 2. p. 284. *Pro his tamen omnibus delegationem facere recusavit, donec Mastrugam valde bonam & bovem unum & sex urnas vini daret*. Vide *Crusna*.

2. MASTRUGA, in Glossis antiq. mss. *fortis, aut fortissimus*. [Papias; *Mastruga, fortis valde, lingua Sardorum*.]

MASTURZUM. Charta. Charta ann. 1284. apud Ughellum to. 7. Italiæ sacræ p. 611. *Corona una de rame, cruce una de rame, cum catenis earum, ovis duobus de Masturzo, calice uno de staino, &c.*] Italis *Masturzo* est nasturtium.]

¶ MASTURBARE, *Manu turbare*, δέψειν, i. subigere, mollire. Gloss. Lat. Gr. ms. Sangerman.

¶ MASTUS, Malus, navis arbor, Gall. *Mat*. Literæ Eduardi III. Reg. Angl. an. 1327. apud Rymer. to. 4. p. 273. *Unum videlicet dolium ante Mastum, & aliud retro Mastum*. Pag. vero 269. *Unum dolium vini ante Malum & unum aliud retro*.

¶ MASTYX, vox Græca, μάστυξ, flagellator metaph. pro Reprehensor. Christoph. Mulleri Introductio in Hist. Canoniæ Sand-Hippolyt. apud R. Duellium Miscell. l. 1. p. 301. *Porro qui primævam Ecclesiæ nostræ institutionem ... ad ætatem D. Altmanni Patavienfis Episcopi, sive annum 1080. reducunt, antiquitatis nostræ Mastyges, ut palmare mendacium à semetipsis confictum sibi habeant pro mercede*.

¶ MASTZ. Charta Petri *de Roteys* Vicarii Tolosan. an. 1272. ex Cod. ms. Consuet. & privil. urbis Tolos. p. 07. in Bibl. D. Abb. *de Crozat*: *Item constituimus ... quod nullus fusteriorum Tholosæ sit ausus emere aliquas fustas seu trabes vel perticas de podio ..., nisi cendram, & matranum, & Mastz, & virgas*.

¶ MASUAGIUM, Domus habitationi idonea, Cowello. Charta ann. 1205. ex Tabul. S. Remigii Remens. *Vendidisse* (recognoverunt) *quidquid habebant, videlicet in Masuagiis censualibus & etiam redditibus universis*. Tabul. SS. Trinit. Cadomens. fol. 70. *Radulfus Blondus tenet 1. Masuagium, ... & fecit Abbatissam heredem sui catalli*. Et fol. 83. *Reficiunt Masuagia manerii & fossata*. Charta apud Madox Formul. Angl. p. 185. *Noverit universitas vestra nos ... concessisse & hac præsenti carta confirmasse Deo & B. Mariæ & Monachis de Brueria, Masuagium situm juxta molendinum nostrum de Aleta ... habendum & possidendum, cum omnibus pertinentiis suis*. Vide *Messuagium*.

¶ MASUALE, Idem quod *Mansus*, vel certe quod Mau-

Mansionile; vide utrumque. Tabul. S. Nicolai Andegav. *Barbotiaus dominus Prugniaci & Gueffius frater ejus dederunt S. Nicolao landiam de Alta perchia & servam omnem & Masuale suum atque piscaturam aliam in illa terra*. Charta Milonis Abb. S. Medardi Suession. *Assignavi autem prædictum censum super idem Masuale*.

¶ MASUCAGIUM. Vide *Massa* 5.

¶ MASUELLA, Species armorum, minor clava. Charta an. 1319. apud Rymer. tom 3. p. 790. *Ne quis per civitatem ... gladium, Masuellam, vel alia arma, ex quibus contumelias præsumatur oriri posse, aut alias suspiciones mali habere debeat ... deferat in civitate prædicta*.

MASUMATINUS. Vide *Masmodina*.

¶ MASURA, pro *Mansura*, mansio, domus; interdum cum aliqua agri portione. Charta ann. 1095. apud Lobinell. to. 2. Britan. p. 182. *Apud eamdem autem villam donavit Deo & S. Nicholao Gosbertus Borvus unam Masuram terræ cum examplis quæ ibi erant unde Robianus suus materius erat*. Charta apud *Madox* Formul. Angl. p. 302. *Dedi ... in perpetuam eleemosinam quandam Masuram terræ ... Hanc igitur donationem meam de prædicta Masura cum tota terra ad eam pertinente, & cætera quæ hic dicta sunt, concesserunt filii mei*. Tabular. S. Fromondi: *Ex dono Gellonis de Martigneia duas Masuras terræ*. Charta Iogerrani Codiciac. ann. 1233. apud Thomasserium Consuet. Bituric. p. 233. *Si aliques hominum illarum, terram suam ubi terragium habeamus vel habere debeamus, dederit vel vendiderit pro Masura facienda*. Charta an. 1298. ex Tabul. B. M. de Bono-nuntio Rotomag. *Domus & Masura sita est in mesnillo Monachorum juxta domum & Masuram meam ex uno latere, & Masuram Petri ex alio*. Occurrit ibid. pluries. Tabular. S. Richarii ann. 1265. *Vendederunt quamdam Masuram sitam in vico recto, & nobis debet 15. den. censur*. Charta Otonis Aquit. Ducis tom. 2. Gall. Christ. inter Instr. col. 478. *Insuper confirmo præscriptis fratribus sicut continetur in charta secunda W. C. M. N. Comitis Pictaviensis atavi mei duas Masuras de foresta mea ad amplationem circa locum de Sabloncellis*. Liber niger Scaccarii p. 312. *Remanet autem modo in dominio meo 1. carrucata terra & 6. Masuræ super prædictum servitium militis, quod vobis debeo*. Chartul. S. Vincentii Cenom. fol. 94. *Ruandus de Caligneio Masuram Gismundi & partem suam de molendino* (tenet.) Occurrit præterea in Chartular. S. Vandreg. to. 1. p. 9. Hist. Harcur. tom. 4. p. 1998. 204. Ordinat. Reg. Franc. p. 63. & alibi.

¶ MASUS. Vide *Massa* 5.

MATA, Modus agri. Charta Hispanica, seu Judicatum an. 876. in Appendice Stephani Baluzii ad Capitul. num. 104. *De ipso pont ubi est ipsa Mata, orelle descendit, &c*. Charta Pontii Comitis Emporitani an. 1065. apud eumdem n. 149. *Donamus namque pro hereditate paterna vel materna ipsum ferrit, vel ipsam Matam, quæ dicitur silva S. Romani, sicut terminat de parte Circi in malliolo S. Petri præscripti, & descendit per ipsam ferram, & pervadit usque ad ipsam Guardiolam*. [Pancarta Abbatiæ S. Stephani de Vallibus apud Xantones, Charta 2. *Videlicet in decimis, terris, vineis, hominibus & burgo de Vallibus, & furno cum saltibus & augiis totius parrochiæ ad furni necessaria, in palude & Matis cum nemore*. Ibidem, Charta 3. *In palude & Matis & pratis*.] *Mata terræ*, in Charta Balduini Comitis Guinensis, in Hist. Guinensi p. 26. & in Chronico Andrensi p. 349. [Vide *Mates*, & *Mayteriata*.]

¶ MATHA, Eodem significatu. Charta ann. 1030. Append. Marcæ Hisp. col. 1043. *Vindimus ... ipsa terra erema suprascripta, ... exceptus Matha de Junguls & vinea vetula; & exceptus Matha de S. Romano*.

MATATA, Eadem, ut videtur, notione. [Infelix conjectura; est enim *Matata*, idem quod *Berlia*, quæ vox gregem trium millium animalium significat. Vide *Berlia*.

MATAFUNDA, Machina bellica, qua lapides in hostes ejaculabantur. Monachus Vallis Sarnai in Hist. Albigensi cap. 86. *Jaciebant siquidem hostes super nostros creberrimos lapides cum duobus trabuchetis, mangonello, & pluribus Matafundis*. Vetus Interpres Gallicus Willelmi Tyrii verba ex l. 13. c. 6. *Tantaque instabant saxorum pugillarium jactu*; sic reddidit: *Pierres leur gitoit-l'on assez à Macefondes & aus mains*. [Vox deducenda, ut videtur Carolo de Aquino in Lex. milit. a funda, & mactare. Vide infra *Matare*.]

¶ MATALACIUM, MATALASSIUM, a Gallico *Matelas*, Culcitra. Capitulum gener. S. Victoris Massil. ann. 1294. ex Archivis ejusd. Monast. *Breviaria completa, capa, capellis, & ocrea & calcaria, lectus, Matalacia, &c*. Testamentum Beatricis de Alboreya an. 1367. apud Marten. to. 1. Anecd. col. 1525. *Item plus, duo Matalassia de cirico listata croceï & rubei colorum*. Ubi *Matalassium*, idem quod stragulum acu punctam, Gall. *Courte-pointe*, videtur esse.

¶ MATALLASCUM, Eodem significatu, apud Amelium in Ord. Rom. to. 2. Musei Ital. Mabill. p. 527. *Dicti pœnitentiarii ponunt eum (Papam) super feretrum novum vel lecticam, in quo debet esse bonum Matallascum coopertum de serica rubea*.

¶ MATALITIUM, Eadem notione, in Statutis mss. monialium S. Salvat. Massil. an. 1400. *Matalitium cum atraversalio seu pulvinari*.

¶ MATALHUS, Idem quod *Martellus*. Charta an. 1344. ex Schedis D. *Lancelot*: *Qui habeat vel teneat boves, teneatur portare de nocte pro pari boum, mularum vel roncinorum unam sonalham apertam cum Matalho*. Gall. *Une sonnete avec son batant*.

MATAPANUS, monetæ Veneticæ species. Chronicon ms. Andreæ Danduli an. 1193. *Subsequenter Dux argenteam monetam, vulgariter dictam, Grossi Venetiani, vel Matapani, cum imagine Jesu Christi in throno ab uno latere, & ab alia figura S. Marci & Ducis, valoris 26. parvulorum, primo fieri decrevit* ... Henricus Dandulo Dux Venetiarum.

¶ MATAPONTUM, *Metabula matris*. Gloss. Isid. Leg. divisis vocibus *meta pontum* putat Grævius; quasi pro [illegible], [illegible] maris.

¶ MATARA, ut *Mataris*. Vide in hac voce.

¶ MATARATIUM, ut supra *Matalacium*, nostris olim *Materas*, Ital. *Materàccia*. Constit. Freder. Reg. Sicil. c. 58. *Nulli omnino curialium ... locare decrevimus, Mataratia & alia vasa lectorum ... patronoinvito accipere*. Acta S. Petri Celestini to. 4. Maii pag. 436. *Ossa omnia hujus sanctissimi Confessoris, lineo panno & albo circumvolventes, in Mataratio in quo jacuerant, absconderunt*.

MATARE, quasi *mataro* configere, ut quibusdam placet. Alii a *mactare*, quomodo etiam scribitur in Charta Adelfonsi Regis Hispaniæ apud Antonium de *Yepez* in Chron. Ord. S. Benedicti to. 6. p. 467. & in Foris Aragonensibus fere semper. Auctor Mamotrecti ad 2. Esdræ c. 4. *Mactat, secat, necat, ... quidam sine, c, dicunt, Matavit, id est, quasi ad scacos vicit: unde mate, as, verbum ludentium ad scacos*. Alii denique *Mat*, vocem esse Persicam contendunt, ut & *Schachmat*, unde nostri *Eschec-mat* effinxerunt, Itali *Scacco matto*, idemque sonare quod *Rex mortuus est* perit, cæsus est. Le Roman *de Vaces* ms.

D'eschez sout & des zables son compagnon Mater.

[Le Roman *de la Rose* ms. ubi de Menfredo & Carolo Siciliæ Regibus:

En la premeraine bataille
L'assailla por li desconfire,

Eschec & Mat li aln dire ...
Puisque sans Roy se combatoient,
Eschec & Mat riens ne doutoient.

Chronicon Senoniense Richerii l. 3. c. 14. *Pro ludo scacorum, quo eum ipsa uxor sæpius Mataverat, ipsam verberaverat.* Vide Ducæ Historiam Byzantinam cap. 16. p. 37. Hinc nostris *Mater*, ad angustias redigere, metaphora ducta a ludo scachorum. Idem *Vaces* in Richardo I. Duce Norman.

Bien cuide avoir Normans Matès & confondus.

Le Roman *de Garin* ms.

Car li siens est recreus & Matès.

Le Roman *de Roncevanx* ms.

S'en fu fuis Matès & recreant.

Le Roman *de Girard de Vienne* ms.

Cette bataille furent el champ mellé,
Tant que li uns sont vaincu & Matè.

Ordericus Vitalis l. 12. *Castrum condere cœpit, quod Mataputenam, id est, devincens meretricem pro despectu Haduissæ Comitissæ nuncupavit.* [Salmasius in Hist. Augusti p. 461. *Mattus, antiqua vox & Latina, quæ emollitum, subactum & maceratum significat. Inde verbum Mattare pro domitare, subigere & macerare.*] Scribit Joan. Bruxerinus Campegius l. 6. de Re cibaria cap. 9. p. 421 Lugdunenses quoddam panis genus in sartagine confectum, *Mattafanos*, seu Matafaim vocare, quasi famis domitores ac victores, qui messoribus fossoribusque suavissime manduntur.

Matare, Occidere, Hispanis, *Matar.* Charta Lorbansis in Lusitania ann. 734. apud Sandovallium in Favila: *Christiani habeant Comitem de sua gente, qui manuteneat eos in bono juzgo secundum solent homines Christiani, & isti componant rixas inter illos, & non Matabunt hominem sine jussu de Alcaide, seu Alvacile Sarraceno; sed monstrabunt suos juzgos, & ille dicebit: Bene est; & Matabunt culpatum.* Electio Henrici Regis Lusitan. *Qui in bello Mataverit Regem inimicum, vel ejus filium, & gantaverit ejus pendonem, sit nobilis.*

¶ Hinc *Matbe*, pro sepulcro, in veteri Inscriptione in ecclesia Pompei ad Murtam fluvium, ubi de S. Eucherio Martyre & sociis sub Juliano Apostata occisis: *Monsieur S. Eucaire par Valdres, Sarrazins & Princes etant avec l'Apostat Julien, vingt & deux cents par nombre sont icy mis en comble en 362. Le 10. des Calendes de May, furent mis en cette Mathe.*

¶ MATARITATA. Vide *Matarus*.

¶ MATARITIUM, Lanea culcita. Charta ann. 1391. ex Archivis Massil. *Carolus de Duratis Johannam Reginam inter duo Mataritia crudeliter & inhumaniter suffocare fecit.* Vide *Materatium*.

MATARUS, Matara, Telum vel missile, Gallis proprium. Cæsar l. 1. de Bello Gall. de Helvetiis: *Nonnulli inter carros rotasque Mataras ac tragulas subjiciebant, nostrosque vulnerabant.* Auctor ad Herennium l. 4. *Ut si quis Macedones appellavit hoc modo: Non tam cito Sarissæ Græciæ potitæ sunt: aut idem Gallos significans dicat: Nec tam facile ex Italia Materis Transalpina depulsa est.* Μάταρις, apud Strabonem l. 4. παλτὰ τί σιδὲ dicitur, Hesychio ματαρις & ματῖρις. Agobardus lib. Contra judicium Dei cap. 6. *Contra quem exerto brachio gladium vibrans, aut Mataram tenens, stat paratus ad cædendum, &c.* Huc etiam pertinent ista ex Fragmento Petronii de Cœna Trimalcionis: *Gladium tamen si tinxi, & mataritata ombras cecidi.* Ubi forte legendum matari, aut matara. Galli inde vocem *Matras* retinuere, pro telo, quæ occurrit in Consuetud. Buyonensi tit. 26. art. 4.

¶ MATASSA. Acta S. Franciscæ Romanæ to. 2. Martii p. 103*. *Habebat totam versas Matassas filorum auri purissimi, ex quibus ipse Angelus faciebat globos fi*

lorum aureorum. Ubi Henscheniius observat, ita appellari Italis filamenta in spiram grandiorem collecta ex rhombo super pannum textorium glomeranda in tramam, adminiculo radii per stamina trajiciendam. Tales autem fili super pannum in tramam convoluti glomos auctor hic globos dicit. Vide *Matassa*.

¶ MATATA. Vide *Mata*.

MATAXA, Idem quod *Metaxa*, Sericum vel bombix, seu bombasium. Gloss. Saxon. Ælfrici: *Mataxa, vel corductum, vel stramentum:* strel, *vel* bedding, i. stramentum. [Papias. *Mataxa, dicta quasi metaxa a circuitu scilicet filorum ... Instrumentum est texendi.*] Leo Ost. l. 3. c. 57. (al. 58.) *Albas de Matassa bumbaci octo.* Interdum matáxa est funiculus. Gloss. Lat. Gr. *Mataxa*, σειρά. Hesychio vero σειρά, dicuntur σπάρτα μεγάλαι, χρωματιζόμενα ἐν ταῖς ναυσίν. Ita emendant viri docti. Malim σειρά; nam *Mataxa*, Vitruvio l. 7. cap. 3. est restis seu funiculi species, ut vult Philander. Glossæ: *Mataxa*, σειρά. Octavius Horatianus l. 4. *De capillis ipsius mulieris, quos exciderint, quando se ornat, cum Mataxa, facit in medio nodum, &c.* Vide *Matassa*.

¶ MATELLA. Gloss. Græc. Lat. Στάμνιον, *Matella*. Στάμνος, *Matella, urceus, urna.*

¶ MATELLATA. Vide *Matalata*.

MATER, Abbatissa, Monasteriorum Sanctimonialium Præfecta, apud S. Hieron. in Epist. ad Sabinianum, Gregorium M. l. 7. Ind. 2. Epist. 18. & alios, quæ crebrius *Mater Monasterii* dicitur, ut apud S. August. Epist. 109. Hildebertum Cenoman. Epist. 79. Adhelelmum Episc. Sagiensem in Vita S. Opportunæ nu. 8. Rudolfum in Vita S. Liobæ nn. 2. in Regula S. Cæsarii ad Virgines, in Vita S. Bathildis Reginæ c. 2. n. 7. in Vita S. Boniti Episc. Clarom. c. 7. in Vita S. Præjecti cap. 1. num. 3. &c.

¶ Mater Ecclesia, Cathedralis. Hist. ms. Monast. Beccens. p. 146. *Si autem in eadem parochia talis causa orta fuerit, quæ ferri judicio finienda sit, tunc in placito Abbatis, aut apud Matrem Ecclesiam causa finietur, judiciumque portabitur, aut Archiepiscopus ferrum judicii ad locum per ministros suos destinabit.* V. *Ecclesia*.

¶ Mater de Fonte *& Confirmatione*, Quæ aliis *Matrina*, Gall. *Marraine*, dicitur. Concilii incerti Decretum, apud Marten. to. 4. Anecd. col. 57. *Homo si incestum commiserit de istis causis: de Deo sacrata, aut cum Matre sua de Fonte & Confirmatione, &c.* Mater *Spiritualis*, apud Aimoin. l. 3. Hist. c. 6.

¶ Mater Coquinæ. Quæ viliora coquinæ officia implet. Vetus Ceremoniale ms. B. M. Deauratæ Tolos. *Mater coquinæ tenetur isto die portare in refectorio duas durnas plenas aquæ specialis.* Et infra: *Prius administrator debet providere expensis Conventus de alleis & lactucis ... & hoc debet facere mundare & preparare in coquina videlicet a Matre coquinæ.*

¶ Mater Facultataria, dicitur *quæ habebat ex testamento mariti facultatem aliquid agendi, disponendi, determinandi pro liberis*, in Decis. Rotæ ad calcem Fontanellæ de Pact. nupt. edit. Lugdun. ann. 1719. Decis. 43. & 44.

¶ Mater Noctium nuncupabatur apud veteres Saxones & Danos ea nox qua Christum natum existimabant, quod ab ea anni exordium ducerent, *quasi illa esset partus & princeps omnium reliquarum noctium, ut pote a qua caput anni civilis sumeretur*, inquit Jos. Scaliger l. 2. de Emendat. temp. p. 170. quem consule.

Matres Cerebri, sic dicti panniculi duo, qui circumdant cerebrum, quorum alter crassior, *dura mater* vocatur, alter *pia mater*. Vide Constantinum African. l. 3. Pantechn. c. 21.

¶ MATERACIUM, Lanea culcita. Charta ann. 1347. tom. 2. Histor. Dalphin. pag. 567. *Item volumus quod*

quod tibi de lectis, videlicet de Materaciis, & pulvinaribus & paleis, tantum fortenis nostri debeant ministrare. Vide Mataestium.

¶ MATERATIUM, Grabatus. Miracula B. Ambrosii Seneos.to.3. Martii p.239. Puer quidam de Cigginaso cecidit de quodam Materatio, quo pauperes pro lecto utuntur, & casu sic concussus est, quod manibus & pedibus & toto corpore immobilis factus, mortuus ab astantibus putaretur. Occurrit præterea in Constit. Caroli II. Reg. Siciliæ.

¶ MATERCULARIA, Ecclesia, cui adjuncta matricula; quo sensu etiam matricula oude dicitur. Statuta reformat. S. Claudii an.1448. Item Matercularia villæ de Poncino Lugdunensis diœcesis debetur sacristæ monasterii. Hinc Matercularius, qui Matercularia donatus, in iisdem Statutis p. 56.

MATERIA, MATERIES, Materiatura, Materiamen, Maeremium, &c. Voces, quæ unum idemque significant, materiam scilicet ligneam ædibus ædificandis idoneam: [quomodo Græci [illegible] dicunt.] Nam, ut observat Pollux l.7. c.25 lignorum alia igni & foco destinantur, alia ædificiis: illa [illegible], hæc [illegible] vocat. Gloss. Græc. Lat. [illegible], materia. Alibi: [illegible], ligna fabricaria. Vide l.55. D. de Legat. 3.

MATERIA, in Gloss. Lat. ms. exponitur trabes. Cornelius Fronto: Materies, [illegible] est; materia, arboris: & materies qualitas ingenii, Materia fabris apta. Vegetius l.2. c. 25. Secures, asceis, serras, quibus Materia ac pali dedolantur. Materiam dedolare, l.3 c.4. Adde l.4. cap. 14. Pactus Legis Salicæ tit.27. Si quis in silva Materiam, aut ligna furaverit, &c. Ubi aut, nihil aliud sonat quam &, ita ut idem sit materia cum ligno, quidquid dicat Wendelinus. Lex Salica tit. 8. habet nude materiamen. Capitulare de Villis c.3. Non corvadas, non Materiam cædere. [Charta an. 1180. Willelmus dominus Montisfortensis concessi ut habeat Abbatia S. Jacobi phasetam in aqua ad desovenda ligna ad usum suum & ligna ad Materiam, quæ habuerit de concessione mea. Diploma Theodarici Franc. Reg. ann.724 apud Eccardum Orig. Habsburgo-Austr. col. 111. Ut nullus ibidem campas facere, nec porcos saginare, nec Materiam succidere, neque ipsius fines penitus irrumpere præsumeret.] Hispani Madera dicunt, ut observat Bivarius ad Chron. Marci Maximi p.315. Gloss. Lat. Græc. Materia, [illegible]. Differt vero materia a tabulatis: nam materiæ nomine trabes intelliguntur; tabulatorum vero asseres. Vide Jacob. Gothofredum ad l.15. Cod. Th. de Extraord. muneribus.

MATERIES, eidem Vegetio l. 2. c. 10. Monasticum Angl. tom. 2. p.148. Dedi illius Materiem in Esoalnda in perpetuum ad ædificia sua & cætera omnia necessaria domus suæ. To.1. p.821. Et ligna & Materiem ad omnia necessaria sua, & ad domos suas ædificandas.

MATERIARIUS, Faber lignarius, in vet. Inscript. 460. 7. & apud Plautum in Milite glorioso.

MATERIARIA MANSIO, ex Materia, seu ligno confecta. Willel. Tyrius l.12. c.25. Et ejusdem regni aliam partem, & unam Materiariam, & duas lapideas mansiones habentes.

MATERIARE, Ex ligno conficere, apud Vitruvium l.5. c.12. Eaque ædificia minime Materianda sunt propter incendia. [Charta an. 1362. ex Reg. 93. Tabul. regii n. 44. Et concessit eis... nutrimentum omnium pecorum & animalium & ad Materiandum & ad omnes illos usus.]

MATERIATURA, Lignea materia, apud eumdem Vegetium l.4. c.2.

MATERIAMEN. Lex Salica tit.8. §.4. Si quis in silva alterius Materiamen furatus fuerit, aut incenderit, &c. Lex Ripuar. tit.76. Si quis Ripuarius in silva communi... Materiamen vel ligna fissa abstulerit, &c. Appendix 2. ad libr. 4. Capitular. Caroli M. De Materiamine ad naves faciendum. Capitulare de Villis cap. 62 Quid de axiliis, & alio Materiamine, &c. Adhalardus in Statutis Corbeiensib. l.1. c.7. Bove. & reliquam pecuniam habeat ... unde possit molinum construere, & omne Materiamen, quod ad illud molinum emendandum pertinet, adducere. Charta Archiepiscopatus Remensis: De Materiamine carrucas 5. Epistola, quæ habetur tom. 2. Hist. Franc. pag. 665. De plumbo autem & Materiamine similiter demandate. Materiamina lignorum, in Vita S. Faronis Episcopi Meldensis cap. 130. Adde Chartam Dagoberti Regis Franc. apud Henschenium de Tribus Dagoberti. pag. 28. Ab hac voce appellarunt nostri omne lignum silvæ ædificiis idoneum Bois marmentau, ut Consuetudo Andegav. art. 36. 103. 113. 497. & Cenomanensis art. 116. & 124. & Marmau, Burbonensis art. 264.

MAEREMIUM, MAREMIUM, & MEREMIUM, Quævis materia lignea, ædificandis domibus apta, seu quodvis materiamen, unde vocabuli origo; nostris Merrein, ut in Consuetud. Comitatus sancti Pauli art. 21. vel Marrian, ut in Ambian. art. 210. Mairan, Occitanis: Marren, in Charta Godefridi Lingonensis Episcopi apud Chifletium in S. Bernardo, ubi Perardus pag. 256. habet Marremum. Charta fundationis Armethaytensis Monasterii in Cumbria, in Monastico Anglic. tom. 1. pag. 324. Concessimus etiam eisdem Monialibus communiam pasturam cum omnibus animalibus suis ... per totam forestam, capiendis ibidem sufficientem Maeremium pro omnibus suis ædificiis, &c. In Additam. ad Matth. Paris: Inquiratur de extractoribus vel venditoribus buscæ, Maeremii & carbonis de foresta. Adde to. 2. Monastici Angl. p.143. to.3. p.15. [Charta ann. 1337. apud Rymer. tom.4. p.730. Ac sub confidentia Maeremii illius, facturam prædictæ galeæ jam incepi fecerimus. Alia apud Madox Formul. Anglic. p. 148. Pro reparacione ejusdem molendini sufficiens Maeremium ad custagia ipsius Johannis cariandum.]

¶ MAERENNUM, in Charta an. 1338. apud Rymer. to.5. pag.6. Nec non & Maerennum & buscam pro cleiis, pontibus, bordis, &c.

¶ MAIRANNUM. Vide Mastz.

MAREMIUM, apud Thomam Walsinghamum p.124. Mareimum, to.2. Monastici Angl. p 286.

¶ MARIENUM. Charta Communiæ Sanct. Quintini ann. 1237. ex Chartular. Sanct. Quintini in insula pagina 156. Et illas tres kaberias & planketas & ventalia tenentur suis sumptibus de omni Marieno necessario & de omni carpentatione in perpetuum detinere.

MEREMIUM. Ingulfus: Fecit ipse de eodem Meremio plurima, pulcherrimaque ædificia. Henricus de Knyghton in Ricardo II. Fecerat unum bastile de Meremio. [Charta ann.1310. apud Madox Formul. Anglic. p. 384. Et ad capiendum necessaria sua de Meremio ad carucatas, careas, &c. Meremium grossum & parvum, in Charta an. 1403. ibid. p. 124.]

MAHRAEMIUM, in Fleta l.2. c 41. §.9. Mahæremium aut buscam de foresta.

¶ MAHERMIUM, in Litteris Henrici VIII. Regis Angl. an. 1530. apud Rymer. to.14. p.369. Ac pro captione & provisione quorumcumque Mahermii, petrarum, sive lapidum, &c.

MARRENUM, in Chronico Rotomag. a Labbeo edito ann. 1227. [Charta Petri Comitis Autissiodor. ann. 1229. apud Thomasserium Consuet. Bituric. pag. 709. Et semel in anno michi usque aducent Marrenum vel ligna de Fretoy apud Mailliacum villam. Computus an. 1247. ex Tabular. Capituli Autissiodor. Ultra hoc quod necessarium est Capitulo ad Marrenum clausi reponendum.]

¶ MEREMUM. Charta Theobaldi Comitis Blesensis ann. 1215. ex Tabul. Calensi p. 170. *Dedi et siquidem Meremum in foresta mea de Hez capiendum.*

MERRENUM, in Charta Philippi Augusti an. 1209. l. 2. Hist. Parisiensis.

¶ MERRAMENTUM, in Charta ann. 1260. *Merramentum etiam quod habet idem Abbas* (Sangerm.) *& eidem Guillermo jam tradiderat, ut dicebat, scilicet duo millia & centum de chevrones, &c.* Chartul. S. Vincentii Cenoman. fol. 74. *Et si eam* (grangiam) *pejorari permitteret, dicti monachi possent capere Merramentum domus & petram de circuitu, &c.*

¶ MERREAMENTUM. Vita S. Yvonis to. 4. Maii pag. 595. *Ubi tam pii & sancti operis Merreamenta fessa sumptaque sunt.*

¶ MERREMENTUM. Statuta Eccles. Nivern. ann. 1246. apud Marten. to. 4. Anecd. col. 1071. *Inhibemus, ne quando legitur Biblia secundum Ecclesiæ vestræ usum, clerici aliqui seu Canonici Merrementa seu ligna aliena comburere præsumant.*

MERREMIUM *operatum & non operatum*, in Charta Roberti Comitis Drocensis & Yolendis uxoris.

MUREMIUM, perperam pro *Maremium*, in Quoniam Attachiamenta c. 30.

MERANNUM, Eodem significatu. Charta an. 1261. apud Perardum in Burgundicis: *Ad omne genus lignorum & Meranni.* Mox: *Merannum & omne genus lignorum in omnibus dictis nemoribus ... percipiant.*

¶ MERENNUM. Computus an 1425. apud Kennett. Antiquit. Ambrosden. pag. 575. *Et in diversis hominibus conductis ad deponendum & extrahendum vetus Merennum, wassam & lapides.* Occurrit iterum ibidem p. 577.

MARAGNNER, in Charta Gallica ann. 1277. apud eumdem Perardum p. 541. materiamen ex silvis auferre; *Fors les bois de vente, qui en sont excepté, sauf ce que nostre dite Dame y ay son usaige por affoer por maisoner por Marrener, & por la paisson de ses pors.*

¶ MARONAGE, *Droit de Maronage*, Jus ligna in nemoribus pro ædificiis exscindendi. Charta ann. 1622. *Que les bois en seront distraits esquels elle ne pourra rien prétendre, sinon pour son chauffage, Maronage & pesselage.*

MAIRIEN & MARRIEN, passim Scriptoribus nostris. [Le Roman de Rou ms.

Merriens à traire & fust porter,
Chevilles faire & bois doler.]

Johannes de *Mehun* in suo Testamento:

Helas quand je regarde mon estat premerain,
Coment Dieu me fist homme qui n'estoie rien,
Et de si vile matiere, & de si vil Mairrien,
Bien devroie amer Dieu, au derrain.

Galterus de *Mets* in Mappamundi ms. c. 42.

Un haut mont en Ermenie a,
Où l'arche Noe repesa,
Encore y treuve on assés
Du Mairien où elle fu faite.

Guignevilla:

Qui de Marrien mestier avoient,
Ou qui busche à ardoir vanroient.

Philippus *Mouskes* de Simone Comite Montisfortis:

Et li Quens iert à ses engiens,
U il faisoit traire Mairiens,
De la rebombe d'une pierre,
Fut consens el chief derriere.

Vetus versio Gallica Ægidii de Roma de Regimine Principum c. 19. *Et se doit-on avoir grant plenté de fer & de Mairien pour faire engins necessaires.* Adde c. 17. & Gloss. ad Villharduinum.

¶ MATERIALIA THEMATA, Propositiones illustrandæ, discutiendæ. Libellus Episcoporum Italiæ contra Elipandum to. 3. Concil. Hispan. pag. 100. *Ponamus igitur exempli causa secundum humanæ rationis affectum, necessitate per omnia compellente, Materialia themata disputandi.*

¶ MATERIAMEN, MATERIARE. Vide *Materia.*

¶ MATERIARII. HÆRETICI, Qui materiam natam aut factam negant. Tertullianus adversus Hermogenem cap. 25. *Audio enim apud Hermogenem ceterosque Materiarios hæreticos, terram quidem illam informem & invisibilem & rudem fuisse: hanc vero nostram proinde & formam, & conspectum, & cultum a Deo consecutam.*

¶ MATERIARIUS, MATERIATURA. V. *Materia.*

¶ MATERIATUS, Opus quodvis arte elaboratum. Libellus de Canone mystici Ordinis vulgo Hugoni a S. Victore adscriptus, c. 5. *Ordine naturæ flos præcedit fructum, sonus cantum, materia Materiatum.*

MATERINUS, Lanea culcitra, ex Gall. *Materas.* Charta Ludovici Regis Franc. ann. 1259. ... *Quitasse & in eisdem domibus liberasse, quicquid de ligno est, & de ferro, ære quoque & vitro, plumbo, stagno, pluma, corio, lana, canabo, & lino, Materino, & omnia domorum utensilia.*

¶ MATERIOLA, ὑποθεσίδιον, Fictio personæ. Gl. Lat. Græc Sangerm.

¶ MATERIS. Vide *Mataris.*

¶ MATERNA, pro *Matrona*, Gall. *la Marne.* Charta Matthæi domini Montis-Mirabilis pro Prioratu de Radolio (*Rueil*) ann. 1244. ex Archivis ejusdem Prioratus: *Dedi in puram eleemosinam Prioratui de Radolio piscatoriam in aqua mea Maternæ.* V. *Maturna.*

¶ MATERNA LINGUA, Vulgaris, vernacula. Charta an. 1503. apud Madox Formul. Angl. p. 339. *Omnes easdem animas nominatim & in specie in lingua Materna idem Cenomiens presbyter publice recitans & Deo devote recommendans.*

¶ MATERNALITER, Vernacule, vulgari sermone. Charta an. 1189. apud Murat. delle Antic. Estensi p. 356. *Et cum prædictus Patriarcha* (Aquileiensis) *literaliter sapienter prædicasset, & per eum prædictus Gherardus Paduanus Episcopus Maternaliter ejus prædicationem explanasset, &c.*

MATERIOSUS, Ὑλώδης, in Gloss. Græc. Lat.

MATERNICUM, Hæredites, quæ ex parte matris provenit, ut *patrernicum*, quæ ex parte patris Chartæ Alamannicæ Goldasti n. 50. *Quantumcunque mihi in jam dicto page Augusgaugense devenit tam de paternico, quam de Maternico, seu de comparato, &c.* Vide *Matrimonium.*

MATERONES. Vide Macerie.

¶ MATERTERA, Amita. Johan Skanæus de verborum significatione p. 97. *Sed aliquando Matertera sumitur improprie pro patris sorore, Latine amita. In lib. 2. C. deficientibus 34. Post avunculum, h. e. patruum ejusque liberos, Matertera ejusque liberi habent jus successionis.*

¶ MATES, Hortus. Pancarta Abbatiæ S. Stephani de Vallibus apud Xantones, Charta 32. *Crasum qui est supra ortos qui appellantur* Matee. Vide *Mata.*

¶ MATESIS. Vide *Mathesis.*

¶ MATESMA. Chron. Bergom. ad an. 1393. apud Murator. to. 16. col. 870. *Facta fuit una andata per homines partis Gibellinæ de Brembilla super territorio Guelpherum. Vallis Immaniæ, & interfectus fuit unus Guelphus, ut dicitur, in Matesma.*

¶ MATHA, Modus agri. Vide *Mata.*

¶ MATHALACIUM, Culcitra, *Matelas.* *Affit palea & modium de Mathalacie & de flassata*, in Mirac. mss. Urbani V. PP. ex Tabul. S. Victoris Massil. Vide *Matalacium.*

¶ MATHEA. Vide *Mattea.*

MA-

MATHEMA, Doctrina, ex Græc. μάθημα, apud Maxentium Joannem in libello Fidei. [Gloss. Græc. Lat. μάθημα, *Mathema, documentum, studium.*] Sic porro Symbolum Nicænum appellarunt SS. Patres, quod esset id, quod Christianos doceri oporteret, vel quod fidei decreta edoceret. Concil. Chalcedon. Act. 1. Τὸ μάθημα πῶς ἔχει; ἐπεὶ ὁ αὐτὸς ... τὸ μάθημα ... Occurrit ibi aliquoties, & in V. Synodo Constantinop. Act. 8. [Vide Henr. Valesium ad Socratem lib. 1. cap. 8.]

MATHEMATICA, Magia. Vita MS. S. Samsonis Confess. *Tu & pater tuus in principio magica arte eruditi fuistis: non enim convenit cum cœlesti sapientia mundanam exercere Mathematicam.*

¶ MATHEMATICUS, Magus, Dæmonum invocator. Judicia Sacerdot. apud Marten. to. 7. Ampliss. Collect. col. 32. *Si quis Mathematicus fuerit, id est, invocator dæmonum, mentes hominum tulerit, aut debacchantes fecerit, 7. annis pœniteat.*

MATHEMATICI, Genethliaci, Chaldæi, *qui*, ut ait Gellius lib. 14. c. 1. *de motu deque positu stellarum dicere posse, quæ futura sint, profitentur.* Idem lib. 1. cap. 9. *Vulgus, quos gentilitio vocabulo Chaldæos dicere oportet, Mathematicos dicit.* Unde colligitur, Gellii ævo vocem hanc vulgi tantum fuisse ac novitiam. S. August. lib. 2. de Doct. Christ. c. 21. *Neque illi ab hoc genere perniciosæ superstitionis segregandi sunt, qui Genethliaci propter dierum natalium considerationes, nunc autem vulgo Mathematici vocantur.* Alcuinus l. de Divin. Offic. *Astrologi dicti, necnon Genethliaci propter natalium considerationes .... hi vulgo Mathematici appellabantur.* S. Audoenus de Vita S. Elegii: *Mathematici spernendi, auguria perhorrescenda, somnia contemnenda, &c.* Adde Rabanum lib. 3. de Instit. Cleric. c. 16. Sidonium lib. 8. Epist. 11. & ibi Savaron. Sic Μαθηματικοὺς usurpat Concilium Laodicense can. 36.

¶ MATHERA, MATHERIA. Voces mihi incertæ notionis perinde ac *Matherium* infra, nisi sit pro Fornix, arcus, aut certe quædam fornicis pars. Acta S. Lietberdi to. 4. Junii p. 606. *Cameraci vero decimam monetæ & Matheram, & in vico de Paschieviran cambam unam, & in bolengria furnum unum.* Hist. Britan. to. 2. p. 83. ex Chron. S. Florentii: *Cum destructa S. Joannis Baptistæ capella super Tigerim sita, consensu monachorum ab amnium inundatione, ab Alberga religiosa muliere restauraretur, in ea juxta Matheriam dextram sarcophagum aperuerunt, &c.*

MATHERIUM. Catalogus Abbatum Floriacens. lib. 1. Miscellan. Baluzii: *Porro in Matherio turris de quo signa pendebant, hujuscemodi inferuit versus, &c.* Vim vocis non agnosco, nisi legendum sit *narthecio*. Vide Descript. nostram S. Sophiæ, ubi de Narthece.

MATHESIS. Ebrardus in Græcismo cap. 10.

Scire facit Mathesis: sed divinare Mathesis.
Datque Mathematicos damnari Theologia.

Joan. Sarisberiensis l. 2. Policrat. c. 18. *Mathesim ergo probabilem, quæ penultima brevi enuntiatur, quam & natura inducit, ratio probat, & utilitatis experientia approbat, quasi quoddam doctrinæ suæ jaciunt documentum, ut exinde apicionum suavium lubrico, quasi quadam imagine rationis, in Mathesim reprobam, quæ profertur extensa penultima, perniciosissime prolabantur.* Ita μάθησιν & μαθήσιν distinguebant Philosophi istius ævi, tametsi μαθήσιν nusquam dictum a Græcis constet. Egit contra hanc regulam Prudentius lib. 2. contra Symmachum:

Quisque putat fato esse locum: fatat omniparentem
Esse Deum, nullis vetitum fatalibus astris:
Nec Mathesis præscripto aliquo pia vota repelli.

Ita Sarisberiensis infra, μάθησιν doctrinalem vocat, quæ scilicet *in quatuor speciebus tota consistit*, Arithmetica scilicet, Musica, Geometria & Astrologia. [Papias: *Mathesis, sine aspiratione dicitur instrumentalis scientia, ut facere astum quod aperiri non possit.* (Mathesis) *cum aspiratione doctrinalis. De doctrinali* Placidus Diaconus in Supplemento virorum illustrium Casin. cap. 7. apud Murator. to. 6. col. 68. *Innocentius de Novaria professus monachus monasterii Florentiæ & hujus monasterii Abbas centesimus quartus, vir disertus & valde eruditus in divinis Scripturis; verum in Philosophia & Mathesi versatissimus.*] Vide *Quadrivium*. De magica vero *Mathesi*, Auctor Queroli: *Mathesim & magicam sum consecutus.* Vide Isidor. lib. 3. cap. 70. Luitprand. lib. 1. cap. 3. Gloss. med. Græcit.

¶ MATHIMONIUS. Vide *Marthimonius*.

MATHITES, Μαθητής, Discipulus. Versus Salomonis Episcopi:

Mathita fido præsens didascalus esto.

¶ MATHLARDUS, perperam pro *Malhardus*, Anas masculus. Vide *Mallardus* & *Cercella*.

¶ MATHURINI. Vide *Asinus* 2.

¶ 1. MATIA, Baculus, officii seu dignitatis insigne. Chron. Parmense ad an. 1305. apud Murator. to. 9. col. 844. *Et videns ipse dominus Maphæus, quod non poterat resistere dictis adversariis suis, in instanti sine aliquo prælio & sine tenore deposuit in dicto exercitu dominium civitatis Mediolani, & baculum sive Matiam sui capitaneatus, & se posuit in dictum dominum Albertum Scotum.* Vide *Mozia*.

2. MATIA. Papias: *Matia, intestina, quæ foras emittunt, unde Matiarii dicuntur, qui eadem tractant ac vendunt.* [Hinc etiam *Matiarii* nuncupantur latrinarum destercoratores.]

MATIBERNI. [Judices probi & boni; *Mat* enim Britannico idiomate prisco & moderno est Bonus, & *Barn*, judicium, unde *Barna*, judicare.] Charta Alani Comitis Britanniæ ann. 1087. apud Argentreum lib. 1. Histor. Armoricæ: *Budicius quondam Rex Britanniæ concesserat & dederat uni prædecessorum* (Vicecomitis Leoneolis plures nobilitates super navibus, &c.) *in matrimonio pro ipsius Vicecomitis probitate, fidelitate, & valentia, de consensu Prælatorum, Comitum, Matibernorum, & procerum Britanniæ, &c.*

¶ MATINA. Chron. Dom. de Gravina apud Murator. to. 12. col. 608. *Ordinaveramus ad Matinam Paduli Vivæ sibi tollere prædicta omnia bona atque vitam, tamquam nostrorum capitalium æmulorum.* An festinanter, propere? *Mattina* ea notione utuntur Itali.

¶ MATIO, Latomus. Vide *Macio*.

¶ MATIOLICHUS, *Qui parum comedit, aut qui in minimis astutum se prabet, vel qui ex mensuris lucrum venatur. Matinus, minutum lucrum.* Vocabul. Sussanæi. A Græco ματιολοιχός.

¶ MATISCONENSIS MONETA, Vide in *Moneta Baronum*.

¶ MATIUS, Vervex, Gall. *Mouton*; ab Italico, ut videtur, *Maschio*, Masculus. Chron. Farfense apud Murator. tom. 2. part. 2. col. 437. *Isti qui supra in isto columnello scripti sunt, solvere debent pensionem den. 111. pullum unum, Matium cum ejus t. curnatum, secundum quod habent, pro v.*

¶ MATO, ut Matto. Vide in hac voce.

¶ MATOLOGIUM, Catalogus, descriptio, index; f. pro *Martyrologium* cui non raro subjiciebant bonorum ecclesiæ indicem. Statuta Eccl. Meldens. apud Marten. to. 4. Anecd. col. 948. *Item & si Matologium habeant Curati, præcipiat* (Decanus) *omnia donata ecclesiæ quocumque titulo, in eo scribi.*

¶ MATONUS, Later, ab Ital. *Mattone*, Gall. *Brique*. Charta an. 1345. tom. 2. Hist. Dalphin. pag. 504.

Ipsum

Ipsum castrum ac villam claudere & firmare muris, seu paliciis & fossatis, & pro clausuris & fossatis dictæ villæ accipere de terris, peteriis & nemoribus quibuscumque dictæ Abbatiæ quantum pro prædictis castro & villa construendis, firmandis & claudendis, tegulis, Matonis, calce & aliis necessariis faciendis opus erit. Chro. Astense ad an. 1190. apud Murator. tom. 11. col. 147. *Erat dicta civitas* (Ast) *de spinis clausa, & non erat in ipsa civitate domus aliqua de Matonis novis.* Statuta civit. Saluciar. Collat. 5. cap. 153. *Fornasarii .... teneatur & facere debeat singulos* Mattonos *seu latores, ponderis .... lib. 13.* Vide *Matto.*

¶ MATRA, μήτρα, *Matrix*. Supplem Antiquarii.

¶ MATRACIUM, Lanea culcita, a Gall. *Matras*. Vita S. Vincentii Ferrerii tom. 1. Aprilis pag. 511. *Habent Veneti quoddam stratum ex lana confectum, quod vulgo vocant* Matracium.

MATRASTA, nude in Gl. Arabico-Lat. Noverca.

¶ MATRATIUM, ut *Matracium*. Regula reform. monast. Mellicensis in Chron. ejusdem pag. 359. *Pro lecto habeat* Matratium, *lecta plumarum non utatur sanus intra monasterium, sed infirmus; extra monasterium ubi* Matratium *non habetur, poterit in tali lecto quiescere.* Occurrit rursum p. 360.

¶ 1. MATRATUM, a Gall. *Matras*, Culcitra. Epist. Johannis *Troester* apud Raim. Duellium lib. 1. Miscell. p. 239. *Quam* (morbi causam) *ut effugere valeas, praeclaris dotatus es donis, nunc polito scribendo, venando .... nunc saginationem minuendo, super duris & intractabilibus* Matratis *corpus resupinando.*

¶ 2. MATRATUM, Crepitaculum, Gall. *Cresselle*, Tabula lignea quæ pluribus mallenlis pulsatur, sive ad excitandos fratres in monasteriis, sive ad horas divini Officii indicandas diebus infra hebdomadam sanctam quibus silent campanæ. Missale Mozarabum: *His peractis pulsetur ad Vesperas cum* Matratis *ligneis.*

MATREA, *Noverca*, in Gloss. Lat. MS. Reg. Cod. 1013. pro *Matrima*. Vide infra. Occurrit etiam hæc vox in Gloss. Arabico Lat.

¶ MATRES, pro *Mare*, Lacus, aquæ receptaculum, Gall. *Reservoir*; si tamen afferta lectio. Charta an. 1096. ex minori Chartul. S. Victoris Massil. pag. 188. *Salem vero qui succresceret in Matribus* (f. maribus) *vel locis* (l. lacis, pro lacubus) *præcepernus esse comune omnibus Sexfurni hominibus.* Vide *Mara* 1. & *Matrices.*

¶ MATRICA, Urbs provinciæ caput, Gall. *Capitale*. Expositio compendiosa benefic. fol. 5. *Primates qui pluribus provinciis, Metropolitani qui Matricæ, Archiepiscopi qui provinciæ, Episcopi qui civitati præsunt.* Vide *Metropolitanus.*

MATRICARII. Scholiastes Juliani Antecessoris in Const. 23. c. 88. *Matricarii dicuntur illi, quos videmus ad incendia currentes, & portantes spongias cum ferramentis, & alia ferramenta, per quæ possint de pariete in parietem transire, & ita incendium extinguere.* Alii *Carpentarios* interpretantur. Glossæ laudatæ a Pithœo; Ματρίκαρ, τὸ παχὺ ξύλον καὶ πλατύ. Ματρικάριοι, ξυλοφόροι. A voce *Materia*, ubi vide, [vel a *Matricula*, quod in *Matriculam* Prætoris essent relati, ut monet Brissonius.]

¶ MATRICOLA. Vide in *Matricula.*

MATRICULA, Catalogus, descriptio, index: vox nota J. C. Codex Canonum Eccles. Afric. can. 86. Ματρίκιον καὶ ἀρχεῖον τῆς Νουμιδίας, ubi Cod. Lat. c. 35. *Matricula & archivum Numidiæ.* [Statuta Eccl. Valent. tom. 3. Concil. Hispan. p. 510. *Item aliquis non recipiat ordines, nisi fuerit nomen ejus scriptum in Matricula Archidiaconorum.*]

Apud Scriptores vero Ecclesiasticos duplex est, altera Clericorum, altera pauperum. Clericorum matricula ea est, in quam Ecclesiarum Clerici referebantur, qui eo nomine stipendiorum Ecclesiasticorum erant participes, in Concilio Agathensi c. 2. Aurelianensi IV. c. 13. Autissiodorensi c. 3. Capit. Caroli M. l. 7. cap. 237. &c.

Dicitur etiam *Matricula*, in qua Clericorum hebdomadariorum in Ecclesiasticis Officiis munus indicatur. Charta Odonis Episc. Parisiensis an. 1199. *Campanæ ordinate pulsabuntur, Cantor faciet Matriculam in omnibus ordinate.* Vide *Tabulæ officiales*, in *Tabula.*

¶ MATRICULA itidem appellabatur Ordo divini Officii celebrandi per hebdomadam, qui singulis Sabbatis in ecclesiis legendus exponebatur. Litteræ ejusdem Odonis ann. 1203. in Tabul. S. Clodoaldi: *Ab illo autem qui breve faciet singulis Sabbatis scribetur dies in Matricula, qua prædictum officium debeat celebrari.*

MATRICULA pauperum ea erat, in qua pauperum, qui Ecclesiasticis stipendiis alebantur, nomina descripta erant. *Matricula egenorum*, apud Lambertum in Vita S. Heriberti Archiepiscopi Coloniensis n. 25. Hinc pauperes ipsi *matricule* interdum appellati, ut in Conc. Autisiod. an. 578. c. 3. Vita S. Eparchii Abb. Inculismensis c. 9. *Jussit, ut collectis infirmis & Matriculis ad portam civitatis rei expectaret eventum.* Ita usurpat Gregorius M. l. 2. Indict. 11. Epist. 44. 45. Fortunatus in Vita S. Radegundis c. 17. *Præter quotidianam mensam, quam refovebat Matriculam duobus semper diebus, &c.* id est, *pauperes Matricula.* [Gesta Bertichramni Episc. Cenoman. to. 3. Analect. Mabill. p. 111. *Peregrinorum quoque sive Matriculaeum receptiones & refocillationes devotissime supplevit.* Testam. ejusdem Bertichramni ibid. p. 127. *Tam in vestimentis, quam & in lectariis, aut in calciamentis & istis fratribus nostris & Matricolabus S. Petri qui sub regimine sua esse noscuntur, &c.*] Nam

MATRICULA, sæpe usurpatur pro domo, in qua pauperes alebantur, ad ostia Ecclesiarum ut plurimum exstructa. Testamentum S. Remigii Remensis Episcopi: *Martyriis, Diaconiis, Xenodochiis, omnibusque Matriculis sub tua dispositione positis.* Gregor. Turon. lib. 2. de Mirac. c. 37. *Cum ea ad Basilicam properat, celebratisque vigiliis, mane pauperibus, qui ad Matriculam illam erant, cibum potumque protulit.* Gesta Regum Francorum cap. 11. *Ante Ecclesiæ Matriculam in medio pauperum consedit.* Charta S. Leodegarii Episc. Augustodun. ex Tabular. ejusdem Ecclesiæ: *Quas villas .... in statum Matriculæ nostræ, quam ad ostium Ecclesiæ S. Nazarii fabricavimus, cum omnibus appenditiis delegavimus, feceramus, transfundimus, ea ratione, ut tam a Præposito ejusdem Matriculæ Borcario, quam a successoribus ejus, quos nostri successores Pontifices ordinaverint, 40. fratres cotidiana diaria & stipendia omni tempore accipiant, ut liberius pro salute Regni ac Principum, ac totius orbis dominum deprecari possint.* Testamentum Bertichramni Episc. Cenom. *Propterea in his locis Ecclesiæ stipendia & Madricola, quam ego mihi erexi, supplex quæso Domino meo Pontifici, qui mihi successor fuerit, ut omni tempore Madricola ipsa, sicut usque nunc in eis temporibus stipendia promeruit, & semper in antea ministeante sancta Ecclesia alatur.* Infra: *Matricula* appellatur. Chron. Mosomense: *Mosomensem itaque Matriculam sæpe per se revisens, sæpe per internuntios commonefaciens, piis eleemosynarum suarum largitionibus instanter educans, Ecclesiarum altaris, prout in manu sua veniebant, victualia fratrum ordinabat.*

Annexi autem erant certi reditus Matriculis, quibus pauperes alerentur. Adrevaldus lib. 1. de Mirac. S. Benedicti c. 20. *Cuncta, quæ juri subjacebant Ecclesiæ Aurelianensis, excepta Matricula, ... in propriam molitur redigere potestatem.* Hoc est, reditibus ad *matriculam* pertinentibus. Chron. Fontanellense c. 14. *Hic Matriculam beati Martini Turonensis in beneficii jure ...tenuit.* Testamentum S. Remigii apud Flodoardum: *Pauperibus*

12.in Matricula positis, ante fores Ecclesiæ exspectantibus stipem, duo solidi, unde se reficiant, inferentur, quibus Carcelum villam dudum deservire præcepi. Idem Flodoardus l. 2. cap. 4. Quadam matricula quoque sancti Martialis deputavit, &c Cap.5. Ad Matriculam præterea sanctæ Remensis Ecclesiæ nonnulla contulit donaria. V. Doubletum io Hist. S. Dionysii p.670.677.790.809.& Privilegium pro Monasterio Atrebatensi circa ann.866.

MATRICULA, ipsamet Ecclesia, cui adjuncta Matricula. [Formula inter Andegav.48. apud Mabill.tom.4. Analect.p.263. Cum in Dei nomen nos vero fratris, qui ad Matricolam Sancti illius residere videmur. Vetus Chron. Turon. laudatum ab eod. Mabill. tom.4. Annal. Benedict. p.195. meminit cujusdam oratorii quod erat juxta Matriculam B.Martini, scilicet ecclesiam B.Mariæ de Scrinola, ubi monales erant.] In Vita S.Udalrici Episcopi Augustani, Marious PP. eidem Udalrico, qui se Augusta Vindulicorum ortum dixerat: Ne turberis, inquit, anime, ... te ejusdem Matriculæ decet esse pastorem. Baronius matricem Ecclesiam hic interpretatur.

MATRICULARII, Pauperes io matriculam relati. Gloss. Isidori: Matricularius, pauper, inops. Charta Dagoberti Regis apud Doubletum p. 669. 677. Ad Matricularios domni Dionysii Martyris .... qui ad ipsa Basilica, vel infra ejus atria ad matriculas residere videntur. Quippe pauperes ad Ecclesiæ fores stabant, stipem expectantes, vel postulantes. S. Hieronym. Epist.22. c.13. Vidi nuper nobilissimam Romanorum mulierem in Basilica B.Petri, semiviris antecedentibus, quo religiosior putaretur, singulos nummos dispertire pauperibus, &c. Alia Zuentebulchi Regis, apud eumd. Doublet. p.809. Ad usus pauperum & Matriculariorum, &c. Gregorius Turon. lib.7. cap.29. Nonnulli etiam Matriculariorum & reliquorum pauperum, &c. Acta Episcop. Cenoman. p.111. ubi de Xenodochio: Et hoc constituit, ut omnes advenientes inibi omnia necessaria sumerent, ibique monachos regulariter degere constituit, & Matricularios numero & tenore, quo in ejus continetur testamento, & ipsum synodochium suæ sedis Ecclesiæ subjugatum, atque suis successoribus possidendum futuris temporibus more Canonico dereliquit. Vita S.Arnulfi Episc. Metensis c.14. Matricularii seu cæteri pauperes. Hincmarus Remensis apud Flodoardum lib.3.c.26. Dictum est mihi, quod Matricularios a ministro meo constitutos de illa matricula ejecisti, & ibi Bovarium misisti, & pro illa matricula in pretio unum asinum accepisti. Idem Hincmarus in Capitulis de Rebus Magistri, &c. c. 17. Ut Matricularios habeat juxta qualitatem loci, non bubulcos aut porcarios, sed debiles & pauperes de eodem dominio. Adde eumdem in Capitulis Synodi Remens. ann.874.c.2. Aldhelmus de Laudibus virginitatis: Sed omne patrimonium & ornamentorum gloriam, tam discriminalia capitum, & periscelides crurum, quam olfactoriola nardi, & crepundia collo gemmiferis lunulis pendentia ad stipem mancis & Matriculariis prodiga liberalitate contulerunt. Flodoardus l.1. Hist. Rem. c.20. Quo perveniens, cibariis, quæ detulit, Matricularios pavit. Conventus Pistensis an. 864. tom.2. Spicilegii Acheriani pag.590. Ad stipendium Matriculariorum, quos Nonnones vocant. Adde Gesta Dagoberti Regis cap.35. Aimoin. l.4. Hist. Franc. cap.33. Hist. Trenorchiensem Chiffletii pag.280. &c.

PRIMICERII MATRICULARUM, Qui ex ipsis matriculariis deligebantur, quo aliorum vivendi rationi invigilarent, apud Chrodegangum in Regula Canon. Metensium cap.ult. ubi multa de Matriculariis, & quomodo ad pietatem ab Episcopo instituerentur.

Ex Matriculariis pauperibus quidam seligebantur ad viliora Ecclesiarum adjacentium munia, verbi gratia, qui campanas pulsarent, Ecclesiarum custodiæ invigilarent, eas scoparent ac mundarent, & hujusmodi, ita ut deinceps in alimoniæ mercedem Ecclesiarum obsequiis totos se darent. Gesta Dagoberti Regis c.30. Nam & Matriculam & Scenodochium, cæteraque loca ad hoc ibidem instituit, ut pauperes utriusque sexus, sive etiam qui Sanctorum ope sanitati donari digni fuissent, in reliquum ipsius eleemosynis sustentati, qui vellent in servitio Ecclesiæ, ac si pro gratiarum actione permanerent. Apud Adalardum in Statutis Corbeiensibus lib.1. c. 6. in divisione annonæ, prima pars est famularum vel matriculariorum Monasterii, qui semper, inquit, æqualiter habendi sunt. Ejusmodi Matriculariorum vilia munia describuntur passim. Epistola collectionis io Form. vett. Nos quoque in Dei nomine Matricularii Sancti illius, dum matutinis horis ad ostia ipsius Ecclesiæ observanda convenissemus, &c. [Miracula S.Richarii sæc.5. Bened. p.572. Cumque ipse sacer, quo beatissimi Richarii corpus pausat, locus cælesti lumine esset repletus, ... fuit citius & suscitavit unum de Matriculariis, &c.] Alcuinus Epist.7. ex Mabillonianis: Nos Matriculares pro te orare non cessamus, ut &c. Vita S.Trudonis c.26. Fuit quidam vir, habitans prope Ecclesiam S. Trudonis, propter exhibiam sacratissimæ aulæ, quem nos Matricularium vulgo vocamus, &c. Hinc Alcuinus in Epist. Matricularium S.Martini se inscribit, i. custodem. Atque inde Matriculariorum [nostris Marguilliers] io Ecclesiis parochialibus origo, quorum sedes ideo ad Ecclesiæ fores assignantur, quod eas observarent: vel, ut alii putant, quod Matricularum, quæ ad ostia Ecclesiæ erant, custodes essent, pauperumque alimoniis invigilarent: quod quidem munus, seu onus ipsis Parochianis postea attributum. Chron. Senoniense cap. 5. Quicunque vero Abbas sit Senonensis .... Ecclesiarum S.Mauricii, S.Joannis de Palma .... Matricularios deponat, & pro voluntate sua sine aliqua contradictione instituit & destituet. Vetantur tamen Presbyteri pro loco matriculæ quodcunque xenium, vel servitium in messe, vel in quocunque suo servitio requirere vel accipere, & Matricularius debitam partem decimæ, quam fideles pro peccatis suis redimendis Domino afferunt, vendere, in Capit. Hincmari Remensis, datis io Synodo Remensi an.874. cap.2.

☞ Alia est Matriculariorum in Ecclesiis parochialibus notio in Conc. Trevir. an.1310. apud Marten. to.4. Anecd. col.243. ubi caput 19. sic inscribitur: Pro Matriculario habendo in parrochiali Ecclesia .... Quilibet presbyter pastor, seu vicarius, in quacunque parochiali Ecclesia divina celebrans, nisi propter paupertatem nimiam & notoriam excusetur, clericum vel personam saltem litteratam secum habeat, qui sibi competenter legendo & cantando respondeat in divinis. Ibi Matricularius idem qui Magister pagi. Huc etiam spectant Statuta Eccl. Leodiensis an. 1287. ibid. col.851. Item, statuimus, quod nequaquam laicus vel clericus uxoratus instituatur Matricularius, ubi matricula valet 60. solidos Leodienses vel amplius, sed clericus honestus, non uxoratus, si haberi possit.

MATRICULARII in Ecclesiis Cathedralibus & Collegialibus ex ordine Clericorum & Laicorum erant, quorum munia ita exequitur Historia Episcoporum Autissiodorensium cap.59. Sacrista providere tenetur & exhibere Clericum unum Matricularium, & alios, qui campanas pulsare, & ea, quæ ad officium suum pertinent, valeant exercere: Episcopus propter illos instituit tres Matricularios, unum videlicet Clericum, quem attitulavit altari sanctæ Crucis in eadem Ecclesia, ut ibi serviret in officio Sacerdotis, medietatem beneficii ejusdem altaris in matriculariæ perpetuo jure annectens, cum centum solidis in denariis Pentecostalibus de Varziaco percipiendis annuatim, & duos Laicos, quibus singulis decem libras in redditibus assignavit.

☞ Ex quibus haud obscure colligere licet Matricularias

lariat interdum jure beneficii concessas fuisse; quod ut manifestius fiat, notioraque Matriculariorum munia habeantur, quædam ex diversis ecclesiis subjiciemus. Testament. Anseberti Eduensis Episc. an. 696. to. 4. Gall. Christ. inter Instr. col. 44 Quatuor Matricularios, qui ad ipsum oratorium domus Leodegarii deserviunt, ibidem instituimus, ut totum victum atque vestitum de supra scriptis rebus habeant. Charta an. 1208. to. 2. Hist. Eccl. Meldens. p. 101. Statuimus ut nulli beneficium ecclesiasticum habenti Matricularia deinceps conferatur.... & jurent quod aliud beneficium ecclesiasticum iure signata Matricularia non recipiet. Alia an. 1292. ibid. p. 189. Statuimus quod quotiescumque alteram de tribus Matriculariis quas usque nunc in Meldensi Ecclesia tres obtinuerunt clerici .... vacare quomodolibet contigerit, quod ex illa Matricularia fiant duæ. Matriculariorum vero officia sic infra describuntur: Habebunt .... curam pulsationis campanarum temporibus & horis debitis, custodient ecclesiam Meldensem, & in ipsius ecclesia nocte dieque; ac in eadem ecclesia assidue pernoctando jacebunt; ad processiones in ecclesia & extra præibunt, & alia facient ad præceptum, dispositionem & ordinationem Thesaurarii Meldensis. Codex MS. Consuetud. S. Augustini Lemovic. fol. 2. Eant omnes ad processionem in capella, sicut est consuetum, ita quod Matricularius indutus debet præire processionem cum magna Cruce & uno vexillo, & Diaconus indutus dalmatica portare librum Evangeliorum. Statuta Eccl. Aniciensis MSS. ann. 1410. Matricularius omni die Matutinis, Missæ, & Vesperis ad pulsandum campanas chori, stellam illuminandum, vestimenta & alia necessaria, prout suo incumbit officio, ministrandum incessanter per se vel per alium substitutum teneatur interesse. Vita S. Udalrici Episc. August. sæc. 5. Bened. pag. 426. Cursus scilicet quotidianus cum Matricularii in choro ejusdem matriculæ ab eo canere observabatur.

In Ecclesia Parisiensi Matricularii Sacerdotes seu Clerici, quatuor instituti fuere ab Odone Episcopo, ut constat ex illius Diplomate ann. 1204. quod habetur post Petrum Blesensem p. 789. & in M. Pastorali lib. 20. ch. 8. Extat aliud an. 1282. eodem l. ch. 220. ubi de eorum officio agitur. Vide Sammarthanos in Episcopis Aginnensibus n. 29. De matriculariis vero Laicis ejusdem Ecclesiæ Parisiensis, ita Odo Episcopus in eadem Charta an. 1204. Si vero major Matricularius Laicus circa servitium Ecclesiæ, assiduitatem non fecerit, pro se servitorem idoneum providebit, qui cum tribus residuis Matriculariis tam circa pulsationem campanarum, quam alia, quæ ipsis incumbunt agenda; Matricularii supplebit officium. Is autem ratione Matriculariæ homagium præstabat Episcopo. Tabul. Ecclesiæ Parisiens. ex Bibl. Puteana sub an. 1278 Joannes dictus de Crolent Matricularius in Ecclesia Parisiensi fecit homagium ligium Episcopo Parisiensi pro Matricularia Ecclesiæ prædictæ. In Charta an. 1255. ult. Aug. in Regesto Memorialium Cameræ Comput. Paris. signato C. fol. 161. In sancta Capella Regis sunt tres Canonici Matricularii ratione præbendarum suarum, qui suos Clericos deputant loca sui ad custodiam Ecclesiæ nocte & die, & ad custodiam rerum & ornamentorum Capellæ. De matricularii Clericis & Laicis in Ecclesia Aurelian. vide Hubertum in Hist. Ecclesiæ S. Aniani pag. 65.

MATRICULARII vero in Monasteriis officium sic describit liber Ordinis S. Victoris Parisiensis MS. c. 21. Sacrista socium & coadjutorem habere debet Matricularium Ecclesiæ, ad cujus officium specialiter pertinet horas canonicas, nocte & die ad divinum Officium celebrandum custodire, signa pulsare, horologium temperare, ad matutinas, & in æstate post meridianam ad excitandos Fratres in dormitorio, nolam pulsare, ostia Ecclesiæ statuto tempore claudere & aperire, & his, qui vel ad januas Ecclesiæ vel Chori pulsant, ad eorum causam cognoscendam occurrere.... Matricularius adjuvare debet Sacristam in Ecclesia scopanda, in lampadibus lavandis & præparandis, &c. in Ecclesia tres semper ad minus dormire debent, videlicet Sacrista, Matricularius, & tertius, cui Abbas injunxerit, &c. Vide Sugerium de Administ. sua c. 5. Chartam ejusdem apud Doubletum p. 874. [& Bernardum Mon. in Ord. Clun. part. 1. c. 68.]

¶ MATRICULARII, nude pro Monachi. Miracula S. Vedasti cap. 9. sæc. 4. Bened. part. 1. p. 603. Comes Atrebatensis provinciæ, nomine Tenboldus, ambiebat Fratribus auferre quamdam culturam cum horto.... & ecce conglobati palatii Proceres auferunt Matriculariis, quod collatum est a fidelibus.

MATRICULARII NUTRICARII. Vide Nutricarii.

¶ MATRICULATUS, ut Matricularius. Bulla Innocentii VIII. PP. ano. 1484. in Contin. magni Bull. Rom. p. 290. Non liceat nisi rectori parvæ fabricæ, procuratoribus capituli, & clericis chori ac Matricularii dictæ ecclesiæ, qui pro negotiis peragendis possint intrare & exire, &c.

MATRICULARIÆ, Diaconissæ, Presbyteræ, viduæ, quæ in matriculam Ecclesiæ relatæ, beneficiis & reditibus Ecclesiasticis alebantur. Isidorus Mercator in Concilio Laodic. can. 11. Mulieres, quæ apud Græcos Presbyteræ appellantur, apud nos autem viduæ, seniores, & Matriculariæ nominantur, in Ecclesia consistere non debere. Flodoardus lib 1 Hist. Remensis c. 9. Deputat & solidos 20. ad ejusdem Ecclesiæ reparationem.... Sanctimonialibus & viduis in Matricula positis solidos tres.

MATRICULARIA, Officium Matricularii. Vide supra.

¶ MATRICULUS, Clericus matricis Ecclesiæ seu Cathedralis. Acta S. Udalrici to. 2. Julii pag. 104. Ibi mensas tres amui decore præparatas invenit, unam cui ille, cum quibus volebat, adsedere solebat, & aliam Matriculis, tertiam congregationi S. Afræ.

¶ MATRICUM, pro Matricula seu catalogus pauperum. Testamentum Bertichramni apud Mabill. to. 3. Analect. p. 117. In usibus sanctæ basilicæ & monasterii sui, sive alimonia Canonicorum vel pauperum, qui ad ipsam basilicam sanctam ad Matricofedere videntur, victus & vestitus per singulos annos sufficienter ministretur. Vide Matricula.

¶ MATRICUS. Festus: Matrici cognominantur homines malarum magnarum atque oribus late patentibus. Ubi Scaliger legendum censet Mattici, quod veteres Græci maxillas vocarent ματτύας.

¶ MATRICOLARIA, pro Matricula, in Charta Chlotharii III. Reg. Franc. an. 670. to. 1. Annal. Benedict. pag. 693. Villas ipsas ipsi Matrigolariæ, unde substancia videntur habere, tempore presente afferint possedere vel domenare. Hinc Matrigolarius ibidem pro Matricularius.

¶ MATRILOCUS, Ecclesia matrix, a qua aliæ dependent. Charta G. Abbatis Septem-fontium ann. 1200. ex Chartul. S. Nicasii Rem. Quia Burys Matrilocus est, & Wimbeis ejusdem Matriloci capella.

MATRIMIS, pro Matrimus, qui matrem habet adhuc superstitem. [Gloss. Lat. Gall. Sangerm. Matrimis, semblant a mere, eu qui survit sa mere.] S. Gerardus Abb. Silvæ Major. in Vita S. Adalardi cap. 6. nu. 27. Recepto patre finis Matrimes orphani, gubernatorem recipiunt vidua & pupilli. Vide Petrum Pithoeum ad Collationem Legis Mosaicæ tit 16.

¶ MATRIMONIALIS, Ad matrimonium pertinens. Tabulæ matrimoniales, apud Jul. Firmicum lib. 7. cap 17.

1. MATRIMONIALITER. Passio S. Eulaliæ Virginis MS. Hæc ergo virga lætissima Sanctimonialis

puella

puella Deo timorata, atque Matrimonialiter educta, annorum circiter tredecim, &c. An a matre, velut liberi e matrimonio nati educari solent? Vide Dextrum Bivarii pag. 348.

¶ 1. MATRIMONIALITER CONTRAHERE, In uxorem ducere. Charta Henrici III. Reg. Angl. an. 1254. apud Rymer. to. 1. pag. 520. *Etiam super sancta Dei Evangelia juramus, quod nos cum inclyta Alienora præcellentis Regis Castellæ & Legionis sorore, Matrimonialiter contrahemus, & eam nunc in eam, quantum in nobis est, tanquam in uxorem legitimam consentimus, & hoc etiam per sacramentum confirmamus.* Charta Casimiri Reg. Poloniæ ann. 1341. apud Ludewig. to. 5. Reliq. MSS. p. 502. *Cum serenissimus Princeps .... inclitam Margaretam Comitissam Palatinatus Rheni .... dudum nomine juramenti tradere promiserit Matrimonialiter in uxorem*, Matrimonialiter copulare, pro matrimonio jungere, in Statutis MSS. Augerii Episc. Conseran. seculo 13.

MATRIMONIARE, Matrimonio jungere, in lege Longob. l. 2. tit. 1. §. 8. & in Edicto Rotharis Regis tit. 89. §. 1.

MATRIMONIUM, Uxor. Marcellus Empir. c. 13. *Augustam constat hoc usam Messalinam, deinde alterum Cæsarum Matrimonia hoc dentifricio usa sunt.* Sulpitius Severus l. 1. Hist. *Ac natura suæ originisque degeneres, relictis superioribus, quorum incolæ erant, Matrimoniis se mortalibus miscuerunt.* Eodem libro: *Disciplinæque immemor, Matrimonia ex victis assumere .... occœpit*. Ita ibidem *Conjugium* eadem notione usurpat: *Cum adversum interdictum Dei ex alienigenis Conjugia cepisset.* Utuntur Suetonius in Caligula c. 25. Florus lib. 1. c. 1. Justinus lib. 3. ubi de Lycurgo, & Augustinus Serm. 185. Ita Ammianus lib. 17. *conjugium* usurpat, ubi de terræ motu Nicomediensi: *Interim clamoribus variis excelsa culmina resultabant, quæritantium Conjugium, liberosque, & si quid necessitudinis arcte constringit.* Sic idem Scriptor *Sacerdotium*, pro Sacerdote usurpat ibidem pag. 98.

MATRIMONIORUM COMMUTATIO. V. *Uxorare*.

MATRIMONIUM, pro bonis ex successione materna: *Matrimoine, Biens matrimoniaux*, in Consuetudine Juliodunensi c. 25. art. 1. c. 29. art. 23. *Materna bona*, in Legibus Wisigoth. l. 4. tit. 2. §. 5. 13. Vetus Charta apud Will. Hedam in Bernulpho Episcopo Trajectensi: *Cum omni hereditate patrimonii & Matrimonii sui*, &c. Innocentius III. l. 1. Epist. p. 124. *Cum in diversis Ecclesiis jus obtineat patronatus, in quadam Capella sua de Rupestra, quæ est in suo proprio Matrimonio constructa.... proposuit Canonicos instituere seculares.* Usos hac voce eadem notione Suetonium, Valerium Maximum, & Senecam, quidam contendunt, tametsi secus videatur Casaubono ad Suetonium, [qui eos ex corrupta codicum lectione deceptos existimat. Vide Christoph. Colerum Parerg. cap. 6. Le Roman de Vacce MS

Aujeu out & le Maingue de son droit patremoiugne,
Normanz & Engleiz out de son droit Matremoiugne.]

¶ MATRIMONIUM CONTRADICTUM, Interdictum, vetitum. Charta ann. 1212. tom. 2. Hist. Eccles. Meldens. p. 102. *Abbas Resbacensis .... exercebit jurisdictionem, quatuor exceptis, videlicet crimine hæreseos, sacrilegio, contradicto Matrimonio, & pœnitentiis quæ ad Episcopum pertinent.* Vide *Contradicere*.

¶ MATRIMONIUM PRÆSUMTUM, *Vocatur quando cognoscit quis carnaliter sponsam, cum qua sponsalia fecerat de futuro*, in Statutis Eccles. Cadurc. & aliarum apud Marten. to. 4. Anecd. col. 719. ubi & matrimonii etymon sic proponitur: *Dicitur autem matrimonium matris munium, id est officium. Et denominatur magis a matre quam a patre, quia in principaliori bona matrimonii, scilicet in prole, magis laborat quam pater: nam proles ante partum est matri onerosa, in partu dolorosa, & post partum laboriosa.*

1. MATRINA. Jo. de Janua: *Matrina, quæ aliquem de sacro fonte levat, vel in Ecclesiam introducit*, Gallis *Maraine*. *Matrina spiritalis de Fonte & Confirmatione*, in Synodo Metensi an. 753. cap. 1. & in Capit. Caroli M. lib. 5. c. 7. *Mater spiritalis*, apud Aimoinum lib. 3. Hist. cap. 6.

2. MATRINA, Noverca. Jo. de Janua, *Matrina, noverca*, Italis *Matrigna*. In Leg. Longob. l. 2. tit. 8. §. 3.

MATRINIA, Eadem notione. Capitulare Arechis Principis Benevent. editum a Camillo Peregrino cap. 8. *Qui de incerto matrimonio nascuntur, ex noverca, id est, Matrinia, aut privigna, id est, filiastra vel cognata*, &c. Tabularium Casauriense ann. 13. Ludovici Imp. Indict. 11. *Sicut ipse Waldepertus prædictam curtem cum pertinentiis suis Areldi Matriniæ suæ in portionem dedit per ejus morgincaph.* Adde Edictum Rotharis Regis tit. 61. §. 3. tit. 68. §. 1. & Legem Longobard. lib. 2. tit. 14. §. 12. Vet. Glossæ p. 331. *Materna*, μητρια. Legendum, *Matrina*, μητρυια.

¶ MATRISANIMOLA, Papiæ, *est genus herbæ sic dicta quod menstrua moveat, quæ alio nomine Erpillus dicitur.*

MATRIX. [Gloss. Græc. Lat. θρεπτικόν, Matrix.] Ita Cod. MS. pro *Oratrix*. *Vaccæ Matrices*, in Fleta lib. 2. cap. 76. §. 10. *Oves, Bidentes Matrices*, cap. 79. §. 4. 8. 12. cap. 80. §. 2.

MATRIX ECCLESIA. Vide *Ecclesia*.

¶ MATROCES, Lacus, stagna, ubi aqua pro conficiendo sale reservatur. Charta Caroli Simplicis Regis Franc. an. 898. to. 13. Spicil. Acher. p. 265. *Cum illarum salinas, & Matroces, & corzoriis, vel adjacentus earum.* Charta Petri Comit. Biterr. ano. 1054. Append. Marcæ Hisp. col. 1100. *Donamus nos .... piscatoria fluminis & mari, seu civis atque salinis, cum corteriis & Matrocibus & planitiis*, &c. Vide *Matres*.

MATRONA, Uxor. Glossæ antiquæ MSS. *Uxor, Matrona, conjux*. Idatius in Fastis de Cynegio Consule: *Cum magno fletu totius populi civitatis deductum est corpus ejus ad Apostolos 14. Kal. April. & post annum transtulit eum Matrona ejus Achantia ad Hispanias pedestre.* Julius Africanus l. 9. Histor Apost. p. 115. *Treptia, quæ erat uxor Regis, & Mygdonia Charisii Matrona*, &c. Historiæ S. Apollinaris Mart. *Matrona vero cujusdam Tribuni militum nomine Thecla*, &c. Messianus in Vita S. Cæsarii Arelat. *Illustrissima feminarum Agretia Matrona ejusdem viri*, (Liberii Patricii.) Charta ann. 579. ex Tabulario S. Benigni Divion. *Gedinus & Matrona sua Lantrudis.* Alia ano. 632. *Ego illustris vir Ermenbertus, ejusque Matrona Ermenoara*, &c. Exstant apud Perardum in Burgundicis p. 5. 7. Tabular. S. Vitoni Virduo. p. 1. *Illuster vir Pipinus ejusque illustra Matrona Plectrudis.* [Charta Theoderici Regia an. 677. to. 3. Gall. Christ. inter Instr. col. 28. *Per consensum vel voluntatem illustris viri Amalfridi, vel Matrona ipsius Childebertanæ seu & filia eorum Auriana Abbatissæ*, &c.] Adde Gennadium de Ecclesiast. dogm. c. 72. Usus est etiam Martialis lib. 8. Epigram. 12.

Inferior Matrona suo sit, Prisce, marito,
Non aliter fuerint femina virque pares.

Vide Dionysium Salvaignum in Ibin pag. 71. [& infra *Matroneum*.]

MATRONARI. Archithrenius lib. 8. cap. 6.

Præminet in specie Majestas, sobrius oris
Matronatur honor.

MATRONA, pro Matrix. Matth. Paris ann. 1248. *Cathedralis Ecclesia B. Petri in Colonia, quæ est omnium Ecclesiarum, quæ sunt in Alemannia, quasi mater & Matrona, usque ad Muros incendio est consumpta.*

¶ MA-

¶ Matrona, Patrona. Vita B. Columbæ Reatinæ tom. 5. Maii pag. 360. * *Imitata pariter est Senensem illam eximiam virginem Catharinam, alumnam ejus & Matronam.*

¶ MATRONARE. Vide *Matrona.*

¶ MATRONATUS, Matronalis habitus. Apul. Metamorph. lib. 4. *Unicam virginem filio liberali, & ut Matronatus ejus indicabat, summatem ejus regionis .... mœrentem, & crines cum veste sua lacerantem advehebant.* Alii conditionem matronæ interpretantur.

MATRONEUM. Anastasius in Symmacho PP. *Apud B. Apostolum Paulum .... cameram fecit & Matroneum,* Idem in Gregorio IV. *Presbyterium amplo meposi operis funditus construxit, cui ex Septentrionali plaga lapidibus circa septum Matroneum adposuit.* [Hinc emendandus idem Anastasius in Leone III. *Matronaum vero ipsius Lateranensis Patriarchii quæ extenditur a campo, & ultra imagines Apostolorum, &c.* Ubi leg. *Matroneum.*] Eadem Ecclesiæ pars videtur, quæ *pars matronarum* dicitur in ordine Romano, *pars mulierum, pars feminarum*, ibidem & apud eumdem Anastas. p. 61. 118. 155. in qua scilicet consistebant matronæ & mulieres. Vide notas nostras ad Alexiadem p. 420. 421.

¶ MATRONICARIUS, Cui matronarum viduarum, quæ ad Ecclesiæ ministerium erant adlectæ, vel quæ Ecclesiæ stipendiis alebantur, cura demandata erat. Vita S.Stephani Sabaitæ tom. 3. Julii p. 572. *Audivi & alium quemdam religiosa vita monachum, eumdemque Christi Dei nostri resurrectionis presbyterum ac Matronicarium, genere Alexandrinum.*

¶ MATRUELIS, Ex matris fratre natus, in l. 1. Dig. ad leg. Pomp. de paricid. Aurel. Victor de Orig. Rom. c. 13. *Turnus Matruelis Amatæ.* Gloss. Lat. Gall. Sangerm. *Matruelis, marratre; Matruelis & hoc Matruele, pertinens ad marteram* (l. materteram) *Matrueles, filz ou filles de marratre.*

¶ MATSELDE, Præstatio ad bellorum expensas. Vide in *Hastis.*

¶ 1. MATTA, Mensura anonæ, quæ pretii loco molitoribus exhibetur, Gall. *Mouture.* Charta Alberti Archiep. Magdeburg. an. 1319. apud Ludewig. to. 5. Reliq. MSS. p. 11. *Illi finem imponere volumus quæstioni quam super mensura molendinaris pretii quæ Matta vocatur, burgenses nostri de Hallis adversus Ecclesiam Novi-operis hactenus habuerunt.* Vide Molta a.

¶ 2. MATTA, Rusticis Dumbensibus, est congeries cannabis quæ in aqua ad macerandum ponitur, Gall. *Matte de chanvre.*

¶ 3. MATTA, Lapis Sepulcralis, Gall. *Tombe.* Gall. Christ. to. 3. col. 756. *Bertoldus de Speeng Markensis quiescit in capitolo sub Matta.* Vide *Matare.*

4. MATTA, Storea, teges. Vetus interpres Juvenalis Sat. 6. *Teges, id est Matta, supellex cubilis obscæni,* Gloss. Græc. Lat. Ψιάθος, *Teges, tegestratoria, Matta.* Ita Codex MS. sed vocem *tegestratoria* dividendam puto in *teges, stratoria*, vel *starea*; perperam *terratoria* in Editis. Papias: *Matta, tapetum.* Idem: *Mattæ, vulgo cella dicitur Gregorio in Dialogo; inde mattula, pro culcitra.* Nostris, *Mattes.* [Inquisitio de Vita D. Caroli apud Lobinell. tom. 2. Hist. Britan. p. 545. *Item quod nec supra culcitram plumeam jacebat neque jacuit postquam captus fuit, ut præfertur, sed super quemdam parvum lectum de Matta. Matteras Gallice, & aliquotiens super stramina, cum solo copertorio & lintheaminibus.* Et infra: *Per totum tempus quo fuit cum dicto D. Carolo, ipse D. Carolus jacuit super straminibus, superpositis quadam sargia seu Matta & lintheamine, absque culcitra plumea.* Adde Histor. Paris. ejusdem Lobinelli tom. 5. p. 730.] Vox veteribus nota. Ovidius lib. 6. Fastor.

In plaustro scirpea Matta fuit.

Matta Monachica, apud Petrum Cluniac. lib. 2. Epist. 1. quæ Monachorum propria habita est, quod & eas ipsimet texerent, in iis cubarent, orationes funderent, collationes haberent, extremum denique spiritum exhalarent.

Mattas autem texuisse & confecisse Monachos, docet in primis Regula S. Pachomii, §. 5. *Funiculos in Mattarum stramina manu celeri præparabit.* Et §. 26. *Si Mattas operabuntur, interrogabit minister ad vesperum præpositos domorum singularum, quibus juncorum singulis domibus necessarium sit; & sic infundat juncos, & mane per ordinem unicuique tribuet, &c.* Adde §. 11. 24. 27. 114. 115.

In mattis dormiebant Monachi. Consultationes Zachæi lib. 3. cap. 3. de Monachis: *Juncis perinde lectulis strata, parvisque velaminibus permissum somno corpus obtegitur.* Regula S. Pachomii §. 88. *Præter psiathium, id est, Mattam, in loco cellulæ ad dormiendum nihil aliud omnino substernet.* Regula S. Benedicti c. 55. *Stramenta autem lectorum sufficiant, Matta, sagum, laena & capitale.* Adde Regulam Magistri cap. 81. Joannes Mon. Cluniac. in Vita S. Odonis Abbat. Cluniac. lib. 1. *Qui super nudam humum, Matta solum, & quibus induebatur vestibus contentus erat.* Petrus Cluniac. lib. 1. Ep. 20. *Mattas, antiquum Monachorum opus sampone, super quas aut semper, aut sæpe dormias.* [Vita S. Monegundis monialis sæc. 1. Bened. p. 103. *Nullum habens stratum feni, paleæque mollimen, nisi tantum illud, quod entextis junci virgulis fieri solet, quas vulgo Mattas vocant .... hoc omnis lectuli commoditas.*] Adde S. Hieron. in S. Hilarione, Gregorium Turonens. de Vitis Patrum, cap. 11. &c.

In mattis orationes fundebant. Eulogius lib. 3. Memorialis SS. c. 10. *Adeo ut sobrius Matta, in qua illa prostrata corpora exorabat, humectum lacrymis pavimentum ostenderetur.* Gregorius Mag. lib. 2. Dialog. cap. 11. *Præcepit vir Dei statim eum in cella sua in psiathio, quo orare consueverat, projici.*

In mattis collationes habebantur. Petrus Clun. l. 2. Epist. 1. *Ipse ei* (Episc.) *in Matta monachica, quæ sedi illi contigua erat, assedit: collatio non de imis, sed de supernis habita est.*

Mattæ etiam morituris substerni solebant. Cæsarius Heisterbach. l. 7. cap. 52. *Præparate aquam calidam, unde lavari debeam, & post paululum sternite Mattam.* Adde lib. 11. cap. 9. 16. 17. 19. 25. 26. & Vitam S. Hildegundis n. 34. *Mattarum* monachicarum passim alibi occurrit mentio, apud Lanfrancum in Statutis Ordinis S. Bened. c. 10. Petrum Blesensem Epist. 90. in libro Usuum Ordinis Cisterciensis cap. 94. in Chronico Windemsensi lib. 1. cap. 13. 65. &c. Vide cætera in *Psiatium.*

☞ Substernebantur & mortuis in solemnitate exequiarum. Statuta monialium S. Salvatoris Massil. ann. 1400. *Mandamus ut subtus cadaver monialis defunctæ ponatur mantellus honestus pennaforratus, coopertorium bonum & sufficiens, ac Matalassium cum traversalio seu pulvinari.* Vide *Matalacium.*

Mattarii, appellati Manichæi, quod super arundines & *mattas* accumberent, ut auctor est Augustinus lib. 5. contra Faustum cap. 5. & ex eo forte Eckbertus Schonouhienlis Serm. 1. adversus Catharos.

Mattula, *Culcitra*, Papiæ, vel minor matta. Alibi: *Matura, Culcitra.* Hariulfus lib. 4. Chron. Centul. cap. 26. *Lectuli pompa, congesta vili Mattula, procul aberat.* Occurrit apud Hugon. S. Vict. lib. 2. de Claustro animæ in Prologo, in Vita S. Sulpitii Pii Episc. Bituric. nu. 14. in Vita S. Berlendis Virg. cap. 1. num. 9. in Miracul. S. Richarii lib. 1. cap. 6. Hinc nostrum *Matelas* vel *Materas*, pro culcitra.

MAT-

MATTABAS, Species panni aurei. Computum Stephani *de la Fontaine* Argentarii Regis ann. 1351. *Pour 50. pieces de drap d'or Mattabas & Marramas achetees de luy pour les garnisons de l'argenterie, 17. escus la piece.*

¶ MATTAFANUS. Vide *Matare*.

¶ MATTANA, Fatuitas, insulsitas, ab Ital. *Matto*, fatuus, ineptus. Anonymus apud Murator. tom. 8. col. 109. MCCLXXVIII. *fuit D. Joannes de Caudevacca de Padua Potestas Vicentiæ, qui erat de testa, & quadam die* Mattana *cepit ipsum, quod volebat facere pulsari campanam ad martellum, &c.* Galli diceremus, *& ua joue il eut la sotise de, &c.* Vide Mattus 2.

¶ MATTARII. Vide in *Matta* 4.

MATTEA. Fragm. Petronii: *Hanc humanitatem insecuta sunt* Mattea, *singulæ enim altiles pro turdis circulatæ sunt. & ova anserina pileata.* Et infra: *Sumptis igitur Matheis, respiciens ad familiam Trimalcio: Quid vos, inquit, adhuc non cænastis?* [Tertullianus de Testim. animæ cap. 4. *Vocas porro securus, si quando extra portam cum obsoniis & Matteis tibi potius parentans ad busta recedis.* Est autem Athenæo Mattea. Cibos delicatus & pretiosus, Græc ματτύη. Suetonius *Matteas* dixit in Calig. cap. 38. Vide ibi Casaubon. & Torrentium.]

MATTIARII, in Notitia Imperii, sub dispositione Magistri militum præsentalis, junguntur que cum *Lanciariis* vel *Lancearis*: ut & apud Zosimum lib. 3. Ammianum lib. 21. & Senatorem in Hist. tripartita lib. 6. cap. 37. Ita dictos putant a quodam teli genere quod *Mattium*, seu *Mattiobarbulum* vocabant, a quo *Martiobarbuli*, appellati milites quidam apud Vegetium lib. 1. cap. 17. [Vide *Martiobarbuli*.]

☞ Nomen est unius ex legionibus sex Palatinis, quæ sic appellata est, ut recte scribit Carolus de Aquino in Lex. milit. a Mattio Cattorum oppido, cujus meminit Tacitus lib. 1.

¶ MATTIBALUM, Genus missilis. Vide *Martiobarbuli*.

¶ MATTICI. Vide *Matricus*.

MATTIO, Latomus. Vide *Macio*.

¶ MATTIOBARBULUS, MATTIUM. Vide *Mattiarii*.

¶ MATTO, MATO, Later, Gall. *Brique*. De elevatione corporis S. Secundi tom. 3. Martii p. 808. *Et tunc audivit laterem seu Mattonem a muro cadere.* Statuta Asten. Collat. 7. c. 6. fol. 24. recto: *Juro dare vel dari facere pro Communi illis fornasariis de Ast. qui hoc anno coquere voluerint & habere fornacem, modulos Communis tam ad cupos quam ad Matones faciendos.*

¶ MATTONUS, ut *Matto*. Vide *Matonus*.

¶ MATTS, vox Anglica, quæ idem quod *Matta*, storea, teges, sonat, a Saxon. Meatte Computus an. 1415. apud Kennet. Antiquit. Ambrosden. p. 574. *Et in v. scotellis minoris fortis emptis ibidem pro cæteris officiis 9. den. & in 4. Matts ibidem hoc anno 13. den.* Vide *Matta* 4.

¶ MATTULA, diminut. a *Matta*, storea. Vide in hac voce.

1. MATTUS, *Tristis*, in Vett. Glossis a Turnebo laudatis. Fragmentum Petronii: *Staminatas duxi, & plane Matus sum.* Ubi quidam *matus* idem putant, quod ad angustias redactus, nostris *Mate*. Vide in *Matare*, & Salmasium ad Histor. Aug. pag. 461. [Le Roman *de la Rose* MS.

Honteux & Mat, si me repens.]

2. MATTUS, Stultus, ex Italico, *Matto*, in Vita B. Ægidii Minoritæ nu. 4. [to. 3. Aprilis p. 225. *Multi vero deridebant eum dicentes, Mattus.* Vide *Mattana*.]

¶ 3. MATTUS, Vestis grossioris genus, qua loco cucullæ utebantur Casinenses. Theodemari Usus Casin. in Epist. ad Carolum M. *Seniores tamen nostri, & præteriti Abbates instituerunt fratribus nostris propter diversos labores, tres tunicas habere, duas grossiores in hyeme, unam subtiliorem in æstate; similiter & in loco cucullarum duos, quos nos dicimus Mattos, qui ex grossiori sago fiunt, & unum in æstate subtilius operimentum.*

MATULATA, pro *Matula*. Gloss. Græc. Latin. *Matulata*, ἀμάρτυα. Eædem: *Matellata*, σαμίον. [Supplem. Antiquarii: *Matulata*, ἀμάρτυα, *Aratena*, *vas aquarum*.]

¶ MATUNUS, Monetæ genus. Hultzingus in Histor. Monast. Hilgertal. pag. 385. *Quædam grangia sua per Anglicos talliata fuit ad octingentos Matunos tempore capituli generalis.*

MATURA. Vide *Matta* 4.

MATURITAS. Amalarius de Ordine Antiphonarii cap. 69. *Populus enim invitatur ad vigilias & horæ noctis, de qua dicebat David Propheta: Præveni in Maturitate & clamavi.* Ubi *maturitas* accipitur pro media nocte, ut ex S. Augustino explicat idem Amalarius. Atque ita ea vox accipi debet apud Eckeardum Juniorem de Casibus S. Galli cap. 1. *Progreditur interea præveniens Maturitatis ad sepulcra cimiterii oraturus.* Cap. 3. *Quadam nocte in Ecclesia præveniens in Maturitate.* Ibid. *Quem invenit surgentem, ut & ipse præveniret in Maturitate.* Vocis vim exponit Iso de Othmaro lib. 1. cap. 7. *Cum nocturna celebrationis vigilias consurgendo præveniret.* Ubi perperam Goldastus *maturitatem*, *matutinitatem* & auroram interpretatur.

¶ MATURNA, pro Matrona, Gall. *la Marne*. Charta Johannis Reg. Franc. apud Rymer. tom. 6. p. 412. *Datum Germaniaci supra Maturnam, anno 1363.* Vide *Materna*.

MATUS. Vide *Mattus* 1.

¶ MATUTINALE ALTARE, Dicitur illud minus altare, in quo Missa Matutinalis celebratur in Eccl. Cathedralibus. Ordinarium Canonic. S. Laudi Rotomag. ad calcem Joann. Abrinc. p. 267. *Diaconus incensum ponat in turibulo, & cum processione sua altare majus & Matutinale incenset.* Adde p. 275.

¶ MUTUTINALE DONUM. Vide *Morganegiba*.

¶ MATUTINALE OFFICIUM, Laudes, ut jam diximus. Vita S. Joannis Abb. Gorz. sæc. 4. Bened. p. 392. *Audires illum in illo, quod mos habet monasticus, inter nocturnum & Matutinale officium intervallo, &c.* Adde Amalarium in Antiph. cap. 4. Vide *Matutini*.

¶ MATUTINALIS LIBER. Vide *Matutini*.

MATUTINARIUS. Regula Monachorum S. Cæsarii, seu S. Tetradii, §. 21. *Post hoc dicant Matutinos directaneum: Exaltabo te, Deus meus & Rex meus. Deinde in ordine totus Matutinarius in Antiphonas.* Regula S. Aureliani pag. 67. *Et sic impletis tribus Missis* (id est officiis) *dicite Matutinarias Canonicos, id est, Canticum in Antiphona, deinde directaneum, Judica me, Deus, &c.* [Vide *Matutini*.]

MATUTINARII, in Ecclesia Carnotensi videntur appellati, qui *Matutinis* intererant, quibusque ex eo certa distributio assignata erat, in Tabul. ejusdem Eccles. Ch. 175. 278. 279. 307.

¶ MATUTINATUS, *Factus mane*. Gasp. Barthii Gloss. apud Ludewig. tom. 3. Reliq. MSS. pag. 160. ex Baldrici Histor. Palæst. *Antequam Matutinatus lucifer exalbesceret.* Le Roman *de Vacce* MS.

Au Matinet, aint l'ajornant
Encore alloient sommeillant.

MATUTINELLUM, Jentaculum, cibus, qui mane sumitur. Customarium Prioratus *de Lewes* fol. 18. *Lancetæ falcabunt pratum domini cum corredio tali. Ad Matutinellum pane ordeo & caseo; ad nonam potagio & duplici companagio: ad vesperam unum panem*

curia, & fasciculum herba. Et fol.23. *Dabis Matutinellum de consuetudine bis, qui veneriut propter solem in æstate.*

MATUTINI, Vigiliæ nocturnæ, Aimoino. Concilium Tur.II. can.18. *In diebus festis ad Matutinum sex antiphonæ binis psalmis explicentur.* Infra: *Cur ad Matutinum non itemque vel duodecim explicentur?* Zachæus lib.3. Consult. cap.3. de Monachis: *Nunquam præterea diei falluntur adventu, sed strenuos semper sollicitis auroræ tempus exsuscitat, adque offerendas Deo Laudes devotio Matutina compellit.* [Chron. Novaliciense apud Murator. tom.2. part.2. col.744. *Mansionarius illius ecclesiæ ... cum surrexisset, ut sonaret Matutinum, il um cæcum maximo reperit.*] Vide Honorium Augustod lib. 2.cap.28.& Baron.ao.57 num.161.

☞ Ambiguæ significationis esse *Matutinum* seu *Matutinos* post Mabillonium hic observare juvat. Apud plerosque veterum, cum eo nomine in plurali numero utuntur, illam ecclesiastici officii partem significant, quam *Laudes* appellamus. Ita SS.Benedictus, Aurelianus, & Isidorus in Regulis suis *Matutinorum* vocem usurpant. Cassiano pro *Laudibus* itidem usurpatur, & lib.1.Institut.cap.4. in singulari pro officio *Primæ*. Alii vero hac voce significant nocturnas preces, quæ duplicis generis distinguuntur: aliæ *Vigiliæ* in solemnioribus festis usitatæ, sic dictæ, quod ab ineunte, aut certe a media nocte circiter initium ducerent: aliæ *Matutinæ* in profestis & Dominicis, quibus tardius nocturnæ preces persolvebantur. Hoc postremo significatu *Matutinum* sumitur in Conc.Tur.laudato, atque in Venetensi an.465. can.14. *Ut clerici qui in civitate fuerint, Matutinis hymnis intersint.* In duplici notione Gregorius Turon. *Matutinas* non raro appellat: pro *Laudibus* in lib.1.de Mirac. S.Martini cap.33. *Mane autem facto, signo ad Matutinas commota, reversi sumus dormitum*; pro *Vigiliis* in lib. de Vitis Patrum cap. 8. *Quadam autem mane cum surrexisset ad Matutinas S.Nicetius, exspectatis duabus antiphonis ingressus est in sacrarium; ubi dum resideret, Diaconus responsorium Psalmum canere cœpit.*

MATUTINARIUS *cursus B.Mariæ.* Hugo Flaviniac. ann.961. p.135. *Qui tunc forte solo prostratus Matutinarium beatæ Virginis decantabat cursum.* Unde liquet Officium B.V.in Ecclesia perantiquum.

MATITUNALIS LIBER, in quo officium Ecclesiasticum matutinum continetur, in Charta Antibarensis Episcopi, apud Joan. Lucium lib.2. de Regno Dalmat. cap.14. & in Chronico Montis-Sereni an.1137.

¶ MATZUCA, Clava, Italis *Mazza*. Curop.de Offic. CP. in Hierolex. Macri: *Loco sceptri ferream, quam vulgus vocat Matzucam.* Vide Matzuca.

. MAVECHARIUS. Charta Muncimiri Regis Chroatiæ an.892. subscribitur cum aliis, *a Prusua Mavechario sup. & Zelli Drago Maccechario Comitisse*, apud Joa. Lucium lib. 2. de Regno Dalm. c. 2. adeo ut in alterutro mendum subsit, tametsi *Maccecarius* utrobique legendum censeam, ut hæc dignitas eadem fuerit quæ Magni *Coci* apud nos. Idem porro Lucius eodem lib.cap.15. *Mavecarius* legisse videtur. Vide *Machecaris*.

¶ MAVORS, MAVORTE. Vide *Masort*.

¶ MAVORTINI, *id est, Excussio equites de equo.* Papias. Corrupte omnino pro *Marchsalli*, quod vide.

¶ MAURA, Sic catenam quamdam, quæ nocentibus puniendis erat destinata, vocabant Lemovicenses. Vita S. Leonardi 6. Novembr. apud Surium p 167. nu.9. *Lemovicensium Vicecomes quidam, ob deterrendos homines a maleficiis, immanissimam jusserat parari catenam, eamque ad cippum alligari, qui erat in media turri, haud procul ab ecclesia B.Martialis constructa. Prominebat autem e turri catena, & quæ ea ad collum vinciebantur, sub dio stabant: & æstate quidem expositi erant solis ardoribus, hyeme autem nivibus & frigori; & utroque tempore pluviis, ventis & imbribus, aliisque cæli injuriis, ita ut non unam, sed mille mortes perferre viderentur. Eam catenam, Mauram appellabant ... Surge incolumis, & hanc Mauram perfer ad ecclesiam meam.* Quod supplicii genus haud infrequens fuisse innuit le Roman d'Athis MS.

Par jugement privent Athis,
S'il ont en la chaine mis.
Une chaine avoit a Romme,
Ou tenoient trois jones un homme
Qui avoit fait forfait mortal,
Tous l'esgardment communal,
Pour ce que aulcuns les veoient,
Qui de tel fait se chastioient.

MAURABOTINUS. Vide *Marabotinus*.

MAURI ALBI, appellati per contumeliam Genoenses. *Moros blanchs*, a Regibus Aragonensibus, ut observat Michael Carbonellus in Chron. Hispan. fol.100.

¶ MAURIA. f.Spinetum genus. Chart. S.Petri de Domina fol.107. *Post Calendas 6.denarios dabitis .... & tres trabes de lignis, & decem fanos de Mauria, & 50. ellendolas* (debent.)

MAURISCI, Equi Arabes. [Item Maurorum posteri, reliquiæ, in Elogio Johannis de Ribera tom.4. Concil. Hispan. p.135. *Cujus præcipue impulsu memorabilis illa facta est e regno illo atque universa Hispania Mauriscorum, hoc est Mauri sanguinis reliquiarum expulsio.*] Vide *Farius*, & Meursium in Μαυρίσκοι, Gloss.med.Græc.in Μαυρίσκοι.]

MAURITIENSIS MONETA, Monasterii Agaunensis, quod sancto Mauricio dicatum fuit, in veteri Charta apud Guichen. in Probat. Hist. Sabaud. p.40.

MAURORU... US, Equi color, in veteri Inscriptione 342. Græcis μαῦρος, est niger; Μαυροφορεῖν, nigra veste indui, in Histor. Apoll. Tyr. pag 20.23. Vide Meurs. in Μαῦρος.

¶ MAUSEOLUM, Sepulcrum, vel feretrum alicujus Sancti. Vita S.Godebertæ tom.2.SS. Aprilis p.36. *Beatissimam Godebertam transferre satagit .... in præfulgentissimum Mauseolum, tota purissimi argenti massa decoratum.* Vita S. Johannis Abb. Parmens. tom. 5. Maii pag. 183. *Mauseolum adivit, in quo sanctissimi Johannis Abbatis occultabantur ossa.* Acta S. Raymundi Episcop. tom 4. Junii pag. 133. *Atque ad ejus confluebant Mauseolum cum gratiarum multiplici actione.* Vide *Mausoleum*.

¶ MAUSOLE, Interius conclave. Vita S.Silverii Papæ to.4. Junii p.16. *Qua ingresso Silverio cum Vigilio, solis in Mausole.* Ubi forte legendum *Mausole*.

¶ MAUSOLEARE. Vide *Mausoleum*.

MAUSOLEUM. Feretrum Sancti alicujus, apud Harmerum MS. de Miracul. S. Maurilii Episc. Andegav.

MAUSOLEUM, pro *Musivo*. Vide *Musivum*.

MAUSOLEARE, Mausoleo condere. Tabularium Brivatense Ch. 43. *Sacrosanctæ Dei Ecclesiæ S. Juliani Martyris, qua ipse sanctus Dei Martyr corpore requiescit cum sociis suis ibidem honorifice Mausoleatis.* Ethelwerdus lib. 4. cap. 1. *Cujus corpus jacet Mausoleatum, &c.* Et cap. 3. *Cujus Mausoleatur Everaca corpus, &c.* [Liber Miracul. S. Eadmundi Angl. Reg. apud Marten. tom. 6. Amplis. Collect. col. 823. *Mausoleatus quidem, ut majorum nobis intimarunt relata, in villula Sutbune dicta, &c.*]

¶ MAUSURA, pro *Maasura*, vel *masura*. Charta an. 1191. tom. 8. Spicil. Acher. pag. 205. *Trado tibi Guillelmo ..., castrum de Omelacio cum omni dominio ejus, ... mansis & Mansuris, appenaaciis, toltis, &c.*

¶ MAUTOTA. Vide in *Tolta*.

¶ MAUTSTET, Tributum, quod pro transvehendis mercibus exsolvitur, Gall. *Droit de trespas*, vel

Tratto

Traite foraine. Est etiam tributum omne quod a transeuntibus per terras alicujus domini pensitatur, Gall. *Droit de passage*; Germani *Mautner* vocant, qui vectigal illud exigit. Charta Friderici Ducis Austriæ ann. 1243. apud Ludewig. tom. 4. Reliq. MSS. pag. 228. *Nos quoque præfati privilegium Marchionis super eadem concessione ratum habentes, ipsam ecclesiam esse concedimus absolutam tam a prædicto jure, quam ab omni vectigalium absolutione, quæ ipsa vel officiales ejus in passagiis nostris vel quibuscumque locis nostri Ducatus quæ Mautstet dicuntur, hactenus persolverunt. Statuentes ut in terris vehendo vino sua vel annona sua nemini telonei, sive in aquis sive in terris, nulla unquam ab eis pensio exigatur.*

¶ MAUTURA. Vide *Molta* 2.

¶ MAXA, Massa, molas, Gall. *Masse*. Bulla Alexandri VI. PP. ann. 1500. pro erectione Academiæ Valent. to. 3. Concil. Hispan. p. 691. *Ut re facilius homines ad tam excelsum humanæ conditionis fastigium acquirendum, & acquisitum in aliis, cum augmento semper tanti boni acquisiti, transferendi facilius inducantur, cum aliarum rerum distributio Mexam minuat.*

¶ MAXARIA, Minister, vel qui vectigalia colligit. Epistola Panormit. ad Martinum IV. PP. apud Marten. tom. 3. Anecd. col. 35. *De falero tritici & hordei data per regios Maxarias violenter agricolis certam expetebat in areis supradictorum victualium quantitatem, de centenario omnium determinatum agnorum numerum & agnarum, &c.* Alia omnino notione *Maxaria* apud Lotharingos usurpatur; sic quippe vocant casas ex lignis abiegnis inter se compactis, absque luto aut bitumine fabricatas, quarum habitatores *Manaroes* idcirco appellans. Ejusmodi autem casis utuntur ii ab initio veris usque ad Octobrem, quo tempore armenta ipsis pascenda ex inito pacto committuntur.

¶ MAXENARE, Molere, ob tal. *Macinare*, Gall. *Moudre*. Memoriale Potest. Regiens. ad an. 1280. apud Murator. to. 8. col. 1147. *Et fecerunt multa statuta prava contra Clericos. Primo ut nullus deberet solvere eis aliquam decimam .... nec etiam eis Maxenare, nec infornare, nec barbam radere, &c.* Vide *Mazinare*.

IN MAXILLA *comburi*, Στιγματίζεσθαι in genis, Pœnæ species servis propria. Radevicus lib. 3. cap. 26. *Si servus, tondebitur, & in Maxilla comburetur.* Infra: *Si servus furtum fecerit, & in furto fuerit deprehensus, si prius fur non erat, non ideo suspendetur, sed tondebitur, verberabitur, & in Maxilla comburetur.* Occurrit ibi non semel. [Eamdem pœnam dabant, qui mercea a se emtas, carius in exercitu vendebant, ut constat ex eodem Radevico lib. 1. cap. 26. Locum vide in *Mercatum*.

MAXILLARE, Στομαγωνῶν, in Gloss. Græc. Lat. [Vide *Malaxare*.]

MAXILLARI DENTES, in Lege Longob. lib. 1. tit. 7. §. 6. Le Roman *de Parise la Duchesse* MS.

Au la boche li brise dans dans Maissellers.

Le Roman *de la Prise de Jerusalem* MS.

Bien le mengea la rape jusqu' a deus Maisellers.

☞ A maxilla *Massella* & *Maiselle*, pro gena, Gall. *Joue*, dixerunt Poetæ nostrates. Le Roman *de la guerre de Troyes* MS.

De son frere sait la nouvelle,
Por ce se moille sa Masselle,
O chaudes lermes grant duel fet.

Ibidem:

Mout avoient les faces belles,
Ee nez, & boches & Masselles.

La Roman *d'Athis* MS.

Des yeux pleure la Damoiselle,
Qua toute en mouille sa Maiselle,

Le nez, la bouche, & le menton.

Inde diminut: *Maisseletes* ibidem, ubi de muliere elegantis formæ:

De lis, de roses qu'ils mellorent,
Les Maisseletes coulourerent.

MAXIMA, Recepta sententia, Regula, vulgo nostris & Anglis *Maxime*. Fortescutus de Laude Legum Angliæ cap. 8. *Principia autem quæ Commentator dicit esse causas efficientes, sunt quædam universalia, quæ in Legibus Angliæ docti similiter & Mathematici Maximas vocant, Rhetorici Paradoxa, & Civilistæ Regulas Juris denominant.* Christophorus de S. Germano in Dialog. de Fundamentis Legum Angliæ cap. 8. initio: *Quartum fundamentum legis Angliæ stat in diversis principiis, quæ a peritis Legis Angliæ Maxima vocantur, quæ semper habita & tenta sunt pro lege in hoc regno Angliæ, quibus non est licitum alicui legis perito contradicere.*

¶ MAXIMATES, Proceres, Gall. *les Grands*. Bulla Clementis VII. PP. an. 1533. apud Lobinell. tom. 3. Hist. Paris. pag. 600. *Civitas ipsa* (Parisius) *Francorum Regum & regni Franciæ procerum beneficiis adeo excrevit, ut Regum eorumdem ac procerum & Maximatum, nec non Prælatorum dicti regni quasi communis habitatio habeatur.*

¶ MAXIMATIM, *Cataplates*, *Maximam partem*. Gloss. MS. Sangerm. num. 501. legendum *Catapleistes*, a Græco κατὰ πλεῖστον.

MAXIMITAS. Utitur Arnobius lib. 6. [post Lucretium lib. 6. *Ne quadam cogas immani Maximitate*; id est, magnitudine.]

¶ MAXIUM VEXILLUM, pro Maximum, ni fallor, usus enim Italis erat præcipuum totius exercitus vexillum in curru imponere, atque illud magna cura servare. Histor. Rer. Laudensium apud Leibnit. tom. 1. Script. Brunsvic. pag. 830. *Sed ipsi perterriti statim signo dato tentoria ceperunt deponere, omnesque pedites cum plaustris & carazolo, super quod Maxium vexillum album cum cruce rubea deferebatur, abire ceperunt.* Vide *Carrocium*.

¶ MAXNILE, pro *Masnile*, Agri portiuncula cum æde, Gall. *Mesnil*. Codex MS. Irminonis Abb. Sangerm. fol. 126. *In Maxnili Badanfete habetur area molendini una.* Charta apud Stephanot. tom. 3. Antiquit. Pictav. MSS. pag. 344. *In villa quæ dicitur Auciacus Maxnilos, curtiferis, viridigariis, &c.* Vide *Mansionile*.

¶ MAXORIMEN. Jus Vicentin. lib. 4. *Coloni tenentur dare fictus de grossilibus, sive de Maxoriminibus in festo S. Felicis.*

MAXUCA, Clava, Gallis *Massue*. Ordericus Vitalis lib. 8. *Quidam enormis staturæ ferens ingentem Maxucam.*

MAZUCA, Eadem notione. Chronicon Casauriense lib. 3. *Iste Presbyter qui hic astat, cum Mazuca uno ictu confregit tempora mea.* Ματζοῦκα Græcis recentioribus: Leoni in Tactic. cap. 6. §. 27. cap. 13. §. 84. Heroni, Nicetæ, & aliis a Rigaltio laudatis. Steph. *Sachlec* in Versibus Græc. Politicis MSS. Μὲ τὴν ματζοῦκα πολλὰ ... Willelm. *Guiart* an. 1304.

Un ribaut mal vestu & nu,
En sa main une Maçuete,
Le lance en cele riverete.

Idem anno 1305.

La mist-on aus coups donner
Diverses armes cassonner,
Et tenir espees & Maces.

[Le Roman *de Vacce* MS.

Grand joye font borjois, & autre gent menur,
Neis les legeres fames, les vieilles, les chanues.
O bastons, o avaux, o barres, o Maçues.

Idem:

Lors veissiez bastez vilains,
Pun & Mochues en leurs mains.]

Chron. MS. Bertrandi du Guesclin: *De la Court du Roy fus pour sa Mace porter.* Scribit Nangius sub an. 1236. S. Ludovicum ab Assassinis *sibi metuentem corpus suum per homines ekpreas clavas assidue deportantes fecisse diligentissime custodiri.* Supra laudatus Guiartus:

Ains que Jouham par mesprison,
Feist au Roy grant traison,
Ou poi trova de contredit,
Orent au Roy de France dit
Tiex qui le sorent par enquerre,
Que le Richart d'Engleterre
Faisoit enfans endoctriner,
Pour lui occire & affiner,
Qui ja erent tout enbarnis,
Et de tele aprison garnis,
Que chocun d'eus home ocist,
Tel con son mestre li deist,
Et puis quil l'eut mort tue,
Ne li chausist d'estre tue,
Car il devoit tantost sus estre
Selone la promesse du mestre.
Par ceus avoit Richart beance
De mettre a mort le Roy de France,
Dont il fu forment esjoi,
Puis que li Rois dire l'oi,
Ne fust-il quil ne se feist,
Doutens qu'en en le soupreist,
Eschauguitier en toutes places
Nuit & jour de serjons a maces,
Et par chaleur, & par froidure,
Cette coustume encore dure,
Et durra si con ge propose, &c.

Vide Will. Britonem lib. 11. Philippid. pag. 237.

¶ MAYA, Meia, Congeries, cumulus; *in Maya* vel *Meia*, id est, insimul. Consuetudines Marchiæ Dumbarum art. 30. *Si aliquis furetur de die nemus segetum existens insimul vel in Maya, quod in illo casu ille furator 15 s Vien. bonos solvere teneatur.* Et art. 31. *Si aliquis furetur in Meia seu gerberio, &c.*

¶ MAYATA, ut *Mojetta*. Vide in hac voce.

¶ MAYDANUM. Vide *Maidanum*.

¶ MAYERIA, Axis crassior, Gall. *Madrier*. Item, quodvis lignum ædificationi idoneum. Extractum computi an. 1334. to. 2. Hist. Dalphin. p. 248. *Item, pro expensis Johannis Morelli magistri ingeniorum missi... pro aliquibus Moyeriis capiendis ad opus machinarum.* Charta an. 1347. ibid. tom. 1. pag. 66. *Ideo fuit injunctum Collorerio, quod ibidem de dicta Mayeria fieri faciat unam unctam bastardam cum quatuor cubitis: & si Mayerio d est, quod ipse supplcat & prædicta faciat cum expensis domini.* Vide Materio.

¶ MAYMO, *Gattus-Maymo*, Species simiæ. Vide in *Gatus* 2.

¶ MAYNADA, ut *Maisnada*. Vide in hac voce.

¶ MAYNAGIUM, Quidquid ratione officii alicui competit, puta habitatio, victus, vestitus. Charta an. 1311. tom. 2. Hist. Dalphin. pag. 130. *Ipsum Guillelmum quandiu vixerit retinuit de suis raubis & Maynagio scutiferorum & militum, videlicet quandiu erit scutifer ad raubas scutiferorum, & quam cito erit miles ad raubas militum.*

¶ MAYNERIA, Meyneria, Idem apud Delphinates quod aliis *Maisnada*, *mainada*, hoc est, Familia; unde & pro officio *Meyneriï* usurpatur, quod is inter domesticos & familiares censeretur: hinc itaque

¶ MAYNERIUS, *Maignerius*, *Mainerius*, & *Meynerius*, Familiaris, domesticus, serviens, apparitor; rustici Dumbenses etiamnum famulos suos *Meignats* vocant. Jam vero quodnam fuerit *Mayneriï* officium, quæ ejusdem privilegia & immunitates, discere licet ex iis quæ subjicimus, unde & varias ejusdem vocis efformationes notionesque accipies. Charta ann. 1274. tom. 1. Hist. Dalphin. pag. 126. *Item de famulis seu Mayneriis Archiepiscopi Viennensis, Abbatis Romanensis, & Ecclesiæ de Romanis sic dicimus & ordinamus, quod illi qui dictas Maynerias ad præsens obtinent, illa gaudeant immunitate & libertate qua hactenus usi sunt: quia vero aliquando contigit, quod aliqua Mayneria ad dictum D. Archiepisc. vel Ecclesiam de Romanis aliquo casu, vel certa causa devenerunt, & modico pretio accepto, divitibus hominibus de Romanis concessa fuerunt, ut immunitatem talliorum & onerum villæ ex hoc consequerentur, &c.* Et infra: *Item.... quod Archiepiscopus nec ejus familia spolient sine causa cognitione aliquem Canonicum, clericum, vel aliquem de eorum familia, vel Mayneria.* Charta ann. 1338. ibid. tom. 2. pag. 367. *Atque jura dictorum Decani & Capituli, & singulorum personarum ipsius Ecclesiæ, & eorum familiarium & Mayneriorum.... custodient.* Alia ann. 1336. ibidem p. 120. ubi de officio *Mayneriï*: *Qui Andrevonas in civitate & in territorio Gratianopolis citare & saysire ad instantiam partis & partium debite valeat, mandata exequi, & litteras juxta formam & tenorem dictæ Curiæ Graisivodani.* Statutum Humberti II. Dalphin. an. 1349. ibid. p. 587. *Item, voluit, declaravit & ordinavit ipse D. Dalphinus numerum Maigneriorum seu servientium Curiæ,.... item, quod Maignerii vel alii Officiales Dalphinales in domibus Baronum seu aliorum Nobilium Dalphinatus seu aliarum terrarum suarum pignorare non possint nec debeant infra domos ipsas, quandiu pignora sufficientia ipsorum pignorandorum extra domos eorum poterunt reperiri ad evitandum scandala quæ inde possent forsitan evenire.* Charta ann. 1361. ibid. tom. 1. pag. 150. *Constituimus Meynerium & bannerium nomine D. Dalphini, pariter & ordinamus. concedentes eidem Guigoni licentiam & auctoritatem infra dictam Castellaniam & ejus ressortum citandi, ajornandi, mulctandi, arrestandi, bannizandi, banna levandi, & alias ipsam officium Meyneria & banneria, prout consuetum extitit.... exercendi.* Charta ann. 1339. ibid. pag. 128. *Et emolumentum provenientis ex delictis Maineriorum delinquentium in suo officio.*

¶ MAYNILE, Mansio, domus. Pancarta Abbatiæ S. Stephani de Vallibus apud Santones in Charta 1. *Abbas & Conventus nobis in quolibet Maynili reddent & mittant unum bisaccium in festo Nativitatis Domini.* Vide *Maxnile*.

¶ MAYNITIUM. Vox frequens in Bressiæ & Dumbarum tractu, ejusdem significationis ac *Mansionile*, de quo supra.

¶ MAYRAMEN, Lignum, unde dolia componunt, Gall. *Merrin*. Consuet. Brager. art. 76. *Item nullus sit ausus extra villam dicti loci & districtus ejusdem dolia tonellorum vacuas transferre, neque Mayramen, neque vimos, neque codam.* Adde art. 77. Vide *Materia*.

¶ MAYRE, Matrix, Gallice *Matrice*. Marac. MSS. Urbani V. PP. in Tabul. S. Victoris Massil. *Mulier quedam patiebatur infirmitatem corporalem quæ vulgariter appellatur la Mayre.*

¶ MAYTALLATA. Vide *Mayteriata*.

¶ MAYTERIA, Mensura frumentaria. Statuta reformat. S. Claudii ann. 1448. *Per Claudium Paillard supra unum pratum duas Mayterias frumenti.* Vide *Mesteria* 2. Hinc

¶ MAYTERIATA, Modus agri, quantum sufficit ad sationem unius *mayteriæ*. Antiq. Recognit. Alberipæ in Regesto *Provins* fol. 62. *Item Comes capit tascham in 3. Mayteriatis terræ super ripam Rodani* versus

versus caminum d'Ambaleut, quam terram tenet Guigona de Cruce; & potest valere tascha communibus annis 1. Maytèriatam siliginis per annum. Vide *Mesteriata*.

¶ Maytallata, Eadem notione, in eodem Regesto fol. 62. verso: *Richardus sutor & tres fratres sui tenent de Comite 15. sester. vineæ retro castro, & debent inde 12. denarios censuales. Et tenet 1. Maytallatam terræ juxta pontem.*

¶ MAYUS, Medius, dimidius, Gall. *Demi*; Arvernis præsertim Aniciensibus *Lou mey*, nostris *Le milieu*, Medium. Charta Guidonis Archiep. Bituric. pro Communia S. Palladii ann. 1279. *Si infra quatuor annos & Mayum animalia essent inventa in saltus, solveat emendam.*

¶ 1. MAZA, *Rigidus panis, biscoctum, ut vocant, vel quod ex farina, oleo & aqua conficiebatur, atque etiam ex lacte.* Vocab. Sussannæi. Cibus est castrensis, seu potius polentæ genus, peculiare Persarum militum, quod quidam ex hordeo, malle & sapa commixtum fuisse existimant. V. Lex. milit. Caroli de Aquino.

¶ 2. MAZA, vox Italica, Clava, in Chron. Bergom. apud Murator. tom. 16. col. 939. Vide *Massa* 2. & *Mazaca*.

MAZACCARA, Salsitia, Μάζης κρέας. Alexander Jatrosophista lib. 2. Passion. cap. 67. *De quadrupedibus autem sunt afferendi pulmones, intestina, vel ex eis cordulæ factæ, aut Mazaccara.* Ubi Glossæ MSS. *Mazaccaræ, falsutiæ factæ de tritis carnibus intestinorum.*

MAZACRIUM, Cædes, strages, vel homicidium dire perpetratum, Gall. *Massacre*. Charta anni 1218. in Probat. Hist. Monmorenc. pag. 84. *Cum ita dame illæ habeant omnem justitiam .... videlicet raptum, Mazacrium, homicidium.* In alia an. 1252. in Tabul. S. Dionysii: *Dicimus quod B. Dionysius in terra sua de Diogilo habet rapinam, homicidium, Masacrium, & omnimodam justitiam.* Ubi usurpatur pro *murdro*. Vide in hac voce.

¶ MAZAGANIA, Curia regia Maurorum. Acta S. Ferdinandi Principis Lusitan. to. 1. Junii p. 586. *Interim equitabat Rex cum Lazaraquio suisque præfectis & tota aula quam Mazaganiam vocant.* Vide *Masnada*.

¶ MAZARINUS, Mazarum. Vide *Mazer*.

MAZATI Nummi. Leo Ost. lib. 1. Chron. Casin. cap. 28. *Rapit ipsum Monasterii vestiarum, & inde tulit solidos Mazates 14. millia.*

MAZEGADICUS. Charta Ildefonsi Comitis Tolosæ pro Libertatibus urbis Tolosæ an. 1141. *Excepto illo sale, quod necessarium erit coriis Mazegadicis.* [Vide *Masegaticum*; ubi quæ præponenda erit lectio, definies.]

¶ MAZELINUS, pro *Mangerinus*, Alienigena adulterinus. V. *Manzer*. Alia notione, vide in *Mazer*.

¶ MAZELUM, f. pro *Macellum*, Mercatum, forum. Memoriale Potestatum Regiens. ad an. 1287 apud Murator. tom. 8. col. 1169. *Tempore præcedente dirupsit domibus ipsorum extrinsecorum D. Matthæus de Foliano ex lapidibus & lignamine ipsarum, super Mazelum de platea fecit fieri quandam pulcherrimam domum, quæ vocata fuit Alta-Bella.*

¶ MAZENARIUS, Qui a calicibus, vulgo *Mazeres* dictis, erat. Liber niger Scaccarii pag. 350. *Mazenarii duplicem cibum tantum* (habeant.) Ubi Editor Hearnius Somnari sententiam de iis poculis amplectitur.

MAZER, Mazerinus, Mazarum, Masdrinum: ita passim appellant Scriptores pretiosiora pocula; sed quæ eorum fuerit materia, non omnino constans est opinio. Somnerus lignea fuisse dixit, & acerna, quod *Maeser*, Belgis, aceris arboris tuberculum sonet. Sane scribit Janus Dolmerus in Notis ad Jus aulicum Norvegicum antiquum p. 461. pocula ex acere facta olim fuisse in pretio apud Norvegios. At Fortunatus in Epistola præfixa lib. 1. Poemat. *pocula acerna* ut viliora recenset,

Genuinam vero, ni fallor, notionem attigit vetus Gloss. Lat. Gall. docet quippe eadem fuisse vasa, quæ Latini *Murrhina* vocant: *Murrha, Hanap de madre.* Sed & Matthæus Paris an. 1181. videtur appellasse, *Murrhina*, quæ alii *Mazerina*: p. 97. *Tres cuppæ Murrinæ.* Charta Guillelmi Episc. Ambian. an. 1293. in Tabul. Episcop. Ambian. fol. 99. v. *Et cuilibet lectum & sciphum argenteum & Murream.* [Testamen. Johannis de Albiniaco Episc. Trecens. apud Camusatum p. 201. *Una cum omnibus & singulis ciphis meis Murreis tam cum pedibus argenteis, quam sine pedibus, &c.*] Est autem *Murrha*, ut auctor est Plinius l. 37. c. 2. lapidis pretiosi genus odoris præstantia commendabile, & colorum varietate insigne, subinde circumagentibus se maculis in purpuram candoremque, & tertium ex utroque ignescentem, veluti per transitum coloris purpura rubescente, aut lacte candescente. Nascitur autem in Oriente apud Parthos. Papias: *Murina, gemma, apud Parthos gignitur, unde dicitur, quia varietas ejus in purpuram candoremque & ignem, quasi in cælesti arcu conspicitur.* Notum vero *Murrhea* & *Murrhina pocula* & *vasa* magno olim fuisse in pretio apud Veteres, non modo ex Plinio, sed & Seneca lib. 7. de Benef. c. 9. Suetonio in Augusto c. 71. Propertio lib. 4. Martiale l. 14. Epigr. 113. Paulo & Javoleno J.C. in l. 3. §. 4. & l. 11. §. 2. D. de Supellectile legat. Capitolino in Antonino Philosopho & in Ælio Vero, Lampridio in Heliogab. Victore in Epit. in eodem Antonino, &c.

Ex quibus quidem Scriptoribus invicem collatis nondum certo erui potuit quænam fuerit Murrhinorum materia, adeo ut cum Turnebo lib. 8. Adv. cap. 1. dicere liceat, ubi de Murrhinis, *tanta nobilissimorum Scriptorum in re frequentissima dissensionem adnotatione dignam prorsus et [illegible] firmandam.* Quippe Baronius an. 34. ex Mich. Mercato, Mirrham veterum, idem esse ait quod hodie Indi *Benzui*, seu *Benrvina* vocant, materiam scilicet ex mirrhæ arbore incisa fluentem, ex qua in massam coagmentata, coloribus ad speciem inductis, arte inde poriora effingebantur, quæ in summis populi deliciis essent. Cardanus, Julius Scaliger in lib. de Subtilitate, & Salmasius ad Solinum, *murrhina* antiquorum, esse vasa nostro sæculo *porcellanea* vocata contendunt, proindeque, ut Baronius, fictilia; [cui sententiæ favet Alph. Ciaconius in epist. ad Princ. Cardin. apud Marten. to. 3. Ampl. Collect. col. 1324. *Taceo .... vasa Murrhina ex China sui generum, quæ Porcellanæ patrio sermone appellantur.*] Petrus vero Bellonius lib. 2. Obser. c. 7. vasa murrhina ex aliquo concharum genere fuisse confecta existimavit: & ideo sic denominari a Murice pisce, qui per excellentiam alio nomine Conchilium dicitur. Antonius Nebrissensis *agaten* esse putat. Andreas Cæsalius de metallis lib. 3. cap. 23. ex scoriis metallorum confecta murrhina vasa existimat, eaque sic dicta, quod myrrham redoleant. Denique Nicolaus Guibertus Medicus Mussipontanus in Assertione de Murrhinis, edita Francofurti ann. 1597. confutatis hisce virorum doctorum sententiis, novam induxit, contenditque murrhina vasa lapidea fuisse, & ex materia fossili, non vero fictilia, licet id Propertius videatur dixisse: quod etiam ante eum statuerat Georgius Agricola lib. 6. de Natura fossilium, scribens, Onychem in Caramania natam, nunc onycha nominare Plinium, nunc murrhina. At cum species variæ sint Onychis, idem Guibertus putat murrhina vasa elaborata ex ea quam Corneolam albam vocant, zonis tamen diversis coloribus, & aliquam similitudinem habentibus ad arcum cœlestem, (quas quidem venas, *madratas*, a vulgo appellari annotat cap. 6. extremo) qualis improprie Sardonyx dicta, quæ potissimum in Caramania probatissima nascebatur. Id præterea firmant

Gloss. Græc. Lat. Σάρδαν, τὸ ψωρίον, murra, σαρδόνυξ. Sed & Sidonius Carm. 11. *myrrinam Sardonichen* dixit:

Myrrina Sardonichas, Amethystus Iberus, iaspis,
Indus, &c.

[Apud Annam Comnenam lib. 3. Alexiad. p. 94. κανίσκιον σαρδονύχιον, Aretas in Apocalypsim c. 57. de Sardonyce: [illegible]] Ejusmodi onychinorum vasorum meminit Concil. Duziacense I. part. 4. cap. 5. *Et probatum est coram omnibus in Synodo, quia calicem onychinum de ipsa Ecclesia auro & gemmis ornatum, & patenam onychinam, quam Domnus Rex S. Mariæ Laudunensis Ecclesiæ dedit, auro & gemmis ornatam de scriniis suis .... latentius jussit arripere*, Unde colligitur ejusmodi calicibus usos etiam in sacrificiis Sacerdotes, ut & ex Chr. Casin. lib. 3. c. ult. Helgaldus in Roberto Rege p. 68. *Urceolum ex onychino factum, quod comparaverat Rex ditissimus pretio 60. librarum, iterum ipsi sanctæ Crucis loco consulit*, In hoc tamen differre observat idem Guibertus antiquorum *murrhina* & *onychina* vasa, quod vasa murrhina ex Onyche gemma confecta appellationem hanc sortiebantur: pocula vero onychina, quæ ex Onychita, hoc est, ex Calchedonio erant confecta. Sed hasce virorum eruditorum sententias alias examinandas relinquimus, [quos legere est potissimum apud Jacobum Gretzerum in Syntagm. de Vino myrrhato & myrrhinis.]

Murrhina porro *pocula* intellexisse Virgilium 2. Georg. non desunt qui putant:

Ut gemma bibat & Sarrana dormiat ostro.

Ubi Servius: *Gemmeo poculo, non gemmato.*

MAZER, MAZARUM. Wibertus in Vita S. Leonis IX. PP. c. 6. *Et quendam scyphum pretiosi Mazeris ob sui memoriam obtulerat.* Ubi Codices alii monente Henschenio, præferunt *pretiosi Marmoris.* [*Mazeris* legendum censet Mabill. sæc. 6. Bened. par. 2. p. 73. ubi observat Brunonem Signiensem asserere hunc scyphum ligneum fuisse atque a Desiderio Casinensi seu Victore III. *poculum lignarium* appellatum.] Will. Thorn. in Chr. p. 2205. *Et ampla un banap de Mazer, ove un pee d'argent.* Visitatio Thesaurariæ S. Pauli Londinensis ann. 1295. *Item ciphus de Aaforne magnus de Mazero, cum basso pede, & circulo argenteo. Item cupa magna de Mazero, ornata pede alto, 2. circulis & pomellis argenteis.* Charta Heccardi Comitis Augustodunensis apud Perardum: *Et anapo corneo majore, cum illo de Mazaro.* Testamentum Mag. Geraudi de Abbatis-villa Archidiaconi Ambianensis an. 1271. *Et tota supellectilis mea argentea, & cyphi de Mazaro, cum pedibus, & sine pedibus.* [Charta an. 1347. to. 2. Hist. Dalph. p. 566. *Item, unum cyphum de Mazoro sine copertorio, cum pede argenteo laborato in medio & deaurato, cum sex esmaltis parvis. Item, unum alium ciphum minorem cum copertorio de Mazara cum pede argenteo, habente unum esmaltum laboratum in summitate dicti copertorii.*]

Galli vulgo *Madre* vocant ejusmodi scyphos & pocula. Computum Steph. *de la Fontaine* Argentarii Regis ann. 1350. titulo, *Madres & caillers pour boire vins nouveaux: Pour un hanap de Madre fin a tout la couvercle, duquel l'en sert le Roy a table, 16. liv. Par.* In eodem Computo: *Pour faire & forger 7. boullons d'argent pesans 2. onces, dorez & emaillez a leurs armes, & mis es fons desdits caillers.* Alibi: *Pour apareiller & recoudre 2. hanaps caillers, pour argent & façon 28. sol. Paris.* Rursum: *Pour faire & forger la garnison de sa couppe de Madre de son hennap de jour, & de son cailler de nuit, pour le terme de Toussaints, & les 12. boullons pour les caillers de sa table.* Ibidem: *Pour faire & forger 4. boullons d'argent doré & emaillez pour mettre es fons des 4. caillers, &c.* Et cap. quod inscribitur *Coutellerie*: *Deux paires de cousteaux a trancher avec les parepains, l'une paire a manche de cedre, garnis de viroles & de tinglettes d'argent dorés, & emaillées de France: & l'autre paire a manches de Madre semblables, garnis & emaillez, delivrez en ce terme pour le Roy aux festes de Toussains & de Noel, douze livres.* Passim ibi Regestum Peagiorum Paris. *Hanap de Madre doivent un denier, & s'il y a hanap de fust, si aquite le madrele fust tout pour un denier.* Infra: *Du contien des hanaps de Madre, de fust, d'escuelle, & de plateaux.* Regestum continens Peagium Bopalmarum: *Le hanap de Madre a pied d'argent.* Infra: *Le hanap de Madre pour son boire.* [Tabularium Compendiense: *Tradita fuerunt Priori 6. plates, 3. escueles d'argent, 1. beauas, 2. bises dorees, 13. cuilliers en un cofin, 9. en l'autre d'argent, 3. hennas de Madre a pie.* Testam. Drocouis *de Vanceller* an. 1358. *Item do Alizonç de Nigella pedicea mea .... 10. libras Par. & meum magnum scyphum de Madre cum pede argenti.*] Charta Roberti Comitis Drocensis in Histor. Drocensi pag. 250. *Excepto quod scriptum est de mercenis & cyphis de Madre.* Etiamnum hodie Angli pateram *Mazer* vocant.

MAZERINUS. Scyphus ex *mazare*. Radulphus de Diceto in Imag. histor. an. 1182. *Ciff. 9. argentei tres cuppæ Mazerinæ, 3. salsaria argentea.* Teloneum S. Audomari in Tabulario S. Bertini: *Saccus cordatus cyphorum Mazerinorum 4. den.* [Charta an. 1247. to. 2. Hist. Eccles. Meldens. pag. 150. *Legavit .... sorori de sua, Eremburgis, quadraginta solidos, & quemdam ciphum Mazerinum.*] Inde apud Poetas nostrates vernaculos passim *Mazerin*, pro scypho ex *mazare* reperire est. Philippus *Mouskes* MS. in Philippo Aug.

Et apporterent estrelins,
Hanas, coupes, & Mazerins.

Le Roman *d'Aubery* MS.

Venir en fait tout plein un Mazerin,
Aubery bust, qu'il n'y quist point d'engin.

Alibi:

Tu en beuvras a un tel Mazerin,
Dont tu morras encore a male fin.

MAZDRINUS. Lambertus Ardensis: *Wido de Elembon dedit feodum, quod ab eo tenebat Gerardus de Sauviagahem, pro tribus fertis argenti, & cifo uno Mazdrino.* Ubi Chron. Andrense p. 352. habet *mazerino*.

¶ MADELINUS. Tabular. Compendiense: *Hæc sunt nomina utensilia de Rumiaraca ... duo manutergia, tria auricularia, duo cifi Madelini cum pedibus argenteis.*

MADRINUS. Testamentum Albonis Canon. Altisiod. ann. 1191. in Tabul. Eccl. Altisiod. fol. 48. *Duos cyphos argenteos, 11. cochlearia, unum Madrinum.* Et mox, *Cifum Madrinum.* Necrol. S. Martini de campis 4. Id. Jan. *Dedit Conventui ciphum Madrinum ad pedem argenteum & deauratum .... an. 1331.* [Le Roman *d'Athis* MS.

Cil prent touailles, cil bacins,
Cil coupe d'or, cil Maderins.]

¶ MADRINUS, in Vita S. Udalrici sæc. 5. Bened. pag. 453. *Unum coopertorium Mardrinum ad servitium sui successoris dimisit.*

¶ MASERIUS. Testam. D. *le Scrop* ann. 1415. apud Rymer. tom. 9. p. 276. *Unum Maserium coopertum, cum pede & borduris argenteis & deauratum.*

MAZELINUS. Necrolog. Ecclesiæ Parisiensis Non. April. *Dedit etiam nobis cyphum Mazelinum cum pede argenteo ad serviendum in refectorio.* Adde 21. Kl. Maii. Le Roman *de Garin* MS.

Si m'ont tolu & mon pain & mon vin,
Et m'escuelle, mon hanap Mazelin.

Alio loco:

Girbert appelle, Baillez-moy ça le vin,
Dessus ma table mettez mon Mazelin.

Infra:

Desor la table fiert si le Mazelin,
Le hanap froisse, si espandi le vin.

Nolim

Nolim tamen hisce omnibus Auctorum locis, *murrina* vasa, cujusmodi antiquorum erant, intelligi, cum doceat Papias sua ætate ita appellata universim vasa vitrea, seu scyphos vitreos: *Murra, genus vasis, pro vase vitreo ponitur*. Edit. habet *pro vitro*. Alibi *Myrrhinum, genus optimi vitri & saphyrini coloris, inde myrrhina vasa dicuntur*. Ita Codex editus: at mſ. pro *vitri*, habet *vini*. Sed prior lectio melior; atque ita sumi debere vasa mazerina in Regestis Peagiorum supra laudatis fortean existimandum est.

Madrinarius, Officium Scantionariæ, cui madrinorum & poculorum cura incumbebat. Computum Hospitii Reg. an. 1313. *Rad. de Asneriis Madrinarius*. Statuta Philippi Longi pro sua domo an. 1317. in Regestro *Pater*, Cameræ Comput. Parif. fol. 79. *Il y aura un Madrinier, qui servira de voires & de hanaps, & aura 3. den. de gages par jour pour toutes choses*. Nescio an huc spectent Glossæ Gr. Lat. ϖαρακύτης, *Mestrinus, Præfusor*. Ubi Codex mſ. S. Germani Parif. habet *Meterinus, Profusor*, ut legendum sit *Meserinus*, vel *Maserinus*, hacque voce intelligatur Pincerna. Sed hæc vox non est istius ævi.

Madelinarius, idem dicitur in Ordinat. Hospitii S. Ludovici Reg. Franc. an. 1261. *Guillelmus Madelinarius ... tam pro ciphis, quam pro vitris quærendis & portandis*, &c. Vide *Olea*, *Masoricus*.

Cum igitur *mardrina* vasa ac pocula in usu cotidiano fuisse ita videantur ac vulgata, ut iis servandis & administrandis minister proprius præpositus fuerit in aulis Regum, mirari sane subit, quod ex iis poturiis vix hodie aliqua suppetant: præter illud forte quod etiamnum servat illustre ac regium omnino Sandionysianum gazophylacium, de quo ita Doubletus p. 341. *Le hanap du Roy S. Louis, dans lequel il beuvoit, fait de Madre, avec son couvercle de mesme matiere, garny d'un pied d'argent doré, & dedans iceluy hanap, au milieu du fond, un email de demy rond taillé de fleurs de lys d'or à champ d'azur*, &c. Qui quidem sancti Ludovici scyphus coloris subfusci est, & ex pretiosiori lapillo confectus, adeo ut *agatæ* formam præferat, firmetque sententiam Antonii Nebrissensis: cujusmodi forte fuere de quibus Nicol. de Braia in Ludov. VIII.

Discumbunt proceres, implentur vasa phalerno
Gemmea, clam labor est crateres evacuare.

Tametsi poetis veteribus loquendi formula familiaris, de qua Savaro ad Sidonium l. 2. Ep. 13.

Materiæ denique vasorum murrhinorum excellentia ac raritas, facit ut dubio locus sit, an potuRia illa omnia, quæ hac appellatione censentur apud Scriptores, revera fuerint ex Onyche, juxta Guiberti sententiam: an vero pleraque ex iis fictitia, verorumque æmula, conflata ex versicolore materia vitrea, & in fornacibus vitriariorum cocta: quod sane olim factum annotat Plinius l. 36. c. 26. Quemadmodum hodie artifices *porsellanas* imitantur, vasis ex argilla opere figulino elaboratis, incrustatione quadam albissima intinctis deinde in fornacem positis, quo nitorem & lævorem vitri acciperent.

Maserica, Vox, ut videtur, ejusdem originis. Poeta mſ. infimi ævi, ex Bibl. Thuana Cod. 525.

Adsit plena fere Maserica theca lineo,
Penus & artocopis, & acerna popina sesinis.

Ubi Glossa *Mastericam*, *ollam* interpretatur.

MAZERIUS, Italis *Mazziere*, qui clavam tenet, *Massier*: in Ceremoniali Episc. l. 1. c. 11.

¶ MAZETTA, Vox Italica. Annal. Mediol. apud Murator. to. 16. col. 807. *Centura una argenti cum Mazettis duobus & fiquectis 43*. Ejusdem significationis videtur

¶ Maziua, ibid. *Centura una facta ad rosetas perlarum cum Mazio & fibbia argenti*, &c.

¶ MAZIA, Clava, Ital. *Mazza*. Chron. Petri Azarii apud Murat. to. 16. col. 329. *Patrem ipsius dom. Johannis de Olegio cum una Mazia ferrea, quam tunc portabat, interemit*, &c. Erat & *Mazia* officii seu dignitatis symbolum. Chron. Modoet. apud eumd. to. 12. col. 1095. *Divino judicio dominationis Maziam reddidit*. Vide *Matia*.

¶ MAZINARE, Molere. Gall. *Moudre*, ab Ital. *Macinare*. Charta an. 1370. *Quod ipsi possint percipere molegium ab illis personis ... quæ ibunt ad Mazinandum sive franzendum frumentum, bladum, legumina*, &c. Vide *Maxenare*.

¶ MAZMUTINA. Vide *Masmodina*.

MAZUCA. Vide *Maxuca*.

¶ MAZURA, pro *Mansura*, domus. Charta an. circ. 1120. ex Archivio S. Victoris Massil. *Vilelmus monachus interrogavit eum de illa Mazura quæ vocatur Restacias*. Charta Guillelmi Comitis Claromont. apud Baluz. to. 2. Hist. Arvern. p. 62. *Comprehendenda veterem Mazuram antiquæ Gergobiæ*. Adde Litteras an. 1250. apud Lobinell. to. 3. Hist. Parif. p. 207. Vide *Masura*.

¶ MAZURALE, Agri portiuncula cum æde. Charta apud Stephanot. tom. 3. Antiq. Bened. Pictav. mſſ. p. 749. *Dono & concedo ... quidquid juris habeo & dominii in nemore de Clothay, quod dicitur nemus B. Juniani, & Mazurale quod habeo*, &c. Vide *Mansionile*.

¶ MAZUZÆ, Schedæ erant, inquit Hofmannus, quæ periodis è Deuteronomio binis inscriptæ, postibus ex lege, apud Hebræos, affigi solebant. Plura vide apud eumdem in Lexico.

¶ MAZZERIUS, Qui *massam* seu clavam gestat. Vita B. Columbæ Reatinæ to. 5. Maii p. 354.*. *Qui clavas pontificias portabant, quos Mazzerios dicimus*. Vide *Mazerius*.

¶ MAZZETTA, Vestis Episcopalis pars, quæ nostris *Camail* dicitur. Articuli reformat. Parif. an. 1586. apud Marten. to. 4. Anecd. col. 1194. *Tunicam lineam, quam rochetum vocant, semper induat, cum Mozzetta, ex Innocentii decreto. Sine talari tunica quæ ad collum adstricta sit, ac Mazzetta, neque è cubiculo exeat*, &c. Sed legendum *Mozzetta*. Vide *Mozetta*.

¶ MEABILIS, Genuinus, legitimus, Gall. *Loial & marchand*. Tabul. Cartusiæ de Bello-Larico: *Quadraginta octo bissetos avenæ ad cumulum bonæ & Meabilis*. Vide *Marchabilis*.

¶ MEAGLA, Nummus aureus, *medallia*, Italis *Medaglia*. Regimina Paduæ ad an. 1274. apud Murat. to. 8. col. 424. *Hoc anno de mense februarii fuit inventum in clausura domus Dei per fratrem Rolandum tantum aurum in Meaglis, quod valuit circa 17. millia librarum Bagatinorum*. Eadem Italice leguntur ibid. col. 380. *In quest' anno del mese di Febraro fu ritrovato nella chiesa della ca de Dio per frate Orlando tanta quantita d'oro in Medaglie che valse circa diciasette millia libre de bagatini*. Vide *Medalia* & *Medalea* 1.

¶ MEALA, Genus placentæ. Locum vide in *Collyrida* sub finem.

¶ MEASUS, pro *Mansus*, ædes cui adjuncta certa agri portio. Charta Rixovendis dominæ de Terminia an. 1208. in 30. Regesto Tabular. Regii n. 61. *Nos tenebamus in feudum albergam duorum Militum in unoquoque Measo & casalatico*. Et infra: *In quibus Measis, masatis vetulis manent homines*, &c. Vide *Massa* 5.

MEATIM, *Meo more*, in Glossis Isid. In Glossario veteri Saxonico, min lica, *Meatim*. Vide Priscian. l. 12. Donatum, & Grammaticos veteres.

MECAPUS, Papiæ, *Fatuus*: forte quasi *mente captus*, [aut pro *malum caput*, ut *mefacere*, pro *male facere*, & *mefactum*, pro *malefactum*.]

¶ MECHAMIUM, Membri mutilatio, seu fractio.

ctio. Johannes Skenæus de Verborum significatione. Vide *Mabamium*.

¶ MECHANEMATA, *Vocantur quædam mirifica humanis artibus facta de Dei creatura, quæ qui nesciunt, opinantur esse divina*. Papias. Sidon. l. 1. Ep. 9. *Deus bone, quæ ille digitis Mechanemata facit*. Vide *Mechanicus*.

MECHANICUM. Leges Henrici I. Regis Angl. c. 90. *Si homo cadat ab arbore, vel qualibet Mechanico super aliquem*, &c. id est, qualibet arte, vel ratione.

MECHANICUS, Præstigiator. Hildebertus Episcop. Cenomanensis in Vita S. Hugonis Abbat. Cluniacensis n. 16. de quodam Monacho cujus osculum respuerat idem Hugo: *Respondentem se Mechanicum esse, & nicromantiæ præstigiis inquinatum*. Inter μηχανικῆς τέχνης partes, unam esse, quæ θαυματουργικὴ dicitur, observat Politianus in Panepistemone: quæ scilicet quædam miranda efficit seu naturæ præstigia: atque hinc præstigiatores ipsi μηχανικοὶ forte appellati.

¶ MECHITA, pro *Meschita*, Templum Mahumetanorum, Hisp. *Mezquita*, nostris *Mosquée*. Charta Petri Sancii Aragon. Reg. an. 1101. to. 1. Gall. Christ. inter Instr. p. 34. *Notum sit me ... dedisse S. Salvatori, & sanctæ Fidei de Conchis .. unam Mechitam meliorem scilicet, quæ esset in Barbastro, excepto de sede Episcopali, ad construendum ibi monasterium*. Et infra: *Præterea damus S. Fidi gloriosæ virgini, molendinos cum aquæductu suo: & hortos ad ipsam portam, cum balneis & furno quæ fuerant de ipsa Mechita*. Vide *Meschita*.

MEDA, *Curatio, remedium*, Papiæ, pro *medicina*. [Est etiam potionis genus, Belgis *Mede* vel *Meede*. Bulla Lucii PP. in Chartul. S Quintini in insula p. 109. *Decimam alleorum & Medæ in villa de Miehem*.] Vide *Medo*.

MEDACULA, Idem videtur quod *Medallia*, [Gall. *Maille*. Chartular. Camalariense: *Appendaria de qua sevales sunt mosarelle reddit in Maio* III. *den. & Medaculam & 1. agnum; & in Kal.* IIII. *den. & Medaculam*.] Vide in *Pœnitentes*.

¶ MEDALEA, Idem quod *Medalla*. Regimina Paduæ ad an. 1274. apud Murat. to. 8. col. 461. *Repertum thesaurum tantum auri in Medaleis in certis orziis ad summam librar. 16. mil. den. Venetorum*. Vide *Meagla*.

MEDALLA, MEDALLIA. Willelm. Brito in Vocabul. & auctor Mamotrecti 27. Levit. *Obolus dicitur Medalia, id est, medietas nummi*. Joanni de Janua, in *Diobolaris*: *obulus quod est Medalia*. Tabul. Conchensis Abb. in Ruthenis ch. 418. *Bernardus Odo donavit in Graisaco unam mediam appendariam, & medium quartum, & tres Medallas de censu*. Charta Willelmi D. Montispessulani an. 1103. *Sextalaricum dono vobis ... & tertium denarium in Arguintali, & Medallias, quas donant homines Montispessulani & Longobardi pro Arguintali*. Alia an. 1136. apud Jofredum in Episc. Niciensibus: *Reddunt enim supradicti homines annuatim 18. denarios Mergolienses, & Medallam, & 4. sextarios annonæ*, &c. Tabular. Celsinianense: *Unam medallam Claromontensem debent de Cereo Paschali*.

Datur etiam interdum *Medalliæ* nomen nummis aureis. Legimus enim *Medailbe d'aur*, medallia aurea, in veteri Instrumento Vasconico apud Marcam lib. 5. Hist. Benehárn. c. 13. n. 3. Scriptor Novellarum antiquarum apud Pergaminum: *Usavar si all' hora le Madaglie in Firenze, che le due valevano un danaio*. [Ogerii Panis Annal. Genuens. l. 4. ad an. 1214. apud Murat. to. 6. col. 406. *Statuerunt insuper quod collecta super immobile constitueretur de denariis sex per libram, de quibus Medalia pro portu colligeretur*. Additam. ad Chr. Mon. Patavini apud eumdem to. 8. col. 737. *Thesaurus cum Medaleis aureis inventus fuit in horto Domus Dei de Padua*.]

Hinc nummis veterum Romanorum sive Græcorum aureis, argenteis & æreis, *Medalliæ* nomen mansit. Scaliger ad Eusebium, ab Arabico vocem accersit: *Περτουιν nos vulgo Medaliam vocamus, Arabes etiam Methalia: quod nescio quo commercio ab Arabibus ad Italos & Gallos delatum. Ita enim vocant numismata Christianorum, quæ expressum caput humanum præferunt*. Verum non est cur ad Arabes recurramus, cum ipsæ nummorum nostrorum veterum, hoc est, Francicorum inscriptiones, originem vocabuli videantur prodidisse. Prostant enim in libello Petaviano Nummi aliquot argentei Ludovici Pii & Caroli Calvi, in quibus METALLUM scribitur in nummi circulo, interdum etiam in medio nummo, ita ut nummi inde *Metalla* nuncupari potuerint, quod vero admodum simile est, cum etiamnum Francis *Metail*, sit *Metallum*, vox a *Medail*, vel *Medaille*, non abludens. Manilius, de Collybista, seu nummulario:

Et facti mercator erit per utrimque Metalli,
Alterum & alterius semper mutabit in usus.

Ubi *factum metallum*, ut *factum argentum* appellavit, i. ἐπίσημον, signatum, cui opponitur ἄσημον, infectum, non signatum.

☞ Alii ea voce in nummis exarata argentum nude significari existimant: quod mihi verisimile non videtur, cum æs, aurum aut quævis alia moneta eadem voce designari potuerit. Vide *le Blanc* p. 100.

MEDALIATA, Reditus terræ valoris *medalliæ*. Tabular. Ecclesiæ Cadurcensis: *Illas 3. Medaliatas, quæ subtus vineo Dautelis*, &c. Tabul. Conchensis Abbat. in Ruthenis Ch. 32. *Et vineam de furno, & una Medaliata de vinea quem tenet Bocamoza*. Ita in Ch. 84. 176. 260. 310. &c.

¶ MEDARIUS. Charta Alamannica Goldasti 33. *Confinit ... de alium in via, & 2. Medarios, in ipso loco, in ipso agro, & 1. festairalo in roncale confinit in Leones ex alia parte ipse Magno*.

¶ MEDELA. Vide *Medella* 1.

¶ MEDELAMIUM, pro *Medelanium*, non rectius, apud Bollandistas in Vita ejusdem S. Guthlaci to. 2. Aprilis pag. 46.

MEDELANIUM. Vita S. Guthlaci c. 31. *Irruit in quandam spinulam sub inculta telluris herbis latentem, Medelanium plantæ ipsius infigens*. Pro *medium*, ni fallor, aut *medietanum*.

1. MEDELLA. Lex Alemannor. tit. 96. *Si quis Medellam rumpit aut involat, sol. 3. solvat, si carrucam involat, aut rotas*, &c. Editio Heroldi habet *Medelam*. Videtur esse modiolus rotæ, *le Moieu*.

¶ 2. MEDELLA, Mensura liquidorum, eadem quæ *Meillerola*. Vide in hac voce. Charta an. 1163. ex Lib. viridi Episcopat. Massil. p. 11. *Domos autem quas Raymundus de Soleriis Episcopus abstulerat retento servitio Medellam de melle, & campum de carello, aut concambium valens operi Ecclesiæ reddi mandavimus*. Eodem significatu occurrit *Medellaris de melle*, in Charta ex Archivis S. Victoris Massil. Eo denique sensu accipienda etiam Bulla Anastasii IV. PP. an. 1153. to. 1. Gall. Christ. inter Instrum. p. 112. *In Ecclesiis S. Zachariæ 7. sol. & duos Medollatios de melle*, &c. Vide *Medualia*.

MEDENA. Charta Ludovici Lotharingiæ Regis an. 902. apud Browerum l. 9. Annal. Trevir. p. 542. 1. & 443. 2. Edit. *Nostræ mansuetudini suggesserunt ... ut Trevericæ civitatis monetam, teloneum, censuales, tributum atque Medenam agrorum cum fiscalibus omnibus .... eidem Episcopo nostræ majestatis auctoritas restitueret*. Charta Ricardi I. Regis Anglor. tom. 2. Monastici Anglic. p. 132. *Et quoddam rete liberum Medena in potestate sua liberam*, &c. Germanis *Meden*, est mensura & modus

modus agri, nostris, *Mesure de terre*, ait Browerus: nescio an id sonet in his locis.

MEDERE, pro *Metere*. Pactus Legis Salicæ tit. 27. in lectione variante: *Si quis messem alienam tripaverit, vel Mederit*, hoc est, *demessuerit*.

¶ MEDETARIA, pro *Medietaria*, Prædium quod a colono partiario colitur. Charta an. 1210. ex Tabular. Castri Vitreii: *Gauffridus Abbas, totusque Conventus S. Melanii, dedimus Canonicis B. Magdalenæ de Vitreio ecclesiam de Molins excepta Medetaria nostra & duobus partibus decimorum prædictæ Medetariæ*. V. *Medietarius*.

¶ MEDFEE, vox Anglica, a Saxon. Methfeoh, quæ munus, præmium significat, vel etiam illud omne quod in compensationem datur, cum aliqua fit permutatio. Charta an. 1331. apud Th. *Blount* in voce *Arruræ*: *Remisit... eisdem Ricardo & Johannæ... omnimoda opera, videlicet arruras, messiones & cariagia... Et ipsi non dabunt Medfee, &c.*

¶ MEDIA, Gall. *la Mée*, Territorium quoddam in agro Nannetensi, sic dictum quod medium sit Ligerim inter & Hederem. Charta Henrici Regis Angl. to. 2. Hist. Britan. p. 270. *Et omnibus hominibus & fidelibus suis totius Mediæ... In Garroadia, vel in tota Media, &c.* Vide *Mediterranea*.

¶ MEDIA VINI, Mensura, quæ alterius media est, hemina. Chron. Mellicense ad an. 1451. pag. 424. *Habeatque quilibet non altra Mediam vini ad mensam, & si opus fuerit, inter prandia & post cœnam, non altra quartale*.

¶ MEDIA, pro *Medico*, vide in hac voce.

¶ MEDIACON, *Confectio olei omnia comburens*, Papiæ.

¶ MEDIALADA, Modus agri, idem, ni fallor, qui *Medoliata*. Vide *Medalla*. Charta ann. circiter 1030. apud Baluz. Hist. Tutel. col. 421. *Ego enim in Dei nomine Deusdet monachus emo ad opus S. Petri ad locum jam dictum tres Medialadas de vinea de aliquo femina nomine Adalberga*.

¶ MEDIALE, Mensura annonaria, eadem, ut videtur, quæ *Medimna*. Vide in hac voce. Charta Martini IV. PP. an 1284. apud Illustr. Fontanin. in Antiquit. Hortæ p. 411. *Extitit ordinatum, ut ad opus cameræ supradictæ usque ad quantitatem trecentorum Medialium speltæ, ipsius Camerarii nuncius in terra vestra posset libere emere & habere... Recepimus ducenta Medialia speltæ de pecunia cameræ supradictæ*.

MEDIAMNE, vel MEDIAMNES, Insulæ, vel terræ, in mediis amnibus emergentes. [Priscianus l. 17. *el medio omnis, Mediamna.*] Ebrardus in Græcismo c. 10.

Insula fit maris: at si dulcis aquæ, Mediamnis.

Joan. de Garlandia in Synonymis:

Dic rivos, latices, puteos, dic stagna, paludes:
Amnis jungatur, a quo Mediamnis vocitetur.

Silvester Giraldus in Topogr. Hiberniæ dist. 1. *Lacus quoque plurimos... hæc terra profert: qui & Mediamnas aliquantulum elevatas & valde amœnas intra se contineat: ubi securitatis & refugii loca propriaque domicilia, & præterquam navigio inaccessibilia dominatores terrarum metari solent*. Sueno in Hist. Danica c. 2. *Tandem confluentibus undique innumerabilibus, in Egdoræ fluminis Mediamne locus pugnæ constituitur*. Infra: *Deinde emissis utrimque pugilibus, in medio amne conveniunt*. [Monast. Anglic. to. 1. pag. 2. *Hæc itaque insula, (Glastonia) primo a Britonibus dicta est... insula vitrea propter amnem scilicet quasi vitrei coloris in marisco circumfluentem. Insula vero dicta est, quoniam marisco profundo est undique clausa. Mediamnis magis proprie diceretur, quoniam mediis amnibus sita est, sicut melius insulæ dicuntur, quæ in mari sitæ noscuntur*.]

MEDIANA, Porta media Basilicæ, seu templi, quam *Regiam*, alii appellant. Gregorius Tur. l. 2. de Mirac. c. 48. *Procedeat autem psallendo, cum ad Medianam pervenisset, &c.* Anastasius in Honorio I. PP. p. 48. *Investivit regias januas in ingressu Ecclesiæ majores, quæ appellantur Mediana, ex argento*. Vide *Hebdomada Mediana* & Ordinarium Præmonstrat. Ord. p. 904.

¶ MEDIANA SERRATA, *Mediana utralis*, Scripturæ species. Vide *Scriptura*. *Dominica Mediana*. Vide in *Dominica*.

MEDIANETUM. Fori Oscenses an. 1247. fol. 13. *De spondolariis vel cabecalariis, aut testibus qui eos fecit, sive constituit, qualicumque loco facit eos, ibi habet se juvare de eis: & si suas alterias regni, non possunt se juvare de eis, nisi in Medianeto*, id est, neutro.

¶ MEDIANS, *Mediante certa financia pecuniaria*, in Litteris Johannis Franc. Reg. an. 1358. to. 3. Ordinat. p. 265. Galli diceremus *Au moyen de, moiennant*.

¶ MEDIANUM ALTARE, Idem quod *Matutinale*. Translat. B. Bathildis sæc. 4. Bened. par. 1. pag. 452. *Mox venerabile corpus continguant,... ac retro altare Medianum condigne posuerunt*.

MEDIANUS, Medius, *Mediana acroteria*, *Medianæ columnæ*, *Mediana vox*, apud Vitruvium. *Medianus arcus*, *Mediana frons*, apud Paulinum Epist. 12. p. 153. Adde Capitulare Compendiense an. 757. c. 7.

¶ MEDIANUS, pro *Secundus*. Audoenus in Vita S. Eligii: *Lotharius Medianus*. Pactus Legis Salicæ tit. 2. *Si quis porcellum lactantem furaverit de ehranne prima aut de Mediana*; id est, de secundo coitu.

MEDIANUS, Compromissarius electus, cui eligendi facultas datur, adidque deligitur a partibus. Acta Innoc. III. p. 3. *At exclusis justitiariis Senatoris, qui ei fidelitatem juraverunt, suos justitiarios ordinavit, electo per Medianum suum alio Senatore tam in urbe, quam extra, patrimonium recuperavit nuper amissum*. Et p. 146. *Fecerunt nuntios destinari, qui ad eligendum peterent Medianos*, de iis qui Romæ Senatores eligebant. Mox: *Concessum est ergo summo Pontifici, ut convocato populo assignari eis faceret Medianum, qui unum eligeret Senatorem. Ipse vero ne contra personam Mediani quidquam objicere possent, fecit eis assignari pro Mediano nobilem virum Joannem Petri Leonis, qui ab universo populo approbatus, juramento secundum morem exhibito, Gregorium Petri Leonis Rainerii Senatorem elegit*. Charta an 1207. apud Ughellum in Aprutinis Episc. *Concedimus quoque vobis judices & potestatem jura vestra perpetuo exercere, sed hoc modo; cum tempus eligendi potestas eligendi venerit, Episcopus hæreditariis hominibus hujus civitatis Medianum tribuat, hominem videlicet idoneum, convenientem & non diffamatum,... qui potestatem eligendi habeat*. Occurrit ibi pluries.

MEDIANUS, Mediæ magnitudinis. Ita passim in Historia Episcoporum Autissiodor. cap. 25. *Gabata Mediana, &c.*

MEDIANUS CABALLUS, Medii pretii, in Lege Alem. tit. 70. §. 3. *Medianus bos*, tit. 78. *Mediana equa*, *Medianus Alamannus*, mediæ sortis ac conditionis, in Capitulis ad eamdem Legem cap. 22. 43. [*Medianus infans*, in Leg. Alem. edit. Baluz. tit. 39. *Mediani digiti*, in Leg. Bajwar. tit. 3. § 13. i. e. medii: *Illos Medianos duos digitos cum decem solidis componat*. Adde tit. 4. §. 9.]

MEDIARCITUS, *In medio statutus & arctatus*. Joan. de Janua. [Unde Gloss. Lat. Gall. Sangerm. *Establis au milieu par force*.]

¶ 1. MEDIARE, Rem tractare, agere, componere, non ut judex, sed ut intermedius & sequester; quo vocabulo Angli potissimum usi sunt, cum de constituendis *Attornatis* seu procuratoribus agebatur. Charta Caroli Reg. Franc. apud Baluz. tom. 2. Hist. Arvern. p. 206. *Sed quod per unum ipsorum inceptum fuerit, per*

aliam

ctium & alios prosequi, Mediari valeat pariter & finiri & ad effectum adduci. Instrum. an.1400. apud Marten. to.1. Anecd. col.1659. *Pro qua sedanda* (discordia) *desideravit, quod certa præfigeretur dieta loco & tempore congruis, in qua Rex Franciæ Mediare vellet inter partes prædictas, sperans se easdem componere velle, salvo utriusque partis honore.* Litteræ Owini Principis Walliæ an. 1404. apud Rymer. to. 8. p. 356. *Dantes & concedentes eisdem procuratoribus nostris, & eorum utrique per se & in solidum, potestatem generalem, & mandatum speciale... Mediare & finire, pro nobis & nomine nostro, &c.* Charta an.1482. ex Tabul. B. M. de Bononuntio Rotomag. *Quod per utrumvis ipsorum inceptum fuerit, alter eorumdem id prosequi valeat, Mediare, terminare & finire.* Adde Chartam an. 1453. apud Madox Formul. Angl. p. 351. &c.

¶ 2. MEDIARE, Per medium dividere. Leges Palatinæ Jacobi II, Reg. Majoric tom.3. SS. Junii p.57. *Et cortinæ jam dictæ sint talis longitudinis quod serviant tam ad ponendum eas ante lectum nostrum, cum opus fuerit, quam ad Mediandum, sive per medium dividendum quam cameram, vel aliam magnam domum, vel usus alios similes.* Apicius l.3. c. 9. *Coliculos elixatos Mediabis.* Statuta Canon. Regul. art. 84. apud Raim. Duellium l.1. Miscellan. p.103.

Nec retinere sibi valet (Prælatus) *ullum vel Mediare,*
Vel defraudare, trunoare, vel prestare.

¶ Mediare, Separare, disjicere, Gall. *Diviser, écarter.* Chron. Andreæ Danduli apud Murat. tom. 12. col.462. *Ne galeæ hostiles Mediarent 6. galeas venturas de Candia, &c.*

¶ Mediare, Medius incedere. Compendium Jur. & Consuet. Univers. Paris. per Robert. *Goulet* fol. 13. *Sic progrediuntur ducentes corpus, quod quasi est medium inter Parisiensem Episcopum & Rectorem Universitatis; sicque ipse Episcopus & ipse Rector semper lateraliter incedunt. Nec aliqui inter Episcopum & corpus de suo latere debent Mediare.*

¶ MEDIASTINO, Secundo. Ratherii Veron. Episc. Qualitatis conjectura to. 2. Spicil. Acher. p. 200. *Sæpenumero, se Mediastino, se rodens ipsam postremo: inde omnes suapte more viventes. Genuinum in eis figere non desinit dentem.*

¶ 1. MEDIASTINUS, Medius. Translatio S. Guthlaci to.2. April. p. 59. *In partibus Angliæ Mediastinis, villula quædam, patrio idiomate Cava nomen fortitur, sita est in confinio fluminis Umbrensis, &c.* Vita S. Jacobi eremitæ sæc.4. Bened. p.2. pag.148. *Solvitur ergo a portu Constantinopolitano, mare sulcatur satis prospere ad Corsicam insulam usque, quæ Mediastina est inter Constantinopolim & Romam.*

¶ 2. MEDIASTINUS, Caminus, focus; sic, ut videtur, dictus, quod in medio cubiculo exstruatur. Vita B. Heimeradi presbyt. auctore Egberto apud Leibnit. to. 1. Script. Brunsvic. p. 567. *Nec mora, prorumpentes se ad eumdem Abbatem, ei exposuerunt sermonem, camino adjicientes oleum, qui Mediastinus incanduerat adversus eumdem virum, cujus favilla longe in posteros essent duratura.*

¶ MEDIATERIA, Mediaterria. Vide *Medietarius.*

¶ MEDIATIO, perperam pro *Mediatia*, in Charta Henrici Reg. Angl. to.4. Hist. Harcur. p.1411.

1. MEDIATOR, Intermedius. Cyprianus, seu auctor de Cardinalibus operib. Christi in Prologo: *Unde huc fuit divitiarum miseris pectoribus assidet, & ambitionis falsuga bibulam animam occupat, ut per fas & nefas ad loca superiora etiam de latebris eremi, nonnulli se ingerant: & de omni gradu, ubi aliquis aditus patet, anheli prodeant, discurrant ad judices, blandiantur Mediatoribus, conducant auxiliarios, & modis omnibus elaborent, ut sedeant cum Principibus.* [Chron. Romualdi II. Archiep. Salern. apud Murat. to. 7. col. 226. *Et Hyacynthum diaconum Cardinalem, cum Christiano Cancellario, & aliis Theutonicis, qui pacis Mediatores erant, ad eum direxit.*] Ita Græcis Μεσάζοντες dicuntur, qui rebus gerendis in Palatio præsunt, seu quibus veluti sequestris Principes res suas peragunt; *Ministri aulæ*, Mamertino in Paneg. *Rerum Ministri*, Manilio l.5. nuncupati. Horum mentio occurrit apud Nicetam in Man. l.1. n.3. & Cantacuzenum l. 3. cap.15. l.4. c.39. Summus vero rerum Minister Μέγας Μεσάζων dicebatur, cujus dignitas in Palatio proinde summa, cui Ducas c.21.22. & 28. *Vesiriorum* Turcicorum dignitatem æquiparat.

Mediatores, apud Bavaros dicebantur, quibus, veluti *mediis* bona Laicorum, quæ ab iis comparare ex Legibus non licebat, ad Monasterii usus, iisdem per imaginariam donationem eadem concedentibus, sibi comparabant Monachi. Vita B. Mariani Abb. Ratisp. n.16. *Aream unam ... ementes per manum Mediatoris Præfecti Ratisponensis, ibidem, ... Monasterii fundamentum jecerunt.* Num.19. *Agros & possessiones in usus ... Fratrum per manum Mediatorum Henrici Ratisp. Burchgravii, atque Othonis Landgravii comparavit.* Adde n.20. Eadem Vita n.28. *Ecclesiam quam ipse de propriis facultatibus suis ... construxerat, cum 17. aratris Abbati præfato ... per manum Mediatoris Comitis Gerardi, more Bavarico, ... contradidit.*

Ea porro acquirendi ratio per Monasteria, *Delegatio* appellabatur. Charta Luitpoldi Ducis Bavariæ in Chronico Reichersperg. an. 1141. *Hæc autem traditio ad altare S. Michaelis in Richersperg me præsente ac petente facta est per manum Comitis Luitoldi de Bleiora delegatione firma, in cujus manum Delegatio eadem per manum nostram prius fuerat facta.* Idem Chron. an. 1157. *Idem Comes Pertholdus ... in manum Comitis Pertholdi de Pogen ad fidem Delegavit Richerspergensi Ecclesiæ per manum ejus omnimodis Delegandum ad petitionem ejusdem Ecclesiæ Præpositi suae Fratrum.* Et an. 1162. *Ibi Præpositus Richerspergensis Magister Gerhous in audientia publica* (Curiæ) *interpellavit ac monuit Comitem Pertholdum de Pogen, quatenus prædium, quod dicitur Manstuer, secundum quod in manum ejus devenerat, Richerspergensi Ecclesiæ Delegaret. Et Dei quoque providentia præsens fuit Comes Pertholdus de Andechs, qui locutus est in hunc modum: Facere debes, a cognate Comes Perthold, quod postulatur, quia ego id ipsum prædium sic in manum tuam Ratisponæ delegavi, ut tu hoc Delegares jam dicto Cœnobio, &c.* Ejusmodi autem donationes ac traditiones per manus advocatorum fiebant, ut ibidem innuitur. Charta Ludovici Imp. an.910. apud Brower. l.3. Antiq. Fuld. c.16. *Signum Gebehardi & Chunradi Comitum, qui easdem traditiones veram fideli manu susceperunt, & hoc coram Rege juraverunt, ut eas S. Bonifacio Martyri fideliter Delegarent, & præcepta regio confirmarent.* Ad hunc etiam morem referenda videntur quæ habent Traditiones Fuldenses l.3 trad.1. *Hæc idem Wermundus in manum prædicti Galdeboldi Comitis allegavit, ita & ille fidem ipsi servans in altare patroni nostri Delegavit.* Tradit.3. *Prædium ... in usum fratrum hujus Ecclesiæ ob memoriam sui Delegavit.* Tradit. 32. *Idoneos testes 6. numero conqualium suorum delegerunt, quibus hæreditariæ traditionis jus Delegaretur, illis hoc jus delegationis invicem sibi manu ad manum tradentibus, &c.*

2. MEDIATOR, Idem qui *Medietarius*, Gal. *Metaier.* [Charta an. 1244. in Tabul. Compend. *Mediatores vero & illa qui carucam ducet ... nihil misocbunt cum carione in præjudicium dicti Majoris.* Tabul. SS. Trinit.

pit. Cadomens. fol. 23. *Habemus ... in Amblia terram unius carucæ ... & Mediatoriam sex acrarum terræ.*] Tabul. S. Sergii Andeg. Ch. 35. *Terram prope Capellam S. Laur. apud Calonnam Mediator Episcopi Huberti Andeg. bobus suis & carruca consuetudine mediatoria exercuit.*

3. MEDIATOR, Præs, sponsor Charta exarata an. 973. apud Ughellum in Beneventanis Archiep. *Guadium mihi dederunt Simeon Clericus & Judex & Radoaldus Diaconus, ... & Mediatores posuerunt Gaidarios de jam dicta civitate Sipontina. Similiter tam Marcus Clericus guadium mihi dedit, & posuit Mediatorem Milum fratrem suum, ... ea ratione, ut si aliquo tempore advenienta aliquam contrarietatem fecerint, per qualemcunque modum vel ingenium, obligaverunt se omnes componere cum prædicto Archiepiscopo,* &c. Vide Medietates.

¶ MEDIATORIA, Prædium quod a colono partiario colitur. Charta Odonis Militis ann. circiter 1050. apud Marten. tom. 1. Ampliss. Collect. col. 420. *Dono medietatem unius capellæ fundatam in honore S. Mariæ Virginis, & dono unam terram ad unam Mediatoriam, cum pratis & duos agripennos de vinea.* V. Mediotarius.

MEDIATORIUM. S. Hieron. l. 2. adversus Helvidium c. 9. *Quale illud jejunium est, aut qualis illa refectio post jejunium, cum pridianis epulis distendimur, & guttur nostrum Mediatorium efficitur latrinarum?* [hoc est, quasi intermedium.]

¶ MEDIATURA, MEDIETURA, Eadem notione qua *Mediataria*, Gall. *Metairie*. Diploma Odonis Comitis Carnot. an. circ. 1015. apud Marten. to. 1. Ampliss. Collect. col. 376. *Tribuit igitur præfatus Hugo clerici in jam dicta ecclesia ... & in eodem loco duas Medieturas, unam cum tribus arpennis pratorum, alteram cum quatuor. In ipsa quoque terra unum molendinum in dominio, & censum de tribus molendinis, & duos vinearum arpennos & dimidium salveate censu, & in loco qui vocatur Gelvoim aliam Mediaturam.* Charta an. 1047. apud Stephanot. in Antiquit. Bened. Xanton. mss. p. 327. *Donamus .. Ecclesiam etiam S. Joannis de Anglis cum integritate sua & redecimationes de universis Mediaturis nostris dominicis.* Alia apud Lobinell. to. 2. Hist. Britan. p. 118. *Ibi donavit per manum ejus Gausfredus Comes filius Eudonis Comitis S. Martino Majoris Monasterii duas Mediaturas cum bubus & agricolis.* Ibid. p. 169. *Itemque dedit & duas partes decimæ duorum Medieturarum & totam decimam equarum suarum.* Vide *Medietarius*.

¶ 1. MEDIATUS, Ex parte media plenus. Acta SS. Philemonis & Apollonii to. 1. Martii p. 756. *Jussit exhiberi & alios quatuor saccos Mediatos arena, & immisit in eos etiam quatuor prætoctores & projecit in mare.* Supra: *Jussit exhiberi saccum cum arena.*

¶ 2. MEDIATUS, pro Medietas, *Moitie*. Litteræ Caroli Johannis Reg. Fr. primogen. an. 1363 tom. 3. Ordinat. p. 637. *Sub pœna viginti solidorum Paris. tot vicibus a transgressoribus exigendorum, quot easas exigis committenderam, & applicando Mediatum dicta dam. genitori nostro & nobis, per receptorem Paris. vel futurum, & Mediatum in usibus confratriæ Beatæ Mariæ,* &c.

MEDIAVITA. Concilium Coloniense ann. 1310. can. 21. *Prohibemus item, ne in aliqua Ecclesiarum nobis subjectarum imprecationes fiant, nec decantetur Media vita contra aliquas personas, nisi de nostra licentia speciali: cum nostra intersit talia discutere, quando sint talia facienda,* Joan. Hocsemius in Adolpho Episcopo Leod. cap. 23. *Cœperunt Ecclesiæ Ducem maledicere, & Media vita canere contra ipsum.* Albertus Stadensis, & Hist. Archiepisc. Bremensium an. 1234. *Clerus qui animas afflictas rei exitum expectabat, Media vita, & alia miserationis carmina cum mœrore canebat.* Ubi intelligitur Prosa illa Lamentationis, quam fecisse Notkerum Balbulum Sangallensem tradunt, cum in Martinsdodel pons in loco præcipiti & periculosissimo ædificaretur. *Media vita in morte sumus, quem quærimus adjutorem nisi te, Domine, qui pro peccatis nostris juste irasceris.* Exstat apud Canisium to. 5. Antiq. lect. p. 770. Canitur autem illa Antiphona in Sabbato Dominicæ tertiæ Quadragesimæ in Completorio. Vide Durandum l. 6. Ration. c. 52. n. 6. & in voce *Reliquiæ*.

MEDICA, Obstetrix, in Glossis Isidori in V. *Maia*, ubi perperam editum *Media*. Ejusmodi *Medica* non semel occurrunt in vett. Inscript. 312. 4. 635. 9. 636. 1. 2. 3. Vide Glossar. med. Græcit. in Ἰατρίνη.

¶ MEDICABULUM, Quod medelam affert. Apuleius Florid. nu. 16. *Consulerinque me ad Persianas aquas: gratissima prorsus & sanis natabula, & ægris Medicabula.*

MEDICALIS, pro Medicinalis. S. Columban. instruct. 11. *Plus suave est, plus Medicale est, plus salubre est cordi dilectio,* &c.

MEDICAMENTA MALA, Pharmaca, venena & incantationes, & omnium veneficiorum noxæ. Sextus Platonic. l. 2. de Medicina animalium c. 2. nu. 6. *Adversus mala Medicamenta: convulturis ligatam in pelle lupina si circa brachia habeas, nullum Medicamentum nocere tibi potest, nec serpens, nec latro, nec ulla malitia, nec quidem phantasma festies.* [Plinius l. 30. Hist. natur. n. 39. *Pythagoras fellam in limine quoque januæ suspensum malorum Medicamentorum introitum pellere tradit.* Adde l. 25. n. 31.]

MEDICAMENTARIUS, Veneficus, in l. 7. Cod. Just. de Repud. in l. 1. eod. tit. Cod. Theod.

¶ MEDICATA CADAVERA, Medicamentis condita, apud Plinium l. 22. Hist. natur. n. 70. *Quibus* (*Ægyptiis*) *mos est Cadavera asservare Medicata. Medicato melle*, apud eumdem ibid. n. 34. hoc est, veneuato.

¶ MEDICATURA, Pretium quod Chirurgo pro vulneris curatione datur. Pactus Leg. Salicæ tit. 19. §. 6. *Excepta Medicatura, quæ est trecentorum sexaginta denariorum, qui faciunt solidos novem.*

MEDICINACULUM, Ἰατρεῖον, in Gloss. Græc. Lat. [*Medicinabulum*, in Gloss. Lat. Gr. mss. Sangerm.]

¶ MEDICINALIA, Medicorum ars. Pactus Leg. Salicæ in variante lectione apud Eccardum p. 178. *De Medicinalia, ut infantes hanc discere mittantur.* Ubi Editi: *De Medicinali arte.*

¶ MEDICINARE, Medicinam profiteri, exercere. Statuta Montis Regal. cap. 47. *Item statutum est quod aliqua persona non possit nec debeat Medicinare, vel uti, seu exercere, aut in aliquo operari artem Medici physice ... Et qui approbatus fuerit ad Medicinandum in dicta arte, teneatur ... videre aquam infirmi.*

MEDIE, pro Mediocriter, usurpasse Lactantium, l. 6 c. 15. Ulpianum, Capitolinum in Albino, &c. observatum a Salm. ad Spart. p. 134.

¶ MEDIESTINUS, pro *Mediastinus*, servus ad vilioria servitia deputatus. Vox Latinis Scriptoribus haud ignota. Tabul. S. Leodegarii Pratellensis tom. 4. Hist. Harcur. p. 7. *Dune ma quoque soror Rogerii Bellimontis dedit in villa quæ vocatur Bosceus-vobardi quendam Mediestinum Ascelinum nomine.*

¶ MEDIESTRINUS, Μεσοχόρτης, Eadem notione, pro *Mediastinus*. Gloss. Lat. Gr. mss. Sangerm.

¶ MEDIETANEUS, Medicus. *Chyrographum medietaneum*, Signum quod in media Charta apponi solet. Charta an. 1171. apud D. Calmet. to. 2. Hist. Lothar ring. col. 364. *Prætendebant quod ad nostri contumeliam nominis hoc attitatum, cum inde factam nostri cartam prædecessoris, Medietanea subsequente chyrographa, quod exinde abbas uterque compositis, deletam faterentur.*

¶ MEDIETARIA, Medietas, Gall. *Moitié*. Charta an. 1255. in Chartul. S. Vandreg. tom. 2. p. 1529. *Tradidi*

didi ... domino Abbati & Conventui S. Vandregisilli in puram & perpetuam eleemosinam ... totam illam Medietariam campiparti quam ego habebam & percipiebam apud Chanfors in illo feodo qui dicitur feodus de medietate sito in castellariis cum omnibus pertinentiis dictæ Medietariæ, justitiis & redditibus: & breviter cum omni jure quo in dicta Medietaria habebam. Tabular. Pontisar. *Medietariam terræ habebit*. Vide *Medietarius*. Hinc *Metoierie*, divisio, *partage*. Le Roman *de la Rose* ms.

Si qu'il n'i fait mie demi,
Mes tout entier sans tricherie,
Car je n'aime pas Metoierie.

MEDIETARIUS, Colonus partiarius, *Metayer*: in Consuet. Cenoman. art. 135 [*Meſtaier*, in Bituric. tit. 9. art. 48.] [Γεωργὸς μορτίτης, in Basilicis. Moschopulus p. 67. Γεώμορος, ὁ κοινῶς μορτῖ, Ἡμισιαστής, in Georgicis legib. c. 1. §. 24. Μορτιζόμενοι τοῦ χόρτου, apud Harmenop. l. 3. tit. 8. §. 7. *Qui ad medietatem laborat*, in Capitul. Caroli M. l. 1. c. 163. *Partiarius colonus*, in l. 25. §. 6. D. *Locati*. *Metaier partiaire*, in Consuetud. Turonensi art. 113. Charta fundationis Abbatiæ *d'Orbestier*, ann. 1007. *Sive sint prædictis Fulcherio & successoribus suis propria animalia, sive Medietariis suis partionaria*. [Chartul. S. Vincentii Cenoman. fol. 81. *Contentio super quadam gallina & mestiva quam dictus Willelmus petebat a Medietario eleemosynæ B. Vincentii*. Vide *Facherius* & *Partionarii*.]

¶ Medietaria Functio, Media præstatio, apud Marten. to. 1. Anecd. to. 1. Anecd. col. 580.

Medietarii Servi, Qui duobus dominis obnoxii erant. Tabular. Angeriacense: *Concessit Deo & S. Joanni Baptistæ Cavillam, qua erat sua villana, ut esset Medietaria S. Johannis ipsa & filii sui in sempiternum, & totum servitium quod solebat persolvere Comiti, de cætero persolveret S. Joanni*.

Medietaria, Prædium quod colitur a colono partiario, in Bibliotheca Cluniac. p. 545. Vetus Charta Theobaldi *Chabot*: *In decimis ac terragiis rupturarum & Medietariarum*. [Charta an. 1077. apud Stephanot. to. 4. Antiquit. Bened. Pictav. mss. p. 465. *Dedi insuper monachis ibidem Deo servientibus de possessionibus meis Medietariam scilicet de Conderia quæ sita est in insula Oleronis*. Alia an. 1240. ex Tabul. Pontis Otranni: *Gaufridus de Ver Miles concessi monachis Pontis Otranni quandam Medietariam sitam in feodo meo in parochia de Arnez*. Chartul. S. Vincentii Cenoman. fol. 76. *Commutavit ... omnia illa quæ sunt juxta Medietariam monachorum quæ dicitur Morgueria pro duabus aschis terræ*. Charta Guillelmi Episc. Catalaun. ann. 1221. Hist. Pertic. l. 3. p. 224. *Concessimus ... herbagium propriis pecudibus ... & suarum Medietariarum*. *Ad Medietariam committere*, in Chartular. S. Vincent. Cenoman. fol. 106.] *Tenere ad Medietariam*, quod nos dicimus, *Tenir à moitie*. Tabul. Fiscanense an. 1218. fol. 68. *Quam quidem vineam ego & prædecessores mei de Ecclesia Fiscanensi ad Medietariam tenueramus*. *Excolere ad Medietariam*, in Arestis Omn. SS. an. 1262. 1. Regesti Parlam. Vide tom. 13. Spicil. Acheriani p. 299.

¶ Mediateria & Mediaterria, Eadem notione. Charta apud Lobinell. to. 2. Hist. Britan. pag. 189. *Concedens omnino terram unius carrucæ quæ adjacet prædicto loco & duas Mediaterias apud villam quæ nuncupatur Piriacus*. Charta Guillelmi de Mellento ann. 1193. to. 4. Hist. Harcur. p. 1637. *Et duas Mediaterrias apud Valles scilicet, clausum suum de hortis & vineam Begeolia & pressoragium earundem Mediaterriarum quod spectat ad Canonicos*. *Mediateria*, non semel in Tabul. S. Dionysii Novigenti Rotroci. *Moitoierie*, in Charta vernacula ann. 1283. ex Chartul. Domus Dei Pontisar. *Faire à Moitoerie*, ibid. *Tenir à Moitoerie*, in Charta an. 1285. ex eodem Chartul.

¶ 1. MEDIETAS, Eadem notione qua *Medietaria*, Prædium quod a colono partiario colitur. Codex ms. Irminonis Abb. Sangerm. fol. 62. *De terra arabili bun. III. ... tenet eam Wineradus, aut arat eam ad Medietatem, aut denar. 12. solvit. In Medietate sui justiciabilis, explectabilis & taillabilis*, in Charta an. 1371. hoc est, ratione mediæ partis bonorum suorum. *Medietas*, non raro occurrit apud Scriptores mediæ & infimæ ætatis pro dimidia parte redituum rei cujusvis; quod annotasse sufficiat. *Pro Medietate*, in Lege Salica tit. 61. idem quod pro sua cujusque parte sonat.

¶ Medietas Beneficii, Dimidia redituum ecclesiasticorum pars a Clero Anglicano in belli sumtus Eduardo I. concessa. Charta ejusdem Regis an. 1294. apud Kennett. Antiquit. Ambrosden. p. 32. *Cum dilectus nobis magister Radulfus de Mersival persona Ecclesiæ de Ambrosden Medietatem Beneficii, ... nobis in subsidium nostrum de anno præsenti juxta taxationem ultimo inde factam liberaliter concesserit & gratanter*.

¶ Medietate Teneri Feuda, dicitur in veteri Consuet. Norman. *quando aliqua persona intervenerit inter dominum & tenentes. Et hoc modo tenent omnes postnati, Mediante ante nata*. Vide *Medietaria*.

¶ 2. MEDIETAS, Pannus serico lanaque textus, *Ferrandine*. Chron. Parmense ad ann. 1294. apud Murator. to. 9. col. 828. *Et ipse dominus Azzo Miles factus in continenti fecit alios 52. Milites suis propriis expensis, quamdiu fuerunt in civitate Ferrariæ, quorum singulis donavit duas vestes varas, unam de samite, quam donaverunt ad curiam, & aliam de Medietate, quam in se retinuerunt*. Synodus Pergam. an. 1311. ibid. col. 547. *Vestes virgulatas seu de catabriato, de Medietate, vel listatas ... more laicali minime deferentes*.

MEDIETATES, Medietarii. Sacramentum *Majorum* in villis ac prædiis, in Charta Gosleni Episcopi Carnotensis in Tabul. ejusdem Ecclesiæ num. 227. *Non exigam ab eis* (rusticis) *relevationes terrarum, vel aliorum possessionum decedentibus patribus, vel aliis possessoribus earum, neque de conjugandis feminis venditiones, neque Medietates habeba cum custiets, neque eos mittam in plegium*, &c. Infra: *Neque ab eis quicquam exigam, nec annonam, nec avenam, nec ovem, nec agnum, nec anseres, nec gallinas, nec ligna, neque eos Medietarios habeam, aut in plegium mittam, neque corveiam aliquam ab eis exigam*, &c. Ubi *Medietates*, plegia seu fidejussiones, *Mediatores* vero fidejussores esse videntur. Vide supra *Mediator* 3.

MEDIETENARII, [Administratores, procuratores, qui rem alterius tractant,] in Charta an. 1299. apud Thomasserium in Consuet. Bituric. l. 1. c. 88. *Medietenarii & servientes dictorum religiosorum*, &c.

¶ MEDIETURA. Vide *Mediatura*.

¶ MEDIMNA, *Mensura est quinque modiorum, dicta quod medietur quinque modiis, qui sunt perfecti numeri, id est, decem modios*. Papias.

¶ MEDINUS, Monetæ Turcicæ species, quæ 18. den. monetæ Franc. valet. Vocabulat. Latino-Sarracenicum ad calcem itineris Hierosol. Bernhardi *de Breydenbach* p. 250. *Ducatus, ducat. denarius, denar.* Medinus, *medin.*

MEDIOCRES Personæ. Vide *Homo*.

¶ MEDIOCRITER, pro *Mediocritas*, in Spicil. ms. Fontanel. pag. 202. *Mediocriter semper servetur in cantu*.

¶ MEDIOXIMUM, Meditullium. Acta S. Materni Episc. to. 4. Julii p. 368. *Et Mediolani, velut hinc indeque concurrentium partium Medioximo, augustale palatium collocavit*.

¶ ME-

¶ MEDIOXIMUS, Minor natu, secundo genitus, quasi medius. Codex Traditionum Sanct-Emmeram. c. 174. apud Bernardum Pezium to. 1. Anecd. p. 3. col. 178. *Jussione itaque & petitione Friderici filii ejus qui Medioximus fratrum extiterat, & gladiatura se exuerat ... fratres ejus Otto senior & Otto junior pro anima patris & matris eandem donationem vini in loco Eusdorf in manus Episcopi Chunonis resignaverunt.*

¶ MEDITALLIA, Semitallia, Gall. *Demi-taille*. Charta an. 1224. apud Lobinell. to. 2. Hist. Britan. p. 342. *Dedit D. Jubellus omnem talliam & Meditalliam quam percipiebat in terra & feodis dictorum Canonicorum Belliloci* & Mixtum 5.

MEDITANEUM BLADUM, vulgo *Blè meteil*, in Tabulario S. Genovefæ Paris. an. 1221. Vide *Bladum* & *Mixtum* 5.

¶ MEDITARI, Animum relaxare, præsertim venatione. Genesis c. 24. 63. *Et egressus fuerat* (Isaac) *ad Meditandum in agro inclinata jam die.* Leges Palatinæ Jacobi II. Reg. Majoric. to. 3. Junii p. 25. *Assumatur qui venator nominetur & existat, qui canes nostros venaticos custodiat & de ipsis curam gerat; cum quibus quotiens decens fuerit & nobis placuerit Meditemur.* Vide *Afeitare* & *Meditatio*.

¶ MEDITARIA, Idem quod *Medietaria*, Gallice *Metairie*, Antiquit. Bened. Aurelian. mss. apud Stephanot. p. 540. *Dederunt nobis medietatem Meditariæ de la Bouchardiere*. Et infra: *Dedit nobis tertiam partem Meditariæ de Mesnoy* Charta an. 1218. apud Baluz. Hist. Tutel. col. 557. *Assignavi eis 50. lib. censuales Pictavinorum veterum, quas habebam in Meditariis parochiæ S. Candidi*.

¶ MEDITARIUS, Idem qui *Medietarius*. Chartular. S. Vincentii Cenoman. fol. 536. *Huic insuper adjunxit dono Meditariorum suorum decimam prescripte parrochie*. Charta ann. 1427. apud Lobinell. to. 5. Hist. Paris. p. 698. *Firmas molendinorum, fabricarum Meditariarum & redituum ne etiam nemora habeat visitare*.

¶ MEDITATIM, pro *Meditate*. Vita S. Anselmi Episc. Lucensis to. 2. Martii p. 655. *Psalmos quidem ut caute & Meditatim recitaremus, præcepit*.

¶ MEDITATIO, Animi relaxatio. Leges Palatinæ Jacobi II. Regis Majoric. to. 3. Junii p. 55. *Illæ Meditationes sive recreationes magis avidius assumuntur, quæ non circa unum tantum, sed circa diversa, licita tamen & honesta, occupationem capere dignoscuntur*. V. *Meditari*.

MEDITATORIUM, Locus ubi quis meditatur, studet. Rabanus in Hieremiam: *Gravi ægritudine pressus jam sæpius in lectulo accumbo, quam ad scribendum, vel ad legendum in Meditatorio sedeo*.

¶ MEDITERRANEA, Certum in agro Nannetensi territorium, sic dictum quod Ligerim inter & Hederem situm sit, vulgo *la Mee*. Charta apud Lobinell. to. 2. Hist. Britan. p. 269. *Contigit temporibus ... Henrici qui Francorum rempublicam regebat, & illustris Hoel qui Mediterraneam singulari prudentia gubernabat*. Vide *Media*.

MEDITILLUS. Gloss. Græc. Lat. ms. Μεσόγειος *Meditillus*, (Edit. *meditullius*) *mediterraneus*. Μεσόγειον, *Meditullium, mediterraneum*. Edit. *Meditullium*.

MEDITURIRE, Meditari sæpiuscule, occurrit in Miracul. S. Servatii Episcopi n. 57.

¶ MEDIUM, Tribunal, seu jurisdictio apud Genuenses ubi de causis civilibus agebatur. Marchisii Scribæ Annal. Genuens. ad ann. 1225. apud Murator. tom. 6. col. 427. *Pro justitia vero in consulatu civitatis Ancelinum de Fontana Placentinum, in Medio autem Guilelmum filium Agathi Picentini, in burgo namque Jacobum de Runco Terdonensem*. Bartholomæi Scribæ Annal. Genuens. lib. 6. ad ann. 1230. ibid col. 459. *Consules placitorum fuerunt in palatio civitatis Henricus Rochemus, in palatio de Medio Guilelmus filius Azadi, in palatio fortianorum Jacobinus de Saragoza, in palatio burgi Thomasinus magistri Caroli*.

¶ MEDIUM, pro *Media parte*, dixisse Capitolinum in Pio observat Casaubonus.

¶ MEDIUM LUCRUM. Vide *Mejaria*.

MEDIUM PLANTUM. Vide *Complantare*.

¶ MEDIUM PLANUM, Campus, planities. Sallas Malaspinæ de Rebus Sicul. lib. 2. apud Baluzium to. 6. Miscell. pag. 241. *Contigit quod cum dictus Comes & sui de strenuitate & multitudine confidentes in quadam Media Plana procederent, memorati Franciscus & Petrus cum Theutonicis secum morantibus ... in eos viriliter irruerunt*.

¶ MEDIUM TEMPUS, Formula in foro Anglicano usitata. Th. *Blount* in Nomol. *In placito de quo Warranto Abbas de Burgo dicit quod clamat annum & vastum & Medium tempus*.

MEDIUM VINUM, seu *tenere ad medium vinum*, vineam scilicet, è qua vinitor partiarius vini quod ex ea provenit, alteri ex pacto præbet. Vetus Charta in Tabulario Ecclesiæ Viennensis fol. 71. *Et laudaverunt illi & suis heredibus quos haberet de Petronilla suam tenoram ad servitium denominatum, partem clausi ad Medium vinum, plantatas ad quartum vinum, & unam coram vaccæ, & sextarium vini, & panem de quartallo frumenti*. [*Dare ad Medium*, in Chron. Parmensi ad an. 1280. apud Murat. to 9. col. 794. *Fuit tanta abundantia vini quod vix poterat gubernari; & multæ vineæ dabantur ad vindemiandum ad Medium*. *Dare ad Medium plantum*. Vide *Complantare*.]

MEDIUS. Glossæ Isidori: *Receptor, actor concordiæ, Medius*. Papias, & ex eo Will. Brito in Vocab. *Medius, internuntius, pacificator, & actor concordiæ*. Idem Papias: *Arbiter, dicitur, judex, Medius, internuncius*. Ita vocem μέσος apud Græcos usurpari observat Salmasius de Usuris, p. 475. Consultat. Zachæi l. 1. c. 31. de Angelis: *Hi ergo propiores Deo, qui magis liberi, & quia superiorum ejusdem ministri semper ac Medii, ideo plus scientes*. Charta Chanr. Imp. apud Brower. l. 3. Antiq. Fuld. *Cum inter se de alterius electione discordarent, sano consilio habito, Medium me sibi fecerunt, & omne concilium mihi imposuerunt*. Alia Frider. II. an. 1218. in Tabul. Campan. *Episcopus Claromontensis constitutus est Medius, cujus arbitrio stabitur*. [Charta an circ. 1054. in majori Chartul. S. Vict. Massil. *Ego Ricorius Medius episcopus hoc donum firmo*.] *Pacis medium*, apud Aimoinum l. 3 de Miracul. S. Bened. c. 5. Collatio Chartagio. III. c 138. *Tu vir nobilis, qui Mediam tenes hoc loco personam, &c.* Adde Gregorium M. l. 7. Indict. 2. Ep. 104.

¶ MEDIUS JUDEX dicitur is ad quem & a quo ad alium provocari potest. Litteræ Caroli primogen. Johannis Reg. Franc. an. 1356. tom. 3. Ordinat. pag. 145. *Voulons & ordonnons que si aucuns des subgez & justiciables dudit royaume, appellent desormais de juge subget, d'aucune sentence, prononciation ou jugement en la Court de Parlement ou autre Court royal, en delaissant le juge moyen, &c* Litteræ salvamenti ejusdem Johannis Reg. Franc. an. 1360. ibid. pag. 457. *Et suum, absque Medio, noscantur habuisse ressortum coram dictis justitiariis & officiariis nostris*.

MEDIUS, Mediocris, qui nec summi, nec infimi ordinis est. *Medius Princeps*, apud Ammian. l. 14. *Medius vir*, apud Vopiscum in Caro: *Medius dux*, apud Spartianum in Ælio Vero. [*Medius Alamannus*, in Leg. Alaman. tit. 68. §. 4.]

MEDIUS, seu *Tenens medius*, vox forensis. Dicitur autem vassallus, seu Tenens domini capitalis, qui

alios habet vassallos, aut Tenentes, pro quibus respondere tenetur domino capitali. Vide Statut. 2. Westmonasteriense c. 9. & Fletam l. 2. c. 50.

¶ MEDIUS, unde dicitur ager qui a colono ad medietatem fructuum colitur. Charta ann. 1251. *Damus omnipotenti Deo & S. Mariæ matri ejus & toti capitulo S. Nazarii Carcassonæ... Medios, quartos, tertiarios, censūs, &c.*

¶ MEDIUS MANSUS, Ead. notione. V. *Mansus*.

MEDLETA, Idem quod *Melleta*, *Melleja*, apud Bractonum l. 3. tit. de Corona c. 35. [Culpa dicitur, inquit Spelmannus, quam quis inopinate commiserit non rixando solum & pugnando, sed immiscendo se pacifice rei cuivis vel negotio. Ranulphus de Glanvilla Tract. de Leg. Anglic. l. 1. cap. 2. *Ad Vicecomitem etiam pertinet per defectum dominorum cognoscere de Medletis, de verberibus, de plagis, &c.* Anglis etiamnum *Medle*, pro se immiscere rei alicui dicitur.] Vide *Mesleta*.

MEDO, MEDA, Aqua mulsa, & melicraton, Medicis, & *hydromeli, potio melle mixta, & dicitur a mel, quasi melo*, inquit Jo. de Janua. [Unde Gloss. Lat. Gall. Sangerman. *Medo, bevrage de miel & d'yaue cuite.*] Gloss. Ælfrici. *Medo, Meda, vel Medus.* Ugutio: *Hydromelum, aqua mellita, quæ constat ex aqua cocta & melle. Idem dicitur Medo, scilicet mulsum.* Concilium Wormatiense ann. 868. can. 30. & Triburiense ann. 895. can. 56. de Pœnitentibus. *Abstineat a carne & caseo, a vino, & Medone, ac mellita cervisia, nisi diebus Dominicis.* Adde c. 58. Monasticum Anglic. to. 1. p. 26. *Duas amphoras de mellito potu, quem Medonem vocant.* Ditmarus lib. 7. *Ignem impositum, quia defecit aqua, Medone extinguunt.* Chronic. Reichespergense & Tageno Pataviensis: *Omnes Principes a Comite in vino & Medone & animalibus multum honorati sunt.* Petrus de Dusburg in Chron. Prussiæ c. 5. *Pro potu habeant simplicem aquam, & mellicratum seu Medonem.* Æneas Silvius in Hist. Bohem. de Medone: *Erat autem potus suavissimus quem Bohemi ex albo melle conficiunt.* [Annal. Beoed tom. 3. p. 33. *Viginti situla de Medone seu vinemu so.* Tabular. Rothon. tom. 2. Hist. Britan. p. 80. *Tristabatur tamen admodum, quod in adventu tantorum virorum vinum non habebat, quanquam Medonem & cervisiam abundantissime haberet.*] Vide Reginonem l. 2. c. 7. 9. Michael. Scotum lib. 1. Mensæ Philosophicæ capit. 8. Bromptonum & W. Thorn. ann. 1144. Chronic. Montis-Sereni cap. 163. Metropolim. Salisburg. tom. 2. pagina 6. &c. [Versus antiqui singulis mensibus subjecti in veteribus Missalibus, sub Januario hi leguntur:

In Jano claris calidisque cibis potiaris,
Atque decens potus post fercula sit tibi notus.
Lædit enim Medo tunc potus, ut bene credo.
Balnea tunc intres, & venam scindere cures.]

¶ Occurrit etiam *Medo* pro mensura ejusce potionis, in Præcepto Ottonis Regis ann. 949. apud Eccardum in Probat. Hist. Marchionum Orient. col. 130. *In tribus vero locis, Bidrici, Burg scilicet & Mokranici, in unaquaque eorum tres Medones, duasque cervisias, sex modios tritici, duos porcellos, duas anseres, decem gallinas, &c.*

MADA, Eadem notione, apud Ælfricum. Ethelredus Rievallensis: *Cum calice pleno Meda egrediens, proceres invitat ad potum.* Leges Burgorum Scoticorum cap. 69. §. 5. *Simile judicium erit de Meda, sicut de mala cervisia.* Monasticum Anglic. tom. 1. pagin. 187. *Decimam totius conredii mei præter decimam vini & Medæ.* [Haud scio an ea notione accipienda hæc vox in Charta Caroli Simplicis Reg. Franc. an. 922. Append. Marcæ Hisp. col. 844. *Quicquid præfatus Pontifex Wigo emit in villa flagne & flagneolo & in Cuculio, valle Guntravi, vel ipsas Medas, &c.*]

MEDUS, apud Ælfricum, Μέθυ, apud Priscum in Except. de Legat. Capitulare de villis cap. 34. *Bracios, cervisias, Medum, mel, ceram, &c. Medi decoctio*, apud Fortunatum de Vita S. Radegundis cap. 15. & in Vitis Abbatum S. Albani. Medonis porro varios conficiendi modos docent Dioscorides lib. 5. c. 9. Columella lib. 12. cap. 12. Palladius in mense Julio, & Plinius lib. 14. cap. 17.

¶ MEDOGRAPHIA, *id est, Littera, inde Medographus, idest, medicinæ scriptor.* Vocab. Juris utriusque.

¶ MEDOLLALIUS. Vide in *Medella* 2.

¶ MEDOSUS, Ψευδής, *Mendax*. Supplem. Antiq.

¶ MEDUALIA, Mensura liquidorum, eadem quæ *Meillerola*. Charte ann. 1070. ex majori Chartul. S. Vict. Massil. fol. 54. *Pontius Gaufredi dedit colaresum unum cum sextario legarii de octo Medualiis de oleo olivæ... pro tenendis duabus luminaribus in altare &c.* Vide *Medella* 2.

¶ MEDULCARE, Amarum dulci temperare. Chron. S. Michaelis apud D. Calmet. tom. 1. Hist. Lotharing. col. 553. *Noverit difficillima observatione quæque Mosaicæ legis amaricata, gratia Evangelii Medulcata, &c.*

¶ MEDULITER, Perfecte, plene, absolute. Nicolaus de Jamsilla de Gestis Friderici II. Imperat. apud Murator. tom. 8. col. 502. *Ibique nuntios Barolitanorum remisset secunda vice recepit; auditisque ipsorum verbis, sensuque verborum Meduliter intellecto, remisit eos, ut certum sibi responsum, non suspensivum, ac dubium a civitate referrent.* Charta ann. 1233. ex Schedis Pr. de Mazangues: *Allegationibus utriusque partis consideratis & matura deliberatione Meduliter indagatis, &c.*

¶ MEDUNTENSIS MONETA. Vide in *Moneta Baronum*.

¶ MEDUS. Charta an. 804. apud Marten. tom. 1. Ampliss. Collect. col. 56. *Nec si (sic) quoque quod repetis, valeas vindicare nullo Medus*; pro nullo modo. Alia notione, vide in *Medo*.

¶ MEENELLUM, Campana mediocris. Polyptychus Fileanensis ann. 1235. *Filius Bernerii fabri debet habere unum galonem vini & unum panem emendationis, quando fabricat batellos magnorum signorum vel Meenellorum... Et quando Meenella vel grossiera signa sonabunt.* Vide *Maanellus*.

¶ MEERI. Vide *Mare*.

¶ MEERIA, Reditus, proventus, *Meer* Anglice ea notione apud Th. *Blount* ex Littletone. Charta an. 1291. to. 1. Hist. Dalphin. p. 136. *Item, super eo quod dictus D. Episcopus indebite percipit quartam partem Meeriæ cujusdam vineæ sitæ prope Portum Rupis subtus Essonem, quæ Meeria spectat ad dictam Ecclesiam ex causa legati seu eleemosynæ factæ &c.* Et infra: *Item quod Meeria prædicta vineæ eidem Ecclesiæ remaneat in perpetuum, contradictione aliqua non obstante, ita tamen quod sit de communi dominio supradicto.*

¶ MEERITZ, ab Anglico *Meer*, Limes, terminus, Gall. *Borne*; seu præstatio quæ ballivo pro limitibus ponendis exsolvebatur. *Mere*, in vet. Consuet. Turon. art. 8. *Mere*, in Cenoman. art. 50. & in Usatico Vicecomitat. Bajocens. art. 2. Charta an. 1249. ex Tabular. B. M. de Bono nuncio Rotomag. *Debebam recipere & habere 12. garbas frumenti in aliqua culturarum dictorum Religiosorum & les Meeritz de omnibus culturis suis quæ sunt in ballevia mea.*

MEFACERE. Vide *Misfacere*.

¶ MEFFA, *Refelum, vel effundens*. Papias ms. Bituricensis.

¶ MEIFACERE, *Mefactum*, pro Malefactum, delictum, Gall. *Mesfait*. Charta Philippi Augusti an.

1217.

1117. apud D. *Brussel* to. 1. de Usu feud. p. 402. *Si vero tertiam partem redditaum & proventuum de Vestaa nobis integre non redderent, nos sine Messaere, possemus ad partem illam assignare quam habent apud Excoldanam*. Litteræ Matthæi Lotharing. Ducis apud Marten. tom. 1. Ampliss. Collect. col. 1032. *Quod si non facerem, concessi eis & concedo, ut de meo capere possint sine Meffacere, & sine fidem mentiri*. Vide *Misfacere*.

MEFFIUM. Vide *Methium*.

MEGA, Hungaris, est Regio, districtus, Comitatus. Decretum Colomani Regis Hung. l. 1. *Ducis ministri qui in Mega Regis sunt, & Regis qui in Mega Ducis sunt, ante Comitem & Judicem, minores vero ante Judicem delitigentur*. Alibi: *In quacunque Comitis Mega Rex digrediatur, ibi Judices duo Megales cum eo conjungentur, qui dissensiones populi illius discreto examine dirimant*.

MEGADOMESTICUS, Magnus Domesticus, dignitas in aula CPolitana, summus militiæ præfectus. Willelmus Tyrius l. 15. c. 23. *Erat autem inter Principes vir magnificus, Megadomesticus, Joannes nomine, &c.* Vide quæ de hac dignitate attigimus supra in verbo *Domesticus*.

MEGADUCAS, & Megalducas, apud Will. Tyrium l. 20. c. 14. & 17. l. 22. c. 11. qui Græcis seu Byzantinis Scriptoribus Μέγας δοὺξ, i. *Magnus Dux* dicitur, penes quem summa rei nauticæ, seu classis militaris præfectura erat, μεγαδουκας, apud Ducam c. 37. p. 148. Andreas Dandulus in Chron. ms. an. 1205. *Philocalus & Nevigaiosa Stolimenes obtinent, imperiali privilegio imperii Megaduca effectus*. Vide Notas ad Vilhard. n. 71. & Meursium in Gloss. Errat Madriaga Hispanus Scriptor lib. *del Principe y su Senado*, p. 185. qui putavit ita dictos *los Governadores generals del Imperi*, forte ex Raimundo Montanerio, qui in Chron. Catalanico Regum Aragon. c. 19. de hac dignitate Rogerio Floro Brundusino ab Andronico seniore collata, hæc subdit: *E fare Roger que fos Megaduch de tot l'Emperi, e Megaduch es tal offici, que vol aytant dir, com Princep senyor de tots los soldaus de l'Emperi, e que haja a ser sobrell l'Amiral, e que totes les Illes sien sotmeses de la Romania a ell, & encara los llocbs de les Marines*. Quo verborum contextu satis innuit Montanerius præcipuam fuisse Magni Ducis in re nautica auctoritatem.

MEGAJUPANI, appellati præsertim Serviæ Principes. Vide *Zupa* 1.

¶ MEGALDUCAS. Vide *Megaducas*.

MEGALINA Pellis, eademque *Mygalina*, uti censet Salmasius. Andreas Mon. l. 1. Vitæ S. Ottonis Episc. Bamberg. c. 43. *Tegumentum nectareale mirabilis pretii de serico, auro & Megalina pelle confectum inter alia dona ei est allatum*. Infra: *Arroten non opus esse Megalinis tegi pellibus leprosos, & paralyticos, quibus utique ovium aut leporum vestimenta sufficere potuissent*. Vide to. 2. Antiq. lection. Canisii p. 464. 465. Est autem μυγάλη, animal, cujus mentio est Levit. c. 11.

MEGALTRIARCHA. Ita corrupte apud W. Tyrium l. 21. c. 26. pro *Megaheteriarcha*, qui Byzantinis Scriptoribus Μεγας ἑταιρειάρχης dicitur: sic autem appellabantur Proceres, qui cohortibus Palatinis, ex Sociis Imperii conflatis præerant, quas ἑταιρείας vocabant. Scylitzes in Michaele Balbo: Ἐν τῷ Παλατίῳ συνελθόντες, ἐκ τῆς ἑταιρείας, ἔξωθεν κατὰ τὴν συγκλητον. Quo ex loco colligitur, ut ex alio Annæ Comnenæ l. 1. p. 11. ἑταιρείας ad Palatii & Imperatorum potissimum custodiam institutas. Horum Præfecti ἑταιρειάρχαι, quique his summo imperio præerant, Μεγαεταιρειάρχαι dicti Constantino de Adm. Imp. c. 51. Cantacuzeno l. 5. c. 52. l. 2. c. 6. Scylitzæ Zonaræ, Manassæ, & aliis a Meursio & Fabroto laudatis.

¶ MEGARES, Placentæ species. Codex ms. B. M. de Argentolio fol. 57. *Noverint omnes quod Conventus de Argentolio feria 2. & 3. Rogationum debet habere a Priore generale de ovis cum tartis. Quarta vero feria debet habere Megares pro generali, & in die S. Marci Evangelistæ & in Sabbatis 4. Temporum pro generali Megares*.

¶ MEGAS Curator, Dignitas in aula Byzantina. Vide *Curatores*.

¶ MEGATERIARCHUS, a Græco μέγας, Magnus, & τηρέω, Servo, sic dictus quod regia Diplomata servaret, quod ad officium Cancellarii spectabat. Epistola Innoc. VI. PP. ad Imper. Palæologum an. 1356. in Bullario Carmelit. p. 89. *Venerabilis frater noster Paulus Archiepiscopus Smyrnensis & nobilis vir Nicolaus Sigeros Megateriarchi & Apocrisarii Magnitudinis tuæ ad Sedem Apostolicam venientes, &c.*

¶ MEGEICIARE, Coria subigere, Gall. *Passer les peaux en Mégie*. Computus an. 1202. apud D. *Brussel* to. 2. de Usu feud. p. 145. *Pro 10. coriis tannatis & sex Megeiciatis* 9. l. & 12. *denar*.

¶ MEGERIUS, Colonus partiarius, Gall. *Metaier*. Tabul. S. Salvatoris Massil. *Descriptio mancipiorum de agro Albuciano col. in Plambarias colonent Megerius cum uxore, &c.* Vide *Medietarius*.

¶ MEGINA, f. Vas salinarium, Gall. *Saloir*. Inventar. ann. 1336. ex Archivis S. Victoris Massiliens. *Duas Meginas carnium porcinarum, tres panales de cineribus, &c.*

MEGIRA, Mensuræ pistaribus imperatæ genus apud Hispanos, inquit Diagus l. 2. c. 114.

¶ MEHAGNIARE, Mehaignator, Mehaignium, &c. Vide *Mahamium*.

¶ MEIA. Vide *Maja*. Occurrit etiam apud Gruterum *Meia* pro *Maja*, obstetrix. Vide Grævium ad Gloss. Isid. in voce *Maja*.

¶ MEIANUS, Idem videtur quod *Materia*, lignum ædificandis aut reparandis ædibus idoneum. Sententia arbitralis ann. 1292. inter abbatem & consules de Gimonte: *Hoc tamen excepto quod bubulci seu laboratores laborantes circa nemora dictorum hominum & dicti monasterii possint & debeant libere extrahere & accipere inde trategas & Meianos*.

¶ MEJARIA. Fructuum seu redituum medietas, Gall. *Megerie*. Charta an. 1138. apud Baluz. to. 2. Hist. Arvern. p. 489. *Laudo in feudum tibi Raimundo Cantarelle & successoribus tuis ... omnem honorem ... quem visus est tenuisse pater tuus Bernardus Poncius Cantarella & tu post eum, vel aliquis pro vobis, sive ad Mejariam, vel terzariam, vel cartariam*. Charta an. 1490. ex Schedis Pr. de Mazaugues: *Quod non sit licitum aliquibus hominibus ... recipere aliquod avere porcinum ... ad Mejariam seu Mejarias, vel alias ad medium lucrum & perdre a festo B. M. Magdalenæ*. Vide *Mejeria*.

¶ MEICEDARIUS. Vide *Mercedarius*.

¶ MEICULUM, f. Via qua de cubiculo in cubiculum patet aditus, quasi *meaculum*, via per quam meatur. Lambertus Ardensis apud Ludewig. tom. 8. Reliq. mss. p. 550. *Hic gradalia & Meicula de area in aream, de domo in coquinam, de camera in cameram, item a domo in logiam, &c.* Ibid. p. 468. *In ea quoque* (turri) *labyrinthini formam ædificii exprimens, & gradalia superædificans Meicula cameram cameræ superposuit*.

¶ MEJERIA, Idem quod *Mejaria*. Regest. *Probus* fol. 328. *Saraceni sunt homines Comitis, & tenent de eo tertiam partem prædicti massi de Chaubertein, & debet etiam 12. solid. 6. den. & Mejerias nisi de legumine, quæ possunt valere per annum 12. l. 3. eminam frumenti & tot avene, & debet talliam, præter Michaelem & Jordanam*.

MEILLEROLA, Liquidorum mensuræ species in Provinciæ Comitatu. Liber Rubeus Archiepiscopatus

Aquensis ex Bibl. Regia: *Ecclesia quæ faciunt certam quantitatem vini domino Aquensi Archiepiscopo, videlicet, Ecclesia de Ventabrens facit Meillorolos vini duodecim.*

¶ MEILLAROLA & MEILLAIROLA, Eadem notione, vulgo *Millerole*. Charta ann. 1216. ex Archivis Massil. *In Libris subtilibus, in grossis, in marchis, in Meillarolis vini & olei, in quibuscumque aliis juribus consistant.* Alia an. 1392. *Unum vaysellum vini rubei tenentem novem metretas seu Meillarolas & duo scandalia, &c.* Hinc *Meillarola*, videtur eadem mensura quæ *Metreta*; & quidem promiscue utraque vox usurpatur in pluribus Instrumentis ex Tabular. S. Vict. Massil. Statuta Massil. l. 1. c. 39. *Rector... faciat fieri de pecunia Communis 24. mensuras de cupro ad talem mensuram quod quatuor de prædicto numero faciant unam Meillairolam, & cum illis 24. mensuris de cupro debeat mensurari omne vinum quod venderetur in Massilia en gros, & non debeat mensurari cum Meillairola, vel cum aliis mensuris, nisi illæ Meillairolæ per ipsos ementem & vendentem, vel aliter pro vis eorum consensu essent approbatæ & coæquatæ cum prædictis mensuris de cupro, taliter quod dicta Meillairola faceret quatuor de dictis mensuris cupri.* Ibid. cap. 57. *Meillairola vini & olei.* Adde cap. 56. ejusdem lib. Massiliensis *Meilarola* 60. mensuras, vulgo *pots*, continet, quarum singula duas libras & 12. uncias appendit: ubi observandum 16. uncias Massilienses valere tantum 14. uncias Parisienses. *Meilarolam* ut plurimum divisam in duobus vasis appensis ad latera equi s deferre solet; unde tantumdem valet ac *saumata* seu onus equi sagmarii. Aquensis *meilarola* 48. mensuras supradictas capit; sed Aquensis mensura major est Massiliensi.

¶ MEILLEIROLA, in Charta an. 1564 è Tabul. Eccles. Cathed. Massil. *Item pro distributione vini pro 15. canonicis fuit in summa pro anno 345. Meilleirolæ. Item pro distributione vini decem clericorum fuit in summa pro anno 230. Meilleirolæ. Item pro vino refectorii pro anno 140. Meillairola. Summa dicti vini est 715. Meilleirolarum, quæ valent in summa ad rationem 8. sol. pro qualibet Meilleirola 186. libræ regales.*

¶ MILLAIROLA, in Charta ann. 1336. ex Tabul. S. Vict. Massil. 36. *Millairolat boni vini & puri.*

¶ MILLAROLA. Charta an. 1216. in Archivis Massil. *In Millarolis vini & olei, &c.*

¶ MILLAYROLA. Informationes pro passagio transmarino ex Cod. ms. Sangerm. *Item de vino duas Millayrolas pro qualibet persona... Item aquam pro equis 2400. Millayrolas.*

¶ MILLEROLA. Charta an. 1243. ex Archivis Commoniæ Massil. *Tres soldas de Millerola vini.*

MEILLIA. Vide *Meslera*.

¶ MEINAGIUM, ut *Menagium* 1. in Charta ann. 1500. apud Dom. Calmet. tom. 3. Histor. Lotharing. col. 331.

¶ MEINASME. Chronicon Ecclesiæ Hamelensis apud Leibnit. Script. Brunsvic. to. 2. p. 515. *Hæc autem sunt jura ejusdem civitatis, quæ sequuntur. Buermester eorum auctoritate & ex parte Consulum habebit judicare super omne pretium deservitum* (f. de servitio) *quod vocant Meinasme vel buve, & super animalia pennata & super vestes ablnendos, & super loca sepium & super qualibet ædificia.* Occurrit eadem notione in Legib. Brunsvic. & Celleosibus.

¶ MEINATA. Vide *Maisnada*.

MEINERII, Apparitores, Delphinatibus, qui nostris *Sergens*. Statuta Delphinalia p. 87. *Ne propter multitudinem ipsorum Servientium & Meineriorum gravenetur nimis ipsi subditi Delphinales prædicti.* [Vide *Maynerius*.]

¶ MEINITIUM, *Mansio*, domus; est etiam locus ubi prius exstitit domus. Charta an. 1465. *Meinitium in quo solebat esse domus.* Vide *Mansionile*.

MEINPRISA, Vadimonium, *manucaptio*, de qua voce supra. Charta Angl. an. 1174. apud Bromptonum: *Redierunt soluti & absoluti ab omni juramento & Memprisa, quam inter se vel cum aliis fecerunt contra eum vel homines suos.* Alia Gallice exarata anno 1375. apud Will. Thorn. in Chron. p. 2153. *C'est assaver par chascun bille 6. d. outre les Meynprises que montent a 30. l. par estimation ou plus.* Vide Cowellum in *Mainprise*.

¶ MEJORAL, vox Hispanica, vestis muliebris species. Testam. G. Comitissæ Montisferrandi an. 1199. apud Baluz. to. 2. Hist. Arvern. p. 257. *Totum reliquum argentum & aurum quod habeo ex una copa & en joyas, & majores camisiæ meæ, ... & mas gumplas & Mejoral ... vendantur.*

MEIRA. Exstat titulus 1. in Statutis Corbeiensibus Adalardi l. 1. inscriptus, *de Meiris in festivitatibus Sanctorum*. Sed quid hæc vox sonet, non facile est divinare; tametsi vir doctissimus suam conjecturam adscripserit. [Vide Spicilegium Acherianum to 4. p. 12.]

¶ MEIREMIUM, Gall. *Mairien*, in Chartul. S. Vandreg. to. 1. p. 623. Vide *Materia*.

MEIRINHUS. Vide *Majorinus*.

¶ MEISONEGS, MEISSONEGES, Præstatio quæ, ea anni tempestate qua fruges metuntur, domino exsolvitur. Rotulus seculi 12. de Prioratu S. Pauli *de Tactas* in Archivis monast. Casæ Dei: *Petrus Bernardi dedit ... 11. sol. Pod. in Maio & Kl. 111. sol. pro receium, & 6. denar. Paschales & 6. Meissoneges & 6. Kalendares & unum agnum & unum receium Meissoneges cum quatuor dominis ... Dono duos mansos quos habebant in villa quæ dicitur Teula, ex quibus exeunt duo agni censi & duo solidi inter Kalendares & Paschales, & Maienses & Meisonegs.*

¶ MEISOS, MEISSOS & MEYSSOS, ut *Meisonegs*. Idem Rotulus. *Dedit censum quod exit, scilicet 4. sol. Podienses pro receio ad Meisos & 12. sol. Pod. pro fresenia.* Chartular. Gamalariense: *Unusquisque debet in Meisos quartam & convivium.* Ibidem: *Ad vernas est unus mansus qui reddit pro Meyssos quartum & receinia.* Vide *Messionaticum*.

¶ MEISTRALES, dici videntur inter artifices præcipui qui aliis præsunt, in Statutis Montis Regal. p. 48. *Et non possint officiales Meistrales seu textores vel textrices & similes personæ de dictis villis compelli per curiam civitatis prædictæ ad veniendum jurare eorum officia in dicta civitate, nec etiam possit aliquis curiæ dictæ civitatis facere inquisitionem contra prædictos Meistrales vel officiales, &c.* Ibid. p. 268. *Et præsens capitulum teneantur omnes servare jurare, quando alii Meistrales jurabunt, attendere & observare.* Occurrit ibi pluries.

¶ MEITADENA, Mensuræ genus in Lemovicibus. Charta an. 1222. ex Tabul. Piperac. *Guido de Sedals Abbas Piperaci emit a Dalmatio de Poyrussa quinque Meitadenas avenæ ad Bingosianas.* Vide *Meiteria* 2.

¶ MEITADERIUS MANSUS. Vide *Massa* 5.

¶ 1. MEITERIA, Prædium quod a colono partiario colitur, Gall. *Metairie*. Tabul. S. Florentii: *Ego Johannes filius Rivallons de castro, quod antiquitus Dolis vocatur, confero partem victus mei, duas scilicet Meiterias apud præfatum castrum & octo arpennos vinearum.* Vide *Medietarius*.

2. MEITERIA, Mensuræ frumentariæ species. Acta Capituli Eccles. Lugdun. an. 1347. fol. 26. v. *Tres Meiteriæ avenæ ad mensuram veterem.*

¶ MEYTERIUM, Eadem notione. Antiq. recogn. de Albo-ripa in Regesto *Probus* fol. 62. *Item capit Comes tasebiam in 111. Mayterades terræ ... & potest valere tasebia communibus annis 1. Meyterium siliginis per annum.* Et fol. 67. *Blancus Beegonz tenet de Comite 1.*

cari-

curtile quod continet iii. *Meyteriatas & i. eminam terra ea la Chap, & debet inde* iii. *Meiteria frumenti censualis.* Meyterium in Dumbis & Bressia duns *bicheios* capit, Lugduni unum; sed neque *bichetus* ubique ejusdem est ponderis: ut plurimum tamen quadraginta libras appendit. Vide *Mayteria*.

MEITERIATA, Modus agri, quantum ad unius *meiteria* sationem sufficit, seu tantum frumenti producens. Charta Rainaudi Comit. Forens. an. 1263. *De cujus feodo dicta tres Meiteriata terra existunt, &c.* Occurrit pluries. [Regestum *Probus* mox laudatum fol 66. *Petrus Borellus & Hugo fratres.. sunt homines Comitis, & tenent de eo* 1. *curtile quod continet* iii. *Meyteriatas terra, & debet inde* 5. *solidos censuales*. Vide *Mayteriata*.]

MEKOTES, Fridegodus in S. Wilfrido c. 22.

Gentiles stupuere nimis, sed summa Mekotes
Regem cum Ducibus placatos reddidit omnes.

[Vox haud dubia a Græco efficta & corrupta, f. a μῆχος, Consilium; ita ut sensus sit: summo consilio, summa prudentia animos delinivit.]

¶ MELAGIUM, Præstationis genus, sed incertæ mihi notionis, nisi idem sit quod *Mel esa*, seu ejusdem cognitio & jurisdictio. Charta Richardi Reg. Angl. an. 1. regni ejusdem in Tabul. Dieppensi: *Habeant libertatem & quietantiam de consuetudine & exactione halecum... de Melagio, de botagio, & galmagio, &c.*

¶ MELAIUM, Idem, ut videtur, quod mox *Melagium*. Tabular. Montis S. Michaelis: *Ego Rotbertus Comes filius magni Richardi, G. D. & Princeps Normannia transfundo in usus servorum Dei in loco S. Michaelis servientium... omnes consuetudines quas in meos usus retinebam hoc est, Melaium & omnia quacumque ea ipse beneficio meis usibus proveniunt.*

¶ MELANGRAFICUM. Vide *Graffagia*.

MELARIUM. Vide *Melum*.

MELCHITÆ, dicti Græci qui per totum Orientem longe lateque sparsi, Spiritum sanctum a solo Patre procedere, Purgatorium nullum existere pessima credunt. Ita Gabriel Sionita de Nonnullis Orientalium urbibus cap. 14.

¶ MELCODIATA, pro *Mencaldata*, Gall. *Mencaudee*. Tabular. S. Quintini de Monte: *Quinque Melcodiatas apud Tilloie & quatuor apud Roincourt*. Vide *Mencaldus*.

MELDA, Manifestatio, in Legibus Adelstani Regis ex Saxonic. Meld, indicatio, unde Melda, proditor, & Meld-feoch, indicationis pretium. Vide *Blanchornum*.

MELDEFEOH, Præmium indicationis vel delaturæ, a Saxonico Meld, indicium vel delatura, & feoh, pecunia, præmium. Leges Inæ c. 20. *Qui investigabat eam*, (carnem furtivam) *habeat le Meldefeoh*. Vide *Delatura*.

¶ MELDENSIS DENARIUS. Vide in *Moneta Baronum*.

¶ MELEACEUS. *Meleacea penna*, Meleagridis, ut opinor, Gall. *Paule d'Inde*. Statuta Astens. Collat. 7. c. 3. fol. 23. v. *Ordinatum est quod aliqua persona de civitate Ast. non audeat piscare seu piscari facere ... ad ingenium quod appellatur ingenium de taravellis sive de astellis, nec ipsum ingenium contrafacere cum pennis Meleaceis, corregiis, &c.*

¶ MELECHINUS BIZANTIUS. Vide in *Bizantius*.

¶ MELEGETA, Floris species. Peregrinatio B. Odorici to. 1. Ianuarii p. 989. *In ipsa* (insula Java) *nascitur camphora, cubeba crescunt, & Melegeta, nucesque musquata.* Rolandinus Patavinus de factis in Marchia Tarvisina l. 1. c. 13. apud Murat. to. 8. col. 181. *Camphora, cardamo, cymino, gariofolis, Melegetis, cunctis immo florum vel specierum generibus, quacumque redolent vel splendescunt.* *Meligeta*, in Statutis Astensibus, ubi de *intratis portarum*.

¶ MELEIA. Computus ann. 1202. apud D. *Brussel* de Usu feud. tom. 2. pag. 151. *Pro vino Judaeorum* 9. *l. Pro Meleia Stephani messoris* 20. *lib.* Idem quod infra *Melleia*.

¶ MELESPERIUM, μελάσπελα. Gloss. Lat. Græc.

¶ MELEZE, vox vernacula, Larix, species arboris. Computus an. 1336. to. 2. Hist. Dalphin. p. 325. *Dictum palatium est bene coopertum de optimis postibus de Meleze bene clavellatis*.

MELGORIENSIS. Vide *Moneta Baronum*.

MELICA. Charta Innocentii IV. PP. apud Ugbellum to. 2. p. 577. *Tam in frumento, hordeo, faba, Melica, & alia blava, & leguminibus, &c.* an milium?

☞ Vox est Italica, nostris *Blè Sarazin*, vel milium Indicum. Memoriale Potestatum Regiens. ad an. 1227. apud Murat. to. 8. col. 1105. *Et eo anno fuit maxima caristia blavis, ita quod sextarius frumenti vendebatur* 12. *solidos imperiales... & sestarius Melica* 8. *solidos*. Ibid. ad ann. 1277. col. 1143. *Et magna pluvia fuit, ita quod homines non potuerunt colligere Melicas de campis, nec eas siccare, nec potuerunt bene seminare.* Adde Chron. Mutin. ad an. 1311. apud eumdem to. 11. col. 99.

MELIFICARE, In *melos*, seu carmen redigere. Chron. Abbatiæ Gemblacensis to. 6. Spicil. Acher. p. 530. *Vitam S. Veroni Confessoris composuit, cantum etiam de eo Melificavit.* Sigebert. de Scriptoribus Eccles. c. 171. *Arte autem Musica, Antiphonas & Responsoria de Sancti Maclovo & Guiberto Melificavi.*

¶ MELIGETA, ut *Melegeta*. Vide in hac voce.

¶ MELIGNIOSUS, Vitiosus. *Carnes melignioso*, id est, morticinæ, corruptæ. Litteræ Philippi Pulcri Reg. Franc. in Regesto 13. an. 1308. Cameræ Comput. Paris. *Item volumus & concedimus... quod si in alio loco dicta carnes vendantur ad tallum... ut pote capra, yrces seu boues, oves, carnes Melignosas, & alias carnes qua in bono macello vendi non debent.* Huc referre licet Chartam an. 1291. to. 1. Hist. Dalphin. pag. 29. *Item qui carnes Morbosas, aut vitiosas, aut carnes suis, aut capra in macello vendiderit, debet pro banno sexaginta solidos Viennenses.* Vide *Mahamiam*.

¶ MELIGOR, Vox, ut videtur, a Græco μελιγήρυς, Vocalis, suaviter canens, efficta. Fridegodus in Vita S. Wilfridi sæc. 4. SS. Benedict. p. 1.

Fistula rurestris cecinit prothemata cavis,
Callosas cani Meligor velut excola sannat.

¶ MELINOPORPHYRUS. Vide *Melinus*.

MELINUS, Color luteus, seu colorem mali habens, ex Gr. Μήλινος. Glossar. Græc. Lat. ms. Reg. Cod. 85. μήλινα, *genus coloris*. Gloss. Lat. Græc. *Luteus*, μηλοειδὴς χρῶμα. Ita emendat Salmasius ad Plin. pro μήλινις, ubi plura de Melion colore p. 256. 257.

MELINUM præterea est color quidam nativus, *& optimus, quod ejus vis metalli per insulas Cyclades Melo dicitur*, ut habet Anonymus de Re architectonica c. 27. ex Vitruvio l. 7. c. 7. ubi Philander.

MELINOPORPHYRUS, Color luteus purpureus. Charta donationis factæ Ecclesiæ Cornutianæ edita a Suaresio: *Vela loricata Melinoporphyra unemata duo.* Hinc etiam vox

MILINOVULTIS, in Epist. Michaelis Balbi Imp. ad Ludovicum Pium Imper. apud Baronium an. 824. n. 30. *Causa memoria dilectionis qua inter nos est, misimus per pradictos missos nostros prasinovultim unum, Milinovultim unum, Tyria duo, blattas veras duas, dirbadina duo, &c.* Ubi melius *melinovultim*, ut fuerit pannus nescio quis lutei coloris ut *prasinovultim*, viridis. Si Græca suppeterent, fortasse vera notio erui posset: verum

rum ne & quis conjecturam nostram hac in re desideret, addam eam quam Fortunatus noster suppeditat l. 8. Poem. 9. de Floribus super altare:

Aureus ordo crocis, violis hinc blatteus exit,
Coccinus hinc rubicat, lacteus inde nivet.
Stat prasino-Venetus, pugnant & flore colores,
Indeque loco pacis herbida bella putes.

Ex hoc, inquam, loco licet augurari, *vultim* hic pro *Venetus* male effingi, ut in Græcis voces istæ barbaricæ sic scriptæ fuerint ... & ... . Ab eodem fonte vox *Rhodomelinus*, in eadem Charta Cornutiana, de qua suo loco, ut & *Coccomelinus*, in eadem Donatione.

¶ MELIORAMENTUM FACERE. Ceremonia apud Albigenses hæreticos usitata, forte quando quis illorum sectæ nomen suum dabat. Limborch. Sent. Inquis. Tolos. p. 192. *Vidit quandam personam genuflectentem coram Petro Auterii hæretico in domo sua prædicta, & tunc ipsa fuit requisita quod faceret Melioramentum suum coram dicto hæretico sicut alia faciebat; & tunc ipsa cœpit genuflectere coram dicto hæretico, & nescivit facere Melioramentum prædictum, & tunc illi qui erant præsentes inceperunt ridere, & ipsa fuit verecundata & recessit inde.* Melioramentum, alia notione, vide in *Meliorare* & *Meliorari*.

MELIORARE, Meliorem, vel melius reddere, *Meliorer*. Vetus Charta apud Henscheoium 26. Mart. p. 635. *Præstitis dimidiam comprehensionem illam in ea ratione, ut diebus vitæ suæ & filii sui Meliorata fiant vel ipsa.* [Chron. Farfense apud Murat. to. 2. p. 2. col. 624. *Eumdem electum nequaquam in cura regiminis tam magni, Meliorare, vel proficere, sed potius deficere cernebamus.* Meliorem facere, in Capitul. l. 7. c. 335.] Utuntur Ulpianus l. 13. de Usufr. Gregor. Mag. l. 1. Epist. 50. l. 2. Ind. 2. Ep. 52. l. 3. Ep. 30. Baldricus l. 3. Chron. Camerac. c. 1. 6. & alii passim.

¶ MELIORARE, Emendare, corrigere. Capitul. Caroli M. an. 802. c. 1. *Ubi autem aliter quam recte & juste in lege aliquid esset constitutum, hoc diligentissima animo exquirere jussit & sibi innotescere, quod ipse donante Deo Meliorare cupit.*

¶ MELIORARE CHARTAM, Confirmare. Præceptum Ludovici Pii ann. 815. in Appendice ad Capit. col. 1406. *Ostendit nobis exinde auctoritate quod genitor noster ei fecit. Nos vero alia ei facere jussimus, sive Melioravimus.*

MELIORATIO, Ἐπιβελτίωσις, in Gloss. Græc. Lat. [Emendatio, incrementum, refectio. Formula 25. inter Lindenbrogianas: *Cum omni addita Melioratione, vel omnibus superpositis, &c.* Charta ann. 1076. ex Tabul. Eccles. Matiscon. *Ad opus suum ædificet quia non est recipiendum ad Meliorationem terrarum, sed ad quantitatem.* Alia apud Madox Formul. Anglic. p. 125. *Et ad decessum eorum, ea bene, competenter reparata, & ædificia cum omni Melioratione superposita dimittent. Promiserunt ... ponere in Melioratione dictæ domus, &c.* in Charta ann. 1321. apud Lobinell. to. 4. Hist. Paris. p. 528. Adde Chron. Andrense to. 9. Spicil. Acher. p. 654.]

IMMELIORARE SERVITIUM, in Capitulari 2. ann. 815. c. 19. & in Charta Ludovici Pii in Vita Aldrici Episcopi Cenom. p. 38.

EMELIORARE. Baldricus Burgulienfis Abbas: *Emeliorasti subjectos, ordine, rebus, &c.*] Formula 19. inter Lindenbrog. *Quicquid idem adtractum Emelioratumque repertum fuerit, &c.*

MELIORARE FILIUM, *servum*, in Lege Wisig l. 4. tit. 5. § 4. in Lege Longob. l. 2. tit. 20. § 3. 4. aliquid donare quod præcipuum habeat, *Avantager*, nostris. [Formulas hac in re usitatas vide apud Marculfum l. 2. Form. 11. & 21. inter Sirmondicas.] Ita

MELIORAMENTUM, [pro Dotis accessione, incremento, Gall. *Augment de dot*,] usurpat Contractus nuptialis inter Hermannum Comitem Kiburgensem & Margaretam Sabaudam an. 1218. *Et ipse Comes Artemannus donavit pro Melioramento Margaretæ uxori suæ duo millia marcharum argenti quæ ipsa habere debet super Friburgum.* Infra: *Comes vero Uldricus donavit filio suo Artemanno extra partem filiorum suorum pro Melioramento castrum de Mdrnges.* [Contractus matrimonii inter Raynaldum dominum Balgiaci & Sibillam de Bellijoco an. 1228. ex Archivo Pedemontano: *Cum autem a parte dicti Raynaudi petitum esset Melioramentum, volui & præcepi quod cum me a partibus Albiniacensibus redire contigerit, dominus R. de Motiscone Meliorandi liberam habeat potestatem.*] Charta alia an. 1267. descripta a V. Cl. Dionysio Salvaingo Boissio: *Item voluit & ordinavit prædictus Humbertus in ultima voluntate sua, quod Alasia dilecta uxor sua haberet tale donum, quod prædictus Humbertus eidem Alasiæ quondam fecerat 30. librarum Viennensium pro Melioramento.* Observat porro idem vir eruditissimus interdum hanc vocem usurpari pro emphyteosi.

¶ MELIORATIO, Eadem notione, in Libello divortii ann. 1135. in Appendice ad Capitul. col. 1558. *Donec habeat* (Beatrix) *in vita sua medietatem omnium dominicaturarum & staticam S. Marcialis per Meliorationem cum laboratione boum.*

¶ MELIORARI, Convalescere. Capitul. Caroli C. tit. 12. c. 1. *Donec annuente Domino isdem frater venerabilis a sua infirmitate optabiliter convalesceret ... quousque ut prædiximus, a sua infirmitate Melioraretur.* Miracula S. Thomæ Aquinatis to. 1. Martii p. 720. *Et emissu voto puer Melioratus ibidem extitit, & absque incisione totaliter est curatus.* Hinc

¶ MELIORAMENTUM, Profectus in melius, sanatio. Vita S. Yvonis tom. 4. Maii pag. 607. *Cum Oliverius ... in dextro pede prope cavillam infirmaretur ... nec Melioramentum perpenderet, sed de sua cura desperaret, &c.*

MELIORATUS TESTIS, Melior, in Lege Wisigoth. lib. 2. tit. 4. § 6.

MELIOSISSIMUS, Optimus, in Lege Alemann. tit. 106. Edit. Heroldi. *Mellissimus*, c. 75. in Cod. ms. *Meliorissimus*, in Capitul. ad eamdem Legem editis a Steph. Baluzio c. 39. 43.

MELIORES, *Meliores homines*, *Meliores villæ*, Præcipui villæ cives, in Lege Longob. l. 1. tit. 19. § 27. in Legibus Henrici I. Regis Angl. c. 7. Auctor Mamotrecti ad lib. Job. cap. 12. *Optimates*, i. *Meliores*. Apud Tacitum l. 13. *Patienda Meliorum imperia.* Libellus supplex Presbyterorum Roman. ad Honorium Imp. apud Baron. an. 419. n. 23. *Acclamatione totius populi, ac consensu Meliorum civitatis, &c.* Gregorius Turon. l. 1. Histor. c. 29. *Senatores, vel reliqui Meliores loci.* [Additio 4. ad Capitul. cap. 103. *Ut in omni Comitatu hi qui Meliores & veraciores inveniri possunt eligantur, &c.*] Charta Lotharii Regis Burgundiæ, Lotharii Imp. filii tom. 12. Spicilegii Acheriani: *Per veteres Melioresque homines hujusce rei veritatem investigaturum, &c.* Fulbertus Carnot. Epist. 13. *Si consentirent illis cuncti Marchiones Italiæ & Episcopi, ac cæteri Meliores.* Otto Frising. l. 1. de Gest. Friderici c. 20. *Gladio exerto in Meliorem & nobiliorem omnium Ravennatensium manum misit.* Arnoldus Lubecensis lib. 2. c. 26. *Accidit ut ... quidam Thesmoreus quemdam de Melioribus terræ occidisset.* *Meliores regni*, apud Ericum Upsalensem l. 4. Hist. Suecicæ p. 118. 128. & alibi. *Meliores terræ*, apud Sugerium in Ludov. VI. c. 17. Adde Reginonem an. 756. & Andream Monachum l. 1. Vitæ S. Ottonis Episcopi Bambergensis c. 43.

Me-

MELIORES NATU, qui aliis *Majores natu*, apud Gregorium Turonensem lib.6.cap.45.lib.7.cap.19.

¶ MELIORI HORA, Gall. *De meilleure heure*, Solito citius. Vetus Ceremon. MS. B. M. Deauratæ Tolos. *Officium matutinum incipitur hora Meliori propter solempnitatem*.

¶ MELIORISSIMUS. Vide *Meliorare*.

¶ MELIORITAS, Bonitas, virtus, Miracula S. Eadmundi Angl. Regis apud Marten. tom. 6. Ampliss. Collect. col. 831. *Sed tumor arrogantiæ talis in modum vertitur Melioritatis, Deo & Sancto peccatori propitiatoribus, &c.*

¶ MELIOSISSIMUS. Vide *Meliorare*.

¶ MELISENSIS URBS, Ravennas. Agnellus in Vita Martini Papæ apud Murator.to.2.p.182. *Admirati sunt proceres istius Melisensis urbis, una cum sacerdotibus hæc videntibus.*

¶ MELIZOMUM CONDITUM, apud Apicium lib.1. cap.1 Vini seu potionis genus, ex aromatibus & aliis odoriferis confectum. Vide *Conditum*.

¶ 1. MELLA, Mensuræ annonariæ genus. Charta Willermi Archiep. Remens. ann. 1190. ex Tabular. S. Medardi Suession. *Habeat duodecim denarios & Mellam frumenti & avenæ; similiter & de equis carrucarum duos solidos & prædictam annonæ mensuram*. Charta an. 1265. in eodem Tabul. *Ecclesia indulsit ei ... Molam frumenti & Molam avenæ*. Ubi in recentiori Chartul. legitur *Mella*.

¶ 2. MELLA, f. Mespilum, Occitanis, aliisque *Mesle*, Parisiis *Nefle*. Charta ann. 1203. in Chartul. S. Vandreg. tom. 1. pag. 126. *Ad Natale Domini tres capones & tres denarios, ad Pascha 60. ova & tres denarios fradi, & ad festum S. Martini dimidium bossellum Mellarum.*

3. MELLA. M. Robertus de Sorbona in Serm. de Conscientia: *Et certe Magistri illi quantumcunque probi essent, possunt bene ponere Mellas suas, quia nullos haberent auditores*. [Gesta Tancredi apud Marten. to. 3. Anecd. col. 136. *Æstuat, furit, dolet, se non sibi tulisse vellera dolet, Mellæ, auri venam ob infimis terræ eruisse cavernis*. Nec magis agnosco vim vocis Gallicæ *Meles*, quam ex *Perceval* laudat Borellus:

Unes armes riches & beles,
Dont d'or & d'argent sont les Meles.]

MELLARIUM, *Vas in quo mel conservatur, vel in quo vinum ponitur, vel uvæ calcantur*. Jo. de Janua. [Unde Gloss. Lat. Gall. Sangerm. *Mellarium, Vaissel a garder miel.*]

¶ MELLAT, Britannis *Soule*, vulgo *Balon*, Ludi genus, quod etiamnum exercent Britanni, atque in iis plebs vilior; strophum scruteum grandem, furfure aut tomento suffartum, loci dominus aut aliquis ab eo delegatus, saltem præcipuus quidam incola, projicit in medium, populo in duas factiones diviso, cujus pars una ad metam longe positam aut assignatam, puta ad Orientem, altera ad metam aliam, strophum manibus, pedibus, toto nisu conatur propellere: quod non fit sine rixis & vulneribus. Statuta Radulphi Episc. Trecor. ann. 1440. apud Marten tom. 3. Anecd. col. 1151. *Hinc est quod relatibus fide dignorum nobis significatum exstitit, qualiter in nonnullis parochiis ... quidam ludus valde perniciosus & noxius, nuncupatus vulgariter Mellat, cum stropo rotundo grosso & eminenti, festis & aliis temporibus exerceri, in quo ludo multa scandala contigerunt*. Vide *Cheolare*.

¶ MELLATIO, Mellis vindemia, apud Col. 11. 2. *Mellatio æstiva*, apud Plin. nu. 11. c. 15.

¶ MELLATIUM. Nonius: *Sapa, quod nunc Mellatium dicimus, mustum ad mediam partem decoctum*. Onomast. *Mellatium, ficum*, μελίτωμα. Μελιτία; quasi mello, melle condio. Ita Martinius in Lex.

¶ 1. MELLEIA, f. Tributum pro melle præstitum. Computus ann. 1202. apud D. *Brussel* tom. 2. de Usu feud. pag. 151. *Pro vino Altissiod. & pro glande S. Germani & Roberti*, 100. l. *de Melleia*, 20. l. Ibid. pag. 153. *Et de Melleia Duni* 40. l. Idem jus esse videtur quod alibi *Abollagium*, in Consuet. municipal. *Espave d'avettes* vel *Espave d'abeilles* dicitur. Jus nempe quod habet dominus feudi in apum examinibus & earum melle, cum reperiuntur in nemoribus vassallorum. Vide *Bigrue*.

¶ 2. MELLEIA, MELLETA, MELLIATOR. Vide *Mesleia*.

¶ MELLETUS, Piscis species. Spicileg. Fontanell. MS. p. 94. *De quibus Melletis capiunt & a nobis detrahunt interiora, scilicet les caillettes Gallice, & hoc facientes secundum dominum* (i. e. Abbatem) *secundum nos omnes, & secundum suam litteram hanc cartam*. Ibid. *Et similiter de Melletis, Gallice Mellet.*

¶ MELLICATUS, Illectus. Vita S. Vincentii Madelgarii tom. 3. Julii p. 675. *Quemadmodum sane apes ad alvearia convolant & revolant assidue, ita nihilominus ad montem vocabulo & religione altum alternatim confluebant Christianæ signiferi militiæ, præfati viri procul dubio Mellicati dulcedine.*

MELLICIDA, [Cui, ut videtur, apum cura demandata erat.] Constitutio Caroli IV. Imper. de Forestariis & Zeidlariis, ann. 1358. apud Goldastum tom. 1. Constit. Imper. p. 369. *Forestariis & Mellicidæ, qui Zeidlarii vulgariter nuncupantur*. Occurrit ibi non semel.

MELLICRATUM, Μελίκρατον, Idem quod *Medo*. Petrus de Dusburg in Chron. Prussiæ cap. 5. *Pro potu habens simplicem aquam, & Mellicratum seu medonem*. Vide *Mellita*.

MELLICUS, pro *Mellitus*. Rythmi in obitum Henrici VII. Imper.

Veracem, fidum, Mellicum,
Verbisque seriosum.

¶ MELLIFICIUM, Apum opus. Charta an. 1296. apud Ludewig to. 1. Reliq. MSS. p. 165. *Insuper proprietatis titulo in prædicta villa .... debitores Mellificiorum, qui vulgo dedis appellantur, & eorum Mellificiorum jura vendidimus*. Alia ejusd. an. ibid. pag. 171. *Donavimus Mellificia & eorum solutores qui dedisi nuncupatur*. Charta Johannis Reg. Bohemiæ an. 1338. apud eumdem Ludewig. to. 5. p. 625. *Nec non campis, allodiis ... pratis, pascuis, Mellificiis, piscinis, piscationibus, &c.*

¶ MELLISLUUS, pro *Mellifluus*, in Actis S. Cassiani apud Ill. Fontaninum Antiq. Hortæ p. 345.

Arcbas Mellisluus, fama super æthera notus.

¶ MELLISSIMUS. Vide *Meliorare*.

MELLITA, Potio confecta ex melle, cum scilicet *favi decoquuntur in dulcem & barbaram potionem*, ut ait S. Hieronymus Epist. 2. *Delibuta melle vina*. Epist. 99. Capitula Theodori Cantuar. c. 1. *Tres dies ... a vino, medone, Mellita, & cervisia .... abstineat*. Adam Bremensis cap. 103. & Albertus Stadensis an 1085. *Ordinavit ut Canonicis in Dominicis diebus unicuique duplex detur Mellitæ copia*. Potio ex melle, in Epist. Theodemari Abbatis ad Carolum M. *Potus in quo mel est*, in Epist. 62. Bonifacii Archiep. Mogunt. Idem quod *Pigmentum*. Vide in hoc verbo. *Mellita cervisia*, non semel in Pœnitentiali MS. Thuano, & in Concilio Wormaciensi cap. 30. Vide *Medo*.

☞ In jejuniis prohibita ejusmodi potio. Formulæ veteres Alsaticæ apud Eccardum ad calcem Legis Salicæ pag 243. *Cunctis omnino a carne & pinguedine, & omni quod ex lacte conficitur. Pisces & ova præter infirmitatem nemo præsumat. Similiter vinum & omne quod melle dulcoratum est.*

MEL-

MELLITAS, Suavitas. S.Bonifacius Moguntinensis Archiep.Epist.1. *Quem mihi temporalis caducum auri munus, nec Mellitate per blandimenta adulantium verborum faceta urbanitas afoivit.*

MELLITOR. Qui mel vel ceram conficit. Fori Leirenæ: *Mellitor det per annum unum almude de melle, & unam libram de cera.*

MELLITUM. Vide *Mulsa*.

MELLOPROXIMI. qui a *Proximo scriniorum* primi proximique erant, proxime *Proximi* futuri, bienno veniente; qui *Proximos* proxime contingebant: quibus etiam eadem quæ *Proximis* dignitas attributa. Vide l.16.& 17.Cod.Th.de Proximis, & ibi Jacob.Gothofredum. Inscript. Romæ: *D. M. M. Aurelio Aug.lib. Isidoro Mellaproximo a rationibus Hermes alumnus & Glycon nutritor & Maximus bene merenti fecerunt.* In alia Inscript. 393. 5. *Spe beneficiarius*, idem valet ac *Mello-Beneficiarius*.

MELLOPROXIMATUS. Constitutio Justiniani de Adjutoribus Quæstoris, edita a Fr.Pithœo: *In aliis autem duobus scriniis, id est, Epistolarum & Libellorum, in secundum gradum venientibus & Melloproximatum ingredientibus, ut hi tantummodo licentiam sibi haberent alium subrogare.*

MELNUS, Melinus color. Hariulfus l. 3. Chron. Cetulensis cap. 3. *Casula castanea 40. .... galnæ serica 5. Melna serica 3. Melinum vestimentum*, apud Plautum in Epidico. [Gloss. MSS. Colbert. M.λινον, χρῶμα.]

¶ MELO, Nilus dicitur Symmacho lib. 1. Epist.8. *Est Ægyptio Melone major*; ab equis lutosis & cœnosis. Ita etiam apud Festum & Servium.

¶ MELOCINA. Vide *Melocineus*.

MELOCINEUS. Carmen de Carolo M. quod Alcuino tribuitur:

Tecta Melocineo fulgescit femina amictu.

Isidorus lib. 19. Orig. cap. 22. de Vestibus: *Melocinia, quæ malvarum stamine conficitur, quam alii Melocinam, alii malvellam vocant.* Papias: *Melocina vestis, qua albo stamine fit, quam alii molbellam vocant.* Idem: *Malbella quæ ex malvarum stamine conficitur, quam alii melocinam vocant.* Alii ex colore vestem hanc dictam volunt, qui *Molochinus* vocatur, quod malvæ, quam Græci μολόχην & μαλάχην vocant, colorem referat: nam & *Molochinarios* appellant Cæcilius; apud Nonium, & Plautus in Aulul. molochini coloris infectores.

¶ MELODA. Vide *Melodus*.

MELODIA, Cantus Ecclesiastici species. Ordo Romanus: *Sequitur versus, Epulemur, inde Melodia.* [Bernardi Mon. Ordo Cluniac. part.2. cap.19. *Ad solos Nocturnos & Vesperas super Psalmos, nonnisi Alleluja cantatur, ad Melodiam subscriptarum antiphonarum formata.*]

¶ MELODIARE, Certa vocis modulatione decantare. Guidonis Disciplina Farfensis cap.40. *Missam dicant honorifice, sicut superius intulimus, & sequentiam Melodiant in eadem die.* Chron. Francisci Pipini lib.3.cap.39. apud Murator.to.9. col.706. *Hæ doctæ psallere, chorizare ac Melodiari, & tympanizare.... puerorum demulcebant auditum.*

MELODIMA, Μελῴδημα, Concentus. Vita S. Guillelmi Divion, cap.13. *Psalmorum concentum distinguens, dulcissime decoravit Melodimate.* *Melodioma*, Alano de Planctu nat.

¶ MELODIOSUS, Canorus. Vita B. Coletæ to. 1. Martii p. 556. *[illegible] fuit in medio duorum ipsorum, vox quadam* [illegible]

¶ ME[illegible], sed tristi modulatione. [illegible] Mossiacensis in Vita C[illegible] 43. Bibl. [illegible] fol. 83.

Praedulci.... melodia hanc sequentiam cecinerunt Melodisenter in memoriam & laudem defuncti.

¶ MELODIUM, Melos, suavitas. Litteræ ann. 1345. to.2. Hist. Dalphin. p.513. *Hinc est, quod nos, cujus vocis Melodium in capella nostra nuper audivimus resonare, in Capellanum nostrum ipsius capellæ domesticum, cum privilegiis, gratiis & prærogativis.... tenore præsentium retinemus.*

MELODUS, Cantator. Ausonius in Professoribus Burdegal. Carm.16.

Te fabulantem non Ulysses linqueret,
Liquit canentes qui Melodas virgines.

Milo Monachus Elnonensis lib.2. Vitæ S. Amandi cap.1.

In caulisque jubet sacris astare Melodos.

[Vita S. Romani Archiep. Rotomag. apud Marten. to.3. Anecd. col. 1663.

Cantat dulcisonus pro virginitate Melodus.]

MELODI INFANTES, in Ordine Romano, nostris *Enfans de Choeur*. Qui vero *Melodi* potissimum apud Græc Byzantinos appellati fuerint, attigimus in Notis ad Alexiadem.

MELODUS, Cantus. Prudentius Hymno 9. Cathemer.

Da puer plectrum choreis,
Ut canam fidelibus,
Dulce carmen & Melodum,
Gesta Christi insignia.

S. Radbodus Episc Carm. in S. Suibertum Episc.

Hic tibi suavisonum pangit, vir sancte, Melodum.

MELODA, Eadem notione. Fortunatus l.9. Poem.7.

Cur mihi injungis lyricas Melodas.

Sidonius lib. 9. Epist. 15. *Melodis insonare pulsibus*, id est, concentibus suavibus.

MELOGARIUM, [f. Crates, Gall. *Claie*, vel virgultorum fasciculus, Gallice *Fascine*.] Petrus de Crescentiis lib. 10. de Agricult. c.20. *Poterisque aptime locum custodire, atque viam introitus longam cavare, & Melogariis & sabulo desuper operire.* Cap. 26. *In capitibus parvi baculi vel Melogarii, &c.*

¶ MELOPYCNUS, Cantus modulatio. Vide supra *Barypycnus*.

MELOQUINUS, Monetæ Italicæ species. Cencius Camerar. in Ceremoniali Romano: *Sciendumque quod Cardinales omnes, Græci, Primicerius, tale presbyterium & taliter datum accipiunt, quale in die Paschæ superius nominatum recipiunt: Subdiaconi autem singuli singulos Meloquinos habent, quod tamen non fit in aliqua prædictarum solennitatum: nam non dantur eis, sicut ibidem scriptum plenius invenitur, etiamsi 30. vel amplius essent, nisi 12. Meloquini.* Bulla Nicolai IV. PP. an. 3. de Censibus Ecclesiæ Roman. in Regno, Campania & Maritima. *In Archiepiscopatu Barensi, Ecclesia S. Benedicti* 2. *Meloquinos*. [Le Roman de *Partonopex* MS.

S'esgarde vers soleil levant,
La mer i voit qui dure tant
Que nus n'en puet veoir la fin:
Par la li porte Alixandrin
Vienent & li bon figlaton,
Li Meloquin & li Maugon.]

Vide *Molochinus*.

¶ MELOS, odia, in Vita B. Davanzati to.2. Julii pag. 528. *Itaque quod famulus ille festinanter patrem & confessorem præfatum excitabat, ut Melodem illam audiret.*

MELOTA, Taxus, animal mordax. Ebrardus Betun. cap.12.

Est arbor Taxus, si dicas, hac: animalque,
Hic, si præcedat: etiam Melota vocatur.
Dicitur a multis etiam sub nomine pellis.

Vide

Vide Silvestrum Giraldum in Topog. Hibern. distin. 1. cap. 20. Theodemarus Abbas in Epist. ad Carolum M. de *Melote* pellicula, de qua voce mox: *Quod tegumentum ideo sic appellatum est, quia solebant antiquitus de illius animantis pelle fieri, quod Melos propter rotunditatem sui corporis appellatur, quod genus bestiolæ a nonnullis Taxus appellatur.*

MELOTE, Pellis ovina, ex Græco μηλωτή, a μῆλον, ovis. Glossæ vett. *Pellis lanata*, μηλωτὴ, ἄρναχις. Eædem: Μηλωτὴ, *pellis*. Adde Hesychium in μηλ. Gloss. MSS. Reg. Μαλόπιον, ὁ περὶ ξαντα... ἤτοι κ. τὰ δέρματα, μηλωτάρια. Eucherius: *Melote in Regum libro, pellis simplex qua Monachi Ægyptii etiam nunc utuntur, ex uno latere dependens*. Gloss. Lat. MSS. Regiæ: *Melotes, pelles sordida, vel simplex, ex uno latere pendens, qua Monachi utuntur*. Papias: *Melotes, pelles ovium sordidæ. Meleta, lanuta*. Glossæ Ælfrici: *Melotes vel pera*, getea, *vel* biocceu rooc, i. hircinus vel fractus roccus. Jo. de Janua: *Melota, quædam vestis de pilis vel pellibus illius animalis* (Melotæ) *facta, a collo pendens usque ad lumbos, qua Monachi utuntur, & iste habitus est necessarius proprie ad operis exercitium: eadem & pera, ut dicunt*. [Gloss. Lat. Gall. Sangerm. *Melota, une robe faite de peaulz, ou la peau du taixon qui va jusques aux reins, ou robe aspre de peaulx de chamois.*] *Eliæ Melotes*, apud Hieronymum & Paulinum Epist. 26. Cassianus lib. 1. c. 8. de Monachis Ægyptiis: *Ultimus habitus eorum est pellis caprina, quæ Melotes vel pera appellatur*. Sanctus Hieronymus in Præfat. ad Regulam S. Pachomii num. 4. *Caprinam pelliculam, quam Melotem vocant*. Ruffinus de Vitis Patrum cap. 9. *Melotem, quæ est caprina pellis*. *Melotes pellicea*, in Regula S. Isidori cap. 13. Vita S. Aigulfi Abbatis Lirinensis: *Super quam* (feminam) *B. Aigulfi Melotem imponentes, quasi a somno evigilans, coram omnibus surrexit*. Vita ms. S. Mauri Abb.

Vidi Melotam, dicens, super æquora notam,

Vita S. Fructuosi Archiep. Bracar. n. 4. *Melotem ex caprinis pellibus indutus*. S. Eulogius l. 1. Memorial. SS. de Monachis: *Qui illico relictis urbibus, & his quæ mundanis bareas [?] alliciunt, avida rapiendi regnum Dei cupidine flagrantes, circumierunt in Melotis & pellibus caprinis, egentes, angustiis afflicti, &c.* *Melotem* etiam S. Benedicto tribuit Gregor. M. lib. 2. Dial. c. 7. & ea caput operuisse indicat, quod & affirmat Theodemarus Abbas in Epist. ad Carolum M. unde conficit Haeftenus idem esse cum cuculla, quod præterea firmat ex ordine Romano. Sed quod ait idem Theodemarus & Joan. Hierosolymit. de Instit. Monach. cap. 38. *Meloten* ita dictam, quod ex pelle illius animantis facta esset, quod *melos* Græci, Latini *taxum* vocant, jure ab omnibus improbatur: quam sententiam attigit etiam Papias, & ex eo Ugutio, ubi de *Melote*: *Est vero propria ad operis exercitium, fiebat autem prius de pelliculis Melonum, ut quidam existimant, unde & Melotum dicta*. Idem: *Melota ex pellibus caprinis esse dicitur, ex una vero parte dependens. Alii dicunt quod ex pellibus asperi taxi, qui Melius dicitur, fiat, unde Melota vocatur: qua utuntur Monachi in Egypto propter asperitatem*. Μηλωτὰς Græci pariter Monachis non semel adscribunt, præsertim Ægyptiacis, ut S. Athanasius in Vita S. Antonii p. 120. & Palladius in Histor. Lausiaca cap. 38. 48. 70. 83. 88. Idem sive alius Palladius in Vita Chrysost. pag. 57. Editionis Bignianæ: Λαβόντες αὐτοῦ τὰς μηλωτὰς, &c. Μηλωτάρια aliis dicuntur. Glossæ MSS. Regiæ Cod. 1673. τὰ δέρματα, μηλωτάρια. Vita S. Nili Junior. pag. 163. Ἀπάραντες σὺν μηλωταρίοις καὶ περιβολαίοις, &c. Vide Isidor. lib. 19. cap. 24. & Rosweidum ad Paulinum.

MELOTINA, Pellicula ovina. Vita S. Guthlaci cap. 30. & Ordericus Vitalis lib. 4. p. 539. *Lutberio Melotina, in quo solebat orare, ipsum circumdedit*, id est, lodice ex pelle agnina.

¶ MELOTHRUM, Μήλωθρον, Coloramentum, quo panni tinguntur. Est & *Molothrum* vitis alba, quæ aliter psilothrum, quia ejus fructu coria ψιλοῦνται, id est, pilis exuuntur, & glabra fiunt. Vide Lexicon Martinii.

¶ MELSETTE, vox vernacula ejusdem notionis ac *Mesleia*. Constitut. Sicil. lib. 1. tit. 17. *Si quando in locis ipsis, aut circa ea, rixas, quæ vulgariter Melsettæ dicuntur, injurias, violentias aut hujusmodi flagitia forte prænoverint committenda, &c.*

MELUM, *Pomum*, ex Græc. Μῆλον. *Melum cotoneum*, apud Innocentium de Casis liter. pag. 216.

MELARIUM, Pomarium *melis* (μήλοις), hoc est, malis, consitum, Wendelino. Lex Salica tit. 29. §. 8. *Si quis impotos de Melario aut de pirario tulerit, &c.* §. 10. *Si quis Melarium aut pirarium decorticaverit, &c.* Sed hic potius ipsæ arbores designari videntur, *pomier, poirier*. Italis, *Melario*, est alvearium unde mel eruitur.

MELUMEN. Petrus de Crescentiis lib. 4. c. 4. *Albarica* (vitis) *cum qua tinguntur alia vina, quæ nimis Melumen timet, &c.* Ubi legendum *fulmen*, ex veteri Interprete Gallico, *qui doubte moult tempeste & orage*.

¶ MELUS, pro *Malus*, Gall. *Pommier*, Italis *Melo*. Leges Rotharis ex Cod. Estem. apud Murator. tom. 1. part. 2. pag. 41. *Aut Melum alienum inciderit, componat pro unaquaque arbore solidum unum.*

¶ MEMBRANARIUS, Διφθεραποιός. Gloss. apud Martin. Qui membranas parat.

¶ MEMBRANATIM, Membratim, per partes. Gloss. Lat. Græc. *Ad membranatim*, κατὰ μέλος.

¶ MEMBRANEO, τυμπανίζω, Qui pulsat tympanum. Gloss. Lat. Græc. MSS. Sangerm.

¶ MEMBRANEUS, Ex membrana factus. Onomast. *Membraneus*, διφθέρινος. Lexicon Martinii. *Codices Membranei & chartacei*, in Leg. 52. D. de Legat. l. 3.

¶ MEMBRANULUM, Membrana, Charta. Tabularium Rothonense:

Ad præsentis & futura
Ætatis indicium,
Judicalis Venetensis
Præsul Episcopium
Rothonensis Abbatiæ
Nunc & in perpetuum
Ut concessit Salvatori,
Hoc servat Membranulum.

MEMBRANUM, Membrana, Charta, in Lege Longob. lib. 1. tit. 29. §. 1. Suidas. Περγαμηναί, αἱ μεμβράναι, αἱ διφθέραι. Charta Arechis Ducis Longob. apud Ughellum in Arch. Benevent. *Per suum Membranum firmitatis & absolutionis, &c.* Mox: *Juxta Membranum ipsius Episcopi*. Adde pag. 617. 636. & Vitam S. Theodardi apud Catellum pag. 757. Vide Salmasium in Hist. Aug. pag. 447.

MEMBRANUM PURPUREUM, quod inficitur colore purpureo, in quo aurum & argentum liquescens patescat in literis, Isidoro l. 6. Orig. cap. 11. Hieronymus in Præfat. in Job: *Habeant qui volunt veteres libros, vel in Membranis purpureis auro argentoque descriptos, &c.* Idem Epist. *Inficiuntur Membranæ colore purpureo, aurum liquescit in literas, gemmis codices vestiuntur, &c.* Theonas Episcopus: *Veteres item codices pro indigentia resarciri procures, ornetque non tantum ad superstitiosos sumptus, quantum ad utile ornamentum, itaque scribi in purpureis membranis, & literis aureis totos codices, nisi specialiter Princeps demandaverit, omnia tamen Cæsari grata, maxima cum obedientia prosequatur.* [Eddius Stephanus in Vita S. Wilfridi cap. 16. *Quatuor Evangelia de auro purissimo in Membranis de purpuratis coloratis*

pro

MELLITAS, Suavitas. S. Bonifacius Moguntinensis Archiep. Epist. 1. *Quem mihi temporalis caducum auri munus, nec Mellitate per blandimenta adulantium verborum faceta urbanitas asciuit.*

MELLITOR. Qui mel vel ceram conficit. Fori Leirenæ: *Mellitor det per annum unum almude de melle, & unam libram de cera.*

MELLITUM. Vide *Mulsa*.

MELLOPROXIMI. qui a *Proximo scriniorum* primi proximique erant, proxime *Proximi* futuri, bienno veniente; qui *Proximos* proxime contingebant: quibus etiam eadem quæ *Proximis* dignitas attributa. Vide l. 16. & 17. Cod. Th. de Proximis, & ibi Jacob. Gothofredum. Inscript. Romæ: *D. M.* M. *Aurelio Aug. lib. Isidoro* Melloproximo *a rationibus Hermes alumnus & Glycon nutritor & Maximus bene merenti fecerunt.* In alia Inscript. 393. 5. *Spe beneficiarius*, idem valet ac *Mello-Beneficiarius*.

MELLOPROXIMATUS. Constitutio Justiniani de Adjutoribus Quæstoris, edita a Fr. Pithœo: *In aliis autem duobus scriniis, id est, Epistolarum & Libellorum, in secundum gradum venientibus & Melloproximatum ingredientibus, ut hi tantummodo licentiam sibi haberent alium subrogare.*

MELNUS, Melinus color. Hariulfus l. 3. Chron. Centulensis cap. 3. *Casulæ castaneæ 40. .... galnæ sericæ 5. Melnæ sericæ 3. Melinum vestimentum*, apud Plautum in Epidico. [Gloss. MSS. Colbert. Μήλινον, χρῦσον.]

¶ MELO, Nilus dicitur Symmacho lib. 1. Epist. 8. *Est Ægyptio Melone major*; ab aquis lutosis & cœnosis. Ita etiam apud Festum & Servium.

¶ MELOCINA. Vide *Melocineus*.

MELOCINEUS. Carmen de Carolo M. quod Alcuino tribuitur:

Tecta Melocinea fulgescit femina amictu.

Isidorus lib. 19. Orig. cap. 22. de Vestibus: *Melocinia, quæ malvarum stamine conficitur, quam alii Melocinam, alii malvellam vocant.* Papias: *Melocina vestis, quæ albo stamine fit, quam alii malbellam vocant.* Idem: *Malbella quæ ex malvarum stamine conficitur, quam alii melocinam vocant.* Alii ex colore vestem hanc dictam volunt, qui *Molochinus* vocatur, quod malvæ, quam Græci μολόχην & μαλάχην vocant, colorem referat: nam & *Molochinarios* appellant Cæcilius, apud Nonium, & Plautus in Aulul. molochini coloris infectores.

¶ MELODA. Vide *Melodus*.

MELODIA, Cantus Ecclesiastici species. Ordo Romanus: *Sequitur versus, Epulemur, inde Melodia.* [Bernardi Mon. Ordo Cluniac. part. 2. cap. 19. *Ad solos Nocturnos & Vesperas super Psalmos, nonnisi Alleluja cantatur, ad Melodiam subscriptarum antiphonarum formata.*]

¶ MELODIARE, Certa vocis modulatione decantare. Guidonis Disciplina Farfensis cap. 40. *Missam dicant honorifice, sicut superius intulimus, & sequentiam Melodient in eadem die.* Chron. Francisci Pipini lib. 3. cap. 39. apud Murator. to. 9. col. 706. *Ho docta psallere, choreizare ac Melodiari, & tympanizare .... puerorum demulcebant auditum.*

MELODIMA, Μελῴδιον, Concentus. Vita S. Guillelmi Divion. cap. 13. *Psalmorum concentum distinguens, dulcissimo decoravit Melodimate.* Melodioma, Alano de Planctu nat.

¶ MELODIOSUS, Canorus. Vita B. Coletæ to. 1. Martii p. 556. *Audita fuit in medio duorum ipsorum, vox quædam placabilis & Melodiosa.*

¶ MELODISENTER, Suavi, sed tristi modulatione. Aimericus de Peyrato Abbas Moissiacensis in Vita Carpli M. in Cod. MS. 1343. Bibl. Regiæ fol. 83. *Præduloi .... melodia hanc sequentiam cecinerunt Melodisenter in memoriam & laudem defuncti.*

¶ MELODIUM, Melos, suavitas. Litteræ ann. 1345. to. 2. Hist. Dalphin. p. 513. *Hinc est, quod vos, cujus vocis Melodium in capella nostra nuper audivimus resonare, in Capellanum nostrum ipsius capellæ domesticum, cum privilegiis, gratiis & prærogativis .... tenore præsentium retinemus.*

MELODUS, Cantator. Ausonius in Professoribus Burdegal. Carm. 16.

Te fabulantem non Ulysses linqueret,
Liquit canentes qui Melodas virgines.

Milo Monachus Elnonensis lib. 2. Vitæ S. Amandi cap. 1.

In canlisque jubes sacris astare Melodos.

[Vita S. Romani Archiep. Rotomag. apud Marten. to. 3. Anecd. col. 1663.

Canat dulcisonus pro virginitate Melodus.]

MELODI INFANTES, in Ordine Romano, nostris *Enfans de Chœur*. Qui vero *Melodi* potissimum apud Græc Byzantinos appellati fuerint, attigimus in Notis ad Alexiadem.

MELODUS, Cantus. Prudentius Hymno 9. Cathemer.

Da puer plectrum choreis,
Ut canam fidelibus,
Dulce carmen & Melodum,
Gesta Christi insignia.

S. Radbodus Episc Carm. in S. Suibertum Episc.

Hic tibi suavisonum pangis, vir sancte, Melodum.

MELODA, Eadem notione. Fortunatus l. 9. Poem. 7.

Cur mihi injungis lyricas Melodas.

Sidonius lib. 9. Epist. 15. *Melodis insonare pulsibus*, id est, concentibus suavibus.

MELOGARIUM, [f. Crates, Gall. *Claie*, vel virgultorum fasciculus, Gallice *Fascine*.] Petrus de Crescentiis lib. 10. de Agricult. c. 20. *Poterisque optime locum custodire, atque viam introitus longam cavare, & Melogariis & fabule desuper operire.* Cap. 26. *In capitibus parvi baculi vel Melogarii, &c.*

¶ MELOPYCNUS, Cantus modulatio. Vide supra *Barypycnus*.

MELOQUINUS, Monetæ Italicæ species. Cencius Camerar. in Ceremoniali Romano: *Sciendumque quod Cardinales omnes, Græci, Primicerius, tale presbyterium & taliter datum accipiunt, quale in die Paschæ superius nominatum recipiunt: Subdiaconi autem singuli singulos Meloquinos habent, quod tamen non fit in aliqua prædictarum solennitatum: nam non dantur eis, sicut ibidem scriptum plenius invenitur, etiamsi 30. vel amplius essent, nisi 12. Meloquini.* Bulla Nicolai IV. PP. an. 3. de Censibus Ecclesiæ Roman. in Regno, Campania & Maritima. *In Archiepiscopatu Barensi, Ecclesia S. Benedicti* 2. Meloquinos. [Le Roman de Partonopeu MS.

S'esgarde vers soleil levant,
La mer i voit qui dure tant
Que nus n'en puet veoir la fin:
Par la li porte Alixandrin
Vienent & li bon siglaton,
Li Melequin & li Mangon.]

Vide *Molochinus*.

¶ MELOS, odia, in Vita B. Davanzati to. 2. Julii pag. 528. *Itaque quod famulus ille festinanter patrem & confessorem præfatum excitabat, ut Melodem illam audiret.*

MELOTA, Taxus, animal mordax. Ebrardus Betun. cap. 12.

Est arbor Taxus, si dicas, hæc: animalque,
Hic, si præcedat: etiam Melota vocatur.
Dicitur a multis etiam sub nomine pellis.

Vide

Vide Silvestrum Giraldum in Topog. Hibern. distin. 1. cap. 20. Theodemarus Abbas in Epist. ad Carolum M. de *Melote* pellicula, de qua voce mox: *Quod tegumentum ideo sic appellatum est, quia solebant antiquitus de illius animantis pelle fieri, quod Melos propter rotunditatem sui corporis appellatur, quod genus bestiolæ a nonnullis Taxus appellatur.*

MELOTE, Pellis ovina, ex Græco μηλωτή, a μῆλον, ovis. Glossæ vett. *Pellis lanata*, μηλωτή, κώδιον. Eadem: Μηλωτή, *pellis*. Adde Hesychium in μῆλα. Gloss. MSS. Reg. Μηλάριον, ὁ τὰ πρόβατα νέμων, ὅθεν καὶ τὰ δέρματα, μηλωτάρια. Eucherius: *Melote in Regum libro, pellis simplex qua Monachi Ægypti etiam nunc utuntur, ex uno latere dependens.* Gloss. Lat. MSS. Regiæ: *Meloses, pellis sordida, vel simplex, ex uno latere pendens, qua Monachi utuntur.* Papias: *Melotes, pelles ovium sordida. Meleta, lanuta.* Glossæ Ælfrici: *Melotes vel pera*, geten, vel hroccen rooc, i. hircinus vel fractus roccus. Jo. de Janua: *Melota, quædam vestis de pilis vel pellibus illius animalis* (Melotæ) *facta, a collo pendens usque ad lumbos, qua Monachi utuntur, & ista habitus est necessarius proprie ad operis exercitium: eadem & pera, ut dicunt.* [Gloss. Lat. Gall. Sangerm. *Melota, une robe faite de paulz, ou la pian du taisson qui va jusques aux reins, ou robe aspre de paulx de chamois.*] *Eliæ Melotes*, apud Hieronymum & Paulinum Epist. 36. Cassianus lib. 1. c. 8. de Monachis Ægyptiis: *Ultimus habitus eorum est pellis caprina, quæ Melotes vel pera appellatur.* Sanctus Hieronymus in Præfat. ad Regulam S. Pachomii num. 4. *Caprinam pelliculam, quam Melotem vocant.* Ruffinus de Vitis Patrum cap. 9. *Melotem, quæ est caprina pellis. Meloses pelliceas*, in Regula S. Isidori cap. 13. Vita S. Aigulfi Abbatis Lirinensis: *Super quam* (feminam) *B. Aigulfi Melotem imponentes, quasi e somno evigilans, coram omnibus surrexit.* Vita ms. S. Mauri Abb.

Vidi Melotam, dicens, super æquora notam,

Vita S. Fructuosi Archiep. Bracar. n. 4. *Melotem ex caprinis pellibus indutus.* S. Eulogius l. 1. Memorial. SS. de Monachis: *Qui illico relictis urbibus, & his quæ mundanis hærent actibus, avida rapiendi regnum Dei cupidine flagrantes, circumierunt in Melotis & pellibus caprinis, egentes, angustiis afflicti, &c. Melotem* etiam S. Benedicto tribuit Gregor. M. lib. 2. Dial. c. 7. & ea caput operuisse indicat, quod & affirmat Theodemarus Abbas in Epist. ad Carolum M. unde conficit Haeftenus idem esse cum cuculla, quod præterea firmat ex ordine Romano. Sed quod ait idem Theodemarus & Joan. Hierosolymit. de Instit. Monach. cap. 28. *Meloten* ita dictam, quod ex pelle illius animantis facta esset, quod *melos* Græci, Latini *taxum* vocant, jure ab omnibus improbatur: quam sententiam attigit etiam Papias, & ex eo Ugutio, ubi de *Melote*: *Est vero propria ad operis exercitium, fiebat autem prius de pelliculis Melonum, ut quidam æstimant, unde & Melotum dicta.* Idem: *Melota e pellibus caprinis esse dicitur, ex una vero parte dependens. Alii dicunt quod ex pellibus asperi taxi, qui Melus dicitur, fiat, unde Melota vocatur: qua utuntur Monachi in Egypto propter asperitatem.* Μηλωτὰς Græci pariter Monachis non semel adscribunt, præsertim Ægyptiacis, ut S. Athanasius in Vita S. Antonii p. 120. & Palladius in Histor. Lausiaca cap. 38. 48. 70. 83. 88. Idem sive alius Palladius in Vita Chrysost. pag. 57. Editionis Bigotianæ: Ἀποδύσας αὐτὸν τὰς μηλωτὰς, &c. Μηλωτάρια aliis dicuntur. Glossæ MSS. Regiæ Cod. 1673. τὰ δέρματα, μηλωτάρια. Vita S. Nili Junior. pag. 163. Ἀπάραντες εὐθὺς μηλωτάριον καὶ ἐπιβαλόντες, &c. Vide Isidor. lib. 19. cap. 24. & Rosweidum ad Paulinum.

MELOTINA, Pellicula ovina. Vita S. Guthlaci cap. 30. & Ordericus Vitalis lib. 4. p. 539. *Lutberto Melotina, in quo solebat orare, ipsum circumdedit*, id est, lodice ex pelle agnina.

¶ MELOTHRUM, Μήλωθρον, Coloramentum, quo poma tinguntur. Est & *Melothrum* vitis alba, quæ aliter psilothrum, quia ejus fructu coria ψιλοῦνται, id est, pilis exuuntur, & glabra fiunt. Vide Lexicon Martinii.

¶ MELSETTE, vox vernacula ejusdem notionis ac *Meslein*. Constitut. Sicil. lib. 1. tit. 17. *Si quando in locis ipsis, aut circa ea, rixas, quæ vulgariter Melsette dicuntur, injurias, violentias aut hujusmodi flagitia forte prænoverint committenda, &c.*

MELUM, *Pomum*, ex Græc. Μῆλον. *Melum cotoneum*, apud Innocentium de Casis liter. pag. 226.

MELARIUM, Pomarium *melis* (μήλοις), hoc est, malis, consitum, Wendelino. Lex Salica tit. 29. §. 8. *Si quis impotos de Melario aut de pirario tulerit, &c.* §. 10. *Si quis Melarium aut pirarium decorticaverit, &c.* Sed hic potius ipsæ arbores designari videntur, *pomier, poirier*. Italis, *Melaria*, est alvearium unde mel eruitur.

MELUMEN. Petrus de Crescentiis lib. 4. c. 4. *Albatica* (vitis) *cum qua tinguntur alia vina, quæ nimis Melumen timet, &c.* Ubi legendum *fulmen*, ex veteri Interprete Gallico, *qui doubte moult tempeste & orage*.

¶ MELUS, pro *Malus*, Gall. *Pommier*, Italis *Melo*. Leges Rotharis ex Cod. Esten. apud Murator. tom. 1. part. 2. pag. 41. *Aut Melum alienum inciderit, componat pro unaquaque arbore solidum unum.*

¶ MEMBRANARIUS, Διφθεραποιός, Gloss. apud Martinio. Qui membranas parat.

¶ MEMBRANATIM, Membratim, per partes. Gloss. Lat. Græc. *Ad membranatim*, κατὰ μέλος.

¶ MEMBRANEO, τυμπανίζω, Qui pulsat tympanum. Gloss. Lat. Græc. MSS. Sangerm.

¶ MEMBRANEUS, Ex membrana factus. Onomast. *Membraneus*, δέρρινος. Lexicon Martinii. *Codices Membranei & chartacei*, in Leg. 52. D. de Legat. l. 3.

¶ MEMBRANULUM, Membrana, Charta. Tabularium Rothonense:

Ad præsentis & futura
Ætatis indicium,
Judicalis Venetensis
Præsul Episcopium
Rothonensis Abbatiæ
Nunc & in perpetuum
Ut concessit Salvatori,
Hoc servat Membranulum.

MEMBRANUM, Membrana, Charta, in Lege Longob. lib. 1. tit. 29. §. 1. Suidas. Περγαμηναί, αἱ μεμβράναι, αἱ διφθέραι. Charta Arechis Ducis Longob. apud Ughellum in Arch. Beneven. *Per suum Membranum firmitatis & absolutionis, &c.* Mox: *Juxta Membranum ipsius Episcopi.* Adde pag. 617. 636. & Vitam S. Theodardi apud Catellum pag. 737. Vide Salmasium in Hist. Aug. pag. 447.

MEMBRANUM PURPUREUM, quod inficitur colore purpureo, in quo aurum & argentum liquescens patescat in literis. Isidoro l. 6. Orig. cap. 11. Hieronymus in Præfat. in Job: *Habeant qui volunt veteres libros, vel in Membranis purpureis auro argentoque inscriptos, &c.* Idem Epist. *Inficiuntur Membranæ colore purpureo, aurum liquescit in literas, gemmis codices vestiuntur, &c.* Theonas Episcopus: *Veteres item codices pro indigentia eos forsitan procuret, ornetque non tantum ad superstitiosas sumptus, quantum ad utile ornamentum, itaque scribi in purpureis membranis, & literis aureis totos codices, nisi specialiter Princeps demandaverit, omnia tamen Cæsari grata, maxima cum obedientia prosequetur.* [Eddius Stephanus in Vita S. Wilfridi cap. 16. *Quatuor Evangelia de auro purissimo in Membranis de purpuratis coloratis*

pra

pro anima sua remedio scribere jussit. Ubi forte legendum *de purpura*.] Chron. Fontanellense cap. 16. *Quatuor Evangelia in Membrana purpureo ex auro scribere jussit Romana litera. Lectionarium etiam in Membrano purpureo argenteis scriptum literis ornatumque tabulis eburneis*.

¶ MEMBRARI, Per membra formari. Censorinus de Die Nat. cap. 11. *Quinque & triginta diebus infans Membratur*.

¶ MEMBRELLUM, Parvum membrum. Egilwardus in Vita S. Burchardi Episcop. Wirtzib. sæculo 3. Bened. part. 1. pag. 709. *Ideoque luce clarius constat operæ pretium esse, quandoquidem utriusque meritis, si veraciter & digne membris ut poto Membrella congloriamur*; *&c.*

MEMBROSITAS, *Membrorum magnitudo*. Ugutinoi & aliis. [*Membru*, membrosum & corpulentiorem virum vocat le Roman *de la guerre de Troyes* MS.

Agamenon qi estoit Rois,
Et Duc & maistre de Grecois,
Fu grans, merveilleus & Membrus.]

1. MEMBRUM, pro *Membrana*, interdum usurparum docet Salmasius ad Hist. August. p. 157.

2. MEMBRUM. Chron. Besuense p. 689. *Dedit S. Petro Besuensi mansum .... singulis annis nummos 12. duoque Membra, sive duas gallinas in Natale Domini persolventem*. Tabularium Gonchensis Abbat. in Ruthenis Char. 44. *Et donat de censsiva 9. denarios Pogesos, & ad Calendas duos Membros, &c.* Mox: *In alia appendaria vollença de censum 4. denarios Pogesos, & unum Membrum, & una omina de vino, &c.* Ch. 151. *Quatuor sestarios de civata, & 4. Membros de porcos, &c.* Tabularium Prioratur Dominæ in Delphinatu: *Ad Natale Domini alterum receptum de 4. Membris de carne, &c.* Fol. 108. *De manso in villa Novista servitium per Kalendas, 4. Membra de carne, & 4. panes, &c.* Ubi membrum idem valet quod *perna*.

MEMBRA VOLATILIA, Quæ motum habent. Leges Opstalbomicæ cap. 18. *Mutilationes Membrorum volatilium ex indignatione factas, utpote oculorum, pedum, manuum vel labrarum, puniantur, sicut de homicidiis est præmissum*.

VITA ET MEMBRUM: Formula usitata in hominiis, qua vassallus domino cavet, ne vita ei eripiatur, aut in membris lædatur, curam præcipuam se adhibiturum. Regestum Tolosanum Cameræ Comput. Paris. fol. 1. & alibi passim: *Omnia servitia quæ fidelis vassallus facere debet bona domino suo fideliter exhibenda, & specialiter Vitam & Membrum vobis per solennem stipulationem bona fide promitto, & inde ligium homagium vobis facio, &c.* [Vide *Hominium*.]

¶ MEMBRUM. Pars alterius, vel quod ab alio dependet. Charta an. 1442. apud Madox Formul. Anglic. pag. 147. *Manerium de Raskell cum omnibus suis Membris & pertinenciis .... Maneria de Claveryng & Cammer, cum omnibus Membris & pertinenciis suis*. Ibidem non semel occurrit. Hinc

MEMBRUM LORICÆ, Pars feudi loricæ, atque ut definitur in veteri Jure municipali Normanniæ MS. 1. part. sect. 3. cap. 23. *Membra de fieu de Hauberc est l'uitisme partie del fieu de Hauberc, & toutes les autres parties que sont contenues sous le menour Membre, si come la septisme partie de la sisisme, & ces autres ensuivantes*. In nova Consuetudine art. 336. & 360. licet feuda omnia nobilia dividi non possint, si feminæ tantum hæredes superfint, feuda loricæ inter eas dividi possunt usque in octo partes, quæ *Membra loricæ* appellantur, [atque *tenees per Membrum loricæ* dicuntur, ut habet Charta Philippi Pulcri Reg. Franc. an. 1308. tom. 4. Hist. Harcur. pag. 1197.] eoque casu habet unumquodque membrum,

jus curiæ, usagium, jurisdictionem, & gagium plegium. Charta Philippi Augusti Regis Franc. an. 1218. *Exceptis bosois & feodis loricæ & Membris feodorum loricæ, &c.* in Herouvalliano Regesto fol. 176. [Vide *Feudum*.]

¶ MEMBRUS. Vide *Membrum* 2.

MEMENTO, Pars Canonis Ecclesiastici, in qua mentio fit vivorum & defunctorum, quæ incipit ab hac voce. [Charta an. 1427. apud Lobinell. to. 5. Hist. Paris. p. 697. *In suo Memento Missæ habeat specialem memoriam dicti fundatoris*.] Architrenius lib. 3. cap. 22.

Item in eadem ortusque sui natura Memento
Nemo suos habeat odio, &c.

Vulgaris loquendi formula.

MEMINERE, pro *Meminisse*. Chrodegangus Metensis Episcopus in Regula Canonic. cap. 56. *Meminere debent Canonici quod nec Davide sanctiores, nec Salomone sapientiores possunt esse*.

¶ MEMINITUS, Præfatus, cujus facta mentio. Charta Adefonsi Reg. Hispan. ann. 1094. apud Marten. to. 1. Ampliss. Collect. col. 548. *Dono & offero ad ipsum atrium jam Meminitum, alterum monasterium de Pennafidel, cum suas hæreditates ad integrum*.

¶ MEMORACULUM, Monumentum. Apuleius in Apolog. pag mihi 497. *Non inducat in animum, verum esse quod dixi, me sanctissime tot sacrorum signa & Memoracula custodire*.

¶ MEMORALE, Instrumentum, quo inquisitiones juridicæ præcipiuntur. Statuta Eccl. Bajocens. ad calcem libri Johan. Abrinc. de Offic. Ecclesiast. pag. 4. *Nam quidem falsis nominibus nuncupantes obligatoria instrumenta, & quittatoria, Memoralia & mandata contra alios impetrant*.

MEMORALIUS, *Actuarius*. ὑπομνηματογράφος, in Gloss. Græc. Lat.

MEMORAMENTUM, *Monimentum*, in Gloss. Isonis Magistri.

MEMORANDA, Adversaria, Gallis, *Memoires*. Monasticum Anglic. to. 2. p. 803. *Vobis mandamus quod si per registra, rotulos, & Memoranda vestra, aut alio modo legitimo vobis constare poterit, &c.*

¶ MEMORARI, pro *Meminisse*. Notitia judicati pro Ecclesia Gerundensi to. 3 Conc. Hispan. p. 143. *Memorati sumus, ubi nos Dominus per divina præcepta admonuit dicens: Diligite justitiam qui judicatis terram*.

¶ MEMORATORIA, Idem quod mox *Memoratorium*. Placitum an. 999. apud Murator. tom. 2. part. 2. col. 499. *Et ideirco hanc brevem Memoratoriam de præcepto supra dicti Imperatoris* (Ottonis) *& consensu domni Apostolici .... fecimus Abbati Hugoni*. Ibid. col. 502. *Sic namque finitum est; unde pro futura memoria futuroque testimonio & cautela, hanc brevem Commemoratoriam prædictus Imperator .... scribere præcepit*.

MEMORATORIUM, Notitia, *breve rememoratorium*. Leo Ost. l. 1. c. 47. *Non autem videtur superfluum est, si hoc loco Memoratorium quod prædicti Abbatis .... studio gestum reperimus de rebus & cellis hujus Monasterii .... annectimus*. [Placitum an. 999. apud Murator. to. 2. part. 2. col. 508. *Et post solutam pœnam hoc breve Memoratorium in omni robore firmitatis permaneat*. Vita S. Ansegisi sæc. 4. Bened. part. 1. p. 639. *Memoratorium, qualiter domnus ac venerabilis Ansegisus Abbas disposuit vestimenta & calciamenta, &c.*] Vide *Breve rememoratorium*, & *Notitia*. Aliud sonat in Vita S. Licinii Episc. Andegav. n. 24. *Præcepit ante se memoratum leprosum adducere, & de cibo suo reficere, & post completum Memoratorium eum sibi præsentari: peracto autem Completorio una nocte, &c.* Ubi videtur sumi pro Completorio.

MEMORIA, Monumentum, sepulcrum, μνημεῖον. Festus: *Monumentum est quod mortui causa ædificatum est*,

est, *& quidquid ob memoriam alicujus factum est*, *&c.* Florentinus J.C. *Monumentum generaliter res est memoriæ causa in posterum prodita, in qua si corpus, vel reliquiæ inferantur, fiet sepulcrum*. S.Hieron. in c. 22. Esaiæ: *Quod non tam tabernaculum & domus, quam sepulcrum & Memoria appellandum est*, S.August.de Cura pro mortuis gerenda cap.4. *Non ob aliud vel Memoriæ vel monumenta dicuntur ea quæ insignita fiunt sepulcra mortuorum, nisi quia eos qui viventium oculis morte subtracti sunt, ne oblivione etiam cordibus subtrahantur, in Memoriam revocant, & admonendo faciunt cogitari: nam & Memoriæ nomen id apertissime ostendit, & monumentum, eo quod moneat mentem, id est, admoneat, nuncupatur*, *&c.* Idem in Psal. 48. *Pompa est funebris, excipitur sepulcro pretioso, involvitur pretiosis vestibus, sepelitur unguentis & aromatibus, deinde Memoriam qualem habet, quam marmoratam? vivit in ipsa Memoria ille ubi mortuus est*. Infra: *Quando cogitat sibi Memoriam marmoratam aut exsculptam facere, quasi de domo æterna cogitat, quasi ibi maneat ille dives*. Vide eumdem lib. 22. de Civit. Dei c. 10. [S. Paulinus Epist. 23. ad Severum: *Prospectus vero basilicæ non, ut usitatior mos est, Orientem spectat, sed ad domini mei B. Felicis basilicam pertinet Memoriam ejus aspiciens*. Adamnan. de Locis Sanctis lib.2. sæc.3. Bened. part.2. p.513. *Trium quoque feminarum viliores & minores Memoriæ ibidem adspexit Arculfus*.] Vetus Inscriptio: *Servilius Troilus se vivo comparavit Memoriam sibi & suis*. Alia: *Comparaverunt sibi Memorias duas*. Occurrit non semel in aliis vett. Inscriptionibus. Vitalis Agrimensur: *In aliis locis Memoriam in finem constituimus*. Ita apud S.Athanasium in Vita S.Antonii c.3. μνῆμα pro sepulcro sumitur, ut μνημεῖον, in Novel. Justin. 1[illegible]5. c.3. Vide S.Hieron. Epist. 17. sub finem.

Memoriæ, dicta præsertim Christianis Oratoria, in quibus reconduntur Sanctorum corpora; interdum ipsa reliquiarum conditoria. Lucifer Calarit. lib.2. pro S. Athanasio p.112. 1. Edit. *Cum sit Memorias Beatorum Martyrum instaurans*. S.August. lib. 10 contra Faustum Manichæum c. 21. *Populus Christianus Memorias Martyrum religiosa solemnitate concelebrat, & ad excitandam imitationem, & ut meritis eorum consocietur atque orationibus adjuvetur: ita tamen ut nulli Martyrum, sed ipsi Deo Martyrum sacrificemus, quamvis in Memoriis Martyrum constituamus altaria*. Consultatio Zachæi l.1. c.18. *Non tamen Deus dicitur, cujus effigies salutatur, nec adolentur thure imagines, aut colendæ aris superstant, sed Memoriæ pro meritis exponuntur, ut exemplum factorum probabilium posteris præstent, aut præsentes pro abusione castigent*. Paulinus Epist. 13. *Ipsum tempus ante meridiem in votis nostris, quorum cura veneramus, per Apostolorum & Martyrum sacras Memorias consumentes*. Itinerarium Hierosolym. seu Burdegalense: *In Therebinto Cebron mil. VII. ubi est Memoria per quadrum ex lapidibus miræ pulcritudinis, in qua positi sunt Abraam, Isaac, Jacob*, *&c.* [Concil. Bracar. inter Hispan. to.2. p.190. *Barbaræ gentes devastant universam Hispaniam, templa evertunt, servos Christi occidunt in ore gladii, & Memorias Sanctorum, ossa, sepulcra, cœmeteria profanant*.] Utuntur passim Scriptores, Acta martyrii S.Saturnini in Prologo & cap 3. nu.16. Gregor. Turon. lib.1. Miracul. c.27. Aimoinus lib.1. de Mirac. S. Bened. c.28.29. Adamnanus de locis SS. l.2. cap.10. Lupus Ferrariensis in Vita S.Maximi Trevir. c.6. Fulcuinus de Gestis Abbatum Lobiensium c.38. Vita S. Walarici c.29. num.39. Anastasius in Vitis PP. pag.3. Liber Miracul. S. Leut-fredi, Rudolphus in Vita S.Liobæ cap.24.25. Lib. 1. de Miracul. S. Dioøysii cap.5. &c. Adde Balduinum ad Optatum pag.100. 1. Edit.

¶ Memoria, Ecclesia, sacellum. Charta an. 1046. ex Archivis S. Victoris Massil. *Cedimus quippe vel condonamus prædicto nostro Redemptori ejusque almæ Genitricis Memoriæ*. Vita S.Liobæ sæc.3. Bened. part.2. p.257. *Ecclesia angustius ædificata .... ossa ejus transtulit, & in australi porticu juxta Memoriam S. Ignatii martyris posuit*. Aimoinus de Miracul. S. Benedicti sæc 4. Bened. part.2. pag.373. *Demum emtam erram, juxta præostensam visionem, ad Memoriam inclitæ Virginis Mariæ deferent*, *&c.*

¶ Memoria, Altare. Vita S. Bertulfi Abb. Renticens. sæc.5. Bened. part.1. p.59. *In Blandiniensi namque ecclesia Memoriam fidelium defunctorum construxit fidelium vivorum industria*.

¶ Memoria, Loculus, in quo Reliquiæ alicujus Sancti reconditæ. Miracula S. Landeberti Episc. Traject. sæc.3. Bened. part.1. p.80. *Dignam ei præparaverunt mansiunculam, quæ opere artificum mirabili & copiosa mole auri & argenti & gemmarum & lapidum pretiosorum ..... fabricata est ..... ibique, ut decebat, urbana & venerabilis mirifica Memoria hac prægrandi ecclesia composita est*. Ubi de loculo sermonem fieri ex eo probat Mabillonius, quod in primo Triumpho ejusdem Sancti Obertus Episcopus *Memoriam B. Martyris in quo jacebant sacratissimæ ejus Reliquiæ, auro coopertum excrustasse dicitur*.

¶ Memoria, dicitur de qualibet re quæ Sancto alicui in usu fuit, v.g. de baculo. Translat. S.Launomari Abb. Curbioneos. sæc.4. Bened. part.2. p.248. *Missi eo monachi secum deferunt gloriosi baculum Confessoris ..... At ne quis ignoraret istam Sancti Memoriam suæ inesse ecclesiæ, superpositus altari rei fidem exhibebat*.

Memoriæ, Exequiæ. Provinciale Cantuar. Eccl. l.3 tit.14. *Peractis a viris Ecclesiasticis mortuorum Memoriis*, *&c.* [Synodus Limensis tom.4. Concil. Hispan. p.754. *Quod in oblationibus & Memoriis quæ pro defunctis fiunt non apponantur facci palearum nec lagenæ aquæ vel alia res quæ in specie non compleant*.]

Memoriæ, Anniversarii Sanctorum dies, seu festa. Joannes Hierosolym. lib.3. in Strategemata B. Job: *Propterea & Memorias Sanctorum facimus, & parentum nostrorum vel amicorum in fide morientium devote Memoriam agimus*, *&c.* Anastasius Biblioth. in Hist. Eccles. *Festus Senator urbis Romæ missus ad Anastasium propter quasdam civiles utilitates, Memorias sanctorum Apostolorum festivitate majori petiit celebrari*.

Sanctæ Memoriæ. Magno de Notis: *SC.MM. sanctæ memoriæ*. Epitaphium in Cathedrali Ecclesia Vasionensi: † *Hic in pace requiescit Sanctæ Memoriæ Eripius Pbr. qui vixit ann. XXVII. mens. X. d. XXVI I. Ob. VIII. Kl. Februar. P C. iterum Agapiti V C. Conss* 4. Commonitorium Marii Mercatoris §. 1. *A quodam Paulino Diacono Sanctæ Memoriæ Ambrosii Mediolanensis Episcopi*, *&c.* Vide Ughellum to.4. Ital. Sacræ pag 948. & 1052. *Bonæ Memoriæ*. Aliud Epitaphium: *Obiit B.M. Cæsaria medium noct. D. Dominico inlucescente VI. Idus Decembr. quatragies, & VI P.C. Basilii junioris V.CC. ann. XII. regn. domini Childeberti Reg. Indict. quinta*. Ad de Joannem Sponum in Antiquitatibus Lugdun. pag.48. 49.66.74.202.226. *Beatæ Memoriæ*. Marius Mercator lib. subnotat. cap.9. *Sanctæ ac beatæ Memoriæ Augustini Episcopi*. *&c. Perennis Memoriæ*, Constantinus M. de Constantio Patre, in l.6. Cod. Th. de Cohort. Μακαρίας μνήμης, de eodem Augusto, apud S.Athanasium in Epist. ad Constantium. *Triumphalis Memoriæ*, in l. 1. Cod. Si nuptiæ ex rescripto petantur, & in Collat. 3. Carthagin. cap ult. *Venerabilis Memoriæ*, apud Facundum Hermanensem lib.4. c.4. *Augustæ Memoriæ*, apud eumdem lib. 12. cap. [illegible]. de Martiano Imp. *Principalis Memoriæ*, in Diurno Romano pag. 36. de Theodosio Imperatore. *Clarissimæ Memoriæ*. Magno de Notis: C.M.*V. clarissimæ*

sima Memoria vir. Vide l.1.Cod.Th.de annona & trib. l.14. de Navicular. *Illustris Memoria*, apud Willelm Tyrium lib.5. cap.23. lib.20.cap.3.lib.21.c.1 lib.22.c.10. *Spectabilis* Memoriæ. in leg.45. de Hæres. *Admirabilis Memoria*, apud Vigilium Tapsensem pag. 528. *Felicis Memoria*, apud Victorem III.lib.1.Dial. *Apostolicæ Memoriæ*, de Summo Pontifice, in Epist. 9. Hadriani II. PP. *Hilaris Memoriæ*, de Guillelmo de Campellis Episcopo Catalaunensi, apud Johan. Sarisber. lib. 3. Metalogic. cap.9. *Bona & jucunda recordationis*, apud eumdem Epist. 39. Neque tantum istæ formulæ de mortuis usurpatæ, sed etiam de superstitibus, ut apud Eddium Stephanum in Vita S. Wilfridi cap.21. *Porro beatæ Memoriæ, adhuc vivens gratia domini, Acca Episcopus, &c.* Cui scilicet librum suum dedicat. Adde cap.53.61. Unde vero eæ ortæ formulæ, docet Goarus ad Eucholog. pag.144.

¶ MEMORIA, Litis judicandæ instructio, ordinatio, *Memoire*. Regestum Parlamenti ann. 1452. apud Baluz. to.2. Hist. Arven. p.455. *Quod dicta Memoria seu scriptura per modum Memoriarum processus principali jungerentur.* Vide *Memorialia*.

¶ MEMORIACUS, Qui memoriam conservat & ab oblivione vindicat. Prologus MS. Vitæ S. Samsonis Dol. *Hæc paucissima admodum verba Memoriacis litteris tradere curatus sum.*

MEMORIALE, Idem quod *Memoria*, Monumentum, sepulcrum. Ordericus Vitalis lib.7.p.648. *Memoriale ejus super ipsam ex auro gemmis mirifice constructum est, & epitaphium hujusmodi literis aureis comiter exaratum est.* Utitur & lib.8. pag.663 [Johannis Iperii Chron. S.Bertini part.12. apud Marten.to.3.Anecd.col. 613. *Memoriale vero ejus* (Balduini) *sive tumbam solemnem statuerunt, & altam ex ære fabrefactam & auratam cum cruce desuper posita & affixa, quæ adhuc hodie solemnis & honesta durat. Anniversarium autem ejus, &c.*]

¶ MEMORIALE, Diploma, charta, notitia. Litteræ Philippi I.Reg.Franc.an.1082.tom.2. Histor.Eccl. Meldens. pag.15. *Et ut hoc legitimum donum & concessio nostra firma & inconcussa permaneat, Memoriale istud inde fieri, & nostri nominis charactere & sigillo, præsentibus de palatio nostro, quorum nomina subtitulata sunt, signari & corroborari præcipimus.* V. *Memoratorium*.

¶ MEMORIALE, Index, syllabus. Epitome Constit.Eccl. Valent.tom.4 Concil.Hispan. pag.147. *Per archivarios Capituli fiat unum Memoriale omnium ornamentorum ecclesiæ.*

MEMORIALE, Memoria. Gesta Regum Francor. cap.1. *Coeperuntque ædificare civitatem ob Memoriale eorum, appellaruntque Sicambriam*, id est, in eorum memoriam. Charta Hugonis Capeti Regis pro Monast. Fossatensi in ejusdem Monasterii Tabul.fol.13. *Nostrum Memoriale conjugisque meæ seu filii nostri Roberti Regis ac consortis regni nostri æternaliter fundando pro nobis preces inibi habeatur.*

MEMORIALES, Qui in *scriniis Memoriæ* militabant; de quibus lex 2. Cod. Th. de Privileg. eorum qui in sacro Palat. &c. S. Ambrosius Epist. ad Marcellam: *Palatina omnia officia, hoc est, Memoriales, Agentes in rebus, apparitores diversorum commodorum.* Vetus Codex Prisciani MS. laudatus a Steph. Baluzio: *Fl. Theodos. V. D. Memorialis sacri scrinii epistolarum, & Adjutor Quæstoris sacri Palatii, &c.* In Concil. Aquileiensi sub Damaso PP. exstat Epistola Marcelli *Memorialis*. Concil. Calchedon. Act.4. Ὁ ἐπὶ τῶν μνημείων τῆς ἁγιωτάτης ἐκκλησίας. *Memoriarum seu monumentorum custos.* [ὁ μνημονεύων, in Hist Concil. Florentini per Sylvest. Sguropulum sect.3.cap.15.] Eosdem esse putat Meursius, qui posterioribus dicti sunt οἱ ἐπὶ τῶν Ἀναμνήσεων.

MEMORIALES videntur appellati in vetere Consuet.

Bituric. apud Thomasserium p.335 quos *Graphiarios* dicimus, seu *Greffiers*. Statutum an.1327. pro Castelleto Paris. Comput. fol.105. *Ceux qui seront les Memoriaux seront personnes souffisans & jurez, & ne seront Memoriaux ne accors, si les parties ne sont presentes, & a escart de l'escriture, & jureront les Advocats qu'ils ne contrediront les Memoriaux que plaider auront, ains les accorderont selon ce que plaidé auront, & y seront iceux Notaires mis & establis, de par la Prevost, bons & souffisans, &c.*

MEMORIALES MEMBRANÆ, in inscript. Codicis Carolini MS. apud Lambecium lib. 2. Comment. de Biblioth. Cæsarea cap. 5. quæ conservant memoriam, & ab oblivione vindicant. Capitul. Caroli C. tit.32. §.12. *Et in suis Memorialibus adnotent de quibus Comitibus commendaverint.* Eodem censu quo *Memoriales libri* apud Suetonium, & *Memoriales tituli* apud Agellium.

¶ MEMORIALIA, Scripta, quæ liti instruendæ inserviunt, *Memoires*. Instrum. ann.1482. ex Tabular. B.M. de Bono-nuntio Rotomag. *Testes, litteras, acta, Memorialia, instrumenta, & quævisecumque probationum genera in modum probationis producendum.* Vide in *Memoria*.

MEMORIALIS CUCULLA, [Pœnæ genus Canonicorum Regularium, qui sine licentia Abbatis Ordinem monasticum susceperant.] Vide *Cucullus*.

¶ MEMORIALIS LIBER, Necrologium, in quo nomina benefactorum & amicorum notabantur; in codice vero, quo Regula descripta erat, ii solummodo inscribebantur qui monasterium potioribus beneficiis dotaverant, aut qui fraternitatis fœdere monachis conjuncti erant. S. Wilhelmi Constit. Hirsaug. lib.2. c.17. *In libro* Memorialis *quemcumque vult* (Prior) *facit notari; sed non in* Regula *absque domni Abbatis licentia.*

MEMORIALITER, pro *Memoriter*, usurpat Eddius Stephanus in Vita S. Wilfridi cap. 2. *Omnem psalmorum seriem Memorialiter & aliquantos libros didicit.* Adde cap.3.49.61.

MEMORIOSUS, *Qui memoriam habet; Memor vero, beneficus, vel qui defensionis memor est*, Papias. Glossæ antiquæ MSS. *Capax, Memoriosus.* [Pontius in Vita & passione S.Cypriani: *Cui enim posset non esse miraculo tam Memoriosæ mentis oblivio.* S. Gerardus in Vita S. Adalhardi sæc.4. Bened. part.1. pag.355. *Et ferme quemque audientem sui faciebat Memoriosum.*

MEMORIOSUS, *Bonæ memoriæ*. Epitaphium Petri de Cernitis Legum Doctoris Bononiensis, apud Ghirardaccum lib.22. Hist. Bonon. p.143. *Hic jacet vir Memoriosus D. Petrus de Cernitis Legum Doctor legalissimus, sepultus 1328. 13. Decembr.*

MEMOROSUS, Μνημονικός, *Memorabilis*, in Gloss. Græc. Lat.

¶ MEMORPHIM, apud Murator. tom.1. part.2. p.47. pro *Merwarphin*, quod vide.

¶ MEMPANIS, *Torporibus*. Gloss. Isidori. Ubi Grævius: ex Pithœanis Excerptis lege: *Membranis, tergoribus*, & vide Isidorum lib.6. cap.11.

¶ MEMPHITICUM, Profanum quid, abominandum. Libellus Auxilii apud Mabill. tom.4. Analect. pag.619. *Et cum tanta probitate prædicatus toto mundo ut alter lucifer illuxisset* (Formosus PP.) *vim passus in sepulcro, busta diruta, ossa fracta, uti quoddam Memphiticum, ejectus est extra publicum.* Ubi auctor ad cap 23. lib.4 Reg. respicere videtur. *Mephiticus odor*, apud Sidonium lib. 3. Epist. 13. pro gravis, putidus. *Mitis* (leg. Memphis) *iceu puant ou pueur de terre, qui naist d'yaues ensoupbrees*, in Gloss. Lat. Gall. Sangerm.

¶ 1. MENA, Fodina, Gall. *Mine*; necnon & id quod ex ea exfoditur. Litteræ an.1290. to.2. Hist. Dalphin. p.54. *Ut Menam quam exinde extraxerint possint & debeant*

debeant ducere in terram nostram, ... & operari & affinare ipsam Menam & fundere & probare expensis suis propriis. Extractum computi ann. 1336. ibid. pag. 323. *item pro expensis magistri Petri de Rausana & quatuor someriorum portantium Menam pro faciendo auro.* Ibid. p.15. *item potest Menas omnium metallorum apperire, &c.* Computum an. 1342. ibid. to. 1. p. 94. *Primo, recepit a Flerito Gerbergia pro triginta duodenis Mena, dicti pro qualibet duodena Menæ duabus libris ferri, 60. libr. ferri.* Vide infra *Mineria*.

¶ 2. MENA, *Luna, Dea quæ menstruis fluxibus præest.* Laur. in Amalth. A Græc. μὴν, mensis, vel μήνη, luna. Vide S. August. de Civit. Dei lib. 4. cap. 11. & supra *Heres* 2.

¶ MENACHE, Statuta Cardin. Trivultii Abb. S. Victoris Massil. ann. 1531. *Subprior in die S. Illedu tenetur providere de pitantia dicta du Menache, ut moris est bene & honorifice.*

¶ MENAGERIUS, in Chartis Massiliensibus frequenter, pro villicus, colonus, nostris *Fermier*, Massiliensibus *Menagier*.

1. MENAGIUM, Familia, Gall. *Mesnage*. Charta Joan. Regis Scotiæ apud Walsingham. p. 66. & in Chron. Trivetti an. 1296. p. 677. *Fidelitatem & homagium ..... ratione terrarum quas in nostro regno tenebant, & etiam ratione Menagii, seu retentionis nostræ ...., vobis reddimus per presentes.*

☞ Rectius *Menagium* eadem notione qua *Retentio* interpretatus fuisset D. Cangius. Vide in hac voce. Pro familia vero occurrit in Testamento Theobaldi de Marliaco an. 1287. *Pauperibus Menagiis de Levavilla, de Usavilla, & de Burco Alberti, istis tribus locis c. solidos distribuendos.* Pro certa agri portiuncula cum mansione seu æde occurrit vox *Menage*, in Charta Thomæ de Couciaco ann. 1258. *Je retieng ma maison & mon porpris, & puis acerosistre mon Menage de deux masures de terre par le gre des homes qui ce sçront.* Idem proinde quod *Messuagium*.

¶ 2. MENAGIUM DECIMÆ, pro *Decima decimæ* seu *Redecima*, occurrit in Charta an. 1239. memorata to. 1. Maceriarum Insulæ Barbaræ p. 151. Quod *ministerialitatis* jus dicitur apud Perardum in Burgundicis pag. 118. Adde p. 92. & 121. Vide *Ministerialitas* 1. & *Carie*.

3. MENAGIUM, pro *Homenagium*. Vide in *Hominium*. [*Menage*, Poetis nostratibus pro tutela, defensio. Le Roman *de la guerre de Troyes* MS.

Agomenon feul sacrifie,
Vers la Deesse se humilie,
Dou set se met en sa Menage.]

¶ MENARE, a Gallico *Mener*, Ducere, regere. Camillus Peregrinus in Hist. Princip. Longobard. apud Murator. to. 2. p. 258. *De aliis vero personis, vel rebus habeat sicut proprium suum Menandum & gubernandum usque ad menses tres.* Chron. Bergom ad an. 1397. apud eumdem to. 16. col. 894. *Acceperunt duos equos qui Menabant dicta plaustra.* Vide *Menata* & *Minare*.

¶ MENARIA. An idem quod in Consuet. Britan. art. 269. *La menee & obeissance du fief* dicitur? Charta Pontis Episc. Glandatensis ann. 1096. apud Marten. to. 1. Ampliss. Collect. colum. 550. *Dedit prædicto monasterio* (S. Victoris Massil.) .... *de honore suo quem per alodium ex parte genitorum suorum possidebat, videlicet decenam in Castellana, & unum mansum in Rocha-rusa, & decenam in Alonsio, & decenam in Thoramina, cum tertia parte de Menaria quam ibi habebat.* Vide *Menee de paulles*.

¶ MENARS, f Fons, scaturigo, ab Hisp. *Manar*, scaturire. Char. an. 1060. Append. Marcæ Hisp. col. 1119. *Et sunt hæc omnia terræ, vineæ, casæ, casales .... molendina & Menars, & aquæ, cultum & eremum.* V. *Meneses*.

MENATA, Clandestinum consilium, ex Gall. *Menee*. Formula 24. ex Andegavensibus. *Quasi animalia per sua Menata eos ducere habuisset, & ipsa animalia per sua Menata aliquas mortas fecerant, &c. ipsa pecora illi excorticassit, &c.* Infra: *Et ipsi illi taliter locutus fuit, quod nec sua animalia nunquam menassit, nec per sua Menata ipsa animalia degere nunquam habuissit, &c.*

¶ MENATURA, Vectura, ductio, ab Ital. *Menare*, conducere. Statuta Vercell. lib. 4. f. 72. v. *Teneantur molinarii omne granum custodire bona fide per se & ductores suos, & non capere pro moltura cocta & Menatura ultra cupes sex.*

¶ MENAULUM, Jaculi genus est, cujus meminit Leo Imperator in Tacticis, sed solus, quod sciam, meminit. Ita Carolus de Aquino in Lex. milit.

¶ MENAYCA LIGNA, Minuta, ni fallor, Gallice *Menus bois*. Statuta Vercell. lib. 5. f. 123. recto: *Salvo quod ligna Menaycia & sicca de bosco possint portari.* Ibid. fol. 124. v. *Item quod liceat cuilibet capere & portare ligna quæ invenirent de Menaycis aquarum.* Huic capitulus præfigitur: *De lignis Menaycis.*

MENCALDUS, Mensura frumentaria, in diœcesibus Cameracensi & Atrebatensi nota. Charta Nicolai Episcop. Cameracensis ann. 1161. in Tabul. Montis S. Martini: *Statutum est etiam quod 17. Mencaldi de frumento, quorum cumulus abrasus fuerit fuste ad fustem dabuntur pro modio frumenti, & 16. Mencaldi de avena cumulati dabuntur pro modio avenæ.*

¶ MENCAUDUS, Eadem notione, in Charta ann. 1302. e Chartul. a S. Quintini in insula p. 170. *Item 6. rasos avenæ, 13. cappones, 9. fenocbas, quolibet fenacha valoris unius Mencaudi bladi solubilis ad consuetudinem burgensium.* *Maincot* dicitur in Adæquatione mensurarum infra in voce *Modius* 2.

MENCALDATA, Gall. *Mencaudee*, [Mensura 100. virgarum.] Charta ann. 1209. *Quatuor modiatas, & quinque Mencaldatas nemoris de Haagicour reclamarunt.* [Charta Eustachii de Nova villa ann. 1255. apud Duchesnium Hist. Betun. inter Probat. p. 165. *Eidem capellaniæ conferens decem & septem Mencaldatas terræ.*] Occurrit passim in veteribus Chartis apud Joan. Carpentar. 4. part. Hist. Camerac. pag. 26. 29. 40. [Vide *Lancea Sartatoria*.]

¶ MENCALDATA, pro *Mencaldus*. Charta ann. circ. 1000. apud Miræum tom. 2. p. 945. *Ex quibus Petrus Porcarius triginta Mencaldatas annuatim solvit, Belardus etiam totidem.*

MENCALIS. [Monetæ Hispanicæ genus.] Charta Hispan. apud *Yepez* in Chron. Ordin. S. Benedicti tom. 6. p. 353. *De singulis quibusque annis ducentes Mencales, quibus incipiatur dormitorium, quod ego complere me spondeo, si vita comes fuerit.*

MENCEPS, *Mente capeus, insanus.* Ugutioni. Φρενίλωπτος. [Vita S. Gerardi Abb. Bronien. sæc. 5. Bened. pag. 262. *Unde quasi Menceps dentibus stridere, manus contorquere, crura brachiaque huc illuc disjectare. Menceps, hors du sens*, in Gloss. Lat. Gall. Sangerm.]

¶ MENCLA, ψωλή, *Mentula*. Supplem. Antiq.

¶ MENCOLDIATA TERRÆ, Idem quod *Mencoldata*. Codex MS. Montis S. Quintini: *Insuper dedit ei Abbas unam Mencoldiatam terræ in pheodum, liberam a terragio, sed non a justitia.* Vide *Mencaldus*.

1. MENDA. Chronicon Aulæ Regiæ cap. 23. *Curta & arta cum quodam Menda circa cubitum dependente, in tunica, quæ quasi auris circumvolat asinina, jam videntur plurium vestimenta.* Ubi legendum puto *Mencha*, ex Gallico, *Manche*, id est, *Manica*, dependens a cubito.

¶ 2. MENDA, pro *Emenda*. Tabular. Parten. &

Aquensis ex Bibl. Regia: *Ecclesia quæ faciunt certam quantitatem vini domino Aquensi Archiepiscopo, videlicet, Ecclesia de Peolabreus facit Meillerolas vini duodecim.*

¶ MEILLAROLA & MEILLAIROLA, Eadem notione, vulgo *Millerole*. Charta ann. 1216. ex Archivis Massil. *In Libris subtilibus, in grossis, in marchis, in Meillarolis vini & olei, in quibuscumque aliis juribus consistunt.* Alia an. 1392. *Unum raysellum vini rubei tenentem novem metretas seu Meillarolas & duo feandalia, &c.* Hinc *Meillarola*, videtur eadem mensura quæ *Metreta*; & quidem promiscue utraque vox usurpatur in pluribus Instrumentis ex Tabular. S. Vict. Massil. Statuta Massil. l. 1. c. 39. *Rector ... faciat fieri de pecunia Communis 24. mensuras de cupro ad talem mensuram quod quatuor de prædicto numero faciant unam Meillairolam, & cum illis 24. mensuris de cupro debeat mensurari omne vinum quod venderetur in Massilia en gros, & non debeat mensurari cum Meillairola, vel cum aliis mensuris, nisi illæ Meillairolæ per ipsos ementem & vendentem, vel alter pro eis eorum consensu essent approbatæ & coæquatæ cum prædictis mensuris de cupro, taliter quod dicta Meillairola faceret quatuor de dictis mensuris cupri.* Ibid. cap. 51. *Meillairolæ vini & olei.* Adde cap. 56. ejusdem lib. Massiliensis *Meilarola* 60. mensuras, vulgo *pots*, continet, quarum singula duas libras & 12. uncias appendit: ubi observandum 16. uncias Massilienses valere tantum 14. uncias Parisienses. *Meilarolam* ut plurimum divisam in duobus vasis appensis ad latera equi s deferre solet; unde tantumdem valet ac *saumata* seu onus equi sagmarii. Aquensis *meilarola* 48. mensuras supradictas capit; sed Aquensis mensura major est Massiliensi.

¶ MEILLEIROLA, in Charta an. 1564. è Tabul. Eccles. Cathed. Massil. *Item pro distributione vini pro 15. canonicis fuit in summa pro anno 345. Meilleirolæ. Item pro distributione vini decem clericorum fuit in summa pro anno 130. Meilleirolæ. Item pro vino refectorii pro anno 140. Meilleirolæ. Summa dicti vini est 725. Meilleirolarum, quæ valent in summa ad rationem 8. sol. pro qualibet Meilleirola 186. libræ regales.*

¶ MILLAIROLA, in Charta ann. 1336. ex Tabul. S. Vict. Massil. *36. Millairolas boni vini & puri.*

¶ MILLAROLA. Charta an. 1216. in Archivis Massil. *In Millarolis vini & olei, &c.*

¶ MILLAYROLA. Informationes pro passagio transmarino ex Cod. ms. Sangerm. *Item de vino duas Millayrolas pro qualibet persona ... Item aquam pro equis 2400. Millayrolas.*

¶ MILLEROLA. Charta an. 1243. ex Archivis Communiæ Massil. *Tres soldos de Millerola vini.*

MEILLIA. Vide *Mesleia*.

¶ MEINAGIUM, ut *Menagium* 1. in Charta ann. 1500. apud Dom. Calmet. tom. 3. Histor. Lotharing. col. 331.

¶ MEINASME. Chronicon Ecclesiæ Hamelensis apud Leibnit. Script. Brunsvic. to. 2. p. 515. *Hæc autem sunt jura ejusdem civitatis, quæ sequuntur. Buermester cetum auctoritate & ex parte Consulum habebit judicare super omne pretium deservitum* (f. de servitio) *quod vocatur* Meinasme *vel huve, & super animalia pennata & super vestes abluendas, & super loca sepium & super qualibet ædificia.* Occurrit eadem notione in Legib. Brunsvic. & Cellensibus.

¶ MEINATA. Vide *Maisnada*.

MEINERII, Apparitores, Delphinatibus, qui nostris *Sergeans*. Statuta Delphinalia p. 87. *Ne propter multitudinem ipsorum Servientium & Meineriorum graventur nimis ipsi subditi Delphinales prædicti.* [Vide *Maynerius*.]

¶ MEINITIUM, *Mansio*, domus; est etiam locus ubi prius exstitit domus. Charta an. 1465. *Meinitium in quo solebat esse domus.* Vide *Mansionile*.

MEINPRISA, Vadimonium, *manucaptio*, de qua voce supra. Charta Angl. an. 1174. apud Bromptonum: *Redierunt soluti & absoluti ab omni juramento & Meinprisa, quam inter se vel cum aliis fecerunt contra eum vel homines suos.* Alia Gallice exarata anno 1375. apud Will. Thorn. in Chron. p. 2153. *C'est assavoir par chascun bille 6. d. outre les Meynprises que montent a 30. l. par estimation en plus.* Vide Cowellum in *Mainprise*.

¶ MEJORAS, vox Hispanica, vestis muliebris species. Testam. G. Comitissæ Montisferrandi an. 1199. apud Baluz. to. 2. Hist. Arvern. p. 257. *Totum reliquum argentum & aurum quod habeo ex uno copa & en joyas, & majores camisiæ meæ, ... & mas guimplas & Mejoras ... vendantur.*

MEIRA. Exstat titulus 1. in Statutis Corbeiensibus Adalardi l. 1. inscriptus, *de Meiris in festivitatibus Sanctorum.* Sed quid hæc vox sonet, non facile est divinare, tametsi vir doctissimus suam conjecturam adscripserit. [Vide Spicilegium Acherianum to. 4. p. 12.]

¶ MEIREMIUM, Gall. *Mairien*, in Chartul. S. Vandreg. to. 1. p. 623. Vide *Materia*.

MEIRINHUS. Vide *Majorinus*.

¶ MEISONEGS, MEISSONEGS, Præstatio quæ, ea forsan tempestate qua fruges metuntur, domino exsolvitur. Rotulus sæculi 12. de Prioratu S. Pauli *de Faetas* in Archivis monast. Casæ Dei: *Petrus Bernardi dedit ... 11. sol. Pod. in Maio & Kl. 12. sol. pro recetum, & 6. denar. Paschales & 6. Meissoneges & 6. Kalendores & unum agnum & unam recetum Meissoneges cum quatuor hominis ... Dono duos mansos quos habebam in villa quæ dicitur Teula, ex quibus exeunt duo agni censi & duo solidi inter Kalendares & Paschales, & Mansuses & Meisoneges.*

¶ MEISOS, MEISSOS & MEYSSOS, ut *Meisonegs*. Idem Rotulus. *Dedit censum quod exit, scilicet 4. sol. Podienses per recet ad Meisos & 12. sol. Pod. pro fresenia.* Chartular. Camalariense: *Unusquisque debet in Meissos quartam & convivium.* Ibidem. *Ad vercaas est unus mansus qui reddit pro Meyssos quartum & recetum.* Vide *Messionagium*.

¶ MEISTRALES, dici videntur inter artifices præcipui qui aliis præsunt, in Statutis Montis Regal. p. 48. *Et non possint officiales Meistrales seu rectores vel statutores & similes personæ de dictis villis compelli per curiam civitatis prædictæ ad veniendum jurare eorum officium in dicta civitate, nec etiam possit notarius curiæ dictæ civitatis facere inquisitionem contra prædictos Meistrales vel officiales, &c.* Ibid. p. 108. *Et præsentis capituli universaliter omnes ferrarii jurare, quando alii Meistrales jurabunt attendere & observare.* Occurrit ibi pluries.

¶ MEITADENA, Mensuræ genus in Lemovicibus. Charta an. 1222. ex Tabul. Piperac. *Guido de Sedals Abbas Piperaci emit a Dalmatio de Poyrussa quinque Meitadonas avenæ ad Brugeriam.* Vide *Meiteria* 2.

¶ MEITAIRIUS MANSUS. Vide *Massa* 5.

¶ 1. MEITERIA, Prædium quod a colono partiario colitur, Gall. *Metairie*. Tabul. S. Florentii: *Ego Johannes filius Rivalloni de castro, quod antiquitus Dolis vocatur, confero partem vicarii mei, duas scilicet Meiterias apud præfatum castrum & octo arpennos vinearum.* Vide *Medietarius*.

2. MEITERIA, Mensuræ frumentariæ species. Acta Capituli Eccles. Lugdun. an. 1347. fol. 26. v. *Tres Meiteriæ avenæ ad mensuram veterem.*

¶ MEYTERIUM, Eadem notione. Antiq. recogn. de Alba-ripa in Regesto *Probus* fol. 62. *Item capit Comes rasibtione ad 111. Maysteradas terræ ... & potest valere rasibus communibus annis 1. Maysterium siliginis per annum.* Et fol. 67. *Blancus Bergoinz tenet de Comite* cen-

curtile quod continet iii. *Meyteriatas & 1. eminam terræ en lo Chap, & debet inde* iii. *Meiteria frumenti censualis*. *Meyterium* in Dumbis & Bressia duos *bicheres* capit, Lugduni unum; sed neque *bichetus* ubique ejusdem est ponderis: ut plurimum tamen quadraginta libras appendit. Vide *Meyteria*.

Meiteriata, Modus agri, quantum ad unius *meiteriæ* satinnem sufficit, seu tantum frumenti producens. Charta Rainaudi Comit. Forens. an. 1263. *De cujus feodo dictæ tres Meiteriatæ terræ existunt, &c.* Occurrit pluries. [Regestum *Probus* mox laudatum fol 66. *Petrus Borellus & Hugo fratres . . sunt homines Comitis, & tenent de eo 1. curtile quod continet* iii. *Meyteriatas terræ, & debet inde 5. solidos censuales*. Vide *Maytreiata*.]

MEKOTES, Fridegodus in S. Wilfridn c. 25.

Gentiles stupuere nimis, sed summa Mekotes
Regem cum Ducibus placatos reddidit omnes.

[Vox haud dubie a Græco efficta & corrupta, f. a μῆχος, Consilium; ita ut sensus sit: summo consilio, summa prudentia animos delinivit.]

¶ MELAGIUM, Præstationis genus, sed incerta mihi notionis, nisi idem sit quod *Mes.eia*, seu ejusdem cognitio & jurisdictio. Charta Richardi Reg. Angl. an. 1. regni ejusdem in Tabul. Dieppensi: *Habeant libertatem & quietantiam de consuetudine & exactione halecum ... de Melagio, de bosagio, & galinagio, &c.*

¶ MELAIUM, Idem, ut videtur, quod mox *Melagium*. Tabular. Montis S. Michaelis: *Ego Rotbertus Comes filius magni Richardi, G. D. & Princeps Normanniæ transfunde in usus servorum Dei in loco S. Michaelis serventium ... omnes consuetudines quas in meos usus retinebam hoc est, Melaium & omnia quæcumque ex ipso beneficio meis usibus proveniunt.*

¶ MELANGRAFICUM. Vide *Graffagia*.

MELARIUM. Vide *Melum*.

MELCHITÆ, dicti Græci qui per totum Orientem longa lateque sparsi, Spiritum sanctum a solo Patre procedere, Purgatorium nullum existere pessima credunt. Ita Gabriel Sionita de Nonnullis Orientalium urbibus cap. 14.

¶ MELCODIATA, pro *Mencaldata*, Gall. *Mencaudee*. Tabular. S. Quintini de Monte: *Quinque Melcodiotas apud Tillose & quatuor apud Reincourt*. Vide *Mencaldus*.

MELDA, Manifestatio, in Legibus Adalstani Regis ex Saxonic. Meld, indicatio, unde Melda, proditor, & Meld-feoch, indicationis pretium. Vide *Blancborum*.

MELDEFEOH, Præmium indicationis vel delaturæ, a Saxonico Meld, indicium vel delatura, & feoh, pecunia, præmium. Leges Inæ c. 20. *Qui investigabat eam,* (carnem furtivam) *habeat la Meldefeoh.* Vide *Delatura*.

¶ MELDENSIS Denarius. Vide in *Moneta Baronum*.

¶ MELEACEUS. *Meleacea penna*, Meleagridis, ut opinor, Gall. *Poule d'Inde*. Statuta Astens. Collat. 7. c. 3. fol. 23. v. *Ordinatum est quod aliqua persona de civitate Ast. non audeat piscare seu piscari facere ... ad ingenium quod appellatur ingenium de taravellis sive de astellis, nec ipsum ingenium contrafacere cum pennis Meleaceis, corregiis, &c.*

¶ MELECHINUS Bizantius. Vide in *Bizantine*.

¶ MELEGETA, Floris species. Peregrinatio B. Odorici to. 1. Ianuarii p. 989. *In ipsa* (insula Java) *nascuntur camphora, cubebæ crescunt, & Melegeta, nucesque musquatæ.* Rolandinus Patavinus de factis in Marchia Tarvisina l. 1. c. 13. apud Murat. to. 8. col. 181. *Camphora, cardamo, cymino, gariofolis, Melegetis, cunctis immo florum vel specierum generibus, quæcumque redolent vel splendescunt.* *Meligeta*, in Statutis Astensibus, ubi de *introitis portarum*.

¶ MELEIA. Computus ann. 1202. apud D. *Brussel* de Usu feud. tom. 2. pag. 151. *Pro vino Judæorum* 9. *l.* *Pro Meleia Stephani messarii* 20. *lib.* Idem quod infra *Melleia*.

¶ MELESPERIUM, [illegible]. Gloss. Lat. Græc.

¶ MELEZE, vox vernacula, Larix, species arboris. Computus an. 1336. to. 2. Hist. Dalphin. p. 325. *Dictum palatium est bene coopertum de optimis postibus de Meleze bene clavellatis*.

MELGORIENSIS. Vide *Moneta Baronum*.

MELICA. Charta Innocentii IV. PP. apud Ughellum to. 2. p. 577. *Tam in frumento, hordeo, faba, Melica, & alia blava, & leguminibus, &c.* an milium?

☞ Vox est Italica, nostris *Blé Sarazin*, vel milium Indicum. Memoriale Potestatum Regiens. ad an. 1227. apud Murat. to. 8. col. 1105. *Et eo anno fuit maxima caristia blavis, ita quod sextarius frumenti vendebatur 12. solidos imperiales ... & sestarius Melicæ 8. solidos.* Ibid. ad ann. 1277. col. 1143. *Et magna pluvia fuit, ita quod homines non potuerunt colligere Melicas de campis, nec eas siccare, nec potuerunt bene seminare.* Adde Chron. Mutin. ad an. 1311. apud eumdem to. 11. col. 99.

MELIFICARE, In *melos*, seu carmen redigere. Chron. Abbatiæ Gemblacensis to. 6. Spicil. Acher. p. 530. *Vitam S. Veroni Confessoris composuit, cantum etiam de eo Melificavit.* Sigebert. de Scriptoribus Eccles. c. 171. *Arte autem Musica, Antiphonas & Responsoria de Sanctis Maclovo & Guiberto Melificavi.*

¶ MELIGETA, ut *Melegeta*. Vide in hac voce.

¶ MELIGNIOSUS, Vitiosus. *Carnes meligniosæ*, idest, morticinæ, corruptæ. Litteræ Philippi Pulcri Reg. Franc. in Regesto 13. an. 1308. Cameræ Comput. Paris. *Item volumus & concedimus ... quod si in alio loco dictæ carnes vendantur ad tallium ... ut pote capræ, yrcos seu boxas, oves, carnes Meligniosas, & alias carnes quæ in bono macello vendi non debent.* Huc referre licet Chartam an. 1291. to. 1. Hist. Dalphin. pag. 29. *Item qui carnes Morbosas, aut vitiosas, aut carnes suis, aut capræ in macello vendiderit, debet pro banno sexaginta solidos Viennenses.* Vide *Mahamium*.

¶ MELIGOR, Vox, ut videtur, a Græco μελιγηρυς, Vocalis, suaviter canens, efficta. Fridegodus in Vita S. Wilfridi sæc. 4. SS. Benedict. p. 1.

Fistula ruricolis cecinit prohemata sævis,
Callosas toni Meligor velut excola faunas.

¶ MELINOPORPHYRUS. Vide *Melinus*.

MELINUS, Color luteus, seu colorem mali habens, ex Gr. Μήλινος. Glossar. Græc. Lat. ms. Reg. Cod. 85. μήλινη, *genus coloris*. Gloss. Lat. Græc. *Luteus*, μηλινὸν χρῶμα. Ita emendat Salmasius ad Plin. pro [illegible], ubi plura de Melino colore p. 256. 257.

Melinum præterea est color quidam nativus, *& optimus, quod ejus vis metalli per insulas Cyclades Milo dicitur*, ut habet Anonymus de Re architectonica c. 27. ex Vitruvio l. 7. c. 7. ubi Philander.

Melinoporphyrus, Color luteus purpureus. Charta donationis factæ Ecclesiæ Cornutianæ edita a Suaresio: *Vela oloserica Melinoporphyra uncinata duo.* Hinc etiam vox

Milinovultis, in Epist. Michaelis Balbi Imp. ad Ludovicum Pium Imper. apud Baronium an. 824. n. 30. *Confisi memoria dilectionis quæ inter nos est, misimus per prædictos missos nostros prasinovultim unum, Milinovultim unum, Tyria duo, blattas veras duas, dirhodina duo, &c.* Ubi melius *melinovultim*, ut fuerit pannus nescio quis lutei coloris ut *prasinovultim*, viridis. Si Græca suppeterent, fortasse vera notio erui posset: ve-

rum ne & quis conjecturam nostram hac in re desideret, addam eam quam Fortunatus noster suppeditat l. 8. Poem. 9. de Floribus super altare:

Aureus ordo crocis, violis hinc blatteus exit,
Coccinus hinc rubicat, lacteus inde nivet.
Stat prasino-Venetus, pugnant & flore colores,
Indeque loco pacis herbida bella putes.

Ex hoc, inquam, loco licet augurari, *vulsim* hic pro *Venetus* male effingi, ut in Græcis voces istæ barbaricæ sic scriptæ fuerint ... & ... Ab eodem fonte vox *Rhodomelinus*, in eadem Charta Cornutiana, de qua suo loco, ut & *Coccomelinus*, in eadem Donatione.

¶ MELIORAMENTUM FACERE. Ceremonia apud Albigenses hæreticos usitata, forte quando quis illorum sectæ nomen suum dabat. Limborch. Sent. Inquis. Tolos. p. 192. *Vidit quandam personam genuflectentem coram Petro Auterii hæretico in domo sua prædicta, & tunc ipsa fuit requisita quod faceret Melioramentum suum coram dicto hæretico sicut alii faciebat; & tunc ipsa cepit genuflectere coram dicto hæretico, & nescivit facere Melioramentum prædictum, & tunc illi qui erant præsentes inceperunt ridere, & ipsa fuit verecundata & recessit inde.* Melioramentum, alia notione, vide in *Meliorare* & *Meliorari*.

MELIORARE, Meliorem, vel melius reddere, *Meliorer*. Vetus Charta apud Henschenium 26. Mart. p. 635. *Præstiti dimidiam comprehensionem illam in ea ratione, ut diebus vitæ suæ & filii sui Meliorata fiant vel ipsa.* [Chron. Farfense apud Murat. to. 2. p. 2. col. 624. *Eumdem electum nequaquam in cura regiminis tam magni, Meliorare, vel proficere, sed potius deficere cernebamus.* Ma iorem facere, in Capitul. l. 7. c. 335.] Utuntur Ulpianus l. 13. de Usufr. Gregor. Mag. l. 1. Epist. 50. l. 2. Ind. 2. Ep. 52. l. 3. Ep. 30. Baldricus l. 3. Chron. Camerac. c. 1. 6. & alii passim.

¶ MELIORARE, Emendare, corrigere. Capitul. Caroli M. an. 803. c. 1. *Ubi autem aliter quam recte & juste in lege aliquid esset constitutum, hoc diligentissime animo exquirere jussit & sibi innotescere, quod ipse donante Deo Meliorare cupit.*

¶ MELIORARE CHARTAM, Confirmare. Præceptum Ludovici Pii ann. 815. in Appendice ad Capit. col. 1406. *Ostendit nobis eandem auctoritatem quod genitor noster ei fecit. Nos vero alia ei facere jussimus, sive Melioravimus.*

MELIORATIO, ..., in Gloss. Græc. Lat. [Emendatio, incrementum, refectio. Formula 25. inter Lindenbrogianas: *Cum omni addita Melioratione, vel omnibus suprapositis, &c.* Charta ann. 1076. ex Tabul. Eccles. Matiscon. *Ad opus suum ædificet quia non est accipiendum ad Meliorationem terrarum, sed ad quantitatem.* Alia apud Madox Formul. Anglic. p. 125. *Et ad decessum eorum, ea bene, competenter reparata, & ædificata cum omni Melioratione superposita dimittent. Promiserunt ... ponere in Melioratione dictæ domus, &c.* in Charta ann. 1321. apud Lobinell. to. 4. Hist. Paris. p. 528. Adde Chron. Andrense to. 9. Spicil. Acher. p. 654.]

IMMELIORARE SERVITIUM, in Capitulari 2. ann. 815. c. 19. & in Charta Ludovici Pii in Vita Aldrici Episcopi Cenom. p. 38.

EMELIORARE. Baldricus Burguliensis Abbas: *Emeliorasti subjectos, ordine, rebus, &c.*] Formula 19. inter Lindenbrog. *Quicquid idem adtractum Emelioratumque repertum fuerit, &c.*

MELIORARE FILIUM, *feruum*, in Lege Wisig. l. 4. tit. 5. §. 4. in Lege Longob. l. 2. tit. 20. §. 3. 4. aliquid donare quod præcipuum habeat, *Avantager*, nostris. [Formulas hac in re usitatas vide apud Marculfum l. 2. Form. 11. & 21. inter Sirmondicas.] Ita

MELIORAMENTUM, [pro Dotis accessione, incremento, Gall. *Augment de dot*,] usurpat Contractus nuptialis inter Hermannum Comitem Kiburgensem & Margaretam Sabaudam an. 1218. *Et ipse Comes Artemannus donavit pro Melioramento Margaretæ uxori suæ duo millia marcharum argenti quæ ipsa habere debet super Friburgum.* Infra: *Comes vero Uldricus donavit filio suo Artemanno extra partem filiorum suorum pro Melioramento castrum de Medenges.* [Contractus matrimonii inter Raynaldum dominum Balgiaci & Sibillam de Bellijoco an. 1228. ex Archivo Pedemontano: *Cum autem a parte dicti Raynaudi petitum esset Melioramentum, volui & præcepi quod cum me a partibus Albiniacensibus redire contigerit, dominus R. de Matiscone Meliorandi liberam habeat potestatem.*] Charta alia an. 1267. descripta a V. Cl. Dionysio Salvaingo Boissio: *Item voluit & ordinavit prædictus Humbertus in ultima voluntate sua, quod Alasie dilecta uxor sua haberet tale donum, quod prædictus Humbertus eidem Alasiæ quondam fecerat 30. librarum Viennensium pro Melioramento.* Observat porro idem vir eruditissimus interdum hanc vocem usurpari pro emphyteosi.

¶ MELIORATIO, Eadem notione, in Libello divortii ann. 1135. in Appendice ad Capitul. col. 1558. *Donec habeat (Beatrix) in vita sua medietatem omnium dominicaturarum & staticam S. Martialis per Meliorationem cum laboratione boum.*

¶ MELIORARI, Convalescere. Capitul. Caroli C. tit. 12. c. 1. *Donec annuente Domino isdem frater venerabilis a sua infirmitate probabiliter convalesceret ... quousque ut prædiximus, a sua infirmitate Melioraretur.* Miracula S. Thomæ Aquinatis to. 1. Martii p. 720. *Eo emisso voto puer Melioratus ibidem extitit, & absque incisione totaliter est curatus.* Hinc

¶ MELIORAMENTUM, Profectus in malins, sanatio. Vita S. Yvonis tom. 4. Maii pag. 607. *Cum Oliverius ... in dextro pede prope cavillam infirmaretur ... nec Melioramentum perpenderet, sed de sua cura desperaret, &c.*

MELIORATUS TESTIS, Melior, in Lege Wisigoth. lib. 2. tit. 4. §. 6.

MELIOSISSIMUS, Optimus, in Lege Alemann. tit. 106. Edit. Heroldi. *Mellissimus*, c. 75. in Cod. ms. *Meliorissimus*, in Capitul. ad eamdem Legem editis a Stephan. Baluzio c. 39. 43.

MELIORES, *Meliores homines*, *Meliores villæ*, Præcipui villæ cives, in Lege Longob. l. 1. tit. 19. §. 27. in Legibus Henrici I. Regis Angl. c. 7. Auctor Mamotrecti ad lib. Job. cap. 12. *Optimates*, *i. Meliores*. Apud Tacitum l. 13. *Patienda Meliorum imperia*. Libellus supplex Presbyterorum Roman. ad Honorium Imp. apud Baron. an. 419. n. 23. *Acclamatione totius populi, ac consensu Meliorum civitatis, &c.* Gregorius Turon. l. 1. Histor. c. 29. *Senatores, vel reliqui Meliores loci.* [Additio 4. ad Capitul. cap. 103. *Ut in omni Comitatu hi qui Meliores & veraciores inveniri possunt eligantur, &c.*] Charta Lotharii Regis Burgundiæ, Lotharii Imp. filii tom. 12. Spicilegii Acheriani: *Per veriores Melioresque homines hujusce rei veritatem investigaturum, &c.* Fulbertus Carnot. Epist. 15. *Si consentirent illi cuncti Marchiones Italiæ & Episcopi, ac cæteri Meliores.* Otto Frising. l. 1. de Gest. Friderici c. 20. *Gladio exerto in Meliorem & nobiliorem omnium Ravennatensium manum misit.* Arnoldus Lubecensis lib. 2. c. 26. *Accidit ut ... quidam Thetmarcus quemdam de Melioribus terræ occidisset.* *Meliores regni*, apud Ericum Upsalensem l. 4. Hist. Suecicæ p. 118. 128. & alibi. *Meliores terræ*, apud Sugarium in Ludov. VI. c. 17. Adde Reginonem an. 756. & Andream Monachum l. 1. Vitæ S. Ottonis Episcopi Bambergensis c. 43.

Me-

MELIORES NATU, qui aliis *Majores natu*, apud Gregorium Turonensem lib.6.cap.45.lib.7.cap.19.

¶ MELIORI HORA, Gall. *De meilleure heure*, Solito citius. Vetus Ceremon. MS. B. M. Deauratæ Tolos. *Officium matutinum incipitur hora Meliori propter solempnitatem*.

¶ MELIORISSIMUS. Vide *Meliorare*.

¶ MELIORITAS, Bonitas, virtus, Miracula S. Eadmundi Angl. Regis apud Marten. tom. 6. Ampliss. Collect. col. 831. *Sed tumor arrogantiæ talis in modum vertitur Melioritatis, Deo & Sancto peccatori propitiantibus, &c.*

¶ MELIOSISSIMUS, Vide *Meliorare*.

¶ MELISENSIS URBS, Ravennas. Agnellus in Vita Martioi Papæ apud Murator.to.2.p.182. *Admirati sunt proceres istius Melisensis urbis, una cum sacerdotibus hæc videntibus*.

¶ MELIZOMUM CONDITUM, apud Apicium lib.1. cap.1 Vini seu potionis genus, ex aromatibus & aliis odoriferis confectum. Vide *Conditum*.

¶ 1. MELLA, Mensuræ annonariæ genus. Charta Willermi Archiep. Remens. ann. 1190. ex Tabular. S. Medardi Suession. *Habeat duodecim denarios & Mellam frumenti & avenæ; similiter & de equis carrucarum duos solidos & prædictam annonæ mensuram*. Charta an. 1265. in eodem Tabul. *Ecclesia indulsit ei .... Molam frumenti & Molam avenæ*. Ubi in recentiori Chartul. legitur *Mella*.

¶ 2. MELLA, f. Mespilum, Occitanis, aliisque *Mesle*, Parisiis *Nefle*. Charta ann. 1203. in Chartul. S. Vandreg. tom. 1. pag. 126. *Ad Natale Domini tres capones & tres denarios, ad Pascha 60. ova & tres denarios feodi, & ad festum S. Martini dimidium bossellum Mellarum*.

3. MELLA. M. Robertus de Sorbona in Serm. de Conscientia: *Et certe Magistri illi quantumcunque probi essent, possunt bene ponere Mellas suas, quia nullos haberent auditores*. [Gesta Tancredi apud Marten. to. 3. Anecd. col. 136. *Æstuat, furit, dolet, se non sibi tulisse vellera dulci, Mella, auri venam ab infimis terræ eruisse cavernis*. Nec magis agnosco vim vocis Gallicæ *Meles*, quam ex *Percevol* laudat Borellus:

Unes armes riches & beles,
Dont d'or & d'argent sont les Meles.]

MELLARIUM, *Vas in quo mel conservatur, vel in quo vinum ponitur, vel uvæ calcantur*. Jo. de Janua. [Unde Gloss. Lat. Gall. Sangerm. *Mellarium, Vaissel a garder miel*.]

¶ MELLAT, Britannis *Soule*, vulgo *Balon*, Ludi genus, quod etiamnum exercent Britanni, atque in iis plebs vilior; strophum scruteum grandem, furfure aut tomento suffartum, loci dominus aut aliquis ab eo delegatus, saltem præcipuus quidam incola, projicit in medium, populo in duas factiones diviso, cujus pars una ad metam longe positam aut assignatam, puta ad Orientem, altera ad metam aliam, strophum manibus, pedibus, toto nisu conatur propellere: quod non fit sine rixis & vulneribus. Statuta Radulphi Episc. Trecor. ann. 1440. apud Marten tom. 3. Anecd. col. 1151. *Hinc est quod relatibus fide dignorum nobis significatum extitit, qualiter in nonnullis parochiis ... quidam ludus valde perniciosus & noxius, nuncupatus vulgariter Mellat, cum strepo rotundo grosso & eminenti, festis & aliis temporibus exercetur, in quo ludo multa scandala contigerunt*. Vide *Choulare*.

¶ MELLATIO, Mellis vindemia, apud Col. 11. 2. *Mellatio æstiva*, apud Plin. lib. 11. c. 15.

¶ MELLATIUM. Nonius: *Sapa, quod nunc Mellatium dicimus, mustum ad mediam partem decoctum*. Onomast. *Mellatium*, *ficnm*, μελίτωμα.

Μελιτίω, quasi mello, melle condio. Ita Martinius in Lex.

¶ 1. MELLEIA, f. Tributum pro melle præstitum. Compotus ann. 1202. apud D. *Brussel* tom. 2. de Usu feud. pag. 151. *Pro vino Altissiod. & pro glande S. Germani & Roboreti, 100. l. de Melleia, 20. l.* Ibid. pag. 153. *Et de Melleia Dunt 40. l.* Idem jus esse videtur quod alibi *Abollagium*, in Consuet. municipal. *Espave d'avettes* vel *Espave d'abeilles* dicitur. Jus nempe quod habet dominus feudi in apum examinibus & earum melle, cum reperiuntur in nemoribus vassallorum. Vide *Bigrus*.

¶ 2. MELLEIA, MELLETA, MELLIATOR, Vide *Melleia*.

¶ MELLETUS, Piscis species. Spicileg. Fontanell. MS. p. 94. *De quibus Melletis capiunt & a nobis detrahuat interiora, scilicet les coulleites Gallice, & hoc facientes secundum dominum* (i. e. Abbatem) *secundum nos omnes, & secundum suam litteram bona certam*. Ibid. *Et similiter de Melletis, Gallice Mellet:*

¶ MELLICATUS, Illectus. Vita S. Vincentii Madelgarii tom. 3. Julii p. 875. *Quemadmodum sane apes ad alvearia convolant & revolant assidue, ita nihilominus ad montem vocabulo & religione altum alternatim confluebant Christianæ signiferi militiæ, præfati viri procul dubio Mellicati dulcedine*.

MELLICIDA, [Cui, ut videtur, apum cura demandata erat.] Constitutio Caroli IV. Imper. de Forestariis & Zeidlariis, ann. 1358. apud Goldastum tom. 1. Constit. Imper. p. 369. *Forestarii & Mellicidæ, qui Zeidlarii vulgariter nuncupantur*. Occurrit ibi non semel.

MELLICRATUM, Μελίκρατον, Idem quod *Medo*. Petrus de Dusburg in Chron. Prussiæ cap. 5. *Pro potu habent simplicem aquam, & Mellicratum seu medonem*. Vide *Mellita*.

MELLICUS, pro *Mellitus*. Rythmi in obitum Henrici VII. Imper.

Veracem, fidum, Mellicum,
Verbisque facetum.

¶ MELLIFICIUM, Apum opus. Charta an. 1296. apud Ludewig to. 1. Reliq. MSS. p. 165. *Insuper proprietatis titulo in prædicta villa .... debitores Mellificiorum, qui vulgo dedici appellantur, & eorum Mellificiorum jura vendidimus*. Alia ejusd. an. ibid. pag. 171. *Denavimus Mellificia & eorum solutores qui dedici nuncupantur*. Charta Johannis Reg. Bohemiæ an. 1338. apud eumdem Ludewig. to. 5. p. 625. *Nec non campis, allodiis .... pratis, pascuis, Mellificiis, piscinis, piscationibus, &c.*

¶ MELLISLUUS, pro *Mellifluus*, in Actis S. Cassiani apud Ill. Fontaninum Antiq. Hortæ p. 345.

Arcbus Mellisluus, fama super æthera notus.

¶ MELLISSIMUS. Vide *Meliorare*.

MELLITA, Potio confecta ex melle, cum scilicet *favi decoquuntur in dulcem & barbaram potionem*, ut ait S. Hieronymus Epist. 2. *Delibuta melle vina*. Epist. 99. Capitula Theodori Cantuar. c. 1. *Tres dies ... a vino, medone, Mellita, & cervisia ... abstineat*. Adam Bremensis cap. 103. & Albertus Stadensis an 1025. *Ordinavit ut Canonicis in Dominicis diebus unicuique duplex detur Mellitæ copia*. *Potio ex melle*, in Epist. Theodemari Abbatis ad Carolum M. *Potus in quo mel est*, in Epist. 61. Bonifacii Archiep. Mogunt. Idem quod *Pigmentum*. Vide in hoc verbo. *Mellita cervisia*, non semel in Pœnitentiali MS. Thuano, & in Concilio Wormaciensi cap. 30. Vide *Medo*.

☞ In jejuniis prohibita ejusmodi potio. Formulæ veteres Alsaticæ apud Eccardum ad calcem Legis Salicæ pag 243. *Cunctis omnino a carne & pinguedine, & omni quod ex lacte conficitur. Pisces & ovos præter infirmitatem nemo præsumat. Similiter vinum & omne quod melle dulcoratum est*.

MEL-

MELLITAS, Suavitas. S.Bonifacius Moguntinensis Archiep.Epist.1. *Quem mihi temporalis caducum auri munus, nec Mellitate per blandimenta adulantium verborum faceta urbanitas asciuit.*

MELLITOR. Qui mel vel ceram conficit. Fori Leirenæ: *Mellitor det per annum unum almude de mella, & unam libram de cera.*

MELLITUM. Vide *Mulsa*.

MELLOPROXIMI. qui a *Proximo scriniorum* primi proximique erant, proxime *Proximi* futuri, bienno venienta; qui *Proximos* proxima contingebant: quibus etiam eadem quæ *Proximis* dignitas attributa. Vide l. 16.& 17.Cod.Th.de Proximis, & ibi Jacob.Gothofredum. Inscript. Romæ: *D. M. M. Aurelio Augusto Isidoro Melleproximo a rationibus Hermes alumnus & Glycon nutritor & Maximus bene merenti fecerunt.* In alia Inscript. 393. 5. *Spe beneficiarius*, idem valet ac *Mello-Beneficiarius*.

Melloproximatus. Constitutio Justiniani de Adjutoribus Quæsturis, edita a Fr.Pithœo: *In altis autem duobus scriniis, id est, Epistolarum & Libellorum, in secundum gradum venientibus & Melloproximatum ingredientibus, ut hi tantummodo licentiam sibi habeant alium subrogare.*

MELNUS, Melinus color. Hariulfus l. 3. Chron. Centulensis cap. 3. *Casulæ castaneæ 40. ... galnæ serica 5. Melnæ serica 3. Melinum vestimentum*, apud Plautum in Epidico. [Gloss. MSS. Colbert. Μήλινον, χρῶμα.]

¶ MELO, Nilus dicitur Symmacho lib. 1. Epist.8. *Est Ægypto Melone major*; ab aquis lutosis & cœnosis. Ita etiam apud Festum & Servium.

¶ MELOCINA. Vide *Melocineus*.

MELOCINEUS. Carmen de Carolo M. quod Alcuino tribuitur:

Tecta Melocineo fulgescit femina amictu.

Isidorus lib. 19. Orig. cap. 22. de Vestibus: *Melocinia, quæ malvarum stamine conficitur, quam alii Melocinam, alii malvellam vocant.* Papias: *Melocina vestis, quæ alba stamine fit, quam alii melbellam vocant.* Idem: *Malbella quæ ex malvarum stamine conficitur, quam alii molocinam vocant.* Alii ex colore vestem hanc dictam volunt, qui *Molochinus* vocatur, quod malvæ, quam Græci μολόχην & μαλάχην vocant, colorem referat: nam & *Molochinarios* appellant Cæcilius, apud Nonium, & Plautus in Aulul. molochini coloris infectores.

¶ MELODA. Vide *Melodus*.

MELODIA, Cantus Ecclesiastici species. Ordo Romanus: *Sequitur versus, Epulemur, inde Melodia.* [Bernardi Mon. Ordo Cluniac. part.1. cap.19. *Ad solos Nocturnos & Vesperas super Psalmos, nonnisi Alleluja cantatur, ad Melodiam subscriptarum antiphonarum formata.*]

¶ MELODIARE, Certa vocis modulatione decantare. Guidonis Disciplina Farfensis cap.40. *Missam dicant honorifice, sicut superius intulimus, & sequentiam Melodient in eadem die.* Chron. Francisci Pipini lib.3.cap.39. apud Murator.to.9. col.706. *Hæ docta psallere, choreizare ac Melodiari, & tympanizare .... puerorum demulcebant auditum.*

MELODIMA, Μελῴδημα, Concantus. Vita S. Guillelmi Divion. cap.13. *Psalmorum concentum distinguens, dulcissimo decoravit Melodimate.* Melodioma, Alano de Planctu nat.

¶ MELODIOSUS, Canorus. Vita B. Coletæ to. 1. Martii p. 556. *Audita fuit in medio duorum ipsorum vox quædam placabilis & Melodiosa.*

¶ MELODISENTER, Suavi, sed tristi modulatione. Aimericus de Payrato Abbas Moissiacensis in Vita Caroli M. in Cod. MS. 1343. Bibl. Regiæ fol. 83. *Praedulci .... melodia hanc sequentiam cecinerunt Melodisenter in memoriam & laudem defuncti.*

¶ MELODIUM, Melos, suavitas. Litteræ ann. 1345. to.2. Hist. Dalphin. p.513. *Hinc est, quod vos, cujus vocis Melodium in capella nostra nuper audivimus resonare, in Capellanum nostrum ipsius capellæ domesticum, cum privilegiis, gratiis & prærogativis .... tenore præsentium retinemus.*

MELODUS, Cantator. Ausonius in Professoribus Burdegal. Carm.16.

Te fabulantem non Ulysses linqueret,
Liquit canentes qui Melodas virgines.

Milo Monachus Elnonensis lib.2. Vitæ S.Amandi cap.1.

In caulisque jubes sacris astare Melodes.

[Vita S.Romani Archiep. Rotomag. apud Marten. to.3. Anecd. col.1663.

Cantat dulcisonus pro virginitate Melodus.]

Melodi Infantes, in Ordine Romano, nostris *Enfans de Choeur.* Qui vero *Melodi* potissimum apud Græc Byzantinos appellati fuerint, attigimus in Notis ad Alexiadem.

Melodus, Cantus. Prudentius Hymno 9. Cathemer.

Da puer plectrum choreis,
Ut canam fidelibus,
Dulce carmen & Melodum,
Gesta Christi insignia.

S.Radbodus Episc Carm. in S.Suibertum Episc.

Hic tibi suavisonum pangis, vir sancte, Melodum.

Meloda, Eadem notione. Fortunatus l.9. Poem.7.

Cur mihi conjungis lyricas Melodas.

Sidonius lib. 9. Epist. 15. *Melodis insonare pulsibus*, id est, concentibus suavibus.

MELOGARIUM, [f. Crates, Gall. *Claie*, vel virgultorum fasciculus, Gallice *Fascine*.] Petrus de Crescentiis lib. 10. de Agricult. c.20. *Poterisque optime locum custodire, atque viam introitus longam cavare, & Melogariis & sabulo desuper operire.* Cap. 26. *In capitibus parvi baculi vel Melogariis, &c.*

¶ MELOPYCNUS, Cantus modulatio. Vide supra *Barypycnus*.

MELOQUINUS, Monetæ Italicæ species. Cencius Camerar. in Ceremoniali Romano: *Sciendumque quod Cardinales omnes, Græci, Primicerius, sale presbyterium & taliter datum accipiunt, quale in die Paschæ superius nominatum recipiunt: Subdiaconi autem singuli singulos Meloquinos habeant, quod tamen non fit in aliqua prædictarum solemnitatum: nam non dantur eis, sicut ibidem scriptum plenius invenitur, etiamsi 30. vel amplius essent, nisi 12. Meloquini.* Bulla Nicolai IV. PP. an. 3. de Censibus Ecclesiæ Roman. in Regno, Campania & Maritima. *In Archiepiscopatu Barensi, Ecclesia S. Benedicti 2. Meloquinos.* [Le Roman de Partonopeu MS.

S'esgarde vers soleil levant,
La mer i voit qui dure tant
Que nus n'en puet veoir la fin:
Par la li porte Alixandrin
Vienent & li bon siglaton,
Li Melequin & li Mangon.]

Vide *Melachinus*.

¶ MELOS, odis, in Vita B. Davanzati to.2. Julii pag. 528. *Itaque quod famulus illi festinanter patrem & confessorem præfatum excitabat, ut Melodem illam audiret.*

MELOTA, Taxus, animal mordax. Ebrardus Betun. cap.12.

Est arbor Taxus, si dicas, hæc: animalque,
Hic, si præcedat: etiam Melota vocatur.
Dicitur a multis etiam sub nomine pellis.

Vide

Vide Silvestrum Giraldum in Topog. Hibern. distin. 1. cap. 50. Theodemarus Abbas in Epist. ad Carolum M. de *Melote* pellicula, de qua voce mox: *Quod tegumentum ideo sic appellatum est, quia solebant antiquitus de illius animantis pelle fieri, quod Melos propter rotunditatem sui corporis appellatur, quod genus bestiolæ a nonnullis Taxus appellatur.*

MELOTE, Pellis ovina, ex Græco μηλωτή, a μῆλον, ovis. Glossæ vett. *Pellis lanata*, μηλωτή, ἀρνακίς. Eædem: Μηλωτή, *pellis*. Adde Hesychium in μῆλα. Gloss. MSS. Reg. Μηλωτάριον, ὁ πατρὸς σαταρίων, ἤτοι τὰ δερμάτια, μηλωτάρια. Eucherius: *Melote in Regum libro, pellis simplex qua Monachi Ægypti etiam nunc utuntur, ex uno latere dependens.* Gloss. Lat. MSS. Regiæ: *Melotes, pellis sordida, vel simplex, ex uno latere pendens, qua Monachi utuntur.* Papias: *Melotes, pelles avium sordidæ.* *Melota, lanuta.* Glossæ Ælfrici: *Melotes vel pera*, geten, vel broccen rooc, i. hircinus vel fractus roccus. Jo. de Janua: *Melota, quædam vestis de pelle vel pellibus illius animalis* (Melotæ) *facta, a collo pendens usque ad lumbos, qua Monachi utuntur, & ille habitus est necessarius proprie ad operis exercitium: eadem & pera, ut dicunt.* [Gloss. Lat. Gall. Sangerm. *Melota, une robe faite de paulz, ou la peau du saxon qui va jusques aux reins, ou robe aspre de paulz de chamois.*] *Eliæ Melotes*, apud Hieronymum & Paulinum Epist. 26. Cassianus lib. 1. c. 8. de Monachis Ægyptiis: *Ultimus habitus eorum est pellis caprina, quæ Melotes vel pera appellatur.* Sanctus Hieronymus in Præfat. ad Regulam S. Pachomii nu. 4. *Capsinam vel scalam, quam Melotem vocant.* Ruffinus de Vitis Patrum cap. 9. *Melotem, quæ est caprina pellis.* *Meloses pelliceæ*, in Regula S. Isidori cap. 13. Vita S. Aigulfi Abbatis Lirinensis. *Super quam* (feminam) *B. Aigulfi Melotem imponentes, quasi ufeanvo evigilans, coram omnibus surrexit.* Vita ml. S. Mauri Abb.

Vidi Meletam, dicens, super aquera nosam,

Vita S. Fructuosi Archiep. Bracar. n. 4. *Melotem ex caprinis pellibus indutus.* S. Eulogius l. 3. Memorial. SS. de Monachis: *Qui illico relictis urbibus, & his quæ mundanis hærent actibus, avida capiendi regnum Dei cupidine flagrantes, circumierunt in Melotis & pellibus caprinis, egentes, angustiis afflicti, &c.* *Melotem* etiam S. Benedicto tribuit Gregor. M. lib. 2. Dial. c. 7. & ea caput operuisse indicat, quod & affirmat Theodemarus Abbas in Epist. ad Carolum M. unde conficit Haeftenus idem esse cum cucullâ, quod præterea firmat ex ordine Romano. Sed quod ait idem Theodemarus & Joan. Hierosolymit. de Instit. Monach. cap. 38. *Meloten* ita dictam, quod ex pelle illius animantis facta esset, quod *melos* Græci, Latini *saxum* vocant, jure ab omnibus improbatur: quam sententiam attigit etiam Papias, & ex eo Ugutio, ubi de *Melote*: *Est vero propria ad operis exercitium, fiebat autem prius de pelliculis Melonum, ut quidam existimant, unde & Melotum dicta.* Idem: *Melote ex pellibus caprinis esse dicitur, ex una vero parte dependens. Alii dicunt quod ex pellibus asperi saxi, qui Melim dicitur, fiat, unde Melota vocatur: qua utuntur Monachi in Egypto propter asperitatem.* Μηλωτὰς Græci pariter Monachis non semel adscribunt, præsertim Ægyptiacis, ut S. Athanasius in Vita S. Antonii p. 120. & Palladius in Histor. Lausiaca cap. 38. 48. 70. 83. 88. Idem sive alius Palladius in Vita Chrysost. pag. 57. Editionis Bigotianæ: Λαβόντες αὐτοῦ τὰς μηλωτάς, &c. Μηλωτάρια aliis dicuntur. Glossæ MSS. Regiæ Cod. 1673. τὰ δέρματα, μηλωτάρια. Vita S. Nili Junior. pag. 163. Ἀνάραντες σὺν μηλωταρίοις καὶ τιριβακίοις, &c. Vide Isidor. lib. 19. cap. 24. & Rosweidum ad Paulinum.

MELOTINA, Pellicula ovina. Vita S. Guthlaci cap. 30. & Ordericus Vitalis lib. 4. p. 539. *Lutheris Melotina, in quo solebat orare, ipsum circumdedit*, id est, lodice ex pelle agnina.

¶ MELOTHRUM, Μήλωθρον, Coloramentum, quo panni tinguntur. Est & *Melothrum* vitis alba, quæ aliter psilothrum, quia ejus fructu coria ψιλοῦται, id est, pilis exuuntur, & glabra fiunt. Vide Lexicon Martinii.

¶ MELSETTE, vox vernacula ejusdem notionis ac *Meslea*. Constitut. Sicil. lib. 1. tit. 17. *Si quando in locis ipsis, aut circa ea, rixas, quæ vulgariter Melsette dicuntur, injurias, violentias aut hujusmodi flagitia forte prænoverint committenda, &c.*

MELUM, *Pomum*, ex Græc. Μῆλον. *Melum cotoneum*, apud Innocentium de Casis liter. pag. 236.

MELARIUM, Pomarium *melis* (μήλοις), hoc est, malis, consitum, Wendelino. Lex Salica tit. 29. §. 8. *Si quis impotos de Melario aut de pirario tulerit, &c.* §. 10. *Si quis Melarium aut pirarium decorticaverit, &c.* Sed hic potius ipsæ arbores designari videntur, *pomier, poirier.* Italis, *Melario*, est alvearium unde mel eruitur.

MELUMEN. Petrus de Crescentiis lib. 4. c. 4. *Albarica* (vitis) *cum qua tinguntur alia vina, quæ nimis Melumen times, &c.* Ubi legendum *fulmen*, ex veteri Interprete Gallico, *qui doubte moult tempeste & orage.*

¶ MELUS, pro *Malus*, Gall. *Pommier*, Italis *Melo*. Leges Rotharis ex Cod. Estteo. apud Murator. tom. 1. part. 2. pag. 41. *Aut Melum alteaum inciderit, componat pro unaquaque arbore solidum unum.*

¶ MEMBRANARIUS, Φλεβοτόμος. Gloss. apud Martin. Qui membranas parat.

¶ MEMBRANATIM, Membratim, per partes. Gloss. Lat. Græc. *Ad membranatim*, κατὰ μέλη.

¶ MEMBRANEO, τυμπανίζω, Qui pulsat tympanum. Gloss. Lat. Græc. MSS. Sangerm.

¶ MEMBRANEUS, Ex membrana factus. Onomast. *Membraneus*, δίφθερος. Lexicon Martinii. *Codices Membranei & chartacei*, in Leg. 52. D. de Legat. l. 3.

¶ MEMBRANULUM, Membrana, Charta. Tabularium Rothonense:

Ad præsentis & futura
Ætatis indicium,
Judicalis Veneticæ
Præsul Episcopium
Rothonensis Abbatiæ
Nunc & in perpetuum
Ut concessit Salvatori,
Hoc servat Membranulum.

MEMBRANUM, Membrana, Charta, in Lege Longob. lib. 1. tit. 29. §. 1. Suidas. Περγαμηναί, αἱ μεμβράναι, αἱ διφθέραι. Charta Arechis Ducis Longob. apud Ughellum in Arch. Benevent. *Per suum Membranum firmitatis & absolutionis, &c.* Mox: *Juxta Membranum ipsius Episcopi.* Adde pag. 617. 636. & Vitam S. Theodardi apud Catellum pag. 737. Vide Salmasium in Hist. Aug. pag. 447.

MEMBRANUM PURPUREUM, quod inficitur colore purpureo, in quo aurum & argentum liquescens patescat in literis, Isidorus l. 6. Orig. cap. 12. Hieronymus in Præfat. in Job: *Habeant qui volunt veteres libros, vel in Membranis purpureis auro argentoque descriptos, &c.* Idem Epist. *Inficiuntur Membranæ colore purpureo, aurum liquescit in literas, gemmis codices vestiuntur, &c.* Thennas Episcopus: *Veteres item codices pro indigentia eæ foresti procuret, antiquenon tantum ad superstitiosos sumptus, quantum ad utile ornamentum, itaque scribi in purpureis membranis, & literis aureis totos codices, nisi specialiter Princeps demandaverit, omnia tamen Cæsari grata, maxima cum obedientia prosequetur.* [Eddius Stephanus in Vita S. Wilfridi cap. 16. *Quatuor Evangelia de auro purissimo in Membranis de purpuratis coloratis*

pro

pec anima sua remedio scribere jussit. Ubi forte legendum de purpura.] Chron. Fontanellense cap. 16. Quatuor Evangelia in Membrano purpureo ex auro scribere jussit Romana litera. Lectionarium etiam in Membrano purpureo argenteis scriptum literis ornatumque tabulis eburneis.

¶ MEMBRARI, Per membra formari. Censorinus de Die Nat. cap. 11. Quinque & triginta diebus infans Membratur.

¶ MEMBRELLUM, Parvum membrum. Egilwardus in Vita S. Burchardi Episcop. Wirtzib. sæculo 3. Bened. part. 1. pag. 709. Ideoque luce clarius constat operæ pretium esse, quandoquidem utriusque meritis, si veraciter & digne membris ut pote Membrella conglorianiur; &c.

MEMBROSITAS, Membrorum magnitudo. Ugutioni & aliis. [Membru, membrosum & corpulentiorem virum vocat le Roman de la guerre de Troyes MS.

Agamenon qi estoit Rois,
Et Duc & maistre de Grecois,
Fu grant, merveilleus & Membrus.]

1. MEMBRUM, pro Membrana, interdum usurpatum docet Salmasius ad Hist. August. p. 157.

2. MEMBRUM. Chron. Besuense p. 689. Dedit S. Petro Besuensi mansum .... singulis annis nummos 12. duoque Membra, sive duas gallinas in Natale Domini persolventem. Tabularium Conchense Abbat. in Ruthenis Chart. 44. Et donat de censiva 9. denarios Pogesos, & ad Calendas duos Membros, &c. Mox: In alia appendaria vallença de censum 4. denarios Pogesos, & unum Membrum, & una emina de vino, &c. Ch. 151. Quatuor sestarios de civata, & 4. Membros de porcos, &c. Tabularium Prioratus Dominæ in Delphinatu: Ad Natale Domini alterum receptum de 4. Membris de carne, &c. Fol. 108. De manso in villa Navisia servitium per Kalendas, 4. Membra de carne, & 4. panes, &c. Ubi membrum idem valet quod perna.

Membra Volatilia, Quæ motum habent. Leget Opstalbomicæ cap. 18. Mutilationes Membrorum volatilium ex indignatione factas, utpote oculorum, pedum, manuum vel labrorum, puniantur, sicut de homicidiis est promissum.

Vita et Membrum: Formula usitata in hominiis, qua vassallus domino cavet, ne vita ei eripiatur, aut in membris lædatur, curam præcipuam se adhibiturum. Regestum Tolosanum Cameræ Comput. Paris. fol. 1. & alibi passim: Omnia servitia quæ fidelis vassallus facere debet bona domino suo fideliter exhibenda, & specialiter Vitam & Membrum vobis per solennem stipulationem bona fide promitto, & inde ligium homagium vobis facio, &c. [Vide Hominium.]

¶ Membrum. Pars alterius, vel quod ab alio dependet. Charta an. 1442. apud Madox Formul. Anglic. pag. 147. Manerium de Raskall cum omnibus suis Membris & pertinenciis .... Manerio de Claveryng & Cammer, cum omnibus Membris & pertinenciis suis. Ibidem non semel occurrit. Hinc

Membrum Loricæ, Pars feudi loricæ, atque ut definitur in veteri Jure municipali Normanniæ MS. 1. part. sect. 3. cap. 23. Membre de fieu de Hauberc est l'uitisme partie del fieu de Hauberc, & toutes les autres parties qui sont contenues sous le menoré Membre, si come la septisme partie de la sisisme, & ces autres ensuivantes. In nova Consuetudine art. 336. & 360. licet feuda omnia nobilia dividi non possint, si feminæ tantum heredes supersint, feuda loricæ inter eas dividi possunt usque in octo partes, quæ Membra loricæ appellantur, [atque tenent per Membrum loricæ dicuntur, ut habet Charta Philippi Pulcri Reg. Franc. an. 1308. tom. 4. Hist. Harcur. pag. 1197.] Ideoque casu habet unumquodque membrum,

jus curiæ, usagium, jurisdictionem, & gagium plegium. Charta Philippi Augusti Regis Franc. an. 1218. Exceptis boscis & feodis loricæ & Membris feodorum loricæ, &c. in Herouvalliano Regesto fol. 176. [Vide Feudum.]

¶ MEMBRUS. Vide Membrum 2.

MEMENTO, Pars Canonis Ecclesiastici, in qua mentio fit vivorum & defunctorum, quæ incipit ab hac voce. [Charta an. 1427. apud Lobinell. to. 5. Hist. Paris. p. 697. In suo Memento Missæ habeat specialem memoriam dicti fundatoris.] Architrenius lib. 3. cap. 22.

Item in eadem ortusque sui natura Memento
Nemo suos habeat odio, &c.

Vulgaris loquendi formula.

MEMINERE, pro Meminisse. Chrodegangus Metensis Episcopus in Regula Canonic. cap. 56. Meminere debent Canonici quod nec Davide sanctiores, nec Salamone sapientiores possunt esse.

¶ MEMINITUS, Præfatus, cujus facta mentio. Charta Adefonsi Reg. Hispan. ann. 1094. apud Marten. to. 1. Ampliss. Collect. col. 548. Dono & offero ad ipsum atrium jam Meminitum, alterum monasterium de Pennafidel, cum suas hæreditates ad integrum.

¶ MEMORACULUM, Monumentum. Apuleius in Apolog. pag. mihi 497. Non inducas in animum, verum esse quod dixi, me sanctissime tot sacrorum signa & Memoracula custodire.

¶ MEMORALE, Instrumentum, quo inquisitiones juridicæ præcipiuntur. Statuta Eccl. Bajocens. ad calcem libri Johan. Abrinc. de Offic. Ecclesiast. pag. 4. Nam quidam falsis nominibus nuncupantes obligatoria instrumenta, & quittatoria, Memoralia & mandata contra alios impetrant.

MEMORALIUS, Actuarius. ὑπομνηματογράφος, in Gloss. Græc. Lat.

MEMORAMENTUM, Monimentum, in Gloss. Isonis Magistri.

MEMORANDA, Adversaria, Gallis, Memoires. Monasticum Anglic. to. 2. p. 803. Vobis mandamus quod si per registra, rotulos, & Memoranda vestra, aut alio modo legitime vobis constare poterit, &c.

¶ MEMORARI, pro Meminisse. Notitia judicati pro Ecclesia Gerundensi to. 3 Conc. Hispan. p. 143. Memorati sumus, ubi nos Dominus per divina præcepta admonuit dicens: Diligite justitiam qui judicatis terram.

¶ MEMORATORIA, Idem quod mox Memoratorium. Placitum an. 999. apud Murator. tom. 2. part. 2. col. 499. Et ideirco hanc brevem Memoratoriam de præcepto supra dicti Imperatoris (Ottonis) & consensu domni Apostolici .... facimus Abbati Hugoni. Ibid. col. 502. Sic namque finitum est; unde pro futura memoria futuroque testimonio & cautela, hanc brevem Commemoratoriam prædictus Imperator .... scribere præcepit.

MEMORATORIUM, Notitia, breve rememoratorium. Leo Ost. l. 1. c. 47. Non autem videtur superfluum esse, si hoc loco Memoratorium quod prædicti Abbatis ..... studio gestum reperimus de rebus & cellis hujus Monasterii .... annectimus. [Placitum an. 999. apud Murator. to. 2. part. 2. col. 508. Et post solatam pœnam hoc breve Memoratorium in omni robore firmitatis permaneat. Vita S. Ansegisi sæc. 4. Bened. part. 1. p. 639. Memoratorium, qualiter domnus ac venerabilis Ansegisus Abbas disposuit vestimenta & calciamenta, &c.] Vide Breve rememoratorium, & Notitia. Aliud sonat in Vita S. Licinii Episc. Andegav. n. 24. Præcepit ante se memoratum leprosum adducere, & de cibo suo reficere, & post completum Memoratorium cum sibi pensentare: peracto autem Completorio tota nocte, &c. Ubi videtur sumi pro Completorio.

MEMORIA, Monumentum, sepulcrum, μνημεῖον. Festus: Monumentum est quod mortui causa ædificatum est,

est, & quidquid ob memoriam alicujus factum est, &c. Florentinus J. C. *Monumentum generaliter res est memoriæ causa in posterum prodita, in qua si corpus, vel reliquiæ inferantur, fiet sepulcrum.* S. Hieron. in c. 22. Esaiæ: *Quod non tam tabernaculum & domus, quam sepulcrum &* Memoria *appellandum est.* S. August. de Cura pro mortuis gerenda cap. 4. *Non ob aliud vel Memoriæ vel monumenta dicuntur ea quæ insignita fiunt sepulcra mortuorum, nisi quia eos qui viventium oculis morte subtracti sunt, ne oblivione etiam cordibus subtrahantur, in Memoriam revocant, & admonendo faciunt cogitari: nam & Memoriæ nomen id apertissime ostendit, & monumentum, eo quod moneat mentem, id est, admoneat, nuncupatur,* &c. Idem in Psal. 48. *Pompa est funebris, excipitur sepulcro pretioso, involvitur pretiosis vestibus, sepelitur unguentis & aromatibus, deinde Memoriam qualem habet, quam marmoratam? vivit in ipsa Memoria ille ubi mortuus est.* Infra: *Quando cogitat sibi Memoriam marmoratam aut exsculptam facere, quasi de domo æterna cogitat, quasi ibi maneat ille dives.* Vide eumdem lib. 22. de Civit. Dei c. 10. [S. Paulinus Epist. 23. ad Severum: *Prospectus vero basilicæ non, ut usitatior mos est, Orientem spectat, sed ad domini mei B. Felicis basilicam pertinet Memoriam ejus aspiciens.* Adamnan. de Locis Sanctis lib. 2. sæc. 3. Bened. part. 2. p. 513. *Trium quoque feminarum viliores & minores Memorias ibidem adspexit Arculfus.*] Vetus Inscriptio: *Servilius Troilus se vivo comparavit Memoriam sibi & suis.* Alia: *Comparaverunt sibi Memorias duas.* Occurrit non semel in aliis vett. Inscriptionibus. Vitalis Agrimensor: *In aliis locis Memoriam in finem constituimus.* Ita apud S. Athanasium in Vita S. Anthonii c. 3. μνῆμα pro sepulcro sumitur, ut μνεῖον, in Novel. Justin. 35. c. 3. Vide S. Hieron. Epist. 17. sub finem.

Memoriæ, dicta præsertim Christianis Oratoria, in quibus reconduntur Sanctorum corpora; interdum ipsa reliquiarum conditoria. Lucifer Calarit. lib. 2. pro S. Athanasio p. 212. 1. Edit. *Cum sit Memorias Beatorum Martyrum instaurant.* S. August. lib. 10 contra Faustum Manichæum c. 21. *Populus Christianus Memorias Martyrum religiosa solennitate concelebrat, & ad excitandam imitationem, & ut meritis eorum consocietur atque orationibus adjuvetur: ita tamen ut nulli Martyrum, sed ipsi Deo Martyrum sacrificemus, quamvis in Memoriis Martyrum constituamus altaria.* Consultatio Zachæi l. 1. c. 18. *Non tamen Deus dicitur, cujus effigies salutatur, nec adolentur thure imagines, aut colendæ aras superstant, sed Memoriæ pro meritis exponuntur, ut exemplum factorum probabilium posteris præstent, aut præsentes pro abusione castigent.* Paulinus Epist. 13. *ipsum tempus ante meridiem in votis nostris, quorum cura veneramus, per Apostolorum & Martyrum sacras Memorias consumentes.* Itinerarium Hierosolym. seu Burdegalense: *In Therebinto Cebron mil. VII. ubi est Memoria per quadrum ex lapidibus miræ pulcritudinis, in qua positi sunt Abraam, Isaac, Jacob,* &c. [Concil. Bracar. inter Hispan. to. 2. p. 190. *Barbaræ gentes devastant universam Hispaniam, templa evertunt, servos Christi occidunt in ore gladii, & Memorias Sanctorum, ossa, sepulcra, cœmeteria profanant.*] Utuntur passim Scriptores, Acta martyrii S. Saturnini in Prologo & cap 3. nu. 16. Gregor. Turon. lib. 1. Miracul. c. 27. Aimoinus lib. 1. de Mirac. S. Bened. c. 28. 29. Adamnanus de locis SS. l. 2. cap. 10. Lupus Ferrariensis in Vita S. Maximi Trevir. c. 6. Fulcuinus de Gestis Abbatum Lobiensium c. 38. Vita S. Walarici c. 29. num. 39. Anastasius in Vitis PP. pag. 3. Liber Miracul. S. Leutfredi, Rudolphus in Vita S. Liobæ cap. 24. 25. Lib. 1. de Miracul. S. Dionysii cap. 5. &c. Adde Balduinum ad Optatum pag. 100. 1. Edit.

¶ Memoria, Ecclesia, sacellum. Charta an. 1046. ex Archivis S. Victoris Massil. *Cedimus quippe vel condonamus prædicto nostro Redemptori ejusque almæ Genitricis Memoriæ.* Vita S. Liobæ sæc. 3. Bened. part. 2. p. 257. *Ecclesia augustius ædificata .... ossa ejus transtulit, & in australi porticu juxta Memoriam S. Ignatii martyris posuit.* Aimoinus de Miracul. S. Benedicti sæc 4. Bened. part. 2. pag. 373. *Demum mentam ceram, juxta præostensam visionem, ad Memoriam inclitæ Virginis Mariæ deferens,* &c.

¶ Memoria, Altare. Vita S. Bertulfi Abb. Renticens. sæc. 5. Bened. part. 1. p. 59. *In Blandiniensi namque ecclesia Memoriam fidelium defunctorum construxit fidelium vivorum industria.*

¶ Memoria, Loculus, in quo Reliquiæ alicujus Sancti reconditæ. Miracula S. Landeberti Episc. Traject. sæc. 3. Bened. part. 1. p. 80. *Dignam ei præparaverunt mansiunculam, quæ opere artificum mirabili & copiosa mole auri & argenti & gemmarum & lapidum pretiosorum ..... fabricata est ..... ibique, ut decebat, urbana & venerabilis mirifica Memoria hæc prægrandi ecclesia composita est.* Ubi de loculo sermonem fieri ex eo probat Mabillonius, quod in primo Triumpho ejusdem Sancti Obertus Episcopus *Memoriam B. Martyris in quo jacebant sacratissimæ ejus Reliquiæ, auro coopertum excrustasse dicitur.*

¶ Memoria, dicitur de qualibet re quæ Sancto alicui in usu fuit, v. g. de baculo. Translat. S. Launomari Abb. Curbionens. sæc. 4. Bened. part. 2. p. 248. *Missi eo monachi secum deferunt gloriosi baculum Confessoris ..... At ne quis ignoraret istam Sancti Memoriam suæ inesse ecclesiæ, superpositus altari rei fidem exhibebat.*

Memoriæ, Exequiæ. Provinciale Cantuar. Eccl. l. 3 tit. 14. *Peractis a viris Ecclesiasticis mortuorum Memoriis,* &c. [Synodus Limensis tom. 4. Concil. Hispan. p. 754. *Quod in oblationibus & Memoriis quæ pro defunctis fiunt non apponantur sacci palearum nec lagenæ aquæ vel aliæ res quæ in specie non compleant.*]

Memoriæ, Anniversarii Sanctorum dies, seu festa. Joannes Hierosolym. lib. 3. in Stratagemata B. Job: *Propterea & Memorias Sanctorum facimus, & parentum nostrorum vel amicorum in fide morientium devote Memoriam agimus,* &c. Anastasius Biblioth. in Hist. Eccles. *Festus Senator urbis Romæ missus ad Anastasium propter quasdam civiles utilitates, Memorias sanctorum Apostolorum festivitate majori petiit celebrari.*

Sanctæ Memoriæ. Magno de Notis: *SC. MM. sanctæ memoriæ.* Epitaphium in Cathedrali Ecclesia Vasionensi: ✝ *Hic in pace requiescit Sanctæ Memoriæ Eripius Pbr. qui vixit ann. XXVII. mens. X. d. XXVI. Ob. VIII. Kl. Februar. P C. iterum Agapiti V C. Conss.* 4. Commonitorium Marii Mercatoris §. 1. *A quodam Paulino Diacono Sanctæ Memoriæ Ambrosii Mediolanensis Episcopi,* &c. Vide Ughellum to. 4. Ital. Sacræ pag 948. & 1052. *Bonæ Memoriæ.* Aliud Epitaphium: *Obiit B. M. Cæsaria medium noct. D. Dominico inlucescente VI. Idus Decembr. quatragies, & VI P. C. Basilii junioris V. CC. ann. XII. regn. domini Childeberti Reg. Indict. quinta.* Ad de Joannem Sponum in Antiquitatibus Lugdun. pag. 48. 49. 66. 74. 202. 226. *Beatæ Memoriæ.* Marius Mercator lib. subnotat. cap. 9. *Sanctæ ac beatæ Memoriæ Augustini Episcopi.* &c. *Perennis Memoriæ,* Constantinus M. de Constantio Patre, in l. 6. Cod. Th. de Cohort. Μακαρίας μνήμης, de eodem Augusto, apud S. Athanasium in Epist. ad Constantium. *Triumphalis Memoriæ,* in l. 1. Cod. Si nuptiæ ex rescripto petantur, & in Collat. 3. Carthagin. cap ult. *Venerabilis Memoriæ,* apud Facundum Hermianensem lib. 4. c. 4. *Augustæ Memoriæ,* apud eumdem lib. 12. cap. 2. de Marciano Imp. *Principalis Memoriæ,* in Diurno Romano pag. 36. de Theodosio Imperatore. *Clarissimæ Memoriæ.* Magno de Notis: C. M. V. *clarissimæ*

sima Memoriæ *vir*. Vide l.1.Cod.Th.de annona & trib. l.14.de Navicular. *Illustris Memoriæ*, apud Willelm Tyrium lib.5. cap.23. lib.20.cap.3.lib.21.c.1 lib.22.c.10. *Spectabilis* Memoriæ. in leg.45. de Hæret. *Admirabilis Memoriæ*, apud Vigilium Tapsensem pag. 528. *Felicis Memoriæ*, apud Victorem III.lib.1.Dial.*Apostolicæ Memoriæ*, de Summo Pontifice, in Epist. 9. Hadriani II. PP. *Hilaris Memoriæ*, de Guillelmo de Campellis Episcopo Catalaunensi, apud Johan. Sarisber. lib. 3. Metalogic. cap.9. *Bonæ & jucundæ recordationis*, apud eumdem Epist. 39. Neque tantum istæ formulæ de mortuis usurpatæ, sed etiam de superstitibus, ut apud Eddium Stephanum in Vita S. Wilfridi cap.21. *Porro beatæ Memoriæ, adhuc vivens gratia domini, Acco Episcopus*, &c. Cui scilicet librum suum dedicat. Adde cap.53.61. Unde vero eæ ortæ formulæ, docet Goarus ad Euchol. pag.144.

¶ MEMORIA, Litis judicandæ instructio, ordinatio, *Memoire*. Regestum Parlamenti ann. 1452. apud Baluz. to.2. Hist. Arven. p.455. *Quod dictæ Memoriæ seu scripturæ per modum Memoriarum processui principali jungerentur*. Vide *Memorialia*.

¶ MEMORIACUS, Qui memoriam conservat & ab oblivione vindicat. Prologus MS. Vitæ S. Samsonis Dol. *Hæc paucissima admodum verba* Memoriacis *litteris tradere conatus sum*.

MEMORIALE, Idem quod *Memoria*, Monumentum, sepulcrum. Ordericus Vitalis lib.7.p.648. *Memoriale ejus super ipsam ex auro gemmis mirifice constructum est, & epitaphium hujusmodi litteris aureis comiter exaratum est*. Utitur & lib.8. pag.663 [Johannis Iperii Chron. S.Bertini part.12. apud Marten.to.3.Anecd.col. 613. *Memoriale vero ejus* (Balduini) *sive tumbam solemnem statuerunt, & altam ex ære fabrefactam & auratam cum cruce desuper posita & affixa, quæ adhuc hodie solemnis & honesta durat. Anniversarium autem ejus*, &c.]

¶ MEMORIALE, Diploma, charta, notitia. Litteræ Philippi I.Reg.Franc.an.1082.tom.2. Histor.Eccl. Meldens. pag.15. *Et ut hoc largitionis donum & concessio nostra firma & inconcussa permaneat, Memoriale istud inde fieri, & nostri nominis caractere & sigillo, præsentibus de palatio nostro, quorum nomina subtitulata sunt, signari & corroborari præcipimus*. V. *Memoratorium*.

¶ MEMORIALE, Index, syllabus. Epitome Constit.Eccl.Valent.tom.4 Concil.Hispan. pag.147. *Per archivertos Capituli fiat unum Memoriale omnium negotiorum ecclesiæ*.

MEMORIALE, Memoria. Gesta Regum Francor. cap.1. *Cœperuntque ædificare civitatem ob Memoriale eorum, appellaruntque Sicambriam*, id est, in eorum memoriam. Charta Hugonis Capeti Regis pro Monast. Fossatensi in ejusdem Monasterii Tabul.fol.13. *Nostrum Memoriale conjugisque meæ seu filii nostri Roberti Regis ac consortis regni nostri æternaliter fundendo pro nobis preces inibi habeatur*.

MEMORIALES, Qui in *scriniis Memoriæ* militabant, de quibus lex 2.Cod. Th.de Privileg. eorum qui in sacro Palat. &c. S. Ambrosius Epist. ad Marcellam: *Palatina omnia officia, hoc est, Memoriales, Agentes in rebus, apparitores diversorum commodorum*. Vetus Codex Prisciani MS.laudatus a Steph.Baluzio: *Fl.Theodos. V. C. Memorialis sacri scrinii epistolarum, & Adjutor Quæstoris sacri Palatii*, &c. In Concil. Aquileiensi sub Damaso PP. exstat Epistola Marcelli *Memorialis*. Concil.Calchedon. Act.4. [illegible] *Memoriarum seu monumentorum custos*. [[illegible], in Hist Concil.Florentini per Sylvest.Sguropulum sect.3.cap.15.] Eosdem esse putat Meursius, qui posterioribus dicti sunt [illegible].

MEMORIALES videntur appellati in vetere Consuet. Bituric.apud Thomasserium p.335 quos *Graphiarios* dicimus, seu *Greffiers*. Statutum an.1327.pro Castelleto Paris. Comput.fol.105. *Ceux qui seront lor Memoriaux seront personnes souffisant & jurez, & ne seront Memoriaux ne accors, si les parties ne sont presentes, & a accort de l'escriture, & jureront les Advocats qu'ils ne contrediront les Memoriaux que plaider auront, ains les accorderont selon ce que plaide auront, & y seront iceux Notaires mis & establis, de par le Prevost, bons & soufisans*, &c.

MEMORIALES MEMBRANÆ, in inscript. Codicis Carolini MS. apud Lambecium lib. 2. Comment. de Biblioth. Cæsarea cap. 5. quæ conservant memoriam, & ab oblivione vindicant. Capitul. Caroli C. tit.32. §.12. *Et in suis Memorialibus adnotent de quibus Comitibus commendaverint*. Eodem censu quo *Memoriales libri* apud Suetonium, & *Memoriales tituli* apud Agellium.

¶ MEMORIALIA, Scripta, quæ liti instruendæ inserviunt, *Memoires*. Instrum.ann.1482.ex Tabular. B.M.de Bono-nuntio Rotomag. *Testes, litteras, acta, Memorialia, instrumenta, & quævis cumque probationum genera in modum probationis producendum*. Vide in *Memoria*.

MEMORIALIS CUCULLA, [Pœnæ genus Canonicorum Regularium, qui sine licentia Abbatis Ordinem monasticum susceperant.] Vide *Cucullus*.

¶ MEMORIALIS LIBER, Necrologium, in quo nomina benefactorum & amicorum notabantur; in codice vero, quo Regula descripta erat, ii solummodo inscribebantur qui monasterium potioribus beneficiis dotaverant, aut qui fraternitatis fœdere monachis conjuncti erant. S. Wilhelmi Constit. Hirsaug. lib.2.c.17. *In libro* Memoriali *quemcumque vult* (Prior) *facit notari; sed non in* Regula *absque domni Abbatis licentia*.

MEMORIALITER, pro *Memoriter*, usurpat Eddius Stephanus in Vita S. Wilfridi cap. 2. *Omnem psalmorum seriem Memorialiter & aliquantos libros didicit*. Adde cap.3.49.61.

MEMORIOSUS, *Qui memoriam habet; Memor vero, beneficus, vel qui defensionis memor est*, Papias. Glossæ antiquæ MSS. *Capax, Memoriosus*. [Pontius in Vita & passione S.Cypriani: *Cui enim posset non esse miraculosam Memoriosæ mentis oblivio*. S. Gerardus in Vita S.Adalhardi sæc.4.Bened.part.1. pag.355. *Et sermo quemque audientem sui faciebat Memoriosum*.

MEMORIOSUS, *Bonæ memoriæ*. Epitaphium Petri de Cernitis Legum Doctoris Bononiensis, apud Ghirardaccum lib.22. Hist. Bonon. p.143. *Hic jacet vir Memoriosus D. Petrus de Cernitis Legum Doctor legalissimus, sepultus* 1328.13. *Decembr.*

MEMOROSUS, [illegible], *Memorabilis*, in Gloss.Græc.Lat.

¶ MEMORPHIM, apud Murator. tom.1. part.2. p.47.pro *Merworphia*, quod vide.

¶ MEMPANIS, *Torporibus*. Gloss.Isidori. Ubi Grævius: ex Pithœanis Excerptis lege: *Membranis, torporibus*, & vide Isidorum lib.6. cap.11.

¶ MEMPHITICUM, Profanum quid, abominandum. Libellus Auxilii apud Mabill.tom.4.Analect. pag. 619. *Et cum tanta probitate predicatus toto mundo ut alter lucifer illuxisset* (Formosus PP.) *vim passus in sepulcro, busta diruta, ossa fracta, uti quoddam Memphiticum, ejectus est extra publicum*. Ubi auctor ad cap 23.lib.4 Reg. respicere videtur. *Mephiticus odor*, apud Sidonium lib.3. Epist.13. pro gravis, putidus. *Metis* (leg. Memphis) *lieu puant ou puent de tarre, qui naist d'yanes ensoupbrees*, in Gloss. Lat. Gall.Sangerm.

¶ 1. MENA, Fodina, Gall. *Mine*; necnon & id quod ex ea exfoditur. Litteræ an.1290. to.2. Hist.Dalphin. p.54. *Ut Menam quam exinde extraxerint possint & debeant*

debeont ducere in terram nostram, ... & operari & officiare ipsam Menam & fundere & probare expensis suis propriis. Extractum computi ann. 1336. ibid. pag. 323. *Item pro expensis magistri Petri de Rausana & quatuor somerierum portantium Menam pro faciendo auro.* Ibid. p. 15. *Item potest Menas omnium metallorum apperire, &c.* Computum an. 1342. ibid. to. 1. p. 94. *Primo, recepit a Florito Gerbergia pro triginta duodenis Menæ, datis pro qualibet duodena Menæ duabus libris ferri, 60. libr. ferri.* Vide infra *Mineria*.

¶ 2. MENA, *Luna, Dea quæ menstruis fluxibus præest.* Laur. in Amaltb. A Græc. μὴν, mensis, vel μήνη, luna. Vide S. August. de Civit. Dei lib. 4. cap. 11. & supra *Flores* 2.

¶ MENACHE, Statuta Cardin. Trivultii Abb. S. Victoris Massil. ann. 1531. *Subprior in die S. Illidii tenetur providere de pitantia dicta du Menache, ut moris est bene & honorifice.*

¶ MENAGERIUS, in Chartis Massiliensibus frequenter, pro villicus, colonus, nostris *Fermier*, Massiliensibus *Menagier*.

1. MENAGIUM, Familia, Gall. *Mesnage*. Charta Joan. Regis Scotiæ apud Walsingham. p. 66. & in Chron. Trivetti an. 1296. p. 677. *Fidelitatem & homagium ..... ratione terrarum quas in nostro regno tenebant, & etiam ratione Menagii, seu retentionis nostræ, ... vobis reddimus per presentes.*

☞ Rectius *Menagium* eadem notione qua *Retentio* interpretatus fuisset D. Cangius. Vide in hac voce. Pro familia vero occurrit in Testamento Theobaldi de Marliaco an. 1287. *Pauperibus Menagiis de Levavilla, de Usavilla, & de Burco Alberti, istis tribus locis c. solidos distribuendos.* Pro certa agri portiuncula cum *mansione* seu æde occurrit vox *Menage*, in Charta Thomæ de Couciaco ann. 1258. *Je retieng ma maison & mon porpris, & puis accroistre mon Menage de deux masures de terre par le gre des homes qui ce feront.* Idem proinde quod *Messuagium*.

¶ 2. MENAGIUM DECIMÆ, pro *Decima decimæ* seu *Redecima*, occurrit in Charta an. 1239. memorata to. 1. Maceriarum Insulæ Barbaræ p. 151. Quod *ministerialitatis* jus dicitur apud Perardum in Burgundicis pag. 118. Adde p. 92. & 122. Vide *Ministerialitas* 1. & *Cario*.

3. MENAGIUM, pro *Homenagium*. Vide in *Hominium*. [*Menage*, Poetis nostratibus pro tutela, defensio. Le Roman *de la guerre de Troyes* MS.

Agamenon fist sacrifie,
Vers la Deusse fo humilie,
Dou tot se met en sa Menage.]

¶ MENARE, a Gallico *Mener*, Ducere, regere. Camillus Peregrinus in Hist. Princip. Longobard. apud Murator. to. 2. p. 258. *De aliis vero personis, vel rebus habeat sicut proprium suum Menandum & gubernandum usque ad menses tres.* Chron. Bergom ad an. 1397. apud eumdem to. 16. col. 894. *Acceperunt duos equos qui Menabant dicta plaustra.* Vide *Menata* & *Minare*.

¶ MENARIA. An idem quod in Consuet. Britan. art. 269. *La menee & obeissance du fief* dicitur? Charta Pontii Episc. Glandatensis ann. 1096. apud Marten. to. 1. Ampliss. Collect. colum. 550. *Dedit prædicto monasterio* (S. Victoris Massil.) .... *de honore suo quem per alodium en parte genitorum suorum possidebat, videlicet decenam in Castellana, & unum mansum in Rocha-rufa, & decenam in Alensia, & decenam in Thoromina, cum tertia parte de Menaria quam ibi habebat.* Vide *Menee de paullet*.

¶ MENARS, f Fons, scaturigo, ab Hisp. *Manar*, scaturire. Char. an. 1060. Append. Marcæ Hisp. col. 1119. *Et sunt hæc omnia terræ, vineæ, casæ, casales .... molendina & Menars, & aqua, cultum & eremum.* V. *Meneres*.

MENATA, Clandestinum consilium, ex Gall. *Menee*. Formula 24. ex Andegavensibus. *Quasi animalia per sua Menata eos ducere habuisset, & ipsa animalia per sua Menata aliquas mortas fecerant, &c. ipsa pecora illi excorticasset, &c.* Infra: *Et ipsi illi taliter locutus fuit, quod nec sua animalia nunquam menasset, nec per sua Menata ipsa animalia degere nunquam habuisset, &c.*

¶ MENATURA, Vectura, ductio, ab Ital. *Menare*, conducere. Statuta Vercell. lib. 4. f. 72. v. *Teneantur molinarii omne granum custodire bona fide per se & ductores suos, & non capere pro moltura cocte & Menatura ultra cupos sex.*

¶ MENAULUM, Jaculi genus est, cujus meminis Leo Imperator in Tacticis, sed solus, quod sciam, meminis. Ita Carolus de Aquino in Lex. milit.

¶ MENAYCA LIGNA, Minuta, ni fallor, Gallice *Menus bois*. Statuta Vercell. lib. 5. f. 123. recto: *Salvo quod ligna Menaycia & sicca de bosco possint portari.* Ibid. fol. 124. v. *Item quod liceat cuilibet capere & portare ligna quæ invenirent de Menayeis aquarum.* Huic capitulus præfigitur: *De lignis Menayeis.*

MENCALDUS, Mensura frumentaria, in diœcesibus Cameracensi & Atrebatensi nota. Charta Nicolai Episcop. Cameracensis ann. 1161. in Tabul. Montis S. Martini: *Statutum est etiam quod 17. Mencaldi de frumento, quorum cumulus abrasus fuerit fuste ad fustem dabuntur pro modio frumenti, & 16. Mencaldi de avena cumulati dabuntur pro modio avenæ.*

¶ MENCAUDUS, Eadem notione, in Charta ann. 1302. e Chartul. 2. S. Quintini in insula p. 170. *Item 6. rasos avenæ, 13. cappenes, 9. fonochas, quelibet fonacha valoris unius Mencaudi bladi solubilis ad consuetudinem burgensium.* *Maincot* dicitur in Adæquatione mensurarum infra in voce *Modius* 2.

MENCALDATA, Gall. *Mencaudee*, [Mensura 100. virgarum.] Charta ann. 1209. *Quatuor modiatas & quinque Mencaldatas nemoris de Hangicout reclamarunt.* [Charta Eustachii de Nova villa ano. 1255. apud Duchesnium Hist. Betun. inter Probas. p. 165. *Eidem capellaniæ conferens decem & septem Mencaldatas terræ.*] Occurrit passim in veteribus Chartis apud Joan. Carpentar. 4. part. Hist. Camerac. pag. 26. 29. 40. [Vide *Lancea Sartatoria*.]

¶ MENCALDATA, pro *Mencaldus*. Charta ann. circ. 1000. apud Miræum tom. 2. p. 945. *Ex quibus Petrus Porcarius viginta Mencaldatas annuatim solvit, Bolardus etiam totidem.*

MENCALIS. [Monetæ Hispanicæ genus.] Charta Hispan. apud *Yepez* in Chron. Ordin. S. Benedicti tom. 6. p. 353. *De singulis quibusque annis ducentos Mencales, quibus incipiatur dormitorium, quod ego complere me spondeo, si vita comes fuerit.*

MENCEPS, *Mente captus, insanus.* Ugutioni. Φρενίτης. [Vita S. Gerardi Abb. Bronien. sæc. 5. Bened. pag. 262. *Unde quasi Menceps dentibus stridere, manus contorquere, crura brachiaque huc illuc disjectare. Menceps, hors du sens*, in Gloss. Lat. Gall. Sangerm.]

¶ MENCLA, ψωλή, *Mentula*. Supplem. Antiq.

¶ MENCOLDIATA TERRÆ, Idem quod *Mencaldata*. Codex MS. Montis S. Quintini: *Insuper dedit ei Abbas unam Mencoldiatam terræ in pheodum, liberam a terragio, set non a justitia.* Vide *Mencaldus*.

1. MENDA. Chronicon Aulæ Regiæ cap. 23. *Curta & arta cum quadam Menda circa cubitum dependente, in tunica, quæ quasi auris circumvolat asinina, jam videntur plurium vestimenta.* Ubi legendum puto *Mencha*, ex Gallico, *Manche*, id est, *Manica*, dependens a cubito.

¶ 2. MENDA, pro *Emenda*. Tabular. Parten. &

Casę Dei apud Steph.to.2.Antiquit.Bened.Pictav.MSS. pag. 498. *Nullam rem penitus in prædictis burgis .... retinentes præter Mendam consuetudinariam quam solvent prædicti homines monachorum.*

¶ MENDACILOQUIUM, ψευδολογία, i. Mendacium. Gloss. Lat. Græc. MS. Sangerm.

MENDACILOQUUS, ψευδολόγος. Vetus versio Epistolæ S. Pauli ad Timotheum, in Conciliis Sirmondi to.1.p.211. *Intendens Spiritibus seductoribus & doctrinis dæmoniorum & Mendaciloquorum.* Ita Lucifer Calaritanus pag. 328. 1. Edit. *Mendaciloquentium* præfert. [*Mençoignier* pro *Mensongee*, mendax, usurpat le Roman *de la guerre de Troyes* MS.

Nos fora mes tosjors retrait
Que parjure somes & faus,
Et Mençoignier & desloiaus.]

¶ MENDATOR, in Gloss. Isidori, pro Mendax vel mentitor, ex emendatione Grævii.

¶ MENDICABULA, de monachis potissimum dicitur, qui, relictis suis Monasteriis, per diversas cellas vagabantur. Paulinus in Poem. ad Cytherium:

Qualia vagari per mare & terras solent
Avara Mendicabula
Qui dejerando monachos se vel naufragos,
Nomen casumque venditant.

¶ MENDICANTES, Gall. *Les Mendians.* Compendium Jurium & Consuet. Univers. per Robert. *Goulet* fol. 13. ubi de ordine processionis: *Doctores in Theologia ante quos parvus bidellus Facultatis, & aliqui bidelli Mendicantium.*

¶ MENDOSITAS, Fallacia, mendacium. Oberti Cancellarii Annal. Genuens. lib. 2. apud Murator. tom. 6. col. 301. *Pisis redeuntibus sub nimia Mendositate responderunt: nos dicimus civitatem Pisanam honestam & legalem esse præ nimium, nec unquam falsum aut inhonestum amabit.*

MENDUM, Damnum. Charta ann. 1180. apud Georg. Pilonum in Histor. Bellunensi pag. 70. *Et si contigerit quod aliquis ex supradictis fecerit aliquod factum, unde Mendum exire debeat, vel propter jam dictam societatem aliquid ex suis bonis amiserit, præfatum Commune pro eo Mendum facere debet, & dimissa in integrum restaurare.*

¶ MENDUM. Papias: *Menda in culpa operis vel corporis. Mendum vero mendacium.* Item: *Mendum in libris proprie .... Mendacium in cæteris rebus.*

¶ MENEE DE POULLET. Hist. Abbatiæ S. Albini Cisterc. Ord. MS. auctore Guillelmo *Gauthier*: *Denique cum monachis, cum ipsorum hominibus indulgetur ut libertatem recuperent, qua die assignata fuerit Rhodenie la Menee de paulles, quibus verbis signari mihi videntur generalia placita pro quodam territorio vicino utcumque dictis loci a S. Albino; maxime cum apud Dupaz Jubellus & Gervasia concesserint Abbatiæ Veteris-villæ minam frumenti capiendam in feodo* Renaudi de Mora *prope Castrum novum Noæ en Poullet, vel certe sequentibus salem diebus.* Vide Meneria & Meneia.

¶ MENEHIS. Charta an. 1452. ex Archivis castri Nannet. *Guillelmus Cardinalis de Estoutevilla in Regno Franciæ, Ducatu Britanniæ, &c. Apostolicæ Sedis Legatus .... Crebra aures nostras querela pulsavit, quam etiam gravius ad nos detulit illustris. Princeps & dominus Petrus Britanniæ Dux, Prælatos ac locorum Ordinarios criminosis materiam tribuere delinquendi, dum scelerati homines & variis irretiti criminibus, ad quædam prophana Episcoporum loca confugiunt, quorum aliqua Menehis vulgariter nuncupantur.* Bulla Nicolai V. PP. an. 1453. ex eodem Archivo: *Sane pro parte dilecti filii nobilis viri Petri Britanniæ Ducis nobis fuit querelanter expositum, quod quidam Prælati sui Ducatus temere ecclesiastica immunitate abutentes a sacris canonibus Ecclesiis & Ecclesiasticis locis concessa, illam ad quædam loca prophana, Menehis vulgariter appellata, etiam inculta & ab hominibus deserta, & extra mœnia civitatum & alia territoria Ecclesiis ipsorum vel illis forte subjecta nituntur extendere, criminosos & delinquentes ad illa confugientes, prætextu immunitatis prædictæ, tanquam si ad loca sacra confugerent, defendentes; ex quo plurima patriæ scandala, latrocinia & homicidia, aliaque dispendia obveniunt.*

MENEIA. Charta Edw. I. Regis Angliæ apud Gul. Prynneum in Libertat. Eccles. Anglic. to. 3. pag. 672. *Ita quod hi dictam venationem illuc deferent, singulis annis faciant duas Meneias ante magnum altare S. Petri Westmonasterium, &c.* [Vide Menee de poullet.

MENERES, MENERIÆ. Vetus Charta Aragon. tom. 8. Spicil. Acheriani p. 268. *Et insuper vobis dono omnes pasturales, aquas & aquales, boschos & Meneres, præsentia & futura, &c.* [Et infra: *Et insuper vobis dono omnes pasturas, aquas & aquales, boschos & Meneries præsentes atque futuras, & piscationes.* Idem videtur quod *Menars.* Vide in hac voce.]

¶ MENERIGÆ. Vide *Merenigæ.*

¶ MENESCALLUS, Qui equorum pedes ferro munit, Gall. *Marechal.* Vetus Ceremoniale MS. B. M. Deauratæ Tolos. *Bajuli Menescallorum faciunt dicere unam Missam in altari B. Eligii.*

¶ MENESTRA, vox Italica, Pulmentum. Johan. Demussis Chron. Placent. ad an. 1388. apud Murator. to. 16. col. 582. *Post Menestram risi cum lacte amigdalorum & zucchara & speciebus, &c.*

¶ MENESTRALIA. Vide in *Ministeriales.*

¶ MENESTRALII, Artifices, Gall. *Gens de metier.* Instrum. ann. 1350. to. 2. Ordinat. Reg. Franc. p. 480. *Item, quod Consules habeant potestatem afforandi textores, sutores, fabros & alios Menestralios, & providendi, taxandi, statuendi & ordinandi, quod blada, vina .... non immoderate vendantur.* Consuet. Auscior. MSS. art. 87. *Consules debent eligere octo probos homines de civitate prædicta .... videlicet duos de mercatoribus & duos de Menestralibus & quatuor de laborantibus.*

MENESTRALIUS. Vide *Ministelli.*

¶ MENESTRES, Artifices, qui in nundinis merces suas exponunt. Codex MS. redituum Episcopat. Autissiod. ann. circ. 1290. *Merceris qui sedent ad terram unum obolum. Omnes alii Menestres sedentes ad stallum, si sint de ista villa vel de extra, quilibet debet unum denarium.*

¶ MENESTREYS. Vide *Ministelli.*

MENETUM. Leges Forestarum Scotic. cap. 2. §. 3. *Et si solus fuerit Forestarius, debet crucem facere in terra, vel arbore, ubi animalia inveniuntur, & ter cornuare* Menetum. Ubi Skeneus annotat, *Menetum* esse speciem & formam cornu lignei, quod si inflatur, magnum & raucum edit sonum: illud forte quod *Graecile* appellabant, quod acutum, tenuem, & *minutum* (unde vocis etymon) sonum redderet. Chronicon Bertrandi *du Guesclin* MS.

Leurs trompetes ont fais sonner & graloier.

Μινυρίζειν Græci, *Minurire* Latini dicunt gracilem sonum edere; [qui sonus palumbis est peculiaris, unde etiam vocis etymon haud absurde accersiri posset.] Apud Spartianum in Geta, *palumbes Minurire* dicuntur. Pro eo *menetum cornuare*, sic expressit le Roman *de Roncevaux* MS.

A seps cens grailes font sonner la Menee.

Alibi:

De l'Oliphant la lumiere doree
Mist a sa bouche, si corne la Menee.

Le Roman *de Garin*:

Son-

Sonnent cil greille, & cil Oliphant cler,
Cil Menuel pennent a recbigner.

[Le Roman *d'Alexandre* MS.

Ces Menujaus sonner, & ces tabors tentir.

Le Roman *d'Atbis* MS.

Sonnent buisines & tabours,
Grans cors d'airain & Moenel.

Le Roman *de la guerre de Troyes* MS,

Lor fet sonner dos Meinel,

Ibidem:

Sonnent tant cors, tant Moeneps,
Et tant ellisans clers & beus,
Tot le murail en retantissent.]

Vide *Gracilis*.

MENEVERUM. Jo. Fortescutus de Laudibus Legum Angliæ: *Capitium ejus non alio quam Menevero penulatur*. Ubi expressit nostrum *Menuvair*. Vide in *Varius*.

MENGERIUM, Pastus, ex Gallico *Manger*, [seu jus pastus in præstationes pecuniarias commutatum.] Charta Philippi Regis Franc. an. 1283. qua idem Rex pro quadam commutatione inter Theobaldum Episcop. Dolensem & Simonem de Claromonte Dom. *de Hesse*, dimittit 8. *libras pro uno Mengerio*, &c. [Charta apud Lobinell. to. 2. Histor. Britan, pag. 215. *Non volui eos sub tempore meo saisinam doni sui amittere, sed assignavi illos reddendos monachis singulis annis de Mengeriis de Servonio*. Charta an. 1383. apud Dom. Brussel tom. 2. de Usu feud. pag. 758. *Item ung Mengier sur le dit Evesque chacun an pour le Prevot & Sergent dudit Vidame, & un Mengier chacun an en l'eglise de Toussaint et jours & en la maniere accoutumez*.]

¶ MENIANUM, *Projectio, projectus*, ἐξῶστης. Gloss. Lat. Græc. MS. Sangerm. Georgius Florus de Expedit. Caroli VIII. in Neapolit. Reg. apud Gotofredum ad eumdem Reg. pag. 236. *Nam quod Helvetium ad Meniana quadam, ut spectaret consecendentem*, &c. Ubi *meniana* ædificia interpretatur vir doctissimus. Vox nota Latio. Vide Festum & Nonium.

¶ MENJAYLLIA, Expensæ pro incarcerati hominis victu & potu, a Gall. *Mangeaille*. Charta an. 1334. to. 2. Hist. Dalphin. p. 244. *Et captos hinc inde libere sine Menjayllias aliquibus relaxandos & restituendos in locis ubi expedierit*. Occurrit præterea sæpe in Computis Castellanorum ejusdem provinciæ. Vide *Minjayllia* & *Carcerarium*.

¶ MENIFERRUM, Collare, millus, Gall. *Collier*. Joh. Demussis Chron. Placent. apud Murator. tom. 16. col. 579. *Et super aliquibus ponuntur frisia magna & larga auri circumcirca collare gulæ in modum Meniferri, quod ponitur canibus circa collum eorum*.

¶ MENINUS, Ephebus honorarius, Hispanis *Menino*. Acta B. Aloysii Gonzagæ tom. 4. Junii pag. 939. *Aloysius & Rudolfus adlecti in Meninos, hoc est, Ephebos honorarios, Jacobo Principi .... ministrarunt*. Hinc Gallicum, *Menin*, *Mignon*.

¶ MENIUM, *vel Meniarium, idem est quod vestibulum a manibus sumptum*, &c. Vocabul. utriusque juris.

¶ MENLA, Panis, seu placentæ genus. Stat. Card. Trivultii Abb. S. Vict. Massil. an. 1531. *Item diebus Natalis Domini .... dare tenetur* (Pitantiarius) *tres colendas sive Menlas pro quacumq; pitantia*. Occurrit iterum inf.

¶ MENNONUS, Hircus castratus, ab Ital. *Menno*, castratus. Charta an. 1390. ex Archivis S. Victor. Massil. *Quilibet Mennonus solvat quatuor patares*.

¶ MENOARE, pro Minuere. Charta Clodovæi II. Reg. Franc. an. 653. apud Felibian. Hist. S. Dionysii p. 21. *Argentum aurumve, vel qualemcumque speciem de quod ibidem conlatum fuit, aut erit, auferre aut Menoare, vel ad civitate deferre non debeat*.

¶ MENOLATUS, ab Italico, ut videtur, *Menola*, piscis species. Sicardi Episc. Cremon. Chron. apud Murator. tom. 7. col. 609. *Restanus vero dominus illorum cum magno exercitu in strictura mōtium transitum prohibebat, dicens quod non transirent, nisi centum summarios auro & argento oneratos darent. Imperator autem respondit, se libenter dare, sed non nisi Menolatum unum*. Nisi malis de minuta moneta id accipere.

¶ MENOMENA, ut *Menolatus*, quem Rosweydus eumdem esse piscem existimat, qui Plinio *Mena* dicitur. Vita S. Johannis Eleemosyn. to. 2. Januarii p. 505. *Mille restes siccatorum piscium, qui Menomenæ dicuntur, mille vascula vini*. Vide *Menidium*.

¶ MENORULUS, a Minor diminutivum esse videtur. Præceptum Caroli C. an. 851. apud Marten. to. 1. Anecd. col. 38. *Unde & eis tractum sageaæ concessit in Ligere de Menorula villa Reste*. Nostri *Menor* dixere olim pro Patis, *moindre*. Petit Jean Monjot de Paris apud Borellum:

Seignor or escoutez, li grand & li Menor.

MENOSCABARE, detrimentum pati, vox Hispanica *Menoscabar*. Observantiæ Regni Aragon. lib. 6. tit. Actus Curiar. § 10. *Quod tales teneantur satis facere parti læsæ totum illud quod ratione dictæ collusionis perdiderint, vel Menoscabaverint*, &c. [Vide *Minus valere*.]

¶ MENOTYRANNUS. Attidis epitheton, quasi tyrannus seu rex mensium: Attis quippe idem qui sol, apud veteres. Inscript. antiq. *Et Attidi sancto Menotyranno*. Vide Vandal. Dissert. 1. pag. 29. & 146. Reynes. Epist. 29. pag 616.

MENSA, Tumba, lapis qui sepulcro insternitur, *Table de pierre*. Miracula S. Columbani cap. 9. *Jussit supradicta magistra, ut ad sacratissimum corpus cum magna reverentia accederet, Mensamque sublevaret*. Marmor repertum an. 1223. in Area SS. Martyrum Faustini & Jovitæ, Brixiæ in Italia, apud Ascanium Martinengum in horum SS. Vitis: *Faustino & Jovitæ Martyribus Victor Maurus ex voto posuit Mensam civibus suis*. In Inscriptionibus sepulcralibus non semel occurrunt hæc verba, *Mensam contra votum posuit*, 830. 6. 1049. 9. Observat porro Scaliger ad Festum *mensas* in sepulcris positas, quod ad ea res divinæ fierent sacro parentali.

Mensa Cypriani, Carthagine, dicitur locus ubi martyrium consummavit & postmodum in memoriam mensa erecta est, *non*, inquit S. Augustin. Serm. 113. de Diversis, cap. 2. *quia ibi est unquam Cyprianus epulatus, sed quia ibi est immolatus*. Exstant aliquot Sermones ejusdem S. Augustini ad hanc mensam habiti. Vide Enarrat. in Psalm. 38. & 80. & Serm. 137. de Tempore, præterea S. Fulgentium homil. 56

Mensa, Altare sacrum, in quo scilicet sacrum convivium peragitur id est, in quo sacra Eucharistia conficitur & percipitur, unde & divina Eucharistia *mensa* nuncupatur ab Apost. 1. ad Corinth. 10. *Non potestis*, inquit, *Mensa Domini participes esse, & mensa dæmoniorum*. Ubi mensa Domini est ipsa Eucharistia, cui nomen istud inditum a loco, in quo a Christo instituta fuit: quam itidem exemplo Pauli sic sæpe Patres nominant, tum Græci maxime, apud quos frequens est usurpatio hujus appellationis cum diversis quæ adjungunt epithetis: ἱερὰ τράπεζα, in Jacobi Liturgia, a Johanne Chrysostomo in allatum Pauli locum, φρικτή, φρικώδης, passim vocitatur. Neque mirum *terribilem* appellari, ut quæ nobis repræsentet τὰ φρικτὰ μυστήρια, ut Græci loquuntur Patres. Neque aliud, opinor, est, jurare κατὰ τῆς τοῦ Σωτῆρος τραπέζης, apud Palladium in Vita Chrysost. p. 51. quam jurare per sacram Eucharist. Nicol. I. PP. Epistol. 2. *Altare sanctum, in quo Deo om-*

nipotenti sacrificiorum vota persolvimus, lapis est naturaliter communis, ... quia vere sacratum est Dei adjutorio, & benedictionem suscepit, Mensa sancta efficitur. Paulin Nat. 9.

Namque & Apostolici cineres sub celsite Mensæ Depositi, &c.

In Capitul. Caroli M. ann. 769. cap. 14. vetantur Sacerdotes Missas celebrare, nisi *in Mensis lapideis ab Episc. consecratis*. Vide Descriptionem nostram Ædis Sophianæ nu. 53.

MENSA CANONICA, ad quam una convivabantur Ecclesiarum Clerici. Gregorius M. l. 3. Epist. 37. *De Fortunato autem fraternitatem vestram esse sollicitam volumus, ne vobis a malis hominibus in aliquo subripiatur. Nam audio eum cum decessore vestro ad Mensam Ecclesiæ per annos plurimos nunc usque comedisse, inter nobiles consedisse, &c.* Gregor. Turon. de Vitis Patrum cap. 9. *Ut nec convivium Mensæ Canonicæ cum reliquis acciperet Clericis.* Idem lib. 10. Hist. cap. 31. de Baudinn Episc. Turon. *Hic instituit Mensam Canonicorum*, id est, ut in commune vescerentur. Hinc

MENSA, dictum quicquid ex bonis alicuns est, bona ipsa, patrimonium, dominicum, denique quidquid ad *mensam instruendam*, id est, ad vescendum, seu ad vitæ commoda necessarium est, aut conducit; nostris vulgo *Mense*. Fleta l. 5. cap. 5. §. 18. *Dominicum est proprie terra ad Mensam assignata.* Cyprianus in Vita S. Cæsarii Arelat. *Donec omnes ab ipso essent redempti eo argento, quod venerabilis Eonius antecessor ejus Ecclesiæ Mensæ reliquerat.* Charta ann. 850. apud Meurissium in Histor. Episc. Metens. pag. 237. *Ut nullus prædictam villam tollat, alienet, abstrahat .... ab altare B. Arnulphi, & Mensa Fratrum Monachorum.* Alia Steph. Episc. Metensis apud eumdem p. 415. *Nemo autem nos de Mensa nostra quicquam recidere, aut ab Ecclesia Metensi aliquid alienare concessione sua arbitretur.* Adam Bremensis cap. 203. *Claustrum renovavit, & Canonicis Mensam ipse primus instituit. Prius enim cum prabenda fero tenuis videretur, adjectis ex sua parte quibusdam decimis, ita ordinavit, ut albus detur Fratribus panis ultra solitam annonam cotidie.* In Epistola Joannis II. Archiep. Lugd. ad Glascuensem Episc. *In civitate Beneventana, quæ proprie ad Mensam Apostolicam pertinet, rectorem Dominus Papa ordinat.* Tabularium Ecclesiæ Augustod. an. 922. *Villam Ecclesia S. Nazarii destinavimus, obsecrantes ut nullus Episcopus aut Comes a mensa eorumdem Canonicorum subtrahere præsumat.* [Obituarium MS. Eccl. Morinens. fol. 9. *Leprosariæ Morin. 8. sol. Mensæ S. Spiritus 7. sol. pro familia sigilliferi 5. sol.*] Eodem sensu *Mensa Episcopatus*, in Gestis Innocentii III. PP. pag. 113. *Mensa Episcopalis* [in Bulla Bonifacii VIII. PP. an. 1295. &] apud Anselmum Leod. cap. 71. *Mensa Episcopi*, apud Baldricum in Chron. Camer. lib. 3. cap. 49. [*Mensa Monachorum*, in Invent. Reliq. S. Bertini sæc. 3. Bened. part. 1. pag. 160. & in Vita S. Hildulphi Episcop. Trevir. ibid. part. 2 pag. 479. 480. eadem quæ *Conventualis* dicitur in Histor. Mediani Monast. pag. 410.] *Mensa Patriarchalis*, in Ep. Clementis VI. PP. ann. 1342. apud Waddingum. *Mensa regalis*, apud Silvestrum Giraldum in Topogr. Hibern. distin. 3. cap. 5. *Totam Mediam Mensæ regali appropriavit.* Monasticum Anglicanum tom. 2 pag. 846. *Absolutis ei etiam Rex ..... Ecclesiam de Simondburne, quam appropriavit Mensæ suæ.* Hinc in Consuetudinibus municipalibus dominus feudalia dicitur prædia vasalli sui unire suæ mensæ, *Unir a sa table*, in Turonensi art. 279. &c. Vide Stephan. Tornacensem Epistol. 77. 227. 229. Gesta Abbatum Lobiens. pag. 559. tom. 6. Spicilegii Acheriani, Bovonem Sithiensem Abbatem de Invent. S. Bertini cap. 6. Privilegia Ecclesiæ Hammaburgensis pag. 178. 190. Perardum in Burgundicis pag. 47. 52. Buzelinum in Gallo Flandr. pag. 331. Probat. Histor. Guinensis pag. 43. Bosquetum ad Innoc. III. pag. 141. &c. Ita *Tabula* usurpatur in Tabulario Abbat. Conchensis in Ruthenis Ch. 56. *Et si, quod absit, advenerit aliquis Abbas aut Monachus, qui hunc honorem vellet auferre de Tabula sanctæ Fidis, &c.*

DE MENSA ALICUJUS ESSE, id est, de familia, unde *Commensales*, domestici. Tabular. Fiscanense ann. 1103. fol. 58. *Et homines qui sunt de Mensa ejus, capiunt lepores in warenna Abbatis.* Libertates Villæ de S. Palad. in Biturigib. ann. 1279. *Præpositus noster adversus aliquem supradictorum hominum per hominem de Mensa & de cibo suo nihil poterit probare nec disrationare.* Adde Thomasser. in Consuet. Bituric. pag. 64. 68.

MENSAM TENERE, Convivio excipere, nostris, *Tenir table*. Anastas. in Stephano IV. PP. *Tribunsque denuo, ut mos est, pacem, ascendit sursum, & Mensam, ut assolent Pontifices, tenuit, sedentes cum eo aliquanti ex primatibus Ecclesiæ & optimatibus Ecclesiæ.* Guill. Bibl. in Stephano VII. *Per omnia sacri Palatii perrexit vestiaria, quæ in tantum devastata reperit, ut de sacratis vasis, quibus Mensas tenere festis diebus Pontifices consueverunt, paucissima invenirentur.*

A MENSA SEPARARI, Excommunicationis, seu *Epitimii*, species apud Clericos & Monachos, qua qui damnabatur, ἀπο..γίας dicebatur, quod Abbatis benedictione in mensa privaretur. Regula S. Benedicti cap. 31. *Si quis Frater in levioribus culpis invenitur, a Mensæ participatione privetur.* Ebo Remensis Archiepiscopus de Ministris: *Omnes negligentias publice deprehensas in Capitulo omnium fratrum judicio puniens his tribus modis, id est, aut carcere, aut separatione Mensæ, sive in omnium verberum diversitate.* Adde Regulam S. Cæsarii cap. 11. & Concilium Arelatense an. 1260. cap. 11. præterea Constitut. Ord. Prædic. dist. 1. cap. 18. §. 2.

Cum excommunicatis porro non licebat cibum sumere: unde qui a Christianorum conviviis arcebantur, excommunicati censebantur. Vincentius Lirinensis Commonit. 1. *Quid est devitare? cum hujusmodi nec cibum sumere.* Versus antiqui:

Si pro delictis anathema quis efficiatur,
Os, orare, vale, communio, Mensa negatur.

Si tamen paterfamilias domus excommunicationis sententia fuerit innodatus, a participatione ipsius familia excusatur, ut est apud Innocentium III. in Gestis ejusdem PP. pag. 80. Vide *Excommunicatio*.

Scribunt Saxo Grammaticus lib. 10. & Sueno in Legibus Castrensibus cap. 5. statuisse Kanutum Magnum Daniæ Regem, ut Curiales in capessendo mensæ discubitu, ordine quo quisque Militaris muneris advocationem sortitus fuerat, uteretur, locoque antecelleret, qui prior obsequio foret. Unde si quis delictum commisisset, non alia ei imponebatur pœna, quam ut a consueto loco ad inferiorem transferretur, atque adeo tot gradibus discubitu indignior fieret, quot vicibus sodalem offendisset. Quod si quarto se quis eodem reatus genere maculasset, discreta a Militie loco, mensæ alienus fiebat, commilitonum nemini catino aut calice communicabat: neque enim ter veniam experto ulterius ignoscendum putabat: quia sua jam noxa pœnam meruit, qui se ea toties affecit. Ita Grammaticus. Sueno vero paulo aliter: *Si quem obstinata præsumptio ternis successibus inobsequentem notaverit, & resipiscere detrectaverit, extremum omnium locandum statuerunt, imo decreverunt, ut quilibet convictorum ossa in eum pro arbitrio suo jactaret, nec quisquam propterea temeritatis aut petulantiæ argueretur. Insuper ut illi in potu & cibo nemine communicante, solus suo catino contentus esset & poculo.*

¶ MEN-

¶ MENSA MARMOREA, Una e Parlamenti jurisdictionibus antiquior, cui præsunt Comites stabuli, Marescalli Franciæ, Amirallus & Protoforestarius. Arestum Parlamenti an. 1499. apud Baluz. tom. 2. Histor. Arvern. pag. 464. *Dicta autem causa inde ad prædictam Mensam marmoream remissa extiterat.*

MENSA ROTUNDA. Vide *Tabula rotunda.*

☞ Si quis vero quo ordine, quibusve cibis, non conquisitissimis certe, mensa Delphinorum extruebatur, cognoscere velit, adeat Ordinationem *super numero & ordine mensarum* ab Humberto II. editam, tom. 2. Hist. Dalphin. pag. 311. & seqq. Addat & quæ hac de re disseruit docte & erudite auctor ejusdem Histor. tom. 1. pag. 365.

MENSA, Stallum. Concil. Monspeliense ann. 1258. cap. 3. *Clerici mercimonia publice exercentes, operatorium scilicet, sive Mensam, hypothecam vel similia pro vendendis mercibus tenentes, &c.* Vide *Tabula.*

¶ MENSA, in re bellica, ut observat Carolus de Aquino in Lex. milit. sumi solet pro ea machinæ jaculatoriæ parte, quæ brachia, sive alas machinæ & totum pegma superimpositum sustinet; quam sic describit Turnebus Advers. lib. 2. c. 5. *Mensa interior est, & media inter duas hinc inde scutulas, constatque regulis diapegmatis, & tabula inter regulas & diapegmata collocata.*

MENSALE, MENSALIS, Mappa, linteum stragulum, quo mensa insternitur. Glossæ antiquæ MSS. & ex iis Papias: *Mansilia, mappæ villosæ. Mensales.* Idem: *Mensale, dicitur quod in mensa est.* Glossæ MSS. *Mappa, Epularum Mensalia.* Brito in Vocabular. *Mappa, quod Mensala dicitur.* S. Audoenus in Vita S. Eligii: *Vestimenta etiam & lectuaria, ac linteamina, Mensalia, necnon, &c.* Anselmus Canonicus Leod. in Wazone Episcopo Leod. *Alii mensas & Mensalia conculcantes, de ipsis mensis in medium refectorium saltum dederunt.* Ratherius Veronensis in Qualitatis conjectura p. 200. *Scamnalia non quærit, Mensalibus indiget, lectisterniis mediocribus, cæteraque supellectile delectatur.* [Charta Henrici II. Imper. ann. 1023. apud Tolnerum Histor. Palat. inter Instr. pag. 23. *Has duas curtes ad sagimen, & ad femoralia, mantelas etiam, & Mensalia fratrum .... specialiter constituimus.* Guidonis Discipl. Farfens. cap. 48. *Refectorii quippe Mensales & zallas, atque linteamina, quibus seniores manus tergunt, &c.*] Galfridus de Vino salvo in Poetria MS.

Venit in opprobrium mensæ Mensale lutosum,
Panis furfureus, cibus asper, potus amarus.

[Haud scio an eadem notione Sarnovius apud Ludewig. tom. 8. Reliq. MSS. pag. 321. canit:

Addens Mensale longum, multum gratiale,
Reficiens castrum perpulchre, fulget ut astrum.]

Occurrit præterea in Speculo Saxon. l. 1. art. 22. §. 4. art. 24. §. 2. l. 3. art. 38. apud Udalricum in Consuet. Clun. l. 3. c. 21. Vincent. Belvac. l. 26. c. 62. in Statutis Ægidii Episc. Sarisberiens. an. 1256. in Vita S. Willelmi Abb. Roschild. n. 21. in Architrenio lib. 2. c. 15. [apud Ægidium Galenium in Colonia pag. 69.] &c.

MENSALE DIVIDERE. Joannes a Leydis lib. 31. cap. 50. *Anno Dom. 1395. in festo Epiphaniæ Domini, cum illustrissimus Dux Willelmus Comes de Ostervant sederet ad mensam Francorum Regis cum multis aliis Principibus, ecce, superveniens quidam Heraldus, scindens & dividens Mensale ante jam dictum Comitem Willelmum, asserens non decere Principem sedere aliquem ad mensam Regis, qui clypeo seu armis privatus esset. Et cum idem Guillelmus respondisset se habere clypeum & arma, rursus Heraldorum Senior ait, Nequaquam, domine mi, quia Willelmus quondam Comes Hollandiæ tuus quondam proavunculus nedum interfectus est a Frisionibus, sed & hodierna die adhuc invindicatus jacet in terra inimicorum suorum. Ab illo die idem Willelmus Comes cogitare cœpit, qualiter confusionem illam a se removere posset.* Willelmus Heda: *Anno eodem Willelmo Comiti Hollandiæ assedenti mensæ Regis Franciæ, fecialis quem Heraldum vocant, laceravit Mantile sibi antepositum, objiciens indignum fore, quod aliquis interesset mensæ regiæ carens insignibus armorum, innuens insignia ipsius Willelmi apud Frisios Orientales amissa.* Tractatus MS. de officio Heraldorum: *Se aucun Chevalier ou Gentilhomme avoit fait trahison en aucune partie, & estoit assis a table avec autres Chevaliers, ou Gentilshommes, ledit Roy d'armes ou Heraut lui doit aller couper sa touaille devant lui, & lui virer le pain au contraire, s'il en est requis par aucuns Chevaliers ou Gentilshommes, lequel doit estre prest de le combattre sur cette querelle; car ce n'est pas belle chose, que un traistre soit honnouré comme un autre Chevalier, ou Gentilhomme.* Denique Alanus Charterius in Quadrilogo invectivo pag. 451. *Cestui Bertrand laissa de son temps une telle remonstrance en memoire de discipline, & de Chevalerie, dont nous parlons, que quiconque homme noble se fourfaisoit reprochablement en son estat, on lui venoit au manger trancher la nape devant soi.*

MENSALE, alias *Supertunica*, quod mensalis speciem referret. Provinciale Ecclesiæ Cantuar. l. 3. tit. 1. pag. 127. *Nolumus prohibere, quin Clerici apertis & patentibus supertunicis, alias Mensalibus nuncupatis, cum manicis competentibus locis & temporibus opportunis .... uti valeant.* Ubi Lindwodus *Mensalia* sic dicta ait, *quia eis solebant utentes sedere ad mensam: & erant hujusmodi supertunicæ antiquæ vestes preparatæ ad parcendum vestibus magis pretiosis, maxime tempore prandii vel cœnæ, quibus temporibus solent comedentium & bibentium vestes cibo vel potu ab ore cadente deturpari.*

MENSALES TERMINI. Vetus Agrimensor pag. 255. *Termini sunt majores qui juxta flumina positi sunt, Mensales vocantur.* Quod *mensarum* formam referrent.

MENSATA, Unius *mensis* servitium, quo Milites in Aragonia Regi obnoxii erant, quos inde *Ricos hombres de la Mesada* appellabant, ut observat Hieronymus Blanca. Ximinus Petri Salanova Justitia Aragonum tit. de Privilegiis Baronum: *Item servatur de usantia, quemlibet Ricum hominem debere servire in anno suis expensis per Mensatam, quæ durat, sive computatur a die qua incepit ire ad Regem usque ad reversionem, juxta generale privilegium domini Regis Petri.* Et de Militum privilegiis: *Miles, vel aliquis de genere ejus, non tenetur facere pro denariis, quos tenet, Mensatam suis expensis, sed Rex tenetur ei providere juxta numerum bestiarum, quas duxerit. Quæ Mensata per Ricos homines non fit, nisi propter caleatas quæ sunt eis concessæ.* Eadem habet Vitalis Oscensis Episc. Apud Michaelem *del Molino* in Repertorio Foror. Arag. *Qui tenent cavallerias honoris, tenentur servire D. Regi tempore guerræ per tres menses in anno, in eundo, stando & redeundo.* V. *Servitium solitum.*

MENSATA, Annona aut cibus ad unum mensem. Chronicon Fontanellense c. 8. *Mensatas ad unumquemque mensem sufficientes præberent alimoniam, &c.* Actus B. Hugonis Archiepisc. Rotomagens. MSS. *Mensatas in hoc Cœnobio constituit, deputatis videlicet villis, quæ per unumquemque mensem sufficientem præberent alimoniam.* [Vide *Mesaticum.*]

¶ MENSIONARIUS, pro *Mansionarius*, æditiuus, matricularius. Epist. Innocentii III. PP. ad Tarracon. Archiep. tom. 3. Conc. Hispan. p. 410. *Sane ad nostram noveris audientiam pervenisse, quod Ecclesia sibi commissa propter beneficia tam Mensionariis quam non Mensionariis assignata, cum ipsius redditus ad hoc sufficere non valeant, jam fere ad nihilum est redacta.*

¶ MENSIONATUS, pro Memoratus, pluries occurrit in Charta ann. 1438. inter Schedas Pr. *de Mazaugues*. Vide *Mentionare*.

MENSIS INTRANS, *stans & exiens*. Scriptores, & Diplomata, aut Regesta ævi medii, hoc est, post annum 1000. crebro hæc verba ingerunt, dum rerum gestarum charactērismos per dierum & mensium notas scrupulosius consignant. Ex quibus menses integros in duas distinxisse ac divisisse sectiones, non Italos modo, sed & Gallos nostros colligimus, sumpto primæ mensium partis initio a primo mensis die, alterius vero a decimo-sexto. Diversus tamen fuit utriusque partis numerandæ & computandæ modus. Nam prima mensis pars ordine consueto dinumerabatur, sumpto a primo ejusdem die principio, usque ad decimum quintum; altera autem sumpto ab ultimo mensis die initio, ordine retrogrado, non a Kalendis & a primo succedentis mensis, ut apud Latinos, ita ut decimus-sextus fuerit ultimus secundæ partis. Rollandinus qui vixit anno 1265. in tractatu Notularum, seu de Arte Notariæ: *Ponitur dies in instrumentis diversimodo: uno modo secundum consuetudinem Bononiensem in hoc exempla, prima die intrante Majo, & sic de singulis usque ad 16. transactis autem 16. ponuntur pro Exeunte, hoc modo, 15. die exeunte Majo, 14. die exeunte Majo, & sic de singulis usque ad penultimum diem: in penultima dicunt, Penultimo die Maji, & in ultima dicunt, Ultima die Maji: & ita de singulis mensibus qui habent 31. diem. In aliis autem qui habent 30. dies, procedunt similiter usque ad 15 per hanc dictionem, Intrante; & finitis 15. diebus primis, descendunt per alios 15. cum hac dictione, Exeunte. Semper in prima die cujuslibet mensis non ponitur, Intrante; & in penultimo & ultimo non ponitur, Exeunte.* Aliam methodum edidit ex MS. Cod. doctissimus Mabillonius lib. 4. Analect. vett. pag. 480. hac ratione: *Mense Januario intrante dies duo, & exeunte dies septem. Mense Februario intrante dies novem, & exeunte dies quinque. Martio intrante dies tres, & exeunte dies octo. Majo intrante dies sex, & exeunte dies octo. Junio intrante dies novem, & exeunte dies novem. Julio intrante dies quatuor, & exeunte dies decem. Augusto intrante dies seu, & exeunte dies duodecim. Octob. intrante dies novem, & exeunte dies duodecim. Novembri intrante dies 8. & exeunte dies duo. Decembri intrante dies duodecim, & exeunte dies tredecim.* Hæc per otium expendas Lector, quæ cum Rollandino & Chartis non quadrant. Est igitur

MENSIS INTRANS, Pars prima mensis. [Charta consacrationis Eccles. B. M. de Epeia diœc. Veron. *In Christi nomine Dei & æterni, anno a Nativitate D. N. J. C. 1186. Indi. iv. die dominico, secundo Intrante Novembris, &c.*] Vetus Charta apud Ughell. tom. 2. part. 465. *Anno D. 1159 Indict. 2. die 14. intrante Madio, &c.* Adde pag. 653. Epitaphium Ægidii Dini Judicis Patavini, apud Schraderum: *Cujus anima 1583. ind. 15. 15. intrante Januario sui corporis nexu soluta luteo, &c.* Nihili est quod habent viri doctissimi ad 20. Martii p. 202. & 204. ubi *die 17. intrante mense Aprili*: quippe mendum est in numeri nota, quæ forte est 10. aut 9. Vide Inscriptiones Puccinelli pag. 57.

¶ MENSIS INTROIENS, Ead. notione, in Charta Henrici II. Imper. ann. 1050. apud Murator. delle Antic. Estensi pag. 83. *Pridie die Introeunte mensa December, &c.*

MENSIS EXIENS, Mensis pars altera, cujus dies, ut diximus, origine retrogrado computantur, sumpto ab ultimo initio. Vetus Charta apud Georgium Pilonum in Historia Bellunensi lib. 3. pag. 111. *Anno ejusdem Nativit. 1220. Indictione 8. die Dominica 8. exeunte Madia, &c.* quo quidem anno litera Dominicalis fuit ED. Et fol. 117. *Anno Domini 1236. Indictione 9. die Veneris 11. exeunte Madio, &c.* quo anno lit. Dominicalis fuit FE. Alia Charta apud Ughellum tom. 2. pag. 468. *Acta sunt hæc Anno Domini 1274. Indictione 2. die 3. exeunte Septemb.* Alia apud eumdem pag. 647. *Ann. 1214. .... die 7. exeunte mense Octob. Indict. 2. &c.* Adde pag. 1010. tom. 5. pag. 767. 768. 769. 775. 830. Statuta Venetorum a Jacobo Theupulo Duce Venetorum facta, exarata dicuntur, *Currente anno Dominicæ Incarn. .... die 6. exeunte mense Septemb. Indict. 1.* Vetus Charta apud Hieronymum *dalla Corte* lib. 1. & 6. Hist. Veron. *Anno 1193. Ind. 11. die Dominico, duodecimo exeunte Martio, &c.* quo anno litera Dominicalis erat B. & ita 12. exeuntis Martii erat vigesimus. Scheda alia apud Ughellum in Episcopis Veronens. pag. 757. *Die Veneris 8. exeunte Januario .... anno 1186* quo litera Dominicalis erat E. Ita dies 8. exeuntis Januarii, est 24. [Tabul. Meld. *Anno Domini 1291. Indict. 5. Pontificatus dom. Nicolai PP. IV. anno quarto, un die mensis Octobris exeuntis, videlicet die Mercuris ante festum SS. Simonis & Judæ Apostolorum, &c.* quo anno litera Dominicalis erat G. & ita dies 8. exeuntis Octobris erat 22.] Vide Hist. Cortusiorum lib. 1. c. 3. Anonymum in Miraculis S. Ursmari nu. 56. Vitam B. Luchehi Tertiarii nu. 5. Miracula B. Ægidii Minoritæ nu. 105. &c. [Vide *Exiens mensis*.]

MENSIS STANS, *instans, astans*, idem qui *exiens*. Richardus de sancto Germano pag. 1010. *Die Mercurii octavo stante Julio in vigilia S. Jacobi, &c.* qui est Julii 24. Diurnus Romanus cap. 2. tit. 1. *Die enim ell. instantis mensis obiit.* Charta apud Ughellum in Episcopia Veronensibus pag. 772. *Die 10 instante Martio, &c.* Ibid. *Die 10. inst. April.* Interdum & sæpe *dies stans mensis* scribitur. Apud eumdem tom. 1. part. 2. pag. 202. *Anno Domin. 1203. Indict. 6. mense Augusti die quinta astante.* [Chartarium Casauriense apud Mabill. de Re Diplomat. lib. 2. cap. 28. num. 5. *In anno millesima centesima quinto, & die mensis Octobris stante quarto decimo, per indictionem quartam-decimam.*] Apud Falconem Beneventanum pag. 319. Anacletus pseudo-Pontifex dicitur obiisse ann. 1138. *septima die stante mense Januarii*, hoc est, 25. ex quo error deprehenditur Baronii, qui perperam hæc verba ad septimum Januarii retulit, ut cum scripsit Innocentium II. PP. captum a Rogerio Rege Siciliæ anno 1140. *die decima mensis Julii*, cum Falco, a quo exscripsit, tradat captum *decima die stante mensis Julii*, hoc est, 22. Julii. Ita apud eumdem Falconem, Rainulphus Dux Apuliæ dicitur obiisse *ultimo die stante mensis Aprilis*, quod recte idem Baronius ad ultimum Aprilis conjicit. Romualdus Salernitanus ann. 1177. *Apud Vetustam usque in quartam feriam, quando jejunium inchoatur, nona scilicet die intrantis Martis demoratus .... 13. die residua stante mensis Martii ad partum Venetiæ, aura flante secunda pervenit.* Ubi 13. *dies stans Martii*, est 19. non 13. ut est in margine. Idem Romualdus hoc ipso anno: *Celebrato ibidem festo Virginis*, (Assumptæ) *altero die Hadriaticum mare intrantes, aura flante secunda, nona die stante mensis Augusti sani & incolumes cum omnibus suis Barolum descenderunt*, hoc est, 23. Augusti. Idem rursus: *Sequenti vero die Dominica, octava scilicet die residua stante mensis Julii in vigiliis B. Jacobi, &c.* Denique anno 1178. *Anno Dominicæ Incarnationis 1178. mense Augusti, 11. Indictione quarta die stante ejusdem mensis, videlicet in festo Decollationis B. Joannis Baptistæ, &c.* qui in 29. incidit.

MENSIS RESTANS. Charta an. 1187. apud Ughellum in Neapol. Archiep. num. 13. *Octava die restantis mensis Madii.*

Sed & hæc numerandi ratio in recensendis mensium

diebus

dibus obtinuit in Francia nostra. Exstant siquidem in Regesto Tolosano Cameræ Comput. Parisiens. Chartæ complures, quæ sic clauduntur: *Actum tali die introitus vel exitus talis mensis*, v. g. fol. 10. *Actum anno Domini 1246. feria 5. tertia die introitus mensis Madii*. Eo an. litera Dom. fuit G. Alia fol. 73. *Hæc omnia fuerunt sic posita & concessa 13. die introitus mensis Novemb. feria 4. anno 1244.* quo litera Dominicalis fuit CB. Fol. 103. *15. die introitus mensis Octob. die Dominica anno 1234.* lit. A. Et fol. 13. in Charta alia: *Nona die exitus mensis Januarii feria 2. anno Dom. 1244.* qui quidem annus 1245. numerari debet, sumpto scilicet a Paschate initio, quo litera Dominicalis fuit A. Et fol. 50. *In mense Febr. feria 4. in 14. die ad exitum ipsius mensis anno 1183. ab Incarnatione Domini*, hoc est, anno 1184. sumpto a Paschate anni initio: quo litera Dominicalis fuit AG. proinde usque ad 24. Febr. lit. A. cucurrit. Fol. 77. *Actum 8. die exitus mensis Sept. Sabbato anno 1245.* quo litera Dominicalis fuit A. Alia f. 51. hæc verba præfert: *Hoc autem fuit 7. die exitus mensis Februarii, feria 2. anno 1236.* qui fuit annus 1237. sumpto a Paschate initio, quo D. litera Dominicalis cucurrit: ac proinde hic dies incidit in 22. Febr. Alia fol. 72. *Hoc fuit ita laudatum & concessum 2. die exitus Februar. feria 6. an. 1248.* (hoc est, 1249.) quo litera Dominicalis fuit C. Fol. 79. *Act. ultima die mensis Decemb. feria 3. ann. 1247.* quo lit. Dominic. fuit F. [Charta an. 1347. to 2. Hist. Eccl. Meldens. p. 222. *Die Martis post festum Paschæ Domini, quæ fuit mense Aprilis intrantis dies tertia.*] Ejusmodi porro loquendi, & mensium dies numerandi formulæ occurrunt etiam non semel in Regesto Majori ejusdem Cameræ Computor. Parisiens. hominia a Nobilibus Aquitaniæ Regi Angliæ Burdegalæ anno 1274. præstita continente.

☞ Hæc revocari debere merito observavit Mabillonius Diplom. l. 2. c. 28. n. 6. id quod A. Gellius l. 12. c. 13. inquirit, utrum scilicet his verbis, *intra Kalendas*, ipsæ quoque Kalendæ tenerentur. Qua in re ex Apollinaris Sulpicii sententia pronunciat, *intra Kalendas*, *non ante Kalendas esse, sed in Kalendis: id est, eo ipso die quo Kalendæ sunt.* Contra vero existimat ipsemet Gellius; *quoniam omne tempus, quod Kalendarum die includitur, intra Kalendas esse recte dicitur.*

Menses Paschales. Vide Bernonem Abbat. de Missa, cap. 6.

MENSOR, Agrimensor, apud Frontinum, Aggenum, Dolabellam, & alios. Alii sunt *Mensores* in Cod. Theod. de quibus est tit. 34. l. 6. Horum enim munus fuit hospitia Principi præparare, Palatinis Principem comitantibus singulis *deputatas domos notare, & postibus hospitantis nomen adscribere*, ut docet lex 4. de Metatis eodem Cod. ubi plura Jacobus Gothofredus. [Diversi erant *Mensores* a metatoribus: hi integris castris locum deligebant, illi singulis hominibus vel in castris, vel in urbe. Vide Pitiscum.]

MENSORIUM. Ugutio & Joan. de Janua: *Mensorium, quod est in mensa, ut mantile, & vas escarium.* Gloss. Saxonic. Ælfrici: *Mensorium*, Meute. In Gloss. Lat. Gall. *Chose de table, comme nape, escuelle, plat a servir a table.* Vide *Missorium*.

¶ MENSTRUALIA, Idem quod *Mensata*, unius mensis servitium. Charta an. 1235. ex Schedis Peiresc. apud Pr. de Mazaugues: *Concesserunt ... quidquid habent vel habebant in Cravo, sive sint pedagia, usatica, Menstrualia, &c.*

¶ MENSUALE, ut *Mensata*, nisi fallor, Annona aut cibus ad unum mensem. Præceptum Caroli C. an. 849. apud Marten. to. 1. Ampliss. Collect. col. 118. *Decernimus ... ut præfata villa Antoniacus cum omni integritate suisque appendiciis deinceps per omnia deserviat fratribus S. Martini peculiaris patroni nostri, ad illorum annuatim vestimenta, excepto Mensuali atque ugeario in victu eorumdem attributo.*

¶ Mensualis, Menstruus. Castello in Chron. Bergom. ad an. 1402. apud Murat. to. 16. col. 906. *Item quod quælibet talea Mensualis, ... non duret nec vigeat, nisi usque ad Kalendas Junii proxime venientis.*

¶ Mensuatim, Singulis mensibus. Præceptum Caroli Mag. apud Marten. to. 1. Ampliss. Collect. col. 34. *Innotare Serenitati regni nostri, qualiter antecessor suus Autlaadus Abba quasdam villas instituerit, quæ fratribus Mensuatim per totum annum servire debent.*

¶ 1. MENSULA, diminutivum a *Mensa*, quo quidquid ea bonis alicujus est, significatur. Chronic. Mosomense: *De mea Mensula unam villam, Odontem nomine, cum omni banno suo subtraho.* Vide *Mensa*.

¶ 2. MENSULA, Mappula. Chron. S. Trudonis, Spicil. Acher. to. 7. p. 464. *Tres solidos ad utensilia emenda ... mappas, & Mensulas, & manutergia, & mantu bomini.* Vide *Mensile*.

MENSULARII, Τραπεζῖται, qui Scriptoribus Latinis *Mensarii*, qui mensam exercent, apud Firmicum l. 3. Math. c. 8.

1. MENSURA, Modus agri, vulgo *Mesure*. [Eadem ni fallor, quæ *Arapennis* seu jugerum, Gall. *Arpent*. Charta an. 1187. apud Miræum to. 1. p. 286. *Terram quam habebant in pago Oostburch, circiter quinquaginta & septem Mensuras, reddentem singulis annis decem marcas .. werpiverunt.* Alia an. 1228. ibid. p. 417. *Ut inhabitantes villam liberam, Mensuras quinquaginta pedum latitudinis & centum pedum longitudinis habeant; & singulæ Mensuræ, singulis annis duos solidos Flandrenses & duos capones nobis & successoribus nostris solvant.* Charta Guidonis Flandriæ Comit. an. 1279. ibid. p. 590. *Viginti solidos annui census super duas Mensuras, ... videlicet super duas partes Mensuræ juxta Wervum suum, & Mensuram & tertiam partem Mensuræ in Ondervliet.* Chron. Bonæ Spei p. 289. *Acquisierat ... Mensuram alam prati 16. virgis minus in eadem Roseria.*] Chron. Andrense: *Terra 12. Mensurarum, boscus 30. Mensurarum.* Occurrit ibi passim, & in Tabul. S. Bertini, in Probationibus Hist. Guinensis p. 96. 124. 125. &c.

¶ Mensura Annonaria. Chron. Bonæ Spei p. 182. *Sub id tempus* (i. an. circ. 1252.) *mutata Binchiensi granorum Mensura, orta est difficultas inter nos & Pistonenses Templarios, prætendentes sibi debere solvi nova Mensura, quæ veteri multo major erat, censum 23. modiorum hybernagii & tantidem avenæ ... Quæ decisa fuit anno 1253. redactis 23. modiis hybernagii antiquæ Mensuræ ad 16. novæ & 23. avenæ modiis ad 20.* Mensura, idem quod *Sesterale*, in Charta an. 1278. ex Conventione inter Jacobum Aragon. Reg. & Berengarium Magalonæ Episc. *Sesterale sive Mensura bladi, &c.* Bellijoci *Mensura* est *Bichetus* dimidiatus, qui capit 12. *Copones*.

Mensura, in liquidis. Eckehardus Junior de Casib. S. Galli c. 9. *Cum pane abundo & quinque Mensuris de cervisia.*

Mensura Regalis, ad quam cæteræ mensuræ examinantur & reducuntur, in veteri Charta apud Will. Thorn. p. 1912. Edictum Pistense Caroli C. § 20. *Ut Comites & reipublicæ ministri ... provideant, quatenus justus modius, æquusque sextarius ... in civitatibus, & in vicis & in villis, ad vendendum & emendum fiat; & Mensuram secundum antiquam consuetudinem de palatio nostro accipiant, &c.* Mensuræ vero istæ publicæ in uniuscujusque civitatis Ecclesiis servari jubentur, in Novella Justiniani 128. & apud Julianum Antecess. c. 555. Vide Notas nostras ad Alexiadem p. 384. [de *Mensuris* Saxonum, vide Hickesium Grammat. Anglo-Sax. p. 168.]

¶ Mensura Mercadalis, Publica, ad quam res omnes,

mnes, quæ in *mercata* venduntur, exigi solent. Charta an. 1201. apud Stephanot. Antiqui. Bened. Occitan, mss. p. 2. pag. 440. *Singulis annis in perpetuum unum modium ejusdem bladi, quod bladum ad Mensuram mercadalem Antaneasem annuatim in dicto festo B. Mariæ solvere nobis debetis*, Mensura cursabilis dicitur to. 1. Chartul. S. Vandreg. p. 216.

¶ Mensurabiles Panes, id est, Certi, & statuti ponderis. Edictum Pistense Caroli C. §. 20. *Sed quantos Mensurabiles panes in unaquaque civitate de justo modio Episcopi vel Abbatis seu Comitis ministeriales a pistoribus suis recipiunt, tantos Mensurabiles panes de æquo modio a pistoribus, qui panem vendunt, fieri faciant*.

2. MENSURA, Charta Dudonis Abbatis Dervensis in Tabul. ejusdem Monasterii: *Ut neque suis, neque successorum suorum temporibus quisquam vel Ministerialium vel Officialium aliquam vim vel malam consuetudinem contra nostrum decretam inferre audeat, neque Mensuras imponere, augere, minuere, neque carropera extorquere, &c.* Idem Tabul. *Monachi S. Petri & B. Berchari proclamationem fecerunt ad magnanimum Comitem Theobaldum, de superfluitate quam Comes Breonensis dominus Walterius faciebat eis. Quam proclamationem misit prædictus Comes in Mensuram. Est autem talis Mensura: Quando accipiendum erit opus castelli, & carroperum, accipiet Ministerialis S. Petri, & cum laude ipsius Ministerialis Breonensium Comitis, & accipient secundum salvationem hominum S. Petri, & secundum salvationem Comitis.* [Ubi *Mensura*, idem esse videtur quod *Corvata* seu operæ, quas subditi ac rustici ex Lege, non ex arbitrio dominorum suorum, ipsis præstare tenentur.]

¶ MENSURABILITER, Mensuratim. Charta conventionis inter Henricum Reg. Angl. & Willelmum Reg. Scot. in Lib. nigro Scaccarii p. 38. *Et ad castella custodienda assignabit Rex Scotorum de redditu suo Mensurabiliter ad voluntatem domini Regis.* Charta apud *Madox* Formul. Anglic. p. 276. *Et ad capiendum de eadem acra Mensurabiliter in emendationem stagni sui.*

¶ MENSURAGIUM, Idem quod *Mensuraticum*, Gall. *Droit de Mesurage*. Tabul. S. Albini Andegav. an. 1269. *Fulco de Torallo minor Miles.. vendidit & concessit... omnes fructus quos habere poterat ... in bannis, pressoriis, pressoragiis, . mensuris, Mensuragiis & vaerua sive vaerus*. Vide *Mesuragium*.

¶ Officium Mensuragii *carbonum*, inter officia quæ ad domanium Regis pertinent recensetur in Memoriali Cameræ Comput. Paris. p. 57. verso.

MENSURARIUS, Qui res venales ad mensuram distrahit. Libertates concessæ Barcinonensibus a Petro Rege Arag. an. 1283. *Quod quilibet civis Barcinonensis possit vendere oleum in domo sua, & quod nullus Mensurarius olei sit ausus vendere oleum.*

¶ MENSURATA, Eadem notione qua *Mensura* 1. Charta ann. 1086. in Addit. ad Chron. Casaur. apud Murat. to. 2. p. 3. col. 1003. *Prima petia est in vocabulo S. Petri, sunt modiola sex, habet fines ex utraque parte congruum de prædicta nostra ecclesia, secunda petia in vocabulo de Cerreto in pertinentia de villa Maina, ex Mensurata juxta culturam loci modiola quinquaginta.*

MENSURATE, Mediocriter. Fredegar. cap. 84. *Erat sapiens, sed in primis cum simplicitate rebus Mensurate ditatus.*

MENSURATICUM, Quod pro mensura exigitur. Libertates Regni Majoricarum editæ a Jacobo Rege Aragon. an. 1248. *Sitis franci & liberi ab omni lesda, pedatico, Mensuratico, & penso, & ribatico, & ab omni questa, tolta, forcia, &c.* Mox: *Intelligentes quod homines Insulæ Majoricæ extra civitatem habitantes Mensuraticum & pensum solvere consueverunt.* Alibi, de bladi venditione: *Solutanobis & nostris jure nostro seu Mensuratico consueto.* Occurrit etiam in Coria Generali Catalaniæ ann. 1320. ms. in Charta Petri II. Regis Arag. ann. 1283. pro libertatib. Catalaniæ, & in Bulla Honorii III. PP. pro Ecclesia Senogalliensi, apud Ughellum to. 2. p. 959. &c. [*Jus mensuraturæ*, dicitur Andreæ de Ysernio in Comment. utriusque juris.] Vide Gloss. med. Græcit. in Μετρητικόν.

¶ MENSURATIO, Mensio, Gall. *Mesurage*. Charta apud *Madox* Formul. Anglic. p. 163. *Secundum Mensurationem factam per viros fide dignos, ex parte nostra eorumdem monachorum electos & juratos.*

MENSURNUM, *Unius mensis, sicut Diurnum, unius diei*. Papias. Liber de Disciplina Scholarium falso Boetio adscriptus c. 3. *Qui satyricis inhiabat atramentis Mensurnus, historiographus persæpe diurnus, elegiaris annuus, &c.* Occurrit ibi rursum, & c. 4. [Gesta Abbatum Mediani monast. apud Marteo. to. 3. Anecd. col. 1119. *Terris jam Mensurnis imbris vehementia resolutis, &c.*]

MENTAGRÆ *orbis terrarum*, dicuntur *Britonum Scottorumque particula* seu regiones, Cummiano Hiberno de Controversia Paschali.

¶ MENTALIS Invocatio, Quæ sola mente concipitur. Laur. Byzynius de Bello Hussitico an. 1419. apud Ludewig. to. 6 Reliq. mss. p. 193. *Item invocationes aut postulationes tam Mentales quam vocales, &c.*

¶ MENTANEI Oculi, id est, Mentis. Bulla Bonifacii VIII. PP. ad Episc. Scotiæ apud Rymer. to. 2. p. 905. *Quam Mentaneis oculis depressam, utinam, non postratam cum anxietate respicimus.*

¶ MENTATUS, unde *Dementatus*, barbarum prorsus est. Lat. Eruditus, cordatus, mentis acie præditus. Goclenii Lex. Phil.

¶ MENTIALITER, Alta mente, attente. Annal. Bened. to. 3. p. 719. *Nos igitur petitionem cum consensu omnium fratrum Mentialiter considerantes, & deprehendentes non esse superfluam, sed rationabilem, &c.*

MENTICULARE, Papiæ, *Dolis & fallaciis attentare, vel divinare*. Vide *Manticulare*.

¶ MENTILLA, ἱλαχ ... Gloss. Lat. Græc. ms. Sangerm. Ubi leg. *Minutilla*, i. e. minima.

¶ 1. MENTIO, Memoria, sepulcrum. Vita S. Forzonani sæc. 5. Bened. p. 592. *Ante Sancti advenientis iterum se projecit Mentionem*. Vide *Memoria*.

2. MENTIO, Mendacium. Gloss. Lat. Gr. *Mentio*, ἀναμνησις, καὶ ψεῦδος. Regula Magistri c. 15 *Si Mentionem suadet frequenter, legatur ex diversis, ubi præcipit veritatem*. Hinc

Mentiosus, Mendax, Gallis *Menteux*, vel *Menteur*. Lex Alemann. tit 41. §. 1. de Judice: *Qui nec Mentiosus sit, nec perjurator, nec munerum acceptor sit.*

Mentionarius, Eadem notione, Impostor. Anastasius Biblioth. in Hist. Eccl. in Leone Isauro: *Dominus Abasgorum intimat Alanis, dicens, Ut invenio, alium talem Mentionarium Justinianus non habuit, quem mittere debuisset, & commovere vos contra nos vicinos vestros: fefellit enim vos, &c.* Ubi Theophanes habet ψεύστην.

MENTIONALIS Sepes. Vide *Mentionalis*.

¶ MENTIONARE, Mentionem facere. Charta Ludovici Episc. Xanton. ann. 1462. in Tabul. Angeriac. p. 535. *Nos etiam qui contractui in ipso instrumento Mentionato ante nostram promotionem personaliter interfuimus*, Alia ann. 1482. ex Tabul. B. M. de Bono-Nuntio Rotomag. *De qua* (appellatione) *in dictis litteris Apostolicis Mentionatur cum suis dependentiis & connexis responsis*. Processus de B. Hermanno tom. 1. Aprilis p. 718. *Qui Mentionatis pastoribus, .. supra positam commis-*

missionem ostendit. Adde Chartam an. 1399. apud Menetter. Histor. Lugdun. p.126.

¶ MENTIONARIUS, Mentioaus. V. *Mentio* 2.

MENTIRI, nude pro *fidem mentiri*. Vide *Fides*.

MENTIRIOSUS, Papiæ, *Fallax aut mendax*.

MENTO, pro *Mentum*, usurpat Michael Scotus de Physionomia c. 73.

MENTONALIS, *Mentionalis sepes*, quæ ad mentum usque pertingit. Leg. Ripuar. tit. 70. §. 3. *Quod si animal in sepem impalaverit, & ipsa sepis Mentonalis non fuerit*. Perperam *mentionalis*, in Legibus Henrici I. Regis Angl. c. 90. ubi eadem habentur.

MENTOR, Papiæ, *Inventor*. [Ita & Gloss. mss. Sangerm. num. 501

¶ MENTORIA, *dicuntur diversoria, vel diverticula, id est, secreta ædificia, alias Montoria*. Vocabul. utriusque Juris.

¶ MENTRE, pro *Intra*. Charta an. 27. Conradi Reg. ex Archivis S. Victoris Massil. *Quæ decurrit Mentre voraginem per terras, usque in via, quæ dicitur Aurelia*.

¶ MENUDETÆ, Fratres Minores, ab Hispan. *Menudo*, Gall. *Menu*. Testam. Beraldi domini de Rupeforti an. 1383. apud Baluz. tom. 2. Hist. Arvern. p. 325. *Item do & lego a las Menudetas Claromontenses Ordinis S. Francisci sexaginta solidos Turonenses redditnales*. Nostris etiam olim *les Freres Menus* dicti. *Mehun au Codicille* apud Borellum:

J'ay mes petits enfant a qui je suis tenus,
Plus qu' aux povres Estrangiers, ne qu' aux Freres Menus.

Le Roman *des Braies* ms.

Quant fu grant cure & grant jors,
Pour changer sa bone à honnor,
S'en vient à un Frere Menor.

Infra:

Ainsi fist cil, hors prist congiè
Li borgois au Frere Menus.

¶ MENZERIZARE. Vide *Magarizare*.

¶ MEOLETUM Boschum. Silva cædua, ut videtur, Gallice *Bois taillis*. Statuta Vercell. l. 6. fol. 137. v. *Pro duobus terceriis habeam precipuum modios quadragintas boschi Meoleti, videlicet de illo nemore quod axtatum fuerat inter prædictos Comites, &c.*

MEPE, Iberorum Regis dignitas ac appellatio, apud Georgium Pachym. l. 3 c. 21. & Phranzem l. 3. c. 1. Apud Galfridum Monemuthensem l. 7. c. 4. observo proceres quosdam, Hibernos, ni fallor, dignitatis *Map* passim donari, quæ forte eadem cum *Mepe*. *Præter Consules prædictos venerunt non minoris dignitatis heroes. Donaudus Map-apo, Chenes Map-coil, Penedurus Maperidur, &c.* Qui autem hic *map* dicuntur, hodie *mac* videntur appellari, quæ vox præponi solet cognominibus complurium familiarum illustrium, ut discere est ex Britannia Camdeni p. 708. 709. &c. Edit. 3. verbi gratia, *Mac-connell*, *Mac-guir*, *&c.* [*Map* vero aut *Mab* Britannis, & *Mac* Hibernis, filius dicitur.] Vide *Septeus*.

¶ MEPHIUM. Vide *Methium*.

¶ MEQUERELLUS, pro *Maquerellus*, Gallice *Maquereau*. Tabular. Calense ann. 1247. *Item prima die Rogationum unum flatonem, & secunda die similiter unum flatonem, tertia vero die unum Mequerellum, si interfuerint processionibus*.

MERA, Locus palustris. Vide *Mera* 2.

¶ MERA Gutta, Gall. *Mere-goutte*, vinum sponte defluens. Charta an. 1250. apud Lobinell. to. 3. Hist. Paris. p. 207. *Pro quolibet modio vini unum sextarium de Mera Gutta vini pro decima*. Vide in *Gutta*.

¶ MERA Provisio, Formula usitata in Diplomatibus Pontificum Romanorum quibus alicui beneficia ecclesiastica conferebant, cum electio tempore statuto facta non fuerat, aut ipsis vitiosa videbatur. Chartul. Eccl. Ebredun. to. 2. Hist. Dalphin. pag. 75. *Demum per D. Bonifacium Papam VIII. ex Mera provisione Apostolica Sedis anno Dom. 1295. mense Martii, die luna in crastinum Ramis palmarum, scilicet die 28. Romæ apud Lateranum fuit in Archiepiscopum Ebredunensem primitus ... consecratus*.

MERACULA, Monetæ minutioris species: idem forte quod *Minuta*, λεπτὸν. Plantavitius in Episc. Lodovensib. an. 1187 *Ea lege ut Prior ab Episcopo ... daret singulis Synodis sex denarios & Meraculam unam, &c.* Vide *Merallus*.

¶ MERACUS, ζωρός, Merus. Onom. *Merax*, *cus*, ἀκρατός. Vocabul. vetus: *Merax, purus, clarens, defecatus, meracitos, puritas, claritas*. Sed *merax* non legi. Ita Martinius in Lexico.

¶ MERAGULARIUS, Idem qui *Matricularius*. Ordinar. Cabilon. apud Marten. to. 1. de Antiquis Eccl. Rit. p. 615. *Diaconus & Subdiaconus inter se plicant vestimenta sua, Meragularius præstat auxilium sacerdoti*. Vide *Marrelarius*.

MERAL. Vide *Amir*.

MERALLUS. Charta Willelmi Comitis Nivernensis an. 1167. in Tabul. S. Stephani Nivern. *Ego Willelmus Comes Nivernensis dedi & concessi Bernardo Priori & Monachis S. Stephani Deo ibidem servientis, ut deinceps in burgo suo habeant Merallum, & proprium servientem suum, qui proclamet per burgum vinum jure perpetuo possidendum*. Alia an. 1173. in eodem Tabul. *Ego Guido Comes Nivernensis laudavi & concessi Ecclesiæ S. Stephani, & Bernardo ejusdem Ecclesiæ Priori, quod Marellum suum, & nuncium Maralli sui publice conclamare per totam villam Nivernensem, & curreret, sicut nunc ceteri qui meos habent Maralos, statuens deinceps, & inhibens, ne quis nuncio Ecclesiæ deferenti Maralum, impedimentum ullum facere præsumat*. Charta pro Vicario Bituricensi ex Tabul. S. Sulpicii Bitur. *Habebit ... de cutis unam cutam: de Merallis vitri, unum vitrum, &c.* Nos *Mereau*, & *Merel*, calculum putatorium vulgo dicimus. Usatica Vicecomitatus Aquarum Rotomagi: *Se l'en baille à aucun le Merel on enseigne que il a aquitè sa marchandise en la Viconté de l'Eaue, & il avient que il le perde, &c.* Sed & *Meralleresse*, dicta olim obstetrix, nescio unde ducta vocis origine, nisi quod pro mercede merallum acciperet; [a μαῖα, obstetrix, deduci posse opinatur Menagius; quid si a Gall. *Mere* & *Alleger*, quod matri in partu laboranti allevamentum ferunt!] Regestum Domus publicæ Ambianensis sub an. 1267. *Emmeline le Hardie a estè Meraleresse, par la relation de plusieurs femmes qui sçavent comment Meralleresses se doivent contenir en ladite science, &c.*

☞ Paulo intricatiora videntur quæ de *Merallis* scripsit D. Cangius, quod varias hujusce vocis notiones haud satis distinxerit: quæ ut apertiora fiant observandum quodvis signum seu symbolum nostris olim *Marel* dictum fuisse; hinc in allatis a D. Cangio videtur accipi posse pro signo quo vinum venale significatur. Longe vero frequentior notio qua *Merallus* pro symbolum seu tessera occurrit, quæ in pluribus Ecclesiis, Canonicis, Capellanis aliisque præbendariis dantur in præsentiæ signum, ut bis quolibet Sabbato exhibitis testentur quoties & quibus officiis interfuerint, & debitas recipiant distributiones. Statuta Canonicorum S. Capellæ Paris. p. 22. *Quolibet Sabbato anni omnes Canonici, Capellani & clerici conveniunt in camera solutionis, & debent Merellos suos ibi asportare, ut videatur quid & quod eorum unusquisque fuerit lucratus*. Reformatio S. Capellæ per Carolum VI. Reg. Franc. *Distributori*

butori Merellorum in vim præstiti per eum juramenti inhibentes ne personis hac committentibus ... distributiones ... aliquas exsolvere præsumat. Litteræ Francisci I. Reg. Franc. pro reform. ejusd. S. Capellæ; *Demum Merelli præinsertis Canonicis, Capellanis & clericis distribuendi in choro dictæ Capellæ tradentur, nec exsolvetur aliquid eisdem Canonicis & Capellanis nisi ad rationem & modum dictorum Merellorum*. Ex Charta autem fundationis S. Capellæ, percipiebant Canonici diebus privatis 12. den. In Dominicis & festis 9. lectionum 16. den. In festis quæ cum *semiduple* celabrantur 18. den. In festis duplicibus 2. sol. In festis annualibus 3. sol. Statuta Capituli Audomar. mss. *Item circa parvum bursarium distributorem Marellorum & punctuatorem anniversariorum ... recipiet quilibet eorum* (clericorum de Scoteria) 4. *Marellos pro die interessendo Divinis ... de quibus 4. Marellis pro prandio solvet 21. Marellos & unum procuna receptori Domus singulis diebus*.

☞ Plumbei, ut plurimum, erant hujusmodi *Merelli*; hinc *Plumbi* nude dicuntur in Charta an. 1480. apud Miræum to. 2. p. 1343. *Item idem Cantor sive Præsidens Plumbos interessentibus Horis distribuet*. Erant interdum & chartacei: plumbei etiamnum in pluribus ecclesiis ac præsertim in Ecclesia Atrebat. Capellania distribuuntur pro stipendio Missarum quas celebrare tenentur; hi formam teruncii Francici, & calicem ab altera eorum parte præferunt cum hac inscriptione; *Pour les Messes*. In nundinis præterea dabantur *Merelli* in signum soluti pretii pro mercibus expositis. Dantur etiam in Ecclesiis Reformatis, iis qui ad S. Cœnam admittendi sunt. Vocis etymon a Græco μέρος vel μερὶς, Pars, portio, accersit D. *de Caseneuve*; Mornacus vero in l. 52. *Metellos*, Gall. *Mereaux* dictos putat, quod mercantibus tribuerentur.

☞ Nos vero, ut supra monuit D. Cangius, *Mereau* & *Merel*, calculum putatorium vulgo dicimus. Iis haud absimiles *Merelli* ærei argenteive qui in genialibus Regum nostrorum festis percussi sunt, è quibus aliquot etiamnum in suis Museis asservant rei nummariæ curiosi indagatores, quos referunt ad tempora Francisci I. & Catharinæ *de Medicis*. Vide librum Gallicum cui titulus est, *L'art des Devises & Emblemes par le P. Menestrier*. *Villon* apud Borellum:

Une bourse d'argent legiere,
Qui estoit pleine de Mesreaulx.

Le Roman *de Cortois d'Artois* ms.

Bien a son teus & son Merel,
Qui bost & joe au tremerel.

¶ Merelli, Calculi, scrupi, Gall. *Dames à jouer*. Annal. Mediol. apud Murat. to. 16. col. 809. *Tabulerium unum laboratum ad guara & de jaspide cum scacchis & Merellis*.

¶ MERAMENTUM, Idem quod *Materia*, Lignum domibus aptum. Charta an. 1328. apud Lobinell. to. 3. Hist. Paris. p. 392. *Salvis scholaribus nostris sæcularibus omnibus Meramentis & lignis integraliter domus existentis in capite aulæ*.

¶ MERANNIA, Malignitas, improbitas. Charta an. 1341. to. 2. Hist. Dalphin. p. 431. *Verum quia dicti domini Humberti Dalphini sic excrevit malitia, habundavit Merannia, & ferocitas ebullivit quod nedum præmissis mandatis nostris parere protervitate sua molitiæ recusavit*. Nostris olim *Merain*, idem quod indignatio, *Depit*. *Perceval* apud Corellum:

Par Merain sa lance brisa.

MERANNUM. Vide *Materia*.

¶ MERARE, Distribuere, erogare. Canones Hibern. apud Marten. to. 4. Anecd. col. 17. *Si quis ad ecclesiam arma portaverit, & litem commiserit, argenti libram unam ecclesiæ cogatur exsolvere: & hoc egentibus in eleemosynam Meretur; vel sinatur*.

¶ MERARIA, *Popina*. Gloss. Isidori; ad quas Grævius: Ubi merum venditur. Glossar. *Meraria*, γευστεῖον. Vide *Clepsedraria* in *Clepsydra*.

MERARIUM, Ακρατοφόρον, in Gloss. S. Benedicti cap. de vasis argenteis, vas nempe quo *merum* mensæ vel convivis infertur.

¶ MERARUS, αὐστηρὸς, i. Severus. Gloss. Lat. Græc. mss. Sangerm.

¶ MERATUS. Acta S. Judicaelis mss. *Hujus hastilis dimidium inferius erat ferreum, splendens ut stannum candidissimum & Meratum*. Ubi *Meratum* idem esse existimo quod nos *Bruni* dicimus, & veteres fabularum Gallicarum Scriptores vocabant *Mior*. V. *Brunus*.

¶ MERAYCE, vox Hispanica, Genus panni. Donatio S. Rudesindi Episc. to. 3. Conc. Hispan. p. 181. *Alias casulas 13. quinque de alchaz, seu sera y cardena, 7. baeragan, 8. cardena Merayce*.

¶ MERCA, Nota, indicium. Consuet. Brageriac. art. 104. *Possessio vero adepta dicta res vendita dicetur, quando mercator pecuniam exsolvit, seu partem ejusdem, aut Mercam suam ibidem interposuit*.

¶ MERCABILIS, Mercada. Mercandisare, Mercantiæ, &c. Vide in *Mercatum*.

¶ MERCAGIUM, Martium, trimestre frumentum, Gall. *Bled Marsois*. Charta Hugonis Comitis Regitest. an. 1233. *Et de qualibet sestario Mercagii unum obolum*.

¶ MERCANDIA, Mercantia. Vide infra in *Mercatum*.

MERCARI dicuntur monetæ, quæ usum in mercatis habent. Capitulare triplex Caroli Magni ann. 808. c. 7. *Et illi denarii palatini Mercentur, & per omnia discurrant*.

MERCARIA. Vetus Charta Pontii Comitis Tolosani an. 936. apud Catellum in Comitibus Tolos. p. 9. *Cum silvis & forestis, & cum omnibus finalibus & Mercariis & ferrunnjugiis, & cum hominibus & feminabus inde naturalibus, &c.* Vox forte confecta a *marca*, limes.

¶ MERCARIUS, inter domesticos recensetur in Testamento Roberti III. Comit. Claromont. ann. 1302. apud Baluz. to. 2. Hist. Arvern. p. 307. *Legamus cuilibet de valetis, sommeleriis, Mercariis, barberio, ... sexaginta solidos Turon semel solvendos*. Ubi legendum forte *Bercariis*.

¶ MERCASIUS. Vide *Marcasius*.

¶ MERCATA Terræ, pro *Marcata*, Reditus unius marcæ auri vel argenti. Charta Henrici III. Reg. Angl. ann. 1254. apud Rymer. to. 1. p. 519. *Et cum sublimata fuerit in Reginam, nos prædictam dotem suam augebimus de quingentis Mercatis terræ per annum, assignandis ei in regno Angliæ in locis competentibus*. Charta an. 1250 to. 1. Chartul. S. Vandreg. p. 350. *Vendidi ... Johanni Louvel ... omnes redditus quos mihi debebat de omnibus Mercatis hæreditagii quocumque in tempore præterito*.

¶ MERCATILIS, Mercatio, Mercatorius, Vide *Mercatum*.

¶ MERCATRIX *averi ponderis*, *Marchandoise d'avoir poids*, id est, mercium quæ pondere venduntur, in Charta an. 1350. Regest. 80. Tabular. regii Ch. 256.

MERCATUM, Mercatus, Mercada, Emporium, nundinæ publicæ, feriæ, Gallis *Marché*, *Foire*. Cujacius ad tit. de Nundinis & mercatibus, ait *mercatus* esse parvas nundinas, in idiotismo, *Assemblee*: neque adeo celebres ac nundinas: denique *mercatum* unius civitatis aut vici, *nundinas* vero esse unius provinciæ aut Imperii.

Mercatum, Eadem notione. Capitulare de Villis

lit. c. 54. *Unusquisque Judex provideat, quatenus familia nostra ad eorum opus bene laboret, & per Mercata vagando non eat.* [Charta Petri Ducis Britan. ann. 1273. *Item de Mercato de S. Albino quod nos statueramus ad diem Martis, qua die Mercatum de Chevreio erat ab antiquo, nos removebimus illud Mercatum ad alium diem.* *Mercatum annale*, in Charta an. 1123. apud D. Calmet. tom. 2. Hist. Lotharing. col. 271.] Adde Edictum Caroli Calvi in Carisiaco, & Leges Luitprandi Regis Longobardorum tit. 56. §. 1.

MERCADUS, in Formula Lindenbrogii 161. Charta Caroli M. apud Doubletum p. 708. *Tam in civitates, castellis, vicis, portis, pontis publicis, vel reliquas Mercadus advenerint, &c.*

MERCADA, in Formula Lindenbrogiana 15.

¶ MERCATORIUM, Idem quod *Mercatum*. Litteræ Eduardi I. Reg. Angl. an. 1300. apud Rymer. tom. 2. p. 864. *In civitatibus, burgis, villis, Mercatoriis & singulis aliis locis, &c.* Tabular. S. Florentii: *Dedit terram illam in qua est ecclesia S. Nicholai & decimam vinea & pomarii & Mercatorii.*

Mercata autem diebus dominicis fieri vetantur in Capitulis Caroli M. l. 1. c. 145. in Capit. 1. an. 809. c. 18 & in Edicto Pistensi Caroli C. cap. 19. Fiebant ea ut plurimum sabbato, ut & hodie. Agobardus de Insolentia Judæor. *Cum ... ne sabbatismus eorum impediretur, Mercata, quæ in sabbatis fieri solebant, transmutari præceperint.* Cujus instituti hanc rationem affert idem Scriptor, ut Christiani scilicet *sabbato ementes victus necessaria, liberius die dominico Missarum solemnitatibus & prædicationibus vacent: & si qui de longe veniunt, ex occasione Mercati tam vespertinis quam matutinis occurrentes officiis, Missarum solemnitate peracta, cum ædificatione revertantur ad propria.* Tabul. Conchensis Abbat. in Ruthenis Ch. 74. *Excepta medietate de Mercato quod factum fuerit, sicut constitutum est, in sabbatis, &c.* Horum *mercatorum* sabbatinorum meminit etiam Aimoinus l. 4. de Miraculis S. Benedicti c. 16.

Quævis vero mercata Regum auctoritate instituta docet Edictum Pistense Caroli Cal. c. 19. adeo ut non omnibus Comitibus seu oppidorum & provinciarum præfectis ea instituere licitum fuerit. Adde Legem Longob. lib. 3. tit. 18 *Mercatum annuale*, vel *hebdomadale*, in Charta Caroli C. an. 863. pro Ecclesia Lingonensi apud Perardum p. 48. & in Chartis Adalberonis Episcopi Metensis, & Leonis IX. PP. apud Meurissium in Episc. Metensib. p. 309. 351. apud Ughell. to. 2. p. 2. p. 333. &c.

Hinc postmodum fluxit *jus* quod *mercati* vocant, [vel etiam nude *Mercatum*, ut habet Præceptum Ludovici Pii an. 836. Append. Marcæ Hisp. col. 773.] ab ipsis Principibus Dominis feudalibus indultum. Charta Ottonis Imper. apud Baldricum l. 1. Chron. Camerac. c. 112. *Damus jus, fas, atque licentiam faciendi, statuendi, ac construendi Mercati, cum moneta, telonea, banno, &c.* In iis porro mercatis ea est securitas ac immunitas, ut non infringantur absque gravi delicto, quod *mercatum frangere* vocat eadem Charta, nostri *Bris de marche*, ut est in Consuetudine Andegavensi art. 79. & in Normannica art. 25. ubi perperam bis editum, *Bruit de marche*. In *mercatis* denique Regum Edicta publice relegi solita docent Capitula Caroli Calvi 28. extremo.

MERCATUS, Forum, seu locus ipse, in quo nundinæ fiunt. Ditmarus l. 7. de Kiovia: *In magna hac civitate, quæ ipsius regni caput est, plus quam 400. habentur Ecclesiæ, & Mercatus octo.*

¶ MERCADIL, Occitanis, Eadem notione. Litteræ Johannis Reg. Franc. an. 1356. to. 3. Ordinat. p. 156. *Et quod possint dicti homines universitatis ... se congregare in uno loco communi per eos destinando in loco communi nominato le Mercadil, &c.*

MERCATI PALATII TELONEARIUS. Vide *Telonearius*, in *Telon*.

MERCATUM, Commeatus, cibaria ad alimoniam exercitus, *forum*, interdum. Tudebodus lib. 1. p. 777. *Illic invenit Italicos & Longobardos ... quibus Imperator jusserat dari Mercatum.* Eod. lib. *Venientibus autem nobis, ante civitates eorum, imperabat civibus, ut nobis secure apportarent Mercatum.* [Radevicus Frisingensis de Gestis Friderici I. Imp. l. 1. c. 26. apud Murator. to. 6. col. 764. *Sed si mercator Teutonicus civitatem intraverit & emerit Mercatum, & portaverit ad exercitum, & carius vendiderit in exercitu; camerarius auferet ei omne forum suum, & verberabit eum & tondebit, & comburet in maxilla.*] Vide Othonem Morenam in Hist. Rerum Laudensium p. 18. 76. 77. 92. Frideric. I. Imper. in Epist. ad Ottonem Frisingens. Episc. &c. [Le Roman de Vacce ms.

Tout le Marchié li atolloit
Qui par terre venir soloit.

¶ MERCATUS, pro Pretio rerum venalium, quæ in *mercatis* distrahi solent. Chartul. SS. Trinit. Cadom. fol. 23. *Dom. Abbatissa debet habere pisces ad meliorem Mercatum quam ullus homo.* Gall. *à meilleur marché*. Chron. Domin. de Gravina apud Murat. to. 12. col. 620. *Et vere valuerunt ultra mille quingentas* (uncias) *largo Mercato.* Nostri dicerent, *à grand marché*. V. *Forum*.

MERCATUM, Contractus emptionis vel venditionis, nostris *Marché*. Statutum de decimis Saladinis apud Rigordum ann. 1188. *Omnia Mercata quæ facta fuerunt, ... vel quæ deinceps fient, rata erunt.* [Diploma Philippi Pulcri ann. 1302. tom. 1. Ordinat. Reg. Franc. p. 361. *Nec cum personis dictarum Ecclesiarum, aut aliis quibuscumque subjectis fuit conventiones, pacta seu Mercata faciant de danda certa summa pecuniæ.* Charta an. 1437. apud *Madox* Formul. Anglic. p. 101. *Per scriptum suum obligatorium statuti Mercatoris.*] De vocibus *Mercatus* & *Mercatum*, multa congessit Felix Osius in Notis ad Othonem Morenam in Historia Rerum Laudensium.

¶ MERCATUM BURSÆ, Vox usitata apud Normannos, cum quis actor tenementum seu feudum sibi revocare tentat jure consanguinitatis vel dominii. Charta Ludovici X. an. 1315. to. 1. Ordinat. Reg. Franc. p. 594. *Quod in nullo casu in Mercato bursæ querelatus, nisi mercatum possideat, respondere nullatenus teneatur, etiamsi nos Mercatum bursæ retrahere niteremur.* Tabular. B. M. de Bono-nuntio Rotomag. *Item dicit quod pluribus & plures personas placitare in dictis placitis prædictis de maritagio impedito, de foro bursæ, sed de nominibus personarum non recolit, nisi quod ipse tractus fuit in causam pro Mercato bursæ in dicta curia.* Et infra: *Vidit eos utentes de brevibus de maritagio impedito, de dote, de partibus inter fratres & de Mercato bursæ.* Practicis *Clameur de Bourse*, vel *Démarche de Bourse*.

MERCADARE, Negotiari. Charta Pipini Regis, apud Doubletum p. 694. *Ad illos necutiantes vel Mercadantes, &c.*

MERCANDISARE, Mercari, nundinari, mercaturam exercere. Leges Alfredi & Godrini c. 10. *De illis qui Mercandisant in diebus dominicis.* [Charta an. 1345. apud *Madox* Formul. Angl. p. 92. *Decem libras bonorum & legalium sterlingorum ad Mercandizandum cum eisdem denariis, ad opus & utilitatem ejusdem Willelmi.*] Utitur etiam Thomas Walsinghamus pag. 357.

¶ MERCARE, Eadem notione. Testamentum Rudesindi Episc. ann. 978. to. 3. Conc. Hispan. pag. 183. *Et Mercare mihi libeat pro cælestibus terrena.*

¶ MERCARE, Emere. Acta S. Vincentii Episc. to. 1. Junii p. 627. *Et Mercavit corpus ejus libræ pondere auri, & condens aromatibus sepelivit prædio suo.*

¶ MER-

¶ MERCATARE, Negotiari. Tabul. S. Victoris Massil. *Volunt dum vobis placeat pacifice & quiete cum vestri Mercatando & negatiando conversari.*

MERCATILES res dicuntur, quæ facile distrahi possunt in commerciis vel in mercatis. Vetus Charta apud Gariellum in Episcopis Magalon. p. 103. *Viginti modios boni frumenti Mercatiles, & totidem modios boni vini puri & franci Mercatiles, &c.*

¶ MERCABILIS, Eadem notione. Charta an. 1261. in Chartul. S. Vandreg. to. 1. p. 824. *Octo minas annui redditus medietatem ordei & medietatem avenæ ad magnam mensuram S. Vandregesilli boni, sani, Mercabilis & competentis.* *Mercabile aurum*, in Charta ann. 1426. *Joannes de Monteaureo debet unum scutum auri boni & Mercabilis Jacobo de Rupeforti.*

¶ MERCADALIS MENSURA. Vide *Mensura* 1. *Mercantali more*, in Charta an. 1421. apud Rymer. tom. 10. pagin. 120.

¶ MERCATIBILIS, in Charta an. 1276 ex Chartul. minori S. Benigni Divion. *Quinque eminas bladi frumenti & avenæ per medium ac etiam Mercatibiles ad mensuram granarii Ecclesiæ S. Benigni.*

MERCANDISIÆ, Merces, ex Gallico *Marchandise*, & Anglico *Mercandise*, in Monastico Anglic. to. 1. p. 408. to. 3. p. 64.

¶ MERCADANTIÆ, Eadem notione. Chron. Parmense ad an. 1304. apud Muratur. to. 9. col. 850. *Combusta fuit ... cum omnibus fondechis & mercationibus & drapperiis & aliis Mercadantiis, &c.*

¶ MERCADERIA, in Statutis Avenion. *Statuimus quod qualibet Mercaderia cujuscumque rei, &c.*

¶ MERCANDERIÆ, in Consuet. Tolos. Rubr. de Societ. art. 1. 4. *Consuetudo est Tolosæ inter mercatores, quod si aliquis tradiderit alicui vina vel aliquam Mercanderiam causa ducendi seu differendi in quibuscumque partibus extra Tolosam, &c.* *Mercandia*, ibid. rubr. de debitis art. 1.

¶ MERCANDISÆ. Charta an. 1481. apud Lobinell. tom. 2. Histor. Britan. pag. 1400. *Item, quod mercatores Ducatus Britanniæ tractabuntur in regno Angliæ, quantum ad custumas & ceteras res concernentes intercursum Mercandisarum.* Charta Scabinorum S. Audomari in lib. nig. Scaccarii p. 386. *Ne in terram nostram veniamus ad Mercandisas ibi faciendas, nos ideo illud non omittemus.*

¶ MERCANTIÆ, in Charta an. 1421. apud Rymer. to. 10. p. 121. *Cum personis, Mercantiis, navibus, libris & rebus suis quibuscumque.* Mirac. B. Coletæ to. 1. Martii p. 591. *Naviculæ diversis onusta Mercantiis.* Occurrit præterea in Statut. Vercell. l. 1. f. 15. recto, apud Marten. to. 7. Ampliss. Collect. col. 1009. &c.

¶ MERCATIONES. Ogerii Panis Annal. Genuens. ad an. 1204. apud Murat. to. 6. col. 390. *Mercatores Januæ galeas quatuor armaverunt circa festivitatem Natalis Domini, in quibus Mercationem suam in Siciliam portaverunt.* Bartholomæi Scribæ iisdem Annal. ad ann. 1264. ibid. col. 532. *Et quum ibi esset caravana Venetorum, quæ cum Mercationibus navigare intendebat versus Alexandriam, apparuit ei & viriliter pervenit ad ipsam.* Adde Chron. Andr. Danduli apud eumdem Murat. to. 12. col. 462.

¶ MERCATUS. Codex censuum Eccles. Audomar. *Si quis Anglicus de Anglia huc venerit cum Mercatu suo & vult vendere in hac villa, dabit 4. den. ... Si vero per villam cum Mercatu suo transire voluerit, dabit theloneum sicut alius extraneus.*

¶ MERCADARIA, Mercatura, negotiatio, commercium, Gall. *Trafic, commerce.* Statuta Massil. l. 2. c. 1. §. 33. *Exceptis tamen de his rebus quæ secundum usum Mercadariæ in alienando consueverunt transferri ad pondus, nunc in his casis ad consequendam solutionem debiti, &c.*

¶ MERCANDISIA, Eadem notione. Charta Henrici IV. Reg. Angl. ann. 1404. apud Rymer. to. 8. p. 376. *Ad incrementum communis Mercandisiæ, ac ad utilitatem Christianorum totius reipublicæ, &c.*

¶ MERCANDISA, in Charta an. 1478. apud eumdem to. 12. p. 71. *Mercari seu Mercandisam facere, tam victualium quam cujuslibet alterius generis mercimoniorum.*

¶ MERCANDISATIO. Litteræ Henrici IV. Regis Angl. an. 1411. apud eumdem Rymer. to. 8. p. 687. *Super facto communis Mercandisationis hinc inde habendæ.*

¶ MERCANDIA. Charta Ludovici Reg. Franc. apud Marten. to. 1. Ampliss. Collect. col. 1192. *De propriis nutrituris suis sine Mercandia facienda sicut burgenses nostri.*

¶ MERCANTALITER. Litteræ Henrici IV. Regis Angl. an. 1412. apud Rymer. to. 8. p. 736. *Cum exorta diu controversia & magna discordiæ inter certos mercatores villæ nostræ de Leun, partes de North-Berne prædictæ Mercantaliter visitantes*, mercium scilicet comparandarum causa.

¶ IN MERCE PLACABILE, Formula ositata in contractibus emtionis & venditionis, quæ Gall. reddi potest, *En marchandise qui nous a ete agréable.* Tabular. Aptense fol. 139. *Inde accepi de vobis pretium sicut inter nos bonæ fidei placuit atque convenit in Merce placabile valente sol. 9. & nihil post vos de ipso pretio remansit indebita.*

MERCEDARIUS, Isidoro in Glossis, & Papiæ, *Qui pro labore sibi impensæ dat mercedem.* Jo. de Janua: *Mercedarius, & Mercedonius, servus, vel alius qui distribuit pecuniam sub domino suo.* [Gloss. Lat. Gall. Sangerm. *Mercedarius, Distribueur de loyers.* *Mercedonius, Seigneur qui paie la loier aux ouvriers.*] Ælfricus in Gloss. Saxon. *Mercedarii*, (perperam *Meicedarii*) Hyre-gifdan, i. qui mercedem solvunt. Glossæ a Scaligero laudatæ: *Mercedonius, qui solvit mercedem.*

¶ MERCELLARIUS, Mercator. Acta S. Francisci de Paula tom. 1. Aprilis p. 149. *Honorabilis David le Maistre D. N. Regis Francorum Mercellarius ordinarius.*

MERCENARIA, [& MERCENARIUM, Forum rerum venalium, simul & jus quod inde domino fori competit.] Regestum Burbonense ex Camera Comput. Paris. fol. 21. *Ego Archinbaudus Dom. Borbonii ... concessi Matthæo de Monteacuto, & ejus hæredibus de uxore sua procreatis Mercenariam meam de Veteribus Casis, sitam in Parochia S. Angeli, cum pertinentiis ejusdem Mercenariæ .... quandiu dictus Matthæus & heredes erunt mansionarii in terra mea, &c.* [Chron. S. Martialis Lemovic. ad an. 1286. apud Stephanot. to. 1. Fragm. Hist. mss. *Mercenaria fructuum & aliarum mercium quæ vendebantur in claustro Lemovicensi fuerunt mutata per gentes Vicecomitis Lemovicensis ad plateam S. Michaelis de leonibus circa leones lapideos.*]

MERCENARIUS, Mercator, minutæ mercis propola, vulgo *Mercier*. [Charta ann. 1267. in Tabul. S. Vandreg. to. 1. p. 1053. *Ex altera abeuttante ad keminum D. Regis pro anta, & ad banlas Mercenariorum pro recto.*] Teloneum Monasterii Sancti Audomari: *Magnus Mercenarius, parvus Mercenarius, &c.*

MERCENNALE ORDEUM, quod Martio mense seritur. Tabularium Abbatiæ Fiscanensis f. 126. & alibi passim: *Pagaverunt 6. minas ordei Mercennalis.* [f. legitimi, Gall. *Marchand.*]

¶ MERCERIA, Minuta merx. Vide *Mercerius*.

MERCERIUS, Minutæ mercis propola, *Mercier*. Usatici Barcinonenses mss. c. 55. *Omnes Milites & pedites, tam Mercerii, quam negotiatores.* Libertates urbis Seiselli ann. 1285. *Mercerius alienus debet de leida unum obolum in die fori.* [Charta ann. 1309. to. 1. Histor.

Dal.

Dalphin. p. 97. *Item a Mercerio exponenti merces suas ad vendendum in villa supra baucham, levatur enim in septimana anni obolus*. Codex censualis Calomont. *Banchia Merceri continent duos colonellos in ingressu ala Calomontis*. Statuta Arelat. mss. art. 74. *Commune habeat pondera, que erunt in Arelato, & a libra insferius, cum quibus legitimentur omnia pondera numulariorum, ... Mercerorum*.] Adde Statuta Willelmi Regis Scotiæ.

¶ Mercerus, Eadem notione. Charta ann. 1345. apud *Madox* Formul. Angl. p.92. *Noverint universi, me Hugonem de Huntingdon ...habuisse & recepisse ... de Willelmo de la Panetere cive & Mercero ejusdem civitatis, decem libras bonorum & legalium sterlingorum*.

¶ Merceria, Mulier quæ minutas merces distrahit. Consuet. Tolos. rubr. de debitis, art. 1. *Quod si aliqua mulier habitans simul cum marito suo, ipso marito consentiente aliquandiam mercandiam exerceat publice, ut puta, sit tabernaria, ... Merceria, vel alterius hujusmodi, &c.*

Merceria, Minuta merx. [Charta Childeberti Franc. Reg. an.705. aut 706. apud Miræum to. 1. p. 244. *Una cum omni mercato vel adjacentia sua, & quidquid fiscus noster tam de garantia quam de Merceria ibidem tenuit, vel de qualibet consuetudine ibidem possidnit*. Statuta Montis Regal. c.50. p.288. *Speciæ, Merceriæ, dregariæ, nec aliquæ aliæ res comprehensæ sub genere Merceriarum, vel specierum ... portantes ad vendendum Merceriam, &c.*] Occurrit rursum in Charta Roberti Comitis Drocensis in Hist. Drocensi p. 250. Vide *Mercearius*.

¶ MERCERNARIUS, pro *Mercenarius*, Qui operam suam alii locat. Statuta Arelat. mss. art. 154. *Quilibet Mercernarius tenetur locare se ... sub hac forma*. Vide *Mercedarius*.

¶ MERCERUS. Vide *Mercerius*.

MERCES, Misericordia, Gall. *Mercy, pitié*. Gregorius M. l. 12. Epist.17. *Prudentes viros, sicut estis, Regibus adhærere multorum solamen est. Nam dum præstantiorem sibi locum ad animæ utilitatem sibi datum intelligunt, certum est, quia Mercedis causas, ubi invenerint, non postponunt*. Vide eumd. l. 4. Epist.40. Faustus Regiensis 10 Epist. ad Felicem: *Cum sacratores nostri sitis, incipitis nostri esse debitores, si quidem causa vestræ devotionis & Mercedis vestræ materia sumus*. Athalaricus apud Senatorem l. 9. Epist. 16. *Dignus enim locus est, qui & gloriosam Mercedem nostram, & Senatus amplissimi laudabilia decreta contineat*. Desiderius Episcopus Cadurcensis Epist. 3. *Tam de nos servos vestros, quam de cunctos fideles integram dignamini habere Mercedem*. Ledradus Archiepiscopus Lugdunensis ad Carolum Imp. *Per quam Deo juvante, & Mercede vestra annuente, in Lugdunensi Ecclesia est ordo psallendi instauratus*. Hincmarus Laudun. Episc. ... *Cum ... per wadia emendaverit quod misfactum habebat, mandaveritque mihi se velle ad meam Mercedem venire, & sustinere qualem illi commendassem harmiscaram*. Idem in satisfactione facta Carolo Regi: *Et inde precor vestram Mercedem, ut vester animus sit mihi placatus*. S. Benedictus Abbas Anianensis in Epist. ad Nebridium Archiep. Narbon. *Supplico, carissime Pater, ut sicut Mercedem habuisti semper de Fratribus, qui degunt in Monasterio Aniano, ita, &c.* Observantiæ Regni Aragon. l.6. tit. de Generalib privil. §.6. *Pro unoquoque membro solvat mille sol. vel stet ad Mercedem Domini Regis, &c.* [Bartholomæi Scribæ Annal. Genuens. apud Murator. to.6. col.448 *Venerunt ad Mercedem Potestatis & Communis Janua, & se & dictum castrum Communi Januæ reddiderunt, &c.*]

Merces quandoque sumitur pro gratuita indulgentia. Capitulare Pipini Regis Italiæ c. 21. Lex Longob. l. 2. tit. 18. c.6. Capitul. Caroli M. an.793. *Qualiter in domni Regis Mercede eleemosyna fiat facta*. Capit. Caroli C. tit.16. cap. 1. *Ut ad vos suos denominatos fideles in sua Mercede transmitteret*. Tit.30. *Sic erga me semper in sua Mercede fecit, sicut & illum decuit, & mihi necesse fuit*. Vita S. Bathildis Reginæ n. 6. *Prohibuit hoc ipsa domina pro Mercede sua, ut hoc nullus facere præsumeret. Ex quo facto copiosam & valde magnam Mercedem expectas*. Charta Aimonis Valentinensis Episcopi ex Tabul. Ecclesiæ Gratianopolitanæ fol. 70. *Et quoniam Arelas caput est, & esse debet istius Galliæ, proclamationem nostram ante præsentiam rectoris ejus deferre decrevimus, quatinus ne dedignetur Merces ejus sanctis patronibus prælibatis assensum accommodare*. [Vide Diurnum Romanum c.2. tit.3.]

Alio censu *in mercede*, vel *ad mercedem suam se facere dicebant*, quod spe fiebat divinæ remunerationis, & ad consequendam divinam *misericordiam*. Pipinus in Diplomate pro S. Dionysio apud Doubletum p.696. *Propterea in nostra Mercede, & in remedio animæ genitoris nostri Karoli, donamus ipsum locum, &c.* Lex Longob. l.1. tit.93. §.1. *Propter Deum & animæ suæ Mercedem*. Epist. Hadriani PP. in Cod. Carolino 92. *Pro Mercede animæ vestræ, atque sempiterna memoria*. Guillelm. Bibliothecarius in Stephano VI. PP. *Immo & pro perenni Mercede in Ecclesia alias Sanctorum reliquias per diversos cardinales titulos ... largitus est*. [Charta Conradi Imper. an.1029. apud Murator. delle Antic. Estensi p.91. *Pro anima mea, vel parentum meorum, & conjugis meæ Mercede, &c.*] Inde hæc Formula eodem sensu in Chartis aliis apud eumdem Doubletum p.700. 708.712. & Ughellum tom. 4. p. 618. *Pro Mercedis nostræ compendio ... Pro Mercedis nostræ augmento*. Adde Regulam S. Benedicti cap.59. Chartam Caroli Cal. in notis ad Lupum Ferrar. p.510. Perardum in Chartis Burgundicis p. 19. Sammarthanos in Episc. Cabilonens. n.14. in Abbatibus pag.821. &c.

Merces, Arbitrium, voluntas. Homagium factum Joanni Episcopo Magalonensi a Guillelmo filio Mathildis Dom. Montispessul. mense April. 1184. *Audi tu Joannes Magalonensis Episcope. Ego Guillelmus Dom. Montispessulani filius Mathildis ab ista hora in antea personam tuam non capiam, vitam & membra tua tibi non tollam, nec homo nec femina meo consilio, vel meo ingenio. Et si in illo honore quem tu hodie habes & possides, & Canonici Magalonenses habent, & possident in Communia, vel in antea tu acquisieris meo consilio, & Canonici meo consilio acquisierint, ego Guillelmus tollerem, vel forisfactum ibi facerem, cum tu me commonuerás per sacramentum infra 40. dies aabalmen orendrai* (al. *oredrai*) *od oemendarai, vel ad tuam Mercem men contanrai, & ad Mercedem Canonicorum similiter, &c.* Exstat simile homagium Mariæ Guillelmi filiæ an. 1208. Vide *Misericordia*.

Mercedem Referre, Agere gratias, quomodo dicimus; *Grand mercy*, pro *Ago tibi gratias*. Epistola Hildegarii Episcopi Belvac. ad Widonem Suessionensem Episcopum, ex Cod. Belvac. ms. *Multiplices cum flexis poplitibus referimus grates atque Mercedes de tanto fœderis nostri erga nos amore, quem scedа nostris partibus directa retulit atque denotavit*.

¶ MERCETARIUM, Mercatum, emporium, Gall. *Marche*. Regestum Philippi Regis Franc. de feudis Normanniæ to 3. Hist. Harcur. pag. 195. *Apud Saucey unum Mercetarium quod tenet Richardus de Harecourt*.

¶ MERCHA, Clarigatio, compensatio, Gall. *Marque, represailles*. Charta ann. 1295. apud Rymer. tom.2. pag.692. *Si satisfactum fuerit extunc cessent Mercha, retentio & appropriatio nunc dicta*. Vide *Marcha* 1.

¶ MERCHENELAGA Lex. V. *Lex Merciorum.*
MERCHETUM. Vide *Marcheta.*

¶ MERCHORIS Dies, pro *Mercurii.* Concilium Tulugiense an. 1065. inter Hispan. to. 3. pag. 234. *Ab occasu solis quarta feria, id est, Merchoris die, usque ad ortum solis secunda feria, id est, Lunis die.* Vide *Mercoris dies.*

¶ 1. MERCIA, Mercatura, negotiatio, Gall. *Trafic, negoce.* Bulla Clementis IV. PP. in Statut. Astens. fol. 5. a. *Nullum etiam statutum conditum vel condendum eorum officium valeat impedire; & si quis eorum officium, vel Merciam seu occupationem aliquam* (impediverit) *&c.*

2. MERCIA, Merciamentum, Mulcta, *amerciamentum, misericordia,* ex Gallico *Merci.* Monasticum Anglic. to. 2. p. 24. *Item catalla furum, & Merciæ quæ ex murdris vel aliis forisfactis contingunt.* Pag. 26. exponitur *pecunia quæ dari solet pro murdro.* Pag. 17. *Si aliquis hominum suorum sit in Mercia erga Regem, vel Ballivos suos, pro quacunque causa, vel delicto, vel forisfacto, Merciæ & Merciamenta prædictis Canonicis redduntur, servata Regiæ potestati justitia mortis & membrorum.* Pag. 18. *Catalla furum & Merciæ vel misericordia quæ ex murdris vel ex aliquibus aliis forisfactis ... contingunt.* Adde p. 71. 138. 865. [Tabular. Majoris monast. *Quod si quis hanc eleemosynam violaret, in Mercia domini Camborucii esset, & de damno monachis illato in septuplum restitueret.*] Hinc nostris *Reliefs à merci* dicuntur *relevia,* quæ mulctæ obnoxia sunt, si stato tempore non fiant. Vide *Amerciare.*

¶ Merciamentum, Jus, ut videtur, *manusmortuæ,* quod ad arbitrium domini exigebatur. Charta Guidonis Comit. Nivern. inter Ordinat. Reg. Franc. to. 3. p. 118. *Si aliquis vel aliqua sine filio vel filia decesserit, eschaeta mortui vel mortuæ sine Merciamento aliquo ad propinquiorem liberum heredem deveniet.*

¶ MERCIARE & Merciari, Mulctam seu pœnam pecuniariam, pro delicti modo & qualitate in reum decernere. Tabular. Gemetic. *Ita quod Abbas Merciabit illos pro forefacto suo usque ad valorem 30. solidorum ... & si forefecerint, dictus Abbas ipsos homines Merciabit & levabit emendas. Actum fuit hoc in Scacario Pascha anno Domini* 1247. Vide *Amerciare.*

¶ MERCIARIUS, Bollandistis, Qui merces ad ulnam vendit. Acta B. Michelinæ tom. 3. Junii p. 936. *Omnes mercatores, sartores, cimatores, Merciarii.* Vide *Mercerius.*

MERCIDIUS, *Propter mercedem dicens, vel loquens.* Joan. de Janua. [*Courretier,* in Gloss. Lat. Gall. Sangerm.]

¶ MERCIMONIÆ, Merces. Gall. *Marchandises.* Vita B. Coletæ to. 1. Martii p. 560. *Quidam famosus mercator ... exigentibus negotiis, tangentibus facta suarum Mercimoniarum.*

¶ MERCIMONIARE, Negotiari, mercaturam facere. Charta an. 1409. apud Rymer. to. 8. p. 581. *Nulli dubium quod extranei mercatores, soliti cum suis mercimoniis ad dictam civitatem Baionæ Mercimoniando venire, & de repertis in ea civitate emere, &c.*

MERCIMONIATUS, Emolumentum ex mercaturis Angliæ Fisco obveniens, tributum quod Angli pendebant ob illatas in Daciam merces. Henr. Knyghton. lib. 1. cap 5. *Tertius filius vocatus est Gadardus, quem feoffavit in Senescaria Daciæ, & in Mercimoniatu Angliæ, quæ non se extendebant ad tantum valorem quam nunc.*

1. MERCIMONIUM, Emporium, forum publicum. Hodœporicum S. Willibaldi Episcopi: *Ad loca venerunt destinata, juxta illud Mercimonium, quod dicebatur Hamwic.* Mox de Rotomago: *Teuterunt finetenus in ripa fluminis, quod nuncupatur Sigona, juxta urbem quæ vocatur Rotum, ibi etiam fuit Mercimonium.* Acta S. Winebaldi Abb. *Ad loca venerunt venalia, quod est Mercimonium.* Porro quod *mercimonium* in laudato Hodœporico dicitur, in Actis ejusdem S. Willibaldi *portus* nuncupatur: *Secus portum, quod dicitur Hamwic.*

¶ 2. MERCIMONIUM, Mercatura, negotiatio. Constit. Federici Reg. Sicil. cap. 65. *Quod si quam* (Judæum vel Sarracenum) *nondum ad fidem conversum causa Mercimonii emerit, &c.*

3. MERCIMONIUM, Merces, præmium. Paschasius Radbertus in Epitaphio Walæ l. 1. c. 7. *Hanc sibi hæreditatis computans partem, hanc lucre pretium, hanc justitiæ suæ Mercimonium.*

MERCIPOTUS, Pignus contractus, vel emptionis, in Decretis Hungaricis, [sic dictum, quod, ut plurimum, in potu initiatur.]

¶ MECIPRECARI, Misericordiam implorare & exposcere, Gall. *Crier mercy.* Oberti Cancellarii Annal. Genuens. l. 2. apud Murator. to. 6. col. 306. *Consules S. Ægidii advenerunt Consulem & alios potentes viros qui secum venerunt dicentes: Domini Januenses Merciprecamur, ne faciatis nobis injuriam, quoniam Pisani in nostra fiducia sunt.* Vide *Merces.*

MERCOLION, *Murorum aggregatio.* Papias.

¶ MERCONARI, Mercari, negotiari. Epist. Clementis IV. PP. an. 1266. apud Marten. to. 2. Anecd. col. 410. *Et tu, prout apud nos dicitur, non in angulis sed in capite potius omnium platearum, cum aliquibus qui Deum nesciunt, mercatus pariter & Merconatus* (alias *mercatusque* vel *& mercatus*) *effusa pecunia, &c.*

MERCORIS Dies, pro *Mercurii,* habetur in veteribus Tabulis. [Præceptum Zuendeboldi Regis ann. 898. apud Marten. to. 1. Anecd. col 58. *Concessimus ex perpetuum memoriale nostrum: piscationem scilicet in foreste nostra super fluvium Mosellæ in unaquaque hebdomada dies duos Mercoris & Veneris.* Italis *Mercore.*] Vide Perardi Burgundica p. 157. 166.

¶ MERCURA, pro Mercatura, Merx. Charta ann. circ. 1104. apud Stephanot. Antiquit. Vascon. Bened. mss. p. 1. pag 485. *Si vero annonam, vel alibi aliquid emerit; & infra mensem & diem aliquid de illa Mercura vendiderit, leudam pro toto dabit.*

¶ MERCURIUS, *Lapidum congeries in cacuminibus collium.* Gloss. Isid. Ubi Grævius: Ex Prov. 26. 8. Vide Scaliger. de Emendat. tempor. & Seldenum de Diis Syris.

¶ MERCYIER, *Mercerius,* Minutæ mercis propola. Charta Leduini Abb. S. Vedasti in Chartular. ejusdem p. 243. *Stallus divitis Mercyier in anno 4. denar. Stallus pauperis Mercyier, Sabbato 1. ovum.*

MERDARE, Cacare, apud Albertum Argentin. in Chr. p. 208 [Vide Menagium in Orig. Gall.]

¶ MERDERELLUM. Vide *Marderellum.*

¶ MERE, vox Saxonica; Somnero, Palus, stagnum, lacus, unde nos Gall. *Mare.* Charta Guillelmi I. Reg. Angl. apud Hickes. Dissert. p. 71. *Do & concedo ... hoc manerium regium ... cum cunctis pertinentibus in ... silvis & paludibus, aquis, molendinis aut stagnis, cum mere & Mera & saa, &c.* V. *Mera.*

¶ MEREGELDT, perperam pro *Weregeldt,* Mulcta pro homine interfecto, a Sax. *were,* homo, & *geld,* mulcta, solutio, quasi valor seu pretium hominis. Charta ann. 1112. apud D. Calmet. to. 1. Hist. Lotharing. col. 531. *Si quis ex familia interfectus fuerit, pretium illius, id est, Meregeldt, totum abbatis erit.* Vide *Wera.*

¶ MERELLUS, Vide *Merallus.*

¶ MEREMIUM, Meremum. Vide *Materia.*

¶ MERENATUS, f. Stratus, Gall. *Canelé.* Annal. Mediol. apud Murator. to. 16. col. 807. *Alia collana auri cum botonis 32. Merenatis.*

¶ ME-

¶ MERENDARE, *Meridie edere, quasi post prandium*. Ita Papias & Gloss. mss. Sangerman. n.501. *Merender* eadem notione dicunt etiamnum quidam è nostratibus. Gloss. Lat. Gall. Sangerm. *Merenda, le manger de l'beure de None*.

MERENIGÆ, *Manifestæ turpitudines, sive ingratæ fabulæ, maculæ*. Papiæ ms. in Edito habetur *Merenigæ*. In ms. Collegii Navarræi: *Menetiga, manifesta turpitudines, sive ingrata macula*.

¶ MERENNUM. Vide *Materia*.

MERENTES, Milites. Lex Wisigoth. lib.9. tit.2. §.4. *Si aliquis ... de hoste ad domumum suam refugerit, aut de domo sua in hostem proficisci noluerit, in conventu Merentium publice centena flagella accipiat, &c.*

MERERE Alicui, Remunerari, seu potius beneficium agnoscere, *Reconnoitre un bienfait, Meriter envers quelqu'un*. Capitula Caroli C. tit.16. c.7. *Quia nulle de ista causa voles reputare, sed totum ex corde dimittere, quod in illius persona in ista commisit, & suum servitium, quod illi & ante fecit, & adhuc Deo juvante faciet, debite & rationabiliter vult illi Merere*. Tit.21. c.2. *Deus omnipotens nobis donet, ut vestram fidelitatem & vestrum adjutorium, quæ semper contra nos cum omni Bonitate demonstrastis, vobis sic Merere possimus, sicut antecessores nostri vestris antecessoribus in bene Meruerunt, & nos vobis cum omni bonitate volumus commerere*. [*Merir*, apud nostrates Poetas. Le Roman *de Guillaume au Faucon* ms.

Avoit un chastelain servi,
Encor ne li avoit Meri
Le service qu'il li fesoit,
Pour avoir armes le servoit.

Le Roman *d'Athis* ms.

Et dient tous, bien veigniez, Sire,
Et il respont Dieux le vous Mire.

Idem:

Dieux vous Meriso c'est servise,
Dont joie avez en mon cuer mise.

Le Roman *de la Rose* ms.

Diou le vous sçaura bien Merir.

Vide *Remerire*.]

¶ MERESCALCHUS, Qui equorum pedes ferro munit. Acta B. Michelinæ to.3. Junii p.936. *Fabri-magistri lignaminum, molendinarii, Merescalchi, sellarii, &c.* Occurrit & pro exercitus Præfecto apud Murator. to.12. col 1026. Vide *Marescalcus*.

¶ MERETRICALIS Vestis, Quæ meretricem tantum decet. Decretal. l.5. tit.39. c.25. *Lex sæcularium Principum hunc responso satis efficax afferat argumentum, qua manifeste cautum habetur, matronam, cujus pudicitia attentata fuerit, non posse injuriarum agere, si in veste Meretricali fuerit deprehensa*. Hæc ex Macri Hierolex. ubi addit ille in Melita ex tegumento contradistingui meretrices ab aliis honestis feminis.

¶ MERETRICARI, metaphorice, pro Diis paganorum servire, idola colere. Paschasius Radbertus l.3. de Partu Virg. *Persona quam incolitis, qua prius Meretricabatur post idola fornicationis, &c.*

¶ MERETRICATIO, *Fornicatio*, Papiæ; *lenocinatio*, in Gloss. mss. Sangerm. n.501. Indiculus luminosus: *Aliqua super ejus Meretricationis subsannium ... habita conflictatione verborum*.

MERETRICIUM, Stuprum, adulterium. Libertates concessæ Reomagensi urbi ab Alphonso Comite Pictavensi an.1270. mss. *Si aliqua mulier de extra villam, qua sit maritata, venerit in dictam villam, fecerit Meretricium cum homine dictæ villæ, &c.* Charta Occitanica habet hoc loco, *aia fait adulteri*.

MERGA, *a merges dicitur: furca cum qua cona segetis portatur*. Joan. de Janua. [Utitur Columella l. 2. c. 21.

MERGERIA. Tabularium Monasterii S. Andreæ Viennensis: *Et dono post discessum meum mansum de Festale, cum omnibus appenditiis suis, & totam illam terram quæ fuit adjuncta ipsi mansa per Mergeriam, quod vocamus Medietatem laboris*. [Leg. forte *Mejaria* vel *Mejeriam*. Consule utramque vocem.] Vide *Medietarius*.

¶ MERGES, Manipulus segetis. Translatio S. Genulfi sæc.4. Bened. p.2. pag.235. *In Resurrectionis Dominicæ prima Sabbati, ex multiplicatis manipulis, Mergeten colligare nititur*. Vox Plinio non ignota eadem notione.

MERGONES, Corvi marini, apud Fridericum II. Imperat. lib. 1. de Venat. cap. 2. 4. 55. [Boncompagnus de obsidione Anconæ apud Murator. tom. 6. col. 931. *Ille vero ad modum Mergonis, qui restrictis alis profunda pelagi petit, propere se submergebat in aquam*.]

MERGORÆ, *Situlæ quibus aqua de puteo trahitur*, in Glossis Isidor. Joan. de Janua: *Mergus, goris, situla, cum qua aqua de puteo trahitur, & dicitur a mergo, is*.

MERGORESUS. Vide *Moneta Melgoriensis*.

MERGREVE, Vox conficta ex Mære, Saxon. & greve, Comes, quasi major Comes vel dominus. Leges Edw. Confess. c. 35. *Teutonici, Frisones, & Flandrenses Consules suos Mergreve, quasi majores domines, vel bonat pacificos vocare solent*. Vide *Marg gravius*.

¶ MERGULA, Ornamentum vestium, quod prohibetur in Constitut. Federici Reg. Sicil. c. 95. *Et quod in gerlaadis ipsis non sint aliquæ Mergulæ sub pœna unciarum duodecim*.

¶ MERGULUS. Johan. de Janua: *Mergulus, est diminutivum de mergus: & est æquivocum ad ferrum quod mergitur in lampade, & ad tenendum papyrum, & ad avem mergum*. Unde Gloss. Lat. Gall. Sangerm. *Mergulus, le ferret de la lampe, en quoy est la meche, ou le jon, ou petit pluvion*.

¶ MERI Denarii. Vide *Merus*.

¶ MERIBIBULA, Potatrix. Vita B. Lidwinæ to.2. Aprilis p 320. *Quadam quoque de Meribibulis muliercul1s venientes ad eam dicebant, &c.* Adde August. lib.8. Confess. c.8.

¶ 1. MERICA, Nemus, silva, atque interdum terræ circumquaque adjacentes. Charta ann.1301. apud Ludewig. to.1. Reliq. mss. pag.235. *Prædictum nemus sive Mericam certis metis distinxi*. Alia ann. 1313. ibid. pag. 268. *Vendidi etiam eisdem villam Drewitz cum silva posita retro villam ... Cum autem prædicta Merica ex parte una Mericam patrui mei Bodonis, & ex altera parte Mericam Saxoniæ Ducis attingat, &c.* Ibidem: *Vendidi medietatem nemoris quæ quondam Marchionis fuerat Misnensis ... Et hæc distinctio certa inter Mericam quæ quondam fuerat Marchionis, & inter Saxoniæ Ducis Mericam*. Charta ann. 1323. ibid. pag.302. *Nos Bodo ... dedimus & contulimus Mericam quæ dicitur Merica Marchionis, quæ est ad nos ... hac conditione interjecta ut tres villæ Domastrof, Rotinstein & Wristwitz habeant in prædicta Merica ad usum eorum ligna jacentia atque sicca*.

¶ 2. MERICA, Stipula, Gall. *Chaume*, vel tegula quævis. Charta ann. 1042. apud *Madox* Formul. Anglic p.124. *Et prædicti Robertus & Isabella & heredes eorum, grossum meremium & parvum ac strumen seu Mericus invenient dictis Johanni & Johannæ uxori, cum necesse fuerit, ad dictum molendinum faciendum, reparandum & cooperiendum*.

MERICULUM, Potio vini pura. Gloss. Græc. Latin. ms. Ἄκρατον, *Merum, purum*. Ἀκρατόρον, *Mericulum*. Vdir. ἀκρατάριον. Vide *Merus*.

¶ MERIDIALIS Pars, Quæ meridiem spectat.

Necrolog. S. Illidii Claromont. apud Stephanot. tom. 3. Fragm. Hist. *Sepultus vero fuit prædictus Abbas infra dictam ecclesiam a parte Meridiali ... Item sepulcrum D. Pontii Abbatis situm est juxta introitum capituli a Meridiali parte*. Gloss. Isidori: *Diale, diurnum, Meridiale*. Ubi observat Grævius Veteres *Meridiale* non dixisse, sed *meridianus*. Le Roman *de Vocce* ms.

Une riviere l' avironne
Devers Midy & devers Nonne.

MERIDIANA, *Somnus meridianus*, Sidonio l. 1. Ep. 2. Τοῖς ἀμφὶ ὕπνον μέσον Procopio lib. 1. de Bello Vand. c. 2. qui Monachis, si non præscribitur, saltem permittitur in Regula S. Benedicti c. 48. *Meridie pausare*, in Capitulari Aquisgran. an. 817. c. 17. *Meridianam pausare*, in Libro Ordinis S. Victoris Parisiensis ms. c. 17. 22. 35. Ibidem c. 37. *In aestate hora meridiana potest qui vult in dormitorio legere; sed cavere debet, ne in reversione foliorum strepitum faciat. In illa hora debent Fratres vestiti jacere, & cavere debent ne vel pedes extra lectum extendant, vel in ipso lecto compareant nudi oportent*. Adde Usus antiq. Ordin. Cisterciensis cap. 84. Regulæ monialium B. Mariæ de *Sopewel*, in agro Herfordensi in Anglia: *Et en este ou temps de la Meriene soient les hus de le parlour & de la gardein, & les fenestres devers la cusine clos, & ne soient pas ouvert tant que homme soune à houre de None, qui sera chantée après la Meriena*. *Meridiana* autem incipiebant in Dominica Ramis palmarum, ut est in Consuetudinibus Floriac. p. 396. *a die Iduum Maiarum usque in diem Iduum Septembrium*, in Regula Pauli & Stephani Abbatum cap. 11. Has Kalendis Octobris finiri annotat Lanfrancus in Decretis Ord. S. Bened. c. 1. sect. 1. & 4. [& Bernardus Mon. in Ord. Cluniac. p. 2 c. 31. *In hac die* (pridie Calen. Octobris) *ultimum vale Meridiana suscipit & propinationem in refectorio. In crastino si fuerit dies Dominica, nullatenus est agenda Meridiana, cum ipso die Calendæ Octobris habeantur, in quibus certissime constat eandem Meridianam dimitti*.]

Meridianæ Jejuniorum, seu in diebus jejunii post Sextam, *breves* esse jubentur, adeo ut *momentaneæ & simulatitiæ* dicantur in Statutis Cluniac. Petri Venerab. c. 24. & apud Udalricum l. 2. Consuet. Cluniac. cap. 29. Vide Haeftenum lib. 12. Disquisit. Monast. disquisit. 4.

¶ MERIDIARE, Per diem alicubi manere. Vita S. Bonifacii Episc. sæc 3. Bened. p. 2. pag. 87. *Unde etiam in quibusdam locis, ubi cum sancto corpore pernoctabant vel Meridiabant, in ejus honore ecclesias postea construebant*. Quod de de somno meridiano minus bene intellexit Mabillonius.

MERIDIARI, Meridianum somnum carpere. Vox Latinis Scriptoribus etiam nota. Regula Magistri c. 50. *Statim post dictam Sextam, tam post prandium, quam in jejunio omnes modice in suis lectis Meridientur*. Ordinarius Præmonstr. cap. 15. pag. 909. *Ab hac die* (octava Paschæ) *usque ad Exaltationem S. Crucis quotidie Meridiari solemus*.

¶ MERIDIES, Pars officii divini, quam Sextam dicimus. Ordinarium ms. Abbatiæ Piperac. ann. 1301. *Sciendum quod post Tertiam immediate dicimus Meridiem, deinde Nonam*. Statuta S. Capellæ Paris. apud Lobinell. to. 3. Hist. Paris. p. 134. *Notandum est inter alia, quod cantata Prima, absque pausa debet incipi commendatio mortuorum, si sit obitus, & deinde Tertia, magna Missa, & deinde Hora Meridiei*.

¶ MERINATUS. Vide *Majorinus*.

¶ MERINGA, Idem quod aliis *Merenda* dicitur, Pomeridianum prandium. Codex ms. Consuet. Eccl. Coloniens. è Bibl. Eccl. Atrebat. *Præposito majori ad Meringam datur unus denarius & albus panis & 1. stopus vini. Majori decano &c. cuilibet istorum datur Meringa sicut majori Præposito ... Quilibet obedientiarius quando incipit dare Meringam, tunc propinat dominis cum sextario vini in tribus magnis cifis; & quando terminatur Meringa, propinat dominis; obedientiarius majoris Meringæ proxima quinta feria post octavam Paschæ incipit plene dare Meringam cum 1. denario, integro pane & stopo vini; & prædicta Meringa plene terminatur usque ad vigiliam S. Petri ad vincula*. Vide *Merendare*.

¶ MERINGI. Vide *Merovingi*.

MERINUS. Vide *Majorinus*.

¶ MERIOR, *Turpis, vel timidior, vel temerior propter foeditatem*. Papias.

¶ MERITORIA TABERNA, Hospitium seu diversorium, in quod pretio & mercede divertitur. Vita B. Kingæ tom. 5. Julii pag. 694. *Cum denique ea die pellen illa una simul quadriga cum ducissa Cunegunde vecta, tabernam Meritoriam, nocte superveniente, ad quiescendum subiissent*. Gloss. Lat. Græc. ms. Sangerman. *Meritorium*, ξενοδοχεῖον, *Hospitale*. Meritorium, *balo, estol, loge à vendre denrees, ou bourdel*, in Gloss. Lat. Gall. Sangerm.

MERITORIUM, Lupanar, in Actis Proconsularibus martyrii SS. Didymi & Theodoræ num. 1. *Judex dixit: Jusserunt Imperatores vos quæ estis virgines, aut diis sacrificare, aut injuria Meritorii provocari*. Occurrit ibi non semel, ubi Græca habent, πορνεῖον. [S. Ambrosius in Psalm. 118. *An putas, tunc primum te intrare Meritorium, cum fornicem meretricis ingrederis?*]

MERITUM, Proventus, *Profits*. Schol. Juvenal. Sat. 5. de Calpurnio Pisone: *Post consulatum materna hæreditate ditatus, magnificentissimus vixit, Meritis sublevare inopes ex utroque ordine solitus*. Passio SS. Nicandri & Marciani; *Maximus Præses dixit: Merita dignitatis nostræ ut quid non accipitis? Sanctus Nicander respondit: Merita dignitatis vestræ ideo non accipimus, quia præmio impiorum contagium est viris Dominum colere institutis*. Charta Dagoberti Regis Franc. apud Doubletum p. 674. *Villam cui nomen est ... cum omni integritate vel Merita*. Et alia Pipini Regis apud eumdem p. 699. *Hoc est forestu nostra, cognominante Æqualina, cum omni Merito & soliditate sua, quidquid ad ipsa silva aspicere vel pertinere videtur*. [Charta an. 654. apud Miræum to. 1. p. 7. *Cum omni Merito suo vel adjacentiis seu aspicientiis ipsius villæ*.] Formulæ veteres Pithœi mss. c. 96. *Cum ... adjacentiis, appendiciis, & omni Merito & termino suo ibidem aspiciente*. Cap. 101. *Unde accepimus a vobis pro ipsa vinea, sicut inter nos bene complacuit atque aptificavimus, hoc est, in argento & in alio Merito solidos tantos, &c*. Vide Chartas Chlodovei III. Reg. Franc. in Actis SS. Ord. S. Bened. tom. 4. p. 617. & Chilperici apud Meurissium pag. 146. Formulam 27. ex Baluzianis, &c.

Meritum Accolanarum, in Formul. 62. inter Lindenbrogianas.

Terræ Meritum, Terræ proventus. [Charta an. 1251. in Bibl. Colbert. tit. de Episcopatu Carcas. *Dominationes & dominium & cætera terræ Merita, bona & jura, &c*.] Charta Mali Gaulini Comitis Impuriarum ann. 1319. in Camera Comput. Paris. qua vendit Sancio Regi Majoricarum castrum de Rupa: *Et tascbas, agraria, quartos, quintos, & alia terræ Merita, & directa ac ussilia dominia, &c*. Occurrit in aliis Chartis Petri, Jacobi Regis Arag. filii, Comitis Impuriarum & Rippacurciæ an. 1336.

¶ Merita Militaria, Annona militibus præstanda, in l. jubemus. 2. C. de erogat. milit. annon. l. 2.

Malum Meritum, Damnum. Pactum inter Gregorium VII. PP. & Principem Beneventanum

J. 1.

1. post Ep. 18. *Vel si per se aut per suppositam personam studuerit qualicunque modo aut ingenio reddendi malum Meritum aut damnitatem cuilibet, &c.*

¶ Meritum, Crimen, delictum. Vita S. Gurthierni in Chartular. Quemperleg. *Quadam autem die quidam venator ad illum locum venit, & videns juvenem sedentem & orantem sine intermissione super petram, interrogavit eum & dixit: cur hic, fili, habitas? & respondit juvenis: Meritum meum mihi fecit; & juravit illi nulli se dicturum.* Qui juvenis sororis suæ filium occiderat, atque eam ob rem pœnitentiam agebat.

Meritum, Pretium. Lex Wisigothor. lib. 8. tit. 4. §. 13. *Alium ejusdem Meriti domino reformare cogatur.* Adde l. 9. tit. 1. §. 6. Legem Bajwar. tit. 8. cap. 18. §. 2. tit. 14. cap. 1. &c.

¶ MERITUS, Idem quod *meritum*, Proventus, Charta an. 954. apud Perardum in Burgundicis pag. 165. *Hæc omnia superscripta, præter quod habes Meritos meos, reservavi, quicquid in jam dicta villa ... ad me pervenit.*

MERLA. Vide *Merulum*.

¶ 1. MERLARE, Agros *marla* seu marga stercorare, Gall. *Marler*. Tabularium Audomar. *Tenentes eam* (terram) *debeant fimare bis ad minus infra duodecim annos & semel Merlare.* Vide *Marlare*.

¶ 2. MERLARE, Turris seu muri fastigium pinnis distinguere, Gall. *Creneler*. Computus an. 1324. to. 1. Hist. Dalphin. p. 132. *Pro Merlando vinteno Burgi dictæ villæ, pro faciendis tribus eschifes, &c.* Chron. Parmense ad ann. 1285. apud Murator. to. 9. col. 806. *Domus magna cum stationibus mercatorum juxta plateam Communis a latere de supius ... & Merlata atque depicta.* Occurrit passim. Vide infra *Merulum*.

¶ Merlatare, Ead. notione. Charta ann. 1375. to. 1. Gall. Christ. inter Instrum. p. 52. col. 1. *Cum ipsa ecclesia fortificari, construi & crenellari, sive Merlatari de materia lapidum cum cemento & fustium, ~~seu alteratrius earum~~.*

¶ MERLATIO, Ipsa *Merlarum* constructio. Chron. Parmense ad an. 1284. apud Murator. to. 9. col. 806. *Pons domnæ Gilie de Porta-nova expletus est, & constitit in summam 2505. libras & solidos 6. imperiales; & hoc sine planellatione & Merlatione dicti pontis per medietatem.* Quod vero *merlis* pontes munire solebant, testis Petrus Azarius in Chron. apud Murator. to. 16. col. 322. *Nusquam visus fuit pons ligneus aliquis tam longus, tam securus, quia ab utraque parte asseribus erat conclusus & Merlatus, & præparatus ad pugnam.*

MERLEIA. Vide *Mesleia*.

¶ MERLETUS, Idem quod *merla*, Pinna. Charta an. 1382. *Johanni Juglar lapiscidæ pro ædificando Merletos alterius ex turribus novi portalis Laureti.* Vide *Merulum*.

¶ MERLINUS, f. pro *Mellinus* vel *Melinus*, a *Melote*. Vide in hac voce. Amiculum seu amictus quo Canonici caput humerosque tegebant. Statuta Eccl. Aquensis ann. 1259. *Clerici beneficiati cappas portent de pellibus esquirolorum fornatas, aut agnorum nigrorum, vel portent eorum Merlinum cum ipsa cappa .... Tempore autem quo superpellicium portabunt, habebunt almusias, vel capellos sive Merlinos Canonici de grisiis, beneficiati de esquirolis.* Ibid. *Cum chorum intraverint Canonici clerici & alii chorum frequentantes, amoto capucio capa, almussia sive Merlino & birreto toto, &c.* Charta an. 1437. *Cum superpellicia & Merlino &c.* Laurentio in Amalth. *Melina, Vestis scortea, mantica.* Vide *Almucium*.

¶ MERLUS, ut *Merulam*, ab Ital. *Merlo*. Caffari Annal. Genuens. ad an. 1159. apud Murator. to. 6. col. 272. *Fecerunt etiam in ipso muro Merlos mille septuaginta, tam pro formositate & fortitudine muri, quam pro commoditate & tuitione civitatis & civium.* Rolandinus Patav. de factis in marchia Tarvis. l. 6. cap. 18. apud eumdem to. 8. col. 270. *Et ecce quidam in apparentia satis directus homo retulit, quod nocte præterita per castra de Podevenda ubicumque erant, visus est ignis per Merlos castrorum ardere diu, & manifeste comburere crates & munitiones.* Occurrit alibi passim.

¶ MERLUUS, Piscis genus, Gall. *Merlan*, vel *Merue*. Codex censuum Eccl. Audomar. *De Merluis 11. den. De mille allecum 1. den. &c.* Vide Menagium in Origin. Gall. voce *Merlus*.

¶ MEROSUS, *Vinosus*, a *Merum*. Johan. de Janua. *Vineus, plein de vin*, in Gloss. Lat. Gall. Sangerm.

MEROVINGI, dicti Reges nostri ex prima stirpe, qui a Meroveo genus ducebant. Ado Viennensis in Chronico: *Meroveus successit, a quo Francorum Reges Merovingi sunt appellati.* Jonas in sancti Columbani Vita cap. 30. ex Surio. *Dixeruntque nunquam se audivisse Merovingum in Regem sublimatum sponte sua Clericum fuisse.* Eginhardus in Præfat. Vitæ Caroli M. *Gens Merowingorum, de qua Franci Reges sibi creare* (ms. *procreare*) *soliti erant usque in Hildericum Regem, qui jussu Stephani Romani Pontificis depositus ac detonsus atque in Monasterium trusus est, durasse putatur.* Ubi Godd. Cælarei, ut monet Lambecius, habent *Merrungorum* & *Meroingorum*. Regnum *Meruvagorum*, in Lege Alemann. Edit. Heroldi tit. ult. Vide Radulfum de Diceto pag. 608.

Merovingia, Francia, quod a Francorum stirpe Merovingica possideretur. Anonymus de Miraculis S. Agili l. 1. c. 3. *Roberto apud Merovingiam, quæ alio nomine dicitur Francia, tenente jus regium.*

¶ MERRA, Idem quod *Mara* Exod. 15. 23. Amaritudo, aqua amara. S. Paulinus Epist. 37. p. 226. *Quibus mentem nostram de peccatis amaram, quasi Merram illam in manu Moysi per lignum mysterii, ita beatitudinis suæ sanctus & dulcis affatus in dulcedinem lætitiæ spiritali suavitate mutavit.* Idem in Poem. 17. p. 64.

Sicut antiqui manibus prophetæ
Per sacramentum crucis, unda misso
Dulcuit ligno, posuitque tristes
Merra liquores.

¶ MERRAMENTUM, Merremium, Merrenum, &c. Vide *Materia*.

¶ MERSARIA, ut supra *Merceria*, ni fallor, minuta merx. Mirac. mss. Urbani V. PP. in Tabul. S. Victoris Massil. *Joannis de S. Angelo oriundi prope Parisius, nunc residentis Massiliæ de arte Mersariæ tenentis hospitium, &c.*

MERSCUM. Ingulphus p. 861. *Maneria, Mansiones, molendina, Mersca, & mariscos, &c.* Pag. 864. *Insulas, mariscos & Mersca.* Vox formata ex Saxonico Mere, palus, stagnum.

MERSORES, Qui aquas subeunt, urinatores, Matth. Paris ann. 1191. *Tandem a quibusdam Regis Richardi Mersoribus, ipsam subtus aquam invadentibus, locis quam plurimis terebratur* (navis.)

¶ MERUAGIUM, Miscellum frumentum, Gall. *Bled meteil*. Charta an. 1195. apud Miræum to. 1. p. 108. *Quindecim modios segetis, in parte decima Comitis apud Lestinas annuatim habebis, medietatem scilicet Meruagii, & medietatem avenæ.*

¶ 1. MERULA, Idem quod *merulum*, Pinna, Gall. *Creneau*. Gaspar. Barthii. Gloss. apud Ludewig. to. 3. Reliq. mss. p. 24. ex Anonymi Histor. Palæst. *Venerunt illi usque ad scalam quæ jam erat erecta & fortiter ligata ad civitatis Merulas, & adscenderunt per eam homines sexaginta.*

¶ 2. MERULA, Avis Ægyptiacæ species. Bernhardi *de Breydenbach* Iter Hierosol. p. 206. *Ibi* (ver-

fus Alexandriam) *aves capiuntur quædam candidæ & albissimæ, quæ Merulæ nuncupantur*. *Melle* pro *Merle* dixerunt nostri. Le Roman *de la Rose* ms.

D'osiau chantans avoit assez
Par tout le vergier amassez....
Melles y avoit & mauvis.

¶ MERULANA, vel MEROLANA, Locus Romæ in monte Exquilino, haud procul a basilica S. M. Majoris, ubi ecclesia S. Matthæi. Ordo Romanus n. 3. *Die autem Resurrectionis Dominicæ procedente eo ad S. Mariam, notarius regionarius stat in loco qui dicitur Merolanas, & salutato Pontifice dicit: In nomine D. N. J. C. baptisati sunt hesterna nocte in S. Dei genitrice Maria infantes masculi numero tanti, feminæ tanta*. Alterius loci qui *Merulis* dicitur, sed ab urbe octavo milliario distantis, meminit Gregorius Mag. l. 2. Dialog. c. 11.

MERULUM, MERLA, Pinna, Italis *Merla*, *sommità di muraglie non continuata, ma interrotta con egual distanza*. Ita Crusca ni. Sanutus l. 3. p. 11. c. 8. *Audiens vero Rex Arsacidarum quod Henricus terræ gubernator ad Armenos transisset, nuncios destinavit rogans ut eum in suo reditu visitaret. Ille annuit. Occurrit autem venienti Rex, & multo honore prosecutus est, ducens eum per districtus sui castra & loca varia, donec ad quoddam castrum perduxit, ubi erat turris alta nimis: & in quolibet Merulo erant viri duo albis induti. Dixitque Rex hospiti suo, quod illi subjecti nequaquam ei obedirent, qualiter sui sibi. Et cum rem esse possibilem respondisset, execrassetque Rex, duo illorum se continuo projecerunt deorsum, & confracti in momento expiraverunt, &c.*

MERLA, Eadem notione. Grimaldus citatus in Roma subterranea l. 2. c. 8. *Habebat turres magnas & validas 44. e quibus hodie quatuor tantum supersunt cum propugnaculis sive Merlis 444*. [Chron. Parmense ad ann. 1299. apud Murat. to. 9. col. 840. *Et diruit dicta sagitta de turre Communis unum ex Merlis, & de angulo & de fenestris*.] Matthæus Villaneus l. 7. cap. 102. *A uno de Merli il fece impendere per la gola del detto castello*. Vide Menagium in Orig. Ital.

¶ MERUM, Territorium, districtus. Charta Theoderici Regis an. 676. apud Mabill. Diplom. p. 606. *Concessimus, ut quod infra Mero Attaniacense de fisco nostro comparatum habebat,... hoc habeat concessum*. Charta Hedeni Ducis an. 716. apud Marten. tom. 1. Amplis. Collect. col. 22. *Donatum in perpetuum esse volo, domno & in Christo patri Willibrordo in Mero, quod respicit ad Hamulo castellum, ubi & cogito Dei misericordia... monasterium construere*.

¶ MERUM. Epist. Petri de Condeto tom. 2. Spicil. Acher. p. 566. *De cujus* (Reginæ) *morte Rex noster doluit ultra modum & Merum, quod de ipso multum timebatur, si quod absit, in dolore perseveret hujusmodi*.

MERUS, Potio pura vini, cui opponitur *Mixtum*. Regula Magistri c. 27. *Mox cum sederint ad mensas Fratres, antequam comedant, singules Meros accipiant, quos Meros accipientes, singuli porrigant Abbati sibi signandos... in quibus omnibus mensis in suos Meros quisquis Frater de suo pane ternos sibi, non amplius, buccellas intinguant, ...post ergo primos Meros æstivo tempore ad refectionem tam Sexta quam Nona, caldi omnibus quaterni sufficiant, extra illum Merum*. Cap. 53. *Ab ipso die Quadragesimæ usque in tricesimum, propter laborem, binos ad diem Fratres, non amplius, accipiant potiones, id est, unum Merum, & unum caldum*. Regula S. Cæsarii ad Virgines c. 12. *Quæ coquent, singuli illis Meri pro labore addantur*. Vide *Mericulum*.

MERI DENARII. Capitula Caroli Mag. ad Legem Salicam tit. 3. c. 11. *Illi autem denarii, qui modo monetati sunt, si pensantes, & Meri fuerint, habeantur*. Lib. 4. Capit. c. 32. & Edictum in Carisiaco Caroli C. *Ne aliquis bonum denarium, id est, Merum & bene pensantem rejicere audeat*. Edictum Pistense ejusdem cap. 8. & 10. *Denarii Meri ac bene pensantes*: quibus opponuntur *mixti* c. 13. 16. id est, alia viliori materia. Ita *aurum argento miscere* vetitum ibidem c. 23. cui perinde opponitur *aurum merum*, quod nostri *Ormier* vocabant. Le Roman *de Garin* ms.

Grant fu l'offrande del Baron Chevalier,
Girbert offrit quatre besans d'Ormier.

Ibidem:

Ne sai a prendre ne argent ne Ormier.

Passim ibi. L'Ordene *de Chevalerie* ms.

Car en mon tresor seront pris
Li treze mil besans d'Ormier.

Chronicon Bertrandi Guesclini ms.

Car il tant avoit argent & Ormier.

Vide *Eumerare*. Sed & *Lormiers* nostri vocabant aurifices. Regestum Censuum & Feodor. Carnot.: *Item le Lormier qui fait euvres dorees... & celui qui fait euvre qui n'est pas doree, ou blanche, &c.*

☞ An eo nomine uti proprio aurifices apud nostros designati fuerint, ex laudato Regesto non videtur certo colligi. Et quidem aliis artificibus commune fuit: maxime iis qui opera elaborabant inaurata vel inargentata; quibus non nisi *merum* aurum adhibere licebat; unde ephippiorum, calcarium & clavorum opifices, quod hæc inaurari solitum erat, *Lormiers* nuncupati: neque enim cum *Furetiere*, qui eos olim, nescio quo vade, *Lorimiers* appellatos asserit, a loris faciendis sic dictos opinari possum. Vide *Lormarius*.

¶ MERUWNGI. Vide *Merovingi*.

MERWORPHIN. Lex Longob. l. 1. tit. 36. §. 4. *Si servus Regis oberos, aut vecoriu, seu Merworphin, aut quamlibet talem culpam, aut minorem, fecerit, &c.* Ubi Glossæ, *Merworphin, aliquem de caballo projecerit*. Anglo-Saxon. Mære, *equus*, Germ. *Mer*, equa; *Werphen*, dejicere. Vide *Marahworfi*.

¶ MERZADRUS, ut mox *Merzator*. Memoriale Potestatum Regiens. ad an. 1281. apud Murator. to. 8. col. 1148. *Et stationes dicti palatii novi Communis datæ fuerunt ad pensionem Merzadris*.

¶ MERZARIA, Minutæ merces, Gall. *Mercerie*. Vox Italica. Statuta Montis Regal. p. 113. *Ita quod omnes conducere volentes pannum & merces, sive Merzarias, illas conducere quo voluerint sine solutione prædicta, &c.* Hinc

¶ MERZATOR, Harum mercium propola. Statuta Vercell. l. 7. fol. 112. v. *Qui etiam promittat de non exercendo unquam per seipsum manualiter officia... bubulcorum, Merzatorum, tinctorum, spataiorum, &c.* Vide *Merzaria*.

¶ MERZET SALOMI. Martyrium Salomonis. Chron. ms. Eccl. Nannet. *Anno 876. Salemon Rex religiosissimus crudeliter ab impiis apud oppidum quod dicitur Bresla, patrantibus pseudo quibusdam Episcopis, effossis oculis occiditur, martyribusque annumeratur. Unde & locus in quo occisus est, usque in hos dies, Merzer Salomi, id est, Martyrium Salomonis nuncupatur*. Hinc forte.

¶ MERZINA, [Homicidium, murtrum, Gall. *Meurtre*, sonat] in Charta Jacobi Regis Aragonum ann. 1269. to. 8. Spicil. Acheriani p. 270. *Et crimine falsæ monetæ, & falsi testimonii, & crimine Merzinarum, & latrociniis publicis, sive aggressionibus viarum, &c.*

1. MESA. Charta Suecica ann. 1314. apud Joan. Schefferum ad Chron. Archiepisc. Upsaliensium p. 229. *De captura alecum, de qualibet sagena quæ habuerit pro mantiku duas Mesas unam Mesam: quæ vero unam tantum, dimidiam Mesam*.

¶ 2. MESA, vox Hispanica, Mensa. Charta Hispanica

oica æræ 1610. apud Anton. de Tepez in Chron. Ord. S. Bened. tom. 5. Et 25. mitras de Mesa, & 150. solidos pro servitio de Mesa, &c.

¶ 3. MESA, pro Mansa, vel Mansus. Testamentum Matfredi Vicecom. an. 966. apud Marteo to. 1. Anecdot. col. 86. Ipsos alodes de Villa-magnense & Caucenogula cum ipsa ecclesia, & ipsas Mesas Cogiano cum ipsa ecclesia cum ipsos alodes, qui commutavi cum Aldone.

¶ MESAGARIUS, Officium monasticum, s. cui prædiorum rusticorum cura demandata erat. Necrolog. MS. S. Martialis Lemov. Mesagarius facit caseos & solvet prebendär, & debet tradere sacristæ v. solidos. Et infra: 11. Kal. Nov. Mesagarius facit pitanciam.

¶ 1. MESAGIUM, Modus agri mansionibus & ædificiis rusticis instructus. Charte an. 1224. apud Madox Formul. Anglic. pag. 29. Super oblationibus Mesagii ejusdem Haedingi, & pane benedicto & candela .... de dominico Abbatis in eadem villa. Matth. Paris ad ann. 1250. Et quantum ipsi in ædificiis & spatiis latioribus augmentantur, tanto Prior & Conventus in bonis suis & juribus angustiantur: quia redditibus, quos a Mesagiis fratribus collatis receperant, sibi nunc pereunt. Chart. S. Trinitatis Cadomens. fol. 42. Ailmerus Hod. pro uno Mesagio IV. communes vomeres. Vide Messuagium.

¶ Mesagium, strictius pro Mansio, domus, habitatio. Charta apud Madox Formul. Anglic. p. 57. Hac carta mea confirmavi Ricardo capellano Comitis, quoddam Mesagium cum crofta .... quod est inter domum quam pater meus tenuit, & inter domum quam Ricardus carpentarius tenuit. Tabular. S. Vincentii Cenoman. Annuatimque Mesagium juxta ecclesiam ad habitationem monachis, nec non masuram cum quatuor arripennis pratorum. Vide Masagium in Masso 5.

¶ 2. MESAGIUM PANIS, Certum panis pondus. Tabular. Vivar. Eccl. Singulis diebus libratur cuilibet canonico Mesagium panis, id est, quinque panis libræ; de vino autem ad mensuram trium pitalfoeum.

MESAILHATA, Modus agri, apud Occitanos.. Charta ano. 1300. in Regesto Philippi Pulcri Regis Fr. an. 1299. an. 49. Quinque arpenta & unam Mesailhatam vinearum quortandarum de Plaisanco. Sic scriptum, sed nescio an non scribendum fuerit Medailhatam. Vide Medalla. [Bene Mesailhata, hoc est, reditus unius Mesalha. Est autem

¶ MESALHA, Idem quod obolus, seu mallia quæ est 24. pars solidi. Deliberatio trium Statuum Occitaniæ super Johanne Rege in carcere detento, to. 1. Annal. Tolos. inter Instr. p. 94. Et ultra pro summa quinquaginta librarum unus Turonus; & pro summa viginti quinque librarum mobilium, unus obolus seu Mesalha pro qualibet septimana. Eadem habentur in Litteris Caroli Johannis Reg. Franc. primogeniti an. 1356. to. 3. Ordinat. pag. 103. quibus prædictam deliberationem confirmat. Ejusd. notionis Messale infra, si tamen bene scriptum.

¶ MESALIS, Mensura frumentaria. Bulle Innocentii IV. PP. an. 1243. apud Illust. Fontaninum in Antiquit. Hortæ p. 404. Quatuor Mesales frumenti & sex de spelta tempore æstatis, & duas salmas musti mundi in vindemiis & duo paria gambonum porci in Natale Domini pro ipsa ecclesia S. Jacobi. Item quatuor Mesales frumenti & sex de spelta ad communem Mesalem civitatis Orti, qui per tempora erit pro ecclesia S. Mariæ & ecclesia S. Fortunati.

¶ MESANCULA, rectius Mesancylon, a Græco μεσάγκυλον, Genus teli in medio amentum habens, apud Gell. lib. 10. cap. 25.

¶ MESATICUM, pro Mensaticum, Annona aut cibus ad unum mensem. Dispositio rei familiaris Cluniac. facta a Petro Abbate, apud Baluz. tom. 5. Miscell. p. 444. Mesatica per decanias constitui, & ut Conventum Cluniacensem de pane, de fabis, & earum sagimine quidam ex Decanis uno mense, quidam duobus mensibus .... procurarent, ordinavi .... Decanus de Cavariaco procurabit totum Septembrem, Decanus Cluniacensis totum Octobrem & dimidium Novembrem, &c. Hæc Mesatica ita constituta sunt, ut non tres tantummodo quatuor sextarios frumenti aut plus sive minus ad opus uniuscujusque diei obedientiarii jam dicti granatario dent, sed quantum necessarium fuerit. Vide supra Mensata.

¶ MESAULII Servi, Mediastini, abjectissima quæque munia inter servos obeuntes. Vocab. Suitannæi.

¶ MESAULIUM, Mediana janua, vel in aula meditullio locus. Idem Vocabul.

¶ MESCALIA, Annona mixta, Delphinatibus Mescle, aliis Mesture vel Mixture. Differt autem Mescalia a mixto blado, quod hæc ex hordeo, frumento & avena simul mixtis constet: illud vero ex frumento & secali hyberno. Charta an. 1244. ex Tabulario S. Roberti de Corpilione: Quinque sextaria bladi bruni seu Mescaliarum. V. Mesclonia, & Mixtura in Mixtum 2.

MESCHENIUM. Charta Ludovici VIII. Regis Fr. apud Hemereum in Augusta Viromand. Rogavimus ipsum Capitulum ut sententiam excommunicationis quam tulit in vos, pro eo quod quemdam hominem de Fontonis bannivistis pro Meschenio panis, &c.

MESCHENNINGA. Vide Miskenning.

MESCHINUS. Vide Mischinus.

MESCHITA, Meschida, Mesquita, Templum Mahumetanorum, Turcis Messit, seu Meszit, quo nomine proprie appellant templa e lignis fabricata, qualia scilicet ab iis exstruebantur, quum necdum Imperii crevissent opes, ut auctor est Leunclavius in Pandecte Turcico nu. 20. Innocentius III. lib. 13. Epist. 184. Quinetiam Isaacius Imperator ob gratiam Saladini fieri fecit in urbe CPolitana Meskitam. Charta Jacobi Regis Aragon. & Majoricarum ann. 1230. apud Guesnaium in Annal. Massil. hoc anno nu. 3. Laudamus vobis .... infra civitatem Majoricarum, (quam paulo ante expugnarat Abaubib Rex Mauritaniæ) vel extra, 300. domus cum uno Meschida in ipsa civitate. Charta ano. 1250. Vendimus medietatem cujusdam Mesquita, ... cum domibus ejusdem Mesquita. Meschita, in Epistola Alphonsi I. Regis Aragonum p. 789. Mesquita, in Foris Oscæ an. 1247 fol. 30. apud Rodericum Tolet de Reb. Hisp. lib. 5. cap. 16. lib. 6. cap. 23. 25. lib. 7. c. 8. lib. 8. c. 12. lib. 9. cap. 14. & 17. & in Hist. Arabum pluries, apud Anton. Brandaon. lib. 13. Monarch. Lusitan. cap. 11. Waddingum ann. 1340. n. 10. in Historia Pinnatensi pag. 639. &c. Myzquita, in Actis SS. quinque Martyrum Ord. Minorum apud Bollandum to. 2. in Chronic. Petri IV. Regis Aragon. lib. 2. c. 16. Vide Stephanum Baluzium lib. 2. Miscellan. p. 268. &c. Poeta vernaculus qui florebat an. 1376.

Nul n'en sera exempt ne quite,
Monstier, Synagogue, Meschite,
Et toutes Lois de tous langaiges
Y ont mis & metent leurs gaiges.

Meschita etiam dixit Dantes in inferno, cant. 8.

Quod porro Innocentius de Meskita CPolitane scripsit firmatur ex Scriptoribus Byzantinis. Primum etiam Saracenorum Templum in Prætorio Imperatoria exstructum Michaele Balbo imperante, tradit Constantinus Porphyrogenitus de Admin. Imper. cap. 21. Masalmæ Saracenorum Principis, qui CPolim obsidebat, rogatu. Quo loco Templum istud μαγίδιον appellat Constantinus, nisi legendum sit μιχίδιον, ut Meskitam intellexerit. Illud dirutum fuisse, & a fundamentis eversum in quadam seditione, Alexio Angelo Imperante, auctor est Nicetas Choniates lib. 3. sed mox instauratum constat, cum idem tradat e Francis, expugnata CPoli, direptum & incensum. Templo isti Saracenico,

cenico, quod ad Septemtrionalem urbis partem observabatur, μιτάτον nomen fuit, ut habet Nicetas, nisi mendum subsit, legendumque sit μινσάτον. Quamquam nescius haud sim μιτάτον retineri, eaque appellatione donatam Meschitam Saracenicam, a situ dici posse, quod in Prætorio exstructa fuerit, in quo castra Prætoria extitisse probabile est: μινσάτον enim Græcis recentioribus *Castra* significat. Jam vero Meschitam CPolitanam ab Isaacio de novo instauratam post initum cum Saladino fœdus, tradunt etiam Matthæus Paris an. 1188. p. 104. & auctor Histor. Hierosol. in Gestis Dei p. 1159. *Dignum*, inquit ille, *quod urbs illa solo tenus eversa procumberet. Nam si famæ creditur, novis polluebatur Mahumeriis, quas perfidus imperator indulserat fieri, ut fœdus quod Turcorum conjuratus inierat, obligatius confirmaret*. Vide Ducam Historiæ cap. 53. & Oraculum 4. Leonis Imperatoris.

MESCLA, Mistio, ex Hispanico *Mezcla*. Libertates Regni Majoricarum MSS. *Ex quo posita fuerint res venales, non quis plus vendere possit pretio posito, sed totam vendat rem venalem, nec faciat in ea Meslam ullam*. Vide *Meslea*.

¶ MESCLANIA, Annona mixta. Charta Roberti Comitis Claromont. an. 1244. apud Baluz. to. 2. Histor. Arvern. p. 226. *Concessimus domui de Bręcheto tres eminas frumenti & tres eminas Mesclaniæ debitales in censu de Saurias*. Vide *Mescalia*.

¶ MESCLARIA, perperam pro *Meselaria*, Domus leprosorum, Gall. *Mezellerie*; *Mesel* Picardis, Normannis & Vasconibus idem qui leprosus. Charta an. 1281. apud Baluz. tom. 2. Hist. Arvern. p. 507. *Lego pro remedio animæ meæ centum libras Turonenses .... monasteriis & ecclesiis, hospitalibus, Meselariis, capellanis & pauperibus in civitate Tolosana*. Guillelmi Archiep. Tyriens. continuata Hist. Belli sacri, apud Martan. to. 5. Ampliss. Collect. col. 586. *Ne demora guaires, puisque le jone Roi ot porte corone que le Viceroi Mesel fu mort. Devant ce qu'il fust mort, manda-t-il tous ses Barons, qu'ils venissent a lui en Jerusalem, & il i vindrent. A ce poinz qu'ils vindrent trepassa li Roi Mesiaus de cest siecle, & furent tuit a sa mort li Baron de la terre*. Vocis etymon a Latino *misellus*, quod leprosi conditio omnium miserrima sit, accersunt plures; ab Arabico *Mezera*, Lepra, deducit Thomassinus tom. 2. Orig. p. 407. Consule Menagii Origines Gallicas in voce *Mezeau*. Vide *Mezellus* & *Meselli*.

¶ MESCLATUS PANNUS, Varii fili & coloris. Charta ann. 1329. ex Archivis S. Victoris Massil. *Item unum pannum de serico croceum, alium Meselatum; item duæ pecia de tela*. Vide *Mesela*.

MESCREDENTIA, Suspicio: *Mescreance*, ex *Mescroire*, suspicari, non omnino credere. Vetus Charta apud Beslium in Comitibus Pictav. pag. 393. *Per istas Mescredentias auditas accepit Hugo fevum suum in hostaticum, dedique ei Comes per talem conventum, quod si ei maledicebat de istum conventum, de Gentiaco nihil fecisset ei, servisset et jam amplius*.

¶ MESEGARIA, *Meseguaria*, *Meseguerii*. Vide infra *Messegarius*.

¶ MESELA, Annona mixta. Computus an. 1322. *Guido de Gsolen castellanus S. Saturnini computavit de blado, siligine, Mesela, avena, gallis, cera .... quæ ceceperat a cellerario*. Leg. f. *Mescla*. Vide *Mescalia*.

¶ MESELARIA. Vide *Meselaria*.

¶ MESELIA, Bonorum mobilium communitas inter conjuges, Gall. *Communauté mobiliaire*. Regestum Parlamenti ann. 1267. apud Duchesnium Histor. Castil. inter Probat. lib. 3. cap. 8. ubi de rebus Mathildis uxoris Philippi: *De medietate vero Meseliæ quam simitice cum aliis acquisitis petebant a Rege quam Rex tenet, nihil adhuc est determinatum*.

¶ MESEMUTHI, Mahumetani. Chron. Romualdi II. Archiep. Salern. apud Murator. to. 7. col. 199. *Mesemuthi autem eam undique per terram & mare obsederunt. Christiani vero qui in ea erant, illis viriliter resistebant*.

¶ MESENBRIA, vox Græca, Meridies. Vita Theoderici Metensis Episc. scripta a Sigeberto Levita S. Vincentii apud Leibnit. Script. Brunsvic. to. 1. p. 308.

Quatuor, ecce, plagas per quatuor aspice portas;
Scilicet Anatolen, Disin, Mesenbrian, Arcton,
Qui videt ecclesias, cælestes æstimat aulas.

¶ MESERARE, Falli, errare, cui præfixum Gallicum *mes*, i. e. *malè*, unde *Messaire*, *mesaller* dicimus, ut observat D. *Secousse* ad Litteras Guidonis Comit. Nivern. inter Ordinat. Reg. Fr. to. 3. p. 117. *Jurare tenentur quod judicium bona fide fecerint, & si in hoc Meseraverunt, fecerunt ignoranter*. Hinc *Meserer* Poetis nostratibus. Le Roman d'*Athis* MS.

Mais je sui ci venu avant
Pour ung petit mesestans,
Dont vers moy estes Meseres,
S'il vous plaist si l'amenderes.

Meserter ibid. Sed soni gratia:

Et en leur cuer recognoistront
Que n'avez pas trop Meserta,
Ne perdue vostre bonte.

Le Roman *de Cleomades* MS.

Car qui par vilain veut ouvrer,
De s'onnour bien doit Meserrer.

¶ MESERIA, Quod pro mensura exigitur. Tabul. S. Albini Andegav. an. 1269. *Fulco de Toralla minor miles .... vendidit & concessit .... omnes fructus quos habere poterat in .... auonagiis, avenis, avenagiis, bunnis, pressoriis, pressoragiis, Meseria, bonagiis*. Vide *Mensuraticum*.

¶ MESFACERE SE, Sese reum ergo aliquem constituere. Charta Johannæ Comitissæ Flandriæ an. 1225. apud Baluz. to. 7. Miscell. p. 264. *Et si non solverentur singulis annis mille libræ, sicut dictum est, posset idem dominus Rex sine se Mesfacere ad res meas & hominum meorum assignare donec solutio compleretur*. Vide *Mesfacere*, & *Misfacere*.

MESGA, Serum lactis, vulgo *Mesgue*. Statuta Ordinis S. Gilberti de *Sempringham*: *In remotioribus grangiis asservetur certus numerus ovium ad opus eorum qui ibidem fuerint mercenarii, secundum quod Mesga ibi abundaverit, & secundum numerum ibidem commorantium*. [Chartul. SS. Trinit. Cadom. fol. 55. *Feminæ eorum trahent bidentes, & habebunt Mesge cum bercariis, &c.* Rursum occurrit ibid. fol. 60.]

¶ MESGETUS, f. Equulus, nostris *Mazette*; hic quippe, præter expensas in equos, nihil refertur. Computus an. 1202. apud D. *Brussel* to. 2. de Usu feud. pag. 187. *Et pro runcino LX. s. pro Mesgeto IV. l.*

¶ MESGEYCUS, Alutarius, Gall. *Megissier*. Charta Ludovici Junioris Regis Franc. ann. 1160. apud D. *Brussel* tom. 1. de Usu feud. p. 536. *Concessimus ex nunc in posterum Theci uxori Yvonis la-Choe & ejus heredibus magisterium canatorum, baudreorum, sueorum, Mesgeycorum & burserriorum in villa nostra Parisiensi*.

¶ MESILLUS, *Parvus mos*. Gloss. Isidori. Ubi Grævius: Scribe *mosculus*, a mos, ut a flos, flosculus. Ex Festo, qui Catonem hac voce usum prodidit.

MESIN, Glans, in Glossa interlineari in Grammatica Smaragdi MS. [*Mesen*, eadem notione Britannis.]

¶ MESIO, Præstatio quæ a subditis & vassallis domino fit, idem quod *Tallia*. Vide in hac voce. Statuta Vercell. lib. 7. p. 202. *Non teneatur de aliquibus fodris vel adequantiis seu Mesionibus impositis per Commune Vercellarum, &c.* Vide *Mista*.

¶ MES-

¶ MESKITA. Vide *Meschita*.

¶ MESLEA, ut mox *Mesleia*. Charta an. 1293. in Chartul. Domus Dei Pontisar. *Quod si ipse Gaufridus vel servientes ipsius homicidium vel furtum vel aliud quidpiam, Mesleam scilicet, vel aliud quodcumque super quo irretiri debeant .... perpetraverint, &c.*

¶ MESLEARE, a Gall. *Meler*, Immiscere. Edictum Philippi Pulcri an. 1309. to. 1. Ordinat. Reg. Franc. p. 36. *Quod nullus campsor, nec mercator, nec alia persona sint ausi Mesleare monetas per nos prohibitas ut nullum cursum habeant, cum bona moneta quam de præsenti curri facimus.*

MESLEIA, Merleia, Miscella, Melleta, Rixa, quæ non tantum verbis, sed etiam facto committitur, nulla tamen præeunte certa animi deliberatione; quæ fit sine præcogitata malitia, sed *ex infortunio*, ut est in Legibus Malcolmi II. Regis Scotiæ cap. 15. §. 4. & opponitur *feloniæ*, quæ fit certo & deliberato delinquendi animo. Statuta MSS. Caroli I. Reg. Sicil. cap. 19. *Tençons que l'on appelle Meslees.* [Charta an. 1206. ex Archivis Eccl. Nannet. *Si homo Episcopi fecerit Mesleiam in terra Comitis, & deprehensus fuerit ad præsens forisfactum, totaliter ad Comitem justitia pertinebit.*] Charta Communiæ Peronensis ann. 1207. *Si quis cum aliquo infra justitiam Communiæ Mesleiam fecerit, Major accedens utique pacem tenere jubebit.* [Charta Radulphi de Claromonte an. 1224. *Omnes extraturæ, infractiones itinerum, emendationes sanguinum, & omnis Mesleia sine sanguine, & cum sanguine advocati sunt.*] Tabularium S. Victoris Paris. *Justitia latronis, sanguinis, & Merleiæ*. Ibidem: *Et sciendum quod in terris prædictis nobis retinui Mesleiam, sanguinem & latronem.* Le Roman de *Vacces* MS.

Tel vient fait a Mellee, qui au departir faigne.

☞ Hinc Melliatores dicti rixosi, qui amant melleias, Gall. *Querelleurs*. Statuto Collegii Cornub. an. 1380. apud Lobinel t. to. 3. Hist. Paris. p. 523. *Caveant omnes & singuli ne sint .... violatores, seu fractores ostiorum vel errabundi de nocte, brigosi, rixosi, vel Melliatores.*] Unde Meslius nostratibus Poetis. *Le Doctrinal* MS.

Li hom qui par coustume est Meslius & estous.

Alibi:

Et sont fol & Meslin, & mainent grans bonfois.

Ibidem:

Et soit fel & Meslius & plain de pautonnerie.

Miscella. Charta Theobaldi Comitis Campaniæ ann. 1200. in Tabulario Campan. Thuani f. 73. *Quatuor jurati erunt, qui mea jura & villa conservabunt. Si Miscella in villa forte facta fuerit, qui inde accusabitur, se tertio purgabit: & si unus juratus Miscellam viderit, reus se purgare non poterit.* [Statuta Patav. rubr. 45. *Hoc tamen statutum non habet locum in stormoroto, Miscella, aut in prælio.*]

Miscla. Tabul. Campan. Thuan. *Si Miscla in villa facta fuerit, qui inde accusabitur, se tertio purgabit: & si unus juratorum Misclam viderit, se purgare non poterit.*

¶ Mescla, Arvernorum dialecto. Charta Bernardi de Turre an. 1270. apud Baluz. tom. 2. Histor. Arvern. pag. 511. *E si i a Mescla & om i trai glasi nudament per la Mescla, LX. sol. a la marce en Bernar de la Tor*, hoc est, Si vero occidat *melleia*, in qua noctu gladii distringantur, LX. solvantur solidi.

Calida Melleia, Philippo *de Beaumanoir* c. 58. *Caude mellee*. Idem cap. 59. ait bellum trifariam moveri, aut indici verbis, provocatione & facto; veluti, *quant Caudes Mellees sourdent entre Gentils-homes d'une part & d'autre. Chaudemelle*, in Statutis Roberti II. Regis Scotiæ cap. 3. 6. *Motus calidi conflictus*, in Statuto S. Ludovici in Dissert. 29. ad Joinvillam p. 334. *Chaude cole*, in Consuet. Silvanect. art. 96. 110. Tabular. S. Genovefæ Paris. an. 1241. *Et exercendi justitiam sanguinis de præsenti, tam de calida Melleia in dictas hospites, &c.* [Charta Philippi III. Reg. Franc. ann. 1277. apud Marten. to. 1. Ampliss. Collect. col. 1382. *Baillivo nostro prædicto pro nobis in contrarium dicente, omnem justitiam ibidem esse de jure communi, quam ex longissima præscriptione ad nos pertinere, excepta justitia de mobilibus et allis & calidis Melleiis sine morte & mehegnio, quam dictus baillivus recognovit ad dictos Abbatem & Conventum pertinere. Calida Melleya*, in Charta an. 1352. Reg. 80. Tabul. regii Ch. 402.]

Horum delictorum cognitio & jurisdictio eodem persæpe nomine appellatur. Legibus Scotiæ *melletæ* cognitio ad Barones pertinet, a quibus ad Vicecomites provocatur, ut est in Regiam Majest. l. 1. cap. 3. §. 7. Adde Fletam lib. 2. c. 51. §. 1.

Melleta, in Constit. Sicul. lib. 1. tit. 16. ubi perperam Vossius legit *Melsota*.

¶ Mislata. Concil. Lillebon. an. 1080. apud Marten. to. 4. Anecd. col. 117. *Et si in exercitu, vel in curia, vel in via curiæ vel exercitus, Mislata evenerit, &c.*

Meillia, tom. 7. Spicilegii Acheriani pag. 227. *Mischia* Italis est rixa. *Mislea* dixit Joan. Villanaeus lib. 8. cap. 38.

¶ Melleia. Spicileg. Acher. tom. 9. p. 193. *Si quis autem extraxerit gladium in Melleia super alium, & in eo non percusserit, quindecim solidos nobis solvet.* Statuta Eccl. Meldens. apud Marten. tom. 4. Anecd. col. 909. *Item, districte inhibemus ne dicti archidiaconi vel eorum officiales de domibus Dei, vel de domibus leprosorum se intromittant, nec de ecclesiis, seu cimeteriis violatis, neque de Melleis factis in eisdem.*

¶ MESNADA, Mesnadarii. Vide *Meisnada* & *Maisnadarii*.

¶ 1. MESNAGIUM, Mansio, domus cum agri portiuncula. Charta Richardi Reg. Angl. tom. 4. Hist. Harcur. pag. 1281. *Ex dono Laurentii archidiaconi unum Mesnagium apud S. Vivianum .... Ex dono Nicolai Putesel unum Mesnagium apud Blosspum.* Codex MS. Benefic. eccl. & diœc. Constant. fol. 17. *Joannes le Courteis debet unum bussellum frumenti pro suo Mesnagio .... Et percipit dictus Rector nomine capellæ 15. solidos, 11. panes, 11. gallinas & viginti ova supra Matthæum Heyuiet pro suo Mesnagio.* Vide supra *Masnagium*.

¶ 2. MESNAGIUM, Parcimonia, Gall. *Epargne, menage*. Tabular. B. M. de Bono-nuntio Rotomag. an. 1398. *Et præterea quamvis fuissem aliquotiens pro aliquo tempore ratione Mesnagii seu commodi temporalis ejusdem manerii ibidem commorans, &c.* Menage pro *Menagement* dixerunt nostri. Le Roman *de la Guerre de Troyes* MS.

Ne li portent nulle Menage
Ceus de Grece quant il l'atainstrent,
O los lances d'acier la poinstrent.

Ibidem:

Tant parestoit li estor griés,
Et sans Menaje & sans merci.

MESNILLUM. Vide in *Mansionile*.

¶ MESOLEUS, Mesolus. Vide *Musileum*.

¶ MESONYCTIUM, a Græco μεσονύκτιον, Nox intempesta, noctis medium. Franc. Bianchini Præfat. apud Murator. to. 3. pag. 75. *Dextro autem in latere* (oræ) *cultri figura visitur cum literis: Cujus Mesonyctium factum est 5. id. Dec.*

¶ MESOPERSICÆ, Muliebria calceamenti genus, apud Pollucem Onomast. lib. 7. c. 20. Ita Hofmannus.

MESOPICATUM, Quod in medio illitum est pice, inquit Vossius. Gloss. Isidori: *Mesopicatum, in medio picatum.*

MES-

MESPLEA, Silva *mespilis* consita. Est autem mespilus nostris *Nesle* vel *Neflier*. Tabularium Prioratus de Paredo fol.94. *Est enim silva Martiniaca ex una parte castanea vel Mesplea: ex ea ergo parte qua Mesplea est, vel castanea omnem medietatem dedit ad jam dictum locum, &c.*

¶ MESPRISIARE, Idem quod *Forisfacere*, sed ex errore potius & supina neglectione, quam ex animi deliberatione, seu ex præcogitata malitia. Charta Richardi II. Reg. Angl. ann. 1397. apud Rymer. to. 8. pag. 29. *Quæ per ipsum Richardum, malitiose, negligenter, vel incommode facta, transgressa, acta, perpetrata, vel quovis modo Mesprisiata, attemptata, dicta, vel conjecturata.* Vide *Misprendere*.

¶ MESPRISIO, Idem quod *Misprisio*. Charta an. 1392. apud Rymer. tom. 7. p. 731. *Ad inquirendum de quibuscumque ac omnibus & singulis erroribus, defectibus & Mesprisionibus, &c.* Alia ann. 1397. apud eumdem Rymer. tom. 8. p. 17. *Pro reparatione & reformatione quorumcumque attemptatorum, Mesprisionum & malefactorum contra formam præsentium treugarum.*

¶ MESQUINUS. Vide *Meschinus*.

MESQUITA. Vide *Meschita*.

¶ MESSAGARIA. Vide *Messegarius*.

¶ MESSAGARIUS, MESSAGERIUS, Nuncius, tabellarius, Gall. *Messager*. Codex MS. Consuet. Tolos. fol. 36. *Contributio facienda, nisi in reparatione pontium, itinerum, & solutione Messagariorum & albergua consueta.* Computus an. 1327. to. 2. Hist. Dalph. p. 216. *Item eadem die Raynaudo Messagerio misso de dicto loco in terram Fuciniaci.* Ordinatio Domus Dalphin. an. 1340. ibid. p. 396. *Item, deputamus ad nostra servitia unum Messagerium equitum ad salarium quinque florenorum auri per annum.* Et Infra: *Item, quatuor alios Messagerios pedites ad salarium trium florenorum, &c.* *Message* pro *Messager* Poetis nostratibus. Le Roman d'*Athis* MS.

Un Message par bon avis
L'est ale compter a Savis;
En son palais fu o sa gent.
Le Message com diligent
Dist, votre fils qui bien s'atourne,
Sire Savis deça retourne ....
Sont-ils gueres loing, dist Savis,
Neuil, Sire, ce m'est advis,
Dist le Message, vez les ça.

☞ *Messaige*, Idem qui *Missus*, Procurator, qui ab alio ut rem ipsius agat, mittitur, in Charta Margaretæ Reg. Jerusal. & Sicil. ann. 1289. ex Chartul. Domus Dei Pontisar. *Marguerite de Junay femme seu Gui du Mex .... establi ses procureurs & Messaiges especiauls, &c.* Infra iidem *Procureurs* nude dicuntur.

¶ MESSAGEICERIUS, Alutarius, Gall. *Megissier*. Statuta Stampensia ann. 1179. apud D. Fleureau Hist. Blesens. cap. 28. p. 112. *Messageiceris singuli nonnisi 12. denarios pro bonitate dabunt singulis annis.*

¶ MESSAGERIA. Vide *Messegaria*.

¶ MESSAGIUM, ut *Messuagium*, Domus habitationi idonea. Vide *Mesagium* 1. Charta Richardi Reg. Angl. tom. 4. Histor. Harcur. p. 1281. *Ex dono Gadardi de Vallibus quietanciam in mercatu suo ipsis & hæredibus eorum per unum Messagium apud Gadarvillam, &c.* Vide alia notione in *Messarius* 1.

¶ MESSAJARIA, Officium *messagerii*, seu nuncii & cursoris publici, a Gall. *Messagerie*. Statuta Massil. lib. 1. cap. 33. *Statuentes etiam quod illi qui voluerint esse cursores in prædictum modum, antequam incipiant suum officium exercere, jurent ad S. D. E. quod fideliter faciant per totum unum annum Messajarias & omnes alias causas, & ea quæ pertinebunt ad officium curiæ.*

MESSALE. Charta Ildefonsi Comitis Tolosæ & Marchionis Provinciæ an. 1141. apud Catellum: *Et si in hac villa illum (faltem) vendere velint, dent de quaque saumata Messale: & si extra villam istam vendere voluerint, nihil dent.* Forte pro *Mensale*, seu mensoriæ juris præstatione. [Vide *Mesalba*.]

¶ MESSARIA, MESSARIUM. Vide *Messarius* 2.

1. MESSARIUS, *Messium* custos, unde nomen, & vinearum. Ὀπωροφύλαξ, in Legibus Georgicis tit. 2. §. 3. *Speculator*, in Actis Murensibus p. 59. *Deinde cum botri creverint, vites mundare (debeat) speculatorique communi mercedem dare.* *Messier*, in Consuet. Meledun. art. 306. Senonensi art. 154. & aliis Consuet. *Sergent Messilier*, in Trecensi art. 122. Calvimontensi art. 67. Charta libertatum oppidi *Sinemuri* in Burgundia: *Major & Scabini ponent Messarios vinearum custodes, quotiescumque sibi viderint expedire, &c.* Vetus Poeta MS.

Dans Placidas ere en autre plait,
Povres estoit & d'avoirs & d'amis,
En une vile estoit a ice mis,
Les blez gardoit qu'il ne fussent mal mis.

MESSARIUS, Dignitas olim in Ecclesia Cameracensi, cui incumbebat agrorum custodia. Charta Gerardi Episc. Camerac. an. 1245. *Salva similiter remanent Messario Ecclesiæ Cameracensis, custodi scilicet agrorum, leges de forefactis, in custodia sua, sicut hactenus habere consuevit.*

MESSARIUM, Charta Edw. III. Regis Angl. tom. 2. Monast. Angl. pag. 832. *Concessionem etiam quam idem Willelmus per eandem cartam suam fecit eisdem fratribus de habendo separatim super terram & solum ipsorum fratrum in Bereford, suum proprium imparcum & Messarium, ad capiendum, chaceandum, & imparcandum, &c.*

MESSARIA, MESSERIA, Fructus ac proventus ex *Messarii* officio, seu ex mulctis quæ obveniunt domino ob furta aut damna in messibus ac vineis facta. Charta an. 1250. supra in voce *Esbonagium*: *De omnibus pertinentibus ad Majoriam ante dictam, videlicet Messariam, investituras, esbonagia, &c.* Charta Odonis Archiep. Rotomag. ann. 1262. apud Sammarthanos: *Furni, molendina, molta sicca, estoublagia, servitia rusticorum, quartagia, Messeria, servitia vavassorum. &c.* Charta Joannis de *Fontaines* ann. 1350. apud Chiffletium in S. Bernardi genere asserto p. 614. *Je hai premis foi & service a noble homme Mons. le Comte de Roucy, c'est a savoir de la quarte partie dou chasteaul de Fontaine, de toute la Messerie dondis lieu, &c.* [*Messaria*, pro *messarii* officio occurrit in Tabular. B. M. de Argentolio ann. 1323. *In casu Messariæ, seu custodiæ messium.*]

MESSAGIUM, Idem forte quod *Messaria*. Tabular. S. Dionysii ann. 1221. *Custodiebat segetes, & pro eis custodiendis percipiebat donum & Messagium.* Charta an. 1228. in Tabul. Eccl. Meld. p. 36. *Concessimus eis quod ponant Messarium apud Vaeodas .... & dabit plegios de reddendo Episcopo 100. sol. pro Messagio singulis annis ad Natale Domini, & habebunt dicti homines quidquid pertinet ad Messagium, excepta justitia, quæ remanet Episcopo, & tenebitur Messarius servire Episcopo, sicut alii Messarii consueverunt servire.* [Charta Richardi Abb. Compend. ann. 1203. ex Tabular. Compend. *Boscum de parvo Rareto tradidimus extirpandum & excolendum ad decimam & terragium, retentis nobis omni dominio & justitia, excepto dono & Messagio.* Ibidem: *Item de Messagio territorii de Longolio unum modium bladi & unum modium avenæ.*] Regestum Feodorum Comitatus Claromontensis in Bellovacis Cameræ Comput. Paris. pag. 29. *La moitie du Message de Ronquerolles apartient a Mons. le Duc: & est a savoir que quant li preudomme de Ronquerolle avent esleu un Messier pour garder les biens communs de la ville, &c.*

2. MESSARIUS, pro *Admissarius*, Capit. ad Legem

gem Alaman.c.35. *Si cujuslibet Messarius de grege tuletur & castratus fuerit, quantas equas suas, tantos solidos solvat.* Vide *Admissarius.*

MESSATICUS. Vide *Missas* 2.

¶ MESSEGARIA, Tutela, custodia. Litteræ Eduardi II. Reg. Angl. an. 1317. apud Rymer. to. 3. p. 675. *Cum Universitas ipsa & Consules ejusdem, a tempore constructionis villæ prædictæ* (Florentiæ) *Messegariam in bonis & possessionibus suis, quæ sub districtu Vicecomitis Lozensagnelli optinent, custo & gardiagio, usi sint hactenus & gavisi.* Et infra: *Et quod ipsam* (Universitatem) *Messegaria prædicta uti & gaudere permittat, prout ea pacifice & quiete usa est hactenus & gavisa.* Hinc

¶ MESSEGARIA, pro Districtu, jurisdictione & officio *Messegarii*, quia messium custos: quod et inter viliora officia, rem ex temporibus nostris æstimantes, reputemus, observandum illud inferiorea quidem judices spectasse, uti videre est in v. *Messegarius*, eorum tameo jurisdictionem æquiparari Senescallorum aut præpositorum regalium potestati. Tolosæ vero *Messegaria* dicitur quoddam territorium quod *Capitulum* jurisdictioni subest, idem quod aliis *banleuca* nuncupatur.

¶ MESSAGERIA, Eadem notione. Charta an. 1360. to. 1. Hist. Dalphin. p. 149. *Donamus & concedimus officium Mandatariæ seu Messageriæ Quadratii & ejus mandamenti cum debita & solita perceptione emolumentorum ad dictam officium quomodolibet pertinentium.* Idem ergo *Messagerius*, qui *Mandatarius*, quam vocem consulas licet, ut quid sit *Messageria* plenius noscas.

¶ MESSEGARIA, Mulcta quæ *messegario* exsolvitur ab eo cujus animalia in damno inveniuntur, quæ quidem ab alia quam in emendationem damni exigebant, distinguitur, in Sententia arbitrali ann. 1292. inter abbatem & consules de Gimonte: *Dicti Pastores & alii condictitii solvant Messegariam & emendent talam sive damnum, ut alii homines dictæ villæ; ita tamen & hoc excepto quod animalia dictorum dom. abbatis & conventus, vel ea quæ dicti pastores cum ipsis tenuerint, dictam Messegariam minime solvere teneantur, sed tenebuntur talam tantummodo emendare.* Pluries ibi. V. *Messegarius.*

MESSEGARIUS, [Idem qui *Mandatarius.*] Exstat post Consuetudines Tolosæ rubrica seu caput, *de terminis, seu limitibus Messegariæ villæ Tolosæ.* Ibidem: *infra quos terminos non sunt aliqui Consules, neque Messegarii, nisi Capitularii Tolosæ, & habitantes infra dictos terminos non solvunt pedagium, &c.* [In iisdem Consuet. MSS. e Bibl. D. Abb. de Crozet legitur *Mesegaria*, *Meseguaria* & *Meseguerii.*] Charta an. 1306. in Regesto Philippi Pulcri Regis Fr. an. 1299. Tabularii Regii nu. 204. *Et quicquid habemus & nobis competit in loco prædicto & ejus pertinentiis, scilicet tertiam partem Messagariæ 30. s. Turon. anno quolibet cum æstimatione valentem.* Nescio an eo spectet vox *Mesigier* in veteri Poemate MS. cui titulus, *le Roman de Garin*:

Recevez mos, si crestra vostre fir,
Que chascun en j'aurois un Mesigier
De connoissance a dis mil Chevaliers.

¶ MESSEGARIUS, Idem qui *Messarius* 1. Sententia arbitralis an. 1292. inter Abbat. & consules de Gimonte: *Quod dicti dom. abbas & conventus possint habere bonum Messegarium in nemore de Castello in perpetuum, &c.*

¶ MESSEGUARIUS, Messium custos. Statuta D. Gentilis de Montesquivo pro Communia ejusdem loci an. 1306. en Archivis D. d'Artagnan: *Messis custos vero seu Messeguarius vel Messeguarii dicti castri debent ingredientes, &c.* Vide *Messarius* 1.

¶ MESSEGERIUS, Nuncius, tabellarius. Charta an. 1337. apud Rymer. to. 4. p. 822. *Familiaribus, valettis, nunciis, Messegeriis, ac ministris, &c.* V. *Messagerius.*

¶ MESSEGUERIA, Officium *Messarii*. Martinus Didacus *Daux* Justitia Aragon. lib. 3. Observant. tit. Si quadrupes §. 3. *Vinyegalarii & Messegarii tenentur emendare damnum in vineis & messibus, si salarium recipiunt a domino pro Messegueria vel vinyeguelaria.* Vide *Messegaria.*

¶ MESSEGUERIA, Mulcta quæ domino obvenit ob furta aut damna in messibus ac vineis facta. Statuta MSS. Auscior. ann. 1301. art. 11. *Item pronuntiaverunt quod de omnibus pechis, Messegueriis domini prædicti, scilicet Comes & Archiepiscopus tertiam partem habeant qualibet pro regione suæ jurisdictionis.*

¶ MESSEGUERRUS, Idem qui *Messeguarius* 2. Statuta MSS. mox laudata art. 84. *Item consuetudo est ibidem quod Messeguerri apponuntur per Consules civitatis prædictæ.*

MESSELLA, Parva vel modica messis, in Concilio Parisiensi VI. lib. 1. cap. 53.

¶ MESSELLÆ, Sirmondo in Gloss. ad eaeem Supplem. Concil. antiq. Galliæ, *Sunt arva quæ parantur ad messem.*

MESSERIUM. Vide *Messarius* 1.

MESSES CULTÆ. Lex Burgund. tit. 23. §. 1. *Si cujuscunque porci damnum faciunt in vineis, pratis, aut in Messibus cultis, & si vis glandiscere.* Ubi forte *messes cultæ* dicuntur agri culti & seminati. [*Mess*, eadem notione in Charta an. 1263. ex Tabular. Commerciac. *Item se aulcun estrange est trouve en vigne, ou en Mess, ou en jardin, ou en pre, ou en aultruy bled, fassent d'hommage, &c.*]

MESSETHEGNES, MESSETHEINES. Vide infra in *Missa.*

¶ MESSIARE, MISSARE, dicebatur sacerdos, qui inter Missarum solemnia (unde vocis etymon) mulieri, cum primo post nuptias ad ecclesiam veniebat, benedictionem impertiebatur, qualem post partum accipere consueverat, quod & *Purificari* nuncupabatur, ut videre est in hac voce. Charta an. 1334. in Tabular. Episcop. Ambian. fol. 165. *Cum nos Episcopus conquereremur super eo videlicet, quod dicti Decanus & Capitulum in parochiis eisdem subjectis in villa Ambianensi dabant licentiam desponsandi & Messiandi, simul & nihilominus dispensabant super bannis, quod facere non poterant, ut dicebamus, &c.* His similia occurrunt in Statutis Eccl. Meldens. ann. circ. 1346. to. 2. Hist. ejusd. p. 491. *De Missationibus. Item, præcipimus quod nullus audeat Missare sponsalia secunda die desponsationis suæ, nisi super hoc a nobis vel Officiali nostro receperit mandatum speciale.* Hinc

¶ MESSIATIO vocatur ejusmodi benedictio, in laudata Episcopat. Ambian. Charta: *Insuper volumus nos Decanus & Capitulum quod dispensationes quas fecimus super prædictis desponsationibus & Messiationibus, &c.* Statuta Eccl. Camerac. apud Marten. to. 7. Ampliss. Collect. col. 1304. *Præcipimus quod nullus presbyter aliquam mulierem in die, qua inter ipsam & virum matrimonium fuerit solemnisatum, ad purificationem seu Messiationem admittere præsumat, nisi de nostra aut officialis nostri licentia speciali.*

MESSIO, Pensitatio quæ ex messionibus (*Moissons* in Statutis Leodiensibus art. 1.) seu agrorum fructibus, domino feudi exsolvitur. Charta Galcheri de Castellione Comitis S. Pauli: *Cum inter me & Ecclesiam S. Martini de Campis super quadam consuetudine, quæ Messio vocatur, contentio fieret.* Alia Ludovici VII. Regis Franc. an. 1172. ex Tabulario Fossatensi f. 10. *Cum ... coram nobis clamorem facerent super eo quod Præpositus Milidunensis singulis annis Messionem frumenti ab hospitibus S. Petri Fossatensis in Mosiniaco exigerent, &c.* Alia Philippi Aug. ann. 1185. apud Morinum in Histor.

Vasti-

Vastioensi: *Absque ragio, & Messione servientium, & carreto, salvis tamen certis censivis Ecclesiæ vinearum, &c.* [Charta ann. 1206. in Tabul. Latin. *Consuetudinem quandam, quæ Messio vocatur, quam in villa de Dampmart & in omnibus hospitibus B. Petri Latigniaci .... requirebam .... concessi.*] Tabularium Prioratus de Paredo fol. 17. *Et debet salo servitium, scilicet Messiones, aucas duas, & 4. panes, sextarium unum vini, &c.* Fol. 34. *Et reddit ipse masoertus parcum bonum, & multonem vestitum, & coxam de vacca, & per Messiones sextarium vini, & unum panem, &c.* Fol. 41. *Et debet sale servitium, scilicet Messiones, unum sextarium vini S. Martini, 5. quartas avenæ, &c.* Charta Hugonis Archiep. Senonensis: *De ipsa decima Messionem suam annuatim capiat: 4. videlicet modios, unum frumenti, alterum siliginis, 3. ordei, 4. avenæ, &c.* [Vide *Messis*.]

¶ MESSIO, oude, pro *Messis*. Charta ann. 1152. to. 2. Hist. Eccl. Meldens. p. 20. *Ecclesiam S. Pathusii cum atrio & omni magna decima & minuta, excepta Messione presbyteri.* Infra: *Excepta messe Presbyteri.*

¶ MESSIO, pro ea anni tempestate qua fruges metuntur. Chartul. S. Petri de Domina fol. 101. *Per Messiones debent per mistraliam dare 9. hominibus manducare panem & caseum & per vindemias similiter.* Vide *Messionagium*.

¶ MESSIO EXTREMA, Vox non infrequens in veteribus Instrumentis donationum piarum, qua extremi judicii dies significatur. Charta Ruperti Archiep. Magdeburg. an. 126-. apud Ludewig. to. 5. Reliq. MSS. p. 128. *Oportet diem Messionis extremæ pietatis operibus prævenire ac æternorum intuitu seminare in terris.* Tabular. Eduens. an 1364. *Nobilis & potens vir D. Hugo dictus de Manestoy miles nostræ diœcesis Æduensis præmissa diligenter considerans & attendens cupiensque divini cultus augmentum ad diem Messionis extremæ piis misericordiæ operibus prævenire.* Charta Fulconis Episc. Paris. *Oportet nos diem Messionis extremæ operibus misericordiæ prævenire.*

MESSIONAGIUM, Eadem notione qua *Messio* supra, seu *Annonagium*, in Charta Will. Comitis Matiscon. an. 1180. in Chartul. Cluniac. Bibl. Thuani, & in Bibl. Cluniac pag. 1441. Alia an 1170. apud Perardum in Burgundicis p. 241. *Vel bossonagium, vel Messionagium seu annonagium, vel carredam.* In Consuetudine Normanniæ art. 16. & 19. *Messian*, sumitur pro anni tempestate qua fruges metuntur. Ita in Tabulario Prioratus de Domina in Delphinatu Ch. 210. *Mansus de la Capella in festivitate S. Johannis 2. sol. de multone, per Messionet medietatem tascbæ, &c.* Sic ibi non semel.

¶ MESSIS, Raguello in Indice jurium Regalium, *est merces prædii rustici locati conducti, quæ præstatur a colono, non in nummis, sed in specie frumenti, vel rerum aliarum.* Guido Papa Quæst. 470. *Messis debetur pro pasqueragiis.* Idem docet Salvaingus Tract. de Usu feud. lib. 2. cap. 67. Est ergo *Messis*, præstatio, quæ pro jure pascendi pecora in pascuis alienis, maxime in stagnia, exigebatur, quæque ex messionibus seu agrorum fructibus exsolvi solita erat. Plura vide in Diariis Trivult. mense Decemb. an. 1709. Charta Raimundi Comitis Forensis an. 1262. *Quitam, francam, liberam & immunem ab omni tolta, talia, cavalgata, corvata, crita, Messe Præpositi, &c.* Ideo jus *Blaerie* dicitur apud Nivernenses. Vide *Messia*.

¶ MESSIS PROTHALIS, Quæ & *protallia*, *protagium* & *prostagium* dicitur in Chartis Villænovæ Dumbarum, Præstatio duorum bichetorum siliginis, quæ ab hominibus *talliæ* jusque *manusmortuæ* obnoxiis ex consuetudine exigebatur, ut a *tallia ad voluntatem* & *corvatis* eximerentur.

¶ MESSIVÆ FERIÆ. Vide in *Feriæ*.

¶ MESSOR, Messium & vinearum custos, Gallice *Messier*. Leges Calenses tempore Mathildis Abbatissæ, apud Marten. to. 1. Ampliss. Collect. col. 1353. *Undecimus* (articulus) *est de Messoribus; Abbatissa ponet unum, villa alium, & ambo jurabunt in ecclesia exequi afficium suum.* Vide *Messarius* 1.

MESSORIUM. Vide *Missorium*.

¶ MESSORIUS, Idem qui modo *Messor*. Tabul. Montis S. Michaelis fol. 98. *Messoris debent assignari & proponi per Priorem & burgenses de villa Genetii, & per juramentum. Messarius si ceperit aliquam bestiam in damno cujuslibet hominis S. Michaelis de Genetio, debet eam reddere homini in cujus damno eam ceperit, & homo debet Messoria unum Turonense dare. Item Messorius habet ovagium de mazuris rusticis.* Vide *Messarius* 1.

MESSUAGIUM, MESSUAGIUM, Domus habitationi idonea, Cowello. [Index MS. Benefic. Eccl. & diœc. Constant. fol. 55. *Rector habet manerium in elemosina ecclesiæ pertinenti quæ continet tam in Mesnagio quam extra sex jugera, & debentur dicto rectori quinque solidi Turon. Madox* in Formul. Anglic. *Prior domus salutationis Matris Dei Ord. Cartus. prope Londan tenet unum Mesuagium cum shopis & domibus eidem Mesuagio annexis.*] Consuetudo Normanniæ art. 271. *Manoirs masures logees aux champs, que la Coustume appellois anciennement Mesnage.* Sic enim legendum pro *Mesnage*, ut habent Editiones, licet etiam ita præferat vetus Consuet. cap. 26. ut & art. 1. Consuet. Bellimontis-Rogerii. [Haud scio tamen an aliquid immutandum non sit; occurrit quippe *Menagium* & *Mesnagium* eadem notione qua *Messuagium*.] Vox formata ex Gallico *Mes*, id est, *Mansus*.

Ut plurimum tamen *Messuagium* sumitur pro modo agri mansionibus & ædificiis rusticis instructo, scilicet, hortis, arcis, stabulis, & hujusmodi, vel certe eo quem vulgo *Masure*, seu *mansuram* dicimus, vel etiam quem *mansum* olim appellabant. [Th. *Blount* in Nomolex. *Messuagium, est honestius habitaculum cum aliquo fundo adjacente, in ejusdem usum deputato.*] Charta Wolstani Vigorniensis Episc. *in qua prædicta manso seu Messuagio .... ædificia competenter construi faciens, &c.* Ita passim usurpant Chartæ descriptæ in Monast. Angl. to. 1. pag. 95. 96 280. 302. 799. to. 2. pag. 22. 24. 40. 116. 265. 472. tom. 3. pag. 141. &c. Adde Will. Thorn. p. 1878. 2012. 2034.

MESSUAGIUM CAPITALE, Practicis nostris, *le Chef-manoir*, quod primogenito competit. Regiam Majestatem lib. 2. c. 17 § 4. *Salvo tamen capitali Messuagio primogenito suo pro dignitate primogenituræ.* Charta Henrici III. Regis Angl. apud Matth. Paris ann. 1240. *Cum primogenita nihil petere possit plus quam minor, nisi capitale Messuagium ratione cilnesciæ.* Vetus Consuetudo Normanniæ cap. 26. *Et Mesuages ne peuent eien reclamer les feurs, fail n'y a plus de Mesuages que de freres.* Ubi Edit. *Mesnage*. *Capitale autem Messuagium dari non potest nec dividi, sed integrum remanet heredi*, in Regiam Majest. lib. 2. cap. 16. §. 62. 63. ubi tamen *Messuagium* prorsus aliud esse a *Manerio* innuitur, & *Messuagium* esse mansio præcipua manerii dicitur. Vide Monast. Anglic. to. 2. pag. 141. 196.

¶ MESSURA, Messis, seu servitium quod tempore messium vassallis debetur. Chron. Farfense apud Murator. tom. 2. part. 2. col. 397. *Constituit libertas ipsius ad cultandum & meliorandum in libellaria nomini diebus vitæ illorum, & ad persolvendum annualiter in hoc monasterio hordei modia x. vini decimatas centum, & pro Messura hebdomadas duas, quas persolvere debent, ubi necesse fuerit laborare.* Et col. 398. *Et in tribus mensibus, id est pro Messura hebdomadas duas, pro fœno hebdomadam unam, & ad suum opus hebdomadas duas.* Mes-

Messeures vocant Bressiæ habitatores eam fructuum partem quæ messori in salarium conceditur, undecimum scilicet spicarum manipulum.

¶ MESTA, pro *Meta*, Terminus, limes. Charta Principis Adelgastri tom. 3. Concil. Hispan. p. 89. *Et per illa beaña de Ordial, & per illas Mestas de t seznedo & per contorgnellos.*

¶ MESTADARIA. Vide *Meystadaria*.

¶ 1. MESTALLUM, pro *Metallum*, Gallice *Cuivre*. Inventar. ornament. & Reliq. Eccl. Noviom. an. 1419. ex Archivis ejusd. *Item quidam fitulus parvus Mestalli ad faciendum aquam benedictam. Item una parva cupeta Mestalli pro ponendo sal, quando fit aqua benedicta. Item quadam parva campanula de Mestallo ad portandam, quando accommunicantur infirmi.*

¶ 2. MESTALLUM, Miscellum frumentum, Gall. *Bled meteil*. Charta an. 1231. ex Tabul. Portusregii: *Ego Simon de Logiis miles .... dedi monachis Vallium Sarnaii ad faciendam pitantiam singulis annis unum modium boni Mestalli in granchia mea de Montegaiaco.* Vide *Mestolium*.

¶ MESTELLUM, Eadem notione. Charta Galterii Archiep. Rotomag. an. 1201. tom. 4. Hist. Harcur. pag. 1638. *Hinc est quod ad communem omnium notitiam volumus pervenire Drogonem de Mellento dedisse in perpetuam elemosinam .... sex sextanos Mestelli in sua campipartita, & viginti arpenos terræ arabilis & unum hospitem.* Vide *Mixtum* 2.

MESTARIUM, Mensura aridorum, apud Lugdunenses. Occurrit sæpius in Actis Capitularibus Eccl. Lugdun. ann. 1343. *Unum Mestarium siliginis, & duo Mestaria comblos avenæ.* [Vide *Meitera* 2.]

MESTATICUS, perperam pro *Mutaticus*, in Charta Dagoberti Regis apud Doubletum p. 656.

¶ MESTELLUM. Vide *Mestallum* 2.

¶ MESTERA, Ars, artificium, Gall. *Mestier*. Charta an. 1344. apud Rymer. to. 5. p. 430. *Quod quidam malefactores .... diversis hujusmodi operariis pannorum ... qui .... in dicta civitate .... Mesteras suas exercendo, sunt morati.* Vide *Ministerium*.

MESTERIUM, MESTERUM. Vide *Ministerium*.

¶ MESTERLENSIS MONETA, Eadem, ut videtur, quæ *Esterlingorum* seu *Sterlingorum*. Hist. MS. Monast. Beccens. p. 242. *In burgo Angi totum redditum pelliorum .... octoginta libras Mesterlensis monetæ.* Vide *Esterlingus*.

MESTILO. Vide *Mixtum* 2.

¶ MESTINUNCIUM, Decima frugum. Charta an. 950. in Tabul. Matiscon. *Ecclesia parochialis erat destructa, unde incola & parochiani ibi adjacentes Mestinuncium reddere solebant & debitum honorem persolvere.*

MESTIVA, Præstatio ex frumento, quod in agris colligitur & metitur. Charta Ludovici VII. Regis Franc. pro Monasterio Sandionysiano: *Tallia de annona, quæ dicitur Mestiva.* Tabularium S. Cypriani Pictavensis fol. 104. *Hugo Liziniacensis dominus dimisit quandam inconvenientem consuetudinem, quam videlicet ministri ejus de Cobet sub appellatione Mestivæ in villa S. Mariæ Castri-Arardi, quæ vocatur Rals, videlicet, 4. sextar. annonæ annis singulis, ut nunquam amplius exquireretur ab ullo homine.* Charta Alienoræ Ducissæ Aquitan. an. 1199. *Immunem reddidimus villam de Volliaco, tallia, Mestiva, distractione hominum terræ in expeditionibus Comitis, &c.* Alia Henrici I. Regis Angliæ pro *peagio* Pontis Cæsaris, seu *de Pont de Çe*: *Pro Mestiva apud Thoarcium, unum sextarium frumenti .... Mestiva alicujus messoris non reddet nisi obolum.* Magnum Pastorale Eccles. Paris. lib. 2. *Cum litigium esset super Mestiva masuræ, &c.* Charta Ludovici Reg. pro Bituricensib. ann. 1145. *Præterea Præpositus aut Vigerii Mestivas & hospitia capere consueverunt in septena.* Consuetudines oppidi *de Boisdecene* in Pictonibus, quæ habentur in Charta Mauricii de Bellavilla D. *de Ganasche*, an. 1265. *Domini ipsius terræ debent percipere in ipsa frumentagium, quam Mestivam feodalem vocant, & domos hominum debent quærere illam Mestivam: ipse vero qui reddere contempserit, cum gagio de 7. solidis reddet. Senescallus autem Ganapiæ & Scaescallus de Machecolio ibunt quærere Mestivam per terram illam sine menaciis, & Vigerii feodales ibunt postea similiter sine menaciis quærere.* Consuetudines Andegavenses emendatæ in Assisiis Andegavens. ann. 1391. ex Regesto Ludovici Regis Siciliæ f. 21. in Camera Comput. Paris. *Sergens ne soient si hardis doresenavant de prendre, avoir, ne lever sur le peuple aucune Mestive de bled, ne vins, sur peine de privation de leurs Offices.* Regestum Censuum Carnotensis Comitatus: *Les Coustumes des portes de Chartres appartiennent a la Prevoste, quand elle est vendue; c'est a sçavoir le Deanplage, le Tonli, & le Buschage, & les Mestives de Beausse: mes le Prevoust poie lors le past aus Meres, qui doivent avoir chacun aa a disner le jour que les Mestives sont assises.* Adde Concilium Burdegalense an. 1255. c. 25. ubi perperam vir doctus *festivas* emendat pro *Mestivas*, & varias Chartas apud Thomasserium in Consuetud. localib. Bituricens. pag. 62. 85.

☞ Qua ratione vero ejusmodi præstatio colligebatur, docet laudata Ludovici Junioris Reg. Franc. Charta an. 1145. to. 1. Ordinat. Reg. p. 10. *De bobus autem, in quibus Mestivas accipimus, statutum ab ipso est, ut quicumque bovem, post festum S. Michaelis acceperit, usque in sequentes messes, Mestivam nullatenus reddat.* Ex Charta an. 1226 ex Tabul. S. Juniani Nobiliac. *Ab hominibus nostris de Ferrabon petebat Mestivam videlicet duas quartas siliginis ab illo qui duos habebat boves, & unam quartam ab illo qui duos habebat asinos, & unum boisellum ab illo qui non habebat nec bovem nec asinum, & tortellum a quolibet sive denarium pro tortello.*

MESTIVARE, *Mestivam* colligere, percipere, Charta Petri Episc. Inculismensis ann. 1160. ex Tabul. S. Eparchii fol. 11. *Mestiva vero, super qua quæstio orta fuerat, soli Sacerdoti concessimus. Si tamen Monachus Mestivare voluerit, parochianos suos Sacerdos diligenter admoneat, ne monacho de segetibus suis donet.* [Charta an. 1247. in Tabul. Portus-regii: *Nobilis domina Maria de S. Scabiculo recognovit quod ipsa tenetur ponere singulis annis mestivarios ad Mestivandam decimam de S. Scabiculo, in quam dicebant moniales de Porta-regio se habere partem suam cum aliis duobus, ita scilicet tempestive, quod prædicti mestivarii, quam cito garbæ dictæ decimæ ad granchiam adducantur, dictas garbas teneantur iatassare & decimam triturare de die in diem.*]

MESTIVAGIUM, [Jus *mestivam* percipiendi] Charta an. 1323. in Regesto Andegav. fol. 17. *Donne & octroie .... mon herbergement de la Bocherie .... & ma Seigneurie, & mon Mestivage appartenant audit usage, & a ladite Seigneurie.*

¶ MESTIVANS, Idem quod *Mestiva*, in Charta Ludovici VIII. an. 1224. to. 1. Ordinat. Reg. Franc. p. 49. *Mestivantem nullatenus reddat.* Rectius supra in Litt. an. 1145. *Mestivam*.

¶ MESTIVIA, Eadem notione. Tabularium S. Cypriani Pictav. fol. 53. *Dimiserant omnes consuetudines & Mestivias, & in pascuis & in silvis defensum Maii & Junii, & missiones porcorum suorum, &c.*

¶ MESTIVA, pro ea anni tempestate qua fruges metuntur. Charta an. 1366. *Item volumus & concedimus quod dictus aquarius ponat & teneat duos porcos in area Abbatiæ tempore Mestivarum anno qualibet nutriendos de siliquis & residuis areæ prælibatæ.*

¶ MESTIVARIA, Fructus ex *mestiva* collecti. Charta an. 1208. ex Tabular. S. Vincentii Cenoman. *In Mestivariis habebunt monachi medietatem unam, alia medietate ad personam ecclesiæ remanente.*

MESTIVI, Messores, Gall. *Mestiviers*. Charta Hugonis Archiep. D. *de Parienai*, an. 1169. ex Tabul. Absiensi fol. 26. *Dono iterum & concedo illis cosdumas de mestivis servientium, & de mestivis Mestivorum Abbatiæ, & grangiarum ejus quæ sunt in terra mea, ut ipsi Mestivi & servientes possint libere mestivas suas transferre ubicunque voluerint.* Le Roman *de* Huon *de Mery* MS.

Se ay trouve aucun espi
Apres la main as Mestiviers,
Je l'ai glané mouls volentiers.

MESTIVARIUS. Charta an. 1206. in Tabul. Ecclesiæ Carnotensis n. 90. & 80. *Quinque Mestivarios, ordeacum, fabacenam, pisaceum, veciacum, lentiacum, paleas avenæ, minuta stramina, partem suam fimi, & quidquid juris solebat in granica nostra de Chausei.* Alia an. 1211. ibid. n. 180. *Et quidquid in earumdem villarum territorio habebat, & granicis in nostra præsentia comparavit, videlicet jus mittendi in granicis messium excussores, viciacum, fabacum, ordeacum, investitiones, submonitiones hominum, hominagia, & districta, & quidquid in illis locis & granicis possidebat, &c.* Alia ann. 1216. nu. 184. *Sex Mestivarios quos habebant in granchia nostra de Nongento, &c.* Adde nu. 181. 182.

¶ MESTIZUS, Hispanis dicitur qui ex parentibus Hispanis & Americanis mixtim natus est. Conc. Liman. an. 1582. inter Hisp. to. 4. p. 250. *Si qua mixti generis mulier, quas vulgo Mestizas vocant, in monasterium recipi velis, &c.* Aliud an. 1604 ibid. p. 764. *Provisor & vicarii nostri .... dabunt licentiam parochis sæcularibus sui districtus, ut sacramenta ministrare possint, & ministrent Hispanis, Æthiopibus, Mulatis, Zambabigie & Mestizis aliisque personis non 'ndis.* Vide Hofmannum in Lexico.

¶ MESTOLIUM, Miscellum frumentum, Gall. *Bled meteil*. Charta ann. 1225. in Tabulat. Portusregii: *Ego Ganfridus de Bruieria Miles .... tradidi monialibus Portregii totam terram quam habebam .... pro tribus sextariis Mestolii & tribus sextariis avenæ.* Tabular. S. Magdalenæ de Castroduno fol. 9. *Donationem illam quam fecerunt exequitores Bartholomei Logre de duobus modiis videlicet unius boni frumenti & unius Mestolii Deo & Canonicis, &c.* Vide Mixtum 2.

¶ MESTRINUS. Vide in Mazer.

¶ MESTURA, Præstatio ex frumento, quod in agris colligitur & metitur. Charta Geraldi Abb. S. Johannis Angeriac. an. 1385. ex Chartul. ejusd. Monast. p. 471. *Ad faciendum eleemosynam habet eleemosynarius in omnibus istis obedientiis inferius annotatis tantum de Mestura, videlicet de Fontaneto quatuor sextaria frumenti ad mensuram veterem.* Vide *Mestiva*.

MESUAGIUM. Vide *Messuagium*.

¶ MESURA, pro Mensura, sæpius occurrit in Chartul. S. Vandregesili.

¶ MESURAGIUM, Quod a domino fori pro mensura exigitur. Statuta Eduardi I. Reg. Angl. an. 1283. apud Rymer. to. 2. p. 262. *Debit venditor extraneus .... de salmeta bladi unum denarium, de carteria obolum, pro leuda & Mesuragio nichil.* Charta Ludovici Comitis de Sancero ann. 1317. apud Thomam Tetium Consuet. Bituric. pag. 422. *Item confiteor me & antecessores meos in levatione, exactione, seu perceptione coenagii & Mesuragii, &c.* Vide *Mensuragium*.

MESUS, Idem quod *mansus*, de qua voce supra: nostris Mes. Charta Beatricis Abbatissæ Deiparæ Suession. ann. 1232. pro Communia Aisiaci: *Item omnes terras, quas dicti homines tenent de Mesis, & etiam illas, quae tenent ad censum, ponent ad terragia, & ibi accipiemus terragium, & decimam & unam masa.* Infra: *Omnes etiam vineas, quas tenent de Ecclesia nostra ad Mesum, sive ad censum, sive quolibet alio modo, tenebunt eas ad medium vinagium.* [Ubi *tenere ad mesum*, idem videtur quod supra *tenere ad medium*, cum scilicet partiarius colonus fructuum partem alteri ex pacto præbet, altera sibi retenta. Vide *Medium*.] Exstat Charta alia ejusdem Beatricis, cum hoc titulo, *De ordinatione mesorum potestatis de Paguy*, in cujus contextu qui *mesus* dicitur, *mansus* appellatur. *De pluribus redditibus, quos nobis debent homines potestatis de Parrigny, & de quolibet manso, qui est, &c.* [Vide *Massa* 3.]

MET, Particula apud Scriptores inferioris ævi præponitur, quæ Latinis postponi solet. Sosipater lib. 2. Instit. Gram. *Met, non est pars orationis, sed adjectamentum quoddam accedit, &c.* Adde Priscian. lib. 12. & alios. Charta Turpimiri Ducis Croatiæ apud Jo. Lucium lib. 2. de Regno Dalm. cap. 2. *Dum mundi ab origine cuncta per tempora facta mansisse, deinde subsequenter succedentibus alia altissimi, si Met oculis perspicimus mentis, & manu fides palpamus, nisi corporeis membris videre, audire aliud valemus, nisi ea quæ præsentantur, & scripturarum auditu obtutibus pandit.* Charta Aragonica æræ 1111. apud Marinezium in Hist. Pinnatensi l. 3. c. 3. *Et requisierit suum amicum Sanctum, ut per suum corpus Metipsum cum suos parentes eis adjuvet, &c.* Ita *met-septimus, metterius*, non semel occurrunt in Speculo Saxonico, pro *septimus met*, vel *tertius met*, ut Latini postponunt. In quam rem Marquardi Freheri observatio ad Constitutionem Adolphi Imper. ann. 1293. haud videtur contemnenda: non tempero mihi, inquit ille, quin perstringam mirabilem, an ridiculum particulæ Mes usum: e qua tandem *ipsissimi* exemplo, *metissimum* natum est, quod in Italico moderno remansit, *medesimo*, in Francico contractius, *mesme* eadem forma, qua e Quadragesima, *Caresme*.

1. META, Acervus segetum, congeries vel struns in acutum tendens, vox Catoni nota c. 46. Hesychius: [illegible] Gregorius Tur. lib. 4. Hist. c. 41. *Acceptisque clavibus Metas annonæ, quæ aderant, elidit.* Aimoinus l. 2. de Miraculis S. Benedicti cap. 9. *Acervos frugum, quem Metam vulgo dicimus.* Flodoardus lib. 1. Hist. Remens. c. 17. *Quid ille .... facere vellet ex his quas aggregaverat Metis:* supra, *acervos frugum* appellavit. Guibertus lib. 2. Hist. Hierosol. c. 8. *Cum enim plurimorum annorum segetes triticeos, uti in ea terra moris est, in modum turrium per agros stabilitas eruerent, quas nos Metas vulgariter vocare solemus. &c.* Sic etiam legendum in Vita S. Galli n. 6. *Suspicor, tres aviculæ .... super tres Metas, quæ ex ipsa segete sua factam factæ, consederunt.* Editum *molas*, quæ vox hic nihil sonat. Picardi nostri *Maye* & *Moies* ejusmodi acervos vocant.

☞ *Meta* etiam dicitur terminus ad instar *Metæ* fastigiatus. Frontinus de coloniis: *In campis vero statuerunt terminos cursorios, spatulas vel Metas assignatas.* Hinc quilibet terminus ac finis eadem voce significatur: quod & Latinis notum est.

¶ METALITER, apud Mart. Capellam l. 7. *Umbra metaliter jacitur*; hoc est, instar *metæ* fastigiata.

2. META, vox Longobardorum. Vett. Glossæ: *Meta, pecunia, donatio sponsalitia.* Joan. de Janua: *Meta, promissio, vel conafigio, (sic) id est, obligatio in die nuptiarum.* Ita usurpant Lex Longob. l. 1. tit. 30. §. 3. 4. l. 2. tit. 1. §. 11. tit. 2. §. 2. 3. tit. 4. §. 2. 5. tit. 4. §. 2. 4. tit. 14. §. 11. Edictum Rotharis Regis tit. 60. 65. 66. 72. 87. Leges Luitprandi tit. 64. 74. 89. 92. Leg. Astulfi tit. 4. &c. Vide *Methium*.

¶ 3. Meta, Monetæ Flandrensis species. Vide *Mita* 2.

4. META, alia notione, [f. Quod domino competit pro jure defigendi metas in terris vassallorum.]

Charta

Charta Odonis Episcopi Belvacensis ann. 1146. apud Louvetum: *Censumque quem Hugo de Yvellio per concessionem ipsius Drogonis, quia uterque census de feodo ejus erat, in remissionem peccatorum suorum eidem Ecclesiæ donaverat, eis similiter concessi, & Metas, & venditiones eis pariter remisit.*

Metæ Caroli, Pyrenæi montes, dicti, quod Carolus M. arma sua victricia ulterius non tulerit. Willel. Brito lib. 5. Philipp.

> . . . . *Terrarum quidquid habetur*
> *A pelago, quod nos hodie distinguit ab Anglis*
> *Usque sub Hispanos fines, portusque remotos*
> *Qui Caroli Metæ populari voce vocantur.*

¶ Metas Figere Majoribus villarum maxime competere supra observatum ad vocem *Bonagium* in *Bonna* 2. ob idque juris certa ipsis stetuta præstatio, cujus mentio occurrit in Statutis Stampensibus an. 1179. apud D. Fleureau Hist. Blesens. c. 28. p. 111. *Ob metas figendas Præpositus sextarium vini rubei Stampensis tantummodo accipiet.* Quod de præstatione ob probatas mensuras exacta, minus recte intellexisse videtur laudatus Auctor.

METABOLA. Idacius in Chronico: *Expeditio ad Africam adversus Wandalos ordinata, Metabolarum commutatione, & navigationis inopportunitate revocatur.* Est autem *metabola*, ex Græc. μεταβολή, maris mutatio. Glossæ Isid. & Pithœanæ: *Metapontum, metabola maris*. MSS. habent *maris mutatio*. Infra: *Metabolum, prospera navigatio*. Ubi forte legendum *improspera*. Hesychius: Μεταβολή, πραγμάτων τροπή, ἢ ἐναντίωσις, ἀπαλλαγή. Rursum: Μεταπίπτει, διαπίπτει, &c.

METABULUM, Spatium, a *meta*. S. Eulogius l. 3. Memorial. SS. c. 8. *Cumque dies illa minimum cursus sui expleat Metabulum, jam pene in horam nonam divergeret.* Vide *Metabola*.

¶ METACHRONISMUS, vox Græca, Temporum transpositio, cum scilicet a tempore rei gestæ aberratur. Christophori Mulleri introductio in Histor. Canoniæ Sand-Hippolyt. apud Raim. Duellium lib. 1. Miscell. pag. 300. *Alii fundationis nostræ principium ad Caroli M. ætatem reducunt, quasi is octenas adversus Hunnos bello strenue perfunctas optatissimam plagis hisce Orientalibus tranquillitatem constituit annum circiter 790. Sed quantum isthoc Metachronismo a veritate rei aberrent, qui ejus ævi eventus ita supputant, ex dictis convincitur.*

METACISMUS, Græc. μυτακισμός, Isidoro lib. 1. cap. 31. *est quoties in M. literam vocalis sequitur, ut bonum aurum, &c.* Ugutioni, *Metacismus, est M. litera per scansionem collisio.* Papiæ, *Metacismus*, vel *Mетacismus, est M. literæ congeminata collisio: vel quoties us litera M. sequitur*, vel *quotiens vocabulis sequitur M. ut bonum aurum*. Vide Diomedem lib. 2. & Senatoram lib. de Divin. lect. cap. 15. Gregor. Mag. Epist. ad Leandrum Episc. apud Joan. Diacon. in ejusdem S. Gregorii Vita l. 4. cap. 14. *Ipsam loquendi artem, quam magisterium disciplinæ exterioris insinuat, servare despexit; nam sicut hujus quoque epistolæ tenor enunciat, non Metacismi collisionem fugio, non barbarismi confusionem devito, situs motusque præpositionum, casusque servare contemno, &c.* Chron. Monast. S. Michaelis Virdun. *Obsecro autem eos qui hæc forte lecturi sunt, ne censeant propter solœcismos aut Metacismos aut quid horum simile frequentius incurrisse, &c.* Ex his emendandus Grimlaicus in Regula Solitariorum, in Prologo: *Nostracismos denique & barbarismos, necnon & ipsos præpositionum casus in hoc opusculo servare contempsi, quia indignum fore vehementer censui, ut verba Christi vel sanctorum Patrum sub regula perstringerem Donati*. Leg. *Metacismos*.

¶ METADELLA. Vide *Mitadela*.

¶ METALIS Lapis, Qui loco *metæ*, seu termini est. Charta an. 1496. apud D. Calmet. to. 2. Hist. Lotharing. col. 411. *Et per transitum ejusdem montis usque ad lapidem Metalem, qui vulgo dicitur Marstein, &c.*

¶ METALLARII, Aurileguli, in Cod. Theodos. tit. 19. de Metallis & Metallariis. Vide *Metallum*.

¶ METALLATUS, Encaustus, encausto distinctus, Gall. *Emaillé*; inauratus, Gall. *Doré*, Lobinello minus recte. Testam. Godefridi *du Plessis* an. 1332. apud laudat. Lobinell. to. 3. Hist. Paris. p. 394. *Item scyphos tres argenteos non Metallatos, ponderis sex marcharum & dimidiæ, ad marcham Turon. duo bacinis immetallati, ponderis quinque marcharum & decem octo sterlingorum.*

¶ METALLIA, Semitallia, Gall. *Demi-taille*. Charta an. 1265. in Tab. S. Jacuti: *Talliam & Metalliam consuetas habebit Brientius de castro Brientii Miles, cum dictis hominibus, si eos possit retrahere.* Vide *Meditallio*.

METALLUM, Æs: *Metallinus*, æreus, *de Metail*. Thwroczius in Stephano Rege Hungariæ cap. 26. *Jussit Bothand cum dolabro suo pergere contra portam urbis quæ erat Metallina, &c.*

Metallum, Campana ærea. Abbo l. 1. de Bell. Paris.

> *Totius Ecclesiæ convena boando Metalla.*

Metallum Lapidosum, Fortunato lib. 9. Poem. 15. [S. Paulinus Poemate 24. p. 152.

> *Quæque prius pilis stetit, hæc modo fulta columnis*
> *Vilia mutato spreuit cemeata Metallo.*

Vide Notas in ead. Poemata p. 103. Hinc in Cod. Theod. occurrit lex de marmoria secandi facultate inter eas quæ de metallis & metallariis referuntur tit. 19. l. 1. *Secandorum marmorum ex quibuscumque Metallis, volentibus tribuimus facultatem: ita ut qui cædere Metallum, atque ex eo facere quodcumque, decreverint, etiam distrahendi habeant liberam potestatem.* Anastasius in S. Silvestro PP. *Ipsum sanctum fontem ex Metallo porphyretico ex omni parte coopertum, &c.* Adde Cassiod. lib. 2. Ep. 7.]

☞ Hinc *in Metalla damnari*, apud Plin. lib. 10. Ep. 66. est in lapicidinam damnari; unde & *Metallici* dicuntur in l. 10. §. 1. Dig. de pœnis, qui in *metalla* damnati sunt.

¶ Metallum ligneum, in Vita S. Bonifacii Episc. auctore Willibaldo sæc. Bened. 3. part. 2. p. 17. *Tunc autem summæ sanctitatis Antistes consilio inito cum fratribus, ligneum ex supradictæ arboris Metallo oratorium construxit.* Unde *Metallum* pro qualibet materia usurpatum colligitur.

¶ METANGI, Metangiamonitæ, a *meta* & *ango*, Hæretici sic dicti quod Verbum in Patre, ex Augustino hær. 58. tanquam unum vas in altero esse delirabant. Vide *Cullitani*.

METANIA, Metanoea, Genuflexio, inclinatio, ex Græc. μετάνοια, eadem notione apud inferioris ævi Græculos: Latinis sequioris ætatis *Venia*. Εὐχὴ ... apud Naucratium in Encyclica de obitu S. Theodori Studitæ p. 880. Papias MS. *Metania, potentia*. Legendum, *Pœnitentia*, quia in *Pœnitentiam* ejusmodi genuflexiones imponebantur. [Vita S. Vindiciani to. 2. Martii p. 79. *Sed eam ad culpæ agnitionē veramque Metanœam adduceret.* Ubi pro pœnitentia usurpatur.] Petrus Vener. in Statutis Ord. Cluniac. c. 4. *Atque illis Metaniis, quæ quotidiano usu in Capitulo fiunt, & vulgo Veniæ nominantur.* Et c. 53. *Frequentibus Metaniis, vel genuflexionibus.* [Bernardi Mon. Ordo Cluniac. part. 1. c. 72. *Sacerdos Missam cantaturus .... a parte dextra, & socius a sinistra, aptant altare velamentis, sicque panis in medio altaris* (calicem) *ac missalem in parte dextra; post exuens tunicam, facit ante altare Metanœam.* Quod vero *Metanœam* hic, alibi *veniam* appellat idem Bernardus.] Hieronymus Monach. Camaldul. in Vita Romualdi Abbatis num. 67. *Docebat eos ut . . . . . . disciplinas flagellorum in cella facerent, Metanias, ac genuflexiones frequentantes,*

ας. Anastasius Biblioth. in Vita S. Joan. Eleemosynarii nu. 27. *Mittentibus igitur ambobus Metanœam, & amplexantibus alterutrum, sederunt.* Græca Leontii habent, *βάλλοντες μετάνοιαν*. Idem Anastas. in Collatione S. Maximi Mart. cum Theodosio p. 188. *Surrexit, & misit in Metanœam.* Ex Græca, ut dixi, phrasi *βάλλειν μετάνοιαν*. Synodus VII. Act. 4. *Ἀσπασάμενοι πάντες μετὰ χαρᾶς καὶ βαλόντες μετάνοιαν*. Dorotheus Doctr. 4. *Ἔβαλεν αὐτῷ μετάνοιαν, ἵνα λάβῃ παράδεισον παρ' αὐτοῦ, καὶ ἀνεχώρησε.* Stephanus Monachus Sabaita in Pass. SS. xx. Martyrum Lauræ S. Sabæ nu. 71. *Καὶ βαλόντες τοῖς ἁγίοις μετάνοιαν ...* Ita passim in Vita S. Nili Junior. p. an. 23. 49. 69. 72. in martyrio Bacchi Junioris pag. 80. apud [Anonymum Combefisianum in Porphyrog. Vita nu. 4. 50.] Codinum in Orig. &c. Apud Amphilochium in Vita S. Basilii, *ποιήσας μετάνοιαν*. perperam Grasius vertit, *pœnitudine quadam ductus*; rectius Combefisius, *reverentiam faciens*. Gregorius Decapolita de Miracul. S. Georgii, *μετανοεῖν* dixit, pro *μετάνοιαν βάλλειν*. Idem etiam n. 47. 48. *μετάνοιαν ποιεῖν* usurpavit. Occurrit præterea vox *Metanœa* apud Joan. Laudensem in Vita S. Petri Damiani Card. n. 16. eumd. Petr. Damianum in Vita S. Dominici Loricati, & to. 3. Opusc. 14. lib. 1. Epist. 10. l. 3. Epist. 8. lib. 6. Epist. 26. 27. in Hist. Episc. Autisiod. c. 48. &c. Adde Chron. S. Vincentii de Wlturno p. 673.

Duplex autem est *μετάνοια*: *magna* scilicet, *μεγάλη*, cum quis, toto corpore, sine tamen genuum flexione, se fere ad terram usque, antrorsum inclinat; altera *parva*, *μικρά*, cum tantum cervicem inclinat, & caput aliquo usque. Ita Gerlachius apud Crusium in Turco-Græc. pag. 205.

¶ METANOEA, *Genus est vestis*. Glossulæ MSS. Cluniac. to. 2. Oper. posthum. Mabill. p. 23. Ubi leg. forte, *Genus est pœnitentiæ*.

¶ METAPHORA, *Omen & quædam præsignificatio*. Gasp. Barthii Glossar. apud Ludewig. tom. 3. Reliq. MSS. p. 370. ex Gauterio de Bellis Antioch.

METARE, Divertere, hospitari. Fredegarius Scholast. c. 36. *Regi nunciavit virum Dei inibi esse, nec Regis domibus Metare velle.* Aimoinus de Mirac. S. Benedicti l. 2. cap. 3. *Qui ei locum Metandi in sua concesserat domo.* [S. Paulinus in Poem. 24. p. 146.

Suscipiens humili Metantem in pectore Christum.]

METATUS, METATUM, Ædes propria, domicilium, interdum hospitium. Passim apud Gregorium Tur. l. 3. Hist. c. 7. l. 5. c. 19. 40. l. 7. c. 6. 29. l. 8. c. 2. 44. l. 9. c. 6. l. 10. cap. 15. de Mirac. l. 1. c. 44. l. 2. c. 21. 24. l. 2. de Mirac. S. Martini c. 11. l. 4. c. 23. de Vitis Patr. c. 8. Anonym. in Vita S. Stephani Abb. Obazin. n. 4. Aimoin. de Vita S. Abbonis Floriac. c. 20. lib. 2. Histor. c. 11. Hildoardum l. 1. c. 20. l. 2. cap. 3. l. 4. c. 10. in Vita S. Machutis Episc. c. 14. &c. *Hospitium & Metatum accipere*, apud Gregor. Mag. l. 7. Ind. 2. Epist. 109. *Metatorum præbendorum onus*, in Novella Theodosii de Metatis, ubi plura de hoc onere: & in Cod. Justin. eod. tit. Ita *μίτατον* Græci dixerunt. Concilium CP. sub Agapeto PP. Act. 2. *Νομίζοντες δὲ ἐξ ὧν τὸ μιτάτον αὐτοῦ, ἐν ᾧ κατέλυσεν ...* VI. Synod. Act. 11. *Τὰ δύο βιβλία ἐν τινὶ βασιλικῷ οἰκίᾳ ... ἐν ᾧ μιτάτον ...* S. Athanasius de Imagine Berytensi: *... μιτάτον ...* Passio S. Basilei Episc. Amaseæ nu. 8. *... μιτάτον ...*, &c. V. Meursii Gloss.

¶ METATUS, Pro universa domus, ejusque adjacentium, ambitu sumitur, in Bulla Stephani III. PP. an. 755. apud Felibian. Hist. S. Dionys. pag. 28. *Igitur quia petistis a nobis quatenus .... domum positam juxta monasterium B. Martini cum inferioribus & superioribus suis, cum Metatu suo & bersicello .... vobis ad tempus emissa præceptione concedere deberemus.*

METATIO, Idem quod *Metatum*, apud Tertullianum de Pallio c. 2. [Tortarius in Mirac. S. Benedicti sæc. 4. Bened. part. 2. pag. 405. *Denique mox ut suæ Metationis subiit limitem, &c.*] Recentioribus vero, jus procurationis, *Gistum*, metationis. Aymoinus l. 2. de Miracul. S. Benedicti cap. 5. *Pultacensis Parochiæ prædium assidua exinaniebat Metatione.* Mox: *Contigit ut una dierum memoratus vir prandium sibi in jamdicto prædio parari jubens, &c.*

METATOR, in Gloss. Græc. Lat. *Ἑτοιμαστής*, id est, qui *Metata*, & mansiones parat. *Ἑτοιμασία*, *metatio*. [Gloss. Lat. Græc. MS. Sangerm. *Metatio, apparatio, præparatio*, *ἑτοιμασία*.] Gloss. Isid. *Metatores, mansionum præparatores*. Papias: *Metator, qui locum præparat adventui potestatis*. Vegetio, *Metator* dicitur, *qui præcedens locum castris deligit*. Hispanis *Aposentador*, de quo officio agunt Leges Alfonsinæ, seu *Partidæ*, part. 2. tit. 9. leg. 15. S. Ambrosius lib. 5. Hexaemer. lib. 5. cap. 10. *Qui metatores itinera disponunt? qui duces iter dirigunt?* Optatus lib. 3. *Cum ante venturos milites Metatores, ut fieri solet, mitterentur.* D. Cyprianus Epist. 22. *Ipsum anguem, majorem Metatorem Antichristi, non tam confessus deterruisti, &c.* Idem Epist. 81. *Rogatianum Metatorem vocat eorum quos martyrio antecesserat.* Apud Petrum Chrysologum S. Joannes Bapt. dicitur *Metator Domini*. Flodoardus lib. 14. Carm. 18.

Agmina Metator cogens, loca providet apta.

Vide *Mansionarius*. *Promotator*, ead. notione apud Julianum Antecessor. cap. 537. Glossæ Basilic. *Μιτάτωρ ὁ ἀποστελλόμενος ἄγγελος παρὰ τοῦ ἄρχοντος.*

METATORIÆ EPISTOLÆ, [Præviæ, prænunciæ;] quibus adventum nostrum nuntiamus, quasi *καταγωγῆς* & diversorium designaturæ, apud Sidonium lib. 8. Ep. 11.

¶ METARIA, Prædium rusticum, Gall. *Metairie*. Computus an. 1202. apud D. *Brussel* to. 2. de Usu feud. p. 155. *Pro Metaria Vallium vindemianda, & pro rapsa ducenda apud Meduntam & Aetum & pro auxiliatoribus vindemiarum, & pro vino ducendo de vineis* xi. *l. & dim.* Hinc

¶ METARIUS, Colonus, qui *metariam* excolit, ibid. p. 150. *De Metariis Gaufridi Peronæ* xx. *l. de quibus solvit* x. *l.* Vide *Meetaria* 2.

METARITIA. Charta Caroli Regis Burgundiæ filii Lotharii Imper. tom. 12. Spicilegii Acheriani: *In Astonnaco Metaritia una: in Mutiaco colonica vestita una, & altera absa, cum vercaria absque censu: in Biodemaco Metaritia dua; in curte Metiara Metaritia una: in Cussano Metaritia una, &c.* Legendum forte *Massaritia*. Vide in hac voce.

METARPUS. Ugutioni, *Metator, qui castra designat; & Metarpus, castrorum metator.*

¶ METASYNERITICA CURATIO, *Metasyneriticus cyclus*. Voces medicis notæ. Vide *Recorporare* & *Cyclus*.

METATIO, Metarum & limitum defixio, *Drois de bornage*, in Consuetudine Peronensi. Tabularium Abbatiæ S. Victoris Paris. Charta 21. *Omnes alii proventus prædictarum terrarum sunt Ecclesiæ, sicut campipars, & venditiones, investituræ, Metationes, revelationes, & dona gersmarum.* Mox: *Campipartem vero, aut metas figere vel aliam jurisdictionem exercere, pars una sine consensu alterius non poterit.* [*Metatio*, alia notione. Vide in *Metare*.]

¶ METATUM. Idem quod *Metatio*. Charta an. 1266. in Tabular. Calensi: *Vendidit .... partem investiturarum seu seizinarum .... & partem suam vinorum & Metatorum sive osbonachiorum.* Vide *Bonna*. Alia notione, vide in *Metare*.

METAXA, Græc. *Μέταξα*, Sericum, nude præsertim, & necdum tinctum, neque in fila deductum. Vide Isidorum lib. 20. cap. 29 Cujacium ad lib. 10. tit. 8. lib. 11.

Cod.

Cod. Brissonium, & aliaqui *metaxa* vocem in l. ult. D. de Public. insertam a Triboniano existimant, cum recentior sit. Adde Meursium in Glossario.

METAXARII, Sericorum negotiatores, in l. ult. C. de Pignorib. Μεταξάριοι, 25. Eclog. 2. cap. 56. Aliam huic voci ac prorsus diversam affingit notionem Ugutio & ex eo Joannes de Janua: *Metaxarius, qui foro imponit rebus, quæ venduntur, metam pretii. Idem etiam licitator & taxator dicitur.*

¶ METEALIS, Monetæ aureæ genus, apud Hispan. Donatio Alphonsi VI. Reg. to. 3. Conc. Hisp. p. 291. *Unde centum, annualem censum videlicet, aureos, quos vulgo Metcales appellant, Conventui Cluniacensi proprie dedit .... Censum quoque largitatis paternæ duplicavi, duo millia Metcales in censum annuatim Cluniaco persolvens.*

1. METEARIA, Mensuræ species. Charta ann. 1149. apud Sanjulianum in Matiscone p. 251. *Et exceptis quatuor Metearis avenæ ad veterem mensuram, &c.* f. *Metretariis*. Vide *Meterium*.

¶ 2. METEARIA, Prædium rusticum, mansionibus & aliis, quæ ad culturam necessaria sunt, instructum. Charta an. 1202. in Tabul. S. Vincentii Cenoman. *Gaufredus Morin Miles, cum uxore sua & filia ipsarum & herede, Metearium quam ipse possidebat & habebat de Abbatia S. Vincentii ad equum de servitio & hominium Abbati faciendum, sitam inter Tussiacum & capellam de Bello-monte, dedit prædictæ Abbatiæ.* Idem Tabul. *Herbertus de Giurebia Miles concessi monachis S. Vincentii herbergamentum Hamelini Conani, & unum caponem cum omnibus servitiis mihi pertinentibus, & boscum situm inter plessitium Meteariæ meæ & eorum boscos.*

¶ METERRIA, Eadem notione. Tabul. S. Cypriani Pictav. fol. 13. *Famulus seu serviens Prioris in decimis bonum locorum .... quintam partem habeat, scilicet in frumento, in siligine .... exceptis. Meteriis quæ omnino absolute sunt Prioris in omnibus.* Vide *Meteria*.

¶ METELACCA. Vide *Legula*.

METELLA, Cratis lignea, Vegetio lib. 4. cap. 6. [Ubi legendum forte *metula*, ut sit diminutivum a meta; quod metarum instar erigerentur. Ita conjectat Martinius.]

METELLUS, *Mercenarius qui metit*. Ugutio. [Gloss. Latin. Græc. MSS. Sangerm. *Metellus*, μισθωτός. Quasi *meritellus*, a merendis stipendiis, uti scribunt Lexicographi.]

¶ METEMPSYCHI, Græce μετεμψυχοι, Hæretici, qui Pythagoræorum imitatione transmigrationem animarum asserebant, quorum impius error longe lateque brevi disseminatus est. Chrysologus Serm. 88. *Nemo cum hæc audit, Metempsychosi imputet.* Plura vide apud Hofmannum in Lexico.

¶ METENSIS MONETA. V. in *Moneta Baronum*.

¶ METENSIS CANTILENA, Cantus modulatio quædam a Romanis in Gallias introducta. Vide in *Cantus* 1.

¶ METENSOMATOSIS, vox a Græco μετά, ἐν & σῶμα efficta, Corporum transmutatio. Tertullianus de Anima cap. 32. *Assum se maluit* (Empedocles) *in Ætnam præcipitando; atque eusde in illo finita sit Metensomatosis, ut æstiva cœna post assum.*

¶ METEORICUS, Elevatus, attentus. Acta S. Senorinæ tom. 3. Aprilis pag. 75. *Ardentibus affectibus, Meteoricis precibus & amantis suspiriis.*

¶ METERE, Definire, quasi metiendo æstimare. Bulla Johan. XXII. PP. ann. 1321. apud Lobinell. tom. 3. Hist. Paris. p. 332. *Ad Metendas seu dividendas, ponendas & præfigendas seu præfigi faciendas metas, &c.*

¶ METERIA, Prædium rusticum cum mansione seu æde. Charta ann. 1223. apud Marten. tom. 1. Anecd. col. 912. *Meterias terrarum quas cantor acquisivit, dum erit ballivus, ad communes usus domus præcipimus assignari, ne occasione earum idem cantor officium sibi creditum intermittere compellatur.* Tabul. Eccl. Dolensis. *Meteria, Bornic, Meteria Stephani de Guiol, Meteria Beringes .... sunt de dominico Archiepiscopi.* V. *Metearia*.

¶ METERINUS. Vide *Madrinarius* in *Mazer*.

¶ METERIUM, Mensura annonaria, eadem quæ alibi *meytesium* dicitur. Charta an. 1272. apud Guichenonum in Hist. Sabaud. inter Probat. p. 15. *Peronetus di Luasi .... confitetur se tenere ab eo mansum de Soleirio situm in parrochia Bangiaci villa. Item unum Meterium avenæ situm super mansum Osdelieri.* Litteræ Johannis Reg. Franc. an. 1362. to. 3. Ordinat. p. 597. quibus confirmantur privilegia hominum *de Prissey* prope Matisc. *De blado vero ubicumque sit venditum .... dabitur de Meterio unus copon ab hominibus de foris villam .... & de minori measura quam sit Meterium, nihil dabitur.* Vide *Meteria* 2.

¶ METESACCA. Vide *Legula*.

¶ METHALIA. Vide *Medalla*.

METHIUM, Papiæ MS. *Sponsalium*: sed leg. *Sponsalitium*. Gloss. aliæ: *Methium, sponsalitia, vel nuptialis donatio.* Lex Longobard. lib. 2. tit. 4. §. 3. *Nulli sit licentia conjugi suæ de rebus suis dare amplius per qualecumque ingenium, nisi quod ei in die votorum in Methio & mosgengab dederit.* (Edit. Heroldi habet, *messio*, & *miffio*, p. 237. 245.) [Muratorius vero *Mephium* legit. *Methium* apud Schilter. ubi *Mitphium* corrupte scribi interdum observat, quod a *Mosganegibe* distinctum vult.] *Medium methium*, non vero integrum donatur a viro, quam duxerat, viduæ, eodem lib. tit. 8. §. 8. Adde tit. 24. §. 15. Vide *Meta* 2.

☞ Vir Linguæ Armoricanæ peritissimus, D. Ludovicus *le Pelletier* noster, opinatur *Methium* vetus esse vocabulum Gallicum, ex quo, & præpositione *Di* vel *De* Britones verbum suum *Dimezi*, vel *Demezi*, quod nubere significat, efformarunt, non secus ac Latini qui *despondere* a *de* & *spondere* dixerunt. Judicent peritiores.

¶ METHODIUM, μεθόδιον, Viaticum; *lusus* Hesychio. Apud Petronium *Methodium* est pro deceptione, lusu, ludificatione: *Trimalchio ejusmodi Methodio lætus, carpe, inquit.* Ita Martinius.

¶ METHODUS & METODUS, qui & *violetus* dicitur, in Codicibus censualibus Calomontis & Dumbarum, teste Cl. V. D. *Aubret*, callem angustiorem vix duobus aut singulis pervium sonat, Gall. *Un petit sentier*. Inquesta ann. 1496. *Guillermus Viverii deponit se noscere Metodum seu senterium de quo agitur; qui Metodus seu violetus & via ad pedes seu talon est communis & publica omnibus per eam meare & transire volentibus.*

¶ METHUM. Apicius lib. 8. c. 1. *Elixatur in aqua marina cum turionibus lauri & Metho.*

¶ METIPSI, pro *Mihi*, in Testamento Rudesindi Episc. an. 978. to. 3. Concil. Hisp. pag. 184. *Cœpi intra arcana cordis mei reminiscere in quibus ab ineunte ætate versavi, & magis unde opprimi quam unde levari invenio, & factus sum metipsi gravis.* Vide *Met*.

¶ METISCA. Vide *Metensis Cantilena*.

METOCHIUM, ex Μετόχιον, Cella monastica a Monasterio aliquo principali dependens. Ita usurpant Pachymeres l. 4. c. 8. l. 5. c. 2. l. 8. c. 6. Martyrium Bacchi junioris p. 80. Menæa ad 26. April. Leo Grammat. pag. 472. Theosterictus in S. Niceta n. 36. Joan. Phocas in Descrip. Terræ Sanctæ c. 14. &c. Epist. Joannis Cardinalis ad Priorem Ecclesiæ S. Petri Pisanorum CPoli, apud Ughellum to 3. p. 493. *Cupientes Monasteria ad Metochia relevari destructa, & relevata illæsa servari, &c.*

¶ METOCISMUS. Vide *Metacismus*.

¶ METODUS. Vide *Methodus*.

tes. Anastasius Biblioth. in Vita S. Joan. Eleemosynarii nu. 27. *Mittentibus igitur ambobus Metanœam, & amplexantibus alterutrum, federunt*. Græca Leontii habent, βάλοντες μετάνοιαν. Idem Anastas. in Collatione S. Maximi Mart. cum Theodosio p. 188. *Surrexit, & misit in Metanœam*. Ex Græca, ut dixi, phrasi βάλλειν μετάνοιαν. Synodus VII. Act. 4. Ἀνέστησαν πάντες μετὰ χαρᾶς καὶ ἔβαλον μετάνοιαν. Dorotheus Doctr. 4. ἔβαλον αὐτῷ μετάνοιαν, ἵνα λάβω παράδειγμα αὐτοῦ, καὶ ἀνεχώρησα. Stephanus Monachus Sabaita in Pass. SS. xx. Martyrum Lauræ S. Sabæ nu. 71. Καὶ βαλόντων ἀλλήλοις μετάνοιαν συνεσθῶσι. Ita passim in Vita S. Nili Junior. p. 20. 23. 49. 69. 72. in martyrio Bacchi Junioris pag. 80. apud [Anonymum Combefisianum in Porphyrog. Vita nu. 4. 10.] Codinum in Orig. &c. Apud Amphilochium in Vita S. Basilii, ποιῶν ἐπὶ μετάνοιαν. perperam Gratius vertit, *pœnitudine quadam ductus*; rectius Combefisius, *reverentiam faciens*. Gregorius Decapolita de Miracul. S. Georgii ἐμετανοήσει dixit, pro μετάνοιαν βάλλειν. Idem etiam n. 47. 48. μετάνοιαν ποιεῖν usurpavit. Occurrit præterea vox *Metanœa* apud Joan. Laudensem in Vita S. Petri Damiani Card. n. 16. eumd. Petr. Damianum in Vita S. Dominici Loricati, & to. 3. Opusc. 14. lib. 1. Epist. 10. l. 3. Epist. 8. lib. 6. Epist. 26. 27. in Hist. Episc. Autisiod. c. 48. &c. Adde Chron. S. Vincentii de Wlturno p. 673.

Duplex autem est μετάνοια: *magna* scilicet, μεγάλη, cum quis, toto corpore, sine tamen genuum flexione, se fere ad terram usque, antrorsum inclinat; altera *parva*, μικρά, cum tantum cervicem inclinat, & caput aliquo usque. Ita Gerlachius apud Crusium in Turco-Græc. pag. 205.

¶ METANOEA, *Genus est tristis*. Glossulæ MSS. Cluniac. to. 2. Oper. posthum. Mabill. p. 23. Ubi leg. forte, *Genus est pœnitentiæ*.

¶ METAPHORA, *Omen & quædam præsignificatio*. Gasp. Barthii Glossar. apud Ludewig. tom. 3. Reliq. MSS. p. 370. ex Gauterio de Bellis Antioch.

METARE, Divertere, hospitari. Fredegarius Scholast. c. 36. *Regi nunciavit virum Dei inibi esse, nec Regis domibus Metare velle*. Aimoinus de Mirac. S. Benedicti l. 2. cap. 3. *Qui ei locum Metandi in sua concesserat domo*. [S. Paulinus in Poem. 24. p. 146.

Suscipiens humili Metantem in pectore Christum.]

METATUM, METATUM, Ædes propria, domicilium, interdum hospitium. Passim apud Gregorium Tur. l. 3. Hist. c. 7. l. 5. c. 19. 40. l. 7. c. 6. 29. l. 8. c. 2. 44. l. 9. c. 6. l. 10. cap. 15. de Mirac. l. 1. c. 44. l. 2. c. 21. 24. l. 2. de Mirac. S. Martini c. 11. l. 4. c. 21. de Vitis Patr. c. 8. Anonym. in Vita S. Stephani Abb. Obazin. n. 4. Aimoin. de Vita S. Abbonis Floriac. c. 20. lib. 2. Histor. c. 11. Flodoardum l. 1. c. 20. l. 2. cap. 3. l. 4. c. 10. in Vita S. Machutis Episc. c. 14. &c. *Hospitium & Metatum accipere*, apud Gregor. Mag. l. 7. Ind. 2. Epist. 109. *Metatorum præbendorum onus*, in Novella Theodosii de Metatis, ubi plura de hoc onere: & in Cod. Justin. eod. tit. Ita μίτατον Græci dixerunt. Concilium CP. sub Agapeto PP. Act. 2. Νομίζοντες δὲ καὶ ἐν τῷ μιτάτῳ αὐτῷ, ἐν ᾧ κατελύετο ἰδεῖν, ἀξιῶσαι αὐτὸν, εὕρομεν αὐτὸν. VI. Synod. Act. 11. Τὰ δύο βιβλία ἐν τινὶ βασιλικῷ εἰκότως ... ἐν ᾧ ... μιτάτῳ ... Χριστιανικοῦ. S. Athanasius de Imagine Berytensi: Ἐπιζητοῦντες μιτάτον ... ἀνεχώρησαν. Passio S. Basilei Episc. Amaseæ nu. 8. Ἐν μιτάτῳ ... &c. V. Meursii Gloss.

¶ METATUS, Pro universo domus, ejusque adjacentium, ambitu sumitur, in Bulla Stephani III. PP. an. 755. apud Felibian. Hist. S. Dionys. pag. 28. *Igitur quia petistis a nobis quatenus .... domum positam juxta monasterium B. Martini cum inferioribus & superioribus suis, cum Metatu suo & hortmello .... vobis ad tempus emissa præceptione concedere deberemus*.

METATIO, Idem quod *Metatum*, apud Tertullianum de Pallio c. 2. [Tortarius in Mirac. S. Benedicti lib. 4. Bened. part. 2. pag. 405. *Denique mox ut suæ Metationis subiit limitem, &c.*] Recentioribus vero, jus procurationis, *Gistum*, metationis. Aymoinus l. 2. de Miracul. S. Benedicti cap. 5. *Puliacensis Parochia prædium assidua exinanibat Metatione*. Mox: *Contigit ut una dierum memoratus vir prandium sibi in jamdicto prædio parari jubens, &c.*

METATOR, in Gloss. Græc. Lat. Ἐπιμελητής, id est, qui Metata, & mansiones parat. Ἐπιμέλεια, *metatio*. [Gloss. Lat. Græc. MS. Sangerm. *Metatio, apparatio, præparatio*, ἐπιμέλεια.] Gloss. Isid. *Metatores, mansionum præparatores*. Papias: *Metator, qui locum præparat adventui potestatis*. Vegetio, *Metator* dicitur, *qui præcedens locum castris deligit*. Hispanis *Aposentador*, de quo officio agunt Leges Alfonsinæ, seu *Partidæ*, part. 2. tit. 9. leg. 15. S. Ambrosius lib. 5. Hexaemer. lib. 5. cap. 10. *Qui metatores itinera disponunt? qui duces iter dirigunt?* Optatus lib. 3. *Cum ante venturos milites Metatores, ut fieri solet, mitterentur*. D. Cyprianus Epist. 22. *Ipsum anguem, majorem Metatorem Antichristi, non tam congressus deterruisti, &c.* Idem Epist. 81. *Rogatianum Metatorem vocat eorum quos martyrio antecesserat*. Apud Petrum Chrysologum S. Joannes Bapt. dicitur *Metator Domini*. Flodoardus lib. 14. Carm. 18.

Agmina Metator cogens, loca provider apta.

Vide *Mansionarius*. *Prometator*, ead. notione apud Julianum Antecessor. cap. 537. Glossæ Basilic. Μιτάτωρ ἀποστελλόμενος ἄγγελος πρὸς τοὺς ἄρχοντας.

METATORIÆ EPISTOLÆ, [Præviæ, prænunciæ;] quibus adventum nostrum nuntiamus, quasi praenuntiæ & diversoriorum designaturæ, apud Sidonium lib. 8. Ep. 11.

¶ METARIA, Prædium rusticum, Gall. *Metairie*. Computus an. 1202. apud D. *Brussel* to. 2. de Usu feud. p. 155. *Pro Metaria Vallium vindemianda, & pro rapsa ducenda apud Medunam & Anetum & pro auxiliatoribus vindemiarum, & pro vino ducendo de vineis* x l. *l. & dim.* Hinc

¶ METARIUS, Colonus, qui *metariam* excolit, ibid. p. 150. *De Metariis Gaufridi Petonæ* xx. *l. de quibus solvit* x *l.* Vide *Metearia* 2.

METARITIA. Charta Caroli Regis Burgundiæ filii Lotharii Imper. tom. 12. Spicilegii Acheriani: *In Astonnaco Metaritia una: in Mutiano colonica vestita una, & altera absa, cum vercaria absque censu: in Blodemaco Metaritiæ duæ; in curte Metiara Metaritia una: in Cussano Metaritia una, &c.* Legendum forte *Massaritia*. Vide in hac voce.

METARPUS. Ugutioni, *Metator, qui castra designat; & Metarpur, castrarum metator*.

¶ METASYNERITICA CURATIO, *Metasyncriticus cyclus*. Voces medicis notæ. Vide *Recorporare* & *Cyclus*.

METATIO, Metarum & limitum defixio, *Droit de bornage*, in Consuetudine Peronensi. Tabularium Abbatiæ S. Victoris Paris. Charta 21. *Omnes alii proventus prædictarum terrarum sunt Ecclesiæ, sicut campipars, & venditiones, investituræ, Metationes, revelationes, & dona gerimarum*. Mox: *Campipartiri vero, aut metas figere vel aliam jurisdictionem exercere, pars una sine consensu alterius non poterit*. [*Metatio*, alia notione. Vide in *Metare*.]

¶ METATUM. Idem quod *Metatio*. Charta an. 1266. in Tabular. Calensi: *Vendidit .... partem investitionum seu sezinarum .... & partem suam vinorum & Metatorum sive esbonachiorum*. Vide *Bonna*. Alia notione, vide in *Metare*.

METAXA, Græc. Μέταξα, Sericum, nude presertim, & needum tinctum, neque in fila deductum. Vide Isidorum lib. 20. cap. 29 Cujacium ad lib. 10. tit. 8. lib. 11. Cod.

Cod. Briſſonium, & alios qui *metaxæ* vocem in l. ult. D. de Public. inſertam a Triboniano exiſtimant, cum recentior ſit. Adde Meurſium in Gloſſario.

METAXARII, Sericorum negotiatores, in l. ult. C. de Pignorib. Μεταξάριοι, 25. Eclog. 2. cap. 56. Aliam huic voci ac prorſus diverſam affingit notionem Ugutio & ex eo Joannes de Janua: *Metaxarius, qui foro imponit rebus, quæ venduntur, metam pretii. Idem etiam licitator & taxator dicitur.*

¶ METEALIS, Monetæ aureæ genus, apud Hiſpan. Donatio Alphonſi VI. Reg. to. 3. Conc. Hiſp. p. 291. *Unde centum, annualem cenſum videlicet, aureos, quos vulgo Metcales appellant, Conventui Cluniacenſi propriæ dedit .... Cenſum quoque largitatis paternæ duplicavi, duo millia Metcales in cenſum annuatim Cluniaco perſolvens.*

1. METEARIA, Menſuræ ſpecies. Charta ann. 1149. apud Sanjulianum in Matiſcone p. 251. *Et exceptis quatuor Metcariis aveæ ad veterem menſuram, &c.* f. *Metretariis*. Vide *Meterium*.

¶ 2. METEARIA, Prædium ruſticum, manſionibus & aliis, quæ ad culturam neceſſaria ſunt, inſtructum. Charta an. 1202. in Tabul. S. Vincentii Cenoman. *Gaufredus Morin Miles, cum uxore ſua & filia ipſorum & herede, Metcariam quam ipſe poſſidebat & habebat de Abbatia S. Vincentii ad equum de ſervitio & hominium Abbati faciendum, ſitam inter Tuſſiacum & capellam de Bello-monte, dedit prædictæ Abbatiæ.* Idem Tabul. *Herbertus de Guirchia Miles conceſſi monachis S. Vincentii herbergamentum Hamelini Conani, & unum caponem cum omnibus ſervitiis mihi pertinentibus, & boſcum ſitum inter pleſſitium Metcariæ meæ & eorum boſcos.*

¶ METERRIA, Eadem notione. Tabul. S. Cypriani Pictav. fol. 13. *Feminæ ſeu ſervientes Prioris in decimis horum locorum .... quintam partem habeat, ſcilicet in frumento, in ſiligine .... exceptis. Meterriis quæ omnino abſolute ſunt Prioris in omnibus.* Vide *Meteria*.

¶ METELACCA. Vide *Legula*.

METELLA, Cratis lignea, Vegetio lib. 4. cap. 6. [Ubi legendum forte *metula*, ut ſit diminutivum a meta; quod metarum inſtar erigerentur. Ita conjectat Martinius.]

METELLUS, *Mercenarius qui metit*. Ugutio. [Gloſſ. Latin. Græc. MSS. Sangerm. *Metellus*, μισθωτός. Quaſi *meritellus*, a merendis ſtipendiis, uti ſcribunt Lexicographi.]

¶ METEMPSYCHI, Græce μετεμψυχοι, Hæretici, qui Pythagoræorum imitatione tranſmigrationem animarum aſſerebant, quorum impius error longe lateque brevi diſſeminatus eſt. Chryſologus Serm. 88. *Nemo cum hæc audit, Metempſychoſi imputet.* Plura vide apud Hofmannum in Lexico.

¶ METENSIS MONETA. V. in *Moneta Baronum*.

¶ METENSIS CANTILENA, Cantus modulatio quædam a Romanis in Gallias introducta. Vide in *Cantus* 1.

¶ METENSOMATOSIS, vox a Græco μετὰ, ἐν & σῶμα efficta, Corporum tranſmutatio. Tertullianus de Anima cap. 32. *Aſſum ſe maluit* (Empedocles) *in Ætnam præcipitando; atque exinde in illo finita ſit Metenſomatoſis, ut aſſtiva cœna poſt aſſum.*

¶ METEORICUS, Elevatus, attentus. Acta S. Senorinæ tom. 3. Aprilis pag. 75. *Ardentibus affectibus, Meteoricis precibus & amantis ſuſpiriis.*

¶ METERE, Definire, quaſi metiendo æſtimare. Bulla Johan. XXII. PP. ann. 1321. apud Lobinall. tom. 3. Hiſt. Pariſ. p. 332. *Ad Metendas ſeu dividendas, ponendas & præfigendas ſeu præfigi faciendas metas, &c.*

¶ METERIA, Prædium ruſticum cum manſione ſeu æde. Charta ann. 1223. apud Marten. tom. 1. Anecd. col. 912. *Meterias terrarum quas cantor acquiſivit, dum erit ballivus, ad communes uſus domus præcipimus aſſignari, ne occaſione earum idem cantor officium ſibi creditum intermittere compellatur.* Tabul. Eccl. Dolenſis *Meteria, Bornic, Meteria Stephani de Guiol, Meteria Berenger .... ſunt de dominico Archiepiſcopi.* V. *Metearia*.

¶ METERINUS. Vide *Madrinarius* in *Mager*.

¶ METERIUM, Menſura annonaria, eadem quæ alibi *meyterium* dicitur. Charta an. 1272. apud Guichenonum in Hiſt. Sabaud. inter Probat. p. 15. *Peronetus de Luaiſi .... confitetur ſe tenere ab eo manſum de Soleirio ſitum in parrochia Baugiaci villæ. Item unum Meterium avenæ ſitum ſuper manſum Ordelieri.* Literæ Johannis Reg. Franc. an. 1362. to. 3. Ordinat. p. 597. quibus confirmantur privilegia hominum *de Priſſey* prope Matiſc. *De blado vero ubicumque ſit venditum .... dabitur de Meterio unus copon ab hominibus de fora villam .... & de minori menſura quam ſit Metrinum, nihil dabitur.* Vide *Meteria* 2.

¶ METESACCA. Vide *Legula*.

¶ METHALIA. Vide *Medalla*.

METHIUM, Papiæ MS. *Sponſalium*: ſed leg. *Sponſalitium*. Gloſſ. aliæ: *Methium, ſponſalitia, vel nuptialis donatio*. Lex Longobard. lib. 2. tit. 4. §. 3. *Nulli ſit licentia conjugi ſuæ de rebus ſuis dare amplius per qualecunque ingenium, niſi quod ei in die votorum in Methio & morgengab dederit.* (Edit. Heroldi habet, *meffio*, & *miffio*, p. 237. 245.) [Muratorius vero *Mephium* legit. *Methium* apud Schilter. ubi *Mitphium* corrupte ſcribi interdum obſervat, quod a *Morganegiba* diſtinctum vult.] *Medium methium*, non vero integrum donabatur a viro, quam duxerat, viduæ, eodem lib. tit. 8. §. 8. Adde tit. 14. §. 15. Vide *Meta* 2.

☞ Vir Linguæ Armoricanæ peritiſſimus, D. Ludovicus *le Pelletier* noſter, opinatur *Methium* vetus eſſe vocabulum Gallicum, ex quo, & præpoſitione *Di* vel De Britones verbum ſuum *Dimezi*, vel *Demezi*, quod nubere ſignificat, efformarunt, non ſecus ac Latini qui *deſpondere* a *de* & *ſpondere* dixerunt. Judicent peritiores.

¶ METHODIUM, μεθόδιον, Viaticum; *legitur* Heſychio. Apud Petronium *Methodium* eſt pro deceptione, luſu, ludificatione: *Trimalchio ejuſmodi Methodio læsus, carpe, inquit.* Ita Martinius.

¶ METHODUS & METODUS, qui & *violentus* dicitur, in Codicibus cenſualibus Calomontis & Dumbarum, teſte Cl. V. D. *Aubret*, callem anguſtiorem vix duobus aut ſingulis pervium ſonat, Gall. *Un petit ſentier*. Inqueſta ann. 1496. *Guillermus Viverii deponit ſe noſcere Metodum ſeu ſenterium de quo agitur; qui Metodus ſeu violetus & via ad pedes ſeu talon eſt communis & publica omnibus per eam meare & tranſire volentibus.*

¶ METHUM. Apicius lib. 8. c. 1. *Elixatur in aqua marina cum turionibus lauri & Methe.*

¶ METIPSI, pro *Mihi*, in Teſtamento Rudeſindi Epiſc. an. 978. to. 3. Concil. Hiſp. pag. 184. *Cœpi intra arcana cordis mei reminiſcere in quibus ab ineunte ætate verſavi, & magis unde opprimi quam unde levari inveni, & factus ſum metipſi gravis.* Vide *Met*.

¶ METISCA. Vide *Metenſis Cantilena*.

METOCHIUM, a Μετόχιον, Cella monaſtica a Monaſterio aliquo principali dependens, Ita uſurpant Pachymeres l. 4. c. 8. l. 5. c. 2. l. 8. c. 6. Martyrium Bacchi junioris p. 80. Menæa ad 26. April. Leo Grammat. pag. 472. Theoſterictus in S. Niceta n. 36. Joan. Phocas in Deſcrip. Terræ Sanctæ c. 14. &c. Epiſt. Joannis Cardinalis ad Priorem Eccleſiæ S. Petri Piſanorum CPoli, apud Ughellum to. 3. p. 493. *Cupientes Monaſteria ad Metochia relevari deſtructa, & relevata illæſa ſervari, &c.*

¶ METOCISMUS. Vide *Metacismus*.

¶ METODUS. Vide *Methodus*.

¶ METRA. Vide in *Metreta*.

METRARE, *Manere*, in Gloss. MS. Regio Cod. 1197. Sed legendum *Metare*.

METRETA, Μετρητὴς, Genus vasis, cadus: *amphora dimidia*, in Gloss. Isid. vox nota Caio & Scævolæ J.C. & aliis. Ebrardus in Græcismo cap. 12.

Est vini propria Metreta, modiusque modesti.

Papias ex S. Eucherio, *Metreta, mensura liquidorum, habens sextarios decem, &c.* S. August. in Evang. S. Joan. Tract. 9. *Nomen mensuræ est Metreta, & a mensura accepit nomen ista mensura, &c.* Chron. Reicherspergi. *Misit ei vas quod caperet* 20. *Metretas vini de purissimo auro.* Passim etiam in Libris sacris. [Charta an. 1185. tom. 2. Hist. Eccl. Meldens. p. 73. *Nec est sub silentio prætereundum, quod si mihi, vel præposito meo, Metretas vini in die Jovis .... in burgo S. Martini emere placuerit, &c.*] Lex Vervini ann. 1233. art. 31. *Si quis in dicta villa Metretam novam frumenti, vel alicujus leguminis vel liquoris facere voluerit, villico 4. den. debit.*

Ex his emendandum videtur Pœnitentiale sancti Columbani cap. 3. Edit. 1667. *Vel certe si multum est quod effudit, quantas Metranas de cervisia .... perdidit.* Legendum enim *metretas*. Edit. 2. Holsteniana habet *quadranas*.

☞ Erat vero Metreta quemadmodum liquidorum, ita & aridorum mensura. *Metreta, mesure a vin, ou autre chose*, in Gloss. Lat. Gall. Sangerm. Charta Blanchæ Comit. Trecensis an. 1212. apud Marten. to. 1. Anecd. col. 831. *Quicumque in prædicta villa novam Metretam frumenti vel alicujus leguminis seu liquoris facere voluerit, villico quatuor nummos dabit, &c.* Libertates concessæ habitatoribus Bellivisus ann. 1256. tom. 1. Histor. Dalphin. pag. 59. *Item, retinemus in quolibet jugo boum quatuor Metretas siliginis; in agricola colente sine bobus, unam cartam siliginis.* Charta Hugonis de Naillac an. 1283. apud Thomasserium Consuet. Bituric. pag. 702. *Omnes mensuras seu Metretas tam parvas quam magnas bladi, vini & olei.* Histor. Leutoldi de Chuering ano. 1312. apud Ludewig. tom. 4. Reliq. MSS. pag. 245. *Jussitque procuratori suo ut tres Metretæ siliginis & sexaginta denarii cum una urna vini eidem sitius danarentur.* Ex his *metreta* idem quod mensura, a Græco μετρεῖν, fuisse colligitur.

¶ METRETUM, Eadem notione, pro *Mensura frumentaria*. *Metretum tritici*, in Charta an. 1335. apud Schlegel. de Numm. antiq. Gothan. p. 52. Rursum occurrit in Charta an. 1397. ibid. p. 59.

☞ Nec prætereundum *metretam* pro diversis locis & temporibus variæ capacitatis exstitisse: nam, ut de *metreta* Attica & Romana sileam, quod ad nostrum institutum minime pertinet, ex observatis superius manifestum est *metretam* ut plurimum sextarios decem habuisse; nihilominus tamen de vasculo, quod quaternas vini *metretas* capiebat, uti perexiguo sermo fit in Vita Ermelandi apud Mabill. to. 1. Annal. Bened. p. 528. Pereguam ipsa mensuram fuisse colligere iterum licet ex Necrologio Abb. S. Petri de Casis ubi *Pauca* vocitatur: *Dimisit tres Metretas vini seu tres Paucas*; vulgo *une Pauque* vel *une Pauche de vin*: quod parum vini contineat, sic dicta. Haud facile ergo negotium suscipiet, quisquis scrupulosius mensuras æstimare tentaverit.

METRETA inter vasa & ministeria Ecclesiastica reponit etiam Anastasius in S. Silvestro PP. *Metretas argenteas* 2. *pensantes libr.* 200. Infra: *Metretum ex auro prasino libras* 150. *portantem medemnes tres*. Rursum idem Scriptor: *Cantbara cyrostrata in gremio Basilicæ argentea* 50. *pens. singula libras* 20. *singularum librarum Metra* (alii Codd. *metreta*) *tres ex argento purissimo, quæ pensant singula libras* 300. Vide Anton. Augustinum l. 2. Emendat. cap. 14.

METITA, pro *Metreta*, in Charta Hispanica Fernandi Comitis Castellæ æræ 972. apud Anton. *de Yepez* in Chron. Ord. S. Benedicti tom. 1. pag. 38. Appendic. *Per omnes domus singulas Metitas de vino in oblatione, & singulos panes in offerta.* Occurrunt eadem verba paulo infra semel ac iterum.

METRUM. Charta Sanctii Ramirez Regis Aragonum, apud Martinezium in Histor. Pinnatensi lib. 3. cap. 27. *Si vero bos aut asinus repertus fuerit* (in vineis) *redimatur Metro vini.*

METRICANUS, Poeta, apud Harigerum in Vita S. Servatii Episc. [tom. 3. Maii p. 215. *Unde quidam Metricanus luculenter satis scribens ait, &c.*]

¶ METRISTA, ut *Metricanus*. Bern. *de Breydenbach* Iter Hierosol. pag. 239. *Omnes Deum precabantur pro felici transitu molee. Metrista vero quidam ita exorabat:*

Ach pater omnipotens tantis miserere periclis,
Atque tuis thesauris ventos dimitte secundos.

METROCANORIUS, Poeta, qui metro canit. Vita S. Reguli Episcop. Salvanect. ex MS. Audomarensi num. 7. *Ut quidam Metrocanorius in suo pompavit poemate, dicens, &c. Metricanorius*, in Vita S. Alberti Abbat. Gambron. num. 2.

METROCOMIÆ, Matres vicorum, pagorum qui uni civitati subjecti erant. Vide Jacobum Gothofredum ad l. 6. Cod. Th. de Patrociniis vicorum. [Vocabular. utriusque juris: *Metrocomia, est villis mensura quæ datur translatis jussu Principis ... metros Græce, mensura Latine dicitur, & comos villa. Inde Metrocomia, quasi mensura villæ .... Etiam Metrocomiæ sunt parochiæ vel dyocoeses.*]

¶ METROGRAPHUS, Poeta, qui metro scribit. Cardinalis de Aragonia de Vitis Pontif. Roman. apud Murator. to. 3. p. 461. *Unde quidam Metrographus metrice cecinit dicens:*

Corruit infans Gaidonis & Octaviani
Impia majestas, intempestiva potestas.

METROPOLIS, pro *Metropolitanus*. Gregorius Turonensis lib. 19. cap. 15. de Gundegisilo Burdegalensi Archiepiscopo: *Eo quod ipse Metropolis huic urbi esset.*

METROPOLITANUS, Archiepiscopus, sic dictus, inquit Rhabanus l. 1. de Instit. Cleric. cap. 5. cursi. *Eo quod præsideat illi civitati, quæ cæteris civitatibus in eadem provincia constitutis quodammodo mater fit.* [*Metropolitanus, c'est Sires ou Arcevesques de cieule ville*, in Gl. Lat. Gall. Sangerm.] Vide Leonem IX PP. Epist. 4.

METROPOLITANÆ LITERÆ, quæ a Metropolitano Clericis dantur. Hincmar. Remens. Opusc. 17. *Multotiens etiam & per literas Metropolitanas, & ex Apostolicæ Sedis auctoritate minas et inculcare curavi.*

¶ METROPOLITICUS, Ad Metropolitanum spectans. Charta ann. 1401. apud Rymer. tom. 8. pag. 209. *Porro crucem ... per provincias & Episcopatus, tibi Metropolitica & Primatiæ jure subjectus ... ante te deferendi licentiam impartimur.*

1. METRUM, [Ea pars quæ, cantore præcinente, a Choro resumitur.] Usus veteres Ordinis Cisterciensis c. 68. *Qui antiphonam incipit antiphonam, aut Alleluja, reverenter & paululum a podio stet usque ad Metrum, nec inclinet, donec primus versus impleatur.*

¶ 2. METRUM, Alia notione. Vide in *Metreta*.

¶ METTESHEP, Cibus ex carne vervecina, qui metentibus vassallis a domino tribuitur, a Saxon. Mete cibus, esca, & Scep vel Sceap, ovis. Charta ann. 1363. apud Kennett. in Antiquitat. Ambrosden. pag. 495. *Quælibet virgata terræ solvet per annum quinque solidos & quatuor dies de consuetudine, videlicet unum diem ad pratum domini falcandum ad cibum domi-*

domini, vel dominus dabit quadraginta denarios pro Metseibrp. Quod male de mulcta pro omisso servitio interpretatur idem Kennet. in Glossar. ad calcem earumdem Antiquitat. ubi etiam restituendum *dominus* pro *domino*.

¶ METTURA, METURA, *Mistura*, Miscellum frumentum, Gall. *Bled méteil*. Charta ann. 1273. in Tabul. S. Martini Pontisar. *Monachi S. Martini Pontisarensis permutant quatuor sextarios bladi, quod vulgariter appellatur Mettura, annuatim percipiendos in molendino de Villeta pro viginti solidis Turon. annui redditus.* Charta an. 1285. in Tabular. S. Johannis Angeriac. *Quod si frumentum & avena non possint in dicta area reperiri... dictus Prior... loco dicti frumenti & avenæ debet recipere de Metura vel alio blado ad æquivalentiam dicti frumenti & avenæ.* Vide *Mistum* 2.

¶ METUENDUS, Titulus honorarius, cui observantia debetur. Testamentum an. 1396. to. 9. Spicil. Acher. p. 294. *In mei notarii publici ac testium infrascriptorum præsentia personaliter constitutus Reverendus Pater in Christo ac dominus meus Metuendus D. Andreas de Lucemburgo Dei gratia Episcopus Cameracensis & Comes, &c.*

¶ METZE, Mensura quæ pro molitura exigitur, Gall. *Mouture*. Charta ano. 1276. apud Ludewig. to. 1. Reliq. mss. p. 115. *Quoties ad ipsum (molendinum) molere necesse habebimus, aliis ad se ibi venientibus semotis, nos in molendo, recepta a nobis debita mensura quæ Metze dicitur, præ omnibus promovebit.* Vide *Molta*.

¶ MEURTRUM. Vide *Morth*.

¶ MEUSINAGIUM. Charta an. 1296. in Tabul. Floriac. *Burgenses de Castellione remanebant quitti .... de oblitis quæ erant ad omnes consuetudines, videlicet ad 4. denarios, gallinam, corveas quæ debebantur ratione dictarum oblitarum, vel de Meusinagio dictarum oblitarum.*

MEXANUM. Otto Morena in Hist. Rerum Laudensium p. 79. *Laudenses ibi in quodam Mexano, quæ insula dicitur, prælium cum Placentinis incipientes, &c.* [Legendum, *in quodam Mezano*, hoc est, campo inter aquas medio, ut edidit Murator. to. 6. col. 1081. Ital. *Mezzano*, medianus.]

¶ MEXICA, Fructus species. Statuta Montis Regal. p. 224. *Emendam solvat toto anno, si caperet de alienis sarmentis, vitibus, uvis, Mexicis, & aliis fructibus.*

¶ MEYNERIA, MEYNERIUS. Vide *Maynerius*.

¶ MEYSSONARE, Metere, Gall. *Moissonner*. Charta ann. 1497. *Item ne bladum tempore messium dum Meyssonatum fuerit, in dictis Mauris perdatur defectu equarum... ordinamus quod dicti domini pro bladis exterius in dictis Mauris calcandis, ne periculum sit propter eyssartos fiendos & ignes positos in illis pro cremandis eyssartis, habere teneantur equas dictis hominibus annuatim in medio mensis Julii.*

¶ MEYSSOS. Vide *Meisos*.

¶ MEYSTADARIA, MESTADARIA, Prædium rusticum cum mansionibus, Gall. *Métairie*. Obituarium S. Geraldi in Lemovicibus fol. 10. *Confrontat iter quo itur de villa Lemovica ex una parte & terram Mestadariæ Marini Audigerii ex altera.* Ibid. fol. 28. *Legavit nobis 10. solidos renduales... quos assignavit supra duabus domibus & vineis contiguis sitis prope Meystadariam, &c.* Et fol. 6. *Confrontat & terram Meystadariæ, &c.* Nec alia notione *Meysel* & *Meisel* occurrunt in Codicibus censualibus Calomontis & Dumbarum. Charta an. 1308. *Jouate le Meysel, &c.*

¶ MEYTADERIA, Idem quod *medietaria*, Prædium quod a colono partiario colitur. Charta Lemovic. an. 1406. *Johannes de Combarello* (dedit) *Petro de Rivo & ejus filiis in Meytaderiam, & ad perpetuum hereditagium, sive tenementum, videlicet quemdam locum, mansum & hereditagium suum, &c.*

¶ MEYTERIATA, MEYTERIUM. Vide *Meiteria* 2. & *Meiteriata*.

¶ MEZADRA, MEZADRIA, ut *Meystadaria*; Prædium rusticum, Ital. *Mezzado*, nostris, *Métairie*. Memoriale Potest. Regiens. ad an. 1280. apud Murator. to. 8. col. 1147. *Et fecerunt multa statuta prava contra clericos. Primo ut nullus deberet solvere eis aliquam decimam .... nec laborare, nec stare in domibus eorum, nec super Mezadris eorum, &c.* Mezadriis, in Chron. Regioli apud eumdem Murator. to. 17. col. 10.

¶ MEZAGIUM, Annona, aut cibus ad unum mensem. Tabul. S. Martialis in Lemovic. apud Stephanot. to. 2. Fragm. Hist. *Hæc sunt Mezagia quæ debent facere Priores S. Martialis: 11. Kal. Febr. Præpositus de Reta facit Mezagium. Kal. Febr. Præpositus de Rosiero facit Mezagium. Kal. Martii Præpositus de Quadris facit Mezagium.* Vide *Mesaticum*.

¶ MEZAIOLUS, Colonus, villicus, Italis *Mezzaiuolo*. Vita B. Augustini Novelli to. 4. SS. Maii pag. 621. *Filia cujusdam Mezaioli dicti Ugonis cecidit in quamdam foveam.*

¶ MEZANELLA, vox Italica, diminut. ut videtur a *Mezzana*. Annal. Mediol. apud Murator. to. 16. col. 812. *Talleria 24. alba argenti Mezanella signata in fundo.*

¶ MEZANINUS. *Mezaninorum moneta*, f. Debilis, ab Ital. *Mezzano*, medius, mediocris. Contin. Chron. Andr. Danduli apud Murator. tom. 12. col. 419. *Item hoc tempore* (an. 1346.) *idem dominus Dux monetam Mezaninorum de novo fieri jussit, fecitque statutiones, quod soldini amplius non fabricarentur.* V. *Mezaninus*.

¶ MEZANNUS, Medius annus, dimidium anni: vox ibrida a veteri Gallico *Mez*, Medium, & *Annus*. Notæ in Catholicon Edit. Ratisponens. an. 1699. *Ne littera ista fiat annis vetusta, solet Rex Philippus eas renovare de tribus mensibus in tres menses, & ad summum de Mezanno in Mezannum.*

¶ MEZANUM, vel MEZANUS. V. *Mexanum*.

¶ MEZANUS, Telæ mediocris species, quasi media inter utramque. Statuta Montis Regal. p. 277. *Quilibet textor vel textrix capiat tantum pro textura & orditura, pro qualibet tesa telæ subtilis lini, solidos quatuor ... de Mezanis solidos sex: de minoribus solidos quinque.*

¶ MEZCLARI, Perturbari, ab Hispan. *Mescla*, Mistio, perturbatio. Moretus in Antiquit. Navarræ l. 2. p. 496. ex Tabular. Pinnat. *Quoniam Mezclabatur omnis terra mea per judicios malos super terras & vineas & villas & casales, &c.* Quæ Moretus Hispanice vertit: *Estaba muy confussa, &c.*

¶ MEZELLORIA, MEZELORIA, Vasculum, cadus statutæ mensuræ. Statuta Montis Regal. pag. 200. c. 49. *De vino extraneo non ducendo in civitatem Montis Regalis vel posse ... Et dominus vicarius, seu judex non possit sibi ipsi capere licentiam nec alteri dare, nisi causa necessitatis, & tunc possit concedere licentiam usque in una Mezeloria ... & non ultra.* Mezelloria, ibid. p. 309.

¶ MEZELLUS, Leprosus, nostris olim *Mezel*. Statuta Massil. l. 5. c. 15. *De leprosis in Massilia non tolerandis. Observandum quod nulli leprosi seu Mezelli divites, vel pauperes possint vel debeant stare infra Massiliam, nec conversari deinceps, nisi tantum per 15. dies ante Pascha & per octo dies ante Natale Domini.* V. *Mesclaria* & *Miselli*. Hinc *Mezri* nostri vocabant impurum, contaminatum, sordidum. Le Roman *de S. Leocade* ms.

Viex est lor vie, ordre & Mezele,
De bupe nos sont tarterele.

Poema cui titulus: *Fontaine des Amoureux*, ubi de Plumbo

Et aucuns de scavoir isuit,
Le veulent nommer or Mezel.

¶ ME-

¶ Mezellaria, *Leprosaria*, Domus leprosorum. Charta an. 1114. *Donamus vobis... tertiam partem de totis placitis, de Christianis falsatoribus & latronibus, qui fuerint capti de S. Juliano usque ad crucem S. Affrodisii quæ est foras villam usque ad Mezellarias de Biturris, &c.*

MEZENA. Galvaneus Flamma in Chronico majori in Ottone III. *Fecit preconizari, quod nullus ligna venderet, credens, quod Archiepiscopus cibum coquere non posset. Tunc Archiepiscopus liberalior mundi porcorum Mezenas pro lignis habuit, & mirabilem cœnam paravit.* Apud Ughellum tom 4. p.184. [Chron. Astense apud Murator. to. 11. col. 188. *Dictus Guillelmus miserat dicto Guidoni 20. paria boum, cum careis oneratis odorifero vino, farina tritici, Mezenis salatis, &c.* Italis *Mezzena* est succidia, nostris *Flecbe de lard.*]

¶ MEZES. Charta Guillelmi de Hala an. 1298. apud Baluz. to. 2. Hist. Arverniæ pag. 531. *Cum censibus, redditibus ... molendinis, ingressibus & egressibus, aquis, Mezes.*

MEZIBAN. Capitul. 1. Caroli M. anno 9. c. 31. & l. 3. Capitul. c. 49. 50. *De Mezibain, id est, latrone forbannito, ut unusquisque Comes alio mandet, ut nullus eum recipere audeat.* Latronem, qui *forbannitus fuerit*, recipere etiam vetant Capitula Caroli Cal. tit. 12. c. 6. [a Britannico, ut videtur, *Mez* vel *Mès*, foras & foris; & *Bannir*, pellere.]

¶ MEZKINUS. Vide *Mischinus*.

¶ MEZNINUS, Genus monetæ Paduanæ. Polydorus c. 5. *Gabellam quamdam consignaverat reddentem annue quater mille libras Mezninorum*. V. *Mezaninus*.

¶ MEZQUINUS. Vide *Mischinus*.

¶ MEZQUITA, Templum Mahumetanorum, Gallice *Mosquee*. Donatio Jacobi Reg. Aragon. to. 3. Concil. Hispan. p. 497. *Damus vobis in perpetuum omnes Mezquitas & cœmeteria publica seu particularia.* Vide *Meschita*.

MI, pro *Mihi*, habetur in veteribus Chartis aliquot apud Perardum in Tabul. Burgund. p. 36. 41. 43 &c. nisi forte in mss. vox contracta, seu abbreviata fuerit, uti passim solet. Certe etiamnum inferiores Picardi *mi* dicunt pro *moy*.

1. MICA, Parvulus panis, quasi *mica panis*, nostris *une Miche*. Joan. de Janua: *Mica etiam ponitur pro pane modico, qui fit in curiis magnatorum, vel in Monasteriis ... unde versus;*

Chare Phœbe, Mica, dabitur tibi cum sale Mica.

Cathol con parvum: *Mica, Mie de pain, ou Miche*. Vetus Charta ex Tabul. Eccl. S. Laudi Andegav. fol. 82. *Quod autem de jure Theobaudi & dominio constet donum istud Canonicos obtinere, concesserunt ei prædictæ cartatem Ecclesiæ, si ipse postulaverit, semel in anno, unam Micam scilicet, & justam vini.* [Tabul. Majoris Monast. an. 1237. *Rossellus de Evrau dicebat ex parte uxoris suæ Isabel filiæ Agnetis nomine octo Micas & unam lagenam vini sibi deberi.*]

¶ Micca, pro Mica. Charta Gaspardi Abbatis Stabul. ann. 1485. apud Marten. to. 2. Ampliss. Collect. col. 150. *Circa sepulturam meam distribuet pauperibus .... tredecim albos panes seu Miccas.*

Micha, Eadem notione. Charta Anglica apud Spelmannum: *Capient de prædicto Priore pro qualibet waya carporum 3. albos panes vocatos Michis, & nigrum panem, & alia cibaria.* [*Una Micha de tasta*, in Necrolog. Abbat. S. Petri de Casis, Panis impurior.] Le Roman *de Roncevaux* ms.

Qui tuit auront & Miches & meriaus.

Le Roman *d'Aubery* ms.

A tant manjucas ans deus la Miche alise.

Charta Gallica tom. 2. Monastici Anglic. p. 217. *Et chascun* (pauvre) *avera une Miche & deux harankes, & potage, &c.* [Computus ann. 1638. in Tabular. Vedast. *Deux livres pour une Miche, une livre pour un Michot & bisette, & deux livres pour le boulen; le tout de 16. onces la livre.*] Guill. *Guiart* in Hist. Franc ms.

Pour ceux qui sont dedans gagier,
Qu'il ne prisent ore une Miche.

Vide veteres consuetudines Bituricenses editas a Thomasserio art. 126 127. & 169.

Michea, Michia. Liber Ord in. S. Victoris Paris. ms. c. 64. *Unusquisque unam Micheam & unam mensuram vini habebit.* Charta Gerardi Comit. Matisc. ann. 1180. *Centum etiam Michias censuales, & custodiam viarum & pascuorum.* Alia an. 1258. in Regesto Chartophyl. Regii signato 31. fol. 100. *Unam lagenam vini, & quatuor panes, sive Michias.*

¶ Michia Magna, *bisa*, *sala*. Charta ann. 52. Henrici III. ex Regesto *Oseney* fol. 242. inter Notas Hearnii ad lib. nigr. Scaccarii p. 654. *Abbas & Conventus concesserunt Andreæ Meriz de Lang-Port ... quod inveniant in tota vita hospitium decens infra Abbatiam de Oseney, & singulis diebus corredia duorum Canonicorum, unius liberi servientis & unius garcionis, scilicet duos panes, qui vocantur magnæ Michiæ, unam bisam Michiam, unam salam Michiam, unum grossum panem, duas lagenas de meliori cerevisia.* Hic vero *Michia magna*, ut observat idem Hearnius, non aliud est atque *a great manchet*, vel, ut alii forsitan, *a great loaf*. *Bis* autem apud Gallos idem valet atque *Brawn* apud Anglos, ut *bisa michia* sit *a brawn manchet*, sive *a brown loaf*. Hinc facile discas *Miciam salam* panem plane fuisse *bisa* puriorem; & quidem cum *Sala*, aulam sive palatium vel curiam denotet, inde colligerem *Michiam salam* idem plane esse atque *panem aularem* vel *curialem*, qui tamen & ipse etiam fuerit quam *dominicus* impurior. Hucusque Hearnius.

Micarius, Qui micis vivit, vel eas recolligit. Fragm. Petronii: *Homo præfiscini, frugi, & Micarius.*

Micatoria, in veteri Glossar. Lat. Gall. ms. ex Bibl. Thuana *Esmiure*.

2. MICA, in Glossario Arabico-Lat. *Nugæ*.

¶ MICALLIA, Quidquid cibo & potu absumitur, Gall. *Mangeaille*. Statuta vetera Bressiæ de subhastationibus inter Usatica Revellii edit. 1729. p. 1. pag. 31. *Stabunt levata per 15. dies, infra quas si debitor solvere velit, reddantur prædicta bona, suis expensis & sumptu; præter sumptus levationis & Micalliæ, pasturæ, si sint animalia.* Vide *Minjayllia*.

¶ MICATUS, Ursi clamor. Acta S. Eznois to. 5. Maii p. 57. *Bestia immanis ... egreditur, & solum e vicino cernens adesse, emisso horrendo satis Micatu, simulque erectis in altum brachiis, cum plantis minacibus eum aggreditur. Uncare* tamen vel *fevire* ursorum esse scribit Ugutio. Vide *Baulare*.

¶ MICCIRE. Ugutio. *Miccire hircorum*. Vide supra *Baulare*.

¶ MICHA. Vide *Mica* 1.

MICHAELITIÆ, Michalati, Nummi aurei Michaelis Imperatoris Constantinopolitani imagine signati. Willelm. Tyrius l. 11. c. 12. *Quærit quæ sit debita summa: cui responsum est, 30. millium Michaelitarum, quod genus aureorum tunc in publicis commerciis erat celebre, a quondam Imperatore CPolitano qui eam monetam sua fecerat insignem imagine signari.* Bulla Nicolai IV. PP. ann. 3. de Censib. Eccl. Rom. in Regno, Campania & Maritima: *Monasterium S. Nicolai de Casulis 1. Micheletum auri, quod valet 5. Tarentinos Regis*. Meminit præterea *Michaelitarum* idem Tyrius l. 13. c. 15. qui in Chron. Casin. l. 3. c. 57. l. 4. c. 4. 17. 46. *Michalati* dicuntur. Cujus Editor, & qui eum secuti sunt,

sunt, Vossius, Menagius, & alii haud bene divinarunt, dum censent ita nuncupatos nummos, quod Michaelis Archangeli effigiem præferrent, eosque esse, aut sane iis persimiles quos *Angelots* appellamus. Charta Rogerii I. Regis Siciliæ pro Ecclesia Brundusina: *Concedimus villanos 80. demanios nostros, qui reddant singulis annis in duabus datis 140. Michalatos, & censam Miliarenses*, Μιχαηλάτοι istos vocat Anna Comnena l.13. Alexiad. p.414. disertimque indicat cusos fuisse a Michaele Duca, dum ait Michaelis τοῦ προβεβασιλευκότος fuisse.

¶ Michelati, in Gestis Tancredi apud Marten. to.3. Anecd. col.103. *Boamundus revertitur decem miriadibus Michelaterum vix redemtus.*

¶ Michelini. Bernardus Thesaur. de Acquisit. T.S. c.121. apud Murator. to.7. col.761. *Juraverat enim se daturum Michelinos aureos centum mille detentoribus ipsius ... Erat enim moneta imperante Michaele CPoli fabricata, & ab eo sic denominata.*

MICHEA, Michia. Vide *Mica* 1.

¶ MICHI, pro *Mihi*, in Charta an. 425. Monast. Anglic. to.1. p.11. Id, licet notissimum, ex vetustissima Charta observare placuit.

MICHIUM, [f. Salina, locus ubi sal conficitur.] Vetus Charta ex Tabul. S. Benigni Divion. apud Perardum p.97. *Unum bulionem, quem in vadimonio habent in Michio, quod est juxta fontem de Sals.* Alia ibid. *Quæ dedit Canonicis ... in Michio suo 4. denarios in unaquaque septimana.*

MICHNI. Leges Forestarum Canuti Regis cap. 6. *Habeat etiam quilibet primariorum quolibet anno de nostra warda, quam Michni vocant, duos equos, &c.*

¶ MICHOLARI. Vide mox *Micolari*.

MICIDIOR. Innocentius Agrimensor de Casis literarum: *Quoniam Micidiores, hoc est, minores, 100. invenies stantes quotquot fines ostendunt.* Videtur legendum *Hemicycliares*, ut p.257.

MICOLARI, *Fabalari*, Jo. de Janua. [Statuta antiq. Canon. Regul. apud R. Duellium tom.1. Miscell. p. 89. *Carnalia post Micholentur*; ubi Gloss. i. e. *loquuntur*.]

MICRI, Minores, Μικροί. Domnizo l. 2. de Vita Mathild. c.1.

Absolvitque viros, qui jurant sibi, Micros,
Ac proceres grandes, illum si linquere vellent.

MICROLOGUS, Lex. Gr. Lat. ms. Reg. Μικρολόγος, ὀλιγόλογος. In Gloss. Lat. Gr. *Scrupulosus*. Jo. de Janua: *Micrologus, qui breviter loquitur, vel qui magnam rem narrare cupiens, quasi parvam despiciendo narrat: unde hoc Micrologium, breviloquium.* S. Columbanus Epist. 4. *Minimus maximo, agrestis urbano, Micrologus eloquentissimo, &c.* Idem Epist. 5. *Licet enim mihi nimirum* (f. *nimium*) *Micrologo, &c.* Jonas in Vita S. Eustasii Abbatis n. 12. *Comperendinanti, Microloga & frivola cavillanti, Eustasius ... respondit.*

Micrologus, Liber in epitomæ speciem, *Abregé*. Domnizo l.1. de Vita Mathild. c.5.

Musica seu cantus illum laudare Tedaldum
Non cessans: semper renovantur eo faciente.
Micrologum librum sibi dictat Guido peritus
Musicus, & Monachus, nec non Eremita beandus.

Vita S. Theofredi Abbatis c.10. *Denique quodam tempore familiari famotus obsequio, Micrologum cudens de lapsu mundi, senario determinat eum sermone rythmico.* Vita Caroli M. scripta jussu Friderici I. Imper. in Præfat. *Egregia vero ipsius beati Karoli gesta, & triumphalem bellorum ejus historiam aliis relinquamus, quæ in catalogo virorum fortium, & in Chronicis ejusdem multifariam reperitur, cujus & nos officiosa fidelitate Micrologum conscripsimus.* Ita porro etiam proprie appellant librum de Ritibus Ecclesiasticis editum cum aliis similibus, cujus auctor vixisse dicitur sub finem sæculi undecimi, ut est apud Cardin. Bona l.1. Rerum Liturg. c. 20. art.4. Alii sub Friderico I. Imp. scripsisse volunt. Acta Murensis Monasterii p.31. *Item liber Miraculorum, & in ipso Romanus Ordo qui vocatur Micrologus.*

¶ MICROSCOSMUS, a Græco μικρὸς & κόσμος. Gervasii Tilber. Otia Imper. apud Leibnit. to. 1. Script. Brunsvic. *Dominus in Evangelio omnem hominem dicit creaturam, cum ait: Ite, prædicate omni creaturæ. Et Græci hominem Microcosmum, hoc est, minorem mundum appellabant. Petit monde, c'est l'homme qui pou dure*, in Gloss. Lat. Gall. Sangerm.

¶ MICTICUM, *Aereum*, *Mictalis aerée*. Leg. *aereas*. Papias ms. Bituric.

¶ MICTUALIS, Urinam ciens, à verbo *mingere*, Gall. *Diuretique*. Papias ms. Bituric. *Anethum, herba omnibus cognita, acerrime fervens, Mictualis est.*

MICTURA. Jo. Buschius l.1. Chron. Windesemens. c.28. *Qui tamen in fine vitæ suæ Mictura sanguinis laborans, in bona pace vitam finivit.* Vox formata a *Mingere*.

¶ MICTURIRE, Mingere. Gasp. Barthii Glossar. apud Ludewig Reliq. mss. to. 3. p. 149. ex Baldrici Hist. Palæst. *Quod quidam in manibus suis Micturiebant.* Supplement Antiquarii: *Micturis*, οὐρεῖς: *Substillas, stranguria laboras.*

¶ MICUM, pro *Mecum*, apud me. Veteres Formulæ Andegav. n. 22. *Ut interim res vestras Micum habuero illa blada, quem ibidem Deus dederit, in tuam revoces potestatem.*

¶ MIDA, vox Hispanica. Statuta Synod. Arnaldi Episc. Valent. to.3. Concil. Hispan. p.519. *Statuimus quod de cætero* (clerici) *non portent de die neque de nocte costalarios neque cultellos, ultra Midam in foro constitutam, nec etiam alia arma.*

¶ MIDI, Mensura ligni. Partitio bonorum monast. Dionysiani facta ab Hilduino Abb. ann. 832. apud Mabill. Diplom. p.520. *Dabuntur illis aut auca centum, aut de argento pro eis libra una solvetur: de lignis mensura quæ Midi appellantur, mille centum.* Ludovici Pii Diploma ejusdem an. quo partitionem præfatam confirmat ibid. pag.392. *De lignis dentur eis mensuræ, quæ Midi appellantur, mille centum.* Vide Modulus 4.

MIDRA, Papiæ, *Auri lamina*.

MIDTHRINA, vox Saxonica, mid, cum, thrina, ter. Leges Ethelredi Regis apud Wenetyngum editæ c. 15. *Et si aliquis accusetur, quod paverit eum qui pacem Domini nostri fregerit, lodiet se Midthrina 12. i. cum ter 12. qui faciunt 36.*

MIHFIO. Edictum Rotharis Regis Longob. tit.78. §.1. *Tunc illa vidua quæ in damum patris aut fratris regressa est, habeat sibi in ante morgincap & Miffio.* Ubi legendum *& metam* vel *methium*. Vide Legem Longobard. l.2. tit.4. §.4. & supra in vocibus *Meta*, & *Methium*.

MIGA, pro *Mica*. Formula 11. ex Baluzianis, de pane: *A foris turpis est crusta, ab intus Miga nimis est nigra, aspera est in palato, &c.*

¶ MIGALE, Pica. Miscell. Theodisca apud Bernardum Pezium to.1. Anecd. p.1. col.412. *Ophiomachus, similis Migali, hauvigrimmila, pica, agaistra.*

¶ MIGERIA, Mensura frumentaria. Instrumentum Visitationis Popleti monast. Ord. Cisterc. in diœcesi Barchinon. an.1316. apud Marten. to.1. Anecdot. col. 1348. *Item, erant tam in monasterio quam in membris quingentæ Migeriæ frumenti, & de alio blado quadragintæ* (f. quadringentæ) *Migeriæ.*

☞ Est & *Migeria* mensura liquidorum, ut colligitur ex Charta ann.1090. Append. Marcæ Hisp. col.1185. *Consecratimus præfato Remandosa Perdus, Duran, Bofracol*

vacel gallinas i. fogaea una, & Migeria i. de vine & emina una de cevada.

¶ Mitgeria, Eadem notione, in Charta Guillelmi Jordani Comit. Ceritan. ann. 1097. *Dono deinceps unicuique clericorum vice sua ebdomadam tenenti Missam canendi unam peciam carnis, & unum panem, & Migeriam unam vini &c.*

MIGMA, *Palea minuta, vel tritura frumento permixta*, in Gloss. Lat. mſ. Reg. Cod. 1013. Eadem habet Ugutio, hæcque subdit: *Vel dicitur commixtura, vel confectura saponis, vel unguenti alicujus ad abluendum.* Papias: *Migma, Hebræum est, id est, mixtura, palea, minuta, vel tritura frumenta permixta.* Gloss. Lat. Gall. *Migma, Orge en paille.* Aliud Gloss. mſ. ad Alexandrum Iatrosophist. l. 1. Passion. *Migma est squinantum, palea camelorum.* Jo. de Janua & Mamotrectus: *Migma, atis, ordeum cum palea.* Isa. 30. *Et pulli asinorum qui operantur terram, commixtum Migma comedent, sicut in area ventilatum est.* Ubi Græc. Edit. [illegible] Hist. Translat. S. Guthlaci n. 17. *Porcum... filiquis, & coffis, & Migmate impinguaverat.* [Formulæ veteres Alsaticæ apud Eccardum ad calcem. Pactus Leg. Sal. p. 241. *Tolle de 12. censariis singulas ovas (i. oves) & da illis quotidie sal & ventilamina & commixtum Migma, et tunc bona sint. Tolle unum porcum... & da illi quotidie sufficientes de sigila & hordeo, & inebria illum mixtura furfurum seu farinæ.* Unde Migma ex variis granis, puta, vicia, hordeo, avena simul permixtis constitisse colligitur; a Græco forsan [illegible], Misceo.] *Smigmator*, in Miraculis B. Stanislai Canon. Regul. n. 49.

Migma, Medicamentorum & unguentorum mistura. Marcellus Empir. in Præfat. *Versiculis quoque insitas Migmatum & specierum digestione compositis.* Hist. Susannæ c. 17. *Afferte mihi oleum & Smigmata, &c.* Vetus Editio *Migmata* præfert. Græca vero [illegible]. Ubi Mamotrectus: *Migmata, confectiones saponis, vel unguenti ad lavandum apti:* Migma, *æ, ordeum cum palea, unde faciunt mulieres decoctionem ferme ad nitorem faciei. Quidam dicunt Smigma.* Acta Murenſ. Monast. *Abbas Udalricus constituit ut singulis annis 13. talenta pigmentariam darentur ad Migma faciendum in Nativitate S. Martini.* Gloss. Ælfrici Sax. *Migma*, *asceda.* Vide Palladium in Histor. Lausiaca c. 26. p. 939. & Fullerum l. 6. Miscell. Sacr. c. 18.

MIGRANEA, Hemicrania, morbi in capite species, *Migraine.* Ditmarus l. 4. *Cui in capite suo multum nocuit Migranea, quæ duplex, aut ex gutta, aut ex vermibus.*

MIGRARE *in villam alienam*, in Pacto Legis Salicæ tit. 48. dicuntur ii qui sine ullo decreto judicis, auctoritate privata, migrant, hoc est, irruunt in res alienas ac prædia animo possidendi. Lemma tituli est *de migrantibus.* In Lege vero Salica tit. 47. est *de eo qui villam alienam occupaverit.* Adde Capitulare 3. ann. 819. continens Capitula de Interpretatione Legis Salicæ, c. 9.

¶ Migrare, Mori, apud Gregor. Turon. Histor. Franc. col. 72. *Quo Migrante, Sidonius ex Præfecto substituitur.*

¶ MIHENIUM, Detrimentum, jactura. Chartular. Abbatiæ S. Stephani de Vallibus in Xanton. c. 17. *Notam facio eleemosynam quam Geraldus Gosselinus de Canziaca dedit vobis in capitulo nostro ut piscator noster haberet & nos haberemus piscationem in aqua quæ est suo feodo... assumens nobiscum societatem sibi & uxori suæ & parentibus suis, ita tamen ne suis Mihenium malum inferremus huic donationi, interfuerunt Bernardus, &c.*

¶ MILA, Milliare, Gall. *un Mille.* Charta ann. 1409. apud Rymer. to. 8. p. 581. *A dicto loco de Petraforata per quinque Milas dicta Nassa de Guissen, continue unam post aliam, distat.*

MILAGO. Charta an. 1223. apud Ughellum in Archiepisc. Cusentinis to. 9. p. 291. *Obligaverunt se... reddere annuatim pro censu... lagenas puri & boni olei 5. capientes singulos Milagines binas ad justam mensuram Ruffani.*

¶ MILARIUM, perperam pro *Melarium*, in Lege Salica Edit. Lindenbrogii. Vide *Melum.*

¶ MILECIA. Chartular. S. Vincentii Cenoman. fol. 43. *Prædictusque Albericus habuit ventiones ipse die ad Mileciam in domo sua.*

MILES apud Scriptores inferioris ætatis, is potissimum dicitur, qui Militari cingulo accinctus est, quem vulgo *Chevalier* appellamus [Gloss. Latino-Gall. Sangerm. *Miles, Chevalier.*] Fulcherius Carnotensis l. 2. Hist. Hierosol. c. 31. (ut cæteros omittam) *Milites nostri erant quingenti, exceptis illis qui Militari nomine non censebantur, tamen equitantes.* Sed unde nata hæc appellatio, non omnino constat: tametsi proximum videtur vero, inde apud nostros obtinuisse, quod qui alicui Principi, sive in officiis palatinis, sive in expeditionibus militaribus, militaret, ejus *Miles* esse diceretur.

Militare quippe, pro, aliquo officio defungi in curia Principis, usurpant Scriptores. Quo sensu [illegible], dixit Theophanes. Abbo Floriac. in Canon. c. 51. *Quisquis militia sua cingulo utitur, dignitatis suæ Miles adscribitur.* S. Augustin. l. 5. de Civit. Dei c. 6. *Ille in officio Comitis Militat.* Idem in Append. Serm. de Diversis 3. qui S. Maximo alias tribuitur: *Non enim de his Militantibus Scriptura loquitur, qui armata militia detinentur, sed quisque militia suæ cingulo utitur, dignitatis suæ Miles adscribitur.* Idem Epist. 54. *In quolibet officio Militanti.* Et Epist. 36. *Militia clericatus.* Ordo Romanus: *Acolyti cum Defensoribus... dimissis binde partibus, prout Militant, præcedant Pontificem usque ad Ecclesiam.* Hinc [Capitul. l. 7. §. 435. *In palatio habere Militiam;*] *Militia fascibus fustolli*, apud Avitum Viennensem Ep. 69. *Militia tituli*, Epist. 83. ubi Sigismundus Burgundiæ Rex ad Imperatorem Anastasium: *Traxit istud a proavis generis mei apud vos decessoresque vestros semper animo Romana devotio, ut illa nobis magis claritas putaretur, quam vestra per Militiæ titulos porrigeret Celsitudo: cunctisque auctoribus meis semper magis ambitum est quod a Principibus sumerent, quam quod a Patribus attulissent. Cumque gentem nostram videamur regere, non aliud nos quam Milites vestros credimus ordinari.* Quo loco intelligit Patricii dignitatem sibi ab Imperatore collatam, quemadmodum Consularem Chlodoveo Regi impertierat idem Augustus. Gregor. Turon. l. 4. Hist. c. 36. de Mummolo qui Patriciatum obtinuerat a Rege Guntranno: *De cujus Militiæ origine altius quædam repetenda putavi.* Hinc

Militia etiam pro eo quod quis in dignitatibus consecutus est. Idem l. 8. c. 39. *Qui multas altercationes cum relicta illius defuncti* (Episcopi) *habuisse probatur, eo quod res quæ tempore Badegisili Episcopi Ecclesiæ datæ fuerant, tanquam proprias retinebat, dicens: Militia hæc fuit viri mei.* Lib. 10. c. 19. *Multa enim auri argentique in hujus Episcopi regesta pondere sunt reperta; quæ autem de illa iniquitatis Militia erant, regalibus thesauris sunt illata.* [Charta an. 1302. to. 2. Hist. Dalphin. p. 119. *In remunerationem licet non congruam prædictorum ac pro sua Militia, &c.* Cels. D. l. 31. tit. 1. l. 22. *Titius in testamento suo Publio Mævio Militiam suam reliquit; sive pecuniam, quæcumque redigi ex venditione poterit.* Nisi malis cum Carolo de Aquino in Lex. milit. interpretari de stipendio, vel supellectili militari.]

¶ Militare, Laborando lucrari. Audoenus in Vita S. Eligii to. 5. Spicileg. Acher. p. 564. *Confluebantque ad eum (Eligium) undique viri religiosi; advenæ quoque & monachi, & quidquid Militare poterat aut ex in elee-*

in eleemosynam dabat, aut certe captivorum in pretia distrahebat.

Qui igitur Principi in quolibet officio, seu in qualibet dignitate, palatina, civili, aut militari deserviebat, ei *militare* dicebatur, ejusque esse *miles*: qua sane notione banc vocem capiendam censuerim in vetustioribus Regum Anglo-Saxonum Chartis, quæ subscribuntur a variis proceribus, post Episcopos, Duces, & Comites, cum *Militis* titulo; adeo ut liceat conjicere non alios fuisse quam Officiales domus augustæ, qui in aliis *Ministri* appellantur: quæquidem *Militis* appellatio in Chartis eorumdem Regum ab anno 806. & deinceps reperitur, ut observat Seldenus de Titulis honorariis p. 2. c. 5. §. 33. quam ille de proceribus militari cingulo donatis intelligendam putat, quos tamen Ingulfus videtur innuere fuisse Officiales Regios, p. 860. *De dona Fregisti quondam Militis domini Kenulfi Regis.* Infra: *De dono Osuti Militis.* Pag. 868. *Bernodus Miles & vexillarius Regis.* [Idem innuere videtur S. Bernardus in Epist. ad Theobaldum Campaniæ Comitem, to. 1. col. 51. *Si quis forte Militum seu ministrorum vestrorum res illorum injuste contingere, &c.*] Exstant ejusmodi complures Chartæ Anglo-Saxonum Regum quæ a Militibus subscribuntur in Monastic. Anglic. to. 1. p. 211. 287. tametsi interdum post Ministros subscribant, adeo ut diversi ab iis, ordineque inferiores fuisse videantur, ut Conventu Westmonaster. ann. 1066. sub Edwardo Confessore inter Concilia Anglicana relato. Sane non alii sunt ab aulicis Ministris, quos alias Kanutus Magnus Danorum Rex ad sui vel famulatum vel comitatum adscivit, quos *ad tria millia Militum* excrevisse ait Sueno in Legib. Castrens. c. 20. Saxo vero Grammat. l. 10. ad sex millia: unde leges quas Rex idem ad continendam militiam istam aulicam constituerat, *Leges Castrenses* sive *Militares*, sive *Leges Curiæ* vocat idem Sueno in Proœmio. Idem c. 5. *Priscorum autem Curialium, qui & nunc Militari censentur nomine, hæc vigebat consuetudo, &c.* Vide *Minister*, & *Thaynus*.

Postmodum *militia* illa civilis, ad militarem unice profluxit: ita ut qui alicui in bellis *militaret* ac mereret, ejus esse *Miles* diceretur: maxime vero qui *beneficii* seu *feudi* alicujus ratione servitio militari obstrictus esset & obnoxius: unde *Miles* pro *vassallo* usurpatur passim a Scriptoribus. Luithprand. in Legat. *Principes isti apprime nobiles, & domini mei suas Milites.* Idem in Chron l. 5. c. 14. *Raimundus Aquitanorum Princeps pro minis mille se in Militem dedit, fidemque et juramento servaturum affirmavit.* Dudo lib. 3. de Morib. Norman. p. 120. *Ea fide qua concatenantur Senior & Miles.* Charta an. 954. apud Hemeræum: *Gerbertus scilicet & Anserus Miles ejus.* Conradus Imp. in Lege Longob. l. 3. tit. 8. §. 4. *Firmiter statuimus, ut nullus Miles Episcoporum, Abbatum, Abbatissarum, Marchionum, Comitum, vel omnium qui beneficium de nostris publicis bonis aut de Ecclesiarum prædiis nunc tenent aut tenuerint, ... sine certa & convicta culpa suum beneficium perdat, &c.* Ibi non semel. Berthold. an. 1095. *Insuper & Philippum Regem Galliarum excommunicavit, eo quod propria uxore dimissa, Militis sui uxorem sibi in conjugium sociavit.* [Charta ann. 1225. ex Chartul. Campaniæ in Camera Comput. f. 156. *Nos requiremus à Militibus Comitatus Burgundiæ quod ipsi faciant homagium dicto Comiti (Campaniæ) salva fidelitate nostra. Et si aliqui Milites seu Barones nollent facere homagium dicto Comiti Campaniæ Theobaldo, nos faceremus quod Barones illi & Milites facerent dicto Theobaldo ... fidelitatem.*] Regestum Tholosanum ann. 1238. fol. 72. *Dom. Guillelmus Unaldus flexis genibus & manibus suis junctis missis inter manus dicti domini Comitis, accepit prædictam terram ... ab ipso Dom. Comite, & recognovit & concessit se esse Militem Dom. Comitis, & ejus ordinii, ... & convenit servire ipsi Dom. Comiti & ejus ordinio, sicuti fidelis Miles tenetur servire dominum suum, tradens sibi osculum in signum fidelitatis.* Occurrit ibidem eadem formula pluries. Chron. Novalicense l. 5. cap. 8. *Manibus innexis Miles* (perperam *Militem*) *fit Rudolphi.* Gesta Guillelmi Nothi: *Manibus ei sese dedit, cuncta sua ab eo ut Miles a Domino recepit.* Ditmar. lib. 5. *Boiemiorum Ducem Bolizlaum, qui cognominatur Rufus, ad Militem sibi, alumquo ad amicum familiarem blanditiis ac minis adipiscitur.* Et l. 6. de eodem: *In die sancto manibus applicatis Miles efficitur, & post sacramenta, Regi ad Ecclesiam ornato incedenti Armiger habetur*, id est, *strepam tenuit*, quod vassallorum fuisse docuimus ad Cinnamum. Idem Ditmarus l. 7. de Willelmo Comite Burgundiæ: *Miles est Regis in nomine, & dominus terræ, &c.* Adde Albertum Stadensem ann. 951. Gariellum in Episc. Magalon. p. 81. &c. Hinc *in Militem adoptare*, id est, vassallum sibi aliquem efficere dato ei beneficio seu feudo, apud Adam. Brem. c. 153. *Cum omnes qui erant in Saxonia, sive in aliis regionibus clari & magnifici viri, adoptaret in Milites, multis dando quod habuit, cæteris pollicendo quod non habuit, inutile nomen vanæ gloriæ mercatus est.* Cap. 159. *Ut conjuratos tantum fratres ab invicem divelleret, Hermannum Comitem adoptavit in Militem.* Cap. 165. *Ignominiosum quidem, sed necessarium cum tyranno fœdus pepigit, ut qui hostis erat, Miles efficeretur, offerens ei de bonis Ecclesiæ mille mansos & amplius in beneficium.* Vide *Adoptare*. Ita usurpant Lex Longob. l. 3. tit. 8. §. 4. Herman. Contract. an. 846. 866. to. 4. Hugo Flaviniac. in Chron. p. 219. Greg. VII. PP. l. 1. Ep. 43. lib. 9. Ep. 3. Vita Aldrici Episcopi Cenoman. n. 1. Wolfard. Hasenrietanus apud Gretser. de Episcop. Eystet. p. 423. veteres Chartæ in Gallia Christiana tom. 3. p. 563. apud Beslium p. 490. Antun. Brandaon. l. 12. Monarch. Lusitan. cap. 1. &c.

Ut porro apud Romanos, qui militiæ alicujus armatæ, seu palatinæ, dignitatem aliquam consequebantur, cingulo dicebantur donari: quo etiam persæpe ab ipsomet Principe, si altioris; a majoribus vero magistratibus, si inferioris essent ordinis, accingebantur: ita qui Militiam aut ex dignitate, aut ex beneficio seu feudo domino debebat, armis omnibus ab eo instruebatur, quo *Militis* sui in posterum partes ageret, atque ita *adoptabatur in Militem*: unde nostri fortean *Adouber un Chevalier* dixerunt, ex voce *adoptare* de qua loquendi formula quædam adnotavimus in voce *Adobare*. Atque id, ni fallor, profluxit ex eo, quod apud barbaros, seu nationes Septentrionales, adolescentes qui primum arma induere gestiebant, ea sibi dari ab alio, sive principe, sive quovis magnate, ac ense accingi curabant, eoque ipso ab iis a quibus arma accipiebant, adoptabantur in filios, ita ut qui arma conferebat, patris; qui accipiebat, filii vicem obtineret: de qua adoptionis specie pluribus egimus in Dissert. 22. ad Joinvillam, diximusque ab ejusmodi honorariis per arma adoptionibus *Milites* apud nostros creandi profluxisse ritum.

Quemadmodum omnes fere paganorum superstitiones, quas penitus evelli posse haud existimarent, ritu aliquo sacro condierunt, vel sanctificarunt Christiani, quod de cæteris adoptionum speciebus a nobis est observatum ad Joinvillam; ita eam quæ sola armorum fiebat traditione, ab omni barbarico ritu purgarunt, armorum ipsorum benedictione a Sacerdote in Ecclesia facta, & novo Milite, vigiliis ac jejuniis prævíis, in ipsa sacra Liturgia ense accincto: quod maxime apud Anglos obtinuisse refert Ingulfus. *Anglorum erat consuetudo, quod qui Militiæ legitime consecrandus esset, vespera præcedente diem suæ consecrationis, ad Episcopum,*

pum, vel Abbatem, vel Monachum, vel Sacerdotem aliquem contritus & compunctus de omnibus suis peccatis confessionem faceret, & absolutus, orationibus, & devotionibus, & afflictionibus deditus in Ecclesia pernoctaret; in crastino quoque Missam auditurus, gladium super altare offerret, & post Evangelium Sacerdos benedictum gladium collo Militis cum benedictione imponeret; & communicatus ad eandem Missam sacris Christi mysteriis, denuo Miles legitimus permaneret. Hanc conferendi Militis consuetudinem Normanni abominantes, non Militem legitimum tenebant, sed socordem Equitem, & Quiritem degenerem deputabant. Id ipsum de Anglis tradit Robertus Bourronus in Hist. Arthuri, seu Merlini mſ. *Autans desfors estoit coustume en la grant Bretagne, que quant on faisoit Chevalier nouvel, on le vestoit tout de blanc samit, & puis le hauber, & li mettoit-on l'espie en la main, & en tel maniere alloit-on oir la Messe en tel maniere en quelconques lieu que il fust, & ce que il l'avenoit, il s'en devoit venir, adont li chaignoit cil qui Chevalier le devoit faire.*

Priusquam Militiam consequerentur, balnea ingrediebantur, indeque loti prodibant. Io. Monach. Majoris Monasterii l. 1. Hist. Gaufredi Ducis Norman. de ejusdem Militia: *Illucescente die altera balneorum usus, uti tirocinii suscipiendi consuetudo expostulat, paratus est*, Hist. Caroli VI. Franc. Regis, de Militia Ludovici II. Regis Siciliæ & Caroli fratris: *In hoc statu eum matrem usque ad S. Dionysium conduxissent, in secretioribus locis unde in præparatis balneis se mundarunt*. Vita Clem. VI. p. 90. apud Bosquetum; *Quo facto die Pentecostes incheato, statim aqua lotus* (perperam Editum *manalocus*) *& Miles factus, talem sibi titulum assumpsit seu usurpavit, Candidatus aqua Spiritus S. Nicolaus Miles, &c.* L'Ordene de Chevalerie mſ. *Mesires Hues, appareillez chou qu'a Chevalier affiert. Se li apparella son chef & sa barbe sans rere, mies qu'ele n'estoit, & si le mist en un baing, & li demanda, Sire, savez-vous que chest bains vous donne encommencement de vous a entendre: Hues, fait-il, non. Sire, fait mesire Huet, ausi nes & ausi mondes li enfes ist de pekié des fons de Baptesme, devez-vous issir de chest baing de villenie & de mauvese teche, &c.* Le Roman de Garin:

Quant fu baignii, fus el-palés en vint,
Bien fu vestu & de ver & de gris,
Muls fu apers & Chevaliers eslis,
Gros par espaules, & larges par le pis,
Et Ysore le branc d'acier li caint,
Puis le bessa, muls docement li dist. &c.

Alibi;

Li Rois appelle le Borgoin Auberi,
Fetes Girbert baignier vostre neven,
Si li donrons & le ver & le gris.
Le bang à fet le Bourgoing Auberi,
En la cuve entre, mes il i fu petit, &c.

Scribit Josephus Acosta l. 7. Hist. Indicæ c. 27. in Regno Mexicano procerum filios a Sacerdotibus lavari consuevisse, priusquam cingulo militari donentur. Et Polyænus l. 4. Strateg. auctor est Pæones Principem suum, priusquam diademate cingeretur, in fluvio Aristibo lavisse. Vide Tillium p. 431.

Atque is balneorum ritus potissimum observatur in Anglia, maxime cum Reges inaugurantur, a quibus novi *Milites* tum creari solent, quos *Knights of the bath*, seu *Milites de balneis* vocant, quod priusquam cingulo donentur, balnea subeant, de quibus Nicol. Uptonus l. 1. de Milit. offic. c. 3. Froissart. 4. vol c. 114. Camden. in Britan. p. 106. 3. Edit. Thom. Smith. l. 1. de Rep. Anglor. c. 17. Andr. Favinus l. 5. Theatri honoris, [Dietmarus in Dissert. hac de re ex professo edita ann. 1729.] & alii. Sed totam ejusmodi inaugurandorum in Anglia & alibi Militum ceremoniam, ex veteri Codice Gallico edidit Edward. Bissæus, quam paulo emendatiorem hoc loco inserere haud absurdum videtur, cum id genus antiquitatis non omnino obvium sit.

Cy après ensuit l'ordonnance & maniere de creer & faire nouveaulx Chevaliers du baing, au tems de paix, selon la Coustume d'Angleterre.

Quant ung escuier vient en la Cour pour recevoir l'ordre de chevalerie en temps de paix selon la Custume d'Angleterre, il sera tres noblement receu par les officiers de la Cour, comme le Seneschal, ou du Chambeclain, si ilz sont presens, & autrement par les mareschaux & huissiers. Et adonc seront ordonnez deux Escuiers d'onneur saiges & bien aprins en courtoisies, & nourritures, & en la maniere du fait de chevalrie: & ils seront escuiers & gouverneurs de tout ce qui appartient a celluy qui prendra l'ordre dessusdit. Et au cas que l'escuier viengue devant disner, il servira le Roi de une escuelle du premier cours seulement. Et puis les dits escuiers gouverneurs admeneront l'escuier qui pendra l'ordre en sa chambre, sans plus estre veu en celle journée. Et au vespre les escuiers gouverneurs envoyeront après le barbier, & il appareilleront ung baing, gracieusement appareillé de toile, aussy bien dedans la cuve, que dehors: & que la cuve soit bien couverte de tapiz & manteaulx, pour la froidure de la nuyt. Et adoncques fera l'escuier rez la barbe, & les cheveulx tondi. Et ce fait les escuiers gouverneurs yront au Roy, & diront, Sire, il est vespre, & l'escuier est tout appareillé au baing, quant vous plaira. Et sur ce le Roy commandera à son chamberlan qu'il admene avecque lui en la chambre de l'escuir le plus gentilz & le plus saiges chevaliers qui sont presens, pour lui informer & conseiller & enseigner l'ordre & le fait de chevalrie. Et semblablement que les autres escuiers de l'ostel, avec les menestrelz, voisent pardevant les chevaliers, chantans, dansans, & esbatans, jusques à l'uys de la chambre dudit escuier.

Et quant les escuiers gouverneurs orront la noise des menestrelz, ilz despouilleront l'escuier, & le mettront tout nu dedens le bain. Mais à l'entrée de la chambre les escuiers gouverneurs feront cesser les menestrez, & escuiers aussi, pour le temps. Et ce fait les gentilz saiges Chevaliers entreront en la chambre tout coyement sans noise faire: & adoncques les chevaliers feront reverence l'un à l'autre, qui sera le premier pour conseiller l'escuier au baing l'ordre, & le fait. Et quant ilz seront accordes dont yra le premier au baing, & illec s'agnoillera pardevant la cuve en disant en secret: Sire, à grant honneur soit-il pour vous cest baing, & puis lui monstrera le fait de l'ordre, au mieux qu'il pourra, & puis mettra de l'eaue du baing dessus l'espaulle de l'escuier, & prendra congie: & les escuiers gouverneurs garderont les costes du baing. En mesme maniere feront tous les autres Chevaliers l'un apres l'autre, tant qu'ils ayent tous fait. Et donc partiront les chevaliers hors de la chambre pour ung temps. Ce fait les escuiers gouverneurs prendront l'escuier hors du baing, & mettront en son lit tant qu'il soit sechie: & soit ledit lit simple sans courtines. Et quant il sera sechie, il levera hors du lit, & sera addoube, & vest bien chauldement pour le veiller de la nuyt. Et sur tous ses draps il vestira une cotte de drap rousset, avecques unes longues manches, & le chapperon à ladite robe en guise de ung hermite. Et l'escuier ainsi hors du baing, & attorne, le barbier ostera le baing, & tout ce qu'il a entour, aussi bien dedens, comme en dehors, & le prendra pour son fie, ensemble pour le collier, comme ausi si cest chevalier soit Conte, Baron, Baneret, ou Bachelier, selon la custume de la Court. Et ce fait les escuiers gouverneurs ouveront l'uys de la chambre, & feront les saiges Chevaliers rentrer pour

meurr

menent l'escuier, à la chappelle. Et quant ilz seront entrez, les escuiers, esbatans D daasant, seront admenez par levant l'escuier avecques les menestrels faisant leurs melodies jusques à la chappelle. Et quant ilz seront entrez en la chappelle, les espices & le vin seront prestz à donner ausdits Chevalieurs & escuiers: & les escuiers gouverneurs admeneront les Chevalieurs pardevant l'escuier pour prendre congie; & il les mercien toutes ensemble de leur travail, honneur, & courtoisies qu'ilz lui ont fait, & en ce point ilz departiront hors de la chappelle. Et sur ce les escuiers gouverneurs fermeront la porte de la chappelle, & n'y demorera force l'escuiers ses gouverneurs, ses prestres, le chandellier, & le guet. Et en ceste guise demourra l'escuier en la chappelle tant qu'il soit jour, tous jours en oroisons & prieres: requerant le puissant Seigneur, & sa benoite Mere, que de leur digne grace lui donnent povoir & confort à prendre ceste haute dignite temporelle en l'honneur & louenge de leur, de sainte Eglise, & de l'ordre de Chevalerie. Et quant on verra le point du jour, on querra le prestre pour le confesser de tous ses pechies, & orra ses matines, & messe, & puis sera accommunichie, s'il veult. Mais depuis l'entree de la chappelle aura ung cierge ardant devant luy. La messe commencee, ung des gouverneurs tiendra le cierge devant l'escuier jusques à l'Evangille. Et à l'Evangille, le gouverneur baillera le cierge à l'escuier, jusques à la fin de ladite Evangele l'escuier gouverneur ostera le cierge, & le mettra devant l'escuier jusques à la fin de ladite messe: & à la levacion du Sacrament ung des gouverneurs ostera le chapperon de l'escuier; & apres le Sacrament la remettra jusques a l'Evangile In principio. Et au commencement de principio; le gouverneur ostera le chapperon de l'escuier, & le fera ester, & lui donnera le cierge en sa main: mais qu'il y ait ung denier au plus pres de la lumiere fichie. Et quant co vient, Verbum caro factum est, l'escuier se genoillera, & offera le cierge & le denier: c'est assavoir le cierge en l'onneur de Dieu, & le denier en l'onneur de luy qui le fera chevalier. Ce fait, les escuiers gouverneurs remeneront l'escuier en sa chambre, & le mettront en son lit jusques à haute jour. Et quant il sera en son lit, pendant le temps de son euvrisier, il sera amende, c'est assavoir avec ung couverton d'or, appelle singleton, & ce sera lure du carde. Et quant il semblera temps aux gouverneurs, ils yront au Roy, & lui diront, Sire, quant il vous plaira, nostre maistre reveillera. Et à ce le Roy commandera ses saiges Chevaliers, escuiers, & menestrelz d'aler à la chambre dudit escuier pour le reveiller, attourner, vestir & admener pardevant lui en sa sale. Mais pardevant leur entree, & la noise de menestrelz oye, les escuiers gouverneurs ordonneront toutes ses necessaires prestz par ordre, à bailler aux chevaliers pour attourner & vestir l'escuier. Et quant les chevaliers seront venus à la chambre de l'escuier, ils entreront ensemble en licence, & diront à l'escuier: Sire, le tres-bon jour vous soit donne, il est temps de vous lever & adrecier; & avec ce les gouverneurs le prendront par le braz, & le feront drecier. Le plus gentil ou le plus saige chevalieur donnera à l'escuier sa chemise, ung autre lui baillera ses brages, le tiers lui donnera ung pourpoint, ung autre lui vestira avec ung kyrtel de rouge tartarin. Deux autres le leverons hors du lit, & deux autres le chaulseront; mais soient les chaulses denouz, avecquez semelles de cuir. Et deux autres lasceront ses manches, & ung autre le ceindra de la saincture de cuir blanc, sans aucun bacault de metal. Et ung autre peignera sa teste, & ung autre mettra la coiffe, un autre luy donnera le mantel de soye de kyrtel de rouge tartarin atachiez avec ung laz de soye blanc, avec une paire de gans blans, pendus au bout de las. Mais le chandellier prendra pour ses fies tous les garnemens avec

tout l'array & necessaries en quoy l'escuier estoit attournez & vestuez le jour qu'il entra en la Court pour prendre l'ordre: ensemble le lit en qui il coucha premierement apres le baing, aussi bien avec le singleton, que des autres necessitez. Pour lesquels fiefs ledit chandelier trouvera à ses despens la coiffe, les gans, la ceinture, & le las. Et puis ce fait les saiges chevaliers monteront à cheval, & admeneront l'escuier à la sale, & les maistrez tousjours devant, faisant leurs melodies. Mais soit le cheval habille comme il ensuit. Il aura une selle converte de cuir noir, les arzons de blanc fast, & esquartez, les estriviers noires, les fers dorez, le poitral de noir cuir avec une croix patee doree pendant pardevant le piz du cheval, & sans croupiere, le frain de noir à longues resnes à la guise d'Espaigne, & une croix patee au frent. Et aussi soit ordonne un jeune jouvencel escuier, gentil, qui chevauchera devant l'escuier. Et il sera dechapperonne, & portera l'espee de l'escuier, avec les esperons pendans sur les eschalles de l'espee, & soit l'espee à blanches eschalles fetes de blanc cuir, & la ceinture de blanc cuir sans harnois, & le jouvencel tendra l'espee par la poignee, & en ce point chevaucheront jusques à la sale du Roy: & seront les gouverneurs prestz à leur mesliee, & les saiges chevaliers menant ledit escuier. Et quant il vient, par devant la sale, les mareschaux & huissiers se feront prestz à l'encontre de l'escuier, & lui diront, Descendez; & lui descendu, le mareschal prendra son cheval pour son fie. Et sur ce les chevaliers admeneront l'escuier en la sale jusques à la haute table, & puis il sera dressiez au commencement de la table seconde jusques à la venue du Roy, les chevaliers de coste luy, le jouvencel à bout, l'espee estant pardevant lui, par entre lesdits deux gouverneurs. Et quant le Roy sera venu à la sale, & regardera l'escuier prest de prendre le haut ordre de dignite temporelle, il demandera l'espee avecques les esperons. Et le Chamberlain prendra l'espee, & les esperons du jouvencel, & les monstrera au Roy, & sur ce le Roy prendra l'esperon dextre, le baillera au plus noble & plus gentil, & lui dira: Mittez cestui au talon de l'escuier. Et cellay sera agenoille à l'un genoil, & prendra l'escuier par la jambe dextre, & mettra son pie sur son genoil, & fichera l'esperon au talon dextre de l'escuier. Et le seigneur fera croix sur le genoil de l'escuier, & lui baisera. Et ce fait, viendra ung autre seigneur qui fichera l'esperon au talon senestre en mesme maniere. Et doncques le Roy de sa tres-grande courtoisie prendra l'espee, & la ceindra à l'escuier. Et puis l'escuier levera ses bras en hault, les mains entretenans, & les gans entre les pous, & les doits: & le Roy mettra ses bras entour le col de l'escuier, & levera la main dextre, & frapera sur le col, & dira, Soyes bon chivaliee; & puis le baisera. Et adonques les saiges chivaliers admeneront le nouvel chivalier à la chapelle à tres grande melodie jusques au haut autel. Et yleques se agenoillera, & mettra sa dextre main dessus l'autel, & fera promisse de soustenir le droit de saincte Eglise toute sa vie. Et adoncques soymesme deceindra l'espee avec grande devotion & priere à Dieu, à saincte Eglise, & l'offrera en priant Dieu, & à tous ses Saincts, qu'il puisse garder l'ordre qu'il a print jusques à la fin. Et ceo acompliz, il preindra une souppe de vin. Et à l'issue de la Chappelle le maistre Queux du Roy sera prest de oster les esperons, & les prendra pour son fie; & dira, Je suis venu le maistre Queux du Roy, & prens vos esperons pour mon fie; & si vous faictes chose contre l'ordre de chevalrie, (que Dieu ne vueille) je coupperay voz esperons de dessus voz talons. Et puis les chivaliers le remeneront en la sale. Et il commencera la table des chivaliers. Et seront assiz entour luy les Chevaliers; & il sera servy si comme les autres, mais il ne mangera ne ne bevera à la table, ne ne se meuvra, ne ne re-

gardera, ne deça ne delà, non plus que une nouvelle mariee. Et ce fais, ung de ces gouverneurs aura ung eneevercher en sa main, qu'il tendra pardevans le visage, quans il sera besoin pour le eraisier. Et quant le Roy sera levè hors de sa table, & pass an sa chambre, adancques le nouvel Chevalier sera menè à grans foison de chevaliers & menestrelz devans lui, jusques à sa chambre. Et à l'entrée les Chevaliers & menestrelz prendrons congiè, & il yra a son disner. Et les Chevaliers departiz, la chambre sera fermee, & le nouvel Chevalier sera despuille de ses paremens: & ilz seront donnez aux Roys des Heraulx, se ils y sont present, ou si non, aux autres Heraulx se ils y sont; autrement aux menestrez, aveeques ung marc d'argent, se il est bacheler: & se il est Baron, le double: & se il est Conte, ou de plus, le double: & le couset cappe de nuyt sera dannè au gues, autrement ung noble. Et adoncq il sera cevestu d'une robe de bleu, & les manches de custete en guise d'un prestre, & il aura à l'espaule senestre un laz de blanche soye pendans. Et ce blanc laz il portera sur tous ses habillemens qu'il vestira au long de celle journèe, tant qu'il ait gaignè bannenr & renom d'armee, & qu'il soit recordè de si hault record comme de Nobles Chevaliers, Escuiers, & Heraulx d'armes, & qu'il soit renommè de ses faiz d'armes, comme devant est dit, ou aucun hault Prince, au tres noble Dame, de pouvoir coupee le las d'espaule du Chevaliee, en disant, Sire, nous avons ouy tant de vray renom de vostre bonneur que vous avez fais en diverses parties, au tres grans bonneur de Chevaliere a vous mesmes, & à celuy qui vous à fait Chevalier, que droit veult que cest laz vous soit ostez. Mais aprés disner les Chevaliers d'onneur & gentilz hommes vendront aprés le Chevalier, & le admeneront en la presence du Roy, & les escuiers gouverneurs pardevant luy. Tres noble & redoute Sire, de tous ce que je puis, vous remercie de toutes ces bonneurs, courtoisies & bontez que vous me avez, & vous en mercie. Et ce dit, il prendra congie du Roy. Et sur ce les escuiers gouverneurs prendeont congie de leur maistee en disant, Sire, ceu nous avons fait par le commandement du Ro, ainsi comme nous fusmes obligiez, à nostre povoir. Mais s'il est ainsi que nous vous ayons despleu par negligence, ou par fuis en ce temps, nous requerons pardon d'autre part, Sire, comme veroy droit est selon les constumes de Court, & des Royalmes anciens, nous vous demandons robes & fiefz à terme de, comme escuiers du Rey, compaignons aux bachelier, & aux autres seigueurs. Supradicta Anglice reddidit Will. Dugdalus in Antiquit. Waewicens lib. p. 531.

Tradit præterea vetus Ceremoniale, novis vestibus tirones a balneo prodeuntes donatos, exutis scilicet prioribus, quæ scutiferorum erant. Joannes Monachus Majoris Monasterii lib. 1. *Post corporis ablutionem ascendens de balneorum lavacro, bisso retorta ad carnem induitur, cyclade auro texta supervestitur, &c.* Historia Caroli VI. Regis Franc. *In curru de Parisius exivit cum Ducum, Militum, & Baronum multitudine copiosa, quam etiam duo ejusdem filii Ludovicus Rex Siciliæ & Carolus adolescentes egregii, equestres sine medio sequebantur. Nam scutiferorum priscorum ceremonias gradatim ad tyronum ordinem ascendentium servantes, tunica lata talaris ex grifeto bene fusco uterque indutus erat. Quicquid vero ornamenti eorum equi vel ipsimet deferebant, auro penitus carebat. Et simili quoque panno, quo ambo induti erant, quasdam portiunculas complicatas, ac sellis equorum a tergo alligatas, deferebant, ut armigerorum antiquorum peregre proficiscentium speciem denotarent.* Infra: *Indumentis prædictis exuti, mox vestimentis novæ Militiæ adornantur.* Alia quippe erant vestimenta tyronum, alia Militum, quæ & qualia in hisce occasionibus fuerint, accipe ex Computo Stephani *de la Fontaine* Argentarii Regis, incipiente a 28. Augusti ann. 1350.

Pour Monseig. le Duc de Bourgagne, premierement pour le Sacre du Roy une cote hardie d'Escuerie & un chapperon d'un brun marbre fourre d'agneaux noirs. Item de mesme une houce sengle & un chaperon sengle. Item une robe d'Escuerie d'un marbre brun de 4. garnemens, & chaperon fourre d'agneaux blancs. Item pour sa Chevalerie une robe d'un pers de 4. garnemens, & chaperon fourre de menu vair. Item une cote d'un samit vermeil fourree de menu vair, couvert le menu vair de cendal vermeil. Item un mantel de samit vermeil fourre de menu vair.

In eodem Computo: *Des mises en ce terme pour la Chevalerie du Dauphin & de ceux qui furent Chevaliers en sa compaignie, c'est assavoir le Duc de Orliens, le Comte d'Anjou, le C. d'Alençon, le Comte d'Estampes, M. Jean d'Artois, le Comte de Dammartin, le Vescomte de Thouraine neveu du Pape, & le Seigneur de l'Escun, &c. Draps d'or & de soye à faire robes pour ladite Chevallerie. Pour 7. pieces de samit vermeil à faire cotes & manteaux, lesquelles cottes furent fourrees de menu vair pour le Dauphin, &c. la veille de leur Chevallerie, &c. Pour 23. pieces & demye de drap d'or de plusieurs façons, c'est assavoir 6. nacis d'or 40. escus a piece. 9. camacas & demy d'or 30. escus la piece. 2. autres camacas 25. escus la piece, & 6. mattabas d'or 20. escus la piece, tous à faire cotes & manteaux semblables, comme des samits dessus dits le jour de la Chevallerie desdits Seigneurs, &c. Draps de laine pour lesdits Seigneurs à leur Chevalierie. Pour 44. aunes de sanguine Moree & de bruns marbrez ensuivant ladite couleur, c'est assavoir une sanguine de 38. ll. par 5. aunes de semblable 32. s. par. l'aune, & 15. aunes d'autre soye 38. sols par. l'aune, tout pour faire cottes hardies fourrez d'agneaux noirs, & houces sengles à chevaucher pour lesdits Seigneurs en estat d'Escuerie, &c. Pour 90. aunes de brun marbre en plusieurs pieces de la grant-moison de Bruxelles, &c. tant pour faire robes aux Seigneurs dessus nommez qui furent Chevaliers, chacune de 4. garnemens fourrez d'agneaux blans pour leur estat d'Escuerie, excepte le Seigneur de l'Escu, qui n'en ot point, ne desdites cotes hardies. Pour 151. aunes de brunette en plusieurs pieces de la petite moison de Louvain tant pour faire à chascun desdits Seigneurs qui furent Chevaliers, couvertour & demy fourreure d'Escureux de Calabre à couvrir leur lits pour ledit estat d'Escuerie 20. s. par. l'aune, &c. Pour 4. escarlates vermeilles de Bruxelles, &c. 2. vrongnes de la grant moison de Louvain, &c. tout faire semblables couvertoirs fourrez de menu vair aux Seigneurs dessusdits pour leur estat de Chevalerie, & 3. cotes & 3. manteaux pour le Vescomte de Thouraine, le Comte de Dammartin, le Seigneur de l'Escu devant nommez pour la veille de leur Chevalerie. Pour 10. draps de 2. couleurs pers azure & vers encre la grant moison de Bruxelles tout à faire 2. paires de robes chascune de 4. garnemens pour M. le Dauphin, & pour ceux qui furent Chevaliers en sa compaingnie, excepte le Seigneur de l'Escu, &c. Pour 24. aunes de 2. royes de Gaut de 2. pieces, à faire vincaux pour le Corps & pour commun de Monsieur le Dauphin pour cause de ladite Chevalerie, &c. Pennes & fourreures pour ladite Chevalerie. Pour fourrer une cote hardie d'un drap moret que M. le Dauphin ot a chevaucher en son estat d'Escuerie, une penne d'agneaux noirs & un chapperon fourre de meesmes, 7. liv. pour fourrer audit Seigneur une robe de 4. garnemens pour ledit Estat. 2. pennes d'atagneaux de l'aigue Chaperon & demi d'atagneaux d'Aragon, & 4. peaux de semblables atagneaux a faire poingnez, &c. Pour fourrer un couvertoir & demy de*

uy de brunette noire que ledit Seigneur et pour ledit estat d'Escuierie, 2. forreures de dos de Calabre, &c. Pour fourrer la cote & le mantel de famit vermeil que ledit Seigneur et la veille de sa Chevailerie pour ladite cote une fourrure de menu vair tenant 166. ventres, pour manches fourrees à plain 40. ventres, & pour le mantel 208. pour faurrer la cotr & le mantel de drap d'or èsquels ledit Seigneur fu Chevalier, pour la cote 206. ventres de menu vair & pour le mantel une fourreure d'ermines, &c. Pour faire un couvertoir & demy d'escarlate que ledit Seigneur et pour son estat de Chevalerie 2. fourreures de menu vair, &c. Pour fourrer deux paire de robes l'une de pers azurè, & l'autre de vert encrè chascune de 3. garnemens pour les 4. surcos, 4. fourreures de menu vair tenant chascune 200. ventres pour les 2. manches de surcot, &c.

Ibidem: *Chambres pour ladite Chevalerie. Pour onze pieces de cendaux noirs des large, &c. pour faire trois contrepointes noires pour les 3. chambres d'Escuierie du Dauphin, du Duc d'Orleans & du Comte d'Anjou, &c. Pour 6. pieces de toille tainte à faire l'envers desdits contrepointes, &c. Pour 12. tapis noirs de laine, contenans chascun 4. aunes & demie, qui sont sur tout 54. aunes quarrées; c'est assavoir pour chacune desdites chambres noires 4. tapis, un au chevets, & 3. par terre autour du lit 10. s. par. l'aune. Pour 4. sarges noires de Caen à couvrir le lit du Comte d'Alençon, du Comte d'Estampes, &c. Pour leur estat & chambre d'Escuierie, &c. Pour 78. pieces de cendaus vermeus en graine pour faire 6. chambres garnies, chacune de grant contrepointe, & de 3. courtines pour Mess. le Dauphin, le Duc d'Orliens, &c. Pour leur estat de Chevalerie, pour 16. pieces de toile peinte à faire l'envers, &c. Pour 3. pieces de famit vermeil, &c. & 3. pieces de cendaux vermeux en graine, &c. Pour faire quarreaus pour lesdites chambres; c'est assavoir pour chascun 6. quarreaus, desquels les 2. sont grans pour l'Oratoire, les quatre petits pour 36. aunes de toile vermeille à faire contrendoit, &c. Pour les coutils desdits quarreaux, &c. Pour 42. tapis vermeux, &c. pour parer les 6. chambres desdits 6. Seigneurs dessus nommez pour leur estat de Chevalerie; c'est assavoir pour la chambre de chascun Seigneur un tapis armoiez aux cornez de ses armes, desquels tapis il en i a un chevecier tenant quatre aunes de lonc, & 2. de le. 4. tapis a mettre entour le lit & sur la couche, tenans chascun cinq aunes de lonc, & 2. de le. Es lee autres deux tenans chascun 4. aunes de lonc, & 2. de lè, pour couvrir les sommiers, &c. Pour 4. pieces de cendeaux noirs de larges, pour faire contrepointe pour ledit Viconte de Thourraine nepveu du Pape, pour son estat d'Escuierie, &c. Pour faire une chambre garnie de grant contrepointe de 3. courtines pour l'estat de Chevalerie dudit Visconte, &c. Au compte commençant au 1. Juillet 1351. Messire Nicolas Braque, (Tresorier de France) Chevalier nouvel, pour fourrer un mantel d'escarlate vermeille pour le jour de sa chevalerie, un mantel de gros vair. Pour fourrer un couvertoir à couvrir le lit dudit Chevalier nouvel le jour de sa Chevalerie, une penne de gris de 18. tires. Ledit Chevalier nouvel pour fourrer 2. paires de robes, l'une d'un vert, & l'autre d'un pers, chascune de trois garnemens, pour le jour de sa Chevalerie.* Vide Seldenum de Titulis honorariis, 2. part. c.5. §.34. p.774. 2. Edit.

Ita loti novi tyrones, in Ecclesia pernoctabant, orationibus vacabant, & proximo crastino sacræ intererant Liturgiæ, quod ex Ingulfo supra attigimus. Historia Caroli VI. *Insignes vero adolescentes prædicti habitu eodem quo prius ante Martyres reducuntur, ut ibidem, sicut mox antiquitus inolevit, in orationibus pernoctarent.* Froissart. 4. vol. c.63. de Militia 4. Regulorum Hiberniæ: *Et adonc veillerent toute la nuit ces quatres Rois en ladite Eglise, & au lendemain à la messe, & à grant solennite ils furent faits Chevaliers.* Le Roman de Girard de Vienne ms.

Li Damoisel si ereat moult à priser,
Devant le Roi se vont agenouiller
Font homaje voiant mult Chevaler,
Et l'Empereres les a fait redrecer.
Ses Chevalers emprist à arenier
Premierement adoberas Renier.
Et de Girard ferai mon Escuier,
Dient François, bien fait à otroier,
Chemises & braies aportent à Renier,
Chauces de pailes, solere de Moupeller,
El dos lui vestent un fret hermine cher,
Et un bliaut, que et fait entailler,
Un mantel riche qui valoit maint dener,
Ont affuble au nobilor guerrer,
Per Messe oir l'en mainent au mostier;
Car c'est custume à nouvel Chevaler,
Ancois qu'il doie ses garnemens bailer,
Doit oir Messe, & Dame Deu proier.
Que il li doie honor & foi baucer,
Et à droit terre tenir terre & justiser.
Apres la Messe en nont mene Rener,
Per adober el grant palais plener,
Ses garnemens li sont appareiller,
Chauces de fer qui moult sont à proiser,
El dos li vestent un blanc auberc dobler,
Et chef li lacent un vert hiame verge,
Li Rois li caint un riche brane d'acer,
El col le fiert l'Emperere à vis fer,
Puis li a dit, Soyez prodome, Rener.
Merci, Beau Sire, ce dit li frans guerrers,
Si fera-je, se Deux me vout aider.
L'en li ameine un auferant destrer,
Li Bere monte par son senestre estrer,
Al col li pend un escu de quarter,
Et à son poin un reit tranchant espie,
Fait un eslais sur l'auferant Corser,
Qui li veist ses esperons brocher,
Et per la cort & ganchir & eslaisser,
Et son espee brandir & pannoier
Muls le deust aloser & priser,
Fermeat le loent li prodom Chevaler.

Easdem ceremonias, jocose licet ac facete, perstringit le Roman d'*Audigièr* ms. in Bibl. Coislin.

Hauberc li ont vestu
Blanc & legier,
Quinze sols de marcheis
Costa l'autrier:
En son chief li lacerent
Heaume d'acier,
Qui trois ans fuz en gaiges
Pour un denier.
Tiers li ceint l'espee
Qui moult l'ot cher:
Plus mauvais vavassor
De lui ne quier:
La paumee li done
Sor le colier,
Que d'un genoil le fait
Agenoillier.
En la place li traient
Son bon destrier:
Et ce fu Audigon
Qu'il ot tant cher,
Audigier i monta
Par son lestrier.

In hisce sacris ceremoniis cingulum Militare conferebatur novo Militi ab aliquo Principe aut Magnate,

data, ut solemne erat, alapa militari, sacra faciente Episcopo aut Sacerdote, ensemque benedicente: cujus ritus exemple produat præ cæteris Magnum Chronicon Belgicum ann 1247. ubi de *Militia* Willelmi Comitis Hollandiæ Imperatoris electi qui sacra faciente Cardinale, a Rege Bohemiæ gladio accinctus est, impacto in collum tyronis ictu: & Vinchantius in Annalibus Hannoniæ c.37. ubi de *Militia* Guillelmi Hannon. Comitis Ostrevanti, quem e Guillelmo Comite patre cingulo donatum scribit, Episcopo Cameracensi sacre faciente. Vide *Alapa militaris*.

Interdum Militiæ cingulum ab Episcopis & Abbatibus ipsis conferebatur in ipsa Ecclesia, sacris vestibus indutis. Tabularium S. Martini *de Hastings* in Anglia laudatum a Seldeno ad Eadmerum: *Terras censuales non donet* (Abbas) *ad feudum, nec Milites nisi in sacra veste faciat*. Charta Henrici I. Regis Angl. pro Monesterio Radingensi: *Terras censuales non donet* (Abbas) *ad feudum, nec faciat Milites nisi in sacra veste Christi, in qua porvulos suscipere modeste caveat, &c.* A Lanfranco Dorobernensi Episcopo Militiæ cingulum accepisse eumdem Henricum, postmodum Angliæ Regem, primum cognominatum, tradunt Ordericus l.8. p. 665. Willelmus Malmesb. l.4. de Gest. Angl. p. 120. & Matth. Paris an. 1088. ut Balduinum Comitem Guinensem a S. Thoma Archiepiscopo Cantuariensi in Capella S. Catharinæ apud Montorum, Lambertus Ardensis p. 112. & Chronicon Andrense pag. 455. Robertus *Bourron* in Merlino ubi de Arthuri Regis Militie: *Par le commun Conseil, & par l'accort des Barons, fit l'Arcbevesque Artu Chevalier, & cele nuit veilla Artus à la maistre Eglise dusques au lendemain au jour qu'il fust ajourne*.

Sed & ipse summus Pontifex Imperatores, Reges, eliusque promiscue Nobilet Milites facit, ut est in Ceremoniali Romano l.1. sect.5. & 7. apud Odoricum Rainaldum an.1504. n.72. Ughellum to. 1. p. 2. pag. 267. to. 5. Histor. Francor. p. 878. &c. Vetitum temen & interdictum in Concilio Londoniensi an. 1102 *ne Abbates faciant Milites*, apud Eadmerum lib. 3. Histor. pagin. 68. & Willelm. Malmesburiensem, uti jam supra monuimus.

Ensis porro quo accingebatur Miles, altari ab ipsomet imponebatur. Joannes Sarisberiensis l. 6. Policrat. cap.10. *Inolevit consuetudo solennis, ut ea die qua quisque Militari cingulo decoratur, Ecclesiam solenniter adeat, gladioque super altare posito & oblato, quasi celebri professione facta seipsum obsequio altaris devoveat, & gladii, id est, officii sui jugem Deo spondeat famulatum*. Quæ quidem ipsissima verba descripserunt Helinandus Serm. 3. in Festum omnium Sanctorum, Vincentius Belvac. lib. 29. cap. 131. [Philippus de Pergamo in Cetone moralizato 2. part. Proœmialis cap. 14] & Nicolaus Uptonus lib. 1. de Militari officio c. 14. Petrus Blesensis Epist. 94. *Sed & hodie tyrones enses suos recipiunt de altari, ut profiteantur se filios Ecclesiæ, atque ad honorem Sacerdotis, ad tuitionem pauperum, ad vindictam malefactorum, & patriæ liberationem, gladium accepisse*. Quippe gladius quo accingebatur novus Miles, præcipuum fuit semper Militaris ordinis argumentum. Hinc *accingi gladio* dicuntur qui fiebant Milites. Chronicon Reicherspergense ann. 1165. *Henricus Rex accinctus est gladio in Pascha*. Et ann. 1193. *Ibi etiam in eadem solennitate & in præsentia Imperatoris accincti sunt gladio Dux Suevia, Dux Bavariæ, &c.*

☞ Inde est etiam quod le Roman *de Blanchandin* ms. canit:

> *Quar nus ne ceignoit branc d'acier*
> *Adonc s'il n'estoit chevalier*.

Neque tamen semper in hisce occasionibus gladius ab ipsis Pontificibus Militi accingebatur; sed ipsemet interdum Miles de altari acceptum lateri suo aptabat, siquidem majoris dignitatis esset Princeps. Rodericus Toletan. lib.9. de Reb. Hispan. c.10. de Rege Fernando *Et tertia die ante festum S. Andreæ in Regali Monasterio prope Burgis celebrata Missa a venerabili Mauritio Burgensi Episcopo, & armis Militaribus benedictis, ipse Rex suscepto gladio ab altari, manu propria se accinxit cingulo Militari; & mater sua Regina nobilis ensis cingulum deaccinxit*. Idem de Alfonso I. Rege Portugalliæ refert Chronicon Gotthorum, seu Lusitanicum, editum ab Antonio Brandaono, sub æram 1163. *Infans inclytus domnus Alfonsus Comitis* Henrici *& Reginæ D. Tarasiæ filius, D. Alfonsi nepos, habens ætatis annos fere 14. apud sedem Zamorensem ab altare S. Salvatoris ipse sibi manu propria sumsit militaria arma, & ibidem in altare indutus est, & accinctus militaribus armis, sicut moris est Regibus facere, in die sancto Pentecostes*. Adde Raimundum Montenerium c. 297. Quæ quidem Regum Hispanicorum morem spectant, qui coronam non ab Episcopis, aut Archiepiscopis, sibi imponi patiebantur, sed ipsimet capitibus suis de altari sumptam aptabant, ut est in Chronico Petri IV. Regis Aragonum lib. 2. cap. 9. apud eumdem Montanerium loco laudato.

☞ Et hæc quidem erat Principum majoris dignitatis prærogativa, ut recte monuit D. Cangius; cæteri quippe Milites ab alio ense accingebantur: quod mire illustrat le Roman *de Partonopeo* ms.

> *Costume fu donc à cel tens,*
> *Li quelsque fust, folse ou sens,*
> *Que ne ceignoit nus lui espee,*
> *Se il n'avoit la teste armee.*
> *S'espee a son col li pendoit*
> *Tant que ses sires la prenoit*
> *Pour ceindre li & metre au lez,*
> *Puis en faisoit ses volentez.*
> *Pour ce sont li vallet arme*
> *Et devant la dame amene.*

Infra:

> *A tant Meilor prent s'espee*
> *Si li a bel du col ostee,*
> *Des ranges fermement le ceint*
> *Par les flans & bien li estraint.*

Neque iis opponendus Petrus Blesensis supra laudatus, cum indiscriminatim scribit *Tyrones enses suos recipere de altari*. Id unum quippe vult gladium a Pontificibus de altari acceptum tyronibus accingi.

☞ Solemne sacramentum præstabant tyrones, de quo idem Petrus Blesensis ibid. *Olim se juramenti vinculo Milites obligabant, quod starent pro Republica statu, quod in acie non fugerent, & quod vitæ propriæ utilitatem publicam præhaberent*.

Creabantur autem Milites variis modis, inquit Nicolaus Uptonus lib. 1. de Militari officio cap. 3. *videlicet per balneum, qui modus observatur in Anglia, & aliis regnis ubi regnat pax. Item creantur Milites per aliquem Principem, seu principalem Capitaneum in villarum obsidionibus, castrorum, vel fortalitiorum, & hoc diversis modis. Si forte assaltus fiat, seu faciendus fuerit, tunc creandus in Militem portabit gladium in manibus, de principali Capitaneo obsidionis petens, ut ipsum creet in Militem, qui quidem Princeps seu principalis Capitaneus capiet gladium prædictum de manibus ordinandi, & ipsum percutiet, dictum gladium tenendo ambabus manibus, cum eodem, nominando eum Militem sic percussum. Qui quidem Princeps tenetur alium veteranum Militem eidem assignare, qui sibi calcaria deaurata præparabit, & secum transibit ad assaltum faciendum. Item idem modus observatur in creatione Militum ad mineram, sed veteranus ille, cui novus tiro committi-*ter,

tur, vigilabit nocte sequenti cum tirone in minera supradicta. Item creantur Milites in bellis campestribus, ubi idem modus creationis observatur, qui in assaltibus exercetur. Complura ejusmodi Militum creatorum in occasionibus bellicis exempla suggerunt Fulcherius Carnot. l. 2. c. 10. Froissart. 2. vol. c. 125. 159. 164. 3. vol. c. 14. 75. 4. vol. c. 18. Monstrelletus 1. vol. c. 47. &c. 2. vol. p. 216. Dorronvillaus, &c. Adde Tillium, & Savaronem in Tractatu de Ense Francico p. 27.

Porro quivis Militari honore donatus, alium Militem facere poterat. Charta Nobilitationis an. 1372. descripta a Camusato in Antiq. Tricassib. *Ita quod Nicolaus & ipsius liberi & tota posteritas eorundem masculina quandocunque & a quocunque Milite voluerint, Militiæ cingulo valeant decorari.* Monstrelletus 3. vol. sub an. 1452. *Quand tous furent approchez de leurs ennemis, le Seigneur de Saveuses fit Chevalier de sa main ledit Comte de Estampes, qui ne l'estoit pas encore, lequel Comte en fit incontinent autres cinquante-deux, &c.* Vide Nicolaum Uptonum l. 1. de Militari Officio cap. 2. & Auctorem Somnii Viridarii. In Aragonia: *Infantio potest per quemlibet Militem promoveri ad Militiæ dignitatem, alii non nisi per Dominum Regem, vel alium de ejus speciali mandato, exceptis civibus honoratis civitatis Cæsaraugustæ, qui ex privilegio antiquitus dictæ civitati concesso, possunt per quemlibet Militem promoveri ad Militiæ dignitatem.* Ita Observantiæ Regni Aragonum libro 6. titulo *de conditione Infantionatus.*

A femina Militare interdum cingulum indultum Militibus testatur Ordericus Vitalis l. 11. p. 825. *Sicilia quoque Philippi Francorum Regis filia, quæ Tancredi uxor fuit, Gervasium Britonem Dolensis Vicecomitis filium Militem fecit, aliosque plures armigeros Militaribus armis contra paganos instruxit.*

☞ Quo magis Militiæ dignitas illustraretur, atque ad eam obtinendam promtius excitarentur adolescentium animi, statutis privilegiis atque honoribus gaudebant Milites, qui aliis Militari honore necdum donatis negabantur, licet natalium nobilitate etiam Milites ipsos præcellerent: hinc solis Militibus concessum ut ad Baronum mensam sederent; cujus moris exemplum insigne refert Continuator Nangii ad an. 1378. ubi de convivio quo Carolus V. Rex Franc. Carolum IV. Imper. & Romanorum Regem ejus filium excepit: *Et fut l'assiete telle qui s'ensuit. L'Evesque de Paris premier, le Roy, le Roy des Romains, le Duc de Berry, le Duc de Brabant, le Duc de Bourgogne, le Duc de Bar, & pour ce que deux autres Ducs n'estoient pas Chevaliers, ils mangerent à une autre table.* Vide Loisellum in Instit. l. 1. tit. 1. art. 14. Idem obtinuit in Hispan. & Aragon. Leges Alfonsinæ seu Partit. part. 21. tit. 28. *Ni otro ninguno non deve se ofrecer, ni a tomar la paz ante que ellos, ni al comer non deve assentar se con ellos, ni otro ninguno si non Cavalero.* Constit. pacis & treugæ Jacobi 3. Reg. Aragon. an. 1234. art. 9. *Item statuimus quod nullus filius Militis qui non sit Miles, nec ballistarius, sedeat ad mensam Militis, vel Dominæ alicujus, nec calcet caligas rubeas, nisi sit talis qui secum Milites ducat.* Io Append. Marcæ Hispan. col. 1430. Observant. regni Aragon. lib 6. tit. 1. num. 21. *Item in Aragonia nullus filius Militis, in mensa Militis sedet, donec fuerit factus Miles.* Hæc post D. *de Lauriere* in Gloss. Jur. Gall. v. *Chevalier.* Proprio sigillo non utebantur, nisi Milites. Vide *Sigillum.* Videtur præterea hæc fuisse Militum prærogativa, ut qui *Militiam* nondum consecutus erat, exercitui præesse non posset. Le Roman *de Rou* ms. ubi de Haroldo:

Là le fist li Dux Chevalier,
Armes & dras li fist baillier
A lui & à ses compagnons,
Puis l'envoya sus les Bretons.

Ad Militiam capessendam nulla fere erat ætas definita: interdum enim *præmature* dabatur, ut de Æthelstano Anglorum Rege narrat Willelmus Malmesbur. l. 2. cap. 6. Baldricus Abbas Burguliensis de quodam Milite quindenni mortuo:

.... *Ante dies assumpsit Militis arma.*

Interdum *ubi per ætatem licebat*, ut de Willelmo Notho idem Malmesburiensis scribit lib. 3. pag. 95. Sæpe *infra ætatem*, hoc est, ante annos *majoritatis* seu annum 21. ut est apud Matth. Paris in Charta Joannis Regis pro libertatibus Angliæ pag. 178. ac proinde antequam in bella eundi ac pugnandi ætatem haberent, quæ fuit an. 21. ut est in Statutis S. Ludovici lib. 1. cap. 71. Scribit Joinvilla noster pag. 98. Principem Antiochenum annos 16. natum Militem factum à S. Ludovico Rege Franciæ.

Gentis ac natalium nobilitas necessaria erat, ut quis *Militiam* consequeretur, maxime apud nostros. Charta Beatricis Abbatissæ B. Mariæ Suession. an. 1231. *Exceptis Clericis, Militibus, gentibus, religiosis, & exceptis omnibus, qui Milites esse possunt originis ratione*, id est, Viris nobilibus. Guntherus l. 2. Ligurini de Longobardorum gente:

Utque suis omnem depellere finibus hostem
Possit, & armorum patriam virtute tueri,
Quoslibet e x humili vulgo, quod Gallia fœdum
Judicat, accingi gladio concedit equestri.

Io Regesto 2. Parlam. fol. 46. & 58. *Comes Nivernensis emendam fecit domino Regi, eo quod fecerat Milites duos filios Philippi de Borbonio: & scriptum fuit Comiti Nivernensi, quod dictos duos factos Milites ad dominum Regem mitteret. Et quia dicti duo filii Philippi de Borbonio non existentes adeo Nobiles ex parte patris, quod Milites fieri deberent, se fecerant fieri Milites, emendaverunt hoc domino Regi, & solvit eorum quilibet 1000. lib. Turon. & Milites remanserunt, ut postea emenda fuit moderata ad 400. lib.* Ibid. fol. 51. & 52. in Parlamento Pentecost. *Dictum fuit, quod non obstante usu contrario ex parte Comitis Flandrensis proposita, non poterat, nec debebat facere de villano Militem, sine auctoritate Regis.* Apud Alamannos, ex Imperatorum Constitutionibus, *Milites fieri* non poterant, *qui de genere Militum non nati erant*, uti testatur Petrus de Vineis lib. 6. Epist. 17. Ita etiam obtinuisse apud Aragonenses colligitur ex Statuto Jacobi I. Regis Aragon. ann. 1234. quo *nullum fieri ab aliquo Militem, nisi filium Militis*, vetat: & apud Siculos ex Constitutione Rogerii Regis, quæ habetur in Constit. Sicul. lib. 3. tit. 39. §. 2. [Similia leguntur in Statutis mss. Caroli I. Regis Siciliæ cap. 188.]

Secus tamen observatum in aliquot Galliæ provinciis testatur sequens Charta ex Chartophylacio Regio, scrinio *Ordinationes*, 1. fol. 227. *Nos, &c. Notum facimus quod usus & consuetudo sunt, & fuerunt longissimis temporibus observata, & tanto tempore quod in contrarium memoria non existit, in Senescallia Bellicadri, & in Provincia, quod Burgenses consueverunt a Nobilibus & Baronibus, & etiam ab Archiepiscopis, sine Principis auctoritate & licentia, impune cingulum Militare assumere, & signa Militaria habere, & portare, & gaudere privilegio Militari. Die Mart. post oct. Pentec. anno Dom.* 1298. Sed & in Charta Philipp. Regis Fr. an. 1206. qua 300. servi Ecclesiæ S. Aniani, eodem Rege permittente tanquam ejusdem Abbate, a Canonicis manumittuntur, quidam ex iis se *Milites* inscribunt. Vide Probationes Historiæ ejusdem Ecclesiæ p. 109.

A Militari cingulo arcentur etiam *filii Sacerdotum, Diaconorum, & rusticorum*, Lege Friderici I. an. 1187. apud Conradum Urspergensem.

Prædictis addere placet quod apud omnes fere natio-nes obtinuit, neminem *Militem* appellatum, nisi qui Militarem ordinem revera consecutus esset. Molinus in Repertorio: *Infantiones nascuntur apud nos, Milites vero fiunt seu creantur: quia sine creatione actuali, seu promotione ad Militiam, nullus potest esse* Miles.

☞ Atque hinc est quod ipsi etiam Principes & Duces hunc præ se titulum non ferebant, nisi post consecutam militarem dignitatem; qua semel obtenta, eo potissimum titulo gloriabantur. Unde Johannes Dux Britanniæ Miles factus, in Charta ann. 1366. sese Militem inscribit: *Johannes Dux Britanniæ, Miles, &c.* Haud scio tamen an ejusmodi usus obtinuerit ante sæculum 13. quo circa ineunte Militis nomenclatura Nobilibus præ cæteris adscribi cœpit: adeo ut *Miles* & *Gentil'homo* unum idemque sonaret, ut observat Hadr. Valesius in Notit. Gall. p. 333. ex Charta an. 1258. quod sibi primum occurrisse monet: *Cum dominus Adam Miles diceret, quod aquam dicti rivi* (de Rutello) *debet & potest facere currere per terram suam & in fossatis suis, & in terris ac pratis suis: & hac ratione, quia quilibet Gentil'homo, habeat libera feoda in Comitatu Campaniæ, potest & debet, quando vult, absque contradictione facere vivaria, &c.*

☞ Qui fuerit Militum Siciliæ apparatus, tradit Chron. ejusdem Regni ad an. 1322. ubi de coronatione Petri II. apud Marten. to. 3. Anecd. col 89. *Forma Militaris apparatus est cum spallerus de cindato & mantu de cindato. Item ense munito de argento valoris unciarum duarum vel trium ad plus. Item sella freno & calcaribus deauratis precii unciarum duarum ad plus, & cum pari 1. vestimentorum cujuscumque coloris præter quam de scarlato & sine infoderatura vayrorum.*

Militum alii erant primi, alii secundi, vel tertii ordinis. Bruno de Bello Saxonico p. 133. *Similiter pacis oscula dederunt ordinis secundi seu tertii partis utriusque Milites.* Wippo de Vita Conradi Salici p. 428. *Quod omnes Episcopi, Duces, & reliqui Principes Milites primi, Milites Gregarii, quin ingenui omnes, si alicujus momenti sunt, Regibus fidem faciant.* Ubi *Milites primi*, & *primi ordinis*, sunt Barones ac *Banneretti*, qui educendi vexilla in præliis jus habebant: alii *Milites secundi* vel *tertii ordinis* & *Gregarii*, sunt ii quos *Chevaliers Bachelers* dicimus, & qui

Milites Simplices appellantur, in Constit. Sicul. l. 1. tit. 9. 10. l. 2. tit. 3. ubi Baronibus opponuntur. Philippus de Pergamo in Catone moralizato: *Aliqui autem ex nobilibus reperiuntur, qui infimum tenent nobilitatis gradum, ut sunt simplices Milites, &c.* Consuetudines Albigenses: *Si inde convicti, aut confessi fuerint, dabunt singuli 10. libr. si fuerint Barones: si simplices Milites, 100. s.* Ubi *Barones* generatim pro *Bannerettis Militibus* accipiuntur. Ita *simplices Milites* dicuntur *Bacellarii* in Charta anni 1174. to. 5. Hist. Franc. p. 553. *A quolibet simplici Milite 10. sol. &c. Milites minores*, Matthæo Paris ann. 1215. *Milites mediæ nobilitatis*, in Gestis Willelmi Nothi p. 107. quia medii sunt inter Barones & scutiferos. At

Miles Simplex, apud Aragonenses & Hispanos fere cæteros, dicebatur; inquit Vitalis Oscensis Episcopus, *qui sui scuti, sive unius scuti vulgariter appellatur, vassallus alicujus præter Regem, vel Regis filium, vel Comitem ex Regis genere descendentem, vel Prælatum Ecclesiæ: vel qui ab alio quam a dictis personis Militari cingulo fuerit redimitus.* Eximinus Petri Salanova Justitia Aragonum libro de Observantiis: *Infantionum alii sunt Richi homines, & non Milites; alii Rici homines, & Milites; alii Mesnadarii Milites: alii non Milites: alii sunt Milites simplices: alii filii Militum tantum, &c.* Lucas Tudensis æra 961. *Hunc simplicem Militem Castellani nobiles super se judicem erexerunt.* Rodericus Toletanus l. 8. de Reb. Hisp. c. 2. *Convenerunt & simplices Milites, nec non & de pedestri ordine plurima multitudo.* Ita c. 3.

Miles Unius Scuti igitur idem qui *Miles simplex* cui scilicet in expeditiones bellicas eunti non alius Miles vassallus aderat. Charta ms. Petri II. Regis Aragonum an. 1283. pro libertatibus Cataloniæ: *Item quod in omnibus causis feudalibus, quas nos cum Baronibus vel Militibus Cataloniæ habere contigerit, faciamus per Pares Curiæ judicari, Barones scilicet per Barones, & Milites unius scuti per Milites unius scuti, & quod dicti Pares possint Assessores sibi eligere non suspectos.* Joannes Abbas Laudunensis in Speculo Historico ms. quod desinit in an. 1380. lib. 10. de Prælio Curtracensi: *Et tant d'autres, que sans les Princes i eust mors 60. Chevaliers Banneres, & onze cens Chevaliers d'un Escu.*

¶ Miles Minor, Idem qui *Miles simplex*. Literæ ann. 1269. in Tabular. S. Albini Andegav. *Fulco de Turallo minor Miles, &c.* Vide supra.

Milites Parvi, id est, inferioris ordinis, & qui servitium Militare integrum non præstabant. Scaccarium Anglicanum, apud Seldenum lib. de Titulis honorar. p. 2. c. 5 §. 17. *Isti suos Milites de Baronia Drogonis juvenis de Monteacuto, de parvis Militibus Cumisco Mureton, quorum 3. Milites unum faciunt, nisi quantum 2. debent facere de cæteris Baronibus Angliæ.*

¶ Milites Abbates, Iidem qui *Advocati*. Vide *Abbas*. Eodem nomine nuncupatos monasteriorum *Campiones*, nescio quo unde, tradit *de la Colombiere* in Theatro honoris p. 37.

¶ Miles Armatus qui censebatur discimus ex Charta an. 1235. in Archiv. S. Victor. Massil. *Militem armatum intelligimus armatum lorica & caligis ferreis & cum equo armato: Militem sine equo armato intelligimus armatum ausbergoto & perpunctu & scuto. Peditem armatum intelligimus armatum scuto & perpuncto, seu ausbergoto & cofa seu capello ferreo & cargan, vel sine cargan vel scutum inter duos pedites.*

Miles in Armis, qui militiam armatam profitetur, ad discrimen Militum literatorum, de quibus mox. Magnum Chronicon Belgicum ann. 1313. *Joannes Mandevil Doctor in Medicina, & Miles in armis, natione Anglicus, qui mirabilem peregrinationem quasi totius mundi perfecit, & eam tribus linguis explicavit.* Charta Armoricobritannica ann. 1419. *Disant que Chevalier d'armes mariant sa fille avec Chevalier d'armes, faira le pourvoir par le don d'un chapeau de fleurs.*

¶ Miles Caligatus, in Adversar. Turnebi l. 24. cap. 31. a caliga militari utique sic vocatus: sed eo nomine censetur qui promotionem nullam in exercitu habet.

Milites Christi sese inscribebant Templarii, quod potissimum docemur ex sigillo Chartæ Gerberti *Herae*, Citramarinorum Templariorum Procuratoris an. 1190. appenso, apud Perardum in Burgundicis pag. 563. in quo inscriptum, *Sigillum Militum Christi*. Vide Monasticum Anglic. to. 2. p. 997.

¶ Milites Comitatus, Qui & *Milites Parlamenti*, dicuntur apud Anglos duo Milites seu Nobiles viri qui ab unoquoque Comitatu ex litteris regiis electi, in rebus quæ ad utilitatem regni spectant, consuluntur. Breve de Sum. ad Parl. apud Th. *Blount* in Nomolex Anglic. *Quod Milites Comitatus pro Parliamento extunc eligendi sunt Milites notabiles de eisdem Comitatibus pro quibus sic eligentur, seu alter notabiles armigeri, homines generosi de nativitate de eisdem Comitatibus, qui sint habiles existere Milites, & quod nullus*

homo

homo sit talis Miles, qui in gradu voletis & inferiori existit, prout in statuto continetur.

¶ MILES PRO CORPORE, Corporis Regis stipator, nostris *Garde du Corps*. Litteræ Eduardi IV. Reg. Angl. an. 1474. apud Rymer. to. 11. p. 834. *Thoma Mountgomery Militis pro Corpore nostrique Dapiscidæ, &c.*

MILITES ECCLESIASTICI, ita appellati aliquot Præbendarii in Ecclesiis Cathedralibus Galliæ, maxime in Viennensi, ubi duo sunt, Militum nomenclatura, ut auctor est Joannes *le Lievre* in Antiquit. Viennen. lib. c. 54. & Lugdunensi, ubi decem: de postremis, ita Charta Philippi Regis Franciæ mens. Sept. an. 1307. pro Ecclesia Lugdunensi: *Ab antiquo septem sunt Milites in Ecclesia Lugdunensi, pro juribus Ecclesiæ defendendis & negotiis ejusdem Ecclesiæ felicius promovendis; nos vero volentes inibi cultum augmentare divinum, & defensioni jurium Ecclesiæ ejusdem in posterum providere, pro salute animæ nostræ ac carissimæ consortis nostræ Johannæ quondam Franciæ Reginæ, progenitorum ac successorum nostrorum, tres novas perpetuas & liberas ibidem fundamus Militias, & quamlibet earundem in redditu centum librarum parvorum Turonensium valore dotamus, percipiendarum annis singulis in festo B. Andreæ Apostoli de prædictis emolumentis & redditibus, quæ & quos debemus in civitate, terra, & Baronia Lugdunensis Ecclesiæ percipere, juxta tenorem præsentium literarum: & istæ prædictæ nostri tres Milites recipient jure suo in dicta Lugdunensi Ecclesia tantum in omnibus & per omnia, quantum quilibet antiquorum Militum ratione Militiæ suæ consuevit percipere & habere: quorum præsentationem & nominationem faciendam Decano & Capitulo dictæ Ecclesiæ nobis & successoribus nostris Francorum Regibus perpetuo retinemus. Ad quas Militias nos & successores nostri Francorum Reges nominabimus Clericos homines, providos literarum, scientia insignitos, habiles, secundum ipsius Ecclesiæ consuetudines & statuta, quos sic nominatos & præsentatos a nobis Decanus & Capitulum statim recipere, sine exceptione aliqua, tenebuntur, & jurabunt ut cæteri conditionis suæ, quarum Militiarum habilem esse volumus quemlibet præsentandum a nobis, quamvis aliam dignitatem, personatum, officium, vel administrationem aut pluralitatem beneficiorum, quotquot & qualiacunque obtinere noscatur: quos tres Milites fideles & familiares nostros esse volumus Clericos, & de nostro ac Regum Francorum consilio, postquam per nos nominati & præsentati fuerint, perpetuo retinemus.*

MILITES FEUDATI, apud Simeon. Dunelm. ann. 1086. qui feuda Militaria possident, de quibus in voce *Feudum*.

MILITES FEUDALES, in Tabulario Uzerchensi apud Justellum in Hist. Turenensi pag. 33. sunt *Vassalli feudales*.

¶ MILES *Ordinis Gartarii*, *Chevalier de la Jarretiere*, in Charta Henrici Regis Angl. an. 1492. apud Gotofredum in notis ad Carolum VIII. p. 631. Ordo Militaris institutus ab Edwardo III. Reg. Angl. an. 1350.

MILITES GAUDENTES. Vide *Fratres gaudentes*.

¶ MILES GENERALIS FRANCIÆ appellatur in Charta an. 1514. apud Rymer. tom. 13. p. 437. *Thomas Bohier*: quod ne alicui negotium facessat, monemus has voces interdistinguendas esse, ita ut sic legatur, *Miles*, *Generalis Franciæ*: qua postrema nomenclatura donabantur Præfecti ærarii; cujus dignitatis officium aliquando obtinuit prædictus Th. *Bohier*. Ita perinde legendum in Actis de dissolut. matrimonii Ludovici XII. & Johannæ Franciæ, ex Cod. MS. DD. *Dagnessean* Cancellarii fol. 149. ubi Michael *Gaillard Miles generalis Franciæ* dicitur, quod navibus Franciæ, quæ *Galeacea* vocabantur, præfectus fuerit.

MILITES GLADII, *qui forma quadam Templariorum omnibus renuntiantes, Christi Militiæ se dedentes, professionis suæ signum in forma gladii, quo pro Deo certabant, in suis vestibus præferebant*. Ita Arnoldus Lubec. lib. 7. c. 9. Vide Andream Favinum, &c.

MILES GUETI. Ita Vigilum Præfectum vocant nostri, quod nemo hacce fungi dignitate posset, qui non esset *Miles*, seu cingulo accinctus Militari. Arestum Parlamenti 13. Jan. 1457. *Quibus consideratis & signanter quod nostra intentio non fuerat, nec adhuc est, quod dictus Joannes de Herlay, nec quisquis alius habeat, vel detineat prædictum officium, nisi fuerit Miles, vel per nos in hoc dispensatus, &c.* In Regesto Cameræ Computor. Paris. *Henricus de Villablanca scutifer scutiferiæ Regis commissus & stabilitus ad officium Militis Excubiarum seu Guetti villæ Parisiensis, nonobstante quod dictus Henricus non sit Miles, prout est consuetum, per litt. Dom. Constabularii, dat. Par. 13. April. 1436. & postea revocatus Miles Excubiarum seu Guetti Paris. per litt. Reg. datas apud Lochas 2. Sept. 1436. Officium Militis Gueti*, in Charta Joannis Regis Fr. an. 1354. apud Doubletum pag. 987. In Computo Joan. Avunculi Præpositi Parisiensis, occurrit *Robertus de Brisoliis Miles Castos Gueti*. Quo spectant ista ex formula Præfecti Vigilum urbis Romæ, apud Senatorem lib. 7. Epist. 7. *Civitas Romana civitatis diceris, quando eam ab intestino hoste defendis.*

MILITES HONORARII, nostris *Chevaliers d'honneur*, qua dignitate donatur Galvanus Dominus *de Bailleul*, in Computo Joannis *Lussier* pro auxiliis ad liberationem Regis Joannis impositis an. 1367. Vide Hemricurtium de Bellis Leodiensib. c. 41. & Wlsonem *de la Colombiere*, to. 1. Theatri honoris p. 68. 69. Hodie apud nostros hoc nomine indigitantur potissimum qui Reginis adsunt, manumque præbent ad eas deducendas, vulgo *Chevaliers d'honneur de la Reine*.

¶ MILITES DE HONORE, Qui *beneficia* seu *feoda militaria* quæ *honorum* appellatione donabantur, a Rege tenebant. Liber Niger Scaccarii p. 64. *Dominus noster Rex Henricus quondam contentione, quæ surrexit inter Milites de Honore de Arundel, de exercitu quodam de Wallia elegit quatuor Milites de Honore de melioribus & legalioribus & antiquioribus .... & fecit eos recognoscere servitium Militum de Honore.*

MILES JUSTITIÆ, Germanis *Gerichtsherr*. Joannes de Janua: *Miles Justitiæ, potest esse una dictio composita: & tunc pertinet ad quoddam officium reddendi justitiam.*

MILES LAICUS, in Charta Roberti Ducis Burgundiæ an. 1297. occurrit *Richarz de Montmoros Chevaliere lay, en arrieres Bailly de Dijon*, apud Perard. in Burgundicis p. 343. Philippus Mouskes in Histor. Fr. MS. de Philippo Sabaudo Electo Valentinensi, Milite facto in Placentina obsidione:

La fu-il Cevaliers non Clers,
A s'armes tos fears & fors,
En aus vefiert, & crie Valence,
Del brane lor carge grief penence.

¶ MILITES LEGALES. Vide *Miles literatus*.

¶ MILITES LIMITANEI, dicti, ut auctor est Carolus de Aquino in Lex. milit. qui in ripa per cuneos & auxilia constituti in præsidiis, limitem tuebantur. Horum mentio sæpius occurrit in Jure civili & præsertim l. fin. de fundis limitrophis: *Agros limitaneos universos cum paludibus, omnique jure, quos ex prisca dispositione Limitanei Milites ab omni munere vacuos ipsi curare pro suo compendio atque arare consueverunt, &c.*

MILITES LINGUARES. Vide *Prosecutor*.

MILES LITERATUS. Matth. Paris an. 1251. *Henricus de Bathonia Miles literatus, legum terræ peritissimus,*

mus, D. *Regis Justitiarius & Consiliarius specialis*. Et an.1252. *Quidam Miles literatus Robertus de la Ho, cui Rex commiserat tutelam Judæorum, & sigilli sui, quod ad Scaccarium eorundem pertinet, &c.* Milites autem isti *literati*, ii sunt, quos nostri *Chevaliers en Loix* vocabant, id est, qui cum gente nobiles essent, Legum studiis operam impenderant, ut in supremis Regum foris jus dicerent: quosque inde *Dominos Legum* appellatos, auctor est Duchesnius in Hist. Gandensi lib.9.c.3 ad quorum discrimen Milites alii *Chevaliers en Armes* interdum sese indigitabant, ut ibid. observat lib.10.cap.3. de quibus supra egimus. [Charta an.1302. to.2. Hist. Dalphin. p.119. *Carissimus & fidelis noster D. Guillelmus de Plasiana Miles ac Legum Doctor*. Alia an.1322. in Maceriis Insulæ Barbaræ tom.1.p.202. *Concesserunt plenam, generalem & liberam potestatem ac mandatum speciale venerabilibus viris & discretis D. Stephano sapientium Doctori Decretorum & Militi in Ecclesia Lugdunensi, &c.*] In Regesto Cancellariæ ab ann.1337 ad ann.1340. *Monsieur Bertrand de la Cassanhe, Sire en Loix* dicitur, qui in Charta Latina *Legum Doctor*. Froissart. 1. vol. cap.179. *Et si convint qu'il pardonnast illec la mort de ses trois Chevaliers, le deux d'Armes, & le tiers de Loix.... & le Chevaliers de Loix estoit Monseigneur Simon de Bucy*. Idem 4.vol.c.34. *Or estoit avenu qu'un vaillant homme & de grand prudence, Chevalier en Loix & en Armes, Bailly de Blois, lequel se nommoit Messire Renaut de Sens, &c.* Occurrunt iidem *Milites Legum* apud Monstrelletum 1.vol.p.105.143. de quibus agunt etiam Argentreus in tract. de Nobilibus, quæst.14. & Chenutius lib. de Offic. tit.5. cap.2. tit.40. cap.39. Chartam ann.1455. apud Perardum in Burgundicis subscribit *Jean de Lustreux Docteur en Loix, Chevalier*. Apud Petrum IV. Regem Arag. in Chron. lib.3.c.12. occurrit *Misser Rodrigo Dies, qui era Doctore Cavaller*. Scribit præterea Bartholus ad l.1. Cod. de Professoribus, qui in urbe CP. *Doctorem actualiter Regentem in Jure Civili per decennium, effici Militem ipso facto*.

¶ Nullum vero in hanc rem antiquius nobis occurrit monumentum quam Charta Leodegarii Episc. Aptensis exarata ante an.1133. in Chart. Aptensi fol.13. *Et hoc fit sub sacramento duorum Militum Legalium*. *Chevaliers de Lectures* eos vocat le Roman *de la Rose* MS.

Ou s'il veut pour la foy defendre
Quelque Chevalier entreprendre
Ou soit d'Armes, ou de Lecture.

Qui quidem titulus, quemadmodum & in re militari, iis tantum concessus videtur qui doctrinæ suæ atque industriæ in litteris, legibus & consiliis specimen ediderant. Hinc est, ut observat eruditus Auctor Histor. Dalphin. tom.2. p.120. quod ii qui Dalphino a Consiliis erant, natalium licet nobilitate insignes, eo tamen nomine non donabantur, nisi prius per aliquot annos officiis suis diligenter functi fuissent. *Milites* interdum etiam nude nuncupabantur. Chron. S. Michaelis Virdun. apud Dom. Calmet. tom.2. Histor. Lotharing. colum.47. *Habebat quemdam Militem secum peritissimum loquacem, qui Albertus de Othonis villa dicebatur, qui aliquando dom. de Salmis Consiliarius exstiterat*. Hinc

¶ MILES dictus in Italis Potestatis primus Assessor. Statuta Astens. fol.5. v.° *Potestas vere Militem suum, vel alium Assessorem ....cum ipsis officialibus mittere teneatur, &c.*

¶ MILES MONACHUS, Idem qui *Advocatus*, qui & *Abbas Miles* dicebatur. Vide *Abbas*. Sententia arbitralis ann. 1243. in Tabular. S. Vulmari diœc. Bonon. *Universis præsentes litteras inspecturis W. dictus Monachus Miles & dom. de Coursel, Isaac Miles & dom. de Wire, &c.*

MILES PER NATURAM, genere Militari ortus, vir nobilis. Fori Leirenæ in Lusitanis editi a Brandaono to.3. Monarch. Lusitan. *Miles de Leirena stet pro maliare Milite de tota terra Regis in Judicio, & peon pro meliare peone*. Ibidem: *Si Miles per naturam perdiderit ibi equum suum, & recuperare non potuerit, semper stet in foro Militis. Alius vero Miles qui non fuerit per naturam, si perdiderit equum, stet in foro Militis per duos annos: deinde si non habuerit, det rationem*.

MILITES PACIS ET FIDEI. Vide Innocentium Cironum in Notis ad Decret. Honorii III. PP. p.50.

MILES PLEBEIUS, in Chronico Gothico Lusitanico æra 1200. *Pridie Kl. Decemb. in nocte S. Andreæ Apostoli, civitas Paca, id est Begia, ab hominibus Regis Portugalliæ D. Alfonsi videlicet Fernando Consalvi, & quibusdam aliis plebeis Militibus nocte invaditur, & viriliter capitur*. Ubi *Milites plebei* videntur appellari quivis *Equites*, qui opponebantur peditibus. Fori Leirenæ: *Quidquid homo de Leirena in terra Saracenorum lucratus fuerit, det quintam partem Regi, præter equos, quos debet accipere Alcaida de Leirena, & facere inde novos Milites, & dare his, qui perdiderint suos*. Infra: *Peon si habuerit equum, stet Miles. si vult*. Rursum: *De pugna quæ fuerit in fiada, si Miles fuerit victus, det 100. solidos: si peon, quinque*. Hos *Cavalleros villanos* vocant Fori Alcaconenses æræ 1267.

MILES DE QUATUOR FAMILIIS, Gallis, *Gentilhomme de nom & d'Armes*. Joannes Longinus in Actis S. Stanislai Episcopi Cracov. num. 162. *Milites de quatuor familiis & generationibus, qui ampliorem in illo parricidii facinore gessisse feruntur principatum, videlicet ferentes labarum cum cruce in campo celestino, &c.* Vide Dissertationem nostram ad Joinvillam de hoc argumento.

MILITES REGIS, dicebantur Milites qui ex domo Regia, & ex ejus peculiari familia erant, ac stipendiis honorati. Ejusmodi complures recensent Chartæ veteres: in Hist. Bethunensi pag.157. sub ann.1249. *Dom. Amalricus de Meudon Domini Regis Miles*. In Computo Ballivorum Franciæ ann.1305. *Dom. Joannes de Vaise Miles D. Regis, Radulfus Bovel, Guillelmus de Patay, & Guillelmus de Favencourt, Milites Regis*. Sic passim in aliis Chartis, qui in Gallicis *Chevaliers le Roy* appellantur: *Jean de Soisi Chevalier le Roy de France* sub an. 1271. *Hugues de la Celle Chevalier nostre Seigneur le Roy de France, garde pour icelus Seigneur des Comtez de la Marche & d'Angoulesme, &c.* Computum Stephani *de la Fontaine* Argentarii Regii an. 1249. *Jean Perceval pour cinq aulnes & demie d'escarlate vermeille de Brucelle baillee a Gautier Pignet Tailleur Madame la Raine, pour faire cote & mantel pour la veille de la Chevalerie de Monsieur Jean Houce Maistre d'Hostel deladite Dame, lequel a esle en ce terme nouveau Chevalier du Roy par son Mandement donne au Bois le 3. jour de Fevrier, &c.* Alibi sub ann. 1350. *Des deniers achetez de Jaques le Flament a la Chevalerie de M. le Dauphin pour cinq aulnes d'escarlate vermeille de Brucelles a faire cotte & mantel pour la Chevalerie de Mons. Bertaut de Taribde Seneschal de Bigorre, lequel a esle en ce terme Chevalier nouvel du Roy, par Mandement donne a Soissons le 6. jour d'Octobre*. Ex quibus primo intuitu videntur appellati *Milites Regis*, qui a Rege Militiam consecuti erant. Verum constat eosdem esse qui in Statuto *de Hospitio Regis & Reginæ* dato Vicennis mense Januar. ann. 1285. *Chevaliers de l'Hostel du Roy* appellantur; & in veteri Regesto, hisce verbis: *En l'abregement des despens faits en la voie d'Arragon pour les gaiges des Chevaliers de l'Ostel le Roy 170341. ll. 19. s. Pour les gaiges des Chevaliers qui n'estoient pas de l'Ostel. 190254. ll. 15. s. & estoient trestous*

oreftous lefdits Chevaliers a reteaues, & non a goiges, &c. Milites igitur Regii erant ex ipfa Regis familia. Philippus *Mouskes* in Ludovico Juniore, de Henrico II. Rege Angliæ:

Cevaliers ama & tournois;
N'i ert avers, ne faus, ne euvers,
Ains ert li Sire des Haubers,
Et fi tiat de maifnie entiere
Ceat Cevaliers portans banieres.

Exftat Charta Alberti Imperatoria 3. Id. Decemb. an. 1299. qua Hugonem de Bovilla Cambellanum Regis Franciæ in fuum Militem & Domefticum adfcifcit hifce verbis: *Ad perfonam nobilis viri Hugonis de Bovilla magnifici Principis* D. *Philippi Regis Francorum illuftris Camerarii nobis dilecti ramos noftri favoris latius extendentes, ipfum in noftrum familiarem &* Militem *duximus affumendum, volentes ut ubicunque locorum quæ Romanum profitentur* Imperium, *noftrorum familiarium & Militum prærogativa, gratiis, libertatibus, & juribus perfrui debeat, & gaudere præfentium teftimonio litterarum.*

Milites fuos perinde habebant Reginæ, & aliæ nobiles feminæ. Chartam Aenoris Comitiffæ S. Quintini an. 1194. in Hift. Monaft. Longipontis p. 104. fubfcribunt *Theobaldus de Manny, & Ferdinandus, Milites Reginæ.* Alia Alienoræ Reginæ Angliæ ann. 1203. apud Beslium, fic claudiitur: *Teftibus Radulfo de Faya, Willelmo Vigerio Capicerio de Calviniaco Milite Dominæ Reginæ.* Teftamentum Jolandis Comitiffæ Inculifmenfis an. 1341. ex Chartophylacio Regio: *item lego in retributionem fervitiorum mihi impenforum primo domino Radulfo Bruni Militi meo 200. ll. femel. Item D. Fulcaudo de Rupe Militi meo 50. ll. femel, &c.* V. *Maifnadarii.*

Miles Regius, in Charta an. 1337. apud Ughellum tom. 7. p. 616. *D. Lottus de Adimariis de Florentia Miles Regius, Straticus Solerni, &c.* dicitur.

¶ Miles Stipendiarius, Is, ut videtur, cui de annua pro alimentis præftatione fub titulo feudali provifio fit. Tabular. S. Florentii: *Ego Ebroinus Miles ftipendiarius filius Ebroardi & fratres mei, dedimus S. Florentio monafterio folum quod vocatur Tremabeuc, quod eft in pago Aletenfi in parochia quæ vocatur Comburn.* Vide *Feudum foldatæ.*

¶ Milites Stellæ, *Chevaliers de l'Etoile*, Ordo Militaris inftitutus a Johanne Reg. Franc. an. 1351. Vide *Stella.*

¶ Milites Tabulæ Rotundæ. V. in *Tabula.*

Milites Vavassorea, Qui tenent de Baronibus terras fuas, ut *Subvafores*, qui tenent de Militibus, in Legib. Malcolmi II. Regis Scotiæ cap. 8. §. 8. Radulfus de Diceto an. 1040. *Quindecim juramenta juravit Theobaldus propria manu Confuli Gaufrido, & 20. Barones Caftellenfes cum eo, & 40. Milites vavaffores eifdem verbis, quibus & ipfe.* Vide *Vavaffores.*

Milites Vexillarii. Vide *Banneretti.*

Miles, Dominus alicujus caftri aut feudi. Chronicon Vofienfe lib. 1. c. 21. *Alter* (Monachus) *ex Militibus de Rupecavardi*, id eft, ex Dominis, *&c.* Mox: *De cujus parentela exivit Guill. Ademari Miles de Colon* Rurfum: *Petrus frater Iterii del Barri Miles caftelli de Axia.* Occurrit apud alios Scriptores, & in veteribus Tabulis non femel.

¶ Milea, Militum feu Nobilium ordo. Appendix ad Chron. Epifcop. Metenfium tom. 6. Spicileg. Acher. pag. 663. *Hic* (Theodoricus) *paci & tranquillitati ecclefiarum omniumque fibi creditorum commoditatibus ea providit diligentia, ut eum Miles, Clerus & populus revererentur ut dominum, & ut patrem diligerent.*

Militissa, Militis uxor, *Femme d'un Chevalier.* In Charta ann. 1379. *Joanna de Bethune Militiffa, uxor D. Joannis de Roya Militis*, apud Duchefnium in Probat. Hiftor. Bethun. p. 202. [Miracula S. Amalbergæ tom. 3. Julii pag. 105. *Congregatur ibi populus univerfus moram faciens, Milites, Equites, Armigeri, Militiffæ Domicellæque nobiles.*] Occurrit etiam in Vita B. Coletæ nu. 34. & 203. [& in Chron. Cornelii *Zantfliet* apud Marten. to. 5. Ampliff. Collect. col 341.] In Nivellenfi Monafterio Canonicarum S. Gertrudis in Brabantia, etiamnum domicellæ iftæ Canonicæ, poft exactum *Stagium*, quod triennii effe aiunt, fiunt feu creantur *Militiffæ*, ad altare, a quodam nobili Milite, ad hoc evocato, ftricto enfe in dorfum impacto, confuetifque verbis pronuntiatis.

¶ Militaris, Natalium nobilitate infignis. Bufchius de Reformat. Monafter. apud Leibnit. to. 2. Script. Brunfvic. p. 911. *Monialis quædam, foror Gertrudis Degens dicta, Militaris, in monafterio Ordinis noftri, Werder nuncupato, profeffa, & ibidem tunc facrifta, cum alia ejufdem monafterii moniali etiam Militari, de monafterio fuo clanculo exivit, habitu fuo in choro derelicto, veftita feculariter, ficut in caftris Domicellæ folent incedere.*

Militare, Militem facere, creare, baltheo militari accingere: *Faire Chevalier, ou fegnorir*, in Gloff. Lat. Gall. Vita Innocentii VI. PP. p. 116. *Eodem anno Petrus Rex Aragonum venit Avenionem, & .... certos nobiles fuos qui fecum venerunt, in præfentia dicti Papæ Militavit.* Albertus Argentin. p. 116. *Thebaldum Brixienfem ibi Militavit.* Pag. 117. *Auctor hujus belli, quem Rex Spiræ Militaverat, &c.* Adde pag. 118. Matthæus Weftmonaft. ann. 1306. *Ad augmentandum igitur profectionem fuam in Scotiam, fecit Rex per Angliam publice proclamari, ut quotquot tenerentur fieri Milites fucceffione paterna, & qui haberent unde Militarent, adeffent apud Weftmonafterium in fefto Pentecoftes, admiffuri finguli omnem ornatum Militarem, præter equitaturam, de regia gardeioba.*

Militia, Ordo ipfe vel dignitas Militaris, *Chevalerie.* Vitalis Ofcenfis Epifcopus: *Infancio .... licet non fit Miles, jus tamen habet accipiendi Militiam, fi poffibilitas, voluntas, & opportunitas fe offerrent.* Hiftor. Cortufiorum lib. 10. c. 9. *Qui in fuo regimine recepit Militiam in Mantua ab Imperatore.*] Forma electionis Petri Epifc. Anicienfis an. 1053. to. 4. Annal. Bened. p. 742. *Nos autem fanctæ Anicienfis atque Vallavenfis Ecclefiæ cœtus communi voto Clerus, populus atque Militia, elegimus virum nobiliter natum .... nomine Petrum.*]

In Militia Approbatus dicebatur, qui femel ac iterum, vel etiam tertio fortitudinis ac dexteritatis fuæ fpecimen vel in bellis, vel in ludricis decertationibus ediderat. Galfridus Monemuthenfis lib. 7. c. 4. *Quicunque ergo famofus probitate Miles in eadem erat, unius coloris veftibus atque armis utebatur. Factæ autem mulieres confimilia indumenta habentes nullius amorem habere dignabantur, nifi tertio in Militia approbatus effet. Efficiebantur ergo caftæ mulieres, & Milites amore illarum meliores.* Vide Notas noftras ad Cinnamum p. 493.

Probi etiam dicebantur, feu approbati Milites, quos vulgo noftri, *Chevaliers fans reproche*, vocabant, quorum vita ab omni probri fufpicione vel nota immunis erat, cujufmodi in Ordinibus Militaribus duntaxat admittuntur, ut eft in Ordinis Perifcelidis Statutis MSS. Velleris aurei apud Locrium in Chron. Belgico an. 1431. S. Michaelis artic. 1. & Lunulæ, feu *du Croiffant*, apud Colomberium tom. 1. Theatri honoris c. 7. *Gentilhomme de nom & d'armes fans reproche*, apud Monftrelletum 1. vol. cap. 8. 9. & Georgium Caftellanum in Vita Jacobi Lalani cap. 32. 33. Quæ vero delicta Milites ab ejufmodi Ordinibus arcerent, tria potiffimum recenfentur in Statutis Perifcelidis, hærefis nempe, læfæ Majeftatis crimen,

crimen, & ex prælio cui Princeps suus interesset, fuga. Renatus vero Siciliæ Rex a Torneamentis repellit Milites ac Armigeros, qui vel in iis quæ existimationem vel honoris caput spectarent, *falsos* se ac mendaces præstitissent, tum eos qui usurarii seu fœneratores haberentur, denique qui impari se matrimonio copulassent.

☞ A Militia prohibebantur præterea, atque ea obtenta privabantur, incesti & parricidæ, ex lib. 7. Capit. §.71. Eadem erat pœna, licet dissimilis causa, eorum qui rustica opera exercuerant. Charta an. 1235. ex Archivis S. Victoris Massil. *Statuimus quod si aliquis Miles vel ejus filius, vel nepos opera rustica fecerit arando, fodiendo, ligna adducendo cum sauma, vel sine, & alia opera rustica faciendo non habeat* Militis *libertatem*. Quod de iis qui operam suam aliis locarent intelligendum arbitror.

Militia, alias *Feudum Militis*, & *feudum loricæ*: *Terra quæ Militem debet in expeditione*, in Charta Balduini Comitis Flandriæ an. 1119. in Tabul. Abb. S. Bertini: *Portio unius Militis*, apud Lucam Tudensem æra 880. *Concesserunt etiam similiter in perpetuum quod Christiani Milites in singulis expeditionibus, de eo quod a Saracenis acquisierint, ad mensuram portionis unius Militis B. Jacobo conferrent*. Ita in Charta veteri apud Rodericum *ad Cunha*, in Hist. Episcop. Portensium in Lusitania 1. part. c. 12. Aliis *Caballaria*, de qua feudi specie quædam supra attigimus in vocibus *Feudum*, & *Caballaria*. [*In Militia tenere*, in Tabul. Majoribus Monast. *Radulfus Filogerensis & uxor ejus Avicia totam Hilduini mansilis Militum vel in Militia tenentium decimam, quam in proprietatem habebant, monachis Majoris monasterii pro mille solidis quos ab eis acceperunt, tradiderunt*.] Militare autem domino teneri qui *Militias* ac feuda possidebant, notissimum est. Dudo l. 3. de Actis Norman. *Richardo infanti manibus suis datis, super sacrosanctas reliquias fidem obsequentis famulatus & Militationis facientes, spoponderunt & voverunt illi se per omnia esse fideles*. Guntherus lib. 8. Ligurini:

Publica militiæ vasallus munera justa
Non renuat, dominique libens in castra vocatus,
Aut eat, aut alium pro se submittat iturum
Arbitrio domini, vel quem laudaverit ille,
Compenset, redimatque suum mercede laborem.

Petrus Diac. lib. 4. Hist. Casin. c. 35. *Curtes quæ manifeste Imperii erant*, Militias, *& castra Imperii*. Gervasius Tilleberiensis MS. lib. 2. de Otiis Imperial. de Henrico II. Imper. *Hic legem instituit apud Teutones, ut Militiæ more Gallorum & Anglorum, successionis jure devolverentur ad proximiores agnationis gradus, cum antea penderent ex Principis gratia*. Charta an. 1152. ex Regesto Bigorrensi: *Dederunt Abbati & sociis ejus villam prænominatam, & quidquid in ea jure hæreditario possidebat, præter* Militias, *quas sibi tunc Consul* (Petrus Comes Bigorrensis) *retinuit, scilicet A. Donati de Sombra, & Arnaldi de Orbeag, &c.* Charta an. 1238. in Regesto Tolosano pag. 97. *Videlicet Militias, Baronias, & Vassalerias, &c.* Alia an. 1243. p. 86. *Laudavit & concessit Ademario de Miromonte, & hæredibus, & successoribus suis quartam partem illius Militiæ, & terræ, & honoris, quam ipse Ademarus emerat & acquisierat a Bertrando de Calcederiis, &c.* Infra: *Sciendum quod Ademarus pro quarta parte dictæ Militiæ incontinenti recognovit & concessit se hominem & Militem D. Comitis, & successorum ejus, & fecit inde homagium, &c.* Regestum Constabulariæ Burdegal. f. 100. *Dominus de Cassanea homo nobilis vendidit & alienavit sine licentia D. Regis terram suam, seu Militiam de Bessens, quam nobiliter tenebat a dicto Rege sub deveriis nobilibus d'Ost & de Cavalgada, gentibus innobilibus*. Et fol. 97. *Petrus de Malyshis homo innobilis tenet quandam Cavallariam, seu feodum nobile, &c.* Hinc

¶ Militiam Regis Exercere, pro Militaria servitia, quæ Regi ob *Militias* ac feuda debentur, præstare, exhibere. Codex MS. Irminonis Abb. Sangerm. fol. 16. *Sed quod Militiam Regis non valebant exercere, tradiderunt alodos suos sancto Germano, nominatos his nominibus, &c.*

Ejusmodi porro *Militias* nonnisi a *Militibus* possideri & teneri potuisse docet præterea Charta Sanctii Regis Majoricarum an. 1323. qua Raimundo Rubey de Pratis concedit, ut tenere possit aliquot *villas*, quæ a Berengero *de Col* avunculo ex legato concessæ fuerant, etiamsi ab eodem Rege tenerentur *in feudum, & de Militari persona ad personam non Militarem ex legato devenerint*: hac apposita conditione, ut Raimundo extincto, villæ eædem ad unum ex filiis ejus legitimis devenirent, *qui suo decenti tempore Miles efficeretur*.

In 2. Regesto Homagiorum, Cameræ Comput. Paris. *Militia* seu feuda Militum, *Gentillesses* appellantur: sub titulo, *des Lannes & S. Sever: Nicolas d'Espegne Escuir fait hommage de l'hostel noble & Gentillesse de Migres l'an* 1356. Occurrit ibi pluries.

Militia, Titulus honorarius Militis. Epistola Ludovici de Duracio Regis Neapolitani ad Ludovicum Ducem Andegavensem ann. 1382. *Quod si ita est, decennius fuisset ina Militia id nobis prius scripsisse, &c.*

Militia, Cœtus Militum. [Radevicus Frisingensis de Rebus gestis Friderici I. Imper. lib. 2. cap. 8. apud Murator. to. 6. col. 791. *Accesserat tunc quod Cremonenses cum Imperatore ad curiam venientes, Placentinorum Militia egressa ad certamen provocaverat, quod modo vulgo turnejmentum vocant*.] Ita *Militia Hospitalis Hierosolymitani*, apud Will. Neubrig. lib. 4. cap. 19.

Militia, Census vel præstatio pro servitio militari. Tabularium Burguliense fol. 115. *De hoc feudo debent Canonici* 12. *denarios de Militia in Nativitate S. Mariæ*. Fol. 116. *In hac terra retinuerunt domini jura sua scilicet de* 10. *sol. talliæ*, 20. *den. de* 5. *solid. cujusque talliæ* 10. *den. &* 12. *den. de* Militia *in Nativitate S. Mariæ*. Tabular. Abbat. de Rota fol. 164. *Petrus pro amore Dei & anima Taphur patris sui dedit Ecclesiæ & Canonicis sua servitia tam talia, quam Militiæ, &c.* [Ita *Militiam* ex vet. Inscript. interpretatur Fleetwodus in Sylloge Inscript. antiq. pag. 438.] Vide *Servitium numerum*.

¶ Milites, Equites, Gall. *Cavaliers*. Gasp. Barthii Glossar. apud Ludewig. tom. 3. Reliq. MSS. pag. 23. ex Anonymi Histor. Palæst. cap. 20. *Ordinata denique sunt hæc omnia, Milites tenuerunt plana, & pedites montana*. Jacobi Auriæ Annal. Genuens. ad ann. 1282. apud Murator. tom. 6. colum. 578. *Maxime quum Milites & pedites semper in Pisis ad solidos acciperent*.

¶ Militia, Equitatus, Gall. *Cavalerie*. Ottoboni Scribæ Annal. Genuens. ad an. 1196. apud eumdem Murator. to. 6. col. 376. *At quum videres se eos minime posse de campo & castris eradicare, & nihil proficere posse; imo sui semper victi ac vulnerati recedebant de campo, retraxit se cum Militia sua & fortia*.

¶ MILETA, Anser silvestris. Vita S. Pharaildis virg. num. 13. *Aves quasdam aggregatas repperit, quas alii feles, alii Miletas, vulgus vero gantas nuncupat*. Vide *Ganta*.

¶ MILETUNIA. Pactus Legis Salicæ tit. 76. Edit. Eccardi p. 137. *Hæc lex de Miletunia vel letas sive Romanas in medietatem convenit observare*. Ubi idem Eccardus monet legendum forte *Militaneas*, ut *militaneus* idem sit qui *militaris*, & hoc loco Militis uxor. Vide *Militissa* in *Miles*.

¶ MILGORIENSIS Moneta & *Milgurifus denarius*. Vide in *Moneta Baronum*.

MILIA-

MILIARENSIS, Millarensis, Moneta argentea minutior, quæ in Montepessulano cudebatur ab Episc.Magalonensibus. Tabul. Episcop. Magalnnensis ann.1262. *Berengarius* (Episc.Magalnnensis) *Joanni de Ripa, Ægidio Joanuis, & Guiraudo Gai Monspeliensibus ad legem in.denariorum, una pogesia minus, excudendæ monetæ* Millarensis *vocatæ facultatem dedit: ita tamen quod in 12. denariis* Millarensium *prædictorum sint 10. denarii una pogesia minus argenti fini, sicut in Montepessulano affinatur argentum. Hanc autem cudendi potestatem in toto Episcopatu, & in tota Comitatu permisit dictis* Monspeliensibus, *exceptis castro Melgorii, & fortia superiori Montisferrandi.* Charta Guill.Gerundensis Sacristæ ann.1268. *Ita tamen quod de* Miliarensi *a nobis & D.Infante Jacobo vobis concesso, habendo de quolibet marchino solit, ad opus murorum construendorum & reficiendorum, &c.* Fœdus inter Carolum I. Comitem Provinciæ & Massilienses art. 20. *De prædictis monetis quæ fiunt in Massilia, habeat* D.*Comes 12.denarios Massiliensium minutorum tantum pro marca argenti, &c. Et eodem modo intelligitur de moneta* Millarensium. Epistola Clementis IV.PP.ad G.Episc.Magalonensem an.1266. apud Gariellum p.219. *Sane de moneta* Miliarensi, *quam in tua diœcesi cudi facis, miramur plurimum, cujus hoc agas consilio: non quod injuriam facias dicto Regi,* (Ludovico) *si in feudis non suis fabricet, sed Regi gloriæ, contra cujus damnum nec hoc potes, nec aliud operari. Quis enim Catholicus monetam debet cudere cum titulo Mahometi? quis etiam licite potest esse alienæ monetæ percussor? cum nulli eam liceat cudere, nisi cui vel summi Pontificis, vel Principis auctoritate conceditur, &c.* Ex quibus verbis nescio an conficiatur *Milsarenses* istos in Francia cusos, nummos fuisse Hispanicos, (nam ex allatis, in Hispania obtinuisse videntur,) hoc est instar eorum qui in Hispania cudebantur, quæ vox etiamnum in Lusitania viget, ubi nummi aurei *Milleres* appellantur: quam vocem corruptam putat Scaliger lib. de Re nummaria p. 55. *Quum*, inquit, *verum nomen fuerit*, Mulay-Rais, *ab Arabe Rege, quisquis is fuit, qui primos ejusdem ponderis & valoris nomisma in illis partibus Hispaniæ percussit.* Quo sane videtur spectare Clemens, cum ait Christianum nec debere nec posse monetam cudere cum titulo Mahometi. At cum vox hæc proxime accedat ad Byzantinorum Principum μιλιαρήσια, minutas perinde monetas, de quibus egere præ cæteris Scaliger de Re nummaria, Petavius ad Epiphanium, & alii, nos etiam in Dissert.de Monetis Byzantinis, longe probabilius videretur hisce monetis inditam appellationē.

Sed & non desunt qui a Miliaresiis Græcanicis *Liardos* nostrates, minutiorem quandam trium denariorum monetam, sic nuncupatam, quæ in Aquitania potissimum obtinuit, nomen sumpsisse opinantur: quique *Liards* appellantur in Consuetudine Burdegalensi art. 116. & Baionensi tit.7.art.32. Alii vero a Ricardo I. Anglor.Rege, quem ob præclaram animi generositatem *Audacem* cognominabant, seu Gallice, ut tum efferebant, *li hardy*, dictos volunt: tum etiam quod in iis Rex effingatur manu ensem strictum gerens: nam & *Libardis* & *Ardits*, passim dicuntur in Foris Benearn.& in Consuet.Solensi. Aquitanica autem ista moneta minutior argentea fuit, cujusmodi complures habentur Regum Angliæ & Franciæ, ut & Caroli Ducis Aquitaniæ Caroli VII.Regis filii, apud Hautinum in lib.de Monetis Francic. pag.135.175.187.189.199.2·5.

MILIARENSIS Porticus, apud Vopiscum, quæ millenis columnis sustentabatur. Ita Salmasius.

¶ MILIARISIUM, Numismatis pars 12. complectens folles 24. Scholiastes Basilic. to.6.SS. Maii pag.16. * *Nesse oportet ceratium unum follibus valere duodecim sive Miliarisio dimidio. Valent itaque ceratia duodecim numismate medio. Nam integrum nomisma continet Miliarisia duodecim sive ceratia 24.* V. Gloss. mediæ Græc. in Μιλιαρήσιον.

¶ MILIARIUM, Mille pondo librarum. Vita B. Columbæ Reatinæ tom.5. Maii p.392. * *Decreverunt .... campanam quamdam veterem fractam, habentes etiam fornι, in melius refundere moles duorum Miliariorum.*

¶ 1. MILIARIUS, Milliare. Charta Wifredi Comitis Barcin.an.888.tom.3.Concil.Hispan.pa.66. *Locum quē vocant Centum-sellas cum Miliarios quatuor in gyro.*

2. MILIARIUS. Carolus M. Imper. apud Anonymum Salernitanum in Hist.Langobard. part.1. *Unum est quod quæro, ut* (Arichis Princeps Langobardorum) *armiger meus unus Miliarius fiat.* Videtur idem qui *Millenarius*, de qua dignitate infra. Vide Cujacium ad lib.1.Feudor.tit.1.

MILICA, Grani species, de qua passim veteres Chartæ Italicæ. Describitur a Petro Crescentio lib.3. de Agricultura pag.129.

¶ MILICENTUM, Vox, ut videtur, corrupta ab Anglicn *Milleata* vel *Mill-leat*, quæ ipsum rivi alveum, quo aqua molendini continetur, significat. Hist. Harcur.to.4.p.1928. *Henricus tenet dicta tenementa, & Milicenta de Cantalou, & dicta dominia de Rege, & non dat fentagium.*

¶ MILICIONE, perperam pro *Malitiose*, in Charta Johannis Reg. Franc. ann.1361. Reg.90. Tabul.regii Ch 628. *Imponaturque sibi quod dictum incendium Milicione & in badium dicti Petri posuit ibidem.*

MILIENSES. Chron. Laurishamense p. 86. ubi de Fratribus Barbatis in Monasteriis:

Nunc quoque Barbati qui sint, attentius audi:
Sunt ergo laici Miliensibus associati,
Quos risus populi dedit hoc agnomine fungi, &c.

Ubi *Milienses* sumuntur pro *Monachis*.

¶ MILIGRISIUS, Denarius: unde ducta vocis origine, mihi incompertum, nisi *Miligrisius* scriptum sit pro *Milgurisus*, vel *Miligrisius* denarium æreum significet, & a colore ita sit nuncupatus. Miracula S. S. Georgii to. 3. Aprilis p. 143. *Oblata deinde Miligrisio seu denario abire conati, &c.*

MILIMINDRUM, *Vulgus vocat, pro eo quod elevationem mentis inducat; hæc verba Hyosciamus appellatur.* Papias.

MILINÆ, Gregorius Turon.lib.6 c.14. *Magna igitur eo anno lues in populo fuit, valitudines variæ, Milinæ cum pusulis & vesicis, quæ multum populum adfecerunt morte.* Apud Fulbertum Carnotensem Ep. 95. ubi Gregorii locus laudatur, scriptum habetur, *Melinæ cum pustulis, &c.* Duchesnius monet in aliis Codd.legi *maligna*. Alter Codex antiquissimus, quem vidi, *maligni* præfert.

MILINOVULTIS. Vide *Melinus*.

¶ MILIO, Milvus, accipitris species, Gall. *Milan.* Testamentum Oliverii de Clicio ann.1406 ex Archivo castri Blein. *Item legat domino Alano Vicecomiti de Rohan genero suo suum Milionem, vulgariter* son *Milion, unum equum quem equitat auceps, qui dictum Milionem regit, & ipsum accipitrem sibi remisit.*

¶ 1. MILITARE, Iter habere, maxime cum difficile & asperum est. Chron. Mauriniac. apud Duchesnium Hist. Franc.to.4 p.377. *Abbas autem Prior qui natale illa alio ire disposuerant, & cum ante lucem surrexissent, & per unam leugam Militassent, miraculum fuit, cum Dei providentia ipsi nunciouoctis adhuc tenebris durantibus obviassent.*

¶ 2. MILITARE, Confligere, pugnare. Gasp. Barthii Gloss. apud Ludewig. tom.3.Reliq.MSS.p.28.ex Anonymi Hist. Palæst. *Cœperunt nostri Militare in nomine Domini.* Aliis notionibus, vide supra in *Miles*.

MILITA-

MILITARES, Qui in exercitibus *militant*, maxime qui in militia aliquam dignitatem habent, in leg. 18.32.138. Cod. Th. de Decurion. l.7. de Frument. urb. CP. l.20.21. de Erogat. milit. annonæ. Acta SS. Tharaci & sociorum Martyrum: *Non licet tibi universas pœnas mihi adhibere, quoniam Militaris fui*. S. Augustinus Epist. 230. *Misit Militares, nemo potuit reperiri*. Vide eumd. lib. 1. de Morib. Eccl. cap. 35. Vita S. Cæsarii Arelat. apud Surium: *Comites & alii viri Militares non sinebant homines in domibus suis habitare & laborare, sed misere eos mactabant, &c.* Utuntur etiam uterque Victor, Vopiscus in Tacito, & Ammianus lib. 14. 21. Epist. Synodalis Concilii apud Saponarias ann. 895. *Nullum ei per vos, aut Militares Ecclesiæ vestræ præstiteritis suffragium*. Odo Cluniac. in Vita S. Geraldi lib. 1. c. 11. *Arma Militaribus apta ei prebuit*. Alias Militares qui milites fuerant, nec amplius militabant: quod observatum a Salmasio ad Hist. Aug. p. 300. Glossæ Isidori: *Militaris, apinatus, id est, vetus miles*.

MILITES, Hæretici, qui alias *Floriani & Carpocratiani*, sic dicti, *quia de Militaribus fuerunt*, inquit Philastrius, ubi plura de eorum opinionibus.

MILITES ROTUNDI, Nummi, vulgo *Ridders* dicti, in Legibus Opstalbomicis cap. 51. [Charta Geraldi Abbatis Angeriacens. an. 1385. in Chart. ejusd. Monast. pag 459. *Item in Cœna Domini cellerarius debet ducentis pauperibus cuilibet quatuor allecia, & dominus Abbas debet vinum & unum quartarium fabarum & centum justitias vini de capitulo, & centum Milites qui debent dari ducentis pauperibus in ecclesia, antequam veniant in claustro ad mandatum*. Consule Mensgii Origin. Gall. in voce *Ridde*.]

¶ MILITIA, Diversis notionibus, vide in *Miles*.

¶ MILITIALITER, Viriliter, strenue, prout Milites decet. Gesta Trevir. Archiep. apud Marten. to. 4. Ampliss. Collect. col. 398. *Illis non segnes tela & lapides de supra pluentes, illos obruentes, istos ferientes se Militialiter defensarunt*.

¶ MILITISSA, Uxor militis. Vide *Miles*.

¶ MILLAIROLA, MILLAROLA, &c. Vide supra *Meillerola*.

¶ MILLARENSIS. Vide *Miliarensis*.

¶ MILLEARIUM, Mille, Gall. *Millier*. Charta apud *Madox* Formul. Anglic. p. 239. *Unam piscariam quæ reddit unum Millearium siccarum anguillarum .... Et in villa quæ Mase vocatur tria concessi .... Millearia siccorum allectium*.

¶ MILLENA, ut *Millearium*. Charta apud eumdem *Madox* ibidem pag. 243. *Concessit Deo & S. Mariæ & monialibus de Langeleia dimidiam Millenam anguillarum*.

1. MILLENARII. Papias: *Millenarius, qui mille militibus præest*, Græc. χιλίαρχος. Ita etiam Isidorus lib. 9. Orig. cap. 3. Victor. Utic. lib. 1. de Persec. Vandal. *Fuit hic Vandalus de illis, quos Millenarios vocant*. Horum meminit Lex Wisigoth. lib. 2. tit. 2. § 26. & Senator lib. 5. Epist. 57. Vide Saxonem Grammaticum lib. 5. Hist. Danicæ pag. 78.

2. MILLENARII, Χιλιασταί, Hæretici, qui & Cerinthiani, sic dicti ab eorum auctore Cerintho. *Hi mille annos*, inquit S. Augustinus de Hæres. n. 8. *post resurrectionem in terreno regno Christi, secundum carnales ventris & libidinis voluptates, futuros fabulantur: unde etiam Chiliastæ sunt appellati*. Vide Papiam, Baronium an. 373. num. 14. &c.

MILLEPEDA, Genus vermis pilosum, multis pedibus innixum; Græc. χιλιόπους. S. Hieron. lib. 3. in Ruffin. cap. 3. *Cur vermiculus, quem vulgus Millepedam vocat, tantum pedum agmine scateat*. Adde eumdem lib. 2. contra Jovinianum cap. 6.

¶ MILLERARIUM, Mille, Gallice *Millier* à apud Lobinellum to. 2. Hist. Britan. pag. 412. *Item de monetario de 24. grossis Millerariis de denariis, videlicet 40 lib. pro quolibet Millerario*.

¶ MILLEROLA. Vide *Meillerola*.

¶ MILLESIES, pro *Millies*. Tabular Massil. *Noveritis me vestras recepisse litteras quæ Millesies vos regratior*. *Millesies, par mille fois*, in Gloss. Lat. Gall. Sangerm.]

¶ MILLIARE QUINTUM, Bannileuca. Vide *Quinta*.

MILLIARIUM, pro *Milliare*. Vetus Inscriptio Romæ: *A Milliario* 35. Frontinus in Expositione formarum: *Milliarium habet passus* M. *ped.* V. *stad.* VIII. *Miliarii termini*, apud veterem Agrimensorem. [Adde Chartular. S. Vincentii Cenoman. fol. 38.] Vide Descriptionem nostram CP.

¶ MILLIARIUS, Eadem notione. Charta Willelmi Pictav. Comitis apud Stephanot. tom. 3. Fragm. Hist. MSS. *Insuper addo eis etiam decimas omnium, si quid plus sylvæ postea cultum fuerit, infra duos Milliarios ex omni parte hujus terræ*.

¶ MILLIO, nostris *Million*. Charta an. 1514. apud Rymer. tom. 13. pag. 409. *Pro dicta solutione dictæ summæ unius Millionis, sive decem centum millium scutorum auri de sole, &c.* Occurrit in Chron. Andr. Danduli apud Murator. to. 12 col. 379. 551. &c. Vide *Moneta*.

¶ MILLIO, Incerta mihi notione, si bene scriptum est, in Chron. Erfordiensi ad an. 1250. apud Schannat. in Vindem. Liter. pag. 104. *Sic itaque reddita Damiata Rex* (Ludovicus IX.) *centum millibus Millionum suam redemit captivitatem*. Certe non idem quod Gallis nostris *Million* dicitur, scilicet decies centena millia librarum; cum ex Joinvilla, cui fidem habendam existimo, constet Ludovicum Regem pro sua, vel suorum libertate recuperanda octingenta tantum millia *Besantiorum* aureorum Sarracenis solvisse, quod ad monetam hodiernam reductum, computatur a Dom. *le Blanc* pro 3879300. lib. 7. sol. 6. den. Verum ibi legendum puto *centum millibus marcarum*. Vide Dissert. Dom. Cangii in Joinvillam.

¶ MILLIUM, MILLUM, pro *Milium*, Gall. *Millet*. Charta an. 1351. ex lib. viridi fol. 53. *Sed de Millio & panissa nihil recipit*. Scriptura Principis Adelgastri tom. 3. Concil. Hispan. p. 90. *Et in die qua vocati ad servitium fuerint, habeant portionem edendi & bibendi, scilicet libra una & quarta panis Milli*.

¶ MILLUS, Festo: *Collare canum venaticorum, factum ex corio, confixumque clavis ferreis eminentibus adversus impetus luporum*. Consule Martinii Lexicon.

MILUM, vel MILIUM, Acumen ossis in brachio quod armo jungitur, apud Constantinum Afric. lib. 2. Pantechn. cap. 7.

MILUS. Lex Alemann. tit. 61. § 4. *Si autem visus* (oculus) *foras exierit, & Milus, 40. sol. componat*. Ubi Heroldus, *melius Malum*, quasi oculi orbis integer intelligatur.

MIMA. Gloss. Arabico-Lat. *Mima, i. minatio bestiarum*. Forte *mina, i. minatia bestiarum*, a voce *minare*, ducere, *Mener*.

MIMARITIÆ, Meretricii seu mimici gestus. Pirminius Abbas in Excerpt. de libris Canonicis: *Mimaritias & verba turpia, & amatoria, vel luxuriosa ex ore suo non proferat* (Christianus.) Vide Glossar. med. Græcit. in Μῖμοι.

¶ MIMATA, vel MIMATUM, f. Nummata, ut conjectat Hearnius. *Nummata* autem vel *Nummatum* idem atque nummus sive denarius. Liber Niger Scaccarii: *Quod justum & antiquum pondus primæ suturæ stagni Cornubiæ antiquitus, & nunc & semper solebat*

esse

esse & debet esse, majus de 30. Mimatis stagni quam pondus primæ futuræ Devoniæ.

¶ MIMATENSIS Moneta, V. *Moneta Baronum.*

¶ MIMIA, Ludus mimicus. Instrumentum ann. 1481. *Mihi nomen Iterius trahens originem eu Brabantiæ finibus, Mimia & cantu victum aquiro.*

MIMIFIA. Iter Camerarii Scotici c. 24. *De Sartoribus ..... accipiunt sibi particulas panni, & scissiones manicarum, & alias Mimifios.* Id est, *minutias.*

MIMILOGUS, Mimus, Joculator. Ugutio, & ex eo Joannes de Janua: *Mimilogus, qui mimos docet, vel mimis loquens. Inde Mimilogium, i. locutio mimi. Urbicarius mimilogus*, apud Fulgentium lib. 2. Mythol. Harigerus Abb. Lobiensis cap. 45. *Mimilogus quidam servum Christi derisit.* Vide Isonis Glossas ad Prudent. Peristeph. Hymn. 14. v. 222. Interdum pro ipsis jocis. Baudemondus in Vita sancti Amandi Episcopi Traject. nu. 20. *Aptoque etiam cachinnans risu, verba quæ vulgus Mimilogum vocat, servum Christi detrahere cœpit.*

Mimologus, apud Jul. Firmicum l. 8. c. 8. & Tyronem in Notis pag. 172. Μιμολόγος, apud Hesychium, in Δείκηλον. Papias: *Mimologus: qui mimos docet. Mimographus, qui mimos scribit.*

¶ MIMUS, Musicus, qui instrumentis musicis canit. Leges Palatinæ Jacobi II. Reg. Majoric. to. 3. SS. Junii pag. 27. *In domibus Principum, ut tradit antiquitas, Mimi seu joculatores licite possunt esse. Nam illorum officium tribuit lætitiam ... Quapropter volumus & ordinamus, quod in nostra curia Mimi debeant esse quinque, quorum duo sint tubicinatores & tertius sit tabelerius.*

1. MINA, Fodina, Gallice *Mine*. Charta Ludovici Imp. data Romis an. 5. Ind. 4. in Tabul. Dervensi: *Præter hæc omnia concedimus supradictæ Ecclesiæ quendam locum fisci nostri valde necessarium, & ad fodiendam Minam plumbi congruum in pago Lauuense, &c.* V. Minera.

2. MINA, Clandestinum consilium, factio ad aliquem opprimendum, *Mence*, ex *minare*, ducere, *Conduire une menee*. Chron. Fredeg. cap. 98. *Ebruinus quoque magis atque profusius crudeliter Francos opprimebat, donec tandem Ermenfredo Franco Minas parat, sesque proprias tollere disponit.*

Minare, *Minam*, seu clandestinum consilium in aliquem inire, factionem instituere. Idem c. 90. *Flaocatus deinceps vehementer Minabat consilium de interitu Willebaldi.*

3. MINA, Mensura frumentaria. Charta Odonis Episcopi Belvac. an. 1140. *Omnia concesserunt absque ulla retentione, præter quatuor Minas frumenti, quas accipient annuatim a Monachis pro censu.* Passim. Addo tantum sequentia de mina Anglica ex lib. Joannis de Westerham Prioris Roffensis, circa an. 1320. sub capite, *Quid mensuræ grangii continent. Mensura*, inquit, *ad frumentum, & ad bladum, & ad ipsa, quæ alio nomine Mina vocatur, continet 5. eskippas de duro blado; & istæ 4. Minæ, cum gata, quæ dicitur Gundulfi, faciunt 3. sumas .... unde Mina & gata faciunt 3. quarteria. Mina ad grudum recipiendum continet 7. eskippas. Mina ad brazium continet 3. eskippas de duro blado. Mina ad farinam in pistrino continet largiter 7. eskippas, & debet mensurari sicut sal, & radi.* Hæc liber iste apud Spelmannum.

¶ Qualis fuerit *Mina* apud nostros discimus ex Charta Guillelmi Comitis Pontivi an. 1208. in Tabul. Centul. *Concessi quoddam jus hereditarium quod nomine advocationis apud Norrias annuatim possidebam, scilicet quatuor sextarios & unam Minam avenæ, quos subscripti viri mihi persolvebant: Gislebertus tres Minas, Robertus tres Minas, Ingelramnus tres.* Ubi manifestum est duas minas, uti etiamnum, sextarium æquiparare. Nec minus in eamdem rem aperta sunt quæ leguntur in Chartul. 2. S. Vincentii Cenoman. *Reddemus monachis S. Vincentii singulis annis undecim sextaria bladi legitimi juxta genus terræ illius. Erunt autem 4 sextaria & Mina de frumento, seu & Mina dimidiatim de hordeo & avena.* V. *Adæquationes mensurarum* in voce *Modius* 2. Cujus ponderis fuerit *Mina* apud Genuenses colligere licet ex Annal. Genuens. ad ann. 1171. apud Murator. tom. 17. col. 1015. *Nam tum erat victus inopia, & mensura frumenti Mina vocata, onus scilicet viri habile, ultra decem solidos non valuit, hisque temporibus si solidos 50. non transcendit ipsa mensura, frumentum valere nimis non dicitur.*

¶ 4. MINA, Eadem notione qua μνᾶ apud Græcos. Luitprandi Hist. lib. 5. c. 14. *Raimundus Aquitanorum Princeps eum adiit, & pro Minis mille se in Militem dedit fidemque ei juramento servaturum affirmavit.* Concil. Lucense an. 569. inter Hispan. tom. 2. pag. 306. *Et quicumque Archiepiscopus, Episcopus, Abbas claustralis vel Episcopalis, pro dignitate, vel ordine, vel aliquo ecclesiastico beneficio Minam dare Regi, sive aliquæ aliæ personæ, ille excommunicatione perpetui anathematis innodatur.* Mihi vero non constat an eodem sensu, an pro cuso nummo accipienda sit hæc vox in Charta ann. 1216. tom. 4. Gall. Christ. inter Instr. col. 201. *Singulis annis persolvent quinquaginta Minas frumenti de admodiatione, & sex Minas avenæ, septem Minas Lugdunensis monetæ.*

¶ MINABILIS, Minax. Epistola Johan. *Troester* apud R. Duellium lib. 1. Miscell. pag. 238. *Quæ in timorosum, Minabile, horrendum judicium perducit.*

MINÆ, Partes murorum pinnatæ, quæ ad emissionem sagittarum fenestratæ sunt. Will. Brito in Vocabulario MS. *Item Minas, altitudines murorum dicimus.* Hac notione vocem usurpat Fulcherius Carnotensis lib. 3. Hist. Hierosl. c. 17. *Cumque murum Saraceni per quinque dies jam aliquantulum læsissent, & Minas desuper de lapidando plures diruissent, &c.* Et cap. 32. *Cives quoque per muri Minas nostros tam sagittis, quam lapidibus sive spiculis crebro valde lædebant & vulnerabant.* Vita abbreviata S. Columbani: *Tecta itaque templi, culmina murorum restaurat, Minas, cætera, quæque ad Monasterii necessitatem pertinent.* Vox Maroni nota:

..... *Jacent interrupta, Minæque*
Murorum ingentes.

Ubi Servius *minas* esse ait, *eminentias murorum, quas pinnas vocant.* Utuntur præterea Ammianus lib. 20. 24. 29. Festus Avienus in Ora maritima, & Ruffinus apud Josephum lib. 3. cap. 7.

1. MINAGIUM, Jus quod competit domino pro mensuratione frumentaria per *minas*. [Charta Philippi Augusti Reg. Franc. an. 1187. *De annona sua quam de labore suo vel de labore animalium suorum habuerit, Minagium reddat.*] Charta an. 1224. ex Tabul. S. Arnulfi Crispiac. *Petebant Minagium ab omni genere bladi quod vendebatur in domibus nostris & extra, &c.* Charta Agnetis Comitissæ Pictavensis an. 1048. ex Tabul. Angeriacensi: *Stallum de blado & vino, si quoties voluerint, facient, & Minagium nunquam dabunt.* Charta Roberti Comitis Drocensis: *Ubicunque facta fuerit venditio bladi a nona hora diei Mercurii, usque ad horam primam diei Veneris, Ecclesiæ est Minagium.* Regestum Peagiorum Parisiens. *Nul quel qui soit, n'est quite du Minage, s'il mesure a la mine du Roy.* Supra: *Cil qui ble doit livrer, & partant doit-il paier la Minage, quant il mesure a la mine du Roy.* [Charta ann. 1473. *Le prevost de Craon doit fournir aux marchands mesures a grains, & a ledit prevot outre sa coutume, Minage, qui est de chacun boisseau vendu une jointee d'icelui grain, en assemblans les deux paumes de la main ensemble.*] Vide Regestum Feodor. Comitatus Claromontensis in Bellovacis p. 14. Duchesnium in Ducib. Burgund. pag. 53. 113. Beslium in Episcopis Pictav. p. 126. Gallandum de Franco aludio p. 375. &c.

¶ MINAGIUM, Emporium in quo frumentum distrahitur. Tabular. Latin. *Que de tous temps & anciennete que le marche on Mynaige de ladite ville de Lagny eust accoustume de seoir & estre tenu trois fois la sepmaine..... auquel marche & Mynaige venoient & affluoient esdits jours grant quantite de marchands forains & autres qui y admenoient .... plusieurs denrees & mesmement & par especial bles, toutes manieres de grains, &c.*

☞ Est præterea *Minagium* præstatio quædam pro vino conducendo, ut videtur, a *Minare*, ducere: nisi jus sit quod domino persolvitur pro mensuratione ejusdem vini. Teloneum MS. Episcopat. Autiss. an. circ. 1290. exaratum: *Omnes tam foranei quam de villa qui addunt* (l. adducunt) *vinum ad portum villæ, dolium debet vi. den. quatuor den. pro poulenagio & duo den. pro Minagio*. Literæ Caroli Regentis an. 1359. to. 3. Ordinat. Reg. Franc. p. 364. *Et aussi que elles ..... soient quittes & franches de toutes exactions ... tailles, vicontez, Minages de vins, autres coustumes & impositions*.

¶ TENERE AD MINAGIUM, De colono dici opinatur D. *de Lauriere* in Glossar. Jur. Gall. qui prædium aliquod tenet sub præstatione ex pacto minarum frumenti. Pellomanerius c. 15. *Mes se sont terres gaaingnables, qui ayent el tens du bail ete donnees a loyal Minage, sans fraude & sans barat, li hoir s'en doit passer pour le Minage*. Et c. 32. *Cil qui tent mon heritage a Minage*.

¶ 2. MINAGIUM, f. pro *Menagium*, Prædium rusticum mansionibus instructum. Tabul. S. Joannis Angeriac. an. 1297. *Per quam quidem vanellam itur de Minagio dictæ villæ versus arbergamentum aus Torsiez*.

MINALE, Idem quod *Mina*. Inscriptio quæ exstat in Campanili Ecclesiæ S. Zenonis Veronæ: *An. Dom. Incar. 1178. ..... quo etiam tempore magna penuria frugum totam pene Italiam angebat, ita ut Veronæ Minale siliceæ 12. milii 18. siliginis 20. frumenti 22. solidis venderetur*.

¶ MINALIS, Idem videtur quod *Mansus*. Præceptum Ludovici II. Reg. Franc. ann. 878. Append. Marcæ Hispan. col. 800. *Et ipsa villare quod ipsi monachi Edo Trasulphus traxerunt de eremi vastitate, & ipsos Minales ipsi ædificaverunt*.

1. MINARE. Papias: *Minare, ducere de loco ad locum, promovere*. Ebrardus in Græcismo:

Pastor oves baculo Minat: lupus ore Minatur.

[Statuta Canon. Regul. apud R. Duellium to. 1 Miscell. pag. 88. ubi de ordine prælati in processibus:

Summus solus eat retro, reliquos quasi Minet.]

Verbum insolens Latinis auribus, ait Erasmus in cap. 3. Actor. tametsi eo usus Festus, vel sane Paulus ejus abbreviator in *Agere*, & *Agasones*. Victor Utic. lib. 2. *Omnisque illa beatorum turba, expellentibus quibusdam Æthiopibus, Minata est foras*. Infra: *A Mauris crudeliter Minabantur*. Utuntur præterea aliquot e veteribus ac recentioribus, Apuleius lib. 3. vetus Interpres Juvenal. Sat. 6. Auctor vulgatæ versionis Esaiæ c. 11. Hier. c. 31. Thren. 3. lib. 1. & 4. Reg. Act. Apost. c. 18. Gregorius Magnus lib. 1. Dialog. c. 2. Lex Burgundionum tit. 23. §. 3. Pactus Legis Salicæ tit. 50. Lex Salica tit. 10. §. 9. Decretio Childeberti Regis c. 7. Lex Ripuar. tit. 70. §. 5. tit. 82. §. 2. Lex Longob. lib. 1. tit. 25. lib. 2. tit. 11. § 4. Braulio Cæsaraugust. in Vita S. Æmiliani c. 1 Anastasius in Hist. Eccl. p. 97. Petr. Damian in Vita S. Romualdi n. 62. Cæsarius lib. 5. Miracul. c. 48. lib. 6. c. 2. lib. 9. c. 48. Ditmarus pag. 88. Ordericus Vital. p. 538. 546. 701. 807. 860. Fulcherius Carnot. lib. 1. Histor. Hierosol. c. 19. Liber Mirac. S. Bertini c. 7. 17. Histor. Archiep. Bremensium an. 1171. Joan. Mon. in Vita S. Odonis Abbat. Cluniac. lib. 2. p. 37. Idem Odo lib. 3. Collat. 34. Arnulfus Lexoviens. & alii non pauci.

¶ MINARE VESTIGIUM. Pactus Legis Salicæ tit. 40. Edit. Eccardi: *Si quis bovem aut caballum, sive quodlibet animal in furto perdiderit, & ejusdem vestigia sequitur, & id consecutus fuerit usque in tertia nocte, &c.* Cujus articuli titulus est: *De vestigio Minando*, hoc est, inquit idem Eccardus, de persecutione vestigii, quod ducit ad animal amissum.

¶ MINARE, Expellere, ejicere. Jac. de Vitriaco Histor. Orient. lib. 3. apud Marten. tom. 3. Anecd. column. 297. *Omnia autem prostibula, & eos qui tabernas ad potandum frequentabant.: ... ab exercitu Christi .... Minabat*.

¶ 2. MINARE, Clandestinum consilium in aliquem inire. Vide *Mina* 2.

3. MINARE, Cuniculos facere, *Miner*. Vox passim hac notione recepta: a *minis* forte, seu fodinis, quod qui in iis operantur ut metalla eruant, fossas subterraneas conficiant. Quomodo autem olim ejusmodi cuniculi fierent, docent in primis Albert. Aquensis lib. 2. cap. 36. Guill. Tyrius lib. 3. cap. 10. lib. 12. cap. 11. Guellus in Historia Arthuri Ducis Britanniæ, Dux Clivensis in Tacticis vernaculis p. 57. 119. & alii passim ex nostris Historicis. Willem. Brito lib. 7. Philipp.

.... Certatusque Minare
Arte sibi nota latus & fundamina turris,
Parmis protecti, ne forte ruens super illas
Missilium posset retropellere turbo cavantes,
Donec visceribus muri latuere cavati,
Truncis suppositis, subito ne corruat in se
Pendula pars muri, pariens sibi damna ruitque,
Queis simul incisum satis est, supponitur ignis,
Et fugiunt ad tuta viri, ruit Ilion ingens,
Ingentemque ruens strepitum facit, &c.

Willelm. de Podiolaurentii cap. 43. *Incipientes Minare instar talparum, conantur invadere civitatem*.

MINARII. Fossores cunicularii, apud Rigordum ann. 1189. 1190. & Willel. Armoricum ano. 1202. Willel. Brito lib. 2.

......Sub eisque secare Minarius instat, &c.

MINORES, Eadem notione, apud Fulcher. Carnot. lib. 2 cap. 29. *Mineors*, apud Willbarduinum num. 186. Vide ibi Gloss.

¶ MINARIA, Fodina, Gall. *Miniere*. Charta ann. 1210. apud Stephanot. Antiquit. Occitan. Bened. MSS. part. 1. pag. 470. *Minarias quoque si quæ apertæ sunt & quæcumque aperiendæ sunt in alodio S. Martini Villæ-magnæ, &c.* Charta ann. 1218. ex Archivis S. Victoris Massil. *Si Minariæ &. argenti fodinariæ in dicto territorio inventæ fuerint in ipsis fodinis & argentariis, firmantiat, & decimam retineo*. V. infra *Minator* 2.

¶ 1. MINARIUS, a verbo *Minare*, Ducere: cui equos ducendi cura demandata. Computus ann. 1202. apud Dom. *Brussel* de Usu feud. tom. 2. pag. CLIX. *Minarii IV. de XXVIII. diebus LIV. s. marescallus equorum, de XII. diebus XII. s.* Et pag. CLXI. *Pro sex balistariis ad equos ...... XIV. s Pro II. Minariis de eodem termino XXI. s.*

¶ 2. MINARIUS, Fossor cunicularius. Vide supra *Minare* 3.

¶ MINATA, Modus agri, quantum ad sationem unius *minæ* sufficit. Charta ann. 1205. in Tabul. Compend. *Si contigerit prædictas XII. Minatas sæpe dicti nemoris ad terram arabilem redire, decimam in iisdem XII. Minatis monachi percipient*. Tabular. Montis S. Eligii Atrebat. *Concessit unam Minatam terræ ad opus cimiterii & templi construendi, unam Minatam terræ in villa de Maingoval pro manso presbiteri faciendo*. Tabular. S. Vincentii Cenoman. *Johannes de Cruce dedit S. Vincentio quatuor sextariatas de terra & unam Minatam pro sua anima & ejus uxoris*. Idem aliis verbis legitur in Charta ann. 1154. tom. 2. Histor. Eccl. Meldens. pag. 43. *Terram etiam seminis setum Minarum*,

eodem

eodem sensu dixisset *tres minatas terræ*. Occurrit passim in Tabul. Absiensi & S. Albini Andegav.

¶ 1. MINATOR, Fossor cunicularius, Gall. *Mineur*. Charta an. 1280. to. 1. Hist. Dalphin. pag. 93. *Si D. Comes velit habere argentum quod provenit de dicto argenterio, & velit prius tradere denarios suos Minatoribus, debet illud habere præ omnibus aliis pro eodem foro, pro quo daretur aliis, & si aliius Minator dimittit crotesium suum in Minaria, illud D. Comiti remanet pro voluntate sua facienda*. Computus ann. 1348. ibid. tom. 2. pag. 583. *Solvit pro expensis* xx. *Minatorum qui missi fuerunt in exercitu Miri-belli, &c. Minator Regis castrorum & fortaliciorum*, in Memorial. ann. 1364. Camer. Comput. Paris. f. 66. Vide *Minare* 3.

2. MINATOR. S. Eligius Noviom. Episc. Hom. 14. *Qui erat scurra, id est, Minator: turpia sectans, & immunda loquens, corrigat seipsum, & desinat esse quod fuit: discat bonum loqui, qui potius vano & turpia loquendo, tam se, quam auditores suos maculabat*. Legendum videtur *mimator*, nisi hac voce intelligantur *Ursorum circumductores*, qui inter scurras & turpia joca sectantes recensentur apud Hincmarum. V. in hac voce.

☞ Haud scio an *Minator* S. Eligio non idem sit qui antiquis *minor*, vulgo *oretologus* dicitur, placita videlicet loquens ad sui ostentationem & aliorum oblectationem; quem inter scurras recenset Salmasius ad Vopiscum cap. 42.

¶ 3. MINATOR, Ductor, qui *minat*, ducit. Charta Vicariæ Montispessul. ann. 1103. *In unoquoque mouso amasato de terra unam saumatam de lignis in Nativitate Domini per singulos annos..... & asinum unum cum Minatore ejus*.

¶ MINCIUS, *Ericius*. Gloss. Isidori: ubi Grævius: sic & Papias & Constantiensis. Puto tamen legendum: *Erinacius, ericius*.

¶ MINEATA, in Tabul. Andegav. pro *Minata*. Vide in hac voce.

¶ MINEGANCIA, Jus quod domino *fundi* ex minis seu fodinis competit; a *Mina* & *Ganancia*, Hispanis, Lucrum, reditus. Charta Ottonis Vicecomitis Leomaniæ an. 1082. apud Marten. to. 1. Ampliss. Collect. col. 515. *Donamus etiam ad loco & eisdem monachis..... mercatum totum, simul & teloneum, & Minegonciam totam, & justitiam totam ab integro sine aliquo retinemento, vel alicujus hominis vel mulieris*.

MINELLUS, Mensura frumentaria, diminut. a *Mina*. Charta Senonensis an. 1264. in M. Pastorali Eccles. Paris. lib. 7. Ch. 55. *Et valet tres Minellos ordei ad prædictam mensuram*. [Charta Thomæ Abb. Sangerm. ann. 1249. *Pro quibuslibet quinque Minellis bladi unum boissellum cumulatum per totum anni circulum nobis solvent*. Chartul. Meldens. fol. 68. *Teneor reddere dictis Episcopo & Capitulo unum Minellum ybernagii pro quolibet septimano*. Tabular. Calanse pag. 128. *Item a Bertranno Vaniau tres Minellos avenæ, &c.*] Occurrit non semel in Tabulario Fossatensi.

MINERA, Fodina, Gall. *Miniere*. Joan. de Janua: *Mineralia, id est, corpora in venis terræ generata, ut plumbum, vel aliud metallum*. Joan. de Garlandia in Synonymis Chymicis: *Minera, id est, vena*. Idem lib. de Mineralibus cap. 5. *Ratio in vivo argento: scias quod ipsum est frigidum & humidum, & Deus ex eo creavit omnes Mineras*. [Charta Rogerii I. Reg Siciliæ an. 1129. apud Murator. tom. 6. col. 623. *Mineræ, aquæ & similia quæ in locis civium inveniuntur, sint civium ipsorum, præter eas quæ in præsidiis regiis concessis ipsis civibus reperientur*.] Vincentius Belvacensis lib. 31. cap. 113. *In terra leonis inventa fuit azuris Minera*. Cæsarius Nunbergensis in libro Miraculor. S. Erendrudis cap. 7. *Accidit, ut de terminis sive metis Mineræ salium, & de fodinis salis, &c.* Adde Michael. Scotum lib. 2. Mensæ Philosophicæ cap. 14. Leges Hungaricas p. 113. Vita Abbatum S. Albani pag 101. Annales Colmarienses ao. 1292. 1295. to. 1. Monastici Anglic. p. 718. &c.

¶ MINERALE, Eodem significatu, in Concil. Limano an. 1581. inter Hispan. to. 4. p. 244.

MINERUM. Monasticum Anglic. to. 3. p. 92. *Minerum quoque plumbi ad cooperiendam Ecclesiam S. Mariæ, &c.* Mox: *Minerum ferri, &c.*

MINERA, pro *Mina*, seu cuniculo, usurpatur a Nicolao Uptono lib. 2. de Militari officio c. 3.

¶ 1. MINERE, pro *Imminere*. Charta an. 1428. in Chartular. S. Vandreg. to. 2. p. 1746. *Et cum dictus Decanus de Goffiacuria multum conquereretur de guerris in partibus Meduntæ..... nec non de reparationibus in dicto suo Decanatu ruina Minente necessaria faciendis*; hoc est, imminente ruina.

¶ 2. MINERE, pro *Minuere*. Hist. MS Beccensis Monast. *Excommunicatos pronuntiavit eos qui possessiones & quidquid ad jus prædicti monasterii in Ambianensi parochia pertinet, Minendo, distrahendo, &c.*

¶ 1. MINERIA, Fodina, Gall. *Miniere*. Charta Lotharii Episc. Leodiens. an. 1192. apud Miræum tom. 1. p. 720. *Dedit præterea..... Mineriam ferri, quæ sita est supra Mosam, contra Clarummontem*.

¶ 2. MINERIA, Cuniculus, Gall. *Mine*. Genealogia Comitum Flandriæ apud Marten. to. 3. Anecd. col. 403. *Obsedit insulam, & sic per trium mensium spatium impugnando eam cum insultibus bellicosis, machinis, sagittis, lapidibus & Mineriis, parum profecit*.

¶ MINERVA. *Mulieres in tela sua Minervam nominare*, Maleficii aut superstitionis species, apud Pirminium in Excerptis de sacris libris Canonicis, tom. 4. Analect. Mabill. p. 586.

¶ MINERVALICIUM, *συγκαλιξις Commendatitium*. Supplem. Antiquarii.

¶ MINERUM. Vide supra *Minera*.

¶ 1. MINETA, pro *Moneta*, seu officina monetalis. Literæ Eduardi IV. Reg. Angl. an. 1472. apud Rymer. tom. 11. p. 735. *Absque aliqua bullione .... seu valore ejusdem de argento .... Magistro Minetæ Turris Londoniæ seu alicui alii portanda ..... ad cambium sive Minetam, vel alibi deliberandam pro quolibet, &c.* Adde tom. 12. pag. 8. & 10.

¶ 2. MINETA, Modus agri, idem qui *Minata*: vide in hac voce. Chartul. S. Vincentii Cenoman. fol. 114. *Guillelmus siquidem de Moleval eundem Priorem & Prioratum de novem denariis Cenomanensibus, quos ab eodem Priore petebat pro tribus Minetis terræ, quitavit*. Liber niger Scaccarii pag. 118. *Willelmus de tribus Minetis feodum* III. *militum*.

¶ MINEUS, Miniatus. Papiæ: *Rubicundus*. Sermo Anonymi apud Marten. to. 3. Anecd. col. 1684. *Tricolor sardonix, inoniger, medio albus, vertice Mineus beatum designat virum* (Audoenum) *qui decolor humilitate, candidus puritate, roseo vernans decore, &c.*

¶ MINGELLIA, MINIALIA. Vide *Minjaylia*.

2. MINIARE, quasi minio describere, *Relever en vermeillon*. Joan. de Janua: *Miniare, minio præparare, vel scribere minio*. Rodericus Tolet. lib. 8. de Rebus Hisp. cap. 4. *Id in ipso operabatur benignitas, ut præ excellentia videretur æqualitas, sapientiæ gravitate consperso: sic animo Miniabat, ut his fieret ejus curialitas in suspirium, & strenuitas in exemplum*. [Conc. Valent. ann. 1590. inter Hisp. to. 4. pag. 462. *Qui formas illas* Agnus Dei *dictos per Rom. Pontificem benedictas depinxerit, infecerit, Miniaverit, notaverit ..... eo ipso sententia excommunicationis inficitur*.]

MINIOGRAFARE. Eadem notione, apud Joann. de Janua.

MINIATOR, *Qui minio scribit, vel præparat minium.* Miniographus, *qui minio scribit.* Miniographia, *scriptura cum minio facta.* Ita Joan. de Janua, [a quo Gloss. Latin. Gall. Sangerm. *Escriveur de vermeillon, Escripture de vermillon.*] *Miniculator*, Ulpiano [Vide quæ de *miniata* scriptura docuit Mabillonius Diplom. lib. 1. cap. 10.]

¶ 2. MINIARE, Charta an. 950. apud Marten. to. 1. Anecd. col. 76. *Ego in Dei nomine Restagnus, G. D. Episcopus, cogitavi de Dei misericordia, vel abluenda peccata, ut pius Dominus de peccatis meis Miniare dignetur.* Hæc corrupta aut male exscripta suspicor; neque enim alia videntur ab iis quæ ibidem occurrunt col. 74. & 77. *Ut mihi Dominus veniam donare dignetur.*

¶ MINIATOR, pro *Minator*, Fossor cunicularius, in Memor. Camer. Comp. Paris. an. 1369. fol. 96. *Gerardus de Beaupuy fuit fer institutus Miniator castrorum & villarum senescalliæ Ruthenensis.* Vide supra *Minare* 3.

¶ MINJAYLLIA, Expensæ pro incarcerati hominis victu & potu, a Gall. *Mangeaille.* Computus ann. 1318. *Item pro Minjayllia illius qui interfecit Cunyl, & aliorum latronum, & pro judicando eum 111. lib.* Charta ann. 1342. to. 2. Hist. Dalphin. pag. 440. *Ipsi homines hostagiati expediantur & deliberentur, & quitti sint a dicto hostagiamento & obligatione ejus, absque aliquibus Minjayllias & sumptibus.* Vide supra *Menjayllia.*

¶ MINGELLIA, Eadem notione. Charta an. 1302. to. 2. Hist. Dalphin. p. 98. *Et ultimo voluit sum pro Mingellia quam mercede dictorum duorum clientum decem libras octo solidos.*

¶ MINIALIA, MINIALLIA. Eodem significatu, in Charta ann. 1304. apud Menestr. Hist. Lugdun. p. 110. *Si .... aliquis minus juste ductus fuerit in carcerem, omnes et legitimas expensas sumptusque quos vitio eorum voluisse constitit, redhibere cogatur, nec ad aliquam Minialliam solvendam de cætero teneantur.* Alia ann. 1309. ibidem pag. 127. *Sed cum dictus carcerarius peteret Minialias & expensas dicti prisonarii ..... dictus judex decem solidos pro dictis Minialiis ad tantum ascendentibus restitui solvit, &c.*

¶ MINICULATOR. Vide *Miniator* 1.

¶ MINICULUM, *Auxilium.* Gloss. Isid. frequentioris usus compositum *adminiculum.*

¶ MINICUS, *Ericius.* Eædem Gloss. Isidori. Vide supra *Mincius.*

¶ MINIERA, Fodina, a Gall. *Miniere.* Frequenter occurrit in veteribus Instrumentis. Vide *Minera.*

MINIGUNGA, Admonitio, ex Saxonico minegung, quod idem sonat. Vide Leges Adelstani apud Thundresfeldam editas cap. 7. apud Bromptonum.

¶ MINIHI, MENIHIUM, Asylum, locus perfugii certisque privilegiis donatus. Vox Armorica. Charta an. 1202. in Tabul. Abbat. Belli-portus: *Alanus D. de Goelou Henrici Comitis filius, dedi Abbatiæ Belli-portus terram insferum & insulam S. Rionis qua vocatur Guerneurz, quantum mare permittit desiccari circa præfatam insulam, ut sit Minihi.* Statuta Ecclesiæ Trecor. ann. 1334. apud Marten. to. 4. Anecd. col. 1116. *Item, quia nonnulli malevoli, invidi & amuli franchisias, immunitates & libertates Minihii seu asyli B. Tudguali infringunt; tallias, collectas, & alia onera hominibus & vassallis dicti Minihii imponunt; terras dicti Minihii pillant, &c.* Occurrit præterea ibid. col. 1152. 1161. 1175. & 1176. Bulla Martini V. PP. an. 1429. in Archivis castri Nannet. *In Ecclesia Trecorensi est quædam immunitas quæ vocatur le Minihi de Trecorin, qua durat spatio quatuor leucarum seu duodecim milliarium, ubi quicumque homicidæ, raptores, & quicumque alii criminosi plena volunt gaudere immunitate. Et in partibus illis ab aliquibus dicitur quod antiquitus hujusmodi immunitas solum in civitate Trecorensi erat, & durabat solum uno,*

¶ MINIMATA, f. pro *Minimota*, corbis posita, a Gall. *Manne, mannequin.* Annal. Episc. Silvanect. Caroli Jaulnay p. 314. *Ut quicunque præfatam domum, vineam, & torcular, & hospitium tenuerit, ipso die anniversario canonicis viginti solidos, vicario quatuor solidos, & duodecim Minimatas panus (leg. panis) ad erogandum pauperibus annuatim persolvat.*

¶ MINIMELLUS, Digitus auricularis. Vita S. Walrici tom. 1. Aprilis pag. 18. *Nam articulus ille quem medici auricularem, vulgus vero Minimellum nuncupant, ex vehementia nimii doloris ita se contraxerat, ut etiam vindicitur exiccaretur.*

¶ MINIMI, Viri religiosi, vulgo *Minimes*; sic ab institutore suo S. Francisco de Paula nuncupati, ut humilitatê imprimis sectari memores sese omnium minimos existimarent. Hi a Sixto IV. PP. an. 1439. sunt confirmati.

MINIMISSIMUS. Libellus precum Marcellini & Faustini pag. 87. *Nesciens quod Christi Dei gratia etiam Minimissimis servulis ejus ministrerur.* Occurrit etiam in Edicto Luithprandi Regis.

¶ MINIOGRAFARE, MINIOGRAPHUS. Vide supra *Miniatore* 1.

MINISTELLI dicti præsertim Scurræ, mimi, joculatores, quos etiamnum vulgo *Menestreux*, vel *Menestriers*, appellamus, quod minoribus aulæ ministris accenserentur: neque enim viri doctissimi ad Tacitum sententiam probaverim, qui a quodam *Menesterc* Pantomimo, cujus præter Tacitum meminit Dio l. 1. ita nostris nuncupatos censuit. Lambertus Ardensis: *O garcionum & Ministralium, imo adulatorum injusta laudatio!* Alberico an. 1237 *Ministellorum* vox idem sonat. *Illi qui dicuntur Ministelli in spectaculo vanitatis, multa ibi fecerunt, sicut ille qui in equo super chordam in aere saltavit.*

Porro ejusmodi scurrarum munus erat Principes non suis duntaxat ludicris oblectare, sed & eorum aures variis avorum, adeoque ipsorum Principum laudibus, non sine assentatione, cum cantilenis & musicis instrumentis demulcere. Idem Lambertus: *Qui humanam nullatenus quærens gloriam, scurræ maluit quantulumcunque munusculum denegare, quamvis ore scurræ & nomine indignus, licet omni haberetur laude dignissimus, in orbe terrarum deferri, & cum instrumento musicari, vel decantari.*

Interdum etiam virorum insignium & heroum gesta, aut explicata & jucunda narratione commemorabant, aut suavi vocis inflexione, fidibusque decantabant, quo sic dominorum, cæterorumque qui his intererant ludicris, nobilium animos ad virtutem capessendam, & summorum virorum imitationem accenderent: quod fuit olim apud Gallos Bardorum ministerium, ut auctor est Tacitus. Neque enim alios a *Ministellis*, veterum Gallorum *Bardos* fuisse pluribus probat Henricus Valesius ad 15. Ammiani. Le Roman *d'Alexandre* MS.

Quand li Rois ot mangie, s'appella Helinand,
Pour li esbanoier comanda que il chant:
Ci comence a noter ainsi com li jaiant
Menter voldrent eu ciel come gent mescreant,
Entre les Diex y ot une bataille grant,
Si ne fust Jupiter a sa foudre bruyant,
Qui tost les desrocha, ja ne fussent garant.

Chronicon Bertrandi Guesclini:

Qui veut avoir renom des bons & des vaillans,
Il doit aler souvent a la pluie & au champs,
Et estre en la bataille, ainsi que fu Rollant,
Les quatre fil Haimon, & Charlon li plus grans,
Li Dus Lions de Bourges, & Guion de Connans,
Perceval li Galois, Lancelot & Tristans,
Alixandres, Artus, Godefroy li sachans,
Dequoy cils Menestriers font les nobles Romans.

Nicolaus de Braia describens solenne convivium, quo post inaugurationem suam proceres palatinos excepit Ludu-

Ludovicus VIII. Rex Francorum, ait inter ipsius convivii apparatum, in medium prodiisse Mimum, qui Regis laudes ad cytharam decantavit, quas præstat hocce loco describere, ut planum fiat cujusmodi ex fuerint Ministellorum cantilenæ:

Dumque fovens genium geniali munere Bacchi,
Nectare commixto curas removente Lyæo,
Principis a facie, cithara celeberrimus arte
Assurgit Mimus, ars musica quem decoravit.
Hic ergo chorda resonante subintulit ista:
Inclyte Rex Regum, probitatis stemmate vernans,
Quem vigor & virtus extollit in æthera famæ,
Indole virtutis qui vincis facta parentis,
Major ut Atrides patrem Neptunius Heros
Ægea, Pelides excedis Pelea, Jason
Esona, nec prolem pudor est evincere patrem,
Corde gigas, agnus facie, Laertius astu,
Consilio Nestor, linguosos effuge servos,
Neve velis adhibere fidem jactantibus aures:
Nam sic in famulos armantur sæpe potentes,
Et sic injuste justi quicunque ligantur,
Dedecet egregios vitiis corrumpere mores.
Tu pius esto piis, hostem te sentiat hostis,
Te rigidum timeat, confundas penitus hostem
Incutiente metu: si se tibi dederis, ipsum
Excipe cum venia: probus hostis fiat amicus,
Jungaturque tibi concordi fœdere pacis.
Sæpe fit ex odio majori majus amoris
Fœdus, & ampla fides nullum peritura per ævum.
Infami vitio ne vernans fama laboret,
Crimen avaritiæ fuge, dona corda Quiritum
Unge: per hoc poteris cordis lenire dolorem.

Mitto raliqua similia, ex quibus omnino patet ejusmodi Mimorum & Ministellorum cantilenas ad virtutem Principes excitasse. Quod & firmat præterea Raimundus Montanarius in Chron. Reg. Arag. c. 298. Ubi de convivio Regis Alphonsi post ejus coronationem: *Et com foren tuyt asseguts, en Romaset juglar canta alt veux un serventech davant lo senyor Rey novell, quel Senyor Infant en Pere bach feyt a honor deldit Senyor Rey: e la sentencia deldit serventech era aytal, qual dit Senyor Infant li dix en aquell que significava la Corona, e al pom, & la verga, & segons la significança, lo Senyor Rey que devia fer, &c.*

Id præsertim in pugnæ procinctu, dominis suis occinebant, ut Martium ardorem in eorum animis concitarent, cujusmodi cantum *Cantilenam Rollandi* appellat Willelmus Malmesb. lib. 3. de Gestis Angl. Aimoinus lib. 4. de Mirac. S. Bened. cap. 37. *Tanta vero illis securitas .... ut scurram se præcedere facerent, qui musico instrumento res fortiter gestas & priorum bella præcineret, quatenus his acrius incitarentur, &c.*

☞ Quod ministellorum munus interdum præstabant Milites probatissimi. Le Roman *de Vacce* MS.

Quant il virent Normanz venir
Mout veissiez Engleiz fremir .....
Tailleser qui mout bien chantout,
Sus un cheval qui tost alout
Devant euls alot chantant
De Kallemaingue & de Roullant,
Et d'Olivier de Vassaux,
Qui moururent en Rainscheuaux.

Qui quidem *Taillefer* a Guillelmo obtinuit ut primus in hostes irrueret, inter quos fortiter dimicando occubuit.

Adeo vero ingens scurrarum & mimorum olim fuit in palatiis Principum numerus, ut quæ in iis aut enutriendis, aut remunerandis fiebant impensæ, eorum præsertim qui ejusmodi *ministellorum* assentationibus delectabantur, æraria plerumque exhaurirent. Lambertus Ardensis p. 247. *Arnoldus itaque militaribus vix indutus vestimentis prosilit in medium, & ministrantibus mimis, nebulonibus, garcionibus, scurris, & jocularibus, omnibusque nomen ejus invocantibus & prædicantibus satisfecit: adeo ut in remunerationis præmium laudem eorum consecutus est & gratiam. Cum enim quæcumque habere poterat, vel perquirere liberalitatis vias quasi desipiendo tribuisset, & in prima Porphyrii pagina, quasi in nudis & puris constitisset intellectibus, dando maxima cum minutis, dando sua, & a suis commodata, vix seipsum sibi reliquit.* Joan. Sarisberiensis Epist. 247. *Non enim more nugatorum ejus seculi in histriones & Mimos, & hujusmodi monstra hominum ob famæ redemtionem & dilatationem nominis effunditis opes vestras, &c.* Rigordus de Gestis Philippi Aug. ann. 1185. *Cum in curiis Regum seu aliorum Principum, frequens turba histrionum convenire soleat, ut ab eis aurum, argentum, equos, seu vestes, quas persæpe mutare consueverunt Principes, ab eis extorqueant, verba joculatoria variis adulationibus plena proferre nituntur. Et ut magis placeant, quicquid de ipsis Principibus probabiliter fingi potest, videlicet omnes delitias & lepores, & visu dignas urbanitates, & cæteras ineptias trutinantibus buccis in medium eructare non erubescunt. Vidimus quondam quosdam Principes qui vestes diu excogitatas, & variis florum picturationibus artificiose elaboratas, pro quibus forsan 20. vel 30. marchas argenti consumpserant, vix revolutis 7. diebus histrionibus, ministris Diaboli, ad primam vocem dedisse, &c.* Bernardus Silvester de gubernatione rei familiaris: *Homo joculatoribus intentus, cito habebit uxorem, cui nomen erit paupertas, ex qua generabitur filius, cui nomen erit derisio.* Quin & Philippus *Mouskes* in Pilipp. Aug. fingit Carolum M. Provinciæ Comitatum scurris & mimis suis olim donasse, indeque postea tantum in hac regione Poetarum numerum excrevisse:

Quar quant li buens Roi Carlemaine
Ot toute mise a son demaine
Provence, qui mult i est plentive
De vins, de bois, d'aigue, de rive,
As leccours, as Menestreus,
Qui sont auques luxurieus,
Le donna toute & departi, &c.

Hanc immensam in Pantomimos magnatum prodigalitatem exagitat S. Augustinus tract. 100. in Joan. cap. 6. *Donare res suas histrionibus, vitium est immane, non virtus. Illa sanies Romæ recepta, & favoribus aucta, tandem collabescere bonos mores, & civitates perdidit, coegitque Imperatores sæpius eos expellere.* Longe sapientius egit Henricus Imperator, qui in nuptiis suis cum Agnete Pictavensi in Ingelheim celebratis an. 1044. *Infinitam histrionum & joculatorum multitudinem sine cibo & muneribus vacuam & mœrentem abire permisit*, ut est in Chronico Virtziburgensi.

Menestralli, apud Fletam lib. 2. cap. 23. c. 71. §. 2.

¶ Ministralli, in Litteris Eduardi IV. Reg. Angl. an. 1439. apud Rymer. tom. 11. pag. 642. *Ministrallorum nostrorum accepimus qualiter nonnulli, rudes agricolæ & artifices diversarum misterarum regni nostri Angliæ, finxerunt se fore Ministrallos, quorum aliqui liberatam nostram eis minime datam portarent, seipsos etiam fingentes esse Ministrallos nostros proprios, cujus quidem liberata ac dictæ artis sive occupationis Ministrallorum colore, in diversis partibus regni nostri prædicti grandes pecuniarum exactiones de ligeis nostris deceptive colligunt.* Hinc

¶ Ministralcia, *Ministellorum* ludrica. Charta ann. 1377. apud Rymer. tom. 7. pag. 160. *Per acta autem prandio, ascendebat D. Rex in cameram suam cum Prælatis, Magnatibus & proceribus prædictis: & deinceps Magnates, Milites & Domini, aliique generosi diem illum, usque ad tempus cœnæ, in tripudiis, coreis*

& solemnibus Ministrelciis, præ gaudio solemnitatis illius, continuarunt.

¶ MENESTREYS, in Concilio Massil. ann. 1381. *Ita quod nullus Menestreys seu juglator audeat pulsare vel sonare instrumentum, &c.*

¶ MINISTRELLI, apud Th. *Blount* in Nomolexico, ex Charta Eduardi IV. Reg. Angliæ.

Porro *ministrellorum* voce intelligebantur cum scurræ & mimi omnes, tum qui buccinas inflare, aut musica instrumenta pulsare solebant. In Computo Hospitii Regis an. 1317. & 1319. *le Menestrier* refertur inter alios Officiarios. In alio Ducis Normanniæ & Aquitaniæ ann. 1348. sub titulo *de Menestreux*, recensentur *ceux qui jouent de naquaires, du demycanon, du cornet, guiterne Latine, de la fluste Behaigne, de la trompette, de la guiterne Moresche, & de la vielle.* [Le Roman *de la Rose* MS,

La veissiez flusteurs,
Menestrels & jugleours.]

Menestrellorum vero vox in malam partem sumpta pro nebulonibus, in Stabiliment. S. Ludov. lib. 1. c. 32. ut *Menestraader*, Ministellum agere, nugari, in Consuetud. Insulæ tit. 1. art. 29.

REX MINISTELLORUM. Supremus inter *Ministellos*; de cujus munere, ac potestate in cæteros *Ministellos*, agit Charta Henrici IV. Regis Angliæ Gallica in Monast. Anglicano to. 1. pag. 355. Charta originalis an. 1338. *Je Robert Caveron Roy des Menestreuls du Royaume de France.* Aliæ an. 1357. & 1362. *Copin du Brequin Roy des Menestres du Royaume de France.* Computum de auxiliis pro redemptione Regis Joannis ann. 1367. *Pour une couronne d'argent qu'il donna le jour de la Tiphaine au Roy des Menestrels.* [Charta ann. 1387. apud Rymer. to. 7. pag. 555. *Supplicavit nobis Johannes Caumz Rex Ministrallorum nostrorum, qui versus diversas partes transmarinas transire proponit.*]

¶ MINISTER, pro *Ministellus*, Joculator. Vetus Ceremoniale MS. B. M. Deauratæ Tolos. *Item etiam congregabuntur piscatores, qui debent interesse isto die in processione cum Ministris seu joculatoribus; quia ipsi piscatores tenentur habere isto die joculatores seu mimos ob honorem Crucis ... & vadant primi ante processionem cum Ministris seu joculatoribus semper pulsantibus usque ad ecclesiam S. Stephani.*

2 MINISTER, Diaconus. S. Cyprianus Epist. 65. *Diaconos autem post ascensum Domini in cælos Apostoli sibi constituerunt Episcopatus sui & Ecclesiæ Ministros.* Adde Epist. 66. Lactantius lib. de Mortib. persecut. n. 15. *Comprehensi Presbyteri & Ministri, & sine ulla probatione ad confessionem damnati.* Ildefonsus Episcopus Toletanus in Cœnotaphio B. Helladii.

Ildefonsus ego, quem feceras ipse Ministrum,
Persolvi sancto carmina pauca seni.

Passio SS. Martyrum African. sub Hunerico: *Sacerdotum & Ministrorum copiosissimam & maximam turbam .... exilio crudeli detrusit.* Commodianus carmine inscripto *Ministris*:

Ministerium Christi, Zacones, exercete caste,
Idcirco Ministri facite præcepta Magistri, &c.

Utitur etiam Ennodius lib. 6. Epist. 9.

¶ MINISTRI, sic nude interdum subscribunt Episcopi, suppresso quovis alio titulo: *Ivo D. G. Carnotensis Ecclesiæ Minister*, Epist. 74. Frequentius vero cum adjectivo *humilis*, ut videre est apud eumdem Ivonem passim & Stephanum Tornac. Epist. 227. 282. Charta an. 1123. to. 2. Hist. Eccl. Melden. p. 22. *Burcardus D. G. sanctæ Meldensis Ecclesiæ humilis Minister.* Alia an. 1137. ibid. p. 33. *Henricus D. G. sanctæ matris Ecclesiæ Senonensis humilis Minister.* Adde Librum nig. Scaccarii p. 133. Rymer. to. 2. p. 277. & Ordin. Reg. Franc. to. 3. p. 596.

☞ Episcopos hac in re imitati etiam Abbates. Liber Niger Scaccarii pag. 62. *Venerabili karissimo domino suo Henrico D. G. Angliæ Regi ... frater Anastasius Minister Certes, salutem & orationes. Sciat diligentia vestra, karissime pater & domine, quod Abbatia Certes debet ad servitium vestrum tres milites.* Occurrit præterea ibid. pag. 75. 76. & pag. 117. ubi, *Minister humilis*.

¶ MINISTRI ALTARIS, Sacerdotes. Capitulare Aquisgr. an. 789. nu. 70. *Sacerdotibus. Sed & hoc flagitamus vestram almitatem* (Episcopos alloquitur) *ut Ministri altaris Dei suum ministerium bonis moribus ornent.*

¶ MINISTER CAPELLÆ, Qui palatinæ seu Regis capellæ præerat. Epistola Hadriani PP. ad Carolum M. sæculo Bened. IV. part. 1. p. 98. *Præterea directum a vestra clementissima præcelsa regali potentia suscepimus familiarem vestrum, videlicet Agilbertum Abbatem & Ministrum capellæ, qui pene ab ipsis infantiæ rudimentis in palatio vestro enutritus est.*

¶ MINISTRI ECCLESIÆ, Inferioris ordinis Clerici, in Lege Bajwar. tit. 8. *Si quis Ministros Ecclesiæ, id est, subdiaconum, lectorem, exorcistam, acolytum, ostiarium, &c.* Capit. lib. 2. §. 5. *Scholæ sane ad filios & Ministros Ecclesiæ instruendos vel edocendos, &c.*

¶ MINISTRI EPISCOPORUM, Archipresbyteri & Archidiaconi. Capitul. lib. 7. §. 232. *Et ibi ab Episcopo, id est, in civitate, sive a suis bene doctis Ministris bene animo instruantur de sacris lectionibus & divinis cultibus & sanctis canonibus, &c.* Capitul. Caroli Cal. tit. 5. §. 3. *Cæteri presbyteri per famulos suos debitam ... Archipresbyteris aut Episcoporum Ministris convehant. Et procurent Episcopi, ut Ministri illorum presbyteros ... dehonorent.* Formulæ antiquæ apud Baluzium tom. 2. Capitul. col. 624. *Ministros vero, id est, Archipresbyteros & Archidiaconos, secundum quod providere Domino inspirante & cooperante valuerit, tales constituat* (Episcopus) *qui oderint avaritiam, &c. Adjutores ministerii* Episcoporum, in Capit. Ludovici Pii an. 828. inter quos recensentur *Chorepiscopi, Archipresbyteri, Archidiaconi, Vicedomini & Presbyteri per parochias eorum.*

¶ MINISTRI EPISCOPORUM appellantur etiam judices qui sub Episcopo jus dicunt. Capitul. Caroli C. ann. 853. §. 9. *Ut Missi nostri omnibus per singulas parochias denuntient quia si Episcopus aut Ministri Episcoporum pro criminibus colonos flagellaverint cum virgis propter metum aliorum, &c.* Adde Capitul. ejusd. Caroli an. 868. tit. 38. §. 9. Vide infra.

MINISTRI PALATII, Aulæ regiæ Officiales, *Officiers de la maison du Roy.* Epistola Episcoporum Franciæ ad Ludovicum Regem ann. 858. cap. 12. *Constituite Ministros Palatii, qui Deum cognoscant, ament & metuant: qui maximam curam gerant quatenus necessitati palatium adierint, & per quas perrexeritis, patrem & consolatorem mirantes, gaudendo vos videre accurrant, non qualem dicere nolumus, gemendo & maledicendo refugiant.*

MINISTRI PALATINI, in Vita Ludovici Pii ann. 837. Apud Agobardum Matfredus Procer Palatii, *Minister Imperatoris & Palatii* appellatur, in Epistola ad eumdem.

MINISTRI, in aula Regum Anglo-Saxonum, eorum Diplomata subscribunt post Episcopos, Abbates & Duces, apud Ingulfum pag. 882. 883. 884. 885. in Conventu Westmonast. an. 1066. in Monastico Anglic. to. 1. p. 37. in Addit. ad Matth. Paris p. 157. apud Doubletum pag. 832. &c. Qui quidem *Ministri* iidem sunt qui Saxonice tegent, in Diplomatibus vero *Thaini*, & *Taini*, quæ voces *ministros* & *servientes* sonant. Ita qui hac nomenclatura Regum Anglo-Saxonum Chartas subscribunt, erant præcipui aulæ regiæ ministri, ut Camerarii, Senescalli, Venatores, Accipitrarii, &c. In Monastico Angli-

Anglicano to.3.p.121. quidam *Godo* (sub Edw. Confess.) *Optimas Ministerque Regalis* inscribitur. Vide Seldenum ad Eadmerum p.170. & infra in voce *Thainus*. Totum porro hunc Ministrorum regiorum ordinem belle describit Florentius Wigorniensis, ubi de Alfredo Rege Anglo Saxonum: *Consilio divinitus invento, omnium uniuscujusque anni censuum successum bifarie primitus Ministros suos dividere æquali lance imperavit, quarum primam suis Ministris nobilibus, qui in cultu regio vicissim commorabantur, in pluribus ministrantes ministeriis, annualiter largiebatur. In tribus namque cohortibus præfati Regis satellites prudentissime dividebantur; adeo ut prima cohors uno mense in cultu regio die noctuque administrans commoraretur: mensque finito, alia cohorte adveniente, prima domum redibat, ut ibi duobus commoraretur mensibus. Secunda itaque cohors mense peracto, & adveniente tertia domum redibat, ibidem duobus commoratura mensibus. Hoc ordine omni vitæ tempore talium vicissitudinum in regali cultu rotabatur administratio.* Ejusmodi Ministrorum alibi non semel meminit, ann. 871. 874. 878. 905. 1008. 1010 1039. ut & Roger. Hovedenus pag. 450. 457. & Simeon Dunelm. an. 1008. 1010. 1013. 1067. cui ut plurimum *nobiles* ac *præpotentes Ministri* dicuntur.

¶ MINISTRI PROVINCIALES. Telomonius apud Leibnit. to. 2. Script. Brunsvic. p. 95. *Illos enim mercenarios suos pedites, quos Latino sermone Provinciales Ministros, vulgari vero Landsknecht appellant, adversum civitatem Brunsviciam collocavit.*

MINISTRI REIPUBLICÆ, Comites, judices, villici regii, & alii hujusmodi. Ita usurpant Capit. Caroli C. tit. 8. c. 5. tit. 11. c. 9. tit. 13. c. 6. tit. 23. cap. 12. 14. ejusdem Capitulare Compendiose an. 868. c. 8. 10. Synod. Suession. c. 7. 8. 10. Synod. Carisiac. c. 2. Edictum Pistense c. 8. 17. 20. Riculfus Suession. Episc. c. 25. Chron. Farfense p. 666. &c. *Reipublicæ administratores*, in Capit. Caroli C. tit. 43. §. 1 & parte 2. ejusdem tit. §. 2. & in Concilio Trusleiano an. 909. c. 2. *Ministri regni*, tit. 45. c. 3. eorumdem Capit. *Ecclesiasticæ & reipublicæ administratores*, in Charta Ludovici Pii, in Vita Aldrici Episcopi Cenoman. p. 34.

MINISTRI, Minores officiales. [*Ministri Regis*, in Capitular. Lotharii Imper. tit. 3. §. 37. *Ministri publici*, in iisdem Capitul. tit. 3. §. 29] *Ministri Ducum*, in l. 3. Cod. Th. ad legem Jul. Repetund. *Ministri Comitum*, *Missorum*, &c. in Capitulis Caroli C. tit. 32. c. 16. qui alias *Ministeriales*. Concil. Cabilonense II. c. 21. *Sed & Ministros, quos Vicarios & Centenarios vocant, justos habere debent* (Comites & judices.)

MINISTRI, Judices sub dominis suis jus dicentes. Notitia an. 1015. apud Loisellum in Bellovaco: *Dant ei medietatem Vicecomitatus, & dimidias leges de forensibus hominibus, ita ut Minister Episcopi, & Minister Comitis justificent reos, & leges æqualiter dividant.* In Charta Ludovici VII. Regis ann. 1151. apud eumdem *Ministeriales* dicuntur: *Et si quis excessum vel forisfactum contingeret, ad Episcopum vel Ministerialem ejus referendus est clamor.* Vide supra.

MINISTER, Idem qui *Ministerialis*, apud Germanos, de qua voce infra. Miracula S. Quirini Mart. l. 2. n. 23. *Notus Miles, Dietmaro nomen erat, nobilis Frisingæ Minister*, &c.

MINISTRI GENERALES Ordinis S. Francisci, quorum officium ac dignitas *Ministeratus* dicitur in Bulla Clementis VI. PP. apud Waddingum an. 1343. n. 5.

¶ MINISTERALE, Apparatus ad Missam. Acta S. Salvii Episc. to. 5. Junii p. 99. *Habebat autem S. Salvius Ministerale aureum ecclesiasticum, vestimenta en auro & gemmis ornata.*

MINISTERIALES DOMINICI, qui alias *Ministri*, famuli honorarii, in Notitia Imperii, sub dispositione viri spectabilis Castrensis. Vide Pancirol. in c. 91. *Ministeriales & Pedagogiani*, in l. 5. Cod. Th. de Divers. offic. *Ministeriales Imperatorum*, apud veterem Agrimensorem p. 330. [Capitul. Caroli M. de Villis §. 41. *Et stabula atque coquina, & pistrina, seu torcularia, studiose præparata fiant; quatenus ibidem condigne Ministeriales nostri officia eorum ueaonitide peragere possint.* Regula conlucta Toribii Archiep. Limæ tom. 4. Conc. Hispan. p. 665. *Poterunt tamen in choro esse laici, qui sunt cantores, vel alioquin Ministeriales.*]

MINISTERIALIS, in Pacto Legis Salicæ tit. 11. §. 6. pro quovis famulo domestico. Glossæ Isonis Magistri ad 2. Prudentii contra Symmachum: *Alumnos, ministros, Ministeriales, famulos.*

MINISTERIALES, Minores Officiales Regum, Ducum, Comitum, & dominorum feudalium, qui dominorum subditis jus dicunt, eorum jura procurant, census & reditus exigunt, villici, seu villarum præfecti &c. Ita enim passim indigitantur in veteribus Tabulis. Charta Privilegiorum concessorum Hispanis a Ludovico Pio. *Alius vero census ab eis neque a Comite, neque a junioribus & Ministerialibus ejus exigatur.* Hincmarus de Ordine Palatii c. 12. *Tales etiam Comites & sub se judices constituere debet, qui avaritiam oderint, & justitiam diligant, & sub hac conditione administrationem suam peragant, & sub se hujusmodi Ministeriales substituant.* Flodoardus l. 1. c. 70. *Unde sæpe justitiam apud Ministeriales regios sibi fieri postulavit.* [*Ministeriales advocatorum*, in Edicto Carisiac. an. 861. *Ministerialis Palatinus*, in Capitul. Caroli M.] *Ministeriales ministrorum*, in Capit. Caroli C. tit. 32. c. 16. *Ministeriales regni*, tit. 34. c. 11. *Ministeriales Comitatus*, tit. 43. c. 9. Tabul. Vindocinense Thuani Ch. 8: *Si vero per oblivionem vel neglectum Ministerialis ejusdem loci terminos præfati census reddendi præterierit*, &c. [Charta ann. 1238. in Hist. Mediani Monast. p. 316. *Si propter culpam ... emenda ad manus villici vel aliorum Ministerialium devenires.*] Ita Edictum Pistense c. 30. Vett. Chartæ apud Beslium in Comitibus Pictav. p. 260. Sanjulianum in Matiscone p. 239. Guichenonum in Probat. Hist. Bressensis p. 10. [S. Bernardus to. 1. col. 271. Miracula S. Adalberti sec. 3. Bened. p. 1. pag. 638. Chron. Farfense apud Murator. to. 2. p. 2. col. 456. &c.]

☞ His addere placet Chartam Balduini Comitis Flandr. an. 1116. apud Miræum to. 2. pag. 1153. ubi fuse quæ ad Ministerialis officium pertinuerint, necne, declarantur: *Ad ambas* (festivitates) *S. Amandi dimidium quartarium cervisiæ accipiat, neque creditionem ullam unde damnum aliquod homines Sancti sustineant habeat, neque exactionem quam vulgo tolpre vocant, sive herbam aut corvedas inconsulto Abbate exigat, neque jumenta per villam violenter mutuare aut tollere alicujus operis occasione audeat. Et si cui Abbas terram vendiderit, Ministerialis nihil habebit. De justitia pontis se non intromittet, neque subtus neque supra, quamdiu Custos Abbatis per se justitiam habere poterit, neque mansuarios justificabit de his, quæ ad mansos pertineat. De terris censualibus quas tenet censum unoquoque anno dabit, neque exinde aliquid cuiquam in feodum dare ei licebit, neque terram ab aliquo emere, neque aliqua terra sine voluntate Abbatis investiri poterit. Vadium etiam, si pro qualibet forisfactura acceperit ab aliquo, non alibi quam infra curtim S. Amandi commendabit, ipse vero Ministerialis ab advenitiis nihil accipiet nisi sex denoratas panum & duos capones. Latro ab eo captus in curtim S. Amandi custodiendus adducetur. Nullo modo placitabit, nisi in camera Abbatis, vel in pertica ante hospitio, & hoc præsente Abbate vel Præposito monacho. De omnibus placitis quæ fiunt per Scabinos suum tertium habebit, & vil-*

& villicus Abbatis & Fratrum hujus tertii tertium; & Ministerialis concordiam non poterit accipere, nisi per Abbatem aut ejus Præpositum monachum; neque in dominicis curtibus aliquam justitiam exiget aut accipiet. Nullus unquam à Ministeriali accipiet licentiam maritandi: & si Ministerialis villæ decedens plures filios reliquerit, Abbas & Fratres quem ad hoc magis idoneum viderint Ministerialem constituant. Quod si sine liberis mortuus fuerit, in potestate Abbatis erit cui ministerium illud reddere voluerit. Nec prætereundum in eadem Charta *Præpositum* vocari qui *Ministerialis* subinde appellatur: unde eumdem fuisse qui aliis *Ballivus* dicitur, merito colligimus. Vide in *Præpositi*.

MINISTERIALES, in Monasteriis, qui præcipuas præposituras exercent. Adalardus in Statutis antiquis Corbeiensis Monast. l.1. c.1. *Et ipsi Ministeriales habent inde singuli breves suos, id est, Camerarius, Cellerarius, & Senescalcus.* Et c.6. *Et veniat ipsa annona de ipsis villis, quas Præpositus specialiter in ministerio habet.*

MINISTRALES, Iidem qui *Ministeriales*. {Charta ann.805. apud Muratori. to.2. p.2. col.746. *Una cum Ministrale nostro Johanne & infantes suos.*] Charta ann. 1106. in Probat. Hist. Ducum Burgundiæ: *Concessi ut si latrocinium factum fuisset, & clamor ad Monachos & Ministrales eorum deveniret, ipsi justitiam plenam facerent.* Alia Hugonis Ducis Burg. in Probat. Hist. Vergiacensis p. 134. *Ministrales siquidem mei, homines de Paredo propter usuarium quod ipsi in confinio potestatis Pascha proclamabant, creberrime inquietare solebant.* {Charta an.1231. *Recognovi quod tertiæ de Miemum quæ de jure spectant ad obedientiam de Dinre, de quibus tertiis Damfreret de Sanz & filii sui se faciebant Ministrales.* Acta sancti Guillelmi Eremitæ to. 6. Maii p. 831. *Duplici opposita clave in parte superiori, quæ custoditur à Ministrale, id est judice, Vallis pro tempore existente.*] Utuntur præterea auctor Gestorum Episcoporum Salisburgensium p.321. tom. 2. Antiq. lect. Canisii, Chron. Mindense p. 742. 744 &c.

¶ MINISTRALLI. Eadem notione. Chartul. Prioratus de Domina in Delphin. fol. 99. *Debet tascbiam de manso totam... duos panes ad Pascha & iterum procurationem unam Ministrallo cum uno socio vel cum duobus.*

¶ MYSTERIALES, apud Ludewig. to 4. Reliq. mss. p.411. *Habuit etiam guerras cum Mysterialibus Ecclesiæ Magdeburgensis, inter quas Wolmerstadt castrum primo ad Ecclesiam Magdeburgensem venit.*

MISTRALES, contractius, in Statutis Delphinalibus p.12. in Chartis an.1195. & 1196. apud Guichenonum in Probat. Hist. Sabaudicæ p.45. 46. vulgo *Mistrals*, in Antiquitatibus Viennensibus Joannis *le Lievre* p.414.

☞ Ut autem *Mistralium* Delphinalium plenior atque dilucidior habeatur notio, horum duplicem ordinem distinguendum existimamus; neque enim omnium, quibus id nomen commune erat, eadem fuit dignitas, idem officium, eædem prærogativæ. *Mistrales* itaque in majores & minores distinguimus: majores urbium præfecturam exercebant cum omnimoda juris dicendi potestate, ut Viennæ Allobrogum ubi duo erant *Mistrales*, unus pro Comite Viennensi, alter pro Archiepisco. Hic è Canonicorum numero electus urbis Præfecti fungebatur officio, atque cum suprema auctoritate subditis Archiepiscopo civibus jus dicebat. De utriusque *Mistralis* officio & potestate plurima occurrunt notatu digna in Inquisit. pro jurisdict. Comitum, &c. an.1274. to.1. Hist. Dalphin. p.23. quæ hic paucis exscribere non abs re erit: *Primò D. Guido de Tullino Mistralis & Canonicus Viennensis... dicit quod Comites Viennenses & eorum Mistralis pro eisdem habent jurisdictionem Viennæ sub hominibus qui morantur penes dictos Comites... Item dicit quod si aliquis jacuerit penes dictos Comites... illa nocte & in crastinum per totam diem effugitur de jurisdictione ipsorum Comitum, ita quod si deliquerit illa nocte vel die crastina, quocumque ierit debet puniri per Comites... donec jacuerit penes Archiepiscopum Viennensem; quo casu... non punitur adhuc per Comites... Item dicit quod cum nundinæ Comitum incipiunt, Mistralis & gentes Comitum veniant ad dictum testem & venire debeat, vel ad eum qui est Mistralis Archiepiscopi pro tempore, & petunt ab eo claves civitatis, & ipse debet eis tradere recepto ab eis prius juramento, quod ipsi custodiant fideliter civitatem... & quod finitis nundinis restituunt eidem Mistrali claves prædictas firmantes & claudentes prout eisdem traduntur. Item dicit.... quod custodia civitatis pertinet ad Mistralem Archiepiscopi per totum annum, exceptis quindecim diebus nundinarum Comitum... Item dicit quod nullus debet ire armatus per civitatem Viennensem, nisi familiares Archiepiscopi & Mistralis... Dominus Siboudus Mistralis Comitum... homicidam illum... faciet poni in sacco & præcipitari in Rhodanum... Comites habuerunt Mistralem & judicem suum qui cognoscebant de causis, & puniebant malefactores... Gentes Comitum & Mistralis ceperunt bona ipsius defuncti sine hærede... & diviserunt inter se, &c.* Archiepiscopi Viennensis *Mistralem* supprimendum censuit Johannes XXII. PP. an.1338.

☞ Alii *Mistrales*, quos minores appello, mulctas & pecuniarias pœnas imponere fidejussores exigere, Leges & Statuta locorum afferere poterant. Pacta & conventiones an.1291. ibid p.137. *Item extitit conventum & ordinatum... quod uterque de dictis Mistralibus possit banna, multas imponere, ambo insimul levare ad opus dictorum dominorum, & fidejussores uterque recipere, & communiter laudimia & venditiones ambo insimul recipere.* Jus tamen dixisse nusquam videntur, sed curiæ judicata executioni tantum mandasse. ibid. p. 136. *Ponant duos Mistrales... & mandent executioni quod pronunciatum fuerit per judicem.* Iidem *Mistrales* dominorum procurabant jura, reditus, census & alia hujusmodi exigebant domino fideliter reddenda. Inquisitio Morestelli ibid. p.134. *Bermundus Matheus est homo Comitis, & tenet de eo Mistraliam de parte Vilencbi... & debet recolligere & levare census & omnia asogia in Mistralia, & fideliter reddere domino.* Adde quod propriis sumtibus dominorum agros excolere, fructus inde colligere, atque in eorum horrea deportare tenerentur. Charta an.1220. ibid. p.129. *Mistrales capiunt 4. gerbas & crientas & folagium ... & pro iis quæ Mistrales capiunt in dictis corvatis, debent facere arare, seminare & herciare eas quando seminantur, & bladum recolligere, & facere apportare ad granarium Comitis, & alias operas circa culturam earum necessarias.* Præter frumentum vero & alia id genus quod ex officio percipiebant, ad ipsos etiam pertinebat tertia pars bannorum, *escaetarum* placitorum, quæ absque dominici census imminutione solvenda erat. Charta mox citata: *Capiunt ratione Mistraliæ de Avalone tertiam partem omnium bannorum & escaetarum de Mistralia sua, ita videlicet quod si Comes capiat pro aliqua offensa sexaginta solidos de aliquo, ipsi postea levabunt ab eodem triginta solidos pro parte sua.* Quæ cum reditus non modicos efficerent, isthæc officia, quæ primum suis familiaribus aut vassallis ad nutum revocandis committebant domini feudales aut per se aut per Castellanos suos, postmodum in feuda erexere, quæ ipsi etiam Nobiles ambire, sæpius & exercere non dedignati sunt. Sed hæc non multo post ob exactiones varias & vassallis & dominis ipsis oneri esse cœperunt; quare *Mistralias* suas pecunia multi redemere: ut G. Episc. Gratianop. an.1288. Archiepisc. Viennensis ann. 1275. cæteras penitus sustulit Carolus V. an. 1377. si paucas exceperit. Plura vide non minus fuse

quam

quam erudite pertractata in Hist. Dalphin. to. 1. p. 107. & seqq. Adde D. *Chorier* Hist. Dalphin. l. 11. c. 22.

¶ MISTRALIA, in Chartis mox laudatis, & in aliis passim, pro Officium, jurisdictio & districtus *mistralis*. Verum non in Delphinatu tantum, sed & in Provincia nota & usurpata fuit hæc vox, ut colligitur ex Charta Godefredi Comit. Provinciæ 11. sæc. apud D. *Chantelou* in Hist. Mont. Major. ubi *Mistralia*, nude pro justitia accipitur: *Denique in villa quam rustica lingua nominat Pertusum, tenebamus Mistraliam, & portum, & mercatum, & districtum.* Neque alio sensu accipienda videtur.

MINISTRALIA. Tabularium Prioratus de Domina in Delphinatu fol. 18. *Ministraliam autem hujus cabannariæ dedit quidam villicus*, &c. Infra: *Et iterum donavit Ministraliam & placitum præfato Monasterio.*

¶ MENESTRALIA, Eadem notione. Charta apud Stephanot. p. 1. Antiquit. Bened. Occitan. mss. p. 389. *Per ipsam Menestraliam habeat in Petrus unum modium annonæ, & dono tibi Petro & infantibus tuis las masadas de Severaco per Menestraliam.*

MINISTERIALES etiam dicti majores aulæ seu Palatii Regii Officiales. [Capitul. de villis Caroli M. n. 16. *Volumus ut quicquid nos aut Regina unicuique judici ordinaverimus, aut Ministeriales nostri Sinescalcus & Butticularius de verbo nostro aut Reginæ ipsius judicibus ordinaverint*, &c.] Arestum an. 1224. apud Belforestum in Histor. Franc. *Præterea cum Pares Franciæ dicerent quod Cancellarius, Buticularius, Camerarius, & Constabularius Franciæ, Ministeriales Hospitii domini Regis, non debebant cum eis interesse ad facienda judicia super Pares Franciæ; & dicti Ministeriales Hospitii domini Regis è contrario dicerent se debere ad usus & consuetudines observatas interesse cum Paribus ad judicandum Pares: judicatum fuit in Curia D. Regis, quod Ministeriales prædicti de Hospitio D. Regis debent interesse cum Paribus Franciæ ad judicandum Pares.*

Eodem nomine donatos majores aulæ Comitis Flandriæ Officiales, ut Camerarium, Senescallum, Dapiferum, Pincernam, observat Miræus ex Charta Philippi Alsatii an. 1165. tom. 1. Diplom. Belgic. p. 705. *Porro denarii præscripti aut Ministerialium scilicet Comitis esse proprii dicuntur.*

¶ MISTRALIS, Officium monasticum, idem videtur qui Præpositus. Charta an. 1373. apud Lobinell. to. 3. Hist. Paris. p. 48. *Capitulariter convocatis & congregatis reverendo in Christo patre dom. Pontio D. G. abbate* (S. Antonii Viennensis diœc.) *Humberto de Balma camerario, Andrea Braudetti infirmario & correrio, Jacobo Piscatoris brasserio, Guillelmo de Fiseavillas pitancerio, Petro Johannis Mistrali*, &c.

MINISTERIALES, apud Alamannos seu Germanos varie appellantur; nam in Speculo Saxonico l. 1. art. 16. § 2. art. 38. § 2. art. 52. §. 1. l. 3. art. 42. §. 2. 3. art. 74. §. 2. art. 80. § 2. servis vel certe hominibus obnoxiæ conditionis accensentur, adeo ut Liberis semper opponantur, & dicantur libertate donari, & permutari a dominis. Ita *Ministeriales* appellati, quod dominorum ministeria exequerentur, seu officia ab iis injuncta, quod Liberi non faciebant. Serrarius in Notis ad Vitam Godefridi Comitis Campebergensis, *Ministeriales* in Westphalia ait triplicis esse generis: 1. qui corpore, jumentisque suis domino alicui serviunt, & vocari *prædia integra*: 2. qui solo corpore, dictos *Ruiter*: 3. qui tabellarios agunt, *Bringsitter*. Eorum *ministerium* seu juge obsequium erga dominos testatur Constitutio Caroli Crassi Imper. de Expeditione Romana ann. 881. §. 1. *Similiter de Ecclesiarum filiis vel domesticis, id est Ministerialibus, vel quorumcumque Principum clientela, qui quotidie ad serviendum parati esse debent, statuimus*, &c. Vetus Charta in Privilegiis Ecclesiæ Hamburgensis pag. 201. *Nos Henricus & Otto Milites fratres dicti de Barmstede renuntiantes nobilitati & libertati nostræ spontanea voluntate, facti sumus Ministeriales Ecclesiæ Bremensi, … facientes corporaliter juramentum, sicut Bremensis Ecclesiæ ministeriales facere consueverunt, jurantes nos Ecclesiæ antedictæ sicut Ministeriales perpetuo servituros. Uxores nostræ, liberi nostri jam nati, & adhuc nascituri idem facient, quando prædictus D. noster Archiepiscopus, vel suus nuncius duxerit requirendos*, &c. In alia Charta ann. 1093. apud Hubertum Leodium. in Monumentis antiq. *Ministeriales* a *Liberis* perinde distinguuntur: *Pro præsumptione autem delicti imperando dijudicamus, ut si liber est, 10. talenta; si Ministerialis, 5. talenta; si ex familia, totam substantiam ad Cameram nostram persolvat.* Adde Bruschium de Monast. Germ. p. 41. Eorum liberi perinde ac servorum in partitionem veniebant. Charta Henr. Comitis Palatini Rheni an. 1262. in Metropoli Salisburgensi to. 1. pag. 388. *Si quis ex Ministerialibus utriusque partis ex alterius familia uxorem duxerit, gratum utrimque tenebitur, & proles inde nata æqualiter dividetur, & primogenitus patrem sequatur, ex jure pertinentia; natus autem hæres communis erit, & proles ex eo genita dividetur.*

Sed postmodum è fece hominum emersere, habitique deinceps inter nobiles, licet inferioris ordinis. Petrus de Andlo l. 2. c. 12. *Post Baronum ordinem Valvassores, id est, minores Capitanei, qui & proceres sive Ministeriales dicuntur, locum sibi vindicant, simplicem Militiam transcendentes.* Crantzius in Metrop. l. 1. c. 2. *Sublimius nomen ex Ministerialibus nunc usurpantes, Nobiles se dici volunt, cum sit infimus nobilium gradus in Baronibus.* Et l. 2. c. 11. *Ministeriales sunt, qui soli volunt hodie dici Militares, coæquavit urbicos ad militiam conscriptis, quos etiam in ordinibus duxit, nihil minoris habitos. Sed posteriora sæcula distraxerunt ordines militantium & urbicorum, ut jam non patiantur sibi illos coæquari: & quod est arrogantius, jam qui olim Ministeriales dicti sunt, aut feudatarii, nunc ambiunt dici Nobiles. Sed coarguit eorum superbiam usus principalium scribarum, & omnium recte discernentium munera graduum singulorum. Primo enim Barones inter Nobiles deputantur, inde Liberi domini, postea Comites, inde Duces, quos appellat Papa Nobiles viros. Quid patitur Ministerialis, ut in hac Nobilitatis appellatione coæquari quærat Dominis?*

Quod vero Crantzius *Ministeriales* feudatarios fuisse ait, firmatur præterea ex aliis Scriptoribus, præsertim ex Petro de Vineis l. 3. epist. 5. adeo ut ii fuisse videantur, qui certa & rata, ac pactis definita obsequia dominis suis debebant, ut apud nostros ii quos *servientes feodatos* vulgo dicimus, de quibus suo loco. Id præsertim colligere est ex Charta Conradi Comitis Lutzilenburg. an 1135. pro Monasterio S. Maximini Trevir. *Accepimus igitur per sententiam, quod usque eorum qui Ministeriales sunt, & jus Ministerialium à prædecessoribus suis integritate generis & conditionis obtinuerunt. Illi qui ad hoc officium infeodati sunt, circa nonam advenientis festi in quoddam pratum, quod est Kuae, deducent, & usque ad nonam sequentis diei, vel quandiu Abbas ipsos Ministeriales detinere voluerit, custodient, nullum pabulum eis debetur. Ministerialis, si cum uxore sua venerit, 12. panes, 6. sextarios vini, ovem unam recipiet. Si autem sine uxore venerit, cum Abbate ipse & famuli sui, qui duo tantum, vel tres esse debent, comedet. Et sicut nullum prædictorum Ministerialium a consilio & a mensa Abbatis in ipso festo arceri debet, ita nullus eorum prædictum servitium foris offerendum recipiet, nisi loca Militis Abbati decenter assistere & servire possit. Si quis Ministerialium Ecclesiæ extraneam uxorem duxerit, filii*

ejus

ejus prædictum servitium quod pater eorum, quia Ministerialis Ecclesiæ erat, habuisse videbatur, non habebunt. Fœmina Ministerialis Ecclesiæ, si viro extraneo nupserit, filii ejus propter conditionem matris prædicto servitio non privabuntur, ipsi Ministeriales deposito amictu chlamidis, vel alterius supervestimenti, in Vesperis, in Cœna, in Missa subsequentis festi debita cum reverentia Abbatis obsequio se offerent. Abbas, si proximo die post festum de negotiis privatis vel communibus cum Ministerialibus aliqua tractare voluerit, sive nos præsentes, sive absentes fuerimus, absque expensis eorum ipsi detinebit. Si ad placitum venire non poterimus, & Abbas eorum præsentia carere voluerit, circa nonam in ipso festo redeundi ad propria singulis licentiam dabit. Hæc igitur de jure nostro, de jure Ecclesiæ, de jure Ministerialium per sententiam nobis relata, & assensu omnium comprobata, Abbate & Fratribus atque Ministerialibus petentibus, scripto commendavimus, &c. Similem prope Constitutionem de Ministerialibus Bambergensis Ecclesiæ descripsit Gretzerus in Divis Bambergens. p. 89.

☞ Qualis fuerit apud Germanos *Ministerialium infeodatorum* status & conditio, fuse & aperte declarant Leges feudales Tecklenburgicæ apud Ludewig. tom. 2. Relig. mss. p. 297. ex quibus, quod mihi præcipuum visum est, exscribam: *Otto D. G. Comes in Tecklenburg. Notum sit omnibus quod jus nostrum & Ministerialium nostrorum tale est. Primum est quod Ministeriales nostri infeodati, cum per nuntium nostrum infeodatum ante ad 14. dies ad nostri castri munitionem vocamus, venire tenentur & per quatuor septimanas residentiam in castro nostro facere propriis expensis. &c. Secundum est, quod si fortior nobis vellet nobis inferre violentiam, si de consilio Ministerialium nostrorum ipsi justitiam facere voluimus, quamdiu juris ordinem hoc modo prosequimur, infeodati nostri nobis corpore & rebus servire tenentur, &c. Ministeriales vero nostri a nobis infeodati, si in necessitatibus se nobis exhibuerunt in servitio nostro in nobis necessariis procurare tenemur, ... si vero ex detractione alicujus Ministerialis noster fuerit diffamatus apud nos, ipso ad nos vocato & Ministerialibus nostris judicato, ipsum audire tenemur, & secundum eorum sententiam causam ejus juste terminare. Si vero contrarium facere vellemus, dapifer noster per annum & diem in coquina cum familia nostra procurabit, Ministerialibus cum ipso pro jure & gratia apud nos intercedentibus. Si vero his contemtis contrarium vellemus, in palatio Episcopali Osnabrugæ per annum & diem est procurandus, Episcopo cum sua Ecclesia pro ipso jus & gratiam a nobis postulante; hac observata disciplina, quod in duobus prædictis terminis faciem nostram is de quo agitur evitabit, tali reverentia gratiam nostram capiendo. Si vero Ministerialis noster absque lumine & camerario dormitorium uxoris nostræ dicatur introisse, & super hoc fuerit infamatus & jure quo convenit fuerit convictus, bona quæ a nobis tenuit libere ad nos redibunt & gratia nostra carebit. Item si ærariam nostram absque camerario nostro introivit & ibi deprehensus fuerit, &c. Item si mortem nostram machinatus fuerit, vel in honoris nostri depressionem conspiraverit, &c. Item si aulam imperialem ire disponimus, Ministerialibus nostris pluribus vel paucioribus assumptis, ipsos in expensis nostris exhibere tenemur & in omnibus necessariis iisdem providere. Profectis vero in pedem Alpium, si transalpare volumus, ipsis liberum est redire ad sua, nisi de bona voluntate sua sequi nos voluerint. Si vero Ministerialibus nostris aliquibus violentiam vult inferre, & ipsi quod juri pareant coram nobis fuerint protestati; ipsos in castrum nostrum recipere tenemur, & quamdiu juri paruerint corpore & rebus juvare. In bonis vero hæreditariis in quibus nascuntur nostri Ministeriales, quamdiu in cognatione sive genealogia vir vel mulier invenitur cui talium bonorum jus & actio competere possit, hæc bona ad nos tanquam vacantia redire non possunt.*

☞ De negotiis feudalibus non *Ministerialium* modo, sed & Nobilium cognoscebant atque judicabant. Charta Henrici Reg. Rom. an. 1222. apud *Butkens* to. 1. Troph. Brabant. inter Probat. l. 4. p. 68. *Inventum igitur & sententiatum est ibi, quod in jure feudali, omnis Ministerialis feudotarius æque judicare possit, super feudis Nobilium & Ministerialium; exceptis tamen feudis Principum. Adhuc sententiatum est ibi, quod quilibet Nobilis sive Ministerialis feudatarius, a domino suo jure feudali prima citatione ad quindenam potest citari. Iterum si aliquis sive Nobilis sive Ministerialis allodium Ducis de Dace tenet in feudum, ipse Dux eum citare potest super illo allodio.*

☞ Concessus etiam feminis *Ministerialis* titulus. Charta pro Monast. Altenburg. an. 1237. *Berchta Ministerialis imperii.*

Erant igitur Ministeriales ii non ex servis, ut hi de quibus agit Spec. Saxonicum, neque etiam ex iis quos nobiles & Liberos dominos vocabant, sed ex Nobilium inferiori ordine, [modo per Liberos intelligas qui nulli alteri fidem obligaverint.] Unde post *Liberos homines* vulgo recensentur in veteribus Chartis descriptis in libro de fundatione Monasterii Gozecensis pag. 221. 228. Hist. Trevirensis p. 235. to. 12. Spicil. Acheriani: *Convocata ad se Liberorum & Ministerialium multitudine gravi, &c.* Liber de fundatione Gozecensis Monasterii p. 225. *Fecit & hoc, Ecclesiarum ipsius videlicet & Hildeneshеimensis, vectigalibus, & apparitoribus primus Ministeriales instituit, Liberorum hominia suscepit, & tam illos quam istos, stipendiis Fratrum inbeneficiavit.* Hist. Archiepiscop. Bremensium an. 1337.

Respondit humiliter se non eminere
Sanguine, divitiis, nec tamen egere:
Sed de mediocribus genitum sincere,
Qui sponte nobilibus multum serviere.

Nobilitatis porro argumentum est, quod prædivites interdum essent, quandoque etiam *Milites* fierent. De divitiis Ministerialium agit Liber Miraculor. S. Ludgeri Episcopi Mimigard. n. 52. *Quidam Ecclesiæ Mindensis prædives Ministerialis.* De Militiæ vero titulo, Charta Henrici IV. Imp. in Metropoli Salisburg. to. 3. p. 265. *Offeruntur viri Militares, qui dicuntur Ministeriales, cum prædiis & possessionibus suis, &c.* [Litteræ Wichmanni Archiep. Magdeburg. apud Ludewig. to. 2. Reliq. mss. p. 347. *Miles quidam Conradus cognominatus Schaph, Ministerialis Ecclesiæ Magdeburgensis mansos quosdam possidebat, dicens se eos a quodam Præposito Ecclesiæ B. M. in feodo suscepisse & feodali jure tenere.* Histor. Novient. Monast. apud Marten. to. 3. Anecdot. col. 1128. *His itaque curtibus subjecta familia trifariæ secernitur. Prima Ministerialis, quæ etiam Militaris recta dicitur, adeo nobilis & bellicosa, ut nimirum liberæ conditioni comparetur.*] Cæsarius l. 2. c. 12. *Erat in proximo manens Miles quidam dives & honestus, Ministerialis tamen.* Lib. 4. c. 77. *Henricus de Wida Miles fuit dives valde, potens & nominatus, Ministerialis Henrici Ducis Saxonum.* Sed & Ministeriales dicti interdum ipsi Comites. Metropolis Salisburgensis to. 3. p. 13. *His testes adhibiti sunt Perchtoldus Marchio de Andehsen, & filius ejus Perchtoldus Marchio Ministerialis eorumdem, &c.* [Charta Rudolphi Romanorum Regis ann. 1277. apud Ludewig. to. 4. Reliq. mss. p. 261. *Monetam quoque, quæ singulis annis avaritia exposcente, solebat renovari, in præjudicium commune habitatorum ejusdem terræ ex nunc volumus sine consilio communi Ministerialium majorum Stiriæ, per aliquem futurorum Principum terræ nullaterus renovari. Ministerialem Austriæ* se se inscribit Rugerus *de Prant* in Charta ano. 1267. ibid. p. 78.] Alia de

Mini-

Ministerialibus vide apud Goldastum to. 1. Rerum Aleman. p. 517. & Meibomium ad Levoldi Northovii Chronicon Marcanum p. 40.

☞ Iis adde Johannem Georg. *Estor* qui Commentarium de *Ministerialibus* nuper edidit, ubi quæ pressiori stylo pro instituti sui ratione docuerat D. Cangius, fusiori explicat ille, atque monumentis undique collectis exornat. Vide præterea Schilter. in Gloss. Teuton. v. *Dienen*.

Ad ejusmodi autem exercenda obsequia concedebantur a dominis feudalibus prædia, quæ *Ministeria* appellabant. Charta Ottonis III. Imp. ann. 999. apud Will. Hedam: *Insuper sibi donavimus quidquid Popo filius Waldgeri habuit in Ministerium in hoc Comitatu*. Adde quæ supra annotavimus de hac voce.

¶ Ministerialia Bona, Quæ in jure *ministeriali* tenentur, in Chron. Florentii Episcopi apud Eccardum de Orig. Domus Saxon. col. 59. *Alia plures beneficiorum collationes & bona feudalia & Ministerialia, & habuit in redditibus magna mensura istius patriæ centum & triginta sex moldia tritici, &c.* Vide *Ministerialitas* 2.

Ministerialis Servus, in Lege Burgund. tit. 10. § 1. qui ministri loco domino est.

Ministralis Fundi, Villicus, ni fallor, seu *Major*. Hugo Flaviniac. in Chron. p. 245. *Et cum calumniaretur prædictus Hugo, judicio dato, duos legitimos homines produximus, prædicti fundi servum qui pariter natus est, & Ministralem ejusdem fundi nostri, qui interfuit, &c.* Tabularium Prioratus de Domina in Delphinatu Ch. 174. *Sciendum quoque quia in prædicto manso Domni Pontii, Humbertus Ferrolus Ministraliam habebat, &c.*

¶ Ministerialis, Artifex, qui alicujus est *ministerii*, in Privilegiis concessis a Philippo Aug. Textoribus Stampensi an. 1204. apud D. *Fleureau* Hist. Blesens. c. 29. p. 133. *Constituent ... quatuor de probis Ministerialibus illorum per quos ipsi se justificabant & emendabant ea quæ erant emendanda.*

MINISTERIALIS Liber, Idem qui *Officialis*, de quo infra. Synodus Celichytensis an. 816. c. 2. *Ubi Ecclesia ædificatur, a propriæ diœcesis Episcopo sanctificetur, & ita per ordinem compleat, sicut in libro Ministeriali habetur.*

1. MINISTERIALITAS, [Jus redecimam seu decimam partem decimæ percipiendi.] Vetus Charta apud Perardum in Burgund. *In Giè quoque erat suus Ministralis, qui decimarum redecimam capiebat, ipsamque Ministerialitatem totam liberam dedit, ut Canonici ad velle suum Decimatorem ponerent.* [Vide supra Cancio & Menagium 2]

¶ 2. MINISTERIALITAS, *Jure Ministerialitatis* tenere, ea conditione scilicet qua solent *Ministeriales*: ubi observandum a jure feudali distingui. Transactio inter Henricum Comitem Palatinum & Archiepisc. Bremensem ann. 1219. apud Tolnerum Hist. Palat. inter Instr. p. 61. *Ministeriales autem ipsius Palatini .... bona, quæ hactenus a Palatino tenuerant jure Ministerialitatis, in jure feudali ab eo receperunt.* Hoc est, ni fallor, quæ ipsi prius ex ministeriis suis ratione salarii percipiebant, eadem sub beneficii seu feodi titulo eisdem deinde concessa sunt. Vide in *Ministerium*.

¶ MINISTERIALITER, Virtute ministerii. Alphonsus de Castro l. 4. contra Hær. to. 3. Conc. Hispan. p. 683. *Sacerdote autem remittente Ministerialiter, Deus vere peccata tunc remittit.* Vide infra *Ministrabiliter*.

¶ MINISTERIANI, Qui præerant castris Principum, iidem qui *Castrenses* & *Castrensiani*, de quibus est titulus in Cod. Justin. l. 12. & in Cod. Theod. l. 6. Vocabul. utriusque juris: *Ministeriani, dicebantur forte a ministrando, quia præerant castris Principum. Ministeriani, qui in mensa Principis ministrabant*, Pancirolo l. 1. Thes. c. 77.

¶ MINISTERIARIUS, Διάκονος, Minister. Supplem. Antiquarii.

¶ MINISTERIOLUM, diminut. a *Ministerium*. Diploma Henrici I. Imper. an. 1019. apud Murator. to 2. part. 2. col. 514. *Ut quemadmodum ille dominam nostram S. Mariam constituit heredem de proprio, ita & nos faciamus de nostro Ministeriolo publico, ne forte si alicui seculari concederemus illud, non custodiat prædictas lucernas.*

MINISTERIUM, Abacus, mensa in qua pocula reponuntur. Gloss. Lat. Gr. *Abaci, Delficæ*, Μινιστήριον, quod ad abacum stent Ministri. [Fulcuinus de Gestis Abbatum Lobiens. to. 6. Spicil. Acher. p. 573. *Comes cum conjuge in sacrario Ecclesiæ manebat, & mensa, in qua sacratissimum Domini corpus absumebatur, Ministerium calciamentorum & paterarum, seu scutellarum efficiebatur.* Bernardi Mon. Ordo Cluniac. p. 1. cap. 46. ubi de Officio coquinæ: *Quo facto congregantur omnes ante tabulam scutellarum, quæ alio nomine Ministerium potest appellari, quia quasi scutellas ministras, quæ in ea super eam servantur.*] Sic etiam appellant *Credentiam*, seu mensulam juxta altare, in qua reponuntur vasa ad sacrificium idonea, usus antiqui Ordin. Cisterciensis c. 53. Interdum pro vasis ipsis. Lampridius in Alexandro Severo: *Ducentarum librarum argenti pondus Ministerium ejus numquam transiit.* Julius Africanus, seu Abdias l. 6. Hist. Apostol. *Congregata sunt itaque familia, & vestes, & Ministerium, & argentum, & aurum, &c.* Vide Ordinar. Ord. Præmonstrat. c. 4.

Ministerium Sacrum, *Ecclesiasticum*, Sacrorum vasorum, donariorum, & ornamentorum, atque adeo vestimentorum Ecclesiæ congeries & apparatus, quod ad *Dei ministerium* hæc omnia consecrata sint, ut ait Justinianus §. *Sacræ*, Inst. de Rer. divisione, & Lex *Sancimus*. Cod. de Sacros. Eccl. Victor. Vitensis l. 1. de Persecut. Vandal. *Statim vir Dei plenus & carus universa vasa Ministerii aurea vel argentea distrahere, & libertatem de servitute barbarica liberare, &c.* Infra: *Misit Proculum quemdam in provinciam Zeugitanam, qui coarctaret ad tradendum Ministeria divina, vel libros cunctos, Domini Sacerdotes, ut primo armis nudaret, & ita facilius inermes hostes callidus captivaret.* Concilium Valentinum III. ann. 855. c. 10. *Thesaurus, sive Ministerium, vel ornamentum Ecclesiarum, &c.* [Fulberti Carnot. Epist. to. 2. Spicil. Acher. p. 830. *Notandum quod B. Gregorius dicit, quia omnino grave est frustra Ecclesiastica Ministeria, id est, candelabra, thuribula, & cætera hujusmodi venundare.* Hæc vero minora Ecclesiæ Ministeria; *vasa* autem *sacrata & cruces excellentiora* vocat ibid. idem Fulbertus.] Ita passim usurpant Scriptores, Sixtus I. PP. Epist. III. c. 2. Concil. Aurelian III. c. 23. Arvernense c. 8. Paulin. Epist. 12. Gregor. M. l. 1. Epist. 66. l. 2. Ind. 10. Epist. 27. 29. Ind. 11. Epist. 41. l. 4. Epist. 8. Gregor. II. PP. in Capitulari c. 5. Avitus Viennensis Epist 6 Fortunat. l. 1. Carm 15. Gregor. Turon. l 2. Hist c. 27. l. 3. c. 10. l. 6. c. 11. 21. l. 7. c. 24. l. 1. de Mirac. c. 86. l. 2. c. 7. lib. de Gloria Confess. c. 12. Halitgarius in Pœnitent. c. 7. Ledradus Lugdun. in Epist. ad Carolum M. Vita S. Desiderii Episcopi Cadurcens. c. 9. Othlonus l. 1. de Vita S. Bonifac. Mogunt. cap. 23. Concil. Triburiense an. 895. c. 18. [Diurnus Romanus c. 3. tit. 7. 9. Vita B. Anscharii sæc. 4. Bened. p. 2. pag. 84. Passio S. Philippi Episc. apud Mabill. tom. 4. Analect. p. 136.] Anastasius in Vitis PP. p. 3. 6. 12 13. 16. 26. 27. 119. Flodoard. l. 2. Hist. Rem. c. 5. Aimoin. l 3. Hist. c. 67. 71. Widradus Abbas Flaviniac. in primo suo Testamento pag. 687. Lex Bajwar. tit. 1. cap. 3. §. 3. &c. Vide Balduinum ad Optatum Milevitanum pag. 87. Cæterum au-

rea

rea illa fuisse, atque adeo pretiosæ materiæ vasa & ministeria Ecclesiastica jam a primis Ecclesiæ incunabulis, docent idem Optatus l. 1. Prudent. Hym. in S. Laurent. &c. Adde Baron. an. 303. &c.

¶ MINISTERIUM CANONICUM. Quod a Canonibus præscribitur. Capitul. Caroli M. ann. 801. n. 33. *Similiter & Comes faciat contra suum Episcopum, ut in omnibus illi adjutor sit qualiter intra suam parochiam Canonicum possit explere Ministerium.*

¶ MINISTERIUM DIVINUM, Missarum solennia, & alia quæ ad cultum divinum spectant. Capit. Karlomanni an. 742. n. 2. *Servis Dei per omnia omnibus armaturam portare vel pugnare aut in exercitum & in hostem pergere omnino prohibuimus, nisi illis tantummodo qui propter divinum Ministerium, Missarum scilicet solennia adimplenda, & Sanctorum patrocinia portanda, ad hoc electi sunt.* Idem quod *Ministerium Ecclesiasticum* ibid. num. 4. dicitur.

MINISTERIUM, Districtus seu territorium intra quod ministeriales & officiales ministeria sua exercebant. Capitulare de Villis c. 8. *Ut judices nostri vineas recipiant nostras, quæ de eorum sunt Ministerio.* Cap. 9. *Volumus ut unusquisque judex in suo Ministerio mensuram... tenere habeat, &c.* Capitul. Caroli M. l. 2. c. 18. *Sicut in Capitulis quæ de hac re illis Comitibus dedimus, in quorum Ministeriis moneta percutitur, constitutum est.* Vide Capitul. ejusdem Caroli pro partibus Saxoniæ c. 33. Capitul. an. 802. c. 21. 25. 28. Capitul. an. 807. c. 3. Capit. Ludov. II. Imp. an. 867. c. 3. 4. & Formulas vett. c. 30. apud Bignonium, Chartam Caroli C. in Chronic. Farfensi p. 668. & aliam Caroli III. apud Ughellum to. 4. p. 594. Donationes Ecclesiæ Saltzburgensis: *Concessit et tributales de (in) suo Ministerio manentes, &c.* Capitul. Radelchisi Principis Beneventani an. 851. c. 1. *Quæ eveniunt per integra guastaldata seu Ministeria quæ hic descripta sunt.*

MINISTERIA, Officia majora & minora, in Imperator. & Regum palatiis; & magnatum hospitiis. De majoribus, Charta Will. Ducis Aquitaniæ ann. 1076. *Non Dapifer, non Præpositus, non Marescalcus, non serviens, aut in aliquo Ministerio positus, &c.* Wippo de Vita Chunradi Salici p. 428. *Huic tamen sincerius & liberius jucundo omnes subjiciebantur, similiter in dispositione curali, quem Rex majorem domus statueret, quos cubiculariorum Magistros, quos Infertores & Pincernas, & reliquos officiarios ordinaret, diu non est superfedendum, cum illud breviter dicere possim, quod nullius antecessoris sui Ministeria aptius & honorificentius provisa memini vel legi.* Chron. Besuense: *Robertus natus ex servis & ancillis hujus Ecclesiæ, & exaltatus ab eo Ministerio Præpositura.* Diploma Ludovici III. Imp. apud Ignotum Casin. c. 6. *Similiter eorum ministri si aliquem dimiserint, & proprium & Ministerium perdant.* Erchempertus in Hist. Langob. c. 46. *A claustro Episcopii expellens, & humili loco, in cella scilicet Ministeriorum degere constituit.* In Regesto Thesauri seu Chartophylacii Regii signato 35. fol. 92. *Littera Johannis Marescalli, quod non potest retinere equos redditas ratione Ministerii sui, nec reclamabit Marescalliam jure hæreditatis.* Vide *Ministeriales*.

MINISTERIA, Officia minora. In Computo Thesauri incip. a 1. Jan. 1312. sub tit. *Ministeriorum*, describuntur *Falconarii, Valleti Falconum, Venatores, Archarii, Carpentarii, Forestarii, Avicularii, &c.* Fit ibidem mentio *Clericorum Ministeriorum*, in quibus recensentur *Clericus Panetariæ, Clericus Scanctionariæ, Clericus Coquinæ, Clericus Fabricæ. Officia servitorum, quæ Ministeria vocant*, in Charta Willelmi Abbatis S. Dionysii an. 1174. apud Doubletum p. 183. *Ministeria domus* ejusdem Monasterii, p. 508. In Concil. Lateranensi an. 1179. can. 3. *Minora Ministeria* dicuntur *Decanatus, Archidiaconatus, & alia quæ animarum curam habent annexam.* Hinc

¶ MINISTERIUM AMITTERE, pro ab Officio amoveri, Gall. *Perdre sa charge*. Additio 4. ad Capitul. §. 116. *Quicunque Vicarii, vel alii Ministri Comitum tributum quod inferenda vocatur majoris pretii a populo exigere præsumpserit... his quibus hoc tulit cum sua lege restituat, & insuper fredum nostrum componat, & Ministerium amittat.* Capitul. Ludovici II. Imp. tit. 4. §. 4. *Similiter eorum (Comitum) ministri, si aliquem dimiserint, & proprium & Ministerium perdant.*

A Latio igitur hauserunt Franci nostri vocem *Mestier*, quam primitus Aulæ Regiæ ministris majoribus, postea quibusvis artificibus attribuerunt. [Hinc Provincialibus artifices etiamnum *Menestrals* vocantur.] Aimoinus l. 4. de Miracul. S. Benedicti c. 33. *In idem eas advenerat altera muliercula quæ textricis fungebatur officio... Hæc habebat cooperatricem, quæ ejusdem erat Ministerii.* Galli dicerent, *qui estoit de meme metier*. [Charta an. 1226. ex minori Chartular. S. Victoris Massil. fol. 106. *In quo (consilio) Potestas major & sanior pars Consiliariorum & Capitum Ministeriorum præsentes aderant.* Occurrit præterea in Litteris Johannis Reg. Franc. ann. 1360. tom. 3. Ordinat. pag. 446.] Le Roman de Garin ms.

Li Rois doara ses Mestiers à servir.

Alibi:

Bracoaier mestre en fist li Rois Pepin,
Les chiens li baille, eil volontiers les prist,
Li Dus Gilbert eschemeat en servi
Celui Mestier, li Rois li rendi,
Fauconnier mestre de ses aisia en fist.

Le Roman de *Jourdain de Blaye* ms.

Mar serez mais en ma Cort Despensiers,
Je vous dourray assez autres Mestiers,

In Statuto pro Hospitio Regis Philippi Magni an. 1317. *Les Mestiers jurront que ils tiendront suas estroitement cette Ordonnance.* Ex mox: *Par cette Ordonnance li Rois n'entend pas à nuls de ses Mestiers ou de ses Officiers qui sont à lui, donner congé, &c.* Atque hinc capienda *Mesterii* vox in Charta Odonis Abb. S. Dionys. ann. 1230. quam Gallandus in tract. de Franco alodio p. 351. non percepit: *Matthæus dicebat se esse Cambellanum Abbatis B. Dionysii de jure Mesterii quod tenet in feudum ab Abbate S. Dionysii, &c.*

☞ Neque res est omnino insolens, *Mesterium* seu officium titulo feudi concessum; præter allatum enim exemplum, occurrit in Chartulac. S. Vandreg. tom. 1. p. 707. *Ratione Mesteriorum quæ habemus feodaliter in Abbatia S. Vaudregesilli.* Ejusdem notionis quod legitur in primo apographo Tabularii ejusdem Monast. fol. 417. *Littera Roberti Pepin & Matildis uxoris suæ qui vendiderunt nobis quidquid habebant in domo nostra ratione cujusdam Mesterii.* Vox Italis etiam nota. Memoriale Potestatum Regiens. ad ano. 1272. apud Murator. to 8. col. 1235. *Dominus Stoldus... de civitate Florentiæ, factus fuit Potestas Reginorum per artes civitatis Reginorum, sive per societates Mesteriorum.* Chron. Parmense ad ann. 1387. apud eumdem to 9. col. 812. *Mesteria & artes civitatis Parmæ, &c. Legitima & honesta Mesteria*, in Charta Massil. an. 1244.

¶ MESTERIUS, Eadem notione. Chron. Parmense ad an. 1279. apud Murator. to. 9. col. 791. *Omnes Mesterii de Parma a majore usque ad minorem iverunt ad dictam figneam cum palliis & candelis.*

¶ MESTERUM, in Charta Eduardi III. Reg. Angl. ann. 1331. apud Rymer. tom. 4. pag. 496. *Cum Johannes Kempe... textor pannorum lanearum, infra regnum nostrum Angliæ causa Mestori sui ibidem exercendi, & illas,*

illos, qui inde addiscere voluerint, instruendi & informando, accesserit moraturus, & quosdam homines & servientes, & apprenticios de Mestero illo secum adduxerit, &c. Vide eumdam Rymer. to. 5. p. 246.

¶ Ministeriorum Capita, Gallice *Chefs de métiers*. Charta ao. 1251. ex Schedis Pr. *de Mazaugues*: *Quod universo Consilio tam generali, quam Capitum Ministeriorum Arelatis ad sonum campanæ in aulam palatii Communis Arelatis more solito congregato.* Nullibi verofusius describuntur quæ ad *Ministeriorum Capita* spectabant quam in Statutis Massil. præsertim c. 10. l. 1. cui titulus: *De Capitibus Ministeriorum eligendis*, Centum quotannis inter artifices probatos seligebantur viri, quibus licitum erat ad sonum campanæ conveniendi ut de negotiis civitatis tractarent. Exinde quod ipsis melius visum fuerat Rectori peragendum deferabant, Discordias civium sedare, scandala coercera tenebantur ex solemni juramento. Consule, si placet, Statuta laudata. Non minoris dignitatis erat qui eodam nomine donabantur apud Arelatenses. Iis proprium fuit sigillum quod nobis exhibet Petrus Saxius in Pontificio Arelat. p. 276. in cujus parte altera effictus leo cum hac inscriptione: *Nobilis inprimis dici solet ira leonis*: in altera vero urbs Arelate conspicitur cum hisce characteribus: *Urbs Arelatensis est hostibus hostis & ensis.*

¶ Ministerii Introitus, Quod ab artificibus aliquam artem ineuntibus exsolvitur, Gall. *Droit d'entree de metier.* Privilegia concessa a Philippo Aug. an. 1204. Textoribus Stampens. apud D. *Fleureau* Histor. Blesens. c. 29. p. 133. *Quittavimus omnes textores .... tam de collecta quam de omni demanda & introitu Ministerii.*

Ministerium, Beneficii seu feudi species, quæ sub certi obsequii ac servitii conditione concedebatur. Lambertus Ardensis p. 176. *Cum Arnoldus Markiniensis terram, quæ in Ministerio, sive in Castellaria Brugensium ... sibi a Balduino favoria sua jam mortuo exciderant, & contigerant, &c.* Charta Eustachii Comitis Bononiensis an 1122. *Terram quam B. Bertinus infra Ministerium de Merck possidet.* Alia Philippi Marchionis Namurcensis ann. 1210. *Cum calumniaret quandam terram juxta mare sitam in Castellania Gandensi sub Ministerio de Hulst.* Charta Theodorici Comitis Flandriæ an. 1147. in Tabulario Monast. S. Bertini: *Et quoniam Ministeriales villarum S. Bertini multas & magnas injustitias sæpius in suis Ministeriis faciunt, homines Sancti deprædando contra voluntatem Monachi procurationem villæ habentis, & sine judicio scabinorum tractas petitiones faciendo, & plusquam decimam nummum de placitis quæ ad Abbatem pertinent Ecclesiæ violenter auferendo, &c.* Mox: *Eam legem de cæteris Ministerialibus Ecclesiæ tenendam auctorizamus, ut scilicet nullus eorum vel per hæreditariam successionem vel in feodum habeat suum Ministerium, nec alio modo quam Abbati vel Ecclesiæ dare placuerit, & Ministerialis de Peperingehem decimum nummum tantum secundum præfatam conventionem de placitis jure suo accipiat.* [Chron. Farfense apud Murator. to. 2. p. 2. col. 590. *Portionem de Ecclesia S. Mariæ in Asiniano infra Ministerium de Ulmo ... & in fundo Toreliano infra Ministerium de Clanti.* Hist. Beccensis Monast. ms. p. 486. *Concessit in perpetuam eleemosynam ... in Ministerio de Strutart totum campum de Willerville.*] *Mestiers* vocant Flandrenses, apud quos nota quatuor Flandriæ Ministeria, *les quatre Mestiers de Flandres.* Ita

Ministerium accipitur pro Vicaria, sau districtu Vicarii, in Tabulario Conchensi in Ruthenis, Ch. 11. *Similiter in alio loco in pago Artiatu, in Ministerio Alderacense cedo villa mea, &c.* Infra: *Similiter in alio loco in pago Arvernico, in Ministerio Carladense in vicaria Arpajonense hæc est villa mea quæ vocatur, &c.* Ch. 111. *Et sunt ipsas vineas in pago Ruthenico, Ministerio Dunense, in loco quem dicunt Vermecalme.* Quod vero *ministerium* hoc loco, in Ch. 112. *Vicaria* appellatur: *Et ipsa vinea in pago Ruthenico, in Vicaria Dunense, in loco qui dicitur Vermecalme.* Occurrit passim in hoc Tabulario.

¶ Ministerium, Villa, prædium rusticum. Constitutio Ansegisi 4 Bened. part. 1. pag. 640. *De Ministerio Rosontione fabarum modios tres, pisorum modios quinque.*

¶ Ministerium Decimæ, Idem videtur quod *Ministerialitas* 2. Charta apud Stephanot. tom. 3 Antiquit. Bened. Pictav. mss. p. 555. *Dimitto etiam hoc quod in terra de Jusgul habebam, id est, accipiebam decimam & retinebam meum retrodecimum, dimitto Ministerium hujus decimæ, & dimitto retrodecimum.*

¶ MINISTRABILITER, Virtute ministerii. Conc. Armenor. an. 1342. apud Marten. to. 7. Ampl. Collect. col 360. *Ministrabiliter datum est a Deo ministris Ecclesiæ dimittere peccata.* Vide supra *Ministerialiter*.

¶ MINISTRALCIA, Ministrallus. Vide supra *Ministelli*.

¶ MINISTRALES, Ministralia. Vide supra *Ministeriales*.

¶ MINISTRALIS. Operarius, artifex. Testam. Beatricis de Alboreya an 1367. apud Marten. to. 1. Anecd. col. 1521. *Sartores, drapiseri, sutores, & alii Ministrales, quibus forte secundum eorum laborem tenemur eisdem, vel aliquotiens in retinendo laborem de eis quæ emuntur ab eisdem.*

¶ MINISTRALLUS, Idem, ut videtur, qui aliis *Bajulus* dicitur, qui filiorum Principis educationi præficiebatur. Litteræ Eduardi III. Reg. Angl. ann. 1348. *Cum Garsius de Gyvill, Ministrallus illustris Infantis primogeniti Regis Castellæ, qui nuper de partibus Ispaniæ in Angliam, ob aliquas causas, venit, jam ad easdem in comitiva Johannæ filiæ nostræ carissimæ sit celeriter rediturus, &c.* Vide *Bajulus* 2.

¶ MINISTRANTIA, Hierotheca, arcula in qua reconduntur Reliquiæ. Acta S. Wernheri Mart. to. 2. Aprilis p. 707. *Quæ argento recondita super epitaphium quercinum coronatur, quæ nunc in pretiosa Ministrantia aurea ... Christi ostenditur fidelibus.* Vide *Monstrantia*.

¶ MINISTRARE Sacramenta, Gall. *Administrer les Sacremens*; quibus verbis munia quæ ad parochum spectant designantur. Charta an 1250. to. 2. Hist. Eccl. Meldens. p. 153. *Quod Canonici S. Nicholai possunt & debent Ministrare personis inferius annotatis, & nullis aliis; videlicet Vicecomiti & ejus familiæ ... universa & singula Sacramenta sive sacramentalia.*

¶ MINISTRARIA, pro *Ministerium*, Supellex ecclesiastica. Vita S. Desiderii Episc. Cadurc. *Jam vero in altaris Ecclesiæ Ministraria, dici non potest quantum se fuderit, quantaque fecerit, quam numerosa, quam pulabra, ... candelabra resplendeat.* Vide supra in *Ministerium*.

MINISTRATIO, Ferculum, missus, *Mes*. Papias. *Fercula, pluraliter, ministrationes epularum.* Chrodegangus in Regula Canonicorum Metensium c. 22. Edit. Labbei: *Pulmentum vero ad Sextam: carnem inter duos, Ministrationem unam, & cibaria una accipiat: & si cibaria non habent, tunc duas Ministrationes de carne aut lardo habeant, &c.*

¶ MINISTRILIS, Fidicen, Gall. *Joueur d'instrumens*. Epitome Constit. Valent. to. 4. Concil. Hispan. pag. 186. *Nec aliquis ejus* (capellæ) *singularis cantor seu Ministrilis de cætero non possit ullo tempore diebus festivis nec feriatis die aut nocte cantare ... Prædicti cantores & Ministriles appunctentur per eum qui a populo designabatur.* Vide *Ministelli*.

MINISTRIX, *Tempiere*, in vett. Glossis.

¶ MINITOR, Fossor cunicularius, Gall. *Mineur*. Epist. Anonymi de capta urbe CP. ann. 1204. apud Martenn. tom. 1. Anecd. col. 786. *Super turri autem illa locati fuimus cum Duce Venetiorum viro prudentissimo, dicentes, quod nullo modo caperetur, nisi per Minitores & perrarias cum variis suis instrumentis bellicis super naves*. Et col. 787. *Minitores vero murum inferius excavantes, unam turrim straverunt*. Vide supra *Minore* 3.

AD MINITULUM VENDERE, Gall. *Vendre en détail*; Ital. *a minuto*. Charta ann. 1338. *Emere, vendere panem, vinum & alia victualia ad Minutulum*.

¶ MINIUM, f. Fodina, Gall. *Miniere*. Testam. Rogerii Vicecom. Biterr. an. 1193. apud Baluz. to. 2. Hist. Arvern p. 500. *Si quid defuerit, heres meus & gadiatores compleant illud de primis reditibus meis Miniorum Villæ-magnæ, & de Braaa & de Arena & de Redes*. *Minoria*, apud Marten. to. 1. Anecdot. col. 598. ex eodem Testamento: *Quicquid remanserit inde ad complendum persolvatur de Minoriis meis de Villa-magna, & de Branna, & de Avena & de Teddes*. Jam superest ex ipso autographo genuinam lectionem accipere.

1. MINNA. Glossæ Isonis Magistri ad Prudentium, l. 1. in Symmachum: *Ardor, amor, Minna*. Alibi: *Furores, Minna*. Rursum: *Ignem, amorem, Minna*. Theutonibus *minnen*, est amare, diligere, atque adeo venereis voluptatibus frui, amare, amori litare, maxime superioribus Germanis, ait Kilianus. [Inde f. Gall. *Mignon*.] In Sacramento populi Theotisco apud Nithardum l. 3. *In godes minna*, exponitur in Romano, pro *Don amur*, id est, pro Dei amore. Glossæ Keronis. *Amor, Minna*. *Amori, Minnu*. Vide Leeberum in Expositione fœderis inter Ludov. & Carolum Reges.

¶ 2. MINNA, pro *mina*, Mensura frumentaria, Gall. *Mine*. Charta an. 1177. apud Thomasserium Coosues. Biuric. p. 73. *Recipiamus de manu ejusdem Præpositi de unaquaque domo ubi boves fuerint, Minnam avenæ*, V de *Mina* 3.

¶ MINNARIUS, *Morio, stultus, malus*. Gloss. Isid. ad quas Grævius: leg. *Mimarius* ex Scholiaste Juvenalis ad Sat. 6. 275. *Tu tibi tunc, curruca, places*. *Curruca Mimarii stupidi nomen finxit. Quia fœmina quasi frequenter fallitur, cum agit ut personam mariti, Vulcanus mallet*: *Mimarius, maritus stultus*. Utcumque tamen posse retineri *Minarius* opinatur Martinius, adeo ut sit vox a Gall. *Mine*, gestus: moriones enim sunt gestuosi. Nec senior vox *Ninnarius*, *cujus uxor mœchatur & tacet*, in Gloss. ejusd. Isid. *Ninnarius*, Papiæ & Johan. de Janua, a quo *Nimmarus*, *couz*, *c'est de qui sa femme fait avoutrerie*, in Gloss. Lat. Gall. Sangerm. Sed iis locis *Mimarius* legendum esse fert iterum Grævius.

MINOFLIDUS, MINOFLIDIS. Capitula ad Legem Alamannor. c. 22. Edit. Baluzii: *Si baro fuerit de Minoflidis, solvat sol 70. Si medianus Alamannus fuerit, 200. sol. componat*. Infra: *Si femina Minoflidus fuerit, solvat solidos trecentos viginti: si mediana fuerit, solvat solidos quadringentos: si prima Alamanna fuerit, solvat solidos quadringentos octoginta*. Cap. 39. *Si quis alterius infans Minofledis fuerit, 3. sol. componat: si medianus fuerit, 6. sol. componat; si meliorissimus fuerit, 12. sol. componat*. Sic *Minofledus* fuerit infimus hominum status apud Alamannos, ex compositionis ratione. Manet vocis vestigium in *Albofledis* sorore Chlodovei I. Regis Francor. apud Gregor. Turon. l. 2. Hist. c. 31. de cujus obitu exstat Epist. S. Remigii Archiep. Remensis.

¶ MINOR, Fossor cunicularius. Vide *Minare* 3.

¶ MINORANTIA, Jactura, damnum, ab Italico *Minoranza*. Barthol Scribæ Annal. Genuens. l. 6. ad an. 1242. apud Murator. to. 6. col. 494. *Audito itaque, quod Guilelmus Spinula filium suum ad Imperatorem mandaverat, ut damnum & Minorantiam Communis Janue tractaret*. Ibid. ad ann. 1244. col. 509 *Intendens quotidie super Minorantia & offensionibus Communis Janue faciendis*. Vide *Minoratio*.

MINORARE, *Minuere*. Papiæ. Vet. Glossæ: *Minoro*, ἐλαττῶ. Glossæ Isonis Magistri: *Decisus, decurtatus, vel detruncatus, Minoratus*. [Gloss. Lat. Gall. Sangerm. *Minorare, amoindrissier, faire mendre*; *Minoratio, amoindrissance*.] Capitul. de villis Caroli M. tit. 23. *Et, ut diximus, per hoc vaccaritias & carrucas non Minoreat*. Edictum Pistense n. 20. *Provideant ne illi qui panem coctum aut carnem per denaratas aut vinum per sextaria vendunt, adulterare & minuere possint... Quos si inventi fuerint adulterare vel Minorare, ut supra diximus, &c.*] Vita S. Virgilii Episc. Arelat. *Nihil de nomine sui proprietate Minorans, dum vigil permansit in opere, &c.* Epist. Greg. IV. PP. ad Episcopos Regni Francorum: *Eo quod, ut dicitis, pertineat ad injuriam ac dehonestationem Imperialis potestatis, & ad Minorationem & reprehensionem vestræ auctoritatis*. Aurora: *Majestate Patri Patre Minorat eum*. [Chron. Farfense apud Murator. tom. 2. p. 2. col. 631. *Quibus auditis nimium doluit & ingemuit, & quasi mente Minoratus, quia factum emendare non poterat, &c.* Oberti Cancellarii Annal. Genuens. l. 2. apud eumdem tom. 6. col. 291. *Et ne tamen videar Rempublicam minus diligere, quam quamquondam dilexerim, & respondendo arbitrer aliqualiter Minoratus, &c.*] Occurrit in leg. ult. D. de Serv. export. apud Saxon. Gramm. l. 8. & non semel in sacris libris. Nostris Gallis, *Amermer*, eadem notione. Assisiæ mss. Hierosolymitanæ c. 41. *Sant rien accroistre ne Amermer*. Cap. 135. *Ne poeit-il Amermer le prix que de la valour de la beste*. [*Amenuisser*, eodem significatu. Le Roman de *Vacce* ms.

Mez se li Roiz m'aloit de que que soit boissant,
Que du don qu'il m'a fait m'aloit Amenuissant.]

¶ MINORARE PLACITA. Vide *Majorare* 2.

MINORATIO. Glossæ Isonis Magistri: *Dispendia, pericula, Minorationes*. [Capitul. Caroli Calvi an. 844. n. 8. *Simul etiam præcipientes injungimus, ut nullus hominum... ullam Minorationem contra legem facere audeat*. Præceptum Ludovici Imper. memoratum in Charta ann. 1024. apud Baluz. in Append. ad Capitul. col. 1546. *Sed liceat... decimas ab eis suæ Ecclesiæ debitas absque cujuslibet contradictione aut usurpatione vel Minoratione recipere*. Diploma Conradi II. Imper. ann. 1027. apud Ill. Fontaninum in Antiquit. Hortæ p. 388. *Præcipientes ergo jubemus, ut nullus Dux, Marchio... aliquam Minorationem facere repetat*. Idem occurrit in Charta Henrici III. Imper. ann. 1040. ibid. p. 393. Vide *Minorantia*.

DEMINORATIO. Charta Ludovici II. Imper. pro Ecclesia Volaterrana apud Ughellum: *Ecclesiæ varias a nonnullis occupatoribus invasiones atque Deminorationes sub occasione libellorum, &c.*

¶ MINORENNIS, Minor annis, minor natu. Excerpta ex opere Johannis *Rhode* Archiep. Bremensis apud Leibnit. Script. Brunsvic. to. 2. p. 270. *Gerhardo de hac luce subtracto, Henricus de Swarzenborg quia Minorennis, in administrationem eligitur*. Nostris *Mainsné*. Le Roman d'*Ogier le Danois* ms.

La biaute de sa suer secunde
Blanche fu, & vermeille, & blonde...
Or vous dirai de la Mainsnée, &c.

MINORENNITAS, Minor & pupillaris ætas, ex Gall. *Minorité d'ans*. Magnum Chronicon Belgicum ex Chron. Traject. Episc. *Dispensans super Minorennitate annorum*.

1. MINORES, Posteri, Glossæ antiquæ mss. *Futuri*,

turi, juniores, Minores. Alibi: *Minores, juniores; futuri, posteri, nepotes.* Tertius Ruffus Asterius Quintus V. C. Exconsul ordinarius atque Patricius:

Unius ob meritum cuncti periere Minores,
Salvantur cuncti unius ob meritum.

Gloss. Gr. Lat. μεταγενέστεροι, *Minores, singulare non habet.* Charta Chlodovei I. Regis Francor. apud Roverium in Reomao p. 29. *Ut nec nos nostrique successores Reges, neque vos vestrique Minores, nec ullus quilibet de judiciaria potestate, &c.* Alia Sigeberti Regis Francor. apud Bollandum 1. Febr. p.234. *Cum ipsa venna dominica, quæ dicitur Arnulfi, cum Probardo, Babone, vel Minoribus eorum, qui ibidem servire videntur.* Vide *Junior*.

Minores, Nulla dignitate conspicui, qui inde promiscue *Minores* & *privatæ personæ* dicuntur in Lege Wisigoth. l.12. tit.1. §.2. *Minores personæ*, in Lege Burgund. tit.2. §.2. Alemann. tit.39. §.2. Bajwar. tit. 2. c.3. §.3. tit.6. c.2. §.3. Capitulis Caroli M. l.5. tit. 136. *Minores homines*, in Lege Bajwar. tit.1. c.4. §.4. *Minimi homines*, in Lege Longob. l. 1. tit. 9. §. 21. *Vicini majores vel minores*, in Capit. Caroli C. tit.12. §.13. Vide *Homo*.

Minor Natu, Eadem notione, cui opponitur *major natu*. Gregor. Turon. de Glor. Confess. cap. 23. *Quale excidium Arvernæ regioni Rex Theodoricus intulerit, cum neque majoribus, neque Minoribus natu, aliquid de rebus propriis est relictum.* Statuto Davidis II. Regis Scotiæ c.11. *Si quis major natu vel Minor Curiam Regis adveniat, &c.* Capitul. Caroli M. l.6. §. 230. *Ut Minores qui majoribus irrogaverunt injurias, coerceantur.* Infra: *Si quis tumidus vel contumeliosus extiterit in majorem natu, &c.*

2. MINORES, Religiosi Ordinis S. Francisci, qui sectatoribus suis id nominis indidit, Regulæ a se scriptæ c.6. *Nullus vocetur Prior, sed generaliter omnes vocentur Fratres* Minores, *& alter alterius lavet pedes.* Matthæus Westmonast. an.1207. *Sub his diebus Prædicatores, qui appellati sunt* Minores, *favente Papa Innocentio, emergentes, terram repleverunt, &c.* Conradus Abbas Ulperg. an.1219. *Dominus Papa in loco ipsorum* (pauperum de Lugduno) *exsurgentes quosdam alios qui se appellabant Pauperes Minores, confirmavit.* Mox: *Hi tamen postea attendentes quod nonnunquam nimiæ humilitatis nomen glariationem importet, & de nomine paupertatis, cum multi eam frustra sustineant, apud Deum vanius inde glorientur, maluerunt appellari* Minores *Fratres, quam Minores pauperes, Apostolicæ sedi in omnibus obedientes.* Adde Jacob. de Vitriaco in Hist. Occidentali c.38. & quæ congessit Waddingus.

¶ MINORIA. Vide *Minium*.

¶ MINORIFICATUS, Minutus, diminutus. Richardi de S. Germano Chron. apud Murator. tom. 7. col. 971. *Tandemque cum Minorificato exercitu in Alemanniam reversus est.*

¶ MINORISSA, Virgo Deo sacra sub Regula S. Claræ, Gall. *Cordelieres*, vel *les filles de S. Claire*. Charta an.1294. apud Rymer. to.2. p.664. *Dare possit & assignare dilectis nobis in Christo Abbatissæ & sororibus Minorissis Ordinis S. Claræ, &c.* Testam. Johannis *de Nevili* ann.1386. apud *Madox* Formul. Angl. pag. 427. *Item D. Eleanoræ sorori meæ Minorissæ, ad emendacionem domorum S. Claræ extra Algate London, 100. marcas. Item Elizabethæ filiæ meæ Minorissæ ibidem, 40. marcas.* Vide *Minores* 2.

¶ 1. MINORITAS, Pupillaris ætas, Gall. *Minorite*. Nicolaus de Jamsilla de Gestis Friderici II. Imp. apud Murator. to.8. col.495. *Destruxit autem quasdam civitates, alias tempore* Minoritatis *suæ, alias postquam sibi rebellaverant.* *Esse in Minoribus*, sub alterius tutela esse, in Epist. Caroli IV. Imper. ann. 1355. apud Ludewig. to.5. Reliq. mss. p.451. *Dum adhuc essemus in Minoribus constituti, cum serenissimo Principe D. Johanne Rege Franciæ illustri.* Vocabul. Juris utriusque: *Minor, est qui nondum implevit vigesimum quintum annum.* Nostris olim *Merme d'age*, Minor ætatis. Assisæ Hierosol. c.37. *Mais si il avient, que celui qui requiert heritage a ete Merme d'age, en tant que l'autre l'a tenu, & il dedans l'an & jour apres ce que il fu en son droit age est venu en sa requete, bien peut requerre l'heritage, & de tans de temps comme il fu Merme d'age, la teneure de son adversaire ne li griege.*

¶ 2. MINORITAS, Defectus, decrementum. Chartular. Abbatiæ Boni-loci apud Baluz. to. 2. Histor. Arvern. p.82. *Ita scilicet quod si summa ejusdem decimæ quingentorum sextariorum fuerit, Minoritas de reliqua terra suppleatur.*

¶ Minoritatis Officium, Parvum officium B. M. Synodus Valent. an. 1590. tom.4. Concil. Hispan. p.471. *Officium Minoritatis B. Mariæ dum dicitur in choro, semper chorus stet.*

¶ MINOTUS, Mensura frumentaria, dimidia pars *minæ*. Charta an.1248. in Tabular. Sangerm. *Oneratum, ut dicitur, 95. denariis capitalis census, tribus Minotis avenæ.* Tabular. Monast. Montis-Mart. ann. 1324. *Item duodecim pauperibus mulieribus viduis ... cuilibet* (legavit) *unum Minotum bladi.* Chartular. S. Vincentii Cenoman. fol.69. *Persolvent unum Minotum bladi dictis monachis.* Chartul. Kemperleg. *Minot frumenti, & tres nummos pro carne, Minot braceti ... in quolibet anno.* V. Adæquationes mensurarum in v. *Modius* 2.

MINSATORIUM, *Locus, vel vas ad mingendum, quod recipit urinam, & idem dicitur Minsatorium.* Ugutio. [Adde Joan. de Janua in *Minsare*.]

¶ MINTHUS, *Flos in sterquiliniis nascens, quo mire afficiuntur hirci: vel retrimenta caprarum.* Vocabul. Sussannæi. Μίνθος Hesychio, Stercus humanum.

MINUARE, Minuere, diminuere. [Præceptum Childeberti Regis an.528. apud Marten. to. 1. Ampliss. Collect. col.4. *Aut aliquid de rebus aut de servitiis Minuare cogitetis, aut in aliqua molesti esse velitis.* Testam. an. circ.690. apud Felibian. Hist. S. Dionys. p. 11. *Et si quis contra hanc deliberationem ut Sanctis basilecis delegavi infrangere, tollere, Minuare ... præsumpserit.* Charta S. Willelmi Ducis ann. circ. 812. sæc. 4. Bened. p.1. pag.90. *Quia nos Deo juvante per istam donationem speramus aliquid de nostra Minuari peccata.*] Chrodegangus Metensis Episc. in Regula Canon. c.9. Edit. novæ c.9. 24. *Vasa ministerii sui ... sana & munda cellario reconsignet, & si aliquid ex illis Minuatum fuerit, ad Capitulum die Sabbati veniam petat.* Lex Longob. l. 1. tit. 21. §. 5. *Dominus qui suum animal intricatum invenerit, aut forsitan jam marcidum aut Minuatum, &c.* [Adde Marculfi Formulas 2. l.1. & 5. l.2. & alias.]

¶ MINUATIM, Particulatim, Gall. *En detail*. Charta an.1328. apud Rymer. to.4. p. 361. *Ita tamen quod merces, quæ vulgariter merceriæ vocantur, ac species, Minuatim vendi possint, prout antea fieri consuevit.* Supplem. Antiquarii: *Minuatim*, κατὰ λεπτόν, *minutim. Minuatim, petit a petit*, in Gloss. Lat. Gall. Sangerm.

¶ MINUATIO, Detrimentum, damnum. Marculfi Formul. 40. lib. 2. *Absque ulla præjudicio Ecclesiæ nostræ vel Minuatione aliqua de qualibet re in integritate amba lacella excolere debeatis.* Minuatio sanguinis, vide in *Minuere*.

¶ MINUCIO. Vide in *Minuere*.

MINUERE, *Minuere sanguinem*, Sanguinem detrahere, venam incidere. Veget. l.1. de Arte veterin. cap.22. ubi de sanguinis detractione & phlebotomo: *Veteres autem prudentioresque auctores absque necessitate depleri animalia vetuerunt, ne consuetudo Minuendi*

si tempore aliquu facta non fuerit, statim intra corpus morbum ac valetudinem generet. Pelagius Episcopus Ovetensis in Ferdinando Rege Hispan. *Voluit Minuere se sanguine, & postquam sanguinem Minuit, decidit in lecto, & mortuus... est*. Luc. Tudens. in Chron. æra 1129. *Cum esset in vinculis, ægrotavit, & Minuit se sanguine*. Conr. Ursperg. in Philippo: *Rex vero minutionem sanguinis fecit ibidem de venis utriusque brachii: plurimi quoque de suis Minuebant sanguinem*. Joan. de S. Victore, de Utilitate tribulationis c.8. *Purgatur corpus humanum Minutione, & hoc dupliciter, scilicet venæ apertione, & flebotomiæ percussione*. Petrus Diac. l. 5. c. 100. *Ubi quondam Leo Papa sanctissimus cum Normannis præliaturus sanguinem Minuerat*. Statuta Synodalia Odonis Episc. Paris. c. 2. §. 5. *Et ne sibi tunc Minuatur, cum debent Synodo interesse, prohibetur*.

Stata autem erant minutionis tempora in Monasteriis, extra quæ sanguinem minuere fas non erat, nisi gravis urgeret infirmitas. Hujusce ritus rationem sic exequitur liber Ordinis S. Victoris Parisiensis ms. c. 55. *Iste est ordo Minuendi. Quinquies in anno fient generales Minutiones, extra quas sine periculo gravis infirmitatis licentia Minuendi nulli omnino conceditur. Propterea enim tam sæpe conceditur, ne ab aliquo, exceptis his temporibus, superfluo regulariter requiratur. Prima est in Septembri: secunda est ante Adventum: tertia est ante Quadragesimam: quarta post Pascha: quinta post Pentecosten... tribus diebus Minutio durabit. Post tertium diem ad Matutinas venient, & de cætero in conventu erunt: sicque die quarta in Capitulo absolutionem accipient*. Similia habet ferme S. Gilebert. in Reg. Ordinis *de Sempringham*, pag. 734. [Statuta Canon. Regul. apud R. Duellium to. 1. Miscell. p. 99. *De minutionibus fratrum*.

De minuendis, quod Minuant quater, atque necesse
Valde si fuerit, plus.]

Chron S. Trudonis l. 9. *Quando Minuebant Fratres, chorus totus unus simul Minuebat cum silentio & psalmodia, sedentes ordinate in cella una*. [Statuta Ordin. Cisterc. an. 1184. apud Marten. to. 4. Anecd. col. 1256. *Minuantur conversi quando Abbates præcipiunt. Qui contempserit, perdat Minutionem illam*. Charta Odonis Abbat. S. Dionys. an. 1231. in Tabular. B. M. de Argentolio: *In Minutionibus vero habeant Minuti in infirmaria a Priore pitanciam singulis diebus per tres dies*.] Adde libr. Usuum Ordinis Cisterciensis c. 90. [Bernardi Mon. Ordin. Cluniac. p. 1 cap. 29 Guidonis Discipl. Farfens. c. 41.] & Constitut. Ordin. Prædicat. dist. 1. c. 8. Guigonem II. Priorem Cartusiensem in Statutis ejusd. Ord. c. 39. 54. *Minutiones generales*, in Statut. antiq. ejusd. Ordin. 2. part. c. 8. §. 12. c. 15. §. 3. & Statut. Ord. Præmonstr. dist. 1. cap. 18. 19. [*Infirmariæ generales* dicuntur non semel, in Consuet. Cluniac. mss. an. 1301. ex Bibl. B. M. Deauratæ Tolos.] At in Capitulari Ludovici Pii an. 817. vetantur Monachi *certum flebotomiæ tempus observare*. Cui consentit quodammodo Udalricus lib. 2. Consuet. Cluniac. c. 21. Addit idem Chron. Trudonense p. 458. addicta fuisse in Monasteriis prædia ad ejusmodi minutiones: *Oppidanus quidam noster Arnulfus terram tenere volebat sine servitio, quæ debet servire Fratribus ad omnem Minutionem sanguinis eorum*. Vide Ailredum Rievall. in Vita S. Edw. Confessoris cap. ult. Concilium Dusiacense I. p. 2. c. 33. Lambert. Ardensem p. 160. Decretales Gregorii IX. PP. l. 3. c. 6. Vitas Abbatum S. Albani, &c.

Minutor, Venæ incisor. [Buschius de Reformat. Monast. apud Leibnit. Script. Brunsvic. to. 2. pag. 982. *Omnia etiam officia mechanica in suo habens monasterio, videlicet sartores... rasores, Minutores & cetera similia officia*.] Chron. Windeshemense l. 1. c. 18. *Rasor & Minutor, Chirurgicusque expertissimus*. Hinc emendandus Petr. Damian. l. 6. Epist. 26. *Nonnulli vegeto corpore... vaporandam Minutori venam præbens*. Perperam *nemitori* editum. Vide in *Lanceola*.

Minuatio, pro *Minutio*, in Capitulari 3. ann. 789. cap. 3. *Et de pallore earum propter sanguinis Minuationem*.

MINUITAS, Diminutio, in Ep. 217. Joan. VIII. PP.

MINULARE Foenum, Tabul. Fossatense: *Quilibet focus non habens equum, debet nobis corveiam ad fena nostra Minulanda, & debet habere quilibet pro corveia 3. obolos* f. *Minutanda*. Nostri *Boteler* dicunt.

¶ MINURIRE, Μινυρίζειν, Exili voce lamentari. Gloss. Lat. Græc. mss. Sangerm. Ugutio: *Hirundinum fintinire vel Minurrire: dicunt tamen quod Minurrire est omnium minutissimarum avicularum*. Sidonius l. 2. Epist. 2. *Diluculo philomelam inter frutices sibilantem, prognem inter asseres Minurientem*. Hinc

¶ MINURITIO, apud Festum: *Minuritiones appellantur avium minorum cantus*.

¶ MINUS, pro *Nimium*. Spicileg. Fontanell. ms. p. 171. *Certus es* (recipiendo in novitium) *usque ad quem venisse debeat dabitur terminus non Minus remotus*.

Minus Valere, apud Hispanos, *Valer menos*, dicuntur qui *minorantur fide*, qui nota aliqua infamiæ notantur: ut sunt ii qui quod homagia se facturos promiserunt, non adimplent: qui se per curiam dedixerunt, generaliter infames. Vide Leges Alfonsinas p. 7. tit. 6. [& *Menoscabare*.]

MINUSCULARII, in l. 3. Cod. Th. de Indulgent. debitor. dicti speciales & minimi vectigalium exactores, *Collecteurs particuliers*, ut censet Jacob. Gothofred. Sed videntur potius fuisse vectigalium certorum conductores, qui majoribus suberant, iisque etiam rationes suas deferebant. S. August lib. 7. de Civit. Dei c. 4. *Ridemus cum deos videmus partitis inter se operibus distributos, tanquam Minuscularios vectigalium conductores*. Alii *Minutularios* legunt.

MINUSTIRE, Sigillatim efferre, Gallis, *Dire par le menu*. Formula 32. ex Andegavensibus: *Vel reliquas res quam plures, quam longum est per singulas Minustire*.

1. MINUTA, Moneta minutissima, quam Græci λεπτὸν vocabant, de quo multa Scaliger & alii qui de re nummaria scripserunt. Aimoinus lib. 3. de Miracul. S. Benedicti cap. 3. *Desiderio accensus est adeundi Matris Christi aulam,... quam ingressus, Minutum sibi a Vicario ejusdem viri Ermenfredo nomine, obtentu transmissam eleemosynæ, altario... superponere cupiens, sensit suos resolvi nervos*. Tabul. Cellinianense: *Et debet in mense Maii multonem 1. cum lana, & 1. agnum ad messes, 1. sextarium de silice, & alium de civada, ad vindemias carrignum, aut 2. sol. per porcum & pascuage, & per pastum 13. den.... & Minutam de Poies, & 1. parem*. Ubi *Minuta de Poies*, idem valet quod Pogensis, seu moneta Podiensis. Vide in *Moneta Baronum*. Tabul. Dervens. Monast. *Opus vero castelli semel in anno fiet una hebdomada Martii, & non in alio mense: & si opus non fuerit, pro redemptione operis sex denarios de manso vestito, de dimidio tres, de quarta parte mansi tres Minutas*. Ita denarius binis *minutis* constitit, [atque adeo idem quod *mallia*. Tabular. Saviniac. *Debet septem denarios & unam Minutam de censu*. *Minuta Alfonsina*, in Charta an. 1368. ex Archivis S. Victoris Massil. Vide *Massiliensis moneta* in *Moneta Baronum*.] Joan. de Janua: *Minutum, quoddam pondus, scilicet media pars quadrantis, unde pauper vidua misit duo Minuta, id est, quadrantem*.

¶ 2. MINUTA, Italis quælibet grana præter frumentum. Memoriale Potestatum Regiens. ad an. 1281. apud

apud Murator. to.8. col.1152. *Non fuit isto anno plenitudo annuæ messis quantum ad frumentum; sed quantum ad eas segetes quas agricolæ Minuta appellant, maxima fertilitas fuit, scilicet de panico, de milio, de milica, de faxiolis & de rapis*,

¶ Minuta Silva, Silva cædua, Gall. *Bois taillis*. Charta an.706. apud *du Bouchet* inter Probat. Orig.2. & 3. stirpis Reg. Franc. p.70. *Cum quartariis septem & silva Minuta ad dies viginti in loco qui dicitur Baverez silva .... pratum etiam ad falces triginta, & silvam Minutam ad dies nonaginta*.

MINUTALIA, Intestina animalium, Gall. *Menuailles*. Auctor Queroli sub finem: *Jam porro de assibus fractis placuit convenitque ut in Minutalibus solidus, in principalibus vero assibus, argenti libra protenus tradetur, quæ autem vel principalia videri ossa debeant, vel minuta, medicorum tractatus invenias*. Eginh. Epist.33. *Boves vero qui occidendi sunt, volumus ut facias ad Ludivacam venire, & ibi occidere. Unum ex his volumus ut dari facias Hruotlonge, & illa Minutalia atque interranea, quæ ad nostrum opus servari non possunt, volumus ut dentur ad illam familiam quæ ibidem est*

MINUTARE, Minutim comminuere. [Translat. S.Guthleri to. 2. Aprilis p. 60. *Nisi citius ab ejus unguibus fuisset extorta, per frusta Minutasset*.] Utitur Thomas Walsinghamus pag.267.

¶ MINUTARIUS, f. Mercator minutarum mercium. Acta S. Francisci de Paula tom. 1. Aprilis p. 149. *Cornelius Chrestien Minutarius in parochia B. Mariæ divitis, &c.*

¶ MINUTI Varii, a Gall. *Menu-vairs*. Inquesta pro Canonizat. Caroli Blesens. to.2. Hist. Britan, p.556. *Mantellum seu clamidem suam de panno aurea furratam de Minutis variis eisdem pauperibus erogavit*. *Folratura variarum Minutorum*, in litt. Caroli V. Reg. Franc. an.1367. de forma vestium. Vide *Vares*.

¶ 1. MINUTIA, æ, Exiguum fragmentum, particula, parva portio. Chron. Episc. Metens. tom. 6. Spicil. Acher. pag. 648. *Singulas marmoris fractis Minutias adunans & componens orationem fudit*. Charta Nicolai Episc. Camerac. an.1142. tom.4. Gall. Christ. inter Instr. col. 296. *Minutiasque terrarum quas ubi & ubi fideles contulerunt*. Minutiem dixit Apuleius lib. 9. & 11. Metamorph.

¶ 2. MINUTIA, orum, Minutæ merces, res vilioris pretii. Capitul. de villis Caroli M. n.43. *Cardones, saponem, unctum, vascula, & reliqua Minutia quæ ibidem necessaria sunt*. Charta Aldefonsi Regis æræ 1216. *Concedo totum portagium & de lignis omnibus & omni madera & de sole & de carbone, & de omnibus aliis Minutiis quæ per barrium S. Johannis transeunt*. Menueries nostri vocabant opuscula aurea vel argentea. Statuta Johannis Reg. Franc. pro Aurifabris Paris. an.1355. tom. 3. Ordinat. p. 12. *Que nulz orfevres ne puissent mettre en nulz joyaux d'argent de Menuerie, voirrines avec garnazne avec pierres fines*.

¶ 3. MINUTIA, Intestina animalium. Vita S. Meinwerci Episc. Paderb. apud Leibnit. to. 1. Script. Brunsvic. p.530. 10. *maldros frumenti & 60. modios brasii & 3. bacones, cum totis Minutiis dari constituit, heredes ejus dant griseas pelles & per eam unam*. Vide *Minutalia*.

¶ MINUTIO, Collectio, exactio tributi; quod in *minutis* seu minutissima moneta solvatur sic dictum existimo. Statuta Vercell. lib.1. fol. 13. recto: *Item teneatur Potestas infra mensem post introitum sui regiminis facere consilium super faciendis receptis seu Minutionibus super stratis & viis venientibus ad civitatem Vercellarum*. Vide alia notione in *Minuere*.

¶ MINUTOR, Venæ incisor. Vide *Minuere*.

¶ MINUTULARII. Vide *Minuscularii*.

MINUTUM. Vide *Minuta*.

¶ Ad Minutum Vendere, Gall. *Vendre en detail*, Ital. *a Minuto*. Richardi de S.Germano Chr. apud Murator. to.7. col. 130. *Factum canapis omnino remittitur; vendentibus vinum sive ad Minutum, sive ad grossum, nihil requiritur*. Occurrit passim.

¶ MINUTUS, Cui vena incisa. Vide in *Minuere*.

¶ MIOLIUM, Poculum, vas potorium, Longobardis *Miola*. Statuta Montis Regal. pag. 279. *Et non possint dicti venditores vini mensurare, seu mensurari facere, vendere seu vendi facere vinum ad copam seu Miolium, vel ad aliud vas, nisi ad dictas mensuras contentas in præsenti capitulo*.

MIR, apud Gothos, adjectum nominibus appellativis, quid significet, docemur ex Smaragdo in Comment. in Partes Donati: *In Francorum Gothorumque genere hæc patronamyca species frequentatur multoties: a parte enim gentili & Theudisca veniunt lingua, de quibus in exemplo Gotharum pauca primum ponimus nomina, quorum hæc sunt, Altmir, Glitmir, Rigmir, Rainmir, Watmir .... & similia, quorum hæc est in Latinum interpretatio. Altmir namque vetulus mihi, interpretatur: Glitmir, debitus mihi: Rigmir, potens mihi: Raimmir, nitidus mihi: Watmir, vestimentum mihi*.

¶ Mir, veteri Gallorum lingua Princeps, dominus, aut vir eximiæ dignitatis denotatur. Hinc crebræ Regum Francorum appellationes in *Mir* desinentes, ut *Marcomir*, *Ingomir*, *Chlodomir*. Eodem significatu *Mar* usurparunt, ut *Viridomar*, &c. An a Syriaco מר Mar, seu Chaldaico מרא *Mare*, quod dominum sonat, ducta vocis origine, affirmare non ausim.

¶ 1. MIRA, Eadem notione qua *Mazer*; quod vide. Testamentum Sibillæ Comitissæ Flandr. an.1270. *Item omnes sc phos de Mira tam cum pedibus argenteis, quam sine pedibus existentes*.

¶ 2. MIRA, Specula, ab Ital. *Mirare*, spectare, respicere. Rolandinus Patav. de Factis in marchia Tarvisin. lib.6.c.6. apud Murator. to.8. col.259. *Factis quibusdam speculis sive Miris in riveria, unde itur de Padua ad montem Silicem, positi sunt in his locis custodes, ne possint ad illa castra ulla victualia deportari*. Idem lib.10. cap.8. col.318. *Rusticus quidam de villa Voltæ qui singula securus intuebatur: stans enim in sublimi quadam arbore, & erat specula, quam Miram dicimus, ibi factis in capite quasi ipsius villæ, die ac nocte videbat cuncta quodammodo, quæ fiebant in exercitu Eccelini, & gentem ejus*. Adde Chron. Estense apud eumdem to.15. col.315.

MIRABILIA Mundi, sic agnominatum Ottonem III. Imper. scribit Joannes Brompton. & alii, *les Merveilles du monde*.

¶ MIRABILIS, Ingens, maximus. Radulfus de Gestis Friderici I. Imper. apud Murator. tom.6. col.1178. *Fecerunt in campis de Vidrgulfi cum Papiensibus Mirabile prælium .... Et tunc erat frigus Mirabile & nix maxima ...... Congregaverunt Mediolanenses exercitum Mirabilem*. Notione non multum diversa Cicero lib. 1. Offic. scribit: *Quæ forma & honesti facies, si oculis cerneretur, ut ait Plato, Mirabiles amores excitaret sapientiæ*.

¶ MIRABILIUM Annus. Sic denotatur annus 1544. in Charta ejusdem anni tom.2. Histor. Eccl. Meldens. pag. 291. *Item l'annee des Merveilles* MDXLIV. *qu'avons toutes esté a Paris pour peur de la guerre des Bourguignons*; ob insignes victorias, ut mihi videtur, hoc anno a nostris reportatas, de quibus Thuanus lib. 1. Histor. pag. 21. *Qui hunc* (annum 1543.) *frenetus est, multis Antonii Borbonii Vindocini ...... egregiis militaribus factis & urbium expugnationibus nobilis fuit: sed præcipue defensa Landrecia a Cæsare* (Carolo V.) *tam potenti exercitu, ac tot fortissimis ducibus, quæ*

in comitatu habebat, obsesso. Tandem Anglo inde urgente, hinc Cæsare ex compacto cum ingenti exercitu, quem a Principibus Germaniæ impetraverat, descendente, cum distractis viribus utrique sustinendo hosti Gallus par esse non posset, parta ante aliquot menses memorabili illa ad Cariniaanum (Cerizoles) *victoria duce Fr. Borbonio Angiano Vindociai fratre, &c.*

¶ MIRABOLANUS, Plinio Myrobalanum, à Græco μυροβάλανος, Glans unguentaria Medicis nota. Statuta Astens. ubi de *intratis* portarum: *Mirabolani ponantur & solvant pro qualibet libra ponderis lib. 1.*

¶ MIRACULATOR, Miraculorum patrator. Acta S. Wenheri to. 2. Aprilis p. 706. *Ponentes super faciem & corpus tam præclari Miraculatoris sericium album.*

¶ MIRACULOSE, Divino & mirabili modo. Chron. Erfordiense ad an. 1353. apud Schannat. Vindem. Litter. p. 106. *Et ne casus hic etiam non Miraculose contigisse videatur, in reversione sacerdotis idem factum protinus iteravit.* Laurent. Byzynius de Orig. belli Hussitici an. 1419. apud Ludewig. tom. 6. Reliq. mil. pag. 169. *Dominus omnipotens Miraculose salutem Pragensi contulit civitati.*

MIRAMOMELINUS, Dignitatis nomen Saracenorum Chalephæ propriæ, de qua multa diximus in voce *Amir*: quibus adde ex Gregorio Abul Faragio in Historia Dynastiarum p. 110. ex versione Pocockii, de Omaro Chalifa filio Omari: *Cumque vocaretur Chalifa Chalifæ* (Vicarius Vicarii) *nuntii Dei, dixerunt, Longus est hic* (titulus,) *vocatus est ergo Amiral-mumnin,* (*Imperator credentium*) *atque is primus hoc titulo insignitus est.* *Elmuarmus* appellatur in Chronico Gotholusiano æra 1317. *Emir Elmumenin*, æra 1255.

MIRANIMUS. Ordo Inclusorum, apud Raderum in Bavaria sancta: *Pambicium habeat, & Miranimum pulvinar* Monstra verborum, pro *Pambicium*, legendum indubie *Bambycinum*, aut *bambacinum*. (vide in hac voce) Pro *Miranimum* vero, non occurrit quod reponendum sit.

¶ MIRANTER. Epistola Eduardi II. Reg. Angl. an. 1324 apud Rymer. to. 4. p. 26. *Miranter audivimus, quod &c.* hoc est, Mirantes & attoniti, &c.

MIRARI, Sese in speculo intueri, Gallis *Mirer*, *se mirer*. Hispanis *Mirar*, est videre. Vita S. Eusebiæ Abbatissæ Hamaticensis c. 4.

Ipse meum speculum, simul exemplar venerandum,
Quo faciem Miror, quo mentem deinque purgo.

Charta an. 1258 in Hist. Eccles. Placent. in Regesto p. 2. n. 98. *Et statuimus Mirari ad alium terminum, &c.* [Spicil. Acher. to. 7. p. 375. *Murus ... longo suo gyro & ampla interius spatio, amplissimos & plenos securitatis præbens illis, quis in terra Mirabantur, recessus.* Vide *Hinibeca*.] Spectare, respicere, Ital. *Mirare*. [Joh. Demussis Chron. Placent. apud Murator. to. 16. col. 491. *Qui vult discere bene equitare, respiciat bene dictum recessorem, & ipsum Miret sicut sedet, & stat ad equum.*] Vide Salmasium ad Pollionem p. 284.

¶ MIRATIVE, Mirabiliter. Narratio de Origine monast. Montis S. Mariæ apud Leibnit. to. 2. Script. Brunsvic. p. 427. *Quis tibi tam Mirative dedit vivere, cum seclusa fueris ab aevo?*

MIRATORES. Glossæ Isid. & Pithœanæ: *Miriones, miratores.* Supra: *Miriones, fantasiarum inanium numeratorum.* Leg. *Miratores*. Glossæ antiquæ mss. *Mirones, phantasiæ Miratores.*

MIRCENA, Lex Merciorum, una è tribus quæ in Anglia obtinuerunt, ut est in Leg. Henrici I. Reg. Angl. c. 6. Vide *Lex*.

MIREDILA. Gloss. Gr. Lat. ms. ψίλωθρον *Mireadila*. Alibi: *Mirendila*, ψίλωμα, ἢ τὸ ψίλωθρον, Edit. habet *Miredila*.

MIRGUS. Matth. Paris an. 1224. de falso Balduino: *Procuravitque ut prædictus pater suus ignominiose suspenderetur: nam hinc & inde fecit duos canes, veteres scilicet Mirgos, suspendi.* Ubi legendum *mergos* recte adnotat Watsius: Ita enim dicuntur canes urinatores, quos Galli *Barbets*, Angli vero *Divers*, & *Water dogges* appellant.

¶ MIRICÆ, Terræ incultæ, vepribus & dumetis abundantes; interdum & ipsa dumeta, nostris vulgo *Bruieres*. Charta an. 1294. apud Miræum to. 2. p. 879. *Præterea curtem ipsorum de Nuweloada cum bonis antiquis, in agris, in paludibus, Miricis, pascuis, & omnibus pertinentiis.* Index ms. benefic. Eccl. & diœc. Constant. fol. 51. *Rector ... percipit ... omnes fructus & decimas bladorum & leguminum, agnorum, lanarum, porcellorum, apumque & nemorum, Miricarum in sua parrochia venditorum.* Vita S. Yvonis to. 4. Maii p. 604. *Johannes quidam ... prægrandi Miricarum oneri succumbens, &c.* Adde to. 4. Gall. Christ. inter instr. col. 355. 425. & Eccardum Hist. Landgr. Thur. col. 314.

¶ MIRIDICUS, *Mira dicens*. Gloss. Isidori.

MIRIFICARE, *Mirum facere*. Jo. de Janua. Will. Brito l. 12. Philipp.

.... Virtutum quibus illum cælica virtus
Mirificat.

¶ MIRIONES. Vide *Miratores*.

¶ MIRITER, Mirifice. Vita B. Hrosnatæ to. 3. Julii p. 808. *Miriter attollenda laus divina; ad hanc vocem corpusculum paulo ante frigidum & rigidum, calidum & molle paulatim efficitur.*

¶ MIRLE, Species accipitris, Alberto M. l. 23. de Animal. c. 14. & Germanis. Vide *Smerlliones*.

¶ MIRMET, Parvus. Chron. Andrense to. 9. Spicil. Acher. p. 445. *Prior de Fauneto magister Petrus cognomento Mirmet, id est parvus, inter nos & ipsos factus est mediator, & de assensu omnium huic loco datus est pastor.* Nostris *Marmot* eadem notione: sed haud scio an inde deducenda vox *Mirmande*, ut civitatem parvam significet, uti antiquiores esse solent. Le Roman de *Blanchandin* ms.

Blanc au vilain demande,
Amis, qui est ceste Mirmande?
Li vilain respent sans essoine:
Sire, fait-il, c'est Carsidoine,
Une cite vieille & antive.

¶ MIRMICOLEON, *a mirmica & leon, quod est leo, componitur ... est parvum valde animal formicis adversum.* Joan. de Janua. Vide *Formicoleon*.

MIRMUMNI. Vide *Amirmumnes* in *Amir*.

MIRO, in Gloss. Lat. Gall. ms. ex Bibl. Thuan. Cod. 525. *Regarderres de belles femmes.* V. *Mirari*, *Miratores*.

¶ MIRONES. Vide *Miratores*.

¶ MIROPOLUM, Taberna mercatoria. V. *Selda*.

¶ MIRRHINUM, *Genus optimi vitri, sapphirini coloris, unde mirrhina vasa dicuntur.* Papias. Vide infra *Mozer*.

¶ MIRTA, pro *Myrtus*. Vita B. Columbæ Reatinæ tom. 5. Maii p. 388. * *Cum floribus lauri & Mirtæ*. Alia notione, vide in *Græciscus*.

¶ 1. MISA, Impensa, a Gall. *Mise*. Charta an. 1215. apud Marten. to. 1. Ampliss. Collect. col. 1124. *Pro tribus rachatis, quæ ibi dominus Rex habebat, & pro magnis expensis & Misis, quas ibi fecerat.* Charta an. 1234. in Tabular. Autissiodor. *Et quoniam Misæ & expensæ pristinorum & aristorum burgensium Autissiodorensium pagari solent de censa supradicta, nos pro his Misis & expensis, &c.* Mandatum Eduardi I. Reg. Angl. an. 1304. apud Rymer. to. 2. pag. 954. *Vobis mandamus quod circa Misas & expensas prædictas, talem ac tantam diligentiam & solicitudinem apponatis, &c.* Chartul. 1. Campaniæ

panię ex Bibl.Colbert.fol.166. *Et isti non reddunt nec gellagium, nec minagium, nec aliam costumam in villa, nec aliquid ponunt in Misis villa*. Hinc

¶ Misæ, apud Th. *Blount* in Nomolex. Anglic. dicuntur etiam præstationes illæ, quas ob fruendas pristinas immunitates Cestriæ Palatinatus subditi novo cuique Comiti impendunt.

¶ 2. MISA, Idem quod *Misericordia*, Arbitrium. Scaccarium Paschæ an. 1210. apud D. *Brussel* to. 1. de Usu feud. p. 602. *Judicatum est, quod omnes illi burgenses de Bernaio qui erant in villa Bernaii quando Judæus interfectus fuit, & qui non venerunt ad clamorem, sunt in Misa domini Regis, nisi unusquisque per legem Seatanam partem suam defendat*. Frequentior formula, *in misericordia Regis*, ut videre est in *Misericordia*, sed eadem notione. Pro Arbitrium, Gall. *Arbitrage*, sumitur in Charta an. 1262. apud Rymer. tom. 1. p. 739. *Tam Rex ipse, quam Barones sæpedicti se ponerent in Misam in hac forma: ut scilicet, tres pro parte Regis, tresque pro parte Baronum ad hoc eligerentur .... Cum igitur, per formam Misæ supradictæ, ad nos, extunc pertinet eam ipsam per dictum nostrum inter memoratos Regem & Proceres suos diffinire*. Adde aliam ann. 1264. ibid. p. 793. *Mise*; eodem sensu occurrit apud Bellomanerium cap. 4. *Procureur ne puet fere paix ne Mise*. Cap. 34. *Soi mettre en Mise*. Charta an. 1284. *Nous avons fait Mise amiablement par commun accord de haut & bas & redoutable Pere Simon Archeveque de Bourges*. Hinc etiam *Miseur*, pro Arbiter, apud eumdem Bellomaner. cap. 41.

¶ 3. MISA, pro *Mina*, ni fallor, Fodina, Gall. *Miniere*. Fragm. Hist. Britan. apud Marten. to. 3. Anecd. col. 833. *Cupiens vero videntes hunc turbinem, per abdita insulæ omnes fugerunt, attamen ex his fuit unus magnus invasionis audax, qui bibliothecam, quæ usque hodie in Ecclesia Nonnetensi habetur, in colla sua accipiens, fugit, ut se sicut alii Misis latitaret*.

MISBOTA, in Legibus Kanuti Regis cap. 2. mendose pro *Mægbota*, ut observat Somnerus: ex Saxon. mægbote, *compensatio occisi cognatis competens*.

MISCELLA. Vide *Mestera*.

MISCELLIO, *Qui novit artem miscendi diversos cibos vel potus*. Jo. de Janua [Festo, *Miscelliones* appellantur, *qui non certæ sunt sententiæ, sed variorum miscorumque judiciorum*.]

1. MISCERE, Confabulari, *miscere sermones*. Capitula Caroli M. de rebus diversis an. 789. c. 10. *Præcipimus ut Episcopi, vel Abbates non vadant per casam Miscendo*. Concil. Aquisgran. II. cap. 1. can. 4. de iisdem: *Neque irreligiosis, vel indisciplinatis locutionibus, tam in domibus, quam in forinsecis conventiculis omnino indulgeant*. Capitula Adalhardi Abbatis cap. 47. *De Miscendo in sacrario, & eius liberando*.

2. MISCERE, Sese immiscere. Gregor. M. l. 7. Ind. 1. ante Epist. 1. *Et juravit de omnibus quæ adversus eum dicta de mulieribus, vel ex schismate simoniaco fuerant, Mixtum se non esse*, i. quod de hisce rebus se non immiscuerat. Gregor. Turon. lib. 6. cap. 11. *Clerici autem qui sceleri huic Mixti fuerant*, &c. Lib. 7. cap. 23. *Loquebantur tunc multi hominum Medardum Tribunum in hoc scelere Mixtum fuisse*. Edictum Rotharis Regis Longob. tit. 59. § 3. *Purificet se maritus cum sacramentalibus suis legitimis, quod Mixtus in mortem mulieris illius non sit*.

¶ 3. MISCERE, Vinum, vel quemvis alium liquorem infundere, ministrare. Vide *Mixtum* 1.

¶ MISCETOR, pro *Mistor*. *Ut Miscetor Deus elementis suscepit membra mortalia*, in Sactam. Gall. apud Mabill. Musei Ital. to. 1. p. 289. col. a.

¶ MISCHEA, Sarracenis, Ecclesia. De V. Mart. Francisc. in India tom. 1. Aprilia pag. 55. *Ipse Melech ædificari mandavit quatuor Mischeas, id est, Ecclesias, in memoriam Martyrum beatorum*. Vide supra *Meschita*.

MISCHINUS, Gall. *Meschin*. Charta Veremundi Regis æræ 1070. ex Tabulario Ecclesiæ Lucensis apud Bivarium: *Dicentes quod habebant de illas grande damnum & malefacturia in Ecclesiae & Meskines*, &c. Charta Sanctii Reg. Aragon. æræ 1131. apud Suritam lib. 1. Ind. Catellum in Hist. Comitum Tolos. pag. 93. & *Yepez*: *Cum omnibus decimis suis, cum villis & mansis .... & cum omnibus hominibus & Mischinis suis, & posteritate illorum*. [Tabul. Pinnat. apud Moret. Antiquit. Navar. p. 384. *Do & concedo S. Juliano illos sex Mesquinos quos habeo in Binies*. Charta Veremundi Iranensis Abb. ibid. pag. 618. *Senior Lope .... misit omnem radicem suam quam habebat in villa, quæ dicitur Sotes, etiam & Mezquinos quos ibi habebat, ad monasterium B. Mariæ de Iean*.] Apud Francos mediæ ætatis Scriptores sumitur vox *Meschin*, pro adolescente, & juvenculo. Le Roman *de Garin*:

Tret-bien le ievent & viellart & Meschin.

Alio loco:

Les hyaumes mettent maintenant li Meschin.

Rursum:

Li Loherant fu a l'Eschole mis,
Tant come il fu jovenciax & Meschins.

Idem Poeta:

Ales en fuerre, s'il vous plait, le matin,
Si vous sivront & douzel & Meschin.

Alibi:

Vos estes janes jovenciaux & Meschins.

Idem:

Envoyez-le l'Emperere Pepin,
Si fera bien Chevalier le Meschin,
Ses parens est, & ses cousin germain.

Le Roman *de Guillaume au Court-nez* MS.

Nous sommes quinze mille Meschins & bacheler,
Qui devons nostre pris & nos los achetee.

Philippus Mouskes, de filia Comitis Flandriæ:

A Lille vint a la Meschine,
Qui mult estoit vaillans & fine.

Alibi:

Ses filles qu'il avoit enkor,
Dit la Roine Alienor,
Ale ot a nom, cele Mescine
Dont li bons Rois a fet Roine, &c.

Chronic. MS. Bertrandi *du Guesclin*, de Henrico Notho Castellæ Rege:

Dit qu'il le livrera a Henry le Meschin.

In Monast. Angl. to. 1. pag. 74. *Ex dono Alani de Perci le Meschin*. Et to. 2. p. 86. *Willelmus Peverellus le Mechin*.

Sic *Meschines* pro puellis usurpat le Roman *de Garin*:

Au matin lievent Meschines & pucelles.

Le Roman *de Rou* MS.

Li Duc de Normendie avoit une serour,
Meschine parcrue, mez n'avoit pas Seignour,
Guillaume de Poitiers torna vers lie s'amour,
Li freres li donna, & cil en fit soisone.

Alibi:

Puis li donna une Meschine:
Fille Torchetil Leceline.

Idem Poeta:

Une Meschine i out amee,
Arred out nom, de borjois nee,
Meschine iert encore & pucella,
Avenans li sembla & bello, &c.

Postmodum vero pro famulis & ancillis vox usurpata, quod juvenculi, & puellæ, potissimum dominorum aut dominarum servitio sese addicant. Willel. *Guiart* inb ao. 1183. de Coterellis verba faciens:

Des sains corporaus des Yglises
Faisoient volez & chemises

Com-

Communement a leurs Meschines,
En despit des euvres divines.

[Vetus Poeta MS. e Bibl. Cnislin.

Quant riens ne sai de son couine,
Se el est Dame ne Meschine,

Infra:

En la chambre et une Meschine,
Qui moult est de gentill orine.

Chron. Bonæ Spei p. 348. *Ordonnons que a nostre venerable frere en Dieu Abbe de Bonne Espoeance, pour son gouvernement, pour un serviteur & poue une Meschine, & poue vin, cervoise, &c. pour chascun mois sera baillie par le Commis 20. livres.* Eadem notione etiamnum Picardi nostri *Mequaine* dicunt pro famula.] Vide Stabilimenta S. Ludovici l. 1. c. 138. [vel 140. Edit. D. *de Lauriere* tom. Ordinat. Reg. Franc. p. 224. ubi vox *Meschinnage* occurrit pro famulatus, Gall. *Service*; quod minus recte pro Lupanar interpretatus est D. *de Caseneuve* in Origin. Gall.] Consuet. Hannonien. c. 38. urbis Insulensis c. 113. Italis *Meschino*, infelicem, miserum sonat. Dantes 50. 3.

Ne la sembianza mi parea Meschino.

Ita etiam usurpatur a Raimundo Montanerio in Chron. Aragon. c. 127. *E las gents Mesquines, velles & pobres, &c.* Vide Menagii Orig. Gall. & Ital. & Oct. Ferrarium.

MISCHITA. Auctor Mamotrecti ad Cantic. c. 7. *Monilia sunt Mischitæ, id est ornamenta colli.*

¶ MISCITARE, Miscere, Gall. *Mesler*. Marten. de Rit. antiq. Eccl. pag. 176. *Miscitat ipsa chrisma cum aqua, & spargit per omnes fontes, & super omnes populo.* Incertus agrimensor: *Collectaculum de carbonibus in calce Miscitatur.*

MISCLA. Vide in *Mesleia*.

MISCRAVATIO, (Injusta postulatio.) V. *Cravare*.

MISCULARE, Miscere, unde Gallis, *Mesler*. Edictum Pistense c. 23. *Faber vero qui post præfatas Kalen. comprobatus fuerit aurum vel argentum ad vendendum vel emendum adulterasse, vel Misculasse, &c.* Hincmar. Remens. de Coercendis militum rapinis: *Quoniam de istis rapinis ac deprædationibus nihil vos debeatis Misculare, unusquisque sua defendat, ut potest.* Galli dicerent, *Vous ne devez pas vous Mesler des rapines, &c.*

MISCULATIO. Vetus Placitum sub Carolo M. apud Sammarthanos in Episc. Massilien sib. *Et sicut alias res ipsas quæ juste ad Domnum Regem Karolum obtingebant in alode, Antener adhaberet per ipsam Misculationem, seu & ipsam Caladinum villem, visus fuit de ipsa casa Dei abstrahisse.*

COMMISCULARE, Miscere, commiscere. Capitul. Caroli C. tit. 16. cap. 7. *Qualiscumque de vobis tali modo in isto facto Commisculatus est.* Tit. 25. cap. 8. *Ut Rex Christianus cum Rege Regum Christo concorder, & alienæ perditioni se non Commisculet.* Formula vulgaris, *se Meslee des affaires d'autruy.*

COMMISCULUS. Gloss. Lat. Gr. *Commisculus*, [illegible].

MISDICERE, Alienæ famæ detrahere, Gall. *Mesdire*. Hincmarus Laudun. Episc. contra Hincmarum Remensem: *Rex dixit, quod Misdictum illi fuerat, & easdem res ab Ecclesia Laudunensi distrahere nolebat.* Vox autem *mis*, vocibus addita, vitium vel defectum denotat etiam apud Danos. Gloss. Ulphilæ Gothicum: *Missa*, defectus, error. Vide Resenium ad Canuti II. Regis Daniæ Jus aulicum p. 586. Observat. Junii in Wileram. p. 35. 36. Gillii Logonom. Anglic. cap. 9. & Walilii Grammat. Ling. Anglic. cap. 14. pag. 116.

MISDOCERE, Male docere, haud recte instituere. Leges Alfredi & Godrini cap. 3. *Si Presbyter populum suum Misdoceat de festo, vel de jejunio, reddat 30. sol.* Editio Saxon. habet mispissian, a pissian, al. gepissian, instruere, docere, & mis, male, inique.

¶ MIS-DU, Niger, *Mis-kerzu*, æque niger. Sic menses Novembrem & Decembrem vocant Armorici Britannes, quod inter duos hos menses sol quasi stet iterum ascensurus.

MISELLI. Leprosi. Gloss. Lat. Gall. *Lepra, Mesellerie. Leprosus, Mesiaus.* Matth. Paris an. 1254. *Ecclesiæ S. Juliani ubi Miselli, & Ecclesiæ S. Mariæ de Pratis ubi Misellæ vix habent vitæ necessaria.* Charta an. 1165. *Assignati sunt sex illi denarii Misellis de Miledune semper habendi in festo S. Remigii.* Alia Raimundi Episc. Magalon. *Si Misellus vel Misella, Leprosus vel Leprosa recipi in domo voluerit.* Liber Revelationum Anonymi c. 37. de duabus virgunculis lepra infectis: *Cutis superficie, (sicubi tamen cutis potuit superesse Misellis) immaniter pustulis frequentissimis turgescente.* Adde Vitam S. Clari Abbat. Viennens. num. 6. & Garellum in Epistolia Massiliens. p. 107. *Mesel* Gallis medii ævi. Nangius MS. in Dagoberto: *Leens estoit demouce un Mesel, qui s'estoit boute & mussie en un anglet.* Bellomanerius MS. cap. 62. *Quant Mesiax apele home sain, ou quant li home sain apele un Mesel, li Mesiax pot mettre en defense qu'il est hors de la loy mondaine.* Vetus Consuet. Normanniæ MS. *Li Mesel ne poent estre heirs a nului, partant que la maladie soit apparaissante communement, mais il tendront leur vie l'ertage que il avoient ains que il fussent Mesel.* Assisiæ Hierosol. MSS. c. 128. *Qui se veant clamer par l'assise d'Esclaf ou d'Esclave, que il ait achete, qui soit Mesel ou Meselle, ou que il chiet mauvais mau.* Le Reclu de Moliens MS.

Que tes oreilles estoupas
Au Mesel pauvre pelerin
Lazaron, sans qui tu soupas.

Occurrit passim apud Poetas vernaculos ævi medii. *Miselle* apud Joan. Villaneum lib. 8. c. 108.

MISELLARIA, Domus Leprosorum. Charta an. 1245. in Regesto Comitum Tolosæ p. 45. *Concessit Galbardæ de Mess & Bertrando de Miravel Leprosis & omnibus Featribus & Sororibus domus Misellariæ portæ Narbonensis, &c.* In Charta sequenti, interdum *domus Leprosariæ*, interdum *Misellariæ*, dicitur. Alia ann. 1236. *Et tenet ultra Misellariam de Veteris.* Tabul. Prioratus de Domina fol. 127. *Debet 12. den. de campo in quo est Misellaria.* Perdiccas Ephesius de Themat. Hierosolymit. [illegible]. Hinc emendandæ Consuetudines Tolosæ: *Si aliquis donaverit .... aliquod feudum, seu honorem .... alicui domui religiosis .... vel personæ religiosæ seu hospitali, vel Macellaria, vel alteri loco, qui sub nomine religionis censeatur.* Ubi legendum indubie *Misellariæ*. *Mesellerie* pro ipso morbo. Gloss. Lat. Gall. *Lepra, Elephantia, Mesellerie.* Le Pelerinage *de l'humaine lignee:*

Home qui ne set bien discerner
Entre sante & maladie,
Entre le grant Mesellerie,
Entre le moienne & le menre.

Vide Consuetud. Aurelianens. art. 425. [& *Meselaria*.]

MISELLINUS, pro *Misellus*, apud Rabanum Maurum hymno 26. de charitate:

Nutu Dei felix bono conlætatur fratribus,
Misellinis & pupillis, egenis & orphanis.

MISERABILES PERSONÆ, in l. un. Cod. Justin. Quando Imp. inter pupillos, vel viduas, vel miserabiles personas, &c. *Fortunæ injuria Miserabiles*, in l. 2. Cod. Th. de Officio judicum omnium. *Miseri homines*, in Append. Cod. Theodos. Const. 1. [Statuta Vercell. lib. 1. f. 7. v°. *item quod Potestas sive rector teneatur eligere unum judicem Vercellarum qui ...consilium & patrocinium prestabit ..... viduis & orphanis, pauperibus & aliis Miserabilibus personis que propter paupertatem ..... non erunt sufficientes ad expensas in ea faciendas.* Advisamenta Styli curiæ Eccl. Brioc. *Promotor curiæ adjiciet:*

Cau-

Causas miserabiles & Miserabilium personarum posse tenus promovebo.]

¶ MISERABILIA LOCA, Gall Lieux de piete, vel ut olim dicebant, Lieux pitoiables, ubi scilicet miserabiles seu pauperes recipiuntur & aluntur. Litteræ Philippi V. Reg Franc.ann.1320. Præfati beatissimi Ludovici proavi nostri sanctam intentionem quam ad Domum Dei prædictam & alia pia & Miserabilia loca semper habuit attendentes.

¶ MISERABILITAS, Commiseratio. Guibertus in Vita sua lib.1. cap. 2. Felix nempe alias in eo se infinita non tam miseriæ quam Miserabilitati addixit.

¶ MISERABILITAS, Miseria. Concil. Dertus. ann. 1329. inter Hispan. to.3. p.666. Quorum astutia fraudulenta sub Miserabilitatis & oppressionis colore ad vetita peragendum excogitatas nititur semitas invenire.

1. MISERATIO, Græc. οἰκτιρμός. Rufinus Presb. in Psal.50. Misericordia virtus inseparabiliter in Deo est: cum autem ex hac misericordia nobis aliqua beneficia tribuuntur, Miserationes dicuntur. Charta Guillelmi Archiepiscopi Dom. Parteniacensis an. 1169. ex Tabulario Absiensi fol. 26. Dono eisdem & concedo in eleemosynam terras & ta leae earum, & quidquid mei juris est in eis quas habitatores Absiæ acquisierunt, vel acquisituri sunt in cunctis feodis meis, excepto quod si propter acquisitionem terrarum amodo acquirendarum alicujus feodati mei servitia amiserim, Abbas Absiæ in Miserationem meam expostulet. Vide Mercee.

¶ 2. MISERATIO, Preces quæ statis diebus pro defuncto funduntur. Canones Hibern. to.9. Spicil. Acher. pag. 12. Si vero eadem familia Miserationem animæ ejus in die 7. fecerint, reddet amicus pretium ejus, & sedatum commune. Vide in Memoria.

¶ MISERIA, Commiseratio. Chron. Mauriniac. ubi de morte Philippi filii Ludovici Grossi: Animis omnium nescio si dicam Miseriam vel misericordiam ingerebant, & doloribus augmentabant fomenta. Miracula B. Martini apud Baluz. tom.7. Miscell. pag.170. Patiebatur autem in noctibus. Erat igitur videre Miseria. Galli diceremus: C'etoit pitie de le voir. Vide Merces.

1. MISERICORDIA, Idem quod Merces, nostris Mercy; de qua voce supra egimus, indulgentia. [Lex Bajwar. tit.14. §.8. nu.2. Si vero de ancilla habuerit filios, non accipiant portionem inter fratres, nisi tantum quantum ei per Misericordiam dare voluerint fratres eorum.] Concilium Remense II. can. 43. Qualiter omnes lites & jurgia in sua Misericordia terminum habere potuissent. Cap. seq. Quatenus in sua piissima Misericordia, si qua necessaria sunt, augeantur.

¶ MISERICORDIÆ MEMORIA, Servitium perpetuum pro defunctis. Annal. Bened. to.3. p.604. ubi Chartæ mentio fit qua a Gisla Abbatissa Romarici-montis instituta est Memoria Misericordiæ, seu servitium perpetuum, post occisos a paganis homines de potestate, qua dicitur Lierzeis.

MISERICORDIA, Quod contra præscriptas Monasteriorum regulas in cibo, potu, ac etiam vestitu, Monachis, per indulgentiam, vel ex necessitate præbetur. Ordericus Vitalis lib.13. Abstulit colloquia, & infirmis corporis quædam subsidia, quæ illis moderata Patrum halbennis permiserat reverendorum clementia. Liber Ordinis S. Victoris Parisiens. MS. cap.35. Quando alicui infirmo pro Misericordia aliquid datur, &c. Udalricus lib.3. Consuet. Clun. cap. 8. Per totam æstatem in diebus dominicis ad cœnam impenditur illis Misericordia de lacte. Cap. 11. Et Camerarius si eis habentibus tria pellicia, adhuc pro Misericordia addit & gunellam, &c. Cap. 29. Coopertorium ideo non ibi datur, quia id magis habent Fratres pro Misericordia, quam pro illa regulari constitutione, &c. Michael Scotus lib.4. Mensæ Philosophicæ cap.36. Quidam Monachus Carthusiensis, cum illi offerretur Misericordia in festis feriis, &c. Infra: Semel fuit Misericordia de anguillis, &c. Vitæ Abbatum S. Albani p.71. Hic quoque procuravit .... ut detestabiles ingurgitationes Misericordiarum (in quibus profecto non erat Misericordia) prohiberentur. Vide pag.66. & Statuta Ordinis de Sempringham pag.727.728.764. & alibi passim. Misericordiæ regulares, quæ ex Regulæ præscripto indulgentur, in Monastico Angl. to.1. pag.149.

MISERICORDIA, Indulgentia quævis: Misericordiam quærere, Demander misericorde, pardon. Liber Ordinis S. Victoris Parisiensis MS. cap. 33. Si alicui hebdomada aliqua ascripta fuerit, si intelligit se illam propter quamlibet incommoditatem non posse complere, indicet hoc Abbati secreto, & postea si ipse jusserit, quærat inde Misericordiam in Capitulo. Id est, indulgentiam. Statuta antiqua Cartusiens. 2.part. cap.6. §. 47. Priores quacunque causa judicio Capituli inutiles reputati, moneantur, ut petant Misericordiam. Quod si noluerint, Capitulum utilitati domus providere tenetur §.48. Cum Prior propter infirmitatem vel senium factus inutilis voluerit super annum habere Misericordiam, significet domui Cartusiæ, &c. Adde c.7. §. 5. cap.12. §.7.

MISERICORDIÆ, Sellulæ, erectis formarum subselliis appositæ, quibus stantibus senibus vel infirmis per misericordiam insidere conceditur, dum alii stant, [nostris Misericordes vel patiences. S. Willelmi Consuet. Hirsaug. lib.2. cap. 2. Primum in ecclesia quamdiu scilla pulsatur ante Nocturnos, super Misericordiam sedilis sui, si opus habet, quiescit.] Veteres Consuet. Floriacensis Cœnobii: Conventus erectis subselliis, Misericordiis assidebit. Statuta Ordinis de Sempringham p.721. Facta oratione super formas aut Misericordias, si tale tempus fuerit, signantes se inclinent. Infra: Et tunc prosternantur super formas, vel si tale tempus fuerit, inclinent. & post resideant super Misericordias. Statuta Ordinis Cartusiensis: Item tunc stent in sedibus suis versa facie ad altare, donec ad Misericordias, vel super formulas, prout tempus postulat, inclinent. Et mox: In festis 12. lectionum ad Misericordias inclinamus, omni vero alio tempore procumbimus super formulas. Ita hac notione usurpant Usus antiqui Ordin. Cisterciensis c.50.51.56.68.69. 74.76. 82. & Statuta antiqua Ordin. Cartusiensis 1.part. cap.8. §.3. cap.11. §.27. cap.13. §. 10.17.37. cap.31. §.1.6. cap.36. §.27. cap.37. §.2.

MISERICORDIA, Aula Monasterii, in qua forte comedebant, quibus ab Abbate aliqua in cibis & potu indulgentia concedebatur. Chronicon Beccense an.1452. Tabulas in aula quæ dicitur Misericorde, fecit renovare & directionem, &c. [Provinciale Lyndwoodi de statu Regular. pag.211. Ad hæc statuimus, ut cum pro debilitate vel alia justa de causa monachi seorsum in Misericordia commorantur, semper habeant secum duos ad minus seniores, qui aliorum levitates debita correctione compescant. Et qui postmodum in Capitulo testificentur qualiter Misericorditer fuerint conversati.]

MISERICORDIA, vox forensis: Pœna seu mulcta de quovis crimine, aut quavis forisfactura, nullis definita legibus, sed judicis relicta arbitrio, qui minorem vel majorem in reum pro delicti modo, decernit: non quod soleat hujusmodi mulcta irrogari confitenti, & misericordiam petenti, ut quidam volunt, sed quod ea ex misericordia judicis nude pendeat. [De qua sic Glanvilla apud Th. Blount in Nomolex. Anglic. Est Misericordia domini Regis, qua quis per juramentum legalium hominum de vicineto, eatenus amerciandus est, ne aliquid de suo honorabili contenemento amittat..... Mulcta lenior sic dicta quod lenissima imponitur Misericordia; graviores enim mulctas Fines vocant, atrocissimas Redemptiones.] Galli efferunt Mercy, Angli Amerciamentum. Leges Kanuti

Reg.

Reg.Angl.c.74. *Si quis ordinis infracturam faciat, emendet secundum ordinis dignitatem werra, wita .... & omni Misericordia*. Leges Burgor. Scoticorum c.131. *Vir suus non tenetur respondere, neque de Misericordia, neque de petitione partis adversæ*. [Charta Eduardi I.Reg.Angl. ann.1283.apud Rymer.to.2. p.258. *Perdonavimus etiam ei Misericordiam ad nos spectantem pro usurpatione sua prædicta*.] Historia Fundat. Prioratus de *Dunstaple* in agro Bedford. *Et per hujusmodi confirmationes .... habuerunt dicti Canonici omnia placita, & Misericordiam hominum suorum*. Adde Fletam lib.1.cap.48.§.8.21. Leges Henrici I.cap.1. *Non dabis vadium in Misericordia pecuniæ suæ, &c.* [Le Roman *de Vacco* MS.

De noef livres fust envers l'Evesque en Merchi.]

IN MISERICORDIA REGIS esse dicuntur, qui ob rata & definita legibus quædam delicta, a Rege, quali ille vult, mulcta distringi possunt: quæ tamen Regia misericordia non extenditur ad amissionem tenementi sive hæreditatis. Ita Regiam Majest. lib.2. c.74. §.7. & lib.3.c.1.§.18. Vide lib.1. c.8.§.35.c.26.§.5.c.27.§.7. lib.2. cap.74.§.5.6.7.lib 3.c.8.§.9.c.36.§.4.lib.4.c.1.§.16. Quon. Attach. c.53.§.8.c.54. §.5. c.74. Statuta Alexandri Regis Scotiæ, Leg. Burgorum Scotic. Iter Camerarii, Bractonum l.4 tract.1 c.19.§.8.&c. Rogerum Hoved.p.783.&c.

IN MISERICORDIA PONI, i. mulctam aut pœnam arbitrio judicis incurrere, in Monastici Angl.to.1.p.16. & apud Bractonum p.102.10˙.

IN MISERICORDIA *Regis corpus ejus* erit, in Legibus Edw.Confess.cap.12.

COMMUNIS MISERICORDIA. Monasticum Angl. tom.1.pag.976. *Ac de murdre, & communi Misericordia quando contigerit, videlicet Comitatus & hundredi coram nobis vel aliquibus Justitiariis nostris, &c.* Et p.669. *Et sint quieti de scyris & hundredis .... & de turno Vicecomitum & de communi Misericordia Comitatus, & hundredi, & de opere castellorum & pontium, &c.* Ubi *communis misericordia* videtur appellari mulcta toti pago aut communitati irrogata.

MISERICORDIAM POSTULARE dicitur, qui in ordinem Cartusiensem admitti postulat, apud Guigonem in Statutis ejusdem Ordinis c.22. §.1. 5. in Statut. antiq. ejusdem Ordin.part.28.c.23.§.2.c.24.§.1.

¶ MISERICORDIAM FACERE, Pœnitentiam regularem imponere. Chron. Mellicense pag.438. *Fecimus Misericordiam Abbati post visitationem, & cum jam recipere deberemus resignationem, defecimus in notario*.

MISERICORDIA, Quodvis onus quod a Comitibus, Vicecomitibus & Præpositis, provinciarum aut urbium incolis, pro eorum arbitrio imponitur. Charta Edw. I.Regis Angl. to.1. Monastici Angl. p.938. *Concedimus etiam .... eisdem Abbati & Monachis & eorum successoribus, quod sint quieti de omnibus Misericordiis in perpetuum*. Vide to. 1. p. 310. Hinc crebro *Misericordia Comitatus, Vicecomitum, Præpositorum hundredorum, &c.* in Chartis Anglic.to.2. p.184.286. Vetus Charta in Histor. Monasterii S.Audoeni Rotom. p.480. *Et inde coram eo placitabuntur, & de omnibus Misericordiis & emendationibus, excepta querela pro qua vadium belli datum fuerit, debemus habere .... 2. solidos*.

MISERICORDIA, Eleemosyna, apud S. Petrum Chrysolog. Serm. 54. S. Fulgentium lib. de Trinitate, &c. *Misericordiam dispensare pauperibus*. in Capitul. lib.5.cap.24. [Gesta Consulum Andegav.tom.10.Spicil. Acher. p.439. *Manus misit ad loculum Misericordiam leprosa volens impendere*.]

2. MISERICORDIA, Pugio, cultellus brevis, sica. Nominis rationem affert Falcetus, quod milites seu equites ejusmodi pugione, quo accingebantur ad dextrum latus, prostratus hostes ad *misericordiam* victoris implorandam adigerent. Gaufredus Vosiensis lib. 1. Chron. c.44. *Cumque se ad muli pedes inclinaret, abstracto Burgensis gladio, qui Misericordia vocatur, crudeliter Militi infixit*. Lambertus Ardensis: *Manus in eum injecerunt, & extractis patulis*, (leg. *spatulis*) *sive Misericordiis, immisericordissimi eum immisericorditer jugulaverunt*. Charta Communiæ Atrebatensis an.1211.§.10. *Quicunque cultellum cum cuspide, vel curtam spatulam, vel Misericordiam, vel aliqua arma multritoria portaverit, &c.* Le Roman *de la Rose*:

Pities qui a tous bien s'accorde.
Tenoit une Misericorde,
Decourrant de plore & de lermes,
En lieu d'espees, entre tous termes,
Certes, se li Acteurs ne ment,
Perceroit pierres diaments.

[Le Roman de *Guillaume au Court-nez* MS.
Misericordes & bons bastons planez.]

Willel. *Guiart* ann.1302.

Plusieurs pietons François ala,
Qui pour prisonniers n'out pas cordes,
Mais coutiaus & Misericordes,
Dont on doit servir en tiex festes.

Et ann. 1303.

Fauchons tranchans, espees cleres,
Godendas, lances esmoulues,
Coutiaus, Misericordes nues.

Li livres de l'exemple du Riche homme & du Ladre, MS. cujus auctor Canonicus Feræ super Estam an.1352. cap. *de armes de Penance*:

Et porte une Misericorde
De bonne pais & de concorde.

In Inventar. bonorum mobilium Ludov. Hutini Regis Franc.in Camera Comp.Paris sunt *deux espees de Thoulouse, & deux Misericordes*. Libellus Catalanicus MS. *de Batallia facienda*: *Jo aytal jur que asso de que he repias aytal es veritat, e que li ho manare el cham no metre coltel, ne Misericordia, ne alena, ne agnylle, ne neguna manera d'armes, si no aquelles que acostumadas son de metre*. *Misericorde ou cousteau a croix*, apud Symphorianum lib.de Ordine Militari.

¶ MISERICORDIOSUS, Misericors. Bulla Benedicti VIII.PP.ano.1013.apud Murator.tom.2.part.2. col. 558. *At vero qui pio intuitu custos & observator hujus nostri privilegii extiterit, gratiam atque misericordiam vitamque æternam a Misericordiosissimo Domino Deo nostro consequi mereatur in secula seculorum. Amen*. *Misericordissimus*, in Charta 11. sæc. apud *Chantelou* in Histor.Mont.Major.

¶ MISERICORDITER, Per indulgentiam. Concilium Romanum III.to.2.Spicil.Acher.p.596. *Quicumque ..... aliquod ecclesiasticum beneficium per pecuniam adepti sunt, illo dimisso ibidem Misericorditer & in sacris ordinibus vivere possunt*. Occurrit passim.

¶ MISERICORDITER CONVERSARI, De monachis dicitur dum in aula, quæ *Misericordia* appellabatur, existunt. Vide in *Misericordia* 1.

MISEVENIRE, Male evenire, male succedere, Galli *Mesavenir* dicunt. De eo potissimum usurpatur, qui de *murdra* vel adulterio accusatur, seque purgare, & culpa liberare satagens, non valet, sed in purgatione deficit. Leges Kanuti Regis cap.78. apud Bromptonum: *Et si compellatus sit, & in emendando Misevenias, sit in Episcopi potestate, & ipse graviter judicet*. Eadem habentur cap.83.& in Legibus Henrici I.cap.92. extremo.

MISFACERE, Perperam agere: Gall. *Mesfaire*. Adnuntiatio Hludovici Regis apud Confluentes §.7. *a hoc si frater meus meis fidelibus, qui contra illum nihil Misfecerunt, & me, quando mihi opus fuit, adjuvaverunt, &c.* Adde Capit. Caroli Calvi tit. 27. cap. 3. part.

part.2.cap.5. & Conventum Turonensem an.879. cap.7. Hincmarus Laudunensis Episc. ad Remensem: *Cum .... per wadium emendaveris quod Misfactum habebas.* Leges Henrici I. Regis Angl. cap. 86. *Si homo suus Misfaciat sine posse vel velle suo.* Cap.87 *Videas qui Misfecit, ut omnia secundum legem emendet.* Adde cap. 94. Charta Erardi Brienni D. de Rameru, an.1228. in Tabul. Campan. Thuani: *Quod si deficerem in aliquo, quod absit, de istis conventionibus tenendis, in quibus ego teneor Theobaldo Comiti praenotato, quod ipse licenter sine Mesfacere, & sine fidem mentiri posset capere de rebus meis, ubicunque eas inveniret, & eas in manu sua tamdiu tenere. Quod ego complevissem easdem conventiones superius annotatas, &c.* Vide Fabrum Canterellum de Feodis pag. 38.44.45.47.48.95. in Probat. *Meffaite*, misfactura, in Consuetud. Marchensi art.348. 349. 350.355.

¶ Mesfacere Se, in aliquem se reum constituere, delinquere. Litteræ Guidonis Comit. Nivern. an.1231. inter Ordinat. Reg. Franc. to.3. p.117. *Burgenses possent captum excutere a quocumque capiente sine se Mesfacere.* *Mauffatiere*, malefactor, in Litteris ann. 1291. ibid. p. 295. *Se nucuns Mauffacterre, quois que il fust, estois pris en cbn lieu en l'eskevinage d'Abbeville, serois amenes & jugiez a l'esbbart des Eskevins.* Vide Mesfacere.

MISHERING. Vide *Abishersing*.

¶ MISIA, Impensa, Gall. *Mise*. Regestum Parlamenti an.1339. apud Baluzium tom.2. Histor. Arvern. pag.425. *Dictum Dalphinum in expensis & Misiis ob hoc factis eidem Roberto filio & heredi prædicto reddendis, &c.* Litteræ Johannis Reg. Franc. an.1356. to.3. Ordinat. p.78. *Rationem legitimam de receptis & Misiis ob hoc factis semel in anno reddere teneantur.* Charta ann. 1383. tom.2. Hist. Eccles. Meldens. p.539. *Propter quæ prædictæ pastos multa damna habuerant & sustinuerunt, & magnas Misias fecerunt.* Adde Spicil. Acher. to.10. p.278. Gall. Christ. to.3. inter Instr. col 69. Hist. Britan. tom.2. pag.410. &c. Vide *Misa* 1.

¶ Misia, Exactio, vectigal, seu præstatio quæ viritim exigitur. Charta ann.1181. apud Baluz. tom.7. Miscell. p. 301. *Praeterea statuimus & concedimus ut ipsi decem burgenses probos homines communi assensu villæ eligant .... ut cum omni diligentia negotia villæ, Misias scilicet, procurent.* Charta Theobaldi Comit. Campaniæ ann. 1223. in Tabul. Latiniac. *Immunes omnino .... ab omni exercitu, chevalcheia & exactione; præterea & ab omni Misia quæ fiat occasione mea aut heredum meorum.* Charta Philippi Pulcri Reg. Franc. ann. 1334. apud Menester. Hist. Lugdun. p.93. *Cum nuper deputati ad regendum negotia & facta civitatis Lugduni nobis exponi fecerint, conquerendo quod nonnulli habitatores dictæ civitatis qui tenentur in talliis, Misiis, depensis & debitis ejusdem pro supportandis oneribus & necessitatibus ipsius, tallias eis debite impositas solvere contradicunt injuste.* Vide supra *Mesio*.

¶ MISIO, Expensa, amissio. Histor. Harcur. tom. 3. pag. 19. *Tunc divinæ illustrationem gratiæ, istic fluctuationis Misionem, illic vero orationis locationem esse percepi.* Vide *Missiones*.

MISISULÆ, Μυῖαι, in Glossis veteribus. [Supplem. Antiquarii: *Misisulæ*, Μυῖαι, *cunicæ*.]

¶ MISIUM, perperam pro *Jusium*, apud Perardum in Burgund. p.334. Vide in hac voce.

MISKENNING, Bromptono, *est variatio loquelæ in Curia*. Est autem *loquela* idem quod *causa, placitum, juris sui persecutio judicialis*. Ita *variare loquelam* dicitur, qui aliud petit, quam quod initio & in prima litis contestatione petierat, vel qui in prosecutione Juris sui non sibi constat. Leges Henrici I. Regis Angl. c.2. *Et amplius non sit Miskenninga in Hustenge, neque in Folkesmote, neque in aliis placitis infra civitatem, &c.* Et cap. 22. *Ut qui in præfectura vel qualibet potestate constituti sæpe differt exigere, dum licet, quod sæpe cum labore, frustraque prosequitur destitutus: transeunt autem in mislocutione Miskenninge, quæ magis inhorruit in Londonia.* Ubi *Mislocutio*, idem valet quod *Miskenninge*: *misloqui* enim dicitur, qui perperam loquitur, quæ vis est vocis: est autem *Cenning*, & Cennan, Anglo-Saxonibus, *citare*, *vocare*: cui adjectio *mis*, *male*, sonat. [Unde in Legibus Henrici I. modo laudatis cap.22. *Miskenning* definitur, *loquela injusta in jus vocatio; inconstantia in jus vocatione, vel variatione*.] Ita *Miskenning*, est *mislocutio*, quomodo *Mauparler* videtur usurpasse Petrus de Fontanis a nobis editus cap.5. §.7. *Le paine de celui ki son ensoine ne veut nommer, ne jurer, est de lui s'aide de Dieu en se querele, encore l'eust-il bone: & en voit-on mult souvent perdre par Mauparler, ou par autres autrement.* Qui porro *misloquebantur*, seu *loquelas suas variabant*, in mulctam incidebant, quæ ....

Meschenninga & *Miskenninga* dicebatur, cum ejusmodi *variationes* notarentur, ut ex Legibus Henrici I. colligitur. [Charta Henrici II. Regis Angliæ apud Madox Formul. Anglic. pag.41: *Habeat per totam terram suam, socam & saccam, & tol & team, & Meschenningge, & infangthenetheof, & omnes assultus in suo jure.*] Ac cum ex mulctis gravioribus de causis irrogarentur a judicibus, regiique subditi iis vexarentur, has sustulit Stephanus Rex Angl. apud Richardum Hagustald. *Omnes exactiones, & injustitias, & Meschenningas sive per Vicecomites vel alios quoslibet male inductas funditus extirpo.* Hinc etiam in veteribus Tabulis immunitates continentibus, ut in Chartis Henrici III. & Ricardi III. Regum Angl. in Monastico Anglic. to.2. p 134. 857. hæc verba passim leguntur: *Sint quieti de .... Warpani & Averpani, & Hundredespeni, & de Meskenninge, & Blodwite, &c.* [Adde Chartam Eduardi Confess. ibid. to.1. p.237.]

¶ MISLATA, Mislea. Vide *Mesleia*.

MISLOCUTIO. Vide *Mischenning*.

¶ MISOCLUS, f. pro *Missellus*, diminut. a *Missus*, tenue ferculum. Canones Hibern. apud Marten. tom.4. Anecd. col.7. *Pane sine mensura, & ferculo aliquotenus butyro impinguato die Dominico* (utatur pœnitens:) *ceteris vero diebus paximatii panis mensura, & Misoclo parvum impinguato.* Vide *Missus* 1.

¶ MISPARTISTÆ, Divionensibus vocantur presbyteri illi, quos Rectores ecclesiarum parochialium, vel religiosi, sibi associant ad regimen animarum, Gall. *Prestres habituez*; iidem qui alibi *Portionarii* dicuntur: sic autem appellati videntur quod portio illis assignata minor esset curiali, vel etiam quod dimidiam oblationum partem tantum participarent. Consule Hist. Eccl. S. Stephani Divion. authore D. Fyot. Vide *Portionarii*.

MISPERSUASIO, Roswitha Monialis in Præfat. Panegyrici ad Ottonem I. Imper.

Sed hoc non suasit mala Mispersuasio mentis,
Nec summa veri contempta sponte fefelli.

Ita Editum a Meibomio, ubi alii legunt *Mispræsumptio*.

MISPRENDERE, Idem quod *Forisfacere*, in Capitulis Caroli Calvi tit. 27. *Ut illi homines qui in isto regno contra seniorem nostrum Domnum Karolum Misprisserunt, si se recognoverint, propter Deum .... eis vult indulgere.* Infra: *De illorum indulgentia qui in isto regno Mispriserunt, &c.* In Consuet. municipal. Britan. art. 31. 34. *Personnes Mesprenans sciemment en leurs Offices.* Le Roman de *Vacces* MS.

Se mi homes vous firent a Roem Mesprison,
Ne fu mie par moi, si doi avoir pardon.

Le Roman de *Garin* MS.

S'il a vers vos nule chose Mesprit.

MIS-

MISPRISIO, definitur neglectio quædam supina rei cujuslibet, sed proprie, apud I.C. Anglos, Rastallum scilicet & Cowellum lib. 4. Instit. Juris Angl. tit. 18. §. 7. & 37. dicitur, si quis aliquem feloniam perpetrasse cognoscat, eumque Regi vel magistratui non patefaciat. Ita *Misprisio* vox nuda usurpatur, & definitur apud Guillelmum Stanfordium in Placitis Coronæ lib. 3. cap. 39. his verbis: *Misprision, est proprement quant ascun scait, ou connast, que un autor a fait treason ou felony, & il ne voil luy descouvrer al Roy, ou son Consel, ou a ascun Magistrat, eins concela son offense, lequel offense Bracton ad mises inter l'offense de treason.*

2. MISSA, pro *Misia*, Impensa, *Mise*, habetur in Chartis vet. apud Perardum p. 336.

¶ 2. MISSA, Error, defectus. Vide *Misdicere*.

3. MISSA, pro Missione, seu dimissione, [illegible], quomodo *accessa maris*, pro accessione, apud Servium in 1. Æneid. & in Itinerario Hierosol. *Sposita*, & *Exposita*, pro expositione, apud Interpretem Novellarum: *Ulta* apud Ovidium, pro ultione: *Remissa*, pro remissione, apud Tertullianum & S. Cyprianum: *Confessa*, pro confessione, &c. Vide Criticum Arnobianum Meursii lib. 4. cap. 10. Vox vero *missa*, pro missione seu remissione, occurrit apud Suetonium in Caligula c. 25. & in leg. 3. Cod. Th. de Proximis, &c. Cassianus lib. 2. de Cœnob. Instit. cap. 7. *Finito Psalmo, non statim ad incurvationem genuum corruunt, quemadmodum facimus in hac regione nonnulli, qui necdum bene finito Psalmo, in orationem procumbere festinamus, ad celeritatem Missæ quantocius properantes.* Cap. 13. *Quare post Missam nocturnam dormire non oporteat.* Cap. 14. *Post orationum Missam unusquisque ad suam cellam redeat.* Lib. 3. c. 5. *Missa Canonica celebrata, usque ad lucem post hac vigilias extendunt.* Cap. 7. *Is qui in Tertia, Sexta vel Nona, priusquam Psalmus cœptus finiatur, ad orationem non occurrerit, alterius oratorium introire non audet, nec semetipsum admiscere psallentibus: sed congregationis Missam, stans præ foribus præstolatur, donec egredientibus cunctis submissa in terram pœnitentia, negligentiæ suæ vel tarditatis impetret veniam.* (Ubi missa, est dimissio Fratrum peracto officio.) Cap. 8. *Post vigiliarum Missam.* His igitur locis *missa fieri* dicitur, cum populus ab Ecclesia dimittitur, peracto officio, his verbis, quæ adhuc obtinent, *Ite, Missa est*, id est, *Missio vobis indicitur.* Nam, ut ait Avitus Viennensis Epist. 1. *in Ecclesiis, Palatiisque, sive Prætoriis, Missa fieri pronuntiatur, cum populus ab observatione dimittitur.* Sane ejusmodi *missas* etiam in Palatiis indictas ac pronuntiatas testatur Luithprandus lib. 5. cap. 9. ubi de Palatio CP. *Moris itaque est, hoc post matutinum diluculum mox omnibus patere; post tertiam vero diei horam, emissis omnibus, dato signo, quod est Mis, usque in horam nonam cunctis aditum prohibere.* Ad hunc etiam morem referenda quæ habet Chronicon Alexandrinum anno 5. Justiniani pag. 780. Καὶ [illegible]. Vide Gloss. mediæ Græcit. in Μίσσα.

4. MISSA, Incruentum Christianorum sacrificium, in quo Christi Corpus conficitur: qua notione vox hæc usurpata fere semper a Romana Ecclesia, ut observatum a Baronio an. 34. nu. 60. & aliis. De vocabuli origine variæ sunt Scriptorum sententiæ. Hanc enim quidam, ut idem Baronius, ab Hebræo *Missah*, id est, *oblatio*, arcessunt: alii a *mittenda*, *quod nos mittat ad Deum*, ut est apud Alcuinum de Divinis offic. Honorium Augustod. lib. 1. cap. 2. Rupertum lib. 2. cap. 23. &c. [Huc etiam spectat quod scribit Gaufredus in Epist. 34. apud Marten. to. 1. Anecdot. col. 333. *Hoc autem sacrosanctum altaris mysterium idcirco Missa dicitur, quia ad placationem & solutionem inimicitiarum quæ erant inter Deum & homines sola valens & idonea missio est.*] Alii rursum a *missu*, i. ferculo, vel a *Mittere*, quæ vox est sacrificiorum, ut Scholiastes Bedanæ Historiæ Saxonicæ p. 4. Verum missis ejusmodi & similibus conjecturis, constans est & recepta ab omnibus viris eruditis, Bellarmino, Casaubono exercit. 16. in Baron. Scaligero, Card. Bona, & aliis, eorumdem Alcuini, Honorii Augustod. lib. 1. cap. 91. Isidori lib. 6. Orig. cap. 19. Beleti cap. 34. &c. sententia, scribentium *Missam* dictam a *Missa Catechumenorum*, ea scilicet parte sacræ Liturgiæ, in qua finita concione, & Epistolæ ac Evangelii lectione, Catechumeni exire jubebantur, Diacono dicente, *Ite, Missa est*, i. excedite: quomodo hanc vocem acceptam mox innuimus. Neque enim Catechumenis licebat interesse sacris mysteriis, ut infra observabitur. Kero Monachus: *Missas, santa, quia mittitur populus.* Papias: *Missa tempore sacrificii est, quando Catecumini foras mittuntur, clamante Levita, Si quis Catecuminus remansit, exeat foras: & inde Missa, quia Sacramentis altaris interesse non possunt, quia nondum regenerati sunt.* Cum vero in sacris quibusvis Liturgiis, iis finitis, *missa*, seu [illegible] fieret, inde accidit, ut

MISSA, pro quovis Ecclesiastico officio, quod in ædibus sacris peragebatur, interdum sumitur: vel, ut censet Card. Bona lib. 1. cap. 2. nu. 3. pro Lectione. S. Cæsarius in Regula ad Monachos cap. 20. *Vigilias, a mense Octobri usque ad Pascha, duos nocturnos faciunt, & 3. Missas. Ab una Missa legat Frater folia tria, & orate.* Cap. 21. *Omni Dominica 6. Missas facite. Prima Missa semper Resurrectio legatur, dum Resurrectio legitur, nullus sedeat.... Perfectis Missis dicite matutinos.* Regula S. Aureliani Episc. cap. ult. de Ordine psallendi: *Post dictos* (Nocturnos) *quia noctes crescant, facite ad librum Missas sex, unus Frater legat paginas aut tres aut 4. quomodo mensura fuerit libri..... & sic impletis Missis, dicite matutinarios Canonicos, &c.* Idem Aurelianus: *In Natale Dom. & in Epiphania tertia hora surgite: dicite unum nocturnum, & facite sex Missas de Isaia Propheta. Iterum dicite secundum nocturnum, & legantur aliæ sex* (nempe Missæ) *de Evangelio..... In Martyrum festivitatibus tres aut 4. Missæ fiant. Primam Missam de Evangelio legite, reliquas de passionibus Martyrum.* Passim ibi. S. Isidorus in Regula cap. 7. *In quotidianis officiis vigiliarum primum tres Psalmi Canonici recitandi sunt, deinde 3. Missæ psalmorum, quarta canticorum, quinta matutinorum officiorum. In Dominicis vero diebus, vel festivitatibus Martyrum, solemnitatis causa singulæ addantur Missæ.* Regula S. Fructuosi c. 3. *Sabbatorum vero & Dominicarum noctium curriculis, seno Missarum superadjecto officio, senis etiam Missis vigiliæ cum senis responsoriis celebrentur: ut Resurrectionis Dominicæ solemnitas ampliori officiorum psalmodia magis honoretur, quod & præcipuarum festivitate Missarum præcedente nocte competenter officiorum genere de qualibet solemnitate semper est celebrandum.* S. Aurelianus in Regula ad Virgines c. 38. *Missæ de Apostolo fiant.* Cap. 40. *Sexta feria per nocturnos duæ feriæ fiant in æstate, in hieme tres.... Post celebratos secundos nocturnos, quia noctes crescunt, quotidie ad librum facite Missas tres, &c.* [Capitul. Ordin. Cisterc. an. 1191. apud Marten. to. 4. Anecd. col. 1271. *Ad Missas matutinales dicatur totum neuma in fine responsorii.*] Vide Haeftenum lib. 7. Disq. monast. tract. 8. Disquisit. 5.

☞ Eadem notione, pro lectione nimirum, accipiendus videtur Canon 15. inter Hibernenses apud Marten. tom. 4. Anecdot. col. 8. *Qui non occurreris ad consummationem, canas VIII. in ordine psalmos. Si excitatus venias post Missam; quidquid cantaverunt, re-*

plices

plices ex ordine, fratres. Si vero ad secundam venerit, cœna careat.

¶ MISSALE OFFICIUM, pro Officio præsertim matutinali, in Gestis Aldrici Episc. Cenoman. apud Baluz. to.3. Miscell. p.49. *Constituit etiam ut jam dicti Canonici pleniter & decenter venirent .... ad vesperas & vigilias jam dictæ festivitatis & dedicationis Domini Salvatoris & ipsius monasterii Ecclesiæ, in qua tam vespertinale quam & matutinale seu Missale officium dedicationis Ecclesiæ .... agatur.*

MISSA, interdum pro dimissione a quovis Ecclesiastico officio sumi videtur apud Cassianum lib.3 Instit. c.13. *Quare post Missam nocturnam dormire non oporteat.* Cap. 15. *Post orationum Missam unusquisque ad suam cellulam redeat.* Regula S. Benedicti c.17. *Post expletionem vero 3. psalmorum recitetur lectio una, versus, & Kyrie eleison, & Missæ fiant* Quanquam non desunt qui his locis quodvis divinum officium intelligi volunt.

MISSA, pro ea Liturgiæ parte, in qua Corpus Christi conficitur, usurpata legitur, etiam apud veteres Scriptores. S. Ambrosius Epist.33. *Ego mansi in munere, Missam facere cœpi, dum offero, raptum cognovi Castulum quemdam, &c.* Cæsarius Arelat. Episc. Homil. 12. *Si diligenter attenderitis, cognoscetis quod non tunc fiunt Missæ, quando divinæ lectiones in Ecclesia recitantur: sed quando munera offeruntur, & Corpus vel Sanguis Domini consecratur. Nam Lectiones sive Propheticas, sive Apostolicas, sive Evangelicas, etiam in domibus vestris aut ipsi legere, aut alios legentes audire potestis. Consecrationem vero Corporis & Sanguinis Christi, non alibi nisi in Domo Dei audire, vel videre poteritis. Ideo qui vult Missas ad integrum cum lucro animæ suæ celebrare, usquequo Oratio Dominica dicatur, & benedictio populo detur, humiliato corpore, & compuncto corde se debet in Ecclesia tenere.* Missæ autem nomen pro sacrosancti sacrificii Liturgia usurpatum a Pio, qui vixit an.166. & Cornelio PP. qui an.254. in Epistolis, [Supposititias illas probat D. *Coustant* in Appendice to.1. Epist. Rom. Pont. p.17. & seqq.] atque adeo a S. Ambrosio Epist.13. & Serm.34. S. Augustino Serm. de Temp. 91. 237. & aliis quos laudant Cardd. Baronius, Bona, &c.

☞ Pressius iterum vox *Missa* accipitur pro ea Liturgiæ parte, quæ dimissionem Catechumenorum excipit, in Ordine officii Gotthici tom.3. Concil. Hispan. p.265. Unde iterum firmatur vocis origo: *Quæ deinceps fiunt, magis huic sacrificio propria censentur, quod ab hoc loco cum quibusdam orationibus inchoatur, quarum prima nomen Missæ sortitur; eam vero præcedit, Dominus sit semper vobiscum.*

MISSAS FACERE, Sacram Liturgiam celebrare, quod qui sacram Liturgiam peragit, *Missam* faciat, id est, Catechumenos ab ea dimittat. Ita passim usurpant Scriptores, S. Ambrosius Epist.33. ad Marcellinam, S. Gregorius M. l.4. Epist.34. Theodorus Cantuar. in Pœnitentiali c.2. Messianus in Vita S. Cæsarii Arelat. pag.253. Stephanus PP. apud Doubletum p.449. Concil. Toletan. VII. cap.3. Aurelian. IV. c.5.6.8. Capitul. an.789. c.9. Capitul. Caroli M. lib.7. c.196. Vita S. Pamphili Episc. Salmonensis n.2. &c. Anastasius in Constantino PP. p.65. *Die vero Dominica Missas Imperatori fecit.* In Hadriano p.108. *In Ecclesia B. Pauli Apostoli Missas eidem Regi fecit.* Formula loquendi nostris familiaris, *Dire la Messe a quelqu'un.* Vide to.5. Canisii pag.737. Vocem *facere* in rebus sacris usurpasse veteres, notum ex Nonio Marcello, & aliis. Vide Goarum ad Eucholog. p.122.

MISSAS AGERE, in l.1. Sacram. Eccl. Rom. c.75. apud Victorem Vitensem l.2. de Persecut. Vand. p.19. Flodoar. l.2. Hist. Rem. c.13. Walaf. Strab. de Vita S. Galli c.26. &c.

MISSAS AGERE *vel tractare*, apud Victorem Vitensem lib.2. de Persecut. Vandal. initio.

¶ MISSAM AMITTERE, Phrasis Gallica, *Perdre la Messe*, huic non adesse. Epistola encyclica monachorum Burgidol. to.2. Spicil. Acher. pag.517. *Per totam hebdomadam cum Missam quotidie audisset, quam nulla moda amittere volebat.*

MISSAS DICERE, Gregorio Turon. lib.9. c.20.

¶ MISSAS REDDERE, dicitur Episcopus, cum in ecclesia quæ interdicta fuerat, sacram Liturgiam celebrare rursus permittit. Annal. vett. Mutin. ad an.1249. apud Murator. to.11. col.63. *Et die prædicta redditæ fuerunt Missæ Communi Mutinæ, quia tum civitas Mutinæ erat interdicta.*

MISSAS TENERE, in Relatione Joannis & Epiphanii Presbyteri Thessalonicensis, inter Epistolas Hormisdæ PP. *Statuerunt omnes in unum Episcopi, ne quis Missas foras civitatem teneret.* Utitur etiam Concilium Agathense can.21. Braccarense I. an.563. c.16. Regula S. Benedicti c.67. Lambertus in Vita S. Heriberti Archiep. Colon. nu.13.25. &c. *Missas tenere*, interdum est iis interesse, eas audire, in eodem Concil. Agath. can.47. & Braccar. can. 56. *Missas tractare*, in Concilio Autissiodor. can.19.

MISSAS CONSECRARE, apud Gregorium Turon. de Vitis Patrum cap.6. *Nunc ejus Clerici concinunt, qui consecrant Missas.*

MISSAS CELEBRARE, in Pœnitentiali Theodori cap.2. Capitul. Caroli M. lib.5. c.209. *Ut omnis Presbyter Missam ordine Romano cum sandaliis celebret.* Anastasius in S. Zephirino PP. & alii passim. Radulfus de Diceto an.715. *Gregorius PP. secundus hic constituit ut quadragesimali tempore jejunium, Missarumque celebritas fieret, quod antea cum non erat.* Adde Cæsarii Arelat. ex Homilia 12. locum supra allatum, Vigilium PP. Epist. 2. c.4. & Concil. Matiscon. II. c.6.

☞ *Missas celebrare* in altari in quo eadem die Episcopus celebravit, prohibentur sacerdotes in Statutis MSS. Augerii Episc. Conseran an.1280. & alibi passim.

☞ Eodem verbo *celebrandi* utuntur interdum Scriptores cum de laicis agunt. Gregorius Turon. lib. 1. de Glor. Mart. cap.75. ubi de Sigismundo Rege: *Si qui nunc frigoritici in ejus honore Missas devote celebrent.* Lib. de Glor. Conf. cap.65. ubi de muliere quæ *Celebrans quotidie Missarum solemnia, & offerens oblationem pro anima viri.*

MISSAS CANTARE, passim, & locis indicatis a Steph. Baluzio in Notis ad Capitul. p.1168.

☞ De *privatis Missis* frequens hæc formula. S. Willelmi Constit. Hirsaug. lib. 1. c.86. *Sacerdos si privatam Missam cantare voluerit, innuit Converso cum signo Crucis, quod est signum cantandæ Missæ.*

MISSAS DECANTARE, apud Frotharium Tullens. Episc. Epist.2.

MISSAS DARE, quod *Missiones* Catechumenis dentur in sacra Liturgia. Anastasius Bibl. in Hist. de Exilio S. Martini PP. *Porro dominico die datis Missis in prædicta sancta Dei Ecclesia, &c.*

MISSAS LEGERE, apud Cosmam Pragens. in Chronico Aulæ Regiæ cap.8. Vide Card. Bona lib.1. c.13. n.5.

¶ MISSAS SPECTARE, pro iis interesse, apud Gregor. Turon. lib.8. Histor. cap.7. & 31. lib.9. cap.10. lib.10. cap.8. & in lib.3. de Miraculis S. Martini cap. 19. Concil. Aurelian. can.29. prohibetur, *ne quis sacrificia Missarum cum armis pertinentibus ad bellorum usum spectet.*

MISSA, pro festo Sancti alicujus, quod in eo *Missa* solennis peragatur: unde forte, inquit Vadianus, Germani *Messtag*, seu *Missas*, nundinas appellant, quod in festis principalibus indici & celebrari ob populi frequentiam soleant. Charta Dagoberti Regis Franc. apud Doubletum lib. 3. cap. 3. *Cognoscat sollicitudo &*

prudentiæ vestræ, qualiter volumus & constituimus in honore domini & gloriosi patroni nostri Dionysii mercatum constituendo ad Missas ipsa quæ evenit septimo Idus Octobris semel in anno, &c. [Vetus Pœnitentiale MS. *Tres Quadragesimas jejunet, unam ante Natale Domini, 2. ante Pascha, 3. ante Missam S. Johannis. Et si totam Quadragesimam ante Missam S. Johannis implere non possit, post Missam impleat.*] Ita *missam* pro festo alicujus Sancti licet passim observare apud Scriptores. [*Missa luminum*, pro festo Purificationis, apud Gretserum in Muricibus Christianis p. 117.] *Missa S. Martini*, apud Chrodegangum in Regula Canonic. cap. ult. 2. Edit. in Vita Ludovici Pii ann. 801. 829. 832. 833. 834. 835. apud Eginhard. Epist. 23. in Edicto Pistensi cap. 8. 10. 15. in Annalib. Franc. Bertinianis an. 828. 829. 831. 866. in D nat. Ecclesiæ Salisburg. c. 3. in Legibus Edgari Regis Angl. cap. 3. in Canonibus ejusdem Regis c. 10. apud Besliam in Comitib. Pictav. pag. 240. Maurissium in Episcopis Matensib. p. 169. [*Missa S. Martini hyemalis*, in Capitulari de villis c. 15.] &c. *Missa S. Andreæ*, in Capitulari ann. 823. cap. 20 & apud Continuatorem Aimoini c. 36. 40. [*Missa S. Juliani*, in Charta ann. 892. apud Baluz. in Append. ad Capitul. col. 1522. *Missa S. Anthimi*, in Annal. Bened. to. 2. pag. 330.] *Missa S. Philiberti*, in Charta Caroli Calvi apud Sanjulianum in Tornutio p. 510. *Missa S. Michaelis*, apud Cathwlfum in Epist. ad Carolum Magn. *Missa Domnæ Bathildis*, apud Adalardum in Statutis Corbeiensib. lib. 1. cap. 2. *Missa S. Joannis*, apud Nicolaum PP. Epist. 27. Nithardum lib. 2. in Leg. Longob. lib. 1. tit. 25. §. 75. in Capit. Caroli M. ad Legem Bajwar. tit. 2. cap. 2. in Capitul. lib. 4. Append. 2. cap. 15. lib. 5. cap. 136. in Capit. Caroli C. tit. 7. apud Adhemarum an. 823. Reginonem l. 2. cap. 247. &c. *Missa S. Joannis ante Portam Latinam*, apud Honorium Augustod. lib. 3. c. 160. *Missa S. Petri*, in Tabul. Bellilocensi nu. 162. & in Legibus Saxonicis Edgari Regis cap. 4. *Missa S. Dionysii*, in Charta Caroli M. apud Doubletum pag. 709. *Missa S. Remigii*, in Synodo Pistensi cap. 3. in Edicto Pistensi cap. 23. 31. apud Chrodegangum Metensem in Regula Canonic. cap. ult. 2. Edit. & Hincmarum in Epist. ad Carolum Regem. *Missa S. Bonifacii*, in Libello supplice Monachorum Fuldensium porrecto Carolo M. §. 14. & in Tradit. Fuldens. lib. 2. trad. 143. *Missa S. Benedicti*, apud Perardum in Burgundicis p. 44. *Missa S. Galli*, in Chartis Alemannicis Goldasti nu. 75. *Missa S. Zenonis*, in Charta ann. 922. apud Ughellum in Episcopis Veronensib. *Missa S. Bavonis*, apud Eginhardum Epist. 24. *Missa S. Mauricii*, in Tabulario Vindocinensi Thuano Ch. 18. *Missa S. Bartholomæi*, apud Eadmerum in Vita sancti Guthlaci cap. 32. *Missa SS. Primi & Feliciani*, in Tabulario Belli-loci.

Ita Saxones vocem hanc usurpasse constat ex Canonibus Saxonicis Edgari Regis Angl. cap. 54. & ejusdem Legibus cap. 3. & Legibus Canuti cap. 10. ubi Petresmæssan, est Missa seu festum S. Petri, & Martinesmæssan, festum S. Martini. Occurrit præterea non semel in Kalendario Runico, quod edidit Olaus Wormius in Fastis Danicis. Vide Monasticum Anglic. tom. 1. pag. 278. Sed & inde Germanis, *Missæ* nomen nundinis publicis, quæ ad alicujus Sancti festum vel Ecclesiam celebrari solent: verbi gratia *Francfurter-misse*, *Strasburger-misse*, idem valet ac *Francofordienses* & *Argentoratenses* nundinæ. Vide Gretserum in Muricibus Christianis pag. 75.

¶ MISSA ADVENTITIA, Eadem quæ *votiva*. Epitome Constit. Eccl. Valent. tom. 4. Concil. Hispan. pag. 171. *Inter alia agens de ordine qui circa celebrationem Missarum, tam beneficiorum in ecclesia fundatorum .... quam etiam votivorum, & ut dicunt, Adventitiarum, haberi debet.*

¶ MISSA DE AGUINALDO. Concilium Mexicanum an. 1585. inter Hispan. to. 4. p. 356. *Missæ vero quas Hispanice de Aguinaldo vocant antequam dies illuxerit, ne celebrentur. Arguinaldo* Hispanis idem quod Strenæ, Gall. *Etrennes*. Sic autem dicta hæc Missa videtur, quod summo mane quasi diei primitiæ, Deo offerretur.

¶ MISSA ALTA, Solemnis cum cantu. Charta an. 1377. apud Rymer. to. 7. p. 159. *Usque summum altare ad Altam Missam celebrandam accesserunt.*

MISSA AMBROSIANA, qua utitur Ecclesia Mediolanensis, fuit a S. Ambrosio instituta, ut auctor est Walafridus Strabo lib. de Reb. Eccl. cap. 22. De ea fuse egit Cardinalis Bona lib. 1. Rerum Liturgic. cap. 10.

MISSA ANIMARUM, quæ cantatur pro defunctis, in Vita B. Mathildis Reginæ num. 9. 10. & apud Durandum lib. 5. Ration. cap. 5. num 18. De Missa pro defunctis, vide Concil. Vasionense II. can. 43. Vasense III. cap. 3. Bracar. an. 563. can. 16. Bracarense an. 572. cap. 10. Alcuinum lib. de Divin. offic. cap. de Exequiis mortuorum, Rabanum lib. 2. de Institut. Cleric. cap. 44. Walafrid. Strabon. lib. de Reb. Eccl. cap. 21. Capitul. Caroli Mag. lib. 7. cap. 122. Cardin. Bona lib. 1. cap. 15. num. 4. &c. Julianus Toletanus lib. 1. Prognost. cap. 22. *Cum Deo sacrificia pro spiritibus defunctorum offerimus, pro valde bonis gratiarum actiones sunt: pro non valde malis propitiationes sunt: pro valde malis, etiamsi nulla sint adjumenta mortuorum, qualescumque tamen sunt consolationes viventium, quibus tamen prosunt, aut ad hoc prosunt, ut sit plena remissio, aut certe ut tolerabilior fiat ipsa damnatio.*

¶ MISSA ANNUALIS, Quæ singulis diebus per annum dicitur, nostris *Annuel* in Statutis Cisterc. ann. 1189. apud Marten. to. 4. Anecd. col. 1265. *Nulli abbatum liceat a modo alicui personæ quotidianam Missam concedere vel Annualem.*

¶ MISSA AUDITA. Compendium jurium & consuet. Univers. Paris. per Rob. *Goulet* fol. 18. *Hora sexta pro grammatistis parva lectio fiat ut aptius congregentur in sacello, & hora septima precise celebretur Missa, ut loquuntur, Audita.* Forte ob præmissam lectionem.

¶ MISSA AUREA. Buschius de Reformat. monast. apud Leibnit. to. 2. Script. Brunsvic. pag. 494. *In Hildensheim etiam Sabbato post conciones* (l. *Communes*. Vide *Communio*,) *quæ conciones Dominica post Michaelis incipiunt, per hebdomadam perdurantes; Aurea Missa ab omnibus Canonicis totius civitatis, & a cunctis Prælatis & religiosis cujuscunque Ordinis, etiam Mendicantibus, per tres aut quatuor horas decantari solet de B. Maria Virgine in organis. Unde cunctis præsentibus dantur notabiles præsentiæ Prælatis, sicut mihi pullus caritatis, pretiosis speciebus conditus, pullus assatus, dimidia stopa vini, cuneus sive albus panis tam magnus, quod omnibus nobis ad mensam sufficeret; & quatuor solidi dantur. Singulis vero fratribus dantur duo solidi Lubicenses pro præsentia.* Habes nominis rationem; quod iterum firmat Chron. S. Godeh. Hildesh. ibid. pag. 408. *Item Missam singulis annis instituit de beata semper Virgine Maria, quam ob suam magnificentiam Auream vocamus.*

¶ MISSA BASSA, Eadem quæ *privata*, seu quæ *submissa voce* celebratur, ut legitur apud Lobinellum to. 2. Hist. Britan. p. 1604. hoc est, sine cantu, vel ut habet Bulla Benedicti XIII. an. 1419. *sine nota*. Charta Ferrici de Cluniaco apud Miræum tom. 2. pag. 1345. *Alia vero quinque beneficiati non hebdomadarii celebrabunt per turnum singulis hebdomadis viginti Bassas Missas.* Obituar. MS. Eccles. Morin. fol. 39. *Insuper ordinavit tres Missas Bassas celebrandas ad dictum altare.* Occurrit passim.

MISSÆ BIFACIATÆ, *trifaciatæ*, dictæ, cum Missæ

plures

plures diversi argumenti usque ad offertorium sæpius iteratæ, tandem uno Canone concludebantur: adversus quas studiose scribit Petrus Cantor in Verbo abbreviato. Ita Georg. Cassander de Liturg.

☞ Verum non una erat ejusmodi Missas celebrandi ratio: plures enim aliquando uno concludebantur Canone, interdum una duobus Canonibus peragebatur, uti docent Statuta mss. Augerii Episc. Conseran. ann. 1280. exarata: *Nullus plures Missas sub uno Canone, vel cum uno sacrificio, vel unam cum duobus Canonibus vel sacrificiis celebrare præsumat, quamvis sub uno Canone possint plures hostiæ consecrari. Reprobandi ergo sunt qui incœpta Missa de die vel alia, procedentes in ea usque ad Offertorium, & tunc incipiunt aliam forte de sancto Spiritu*.

¶ Missa Cardinalis, Quæ in ara *cardinali* celebratur. Miracula S. Bertini sæc. 3. Bened. p. 1. pag. 132. *Nam post sanctum Paschalis resurrectionis diem transcursis quatuordecim diebus, die Dominico hora qua Cardinalis Missæ conventus publice agebatur, &c.* De publica seu solenniori Missa hæc accipienda videntur; quæ quidem D. Cangii sententia est in voce *Cardinalis*, ubi *altare cardinale*, præcipuum interpretatur: haud gratis certe, cum ibidem *altare capitaneum*, & apud Bovonem, *ara principalis* idem altare vocetur. Censet tamen Mabillonius loco citato p. 146. *altare cardinale*, idem esse quod primum altare in apside seu in fronte Basilicæ pone majorem aram locatum, in quo Missa matutinalis celebrari solita. Quod firmat ex hodierno ejusdem altaris situ, quod eodem loco hactenus exsistit, & in eo Missa prima quotidie celebratur. Rem definiant doctiores.

Missa Catechumenorum appellatur ea sacræ Liturgiæ pars, quæ Missam Fidelium antecedit; quæ scilicet non nisi Fidelibus præsentibus peragitur: cui quidem priori parti Catechumenis licebat interesse, ei nempe, quam vulgo dicunt constare Epistolæ & Evangelii lectione. Nam lecto Evangelio dimittebantur ab Ecclesia solenni Diaconi voce, ut est apud Clementem l. 8. c. 12. Tumque sacræ ædis fores claudebantur, ut est apud S. Maximum in Mystagog. c. 16. ea autem Diaconi vox erat: *Si quis non communicat, det locum*, id est excedat, ut est apud Gregor. M. l. 2. Dialog. c. 23. unde cum ab ea dimissione inciperet Missa Fidelium, nomen inde sumpsit ipsa quæ pro Fidelibus peragi incipit Liturgia. *Missa* enim idem quod *Dimissio*, ut supra est observatum.

Missam autem Catechumenorum, peculiare Diaconorum munus fuisse, innuit Cassianus lib. 11. Instit. cap. 15. ubi de quodam Monacho ὑπὸ κενοδοξίας tentato, qui *celebrabat velut Diaconus Catechumenis Missam*. Nam Diaconos semper spectavit Lectionis & Evangelii lectio. Fuit tamen tempus in Ecclesia, quo Catechumeni ante Evangelium dimittebantur, quod ex Concilio Arausicano patet cap. 1. ubi hæc leguntur: *Evangelia deinceps placuit Catechumenis legi apud omnes provinciarum nostrarum Ecclesias*. Quem pravum morem suo sæculo invaluisse conqueritur Amalarius Fortun. lib. 3. cap. 36. Nefas autem fuisse Catechumenis spectare mysteria, tradunt Isidorus lib. 6. Orig. cap. 19. idem Amalarius lib. 1. cap. 36. Rabanus Maurus lib. 1. de Instit. Cler. cap. 30. Micrologus cap. 51. Innocentius III. lib. 5. Myster. missæ cap. 12. &c. Præsertim vero Julius I. PP. in Epist. ad Oriental. *Ex istis rationibus Athanasii facile colligebamus fieri non potuisse, ut qui morbo post astium decumbebat, in sacris constiterit, & oblationem confecerit, nec oblationem proponi potuisse, cum intus Catechumeni versarentur, quibus intus adhuc agentibus, tempus oblationis nondum esse potuit*. Sed & Concilium Valentin. Hispan. cap. 1. satis innuit munerum illationem factam post missam Catechumenorum.

Neque tamen *Missa Catechumenorum* prima fuit totius sacræ Liturgiæ pars, sed secunda, uti colligitur ex Concilio Carthag. IV. c. 84. *Ut Episcopus nullum prohibeat ingredi Ecclesiam, & audire verbum Dei, sive gentilem, sive hæreticum, sive Judæum, usque ad Missam Catechumenorum*. Ex hoc enim canone evincitur Missam Catechumenorum secundam fuisse partem συνάξεως seu mistæ: primam vero, illam in qua sermo publicus habebatur ad populum, ut satis indicat Concil. Laodicænum c. 19. cui interesse poterant gentiles, hæretici, Judæi, atque adeo ipsi excommunicati, ut est in Concilio Ilerdensi cap. 4. Cujus rei rationem reddit Concilium Valentinum Hispan. c. 1. *Sic enim Pontificum prædicatione audita nonnullos adtractos ad fidem evidenter scimus*. Moris istius meminit S. Augustinus Serm. de Tempore 237. c. 8. *Ecce post sermonem fit Missa Catechumenis, manebunt fideles, venietur ad locum orationis. Id est, Catechumeni exire jubentur*. Vide Vitam S. Pelagiæ meretricis c. 5. in Vitis Patrum.

Missa Chrismalis, Quæ dicitur, cum sacrum Chrisma conficitur, Feria 5. majoris hebdomadæ, in l. Sacram. Gregor. M. in Cod. Remensi & in l. 1. Sacrament. Eccles. Rom. c. 40.

Missa Communis, Publica. Braulio Cæsaraugustanus in Epist. Vitæ S. Æmiliani præfixa: *De eadem quoque solennitate ut Missa recitaretur communis, injunxi dilecto filio meo Eugenio Diacono, &c.*

¶ Missa Conventualis, Eadem notione. Concil. Tolet. ann. 1565. inter Hispan. to. 4. p. 76. *Quoniam Missa Conventualis ad quam omnes olim convenire solebant, magna celebritate peragenda est ... statuit Synodus, ne in diebus Dominicis & festis colendis a tempore decantatæ epistolæ usque ad ipsam communionem, Missæ privatæ in Ecclesiis celebrentur*. Vox apud Monachos frequentissima.

¶ Missæ Decensitæ, in Charta ann. 760. apud Baluz. in Append. ad Capitul. col. 1392. *Duas portiones tam de terra, vineis ... vobis visus fui condonasse, ut omni tempore Missæ ibidem Decensitæ esse debeant*; hoc est, ni fallor, ut decenti cultu Missæ celebrentur.

¶ Missa *pro decimis solvendis*, in Liturgia Gallic. lib. 2. pag. 169.

Missa Dei, Quæ post *Missam Matutinalem*, orto jam die, canitur, apud Joan. Episcopum Abrinc. de Offic. Ecclesiastic. p. 36.

¶ Missa Dominica, Major, solemnis. Statuta mss. Eccl. Lugdun. *Nullus clericus de terra debet intrare chorum per se solum ad Missam Dominicam in festivis diebus, ex quo Angelicus hymnus inceptus est*.

Missa Dominicalis, quæ Dominicis diebus cani solet, in Missali Gothico pag. 385. & apud Joan. Abrincens. Episc. de Eccl. offic. p. 13.

¶ Missa de Exceptato, pro *de Exspectato*, in Missali Ambrosiano, ea dicitur quæ, die vigiliam Natalis Domini præcedente, cantatur; unde eadem *Præparatio ad vesperam* Natalis *Domini* vocatur in Missali Gothico seu Gallicano.

Missa Familiaris, Eadem quæ pro *Familiaribus* inscribitur in libro Sacram. Gregorii M. p. 256. Edit. Menardi, vel Missa privata, cui opponitur publica. Eadmer. l. 1. Vitæ S. Anselmi Archiep. Cantuar. c. 14. *Si aliquando a celebratione ipsius Sacramenti impediebatur, eos qui Missas familiares debebant, suam pro anima fratris Missam dicere faciebat*. [Adde Bullam Johannis XI. PP. in Histor. Monast. S. Cypriani Pictav. p. 120. Ordinar. Canonic. Regular. S. Laudi Rotomag. apud Johan. Abrinc. Episc. de Eccl. offic. p. 291. *Excepto quod Missas familiares non dicant*.] Vide Udalricum l. 1. Consuet. Cluniac. c. 7.

MISSA PECULIARIS, Eadem notione, in Capit. Theodulfi Aurel. c. 45. *Ut Missæ quæ per dies Dominicos peculiares à Sacerdotibus fiunt, non ita in publico fiant, ut per eas populus à publicis Missarum solennibus, quæ hora tertia canonice fiunt, abstrahatur.* In Addit. altera ad eadem Capitula: *Missæ quæ familiariter à Sacerdotibus fiunt.* In Concilio Lambethensi an. 1281. c. 2. *Sacerdotes insuper caveant universi, ne Missarum peculiarium seu familiarium se celebrationi obligent, quo minus valeant canonico officio commissam sibi Ecclesiam officiare, ut tenentur.* In Concilio Salegunstadiensi an. 1022. c. 16. & in Capitulari Anglicano incerti Auctoris cap. 4. superstitionis cujusdam mentio fit, qua quidam laici, ac maxime matronæ, *Missas peculiares, hoc est, de sancta Trinitate, aut de S. Michaele, quotidie audiebant, pro aliqua divinatione*, quæ ibi vetatur.

MISSÆ FERIALES, quæ singulis hebdomadæ feriis canuntur. Priscis quippe temporibus, ait Beletus cap. 51. & ex eo Durandus l. 4. Ration. cap. 1. num. 28. hæresibus pullulantibus, & Trinitatem impugnantibus, ex institutione Alcuini magistri Caroli, rogatu Bonifacii Archiepiscopi Moguntini, statuentis, prima feria de Trinitate dicebatur: secunda de Sapientia: tertia de Spiritu sancto: quarta de Caritate: quinta de Angelis: sexta de Cruce: septima de beata Virgine. Causa vero cessante, illud cessavit, & dominicali officio ordinato, statutum fuit, quod prima feria suum haberet officium, scilicet de Trinitate, secunda de Angelis, &c. Cur autem in septima feria de beata Virgine Missa dicatur, id initium habuisse tradit idem Beletus, & ex eo Durandus, à miraculo quod in quadam Ecclesia Constantinopolis singulis diebus sabbati patrabatur, in qua velum, quod totam tegebat & velabat Deiparæ ibi depictæ imaginem, feria sexta ab ea divinitus à vesperis nemine movente recederet; iis vero peractis, rursum cunctis videntibus, in sabbato, vesperis absolutis, descenderet veluti de cœlo, & totam imaginem usque ad sequentem sextam feriam contegeret. Ex quo miraculo, inquit idem Scriptor, sancitum est, ut semper illa feria de Beata Virgine cantaretur. Certe admodum probabile est istud miraculum, quod ex iis fuit, quæ consueta & [Greek] vocant, in Ecclesia Deiparæ Blachernensi patrari solitum fuisse, proindeque illud, cujus meminit Anna Comnena lib. 13. Alexiad. quod quidem miraculum mihi non occurrit, cum eum locum commentarer.

☞ *Missæ feriales* alicubi solemnes & publicæ vocantur: *feriæ* enim interdum dicti dies festi.

MISSA GALLICANA, Ea scilicet quæ ante Pipinum & Carolum M. in Gallia obtinebat: hanc eamdem cum *Toletana* fuisse docte & copiose probat Cardinalis Bona l. 1. Rerum Liturg. c. 12.

¶ MISSA DE GALLI CANTU, Eadem quæ *de aurora* hodie dicitur. Gaufridi Vosiensis Chron. part. 1. c. 27. to. 2. Bibl. Labbeanæ: *Missam de Galli cantu Dominicæ nativitatis in ecclesia puellarum S. Mariæ, quæ dicitur ad Regulam decantavit* (Urbanus II. PP.) *Missam de luce in basilica regali apud S. Martialem celebravit: inde triumphaliter coronatus ad sedem apostolicam Episcopalem*, Ubi perperam Mabillonius *Missam de Galli cantu*, primam Dominicæ nativitatis; & *Missam de luce*, de ea quæ in aurora dicitur, est interpretatus, tom. 5. Annal. Benedict. p. 361. Rectius de solemniori Missa intelligitur.

¶ MISSA S. GREGORII, Quæ juxta ritum Gregorianum celebratur. Pauli Maffei Epist. 7. apud Marten. to. 3. Ampliss. Collect. col. 904. *Missas, quæ vulgo sancti Gregorii dicuntur.. incœpimus.*

¶ MISSA DE JEJUNIIS, Quæ die jejunii celebratur. Statuta Eccl. Cadurc. &c. apud Marten. to. 4. Anecd. col. 706. *Missæ de Jejuniis in hora nona poterunt celebrari, aliæ vero antea celebrentur.* Vide Liturg. Gallic. lib. 3. p. 231. & seqq.

¶ MISSA ILLYRICIANA, Ea scilicet quam Mathias Flaccus Illyricus olim Argentinæ vulgavit, atque Romana antiquiorem falso opinatus est.

¶ MISSA JUDICII, inter Formulas exorcismorum tom. 2. Capitul. col. 647. cum scilicet quis ad *judicium Dei* sese disponebat, quo innocentiam suam tueri, & crimen objectum à se amoliri posset. Vide in *Judicium*.

¶ MISSA DE LUCE. Vide *Missa de galli cantu*.

¶ MISSA LUNATICA. Celebrata die Lunæ, in Statutis Confratriæ clericorum apud Pontisaram.

¶ MISSA MAJOR CONVENTUALIS, Publica, solemnis. Transactio inter Abbatem & Monachos Crassenses ann. 1351. ex lib. viridi fol. 53. *Consuetum est quod pro anima bonæ memoriæ D. Caroli Magni Imperatoris quondam fundatoris dicti monasterii offerantur quotidie in Missa majori conventuali dicti monasterii, panis & vinum cum quibus debet ipsa major Missa celebrari, & ista debent offerri per D. Abbatem.*

MISSA MATUTINALIS, Quæ post exactas matutinas dicitur apud Joannem Episcopum Abrinc. de Offic. Ecclesiast. *Missa matutinæ*, in Concilio Vasionensi c. 20.

¶ MISSA MINOR, Eadem quæ *Matutinalis*. Miracula S. Columbani c. 7. sæc. 2. Bened. p. 34. *Finitis vero Matutinis, & ad Missam venientibus, ipse (sicut jam dixi) advenit. Diaconus vero in ambonem adscendens, Evangeliumque pronuntians, &c.*

MISSA MOZARABUM, cujusmodi fuerit, docent præ cæteris Alvarus Gomezius lib. 2. de Reb. gest. Card. Ximenii, & Card. Bona lib. 1. Rerum Liturg. c. 11.

MISSA NAVALIS. Vide *Missa sicca*.

¶ MISSA NOVA, Quæ à novo Sacerdote prima celebratur. Concil. Vallis-Oletanum ann. 1322. inter Hisp. tom. 3. p. 558. *Missam novam post consecrationem infra sex menses solenniter celebrent, nisi legitime fuerint impediti.* Concil. Tarracon. an. 1591. ibidem tom. 4. p. 564. *Atque etiam quæ in primo sacerdotis cujuslibet sacrificio, quas novas Missas vocant, &c.* Eadem quæ

¶ MISSA NOVELLA dicitur in Epist. 125 Petri Delphini apud Marten. tom. 3. Ampliss. Collect. col. 1071. *D. Benedictus Dominica proxima Missam novellam celebraturus est, atque magno (ut moris est) apparatu.*

¶ MISSA NUPTIALIS, In benedictione nuptiarum celebrari solita. Concil. Toler. an. 1323. inter Hispan. tom 3. p. 572. *Qui alieno parochiano absque alio testimoniali sacerdotis proprii Missam celebraverit nuptialem, trecentos morapetinos nobis solvere teneatur.*

MISSA PASCHALIS, Quæ in singulis septimanæ Paschaliis feriis agitur, in Missali Gothico p. 342. 343. in Gallicano p. 430.

¶ MISSA PEREGRINORUM. Guid. Discipl. Farf. c. 2. *Post Capitulum, aliquantulum intervallum factum, sonent signum ad matutinalem Missam pro adunatione pauperum, & sacerdos qui alia hebdomada majorem Missam cantaverat, Missam peregrinorum dicat, & oblata tribuat.*

MISSA PERFECTA, τελεία θυσία, τελεία, ἱερὰ λειτουργία, perfectum sacrificium dicitur respectu Missæ, τῶν προηγιασμένων, quæ *imperfecta*, quod in ea Corpus & Sanguis Christi non conficiantur, Balsamoni ad can. 52. Trull. in Typico c. 21. Simeoni Thessal. Resp. 60. Humbertus Sylvæ candidæ contra Nicetam Pectoratum: *Quod autem quotidie & quantocunque hora diei, non autem sola tertia perfectam Missam agimus, &c.* Al ibi: *Deinde quotidie, sive tertia, sive quacunque hora fiat à nobis Missa, non fit nisi perfecta: nec reservatur ex oblatione ejus pars aliqua, ut per dies quinque agatur inde*

Missa

Missa imperfecta, quia nec SS. Apostoli leguntur quidquam ex illo primo Corporis & Sanguinis Christi mysterio sub ipsa Cœna distributo reservasse, nec Actus eorum indicant eos aliquando tale quid egisse, aut præcepisse.

Missa Plana, Privata. Ceremonial. Episcopor. l. 1. c. 12. *Celebrans in eo sive solennes, sive planas* Missas.

Missas Plures olim ab uno eodemque Presbytero eodem die dictas testatur Walafridus Strabo cap. 21. de Rebus Ecclesiast. Quem morem attigerunt præterea Concilium Toletanum 10. cap. 5. Altisiodorense c. 10. Petr. Damian. lib. 5. Epist. 18. Gervasius Dorobernensis in Actis Pontificum Eborac. pag. 1649. Vita S. Ayberti num. 14. Odo Parisiensis in Statut. cap. 5. num. 9. Reynerus contra Valdenses pag. 59. & alii. Qui quidem tametsi non omnino probatus usus apud Gratian. de Consecr. dist. 1. cap. *Sufficit*, & apud Leonem Epist. 80 non tamen etiam omnino improbatus, adeo ut ter in die missam celebrari Sacerdoti licuerit, certis fere ac expressis diebus, vel casibus, quibus recensendis non licet immorari; in Canonibus Edgari Regis cap. 37. pag. 69. Edit. Sexon. in Legibus Presbyter Northumbrensium cap. 18. in Concilio Salegunstadiensi ann. 1022. cap. 5. in Concilio Lambethensi an. 1206. c. 3. in Constitut. Ricardi Episcopi Sarisberiens. an. 1217. c. 38. in Concilio Oxoniensi an. 1222. c. 6. in Synodo Sodorensi an. 1289. pag. 716. Wigornien. an. 1240. cap. 26. in Synod. Coloniens. an. 1280. cap. 1. 7. in Synod. Nemausensi ann. 1284. in Synodo Oxoniensi an. 1287. cap. 21. in Synodo Bajocensi an. 1300. cap 15. in Legibus Alfonsinis seu partitis part. 1. tit. 4. lib. 50 &c. Vide præterea Alcuin. de Offic. Eccles. cap. de S. Joanne, Durand. lib. 4. Ration. cap. 1. num. 22. 23. 24. 25. Molanum 6. Maii, Menard. ad lib. Sacrament. Gregor. p. 267. Cardin. Bona l. 1. c. 18. n. 5. 6. 7. &c. Cumeanum de Mensura Pœnitent. c. 14.

Missam unam à pluribus interdum Sacerdotibus in utraque Ecclesia celebratam, quod in Latina, in Ordinationibus Sacerdotum, etiamnum observatur; pluribus probant Joann. Morin. lib. de Sacris ordinat. part. 3. exercit. 8. cap. 1. & Cardin. Bona lib. 1. Liturg. c. 18. n. 9.

¶ Missa Poplica. Secunda Missa quæ in festo S. Laurentii assignatur in Sacramentario S. Gregorii ex Cod. Gellonensi, apud Marten. de Offic. divin. pag. 576. sic inscribitur: *Item ad Missam poplicam in die ejusdem.* Prima vero sub hoc titulo: *Natale S. Laurentii mane prima.* Manifestus error, *poplica* pro *publica*.

Missa Præsanctificatorum, Græcis λειτουργία τῶν προηγιασμένων, ea dicitur, in qua Corpus Christi non conficitur, sed confectum antea, divinis laudibus decantatis, absumitur. Propria autem fuit Græcanicæ Ecclesiæ, quæ tota Quadragesima tempore, præterquam sabbato & die Dominica, vel etiam die Annuntiationis Deiparæ, hanc celebrare solet, in qua Corpus Christi in die Dominico in Missa confectum absumitur. Tum siquidem Sacerdos venturæ hebdomadis dies quibus celebraturus est, digitis ipsa suis numerat: inde tot particulas panis in oblatione abscindit, quot missas dicturus est; eas cum particula eo die absumenda consecrat, & consecratas, sanguique Dominico intinctas, uti mos est, conservat in pyxide, ex qua postmodum celebraturus tempore opportuno, cochleari, aliis ibi ad alium usum relictis, haurit & in disco reponit, & in altare majus allatam consumit. Id potissimum statutum fuit in Concil. Trullano can. 52. Ἐν πάσαις ταῖς τῆς ἁγίας τεσσαρακοστῆς τῶν νηστειῶν ἡμέραις, παρεκτὸς σαββάτου καὶ κυριακῆς, καὶ τῆς ἁγίας τοῦ Εὐαγγελισμοῦ ἡμέρας, γινέσθω ἡ τῶν προηγιασμένων ἱερά. Sed & ante id ipsum statuerat Concilium Laodicenum c. 49. nulla tamen Missæ Præsanctificatorum facta mentione: Ἐν ᾗ δεῖ τῇ τεσσαρακοστῇ ἄρτον προσφέρειν, εἰ μὴ ἐν σαββάτῳ καὶ κυριακῇ μόνον. Ubi ἄρτον προσφέρειν, nihil aliud est quam *Corpus Christi conficere*. Ex quibus evidens est istius Missæ auctorem non fuisse S. Gregorium I. PP. ubi habent Synaxaria, & Gregorius Protosyncellus in Epistolam Marci Ephesini. Leo Tuscius: *Dignum scitu est, quod quadragesimali tempore Græci Missarum solennia, exceptis sabbato & Dominica, non celebrant, sed Præsanctificatis, sicut nos in die sancta Parasceves, utuntur.* Sed de Missa τῶν προηγιασμένων legendus omnino Leo Allatius in duplici Dissertatione super hac re edita post librum de Concordia utriusque Ecclesiæ, ubi nihil intactum reliquit, quod lucem possit afferre rei non adeo tritæ. Addo tantum Missam Præsanctificatorum celebrari solere in Ecclesia Romana die Parasceves. Consulendum præterea Euchologium Græcorum, in quo ritus omnes & precationes istius Missæ exponuntur. Adde Cardin. Bona lib. 1. cap. 15. num 5. [& Mabill. Comment. in Ordinem Rom. tom. 2. Mus. Ital. p. 74.]

Missæ Privatæ, ad discrimen majoris & publicæ Missæ. *Solitariæ* dicuntur Stephano Eduensi lib. de Sacram. altaris c. 13. Liber Ordinis S. Victoris Parisiensis ms. c. 3 e. *Omni tempore ante Missam majorem, interim dum Fratres in claustro sedent, possunt privatæ Missæ cantari.* Exstant Missarum privatarum jam e primis Christianismi incunabulis exempla in Vita S. Joannis Eleemosyn. n. 73. 79. Id pluribus probat Card. Bona lib. 1. c. 13. num. 4. & c. 14. Adde librum Usuum Ordinis Cisterciensis c. 4 37. 59.

Missa *ad prohibendum ab idolis*, in Cod. Ratensi, apud Menardum ad librum Sacramentor. Gregorii Magni quæ celebratur in festo Circumcisionis Domini, ad evellendas quæ olim Kalendis Januarii ab ipsis etiam Christianis observabantur, paganorum superstitiones.

Missa Publica, Cui interesse utrique sexui promiscue licet, quæ coram omni populo peragitur, *legitima* dicta Wal. Straboni c. 22. *generalis* Amalario: *publica*, in Concilio Vasionensi cap. 20. apud Ison. Monac. lib 1. de Mirac. S. Othmari c. 11. in libro de Mirac. S. Bercharii num. 19. &c. Vide Amalarium lib. de Eccles. offic. cap. 8. *Missas* autem ejusmodi publicas ante horam diei tertiam non celebrari statuit Telesphorus PP. [Falsum id probat Constantinus in hoc Pontifice] ut & Concil. Aurel. III. can. 14. Bracarense an. 572. c. 9. Gregor. Turon. lib. de Vitis Patrum: *Facta quoque hora tertia, cum populus ad Missarum solennia conveniret, &c.* Theodulfus Aurel. in Capitul. c. 45. *Ut Missæ quæ per dies solennes à Sacerdotibus fiunt, non ita in publico fiant, ut per eas populus à publicis Missarum solennibus, quæ hora tertia canonice fiunt, abstrahatur.* Acta Episcop. Cenoman. pag. 72. *Nunquam à die ordinationis suæ cognoverunt diem præterire, ut non Missam aut publicam aut secretam celebraret.* Vide Reginon. de Vita & convers. Presb. c. 29. Burch. l. 3. c. 63. Ivon. 2. part. c. 119. Redulf. in Mirac. S. Richardi Episc. n. 5. Odonem Paris. in Statut. c. 5. num. 12. Vitam S. Pamphili Episc. Sulmonensis num. 2. &c. [Statuta Canonic. Regular. R. Duellium lib. 1. Miscell. pag. 89.

Publica Missa vocatur, quæ chorus omnis psallit,
Hebdomadarius hanc major colit, hoc neque fallit.]

Publicæ porro *Missæ* potissimum mentio fit in Privilegiis Monasteriis à summis Pontificibus indultis, quæ ab ordinariorum jurisdictione eximuntur, in quibus vetantur ii *Cathedram statuere, & Missas publicas* celebrare, tum quod jurisdictionis argumenta sint, tum ut feminarum in Monachorum, rursum virorum in Sanctimonialium Monasteria accessus vitetur. Constitutum Gregor. Mag. pro Monachis apud Baron. an. 601. n. 15.

n.15.& l.4.Epist.43. *Missas quoque publicas ab eo* (Episcopo) *in Cœnobio omnino fieri prohibemus, ne in servorum Dei secessibus, & eorum receptaculis, ulla popularis prabeatur occasio conventus, vel mulierum fiat novus introitus, quod omnino nec expedit animabus earum*. Idem lib.5 Epist.46 ad Episc.Pisauriensem: *Dum etiam in eodem pracepto inter alia mandatum sit, ut locum ipsum absque Missis publicis dedicares*. Adde l.6 Ep.12.l.7.Ind.2.Epist.72.l.8.Epist.3.l.11.Epist.21.& Greg.VII.PP.l.2.Epist.69.Charta Inæ Regis apud Spelman. in Conciliis Britann.ad an. 725. *Sed nec in Insulis, aliqua interveniente occasione, Episcopus Cathedram sibi Episcopalem statuere, nec Missas solennes celebrare, nec altaria consecrare,... præsumat*. Vide Haræum in Castellanis Insulensib. p.205.& Card.Bona l.1.Liturg c.13.n.3. In Concil.Lateran.1.an.1122.can.17.vetantur Abbates & Monachi *Missas publicas cantare*.

Missa in Kalendis Januarii hora octava dici præcipitur in Concilio Turon.II. c.17.

Missas in *Natali Domini* noctu celebrari statuit S. Telesphorus PP.Anastasius.

Missæ Quadragesimales, Quæ in Quadragesima dicuntur, in Concilio Vasionensi cap.2. & Vasensi cap.3.

¶ Missa Revelata Concil.Valent. an. 1565: inter Hispan.tom.4.p.73. *Synodus præcipit superstitiosum cultum Missarum quæ dicuntur Revelatæ & S.Amatoris, & aliarum quarumcumque similium aboleri; certum etiam candelarum numerum, qui speciem superstitionis habet, rejiciendum esse duxit*.

Missa Revocata, [celebrata.] Vide *Revocare*.

¶ Missa Romensis, in Liturg.Gallic.lib.3.p.300. id est, ex Ordine Romano seu Gregoriano, ut ibidem monet Mabillonius.

Missam Sacramentorum, Missæ Catechumenorum opponit Ivo Carnotensis Epist.219. in qua scilicet sacra mysteria peraguntur, à quibus arcebantur Catechumeni, ut observatum supra.[Vita Gregorii VII.PP. sæc.6.Bened.part.2.p.455. *Unde contigit, ut ipse Salvator horrenda eum visione deterreret, cum forte post inchoatam Missam Cathecumenorum resideret... Inter hæc urgente hora surgendi ad lectionem Evangelii, multis fratrum innuerant, ut excitaretur... Itaque ventum est ad Missam Sacramentorum, & tunc necessario expergefactus celebrandi causa mysteriis, &c.*]

Missæ Secundæ. Anastasius in S.Deusdedit PP. ex veteri Codice: *Hic constituit secundas Missas in Ecclesia*. Cum scilicet unica tantum celebraretur.

Missa Sicca, ut est apud Durand.l.4.Ration c.1.n.23. *dicitur, quando Sacerdos non potest conficere, quia forte jam celebravit, vel ob aliam causam potest accepta stola Epistolam & Evangelium legere, & dicere Orationem dominicam, & dare benedictionem, &c*. Ita Eckius in Annotatione ad librum oblatum Cæsari art.21. ait *Missam siccam*, esse *Missæ simulationem, Sacerdote agente quæ sunt celebrantis, cum Introitu, Collecta, Epistola, Evangelio, & Canticis, qui tamen, quia non vult communicare, non consecrat, ita ut Missa sit sine Corpore & Sanguine Domini*. Vetantur autem Presbyteri ejusmodi Missas celebrare absque communicatione, in Capitul.Caroli M.l.1.c.6. unde Missam siccam non nuperam fuisse colligitur Concil.Parisiense an.1212. c.12. cujus lemma est, *de Sacerdotibus qui Missarum multitudine onerati, conductitios alios Sacerdotes habent, vel siccas Missas faciunt: ...propter quæ ipsos oportet conductitios habere Sacerdotes, vel alia est venditio facienda. Nec, ut à prædictis se exonerent, siccas Missas faciant pro defunctis, sub eadem districtione prohibemus, &c*. Vide Concil. Sarisber.an.1217.c.38.

Missa Navalis & Nautica, Eadem quæ *sicca* quibusdam dicitur, eo quod in loco fluctuante & vacillante, ut in mari & fluminibus, quibus in locis *perfectam Missam* celebrandam non putant, ad hunc tantum modum Missam dici posse tradunt. Missas tamen perfectas in ipsis navibus peractas tradunt Scriptores, ac in primis Jonas Monachus in Vita S.Vulfranni n.4.[& Eusebius Priolus in Orat. funebri Petri Delphini apud Marten. tom.3.Ampliss.Collect.col.1224.] tametsi haud omnino in usu fuisse evincant quæ habet Matth. Paris an. 1247. ubi de Cardinale Legato Apostolico: *Cum navem ascensurus esset, ... jussit cuidam fratri de ordine Prædicatorum in ipsa Missam celebrare, quod & factum est non sine multorum, qui hoc non providerant, admiratione*. Vide Bedam in S. Benedicto Episc.c.21. [Balsamonem in Responsis 13.] Navarrum, librum Sacerdotal, tract.4.cap.33.Cardin.Bona lib.1.Rerum Liturgic.cap. 15. num. 6. 7. & quæ adnotavimus ad Joinvillam pag.38.39.

Missa Singularia, Eadem quæ *privata*, seu specialis, de qua mox. Eddius Stephanus in S.Wilfrido cap. 61. *Nam omni die pro eo Missam singularem celebrare, &c.*

Missa Specialis, Privata. Capitula Theodorici Cantuariensis c.10. Edit. Jac. Petiti: *Centum viginti Missæ speciales singulæ cum 3. psalteriis, & cum 300. palmatis excusant annum*, scilicet pœnitentiæ. Epist Caroli M.ad Fastradam Reginam de Victoria Avarica: *Et Sacerdos unusquisque Missam specialem fecisset, nisi infirmitas impedisset*. Decr. Tassilonis Ducis Bajoariæ apud Canisium, & in Metrop.Salisb.tom.1.p.343. *De collaudatione quam Episcopi & Abbates in Bajoaria inter se fecerunt pro defunctis fratribus, ... ut eorum quis de hac luce migraret, unusquisque superstitum Episcoporum & Abbatum, pro defuncto, in domo sua Episcopali vel Cœnobio centum Missas speciales, & eodem numero psalteria cantare faciat*. Versus scripti in Cod.Bibl. qui fuit Ecclesiæ Metensis, de Carol.Cal.

Nos siquidem psalmos, Missas speciale precamur;
Psallemus pro te, conjuge, prole, pio.

Vita Alcuini n.16. *Levitice se praparans, suo cum Signifero Presbytero Missarum celebat solennia specialium usque ad horam tertiam*.

Missa Votiva. Quæ ex proprio voto, seu motu, peragitur & dicitur, ad differentiam Missæ quæ à Kalendario præcipitur. Monachus Milstatensis in Miraculis B. Domitiani n.20. *Cum ... iterato vota sua ad tumbam B. Domitiani devote persolveret, & Missas votivas ibidem celebrari procuraret, &c.* Franciscus Canonicus Pragensis: *Necnon Missas votivas de sanctissima Trinitate, de S.Spiritu, de Domina, de Patronis, &c.* Vide lib.Sacram. Gregor.M.Edit.Menardi p. 255. antiquas Definitiones Ord.Cisterciens.distinct.5.c.7. & quæ annotat Cardin. Bona lib.1.c.15.n.3.

Missare, *Missam cantare*, Ugutinni. Gregor.M. ad Augustinum Episc.Angl.l.12. Epist. Ind.7. ait *formam Missandi, aliasque consuetudines, rem liberam esse*.[Vide *Messiare*.]

Missaticus, *Qui frequenter canit missam*. Ugutinni. [*Missaticus, Messages, ou qui souvent chante messes*, in Gloss.Lat.Gall.Sangerm.]

¶ Missatio, Missæ celebratio, in Orat. Ulrici in Conc.Basileensi: *Sacerdos sit diligentior aut minimum tam diligens de evangelizatione verbi Dei, sicut de Missatione*. Infra: *Et populus cæcus in maltis Missationibus ponit salutem*.

Missacantaniæ, in Tabulario Sordensi apud Marcam l.1.Hist.Benearn.c.28. n.17. sunt oblationes & distributiones quæ à pluribus Presbyteris pro missis ab iis decantatis offerebantur. Hispan. *Clerigo Missacantario*, est Presbyter in Leg. Alfonsi Reg.Cast.1.par.tit.4.leg.20

¶ Mis-

¶ MISSALE ORNAMENTUM, Supellex ecclesiastica ad Missam celebrandam. Chronic. Farfense apud Murator. tom. 2. part. 2. col. 551. *Sed cum vellent ei dare, ut promiserant, ornamentum Missale, quod ut fertur, mirabile erat valdi. Missaticus apparatus*, in Actis S. Udalrici tom 2. Julii p. 100.

MISSÆ PRESBYTER, Sacerdos ordinarius, Presbyter, qui Missam dicit. Gloss. Ælfrici, *Presbyter*, Messepreost. Sic passim in Canon. Saxonicis. Gloss Saxon. exaratum sub Edw. 3. Messepegen, *Presbyter* ubi malim Messethegen. *Messethegnes*, in Legibus Adelstani Regis apud Bromptonum p. 185. seu *Messethaines*, ut præfert Concilium Grateleanum an. 928. c. 13. quasi *Missalis Thainus*. Vide in voce *Thainus*. Capitula de Weregildis post idem Concilium Grateleanum, & Leges Henrici I. cap. 64. *Missæ presbyteri & sæcularis Thayni jusjurandum in Anglorum Lege computatur æque carum*. Ubi opponitur *Sacerdoti qui regularem vitam ducit*, & *Sacerdoti plebeio*. Vide c. 68. & Leges Edmundi Saxonicas cap. ult. §. 8.

MISSALES PRESBYTERI. Conciliabulum Cloveshoense an 824. *Ad præstationem istius juramenti adfuerunt Missales 50. Presbyteri, & Presbyteri alii 160.* Mox: *Hæc sunt nomina Missalium illorum Presbyterorum, qui ad dictum juramentum aderant, &c.* [*Missalis Sacerdos*, in Charta Eduardi I. Reg. Angl. an. 1296. apud Rymer. to. 2. p. 731.] Ita in Legibus Presbyterorum Northumbrensium sub an. 977. c. 51.

¶ MISSAGIUM, Oblatio, seu proventus oblationum. Tabular. S. Vincentii Cenoman. *Ernaldus presbyter S. Mariæ de Alta-nosia, cum in quinque festis per annum medietatem oblationis modo dictæ ecclesiæ solus haberet, duas inde partes monachis S. Vincentii qui ante alterum medietatem accipiebant, annuit. Dereliquit etiam supra nominatus presbyter Missagium, illos scilicet denarios quos in præscriptis quinque festis, quasi ex suo jure, de communi oblatione sibi retinere præsumebat. Ad cujus rei confirmationem malleolum quemdam super altare S. Vincentii posuit.*

¶ 1. MISSALE, Missa, officium Missæ. Charta an. 1284. apud Kennett. in Antiquit. Ambrosden. pag. 304. *Habebit etiam de oblationibus ad altare provenientibus unum denarium, Missale quoties celebraverit, & denarius provenerit.*

2. MISSALE, Liber Ecclesiasticus, in quo continetur missarum officium, à Gelasio Papa primum compositum, deinde à Gregorio Magno in meliorem formam redactus, cui *Sacramentarii*, seu *Libri Sacramentorum* titulum imposuit, ut auctor est Joannes Diaconus in Vita ejusdem Gregorii. Tabularium S. Remigii Remensis: *Missalem Gregorii, cum Evangeliis & Lectionibus, ... alterum Missalem Gelasii vol. 1. &c. Missalis Gregorianus*, in Cod. Epistolarum S. Bonifacii Archiep. Mogunt. Epist. 114. *Missalis qui vocatur Gregorialis*, apud Amalarium lib. 3. de Eccl offic. c. 40. Ugutio: *Missale, liber ubi continetur mysterium missæ. Liber Missalis*, apud Ordericum lib. 5. p. 590. & Florentium Wigorn. an. 1064. *Codex Missalis*, apud Leonem Ost. lib. 1. Chron. Casin. cap. 56. Agobardus de Correctione Antiphonarii c. 19. *Ad celebranda Missarum solemnia habet Ecclesia librum mysteriorum fidei, purissima & concinna brevitate digestum.* Perperam *fide* in Edito. In Statutis Odonis Episcopi Parisiensis, *præcipitur Sacerdotibus ut omnes redditus & possessiones Ecclesiæ scribant in Missalibus suis, &c.* Herbertus Monachus de Hæreticis Petragoricensibus: *Nec communionem percipit, sed hostiam juxta aut retro altare, aut in Missalem projicit.* [Le Roman de Rou ms.

Portent Messaux, portent sautiers,
Portent mistre & eacensiers.]

¶ Præter reditus & possessiones ecclesiæ quas in *Missalibus* exscribi solitum erat, ut patet ex Statutis Odonis mox laudatis & aliis passim; nomina quoque benefactorum ad marginem Canonis in *Missali* adnotabant. Charta an. 1242. inter Anecd. W. *Wyrcester* in Lib. nig. Scaccarii p. 529. *Nomina dictorum Willelmi & Johannis in omni ecclesia Westmonasterii in margine Canonis scribentur.* Quæ non nisi maturis probatisque viris exscribenda committebantur. Capitul. Caroli Magni ann. 789. §. 70. *Et si opus est Evangelium, vel Psalterium & Missale scribere, perfectæ ætatis homines scribant cum omni diligentia.*

MISSARIUS, Eadem notione, in Capitulis Caroli M. lib. 1. tit. 109.

MISSALE MIXTUM, Ubi, non fallor, præter ea quæ ad Missam spectant, alia occurrunt. Testamentum Mascaronæ Comitia Ruthenens. ann. 1291. apud Baluz. tom. 2. Histor. Arvern. pag. 550. *Donamus Fratribus Minoribus unum Missale mixtum ad opus dictæ Capellaniæ.* Vide *Mixtum* 3.

MISSALE PLENARIUM, unde interdum *Plenarius* vel *Plenarium*, Liber Ecclesiasticus, in quo Evangelia & Epistolæ *pleniter* continentur. Acta Murensis monasterii p. 31. *Sunt & hic Missales libri 5. ex iis tres pleniter scripti sunt, quartus vero habet Graduale cum Orationibus, quintus tantum Orationes habet.* Leo Ost. l. 3. c. 19. *Librum ad Missam describi curavit, ... namque usque ad illud tempus in Plenario Missali tum Epistolæ quam Evangelia legebantur, quod quam esset inhonestum, modo satis advertitur.* Leo IV. PP. de Cura Pastorali, Ratherius Veron. in Synodica ad Presbyteros, & Regino in Inquisitione Episc. c. 10. *Inquirendum ... si Missale plenarium, & Lectionarium, & Antiphonarium unaquæque Ecclesia habeat: nam sine his Missa perfecte non celebratur.* Testamentum Heccardi Comitis Augustod. apud Perardum p. 26. *Missale plenario cum Evangeliis & Epistolis.* [Inventar. apud Marten. Itin. Litter. pag. 241. *Missalis liber plenus, &c.*]

PLENARIUM, nude. Honorius Augustod. in Gemma animæ lib. 1. c. 4. *Post quos septem Diaconi cum Plenariis incedunt.* Durandus lib. 4. Ration. c. 6. num. 6. ubi de Processionibus: *Illos sequuntur Subdiaconi cum Plenariis, significantes illos, qui per eamdem gratiam, plenitudinem divinitatis in Christo habitaturam corporaliter docuerunt.* Wildebrand. ab *Oldenborg* in Itiner. Terræ Sanctæ: *Processionibus igitur in unum convenientibus, hinc inde discanturi, & longas eorum barbas, quæ illorum pectora, sicut quædam Plenaria contegebant, multo hiatu vidimus laborare.* Acta Murensia p. 29. *Adhuc sunt ibi duo Plenaria, unum cum auro & lapidibus pretiosis optime factum est, alterum autem cum argento.* Acta Episcopor. Cenoman. p. 149. *In Polleguticis tamen & Plenariis sanctæ matris prædictæ urbis Ecclesiæ hactenus pleniter operiuntur insertæ.* Et pag. 219. *Et aliis villulis ad eos pertinentibus, sicut in Plenariis jam dictæ Ecclesiæ continetur.* Adde Adamum Bremens. c. 161. Chronic. Episcoporum Mindensium Meibomii pag. 106. Chronic. Novæ Corbeiæ, Appendicem ad Concil. Salegunstadiense an. 1022. &c.

PLENARIUM dicitur etiam de aliis libris. Acta Murens. monasterii pag. 30. *Deinde de novo Testamento sunt hic duo Plenaria, unum ab invicem est divisum.* Vita S. Hadoindi Episcopi Cenom. nu. 5. *Et cæteras villulas, quarum nomina propter fastidium hic non inseruimus, in Polyptychis tamen, & Plenariis Ecclesiæ hactenus pleniter reperiuntur inserta.* Charta Ludovici Pii in Vita Aldrici Episcopi Cenomanens. num. 51. *Sicut in Plenariis & breviariis ejusdem Ecclesiæ continentur, &c.* Adde pag. 40. & 144. Sed hoc loco idem est quod *Missale*.

¶ MISSALIS ANNONA, Decima, sic dicta quod *Mis-*

Missali presbytero seu Curato debeatur. Charta an. 1319. apud Ludewig. tom. 1. Reliq. mss. p. 287. *Cui videlicet plebano de agris suæ parrochiæ decimum seu annonam Missicem solventibus dimidius modius siliginis præter priorem decimam seu annonam Missalem per totam parrochiam annuatim à quolibet persolvatur.*

¶ MISSARE. Vide in *Missa* 4. & *Messiaro*.

¶ MISSARIA, Officium *missarii* seu nuncii publici. Statuta Astens. collat. 4. c. 5. p. 17. *Quilibet nuntiorum qui electi & constituti fuerint ad officium Missariæ sive nuntiorum communis Astensis, & qui securitatem fecerint de ipso officio bene & fideliter exercendo secundum formam capituli de nuntiis eligendis, &c.* Neque alio significatu accipienda hæc vox in Statutis mss. Augerii Episc. Coseran. an. 1280. *Sed nec aliqua opera inhonesta exerceat* (Sacerdos) *ut pote de Missariis, seu quibuslibet aliis, quæ sacerdotalem dedecent honestatem.* Vide *Messagarius* & *Missaticus* in *Missus* 2.

¶ MISSARIUS, ut *Missale*. Vide in hac voce.

MISSATICUM, MISSATICUS. Vide *Missus* 2.

¶ MISSATIO, Missæ celebratio. Vide in *Missa* 4.

MISSERVIRE, Male servire. Le Roman *de Vacce* mss.

Et par losengiers qu'il crèi,
Richars son frere Messervi.

¶ MISSIATICUM. Vide *Missus* 2.

¶ MISSIBILIS MONETA. Vide *Moneta*.

MISSICIUS, *Ad mittendum aptus, vel qui militiam exhibet.* Ita Joan. de Janua, ex Glossis Isidori, *Missicius, qui militiam exhibet*, unde emendandæ editæ: *Missilius, qui missilia exhibet.* Sed videtur legendum *exhibuit*: (vel, ut emendat Carolus de Aquino, *Missicius, qui militia exivit.*] *Missicii* enim dicti veterani milites, qui à militia missi erant, nec amplius militabant. Vetus Inscrip. Taur. LEG. XI. AUG. ET MISSICIUS LEG. VI. AUG. Glos. Basil. *Missicius*, [Greek text illegible].

¶ MISSILIA, *alias Missalia, dicuntur donalia, vel quædam præstationes quas novus prætor creatus mittebat in vulgus, ut quod quisque apprehenderet ejus fieret: ut in coronatione Papæ vel Imperatoris fieri solet, &c.* Vocabular. Juris utriusque.

1. MISSIO, Legatio. Ekkehardus Jun. de Casibus S. Galli: *Ut erat matutini conveniunt, & Missionis suæ responsa Regibus reddenda communi disponerent consilio.* Vide *Missus*. In Vita S. Bernardi Episc. Hildeshem. dicitur, quod cum electus est, multi nobiles Clerici missionem illam optarent. Hinc

¶ MISSIO, pro Verbi incarnatio, in Opusculis S. Benedicti Anian. apud Baluz. tom. 5. Miscell. p. 18. *Sed sicut Filii Missio incarnatio intelligitur, ita Spiritus sancti Missio manifestatio declaratur.*

¶ 2. MISSIO, Cessio, dimissio. Bulla Urbani II. PP. an. 1096. tom. 6. Spicil. Acher. p. 21. *Raimundus ... honores omnes ad B. Ægidium pertinentes ... ob honorem Dei & B. Ægidii reverentiam dereliquit. Quam videlicet Missionem apud Nemausense Concilium juratus in manu nostra Odiloni Abbati, & ejus Fratribus fecit ... Si quæ ergo ecclesiastica secularisve persona hanc supradicti Comitis Missionem, & nostram, atque totius Concilii confirmationem evacuare aut pervertere præsumpserit, &c.*

¶ 3. MISSIO, Administratio, onus, impensa, Hispan. *Mission*. Charta ann. 1205. apud Marten. tom. 1. Ampliss. Collect. col. 1072. *Mando vobis ... ut operetis & construatis castrum de Civitate, & habeatis super illam potestatem dicti castri, illam Missionem illius operis, & cum dictum castrum constructum & operatum fuerit, ego vel mei successores persolvamus vobis dictam Missionem, tamen à vobis fideliter & bona fide computatam.* Hinc

MISSIONES, Expensæ, *Mises*. Charta Jacobi Regis Aragon ann. 1228. apud Joan. Dametum in Hist. Regni Balearici p. 204. *Promittimus vobis insuper quod si de isto viatico desistemus, reficiamus vobis omnes Missiones & expensas, &c.* Adde Chartam aliam anni 1270. in Probat. Histor. Castilioneæ p. 69 [Charta ann. 1225. ex Archivis S. Victoris Massil. *Comes habeat quartum partem liberum & expeditam sine aliquo onere & sine aliquibus Missionibus, &c.* Tabular. Eduense an. 1294. *Damna, deperdita, Missiones, costamenta ... tenebitur dictus Johannes eidem Episcopo restaurare.* Bartholomæi Scribæ Annal. Genuens. ad ann. 1227. apud Murator. tom. 6. col. 449. *Omnes tamen venerunt ad expensas & decentes Missiones Communis Januæ.* Mandatum Caroli Regentis ann. 1360. tom. 3. Ordinat. p. 430. *Comme il nous esconviengne à present faire plusieurs Missions, &c.*] Assisiæ Hierosol. mss. c. 111. *Et la Mesion que il fera, doit estre conté à la dète.* Part. 2. c. 28. *Des deus & venses, & eschanges & apans qui touchent ou la haute court, & en la segrete, lesques ont deniers donés, doivent recouvrer leurs deniers, & doivent rendre le surplus qu'ils auront receu, acueillant les Mesions que ils auront faites, & les bastimens.* Cap. 30. *Le Seignor de l'esclaf ou de l'esclave doit rendre en genereau les Mencions que l'on aura faites, jusques à tant qu'il sera mené en la ville.* Et infra: *Celui est tenu de rendre les Mencions & les choses ordonées.* Cap. 31. *Et toutes les Mensions que l'on aura fait, le Seignor de la chose les doit paier.* Vide *Misiu*. *Far las Messions, frais, & mises*, in Consuetud. Solensi tit. 35. art. 16.

¶ MISSIONUM JACTUS, Distributio pecuniæ viritim solvendæ, Gall. *Taxe*. Vide *Jactus Missionum*.

¶ MISSIPULARE. Supplem. Antiquarii: *Missipulat*, ποππύζει, *sibilat, aplaudit.*

¶ MISSONUM, Fascis, Gall. *Paquet, botte*. Charta an. 1330. ex Archivis S. Victoris Massil. *Item pro decima canabis & lini decimum tertium Missonum.*

¶ MISSOR, Idem qui *Missus*, qui alterius nomine agit. Charta an. 1313. in Regest. 56. Bibl. Colbert. *Per dominum Regem Missores constitutos Bernardus Margbaloni sindicus de Leucata, ... & prædictus Castellanus, ac magister Guillelmus Aragalli jurisperitus, &c.*

MISSORIUM, Lanx, seu discus. Glossæ antiquæ mss. *Fercula, Missoria.* Gl. Arabico-Lat. *Discum, Missorium.* Papias: *Lances, vasa quibus sacrificatur, Missoria.* Vide eumdem in voce *Vas*. Glossæ Isidori: *Lancibus, Missoriis.* Papias, & ex eo Will. Brito in Vocabular. mss. *Ferculum dicitur mensa seu discus edentium, alias vasculum Missorium in quo epulæ feruntur. Missorium, Mensorium dicitur à mensa, vas scilicet parvulum, quod in mensa ponitur.* Joan. de Janua: *Missorium, concha modica, ubi aliquid liquoris immittitur, & dicitur à mitto.* Auctor Mamotrecti ad Cantic. c. 3. *Ferculum, mensa sive discus edentium, & vasculum Missorium in quo epulæ feruntur.* Gregor. Turon. lib. 6. cap. 2. *Ibique nobis Rex Missorium magnum, quod ex auro gemmisque fabricaverat, in 50. librarum pondere ostendit, &c.* Adde lib. 7. cap. 4. Hist. Episcopor. Autissiod. cap. 20. *Dedit & alium Missorium similiter anaglyptum gravellatum*: ubi leg. *granellatum*, granis interstinctum. Histor. Translat. S. Sebastiani num. 64. *Prætor monilia virorum, atque mulierum, Missoria quoque diversi ponderis, aliaque vasa.* Fortunatus in Vita S. Germani Paris. cap. 13. *Incidens aurata Missoria, argentea vasa comminuens, &c.* Idem in Vita S. Radegundis cap. 19. *Missorium, cochleares, cultellos, cannas, potum, &c.* Occurrit passim, in Testamento S. Remigii Episc. Remensis, [in Testamento Ermentrudis Liturgiæ Gallicæ pag. 463.] in Chron. S. Benigni pag. 385. apud Fredeg. in Chron. cap. 74. Flodoardum lib. 1. cap. 4. lib. 2. cap. 5. Aimoin. lib. 3. Histor. cap. 16. 58. lib. 4. cap. 25. Monach. Autissiodor. pag. 66. Reginonem an. 605. Ennodium Epigr. 18. &c. [Mez eadem notione dixerunt

runt nostri. Litteræ Johannis Reg. Fr. an. 1362. tom. 3. Ordinat. 3. pag. 584. *Et chastum acouchere dudit Hostel-Dieu doit avoir un Mez entier.*

Missorius, in Gestis Dagoberti Regis c. 30.

Messorium. Isidorus lib. 20 c. 4. de Vasis escariis: *Messorium vocatur à mensa per derivationem, quasi mensorium* [Gloss. Lat. Gall. Sangerm. *Messorium*, *Vaissiaus à mettre viande pour table.*]

Mensorium *à menda dicitur, quod est in mensa, ut mantile, & vas escarium.* Jo. de Janua. Charta Sisnandi Archiep. Compostellani æræ 952. apud Antōn *de Yepez*, tom. 4. Chron. Ord. S. Benedicti: *Venapes 4. plumatios 5. tapete 1. lectos 6. cathedras 10. mensas 8. Mensorios 8. concas 15. arcas 3 &c.*

MISSURIUM, pro *Missorium*, in Charta Athelberti Regis Angl. apud Will. Thorn. c. 1. §. 9. & pag. 2124. & in Monastico Angl. tom. 1. p. 24 *Missurium etiam argenteum, scapton aureum, iterum sellam cum freno aureo, &c.* Ita Græci recentiores Μισσώριον interdum dixere, ut Constant. Porph de Themat pag. 7. Μισσώριον alii, ut in Anthol. Græc Edit. H. Steph. p. 378. 379. Vide Theophilum Instit. l. 2. tit. 2. §. 44. Et sane à *missu*, nostris *Mes*, vocis etymon arcessit Sirmondus ad Eonodium, quod malim, quam quod Vossius ait, ita vocatum, quia dono mitti soleat à Principibus.

1. MISSUS, nostris *Mes de mariage*, Jus quod domino castri *d'Assi* competit, quod ejusmodi est, ut ex singulis cibis qui in vassallorum nuptiis apponuntur, discus unus ad dominum deferri debeat. Aliud simile debetur Domino *de la Boullaie* in Normannia, quod *Regal de mariage* appellatur, quo tenetur sponsus die nuptiarum cum citharista afferre ad dominum 2. amphoras vini, 2. panes, & *spatulam mutonis*, & semel saltare, deinde domum redire. Charta alia Ludovici *de faroste Maure D. de Caenchi, de Saulx, & de Richebourg* an. 1615. *Item nous avons droit de Mets de mariage, qui est deu par ceux qui se marient, & qui viennent espouser en l'Eglise dudit Saulx, lequel se doit apporter jusqu'au chasteau par l'espouse avec les joueurs d'instrument; ledit Mets doit estre composé d'un membre de mouton, deux poulets, deux quartes de vin vallant quatre pintes, quatre pains, quatre chandelles, & du sel le jour des espousailles, ou peine de sols parisis d'amende.*

☞ *Plat nuptial*, in Chartular. Gemmetic. tom. 1. p. 52. *Et quand aucun se marie au dit lieu, il est tenu le jour de ses espousailles nous apporter à nostre manoir de Genesville ung plat de viande, deux pains & ung pot de vin, les menestriers precedans, quy s'appelle le Plat nuptial.* Ab Ecclesiasticis quoque ejusmodi pro matrimonio celebrando exigi poterant, etiam sub excommunicationis pœna. Statuta Eccl. Melden. an. circ. 1346. to. 2 Hist. Eccl. ejusd. p. 483. *Ne ullus sacerdos aut capellanus exigat aliquid ante benedictionem nuptialem, sive pro testimonio ferendo, sive pro matrimonio celebrando, occasione ferculorum quæ debentur in nuptiis. Celebrato autem matrimonio, recipiat fercula sua, & exigat, si fuerit necesse, pubis sub excommunicatione.* Vide *Fercula*.

2. MISSUS, Legatus, nuntius, qui ab alio mittitur. Gloss. Græc. Lat. *Missus*, ἀποσταλθείς. Glossæ mss. ad Conc. African. *Legati*, *Missi*. Vita S. Ludovici Pii Imp. an. 814. *Beneventanorum sedem Principem Grimoaldum non quidem venientem, sed Missos suos mittentem, pacto & sacramentis constrinxit, &c.* Conventus apud Marten. c. 3. *Statuit quia communiter Missos nostros ad Nordmannos pro pace accipiendam mittimus.* Domnizo lib. 1. de Vita Mathild. c. 19. *Inde suus Missus, donec redeat, jubet ipsum Regem nullo modo super ipsos pergere.* Ita idem l. 2. c. 17. Lex Alemann. tit. 21. 30. 36. Vita Ludov. Pii an. 817. Chron. Moissiacense an. 802. Annales Francor. Bertiniani an 781. 864 &c. Flodard l. 4. c. 6. Chron. S. Vincentii de Vulturno pag. 679. & Scriptores alii passim.

Ex Latio hauserunt Scriptores nostri vernaculi medii ævi suum *Mes*; unde vox *Messager*, pro nuntio etiamnum apud nos mansit. Le Roman *de Garin* ms.

Li Dus Garin est el palès monté,
O lui le Mès que il à reparonez.

Alibi:

Un Mès retourne qui en vint à Belin.

Chron. Bertrandi Guesclini ms.

Devant eur se getta le Mes à genouillon.

[Le Roman *de Vace* ms.

Li Mes qui du Roy vint, dist au Duc en l'oreille, &c.

Le Roman *d'Athis* ms.

Atendirent sur le rivaige
Le repairier de leur Messaige...
A tant est le Mes retourné,
Qui là dedans s'est devine.

Le Roman *de la guerre de Troyes* ms.

A tant les Messes leens entrerent,
Contr els les plussors se leverent,
Devant le Roy son aresté
Ulixes os premiers parlé.

Stabilimenta S. Ludovici lib. 1. c. 126. *Se aucuns devoit au mes le Roy deniers, & le Mes s'en fu ale clamer à la Justice le Roy, & le Ber de qui castelerie ce seroit, en demandast la court à avoir, il n'en auroit point, car les meubles au Mes le Roy sont au Roy.* [Ubi pro *Mes* in quibusdam mss. legi *Nies* vel *Niez*, id est, *Neveu*, monat D. *de Lauriere* in hunc locum.]

Missi, apud Scriptores nostros, proprie dicebantur qui è Palatio in civitates provincias & extra ordinem mittebantur à Principe cum amplissima potestate, *ut de omnibus causis quæ ad correctionem pertinere viderentur, quando possent studio, per semetipsos regia auctoritate corrigerent: & si aliqua difficultas in qualibet re eis obsisteret, ad Regis seu Imperatoris notitiam deferre curarent:* deinde ut inquirerent *quomodo hi qui populum regere deberent, unusquisque in suo ministerio se custoditum haberet*, quique *gratiarum actione*, & qui *correctione & increpatione* digni haberentur: ut ait in Capitulari 3. Ludovici Pii c. 3. 4. 5. unico verbo mittebantur, *ad justitias faciendas, exquirendas, ad recta judicia determinanda, ad oppressiones populorum relevandas, &c.* Quo spectat quod in veteri Inscriptione legitur: *P. Aquius Scævæ & Flaviæ filius ... extra sortem auctoritate C. Cæsar & S. C. Missus ad componendum statum in reliquum provinciæ Cypri, &c.* [Ermoldi Nigelli Carmen elegiacum pro Ludovico Imp. lib. 2. apud Murator. tom. 2. part. 2. col 44.

Nam mihi mente sedet, dederim quod nuper in orbem
Legatos, populos qui putate rogant.
Nunc, nunc, o Missi, certis insistite rebus,
Atque per imperium currite rite meum.]

Præsertim enim Missi delegabantur ut in Comitum & Judicum pravitates inquirerent, *ut si aliqui homines injuste privati fuissent de hereditate parentum per eorum cupiditatem, aut drvitum, ut reddere facerent*, ut est in Chronico Moissiacensi an. 815. *Ut nobiles & sapientes & Deum timentes Judices* constituerent, ex Lege Longob. lib. 2. tit. 53. §. 24. de Comitum & Judicum *negligentia* ad Principem referrent, ex Capit. 3. Ludovici Pii c. 5. & ex Edicto Pistensi c. 2. Unde in iis tantum Comitum *ministeriis* morari jubebantur, de quibus querimoniæ ad Principem pervenerant; non autem eorum qui *bonas justitias factas habebant*; proinde placita tenere vetabantur absentibus Comitibus reipublicæ causa, ex d. titulo 53. Legis Longobard. §. 19. 20. Atque ex hac Missorum in Comites auctoritate, iis *præpositi* dicuntur Missi, in Epist. Episcop. Franciæ ad Ludov. II. Regem c. 14. Quo spectant ista Theodulphi Aurel·an.

relian. Episcopi in Parænesi ad Judices v.99. ubi ait à Carolo Rege Missi onus sibi commissum:

Præfectura mihi fuerat peragenda tributa,
Rasque actu grandis, efficiumque potens.
Nulli vi, studiisque pius, armisque secundus
Rex dedit hanc Carolus, primus ad omne bonum.

Malis Scabinis præterea ejectis, *bonos in eorum locum eligebant*, qui juste judicarent, *ut & meliores & veraciores homines ad inquisitiones faciendas, & rei veritatem dicendum*, quique *adjutores Comitum essent ad justitias faciendas*, ex Addit. 4. Ludovici Imper. c. 73. 74. [Liber 3. Capitul. c. 33. *Ut Missi nostros Scabinos, Advocatos, Notarios per singula loca eligant.*]

In ipsos etiam Episcopos & Abbates inquirebant, si forte eos aut *libertates injuste* abstulissent, vel *si justitiam facere noluissent aut prohibuissent*, ex Lege Longobard. lib. 2. tit. 52. § 17. 21. *Inquirebant qualiter Episcopi, Abbates, Comites, & Abbatissa per singulos pagos agerent, qualem concordiam & amicitiam ad invicem tenerent, & ut bonos & idoneos Vicedomnos & Advocatos haberent, & ubicunque necesse fuisset, tam regios, quam Ecclesiarum Dei justitias, viduarum quoque & orphanorum, sed & cæterorum hominum inquirerent & perficerent, & quodcunque emendandum esset, emendare studerent, in quantum melius possent, & quod emendare per se nequivissent, in præsentiam Imperatoris adduci facerent, & de his omnibus eidem Principi fideliter renuntiare studerent*, ex Flodoardo l. 2. Hist. Remensis cap. 18.

De Monasteriis etiam ac Ecclesiis inquirebant, ac potissimum *de conversatione virorum & puellarum*, ac sartis tectis Ecclesiarum, *si emendata vel restaurata essent*, ex Capitul. Caroli M. l. 1. c. 122. Synodo Suession. ann 854. c. 2. & seqq. & ex Capitulari Compendiensi an. 868. ubi multa de Missorum officio circa Ecclesias & Monasteria habentur.

Curabant ut provinciæ latronibus ac prædatoribus purgarentur, ex Capitul. Caroli Calvi tit. 11. cap. 1. tit. 12. cap. 4. tit. 13. cap. 1. tit. 20. cap 7. 8. 9. denique ad hoc potissimum mittebantur, *ut querelas pauperum & oppressiones, sive quorumcunque causas examinarent, & secundum legis æquitatem definirent*, ex iisdem Capitul. tit. 17. c. 7. & Annal. Francor. Bertinian. an. 814. Præterea *de orphanorum & viduarum causis, & de regalibus justitiis*, & maxime, *de raptoribus puellarum & viduarum & Sanctimonialium*, & de his qui durius in Presbyteros sævirent, cognoscebant, ex Edicto Pistensi cap. 2.

De hisce porro rebus omnibus ita auctoritate regia decernebant, ut siquidem civiles essent causæ, vel Laicos spectarent, eas in pleno mallo seu placito cum loci judicibus judicarent, ex Chronico Farfensi pag. 653. &c. sic vero Clericos & Ecclesias, in Synodo cum Episcopis & Sacerdotibus dirimerent, quod testatur Theodulphus in Parænesi ad Judices vers. 107. ubi ait Missum se à Rege delegatum in aliquot provincias, quas sic describit:

Quo Synodus Clerum, populum lex stringeret alma,
Urbibus & valdis mosque decorque pius.
Quas Arar & Wardo, Rhodanus quas alluit acer,
Elauris, fine his connumerandus Atax,
Quasque Alpes Latia, Lybiæ discriminat æquor,
Quasque Pyrenæus orbe ab Ibere, tuo,
Seu quas Lugdunum Arcturo aut Aquilone revellet,
Resque Aquitana suis pulcra Tolosa locis.

Et vers. 143.

Undique conveniunt populi, Clerique catervæ,
Et Synodus Clerum, lex cogit alma forum.
Quis bene compositis, nos tandem opulenta recepit
Urbs Arelas, cives quam statuere sui.

Mox:

Quo Synodo Cleri, legum moderamine plebis
Pectora contundimus juris & artis ope.

Quater in anno legationes suas obibant, *propter justitias qua usquemodo de parte Comitum remanserant*, in hieme Januario mense, in verno Aprili, in æstate Julio, in autumno Octobri. Cæteris vero mensibus unusquisque Comitum placitum suum habebat, & justitias faciebat. Ita Capitul. 3 ann. 812. cap. 8. l. 3. c. 83.

Missi porro seligebantur ex ditioribus & honoratioribus Palatii, ne si pauperiores essent, muneribus corrumperentur. Chronicon Moissiacense an. 802. *Recordatus piissimus Karolus Imperator in die sua de pauperibus, qui in universo Imperio ejus erant, & justitias pleniter habere non poterant, noluit de intra Palatio suo pauperiores vassos suos transmittere, ad justitias faciendas propter munera: sed elegit in regno suo Archiepiscopos, & reliquos Episcop. & Abbates cum Ducibus & Comitibus qui jam opus non habebant super innocentes munera accipere, & ipsos misit per universum regnum suum, ut Ecclesiis, viduis, & orphanis, & pauperibus, & cuncto populo justitiam facerent.* Crebro quippe muneribus tentari solitos Missos innuit Theodulphus in Parænesi ad Judices v.169.

Hoc animi murum tormento frangere certant,
Ariete quo tali mens male pulsa ruat.
Hic & crystallum, & gemmas promittit Eoas,
Si faciam alterius ut potiatur agris.

☞ Ii vero *Missi majores* dicuntur, in Capitul. Caroli Calvi an. 860. tit. 32. §. 8. ad proinde Missi alii, qui iidem atque *Missi discurrentes*, de quibus infra, D. Cangio videntur, res majoris momenti, quasque per se definire non poterant, referre jubentur: *Et quidquid exinde quod commendamus per se adimplere non potuerint, ad Missos majores per ipsum missaticum constitutos referant, ut cum illorum consilio & auxilio omnio impleant.*

Ad obeundas functiones suas sumtibus publicis tum in itinere, tum in ipsis provinciis alebantur, *Tractoria* in eum finem à Principe iis data, qua jubebantur Provinciales *mansionaticum* & *metatum* iis, resque necessarias ad victum præbere: idque *conjectum* vulgo appellabant, qui vel in ipsis *tractoriis*, vel in Constitutionibus definiebantur. Capitula Ludovici Pii: *Volumus ut talem conjectum Missi nostri accipiant, quando per Missaticum suum perrexerint; hoc est, ut unusquisque accipiat panes 40. friskingas 2. porcellum aut agnum unum, pullos 4. ova 20. de vino sextarios 9. de cervisia modios 2. de annona modios 2. Et quando prope sunt de illorum domibus, nullum accipiant conjectum.* Hinc Theodulphus in Parænesi ad Judices v.283.

Hic ego pertractans sumebam parva libenter,
Quæ non sæva manus, sara sed illa dabat.
Scilicet arboreos fructus, hortique virentis,
Ova, merum, panes, cornipedumque cibos,
Sumpsimus & teneros pullos, modicasque volucres,
Corpora sunt quarum parva, sed apta cibis.

Ad *Missorum conjectum* spectant etiam quæ habet Lex Longob. lib. 3. tit. 1. §. 38. *Et Missi nostri qui vel Episcopi, aut Abbates sunt, aut Comites, usque in sua suam judiciariam vel terminum fuerint, nihil de alterum conjectu accipiant. Postquam vero inde longe recesserint, tunc accipiant quod in sua tractoria continetur. Vassi vero nostri & Ministeriales qui missi sunt, ubicunque veneint, inde conjectum accipiant.* Vide Henr. Valesium ad Excerpta Diodori Siculi p.60.

Sed de Officio Missorum legenda omnino Capitularia 5. & 6. Ludovici Pii ann. 819. 828. 829. &c. in varia Capitula dispertita, quæ fere omnia in libros Capitularum Caroli M. relata sunt.

Scli-

Seligebantur *Missi ex utroque ordine*, id est, ex Clericali & Laico, ut est in Capitul. Caroli Cal. tit. 6. c. 20. Episcopi scilicet, Abbates, Comites, & vassi dominici, in iisdem Capit. tit. 12. post. c. 13. [Ermoldi Nigelli Carmen elegiacum pro Ludovico Imper. l. 2. apud Murator. to. 2. p. 2. col. 44.

Legatos etiam monachorum ex ordine lectos
Cæsar adesse jubet, qui sua jussa colant,
Quos iterum mittat per sacra monastica castra.

Ex quocumque vero ordine selecti, a Romano Pontifice simul & Imperatore interdum constituebantur. Capitular. Lotharii Imperat. ann. 824. tit. 2. cap. 4. *Volumus etiam ut Missi constituantur a Domno Apostolico & a nobis, qui annuatim nobis renuntient qualiter singuli Duces & judices justitiam populo faciant.* Quæ de partibus transalpinis Lothario subjectis intelligenda sunt.] Quod vero a Rege mitterentur, dicti ut plurimum

Missi Dominici, id est, *proprii*, ex domo Regia selecti, in Lege Longob. lib. 1. tit. 13. §. 3. lib. 2. tit. 16. in Capitul. Carlomanni tit. 2. cap. 8. apud Flodoardum lib. 2. Hist. Rem. cap. 18. Adrevaldum de Miracul. S. Bened. cap. 25. Perardum in Chartis Burgundicis pag. 148. &c.

Missi Regales, in Capitulis Caroli M. ann. 797. editis ab Holstenio cap. 4. [& in Notitia ann. 1014. apud Murator. delle Antic. Estensi p. 191.]

Missi Regii, in Synodo Pistensi ann. 862. c. 4. in Edicto Pistensi Caroli Calvi c. 25.

Missi Palatii, in Lege Longob. l. 2. tit. 52. §. 17. lib. 3. tit. 13. §. 3.

Missi a Latere, ex *latere*, in Synodo Romana sub Bonifacio II. edita ab Holstenio pag. 77. 78 Vita S. Præjecti cap 3. *Incusat Pontificem, quod prædia prædictæ feminæ Claudiæ sibi vendicaret, causasque Regi depromit: obtinuitque cum Principe, ut Missos ex latere dirigeret, qui eum per fidejussores nuntiarent, & in aula Regis faceret præsentari.* Vita Ludovici Pii an. 824. *Statutum est etiam juxta antiquum morem, ut ex latere Imperatoris mitterentur, qui judiciariam exercentes potestatem, justitiam omni populo facerent, & tempore quo visum foret Imperatori, æqua lance penderent.* Anonymus de Miraculis S. Vedasti p. 2. n. 10. *Isdem Comes dicitur adiisse Principem, rogans mitti viros a latere sua auctoritatis, ... jussusque est Remensis provinciæ Comes his interesse altercationibus.*

Legati, *Legati a latere regii.* Concilium in Verno c. 2. *Quæsumus ut scelerum patratores ... missis a latere vestro probatæ fidei Legatis, absque respectu personarum, & excæcatione munerum coerceantur.* Annales Fr. Bertiniani & Metenses ann. 798. *Seditione commota Legatos regios, qui tunc ad justitias faciendas apud Regem conversabantur, comprehendunt.* Et an. 814. *Habito quoque Aquisgrani populi sui conventu, ad justitias faciendas, & oppressiones populorum relevandas, Legatos in omnes regni sui partes dimisit.* Ratbertus de Casib. S. Galli c. 5. *Contigit autem tempore quodam Wolfharium Remensem Episcopum legatione a Domno Karolo sibi injuncta ad justitias in Rhetia Curiensi faciendas ad ipsum pagum venisse.* *Judices a latere dati*, in Chronico S. Vincentii de Vulturno p. 690.

Missi Discurrentes, seu *decurrentes*, ut ast in Capitul. 3. an. 812. c. 8. videntur appellati, non quidem Missi de quibus agimus, sed qui ad certas quasdam functiones a Principe extra ordinem mittebantur. Fredegarius in Chron c. 87. *Intrastiam videntes quod Radulfo nihil prævaluissent, Missis discurrentibus, ut pacifice Renum iterum transmearent, cum Radulfi conventientia Sigibertus & ejusdem exercitus ad propria remeant.* Capitula Caroli Calvi tit. 30. *Et volumus ut sicut nobis convenit, inter nos fideles Missi discurrent, & quæ in unumquemque nostrum regno emendanda sunt, & alter alteri innotuerit, emendentur.* Ibidem: *De fidelibus autem Missis inter nos discurrendis, & de his quæ in regnis nostris emendanda sunt, emendandis, &c.* Et tit. 27. *Hæc Missi nostri discurrentes faciant, omnibus in suo Missatico firmitatem quæ inter nos carissimum nostrum atque dilectos nepotes nostros facta est, notam faciant.* Ex quibus, & aliis locis, ita jurisdictionem exercuisse *Missos discurrentes* colligitur, ut si res essent majoris momenti, vel quæ mandatum eis injunctum excederent, ad *Majores Missos* per ipsum *Missaticum constitutos* referre, vel cum iis res ipsas peragere tenerentur, ut est d. tit. 27. p. 245. 253. Ubi *Missi Majores* iidem sunt qui *Dominici*, qui in certas provincias mittebantur a Principe *ad justitias faciendas*. *Missorum* vero discurrentium crebra est mentio in veteribus Tabulis. Charta Carlomanni Regis an. 882. in Tabul. Abb. Belliloci nu. 7. *Ut nemo sanctæ Dei Ecclesiæ fidelium nostris aut futuris temporibus, non Comes, vel Vicecomes, aut Missus discurrens, seu quilibet Reipublicæ minister ab ejusdem loci Abbatibus sive Monachis ... expensas requirere præsumat.* Quæ quidem formula passim fere habetur in Chartis aliis, in Chronico Laurishamensi pag. 59. in Chronico Farfensi p. 652. 658. 666. apud Willelmum Hedam p. 227. 1. Edit. Sanjulianum in Tornutio p. 510. Doubletum p. 713. Beslium in Regib. Aquitanis p. 40. &c.

¶ Missi Discussores iidem vocantur, in Edicto Chlotarii II. Regis ann. 615. tom. 1. Capitul. col. 24. *Episcopi vero vel potentes, qui in aliis possident regionibus, judices vel Missos discussores de aliis provinciis non instituant nisi de loco, qui justitiam percipiant & aliis reddant.*

Missi Fiscales, in Lege Ripuar. tit. 89. & *Missi fiscalini*, in Lege Longob. l. 2. tit. 51 §. 13. videntur fuisse ii qui in fiscos regios mittebantur a Principe, ut villicis invigilarent, resque dominicas recte disponerent.

¶ Missus Ducis, in Lege Alaman. c. 30. *Si quis Missum Ducis infra provinciam occiderit, tripliciter eum solvat sicut lex habet.*

Missi Comitum, qui vices Comitum absentium agebant in placitis & mallis publicis, & eorum mandata exequebantur, in Lege Aleman. tit. 36. §. 1. 3. 4. 6. in Capitul. Caroli M. l. 5. c. 24. in Edicto Pistensi c. 6. 32. &c. qui *ministri Comitum* dicuntur in Lege Longob. l. 2. tit. 52. §. 12.

Missi Reipublicæ, *id est, Ministri Comitis*, in Epistola Episcoporum Franciæ ad Ludovicum II. Regem c. 7. qui nude *Missi reipublicæ* dicuntur in Edicto in Carisiaco an. 861. in Edicto Pistensi c. 31. &c.

¶ Missus Judicis, in Capitul. excerptis ex Lege Longobard. c. 39. idem qui apparitor.

¶ Missus Presbyteri, Idem qui Procurator, in Lege Alaman. c. 21. *Missus Abbatissæ*, eadem notione, in Synodo Vernensi an. 755. c. 6.

Missi Episcoporum, in Edicto Pistensi c. 31. Vide *Ministri Episcoporum*.

Missi S. Petri, Legati Apostolici. *Archiepiscopus Bonifacius, qui est Missus sancti Petri*, in Capitulari 1. Carlomanni Principis an. 742. c. 1. Zacharias PP. Epist. 11. ad eumdem Bonifacium: *Tu vero Legatus es & Missus, ut fuisti Apostolicæ.* Adde Concil. Liptinense c. 1. & Nicolaum PP. Epist. 26. [Leonem Gabinensem Episc. *Sanctæ Romanæ Ecclesiæ Missum & Apocrisiarium* vocat Capitulare Caroli C. an. 876.]

Missaticum, *Missaticus*, *Nuntium*, Ugutioni; Legatio, Gallis *Message*. Capitulare 3. ann. 813. c. 7. *Si quis Missum dominicum occiderit, quando in Missaticum directus fuerit, &c.* [Diploma Caroli Crassi ann. 887. apud Marten. to. 1. Ampliss. Collect. col. 223. *Sed quo-*

quoniam ejusdem loci (Corbeiæ novæ) *Abbates Missaticum regium peragere soliti erant, concedimus eis ut triginta homines nobiles ab aliis professionibus secum immunes habeant.*] Leo III. PP. Epist. 5. *Nam Missaticum per patrios deportare non nobis videtur quod idoneum sit.* Concil. Engolenheimense an. 948. in Præfat. *Hujusmodi proculdubio affominis tam salubri Missatico gloriosissimi Reges ... congratulantes*, &c. Vita Alcuini n. 12. *Et precibus postulavit, ut ad se post expletionem Missatici in Franciam reverteretur.* Histor. Translat. S. Sebastiani n. 18. *Dominus Papa æquanimiter nostra non fert Missatica.* Codex Epistolarum S. Bonifacii Arch. Moguntini Epistol. 115. *Contigit ut Dominus Imperator patruelem meum miserit in Missaticum super Elbam.* Guillelmus Bibliothecarius in Hadriano II. *Marinum CPolitanum Missaticum devotissime, ut diximus, fortito*, &c. Id est, legationem, seu dignitatem Apocrisiarii. Will. Brito in Vocab. ms. *Damones nostra Missatico deferentes.* Adde Capitula Caroli C. tit. 26. Annales Francor. Bertinian. an. 861. 866. Hariulfum l. 3. cap. 14. Flodoard. l. 3. Hist Remens. c. 18. Hugonem Flaviniac. in Chron. p. 204. Hincmarum to. 2. p. 285. 339. 593. 611. 806. Concil. Duziacense I. p. 1. c. 4. p. 4. c. 9. &c.

¶ Missiaticum, Eadem notione. Vita S. Aicadri Abb. Gemetic. cap. 13. sæc. 2. Bened. pag. 959. *Cognoscens ea quæ in animo B. Aicadri Abbatis versabantur pro suo sancto Missiatico, quam celerrime perfecit omnibus quæ in via erant necessaria*, &c.

¶ Missaticum, Epistola. Acta S. Iohannis presbyteri to. 4. Junii p. 483. *Missaticum tulit ipsi summo Pontifici, pro communi utilitate sanctæ universalis Ecclesiæ Catholicæ.*

Missaticum, Alia notione. Charta ann. 1195. apud Ughellum to. 7. p. 1321. *Debet ... 8. salmas vini, & 6. mannas lini, & Missatica, operas 5. tres ex bis in persona, & duas in alia cum bobus.* Infra: *Et exenia. & Missatica, & operas.* [Forte, idem quod decima. Vide *Missalis annona.*

Missaticum, Districtus & jurisdictio Missi, seu *ministerium Missi*, ut est in Concilio Suession. II. ann. 853. cap. 10. Concilium Duziacense I. part. 5. pag. 293. 2. Edit. de quodam Comite: *Et omnia quæ ibi habuit* (idem Comes) ... *sine Misso, vel literis, vel verbo Regis, in sua parochia, & Missatico illi per violentiam abstulit.* Ita passim usurpatur in Capitulis ad Legem Bajwar. tit. 2. cap. 4. in Capitulis Caroli M. lib. 3. cap. 27. 64. 80. 84. 87. lib. 4. cap. 68. in Lege Longob. lib. 1. tit. 13. §. 3. lib. 2. tit. 53. §. 20. in Capitulari tertio Ludovici Pii cap. 10. §. 1. in Capitul. Caroli C. tit 6. cap. 17. tit. 11. cap. 2. tit. 12. c. 7. 12. 13. tit. 21. in Synodo Suessionensi II. cap. 12. in Synodo Carisiac. can. 2. in Synodo Pistensi cap. 2. &c. Ubi etiam non pro districtu duntaxat semper sumitur, sed interdum pro ipso Missorum officio, quod *Legatio Missorum*, in Lege Longob. l. 2. tit. 52. §. 17. *Justiniaria*, l. 3. tit. 1. §. 38. dicitur. *Messagerie* porro videtur appellari in Consuetudine Solensi tit. 4. art. 1. districtus Missi, seu *Missaticum*. [Vide *Messegaria*.]

Missaticus, Missus, nuntius. Ugutio: *Missaticus, qui frequenter mittitur, nuntius.* Synodus Pontigonensis ann. 876. cap. 13. *Ipsi nihilominus Episcopi singuli in suo Episcopio Missatici nostri potestate & auctoritate fungantur.* Vita Sanct. Deicolæ Abb. capit. 8. *Pransam Lupæ Missatici vobis agiliores supervenere.* Tabularium Sanct. Martini Turonensis apud Sammarthanos in Archiepisc. Turonensibus n. 61. *Amatus Romanæ sedis Missaticus.* [Jacobi Auriæ Annal. Genuens. ad an. 1280 apud Murat. to. 6. col. 574. *Ordinatum quoque fuit quod in ipsis ires Missaticus pro Communi Janua vir nobilis Manuel de Nigro ad Imperatorem Paleologum.*]

Messaticus, Eadem notione. Anonymus Barensis in Chronic. ad ann. 1053. *Argiro direxit ipso Episcop. Troonense Constantinopoli Messatico.* Tabularium Lascurrense: *Et misit Messaticum Gassiarnaldum Vicecomitem Aquis, qui tenuisset placitum ante se, sicut Comes debebat facere.* [Bartholomæi Scribæ Annal. Genuens. ad ann. 1237. apud Murator. tom. 6. col. 476. *Ipso quidem anno Messiaticus Regis Tunesis venit Januam in una galea armata de Saracenis.*]

¶ MISTERIALUM, f. Vasa mysteriis celebrandis necessaria. Acta S. Judicaelis mss. *Dimidium superius erat aureum, lucens ut pharus angelicus, in quo erant cavilli aurei curvi, pleni candelabrorum, thuribulorum, Misterialorum, stolarum, librorum Evangeliorum.*

1. MISTERIUM, pro *Ministerium*, vulgo *Mestier*, Ars. Tabularium Fiscanense fol. 87. *Notum facio quod ego nihil hæreditatis habeo .... in ministeriis de pistrino Fiscanensi, videlicet in custodia hostii ejusdem pistrini, nec in Misterio quarti breatorii quod Abbas dedit mihi pro servitio meo ad vitam meam.* *Misteria, æ*, in Monastico Anglicano tom. 3. pag 102. [Statuta Avenion. MSS. *Statuimus quod nullus de civitate cujuscumque Misterii sit tenens operatorium*, &c.] Vide *Ministerium*.

¶ Mistera, Eadem notione, in Charta apud Rymer. to. 4. p. 751. *Ac quidam alii operarii lanarum ac pannorum ... pro lanis ibidem operandis, & Mistera alias sua in eodem regno exercenda ... & lanas operando, & Misteram suam alias exercendo*, &c.

¶ Mysterium, in Constitut. Caroli M. in Codice Sangall. p. 223.

¶ Misterium, Jugum, fabrilis machina, nostris *Metier*. Codex ms. redituum Episcopat. Autissiodor. an. circ. 1290. exaratus: *Omnia Misteria textorum debent quodlibet 12. den. Comiti, & illa de sago & tapetis 6. den. ... Si aliquis homo haberet 20. Misteria ad texendum pannos, deberet quodlibet summam supra dictam, scilicet de Misterio sago & tapetis 6. den. & de Misterio ad pannos 12. den.* Nostris *Mistere*, pro Opificium, Gall. *Ouvrage*. Le Roman de la *Violette* ms.

Ung jour en la chambre son pere
Fist une estoile & ung Mistera
De soie & d'or moult soubtilmant.

¶ 2. MISTERIUM, pro *Officium*. Charta Philippi Pulcri Franc. Regis in Bullario Fontanell. fol. 39. *Damus & in hæreditatem concedimus redditus avenarum, garbarum bladi, tortellarum, gallinarum & ovorum quæ & quas ratione Misterii Soriamnatro in foresta Brotonne*, &c. Vide *Ministerium*.

¶ 3. MISTERIUM, Alia notione. Vide *Metacio*.

MISTICO, Mysticus, Μυστικὸς, Secretorum Principis conscius, *Auricularius*, dignitas Palatina apud Byzantinos. Will. Tyr. l. 15. c. 23. de Manuele Imper. CP. *Ubi fratrem natu se priorem palatium, audita patris morte, jam obtinentem, per Misticonem suum, qui palatio & thesauris præerat universis, ... ex improviso captum in vincula conjecit.* Μυστικὸς inter præcipuas, & illustriores Aulæ CPolitanæ dignitates recensetur a Constantino de Administrando Imperio capti. 51. & Codino de offic. Aulæ CP. Mysticos aliquot habent Scriptores Byzantini, [Anonymus in Lacapeno nu. 15. 17. in Porphyrog. n. 10. 14.] Niceph. Gregoras l. 8. p. 206. Joannes Cantacuzenus l. 3. c. 36. & 89. Joan. Tzetzes in Ep. p. 268. & alii quos laudat Meursius. Tzetzes, loco citato, Mysticum Servilium compellans, ὀφθαλμὲ γυναικῶν, ὑπεροχὴ τῶν ἀρχῶν, μυστικώτατε ξένε. [Vide Glossar. mediæ Græc.]

¶ MISTILIO, Miscellum frumentum, in Chron.

Roto-

Rotomag.apud Labbeum tom.1.Bibl.mss.ad an.1278. & in Chartul.S.Vandreg. Vide *Mixtum* 2.

MISTIRIOL, Caupo, in Glossa interlineari in Grammatica Smaragdi ms.

¶ MISTOILUM, MISTOLIUM. Vide *Mixtum* 2.

¶ MISTRA, *Odia, mensura*. Papias ms.

¶ MISTRALES, MISTRALIA. Vide *Ministeriales*.

¶ MISTUM, pro Vinum, apud Cencium in Ord. Rom.tom.2.Mus.Ital.Mabill. p.201. *Marescalci debent, quando vadunt ad herbas, vel paleas, vel ad fœnum, habere Mistum & furcas*. Vide *Mixtum* 1.

¶ MISTURA. Vide *Mixtum* 2.

¶ MISURARE, Metiri. In pervetusto Cod. ms. Epist. S.Pauli Græco & Latino litteris uncialibus scripto e Bibl.Sangerm.hæc verba Græca 2.Cor.c.10.12: ἀλλὰ αὐτοὶ ἐν ἑαυτοῖς ἑαυτοὺς μετροῦντες, καὶ συγκρίνοντες, &c. sic Latine redduntur: *Sed ipsi intra nos metipsos Misurantes & comparantes, &c.*

MISUS, pro *Missus*, Positus, Gallis *Mis*. Capitula ad Legem Alamannor.c.22. *Si in clida Misa non fuerit, &c.* Occurrit ibi pluries.

¶ MIT, Volat. Vide *Falcus* in *Falco*. *Mit*. Anglo-Saxon. *Mit* Belgis, & *Mith*, in Evangeliis Gothicis, ut observat Eccardus ad Legem Salicam tit. 36. Græcorum μετὰ respondet atque Latinum *cum* denotat.

1. MITA. Lex Bajwar.tit.9.c.2.§.3. & 4. *De illo Granario, quod Parch appellant, cum 3. sol. componat; de Mita vero si illam detegerit, vel incenderit, cum 3. sol. componat*. Ubi, opinor, recte viri docti existimant esse idem quod *meta*, acervus segetum. Vide in hac voce. Quidam Codd. *meda* præferunt.

2. MITA, Monetæ æreæ Flandrensis species, 4.obolorum pretii. [Chron.Trudon.ad ann.1282. *Tempore Guilielmi Abbatis Arnulfus de Los nullum jus habuit in villa nostra de Berlo, nec reditus aliquos ... nisi solummodo ad Mosam Schandich ibidem, qua solvebat veterem Mitam cum dimidia*. *Mitte*, in Edicto Philippi VI. Reg. Franc.an.1332.tom.2 Ordinat.Reg.pag. 87. *Que nulles Mittez doubles, cornuz, esterlins, ne nulles autres monnoyes faites hors de notre royaume n'aient nul cours*.] Vide Lindanum in Teneræmunda lib. 2. cap. 2. num.46

¶ 3. MITA, Mensura potus. Usus Culturæ Cenom. *Ad cœnam habeant Prior & Præpositus, & cellerarius & bajulus, & duo Priores de foris, magnam Mitam*.

¶ 4. MITA, Idem quod *Mitana* infra. Charta ann. 1218.ex Tabular.S.Victoris Massil. *Probihemus ne Prior vel monachus* (deferat) *Mitas nisi forte Mitas quas fecerunt de panno*.

¶ 5. MITA, f. Cibus, esca, & quidquid ad cibum pertinet. Concil.Limense ann.1585 inter Hispan. pag.4.0. *Quoniam indecens est quod puella doctrinarum sacerdotum, eorumdem domos ad verrendum vel rigandum frequenteut, vel Mitam, vel alias res in eis domibus faciant; ordinamus, &c.* Aliud an.1590.ibidem p.452. *Diligenter invigilent parochi, ne permittant ut Indi in templis quæ sunt domus orationis, faciant partitiones Mitarum, seu tributorum, vel rerum rusticarum*. Hispanis *Migas de pan cozido* est pulmenti species ex *mica* panis, oleo, aqua, sale & allio conferta.

¶ MITADELA, pro *Metadella*, ut etiamnum à Thuscis appellatur, Mensura solidorum simul & liquidorum, quæ est pars octava Sextarii apud Etruscos. Albertinus Mussatus de Gestis Henrici VII. lib. 13. rubr. 8. apud Murator. tom. 10. col.536. *Angebatque Imperatoris Pisanorumque animos, quod jam victum* (l.victus) *penuria intolerabilis suos afficeret, præsertim vini defectus, cum minima ejus cessus mensura, quam Mitadelam terrigenam vocant, Pisanæ monetæ solidis duobus arrogatis venditoribus emeretur*, Consule Villani notam in hunc locum.

¶ MITADENQUUM BLADUM, Miscellum frumentum, *Blad mèteil*, Provinc. *Metadiè*. Charta an. 1395 ex Schedis Præs. de Mazaugues: *Pro quibus bonis dat & servit annuatim in quolibet festo S.Michaelis ... unum quartale bladi Mitadenqui, &c.* Vide *Mixtum* 2.

MITADOLUS. Inscriptio cujusdam vasis, apud Sugerium de Rebus in administratione sua gestis:

Hoc vas sponsa dedit Aanor Regi Ludovico,
Mitadolus avo, mihi Rex, Sanctisque Sugerus.

Forte nomen proprium.

MITANA, MITANNA, Lanea, vel pellicea chirotheca, Gallis *Mitaine*. Institutiones Capituli Cisterciensis, distinct.5.cap.7. *Pueri euntes assidue cum personis ordinis non deferant cutellos acuminatos, vel vestes varias, nec serta in capitibus, nec chirothecas in manibus, sed Mitanas*. *Mitanæ de panno*, in distinct.13.c.11. [Statuta Ord. Grandimont.apud Marten.tom.4.Anecd.col.1234. *Mitanas vero laneas eis non prohibemus*.] Statuta Ordinis S.Gilberti de Sempringham pag.720. *Cyrothecarum & Mitannarum omnis superfluitas ... caveatur*. Guigo II. Prior Cartusiæ in Statutis ejusdem Ordinis cap. 57. §. 1. *Mantellum caputium, Mitanas laneas unas, lumbaria duo, &c.*

¶ MITATORICIUM, Sacrarium, secretarium. Acta SS.tom.3.Maii ubi de S.Nicolao Patriarcha CP. p. 510. *Ut exinde pariter dextera ecclesiæ parte, via consueta penitus relicta, ad Mitatoricium usque pertransiret*. Μιτατώριον vel μιτατώριον, Græcis recentioribus. Leo Grammatic.in Leone Philos.p.483. ὅπερ δ' ὤρχετο αὐτῷ τὰ δεξιὰ μέρη μέχρι τοῦ μιτατωρίου, &c. Vide Gloss.med.Græcit.v. Μιτάτον & Suicerum v. Μιτατώριον.

MITCHA. Charta Henrici III. Imper. ann. 1049. apud Chiffletium in Tornutio: *Caldarias quatuor ad sal conficiendum, cum propriis sedibus, quæ vulgo Mitchæ vocantur*. Vide *Mitta*.

¶ MITELLA. Vide *Mitra*.

¶ MITELLITA, Placentæ genus, ex Turneb. Advers.lib.24.c.6.

MITERIATA, Modus agri. Charta Ludovici VII.Regis Franc. ann.1172. apud Sammarthanos in Episcopis Matiscon.n.40. *Quatuor Miteriatas terræ Capitulo donavit*. [Vide *Mesteriata*.]

¶ MITGERIA, Mensuræ species. Vide *Migeria*.

¶ MITHIUM, ut *Methium*. Vide in hac voce.

¶ MITHRA, pro *Mitra*, capitis tegumentum, apud Caffarum lib. 1. Annal.Genuens.tom.6.Murat. col.255.

¶ MITHRIDATUM, Plinio *Mithridaticum antidotum*. Epist. Ambrosii Camaldul.apud Marten. tom. 3. Ampliss.Collect.p.410. *Vascula duo testacea, alterum opiata, alterum Mithridatis lectissimi*.

MITHRIDI Lex Frision.tit.22.§.50. *Si membranam qua jecur & splen pendent, quod Mithridi dicunt, vulneraverit, 18.sol.componat*. Ubi Sicama legendum censet *midrift*, vel *middelrift*, i. pellicula, qua exta ab intestinis inferioribus separantur, [à Saxon.Midhrife, quod Somnero diaphragma, mesenterium significat.]

MITIFICARE, *Mitem facere*, in Glossis antiq.mss. [*Amoloier*, eadem notione usurpat le Roman *de la Rose* ms.

Il se fet bien Amoloier
Par chuer & par sonploier.]

MITISCUS, *ubi truet homo pedes suos, cum sedit in caballo*, in Glossis mss. Stapes.

MITITIA, à *Mitis*, Mansuetudo, apud Ebrardum Bethun.lib.contra Valdenses c.2.p.56. *Mititas*, in Glossa ad Genesis 15. [Concilium Tolet.an.1323.inter Hispan.tom.3.pag.571. *Castitas, Mititas, sobrietas, benevolentia, &c.* Charta an. 1383. apud Marten.to.1.Anecd. col.

col 1589. *Regalis consuetudinis innata Mititas benigna compassione subveniat.* Occurrit præterea quod S. Laurent. Justin. in ligno vitæ tract. de Charit. c. 5.]

¶ MITIUM, & MITTIUM. Vim vocis minime attigisse videntur doctissimi viri Bignonius & Cangius noster, cum *Mitius* pro *Missus* scriptum suspicantur; ad rem propius accedit eruditus Eccardus in Notis ad Legem Sal. à Carolo M. emendatam p. 176. ubi *forisfmitio* uno verbo, idem esse tradit quod *projectio*, seu *gurpitio*; quod scilicet veteribus solemne erat alicujus symboli projectione rei cujusvis possessione sese exuere, atque adeo alium investire. Hinc est etiam quod *Mitio* apud Marculfum lib. 1. Form. 23. de legali ad judicium citatione interpretatur, quod ramo perinde abjecto & in sinum adversarii projecto, ejusmodi citatio fieri solitum erat. Mihi vero *Mitium*, idem videtur quod Dominium, legitima possessio: quo sensu non obscure occurrit in Charta Caroli M. an 771. apud Marten. tom 1. Anecd. col. 11. *Præcipientes ergo jubemus, ut nullus judex publicus.. homines ecclesiæ & monasterii ipsius* (Morbacensis) *tam ingenuos quam & servos, qui super eorum terras & Mitio manere videntur, &c.* Præceptum Pippini Regis ano. 751. apud eumdem Marten. tom. 1. Ampliss. Collect. col. 26. *Præcipimus, ut neque vos, neque juniores aut successores vestri Abbatibus ipsius loci* (Andolensis) *nec Mitio potestatis illorum, nec hominibus qui per ipsos legibus sperare videntur, inquietare... præsumatis,* Aliud ejusdem Regis an. 760. ibidem col. 27. *Vel quicquid ad ipsum monasterium sperare videntur, unde legitimo redebet Mitio, sub sermone tuitionis nostræ, &c.* Quæ alia non videntur ab iis quæ leguntur in Diplom. Caroli M. an 769. ibidem col. 32. *Ita ut nullus judex publicus in curtes ipsius monasterii* (Corbeiensis) *vel homines qui supra terras commanere videntur, &c.* Et in alio an. 782, ibidem col. 42. *Ut nullus judex publicus fisci nostri in jam dictas villas vel facultates ipsius Sancti* (Martini) *ad agendum, &c.* Cui interpretationi alia quæ à D. Cangio laudantur, haud invita Minerva posse accommodari existimo.

MITIUS, pro *Missus*, Legatus, in Formulis Lindenbrog. 36. 37. 123. [Vide *Mitium*.]

¶ MITOLOGIA, pro *Mythologia*, in Epist. Guazonis ad Augienses Fratres ann. 960. apud Marten. to. 1. Ampliss. Collect. col. 300.

¶ MITOS, Filum, Ebrardus Bethuniensis in Græcismo c. 10.

Est, mihi crede, Mitos, filum: sed fabula Mithos:
A Mitos, cramitum: de Mithos, Mithologio.

¶ MITPHIUM, perperam pro *Methium*. Vide supra *Methium*.

¶ 1. MITRA, Apex, fastigium campanilis, Gall. *Flecbe d'un clocher*, quod acumen desinat sic dictum. Acta S. Bertrandi tom. 1. Jun. p. 785. *Et Mitram campanilis ecclesiæ nostræ non fecimus fieri gratis.*

2. MITRA, Isidoro lib. 19. Orig. c. 4. & Ugutioni, *Funis, quo navis media vincitur.* [*Mitra, la corde de quoy le milieu de la nef est lie*, in Gloss. Lat. Gall. Sangerman.] Tertullianus Carm de Jona:

Nauticus inter ea geminus clamor omnia tentat
Pro rate, proque anima spirat mandare merantes,
Oblaqueare Mitram, clavorum stringere nisus,
Vel reluctantes impellere pectora gyros.

MITRÆ, Feminarum sunt, ut pilea virorum, ait Servius ad 9. Æneid. [Gloss. Lat. Gall. Sangerm *Mitra, coiffe à femme.*] Warnerius ms. in Caprum Scottum Poetam, ut veteres omittam:

His dictis sapiens subrisit domna parumper,
Et Mitram pulchram supposuit faciem.

S. Hieronym. Epist. 10. de Magdalena: *Non habuit crispantes Mitras, nec stridentes calceolos, nec orbes stibio fuliginatos.* Epist. 23. *Tunc crines ancillulæ disponebant, & Mitellis crispantibus vertex artabatur innoxius.*

☞ Erat autem Mitra tæniæ species, qua mulieres caput cingebant; quod ornamentum ita ipsis proprium existimabatur, ut viris probrosum esset, iisque non nisi in desidiæ insimulationem concederetur. Servius ad Æneid. 4. 216. *Quibus effœminatio crimini dabatur, etiam Mitra iis adscribebatur.* Vide Mercerum ad Alex. Gen. Serm. p. 424. Passerat. ad Propert. & Salmas. ad Hist. August. p. 390. Interdum *Mitra* pro quavis fascia sumitur, ut apud Celsum lib. 8. c. 10. pro fascia ad involvendum brachium fractum.

¶ SEMIMITRA, Dimidiata mitra, Ulpiano l. 25. §. 10. D. de auro, arg. & mund.

MITRA, dictum Deo dicatarum capitis tegumentum. Isidorus lib. 19. Orig. cap. 31. *Mitra est pileum Phrygium caput protegens, qualis est ornamentum capitis devotarum.* Mitram autem à *velo* distinguit idem Isidorus lib. 2. de Offic. Eccl. c. 17. ubi ait *mitram* virgines Deo dicatas, *quasi coronam virginalis gloriæ præferre in vertice.*

MITRELLAS vocat Optatus Milevitan. l. 6. *Jam illud quam stultum, quam vanum, quod ad voluntatem & quasi ad dignitatem vestram revocare voluistis, ut virgines Dei agerent pœnitentiam; ut jamdudum professæ signa voluntatis capitibus postea vobis jubentibus immutarent? ut Mitellas alias projicerent, alias acciperent?* Mox de ejus materia: *Nec ulla sunt præcepta conjuncta, vel de qua lana Mitrella fieret, aut de qua purpura pingeretur: non enim panno potest virginitas adjuvari, &c.* Utitur ibi non semel. *Mitellas*, dixit Virgil. in ludicro Poematico, ut & Apuleius lib. 7. & 8. Metamorph. *Mitras* Monialibus etiam tribuuat Statuta Ordinis *de Sempringham* pag. 762. *Habeant etiam si voluerint, & Mitras lineas nigras & forratas de agninis pellibus.* Alibi: *Omnes habeant Mitras lineas de grossiori panno, &c.*

MITRA proprium hodie dicitur summorum Pontificum capitis ornamentum ac tegumentum, atque adeo Cardinalium, Archiepiscopor. & Episcoporum: cujus tamen mentionem inter ornamenta Pontificum, apud veteres Auctores, qui de Officiis divinis scripsere, aut in Sacramentariis, vel veteribus Liturgiis fere nullam fieri observavit Menardus ad librum Sacramentorum Gregorii Magni adeo ut vix ante ann. 1000. ea tribuatur Pontificibus & Episcopis, ut apud Petrum Damianum serm. 1. de Dedicat. & lib. 1. Epist. 20. Hugonem Flaviniacensem in Chron. an. 1100. pag. 260. S. Bernardum Epist. 42. &c. Honorius Augustodun. lib. 11. cap. 24. *Mitra quoque Pontificalis sumpta est ex usu legis. Hæc ex bysso conficitur & thyara, &c.* Adde Hugonem à S. Victore lib. 1. de Sacram. c. 55. & in Speculo Eccl cap. 6. Philippum Eystetensem in Vita S. Willibaldi c. 22. Innocent. III. PP. lib. 1. de Myster. Missæ cap. 10. 15. 44. 60. &c. Jacobus Cardinalis de Bonifacio VIII.

Cornua fronte gerit duplicem signantia legem,
Legem quippe novam Christi, veteremque figuram.

Symeon Thessalonicensis lib. de Templo & Missa, ait Episcopos Orientales sacra facere nudo capite, excepto Alexandrino Patriarcha, qui in capite gerit, quod vocant ἱερὸν, deinde hæc subdit: [illegible Greek text]

☞ *Mitra* Folquini Morinensis Episc. qui an 855. mortuus est, meminit Johan. Iperius in Chron. cap. 13. apud Marten. tom. 3. Anecd. col. 510. ubi eam in monasterio suo Sythiensi asservatam una cum cappa ejusdem Folquini & chirothecis atque sandalis testatur;

Adhuc

Adbuc sub antiquo decore conservamus cappam ejus unam processionalem, Mitram, chirothecas atque sandalia stolas quoque tres, &c.

☞ Episcopos interdum non nisi ex concessione Romani Pontificis *mitra* usos fuisse, colligitur ex Epist. Calixti II. PP. an. 1120. in Batav. sacra p. 139. qua Godebaldo Trajectensi Episcopo ejusque successoribus *pro commissa ipsi ecclesia reverentia, & diutinæ ad invicem dilectionis affectu* concedit *Episcopalem Mitram.*

Episcopalis autem mitræ triplicem speciem statuit Ceremonialis Episcoporum lib. 1. c. 17. *Mitra usus antiquissimus est, & ejus triplex est species: una quæ pretiosa dicitur, quia gemmis & lapidibus pretiosis, vel laminis aureis vel argenteis contexta esse solet: altera auriphrygiata sine gemmis, & sine laminis aureis vel argenteis, sed vel aliquibus margaritis composita, vel ex serico albo auro intermisto, vel ex tela aurea simplici sine laminis & margaritis. Tertia quæ simplex vocatur, sine auro, ex simplici serico Damasceno, vel alio, aut etiam linea, ex tela alba confecta, rubeis laciniis seu franciis & vittis pendentibus. Pretiosa utitur Episcopus in solennioribus festis, &c.*

¶ MITRA CONSISTORIALIS, Qua utitur Papa cum in consistorio sedet. Gajetanus in Ord. Rom apud Mabill. Mus. Ital. tom. 2. p. 440. *In pronunciatione ipsorum legatorum vel nunciorum ipse* (Papa) *debet portare pluviale aurifrigiatum, & Mitram consistorialem nuncupatam.* Alter Ordo Rom. ibidem pag. 232. sic eam describit: *Mitra cum aurifrisio in titulo sine circulo utitur* (Papa) *cum sedet in consistorio, & judicat; unde coronam regalem repræsentat.*

MITRAS gerebant Cardinales, antequam pro capitis ornamento galerus iis assignatus esset in Concilio Lugdunensi an. 1245. Ægidius Aureæ vallis Monach. in Alberto Episc. Leod c. 61. *Constituit eum summus Pontifex sanctæ Ecclesiæ Romanæ Cardinalem, & imposita Mitra capiti ejus, inter Cardinales summos eum fecit considere.* [Mitræ Cardinalium meminit etiam Cencius in Ord. Rom. apud Mabill. tom. 2. Mus. Ital. p. 204.] Balsamon de Chartophylace, lib. 7. Juris Græcorum p. 462. Καὶ τέτακται δυσὶ [illegible] Καρδινάριοι τοῦ Πάπα [illegible] χρυσῷ τῷ ἐπιθήματι, ὡς ἀντιπροσωπεύοντες τοῦ Πάπα, [illegible]

MITRA ROMANA, ejusdem nempe formæ quæ Cardinalium. Charta Leonis IX. PP. in favorem Eberhardi Archiep. Trevir. an. 1049. *Quapropter omnibus ipsis laudantibus & respondentibus pro investitura ipsius Primatus, Romana Mitra caput vestrum insignimus, qua & vos & successores vestri in Ecclesiasticis officiis Romano more semper utamini, semperque vos esse Romanæ sedis discipulos reminiscamini.*

MITRÆ privilegium indultum à summis Pontificibus interdum aliis quam Episcopis, verbi gratia Abbatibus, de quorum *mitra* egimus in voce *Abbas mitratus*: præterea Canonicis Ecclesiarum Cathedralium. Anonymus Hasenrietanus in Gebbardo Episc. Eystetensi, de Clemente PP. *Qui eisdem Bebergensibus hoc privilegium, ut in summis festivitatibus, tum ministri altaris, tum etiam cæteri seniores Mitram haberent in capitibus.* Habentur in Bohemia Pia l. 5. p. 64. 65. Bullæ Pontificum Urbani & Bonifacii, quibus facultas conceditur Canonicis Pragensis Ecclesiæ, cum Archiepisc. celebranti in Subdiaconatus & Diaconatus officio adsunt, uti mitris albis. In Vitis Abbatum S. Albani p. 52. Pictaviensis Archidiaconus, *Meus,* inquit, *Vicarius in Ecclesia B. Hilarii incedit mitratus in omnibus anni festivitatibus, nec derogat Mitra Episcopali dignitati.* Vide Vitam S. Henrici Imper. c. 18. & Bonfilium Constantium in Messana lib. 8. fol. 58 verso

☞ *Mitras* Canonicorum interdum nihil fuisse nisi eorum *almucia*, colligitur ex Georg. Christ. Rer. Mogunt. tom. 1. p. 737. ubi de Conrado III. *Edixit voluit Edictio ut pastor & plebanus Mitras sive Almucia de aspriolis; altarista vero & beneficiati temporibus divinorum Mitras de pellibus agninis nigris gestent.*

¶ MITRATA BENEFICIA, Episcopatus, Abbatiæ. Gualvaneus *de la Flamma* apud Murator. tom 12. col. 1009. *Ille* (Johannes XXII. PP.) *fuit in concedendis gratiis ultra modum benevolus: iste* (Benedictus XII. PP.) *fuit crudelissimus; retinuit enim 330. beneficia Mitrata cum baculis pastoralibus, & sic ecclesiarum non pastor, sed destructor fuit.*

MITRAS Monachis tribuit etiam liber Ordinis S. Victoris Parisiensis ms. c. 18. *Mitras laneas, quales Conversis formavimus, in opere tamen operariis & itinerantibus in itinere concedimus.* Et c. 40. ubi de Infirmis: *Cum in superpelliciis ante infirmariam sedent, conceditur eis ad protegendum caput, capparones, vel Mitras laneas ferre.* [Regula reformat. Monaster. Mellicens. ann. 1451. in Chron. ejusdem Monast. p. 360. *Item quilibet habebit unam Mitram de lana ad tegendum caput tempore dormitionis, & etiam unum pannum lineum pro capite.* Mitrella, eadem notione, ibidem pag. 413. *In refectorio conventualiter constituti, sicut & in aliis actibus conventualibus caputiis habitus tecti, nisi necessitas vel consuetudo discoopertionem exigat, solemus existere, nudam Mitrellarum delationem quantum commode fieri potest, congrue devitantes.*] Ubi *mitra* & *mitrellæ* videntur appellari ejusmodi capitis tegumenta quæ *capparones* vocant: quomodo hæc vox videtur sumi in Jure Feudali Saxonum c. 33. art. 5. *Antequam vassallus accedat ad dominum, gladium, cultellum, & calcaria, pileum, & Mitram deponat, chirothecam & cappas exuat, &c.*

MITRA viris etiam tribuitur. Albert. Argent an. 1317. *Rex alloquens jocose hospitem suum, videns eum pulcram habere Mitram in capite, sicut tunc moris erat, dixit Rex, se oportere Mitram eandem habere, & ipsam extraxit de capite illius.*

MITRAM denique vocabant nostri capitis tegumentum, quod Imperatorum & Regum coronis substernitur. Ceremoniale Rom lib. 5. sect. 5. ubi corona Imperatoris describitur: *Differt forma coronæ Imperialis ab aliis: nam ea sub se thiaram quondam habet in modum fere Episcopalis Mitræ, humiliorem tamen, magis apertam & minus acutam: estque ejus apertura à fronte, non ab aure.* [Gajetanus Ord. Rom. ubi de coronat. Imper. apud Mabillon. Mus. Ital. tom. 2. pag. 401. *Cumque lecta fuerit epistola, & graduale cantatum, Imperator procedit processionaliter ad altare, ubi summus Pontifex imponit ei Mitram clericalem in capite, ac super Mitram imperatorium diadema, dicens ut sequitur: Accipe signum gloriæ, diadema regni, coronam imperii, in nomine Patris, &c.*] Chronicon Ceccanense ann. 1209. de Ottone Imperat. *Oddo coronatus Imperator, vestitus Imperialibus vestimentis sacratis, & Mitratus & coronatus, ivit cum D. Papa, &c.* Mitram etiam Uratislao Bohemiæ Regi, *quamvis laicæ personæ mitti non consuevisset, in signum intimæ dilectionis misit* Alexander II. PP. ut est in Epistolis Gregorii VII. PP. l. 1. Epist. 38. ut Rogerio Siculorum Regi Lucius II. PP. de quo ita Otto Frising. l. 1. de Gest. Frider. c. 27. 28. *Concordia inter Siculum & Papam hujusmodi esse accepimus, Papa concessit Siculo virgam, & annulum, dalmaticam, & Mitram, atque sandalia.* Ex Innoc. III. PP. Regi Aragoniæ, in Gestis ejusd. PP. p. 135. *Regalia insignia universa, mantum videlicet & colobium, sceptrum & pomum, coronam & Mitram ad opus tuum, non minus pretiosa, quam speciosa fecimus præparari, & ea liberaliter tibi donavimus, in signum gratiæ specialis.* Adde Odor Rainald. an. 1204. n. 71. & 10. 5. Hist. Franc. p. 878. Ita apud Hebr. Pontifices

præter cidarim mitram gestabant, ne caput cidaris lumina statim attingeret. Philo de Vita Mosis l. 3. Μίτραν δ' ὑπὸ αὐτὴ, τὸ μὴ ψαύειν κεφαλῆς τὸ πέταλον. Vide Selden. de Success. Hebr. lib. 2. c. 7.

Mitra Baptizatorum. Vide *Chrismale* in *Chrisma*.

Mitra Græcorum, sco capitis amiculum. Guillelmus Apul. lib. 1. de Gest Normaon.

. . . Ibi quendam conspicientes.
Mox virum Græco vestitum nomine Melum,
Exulis ignotam vestem, capitique ligato
Insolitos Mitræ mirantur adesse rotatus.

Ita sane suos Turcorum *Turbani*: Græcos vero ejusmodi capitum tegmenta gestasse, nescio an legatur.

Mitra, Capitegium, seu operculum, quo falcoois caput & oculi teguntur, ne videat apud Albertum Magn. lib. 23. de Aoimal. c. 3. 4.

Mitratus. *Tu fuisti Mitratus pro falso*, apud Bartol. ad Leg. *Eum qui*. D. de Injur. Memoriale Petri de Paulo sub ann. 1393. de quibusdam maleficiis: *Ubi unus dictorum Sacerdotum S. Beremæ Mitriatus fuit, & in eadem mitria ductus fuit una cum prædictis aliis Clericis ligatus, &c.* Vide Julium Clarum in Sentent. p. 328. Poera Gallicus inferioris ævi, editus an. 1530. in Carm. hoc titulo: *Epitheton contre deux faux tesmoins mitrez*:

Nous faux tesmoins que vous voiez Mitrez,
Par gens lettrez, qui ont bien veu les livres.
Pour nos meffaits, qui sont enregistrez,
Sommes monstrez, & ainsi accoustrez,
Sous les hazard d'en avoir quatre livres.

Adde Ludovicum *d'Orleans* in Expostul. p. 207. De mitra pluscula congessit C. Paschalius de Corona c. 20. 21.

Mitrale, Theca in qua reponitur mitra. Charta Joannis Archiep. Capuaoi an. 1304. in Saoctuario Capuano: *Mitram unam cum smaltis, ... cum Mitrali in quo ponitur ipsa mitra.* [Adde Gajetanum in Ord. Romao. apud Mabill. tom. 2. Mus. Ital. p. 280.]

MITRALE, Liber sic ioscriptus à Ricardo Episcopo Cremonensi compositus. Laudatur sæpe à Durando Mimatensi Episc. in Rationali divin. offic.

¶ MITRIDII Infirmitas. Miracula B. Humilianæ tom. 4. Maii p. 406. *Quædam mulier de Florentia, ... cum per tres hebdomades infirmitatem Mitridii pateretur tam periculosam, quod à multis medicis judicaretur moritura penitus.* Ubi Bollandistæ: An semitertiana febris, ἡμιτριταῖος Galeno dicta? Ast in expanso quodam Italico folio de vita Sanctæ, dum suo matim enumerantur miracula, dicitur uous liberatus à malo convolvuli, vulgo *Miserere*, dicti.

MITRULA. Fulcherius Carnot. lib. 3. Histor. Hierosolym. cap. 60. *Basiliscus autem* (serpens) *est ad semipedem longitudinis, albus quasi Mitrula, lineatus caput, &c.*

☞ Hæc emendanda ex Solino c. 27. quem exscripsit Fulcherius: *Serpens est* (basiliscus) *pene ad semipedẽ longitudinis, alba quasi Mitrula lineatus caput.* Ubi Mitrula est diminut. à *Mitra*. *Maculam*, pro *mitrula* dixit Plinius. Vide Notas Salmasii ad laudatum Solioi locum.

1. MITTA, Meosuræ salariæ & frumeotariæ species, à Saxonico mitteo, mensura. Monasticum Anglic. to. 2 p. 26a. *Ego vero dedi dictis Canonicis .. redditus 10 solidorum apud Stokes, & septem Mittas salis ad Wiz.* Infra: *Exceptis 7. Mittis salis, 14. Mittæ salis*, tom. 1. p. 5:8 *Mitta brasii*, p. 136. Alia vide apud Spelmannum. Vide *Mitcha*.

¶ 2. MITTA, Mooetæ Flandrensis species, io Charta an. 1480. apud Miræum tom. 2. pag. 1342. Vide supra *Mita* 2.

¶ MITTARE. Litteræ Guidoois Comit. Nivern. inter Ordinat Reg. Franc. tom. 3. p. 119. *Quotiens baillivum vel præpositum, aut aliud mandatum nostrum de Nivern. Mittaverimus, ipsos jurare faciemus, quod omnia præmissa per suum juramentum observent, &c.* Si meodum noo est pro *instituerimus* vel *ordinaverimus*, hic *Mittare* ejusdem significationis est atque infra *Mittere* 3.

¶ MITTELA, Laoea, vel pellicea chirotheca, Gal. *Mitaine*. Regula reformat. Monast. Mellicens. io Chr. ejusdem Monast. pag. 413. *Contra aeris inclementiam per hyemem conceduntur duo pellicia majus & minus de pellibus ovinis cum calceamentis, caligis, & Mittelis, fertis aliisque necessariis.* Vide *Mitana*.

MITTENDARII, Palatioi, qui io sacro Palatio militabaot, & in provincias extraordioarie mittebaotur à Principe, ut eorum maodata perferrent, cum Comitatenses Palatioi io ipso palatio subsisterent, ut docent Glossæ Basilic. in voce παλατῖνοι. Οἱ δὲ εἰς τὰς ἐπαρχίας πεμπόμενοι, Μιττενδάριοι. Senat. lib. 4. Epist. 47. *Expeditos eum properare Mittendarios volumus, non migrare censemus.* Vide L. 2. 5. 7. 8. 22. 23. Cod. Th. de Palat. & Paocirolum ad Notit. Imp. lib. 1. c. 86.

¶ MITTENTES, mendose pro *Nutrices*, io Ordinat. Philippi Augusti Spicileg. Acher. tom. 6. p. 493. *Item Clerici non debent excommunicare eos qui vendunt blada, vel alias merces diebus Dominicis, vel eos qui vendunt Judæis, vel emunt ab illis, ... sed bene volunt quod Mittentes Judæorum excommunicent.* Vide in voce *Judei* ad lineam, Quæ quidem, &c.

1. MITTERE, Permittere. Paulus PP. in Epistola ad Pipioum: *Et Mittat Deus ut semen vestrum usque in finem Mundi fruatur, &c.*

2. MITTERE, Ponere. Lactantius de Mortib. persecutor. n. 2. *Per omnes provincias & civitates Ecclesiæ fundamenta Miserunt.* Ubi idem scriptor l. 4. Instit. cap. 21. *Discipuli vero per provincias dispersi fundamenta Ecclesiæ ubique posuerunt.* Ita usurpaor passim Agrimensores, qoorum locos indicavit Rigaltius Capitul. Caroli C. tit. 36. cap. 5. *Quia multos dies in illius servitio Misit*, i. posuit. Fulberius Caroot. Ep. 96. *Ego vero Misi causam hanc totam in manu ipsius.* Vita B. Torelli Puppiensis n. 15. *Quicunque poteris solus cum Mittere* (in feretro,) *hic ad Ecclesiam suam feras.* [Statuta Arelat. miss. art. 32. *Quod nullus mittat ignem in stipulis.*] *Mittere manum ad pecuniam alterius*, Gall. *Mettre la main sur l'argent d'autrui*, io Legibus Henrici I Regis Angl. cap. 13. Adde c. 88.

¶ 3. MITTERE, nude pro Tradere, in possessionem mittere, instituere, in Chartario Celsinianensi à Mabill. Diplom. lib. 2. c. 28. n. 8. laudato: *Et in hac eleemosyna Mitto D. Amblardum Archiep. Lugdunensem, & D. Stephanum Arvernensem Episc. ut partem habeant, &c.* Ibidem: *Pro filio meo Willelmo, quem monachum Mitto in eodem monasterio.* Iterum: *Et in ista eleemosyna Mitto D. Stephano & D. Roberto Abbato, ut ipsi sint defensores mei.*

¶ Mittere in Possessionem *nomine ventris, est mittere in possessionem nomine ejus qui est in ventre: ut cum mulier prægnans mittitur in possessionem nomine filii vel filiæ heredis, quem vel quam habet in utero & marito præmortuo.* Vocabul. Juris utriusque.

¶ 4. MITTERE, Instituere, introducere. Chron. S. Petri Vivi tom. 2. Spicileg. Acher. p. 744. *Consuetudines pravas, injustas & malas, quas Galduinus in ea Miserat, & Rainardo Comiti sua inertia Mittere siverat, omnes ad nihilum magna vi & potẽtia redegit* (Mainard.)

¶ Mittere Se *in aliquo per convenientiam*, De re aliqua pacisci, convenire. Charta an. 1196. apud Murator. delle Antic. Estensi p. 368. *Ses cum dicta lis diu fuisset agitata ceram prædictis arbitris, prædicti arbitri dixerunt*

par-

partibus, quod Mitterent se in eis per convenientiam: quod partes fecerunt.

5. MITTERE, Induere, Gall. *Mettre*. Paulus Warnefrid. lib. 4. de Gestis Lang. c. 23. *Coeperunt osis uti, super quas equitantes tybrugos byrreos Mittebant.*

¶ MITTERE-MANUM, Gall. *Mettre-main*, Dolia terebrare, *Mettre en perce*. Statuta Avenion. mss. *Ne tabernarii Mittant-manum antequam vocaverint bannerios.*

MITTIO, pro *Missus*, occurrit apud Marculfum lib. 1. form. 23. & 24. Vide ibi Bignonium, [& *Mitium* supra.]

¶ MITULUS, Turnebo Adversar. lib. 27. cap. 26. est id quod in ædificiis extra prominet, aliudque sustinet, unde vocis origo.

¶ MIXARIUM. Acta SS. tom. 5. Julii pag. 474. De S. Johanne Cassiano: *Deinde apposuit salem frictum, olivas ternas, quibus post hæc superintulit canistrum habens cicer frictum ... Mixaria bina, caricas singulas.*

¶ MIXTA, Quæ ex parentibus diversæ gentis nata. Concil. Mexican. an. 1585. inter Hispan. tom. 4. pag. 351. *Quando Mixta aliqua fœmina in monialem alicujus monasterii recipitur, ... pro eleemosyna amplius quam alia non det.* Vide *Mestizus*.

MIXTARABES. Vide *Mosarabes*.

¶ MIXTARE. Vide in *Mixtum* 1.

¶ MIXTIM, pro *Mistim*. Vetus Ceremoniale ms. B. M. Deauratæ Tolos. *Et post omnes similiter tendunt ad mensam tam monachi quam seculares; sed qui sunt honorabiliores debent esse primi Mixtim cum monachis.*

¶ MIXTIOLUM, MIXTOLIUM. Vide *Mixtum* 2.

¶ MIXTIONARE, Miscere, Gal. *Mixtionner*. Charta an. 1484. apud Baluz. tom. 2. Hist. Arvern. p. 234. *Quod ad dictam venditionem terræ de Lurradois faciendam per dolum & fraudem dicto contractui causam dantibus vinum Mixtionatum sibi bibere faciendo, & in ejus vino rubeo vinum album loco aquæ ponendo inductus fuerat.*

MIXTONES. Petrus Boerius ex Abbate S. Aniani Tomeriarum Episcopus Urbevetanus, in primo Comment. in Regulæ c. 38. *Apud nos in quibusdam Monasteriis fiunt quidam panes, qui Mixtones seu Mixtoni vocantur: sic forte dicti, quia ex mixtura frumenti & hordei vel siliginis fiunt & sunt ita modici panes, quod quatuor aut quinque sunt necessarii uni fratri per diem. Et quia quarta pars annonæ debet dari fratri prægustanti, dicitur hic, quod frater Lector Mixtum accipiat, id est, unum panem, Modicum vocatum sive Mixtonum; vel ab hoc Mixto sunt verius appellati Mixtones.*

1. MIXTUM, Latinis Scriptoribus sumitur pro vino mixto, cui opponitur *merum*, Gloss. Græc. Lat. κρᾶμα, *Temperatum*, Mixtum κραθέν, Mixtum Martialis lib. 3. Epigr. 56.

Cum peterem Mixtum, vendidit ille merum.

Ps. 74. *Vini meri plenus* Mixto. Novatus Catholicus Homil. ad Fratres: *Infinitum putant esse, quod alius non potest facere & arbitratur quod ipse solus hoc potest facere, aut forte nec bibit, nec ipsam aquam Mixtam.* S. Eulogius lib. 2. Memor. Sanct. cap. 10. de Georgio quodam Monacho: *Merum aqua tandiu temperabat, usque dum color inficeretur, sapor abesset. Insipidus namque ille gustus (ita referebat) nec bibere nimium, nec temulari convivam patitur.* Charta Caroli Cal. pro Monast. S. Mariæ Suession. ann. 858. *Vini modii 200. & mellis modii 10 ad dandas omni tempore regulares eminas, & in solennitatibus Mixtas purasque potiones propinandas.* Potioni mixtæ Monachicæ opponitur *pura*, apud Ratpertum de Casibus S. Galli c. 16. p. 104. *Hic cum circa Subdecanum Ruodpertum mensuram puræ potionis suæ coram se habentem consedisset, ut domi solitus erat, statim bibere volens, eam manu sumpsit & impiger hausit, &c.* Vide Regulam Magistri c. 23. 27. 77. & Ordinem conversationis Monasticæ c. 11. ubi Mixtum pro ipsa potione mixta sumitur. Hinc

MISCERE, Vinum & aquam in scyphum infundere, bibere, in eodem Ordine convers. Monast. d. cap. Ugutio: *Miscere dictum est pro ministrare & propinare.* Theodemarus in Epist. ad Carolum Mag. *Aliis diebus prandentibus Fratribus, quum vinum nobis abundat, singulas phialas Miscere facimus, in summis quoq; festivitatibus, ... jam bis ad prandium Miscere facimus.* Capitula Monachor. ad Augiam directorum cap. 7. *Ut autem signum Cellararius ad potum pulsaverit benedicendum, statim octo vel decem surgunt juvenes absque ulla tarditate ad Miscendum Fratribus.* Capitula Monachorum S. Galli an. 817 cap. 18. *Ut quatuor Fratres juniores... deputentur ad Missam, qui tamen . efficiantur cum cæteris.* [Fortunatus in Vita S. Radegundis n. 4. sæc. 1. Bened. p. 320. *Virorum capita diluens, ministerium faciens, quos ante lavaerat, eisdem sua manu Miscebat, ut fessos de sudore sumpta potio recrearet.* Alcuinus in Vita S. Willibrordi Episc. n. 17. sæc. 3. Bened. part. 1. pag. 612. *Mandavit specialem suam flasconem sumere, ac pauperibus Miscere Christi.* Adde Vitam sancti Anscharii Episc. sæc. 4. part. 2. pag. 108. & Vitam S. Guidonis sæc. 6. part. 1. pag 513.] &c. Hinc

MIXTUM, quævis potio. Kero Monachus: *Mixtum*, *merod*, *so. poculum*. Vita S. Desiderii Episc. Cadurcensis cap. 10. *Subito rubore perfusus, Mixtum aquæ poscere cœpit, anxie ac vehementer satagere: quem Episcopus cernens nimis anxie palpitare, festinanter vinum servis suis afferre mandavit ... allato igitur vino, nullatenus homo ori suo applicare permisis, sed longe repellens guttam aquæ clamare cœpit, cumque aqua fuisset allata, cyathum præripiens deglutivit.*

At quid *Mixtum* significet in Regulis Monasticis, ambigunt viri docti. Regula S. Benedicti c. 38. *Frater autem hebdomadarius accipiat Mixtum, priusquam incipiat legere, propter communionem sanctam, & ne forte grave sit ei jejunium sustinere.* Ubi S. Hildegardis ait *Mixtum*, esse panem vino intinctum. Boherius in eamdem Regulam cap 39. scribit Italis *Mixtum*, significasse jentaculum, seu quod nos vulgo *le Desjuner* appellamus. [Ea notione *Mixtum* occurrit in Constitut. Sororum Pœnitent. S. M. Magdal. apud R. Duellium tom. 1. Miscell. p. 171. *Nec tunc quæ serviunt Mixtum sumant*; hoc est in Adventu, Quadragesima, aliisque jejuniis ab Ecclesia indictis.] Certe vini certam mensuram & panis certam quantitatem ita appellari docet Bernardus Monachus in Consuetudinibus Cluniacensibus MSS. ex Bibliot. Sangermanensi cap. 7. *Est autem consuetudo quatenus reindutis pannis afferatur scyphus plenus vino, & dimidia libra panis, dicente Priore post verberationem, Modo date ei Mixtum.* Et cap. 32. *Et sicut alio tempore mos est, cum infantibus sumant de pane & vino Mixtum.* Liber Usuum Ordinis Cisterciensis c. 73. *Mensura Mixti sit quarta pars libræ panis, & tertia pars heminæ vini.* Quod firmat etiam Beletus cap. 119. *Statutum est in quibusdam Ecclesiis, & ubique terrarum sic debet fieri, ut illud die* (quo *Communio* seu Eucharistia datur) *panis & vinum in Ecclesia habeatur, & cum homines communicaverint, detur statim unicuique panis buccea priusquam recedant, & paululum vini, ne forte quippiam de Sacramento in ore remanserit, quod expuendo facile emitti queat. Possit enim facile contingere, si non statim comederetur. Quæ sane laudata consuetudo omnibus probatur, sumpsitque originem ex institutione B. Benedicti: instituit namque vir sanctissimus ob eamdem causam, ut illi qui aliis Fratribus debent in prandio post Communionem ministrare, aliquid prius comederent. Atque hoc quidem prandium Mixtum appellari solet.* Ita etiam *mixtum* interpretatur Smaragdus. Chrodegangus Metensis in Regula Canonicorum Me-

tensium cap. 21. *Et Lector & Cellerarius, & Portarius vel Septimanarius, vel qui ministrans quando Episcopus cum Clero in refectorio reficit, antequam Fratres in refectorium veniant, Mixtum de pane & potu accipiant, ut grave eis non sit jejunium sustinere, interim quod Clerus reficit.* Liber Ordinis S. Victoris Parisiens. cap. 12. *Eos qui post Capitulum Mixtum accipiunt, aut qui profecturi quoquam ante Conventum cibum sumant, &c.* Et cap. 48. de Lectore mensæ: *Ipse autem debet ab Armario quærere, quid & ubi legere debeat. Mixtum, si voluerit, accipiat.* Capitula Monachorum ad Augiam directorum, cap. 5. Edit. Baluzianę: *Lector vero post Sextam, antequam accedat ad legendum, accipiat Mixtum supra: accipiant super constitutam annonam Mixtum, ut non sit eis grave jejunium, dum ministrant.* Neque aliter Consuetudines Floriacenses: *Post Tertiam Mixtum pueri accipiunt, & debent habere à Cellerario caseum.* Consuetudines Eoveshamensis Monasterii in Anglia: *Quandocunque est potus post Nonam, percipiet Refectorarius duas justas de Cellario, & ad Mixtum unam.* Ibidem: *Qui ad superiorem mensam sederit, ut Custos ordinis sederit, duplum* (panem monachilem percipiet:) *qui missam majorem celebraverit, duos: Lector vero & servitores unum ad Mixtum.* Eadmerus de S. Anselmi similitudinibus c. 46. *Datur Mixtum interea cibi, donec conveniant omnes qui cum eo erunt cœnaturi, &c.* Leo Ost. l. 1. c. 14. *Pondus quoque libræ panis & mensuram vini, sed & calicis mensuram, quam in Mixto servitores accipere debent, .. transmisit.* Atque ita passim *mixtum* usurpant Usus antiqui Cistercienses d. cap. 73. 75. 82. 84. 90. 91. 106. 108. 112. 114. & Statuta Ordin. Præmonstrat. dist. 2. c. 7. 17. 19.

☞ Ex quibus omnibus vix dubitare liquet quin *Mixtum* apud Monachos idem fuerit quod *jentaculum*, ex pane scilicet & modico vino constans; quod aliis iterum monumentis firmari potest. Hildemarus in Comment. ad Regulam S. Benedicti, quod sub Ludovico Pio edidit, ad cap. 38. *Mixtum enim intelligitur panis & vinum, sicut superius dixi, singulos biberes & panem.* Cui consona sunt quæ Bernard. Mon. in Ord. Cluniac. part. 1 cap. 74. scribit: *Prelatum est aliquando R., P. D. Henrico sedenti in Capitulo, quod mensæ Lector, Hebdomadarii etiam coquinæ, & Cellerarius, Custosque ecclesiæ qui consuetudinaliter post majorem Missam Mixtum accipere solent, mensuræ panis & vini olim a B. Benedicto statutæ, alia quædam epularum munuscula, à Decanis horas canonicas, professionis causa, in prandendo prævenientibus, sibi largita intermiscerent; quæ res non modo ei irrationabilis visa est, verum etiam contra Constitutionem Regulæ prædicti Patris Benedicti usurpata, in qua præcipitur singulos biberes tantum & panem hebdomadariis coquinæ atque lectori dari super statutam annonam; unde generali definitione sancivit nihil penitus aliud, quam quod Regula præcipit, in Mixto esse sumendum.* Quæ vero fuerit panis & vini mensura in hoc jentaculo assignata docet S. Wilhelmus lib. 1. Constitut. Hirsaug. c. 97. *Ad Mixtum non accipiunt, nisi quod S. Benedictus præcipit, quartam partem panis absque libra sua, & de vino* (similiter quartam partem mensuræ solitæ.) Adde lib. Usuum Ord. Cisterc. c. 73. supra laudato.

Mixtare, Mixtum sumere, quod nostri dicunt *dejeunare*. Statuta Ordinis de Sempringham: *Debilitati plurimum nostrorum gratia misericordiæ condescendentes, Canonicos permittimus Mixtare quousque 30. annos ætatis compleverint: in majori vero ætate id fieri omnino prohibemus, nisi ordinate in Capitulo, petita misericordia, alicujus infirmitati a Priore ad tempus condescendatur, Mixtum sumentibus panes & cervisia detur, & nihil melius, nisi forte necessitate cogente alicui misericordia impendatur ad tempus. Adolescentiores quibus diebus jejuniorum Mixtum sumere conceditur, semper ante Tertiam in æstate, ante Sextam in hieme illud sumant, ... mensura Mixti sit quarta pars libræ panis, & tertia pars eminæ potus, & sciendum quod à capite jejunii usque ad Pascha, exceptis dominicis diebus, & 3. diebus Rogationum, & 4. Temporum & vigilia Domini & Sanctorum, Mixtum non sumitur, nec pulsatur.*

Mixtum Charta Caroli Calvi an. 23. Ind. 10 ex Tabulario S. Dionysii n. 31. *Ipsi quoque Fratres oblationes pro nobis Domino offerant, & de vino, quod in vineis prædictę villæ natum fuerit, decem modia in Sacrario Fratres mittant, quod Mixtum fiat vino in sacrificio deputato, quatenus & denariis voti nostri etiam sacrosancto sacrario portio deesse non debeat.* Occurrunt eadem verba in alia Charta ejusdem Caroli ejusdem anni pro Ruolio: sed quid hoc loco *mixtum* sonet, non omnino constat. [Videtur pro vino usurpandum, quomodo *mistum* aliquando sumi supra observavimus: de vino quippe ad sacrificium Missæ deputato ibi loqui Carolum Calvum opinor.]

2. MIXTUM, Mixtolium. Mixtura, & Miscellum frumentum, nostris *Bled meteil*. Tabularium Fossatense: *Valens quolibet anno 6. modios grani ... medietatem Mixti, & aliam medietatem ordei.* Alibi *mixtura* dicitur. *Mixta annona*, non semel in Tabulario Prioratus de Domina in Delphinatu fol. 56. [*Bled moitangè*, in Charta an. 1336. ex Tabular. Commerciaci: *Il nous doit payer & rendre audit jour ou nostre dit chastel un sepiser de bled Moitangè.*]

Mixtura, *Mixture*, in Consuet. Arvern. c. 31. art. 23. 29. nostris *Meteil*. Gloss. Græc. Lat. [illegible], *Mixtura*. Tabularium Bellilocense in Lemovicib. Ch. 95. *Mixturam vero quam debent Rustici per censum, hoc sunt de quarteria 2. sestaria de avena, 3. eminos, & quartum ex hordeo aut annona. Si vero Mixturam simul recipere noluerint, reddant cui addant eminula & non caleato; de ordeo vero eminam cumulam, aut de annona rasam.* Tabular. Dalonensis Abbatiæ fol. 63. *Ad censum 7 sextariorum & unius eminæ Mixturæ.* Utitur Rigordus ann. 1195. *Datiarii vini & Mistnræ plebis de Aplano*, in Charta Italica an. 1327.

☞ *Mixturam à mixto* seu miscello frumento, Gall. *Meteil*, distinguendam omnino arbitror: hoc enim ex frumento & secali hyberno constat, illa ex frumento, vel interdum siligine, hordeo & avena. Acta S. Yvonis mss. *Erat autem panis ejus grossus, siliginis videlicet, avenæ, hordei furfuris, vel Mixturæ. Panis variæ annonæ.* in Charta an. 1066. apud Miræum tom. 1. pag. 66. Vide *Mescalia*.

¶ Mistura, Idem quod *Mixtura*, Codex ms. Irminonis Abb. Sangerm. fol. 85. *Habet ibi farinarias 11. unde exeunt in censu de annona mod. 220 de frumento mod. 40, de Mistura 80.* Charta an. 1564. è Tabular. Eccl. Massil. *Et pro Mistura dictæ eleemosynæ faciendæ 75. eminæ annonæ.*

¶ Mistoilum, Idem quod *Mixtum*. Tabular. S. Clodoaldi: *Dixerunt etiam quod 10. sextarios Mistoili sui & 10. sextarios avenæ injuste detinebat.*

¶ Mistolium. Charta an. 1222. in Tabular. Pontisar. *Radulphus presbyter de Argemolio contulit presbytero ecclesiæ de Villanis sextarium Mistolii.*

¶ Mixtillum, in Charta an. 1212. in Tabular. S. Vincentii Cenoman. *Monachi vero pro his omnibus tenentur dare eidem Philippo in primo anno 7. modios bladi, scilicet 21. sextarios de tritico, totidem de Mixtillo, totidem de ordeo, totidemque de avena.* *Mestellum*, in Charta an. 1211. in Tabular. Monaster. Helleræ fol. 49.

Mixtiolum, in Charta an. 1226. in Probat. Histor. Monmorenciacæ p. 402.

MIXTOLIUM. Magnum Pastorale Ecclesiæ Parisiensis ann. 1220. p. 134. *Titulo pignoris obligavernnt ... unum modium bladi, medietatem Mixtolii competentis, & medietatem aveuæ. Bladum Mixtolium*, in alia an. 1250. in Probat. Hist. Drocens.

MESTILO, ex Gallico *Mesteil*. Monasticum Anglic. tom. 1. p. 504. *Et unam gerbam frumenti, Mestilonis, siliginis, & omnis generis bladi, &c.* Vetus Charta in Hist. Monmorenciaca p. 36 *Habent etiam prædicti Fratres in molendino de Stagno sex annonæ modios, tres de moustuyenge, & tres de Mesteil.*

¶ MESTILLIO. Charta ann. 1260. in Chartular. S. Vandreg. tom. 2. p. 1567. *Sex minas bladi annui redditus scilicet Mestillionis boni & sufficientis. Mistilio*, in eodem Chartular. p. 1463.

3. MIXTUM, Liber, ni fallor, Ecclesiasticus. Histor. Abbatiæ Condomensis p. 507. *Scripsit manu propria libros Ecclesiasticos, videlicet duo Missalia, duos Graduales sive Iornaria, duo Prosaria, & unum Mixtum*, sc. ex aliis. [Vide *Missale mixtum* in *Missale* 2.]

¶ 4. MIXTUM. *Supertunica de Mixto*, f. quia varii coloris, vel diversi panni. Testamentum ann. 1326. apud *Madox* Formul. Anglic. p. 426. *Item velo quod collobium & capicium meum de Mixto vendatur ... Item lego Waltero filio meo unam supertunicam de Mixto.*

¶ 5. MIXTUM IMPERIUM, Justitia media. Vide *Imperium*.

¶ MIXTURA. Vide *Mixtum* 2.

MIXTUS. Vide *Faras mixtos*.

MIXTO *sacrificio communicare*, [Panem Eucharisticum, in sanguine intinctum sumere.] Vide *Eucharistia*.

MIXUS, Ellychnium lucernæ. Vide *Myxa*.

MIZ[illegible]LA, Arboris species, apud Petr. Crescentium lib. 2 de Agricult. c. 7.

¶ MIZILUM, f. ut *Camisile*. Vide *Imizilum*.

MIZZULA. Vetus Charta apud Ughellum tom 8. p. 360. *Item hebdomadarii, videlicet Sacerdos, Diaconus, & Subdiaconus, qualibet die hebdomadæ eorum habere debet ab Episcopo panes 4. & Mizzulam unam de vino omni tempore.* Ex Italico *Misura*, mensura.

¶ MNA *habet libram unam & semiunciam, qui sunt solidi 75. Mna duas libras & semis appendit.* Papias.

¶ MNASITERNA, *Urna aquæ, id est, urceus.* Idem Papias.

¶ MNEMOSYNUM, Monumentum. Acta S. Leonis III. PP. tom. 2. junii p. 388. *Istibæc Mnemosyni loco ... sindone elegante involvi plumbeoque sigillo obsignari curavimus.* Usus est etiam Catullus Carm. 12. 13.

Verum est [illegible] mei sodalis.

¶ MOABITA, Sarracenus, Maurus. Chron. Malleacense tom. 3 Concil. Hispan. p. 334. *Fuit bellum in Hispania inter Ildephonsum & Reges plures & Aucaetas & contra innumerabiles Moabitas.* Epist. Callisti II. PP. ibidem *Irruentibus Mauris seu Moabitis, & Metropolis dignitas imminuta & parochiarum termini sunt confusi.*

¶ MOBILE, Idem quod *Mobilia*, Gall. *Bien meubles, mobiliaires.* Formulæ vet. Andegavens. apud Mabillon. tom. 4. Analect. p. 251. *Et exinde perdedit & pecunia sua, & Mobele suo.* Quid vero hac voce denotetur indicat sequens formula: *Vel res suas aurum, argentum, species vestimentum, fabricaturas suas, vasa ærea, vel reliquas res quamplures.* Vide Marculfum lib. 1. Form. 33. & 34. Charta ann. 1196. apud Lobinell. tom. 2 Hist. Britan. p. 134. *Sepulturæ meæ tam de Mobili meo quam de terre mee redditions necessaria jussi per omnia præparari.* Bulla Nicolai PP. in Tabular. Centul. *Devotionis vestræ precibus intimatis ut possessiones & alia bona Mobilia & immobilia quæ personas liberas fratrum vestrorum ad monasterium vestrum, mundi relicta vanitate convolantium, & professionem facientium in eodem, si remansissent in sæculo jure successionis vel quocumque alio justo titulo contigissent, & ipsi potuissent aliis libere elargiri (feudalibus dumtaxat exceptis) petere, recipere ac retinere libere valeatis*, Caffari Annal. Genuens. ad an. 1162 apud Murator. to. 6. col. 278. *Ad pedes domini Imperatoris inermes venerunt, & personas & civitatem, & Mobile & immobile quæ habebant, sine ullo tenore in potestate Imperatoris posuerunt.*

MOBILIA, *lia*, Res mobiles. Occurrit apud Ottonem Morenam in Histor Rerum Laudensium pag. 10. 24. 18. 24. 28. Rollandinum in Summa Notariæ cap. 8. & Petrum Azarium in Chron. ad an. 1361. tom. 16. Murator. col. 397.]

¶ MOBILITAS, de servis & ancillis dicitur, qui prædium rusticum excolunt. Charta ann. 94[illegible]. apud Baluz. tom. 2. Hist. Arvern. p 479. *Ego igitur Engelbertus ... dono prædicto loco, Cluniaco scilicet monasterio ... mansus indominicatus qui est in villa Flaviaco cum omnibus suis apendenciis, vineis, campis ... cultis & incultis ... cum omni sua Mobilitate, servis videlicet & ancillis.*

¶ MOVILE, Eadem notione, in Charta ann. 884. apud Murator. delle Antic. Estensi. p. 211. *Cum curtis, hortis, terris, ... Movile seu se Movile, seu qui se moventibus sint servis & ancillis, &c.*

¶ MOCA, Cerevisia. Vide *Mama*.

¶ MOCHA, Vestis ornamentum: quodnam sit docent Litteræ Caroli V. Reg. Franc. an 1367. de forma vestium pro Monspeliens. *Item quod nullus vir vel mulier audeat portare in Mochis vel pendentibus manicharum in aliquam pellem vel foderaturam erminorum, vel alterius pellis, vel panni cirici reversatum.* Infra: *Item quod non audeant portare Mochas vel manicas pendentes latiores trium digitorum, &c.*

¶ MOCIMA, Scrofa, Belgis, *Mocke*, Gall. *Truie*. Charta apud Ludewig. tom. 7. Reliq. m [illegible]. p. 473. *Et jussit ut singulis annis post obitum suorum utrinsque anniversario dic dentur servitio fratrum 5 Mocime, 2. porcine, 2. ovine,* (l. ovinæ) *3. duce,* (l. aucæ) *10. galline, & duo porcelli, &c.*

¶ MOCTA, f. Avis species, Gal. *Mouchet*, Hisp *Mochete*. Acta B. Bartholomæi Eremitæ tom. 4. Junii pag. 835. *Ad approbandam vero sive corroborandam rudis adhuc anachoritæ parsimoniam, ad ministrandam ei Dominus Moctam deputavit, quæ singulis diebus Quadragesimæ primi anni pisciculum ... ad refectionem detulit.*

MOCULUS. Ugutin: *Cassidilis, vel cassidile, dicitur sacculum, pera, saresperium, ficucium, marsupium, Moculus, loculus, crumena.*

¶ MOCUM, *simile est fabæ, legumen est.* Papias ms.

¶ MODAGIUM. Vide in *Modiatio*.

¶ MODAMEN, MODANUM, Modus, exemplar, nostris *Modele*. Statuta Montis Regal. p. 270. *Et etiam teneantur quilibet venditor salnrum, habere solas ad Modamen Communis quod est signatum in lapide cisternæ. Et quicunque vendiderit, seu penes se habuerit solas venales in minori Modano seu modanis Communis, signato vel signatis in lapide prædicto, &c.* Occurrit rursus *Modanum* infra.

MODELA, Modus, unde nostri *Modele*, pro exemplari. Fulbertus Carnotensis in Carminib. p. 182.

Est autem observanda diuturna Modela diete.
Libra cibi solidi, simplex eminn Falerni.

Ubi quidam reponunt *medela*.

¶ MODELLUS, Lagena, Gall. *Bouteille*, vel quodvis aliud vas in quod vinum infunditur. Usus & Consuet. Monast. S. Germani Paris. inter Probat. Hist. ejusdem pag. 135. *Primo versu dicto lectionis quidam juvenis pulsabit uno ictu campanam quæ pendet super petram eleemosynæ, & tunc surgent quatuor aut quinque aut plures,*

aes, & accipiunt Modellos vitreos, non argenteos & implebunt eos vino. Vide Modiolus 1.

MODERABILIS, pro *Moderatus*. Theganus de Ludovico Pio c. 19. *Erat in cibo potuque sobrius, & indumentis suis Moderabilis.*

¶ MODERAMEN, Temperamentum, Gal. *Reserve*. Litteræ Joannis Reg. Franc an. 1356. tom. 3. Ordin. p. 66. *Articulus vero de subsidio faciendo ab ipsis Consulibus ... ad quatuor necessitates, in suo remanebit vigore, hoc Moderamine adhibito, ut jus illorum qui non morabantur in castro.. circa hoc remaneat eis salvum, &c.*

¶ MODERANTIA, Temperies. Miracula B. Ambrosii Senens. tom. 3. Martii p. 224. *Calor febris extinctus est & reductus ad plenam Moderantiam sanitatis.*

¶ Moderantia, Modestia, continentia. Vita sancti Guthlaci tom. 2. Aprilis p. 40. *Sub clericali habitu sumo immensa Moderantia peregit.*

¶ MODERATIO. *Salva Moderatione Concilii generalis*, Formula non infrequens in Bullis summorum Pontificum, pro *Salvo modo, statuto, &c.* Bulla Gregorii X. PP. ann. 1274. apud Rymer. tom. 2. p. 23. *Specialiter autem decimas, terras, domos & agros ... vobis & per vos eidem monasterio vestro auctoritate Apostolica confirmamus & præsentis scripti patrocinio communimus, salva in prædictis decimis Moderatione Concilii generalis.* Eadem habentur in alia Bulla Gregorii XI. PP. ann. 1373. apud Ludewig. tom. 1. Reliq. mss. p. 387. Nostram interpretationem firmat Bulla Honorii IV. PP. ibidem p. 506. *Et privilegia & indulgentias Apostolicæ Sedis eisdem* (Cistерciensibus) *concessas inviolabiliter conservetis & faciatis ab aliis conservari, salva Moderatione Concilii generalis, videlicet ut de alienis terris à tempore prædicti Concilii acquisitis & de cetero acquirendis e. solvant decimas ecclesiis, quibus ratione prædiorum antea solvebantur, nisi aliter cum eis duxerint componendum.*

MODERNUS. Joan. de Jan. *Modernus, i. istius temporis, & dicitur à modus, inde moderatus.* Senator. l. 4. Epist. 51. *Antiquorum diligentissimus imitator, Modernorum nobilissimus institutor.*

Modernitas. Sugerius in Ludov. VI. *Qui facto nostrorum Modernitate, vel multorum temporum antiquitate nihil clarius Francia fecit.*

¶ MODERO, *hrivo: rogo.* Supplem. Antiquarii.

¶ MODIADA. Vide Modius 2.

¶ MODIAGIUM, Modiare. Vide in *Modiatio*.

¶ MODIALIS, Mensura agraria, eadem quæ *Modius* infra. Testamentum Telloois Curiensis Episc. an. 767. in Append. ad tom. 2. Annal. Benedict. p. 708. *Item in territorio agrum ad Bulin Modiales sexaginta quinque.* Occurrit ibidem pluries.

¶ MODIATA. Vide Modius 2.

¶ MODIATICUM. Vide *Modiatio*.

MODIATIO, Mensura quæ fit per modios. [Codex ms. redituum Episcopat. Autissiodor. aon. circ. 1290. exaratus: *Et si emptum fuerit, debet roagium & minagium cujuscumque Modiationis sit.*] Vide Cujac. ad l. 6. Cod. de Naufrag. & Jac. Gothofredum in Notis ad l. 32. Cod. Th. de Navicular.

Modiatio, Præstatio pro quolibet *modio* vini. [Charta Richardi Reg. Angl. ann. 1195. apud Marten. tom. 1. Ampl. Collect. col. 1012. *Trecentos modios vini percipiendos singulis annis in Modiatione nostra Rotomagensi per integra dolia, sicut ea recipere solemus in Modiatione nostra.*] Charta Henrici Regis Angliæ filii Mathildis, pro Ecclesia Pratensi, ex Regesto Normannico sign. P. in Camera Comput. Paris. fol. 24. *Concedo eis in perpetuam eleemosynam 3. masuras terræ quietas de omni censu & consuetudine, & omni alia re, excepta sola Modiatione mea de vino.* Alia Odonis Archiepiscopi Rotomag. ann. 1266. ibid. *Terræ arabiles, vineæ, Modiationes vini, prata, nemora, wareanæ, &c.* Charta Johannis Episcopi Carnotensis ano 1178. in Tabulario Drocensi fol. 33. *Adducent quoque eandem Modiationem Monachi de Brolio, &c.* Monasticum Anglic. tom. . p. 994. *Reddendo sine contradictione sex modios de Modiatione de Waernio.* Pag. 997. *Decima Modiationis de Rotomago.* Pag. 100.. *Et in civitate Rotomagensi quietantiam de teloneo, & de Modiatione, & de aliis omnibus consuetudinibus.* Charta Communiæ Rotomag. ann. 1207. *Modiationem tamen nostram de vino Rotomagensi reddent nobis, præterquam de vino, quod eis datum fuerat ad potum suum, quod nullo modo vendere poterunt, quin inde reddant Modiationem.*

¶ Modiatio, Pensitatio frumentaria pro quolibet *modio* anonæ Charta an. 1191. in Tabular. S. Vincentii Cenoman. *Controversia inter monachos S. Vincentii & personam ecclesiæ de Renero super Modiatione ecclesiæ de Soona. Asserebat Robertus de Guereme persona de Renero quod de Modiatione ecclesiæ de Soona duos modios annuatim habere debebat. Monachi, quod prædictus Robertus de Modiatione prædicta non debebat accipere nisi tantum 18. sextarios, asserebant. Statuimus quod dictus Robertus duos modios singulis annis haberet de Modiatione ecclesiæ de Soona, scilicet 7. sextarios frumenti, 7. sextarios & minam de mestel, 7. sextarios & minam bordei, 4. sextarios avenæ.* Idem Tabular. fol. 98. *Et si forte personæ ecclesiarum quæ Modiationem habent in decimis monachorum S. Vincentii, aliquid de leguminibus reclamaverint; monachi S. Vincentii eis super hoc satisfacere non tenebuntur.* Tabular. Abbatiæ de Strata: *Monachis singulis annis reddeat eis octo sextarios Modiationis, quatuor annonæ & quatuor avenæ ad mensuram Drocensem.*

Modiaticum, Idem quod *Modiatio*. In Capitulari Sicardi Principis Beneventani an. 836. c. 34. *est de Modiatico:* c. 35. *de responsatico & Modiatico.* Charta Rogerii Regis Siciliæ ann. 1137 apud Ughell. tom. 7. p. 564. *Ut deinceps nec Salernitani, nec eorum homines pro Modiatico aliquid persolvant, sed semper ab hac conditione liberi & absoluti permaneant.* Ubi perperam editum *mediatico.* [Adde Præceptum Pippini Reg. ann. 831. apud Baluz. in Append. ad Capitular. col. 1431.]

Modiagium, Idem quod *Modiaticum*. Tabul. Prioratus S. Vincentii Lauduoensis, ann 1274. *Recognoverunt unum modium ad mensuram S. Quintini, qualiter solvitur in Modiagio Ecclesiæ S. Vincentii.*

¶ Modagium, Eadem notione. Charta an. 1203. in Tabular. Crisenon *Ego Acelinus de Merriaco notum facio quod Regina mater mea ... donavit Ecclesiæ B. Mariæ de Crisenone ... Modagium terræ meæ de Lissi.*

Modiare, Modiationem percipere. Tabularium Episcopatus Autissiodor. *Roagium & plaintagium sunt Comitis, Episcopi, & Vicecomitis, & in hoc roagio & plantagio Comes 1. den. Episc. 1. Vicecomes 1. obol. percipiunt. Clerici, Milites, Religiosi non debeat roagium, plantagium, nec minagium, nisi Modiaat. Si vero Modiant, debent de modio unum den.*

Modiatio Capitalis. Vetus Inquesta in Regesto Philippi Augusti Regis Franc. Herouvalliano fol. 171. *Quicunque vero habeat capitales Modiationes, sive Miles, sive alius, ipse habet venditiones & justitiam.*

¶ MODIATURA. Vide Modius 2.

¶ MODICUM, *In modico, paulo post, post exiguum tempus.* Gasp. Barthii Glossar. apud Ludewig. tom. 3. Reliq. mss. p. 209. ex Baldrici Hist. Palæst.

¶ MODIETARIA, Prædium rusticum quod à colono partiario colitur, Gall. *Métairie*. Charta an. 1262. in Tabular. Contul. *Nobis vendiderunt totam Modietariam suam cum appendiciis, quam de nobis tenebant in feudum & per homagium ligium, & erant 60. jornalia in diversis peciis ... transtulerunt etiam nobis pro certa summa*

ma denariorum quatuor sextarios bladi & quatuor avena quos singulis annis illis dare tenebamur pro semigatura illius terræ seu Moyteries. Vide supra *Medietarius*.

MODIETAS, Modus agri. Tabularium Ecclesiæ Carnotensis Ch.72. *Dono ... 12. carrucatas terræ, unamquamque novem Modietarum, in silva quæ vocatur Gaudus sancti Stephani.* Vide *Modius*.

¶ MODIFICATIO, Moderatio, exceptio, conditio, à Gall. *Modification*. Epist. Clementis VII. PP. an. 1384. in Tabular. Episcopat. Meldens. *Faciatis auctoritate nostra exemptionem, liberationem, decretum & ordinationem, concordiam. Modificationes, interpretationes ac declarationes & confirmationem prædictas inviolabiliter observari.* Charta Henrici IV. Reg. Angl. an. 1406. apud Rymer. tom. 8. p. 454. *Cum quibuscumque clausulis, conditionibus, Modificationibus, & circumstantiis necessariis.* Charta an. 1503. apud Madox Formul. Anglic. p. 338. *Summam centum librarum legalis monetæ Angliæ in pecunia numerata, præfati Abbati & Conventui monasterii S. Crucis de Waltham, sub quadam Modificatione inscripta disponendam.* Hinc

¶ MODIFICARE, Moderare, in Charta Henrici III. Reg. Angl. an. 1259. apud Rymer. tom. 1. p. 680. *Plenam damus potestatem ad Modificandum, nomine nostro, illam summam pecuniæ, quam, &c.*

MODIFICATUS. Apud Witikind. l. 3. *Vasa eburnea etiam, & omni genere Modificata stramenta, balsamum, &c.* i. variis modis elaborata.

MODIGUS, Modius. Testamentum Sancii II Reg. Portugalliæ æra 1286. apud Brandaon. to. 4. *Septem Modigos panis, qui consueverunt mihi dari.*

¶ MODILIA, Melodia, modulatio. Exposit. brevis antiq. Liturg. Gallic. apud Marteo. tom. 5. Anecd. col. 95. *Spiritalibus vocibus præclara Christi magnalia dulci Modilia psallet Ecclesia.*

MODIOLUM. Gloss. Lat. in ms. Regium sign. 1013. *Situla, quod vulgus Modiolum dicit.* Papias: *Situla dicta, quod sitientibus apta sit ad bibendum, quod Græci eadum dicunt, vulgo Modiolum dicitur.* Græculis μοδιολος, vestis species est. Vide Meursii Gloss. & infra *Modius*.

1. MODIOLUS, *um*, Modus agri. Charta Bonfilii Fulginatensis Episcopi, apud Ughellum: *In campo S. Valentini Modiola tres, & in Casiolo Modiola quinque, &c.* Alia in Tabulario Casauriensi. *Vendidi ... terram petiam unam per mensuram Modiolum unum & quartarium unum.* Crebrius ibi occurrit. [Chron. Farfense apud Murator. tom. 2. part. 2. col. 543. *Excepta ecclesia S. Mariæ cum Modiolo 1.* Et col. 556. *Tradidit pro anima Dodæ uxoris suæ in hoc monasterio Modiola 400. consentiente genitore suo.*] Vide *Modius*.

¶ 2. MODIOLUS, Mensura liquidorum. Bernard. Mon. in Ord. Cluniac. part. 1. cap. 12. *Hoc est autem quod specialiter pertinet ad ipsum Refectorarium majorem; quoties pigmentum datur ipse Modiolis infundit.* S. Wilhelmi Constit. Hirsaug. l. 2. c. 49. *Quotiescunque ad charitatem propinatur, ipse & aliquis adjutor ejus Modiolis (l. Modiolis) infundunt.* Vide *Modilus*.

3. MODIOLUS, Medium rotæ, cui infigutur radii, nostris *Moieu*. Occurrit in Mirac. S. Berlindis Virgin. c. 2.

¶ MODITIO, Præstatio frumentaria, eadem quæ *Modiatio*, nisi ita legendum. Charta ann. 1185. in Tabular. Centul. *Si autem prædictum bladum ad jam dictos terminos non reddiderint, ad molturam molendini, sicut consuetudo est, Ecclesia per se tenebit, donec supradictus census vel Moditio reddatur.*

¶ MODIUM, Mensura liquidorum simul & aridorum. Testamentum Haganonis an. 819. apud Marten. tom. 1. Anecd. col. 22. *Unde dabit ipse & quicumque post eum de sua progenie tenuerit, ad prædictam festivitatem omni anno ad refectionem fratrum tritici Modia 5. vini Modia 5. pullos 80.* Occurrit ibidem pluries. Charta Lamberti Comitis ann. 850. ibidem col. 36. *De sale annuatim modia 100.* Dotatio Gulfradi diaconi ibid. col. 68. *Annuatim in die obitus mei dare studeant fratribus congregationis S. Martini 8. Modia panis, & 8. vini, & in isto hospitali Modium 1. vini, & in illo pullatorio 1. Modium.* Vide infra.

¶ 1. MODIUS, *Est cui arbor navis insistit, ob similitudinem mensuralis vasis dictus.* Papias.

2. MODIUS, Mensura liquidorum, constans 16. sextariis. Adalardus in Statutis Corbeiensibus lib. 1. c. 4. *De potu autem quotidie detur Modius dimidius, id est, sextaria octo, &c.* Vetus Agrimensor p. 344. *Quemadmodum de sextario, sic & de Modio. Aliis placuit 16. sextariis Modium impleri; aliis 20. & duobus aliis vero 24. sed has mensuras ad votum Principum vel judicum esse deprehendimus.*

☞ Majoris sunt momenti atque instituto nostro accommodatiora quæ ad mensurarum æstimationem spectant, quam ut alicui absurdum videatur, si ea quæ de mensuris liquidorum & aridorum, ad mensuram Parisiensem reductis, habet Codex ms. Sangerman. an. circ. 400 hoc loco inseramus, cum id genus antiquitatis non omnino obvium sit. Atque 1. de liquidis fol. 1xxx. 6. verso hæc leguntur: *C'est le rapport que les Jaugeurs de la ville de Paris ont fait à nos Seigneurs des Comptes sus les moisons des tonneaus des vins & d'esgues* (eau) *des pais & des lieus ci apres nommez, selonc ce que il leur est avis quenos dits Seigneurs leur avoient enchargé à faire, & a rapporter par Jean Rotangis, Robert Daucenguy, & Maci de Saint Port, à l'acord de tous les autres Jaugeurs de Paris, si comme les dessus nommez disoient. C'est escript fut bas lè l'an mil 330. par les dessus dis le 26. jour de Juillet.*

1. *Un tonnel de vin de Gascoigne doit tenir 6. muis, 10. sextiers de vin, à la mesure de Paris, se il est de moison.*

Item, un tonnel de S. Jehan (d'Angely) *6. muis, 7. sextiers, à la mesure de Paris.*

Item, un tonnel de Rochelle, 6. muis & 8. sextiers, à la mesure de Paris.

Item un tonnel d'Espaigne 6. muis, 6. sextiers à la mesure de Paris.

Item, un tonnel de S. Pourceia que lesdis Jaugeurs appellent qeue, 3. muis, & 12. sextiers à la mesure dessus dite & Souvegny.

Item, un tonnel d'Anjou que ils appellent qeue, 3. muis, 12. sextiers, à ladite mesure.

Item, un tonnel d'Orlieus & de Dervoy que ils appellent queue, 3 muis, 5. sextiers, à ladite mesure.

Item, une queue de Gastinois, 3. muis, 4. sextiers à lad. mesure.

Item, un tonnel de Nevers, 4. muis & demi, à ladite mesure.

Item, un tonnel de Biaune, 6. muis, à ladite moison de Paris.

Item, un tonnel de Bourgoigne, 6. muis, à ladite mesure.

Item, un tonnel François, 6. muis, à lad. mesure.

Item, un tonnel Drouays, 6. muis, à lad. mesure & la queue 3. muis.

Item, un tonnel de Locanois & de Soissonnois, 6. muis, & la queue 3. muis à lad. mesure.

Et tous autres tonneaux, quel part que il soient, doivent tenir, se ils sont de droite moison, 6. muis chascun à la mesure de Paris, & la queue 3. muis; & se ils tiennent plus, celui qui achate doit rendre les surplus d'icelle moison; & se ils tiennent moins, le vendeur le doit rendre & parfaire à l'achateur, & ainsi en ont veu user les dis

Jau-

Jaugeurs à leurs devanciers & euls memes veu user & usent encore. Et pour ce fu la jauge enciennement establia & ordenèe en la Chastellenie de Paris, & en la Viconté pour les fausses moisons de tenacaua, de quoi les marchans estoient deceus & le Roy pour ses garnisons.

☞ De mensuris vero aridorum simul & liquidorum hæc habet laudatus Codex fol. 1. *Adæquationes bladorum, avenarum & vinorum regni. Mensura bladi Par. 12. boisselli faciunt sextarium* PARISIUS. *3. boisselli faciunt quarterium, 6. minotum, 2. quarteria faciunt minam, 2. minæ faciunt sextarium, 12. sextaria faciunt modium. Mensura avenæ ibid. 20. boisselli faciunt sextarium. Quinque boisselli faciunt quarterium, 11. quarteria faciunt minam, 2. minæ faciunt sextarium & 12. sextaria faciunt modium. Mensura vini ibid. 16. sextaria vini clari faciunt modium vini Paris. In vindemiis vero 18. sextaria faciunt modium vini Paris.*

BALLIVIA SENONENSIS.

SENON. *Modium bladi Paris. valet 9. sextaria, 3. minellos Senon. & 12. sextaria faciunt modium, & 4. minelli faciunt sextar. & 2. biobez faciunt minellum, & 39. sextaria, 2. minellus faciunt 4. modia 4. sextaria Paris.*

Modius avenæ Par. valet 15. sextaria 3. minellos, dimid. Senon. & 12. sextaria faciunt modium, & 4. minelli faciunt sextar. & 2. bichez faciunt minellum, & 63. sextar. dimid. faciunt 5. modios Par.

Modius vini Par. æqualis est modio vini Senon.

VILLA-NOVA JUXTA SENON. *Modius bladi Par. valet 6. sextar. Villæ-novæ juxta Senon. & 12. sextar. faciunt modium, & 8. pichez faciunt sextar. & 2. pichez faciunt minellum. Sed computantur 100. pichez razi 3. modii propter jonteias traditas ultra mensuram.*

Modius avenæ Paris. valet 10. sextar. & 1. pichez & dimid. Villæ-novæ. Et modius & sextarium ac pichez computantur in avena sicut in blado.

Modius vini Villæ-novæ valet 1. mod. & dimid. & dimid. sextarii Paris. & 20. sextaria faciunt modium vini Villæ-novæ

VALLIS-MAURI & RIPERIA. *Modius bladi & avenæ ac vini Vallis-Mauri & Ripparia æqualis est modio bladi & avenæ ac vini Senon. & mensura Vallis-Mauri & Ripparia respondet ad mensuram de Maaley.*

FLAGIACUM. *Modius bladi Par. valet. 8. sextar. 3. pichez & dimid. Flagiaci & 8. pichez faciunt sextar. & 12. sextar. faciunt modium Flagiaci.*

Modius avenæ Par. valet. 1 modium, 1. sextar. 1. minam, 2 pichez, dimid. Flagiaci, & 8. pichez faciunt sextar. & 12. sextar. faciunt modium Flagiaci.

Modius vini Flagiaci valet 3. modios Par. & 16. sextar. faciunt modium Flagiaci.

LORRIACUM IN BOSTAGIO. *Modius bladi Par. valet 1. modium, 4. sexter. 3. minellos, & quartam partem minelli ad mensuram Lorriaci in Bostagio, & 4. minelli, vel 4. pichez faciunt sextarium, & 12. sextar. faciunt modium Lorriaci in Bostagio.*

Modius avenæ Par. valet 2. modios, 3. sextar. 3. minellos Lorreti, & 4. minelli, vel 4. pichez faciunt sextarium; & 12. sextar. faciunt modium.

Modius vini Lorreti, vel Lorriaci in Bostagio valet 3. mod. Par. & 16. sextaria faciunt modium Lorriaci in Bostagio.

GRESSIUM & CAPELLA. *Modius bladi Par. valet 1. mod. & dimid. ad mensuram Gressi, & 12. sextar. faciunt mod. & 4. minelli vel pichez faciunt sextar.*

Modius avenæ Par. valet 2. modios, 5. sextaria, 1. minellum & quartam partem minelli Gressi, & 4. minelli vel pichez faciunt sextar.

Modius vini Gressi valet 3. mod. Par. & 16. sextar. faciunt mod. Gressi.

MORETUM. *Modius bladi Moreti valet 1. mod, 5. sextar. 1. minam, 2. boissellos, dimid. Par. & 12. boisselli faciunt sextar.*

Modius avenæ Moreti valet 10. sextar. 1. minam 6. boissellos Par. & de illis boissellis 10. faciunt sextar. Par.

Modius vini Moreti valet 2. mod. 2. sextar. & dimid. Par.

SAMESIUM. *Modius bladi & avenæ Samesii æqualis est modio bladi & avenæ Meleduni.*

Modius vini Samesii valet 25. sextar. Par. & 16. sextar. vini faciunt mod. Samesii.

FONS BLIAUDI. *Modius bladi, avenæ & vini Fontis Bliaudi est æqualis modio Samesii.*

MELEDUNUM. *Modius bladi Par. valet 1. mod. 3. minellos, 1. boissellum Meleduni, & de illis boissellis 4. faciunt minell. & 12. sextar. faciunt mod. Meleduni.*

Modius avenæ Par. valet 1. mod. 1. minam, 1. boissellum Meleduni, & de illis boissellis 7. faciunt minellum & 12. sextar. avenæ faciunt mod. ibi.

Modius vini Meleduni valet 23. sextar. 3. chopinas Paris.

CORBOLIUM. *Modius bladi Corbolii valet 1. mod. 1. minellum & dim. boissell. ad mod. Par. & 12. sextar. faciunt modium Corbolii & 12. boisselli faciunt sextar. bladi Corbolii.*

Modius avenæ Corbolii valet 1. mod. 3. minellos, 2 boissell. ad mod. Par & 12. sextar faciunt mod. Corbolii & 20. boisselli faciunt sextar. Corbolii.

Modius vini Corbolii valet 21. sextar. 1. quartam & dimid. Par. & 16. sextar. faciunt mod. Corbolii.

MONS ALGI. *Modius bladi Par. valet 11. sextar. 1. quartam & dim. pichez Montis Algi, de quibus pichez 8. faciunt sextar. 12. sextar. faciunt mod. & 4. quarta sextarium.*

Modius avenæ Par. valet 18. sextar. 1. minam Montis Algi & 12. sextar. faciunt mod. & 4. quarta faciunt sextarium.

Modius vini Montis Algi valet 3. mod. Par.

LORRIACUM IN GASTINETO. *Modius bladi Par. valet 16. sextar. 3. quartas Lorriaci, & 12. sextar. faciunt modium, 4. quartæ faciunt sextar. & 11. quartæ faciunt minam.*

Modius avenæ Paris. valet 27. sextar. 3. quartas Lorriaci.

Modius vini Lorriaci valet 3. mod. Par.

BALLIVIA AURELIANENSIS.

VITRIACUM. *Modius bladi Par. valet 3. mod. & dim. & 2. boissellos Vitriaci; de quibus boissellis 6. faciunt minam, & 12. minæ faciunt modium ad mod. Vitriaci.*

Modius avenæ Par. valet 5. mod. 4. boissellos Vitriaci; de quibus boissellis 6. faciunt minam & 12. minæ faciunt mod. ut supra.

Modius vini Vitriaci valet 2 mod. 6. sextar. Par. & 16. jalonni faciunt mod. Vitriaci.

BOSTUS COMMUNIS. *Modius bladi, avenæ & vini Bosti communis æqualis est modio Lorriaci in Gastinetu.*

CASTRUM-NOVUM. *Modius bladi Par. valet 3. mod. 2. boissellos Castri-novi, & 6. boisselli faciunt minam, & 12. minæ faciunt mod. Castri-novi.*

Modius avenæ Par. valet 4. modios, 3. minas ad mensuram Regis, in qua mensura avenæ reg. recipiuntur ibid. & 12 minæ faciunt mod. & ad mensuram currentem in villa 5. mod. 12. minæ avenæ de unaquaque mensura faciunt modium.

Modius vini Castri-novi valet 2. mod 4. sextar. Par. 16 jalonni faciunt mod.

STAMPÆ. *Modius bladi Par. valet 21. sextar. & 16. bavechiaus; de quibus bavechiaus 21. bavechiaus res (rasi) faciunt minam, 2. minæ faciunt sextarium, & 12. sextar. faciunt mod. apud Stampas.*

Modius avenæ Par. valet 19 sextar. 1. minam ad mod. Stam-

Stamparum, & 12 fextaria, & 12.bavecbiaus combles faciunt mod Stamparum, & 2.minæ faciunt fextar. & 2.minelli faciunt minam, & 10. bavechiaus combles faciunt minellum avenæ Stampar.

Modius aveæ ad menfuram Granerii Stampenfis vales 20.fextar.4. bavecbiaus combles minus ad menfuram villæ Stampenfis, & 10.bavecbiaus combles faciunt minorum villa Stampeafis, & 18. minoti faciunt mod.ad menfuram granerii.

DORDANUM. *Modius bladi Par.valet 11.fextar. ad mod.Dordani, & 12.fextar. faciunt mod. & 4. minoti faciunt fextar., & 2.minoti faciunt minam, & 12. boiffelle faciunt fextar.*

Modiur avenæ Par.valet 13.fextar.3.boiffellos ad mod. Dordani, & 12.fextar. facinat mod. 4. minoti faciunt fextar. & 2.minoti minam, & 16.boiffelli faciunt fextar.

Modius vini Dordani valet 1.mod.3.fextar. & dimid. quarta Par.

HYENVILLA. *Modius bladi Par.valet 14.fextar.1.minam, & 4.boiffelles Hyenville, & 12. fextaria faciunt modium Hyenvillæ, 4.minoti faciunt fextar.2.minoti faciunt minam, & 12.boiffelli faciunt fextar Hyenvillæ.*

Modius avenæ Par.valet 2. mod. 2. boiffellos ad mod. Hyenvillæ.12.fextar.faciunt mod.4.minoti faciunt foxtar. 2.minoti faciunt minam, & 12.boiffelli faciunt fextar.

Modius vini Hyenvillæ eft æqualis modio vini Aurel.

AURELIANUM. *Modius bladi Par.valet 3.modios, 8. minas, 4. boiffellos Aurel.12. minæ faciunt mod. & 12. boiffelli faciunt minam.*

Modius avenæ Par.valet 6.modios, 8.boiffellos, & 12. minæ faciant mod. & 12. boiffelli faciunt minam. Item, modius bladi Parif. vales 2.modior, 9. minar ad magnam menfuram granerii Aurel. 12. minæ faciunt mod. & 16. boiffelli faciunt minam. Item, modius avenæ Par.valet 4. mod.dimid. & 4.boiffellos ad magnam menfuram granerii Aurel. & 12. minæ faciunt mod. & 16. boiffelli faciunt minam. Modius avenæ Aurel. ad magnam menfuram granerii Aurel.valet 16.minas & 1.boiffellos ad parvam menfuram, 12. minæ faciant mod. & 12. boiffelli faciunt minam ad parvam menfur.

Modius vini Aurel. valet 2.mod.6.fextar.Par. & 2.fexterons; de quibus 3. fexterons faciunt quartam Par. & 4. quartæ faciunt fextar.Par. & 6 jalonni faciunt mod. vini Aurel, en refcbaifons, & 18.jalonni in vindemiis.

BALLIVIA BITURICENSIS.

BITURICÆ. *Modius bladi, avenæ & vini Bituric.eft æqualis modio Par.*

YSOLDUNUM. *Modius bladi Par, valet 16. fextas. ad mod, Ysold.12.fextas.faciunt mod. & 10. boiffelli faciunt fextar.Yfolduni.*

Modiur avenæ Par.valet 13.fextar.1. minam Yfold. & 12. foxtas.faciunt modium & 16.boiffelli faciunt fextar, avenæ.

Modius vini Yfold, valet 1.mod.3.fextar.Par. & 16.jalonni faciunt mod.

CASTRUM RADULPHI. *Modius vini Caftri Radulphi valet 20.fextar.1. quartam & 1.fexteron Par.*

ALBIGNIACUM. *Modius bladi Par.valet 1.mod. dimid. & 1.minam ad menfur Albigniaci, 12.fextar. faciunt mod.4.quartæ faciunt fextar. & 2.quartæ faciunt minam.*

Modius avenæ Par. valet 19.fextar. 1. minam & 2, boiffellos res, & 4. boiffelli res faciunt quarterium, 4. quarterii faciunt fextar. & 12.foxtar.faciunt mod.

Modius vini Albigniaci valet 25.fextar. & dimid.Par, & 24.fextaria faciunt mod.Albiniaci.

PISSIACUM. *Modius bladi Parif. valet 13.fextar. & 1.boiffellum Piffiaci, & 12. boiffelli faciunt fextas.Piffiaci.*

Modius avenæ Par. valet 16 foxtar.Piffiaci, & 16.boiffelli faciunt fextar.Piffiaci.

Modius vini Piffiaci valet 36. fextar.2. quartas & dimid. Parif. & 25. foxtaria Piffiaci faciunt mod. Piffiaci tempore vindemiarum.

MEDONTA. *Modius avenæ Medontæ valet 15.fextar.1. minam, 4.boiffellos combles ad mod. Parif.de quibus 20. boiffelli combles faciunt fextar.avenæ Par. & 12. fextar.avenæ faciunt mod.Medontæ.*

MELLONTA. *Modius vini Mellonte valet 36. fextar.3. quartas & 1. fexteron Parif.3. foxterons faciunt quartam Parif. & 24.fextar.faciunt mod vini Mellante ex refcbaifons, & 30.fextar.in vindemiis.*

VERNO. *Modius vini Vernonis valet 35.fextar.2.quartas Par. & 30.fextar.faciunt mod.Vernonis.*

CALVUS MONS. *Modius bladi Parif. valet 1. mod. 3. minotos Calvi-montis, 4. minoti faciunt 1. fextar. & 16. boiffelli faciunt fextar. & 12. foxtar. faciunt modium.*

Modius avenæ Par. valet 1.mod. 2. fextar. & 1. minotum Calvi-montis, 4.minoti faciunt fextar. & 17. boiffelli faciunt fextar. & 12.foxtar.faciunt mod.

BELLUS-MONS. *Modius bladi Bellimonsis valet ad mod.Par. 9. fextar.1. minam, 3. boiffellos & dimid. quarta.*

Modius vini vales 2.modios, 2 fextar.1. ebop. minus ad menfuram Par.

BALLIVIA VIROMANDENSIS.

SILVANETUM. *Modius bladi Par.valet 13. fextar. 1. minam Par.Silvan. & modius Par. Silvan valet 10. fextar.1.minom, 6.boiffell. Par.unde 20. boiffelli faciunt fextar. Par.Sil.*

Modius avenæ Par.valet, 13.fextar.1. minam Par. Sil. ut fupra.

Modius vini Bernuliæ valet 30. foxtar. & 2. quartas Par.24. foxtar.faciunt mod.Bernuliæ.

BESTISIACUM. *Modius bladi Par.valet 14. foxtar. Beftifiaci.*

Modius avenæ Par. valet 14.fextar. 2. boiffellos Beftifiaci, & 16.boiffelli Beftifiaci faciunt fextar.

Modius vini Par.valet 18.fextar. Beftifiaci & 18. fextar.faciunt modium ibi.

VERBERIA. *Modiur bladi Par.vales 1.mod.1.minam, 6. boiffellos ad mod. Verberiæ, & 16.boiffelli faciunt foxtar. & 12.fextar modium.*

Modius avenæ Par. valet 1. mod. 3. minas, 1. quartam & dimid. ad mod. Verberiæ, & 3. quartæ faciunt minam.

Modius vini Verberiæ valet 20.fextar. 1. quartam Par. & 16.foxtar.faciunt modium.

COMPENDIUM. *Modius bladi Par.valet 2.modios & dimid. & 1.quartam & dimid. Compendii, 24. minoti faciunt mod. & 2 quarterons faciunt minam.*

Modius avenæ Par.vales 67. minotos & 3. boiffellos Compendii, unde 12.boiffelli res faciunt minotum, & 24. minoti faciunt mod.Compendii.

Modius vini Compendii valet 23. fextar. 2. quartas Par & 22.fextar.faciunt mod. vini Compendii.

CRISPIACUM. *Modius bladi Par.valet 68.picbez & 1. boiffellum & dimid.Crifpiaci, unde 3.boiffelli faciunt 1. picbez, & 24.picbez faciunt mod.Crifpiaci.*

Modius avenæ Par.valet 70.picbez & 2.boiffellos Crifpiaci, unde 5. boiffelli faciunt 1. picbez & 24. picbez faciunt modium.

Modius vini Crifpiaci valet 1. mod. & dimid. Par. & 27.fextar. faciunt mod. vini Crifpiaci.

PETRAFONS. *Modius bladi Par.valet 61. picbez, 2. boiffellos Petræfons, unde 12.boiffelli faciunt 1.picbez, & 48. picbez faciunt modium, & 4. picbez foxtariam Crifpiaci.*

Modius avenæ Par. valet 63. picbez & 4. boiffellos Crifpiaci, unde 19. boiffelli faciunt 1. picbez.

chez, & 48. pichez faciunt mod. Petræfontis.

REMY. Modius bladi Parif. valet 58. pichez & 1. quartam ad mod. de Remy, & 4. quartæ faciunt 1. pichez, & 24. pichez faciunt modium.

Modius avenæ Par. valet 68. pichez, 1. quartam, & 2. boissellos de Remy, & 3. boisselli faciunt 1 quartam, & 24. pichez faciunt mod. avenæ ibid.

Modius vini de Remy valet 2. modios ad mod. Par. & 24. sextar. faciunt mod. vini de Remy.

FERITAS MILONIS. Modius bladi Par valet 1. mod. 3. sextar. 1. minam, & 3. boissellos Feritatis Milonis, unde 5. boisselli rasi faciunt 1. pichez.

Modius avenæ Par. valet 16. sextar. 2. boissellos combles, unde 5. boisselli combles faciunt 1. pichez ad mensuram Feritatis.

VILLARE-CAUDA-RESTI. Modius bladi Parif. valet 68. pichez, 1. boissellum & dimid. ad mod. Villaris, unde 3. boisselli faciunt 1. pichez, & 24. pichez faciunt mod. Villaris.

Modius avenæ Par. valet 70. pichez & 2. boissellos Villaris, unde 5. boisselli faciunt 1. pichez, & 24. pichez faciunt mod. Villaris.

LAUDUNUM. Modius bladi Par. valet 19 jalonnos & 2. boissellos Laudun. & 21. boisselli faciunt jalonnum, & 12. jalonni faciunt modium, & 2. essine faciunt 1. jalonnum,

Modius avenæ Par. valet 19. jalonnos & 3. boissellos Laudun. 8. boisselli faciunt 1. jalonnum, & 12. jalonni faciunt mod. & 2. essins faciunt 1. jalonnum.

CRISPIACUM IN LAUDUNO. Modius bladi Crispiaci in Lauduno ad mensuram Gastineti valet 13. jalonnos & dimid. & 2. boissellos ad mensuram Laudun. & 21. boisselli faciunt jalonnum, 12. jalonni faciunt mod. & 2. essins faciunt 1. jalonnum.

Modius avenæ Laud. valet 17. jalon & 2. boissell. ad mensuram Crispiaci in Laud. Gastineti, & 11. boisselli faciunt 1. jalon. Gastineti, & 12. jalon. faciunt mod. & 2. essins faciunt 1. jalon.

RIBEMONS. Modius bladi Par valet 45. jalon. & 1. boissellum Ribemontis, de quibus boisselli 4 faciunt 1. jalon. & 12. jalon. faciunt mod.

Modius avenæ Par. valet 3. modios, 2. jalon. minus, & 24. jalon. faciunt mod.

S. QUINTINUS. Modius bladi Parif. valet 4. modios, 2. sextar. 1. maincot, & 1. boissellum S. Quintini, & 8. boisselli faciunt 1. sextar. & 2. maincos faciunt 1. sextar. 8. sextar. faciunt mod. & 1. sextar. facit 1. res, & 8. res faciunt modium.

Modius avenæ Par. valet 3 modios & 2. res S. Quintini & 16. res faciunt mod. S. Quintini.

Modius vini S. Quintini valet 17. sextarium 1. quartam Parif. & 16. sextar. faciunt modium vini S. Quintini.

PERONA. Modius bladi Par. valet 3. modios & 3. minos ad mod. Peronæ, & 2. minæ faciunt 1. sextar. & 8. sextar. faciunt modium.

Modius avenæ Par. valet 2. modios, 6 sextar. 3. boissellos Peron. & 16. sextar. ultra, 16. res faciunt modium & 4. boisselli faciunt dimid. res Peron.

Modius vini Peron. valet 1. mod. 2. quartas Par. & 15. sextar. faciunt mod. vini Peron.

RESSONS. Modius bladi Par. valet 56. maincos & dimid. Resson. & 2. maincos faciunt 1. minam, & mina facit sextar. & 24. maincos modium.

Modius avenæ Parif valet 65. maincos & mediotatem dimidii quartæ Resson. & 4. quarterons faciunt 1. maincot, 2. maincos faciunt minam, mina facit sextarium, & 24. maincos faciunt mod. Resson.

CALVIACUM. Modius bladi Par. valet 3. modios, & 6. maincos, & 3. boissellos Calviaci, & 2. maincos ultra, 2. res faciunt sextarium, 8. boisselli faciunt 1. maincot, & 10 sextar. ultra, 10. res faciunt mod. bladi Calviaci.

CLARUS-MONS. Modius bladi Par valet 71. minotos Claromontis, & 2. minoti faciunt minam, & 24. minoti ultra 12. minæ faciunt mod. Claromontis.

Modius avenæ Par. valet 76. minotos Claromontis, 2. minoti faciunt minam, & 24. minoti, ultra 12. minæ faciunt mod. Claromontis.

Modius vini Claromontis valet 30. sextar. Par. & 24. sextaria faciunt mod. Claromontis.

CREDULIUM. Modius bladi Parif. valet 51. minotos, & dimid. & 1. boissellum ad mod. Creduli, & 2. minoti faciunt minam, & 4. boisselli faciunt 1. minotum, & 24. minoti faciunt modium Creduli.

Modius avenæ Par. valet 61. minotos & dimid. & 1. boissellum ad mod. Creduli, & 2. minoti faciunt minam, & 4. boisselli 1. minotum, & 24. minoti faciunt mod. Creduli ultra 22. minæ.

Modius vini Credulii valet 2. modios, 1. sextar. & dimid. ad mod. Parif. & 24. sextaria faciunt modium Creduli.

☞ Ex quibus hic iterum observare juvat, quod jam non semel à nobis, pro data occasione, factum est, miram scilicet fuisse in mensuris diversitatem: quot enim loca, tot mensuræ. Modius ubique receptus: si vocem spectes, nullibi fere ejusdem capacitatis reperitur. Ex statutis Adalardi supra memoratis modius liquidorum 16. sextariis constabat: Papiæ vero vero est *mensura librarum 44. id est, sextariorum 22.* In Charta ann. 1070. apud Miræum tom. 1. pag. 160. modius 20. sextarios ad minus capit: *Nihil amplius inde mihi vel successoribus meis accipere debeat, quam carratam vini decem & octo modiorum tantummodo; nec modius plus contineat, quam viginti sextarios.* Nec magis constans fuit, ubi de re frumentaria agitur, ut ex superius allatis facile colligitur. Iis addo Elenchum ecclesiarum Cellæ Cariloci subditarum apud D. *Chauveloup* in Hist. ms. Mont. Major. ubi modius 16. sextariorum esse dicitur: *unum modium annonæ pulchræ & electæ, & valet Modium sexdecim sexteria ad mensuram Relaniæ.* Infra: *Unum modium, seu 16. sexteria* In agro Cenoman. 12. sextariis & dimidio constat modius, ut discimus ex Charta v. *Modiatio* laudata: Rotomagi vero 12. tantum sextariis. Charta an. 1204. in Tabul S. Audoeni: *Percipiet singulis annis unum modium bladi, scilicet sex sextarios frumenti, & sex sextarios martellis in gronchia d'Alboe.*

MODIUS, Mensura agraria, verbi gratia, ager seu terra tot modiorum esse dicitur, quot ejusdem mensuræ sementis capax est. Vetus Agrimensor: *Jugerum unum, pedes 240. & in latitudine pedes 120. faciunt, terram Modiorum 3.* Modii vero, quoties de re frumentaria agitur, non semel mentio fit in Digestis. Formula 21. ex Andegavensibus: *Ad illo campello ferente Modius tantus, &c.* Ita Form. 53. Charta an. 1195. apud Ughellum tom. 7. p. 1322. *Unam petiam terræ capacem sementis Modiorum 6. ad justum sextarium Pennensis civitatis.* Necrologium Ecclesiæ Carnotensis: *Acquisivit apud Ermenonvillam terræ arabilis capientis septem Modios seminis, &c.* Alexander Monach. in Chron. S Bartholomæi de Carpineto lib. 5. *De terris S. Cæciliæ reliquit ei tantum quod erat capax sementis 8 Modiorum.* Charta an. 962. ibidem p. 1277. *Tantum de terra quod capit in semine Modios trecentos.* Liber de Fundat. Monast. S. Clementis Insulæ Piscariæ: *Est ad mensuram tritici seminis terra Modiorum 614.* Gregor. M. l. 9. Epist. 16. *Terrula Modiorum plus minus decem.* Ita l. 10. Epist. 50. *Terrula Modiorum triginta. Campi trecentorum Modiorum*, in Testamento S. Cæsarii Arelat. Vita S. Amati Abb. c. 7. *Abscisso nemore campellum jecit ... capientem quartam Modii, in quo hordeum serere solebat.* [Charta an. 1070 apud Mi-

Miræum tom. 1. p. 160: *Apud Haluce terram unius Modii & curtile & dimidium ... In pago Atrebatensi apud S Leodegarium dimidii Modii terram*. Chron. Farfense apud Murator. tom. 2. part. 2. col. 568. *In Comitatu Assisio, ubi dicitur ad Pratum, collata sunt in hoc monasterio quadam res Modiorum 4.*] Occurrit passim in Chr. Casin. lib. 1. c. 36. 41. 47. 48. 59. lib. 2. c. 6. & alibi non semel, apud Falcon. Benevent. p. 341. Alexandr. Monac. in Chr. S. Barthol. de Carpineto p. 1234. &c.

Modiola Terræ. Charta Ottonis Imp. an. 956. apud Ughell. tom. 1. part. 1. p. 418. *Ubi sunt mille Modiola terra, &.. duo millia Modiola de terra, qua tendunt, &c.* Adde p. 419. 740. [Vide Modiolus 1.]

Modiata, Idem quod *Modius*, Ager *modiorum certo* numero constans. [In agro Cameracensi *Modiata terræ* æquiparatur 16. mencoldis: in Viromand. vero 8. sextariis.] *Modiata terra, prati*, in Charta Ludovici Pii an. 824. pro Ecclesia Arelatensi, [*Modiata nemoris*, in Charta an. 1231. apud Miræum tom. 1. p. 750.] Testament. S. Cæsarii Arelat. Archiep. in Lib. nigro Eccl. Arelat. fol. 19. editum non semel: *Agellum igitur Ancharianum, unde parvam particulam Monasterio dedimus, multa servavimus, nam plus minus centum aripennos vineæ & trecenterum modiorum campos reservavimus, & supradicto Monasterio centum Modiatas de terra quæ ego plantavi, habent Modiatas 40. & de vetere vinea vin 30. aripennos contulimus.* Testamentum S. Fulcranni Episcopi Lutevens. *Decem Modiatas de vinea, quæ mihi advenerunt, &c.* Ubi perperam *modietas*, editum apud Bollandum. Charta Lotharii Regis Provinciæ an 855. to 12. Spicilegii Acheriani p. 133. *Sunt autem de rebus S. Stephani, quas Wigarius proprietario jure possidebat, Modiata duo millia, prata quibus possunt tolli & fani carra quingenta, de silva acballa* (l. ad mille) *quingentos porcos saginandos. Tributis insuper in ipsa commutatione ex rebus ipsius sancti loci, quas usurpatione ad jus proprium detinebat, Modiatas trecentas sexaginta novem, & Modiatam de vino ad modios centum octoginta.* Charta Bernardi Vicecom. Carcasson. an. 1108. *Et ipsam Modiadam de terra de Casellas.* [Charta an. 1277. in Tabular. S. Nicasii Rem. *Homines de Baio habeant pasturagium & jus pasturagii in* 120. *Modiatis*.] Vide Hemereum in Augusta Viromand. p. 233. 234. *Muy & minee de terre*, in Chartis Gallicis. Regestum Feudor. in Camera Comput. Paris. fol. 215. *Lige de 4. fauchiees de prè, & de demy Muy de terre*. Adde Consuet. Dunensem art. 25. Castell novi art. 12. &c. Charta Matthæi D. *de Beauvoir*, an. 1260. in Regest. signato 30. Ch. 315. & Regest. signato 31. fol. 108. ex Chartophylacio Regio: *Au bos Lancelot huit Moijes de bos, au bos Medame Aelis dix & sept Moijes, à Longprè* 30. *Moijes, &c.* Charta an. 1290 apud Carpentar. 4. parte Hist. Camerac. pag. 36. *Deux Muiees de terre ahanaule. Semimodiata de terra*, in Tabulario Conchensi in Ruthenis Ch. 32. & alibi. [*Semimodiata de vinea*, in Tabular. S. Victoris Massiliens.]

Modiatura Terræ: sic legendum pro *Mediaturam*, in Charta ann. 1067. tom. 11. Spicilegii Acheriani pag. 294.

Moiata, Idem quod *Modiata*. Tabularium S. Eparchii Inculism fol. 1. *Item in Euguena unum ortum tenentem dimidiam Moiatam de terra*.

¶ MODIX, *Cherus*. Papias.

¶ MODO, perperam pro *Medo*. apud Ludewig. tom. 2. Reliq. mss. p. 396. Vide in hac voce,

¶ MODOLAISCLO. Vide *Modula*.

MODOLON, Congeries *garbarum*; seu mergitum, nostri Picardi dicunt, *Moie*. Vide *Garbera*.

¶ MODULA, si vera lectio est, Quercus. Leges Rotharis apud Murator. tom. 1. part. 2. p. 40. *Si quis roborem, aut cerrum, seu quercum, quod est Modula, ischol, aut glandem, quod est fata inter agrum alienum, aut inter culturam, vel clausuram, in cujus vicino inciderit, componat pro arbore tremisses duos.* Ubi Codex Mutin. habet, *Modolaisclo*; Estensis vero, *Modulahiselo*. Vide *Laiscum*.

MODULISARE, Musicis modulis cantare. Gaufredus Vosiensis c. 59. *Responsorium Canonici incipiant, versumque sequentem quibus voluerint melodiis musicis expleant: Alleluia ... Monachi Modulisant*.

¶ MODULUM, Idem quod *Modolon*, Congeries *garbarum*, Gall. *Plongeon*, quod inverso capite *garba* simul colligantur. Charta an. 1330. in Tabular. S. Victoris Massil. *Decimam præstent de omnibus Modulis* 13. Consuetud. Brageriac. art. 93. *Item si quis furatus fuerit munimina aratorum in campis aut perforatus fuerit Modula sive columnas bladorum de campis, & de dicto blada furatus fuerit, &c.* Versio Gallica: *Tout homme qui aura derobè des instrumens aratoires aux champs, ou percè les Gerbiers ou Plongeons de bled des champs, &c.* Vide *Molonus*.

¶ 1. MODULUS, Moles, species aggeris, Gallice *Mole, jettèe*. Bartholomæi Scribæ Annal. Genuens. ad an. 1227. apud Murator. tom. 6 col. 448. *Dominus vero Lazarius ex decreto consilii fossata ipsius civitatis explanari fecit ... & Modulum destrui, ut occursionem portus non possent ulterius subire.* Jacobi Auriæ Annal. Genuens ad an. 1284. ibidem col. 586. *Quod prope portum Januæ venirent in tantum, quod supra Modulum projicerent lapides taliter fasiatos.* Vide *Moles*.

¶ 2. MODULUS, Cantus rythmicus. Vide *Modus*.

¶ 3. MODULUS, Modus agri. Vita ms. S. Winwaloei: *Fundum quendam reperiens non parvum; sed quasi unius plebis Modulum silvis dumisque undique circumseptum*.

4. MODULUS, Mensura struis ligni, Gallis, *Moule de bois*. Charta Philippi Pulcri Regis an. 1309. in 9. Regesto ejusdem Regis Ch. 79. ex Tabul. Reg. *Centum quadraginta quadrigatas bosci ad ardendum, qualibet quadrigata 4. Modulos tantum continente, &c.* Eadem habentur in Charta alia Caroli IV. Reg. an. 1322. tom. 7. Spicil. Acher. p 241.

¶ MODURA. Vide *Molta* 2.

MODUS, Cantus rythmicus. Onomasticum: *Modus*: μέτρον, τρόπος. Suenu in Histor. Danica cap. 1. *A quo primum Modis Isladensibus Skioldunger sunt Reges nuncupati*. Id est, in rythmis, carminibus, sive cantilenis antiquis, quibus Islandi fortia heroum facta ad lyram in conviviis decantare solebant. Ita Stephanius Suenonis Editor.

Modulus. Eadem notione. Vetus Vocabul. *Modulus, Tropus, Cantus*. Gloss. Lat. Græc *Modulus*, μελῴδημα. *Modulus*, apud Auctorem Mamotrecti ad libr. Judith cap. 16. *Modulus dicitur cantus qui præcinitur in principio Missæ, vel Horarum, & dicitur etiam Tropus*.

¶ MOECHARE, pro *Mœchari*. Index veterum Canonum tom. 3. Concil. Hispan p. 3. *Ut virginitatem profitentes, si Mœchaverint, inter bigamos habeantur*.

¶ MOENICARE, *Communicare*, Papias.

¶ MOENIRE, Eidem Papiæ, *Mœnia construere*. Mœni pro muri, apud eumdem ex Virgilio Æn. lib. 10. 24.

Quin intra portas atque ipsis prælia miscent
Aggeribus Murorum, & inundant sanguine fossæ.

¶ MOESTICUS, pro *Mœstus*, in Epitaphio Aurel. Episc. Lugdun. apud Severt. p. 101.

Damnaque rerum nunc positarum morte pavescunt,
Cum sibi sublatis Mœstica dicta tenent.

¶ MOESTIFICARE, Tristitia afficere. Epist. Synodica Episc. exsulum in Sardinia tom. 2. Concil His-

Hispan.p.257. *Accepimus itaque vestræ charitatis epistolam, quæ nostrum ex parte relevavit, ex parte vero Mæstificavit exsilium.* Camillus Peregrinus in Histor. Principum Longobard apud Murator. tom.2. p.28. *Sed maxime Mæstificabantur, quod hoc de illo contigerat.* Vita S. Romani Archiepisc. Rotomag. apud Marten. tom.3. Anecdot. col.1664.

Excessu patris simul omnes Mæstificati.

MOESTORIUM, *Tristitia.* Papias.

¶ MOESTUOSUS, Tristis, luctuosus. Litteræ an. 1282. apud Rymer. tom.2. p.215. *Hujusmodi Mæstuosam materiam sub breviloquio transeuntes.*

¶ MOFEUM, Candelabri majoris species. Charta an.1398. in Tabular. Capituli Autissiodor. *Item die Sabbati sancti tenetur facere fieri & ministrare unum grossum cereum de 50. libris vel circa, & alium de 17. libris vel circa ceræ quadratos, qui sunt in Mofeis sustetis ad hoc à longo tempore factis.*

MOFFADOR. Charta originalis cujusdam Majoricensis an.1253. *Miramomeni dat mihi de decem in decem diebus 40. Bisancios pro expensis: & de die in diem mittit 40. equos summo mane ad equitandum cum multitudine venerabilium Moffadorum, qui me & totam meam familiam intus civitatem & extra honorifice comitantur.* [*Mofador*, Hispanis, Irrisor, *Gall.* *Moqueur*, à verbo *Mofar*, Irridere. Forte de quadam joculatorum hominum societate hic agitur.]

¶ MOFFLET, MOFFLETUS, MOFLETUS, Panis delicatioris species, qui diatim distribui solet Canonicis præbendariis; Tolosatibus *Pan Mouflet*, quasi *Pain mollet* dictus; forte quod ejusmodi panes singulis diebus coquantur, atq; recentes & teneri distribuantur. Transactio inter Abbatem & Monachos Crassenses an.1351. *De qua* (tritico) *fiunt hodie duo panes, vulgariter nominati Maffleis, facti de bona & sufficienti farina frumenti.* Ibidem: *Cuilibet de dictis pauperibus datur ad minus unus panis sive Moffletus & medius canestellus.* Limborch. lib. Inquisit. Tolos. p.70. *Misit dictis hereticis per dictam Guilielmam duas placentas, & duos panes Mofletos.* Vide *Panes præbendarii* in *Panis* 2.

¶ MOFFOLUM. Vide *Machale*.

MOFFULA. Lambertus Ardensis p. 258. *Hæc enim rustici cum bigis marlatoriis, & carris fimariis* (fimariis) *calculos trahentes ad sternendam viam in Moffulis & scapulariis suipsos ad laborem invicem animabant.* [Eadem notione qua *Muffulæ*, Gall. *Moufles*. Le Roman *de S. Leocade* ms. ubi de Episcopis:

Et comportant de sor lor Moffles,
Lor cotes & lor escoffles, &c.

Le Roman *de Floriace & de Blanche Flore* ms.

Et Moufflas à metre en lor mains.

¶ MOFLETUS, Species panis. Vide *Mofflet*.

MOGGUS, *Blæsus, sive Balbus*. Ita Anastasius Bibl. ad VIII. Syn. act.6. ubi de Petro Mongo hæretico, qui Græcis μογγὸς Gloss. Lat. Græc. *Atubus*, μογιλάλος, μογγὸς. i. qui cum difficultate loquitur. *Atubus* vero, quasi ἄτυπος dictus, qui inarticulate loquitur. Liberatus Diaconus c.16. *Petrum cognomento Moggum, qui vocatus est Blæsus.*

MOGNERIA. Tabular. S. Eparchii Inculismen. fol. 40. v. *Quidquid habemus in molendinis & in angulari de Fissac, id est tertiam partem, & unam Mogneriam, &c.*

¶ MOGTONAGIUM, Tributum ex vervecibus, seu *mutonibus*. Chartular S. Vincentii Cenoman. fol.4. *Noverint universi Robertum filium Comitis Johannis ... dedisse in perpetuam eleemosynam ... Ecclesiæ S. Vincentii Cenomanensis Mogtonagium de Corgoetu pro salute animæ fratris sui.* Vide in *Multo*.

¶ MOGUM, Territorium Moguntinum, maxime quod Mœno adjacet. Carmen de varia fortuna Ernesti Bavar. Ducis l.2. ad Marten. tom.3. Anecd. col 321.

Surgitur in facinus. Undis comitante tumultu
Heinricus, figens molli tentoria Moga.

¶ MOHATRA, Vox portentosa qua significatur Contractus quo, inquit Escobarius, *qui egens pecunia emit pecunia credita à mercatore merces summo pretio; & statim ei pecunia numerata pretio infima revendit.* Qui contractus divinis ac civilibus Legibus prohibetur, ut observatum est in Diction. Trevolt. Idem *Barata* interdum dicitur, quo nomine fraus, dolus, indigitatur. Vide in *Baratum*.

¶ MOIATA. Vide in *Modius*.

¶ MOINERIUS, Molitor, Gall. *Meunier*. Charta an.1364. ex Adversariis Pr. de Mazaugues: *Item habet ...in quodam molendino sita in Grava duas partes, excepto quod Moinerius percipit illa die qua molit unam tinubateriam ultra tertiam partem lucri.*

¶ MOJOLUS, Vas quoddam vinarium. Johan. Demussis Chron. Placent. apud Murator. tom.16. col. 582. *Et duo comedunt super uno tajore, & quilibet habet menestram suam, & unum Majolum, vel duos vitra pro se, unum pro vino & alium pro aqua.*

¶ MOISO, Mensura, à verbo metiri. Tabular. S. Benigni Divion. *Secundum Mansonem locorum.* Occurrit passim in Chartis Burgundicis. *Moison*, nostris eadem notione. Le Roman *de la Rose* ms.

Le col fu de bele Moison,
Gros, assez, & lonc par raison.

MOISSO, Messio, messionis tempus, Gallis *Moisson*, *Temps de la Moisson*. Guibertus l.2. Hist Hierosol. c. 8. *Pars sine ullis stipendiis, imo turpi paupertate, magis autem pudore in Franciam consumpta redires. Et quia idem castrum Moissonem vocabant, & reversi ad suos, ad Moissonem usque se fuisse dicebant, &c.* Vide *Messio*.

MOL. Tabularium Abbatiæ Conchensis in Ruthenis Ch.41. *Et donat de censum duos soldos Pagesios, & ad Calendas 4. membres, & duo sestaria, & duos de civada, & duos panes, & à messios unum Moi sans la pel, & 2. sestaria de vino, &c.* Occurrit ibidem alio loco. [An unum *multonem* sine pelle?]

1. MOLA. Jo. de Janua: *Mantica, i. farcina, scilicet Mala*: sed legendum *Mala*. Vide in hac voce.

☞ Occurrit tamen ea, ut videtur, notione in Tabular. Compend. *De aliis piscibus maris, summa debet 1. denar. Mola integra obolum, Mola transforata 1. denar.* Ubi *mola* minor sarcina quam *summa*. Vide *Sagma*. Ejusdem significationis *Mola* in Capitulari 2. Caroli M. ann.813. n.10.

2. MOLA, Molendinum. Anastasius in Honorio: *Et ibi constituit Molam in murum in loco Trajani juxta murum civitatis, & formam quæ deducit aquam in lacum Sabbatianum.* Lucas Tudensis æra 880. *Clausit nox obscurissima diem: & in una Mola omnes Christiani conclusi sunt, totam noctem in lacrymis & orationibus peragentes.* Leo Ost. l.2. c.86. *Terras & Molas in fluvio Saone.* Chartæ Impp. pro Ecclesia Hammaburg. *Cum... Molis, molendinis, piscationibus, &c.* p 161.162.163.164. [Bulla Stephani III. PP. an.753. sæc.4. Bened. part.1. p.6. *Necnon aquis, Molis, oliveiis, vel quidquid in quibuscumque locis habere vel tenere videtur.* Chron. Fossæ Novæ apud Murator. tom.7. col.893 *Devastavit segetes S. Mariæ Fluminis & incendit ei unam Molam & duas Molas S. Clementis.*] Adde Chron. Episc. Mindens p. 742. [& Farfense apud Murator. tom.2. part. 2. col.452. & 592.

3. MOLA, Idem quod *Modulus*, de qua voce supra, in 9. Regesto Philippi Pulcri Regis Franc. Ch. 94. ex Tabular. Regio, Mensura lignaria, *Mole de bois*.

¶ 4. MOLA, Moles, agger, Gall. *Mole*. Breviarium Hist.

Hist.Pisanæ ad an.1168.apud Murator. tom. 6. col. 183. *Fuerunt enim illo tempore novem inundationes maxime fluminis Arni, quæ villam de Putignano, & arcus magni pontis de stagno destruxerunt, & Molas inclinaverunt ipsius pontis.* Vide *Modulus* 1.& *Moles*.

¶ 5. MOLA. Informationes pro *passagio* transmarino in Cod.ms.Sangerm. *Item 15. Molas de fercia subtilis quolibet ponderis duorum quintalium ... quolibet Mola vult habere longitudinis* 100. *passus*.Inventar.machinarum bellicarum castri Sommeriç in Occitan.an.1360. *Item 3.torni ad opus balistarum. Item 1. Mola ad fabrican*,&c.Pro mensura frumentaria occurrit in *Molla* 1.

MOLACHINUS,Monetæ aureæ (Saracenicæ, ni fallor) species. Charta Alexandri III.PP.ann.1162. apud Petrum Mariam Campion.in Regesto part.2.Hist. Eccl.Placent.num.16.*Statuimus,ut de cætero solummodo duos Molachinos nobis nostrisque successoribus annis singulis solvere teneatur*. Vide *Meloquinus*.

¶ MOLACIO, ἄλεσμα, *Molitura*.Supplem.Antiquarii. Vide *Molta* 2.

¶ MOLAGIUM. Vide *Molta* 2.

¶ 1. MOLARE,an Molendinum, vel agger, seu aliquod propugnaculi genus? Computus ann. 1334. tom. 2.Hist.Dalphin. p.251. *Item,librau it in cavalcata facta per ipsum baylivum ad capiendum Molare quod erat in dicta bastida*, &c.

¶ 2. MOLARE,Meta, tumulus terreus, Gallice *Butte, motte de terre*. Codex censualis Calomontis: *Quoddam Molare cum vercheria contigua*. Vide infra *Molaris*.

¶ 3. MOLARE,Molere,Gall.*Moudre*. Charta an. 1278.apud Thomasserium in Consuet.Bituric.p.110.*Ipsi manumissi & heredes sui Molare tenentur ad molendinum nostra*. Chronic.Vormat.ad ann.1407. apud Ludewig.tom.2.Reliq.msf.p.152. *Similiter nec pistoribus neque Molandi notoribus aliquid dabunt*. Charta an.1468. apud *Madox* Formul.Anglic.p.148. *Et prædictus Johannes idem molendinum per se emendatum, ut in eo grana bene possint Molari, in fine termini sui prædicti dimittet*,

¶ 4. MOLARE,Prima alicujus rei lineamenta exprimere,à Gall.*Mouler*.Acta S.Francisci de Paula to.1. Aprilis p.159.*Et vidit corpus defuncti exanime, & in similitudinem vultus ejus secundum veram figuram depingeret, Molavit & impressit*.Vide Mo*larium* 1.

¶ 1. MOLARIA,MOLARECIA, Idem quod *Molta* 2.Literæ Henrici V.Reg.Angl.ann.1421.apud Rymer. tom.10.p.89.*Una cum libra Molaria in molendinis nostris dictæ villæ*.Statuta Vercell.lib.7.f.151.v. *De his qui pro eorum usu non debent solvere Molareciam. Item statutum est quod si quis civis vel districtuabilis Vercellarum emerit aliquam vel aliquas molas ad usum suum,scilicet molendini sui; vel quod ab alio tenuerit, non debeat solvere communi vel alicui pro communi Molaria. Et si emerit non ad usum suum,sed causa vendendi, solvat Molariam, ut consuetum est*.

2. MOLARIA,Idem quod *Mola*, & Molendinum. Charta Theobaudi *Chabot*,tom.4. Galliæ Christianæ p. 4.*Donamus eisdem Molarias, quæ sunt in descripto feudo*. Mox: *Universas autem concessiones nostras ... liberas ab omni costuma, tallia, ac servientia esse concedimus, cunctosque ad eorum Molarias ac molendinum & opera venientes*,&c.

MOLARIS,[Colliculus,aliqua terræ congeries, rusticis Dumbensibus etiamnum *Molard*.] Charta Humberti *de Miribel* an 1086.apud Joan. Columbum lib. de Cartusianorum initiis: *Ipsa vero,quam eis dedimus,eremus, hos habet terminos, scilicet infra locum qui vocatur Clusa, & rupem claudentem vallem & pertingentem usque ad Molarem claudentem & dividentem Combam calidam ... deinde Molarem alium, qui descendendo perducitur per crepidinem platneti*,&c.Charta Amedei Comitis Sabaudiæ an.1360.apud Guichenonum in Episcopia Bellicensibus p.59.60. *Usque ad summitatem montis de Les Aux, & à dicto Molari de Les Aux, recte tenendo usque ad Molare d'Armoos*, &c. Mox: *Usque ad crestatum seu summitatem cujusdam Molaris vocati de Escrins*. [Vide *Molare* 2.]

¶ 1. MOLARIUM,Bollandistis, Numisma honorarium alterius vultu effigiatum sic dictum à *Mola* seu *Modulo*, id est, typo cui infusum metallum formam recipit, Hispan. *Molde*, Francis *Moule*, Teutonibus *Mol*. Leges Palatinæ Jacobi II. Reg. Majoric. tom.3. Junii pag. 52. *Item quod non recipias vestes alicujus neque Molarium*.

¶ 2. MOLARIUM,Molendinum.Charta an.1307. tom.2.Hist.Dalphin.p.231.*Recognovit ... se tenere ab ipso D.Dalphino in feudum & de feudo ac dominio prædicta omnia donata, & quoddam Molarium, quod asserit se nuper acquisivisse*.

¶ MOLATA SCARLATA,f.Acupicta.Computus an. 1202.apud D.*Brussel* tom.2.de Usu feudor.pag. 183.*Pro capa scarlata Molata quam Rex tunc habuit*, 15. *l*. Vide *Mollicia*.

¶ MOLATURA. Vide *Molta* 2.

¶ MOLCHUS,Pessulus,Gall.*Verrou*, à Græco μοχλὸς eadem notione.Agnellus in Vita S.Damiani apud Murator.tom 2.p.155.*Confregerunt Molchos & ferras, & cum victoria in suas reversi sunt domos*.

¶ MOLDA,MOLDURA,&c. Vide *Molta* 2.

¶ MOLDIUM, pro *Modius*, apud Eccardum in Origin.Saxon l.2. p.59. *Habuit in redditibus magnæ mensuræ istius patriæ centum & triginta seu Moldia tritici*. Ibidem non semel occurrit.

¶ MOLEARIA,*Mola*,molendinum. Charta ann. 1239.in Tabular.Portus regii: *Guerrinus de Porresio recognovit se dedisse monasterio de Porresio totam decimam bladi quam habebat & vendidisse medietatem Meleariæ prope domum suam ... & quamdam peciam terræ sitam juxta Molcariam prædictam*. Ubi *medietas Moleariæ* idem videtur quod *medietas Moltæ*. Vide in hac voce.

¶ MOLEGIA, MOLEGIUM. Vide *Mollegium*.

¶ MOLENARE. Vide *Molina*.

¶ MOLENDICIA LOCA, ubi construi possunt molendina.Charta an.1049.inter Addit.am.ad Chr.Casaur. apud Murator.tom.2.part 2 col.1000.*Et vendidimus nos suprascripti omnes ipsas res in ipso prædicto monasterio una cum ensis,terris, vineis, campis, silvis ... cum pomis & arboribus suis, seu & cum olivis, & locis Molendiciis*. Vide *Malneda*.

¶ MOLENDINA, fem. gen. Moletrina. Charta Theobaldi V.Comit.Blesens.ann.880.inter Probat.Histor.Bles. p.7. *Id jam scire volo quod monachis S.Launomari dedi partem mediam in duobus molendinis & exclusis Viennæ, & nemus ubicumque opus fuerit ad emendandas Molendinas & exclusas*.

¶ MOLENDINAGIUM. Vide *Molta* 2.

¶ MOLENDINARE, MOLENDINARIA. Vide *Molendinum*.

¶ 1. MOLENDINARIUM,MOLINAR,Sedes,seu locus ad construendum *molendinum* aptus. Charta ann. 1300. *Item do eidem filiolo meo quidquid ... habemus in quodam Molendinario sive Molinar sito in dicto prato ..., Dans & concedens ego dictus presbyter eidem domicello filiolo meo plenum & liberam potestatem construendi & ædificandi in dicto Molendinario sive Molinar, molinum nomine & ad opus sui & suorum*.

¶ 2. MOLENDINARIUM,Moletrina,pistrinum; sed molendino minus Charta an.1084.tom.3.Gall.Chr. inter Instrum.col.23.*Majora & subminora, & ut ita dicam, molendini & Molendinaria S.Dionysii, in manu*, &c.

potestate Abbatis fiat. Charta an.1264. apud Stephanot. tom.1. Antiquit. Bened. Vascon mss. p.532. *Percipiant ... sua molendina & sua* Molendinaria *& aquarum loca quæ habent & habere debeat in dicto flumine Olti.*

¶ MOLENDINARIUS, MOLENDINATOR. Vide in *Molendinum*.

¶ MOLENDINATA, Moletrina. Tabular. S. Martini Pontis. *Quando Amalricus de Novavilla venit ad conversionem dedit Deo & S. Germano Pontisarensi unā Molendinatam de villa sua, quæ dicitur Vitriacus.*

¶ MOLENDINELLUS, Parvum molendinum, in Chartular. S. Vandreges. tom.1 p.644.

MOLENDINUM, pro Molerrina, seu pistrino. Priscis ignotum constat, vocemque esse ouperani & à mediæ ætatis Scriptoribus tantum usurpatam. Glossæ antiquæ mss *Molendinum, molinas* S. Augustinus in Psalm. 36.99.131. enarrans illud Matthæi cap.24. *Duæ molentes in mola, &c.* pro *mola, molendinum* habet. Utuntur passim Gregorius Turon. de Vitis Patrum cap.18. Flodoard. lib. 1. Histor. Remens. cap. 14. 15. Petrus Damian lib.1. Epist. 9. Ivo Carnot. Epist. 77. 259. Fulbertus Epist. 14. Aimoinus lib. 3. Histor. Franc. cap. 61. Radevicus lib. 4. cap.5. Baldricus lib. 2. cap. 25. Constantinus Afric. lib.2 de Morbor. curat. cap.7. veteres Chartæ apud Chiffletium in Trenorchio pag. 194. 210. &c.

¶ MOLENDINUM DE BRACHIIS, Gall. *Moulin à bras* Chron. Parmense ad an.1247. apud Muratori. tom. 9. col.773. *Et Molendina de brachiis & equis, propter defectum aquarum & canalium, facta fuerunt per civitatem.* Dictum etiam

MOLENDINUM MANUALE, in Statut. Gildæ Scoticæ c.19. [& in Inventar. ms. castri Sommeriæ in Occit. an.1260.] Item videtur quod *Molin à manenelle* dicitur in Charta burgesiæ Vervini ann.1238. *Et leur estroi ensi que quiconques d'iaux vorroit four, en cambe, ou Molin à manenelle, faire le peust.*]

MOLENDINUM AD VENTUM, nostris, *Moulin à vent*, cujus usum aquis molaris multo recentiorem constat. Decretum Celestini III. PP. cap. *Ex transmissa* 23. Ext. de Decimis: *Miles quidam* Molendinum *quoddam ad ventum ... infra in fines p rochiæ suæ construxit.* Occurrit etiam in Charta an.1205. apud Lobinell. tom. 2. Histor. Britan. pag. 389.] *Molendinum venterium*, in Monast. Anglic. tom. 1. p.816. *Ventosum*, in Chron. Andrensi pag. 532. *Ventitium*, in Fleta lib.4. cap.2. §. 20. *Ventriticum*, in Statuto a Westmonaster. cap.50. & tom. 2. Monastici Angl. p.459. 1040. tom.3. pag.107. De ejusmodi molendinis agunt Olaus Magnus l.13. Hist. Sept. c. 11. Pomponius Sabinus ad Virgilii Moretum p. 595. Cardanus lib.1. de Rer. variet. cap.10. Chopin. lib. 1. de Morib. Paris. tit. 2. num.43. Franciscus Baconus in Hist. natur. & experimentali de ventis, Brodeus in Cons. Paris. art.72. &c.

¶ MOLENDINUS ALBUS, Qui frumento molendo, quemadmodum *Brunus*, qui siligini seu annonæ mixtæ molendæ destinatus. Charta ann.1309. tom. 1. Histor. Dalphin. p.86. *Item habet dominus quinque Molendinos in quinque domibus, videlicet tres Albos & duos Brunes, qui valent ad firmam, ut nunc, per annum septuaginta sextaria frumenti, & septuaginta sextaria siliginis sine expensis.*

¶ MOLENDINUM AQUATICUM, Gall. *Moulin à eau*. Charta an.1468. apud *Madox* Formul. Anglic. pag. 148. *Ac cum piscariis, & Molendino Aquatico ibidem cum pertinentiis.*

MOLENDINUM BRASARIUM, ubi *brasium*, seu *brace* molitur, occurrit in tom. 2. Monastici Anglicani pag. 951. & in Itinere Camerarii Scotici pag. 36. §.3.

MOLENDINUM BANNALE. Hugo Flaviniac. in Chr. p.132. *Molendina 4. cum banno ipsius villæ.* Vide *Secta molendini*, in *Secta* 2.

MOLENDINUM CABALLARIUM, in Charta Philippi Comitis Flandriæ ann.1188. apud Buzelinum l. 2. Gall. Fland. c.41. *Molendinum ad equos*, in Regesto Philippi Augusti Regis Herouvalliano an.1218. fol. 77. [*Molendinum de equis*, in Chron. Parm. ad an.1247. *Molendinum equitum*, apud *Blount* in Nomolex. Anglic.] Vide *Annal. debosse*.

MOLENDINARIUM COISELLARIUM, [Britonibus, *Milin coazell*, cujus rota aquaria perpendiculariter vertitur.] Charta fundationis Abbatiæ de Fontenetum in Norman. in Regesto 116. Tabular. Reg. Ch.370. *Unum Molendinum Coisellarium juxta ædificia Ecclesiastica, quod Robertus pater meus ad victum Monachi dedit huic ipsi Ecclesiæ, &c.* Occurrit rursum infra.

MOLENDINUM FULLONARIUM, Quo panni densantur, desquammantur, poliuntur, [in Charta Philippi Augusti Reg. Franc. an.1191. apud Marten tom.1. Ampliss. Collect. col. 995. &] in Charta Ludovici Comitis Blesensis in Magno Pastorali Eccl. Parisiens. lib.29. Ch. 47. *Molendinum fullonicum*, in Monastico Anglic. tom. 2. pag.837. [*Molendinum fullericium*, in Charta an.1208. en Chartul. Campan. Thuano fol. 187. *Molendinum ad pannos*, in Charta Guidonis Archiepisc. Bituric. an. 1279. apud Thomasserium Consuet. Bitur. p.114. *Molendinum fullarium, & de fuleiez*, apud Thom. *Bleunt* in Nomolex. Anglic.]

MOLENDINUS HIBERNATICUS, in quo moluntur fruges hibernaticæ. Polyptych. S. Remigii Remensis: *Est ibi Molendinus Hibernaticus, unde recipiuatur annona modii 5.* Vide *Hybernagium*.

MOLENDINA QUADRATA, Quæ interdicuntur in Consuetud. Blesensi art.241. & Burbon. art.537.

MOLENDINUM AD TAN, in Charta an.1227. in Hist. Drocensi p.243. [*Molendinum ad tann*, in Charta an.1231. tom.2. Hist. Britan. p.159.] quod *Molendinum tannarium* dicitur in Charta fundationis Blancæ landæ ann.1154 apud Columbum. [*Molendinum taneream*, in Chartular. S. Vandreg. tom.1. pag. 1060. *Molendinum tanerez*, in Chartular. S. Martini Pontisar] Nostri *tan* vocant querceum corticem in pulverem redactum, quo Coriarii ad subigenda coria utuntur. [Hinc *Molendina ad corticem* dicta quibus ejusmodi cortex teritur, in Charta ann. 1218. in Tabular. B.M. de Charitate, & in alia an.1279. apud Thomasserium Consuetud. Bituric. pag.114.]

¶ MOLENDINI FOSSATUM, Canalis aquæ qua molæ versantur, in Charta an.1243. apud Jofredum in Niciensibus Episc. p.182.

MOLENDINA, seu *Moletrinas in leuclis*, adinvenisse Belisarium scribit Procopius l.1. de Bello Gothico c.19.

MOLENDINARE, Molere. Domnizo lib.1. de Vita Mathild. c.10.

Non ibi pigmenta tritantur, sed quasi spelta,
Ad cursum lympha Molendinantur *ibidem.*

¶ MOLIEI, Eadem notione, Charta an.1279. apud Thomasser. Consuet. Bituric. p. 114. *Homines dictæ villæ Moliri facient blada sua.*

MOLENDINARIUS, *Molator*, μυλωνός, in Gloss. Gr. Lat. [Charta Hugonis Ducis Burgund. an.1172. tom.4. novæ Gall. Christ. inter Instr. col.91. *Molendinarios quoque de fluvio Arrie ab omni calumpnia & exactione mea & meorum absolvo & quittes clamo.* Alia Godefredi Episc. Lingonen. ibid. col.279. *Molendinarius autem per manus monachorum intret & exeat.* Codex Legum Normann. c. 15. apud Ludewig. to.7. Reliq. mss. p.181. *Omnes etiam illi qui habent in membro loricæ prepositum, vel fornarium vel Molendinarium; dum tamen furnum vel molendinum*

Ba-

Baronum habeant. Occurrit præterea in Statutis Synod. Eccl.Leod.an.1287.apud Marten.tom.4.Anecd.col.853. in Statutis Avenion. mss. & in Chartular. Capituli Ambian.]

¶ MOLENDINATOR, Eadem notione. Vita S.Charitaci tom.3.Maii p.384. *Pater, Molendinatorem nostrum non diligo... cum enim vado ad molendinum, ipse non vult mecum onera de equis tollere.* Raim. Duellii Miscell.lib.1.pag.419. *Notum facimus universis, quod Chunradus Molendinator, cum &c.* Necrolog.Lauresham.Vindem.Litter.Schaonati p.25. *Johannis Molendinatoris familiaris nostri.*

¶ MOLENDINARIA, Molitrix, Gallice *Mouniere*. Ludewig.Reliq.mss.tom.8. col. 360. *Margaretha Molendinaria in Sprengenberge per rotam molendini enormiter læsa.*

¶ MOLENDUS, pro *Molendinus*, in Chartulario S. Vandreg.tom.2.p 1237.

¶ MOLERIA, an Molendinum, vel colliculus. Chartular.S.Vincentii Cenoman.fol.133. *Contentio facta fuit ... super quibusdam pratis ... quæ sunt sub monte Maberociaba de Bracterie usque ad Moleriam.* Vide *Molaris.*

MOLES, Portus, Italis *Molo*; à molibus, seu crepidinibus, quarum objectu maris atrocitas frangitur & retunditur. Vita S.Virgilii Archiepisc. Arelat. *At littus æquoris, quod vocatur Molis, accessit ubi insidiator ille* (diabolus) *quasi navem onerariam advenisse fallaciæ speciem imaginis ante oculos ausus est confingere, &c.* Et apud Dinamium Patricium in Vita S.Maximi Episc. Reg.ubi eadem verba leguntur, *moles* scribitur. Vim & originem vocis attigimus in Notis ad Alexiadem p. 305.ex Scriptoribus Græcis inferioris ævi, quibus μῶλος, & μόλος, & μῶλος, idem sonat quod *Moles*, seu portus: quibus consentit Procopius lib 4.de Ædific.c.10. Περὶ ἣν ... &c. Gloss. Gr. Lat. Μῶλος, *Moles.* [Vide *Modulus* 1.& *Mola* 4.]

¶ MOLESCERE, pro Insolescere, ut recte emendat D.*Secousse* tom.4.Ordinat.p.138.

¶ MOLESTATIO, Molestia. Charta ann.1177. in Chron.Andr. Danduli apud Murator. tom. 12. col.300. *Vel alterius reipublicæ exactoris pertimescat, aut sentiat Molestationem.* Utitur Constant.Afric.lib.7.c.6.

¶ MOLESTATOR, Qui molestiam alicui exhibet. Charta Wilhelmi Roman.Reg.an.1253. apud Ludewig. Reliq.mss.tom.5.p 437. *Vos contra Molestatores quoslibet defendamus.*

MOLESTIA, Ægritudo. *Ut in Molestiam cholicam caderem*, apud Gregor.M l.2. Epist.31. *De eadem capitis quo detinebatur Molestia*, l.7.Ind.11.Epist.49. Vide Glossar.mediæ Græcitatis in Ἀγανακτεῖν.

¶ MOLETUM, Gall. *Moulet* Mensura liquidorum apud Tullenses, quæ quatuor sextarios Gallicos, seu duas *pintas* Paris.capit. Hist. Tullensis p.102.

¶ MOLETURA, ut *Molta* 2. Vide in hac voce.

¶ MOLGI, *Fures, à mulgendi consuetudine.* Vocab. Sussannæi.

¶ MOLIARIUM, Moletrina, pistrinum minus. Charta Eduardi II.Reg Angl.an.1312. apud Rymer.to. 3.p.336. *Cum dedissemus .. Castrum de Tantalan, cum omnibus pertinentiis suis, simul cum ... vineis, terris, molendinis, Moliariis, pratis, &c.* Occurrit rursum ibidem p.425. Vide supra *Molendinarium* 2.

¶ MOLIARIUS, μυλωνάριος. Glos.Lat.Gr.Sangerm.

MOLINA, Mola, molendinum. Glossæ S Benedicti cap.de Agricultura: *Molinæ*, ... P.Victor in Reg. 14.urbis Romæ habet: *Dianæ Molinas.* Ammianus lib. 18. *Quem* (ascensum) *scissis collibus Molinæ ad calles ar-*

flaadas ædificatæ densius constringebant. Marius Aventicensis: *Hoc anno mons validus in territorio Vallensi subito ruit,... & pontem Genevarum, Molinas, & homines per vim dejecit.* *Officina Molinarum*, in Testamento S. Remigii Episcopi Remensis apud Flodoardum. Occurrit non semel in Charta Rachisi Regis Longob. apud Ughellum tom. 5.Italiæ sacræ p.671.[& in Chron. Farfen. apud Murator. tom 2.part.2 col.398.]

MOLINUM. Greg.Turon.l.3.c.19. *Ante portam autem Molina mira velocitate divertit*: quo loco Aimoinus l.2. c.23. *Molendinos summa vertit velocitate.* Frodoardus l. 14.Carm.19... *Farriteri fabricam vexare Molins.* [Charta an.1004.tom.2.Hist.Eccl.Meldens.p 7. *Et terram quæ pertinet ad eos in suburbio Meldensi cum prata uno & arca una ad Molinum.* Charta Adelfonsi Regis æra 216. *Confirmo omnem hæreditatem in qua fundatum est monasterium cum Molino & furno.*] Occurrit præterea in Legib.Wisigoth.lib.7.tit.2.§.12.l.8.tit.4.§.10.in Legib.Longob.l.1.tit.19 §.4.tit.27.§.1. in Chron. Farfensi pag.955. apud Cogitosum in Vita S. Brig. cap. 7. num. 34. Ardon.in Vita S. Bened. Anian. cap.3. num. 12.

¶ MOLINIUM, Ead.notione. Locus est in *Curvie.*

MOLINUS in Lege Salica tit.24.§.1 [Præceptum Cariloci Reg.an.859.apud Marten. tom. 1. Anecd.col.30. *Terminat prædictus alodis de una parte ad Molinos Guadlampadi, qui sunt feris in ripa Urbiona.* Tabular.S. Petri de Cella-froini in pago Engolism.12.circ.sæc. *Dono ... meam partem de terra de So apretia ... excepto stagno & Molinos, quos habeant clerici sine me.* Occurrit ibi non semel.]

MOLINARIUM, Eadem notione, in Tabulario Abbatiæ Belliloci n.59.

MOLENARE. Charta Lotharii Regis Franciæ ano, 987.apud Michaelem Carbonellum in Chron.Reg.Hispan. *Cum domibus, vineis, terris, cultis & incultis, cum decimis & primitiis, seu Molenarioni.*

¶ MOLINARE. Donatio Monast S.M. de Ovarra tom 3.Concil.Hispan. p.125. *Cum istos illos census & usaticos quos nos habemus ... fontibus & rivulis, Molinaribus, &c.*

¶ MOLINARIA, Eodem sensu, in Charta Adelgastri Principis ibidem p.89.

MOLINARIUS. Molitor. Vetus Glossarium: *Molinarius*, μυλωνάριος. Gloss.Lat.Gall. *Molendinarius*, *Meunier.* *Servus Molinarius* in Lege Salica tit.11.§. 5. [Placitum sub Ludovico VIII.to.2. Annal.Bened p.723. *Molinum unum in Amiterno cum Molinario suo.*] Jacobus Hemricurtius in Speculo Hasbanico p.8.ait primum Warfusegentis stipitem *Maulnier* appellatum, *partant qu'il avoit plusieurs molins.*

¶ MOLINEARIUS, Eadem notione. Charta an.1356. *Damnum quod cognitum esset per bonos viros expertos in talibus sicut sunt Molinerii.* Occurrit præterea in vet. Catalogo Confrat.de Nativ.B.M.Tolos.

MOLINELLUM. Glossæ Pithœanæ; *Fractillum, Molinellum ad frangendum piper.* Le Roman *de Gariu* ms.

Del bruis de l'eue tornent uu Molinel.

MOLINELLUM. Ugutio: *Camus, quoddam genus ferri freni, vel pars, scilicet quod vulgo dicitur Molinellum.*

MULINUM, in Lege Alemann.tit.83.§1. & in Lege Bajwar.tit.8.c.2.§.1. Vandalis *Mula*, & Slavis *Mlin* est molend num, ut auctor est Orbinus.

MULNETUM, Eadem notione, in Tabular. S.Cyrici Nivero.ch.17. *Ex alia fronte rivulum Credandum cum uno Mulneto.* Occurrit rursum ibid.

MULINARE, Eadem notione. Tabular. Casauriense an.24.Ludovici Imp.filii Lotharii: *Ipsum Mulinare cum ipsa terra ubi positum est, cum curte sua, & cum ipsa forma, & albie de ipsa aqua, &c.*

MULINUM ANIMAL. Vide *Animal de bosta*.

¶ MOLINAGIUM, Idem videtur quod *Molta* 2. Charta an. 1192. apud Marten. tom. 1. Anecd. col. 849. *Sint liberi & immunes per totam terram nostram ... absque venda, telonio, ... pasnagio, Molinagio, fornagio, &c.*

¶ MOLINAR, ut *Molendinarium*. Vide in hac voce.

¶ MOLINARE, MOLINARIA, MOLINARIUS, &c. Vide *Molina*.

¶ MOLINIA, *Vestis quæ ex albo stamine fit, &c.* Papias mss. Bituric. Vide *Melocineus*.

¶ MOLIONE, ut *Molina*, in Tabular. S. Millan. apud Moret. Antiquit. Navar. p. 547. *Ad rivo valle Venaree, ad Gramneto ubi est Molione sito, &c.*

¶ MOLIRI. Vide in *Molendinum*.

¶ MOLIS. Vide *Moles*.

¶ MOLITIO, Quidquid molitur. Charta an. circ. 1226 apud Hearn. ad calcem Annal. Edwardi II. Reg. Angl. p. 266. *Ita tamen quod Molitio mea & familiæ meæ in eisdem molendinis quieta sit ab omni malitura.*

¶ 1. MOLITURA, Idem quod *Mixtura*. Charta Anserici domini Montis-regalis an. 1202. *Concessi illi presbytero, qui Missam meam celebrabit, unum sextarium bladi laudabilis, cujus medietas erit frumentum, alia Molituræ.* Vide Mixtura 2. & *Moulturangia*.

¶ 2. MOLITURA, Gall. *Mouture*. Vide *Molta* 2.

¶ MOLITUS. *Molita arma, famiata, acuta*. Vide in *Arma* 1.

¶ MOLLE FERREUM, Forma, Gall. *Moule*. Iovensarium ms. ornament. Eccl. S. Martialis Lemovicens. an. 1227. *Item Molle ferreum cum quo fiunt ostie*.

MOLLEGIUM. Charta ms. Galeacii Comitis Virtutum: *Officiales Mollegii frumenti Vercellarum compellere nituntur ipsos de Colobiolo ad solutionem Mollegii prædicti*, Alia an. 1370 *Quod ipsi possint percipere Molegium ab illis personis quæ non solvant toltam & fodrum Communi Terdonæ ab illis personis de Molo & de Gaebanea, & de Episcopatu & alunde, quæ ibunt ad mazinandum sive franzendum frumentum, bladum, legumina, &c.* Vide *Molta* 2.

☞ Ex his colligitur *Mollegium* præstationem esse quæ ex frumento molito percipiebatur. Pro ipso molendino accipi videtur in Statutis Astens. p. 107. v. *Quod omnes & singuli introducentes farinam in dicta civitate, durantibus nundinis, qui pro ipsis farinis non solvissent revam ad Molegium ejusdem civitatis, teneantur & debeant ipsam farinam consignare & pro ipsa earum introitu solvere revam Molegii Ast. consuetam.*

¶ MOLEGIA, Bladum in farinam redactum, seu molitum Statuta Arelat. mss. art. 57. *Et si molendinarii portaverint Molegiam, habeant pro singulis portandis*, 2. den. Art. 180. *Quisque possit habere eminam ... ad opus levandi Molegiam.*

¶ MOLLEIA, f. Idem quod *Molta* 2 Computus an. 1219. apud D. *Brussel* tom. 1. de Usu feud. p. 483. *De Preore Argentolii pro Molleia Trapal.* 25. *libras*.

MOLLES, inquit Alcuin. de Offic. div. *sunt effeminati, qui vel barbas non habent, sive qui alterius fornicationem sustinent*; seu, ut loquitur Salvian. qui *in semetipsis feminas profitentur*. *Viri qui nubunt in feminas*, in leg. 3. Cod. Theod. ad Leg. Jul. de adult. S. Paul. 1. ad Cor. cap. 6. *Neque Molles enim, neque masculorum concubitores regnum Dei possidebunt*, Οὔτε μαλακοὶ, ἄτε ἀρσενοκοῖται. Παῖδες μαλακοὶ, Dioni Chrysost. de Regno. [Gloss. Græc. Lat. μαλακός, ὁ ἄνανδρος, *Mollis*.] Martial. lib. 2. Epist. 84.

Mollis erat, facilisque viris Pæantius heros.

Julius Firmicus lib. 3. cap. 7. *Facies Molles, cynædos, & qui se dulcibus actibus dedant*. Cælius Aurelian. lib. 4. Chron. cap. 9. *Molles sive subactos Græci Malthacos vocaverunt, quos quidem esse nullus facile virorum credit. Nam enim hoc humanos ex natura venit in mores sed pulso pudore, libido etiam indebitas partes obscænis usibus subjugavit, &c.* Quo spectant ista Alani de Insulis in Planctu naturæ p. 295. *Malis etiam alii juvenes mei gratia pulchritudinis honore vestiti, debriato amore pecuniæ, sues veneris malleos in incudum transtulerunt officia.* Salvian. lib. 7. de Gubernat. Dei: *Non quia Molles plurimi fuerint, sed quia mollities paucorum labes est plurimorum.* Infra: *Igitur in tanta affluentia eorum nullus eorum Mollis effectus est. In illis nullum qui Romanorum illic Molliam polluerctur incestu.* Eodem libro: *Abstulerat enim de omni Africa sordes virorum Mollium, contagiones etiam horruerat meretricum.* Liber Pœnitentialis Gregorii II. PP. *Si qua mulier cum altera coitum fecerit, 4. quadragesimas pœniteat. Molles unum annum pœniteant.* Capit. Theodori Cantuar. c. 180. *Perjuri 3. annis pœniteant: Sodomitæ 7. annis*: *Molles uno anno.* Ordinat. Vitalia l. 8. *Molles flammisque cremando turpiter sudabat Venus et sodomitica.* Vide Joan. Sarisber. lib. 3. Policrat. c. 13. [Salmasium de Trapezit. fœnore p. 154.] & Gloss. med. Græcit. Μαλακός.

Sunt qui *Molles* putant esse illos Eunuchos, de quorum prodigiosa Venere agunt S. Basilius lib. de Vera virginitate: Arnob. lib. 5. S. Hieron. lib. 1. adv. Jovinian, &c. Adde præterea Pœnitentiale Rom. tit. 3 Bedam lib. de Remed. peccatorum cap. 2. præter Juvenal. Sat. 16. Philostrat. lib. 1. c. 21 23. &c. Vide S. Augustin. lib. 7. de Civit. Dei cap. 26. & supra in vocibus *Effeminati*, *Ephebia*, *Feminare*.

MOLLITIES, Peccatum ipsum mollium. Synodale ms. Eccl. Andegav. *Cum autem peccatum Mollities vincat adulterium, & hominem & mulierem ministrum faciat, &c.*

¶ MOLLESTRA. Festus: *Mollestras dicebant pelles oviles quibus galeas extergebant.*

¶ 1. MOLLETUM, Forficulæ, ni fallor, nostris etiam *Molets*, *Pincettes*. Mirac. mss. S. Urbani V. PP. *Fistula in oculo taliter grossum & inflammatum in quo supervenerant vermes & jam assuscaverant visum; quidam extraxit 24. vermes cum Molleto.*

2. MOLLETUM. Vetus Charta apud Ughellum tom. 1 part. 1. p. 390. *Et de ipso Molleto, & de mollino omnia exinde faciamus, &c.*

¶ MOLLIARCERE, *Extrahere, parcere*. Papias, unde emendandus ms. Bituric, *Moliarcere, extrahere partem*.

¶ MOLLICIA, Tapes acupictus, opere plumario decorus. Expositio brevis antiqu. Liturg. Gallic. apud Marten. tom. 5. Anecd. col. 98. *Ideo autem venientem sacerdotem symbolum tradere, expandetur super cancellum Mollicia plumarum, vel candida sabana.*

MOLLIDITAS, MOLLITIES. Vita S. Marculfi Abbat. n. 10. *Lectus ejus, nec etiam quidquam Molliditatis habebat, sed tantum nuda jacens in humo, &c.*

¶ MOLLIFICATIO, Actio qua aliquid molle efficitur. Boncompagnus de Obsidione Anconæ c. 11. apud Murator. tom. 6. col. 936. *Deficientibus tandem iis, accipiebant coria boum, & ea post Mollificationem diuturnam labore coquebant: post decoctionem vero quidam cum piperata vini ..., comedebant.*

¶ MOLLIMEN, Mollities. Acta S. Monegundis to. 1 Julii p. 314 *Nullum habens stratum fœni paleæque Mollimen.*

¶ MOLLINUM. Vide *Molletum* 2.

MOLLIPES, Ἀνλίπες, in Gloss. Græc. Lat. [Cicero de Divinat. lib. 1. num. 9.

Mollipedesque boves spectantes Lumina cæli.]

¶ MOLLITIES. Vide *Molles*.

¶ MOLLITIVUS, Molliendi vim habens, Medicina-

no-

nostris *Emollient*. *Mollitivum cataplasma*, apud Constant. Afric. lib. 4. c. 17.

MOLMAN. Tabular. Prioratus *de Lewes* in Anglia fol. 16. *Item omnis Molman inveniet equum, si habuerit, ad portandam corredium Prioris: & si habebit duos panes hordei: & si panes portaverit, de iisdem 2. habebit cum companagio, & flagellabit prabendam Prioris per unum diem, cum corredio domini, & habebit 3. panes ad vesperam cum companagio, exceptis illis qui non dant vilager.* Ubi Spelmann. putat idem esse quod *Maalman* & *Malman*. Vide in hac voce.

¶ MOLMUTINA Lex. Vide in *Lex*.

¶ MOLNAGIUM, Idem quod infra *Molta*, *Droit de moutare* Charta an. 1183. apud Pillet. Hist. Gerbored. p. 337. *Vel 18. minas frumenti quas ibi habet Wido de Achis pro medietate Molnagii*.

¶ MOLNAIRONUS, Molnarius, Molnerus. Voces ejusdem significationis, quæ molitorem aliosque in molendino servientes denotant. Statuta Massil. lib. 1. c. 55 *De Molneriis & Molnaironis & mulateriis & duobus officialibus super hos eligendis*. Infra; *Prædicti tam Molnerii quam Molnaironis jurent ad sancta Dei Evangelia bene & fideliter tam bladum quam farinam custodire & fideliter molere bladum*. Occurrit ibidem pluries non sine aliqua interdum vocum mutatione. Charta an. 1215. in Tabul Corbeiensi. *Ea scilicet conditione ad ipsum molendinum in levatione & his quæ ad molendinum pertinent, ita temperari faciam, ut molendinum de Eskeasol, quod prædicto subjacet, aquam sufficientem habeat, secundum arbitrium Molnariorum pace utrinque servata*.

MOLNARIA, Molneragium, Molnea. Vide *Molta* 2.

MOLOCENARII, *Qui pascunt canes, qui molos canum dicitur*, Ita Ugutio. Forte *Molossarii*.

¶ MOLOCHINUS. Vide *Molocineus*.

¶ MOLOLUTA. Vide *Molta* 2.

¶ MOLON, vox Hispanica, eadem notione qua *Molaris* supra. Charta Adelgastri Principis tom. 3. Concil. Hispan. p. 89. *Et per peña farnosa & per illo Molen, de inter ambos rios & per fumbilas*. Ubi quod notandum, de limitibus agitur.

¶ MOLONUS, Congeries *garbarum*, Massiliensibus *Molon*, vel *Garbairon*. Charta an. 1330. in Tabular. S. Victoris Massil. *Solvant tertiam decimam garbarum ... quod divisio fiat per Molones sive garbaironos*. Vide *Modulum*.

¶ MOLONYMPHIUS, *Qui nondum uxorem duxit*. Vocabul. Sussannæi.

¶ MOLOSUS, Grandis, qui est instar molis. Miracula S. Augustini Episc. Cantuar. tom. 6. Maii p. 403. *Interea vis ventorum acrius justo intumuit, & fluctus qui Molosam puppim æquis viribus ducebant, indomito bello frangere aut absorbere parabant*.

¶ 1. MOLTA, Cæmentum. Vide *Molta*.

2. MOLTA, Pensitatio quam à vassallis exigit dominus pro frumenti molitura in molendinis suis: *Moulte*, in Consuetud. Andegav. art. ♥. Cenom. art 36. *Droit de moulage*, in Consuetud. Turon tit. 1. art. 14. & Burbon. art. 535. [Charta Philippi Aug. Reg. Franc an. 1201. in Tabular. Calensi p. 102. *Si vero contigat quod alicui hominum de Calouns imponatur quod ad aliud molendinum moluerit, Bartholomæus querimoniam faciet Abbatissæ, & quisquis hominum se altero purgare poterit, quitus erit; qui vero hoc jurare non poterit, Moltam reddet & duos solidos de emenda*.] Monast. Anglic. tom. 2. p. 97. *Concedo S. Amando quatuor viros panificos ab omni servitio meo quietos & liberos, & Moltam suam, sed & Moltam similiter omnium civium S. Amandi*. Adde tom. 1. p 760. Tabularium Burguliense an. 1214. fol. 10. *Prior debet Moltam de unoquoque sacco unum boissellum, & plenum farinagium* Adde Probat. Hist. Geneal. *des Chasteigners* p. 182.

Molta Sicca, [Quæ in pecunia numerata exsolvitur.] Charta Ottonis Rotomagensis Episcopi an. 1261. *Denarii obolis, vendæ, furni, molendina, Molta sicca, estoublagia, &c.* [Charta an. 1276. in Chartular. S. Vandreg. tom 1. p. 781. *Tenendas & habendas dictas duas pechias terræ libere, pacifice, sine campi parte & sine sicca Moulta, &c. Molta sicca & madida*, in Charta Philippi Pulchri Reg. Franc. an. 1308. tom. 4. Hist Harcur. p. 1148.] Vide *Census siccus*, [& infra *Multura*.]

¶ Mautura, Idem quod *Molta*, in Statutis mss. Eccles. Glandatensis an. 1327.

¶ Modura. Tabular. Cartusiæ Belli-larici: *Dedit quatuor bichetos Moduræ super molendina*.

¶ Molagium. Litteræ an. circ. 1180. tom. 2. Histor. Eccl. Meldens. p. 67. *Mando etiam vobis precor, quatenus Molagium ... capellæ S. Mariæ de Fonte Sereno monacho ibi habitanti habere faciatis*.

Molatura, non semel in veteri Notitia ann. 1274. in Tabulario S. Laudi Andegav.

Molda. Tabular Burguliense fol. 63. *Simulque Moldam ipsius terræ concedo molendinis S. Petri*.

¶ Moldureira. Tabular. S. Eparchii Inculism. fol. 130. *De panibus vero oblitus, concordatum est, ut duo fierent de una Moldareira bene concussa & in testa rasa*.

¶ Molearium, in Charta an. 1239. Locus in *Molearia*.

¶ Molendinagium. Bulla Pauli III. PP. ann. 1537. tom. 4. Gall. Christ. inter Instrum. col. 118. *Immunes fiat perpetuo à solutione Molendinagii seu molituræ suorum granorum*.

¶ Moletura, in Charta an. 1151. apud D. Calmet. tom. 2. Hist. Lotharing. col. 340. *In molendinis quæ sunt in alodio Domini-Castri molent, nec dabunt Moleturam*. Consuetud mss. Auscinr. an 1301. art. 98. *Item consuetudo est ibidem quod omnes habitatores civitatis & villæ de Auxio & pertinentiarum ejusdem possent in omnibus molendinis intra terminos & pertinentias prædictæ civitatis & villæ Moleturam habere pro 30. parte, nec plus poterit à volentibus molere exigi ratione Moleturæ*.

¶ Molitura. Charta an. 1257. ex Schedis Pr. de Mazaugues: *Retento ... jure coquendi panem sine furnagio & molendi bladum ad opus sui & familiæ suæ sine Molitura*. Charta an 1325. tom. 3. Hist. Harcur. p. 40. *Cum sessa juxta pratum & Molituram ejusdem terræ, &c. Molitura libera*, in Charta ann. 1245. apud Kennet. in Antiquit. Ambrosden. p. 236. Vide *Molitio*.

¶ Molnaria. Charta an. 1216. in Tabular. S Barthol. Betun. fol. 32. *Quintum bostellum Molnariæ in molendino de Coisiaus olemosinavi ... Ego enim dictam portionem Multuræ à Matheo de Duaco emi bene & legitime secundum legem & judicium patriæ*.

¶ Molnea, in Charta Joannis dom. Pinchonii (*Picquigny*) an. 1199. è Tabular. Corbeiensi: *Concessimus in eleemosinam eisdem infirmis Molneam suam liberam & absque emolumento perpetim quietam ... in duobus nostris molendinis Pinchonii*.

¶ Molneragium, in Charta apud Lobinell. tom. 2. Hist. Britan pag. 112. *In molendino de Ardona dominium (habebunt) & medietatem molendini & totum Molneragium*.

¶ Mololuta. Tabular. B. M. Piperac. *Molendinum brunum & percipiendi Mololutas & proventus ex ipsis provenientes*.

¶ Moltrum. Consuetud. mss. Ecclesi. Coloniens. è Bibl. Ecclesi. Arrebat. *Pistori in qualibet septimana assignantur 18. maldra tritici & dimidium mensuræ claustralis: & domini non dant Moltrum, quia pistor recipit unum maldram*.

Moltura, in Monastico Anglic. tom. 1. pag. 738.

Con-

Concessis quoque Monachis Molturam *totius civitatis Salopesbiriæ*. Adalardus in Statutis Corbeiensibus l.1.c.7. *Et illam Molturam salvam faciat*. [Charta an.1137.in Tabular.Veteris-villę: *Et dimidiam Molturam molendini qui ex stanno pendet*.] Occurrit etiam apud Ordericum Vitalem lib.5.& alibi passim.

¶ MOLUCIA. Charta Ægidii D *de Mailly* ann.1230. in Tabular.Corbeiensi: *Dederunt mihi in augmentum feodi mei Moluciam hospitum suorum de Colincamp hereditarie possidendam: ita quod dicti hospites tenentur ire molere ad molendinum de Maliaco ad usus & consuetudines hominum meorum de Maliaco ... In tota autem prædicta villa de Colincamp, nec in alta justitia nec in aliis aliquid ultra Moluciam, ... sicut prædictum est, aliquid reclamare, &c.*

¶ MOLUETA. Charta Bartholomæi Belvac. Episc. an.1161.in Tabular.Sangerm. *Moluetam monachorum liberam ad molendinum de Hamello, medietatem in furnos & furnagiis totius villæ Brirolensis*.

¶ MOLUTA, in Charta an.1205. ex Tabul. Eccl.Cathed.Massil. *Quod centum eminas bladi sine omni Moluta moleras in molendino S.Pontii*.

¶ MOATIERA. Charta Guidonis Archiep. Bituric. ann.1279.apud Thomasser.Consuetud.Bituric.pag.114. *Homines dictæ villæ molere facient blada sua, solvendo Mostieram, prout consueverunt*.

¶ MOTURA, in Char. Guidonis D.de Dampetra apud Baluz.to.2.Hist.Arvern.p.108. *Molendinum de Chastelet, in quo Bernardus ... habet suum molere sine Motura*. Chron.Senon.tom.3.Spicileg.Acher.p.391. *Constitutum est quod domus de Ogeviller ad dictum molendinum sine Motura moleret*. Occurrit præterea in Statutis Montis Regal.fol 273. & alibi.

¶ MOUSTURA, in Charta apud Lobinellum tom. 2. Hist.Britan.p.197. *Ex parte mea dedit eis, quod ipsi molant blada sua in molendino novo super aquam quæ dicitur Sieca constituto ad usum eorum sine Moustura*.

¶ MOUTA. Charta an.1229.in Chartul. S. Vandreg. tom.2.p.1840. *Molere meum bladum ad molendinum eorumdem de Livreie sine Mouta, & totam Moutam hominum de feodo Abbatis S.Vandregisilli.* Moota quieta, i.e. libera, in Charta an.1269.ex eodem Chartul. tom.1. p. 667. Leges Normann.c.33.apud Ludewig tom.7. Reliq. mss.pag 235. *Molendina tamen, bannum & Moutas habentia, si per se teneantur sine aliis feodis, per 60. solidos solent relevari*.

¶ MOUTURA. Charta an.1220.apud Miræum tom.1. p.740. *Molendinum cum libera Moutura, & omnia jura ad molendinum pertinentia*. Alia ann.1270.tom.1.Chartular.S.Vandreg.p.588 *Octo boissellos Mouture ... & prædictam Mouturam ... contra omnes garantizare tenemur*.

MULTAGIUM, in Charta an.1088. apud Beslium in Episcopis Pictav.p.73. *Droit de moulage*.

MULTURA, in Monastico Anglic.to.2.p.426. [Charta an.1201.apud Miræum tom.1.pag.727. *Assignavimus Thesaurario prædictæ Ecclesiæ 14. sextarios frumenti ... percipiendos de Multura melioris frumenti*. Adde Kennet.in Antiq.Ambrosd.p.120.]

MOLDURA, ex Gallico *Mouture*, [quę molitori ratione salarii competit.] Charta an 1152. apud Catellum in Comit.Tolosanis l.2. *Molendinarii ... non accipiant propter suam Moldaram ultra sexdecimam partem*.

☞ Est etiam *Moldura* mensuræ genus; quod in ea *molitam* suam accipiat molitor sic dici videtur. Hanc alicubi *Mules* nuncupant: & 16. alibi 20.vel 24.partem *quartelli* continet. Charta an.1324.ex Tabul. D.*de Flamarens: Et solvit & retentis sibi & suis una eymina frumenti & sex Molduris*.

¶ MOTTURA, & MOUTTURA, ut *Molta*. Tabul.Capituli Ambian. *Molendinarii autem in hebdomada octo boissellos habere debent de Mottura communi*. Ibidem. *Non molendinarii farinam aut aliquid præter justam Mouturam ab his exigere poterunt*.

¶ MOLTA, Ipsum frumentum in farinam redactum. Arestum Parlamenti an.1272.apud D *Fourneau* Histor. Blesens.c.22.p.75. *Quod consuetudo est in campania Stampensi quod illi qui habent molendina in dicta castellania possunt capere tamquam commissos equos alterius castellaniæ quærentes Moltam in castellania Stampensi*.

¶ MOLTIRUM. Statuta Veroncosia lib.4. cap.33. *Nec aliquod vas calcinaterium seu Moltirorum, nec biscotarum ponere, &c.*

¶ MOLTO, MOLTONAGIUM. Vide *Multo*.

¶ MOLTRUM, MOLTURA. Vide *Molta* 2.

¶ MOLTURENGIA. Variæ molituræ miscellum frumentorum. Chartular. S.Vincentii Cenoman. fol. 42. *Duos medios annonæ Molturengiæ monachis reddit*. Vide *Mousturangia*.

¶ MOLUCIA, MOLUETA. Vide *Molta* 2.

MOLUCRUM, *Illud cum quo mola vertitur, i.tomor ventris*. Jo.de Janua. [*Roet de molin, c'est ce qui fait tourner la mole*, in Gloss.Lat.Gall Sangerm.]

¶ MOLUM, Idem quod *Moles*. Chronic.Farfense apud Murator.tom.2.part.2 col.614. *In Castulo ad molas Palumbi medietatem unius sedis Moli pro solidis 15.* Chr. Andr.Daoduli apud eumdem tom.12.col 455. *Thadæus ergo submersis galeis 7. & navigiis, se ad defensionem exposuit in terra supra Manfredoniæ Mole*.

¶ MOLUMENTUM, pro Emolumentum, in Charta Eduardi II.Reg.Angl.an.1315.apud Rymer to. 3.p.508. *Quodque ipse, eo prætextu dampnificatus fuit in Molumento jurisdictionis ballivarum prædictarum, & expensas fecit pro prædictis, &c.*

¶ MOLURI, *Verberibus atriores facti*. Vocabular. Sussannæi.

¶ MOLUTA. Vide *Molta* 2.

MOLUTA ARMA. Vide *Arma* 1.

¶ MOMAR, *Siculus, stultus, qui cito movetur ad iram*. Plautus *Quid tu, o Momar Siculo homo præsumis?* Vide Festum in hac voce, & quæ ibi notat Scaliger.

¶ MOMBOOR. Vide *Mundiburdus*.

¶ MOMENTALITER, Idem quod *Momentative*, Fulgentius Mytholog 2. 3. *Iris ornatus varios pingens arcuato curvamine, Momentaliter refugit*.

¶ MOMENTANA, Libra. De SS.Petro & Paulo to.5.Junii p.438. *Quod si beata auferre desiderat pignora, palliolum aliquod, Momentanea (id est libra) pensatum, jacit intrinsecus*. Sic etiam legendum pro *Momentanea* apud Isidorum, monet Grævius.

¶ MOMENTANEI Loci. Johannes in Vita S. Odonis sæc.5.Bened.pag.162. *Nec obstantia opponens querelas, sed Momentaneos quærens locos, terra prostratus veniam est deprecatus*. Id est, opportuna momenta observans.

¶ MOMENTATIM, Vix continue. Vita ms. S. Winwaloei: *Tum corda pavidorum Momentatim tremunt*.

MOMENTATIVE, In momento, statim, de repente, in Historia Translationis S. Guthlaci n.6.

¶ MOMENTUM, *Stilus, quo momentaria inclinatur*. Gloss.Isid.ubi Grævius legendum putat: *quo movente libra inclinatur*. Nihil mutandum videtur, cum *momentanam* pro *Libra* dixerint inferioris ævi Scriptores, quidni etiam *momentariam*? Vide *Momentanea*. Gloss. Lat.Gall.Sangerm. ex Joan.de Janua: *Momentum, Mouvement, ou moment, la 40. partie d'une heure, ou l'instrument ou sont percus les moment, ou languette de balance*.

MOMERIUM. Commodianus Instructione 59.

Das tibi Momerium.

Id est,

Id est, *se ridicule exponit*,

¶ MOMIA. Vide *Mumia*.

¶ MONA, Vidua, à Græco μόνη, sola. Leges Norman. apud Ludewig. tom. 7. p. 192. *De protectione Monarum & orphanorum. Quum autem Duces Normanniæ ex suetô ductu caritatis ex antiquo viduas sub protectione sua susceperint & pupillos.* Vita B. Augustini Novelli, tom. 4. Maii p. 621. *Quidam puerulus filius dictæ Monæ Margaritæ.*

¶ MONACHA, MONACHARE, MONACHATIO. Vide in *Monachi*.

MONACHATUS. Vide *Fraternitas*, & *Monachi*.

MONACHI, ex Gr. Μοναχοί, appellabantur, qui strictioris vitæ Christianæ intuitu, in solitudines recedebant, vitato omni hominum consortio. Gloss. Gr. mss. Regiæ: Μοναχοί, ὁ μόνῳ ζῶν Θεῷ, Rutilius Numatian. l. 1. Itinerar.

Ipsi se Monachos Graio cognomine dicunt,
Quod soli nullo vivere teste volunt.

S. Hieronymus Epist. 1. *Interpretare vocabulum Monachi, hoc est, nomen tuum: quid facis in turba qui solus es?* Epist. 4. de Vita Monachorum; *Quid desideramus urbium frequentiam, qui de singularitate censemus?* Epist. 13. *Si cupis esse, quod diceris, Monachus, id est, solus, quid facis in urbibus, quæ utique non solorum habitacula, sed multorum?* Quo spectat Epigramma ex Anthol. lib. 1. p. 189.

Εἰ μοναχοί, τί τοσοίδε; τοσοίδε δὲ, πῶς πάλι μόνοι;
Ὦ πληθὺς μοναχῶν ψευσαμένη μονάδα.

Canones Hibernici lib. 38. c. 1. *Monachos Græce, Latine unalis, sive quod solus in eremo vitam solitariam ducat, sive quod sine impedimento mundiali mundum habitet: sive quod in hac vita solus, etsi inter multos habitet, versetur.* Geraldus in Vita S. Stephani fundatoris Ordinis Grandimont. c. 3. *Monachorum* (ait idem Sanctus) *nomine non utimur, qui nomen sanctitatis, vel singularitatis fortiti sunt vocabulum: quorum illi specialiter Monachi dicuntur, qui sui curam agunt, nec aliud cogitant, nisi tantummodo de Deo.* Monachismum in urbes primum invectum à sancto Athanasio, auctor est Hieronymus ad Principiam Epist. 16.

Triplex autem Monachorum genus statuit Cassian. Collat. 18. c. 4. & 5. primum *Cœnobitarum, qui scilicet in congregatione pariter consistentes, unius senioris judicio gubernantur:* alterum *Anachoretarum, qui prius in Cœnobiis instituti, jamque in actuali conversatione perfecti solitudinis elegere secreta:* tertium denique *Sarabaitarũ*, de quibus omnibus agimus suis locis. [Quartum addit S. Benedictus in Regula sua c. 1. *Quartum vero genus, est monachorum quod nominatur Gyrovagum, qui tota vita sua per diversas provincias ternis aut quaternis diebus per diversorum cellas hospitantur, semper vagi & nunquam stabiles, & propriis voluptatibus, & gulæ illecebris servientes, & per omnia deteriores Sarabaitis.* De iis præterea occurrit mentio in Capitul. 2. Caroli Mag. an. 789.] De Vitæ monasticæ laude ac præconio hæc habet præ cæteris Arnaldus Lubec. lib. 3. c. 9. *Quid olim erat vita Monachorum, nisi puritas innocentiæ, semita justitiæ, vivendi forma, via paradisi? Hæc enim est Angelorum socia, Apostolorum assecla, Martyrum lætitia, Confessorum gloria, Virginum corona.* Mitto reliqua, ut & quæ in hanc rem habent ipsi heterodoxi Scriptores, quorum loci congesti leguntur in Monast. Anglic. tom. 1. p. 1047.

☞ Monachos Clericorum nomine interdum apud Veteres designatos fuisse, probat Præceptum Caroli C. an. 873. apud Marten tom. 1. Ampliss. Collect. col. 197. *Sunt autem ipsæ res sitæ per diversa loca in comitatu Cenomanico, id est, villa quæ dicitur Chauon, quam S. Domnolus Clericis S. Vincentii atque Laurentii pretiosorum Martyrum tradidit.* Eamdem donationem referunt Acta Episcoporum Cenoman. tom. 3. Analect. p. 99. ubi loco *Clericis*, habent *Monachis*: *Alia vero pars de suo Episcopo erat, cujus vocabulum est Canon, quam & per licentiam canonicorum suorum Monachis in Ecclesia S. Vincentii & S. Laurentii ... dedit.*

Voce *Monachus*, nullius familiæ nota adjecta, *Benedictinum*, intellectum semper apud veteres, uti apud Græcos *Basilianum*, observat Seldenus ad Eadmer. p. 215.

MONACHI LAICI, in lib. Miraculor. S. Winnoci Abb. c. 15. & apud Lanfrancum in Statut. Ord. S. Benedicti c. 1. sect. 4. qui *Fratres laici* dicuntur sect. 5.

¶ MONACHUS MILES, Idem qui *Advocatus*. Vide in *Miles*.

MONACHI SÆCULARES, qui strictiorem regulam non amplectebantur, dicti Orderici Vitalis ævo, ubi testatur lib. 8. pag. 716. Herimannus de Restauratione S. Martini Tornacensis c. 67. *Postea vero cognovit à Monachis juxta urbem habitantibus, quos populares sive sæculares quidam nominant, non ex toto antiquorum instituta posse servari.* Contra

MONACHI REGULARES, in Concilio Lemovicino an. 1031. sess. 2. dicuntur, *qui illicita nolentes, non suo, sed alieno imperio vivunt: quibus omnia in medio conferuntur communia, nec aliquid habent, quod Abbas non dederit, aut permiserit.* [Capitula Monachorum ad Augiam direct. in Appendice ad Capitular. col. 1380. *Ne, dum Regulares Monachi venerint, qui jam imperiali tota cœnobia gentis nostræ, ubi opus fuit, regulariter instruere debebunt, &c.*]

MONACHI, *albi, nigri, grisei, &c.* Vide *Ordo*.

MONACHI AD SUCCURRENDUM dicuntur, qui dum extrema agunt, vel urgente mortis periculo, monachicam vestem induunt, quo fratrum ac monachorum suffragiorum, seu orationum fiant participes, eoque ipso animæ suæ saluti consulant, ac *succurrant*, quomodo hac voce utitur Inquisitio de Presbyteris apud Reginonem c. 87. *Similiter ordinem baptismi ad succurrendum infirmis.* Quo spectant orationes, quæ describuntur in lib. 1. Sacrament. Eccl. Rom. c. 73. & 74. *Cum expoliatur infirmus, & fons benedicitur.* Deinde: *Benedictio aquæ ad succurrendum.* Et c. 26. *Ad succurrendum benedictio olei exorcizati.* Bernardus Mon. in Consuet. Cluniac. mss. cap. 22. & ex eo Udalricus lib. 2. c. 28. *Si quis infirmus, &, ut aiunt, ad succurrendum benedictionem acceperit, &c.* Monasticum Anglic. tom. 1. p. 634. *Si quis ad succurrendum metu mortis se loco prænominato dederit, illic recipietur.* Statut. Ord. de Sempringham, cap. *de susceptis in morte*, id est, qui monachicum habitum induunt morituri: *In domo vero qua suscipitur, scribetur in martyrologio, & in brevibus mortuorum scribetur ad succurrendum, si habitum habuerit.* Liber Ordinis S. Victoris Parisiensis ms. c. 22. *De his vero qui infirmitate constituti habitum religionis exposcunt, quid fieri oporteat, in dispositione Abbatis relinquimus. Sicut enim tales nec omnino recipiendos esse, nec omnes repellendos, sive nostræ possibilitatis, sive salutis illorum respectu dicere audemus, ita quoque qui magis suscipiendi sint, vel non suscipiendi, determinare non possumus: maxime cum quorumdam festinantam susceptionem quorumdam dilationem non solum Ecclesiis, sed ipsis etiam magis utilem fuisse viderimus: hoc tamen summopere observandum est, ut si qui in infirmitate converti volunt, si eis pro aliqua dispensatione pro voto non annuitur, consilio tamen & auxilio quomodo possibile est, & eis expedit ad salutem, adjuventur.* Vide in hanc sententiam Thomam Cantiprat. lib. 2. de Apib. c. 51. n. 8. 9. Charta Prioratus S. Ægidii de Medunta: *Odo Ruffini filius maxima ægritudine vexatus, suscepit habitum monachicum, ... & Monachus ad succurrendum effectus est.* Tabularium Conchensis Monasterii in Ruthenis Ch. 82. *Ex his omnibus Militibus* su-

supradictis concesserunt Dom. G. Abbas & Conventus, & promiserunt habitum religionis illis in extremis morbis se daturos, &c. Nomocanon nuper editus à V. Cl. Joan. Cotelerio c.445. Ἐὰν τις ἀσθενῶν ἐπιζητῇ τὸ ἅγιον σχῆμα, χαρίζεται αὐτῷ ἀκωλύτως, κἂν ἐστιν μὴ καλὸν, Καλόν ἐστιν ἢ νεκρὸν μετὰ ὀλίγον αὐτὸν τῶν. Tabular. Celsiniacense: *Quod si in vita Monachi non fuerint, ad succurrendum recipiantur.* Alibi: *Pro hoc itaque dono supradicti Monaci Celsinienses eundem Geraldum Monachum fecerunt ad succurrendum & honeste sepelierunt.* [Necrol. Corbeiense: *4. Id. Febr. Johannes presbyter de Hamel Monachus ad succurrendum, qui dedit nobis 13. jornalia terræ in territorio de Bonsencourt.*] Quod si conjugii nexu alligati essent, *Monachi ad succurrendum* fieri non poterant absque uxoris consensu, ut est in Epist. 11. Alexandri II. PP. ad Landulfum. Bromptonus an. 1088. *Hoc anno Rogerus de Belleme illustris Comes Salopiæ obiit, qui cum decubaret, ad succurrendum animæ suæ Monachus factus est, Adelissa Comitissa consentiente. Miserat namque Reginaldum Priorem Salopiæ Cluniacum pro tunica S. Hugonis Abbatis induenda.* Statuta Ordin. Cartus. an. 1364. 1. part. c. 4. §. 36. *Domus associatæ non tenentur nisi ad brevem solum pro illis qui recipiuntur in habitu ordinis metu mortis, nisi permanserint in ordine anno uno post habitū sic susceptum.* Part. 3. c. 3. §. 8. *Donati & prebendarii senes, debiles, & infirmi, sicut indui possunt ad succurrendum, &c.* Susceptum demum habitum monasticum, si pristinam valetudinem rursum consequerentur, dimittere haud fas erat: [quare, ut id ratum magis esset, recuperata sanitate, iterum more solemni professionem emittebant. Dialogus inter Cluniac. & Cisterc. Mon. apud Marten. tom. 5. Anecd. col. 1606. *Deinde cum per misericordiam Dei convaluissem de infirmitate mea, eduxerunt me de infirmaria, & statuerunt me ante altare, & fecerunt me litteras professionis legere secundo.* S. Wilhelmi Constitut. Hirsaug. lib. 1. c. 76. *Si vero ad monasterium oblatus de infirmitate convaluerit, post Primam vel alio tempore post Tertiam in cellam Noviciorum per infirmarium in capitulum pro petitione facienda per magistrum ducitur; sed quamvis monastica benedictione adjutus sit, tamen capitulo carebit, etiamsi à domno Abbate consecratus sit ..., quousque cum aliis benedicendi suas professionem faciat.*] Quod si habitum dimitterent, pro apostatis habebantur, nisi à voti religione summi Pontificis dispensatio intercederet. Gesta Dominorum Ambasiensium: *Burchardus de Montbesanno morbo coactus Monachus efficitur, qui convalescens Monachum exuit, & Romæ ante Papam quod ignorans effectus esset Monachus, nec se ordini acquievisse, jurando affirmavit, qui cum rediret in Lombardia, quamdam Marchisiam duxit uxorem, &c.* Denique si uxor conjugi in extremis habitum Monachi postulanti consensum præstitisset, eodem ad pristinam sanitatem reverso, datum semel consensum convellere non poterat. Exstat in eam rem Epistola Marbodi Episcopi Redonensis in tom. 13. Spicilegii Acheriani p. 295. Vide præterea Balsamonem ad Can. 2. Pseudo-Synodi Photianæ. Ejusmodi *Monachorum ad succurrendum* crebro est mentio in Monasticis Necrologiis. Martyrolog. Corbeiense *Nevelonis* nomine inscriptum 5 *Id. Jan. 4. Valterus Monachus & laicus N. C.* (i. noster Conversus) *ad succurrendum.* 7. Kal. Febr. *Garnerus S & Mon. N. ad succur.* Apud Louvetum in Stemmatibus Belvacensib. p. 418. quidam *Miles Canonicus ad succurrendum* dicitur in Necrologio Belvacensi. Ita *Canonicus ad succurrendum*, passim in Necrologio S. Victoris Parisiensis: 2. *Idus Julii Natalis conversus ad succurrendum ... Robertus de coquina frater noster familiaris ad succurrendum, Droca Meldensis Ecclesiæ Canonicus, & noster ad succurrendum Conversus.* Idem Necrolog. 2. Kalend. Septembr. *Anniversar. Haimonis Militis Conversi ad succurrendum.* 8 Id. Decembr. *Guillelmus Chapitre Conversus noster. Soror ad succurrendum.* Idem Necrolog. 3. *Id. Octobr. Simon le Daubenr, laicus frater noster ad succurrendum, & Margareta uxor ejus, soror nostra ad succurrendum. Conversus & familiaris ad succurrendum*, ibid. 7. Id. Novemb.

☞ Qua ratione vero *Monachus ad succurrendum* quis efficiebatur, docet Dialogus inter Cluniac. & Cisterc. Monach. apud Marten. tom. 5. Anecd. col. 1606. *Puniente & miserante Deo, tam gravem ægritudinem incidi, quod à perito & sapienti medico desperatus fui. Venit ad me visitandum quidam monachus, qui postea factus est Abbas: qui videns me dixit, homo mortuus es. Quare non facitis vos portari ad monasterium?... Vix respondi, dicens, meus monachatus nullus esset, nec Deo acceptus, qui in extremis jaceo. Et ille, nolite, inquit, diffidere, ecce promitto vobis in vera fide, me pro vobis rationem Deo redditurum, si feceritis quod dixi. Qua promissione audita, cœpi confidere in ea, & dixi, date fidem penendo manum vestram in manum meam. Ita factum est, & portatus sum ad monasterium. Monachi in infirmaria assistentes lecto meo, dixerunt mihi: vos debetis D. Abbatem rogare, ut faciat vos monachum. Rogavi, scriptæ sunt mihi litteræ continentes professionem monachi. Tunc ego qui non potui me vertere de uno latere in aliud latus, vix legens litteras, promisi magna fortium opera, scilicet conversionem, & obedientiam, & stabilitatem, secundum Regulam S. Benedicti, quam penitus ignorabam absque omni conditione.*

Neque tamen prædictos istos revera Monachicum habitum induisse ausim asserere, cum existimem ita postmodum, ac ut plurimum etiam sic dictos, qui societatis monachicæ seu fraternitatis participes fiebant, eoque nomine inscribebantur Martyrologio. Quippe Necrologium S. Martini Laudunensis hæc de Joann. Briennensi (non Comneno) Imp. CP. habet: 16. *Kal. Maii Commemoratio Joan. Imper. hujus Eccl. Fratris ad succurrendum*, quem saltem non induisse vestem monachicam in eo Monasterio constat, cum CPli obierit. Consule quæ de hisce ad succurrendum Monachis attigere viri pereruditi, Lucas Acherius ad Guibertum pag. 634. & Joan. Mabillonius in Præfat. ad 3. tom. SS. Ordinis S. Benedicti, n. 21. Vide *Angelica vestis*.

☞ Alia iterum erat Monachorum species, eorum scilicet qui in monachicam fraternitatem adscripti, non in orationum modo, sed & in rerum temporalium participationem admittebantur. Ii monasticam vestem aliquando induturos se profitentes, monachorum privilegiis & immunitatibus gaudebant, adeo ut eorum causis, prout suis, patrocinarentur monachi. Unde ab iis distinguendi videntur, qui nude in *fratres* assumti, licet interdum *monachi* appellati, tamen non nisi orationum suffragiorumq; monachorum participes erant. Vide *Fraternitas*. Liber Usuum Eccl. S. Victor. Paris. in Bibl. S. Germani Autissiod. *In hoc loco quorumdam consuetudinem (quæ utrum imitatione aut omnino reprehensione digna sit, judicare nolumus) prætereundum esse non puto. Siquidem quædam monasteria hanc consuetudinem tenent, ut sæculares in suam societatem, ac fraternitatem omnino, sicut oportet, statim ingressuros, per investituram communionis, tam corporaliter, quam spiritualiter suscipiant: & post talem plenariam susceptionem, sine præfixo termine conversionis, quantum libuerit, in sæculo permanere sinunt. Hoc tamen in ejusmodi hominum tali susceptione indubitanter periculosum esse consideramus, quod sæpe tales non voto religionis, sed defensionis suæ causa in societate religiosorum adscripti volunt videri, non ut ipsi ad religionem conversi, meliores fiant; sed ut in nequitia persistentes, sub patrocinio & tutela ecclesiarum maneant tutiores. Propter quod sæpe gravem maculam atque infamiam puritati religionis inferunt, dum*

eos qui in religione constituti sunt, ad patrocinandas causas turpes, & ignominias pro sua defensione, quasi ex debito, compellunt.

¶ MONACHELLUS, in Gestis S. Anselmi tom. 2. Aprilis p.927. *Abjecto Monachellorum testimonio.*

¶ MONACHOLUS, Monachulus. Testamentum Hellemuodi Episc. tom.3. Analect. p.218. *Ut ipsi Monacholi vel pauperes ibidem conversantes substantiam minime habebant, &c.* Acta S. Innocentii Episcopi tom.3. Junii p.862. *Domno Carileffo & suis Monacholis per scripturam tradidit.*

MONACHA, Sanctimonialis, Monialis. Anastasius in S. Leone p.27. *Hic constituit ut Monacha non acciperet velaminis capitis benedictionem, nisi probata fuerit in virginitate sexaginta annorum.* [Tabul. Vosiense fol.18. *Notum sit cunctis hominibus quia Bernardus Vicarius de Aseat dedit Deo & S. Petro Vosiensi pro matre sua, quam Monacham fieri fecit in monasterio Vosiensi, bordariam, &c.*] Vide *Diaconissa.*

¶ MONACHINA, diminut. à Monacha. Acta vener. Mariæ Bagnesiæ tom.6. Maii p. 135. *In vasculo vini albi, quod ipsi servabant reverendæ matres monasterii Angelorum, vulgo dictæ Monachinæ. Et vere Monachinæ seu monachulæ, quia pauperes spiritu, sed multa pace ac gratia Dei divites.*

MONACHARE, Monachum agere, vel facere. Zacharias PP. in Epist. ad Anglos apud W. Malmesbur. l. 1. de Gest. Pontif. *Ut prius probentur laici, quam Monachentur.* S. Bernardus Epist. 261. *Unus de Militibus templi voluit Monachari in ordine nostro.* Chartular. S. Amantii Inculism. *Petrus Jordanus filius Bernardi Jordani Monachavit se in Ecclesia S. Amantii, & donavit eidem Ecclesiæ, &c.*] Tabular. Conchense in Ruthenis: *Et si unclus fuerit, faciet illum ordinare ad presbyterum. Et quando voluerit, faciat illum Monachare in monasterio.* Charta an. 1156. in majori Chartular. S. Victor. Massil. p. 150. *Ganfridus Vicecomes Massiliæ donavit S. Victori quartam partem de sex furnis pro hereditaria possessione duorum suorum filiorum quos tradidit Monachandos.*] Adde Joan. Sarisber. eusem Epist. 291. Speculum Saxonicum lib.1. art.25. lib.2. art.22. Vitam S. Willelmi Abbat. Rolchild. n.4. Will. Malmesbur. lib.2 de Gest. Pontif. p.238. Christianum in Vita S. Geraldi Abbat. Grandis Silvæ n.27. &c. Μονάζειν, eodem sensu dixit Nicetas Choniates in Isaacio lib.3.0.1.

MONACHIZARE, Eadem notione. [Charta Rodulphi Episc. Leodiensis an. 1178. apud Marteo. tom.1. Amplis. Collect. col.913. *Item domna Rengardis de Mosellmanso cum quodam filio suo in ecclesia Walciodorensi Monachisato.*] Vita S. Findani Confess. c. 1. *Tunc senior ejus in proprio Monasterio, quod Rinaugia vocatur, eum Monachizari fecit, &c.* Florentius Wigorniensis an. 991. *Clericos Wigorniensis Ecclesiæ monachilem habitum suscipere renuentes de Monasterio expulit, consentientes vero ... Monachizavit.* Et an. 1078. *Ante suum obitum Monachizatus.*

¶ MONACHILE CINGULUM PROFITERI, Monasticæ vitæ nomen dare. Translatio S. Sebastiani sæc.4. Bened. part.1. p.385. *Licet enim Monachile cingulum in agonia spiritualis militiæ professus sim, &c.*

¶ MONACHISMUM PROFITERI, Eadem notione, Charta an. 1163. tom.4. Hist. Harcur. p.1302. *Beccensem bibliothecam centum & quadraginta voluminibus adauxit, bona spe ductus quod brevi eo loci Monachismum profiteretur.*

DEMONACHARE, Monachum degradare. Continuat. Aimoini l.1. c.51. *Quemdam etiam eorum nomine Isaac in Monasterio quodam timore mortis tonsuratum, Demonachatum patibulo affixit.* Utitur etiam Sugerius in Ludovico VI.

¶ MONACHATIO, Monasticæ vitæ professio. Testamentum an. 1202. ex Schedis Pr. de Mazaugues: *Guidonem filium meum volo esse monachum Cluniaci ... & si ante Monachationem decesserit, &c.* Vide *Cicatio.* Le Roman *de Vacce* mf.

A plusors de sez homes descouvri son courage,
Qu'il vont prendre à Jumeges ordre de Mongnage.

Ibidem:

A Fescamp puiz moingne devint,
Le Moingnage ama & tint.

¶ MONACHATUS, Eadem notione. Charta apud Madox Formul. Anglic. p.295. *Sciatis quod Willelmus filius Durandi N... veniens in præsentiam meam, proposuit se habere affectum ad Monachatum transeundi.*

¶ MONACHATUS, Cella seu *obedientia* monastica ab Abbatia dependens. Chartular. S. Vincentii Cenoman. fol.22. *Bartholomeus pistor dedit monachis S. Vincentii unum arpennum vineæ in Monachatu suo perpetualiter possidendum.*

¶ MONACHATUS PLENARIUS, Cibi & potus integra portio, quæ monachis quotidie datur, idem quod *Prebenda.* Charta an. 1481. in Tabular. Cartusiæ de Bello-Latico: *Bartholomeus habet Monachatum plenarium:*

¶ MONACHITAS, Idem quod *Monachatio.* Charta an. 1086. in Tabular. S. Florentii: *Et insuper adolescentem clericum, nomine Hubertum, ad Monachitatem rogatu illorum susceperunt.*

MONACHIA, pro *Monachismus,* apud Guibertum l.1. de Vita sua c.9. & alibi.

¶ MONACHIA, Cella seu *obedientia* ab Abbatia dependens Capitulum gener. S. Victoris Massil. ms. *Item statuimus quod nullus Prior sine monacho socio morari præsumat, & nisi in locis ubi duo monachi vel plures resident, Monachia de cætero assignetur: nec ubi unus monachus tunc cum corpore moratur, ipse Prior cum monacho non audeat de Monachia ad invicem concordare.*

¶ MONACHIA SEMPITERNA. Sic possessiones Monachorum vocabant, quæ ipsis jure mortuitatis concessæ erant. Charta an. circ. 854. apud Lobinell. tom.2. Histor. Britan. pag. 56. *Requisivit Salomon Princeps Britanniæ Ratfrid, quare fregisset securitatem suam super Conwoion Abbatem & monachos S. Salvatoris in illa perturbatione post mortem Erispoei. Quia supradictus Ratfrid & fratres ejus in supradicta perturbatione venerant ad monasterium Roton, dicentes se esse heredes in Bain, & nisi Conwoion Abbas & sui monachi redderent eis suam hereditatem in Bain, totam Abbatiam S. Salvatoris incenderent & prædarent. Tunc supradictus Abbas & ejus monachi inviti dederunt eis quod quærebant, id est 8. partes in Bain & 4. partes & dimidium in Siz... Sed postquam Salomon totum dominium Britanniæ obtinuit & hoc audivit, valde ei displicuit. Deinde jussit Ratfrid venire ad se, & interrogavit cur Monachiam sempiternam S. Salvatoris per vim & tyrannidem teneret.* Tabular. Rotbon. *Varhasoia dat monasteriolum suum situm in pago Broverec super fluvium Ult in Monachia sempiterna, tradens illud per suam crucem quæ de collo suo pendebat, super altare S. Salvatoris.* Vide *Abbatia sempiterna.*

¶ MONACHICALIS, Monasticus. Charta apud Stephanot. tom.3. Antiquit. Bened. Pictav. mss. p.550. *Si vero Monachicalem habitum accipi sibi coisum* (l. concessum) *fuerit, &c.*

¶ MONACHILIS, Eadem notione. Vita S. Idianeti in Chartul. Landeven. *Et ad sanctum Similianum Abbatem venit, Monachilem habitum de manu ejus accepit.*

MONACHIUM, Monasterium, ex Gr. μοναχεῖον, in l.13. Cod. de Sacros. Eccl. [Concil. Rotom. an. 1231. apud Marteo. to.4. Anecdot. col.182. *Cum contingat interdum quasdam excommunicationes generales ab Abbatibus in suo Monacho* (leg. Monachio) *promulgari, &c.*]

¶ MO-

¶ MONACOSMUM. Vide *Monocosmum*.

MONADES. Charta mſ. ann. 1162. *Ego Gaufredus Comes Rossellonensis, & Girardus filius meus... donamus tibi Guillelmo de Apiano & omni tuæ posteritati in feudum duas Monades aquæ, ut ducas illam aquam ad Apinum per quemcunque locum per tuam terram volueris, ad faciendos molendinos quotquot tibi placuerit, & in quocumque loco volueris, ad irrigandos agros atque ortos, & generaliter ad omnes voluntates tuas faciendas, &c.* In dorso ſcriptum, *Originale de Monadex molendinorum de Apiano*. [Vide *Monale*.]

¶ MONAGIUM, Idem quod *Monetagium*, id quod à vaſſallis domino præſtatur, ut monetam mutare ei non liceat. Charta an. 1192. apud Marten. tom. 1. Anecd. col. 649. *Sint liberi & immunes per totum terram nostram ... absque vendu, telonio ... minagio, Monagio, biano, &c.* Statuta Eccleſ. Andegav. an. 1294. *Et nos qui à plurimarum relatu accepimus, quod nonnulli domini temporales civitatum, vel diœcesis Andegavensis, & eorum ballivi qui & publicani dicuntur, eorum pedagia, vectigalia, Menagia & costumas colligentes, &c.*

¶ MONALE, ſ. Alveolus. Charta Calomontis an. 1395. *Quoddam pratum & quoddam Monale*. Vide *Monades*.

¶ MONANTESIUS, perperam pro *Mornantesius*. Vide in hac voce.

¶ MONARCHA, Epiſcopus. Fridegodus in Vita S. Wilfridi ſæc. 3. Bened. part. 1. p. 184.

Annuit ipse quidem regalibus improbe captis,
Substituens teraos sub nomine Præsulis intra
Contiguos Patri fines illo usque Monarchas.

¶ Monarcha & *Legum Evangelista* inſcribitur Andreas de Yſeroia in titulo Commentarii quem de utroque jure edidit, quaſi Juriſconſultorum Princeps.

¶ MONARCHES, Titulus honorarius Comitum Flandrenſium, in Vita S. Winnoci cap. 16. ſæc. 3. Bened. part. 1. pag. 311. *Quem* (Carolum Calvum) *præfatus* (Baldewinus) *Flandriarum Monarches adiens, &c.* Hinc

¶ Monarchiæ titulo ibidem c. 15. inſignitur Comitatus Flandriæ: *Carolus cognomine Calvus Francor. in sceptris imperium agebat, Baldewinus ejusdem gener Monarchiam Flandriarum gloriose pollebat.*

¶ MONARCHIA Regia, pro Majeſtas ſeu dignitas regia. Charta Roberti Reg. Franc. tom. 4. Annal. Bened. p. 692. col. 2. *Adiit regiam culminis nostri Monarchiam Fulco Comes, pro commodis & profectibus nostræ auctoritate stabiliendis & roborandis cujusdam cœnobii, nomine Cormaries.*

¶ Monarchia, Regio, provincia, ejuſque dominium. Vita S. Romualdi ſæc. 6. Bened. part. 1. p. 299. *Per totam namque illam Monarchiam usque ad Romualdi tempora, vulgatu consuetudine vix quisquam noverat simoniacum hæresim esse peccatum.* Ubi de provincia Camerina agitur.

¶ Monarchia, Quivis principatus, dominatio; unde de juriſdictione Epiſcopi dicitur in Epiſt. 3. Hilari PP. ad Leontium Arelat. Epiſcopum; Abbatis, in Vitis Patrum apud Gregorium Turon. c. 1. Capellani regii, in Chron. Hariulfi: *Qui* (Hugo) *Monachorum clericatus in palatio obtinuit, ducatum etiam regni post Regem nobiliter administrabat.*

¶ MONARCHIANI, Hæretici, qui Praxeam ſectantes, teſte Tertulliano lib. adverſus eumdem hæreſiarcham, Deum unum fatebantur, Trinum negabant.

MONARCHOPRÆSUL Cœnobitarum, id eſt, Abbas, in ſermone de Elevatione S. Quintini p. 25. ubi quidam *Monachopræsul* legendum putant.

MONARCHUS, [Aleæ ſpecies, apud Johan. Sariſberienſem lib. 1. de Nugis Curialium c. 5.] Vide *Vulpes*.

MONASTA, Monachus, ex Gr. Μονάστης. Verſus antiqui in Metropoli Salisburgenſi to. 2. p. 518.

Ædes deinde Monasturum funduvit amœnas.

MONASTERIA dicuntur cellæ, in quibus unicus degit Monachus. Ita Caſſianus Collat. 18. c. 6. S. Hieronymus in Vita Paulæ, S. Anaſtaſius in Vita S. Antonii c. 9. S. Nilus narrat. 5. p. 77. &c. Iſidorus lib. 2. de Offic. Eccleſ. cap. 15. *Inter Cœnobium & Monasterium ita distinguit Cassianus, quod Monasterium possit etiam unius Monachi habitatio nuncupari: Cœnobium autem non nisi plurimorum.*

¶ Monasteria poſtea etiam ipſa Cœnobia dicta. Synodus Romana ſub Eugenio II. PP. an. 826. can. 27. *Abbates per Cœnobia, vel, ut hoc tempore nuncupantur, Monasteria, tales constituantur, &c.*

¶ Monasteria, Agnello dicuntur capellæ ſeu ſacella circa baſilicas ædificata, in quibus defunctorum corpora ſepeliebantur, cum ea intra baſilicas ipſas ſepelire nondum liceret. Agnellus in Vita S. Maximiani c. 2. apud Murator. tom. 2. p. 106. *Ad latera vero ipsius basilicæ Monasteria parva subjunxit, quæ omnia novis tessellis auratis, simulque promiscuis aliis calci infixis mirabiliter apparent ... Monasteria vero parte virorum, &c.* Vide Obſervationes ad Vitas S. Joh. Angelopti & Joh. II. ibidem p. 70. & ſeq. ubi hi S. Paulini verſus referuntur quibus hæc ſententia mire confirmatur:

Cellula de multis, quæ per latera undique magnis
Adposita tectis præbent secura sepultis
Hospitia.

Monasteria Canonicorum, in Concilio Turonenſi III. cap. 31. Vide Molanum lib. 1. de Canonicis cap. 12.

Monasterium Duplex, διπλοῦν μοναστήριον, virorum ſcilicet & feminarum. Balſamon ad can. 7. VIII. Synodi: Διπλᾶ δὲ μοναστήρια ... ἔχοντα τὰ ... τῶν ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν, ἀλλὰ τὸ πλεῖστον ... δι' ἕνα, καὶ λεγόμενα ... διὰ τὴν πολλὰν ... Adde Zonaram ad c. 20. Synodi VI. Jul. Anteceſ. Conſt. 115. c. 483. *In nullo loco Monachos & Monachas permittimus unum Monasterium habere: sed nec ea quæ duplicia vocant, &c.* S. Eulog. lib. 3. Memoriale Sanctor. c. 10. *Expleto jam propriis sumptibus Tabanensi Cœnobio, eo se viri cum mulieribus Christo militaturi conferunt.* Et infra: *Claustra feminarum à cellulis Monachorum altis interjectis separata maceriis, licet unius Patris gubernaculo regerentur, hæ tamen sequestratis se mansiunculis retrudentes, nulli omnino contuendi se facultatem præbebant.* Rudolphus Monachus Fuldenſ. in Vita S. Liobæ cap. 1. *In qua Monasteria antiquitus à Regibus gentis illius constructa sunt, muris altis & firmis circumdata & omni sufficientia sumptuum rationabili dispositione procurata: unum scilicet Clericor. & alterum feminarum: quorum ab initio fundationis sua utrumque ea lege disciplinæ ordinatum est, ut neutrum illorum dispar sexus ingrederetur; nunquam enim virorum congregationem femina, aut virginum contuberium virorum quisquam intrare permittebatur, exceptis solummodo Presbyteris, qui in Ecclesias earum ad agenda Missarum officia tantum ingredi solebant, & consummata solenniter oratione ad sua redire.* Mox ibidem ſubditur Tettam Abbatiſſam utrumque Monaſterium rexiſſe. Ejuſmodi vero monaſteria duplicia in poſterum fieri vetantur in Synodo Nicæna II. can. 20. Agunt præterea de hiſce duplicibus Monaſteriis Iſid. l. 2. de Eccl. Offic. c. 15. Beda l. 4. Hiſt. c. 25. Vita S. Hadelogæ virg. c. 3. Vita S. Elfledæ, Vita S. Gileberti Sempringam. p. 678. Jo. Bollandus ad Vit. S. Angilberti n. 13. &c. Vide præterea Ignatium Diac. in Vita S. Nicephori Patr. Conſtantin. n. 27. Mandatum dari ſolitum Metropolitanis §. 16. in Jure Græcorum, p. 432. & infra in V. *Sorores*.

¶ Mo-

¶ Monasterium Capitale, A quo alia dependent monasteria. Charta Bathildis Reginæ an. 1030. tom. 1. Chartul. Gemetic. p. 303. *Dedit ad Gemmeticensis Abbatiæ capitola Monasterium*.

¶ Monasteria Coenobialia, In quibus Cœnobitæ degunt. Theganus de Gestis Ludovici Pii cap. 24. *Drogoni Episcopatum dedit, & Hugoni cœnobialia Monasteria*.

Monasteria Consistorialia, dicta ea de quibus non nisi consistorialiter, seu in Consistorio Romano disponi consuevit. Vide Octav. Vestrium lib. 2. de Judiciis Aulæ Rom. c. 1.

¶ Monasteria Episcopalia, Quæ jurisdictioni Episcoporum subjecta, in Synodo Vernensi an. 755. cap. 20.

Monasterium Monasticum ad discrimen Monasterii Canonicorum, in lib. 2. Miraculorum S. Bercini cap 9.

Monasteria Regularia, *ut secundum regulam vivant*, in Lege Longob. lib. 3. tit. 1. §. 3.

Monasteria exempta a jurisdictione Episcoporum & Sedi Apostolicæ immediate subdita, cujusmodi complura exstant: de quibus ita Gregorius VII. PP. lib. 2. Epist. 69. *An ignoras quod sancti Patres plerumque, & Religiosa Monasteria de subjectione Episcoporum, & Episcopatus de Parochia Metropolitanæ Sedis propter infestationem præsidentium diviserunt, & perpetua libertate donantes, Apostolicæ sedi velut principali capiti suo membra adhærere sanxerunt?* Vide [Bignonii Notas ad Marculfum &] *Abbates exempti* in *Abbas*.

Monasteria Regalia vocant quæ à Rege nude pendent, [*quæ in mundio palatii esse noscuntur*, ut est in Capit. Pippini Reg. *quæ ad mundium palatii pertinent*, in Capitul. 6. Ludovici Pii an. 819. *quæ in regali largitate sunt*, in Capitul. ejusdem Imper. an. 823.] *quæ ad jus regium proprie pertinent*, apud Monachum Sangallensem lib. 1. cap. 14. *quæ ad Regem pertinent*, apud Abbonem Floriacensem in Canonibus c. 19. *quæ pendent de manu regia*, apud Baldricum Noviom. lib. 3. cap. 20. *quæ ab Imperio dependent*, in Chronico Senoniensi lib. 2. c. 1. *quæ sunt juris regis*, in Charta Ottonis IV. Imper. an. 1210. apud Ughellum in Episc. Dertonensibus, Βασιλικὰ μοναστήρια, Theophanis pag. 411 & Constantino de Administr. Imp. cap. 52. in Jure Græcorum pag. 141. 253. & apud Crusium in Turcogr. lib. 4. Epist. 18 *Imperialia*, apud Innocentium III. lib. 13. Epist. 39. & Anastasium Bibliothecarium in Præfat ad Serm. Theodori Studitæ de S. Bartholomæo: *Monasteria regalia*, in Chronico Farfensi pag. 671. in Capitul Pipini Reg. Ital. cap 20. in Lege Longob. lib. 3. tit. 1. cap. 30. &c. In Charta Caroli Calvi quæ habetur in Tornutio Chiffletii p. 223. Compendium, *Regium Monasterium appellatur*, Monasterium nempe S. Cornelii, *cui*, ait idem Imp. in fundationis Charta, *Regium vocabulum dedimus*. Monasterium S. Albini apud Andegavenses, *unum Regalibus Abbatiis*, in Charta Nefingi Episcopi Andegavensis dicitur, ut Monasteria S. Dionysii, S. Germani de Pratis, & S. Benedicti super Ligerim, *Regales Abbatiæ*, in Charta Philippi Regis an. 1210. in Tabulario Fossatensi fol. 153. Abbatia Ferrariarum, in Chronico Moriniacensi p. 369. Corbeia nova, in libello de Fundatione Cœnobii Bigaugiensis p. 248. Philippus Frater Ludovicus VII. Regis Fr. *Abbatem* se inscribit *quarumdam regalium Abbatiarum, videlicet S. Mariæ de Stampis, S. Mariæ de Corbolio, S. Mariæ de Medunta, S. Mariæ de Pinsiaco, & S. Mellonis de Pontisara*, in aliquot Chartis quæ descriptæ habentur in Probat. Hist. Drocensis p. 226. 228.

Fiscalia etiam Monasteria, interdum dicuntur, quod in fiscis regiis exstructa essent, & ab ipsis Regibus dotata. Τὰ τοῦ δημοσίου μοναστήρια, in Nov. 8 Alexii Comneni in Jure Græcorum. Flodoardus lib. 4. c. 46. *Quod Monasterium Domnus Gautbertus vir illustris in honore S. Petri construxisse traditur, quod Regale vel Fiscale vocatur, eo quod in Regali potestate usque ad moderna tempora fuerit habitum*. Vita Aldrici Episcopi Cenoman. num. 6. *Quod Abbatia S. Vincentii non esset de jure antedicti Episcopi, sed fiscus sæpedicti Hludovici Imperatoris esse debebat*. Diploma Henrici II. Imper. ann. 1012. apud Ughellum tom. 2. pag. 513. *Abbatia super res juris nostri constructa*. Chartæ Alemannicæ apud Goldastum cap. 96. *Testes auditi super controversia, an Monasterium S. Galli sub ditione Episcopi Constantiensis esse deberet, an vero sui magis juris esset: pars Episcopi Hattonis dixit, quod nostrum Monasterium temporibus Pipini & Karoli Episcopi Constantiensibus fuisset subjectum: nostri vero jurati dixerunt, quod nostrum Monasterium in loco libero, non in fisco, non in terra Ecclesiastica esset, non per ullius hominis traditionem, sed in solo Imperatorum arbitrio stare, quem ei loco præficiat, &c.* Charta Ludovici VII. Reg. Franc. an. 1172. ex Tabul. Fossatensi fol. 20 *Cum omnes Dei Ecclesias nobis subjectas dextera Regiæ potestatis ab incursu malignantium habeamus protegere, & earum jura illibata conservare, de illis tamen specialem tenemur gerere sollicitudinem, quas de nobis regale tenentes ab antecessoribus nostris memoriæ Regni Francorum Regibus in fisco Regio fundatas esse cognoscimus*. Hinc ejusmodi Abbatiæ *Regum hæreditariæ possessiones* dicuntur apud Wandelbertum de Miraculis S. Goaris cap. 45. *Orta est in Treverorum Pontificem tunc Wormadum & Abbatem Asuerum pro eadem Cella contentio, asserente Episcopo eam ad suæ Ecclesiæ jus pertinere, Abbate contradicente, esse illam Regis lege hæreditaria possessionem, &c.*

Ea vero erat Monasteriorum Regalium vel Imperialium conditio, ut ab omni jurisdictione Episcopali exempta essent, nullique alii, præterquam Imperatori aut Regi immediate subjecta. Concilium Vernense an. 755. cap. 20. *In alia Synodo nobis perdonastis, ut illa monasteria, ubi regulariter monachi vel monachæ vixerint, hoc quod eis de illis rebus dimittebatis, unde vivere potuissent, exinde, si regalis erat, ad domnum Regem faciant rationes Abbas vel Abbatissa; & si Episcopalis, ad illum Episcopum*. Capitulare an. 793. cap. 6. *De Monasteriis & Xenodochiis quæ per diversos Comitatus esse videntur, ut regalia sint, & quicunque ea habere voluerit, per beneficium domini Regis habeat*. Charta Caroli Calvi apud Stephanum Baluzium in Append. ad Capitul. num. 61. *Et postmodum veniens in memorati genitoris præfatum prædictum Monasterium contulit, ut sub defensione atque mundeburda piissimi genitoris nostri consisteret & perpetuo ibidem Monachi famularent, ita ut nullius ditioni subditi essent, nisi solius Dei, & semper sub defensione atque immunitate Regis consisterent*. Adde num. 122. Chartæ Ottonis M. an. 965. & Ottonis II. ann. 974. & Ottonis III. ann. 990. pro Monasterio S. Maximini Trevirensis, apud Nicol. Zyllesium: *Ea siquidem ratione ut idem Cœnobium sub nostro successorumque nostrorum mundiburdio vel defensione perpetualiter permaneat, nec alicui sedi aut Ecclesiæ, vel cuilibet personæ beneficiarium aut subjectum, nisi Imperatori vel Regis dignitati subjaceat*. Charta Ottonis III. Imp. an. 1001. apud Ughellum tom. 2. p. 357. *Unde Abbatiam de Pomposa ab omni subjectione Archiepiscoporum sive aliorum eximimus, ut Regalis sit, nullis dominantium personarum subjecta*. Alia Friderici II. Imper. apud Rocchum Pirrhum tom. 1. pag 156. *Asserens dictum Monasterium nostræ regali dignitati fore immediate subjectum*. Charta ejusdem Friderici an.

1193. pro Monasterio S. Qirini Tergernesehensi: *Ut sit regalis Abbatia in perpetuum, & omnimoda libertate sublimata, & ab omnis obligationis subjugatione libera, ut nullus Episcoporum vel Archiepiscoporum, vel Ducum, vel Marchionum, vel Comitum, vel aliqua omnino persona præsumat hanc molestare, vel à sui statu dimovere*. Innocentius III. PP. lib. 16. Epist. 162 *Cum ipsorum Monasterium, juxta morem patriæ* (Græcorum) *à jurisdictione quorumlibet Ecclesiasticorum Prælatorum exemptum fuerit ab antiquo, & soli CPolitano Imperatori subjectum*. Idem vero summus Pontifex in Epist. ad Patriarcham CP. in Gestis ejusd. p. 108. satis insinuat ea Monasteria ab ipsa etiam Patriarchæ jurisdictione fuisse exempta. Vide Metropolim Salisburgensem tom. 1. pag. 276. tom. 3. p. 398. & Bullarium Casinense tom. 2. pag. 78.

Hinc unde *Monasteria libera* passim dicuntur, *Abbatiæ liberales*, in Charta Ottonis Imp. in Metropoli Salisburgensi tom. 3. pag. 344. [*αὐτοδέσποτα μοναστήρια*, in Nov. 8. Alexii Comneni Imp. lib. 2. juris Græcorum.] Innocentius III. lib. 13. Epist. 39. *Cum libera Monasteria, quæ Imperialia nuncupantur, Græcorumque dominio nulli essent Archiepiscoporum vel Episcoporum subjecta*. Charta Roberti Episcopi Messanensis an. 1094. apud Rocchum Pirrhum in Episc. Pactensibus p. 387. *Placuit ... præfato Comiti Rogerio* (Siciliæ) *ut per Siciliam in territoriis Episcopalium Ecclesiarum libera constitueret Monasteria Monachorum*, &c. Charta alia Ricardi I. Regis Angliæ in Monastico Anglic. tom. 1. pag. 527. *Ita ut præfata Abbatia in perpetuum libera & in capite de Corona nostra sit, sicut Abbatia S. Edmundi, & aliæ Abbatiæ Regales, quæ per Angliam sunt constitutæ*. Ita tamen interdum *libera* erant, ut Sedi Apostolicæ immediate subjicerentur. Ditmarus lib. 3. *Congregatis ibi Monachis liberam fecit Abbatiam, datisque sibi rebus necessariis, Apostolico confirmavit privilegio*. Historia Monasterii Melicensis: *Tertium vero* (Monasterium) *à progenitoribus suis fundatum ... libertati donavit, ac sedi Apostolicæ obtulit, exemptum permissione & rogatu D. Udalrici Episcopi Pictaviensis nobiliter ditavit*. Charta Henrici Regis an. 1058. ex Tabulario Fossatensi fol. 15. *Sed usque in ævum Apostolicalis atque regalis Abbatia existat*. Et si hisce immunitatibus Episcoporum, in quorum diœcesibus erant Monasteria libera, consensus interveniret, hæc semper conditio apponebatur: *Salva tamen personæ nostræ successorumque nostrorum canonica reverentia*, ut est in Epistola Walteri Episcopi Cabilonensis pro Monasterio Cisterciensi, in Hist. de ejusdem Ordinis exordio. Privilegium Joannis Papæ pro Ecclesia Lochiensi à Goffrido Grisagonella constructa: *Quos nos divina fulti fiducia ita confirmamus, ut præfata Ecclesia sit semper ab omnium hominum dominatione libera, ut præter Romanum Pontificem nullum habeat Præsulem ... Hoc autem factum est assensu & voluntate Harduini tunc temporis Turonensis Archiepiscopi*. Vide Vitam Aldrici Episcopi Cenom. num. 47. Vitam S. Baboleni n. 2. Edit. Petri Chiffletii, Ughellum tom. 4. Italiæ sacræ pag. 674. & Baluzium ad Lupi Ferrariensis Epist. 12.

Monasteria Libera interdum etiam appellabant, quibus integra libertas erat in Abbatum electionibus. Chronicon Mauriniacense lib. 3. *Abbatiam enim liberam, & à tempore avi sui per liberalitatem Vulgrini ab omni obnoxietate emancipatam, in illo jam proximæ electionis articulo potestativæ coactionis districtione ad hoc tentavit pertrahere, ut Monachi nostri in electione sua liberam vocem non haberent, sed ut subjugales Abbatem, qui per manus aliorum & considerationem eis esset impositus, susciperent*. Epist. 15. ex Sugerianis.

Monasteria Libera deinde appellata, quæ ab omni sæculari jurisdictione exempta erant: Acta Murensis Monasterii p. 15. *Dixitque eis ut ipsi componerent & dictarent cartam libertatis, ... & dimisit locum liberum penitus ac perfecte, ut nullus posterorum suorum vel heredum posset ullam rationem habere vel excogitare ad istum locum*. Adde p. 16. 21.

Monasteria Libera denique dicta, quæ exempta erant à jurisdictione Episcoporum. Charta Joann. Episcopi Pergamensis an. 1210. Histor. Pergam. tom. 3. pag. 372. *Statuit & ordinavit* (idem Episcopus) *ut Monasterium beatæ Gratæ liberum sit, & similiter venerabilis Justina Abbatissa, & cæteræ sorores ejusdem loci, quæ nunc sunt, vel pro tempore fuerint, sint liberæ & exemptæ à jurisdictione Pergamensis Episcopi & successorum ejus*. Interdum fundatores ipsi Monasteria à se extructa Sedi Apostolicæ offerebant, cui soli obnoxia esse volebant, sub aliquo censu annuo. Bertholdus Constantiensis an. 1093. *Idemque Monasterium ... sic melioratum & de sua potestate emancipatum S. Petro sub jure tributario contradidit, ut Apostolicæ Sedi deinceps principaliter subjaceret, & sub ejus defensione, ut alia libera Monasteria, jure perpetuo polleret*. Vide Acta Murensia pag. 21. Ughellum tom. 7. pag. 705. 715 &c.

☞ *Monasteria libera* ab *ingenuis* interdum distincta fuisse, observat Mabillonius tom. 4. Annal. Bened. p. 48. *Libera* dicebantur, quæ Romano Pontifici in Spiritualibus; *ingenua* vero, quæ soli Regi in temporalibus subjecta erant.

Monasteriorum Regalium ea etiam erat prærogativa, ut eorum Abbates non nisi ab ipsis Imperatoribus aut Regibus, vel certe cum eorum nutu, instituerentur, deligerentur, & investirentur, atque adeo installarentur. Hariulfus in Vita S. Angilberti Abbatis Centulensis cap. 2. *Et quoniam moris erat in locis Regalibus, ut nemo præficeretur absque regio actu*, &c. Lex Longob. lib. 3. tit. 1. §. 30. *De Monasteriis & Xenodochiis, quæ per diversos Comitatus esse videntur, & regalia sunt, ut quicunque ea habere voluerint, per beneficium domni Regis habeant*, id est, ea ab ipso Rege impetrent, sed forte in beneficium: nam §. 29. solæ Ecclesiæ Baptismales à laicis hominibus teneri vetantur, non item Monasteria. Odo Fossatensis Monachus in Vita Burcardi Comitis Corboilensis, eumdem Comitem hisce verbis Robertum Regem convenisse scribit: *Oro namque ut Ecclesiam Fossatensis Cœnobii quæ regali subdita est dominio, vesterque fiscus fore videtur, mihi servituti vestræ obsequiis parenti tuo præcelsa Majestas concedere dignetur*. *Cui Rex ait: Cum omnibus constet prædecessorum nostrorum temporibus regalem semper fuisse Abbatiam, quomodo valet fieri, ut à nostra regali potestate separetur?* Vide Joann. VIII. PP. Epist. 34. Vitam S. Willelmi Abbatis Roschild. num. 20. & Vitam S. Walteri Abbatis Pontisarensis num 5.

De Regalium Abbatiar. investitura præstat Charta Henr. II. Imp. an. 1012. apud Ughell. in Episc. Faventin. *Quandam Abbatiam ad honorem S. Benedicti super res nostri juris constructã, in Alpe quæ dicitur Bifurco, tantũ à Regibus vel Imperator solitam investiri*, &c. Ex quibus docemur Abbatias de quibus investituræ, perinde ac Episcopatuum, per baculum fiebant, Regales fuisse.

In Monasteriis vero ubi electio locum habebat, fiebat illa Regis consensu prius expetito. Testam. Philippi Aug. Reg. Fr. an. 1190. apud Rigordum: *Si forte contigerit Sedem Episcopalem, vel aliquam Abbatiam Regalẽ vacare, volumus ut Canonici Ecclesiæ, vel Monachi Monasterii vacantis veniant ad Reginam & Archiepiscop. sicut ante nos venirent, & liberam electionem ab eis petant*. Unde scribit Sugerius in Ludov. VI. p. 310. Adamo

mo Abbate Sandionysiano mortuo, se in Abbatem à toto Conventu electum: sed quia *inconsulto Rege* id factum fuerat, eumdem Regem electionem noluisse admittere. Exstant complures aliæ Chartæ, quibus Abbatum Regalium electiones confirmari à Regibus expetuntur ab ipsis Monachis electoribus, in Probat. lib. de Immunit. Ecclesiæ Gallicanæ c. 16. n. 6. 8. 9. 11. 14. 20. 21. De Regalium vero Abbatum installatione per Reges ipsos, legitur Charta Philippi Aug. ann. 1185. pro Episcopo Silvanect. in Regesto ejusdem Regis Herouvalliano fol. 166. *Galfrido Episcopo Silvanectensi concessimus donum illud quod genitor noster bonæ memoriæ Ludovicus Rex fecit Amalrico Episcopo Silvanectensi de Abbatibus regalibus in stallum mittendis, videlicet ut non per alium quam per eum tantum, vel per ejus successores possint institui.* Atque inde

Abbates, Regales dicti. *Abbates ad Palatium pertinentes*, in Capitulari Radelchisi Principis Beneventani ann. 851. cap. 4. 7. In Regesto Feodorum Ecclesiæ Lingonensis part. 2. fol. 107. verso, habetur Epistola Regis Philippi Augusti ad Innocentium III. PP. ann. 1212. in qua fit mentio contentionis, quæ inter Regem & Episcopum Lingonensem pro jurisdictione Abbatiæ Besuensis vertebatur, cujus Abbas *Abbatem Regalem* se esse asserebat, proindeque à jurisdictione Episcopi exemtum: hanc descripsit Jacobus Petitus post Pœnitentiale S. Theodori p. 706.

Cum igitur Abbatiæ istæ Regales ex feudis Regiis dotatæ essent, earum Abbates *in militiam ire, & Regalitati servire* tenebantur, ut est in Diplomate Henrici Imp. an. 1063. pro Monasterio S. Maximini Trevirensi, quod à Duchesnio descriptum est in Historia Limburgensi p. 29. Quæ quidem Monasteria Regia ea sunt, *quæ Regi militiam vel dona debere* dicuntur, in quodam Constituto, quod habetur in tomo 2. Scriptor. Histor. Franc. p. 323. Chronicon Sconiense c. 16. de Mediano Monasterio: *Sed quia idem Monasterium, sicut & alia circumjacentia, Imperio Romano subjacebant, & in expeditione Imperatoris armatorum cuneos de jure mittere solebant, prœliis crebrius innovantibus, Ecclesiæ miserabiliter opprimebantur.* Ardo Monachus in Vita S. Benedicti Abbatis Anianensis: *Erant etiam quædam ex eis munera militiamque exercentes* (Abbates:) *quapropter ad tantam devenerant paupertatem, ut alimenta vestimentaque deessent Monachis.*

Id præterea juris Regi competit in Monasteriis Regalibus, *quod utendo jure suo regio possit Monachum vel Monialem in iis in principio sui regiminis post suam coronationem ponere*, ut est in Regesto Parlamenti *Olim*, fol. 26.

Regalium denique Monasteriorum & Abbatiarum *Annata*, ad Regem spectabant, quas Ludovicus VII. Rex Franc. Monasterio S. Victoris Parisiens. concessit. Vide *Annuale*.

Præterea *Abbates Regales*, perinde ac Episcopi, Buticulario Franciæ centum solidos exsolvere tenebantur, cum Abbatialis dignitatis confirmationem ab Rege expetebant, vel forte cum eidem fidelitatis præstabant sacramentum. Ad id sane Abbatem S. Sulpitii Bituricensis & Abbatem S. Dionysii in Francia Aresto an. 1265. condemnatos docemur ex 1. Regesto Parlamenti fol. 147. & Stylo antiquo Parlamenti part. 6. §. 36. *Buticularius Franciæ proposuit contra Abbatem Bonævallis, quod Abbates Regales Regni Franciæ in nova creatione sua generaliter solvere tenerentur Ministerialibus de Hospitio Domini Regis 25. libras Paris. videlicet Dapifero 10. libras, Buticulario 100. sol. Cambellano 100. sol. & minoribus Cambellanis centum sol.* qui quidem Abbas, licet diceret se ad hoc non teneri, *cum domino Regi non faceret fidelitatem vel homagium*, ad id exsolvendum Judicio & Aresto Curiæ damnatus perinde fuit. Meminit Alexand. III. PP. Ep. 162. ex iis quæ habentur in tomo 4. Hist. Franc. hujusce præstationis *ab Abbatibus Regalibus*, Franciæ Buticulariis fieri solitæ, licet frustra contra reclamarent. De hocce jure Buticulariorum, & de hominiis & sacramentis fidelitatis ab Abbatibus Regibus præstitis, exstat insigne Diploma in Tabulario S. Genovefæ Paris. quod hic describere visum est.

Anno Dom. 1282. die Jovis in Cœna Dom. videlicet 8. Kl. April. Frater Guillelmus dictus de Aussiedere, novus Abbas S. Genovefæ Paris. per provisionem summi Pontificis, comparuit coram Dom. nostro Rege Franciæ Philippe, apud Montem Argi, in Camera ipsius Regis, & obtulit dicto Regi quod paratus erat ei facere nomine prædictæ Ecclesiæ quod debebat. Atque respondit Consilium Regis, quod homagium debebat facere dictus Abbas, & fidelitatem jurare, & Prior, & Conventus dicti loci per literas pendentes regalia petere. Dictus vero Abbas juramentum fidelitatis statim obtulit facere, quod fecit sub hac forma. Allatum fuit Missale, & datum in manibus ejus, & stola collo ejus apposita, & tunc juravit, quod Regi in omnibus fidelis esset, & quod secreta Regis fideliter servaret, & quod Regi bonum & fidele consilium daret, si super hoc requireretur. De homagio autem faciendo & regalibus petendis, dilationem petiit, donec super his cum Conventu suo deliberasset: quæ dilatio concessa est ei. Ad hæc præsentes fuerunt Decanus S. Martini Turon. tunc Cancellarius Regis, & Guillelmus de Crepi Notarius Regis, Dom. dictus Granche Miles, Frater Gaufridus Cancellarius, & Frater Legerius Canonicus S. Genovefæ. In Parlamento sequenti circa festum Ascensionis Domini venit dictus Abbas ad Regem in Camera sua, & fecit homagium sub his verbis Gallice: Sire, je deviens vostre hom liges, & vous promès leautè jusque à la mort. *De Regalibus petendis dixit Abbas, quod Papa suppleverat per literam quam miserat ei super provisione sua, quod Conventus & Prior facere debuissent: quod Rex gratanter acceptavit. Pro droituris Curiæ Regis super præmissis solvit dictus Abbas in omnibus ad dictum Magistri Gaufridi de Temple & Magistri Petri de Cond. Clericorum Regis 25. lib. Paris. videlicet ipsi Regi pro Senescalia 10. libr. Paris. domino Joanni de Acon 100. sol. pro Buticularia, Domino Joanni dicto Pracin 10. libr. Paris. pro Cambellanis.* In Regesto 7. Tabularii Regii hi dicuntur Abbates regales, *S. Dionysii, S. Germani, S. Genovefæ, Ferrariarum, S. Benedicti, S. Maximini, Mauriniaci, S. Maxentii in Pictavia, de Burgolio, Majoris Monasterii, S. Egidii, Trinorcii, S. Columbæ, Compendii, S. Medardi, S. Crispini, S. Remigii, Corbeiæ, S. Richarii.*

Monasteria Patriarchalia, quæ soli us Patriarchæ Constantinopolitani jurisdictioni subdita erant ab Episcoporum jurisdictione exempta. De iis præ cæteris Georgius in Vita S. Theodori Syceotæ ου. 72. Vide Gloss. med. Græcit. in [illegible].

Monasteria Minuta, *ubi Nonnanes sine regula sedent*, in Capitulari an. 789. c. 3.

In Monasteria Amandari aut relegari, vice pœnitentiæ, solebant Clerici & Laici. Vide Nov. 123. c. 44. Responsa Stephani II. PP c. 10. 13. Conc. Cabilon. II. c. 40. Isidor. Hispal. de Scriptor. Eccles. in Victore Tunnensi, Anastas. in S. Siricio PP. Greg. Mag. l. 1. Ep. 41. l. 2. Ind. 11. Ep. 27. 42. 49. l. 4. Epist. S. Greg. Turon. l. 5. Hist. c. 49. Vitam Lud. Pii an. 818 Leges Wisig. l. 3. tit. 5. §. 1. Capitularia Caroli M. lib. 6. c. 98. Concil. Sarisberiense an. 1217. c. 9. Petr. Fabrum lib. 3. Semestr. c. 21. p. 335. & Morinum l. 7 de Pœnitent. c. 15. Monachi ipsi interdum *in aliud districtius Monasterium in pœnitentiam redigi* dicuntur apud Gregor. Mag. lib. 3. Epist. 9.

MONASTERIUM sæpe sumitur pro Ecclesia cathedrali, quod plerisque in Ecclesiis Cathedralibus Monachi, non ut hodie Canonici, olim sacra munia obirent: unde usu servato etiamnum in Germania Cathedrales Ecclesiæ dicuntur *Munster*, ut observant Nebridius Mundelheimius Epist. 17. Antiq. Monast. & Gretzerus lib. 1. Observat. ad Vitam S. Willibaldi c. 17. Ita Ecclesias Cathedrales Atrebatensem & Cameracensem *Monasterii* nomine donat Baldricus Noviom. lib. 3. cap. 4. & 48. Sic perinde Marianus Scotus an. 1081. Ecclesiam Cathedralem Moguntiæ *Monasterium Episcopale*; Dodechinus an. 1137. *Monasterium principale* vocant, *Monasterium Cathedralis Ecclesiæ*, apud Philippum Eystetensem in Vita S. Willibaldi cap. 38. §. 5. pro ipsa Ecclesia seu Basilica, ubi de cæca quadam: *Et statim properans sine ductore ad Monasterium Cathedralis Ecclesiæ, S. Willibaldo perpetuam continentiam vovit.* Ubi *Monasterium Cathedralis Ecclesiæ*, non est navis Ecclesiæ, quod vult idem Gretzerus. In Tabul. S. Cyrici Nivern. Ch. 59. Hugo Episcopus Nivernensis Ecclesiam S. Cyrici *monasterium* vocat.

☞ Probabilius forte quis existimaverit Ecclesias Cathedrales ob id potissimum *Monasterii* nomine designatas fuisse, quod Canonici, qui in iis sacra munera obirent, sub Episcopo suo vitam à Monastica non multo diversam agerent; quare eorum habitatio *Monasterium* dicebatur, unde ad Ecclesias quibus addicti erant, quemadmodum à Monachis ad ædes sacras Monasteriorum, Monasterii nomen fluxit. Nec dubium certe quin vox *Monasterium* pro Canonicorum domo interdum usurpata fuerit. Marianus Scotus in Chron. ad an. 1058. *Podelbrunna civitas cum duobus Monasteriis, id est episcopatus & monachorum, feria sexta ante Palmas igne consumitur.* Idem narrat Trithemius in Chron. Hirsaug. ad eumdem annum, ubi, quod mire sententiam nostram firmat, Ecclesiam Cathedralem à monasterio seu canonicorum domo distinguit: *Anno prænotato civitas Padelbronnensis in Saxonia cum duobus Monasteriis Cathedralique Ecclesia majore feria sexta ante Palmas incendio miserabiliter conflagravit.* Vita S. Bernwardi Episc. sæc. 6. Bened. part 1. pag. 224. *Duodecimo Kalendas Februarii nobile Monasterium sanctæ Hildenensemensis Ecclesiæ ... pene incendio perditum est ... Verum S. Dei Genitricis interventu ... illud venerabile templum mansit incolume.*

Sed & universim Ecclesiæ omnes *Monasteria* dictæ. Vita S. Protadii Episc. Vesontini n. 9. *Corpus vero ejus* (Sancti) *delatum est ad B. Petri Monasterium.* Ea enim ædes non Monachorum, sed Parochialis est. Concil. Rotomagen. an. 1072. c. 14. *Nuptiæ non in occulto fiant, neque post prandium: sed sponsus & sponsa jejuni à Sacerdote jejuno in Monasterio benedicantur.* [Charta Petri Abb. S. Dionysii an. 1224. *De terra in qua fecimus Monasterium de Trapis edificari pro eo quod fecimus dirui vetus Monasterium quod erat in castello nostro de Trapis.*] Ita S. Eulogius lib 1. Memorial. SS. c. 1. *Cœnobium* vocat, quod *Basilicam* paulo ante appellaverat: Vilharduinus n. 138. 139. *le Mostier des Apostres, le Mostier sainte Sophie.* Vetus Gallicus Interpres MS. Codicis ad tit. de S. Trinitate: *Aucuns estoient qui vouloient estre ensevelis dedens les Mostiers, si fu dit à l'Empereur, que nul lai ne doit cuider que les Iglises soient otroiées à cors d'homes, &c.* [Vetus Poeta MS. è Bibl. Coislin.

Uns vilains ala au Mostier
Soventes fois por Dieu proier.]

¶ MONASTERIUM, nude pro Ecclesia Monasterii. Iperius in Chron. S. Bertini part. 4. c. 21. apud Marten. tom. 3. Anecd. col. 541. *Cumque corpus* (Balduini) *pars aliqua militum hic in Sythiu Monasterio juxta patrem vellet sepelire, Elstrudis comitissa ejus uxor cupiens cum illo in eodem loco inquietari, eum ad Blandinium transferri, & ibidem tumulari fecit anno Domini 917... Nondum enim erat licitum mulieribus hoc intrare Monasterium.* Adde c. 23. part. 2. Hist. MS. Beccensis Monast. p. 80. *Et quoniam discedenti ipsi nepoti suo Lanfrancus cogendo præceperat, ne primo sui noviciatus anno aliquam vel in refectorio, vel in capitulo, aut in Monasterio lectionem legeret, &c.* Tortarius in Miraculis S. Benedicti sæc. 4. Bened. part. 2. pag. 398. *Si placet itaque vobis meum consilium, ingressi Monasterium, coram ipso* (Benedicto) *terra prosternamur, &c.* Adde Vitam S. Geraldi sæc. Bened. 6. part 2. p. 882. & seqq.

MONASTERIOLUM, Parvum Monasterium, ab alio majori dependens. Hadrian. II. PP. in Epist. ad Hincmarum Remensem: *Monasteriolum illud, quod in tua diœcesi tenuisse dicitur. Monasteriola regalia*, in Notitia anni 818. apud Ughellum in Episcopis Veronensibus. *Monasteriola puellarum*, in Capitulari an. 828. cap. 3. Hinc inditæ appellationes aliquot oppidis Galliæ, quæ *Monstreuils* vocant, ut est *Monasteriolum ad mare* in Picardia, &c. Vide *Metochium*.

MONASTERIALES, Monachi non semel in Concilio Cloveshoviensi an. 747.

¶ MONASTERIALIS ECCLESIA, Quæ monachorum est. Charta an. 1046. in Tabular. S. Victoris Massil. *Donamus S. Victori & fratribus ejus quorum Monasterialis Ecclesia corpora se gaudet retentare, &c.*

¶ MONASTERIUS, pro Monasterium. Ep. Johannis Monachi ad Richardum Card. apud Marten. tom. 1. Amplis. Collect. col. 523. *De Lucensis autem de hoc quod tristatum valde, quod Monasterius noster non habuit nisi c. solidos.* Charta Wifredi Comitis Barcin. to. 3. Concil. Hispan. pag. 165. *Imprimis in Comitatu Flusonensi, ubi ipse Monasterius fundatus est.*

¶ MONASTIUM, contracte pro Monasterium. Testamentum Henrici II. Reg. Angliæ an. 1182. in Lib. nig. Scaccarii p. 5. *Domus Majoris Monastii perdona M. marcas argenti.*

MONASTRIA, Monacha, ex Gr. Μοναστρία. Gregorius M. lib. 6. Ep. 23. *Ancillis Dei, quas vos* (Constantinopolitani) *Græca lingua Monastrias dicitis.* Julianus Antecessor Const. 115. §. 34. *Si quis contra Clericum vel Monachum, vel Diaconissam, vel Monastriam, vel Ascetriam habeat aliquam actionem, &c.* Adde §. 67.

¶ MONATARIA, f. Locus monetæ. Concil. Legion. an. 1012. inter Hispan. tom. 3. pag. 193. *Monataria dent singulos argenteos Sayoni Regis per unam quamque hebdomadam.*

¶ MONATOR, σημαντὴρ, *Monitor, significator.* Supplement. Antiquarii.

MONAZONTES, Monachi, seu potius Eremitæ, Μονάζοντες, apud Gregor. Nazianzenum in Carm. τὰ ἐπιτάφια ... μονάζοντας, & Basilium Epist. 304. Lex 63. Cod. Th. de Decur. *Quidam ignaviæ sectatores, desertis civitatum muneribus, captant solitudines ac secreta, & specie religionis cum cœtibus Monazonton congregantur. Hos igitur atque hujusmodi intra Ægyptum deprehensos, per Comitem Orientis, erui è latebris consulta præceptione mandamus, atque ad munia patriarum subeunda revocari.*

¶ MONBORATIO, Defensio, tutela; *Monboratus*, qui sub tutela vivit. Codex MS. Irminonis Abb. Sangerman. fol. 63. *Dedit ibi mansum ... tenet eum nunc Rotorus Monboratus: donat pro sua Monboratione de cera valentem denar. 2.* Vide *Mundiburdus*.

¶ MONCELLUS S. GERVASII. Certum Parisiis territorium ab æde S. Gervasio sacra sic dictum, Gall. etiamnum *Monceau S. Gervais.* Vetera monumenta Monast. S. Victoris apud Marten. to. 6. Ampl. Coll. col. 325.

an 5. *Item, D. Galerannus Comes Meulent 40. solidos de censu quem habet Parisius in Moncello S. Gervasii.*

¶ MOND-BAER, MOND-BOOR, MONDEBURDIS. Vide *Mundiburdus*.

¶ MONDIFICATUS, Mundus. Statuta Pallavic. lib. 2. c. 69. p. 127. *Ordinatum est quod quælibet persona stans & habitans in castro Buxeti teneatur Mondificatas, purgatas & uacidas tenere & manutenere dugarias.*

¶ MONDINA, Mensura frumentaria, eadem, ut videtur, quæ *modius*. Regestum 87. Chartophylacii Regii: *Item dimidium jornalis terræ situm in Vernanson juxta terram Guillelmi Espa, pro quibus facit domino unam Mondinam frumenti, quatuor denarios, unam Mondinam & dimidium avenæ, &c.* Occurrit ibidem pluries.

¶ MONDOALDUS. Vide infra *Mundualdus*.

¶ MONEATA VIA, Lapidibus strata, munita, Gal. *Pavée*. Forte à verbo munire ducta vocis origo. Statuta Montis Regal. p. 208. *Item statutum est, quod qualibet persona quæ habeat domum, vineam, vel hortum, seu possessionem intus civitatem Montis Reg. teneatur Moneatas factas ... manutenere aptatas suis expensis qualibet in rectitudine sua possessionis, usque in medium viæ .. Et si aliquis projiceret ... terram, fimum seu vinaciam in aliquam viam, seu Moneatam ... teneatur prædicta auferre ... Eligantur duo massarii in qualibet tercerio .. qui faciant fieri Moneatas novas expensis Communis, & vias Moneatas veteres proueant.* Ibid. p. 210. *Teneatur projicere terram ... in viam, nisi via esset Moneata, &c.*

¶ MONEDATUS, pro *Monetatos*, in lib. 6. Capitul. c. 284. Vide *Monetare*.

MONEIA, pro *Moneta*, Gall. *Monoie*, seu *Moneie*, ut efferimus. Domesdei tit. *Wircestre: Burgenses plures habuit, & pro 15. hidis se defendit, quando Moneta vertebatur, quisq; Monetarius dabat 20. solidos ad Londinum, pro cuneis monetæ accipiendis.* Ubi *vertebatur* idem valet ac *mutabatur*.

MONELLA, Monitio, admonitio. Lucifer Calaritanus lib. 2. pro S. Athanasio p. 97. *Tanquam fugisset nos domini Monella dicentis, &c.*

¶ MONELLUS, Campaniæ species. Statuta Capit. Tullensis ann. 1497 cap. 1. de Pulsationibus: *In Dominicis & profestis ultima cum duabus mediocribus campanis simul; & in duplicibus cum Monellis.* Vide *Maanellas* & *Meenellum*.

¶ MONERIUS, Molitor, Gall. *Meunier*. Charta apud Stephanot. tom. 3. Antiquit. Pictav. MSS. p. 944. *Actum item fuit in dicto compromisso quod viginti solidi qui fuerant levati per manum præpositi à Monerio dicti Abbatis.* Vita S. Yvonis tom. 4. Maii p. 599. *Dum canalis seu aquæ meatus clausioni minus cautus insisteret ... senex Monerius causam explorans.*

¶ MONESTERIUM, pro Monasterium, pluries occurrit in Charta Henrici I. Imper. an. 1014. apud Muratori delle Antic. Estensi p. 110

¶ MONESTERIUS, pro *Monetarius*, qui monetam cudit. Conspectus Instr. ad Hist. Occitan. spectantium à R. P. *de la Porte* Ord. Minimorum editus: *Sententia contra quosdam falsos Monesterios*.

MONETA, Monetæ ipsius character ac figura. Papias: *Moneta, similitudo.* [*Moneta*, νόμισμα, in Glos. Lat. Græc. Sangerm.] Curius Fortunatianus l. 3. Artis Scholasticæ: *Verbis utendum est, ut nummis publica Moneta signatis.* Ita *monetam lunaris eloquii* dixit Symmachus, pro charactere. Vide Juretum ad hunc locum pag. 315. Eadmerus lib. de S. Anselmi similitud. c. 9. *Denarius bonus puro ex ære, recto pondere, Monetaque legitima debet constare.* Infra: *Is autem Monachus qui adeo est senex, ut ante & retro jam nequeat inclinare, denario illi est similis, cujus Monetam temporis antiquitas jam delevit.* Rursum: *Assimilatur nummo ponderoso, Monetam tamen non habenti, & ideo non æque venali.* [Guillelmus Nangius in Chron. ad ann. 1173. *Tertio Idus Februarii apparuerunt de nocte ignea acies ... & lux tanta extitit quod nummus cujus Moneta esset posset agnosci.*] Alanus in Anticlaudiano lib. 2. cap. 7. de Grammatica:

Infantes docet illa loqui, linguasque ligatas
Solvit, & in propriam deducit verba Monetam.

MONETA, apud Papiam, *eadem & crumena dicta, quia admonet ne qua fraus in metallo vel in pondere fiat.* Iter Camerarii Scotici c. 10. §. 5. de Brasiatoribus: *Non habent mensuras, videlicet quartum, pintam, tertiam, & partem concordantes Monetæ domini Regis, per quas mensuras populus possit deservire debite, cum indiguerit.* Ubi *Moneta* sumitur pro mensura publica ac regia quæ pretium *monetæ* fixum habet. Ibidem c. 9. §. 3. *Quod non faciunt panem concordantem Monetæ, panem pro denario, panem pro obulo, panem pro quadrante.*

¶ MONETA, Officina, seu locus, ubi moneta cuditur. Charta Agnetis Comit. Pictav. ann. circ. 1050. inter Anecd. Marten. tom. 1. col. 187. *Videns autem hoc admodum pauca superadjeci decimam mei monetagii in Moneta Pictavensi.* Occurrit rursum in Charta an. 1215. ibidem col. 844. & alibi passim.

¶ MONETA, Jus cudendi monetam, vel emolumenta quæ monetæ domino obveniunt. Charta Pontii Comit. Tolos. an. 1037. tom. 2. Histor. Occitan. inter Instrum. pag. 200. *Dono tibi dilectæ sponsæ meæ Majore, episcopatum Albiense, & civitatem, & Moneta, & mercatum.*

¶ MONETA ANNIVERSARIORUM dicta quæ iis distribuebatur qui Anniversariis intererant. Est penes nos nummus in cujus una parte effigta inter duo lilia littera major A, cui imminet corona, cum inscript. MONETA ANNIVERSARIORUM: in altera numerus XII. cum 3. liliis & inscript. REQUIESCANT IN PACE.

¶ MONETA BLENCHA, Argentea, *Mon noie Blanche*, cui *nigra* seu ærea opponitur. Edictum pacis Jacobi Reg. Aragon. an. 1228. tom. 8. Spicil. Acher. pag. 386. *Præstantes insuper centum viginti solidos de Blencha Moneta.*

¶ MONETA BOSSANAYA, Monetæ Barcinonensis species. Locus est in *Bossanaya*.

¶ MONETA BRUNA, Eadem quæ ærea seu *nigra* aliis dicitur. Vide *Bruna* 1.

¶ MONETA CONTAMINATA, Ærea, eadem quæ *nigra*. Tabular. Mimat. an. 1306. *Ad episcopum & ecclesiam Mimatensem pertinet jus .. cudendi monetam æream Contaminatam & monetam argenteam, &c.* Occurrit præterea apud Rymer tom. 5. p. 444. col 2.

¶ MONETA CORIAGEA *cum clavo argenteo*. Hanc tempore captivitatis Johannis Reg. Franc. cusam scribit Guido P. pag. 493. *Ponamus*, inquit, *quod à tempore venditionis citra facta est Moneta de corio, sicut fuit tempore captivitatis Regis Johannis, de qua moneta licet currebilis sit centum floren. non valent duos florenos de Moneta currente tempore contractus, &c.* Eadem de re hæc habet Philippus *de Commines* lib. 5. cap. 18. *Et mit (le Roy Jean) le royaume en si grande pauvreté qu'il y avoit long temps monnoye comme de cuir, qui avoit un petit clou d'argent.* Ex his tamen minime certo efficitur iis temporibus exstitisse ejusmodi monetam coriaceam, præsertim cum nullum supersit hac de re Edictum; unde opinionem hanc deliramentum esse atque puerilem fabellam ait Molineus de Usur. nu. 799. neque probabilior videtur D. *le Blanc* pag 230. De moneta itaque debiliori, quam urgente necessitate cudi jusserat Carolus Regens, hæc accipienda existimo. Et quidem exstat Edictum datum Parisiis 25. Jan.

25.Jan.an.1356.tom.3.Ordinat.Reg.Franc.pag.95. in quo memorantur gravissimæ querelæ quas de imminutione monetæ habuerat populus, quibus ut fieret satis fortiorem monetam cudendam eodem Edicto curavit Huc spectant Chron.S.Dionysii tom.2. pag. 17. & Belgicum cap.93 Antiquioris usus fuit hæc coriacea moneta apud Francos, si fides Joh. Iperio in Chron. S.Bertini cap.49. apud Marten.tom.3. Anecd. col.727. *Aliquanto tempore per regnum Franciæ intermissum est fabricari monetam, & maxime quandiu Rex erat absens, sed loco monetæ cursæ* (currebant) *frusta de corio cum infixo clavo aureo vel argenteo, majori vel minori, & secundum hoc erat majoris pretii vel minoris*. Hæc credat qui aliis quas ibi profert fabulis fidem habere volet. Monetam coriaceam apud Lacedæmonios in usu fuisse docet Seneca lib.5.de benef. cap. 14. quod & propter exhaustam diuturnitate Italici belli pecuniam fecisse Fridericum II. Imper. narrat Antonius Florentinus in Chr. ad an.1240.

¶ MONETA DEBILIS, Quæ *forti* opponitur. Vide infra. Occurrit præterea in Privilegiis Capituli S.Bernardi de Romanis an.1358. tom. 3. Ordinat. pag. 277. & alibi passim. *Nummi leves*, in Charta Philippi senioris *de Falkenstein* pro monast. Fuld. an 1266. apud Schanoat.

MONETA FORTIS, vel *fortium*. Ita vocabant eam monetam, cujus materia purior erat, minusque adulterata. Vetus scheda: *Ad Nativitatem beatæ Mariæ 1306. incipit fortis moneta, & fuerat cursus debilis monetæ ab Omnibus Sanctis 1303. usque ad dictam Nativitat. Libræ fortes, libra fortium*, in Chartis aliquot, in Hist. Monasterii S.Mariæ Suession. pag 450. apud Duchesnium in Hist. Drocensi p. 276. Guichenonum in Hist. Sabaudica p.52.60.61. eumdem in Bibl.Sebusiana pag. 349. 355. & in Episcopis Bellicensibus p 78. Justellum in Hist. Turenensi p. 90. Roverium in Reomao p. 327. &c. Charta Lud.Imp. an.1329. pro Monetariis Papiensibus: *Et debent taliare monetas prædictas tali modo, quod in duabus unciis non sunt plures quam 3. denarii fortes, & 3. debiles, &c.* Infra: *Et debent taliare monetam tali modo, quod nullus de prædictis denariis erit fortior vel debilior suo justo pondere ultra 1. granum.* Charta an.1306. pro Moneta Comitatus S.Pauli: *Et les deniers seront taillez à douze fors, & à douze foibles; c'est à sçavoir les fors à 14. sols 6.d. & les foibles à 19.s.6.d.* Adde Statuta Leodiensia art.19. & formulas *assidendi terras* in Ducatu Burgundiæ post Consuetudinem Municipalem, sub finem capitis. In Charta ann. 1162. apud Ghirardaccum lib.3. Hist.Bonon.p.85. *Receptis ab eo centum libris afforciatorum. Denariis infortiatorum*, passim in Tabul. Abbat. Dalonensis fol. 4.5.7.49.55. &c. Ibidem fol.70. *Acceptis 8. libris de forzats, vel Pictavinis.* [*Solidi inforciatorum*, in nova Gall.Christ.tom.2. inter Instr. col 451. *Solidi reforciati*, in Charta an.1323. tom. 2 Hist.Dalph.p.110.col.2. *Lego... Esmenjardæ filiæ meæ 500. libras Reforciatorum sive Turonensium bonorum*, in Testam. Isnardi de Antravenis apud Gaufridum tom.1. Hist.Provinc.p.79 Hinc]

¶ REFORTIUM MONETARUM dicitur cum ad materiam puriorem moneta revocatur, apud Franc.Marcum Decis.432.part.2.p.224.

MONETA CUM GRANIS. Chronicon Malleacense. *An.1112. nummi mutati sunt, & cum granis alii facti sunt.*

MONETA NIGRA, Ærea vel ære mixta, cui *alba*, seu argentea opponitur. Martialis lib.1.Epigr 100.

Ut convivia sumtuosiora,
Tota quæ semel apparas in anno,
Nigræ sordibus explices monetæ.

Sic enim *æream* monetam intelligi censet Salmasius, Nicolaus Oresmius Episc.Lexov.de Mutatione Monetar.c.3. *Et quoniam aliquoties in aliqua regione non satis competenter habetur de argento, .. imo portiuncula argenti quæ juste dari deberet pro libra panis, vel aliquo tali, esset minus bene palpabilis propter nimiam parvitatem, ideo facta fuit mixtio de minus bona materia cum argento: & inde habuit ortum nigra Moneta, quæ est congrua pro minutis mercaturis.* Charta Joannis Nigellensis Domini apud Vassorium in Novioduno p.952. *Centum solidos Nigrorum vel Atrebatensis monetæ, in pretio 18. nummorum nigrorum singulis annis me & heredem meum soluturum concedo, &c. Turonenses nigri*, in Charta an.1269. in Probat. Hist. Turenensis p.42. *Nigelli*, in Charta Communiæ Crespiacensis ann.1223. *Dicta vero Communia pro his omnibus tenetur reddere Baillivis nostris apud Crespiacum singulis annis trecentas & septuaginta libras Nigellorum*; [Et in Charta an.1242.tom.2. Hist.Eccl.Meld. p.155. *Damus & concedimus in puram & perpetuam eleemosinam sexaginta libras Nigellorum.*] In Consuetudine Vadensi art 7. sexaginta sol. nigri, (*60. sols neres*) dicuntur valere in 36. sol. Paris. Vide Renaldum in Probat. Histor. Suess. p. 23. Justellum in probat. Hist. Turenensis pag. 64. Histor. Monasterii S. Mariæ Suessionensis pag.466.&c.

MONETA TERNALIS, *de terno*, [*de quaterno, de duple*,] sic dicta moneta Barcinonensis in Usaticis Barcinon. & in Charta Petri Regis Aragon.ann.1285. Chronicum Barcinonense: *XI.Kl.Aprilis an.1212. fuit aspersa à domino Rege Petro moneta de Quaterne Barchinon.* [*X.Kl.Martii an.1221. fuit à domino Rege Jacobo aspersa moneta de Duple Barchinon. 8.Kl.Sept.an.1258. fuit aspersa moneta à domino Rege Jacobo moneta de Terno Barchinon.*] Andreas Boschus de Titulis honor. Catalaniæ l.4.p.430. *Lo moneda de tern de Barcelona, qual era consta ab la constitucio del Rey Don Pere del any 1365 fo es la moneda se fabricava en Barcelona en virtut deldits privilegis del Rey Don Jaume any 1258. Rey Don Pere ab pragmatica del any 1283.* Chron. Petri Regis Aragon. l.3. c.8. *Stat à nos solament batre moneda en Catalunya, e que sia moneda Barcelonesa, e quas bata dins la Ciutat de Barcelona: laqual moneda es appellada de Tern.* Monetæ *de bine*, in Catalania meminit Paulus Xammer lib.de Antiq. Barcinonæ §.10.n.41.

MONETA SEPTENA. Charta Aimerici de Castro novo an... in Regesto Tolosano Cameræ Comput. Paris. ch.70. *Hoc prædictum donum .. nos & successores nostri, si voluerimus, possimus recuperare dando, imo persolutis successoribus nostris 5. millib. solid. Tholos. Monetæ septenæ, vel Malgor. duplos largos ad ipsorum electionem, vel pro singulis 26. solid. Tholos. unam marcham argenti fini, & de puro pro eadem ratione, si Tholos. & Malgor. abjiciebantur vel minorabantur expensio de lege, &c.*

MONETA OCTAVA. Tabularium Ecclesiæ Viennensis, sub Guidone Arch. fol.71. *Acquisivit à laicis hominibus alteram medietatem Ecclesiæ, cum decimis, & oblationibus, & sepultura; à Barlione filio Bernardi quartam partem ejusdem Ecclesiæ, & dedit ei inde 4. libras denariorum Viennensis octavæ Monetæ, &c.* Infra: *A Falcone filio Isardi accepit Gregoriam laudante Ademaro fratre suo, dedit ei 300. solidos Viennensis octavæ Monetæ, &c.*

MONETA DECIMA. Tabular. Monasterii S.Andreæ Viennensis: *..Vobis impignoravimus pro solid. unus quadrannos duos de Moneta decima, &c.* Alibi: *Donec prædicti solidi integro numero jam dictis restituantur Monachis: sit autem Moneta decena & electissima.* Idem Tabular. apud Acher. tom.13. Spicilegii p. 284. *Longa per tempora stetit ipsa Moneta bona in pondere, & mensura decena. Moneta decima octava.* Charta Arcembaldi de Subiaco an. 1229. *Ad sciendum, quod debemus Prioratui* dictæ

dicta villa de Capella triginta & octo solid. Moneta decima octava ad Parisiensem nunuatum censuulos,&c.

Cur autem Monetæ istæ *Terna, Octava*, & *Decima* appellatæ fuerint, haud facile est definire, nisi ad voces à Monetariis vulgo receptas *Moneta prima, secunda, & tertia, &c.* referri debeant, & quarum mentio habetur in Concilio Curiæ Monetariæ sub Philippo Pulcro Rege Franc. ad quarum explanationem hæc vernacula ex Adversariis Magni Peirescii, ipsiusque manu descripta, olim excepimus, quæ ut minime trita hic inserere haud absurdum fortasse fuerit. *Monnoye deuxiéme, quinziéme, dix-huitiéme, &c. de laquelle il est parlé dans l'Advis de la Cour, sur le fait des monnoyes, dressé sous Philippes le Bel. Ces termes se prennent ordinairement pour la monnoye d'argent & billon, qui estoit une façon de parler usitée entre le Roy & les Maistres generaux de monnoyes, pour par le moyen d'icelle, & le prix que le Roy faisoit donner au marc d'argent hors œuvre, qui estoit toujours contenu ès mandemens qu'il envoyoit aux Maistres generaux, sçavoir la traitte, ou l'imposition que le Roy prenoit sur chascun marc d'argent le Roy en œuvre, des especes qu'il faisoit fabriquer. Pour entendre ce que dessus, il faut prendre pour fondement que* Monnoye Premiere *que d'autres appellent* Gros, *est cinq sols.* Monnoye Deuxieme *est dix sols.* Monnoye Troisieme, *quinze sols, & ainsi du plus au plus.* Monnoye xii. *soixante sols, parce qu'en 60. il y a cinq fois 12.* Monnoye xv. *75. sols.* Monnoye xviii. *4. l. 10 s. Or quand le Roy ordonnoit une fabrication d'especes, posé que soit celle qui est mentionnée au 2. art. de l'Advis de la Cour donné au Roy Philippe le Bel sur le fait de monnoyes, qui est à 6. den. (de loy) de 14. s. 8. den. (de taille) ayant cours pour 3. den. Tournois piece: il faut considerer premierement que lesdits 14. s. 8. den. qui sont 176. pieces, ayant cours pour 3. den. chascune, vallent en tout 528. den. Tournois, revenans à 44. sols Tournois, qui est la valeur du marc d'argent à 6. den. de loy, en œuvre desdites especes, qu'il appelle Monnoye* xviii. *laquelle pour n'estre qu'à 6. den. de loy, (qui est la moitié d'argent le Roy) il faut doubler la valeur de 44. sols pour sçavoir la valeur de susdite monnoye* xviii. *qui seroit à cette raison 4. livres 8. s. encore que ladite monnoye* xviii. *doit valoir 4. livres 10. sols, qui sont 2. sols sur le tout, ou sur les deux marcs de 6. den. de loy. De sorte qu'en cet article il y auroit faute à la taille desdites especes, laquelle il faudroit augmenter de 4. den. pour la faire venir à 15. sols de taille, n'est que lesdits 2. sols fussent retenus par celuy qui en donnoit l'avis pour la façon & fabrication des 2. marcs. Et pour sçavoir la traitte & l'imposition que le Roy prenoit sur ladite monnoye, il faut remarquer, que le Roy par le mandement qu'il envoyoit aux Maistres generaux des monnoyes, leur mandoit le prix du marc d'argent, sur lequel devoient estre fabriquées lesdites especes, qui valloit moins que le marc d'argent en œuvre desdites especes: Comme en cet exemple de la Monnoye* xviii. *le marc d'argent en œuvre, c'est à dire, monnoyé, doit valoir 4. livres 10. sols: & pouvoit mander que l'on donne du prix du marc d'argent 4. livres, son intention estant de prendre 10. s. de traitte ou d'imposition, ou pour la façon, sur chascun marc d'argent desdites especes. Et la monnoye cinqcentiéme, du temps du Roy Jean, vaut cent 25. livres Tourn. & le Roy faisoit donner en ses monnoyes aux Marchands qui livroient l'argent, ou le billon, 102. livres Tournois, lesquels deduits de 125. liv. restera 23. liv. que le Roy prenoit de traitte, & ainsi du plus au plus, & du moins au moins. De façon que pour sçavoir la traitte, ou le profit que le Roy y faisoit desdites monnoyes* xv. xviii. *&c. il faut sçavoir le prix du marc d'argent, lequel estoit toujours specifié & arresté dans les mandemens que le Roy envoyoit ausdits Maistres generaux des monnoyes. La difference desdites monnoyes* xv. xii. *&c. est que la plus basse, c'est à dire, la* xii. *est la plus forte monnoye, parce que les especes cy-dessus mentionnées n'auroient cours que pour 3. den. Turon. sur le pied de la monnoye* xii. *lesquelles sur le pied de la monnoye* xviii. *devroient courrir pour 3. d. Turon. & ainsi plus la monnoye est haute, plus les especes de mesme poids & de mesme bonté sont augmentées en cours, Comme par exemple, les susdites especes estans à 6. den. de loy, & de 14. s. 8. den. de taille, dressée sur le pied de monnoye cinqcentiéme, auroient cours pour 7. s. un d. 40. de denier. De tout ce discours se tire que la monnoye* xii. *est le pied de la monnoye qui se fabriquoit à raison de 60. s. le marc d'œuvre, Et la monnoye* xviii. *est le pied de celle qui se battoit sur le prix de 4. l. 10. s. ledit marc d'œuvre: & à mesure que le marc augmentoit de prix, on augmentoit aussi le nombre du terme de monnoye, d'autant qu'il y avoit de fois cinq sols, jusques à la monnoye cinqcentiéme, qui valloit 125. livres.*

☞ Hæc vero loquendi formula, quæ sub Philippo Pulcro in usu esse cœperat, desiit sub Ludovico XI. an. 1467 ut monet D. *le Blanc* p. 254.

☞ Atque hic non abs re fuerit observare proportionem 12. inter aurum & argentum statutam esse an. 864. in Edicto Pistensi c. 24. *Ut in omni regno nostro non amplius vendatur libra auri purissime cocti, nisi duodecim libris argenti de novis & meris denariis.* Ubi libra auri purissimi, vel, ut monetariorum voce utar, ad 24. karats, duodecim libris argenti puri, seu ejusdem legis æquiparatur.

Monetæ Perforatæ. Fleta lib. 1. cap. 22. §. 1. *Si quis denarium invenerat retonsum, vel de alio cuneo, quam de cuneis communibus Angliæ, Hiberniæ, & Scotiæ, statim illum faciat perforari & restitui.*

☞ Perforabantur monetæ cum earum cursus prohibebatur, vel inveniebantur adulteræ. Litteræ Philippi Pulcri an. 1309. tom. 1. Ordinat. Reg. Franc. p. 469. *Et se lesdites personnes es Monnoies qui einsi leur seront monstrées, trouveront aucuns deniers contrefaitz, ou faus, il les perceront, ou trencheront, & perciés ou tranchiés les rendront franchement.* Occurrit pluries in veteribus Edictis ad monetam spectantibus: at in recentioribus, *Cizailler*, legitur. Vide *Capatur Moneta*.

Moneta Usualis, quæ in *usu publico constituta*, in lege 1. Cod. Theod. Si quis pecunias conflaverit: *quæ in usu versatur*, apud Lampridium in Alexandro Severo: *in conversatione publica*, l. 2. dicto tit. & l. 1. de Conlat. æris. Senator in formula Comitivæ sacrarum Largitionum l. 6. Epist. 7. *Hanc liberalitatem nostram alio decoras obsequio, ut figura vultus nostri metallis usualibus imprimatur, monetamque facis de nostris temporibus futura sæcula commonere.* [*Usuales* in Statutis MSS. Augerii Episcopi Conseran. ann. 1280. *Cursibiles*, in Charta an. 1215. apud Calmet. tom. 2. Histor. Lothar. col. 14.] *Usualis & cursibilis*, in Tabulario Palensi apud Marcam in Hist. Benehara. lib. 4. c. 16. n. 7. & in Chronico Senoniensi lib. 2. c. 16. *Denarii usuales & dativi*, in Charta Caroli IV. Imper. an. 1351. in Chronico Constantiensi. [Vide *Cursibiles*.]

¶ Moneta Cursualis, Eadem notione, in Charta Libertat. Bellomons. ex Cod. MS. Coislin. *Mansurus infra metas prædictas... solvet nobis viginti solidos Cursualis monetæ in Comitatu Nivernensi. Monnoie coursable*, in Edicto Philippi VI. Reg. Franc. ann. 1336. & in alio ann. 1339. tom. 2. Ordinat. p. 142. Vide *Cursualis*.

¶ Moneta Curribilis, in Charta Jacobi Reg. Aragon. an. 1272. infra laudata.

Moneta Dativa & *accepta*, i. quæ in usu est, & datur & accipitur. Charta Friderici I. Imper. an. 1156. in Hist. Pergamensi tom. 3. pag. 459. *Ut liceat ei in sua civita-*

vitate monetam publicam cudere, quam per omnem Comitatum & Episcopatum ejus dativam & acceptam esse præcipimus. Occurrit etiam in Charta ano. 1258. apud Maximilianum Henricum in Apologia Archiep. Coloniensis p.33. Tabularium Conchense in Rutheois Ch. 85. *Centum 84. solidos denariorum exhibilium & pecuniæ hi inm publicæ monetæ Carcassonæ, &c. Nummi usuales*, in Speculo Saxonico l.1. art.65.§.5. *Nummi communiter currentes vel usuales*, l.3 art.40.§.4. Occurrit passim. Vide *Ambulare*.

MONETA MISAIBILIS, Gall. *de mise*, in Charta an. 1328. in Maceriis S. Barbaræ Lugdun. p.503.

¶ MONETA PONIBILA, Eodem intellectu. Vide *Ponibilis*.

MONETÆ FORISFACTUM, quod fuerit, docet Charta Stephani Dom. Sacricæsaris ano. 1178. *De forisfacta Monetæ ita specialiter statutum est, quod qui accusaverit aliquem de hominibus prædictis, quod accepit monetam quam Dominus Sacricæsaris accipi noluerit, postquam voce præconia prohibita fuerit, &c.*

¶ MONETÆ PES, Nostris *Pied de monnaye*, Budelio, *est meta monetariis præscripta in cudendis nummis, quam omnino observare tenentur*. Occurrit passim in Edictis ad rem monetariam pertinentibus. Vide laudatum Budelium lib. 18. pag 75. *de Lauriere* tom. 1. Ordinat. Reg. Franc. pag. 329. & *Paullain* ad calcem Tract. de Monet. p.483.

MONETÆ VESTITIO, [Ejusdem monetariis cessio sub aliqua præstatione. Charta Guillelmi Episcopi Cadurcensis in Tabular. ejusdem Ecclesiæ: *De Moneta vero redditibus unde controversia multa exorta est, hoc constituimus, ut habeant Canonici medietatem omnium, & super medietatem decimam ex omnibus quæcunque ex Moneta recta usu pervenient. De investitura quoque ejusdem Monetæ, quam vestitionem dicunt, cum tempus expostulaverit, ita dispesuimus fieri, ut cum post mortem Episcopi, per manum succedentis Episcopi Monetarii Monetam suam acquisierint, pecuniæ inde provenientis habeant Canonici præstitutam partem, scilicet medietatem & decimam, &c.*

MONETÆ RELAVATIO. Charta Ludovici VII. Regis Franc. an. 1159. ex Tabulario S. Maglorii Paris. fol. 67. & apud Brolium lib. 1. Antiquit. Paris. *Prædia, possessiones, beneficia, libera sunt & quieta ab omni exactione, redditione, consuetudine, & relevatione Monetæ quæ tertio anno à nobis exigitur.* Idem videtur quod *Monetagium* in Normannia.

¶ MONETÆ CONSUETUDO & *relevatio* dicitur in Charta Ludovici VII. Regis Fr. ann. 1159. apud D. *le Blanc* p.136.

¶ MONETÆ REDEMPTIO, Eadem notione, idem quod *Monetagium*. Charta Philippi Aug. Reg. Fran. an. 1187. laudata à D. *le Blanc* pag. 136 ex Reg. 8. Chartophylacii regii fol. 66. *Monetam Aurelianensem quæ in morte patris nostri currebat, in tota vita nostra nonommutandam concessimus & eam neque mutari neque alleviari patiemur. In tertio anno pro Redemptione ejusdem Monetæ de singulis modiis vini & hiemalis annonæ binos denarios, & de singulis modiis avenæ singulos denarios, sicut in tempore patris nostri fiebat, capiemus.*

¶ MONETA TERRÆ, Quæ in certo territorio in usu est, eadem quæ *usualis*, in Charta ao. 1398. apud Schlegel. Dissert. de Nummis antiq. Gothan. &c. p.61. 10. *libris denariorum bonorum usualium seu Monetæ terræ.*

MONETA, Matrix feminea, in qua formatur embrio, & χαρακτηρίζεται. Ægidius de Corbolio de Urinis:

In muliere magis portendit probra Moneta,
Si calor est rufus, &c.

Ubi Gentilis de Fulgineo: *Matrix, Moneta dicitur metaphorice, quia sicut super incudem moneta tunditur, sic in matrice fœtus monetariorum.*

MONETA, in Edicto Rotharis Regis Longobard. tit. 60.§.3. tit.65.§.1.2.4. scribitur, ubi Lex Longob. habet *Meta*. Vide in hac voce.

MONETA REGIA, dicebatur, quæ à Rege cudebatur, vulgo *Monnoie le Roy*, vel *Monnoie du Roy*, ad discrimen Monetæ Baronum, quibus id etiam juris competebat.

Monetæ vero Regiæ in Francia plures erant prærogativæ, quarum prima censeri debet, quod auream vel argenteam cudere solius Regis esset, quod Baronibus haud licebat, nisi regio indultu: eoque casu non altioris pretii quam unius denarii, ut est in quadam Schedula de Monetis circa ann. 1300. exarata: *Nuls des Barons de France ne puet, ne doit faire Monnoie d'or & d'argent, fors n'est li Rois, ou par son commandement, ne Monnoie qui vaille plus d'un denier.* Mox, cum de Baronibus qui Statuta de Monetis infringunt, agitur: *Le Quens de Bretagne a encommencé à faire une Monnoie qui valoit deux deniers.* Eidem porro Britanniæ Toparchæ Ludovicus XI. Rex monetam auream cudendi facultatem indulsit Diplomate mense Oct. ao. 1465. exarato, quod descriptum legitur in primo volumine Ordinationum ejusdem Regis f. 97. in Chartophylacio Parlamenti Parisiensis. Habetur illa apud Hautinum in lib. de Monetis Francicis p. 99.

Atque hanc quidem aureæ monetæ cudendæ facultatem vassallis suis sæpe concessisse Imperatores Germanicos legimus, cum in ipsa Germania tum in Italia, quæ eorum juris fuit, qua etiamnum ii gaudent. Chronica Sclavica Anonymi: *An. D. 1340. Bartholdus Comes de Hennenberg impetravit ab Imp. Ludovico Lubecæ auctoritatem faciendi auream Monetam sub Bulla aurea Imp. Majestatis.*

☞ Hæc emendat D. *Brussel* tom. 1. de Usu feud. pag. 201. uti minus accurata, censetque laudato Edicto reprobari veterem usum, quo Baronibus assertum hactenus fuerat jus monetam argenteam cudendi, eamque altioris pretii quam unius denarii: haud immerito quidem, cum ex infra dicendis certum sit monetæ regiæ cursum non in omnibus Baronum dominiis invaluisse, in quibus proinde necessum erat cudi monetam auream vel argenteam, ut esset commercio locus. Exstat præterea Charta an. 1306. in Tabular. Mimat. qua Philippus IV. Rex Franc. agnoscit Ecclesiæ Mimatensi competere jus cudendi monetam argenteam; quod a prædecessoribus suis illi concessum non dicit: *Ad episcopum & ecclesiam Mimatensem pertinet jus ... cudendi Monetam ære contaminatam & Monetam argenteam, &c.* Ex monetis vero argenteis Baronum, quæ etiamnum supersunt, nihil videtur certo colligi posse: aut enim ad Barones qui eo jure, ex regio indultu, gaudebant, referri debent; aut esse monetas regias in iis locis cusas suspicari licet.

☞ Id tamen mediis iis temporibus alicubi viguisse, ut monetæ argenteæ non cuderentur nisi ex regio indultu, utcumque suadet Charta Jacobi Regis Aragon. an. 1272. ex lib. magno *Talamus* Montispess. fol. 21. *Jacobus Rex ... percepto quod moneta Melgorii in villa nostra Montispess. currebilis ab antiquo sufficere non valente usibus hominum ejus villæ ... ad requisitionem fidelium nostrorum Consulum Montispess. volentes occurrere ... Monetam grossam argenteam, denarios scilicet & obolos, quilibet denarius valeat 12. denarios Melgorienses, & quilibet obolus 6. denarios Melgor. cudendam in ipsa villa, seu ejus dominatione & non alibi ... duximus ordinare.*

Monetæ regiæ altera prærogativa, ex Statuto S. Ludovici Regis Carnotis an. 1262. circa mediam Quadragesimam scripto, quod monetæ regiæ in universo regno

gno, nulliusque alterius in terris Baronum qui monetæ jure non gauderent, usus obtineret: *Et que nulle Monnoie ne soit prise au Royaume, de la S. Jean en avant, là où il n'a point de propre monnoie, fors la Monnoie le Roi. Et que nuls ne vende, n'achapte, ne fasse marchié fors que à celle monnoie. Et puet & doit courre la Monnoie le Roy par tout son Roiaume sans contredit de nulli qui ait propre monnoie, ou point, que ele courra en la terre le Roy. Et ne seront refusez Parisis, ne Tournois, tout soient-ils pelez; mais qu'ils aient cognoissance devers Croix ou Pile, que ils soient Parisis, ou Tournois, pour qui n'y faille pièce. Et li Rois veut & commande que telles Monoies soient receues à sos rentes, & comme il commande à prendre en sa terre, & que nuls ne puisse recourre, ne trebucher la Monnoie le Roy, sus paine de corps & d'avoir.* Similia habet de tonsis monetis Statutum Philippi Pulcri an. 1313. In Philippi III. Regis Fr. Statuto exarato circa Pentecosten an. 1273. descripto in 10. Regesto Chartophylacii Regii f. 62. [nunc edito apud *de Lauriere* tom. 1. Ordinat. pag. 297. in terris suis dominicis nullam aliam præter regiam in usu esse debere statuitur: præterea ut in terris Baronum qui jure monetæ gauderent, præter regiam, & ipsorum Baronum, [nulla alia cuderetur & esset in usu:] in terris vero Baronum, quibus id juris non erat, nulla alia præter regiam in usu perinde esset, vel ea cujus ex antiquo usus ac cursus in iis invaluisset: denique eo Statuto vetantur Barones monetam regiam imminuere. Similia habentur in Statutis Regis Philippi Pulcri mens. Aug. ann. 1289. 19. Maii ann. 1305. & mens. Jun. ann. 1313. Concilium Nicolai *de Maguanes*, Guillelmi *Coutet*, & Joannis *Desiaier*, datum Regi super Monetis, ex Regesto Cameræ Comput. sign. *Noster*, fol. 211. 212. *C'est l'ordenance que li bons Rois Loys, cui Diex face merci, fist sus le fait des monnoies. Premierement il ordena que nulle monnoie ne courussent en sa terre fors que les soues propres; & es terres des Barons ne courussent que leur propre monnoie en la terre de chascun Baron tant seulement. E les Monnoies nostre sire le Roy doivent courre & estre prises par toutes les terres aus Barons pour le pris que elles valent a leurs monnoies.* Statutum Philippi Regis Franc. 17. Jan. ann. 1308. in Regesto ejusdem Regis Chartophylacii Regii: *Et volumus insuper quod nostræ Monetæ currant & capiantur in terris ipsorum Baronum pro pretio monetarum suarum, valore ad valorem.*

☞ Hæc quidem erat ea ætate monetæ regiæ prærogativa, vel ut verius dicam, hanc illi asserere tum curabant Reges Francorum: prius vero alium obtinuisse morem, quem iis Ordinationibus emendatum voluere, merito ex allatis colligitur. Huc etiam spectat repetita Regum Edicta, quibus ballivis regiis præcipitur ut monetam regiam per ballivias suas currere faciant; unde id juris regii inique tulisse Barones, atque regiæ monetæ cursum in eorum terris aliquando inhibitum suspicari licet. Id aliis rursum argumentis probandum suscepit D. *Brussel* de Usu feudor. tom. 1. pag 197. 198. 202. & seqq. quod præsertim efficit ex conventione inter Ducem Burgundiæ & Episcopum Lingon. an. 1195. qua nulla alia moneta præter Divionensem & Lingonensem in usu esse apud Castellionem permittitur; unde & regiam prohibitam fuisse contendit. Ne quis vero hac in re remaneat scrupulus, subjicimus monumentum hactenus ineditum. Litteras nempe Philippi Augusti, quibus, ab Abbate Corbeiensi postulat, ut moneta regia Parisiensis in Comitatu Corbeiensi cursum habeat, sub fide in verbo regio præstita ejusdem Abbatis monetam, cum eam iterum cudere ei placuerit, in usu futuram sine ulla contradictione. Hinc tunc temporis à cudenda moneta cessasse certis ex causis Abbatem Corbeiensem conjicio; unde necesse erat monetæ vicinorum Baronum cursum permittere, quam libertatem præter alios monetæ suæ obtinere his litteris nititur Philippus Rex. Ut ut sit iis aperte declaratur monetam regiam in terris Baronum, qui jure monetæ gauderent, usum ea ætate non habuisse, nisi forte id ex more jam obtinuisset. Chartularium nigrum Corbeiense an. circ. 1210. exaratum pag. 34. *Philippus Dei gratia Francorum Rex. Noverint universi ad quos litteræ istæ pervenerint, quoniam nos fidelem nostrum Josetum abbatem Corbeia rogavimus & postulavimus, ut Monetam nostram Parisiensem in villa sua currere faceret, salvo jure suo; & eidem concessimus, & in verbo regio creantavimus, quod quam monetam suam iterum facere voluerit, contra non ibimus, neque vim aliquam ei aut successoribus ejus inde faciemus; imo ad beneplacitum suum monetam suam in villa sua sine contradictione currere faciet. Quod ut firmum & stabile permaneat præsentem paginam sigilli nostri auctoritate præcepimus confirmari. Actum Ambiani anno incarnati Verbi 1185. regni nostri anno 7. mense Martio.*

☞ Alterum vero, quod moneta Baronum, uti & regia, in usu perinde fuerit in terris aliorum Baronum, ubi antiqua consuetudine id obtinuerat, ex superius dictis non minus recte sequitur. Idem rursum efficitur ex eo maxime quod Baronibus licebat alterius Baronis monetæ usum intra dominiorum suorum limites inducere. quod factum fuisse ab Alberone Episc. qui obiit ann. 1158. docet Bertarius in Hist. Episc. Virdun. apud D. Calmet. tom. 1. Hist. Lotharing. inter Probat. col. 236. *Nec illud de laude Episcopi prætereundum est quod per 15. annos quibus præsul sedet, plebiculæ suæ ita pepercerit, ut percussuram proprii numismatis depravatam, mox post primum annum deposuerit, & Catalaunensem monetam inducens, numquam deinceps nummi percussuram, ne pauperes inde gravarentur, mutari fecit.* Id etiam colligitur ex eo quod de monetarum suarum cursu Barones inter se componere poterant. Hinc Henricus Trecensis Comes Episcopo Meldensi concedit ut ipsius moneta per comitatum Pruvinensem & Trecensem currat. Charta an. 1165. apud D. *Brussel* Tract. cit. pag. 194. *Meldensem Monetam nec bonam nec falsam deinceps fieri faciam aut fieri permittam, ... sed cum Pruvinensi & Trecensi moneta eadem lege & eodem pondere per comitatum Pruvinensem & Trecensem curret in toto posse meo.* Eo etiam pertinet inita societas inter Blancham Comitissam & Godefridum Episcopum Meldensem an. 1208. quam confirmat ejus successor Willelmus ann. 1214. Vide laudatum D. *Brussel* ibidem pag. 195. At cum dignitati regiæ hæc minus consentanea viderentur, Edictis supra memoratis statuitur, ut monetæ Baronum cursus intra eorum dominia, qui eo jure gauderent, cohiberetur: quod ut facilius obtinerent Reges Franc. jus cognoscendi de delictis circa monetas etiam Baronum commissis, atque mulctas ob *forisfacta* imponendi, sibi attribuere, ut pluribus probat idem D. *Brussel* pag. 204. & seqq. Quibus addi potest Arestum Candelosæ an. 1274. apud Molin. tom. 2. pag. 661. quo Comes seu Dux Britanniæ mulctatur, quod monetam suam in metalli probitate vitiasset. Neque tamen continuo is invaluit usus: exstat quippe in Tabular. Vivar. Transactio inter Philippum Pulcrum Reg. Franc. & Episc. Vivar. an. 1307. qua constat monetam Baronum tunc temporis, etiam extra eorum terras, in aliquo usu fuisse: *Nos* (Philippus Rex) *non impediemus directe vel indirecte, quo minus moneta dicti episcopi quam ipse episcopus cudi faciet in terra sua cudatur, & cursum habeat in civitate Vivarii, & toto episcopatu Viva-*

variensi, extra vero episcopatum prædictum, moneta ipsa libertatem habebit illam, quam monetæ aliorum Baronum regni nostri habebunt extra terras eorum.

Tertia monetæ regiæ prærogativa erat, quod ejus typi ac figuræ, ejus solius essent, nec Baronibus, qui monetæ jure gaudebant, monetis suis eas imprimere fas esset. Statutum S. Ludovici an. 1262. *Il est esgardé que nuls ne puisse faire monnoie semblant à la Monnoie le Rey, que il n'y ait dessemblance aperte, & devers Crois & devers Pille, & que elles cessent à estre faites doresnavant.* Idem statuitur in Statutis Philippi III. ann. 1273. & Philippi IV. ann. 1313.

Cum vero Barones, quorum monetæ usus intra dominiorum suorum limites coarctabatur, suis ut plurimum easdem ferme figuras, quibus regiæ insignitæ erant, imprimerent, ut apud literarum falsemignaros harum sese usus longius proferret, variæ subinde Regum nostrorum promulgatæ hac super re inhibitiones. Hinc etiam crebræ super his Baronum usurpationibus querelæ, etiam ad ipsos summos Pontifices delatæ, ut constat ex Bulla Clementis VI. PP. data apud Villam novam Avenionensis diœcesis, 3. Id. Martii an. 1 Pontific. in Regesto Memorialium Cameræ sign. C. fol. 122. sub an. 1353. *Nonnulli nullam habentes auctoritatem juris vel consuetudinem seu privilegium faciendi monetam, falsam cudunt & fabricant in regno Franciæ & locis vicinis, alii vero monetam fabricatam sub vero signo carissimi in Christo filii nostri Johannis Regis Franciæ illustris studiose depravant, & ex hoc cadit à suo recto pondere. Quamplures etiam in locis circumvicinis, quibus de jure aut consuetudine seu privilegio jus competit fabricandi monetam, signum proprium monetæ regiæ, monetæ suæ quam fabricant, quantum possunt similius super eorum & formam insculpunt, constituunt & imponunt. Et quamvis moneta prædicta eorum ad usurpatam similitudinem prædictam deficiat à justo pondere argenti, & solito in Regia moneta & more & consuetudine observato, simplices tamen & populares personæ non habentes inter monetas tantæ similitudinis peritiam discernendi, falluntur quotidie ex occasione in usu monetarum, recipientes monetas falso assimulatas pravetis*, &c. Habetur integra tom. 11. Spicilegii Acheriani p. 392. cui Chartam aliam earumdem usurpationum indicem adnectemus, ex Chartophylacio Regio, scrinio *Monetaries*, tit. 28.

Nous Eudes Duc de Bourgougne, Comtes d'Artois & de Borgeogne, Palatins & Sire de Salins, façons savoir à tous, que comme nous aions entendu que nostre chier & redoubté Seigneur le Roy de France, se tient mal apaié de nous, pour ce que le Maistre de ses monnoies li bont donné à entendre que nous façons à maintenant batre monnoie en nostre ville d'Auxerre, & semblable au coing & à la forme de sa monnoie, que petite difference y avoit entre sa monnoie & la nostre, & que mult de gens pouvoint estre déchens en prenant nostre monnoie comme la monnoie de nostredit Seigneur; Nous qui pour riens ne voudrions fere chose qui desplenst à nostre dit Seigneur, voulons & prometons faire muer le coing en la forme que nous faciens quant à present abattre en nostre ville d'Auxonne, & fere en nostre dite monnoie tel differance, & tel forme, que un chascun pourra apertement cognoistre nostre monnoie dissemblable à la monnoie du Roy Monseig. pour tel que nostre dite monnoie haura son cours tant seulement en nostre Comté de Bourgoigne, & en la terre de l'Empire: & commenderons & deffenderons, & ferons deffendre, que il ne forgent la monnoie du Royaume, & les ferons jurer, & ainxi ne recevrons, ne ferons recevoir le billon du Royaume. En témoignage de laquelle chose nous avons fait metre nostre seel en ces presentes Letres faites & données au Bois de Vincennes le tiers jour d'Octobre 1337.

Ob crebras igitur Baronum super Monetis regiis usurpationes, statuit Philippus Pulcher Statuto anni 1313. *Que les Maistres qui feront les monnoies des Prelats & Barons, soient tenus de juree sur les SS. Evangiles, que ils ne fonderont, ne feront fondre nulles des Monnoies du Roy... Et d'autant que nulle monnoie ne peut, ne ne doit estre sans garde, elle ordonne qu'en chascune monnoie des Prelats & des Barons il y aura un Garde de par le Roy, à ses propres cousts & despens, laquelle Garde pour ce que fraude contre les Ordonnances ne puisse estre faite, delivrera les deniers de tel prix comme il sera ordonné, & sera à tous les achaps d'argent & de billon; & que l'on ne pourra fondre, ne mettre à fournel, se ladite Garde n'est presente, par quoy l'on ne puisse fondre nulles monnoies contre lesdites Ordonnances, & iront les Maistres des monnoies du Roy par toutes les monnoies des Prelats & des Barons, & prendront les boistes desdites monnoies, & en feront essay, pour sçavoir se icelles monnoies seront faites de tel poids & de telle loy, comme ils doivent estre*, &c. [Vide Ægid. Gelenium in S. Engilberto p. 203.]

☞ Inter monetæ regiæ prærogativas hæc etiam recenseri potest, quod ejus adulteratores graviori supplicio punirentur, quam qui Baronum monetam adulteraverant. Vide *de Lauriere* tom. 1. Ordinat. Reg. Franc. pag. 93. Iis manus amputatur, ex Capitul. Ludovici Pii an. 819. cap. 19.

Denique monetæ Regiæ id juris peculiaris erat, quod ad eam cudendam universi Regni Monetarii, dimissis Baronum monetis, evocati convenire tenerentur, ut est in Chartophylacio Regio, scrinio *Monetaries*, tit. 31.

Moneta Palatina, Quæ in Palatio cudebatur. Capitulare Caroli Magni ad Legem Salicam tit. 3. c. 11. & lib. 3. Capitul. c. 13. & Capitul. 3. an. 805. c. 17. *De falsis monetis quia in commultis locis contra justitiam, & contra Edictum nostrum fiunt, volumus ut nullo alio loco moneta sit, nisi in Palatio nostro: nisi forte iterum à nobis aliter fuerit ordinatum.* Capitulare ejusdem Caroli ann. 808. c. 7. *De monetis, ut in nullo loco percutiantur nisi ad curtem; & illi denarii Palatini mercentur, & per omnia discurrant.* Meminit præterea Monetæ quæ in Palatio regio cudebatur, Edictum Pistense c. 12. quæ quidem pro Inscriptione hanc præferebant, Moneta Palatina. Adde Capitul. an. 823. c. 18. Buteroum de Monetis Francicis pag. 287. 376. [& D. *le Blanc* Tract. de Monet. p. 49. 75. 98. & 109]

Sed priusquam ulterius progrediamur, rem Lectoribus haud injucundam nec inutilem fore arbitramur, si monetas nostras Regias ac Palatinas, de quibus sermonem instituimus, earumque figuras, pondera ac pretia hic perstringamus, cum frequens apud Scriptores & in veteribus Tabulis harum occurrat mentio, & absque hujusce rei notione hærere plerumque necesse sit Lectoribus, dum monetarum pretia, atque adeo ipsas nomenclaturas vix noscant. At eum ante Philippum Pulcrum Regem, id est, ante an. 1300. monetariæ fabricæ in Regiis vel Cameræ Computorum aut Curiæ Monetariæ archivis nulla fere certa extent monumenta, & in doctorum Gazophylaciis perpaucæ habeantur ante hæc tempora aureæ Regum, tertiæ maxime stirpis, monetæ, qui huicce disquisitioni operam hactenus dederunt, ab eodem Rege fere semper seriem Monetariam Francicam orsi sunt, quorum exemplum secuti, ab ejus ævo quicquid fani ex veteribus Tabulis depromere licuit, in gratiam hujusmodi rei monetariæ studiosorum proponemus, ut quorum sint quas tanto servant studio, monetæ, vel inde addiscant quibus id ignotum est, additis ipsarum dumtaxat monetarum aurearum, & argentearum ectypis, quotquot sub manum occurrerunt.

Ne-

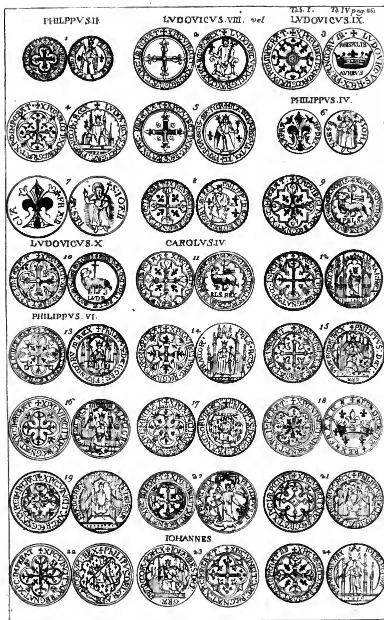
PHILPPVS II.
LVDOVICVS VIII. vel
LVDOVICVS IX.
REGALIS
AVREVS
PHILIPPVS IV.
LVDOVICVS X.
CAROLVS IV.
PHILIPPVS. VI.
IOHANNES.

Neque enim Regum nostrorum monetas omnes aureas ac argenteas hocce loco describere statuimus, cum id argumenti jam inceperit vir pereruditus, edito uno volumine, in quo qui prioris stemmatis Regum sunt, nummos aureos delineavit, spesque sit operi à viris doctis expetito, diuque intermisso ultimam tandem manum positurum: sed illas tantum utriusque metalli monetas dare præstat, quæ & certum nomen, & statum pondus habent ac pretium: ut cum eæ apud Scriptores occurrent, sciat Lector à quibus cusæ sint, qualeve fuerit singulis temporibus earum pretium. Denique ut quem typum prætulerint, agnoscat, si non omnium, complurium saltem figuras delineari curavimus. Monetarum autem Francicarum pondus, pretium, nomina peculiaria, ac tempus quo primum cusæ sunt, sub tertia duntaxat stirpe certa habentur: neque tamen, ut diximus, ante Philippum Pulcrum Regem, quo imperante describi ea cœpere in rerum monetariarum tabulis & archivis, à quibus quæ deinceps dabimus, excerpta sunt. Nam earum quæ antea cusæ habentur in Gazophylaciis, nomina ac pretia fere incerta manent, ut aurearum Philippi II. Ludovici VIII. & S. Ludovici IX. quas hic damus, tametsi posterioris quædam nomen ipsum præferant. A Philippo igitur quarto ordiremur, cum ipsis monetariis archivis.

☞ Rem monetariam altius repetere animus fuerat, idque haud infelici successu facturos nos sperabamus, maxime cum amplissimam collectionem Edictorum ad monetas spectantium, immenso studio sumtibusque impensis undique comparatam, singulari urbanitate nobis suppeditaverit Monetis Francicis Præfectus D. *Graffin*: iis tamen aliisque, quantum licuit, attente perlectis, cum D. Cangio à Philippo Pulcro exordium ducendum existimavimus, quod nihil maximi momenti aut indubitatæ fidei de anteactis temporibus nobis occurrerit. Id præterea suasit exemplum D. *le Blanc* qui hac in re licet versatissimus sæpissime implicatus hæret. Ad sequiora vero tempora illustranda non minimum proderit locupletissima hæc collectio, cujus etiam ope figuras, pondera, ac pretia monetarum ad hanc usque ætatem dabimus.

MONETÆ AUREÆ REGUM FRANCIÆ TERTII STEMMATIS.

Sub PHILIPPO IV.

☞ Moneta in pondere & lege imminuta à Philippo Pulcro an. 1295. ut patet ex Litteris datis mense Maio ejusdem anni apud *de Lauriere* tom. 1. Ordinat. pag. 325

¶ *Grossi Regales auri* (*Gros Royaux d'or*) nuper cusi currere jubentur pro 20. s. Paris. *Edicto an. 1295. apud de Lauriere tom. 1. Ordinat.* p. 543.

Floreni magni & parvi, (*Florins d'or grands & petits*) cusi an. 1302. 1303. *Regest. 36. Archivi Regii ch. 60.* Florenum aureum hic damus, qui forte is est qui hic indicatur, tametsi id nolimus asserere. Ab altera parte Joannem Baptistam præfert cum Inscripc. S. JOHANNES B. in altera lilium Florentinum, cum Inscript. P. DI. GRA. FRA. 6. 7.

☞ *Florenorum* mentio occurrit in Charta an. 1068. unde merito colligit D. *le Blanc* pag. 147. florenos antiquiores esse ann. 1252. quo primum Florentiæ cusos scribit Villaneus Histor. univers. sui temporis lib. 6. cap. 54.

Regales parvi auri puri & examinati, (*petits Royaux d'or fin*) pondus 3. denariorum & 15. granorum, & 70. ad marcam Parisiensem, pretii 11. solid. parvorum Turonensium, [leg. videtur Parisiensium] cusi an. 1305. [in Edicto 3. Maii an. 1305. apud *de Lauriere* to. 1. Ordinat. p. 429. & in alio dato die Lunæ post Magdalenam ejusdem ann. ibidem pag. 434. currere dicuntur pro 11. sol. bonorum parvorum Paris.] in eorum antica Rex sedet in sella leoninis capitibus exornata, inter bina lilia, cum Inscriptione, PHILIPPUS D. G. FRANCORUM REX. In postica, crux efficta conspicitur inter 4. lilia cum Inscript. XPC. VINCIT. XPC. REGNAT. XPC. IMPERAT. *Regest. 36. Archivi Regii ch. 238. 249. Statut. 1. Febr. 1306. aliud m. Maii ejusdem ann.* Typus hic datur 8.

Ad Nativitatem B. Mariæ 1306. incipit fortis moneta & fuerat cursus debilis monetæ ab Omnibus Sanctis 1303. usque ad dictam Nativitatem. Vet. Regest.

Anno 1308. *Floreni cum Cathedra*, (*Florins d'or à la Chaire*) pretii 20. solid. Turon. in *Edicto Philippi Regis dat. Paris. 18. Jan. an. 1308.* Sic dicti quod Rex in cathedra sedens effingitur.

Eodem anno *Denarii* dicti *cum Regina*, (*Deniers à la Reine*) currebant pro 16. sol. 8. den. *Idem Statut.* Quærunt viri docti, cujus Reginæ fuerint hi denarii: nam cum ii interdicantur in Edicto an. 1310. cum Florenis Florentinis & aliis monetis extraneis, videretur conjici posse extraneæ pariter Principis fuisse. Verum ex ipsis Statuti verbis id omnino non evincitur: [imo & contrarium utcumque ex iis colligere licet; ii quippe denarii in Francia interdum cusi dicuntur.] Præterea in Consilio Monetariorum ann. 1308. *Denarii cum Regina* dicuntur currere pro 14. sol. & 54. conficere ad marcam, ut & *Boni cum Regina*, (*Bons à la Reine*) 52. & semissem ad marcam, & currere ut *Agni* pro 15. sol. unde plerique opinantur ejusmodi denarios fuisse cusos in Navarræ regno à Joanna Navarræ, Philippi Regis uxore. Verum in Francia ipsa cusos arguit Statutum 4. Aug. 1310. de quo mox. Proinde ii fortasse fuerint, qui Blancam Reginam stantem inter 2. lilia præferunt, cum Inscriptione BLANCHA REG. LUDOVICI FRANC. REGIS MATER: habetur in Gazophylacio Regio, ejusque typum hic exhibemus 5.

☞ Alia est figura hujusce denarii in Gazophylacio regio asservati, si fides D. *le Blanc*, qui se præ manibus sæpius illum habuisse scribit, cujus etiam genuinum typum delineari curavit pag. 168. Sed neque ex eo certo concludi posse auctor est idem D. *le Blanc* cujus sit ætatis, cum in sequioribus temporibus cusum fuisse perspicuum sit. Ejusmodi tamen denarios cusos sub Philippo IV. dubium non est ex laudatis Edictis, unde eos fuisse opinatur in quibus Regis & Reginæ efficta protome: at cujus tituli & ponderis fuerint prorsus incompertum.

Statuto dato die Martis post Pascha an. 1308. *Denarii aurei ad Cathedram* currere jubentur pro 25. sol. Turon. *Denarii cum Massa*, (*Deniers à la Mace*) pro 22. sol. 6. den. Turon. *Denarii cum Regina*, pro 16. sol. 8 den. Turon *& parvi den. nuper cusi* pro 12. sol den. Turon. *Ita in alio Statuto 18. Jan. 1308.*

In Consilio Monetariorum ejusdem anni 1308. supra laudato dicuntur præterea *Floreni cum Massa*, 26. ad marcam confecisse, & valuisse 21. sol. 3. den. *Floreni cum Massa*, 37. ad marcam confecisse, & valuisse 20. sol. 8. den. *Floreni cum Cathedra*, valuisse duobus Florentinis: quorum quidem Florentinorum alii 70. ad marcam conficiebant & valebant 12. sol. 2. den. obol. alii conficiebant 72. ad marcam, & valebant 11. sol. 10. den.

Regales duri (*Royaux durs*) duplum fere pendentes parvorum Regalium, sed legis minoris, scilicet 22. karats auri, cum iisdem ferme figuris pond. 5. den. 12. gran. & pretii 24. solid. Paris. quorum 24. & dimid. conficiebant marcam auri, an. 1310. *die Jovis ante Assumptionem Deiparæ, usque ad 8. Febr. seq.* Regales Philippi Aug. Regis & Ludovici, incertum an VIII. vel IX. hic describimus. 1. 2. 3. 4.

De-

Denarii auri cum Agno, (*Deniers d'or à l'Agnel*) cum iisdem figuris, quibus insigniuntur *Mutones*, (*les petits Moutons*) pond. 3. den. 5. gr. pretii 15. sol. Turon. ab 8. *Febr.* 1310 usque ad 1. *Sept.* 1311. Horum typus hic describitur 9.

☞ Hæc emendanda probat D. *le Blanc* pag. 180. ex Statuto 22. Januar. 1310. *Agnels que nous faisons forger comme au temps de S. Louis, pour* 16. *sols Par.* Unde leg. 16 *sol. Par.* vel 20. *sol. Turon.* Ipsum consule.

Edicto dato die Martis ante S. Vincentium an. 1310. cudi jubetur moneta aurea, *qui est & sera appelle à l'Aignel, laquelle est du temps S. Lovis nostre aieul, pour* 16. *s. Parisis, & aussi pour* 8. *s. de Bourgeois fors, & pour* 16. *s. de Bourgeois petits.* [Idem legitur Mandato Cameræ Comput. dato Dominica ante Candelosam an. 1311. apud *de Lauriere* tom 1. Ordinat. pag. 482. *Ne mette les deniers d'or à l'Aignel pour plus de* 16. *sols petits Bourgois.*] Unde colligitur monetam auream Franciscam Agno signatam jam inde à S. Ludovici temporibus obtinuisse, quod suo loco docuimus in voce *Multo*.

☞ Exstat illud Edictum apud *de Lauriere* tom. 1. Ordinat. pag. 477. quod datum dicitur Pisciaci die Martis post S. Vincentium 1310. i. e. 27. Januar. ubi hæc leguntur quæ cum laudatis à D. Cangio non omnino conveniunt: *Qui est & sera apelee à l'Aignel, laquelle est du temps de S. Loys, nostre tres chier aieul, que nous fesons forger a present, faces prendre & mettre pour sese sols parisis, & aussi pour huit sols de Bourgois petits, &c.*

Edicto alio dato Paris. 7. Febr. 1310. cudi jubetur moneta auri examinati, *d'or fin, qui sera appelle à l'Agnel, de* 58. *den. & un tiers, au marc de Paris, & seront taillez sans fors & sans fenble.* [Quod factum non fuisse ex consilio Monetariorum monet D. le *Blanc* pag. 181.]

Edicto dato Paris. 4 Aug an. 1310. prohibetur cursus denariorum aureorum dictorum *cum Regina*,) *à la Reine*) quod in multis locis *contrafacti* fuerint, ac eorum plerique falsi, vel minoris pretii, quam ii qui in Francia cusi fuerant: quo etiam Edicto inhibentur Floreni Florentini.

Edicto laudato dato Pisciaci die Martis ante S Vincentium an. 1310. inhibentur *Denarii aurei cum Massa*, (*à la Mache*) post proximum Pascha, ut & Turonenses argentei 21. denariorum; & *Denarii aurei cum Regina*.

A 1. Sept. 1311. usque ad 24. Augusti 1312. cusi fuere denarii aurei cum Agno, ponderis & pretii supradicti.

A 24. Aug. 1312. usque ad Sabbatum Sanctum 1313. cusi iidem denarii cum Agno, ejusdem ponderis, pretii vero 20. sol. Turon. vel 20. sol. Burgensium.

Denarii aurei cum massa, interdicti Statuto dato Paris. 12. Aprilis ann. 1311. [apud *de Lauriere* tom. 1. Ordinat. p. 480.

Iidem rursum prohibiti, ut & *Denarii cum Regina*: & *Denariorum cum Agno* cursus per 16 sol. parvorum Burgensium statuitur, Statuto dato Meldis 16. Febr. an. 1311.

Rotulus Thesauri an. 1312. *Est sciendum quod duo solidi dictorum Grossorum argenti computantur ibi pro uno Regali ad Massam.*

In locatione Monetarum die Jovis post Conversionem S. Pauli an. 1311. fit mentio *Denariorum cum duplici cruce & cum Pallio*, (*au Mantelet*) ut & Denariorum durorum cum Massa, *des Deniers durs à la Mace*, & *Denariorum cum Regina*, qui interdicuntur.

Edicto dato Pontesiæ mense Junio ann. 1313. moneta aurea *ad Agnum*, cudi jubetur 15. solid. Turon. parvorum, cæteris monetis interdictis, præter Turonenses, Parisienses & Burgenses. Guillelmus Nangius in Chronico an. 1313. *Philippus Rex Franciæ circa festum B. Virginis ... monetam ejusdem valoris & ponderis quo fuerant tempore B. Ludovici, fabricari fecit, Florenos ad agnum, qui in quindena pro* 22. *solidis parvorum Burgensium communiter ponebantur, usque ad aliam super hoc ordinationem pro* 15. *solidis Turonensibus duntaxat cursum suum habere decernens. Fecit insuper Edicto Regio & sub pœna amissionis totalis bonorum districtius inhiberi publice & proclamari, ne quis alia moneta quacunque auri vel argenti aliter vel sub alterius æstimatione pretii uteretur publice vel occulte. Quamquam ex hujus mutationis causa subita multum exstitit murmur in populo: in brevi, quod multa damna saltem exinde perpessi sunt & incommoda, & præcipue mercatores, &c.*

Sub LUDOVICO HUTINO.

Edicto alio dato Parisiis 17. April. an. 1314. interdicta omnis moneta præter auream *cum Agno*, quæ tum cudi statuitur pretii 15. sol. parvorum Turon. vel 12 solid. Paris. cum Inscript. LUD. REX, sub Agno. Adde Statuta 6 Maii 1315. & 23 Januarii 1319. Typus hic describitur 10.

☞ Perperam Edictum 17. Aprilis 1314. Ludovico X. tribuitur: nondum enim regnum erat adeptus; neque in eo memoratæ Inscriptionis occurrit mentio, ut videre est apud *de Lauriere* tom. 1. Ordinat p. 536. Verum exstat aliud Edictum datum Meldis 26. Febr. 1315. ibidem pag. 617. quo interdicitur quævis alia moneta præter *Denarios aureos cum Agno*, quorum cursus permittitur usque ad Pascha proximum pro 12. sol Paris. bonis & subinde pro 10. solid. tantum currere jubentur.

Sub PHILIPPO MAGNO.

Idem *Denarius cum Agno*, ejusdem ponderis & pretii, a 23. al. 24. Jan. 1319. usque ad 27. Martii 1323.

Sub CAROLO PULCRO.

Idem *Denarius cum Agno*, à 27. Martii an 1323. usque ad 16. Febr. cum inscript. KLS REX, sub Agno. Typus hic describitur 11.

¶ Edicto dato Paris. 5. Maii 1322. apud *de Lauriere* tom 1. Ordinat. pag. 767. cudi jubentur *Denarii aurei cum Agno* ejusdem ponderis & tituli ac ii qui tum cudebantur, pretii 10. solid. monetæ currentis pro 2. den. Turon. vel 20. sol monetæ simplicis (*monoye sengie*) aut pro 16. sol. Paris. interdicta quavis alia moneta aurea.

Regales duplices auri puri, (*Royaux doubles d'or fin*) in quibus effictus Rex stans in porticu cum Inscr. KAL. REX FRANCOR. & in diversa parte Crux in quadriterino (quidam hosce aureos *Longs vestus* vocant) pond 3. d. 7. gr. pretii 20. sol. Paris 58. pond. ad marcam Parisiensem a 16. Februar. 1325. ad 20. Sept. 1330. Statuto ann 1329. currere jubentur pro 12. solid. Edictis aliis eorumdem Regalium pretium subinde usque ad 20. sol. adauctum legitur. Typum hic exhibemus 12.

☞ Monetas quæ sub initia hujus regni ejusdem legis & ponderis fuerant ac sub finem Philippi Magni, imminuit Carolus IV. ob impensas belli Aquitanici: quod ab ann. 1312 usque ad ann. 1330. perseverasse videtur. Consule D. *le Blanc* p. 205.

Sub PHILIPPO VI.

¶ *Floreni Regales aurei*, (*Florins Royaux d'or*) iidem qui infra *Regales* nude dicuntur, currere jubentur pro 28. sol Paris. usque ad Natale Domini ann. 1329. ab hac die usque ad Pascha seq. pro 21. sol. Paris. subinde pro 16. sol. Paris. *Edicto dato Lupara* 21. *Martii an.* 1328. *tom.* 2. *Ordinat. p.* 28. *Edicto alio* 25. *Mart. an.* 1332. *ibidem p.* 85. currunt pro 12. sol. Paris.

Pa-

Parisienses aurei, (*Parisis d'or*) in quibus effictus Rex in cathedra sedens, cum binis leonibus ad pedes, pond 5. denar. 10. gran. pretii 20. sol. bonorum parvorum Parisiensium. In Regestis vero Curiæ Monetarum dicuntur fuisse pond. 5. den. 17. gran. & 33. denar. aureorum & 3. quintor. ponderis ad marcam Par. *die Sabbato post S. Michael.* 1329. 29 *Septemb.* 1330. 9. *Jun.* 1331. Typum hic describimus. 13.

☞ Edicto 6. Sept. 1329. tom. 2. Ordinat. p. 35. cudi jubentur *per pondus & legem, pro* 10. *s. bonorum parvorum Paris. illius valoris & quales erant parvi Parisienses, tempore quo vivebat B. Ludovicus Rex*. Sic autem dicti quam libram seu 20. sol. Paris. valebant.

Edicto Regio an. 1329. in Regesto *Noster*, fol. 216. statuitur ut boni Parisienses aurei qui cuduntur currant per universum Regnum postridie Natal. Domini usque ad proximum Pascha pro 70. solid. Paris. tantum, & 3. Parisienses auri pro 5. Regalibus aureis, iidemque Regales graves currant pro 18. solid. Paris. & Agni aurei graves pro rata, cæteris monetis interdictis. Post Pascha vero ut currat fortis moneta scilicet Parisiensis aureus qui tum cudebatur, pro 20. solidis Regalis pro 12 solid. bonorum Parisiensium, & Angelus aureus pro rata.

¶ Edicto 6. Sept. supra laudato; interdicta veteri moneta aurea, cursus *Aurei vocati ad Agnum* permittitur pro 14 grossis Turon. argenti, & 7. parvia Turon. In Charta 8. Novembr. 1345. tom. 3. novæ Gall. Christ. inter Instrum. col. 122. 10. *Agni aurei* valere dicuntur sex libras.

¶ *Mollia aurea* pretii 8. sol. Paris. fortium, mentio fit in Charta Theodorici Abbat. S. Martini Tornac. an. 1330. Locum vide in *Malgia*.

Regales auri examinati & puri, (*Royaus d'or fin*) similes Duplicibus Regalibus Caroli Pulcri, pond. 3. den. 10. gran. pretii 15. Turon. 9. *Jan.* 1331. 1. *Febr.* 1336. *usque ad* 1. *Febr.* 1337. Typum hic exhibemus. 14. Regestum Cameræ Comput. Paris. *Noster*, fol. 478. *A* 20. *die Sept.* 1330. *usque ad* 1. *Febr.* 1336. *fiebant Parisienses auri, ponderis* 34. *&* 4. *quint. & Regales de* 58. *& tert.* [In Computo an. 1334. ad 22. Januar. tom. 2. Histor. Dalphin. pag. 281. *Regales auri* dicuntur *valere* 30. *grossos*.]

Denarii auri puri cum Scuto, (*Deniers d'or fin à l'Escu*) in quibus Rex in cathedra sedet sinistra scutum liliatum, ansem dextra tenens, pond. 3. d. 13. gr. & pretii 20. sol. Tur. vulgo *Scuta prima* (*Escus premiers*) appellantur. *A* 1. *Feb.* 1336. *ad* 1. *Febr.* 1337. 24. *Nov.* Typus hic damus. 15.

Denarii auri puri cum Leone, (*Deniers d'or fin au Lion*) in quibus Rex sedet in cathedra, cum leone prostrato sub pedibus, pond. 3. den. 20. gr. pretii 25. Turon. 14. *Nov.* 1338. 12. *Dec.* 1338. 25. *Maii* 1339. 14. *Jun.* 1339. Regestum *Noster*: *A* 1. *Febr.* 1336. *usque ad* 14. *Nov.* 1338. *fiebant Leones ponderis* 50. scilicet ad marcam. Typum hic damus. 16.

Denarii auri puri cum Papilione, (*Deniers d'or fin au Pavillon*) in quibus Rex sedet sub papilione seu tentorio liliato, pond. 4 den. pretii 30. sol. 48. pond. ad marcam Paris. 14. *Janv*, 20. *Aug.* 1338. 20. *Jan.* 1339. [8. *Jun.* 1339.] Regestum *Noster*: *A* 14. *Nov.* 1338. *usque ad* 14. *Jan.* 1339. *fiebant Papiliones ponderis* 48. Horum typus hic describitur. 17.

Denarii auri puri cum Corona, (*Deniers d'or fin à la Couronne*) in quibus efficta major Corona in campo liliato, ut *Corona* Comitum Provinciæ, pond. 4. den. 6. gran. pretii 40. sol. Turon *à* 7. *Febr.* 1339. *usque ad* 7. *April. ante Pascha ann.* 1340. Regestum *Noster*: 7. *Febr.* 1339. *fiebant Coronæ ponderis* 45. ad marcam Paris. scilicet. Typum hic damus. 18. De hisce prædictis monetis ita Joannes Villaneus lib. 11. c. 71. *E fece fare nuova moneta d'oro, che si chiamavano Scudi, piggiorando la lega della buona moneta* 25. *per cento: e le monete del argento à l'avenante. E poi fece un altra moneta d'oro, che chiamavano Leoni, e poi un altra che chiamavano Padiglioni, piggiorando ciascuna & di lega & di corso, per modo che dove il nostro Fiorino d'oro, che fermà e leal moneta, e di fine oro valea alla buona moneta ch'era prima in Francia sol.* 10. *di Parigini, inanzi fosse gli anni* 1338. *valse il Fiorino d'oro in Francia soldi* 24. *di Parigini, e il quarto piu a Tornesi piccioli. Et poi l'anno* 1340. *fece un altra moneta nuova d'oro, chiamata Agnoli, e piggiorolla tanto, & cosi quella dell'argento e piccioli, che il nostro Fior. d'oro valse a quella moneta sol.* 50. *di Parigini.*

Denarii auri puri, id est, *Duplices Regales*, in quibus Rex cum sago militari liliato sedet in cathedra veluti operis cementitii sceptrum & manum justitiæ utraque manu tenens pond. 5. den 8. gr. & pretii 60. sol. Turon. 24. *April.* 27. *Maii*, 27 *Jul.* 17. (*al.* 7.) *Oct.* 1340 Regestum *Noster*: 20. *April.* 1340. *post Pascha fiebant Duplices auri fini ponderis* 36. ad marcam Parisiensem. 17. [vel 12.] *Maii* 1340. *Duplices auri de* 23. *kar. ponder.* 36. *ut supra*. Typus hic describitur. 19.

☞ Iidem sunt qui *Doubles d'or* appellantur in Edicto 15. April. an 1339. tom. 2. Ordinat. Reg. Franc. pag. 132. ut & in alio 8. *Jun.* an. 1340. ibidem pag. 146. qui cæteris monetis aureis interdictis currere jubentur pro 60. sol. Turon. In iis etiam memorantur *Demi doubles d'or* qui tum cudebantur pretii 30. sol. Turon.

Denarii auri puri cum Angelo, (*Deniers d'or fin à l'Ange*) in quibus effictus Angelus togatus & coronatus draconem pedibus premens, dextram crucem floriferam, & læva scutum tenens, in quo tria tantum expressa lilia, pond. 5. den. 16. gr. pretii 75. Turon. ponderis 33. & 2. tert. ad marcam Parisiensem. Atque hi *Primi Angeli* vulgo appellantur. 28. *Jan.* 1340. Rursum à 7. *Febr.* 1340. *usque ad* 23. *Aug.* 1341. cusi denarii auri puri cum Angelo, pretii 75. s. Turon. & 33. & 1. tert. ponderis ad marcam Parisiensem. *A* 23. *Augusti* 1341. *ad* 19. *Jan. seq* cusi similes denarii. Ita denique à 19. *Jan.* 1341. *ad* 18. (*al.* 28.) *Jun.* 1342. Horum typus exhibemus. 20.

☞ Iidem denarii (*Deniers d'or fin appellez Angles*) ejusdem pretii & ponderis ut supra, cudi jubentur Edicto 27. Jan. 1340. ubi etiam eorum semisses pretii 37. sol. 6. den. Turon. vel 30. sol. Paris. memorantur. Edicto 8. Aug. 1341. cuduntur ponderis 38. & 1. tert. ad marcam Parisiensem. Antiquior est Philippo VI. hæc moneta, cum ejus mentio occurrat in Poemate *de la Rose* sub Philippo Pulcro, ut vulgo creditur, exarato:

Pour noyant fus un Angelot.

Secundi Angeli, (*secondi Anges*) pond. 5. den. tantum, & pretii 75. Turon. pond. 42. ad marcam Paris. à 28 Jun. 1342. ad 16. Febr. seq. In Regesto 123. dicuntur pretii fuisse 4. sol. Tur.

Tertii Angeli, pond. 4. den 13. gr. pretii 4. lib. 5. sol. Turon. 16. *Sept. &* 20. *April.* ante Pascha 1342. Regest. *Noster*: 7. *Febr.* 1340 *fiebant Angeli fini pond.* 33 *& duo tertia*. 23 *Aug* 1341. *Angeli ponderis* 38. & 1. *tert.* 28. *Januar.* 1342. *Angeli ut supra, ponderis* 42.

Denarii auri puri cum Scuto, (*Deniers d'or fin à l'Escu*) ejusdem figuræ & formæ qua prædicti aurei, an. 1336. pond. 3. den. 13. gran. pretii 36. Paris 54. ad marcam Paris. At ann. 1344. 27. Mart. currebant pro 16. sol. 8. denar. Turon. secundum fortem monetam; quod anno præcedenti factum fuisse docet Edictum 26. Octobr. 1343. apud *de Lauriere* tom. 2. Ordinat. pag. 192. qui cursus iterum confirmatur Edicto 13. Decem.

ejusdem anni.]10.*April.ante Pascha* 1342.1.*Nov.*1343. Regestum *Noster* 1.*April.*1342.*fiebant scuta auri ponderis* 54.*Marca auri empta* 52.*scuta*.17.*Mart.*1344.*scuta ut supra*, *Marca auri empta* 53. *scuta*. In Regesto 223. dicitur eorum pretium fuisse usque ad 22. Sept. ann. 1343. 56.58. & 59.solid. pro populi arbitrio: deinde Statuto 22.Sept.an.1343.36.sol. usque ad 1.Novemb. seq. quo cusi iidem denarii, pretii 16. sol. 8. den. usque ad 27 Mart.1344 quo rursum cusi iidem denarii ejusdem pretii. Quo pertinent quæ habet Joannes Abbas Laudunensis in Speculo Historiali scripto an.1388.lib. 11.c.73.*En ce mesme temps* (an.1343.) *le Roy de France fist cheoir sa monnoye, par telle condition, que ce qui valoit* 12.*deniers de la monnoye courante, ne vaulroit que* 9. *deniers: c'est à sçavoir que le Escu qui valoit* 60. *sols, ne vauldroit que* 36. *sols, & le gros Tournois ne valdroit que* 3. *sols, le* 22. *jour de Septembre, & en la Pasque ensuivant prochaine l'Escu ne vaulroit que* 24. *sols, & le gros deux sols, & la maille blanche six deniers jusqu'en my-Septembre l'an dix-neuvieme, & plus ne duseroit, &c.* Mox: *Et fut la clameur du peuple si grant, que le Roy ce meisme an, c'est assavoir l'an* 1343. *la* 28. *jour d'Oct. fit cheoir du tout les monnoies devant dites par telle maniere, que le gros vaulroit* 12. *deniers à la maille blanche vaulroit trois Tournois: le Florin à l'Escu* 13. *sols* 4. *den. le Florin de Florence* 9. *sols six deniers, jaçoit ce que paravant il eut osté le cours aux autres monnoies excepté aux Bruslez qui valoient* 2. *deniers, lesquels furent à une maille Tournoise, &c.*

Denarii auri puri cum Cathedra, (*Deniers d'or fin à la Chaire*) in quibus Rex in cathedra sedet, cum longiori sceptro, & manu justitiæ, uti vulgo appellatur: cathedra vero collum non excedit; pond. 3. den. 16. gr. pretii 20.sol. Turon pond. 52. ad marcam Paris. 17.*Julii* 1346. [2 Oct. ejusdem anni apud *de Lauriere* tom 2. Ordinat. p. 251.] 4.*Mart.* & 6.*April.*1347. Regestum *Noster*: 14. *Julii* 1346 *fiebant Cathedra auri, ponderis* 52. *Marca auri empta* 50.*Cathedr. auri* 6.*Mart.*1346.*Cathedræ ut supra. Marca auri empta* 48.*Cathedr.* 7.*April.*1347. *post Pascha Marca auri empta* 50.*Cathedr. auri*. Regestum 123. à 4.Mart.1346. usque ad 6.April.1347. iidem denarii cusi, quorum pretium fuit 30.sol. Rursum à 6. April. an.1347. ad 11.Jan.seq. iidem cusi denarii, quorum pretium fuit ex arbitrio populi 26.28.30.& 32. sol. licet aliud statutum esset Edicto regio. Typum hic damus. 21.

¶ Edicto dato Paris 16.Jan.1346.tom.2.Ordinat p. 254. prohibetur quælibet moneta aurea præter *Denarios aureos ad Cathedram* (*a la Chaere*) qui tum cudebantur pretii 16.sol. Paris. Alio Edicto 24.Febr. seq. ibid. p.257. aliis etiam monetis interdictis, eorumdem den. pretium statuitur 14.sol. Paris. ut in Edicto 21.Julii 1347. Alio 6.Jan. ejusdem anni reducuntur ad 16.sol. Paris. Rursum 27.Mart.1347.& 3.Jun.1348.

Denarii auri cum Scuto, (*Deniers d'or à l'Escu*) ut supra dicti, pond. 3. den. 13. gr. pretii 15.sol. Paris.& pond. 54. ad marcam Paris.

Ann.1347. cusi ad unum kar. æris, id est, ad 23. kar. auri: vulgo appellantur *Secunda scuta*, Gall. *Escus deuxièmes*. Statuto 5.Jan.1347.

¶ Statuto dato Paris. 3.Junii 1348. tom.2. Ordinat. p.288. currere jubentur pro 15. sol. Paris.& Edicto 27. Aug. seq ibidem p.290.

An.1348.12.Mart. cusi ad 22.kar.[Edicto 23. Aug. ejusdem anni cusi ad 22. karats & 3. quart. pond. 54. ad marcam Paris. pretii 15. sol. Paris. tom. 2. Ordinat. pag. 290.]

¶ Edicto 6 Maii 1349. cudi jubentur pond. 64. ad marcam Paris. tituli 21. kar. pretii 20. sol. Paris. tom 2. Ordinat. p.301.

An.1349.13.Maii ad 21.kar. pretii 20. sol. ex populi vero arbitrio 34. sol.

¶ Edicto 19.Maii 1349. tom.2. Ordinat. pag.302. cusi per 6. vel 7. dies ad 22. kar. subinde ad 21. karats tantum.

An. 1349. 5. Decembr. pretii 25. sol. ex populi arbitrio.

¶ An.1350.22.April. cusi ad 21.kar. pond. 54. ad marcam Paris. tom.2. Ordinat. p.322.

An.1350.23.April. & 1. Sept similiter, eorum non immutato cursu, id est, pretii 15.sol. Regestum Noster: 26.Jan.1347. *fiebant scuta auri de* 23. *karats*, *ponderis* 54 *Marca auri empta* 55. *scuta*. 18.*Maii* 1349. *fiebant scuta supra. Marca auri empta* 55. & 1. *tert.*

10.*Maii* 1349. *scuta, ut supra*, & 1. *tert.*
4. *Sept.*1350. *valuit* 57. *scuta & tert.*
10. *Jun.*1351. *valuit* 58. *scuta & 1. tert.*
17. *Sept.* 1351. 60. *scuta*.)
4. *Octob.* 1351. 62. *scuta*. } *minus* 1. *quart.*
19. *Octob.* 1351. 64. *scuta*.)
21. *April.* 1352. 65. *scuta*. }

Habentur in Camera Computor. Parisiensis varia Monetarum aurearum pretia sub Philippo VI. Rege, ex Edicto 13.Jun.1346. in quo *Denarius aureus cum scuto* valere dicitur 13.sol.4.d. *Florenus Florentinus* 10.sol. *Cathedra* 20.sol. *Parisiensis aureus* 20.sol. *Muto*, seu *Agnus* 12.sol. Regalis 12.sol. 3.den. *Leo* 14. sol. *Papilio* 14. sol.8. den. *Corona* 15. sol. 6.den *Duplex aureus* 19.sol. 6. den. *Primus denarius ad Angelum* 20. sol. 10. den. *Secundus Angelus* 18. sol. 4 den. *Postremus Angelus* 16. sol. 9. den.

Cursus Florenorum ad Scutum voluntar.

1345. 23. *Mart.* 14 *f.*

1346. *S. Joan* 14. *sol.* 3. *d.* 2. *Nov.* 15. *f.* 21. *Nov.* 14. *f.* 2. *Decembr.* 15. *f.* 1. *d.* 5. *Januar. seq.* 15. *f.* 8. *d.* 1. *Febr.* 16. *f.* *Martio seq.* 17. *f.* *fine Martii* 19. *f.* Et sunt Scuta Philippi prima.

1347. 15. *April.* 22. *sol* S. *Jean.* 24. *f.* O. SS. 27. *f.* 4. *d.* 17. *Novemb* 28. *f.* 16. *Nov.* 28. *f.* 2. *d.* 2. *Octobr.* 27. *f.* 4. *d. Nativ. Dom.* 8. *f.* 6. *d.* 28. *Junuar.* 29. *f.* 8. *d.* & 30. *sol.* 11. *Januar. fiebant Scuta Philippi à* 23. *karats cupri*. 22. *Februar.* 15. *f.* In *Martio* 16. *f.* 8. *den.* Ea sunt Scuta Philippi secunda.

1348. 24. *Jun.* 18. *f.* 30. *Aug. fiebant Scuta Philippi de* 22. *karats* 3. *quart.* 8. *Octobr.* 18. *f.* 6. *den.* 1. *Novemb.* 19. *f.* 23 *Decemb.* 19. *f.* 2. *d.* Ea sunt Scuta Philippi tertia ad 22. karats 3. quart. 11 *Mart. fiebant Scuta de* 22. *karats*, *in Martio* 22. *f.* 6. *den.* Ea sunt Scuta Philippi quarta ad 22. karats.

1349. 24. *Maii fiebant Scuta de* 21. *karats*, *ad S. Joan.* 24. *f.* 6. *den. ult Jun.* 25 *f.* 14. *Jul.* 25. *f.* 2. *d. Nov.* 29. *f.* *Mart.* 29. *f.* 4 *den.*

1350. 25. *April.* 30. *f* 26. *April.* 15. *f.* In *Aug.* 16. *f.* 6. *d.* in *Sept.* 17. *f.* ad *Nativ.* 20. *f* in *Mart.* 20. *f.*

1351. *Ad Pascha* 23. *f.* Ea sunt Scuta Philippi quinta.

Ex Regesto *Noster* fol.481.

11. *Jan.*1347. *fiebant Scuta Philippi à* 23. *karats auri fini & 1. habebat cupri*.

30. *Aug.*1348. *fiebant Scuta Philippi de* 22. *karats* 3. *quarts*.

12. *Mart.*1348. *fiebant Scuta de* 22 *karats*.

20. *Maii* 1349. *fiebant Scuta de* 21. *karats*.

10. *Jun.* 1351. *fiebant Scuta Joannis prima de* 21. *karats*.

Item 21. *Jun. fiebant Scuta Joan. de* 20. *kar. & demi*.

Item 27 *Jul. fiebant Scuta Joan. de* 20. *karats*.

1. *Septemb* 1358. *fiebant Regales auri fini ponderis* 70. *ad marcam*, *pretii* 20. *sol.* & *postea facti fuerunt* 70. *ad marcam*.

32. De-

12. Decembr. 1360. *facti fuerunt Francici auri fini ponderis 63. ad marcam, pretii 16. sol. Par. Regales de 69. ad marcam 13. sol. 4. den. Par. Scuta Joan 10. sol. 8. denar. Paris.*

Statutum præterea fuit ut ad Natalem ann. 1360. *Regalis* pretium esset Parisiis, apud S. Marcellum, & apud S. Germanum, 20. solidorum, in aliis vero locis 13. solid. 4. den.

Ad Regis etiam Philippi VI. monetas aureas spectant quæ de iis habet Budæus l. 5. de Asse, pag. mihi 655. ubi de Numismatibus extenuatis: *Hoc idem Francia experta est. Si quis enim hujus temporis numisma cum antiquo examinet exploretque, dimidio uberius illud hoc inveniet & pondere & indicatione, atque eo etiam amplius. Nos enim Philippeos habuimus geniatos plus sesquisolam pendentes. In his genius est alatus, quales divini flatores pingi solent, liliata insignia teurni. Extant & alii Philippei sceptrati nonnulli, alii etiam foliati, Rege intus trabeata jura pro potestate reddente. Ibi Majestatem regiam plane agnosceres, qualem hodie nemo meminit, Rege utraque vestigio Leonibus innitente. Hi triplici forma percussi sunt: sed qui minima signati sunt, binos Solatos trahunt, qui maxima & gravissima, ii pondus habent secundum Eduardeos Angliæ maximum, eisque proximum. Hoc genus omnium, quæ vidi (tametsi nullius generis non habui quod quidem hodie extet,) scite formatum erat. Hos & Rosatos Eduardeosque pondere superant Caroli Aquitaniæ, qui Fortes appellantur, in quibus Dux armatus genu nitens Leonem manibus Herculis more elidit: sed superiorum indicatura Pecuatorum bonitate par est, quos Johannes Rex signavit, triplici & ipsos forma & magnitudine, omnes primam auri notam obtinentes. Quanto autem jejunior sit, & exanguior, ut ita loquar, res nummaria, ex eo certe constare potest, quod qui Francici extant aurei equites pedites que, olim 20. solidis valentes, (unde quoque appellamus) nunc solidis 40. Edicta etiam Principis æstimantur, pluris etiam in foro permutabiles.* [Iis adde Villaneum lib. 2. c. 71.]

Præter supra memoratos nummos aureos Philippi VI. visitur alter in Gazophylaciis, cujus mentio nulla occurrit in Edictis monetariis, in cujus parte altera Eques galeatus conspicitur, hastam vel spiculum longius in serpentem equi pedibus substratum intorquens, in area liliata, cum Inscriptione, PHILIPPUS DEI GR. FRANCORUM REX. In altera efficta crux in quadricircino, in cujus angulis emurgunt totidem scutula, cum tribus liliis, & Inscriptione solita, XPC. &c. Ejus typum hic delineari curavimus. 22.

☞ Hæc moneta eadem videtur quæ *Florenus S. Georgii*, vulgo *Florin S. George* dicebatur, cujus cursus permittitur mense Febr. 20. 1340. Edicto Johannis Philippi VI. Reg. primogeniti, 27. April. an. 1346. tom. 2. Ordinat. p. 242. *Denarii boni auri puri* (*bons deniers d'or fin appellez Florins S. Georges*) qui tum cudebantur, currere jubentur pro 30. s. Turon.

Sub Rege JOANNE.

Eo regnante aurum argento miscebatur: unde Monetæ ejus ce subalbidæ sunt.

Denarii aurei cum Scuto, ejusdem ponderis & pretii 1. Sept. 1350. ad 20. karats & semissem, 20. Jun. 1351. ad 20. karat, 27. Julii & 17. Sept. ad 18. karats, 24. Septemb. 20. Nov. 1351. 21. April. & 18. Jan. 1352. 25. Oct. 1353. ejusdem pretii. Auctarium ad Chronicon S. Albini Andegavensis: *Anno 1351. valuit sextarium frumenti fere duas marchas argenti. Nam valuit apud Bracum factum 18. libr. monetæ currentis, & valebat Florenus Florentiæ, 40. sol. Florenus ad Scutum de primis 50. sol. de ultimis 43. sol. & vinum etiam fuit carissimum, sed aptimum, nam pipa vini valebat 13. Florentinos, videl. 12. denarios ad Scutum de novis.* Typus hic describitur. 23.

¶ *Denarii aurei cum scuto* (*Deniers d'or à l'Escu*) nuper cusi & qui tum cudebantur currere jubentur pro 20. sol. Turon. Edicta 12. Martii 1353. tom. 2. Ordinat. pag. 550. *Alio Edicto* 14. *Nov.* 1354. ibidem p. 560. pro 12. sol. 6. den. Turon. Horum præterea mentio fit in Annal. Rer. Angl. Wilh. *Wyrcester* ad an. 1356. Lib. nig. Scaccarii p. 432. *Taxata fuit postea redemptio prædicti Regis Johannis ad tres miliones scutorum, quorum duo valerent vi. s. viii. den. & est millies millesies mille, vel secundum quosdam, taxata est redemptio ad tria milia milium florenorum, quod idem est.*

Denarii auri puri cum Liliis, (*Deniers d'or fin aux Fleurs de lys*) [qui & *Floreni aurei* nude dicti,] pretii 40. sol. Tur. 50. pond. ad marcam Paris. à 20. [16.] Aug. 1351. ad 17. Sept. seq.

Regales auri puri, (*Royaux d'or fin*) in quibus Rex stans in tabernaculo effingitur pallio instar pluvialis amictus ad pectus clauso, cum sceptro liliato in dextra, quod sinistra digito videtur indicare: hos alii Trabeatos seu *Longs vestus* vocant, pond. 2. den. 21. gr. pretii 25. sol. Turon. pond. 56. ad marcam Paris. 30. *Aug* 1358. 20. *April.* 1359. Vetus Regestum: *Prima Sept.* 1358. *fiebant primi Regales auri fini, ponderis 67. ad marcam, pretii 20. sol. Paris. & postea facti sunt de 69. ad marcam.* Ejus typum hic damus. 24.

¶ Edicto Caroli Regentis 22. Aug. 1358. tom. 3. Ordinat. p. 244. cudi jubentur *Regales auri puri* pond. 66. ad marcam Paris. pretii 25. sol. Turon. quorum 63. dabantur Campsoribus pro marca auri fini. *Edicto* 15. *April. ann.* 1358. ejusdem Caroli ibidem p. 335. cuduntur pond. *69.* ad marcam. Paris.

A 20. April 1358. ante Pascha usque ad 2. Junii 1359. cusi iidem Regales pretii 25. sol. pond. *69.* ad marcam Paris.

A 2. Junii 1359. ad 1. Januar. 1360. similes Regales cusi.

¶ Edicto 10. Sept. 1359. Caroli Regentis tom. 3. Ordinat. p. 368. cusi pond. *66.* ad marcam Paris. Alio ejusdem Caroli 22. Nov. 1359. ibidem p. 376. eorum cursus reducitur ad 40. sol. Turon. Rursum alio dato eodem die ibidem p. 377. ad 32. sol Paris. qui cursus confirmatur Edicto 27. Mart. 1359.

¶ Edicto 18. Jun. 1360. ejusdem Caroli ibidem pag. 418. cudi jubentur pond. *69.* ad marcam Paris. pretii 25. sol. Turon. ita & 30. Aug seq. ibidem p. 424. At Edicto 5. Dec. ejusdem anni ibidem p. 438. reducuntur ad 13. s. 4. den. Paris. vel *16* sol. 8. den. Turon

A 5. Aug. an. 1364. usque ad 10. Septembr. seq. cusi iidem Regales, pretii 20. sol. pond. 63. ad marcam Paris.

Denarii auri puri cum Agno, (*Deniers à l'Agnel d'or fin*) in quibus effictus *Agnus*, quem *Dei* dicimus, sub cujus pedibus scriptum, JOH. REX. cum hac Inscriptione: AGNUS. DEI. QUI. TOLLIS. PECCATA. MUNDI. MISERERE. NOBIS. In aversa parte crux florigera cum 4. liliis in angulis efficta: cujus hic typum damus 1. ponderis 3. den. 16. gr. pretii 25. sol. Turon. pond. 5 . ad marcam Paris. 24. *Nov.* [17 *Jan.*] 135 : 9 *Jun.* [30 *Dec.*] 28. *Jan.* [& 23. *Febr.*] 1355.

¶ Edicto 10. Jun. 1356. tom. 3. Ordinat. pag. 70. cæteris monetis interdictis, currere jubentur pro *6.* sol. Paris. Edicto Caroli Regentis 25. Nov. seq. pag. 90. eorum pretium statuitur 3. sol. Turon. ita alio 12. Mart. ejusdem anni, quod 19. ejusdem mensis reducitur ad 20. sol. Turon. pro partibus Occitanicis. Edicto 23. Jan. 1357. ibidem p. 196. currunt pro 30. sol. Paris. ubi Turon. leg. puto.

Semisses Denariorum ad Agnum, (*Demi-Deniers à l'Agnel*) ponderis denarii & 20. granorum 30. *Augusti* 1358. Froissart. 1. vol. cap. 154. *Ce mesme mois le*

Roy de France fit faire Florins de fin or appellez Florins à l'Agnel, pource qu'on la pille avoit un Agnel, & estoient de 52. au marc: & lorsqu'ils furent faits, le Roy en donnoit 48. pour un marc de fin or, & deffendit l'on le cours des autres Florins.

☞ Iidem qui *Petits Aignelez* vocantur, pretii 25. sol. Turon. *Edicto* 12. *Martii* 1356. tom. 3. Ordinat. p. 148. Alio 23. Januar. 1357. ibidem pag. 196. currunt pro 15. sol. Parif.

Denarii auri puri, (*Deniers d'or fin*) 52. ad marcam, pretii 13. sol. & 4. den. 28. *Decemb.* 1355.

Anno vero insequenti quale fuerit monetarum, aurearum præsertim, pretium, accipe ex Regesto Memorialium Cameræ Computor. Parif. signato C. fol. 67. *Die* 22. *Martii* 1356. *Joannes Poilevilein retulit in Camera quod Domini de Concilio ordinaverunt prout in scedula scribitur, cujus tenor talis est.*

Deniers d'or fin a l'Agnel du coing du Roy, qui est a present pour 20. f. pour la piece.

Deniers d'or fin au Pavillon, pour 20. f. 6. den.

Deniers d'or fin au Lyon, 19. f. 8. d.

Deniers d'or fin a l'Escu viez pour 18. f.

Royaux d'or fin pour 16. f. 8. den.

Florin d'or de Florence de bon poids, pour 13. f. 10. d.

Escu de Philippes, si comme il cherront, pour 15. f. 4. d.

Escu de Jean du coing du Roy pour 13. f. 4. d.

Gros deniers blancs que l'on fait a present pour 8. deniers Tournois.

Doubles que l'on fait a present pour 8. deniers Tournois la piece.

Parisis petits, & Tournois petits, & mailles Parisis, & mailles Tourn. pour leur droit cours.

Gros Tourn. d'argent viez & de poids, pour 2. f. Tour.

Gros Tournois d'argent viez de non poids, pour 20. deniers Tournois.

Deniers blancs viez a la que, pour 7. d. obole Tour.

Deniers blancs a la que darreinement faits pour 2. den. obole Tournois.

Francici auri puri, (*Francs d'or fin*] in quibus Rex sinistra gladium vibratum tenens, sago liliato & armis militaribus instructus, equo vestito ac liliato insidet. In aversa parte crux florigera effingitur: pond. 3. d. 1. gr. pretii 20. f. pond. 63. ad marcam Par. *a* 12. *Jan.* 1360. *ad* 18. *Aug.* 1363. & 5. *Aug.* 1364. Statuto alio Regis Joannis è captivitate reducis, dato Compendii 5. Decem. an. 1360. de Institut. Auxiliorum, & instauratione fortis monetæ, Denarius auri puri dictus *Francicus aureus*, appretiatus fuit 16. sol. Parif. & *Regalis auri puri*, 13. sol. 4. den. Parif. Exstat illud in 8. Regesto Memorialium Cameræ Comput. Parif. fol. 33. Typum hic delineamus. 2.

¶ *Franci magni auri puri* (*grans Francs d'or fin*) qui tum cudebantur, currere jubentur pro 24. sol. Parif *Edicto* 10. *April.* 1361. tom 3. Ordinat. p. 484. In alio 14. ejusdem mensis ibidem pag. 486 dicuntur pond. 42. ad marcam Parif. & pretii 30. sol. Turon.

☞ Sub Johanne Rege *Francos aureos* primum cusos vulgo creditur: quod falsum esse prorsus efficit D. *le Blanc* p. 147. ex Charta an. 1068. in qua memorantur *Franci auri*: dimisit *septem solidos Parisienses supra dictam domum, pro pretio quatuor Francorum auri.*

Videtur hoc loco describendus, qui in Regesto *Noster*, Cameræ Computorum Parif. fol. 481. habetur *Cursus Florenorum ad Scutum voluntarius*, ut inde non modo percipiat Lector monetæ istiusmodi pretium sub Philippo VI. & Joannes Regibus, sed etiam quam crebra in monetis, & earum pretio mutatio fuerit.

Cursus Florenorum ad Scutum.

1345.	23. *Mart.*	14. *f.*
	S. Joan.	14. *f.* 3. *d.*
	2. *Nov.*	15. *f.*
1346.	21. *Nov.*	14. *f.*
	2. *Decemb. seq.*	15. *f.* 1. *d.*
	5. *Jan. seq.*	15. *f.* 8. *d.*
	1. *Febr.*	16. *f.*
	Martio seq.	17. *f.*
1347.	15. *April.*	22. *f.*
	S. Joan.	24. *f.*
	O. SS.	27. *f.* 4. *d.*
	10. *Nov.*	28. *f.*
	16. *Nov.*	28. *f.* 2. *d.*
	2. *Oct.*	37. *f.* 4. *d.*
	Nativ. Dom.	28. *f.* 6. *d.*
	8. *Jan.*	39. *f.* 8. *d.*
	12. *Jan. fiebant Scuta Philippi* 23. *karats auri fini, & 1. karat cupri.*	
	22. *Febr.*	15. *f.*
	3. *Mart.*	16. *f.* 2. *d.*
1348.	28. *Jun.*	18. *f.*
	8. *Oct.*	18. *f.* 8. *d.*
	1. *Nov.*	19. *f.*
	23. *Dec.*	19. *f.* 2. *d.*
	In Martio,	20. *f.* 6. *d.*
1349.	*Ad S. Joan.*	24. *f.* 6. *d.*
	Ultima Jun.	25. *f.*
	14. *Jul.*	25. *f.* 2. *d.*
	Nov.	29. *f.*
	Martio,	29. *f.* 4. *d.*
1350.	25. *April.*	30. *f.*
	26. *April.*	15. *f.*
	In Aug.	16. *f.* 6. *d.*
	3. *Sept.*	17. *f.*
	Ad Nativ. Dom.	20. *f.*
	In Mart.	22 *f.*
1351.	*Ad Pascha,*	23. *f.*
	Ad Indictum,	24. *f.*
	Ad O. SS.	30. *f.*
	Ad Nativ. Dom.	36. *f.*
	6. *Febr.*	12. *f.*
	Martio,	14. *f.* & 15. *f.*
	April.	17. *f.* 6. *d.* 18. *f.*
	In fine April.	30. *f.* & 20. *f.*
1352.	*In Martio,*	16. *f.*
	In Jun. & Jul.	26. *f.* 8. *d.*
	In Aug.	17. *f.*
	In Sept.	18. *f.*
	In Octob.	20. *f.*
	In Novemb.	22. *f.* 8. *d.*
	In Decemb.	24. *f.* 1. *d.*
	24. *Decemb.*	26. *f.*
	3. *Janu.*	26. *f.*
	10. *die Jan.*	28. *f.*
	2. *Febr.*	30. *f.*
1353.	*April.*	32. *f.*
	Principio Junii,	24. *f.*
	Ad Indictum,	37. *f.*
	In Julio,	38. *f.*
	In Aug.	40. *f.*
	In Sept.	42. *f.*
	3. *Nov.*	22. *f.*
	1. *Januar.*	23. *f.*
	15. *Febr.*	24. *f.*
	In Mart.	26. *f.*
1354.	*April. ante Pascha,*	18. *f.*
	Medio Maii,	21. *f.*
	Fine Maii,	24. *f.*
	In Junio,	30. *f.*
	Principio Julii,	28. *f.*
	Fine Julii,	30. *f.*
	In Aug.	32. *f.*

CAROLVS.V.

CAROLVS.VI.

HENRICVS REX ANGL.

CAROLVS VII.

LVDOVICVS.XI.

CAROLVS.VIII.

LVDOVICVS.XII.

FRANCISCVS.I.

	22. *Sept.*	34. s.
	1. *Octob.*	36. s.
	5. *Nov.*	40. s.
	16. *Nov.*	42. s.
	24. *Nov.*	20. s.
	1. *Jan.*	12. s.
	15. *Jan.*	12. s. 6. d.
	1. *Feb.*	13. s.
	1. *Mart.*	14. s.
1355.	*Ad Pascha,*	16. s.
	Fine April	18. s.
	In Maio,	20. s.
	Ad Indictum,	22. s.
	8. *Jul.*	24. s.
	20. *Jul.*	26. s.
	Princip. Aug.	27. s.
	Fine Aug.	30. s.
	9. *Sept.*	32 s.
	20. *Sept.*	33 s.
	8. *Oct.*	36. s.
	18. *Octob.*	38. s.
	24. *Octob.*	40. s.
	10. *Nov.*	42. s.
	14. *Nov.*	43. s.
	27. *Nov.*	44. s.
	21. *Nov.*	45. s.
	22. *Dec.*	46. s.
	18. *Dec.*	50. s.
	27. Dec.	52. s.
	2. Jann.	53. s.
	3. *Jan.*	13. s. 4. d.
1356.	1. Junii,	14. s
	2. *Aug.*	15. s.
	18. *Aug.*	26. s
	1. *Sept.*	18. s
	19. *Sept.*	20. s.
	27. *Oct.*	22. s.
	8. *Nov.*	24. s.
	28. *Dec.*	28. s.
	1. *Jann.*	30. s.
	28. *Jann.*	32. s.
	2. *Febr.*	34. s.
	22. Febr.	36. s.
	Ult. Febr.	37. s.
	8. *Mart.*	38. s.
	26. *Mart. ante Pasc.*	36. s.
1357.	&c. usque ad annum 1360.	
	12. *Dec.* 1360.	26. s.

Eodem die facti fuerunt Francici *auri fini ponderis* 63. *ad marcam pretii* 26. s *Par. Regales de* 69. *ad marcam* 13. s. 4. d. *Par. Scuta Joannis,* 10. s. 8. d. *Par.*

Sub Carolo V.

¶ *Florenos aureos*, quos cum Delphinus esset cudi jusserat, ubi regnum est adeptus immutavit: in iis quippe se Regem Franc. & Delphinum Viennensem inscripsit. Hi ex eodem MS. quem laudat D. *le Blanc* p. 235. erant pond. 68. & 1. tert. ad marcam Gratianopol. pretii 12. gross. & semiss. Delphinalium, hoc est, circiter 18. sol. 9. den. Ante Inscript. Kar. &c. Delphinum praeferunt: in altera parte stat S. Johannes inter Delphinum & scutum cum duobus Delphinis una cruricula divisis cum Inscript. S. Johannes. Typus hic. 3.

Regales auri puri, (*Royaux d'or fin*) in quibus effictus Princeps armis militaribus & sago liliato instructus, stans in tabernaculo, ensem dextra, & manum justitiæ sinistra tenens, in campo liliato, pond. 3. den. 1. gran. pretii 20. solid. Turon. pond. 63. ad marcam Par. *A* [27. *Julii*] 5. *Aug. ad* 10. *Sept.* 1364. Typus hic exstat 4. & in Edictis monetariis editis.

Francici auri puri, (*Francs d'or fin*) ejusdem figuræ & ponderis quibus alii, præterquam quod loco Joannis Karolus scribitur, pond. 3. den. 1. gr. pret. 20. s. [3. *Sept.*] 20. *Sept.* 1364. 15. *Maii* 1365.

☞ Horum mentio occurrit in Tabular. Brivat. an. 1365. *Unus denarius auri vocatus* Franc. pro xx. sol. *computatus*. Pro eodem pretio currunt *Edicto* 6. *Febr.* 1369. 1. *Maii* 1372. 10. *Aug.* 1374. 28. *Jul.* 1378.

Denarii auri puri cum liliis, (*Deniers d'or fin aux fleurs de lys*) ejusdem figuræ & ponderis quibus Regales supra descripti, pond. 3. den. 1. gr. pretii 20. sol. Tur. pond. 64. ad marcam Par. Atq; hi postremi nude *Fleurs de lys d'or* appellantur in Computo Auxiliorum pro liberatione Regia Johannis 1366. fol. 32. vers. *A* [20. *April.*] 15 *Maii* 1365. ad 30. *Aug.* 1368. [6. *Febr.* 1369.] 12. *Mart.* 1371. [1. *Maii* 1371. 10. *Aug.* 1374. 28. *Julii* 1378. 8. *Mart.* 1379.] 18 *Mart.* 1384. [*Franci aurei* dicti etiam ii denarii quod pretii essent 20. sol. qui ut ab aliis in quibus effictus Rex eques distinguerentur, *Franci pedites* (*Francs à pied*) nuncupati, alii vero *Franci equites* (*Francs à cheval*)] ubi Rex sagatus effictus eques cum gladio, equo ipso, ut aiunt, vestito, vesteque liliis & delphinis interstincta, cum hac Inscriptione, Karolus Francorum Rex Dalps Vienn. In parte altera, crux florigera cum solita Inscript. XPC. &c. Typum habes 5.

Sub Carolo VI.

Denarii auri puri, dicti *Escus à la Couronne*, quos vulgo *vetera Scuta* nuncupamus, in quibus effictum scutum coronatum in quo descripta tria lilia, absque sole, cum cruce admodum variegata, pond. 3. d. 4. gran. pretii 22. s. 6. d. Tur. pond. 60. ad marcam Par. 11. al. 18. *Mart.* 1384. [8. *Julii* 1385.] 15. *Sept.* 1386. Typus hic exhibetur. 5.

Denarii auri puri cum Corona, (*Deniers d'or fin à la Couronne*) cum iisdem figuris pond. 3. den. 3. gr. pretii 22. sol. 6. den. Turon 3. *Mart.* 1387. [27. *Novembr.* 1388. currunt pro 22. sol. Turon. pro 22. sol. 6. den. Turon. 11. *Septembr.* 1389.] 8. *April.* 1391. 1. *April.* 1392. 8. & al. 28. *Aug.* 1393. [29. *Julii* 1394. 2. *April.* 1407.]

Similes *Denarii cum Corona*, pond. 3. d. 2. gr. pond. 64. ad marcam Paris. 28. *Aug.* 1394. 2. vel 5. *Nov.* 1411. [in Charta an. 1411 Parisiis exarata dicuntur pretii 18. sol. Paris.]

Alii denarii ejusdem figuræ pond. 3. den. pretii 22. solid. 6. den. *Stat.* 2. vel 5. *Nov.* 1411. 5. *Mart.* 1411. [3. *Julii* 1413. 20. *Jann.* 1416.] 11. *Octobr.* 1415. Atque hi nummi aurei *Couronnes*, & *Couronnes de France*, dicuntur Froissarti tom. 4. c. 26. 64. 66. Adde Historiam Betuniensem p. 375. Hist. Durdanensem p. 108. &c.

Alii *Denarii parvi* seu *Scuta cum Corona*, dicti *Escus a la Couronne*, cum iisdem figuris, pond. 2. d. pretii 15. s. Tur. [pond. 96. ad marcam Paris.] 3. *Jul.* 1413. 11. *Octob.* 1415. [20 *Jan.* 1416.] 10. *Maii* 1417.

¶ *Denarii auri puri cum liliis* (*Deniers d'or fin aux fleurs de lys*) cum iisdem figuris, ejusdem etiam ponderis & pretii quibus sub Carolo V. cudi jubentur *Edicto* 25. *April.* 5. *Aug.* 10 *Aug.* 30. *Oct.* 1381. 15. *Maii* 1382. 11. *Sept.* 1389.

Agni, vel *parvi Agni*, (*Moutons, ou petits Moutons*) veteribus *Agnis* similes; præterquam quod sub agno scriptum est, R. v R. X. pond. 2. denar. pretii 20. sol. *A* 10 *Maii usque ad* 21. *Decemb.* 1417. Typum hic describimus. 7.

☞ Iidem denarii pond. 96. ad marcam Paris. currere jubentur pro 30. sol. Turon. *Edicto* 18. *Junii* 1419. Alio 26. Febr. ejusdem anni reducuntur ad 26 sol. 8. den.

¶ *Franci auri puri* ejusdem figuræ & pond. quibus

sub Carolo V. currere jubentur pro 20. sol. Turon. *Edicto* 27. *Nov.* 1388. & 11. *Sept.* 1389. ejusdem pretii statuuntur in Arresto ann. 1390. 20. s. Provincialibus æstimantur in Charta 17. Junii 1408. inter Schedas Præs. *de Maragnes*.

Scuta Galeata, (*Escus Heaumez à 3. fleurs de lys*) simplicia & duplicia, in quibus efficta galea coronata, cui imminet majus lilium apicis vice: in aliis deest apex,

ponderis { 4. den. / 2. den. } pretii { 40. sol. Tur. / 20. sol. Tur. } pond. 48. & 96. d. *A.* 21. [*Oct.*] *Decemb.* 1417. *ad* 13 *Junii* 1418. 18. *Jan.* 1419. Typi hic perinde delineantur 8. 9.

Scuta cum Corona, (*Escus à la Couronne*) veteribus similia, præterquam quod in crucis centro stella perforata, quam *molettam* dicimus, ad stellatorum scutorum quæ multo meliora sunt, discrimen habetur: pond. 2. d. 20. gr. pretii 30. sol. Tur. 23. karats, pond. 67. ad marcam Paris. *Stat.* 17. *Junii* 1418. In hisce Denariis statutum, ut ad cæterorum discrimen versus crucem, inter *Carolus* & *Dei*, crucicula vice puncti, & in aversa parte inter primum *Christus*, & vocem subsequentem pariter similia crucicula, cum cæteris solitis discriminibus effingeretur. Ita Regest. 123.

¶ *Eadem Scuta* sub iisdem figuris ad 23. karats, pond. 67. ad marcam Paris. pretii 30. sol. Tur. cudantur in moneta Tornac. in aliis vero locis itidem ad 23. karats, pond. 64. ad eamdem marcam, pretii 50. solid. Turon. *Edicto* 7. *Martii* 1418. & 16. *ejusdem mens.* At *Edicto* 26. *Febr.* 1419. cudi jubentur ad 23. karats, pond. 62. ad marcam Paris. pretii 40. sol. Paris.

Vetera Scuta cum Corona, (*vieux Escus à la Couronne*) ut alia pond. 2. den. 20 gran. pretii 50. sol. Turon. 24. karats & pond. 67. ad marcam Paris. *A* 2. (al. 12.) *Mart. ad* 11. *Aug.* 1419. quo etiam Edicto 2. Martii statutum ut Agnorum pretium esset 33. sol. 4. den.

¶ Edicto 19. Dec. 1420. usque ad 12. Oct. 1421. cuduntur similia *Scuta* ad 24. karats, pond 66. ad marcam Paris. pretii 22. sol. 6. den.

¶ *Denarii auri puri* dicti *Duplices aurei* (*Doubles d'or*) currere jubentur in Francia & Delphinatu pro 8. lib. Turon. Eorumdem semisses pro rata portione *Edicto Caroli Regentis* 24. *Aug.* 1420.

Salutes cum armis Franciæ, (*Saluts aux Armes de France*) in quorum aureorum altera parte, scutum cum tribus liliis effingitur inter Angelum & Deiparam: *in* volumine scriptum Ave, supra, radii cœlestes eminent. In altera visitur crux plana inter duo lilia, cui subest littera K. cusi ad 24. karats, 8. parte minus, pond. 3 den. 2. gr. & pretii 25. s. Turon. pond. 63. den ad marcam Paris. *Ab* 11. *Aug.* 1421. *usque ad* 6. *Febr.* 1422. Typus hic damus. 10.

Semisses eorumdem aureorum, ponderis & pretii pro rata portione, dicti *Demisaluts*. De Monetarum aurearum pretii sub Carolo VI. immutatione, vide Monstrelletum 1. vol. c. 251. [& Scriptorem brevis Hist. Caroli VI. ad calcem Juvenalis *des Ursins*.]

Aureus alius præterea prostat, *Parisiensis* forte, cum is typum eumdem fere præferat quem Parisiensis Philippi VI. Regem scilicet sedentem in cathedra leoninis capitibus exornata, cum binis leonibus ad pedes jacentibus, binisque hinc inde scutulis 3. lilia præferentibus, & hac Inscriptione, † Karolus Dei Gra. Francorum Rex. In altera parte crux liliata conspicitur cum solita Inscr. XPC. &c. Typus hic exhibetur 11.

Sub Henrico VI. *Rege Angliæ*.

Salutes cum Armis Franciæ & Angliæ, (*Saluts aux Armes de France & d'Angleterre*) in quibus efficitur εὐαγγελισμός, scilicet Angelus & Deipara pone utrumque scutum, cum volumine continente Ave, inter utriusque capita, & hac Inscript. Henricus. Dei. Gratia. Francorum. et. Angliæ. Rex. In aversa parte, crux plana inter lilium & leopardum: pond. 3. d. 1. gr. pretii 25. s. Tur. cum 4. parte remedii, pond. 63. den. ad marcam 6. *Februar.* 1422. 3. (al. 4.) *Jun.* 1423. Vide Monstrelletum 1. vol. cap. 251. Typus hic describitur 12. 13.

Similes *Salutes*, ponderis 2. den. 17. gr. pretii 22. sol. 6. den. Tur. conficientes ad marcam Paris. 70. d. cum 4. parte remedii 6. *Sept.* 1423.

Angeli, (*Angelots*) qui sunt duo trientes *Salutum*, in quibus effictus Angelus utrumque Franciæ & Angliæ scutum tenens: in aversa parte eadem cruce cum lilio & leopardo exaratis, pretii 15. sol. conficientes 105. d. ad marcam Paris. 24. *Maii* 1427. Typus hic perinde describitur 14.

Aureum alium descripsit præterea Hautinus p. 127. in quo Rex ipse sagatus equo vestito & liliis ac leonibus distincto insidet, gladium vibrans, cum Inscr. Henricus D. G. Francorum et Angliæ Rex. In altera parte crux florigera, cum sola Inscr. XPC. &c. Typus exhibetur 15.

Hactenus monetarum fabricæ ex Magistrorum Monetariorum rationibus. Postmodum vero in Regesta receptæ sunt ex Regiis diplomatibus, quarum proinde dies & annus incerti manent, quod eæ ut plurimum multo post cuderentur, sicque haud est proclive earum publicationis tempus indicare.

Sub Carolo VII.

Regales auri, (*Royaux d'or*,) in quibus Rex effictus palliatus in area liliata, dextra virgam, sinistra sceptrum tenens, pretii 25. sol. *Octob.* 1429. Typum hic describimus 16.

Regales auri, prioribus similes, præterquam quod punctum apertum (O) ante cruciculam præferunt 1430.

Denarii auri puri, (*Deniers d'or fin*, *appellez Escus à la Couronne*) in quibus efficta 2. lilia coronata ad scuti latera, cum 4. parte remedii pond. 2. den. 17. gran. (pendunt tantum 2. den. 14. gran.) pretii 25. sol. Tur. pond. 70. den. ad marcam Par. *Statuto* 1435. 28. *Jan.* quod demum executioni mandatum Parisiis 4. *April.* 1436. [Idem statuitur Edict. 12. Julii 1436. & 31. Dec. 1441.] horum hic exaratur typus 17.

☞ Horum denariorum mentio fit in Statutis MSS. S. Audomari 1432. *Verum cum monetas sæpius variari, deteriorari vel meliorari contingat; libras supradictas intelligi volumus 40. grossis Flandrensibus pro libra computatis in eo & tali valore quod 42. grossi similes Coronam auri de 67. in marcha ad minus valeant.*

Eorumdem denariorum semisses, pondere & pretio similes, cusi Edicto 26. Aprilis 1438. dicti *demi Escus*.

Diplomate Regio dato Salmurii marcæ auri puri pretium fuit 86. l. 17. sol. 6. den. putato quolibet scuto pro 25. sol. Turon.

☞ Edicto dato Parisiis 12. Julii 1436. reprobantur omnes monetæ quas in Francia cudi jusserat Henricus Rex Angliæ.

Similia *Scuta*, & eorum semisses paris ponderis, pond. 70. & semiss. & 141. den ad marcam Paris. *Diplom.* 12. *Aug.* 1445.

Similia *Scuta*, ad 23. karats & semiss. cum 8. parte remed. pretii 26. sol. 6. den. pond. 70. d. & semiss. ad marcam Par. *Edicto* 20. *Jan.* 1446.

Eorum semisses, pro rata.

¶ Similia *Scuta*, ad 23 karats & 3. quart. cum 4. parte remedii, ponderis & pretii ut supra, *Edicta* 26. *Maii* 1447. 18 *Maii* 1450. quo *marcha auri fini & optimi*

mi æstimatur 95. lib. in Charta ejusdem an. tom. 2. Hist. fundat. Capellæ & Cathedr. Catalauo. p. 159.

Similia *Scuta*, ponderis 2. d. 16. gr. pretii 27. sol. 6. d. [pond. 71. den. ad marcam Paris.] *Diplom.* 16. *Jan.* 1455. [& 7. *Junii* 1456.]

Sub Ludovico XI.

¶ *Scuta* vetera 25. sol. æstimantur in Charta 14. Febr. 1465. ex Tabul. Corisopit. *Duodecim scutorum antiquorum ad XV. libras monetæ ascendentium.*

¶ *Scuta fortia aurea* quæ tum cudebantur in Francia & Delphinatu, pond. 2. den. 16. gr. pretii 37, sol. 6. d. Turon. *Edicto* 4 *Jan.* 1470.

Eorumdem semisses, pro rata.

¶ Ejusdem pretii statuuntur *Scuta vetera Franciæ* (*à pied & à cheval*) eodem Edicto.

¶ *Regales auri* pond. 1, den. 23. gr, pretii 30. sol. Turon. laudato *Edicto* 4. *Jan.* 1470.

¶ *Scuta nova* (*Escus neufs*) tam in Francia quam in Delphinatu, pretii 28. sol, 4. den. Turon. *Edicto* 12, *Mart.* 1472.

Similia *Scuta*, cum binis liliis ad latera, ad 23. karats cum 8. part, remedii pond. 2. den, 16. gr. pretii 30. sol. 3. den. Turon. pond. 72 ad marcam Paris. *Diplom.*] 28. *Dec.* 1473.] 4. *Jan.* 1473.

Semisses, pro rata. Typus habetur apud Hautinum pag. 169.

☞ *Scutum aureum* æstimatur 32. sol. 6. den. fortis monetæ, in Charta 7. Aug. 1473.

Scuta cum Sole, (*Escus au Soleil*) in quibus efficta sul octo radiorum supra coronam flosculis adornatam, ad 23. karats, & 8. part. remed. pond. 2. den. 17. gr. (nulli tamen reperiuntur graviores 15. gran.) pretii 33. sol. Turon. *Diplom.* 2. *Nov.* 1475. Eorum fabrica decreta tam in Franciæ quam Delphinatus officinis monetariis. Eodem Diplomate statutum, ut prius cusa Scuta pretii essent 32. sol. 1. den. [Typus hic delineatur 18.]

Angeli varii ponderis & pretii, vulgo *Angelots*, in quibus effictus S. Michael, gladium dextra, læva scutum cum tribus liliis tenens, pedibus serpentem terens effingitur, cum Inscript. Ludovicus Dei Gr. Francorum Rex. In altera parte, [Scutum Francicum, vel] crux florigera, cum solita Inscript. XPC. Describuntur ab Hautino pag. 173. [Typum habes hic 19. 20.]

☞ Servantur in Gazophylaciis ejusmodi numismata aurea & argentea varii ponderis, quæ perparam inter monetas annumerari observat D. *le Blanc* pag. 249. cum ob institutum ab ipso Ordinem S. Michaelis cusa fuerint, non ut in publico usu essent. Id tamen affirmare non ausim.

Sub Carolo VIII.

¶ *Scuta cum Corona* currere jubentur pro 35. sol. Turon. *Edicto* 30. *Julii* & 29. *Jan.* 1487. 24. *April.* 1488. Ejusdem pretii memorantur in Charta an. 1493. apud Rymer. tom. 12. pag. 528. *Valente unaquaque Corona* 35. *sol. Turon.*

¶ *Scuta cum Sole* statuuntur pretii 36. sol. 3. den. Turon. *Edicto* 30 *Julii* & 29. *Jan.* 1487.

Scuta, Francicis & Delphinalibus similia, pret. 36. sol. 3. den. Turon. *Diplom.* 24. April. 1488. Typus hic exaratur. 21.

Habentur præterea ejusdem Regis aurei alii, in quibus *Regis Siciliæ, & Jerusalem*, alii in quibus *Pisanorum Liberatoris* titulus ei adscribitur. Primum hic delineari curavimus. 22.

Legitur in Regesto viridi novo Castelleti Paris. fol. 83. Statutum de monetarum pretio, 16. Februar 1485.

Grans Blans unzains tant aux armes de France, que du Dauphiné pour 11. den. Tourn. piece, demi unzains à l'equipollent.

Grands Blans au soleil tant aux armes de France, que du Dauphiné pour 11. den. Tourn. piece demi unzains a l'equipollent.

Liars & hardis pour 3. den. piece.

Doubles & petits deniers Tournois pour 2. den. T. & 1. den. Tournois.

Les Parisis pour 1. den. parisis piece.

Les Gros d'argent tant aux armes de France, que du Dauphiné pour 2. sols 10. den. Tourn.

Tous les Escus à la couronne qui sont faits à divers poids, à tout le moins, qui poisent deux d. 14. gr. au pris de 32. s. 1. d. T. piece. Les demi Escus à l'equipoll.

Les Escus faits au pays de Dauphiné du poids dessusdit pour 32. s. 1. d. T. piece, & les demy à l'equipollent.

Les Escus au soleil, qui sont faits de 70. de poids au marc à tout le moins, qui poisent deux den. 16. gr. pour 33. s. T. piece, & les demi Escus à l'equipollent.

Les Escus au soleil, qui sont faits oudit pays de Dauphiné de semblable poids pour 33. s. T. piece, & les demi à l'equipollent.

Habetur Statutum aliud Caroli VIII. Reg. 10. Jun. an. 1488. fol. 131. quo perinde monetarum Francicarum pretium indicatur, scilicet:

Bons viels Escus pour 40. s. Tourn.

Bons Francs a pie & a cheval & a Royaux pour 39. s. Tournois.

Bons Saluts a 37. s. Tourn.

Bons Escus au soleil pour 36. s. 3. den. Tourn.

Bons Escus appellez a la couronne pour 35. s. T. piece.

Grans Blans au soleil appellez douzains pour 13. den. Tournois.

Grans Blans a la couronne appellez unzains pour 12. den. T piece, & les demi a l'equipollent.

Gros du Roy, qui par cy devant ont eu cours pour 2. s. 10. d. T. auront cours pour 3. s. T.

Liars & Hardis, doubles Tournois, Petits Tournois & deniers Parisis au pris qu'ils courent à present.

Statuto denique alio ejusdem Caroli 17. Decembr. an. 1488. ibidem fol. 121. statuitur nova cusio *des Grans Blans a la Couronne a 4. den. d'aloi d'argent le Roy, a 2. g. de remede, de 7. s. 8. den. & demi de poids au marc de Paris, qui auront cours pour 10. den. T. la piece, sur le pié de 11. livres T. marc d'argent.*

In Regesto cæruleo Castelleti Paris. fol. 50. exstat aliud Caroli Regis Statutum 31. August. an. 1493. quo cudi statuuntur monetæ aureæ & argenteæ, scilicet:

Les Escus fins au soleil de 70. de poids au marc, qui est 2. den. 17. gr. 3. quarts de gr. du poids de 2. d. 16. gr. du prix de 36. s. 3. d. T. les demi a l'equipoll.

Les Escus à la Couronne, qui sont a 72. de poids au marc, qui est 2. den. 14. gr. du prix de 35. s. T. Les demi a l'equipollent.

Les gros de Roy de 2. den. 16. gr. pour 3. s. T.

Les grans Blancs au souleil aux armes de France & du Dauphiné pour 13. den. T. les demi à l'equipollent.

Les grans Blans a la Couronne pour 10. den. T. &c.

Sub Ludovico XII.

¶ *Scuta vetera* pond. 3. den. currunt pro 40. s. Turon. *Edicto* 4. *Julii* 1498. 12. & 22. *Novemb.* 1506. quæ vero pendunt tantum 2. den. 23. gran. pro 39. sol. 6. den. Turon.

¶ *Scuta cum Corona* pond. 72. den. ad marcam Paris. seu pond. 2. den. 14. gr. statuuntur pretii 35. sol. Turon. *Edicto* 4. *Julii* 1498. 23. *Mart.* 1503. 12. & 22. *Nov.* 1506. 25. *Decemb.* & 3. *Febr.* 1521.

¶ *Scuta cum Sole* quæ tum cudebantur pond. 70. den. ad marcam Paris. vel pond. 2. den. 16. gr. currere jubentur

tur laudatis mox Edictis pro 36. sol. 3. den. Turon.

¶ *Regales Franci pedites & equites (à pied & à cheval)* pond. 2. den. 22. gr. currere permittuntur pro 39. sol. Turon. *Edicto 4. Julii* 1498. 12. & 22. *Nov.* 1506.

Scuta cum Histrice, (*Escus au Porc espic*) in quibus binæ histrices scuti latera ambiunt: in aversa parte crux visitur in muris Pontici vellus desinens, inter binas histrices, & bina L. pond. 2. den. 17. gran. pretii 36. sol. 3. den. Turon. *Diplom.* 19. *Nov.* 1507. [& 25. *Decem.* 1511.] Typum damus. 23.

Sub Francisco I.

¶ *Scuta cum Sole* pond. 2. den. 16. gran. currere jubentur pro 40. sol. Turon. *Edicto* 27. *Nov.* 1516. 21. *Jul.* 1519. 28. *Septem.* 1526. Pro 45. sol. Turon. currunt *Edicto* 5. *Mart.* 1532. & 18. *Octob.* 1539.

¶ *Scuta* similia ad 23. karats cum 8. parte remedii quæ prius cudi jusserat pond. 71. den. & 1. sextat. ad marcam Paris. quolibet scuto ponderis 2. denar. 16 gran. pretii 45. sol. Turon. iterum cudi jubentur *Edicto* 24. *Febr.* 1539. 19. *Mart.* 1540. 15. *April.* 1545. Debiliora 1. gr. pro 44. sol. 3. d. Turon. currere jubentur laudato Edicto 19. Mart. 1540. quæ vero 1. gr. minus pendunt pro 43. sol. 6. den. Turon. At Litteris datis mense Jan. 1544. *Scuta* pond. 2. den. 15. gran. currunt pro 45. sol. Turon.

¶ *Scuta vetera* pond. 64 ad marcam Paris. cusa ad 23. karats & semiss. currere jubentur pro 51. Turon. *Edicto* 19. *Martii* 1540.

¶ *Scuta cum Corona* ad 23. karats, pond. 2. den 14. gran. pretii 39. sol. Turon. pond. 74. ad marcam Paris. *Edicto* 27. *Nov.* 1516. 28. *Sept.* 1526. In Charta an. 1525. apud Rymer. tom. 14. pag. 45. dicuntur valere 38. sol. Turon.

¶ Eadem *Scuta* statuuntur pretii 40. sol. 6. den. Turon. *Edicto* 5. *Mart.* 1532. Pro 43. sol. 6. den. currunt *Edicto* 18. *Octobr.* 1539. & 15. *April.* 1545.

¶ *Franci pedites & equites* (*Franc a pied & a cheval*) cusi ad 24. karats minus 4. parte, pond. 2. den. 20. gran. pretii 48. sol. 10. den. Turon. *Edicto* 19. *Mart.* 1540.

¶ Eodem Edicto *Regales auri* ad 23. karats, pond. 2. den. 20. gran. pretii 47. sol. 3. denar. Turon. statuuntur.

☞ Ex his vero minime colligendum *Scuta cum sole* quæ cudi jussit Franciscus I. veteribus prorsus similia exstitisse, ab iis quippe distincta fuerunt vel Salamandris, unde *Escus a la Salamandre* nuncupata; vel parva cruce in aversa parte efficta, unde *Escus a la petite Croix*, vel *a la Croisette* dicebantur. Horum typi hic exarantur. 24. & 1. tabellæ seq.

☞ Sub eodem Francisco I. cœpit usus ut caput Regis effingeretur in *Scutis* aureis, uti monet D. *le Blanc* p. 264. quod jam sub Ludovico XII. in *Grossis Testonibus* factum videre est insra in monetis argenteis. Ab eo etiam institutum ut anno cusionis in monetis notaretur; quem morem Edicto confirmavit Henricus II. Primi scuti hac nota signati typum damus. 2.

☞ Ab instituto nostro minime alienum existimamus litteras hic subjicere, quibus monetæ distinguebantur ex Statuto 14. Jan. 1539. ut si qua in iis fraus fieret, meritas pœnas penderet reus.

Paris.	A	*Burdig*	K
Rotomag.	B	*Bayona*	L
Fanum S. Laudi	C	*Tolosa*	M
Lugdun.	D	*Monspess.*	N
Turon.	E	*Fanum S. Portiani*	O
Andegav.	F	*Divion*	P
Pictav.	G	*Catalaun.*	Q
Rupellæ	H	*S. Andr.*	R
Lemovic.	I	*Trecæ*	S
S. Menebild.	T	*Delphin.*	Z
Tauria.	V	*Provinc.*	&
Villa-franc,	X	*Britan.*	9
Bisuntiea	Y		

Sub Henrico II.

¶ *Scuta cum Sole* in quibus caput Regis coronatum ad vivum effingitur cum Inscriptione, Henricus II. Dei Gra. Francor. Rex, quam præcedit crucicula: ex altera parte inter bina H. coronata Scutum Francicum cum corona imperiali cui sol imminet, & solita Inscript. xpc. &c. & an. 1549. cudi jubentur *Edicto ult. Jan.* 1548. Typum hic habes. 3. Alterius typum, qui mihi non occurrit, exhibet D. Cangius. 4.

¶ *Scuta duplicia cum sole* dicta *Henrici*, in quorum una parte caput Regis coronatum effictum cum Inscript. Henricus &c. & in aversa parte inter quatuor lilia crux ex quatuor litteris H. coronatis compacta, cui sol imminet, cum crucicula in medio crucis, & Inscript. Dum Totum Compleat Orbem 1549. cudi jubentur *Edicto* 8. *Feb.* 1548. Typus hic exaratur. 5.

¶ *Duplices Henrici* pond. 5. den. 17. gran. pretii 5. lib. Turon. simplices & semisses pro rata parte *Edicto* 23. *Jan.* 1549. 5. *Febr.* 1550. 29. *Januar.* 1551. 12. *Septemb.* 1554. 13. *Maii* 1555.

Henrici duplices & simplices, paris ponderis, cum figura muliebri galeata super trophæo sedente Victoriolam lauream porrigentem dextra præferente, cum Inscript. Gallia Optimo Principi. Typum describimus. 6.

Scuta cum Sole & Lunulis, paris ponderis & pretii.

Monetæ, quam ad molendinum dicimus, (*Monnoye au molin*) fabrica Parisiis instituta in Domo Thermarum Regiarum, ad caput horti Palatii, in quo cusa. [*Edicto* 29 *Jan.* 1551.]

¶ *Scuta* vetera pond. 3. den. statuuntur pretii 51. sol. Turon. *Edicto* 29. *Jul.* 1549. Pro 55. sol. Turon. currere jubentur *Edicto* 23. *Jan.* 1549. 5. *Febr.* 1550 5. *Jun.* 1551. 12 *Sept.* 1554.

¶ *Scuta cum Corona* pond. 2. den 14. gran. pretii 43. sol. 6. den. Turon. *Edicto* 29. *Jul.* 1549. Pro 45. sol. Turon. currunt Edictis mox laudatis.

¶ *Scuta cum Sole* pond. 2. den. 15. pro 45. sol. Tur. currere jubentur *Edicto* 29. *Jul.* 1549. Pro 46. sol. Tur. *Edicto* 23. *Jan.* 1549 5. *Febr.* 1550. 5. *Junii* & 29. *Jan.* 1551. 12. *Sept.* 1554.

¶ *Franci pedites & equites* pond. 2 den. 20. gran. statuuntur pretii 48 sol. 10. den. Turon. *Edicto* 29. *Jul.* 1549.

¶ Eodem Edicto *Regales* pond. 2. den. 20. gr. currere jubentur pro 47. sol. 3. den. Turon.

Sub Francisco II.

Sub quo nullæ aureæ cusæ monetæ quæ ejus nomen præferant, sed typis Henrici parentis, [ejusdem ponderis & pretii. *Edicto* 24. *Febr.* 1559.]

☞ Eodem Edicto veterum monetarum cursus sic statuitur:

Scuta cum Sole pond. 2. den. 15. gran. & supra, pretii 50. sol. Turon. semisses pro rata.

Scuta vetera pond. 3. den. ejusdem pretii.

Scuta cum Sole & corona pond. 2. den. 14. gran. pretii 46. sol. Turon.

Salutes pond. 2. d. 17. gr. pretii 49. sol. Tur.

Sub Carolo IX.

¶ *Duplices* Henrici pond. 5. den. 17. gran. statuuntur pretii 5 lib. 8. sol. Turon simplices & semisses pro rata. *Edicto* 17. *Aug.* 1561. Pro 5 lib. 16. sol Turon. currere jubentur *Edicto* 21. *April.* 16. *Oct.* 1571. & 26. *Maii* 1573.

Scu-

HENRICVS II

CAROLVS IX — LVDOVICVS XIII. — LVDOVICVS XIV.

LVDOVICVS XV.

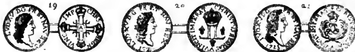

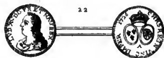

Scuta cum Sole (*Escus au Soleil*) absque nulla effigie, [in quorum una parte scutum Regis effictum cum corona, cui imminet sol, & aversa parte crux filiata, cudi jubentur ad 23. karats cum 4. parte remedii,] pond. 2. den. 15. gran. pretii 50. sol. Turon. *Diplom.* 17. *Aug.* 1561. [ejusdem pretii *Diplom.* 31. *Dec.* 1563.] pretii 52. sol. *Diplom.* 11. *Aug.* 1568. [pretii 53. sol. *Diplom.* 23. *Nov.* 1569.] pretii 54. sol. [*Edicto* 30. *Aug.* 1570] & *Aresto Intimi Consilii* 16. *Sept. seq.* pretii 54. s. usque ad 1. April 1572 *Diplom.* [21.] 17. *April.* [16. *Oct.*] 1571. pretii 52. sol. usque ad Natalem S. Joan. *Dipl.* 1. *April.* 1572. pretii 54 sol. *Dipl.* 1 [27.] *Septemb.* 1572. [10. *Dec. seq.* 30. *Jan.* 1573.] 26. *Maii* ejusdem anni. [Ex arbitrio populi 17. *Dec.* 1573. pretii 57. & 58. sol. anno seq. 59. & 60. sol. reducuntur ad 56. sol. *Edicto* 8. *Maii* 1574.] pretii 58. sol. *Dipl.* 12 *Septemb.* 1574. pretii 60 sol. *Dipl. ult. Maii* 1575. pretii 65. sol. *Diplom.* 28. *Mart.* 1577. pretii 66. sol. *Aresto Curiæ* 13. & 21. *Junii* 1577. Typum describimus. 7.

¶ *Scuta cum Regina* currere permittuntur pro 51. sol. Turon. *Edicto* 23. *Nov* 1569.

¶ *Scuta* vetera pond. 3. den. pretii 60. sol. Turon. *Edicto* 17. *Aug.* 1561. pretii 65. sol. *Edicto* 11. *April.* 16 *Octob.* 1571 & 26. *Maii* 1573.

¶ *Scuta cum Sole* pond. 2. den. 14. gran. pretii 49. sol. Turon. *Edicto* 17. *Aug.* 1561.

¶ *Scuta cum Corona* ejusdem pond. & pretii eodem Edicto: pretii 51. sol. Turon. *Edicto* 11. *Aug.* 1568. pretii 53. *Edicto* 11. *April.* 16. *Octobr.* 1571. & 26. *Maii* 1573.

¶ *Regales* & *Franci* (*à pied & à cheval*) pond. 2. den. 20. gran. pretii 55. sol. Turon. *Edicto* 17. *Augusti* 1561. pretii 59. sol. statuuntur aliis Edictis mox laudatis.

Sub Henrico III.

☞ Sub quo monetæ omnes cusæ typis Caroli IX. usque ad 16. Julii 1575. qua die *Aresto Curiæ Monet.* cudi jubentur *Scuta cum Sole* ejusdem figuræ & ponderis quibus alia, præterquam quod loco Caroli Henricus scribitur, pretii 60. sol. Turon. Pro 66. sol currere jubentur *Aresto Parlamenti* 13. *Jun.* 1577. & *Diplom.* 18. *Sept.* 1577.

Edicto M. Sept 1577 interdictæ rationes seu numerationes *ad libram*, inductæque *ad Scuta*, quorum pretium fuit 66. sol. Turon. usque ad ultimum Dec & deinceps 60. sol.

¶ *Duplices Henrici* pond. 5. den. 17. gran. pretii 5. lib. 16 sol. Turon. *Edicto* 7. *Jul.* 1574. pretii 6 lib. 4. sol. *Edicto* 22. *Sept. seq.* pretii 6 lib. 10. sol. *Edicto ult. Maii* 1575. & 14. *Jun. seq.* pretii 7. lib. 1. sol. *Edicto* 21. *Mart.* 1577. pretii 7. lib. 4. sol. *Aresto Parlamenti Rotomag.* 9. *Jul. seq.* ad 6. lib. 10. sol. reducuntur *Edicto dato mense Sept. ejusdem anni.*

¶ Simplices & semisses pro rata.

¶ *Scuta vetera* pond. 3. den. pretii 65. sol. Turon. *Edicto* 7. *Jul.* 1574. pretii 69. sol *Edicto* 21. *Sept. ejusdem anni*, pretii 72. sol. *Edicto ult. Maii* & 14. *Jun.* 1575. pretii 78. sol *Edicto* 22. *Mart.* 1577. pretii 4. lib. *Aresto Parlamenti Rotomag.* 9. *Jul. seq.* reducuntur ad 72. sol. Turon. *Edicto mense Sept. ejusdem anni.*

¶ Iisdem Edictis *Scuta cum Sole* pond. 2. den. 15. gr. varii pretii 54. 58 60. 65. 66 & 60. sol. Turon. Semisses pro rata portione.

¶ Edictis laudatis varium etiam fuit pretium *Scutorum cum Corona* pond. 2. den. 14. gran. 53. 57. 59. 64. 65. & 59. sol. Turon.

¶ Cursus *Regalium aureorum & Francorum* (*à pied & à cheval*) pond. 2. den. 20. gran. sic statuitur iisdem Edict. 59. 63. 68. 73. 75. & 68. l. Tur.

☞ Consulto prætermisimus monetas quas Consilium sanctæ Unionis cudi jussit typis Cardinalis Borbonii quem Regem sub nomine Caroli X renuntiaverat post obitum Henrici III. neque enim inter seriem monetariam Regum nostrorum annumerari debent. Consulat D. *le Blanc* p. 193. qui plura voluerit.

Sub Henrico IV.

¶ *Duplices Henrici* pretii 6. lib. 10. sol. *Aresto Parlamenti* 1. *Dec.* 1596.

¶ Eodem Aresto *Scuta vetera* pond. 3. den. pretii 72. s. Turon. pretii 78. sol. *Edicto mense Sept.* 1601.

¶ *Scuta cum Sole* pond. 2. den 15 gran. pretii 60. sol. Turon. *Edicto* 3. *Jun* 1596. 14. *Maii* 1601. *Aresto Curiæ Monet.* 13. *Mart.* 1601. pretii 65. sol. *Edicto mense Septemb. seq.* Pro 72 sol. currere jubentur *Edicto mense Aug.* 1609. usque ad 1. Septemb seq. subinde pro 70. sol.

¶ *Scuta cum Corona* pond. 2. den. 14. gran. pretii 59. sol. Turon. *Aresto Parlamenti* 2. *Decembr.* 1596. pretii 64. sol. *Edicto dato mense Sept.* 1602.

¶ *Regales* & *Franci* pretii 3. lib. 8. sol. Turon. *Aresto mox laudato.*

☞ Interdicta computatione *ad Scuta*, numerationes *ad libram* restitutæ Edicto dato mense Septem. 1602.

¶ *Litteris* 23 *Junii* 1604. cursus monetarum præscriptus Aresto 2. Septemb. 1603. prorogatur usque ad 1. Julii 1605. Rursum usque ad festum S. Johannis 1606. *Aresto Consilii Regii* 4. *Augusti* 1605.

¶ *Henrici Aurei*, seu *Duplices Henrici* qui & *Libræ Henrici* (*Livres Henry*) dicti pond. 9. den. 6. gran. pretii 12. lib. cudi jubentur *Edicto dato mense Aug.* 1609.

Sub Ludovico XIII.

¶ *Scuta cum Sole* pond. 2. den. 15 gran. pretii 3. lib. 15. sol. Turon. Eorumdem semisses pro rata portione. *Edicto* 5. *Dec.* 1614. pretii 3. lib. 16. sol. *Aresto Consilii Reg.* 18. *Septem.* 1621. pretii 3. lib. 15. sol. *Arestis Curiæ Monet.* 4. *Febr.* 1615. & 30. *Martii* 1618. pretii 4. lib. *Edicto* 3. *Febr.* 1630. usque ad ult. Mart. seq. à dicta die usque ad ult. Jun. seq 3. lib 18 sol. subinde reducuntur ad 3. lib. 15. sol. pretii 4. lib. *Edicto* 18. *Januar.* 1631. usque ad ult. Jun. seq. à dicta die usque ad ult. Sept. seq. 3. lib. 18. sol At *Edicto* 13. *Aug.* 1631. statuuntur pretii usque ad ult. Oct. ejusdem ann. 4. lib. 3. sol. ab hac die usque ad ult. Januar. 1632 4. lib. à dicta die usque ad ult. April. 3 lib. 17. sol. subinde reducuntur ad 3. lib. 15. sol. Sed cum ex arbitrio populi currerent pro 4. l. 10. s. *Aresto Consilii Reg.* currere jubentur pro 4. lib. 6. sol. tantum: qui cursus pluribus Edictis & Arestis prorogatus, iterum statuitur *Edicto* 30. *Jun.* 1635. pretii 4. lib. 14. sol. *Edicto mense Mart.* 1636. pretii 5. lib. 4. sol. *Edicto* 25. *Jun. ejusdem anni.*

¶ *Scuta cum Corona* pond. 2. den. 14. gran. pretii 3. lib. 14. sol. *Edicto* 5. *Decembr.* 1614. pretii 3. lib. 19. sol. *Edicto* 19. *Febr.* 1635. pretii 4. lib. 13. sol. *Edicto mense Mart.* 1636. pretii 5. lib. 3. sol. *Edicto* 25. *Jun. ejusdem anni.*

¶ *Scuta vetera* pond. 3. den. pretii 5. lib. 14 sol. *Edicto mense Mart.* 1636. pretii 6. lib. *Edicto* 25. *Jun. ejusd. anni* Semisses eorum pro rata.

¶ *Duplices Henrici* pond. 5. den. 17. gran. pretii 8. lib. *Edicto* 5. *Dec* 1614. pretii 10. lib. 4. sol. *Edicto mense Mart.* 1636. pretii 11. lib. 4. sol. *Edicto* 25. *Jun. ejusdem anni.*

¶ *Regales Auri* pond. 2. den. 20. gran. pretii 5. lib. 12. sol. *Edicto* 25. *Jun.* 1636.

¶ Eodem Edicto *Franci pedites & equites* pretii 5. lib. 15. sol.

☞ Marca auri fini statuitur pretii 38 ½. lib. *Edicto* 20. *Dec.* 1636.

☞ Cursus

Scuta cum Sole (*Escus au Soleil*) absque nulla affigie, [in quorum una parte scutum Regis effictum cum corona, cui imminet sol, & aversa parte crux liliata, cudi jubentur ad 23. karats cum 4. parte remedii,] pond. 2. den. 15. gran. pretii 50. sol. Turon. *Diplom.* 17. *Aug.* 1561. [ejusdem pretii *Diplom.* 31. *Dec.* 1563.] pretii 52. sol. *Diplom.* 11. *Aug.* 1568. [pretii 53. sol. *Diplom.* 23. *Nov.* 1569.] pretii 54. sol. [*Edicto* 30. *Aug.* 1570] & *Aresto Intimi Consilii* 16. *Sept. seq.* pretii 54. s. usque ad 1. April 1572 *Diplom.* [21.] 27. *April.* [16. *Oct.*] 1571. pretii 52. sol. usque ad Natalem S. Joan. *Dipl.* 1. *April.* 1572. pretii 54 sol. *Dipl.* 2 [27.] *Septemb.* 1572. [20. *Dec. seq.* 30. *Jan.* 1573.] 26. *Maii* ejusdem anni. [Ex arbitrio populi 17. *Dec.* 1573. pretii 57. & 58. sol. anno seq. 59. & 60. sol. reducuntur ad 56. sol. *Edicto* 8. *Junii* 1574.] pretii 58. sol. *Dipl.* 21. *Septemb.* 1574. pretii 60 sol. *Dipl. ult. Maii* 1575. pretii 65. sol. *Diplom.* 22. *Mart.* 1577. pretii 66. sol. *Aresto Curiæ* 13. & 21. *Junii* 1577. Typum describimus. 7.

¶ *Scuta cum Regina* currere permittuntur pro 51. sol. Turon. *Edicto* 23. *Nov* 1569.

¶ *Scuta* vetera pond. 3. den. pretii 60. sol. Turon. *Edicto* 17. *Aug.* 1561. pretii 65. sol. *Edicto* 21. *April.* 16 *Octob.* 1571 & 26. *Maii* 1573.

¶ *Scuta cum Sole* pond. 2. den. 14. gran. pretii 49. sol. Turon. *Edicto* 17. *Aug.* 1561.

¶ *Scuta cum Corona* ejusdem pond. & pretii eodem Edicto: pretii 51. sol. Turon. *Edicto* 11. *Aug.* 1568. pretii 53. *Edicto* 21. *April.* 16. *Octobr.* 1571. & 26. *Maii* 1573.

¶ *Regales* & *Franci* (*à pied & à cheval*) pond. 2. den. 20. gran. pretii 55. sol. Turon. *Edicto* 17. *Augusti* 1561. pretii 59. sol. statuuntur aliis Edictis mox laudatis.

Sub Henrico III.

☞ Sub quo monetæ omnes cusæ typis Caroli IX. usque ad 26. Julii 1575. qua die *Aresto Curiæ Monet.* cudi jubentur *Scuta cum Sole* ejusdem figuræ & ponderis quibus alio, præterquam quod loco Caroli Henricus scribitur, pretii 60. sol. Turon. Pro 66. sol currere jubentur *Aresto Parlamenti* 13. *Jun.* 1577. & *Diplom.* 28. *Sept.* 1577.

Edicto M. Sept 1577 interdictæ rationes seu numerationes *ad libram*, inductæque *ad Scuta*, quorum pretium fuit 66. sol. Turon. usque ad ultimum Dec & deinceps 60. sol.

¶ *Duplices Henrici* pond. 5. den. 17. gran. pretii 5. lib. 16 sol. Turon. *Edicto* 7. *Jul.* 1574. pretii 6 lib. 4. sol. *Edicto* 22. *Sept. seq.* pretii 6 lib. 10. sol. *Edicto ult. Maii* 1575. & 14. *Jun. seq.* pretii 7. lib. 1. sol. *Edictu* 22. *Mart.* 1577. pretii 7. lib. 4. sol. *Aresto Parlamenti Rotomag.* 9. *Jul. seq.* ad 6. lib. 10. sol. reducuntur *Edicto data mense Sept. ejusdem anni*.

¶ Simplices & semisses pro rata.

¶ *Scuta vetera* pond. 3. den. pretii 65. sol. Turon. *Edicto* 7. *Jul.* 1574. pretii 69. sol. *Edicto* 22. *Sept. ejusdem anni*, pretii 72. sol. *Edicto ult. Maii & 14. Jun.* 1575. pretii 78. sol *Edicto* 22. *Mart.* 1577. pretii 4. lib. *Aresto Parlamenti Rotomag.* 9. *Jul. seq.* reducuntur ad 72. sol. Turon. *Edicto mense Sept. ejusdem anni*.

¶ Iisdem Edictis *Scuta cum Sole* pond. 2. den. 15. gr. varii pretii 54. 58 60. 65. 66 & 60. sol. Turon. Semisses pro rata portione.

¶ Edictis laudatis varium etiam fuit pretium *Scutorum cum Corona* pond. 2. den. 14. gran. 53. 57. 59. 64. 65. & 59. sol. Turon.

¶ Cursus *Regalium aureorum & Francorum* (*à pied & à cheval*) pond. 2. den. 20. gran. sic statuitur iisdem Edict. 59. 63. 68. 73. 75. & 68. l. Tur.

☞ Consulto prætermisimus monetas quas Consilium sanctæ Unionis cudi jussit typis Cardinalis Borbonii quem Regem sub nomine Caroli X renuntiaverat post obitum Henrici III. neque enim inter seriem monetariam Regum nostrorum annumerari debent. Consulat D. *le B. ano* p. 293. qui plura voluerit.

Sub Henrico IV.

¶ *Duplices Henrici* pretii 6. lib. 10. sol. *Aresto Parlamenti* 2. *Dec.* 1596.

¶ Eodem Aresto *Scuta vetera* pond. 3. den. pretii 72. s. Turon. pretii 78. sol. *Edicto mense Sept.* 1602.

¶ *Scuta cum Sole* pond. 2. den 15 gran. pretii 60. sol. Turon. *Edicto* 5. *Jun* 1596. 24. *Maii* 1601. *Aresto Curiæ Monet.* 13. *Mart.* 1602. pretii 65. sol. *Edicto mense Septemb. seq.* Pro 72 sol. currere jubentur *Edicto mense Aug.* 1609. usque ad 1. Septemb seq. subinde pro 70. sol.

¶ *Scuta cum Corona* pond. 2. den. 14. gran. pretii 59. sol. Turon. *Aresto Parlamenti* 2. *Decembr.* 1596. pretii 64. sol. *Edicto dato mense Sept.* 1602.

¶ *Regales* & *Franci* pretii 3. lib. 8. sol. Turon. *Aresto mox laudato*.

☞ Interdicta computatione *ad Scuta*, numerationes *ad libram* restitutæ Edicto dato mense Septem. 1602.

¶ *Litteris* 23 *Junii* 1604. cursus monetarum præscriptus Aresto 2. Septemb. 1603. prorogatur usque ad 1. Julii 1605. Rursum usque ad festum S. Johannis 1606. *Aresto Consilii Regii* 4. *Augusti* 1605.

¶ *Henrici Aurei*, seu *Duplices Henrici* qui & *Libræ Henrici* (*Livres Henry*) dicti pond. 9. den. 6. gran. pretii 12. lib. cudi jubentur *Edicto dato mense Aug.* 1609.

Sub Ludovico XIII.

¶ *Scuta cum Sole* pond. 2. den. 15 gran. pretii 3. lib. 15. sol. Turon. Eorumdem semisses pro rata portione. *Edicto* 5. *Dec.* 1614. pretii 3. lib. 16. sol. *Aresto Consilii Reg.* 18. *Septem.* 1621. pretii 3. lib. 15. sol. *Arestis Curiæ Monet.* 4. *Febr.* 1625. & 30. *Martii* 1626. pretii 4. lib. *Edicto* 1. *Febr.* 1630. usque ad ult. Mart. seq. à dicta die usque ad ult. Jun. seq 3. lib 18 sol. subinde reducuntur ad 3. lib. 15. sol. pretii 4. lib. *Edicto* 28. *Januar.* 1631. usque ad ult. Jun. seq. à dicta die usque ad ult. Sept. seq. 3. lib. 18. sol At *Edicto* 13. *Aug.* 1631. statuuntur pretii usque ad ult. Oct. ejusdem ann. 4. lib. 3. sol. ab hac die usque ad ult. Januar. 1632 4. lib. à dicta die usque ad ult. April. 3 lib. 17. sol. subinde reducuntur ad 3. lib. 15. sol. Sed cum ex arbitrio populi currerent pro 4. l. 10. s. *Aresto Consilii Reg.* currere jubentur pro 4. lib. 6. sol. tantum: qui cursus pluribus Edictis & Arestis prorogatus, iterum statuitur *Edicto* 30. *Jun.* 1635. pretii 4. lib. 14. sol. *Edicto mense Mart.* 1636. pretii 5. lib. 4. sol. *Edicto* 25. *Jun. ejusdem anni*.

¶ *Scuta cum Corona* pond. 2. den. 14. gran. pretii 3. lib. 14. sol. *Edicto* 5. *Decembr.* 1614. pretii 3. lib. 19. sol. *Edicto* 19. *Febr.* 1635. pretii 4. lib. 13. sol. *Edicto mense Mart.* 1636. pretii 5. lib. 3. sol. *Edicto* 25. *Jun. ejusdem anni*.

¶ *Scuta vetera* pond. 3. den. pretii 5. lib. 14 sol. *Edicto mense Mart.* 1636. pretii 6. lib. *Edicto* 25. *Jun. ejusd. anni* Semisses eorum pro rata.

¶ *Duplices Henrici* pond. 5. den. 17. gran. pretii 8. lib. *Edicto* 5. *Dec* 1614. pretii 10. lib. 4. sol. *Edicto mense Mart.* 1636. pretii 11. lib. 4. sol. *Edicto* 25. *Jun. ejusdem anni*.

¶ *Regales Auri* pond. 2. den. 20. gran. pretii 5. lib. 12. sol. *Edicto* 25. *Jun.* 1636.

¶ Eodem Edicto *Franci pedites & equites* pretii 5. lib. 15. sol.

☞ Marca auri fini statuitur pretii 383. lib. *Edicto* 20. *Dec.* 1636.

☞ Cursus

☞ Cursus monetarum aurearum argentearumve præscriptus Edicto 25. Junii 1636. prorogatur *Edictis* 17. *Nov*. 1639. 18. *Oct*. 1640. *Sept*. 1641. 29. *Dec*. *seq*. 12. *Febr*. 1642. 29. *Mart*. *seq* 24 *Aug*. 1643.

¶ *Ludovici Aurei* (*Louis d'or*) ad 22. karats cum 4. parte remedii, in quibus effictum caput Reg. laureatum cum Inscript. LUD. XIII. D. G. FR. ET NAV. REX. In altera parte inter quatuor lilia Crux ex litteris L. coronatis compacta cum Inscript. CHRS. REGN. VINC. IMP. pond. 5. den. 6. granor. pretii 10. lib. cudi jubentur *Edicto* 31. *Martii* 1640. Typus hic exaratur, 8. Duplices & semisses pro rata parte,

¶ Eodem Edicto cudi perinde jubentur *Scuta aurea cum Armis Franciæ*,

Sub LUDOVICO XIV.

☞ Monetarum aurearum & argentearum debiliorum cursus obtinuit ex pluribus Edictis 30. Dec. 1643. usque ad 1. April. 1648.

¶ *Scuta Aurea* & *Ludovici Aurei* ponderis, tituli & re medii statutorum in Arestis Curiæ Monet. cudi jubentur *Aresto Consilii Reg*. 21. *Mart*. 1646.

¶ *Scuta cum Sole* pond. 2. den. 15. gran. pretii 5. lib. 4. sol. *Aresto Curiæ Monet*. 1. *Aug*. 1650. pretii 5. lib. 14. sol. usque ad 1. Jul. seq. subinde 5. lib. 4. solid. *Edicto* 23. *Mart*. 1652. pretii 5. lib. 14. sol. usque ad finem anni *Aresto Consil. Reg*. 31. *Jul*. 1652. pretii 6. lib. 4. sol. *Edicto* 29 *April*. 1653. usque ad ult. Junii seq. à dicta die usque ad ult. Septemb. 5. lib. 19. sol. ab hac die usque ad ult. Decemb. 1. lib. 13. sol. rursum usque ad ult. Mart. 1654. 5. lib 9. sol. subinde 5. lib. 4. sol. ejusdem pretii *Edicto mense Decembr*. 16 5. pretii 5. lib. 14. sol. *Aresto Consil. Reg*. 7. *Dec*. 1665. usque ad 1. Januar. seq. à qua die cursum ex eodem Aresto pro 5. lib. 11. sol. 6. den. ad 5. lib. 14. sol. revocantur *Aresto Consil. Reg*. 15. *Mart*. 1656. qui cursus prorogatur *Edicto* 8. *Aprilis ejusdem anni*, *Arestis Curiæ Monet*. 16. *Decemb*. 1660. 16. *Dec*. 1662. & *Aresto Consil. Reg*. 1666. pretii 5. lib. 19. sol. *Edicto* 27. *Jul*. 1686. reducuntur ad 5. lib. 16. sol 6. den. *Aresto Consil. Reg*. 20. *Octob*. 1687. pretii 6. lib. *Edicto mense Dec*. 1689. qui cursus invaluit usque ad 1. Januar. 1691. subinde pretii 5. lib. 16. sol. 6. den. *Aresto Consil. Reg*. 19. *Dec*. 1690. Demum eorum cursus inhibetur *Edicto mense Septemb*. 1693

¶ *Ludovici Aurei* pretii 20. lib. cudi deinceps prohibentur *Aresto Curiæ Monet*. 8. *Jul* 1648.

¶ *Ludovici Aurei* pond. 5. den. 6. gran. pretii 10. lib. *Aresto Curiæ Monet*. 12. *Aug*. 1649. pretii 12. lib. *Edicto* 23. *Maii* 1652 usque ad 1. Jul. seq. subinde 10. lib rursum pretii 11. lib. usque ad finem anni *Aresto Consil. Reg* 31. *Jul* 1652. pretii 12. lib. *Aresto Consil. Reg* 7. *Mart*. & *Edicto* 29. *April*. 1653. usque ad ult. Jun. seq. à dicta die usque ad ult Septemb. seq. 11. lib. 10. sol ab hac die usque ad ult. Decemb. seq. 11. lib. rursum usque ad ult. Mart. 1654. 10. lib 10. sol. subinde 10. lib. pretii 11. lib. *Aresto Consilii Reg*. 15. *Mart*. & *Edicto* 8. *April*. 1656.

¶ *Ludovici Aurei* pretii 11. lib. cudi permittuntur *Aresto Consilii Reg*. 19. *Aug*. 1656. ejusdem pretii *Arestis Curiæ Monet*. 16. *Decemb*. 1660. & 16 *Dec*. 1662. à 1. Januar 1666. currere jubentur pro 10. lib. 15. sol *Aresto Consil. Reg*. 7. *Dec*. 1665. revocantur ad 11. lib. alio *Aresto* 16. *Sept*. 1666. eorum cursus permittitur, interdictis *Scutis aureis* & *Franciis*, *Edicto* 28. *Mart*. 1679. pretii 11. lib. 10. s. *Edicto* 27. *Jul*. 1686. pretii 11. lib. 5. sol. *Aresto Consil. Reg* 20. *Oct*. 1687. pretii 11. lib. 12. sol. *Edicto mense Decembr*. 1689. qui cursus obtinuit usque ad 1. Januar. 1691. ab hac die pretii 11. lib. 8. sol 6. den. *Aresto* 19. *Decembr*. 1690. ejusdem pretii *Arestis* 23. *Jan*. 1691. 20. *Februar*. & 20. *Mart*. *seq*. pretii 11. lib. 5. sol. *Aresto* 18. *April*. 1691. usque ad *Arestum* 28. *Febr*. 1693. quo eorum cursus omnino est prohibitus.

¶ *Ludovici Aurei* ad 22. karats, in quibus effictum caput Regis laureati cum Inscript. LUD. XIV. &c. in aversa parte scutum Francicum coronatum cum Inscr. SIT NOMEN, &c. pond 5. den. 6. gran. pretii 12. lib. 10. sol. duplices & semisses pro rata, cudi jubentur *Edicto mense Decembr*. 1689. ejusdem pretii *Aresto Consil. Reg*. 2. *Maii* 1692. usque ad 1. Jun. subinde 12. lib. 5. sol. pretii 12. lib. *Aresto* 13. *Decembr*. 1692. pretii 11. lib. 10. sol. *Aresto* 7. *Febr*. 1693. pretii 12. lib. *Arestis* 24. ejusdem mensis, 31. *Mart*. 28. *April*. 30. *Maii seq*. pretii 11. lib. 15. sol. *Aresto Consil. Reg*. 16. *Jun*. 1693. usque ad 1. Aug. seq. subinde 11. lib. 10. sol. ejusdem pretii *Arestis* 29. *Augusti* & 22. *Septemb*. 1693. pretii 12. lib. 15. sol. *Arestis* 1. & 22. *Decembr*. *seq*. pretii 12. lib. 15. sol. *Aresto* 22. *Septemb*. 1699. Typus hic delineatur. 9.

¶ *Ludovici Aurei* ejusdem tituli & ponderis quibus alii, in quorum aversa parte inter quatuor litteras L. crux conspicitur ex quatuor liliis coronatis compacta, cum solita Inscript. CHRS. &c. pretii 13. lib. duplices & semisses pro rata, cudi jubentur *Edicto mense Sept*. 1693. pretii 14. lib. *Declarat*. 11. *Octobr*. *seq*. pretii 13. lib. 10. sol. *Aresto Consil. Reg*. 10. *Novemb*. 1699. pretii 13. lib. 15. sol *Aresto* 22. *Decembr*. *ejusdem anni à* 1. Januar. 1700. usque ad 1. Febr. seq. ab hac die usque ad 1. April. seq. 13. lib. 10. sol. subinde 13. lib. 5. s. Typus hic. 10.

¶ *Ludovici Aurei* tituli & ponderis statutorum in Edicto mense Sept. 1693. in quorum altera parte crucem ex litteris L. coronatis compositam decussant virga seu manus justitiæ & sceptrum, cum solita Inscript. CHRS &c. pretii 13. lib. cudi jubentur *Declarat*. 8. *Jan*. 1700. pretii 12. lib. 15. sol. à 1. Januar 1701. *Arestis* 30. *Nov* & 21. *Decemb*. 1700. quo ult. Aresto *Ludovici* veteres ejusdem pretii statuuntur, interdictis debilioribus; pretii 12. lib. *Arestis Consil. Reg*. 17. *Maii* 18. *Jun*. 1701. & *Edicto mense Sept*. *seq*. Typum exhibemus. 11.

¶ *Ludovici Aurei* ejusdem tituli, ponderis & figuræ quibus alii, pretii 13. lib. cudi jubentur *Edicto mense Sept*. 1701. pretii 14. lib. *Declarat*. 27. *ejusdem mensis*, pretii 13 lib 10. sol. *Aresto Consil. Reg*. 25. *Jul*. 1702. pretii 13. lib. 15. sol usque ad 1. Jan. 1703. *Arestis* 22. *Aug*. 17. *Oct*. & 18. *Nov*. 1702. pretii 13. lib. 5. sol. à 1. April. seq. *Aresto* 6. *Febr*. 1703. pretii 13. lib. 10. sol. *Arestis* 17. *April*. 15. *Maii*, 19. *Jun*. 1703. pretii 13. lib. 5. sol. à 1. Aug. seq. usque ad ult. Sept. ejusdem anni *Arestis* 14. *Julii* & 21. *Aug*. 1703. pretii 13. lib. *Aresto* 30. *Oct*. 1703. ejusdem pretii *Arestis* 29. *Dec*. 1703. 22. *Jan*. 19. *Februar*. 18. *Mart*. 1704. à 1. Maii usque ad 15. ejusdem mensis pretii 12. lib. 15. sol. *Aresto* 1. *April*. 1704.

¶ *Ludovici Aurei* veteres nec reformati, quorum cursus inhibitus fuerat Aresto Consil. Reg 24. Febr. 1693. iterum currere permittuntur pro eodem pretio ac reformati, *Aresto* 23. *Mart*. 1700. pretii 12. lib. 10. sol. *Aresto* 19. *Septembr*. 1701. pretii 13. lib. *Declarat*. 27 *ejusdem mensis*, ejusdem pretii usque ad 21. Nov. subinde 12. lib. *Arestis* 29. *Octobr*. 13. *Decembr*. 1701. 11. *Mart*. 1702. pretii 13. lib. *Edicto mense Maii* 1704. usque ad 15. Jun. seq. subinde 12. lib. 10. s. reformati vero ex eodem Edicto pretii 14. lib 15. sol. à 1. Febr. seq. *Aresto* 20 *Jan*. 1705. pretii 14. lib. 10. sol. à 1. Martii seq *Aresto* 3 *Febr ejusdem anni*.

¶ *Ludovici Aurei* tituli, ponderis & remedii statutorum in Edicto mense Septemb. 1693. in quibus efficta crux ex quatuor liliis coronatis, manu justitiæ & sceptro decussatim positis, pretii 15. lib. cudi jubentur

tur *Edicto mense* Maii 1704. Typus hic exaratur 12. Iidem pretii 14. lib. 15. sol. *Aresto Consil. Reg.* 14. *Febr.* 1705. qui cursus obtinuit usque ad 1. Sept. seq. ab hac die pretii 14. lib. 5. sol. *Aresto* 18. *Aug.* 1705. ejusdem pretii *Aresto* 17. *Novemb.* 1705. usque ad 1. Januar. 1706. ab hac die usque ad 1. Mart. seq. pretii 14. lib. à dicta die usque ad 1. April. seq. pretii 13. lib. 15. sol. ejusdem pretii usque ad 1. Jul. seq. *Aresto* 20. *Mart.* 1706. pretii 13 lib. 10. sol. à 1. Jul. *Aresto* 8. *Jun.* 1706. ejusdem pretii usque ad 1. Januar. 1707. ab hac die pretii 13. lib. 5. sol. *Aresto* 27. *Nov.* 1706. ejusdem pretii statuuntur pluribus Arestis usque ad 1. Mart. 1708. ab hac die pretii 13. lib. *Aresto Consilii Reg.* 31. *Jan.* 1708. qui cursus prorogatus fuit usque ad 1. Jan. 1709. è dicta die pretii 12. lib. 15. sol. *Aresto* 20. *Novemb.* 1708. ejusdem pretii usque ad 1. Maii seq. *Aresto* 19. *Februarii* 1709. ab hac die pretii 12. lib. 10. solid. usque ad *Arestum* 14. *Maii* 1709. quo currere jubentur pro 13. lib. usque ad 15. Jun. seq. pretii 13. lib. 5. sol. *Aresto* 4. *Jun.* 1709. usque ad 1. Jul. seq. subinde pretii 13. lib. usque ad 1. Octobr. ejusdem anni; ab hac die usque ad 1. Novembr. seq. pretii 12. lib. 10. sol. *Aresto* 13. *Aug.* 1709. qui cursus obtinuit usque ad 1. Janu. 1710. *Aresto* 7. *Decembr* 1709. Iidem *Ludovici* pond. 5. den. 6. gran. currere jubentur pro 13. lib. usque ad 1. Februar. seq. *Declarat.* 7 *Octob.* 1710.

¶ *Ludovici Aurei* ad 22. karats, in quorum aversa parte inter quatuor liliola crux visitur ex litteris L. coronatis compacta, in cujus medio effictus sol, cum solita Inscript. CHRS &c. pond. 2. grosf. pretii 16. lib. 10. sol. cudi jubentur *Edicto dato mense April.* 1709. Duplices & semisses pro rata. Typum describimus. 13.

¶ *Ludovici Aurei* ejusdem tituli & figuræ quibus cœlii, pond. 6. den. 9 gran. & 3. quint. pretii 20. lib. duplices & semisses pro rata parte, cudi jubentur *Edicto dato mense* Maii 1709. *Aresto Consilii Reg.* 30. *Septembr.* 1713. currere jubentur à 1. Decembr. seq. pro 19. lib. 10. sol. à 1. Febr. 1714. pro 19. lib. à 1. April. seq. pro 18. lib. 10. sol. à 1. Junii seq. pro 18. lib. à 1. Septembr. pro 17. lib. *Aresto* 25. *Augusti* 1714. à 15. Octob seq. pro 16. lib. 10. sol. à 1. Dec. ejusdem anni pro 16. lib. *Aresto* 8. *Decemb.* 1714. currere debent à 1. Febr. 1715 pro 15. lib. 10. sol. à 1. April. seq. pro 15. lib. à 1. Jun. seq. pro 14. lib. 10. sol. *Aresto* 23. *Jul.* 1715. statuuntur pretii 14. lib. à 1. Septembr. seq. qui cursus confirmatur *Declarat.* 23. *Aug.* 1715.

¶ *Lilia Aurea* (*Lis d'or*) ad 24. karats 4. parte minus, in quibus efficta Regis effigies cum Inscript. LUD. XIIII. &c. in altera duo Angeli scutum Franciæ efferentes cum Inscript. DOMINE ELEGISTI LILIUM TIBI, pond. 2. denar. 17. gran. & semissem pretii 6. lib. duplices eorumdem pro rata, cudi jubentur *Edicto mense Martii* 1655. Typum hic habes. 14.

¶ *Lilia Aurea* ad 23. karats & 1. quart. in quibus loco capitis Regii conspicitur inter quatuor liliole crux ex liliis coronatis compacta, pond. 60 den. & semiss. ad marcam, pretii 7. lib. cuduntur *Edicto mense Dec.* 1655. ejusdem pretii *Aresto Consil. Reg.* 15. *Mart.* & 8. *April.* 1656. Typus hic delineatur. 15.

¶ *Lilia Aurea* ejusdem pretii cudi permittuntur *Litteris Patentibus* 19 *Aug.* 1656. ejusdem rursus pretii *Arestis Curiæ Monet.* 16. *Dec.* 1660. 16. *Dec.* 1662. 21. *April.* 1664. & *Aresto Consil. Reg* 16. *Sept.* 1666.

☞ Pretium marcæ auri puri seu ad 24. karats sub Ludov. XIV. ex pluribus Edictis & Arestis hic subjiciendum duximus.

Aresto Curiæ Monet. 28. *Jan.* 1649. 384. *lib.* $\frac{10}{11}$
Aresto ejusd. Curiæ 7. *Jul.* 1662. 423. *l.* 10. *d.* $\frac{-}{11}$
Aresto ejusdem anni, 423. *l.* 10. *f.* 11. *den.*
Edicto 3. *Jan.* 1690. 457. *l.* 16. *sol.*
Edicto M. Sept. 1693. 450. *lib.*
Aresto Consil. Reg. 12. *Dec.* 1693. 465. *l.*
Aresto 22. *Sept.* 1699. 502. *l.* 10. *sol.*
Declarat. 8. *Jun.* 1700. 494. *l.* 6. *f.* 4. *den.*
Aresto 30. *Nov.* 1700. 499 *lib.*
Aresto 17. *Maii* 1701. 469. *lib.* 15. *sol.*
Aresto 28. *Jun.* 1701. 462. *lib* 6. *sol.*
Aresto 20. *Mart.* 1703. 474. *l.* 10. *f.* 10. *d.* $\frac{10}{11}$
Aresto 16 *Jun.* 1703. 484. *lib.* 8. *sol.* 7. *den.* $\frac{9}{11}$
Aresto 30. *Oct.* 1703. 514. *lib.* 1. *f.* 9. *den.* $\frac{9}{11}$
Edicto M. Maii 1704. 514. *l.* 1. *f.* 9. *den.*
Aresto 21 *Jul* 1705. 533. *lib* 17. *sol.* 3. *den.*
Edicto M. April. 1709. 531. *lib.* 16. *f* 4. *d.* $\frac{6}{11}$

☞ Addimus etiam urbium nomina, in quibus cuduntur moneta ex Edicto an. 1681. quæ in serie sub Francisco I. descripta non reperiuntur.

Riomum	O	*Ambianum*	V
Narbo	Q	*Aqua-Sextia*	X
Rhemi	S	*Gratianopolis*	Z
Nannetes	T	*Rhedones*	9

Sub LUDOVICO XV.

¶ *Ludovici Aurei* tituli, ponderis & remedii statutorum in Edicto mense Maii 1709. & Declarat. 5. Nov. ejusdem anni, in quibus effictum caput Regis cum Inscript. LUD. XV. &c. in altera parte scutum Francicum rotundum, cui imminet corona, manu justitiæ & sceptro pone scutum decussatim positis, cum solita Inscriptione CHRS &c. pretii 20. lib. cudi jubentur *Edicto mense Decemb.* 1715. Typus hic exhibetur. 16. Eodem Edicto marca auri puri pretii 523. lib 12. sol. 8. den. $\frac{6}{11}$

¶ *Ludovici Aurei* cusi ex Edicto mense Maii 1709. & non reformati, pretii 16. lib. *Edicto mense Decemb.* 1715. usque ad ult. Jan 1716. à 1 Febr. seq. pretii 14. lib. usque ad ult. Mart. ejusdem pretii usque ad ult. April. *Aresto Consil. Reg.* 21. *Mart.* 1716. pretii 24. lib. 12. sol. *Aresto* 22. *Januar.* 1720. pretii 23. lib. 9. sol. *Arestis* 28. *ejusdem mensis*, 3. 9. & 20. *Feb. seq.* pretii 24. l. 12. sol. *Aresto* 25. *ejusdem mensis*, Parisiis pretii 28. lib. 14. sol. è 20. mensis Mart. 1720. in toto regno à 1. April. seq. pretii 24. lib. 12. sol. *Declarat.* 11. *Mart.* 1720. pretii 33 lib. 16. sol. *Aresto* 29. *Maii* 1720. usque ad 1. Jul. seq. ab hac die usque ad 15. ejusdem mensis pretii 30. lib. 15. sol. subinde pretii 27. lib. 12. sol. *Aresto* 10. *Jun.* 1720. pretii 49. lib. 12. f. *Aresto* 30. *Jul.* 1720. usque ad 1. Septemb. seq. hinc usque ad 15. ejusdem mensis pretii 43. lib. 8. sol. ab hac die pretii 37. lib. 4. sol. usque ad 1. Octobr. inde usque ad 15. ejusdem mensis pretii 31. lib. dein pretii 24. lib. 16. sol. ejusdem pretii ad placitum Regis *Aresto* 26. *Decembr.* 1720. Eorum cursus inhibetur post mensem Jan. *Edicto* 21. *ejusdem mensis* 1721.

¶ Iidem *Ludovici Aurei* reformati ad figuram eorum qui tum cudebantur, pretii 20. lib. duplices & semisses pro rata, *Edicto mense Decembr.* 1715. ejusdem pretii *Edicto mense Novemb* 1716. pretii 24. lib. *Edicto mense Maii* 1718. & *Aresto* 17. *Jul. seq.* pretii 30. lib. *Aresto* 22. *Jan.* 1720. pretii 28. lib. 6. sol. 8. den. *Arestis* 28. *Jan.* 3. 9. 20. *Febr.* 1720. pretii 30. lib. *Aresto* 25. *ejusdem mens.* pretii 40. lib. *Aresto* 5. *Mart. seq.* Parisiis pretii 35. lib. à 20. Mart. 1720. in toto regno à 1. April. seq. pretii 30. lib. *Declarat.* 11. *Mart.* 1720. pretii 41. lib. 5. sol. *Aresto* 19. *Maii* 1720 usque ad 1. Jul. seq. ab hac die usque ad 15. ejusdem mensis pretii 37. lib. 10. sol. subinde pretii 33. lib. 15. sol. *Aresto* 10. *Jun.* 1720. pretii 62. lib. *Aresto* 30. *Jul.* usque ad 1. Septemb. hinc usque ad 15 ejusdem mensis pretii 52. lib. 10. sol. à dicta 15. die usque ad 1. Octob.

pre-

pretii 45. lib. ab hac die usque ad 15. ejusdem mens. pretii 37. lib. 10. sol. subinde pretii 30. lib. ejusdem pretii ad placitum Regis *Aresto* 26 *Dec.* 1720.

¶ *Ludovici Aurei* ad 22. karata, in quorum antica parte caput Regis coronatum visitur, in postica bina scutula Franciæ & bina Navarræ coronata in modum crucis inter quatuor lilia, disposita cum solita Inscript. CHRS &c. pond. 9. d. 14. gran. & 2. quint. pretii 30. lib. cudi jubentur, marca auri puri tum pretii 472. lib. 10 sol. *Edicto mense Novembr.* 1716. pretii 36. lib. *Edicto mens. Maii* 1718 *& Aresto* 17. *Jul. seq.* usque ad 1. Aug. vel Septemb. seq. pretii 35. lib. *Aresto Consil. Reg.* 22. *Januar.* 1720. pretii 42. lib. 10. sol. *Arestis* 28. *ejusdem mens.* 3. 9. *&* 20. *Febr. seq.* pretii 45. lib. *Aresto* 25. *ejusdem mens.* pretii 60. lib. *Aresto* 5. *Mart.* 1720. Parisiis pretii 52. lib. 10 sol. à 20. Mart. 1720. in toto regno à 1. April. seq. pretii 15. lib. *Declarat.* 11. *Mart.* 1720. pretii 61. lib. 17. sol. 6. den. *Aresto* 29. *Maii* 1720. usque ad 1. Jul. seq. ab hac die usque ad 15. ejusdem mens. pretii 56. lib. 5. sol. subinde pretii 50. lib. 12. sol. *Aresto* 10. *Jun.* 1720. pretii 90. lib. *Aresto* 30. *Jul.* usque ad 1. Septemb. seq. hinc usque ad 15. ejusdem mens. pretii 78. lib. 15. sol. à dicta 15. die usque ad 1. Oct. pretii 67. lib. 10. sol. ab hac die usque ad 15. ejusdem mens. pretii 56. lib. 5. sol. subinde pretii 45. lib. ejusdem pretii ad placitum Regis *Aresto* 26. *Decembr.* 1720. Typum hic damus. 17.

¶ *Ludovici Aurei* ad 22 karata, in quibus effictum caput Regis laureati, in aversa parte Crux Melitensis in cujus medio tria lilia, cum Inscript. CHRISTUS, &c. pond. 7. den. 16. gran. $\frac{8}{21}$ pretii 36. lib. duplices & semisses pro rata, cudi jubentur *Edicto mense Maii* 1718. marca auri puri ex eodem Edicto pretii 654. lib. 10. s. 11. den. Iidem donar. pretii 35. lib. *Aresto Cons. Reg.* 7. *Maii* 1719. pretii 34. lib. *Aresto* 25. *Jul. seq.* pretii 33. lib *Aresto* 23. *Sept. seq.* pretii Parisiis 32. lib. *Aresto* 3. *Dec.* 1719. in aliis regni locis pretii 31. lib. *Aresto* 15. *Jan.* 1720. pretii 36. lib. *Aresto* 22. *ejusdem mensis*, pretii 34. lib. *Arestis* 28. *ejusdem mens.* 3. 9. *&* 20. *Febr.* 1720. pretii 36. lib. *Aresto* 25. *ejusdem mensis*, pretii 48. lib. *Aresto* 5. *Mart.* 1720. Parisiis pretii 42. lib à 20. Mart. 1720. in toto regno à 1. April. seq. pretii 36. lib. *Declarat.* 11. *Mart.* 1720. pretii 49. lib. 10. sol. *Aresto* 29. *Maii* 1720. usque ad 1. Jul. seq. ab hac die usque ad 15. ejusdem mens. pretii 45. lib. subinde pretii 40. lib. 10. sol. *Aresto* 10. *Jun.* 1720. pretii 71. lib. *Aresto* 30. *Jul.* usque ad 2. Septemb. seq. hinc usque ad 15. ejusdem mens. pretii 63. lib. à dicta 15. die usque ad 1. Octobr. pretii 54. lib. ab hac die usque ad 15. ejusdem mens. pretii 45. lib. subinde pretii 36. lib. ejusdem pretii ad placitum Regis *Aresto* 26. *Decembr.* 1720. Typum hic habes. 18.

¶ *Ludovici Aurei* veteres pond. 5. den. 6. gran. pretii 19. lib. 12. sol. *Edicto mense Maii* 1718. usque ad 1. Aug. vel Septembr. seq. eorum cursu subinde prohibito.

¶ *Quindeni Aurei* (*Quinzains d'or*) ad 24. karats cum 1. quart. remedii, pond $6\frac{3}{4}$ den. & $\frac{9}{11}$ ad marcam, pretii 15. lib. in quorum aversa parte Crux ex litteris L. coronatis compacta, cum Inscript. CHRS &c. cudi jubentur *Edicto mense Dec.* 1719. quod licet exsecutioni mandatum non sit, eorum nihilominus typum hic delineari curavimus. 19.

¶ *Ludovici Aurei* ad 22. karata cum $\frac{10}{32}$ remedii, in quibus effictum caput Regis laureati, in altera parte inter tria lilia bina L. aversæ quibus imminet corona, cum Inscript. CHRISTUS &c. pond. 25. ad marcam, quolibet aureo pond. 7. den. 16. gran. pretii 54. lib. cudi jubentur *Edicto mense Sept.* 1720. semisses pro rata. Typus describitur. 20. Eorumdem cursus post 1. Decembr seq. sive de novo cusi, sive reformati, reducitur ad 45. lib. post 1. Jan. 1721. ad 36. lib. *Aresto Consil. Reg.* 24. *Octobr.* 1720. pretii 44. lib. *Aresto* 21. *Jul.* 1723. Iidem pond. 7. den. 15. gran. pretii 39. lib. 22. sol. qui vero tantum 7. den. 14. gran. pendunt, pretii 39. lib. 7. sol. *Edicto mense Aug.* 1723. quo eorum cursus subinde inhibetur.

¶ *Lodovici Aurei* ejusdem tituli & remedii quibus ii qui tum currebant, in quorum postica parte effictæ inter duas palmas binæ L. implexæ, quibus imminet corona, pond. 37. & semiss. ad marcam, pretii 27. lib. aliorum cusione prohibita, cudi jubentur *Edicto mense Aug.* 1723. Duplices & semisses pro rata; marca auri puri tum pretii 1087. lib. 12. sol 8. den. $\frac{8}{11}$ Iidem statuuntur pretii 24. lib. *Aresto Consil. Reg.* 4. *Febr.* 1724. pretii 20. lib. *Aresto* 27. *Mart.* 1723. sed promulgato 4. April. seq. pretii 16. lib. *Aresto* 22. *Septembr.* 1724. pretii 14. lib. à 1. Januar. 1726. & 10. lib. à 2. Febr. seq. *Aresto* 4. *Decembr.* 1725. Typum hic exaramus. 21.

¶ *Ludovici Aurei* ad 22. karats, in quibus effictum caput Regis cincinnati, in altera parte scuta Franciæ & Navarræ juncta, iisdem coronæ subjacent, pond. 30. ad marcam, quolibet aureo ponderis 6. den. 9. gran. pretii 20. lib. duplices & semisses pro rata, cæteris monetis interdictis, cudi jubentur, marca auri puri cum pretii 536. lib. 14. sol. 6. den. $\frac{6}{11}$ *Edicto mense Jan.* 1726. pretii 24. lib. *Aresto Consil. Reg.* 26. *Maii seq.* qui cursus etiamnum obtinet. Typus hic describitur. 22.

MONETÆ ARGENTEÆ REGUM FRANCIÆ, *partim ex Regesto inter duos asseres dicto, quod in Curia Monetarum asservatur, partim ex Regesto Cameræ Computor. Paris. signato* 123. *& aliis monumentis excerpta.*

Sub PHILIPPO IV.

Parisienses duplices, (*Parisis doubles*) id est, denarii duo Parisienses, quarta parte Turonensi graviores: in quorum parte altera Crux effingitur in florem desinens, cum Inscript. PHILIPPUS REX. In altera lilium in medio nummo, cui vox REGALIS subest: in circulo. MONETA DUPLEX. *Die Lunæ post Quasimodo* 1293. *die S. Trinit.* 1296. [3. *Parisienses duplices* pretii 2. den. Paris. *Edicto dato Pontesiæ mense Junii* 1313. tom. 1. Ordinat. pag. 520. *Alio Edicto* 1. *Octob. ejusdem an.* ibidem pag. 532. 3. *duplices Paris. debiles* statuuntur pretii 2. Turon. parv. bonor.] Typum hic damus. 1.

☞ A voce *Regalis* in iis denariis exarata dicti etiam *Regales Parisienses duplices*, ut in Edicto 1295. apud D. *le Blanc* pag. 184. ubi dicuntur pretii 2. den. Paris. Horum Regalium præterea meminit le Roman *de la Rose* MS.

Si com chil ki jeue à noieux,
Tout leus doins deniers & Raiaux.

Turonenses duplices (*Tournois doubles*) id est, denarii 2. Turon. Parisiensibus paulo minores, cui effigta crux pedata (*Croix patée*) cum Inscriptione in circulo, + PHILIPPUS REX. In adversa, triangulus, seu fastigium ædis sacræ cruce supra insignitum, inter bina lilia, cum hisce characteribus in circulo, MON. DUPLEX. TURON.

¶ *Parvi Turonenses* (*Petits Tournois*) nuper cusi, pretii 6. den. Paris. *Edicto ann.* 1295. Iidem dicebantur.

Malliæ albæ, (*Mailles blanches*) quarum mentio est in

PHILIPPVS.IV.
REGALIS
ROV VS

LVDOVICVS.X.
PHILIPPVS.V.
CAROLVS.IV.

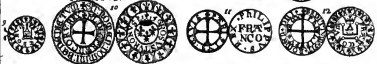
PHILIPPVS.VI.
PHILIPPVS
FRA NCO

IOANNES.

CAROLVS.V.

CAROLVS.VI.

in Tabulis Philippi Regis an. 1303. in 36. Regesto Archivi Regii num. 60.

Parvi Parisienses. (*Petits Parisis*) In eodem Regesto ch. 91. descriptum legitur Edictum Regium, quo jubetur ut parvus Parisiensis nuper cusus pro duplici Parisiensi currat, [in Edicto apud *de Lauriere* to. 1. Ordinat. pag. 379. legitur, *Parisiensis parvus noviter factus pro uno duplici Turonensi*: ubi prætermissum existimo, *pro uno duplici Parisiensi*, *& parvus Turonensis*; quod ex sequentibus satis liquet;] & pariter Parvus Turonensis novæ etiam fabricaturæ, pro duplici Turonensi, quia Parisienses & Turonenses simplices ejusdem sunt pretii, dat. Vincennis Sabbato ante Sanct. Magdalenam 1303.

☞ *Denariorum Parisiensium* mentio fit, teste D. *le Blanc* p. 148. in Charta ann. 1060. ex Tabul. S. Dionysii: *Quam in vadimonio habebat pretio 60. librarum denariorum Parisiensium*; Turonensium vero in Charta ann. 1105. ex Tabul. S. Cypr. Pictav. *Habuit octo libras Turonenses*. Ex quibus perspicuum fit hanc monetarum distinctionem antiquiorem esse Philippo Augusto, cui tamen vulgo tribuitur.

Grossi Turonenses argentei, (*Gros Tournois d'argent*) cusi æque probi ac erant tempore S. Ludovici, [pond. 58. ad marcam, leg. 11. den. 12 gran.] pretii 10. den & malliæ bonorum parvorum Parisiensium *Paris. 3. Maii* 1305. ex eodem Regesto ch. 226. 229 *Denariorum Grossorum ad pondus Parisiense* mentio est sub ann. 1268. tom. 5. Histor. Fr. pag 435. [& in Computo Magistri Monet. à festo Omn. SS. ann. 1291. ad Ascensionem ann. 1292.]

Grossi Turonenses argentei, (*Gros Tournois d'argent*) cusi sub S. Ludovico & Philippo Audace, ejusdem ponderis & legis, pretii 31. den. & malliæ Paris. monetæ currentis. *Dat Asberii die Jovis post S. Trinitatem an.* 1305. *Ex eod. Regesto 36. ch.* 229. In altero scriptum legitur, Grossum Turonensem S. Ludovici, & alios esse 12. den. legis argenti regii, *a 12 den. de loy argent le Roy*. In Edicto mensis Martii post Pascha, ann 1308. statuitur, ut Grossi Turonenses currant pro 10. den. & malliæ pro 6. Grossis Turon. 21. den interdictis & conflandis. In alio, dato Parisiis 18. Januar. ann 1308. idem Rex, ut reducerentur monetæ ad pretium & legem, quibus erant sub Sanct. Ludovico, statuit: ut duplices Parisienses & Turonenses ejusdem essent pretii, quo prius erant, ut & Grossus Turonensis argenteus 10. denar. & mallia Parisiensis, nec illud augere liceret: prohibitis cæteroquin Grossis Turonensibus 21. den. qui antea etiam interdicti fuerant: & cum Malliæ haud ita pridem cusæ fuissent: ut mercatores res suas facilius transferre possent, iique mallias ipsas pro 4. den. exponerent, vetantur eæ majori pretio quam 3. denariorum [& malliæ Parisiensis] exponi. *Regest. noster*.

☞ Ii denarii crucem nudam præferunt, cum duplici Inscript. BENEDICTUM SIT NOMEN DOMINI & PHILIPUS REX; & in aversa parte templum Turonense solitum, cum Inscriptione in ambitu, TURONUS CIVIS & libo liliato. Typus hic exaratur. 2.

¶ *Grossi Turonenses* pretii 27. den. currere inhibentur *Edicto* 30. *Jan.* 1306. tom. 1. Ordinat. pagina 442. ut Parisienses ita & Turonenses *Regales* interdum eadem ex causa dicti, in Edicto ann. 1295. ibid. pagina 543.

¶ *Grossus Turonensis argenti Regis Francorum cum O rotundo justi ponderis*, computatur pro 16. den. in Charta 7. Maii 1312. to. 1. Hist. Dalphin. p 203.

Burgenses fortes duplices, (*Bourgeois forts*) ponderis 1. denar. gravioris, legis 6. den. pretii 2. denar. Paris. in quibus effictæ crux, quæ ipsum Inscriptionis limbum inferiorem pertingit: PHILIPPUS REX. In aversa sub lilio: NOVUS, & in circulo: BURGENSIS. 20. *Jan.* 1710. ad 8. *Julii* 1311. Typum hic damus. 3.

Exstat Edictum Philippi Regis dat. Pissiaci die Martis post S. Vincentium 27. Jan 1310. quo præcipit fieri parvos denarios nigros, qui appellantur & appellabuntur *Burgenses*, quorum pretium erit, 4. pro alba Mallia, & 12. pro 1. Grosso Turonensi S Ludovici: Burgenses vero fortes, duos pro una alba Mallia, & 6. pro 1. Grosso Turonensi S. Ludovici.

¶ Edicto dato Pontesiæ mense Junio ann. 1313. tom. 1. Ordinat. pag. 520. statuuntur pretii 3. malliarum Paris

Regestum *Noster*, fol. 301. *le* 20. *Jan.* 1310. *courut bonne monnoie, Dudit* 20. *Jan. lors jusques à la S. Jean, coururent Bourgeois pour Parisis. De ladite S. Jean lors commença à courre bonne monnoie, jusques en l'an.* 1310. *que courrut bonne monnoie, & sa cette monnoie advenluro en l'an* 1320. *que le Marc d'argent valut* 60. *sols Tourn. en l'an* 1321. *couroit la bonne monnoie*. Idem Regestum fol. 305. *L'an* 1307. 8. *&* 9. *courut forte monnoie, au temps de Bourgeois, comme Bourgeois l'an* 1314. *&* 15. *au prix de* 10. *den. ob. le Gros Tournois des l'an* 1316. *jusques à l'an* 1325. *Parisis lors valois Tournois fors*.

Aliud Regestum: *Ad Candelosam* 1310. *inceperunt Burgenses, & fuerunt ad Natale B. Mariæ*. Continuator Nangii ann. 1310. *Philippus Rex Franciæ simplicium ac duplicium Burgensium fieri fecit monetam, pro simplicibus, Duplicibus Parisiis denariis concurrentem, &c.*

Burgenses fieri jubentur Tolosæ. Dat. Pissiaci ante San. Vincent. 1311. *Ex 1. Regesto Memor. Cameræ Computor.*

Oboli Tertii, (*Oboles Tierces*) sic dicti, quod pretii essent tressis solidi, id est, 4. den. Turon. ponderis 1. den. 2. gran. & 12. den. legis argenti regii, pond. 14. sol. 6. den. ad marcam Parit. quæ quidem monetæ species admodum exigua est, [*Edicto* 18. *Jan.* 1308.] 11. *al.* 10. *Nov. &* 20. *Jan* 1310. Typus hic describitur. 4.

Sub LUDOVICO HUTINO.

Parisienses, pond. 20. gr. legis 4. den. 12. gr. pretii unius denar Paris.

Turonenses, pond. 21. gr. legis 3. den. 18. gr. pretii 1. den. Tur. 9. *Sept.* 1313. 10. *Mart.* 1315. quæ quidem binæ monetæ dictæ *parvi Cornuti*. (*petits Cornus*) quia minus bene cusi & formati, in Edicto ann. 1315. quo prohibentur: figura similes sunt & Turonensibus, de quibus mox.

☞ Exstat inter Ordinationes Regum Franc. tom. 1. pag 616. Edictum datum Parisiis 15. Jan. 1315. in quo nulli *Cornuti* memorantur, præter *Cornutos* quos ad figuram Turonensium duplicium cudi fecerat Guillelmus Flandrensis Comes: unde dubium mihi est utrum *Cornuti* inter monetas Ludovici X. debeant annumerari.

Parisienses & *Turonenses parvi*, ejusdem ponderis quo *Cornuti* similes Turonensibus cruce pedata insignitis, cum Inscript. LUDOVICUS. REX. & in aversa parte, templo solito & Inscription. TURONUS CIVIS. *A* 30. *Mart.* 1315. *ad* 1. *Mart.* 1317. Typos hic damus. 5. 6.

Sub PHILIPPO MAGNO.

Grossus Turonensis argenteus, (*Gros Tournois d'argent*) pond. 3. den. 5. gran. legis 11. den. obol. argenti puri, pretii 12. den. Paris. quorum 59. & sexta pars marcam Parisiensem conficiunt, Moneta magnitudinis Julii Romani, cruce pedata insignita, cum dupli-

duplici Inscriptione, SIT NOMEN DNI NRI DEI JHV XRI & ✠ PHILIPPUS REX. In aversa vero parte, templo cum cruce, & Inscript. FRANCORUM & limbo liliato. *A 1. Mart. 1317. ad 7. Maii 1322.* Typi hic exarantur. 7. 8.

Sub CAROLO PULCRO.

Parisienses duplices, (*Parisis doubles*) ponderis 1. den. 2. gr. & legis 6. den. pretii 2. d. Parif. 14. sol. Par. pond. ad marcam Parif. Haud bene constat, an ea sit moneta, quæ crucem liliatam præfert, cum Inscript. MONETA DUPLEX. & in aversa parte coronam, cum Inscript. CLUS REX. *A 27. Octob. ad 2. Mart.* 1322.

Edicto Caroli Regis dato Parisiis 15 Octobr. 1322. jubetur fieri moneta, cujus pretium sit 2. parvorum Parisiensium, & parvus Denarius, cujus pretium sit unius Parisiensis, quorum duo ejusdem erunt pretii, quo unus ex prædictis. Item Malliæ parvæ, quarum duæ erunt pretii unius denarii simplicis, & ut Grossi Turonenses, seu S. Ludovici, seu alii non currant nisi pro sex denariis eorum qui current pro 2. Parif. & pro 12. ex simplicibus. *Ex 1. Regesto Memorialium Cameræ Comput. Parif.*

¶ *Grossus Turonensis* pretii 17. den. *Ex Charta 21. Mart.* 1323. to. 1. Hist. Dalph. p. 41. col. 2.

¶ *Grossus Turon. argenti cum O rotundo* æstimatur 16. den & sine O rotundo 15. den cum obolo, *in Charta 6. Nov.* 1323. to 2. Hist Dalph. pag. 110. col. 2. Item cum O rotundo pretii 21. den. *Ex Compoto 29 August.* 1324 ibid. to. 1. p. 130. col. 2.

☞ *Cursus voluntarius Grossi Turon. cum O rotundo, in Regest. Cameræ Comput.*

An. 1321. 22. 23. 24 pretii,	*12. den.*
An. 1325. circa Candelosam,	*13 den.*
An. 1326. circa S. Remig.	*14. den.*
Circa Nativitatem,	*15. den.*
An. 1327. ad Pascha,	*16. den.*
Ad S. Johannem,	*16. den.*
Circa S. Remig.	*17. den.*
An. 1328. circa Pascha,	*18. den.*
Circa S. Remig.	*19. den.*
Ad Nativitatem,	*20. den.*

Et tant ont depuis valu; & pource que li Gros ne se haussoit pas d'un denier au coup, ains valoit au Change: & pource qu'ils prirent court d'eux-mesmes sans ordenance du Prince, il n'y a nulle certaine journee de muance, Hæc post D. *le Blanc* p. 205. Typum hic habes 10.

¶ *Grossus Turonensis cum flore lilii seu cum O fondu* to pretii 20. den *Ex Compoto 29. Aug.* 1324 to. 1. Hist. Dalph. p. 130 col. 2.

Oboli albi, (*Obolet blanches*) pond. 1. den. 15. gr. legis 10. den argenti regii, pretii 6. den. Parif. 9. sol. 10. den. ad marcam Parif. prædictorum Parisiensium medietatem conficientes & similis figuræ; sed minoris, cum duplici circa crucem Inscriptione: BENEDICTUM SIT NOMEN DNI. NRI. & CAROLUS REX & in aversa parte templum, cum Inscriptione, FRANCORUM, & limbo liliato. 3. *Mart.* 1322. 4. *Maii* 1323. 18. *Januar.* 1324 3. *April* 24. *Jul.* 20. *Jan.* 1326. 7. *Nov.* 1328. Typus hic describitur. 9.

Sub PHILIPPO VI.

Oboli albi, &

Duplices Parisienses, (*Doubles Parisis*) ejusdem ponderis, legis, pretii, figuræ & Inscriptionis, præter nomen Principis. *A 7. Nov.* 1328. *ad 10. Nov.* 1329.

¶ *Malliæ albæ* pretii 6. Turon. &

¶ *Parisienses duplices* 3. malliarum Parif. usque ad Pascha an. 1330. & subinde *malliæ albæ* pretii 4. Turon. & *Parisienses duplices* 1. Parif. *Edicto 21. Mart. an.* 1328. to. 1. Ordinat. Reg. Franc. p. 28.

Parisienses, pretii 12. bonorum Parisiensium parvorum. *Sabbat. post S. Michaelem* 1329.

Parisienses parvi, (*Parisis petits*) pond. 1. den. legis 4. den. pretii 1. den. Parif. in quorum parte altera qua nuda crux (efficta inest stellula,) cum Inscript. PARISIUS CIVIS, In aversa, in campo FRAN COR. in circulo, PHILIPPUS REX. Quidam exstant, quorum in medio scriptum FRAN COR. A 20. *Sept.* 1330. *ad* 12. *Jan.* 1333. Typum hic damus. 11. Continuator Chronici Guill. Nangii ann 1331. *Hoc eodem anno Philippus Rex monetam antea mutabilem valde in meliori statu posuit: nam ipse ordinavit, quod unus Florenus de Florentia non valeret nisi 10. solidos Parisienses, & alia moneta de auro secundum tale pretium, unus Grossus de argento 9. Parisienses parvos: & parvus Denarius, qui valebat 2. denarios, reduxit ad unum: & sic res multæ, quæ ante erant caræ valde, quasi ad medium reducuntur.*

Huc etiam referri debent, quæ habentur in Regesto *Noster* fol. 204. de monetarum argentearum hujusce tempestatis pretio,

Modus solvendi in Thesauro debita de temporibus retroactis, habitis tam per Cameram Computorum, quam al. tam secundum æstimationem cursus Grossi Turonensis argenti, quam al.

De toto tempore præterito usque ad annum 1308. *exclusive solvuntur debita consideratione cursus Grossi Turonens. pro 10. (den. &) ob Par. exceptis eis, quæ debentur pro guerris, & specialiter pro vadiis gentium armatarum, quæ fuerunt in guerris Vasconiæ & Flandriæ ab anno 1295. usque ad annum prædictum, quæ vadia solvuntur per reductionem ad tertiam partem, ut 30. lib. ad 10. lib.*

Ab an. 1301. usque ad festum B Mariæ Septemb. 1306. reducuntur 3. denar. ad unum.

A festo B. Mariæ in Septembr 1306. usque ad Pascha 1311. valuit Grossus Turon argenti 10. (den &) obol. Par. & secundum hujusmodi æstimationem recipitur & solvitur.

A Pascha 1311. usque ad festum B. Mariæ in Sept. 1313. habuerunt Burgenses cursum, quilibet pro 2. den. P. & pro illo tempore Parif. reducuntur ad Turon.

A dicto festo usque circa Pascha 1316. aliquando habuit cursum Grossus Turonus pro 10. denar. ob. Par. aliquando non habuit aliquem cursum, sed attitur ac si habuisset cursum pro 10. den. ob Par. licet aliquando minus valuerit.

Ad Pascha 1316. usque ad ann. 1325. habuit Grossus Turon. cursum pro 12. denar. Paris.

Anno 1325. circa Candelosam habuit cursum pro 13. den. Par. & ante ipsam Candelosam eodem anno, & in parte anni 1324. habebatur 6. den. pro libra penes Campsores super magnum pontem Parisiis.

Anno 1326. circa festum B. Remigii valuit Grossus Turon. 14. den. Par. & à prædicta Candelosa usque ad dictum festum S. Remigii habebatur 6. den. Par. vel plus vel minus pro libra.

Anno 1326. prædicto valuit Grossus Turon. 15. den. Paris.

Ad Pascha 1327. valuit Grossus Turon. 16. d. P.

Ad Sanct. Joann. 1327. valuit 16. den. Paris. & quasi obolum.

Ad S. Remigium 1327. valuit 17. den. Par.

Ad Nativitatem Domini 1327. incœpit ascendere paulisper usque ad 20. d. Par. sed pro toto anno 1328. & pro toto anno 1329. usque ad 26. diem Decembr. exclusive utitur sic, quod 2. denar. reducuntur ad unum quasi Grossus Turon. habuisset semper cursum per dictum tempus pro 2. sol. Turon.

A 26. die Decemb. 1329 *exclusive usque ad crastinum Pasch.* 1330. 9. *diem Aprilis exclusive valuit* Grossus *Turon.* 18. *den. Tur.*

Et in dicto crastino 9. April. 1330. *incœpit habere cursum ad* 12 *den. Tur.*

Exstat in eodem Regesto *Noster* fol. 213. Edictum Philippi Regis 1329. die Sabb. post S. Michaelem publicatum, quo statuit, ut *Grossi Turonenses* argentei cudantur pretii & legis, quibus erant sub Ludovico, pro 12. bonis parvis Turon. præterea boni *parvi Parisienses* pretii & legis, quibus erant sub S. Ludovico. Item *parvi Turonenses* pretii & legis sub S. Lud. Item *parvæ Malliæ Parisienses & Turon.* pretii & legis eorumdem denariorum. Item *parvæ Pictavinæ*, quarum 4. valebunt pondere & lege bono parvo Turonensi, & 5. 1. bonum parvum Parisiensem.

Habetur præterea in eodem Regesto fol. 216. Edictum aliud ejusdem Regis ann. 1329. quo statuit, ut *boni Parisienses*, qui tum cudebantur, currant pro 18. den. Paris. *Grossi Turonenses* S. Ludovici, & veteres boni & graves, & qui tum cudebantur, pro 18. denar. Turon. *Malliæ albæ* pro 6. den. Turon. *Duplices Parisienses* pro 3. obol. Paris. *Boni parvi Parisienses*, qui tum etiam cudebantur, pro tribus obolis Turon. cujusmodi pretia obtinere debebant à die Christi natalitio ad Pascha: deinceps fortis moneta currat, scilicet ex monetis argenteis, *Parisiensis* pro 12. bonis seu probis parvis Paris. *Grossi Turonenses* S. Ludovici & veteres pro 12. Turonensibus bonis, *Malliæ bonæ* vel probæ, pro 4. Turon. parvis bonis, (*Duplices & boni parvi Parisienses*) qui tum cudebantur, pro uno bono parvo Paris. denique *parvi Turonenses*, qui tum etiam cudebantur, pro 1. den. Tur.

¶ *Turonenses argentei* æstimantur 22 den. *in Charta* 19. *Octob.* 1329. 12. den. *in Charta ult. Oct.* 1330. tom. 2. Histor. Dalphin p. 230. col. 2.

¶ *Turonenses argentei cum O rotunda* statuuntur pretii 14. Turon. parv. *in Charta* 10. *Jan.* 1332 apud D. *Chanteloup* Hist. Mont. Major. 12 den. æquiparantur, *in Charta an.* 1337. ex Archivis S. Victor. Massil. ubi 10. Turon. cum O rotundo dicuntur valere unum florenum auri. Vide infra.

A 9. Martii 1334. cessavit monetarum fabrica, defectu materiæ, usque ad 13. Febr. 1336.

Denarii argentei cum Corona, (*Deniers d'argent à la Couronne*,) pond. 2. den. legis 10. den. 16 gr. arg. regii pretii 10. den. 8 solid ad marcam Paris. In Edictis vulgo appellati *Blans deniers à la Couronne*, magnitudinis Julii Romani. Crux Inscriptionem attingit: SIT NOMEN &c. & PHILIPPUS REX. In aversa parte templum coronatum, cum Inscr. in circulo, FRANCOR. & limbo liliato. *A 13. Febr.* 1336. *ad 3. Nov.* 1337. *& a 3. Nov.* 1337. *ad 1. Febr. seq.* 18. *Febr.* 1337. 6 *Febr.* 1338. 28. *Octob.* 16 *Nov.* 18. *Dec.* 3. *Jan.* 1338. 19 *Aug.* 17. *Decemb.* 5. *Februar.* 10. *April.* 1338. 1. *Aug.* 1340. Typus hic describitur. 12.

☞ Eorumd. denariorum mentio occurrit in Charta an. 1337. apud D. *Chanteloup* Histor. Mont. Major. *Moneta deferenda juxta legem hujusmodi esset extimata, ut legitime Turonicus esset* 13. *denariolis justis, antiquis, & Corona notatis*; 10. *vero de prædictis Turonicis argenteis, unum florenum Florentinum, vel assium credentium, & denariolis memoratis Corona signatis coalescentium*.

¶ *Malliæ parvæ Parisienses & Tur* prius inhibitæ, iterum currere jubentur *Edicto ult. Dec.* 1339.

¶ *Turonenses cum Leone* memorantur *in Litteris* 26. *Aug.* 1339. At cujus figuræ aut pretii fuerint mihi incompertum, cum alibi non occurrant.

Duplices Turonenses, (*Doubles Tournois*) pond. 1. d. 1. gr. legis 2. den. pretii 2. den. Turon. 23. Febr. 1340. incertum, an eadem sit moneta, ut altera Philippi Pulcri. Hujus mentio est in Computo Bartholomæi *Du Drach*, Thesaurarii Guerrarum an. 1349. 1350.

Grossi Turonenses argentei cum lilio, (*Gros Tournois d'argent à la fleur de lys*) pond. 2. den. 6. gran. legis 6 d. & pretii 15. den. Turon. 8. solid. pond. ad marcam Paris. ea parte, qua crux est efficta, inest liliolum cum duplici Inscriptione, ut supra. In altera vero lilium visitur cum Inscript. in circulo, FRANCORUM, & limbo liliato. *A 5. ad* 13. *Febr.* 1340. 23. *Aug.* 13. *Decemb.* 10. *Mart.* 1341. *ult. Jun.* 7. *Septemb* 9. *April.* 1342. Typum hic delineamus. 13.

¶ Iidem denarii legis & pretii ut supra, sed pond. 10. sol. ad marcam Paris. cudi jubentur *Edicto* 26. *Junii* 1342. Eorum cursus inhibetur *Edicto dato penult. Aug.* 1344.

Duplices cum lilio, (*Doubles à la fleur de lys*) pond. 2. den. gr. legis 2. den. argenti regii, pretii 2. denar. Paris. 14. solid. ponderis ad marcam Paris. Crucem liliatam præferunt, cum Inscript. MONETA DUPLEX. In aversa vero parte majus lilium, cum Inscript. PHILIPPUS REX. 13. *Februar.* 1340. [pretii 3. den. Turon. à 15. Septembr. 1344. *Edicto* 26. *Octobr.* 134... Typus hic exhibetur 14.]

¶ *Grossi Turonenses* pretii 15. den. Turon. parv. vel 12 den. Par. leg. 6. den. argenti regii, pond. 7. sol. ad marcam Paris. cudi jubentur *Edicto* 27. *an.* 1340. pro 17. d. computantur, *in Charta an.* 1342. tom. 2. Histor. Dalph. pag. 446. col. 2 pretii 15. den. Turon. *Edictis* 26. *Octobr. & 13. Decembr.* 1343.

¶ Denarii *duplices Parisienses* pond. 20. sol. ad marcam Paris. ejusdem legis & pretii atque alii, cudi jubentur *Edicto* 26. *Jun.* 1342.

¶ Iidem denarii leg. 3. den. pond. 18. sol. ad marcam Paris. cuduntur *Edicto* 24 *Febr.* 1346. pretii 1. den. Turon. *Edicto* 27. *Mart.* 1347. Eorum cursus inhibetur *Edicto* 3. *Jun.* 1348.

Grossi Turonenses, (*Gros Tournois monnoye moyenne*) pond. 3. den. 4. gran. legis 10. den pretii 3. sol. 9. den. pond. 60. ad marcam Paris. Crucem perinde præferunt, cum solita duplici Inscript. PHIL. &c. In aversa templum cruciatum cum limbo liliato, & TURONUS CIVIS. 22. *Septembr. & 1. Novembr.* 1343. Typum delineamus. 15.

Parvi denarii Parisienses, (*Petits Deniers Parisis*) pretii 1. den. Paris. legis 3. den. 16 gran. argenti Regii, pond. 18. sol. 4 den. ad marcam Paris. &

Parvi Oboli Parisienses (*Petites Oboles Parisis*) quorum duo erant pretii parvi denarii Paris. legis 2 den. 6. gran. pond. 22. solid. 6. den. ad marcam Paris. 22. *Septem.* 1343. 16. *Febr.* 1344. 9. *April.* 1345.

¶ *Parisienses parvi* 12. æstimantur 1. gross. Turon. &

¶ *Turonenses parvi* 15. ejusdem pretii, *Edicto* 26. *Octob.* 1343.

Denarii Parisienses, (*Deniers Parisis*) ponderis 21. gran. legis 3. denar. 16. gran. pretii 3. den. Paris. Cruce insigniuntur liliata, cujus pars inferior Inscriptionem pertingit: MONETA DUPLEX. In aversæ partis medio bina lilia, cum hisce ad eorum latera characteribus, FR AN & in circulo, PHILIPPUS REX. Typum hic damus. 16.

Grossi, & *Parisienses*, (*Gros, & Parisis*) similes, a iisdem ponderis & legis, scilicet *Grossos*, pretii 15. den. Turon. & *Parisiensis*, denarii Parisiensis solummodo, sicque pretium eorum imminutum *A 1. Novem.* 1343. *ad* 16. *Februar.* 1344. [ejusdem pretii *Edicto* 25. *Jun.* 1348.]

Grossi Turonenses argentei,
Parisienses parvi, &
Oboli parvi (*Oboles petites*) quorum duo pretii erant parvi Parisiensis, ejusdem ponderis & pretii, quo prædicti *A 9. April 1345. ad 17. Julii 1346.*

¶ *Duplices Parisienses nigri* (*Doubles Parisis noirs*) pretii 2. den Par. leg. 2. den. arg. regii, ponderis 14. sol. ad marcam Paris. *Edicto 27. Jan.* 1340. pretii 2. malliæ Turon. *Edicto 26. Octobr.* 1343. pretii 2. den. & malliæ Turon. *Edicto 27. April.* 1346. pretii 1. den. Paris. *Edicta 6. Jan.* 1347.

Denarii duplices Parisienses nigri, (*Deniers doubles Parisis noirs*) pretii 2. d. Paris. legis 3 den. 18 gran. arg. regii, & ponderis 15. sol. ad marcam Paris. *A 17. Julii 1346. ad 27. Januar. seq. & à 27. Januar.* 1346, *ad 3. Mart. seq.*

Duplices Parisienses nigri, pretii 2. den. Paris. legis 3. den. arg. reg. pond. 18. sol. ad marcam Paris. *A 3. Martii 1346. ad 23. Julii 1347. & 11. Jan. seq.* Cusi iidem denarii pretii 2. den. legis 3. den. 8. gran pond. 15. s. 3. den. ad marcam Par.

Denarii albi, dicti *Grossi*, (*Deniers blancs appellez Gros*) ponderis 3. den. 16. gr. legis 6. den pretii 15. den. ponder. 6. solid. ad marcam Paris. 22. *Januar.* 1348 12 *Maii* 1349. 22. *August.* 1350. Incertum an ea sit moneta quæ crucem nudam, Inscriptionem inferiore sui parte pertingentem, præfert, eamque coronatam cum solita duplici Inscriptione, & in aversa parte templum coronatum, & in circulo, TURONUS CIVIS, cum limbo liliato. Typus hic exhibetur. 17.

☞ Iidem videntur qui *Denarii albi cum cauda*, (*Deniers blancs à la queue*, de quibus infra sub JoanneRege.

Parvi Denarii Turonenses (*Petits Deniers Tournois*) pond. 18. gran. legis 2. den. 16. gran. pretii denar. Turon. pond. 20. sol. 7. den. ob. ad marcam Par. similes Denariis Ludovici Hutini, cum templo cruciato, & Inscript. TURONUS CIVIS, & cruce & PHILIPPUS REX. *Ab 12. Januar.* 1347. *ad* 30. *Aug.* 1348. Typum hic describimus. 18.

¶ *Grossi Turonenses* leg. 6. denar. pond. 6. sol. cudi jubentur *Edicto 15. Jan.* 1348.

Hac potissimum tempestate inventum reperitur *Remedium* ad pondus, *le Remede sur le poids per villains fort, & villains feibles*, voces sunt Monetariorum. Neque illius ulla antiquior occurrit mentio in Regestis Curiæ Monetarum, tametsi Diploma Alphonsi Comitis Tolosani, pro moneta Albiensi an. 1272. illius meminerit. Vide Regestum 123. fol. 38.

☞ Recentior videtur inventio *remedii* ad legem, *Remede de loy*; primum enim hujus mentio est in Edicto Johannis Regis 14. April. 1361. tom. 2. Ordinat. pag. 487. *Voulons que se les Maistres particuliers qui tiendront nosdites Monnoyes, font leurs boestes du blanc escharses de troy jusques à quatre grains de Remede, ilz n'en soyent pour cause de ce, tenus de nous en payer aucune amende.* Ubi observatur ad hæc verba in margine manu recentiori annotatum, *Cy-devant n'est fait mention de remede*; i. e. hactenus inaudita vox *Remedium*.

Denarii duplices nigri, (*Doubles tous noirs*) pretii 2. den. Turon. legis 3. den. 1. gran. ponderis 15. sol. 3. den. & tert. ad marcam Paris. *A 30. Aug.* 1348. *ad* 8. *Dec. sequ.*

Duplices Turonenses nigri, (*Doubles Tournois noirs*,) legis 2. d. 5. gr. & tert. argenti regii & pond. 16. s. 8. den. ad marcam Par. *A 22. Jan.* 1348. *ad* 12. *Maii* 1349.

1. Maii 1350. publicata fuit fortis moneta.

Duplices Parisienses nigri, (*Doubles Parisis noirs*) ponder. 1. den 3. gr legis 2. den. 8. gr. pretii 2. den. Paris. 11. & 22. *Aug.* & 14. *Nov.* 1350.

Sub JOHANNE Rege.

Duplices Parisienses nigri, (*Doubles Parisis noirs*,) pretii 2. den prædictis similes, valuitque marca argenti tam albi, quam nigri, 112. solidis Turon. *A 22. Aug. & 14. Nov. 1350 ad 5. Febr. seq.*

Duplices Turonenses, (*Doubles Tournois*) pond. 1. d. gr. legis 2. den. pretii 2. Turon. ponder. 15. sol. Turon. ad marcam Paris. vulgo dicuntur *Turonenses nigri*. *A 24. Mart. 1350. ad 17. Maii* 1351.

¶ *Duplices Turonenses* (*Doubles Tournois*) pretii 2. den. Turon. leg. 2. den. 8. gran. pond. 14. s. 7. den ad marcam Paris. cudi jubentur *Edicta* 22. *Jan.* 1351. pretii 1. obol. *Edicto* 23. *ejusdem mensis*.

¶ *Duplices Turonenses boni nigri*, (*Bons doubles Tournois noirs*) qui tum cudebantur pretii 2. den. Turon. *Edicta* 23 *Jan.* 1351.

Duplices Turonenses, (*Doubles Tournois*,) pond 1 s. ac fere 22. gran. legis 1. den. 18. gr. pretii 2. denar. Turon. pond. 17. sol. 6 den. ad marcam Par. *A 17. Maii ad 23. Junii* 18 *Aug.* 12. *Septembr* 28. *Sept.* 14. *Febr.* & 27. *Martii* 1351. 2. *Junii* 1352. &c.

Mallia albæ, (*Mailles blanches*) pond. 1. den. 8. gran. absque remedio, legis 4. den. 12. gr. pretii 6. den. Paris. pond. 12. s. ad marcam Par. iidem sunt cum obolis quos describimus 19. quantum ad pretium, sed figura diversi. *A 17. Maii ad 3. Jun.* 1351. 28. *Septembr.* 1351. Vide Hautinum.

¶ *Malliæ albæ* pretii 2. denar. Paris. *Edicto 23. Januar.* 1351.

¶ *Grossi Turonenses* pretii 8. den. Turon. leg. 4. den. 8. gr. pond 6. sol. 9. den. & 1. quart. grossi Tur. cudi jubentur *Edicta* 22. & 23. *Jan* 1351.

Grossi Turonenses, (*Gros Tournois*) pond. 2. den 8. gr. legis 4 den. 8. gr. pretii 8. den. Turon. Crucem pedatam cum spiculis in extremis præferunt cum Inscriptione duplici, † JOHANNES REX, & in aversa parte templum cruciatum & liliatum ad latera, cum Inscript. TURONUS CIVIS 4. *Febr.* 17. *Mart.* 1351. 24. *Novemb.* 1354. Typum hic damus. 20. Vide præterea Hautinum pag. 81.

¶ *Parvi Parisienses* pretii 1. den. Paris. Item

¶ *Parvi Turonenses* pretii 1. den. Turon *Edicto* 24. *Mart.* 1351.

¶ *Grossi Turonenses* leg. 4. den. argenti regii, pretii 8. den. Turon. pond. 8. sol. 4. den. ad marcam Paris. cudi jubentur *Edicto* 22. *Julii* 1352. Iidem denarii cuduntur legis 4. den. pond. 10 sol. ad marcam Paris. *Edicto* 24. *Nov. seq.*

¶ *Duplices Turonenses* pretii 2. denarii Turon. legis 2. denar. argenti regii, ponderis 16. sol. 8 denar. ad marcam Paris. cuduntur *Edicta* 22. *Julii* 1352. ejusdem legis & pretii, pond. 20. *Edicto* 24. *Nov.* & 3. *Feb. seq.* ejusdem pretii, legis 1. denar. 16. gran. argenti regii, ponderis 22. sol. 2. denar. & 2. tert. den. duplices Turon. *Edicto* 20. *April.* 1353. ejusdem cursus pretii, legis 2. den. 12. gran. ponderis 13. sol. 6. den. obol. *Edicto* 5. *Octob. seq.*

¶ *Grossi Denarii albi* pretii & pond. ut infra, leg. 3. den. 12. gran. argenti regii *Edicto* 3. *Februar.* 1352. 20. *April.* 1353.

¶ *Malliæ albæ* pretii 2. obol. *Edicto* 26. *Octobr.* 1353.

Grossi Denarii albi (*Gros Deniers blancs*) pretii 8. denar legis 3. den. 8. gran argenti regii, ponderis 11. solid. 8. denar. ad marcam Paris. *A 22. April.* 1353 *ad* 2. *Aug.* [18. &] 27. *Nov.* 8. *Decembr.* 1353.

Duplices Turonenses, (*Doubles Tournois*) pretii 2. den. Turon. legis 1. den. 16. gr. arg. regii, pond. 16. sol. 8. den. ad marcam Paris. *A 26. April.* 1354. *ad* 24. *Maii seq.*

seq. & à 28. *Maii* 1354. *ad* 5. *Jul. seq.* 5. *Jul.* 1354. 7. *Septembr.* 1354.

¶ *Denarii albi* leg. 3. den. 8. gr. pretii 5. den. Turon. pond. 6. sol. 8. den. ad marcam Parif. cudi jubentur *Edicto* 11. *Oct.* 1354.

Denarii parvi Turonenses, (*petits Deniers Tournois*) pretii 1. den. legis 1. den. 20. gr. argenti regii, pond. 18. f. 4. den. ad marcem Par. *A* [31. *Oct.*] 24. *Nov.* 1354. *ad* 24. *Jan. seq.*

Denarii albi cum Corona, (*Deniers blancs à la Couronne*) pretii 5. den. Turon. leg. 3. den. 8 gr. pond. 6 sol. 8, den. ad marcam Par. *A* [14. tom. 2. Ordinat. p. 560.] 24. *Nov.* 1354. *ad* 24. *Jan. seq.* Crucem liliatam praeferunt cum inferiore sui parte longiori Inscriptionem pertingente, † JOHANNES DEI GRA. & in aversa parte coronam in superiori parte, cum hisce infra exaratis characteribus FRANCO. & limbo liliato. Typum hic
RU. REX.
describimus. 21. Edicto Regio pretium supradictorum Duplicium Tur. fuit oboli Turon. & eorumdem alborum Denariorum qui currebant pro 8. den. 2. gr.

¶ *Duplices Turonenses nigri* (*Doubles Tournois noirs*) pretii 1. malliae Turon. Item

¶ *Parvi Turonenses nigri* (*Petits Tournois noirs*) qui tum cudebantur, pretii 1. den. Turon. Edicto 14. Nov. 1354.

Denarii parvi Turonenses (*petits Deniers Tournois*) pretii 1. den. Turon. legis 1. den. 9. gr. argenti regii, pond. 18. sol. 4. den. ad marcam Parif. *A* [24. tom. 2. Ordinat. p. 571.] 27 *Jan. ad* 4. *April.* 1354.

Denarii albi cum Corona, pretii 5. den. Turon. leg. 2 den. 12. gr. argenti regii, pond. 6. solid. 8. den. ad marcam Parif. *A* 27. *Jan. ad* 4. *April.* 1354. 20. *Mart.*, 24. *Maii*, 6. *Jul.* 1355.

☞ Iis non omnino conveniunt Edicta quae reperiuntur tom. 2. Ordinat. Reg. Franc. nam

¶ *Denarii albi cum Corona* legis, pretii & ponderis ut supra, cuduntur *Edicto* 24. *Jan.* 1354. ejusdem pretii, leg. 3. den. argenti regii, pond 10. sol. ad marcam Parif. *Edicto* 20. *Mart. seq.* leg. 2 den. 12. gr. argenti regii, ponder. 10. sol. *Edicto* 22. *Maii* 1355.

¶ *Denarii albi cum Corona* (*Deniers blancs à la Couronne*) pretii 12. den. Parif. leg. 3. den. 9. gr. argenti regii, pond. 6. f. ad marcam Par. cudi jubentur *Edicto* 11. *Jul.* 1355. pretii ejusdem & pond. leg. 3. den. argenti regii *Edicto* 17. *Aug. seq.* leg. 3. den. arg. reg. pond. 6. sol. 8. den. ad marcam Par. *Edicto* 27. *Sept. ejusdem anni.*

Duplices Parisienses nigri, (*Doubles Parisis noirs*) pond. 1. den. legis 1. den. 12. gr. pretii 2. d. Parif. pond. 16. sol. ad marcam Parif. Crucem ut supra effictam praeferunt, & Inscript. † MONETA DUPLEX. & in aversa parte lilium, & JOHANNES FRANC. REX. [11] 17. *Jul.* 1355. & 28. *Sept.*

Grossi Denarii albi cum cauda, (*Gros deniers blans à la queue*) pretii 12. den. Parif legis 3. den. arg regii, pond. 6. sol. ad marcam Parif. *A* 17. *Jul. ad* 22. & 26. *Aug.* 1355.

Grossi Denarii albi cum cauda, (*Gros Deniers blans à queue*) pond. 2. den. 9. gr. legis 3. den. pretii 15. den. Turon. pond. 6. sol. ad marcam Parif. crucem ut caeteri alii, caudatam, sed coronatam, & eamdem duplicem Inscriptionem praeferunt, & in aversa parte templum liliatum & TURONUS CIVIS, cum limbo lilieto. 22. *al.* 28. *Septemb.* 19. *Octobr.* 5. *Jan.* 1355. &c. [Typum hic habes. 22.]

¶ *Grossi Denarii albi cum cauda* leg. 3. denar. argenti regii, ponderis 8. sol. 4. denar ad marcam Parif. *Edicto* 27. *Octobr.* 1355. Iidem denarii pretii 12. denar. Parif. dicuntur *in Edicto* 9. *Novemb. seq.* qui cudi jubentur ejusdem pond. leg. vero 2. den. obol.

¶ *Denarii Duplices Turonenses* leg. 2. den. 18. gr. argenti regii, pond. 13. sol. 9. den. ad marcam Parif. pretii 2. den. Turon. &

¶ *Parvi denarii Parisienses* leg. 2. den. 7. gran. argenti regii, pond. 18. sol. 4. den. ad marcam Parif. pretii 1. parvi den. Parif. &

¶ *Parvi denarii Turonenses* leg. 2 den. argenti regii, pond. 20. sol. ad marcam Parif. pretii 1. denar. Turon. &

¶ *Malliae parvae Turonenses* leg. 1. den. 12. gran. arg. regii, pond. 30. sol. ad marcam Parif. pretii 1. malliae Turon. Item

¶ *Denarii albi* (*Deniers blancs*) leg. 8. den. arg. regii, pretii 10. den. Turon. pond. 8. f. ad marcam Par. cudi jubentur *Edicto* 30. *Dec.* 1355.

Duplices Turonenses, pretii 2. Turon. legis 2 den. 12. gran. pond. 12. sol. 6. den. &

Parvi denarii Parisienses, pretii 1. den. legis 2. denar. pond. 20. sol. ad marcam Par.

Malliae Turonenses, pretii oboli Turon. legis 1. den. 12. gran. pond. 30 sol. ad marcam Par.

Grossi denarii albi cum lilio, (*Gros Deniers blancs à la fleur de lys*) pond. 3. den. 4. gr. legis 4. den. pretii 8. d. Turon. cruce pedata inter 4 lilia insigniuntur, cum Inscript. BENEDICTUM SIT NOMEN DNI. NRI. DEI, JHU. XRI. & in aversa parte lilium Florentinum coronatum in limbo dentato cum Inscript. JOHANNES DEI GRA. FRANCORUM REX. 5. *Jan.* 1355. 9. *Aug.* 19. *Sept.* 29. *Octobr.* 1356 Typus hic delineatur. 23. 26. Vide Hautinum p. 87.

¶ *Grossi Denarii albi* leg. 4. den. arg. regii, pond. 5. sol. ad marcam Parif. pretii 8. den. Turon. cudi jubentur *Edicto* 16. *Jan.* 1355. ejusdem pretii, leg. 3. den. ponder. 6. sol. 3. den. ad marcam Par. *Edicto* 26. *Jul.* 1356. ejusdem leg. & pretii, pond. 9. sol. 4. den. & semisses, *Edicto* 13. *Septemb. seq.* leg. 4. den arg. reg. pond. 6. sol. 8. den. pretii 12. den Turon. cudi jubentur, praeterquam in Occitania, *Edicto* 8 *Nov.* ejusdem anni.

¶ *Grossi Denarii albi cum Corona*, (*Gros Deniers blancs à la Couronne*) pretii 12. denar. Parif. leg. 3. den. 9. gr. argenti regii, pond. 6. sol. ad marcam Parif. cuduntur *Edicto* 11. *Julii* 1355. ejusdem pond. & pretii, leg. 3. den. argenti regii, *Edicto* 17. *Aug. seq.* rursus leg. 3. den. pretii ejusd. pond. 6. sol. 8. den. *Edicto* 27. *Septembr.* 1355. pretii 10. den. Turon. *Edicto* 12. *Mart.* 1356.

Grossi Denarii cum Corona, pretii 10. Turon. den. legis 5. den. argenti regii, pond. 18. sol. 8. den. ad marcam Parif. Item

Parvi Denarii Parisienses, (*Petits Deniers Parisis*) legis 2. den pond. 12. sol. ad marcam Par. Item

Parvi Turonenses, legis 1. den. 20. gran. argenti regii, pond. 21. sol. 4 den. ad marcam Par. *A* 26. *Mart.* 1356. *ad* 23. *Jan.* 1357.

¶ *Parvi denarii Parisienses* pretii 7. den. Par. &

¶ *Parvi Turonenses* pretii 7. den. Turon. *Edicto* 23. *Jan.* 1357.

¶ *Grossi Turonenses argentei* leg. 6. den argenti regii pond. 6. sol 8. den. ad marcam Parif. pretii 12. den. Turon Item

¶ *Duplices Turonenses nigri* leg. 2. den. 12. gr. arg. reg. pond. 16. sol 8. d ad marcam Parif. &

¶ *Denarii parvi Turonenses* leg. 1 den. 18. gr. pond. 23. sol. 4. den. cudi jubentur in monetis Occitanicis *Edicto* 23. *Nov.* 1356.

¶ *Grossi Denarii albi* pretii 12. den. Turon. *Edicto* 25. *Nov* 1356

¶ *Denarii albi* pretii 3. den. Turon. *Edicto* 25. *Nov.* 1356. leg. 3. den. arg. reg. pond. 9. sol. 1. den. & semisses ad marcam Par. *Edicto* 25. *Jan. seq.*

¶ *Duplices Turonenses* pretii 2.d.Turon.*Edicto* 25. *Nov.* 1356.

¶ *Grossi Denarii argentei cum Corona* ex 2. f. Turon reducuntur ad 16.den.Turon. &

¶ *Parvi denarii argentei cum Corona* ex 12.den. Turon. ad 8.den.Turon. Item

¶ *Denarii duplices* dicti *Burgenses fortes*(*Bourgeois forts*) ex 2. den. Turon, ad 1.den.Par. pro partibus Occitanicis *Edicto* 19.*Mart.* 1356.

Grossi Denarii cum lilio, (*Gros Deniers blancs à la fleur de lys*) pretii 15.d Tur.legis 4.den.argenti regii, pond 5.sol.ad marcam Par.Item

Denarii Duplices Turonenses, pretii 2. den. legis 1. den.16.gr.argenti regii, pond.15.sol.7.d. & semisses *A* [22. &] 23.*Jan.*1357.*ad* 1. *Maii* 1358.

¶ *Grossi Denarii albi cum lilio* leg.3. den. 8. gr arg. regii,pond.& pretii ut supra *Edicta* 7.*Maii* 1358. leg.3. den.arg.regii, pond.6.sol, 8. d, ad marcam Paris. *Edicto* 5.*Aug.seq.*

¶ *Duplices Turonenses* leg.2 den.6. gran.arg. regii, pond.15.sol.ad marcam Paris. Item

¶ *Parvi Parisienses* leg.1.den.18. gr. arg reg. pond, 18.sol.8.den.ad marcam Paris. &

¶ *Parvi Turonenses* leg.1.den.12.gr.pond.20.sol ad eamdem marcam. Item

¶ *Grossi Denarii albi cum Corona* leg.4.den. arg.reg. pond.4.sol.5.d.& 1.tert. ad marcam Par. pretii 12. den, *Edicta* 22. *August.*1358. leg.3 d.arg.reg. *Edicto* 16. *Novemb.seq.*

¶ *Grossi Denarii albi* ex 12. den.Paris.reducuntur ad 6.den.Turon,*Edicto* 22.*Aug.*1358.

Denarii albi (*Deniers blancs*) leg 3. den. arg.regii, pond.7. sol.6.den.ad marcam Par.pretii 6. den. Turon. *Edicta* 22. *Februar.* 1358. ejusdem leg.& pretii, pond. 8. sol. 4.den. ad eamdem marcam *Edicto* 25. *ejusdem mensis*.

¶ *Duplices Turonenses* leg. 1. den. 20. gr. arg. reg. pond 13.sol.9.den ad marcam Paris. pretii 2. den. *Edicta* 12.*Febr.*1358.leg.1.den.18 gr.arg.reg.pond.14.sol. 7. den.ad marcam, *Edicto* 25.*ejusdem mens* legis 1. den. 12. gran. arg.reg.pond.15.sol.ad marcam *Edicto* 15. *April.seq.*

¶ *Parvi Denarii Parisienses* leg.1.den.9 gr.& 1.tert. arg.reg.pond.16.sol.8.den. ad marcam Par. pretii 1.den. Par. *Edicta* 22.*Febr.*1358 leg.1.den.6. gr.arg.reg.pond. ejusdem *Edicta* 25.*ejusdem mensis*.

¶ *Parvi Turonenses* leg. 1. den.6. gr.arg.regii,pond. 20.sol.10.den. ad marcam Paris. *Edicta* 25. *Februar.* 1358.

Denarii albi cum Corona, (*Deniers blancs à la Couronne*) pond. 2.den.13. gr.legis 4. den. pretii 12. den. Turon.pond.4.sol.5. den. ad marcam Paris. cum cruce pedata inter 2. lilia, & duplici solita Inscriptione: in aversa parte cum corona rosæ imminente, & in Inscript. FRANCOR. REX, & limbo liliato 30. *Aug.*21. *Oct.*22.*Nov.*1358.

Grossi Denarii albi, (*Gros deniers blancs*) pretii 6. Turon.legis 3.den.argenti regii pond.7.sol.6.den. ad marcam Paris. Item

Parisienses parvi, (*Parisis petits*) pond. 23. gr. legis 1.den.8.gr. pretii 1. den. parvi, pond 16. sol. 8. den. ad marcam Paris. cum cruce pedata, & Inscript. † PARISIUS CIVIS, & in postica, FRA-NCO & in circulo † JOHANNES REX. 25.*Febr.* 1358. 1. *Jan.*1359.

Denarii albi cum Corona, pretii 6.den. Turon. *A* 27. *Martii ad* 16. *April.*1358. 24. *April.* & 3. *Maii* 1359.

¶ *Denarii albi cum Corona* pretii 6.den.Turon.leg. 3.den.arg.reg.pond.20.sol ad marcam Paris. *Edicto* 15. *April.*1358.ejusdem leg.& pretii, pond.12.sol.6. d. ad eamdem marcam *Edicto* 28. *April.*1359. ejusdem pretii & pond.leg 2. den. 12.gr.arg.regii *Edicto* 6. *Maii seq.*

¶ *Grossi Denarii albi* leg.3.d.arg.reg. pond. 6. sol. 6. ad marcam Paris. pretii 15.den.Turon. *Edicto* 15.*Maii* 1359. leg.3.den 12. gr arg.regii, pond.5. sol. 10. den. ad eamdem marcam. ejusdem pretii *Edicto* 3.*Jun. seq.* ejusdem pretii & pond.leg.3.den. *Edicto* 7. *ejusd. mens.* leg.2.den.15 gran.arg.reg.cudi jubentur preterquam in Occitania *Edicta* 8.*Jul.*1359.

Denarii albi cum tribus liliis, (*Deniers blancs à trois fleurs de lys*) pond.2.den.17.gr.legis 3. den.12.gr.pretii 15.den.pond.5.sol.10. den. ad marcam Paris. cum cruce pedata, & duplici solita Inscriptione, & in aversa parte, cum tribus liliis coronatis, & in circulo, FRANCORUM. REX. 1. & 12.*Jun.* 9.*Jul.* 12. *Jul.* 5. 19. 22, *Octobr.* 12. *Mart.*1359. Typum hic damus. 24.

¶ *Denarii albi cum tribus liliis* leg.2.den. 6.gr.arg. reg. pond. 7. sol.6.den.ad marcam Paris.*Edicta* 7. *Sept.* 1359.ejusdem leg.pond 9.sol.4.den. & semisses ad eamdem marcam *Edicto* 2.*Octobr. seq.* leg. 2. den.arg. reg. pond.10.sol.ad marcam Paris. *Edicto* 18. *ejusdem mensis*; ex 12. den.Paris. reducuntur ad 4. den. Paris. *Edicta* 22. *Nov. seq.*

Denarii albi cum Stella, (*Deniers blancs à l'Etoile*) pond.4. den.legis 4.den.pretii 2.sol.6. den.Turon. ponder. 4. sol. ad marcam Paris. Crucem præferunt pedatam, cum 4 parvulis spiculis inter 2. stellas perforatas, quas *molettes* dicimus, & duplicem solitam Inscriptionem: in aversa vero parte limbum liliatum ambientem, hosce in medio descriptos characteres, FRANCOR. quos binæ coronæ, & iis quatuor adjuncta lilia infra & supra ambiunt. Typum hic exhibemus. 25.24.*Nov.* 4.19. *Dec.* 21.*Jan.* 10.25. *Febr.* 3.*Mart.*21.an.1359. Vide Hautinum pag.85.

☞ Ex Edictis à D.Cangio laudatis forte quis existimaverit toto illo tempore horum denariorum idem obtinuisse pretium, eosque ad eamdem legem cusos fuisse: cui errori ne locus præbeatur, Edicta subjicimus in quibus eorum cursus vel cusio statuitur. In iis vero nullum antiquius occurrit an.1359. quamvis paulo post institutionem Ordinis Stellæ an. 1351. denarios cum Stella percussos fuisse credat vir doctissimus.

¶ *Denarii albi cum Stella* leg.4.den.arg. regii, ponder.4.sol.ad marcam Paris. pretii 2. sol. 6. den. *Edicto* 22. *Novembr.*1359. pretii 2. sol.tantum *Edicto dato eodem die*; leg 3.den.arg.reg ejusdem pretii & ponderis *Edicto* 2. *Decembr.seq.* quod occultum haberi jubetur; leg.2.den.12.gr.arg.reg pond.5.sol.ad marcam Par.pretii 2.sol.Paris. *Edicto ult.ejusdem mensis* leg. 2. den.arg. reg.ejusdem pretii, pond. 6. sol. ad eamdem marcam *Edicto* 21.*Jan.*1357.ejusdem leg.& pond.sed pretii 2.sol. 6.den.Paris. *Edicta* 29. *ejusdem mensis* leg.2. den. arg. reg. ponderis 6. sol. 8. den. ad marcam Paris. pretii 2. sol.6. denar.Turon. *Edicto* 10. *Februar.seq.* ejusdem leg. & pretii sed pond. 8. sol. 4. den. ad eamdem marcam *Edicto* 22. *ejusdem mensis* leg. 1. den. 12. gr. ejusdem ponderis *Edicto* 28. *ejusdem mensis* leg. ejusdem pond. 10. sol. 5. den. ad marcam Paris. pretii 2. sol. 6. den. *Edicto* 15. *Mart.seq.* pretii 2.den.Turon. *Edicto* 27. *ejusdem mensis*.

¶ *Denarii albi* ex 15.den. Turon. reducuntur ad 5. den. Turon. *Edicto* 22.*Nov.*1359.

¶ *Duplices Parisienses*, (*Doubles Parisis*) pretii 2 den.Paris.leg.18.gr.15.sol pond.ad marcam Paris.*Ult. Dec.*1359.

¶ *De-*

¶ *Denarii Duplices Parisienses nigri* pretii 2. den. Paris.leg.& pond ad arbitrium monetarii *Edicto* 22.*Februar.* 1359.

¶ *Parvi Denarii Parisienses* leg 1. den. arg. regii, pond. 16.sol.ad marcam Paris.pretii 1, den. Par.

¶ *Parvi Turon.*leg.1.d.arg. reg. pretii 1.d.T. pond. 20. s.ad marcam Par.*Edicto* 27.*Mart.*1359.

Grossi Denarii albi, (*Gros Deniers blancs*) pond. 3. den.legis 3.(4.den.ponder, 5.sol. 4.den ad marcam Paris. pretii 15.denar. Turon. 27. *Mart*,1359. 23. *April*, 1360.

¶ *Grossi Denarii albi* leg.3 den.arg. regii, pond. 5. sol.4.den.cudi jubentur præterquam in Occitania *Edicto* 25, *April*.1360.leg.4.den.arg.reg.pond.5, sol.6, den. ad marcam Paris. pretii 10.den.Turon. *Edicta* 30. *Aug. seq.* leg.4.den.12.gr.arg.reg. ejusdem pretii, ponderis 4. sol.6, den. ad eamdem marcam *Edicto* 26. *Februar. ejusdem anni*.

¶ *Parvi denarii Parisienses nigri* (*Petits deniers Parisis noirs*) legis 18.gr. arg.reg.pond.16.sol.ad marcam Paris. &

¶ *Parvi denarii Turonenses* ejusdem leg. pond. 20. sol. ad eamdem marcam *Edicto* 25. *April*. 1360. Iidem denarii Paris.& Turon.ejusdem pond. & pretii, leg.1, den.arg.regii,*Edicto* 28.*Maii seq.*

¶ *Denarii albi* (*Blancs Deniers*) pretii 12.den. Paris.leg.2.den.arg.reg.pond 5, sol.4. den. ad marcam Paris. *Edicto* 26. *Maii* 1360, ejusdem leg. & pond. pretii 6.den.Par.*Edicto* 28.*ejusdem mensis* leg.2.den.arg. reg, pond.6.sol.8 den.ad marcam Paris.*Edicto* 27. *Jun. seq.* ejusdem pond. & pretii, leg.vero 1.den.12 gran.cuduntur in monetis Paris.Rotomag.Trec.Bituric.Lemovic, & Turon. *Edicta dato eodem die*; in moneta S. Portiani & Matisc. *Edicto* 22.*Jul.*1360. in moneta Pictav, *Edicto* 27 *ejusd. mensis* leg.1, den.12. gran.pond.8.sol.4, den.pretii 6.den, Paris.*Edicta* 6.*Aug.seq.* pretii 1. d. Paris.*Edicta* 30.*ejusdem mensis* pretii 4. den. Turon. *Edicta* 5.*Dec* 1360.

¶ *Grossi Denarii argentei boni* (*Bons gros Deniers d'argent*) qui tum cudebantur pretii 8. den. Paris. *Edicta* 30. *Aug.* 1360.

¶ *Denarii albi cum Corona* (*Deniers blancs à la Couronne*) qui tum cudebantur leg. 4 den. ut deinceps cudantur leg.2, den. & obol. statuitur *Edicta* 15. *Oct.* 1360. vel ut habet aliud Edictum 7. Novembr.seq. leg. 2. den.12. gr. arg.reg. pond. 5. sol. 6. den. ad marcam Paris.

☞ Typum num. 27. delineari curavit D. Cangius, in cujus antica parte major Crux pedata, cum Inscriptione MONETA ARGENT. in altera majus lilium visitur in quadruplici circino & Inscript. GLORIA IN EXCELSIS DEO, Incertum cujusnam monetæ typus hic exaratur.

¶ *Denarii albi cum lilio* pretii 8. den. Paris. *Edicto* 5.*Decembr.*1360.

Parvi Denarii Parisienses, (*Petits Deniers Parisis*) pretii 1.den.Par.leg.2.den. argenti regii, pond. 16. sol. ad marcam Paris. Item

Parvi Turonenses, pretii 1.den. Turon. legis 1. denar. 18. gran. pond. 17. sol. 6. den. ad marcam Paris. Item

Denarii albi cum liliis, (*Blans deniers au fleurs de lys*) pond.3.den.13.gran.legis 4.d.12. gr.pretii 10. den. Tur.pond.4 sol. 6. d.ad marcam Par. Majorem crucem pedatam præferunt Inscriptionem priorem pertingentem, inter 4. lilia, cum Inscriptione, † JOHANNES DEI GRA. & in aversa parte campum liliatum, cum Inscript. FRANCORUM REX. in circulo liliato [5.] 17. *Decemb.*1360.23.*April.*1361. Continuator Nangii ann. 1361. *Eodem anno fecit fieri Rex Franciæ monetam valde bonam scilicet grossos albos* 12. *denar. Paris. non tamen ita magnos, sicut erant* Grossi *antiqui, quia illi* 16.*Parisienses tunc temporis valuerunt*, Typum hic damus. 28.

¶ *Denarii albi cum liliis* pretii 8. den. Turon. *Edicta* 10. *April*. 1361. pretii 6. den. Turon. ut ex parvis albis, qui ad 3. denar. Turon reducuntur, conjicio, *Edicta* 14. *ejusdem mensis* unde recte pretii 6. denar, Turon. rursum statuuntur in *Edicto* 3. *Mart, ejusdem anni*.

Albi Denarii, (*Blans Deniers*) in Grossorum speciem,pond.2.den.6 gr.leg.12.d.argenti puri, pretii 15. Turon.pond. 4. sol.6. den.ad marcam Paris. cruce insigniti pedata, & duplici solita Inscriptione: in aversa parte, templo coronato, & Inscript. TURONUS CIVIS cum limbo liliato, 23.*April*, 1361. 2.*Maii seq.* Typum damus, 29.

Semisses Alborum Denariorum, (*Demi Blans Deniers*) pretii 7. den. obol. legis 12. den. argenti regii; pond.14.sol.ad marcam Paris. *A* 22. *April*. 1361. *ad* 2. *Maii seq.*

¶ *Grossi boni Turonenses argenti puri* (*Bons gros Tournois d'argent fin*) pretii 12.den Paris.*Edicto* 10 *April*.1361.ejusdem pretii,leg.12.den.arg. regii, pond. 7. sol.ad marcam Par.*Edicto* 14.*ejusdem mens*.29. *Oct. seq.* ejusdem pretii *Edicto* 3 *Mart.ejusdem anni*.

¶ *Semi-grossi Turonenses argenti puri* (*Demiz-gros Tournois d'argent fin*) prorata ex iisdem Edictis.

¶ *Duplices Turonenses* pretii 2.den.Tur. *Edicto* 10. *April*, 1361. ejusdem pretii, leg, 2.den.12. gr. arg. reg. pond.11. sol.8. den.ad marcam Paris. *Edicta* 14. *ejusdem mensis* ejusdem pretii & pond. leg.vero 2. denar 16. gr. *Edicto* 29. *Octobr. seq.* ejusdem pretii *Edicto* 3. *Mart, ejusdem anni*.

¶ *Denarii Parisienses* leg.2. den. arg.reg. pond. 14. sol.ad marcam Paris.pretii 1.den. Paris. *Edicta* 14. *April*.1361.

¶ *Parvi Parisienses* pretii 1.den.Turon.pretii 1.den. Paris.leg.2.den.pond.14.Item

¶ *Parvi Turonenses* pretii 1. malliæ Par. pretii 1. d. Turon.leg.2.den.arg.reg.pond.17.sol.6.den.ad marcam Paris. *Edictis* 10. & 14.*April*.1361. 29. *Octobr.* & 3. *Mart.seq.*

Sub CAROLO V. *sub Oresmii tempora*.

¶ *Grossi Denarii argentei* (*Gros Deniers d'argent*) pretii 15. den. Turon.leg.12.den.arg. regii, pond. 7.sol. ad marcam Paris. Item

¶ *Duplices Denarii Turonenses* leg. 3. den.arg.reg. pretii 2. den. Turon. ponder.13. sol. 1. den. & semisses ad marcam Paris. cudi jubentur *Edicta dato Paris*. 27. *Jul*.1364.

¶ *Parvi Parisienses* & *Turonenses* pretii 1. denar. Paris.& 1. den. Turon.leg.2.den.arg. reg. pond. 16. sol. ad marcam Paris. *Edictis* 20. *April*.15. *Maii* & 18. *Novemb*.1365.

Albi Denarii, (*Blans Deniers*,) pond. 2. den. legis 4.den. pretii 5. den. pond 8. sol. ad marcam Paris. Crucem nudam præferunt, & Inscript. SIT NOMEN DNI BENEDICTUM. & in aversa parte literam K coronatam inter 2.lilia, & Inscript. KAROLUS FRANCORUM REX in limbo 2. *Maii* 1365. Typum damus. 30. Item

Parvi Denarii Parisienses, (*Petits Deniers Parisis*) pond.1.den.legis 2.den.pretii 1.den.Paris.pond. 8.sol.ad marcam Paris. Item

Parvi Denarii Turonenses, pretii 1. den. Turon. legis 2. den.argenti regii, pond. 20. sol. ad marcam Paris.

¶ *Denarii albi argentei* nuper cusi & qui tum cudebantur pretii 4. den. Paris. *Edicta* 15. *Maii* 1365. pre-

tii

tii 5.den.Turon.*Edicto* 6. *Febr.*1369. Incertum an de iis denar.intelligendum Chron.Bonæ-Spei p.323. ubi ad an.1365. *Solidi albi* 14.*currentes æquivalent in Comitatu Hannoniæ* 15.*Turonensibus*.

¶ *Denarii albi argentei* (*Deniers blancs d'argent*) leg.12.den aut circiter arg.reg.pond.8. fol. ad marcam Paris. pretii 15. denar. Turon. *Edicto dato Rotomagi* 3. *Aug.*1369. & 6.*Febr.seq.* ejusdem ponder & pretii,leg. 11 denar. 3.gran.& 1.quart. *Edicto dato Paris.* 19.*Junii* 1370 1.*Maii* 1371. ejusdem pretii leg.11. denar.6. gran. pur.*Edicto* 28.*Maii* 1372. ejusdem pretii & leg. pond.8. fol.ad marcam Paris.*Edicto* 17.*Junii* 9.*Aug.*28.*Nov.* 21. *Febr.seq.*ejusdem pond.& pretii,leg.11.den.17. gran.arg. reg.aut circiter *Edicto* 7.*April.ejusdem anni*.

¶ *Denarii albi* pretii 5.den.Turon.Item

¶ *Parvi Parisienses* & *Turonenses* pretii 1. den. Paris.& Turon.*Edicto* 1.*Maii* 1371.

☞ Anno 1372.ex Cod.MS.à D.*le Blanc* p.236.laudato,cusi Grossi argentei leg.9.den.pond.1.den.1. gran. in quibus effictum castellum cruce loco coronæ insignitum,cum limbo 10. liliis ornato & Inscript. Benedictum Sit &c. qui denarii interdum *Spinæ* (*Espines*) nuncupantur.

¶ *Denarii albi argentei* pretii 15. den. Turon pond. 8.fol.ad marcam Par.leg.11.den.6.gran arg.reg. *Edicto* 11.*Sept.*1373.ejusdem pretii & ponder. leg. 12. arg.reg. *Edicto* 13.*Octobr.seq.*ejusdem pond.& pretii, leg. 11. d. 6.gr.*Edicto* 4.*Aug.*1374.

¶ *Parvæ Malliæ Turonenses* leg.1.denar 6. gran.argenti regii, ponderis 25. fol. ad marcam Paris. *Edicto* 10.*Junii* 1374.

¶ *Denarii albi* pretii 5.den.Turon. *Edicto* 10. *Aug.* 1374.ejusdem pretii leg.4.den.argenti regii,pond.8.fol. ad marcam Paris.*Edicto* 18.*Dec.seq.*

¶ *Parvi* Denarii *Parisienses* pretii 1.den.Paris. leg. 2. den.argenti regii, ponderis 106.denar.vel 16. fol. ad marcam Paris.Item

¶ *Parvi Turonenses* pretii 1.den.Turon. leg.2. den. argenti regii, ponderis 200.den. vel 20. fol. ad marcam Paris. *Edictis* 9.& 20.*Janu.*1374

¶ *Denarii albi argentei* pretii 15.den.Turon.leg.12. den.arg.regii,pond.8.fol.ad marcam Par.*Edictis* 15.*Oct.* *ejusdem mensis* & 6.*Nov.* 1375. ejusdem pretii & pond. leg.11.den.6.gran.pur.aut circiter *Edicto* 23.*Sept.* & 3. *Octobr.*1377.ejusdem pretii *Edicto* 28. *Julii* 1378 ejusdem ponderis & pretii, leg.11.den.17.gran *Edictis* 19. *Aug.seq.*& 8. *Mart.*1379.

¶ *Denarii parvi Turonenses* leg.2.den.argenti regii, pond.20.fol.ad marcam Paris.pretii 1.den.Turon. *Edicto* 26.*Nov.*1378.

¶ *Denarii albi* pretii 5.den.Turon.Item

¶ *Parvi Parisienses* & *Turonenses* pretii 1. den. Paris.& Turon.*Edicto* 8.*Mart.*1379.

Sub Carolo VI.

¶ *Denarii albi argentei* (*Deniers blancs d'argent*) pretii 15.den. Turon.leg.11. den.6.gran.pur ponderis 8. fol. ad marcam Paris. *Edictis* 16. & 23. *April.* 1381. ejusdem pretii & ponderis leg.11.den.6.gr.pur.aut circiter *Edictis* 25.*ejusdem mensis* 5.& 15.*Augusti* 1381. 15. 29. *Maii*, 17 *Junii* 14. *Julii* 7.& 18. *Augusti* 1482. 5. *Dec.*1383.

¶ *Denarii parvi Parisienses* sub forma currente, pretii 1.den.Par.leg.2.d.argenti regii,pond.16.fol.ad marcam Par.cudi jubentur Edicto 24.Octob.1381. 24. Oct. 1382.19.Jul.16.Mart.1383.

Albi Denarii cum Scuto (*Blans* Deniers *à l'Escu*) dicti à *Cambiatoribus*,seu trapezitis *Guenars*.ponder.2. den.13.gr.legis 6.d. pretii 10.den.Tur.pond.6.fol. 3.d. ad marcam Paris. Crucem majorem pedatam inter binas coronas & bina lilia præferunt cum Inscriptione: Sit Nomen, &c. & in postica scutum cum 3. liliis, & Inscripr. ✝ Karolus Francor. Rex 11. *Martii* 1384. 30. *Octobr.*1389. 8. *Junii* 1413. Typum damus, 31.

Eorumdem *Alborum* semisses, pretii pro rata.

¶ *Grossi Denarii argentei* (*Gros Deniers d'argent*) leg.12. den.argenti regii, ponderis 8.fol.ad marcam Paris. pretii 15. den.Turon. *Edicto* 22.*Novembr.*1384.27. *Nov.*1388.

¶ *Denarii parvi Parisienses* pretii 1.den.Paris.leg.2. den.arg.regii, ponderis 15.fol. ad marcam Paris. *Edicto* 28.*Nov.*1384. ejusdem leg.& pretii,ponderis 16. fol. 8. den.ad eamdem marcam *Edicto* 11. *Martii ejusdem anni* ejusdem leg. pretii & ponderis *Edicto* 19.*Febr.*1385. 27. *Junii* 1386. 11. *Septembr.* 1389. ejusdem pretii & legis ponderis 15.fol.*Edicto* 1.*Martii ejusdem anni*.

¶ *Parvi Turonenses* pretii 1. den.Turon. leg.2. den. argenti regii, ponderis 20.solid. ad marcam Paris. *Edicto* 28.*Nov.*1384.

¶ *Denarii albi* pretii 10.den.Turon. leg. 6. den. argenti regii, pond 6 fol.3. den. ad marcam Paris. *Edicto* 11. *Martii* 1384.

¶ *Duplices Turonenses* pretii 2.den. Turon. legis 2. den.18. gr.argenti regii, ponderis 13.fol. & 1.quart.den. ad marcam Paris.*Edicto* 11.*Martii* 1384. 27. *Nov.*1388. 11. *Sept.*1389.

¶ *Parvi Turonenses* legis & pretii ut supra, ponder. 20.fol.10.den. ad marcam Paris.*Edicto* 11. *Martii* 1384. 11. *Sept.*1389.

¶ *Parvæ Malliæ Parisienses* leg.3.mall. arg. regii, ponderis 25. ad marcam Paris.*Edicto* 11. *Martii* 1384.

¶ *Denarii parvi albi cum Scuto* (*Petits deniers blancs à l'Escu*) pretii 5 den Turon.leg.6. denar. argenti regii, ponderis 12. fol. 6. den.ad marcam Paris. cudi jubentur sub figura & typo magnorum alborum cum Scuto præter quam quod una tantum corona & unum lilium in iis effingitur, *Edicto* 26.*Sept.*1388.

¶ *Alborum* veterum cursus inhibetur *Edicto* 11.*Septemb.*1389.

¶ *Denarii albi cum Scuto* pretii 10.den. Turon. leg. 5.den.12.gr.argenti regii,pond.6.fol 2.den. 1.quart.den. ad marcam Paris. cudi jubentur in Francia & Delphinatu sub forma & typo currentibus *Edicto* 11.*Septembr.* 1389.Item

¶ *Albi cum Scuto*, dicti semisses alborum (*demi Blancs à l'Escu*) pretii 5.den.Turon.leg ut supra,pond. 12.fol.4.den.& semiss. Item

¶ *Duplices Turonenses* leg.1.den.12.gr.ponder. 14. fol.3.quart.den. ad marcam Paris.Item

¶ *Parvi Parisienses* leg.1.den.16.gr.arg.regii, pond. 15 fol.ad marcam Paris.Item

¶ *Parvi Turonenses* ejusdem leg.pond.18.fol.9.den. ad eamdem marcam.

Duplices Denarii Turonenses, (*Doubles Deniers Tournois*) pond. 1. den. 3.gran.legis 2.den.13. al. 12. gran. ponderis 13. fol. & 4. parte den.ad marcam Paris. pretii 2. den Turon. Cruce ornantur pedata & in lilia desinente, quæ Inscriptionem pertingunt, & in circulo, ✠ Moneta Duplex. & in aversa parte tribus liliis in area, aut in scuto, cum Inscript. ✠ Karolus Francorum Rex. 31.*Oct.* 1389. Typum damus. 32. 33. Item

Parvi Denarii Parisienses, pretii 1. denar. Paris. legis 2.denar.Paris. pond.16. fol.Paris. ad marcam Paris. Item

Parvi Denarii *Turonenses*, pretii 1.den.Turon. legis 2.den. pond.20.fol.ad marcam Paris.

Albi Denarii cum Scuto, (*Blans Deniers à l'Escu*) pretii 10.den.Tur.leg.5.den.18.gr.arg.reg.pond.6.fol.2. den.1.quart. ad marcam Paris. Item

Albi

Albi cum Scuto, dicti semisses alborum, (*demi Blans*) pretii 5. den. Turon. ejusdem leg. pond. 12. sol. 4. den. & semisses den. ad marcam Paris. Item

Duplices Denarii Turonenses (*Doubles Deniers Tournois*) legis 2. den. 12. gr pond. 14. sol. 3. quart. den. ad marcam Paris. Item

Parvi Denarii Parisienses, legis 1. den. 16. gr. ponder. 15. sol. ad marcam. Item

Parvi Denarii Turonenses, ejusdem legis & ponderis ad marcam 18. sol. 9 den. *A 30. Oct.* 1389. *ad 31. ejusdem mensis seq. 7. April.* 1390. 8. *April.* 1391.

¶ *Denarii albi* pretii 4. den. Turon. *Edicto 3. Novem.* 1389. qui cursus prorogatur usque ad Pascha proximum *Edicto* 18. *Dec. seq.*

¶ *Parvi Parisienses* pretii 1. den Par. legis 1. den. 16. gr arg. reg. pond. 15. sol. ad marcam *Edicto 27. April. &* 24. *Mart.* 1392.

¶ *Mallia parva Turonenses* pretii 1. mall. Turon. legis 1. den. 3. gr. arg. regii, ponderis 25. sol. 3. denar. 3. quart. den. ad marcam *Edicto 23. Julii* 1393. 2. *April.* 1407.

¶ *Denarii albi cum Scuto* leg. pretii & ponderis ut supra, & eorum semisses *Edicto 29. Julii* 1394. Item

¶ *Duplices Turonenses* &

¶ *Parvi Parisienses* & *Turonenses*: quod iterum statuitur *Edictis* 12 *Januarii* 1395. 7 *Decembr* 1396. & 2. *April.* 1407.

¶ *Denarii albi cum Scuto* qui tum cudebantur pretii 10 den. Turon. *Edicto 2. April* 1407

¶ Eorumdem semisses pro rata. Item

¶ *Duplices Turonenses* pretii & legis ut supra, ponderis 13 sol. & 4 part. den.

Denarii albi cum Scuto (*Deniers blans à l'Escu*) pretii 10. den. Turon. legis 5. den. arg. regii, ponderis 6. sol. 8. den. ad marcam Paris. Item

Albi Denarii cum Scuto, dicti alborum semisses, (*demi blans*) pretii 5. den. Turon. ejusdem legis, ponderis 13. sol. 4. den. ad marcam Paris. Item

Duplices Denarii Turonenses, (*Doubles Deniers Tournois*) pretii 2. den. Turon legis 2. den. pond. ad marcam 13. sol. 4. den. Item

Parvi Denarii Parisienses, legis 1. den. 12. gran. ponderis ad marcam 16. sol. Item

Parvi Denarii Turonenses, ejusdem legis, ponderis ad marcam 20. sol. *A* [20.] 26. *Oct.* 1411. *ad 30. Nov.* 1412. & 7 [20.] *Junii* [3. *Julii*] 1413. Item

¶ *Mallia* legis 1. den. ponderis 26. sol. 8 den. ad marcam Paris.

Albi Denarii, dicti *Grossi argentei*, (*Blans Deniers appellez Gros d'argent*) ponderis 2. den. 6. gran. legis 11. den. 16. gr. pretii 20. den. Turon. ponderis 7. sol. 1. und. den. [vel 5. sol. 5 den. cum 4. part.] ad marcam Paris. & Inscript. SIT NOMEN, &c. & in aversa parte cum 3. liliis & Inscrip. KAROLUS FRANCORUM REX. 7. *Jun.* [3. *Julii*] 3. *Nov.* 1413. Typum damus. 34. Vide Monstrellet 1. vol. c. 111. Item

Albi Denarii, dicti semisses Grossorum: (*demi Gros*) pretii 10. den. Tur. ejusdem legis, ponderis ad marcam 14. sol. 1. den. 2. duod. den. Item

Albi Denarii, dicti *quarts de Gros*, pretii 5. den. Tur. ejusdem legis, ponderis ad marcam 18. sol. 12. denar. 4. duodec. den.

Albi Denarii, dicti *Grossi argentei*, (*Blans deniers appellez Gros d'argent*) ponder. 2. den. 22. gran. legis 9. den. pond. ad marcam 5. sol. 5. den. pretii 20. den. Turon. cum crucicula, & duplici Inscript. SIT NOMEN. & KAROLUS D. G. FRANCOR. REX. & in postica cum 3. liliis coronatis, corona ipsam attingente Inscriptionem, ✠ GROSSUS TURONUS, & cum limbo liliato *A. 3. al.* 13. *Novembr.* 1413. *ad 4. Junii* 1414. Typum damus, 35.

Eorumdem semisses.

Albi Denarii cum Scuto, (*Blans Deniers à l'Escu*) pretii 10. den. Turon leg. 5. den. arg. regii, ponderis ad marcam 6. sol. 8. den. similes iis quos *Guenars* appellatos diximus. Item

Eorum semisses dicti *Demi Blans*. Item

Duplices Denarii Turonenses, pretii 2. den. Turon legis 2. den. pond. ad marcam Paris. 13. sol. 4. d.

Parvi Denarii Parisienses, (*Petits Deniers Parisis*) monetæ exiguæ, ponderis 1. den. legis 1. den. 12. gran. ponderis ad marcam 13. sol. 4. den. pretii 1. den. Paris. cum cruce liliata, & Inscript. ✠ PARISIUS CIVIS, & in postica hisce in medio characteribus, FRAN. quibus imminet corona, & in circulo, KAROLUS REX. Typum damus. 36. Item

Duplices Denarii Turonenses, pretii 2. den Turon. legis 2. den. ponderis ad marcam 13 s. 4. den. Item

Parvi Denarii Parisienses, legis 1. den. 12. gran. ponderis ad marcam 16. sol. Item

Parvi Denarii Turonenses, ejusdem legis, ponderis ad marcam 20. solid. *A 4. Junii* 1414. *ad* 10. *Maii* 1417.

¶ *Denarii albi argentei* pretii 20. den. Turon. Item

¶ *Albi Denarii* dicti semisses Grossorum pretii 10. den. Turon. Item

¶ *Albi Denarii* dicti *quarts de Gros* pretii 5. den. Turon. Item

¶ *Denarii albi cum Scuto* pretii 15. den. Tur. &

¶ *Parvi albi cum Scuto* pretii 5. den. Tur Item

¶ *Duplices Turonenses* pretii 2. den. Turon. Item

¶ *Parvi Paris.* pretii 1. den. Par. &

¶ *Parvi Turonenses* pretii 1. den. Turon. *Edicto* 20. *Jan* 1416.

Albi Denarii, *Grossi* dicti (*Blans Deniers appellez Gros*) pond. 2. den. 2. gr legis 8. den. ponderis ad marcam 6. sol. 8. den. pretii 20. den. Tur. cum cruce liliata & binis coronis inter brachia, & Inscript SIT NOMEN, & in aversa parte cum 3. liliis coronatis, & Inscript. KAROLUS FRA. REX. 10. *Maii*, 20. *Octobr.* 1417. Typus hic delineatur. 37.

¶ *Parvi Denarii albi* pretii 5. den. Turon. legis 4. den. arg. reg. pond. 13. sol. 4. den. ad marcam Paris. *Edicto* 10. *Maii &* 14. *Junii* 1417.

¶ *Malliæ parvæ Turonenses* pretii 1. malliæ Turon. leg. 1. den. arg. reg. pond. 33. sol. 4. den. ad marcam Paris. *Edicto* 10. *Maii* 1417.

¶ *Denarii albi cum Scuto* pretii 10. den. Turon. leg. 2 den. 16. gr. arg. regii, ponderis 6. sol. 8. den. ad marcam Paris. *Edicto 21. Octob.* 1417.

Albi Denarii, dicti *Grossi*, pretii 20. den. Tur. legis 8. den arg. regii, ponderis ad marcam Paris. 6. sol. 8. den. Item

Albi Denarii cum Scuto, (*Blans Deniers à l'Escu*) pretii 10 den. Turon. legis 4. den. ponderis ad marcam Paris. 6. sol. 8. den. Item

Eorum semisses dicti *demi Blans*. Item

Duplices Denarii Turonenses, (*Doubles Deniers Tournois*) pretii 2 den Turon. legis 2. den. arg. regii, ponderis ad marcam 16. sol. 8. den. Item

Parvi Denarii Parisienses, (*Petits Deniers Parisis*) pretii 1. den. Paris. legis 1. denarii malliæ arg. regii, ponderis ad marcam Paris. 20. sol. Item

Parvi Denarii Turonenses, (*Petits Deniers Tournois*) pretii 1. den Turon. legis 1. den malliæ arg. reg. ponder. ad marcam 25. sol. Item

Parvæ Malliæ (*Petits Mailles*) pretii malliæ. Turon. leg. 1. den. arg. reg. pond. ad marcam 36 sol. 3. den. *A* 17. *Maii* 1417. *ad* 21. *Oct. seq.* 28. *Maii*, 19 *Jan.* 7. *Martii* 1418. 9. *April. post Pascha* 1420. 6. *Maii* 1420.

Par-

Parvi Denarii albi cum Scuto, (*Petits Deniers blancs à l'Escu*) pretii 5.den.Turon.legis 3.den. argenti regii, pond.ad marcam Parif. 12. fol. in quibus effictum in utraque parte liliolum initio Inscriptionis, ubi crucicula præponi solet 16. *Maii* 1417. Vide Hautinum pag. 145. 1. & p. 159. 6.

¶ *Grossi Denarii albi* pretii 20.den.Turon.leg.3.dapar.8. gran.argenti regii, pond.6.fol.8. den. ad marcam Paris.Item

¶ *Denarii albi cum Scuto* pretii 10.den.Tur.&

¶ *Parvi albi* pretii 5. den. Turon. *Edicto* 7. *&* 16. *Mart.* 1418.

¶ *Grossi Denarii albi* ejusdem pretii & pond.quibus alii,leg.4.den.arg. reg. Item

¶ *Albi Denarii* dicti semisses Grossorum pretii 10. den.Turon.leg.3. den.8.gr.arg.reg.pond.11.fol.8. den ad marcam Paris. sub figura eorum qui nuper cusi fuerant, *Edicto* 18. *Jan.* 1419.

¶ *Parvi Denarii albi* pretii 5.den.Turnn.leg.0.den. arg.reg.pond.14.fol.ad marcam Paris.Item

¶ *Duplices Denarii Parisienses* pretii 2. denar. Paris.leg.1.den.arg.reg. ponderis 16. fol. ad eamdem marcam. Item

¶ *Parvi Parisienses* legis 18. gran. ponderis 28. fol. ad marcam Paris. pretii 1. den. Paris. *Litteris* 17. *Januar.* 1419.

¶ *Grossi Denarii albi*, (*Gros Deniers blancs*) pretii 20. den. Turnn. legis 0. den. 10. gran. argenti reg. ponderis 8. fol. 4. den. ad marcam Paris. sub eadem figura, nisi quod loco trifoliorum, eorum corona uno lilio & binis semi-liliis ornatur ex Ordin. General. Monetar.cudi jubentur *Edicto* 6.*Maii* 1420. ejusdem pretii *Edicto* 24. *Aug.seq.*

¶ *Duplices Turonenses* pretii 2.den. Turon. &

¶ *Parvi Turonenses* pretii 1. den. Turon. *Litteris* 10. *Jun.* 1420.

¶ *Denarii albi cum Scuto* pretii 10. den. Tur. &

¶ *Parvi albi cum Scuto* pretii 5.den.Tur.Item

¶ *Denarii Duplices Turonenses* pretii 2. den. Turon. Eorumdem semisses pro rata, *Edicto* 24. *Augusti* 1420.

¶ *Denarii nigri*, dicti *Quarts de Gros*, pretii 4.den. Paris.leg.1.den. argenti reg. ponderis 12.fol.ad marcam Paris. Item

¶ *Denarii nigri*, dicti *Duplices Denarii Parisienses*, pretii 2.den.Paris.leg.16.gr.argenti regii, ponderis 16. fol.ad marcam Paris. Item

¶ *Duplices Denarii Turonenses* pretii 2 den.Turon. leg.16.gran.argenti regii, ponderis 20. solid. ad marcam Paris. Item

¶ *Denarii parvi Parisienses* pretii 1. denar. Paris legis 10 gr.argenti regii ponderis 21. fol. ad eamdem marcam; &

¶ *Parvi Turonenses* pretii 1.den Turon. ejusdem legis ponderis 30. fol.ad marcam Paris. *Edicto* 13.*Octob.* 1420.

¶ Grossi *Denarii albi* pretii 20. den. Turon. legis 11.den.12.gr.argenti reg.pond 17.fol. 2.den.cum 4.part. den.ad marcam Paris. Item

¶ *Albi Denarii* dicti semisses Grossorum legis ejusdem pretii 10.den.Turnn.pond.14 solid.4 den. & semisses den. ad marcam. Item

¶ *Albi Denarii* dicti *Quarts de Gros* ejusdem leg. pond.5.den.Turon.*Edicto* 19.*Dec.* 1420.

Albi Denarii, dicti *Duplices Denarii Turonenses*, (*Blancs Deniers appellez Doubles Deniers Tournois*) pond.1.den.17 gran.legis 1.den. 10. gr. pond. ad marcam Paris.9.fol.4. den. [& semisses den.] pretii 2. den. Turon. præferunt crucem pedatam, cum Inscript. † DUPLEX TURONUS FRANCIE. & in aversa parte lilium coronatum, cum Inscript. KAROLUS FRANCORUM REX. 11.*Aug.* 1421.*ad* 23.*Novembr.* 1422. Ii forte quos *Florettes* appellatos ea tempestate scribit Monstrelletus 1. vol.cap. 251. quorum 2. denar. pretium fuit.

Eorum semisses.

¶ *Grossi Denarii albi* pretii 20. fol. Turon. reprobantur. *Edicto dato Paris.*22. *Maii* 1422.

Sub HENRICO VI. *Rege Angliæ*.

Albi Denarii, cum binis scutis Franciæ & Angliæ, (*Blans Deniers à 2. Escus de France & d'Angleterre*) pond 2.den.13.gr.legis 5.den.argenti regii, ponderis ad marcam Paris.6. fol. 3. den. pretii 10. den. Crucem nudam præferunt & caudatam, inter lilium & leopardum, infra, HENRICUS, in circulo, SIT NOMEN, &c. In postica, duo scuta juncta, & supra, HENRICUS, & in circulo coronulam, & Inscript. FRANCOR. & ANGLIE REX. In aliis loco coronulæ est lilium vel leopardus. *A* 23. *Novembr.* 1422. *ad* 4. *Jun.* 1423. Typum hic damus. 1. Miror non descriptum ab Hautino, cum passim occurrat.

Semisses eorumdem *Alborum*, pretii pro rata, cruce nuda & caudata inter H. & R. decorantur, cum Inscriptione SIT NOMEN, &c. & in aversa parte binis scutis ipsam Inscriptionem pertingentibus, HENRICUS REX In aliis loco coronulæ effingitur crucicula. Describitur ab Hautino 125. 2. atque hic cum aliis delineari curavimus 2. 3. & 6.

Parisienses, (*Parisis*) cusi ab Anglis similes Parisiensibus Caroli VI. an. 1417. qui crucem pedatam præferunt & liliatam, cum Inscript. PARISIUS CIVIS. In aversa parte, hosce in medio exaratos characteres, HENRI. cum coronula, supra, & lilio ac leopardo: infra; pond.2,.gran. alterius legis, scilicet 1. den & 12. gr.pretii 1.den. Paris. Nulla fit hujusce monetæ, cujus hic typos damus, 4. 5. mentio in Regestis Curiæ Monetarum.

Denarii nigri (*Deniers noirs*) pond. 1. den.6. gran. gravium, legis 3.den.pretii 3.den.Tur.

Parvi Denarii Turonenses, (*Petits Deniers Tournois*) pond.20.gran.legis 11. den. 12. gran. pretii 1. den. Turon. Crucem habent pedatam, & Inscript. TURONUS FRANCIÆ. [leg. TURONUS CIVIS, vel OBOLUS FRANCIÆ.] In aversa vero parte lilium & leopardum, cum Inscript. H. REX FRANCIÆ ET ANGL. Vide Hautinum CXXVII. 4. 5. Typos habes hic, 7. 8.

Parvæ Malliæ Turonenses, (*Petites Mailles Tournois*) pond.15.gran.legis 1.den.pretii semissis denarii, quod est *Malliæ*.

De monetis aureis & argenteis ab Henrico in Francia cusis, audiendus Monstrelletus 1.vol. cap 251. *Esquels jours aussi fut ordonné par le Conseil Royal, que les Flourettes qui avoient cours pour 4. deniers, feroient remises à deux: & l'Escu d'or qui avoit cours pour neuf francs, fut mis à 18. sols Parisis, pour lesquelles mutations ea ensuivant telles dont dessus est faite mention, furent moult de gens troublez, voians que leurs chevances qu'ils avoient es monnoies dessusdites, estoient diminuées la huitième partie. Et pour avoir provision d'autre monnoie nouvelle qui fut de valeur, furent forgez Saluz d'or, qui avoient cours pour 25. sols Tournois la piece. & i avoit en icelle 2. Escus, l'un de France & l'autre d'Angleterre. Et au regard de la blanche monnoie, on forgea Doubles qui eurent cours pour deux deniers Tournois, & enfin en commun langage furent nommez Niquez, & furent en regne environ trois ans tant seulement.*

Sub CAROLO VII.

¶ *Denarii albi cum Scuto Franciæ & Angliæ* reducuntur ad 7.den.Paris *Litteris* 26 *Jun.* 1436.

¶ *Ma-*

CAROLVS VII.

LVDOVICVS XI.

CAROLVS VIII.

LVDOVICVS XII.

¶ *Magni Albi cum Scuto Franciæ*, (*Grands Blancs à l'Escu de France*) crucem pedatam præferunt in quadruplici circino cum 2. coronis & 2. liliis inter crucis brachia, & Inscr. SIT NOMEN, &c. in altera parte Scutum Francicum inter 3. coronulas in triplici circino, & Inscript. KAROLUS FRANC REX. pretii 10. d. Typum exhibemus infra n. 17. Item

¶ *Parvi Albi* sub iisdem figuris, pretii 5. den. *Edicto* 12. *Jul.* 1436.

Diplomate Regio dato Turonibus 9. Augusti 1436. jubentur Trapezitæ, seu *Cambiatores*, dare marcam argenti pro 7. lib. Turon.

¶ *Magni Albi* leg. 5. den. pond. 6. s. 8. den. ad marcam Paris. pretii 10. denar, Turon. *Edicto* 31. *Decemb.* 1441. Item

¶ *Parvi Albi* ejusdem legis pretii 5. den. Tur. pond. 13. sol. 4. den. ad eamdem marcam

¶ *Magni Albi* pretii 10. den. Turon. leg. 4. d. 21. gran. arg. reg. cum 1. gran. remedii, pond. 6. sol. 19. den. 3. quart. & semiss. ad marcam Paris, Item

Parvi Albi, (*Petits Blancs*) pond. 1. den. 3. gran. legis ejusdem pretii 5. den. Turon cum cruce pedata, & Inscript. SIT NOMEN, &c. In postica cum K. coronato inter 2. lilia & Inscript. KAROLUS FRANCOR. REX. Typum utriusque describimus. 9. 10. Item

¶ *Duplices Nigri*, (*Doubles noirs*) pretii 2. den. Turon. leg. 2. den. arg. reg. ponder 15. solid. ad marcam. Item

¶ *Denarii Parisienses* pretii 1. den. Paris. leg. 1. den. 8. gr. pond. 16. sol. ad marcam. Item

¶ *Parvi Turonenses* ejusdem leg. pretii 1. den. Tur. pond. 20. sol. ad marcam. Item

¶ *Oboli Turonenses* leg. 18. gr. pond. 25. sol. ad marcam Paris. *Diplom.* 20. *Jan.* 1446.

Denarii Parisienses, (*Deniers Parisis*) pond. 1. den. legis 1. den. 8 gr. pretii 1. den. Paris. Crucem habet liliatam, & Inscripi. PARISIUS CIVIS, & in aversa parte in medio, FRAN. corona supra imminente, cum Inscript. KAROLUS REX. Typum damus. 11. Item

Parvi Denarii Turonenses, ponderis 18. gran. legis 1. denar. 8. gran. pretii 1. den. Turon. cum cruce pedata, & Inscript. TURONUS CIVIS, & in postica cum 2. liliis, & Inscript. KAROLUS REX. Habes typum. 12. Item

Mailliæ Turonenses, (*Mailles Tournoises*) pond. 15. gran. legis 18. gr. pretii semissis Turon. cum cruce pedata, & Inscript. OBOLUS FRANCIE. In aversa parte, corona cum lilio supra imminente, & Inscrip. KAROL. REX. Typum damus. 13. Item

Grossi Turonenses argentei, (*Gros Tournois d'argent*) quos *Cambiatores*, vulgo *Jaques Cœur*, vocant, pond. 2. den. 19. gr. legis 11. den. 15. gr. pretii 2. sol. 6 den. Turon. cum cruce liliata & binis liliis, inter crucis brachia & Inscript. SIT NOMEN, &c. in postica, cum 3. liliis coronatis, & Inscr. KAROLUS FRAN. REX. Typus describitur. 14. *Diplomate* 26. *Maii* 1447.

Albi, (*Blans*) ponderis 2. den. 8. gran legis 3. den. pretii 10. den. cum cruce in 4. coronulas desinente inter 4. lilia, vel bina lilia & binos Delphinos, & Inscript. SIT NOMEN, &c. in aversa parte, litt. K. coronata inter 2. lilia, vel lilium inter & Delphinum, & Inscript. KAROLUS FR. R. Typos hic habes. 15. 16.

Grossi, &

Albi cum Corona, (*Blancs à la Couronne*) magni & parvi, pond. 2. den. 8. gran. legis 4. den. 12. gr. pretii 10. den. Crucem præferunt pedatam ut in vulgaribus solidis, cum 2. liliis, & 2. coronis inter crucis brachia in quadruplici circino. In aversa parte scutum cum 3. liliis inter 3. coronulas, in triplici circino & Inscript. † KAROLUS FRANCOR REX *Eodem Diplom.* & *Julio* 6 *Junii* 1455. Typos damus. 17. 18.

☞ *Grossi Turonenses* 30 æstimantur 37. sol. & semisses in Charta an. 145, ex vet. Necrolog. Eccl. Vivar *Procurator Universitatis distribuere debet in quolibet dictorum anniversariorum* 30. *Grossos valentes* 37. *sol. cum dimidio*.

¶ *Grossi Denarii argentei*, pretii 2. sol. 6. den. Turon. leg. 11 den. 12. gr. arg. reg. pond. 5. sol. 9. den. ad marcam Paris. Item

¶ *Magni Denarii albi* pretii 10. den. Turon. legis den. 12. gr argenti regii, ponderis 6. sol. 9. den. ad marcam; &

¶ *Parvi Albi* ejusdem legis pretii 5. den. Turon. ponderis 13. sol. 6. den. Item

¶ *Denarii Albi* pretii 10. den. Turon. leg 4. den. argenti reg. ponderis 6 sol ad marcam. Item

¶ *Duplices Turonenses* pretii 2. den. Turon. &

¶ *Parvi Parisienses* & *Turonenses* pretii 1. den. Paris. & Tur. *Ed.* 16. *Jun.* 1455. & 7. *Jun.* 1456.

Sub LUDOVICO XI.

Parvi Liardi Delphinatus, (*Petits Liards du Dauphiné*) seu denarii albi dicti *Liards*, pond. 1 den. legis 3, den. pretii 3. den. Turon. cum cruce inter bina lilia, & binas coronulas, & Inscript. SIT NOMEN, &c. In aversa parte, cum Delphino, & Inscript LUDOVICUS FRANCOR. REX. *Diplom. dato Parisiis* 18. *Sept.* [& 18. *Octobr.*] 1467. [ejusdem pretii *Edicto* 4. *Jan.* 1470.]

Parvi Liardi Franciæ, (*Petits Liards de France*) cusi in aliis officinis monetariis, atque adeo Aquitanicis, in quibus loco Delphini effingitur parvulus Rex pallio involutus, ensem manu tenens, cum eadem Inscriptione. Quæ quidem monetæ species non recensetur in veteribus Regestis. Hujus typum exhibemus. 19. Vide *Liardus*.

¶ Grossi *Denarii argentei* pretii 2. sol. 6. denariorum. Item

¶ *Magni Albi* pretii 10 den. &

¶ *Parvi Albi* pretii 5. den. Tur. Item

¶ *Duplices Turonenses* pretii 3. den. Turon. Item

¶ *Parvi Parisienses* pretii 1. den. Paris. &

¶ *Parvi Turonenses* pretii 1. den. Turon *Edicto* 4. *Jan.* 1470.

¶ *Grossi Denarii argentei* pretii 2. sol. 9. den. Turon. Item

¶ *Magni Albi* pretii 11. den. Turon. &

¶ *Parvi Albi* pretii 5. den. obol. Turon Item

¶ *Ardici* & *Liardi Franciæ* & *Delphinatus* pretii 3. den. Turon. *Edicto* 28. Dec. 1473. Vide *Ardicus*.

¶ *Duplices Turonenses* pretii 2. den. Turon. Item

¶ *Parvi Parisienses* pretii 1 den. Paris. &

¶ *Parvi Turonenses* pretii 1. den. Turon *Edicto* 28. *Decemb.* 1473.

Magni Albi cum Corona, (*Grans Blans à la Couronne*) prædicta similes, ponder. 2. den. 5. gr. legis 4. den. 12. gran. pretii 11. den. 4. *Jan.* 1473. Typus hic describitur. 20.

¶ Eorumdem semisses pro rata.

☞ Scutum auri æquivalet 33. Magnis albis, in Litteris Ludovici XI an. 1475. apud Rymerum tom. 12. pag. 20.

Magni Albi cum Sole, (*Grans Blans au Soleil*) pond. 2. den. 10. gran legis 4. den. 12. gran. pretii 13. den. Tur. cum cruce pedata in quadruplici circino, & Inscript. SIT NOMEN, &c. in postica, cum 3. liliis in triplici circino inclusis, & sole in superiori parte Inscript. LUDOVICUS FRANCOR. REX. *Diplom.* 2. *Novemb* 1475. Typum damus. 21.

¶ *Duplices Turonenses* leg. 1. den. 12. gran. argenti reg.

reg.cum a.gran.remedii, ponderis 14. ſol.pretii 1. den. Turon.Item

¶ *Parvi Pariſienſes* leg.1.den.arg. reg. cum 2. gran. remedii, ponderis 16. ſol.ad marcam, pretii 1. den. Pariſ. &

¶ *Parvi Turonenſes* ejuſdem legis & remedii, pond. 20.ſol.ad marcam, pretii 1.den.Turon.*Edicto* 15. *Sept.* 1476.

¶ Eodem Edicto *Malliæ* quarum duæ pro 1. denar. tum currebant, reprobantur.

¶ *Groſſi Denarii argentei* pretii 2.ſol.6.den.Turon. *Edicto* 30.*Maii* 1477.

¶ *Ardici* leg 3.denar.arg.reg.cum 2.gran.remedii, pond.18.ſol.ad marcam, pretii 3. den. cudi jubentur in moneta Burdigal.*Edicto* 12.*Nov.*1478.Item

¶ *Denarii Burdigalenſes*, (*Deniers Bourdelois*) ſic dicti quod in moneta Burdigalenſi cuderentur, leg.16. gran.ejuſdem remedii,pond.25.ſol.6. den.ad marcam, quorum quinque pro uno *Ardico* dabantur. Typus hic delineatur. 22.

Sub CAROLO VIII.

¶ *Groſſi Regii* (*Gros de Roy*) pretii 11. ſol.10. den. Turon.Eorumdem ſemiſſes pro rata, *Edicto* 29. *Jan.* 1478. Item

¶ *Magni Albi cum Sole* pretii 12.den. Turon. unde *Duodenarii* (*Douzains*) appellati. Item

¶ *Magni Albi cum Corona* dicti *Undenari* (*Onzains*) pretii 11.den.Turon.Semiſſes pro rata.Item

¶ *Liardi* & *Ardici* pretii 3.den. Turon.Item

¶ *Duplices Turonenſes* pretii 2.den.Turon. &

¶ *Parvi Pariſienſes* & *Turonenſes* pretii 1 den.Par. & Turon.

Magni Albi cum Corona, (*Grans Blans à la Couronne*) prædicti ſimiles, nomine KAROLUS excepto, pond. 2.den.5 gran.legis 4.den.12.gr.pretii 12.den.Turon.*Diplom.*24.*April.*1488. Typus exaratur.23. Prædicti vero magni Albi ſolares, (*Grans Blans au ſoleil*) æſtimantur eodem Diplomate 13.den.unde poſtmodum *Trezeni* (*Trezains*) nuncupati.

Albi cum K coronato, (*Blanc au K. couronne*) poſtea *Karolus* appellati, pond.2.den. legis 4. den. pretii 10 den.Turon.cum cruce quæ in 4.coronulas deſinit, inter 4.lilia & Inſcript. SIT NOMEN, &c. & in poſtica cum K. coronato inter bina lilia, & Inſcript. KAROLUS FRANCOR. REX. *Diplom. dato Stampis* 11. *Novemb.* 1488. Typum damus.24

☞ Iidem denarii à littera K in iis effictà dicti *Carleni* vel *Carlini*, interdum etiam *Dizains* quod eſſent pretii 10. den.Turon.

¶ *Groſſi Denarii* pretii 3.ſol. cudi jubentur in moneta Tornac. *Edicto* 24. *Maii* 1489.

☞ In Statutis Eccl.Meldenſ.ao.1493.tom.2. Hiſt. ejuſdem p.318.32.*Albi* æſtimantur 13.ſol.4.den.Turon. *Ne ratione viſitationis quam in qualibet parrochiali eccleſia exercuerint* (decani) *ultra ſummam* 32.*Alborum valentium* 13.*ſol.*4.*den.Turon. pro ſua procuratione ... exigere præſumant.*

Sub LUDOVICO XII.

¶ *Groſſi Regii* (*Gros de Roy*) leg. 2.den.16 gr.pretii 3. ſol.Turon.Item

¶ *Magni Albi cum Sole* pretii 13. d. Turon. Item

¶ *Magni Albi cum Corona* pretii 12 den. Turon. Item

¶ *Magni Albi cum K.coronato* pretii 10.denar. Turon. Item

¶ *Liardi,Duplices Turon. Parvi Pariſ.* & *Turon.* pro ſolitis pretiis, *Edicto* 4.*Jul.*1498.12. & 22. *Novem.* 1506.

Magni Albi cum hiſtrice, (*Grans Blans au Porc Eſpic*) dicti *Ludovicus*,pond.2.den.legis 4. den.12. gran. cum cruce inter 4.lilia, & Inſcript. SIT NOMEN, &c. in averſa parte, cum ſcuto & 3.liliis coronato, & ab hiſtrice ſuſtentato, & Inſcr. LUDOVICUS FRANCOR. REX. *Diplom. dato Bleſis* 19. *Novembr.* 1507. Typus hic deſcribitur. 25.

¶ *Magni Albi cum Sole* pretii 13.d.Tur.Item

¶ *Magni Albi* dicti *Ludovicus*, vel *cum Corona* qui tum cudebantur pretii 12 den. Turon. *Edicto* 25. *Dec.* & 3.*Febr.*1511. quo etiam Edicto deinceps cudi prohibentur. Item

¶ *Magni Albi cum K. coronato* pretii 10.denar.Turon.Item

¶ *Liardi*, *Duplices Turonenſes*, &c. pro ſolitis pretiis.

Groſſi Denarii, (*Gros Deniers*) pond.4.den. 3. gr. legis 6.den.pretii 2.ſol.6.den.cum cruce liliata, & binis coronulis & binis L. inter crucis brachia, & Inſcript. SIT NOMEN, &c. In averſa parte, cum ſcuto 3. liliorum coronato, & binis L. coronatis ad latera Inſcript. LUDOVICUS DEI GRA FRANCOR. REX. *Diplom. dato Bleſis* 3. *Februar.* 1511 Typum deſcribimus. 26. Item

Semiſſi Groſſi (*demi Gros*) pond.2.den 19. gran.legis 4. den. 12. gran. pretii 15. den. Turon. cum cruce anchorata, & liliis, & binis L inter brachia : in poſtica, cum ſcuto inter bina lilia coronata, &c. Typum damus. 27. Item

Denarii cum L. coronato, (*Deniers à l' L. couronnée*) pond. 2.den.2.gran. legis 4. den. pretii 10. den. Turon. cum ſimili cruce & Inſcript. in averſa parte cum L. coronato, & ad ejus latera X. & II. quæ XII. conficiunt, & Inſcript. LUDOVICUS, &c. Typum deſcribimus. 28.

Groſſi Capitones, ſeu *Teſtones*, (*Gros Teſtons*) pond. 7.den.12. gr. pretii 10.ſol. Turon præferunt Regis caput pileo depreſſo opertum, & in averſa parte ſcutum Francicum coronatum cum limbo dentato,& Inſcript. XPS. VINCIT &c. atque hi ſunt primi *Teſtones* Francici, [anno 1513. primum cuſi,] pond. 12. gran.argenti regii *Teſtonibus* Franciſci I. longe meliores. Typus paſſim habetur in Edictis monetariis à quibus hic delineamus. 29.

Groſſi Capitones, ſeu *Teſtones Mediolanenſes*, (*gros Teſtons de Milan*) Regis caput eodem opertum pileo præferunt, cum lilio ad pectus; & Inſcript. ✝ LUDOVICUS D. G. FRANCORUM REX. In averſa parte, S.Ambroſium mitratum, equitem, manu flagellum tenentem, ſub quo,& ipſo circulo Inſcriptionem continente, eſt ſcutulum cum 3. liliis coronatum, MEDIOLANI DUX. [In aliis vero ſcutum Francicum coronatum inter bina lilia; in poſtica parte S.Ambroſius mitratus effingitur in cathedra ſedens, manu dextra tenens flagellum, ſiniſtra pedum Epiſcopale.] Typus hic damus. t. 2.

☞ Alterum *Teſtonem* numiſma eſſe exiſtimant Viri Eruditi, quod cudi juſſerat Julius II. PP. ut Ludovicum è Mediolani ditione depulſum ſignificaret atque irrideret: idque innuere videtur flagellum quo Pontifex eques armatus Ludovicum in altera parte efformatum cædens, atque ſcutum Francicum equi pedibus proterens effingitur. Sed hæc omnino ſuadere opinantur alterum numiſma quod Ludovicus, ut injuriam repelleret,cudi pariter juſſit, de quo ſic Thuanus lib 1. Hiſt. *Cum Julio II. non eamdem amicitiam coluit Ludovicus, quippe eum infeſtiſſimum hoſtem ſemper expertus, quem gratiſſimum amicum habere debuit ... quin & eo uſque provectus eſt, ut ... moribundi ſenis inanes diras contraria obnuntiatione generoſe revicerit, cuſo etiam aureo nummo, qui titulos Regis Franciæ regnique Neapolitani cum effigie ſua ex una parte & inſignia* Fran-

FRANCISCVS I.

HENRICVS II.

CAROLVS IX.

HENRICVS III.

LVDOVICVS XIII.

LVDOVICVS XIV.

Franciæ in altera referebat, *cum elogio*, Perdam Babylonis nomen; *quales adhuc hodie multi reperiuntur*. Neque tamen iis adduci possum ut nummum esse non credam qui in usu publico fuerit; præterquam enim quod scutum Franciæ equi pedibus proteri perperam ipsis visum est, constet longe antea S. Ambrosium hac specie in nummis Ducum Mediolani effingi solitum, post victoriam scilicet reportatam an. 1339. ut supra observatum in v. *Ambrosini*. Nihil ergo mirum sub Ludovico, dum Mediolani ditione potiretur, eamdem monetam cum solitis figuris in usu fuisse; maxime cum in moneta Astensi idem factum esse certum sit. Ad alterum vero numisma quod spectet, necesse non est illud cusum supponere ut alteri opponeretur: neque enim aliunde Ludovico deerat unde ad vindictam contra hostem infensissimum accenderetur.

☞ Typum subjicimus num.3. in cujus una parte Ludovicus *Rex Franc. Siciliæ & Jerusalem*, in altera *Mediolani Dux Astensisque Dominus* inscribitur; unde in Italia cusum existimo ante initum fœdus cum Ferdinando Catholico. Alterum n.4. numisma est quod Ludovicus hostes debellando celebris, celebrior parcendo fuisse memoratur. Hæc monuisse satis est.

Sub FRANCISCO I.

¶ *Grossi Testones* legis 11. denar. 18. gran. ponderis 25. & semisses denar. ad marcam, pretii 10. solid. Turon. *Edicto 27. Novembr.* 1516. Typum hic demus. 5. Item

¶ *Liardi*, *Duplices & Parvi Turon.* pro solitis pretiis.

Magni Albi cum corona, (*grands Blans à la Couronne*) pond. 2. den. 2. gr. legis 4. den 6. gr. pretii 12 den. Tur. *Diplom.* 21. *Jul.* 1519. Item

Magni Albi cum F. coronato, (*grands Blans à l'F. couronnée*) pond. 1. den. 22. gran legis 3. den. 18. gr. pretii 10. d. Turon. Typus hic delineatur. 6.

Grossi Testones, ponder. 7. den. 12. gran. legis 11. dener. 6. gran. pretii 10. solid. Turon. cum Inscription. XPC REGNAT, &c. usque ad Carolum IX. (& semisses pro rata *Edicto* 10. *Septembr.* 1521.) & *Diplom.* 5. *Martii* 1532.

¶ *Grossi Testones* ejusdem legis & ponderis, pretii 10. solid. 5. denar. Turon. *Edicto* 18. *Octobr.* 1539. qui cudi deinceps prohibentur *Diplom.* 24. *Februar. ejusdem anni.*

Duodenarii cum Salamandris, (*Douzains aux Salamandres*) ponder. 2. den. 2. gran. legis 4. den. 4. gran. pretii 12. dener. Turon. *Diplom.* 24. *Februar.* 1539. (marca argenti cum pretii 12. lib. 10 solid. Turon. In eorum vero parte crux pedata conspicitur in quadruplici circino inter cujus brachia duæ Salamandræ, cum Inscript. SIT NOMEN, &c. in altera scutum Franciæ coronatum inter duas pariter Salamandras in triplici circino, cum Inscript. FRANCISCUS, &c. Typum exhibemus. 7.)

Denarii Duodenarii, (*Deniers Douzains*) seu solidi qui longiorem crucem præferunt, ponderis 2. denar. 2. gran. legis 3. den. 16. gran. pretii 12. den. Turon. *Diplom.* 19. *Mart.* 1540.

¶ *Testones* eodem Edicto cudi prohibentur; et eorum cursus, modo sint ponderis 7. den. 10. gr. leg. 10. den. 18. gr. $\frac{3}{4}$ fin. permittitur pro 10. sol. 8. den. Turon.

Parvi Liardi, (*Petits Liards*) ponder. 22. gran. legis 1. den 6. gran. pretii 3. denar. Turon. cum F. coronato, & Inscript. FRANCISCUS D. G. FRANCOR. REX. In postica, cum cruciculo, & Inscript. SIT NOMEN, &c.

Duplices Turonenses, (*Doubles Tournois*) ponderis 23. gran. legis 1. den. 6. gran. pretii 2. dener. Turon. cum cruciculo, & Inscript. SIT NOMEN, &c. & in averse parte, cum scuto 3. liliorum, & Inscrip. FRANCISCUS, &c.

Parvi Denarii Turonenses, (*petits Deniers Tournois*) pond. 18. gr. legis 18. gr. pretii 1. den. Turon. cum cruciculo, & Inscript. TURONUS CIVIS FRANCOR. In postica, cum 2. liliis in triplici circino, & Inscript. FRANCISCUS D. G. FRANCO REX.

¶ *Grossi Testones* leg. 11. den. 6. gran. argenti regii, cum 1. gr. remedii, pond. 2. sol. 1. den. & semisses seu 25. & semisses dener. ad marcam cudi jubentur *Diplom.* 20. *Septemb.* 1542.

Anno 1543. Diplom. dato 25 Julii *Testonum* pretium fuit 11. sol. Turon.

¶ *Duodenarii cum Salamandris*, legis, ponderis & pretii ut supra *Diplom.* 15. *April.* 1545.

¶ *Duplices & Parvi Turonenses* cudi deinceps prohibentur. *Diplom.* 6 *Jul.* 1546

Sub HENRICO II.

¶ *Denarii Duplices & parvi*, *ut & Liardi* cudi iterum ad tempus prohibentur *Edicto* 3. *Sept.* 1548.

☞ Edicto dato ultima Januarii 1548. *Duodenariorum* (*Douzains*) hæc forma præscribitur. In una parte scutum Franciæ effingitur inter binas lunulas coronatas, supra imminente corona imperiali, cum Inscript. HENRICUS 2. &c. In altera crux ex 8. lunulis compacta desinens in lilia, inter crucis brachia binæ coronulæ & binæ litteræ H. cum Inscriptione: SIT NOMEN, &c. & an. 1549 Typum hic delineamus, 8.

Grossi Testones, (*Gros Testons*) pond. 7. den. 12. gran. legis 11 den. 6. gr. pretii 11. sol. 4. den. (sub eadem forma qua Scuta cum sole) *Dipl.* 14. *Jan.* 1549.

Magni Albi, dicti *Duodenarii*, (*grands Blans appellez Douzains*) cum cruce ex lunulis simul implexis compacta, pond. 2. den. legis 3. den. 12. gran. pretii 12. den. Turon.

Grossi dicti *Nigellenses*, (*Gros de Nesle*) quod Parisiis in Turri Nigellensi primum cusi, vulgo appellati *Pieces de six Blans*, ponder. 4. den 13. gran. legis 4. den. pretii 2. sol. 6 den. *Diplom.* 25 *Martii* 1549. Typum habes. 9.

Semisses eorumdem *Grossorum*.

¶ *Duodenarii* (*Douzains*) ponder. 93. & semiss. den. cum 1. gran. remedii cudi jubentur *Edicto* 20. *April.* 1550.

Diplomate Regio dato Blesis 27. Jan. 1550. Moneta Molendinaria, seu *la Monnoie du Molin*, instituta in domo Thermarum Parisiis, ubi hodie est *la Place Dauphine*, in qua cusi

Grossi Testones, (*Gros Testons*) cum lunula, & Inscript. DUM TOTUM IMPLEAT ORBEM, & alii prædicti, similes pondere, pretio & remedio.

¶ *Grossi Testones* pond. 7. den. 10. gr. gravium, pretii 11. solid 4. denar. Turon. cuduntur in domo Thermarum Paris. *Edicto* 29. *Jan.* 1551. Item

¶ *Duodenarii*, (*Douzains*) pond. 2. den. gravium, pretii 12. den. Turon.

¶ *Duplices & Parvi Turonenses* cum cruciculo nuper cusi prohibentur *Edicto* 22. *Jan* 1552.

¶ *Grossi Testones* pond. & pretii ut supra. Item

¶ *Duodenarii* pond. & pretii ut supra. Item

¶ *Grossi Nigellenses* pond. 4. den 14. gran. gravium, pretii 2. sol. 6. den Tur. Eorum semisses pro rata, *Edicto* 12. *Septembr.* 1554.

Sub FRANCISCO II.

Nullæ, ut supra observatum, cusæ sub ejus typo monetæ, sed sub typo parentis Henrici.

¶ *Grossi Testones* (*Gros Testons*) cum scuto Regis pond. 7. den. 10. gran. pretii 12. sol. Turon. Semisses eorum pro rata. Item

¶ *Grossi Nigellenses* (*Gros de Nesle*) pond.4. den.14. gran.gravium,pretii 2.sol.6.den.Tur.Item

¶ *Duodenarii* (*Douzains*) aliæque monetæ pretii ut supra *Edicto* 24.*Febr.*1559.

Sub Carolo IX.

Grossi Testones,& semisses, (*Gros & demi Testons*) in quorum aversa parte [afflictum scutum Franciæ cui imminet corona imperialis inter binas litteras C. coronatas,] cum Inscript. Sit Nomen, &c. {in altera caput Regis laureati, & Inscript. Carolus IX. &c.} ponderis & legis quibus prædicti, & pretii 12.sol.Tur.*Diplom.* 17.*Aug.*1561.Typus exhibetur. 10.

¶ *Moneta sex Alborum* (*six Blanes*) aliæque pro solitis pretiis currunt *Eodem Edicto* 17.*Aug.*1561.

¶ *Denarii* pretii 20.sol.Paris.unde *Franci* dicti, leg. 10.denar. 18.gran.$\frac{1}{4}$ & 1. sol. quolibet denario ponder. 15. denar. 14 gran. cudi jubentur *Diplom.* 31. *Decemb.* 1563.

¶ Eorumdem semisses leg.11.den.6.gran.argenti regii, pond.10.sol.2.den.Item

¶ *Solidi Parisienses* (*Sols Parisis*) leg. 6. denar.18. gr.arg.reg.pond.12.s.6.d.pretii 12.d.Item

¶ *Liardi* pretii 3.den.leg.3 den.6.gran.arg.reg.pond. 32.sol. 6. den.

Solidi Parisienses, (*Sols Parisis*) qui vulgo dicuntur *Pieces de* 3. *Blans*, cum cruce ex 4. lunulis seu C. composita, ponder.1.denar.6 gran.legis 6 den.18.gran. pretii 15.denar.Turon.*Diplom.*5.*Octobr.* 1564. Typum damus. 11.

¶ *Duplices Solidi Parisienses* leg.1.den. 6.gran. arg. reg.cum 2.gran remedii,pond.21.sol.2.den ad marcam, Item

¶ *Denarii parvi* leg.18.gr.arg. reg.cum 2. gr. remedii pond.29.s.4.d.Tur.ad marcam. Et

¶ *Liardi* leg.2.den 6.gran.arg.reg.cum eodem remedio, pond.22.sol.8. denar.ad marcam *Diplom.* 3. *Martii* 1566.

Duplices Solidi Parisienses, (*double Sols Parisis*) pretii 2.sol.6.den.cum 3.liliis coronatis in aversa parte.*Diplom.* 18.Jan 1568.[pretii 2.sol.*Diplom.*23.*ejusdem mensis*.Typus hic delineatur. 12]

¶ *Minutæ Monetæ* pro solitis pretiis currere jubentur *Edictis* 21.*April.* & 16.*Oct.*1571.

¶ *Denarii Duodenarii* (*Douzains*) leg.4.den.2.gran. arg.reg.cum 2.gr.remedii,pond.118.d.ad marcam, pretii 12.den.Tur.Item

¶ *Denarii Turonenses* leg.16.gr.arg.reg. ejusdem remedii,pond.336.den.ad marcam.Item

¶ *Liardi* leg.2.den.arg.reg ejusdem remedii, pond. 256 den.ad marcam *Edicto* 17.*Oct.*1571.

Denarii Duodenarii, (*Deniers Douzains*) ponder. 1. den.21.gran.legis 3.den.12.gran. pretii 12. denar. Turon. atque hi sunt vulgares solidi *Diplom.* 3.[13.] *Junii* 1572.

¶ *Solidi Parisienses Duplices* & *Simplices* cudi deinceps prohibentur *eodem Edicto* 13.*Jun.*1570.

¶ *Duodenarii* (*Douzains*) pond.1.den.20.gran. gravium,leg.3.den.8.gr.& semisses arg.puri cum 1.gran.remedii,*Aresto Curiæ Monet.*16.*Julii* 1572.

¶ Grossi *Testones* pretii 12. sol. 6. den. *Aresto Curiæ Monet.*27.*Sept.*1572.Dipl 20.*Dec.seq.*

¶ *Duplices Solidi Parisienses* leg.1.den.2. gran. arg. reg.cum 2.gran.remedii ponder.240.denar. ad marcam. Item

¶ *Denarii Turonenses & Liardi* leg.& ponder. ut supra *Aresto Curiæ Monet.*9.*Dec.*1572.

Testonum pretium fuit 12. sol. 6. denar. *Diplom.* 2. *Septembr.* 1572. Deinde 13. sol. *Diplom.* 26. *Maii* 1573.

¶ Eodem Edicto minutæ Monetæ pro solitis pretiis currere jubentur.

¶ *Solidi Parisienses Duplices* leg.ponder. & remedii statutorum *Diplom.*23.*Jun.*1568. cudi jubentur per tres menses in monetis Divionensi & Trecensi *Diplom.* 29. *Mart.*1574.

Sub Henrico III.

¶ *Moneta minuta* pro solitis pretiis currere jubentur *Edictis* 7.*Jul.* 22. *Septembr.* 1573. & *ult. Maii* 1575.

Testones interdicti.*Dipl.ult.Maii* 1575.Item

Francici argentei, (*Francs d'argent*,) cum Regis capite laureato,&c. & H.coronato in crucis centro in lilia & flores desinente,cum Inscript.Sit Nomen,&c. pond. 11.den 2.gran.legis 16.den.argenti puri,pretii [20.] 22. sol.Tur.Typum hic damus.13.

Semisses & Trientes eorumdem. Item

Duodenarii (*Douzains*) prædictis similes,pond.1.denar.21.gran.legis 2.den. [12.gr.] argenti puri, pretii 12. den.Tur. Item

Parvi Liardi,cum H.coronato, ponder.18. gr. legis 1. den.15.gr.pretii 3.den.Tur.

In Officina monetaria molendinaria *Duplices* & *Denarii* æreï,qui vulgares sunt *Duplices*, quos *Doubles* vocamus, in quibus scilicet Duplicibus efficta 3. lilia cum Inscript. *Doubles Tournois*,In Denariis vero 2.lilia,cum eadem.Inscript.

Francici argentei leg.10.den.arg.puri,cum 2.gran. remedii,pretii 20.sol.Tur. cudi jubentur loco *Testonum*, semisses & quadrantes eorum pro rata *Aresto Curiæ Monet.*26.*Jul.*1575.Item

¶ *Duodenarii* ad rationem 17. lib.15. solid. marcæ arg.regii.

¶ Grossi *Testones* ejusdem leg. pond. & remedii quibus ii qui ex Edicto 26.Maii 1573.cusi fuerant,cuduntur in moneta Paris. *Diplom.*7. *Maii*. 1576.Item in moneta Tur.*Diplom.*20.*Jul.seq.*

¶ *Francici argentei* pond.15.den.1. gr. pretii 20.sol. Turon.usque ad 1. Jan.seq.*Edicto* 22.*Mart.* 1577. pretii 21.sol.per idem tempus *Aresto Parlamenti Rotomag.* 9. *Jul.*1577.Item

¶ *Testones* pond.7.den.11.gr. pretii 16. sol. Tur. laudato vero Aresto pretii 16.sol.6.den.

Quadrantes Scutorum, (*Quarts d'Escu*) pond.7. den. 13.gran.[vel 7.denar. 12. gran. & semisses gravium,] legis 11.denar.argenti puri, pretii 15.sol. Turon. *Diplom.dato Pictavis mense Septembr.* 1577. Typum hic exhibetur. 14.

Octava pars Scuti, pro rata. Item

¶ *Testones cum Armis Franciæ* pond 7.den.10.gran. gravium,pretii 14.sol.6.den.Turon.

¶ Eorumdem semisses pro rata. Item

Moneta sex alborum, (*Pieces de six blancs*) pond. 3. denar.24.gran. legis 4.denar.pretii 2.sol. 6. den. Turon. ex vulgo *Pinatella* appellantur, à quodam Jacobo Pinatello Monetario earum inventore. Typum habes. 15.

Eorumdem semisses.

¶ Eædem Monetæ cusæ sub Carolo IX.pond.78. ad marcam,ejusdem statuuntur pretii,ut & aliæ nuper cusæ pond.54.ad eamdem marcam. Item

¶ *Semisses Francorum* (*Demi Francs*) ponder. 5. denar.12. gran. gravium; eorumdem *Quadrantes* pro rata Item

Parvi Liardi, (*petits Liards*) pond.18.gr.legis 1. den. 12.gran.argenti puri, pretii 3. den.

☞ In *Liardis* postea cudendis ejusdem pretii quo supra, loco crucis tria lilia effinguntur cum H. aut Delphino ex *Edicto* 22.*Jun.* 1583.

¶ *Francici argentei* pretii 20.sol.Turon.Item

¶ *Qua-*

¶ *Quadrantes Scutorum* (*Quarts d'Escu*) pretii 15. sol. Turon. Item

¶ *Testones* pretii 14. sol. 6. den. Turon. *Edicto* 13. *Oct.* 1586.

¶ *Francici argentei* licet 6. gran. debiliores, eorumque semisses & quadrantes recipi jubentur *Diplom.* 7. *Septemb.* 1587. 23. *April.* & 31. *Dec.* 1588.

Sub HENRICO IV.

¶ *Denarii Duodenarii* (*Douzains*) pretii 12. den. Turon. Item

¶ *Duplices cuprei* (*Doubles de cuivre*) cum Armis Franciæ pretii 2. den. Turon. *Edicto* 30. *Mart.* 1596.

¶ *Francici argentei* pretii 20. sol. Item

¶ *Quadrantes Scutorum* pretii 15. sol. Item

¶ *Testones* pretii 14. sol. 6. den. *Edicto* 5. *Junii* 1596. & *Aresto Parlamenti ejusdem anni*.

¶ *Duplices cuprei puri* ejusdem pretii, ponderis & remedii quibus ii qui cusi fuerant sub Henrico III. *Diplom.* 10. *Febr.* 1598.

¶ *Francici argentei* pond. 11. den. 1. gr. gravium, pretii 20. sol. *Edicto* 24. *Maii* 1601, *Aresto Curiæ* Monet. 13. *Mart.* 1602. Item

¶ *Quadrantes Scutorum* pond. 7. den. 12 gran. pretii 15. sol. Item

¶ *Testones* ponderis 7. den. 10. gran. pretii 14. sol. 6. denar.

¶ *Francici argentei* pretii 21. sol. 4. den. Item

¶ *Quadrantes Scutorum* pretii 16. sol. Item

¶ *Testones* pretii 15. sol. 6. den. *Edicto dato mense Septembr.* 1602.

¶ *Denarii* pretii 20. sol. unde *Pieces d'une livre* nuncupabantur, pond. 9. den. 6. gran. gravium, eorumdem semisses & quadrantes cudi jubentur *Edicto dato mense Aug* 1609.

¶ *Quadrantes Scutorum* leg. 11. denar. pur. qui tum dicebantur (*Pieces de 16. sols*) fortioris ponderis & legis cudi jubentur eodem Edicto.

☞ De minutioribus monetis deinceps pauca dicemus, quod in iis scrupulosius referendis frustra, ut nobis visum est, immoraremur.

Sub LUDOVICO XIII.

☞ Monetarum cursus Edicto mensis Septem. 1602. præscriptus iterum statuitur *Edicto* 5. *Dec.* 1614. marca argenti tum pretii 20. lib. 5. sol 4. den.

¶ *Francici argentei* (*Francs d'argent*) pond. 11. den. 1. gr. gravium pret. 27. sol. *Edicto dato mense* Mart. 1636. & 25. *Junii ejusdem anni*; pretii 28 sol. *Edicto mense Sept.* & *Aresto Curiæ* Monet. 5. *Dec.* 1641.

¶ *Quadrantes Scutorum* (*Quarts d'Escu*) pond. 7. den. 12. gran gravium, pretii 20. sol. *Edicto mense Mart.* & 25 *Jun.* 1636. pretii 21. sol. *Edicto mense Sept.* & *Aresto Curiæ Monet.* 5. *Dec.* 1641.

¶ *Testones* pond. 7. den. 10. gr. gravium, pretii 19. sol. 6. den. *Edicto mense Mart.* & 25. *Jun.* 1636. pretii 20. s. 6. den. *Ed. mense Sept.* & *Aresto Curiæ Monet.* 5. *Dec.* 1641.

¶ Eorumdem semisses pro rata.

¶ *Duodenarii* (*Douzains*) leg. 2. den. 21. gr. pur. ponderis 102. ad marcam cudi jubentur *Edicto* 24. *Decembr.* 1639 & *mense Febr.* 1640. pretii 15 den. *Edicto mense Junii* 1640. in iis efficta crux pedata, inter cujus brachia binæ coronulæ & binæ litteræ L. cum Inscript. SIT NOMEN, &c. in altera parte scutum 3. liliorum, cui imminet corona imperialis, inter binas L. & Inscript. LUDOVICUS XIII. &c. Typum hic exhibemus. 16.

¶ *Ludovici argentei* seu *Scuta alba* (*Escus blancs*) pretii 60. sol legis 11. den. pur. ponderis 21. denar. 8. gran. gravium, in quibus effictum caput Reg. laureati cum Inscript. LUDOVICUS XIII. &c. in altera parte scutum Franciæ cum corona imperiali & Inscript. SIT NOMEN, &c. reprobata cusione *Francicorum* argenteorum, marca argenti regii tum pretii 26. lib. 10. sol. cudi jubentur *Edicto dato mense Septembr.* 1641. Typus hic exaratur. 17.

☞ Monetarum argentearum debiliorum cursus permittitur usque ad ult. Dec. 1643. *Aresto Consilii Reg. ult. Dec.* 1642.

Sub LUDOVICO XIV.

¶ *Francici argentei* pond. 11. den. 1. gr. gravium, pretii 28. sol. *Aresto Consilii Reg.* 30. *Decembr.* 1643. *Aresto Curiæ* Monet. 27. *Martii* 1646. 9. *Januar.* 1648. 1. *Aug.* 1650 Item

¶ *Quadrantes Scutorum* (*Quarts d'Escu*) pretii 21. sol. Item

¶ *Testones* pretii 20. sol. 6. den.

¶ *Duodenarii* (*Douzains*) pretii 25. den. *Aresto Consilii Reg.* 29. & 27. *Januar.* 1644. *Aresto Curiæ Monetar*, 29. *April* 1654.

¶ *Denarii* nuper cusi à 1. die Mart. seq. currere inhibentur *Aresto Consil. Reg.* 7. *Jan.* 1645.

¶ *Denarii* pond. 150. ad marcam, pretii 1. den. Turon. cudi jubentur *Edicto* 11. *Maii* 1648.

¶ *Ludovici argentei* (*Louis d'argent*) pretii 60. sol. cudi deinceps prohibentur *Aresto Curiæ Monet.* 18. *Jul.* 1648. ejusdem pretii, ponderis 21. den. 8. gr gravium *Aresto* 1. *Aug.* 1650. pretii 3 lib. 6. sol. usque ad 1. Jul. seq. subinde 3. lib. *Edicto* 23. *mensis Mart.* 1652. rursum pretii 3. lib. 6. sol. usque ad finem anni *Aresto Consil. Reg.* 31. *Julii* 1652. pretii 3. lib. 10. sol. *Aresto* 7. *Martii* & 29 *April.* 1653. usque ad ult. Jun seq. à dicta die usque ad ult. Septembr. seq. pretii 3. lib. 9. sol. ab hac die usque ad ult. Decembr. seq. pretii 3. lib. 6 sol. rursum usque ad ult. Mart. 1654. pretii 3. lib. 3. sol. subinde 3. lib. ejusdem pretii *Edicto mense Decembr.* 1655. *Aresto* 15. Martii & 8. *April* 1656. 16. *Decembr.* 1660. 16. *Decembr.* 1662. pretii 58. sol. à 1. Januar. 1666. *Aresto Consil Reg.* 7. *Decembr.* 1665. ad 3 lib revocantur *Aresto* 16. *Septembr.* 1666. pretii 3. lib. 2. sol. *Edicto mense* Decembr. 1689. qui cursus obtinuit usque ad 1. Januar. 1691. à qua die pretii 3. lib. 1. sol. statuuntur *Aresto* 19 *Decembr.* 1690. pretii 3. lib. *Aresto* 18. *Aprilis* 1691 usque ad 29. Augusti 1691. qua die ex Aresto currunt pro 3. lib. 2. sol. quod alio Aresto 22. Septembr. ejusdem an. confirmatur.

☞ Marca arganti regii statuitur pretii 26. lib. 10. s. *Aresto Curiæ Monet.* 18 *Jan.* 1649.

¶ *Lilia argentea* (*Lis d'argent*) in quibus efficta Regis laureati effigies cum Inscript. LUDOVICUS XIV. &c. in altera parte crux ex liliis coronatis & Inscription. DOMINE ELEGISTI FILIUM TIBI, inhibita cusione *Ludovicorum* argenteorum, cudi jubentur leg. 11. denar 20. gran. quolibet lilio ponder. 6. den. gravium, pretii 20. sol. *Edicto mense Martii* 1655. Typum damus. 18.

¶ Eorumdem semisses pro rata.

¶ *Lilia argentea* in quibus efficta crux ex 4 litteris L. duplicibus coronatis, inter cujus brachia 4. liliola, cum eadem Inscript. leg. 11. den. 12. gran. ponderis 30. & semisses liliorum ad marcam, ejusdem pretii cudi jubentur *Edicto mense Decembr.* 1655. Typum delineamus. 19.

¶ *Monnæ sex alborum* (*Pieces de six blancs*) pretii 3. sol. *Aresto Curiæ Monet.* 12. Dec. 1656. Earum cursus inhibetur *Edicto* 19 *Nov.* 1657. quo

¶ *Denarii* pretii 30. den. cudi jubentur; at eorum cusio interdicta *Aresto Consil. Reg.* 14 *Aug.* 1658.

☞ Marca argenti puri statuitur pretii 27. lib. 13. sol. 10/11 *Aresto Curiæ Monet.* 1. Febr. 1661. pretii 26. lib 10. sol. *Aresto an.* 1662.

¶ *Moneta* pretii 2. sol. 3. sol. & 4. sol. leg. 10. den.

pur.cudi jubentur Edicto 8. Aprilis 1674. Moneta pretii 9.sol.prohibitæ Aresto Consil.Regis 2.Octobr.1674. Moneta pretii 4.sol.currere jubentur à 1. Aprilis seq. usque ad 1 Jul.pro 3.solid.9.denariis subinde pro 3.6.Edicto 18. Martii 1679.

☞ Monetarum argentearum cursus præscriptus Aresto 16.Septem.1666. & Edicto 28.Martii 1679.iterum statuitur Edicto 27 Jul.1686.

¶ Ludovici argentei (Louis d'argent) in quibus effictum caput Regis cum solita Inscript. in altera parte crux inter 4.lilia ex 4. litteris L. duplicibus quibus imminet corona, cum Inscript. CHRISTUS REGNAT, &c. legis 11.denarii pur. ponderis 21. denarii 8. gran. gravium, pretii 3.lib.6.sol. semisses eorum pro rata, cudi jubentur Edicto mense Decembr.1689.Typum hic exhibemus.1.

☞ Marca argenti puri pretii 30.lib.Edicto 3.Januarii 1690.

¶ Ludovici argentei recusi ex Edicto mense Decem. 1689.pretii 3.lib.6.sol.usque ad 1.Jun.seq.subinde 3.lib 5.sol.Aresto Consil.Regis 2.Maii 1691.pretii 3.lib.4. sol. Aresto 13 Dec.ejusdem an.pretii 3.lib.2.sol.Aresto 7. Febru.1693.pretii 3.lib.4.sol.Aresto 24.ejusdem mensis 31. Mart.28.April.30.Maii 1693 pretii 3 lib.3.f.usque ad 1. Aug.subinde 3.lib.2. sol. Aresto 16.Junii 1693. ejusdem pretii Edicto mense Sept seq.pretii 3.lib.3. sol. Aresto 10. Oct.ejusdem an.pretii 3.lib.12. sol. Declarat. 11.ejusdem mensis ad 3.lib.2.sol.reducuntur Aresta 20.ejusdem mensis pretii 3.lib.3.sol.Aresto 1.& 22.Dec.1693. pretii 3.l. 7.sol Aresto 22.Sept.1699.

¶ Monetæ 5.sol.cusæ ex Edicto mense Septem.1641. currunt pro 5.sol.6.den.Edicto mense Dec.1689.ejusdem pretii legis 11. den.pur. ponderis 41. gran. cum 2. tert. gravium, sub figura Ludovici argentei cudi jubentur Edicto mense Dec.1690.

¶ Monetæ pretii 3.sol.6.denarii ejusdem leg. & ponderis sub alia figura, pretii 4.sol.statuuntur Edicto 28. Augusti 1691.

¶ Duodenarii (Douzaines) qui tum currebant pro 12. den.reformati currere jubentur pro 15.den.Edicto mense Octobr.1692.

¶ Ludovici argentei (Louis vel Escus d'argent) leg. 11.denarii pur. ponderis 21.den.8. gran. gravium, in quibus effictum Scutum Franciæ rotundum, cui adhærent binæ palmæ, cum Inscript.SIT NOMEN,&c.pretii 3.l. 8. sol.marca arg. puri tum pretii 30.lib.cudi jubentur Edicto mense Sept.1693. Typum hic delineamus. 2. Iidem Ludovici pretii 3.lib 12.sol.semisses pro rata, Declarat. 11.Oct.seq.

☞ Marca argenti puri statuitur pretii 31.lib.Aresto Consil.Regis 12.Decemb.1693.33.lib.10.sol.Aresto 22. Sept 1699.

¶ Ludovici argentei cusi vel reformati ex Edicto mense Sept.1693.pretii 3.lib.10.sol. Aresto Consil.Regis 10.Nov.1699.pretii 3.lib.11.sol.à 1. Jan.1700. usque ad 1. Febr.seq.ab hac die usque ad 1.April.seq.pretii 3. lib.10. sol.subinde 3.l.9.sol.Aresto 12.Nov.1699. pretii 3. lib. 8. sol.à 1.Jun.seq.Aresto 23.Mart.1700. qui cursus obtinuit usque ad 1.Jan.1701.ab hac die pretii 3. lib. 7. sol. Aresto 30.Nov.1700. pretii 3.lib.4.sol.Aresta 17 Maii 1701. pretii 3.lib.5.sol.Aresto 28.Jun seq.Edicto mense Septem. & Aresto 13.Dec.ejusdem an. ejusdem pretii usque ad ult. April.seq.cursu deinde prohibito, Aresto 11.Mart. & 22.April.1702.

¶ Ludovici argentei veteres nec reformati, quorum cursus inhibitus Aresto Consil.Regis 24.Febr. 1693. iterum currere permittuntur pro eodem pretio quo reformati Aresto 23.Mart.1700. pretii 3.l.7. sol.6. den. Aresto 29.Sept.1701.pretii 3.lib.10.sol.6.den.Declar.27. ejusdem mensis & Aresto 29.Oct.seq.usque ad 22. Nov.seq.

¶ Duodenarii pretii 15.den.Item

¶ Moneta dictæ Pieces de quatre sols pretii 4 sol.Aresto Consil.Regis 18.Maii 1700.pretii 3.sol.9 den. Aresto 17.Maii 1701. Edicto mense Septembr.seq. pretii 4. sol. Declarat.14. Martii.1702.usque ad ult. Jun.seq. quo tempore reformatæ current pro 5. sol. non reformatæ pretii 4. solid. statuuntur Aresto 27. Junii 1702. ad ult. Aug. seq. eorum cursu postea inhibito.

☞ Marca argenti puri pretii 31.lib.15.sol. Aresto 30.Nov.1700.30.lib.5.sol. Aresto 17. Maii 1701. 30.lib. 16.sol.Aresto 28.Junii seq.

¶ Ludovici argentei (Louis vel Escus d'argent) in quibus effictum Scutum Franciæ rotundum, sceptro & manu justitiæ decussatim positis, cum Inscript.SIT NOMEN,&c.legis 11.den.pur.ponderis 21.den. 8 gran. gravium, pretii 3.lib.10.sol. marca argenti puri tum pretii 32.lib.16.sol.7.den.cudi jubentur Edicto mense Septemb. 1701. Typus. 3

¶ Ludovici argentei cusi vel reformati ex mox laudato Edicto pretii 3. lib.16. sol. Declarat. 27. Septembr. 1701.pretii 3.lib.1 .lol.à 1.Sept. seq. Aresto Consil. Regis 22.Aug.1702.qui cursus obtinuit usque ad 1. April.1703. Arestis 17.Octobr.18.Nov.1702.6.Febr.1703. quo Aresto à dicta 1.April currere jubentur pro 3.lib. 01.sol. pretii 3.lib.12.sol.usque ad 1.Aug.seq.Arestis 17.April.15.Maii & 19.Jun.1703.à dicta 1.Aug. pretii 3. lib.11. sol. usque ad 1.Octobr.seq.Arestis 14.Jul 11.Aug.1703.pretii 3.lib. 10.sol.Aresto 30.Octob.1703.marca argenti puri tum pretii 34.lib 10.den.$\frac{10}{11}$ pretii 3.lib.8.sol.usque ad 1.Jan.seq. Aresto 24.Novembr. 1703.pretii 3. lib 20. solid. usque ad 1.Maii 1704. Arestis 29. Decembr. 1703. 22. Januar. 19. Februar.& 18. Martii 1704. à dicta 1. Maii usque ad 15. ejusdem mensis pretii 3 l.9.sol.Aresto 1. April.1704.

¶ Monetæ pretii 10.sol. ponderis 2 den. 9. gran gravium, legis 10.den.pur. cudi jubentur. Declarat.29.Maii 1703.

¶ Ludovici argentei (Louis vel Escus d'argent) leg. 11.den.pur.ponderis 21.den.8 gr.gran.gravium, pretii 4. lib.in quibus conspiciuntur 4 literæ L. duplices coronatæ in modum crucis, inter cujus brachia 4. lilia & in medio 3.lilia circulo contenta, cudi jubentur, marca argenti puri tum pretii 34. lib.10. sol. Edicto mense Maii 1704. Typus hic exhibetur. 4.

¶ Ludovici argentei veteres pretii 3. lib. 10. solid.usque ad 15. Junii seq. subinde 3. lib. 8. sol. ex eodem Edicto.

¶ Ludovici argentei reformati ex laudato mox Edicto pretii 3. lib. 19. solid. à 1.Februar.seq. Aresto 20. Januar.1705. usque ad 1. Sept.seq. Arestis 3.14. Febru. 17. Mart.7.21.April.19. Maii,& 7.Jul.1705.à dicta 1.Sept. pretii 3.lib.17.sol.usque ad 1.Januar.1706.Arestis 18.Augusti 29.Septembr.13.Octobr.& 17. Novembr. 1705. à dicta 1. Januar usque ad 1.Mart.pretii 3 lib.16.sol. ab hac die usque ad 1 Jul.seq. 3.lib.14. sol. Aresto 17.Novembr. 1705.& 20.Mart.1706. à dicta 1.Jul.pretii 3.lib.12. sol. Aresto 8.Jun.1706,usque ad 1.Januar.1707 Arestis 17.Julii 24.Aug.28. Septembr.30 Octobr.27.Novembr.1706.à dicta 1. Jan. pretii 3.lib.11.sol. Aresto 27. Novemb. 1706. usque ad 1. Mart. 1708 Arestis 26. Februar. 29. Martii, 19. Aprilis, 24. Maii, 21. Junii, 26. Julii, 30. Augusti, 27. Septembr. 12. Octobr. 26. Novemb. 27. Decembr.17 7.& 17. Januar. 1708. à 1. April 1708 pretii 3. lib. 10. sol. Aresto 14. Februar. 1708. usque ad 1.Januar. 1709. Arestis 17. April 21. Jul 21.Aug 18. Septembr. 20. Novembr. 1708. à dicta 1. Januar. pretii 3.lib. 8.sol. Aresto 20. Novembr. 1708. usque ad 25. Mart. Arestis 22.Jan 19. Febru. 1709 subinde pretii 3. lib.

Tab.VII. B.IV pag 919.

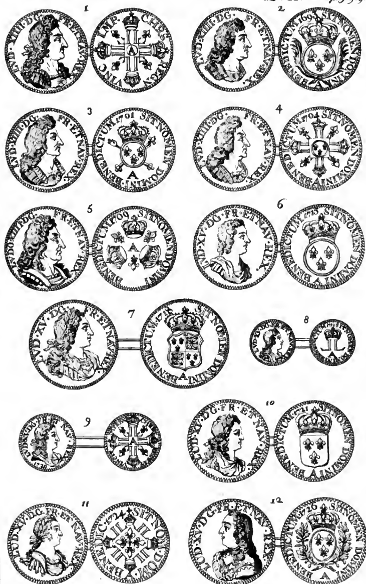

lib 7 sol. qui cursus prorogatur usque ad placitum Regis *Aresto 16. April.* 1709.

☞ Marca argenti puri pretii 35. lib. 4. d. *Aresto Consil. Reg. 21. Jul.* 1705.

¶ *Monetæ* pretii 20. sol. pond. 4. den. 18. gr. gravium, legis 10. denar. pur. cum 3 gran. remedii cudi jubentur *Declarat. 9. Augusti* 1707. pretii 18. sol. *Aresta Cons. Reg. 31. Januar.* 1708. usque ad 1. April. seq. & ab hac die usque ad 1. Maii seq. pretii 17. sol. *Aresta 14. Februar* 1708. ejusdem pretii usque ad 1. Jun. seq. *Aresta 17. April.* 1708 usque ad 1. Aug. seq. pretii 15. solid. 6 denar. *Aresta 21. Julii* 1708 à dicta 1. Augusti usque ad 1. Januar. 1709. *Arestis 21. Aug. 18. Septembr. 20. Octobr. 20. Novemb.* 1708. quo ultimo Aresto à dicta 1. Januar. statuuntur pretii 15. solid. qui cursus obtinuit usque ad 1. Maii 1709. *Arestis 22. Januarii & 19. Februar.* 1709. à dicta 1. Maii pretii 14. sol. 6. den. quod prorogatur usque ad placitum Regis *Aresta 16. April.* 1709.

¶ *Ludovici argentei* (*Louis* vel *Escus d'argent*) in quibus efficta tres coronæ, in quarum angulis tria lilia, cum monetarii nota (Gall. *Different*) in medio & solita Inscript. SIT NOMEN, &c legis 11. denar. pur. ponderis 1. unc. pretii 4. lib. 8. sol. eorum semisses pro rata, cudi jubentur *Edicto mense April.* 1709. quo marca argenti puri statuitur pretii 35. lib. 9. sol. 1. den. $\frac{5}{11}$ Typum hic habet. 5.

¶ *Ludovici argentei* ejusdem legis, ponderis & figuræ quibus alii, pretii 5. lib cuduntur *Edicto mense Maii* 1709. *Aresta Consil. Reg. 30. Septemb.* 1713. à 1 Dec. seq. statuuntur pretii 1. lib. 17. sol. 6. den à 1. Februar. 1714. 4. lib. 15. sol. à 1. April. seq 4. lib. 16. sol. 6. den. à 1. Jun. seq 4. lib. 10. sol. à 1. Septemb. seq. 4 lib. 5. sol à 15. Octobr. 4. lib. 2. sol. 6. den. à 1. Decemb. seq. 4. lib. *Aresto 25. Aug* 1714. à 1. Febru. 1715. pretii 3. lib. 17. sol. 6. den à 1. April. seq. 3. lib. 15. solid. à 1. Jun. seq. 3. lib. 12. sol. 6. den. *Aresta 8. Octobr.* 1714. usque ad 1. *Septembr.* 1715. subinde pretii 3. lib. 10. sol. *Aresto 23. Jul.* 1715. *& Declarat. 13. Aug. ejusdem anni.*

¶ *Ludovici argentei* cusi vel reformati ex Edicto mense April. 1709. pretii 3. lib. 7. sol. usque ad 1. Septem. seq. *Edicto mense Maii* 1709. pretii 3. lib. 10. sol. usque ad 15. Jun. seq. *Aresta 14. Maii* 1709. pretii 3. lib. 12. solid. *Aresto 4. Jun.* 1709. usque ad 1. Jul. seq ab hac die pretii 3. lib. 10. s. usque ad 1. Oct. seq. *Arestis 20. Jul. & 13. Aug.* 1709. à dicta 1. Octobr. pretii 3. l. 7. s usque ad 1 Januar. 1710. *Arestis 22. Oct. 11 Nov. & 3. Dec.* 1709. subinde eorum cursus prohibetur; attamen iterum currere jubentur usque ad 1. Febr. 1711. pro 3. lib. 10. sol. *Declarat. 7 Octob.* 1710.

¶ *Monetæ* pretii 20. sol cusæ vel reformatæ currere jubentur usque ad 1. Septemb. seq. pro 14. sol 6 den. *Edicto mense Maii* 1709. pretii 15. sol *Aresto Consil. Reg. 4. Jun.* 1709. usque ad 1. Jul. seq. ab hac die pretii 14. sol. 6. d. usque ad 20 Aug. seq. *Aresto 20. Jul.* 1709. pretii 15. s. *Aresto 13 Aug.* 1709. usque ad 21. Sept. *Edicto 17 Sept. & Aresta 22. Octobr.* 1709. subinde pretii 14. sol. 6. den. pretii 15. sol. *Aresto 7. Dec.* 1709. usque ad 1. Jan. 1710. ab hac die usque ad 17 ejusdem mensis pretii 14. sol. 6. den. subinde 14. sol. qui cursus prorogatur usque ad 1. Febr 1711. *Declarat. 7. Octob.* 1710.

Sub LUDOVICO XV.

¶ *Ludovici argentei* (*Louis* vel *Escus d'argent*) in quibus effictum Scutum Franciæ rotundum, cui imminet corona imperialis, cum solita Inscript. SIT NOMEN, &c. legis 11. denarii pur. ponderis 1. unc. pretii 5. lib. marca argenti puri tum pretii 34. lib. 18. sol. 2. den $\frac{2}{11}$ cudi jubentur *Edicto mense Dec.* 1715. Typum hic damus. 6.

¶ Eorumdem semisses pro rata.

¶ *Ludovici argentei* cusi ex Edicto mense Maii 1709. & reformati ad figuram eorum qui tum cudebantur, pretii 5. lib. *eod. Ed. mense Dec.* 1715.

¶ *Ludovici argentei* cusi ex laudato Edicto mense Maii, nec reformati pretii 4. lib. *Edicto mense Decembr.* 1715. usque ad 1. Jan. seq. dehinc à 1. Febr. 1716. usque ad ultim. Mart. seq. pretii 3. lib. 10. sol qui cursus prorogatur usque ad ult. April. seq. *Aresta Cons. Reg. 21. Mart.* 1716.

¶ *Ludovici argentei* ponder. 10. ad marcam, legis 11. den. pur. pond. 6. gross. 1. den. & 1. quint. pretii 6. lib. marca argenti puri tum pretii 43. lib. 12. solid 8. denarii $\frac{6}{11}$ in quorum antica parte effictum scutum incisum (*Echancré*) in cujus angulis 1. & 4. scuta Franciæ, in 2. & 3. scuta Navarræ cum solita Inscript. SIT NOMEN, &c. cudi jubentur *Edicto mense Maii* 1718. Typus hic delinetur. 7.

¶ *Ludovici* iidem reducuntur ad 5. lib 16. sol. *Aresto Consil. Reg. 23. Sept.* 1719. marca argenti puri tum pretii 50. lib. 12. sol. 4 den. $\frac{4}{11}$ rursum pretii 6. lib. *Aresta 22. Jan.* 1720 reducuntur ad 5. lib. 13. sol. 6. den. *Aresto 28. ejusdem mensis* pretii 6. lib. *Aresta 2; Febr.* 1720. pretii 8. l. *Aresto 5. Mart. seq.* à 1. April. seq. pretii 7. lib. à 1. Maii post pretii 6. lib 10 sol. *Declarat. 11. Martii* 1720. pretii 8. lib. 5. sol. usque ad 1. Jul. seq. *Aresta 29. Maii* 1720. à dicta 1. Jul. pretii 7. lib. 10. sol. usque ad 16. ejusdem mensis ab hac die pretii 6. lib. 15. sol. *Aresto 18. Jun.* 1720. pretii 11. lib. *Aresto 30 Jul. seq.* usque ad 1. Sept. 1720. ab hac die usque ad 16. ejusdem mensis pretii 10. lib. 10. sol. à 16. Sept. usque ad 1. Octob pretii 9. lib. à dicta 1. Octobr. usque ad 16. ejusdem mensis pretii 7. lib 10. sol. subinde pretii 6. lib. qui cursus confirmatur *Aresta 24. Octobr.* 1720.

¶ *Ludovici argentei* ponder. 9 ad marcam, pretii 5. lib. 6. usque ad 1. Aug. vel Sept. seq. *Edicto mense Maii* 1718. *& Aresto 17. Jul. seq.* ejusdem pretii *Aresta 20. Septemb. ejusdem an.* pretii 4. lib. 18. *sol. Aresto 3. Decembr.* 1719. qui cursus Parisiis prorogatur usq; ad 1. Martii seq. *Aresto 15. Jun.* 1720. in aliis regni locis currere jubentur pro 4 lib. 14. sol. pretii 6. lib. 13. sol. 4. den. *Aresta 12. Jun.* 1720. ad 6. lib. 6. sol. reducuntur *Aresta 28 ejusdem mensis* qui cursus obtinuit usque ad 25. Febr. seq. *Arestis 9. & 20. ejusdem mensis* pretii 6. lib. 13. sol. 4. denar. *Aresta 25. dicti Febr.* pretii 8. lib. 17. sol. 9. den. *Aresto 5. Mart.* 1720. à 1. April. seq. pretii 7 lib. 15. sol à 1. Maii 7. lib. 4. sol. *Declarat. 11. Martii* 1720. pretii 9. lib. 2. sol. usque ad 1. Jul. seq. *Aresto 29. Maii* 1720 à dicta 1. Jul. pretii 8. lib. 6. sol. usque ad 16. ejusdem mensis ab hac die pretii 7 lib. 10. sol. *Aresto 10 Jun.* 1720. pretii 13. lib. 6. sol. 8 den. *Aresta 30. Junii sequ.* usque ad 1. Septemb. 1720. ab hac die usque ad 16. ejusdem mensis pretii 11. lib. 13. solid. 4. denarii à 16. Septembr usque ad 1. Octobr. pretii 10. lib. à dicta 1 Octobr. usque ad 16. ejusdem mensis pretii 8. lib. 6. sol. 8 denar. subinde pretii 6. lib. 1 . sol. 4. denar. qui cursus iterum statuitur *Aresta 24. Octob.* 1720

¶ *Ludovici argentei* pond. 8. ad marcam, pretii 8. lib. usque ad 1. Aug vel Sept. seq. *Edicto mense Maii* 1718. *& Aresto 17. Jul. seq.* ejusd. pretii *Aresto 20. Sept. ejusdem an.* pretii 5. lib. 12. sol. *Aresta 3. Decembr.* 1719. qui cursus Parisiis prorogatur usque ad 1. Martii seq. *Aresta 15. Januar.* 1720. in aliis regni locis currere jubentur pro 5. lib. 8. sol. pretii 7. lib. 10. sol. *Aresta 22. Januar.* 1720 ad 7. lib. 1. sol. 8. den. reducuntur *Aresto 28. ejusdem mensis* qui cursus obtinuit usque ad 25. Febru. seq. *Arestis 9. & 20. ejusdem mensis* pretii 7. lib. 10. sol. *Aresto 25. dicti Februar.* pretii 10. lib. *Aresto 5. Mart.*

1720 à 1. April. seq. pretii 8. lib 15. sol. à 1. Maii 8. lib. 2. sol. 6. den. *Declarat.* 11. *Mart.* 1720. pretii 10. lib. 6 sol. usque ad 1. Jul. seq. *Aresto* 29. *Maii* 1720 à dicta 1. Jul. pretii 9. lib. 7. s. 6. den. usque ad 16. ejusdem mens. ab hac die pretii 8. lib. 8. sol. 9 den. *Aresto* 10. *Junii* 1720. pretii 15. lib. *Aresto* 30. *Jul. seq.* usque ad 1. Septemb. 1720. ab hac die usque ad 16. ejusdem mensis pretii 13. lib. 2. sol. 6. den. à 16. Septembr. usque ad 1. Octobr. pretii 11. lib. 5. sol. à dicta 1. Octob usque ad 16. ejusdem mensis pretii 9. lib. 7. sol. 6. den subinde pretii 7. lib. 10. sol. qui cursus confirmatur *Aresto* 24. *Oct.* 1720.

¶ *Sextantes Scutorum* (*Sixièmes d'Ecu*) pond. 60. ad marcam, leg. 11. den. pur. pretii 20. sol. ejusdem figuræ qua *Ludovici* argentei cusi ex Edicto mense Maii ult. cudi jubentur *Declarat.* 19. *Dec.* 1718. Item

¶ Duodenarii (*Douziemes*) pond. 120. ad marcam, pretii 10. sol.

¶ *Monetæ* pretii 20. sol. cusæ ex Edicto mense Maii 1718. pretii 18. sol *Aresto Cons. Reg.* 10. *Dec.* 1719. pretii 20. sol. Parisiis usque ad 1. Mart. seq. eorum cursu pro 18. sol. perseverante in aliis regni locis *Aresto* 15. *Jan.* 1720. pretii 20. sol. *Aresto* 25. *Febr. seq.* pretii 30. sol. *Aresto* 5. *Mart.* 1720. à 1. Maii seq. pret. 27. sol. 6. den. *Declarat.* 11. *ejusdem mensis* Mart. pretii 20. sol. à 1 Aug. seq. *Aresto* 30. *Jun.* 1720.

¶ *Libræ argenteæ* (*Livres d'argent*) quod essent pretii 20. sol sic dictæ leg. 12. den. pur. pond. 65. $\frac{5}{11}$ ad marcam, in quibus effictæ binæ L. aversæ coronæ subjacentes, cum Inscript. SIT NOMEN, &c. cudi jubentur *Edicto mense Decembr.* 1719 ejusdem pretii *Aresto* 25. *Feb.* 1720. pretii 30. sol. *Aresto* 5. *Mart. seq.* pretii 27 sol. 6. den. à 1. Maii seq. *Declarat.* 11. *Mart.* 1720. qui cursus prorogatur usque ad 1. Jul. seq. *Aresto* 29. *Maii* 1720. à dicta 1. Jul. pretii 25. sol. *Aresto* 10. *Jun.* 1720. usque ad 16. ejusdem mensis ab hac die usque ad 1. Aug. seq. pretii 22. sol. 6. den. à 1. Aug. pretii 40 sol. usque ad 1. Sept. seq. ab hac die usque ad 16. ejusd. mensis pretii 35. sol. à 16. dicti mensis pretii 30. sol. à 1. Octob usque ad 16. ejusdem mensis pretii 25. sol. subinde pretii 20. sol. *Aresto* 30. *Jul.* 1720. Typus hic exhibetur. 8.

¶ *Ludovici argentei* seu *Trientes Scutorum* (*Tiers d'Ecu*) in quibus effictæ 4. litteræ L. duplices coronatæ in modum crucis, inter cujus brachia 4. lilia, cum monetarii nota in medio & Inscrip. CHRISTUS REGNAT, &c. leg. 11. den. pur. pond. 30. ad marcam, cudi jubentur *Edicto mense Martii* 1720. quo eorum pretium statuitur usque ad ult. April. seq 60. sol. à 1. Maii 55. sol. ejusdem pretii usque ad 1. Jul. seq. *Aresto* 29. *Maii* 1720. pretii 50. sol. à dicta 1. Jul. usque ad 16 ejusdem mensis ab hac die 45. sol. *Aresto* 10. *Jun.* 1720. pretii 4. lib. *Aresto* 30. *Jul.* 1720. usque ad ult. Augusti seq. à 2. Septembr. 3. lib. 10. sol. à 16. ejusdem mensis 3. lib. à 1. Octobr. 50. sol. à 16. ejusdem mensis 40. sol. Typus hic delineatur. 9.

¶ *Ludovici argentei* seu *Trientes Scutorum* ejusdem leg. & pond. quibus alii, pretii 60. sol. cudi jubentur *Edicto mense Septemb.* 1720.

¶ *Ludovici argentei* pond. 10. ad marcam cusi ex Ed. mense Maii 1718. deferri jubentur ad monetas post 15. Octob. seq. ubi reformati ad figuram eorum qui tum cudebantur in quibus effictum nudum Franciæ Scutum, currant pro 9. lib. *Edicto mense Septemb.* 1720. ejusdem pretii usque ad 1. Jan. 1726. *Arestis* 8. 24. *Octobr.* 17 &. 16. *Januar.* 24. *April.* 24. *Jul.* & 18. *Octobr.* 1725. Typum damus. 10.

¶ *Ludovici argentei* ponderis 10. ad marcam, legis ponderis & remedii statutorum Edicto mense Maii 1708. ad eamdem figuram qua reformati Edicto mense Septembr. 1720. cudi jubentur ex veteribus monetis *Declarat.* 9. *Augusti* 1723.

¶ *Ludovici argentei* tum pretii 7. lib. 10. s. recudi jubentur legis ponder. & figuræ quibus alii *Edicto mense Aug.* 1723. quo statuuntur pretii 6. lib. 18. sol. Eorumdem semisses pro rata. Marca argenti puri tum pretii 74. lib. 7. sol. 7. den. $\frac{7}{11}$

¶ *Ludovici argentei* pond. 10. ad marcam non reformati ejusdem pretii *eodem Edicto & Aresto* 30. *Novem.* 1723. pretii 6. lib. 3. sol. *Aresto* 4. *Febr.* 1724. pretii 5. lib. *Aresto* 27. *Mart. seq. sed promulgato* 4. *April. seq.* quo marca argenti puri æstimatur 53. lib. 9. sol. 11. den. $\frac{5}{11}$ ejusdem pretii 5. lib. usque ad 1. Febr. 1725. *Edicto mense Septemb.* 1724. sed recuduntur ad 4. lib. *Aresto* 22. *ejusdem mensis*.

¶ *Ludovici argentei* ejusdem legis & remedii quibus alii cusi ex Edicto mense Septembr. 1720. pond 10. & $\frac{1}{8}$ ad marcam, in quorum una parte crux efficta ex 4. liliis, quibus singulis imminet corona, inter quas 4. litteræ L. duplices conspiciuntur, pretii 4. lib. marca argenti puri tum æstimata 44. lib. 8. solid. cudi jubentur *Edicto mense Sept.* 1724. Typum hic habes. 11.

¶ Eorumdem semisses pro rata.

¶ *Ludovici argentei* veteres vel novi à 1 Jan. 1726. pretii 3. lib. 10. sol. a 1. Februar. seq. 3. lib. marca argenti puri tum reducta ad 33. l. 6. sol. *Aresto Consil. Reg.* 4. *Decemb.* 1725.

¶ *Ludovici argentei* (*Louis* vel *Escu d'argent*) in quibus effictum caput Regis cincinnati, in altera parte scutum Franciæ rotundum inter binas laureas inferne junctas coronæ imperiali subjacet, cum solita Inscript. SIT NOMEN &c. leg. 11. denar. pur. ponderis 8 $\frac{1}{10}$ ad marcam, pretii 5. lib. marca argenti puri tum pretii 37. lib. 1. sol. 9. den. $\frac{9}{11}$ cudi jubentur *Edicto mense Jan.* 1726. quo cæterarum monetarum cursus inhibetur. Typum hic delineamus. 12.

¶ Eorumdem semisses &c. pro rata.

¶ Iidem *Ludovici* pretii 6. lib. statuuntur *Aresto Consil. Reg.* 26. *Maii* 1726. qui cursus etiamnum in usu est, mense Octob 1732.

¶ Semisses & Trientes eorumdem.

☞ Consulto prætermisimus Edicta quæ vel ex posterioribus irrita fuerunt, vel quæ ad publicum monetæ cursum non spectant, cum videlicet in iis de pretio tantum statuitur quo recipiendi nummi qui reformandi deferuntur ad monetarum officinas: ea etiam tacuimus quæ de monetis Alsatiæ & Flandriæ promulgata sunt, quod extra monetas nostras vagari animus non fuerit, iisque dumtaxat illustrandis operam dederimus, quæ sunt publici usus.

MONETA BARONUM.

Dicitur jus cudendæ Monetæ, quod Principes ac Barones interdum vassallis suis concesserunt, vel quod ii usurparunt, dum bella civilia vigerent. Histor. Translationis S. Sebastiani, de Ludovico Pio: *Monetam etiam publicam cum incudibus & trapezetam perpetuo famulatu, faceis ipsius* (Monasterii S. Medardi Suessionensis) *deservituram subdidit*. Charta Caroli Crassi an. 887. in Tabular. Lingonensis Eccles. Ch. 5. *Obtulit prætereà obtutibus Celsitudinis nostræ auctoritatem præcepti piæ recordationis avunculi nostri Caroli Imperatoris, qualiter ipse ob deprecationem Isaac venerabilis Episcopi ejusdem Lingonensis Ecclesiæ. & in eadem Lingonis civitate, & in Divione castro monetas fieri concessit, ea tamen ratione, quod absque alicujus judicis seu Comitis inquietudine ad jus sive ordinationem jam supra memoratæ*

vata Ecclesiæ Rectorum pertinere perpetuo debeant. Exstant similes Chartæ de concessione Principibus, præsertim Ecclesiis, monetæ cudendæ jure: quod a Proceribus, qui Comitatus inclinata alterius Regii Stemmatis auctoritate sibi in proprium asseruere, deinceps usurpatum: quod simili de causa accidisse in Anglia narrat Willelmus Neubrigensis lib. 1. cap. 22. *Illis quippe divina conterritionis pertæsis, & mollius agentibus, Provinciales discordantium procerum motus efferbuere. Castella quippe per singulas provincias studio partium crebra surrexerant, erantq; in Anglia quodammodo tot Reges, vel potius tyranni, quot Domini Castellorum, habentes singuli percussuram proprii numismatis, & potestatem subditis regio more dicendi juris*.

☞ Ex his aliisque monumentis quæ post Mabillonium Diplom. lib. 3. cap. 1. num. 6. D. *le Blanc* Tract. de Monet. p. 137. D. *Brussel* de Usu feud. tom. 1. pag. 192. & seqq. exscribere piget, perspicuum fit jus cudendæ monetæ Ecclesiis, Monasteriisve, quidquid contra sentiant viri eruditi, concessum fuisse ante Carolum Simplicem. Illud vero in primis rem conficit quod ipse Carolus Rex Waloni Eduensis ecclesiæ Episcopo *monetam ejusdem urbis, dudum ab eadem ecclesia pravitate quorumdam indebite alienatam*, sua *innovatione redintegrat & restituendo restaurat*, in Hist. Vergiac. p. 82.

☞ Sed, ut quod res est fatear, id juris prius Ecclesiasticis viris concessum videtur quam laicis; quod majorum pietati adscribendum est; neque enim antiquius quod laicos spectet nobis occurrit monumentum præter Chartam Rodulphi Regis qua ann. 924. Episcopo Podiensi jus cudendi monetam, quod hactenus ad dominium Comitis pertinuisse dicitur. Vide infra *Podiensium Episcoporum moneta*.

☞ Id autem jus sæpissime Ecclesiis, ut mox dicebamus, non earum Episcopis tantum, quamvis ad eos potissimum spectaret ejusdem jurisdictio, titulo beneficii concessum, laicis interdum *subfeodabant*: primum probant Charta Philippi Meldens. Episc. an. 1255. mox laudanda & Diploma Alberti Roman. Reg. pro Episc. Leodiensi ann. 1299. apud Marten. tom. 1. Amplis. Collect. col. 1405. *Permittimus ut idem episcopus monetam quam ab Imperio tenet in feodum cudere, malliare, sive fabricare debeat in sua diœcesi, in æquivalentia & pondere, in quibus viciniores episcopi ... cudi faciunt*. Alterum colligitur ex Charta Burchardi episcopi Meld. an. circ. 1130. exarata apud eumdem ibidem col. 696. *Quod Meldensem monetam quæ episcopalis juris est, quam sicut plerique testati sunt, prædecessores nostri aliis atque aliis, qui non erant de genere Brimodi, pro commodo suo ad beneplacitum suum dederant, &c.*

☞ Neque vero cum laudato D. *Brussel* ibidem pag. 596. sentire possum monetam Episcoporum plerumque extra episcopalis urbis mœnia in usu non fuisse: quin etiam illud contra consuetum morem, si tamen umquam, factum existimo. Et quidem Episcopi pejoris conditionis non erant, quam alii Barones quorum moneta in toto eorum districtu cursum obtinebat; quidni pariter Episcoporum in toto eorum episcopatu? maxime si Barones intra ejusdem episcopatus limites non essent, qui jure monetæ gauderent. Sed id apertius patebit ex monumentis infra laudandis ubi de monetis Episcoporum litterarum ordine dicetur: unum hic exscribemus. Charta Conventionis inter Philippum Pulcrum Reg. Franc. & Episc. Capitulumque Eccles. Vivar. ann. 1307. *Nec impediemus directe vel indirecte quominus moneta dicti Episcopi, quam ipse Episcop. cudi faciet in terra sua, cudatur & cursum habeat in civitate Vivarii & toto Episcopatu Vivariensi*.

Cum Philippus IV. Rex cognomento Pulcher, consilium cepisset de emendandis monetis, & ad meliorem monetam reducendis; literas scripsit ad Franciæ Barones, qui jure cudendæ monetæ gaudebant, quo ad Octavas Omnium Sanctor. Legatos suos mitterent, qui cum Magistris Cameræ Computorum & Magistris Monetarum Regis super hac re deliberarent, ac statuta ederent, quæ Rex ipse ac ii observarent. Ii porro ita recensentur in primo Memoriali Cameræ Computor. Paris. fol. 27. 29. *Archiepiscopus Remensis, Episcopi Cadurcensis, Magalonensis, Tornacensis, Podiensis, Albiensis, Dom. Comes Vadensis*, (seu de Valois) *Comes Autissiodorensis, Duces Burgundiæ & Britanniæ, Comes Suessionensis, Dom. Castriradulphi, Vicecomes Lemovicensis, Comites Flandriæ, Vindocinensis, Sacri Cæsaris, D. Ludovicus de Claromonte, D. Borboni, D. Comitissa Atrebatensis, Comes Tornodorensis, & Dominus Virsonis*. Ubi observandum, non Barones omnes, qui eo jure in Francia gaudebant, tum submonitos, cum longe plures essent, quibus id juris competebat.

Præterea ne qua fraus in Baronum Monetis deinceps fieret, seu in figuris, seu in pondere, vel denique in metalli probitate, statuit Rex Philippus Edicto dato Pontesiæ mense Junio ann. 1313. quod descriptum legitur in 1. Regesto Memorialium Cameræ Computorum Parisiensis fol. 21. 22. & 23. ut Regii Monetarum custodes in singulis Baronum monetis statuerentur, regiis sumptibus, qui dum eæ cuderentur, adessent ipsi, & ut Statuta regia strictius observarentur, invigilarent. Statuti ipsius verba hic damus: *Item pource que nule monoie ne puet ne ne doit estre sans garde, nous avons ordené & ordenons que en chascune monoie de Prelats & Barons aura une Garde propre de par nous à nos propres cousts & despens, laquelle Garde pource que fraude encontre nos Ordenances ne puisse estre faite, delivrera les deniers de tel poids comme il sera ordené, & fera à tous les eschez* (essais) *de l'argent & du billon, & ne porra l'en fondre ne mettre en fournel, se nostre dite Garde n'est presente, parquoy on ne puisse fondre nule monoie contre nos dites ordenances: & iront les Mestres de nos monoies par toutes les monoies des Prelats & Barons, & prendront des boetes desdites monoies, & en feront essai, pour savoir si icelles monoies seront faites de tel poids & de tel loi, comme elles doivent estre. Et s'il avenoist que il faussist en la boiste de ladite monoie un grain ou deux grains de loi, que celui à qui la monoie seroit, fust tenu de faire autant large à ses despens, parquoi le profit du peuple ne venist en la bourse des Barons*.

Si quando Barones monetam novam cudere aut mutare vellent aut imminuere, veteri reprobata, Regem hac de re commonere tenebantur, ne subditi Regii ex hac imminutione damnum paterentur, ut patet ex hoc Diplomate: *P. Dei gratia Meldensis Episcopus universis præsentes litteras inspecturis, salutem in Domino. Universitati vestræ notum facimus, quod cum nos fecissemus Meldis fieri novam monetam, veteri reprobata, Dominus noster Ludovicus D. G. Rex Franc. diceret, quod homines in feodis suis manentes in locis illis, in quibus vetus moneta currere consueverat, lædebantur, eo quod ante reprobationem eis non fuerat nunciatum, ut de veteri se liberarent. Quia vero ad nostrum spectat officium proximum non lædere, & subvenire oppressis, Nos eidem concessimus, ut quotiescunque Nos & successores nostri mutabimus monetam nostram, quam tenemus ab eo, faciendo fieri novam, veterem reprobantes, Nos ei, vel successoribus suis hoc significabimus per 4. menses ante, ut hominibus in feodis suis manentibus in locis illis in quibus vetus moneta currere consueverat, faciat notificari, ut se liberent de veteri moneta. Ita tamen quod si nobilis Vir Th. Comes Campaniæ & successores sui facerent fieri novas monetas veteribus reprobatis, Nos & successores*

cessores nostri, quantum ad dominia, & feoda, & totam potestatem prædicti Comitis, statim possimus monetam nostram Meldensem (quam, sicut supra dictum est, tenemus ab eodem Domino Rege) veterem reprobare, & novam facere. Quod ut firmum, &c. Dat. Parisiis anno Dom. Incarn. 1225. *mense Maio.*

Interdum etiam certis emergentibus causis Reges monetarum Baronum cusionem ac operationem inhibebant, ut docet sequens Charta: *Philippus Dei gratia Franc. Rex dilecto ac fideli nostro Nicolao Episcopo Meldensi S. & dilect. Cum nos nuper diligenti deliberatione præhabita & Reipublicæ utilitate pensata, cusionem seu operationem monetarum Prælatorum & Baronum quorumlibet Regni nostri ad manum nostram ex causa posuerimus, donec super hoc aliud duxerimus ordinandum, mandamus vobis sub fidelitatis vinculo, quo nobis astricti tenemini, firmiter injungentes quatenus ab hujusmodi monetarum cusione visis præsentibus penitus desistatis. Actum Meledum die* 22. *Martii an. Domini* 1307.

☞ Atque hæc cusionis inhibitio tamdiu durabat, dum Litteras regias acciperent quibus monetam rursum cudere ipsis liceret, ut colligitur ex laudato supra Edicto an. 1313. num. 14. tom. 1. Ordinat. pag. 500. *Item, pour ce que la bonne monnoie que nous entendons à faire ouvrer, pour la necessité, & les causes dessus dittes, ne fois empeschiée ou retardée pour les monnoies de nos Barons, nous avons ordené & ordenons, commendons & deffendons que nuls Prelats, Barons, ne autres de nostre royaume, qui ont droit de faire monnoie ouvrer en leurs terres, ne fassent ouvrer, ne commaucier leurs monnoies jusques à tant qu'ils aient lettres pendants de Nous, contenants comment & quant ils devront ouvrer.*

☞ Illud præterea erat Regis in monetas Baronum jus, ut ad se *pyxides assatarum* (Gall. *boetes des essais*) ut monetariorum voce utar, deferre juberes, si qua fraus in iis monetis fieri suspicabatur. Litteræ Philippi V. Reg. Franc ann. 1317. tom. 1. Ordinat. p. 754. *Quoscumque monetas Prelatorum ac Baronum & aliorum quorumcumque regni nostri, qui monetas ipsas facere habent, posuimus & manducavimus ad regiam manum nostram, easque fecimus, & ad certam diem precepimus nobis afferri pyxides assatarum monetarum ipsarum, ut per hoc defectus cuilibet possit plene cognosci.* Eædem Litteræ Gallico idiomate habentur ibidem p. 755.

Ex hac monetarum in Regno diversitate non minima oriebantur incommoda, quæ Regios, ipsosque Dominorum vassallos ac subditos gravabant, adeo ut Philippus V. Rex an. 1321. consilium ceperit, non modo de mensuris, sed etiam de monetis ad unicam redigendis. Continuator Nangii: *Proposuit etiam idem Rex, ut in toto Regno omnes monetæ ad unicam redigerentur; & quoniam tantum negotium sine magnis sumptibus impleri non poterat, falso, ut dicitur, deceptus (f. deceptus) consilio, proposuerat ab omnibus Regni sui quintam partem bonorum suorum extorquere: unde & propter hoc ad diversas partes solemnes Nuntios misit Prælatis & Principibus, quibus ab antiquo jus diversas monetas secundum diversitatem locorum suorum & hominum exigentiam faciendi, una cum Communitatibus bonarum villarum Regni dissentientibus, infecto negotio ad Dominum suus reversi.*

Verum crebræ quæ Regem inter & Barones super monetis emergebant controversiæ, eo Barones ipsos tandem adegere, ut ultro Regibus nostris jus monetæ cudendæ distraherent, Regesque illud ab iis compararent: unde extinctum ferme in Francia hodie jus illud monetæ. Exstant quippe in Chartolyphacio Regio, scrinio *Monnoies*, tit. 13. 14. 15. 16. 27. varia Diplomata, quæ ejusmodi juris distractiones & emptiones iis de causis continent: ex quibus docemur à Carolo Comite Valesii 14. Maii an. 1319. Monetas Carnotenses & Andegavenses pretio 50000. lib. bonorum parvorum Turon. Philippum V. comparasse, ut à Comite Claromontensi D. Borbonii Monetam Claromontensem & Borbonensem pretii 15. mill. libr. bonorum parvorum Turonens. 27. Januar. 1320. & Philippum VI. Monetam Blesensem à Guidone de Castellione Comite Blesensi pretio 15. mill. librar. Turon. 3. Maii an. 1328.

☞ Monœci Principi jus cudendæ monetæ aureæ vel argenteæ conceditur Aresto Consilii Regii 16. Oct. 1643. cujus monetæ cursus in Francia permittitur Edicto dato mense Sept. 1644. & Aresto ejusdem Consilii 31. Jul. 1652.

☞ Eorum jure gaudet etiamnum Dominus *de Boisbelle & d'Enrichemont*, ut patet ex Litteris 10. Maii 1635. quibus Petro *Freté* & Claudio *Musard* facultatem concedit monetam suam cudendi, dum Statuta Reg. Franc. quæ ad monetas spectant, observent: quod egregie confirmatur Edicto dato mense Januar. 1644. *Avec le pouvoir de battre monnoie d'or & d'argent.* Sed anno 1719. 6. Julii Edictum tulit Dux Sulliaci contra monetarum adulteratores, qua jurisdictione Barones, quibus jus cudendæ monetæ servatum est sub Ludovico IX. privati sunt, ut supra docuimus.

Servatur in Camera Computorum Parisiensi Regestum de monetis, signatum in 1. fol. 503. quod sic inscribitur: *Ce sont les monnoies des Barons & des Prelats du Royaume de France, qui se dient avoir droit de faire monnoie, telle comme il la doivent faire de poids, de loi & de coing, qu'ils ont faites anciennement, &c. vers Noel l'an* 1315. In quo quidem Regesto describuntur figuræ earumdem monetarum. Ex eo autem & variis aliis monumentis quædam excerpimus, quæ Baronum Francicorum ejusmodi monetas spectant, literarum serie hocce loco utcunque digesta, descriptis etiam eorum typis, præsertim iis, qui in eo volumine exarantur.

Monetæ Baronum Francicorum, *vel certe eorum, quibus in Galliis cudendæ monetæ jus fuit ab antiquo, & quarum mentio occurrit apud Scriptores.*

¶ Acromotensis monetæ in Comitatu Urgelensi, mentio occurrit in Constit. pacis à Jacobo I. Rege Aragon. editis ann. 1234. in Appendice Marcæ Hispan. col. 1430.

¶ Ægidiensis moneta. Vide infra *Egidiensis*.

¶ Agathensium Episcoporum monetæ meminit Clemens IV. PP. in Epist. 377. apud Marten. tom. 2. Anecd. col. 404.

Agennensis monetæ, (quam Episcopus in feudum à Comite tenere dicitur in Charta an. 1217. inter Instrumenta tom. 2. novæ Gall. Christ. col. 431.) mentio fit in Charta P. Episcopi Agennensis an. 1246. in Regesto Tolosano Cameræ Comput. Paris. f. 45.

¶ Albiensium Episcoporum monetæ mentio est in 1. Memoriali Cameræ Comput. Paris. fol. 27. Monetam Albiensem uxori suæ concedit Pontius Comes Tolosanus Charta Instrum. tom. 1. novæ Gall. Christ. pag. 4. col. 2.

Altissiodorensis monetæ meminit Innocentius III. PP. lib. 14. Epist. 123. Typum hic damus.

Ambianensis monetæ meminit Guibertus lib. 3. de Vita sua c. 7. p. 504. de qua etiam consulendus Adrianus Morlerius in Antiquitatibus Ambian. Hic unum damus ex Gazæo Nicolai *Du Mont*, Consiliariorum apud Ambianos Decani meritissimi.

Andegavenses Denarii ex Regesto 123. jubentur esse 3. den. 10. gran. legis argenti Regis & 19. sol. 6. den. ponderis ad marcam Parisiensem; *Mallia* vero co-

Episc. Altisiod. Ambianensis. Com. Andegav.

Princ. Arausiens. Com. Auxonens.

Duc. Barensium. Com. Blesens. Duc. Britann.

Dom. Bruciæ. Duc. Burgund.

Com. Cabilonens. Episc. Cadurc

Com. Campaniæ. Com. Carnot. Dom. Castri Meliandi

Dom. Castri. Rodulphi. Episc. Catalaunens. Cenomanens

Episc. Claromont. Com. Claromont. Com. Dunens.

Dom. Falcumberg. Com. Fluxensium Guillelmenses. Episc. Laudun.

Vicec. Lemouic. Duc. Lotharing. Lugdunens.

eorumdem denariorum, 2.den.21.gran.legis argenti Regis, & 17 fol.4.den. malliar. duplic.ponderis, &c. [quorum 14.denar. æstimantur in eodem Regesto 12. parvis Turon. idem fere pretium iis assignatur in Statuto S. Ludovici Reg.Franc.an.1265.tom.1. Ordinat.pag. 94. *Quinze Angevins pour douze Tournois*.] Monetæ typum hic damus, quem descripsit etiam Thevetus lib 15. cap.7.ut & Hautinus lib.de Monetis Francicis p.57.[cui duos subjicimus.] Monetæ Andegavensis mentio est apud Ordericum Vital.l.12.p.87.Innocentium III.PP. in Epist.p.185.435.Edit.Colon.in Hist.Franc tom 4. pag. 649.apud Beslium in Comitibus Pictav. p.439. & in Episcop.Pictav.p 124. Chopinum de Sacra Politia lib. 3. tit.1.§.8. tit. 6.§ 17. Duchesnium in Histor. Drocensi p. 224. Minutissimam fuisse monetam docet le Roman *d'Aubery* MS.

Ne me forfirent vaillant un Angevin.

Le Roman *de Garin*:

Que ja i mette vaillant un Angevin.

Alibi:

Si ne vos prisent vaillant un Angevin.

Chron.Bertrandi *du Guesclin* MS.

Mais on y conquesta vaillant un Angevin.

AQUITANICI, monetæ ita dictæ, apud Duchesnium in Probat. Hist.*des Chastaigners* p.88.

¶ ARAUSIENSIS Principatus monetæ, in qua effictum cornu, quod insigne fuit Guillelmi primi, ut fertur, Arausiensis Principis, typum hic delineamus.

¶ ARELATENSI Ecclesiæ in gratiam Manassis Archiepisc.jus cudendi monetam concessit Ludovicus III. Imper.Charta inter Instrum.tom 1. novæ Gall. Christ. pag.95.col.1.Ejusdem monetæ meminit Bulla Anastasii IV.PP.an.1153.ibidem pag.98. col.1. ejus fabricam an. 1186. Petro de Toro concessit Petrus Aynardus vel Isnardus (Eynardum vocat Saxius in Pontif. Arelat.pag. 239.) Archiep.Charta ibidem p.100. col.1. Hanc cusam interdum fuisse in castro Bellicadri, quo jure simul cum castro cessisse Michaelem Archiep.ann.1214.in gratiam Simonis Comitis Montisfortis discimus ex Charta ibidem edita col.2. Vide Altaserram de Ducibus & Comit. Prov.l.2.c.5.p.142.

¶ ARGENTINENSIS monetæ meminit Charta an. 1275.in Hist.Mediani Monast.p.334.

¶ ARNALDENSIS moneta, eadem forte quæ Leomaniæ Vicecomitum, vel etiam Comitum Carcassonensium, aut Convenensium, quibus perinde commune fuit Arnaldi nomen. Vide *Arnaldensis*.

ATREBATENSIS monetę mentio est apud Vassorium in Annalibus Noviodunens. pag 952. & Hemeræum in Augusta Viromand.p.201.

AUGUSTODUNENSIUM Episcoporum monetæ mentio est in Hist.Fr. tom.1. p.65. apud Frisonum in Gallia Purpurata p.167.in Probat. Histor.Vergiacensis pag 22. 28.[& apud Joban. *Munier* in Disquisit. Antiquit. Augustod.p.87.& 159.

AURELIANENSIUM Episcoporum monetæ mentio est in tom.4.Hist.Franc.p.338.498

☞ *Aurelianensis*, Dominorumne an Episcoporum non mihi constat, monetæ meminit Tabular. Dunense Ch.30.

¶ AUSONENSIS in Catalonia monetæ meminit Charta an 911.in Append.Marcæ Hisp. col.819.

AUXONENSIUM dominorum monetæ meminit Gollutus in Hist.Sequanica p.56.422.593.

☞ *Auxonensis* monetæ solidum Stephaniensem (*Sol Estevenant*) sub Philippo Audace cusum hic exhibemus post Juranum in Histor. Comit. Auxon. pag. 54. meminit ibidem pag. 63. grossi Auxon. quem cudi jussit Carolus ultimus Burgundiæ Dux. Typum hic ab eodem Jurano describimus. Vide infra *Burgundiæ Ducum moneta*.

¶ BARCHINONENSIS monetæ mentio fit in Charta an.1299.tom.8.Spicil.Acher. pag. 259. *Constituo vobis eidem marito meo in dotem quatuor millia librarum Barchinonensium de terno, de qua moneta 65. solidi valent unam marcham argenti fini, recti, pensi Perpiniani*. Adde marcam Hispan.col.143n. & Chartam ann.1302. apud D.*le Blanc* de Monet. pag. 29. *Moneta Barchenona*, in Charta an. 1067. inter Probat. Histor Occitan. tom 2.col 257.

¶ BARENSIUM Ducum moneta alba uno denario levior moneta Franciæ, nigra vero ejusdem legis & ponderis cuditur ex Litteris ann.1354 apud D. Calmet Hist.Lotharing.tom.2.inter Probat.col.623. Typum unum hic damus ex iis quos ibidem exhibet laudatus Auctor num.122. & seqq.

BELLOVACENSIUM Episcoporum monetæ mentio habetur apud Anton.Loisellum in Hist.Bellov.p.29.30. 98.132 267.268.276.277.317.328. Louvetum pag.452. [Pilletum in Hist.Gerbored.inter Instrum. p. 344.] in Monastico Anglic.tom.2.p.978.1008.&c.[Tabular.S. Martini Pontisar. *Solvit unoquoque anno in festivitate S. Remigii 12. denarios Belvacenses 18. Parisienses, &c.*]

BENEHARNENSIUM Vicecomitum monetæ Morlanensis meminit Marca in Histor. Beneharnen. pag. 972.308.405.496.429. à quo & describitur: [Vide *Merlanus*.]

BITERRENSIUM solidorum sub Philippo I. Rega mentio est in Tabulario Conchensi in Ruthenis Ch.26. [Charta ano.1078.inter Probat.Histor.Occitan tom.2. col.301. *Per bene vero dimitionem sive guirpitionem accepio de abbate* D.*solidos Biterrenses*.]

BITURICENSIUM Ducum monetam auream descripsit Joan.*Chauveau*,in Hist.Bituric.lib.6.c.8.

BLESENSIUM Comitum Denarii, ex Regesto 123. jubentur esse 3.denar.10.gran.legis argenti regii, & 19. fol.7. den. ponderis ad marcam Paris. Eorumdem vero *Malliæ*, 2.den.21.gran.legis argenti Regis, & 17. fol. 4. den.malliar. duplic. ad marcam Paris. [ejusdem pretii atque *Andegavenses*.] Monetæ typum damus ex Regesto, quem etiam delineavit Thevetus in Cosmogr. l.15.c.6.ut & Hautinus p.49.Adde Historiam Castilionensem p.139 & in Probat. p. 97.99.[Antiquiorem typum exhibet Petavius in Gnorism. veterum nummorum unde bic delineari curavimus.]

BRITANNIÆ Ducum Denarii, ex Regesto, debent esse legis 3. den.16.gran.argenti regii, & pond.ad marcam Paris. 19. fol.6.den. *Malliæ*, eorumdem denariorum debent esse legis 3.den.argenti regii,& pond.16.fol. 9 den.obol. duplic. ad marcam Paris. &c. [13.ejusdem monetæ denarii 12. parvis Turon. valere dicuntur.] Monetæ typum ex eodem Regesto damus, quem descripsit etiam Thevetus l.15.Cosmogr. c.11. ut & Hautinus in l.de Monetis Francicis pag. 41 Adde eumdem Hautinum pag.99. 101. 103. & Argentreum in Hist. Armor. l.1.c.13.p.95. Hujus præterea meminit Monstrelletus 3. vol.p 8.Berrius in Caroln VII.p.168 [& Lobinell. passim in Hist Britan.] Vide *Targa*.

BROSSIÆ Vicecomitum, ex familia Saviniaca, Denarii, ex Regesto 123. debent esse leg.3. den. 6. gr. arg. regii, & ponderis ad marcam Parif. 20. fol. *Malliæ* eorumdem Den.legis 2.den.16. gr.argenti regii, & ponder. 17. fol.2.den.malliar. duplic. &c. Adscribitur hæc moneta Andreæ *de Sauvigny*, Vicecomiti *de Burse*, seu, ut vulgo efferimus, *de Brosse*. Vide Thevetum tom. 1. pag. 547.

Dom. Petri de Brossiis, Dom. *de Hires*, & *de sainte Severe*, ex eodem Regesto, Denarii debent esse legis 3.den 6. gran.argenti regii, ponderis 20. fol.1. ad mar-

marcam Parif. *Mallia* eorumdem Denariorum legis 2. den.16 gran.ponderis 17.sol.deo.obol.dupl.Utrique monetæ inscriptus merges triticeus, familiæ insigne; cujus typos hic exhibemus. Vide eumdem Thevetum pag.550.

BURDEGALENSIA monetæ meminit Chronicon Burdegalense Arnaldi sub finem. [In ea tertiam partem habebant Episcopi, ex Charta Ricardi Ducis Aquitaniæ ann.1186. inter Instrum. tom.2. novæ Galliæ Christ.col.285.

BURGUNDIÆ Ducum monetæ *Divionensis* mentio est apud Duchesnium in Histor. Ducum Burgundiæ in Probat.pag.55.100.101.in Histor. Vergiacensi pag. 116. 117.in Probat. pag.170. in Histor. Castiljon. in Probat. pag.2.Roverium in Reomao pag.257.264. Sammarthanos in Gallia Christiana tom.4.pag.368. 369. 370. &c. Variorum Divionensium figuras damus ex Regesto, [quibus unam Johannis Impavidi Ducis Burgundiæ subjicimus.] Describitur in Tabulario Communiæ Divionensis ex Bibl. Petaviana Charta Hugonis Ducis Burgundiæ an.1187. qua *monetam suam Divionis non posse fortiorem facere, quam ad legem 5.denariorum* profitetur.

☞ Ejusdem monetæ pretium colligitur ex Charta Guillelmi de Bellavaura Episc Cabilon.ao.1297. inter Instrum. tom.4.novæ Galliæ Christ.col.253. *Dedit centum solidos Divionenses veteres, quorum duo valent unum Parisiensem*. Ut Ducis Burgundiæ moneta cursum obtineat in Francia uti regia jubetur Edicto Caroli VI. Reg.Franc.ult Maii 1419. Huc etiam revocanda duximus quæ de monetis Comitum Burgundiæ scripsit D. Cangius sub nomine *Stephanienses*, ut quæ ad Burgundiam hac in re spectant simul collecta habeat lector.

STEPHANIENSES, Monetæ Comitum Burgundiæ, à Stephano Comite dictæ, quo nomine duo potissimum indigitantur, nempe Stephanus Guillelmi Comit.filius sub an.1101. & Stephanus alter sub ann.1147. à quo postremo cusas ejusmodi monetas probabile est, cum ante eum harum mentio non occurrat. Vetus Regestum sub an 1310. *Stephan. qui currunt in provincia Bizuntina, sunt idem qui Turonenses, quinque Burdegalenses vel 4. eodem modo* Divionenses, *Arnaldenses, Petragoricenses, Viennenses 4. Sanchez qui currunt in Navarra, vel quinque Turon. Estevenars* dicuntur in Charta Ægidii Episcopi Tullensis ann.1255.apud Perardum p. 482. *Trente cinq livres d'Estevenars*. Sed legendum *Estevenans*, ut est in Historiæ Vergiacensis Probat.sub ann.1328.1370.pag.306.396. & apud Golutum in Hist. Comitatus Burgundiæ sub ann.1294. & 1401 lib.7. cap. 20. lib.9. cap. 26. [*Stephaniensium* pretium indicat Charta an. 1334. tom.2. Histor. Dalphin. pag.248. *Valere asseris quingentum libratas terræ annuas redditus, Stephaniensi computata grossa Turonensi pro 15.den.* Eorumdem mentio fit in Statutis S. Claudii ann.1448. pag.46.]

☞ A Divionensi basilica S.Stephani dictos *Stephanienses* existimat Valesius in Notit. Gallica pag. 179. cui utcumque favet D. *le Blanc* de Monet pag.130. Probabilius vero à Stephano Comite Auxonensi, quem *Estevenon* appellabant, sic nuncupatos censet D. *Brussel* de Usu feudor.tom.1. pag.355. Sed si conjecturis conjecturas opponere licet, longe verisimilius mihi videtur à S.Stephano, cujus sub nomine Deo dicata ecclesia cathedralis Vesontionis, qui Comitatus Burgundiæ caput est, nomen & originem habuisse: præterquam enim quod antiquior celebriorque fuit Vesontionensis ecclesia quam basilica S.Stephani Divionensis, certum est hanc ante 34. Caroli Calvi, hoc est 874.jus cudendi monetam non obtinuisse, ut liquet ex Charta ejusdem Imper.inter Probat. Histor.S.Stephani Divion. pag.31. *Isaac Lingonensis ecclesiæ reverendus Antistes ... postulavit quatinus ... ecclesiæ S. Mammetis Lingonensis, atque ecclesiæ S. Stephani Divionensis ... monetam quam antea habere non consueverant, concederemus*. Porro multo ante hæc tempora eo jure gaudebat ecclesia Vesontionensis, ut videre est apud Chiffletium in Vesont. part.1.pag.187. Ex his etiam absurde colligitur à Burgundia potius in Comitatum Auxonensem, inter utramque Burgundiam situm, *Stephanienses* inductos, quam à Comitibus Auxonensibus eos accepisse Burgundiones. Restat nunc opinio D.Cangii, quæ eo ipso quo stabilita est fundamento corruit: exstat enim Charta Arelate exarata in Tabular. S.Victoria Massil. an.1032. ubi *Stephanensium* occurrit mentio: *Accepit in pretium sicut bona fide inter ipsos complacuit de denariis Stephaninees lib. 6.* Erant itaque *Stephanienses* ante appellatos à D.Cangio Stephanos, quibus proinde nomen acceptum referri non debet; neque enim à quoquam in dubium revocari posse arbitror eo loci de *Stephaniensibus* Burgundiæ agi, cum utraque provincia eidem imperio tunc temporis subjaceret; maxime cum Arelat. Episcoporum moneta sub nomine S. Stephani percussa nusquam occurrat. A corrupta pronuntiatione nominis Stephani, quem *Estevenon* efferebant, dicti etiam iidem denarii.

¶ ESTEVENENSES, in Charta ann.1265. apud D. *Brussel* de Usu feud. tom.1.pag.353. *Sub pretio quinquagentarum libratarum terræ annuis redditus monetæ Estevenensis*. Testamentum Philippi Boni Flandr.Comit. an.1441. apud Miræum tom.2. pag.1160.col.2. *Cessimus castrum, oppidum & districtum Monevrei ... cum omnibus quæ eo pertinent, cujuscumque generis sint, & reditum quingentarum librarum Estevenens dictarum producere æstimantur*. Ubi denariorum ecclesiæ Metensis, qui nomine S.Stephani etiam insigniebantur, mentionem fieri opinor, *Sols Estevenans*, in Consuetud. Burgundiæ Comitatus sub finem, Litteræ Philippi Dom. Joinvillæ ad Ararim ann. 1354. inter Ordinat. Reg. Franc. tom. 4. pag.294. *Paieront chascune feux ... dix solz d'Estevenans*.

CABILONENSIUM Comitum monetæ figuræ describuntur in nupera Historia Cabilonensi, initio tom.1. tab.2. & lib.1. pag. 100. [unde typum hic delineari curavimus.]

CADURCENSIUM Episcoporum Denarii, ex Regesto 183.jubentur esse 3.denar.16. gran.legis argenti Regis, & 21. sol. 10. denar. ponderis ad marcam Parif. & 3. denar. amplius in 3. marcis; eorumdem vero *Malliæ* 2 denar.4. gran. legis argenti Regis, & 18. sol. 8. den. ponderis ad marcam Parif. [in eodem Regesto horum denariorum pretium sic statuitur, ut 20. den. Cadurc. valeant 12. parvis Turon.] Monetæ typum hic damus, dedit etiam Hautinus pag.51. Hujus mentio occurrit apud Cruceum in Hist. Episcop.Cadurcensf. p.65. 121. Justellum in Hist. Arvern.pag.47.in Probat.Histor. Turen.p.38.&c.

¶ CAMERACENSIUM Episcoporum monetæ mentio est in Charta Ottonis III.Imper. an.1001.tom.3.novæ Galliæ Christ. inter Instrum. col. 2. qua Herluino Episcopo id juris conceditur.

CAMPANIÆ Comitum monetæ *Pruvinensis* dictæ, quod in oppido Pruvinensi cuderetur, mentio est non semel apud Scriptores, & in veteribus Tabulis, apud Innocentium III. lib.14.Epist.91. 92.126. Roverium in Reomao pag.231.232.236.237. 297. in Hist. Castilion. in Probat. pag.43.in Hist.Brecensi pag 38. [in Charta ao.1137.tom.2. Histor.Eccles.Melden.pag.32. Charta Johannis Valerici an.1231. in Tabular. Sangerm. *Nos erga fratrem Johannem de Milliaco de 100. libris* Pruvinien.

nienfibus deliberetis, *videlicet unoquoque folido pro 17. denariis, minus Pictavina*.] Hinc *Libra Pruvinensium*, apud Arnulfum Lexoviensem in Epist. p. 56. in Chron. Ceccanensi, seu Fossæ novæ an. 1201. 1202. 1209. 1216. & alibi passim. Charta an. 1216. apud Ughellum tom. 3. pag. 499. *Nos profitemur mutuo recepisse ... 20. libras bonorum Provesinorum Senarum*. [*Moneta Provenienfis*, in Charta an. 1194. tom. 2. Histor. Eccl. Meld. p. 81. Alia an. 1231. ibidem p. 127. *Si cum la prevosté de Collomiers le contient, & si cum je la tenoie, . pour 8. vingt & 9. liv. de Provenisiens*.] Chron. MS. quod legitur in Tabul. S. Maglorii:

L'an mil deus cent & vint trois
Fist Thibaut sa monnoie abatre,
La viez monnoie de Prouvins,
Ou l'en beit souvent de bons vins.

[Monetæ typos hic describimus.]

Carcassonensis monetæ mentio est in Tabulario Abbat. Conchensis in Ruthenis Ch. 85. [& in Charta an. 1609. inter Probat. Hist. Occitan. to. 2. col. 267. Concessio ad *firmam* monetę Carcasson. an. 1159. ibidem col. 574. Ego *Raymundus Trencavellis dono licentiam operandi vobis ... in moneta mea de Carcassona ... de 24. solidis denarios in libra, & de 26. solidis mealas in libra, & sexta pars sunt de mealas. Item quando voluntas nostra erit habeatis licentiam minuendi unam mealam & non plus*.]

¶ Carentonii in pago Burbonensi diœcesis Bituric. dominorum monetæ typus infra describitur; quem potius ad Comites Sacricæsaris, qui & Carentonii domini erant, referendum existimo. Vide infra *Sacricæsaris*.

Carnotensis Comitis Denarii, in Regesto 123. jubentur esse 3. den. 10. gran. legis argenti Regis, & 19 sol. ponderis ad marcam Paris.] quorum 14. valere dicuntur 12. parvis Turon.] *Mallia* vero eorumdem Denariorum, 2. den. 21. gr. legis argenti Regis, & 17. sol. 4. den. malliar. duplic. ad marcam Paris. Monetæ typum hic damus. Hujus meminerunt Ordericus Vitalis pag. 581. Fulbertus Epist. 34 &c. [*Carnotorum nummorum* mentio est apud Mabillon. tom. 4. Annal. pag. 424.]

Castrimeliandi (perperam scriptum in Regesto 123. *Castrivillans*) dominæ, Domini *de Sully* materia, Denarii [quorum 15. æstimantur 12. parvis Turon.] ex eodem Regesto debent esse 3. den. 6. gran. legis argenti regii, & 20. sol. ponderis ad marcam Paris. *Mallia* eorum Denariorum 2. den. 16. gran. legis argenti regii, & 17. sol. 2. denar. malliar. duplic. ponderis ad marcam Parisiensem. Monetæ typum hic exaramus. Fuit autem illa Margareta *de Bomes*, Domina Castrimeliandi, uxor altera Henrici D. de Suliaco, & mater Henrici Franciæ Buticularii. Vide Hist. Montmorenciacam p. 227.

Castri Rodulfi dominorum Denarii, ex Regesto 123. jubentur esse 3. den. 6. gran. legis argenti Regii, & 20. sol. ponderis ad marcam Paris. [*Mallia* eorumdem denariorum 2. den. 16. gran. legis argenti regii, & 17. sol. 2 den. malliar. duplic. ad marcam Paris. pretii vero ut Denarii Castrimeliandi.] Monetæ typum hic describimus, quem delineavit etiam Hautinus p. 51.

Catalaunensium Episcoporum monetæ mentio est apud Laurentium Leodiensem p. 327. & Hemeræum in Augusta Viromand. p. 174.

☞ Ejusdem typum sub Rogero II. Episc. percussum hic describimus post D. *le Blanc* qui Tract. de Monet. p. 148 scribit id juris vel ejus confirmationem obtinuisse Rogerum à Philippo I. cujus inaugurationi an. 1060. interfuerat.

Cenomanenses Denarii, quos *Mansois* vocabant, ex Regesto 123. debent esse legis 6. den. argenti regii, & 16. sol. ponder. ad marcam Paris. Mox additur: *Et ainsi vaudront les Mansois dessusdits 9. deniers moins la livre, que Tournois petits; c'est à dire que les 13. Mansois ne vaudront que 1. sols de petits Tournois, &c.* Monetæ inscriptum, Signum Dei Vi. In altera parte: Moneta Cenoman. Ita etiam habetur apud Thevetum lib. 15. c. 7. & Hautinum pag. 45. Est penes me denarius alter Cenomanensis, in cujus parte altera crucicula cum 2. globulis & 2. liliolis in singulis crucis lateribus, cum hac Epigraphe: Signum Dei Vivi. In altera: Comes Cenomann. [Non multum absimilis denarius cujus typum hic describimus; loco liliorum effictæ litteræ Græcæ A & Ω, in altera parte Comitis monogramma. Alii typi penes nos sunt qui solo monogrammate differunt.] Vide Thevetum lib. 15. Cosmogr. cap. 3. Charta an. 1315. de Cenomanensibus denariis hæc subdit: Et *avoient cours pour 20. deniers moins que la livre Tournoise du Roy composée de 240. deniers. Ladite livre de deniers Mansois valloit à cette raison, & estoit composée de 260. deniers*. Cenomanensis monetæ mentio præterea occurrit apud Ordericum Vitalem pag. 579. 684. 708. Innocentius III. PP. pag. 415. Edit. Colon. &c. Apud Raymundum *de Agiles* in Hist. Hierosol. p. 165. *Manses* dicuntur, ex Gallico *Mansois*, vel *Mansais*, quomodo appellantur in Consuetudine Cenoman. art. 4. 5. 6. &c. & apud Philippum *Mouskes* in Hist. Francor. MS.

Fu sa rançons aramie,
Et de Bezans, & d'Estrelins,
Et de Mançois, & d'Angevins,
Qui le vinrent de Normandie.

Bertrandus Clericus, au Roman *de Girard de Viennes* MS.

Toutes nos terres nos ont si en destroit,
Que nos n'i prenos vaillans deus Mansais.

[Charta an. 1180. in Chartul. S. Vandreg. tom. 1. p. 188. *Penitus dimisi Nicolao Tyebout fratri meo, pro viginti uno Mansois tres virgatas terræ*. Haud scio an iidem denarii indicantur in Charta Guill. Estandardi Senescalli Provinciæ an. 1267. *Pro marcha Mansen. novem dent 17. sol. Provinciales*.]

Ut porro vel pondere, vel pretio Cenomanensis denarius Turonensi inferior, ita Andegavensi superior erat, ut qui in veteri Statuto S. Ludovici Regis de Re monetaria duobus Andegavensibus, (*deux Angevins*) valere dicatur. Nec Andegavensibus duntaxat, sed & Normannicis denariis graviores erant Cenomanenses, cum Cenomanicus Normannico & semisse valeret: atq; inde vulgo apud nostros *Metalla moram motientes*, ut verbo utar Stephani Episc. Tornac. Epist. 103. in proverbium abiit, Cenomanensem valere Normannos & semisse, quod ad utriusque gentis acutum ingenium traducunt, quo Normannis, quantumlibet callidis ac astutis, præcellunt Cenomanenses. Ita Cardinus Bressius lib. 2. de supremo Regis Imperio cap. 13. Metalli porro probitatem denariorum Cenomanensium arguit lex 6 denariorum, quæ in cæterorum trium tantum fere semper esse solet. Jus vero cudendi monetam habuisse Episcopos Cenomanenses ex concessione Pippini Regis, colligitur ex Vita Aldrici, ejusdem urbis Episcopi pag. 100.

☞ Antiquius videtur jus cudendæ monetæ concessum Episcopis Cenomanensibus, cum in Præcepto Ludovici Pii apud Baluz. tom. 3. Miscell. pag 100 à Pipino sive a Theodorico atque anterioribus Regibus id habere memorantur: unde an merito Charta Theoderici falsæ sit fidei eruditis viris nescio. Ut ut sit ex ea discimus suo nomine S. Gervasii Cenomanensis ecclesiæ

siæ patroni, & Regis percussam fuisse; atque adeo non ejusdem figuræ qua moneta Comitum Cenomanensium: *Aiglibertus Cenomanicæ urbis archiepiscopus, nos deprecatus est, uti monetam publicam in sua civitate, & in nomine S. Gervasii ac nostro ei concederemus*, apud Mabill. tom. 3. Analect. p. 200.

Claromontensis Episcopi & Capituli Denarii, ex Regesto 123. debent esse 3. denar. 16 gran. legis argenti Regis, & 20. solid. 6. denar. ponderis ad marcam Paris. [13. ejusmodi denar. valent 12. parvis Turon.] *Malliæ* eorumdem Denariorum 3. denar. legis argenti Regis, & 16. solid. 9. denar. obol. duplic. ponderis ad marcam Parisiensem. Monetæ typum hic damus, quem proferunt etiam Thevetus lib. 14. cap. 12. Savaro in Origin. Claromont. pag. 178. 1. Edit. ut & Hautinus pag. 45. Hujusce monetæ mentio occurrit apud Gallandum de Franco alodio pag. 107. Justellum in Histor. Arver. in Probat. pag. 56. 144. 145. 146 in Probat. Histor. Turonensis pag. 57. &c. In Charta an. 1219. in Regesto Philippi Augusti Herouvalliano fol. 165. hæc habentur: *Levabuntur 15. Claromontenses qui valent 30. Podienses.*

¶ Claromontensium Comitum in pago Bellovaco monetæ typum recentiorem, cum antiquior nobis non occurrat, hic delineamus. Vide supra.

Cluniacensium Abbatum monetæ mentio est in Bibliotheca Cluniacensi pag. 1410. 1505. 1535. & apud Gallandum de Franco alodio pag. 57.

¶ Coloniensis monetæ mentio est in Charta an. 950. apud Marten. tom. 2. Amplis. Collect. col. 45.

¶ Condatescensis monasterii, seu S. Eugendi vel S. Claudii monetæ mentio fit in Histor. rythmica ejusdem Monast. apud Mabill. tom. 1. Annal. p. 608. quod quidem jus acceptum referri debet Friderico Imper. ut patet ex Charta an. 1175. inter Instrum. to. 4. novæ Gall. Christ col. 22.

¶ Corbeiensium Abbatum monetæ mentio occurrit in Charta Philippi Augusti an. 1185. quam supra retulimus inter præmissa ad monetas regias; unde etiam colligere promptum est Abbates id juris antiquitus obtinuisse. Penes nos est recentioris typi pars antica in qua effecta crux pedata, inter cujus brachia binæ coronæ & bina lilia cum Inscription. Sit Nomen, &c. alteram recuperare non licuit. Haud scio an iidem sint cunei de quibus Mabillon. tom. 3. Annal. pag. 337.

Crespiacensium, seu Vadensium Comitum monetæ mentio est apud Hemeræum in Augusta Viromanduor in Regesto pag. 46. 47. [*Moneta Crispeii*, in Charta an. 1184. tom. 2. Histor. Eccles. Melden. pag. 72.]

¶ Delphinalium monetarum origo repetenda à Guigone II. cui an. 1155. jus cudendi monetam concessit Fridericus I. Imper. Bulla descripta in Diplomate Friderici II. an. 1238. quo idem jus Delphinis asseritur tom. 1. Histor. Dalphin. pag. 93. *Præterea potestatem condendi & fabricandi novam monetam in villa quæ dicitur Sesana, quæ sita est ad radicem montis Jani, quia ibidem monetæ fabrica non erat, à nostra Majestate impetravit* Guigo Dalphinus. Aliæ etiam fuere Delphinalium monetarum officinæ, apud Oysencium videlicet, unde *Libræ Oysencii*, in Decis. 432. Franc. Marci part 2. pag. 524. Avisanum, Crimiacum, Cerviam, Gratianopolim & Romanum, in quibus monetæ aureæ, argenteæ & cupreæ cudebantur, ut discimus ex Extracto Computi an. 1339. tom. 1. Histor. Dalphin. pag. 95. & Instrum. an. 1327. ibidem tom. 4. pag. 214. & 215. Jam vero de earum figura, lege & pondere paucis dicendum; ac primo quidem

¶ *Floreni* jubentur esse *de 24. quaratis auri fini, ad remedium legæ octavæ partis unius quarati pro qualibet marcha, & ad remedium ponderis octavæ partis 1. floreni pro qualibet marcha. Item in dictis florenis sit .... ab una parte imago Beati Johannis Bapt. & supra spatulam dextram ipsius imaginis sit ... unus parvus Dalphinus, & circumscribatur à dicta parte* Sanctus Johannes Baptista. *Ab alia vero parte dicti floreni sit ... unus flos de lilio, circumscribatur à dicta parte* Guigo Dalphinus. Consilium ann. 1327. tom. 2. Hist. Dalph. p. 214. ejusdem legis, ponderis & figuræ ex Ordinat. an. 1340. ibidem p. 415. Item

¶ *Albi denarii*, dicti *Grossi Dalphinales* ponderis 60. ad marcam Dalphin. legis 11. denar. argenti puri, ad remedium legis 1. gran. circiter, & ad remedium ponderis sex septimarum 1. grossi, pretii 17. den. *Quilibet grossus habeat ab una parte in medio figuram seu imaginem unius hominis sedentis super duobus piscibus Dalphinis, uno ad dextram, & alio ad sinistram partem, habentis in manu dextera unam virgam, & in summitate ipsius virgæ unum florem, & habentis in capite unum circulum floreum, & circum circa sint ... primo supra caput dictæ imaginis una crux, & præterea litteræ continentes hæc verba*, Humbertus Dalphinus Viennensis, *ab alia vero parte debeat esse una magna crux in medio, & quatuor pisces Dalphini parvi, videlicet unus in quolibet quarterio seu vacuo dictæ crucis, & circumquaque, primo crux & deinde litteræ ...* Grossus Dalphinalis. Item

¶ *Oboli grossi Dalphinales* cursus 8. denar obol. legis 8 denar argenti puri, ponderis 7. sol. 4. denar. dictorum obol. ad marcam, ad remedium legis 1. gran. & semiss. & ad remedium ponderis semiss. denar. *Quilibet obolus grossus habeat ab una parte in medio unum magnum piscem Dalphinum, & circum circa primo crux, & deinde litteræ ...* Humbertus, &c. *alia vero parte debet esse in medio una magna crux, & duo Dalphini, in duobus quarteriis dictæ crucis & circumquaque præmissa cruce litteræ ....* Obolus Grossus Dalph. Item

¶ *Duplices Dalphinales* legis 4. denar. ponderis 15. sol. 10 denar. ad marcam, ad remedium legis 1. gran. circiter, & ad remedium ponderis 1. duplicis, pretii 2. den. ejusdem figuræ in antica qua *oboli* supra, *in alia vero parte sit quædam crux magna quæ vadat à qualibet parte usque ad summitatem circuli, & unus piscis Dalphinus in uno quaternorum dictæ crucis, & litteræ circum circa ...* Duplex Dalph. Item

¶ *Denarii nigri Dalphinales* leg. 3. den. ponderis 24. sol. ad marcam, ad remedium legis 1. gran. circiter, & ad remedium ponderis 5. den. pretii 1. den. in antica effictus Dalphinus ut in *obolis*, in altera crux cum Inscript. Denarius Dalph. Item

¶ *Oboli nigri Dalphinales* pretii 1. obol. legis 2. den. minus 2. gran. ponderis 33. sol. 4. denar. ad marcam, ad remedium legis 2. gran. circiter, & ad remedium ponderis 4. obol. ejusdem figuræ in antica parte qua denarii nigri, in postica *sit in medio una crux quæ extendatur à qualibet parte usque ad summitatem circuli, & litteræ circumquaque præmissa cruce ...* Obolus Delphinalis.

¶ *Dozeni* pretii 12. den. leg 6. den. argenti puri, ponderis 10. sol. ad marcam. Item

¶ *Moneta alba* legis 6. denar. argenti puri, ponder. 6. sol ad marcam, *& habeat ab una parte circulum infra quem sit unus Dalphinus, & ab alia parte sit una crux parva, prout habent Turonenses argentei regni Fran-*

Franciæ, ex laudato supra Computo an. 1339. Vide *Degenus*.

¶ S. DEODATI (*S. Diey*) apud Lotharingos monetæ mentio fit in litteris Ermengardis ann. 1051. apud D. Calmet. tom. 1. Histor. Lotharing. col. 441. in Chartis ann. 1115. 1176. ibidem tom. 2. col. 261. 368. ubi monetæ typum delineavit num. 153. ejusdem præterea meminit P. *Benoist* in Origin. Domus Lotharing. pag. 531.

S. DIONYSII in Francia Abbatum moneta, de qua Doubletus p. 407.

¶ DIVIONENSIS moneta. Vide supra *Burgundiæ Ducum Moneta*.

DROCENSIUM Comitum monetæ mentio est apud Ordericum Vitalem lib. 5. pag. 576. 596. 685. [Adde Vitam S. Hildeburgis tom. 2. Spicilegii Acheriani pag. 690.]

DUNENSES denarii, [quorum 14 dicuntur valere 12. parvis Turon.] ex Regesto 123. jubentur esse 3. denar. 10. gran. legis argenti Regis, & 19. sol. 7. denar. ponderis ad marcam Paris. *Malliæ* eorumdem denariorum 2. denar. 21. gran. legis argenti Regis, & 17. sol. 4. denar. obol. duplic. ad marcam Paris. Monetæ inscriptum, CASTEIDUNI. Figuram hic damus, quam delineavit etiam Thevetus tom. 2. Cosmograph. pag. 519. ut & Hautinus pag. 49. [cui alterum typum subjicimus.] Hujus mentio occurrit in Histor. Drocensi pag. 137. [& in Charta Ludovici Comit. Blesensis an. 1197.]

¶ EBREDUNENSIUM Archiepiscoporum monetæ mentio fit in Charta an. 1147. tom. 1. Histor. Dalphin. p. 89. col. 1. qua id juris Willelmo Archiep. concedit Conradus II. Imper.

¶ EGIDIENSIS moneta, quæ in civitate S. Egidii sub Comitibus Tolosanis cudebatur occurrit mentio in Charta an. 1093. inter Probat. tom. 2. Hist. Occit. col. 336. Vide *Egidienses*.

FALCUMBERGENSIS Dominæ (*Fauquenberge*) Denarii ex Regesto 123. jubentur esse 4. denar. 12. gran. legis argenti Regis, & 17. sol. ponderis ad marcam Paris. Monetæ nulla est Inscriptio, cujus typum hic damus.

FLANDRENSES monetæ priscæ & recentiores passim habentur in libris Monetariis. Exstat in Regesto Parlamenti fol. 84. Arestum pronuntiatum in Parlamento S. Martini an. 1289. quo *non obstantibus propositis a Comite Flandriæ, pronuntiatum fuit, quod ordinatio, quam dominus Rex fecit super monetis, in Comitatu Flandriæ tenebitur: & fuit præceptum dicto Comiti ut eam teneri faciat & servari*.

¶ FORENSIUM Comitum monetæ mentio occurrit in Charta an. 1223. inter Instrum. novæ Gall. Christ. tom. 4. col. 28.

¶ FURENSIUM Comitum monetæ figuram hic describimus, de qua nihil mihi præterea occurrit.

¶ S. GALLI moneta Agnum paschalem seu vexilliferum præferebat, ex Vadiano in Johan. Christophor. Olear. Isagog. ad Nummophyl. bracteat. pag. 24.

¶ S. GAUGERICI Cameracensis moneta, cujus typum descripsit D. *le Blanc* pag. 127. Incertum tamen an id juris umquam habuerit istud monasterium: nullum quippe ea de re mihi occurrit monumentum; unde monetam regiam esse suspicor S. Gaugerici nomine insignitam, quod in monasterio, vel Cameraci, ubi in primis colebatur, percussa fuerit. Id autem non semel factum ex infra dicendis observare est.

GENEVENSIUM Episcoporum monetæ meminit Scriptor libri, cui titulus *le Citadin de Geneve*, pag. 177.

¶ Ejusdem sub nomine *Gebennensis monetæ* occurrit mentio in Charta an. 1231. inter Instrum. novæ Galliæ Christ. to. 4. col. 30. & in Statutis S. Claudii an. 1448. pag. 83.

¶ GERUNDENSIS monetæ, in qua tertiam partem habebant Episcopi, meminit Silvester II. PP. in Epist. ann. 1002. Append. Marcæ Hispan. col. 959.

¶ GIEMENSIS in diœcesi Autissiodorensi monetæ mentio fit in Computo an. 1202. apud D. *Brussel*. tom. 2. de Usu feudor. pag. 150. Fuit autem Giemum prisci Comitatus caput, teste Valesio in Notit. Gall. pag. 234.

¶ GUILLELMENSES, Moneta Comitum Forcalquerii, quibus commune fuit *Guillelmi* nomen, unde vocis origo. Charta an. 1202. apud Gaufridum Hist. Provinc. p. 79. *In pace & concordia facta per Raimundum Comitem Tolosanum, inter Willelmum Comitem Forcalquerii & D. de Simiana & de Relhania, mandat dictus Raimundus ut ... haberet albergam* 200. *equorum, vel redemptionem pro alberga* 500. *solidorum Guillelmensium*. Anno 1242. 58. sol. Guillel. computantur pro marca argenti puri apud D. *le Blanc* p. 29. *Libri & solidi Willelmenses*, in Charta Gaufridi Episc. Apt. an. 1146. apud Sammarth. *Willelmenses solidi*, in Ch. an. 1247 inter Instrum. tom. 1. novæ Gall. Christ. p. 80. Typum damus ex Gazæo Præs. *de Mazaugues*.

¶ HEDUENSIS moneta. Vide supra *Augustodunensium Episcop. &c.*

¶ HUGONENSES, Moneta Comitum Ruthenensium, ab Hugone, ut videtur, qui ab an. circiter 1010. usque ad an. 1056. Comitatum Ruthenensem obtinuit, sic dicta. *Hugonenci*, in Charta an. 1095 tom. 2. Histor. Occitan. inter Probat. col. 337. *Propter* 800. *solidos Hugonences de moneta optima, exhibiles, & percurribiles*. *Ugonenci*, ibidem col. 338. ex Charta an. 1095. & in Chartis ann. 1125. col. 429. 431. *Hugonenqui*, in Charta an. 1101. Vide in *Marteror*. Earumdam mentio rursum occurrit in Charta manumissionis an. 1251.

INCULISMENSIS monetæ meminit [Tabular. Dolensis Abbatiæ fol. 30.] Ademarus Cabanensis pag. 160. Histor. Pontific. & Comitum Engolismensium c. 13. & Beslius in Episcopis Pictav. p. 79.

¶ INDENSI seu S. Cornelii monasterio prope Aquisgran. jus cudendi monetam à genitore suo traditum confirmat Otto III. Imper. Diplomate an. 985 apud Marten. tom. 1. Ampliss. Collect. col. 336. *Mercatum quoque ibidem habendum, una propria cum Moneta, sicut à pio genitore nostro illis traditum comperimus, ita & nos ... concedimus*.

LAUDUNENSIUM Episcoporum monetæ, quas *Maailles Lovisiennes* appellatas docet Regestum 123. debent esse 3. denar. 18. gran. legis argenti Regis, & 15. sol. malliar. duplic. ponderis ad marcam Paris. Iis inscriptum, LUDOVICUS REX .... GAZO EPISCOPUS. [Statutum Ludovici IX. an. 1265. tom. 1. Ordinat. Reg. Franc. pag. 94. *Que nuls ne prenguent en sa terre, fors purs tournois & parisis & Loevesiens, deus pour un parisis*.] Earum figuram damus ex Regesto: hanc etiam descripsit Thevetus l. 15. Cosmograph. cap. 3. ut & Hautinus pag. 47. Vide Guibertum lib. 3. de Vita sua cap. 7. & Hermannum Monach. de Mirac. S. Mariæ cap. 17.

LEODONENSIS monetæ meminit Colutus in Hist. Sequan. p. 300.

LEMOVICENSIUM Vicecomitum Denarii, [quorum 13. va-

13. valent 12. parvis Turon.] ex Regesto 123. debent esse 3. denar. 16. gran. legis argenti regii, & 19. sol. [6. denar.] ad marcam Paris. *Malliæ* eorumdem denariorum 3. den. legis argenti regii, & 16. sol. 9. denar. malliar. duplic. ad marcam Paris. Eorum figuram damus ex Regesto: hanc etiam descripsit Duchesnius in Castilionensi, ut & Thevetus lib. 14. cap. 8. & Hautinus pag. 47. Ejusce monetæ mentio habetur apud Justellum in Probat. Histor. Arvern. pag. 47. & Histor. Turen. pag. 50. ut & in Tabular. Abbatiæ Conchensis in Ruthenis char. 56. 115. 134. & alibi passim sub Roberto Rege, ubi *Lemovicani* appellantur. [Adde Litteras ann. 1275. inter Ordinat. Reg. Franc. tom. 3. p. 60.] Vide *Barbarini*.

LEODIENSIS moneta, seu Episcoporum Leodiensium, de qua hic in Magno Recordo Leodiensi pag. 109. *Item de Liegeois fait dois u on. est sur le mare vingte den e sols & owit deniers Liegeois, & dois avoir en les mare de Liegeois d'aloy quatre deniers & obole, & decby à abinque deniers il se passe cheyans en bourse, & se il passe chinque deniers, & un cope li monnoies, est attaint de son bonneur, &c.*

LINGONENSIUM Episcoporum monetæ mentio est apud Perardum in Burgundicis pag. 48. [ubi descripta Charta Caroli Calvi qua Isaaco Lingon. Episc. concedit jus cudendi monetam,] & Claudium Robertum in Gallia Christiana pag. 368. 369. In Regesto feodorum Ecclesiæ Lingonen. fol. 14. Pactum describitur initum an. 1185. inter Hugonem Ducem Burgundiæ & Episcoporum Lingonensem, quo cavetur, *quod nulla alia moneta currant apud Castellionem nisi Divionenses & Lingonenses*. Ibi etiam Dux promittit, *quod monetam Divionensem à lege nec à pondere mutabit in vita sua absque consensu Episcopi*. [In Charta an. 1190. ex Chartular. Lingonensi in Biblioth. Colbert. Henricus dominus de Fouvento concedit Manassero Episc. Lingon. *Ut moneta Lingonensis semper apud Fonventum in tota terra sua de cetero liberius currat & plenarie recipiatur*.] Charta alia an. 1255. fol. 31. *Je Richars Sire de Passavant, salut. Cognene chouse soit a tous que mes oncles li sires Ri. hars de Mostivel ba reconnu qu'il est bons Evesque de Leingres pour 12. livres de Langoines qu'il dost panre en la vente de Leiagre chascun an tous jonrs, &c.* [Vide Gaultherotium in Anastasi Lingonen. pag. 388.]

LODOVENSIUM Episcoporum monetæ meminit Plantavitius in Episc. Lodovens. p. 81 [ubi Raymundus Episc. qui & Pastor bonus nuncupatus, dicitur an. 1122. instituisse Beroardum Guibertum monetæ magistrum cum facultate ipsam cudendi, vel ab aliis nomine suo cusam probandi. Pag. 96. Philippus August. rex in Diplomat. an. 1188. confirmat Lodovens. Episcopis jus cudendi monetam, quæ, *ad instar monetæ regiæ totum Lodovesium ab omnibus acceptaretur*. Adde pag. 97. & 237 ubi quævis alia moneta prohibetur præter Parisiensem, Turonensem & Lodovensem, ex Charta an. 1285.]

¶ LOTHARINGIÆ Ducum monetarum typos quotquot reperire potuit, profert D. Calmet initio tom. 2. Histor. Lotharing. ubi de iis pluribus disserit: unum aut alterum ex iis quos antiquiores existimat hic delineari curavimus. Primus denarius Ferrici III. esse videtur qui an. 1298. obtinuit ab Alberto Imperat. jus cudendi monetam apud Yram: alter Theobaldi II. qui ab an. 1303. ad an. 1312. Ducatum habuit. A *spatha* in iis efficta denarios esse putat qui *Spatharii* seu *Espadins* dicebantur. Vide eadem de re P. *Benoist* de Origin. domus Lotharing. pag. 530. & *Baleicourt* in Tract. Histor. de Orig. ejusdem familiæ pag. XXVII. & CCLXXVII.

LUGDUNENSIS monetæ typum ex Hautino hic exhibemus. Charta ann. 1151. in Histor. S. Barbaræ Lugdun. *Misit ... in gageriam pro 10. millibus solidorum Lugdunensis monetæ, cujus 28. solidi valebant marcam puri argenti.*

☞ Jus cudendæ monetæ Archiepisc. Lugdunensibus concessum videtur à Friderico Imper. an. 1157. Bulla aurea in Instr. tom. 4. Gall. Christ. col. 17.

MAGALONENSIS Episcopi Denarii, [quorum 13. computantur pro 12. parvis Turon.] ex Regesto 123. debent esse 3. denar. 16. gran. legis argenti regii, & 19. sol. 6. denar. ponderis ad marcam Paris. *Malliæ* eorumdem Denariorum 3. den. legis argenti regii, & 16. sol. 6. denar. malliar. duplic. ponderis ad marcam Paris. Moneta una parte crucem præfert, [crucem hic non agnosco;] altera 4. globulos in quadrum effictos, absque ulla Inscriptione. Typum damus ex Regesto. Habetur etiam apud Hautinum p. 45. & Thevetum lib. 14. c. 8. p. 510.

MAGDUNI in Biturigibus (*Mean sur Yevre*) domini (Roberti Atrebatensis) Denarii, [quorum 15. valere dicuntur 20. parvis Turon.] ex Regesto 123. debent esse 3. den. 6. gran. legis argenti regii, & 20. sol. ponderis ad marcam Paris. *Malliæ* eorumdem Denariorum 2. denar. 16. gran. legis argenti regii, & 17. sol. 2. denar. obol. duplic. ponderis ad marcam Parisiens. Monetæ typum hic damus, cujus mentio est præterea in Charta ann. 1177. apud Thomasserium in Consuetud. localibus Bituricensibus pag. 73. Vide Thevetum lib. 14. cap. 15.

MARCHIÆ Comitum, ex Regesto 123. denarii debent esse legis 3. denar. 6. gran. argenti regii, & ponderis ad marcam Paris. 20. sol. [ejusdem pretii atque Magduni denarii.] Eorumdem *Malliæ*, legis 2. denar. 16. gran. argenti regii, ponderis 17. sol. 2. denar. obol. duplic. Atque hi denarii *Marchiones* & *Marchisienses* vulgo appellabantur. Chronic. S. Stephani Lemovicensis: *Anno 1211. Hugo li Bruns Comes Marchia fecit novos Marchiones fieri. Libra Marchionesses*, in Charta ann. 1151. *Libra Marchionum* an. 1252. *Marchiones veteres*, in Charta an. 1258. apud Justellum in Probat. Histor. Turenensis pag. 47. 49. 54. 56. *Solidi Marchisienses*, in Charta Willelmi Burdegal. Archiepisc. an. 1227 in Tabulario S. Amantii Inculismensis. [*Solidi Marcheuses*, in Testam. Aimerici apud Stephanotium tom. 3. Antiquit. Pictavien. MSS. p. 756. *Pro alia marcha reddidit eidem 50. solidos Marchenses*. Pluries ibi. *Marchienses*, in Charta an. 1251. ibidem pag. 861. *Marchisanorum moneta*, in Bulla Nicolai V. PP. an. 1451. in Bullar. Carmelit. pag. 225.] Ex Charta anni 1231. apud eumdem Justellum colligimus hac tempestate 13. solidos Marchinnum valuisse 12. Turonensibus. Alii videntur *Obols de Marchia*, in Visitatione Thesaurariæ Ædis S. Pauli Londinens. an. 1295. in Monastico Anglicano tom. 3. pag. 312. Marchiæ Comitum denariorum figuram damus ex Regesto: hanc etiam descripsit Thevetus in Cosmographia lib. 14. cap. 8. ut & Hautinus pag. 41. [cui alteram subjicimus.]

MARGULIENSIS moneta. Vide infra *Melgoriensium Comitum moneta*.

S. MARTINI Turonensis Abbatum monetæ meminit Proustius in Loduno p. 23. 25.

☞ A prædecessoribus suis Regibus id juris concessum Ecclesiæ S. Martini testatur Carolus Simplex in Charta qua idem jus rursum eidem asserit an. 919 apud Marten. tom. 1. Ampl. Collect. col. 275. *Expetiit* Rober-

ber-

Episc. Magalon

Dom. Magdun

Com. Marchiae

S. Martini Turon.

Massilienses

Matiscon.

S. Medardi.

Episc. Meldens

Com. Niuern.

Com. S. Pauli.

Com. Pictau.

Com. Pontivi.

Com. Provinciae.

Com. Regitestens.

Archiep. Remens

Com. Ruthenensis.

Com. Sacricosaris.

Sauviniacensis

Com. Suession

Com. [illegible]

Com. Trecensium

Trenorchiensis.

Vicec. Turonens.

Episc. Valentinens

Archiep. Viennens.

Com. Vindocin.

Dom. Virsion

bertus abbas) *ut ... sicut priscis temporibus, à prædecessoribus nostris Regibus concessum fore probatur, propriam Monetam & percussuram proprii numismatis nostra auctoritate concederemus*. Eadem habent Diplomata Radulphi Regis an. 930. apud eumdem tom. 1. Anecd. col. 65. & Hugonis Reg. an. 987. tom. 1. Ampliss. Collect. col. 341. Hujus monetæ typum hic describimus. Frequentissimi usus fuit hæc moneta, ut pote quæ nec pretio, nec lege, nec pondere umquam mutaretur.

MASSILIENSIS monetæ, urbis, vel Vicecomitum, aut Episcoporum Massiliæ, vulgo *Marseillez* dictæ, meminerunt Statuta Massiliensia confirmata an. 1257. *In moneta grossa, quæ vulgariter Marseilez, vel minuta, quæ similiter appellatur Marseilez, habeat dominus Comes 12. denarios Massilienses minutos de qualibet marca argenti fini operata in dicta moneta, & idem intelligitur de moneta Millarensium*. In eo Fœdere quod dictum est inter Carolum Comitem Provinciæ & Massilienses, an. 1257. art. 20. eadem propemodum habetur; [ubi ea conditione id juris conceditur ut *in Massilia, & non alibi & per homines Massiliæ cudatur hæc moneta*.] In illo vero quod inter eosdem sancitum est ano. 1269. statutum est, ut deinceps 14. denarii Massilienses, 12. Turonensibus valerent. Legi in Analectis Peirescianis, Raimundum Berengarium Comitem Provinciæ facultatem Massiliensibus concessisse *grossam monetam* cudendi, in inferiore urbis parte, dummodo moneta illa esset proba & *legalis*, & ex unaquaque marca denarii duo sibi darentur, Tabulis 17. Kal. Januar. an. 1218. Vide Guesnaium in Massilia Gentili lib. 1. cap. 31. & supra in voce *Millarensis*.

☞ Duplex itaque moneta Massil. in usu fuit, minuta una, dicta *solidi minuti Massilienses*, pretii 1. sol. Reg. quorum 20. libram Regalem efficiebant: altera fortior, quæ *Grossa* nuncupabatur. *Marseillez gros* & *Marseillez menus*, in Computo an. 1251 Kal. Februar. an. 1228. *3. libræ Massilienses computantur pro 1. uncia auri*, & *3. bezancii & mediam de Suria pro 2. lib. Massil. & 3. bezancii de cibo pro 1. lib. Massil.* Idem legitur in Pace Comit. Provinc. & Communit. Massil. an. 1243. In Computo an. 1241. *Florenus parvus & justus* dicitur valere 12. solid Massil. sive Regal. Plura videsis apud Ruffium Histor. Massil. 2. Edit. an. 1696. tom. 2. pag. 323. & seqq. Minuti Massiliensis typum hic damus ex iis qui nuper Massiliæ effossi sunt; quem etiam descripsit Ruffius pag. 441. Histor. Massil. 1. Edit. Hujus pretium est 7. solid. hodiernæ monetæ.

MATISCONENSIS monetæ mentio est apud Sanjulianum in Matiscone pag. 251. 290. & Thevetum lib. 14. Cosmogr. c. 17 à quo hic describitur.

¶ S. MAXIMINI Trevirensis monasterio jus cudendi monetæ concessum ab Ottone III. Imper. Diplom. an. circit. 1000. apud Marten. tom. 1. Ampliss. Collect. col. 361.

¶ S. MEDARDI moneta. Huic monasterio jus cudendi monetam concessum à Ludovico Pio supra docuimus ex Histor. Translat. S. Sebastiani. Typum profert D. *le Blanc* pag. 136. in cujus altera parte inscriptum MONETA S. MEDARDI, unde à monachis S. Medardi cusum certo existimat, re haud satis perpensa; est enim moneta palatina, seu in palatio regio S. Medardi percussa, quod fieri solitum jam monuimus. Alterum descripsit Dormaius initio tom. 2. Histor. Suession. unde hic delineari curavimus, quem monetæ monasterii S. Medardi typum esse libentius crediderim.

MEDONTENSIUM Comitum monetæ meminit Ordericus Vitalis p. 595. 596.

MELDENSIUM Episcoporum Denarii [quorum 14. computantur pro 12 parvis Turon.] ex Regesto 123. jubentur esse 3. den. 10 gran. argenti Regis, & 19. f. 7. denar. ponderis ad marcam Paris. *Mollie* vero eorumdem Denariorum 2. den. 21 gr. legis argenti Regis, & 17 f. 4. den. obol. dupl ad marcam Paris. Monetæ typum damus ex Regesto.

☞ Eo jure privasim à Comite, longe ante annum 1130. gaudebat Episcopus Meldens. ut constat ex Charta Burchardi ejusdem urbis Episc. eo circ. anno exarata apud Marten. tom. 1. Ampliss. Collect. col. 696. *Notum facio ... quod Meldensem monetam, quæ episcopalis juris est, quam sicut plerique testati sunt, prædecessores nostri aliis atque aliis ... ad beneplacitum suum dederant*, &c. Charta Henrici Comit. Trecens. an. 1165. ibidem col. 873. *Juravit quod Meldensem monetam nec bonam nec falsam deinceps fieri faciam*. Typos Meldensis monetæ sub Burchardo & Stephano Episcopis cusæ hic adjicimus, cum ea, quam exhibuit D Caogius, figura antiquiores sint atque ab ea nonnihil dissimiles.

MELGORIENSIUM Comitum moneta in Occitania, deinde Episcoporum Magalonensium, seu Monspelsulani, postquam idem Comitatus in eorum jus devenis ex Innocentii III. Papæ concessione ac infeudatione, an. 1197. qui longe antea summo Pontifici concessus fuerat a Petro Comite Melgoriensi, Godefrido Episcopatum Magalonensem obtinente an. 1085. ut docet Catellus lib. 5. Rerum Occitanarum pag. 987. Hujus porro monetæ cudendæ juris partem postea vendiderunt Episcopi Magalonenses Montispessulani Consulibus & Dominis, ut habet idem Catellus pag. 991. Id tamen jus cudendæ monetæ Magalonensibus Episcopis deinceps controversum fuis à S. Ludovico, qui super hac re querelas suas exposuis Clementi IV. PP. ut ex Epistola ejusdem Pontificis docemur, quam descripsit Illustriss. Episcopus Monspeliensis, in Notis ad Epistolas Innocentii III. pag. 195. e quo idem Clemens Episcopum ob indebiti juris usurpationem objurgavit scripta alia Epistola data Viterbii 16. Kal. Octobr. an a. cujus partem descripsit Dadinus Altaserra lib. 2. de Comitibus Provincialibus cap. 5. p. 142. non quod Regia sibi is jura vindicaret, quandoquidem Comitatus Melgoriensis Ecclesiæ, non Regni Franciæ, feudum erat; sed quod id juris Summi esset Pontificis, neque in ea quam Innocentius III. Comitatus Melgoriensis Magalonensi fecerat, concessione contineretur, nihil ad rem faciente quam proferebat, possessione. Ubi licet advertere in binis istis Epistolis, monetam hanc *Milsarensem* appellari, & ita scribi in MSS. Codd. non vero *Melgoriensem*, uti edidit Altaserra, cum *Milsarensis* nomine species monetæ Melgoriensis intelligi debeat. *Mergoresos*, quos alii *Melgorienses*, vocat Raimundus *de Agiles*, seu *de Agilers*, qui vixit an. 1100. [Ex Charta an. 1130. inter Probat. Histor. Occitan tom. 2. col. 456. discimus qua lege & quo pondere cusi ea ætate Melgorienses: *Præterea ipsam monetam de Melgorio de cætero non faciam fabricari nisi in hoc pondere & in hac lege; videlicet denarios integros ad 4. denar. argenti fini, & XXIV. denar. in uncia, & mesallas ad 3. denar. argenti fini, & XXV. in uncia, & in XX. sol. habeat semper 3. sol. de medallias tantum*. Eadem fere habentur in Charta an. 1132. ibidem col. 464. *Si vero interim moneta fuerit facta apud Melgorium, Ildefonsus comes faciat eam fieri æque pondere & lege qua fieri debet: videlicet 12. denarios ad 4. denar. argenti fini, & 12. den.*

medalarum ad 3. den. argenti fini & 24. denarios denariorum ad pondus unius unciæ, & 25. denarios medalarum ad pondus unius unciæ, & in 20. solid. sint tantum 3. solidi medalarum. Adde ibidem col. 467. & 477. Eorumdem pretium ibidem col. 461. statuitur in Charta an. 1131. *Debemus reddere ... libram de argento fino ad pensum directum de Biterris ad computum de solidis 65, Melgoriensibus.*] Charta an. 1143. ex Tabular. Arelatensi fol. 126. docet 46. solid Melgorienses confecisse marcam argenti, [ejusdem pretii an 1145. ex Charta inter Schedas Pr. *de Mazaugues*; in Charta an. 1150. ex Biblioth. Colbert. 48. sol. Melgorienses computantur pro una marca argenti fini; in Charta an. 1161. 50. solid. Melgoriens. conficere dicuntur marcam argenti; item in Charta an. 1167.] Plantavitius in Episc. Lodovens. pag. 96. testatur an. 1188. 60. millia solid. Melgoriensium valuisse 24. millibus librarum Turonensium: *Valebat enim*, inquit idem Scriptor, *asses dicta Gallicos hodierni temporis solidus unus Melgoriensis*; [in Charta 8 Aug. an. 1190. inter Schedas mox laudatas 700. marcæ argenti fini æquiparantur 35000. solid. Melgorien. ibidem ex Charta an. 1198. 50. solid. Melgor. marcam conficiunt; ejusdem pretii an 1204. 1209. ex Tabular. Carcasson. an. 1213. ex Plantavitio in Episc. Lodovens. pag. 119. solidi Melgorien. ejusdem valoris atque Turonenses statuuntur in Charta 21. Januar. 1395. Ex his facile colligitur errare Pitonem cum scribit lib. 2. Histor. Aquensis pag. 100. 25000 sol. Melgorienses valuisse 26000. Scutis: nusquam enim solidi Melgorien. pluris æstimati quam 11. vel 12. solid. nostræ monetæ.] In Tabular. Ecclesiæ Narbonensis habetur Charta ann. 1163. in qua *solidus Melgoriensis* dicitur esse *à lege 4 denariorum argenti*, & marcam argenti fini valuisse 48. Melgoriensibus. [Chartular. Monsilpessul. dictum *Magnus Talamus* fol. 59. *Promittimus vobis ... quod monetam nostram Melgoriensem cudi & fabricari faciemus in perpetuum ad legem 4. denar. minus picta argenti fini Montispessulani, & ad pondus 18. solid. & 9. denar. in marca Montispessul.*] Sed & etiamnum in Ecclesia Narbonensi *solidis Melgoriensibus* rationes ineuntur. Observat præterea Catellus lib. 1. Rerum Occitan. pag. 51. in compluribus Occitaniæ tractibus fodinas exstitisse auri ac argenti maximeque in Melgoriensi, quod potissimum ex cavernis & latumiis, quæ adhuc visuntur colligere est: unde forte accidit, ait idem Scriptor, ut Melgoriensis monetæ officinæ præsertim inclaruerint. Id autem juris erat Dominis Montispessulani in hasce monetas, ut pro quacumque libra, quæ cuderetur, tres denarios percipere eis liceret. Guillelmus cognomento de Tortosa, quod ejusce urbis in Hispania dominus esset, filius secundogenitus Guillelmi Domini Montispessulani & Sibyllæ, tres hosce denarios in hæredis sortem a patre obtinuit, quos Guillelmo Domino Montispessulani fratri donavit Dipl. ann. 1157. in Camera Computor. Parisiensi asservatur. Adde Gariellum pag. 128. 134. 149. Alio deinde mense Mart. an. 1188. scripto, Guillelmus Dominus Montispessulani filius Ducissæ Mathildis, professus est tenere se in feudum a Raimundo Comite Tolosano, ut Melgoriensi Comite, *illos tres denarios Melgorienses, quos habebat & percipiebat in moneta Melgoriensi in singulis libris ipsius monetæ, sicut in Chartis exinde factis continetur*. Eodemque Diplomate pollicetur Guillelmus Raimundo & ejus successoribus Comit. Melgor *quod monetam Melgoriensem non faciet contrafacere, nec aliam monetam aliatam argenti non faciet fieri in Montepessulano, nec extra in toto Comitatu Substantionensi contra illam, nec aliam monetam assumere faciet in Montepessulo, nec in toto posse suo, nisi istam monetam Melgoriensem, quamdiu erit ejus legis & ponderis qua statuta sunt, sicut in Chartis ipsius monetæ inter eos factæ continetur*. Descripsit Gariellus in Episcopis Magalonensibus pag. 100. Edit. ann. 1652. Diploma Honorii PP. II. quo Melgoriensem monetam alibi quam Melgorii cudi, eamque adulterari vetat. Ad Monetas denique Dominorum Montispessulani pertinet, quod in veteribus schedis sub an. 1320. scriptis legitur: *Ce sont ceus qui vont contre ces establissemens dessusdiz des monoies. Li Rois d'Arragon fait faire une monnoie en la terre de Monpellier qui court pour 12. tournois par toute la terre le Roy qui est en Provence, & ne valent pas tant comme deniers d'argent de 4. d. le marc, & fait faire en la ville de Monpelier plusieurs monnoies d'or contrefaites, dont onques mes nul Sires de Monpelier n'ot ne ne fist monnoie coursable en la terre de Monpellier.*

☞ Eædem jam tum ante hæc tempora expositæ querelæ, ut discimus ex Concordia inter Petrum Comit. Melgor. & Guillelmum dom. Montispess. an. circ. 1080. tom. 2. Hist. Occit. inter Probat. col. 311. *Manifestum est quia Petrus comes interpellavit & rancuravit de hominibus de Montepessulano, & de aliis hominibus de Guillelmo de Montepessulano, de ipsas cogocias, & de ipsos raptus & de ipsis homicidiis, & de ipsis arguintars, & de ipsa Moneta de ipso auro, &c.*

¶ *Margulienses*, ut *Melgorienses*, in Charta an. 1113. ex Chartul. Aptensi fol. 15.

¶ *Melgorenses*, in Charta an. 1109. inter Probat to. 2. Hist. Occit. col. 373.

¶ *Melgurenses*, in Charta Raimbaldi Archiep. Arelaten. apud D. *Chantelou* in Histor. Montis-Majoris MS.

¶ *Malgoyrenses*, apud *la Faille* tom. 1. Histor. Tolos. p. 37. ex Charta an. 1271. *Melgoryenses*, in Statutis Arelat. MSS. art. 76.

¶ *Melgorienses*. Annal. Genuens. Oberti Cancell. apud Murator. tom. 6. col. 308.

¶ *Melgurisi Denarii*, in Charta 11. sæculi ex Chartul. Aptensi fol. 72.

METENSIUM Episcoporum monetæ mentio est apud Valaderium in S. Arnulfi Basilica pag. 2. & apud Meurissium in Episc. Metens. p. 333. 476. 529. 624. [Charta an. 1206. in Histor. Mediani Monast. pag. 314. *Invadiavit tertiam partem decimarum sub summa 15. lib. Metensis monetæ, quando 26. solidi valebant marcham puri argenti.*]

☞ Id jus cudendæ monetæ Consulibus civitatis à prædecessoribus suis venditum redemit Cardinalis Lenoncurtius 7. Oct. 1553. quod Henrico II. Reg. Franc. cessit Cardinalis à Lotharingia ann 1556. ut scribit D. Calmet. tom. 3. Hist. Lothar. col. 42. qui ejusdem monetæ typos descripsit ibidem tom. 2. n. 130. & seqq. Vide præterea P. *Benoist* de Orig. Domus Lothar. p. 530.

¶ S. MICHAELIS Ecclesiæ (*S. Michiel*) jus cudendi monetam concessum à Richero Virdunensi Episc. docet Charta an. 1099. apud eumdem D. Calmet. ibidem tom. 1. col. 512.

MIMATENSIS Episcopi monetæ mentio est in Charta an. 1265. in Regesto 31. S. Ludovici Tabulario Regio, in qua hæc habentur: *Nec voluit præterea Rex quod cursus monetæ Episcopalis, si quam habebat*, (Episcopus Gabalitanus) *impediretur in tota diœcesi sua*. [Ejusdem mentio fit in Charta ann. 1306. ex Tabular. Mimat. Vide *Moneta Contaminata*.]

¶ MOSOMENSIS monetæ meminit Mabillonius to. 4. Annal. p. 442.

¶ NANNETENSIS monetæ occurrit mentio in Statutis S. Ludovici an. 1265. tom. 1 Ordinat. Reg. Franc.

Franc. pag. 94. *Et commande pource que le pueple cuide qui ne soit mie assez de monnoie tournois & de parisis, que l'en prangue Nantois à l'Escu & angevins, quinze pour douze tournois.*

NARBONENSIS monetæ meminit Catellus in Rebus Occit. p. 77. 587. [& Charta an. 1007. inter Probat. Hist. Occit. tom. 2. col. 165. Charta an. 1098. *Aut de moneta de Biterris, aut de Narbona quæ electa esset, aut plata bona & fina ad computum libræ per solidos 34.* Adde Testam. Vicecom. Agathens. apud Marten. tom. 1. Anecd. col. 180.]

¶ NEMETENSIS monetæ mentio est in Diplom. Dagob. Reg. apud Trithem. Annal. p. 52.

¶ NIORTENSEM monetam Cluniacensibus concedit Guillelmus Dux Aquitaniæ Charta apud Acher. to. 6. Spicileg. pag. 459. *Niortum* in Pictonibus *castrum nobile* appellant Gesta Ludovici VIII. ut observat Valesius in Notit. Gall. p. 376.

NIVERNENSIUM Comitum denarii ex Regesto 123. debent esse legis 3. den. 16. gran. argenti regii, & ponder. ad marcam Paris. 19. sol. 6. den. Eorumdem denariorum *Malliæ* debent esse legis 3 den. pond. ad marcam Paris. 19. sol. 7 denar. obol. duplic. Mox hæc adduntur: *Et ne porrons faire que le dixieme de maailes, c'est à dire, 900. livr. de deniers, & 100. livr. de maailes doubles; & ainsi vaudront les deniers & maailles dessusdites avalué l'un parmi l'autre, à petits Tournois & a maailes Tourn. 20. denar. mains la livre que petits Tournois: c'est à sçavoir, que les 13. denar. de la monnoie dessusdite ne vaudront que 12. petits Tournois.* Typum hic damus, qui habetur etiam apud Thevetum lib. 14. cap. 14. & Hautinum in lib. de Monetis Francicis pag. 441. [alium addimus, cui etiam alterum Mathildis Comitissæ Nivernen. subjicimus.] Monetæ Nivernensis mentio est in Histor. Autissiodor. cap. 63. pag. 503.

NOVI CASTELLI dominorum monetæ mentio occurrit apud Vignerium in Orig. Alsatic. p. 155.

NOVIOMENSIUM Episcoporum monetæ meminit Vassorius in Novioduno p. 913. 914. [& Dormaius in Hist. Suession. lib. 5. c. 2.]

S. PAULI Comitum Denariorum figura habetur in Historia Castilionensi pag. 279. & apud Hautinum pag. 47. Describitur etiam in Regesto 123. unde eam hic damus.

PERTICENSIUM Comitum monetæ meminit Ægidius *Bry* in Hist. Pertic. p. 208.

¶ PETROCORIENSIUM Comitum monetæ mentio est in Scheda ann. 1308. infra laudanda.

PICTAVENSIUM Comitum Denarii, [quorum 14 computantur pro 12. parvis Turon.] ex Regesto 123. jubentur esse 3. den. 10. gr. legis argenti Regis, & 19. sol. 6. denar. ponderis ad marcam Paris. Eorumdem vero *Malliæ*, 2. denar. 21. gran. legis argenti Regis, & 17. sol. 4. denar. obol. duplic. ad marcam Paris. [Charta an. circit. 1105. apud Beslium in Comitib. Pictav. inter Probat. pag. 393. *Dedit ... propter hoc CCC. solidos Pictavenses veteres, & OC. alios solidos minotarum optimæ monetæ. Poitevins*, in Statuto S. Ludovici ann. 1265. tom. 1. Ordinat. pag. 95.] Monetæ typum hic damus, quem descripsit Thevetus lib. 14. cap. 6. ut & Hautinus pag. 49. [alterum adjicimus.] V. *Picta* 3.

¶ PODIENSIUM Episcoporum moneta. Id juris Adelardo Episc. Podiensi concessit Rodulphus Charta an. 924. inter Probat. tom. 2. Histor. Occitan. col. 62. *Concedentes ei ... universa quæ ibidem ad dominium & potestatem Comitis hactenus pertinuisse visa fuat; forum scilicet, teloneum, Monetam, & omnem districtum.* Quod confirmavit Lotharius Charta an. 654. ibidem col. 97. Ejusdem monetæ mentio est in Chron. Podiensi ann. 1077. & 1102. ibidem col. 8. 9. in Chartis Ludovici VII. Reg. Franc. an 1146. 1158. inter Instrum. tom. 2. Gall. Christ. col. 231. 232 in Tabular. Casæ Dei & Piperac. non semel.

PONTESIENSIS monetæ meminit Ordericus Vitalis p. 576. 596. 683.

Sed hæc Pontesiensis seu Pontisarensis moneta Palatinis monetis, quæ Pontisaræ in palatio regio cudebantur, videtur accenlenda, ut ex denario Ludovici VI. vel VII. cujus typum descripsit D. *le Blanc* pag. 15. colligitur.

PONTIVI Comitum monetæ mentio est in Hist. Comitum Pontivi p. 52. & in Hist. Eccl. Abbavill. p. 49. 50. 90. 465. [unde hic describimus.]

¶ POPELICANI Denarii, Moneta Comitum Redonensium, apud Lobinellum tom. 2. Histor. Britan. pag. 200. ex Tabul. Majoris Monast. CCXXV. *libras veterum denariorum Redonensium, qui fuerunt ante Popelicanos denarios ei* (Radulfo de Filgeriis) *præstitimus.* Incomperta mihi vocis origo: an huc spectat Manichæorum aut Valdensium hæreticorum numenclatura, qui *Popelicani* interdum appellabantur, ut videre est in *Populicani*.

PROVINCIÆ Comitum monetas, earumque figuras delineavit Anton. Ruffius in Histor. Comitum Provinciæ pag. 81. 150. 214. 244. 274. [& Honorat. *Bouche* tom. 2. Hist. Provinc p. 144. 306. 337. & 357. &c.] Vide *Regales*.

Provinciæ Comitum nomine & typo tum primum insigniri cœperunt monetæ Provinciales, cum an. 1146. Raymundus de Baucio Comitatum obtinuit à Conrado III. Imperatore, ut ex Charta hujusce concessionis conficit Gaufridus lib. 3. Histor. Provinc pag. 78. *Tradimus tibi vir nobilis Raimunde de Baucio ... jus habendi percussuram monete & cudendi proprie figure denarios, qui in toto regno nostre Provincie, ubi jam à longis retro temporibus nulla propria & specialis moneta fuit, legitimum & auctoritate regia confirmatum cursum ... habeant; exclusis ab ejusdem terræ commerciis & omni facultate dandi alterum regnorum monetas, quam monetam præcepto in æternum valituro à regia munificentia nostra acceptam, apud Arelatem metropolim & apud Aquis metropolim, & in castro de Trinquatalis, si sibi commodum fuerit fabricari faciet, remota inde tam in puritate quam in pondere totius falsitatis fraudulentia.* Id quidem mirum videtur, cum in eo jure Ecclesiis, Baronibusve, qui Comitibus Provinciæ longe inferiores erant, concedendo perfaciles fuerint Imperatores. Ut ut sit sub Raimundo Berengario cui, retractata Conradi III. traditione, Comitatum Provinciæ contulerat Fridericus I. Imperat. primum occurrit solidorum Provincialium mentio, quos paulo post *Regales* vel *Coronatos* appellavere a corona in iis efficta, ubi Ildefonsus Aragonum Rex Comitatui Provinciæ præfuit. Horum binos typos ex *Bouche* hic describimus. *Provenceaux*, in Statuto S. Ludovici an. 1265. tom. 1. Ordin. p. 95. *Regales coronati* memorantur in Charta ann. 1197. ex Tabul. Cartul. Montis-rivi diœc. Massil. *ad rationem 60. sol. pro marcha argenti fini.* In Chartul. processuum Clavar. an. 1200. 424. lib. 15. sol. 4. d. Provinc. valere dicuntur 500. lib. 9. sol. 14. d. Regal. Ibid. ad an. 1209. libra Regal minor statuitur libra Provinc. 3. sol. 4. den. Anno 1229. 4. Id. jan. ex Tabul. S. Vict. Massil. 58. sol. Regal. coronatorum conficiunt marcam arg. puri. In Chart mox laudata ad ann. 1320. libræ 80. Provinciales monetæ tunc currentis computantur pro 64. lib. *reforciatorum*. Ex Charta an 1325. in lib. viridi Episcopat. Massil. fol. 69. denarii 16. coronatorum valent uno Turon. grosso argenti

genti eum O rotundo. In Litter. Senescalli Provinc. 29. Septembr. 1330. 5. Provinciales ad 4. coronatos reducuntur. In Computo an. 1344. 102. lib. 8. sol. coronat. computantur pro 160. Florenis de Florentia, quorum unus valet 16. solid. Provincial. parvis. Ex Charta 27. Maii 1346. in lib. rub. Tabular. Capit. Aquens. fol. 213. 1. sol. Provinc. pro 10. denar computatur; ejusdem pretii 26. Mart. 1348. ex eodem lib. pag. 270. Anno 1364. 20. Decembr. ex Charta inter Schedas Peiresc. 150. lib. coronat. valent 140. lib. 12. sol. 6. denar. in Testam an. 1390. ex lib. rub. supra citato 16. solid. Provincial. aquiparantur 1. floreno auri; ejusdem pretii 17. Jun. 1 08. ex Charta inter Schedas Peiresc. Anno 1433. in lib processs. antiq. ex Schedis Præs. *de Mazaugues* 20. grossi computantur pro 26. solid. 8. denar. Provincial. Anno 1484. ult. Julii ex lib. rub. supra citato florenus de Rege valet 16. solid. Provincial. Statuta Aquensis Cur. submiss. an. 1559. pag. 50. *Et tam acter quam reus dent pignora aut fidejussores Curiæ ad rationem 3. solid. pro libra.* Ubi in margine scriptum: *Solidum accipe ex valore 9. denar. Regal. pro unoquoque solido, sive valunt chescun trois liars.*

¶ Prumiensi monasterio jus cudendi monetam concessum à Lothario Reg. Charta an. 861. apud Marten. tom. 1. Ampliss. Collect. col. 158.

Raimundenata, ita nuncupata moneta Comitum Tolosæ, apud quos *Raimundi* nomen frequens fuit, (nam ad septem recensentur in eorum stemmate.) *Raimundenci solidi*, sub Henrico & Philippo I. Regibus Franc. occurrunt non semel in Tabular. Conchen. Abb. in Rutbenis ch. 68. 268 269. 412. &c. [In Charta an. 1077. inter Probat. Histor. Occitan. tom. 2. col. 296. computantur 8. denar. Raimundenses pro 1. multone.] Hujusce monetæ præterea mentio est apud Innocentium III. PP. lib. 15. Epist. 186. [in Charta an. 1205. apud Gaufridum lib. 3. Histor. Prov. pag. 78. in Charta an. 1212. apud *Chanteleup* in Histor. MS. Montis-major. ubi *Raimundenses novi* dicuntur esse *ad legem 3. den. cujus monetæ 88. sol. valent marcam argenti*; ibidem in Charta an. 1122. &] in Charta an. 1232. ex Tabular. Vallis-bonæ descripta à D Luca Acherio ad Guibertum pag. 635. *Item dat dictu Jordana libras 35. denariorum Raimundensium, unum denarium, & solidos centum Raimundensium in rebus, retente ipsis jugalibus usufructu in vita sua.* Quinetiam extincta Comitum Tolosæ stirpe, ipsoque Comitatu ad Regiam Coronam delapso, mansit eidem monetæ ipsum idem *Raimundensium* nomen Quippe extat in Regesto 19. Tabularii Regii char. 146 continens compositionem super moneta Raimundensium, Albiensium inter R. Comitem Tolosæ, Durandum Episcopum Albiensem & Sicardum Alamanni, super eo quod eorum quisque habebat pleno jura tertiam partem in dicta moneta, & in omnibus redditibus, ex ea provenientibus, in qua convenerunt, quod prædicta moneta cuderetur, & fabricaretur, quandocunque eam cudi vel fabricari contingeret, in Castro-novo de Bonasos, & non alibi, quod Castrum Sicardus Alemanni tenebat in feudum à Dn. Comite, & Dn. Comes ab Episcopo Albiensi. Convenerunt insuper, quod dicta moneta curreret, & reciperetur communiter ab omnibus in civitate Albiensi, Ruthenensi & Caturcensi constitutis. Act. 11. Kal. Julii ann. 1248. in Castro Narbonensi. Describitur præterea in Tabulari Regio, scrinio *Monetarios*, Charta 8. Kal. Junii an. 1278. quo B. Episcopus Albiensis & Philippus de Turcis pro Philippo Rege Franciæ, *vendiderunt, concesserunt & tradiderunt ad cudendum, fabricandum, & faciendum in civitate Albia monetam suam Raimundensem Albiensem Navarro Cusa-ferti burgensi Mars.* ad duos annos, *sub modis & pactis inferius comprehensis, scilicet quod ipsi Navarrus & Joannes cudant & fabrificent ipsum monetam ad tres denarios legis, ad tale argentum, & ita bonum & finum, sicut Turonenses sunt ad quatuor denarios, minus piessa, & ad pondus 18 solid. & 8 denariorum ad pondus marchæ, ad quam marcham dictus dominus Rex delibrat & expedit pecuniam sive monetam suam.* Ibidem præterea statuitur, *ut oboli cudantur & fabricentur ad legem prædictorum denariorum superius designatam, & sunt ipsi oboli ad 19. solid. & 2. denar. ad marcham prædictum. Rimondensium* denique mentio occurrit in Aresto Parlam. Paris. dato penult. Januarii 1319.

☞ Celebrior est solidorum Raimundensium æstimatio cui præfuit Præses *de Mazaugues* an. 1711. cum enim judicio 7. Octob. 1251. statutum fuerat solidum Raimundensem semisse Turonico valere, appenso Turonico qui iis temporibus vel circiter in usu fuerat, effecit Eruditissimus Præses 50. sol. Turon. marcam argenti confecisse ann. 1233. unde solidi Turon. tum pretium erat 11. sol. 2. denar. 1. ob. & $\frac{5}{21}$ ob. atque adeo solidus Raimundensis, qui Turonici media pars erat, valebat 5. sol. 7. denar. pict. $\frac{5}{41}$ quod Aresto 18. Julii 1711. confirmatum fuit. *Raimundensium* rursus mentio occurrit in Charta ann. 1253. & in Statutis Arelatens. MSS. art. 60. Errat Pittonus, ut obiter moneamus, cum scribit pag. 100. Histor. Aquens. solidos Raimundenses aureos fuisse; argentei erant, uti apud omnes certum est.

Ita præterea dicta moneta Vicecomitum Turenensium. apud quos pariter Raimundi nomen familiare fuit, cum ad sex recenseantur; in cujus facie altera crux, cum voce Raymundus, describitur, in altera binæ cruciculæ, cum voce Turenne. Alia Vicecomitum Turenensium insignia præfert cum voce Raymundus, in altera facie crucem cum hisce characteribus: Mon. Vicecom apud Justellum lib. 1. Histor. Turen. cap. 14. qui has monetas Raimundo I. Vicecomiti, qui expeditioni Hierosolymitanæ interfuit, adscribit: sed viri doctissimi fidem nolim omnino hac in re præstare, cum familiarum insignia monetis ea tempestate, qua & forte neque fixa erant, minime apponerentur. Præterea Charta anni 1252. ab eodem relata pag. 54. *Raimundenses* fuisse monetas Vicecomitum Turenensium diserte innuit: *Quinquaginta libras Marchionum, vel Raimundensium de Turena.* Alia anni 1312. pag. 38. docet, ejusdem fuisse ponderis, quo fuit Cadurcensis, & 20. solidos cum semisse confecisse Raimundensium Marcam. [Hujus monetæ typos infra ex Justello exhibemus.] Occurrit præterea mentio *Raimundensium* Turenensium in Charta ab eodem Justello descriptis p. 66. 70. 154.

☞ Fuit etiam Comitum Provinciæ ejusdem nominis moneta, si fides Gaufrido lib. 3. Hist Prov. pag. 78. quæ à Raimundis Berengariis sic nuncupabatur. Fucum fecit erudito viro *Raimundi* nomen, quo tamen nulla moneta Comitum Provinciæ insignita occurrit: unde Raimundenses Tolosanos in Provincia usum obtinuisse certum videtur; maxima quippe erat inter utrumque Comitatum societas.

¶ Redonensis monetæ mentio est in Ep. civium Redonensium, apud Marten. tom. 1. Anecd. col. 603. Vide supra *Popelicani*.

Regitestensium Comitum Denarii, [quorum 13. valere dicuntur 12. parvis Turon.] ex Regesto 123. jubentur esse 3. denar. 16. gran. legis argenti Regis, & 19. sol. 6. denar. ponderis ad marcam Paris. *Malliæ* vero co-

rumdem Denariorum, 3. denar. legis argenti Regis, & 16. sol. 9. denar. malliar. duplic. ponderis, &c. Monetæ typum hic damus, quem delineavit etiam Thevetus tom. 2. Cosmograph. pag 569. ut & Hautinus pag. 47.

REMENSIUM Archiepiscoporum Denarii, ex Regesto 123. debent esse legis 4. denar. 12. gran. argenti regii, ponderis ad marcam Paris. 17. sol. 8. denar. *Mallia* eorumdem denariorum legis 2. denar. 18. gran. ergenti regii, ponderis ad marcam Paris. 15. sol. 5. denar. obol. dupl. [Mox hæc adduntur : *Et ne porra faire que le disieme partie de maailes doubles ; & ainsi vaudront les deniers & les maailes dessus dites autant, plus ne moins, come les Parisis petitz & les maailes Parisies.*] Monetæ typum hic exhibemus, quem descripsit etiam Thevetus lib. 15. Cosmograph. cap. 2. Remensis monetæ mentio est apud Alexandrum III. Papam Epist. 56. ex iis quas Sirmondus edidit, Duchesnium in Histor. Castilion. pag. 682. &c. Videtur olim appellata *Rancien*, in Charta Hugonis Comitis Registestensis & Felicitatis ejus uxoris, pro villa de *Machau* : *Que chacuns chevaus traibent paiera 3. festiers de blé, & 3. fols de Ranciens.* Infra : *Dis ....s deniers Raciens.* Vide præterea Marlotum in Metropoli Remensi l. 4. c. 16.

Id juris Artoldo Episcopo una cum Comitatu Remensi concessit Ludovicus Transmarinus, ut ex Flodoardo lib. 4. c. 27. docemur. Consule Altaserram de Comit. Provinc. p. 141.

¶ S. REMIGII monetæ mentio est in Focagio civitat. Aquensis inter Schedas Præs. *de Mazangues*, ubi *Turonus S. Remegii* dicitur valere 13. denar. pro 14. denar. computatur in Ration. Clavarii Avenion. an. 1315, ibidem.

¶ ROSSILIONENSIS monetæ meminit Charta an. 1102. inter Probat. Hist. Occit. tom. 2. col. 359.

ROTOMAGENSIS monetæ meminerunt Alexander Celesinus Abbas lib. 3. cap 8. lib. 4. c. 1, & Ordericus Vitalis fol. 495. 583.

RUPELLENSIS monetæ meminit Froissart. 1. vol. pag. 394. & Histor. Rupellensis pag. 39. 88. Edit. in 8.

RUTHENENSIS monetæ sub Roberto & Henrico Regibus crebra est mentio in Tabular. Conchensi in Ruthenis Ch. 14. 53. 83. 141. 257. &c. *Solidi Rodenesi* in Ch. 349. Typum dedit Thevetus l. 14. c. 8 [à quo hic describitur. Vide supra *Hugonenses*. In moneta Ruthenensi 12. nummos singulis septimanis habebat Episcopus, ex Charta ann. 1161. inter Instrum tom. 1. novæ Galliæ Christ. p. 51. col. 1.]

SABAUDIÆ Comitum ac Ducum monetas aureas ac argenteas omnes veteres ac novas collegit ac descripsit Guichenonus in Histor. Sabaudiæ lib. 1. cap. 15. à p. 142. ad pag. 160.

SACRI CÆSARIS Comitum Denarii, [quorum 15. computantur pro 12. parvis Turon.] ex Regesto 123. jubentur esse 3. den. 6. gran. legis argenti Regis, & 20. sol. ponderis ad marcam Paris. Eorumdem vero *Mallia* 2. den 16. gran. legis argenti Regis, & 17. sol. 2. denar. malliar. duplic. ponderis ad marcam Paris. Monetæ binos typos hic damus, quos descripsit etiam Hautinus pag. 49. & 51. Vide Thomasserium in Histor. Bituricensi l. 6. cap. 41. & 76.

SANTONENSIS monetæ meminit Tabularium Deiparæ Santon. *Moneta Santonensis civitatis est Comitis propria : & si quis refusaverit eam, justitia est Comitis.* Ibidem *Willelmus Comes filius Guidonis fecit fundere monetam suam, quæ dicebatur de Goslart.*

Id tamen juris cessit aliquando percelebri S. Mariæ Santonensis parthenoni, ut discimus ex Char. Gaufridi Comit. an. 1047. inter Instrum. tom. 2. novæ Galliæ Christ. col. 480. *Adjunximus autem donis nostris Monetam & monetagium, per cambitum totius episcopatus Xantonensis ... Congregatis autem monetariis, monetam qui facerent ex diversis civitatibus, fecimus eos facere fidelitatem & securitatem S. Mariæ, in abbatissæ manu Constantiæ, & omnibus sub castimoniæ jugo sibi parentibus. Dedimusque ad Monetam fabricandam domum juxta arcam pontis sitam.*

SAUVINIACENSIS moneta fuit Dominorum Borbonii & Prioris ejusdem Prioratus, ex variis Pactis utrimque initis, quorum meminit Historia ejusdem Monasterii pag. 340. & seqq. Hujus Denarii, [qui ejusdem pretii dicuntur atque Turon. parvi,] ex Regesto 123. jubentur esse legis 3. denar. 16. gran. argenti regii, & ponderis 19. sol 6. denar. Malliæ, legis 3. denar. argenti regii, & ponderis 16. sol. 9. denar. malliar. duplic. ad marcam Paris. Monetæ inscriptum in eo Regesto, S. MAIOLUS, cujus vultus effingitur, in altera parte, DE SAVINIACO. Typum damus qui habetur etiam apud Hautinum p. 41. & Thevetum tom. 2. p. 547. [cui alterum subjicimus. Ejusdem monetæ 35. solidi marcam argenti puri conficiebant, ut colligitur ex Charta Archembaldi dom. Borbonii an. 1137. apud D. *le Blanc* p. 29. *Persolventur autem vel in nummis, vel in argento, ita ut Sylviniacensis marca argenti puri pro 35. solidis accipiatur.*]

STAMPENSIS, moneta Dominorum *Stampensium*, in agro Aurelianensi. Le Roman *d'Aubery le Bourguignon* MS.

Ervis son frere maintint mult bien ses drois,
Qu'il n'en perdi vaillant un Estampois.

Exstat Charta Ludovici VII. Regis Franc. an. 1137. apud Basilium *Fleureau* in Antiquit. Stampens. cap. 27. pag. 103. ubi hæc habentur : *Concessimus quod præsentem Stamparum monetam, quæ ibi à patris nostri decessu habebatur, nos omnibus diebus vitæ nostræ neque mutabimus, neque lege, neque pondere alleviabimus, neque alleviari ab aliquo patiemur.* Ex quibus verbis non absurde efficitur id tantum Stampensibus concessum fuisse, ut moneta regia quæ Stampis percuteretur Regis nomine, ejusdem semper esset legis & ponderis; neque aliud innuunt typi, de quibus ibidem mentio fit. Sed illud in primis rem conficit quod plurimæ exstent eadem de re Regum nostrorum Chartæ, quibus aliis civitatibus pollicentur nusquam se monetam mutaturos, quamdiu certam præstationem exsolvent. Id ergo unum ex laudata Charta sequitur, Stampenses scilicet jus, quod *monetagium* vocabant, præstitisse. Vide D. *le Blanc* p. 156.

¶ STEPHANIENSES. Vide supra *Burgundiæ Ducum moneta*.

SUESSIONENSIUM Comitum Denarii, quos appellant *Noirés*, ex Regesto 123. debent esse 3. den. 12. gr. legis argenti regii, & 23. sol. ponderis ad marcam Paris. Mox subditur : *Et vaudront les Deniers dessusdits avaluez à Parisis petits & à Meailles Parisies les 20. Noirés 12. Parisis petits.* Monetæ figuram damus, quam descripsit etiam Thevetus lib. 15. Cosmogr. cap. 3. ut & Hautinus pag. 45. Mentio habetur Suessionensis monetæ in Histor. Suession. passim, in tom. 2. Hist. Francor. p. 335. &c.

TOLOSANI, Gall. *Tolosans*, moneta Comitum Tolosanorum, quorum *cursus* interdictus in Statuto S. Ludovici Regis Franciæ an. 1265. intra regni limites, hoc est, intra *Dominica* Regia. In Chartophylacio Regio, scrinio *Monetarios*, est Charta Alphonsi Comitis Tolosani pro locatione Monetæ suæ Tolosanæ, in qua sequen-

sequentia habentur; Simplices Tolosani debent esse legis & ponderis Turonensium, hoc est sciendum, ad quatuor Pougesses minores legales, sicut debet fieri moneta domini Regis apud Carcassonam & Nemansum: dicti enim simplices Tolosani debent deliberare de pondere 18. solidorum unius denarii ad marcam Trecensem. Oboli vero debent esse de eadem lege, de qua sunt Tolosani simplices, & ponderis 18. solidorum & 10. denar. ad marcam Trecensem. Et Grossi Tolosani debent esse legis & ponderis Cenomanensium, videlicet de lege ad 6. denar. & obolum, & de pondere 14. solidor. & dimid. ad marcam Turonensem, &c. Charta alia ejusdem Alfonsi an. 1265. *Debent autem facere dicti burgenses infra dictos duos annos apud Tolosam 25. millia grossa Tholos. elborum ad 7. den. de lege, ad bonum argentum de Montepessulano: qui dicti Tolosani debent esse de pondere 18. sol. ad marcham Tholosanam. &c.* Vide Histor. Abbatiæ Condomensis tom. 13. Spicil. p. 460. 481.

☞ Hujus monetæ præterea mentio fit in Charta an. 1095. inter Probat. Hist. Occitan. to. 2. col. 337. in Charta ann. 1098 ibidem col. 348, in Charta an. 1112. apud D. *le Blanc* pag. 30. 16. sol. Tolos. marcam argenti puri conficiunt. *Deniers Toulsas*, in Charta an. 1286. apud *la Faille* Annal. Tolos. tom. 1. pag. 17. quem rursus consule inter Probat. ejusdem tom. pag. 13. 15. & 37. Monetæ typum hic exhibemus a D. Cangio in Dissertat. 14. ad Joinvillam Raimundo a S. Egidio minus bene adscriptum, cum in expeditionem Hierosolymitanam an. 1097. profectus ibi mortem obierit: sed ea tempestate, ut supra monuit vir doctissimus, familiarum insignia monetis minime apponebantur; unde Raimundo V. alterius Raimundi nepoti, qui & Palatini nomenclatura insignia fuit, tribuendum censeo.

☞ Nec sanior videtur eorum opinio, qui Consules Tolosanos una cum Comitibus jus cudendi monetam habuisse arbitrantur: nullum quippe ea de re extat monumentum, præter Litteras Alphonsi II. Comitis apud Catellum ne Comit. Tolos. p. 38a. ex quibus id inferre difficillimum est: *Certos nuntios nostros ... debitis, qui vobis ... super confirmatione moneta quam petitis, secundum vestrum beneplacitum taliter respondebunt.* Quam de monetarum imminutione accipiendum existimo.

¶ Tarnacensium Episcoporum monetæ mentio fit in 1. Memoriali Cameræ Computor. Paris. fol. 27. & apud Acher. tom. 11. Spicil. p. 351.

¶ Tornodorensium Comitum monetæ ibidem mentio est fol. 29.

Trecensis monetæ meminit Innocentius III. lib. 13. Epist. 43. pag. 36. 442. [Hujus typum hic damus.]

¶ Trenorchiensi monasterio jus cudendi monetam ab Odone Rege obtinuit Blitgarius Abbas ann. 889. ut patet ex Charta edita apud Chiffletium in Histor. ejusdem loci pag. 270. Id confirmavit Carolus Simplex ibidem pag. 272. Charta ann. 915. ex qua discimus in ea moneta effictum fuisse regium monogramma: *Concedimus quoque ut trapezetas locus prædictus habeat, qui nostri nominis signum singulis imprimant nummis.* Et quidem in eo, quem hic describimus, typo inesse monogramma videtur, sed cujus sit non satis agnosco: in una facie inscriptum Scs. Valerianus, qui Trenorchiens. est apostolus & patronus; in altera Trenucio Castro. Vide laudatum Chiffl. c. 24. Alterum ejusdem monetæ typum hic post Petavium in Gnorism. vet. nummorum subjicimus, unde idem jus cudendæ monetæ Trenorchiensibus à Lothario confirmatum, forte & amplificatum ex ipsa in primis Inscr. Lotharii Regis Permissione colligitur.

¶ Trevirensi Ecclesiæ jus cudendæ monetæ restituit Ludovicus Rex ann. 902. apud Browerum Annal. Trevirens. tom. 1. pag. 443. Hujus monetæ typos delineari curavit D. Calmet, initio tom. 2. Histor. Lothar. p. 117. 128.

¶ Trevultii Dominorum moneta, quæ ab an. 1310. cudi cœpit, ad hæc usque ferme tempora obtinuit, ut ex variis monumentis constare testatur D. *Aubret* eruditus Dumbarum historiographus.

¶ Tricastinensis monetæ *tam auri quam argenti, tema regis Delphini, & crossam communiter habentis*, cujus *emolumenta inter delphinum & episcopum communia sunt*, mentio est in Pariagio ann. 1409. tom. 1. novæ Galliæ Christ. inter Instr. p. 123. col. 2.

Tullensis, moneta Episcoporum Tullensium, *Toullois*, in Charta Theobaldi Ducis Lotharingiæ an. 1312. interdicta in Francia sub nomine *Theulois*, legitur in Statuto Regis Philippi dato Pissiaci Sabbato post Theophaniam an. 1313. cum *Pillevillis*, & *Venetianis*, (*Pilles-Vailles & Veniciens*) propter defectum.

☞ Id erat Episcoporum Tullensium jus ex Charta Udonis Episc. an. 1069. apud D. Calm. to. 1. Hist. Loth. col. 467. ut monetam suam mutare possint *sine consilio Comitis*. Hanc apud Liberdunum cudi concessit Fridericus I. Imper. Charta an. 1168 ibidem tom. 2. col. 364. *Vide P. Benoist* c. 7. Hist. Tullens.

Turenensium Vicecomitum monetæ mentio occurrit apud Justellum in Histor. Turenensi pag. 31. 37. & in Probat. pag. 40. 53. 62 63. 64. 88. 95. 98. 104. 105. 110. [unde binos typos hic damus.] Vide supra *Raimundensis*.

¶ Turicino parthenoni jus cudendi monetam concessit Carolus Crassus; cujus monetæ typos adhuc reperiri, quibus una facie vultus mulieris velatæ, altera scriptum Carolus Imper. refert Guilliman. lib. 3. Rer. Helvet.

Valentinensium monetæ Comitum, vel Episcoporum Valentinensium, in Delphinatu provincia Franciæ, meminit Raimundus *de Agiles* in Histor. Hieros. fol. pag. 165. & Charta Hugonis Episcopi Gratianopolit. descripta à Jacobo Petito pag. 601. Occurrit præterea non semel in Tabulario Prioratus Dominæ in Delphinatu.

☞ Valentinensi Ecclesiæ concessam facultatem cudendi monetam à Friderico I. Imper. confirmavit Fridericus II. Diploma te an. 1238. *Solidi Valentinenses*, apud Spon. tom. 3. Itiner. pag. 17. *Valenciens*, in Tabular. Prioratus Dominæ. Typum episcopalis monetæ hic delineamus.

Vesuntionensium Archiepiscoporum monetæ figuram delineavit Jo. Jacobus Chiffletius in Vesontione part. 1. c. 44. Hujus etiam meminit Golutus in Hist. Sequanica p. 593.

Viennensis monetæ mentio in Tabulario ejusdem Ecclesiæ pag. 15. in Histor. Franc. tom. 1. pag. 21. in Histor. Episcoporum Bellicensium pag. 46. in Histor. Beneharn. pag. 838. apud Justellum in Histor. Arvern. pag. 177. in Probat pag. 51. 81. 139. in Spicilegio Acheriano tom. 13. pag. 284 [in Histor. Dalphin. tom 2. p. 185. & 253.] apud Jacobum Petitum post Pœnitentiale Theodori p. 601. &c.

☞ Hujus monetæ typum damus cum Inscript. S. M. (Mauritius) Vienna Maxima Gall. qua uti solitos Viennenses Archiepiscopos testatur Gervasius Tilber. in Otiis Imper. apud Leibnit. tom. 1. Script. Brunsvic p. 915. *Viennensis Burgundiæ Archiepiscopus & Regis cancellarius, cujus numismatis inscriptio habet:* Maxima Sedes Galliarum.

Vin-

Vindocinensium Comitum Denarii, [quorum 84. computantur pro 12. parvis Turon.] ex Regesto 123. jubentur esse 3.den.10.gran.legis argenti Regis, & 19. sol.7 den.ponderis ad marcam Paris. *Mallia* eorumdem Denariorum, 2.den.25.gran.legis argenti Regis, & 17. sol.4.den.malliar.duplic.ponderis ad marcam Paris. &c. Monetæ typum hic damus, quem descripsit etiam Thevetus lib.15. Cosmogr. cap. 6. Ejusce monetæ mentio est [in Tabular B. Magdal. Castrodun.] apud Beslium in Comitibus Pictav. pag. 428. & Gallandum de Franco alodio p.283.

Virdunensium Episcoporum monetæ meminit Laurentius Leodiensis p.327.

Viromandensium Comitum, seu S. Quintini monetæ mentio est apud Vassorium in Novioduno 1. vol. pag.26. & Hemereum in Augusta Viromand. pag. 34.35.154.162.

Virsionensis Dominæ in Biturigibus Denarii, [quorum 15. dicuntur valere 12. parvis Turon.] ex Regesto 123. jubentur esse 4.den.6.gr. legis argenti Regis, & 20.sol.ponderis ad marcam Par. Eorumdem *Mallia*, 2.den.16.gr.legis argenti Regis, & 17 sol.2.den.malliar. duplic. ponderis ad marcam Paris. Monetæ typum damus, quem descripsit etiam Hautinus.

¶ Vivariensium Episcoporum monetæ mentio est in Charta an.1307. quam supra retulimus inter præmissa ad Monetas Baronum.

¶ Vuisimburgensi monasterio diœcesis Spirensis jus cudendæ monetæ concessit Dagobertus Rex Diplomate an. 23. ejus regni, apud Trithemium Annal, pag.52.

Complura habentur monumenta de Baronum nostrorum monetis, ex quibus sequentia excerpsimus ex Regesto Cameræ Computor. Paris. signato *Qui es in cælis*, fol 159. & ex signato *Croix* fol. 122. & ex signato *Naster* fol.212.213.

Ad Nativ B.Mariæ 1306.incepit fortis moneta.

Ad Candelosam 1310. inceperunt Burgenses & finierunt ad Nativ.B.Mariæ 1313.

Burdegalenses currunt Burdegala,

In diœcesi Petragor, currunt Petragoric. Lemovic. & Marchiens.Engolism. qui debent valere 2.den.

In diœcesi Engol.currunt Engolism.& Marchiens.

In Ageno currunt Arnald. Chapoten. & Petragoric, 850. Stephan. qui currunt in Provinc. Bisunt. *valent, 350.Tur,*

20. libr. Divion. val.16.lib.Tur,

5. Burdegal.valent 4.den.Tur.

5. Arnaldi & Chipotois valent 4.den.Tur,

20.libr.Petragor, valent 16.lib.Turon.

20.libr.Viennens.valent 16.lib.Tur.

2.denar.Tholos.valent 2.denar.Tur,

16.lib.13.sol.1.den. Ruthen.& Caturc,valent 4. lib.2, sol.2.den,

9.lib.9.d.Rñd.& Brienn.valent 6.lib.15.s.6.d.

3.Morlan.valent 8.den.Tur.nisi in diœcesi Baionensi, ubi 3.Morlan. valent 4.den.Tur.

40.Lemovic & Marcb.valent...

7260.Marchisi 15.s.1.d. Leod.valent 1141,lib.2.s.7.den, obol.Tur.parvorum.

Marcha pro 10 stelling. vidi alibi quod quilibet ... valet 4.den.Tur.

100. lib. Melgor. (Melgor.) *in diœcesi Uticensi valent.,,*

119,lib,16.sol,Tur, de tempore Burg, (Burgensium) *valent 95.lib.16 s.9.den.Bonorum Tur.*

666.lib.2.sol,Divionens. debilium cum Burgenses currebant per Paris,valent 500.lib.

32.lib.17.s 7.d. Divionens. fortium & bonorum,

350.lib. Tur. debilis moneta valent 54.sol.8. d. moneta Burgensium parvorum.

735. lib. Metensis currentis in Provincia Remensi valent 1470.lib.6.sol.Turonensium.

8.lib.16.sol.Tullensis currentis ibidem valet 21.lib.15, sol.2.den.Tur.

Scheda alia an.1308. *La monnoie au Vicomte de Limoges qui queurt en sa terre & ailleurs pour Tournois, & pis vaut 2.sols la livre. La monnoye au Vicomte de Turenne & celle du Comte de Pierregors queurent 15. den. pour 12.den.Tourn. dont les 16. ne vallent que 12. Tournois, La monnoie de Bretagne, d'Angiers & du Mans quieurent pour Tournois, & vallent moins 8. den la livre. La monnoie de Vandosme & de Chasteaudun, queurent pour Tournois, & vallent pis 4.sols la livre. La monnoie au Comte de Nevers queurent pour Tournois, & vaut moins 12.den.à la livre.*

☞ Hæc sane est præcipua nostri Glossarii pars, quæ diligentiorem exigere curam & accurationem videbatur: sed res est nimii laboris quam ut, ea qua par esset diligentia, pertractaremus. Qui enim poteramus tne tantisque rebus distenti in evolvendis historiis, in Gazophylaciis invisendis & perscrutandis, in exquirendis undequaque nummis tempus, quod necessarium erat, ponere? opus certe non unius anni. Quantacumque igitur sit in hac re Cangii nostraque lucubratio, multis adhuc augeri posse ultro agnoscimus: quæ omnia, ut spes est, abunde præstabit Vir pereruditus, cum operi quod jamdiu incœpit, ultimam tandem manum adhibere voluerit.

¶ MONETABILIS Poena, Mulcta pecuniaria. Statuta Eccl. Avenion.an. 1337. apud Marten. tom. 4. Anecd.col. 560. *Et si quis contra fecerit, eo ipso hac Monetabili pœna seu mulctatione plectatur, scilicet quod fructus eorum sic venditorum medietatem perdat, qui in ecclesiæ fabricam, vel alios pios usus nostro arbitrio convertantur,*

MONETAGIUM, Id quod Monetarii, seu Monetæ fabricatores, domino, cujus est moneta. exsolvunt ex monetariæ fusionis & signaturæ proventibus. [Charta fundationis Abbatiæ S.M.apud Santonas an.1047. tom. 2.novæ Gall.Christ.inter Instrum.col.480. *Adjunximus autem donis nostris monetam & Monetagium, per ambitum totius episcopatus Xantonensis.*] Charta Philippi Aug. an.1202, *Everardus de Vineis homo noster concessit nobis & hæredibus nostris tertiam partem Monetagii Tornacensis, & ipse duas partes habebit.* Alia Garini Electi Meldensis an. 1208. ex Tabulario Campaniæ: *De omni Monetagio & de servitio quod fuit pro moneta . . . duas partes habebit, &c.* Charta Alphonsi Comitis Pictavensis & Tolosæ Jun.ann. 1265. de Moneta Tolosana: *Iidemque burgenses* (Monetarii) *debent nobis Monetagium nostrum solvere bis in anno, scilicet in festo O.SS. & in Ascens. Domini, secundum quod singulis terminis fuerint de moneta.* Testamentum Raimundi Comitis Melgoriensis: *Dimitto ei septingentos solidos Melgoriensis monetæ in moneta* Melgoriensi *de Monedatge, postquam redempta fuerit de tredecim millia solidis, antequam aliquis homo vel femina habeat de moneta suprascripta de Monedatge, si mortuus fuero in itinere.* [Computus an.1270. in Tabular. castri Nanoet. *Computavit magister monetæ. De Monetagio de 21. gross. milleri de denariis, videlicet 40.lib. quolibet miller 960. lib.pro Monetagio 11.mill.obolorum 630.lib.* Alter Computus ann.1279.apud D.*Brussel* de Usu feudor.tom.1.p. 472. *Pro Monetagio cujuslibet marchæ 15. denarii Turon ..valet* M*onetagium 6.9 4.22 17.lib.13.sol.1.den. Turon.* Occurrit rursum in alio Computo an.1289. ibidem.] Vide Probat. Histor. Castilionensis.p.98.162,

De-

Decima moneta, seu *Monetagii*. Domnizo lib. 2. de Vita Mathild. c. 2.

Unde bonus Princeps, valde miratur, eidem
Continuo terræ propere, decimamque Monetæ
Vovit.

☞ Hæc autem exactio quam nostri *Seigneuriage*, quod ex monetæ signatura percipiatur, vocant, antiquis penitus ignota, sub prima Regum Franc. stirpe in usu fuisse videtur: vix est enim ut credam à Pipino inductam fuisse, quamvis antiquius non occurrat editum ea de re statutum. Ut ut sit sub altero Regum stemmate eo jure gaudebant, quibus jus cudendæ monetam concessum fuerat, ut ex pluribus Instrumentis supra relatis colligitur. Vide D. *le Blanc* p. 90.

MONETAGIUM, Præstatio quæ à tenentibus & vassallis domino fit tertio quoque anno, ea conditione ut monetam mutare ei non liceat, quæ *Focagium* [& *Relevatio monetæ*] dicitur, obtinebatque potissimum in Normannia. Charta Ludovici Hutini Regis anni 1315. pro Normannis: *Item quod redditus nobis debites pro dicta pecunia non mutanda, qui in dicta ducata Monetagium, alias Focagium nuncupatur, levari non faciemus, &c.* Vetus Consuetudo Normanniæ MS 1. part. sect. 2. c. 3. *Le Monneage est une aide de deniers qui doit estre paye au Duc de Normandie de trois ans en trois ans, & doit len recevoir de cele ayde tele monoie come elle est mise commun ment en la terre, ne ne la doit len pas faire changier, &c. Au tiers an tous communément doivent paier le Monneage lesquiex ont terres & mueblés porquoy ils sont tenus a paier le. De ceste aide son quites toutes gens de Religion qui sont promeus en saintes Ordres, & les serjans fieuls des Yglises, & tous ceus qui sont beneficiez ès Yglises, tous Chevaliers, & leurs hers, si en sont quites femmes veves qui n'ont 20. s. de rente pour eles soustenir, ou qui n'ont pas en meubles 40. s. par dessus leur robes & leur lits, & celles qui n'ont in value de 40. s. sont quites del Monnage. Et chascune persone del commun peuple qui aura 20. s. vaillant le paera. Tuit cil sont quites de cest aide qui ont membre de hauberc, qui est Prevost, Monnoier & Fornier, pour tant qui il aient molin à ban ou four, il sont quites du Moneage, &c.* Deinde additur ab hacce pensitatione pariter immunes esse in Normannia Castellanias S. Jacobi, & Vallis, & Moritonii, & aliquot alias. Infra: *A ceste aide fere & à cest Monnage paier les robes de leur propre cors, le lit, & l'ostel, ne doivent pas estre comptez pour meubles, & pour ceu souloit-il estre apele Fonge, que cil le paioient principalement, qui tenoient feu & lieu. Adecertes tuit li autre qui ne tiennent ne feu ne lieu, si comme les serjans & les chamberiers qui ont de meuble 10 s. ou la value, sont tenus a payer le Monneage, & les femmes qui onques ne furent mariées, qui tiennent feu & lieu, payeront le Monnage.* Nova Consuetudo Norman. art. 76. *Le Roy pour droit de Monneage peut prendre 12. deniers de trois ans en trois ans sur chascun feu pour son Monneage & fouage, qui lui fut octroyé anciennement pour ne changer la monnoye.* Vide artic. seq. Ejusmodi autem *monetagium* in Anglia antiquarunt Henricus I. & Joannes Reges Angl. Leges ejusdem Henrici cap. 1. *Monetagium commune quod capiebatur per civitates & per Comitatus, quod non fuit tempore Edwardi Regis, hoc ex nunc modo sit, omnino defende.* Vide Ricardum Hagulstadensem an. 1135. & Matthæum Paris p. 38.

☞ Hæc eadem præstatio in minori Britannia obtinuit, ut in voce *Foagium* docuimus; concessa etiam aut ulur. ata ab iis quibus jus cudendæ monetæ competebat, quod in plurimis Chartis legisse se testatur D. *le Blanc* pag. 150. Sed & apud Aragonenses singulis septennis in usu fuit, sub nomine *Monetaticum*; quod primum Jacobo I. Regi ab Aragonensibus an. 1236. concessum est, ut non immutaretur moneta Jaccensis: subinde verò ad alia translatum est, ut videre licet infra in *Monetaticum*. Hanc consuetudinem in Francia penitus sustulit Carolus V. Rex Diplomate 16. Sept. an. 1380. quod ex Memoriali Cameræ Comput. Paris. refert D. *Brussel* to. 1. de Usu feud. p. 216.

Adnectendum præterea hocce loco videtur, quod Magni Peirescii manu adnotatum & scriptum de hac vocis notione in ejusdem Adversariis olim legimus: *La livre de Monnoyage, le sol de Monnoyage, & le denier de Monnoyage, ou termes de Monnoyes, vallent autant d'especes que chacune d'icelle vallent de deniers de la monnoye courante. Comme une livre de Monnoyage vaut 20. s. tout ainsi que la livre vaut 20. sols de la monnoye courante, & un sol de Monnoyage vaut 12. deniers de quelque espece que ce soit, soit or, argent, ou cuivre, de mesme que le sol vaut 12. deniers de la monnoye courante, & un denier, est une espece seule de quelque matiere que ce soit, comme d'or, d'argent, ou billon, l'on dira en terme de monnoye, un Denier d'Escu, un Denier quart d'Escu, &c. Et en ce faisant, dans un sol de Monnoyage il y a 12. deniers de Monnoyage, qui sont 12. especes de quelque coing & matiere que ce soit, & dans une livre 20. desdits sols, qui sont 240 deniers, de quelque espece ou matiere que ce soit. Par exemple, au 2. art. de l'Advis donné au Roy Philippe le Bel, dans lequel est parlé de la monnoye 18. à six deniers de loy, de 14. s. 8. den. de taille, qui avoient cours chacune pour 3. den. Tour. piece, les 14. s. 8. den. est la taille, ou quantité d'especes que le Prince ordonnoit estre en chacun marc, vallants a raison de 12. den. le sol, avec les 8. den. 176. den. que le Prince ordonnoit en chacun marc d'œuvre desdites especes, 6. den. de loy d'argent le Roy, ayans cours pour 3. den. Tour. a piece. Et pour trouver ce que devoit peser chacune desdites especes, par ladite taille ou quantité, faut considerer la subdivision du marc, & sçavoir combien il contient de deniers ou d'onces. Le marc est composé de neuf vingt douze deniers, vallans a raison de 24. grains de denier 4608. grains lesquels divisez par ladite taille de 76. pieces, vous aurez 26. grains de poids, vallans un denier 2. grains, & 32. grains qui restent à partir par 176. pieces.*

¶ MONETAGIUM, Jus cudendi monetam. Charta Philippi Pulcri Reg. Franc. an. 1307. apud Marten. tom. 1. Amplis. Collect. col. 1415. *Notum facimus, quod super Monetagio & cursu monetæ, quos dilectus noster Nicolaus Meldrensis Episcopus, per se & ejus prædecessores, nomine ecclesiæ suæ Meldrensis, se habere dicebat, plenius informati; eumdem de dicta moneta, & cursus ipsius recepimus in nostrum homagium.* Litteræ Johannis Reg. Franc. ann. 1350. tom. 4. Ordinat. pag. 60. *Nec volumus quod per hoc nobis aut successoribus nostris Franciæ Regibus, in dicto* (Britanniæ) *Ducatu aut super dicto Duce, vel aliqua quavis persona sui Ducatus in jure Monetagii seu monetam cudendi, vel aliter quomodolibet, possessio vel novum jus aliud acquiratur.*

¶ MONETAGIUM, Monetæ officina, locus ubi cuditur moneta. Edictum Caroli Johan. Reg. primogeniti an. 1356. tom. 3. Ordinat. Reg. Franc. pag. 106. *Et in tota lingua Occitana in locis & Monetagiis cenfurtis, fiat pecunia aurea, &c.*

In Comitatu Bononiensi jus quoddam obtinuit, seu præstatio, quæ *Monnage* dicitur, in Computo Domanii ejusdem Comitatus an. 1402. *C'est assavoir de tous Marchans forains & faisans residence hors de la Comté, qui doivent de toutes denrées & marchandises qu'ils vendent & achatent en ladite Ville & Vicomté de Boulogne, 2. den. ob. pour livre.*

¶ MONETALE, idem quod *Monetagium*, Charta ann.

ann. 1339. apud Ludewig. tom. 5. Reliq. MSS. pag. 534. *Cedimus perpetuo & cedimus totaliter civitatem nostram Lubin ... cum juribus, jurisdictionibus ... Monetalibus & annonalibus.*

MONETARE, Monetam cudere, fabricare, signare, *Monnoier*. Capitula Caroli M. ad Legem Salicam tit. 3. cap. 11. *Illi denarii qui modo Monetati sunt, si pensantes & meri fuerint, habeantur.* Ita in Capitul. 2. an. 805. cap. 18. lib. 3. Capitul. cap. 13. in Edicto Pistensi cap. 13. 14. &c. Leges Athelstani cap. 19. *Placuit nobis ut una moneta sit in toto Regis Imperio, & nullus Monetet extra portum.* [Annal. antiqui Corbeiens. ad ann. 833. apud Leibnitium tom. 2. Script. Brunsvic pag 296. *Mercatia publica cum jure Monetandi datur*, &c. Chron. Farfense apud Murator. tom. 2. part. 2. col. 661. *Omnia hæc dederunt pro anima Transarici genitoris usque in perpetuum pro libris 30. argentati Monetati* Bertrandus Clericus in Poemate MS. de Girardo Viennensi:

Ne pris au une, ne denier Monée.

Interdum & metaphorice usurpatur.] Alanus de Insulis in Planctu naturæ contra Sodomitas:

Cudit in incude quæ semina nulla Monetat,
Horret & incudem malleus ipse suam.

Alibi: *Illic psitaccus cum sui gutturis incude vocis Monetam fabricabat humanæ.* Ibidem: *Illic ursa per portas narium fœtus editos deformes, ipsos stylos linguæ crebrius delambendo Monetans, meliorem ducebat in formam.* Rursum:

Quæ Noys plures recolens ideas,
Singulas rerum species Monetans, &c.

In eodem Opusculo: *Statuit ut expressæ conformationis Monetata sigilla, sub derivandæ propagationis calle legitimo, ex similibus similia educerentur.* Mox: *In propriis incudibus rerum effigies Commonetans.* Adde eumdem in Anticlaudiano lib. 1. c. 4. & c. 8. lib. 2. c. 6. lib. 7. c. 2. 5. [Summa Magistri Pauli apud Raymundum Duellium tom. 1. Miscell p. 65.

Quidquid agant homines, intentio judicat omnes,
Sola voluntatis forma Monetat opus.]

MONETARIUM, *Locus Monetæ*, Ugutioni.

MONETATOR, Qui monetam cudit, in Edicto Pistensi c. 16. *Monnoieur*.

¶ MONETARIS, Idem qui *Monetarius* Charta an. 1284. apud Rymer. tom. 2. p. 284. *In novos denarios ab ipsis Monetaribus redigendo.*

MONETARIUS, [illegible], qui monetam cudit & signat. Lexicon Gr. MS. Reg. Cod. 2062. [illegible]. Willelmus Malmesbur. lib. 5. *Trapezitæ, quos vulgo Monetarios vocant.* Senator lib. 5. Epist. 39. *Monetarios autem quos specialiter in usum publicum constat inventos, in privatorum didicimus transisse dispendium.* *Monetarius urbis*, apud Gregor. Turon. de Gloria Confess. c. 105. S. Audoenus in Vita S. Eligii lib. 1. c. 3. *Tradidit eum imbuendum honorabili viro Abboni vocabulo, fabro aurifici probatissimo, qui eo tempore in urbe Lemovicina publicam fiscalis monetæ officinam gerebat.* Et c. 15. *Cum omnis census in unum collectus Regi pararetur ferendus, ac vellet domesticus simul ac Monetarius adhuc aurum ipsum fornacis coctione purgare*, &c. [Charta Ludovici VII. Reg. Franc. an. 1711. apud Baluz. tom. 2. Histor. Arvern. pag. 67. *Monetarios etiam & alios quoscumque qui aliquid in Padio à Vicecomite tenebant, ab hominio & fidelitate & sacramentis sibi factis absolvit.* Alia Philippi VI. an. 1339. tom. 2. Ordinat. Reg. Franc. pag. 141. *Magistri autem Monetaru & operarii sunt quieti & liberi ab omnibus consuetudinibus, ad usus & consuetudines, quam fuerunt tempore piæ recordationis Regis Philippi progenitoris nostri.*] Vide Leges Athelstani Regis cap. 19. apud Bromptonum. Le Roman *d'Aubery* MS

Aval la ville avoit maint Monnoier,
Et maint orfevre, & maint bon lorenier.

Illud porro observatione dignum, quod in Monetia Regia stante prima Regum nostrorum stirpe, licet eorum vultus ac imago imprimeretur, nomen tamen fere semper ac tituli minime describerentur, M vel MO. vel MON. vel MONET aut MONITAR. &c. qui *Monetarius* sonant; ex altera vero parte urbis nomen, in qua cusa fuerat moneta, quod maxime patet ex nummis illis Regum nostrorum ejusdem stirpis, quos nobis exhibuit Bouterous. Id etiam obtinuisse in Anglia colligitur ex nummo Plecmundi Archiepiscopi Cantuariensis, qui vixit an. 889. quem descripsit Seldenus ad Eadmerum p. 217. [Vide D. *le Blanc* Tract. de Monet ubi de Monetariis pluribus disserit.]

MONETARIORUM DISTRICTIONES. Charta Gerardi Episcopi Cadurcensis in Tabul. ejusdem Ecclesiæ: *Justitiæ vero & districtiones Monetariorum, sive mutetur moneta, sive non mutetur, & ipsa mutatio absque cujuslibet personæ calumnia, propriæ erunt Episcopi.*

MONETARIUS, ad quem pertinet, non tam jus cudendæ monetæ, quam eisdem cusionis emolumenta & commoda. Ita recte D. Lucas Acherius ad Herimannum de Restaurat. S. Martini Tornacensis c. 59. observat Goswinum fratrem Castellani Tornacensis *Monetarium* agnominatum, quod esset *Dominus monetæ* Tornacensis, (cujus cudendæ jus ad Episcopum pertinebat) ut est in Charta Communiæ Suessionensis ab eo edita tom. 11. Spicilegii p. 351.

MONETARIUS EX SACRAMENTO IMPERII. Exstat in Regesto 100. Tabular. Regii Charta 136 Caroli VI. Regis data in Ponte Archæ 28. Martii an. 1387. hocce argumento: *Charles ... comme de nostre droit à cause de nostre joyeux avenement en nostre Duchié de Normandie nous appartiengne & puissions faire & creer un Monnoier du serement de l'Empire, savoir faisons que nous pour la bonne relation à nous faite, de sens, loiauté, & suffisance de nostre bien amé Ancheaume de Muerons bourgeois de Rouen, & aussi pour contemplation de nostre amé & feal Conseiller l'Evesque de Baieux duquel il est neveux, icelui Ancheaume avons aujourd'hui fait & crée par la teneur de ces presentes, faisons & créons de nostre autorité grace speciale & pleine puissance Monnoier du serement de l'Empire, à avoir, faire, & exercer ledit office de Monnoier par lui & ses hoirs perpetuellement, aux droits, franchises, & libertez, & autres proffits & emolumens qui à office de monnoier dudit serement doivent & peuvent appartenir, & à lui & à sesdits hoirs avons ottroié & ottroions que par toute nostre dite duchie de Normandie ils puissent ouvrer & monnoier, & user desdites franchises, privileges, & libertez, ainsi que font & ont accoustume faire d'anciennetè les autres ouvriers & monnoiers dessusdits. Si donnons en mandement au Prevost, Gardes & ouvriers desdites monnoies, qui à present sont, &c.* His opponuntur *les Monnoiers du serment de France*, in manuali Placitorum Parlamenti, 19. Jul. 1374. mentio fit controversiæ inter *Monetarios Sacramenti Franciæ*, & *Monetarios Sacramenti Imperii*, super eorum privilegiis, ubi Monetarii Sacramenti Imperii, iisdem, quibus Francici immunitatibus ac privilegiis gaudere se, & in Regnum Franciæ à Rege evocatos fuisse asserunt.

¶ MONETARIUS, Ad monetam pertinens. *Turris monetaria*, in qua scilicet moneta cudebatur, in Charta ann. 1125. inter Probat. Histor. Occitan. tom. 2. col. 431.

¶ MONETARIUS. Chronicon Podiense ibidem col. 9 ad an. 1102 *Cives Aniciensis ... elegerunt sibi antistitem*

gem ... Pontium: qui unctus chrismate locatus in pontificali sede, milites superbos, Monetarios vocatos, magnis injuriis affligentes cives urbis, in tantum humiliavit, ut turres eorum & maximas sedes quas in urbe fecerant, ... terræ coæquaret. Præcipui quidam Milites hic indigitantur, atque in primis Proconsules Podomniacenses de quibus in eodem Chron. ad an. 1077. ubi legitur, D. Ademarum pretio 25000. sol. Podiensis monetæ libertatem ecclesiæ suæ ab ipsis obtinuisse; quod & Pontium Ademari successorem datis 10000. solid. fecisse loco laudato memoratur: unde Monetarios appellatos censeo vel quod monetam, quæ Episcopi erat, sibi arrogare tentabant, vel quod pecunia numerata pacem ecclesiarum ab iis redimere non semel coacti fuerant Episcopi.

Monetaticum, Tributum in Aragonia & Catalania impositum à Petro Rege Aragonum, quod ejusmodi erat, ut omnes duodecim denarios pro singulis rerum mobilium libris exsolvere tenerentur: à qua tamen pensitatione immunes erant Milites, ut scribit Surita lib. 2. cap. 52. cui Monedatge dicitur: ut & Ecclesiastici & Religiosi. Petrus II. Rex Aragon. in Charta pro liberat. Catalaniæ: Item quod nos nec successores nostri non recipiamus Monetaticum, nec Quintam ab hominibus Ecclesiarum, Religiosorum, Baronum, &c. Eximinus Petri de Salanova Justitia Aragonum, apud Hieronymum Blancam in Commentario Rerum Aragon. p. 748. Quod sine Monetatico locorum regni Aragon. sunt aliquæ assignationes factæ in generali, aliæ super Merinatibus, aliæ vero in speciali super terris & locis. Infra: Super Monetatico specialis assignatio censetur, ac si super certo loco facta esset assignatio. Hoc tamen attendendum est, quod qui habet assignationem super Monetatico in generali, vel super Merinata in generali, non potest exigere nec petere Monetaticum unius loci: sed collectores omnes regni debent solvere illi qui habent assignationem generalem. Michael del Molino in Repertorio Fororum Aragon. Monetaticum non recipit D. Rex à vassallis Varonum, Militum, & Infanconum, quia illud tantum solvunt Dom. Regi ejus vassalli, & vassalli Ecclesiæ, Ordinis, aut Religionis, &c. Infra: Monetaticum & Morabetinum solvitur D. Regi de septennio in septennium, &c. Occurrit ibi pluries, ubi semper cum Morabetino conjungitur. Quippe primo institutum Monetaticum, & concessum ab Aragonensibus Regi Jacobo I. in Curia generali Montisoni ann. 1236. ut non immutaretur moneta Jaccensis servatis lege, pondere & figura. Tum enim promiserunt, seque ipsos obligarunt, hæredes & successores suos, quod omnes habitantes pro singulis domibus, quod valeat suum decem aureos & ultra, de septennio in septennium Regi & successoribus unum morabetinum tantum dare tenerentur. A qua pensitatione homines Religionum & ordinum, & Ecclesiarum & Regis, non eximuntur in eo Diplomate. Sed postmodum immunes dicti, ut supra observatum. Vide Foros Aragon. Edit. 1624 fol. 8. v. 129. v. 172.

MONETATIO, Idem quod Monetagium. Matth. Paris an. 1248. Pondus veteris monetæ pro pondere novæ dabatur trutinatum, & præterea pro opere fabrili, id est, Monetationis, quam vulgariter dealbationem vocant, pro qualibet libra tredecim denarii solvebantur.

¶ MONETATOR. Vide Monetare.

¶ MONETICUM, pro Monetaticum, in Charta Petri Reg. Arag. apud Rymer. tom. 2. p. 210. Arratam nomine damus & assignamus loca inferius notata... cum omnibus vallis, aideis, pechis, Moneticis, &c.

MONETUM. ... Brito in Vocab. Monetarium, locus monetæ, quod hodie Monetum dicitur. Id est, la Monnoye.

¶ MONGERIUS, Monticulus, Gall. Mont-joye. Litteræ an. 1447. in Cod. MS. Coislin. Ad & prehendendum de podio de Mantagu usque ad Mongerium, Gallice Mont joya d'Achueres, & per viam, &c. Vide Mons gaudii.

¶ MON.GNARIUS, Molitor, Gall. Meunier. Chart. an. 1258. Chartul. S. Vandreg. tom. 2. p. 1966. Per testimonium duorum suorum vicinorum propinquiorum absque contradictione tenentium molendinum & Magnariorum credentur.

¶ MONIALE, Monasterium monialium. Charta an. 1550 apud Rymer. to. 15. p. 224. Quod talia nuper monasteria, abbatiæ, prioratus, Monialia, collegia, &c.

MONIALIS, Monacha, Sanctimonialis. Ildephonsus Toletanus æra 671. de S. Isidoro Hispalensi: Doctor & sustentator Monachorum ac Monialium. Odorannus in Chron. an 883. Judæos certa de causa, & Moniales ab urbe Senonica expulit. Tidericus Langenius in Saxonia:

Nam volucres tales sistunt Christi Moniales.

Monialiter, Cum habitu Monialis. Chronic. Domin. de Gravina apud Murator. tom. 12. col. 554. Quod videns Sancia Regina præfata, quod eam non posset talibus ab actibus removere, subito Deo conversa monasterium sanctæ Crucis de Neapoli Monialiter est ingressa, regali dignitati renuntians.

¶ Monica, ut Monialis. Bleyn. Iostit. pag. 272. Adde quod & Nonnæ & Monicæ, interdum quoque appellentur, idque à piis & religiosis duarum Ecclesiæ Doctorum matribus, si credamus Baronio in Martyrol. sub S. Augustino; ait enim Moniales, à matre D. Gregorii Nazianz. Nonnas apud Græcos, sicuti & à Monica matre B. Augustini Monicas apud Latinos fuisse appellatas.

MONICULUS, pro Monachulus. Testam. Bertichramni Episcop. Cenoman. [tom. 3. Analect. Mabill. pag 133.] Ad ipsa basilica in honorem ipsius abedum civitatis [pro ab exitu in civitate] Cenomannicæ ædificavi, & casas inibi ædificavi, & Moniculos institui, qui inibi Christo propitio in perpetuis temporibus officium & servitium procurent.

¶ MONIETAS, Idem quod monachitas, Receptio in monachum. Tabular. Vosiense fol. 66. Cunctis præsentibus atque futuris notum esse volumus quoniam Bonins de Vosias propter Monietatem suam dedit Deo & B. Petro Apostolo Vosiensi medietatem mansi Albon. Vide in Monachi.

MONILIUS. Charta Ottonis I. Imp. apud Ughell. in Archiepiscopis Florentinis nu. 15. Habeatis ... potestatem & in ipsa Ecclesia vestra Monilios in sui ibidem mittendum, & omnes Monilios quam ibidem inveneritis, quæ de ista plebe & de ista curte pertinet, aut pertinere debet, foras trahendum & tollendum, & faciendi ... quod vobis placuerit. [Vide Mundilio.]

¶ MONIMEN, Monimentum. Ebrardus Bethun. in Græcismo:

Momentum dicas tempus, Monimen monimentum.

Vide Munimina.

¶ MONIMERIUM. Julianus Antecessor Constit. 98. Quarta autem (processio Consulum) ea quæ Monimerium dicitur, ubi & quod pancarpum vocant, celebrandum est.

¶ MONIMINA, pro Monimentum, in Charta an. 1053 apud Murator. delle Antic. Estensi p. 203. Et alio exemplar de alie cartule, & Monimina exind. pertinentes, quas vos exinde aberetis & ostendere potueritis, &c. Occurrit rursum infra.

MONINUS. Acta B. Torelli Puppiensis nu. 7. Ecce lupus quem vulgo Moninum vocant, hoc est, humana carne vescentem, puerum rapuit. Ubi Hieronymus Radiolanus

lanus *Hominimum* legit, quasi scilicet etymon daturus lupo, qui homines vorat. Nos ejusmodi lupos *Loups Cerviers*, seu *Cervarios* appellamus, quod in cervos potissimum irruant. Statius lib. 5. Thebaid.

. . . Qualis cum cerva cruentis
Circumventa lupis.

Verum lupi cervarii, si Plinium audimus lib. 8. c. 34. innocui hominibus sunt. Italia *Monino*, & Occitanis *Mounino*, simiam sonat.

¶ MONIPOLA, Fraternitas, sodalitium, collegium. Telomonius de Bello cum civit. Brunsvic. apud Leibnit. to. 2. p. 91. *Habent hic singulæ artes mechanicæ societates, quas Monipolas aut gildas appellant, quibus singulis magistri præsunt.* Vide *Gildum*.

¶ MONITAS, Immunitas, seu districtus qui aliqua immunitate seu jure asyli gaudet. Charta an. 4. (i. e. 933.) Rodulphi Regis apud Stephanot. tom. 8. Fragm. Histor. mss. pag. 56. *Quod nullus Comes seu Vicecomes, nec vicarius, nec centenarius nec ullus homo in eorum* (monachorum) *vocatione, in illorum Monitate prendidisset nec boves, nec caballos, nec asinos .. sed omnia sint in almoniam pauperum & stipendia monachorum.* Vide *Dextri*, & *Munitas* 2.

¶ MONITIO, Proclamatio. Epistola Simonis Archiep. Bituric. apud eumdem Stephanot. tom. 13. Fragm. Hist. mss. p. 450. *Et est sciendum quod dominus super hoc fecit fieri quamdam Monitionem generalem sine nominum expressione cum denuntiatione excommunicationis à canone latæ in malefactores facinoris antedicti.*

¶ 1. MONITORIUM, Citatio juridica. Acta S. Petri Regalati to. 3. Mart. p. 873. *Quæ quidem citatio seu Monitorium tamquam de substantialibus judicii erant omnino necessaria.*

2. MONITORIUM, *Locus monentium, sicut Scholæ, ubi discipulos docemus & monemus.* Ugutio & Joan. de Janua. [Vetus Gloss. Lat. Gall. Sangerm. *Monitorium, lieu où l'on fait ammonestemens, monitoires.*]

¶ MONITUS, pro *Munitus*, in Expolit. brevi antiq. Liturg. Gallic. apud Marten. tom. 5. Anecd. col. 94. *Qui non est purgatus baptismo, vel non Monitus Crucis signaculum.*

¶ MONOB. Charta an. 1117. tom. 2. novæ Gall. Chr. inter Instrum. col. 107. *Hæc autem carta Monob facta est in communi capitulo, perlecta est, &c.* Forte idem quod authentica, originalis, uti conjectat Sammarthanus noster.

MONOCA. Charta Decani S. Petri insulensis ann. 1230. apud Haræum in Castellania insul. pag. 198. & Buzelinum lib. 2. Gallo-Flandr. cap. 13. *Consulit etiam decem libras ad altare S. Joannis, quod est in Monoca Ecclesiæ.*

MONOCHORDUM, Instrumentum musicum, quod unica chorda constat. Μονόχορδον ὄργανον, Polluci lib. 4. c. 9. Nicetas Choniates in Andronico lib. 2. [illegible]. Ubi Codex Græcobarbarus, [illegible]. Nostris vulgo *Manicordion*. Chronic. Trudonense lib. 8. p. 441. *In hoc profecit, quod quidquid alicubi in Monocordo cantari potuit de usu Ecclesiæ non prætermisit se præterire.* Vide Jul. Scalig. lib. 1. de Arte Poet. c. 48.

¶ MONOCHROMA, Unius coloris pictura, à μόνος, solus, unus, & χρῶμα, color. Acta B. Petri Petronii tom. 7. Maii p. 226. *Cum illius effigiem passim sub obscuro Monochromato ... effictam aspiciamus.*

¶ MONOCOLEI, Semicastrati. Bleyn. Instit. p. 167. *Habemus Monocoleos, qui nempe unum dumtaxat amiserunt testem. Ex Græco* μόνος *&* κόλεος, *testiculum.*

MONOCOSMUM, Isidoro, Ugutioni, & aliis, est genus vehiculi, quod ab uno jumento trahitur. Vide Meursium in [illegible]. [*Monocosmum* edidit Grævius ex Isidoro, ubi addit: Glossar. Arab. Lat. *Monocosmum, vehiculum unum tantum portans*, à [illegible].]

MONOCOSSIS. Anastasius in Leone IV. p. 197. *Item aliam crucem de auro unam habentem in medio Monocossim.* Ubi Bulengerus *Monocosum* legendum subdubitat, inani, ni fallor, conjectura. Videtur enim hic intelligi lapis quispiam pretiosus.

¶ MONOCRATOR, Imperator, Anastasius in Epitome Chron. Casin. apud Murator. tom. 2. p. 352. *Post hæc Tertullus Patricius, cupiens oblationem quam Deo & Sanctis ejus fecerat, imperiali sanctione roborare, novam Romam adiit, & orbis Monocratorem Justinum sua auctoritate firmare obnixis precibus postulavit.* Μονοκράτωρ, qui solus tenet imperium.

¶ MONOCUBITALIS CANDELA, hoc est, unius cubiti, in Chartular. S. Vandreg. tom. 2. p. 1949.

¶ MONOCULARE. Vide mox in *Monoculus*.

¶ MONOCULUM BENEFICIUM, Unicum. Expositio compendiosa benef. fol. 37. *Neque enim .. (beneficia) Monocula, duplicia, regularia in nominationibus secularium, secularia in nominationibus regularium ... comprehenduntur.* Consule Decisiones Rotæ Decis. 40. 1. rescript. & alios qui de Benefic. scripserunt. *Monoculare beneficium, unicum, quo unico lumine clericus non privandus.* Laur. in Amalth. ex Gonzal.

MONOCULUS, Cocles, μονόφθαλμος, vox hibrida, qua utitur Guillelmus Armoricus in Philippo Aug. an. 1163. Ebrardus Bethuniensis in Græcismo c. 7.

Gargone, atque tres Monoculæque fuere sorores.

Regestum Castri Lidi in Andibus f. 47. *Præco habet consuetudinem caprarum, de prædicta ipse habet capram Monosculam.* [Statuta mss. S. Victoris Massil. *Statuimus quod nullus de cetero alicubi recipiatur in monachum epilepticus, aut alio morbo incurabili vel contagioso percussus, aut claudus, surdus, Monoculus, deformis aliter, gibbosus. Monoculus, seu claritate alterius oculorum suorum privatus*, in Charta an. 1333.] Utuntur Ealredus in Vita S. Edw. Confess. Cæsarius Heisterb. l. 4. c. 62. Rotharis Rex Longob. in Edicto tit. 117. & aliquot alii. Vett. Glossæ: *Unioculus*, μονόφθαλμος.

MONOCULARE, Altero oculo privare. Occurrit apud Matth. Paris an. 1253.

¶ MONOGAMUS, Unius uxoris vir. Vita S. Joh. Gualberti tom. 3. Julii p. 356. *Nec alicujus pretii datione palam vel occulte aliquis ad ecclesiasticum promoveatur officium, non nisi virgo aut Monogamus.* Landulphi Mediolan. Hist. apud Murator. tom. 4. p. 65. *Orta dissensio inter sacerdotes Monogamos, & alios caste simulantes se vivere.* Vox notissima.

MONOGIUM, ex Gallico *Monnoie*, Moneta minutior. Gesta Willelmi Majoris Episcopi Andegav. c. 30. *Pedagia, vectigalia, Monogia, & coustumas exigens, & extorquens.* Occurrit rursum infra.

MONOGRAMMA, ex Græc. μονόγραμμα, Nomen compendio descriptum, ac certis literarum implexionibus concinnatum, *quod scilicet magis intelligi, quam legi promptum est*, ut ait Symmachus; seu, ut habet Plutarchus in Catone, [illegible]. Rabanus Maurus Abbas Fuldensis de Inventione linguarum: *Litteræ Monogrammæ scriptæ nonnullis in locis inveniuntur, ubi pictura cum museo in pariete imagines aut in velis, vel alicubi aliter facta fuerit, ibi eorum nomina cum congerie literarum, unum caracterem pictores facere soliti sunt, quod Monogramma dicitur.* [Pap. *In fine* (Præcepti) *Monogramma est ponendum, in quo nomen Imperatoris, & Imperatoris Augusti, & Dei gratia connexum habetur, vel alia quæ Imperatorem deceant.*] Vita S. Babolent num. 21. ex Edit. Petri Chiffletii: *Sed & Rex ipse* (*Clodoveus*) *favens subscripsit, & suo Monogrammate facto,*

annulo regio insigniri jussit. Historia Translationis S. Sebastiani: *Cum pactum patris sui, Magni Caroli Monogrammate insignita*. Edictum Pistense Caroli Calvi c. 11. *Ut in denariis novæ nostræ monetæ, ex una parte nomen nostrum habeatur in gyro, & in medio nostri nominis Monogramma, ex altera vero parte nomen civitatis, & in medio crux habeatur*. Odo Cluniac. in Vita Burchardi Comitis: *Facta itaque testamento, Monogrammate firmatur*. V. Syn. Act. 12. ἐπὶ τὸ δοῦναι ὑμῖν χαρτία ἱερο-γραφικά. περιέχοντα ἐκτυπώσει μονόγραμμον Κωνσταντίνου. Act. 15. Χαρτίον βεβουλλωμένον δὲ ἄλλως ἐκτυπώσει μονόγραμμον.

Monogramma, femin. gen. Primasius Africanus Episc. S. Augustini discipulus in Apocalyps. lib. 4. cap. 13. de nota Labari: *In Monogramma, quæ in hunc modum fit, exprimitur, ubi compendio totum Christi nomen includitur*. Charta Adalberonis Episcopi Metensis: *Manu propria nostri nominis Monogrammum subtus signavimus*.

Monogrammatum vero usus non nuperus, ut ex Plutarcho & Symmacho innuimus, atque adeo in nummis. Siquidem exstat Marciani Imp. numisma apud Octavium Stradam p. 249. in quo ejus monogramma exaratur. Descripsimus præterea æreum insignam Placidii Valentiniani Medallionem in Familiis Byzantinis ex Archeio Regio, quo Bonifacii triumphum præfert, cui subduntur 4. monogrammata; quorum vim haud procliva sit divinare. Vide Notas nostras ad Alexiadem pag. 253. & Descript. Ædis Sophianæ num. 70.

Veteres integra sua non tam nomina quam prænomina haud scripsisse, palam est ex veteribus Inscriptionibus, & Ausonii Epigr. 34.

Lucius una quidem, geminis sed dissita punctis,
Littera prænomen sic nota sola facit.

In subscriptionibus præsertim nomina ipsa posterioribus sæculis brevi literarum compendio scripsere, eaque deinde in Monogrammatis contraxere formam quod septimo maxime obtinuit, tametsi horum usum antiquiorem evincant nummi, quos ex Gazophylacio Regio ære incidi curavimus cum cæteris inferioris ævi Imperatorum Constantinopolitanorum numismatibus ad Zonaræ, aliorumque Byzantinorum Scriptorum illustrationem.

☞ Verum si scrupulosius quæsieris, quis primus Regum Francorum perpetuum monogrammatis usum ac morem in regia Diplomata induxerit, Carolum Magnum hujusce moris auctorem tibi assignat Mabillonius Diplomat. lib. 2. cap. 10. quamvis enim antiquiorum Regum nonnulla proferantur monogrammata, interruptum tamen eorum usum non semel licet advertere; sed inductum à Carolo Magno morem ceteri ad Philippum III. Francorum Reges retinuere; qui nec penitus desiit. Qua ratione autem id fecerit Carolus Magnus docet Eginhardus, ut *scilicet imperitiam hanc* (scribendi) *honesta ritu suppleret*, inquit ille, *monogrammatis usum, loco proprii signi invexit*. Eadem ex causa eo interdum usi sunt Episcopi. Quibus vero monogramma in usu fuit, id *characterem nominis* sui appellabant; recte quidem, ut eum littera unica esse videretur, omnes tamen nominis litteras exprimeret: unde usitatissima hæc in veteribus Chartis formula, *nostrum characterem impressimus; nostri nominis karactere & sigillo signavi & corroborari præcepimus; sigilli nostri auctoritate muniri, nostrique nominis subter inscripto caractere; &c.* nihil nisi monogrammatis descriptionem innuere videtur, licet nullum aliquando reperiatur appositum monogramma.

☞ Sed illud animadversione dignum censet idem Mabillonius, quem hic exscribere non gravabor, quod quæ in crucis formam concinnata non sunt monogrammata, in medio præferunt acuminatam quadram, (vulgo *Losange*) & in ipsa quadra speciem Græcæ litteræ Υ, in aliquibus in modum V conformatæ, plerumque cum puncto de more superposito. Insuper littera hæc in plerisque Diplomatibus alia manu, & quidem regia, expressa est. Quo respicit vulgata illa formula in Diplomatibus Carolinis: *manu propria subter firmavimus, & annuli, &c.* Quid vero mysterii hæc continet? an hoc Pythagoræ symbolum affectarunt Reges nostri? an hæc littera cum superiori cuspidatæ quadræ parte composita signat *Ya*, quod non recentioribus modo Germanis, Armoricis & Anglis, sed etiam antiquis *ita* significat? An Carolus qui Theudiscе aliquando loqui amabat, ut rata sibi Diplomata hoc compendio contestaretur, id usurpavit?

Principum porro monogrammata, quibus eа propria fuerant, quæcumque fere cum in veteribus Tabulis; tum ab ævi nostri Scriptoribus ex iis delineata, sub manum occurrerunt, unica tabella hic repræsentare haud alienum duximus, ut quæ ex variis corroganda fuissent locis, uno conspectu, ea Lectori percipere utcunque liceat.

Ex Monogrammatibus autem summorum Pontificum antiquioribus sex potissimum selegimus, ex Nicolai Alemanni libro de Lateranensibus Parietinis cap. 3. interim dum multo plura nobis exhibeantur à viro summæ eruditionis Francisco *Menestrier*, in eo opere quod de Armis & insignibus inscripsit.

Primum igitur à nobis delineatum ex Pontificiis Monogramma, est Adriani I. quod ad S. Pudentianam visitur.

Alterum est Paschalis I. in ædibus sacris S. Cæciliæ, & S. Praxedis in Exquiliis.

Tertium est Nicolai I. in Basilica S. Clementis.

Quartum est Xysti III. in Basilicæ Liberianæ arcu majore.

Quintum est Leonis III. in fastigio tribunalis ejusdem Basilicæ Liberianæ.

Sextum denique est ejusdem *Leonis* in Ecclesia SS. Nerei & Achillei.

His subjunximus Monogrammata Imperatorum Occidentis, ac primum

Caroli Magni, ex Ughello tom. 4. Italiæ sacræ pag. 60.

Aliud ejusdem *Caroli*, ex eodem Ughello tom. 5. pag. 600 Zyllesio in S. Maximino p. 13 & Monumentis Paderbornensibus p. 326. 328. Vide Browerum in Annalib. Trevir. an. 773.

Ludovici Pii, ex Tabulario Heduensi, Ughello tom. 2. p. 118. & Chiffletio in Trenorchio p. 195.

Ejusdem *Ludovici*, ex Beslio in Regibus Aquitan. pag. 18.

Ejusdem *Ludovici* ex eodem Beslio ibid. p. 19. 25.

Ejusdem *Ludovici*, ex Ughello tom. 2. p. 118. tom. 5. p. 625. 673.

Lotharii I. ex Tabulario Eccl. Viennensis, Joanne à Bosco in Vienna pag. 52. Strada p. 374. 375. & Chiffletio in Trenorchio p. 267.

Ejusdem *Lotharii*, ex Tabul. Eccl. Comensis.

Ludovici II. ex Tabul. Casauriensi, Goldasto tom. 3 Rerum Alemann. pag. 151. & Ughello tom. 4. p. 481. tom. 5. pag. 255. 619. Vide Stradam pag. 375. 377.

Ejusdem *Ludovici*, ex Ughello tom. 8. p. 65.

Caroli Calvi, ex ejusdem Monetis, &c. Vide Stradam p. 380.

Caroli III. ex Tabulario Casauriensi, Ughello to. 4. pag. 392. 484. 595. 598. 1340. tom. 5. pag. 627. & Strada p. 382.

Ejus-

[illegible] aliquot sum Pontific.	[illegible]	Paschal I.	Nicolai I.	Xisti III	Leonis III.	eiusd. [illegible] X	T. IV. pag. 964. Monogram Imperat.
Karoli Magni	eiusd	Ludou. I.	eiusd	eiusd	eiusd.	Lothary	eiusd
eiusd	Ludou. II.	eiusd.	Karoli II.	Karoli III	eiusd.	Arnulfi.	Ludou. III
Henrici I	Ottonis I.	Ottonis II	eiusd.	Ottonis III	eiusd.	eiusd	Henrici II.
eiusd	Conradi II	eiusd	eiusd	Henrici III	eiusd.	eiusd.	Henrici IV
eiusd.	eiusd	Lotharii II	Conradi III.	Friderici I.	eiusd	eiusd	Henrici VI
Philippi	Ottonis IV	Friderici II	Guilielmi	Rodolphi.	Adolphi.	Alberti.	Caroli IV
Monogram Regum Franciæ.	Clodouei	Clotarij	Dagoberti.	Pipini Senioris	Caroli Mart.	Ludou. II.	Ludou. III
Karlomanni	Odon	Caroli III.	Rodulphi.	eiusd.	eiusd.	Ludou. IV	Lothary.
eiusd	eiusd	Hugo Capit	Roberti	eiusd	eiusd	Henrici	eiusd
eiusd	Philippi I.	eiusd	eiusd	Ludou. VI	Ludou. VII	eiusd.	eiusd
Philippi II	Ludou. VIII.	eiusd.	Ludou. IX.	eiusd.	Philippi III	Philippi IV	Monogram aliarum Regum;
Pipini I	Pipini I et II.	Karoli.	Karlomanni		Ludou.	Karoli	Zuentibaldi
Bosonis	Ludou.	Conradi	eiusd		Rodulfi.	eiusd	eiusd
Vidonis.	Berengarii	eiusd	Hugonis.	Lothary	eiusd	eiusd	Ardoini

Ejusdem *Caroli*,ex tom. 1. Hist. Leodiensis Chappeavilli p.162.

Arnulphi,ex Ughello tom.3.p.708.tom.4.p.601. ex Metropoli Salisbur.tom.2 pag.19.154. 236. & Strada p. 385. aliter apud Browerum tom.1.Annal. Trevir. pag. 436.2. Edit.

Ludovici II. ex Tabul.Eccl.Vienn.ex tom.1. Hist. Leod.p.169. Vide Stradam p.381.382.

Henrici I.ex Metropoli Salisburgensi tom.2.p.591. tom.3.p.407. & Ughello tom.2.p.205. 207.& tom.4. p. 1007. Vide Stradam p.400.

Ottonis I. Ex Tabul Casauriensi, Chronico Mindensi p.734.Hist.Leod.tom.1.p.176.212.Ughello tom 2. p.898.Browero an.942.& Strada p.400

Ottonis II. ex Chronico Mindensi p.738. & Zyllesio pag.21.27.

Ejusdem *Ottonis*, ex Tabul.Casaur.Chronico Mindensi pag.738. Octav. Strada pag. 404. Histor. Leod. tom.1. pag.209.& Ughello tom 1.pag.495. 960. & tom. 3. p.279.

Ottonis III. ex Baldrico lib.1.Hist. Camerac.cap. 107.108. Chronico Mindensi pag.736.740. & Zyllesio pag.28.

Ejusdem *Ottonis* ex Bibl.Cluniac.p.409. Hist. Leod. tom. 1.p 210.Strada p.405.406.

Ejusdem *Ottonis*,ex Ughello tom.1. p.495. Vide præterea Brower.in Annalib.Trevir.tom 1.p.491.2.Edit.

Henrici II.ex Chron. Mindensi p.749 Zyllesio p. 32.& Ughello tom.2.p.207.314.tom.4.pag.628. tom.5. pag. 69.

Ejusdem *Henrici*,ex Tabular.Eccl.Comensis, Chron. Mindensi p.735.Hist.Leod.tom 1 pag.213.226.Zyllesio pag.19.& Strada p.407.408.

Ejusdem *Henrici*,ex Ughello tom.4.pag.959. tom.5. pag.673.

Conradi II. cognom.*Salici*, ex Chron.Mindensi p. 743.& Hist.Leod.tom.1.p.264.

Ejusdem *Conradi*,ex Tabular. Casaur. & Ughello to. 1.pag.497. 902. tom.2. p.144. 208. 209. 221. & Strada pag.411.

Ejusdem *Conradi*, ex Chron. Mindensi p.736. 746. Zyllesius paulo aliter p. 34.

Henrici III. ex Cosma Pragensi pag.14. Chronic. Mindensi pag. 439. Zyllesius pag. 41.47. paulo secus.

Ejusdem *Henrici*, ex Tabul Casaur.& Ughello tom. 2.pag 212.566.tom.4.pag.509.636.tom.5.p.279. tom.6. pag.864.

Ejusdem *Henrici*, ex Chron.Mindensi p.737.Histor. Leod.tom.1.p.280.Jo.à Bosco in Vienna p. 88. & Zyllesio p. 36.Vide Stradam p.413.

Henrici IV.ex Chron.Mindensi p.743.746.

Ejusdem *Henrici*,ex Actis Murensis Monast.pag. 23. Chron.Mindensi p.741.Zyllesio pag.43.45.52. Ughello tom.1.p.743.tom.2.p.363.Browero tom.1. pag. 536. 2. Edit. &c.

Ejusdem *Henrici*, ex Waldo in Chron.Lobiensi pag. 401.Vide Stradam p.414.415.

Lotharii II. ex Ughello tom.1. pag.5 8. & Strada pag.421.

Conradi III. ex Ughello tom.1.p.510 tom.4.p.517. Vide Stradam p.423.

Friderici I.ex Aventino p.390.

Ejusdem *Friderici* ex Privileg. Ecclas. Hammaburg. p.182. Joan.à Bosco p.88. & Hist.Leod.tom.2.p.109.121. & Ægidio Gelenio in Colonia p.74.

Ejusdem *Friderici*,ex Ughello tom.1.p.515.916. tom. 2.pag.220.

Ejusdem *Friderici*,ex Ughello tom.1.pag.515.916.Vide Stradam p.424.425.

Henrici VI.ex Jo.à Bosco p.90. Ughello tom. 1. p. 617.to.2.p.221.764.to.4.p.1088.to.6.p.866.893.& Strada p.426.427. & Guilino in Annalibus Alexandriæ p.15.

Philippi II. ex Privileg. Eccl.Hammaburg. p.195. paulo aliter in Metropoli Salisburg.tom.3.p.361. & apud Ægidium Gelenium in sancto Egilberto p.32.

Ottonis IV ex Ughello tom.1.p.689 tom.3. p. 367. & Strada p.430.431. Aliter exhibetur apud Gelenium in S.Engilberto p.27.

Friderici II. ex Ughello tom.1.p.369. Strada pag. 434. & Metropoli Salisburg.tom.2. pag. 182. tom.3. p. 251. 272.365.

Guillalmi, ex Octavio Strada.

Rodolphi ex Metropoli Salisburg.tom.2.pag. 183. tom.3.p.262.

Adolphi,ex Octavio Strada p.448.

Alberti, ex veteri Charta.

Caroli IV.ex Chron.Minden.p 748.750.

MONOGRAMMATA REGUM FRANCÆ.

Chlodovei I. apud Perardum in Burgundicis p.2.

Chlotarii I. apud eumdem p.3

Dogoberti, apud Ægid. *Waulde* in Hist.vernacula I.obiensi p.317.

Pipini Senioris,apud eumdem pag. 327.330. Hæc porro quatuor Monogrammata abest ut tanquam genuina hic proferamus: quinimo ea omnino adulterina & fictitia censemus, cum viro eruditissimo Daniele Papebrochio in Propyleo 2. ad tom.2.Aprilis, qui bina ista Waldensia jure proscripsit. Ea tamen hic describenda censuimus, ut ad simile proferendum judicium Lectorem provocaremus.

Caroli Martelli,ex Goldasto tom. 2. Aleman. pag.145.

Pipini Regis,apud Browerum tom.1. Annal. Trevir.p.178.ult.Edit.

Ludovici II.cogn.*Balbi*,ex Tabul.Eccl.Heduensis, & Chiffletio in Trenorchio p.23.232.

Ludovici III.ex Bibl.Cluniac.p.266.277.

Karlomanni, ex Tabul.Eccl. Heduensis.

Odonis,ex Chiffletio in Trenorchio p 272.

Caroli,cogn.*Simplicis*,ex Hist.Leod.tom. 1. p. 161. 170 & Chiffletio in Trenorchio p.274.

Rodulphi,ex Beslio,in Hist.Pictav. p.239.

Ejusdem *Rodulphi* ex Bibl.Clun.pag.411. & in Notis pag. 71.

Ejusdem *Rodulphi* ex Beslio p.239. & Chiffletio in Hist. Trenorchio p.277.

Ludovici IV ex Bibl.Cluniac. p. 266. 267. & Chiffletio in Trenorchio p.280.

Lotharii,ex Tabul.Monast.Humolariensis.

Ejusdem *Lotharii*,ex Beslio p.272.

Ejusdem *Lotharii*,ex Buzelino p.313.

Hugonis Capeti, &

Roberti filii Regum,ex Charta an.987. in Tabulario Corbeiensi.

Ejusdem *Roberti*, ex ejusdem nummo in ... RR. PP. Canonicor. Regul.S.Genovefæ Paris.

Ejusdem *Roberti*, ex Perardo in Burgundicis p. 171. paulo aliter in Tabular.S.Genovefæ Paris.an. 1035.

Henrici I. ex Tabul. Humolariensi.

Ejusdem *Henrici*,ex Chiffletio in Trenorchio p. 315.

Ejusdem *Henrici* ex Tabular. Tolfatensi.

Philippi I. ex ejus nummo.

Ejusdem *Philippi*,ex Chiffletio in Trenorch. p. 316.

Ejusdem *Philippi*, ex eodem Chiffletio p.325. Bibl. Cluniac. pag 528. 530. & Spicilegio Acheriano tom. 2. pag. 600.

Ludovici VI ex Bibl.Clun. p. 1391.

Ludovici VII. ex Bibl. Cluniac.p 1430

Ejusdem *Ludovici*,ex 30.Regesto Chartophyl.Regii.

Ejusdem *Ludovici*, ex Histor. S. Aniani Aurelian. p. 83. 85. & Hist. Trenorch. p. 447. 452.

PHILIPPI II, cogn. *Augusti*, ex Bibl. Cluniac. p. 534. 1490. & Hist. S. Aniani p. 82.

LUDOVICI VIII. ex 30. Regesto Cartophylacii Regii Ch. 271.

Ejusdem *Ludovici*, in eodem Regesto an. 1224.

S. LUDOVICI IX. ex Bibl. Cluniac p. 1503 1530.

Ejusdem *S. Ludovici*, ex 30. Regesto Tabularii Regii Ch. 271 & al.

PHILIPPI III. ex eodem Regesto.

PHILIPPI IV. ex Tabul. Regio.

MONOGRAMMATA ALIORUM REGUM.

PIPINI I. *Regis Aquitaniæ*, ex Beslio in Regibus Aquitan. p. 25.

PIPINI II. & III, *Regum Aquitan* ex eodem Beslio pag. 21. 26. 28. & Chiffletio in Trenorchio pag. 193.

CAROLI *Regis Provinciæ*, Lotharii F. ex Tab. Vienn.

KAROLOMANNI *Regis Bajoariæ*, ex Ughello tom. 2. p. 184. & Strada p. 385.

Ejusdem *Karlomanni*, ex Tabul. Casauriensi,

LUDOVICI *Regis Bajoariæ*, ex Aventino p. 185.

CAROLI *Regis Bajoariæ*, ex Ughello tom. 2. pag. 186, 188. 189.

ZUENTEBALDI *Regis Lotharingiæ*, ex Histor. Leod. tom. 1. pag 163. & Browero tom. 1. Hist. Trevir. p. 441. 2. Edit.

BOSONIS *Regis Provinciæ*, ex Tabul Ecclesiæ Viennensis fol. 13.

LUDIVICI *Regis Provinciæ*, Rodulphi Regis ex Ermengarda F. ex Tabul. Eccles. Gratianopol. p. 83.

CONRADI *Regis Burgundiæ*, Rodulphi F. ex Bibl. Cluniac. p. 267.

Ejusdem *Conradi*, ex Tabul. Viennensis Eccles,

Ejusdem *Conradi*, ex Tabul. Eccl. Vienn.

RODULPHI III, *Regis Burgundiæ*, ex Notis ad Bibl. Clun. pag. 72.

Ejusdem *Rodulphi* Regis ex Tabul. Eccl. Vienn.

Ejusdem *Rodulphi* Regis, ex eodem Tabul. fol. 9. 10. Vide Oct. Stradam p. 394.

WIDONIS *Regis Italiæ*, ex Ughello tom. 2. pag 122. 191. tom. 3. pag. 275. tom. 4. pag. 491. Vide Octavium Stradam p. 391

LAMBERTI *Regis Italiæ*. Vide Stradam p. 392.

BERENGARII *Regis Italiæ*, ex Ughello tom. 1. p. 896, tom. 2. pag. 126. tom. 3 pag. 37. tom. 4. pag. 88. 488. 606. 795. tom. 5. pag. 260.

Ejusdem *Berengarii*, ex Tabul. Casauriensi, & Tabul. Episcopatus Comensis, & Strada pag. 390. & Annalibus Alexandriæ p. 336.

HUGONIS *Regis Italiæ*, ex Tabul. Episcop. Comensis, ex Joan. à Bosco p. 60. & Ughello tom. 1. p. 855. tom. 2. p. 197. Vide Stradam p. 395.

LOTHARII *Regis Italiæ*, Hugonis F. ex Tabul. Eccl. Vienn. Vide Stradam p. 396.

Ejusdem *Lotharii*, ex Ughello tom. 1. pag. 855. tom. 2. pag. 262.

Ejusdem *Lotharii*, ex Jo. à Bosco p. 60.

ARDUINI, cujus meminit præ cæteris Petrus Dam. lib. 5. Epist 19. ut & Leo Ostiensis lib. 2 c. 68. ex Tabul. Episcopat. Comensis.

¶ MONOGRAMMI SERMONES, Qui admodum breves sunt, vel etiam concisi, minuti, exiles. Vita S. Syncletycæ tom. 1. Jan. p. 252. *Nam nuda sermones eorum & Monogrammi videntur similes picturis quæ festis quidem, sed facile delebilibus coloribus exaratæ pereunt brevissimo tempore. Monogrammus, homo longus, macilentus, delineatus tantum non additis coloribus*, apud Laur. in Amalth.

MONOLINUM, Filum, monile, quo margaritæ insertæ sunt. [Aliis *Monolium.*] Capitolinus in Maximino juniore, *Manserunt apud eum arrhæ Regiæ, quæ tales fuerunt, Monolinum de albis, reticulum de prasinis undecim &c*, Nostris, *un files de perles*. Glossæ veteres ; Τετρ..., *quadrifilum gemmarum*. [Vide Salmatium ad Hist. Aug. p. 255.]

¶ MONOLOR. Vopiscus in Aureliano: *Paragaudas vestes ipse primus militibus dedit, cum non nisi rectas purpureas accepissent, & quidem alii Monolores, aliis dilores, trilores aliis, & usque ad pentelaros, quales hodie lineæ sunt, facta compositio à loro* Monolores Turnebo sunt vestes lineæ viriles sub aliis vestibus quibus una tantum intexta fascia aurea aut serica.

¶ MONOMACHIA, Singulare certamen : interdum & mulcta quæ ad dominum spectabat ratione *Monomachiæ*. Charta an. 1095. apud D. Calmet. tom. 1. Histor. Lotharing. col. 501. *Nullus advocatus debeat habere placitum & servitium, nisi pro Monomachia, & sanguinea percussura.* Adde Reginon. lib. 2. de Eccles. disciplina cap. 77. Tabular. Virzionense fol. 15. *Garnerius dedit eidem monasterio perpetuo possidendum Monomachiam suorum hominum Collibertorum.* Vide *Duellum*.

¶ MONOMACHICE, Singulari certamine. Acta SS. Nicandri & Marciani to. 3. Junii p. 275. *Luctasti Monomachice adversus diabolum & vicisti eum.* Hinc

¶ MONOMACHUS dicitur qui contra Diabolum suo ductu pugnat, in Actis S. Cassiani apud Ill. Fontanin. in Antiqu. Hortæ p. 344.

Monomachos gignens, & eos cælestibus indens.

¶ MONOPALIUM Stola seu manipulus. Acta S. Mevenni MSS. *Vir autem Domini Mevennus, intrepidus pergens, serpentem adiit, in Domino confisus. Hunc audacter invasit ; Monopalium enim suum illius circumdedit collo baculique curvitate adnexus, veluti canem domesticum post se eum trahens, in nomine Jesu Christi flumine Ligeris eum præcipitavit.*

¶ MONOPEDÆ, Genus hominum. Odo in Carm. de varia Ernesti fortuna lib. 7. apud Marten. tom. 3. Anecd. col. 362.

Sunt homines una tantum fulti pede cursu
Auram vincentes, qui recto nomine dicti
Monopedæ, faciunt umbram sibi tegmine plantæ.

Iidem qui *Monocoli* appellantur apud Gellium lib. 9. cap. 4. *Atque esse* (traditur) *item alios apud ultimas Orientis terras miracula homines, qui Monocoli appellantur, singulis cruribus saltuatim currentes, vivacissimæ pernicitatis.*

¶ MONOPOLIUM, *Statio, ubi res una venditur tantum.* Gloss. Isid. Est autem societas hominum qui sibi solis jus vendendi comparant, vel aliquod genus mercaturæ universim emunt, quo carius vendant ; quod ut obtineatur pensio interdum fit Principi, quæ *Monopolium* etiam dicitur. Hinc denique eadem vox ad quasvia illicitas confœderationes fluxit, qua ultima notione sæpius occurrit. Vide *Manopolium*. Statuta Collegii Thesaurar. an. 1268. apud Lobinell. tom. 3. Hist Paris. p. 288. *Non facietis ad partem conspirationem, aut Monopolium contra bursarios, &c.* Statuta Vercel. lib. 4. fol. 68. *item quod nulla societas, conspiratio, seu Monopolium &c.* Literæ Philippi Reg. Franc. an. 1320. in Tabular. Calensi p. 339 *Relictus Tribaudi & ejus complices ac alii habitatores dictæ villæ Monopolia & confœderationes illicitas facientes contra tenorem arresti curiæ nostræ, pluresque alias congregationes, confœderationes & Monopolia faciendo, &c.* Statutum Humberti Dalphini an. 1349. 10. 2. Hist. Dalphin. pag. 589. *Possint intra districtum & jurisdictionem suam punire collegia & Monopolia illicita.* Vide Marten. tom. 1. Anecd. col. 1590. & tom. 4. col 665. & 980.

¶ MO-

¶ MONOPTICUS, *Minus*, Gloss. Isidori.

MONOS, Monachus, Glossæ antiquæ MSS. *Monos, solus, Græci: bene ergo monachus, singularis.* Canones Hibern. lib. 36. cap. 35. *Si qua contumacia inter Principem* (i. Episcopum) *& Monon ejus per discordiam aliquam orta sit, non rejiciat pastor gregem suum in dispersionem, nec oves pastorem fugiant, sed invicem pacificentur.* Chronicon Novaliciense lib. 6. pag. 643. de quodam Monacho obedientiario: *Tunc Monos acephalus ait, &c.*

Monos, Unus, μόνος. Inscriptio in Eccl Mutinensi:

Mille Dei carnis Monos centum minus annis
Ista domus clari fundatur Geminiani.

Id est, an. 1099. Alia ex Chronico Magdeburgensi MS. apud Jo. Henricum Meibomium:

Post M. postque duo CC. post nonaginta Monosque,
Harlinberg capitur, moritur Rex, Dux superatur.

MONOTANUS *Rigidus.* Papias. Leg. *Monotonus*, [uti habent Gloss. Isidori; ad quas Grævius: μονότονος, *pervicax, pertinax*, in Glossis.]

¶ MONOTHELANI, Hæreticorum genus, quos alii *Monothelitas* vocant. Acta S. Johannis Camilli boni tom. 1. Januar. pag. 622. *Monothelani vero & quisquis rem catholicam absque capite ac præside mallet esse.*

¶ MONOXYLLULA, Linter uno ligno excavato constans, à Græco μόνος & ξύλον, lignum. Ratherius Veron. tom. 2. Spicil. Acher. pag. 174. *Me latronem appellas, qui cum una Monoxyllula dorso meo advecta, & in flumine missa, parum quid ab isto littore rapio.*

¶ MONOZANTES, pro *Monazentes*, Monachi, in opusculo Rabani Mauri tom. 2. Annal. Bened. pag. 734. *Monachi sive Monozantes, hoc est, singulares, à solitariæ vitæ districtione nominati sunt.*

MONRERARE, Morrerare, Monstrare, ostendere, Gall. *Monstrer.* Notitia judicati in Tabulario Casauriensi: *ibique veniens Angerisi ... & dixit, Facite mihi justitiam de Presbytero nomine Renorius, filio quondam Honorati, quia ipsa terra cum pomis & arboribus, quam ei Monreravimus in casale quod dicitur Tertiano, debet esse domini Regis, & de ipsa colonicia de Arepaldo servo domini Regis.* Et infra: *Quia ipsa terra quam iste Angerisi nobis Morreravit, nos tenuimus.*

MONS GAUDII, Monticulus, ex Gallico *Montjoye*, quæ vox diminutivum est ex *mons*: qua appellatione donatum potissimum Collem Vaticanum ad urbem Romam ab Ottone Frisingensi l. 2. de Gest. Frider. cap. 22. Gunthero lib. 4. Ligurini, Acerbo Morena Laudensi an. 1167. pag. 1116. in Chronico Casin. lib. 4. c. 39. in Vita S. Geraldi Abbatis Silvæ majoris num. 8. & aliis locis, docuimus in Dissert. 11. ad Joinvillam. Ademarus Cabanensis p. 173. *Ubi tandem reliquiæ ejusdem Confessoris in Monte gaudio venuit, &c.* Supra: *Montanam appellavit.* Idem pag. 272. *Levaverunt corpus S. Martialis Apostoli, & in Montem gaudii transtulerunt.* Vita S. Roberti Abb. Molismensis num. 21. *Cum autem venisset ad locum, in quo erat quædam congeries lapidum, quæ vocatur Mons gaudii-Dei, &c.* Vide Raimundum *de Agiles* in Histor. Hierosol. pag. 171. & Ricordanum Malaspinum cap. 156. Vetus Poema, cui titulus, *le Lusidaire* MS.

Tans é at pierres aportées,
C'une Monjoie i fu fondee.

[Vetus Poeta MS. è Bibl. Coislin.

Celant son penser sor sa voie
Tans qu'ils vinrent à la Monjoie
Du chastel ou cele menoit.]

Locos alios vide in laudata Dissertatione.

Mons Gaudii, Clamor militaris Regum Franciæ, *Montjoie*, vel *Montjoie S. Denys*, ab eo monticulo ad Lutetiam, in quo S. Dionysius martyrium subiit, Decio imperante, ut ibidem docuimus. Matth. Paris: *Et facto congressu acclamatum est terribiliter, Ad arma, Ad arma, hinc Regales, Regales, inde Montis gaudium, scilicet Regis utriusque insigne.* Occurrit apud eumdem aliis locis. Le Roman *de Guillaume au Court nez* MS.

Rois Loey escrie, Monjoie, Diex aie.

Infra:

Crie Monjoie, aidiez sainte Marie.

Rursum:

Monjoie escrie, Dex aide & saint Pol.

Le Roman *de Rancevaux* MS.

Monjoie crient por lor gent ralijer.

Infra:

Monjoie escrie por sa gent resbaudir.

Le Roman *de Vacce* MS.

Arestorer Gautier out fait grant estormie,
Franchois crient, Monjoie, & Normans, Dex aie,
Franchois crient Afras, & Angevin Valie,
Et li Quens Tiebaut Chartres & Passavant crie.

[Ibidem:

Cil de France crient Monjoe,
Cen lor est bel que l'en les oe;
Guillaume crie, Dex aye,
C'est l'enseigne de Normendie;
Et Renouf crie o grant pooir,
Saint Sever, sire saint Sevoir;
Et Hamadens va reclamant,
Saint Amant, sire saint Amant.]

Quanto vero cultu S. Dionysium coluerint Reges Franciæ ex Epistola Ludovici Pii ad Hilduinum Abb. S. Dionysii, qua illum hortatur ad conscribendam Vitam ejusdem, abunde colligitur, ut ex Charta S. Ludovici ann. 1269. *Quia cum postquam beatissimus Dionysius patronus & Apostolus Franciæ Francorumque legislator primordia fidei orthodoxæ Francis dudum evigilasset, & ab errore paganico illos salubriter divertens, felicem martyrii palmam inde reportasset, sacrumque suum sepulcrum mira Dei ordinatione in agro elegisset, Francorum Reges Christianissimi nostri antecessores, tanquam veri discipuli & imitatores Dionysii, ac eorum populi & regnicolæ, Catholicam legem ita didicerunt, quod ad præsens lex ipsa Christianaque fides, à nulla tam alia natione, sicut à Gallis veris Christicolis inviolabiliter colitur, & tantam ab eodem Sancto sumpserunt fiduciam, ut à sua prece non solum in prosperis scelera, sed etiam ipsi & eorum milites in ejus gloriosi Dionysii nominis exclamatione inimicorum tela in bellis devicisse crediderunt.* Vide supra laudatam Dissertationem.

MONS PLACITI. Vide *Malberginm*.

¶ 1. MONSTRA, pro *Monasterium*, si tamen mendum non sit. Charta an. 1202. apud Marten. tom. 1. Ampliss. Collect. col. 1039. *Dederunt Deo & B. Mariæ, & fratribus Grandimontis ordinis ... omnimodam justitiam altam & bassam, & ... quidquid habuerunt vel habere potuerunt temporibus futuris occasione quacumque infra sessata, ex quibus Monstra eorumdem fratrum cingitur.*

¶ 2. MONSTRA, Militum recensio. Vide infra *Monstrum* 1. Item alio sensu mox in *Monstræ*.

MONSTRABILIS, Conspicuus. Sidon. l. 3. Epist. 7. *Ob omnia felicitatis naturæque dona Monstrabilis.* Vide Savaronem. [Conventio inter Henric. Reg. Angl. & Robertum Com. Flandr. in lib. nig. Scaccarii pag. 9. *Si non remanserit propter Monstrabilem sui corporis infirmitatem.*]

MONSTRÆ, vox Fori Aragon. Instrumenta, documenta, quibus quis in lite jus suum asserit ac tuetur. Jacob. I. Rex Aragon. in Foris Oscæ an. 1247. fol. 17.

Cum aliquis infantio, aut alius homo demandaverit alteri homini ratione sui avolaris hæreditatem, quam possidet, secundum forum bene potest eam petere, donec ille, qui possidet hæreditatem illam, monstret illi sufficientem Monstram, pro qua possit se defendere, &c. Rursum: *Non possit demonstrare demandatori quod antecessores verum diviserunt hæreditates cum cartis, aut aliis certis Monstris, &c.*

☞ Hinc *faire moustranche* dicitur is, qui Instrumentorum exhibitione se legitimum possessorem rei alicujus esse demonstrat; nisi malis idem esse quod feudi limites & conditiones in clientelari professione declarare, Gall. *Faire aveu & dénombrement*. Charta an. 1280. in Tabular. Corbeiensi: *A tous chiaus, &c. Henris chevalier sires de Fluy, salut. Comme nobles hom & mes chiers sires Jehans Vidames d'Amiens sires de Pinkeigny, m'eust kemandé que je ad journée certaine, qui me fu assignée de par li, fusse à Pinkeigny pour faire men estage, si comme je li devoie, & pour faire certaine Moustranche des fiés que je tenoie de li, à laquele journée je fu & li moustrai les tenanches des fies & des avant-fies que je tenoie de li, &c.* Aliud est *Monstre* vel *Monstrée* in nostris Consuetud. monicipalibus, testante Raguello: dicitur enim cum litigantes in rem præsentem veniunt, & in prædium, de quo litigatur, simul proficiscuntur, quo actor certior fiat de hæreditate, & facilius judex possit suam de re ferre sententiam.

¶ MONSTRALIA Lex, Qua quis ius suum asserere & probare nititur. Leges Normann. apud Ludewig. to. 7. Reliq. MSS. p. 399 *Est autem quædam lex quæ prob bilia sive Monstralia in laicali curia nuncupatur, per quam quis probare nititur in curia, quod intendit.*

MONSTRANFELIS, *Equus detestabilis*. Ita Pap. MS. & editus.

MONSTRANTIÆ, Phylacteria, seu arculæ in quibus reconduntur Reliquiæ, atque adeo sacra Eucharistia, quomodo *Monstrances* in Belgio etiamnum vocantur, quod Fidelibus osculanda præbeantur & monstrentur. Acta S. Quirini Mart n. 11. *Effluxi sanguinis testimonium ... præbet quadrangularis argentea, ut vocant, Monstrantia, in qua sub vitro crystallino cruor ... inclusus continetur.* [Chron. Vormat. apud Ludewig. tom. 2. Reliq. MSS. p. 137. ad an. 1427. *Fecit autem fieri in suam memoriam magnam Monstrantiam pro deportatione Sacramenti in festo Corporis Christi.* Histor. Monast. Villar. lib. 1. cap. 16. apud Marten. tom. 3. Anecd. col. 1304. *Iste fecit fieri Monstrantiam argenteam deauratam, qua defertur sacrosanctum Corpus Christi ipso die ejusdem sacramenti.* Necrolog. Lauresham. apud Schannat. in Vindem. Litter. pag 27. *Contulit S. Nazario 10. florenos in auro ad unam Monstrantiam pro remedio animæ suæ suorumque parentum.*]

MONSTRUM, Eadem notione. Inventarium Ecclesiæ Eboracensis in Monast. Anglic. tom. 3. pag. 173. sub titulo *Reliquiæ: Item unum Monstrum cum ossibus S. Petri in Beryl, & crucifixo in summitate, &c.* Vide Descriptionem nostram ædis Sophianæ num. 62. Aliud vero est *Monstrance*, in Consuetud. Hannoniensi cap. 57. Vide supra.

¶ MONSTRARE, Milites censere. Vide infra *Monstrum* 1.

MONSTRATA, Certa mensura nemoris, quæ forte *monstratur*, id est, designatur cædenda. Charta G. Abbatis Molismensis ann. 1215. in Tabular. Campaniæ: *Permisit nobis vendere tres Monstratas nemoris, quod est in grueria sua, factas Præposito de Marais, &c.* [Vide *Monstreia*.]

¶ 1. MONSTRATIO, Probatio quæ instrumentorum exhibitione fit in re judiciaria. Chartular. S. Vincentii Cenoman. fol. 123. *Tunc vero Hamelinus de Rocrta, qui loco domini Regis & meo intererat, ad querimoniam Abbatis & monachorum jam dictum Philippum apud Balaon in curia domini Regis venire coegit; & audita monachorum querela & dicti Philippi responsione post quandam Monstrationem inde eis adjudicatam cartu* (sic) *quas dictus Ganterius de supradictis eleemosynis dabat Abbatiæ judicio curiæ domini Regis, idem Hamelinus & milites viri legitimi in curia præsentes audierunt.* Vide *Monstra*.

¶ 2. MONSTRATIO, idem quod *Monstrum*, Militum recensio. Lib. nig. Scaccarii p. 107. *Cum fendatis de dominio ex veteri & ex novo, debetur vobis in custodia Sarisberiæ & in Monstratione servitium 20. militum.* Charta an. 1468. apud Lobinell. tom 2. Hist. Britan. pag. 1299. *Inchoando dictum servitium die Monstrationis seu exhibitionis dictorum sagittariorum, quæ vulgariter dicitur la Monstre; quorum sagittariorum & eorum capitaneorum Rex solvet stipendia pro tribus mensibus, &c.* Vide *Monstrum* 1.

¶ MONSTREIA, Certa nemoris portio, quæ à domino *monstratur*, seu assignatur pro pascendis porcis vassallorum suorum. Charta an. 1234. tom. 2. Gal. Christ. inter Instr. col. 71 *Item quod per Monstreiam servientium domini Magdunensis & pasnagium quitum ad quadraginta porcos suos proprios & pascuagia & æsancia animalibus suis ... ubicumque tempore hujusmodi donationis nostræ communata habebantur.* Vide *Monstrata*.

1. MONSTRUM, MONSTRA, ex Gallico *Monstre*, cum milites recensentur, vel se spectandos præbent ad militaria stipendia percipienda: [illegible] apud Pachymer. lib. 12. cap. 23. Rotulus Parlamenti tenti apud Westmonast. an. 5. Henrici IV. apud Spelman. *Assignavimus vos conjunctim & divisim ad arraiandum & triandum omnes & singulos homines ad arma, ac homines armatos & sagittarios in comitatu prædicto, ... & ad Monstrum sive ad Monstrationem eorundem hominum ad arma, ac hominum armatorum & sagittariorum de tempore in tempus, quoties indiguerit, diligenter faciendum & supervidendum, &c.* Historia Cortusiorum, lib. 1. cap. 5. *Dum Paduæ fieret Monstra militum, &c. Monstra publica, Monstratione armorum*, in Statuto Henrici V. Regis Angliæ tempore guerræ, apud Uptonum pag. 136. [Charta an. 1314. tom. 2. Hist. Dalphin. p. 150. *Committet idem dominus Rex vel hæredes sui uni personæ quam eligerint ut Monstrum videat de gente armigera.* Charta Philippi Reg. Franc. an. 1331. in Tabular. Bonæ-Vallis: *Licet essent & fuissent per tempus sufficiens in possessione ... faciendi fieri Monstram de burgensibus propriis quotiescumque opus fuerit, &c.* Adde Murator tom. 6. col. 495. tom. 8. col. 570. Statuta Vercell. lib. 1. fol. 3. Ordinat. Reg. Franc. tom. 3. pag. 35. 105. 171. &c.] Vide in *Parlamentum*. Hinc

MONSTRARE, Milites censere. Matt. Paris. an. 1253. *Ut secundum pristinam consuetudinem arma civibus competenter assignarentur, & Monstrarentur, & censerentur ut essent sufficientia & competentia secundum cujuslibet facultates.* Huc spectat vetus Saxum: TEMPORIBUS. CLAUDII. TIBERII. FACTA. HOMINUM. ARMIGERORUM. OSTENSIONE.

¶ 2. MONSTRUM, Alia notione. Vide *Monstrantiæ*.

¶ MONSTURAGIA, Variæ mixturæ frumentum. Charta an. 1164. in Tabular. Sangerm. *Decem sextarios & plenam minam bladi Mansturagiæ videlicet annui redditus ... quos siquidem sextarios & plenam minam bladi, videlicet Monsturagiæ ... quod si processu temporis alios redditus bladi seu Monsturagiæ.* Vide *Monsturungia*.

MONTAGIUM, MONTATIO, Tributum, quod à navigiis, quæ in fluviis adversa aqua remigant, exigitur, Gallis *Montage*. Charta Matthæi Dom. Montismo-

tismorenciaci an 1200. *Et ego propter illa nemora 12. libras Ecclesiæ B. Dionysii annuatim ipsi reddendas in Montagia meo aqua Secanæ assignavi.* Infra: *De primis redditibus Montagii aquæ, &c.*

Montatio, Eadem notione. Charta Raimundi Comitis Tolos. pro Aicardo Arch. Arelat. in Tabul. Eccl. Arelat. *Et de lezda navigiorum & navium, quæ Montatio vocatur, quam Bertrannus Comes habet apud Arelatem.* In eodem Tabular. fol. 16. est alia Charta cum tit. *de Montatione navium*, ann. 1130. *Conquerebatur de eo, quod de Montatione salarum navium, quæ cum sale ascendebant, debitum censum sibi persolvere nollent.* Ibidem apud Sammarthanos: *Quartam partem de pascuis, lesdis, & Montationibus.* Adde Catellum in Comitibus Tolosanis p. 49. Chronol. Episc. Lodovens. p. 96. Annales Massilienses Guesnaii p. 350.

¶ MONTAGNIOLA, Mons parvus. Charta Francisci de Vigintimilliis Comit. Gulisani apud Rocchum Pirrum in Sicilia sacra p. 486. *De Buesuerubu ascendit ne ad Sarram magnam seu Montagniolam ibi sistentem; & de dicta Montagniola itur per terram, &c.*

¶ MONTALIS, Mons. Chronic. Parmense ad an. 1294. apud Murator. tom. 9. col. 828. *Capti fuerant & ducti Parmam, & trascinati ad caudas malorum usque ad Montales de Colio, & ibi fuerunt appensi per gulam.*

MONTANA, Montanea, Mons, *locus montanus*, Innocentio Agrimensori, *montuosus* aliis Gromaticis. *Montana Cordubensis*, apud S. Eulogium l. 2. c. 11. lib. 3. c. 12. *Montana*. Odo de Diogilo, & Epist. 39. ex Sugerianis: *Fuerunt enim mortui in ascensu Montana Laodiciæ minoris, inter districta locorum, &c.* Adde Brocardum in Descript. Terræ sanctæ, Petrum de Vineis lib. 3. Epist. 55 &c.

Montanea, apud Tudebodum lib. 1. p. 785. Baldricum l. 4. Histor. Hierosol. p. 127. Ordericum Vitalem l. 9. pag. 43. 747. 752. Sanutum lib. 2. part. 4. cap. 25. &c. Vita B. Stephani Abb. Obasin. lib. 1. cap. 26. *Habitatio eorum Montaneis biemalibus cingitur.*] Charta an. 1293. to. 2. Hist. Dalphin. p. 72. *Item, quod monasterium sanctæ Crucis prædictum non possit tenere in Montaneis ipsius, nisi septem trentenaria ovium.* Bernardus de Acquisit. T. S. apud Murator. tom. 7. col. 688. *Intra civitatem sunt quatuor Montanea satis alta, in quarum sublimiori est castellum præeminens urbi.* Adde Statuta Montis Regal. fol. 33.]

¶ Montaneus, in Vita MS. S. Winwaloei in Tabular. Landeveo. p. 141. *Qui morabatur in quemdam Montaneum, qui vocatur Nin.*

Montanum. Willelm. ab *Oldenborg* in Itinerario T. S. de Cypro Insula: *Habet in se alta Montana.* Infra: *Conscendimus in montem S. Crucis appellatum, quia omnia Montana Cypri supereminet.*

Montaniosus Locus, apud Innocentium de Casis litterarum p. 246.

De Montanis agnominatos Armeniæ, seu potius Ciliciæ Toparchas, quod hæc regio montibus & rupibus altissimis passim aspera sit, docuimus ad Bryennium lib. 1. n. 21. Otto de S. Blasio c. 35. *Principibus Armeniorum ad eum undique confluentibus, & præcipue Leone illarum regionum nobilissimo Christianorum Principe qui in Montanis habitabat.*

Montana, in Glossis antiquis MSS. *Circum castella in montibus posita.*

¶ MONTANARIUS, Qui montes incolit, Gall. *Montagnard.* Memoriale Potestatum Regiens. ad an. 1250. apud Murator. tom. 8. col. 1120. *Unde Potestas & Commune Regii fecerunt magnum exercitum de Montanariis ad ipsam roccham, & obsederunt eam.* Chron. Farfense apud eumdem to. 2. part. 2. col. 446. *Terra quam tenet Tenzo filius Latonis Montanarii in colle Lizano.* Adde eum l. Murator. tom. 18. col. 981. Vide *Montanarius*.

¶ MONTANIA, Idem quod *Montana*. Testam. Guifredi Comitis Cerritan. an. 1035. tom. 6. Spicil. Acher. p. 434. *Et ipsa Montania relinquo filio meo Berengario.* Occurrit præterea in Chron. Farfensi apud Murator. tom. 2. part. 2. col. 659.

¶ MONTANIOSUS. Vide *Montana*.

1. MONTANISTÆ, Hæretici sub Arcadio Imper. Papias, & ex eo Ugutio: *Montani, hæretici dicti quod tempore persecutionis in montibus latuerant, unde se diviserant ab Ecclesia Catholica.* Hi & *Phryges* appellati. Synod. Trullana c. 95. Μοντανιστὰς τοὺς ἐνταῦθα λεγομένους Φρύγας. Vide Leges 34. 48. 57. & 65. Cod. Th. de Hæret.

2. MONTANISTÆ, apud Hungaros, dicti proceres quidam, in quorum territoriis montes erant, in quibus erant *minera auri, & cupri*, unde decimas Regi pendebant. De iis plura in Sceda subjecta Decretis Regis Hungariæ p. 113.

¶ 1. MONTARE, Valere. Charta Blanchæ Comitissæ Campaniæ an. 1206. apud D. *Brussel* tom. 1. de Usu feud. p. 452. *De omnibus autem donis & forisfactis quæ non Montabunt plus quam 20. solidos, domina Comitissa habebit quatuor partes, & præpositi quintam.* Statuta Massil. lib. 2. c. 1. § 12. *Quantum Montaret pecunia debita pro qua fieret executio. Montance*, valor, pretium, in Stabilim. Franciæ lib. 2. c. 41. *Monte*, pro fenus, usura, Gall. *Interests de l'argent*, in veteri Poeta MS. ex Bibliot. Coislin.

S'il atent paiement,
Il aura tant de bonte,
Jamais n'aura paié
Le chetel ne la Monte.

Montes montes, in Edict. Caroli VI. Reg. Franc. 10. Februar. & mense Decembr. 1389. nostris *Interests d'interests.*

¶ 2. MONTARE, In altum tollere, à Gall. *Monter.* Computus an. 1324. tom. 1. Histor. Dalphin. pag. 132. *Pro fusta garitarum castri de Lueys adducenda, charreanda, carpentanda & Montanda supra murum garitarum.*

MONTARIUS, Venator, qui in montibus venatur: Hispanis *Montero*. Rodericus Tolet. lib. 6. de Reb. Hisp. cap. 27. *Et collocatis ibi Montariis & venatoribus, remansit locus suæ subditus ditioni, & pauculos Christianos gnaros venandi & officii sagittando ibi accolas collocavit.* Fori Leirenæ: *Montarium* (i. Montarius) *det de venato lumbum costale.*

¶ MONTATA, ut *Montana*, Mons, in Statut. Montis Regal. fol. 292. *Eundo versus Carassonam est cima Montanæ Bassorum & Roncherum. Eundo versus Bredulum est cima Montatæ Breduli.* Vide alia notione in *Montea*.

MONTATICUM, [Idem, ut mihi videtur, quod *Montagium* supra, in Charta Karlomanni Regis Franc. an. circ. 880. in Append. Marcæ Hispan. col. 812.] Charta Raimundi Comitis & Urracæ filiæ Adefonsi Regis, uxoris, æræ 1140. *Et adhuc damus vobis ex omni tertia parte Salamantinæ civitatis census, quæ in nostra parte evenerit, ut tertia inde pars sit vestra in quocunque loco, vel quolibet modo eam reperire poteritis, tam de portatico, quamotiam de Montatico, vel de calumniis, aut de facinore, vel aliquo reatu, qui in prædicta urbe contigerit, &c.* Alia Adefonsi, ejusdem Raimundi filii, æræ 1164. *Item ne ex omnibus redditibus ejusdem civitatis ubicunque possent invenire, tam de Montatico, quam de portatico, de quinta, de moneta, de calumniis, vel homicidiis tertiam partem, & de acenis & piscariis, &c.* Fori Alcaconenses: *Omnes qui quæsierint pausae cum suo ganado in termino de S. Maria de Alcaçonas, prendant de illis Mon-*

tadiga

tadigo de grege dat oves, 4. carnarios & de busto das vacas, una vaca. Isto Montadigo est de Concilio. Supra: *Ganodo de Alcaçonas non fit Montado in nulla terra.*

MONTATIO. Vide *Montagium*,

MONTEA, MONTEIA, MONTATA, Burgundis, *Montee*, [Certa aquæ quantitas sali conficiendo aptæ; quod ex receptaculis aliquo vase 26. situlas circiter continente hauriatur, sic dicta. Chartular. Accincti fol. 59. *Fratres de Aceyo habeant de Comite Stephano unam Monteyam in puteo Ledonis de Rolant Sautiz, de uxore ejus & de Johanne filio eorum unam Monteyam & 5. situlas, de Huberto Maggaligne 15. situlas de Duranno Corde & Pontio filio ejus 26. situlas.*] Charta Stephani Burgundiæ Comitis ann 1173. *Notum facio ... quod Ecclesiæ Theoloci unam Monteam salis apud Londonium dederim.* Alia Stephani filii an. 1213. *Tres Monteias muriæ, &c.* Alia Joannis Comitis ann. 1251. apud Chiffletium in Beatrice: *Nos Jeans Cuens de Bourgoigne & sire de Salins, façons savoir ... que tant de muyre, come Estienes sire d'Oisoler nostre fiore, pourra conquerre ou Puis de Laon, tant que à trois Moutées de muyre, en accroissement de son chasement & de fie que il tient de nous, li affranchissons, &c. Monteia muriæ apud Ledonem: Dimidia Monteia*, in Biblioth. Sebusiana Cent. 2. cap. 8. 48. *Montatæ salis in puteo Ledonensi*, in Charta anni 1250. ibidem cap. 66

MONTENSES, Donatistæ hæretici, sic Ro[illegible]æ appellati, quibus ex Africa solebat Episcopus mitti, ut auctor est S. August. lib. de Hær. cap. 69. sic dicti, quod *Speluncam quandam foris à civitate cratibus sepsissent, ubi conventiculum habere potuissent*, inquit Optatus lib. 2. *eo quod Ecclesiam Romæ primum in monte habere cœpissent*, ut Hieronymus in Chron. Lex 43 Cod. Theod. de Hæretic. *in Donatistas, qui & Monsenses vocantur.* Horum præterea meminit idem Hieronymus in Luciferum, in Epist. ad Marcellam, Augustinus Epist. 156. Epiphan. Gennadius de Scriptoribus Eccles. in Macrobio, &c. Perperam vero Altaserra à *limite Montensi*, in Africa, cujus mentio est in Notitia Imperii, dictos scripsit.

¶ MONTERA, Genus pilei per æstatem apud Hispanos, Ital. *Montiera*. Concil. Mexic. an. 1585. inter Hispan. tom. 4. p. 339. *Galerum acuminatum, seu id genus pilei, quod Hispani Montera aut gorra appellant, aut sericum pileum ne deferant, sed tantum laneo galero, & ea forma confecto utantur, qua gravitatem sui status profiteantur.*

MONTERIUS, Idem qui *Montarius*, Venator, de qua voce supra. Vide *Desparare*.

¶ MONTES FORTES, seu etiam *Montes* sine adjuncto vocarunt Majores nostri castella, quod in montibus, quo accessu difficiliora essent, ædificari solebant. Hæc monuisse sufficiat.

MONTESIANI. Apud Commodianum Instructio 21. inscripta est *Montesianis*; primusque versus ita concipitur:

Monteses deos dicitis, dominentur in auro
Obscurati malo, &c.

In MS. scriptum *nominentur*. Ubi Rigaltius, *Montes & deos dicitis*, restituit, *Montesianos*que existimat, qui numina quædam in montibus esse credebant, ut alii in lucis. Cui conjecturæ favet Lactantius de Mortibus Persecutor. num. 11. *Erat mater ejus Deorum montium cultrix, mulier admodum superstitiosa. Deorum Montensium* mentio est in vet. Inscript. apud Gruter p. 21. Sed *Monsenses deos* malim reponere procliviori emendatione, vel potius *Monteses*, quomodo Epiphanius Novatianos [illegible] vocat. *Monteses* auctor Prædestinati lib. 1 hær. 14. *Sicut Donatistas, & Monteses, & Parmenianos vocamus, Donatistas à Donato, Monteses à montis latebra, &c.* Et hæresi 69. *Hi hæretici in partibus Italiæ Montesas appellantur, in interiore Africa Parmeniani, in Carthaginensi Donatistæ.*

¶ MONTEYA. Vide *Montea*.

MONTICELLUS, Collis, vox Agrimensoribus familiaris. [Chron. Farfense apud Murator. tom. 2. part. 2. col. 537. *In ipso Monticello cum omnibus pertinentiis.* Vita S. Columbæ tom. 2. Junii p. 231. *In cujusdam Monticelli cacumine qui eidem superminet compulo, se occulte contestabat.*] Vide Rigaltii Glossar. ad Agrimens.

¶ MONTICIUM, Continui montes, Gall. *Chaine de montagnes*. Vita MS. S. Winwaloei: *Hinc vero silva conspicitur decora super Monticium posita, & vallis in medio constituta, ad ortum solis conspecta.*

¶ MONTICULOSUS, Montuosus. Lambertus Ardensis p. 11. *Eo quod in armentis & pecoribus nutriendis totam perfunderet intentionem, terram in parte Monticulosam, &c.*

¶ MONTIFODINA, Fodina. Gall. *Miniere*. Charta Henrici V. Reg. Angliæ an. 1414. apud Rymer. tom. 9. pag. 176. *Super omnibus ipsorum electoralibus*, (f. electoratibus) *præcipuatibus, juribus, ... montiis, Montifodinis, &c.* f. *Aurifodinis*.

¶ MONTO, MONTONAGIUM, &c. Vide *Multo*.

¶ MONTONINA, Vox Italica, Vervecina pellis, *Peau de mouton*. Statuta Astens. ubi de *intratis* portarum: *Montonino sive bazane affaitate ponantur & solvant pro quolibet rubo, & si plus vel minus pro rata lib. 5.*

¶ MONTONUS, Acervus, Ital *Montone*, nostris *Monceau*. Statuta Vercell. fol. 83. *Et teneantur fornasarii predicti de qualibet fornasata lapidum facere tres Montonos, scilicet unum de blanchis, & alium de ferriolis, & alium de vermeliis, & Montonos duos de rupis.* Occurrit rursum fol. 72. Vide alia notione in *Multo*.

MONTRAGIUM. Charta Arcembaldi D. Borbonensis pro libertatibus Villæfranchæ, &c. ann. 1217. apud Thomasserium: *Omnes liberi homines Domini Borbonii possunt venire apud Villamfrancham causa Montragii, si hereditate venerint aliquem de potentela sua, poterit manere licite in Villa francha.* [Mendum librarii, legendum enim ex emendatione ejusdem Thomasserii: *Causa moritagii, si hæreditates venerint alicui, &c.*]

¶ MONTUOSITAS, Eminentia. Nicolaus de Jamsilla de Gestis Friderici II. Imper. apud Murator. tom. 8. col. 510. *Ad defendendum civitatis ingressum, quæ ad duo fere milliaria longe à civitate poterat ex loci Montuositate & passuum angustia & declivositate defendi.*

MONUBILIS. Sidonius lib. 2. Epist. 2. *Porticus columnis invidiosa Monubilibus.* Itinerarium Burdigalense: *Inde non longe, quasi ad lapidis missum, sunt monumenta duo Monubiles miræ pulcritudinis facta.* Cyprianus in Vita S. Cæsarii Arelatensis: *Et ut conferret sacris Virginibus, quas congregaverat, etiam necessariam sepulturam, Monnbiles aseca corporibus humandis de saxis ingentibus nouuter fecit excidi.* Variæ sunt super hac voce eruditorum sententiæ, quarum fere nulla arridet. Sirmondus ad Sidonium, *monubiles*, insignes ac præclaros, ut sunt monumenta, interpretatur. Salmasius in itinerario Burdigal. *volubiles* legendum censet, id est, concameratos, [illegible]. At vox *volubilis*, columnis etiam convenit, quas concameratas dicere absurdum fuerit. Anastasius in Gregorio III. p. 72. *Columnas sex onychinas volubiles.* Unde emendandus locus alter apud eumdem Scriptorem p. 132. *Simulque & columnas volatiles*: legendum enim *volubiles*, nisi utrobique *monubiles* legatur. Ludovicus Cerda *monubiles*, *columnas adstructas ad monumenta* esse putat. Denique Vossius nescio quid de machinis bellicis hic commentatur, quæ ad vim vocis percipiendam nihil conferunt. Sane in præallatis locis, *monubiles* non modo *columnæ* dicuntur, ut apud Sidonium, sed & *monumenta*, vel sepulcra, in Itinerario

rario

rario Hierosol.& *arca*, seu corporum conditoria apud Cyprianum, adeo ut quid insigne ac præclarum denotasi hocce vocabulo par sit credere, tametsi incertum hactenus maneat etymon.

☞ Mihi vero *Monubilis* idem videtur quod *monumentalis*, ad monumentum seu sepulcrum pertinens; vel quod *memorialis*, cui notioni egregie, nisi me fallit animus, prælaudati loci conveniunt.

¶ MONUMEN, Charta, instrumentum publicum. Acta S. Majoli to. 7. Maii p. 689. *Domnus Majolus Cluniacensis Abbas venit & præsentavit duo Monumina.*

¶ MONUMENTARIUS, Bustuarius. Apuleius in Floridis num. 4. *Is igitur cum esset in tibicinio apprime nobilis; nihil æque se laborare & animo angi & mente dicebat, quam quod Monumentarii ceraulæ, tibicines dicerentur.*

¶ MONUMENTUM NOMINIS, Lapis sepulcralis cum epitaphio. Vita S. Ansegisi sæc. 4. Bened. part. 1. pag. 635. *In qua (curia) etiam Monumentum nominis sui collocari jussit, ut dum vita præsentis terminum daret, illic à suis deponeretur.*

¶ MONZIA, Mansio, domus cum aliqua agri portione Chartul. Camalar. *Ad pinum est una Monzia quæ reddit quartum. A la Brivaireta una Monzia cum quarto... Item à la Concheta una Monzia cum horto.*

¶ MOPSICUS, Mops, *Luscuriosus*, Suppl. Antiq.

1. MORA, Erica. Statuta Roberti III. Regis Scotiæ cap. 11. *Non fiat combustio Morum, sive bruarii, nisi in mense Martii, &c.* Ubi Skenæus: Nostrates *muirburne* vocant. Erica etiam *heat or hedder* in suo ericeto incenditur, quæ brevi reviviscens, teneris agnis pascendis matura inservit. Fleta l. 2. cap. 71. §. 7. *Item de pannagio, herbagio & mello, & omnibus aliis exitibus forestarum, boscorum, Morarum bruerarum, & vastorum, quantum valeant per annum.*

2. MORA, MORUS, Locus palustris, aquaticus, [palus, stagnum, Gall. *Marais*,] Anglis *Moore*, Flandris *Moer*, & *Moeren*. Hinc dictos *Morinos* plerique censent, populos Galliæ, scilicet ad Oceanum Britannicum, quod palustres regiones incolerent, ut sunt *Flandrenses*, quos peculiari vocabulo, *Morinos* vocat Olbertus Abbas Gemblacensis lib. de Miracul. S. Veroni c. 8. [Chartul. SS. Trinit. Cadom. fol. 44. *Robertus gener Symonis tenet de dominio duas particulas & unam Moram.* Consuet. Furn. MSS. *la More Comitis ubicumque aqua est, erunt Comitis & pisces & aves.*] Monast. Angl. tom. 1. p. 501. *Sunt 3. carrucatæ terræ arabilis, cum bosco, Mora, & pastura, quam de eis habemus ibidem* Pag. 559. *Unum molendinum, & Moras ibi adjacentes ad piscandum, & warennam.* Tom. 2. p. 50. 52 *Usque ad Moram, id est, mucosam & humidam planitiem.* Adde tom 1, pag. 591. tom. 2. pag. 8. [Chartam an. 997. apud Knippenberg. in Histor. Eccles. Geldriæ pag. 58] Roger. Hoved. p. 455. Will. Thorn. in Chron. an. 1240. §. 13. Seld. de Tit. honor. pag. 38 &c.

MORUS, Eadem notione [Charta an. 1191. tom. 3. Gall. Christ. inter Instrum. col. 123. *Octo mensuras Mori, ad fodiendas turbas.*] Lambertus Ardensis: *Quidquid etiam habebat in Hondescote, sive terram, sive mariscum, vel Morum, sive altare.* Infra: *Et Morum, sive mariscum.* Galterus in Vita Caroli Comitis Flandriæ n. 89. *Ut libertatem obtinerent rustici nostri exeundi & depascendi pecudes suas super terram, quæ dicitur* Mor. Passim in Chartis apud Buzelinum in Gallo-Flandr. p. 396. Miræum in Donat. Belg. lib. 2. c. 59. 68. Diplom. Belg. lib. 1 c. 24. 55. in Notit. Eccles. Belg. c. 73. Malbrancum lib. 10. cap. 36. &c.

MERA, Eodem etiam significatu, ex *Moere*, in Charta Philippi Alsatii Comitis Fland. apud eumdem Malbrancum lib. 10. de Morin. c. 28.

MOROSUS, Paludosus. Monasticum Angl. tom. 1. pag. 648. *In viis & semitis per vallem quandam Morosam & aquosam, &c.* Infra: *Per Morosam fontem.* Adde p. 649. *Limosa palus*, in Charta Philippi Flandriæ Comit. ann. 1172. apud Miræum in Diplomat. Belg.

¶ 3. MORA, vox Italica, Columna structilis, Gall. *Pile.* Chron. Parmense ad an. 1279. apud Murator. tom. 9. col. 793. *Cuilibet ex pontibus de Galeria & domine Gisla facta fuit una Mora seu pila per Commune Parmæ.* Ibidem ad ann. 1287. col. 813. *Inceptus fuit pons Saltariorum, & factæ fuerunt ibi septem Moræ & quinque voltæ.* *Morra* ibidem col. 830.

¶ 4. MORA, Mansio, habitatio, Gall. *Logement*, Mandatum ann. 1314. apud Rymer. tom. 3. p. 476. *Et ei cameram infra dictum castrum competentem, pro Mora sua assignari.* Aliud an. 1360. apud eumdem tom. 6. col. 173. *Magnam turrim nostram London. (in qua Moram adversarii nostri Franciæ, de assensu Consilii nostri, certis de causis ordinavimus,) &c.* Statuta Collegii Dainvillæ an. 1380. apud Lobinell. tom. 3. Hist. Paris. p. 511. *Si aliqui foranei scholares boni & honesti vellent accipere Moram in dicta domo nostra, &c.* Vide *Moratus*.

¶ 5. MORA, pro Morum, Gall. *Mure*. Miracula B. Ambrosii Senens. tom. 3. Martii p. 206. *Et brachium erat nigrum in modum Moræ.*

MORABATINUS, MORBOTINUS, &c. Vide in *Marabotinus*.

¶ MORABIDES. Vide *Mosarabes*.

MORACUM. Vide *Moratum*.

¶ MORAGIIS, *Nucibus longis*. Papias. Unde emendandus vetus Glossar. MS. Sangerm. *Moragis, nucibus longis.*

¶ MORALE COLLOQUIUM, Longum. Guidonis Discipl. Farfens. l. 2. c. 54. *Priore sonante tabulam (si tempus fuerit loquendi in claustro absque Morali colloquio) quousque ex illo redierint.*

¶ MORALIS, perperam apud Guichenonium in Vita S. Domitiani, pro *Moralis*. Vide in hac voce.

¶ MORALISATIO, Moralis sermo, apud Dionysium Carthus. in Enarrat. Johannis.

MORALITAS, Morum probitas [S. Ambrosius tom. 2. p. 1039. *Ista ad commoditatem & Moralitatem disciplinæ, illa ad abstinentiam adsuefacta atque patientiam.* Otto de S. Blasio in Chron. de Rebus gestis Friderici I. Imper. c. 12 apud Murator. to. 6. col. 871. *Præter hæc librum sermonum miræ subtilitatis composuit, in quo præter alia multa, Moralitatem mentibus mortalium miro modo inculcavit.*] Petrus Blesensis Epist. 120. *Hunc non promovet honestas, sed cupiditas, non Moralitas, sed venalitas.* Utitur etiam Fulbertus Carnot. Epist. 12.

¶ MORALITER, *Diuturna aliqua mora, aut commansione.* Gasp. Barthii Gloss. ex Hist. Palæst. Fulcherii Carnot. apud Ludewig. tom. 3. p. 354.

¶ MORALIZARE, Dicta ad mores aptare. Epist. Roberti Prioris Cellin. an. 1419. apud Marten. to. 7. Ampliss. Collect. col. 1119. *In dedicatione non fuit oblitus Moralizare, illud videlicet quod Magi obtulerunt Regi æterno tria munera aurum, thus & myrrham.* De virtut. B. Ambrosii Senens. tom. 3 Martii p. 212. *Quæcumque nautæ, agricolæ & quique artifices faciunt propriissime moribus hominum adaptabat, & ea sæpe sicut & Scripturarum gesta, Moralizabat.*

¶ MORALIZATOR, Qui moralia docet. Chron. Trivetti tom. 8. Spicileg. Acher. pag 573. *Suavissimus quippe Moralizator erat (Johannes de S. Ægidio) ut facile considerare poterit, qui libros ejus inspexerit manu propria emendatos.*

¶ MORALLA, Cadivus seræ pessulus, Gall. *Moraillon*, ferrum quod arcæ operculo annexum in seram immittitur; Armoricis *Moraill* idem est quod ille posticus

obex

obex quo portæ clauduntur, qui Gallis *Loquet* dicitur: hinc forsan vocis etymon. Tabular. Dunense Charta 93. *Tunc unus ex famulis qui vocabatur Ferrerius vi extorsit Morallum de ferratura & aperuit archam ... Et ibi negavit Ferrerius se vi extorsisse Moralam de ferratura, sed dixit archam non esse firmam, & ideo se traxisse Morallam de ferratura & se nullam vim intulisse Moralla.*

¶ MORAMENTUM, Mora, impedimentum. Apuleius in Floridis c. 21. *Hisce igitur Moramentis omnibus qui volunt devitari* (f. *devitare* subintel. præpos. *ab*) *advectorem sibimet equum deligunt.*

¶ MORAPETINUS. Vide *Marabotinus*.

¶ MORARE, Remanere. Spicileg. Acher. tom. 9. p. 333. *Quodque ... liberi urbani parentibus Morassent, sajustitia sine fallo regaasset.* Gloss. Lat. Græc. mss. Sangerman. *Morare, degere,* μένειν, διατρίβειν.

¶ MORARI AD SOLDOS De militibus dicitur, qui stipendio merent. Bartholomæi Scribæ Annal. Genuens. lib. 6. ad an. 1255. apud Murator. tom. 6. col. 538. *Sicque ambæ civitatis milites & pedites quasi fessos undique circumdantes converterunt in fugam, 27. de nostris militibus retinentes, quorum 12. de civitate erant, & alii Morabantur ad soldos.*

MORARIUS, Morus, *Meurier*, in Capitulari de Villis cap. 70.

¶ MORATA, Breve temporis spatium. Translatio S. Thomæ Aquin. tom. 1. Martii p. 730. *Dominus Papa aliquantulum hæsitans, post Moratam cœpit loqui.*

MORATORES, Incolæ, Cives in Chartis Hispanicis apud Brandaon in Monarch. Lusitan. tom. 3. p. 287. tom. 4. pag. 237. [Gloss. Isid. *Moratores, advocati.* Ubi Grævius: Sed Papias: *Moratos, cessator, segnis, piger.* Si sic dicti sunt advocati aliquando, facilis est ratio. Quia moras semper faciunt, & lites protrahunt quæstus sui causa.]

¶ MORATORIUS, Quo mora affertur, in Statut. Avenion. lib. 1. rubr. 21. art. 19. pag. 91. Utitur Paulus JC.

MORATUM, Potionis genus, [f. ex vino & moris dilutis confectæ.] Capitulare de Villis c. 34. *Vinum, acetum, Moratum, vinum coctum, &c.* Adde c. 62. Henricus Huntidon. lib. 6. Hist. *Singulis vasis vini, medonis, cervisiæ, pigmenti, Morati, siceræ, &c.* Perperam *marati*, editum, apud Bromptonum ann. 1036. Vetus Pœnitentiale ms. Thuanum: *A vino, medone, cervisia, Morato, & carne ... abstinere debes.* [Charta Richardi Abb. Fuldens. ao. circ. 1032. apud Schannat. p. 250. *Talentum piperis, sextarium Morati, sextarium aceti.* Vetus Poeta ms. è Bibliot. Coislin.

Moult ot bons vins & Morez,
Et moult fu li Quens honorez.

Infra:

Moult ont bons mès & bon viez vins,
Et bons Morez & clarez fins.]

MORETUM, Eadem notione. Statuta antiqua Canonicorum S. Quintini in Viromanduis: *Ad postmeridiem debet nebulas & oblatas, & Moretum, & vinum.* Infra: *Ipso die post meridiem & nebulas & oblatis & Moreto cum duplis.* Rursum: *Et debet habere unusquisque privatus demi-ejcu de Moreto.* [Supplem. Antiquarii: *Moretum,* τρίμμα, *e variis herbis contusis edulium,* Antiquis haud ignotum.]

¶ MORATUS, Mansio. Vita S. Dunstani tom. 4. Maii p. 351. *Jussis eum ablata dignitate, etiam omni honore privari, & sine fine Moratum ubi vellet sine se susque conquirere.* Vide *Mora* 4.

¶ MORBATUS, Morbo aliquo & pestilentia infectus. Chron. Bergom. ad an. 1339. apud Murator. tom. 16. col. 916. *Qui eligebatur de bonis civibus Bergomi homines* 300. *qui personaliter tenerentur facere guardias ad novem portas burgorum Bergomi occasione pestis, ne nullus de partibus Morbatis intret in civitatem Bergomi.*

MORBERE, Ægrotare, morbo laborare, Gloss. Gr. Lat. ms. Ἀῤῥωστῶ, *ægroto, langueo, Morbeo, languesco.* In Edicto *morveo*.

¶ MORBIDARE, Morbo afficere Acta S. Valeriani &c. tom. 2. Aprilis pag. 206. *Ardores exiccant, aeres Morbidant, escæ tabescunt.*

MORBIFICATUS, Ægrotus, apud Petrum de Vineis lib. 3. Epist. 8.

MORBILLUS. Glos. mss. ad Alexandrum Iatrosoph. *Turpedo, nihil aliud est nisi cutis deturpatio facta ex varia macularum diversarum distinctione. Hanc passionem quidam Morbillum, i. minimum morbum communiter dixerunt, eo quod patientes per totum corpus minutas videantur habere pustulas. Alii lepram, quod sit lepræ similis, &c.* In sequentibus, quatuor turpedinis species explicantur.

¶ MORBITER, Instar morbi. Vita B. Bernardi pœnit. tom. 2. Aprilis p. 693. *Puer quoque circa genitalia Morbiter inflatus.*

¶ MORBOSUS. Vide *Meliguiosus*.

¶ MORBOTINUS. Vide *Marabotinus*.

¶ MORBUS S. ANTONII, qui & *infernalis*, Sacer ignis. Miracula B. Edmundi apud Marten. tom. 3. Anecdot. col. 1896. *Magister Simon canonicus Eduensis sanatur à Morbo qui dicitur S. Anthonii, vel infernalis.* Vide *Ignis infernus*.

MORBUS S. ELIGII, seu, ut Galli efferunt, *Le mal S. Eloi*. [Miracula B. Edmundi ibidem: *Ermengardis de sancto Juliano de Saltu à Morbo sancti Eligii curatur.*] Vide Vassorium in Annalibus Noviomensibus p. 469.

¶ MORBUS FRANCIOSUS, Italis, Morbus venereus, quem Galli contra *mal de Naples* vocant, quod eumdem in obsidione Neapolitana recenter ex novo mundo advectum, contraxerint, atque inde revertentes, primi sparserint quacumque transibant. Vita S. Columbæ Reatinæ tom. 5. Maii p. 361. * *ita Morbo Franciosa laborabat, ut laboretur in desperationem.*

¶ MORBUS GALLICUS, Scabies. Miracula S. Bennonis tom. 3. Junii p. 190. *Morbo Gallico ita graviter laborabat, ut oculum alterum penitus amitteret.*

¶ MORBUS INIQUUS, Sacer ignis. Vide *Iniquus*.

¶ MORBUS S. JOHANNIS, vulgo *Mal de saint Jean*, Epilepsia, in Chartophylacio regio Reg. 80. Ch. 214. an. 1350. Vide infra.

MORBUS S. JULIANI, *S. Fiacrii* Anonymus de Miraculis S. Thomæ Cantuar Edit. à Stapletono, cap. 37. *Sanavit etiam eos, qui apostematibus, læsionibus, cæterisque morbis, vulgo S. Juliani, & S. Fiacrii appellatis, laborabant.*

MORBUS S. MARTINI, Gall. *Le mal de S. Martin*, Ebrietas, propter vina quæ in feriis seu nundinis vinariis circa festum S. Martini distrahuntur. Chron. ms. Bertrandi Guesclini, de quodam feciali, qui inebriatus fuerat:

Et response donner pour le Hesant devant,
Que le Mal S. Martin tenoit moult fierement.

MORBI OFFICIALES. Vide Constantinum African. lib. 5. de Morb. curat. cap. 1. 5. lib. 4. Pantechn. cap. 7. lib. 6. cap. 7.

¶ MORBUS PAPICI. Vita B. Humilianæ tom. 4. Maii p. 397. *Sicut cum recessisti à me, nunquam tibi & lateris dolorem sensi ... Infirmitas illa vulgo Papici vocabatur, alio vocabulo ignis volatilis, alio modo gutta falsa nominatur.*

¶ MORBUS PERSICUS, Paralysis, vel potius Eresipelas, ut interpretantur Bollandistæ, qui morbus Belgis vulgo *Rosa* dicitur, à roseo seu persico, quem affecta

ctæ parte inducit, colore. Acta S. Bennonis to. 3. Junii pag 177. *Gravissimum pedum dolorem contraxerat, quem Morbum nunc Persicum, nunc paralysim medici vocant.* Ibidem pag. 180. *Magnum tumorem in altero pede cum morbo Persico conjunctum contraxerat.*

¶ MORBUS PONDERUM. Miracula S. Mariæ Magd. *de Pazzis* tom. 6. Maii p. 310. *Dominus Fabius ... gravem infirmitatem quam Ponderum vulgus nominat, cum fecors continua intensisque doloribus patiens, &c.*

MORBUS S. QUINTINI Chronicon Bertrandi Guesclini, ubi ita Angli qui Niorti in Pictonibus obsidebantur:

Et disment en haut, Entendez Francequin,
Alés boire à Paris la chopine de vin,
Et la soupeimette, & rostir le baudin;
Car vous ne vallez rien à mantenir bustin,
N'a gesir tous vestus en haubert doublentin,
N'a mengier le pain sec, boire l'eaue au matin.
Vous y pourrez bien prēdre le grant Mal S. Quentin.

¶ MORBUS REGIUS, Icterus Recentioribus, Gall. *Jaunisse*, Antiquioribus vero *Lepra*, Gall. *Lepre*. Epist. Zachariæ Episc. ad S. Bonifacium to. 1. Rerum Mogunt. p. 262. *De his, qui Regio Morbo vexantur, inquisisti, sive homines sive equi sint, quid faciendum sit de illis. Si homines ex nativitate aut genere, istius morbi sunt, hi extra civitatem conversari debebunt.* Vide Ruffinum lib. 10. Hist. cap. 25.

MORBUS ROMANUS. Petrus Cluniacensis lib. 2 de Mirac c. 13. *Iterum post paucos dies, tam in victos, quam in victores, Romanus ille pestifer Morbus, & pene omnes tam Monachos, quam famulos in brevi prosternit.* Infra, de Pontio Cluniacensi Abbate: *Ille quidem Morbo Romano aliquandiu fatigatus moritur.* Mox apud eumdem *Febres Romanæ* dicuntur pestiferæ, contagiosæ. Petrus Damianus lib. 1. Epist. 9. *Cur ego non deferam pro cavendis in anima vel aeribus Romani? quanquam & ipsi corpori meo non sit prorsus innoxia, utpote ferax febrium nec vegarum. Unde & tetrastichon hoc olim protulisse memini:*

Roma vorax hominum, domat ardua colla virorum,
Roma ferax febrium, necis est uberrima frugum.
Romanæ febres stabili sunt jure fideles,
Quem semel invadunt vix à vivente recedunt.

Qui quidem versus laudantur ab Alberico in Chron. ms. Vide Carmen de Curia Romana v. 110. apud Mabillon tom. 4. Analector. vet. *Febris Italica* apud Eckcardum juniorem de Casibus S. Galli c. 1. p. 47.

¶ MORBUS SAGITTÆ, Quo celerrimus noxii alicujus humoris motus & dolor significatur. Vita S. Bernardi pœnit. tom. 2. Aprilis p. 694. *Morbo advolante unius cruris sui virtute sub momento privatus est. Sagittæ vero morbo non cessante ... non solum cruris virtute, sed etiam à totis viribus suis ab articulorum suarum novissimis pube tenus in una parte sui destitutus est.*

¶ MORBUS SONTICUS, Epilepsia, Plinio aliisque. Vita B. Simonis de Lipnica tom. 4. Julii pag. 528. *Quod Morbis Sonticis vel quorum fervas omnem ingeniis artem eripit, ex sola pallii & chordæ divi nostri contactu remedia promiscue quærantur* Idem qui

¶ MORBUS VALENTINI dicitur, in Miraculis S. Bennonis tom. 3. Junii p. 186. *Cum eadem epilepsia infestaretur, voto facto divo Valentino, cui nostrates curam propriam hujus morbi dicarunt, quin & ipsi Morbo Valentini nomen indiderunt.* Gallis *Mal de fein*, vel *Mal de faint Jean.* Vide supra.

MORCHIDUM. Vide *Morch*.

¶ MORCIDARE, Macerare. Supplem. Antiquarii: *Morcidat, rixa, macerat.*

¶ MORCUFLEX. Vide *Murtiphle*.

¶ MORDAD. Vide *Morb*.

MORDAX, Instrumentum ad evellendas ex corpore, si quæ infixæ fuerint, spinas: *Pince*. Regula S. Pachomii c. 82. *Nullus habeat separatim Mordacem parvulam ad evellendas spinas, si forte calcaverit, absque Præposito domus & secunda, pendeatque in fenestra, in qua Codices collocantur.*

¶ MORDENS CANDIDUS, Dens lupinus in scutis gentilitiis. Charta an. 1402. apud Ludewig. tom. 6. Reliq. mss. p. 83. *In usu habentes, seu in clypeo gestantes, tres Mordentes candidos, hoc est, dentes lupinos in lævam partem inclinatos, galeam coronatam, in eaque duas alas aquilæ.*

MORDER, Parvum animal, sic dictum quod manime mordeat, & cujus pellis vestibus idonea est. Ita Interpres Joan. de Gallandia in Synonymis, ad ista:

Dant pelles pallis Morder, bever, cyrogrillus,
Id quoque cuniculus, cisimus dant & laveones.

1. MORDERE, Attingere, conjungere. Vetus Agrimensor: *Super se montem habet, & ad pectus finitur alia casa. eam ibidem Mordet, post se rivum habet, &c.* Infra: *A plane contra pectus jacet, & sub se Mordet tam alia casa.*

2. MORDERE, Expositio in Regulam S. Benedicti, quam quidam Paulo Diacono adscribunt c. 38 de *Mixta* commentans: *Illius terræ consuetudo fuit, unde nos dicimus Mordere, Mixtum vocare.*

¶ MORDICIUM, Morsus. Acta S. Winebaudi to. 1. Aprilis p. 575. *Rabidus ... Mordiciis & labiis quæcunque consequi potuisset truculentis dentibus lacerabat.*

MORDOSUS, Δηκτικός, in Gloss. Græc. Lat. Qui mordet.

MORDRIDATUS, MORDRUM Vide *Morth*.

¶ MORECA, Morbi genus: Accadem. *della Crusca*, *Moricè* in plurali dicitur hæmorrhoidum morbus, ex copia sanguinis ad venas secretarum partium concurrentis. Acta SS. tom. 7. Maii pag. 159. *Monachus quidam... infirmitatem quæ à medicis malum Moreca vocatur, incurrit, & nec quiescere poterat nec dormire.* Hinc emendanda videntur Miracula ms. Urbani V. PP. ex Tabular. S. Victoris Massil. *Patiebatur dolorem gravissimum de Morenis circa posteriora.* Ubi legendum *de Moreccis*.

MOREGESPECHE. Regestum Abbatiæ *de Osney* in Anglia fol. 104. apud Spelman. *Hanc donationem feci apud Oxon. in placitis Regis, qua appellantur Moregespeche.*

1. MORELLUS, Subfuscus. Michael Scotus de Physionomia c. 16. *Cum sanguis regnat, homo somniat se videre ... scarlatam sindonem rubeam, vel violaceam, Morellum, rosam ingranatem, &c.* Item Color equi, [Gall. *Cheval moreau.* Computus anni 1328. *Item pro uno corserio Morello afolæe in Flandres, &c.* Testam. ejusdem anni tom 2. Hist. Dalphin. p. 226. *Item, Guillermo Burgarelli ejus scutifero legavit equum suum Morellum.* Occurrit etiam apud *Ms tex* Formular. Anglic. pag. 423: *Morello* eadem notione usurpant Itali. Vide Menagium in Orig. Gall. voce *Moreau*.] Le Roman *de Roncevaux* MS.

Broche Morel des esperons burnis.

Le Roman *de Gaydon* MS.

Et Bernard sist sor le vair d'Allemaigne,
Et Vivient en Morel d'Aquitaingne.

[Le Roman *de la Rose* MS.

Et ce que je di de Morele,
Et de fauvel & de fauvele,
Et de liart & de Morel,
Dige de vache & de torel.]

2. MORELLUS, *Vitellus sive meditullium ovi*, Ugut.

¶ 1. MORENA, Contextus ni fallor, & series palorum, vel materiatura, Gall. *Charpente*. Vide *Morrenum*. Vetus Chron. S. Martialis Lemovic. ms. *Anno 902. obiit*

obiit Fulbertus (abbas S.Martialis) *& successit Stephanus anno 17. & fecit Morenam & turrem de cortine*. Vide mox Morenare.

¶ 2. MORENA, Imago. Chron. Gaufridi Prioris Vosiensis apud Labbeum tom.2.novæ Bibl. mss.pag.312, *Classe personato, conveniunt omnes super Ecclesiam sancti Pauli cum tantis, crucibus ... ferentes Morenam, id est imaginem Protomartyris cum gleba sancta Fluvia*. Vide Moreca.

¶ MORENARE, Palos ligno transverso munire, ligare. Charta an.1347.tom. 1. Hist. Dalph.p.66. *Viderunt etiam burgum de Monte retro castrum in quo plures pali deficiunt, & non est Morenatum seu freciatum dictum palium, tamen injunxerunt castellano dictos palos per illos de villa seu mandamento venire, adducere & plantare faciat, & etiam Morenare & freciare*. Et infra: *Injunxerunt castellano ut dictum palicium reficere, plantare, Morenare & refreciare faciat*.

¶ MORENTES, Manentes, habitantes. Charta D. de Linieriis an.1268 apud Thomasserium Consuet. Bituric.p.196. *Ut gaudeant esebattis, si sibi obvenerint, ac si essent Morentes in villa de Linieriis*.

¶ MORESC, vox Gallica obsoleta, eadem notione qua *Morellus*, subfuscus. Testamentum Beatricis de Alboreya ann.1367.apud Marten.tom.1. Anecd. col.1523. *Item, lego unum ecclesia B.Maria de Crossa unum pannum aureum Moresc vermellum, foratum de tela livida*.

¶ 1. MORETUM, Panni subfusci species. Concil. Trevir.an 1527.apud Marten.tom.7.Ampl.Collect.col. 121. *Præcipimus districte ut abbates & monachi, abbatissa & moniales, nec mantella nec surcotes portent de cetero, nec habeant pannos de nigra brunetta, nec de Morete*. Rursum infra occurrit. Hinc perperam editum *de Moreta* ex alio itidem Trevir.Conc.an.1310.apud eumdem Marten.tom.4.Anecd. col.249. Matth. Paris an. 1258. *Venit enim Londinum cum 20. equitaturis, cujus familia collateralis 8. capit, videlicet 5. clausis & 5. mantellis de optimo Morete superbivit redimita*.

¶ 2. MORETUM, Potionis genus. Vide Moratum.

¶ MOREX, *Tarditas*. Papias.

¶ MORFOSIS, *Transformatio*. Idem Pap. A μορφὴ, forma, & μόρφωσις, formatio, &c.

¶ MORGAGIFA. Vide *Morganegiba*.

¶ MORGAGIUM, Gall. *Morgage*, Hypotheca creditori sic oppignerata, ut fructus, quos durante tempore oppignerationis producit, omnes fiant creditoris, idque sine computu inde faciendo debitori. Ita Cowellus l.2.Instit tit.4. §.1. Charta Henrici V. Regis Angl. an.1421.apud Rymer.tom 10.p.144. *Qui Ducatus in pignus, hypothecam, seu Morgagium obligatus sive impignoratus existit*. Vide *Vadium*.

¶ MORGANATICA. *Matrimonium ad Morganaticam*, Vim vocis profert Liber 2. Feudorum tit.29 ad calcem Nov.Justin. edit. Paris.an 1558. *De filiis natis ex matrimonio ad Morganaticam contracto. Quidam habens filium ex nobili conjuge, post mortem ejus non valens continere, aliam minus nobilem duxit: qui nolens existere in peccato eam desponsavit ea lege ut nec ipsa nec filii ejus amplius habeant de bonis paternis quam dixerit tempore sponsaliorum: verbi gratia decem libras, vel quantum voluerit dare, quando eam desponsavit, quanto Mediolanenses dicunt accipere uxorem ad Morganaticam, alibi Lege Salica*. Vide Berengarii Ferrandes Commentar. in hunc tit. Eadem docet Jacobinus de S. Georgio Taurinensis JC. in Tractat de Feudis cap. ult. Vide *Vadium*.

MORGANEGIBA, MORGINCAP, &c. Dos à marito profecta, *donum matutinale*; *dotis* vero nomine donatur, licet revera aliud sit à dote. Glossarium Saxonicum Ælfrici: *Dos*, morgen gifa, vox formata ex Saxonico & Germanico morgen, aut morghen, *mane*, & & gife, aut gift, *donum, munus*, quod ita appellarent donum illud quod maritus uxori offerebat in die nuptiarum; ante *nuptiale convivium*, ut est apud Kilianum: seu, ut est in Specul. Saxon. lib.1. art.20. §.1. quod *unusquisque militaris ordinis sua uxori sine haredum assensu, nomine dotis, erogare valet, antequam cum ea ad prandium discubuerit*. Verum libellus dotis, qui ex Tabular. Celsiniensi descriptus est à Gallandio in Tractatu de Franco alodio pag 353. prorsus indicat donum istud matutinale factum *mane*, post primam noctem nuptialem, quasi ob pretium virginitatis, cujus spolia proxime præterita nocte retulerat, uti fuere apud Græcos διαπαρθένια. Munus autem illud fuit, apud Longobardos potissimum, quartæ partis bonorum mariti, ut est apud Papiam & in eodem Diplomate quod ipsi etiam ex ipso Tabulario descripsimus. Ita autem se habet: *In Dei nomine amen, scriptum Morgincap, qualiter ego Joannes, filius quondam Dominici, dono, trado, atque confirmo, tibi Micza, filia quondam Joannis dilecta conjugi mea, quartam portionem de omnibus rebus proprietatis meæ; quas modo habeo, vel inantea, Deo juvante, conquirere potero, sive infra territorium Pinense, in loco qui nominatur Salajano, aut infra istam marchiam Firmanam, aut infra totum regnum Longobardorum, ubicunque habitaturus, vel possessurus fuero, quartam portionem de casis, servis, vineis, campis, pratis, pascuis, silvis, salectis, cannetis, olivetis, ficetis, pomis, arboribus fructiferis & infructiferis, cum rivis, ripis, & aquis, aquarum decursibus, & usu aquarum, de rebus censuetis, & manualibus, de montibus & planis, de castellis & civitatibus, de Ecclesiis & ornamentis & pertinentiis suis, de locis molendinis, de servis, ancillis, de auro, & argento, de caballis & jumentis, de bubus & vaccis, & minutis animalibus, de ferro & rame, de pannis laneis & lineis, & sericis, de omnibus mobilibus & immobilibus rebus, ut alia die post noctem nuptialem, qui est dies votorum nostrorum, ante parentes & amicos nostros ostendam hoc scriptum testibus roboratum, & dicam: Ecce quod conjugi meæ in Morgincap dedi. Quod sit ab hodierno die firmum & stabile tibi Micza vel tuis haredibus permaneat. Quod vero scripsi ego Azzo Notarius & Judex ab Incarnat. Dn. Jesu Christi anno 1044 mense Octob. Ind.13. Actum in Pinensi feliciter. Bernardus, Joannes, Ardmnus testes*. Vide Spicilegium Acherianum tom.12. p.153.

☞ Notandum vero donum istud voluntarium omnino fuisse, adeo ut modo majus, modo minus pro mariti erga conjugem suam majori vel minori amore & caritate, extiterit; hinc gratuitam donationem vocat lex Longobardorum lib.2. tit.1. cap.8. seu, ut merito suspicatur Baluzius, vetus quidam ejusdem legis interpres: *Per gratuitam donationem, id est, Morgengap*. Cum autem in profusam & dissolutam liberalitatem aliquando abiret ejusmodi donatio, modum huic intemperantiæ lege lata adhibuit Rex Longobardorum Luitprandus anno quinto regni sui, qua vetuit ne quis in *Morgincap* uxori tribueret supra quartam partem bonorum suorum. Hinc *Quartisium* dicitur in Testam. an.1193. apud Murator. delle Antic. Estensi pag.365. Plura vide apud laudatum Baluzium in notis ad Capitular. Adde Origines Gallicas D. *de Caseneuve*, in hac voce. Varie autem hæc vox effertur.

MORGANEGIBA, apud Gregor. Turon. lib. 9.cap.20. *Tam in dote, quam in Morganegiba, hoc est, matutinale dono*.

MORGENGEBA, in Lege Burgund. tit.42. §.2.

MORGANGEBA, in Lege Alamann. tit. 56.§.2. in Lege Ripuar. tit.37. §.2.

MORGINCAP, apud Papiam: *Morgincap, id est, quarta pars in Lege Longobardorum*, [Gregorium Mon in

Chron.

Chroo. Farfensi apud Murator. tom. 2. part. 2. col. 577. in Testam. an. 1145. apud Murator. delle Antic. Estensi pag. 332.]

MORGINGAP, in Lege Longob. lib. 1. tit. 9. § 12.

¶ MARGINHAP, in laudato mox Testam apud Murator. ibid.

MORGENGAB, MORGENGABA, in Lege Longob. lib. 2. tit. 1. §. 4. & 8. tit. 4. § 1. tit. 12. §. 1. tit. 14. §. 15.

MORGAGIPA, in Legibus Kanuti Reg. cap. 99. apud Bromptonum.

MORGANGIFA, MORGANGIVA, in Legibus Henrici I. Regis Angl. cap. 11. & 70. Saxonibus mosgangyfe.

MORGIGAPUD, in Capitulari Adelchis Principis Beneventani c. 3. *Si mulier Morgicapud factum non habuerit aut factum perdiderit. Si clarum manifestumque fuerit qualibet feminam consuetudo, & legaliter habuisset maritum, & quartam seu octavam habuisset ab eo sibi factam, eumque perturbatione temporis perdidisse quomodocumque, vel si etiam, ut accidere solet multoties, quarta eadem vel octava non fuerit scripta, &c.*

MORGANATICUM, in Charta an. 1310. descripta in Probat. Hist. Sabaudicæ Guichen. p. 559.

MORGICAPH, apud Rolandinum in Summa Notariæ cap. 2. rubr. *de Donat. propter nuptias. Nota quod instrumentum prædictum in civitate Bononiæ à consuetudine temporis nostri abolitum esse dignoscitur: sed ipsius donationis vecta non est tantundem donare, quantum datur in dotem: & dicitur hæc donatio jure Lombardorum Morgicaph, &c.*

MARCHENGAB, in Charta an. 1396. Ernesti Ducis Bavar. ex originali: *Et in executione alicujus donationis factæ D. Ducissæ Elizabeth per præfatos Dominos Duces pro Bono mane, quæ vocatur per Theutonicum Morghengab, &c.* Ubi nescio an non legendum, *pro dono mane*, nisi *bonum mane*, ibi sit quod dicimus *le bon jour*. Ex Rollandino porro & hoc Diplomate liquet hujus vocis usum diu etiam post Longobardos retentum, maxime in Italia. Ex his etiam restituenda vox *Morgingab*, pro *Mortinapls*, In Charta Longobardica apud Ughellum tom. 7. Ital. sacr. pag. 581. Vide Stephanum Baluzium ad Capitular. Regum Franc. pag. 992. [& Johannem Stiernookum lib. 2. de Jure Suenon. vetusto c. 1.]

¶ MURGANALE, MURGITATIO. Dofred. in L. cum multæ C. de Donat. ante nupt. fol. 283. *Et nota hic quod ista donationes propter nuptias variis modis nuncupantur, secundum Longobardam vocatur Murgitatio, sed secundum vulgare nostrum vocatur Murganale.*

☞ Aliis vocibus à prælaudatis multum diversis idem significatur inter populos qui alio utuntur idiomate. *Screix* id donum nuncupatur apud Catalaunenses, testante Fontanella de Pact. nupt. tom. 2. claus. 7. gl. 1. part. 1. *Greix* dicitur in Valentiæ regno, in Aragonia *Heredstamentum maritorum*, vel *Firma dotis*; *Arrhæ* vero à Castiliensibus apud eumdem Fontanell. ibidem n. 8. 10 Leg. Taur. 50. & 41. *La Ley del fuero que dispone que non pueda el marido dar mas en Arras à su muger de la decima parte de sus bienes, no se pueda renunciar.*

MORGOME. *Vide Aliphasie.*

¶ MORHD, *id est, homicidium in absconso, in Lege Longobarda.* Papias mf. Bituric. Vide *Morth*.

¶ MORIA. *Carnes de Moria*, hoc est, animalium ex quavis morbo mortuorum, carnes morticinæ. Statuta Massil. lib. 2. cap 33. *Constituimus ut nullus macellarius vendat in Massilia scienter carnes hircinas vel caprinas ... vel carnes de Moria, nec carnes leprosas, vel infirmas, &c.* Statuta Avenion. mff. *Item statuimus quod carnes vitiatæ vel carnes de Moria, vel porci granati, vel leprosi non vendantur in macello cruda vel cocta.* Veteribus Gallis *Morie*, Damnum quod morte accidit. Le Romao *de la Rose* mf.

Et ne fut mie grand Morie,
S'elle morut, ne grand pechié.

Vide *Morina* 1.

¶ MORIANDA, Impedimentum, haud dubie quia moram facit. Statuta Arelat. mff. art 144. *Si aliquod lignum steterit ... ad stricam vel ad Moriandam de passono, &c.*

¶ MORIBUNDUS, Lethifer. Vita S. Godebertæ tom. 2. Aprilis pag. 35. *Quatenus per ejus sacratissimam intercessionem Moribundæ paralysis à Domino mereretur curationem.*

MORIFICARE, *Moram facere*, in Glossis Isid.

¶ MORIGERALITAS, Idem quod *Morigerositas*. Auxilii libellus tom. 4. Analect. Mabill. p. 614. *Hic enim (Formosus) cum esset celebrior ea tempestate suis contribulibus nobilitate, Morigeralitate, graviorique omni probitate, &c.*

MORIGERARI, Morem gerere, [accommodare, componere.] Gordianus in Vita S. Placidi Martyris n. 3. *Præcepit ut passionem illius atque miracula exercens, S. Ecclesiæ filiis ad legendum Morigeraret.* Hucbaldus Elnonensis in Vita S. Rictrudis c. 15. *Factus postmodum Levita eidem nomini & officio condigna Morigerari curavit conversatione & vita.*

MORIGEROSITAS, Morum probitas. Vita S. Endei Abbatis Arianensis n. 1. *Velut rosa inter spinas odorem Morigerositatis, ac ruborem naturalis honestatis ceteris pie?? ostendit.* Vide *Morigeralitas*.

MORIGINATUS, Idem quod *Morigeratus*: *Moratus*, Plauto, Gallis, *Morigené*. Ebrard. Betuniens. in Græcismo cap 1:

Est homo morosus, si sit bene Moriginatus.

MORIGENATUS, apud Joan. de Deo in Pœnitentiario lib. 5. cap. 17.

1. MORINA, [Lues, Gall. *Maladie, mortalité*] Fleta lib. 2. c. 79. §. 6. *Lana* (ovium ægrotarum) *per se vendatur cum pellibus, Morina mortuarum.* §. 9. *Venire faciat Ballivus coram eo omnes pelles ovium occisarum, nec non & Morinas mortuarum.* §. 16. *Cum aliquis pro mortua fuerit præsentata, & visa fuerit, quod mortua sit per Morinam, infirmitatem, vel ex casu inopinato, &c* [Wilhel. *Wyrcester* Annal. Rer. Angl. ad an. 1363. *Hoc anno .... fuit magna Morina animalium.*] Vide *Mortitivus*, & *Moria*. [Le Romao *de la Rose* mf.

Les noires brebis douloreuses,
Lasses, chaitives, Mourineuses, &c.]

¶ 2. MORINA, *Divina potio, quæ appellatur à Græcis Falernum vinum.* Papias. Vide *Moratum*.

[¶ MORINUM, Σμῆγμα ἀπὸ φύλλων συκῆς τῶν γινόμενον *Smegma ex ficulneis foliis.* Supplem. Antiquarii.

MORIO. S. Augustin. Epist. 7. *Illi quos vulgo Moriones vocant, quanto magis à sensu communi dissonant, magisque absurdi & insulsi sunt.* Idem Epist. 28. *Quidam tantæ sunt fatuitatis, ut non multum à pecoribus differant, quos Moriones vulgo vocant.*

MORIOC, vox Longobardica, cujus vim profert Lex Long. lib. 1. tit. 6. §. 6. *Si quis homini libero brachium super cubitum, hoc est, Morioc, ruperit, componat sol.* 20. Edictum Rotharis Regis tit. 121. §. 4. habet *morioth*.

MORIRE, pro *mori*. Decretio Childeberti Regis cap. 5. *Quia justum est, ut qui injuste novit occidere, discat juste Morire.* Ita in Cod. mf. haberi monet Steph. Baluzius. [Tabular. Conchense in Ruthenis cap. 311. *Et si ipse filius primus Morierit ante suam sororem, &c* Ibidem cap. 431. *In tali convenientia ut si Petrus & Bernardus filii sui Morierint sine filiis, &c.*]

¶ MORISCUS. Concil. Toletan. an. 1582. inter Hispan. tom. 4. p. 218. *Præcipua ... cura adhibenda est in his Christianis instituendis atque in fide confirmandis, qui ex Saracenorum secta ad fidem recens conversi sunt, vel ab illis proxime genus ducunt, quos nostri tum neophytos, tum Moriscos vocare consueverunt.*

¶ MORLANUS. *Libra morlana, solidi morlani.* Moneta Benebarnensis, sic dicta ab oppido *Morlas* sito prope civitatem Palensem, in quo cudebatur. Morlanus Turonensem triplo cum quadrante superabat; ita ut solidus Morlanus tres valeret solidos & tres denarios Turonenses. Currebat hæc moneta non per Benehamiam tantum, sed & per totam Vasconiam. Vide Marcam Histor. Beneharn. lib. 4. c. 16. pag. 306. & 307. Testamentum Dominici Episc. Baion. an. 1302. *Capellani habeant & percipiant annuatim dictas 18. libras Morlanas.* In margine veteris exemplaris ejusdem Testam. legitur: *Libra Morl. est 15. sol.* Adde tom. 1. novæ Gall. Chr. inter Instr. p. 201. col. 2.

MORNANTESIUS, [Gall. *Mornancet*, sà vico *Mornant* nomen habens: Mensura frumentaria apud Lugdunenses, quæ duos bichetos Lugdunenses, vel tres Vimiacenses continet.] Statuta Eccles. Lugdunensis c. 21. [tom. 9. Spicileg. Acher. p. 76.] *Statutum est, ut quicunque honores Ecclesiæ, quæ obedientiæ appellantur, vel habent vel habituri sunt, quot diebus in Refectorio ex obedientia debito fratribus refectionem debent, tot mensuras siliginis, quæ Mornantesii appellantur, minori eleemosynæ, ... præstare debent, &c.*

☞ Hinc emendanda Charta an. circ. 1225. tom. 4. Gall. Christ. col. 138. *Pro suo anniversario reliquit conventibus trium Ecclesiarum centum marcas argenti, cum quibusdam terris apud Coindriacum. Ad opus majoris Ecclesiæ centum marcas, & in memoriam eleemosynæ quingentos Monantesios siliginis.* Ubi legendum *Mornantesios.*

¶ MORTENTARIUS, Eadem notione, in Charta an. 1123 apud Menester. in Histor. Lugdun. p. 23. *Deberent oct mensuras siliginis, quæ Mortentarii appellantur, alibi Mornantesii, &c.*

¶ MOROBATINUS, Moneta Hispanica. Vide *Marabotinus.*

¶ MORONA. Supplem. Antiquarii: *Celumcidum,* ὠμοταριχος, *edulium ex thynni piscis carne salita, quod Veneti Moronam appellant.* Italis *Morona* thynnum sonat.

¶ MORONUS, Morus, *Meurier*, Ital. *Morone.* Statuta Montis Regal. fol. 230. *Delata fuit plantatio Moronerum albarum, de quarum foliis aluntur vermes facientes setam.*

¶ MOROSITAS, Cura, attentio, diligentia. Vita S. Catharinæ Senens. tom. 3. Aprilis p. 955. *Vulnusque detegeret, saniem abstergeret & lavaret, ac omni Morositate circumligaret.*

¶ MOROSUS, *Nimis exacte omnia fieri cupiens.* Laur. in Amalth. Hinc *Morosa confessio* quæ *cum mora & non superficialiter* fit, in Summa Magistri Pauli apud Duellium tom. 1. Miscell. pag. 62. *Morosus*, alia notione, vide in *Mora* 2.

MOROTH, Homicidium. Vide *Morth.*

¶ 1. MORPHEA. Frustum, Gall. *Morceau.* Tabul. Piperacense: *Morphea panis & pintaphus vini.* Quo in tractu *Morfier* dicunt pro comedere, Gall. *Manger.*

¶ 2. MORPHEA, Infirmitas, cum color in alium mutatur. Medicina Salern. edit. 1622. p. 242. Rochus *le Baillif* in Diction. Spagyricn p. 124. *Alboras est maculosa defœdatio planæ cutis, neque in principio est ulla exulceratio, sed in processu temporis idem quod Morphea.* Italis *Morfea*, est species scabiei, Gall. *Gale.*

¶ MORRA, Columna structilis. Vide *Mora* 3.

¶ MORRENUM, Materiatura, Gall. *Charpente.* Statuta S. Claudii an. 1448. pag. 79. *Item, tenetur idem eleemosynarius consimiliter manutenere claustrum ejusdem monasterii de coopertura, atque ædificia præscripta, adeo ut coopertura defectu nemus seu Morrenum non corruat.* Vide *Materia.*

¶ MORRERARE, Monstrare. Vide *Monrerare.*

MORRONENSIS ORDO, vulgo *Cælestinorum*, cujus auctor & institutor fuit S. Cælestinus PP. ante Pontificatum agnominatus *de Morrone.* Charta Philippi Pulcri Oct. 1313. in Regesto Chartophylacii Regii 49. num. 172. *Religiosi viri dilecti nobis fratres Ordinis Morronensis, apud Ambertum, & apud Cantolium, diœcesis Aurelianensis, commorantes de novo ibidem fundati & instituti. Frati del Morrone* dicuntur Joanni Villaneo lib. 12. c. 50.

¶ MORS, Sic nuncupatur sexta è novem particulis in quas frangitur Hostia, in Missa ritu Mozarabico celebrata. Vide *Hostia* 1.

¶ MORS CIVILIS, Reditus ad meliorem frugem. Regula reformat. monast. Mellicens. in Chronic. ejusdem pag. 349. *Debetis etiam reputare, quod per hoc triduum cum fueritis mortui, non quidem Morte naturæ, sed Civili, hoc est, à vita veteri quam traxistis ab Adam, &c.*

MORSARIUS. Wiehbild Magdeb. art. 26. *Ad hæreditatem pertinent ... vasa seu dolia, quæ vacua sunt & item galli & aliæ aves, canes & cati, Morsarius, ac omnis generis armatura, clypeique, &c.* Vide *Morsus* 2.

¶ MORSELLA, Buccella, frustulum. Johan. de Janua: *Buccella, Morsella panis.* Processus de Vita S. Yvonis tom. 4. Maii p. 574. *Multoties momordit eam ... & levavit unam Morsellam de latere suo sinistro.*

¶ MORSELLUS Vide *Morsus* 1.

¶ MORSI, pro Momordi, in Miraculis S. Zitæ tom. 3. Aprilis p. 525. *Una serpens Morsit sibi in calcaneo.*

¶ MORSICARE TENALEA, Sontis carnes laniare forcipe, nostris *Tenailler.* Chron. Mutin. apud Murator. tom 15. col. 613. *Deinde fuit tenaleis Morsicata, &c.* Apud Apuleium *Morsicare*, est sæpius mordere.

1. MORSUS, MORSELLUS, Buccella, frustum. Glossæ Isonis: *Offas, morsus.* Hinc

MORSELLUS, Frustulum, Gall. *Morceau.* Auctor Mamotrecti ad c. 23 Ecclesiast. *Infrunitus, gulosus, qui saporem non quærit in Morsello quem devorat semicoctum.* Sanutus l. 3. part. 13. c. 9. *Cibum vel potum in terram projicere, & specialiter Morsellum cujusquam ori impositū.* Chr. Windemicose l. 2. c. 14. *Dominus aperit manum suam, sicut buccellas, parvum Morsellum de sua nobis præbens dulcedine, &c.* Utuntur Matth. Paris p. 438. Cæsarius l. 4. c. 89. lib. 10. c. 8. Cantipratanus, & alii aliquot.

MORSELLUS TERRÆ, agri portiuncula, quomodo etiamnum dicimus *un morceau de terre*, in Monast. Angl. tom. 2. p. 82. [Charta an. 1289. in Chartul. S. Vandreg. to. 2. p. 289. *Vendidi Abbati & Conventui S. Vandregesili pro 43. solidis Turon. unum Morsellum Terræ, &c.* Tabular. S. Vincentii Cenoman. *Vendiderunt monachi quemdam Morsellum terræ cum totidem prati, unde reddet singulis annis octo denarios censuales.*]

2. MORSUS, Fibula, *Fermail. Morsus fibulæ*, apud Tertull. lib. de Pallio c. 6. Virgil. l. 12. Æneid.

. . . *& laterum juncturas fibula mordet.*

Sidon. in Panegyr. Anthemii Carm. 2.

Fibula mordaci refugas à pectore vestes
Dente capit.

Et Carm. 5. in Panegyr. Majoriani:

Ostricolor pepli textus, quem fibula torto
Mordax dente vorat.

Matth. Paris an. 1250. *Firmaculum, quod vulgariter Morsus dicitur, avulsit.* Idem in Vitis Abbatum S. Albani:

bani: *Capam unam purpuream, Morsa & tassellis carissimis redimitam.* Historia Hidensis Monasterii in Anglia: *Cruces quinque, feriata decem, textus totidem, auro, argento, gemmisque pretiosis, cum Morsibus capparum aureis excrustavit.* Visitatio Thesaur. S Pauli Londin. an. 1295. *Capa Roberti le Meyne de cendato afforciato albo, cum margaritis ante, loco Morsus.* Adde Monasticum Anglic. tom. 3. pag. 173. 309 part. 2. pag. 8. ubi varii *Morsus* describuntur. Statuta MSS. artificum Paris. tom. 1. *Quiconques veut estre attacheur à Paris, c'est assavoir, faiseur de cloads pour cloüer, boucles, Mordans, & membres sur courroies, &c.* Vide Octav. Ferrarium in Origin. Ital. v. *Morsi*. [Le Roman de la Rose MS.

La boagle d'un pierre fu
Qui out grant force & grant vertu ...
D'une pierre estoit li Mordens
Qui garissoit du mal des dens.]

¶ 3. MORSUS, Stimulus conscientiæ, Gall. *Remords*. Epist. Roberti Reg. Calabriæ in Chronic. Siciliæ apud Marten. tom. 3. Anecd. col. 71. *Quod itaque est legitime apud Deum & homines, nec Morsum recepit, ut pœnalis exigit aculeus punctionis.*

¶ 4. MORSUS, Rostrum, Gall. *Museau*. Charta an. 1309. tom. 1. Hist. Dalphin. p. 98. *In qualibet bestia bovina occisa in macello, ut supra, quatuor pedes bovis, & Morsus sive Grouin ejusdem.* Nostris *Moue*, eadem notione. *Pathelin* apud Borellum:

Vous l'en avez pris par la Moue,
Il doit venir manger de l'oue.

¶ 5. MORSUS INFERNALIS, Morbi genus, idem, ut videtur, quod *sacer ignis*. Charta an. 1226 apud Marten. in Itiner. 2. pag. 102. *Universitati vestræ notum fieri volumus, quod cum olim peccatis hominum & mulierum exigentibus . . . quadam infirmitas quæ vulgo dicitur Morsus infernalis invasisset populum diœcesis Tornacensis & Cameracensium diœcesum, &c.* Vide *Ignis*.

6. MORSUS & REMORSUS CANDELARUM, [f. Reliquiæ, Gall. *les Restes*.] Ordinatio Hospitii S. Ludovic. Reg. Franc. an. 1261. edita in Notis ad Joinvillam, de Valletis Cameræ: *Quilibet eorum habet unum valletum, ad curiam comedens, pro roba 100. sol. per annum, quilibet partem suam æqualiter Morsuum candelarum.* Infra: *Candelam, fabricam, & partem suam Remorsuum candelarum, sicut Valleti Cameræ.*

7. MORSUS. Petrus de Crescentiis lib. 9. de Agricult. c. 1. de Equorum ætate: *Masticare equorum est per dentes molares: dentes autem primi, quos sibi mittunt, sunt duo superiores & duo inferiores, qui vocatur primus Morsus, & vocatur pullus primus Morsus, quod quidam dicunt fieri secundo anno, &c.* Hinc proverbium, *Prendre le mors aux dents.*

¶ MORTA, Locus in quo aqua fluvii stagnat, & quasi mortua videtur, unde vocis etymon. Charta Thossiacensis an. 1404. *Guillelmus Regis tenet tria foramina seu portais ad ponendum volvous existentia in dicto prato à parte nuncupata la Morta.*

¶ MORTAILLIABILIS, Qui servituti *mortuæ talliæ* seu *manus mortuæ* obnoxius est, *Mortaillable*. Charta Caroli VII. Reg. Franc an. 1446. apud Thomasser. in Biturig. p. 107. *Secundum usum & consuetudinem dictarum terræ & castellaniæ de Culanto Mortailliabiles erant & semper fuerant.* Vide *Mortalia* 2.

¶ MORTAIROL, Species pulmenti, f. sic dictum ab Hispan. *Mortero*, vel Italico *Mortaio*, Gall. *Mortier*, quod in mortario contunderentur ea, unde conficiebatur; nisi idem sit quod nostris *Mortadelle*, Crassior lucanica quæ ut ex carnibus ita ex piscibus diversis confici potest. Charta an. 1261. in Tabular. S. Victoris Massil. *In omnium caparum festivitatibus quibus dare tenetur duo pulmenta, quorum unum sit de Mortairol & tres pitantias, &c.* Vide *Mortarolum* 2.

MORTALAGIUM, Quod ex mortuis, seu ex decedentium legatis, Ecclesiis obvenit. *Jus Mortalagii*, in Char. an. 1192. apud Gassendum in Notitia Ecclesiæ Dignensis pag. 139. Alia Raimundi Archiepisc. Arelatensis an. 1166. apud Sammarthanos: *Cum cœmeteriis, & Mortalagiis, & cum omnibus ad ipsas Ecclesias pertinentibus.* Mox: *Deinde dimidiam partem Mortalagii & omnium obventionum mortuorum, &c.* Alia Petri Episc. Massiliensis ann. 1170. *Et in sepeliendo & in Mortalagio liberam eis facultatem concedimus.* Alia Raimundi Episc. Massiliensis an. 1204. *His tamen pactis totius Mortalagii & relicti sive in rebus mobilibus & immobilibus, seu se moventibus, seu in pannis illorum, qui ibi sepulti fuerint, &c.* Alia apud Columbum in Episcopis Sistariens. lib. 2. *Tertiam partem Synodi & tertiam partem suæ quartæ partis Mortalagii in omnibus Ecclesiis donavit.* Alia lib. 3. *Cum oblationibus & omni jure parochiali, & Mortalagio ad Ecclesiam pertinente.* Alia lib. 4. *Cum ad nos de jure communi quarta pars mortalagiorum seu legatorum ad pias causas pertineat, &c.* [Charta an. 1299. tom. 2. Hist. Dalphin. p. 90. *Salvis nobis & retentis nostris & dicti Prioris redditibus spiritualibus; videlicet decimis, primitiis, Mortalagiis, oblationibus, &c.* Statuta Capit. Glandat. an. 1327. *Statuerunt quod Præpositus primitias panis & vini, fructuum & cæterarum decimandarum, Mortalagia & alia funeralia habebit.*] Adde Petrum Jofredum in Episc. Niciensib. p. 165. 174. 175. & Guesnaium in Annal. Massil. p. 340.

MORTALITAS, Eadem notione. Charta an. 1193. apud Sammarthanos in Archiep. Arelat. *Donavit etiam tertiam partem Mortalitatis totius Episcopatus, operibus S. Mariæ & S. Salvatoris, in illis Ecclesiis, quas in dominio suo retinere placuit.*

☞ Est & *Mortalagium*, Jus quod domino competit in bona decedentis vassalli, cum de iis testamento minime disposuit. Charta an. 1315. tom. 1. Histor. Dalphin. pag. 108. *Exceptis obventionibus quæ dicto Nobili advenire possent ratione Mortalagiorum, seu interventu mortis alicujus suorum hominum mortuorum quorumcumque, quam obventionem dictus Nobilis sibi retinuit.* Vide *Mortalia* 2.

MORTALE PECCATUM, quod mortem æternam infert, passim. Pro *crimine*, cujus pœna mors est. Capitula Caroli M. de Partibus Saxoniæ c. 13. *Si quis pro his Mortalibus peccatis latenter commissis ad Sacerdotem confugerit, &c.* *Mortalis culpa*, in Lege Bajwar. tit. 1. cap. 5. *Mortale crimen*, tit. 6. c. 3. § 1. & in Concilio Coloniensi can. 56. apud Abbonem Floriac. in Canonibus c. 36. *Mortifera crimina*, in Inquisitionibus Synodalibus c. 56. apud Reginonem lib. 2. de Ecclesiastica disciplina c. 5.

1. MORTALIA. S. Augustin. Enarrat. in Psalm. 78. *Morticinia (θνησιμαῖα) dicuntur mortuorum, Mortalia vero vivorum corporum nomen est.* Eadem habet Beda lib. de Orthogr. Vide eumdem S. Augustin. in Psalm. 8.

2. MORTALIA, Idem quod *Mortua manus*, quasi *mortua tallia*, vel *mortuitallia*, quod scilicet post mortem alicujus exigitur. *Mortaille*, in Consuet. Arvernensi c. 27. art. 13. cap. 21. art. 12 14. cap. 22. art. 16. in Barbonensi art. 207. & in veteri Consuetud. Bituricensi tit. 1. art. 1. Unde eidem servituti obnoxii, *Mortaillables* dicuntur in Consuetud. Marchensi cap. 17. art. 125. 126. 127. &c. ubi ejusmodi servi, à servis consuetudinariis (*Coustumiers*) distinguuntur. [Charta ann. 1269. in Tabular. Virzion. *Hominem Stephani de Melluno Militis & Marquisiæ matris suæ de capite & corpore talliabilem & explectabilem & de Mortalia advolan-*

voluntatem eorum. Privilegia S. Palladii ex Cod. MS. Coislin. num. 522. pag. 1. *Quietamus ab omnimode jugo servitutis, servitii, talliæ,* Mortaliæ, *&c.*] Charta Roberti Comitis Arvernensis an. 1276. *Illam autem servitutem quæ vocatur Mortalia, sive Manus mortua, quam in aliquibus hominum meorum de Comitatu meo de Arvernia percipere consuevi, hominibus meis . . . . remitto in perpetuum.* Carta Ebonis domini Castri Melliandi de Immunitatibus dicti Castri: *Concessi etiam quod dicti homines ad mei dominium pertinentes, & eorum heredes, à manu mortua, quæ vulgariter Mortalia appellatur, liberi sint & immunes; sed cum decesserit quilibet illorum, qui commode poterit, ad plus 5. sol. mihi & heredibus meis dabit in recognitione dominii.* Compotus Baillivorum Franciæ ann. 1306. *De Mortalia uxoris Thibaudi Burgundi deducto jure Præpositi.* Vide Thomasser. de Consuet. localib. Bituricen. lib. 1. c. 6. 64

¶ MORTALISSIME PECCARE, Gravissime, in Summa Magistri Pauli apud Duellium tom. 1. Miscell. pag. 72.

1. MORTALITAS, Pestis, lues, quæ in populo grassatur. Gloss. Gr. Lat. Θεῶ.ς, *Mortalitas*. *Mortalitas animalium*, in Capitul. 2. ann 810. & in Epist. Ludovici Pii ann. 828. &c. Anastasius in Benedicto PP. *Et dum cognovisset piissimus Imperator, quia Roma periclitaretur fame & Mortalitate, misit in Ægyptum.* Ditmarus lib. 2. *Sæva Mortalitate Imperatoris exercitum subsequitur.* Utuntur S. Cyprianus lib. de Mortalitate, lex penult. D. de Vi & vi arm. lex 6. de Offic. Præf. &c. Gregorius M. in Sacramentario, &c.

2. MORTALITAS, pro *Mortalagium*. Vide in hac voce.

¶ 3. MORTALITAS, Clades, strages, Gall. *Carnage, Massacre*. Memoriale Potestatum Regiens. ad an. 1229. apud Murator. tom. 8. col. 1107. *Et fuit maximum prælium quadam nocte inter eos & Bononienses ... & fuit maxima Mortalitas hominum peditum & militum.* Occurrit iterum col. 1127. Vide *Mortarium* 3.

¶ MORTALITER, Lethaliter, Gall. *Mortellement*. Bartholomæi Scribæ Annal. Genuens. ad ann. 1239. apud eumdem Murator. tom 6. col. 480. *Quosdam interfecit, & quosdam Mortaliter vulneravit.*

¶ MORTAREISIUM, Querneus, ni fallor, pulvis coriarius, qui coria subiguntur; quod in mortariis contundatur hic dictus videtur. Statuta Montis Regal. fol. 270 *Et pelles etiam tenere debeant in bono affeita, scilicet de Mortareisio per spatium quod sint diligenter affeitata.*

¶ 1. MORTARIOLUM, MORTARIOLUS, Bollandistis Ignariæ machinæ genus aliquod. Mirac. S. Angeli Mart. in 2. Maii p. 87. *Se velle ... in gratulationis publicæ signum Mortariola aliquot suo sumptu explodi.* Acta S. Humilitatis tom. 5. Maii pag. 217. *Ut eodem die 5. ad S. Salvii adduci fecerit sexcentos Mortariolos, quibus ex communi bombardiorum munitione, absque monasterii impendio, sæpius explosis, aucta lætitia fuit plaususque popularis.* Adde tom. 2. Aprilis pag. 364. Vide *Mortarium* 1.

¶ 2. MORTARIOLUM, Species pulmenti, idem quod *Mortairol*. Statuta ann. 1308. in Archivis S. Victoris Massil. *A dispensatore de piscibus, & pegmente, & nebulis, & Mortariole secundum antiquam consuetudinem monasterii temporibus constitutis, &c.*

¶ 1. MORTARIUM, Tormenti bellici genus, Gall. *Mortier*. Epist. an. 1480 apud Ludewig. tom. 5. Reliq. mss. p. 291. *Ad id quoque exequendum bombardiis & Mortariis muros circumdant, verberant, diruunt.* Bernhardi *de Breydenbach* Iter. Hierosl. p. 264. *Collocat ex omni parte tormenta & Mortaria quæ ex transversa ædificia urbis verberent, diruant, mortalesque conterant. Hæc tormenta Mortaria dicta interdum, utcumque saxa in aera*

sublime jaciunt. Adde Rymer. tom. 15. pag. 213.

¶ 2. MORTARIUM, Arenatum, Gall. *Mortier*. Liber Miracul. S. Sulpitii Episc. Bituric. *Mortarium arripit, illudque in gremio ejus mulier projicit.* Illud autem ex aceto & calce viva subigebant veteres, ut docet le Roman *de la Rose* MS.

Li murs ne doit pas faire fauta
Por enging qu'on y puist giter;
Car l'en destrempa le Mortier
De fort vinaigre & de chaus vive.

¶ 3. MORTARIUM, ut *Mortalitas* 3. Laudes Papiæ apud Murator. tom. 11. col. 21. *In Lomellina .... est locus, qui antiquitus Pulchra sylva dicebatur, postmodum vero propter mortalitatem & cadem magni exercitus Caroli Regis Francorum, qui ibi primo superatus est à Rege Longobardorum, Desiderio,* Mortarium *nomen habuit.*

¶ MORTARIUS, pro *Mortarium*, Gall. *un Mortier*. Inventar. utensil. in Tabular. Compend. *Duos Mortarios cum pestallis suis & 10. sedes quarratas, &c.*

¶ MORTAS, pro *Mortuæ*, ut videtur Form. vet. Andegav. 24. tom. 4. Analect. Mabill. p. 248. *Quasi animalia per sua menata ocr ducere habuisset, & ipsa animalia per sua menata aliquas Mortas fuerant, & ipsa pecora illi excorticasset, posteaque Mortas fuerunt. Interrogatum fuit ipsi illi quid de hac causa responsu daret: & ipsi illi taliter locutus fuit, quod nec sua animalia numquam menasset, nec per sua menata ipsa animalia degere numquam habuisset, nec de manus suas ecorticatas numquam fuissent.*

¶ MORTAUDIRE, MORTAUDUS. Vide *Morth*.

MORTEA. Consuetudines Monast. Floriacensis: *Ipso die in refectorio ad prandium Morteas, generale piscium, mortariola, pitanciam de optimo vino debemus habere, & ad cœnam trutas.*

☞ Placentulæ species fuisse videtur ex iisdem Consuetud. ubi de signis: *Pro signo Mortearum facias signum panis & lactis, quia ex utroque fit.* Proinde non idem quod *Mortea* Barberino in Gloss. ad Documenti d'amore, si tamen de crassiore lucanica bene est interpretatus Ubaldinus in suo Lexico.

1. MORTELLA. Processus de Vita S. Thomæ Aquin. num. 39. *Vidit eum sanum & laborantem cum dicto brachio de arte Mortella, de qua consueverat laborare in dicto Monasterio.* Incertum viris doctis cujusmodi fuerit *Mortella* ars.

☞ Fortassis ars est materiariæ, à Gal. *Mortoise*, quæ res materiarios artifices spectat; nisi ad officium crassiores lucanicas, Gall. *Mortadelles*, condiendi referas, si tamen id artem dixeris. Vide *Mortariolum* 2. Erunt fortean qui à sinapi triturando vocis etymon accersant: *Mortelle* etiam nunc pro *Moutarde* usurpant rustici Dumbenses.

¶ 2. MORTELLA, vox Italica, Myrti granum. Acta S. Johan. Abb. Pulsan. tom. 4. Junii p. 42. *Nec cibus alius ei fuit, nisi ficus sylvestres & myrti grana quæ vulgariter Mortellas vocant.* Nostris *Meurte*, eadem notione. Vide Menagium in Orig. Gall.

¶ 3. MORTELLA, Mortarium, Gall. *un Mortier*. Vita S. Coemgeni tom. 1. Junii p. 315. *Faber quidam ... Mortella lapidem terens, particula de lapide fossa exilivit & fregit oculum fabri,*

¶ MORTENTARIUS, ut *Mornantesius*. Vide ibi.

¶ 1. MORTERIUM, Mortarium. Inventar. ann. 1342 in Tabular. S. Victoris Massil. *Unum Morterium & unum pestellum.*

¶ 2 MORTERIUM Arenatum, non semel, in Reparationibus mss. Senescalliæ Carcasson. an. 1436.

¶ MORTGATGIUM. Vide in *Vadium*.

MORTH, MOROTH, MORDRUM, MURDRUM, &c. Ho-

Homicidium, ex Saxonico morth, *mors, letum, perditio, interitus*: unde morth-lag, *homicida*, morth-lage, *homicidium*. Papias: *i.e. homicidium in absconso, in Lege Longobarda*. Ita mss. Editus habet *Morbon*. Eadem Lex Longob. L. 1. tit. 2. §. 8. *Omnes regales causæ, quæ ad manum Regis pertinent, unde compositio expectatur, aut culpa quæritur, dupliciter secundum antiquam consuetudinem componantur, excepto mundio de libero, aut Morth, aut aliis quæ similes sunt, unde 900. solid. judicantur*. Tit. 9. §. 15. *Si servus Regis Morth fecerit, ita decernimus, ut componat ipsam personam, sicut appretiata fuerit, & servus ipse super fossam ipsius mortui appendatur, &c.* Inquisitiones Synodales cap. 6. apud Reginonem lib. 2. de Eccles. disciplina c. 5. *Est aliqua femina quæ in fornicatione concipiens, timens ne manifestaretur, infantem proprium aut in aquam projecerit, aut in terra occultaverit, quod Morth dicunt*.

Moroth. In Edicto Rotharis Regis Longob. titulo 5. inscribitur de *Moroth*, ubi agitur de eo qui *homicidium in absconso perpetraverit*.

Morchidum. Concilium Moguntiacense: *Hæc eadem pœnitentia imponenda est ... qui sponte ad fraudem & avaritiam hominem innoxium occiderat, quod Morchidum vocant*. Ita apud Rabanum, Reginonem, Burchardum, Ivonem, & in Pœnitentiali Romano constanter legi observavit Steph. Baluzius, ubi Lindenbrogius & alii *mortridum* præferunt. Vide Capitul. 4. an. 803. cap. 12.

¶ Mordad. Consuetudines Arkenses ann. 1231. in Tabular. S. Bertini: *Majores causæ, ut sunt raptus mulierum, berof, Mordad, &c.*

Mortaudire, Interficere, *furtive hominem occidere*, apud Ulpianum in Collat. Legis Mosaicæ tit. 11. Lex Alamannor. tit. 76. *Si quis Mortaudit barum aut feminam, qualis fuerit, secundum legitimum vveregeldum novo geldo solvatur*. Ubi Editio Heroldi tit. 77. *Si cui Mortaudus imponitur, sive sit baro, aut femina, &c.*

Mortaudus, Per *morth* interfectus. Lex Aleman. tit. 49. cap. 1. *Si quis hominem occiderit, quod Alamanni Mortaudo dicunt, &c.* Ubi varie hanc vocem efferri in mss. monet Baluzius, *morstaudo, moriota, mortuo, mortitudo, mortudum*, & *mortaam*.

Mortraidus. Constitutio Friderici I. Imper. ann. 1158. apud Goldastum tom. 3. Constit. Imper. p. 231. *Occiditur alicujus pater, frater aut cognatus, quamvis sibi de patratoris scelere constet, eundem licite, dummodo cum ipso Mortraido judicialiter actionem non inceperit, tumulabit, &c.*

Mordrum, Eadem origine & notione. Lex Saxon. c. 2. §. 6. *Si Mordrum totum quis fecerit, &c.* Capitulare 3. an. 813. cap. 14. *Si quis hominem in Mordro occiderit, &c.* et &

Mordum. Conradus Urspergensis an. 1198. *Unde & illi rei habiti sunt de tali Mordo*.

¶ Meurtrum. Charta Henrici domini de Soliaco an. 1031. *De rapto, de Meurtro, de homicidio, &c.*

¶ Muldrum. Charta an. 1230. in Tabul. Centul. *Exceptis Muldro & latrone & rate & scato & lege duelli quæ ad abbatem & conventum pertinent*.

¶ Multrum. Charta Hugonis Vicecom. Bruciæ an. 1282. in Tabular. Floriac. *Dictus Præpositus de Sulta ... omnimodam habebit & exercebit jurisdictionem & justitiam, ... exceptis tantummodo istis casibus, videlicet Multro, incendio, raptu, &c.* Charta Communiæ Ambian. an. 1190. apud Baluz. tom. 7. Miscellan. pag. 325. *Si quis bannitus est pro aliquo forisfacto, excepto Multro, homicidio, &c.* Charta Drogonis de Melloto an. 1223. apud Marten. tom. 1. Ampliss. Collect. col. 1177. *Notum facimus universis .. quod dominus Rex habet in tota terra regaliam abbatiæ Cormeriaci, raptum, Multrum, &c.* Adde Perardum in Burgundicis p. 334.

¶ Multricium, in Legibus Norman. c. 55. apud Ludevvig. tom. 7. Reliq. mss. p. 257. *Habet etiam cursum de omni placito spadæ, & de roberiis, & Multriciis, homicidiis, treugis fractis*.

¶ Multrium. Charta Roberti Magdun. domini an. 1177. apud Thomasseriam Consuet. Bituric. p. 73. *Neque furtum, neque sanguinem, neque Multria, neque bataliam (requirere poterimus.)*

¶ Murdificatio. Consuetud. Furnenses in Archivo Audomar. *Dominus Comes retinet sibi ad justificandum per curiã suam, Murdificationem, id est, murdrũ*.

¶ Murdredum. Charta Elizabethæ Reg. Angl. an. 1566. apud Rymer. tom. 15. pag. 660. *Ad inquirendum de omnibus & omnimodis proditionibus, feloniis, Murdredis, &c.*

¶ Murdrum. Charta Henrici Reg. Angl. an. 1134. in Hist. MS. Monast. Beccens. p. 36. *Habeant in tota parrochia Becci omnes regias libertates, Murdrum, mortem hominis, &c.*

¶ Murtre, in Charta Bernardi de Turre ann. 1256. apud Baluz. tom. 2. Hist. Arvern. pag. 510. *Si quis malefactor extraneus vel familiaris deprehensus fuerit in Murtre, &c.*

¶ Murtrum. Statuta Ludovici VIII. Reg. Franc. an. 1223. apud Acher. tom. 1. Spicil. pag. 646. *Eo excepto, quod nobis retinemus Murtrum, raptum, homicidium & justitiam pedagii nostri*. Statuta Eduardi I. Reg. Angl. apud Rymer. tom 2. p. 260. *Nec fasiemus bona sua .. nisi pro Murtro. Murtrum perpensum*, in Consuetud. MSS. Auscior. Occurrit præterea tom. 3. Ordinat. Reg. Fr. p. 64. & 204.

¶ Mutrum, in Charta ann. 1265. in Tabulario S. Albini Andegaven. *Excepta villicuria seu jurisdictione trium delictorum, videlicet raptus, Mutri & encim*, seu *encimi*. Vide *Encimum*.

Murdrum, Vox quæ passim occurrit, nostris *Meurtre*. *Murdrum* autem *homicidium furtim factum* definitur in Charta Willelmi Comitis Pontivi ann. 1250. in Hist. Eccles. Abbatis-villæ c. 46. Lex Bajuvar. tit. 18. §. 1. *Si quis liberum occiderit furtivo modo, & in flumine ejecerit, vel in talem locum, ut cadaver reddere non quiverit, quod Bajuvarii Murdrido dicunt, &c.* Lex Frisionum tit. 20 §. 2. *Si quis hominem occiderit, & absconderit, quod Mordritum vocant, &c.* Leges Henrici I. Regis Angl. cap. 92. *Murdritus homo antiquitus dicebatur, cujus interfector nesciebatur, ubicunque quomodocunque esset inventus, nunc adjunctum est, licet sciatur quis Murdum fecerit*. *Homicidium per proditionem*, apud Matth. Paris an. 1216. de Joanne Rege: *Arthurum nepotem suum propriis manibus per proditionem interfecit, pessimo mortis genere, quod Angli Murdrum appellant*. Ita Chron. Mauriniacense lib. 2 an. 1108. *Nefandissimo & abominabili super omnia genere mortis, quod vulgo Murtrum vocatur, hominem innocentem morte suffocavit. Homicidiũ per forethocht ... felonie, sive Murther*, in Statutis Roberti II. Regis Scotiæ c. 30. §. 1. *quod factum fuit per Morther, vel præcogitatam malitiam*. Regiam Majestatem lib. 4. cap. 5. §. 3. *Duo sunt genera homicidii, unum quod dicitur Murdrum, quod nullo vidente, vel sciente, clam perpetratur, præter solum interfectorem & ejus complices, ita quod mox non sequatur clamor, aut vox popularis ... Secundum genus homicidii est illud quod dicitur simplex homicidium*. Ita *murdrum* opponitur homicidio quod *per infortunium* fit, in Legibus Malcolmi II. Regis Scotiæ cap. 15. §. 4. seu *calore iracundiæ*, videlicet *Chaudemelle*, in Statutis Roberti II. Regis Scotiæ cap. 3. Latinis hisce vernacula subjicimus, ac primum ex Assisiis Hierosolymitanis MSS. cap. 77. *Murtre est quant ho-*

home est tuè de nuit, an'en repot, dehors au dedans vile. Et qui viaut faire apeau de Mutre, il doit faire aporter le cors murtri devant l'hostel dou Seignor, &c. Cap. 82. *Home murtri, & home tuè autrement que murtre, n'est pas une chose, car le tuè sans Murtre est homicide.* Cap. 83. *Murtre est fait en repot, & pour ce est l'assise faite, tel que l'on peut prover par son cors: car en cest cas le cors murtri porte partie de la garantie, & l'appellant l'autre, & celui à qui l'on donne cos, dequoi il reçoit mort, est homecide ne homecide ne peut home prover par l'assise, ou l'usage dou Roiaume de Jerusalem, que par 2. loiaus guarens de la loy de Rome, qui facent que loiaar guarens que ils jurent les cos donner de quoi il a mort receue.* Cap. 86. *Et qui fait apeau d'homecide il doit savoir que est homecide, si que il se mette en droit gages. Quant l'on fait apeau d'homicide, est quant home est tuè ou appert devant la gent en meslèe, & homecide ne peut l'on prover de sun cors, si li convient prover par guarens.* Hinc vetus Consuetudo Andegavensis, & Statuta S. Ludovici lib. 1. *Meurtre si est, quand l'en tue homme ou femme de jour ou de nuit, en son lit ou en autre maniere, pourquoy ce ne soit en meslèe, ou sans tancer, ou sans li deffier. En une foire pourroit l'en homme tuer en Meurtre, se l'en le feroit sans tancier avec lui, ou sans li deffier.* [*Murdre*, in Litt. an. 1356. tom. 3 Ordin. Reg. Franc. p. 92. Le Roman *de la Rose* MS.

Par foi se j'estoie ore lierres,
Ou traitres, ou ravissieres,
Ou d'aucun Murdre achaisonnès, &c.]

Duplex autem statuitur *murdrum*, in Legibus Malcolmi Regis Scotiæ c. 15 *publicum & privatum. Publicum murtrum*, quod & *apertum* dicitur, quod in loco publico coram testibus fit: *Privatum, cum aliquis est interfectus, vel submersus, vel in aliquo loco inventus.* In Arestis ann. 1261 in Nativitate B. Mariæ in 1. Regesto Parlamenti fol. 117. *Dictum fuit ejus qui se suspenderat, factum ad Multrum pertinere.* Vide præterea Bracton. lib. 3 tract. 2 c. 15. §. 2. Fletam lib. 1. c. 30. §. 1. Willelmum Stanffordium lib. 1. Placitor. Coronæ c. 10. Rastallum in voce *Murder*, &c.

Murdrum, *Pecunia quæ solet dari pro Murdre* Hinc *quietum esse à Murdro*, in Leg. Henrici I. Regis Angl. c. 2. & in eodem Monastico Angl. tom. 1. p. 687. 688. 689. 722. 851. tom. 2. p. 16. &c. hoc est, à mulctis pecuniariis, quæ villanis locorum, in quibus *murdrum* perpetratum fuerat, irrogabatur. *Si quispiam enim*, ut habent Leges Edwardi Confessoris c. 15. *murdratus alicubi reperiebatur, quærebatur apud villam ubi inveniebatur, interfector illius. Qui si inveniri poterat, tradebatur justitiæ Regis infra ipsos 8. dies interfectionis. Si vero inveniri non poterat, mensis & unius diei respectum habebant ad eum perquirendum. Quod si intra terminum non inveniebatur, colligebantur in villa 46. marcæ, &c.* Adde Leges vernaculas & Latinas Willelmi Nothi c. 26. 46. & Henrici I. c. 91. & Monasticum Angl. tom. 1. p. 669. 830 &c

☞ Eadem notione, scilicet pro mulcta quæ domino competit ex *murdro*, seu pro jurisdictione & cognitione *murdri*, vocem *Murdre* usurpat le Roman *de Vace* MS.

Et tout franchise leur donna,
Comme le Duc en sa terrera;
Il aut le Murdre & le larron,
Le raps, l'omicide, l'arson.

¶ Murdredum, Eadem notione, in Charta Henrici II. Reg. Angl. an. 1156. apud Kennett. in Antiquit. Ambrosden. p. 114. *Concedo eis etiam quod ubicumque ierint cum mercationibus, emptionibus vel venditionibus suis, per totam terram meam Angliæ ... sint quieti de theloneo, pontagio, ... & de Murdredis & de variis ad Murdredum pertinentibus.*

☞ Haud scio an eodem significatu accipienda sit vox *Murthra*, in Charta an. 1159. apud Hickesium Dissert. p. 36. ibi enim *Murthra* intelligitur tributum quod de terris exigi solitum erat, à cujus præstatione immunes dicuntur terræ quas *dominicas*, hoc est, à nullo dependentes, vocabant. *De ista eadem terra, quidam Vicecomes Radulphus Picot nomine scottum & denegeldum & de Murthra & cætera quæ de terris reddi solent, exigebat injuste... Per judicium totius Comitatus ostensum & diratiocinatum est à justiciis vel ministris Regis, vel ab alio aliquo nichil omnino de prædictis exigi vel accipi debere ... quia Dominica terra eorum est.*

¶ Multrare, Murtrare, Per *Multrum* occidere. Leges Norman. apud Ludewig. Reliq. mss. p. 276. *P. queritur de T. qui patrem suum in pace domini Regis nequiter Multravit.* Regestum Magn. Dier. Campaniæ an. 1286. fol. 43. apud D. *Brussel.* tom. 1. de Usu feud. pag. 233. *Cum quidam in villa Meldensi in justitia domini Regis Murtratus fuisset, & relicta ipsius Multrati femina de corpore abbatiss, &c.*

¶ Murdrare, Eadem notione. Litteræ Henrici V. Reg. Angl. an. 1421. apud Rymer. tom. 10. pag. 159. *Qui Johannem, nuper Ducem Burgundiæ, occiderunt & Murdraverunt.* *Murdrer*, in Edicto Caroli Regentis an. 1358. tom. 3. Ordin. Reg. Franc. p. 215.

Murdrari, Per *murdrum* occidi. Parlamentum an. 1 Henrici VI. *Rex præfatum Ducem ... crudeliter Murdrari fecit.* *Murdratus*, per *murdrum* interfectus, in iisdem Legibus Edwardi Confess. c. 15. apud Knyghtonum lib. 2. c. 4. &c.

Murdrator, Qui *murdrum* perpetrat, in Legibus Edwardi Confess. c. 15. 19. in Legibus Malcolmi II. Regis Scotiæ cap. 11. §. 1. apud Henricum Knyghtonum l. 2. cap. 4. &c.

Murdrire. In Fleta l. 1. c. 18 §. 8. *Jus alicujus Murdrire.* §. 10. *Murdrire appellum.* Galli dicerent, *Etouffer un appel.*

Murdritor. Thomas Walsinghamus in Ricardo II. *Ut nullus occultus jugulator, quales Murderers appellant Angli, &c.*

Mordridatus, Peremptus, per *murdrum* occisus, in Concilio apud Theodonis-Villam ann. 821. apud Burchard. l. 6. c. 15.

Multrarius, ex Gallico *Meurtrier*. Charta Communiæ S. Quintini ann. 1195. *Si quis extraneus qui Multrarius sit, vel latro, vel qui raptum fecerit, &c.* [Charta Philippi Augusti Reg. Franc. an. 1214. apud Duchesn. Script. Norman. p. 1065. *Neque similiter Multrarius, aut aliquis forbannitus ab ipso Rege Angliæ, &c.* Occurrit iterum in alia ejusdem Regis an. 1218. apud Baluz. tom. 7. Miscell. p. 338. Tabul. Calense p. 31. *Multrarium ibi captum per Præpositum debere reddi abbatissa, &c.*]

¶ Murtrarius, Eadem notione & origine apud Stephanot. tom. 1. Fragm. Histor. mss. *Anno 1214... postquam liberati fuerunt, iterum contempta compromisso facto per juramentum muniverunt castrum cibariis & Murtrariis qui ceperunt invadere homines, &c.* Charta an. 1232. apud eumdem tom. 3. Antiquit. Pictav. Bened. mss. p. 844. *Licebit vigerio advocatis vicinis quos voluerit fide dignis ire ad domum Murtrarii & videre cum his qui secum fuerint bona Murtrarii absque alia potestate saisiendi.* Charta Johann. de Castellione Comit. Blesensis an. 1265. inter Schedas D. *Lancelot*: *Catalla hominis Murtrarii, vel homicidæ, &c.* Edictum Johannis Reg. Franc. p. 496 *Alii Murtrarii, alii latrones, nonnulli monetarum falsatores, &c.*

¶ Mulctrarius. Charta an. 1220. apud Marten. tom. 1. Ampliss. Collect. col. 1144. *Nullus Mulctrarius nec aliquis qui fuerit forbannitus a prædicto Rege Franciæ, &c.*

¶ Murtrarius, in Consuet. Lemovic. art. 7.

¶ Mul-

¶ MULTRITORIA ARMA, Eadem quæ *Moluta*, Gall. *Armes esmoulues*, in Stabilimentis S. Ludovici lib. 2. c. 11. Vide *Arma* 1.

¶ MORTH-BOSCH, Mortuus boscus, hoc est, siccus, Bullarium Fontanell. *Quod si forestarii vocati noluerint venire & dare, tunc fratres licenter & sine calumpnia & in mon convenienter quantum opus fuerit ad suas necessitates de his duabus forestibus accipient & Morthbosch quantum voluerint.* Vide *Boscus mortuus*.

¶ MORTIA. Vide supra *Mortea*.

1. MORTICINIUM, MORTICINUM. Gloss. Lat. Gr. *Morticina*, θνησιμαῖα. Papias: *Morticinium, quod ab hominibus non utitur, eo quod non occisorum, sed mortuorum animalium est morbida caro, nec apta ad salutem corporis, cujus causa sumitur. Prius quidem observatum propter unitatem duorum parietum. Sed nunc qui Christianus observet, ut turdos vel minutiores aviculas non attingat, nisi quarum sanguis effusus est, aut leporem non edat, si manu à cervice percussus, nullo cruento vulnere occisus est* Theodorus Cantuar. in Capitul. cap. 83. *Qui manducat Morticinum, 40. dies jejunet.* [Boncompagnus de obsidione Anconæ c. 3 apud Murator. tom 6 col. 929. *Vivebat enim sicut milvus ex captu; & velut corvus Morticinum, sic quorumlibet bona requirebat.*] Vide Ivonem parte 15. cap. 100. Pœnitentialem Halitgarii c. 10. Adamum Bremensem c. 178. & quæ observat Baronius an. 51. n. 13. & seqq.

2. MORTICINIUM, Idem quod *Mortuacium*, de quo infra. Charta Friderici I. Imper. an. 1155. apud Hondium in Metropoli Salisburg. tom. 2. p. 377. *Statuimus et ut Morticinia quæ vel dicuntur* (quidam reponunt *vendicantur*) *de hominibus sæpe dicti Monasterii, ubicunque defuncti fuerint, Monasterio salva sint & custodita, nec in eis alicujus loci libertate injuriam patiatur.*

¶ 3. MORTICINIUM, Mortifer & gravis morbus. Miracula S. Gengulphi tom. 2. Maii p. 650. *Hujusce mortis laqueo hic idem extricatus, acrius Morticinii genus incurrit rursus. Per tres nimirum hebdomadas infirmitatis lectum tenuit, nec cibi aliquod genus omnino deglutire valuit. Morticinio corruere*, in Annal. Edwardi II. Reg. Angl. auctore Johan. *de Trokelowe* p. 35.

¶ MORTICINUS, Lethalis, ibid. p. 654. *Inter Morticinos angores suggerunt mihi fratres assistentes, &c.*

MORTIDATOR, Homicida, idem qui *Murdritor*, Gall. *Meurtrier*. Lambertus Ardensis: *Mox quæsitis Mortidatoribus & proditoribus alios incarceravit, alios impartiravit.*

¶ MORTIFERABILITER. Lethaliter. Vita S. Bibiani Sancton. Episc. apud Marten. tom. 6. Ampliss. Collect. col. 767. *Puer quidam à vipera percussus Mortiferabiliter inficitur, cujus miseranda tabe turgesceat, præ nimiis aculeorum doloribus morti fit contiguus.*

¶ MORTIFEROR, νεκρόομαι, *lætorimor*. Gloss. Lat. Græc. mss. Sangerm.

1. MORTIFICARE, Idem quod *Amortizare*, de qua voce supra, In manum mortuam ponere. Charta an. 1280. in Tabulario Prioratus S. Nicasii de Mellento fol. 40. *Ego Guillelmus dictus de Mota armiger vendidi omnino & dimisi, & penitus & expresse Mortificando quitavi religiosis viris Priori & Conventui S. Nigasii de Mellento, omne jus, proprietatem & dominium quod habebam vel habere poteram super 3. solidos Paris. quos quidem 3. solidos Joannes dictus Poucin de Aubergvilla vendidit dictis religiosis viris super prata, &c. ... quos vero tres solidos à prædicto Joanne Poucin sibi venditos super sua prata de Spedona prædicti viri religiosi ac eorumdem successores tenebunt & possidebunt sic Mortificatos, sicut superius expressum est, in tali libertate sicut ego prædictus Guillelmus de Mota ante Mortificationem illam primitus obtinebam, &c.* [Charta an. 1276. in Chartul. Domus Dei Pontisar. *Quod si teneatur Mortificare ex toto venditionem dictarum decimarum ac ipsas decimas erga virum nobilem Guillelmum dominum de Pois.*]

2. MORTIFICARE, pro morti dare, occidere. Venericus de Unitate Ecclesiæ conservanda p. 24. *Quærebant omnibus modis Mortificare Regem Henricum.* [Diarium Belli Hussit. apud Ludevv. Reliq. mss. p. 135. *Ipso ergo sic Mortificato clerus perversus præcipue in regno Bohemiæ & marchionatu Moraviæ, qui condemnationem ipsius contributione pecuniarum & modis aliis diversis procuravit.*] Ita hanc vocem usurpant Lucifer Calaritanus lib. 1. pro S. Athanasio, ut & Flodoardus lib. 1. Hist. Remens. c. 4.

¶ 3. MORTIFICARE, Graviter vulnerare, mutilare. Charta ann. 1244. tom. 1. Hist. Dalphin. p. 22. *Si hominem crepaverit, aut ei membrum Mortificaverit, remaneat in misericordia dominorum.* Excerpta è Johanne à Bayono in Hist. Mediani Monast. p. 265. *Sigiffridus piacorna cujus collega patrem ... olim graviter Mortificaverat, &c.* Vide *Mahamium*.

¶ 4. MORTIFICARE, Corpus macerare, pœnis affligere. Concil. Ilerdense inter Hispan. tom. 2. pag. 283. *Si ... digne pœnituerint, ita ut Mortificato corpore cordis contriti sacrificium Deo offerant.* Vox nota Scriptoribus asceticis.

¶ 5. MORTIFICARE, f. Pudore suffundere. Anonymus de Gestis Manfredi & Conradi Reg. apud Murator. tom. 8. col. 606. *Irruunt quidem equites numero fere mille in Saracenos prædictos, quod Mortificati universaliter cum arcubus, & quodammodo facti unanimes solo metu, se nemine adhuc percutiente, prosternuntur.*

¶ 6. MORTIFICARE, Abrogare, rescindere. Statuta Asteos. c. 10. fol. 26. *Juro omnia ea quæ in hoc statuto superius vel inferius scripta sunt, & non sunt deleta, cancellata, vel Mortificata, vel vacuata, attendere, facere & complere, & observare bona fide & sine fraude.*

¶ MORTIFICATIO, Gall. *Amortissement*, Licentia tenendi possessiones in manu mortua. Sine domini feudalis permissu non licebat ecclesiis aliisque communitatibus aliquod prædium tenere, sive emptum sive datum, ultra unius anni spatium, debebantque illud *extra manum suam ponere*. Hinc illa nata lex dandi *hominem morientem & viventem*, quo nomine bona ab ecclesiis occupata domini feudalis juri caducario aliquatenus sunt obnoxia; communitates quippe sunt caducariæ legis peremptoriæ clientes, propter quamdam immortalitatem corporis. In Tabul. Calensi omnes Chartæ quibus caducaria lex aboletur sic inscribi solent, ut p. 158. *De Mortificatione facta ab ecclesia Calensi abbati & conventus Frigidimontis.* Charta an. 1280. in Tabular. Portus-regii: *Promisit dictus Johannes Burgevin armiger, fide data in manu nostra, quod contra hujusmodi concessionem & Mortificationem non veniet in futurum.* Vide *Mortificare* 1. & *Admortizatio*.

MORTIFICATURA, [Vulnus læve, sine sanguinis effusione.] Vitalis Episcopus Oscensis: *Et respondeant eis de calonias, hoc est, de pœnis pecuniariis & aliis juribus, quæ ipsorum locorum curiæ sunt recipere assuetæ. Pecuniariæ enim pœnæ usque ad mediam Mortificaturam, & fractionem cultelli inclusive, & similia, vel minora ad ipsum Ricum hominem, vel ejus curiam dignoscuntur sine dubio pertinere.* Vide *Ictus orbus*.

¶ MORTILEGIUM, Necrologium, in quo nomina benefactorum defunctorum inscribuntur. Charta an. 1513. apud *Madox* in Formul. Angl. p. 272. *In memoria in dicta Missa cotidie in capella prædicta, ut præmittitur, celebranda, ad tunc & ibidem recolentur quorum nomina & cognomina, ad perpetuam rei memoriam, in Mortilegio monasterii prædicti inter alios benefactores ejusdem ibidem exarantur & continentur.*

¶ MOR-

¶ MORTIMANUS. Vide *Manus mortuo*.

¶ MORTIMENTUM, Idem quod *Manus mortua*. Char. an. 687. apud Miræum to. 2. p. 1125. *Cum jure Mortimenti & omnium accolarum advocationis ad fisci dominici opera in accepta libertatis signum*,

¶ MORTINA, vox Italica, Myrtus. Chron. Estense ad an. 1347. apud Murator. tom. 15. col. 442. *Coronatus fuit magnificus Miles dominus Nicolaus tribunus Romanus, ... & imposuerunt ei coronas, primam quercus, secundam ellera, tertiam Mortina, quartam lauri, quintam olivarum, sextam argenti*.

MORTITIUM, Caducum, jus caduci, *mortua manus*. Charta Tancredi Comitis Licii ann. 1185. apud Ughell. tom. 9. p. 67. *Et aquarium juxta eum, qui ex parte Mortitii ad nostros pervenit manus, & quidquid Mortitii habemus in terricellis juxta Ecclesiam.* Occurrit in Constit. Sicul. l. 1. tit. 84.

MORTITIVUS. Monasticum Anglic. tom. 2. p. 114. *Præterea concessi eis ad pelliceas Fratrum omnes pelles agnorum de omnibus maneriis meis, ... tam de his, quæ vendantur, quam de Mortitivis.* Id est, quæ moriuntur [*Carnes Mortitivæ*, in Statutis Aven. mss.] Vide *Morina* 1.

¶ MORTORIUM, pro *Mortuarium*. Charta ann. 1329. in Tabular. S. Victoris Massil. *Item unum Mortorium cum suo trissono*.

¶ MORTRAIDUS, Homicida. Vide *Morth*.

¶ MORTUA. Vim vocis docet Concil. Tarrac. an. 1591. inter Hispan. tom. 4. pag. 530. *Singulares personæ tam ecclesiasticæ quam seculares, hujusmodi pecuniis indigentes, ut cum minori incommodo eas habere possint, per venditiones annualium censualium, quæ Mortua nuncupantur*.

¶ MORTUAGIUM, Idem quod mox *Mortuarium*. Bulla Clementis V. PP. an. 1309. apud Lobinell. tom. 2. Hist. Britan. p. 461. *Super Mortuagiis seu præstationibus ecclesiis parochialibus ... videlicet in tertia parte bonorum mobilium, quæ tertiagium dicitur*, &c.

MORTUAMANUS. Vide *Manus mortua*.

1. MORTUARIUM, jus illud dicitur, quod Ecclesiæ, seu illius Rectori debetur, cum quis decedit, [quod jus, *canonica portio* dicitur, in Statutis Eccl. Cadurc. apud Marten. tom. 4. Anecd. col. 736.] Quippe *si decedens* parochianus *tria vel plura cujuscunque generis in bonis suis habuerit animalia, optimo, cui de jure fuerit debitum, reservato, Ecclesiæ suæ, a qua Sacramenta recepit, dum viveret, sine dolo, fraude, seu contradictione qualibet, pro recompensatione subtractionis decimarum personalium, necnon & oblationum, secundum melius animal reservatur post obitum, pro salute animæ suæ, hujusmodi liberandum. Quod si duo tantum in bonis decedentis extiterint animalia, de mansuetudine Ecclesiæ exactio qualibet nomine* Mortuarii *remittitur*. Hæc Statuta Provincialia Stephani Archiep. Cantuariensis apud Lambethe an. 1206. & ex iis Simon Langham Archiepisc. Cantuariensis in Provinciali Eccles. Cantuar. lib. 1. tit. 3. Adde l. 2. tit. 2. l. 3. tit. 15. & Concil. Mertonense an. 1300. cap. 3. Eamdem *mortuariorum* originem & causam attigit Synodus Exoniensis an. 1287. c. 51. *Mortuariorum præstationem ex eo intelleximus salubriter sumpsisse initium, quod decimis majoribus & minoribus, ac cæteris juribus parochialibus per ignorantiam non solutis, læsis Ecclesiis præstarentur, ut talis oblivio procedens ex incuria non solventis, posset saltem per hoc apud districtum judicem excusari.* Mox dicitur *mortuarium* esse *secundum melius averium*. Synodus Sodorensis an. 1229. in Insula Manniæ c. 3. *In Mortuariis principale animal Ecclesiæ persolvatur vacca, vel bos, vel equus, si fuerit ad valorem seu solidorum aut minus. Et quantum ad vestes, si homo* Mortuarium *persolverit, ad arbitrium Ecclesiæ stabit, aut vestes, aut tres solidos & sex denarios habere ma*-*luerit*, &c. Regiam Majestatem l. 2. c. 19. §. 7. *Si vero dixerit (Sacerdos) quod pro* Mortuario *rem illam receperit*, &c. Charta Edw. II. Reg. Angl. an. 1316. *Item si Rector petat Mortuarium, ubi mortuarium dari consuevit*. Ch. Aleman. 2. *Post mortem vero eorum Abbas qui pro tempore fuerit, de singulis* Mortuarium *accipiat*. Fleta lib. 2. c. 60. §. 30. *Item si Rector petat Mortuarium in partibus quibus dari consuevit*. Chron. Constantiense c. 19. *Ut autem servi bono animo ministrarent dominis, hujusmodi donatio cumulavit ipsos, scilicet ut cum quis præsentium, vel ipsorum successorum, qui de progenie illarum esset, moreretur, exuviæ de iis non sumerentur, sed heredes relictam hereditatem indivisam possiderent*. Charta Arnaldi Nicicosis Episc. an. 1159. apud Jofredum: *Omnes primitias, & omnes pannos & lectos, sive reditus, sive receptus mortuorum, & ipse dedit Canonicis & nos adjudicavimus*. Vide Gul. Prynneum in Libertatibus Eccles. Angl. tom. 3. p. 930. 931. Ughellum tom. 1. part. 1. p. 817. & infra in *Pirottum*. Vide etiam *Catallum*, *Herriotum*. Non defuere denique ex Parochis, qui jus illud mortuarii ab iis, qui Vitam Monasticam amplectebantur, deberi contenderint, ut qui in sæculo pro mortuis haberentur, quod prohibuit Honorius III Pap. Bulla data Laterani 4. Non. Decembr. Pontif. ann. 11. ex Tabulario Abbatiæ Barbellensis juxta Meledunum: *Significastis siquidem nobis, quod in quibusdam partibus consuetudo detestabilis inolevit, videlicet quod cum aliqui æmulantes carismata meliora, monasteria vestri ordinis volunt causa religionis intrare, ut ibi Domino famulentur, capellani eorum, donec ab ipsis pecuniam, quæ Mortuarium nuncupatur, extorqueant, prout à parochianis suis consueverunt accipere, illis se temere opponunt, quarum super hoc nostræ providentiæ remedium flagitastis*, &c. [Eadem Bulla sub nomine Gregorii, qui Honorio suffectus est, legitur in Chartul. Regniacensi data apud Urbem veterem 4. nonas Julii pontific. an. 4. hoc est, an. 1230. ad Abbatem Cisterc. & coabbates directa.]

☞ Eodem *mortuarii* nomine designatum reperimus tributum, quod à domino post mortem vassalli exigebatur, nisi fortean & illud inter jura ecclesiastica à laicis usurpata recenseas, atque adeo à jure *mortuarii*, de quo mox dictum est, indistinctum velis. Charta an. 1318. apud Kennet. Antiquit. Ambrosden. p. 470. *Jurati præsentant ... quod Willelmus Foul qui de domino tenuit unum messuagium, .. diem suum clausit extremum, & debentur domino nominibus heriotti &* Mortuarii *2. vaccæ pret. 12. s.* Vide *Mortalio* 2.

MORTUARII appellatione, in Statutis Ordinis Hospitalariorum S. Joannis Hierosol. tit. 5. §. 4. tit. 17. §. 1. tit. 19. §. 16. intelliguntur *fructus Commendæ, qui colliguntur à die obitus Commendatoris ad proximum festum Nativit. S. Joannis Baptistæ*.

¶ 2. MORTUARIUM, Necrologium. Ludewig. tom. 8. Reliq. mss. p. 223. ex vetustis membranis: *Continet scriptura Mortuariorum Sereni-montis, quod pro anniversario ejus oblatus sit unus mansus*.

MORTUATUS, Morti datus, occisus, seu potius per *morth*, id est, *murdrum*. Capitula ad Legem Alamannor. c. 23. Edit. Steph. Baluzii: *Si quis Mortuatus fuerit baro aut femina*, &c. Vide *Morth*.

¶ MORTUORIUM, Funus, Gallic. *Enterrement*. Epitome Constit. Eccles. Valent. inter Concil. Hispan. tom. 4. pag. 199. *Unicuique ex canonicis dictæ sedis in particularibus Mortuoriis tantummodo dentur ... portiones sequentes*, &c.

MORTUOSUS, Mortuo similis. Cælius Aurelian. lib. 1. Acut. c. 3. *Mortuosus vultus*. Cap. 10. *Mortuosum accidens*.

MORTUUS, pro *Occisus*. Hist. Cortusior. l. 1. c. 13. *In cujus obsidione Mortuus fuit Dn. Galeramus frater Impera-*

peratoris ictu sagitta Occurrit passim in hac Historia,

MORTUUM *super mortuum ponere*. Vide *Bisomum*.

MORTUOS IN ECCLESIA SEPELIRE vetant Canones. Vide Notata à Lindenbrogio in hac voce.

¶ CARMINA *diabolica, quæ super Mortuos nocturnis horis vulgo fieri solent*, prohibent Statuta mss. an. 1280. Augerii Episc. Conser.

¶ MORTUUS SAISIT VIVUM, Gall. *Le mort saisit le vif*, Practicis nostris est, cum hæredis & defuncti possessio cohæres & continuatur. Charta Caroli Reg. Franc. an. 1322. apud Miræum tom. 1. p. 308. *Cum Robertus de Flandria, Miles, filius defuncti Roberti quondam Comitis Flandriæ, tanquam proximior & unicus superstes ejus filius, ut dicebat, diceret se esse saisitum, per consuetudinem patria notoriam, qua dicitur, quod Mortuus saisit vivum, de Comitatu & patria Flandriæ, &c.* Stabilim. S. Ludovici an. 1270. c. 4. tom. 1. Ordinat. Reg. Franc. pag. 250. *Et li usages de Paris & d'Orliens si est tieux que li Mort sesit le vif, & que il doit avoir sesine, se autre ne se tret avant qui ait plus grand droit en la chose que cil.* Vide Gloss. Juris Gall. in hac voce.

¶ MORUA, Gall. *Morue*, Piscis genus. Charta an. 1309. tom. 1. Hist. Dalphin. p. 98. *Item grossa bestia onerata .. piscibus, alecibus, Morua & similibus, debet pro pedagio octo denarios.*

MORUCLA, Boletorum species, Gallis, *Morille*, Monachus Saviniensis in Vita S. Matthæi Abbatis Cluniac. c. 14. *Quadam die ad horam refectionis suæ sibi jubet parari Moruclas, quæ species sunt cujusdam boleti, quas Sibrandus famulus ejus confractas, & nulli usui aptas invenit.* Infra; *Jussit iterum perquiri, si inibi vel in circuitu quo consederant, aliquas invenissent Moruclas.*

MORVISIUS, ita dicta moneta aurea Alphonsi Regis Hispaniæ, voce, ut videtur, detorta ex *maravedinus*. De hacce monetæ specie multa commentatus est Covarruvias in Collat. veterum numismatum c. 6.

¶ MORULA, Brevis mora. Bernhardi *de Breydenbach* Iter Hierosol. pag. 274. *Quomodo tam parva Morula temporis, tanta hostium manus cecidisset, nisi &c.* Utitur August. Confess. lib. 11. c. 23.

¶ MORULARE, Moram trahere, manere. Guillelmus Gemmet. lib. 2. Hist. Norman. c. 8. *Cumque diu Morulans Walgras depopularet.* Histor. Harcur. tom. 4. pag. 1317. *Interim Rex Ludovicus Morulans Rothomagensis urbis mœnibus, &c.* Dudo de Ducibus Norman. apud Duchesn. Script. Norman. p. 113.

Quia Dux bonus & Comes almus
Eris indigena Morulans hic,
Eris & decus ecclesiarum.

¶ MORULI, *Verberibus atriores facti, à moris nigris dicti.* Amalth.

¶ 1. MORUS, f. Morosus, in Charta Alfonsi Reg. Aragon. Vide *Mais*.

2. MORUS, Locus palustris. Vide *Mora* 2.

MOSAICUM. Vide *Musivum*.

MOSARABES, dicti Christiani in Hispania, qui sub Arabum dominatu vivebant, quasi mixti Arabibus, uti censent Stephanus Præcentor Ulyssiponensis de Miraculis S. Vincentii Ulyssipone editis c. 1. n. 3. Surita lib. 1. Indic. Aragon. æra 752. & ex iis Baronius anno 633. n. 87. Quippe *Musa* Arabica Christianum significat, ut auctor est Blanca an. 714. quod etymon attigit Julianus Toletanus, cui *Mixtarabes* dicuntur: *Era 757. die Madii data est civitas Toleti Mauris sub hac conditione, ut relinquerent Christianis septem Ecclesias, Mixtarabum quas vocant, &c.* Infra; *Erant autem ipsi Mixtarabes sanctæ Justæ, ubi jacent in pace, &c.* Alii volunt Mosarabes dictos à Muza Arabum duce, qui Hispaniam domuit. Jacobus de Vitriaco in Hist. Hierosol. cap. 80. *Illi vero Christiani, qui in Africa & Hispania inter Occidentales Saracenos commorantur, Mosarabes nuncupati, Latinam habent literam & Latino sermone in scripturis utuntur, & sanctæ Romanæ Ecclesiæ, sicut alii Latini, cum omni humilitate & devotione obediunt, ab articulis Fidei vel Sacramentis ab illo deviantes, &c.* Adde Eugenium III. PP. Epist. 83. Sanutum lib. 3. part. 8. c. 4. Vitam S. Theotonii Canonici part. 2. n. 8. Horum Officium divinum, *Mosarabis* inde appellationem retinuit, jam olim, & maxime D. Leandri Hispalensis & D. Isidori temporibus usitatum. Imo hoc usa est Hispania usque ab Alphonsum VI. quo tempore auctoritate Gregorii VII. PP. mutatum est æra 1109. ut est in Charta S. Ramirazii Regis Aragon. descripta in Hist. Pinnatensi lib. 3. c. 16. licet & Toleti adhuc in sex Parochiis servatur, & in Cathedrali Ecclesia in sacello Fratris Francisci Ximenes, ac Salmanticæ statis diebus in sacello Doctoris Talabricensis. Ordinem vero divini istius officii descripsit & edidit Eugenius Roblesius, ex quo in Bibliot. Patrum relatus est, tom. 6. ult. Edit. de Musarabico sive Gothico officio in aliquot Ecclesiis Hispanicis consulendi Rodericus Toletanus lib. 6. Hist. cap. 26. 27. Ambrosius Moralis lib. 12. cap. 19. Mariana l. 9. cap. 17. 18. &c. V. Bivarium ad Pseudochronicon Marci Maximi pag. 424. Notas ad Concilia Hispaniæ an. 1068. & Sebast. Cobarruviam in Thesauro linguæ Castellanæ. Huc etiam spectant Epist. 63. 64. 83. Gregorii VII. lib. 1. & Epist. 18. lib. 3. Epist. 2. lib. 9.

MORABIDES, perperam, ni fallor, pro *Mosarabes*, editum in Chronico Mauriniacensi p. 379.

¶ MOSCATELLUS, Ital. *Moscadello*, Apiana uva, Gall. *Raisin muscat*. Statuta Astens. cap. 97. fol. 35. *Si quis homo vel femina vendiderit uvas præter Moscatellum ... amittat pro pena sol. 10. Astens.* Occurrit præterea in Statutis castri Redaldi lib. 3. fol. 51. Vide *Muscatellus*.

¶ MOSCHEDA, Templum Mahumetanorum. Ital. *Moschea*, nostris *Mosquée* Continuat. Chronic. Andr. Danduli ad an. 1291. apud Murator. tom. 12. col. 403. *Melchisadar soldanus Babiloniæ ... civitatem Acbon ... die 18. Maii viriliter cepit, quod statim, exceptis Moschedis, fecit funditus ruinari, &c.* Vide *Meschita* & *Muscheta*.

¶ MOSCHETTA, Telum quod balista validiori emittitur. Chron. Estense ad an. 1309. apud Murator. to. 15. col. 365. *Propter magnam multitudinem Moschettarum quas sagittabant, dicti domini de Ferraria non præsumpserunt accedere ibi ad domum prædictam.* Vide *Muschetta*.

MOSCHETTUM. Vide in *Muscarium*.

MOSCHUS, Moacus. Vide *Muscus*.

MOSCIA, [Telæ tenuioris species; Picardis nostris *Musquinier*, qui ejusmodi telas texit.] Gobelinus Persona in Cosmodromio cap. ult. *Quod in refectorio simul reficerentur ... silentium in locis debitis servarent, cellas Moscias fenestratas haberent, nec lectis de plumis, usque camisiis lineis uterentur, &c.*

¶ MOSENA, Species bladi, *Moussene* apud inferiores præsertim Occitanos, Vasconibus *Mouzens*. Sententia arbitralis an. 1292. inter abbatem & consules de Gimonte: *Alia vero blada quæ ligari non possunt in eorum paleis ut est milium, faba & Mosena, & alia similia, partiantur.*

¶ MOSIBUM, MOSIVUM. Vide *Musivum*.

MOSLEMES. Vide *Musulmani*.

¶ MOSNARE, f. Mansio, domus molitoris. Charta Oliverii abbatis S. Johan. Angeriac. an. 1285. in Tabular. ejusdam monast. p. 196. *Item prædictum Mosnare nostrum situm subtus molendina de Codreto in aqua ... cum omni jure & deverio quod habemus & habere debemus in dicto Mosnari & aqua & circumstantiis ipsius.*

¶ MOS-

¶ MOSSEN, in Aquitania, Occitania, Vasconia, Benearno, & alibi; voce composita ex *Mos* & *Sen*, quasi diceres *Meus Senior*, idem esse quod Francis *Messire*, observat Petrus de Marca lib.3. cap. 9. Marcæ Hispan. col. 261.

¶ MOSSES, Locus uliginosus, stagnum, Anglis *Mosse*. Cambdenus in Descriptione Lancastrensis agri: *Ubique solo tolerabili, nisi uliginosis quibusdam & minus salubribus locis, Mosses vocant, qui tamen hæc sua incommoda, commodis suis resarciunt uberioribus.* Vide *Mussa* 2.

MOSSICLUM, in Gloss. Saxonico Cottoniano; in alio *Mosicum*, ragu. Voces admodum incertæ. [Legendum forte ex Somnero *Mosylicum*, & Rubus Mosylicus intelligendus.]

¶ MOSSUS, Dimotus seu luxatus. Processus de S. Thoma Aquinate tom. 1. Martii p. 695. *Ex qua percussione os ipsius brachii quod jungitur cum humero, erat totaliter Mossum & fractum.*

¶ MOSTALE, Species tenementi, ad excolendum sub onere præstationis, census & operarum concessi. Charta an. 812. tom. 2. Annal. Benedict. p. 719. *Dono, donatumque esse volo in perpetuum pro bona ecclesiæ retributione, hoc est res infra civitate Nemauso, id est mansum seniare, ubi ipse commanere videor, cum reliquis mansis ad ipsum mansum aspicientibus, cum ædificiis .. hortis, vineis & Mostalibus.* Infra: *Concedis, communiis, Mostalibus, &c.* Vide *Motalis*.

¶ MOSTAYLA. Charta an. 1327. in Tabular. S. Victoris Massil. *Tertia mensis præteriti fecit carricari 62. giaras alquitrans, & tria pondera de Mostayla.* An mustela seu mustelinæ pelles? nostris olim *Moustelle* vel *Moustille* pro mustela, *Belette*.

¶ MOSTELLLUM, *οἶστρος*, *Monstrum*. Supplem. Antiquarii & Gloss. Lat. Græc. mss. Sangerm.

MOSTERINUM. Anonymus [quem Nicolaum de Jamsilla esse docet Murator. tom. 8. col. 576.] de Rebus gestis Friderici II. Imp. p. 843. *Inter quos currus unus inventus est Mosterinis & flabellis tantum oneratus, quæ pro infirmis deferebantur ad muscas depellendas, vel ad refrigerium caloris incendii faciendum, & aliis rebus medicinalibus oneratus, &c.* [Codex alter apud laudatum Murator. habet: *Mosternis*.] Legendum *moscherinis*: muscarium enim Italis est *moscherino*, voce à Latino formata.

¶ MOSTIERA. Vide *Molta* 2.

¶ MOSTRA, pro *monstra*, Militum recensio, ab Ital. *Mostra*. Charta an. 1372. apud *la Faille* tom. 1. Annal. Tolos. inter Instrum. p. 96. *Promittens nobiles Mostram facientes tempore dictæ Mostræ prædictis deputandis, sub eorum bona fide & aliis. Nobiles jurabunt ad Sancta quatuor Dei Evangelia eorum manibus dexteris tangenda, quod ipsi relevabunt quam primum poterunt commode Marescallo seu Marescallis dictæ guerræ omnes illos quos viderint vel sustinuerint aliqua bona à subditis regiis mediate vel immediate rapientes, &c.* Vide *Monstrum* 1.

MOSTURANGIA. Vide *Mousturangia*.

¶ MOSUM, vel Mosus f. pro Mansum. Regest. feodorum Campaniæ fol. 82. apud D. *Brussel* tom. 2. de Usu feud. p. 946. *Henricus de Hans, ligius post Comitem Barri ducis & Comitem Grandisprati, ut dicit, de his quæ Comitissa Suessionensis tenuit apud Hans; scilicet de bosco, Moso, & charuagio.*

1. MOTA, Collis, seu tumulus, cui inædificatum castellum, [idem quod in Delphinatu aliisque provinciis *Poypia* nuncupatur. Vide in hac voce.] *Mote*, in Consuetud. Arvernensi c. 12. art. 51. *Mote Seigneuriale*, in Consuetudine Trecensi art. 14. & Calvimontensi artic. 8. Lambertus Ardensis p. 147. *Motam altissimam, sive dunjonem eminentem in munitionis signum firmavit, & in aggerem coacervavit.* Ordericus Vitalis lib. 10. pag. 772. *Et fortissimam, quam apud Balaonem possidebat, Motam Regi tradidit, per quam totum oppidum adversariis subactum paruit.* [Charta an. 1272. apud Guichenon. p. 21. *Porretus de Salmoya ... recognovit se tenere à Domino Baugiaci Motam seu poypiam, quam habet apud Salmoya cum porprisia & fossatis.* Regimina Paduæ ad an. 1320. apud Murator. tom. 8. col. 433. *Iverunt die prædicta summo mane per viam Pontis-corvi versus quamdam Motam magnam, quam faciebat facere dominus Canis cum multis fossis & tajatis ad claudendum Paduanos.* Tabular. Veteris-villæ: *Filii Gualterii Trusses dederunt abbatiæ Veteris-villæ totum plessicium suum & Motam & sedem molendini.*] Occurrit apud Sugerium in Ludov. VI. cap. 20. Bromptonum in Stephano Rege, in Chronico Andrensi pag. 396. in Gestis Dominor. Ambasiensium cap. 6. num. 9. apud Albertinum Mussatum lib. 6. de Gest. Henrici VII. rubr. 3. [Histor. Dalphin. tom. 1. pag. 66. Le Roman *de Vacce* MS.

Hubert de Rie est à sa porte
Entre le mestier & sa Mote...
Encore est Hubert sor son pont
Gardoit à val, gardoit a mont.

La Bataille *des sept Arts* MS.

Tuit choplerent sus Aristote
Qui fu fier com chastel sur Mote.]

Ejusmodi porro *Motas* præclare describit Joannes de Collemedio in Vita B. Joannis Episc. Morinorum c. 6. n. 25. *Mos namque est ditioribus quibusque regionis hujus hominibus & nobilioribus, eo quod maxime inimicitiis vacare soleant exercendis, & cædibus, ut eo modo ab hostibus maneant tutiores, & potentia majore, vel vincant pares, vel premant inferiores, terræ aggerem quanta prævalent celsitudinis congerere, eique fossam quam late patentem, multamque profunditatem altitudinem habentem circumfodere, & supremam ejusdem aggeris crepidinem, vallo ex lignis tabulatis firmissime compacto, undique vice mœnium circummunire, turribusque secundum quod possibile fuerit per gyrum dispositis, intra vallum, domum, vel quæ omnia despiciat, arcem in medio ædificare, ita videlicet ut portas introitus ipsius villæ non nisi per pontem valeat adiri, &c.* *Motas* vero quasi *metas*, seu acervos, dictas vult Octav. Ferrarius in Origin. linguæ Ital. Vide *Meta* 1.

☞ *Mota* vero ea notione duplicis est generis: una quæ præcipuum est feudi manerium, de qua Consuetud. Trecensis tit. 2. art. 14. *Le principal chastel ou maison fort, Mote, ou place de maison seigneuriale.* Altera quæ in *villenagio* possidetur, cujus tenentes in Annal. Fuldensibus dicuntur *homines Motales* & *Motales servi*, quorum conditio eadem perinde est ac eorum qui *servi glebæ*, Gall. *Mortaillables* nuncupantur. Vide Custumar. gener. tom. 4. part. 1. p. 151. & seq.

¶ MOTTA, Eodem significatu. Charta an. 1152. apud *Musnier* in Augustodun. part. 3. p. 44. *Confiteor tenere in feudum...domum & Mottam meam de Cluniaco, &c.* Chr. Parmense ad ann. 1297. apud Murator. tom. 9. col. 837. *Et multi homines capti & ducti in carceribus Communis Parmæ; inter quos fuit captus D. Simon de Manfredis, qui aufugerat in quadam sua Motta, & ductus Parmam in carceribus; quæ Motta capta & combusta fuit, & erat in terra Scazaut.*

¶ MOTA, Quævis eminentia. Charta an. 1319. in Tabular. Montis S. Michaelis: *Cum contentio moveretur inter Priorem de Monte Dols & Robinum Paicuel clericum super quadam Mota seu platea in qua nos solebamus habere molendinum ad ventum, quæ platea nominatur magna Mota.*

2. MO-

2. MOTA, Curia, placitum, conventus, ex Saxonico gemote, *conventus*. Vide in *Gemotum*. [Chartularium 2. Campaniæ ex Biblioth. Colbert. fol. 166. apud D. *Brussel* tom. 2. de Usu feud. pag. 776. *Comes habet census suos apud Chableias, in quibus habet vendas, & homines suos, & Motam, & plateas circa Motam, & domos in castro & in burgo. Credentiæ & Mottæ fuerunt similiter* 33. in Annal. Mediolan ad an. 1258. apud Murator. tom. 16. col. 659.] Charta Mathildis Imperatricis filiæ Henrici I. Reg. Angl. *Sciatis me fecisse Milonem de Glocestre Comitem de Herefoxde, & dedisse ei Motam Herefordiæ cum toto castello in feudo & hæreditate sibi & hæredibus suis, ad tenendum de me & hæredibus meis.* Hinc forensibus Angliæ *to mote*, est placitare; Scotis, *to mute*, unde illis *the mute hill*, i. mons placiti, de quo in *Malbergium*. Sed in hac Charta videtur *Mota* usurpari pro colle seu tumulo cui inædificatum castellum, non vero pro curia, aut placito, tametsi *motas* ejusmodi seu colliculos ita dictas censuerim, quod in iis placita dominorum tenerentur, indeque *montes placiti*, appellatas [Vide *Muta* 6.]

3. MOTA, Expeditio bellica. Vide *Movere* 1.

4. MOTA, MOTARIUM. Charta Philippi Regis Fr. an. 1200. in Magno Pastorali Eccl. Parisiens. lib. 21. Ch. 21. 26. *Motas quoque & piscationes, sive in Motariis, sive in aqua mortua, sive in magno fossato, &c.* Idem forte quod *montatio*. Vide in *Montagium*.

☞ Rem non attigit Cangius; *Mota* quippe hic nihil videtur nisi igniaria illa & palustris gleba, quæ Gall. *Tourbe*, Parisiis *Mote* dicitur. *Motarium* vero palustris est locus, unde ejusmodi *Motæ* eruuntur. Charta an. 1210. in Tabular. Calensi p. 226. *Nos vero Ansello & hospitibus qui in prædicta possessione continentur ad usus suos marescum concessimus, ut Motas accipiant, & brueriam in scopulo.* Charta an. 1472. apud Thom. *Blount* in Nomolex. Anglic. *Rogerus tradidit præfato Thomæ tria stagna & unam Motam piscariam existentem infra manerium D. de Yessyn habenda & tenenda prædicta tria stagna & prædictam Motam cum tota piscatione in eisdem.* Vide *Motaticum*.

5. MOTA, Campanula. Vide *Muta* 4.

¶ 6. MOTA CANUM, ex Gall *Meute de Chiens*. Vide Prynneum in Libertatibus Eccles. Angl. tom. 3. pag. 930. 931. Le Roman *de la guerre de Troyes* MS.

Un cerf troveréas maintenant
De 16. raners fiers & graat,
Les Muetes li ont descoplées
Bandes & bien eutalontées.

¶ MOTACISMUS. Vide *Metacismus*.

MOTAGIUM. Vide *Motaticum*.

MOTALIS, Modus agri, jugerum. Tradit. Fuld. lib. 1. c. 3. *Trado in eleemosynam ... quidquid proprietatis habeo in Larungum & in Sulzidorpfero Marcu, nisi tamen in Larungum 20. Motales, id est, jugeres, & unam arialem.* Occurrit præterea hæc vox, sed nescio an eadem notione, in Charta Garsiæ Regis Navarræ æræ 1034 apud Antonium *de Yepez* in Chron. Ordin. S. Benedicti tom. 1. *Id est, de Guardia, de Comite per semitam ad vallem de Pozos, desursum ad illam arborem vallis de Fabrici, & per illum Motalem usque ad portellum medianum.* [Ubi *Motalis*, ni fallor, idem ac *Mota*, eminentia.] Hinc emendanda videtur Vita S Domitiani, apud Guichenonum: *Et ipsum campum secundum Morales defunctos cum integritate vobis donamus.* Legendum enim censuerim, *motales definitos*.

☞ Recte *Motales* pro *Morales* emendat Cangius; sed nescio an non retinenda sit vox *defunctos*; ita ut sensus sit, *campum, qui mihi jure manus mortuæ motalium hominum competit, vobis donamus.* Bonis quippe *Motalium* hominum succedebant domini feudales, ubi non aderant hæredes masculi. Vide in *Mota* 1.

MOTARIUM. Vide *Mota* 4.

MOTATICUM, quid sit, docet Tabularium Majoris Monast. Turon. seu Vindocinense Thuani, Charta 87. *Et quidem census 4. denar. de terra illa reddebatur, non tamen pro palutico, sed pro Motatico, hoc est, pro re quod ex ipsa terra prenditur ad opus exclusæ molendini illius.* [Est ergo *Motaticum* præstatio, quæ pro facultate eruendi *Motas* seu cespites exigitur. Vide *Mota* 4.]

MOTAGIUM, Eadem notione. Charta an. 1225. in M. Pastorali Eccles. Paris. lib. 16. Ch. 14. *Si autem contigerit quod Canonici Parisienses prædictas pasturas ad prata, vel Motagium, vel terras arabiles, vel ad alios usus eduxerint, &c.* Tabularium Monasterii Deiparæ de Josaphat Charta 1213. *Reliquit Ecclesiæ de Chevas 6. denarios censuales, quos Hugo de Suavilla Miles mihi debebat pro Motagio sui molini.* Tabular. Absiense: *Duas sextariatas terræ e lo beth ad molendinum, e la Motage al-besh adobar, e l autre Motage subtus pratum, &c.* Infra: *Qui etiam percalcavit terrum & lo Motadges ad molendinum cum Petro Abbate, &c.* Liber Chirographorum ejusdem Monasterii fol. 20. *Et concessit ipse Petrus rivagium & Motagium molendini, &c.*

¶ 1. MOTATIO, Lis, controversia, qua quis à possessione amoveri potest. Charta apud Hickesium Grammat. Anglo-Sax. p. 174. *Ut hæc largitio eo stabilior sine Motatione & disceptatione perseveret.*

¶ 2. MOTATIO, Vulnus non grave, levis percussio. Canones Hibern. apud Marten. tom. 4. Anecd. col. 6. *Si ad terram non perveniat* (sanguis) *percussor ancillam reddat; si in specie ejus, tertiam partem de argento veteribus. Percussio ejus ancillæ pretio restituatur, Motatio ejus, ut prædiximus, fiat.*

MOTBEL, Anglo-Saxonibus, Campana, qua conventus publicus indicitur, *Campana bannalis*: à Mot, conventus & bell, campana. Leges Edwardi Confess. c. 35. *Debent statim pulsatis campanis, quod Anglice vocant Motbel, convocare omnes & universos, quod Anglice dicunt Folcmote, i. vocatio & convocatio populorum, &c.* Vide *Campana bannalis*, in *Campana* 2.

¶ MOTELLA, diminut. à *Mota*. Charta an. 1256. in Tabul. S. Nicasii Remensis. *Vendidit totam tenuram, jardinum, Motellam, terras, &c.*

MOTETUM, Cantus ecclesiasticus, quem *Motet* vulgo dicimus. Guillelm. Durandus de Modo generalis Concilii celebrandi c. 19. *Videtur valde honestum esse quod cantus indevoti & inordinati Motetorum & similium non fierent in Ecclesia, &c.* [Le Roman *de la Rose* MS.

Qu'il feist rimes jolivettes,
Motes, flabiax, & chansonettes,
Qu'il vueille à sa mie envoier.

Ibidem:

Chantant en pardurableté
Motes, gaudias & chansonnettes.]

¶ MOTHA, Idem quod *Mota* 1. Charta Henrici VII. Reg. Angl. an. 1509. apud Rymer. tom. 13. pag. 243. *Pro ripariis, gurgitibus, ... weris aut Mothis factis, ædificatis, exaltatis, elargatis vel extensis, &c.*

MOTIBILIS. Qui non est perpetuus, sed moveri potest. Ita autem dicitur leguleis Anglis persona, quæ cum sit in aliquo statu vel dignitate, ex ea amoveri potest, verbi gratia, Prior, Religiosus, proinde in jure conveniri non potest. Fleta lib. 6. c. 6. §. 22. *In carceribus detenti Canonici, vel alii Religiosi, Motibiles, furiosi, ... surdi, muti ... conveniri non poterunt.* *Motibilitas*, ibid. l. 2. c. 54. §. 9. *Amotibiles*, l. 6. c. 37. §. 3. c. 38. §. 1. 4.

MOTIO. Vide *Movere* 1.

MOTITIO, in Statutis Ordinis Hospital. S. Joan. Hierosl. tit. 19. §. 22. vulgo *Smutitio, Gallicu dictio est, &*

figni

significat nominationem, seu prenuntiationem: Nam veteri Gallorum lingua Motir, idem est quod dicere, nominare, vel pronuntiare. Eo utuntur Fratres in linguis, cum declaratur cui commenda, cujus administratio vacat, concessa fuerit. Vide quæ observamus ad Stabilimenta S.Ludovici pag. 183. [*Motir le jour*, apud Petrum *des Fontaines* in Consil. cap. 3. *Motir la querelle*, in Assisis Hierosl.c.20 48. 89. *Motir le terme*, cap.228. ibidem.]

¶ MOTIVUM, à Gall. *Motif*, Causa, incitamentum. Litteræ Henrici VI. Reg. Angl. an. 1452. apud Rymer. tom. 11. p.312. *Non possumus aliud vestræ nobilitati rescribere respondereve, quam quod contenti sumus de Motivis litteris vestris adductis, &c.*

¶ MOTONAGIUM. Vide in *Multo*.

¶ MOTOTA, Colliculus. Charta ann. 1276. in Tabular. S.Benigni Divion. *Et super unam peciam terræ, ... & super Mototam sitam à latere domini Marcelli cum omni ejus arboribus.*

¶ MOTTA. Vide *Mota* 1. & 2.

¶ MOTTOENIUS, Moneta Brabantina, Belgis *Mottoenen*. Charta an. 1382. apud Miræum to 2. p. 1249. *Ut prædictum nostrum oppidum Lovaniense nobis hoc præstet obsequium, persolvendi undecim millia Mottoeniorum monetæ nostræ Brabantiæ.*

¶ MOTTURA, MOTURA. Vide *Molta* 2.

MOTUS AQUÆ, Piscatio ni fallor. Chronicon S.Michaelis Virdun. p.388. *Dedit ... 7. mansos & dimidium cum molendino in villa Ormarifeurte super fluvium Matariz, eo pacto ut solvant singulis annis 15. modios lentis Mais & 30 modios vini in festo S.Remigii: & si Motus fuerit aquæ, anguillas in festo S.Andreæ.*

¶ MOTUM FACERE, Vela dare, Gall. *Faire voiles*. Caffari Annal. Genuens. l.1. apud Murat. to.6. col. 286. *Galeæ vero viginti quinque & milites una Motum fecerunt, & istæ galeæ invenientes alias recolligentes steterunt secum.* *Movere*, eadem notione adhibuit Bartholomæus Scriba lib.6. Annal. Genuens. apud eumdem ibid. col.467. *Moverunt dictæ galeæ 10. ut ad partes ultramarinas accederent.*

¶ MOTU PROPRIO. Hac formula primum usi sunt Romani Pontifices in Statutis, quorum longe minor auctoritas & usus quam bullarum; exinde sensim in bullis inserta quoque est, ut eas, inconsulto Cardinalium concilio, nulloque petente, promulgare se significent. Hæc invidiosa Gallis semper fuit, quam uti libertatibus Gallicanis contrariam & adversam constanter rejecere. Bulla Eugenii IV. PP. an. 1437. apud V. Ill. Fontanum Antiquit. Hortæ p.466. *Motu proprio, non ad alicujus super hoc nobis oblatæ petitionis instantiam, sed de nostra mera liberalitate, &c.*

¶ MOTWRTHI, Qui conscribi merentur in placita & conventus publicos, ut exponit Spelmannus; à Saxon. Mot. conventus, & wrthi, dignus, aptus, idoneus. Vide *Faldwrthi*.

¶ MOVENTES RES, Pecora. Edictum Nunonis Sancii tom. 8. Spicil. Acher. pag.368. *Sub pace & trenga ponimus omnes ecclesias cum earum cemeteriis & sacrariis, quæ specialis hominum censura in bonis Dei intelliguntur, & cum omnibus rebus earum mobilibus & immobilibus, & se Moventibus, & cum hominibus earum & rebus.*

1. MOVERE, Expeditionem suscipere. Annales Francorum Bertinian. ann. 867. *Reliquum populum regni sui paratum esse præcipit, quatenus mox ut ipse jusserit, præparatus Movere hostiliter possit.* Anastasius in Hist. Eccl. *Exercitum Movit Gamer cum Arabum multitudine contra Romaniam.* Ubi Theophanes habet ἐκστρατεύει. [Litteræ Ludovici Hutini an 1315. tom. 1. Ordin. Reg. Franc. p 603. *Et se il avient que l'en Meuve à aler ondit ost, lesdites gent de Paris payerent pour tout setours de chevaux, cinq cens livres tournois tant seulement, mais se l'on n'y Mouvoit à aler, ils n'en paieroient riens.*]

MOTA, Expeditio bellica, Gallis, *Mente*, ex Latino *Movere*, quod est expeditionem militarem aggredi, suscipere. Stabilimentum pro Crucesignatis an. 1214. tom.6. Spicilegii Acher. pag.407. *De debito vero contracto à communia post Crucis assumptionem, immunis erit Crucesignatus usque ad præsentem Motam, & quamdiu erit in peregrinatione.* Philippus *Mouskes* ms. in Philippo Augusto:

Et dans Roumains ki li plus bans
Estoit de tous les Cardenaus,
Et fait le Pape confermer,
Par son saijel, & affermer
La Mente pour les Albigeois.

Alibi:

Par tout fu la Mente annoncië.

[Le Roman *de Vacce* ms.

En cel temps, j'os bien monstrer,
Fu la grant Mente d'outre mer,
Quant Antioche fu conquise,
Et la cits de Meques prise,
Et que Jerusalem fut pris.]

MOTIO, Eadem notione, apud Erkempertum in Hist. Long. *Sequenti anno generalem Motionem faciens cum suis Neapolitanis de Saracenis super Colossum, &c.*

¶ MOVERE, Iter ingredi. Chron. S. Petri vivi tom.2. Spicil. Acher. p.755. *Quapropter idem Abbas 12. Kal. Novembris Movit & Cluniacum tetendit, & ibi per tres dies commoratus est.*

MOVERE CERVUM, *aprum*, Gallis, *Faire lever un cerf, ou un sanglier pour la chasse*, in Pacto Legis Salic. tit. 36 §. 5. 6.

¶ 2. MOVERE, Dependere, Gall *Mouvoir*. De feodis dicitur quæ certis servitiis sunt obnoxia, & ab alio dependent. Charta an. 1244. in Tabular. Meldensi: *Concessit ecclesiæ Cameræfontis sex arpenta terræ & dimidium quæ Movebant de terra ipsius.* Charta Bernardi de Turre an. 1308. apud Baluz. to. 2. Hist. Arvern. p.782. *Item, dominus potest retinere rem quæ Movet de censiva seu feudo ipsius venditam infra viginti dies & non ultra.* Alia ann. 1341. apud Lobinell. tom. 2. Hist. Britan. p.486. *Cum feuda Moventia aliqua castellania & immediate resortuntia ad eam judicentur & terminentur secundum usum & consuetudinem loci unde Movent.* Adde Rymer. tom. 13. p. 748.

¶ MOVILE, pro *Mobile*. Vide *Mobilitas*.

¶ 1. MOVIMENTUM, Motus, seditio. Albertinus Mussatus de Gestis Henrici VII. lib. 15. rubr. 6. apud Murator. to. 10. col. 554. *Novum in Placentia Movimentum exortum est circum Julias Cal. Dum Placentini cives, qui in castro S. Johannis erant placandorum conciviun litiumque causa, &c.* Vide mox *Movita*.

¶ 2. MOVIMENTUM, Quo quis ad aliquid agendum movetur, nostris *Motif*. Litteræ Johannis Reg. Franc. an. 1363. tom. 3. Ordinat. p.640. *Laquelle information faite estre portée pardevers eulx* (les Gens du grand Conseil) *& ouis plusieurs Mouvimens que lesdiz bouchers avoient sur les choses dessusdites, &c.*

3. MOVIMENTUM, Affectus, Gall *Mouvement*. Occurrit apud Baltherum Mon. in Vita S.Fridolini Abbat. n. 11.

MOVITA, Motio, contentio, rixa, Gallis *Esmeute*, aliis *Meslée*. Formulæ veteres apud Bignonium, cap. 30. *Postquam ipsos præsentes livores recepit, necessitate compulsus, ipsum plagavit, per quem mortuus jacet: & in sua contentione, vel in sua Movita atque per suas culpas ibidem interfectus fuit.* Occurrit in alia apud Lindebrog.

Spel-

Spelmannus inde Gallicum *Mauvaitiè*, id est, *improbi-tas*, arcessit: sed *Mauvaitie*, à *Mauvais* deducitur, de qua postrema voce quædam adnotavimus ad Joinvillam.

¶ MOULTURA, Pretium quod datur pro mutatione prædii, cum alteri ceditur aut venditur. Charta Galerani Comitis Mellenti tom. 3. Hist. Harcur. p. 44. *Radulphus Croc vendidit eis quamdam terram juxta pratum eorum pro duodecim solidis Carnotensibus, pro Moultura hujus terræ habuit Radulphus Efflanc duodecim denarios Carnotenses, quia quietam eam concessit*. Vide *Muta* 2.

¶ MOUNAIRONUS, Massiliensibus vulgo *Mounairon*, secundus à molitore. *Mounerius*, Molitor, Gall. *Meusnier*. Statuta Massil. lib. 1. c. 55. *Si aliquis de prædictis mulateriis, vel Mouneriis vel Mounaironis in prædictis repertus fuerit fraudem committere, &c.* Charta an. 1336 in Tabul. S. Victoris Massil. *Stephanus de S. Egidio Mounerius*. Vide *Molnaironus*.

¶ MOURELLUS, pro *Morellus*. Vide in hac voce. Inquisitio pro canonisatione S. Yvonis ms. *Et vidit quadam die servientem Regis Franciæ, qui quemdam equum Mourellum, valoris L. librarum de domo episcopali ceperat*.

¶ MOURUS, pro *Morus*, Locus palustris, aquaticus. Charta an. 1276. apud Miræum tom. 2. pag. 865. *Insuper dedimus prædictis religiosis silvam, ... integraliter cum omni fundo, ducentoque bonaria Mouri jacentia juxta eamdem sylvam*. Occurrit iterum ibidem p. 866. Vide *Mora* 2.

¶ MOUSTURA, MOUTA. Vide *Molta* 2.

MOUSTURANGIA, MOUTURANGIA, Variæ molituræ miscellum frumentum, seu *bladum*, quod à molitoribus ex frumento, quod ad molendinum defertur, pensitatur: ex Gallico, *Mousture*, *Mousturage*, in Charta an. 1365. apud Duchesnium in Histor. *des Chasteigners* pag. 41. Diction. Occitan. *Carrou*, *Modure*, *mes-lange de froment & d'orge*. Charta an. 1240. ex Tabulario Fossatensi fol. 159. *Concesserunt mihi & hæredibus meis 16. sextarios Mousturengiæ competentis, &c.* Alibi: *Molendinum dicti loci valet quolibet anno 6. modios Multurangiæ ad mensuram dicti loci*. Rursum: *Molendina .. valent annuatim 13. modios bladi, videlicet 3. modios frumenti, & 10. modios Multurangiæ*. Charta ann. 1248. in Magno Pastorali Eccles. Paris. lib. 9. Ch. 43. *Decem sextarios tam frumenti, quam Mousturangiæ annui redditus, quos percipiebant annuatim in molendino Capituli, &c.* Occurrit & in Ch. 51. l. 11. Ch. 5. l. 23. Ch. 97. Charta ann. 1264. in Tabular. Sangerman. *Decem sextarios & plenam minam bladi videlicet Mousturagiæ ... Alios redditus bladi seu Monsturangiæ in quibus dictum molendinum dicitur oneratum*.] Alia Gaufridi Episcopi Meldensis ann. 1211. in Tabular. Campaniæ: *Et in molendino de Stagno ... diximus Comitissam ... debere eis reddere singulis annis tres modios Mouturengiæ in perpetuum in festo S. Martini hiemalis ad mensuram Nongenti, &c.* Alia in Histor. Montmorenciaca c. 36. *Habent etiam prædicti Fratres in Molendino de Stagno sex annonæ modios, tres de Monsturenge, & tres de mesteil*. *Mosturangia*, in Necrologio Eccles. Paris. Kalend. Martii.

¶ MOUTA, Pretium quod datur pro mutatione prædii, cum alteri ceditur, ut supra *Moultura*. Charta Nicolai d'*Estouteville* tom. 4. Hist. Harcur. post *Errata*: *Has donationes dono & concedo .. possidendas libere & quiete & pacifice absque servitio & auxilio & relevio & Mouta & absque omni exactione* Tabular. S. Fromondi: *Dedi in eleemosinam liberam & quietam ab omnibus servitiis ... exactionibus secularibus & exercitu & Mouta*. Charta ann. 1260. in Tabular. B. M. de Bono-nuntio Rotomag. *Quiete ab omnibus servitiis, redditibus, querelis, Mouta, & exactionibus, &c.* Vide *Muta* 2.

¶ MOUTANAGIUM, MOUTONAGIUM. Vide in *Multo*.

¶ MOUTO, à Gall. *Mouton*, Vervex in Chartul. S. Vandreg. tom. 1. p. 74. Vide *Multo*.

¶ MOUTTURA, MOUTURA. Vide *Molta* 2.

¶ MOUTUM BLADUM, Molitum, à Gall. *Moudre*, Molere. Statuta Massil. lib. 1. c. 55. *Officii teneantur ... facere emendari & restitui à molteriis molendinorum damnum datum seu factum in blado male Mouto, sive in farina male Mouta*.

¶ MOUTURENGIA. Vide *Mousturangia*.

MOWNTE E. Statuta Henrici V. Regis Angliæ apud Nicolaum Uptonum de Militari officio lib. 4. *Volumus insuper, quod nullus cujuscumque conditionis, nationis, gradus vel dignitatis existat, clamores vel turbationes facere audeat, quibus nos vel exercitum nostrum turbari contingat quovis modo: & specialiter illum clamorem; quem Mowntee appellamus, vel aliquem alium clamorem irrationabilem, &c.*

¶ MOYATUS, Mensura vinaria. Necrol. S. Martialis Lemov. 9. *Kal. Julii Jordanus Daros monachus dedit nobis Moyatos vini cum cepiis, & Prior de multone solvit*.

¶ MOYDA, Mensuræ species, quam æstimare licet ex Charta an. 1309. tom. 1. Hist. Dalphin. p. 91. *Johannes venditor pro prædicto heminali accipere debebat ... videlicet pro quolibet animali portante sal ad vendendum in dicto mandamento, unam Moydam, de quibus valent duodecim unam heminam salis*.

MOYOLUS, [Vasis species inter ministeria sacra.] Vide *Lito*.

¶ MOZICA, *quasi modica, unde mozus, z pro d, sicut solent Itali dicere hodie pro hodie: nam antiqui hozie dicebant*. Papias. Vide *Mozina*.

MOZINA, MOZITIA. Jo. de Janua: *Mozina, à modus, genus repositorii, quasi Modina*. Gloss. Anglo-Sax. Ælfrici, *Mozitia, vel arcula*, teg, i. clausula, clusura, uti interpretatur Somnerus in Gloss. Saxon. in teag, qui hæc laudat ex veteri Charta Ecclesiæ Cantuariensis. *Mansionem quoque quæ est in aquilonari parte Doroberniæ, & clausulam quod Angli dicunt teage, quæ pertinet ad prædictam mansionem, &c.* [Vide *Mozica*.]

MOZOLUS ROTÆ, Italis *Mozzolo*, Truncus, Gallis *Moieul*, apud Petr. de Crescentiis l. 5. extr.

MOZZETTA, ex Italico *Mozzetta*, nostris *Mosette* & *Evesque*. Ceremonial. Episcopor. lib. 1. c. 1. *Utantur domi & foris loco mantelleti, Mozzetta ejusdem coloris supra rochetum*. [Hinc emendandum *Mazzetta* tom. 4. Anecd. Marten. col. 1194.]

Est etiam *Mozetta* vestis canonicorum & sacerdotum. Miracula B Stanislai tom. 1. Maii p 791. *Superpelliceo scilicet & almucia sive Mozetta, desuper nigra, rubeo colore subducta & biretto nigro quadrato in capite*. Concilium Limense inter Hispan. tom. 4. p. 757. *Et Sacerdos indutus sit superpelliceo, stola & Mozzetta*. *Mozettam* quoque vocant Franciscani eam vestis partem quæ humeros tegit, alias *Lunula*.

¶ MUANDA, Servitii genus. Charta Rigoldi de Allunza pro Stabul. monast. *Tertia etiam parte servitiò quod Muanda vocatur*.

¶ MUARIUM, f. Locus palustris, aquaticus, vel Piscatio. Charta an. 1386 apud Rymer. tom. 7. p. 530. *In bosco & plano, in pratis & pasturis, in aquis & molendinis, in viis & semitis, in stagnis & Muariis, in mariscis & piscariis, &c.* Vide *Matus aquæ*.

¶ MUCALES, *Dactili palmarum*. Papias.

¶ MUCATA VESTIS, Brevis, ni fallor, quam puerulus vestiret, ab Hisp. *Muchacho*, puerulus. Gualvaneus *de la Flamma* apud Murator. tom. 12. col. 1033. *Ipsi enim*

significat nominationem, seu pronuntiationem: Nam veteri Gallorum lingua Motir, idem est quod dicere, nominare, vel pronuntiare. Eo nitantur Fratres in linguis, cum declaratur cui commenda, cujus administratio vacat, concessa fuerit. Vide quæ observamus ad Stabilimenta S.Ludovici pag. 183. [*Motir le jour*, apud Petrum *des Fontaines* in Consil. cap.3. *Motir la querelle*, in Assisiis Hierosol.c.ao 48. 89. *Motir le terme*, cap.228. ibidem.]

¶ MOTIVUM, à Gall. *Motif*, Causa, incitamentum, Litteræ Henrici VI. Reg.Angl.an.1452. apud Rymer. tom.11. p.312. *Non possumus aliud vestræ nobilitati rescribere respondereve, quam quod contenti sumus de Motivis litteris vestris adductis, &c.*

¶ MOTONAGIUM. Vide in *Multo*,

¶ MOTOTA, Colliculus. Charta ann.1276. in Tabular.S.Benigni Divion. *Et super unam peciam terræ,... & super Mototam sitam à latere domini Marcelli cum omnibus ejus arboribus.*

¶ MOTTA. Vide *Mota* 1.& 2.

¶ MOTTOENIUS, Moneta Brabantina, Belgis *Mottoenen*. Charta an.1382.apud Miræum to 2. p.1249. *Ut prædictum nostrum oppidum Lovaniense nobis hoc præstet obsequium, persolvendi undecim millia Mottoeniorum monetæ nostræ Brabantiæ.*

¶ MOTTURA, MOTURA. Vide *Molta* 2.

MOTUS AQUÆ, Piscatio ni fallor. Chronicon S.Michaelis Virdun.p.388. *Dedit ... 7. mansos & dimidium cum molendino in villa Ormariscurte super fluvium Mazariz, eo pacto ut solvant singulis annis 15. modios Kalendis Maii & 30 modios vini in festo S.Remigii: & si Motus fuerit aquæ, anguillas in festo S.Andreæ.*

¶ MOTUM FACERE, Vela dare, Gall. *Faire voiles*. Caffari Annal.Genuens.l.1. apud Murat. to.6. col.286. *Galeæ vero viginti quinque & milites una Motum fecerunt, & istæ galeæ invenientes alias recolligentes secum.* Movere, eadem notione adhibuit Bartholomæus Scriba lib.6.Annal. Genuens.apud eumdem ibid. col.467. *Moverunt dictæ galeæ 10. ut ad partes ultramarinas accederent.*

¶ MOTU PROPRIO. Hac formula primum usi sunt Romani Pontifices in Statutis, quorum longe minor auctoritas & usus quam bullarum; exinde sensim in bullis inserta quoque est, ut eas, inconsulto Cardinalium concilio, nulloque petente, promulgare se significent. Hæc invidiosa Gallis semper fuit, quam ut libertatibus Gallicanis contrariam & adversam constanter rejecere. Bulla Eugenii IV.PP. an.1437. apud V.Ill. Fontaninum Antiquit.Hortæ p.466. *Motu proprio, non ad alicujus super hoc nobis oblatæ petitionis instantiam, sed de nostra mera liberalitate, &c.*

¶ MOTWRTHI, Qui conseribi merentur in placita & conventus publicos, ut exponit Spelmannus; à Saxon. Mot. conventus, & wrthi, dignus, aptus, idoneus. Vide *Faldwrthi*.

¶ MOVENTES RES, Pecora. Edictum Nunonis Sancii tom.8.Spicil.Acher. pag.368. *Sub pace & trenga ponimus omnes ecclesias cum earum cemeteriis & sacrariis, quæ speciali hominum censura in bonis Dei intelliguntur, & cum omnibus rebus earum mobilibus & immobilibus, & se Moventibus, & cum hominibus earum & rebus.*

1. MOVERE, Expeditionem suscipere. Annales Francorum Bertinian. ann.867. *Reliquum populum regni sui paratum esse præcipit, quatenus mox ut ipse jusserit, præparati Movere hostiliter possint.* Anastasius in Hist.Eccl. *Exercitum Movit Games cum Arabum multitudine contra Romaniam.* Ubi Theophanes habet ἐκστρατεύει. [Litteræ Ludovici Hutini an 1315.tom.1.Ordin.Reg.Franc.p 603. *Et se il avient que l'en Meuve à aler ondit ost, lesdites gens de Paris payeront pour tous ictours de chevaux, cinq cens livres tournois tant seulement, mais se l'on n'y Mouvoit à aler, ile n'en paieroient riens.*]

MOTA, Expeditio bellica, Gallis, *Meute*, ex Latino, *Movere*, quod est expeditionem militarem aggredi, suscipere. Stabilimentum pro Crucesignatis an. 1214. tom.6.Spicilegii Acher. pag.407. *De debito vero contracto à communia post Crucis assumptionem, immunis erit Crucesignatus usque ad præsentem Motam, & quandiu erit in peregrinatione.* Philippus *Mouskes* mſ. in Philippo Augusto:

Et dans Roumains ki li plus baue
Estoit de tous les Cardenaus,
Et fait le Pape confermer,
Par son saijel, & affermer
La Meute pour ice Albigeois.

Alibi:

Par tout fu la Meute annoncie.

[Le Roman *de Vacce* mſ.

En icel temps, j'os bien monstrer,
Fu la grant Meute d'outre mer,
Quant Antioche fu conquise,
Et la cite de Meques prise,
Et que Jerusalem fut pris.]

MOTIO, Eadem notione, apud Erkempertum in Hist. Long. *Sequenti anno generalem Motionem faciens cum suis Neapolitanis de Saracenis super Colossum, &c.*

¶ MOVERE, Iter ingredi. Chron.S.Petri vivi tom.2. Spicil.Acher. p.755. *Quapropter idem Abbas 12. Kal. Novembris Movit & Cluniacum tetendit, & ibi per tres dies commoratus est.*

MOVERE CERVUM, *aprum*, Gallis, *Faire lever un cerf, ou un sanglier pour la chasse*, in Pacto Legis Salic. tit.36 §.5.6.

¶ 2. MOVERE, Dependere, Gall *Mouvoir*. De feodis dicitur quæ certis servitiis sunt obnoxia, & ab alio dependent. Charta an.1244.in Tabular. Meldensi: *Concessit ecclesiæ Cameræfontis sex arpenta terræ & dimidium quæ Movebant de terra ipsius.* Charta Bernardi de Turre an.1308.apud Baluz. to.2. Hist. Arvern. p.782. *Item, dominus potest retinere rem quæ Movet de censiva seu feudo ipsius venditam infra viginti dies & non ultra.* Alia ann.1340.apud Lobinell.tom.2.Hist.Britan.p.486. *Cum feuda Moventia aliqua castellania & immediate ressortantia ad eam judicentur & terminentur secundum usum & consuetudinem loci unde Movent.* Ad. de Rymer.tom.13.p.748

¶ MOVILE, pro *Mobile*. Vide *Mobilitas*.

¶ 1. MOVIMENTUM, Motus, seditio. Albertinus Mussatus de Gestis Henrici VII. lib. 15. rubr.6. apud Murator. to.10.col.554. *Novum in Placentia Movimentum exortum est circum Julias Cal. Dum Placentini cives, qui in castro S.Johannis erant placandorum concivium litiumque causa, &c.* Vide mox *Movita*.

¶ 2. MOVIMENTUM, Quo quis ad aliquid agendum movetur, nostris *Motif*. Litteræ Johannis Reg. Franc.an.1363.tom.3.Ordinat.p.640. *Laquelle information faite estre portée pardevers eulx* (les Gens du grand Conseil) *& ouis plusieurs Mouvement que lesdiz bouchers avoient sur les choses dessusdites, &c.*

3. MOVIMENTUM, Affectus, Gall *Mouvement*. Occurrit apud Baltherum Mon. in Vita S.Fridolini Abbat.n.11.

MOVITA, Motio, contentio, rixa, Gallis *Esmeute*, aliis *Meslée*. Formulæ veteres apud Bignonium, cap.30. *Postquam ipses præsentes literes recepit, necessitate compulsus, ipsum plagavit, per quem mortuus jacet: & in sua contentione, vel in sua Movita atque per suas culpas ibidem interfectus fuit.* Occurrit in alia apud Lindebrog.

Spel-

Spelmannus inde Gallicum *Mauvaitiè*, id est, *improbitas*, arcessit: sed *Mauvaitiè*, à *Mauvais* deducitur, de qua postrema voce quædam adnotavimus ad Joinvillam.

¶ MOULTURA, Precium quod datur pro mutatione prædii, cum alteri ceditur aut venditur. Charta Galerani Comitis Mellenti tom. 3. Hist. Harcur. p. 44. *Radulphus Croc vendidit eis quamdam terram juxta pratum eorum pro duodecim solidis Carnotensibus, pro Moultura hujus terræ habuit Radulphus Effianc duodecim denarios Carnotenses, quia quietam eam concessit.* Vide *Muta* 2.

¶ MOUNAIRONUS, Massiliensibus vulgo *Mounairon*, secundus à molitore. *Mounerius*, Molitor, Gall. *Meusnier*. Statuta Massil. lib. 1. c. 55. *Si aliquis de prædictis mulateriis, vel Mounerius vel Mounaironus in prædictis repertus fuerit fraudem committere, &c.* Charta an. 1386 in Tabul. S. Victoris Massil. *Stephanus de S. Egidio Mounerius.* Vide *Molnaironus*.

¶ MOURELLUS, pro *Morellus*. Vide in hac voce. Inquisitio pro canonisatione S. Yvonis ms. *Et vidit quadam die servientem Regis Franciæ, qui quemdam equum Mourellum, valoris L. librarum de domo episcopali ceperat.*

¶ MOURUS, pro *Morus*, Locus palustris, aquaticus. Charta an. 1176. apud Miræum tom. 2. pag. 865. *Insuper dedimus prædictis religiosis silvam, ... integraliter cum omni fundo, ducentaque bonaria Mouri jacentia juxta eamdem sylvam.* Occurrit iterum ibidem p. 866. Vide *Mora* 2.

¶ MOUSTURA, Mouta. Vide *Molta* 2.

MOUSTURANGIA, Mouturengia, Variæ moliture miscellum frumentum, seu *bladum*. quod à molitoribus ex frumento, quod ad molendinum defertur, pensitatur: ex Gallico, *Mousture*, *Mousturage*, in Charta an. 1365. apud Duchesnium in Histor. *des Chastegners* pag. 41. Diction. Occitan. *Carron*, *Modure*, *mesLange de froment & d'orge*. Charta an. 1240. ex Tabulario Fossatensi fol. 159. *Concesserunt mihi & hæredibus meis 16. sextarios Mousturengiæ competentis, &c.* Alibi: *Molendinum dicti loci valet quolibet anno 6. modios Multurangiæ ad mensuram dicti loci.* Rursum: *Molendina ... valent annuatim 13. modios bladi, videlicet 3. modios frumenti, & 10. modios Multurangiæ.* Charta ann. 1248. in Magno Pastorali Eccles. Paris. lib. 9. Ch. 43. *Decem sextarios tam frumenti, quam Mousturangiæ annui redditus, quos percipiebant annuatim in molendino Capituli, &c.* Occurrit & in Ch. 51. l. 11. Ch. 5. l. 13. Ch. 97. Charta ann. 1264. in Tabular. Sangerman. *Decem sextarios & plenam minam bladi videlicet Mousturagiæ ... Alios redditus bladi seu Mousturangiæ in quibus dictum molendinum dicitur oneratum.*] Alia Gaufridi Episcopi Meldensis ann. 1221. in Tabular. Campaniæ: *Et in molendino de Stagno ... diximus Comitissam ... debere eis reddere singulis annis tres modios Mousturengiæ in perpetuum in festo S. Martini hiemalis ad mensuram Nongenti, &c.* Alia in Histor. Monmorenciaca c. 36. *Habent etiam prædicti Fratres in Molendino de Stagno sex annonæ modios, tres de Mousturenge, & tres de mesteil.* *Mosturangia*, in Necrologio Eccles. Paris. Kalend. Martii.

¶ MOUTA, Pretium quod datur pro mutatione prædii, cum alteri ceditur, ut supra *Moultura*. Charta Nicolai *d'Estouteville* tom. 4. Hist. Harcur. post *Errata*: *Has donationes dono & concedo ... possidendas libere & quiete & pacifice absque servitio & auxilio & relevio & Mouta & absque omni exactione* Tabular. S. Fromondi: *Dedi in eleemosinam liberam & quietam ab omnibus servitiis ... exactionibus secularibus & exercitu & Mouta.* Charta ann. 1260. in Tabular. B. M. de Bono-nuntio Rotomag. *Quiete ab omnibus servitiis, redditibus, querelis, Mouta, & exactionibus, &c.* Vide *Muta* 2.

¶ MOUTANAGIUM, Moutonagium. Vide in *Multo*.

¶ MOUTO, à Gall. *Mouton*, [Vervex in Chartul. S. Vandreg. tom. 1. p. 74. Vide *Multo*.

¶ MOUTTURA, Moutura. Vide *Molta* 2.

¶ MOUTUM Bladum, Molitum, à Gall. *Moudre*, Molere. Statuta Massil. lib. 1. c. 55. *Officii teneantur ... facere emendari & restitui à molteriis molendinorum damnum datum seu factum in blado male Mouto, sive in farina male Mouta.*

¶ MOUTURENGIA. Vide *Mousturangia*.

MOWNTEE. Statuta Henrici V. Regis Angliæ apud Nicolaum Uptonum de Militari officio lib. 4. *Volumus insuper, quod nullus cujuscumque conditionis, nationis, gradus vel dignitatis existat, clamores vel turbationes facere audeat, quibus nos vel exercitum nostrum turbari contingat quovis modo: & specialiter illum clamorem; quem Mowntèe appellamus, vel aliquem alium clamorem irrationabilem, &c.*

¶ MOYATUS, Mensura vinaria. Necrol. S. Martialis Lemov. 9. *Kal. Julii Jordanus Daros monachus dedit nobis Moyatos vini cum cepiir, & Prior de multone solvit.*

¶ MOYDA, Mensuræ species, quam æstimare licet ex Charta an. 1309. tom. 1. Hist. Dalphin. p. 91. *Johannes venditor pro prædicto heminali accipere debebat ... videlicet pro quolibet animali portante sal ad vendendum in dicto mandamento, unam Moydam, de quibus valent duodecim unam heminam salis.*

MOYOLUS, [Vasis species inter ministeria sacra.] Vide *Lita*.

¶ MOZICA, *quasi modica, unde mozus, z pro d, sicut soleat Itali dicere hodie pro bozie: nam antiqui bozie dicebant.* Papias. Vide *Mozina*.

MOZINA, Mozitia. Jo. de Janua: *Mozina, à modus, genus repositorii, quasi Modina.* Glos. Anglo-Sax. Ælfrici; *Mozytia, vel arcula*, teg, i. clausula, clusura. ut interpretatur Somnerus in Gloss. Saxon. in teag, qui hæc laodat ex veteri Charta Ecclesiæ Cantuariensis. *Mansionem quoque quæ est in aquilonari parte Doroberniæ, & clausulam quod Angli dicunt teage, quæ pertinet ad prædictam mansionem, &c.* [Vide *Mozica*.]

MOZOLUS Rotæ, Italis *Mozzolo*, Truncus, Gallis *Moieul*, apud Petr. de Crescentiis l. 5. extr.

MOZZETTA, ex Italico *Mozzeta*, nostris *Mosette & Evesque*. Ceremonial. Episcopor. lib. 1. c. 1. *Utantur domi & foris loco mantelleti, Mozzeta ejusdem coloris supra rochetum.* [Hinc emendandum *Mazzetta* tom. 4. Anecd. Marten. col. 1194.]

☞ Est etiam *Mozetta* vestis canonicorum & sacerdotum. Miracula B Stanislai tom. 1. Maii p 791. *Superpellicio scilicet & almucia sive Mozetta, desuper nigra, rubeo colore subducta & biretto nigro quadrato in capite.* Concilium Limense inter Hispan. tom. 4. p. 757. *Et Sacerdos indutus sit superpelliceo, stola & Mozzetta.* *Mozettam* quoque vocant Franciscani eam vestis partem quæ humeros tegit, alias *Lunula*.

¶ MUANDA, Servitii genus. Charta Rigoldi de Allunza pro Stabul. monast. *Tertia etiam parte servitii quod Muanda vocatur.*

¶ MUARIUM, f. Locus palustris, aquaticus, vel Piscatio. Charta an. 1386 apud Rymer. tom. 7. p. 530. *In bosco & plano, in pratis & pasturis, in aquis & molendinis, in viis & semitis, in stagnis & Muariis, in mariscis & piscariis, &c.* Vide *Motus aquæ*.

¶ MUCALES, *Dactili palmarum*. Papias.

¶ MUCATA Vestis, Brevis, ni fallor, quam puerulus vestiret, ab Hisp. *Muchacho*, puerulus. Gualvaneus *de la Flamma* apud Murator tom. 12. col. 1033. *Ipsi enim*

experunt strictis & Mucatis vestibus uti more Hispanico.

¶ MUCCAGO, Viscositas quædam, *Humeur epaisse*. Medicina Salern. p. 76. edit. an. 1622. Vide *Muccus*.

¶ MUCCARE. Vide *Muccus*.

MUCCINIUM, apud Arnobium lib. 2. Mappula, facitergium, *Mouchoir*, Occitanis, *Moucadou*.

MUCCUS, Quod è naribus fluit; Latin. *Mucus*. Glossæ Isonis Magistri ad Prudent. *Mucculentis, sordidis*, *Muccus, Ros*. Lex Alamann. tit. 62. § 2. *Si autem summitas nasi ut Muccus contineri non possit, abscissa fuerit, &c.* Adde Leg. Ripuar. tit. 70.

MUCCARE, Muccum ejicere, *Moucher*, Lex Ripuar. tit. 5. § 2. *Si nasum excusserit, ut Muccare non possit*. Editio Heroldi habet *Mucare*.

Muccosus. Gloss. Græc. Lat. *Muccosus*, μύξος, *Morveux*. Hinc pro *humidus*. Monasticum Anglic. tom. 2. pag. 50. & 52. *Usque ad moram, id est, Muccosam & humidam planitiem*. Vide *Mora* 2. Angli *Muck* vocant quicquid purgaminis in stercorarium projicitur, ipsumque inde stercorarium *à muckill*, quasi mucci acervum.

MUCERANII, Christiani Hispani sub dominio Saracenorum degentes, apud Ordericum Vitalem l. 12. p. 892. videntur iidem qui *Marani*, atque ita forte legendum.

MUCETUM, [Instrumentum ad piscandum.] Vide *Saurarium*.

MUCHEUNT, Leges Forestarum Canuti Regis c. 21. *Viridis & veneris* (venationis) *forisfactiones, quas Mucheunt dicunt, &c.*

MUCIS. Vide *Macis* 1.

MUCRA. Vita S. Agili Abb. ms. *Comperit tandem inter duas Mucras, adjacentias ex fisco quodam Nautbolsagense, sed tunc ad villam quæ Mailus dicitur aspicere*. Ita etiam Edita c. 13.

¶ MUCRELLUS, Asinorum ductor, Bernhardi de Breydenbach Iter Hierosf. p. 192. *Quod unicuique peregrinorum pro equitatu asinum disponeret cum ductoribus eorumdem, qui scilicet ductores Mucreli ab ipsis appellati*. Occurrit iterum p. 217.

MUCRO. Anastasius in Gregorio IV. p. 161. *Obtulit ... vestem de fundato unam habentem Mucrones per circuitum*. Infra: *Cortinam Alexandrinam unam, vel alia habentia* Mucrones *de fundato* 3. [f. Fimbria, quæ in acumen seu Mucronem desinit, non secus ac *folia cultrato Mucrone*, de quibus Plinius lib. 13. c. 7. *Mucronatum rostrum*, apud eumdem l. 3 . c. 6.]

¶ MUCROLUDIUM, Hastiludii species, Chron. Estense ad an. 1352. apud Murator. tom. 15. col. 473. *Dom. Alarovaadiane marchio fieri fecit in Ferraria quoddam Mucroludium super platea Ferrariæ*.

¶ MUCTA, perperam pro *Mueta*. Vide in hac voce.

¶ MUCUCIO, Tributi genus. Charta Richardi Reg. Angl. tom. 4. Hist. Harcur. p. 1281. *Prædicti monachi ... sint quieti de theloneo & portagio ... & de wreckmaeis, & de Mucucione in mare & foragio, &c.*

MUCULA Oculi, *Anterior pars oculi*. *Mucla oculi est interior pars ejus aeri pateas, muca*. Ita Matthæus Silvaticus.

¶ MUCULENTUS. Vide *Muccus*.

MUDA pro *Muta*, seu *mutatio*: vox Italica, quæ occurrit in Charta Petri Ziani Ducis Venet. ann. 1211. in Hist. Bellunensi p. 109. Vide *Muta* 2. [Item alia notione, vide in *Muta* 7.]

¶ MUDAGIUM, ut *Muta* 2. Pretium quod datur pro mutatione prædii, cum alteri ceditur. Tabul. S. Roberti de Montis-ferrando apud Baluz. tom. 2. Histor. Arvern. p. 63. *Dederunt etiam ... quartam partem capellaniæ libere & quiete perpetuo possidendam sine Mudagio*. Occurrit eadem notione non semel in Chartular. S. Illidii Claromont.

¶ MUDANTIA, Mutatio, Italis *Mudança*. Acta S. Franciscæ Romanæ tom. 2. Mart. p. 105. * *Et cave ne ab illo latere tibi veniat Mudantia*.

¶ MUDBURDUM. Vide *Mundiburdus*.

MUDEIARES, Mauri, qui expugnata ab Alphonso Rege Cæsaraugusta, in quadam urbis regione remanserunt, tributa conferentes Regi, qui inde ita vocati, ait Hieronymus Blanca in Commentar. Rerum Aragon. pag. 637.

MUDELLUS. Tabularium Prioratus de Paredo fol. 64. *Et in alio loco ad Pratum rotundum dedit Mudellos duos feni*. [pro *muellus*, ut videtur. Vide mox in hac voce.]

¶ MUELLUS, Moles, cumulus, Gall. *Mule*. Charta Thossiacensis an. 1462. *Pratum continens plateam trium Muellorum feni vel circa*. Vide *Mullio*.

¶ 1. MUETA, Specula, turris, in cujus fastigio excubant vigiles; à veteri Gall. *Meute*, quod inde in tumultibus bellicis convocentur cives, ut sint ad arma parati. Vide *Movere* 1. Charta ann. 1347. tom. 1. Hist. Dalphin. pag. 66. *Faciat unam Muetam bastardam cum quatuor gulits ... Item injunxerunt dicto Cellerario, quod Muetam quæ est super portale de burgo dicti burgi de Monte faciat præparari, ita quod gayta possit jacere desuper, & quod sit defensibilis cum expensis domini*. Ibidem p. 67. *Item cum in portalibus dicti burgi Turris non possit aliqua ad deffensam stare neque gayta jacere, ordinaverunt & injunxerunt Cellerario, quod dicta portalia reficiantur, & ad deffensam ponantur, sic quod dictæ gaytæ possint jacere & ad deffensam venire, cum expensis domini*. Computus an. 1334. ibidem tom. 2. p. 251. *Item, pro quodam ingenio magno & duobus parvis & ornamentis & accessoriis & quibusdam Muetis ibidem factis & aliis ædificiis, 49. l. 2. s.* Charta an. 1341. ibidem p. 429. *Item, quod muri, chasfallia, scbiffæ, Mueta & omnia alia facta constructa ad resistendum dicto domino Dalphino, seu ad ipsius emulationem, vel villa fortificationem*. Ubi perperam edictum, *Mucta*. Haud scio an eadem notione *Perceval*:

De la Muete, ne de l'aldo.

¶ 2. MUETA. Liber niger Scaccarii p. 357. *Mueta Regis 8. d. in die*. Ubi Hearnius editor: Cavea, aviarium. Vulgo autem per *Muetam Regis* ipsum locum intelligunt, ubi olim Regis accipitres adservabantur ac nutriebantur.

MUFA, Muffa, vox Italica *Mucor*, nostris *Fleur de vin, Moisissure*. Joan. de Janua: *Mucor, in vino & aqua, sc. Musa vini*. Mox: *Musa, idem est, quod mucus, vel muca*. *Muffa*, apud Petrum de Crescentiis lib. 4. de Agricult. c. 42.

MUFFLA. Vide *Muffula*.

MUFFULÆ, Gall. *Moufles*, Chirothecæ pellitæ & hibernæ. Capitul. Aquisgran. an. 817. & Capitul. Caroli M. addit. 1. cap. 22. *Wantos in æstate, Muffulas in hieme verveeinas*. Et cap. 79. *Ut Muffula vervecina Monachis dentur*. *Mufsolas* habet eadem notione Adelardus in Stat. Abb. Corbeiens. l. 1. cap. 3. *Wantos duos, Mufsolas duas*. *Musfulas*, Leges Henrici I. c. 70. seu, ut quidam Codd. præferunt, *muffias*. Ita etiam Statuta Ordin. Præmonstrat. dist. 3. cap. 13. *Muffias de panno albo vel griseo sine nota curiositatis foderatas pellibus permissis sustinemus haberi pro frigore repellendo*. [Miracula S. Martialis apud Stephanot. tom. 2. Fragm. Histor. mss. *Sed & de gemmis, aureis ornamentis interlucentibus, Muffulas suarum manuum complevit, & sufficere sibi credens quod abstraxerat, qua parte exire posset, omnia perambulans temptabat ..., obdormivit ... Muffula cum gemmis capiti supposita apparuit*. Computus an. 1202. apud D. *Brussel*. tom. 2. de Usu feudor. pag. 157. *Pro grisiegi' laterum & Mufforum*, 5. s. Menagio

gin à *Moffel*, quod Germanis idem sonat, vocis etymon.] Vetus Poeta ms. de Vulpe Coronato:

De chauces, aussi chaperon,
Et de Mouffles, bousiaus à chièvre.

[Le Roman *de la Rose* ms.

N'aièt pas les brae en Mouffles.]

Joan. Molinetus pag. 93. V.

Prinst manteau gris, chappellet, & Moufflette.

Vide *Moffula*.

¶ MUFLUS. Vide *Muffulæ*.

MUFO. Papias: *Cubitale, Muso*.

MUGA, [f. Cumulus, acervus. Vide *Mullio*.] Observantiæ Regni Aragon. lib. 6. tit. de General. privileg. §. 36. *Imo debent redire sua ganata ad aream villæ vel prope, qualibet die si volunt jacere nocte sequenti: alias si pernoctarent prope Mugam, essent prompta ad pascendum, & destruerent pastus alterius villæ.* [Vide *Mugium*.]

MUGÆ. Math. Silvaticus: *Perniones vel tasulæ, sunt excoriationes quæ fiunt in nimio frigore in calcaneis, quæ Mugæ vulgariter dicuntur. Mugæ fiunt etiam in digitis pedum & manuum.*

¶ MUGER, *Mucosus*. Festus & Paulus: *Muger dici solet à castrensibus, quasi muccosus is, qui talis male ludit.* Sive simpliciter tanquam *mucer* ex muceus, sive tanquam *muciger*. Ita Martin. in Lexic. Vide supra *Muccus*.

MUGILLARIS, Papiæ, *Mutus, à mugio*.

MUGILLATIO, Papiæ, *Tarditas*.

¶ MUGINARI, *Murmurare*. Nonius. Gloss. Lat. Gr. *Muginor*, γογγύζω. Festo: *Muginari, est nugari & quasi tarde conari*.

MUGISSOR. Papiæ: *Fallax, callidus, murmurator*. In Glossis Antiquis mss. *Callidus anus, musator*.

¶ MUGITIÆ, Murmurationes, querimoniæ. Vita B. Columbæ tom. 5. Maii p. 328. * *Cum tamen affines consanguinei Mugitiis tirannicisque verbis una cum procacibus minis eam sæpius retunderent.*

¶ MUGIUM, Acervus, cumulus, ut *Mullio*. Statuta Vercell. lib. 5. fol. 125. *Item si quis saxum paleæ, vel stipulæ alienæ positæ in paleario vel Mugio seni, &c.* Vide *Muga*.

MUGULARE, Mugire, Gal. *Meugler*, more boum, in Addit. ad Vitam S. Antonini n. 66. [tom. 1. Maii p. 348. *Et à sua nativitate sic mutus usque ad prope septennium sine spe ulla locutionis perseveravit, signum non habens ullum vel faciens unquam loquendi, sed neque etiam Mugulandi.* Ubi Editores eruditi: *Hic mugulare*, est labiis clausis per nasum efferre quemdam inconditum & inarticulatum sonum, ad instar litteræ *ῦ*.]

MUGULI. Sanutus lib. 3. part. 12. cap. 17. de Soldano Babyloniæ: *Reperit sex mille Mugulos, qui illi multam inferre molestiam, &c.* Ita, opinor, vocat eos qui suberant Principi, quem *le Gran-Mogol* dicimus.

¶ MUIBLA, Idem, ni fallor, quod *minutalia*, Intestina animalium, Gall. *Menuailles*. Charta Philippi Augusti an. 1211. apud Marten. tom. 1. Ampliss. Collect. col. 1101. *Tantum capit ecclesia S. Martini quantum Comes; & qui ea recipiunt debent esse per fidem constricti servientibus B. Martini, & qualibet septimana eadem ecclesia debet habere consuetudinem Muiblorum & costucie carnificum.*

¶ MUIOLUS, f. Modius. Charta an. 1418. apud Rymer. tom. 9. p. 563. *De qualibet pipa cisaræ, cervisiæ & boschete quinque solidos Turonenses ac etiam de quolibet Muiolo salis.*

¶ 1. MULA, perperam pro *muta*, Quodvis vectigal. Charta an. 1336. apud Ludewig. tom. 5. Reliq. mss. pag. 524. *In bonis suis hereditariis, videlicet theloneis, Mulis & aliis quibuscunque possessionibus seu bonis & eorum juribus, &c.* Alia ejusdem anni ibidem p. 525. *Et nihilominus ipse dom. Joannes parte redituum, theloneorum &*

Mularum ... de nostro beneplacito uti ac frui debeo ....
Hoc ipsum habere tenebitur super Mula, & theloneo supradictis. Vide *Muta* 1.

¶ 2. MULA, Crepida, Gall. *Mule* Concil. Tarracon. ann. 1591. inter Hispan. tom. 4. p. 509. *Nullus clericus subuculam collari & manicis rugatis seu lactucatis deferat ... sed nec Mulas ornamentis aureis, argenteis aut sericis ornari patiatur.* Vide *Mule*.

MULAMINUM. Leges Adelstani Regis apud Thundresfeldam editæ c. 19. ubi de ferri igniti examine: *Quando ferrum projiciet, & sanctum altare festinet, insigilletur manus ejus, & inquiratur die tertia si Mulaminum sit intra consigillationem.* Textus Roffensis Saxonicus habet: *Inquiratur die tertia si munda sit, vel immunda intra consignationem.*

☞ Mendose fortassis pro *velamen*; velo quippe manus, quæ ferrum candens tetigerat, involvebatur, cui apponebatur sigillum. Andreas Suenonis, Archiepisc. Lundensis lib. 7. Leg. Scanic. c. 15. *Si ferrum gestatum fuerit, panno aliquo involveatur, cui diligenter astricto, sigillum etiam apponetur ... Hoc velamen in pedibus vel manibus usque ad sabbatum permanebit.* Vide *Ferrum candens*.

¶ MULATERIUS, à Gall. *Muletier*, Mulio, Ital. *Mulattiere*. Statuta Massil. lib. 1. c. 53. *Statuentes insuper quod nullus Mulaterius accipiat de saumata 7. eminarum vel 8. pro vectura ultra quatuor denarios.* Pluries ibidem occurrit. Computus Dalphin. ann. 1336. *Pro expensis personorum hospitii sui & Mulateriorum portantium raubam dominæ, & avenam, &c.*

¶ MULATI, Hispanis *Mulatos*, nostris *Mulates* vel *Mulatres*, dicuntur qui ex parentibus Africanis & Indis mixtim nati sunt; à Mulus, ut notum est, quod fit ex asino & equa. Concil. Liman. ann. 1582. inter Hispan. tom. 4. pag. 267. *Item si sciant quod aliqua persona interturbet vel impedire prætendat quod Indi, Nigri & Mulati suo servitio mancipati contrahant matrimonium.* Vide *Mestizue*.

¶ MULATINUS, Mulinus, in Statutis Montis Regal. p. 221. *Item statutum est quod si aliqua bestia cavallina, Mulatina, asinina, vel bovina, &c.*

1. MULCARE, MULCATOR. Papias: *Mulcare, affligere, vexare, calcare, afficere, cedere. Mulcator, peremptor, qui corpora afficit, vel cruciat. Mulcata, damnata.* Gloss. Arabico-Lat. *Mulco, pugnis calcibusque afficio.*

2. MULCARE, Mulcere. Althelmus de 7. Vitiis capitalibus:

Denique si potuit cæli Mulcare catervas.

¶ MULCARIUM. Vide *Mulgarium*.

MULCEBRIS. Joan. Sarisb. lib. 1. Policrat. cap. ult. *Duæ sunt, inquit ille, ut opinor, virtutes ignis: altera edax & peremptoria; altera Mulcebris & innoxia lumine.* Id est, quæ demulcet, fovet. [Epist. Joan. *Troester* apud R. Duellium lib. 1. Miscell. p. 242. *Amor est mixtus cum ratione furor, naufragium dulce, ... moriens vita, Mulcebris cartarus triste cælum, amœnus carcer.* Bulla Bonifacii VIII. ad Reg. Angl. de abdicatione Celestini V & sua electione apud Rymer tom. 2. p. 669. *Eam* (ecclesiam) *de amissione prioris interdum inutilis, per promotionem Mulcebrem accommodi successoris instaurans.*]

¶ MULCEDO, Concentus. Sidonius lib. 5. Epist. 17. *Ad S. Justi sepulcrum vigilias alternante Mulcedine monachi clericique psalmicines concelebrabant.*

MULCHUMAT. Epistola Basilii Macedonis Imp. ad Hadrianum II. PP. apud Baronium ann. 871. num. 8. *Transmisimus autem sanctitati vestræ, ... usin unum acrem habentem unum, Mulchumat unum, planetilia castanea duo.* Monstra verborum, quæ nescio an quis intelligat.

¶ MULCIFER, pro *Mulciber*. Papias.

MULCTA, Tributum, vectigal, sed potius exactio injusta, *malatolta*. Guillelmus Bibl. in Stephano VI. PP. p.236. *In qua Ecclesia, cum idem sanctissimus Papa .... malam consuetudinem invenisset, ut Presbyteri, qui ibidem Domino sacrificium quotidie offerebant omni anno unam Mulctam darent, quam consuetudinem Marinus PP. antecessor ejus fregerat,... sub forti obtestatione præcepit, ut nullus unquam ab eis non solum hoc, verum etiam aliquod tributum acciperet, &c.*

☞ Mulctas pecuniarias seu corporales Chartis appositas legimus ante Christum natum, non solum in testamentis, sed etiam in inscriptionibus tumulorum, ut videre est apud Gruterum in cap.17. Indicis seu conspectus Inscriptionum. Eas postmodum adhibuerunt Imperatores Christiani; apud Reges vero Francorum, si Chilpericum excipias qui, teste Greg. Turon. lib.6.c.46. *oculorum evulsione* Chartarum contemtores mulctabat: rarissima ejusmodi pœnæ exempla ante Capetianos, Mulctæ pecuniariæ frequentior usus in Chartis privatorum, quam ut persolvat, qui Chartam infregerit, præcipit Lex Alaman c. an.2. *Et Multam illam quam charta continet, persolvat.* Vide Mabill. Diplom. lib 2. c 8.

MULCTRALE. Glossæ Mss. in Prudentium ex Bibl. S.Germani Paris. Cod.561. *Mulctra, vas in quo mulgetur, Mulctrale, locus in quo coagulationes fiunt.* Vide *Mulgarium*.

¶ MULCTRARIUS, Homicida. Vide *Morth*.

¶ MULCTUM, pro *Mulcta*, in Charta an.857. apud Lobinell. to.2. Hist. Britan. p.59. *Mille solidos Mulctum componat cui litem intenderit, &c.*

¶ MULDIO, perperam pro *Aldio*, Charta Albrici clerici & abbatis apud Marten. tom.2. Ampliss. Collect. col.21. *Interjacens de uno latere fisci ipsius qui vocatur palatiolus atque Beveris, unde est abstractus, & de altero latere, Aldemega, Muldiensibus meis ex villa sub tributo annali.* Vide *Aldius*.

¶ MULDRUM. Vide in *Morth*.

¶ MULE, *Genus calciamenti*. Gloss. vetus ms. Sangerm. De vocis etymo consule Menagium in Orig. Gal. voce *Mules*.

¶ MULENDINUM, Moletrina. Charta an. 5. regni Rodulphi, Indict.12. in Tabular. Matisc. *Tantum de terra ubi ædificet Mulendinum.*

¶ MULERARIUS, pro *Mulierosus*, apud Jul. Capitolinum.

¶ MULETTINUS, Mulus parvus, in Addit. ad Vitam S. Antonini tom.1. Maii pag.342. *Cum parvulo suo Mulettino ipsum tumidum* (flumen) *transvadavit*.

¶ MULETTUS. Vide *Mulletus*.

¶ MULETUS, Mulus, à Gall. *Mulet*. Charta ann. 1337. tom.2. Hist. Dalphin. p.334. *Librentur equi usque ad numerum sexaginta, computatis Mulesis pro hospitio & someriis.*

MULFOLA. Vide *Maffula*.

¶ MULFOSSA, Fossa, vallum quo urbs vel castrum munitur. Regimina Paduæ ad ann.1320. apud Murator, tom.8 col.433. *Iverunt ... versus quamdam motam magnam, quam faciebat facere dominus Canis cum Mulfossis & terratis ad obsidendum Paduanos.*

MULGARIUM, *Vas in quo mulgetur, idem & mulctra.* Papias. In Glossis antiquis mss. *Vas in quo mulgentur pecora.* Alibi: *Mulcaria, vasa in quibus lac mulgetur.* [Ita Gloss. vetus ms. Sangerm.]

¶ MULICURIUS. Vide *Mulomedici*.

MULIEBRIA, Menstrua, seu purgationes mulierum: γυναικεῖα, Aristoteli. Papias: *Muliebria supervacuas mulierum sanguis.* Genes. cap.18 *Erant autem ambo senes, provectaque ætatis, & desierant Saræ fieri Muliebria*, quæ sic expressit Leonius in Hist. Sacra ms.

... Dum seque virumque
Cogitat esse senes, provectæ ætatis utrumque
Jam desisse sibi fieri Muliebria noscens.

Leges Hoeli Boni Principis Walliæ c.13. de Virgine: *Scilicet sit matura in pilis & uberibus, & si venerint Muliebria ejus, &c.*

MULIEBRIARIUM. Veteres Glossæ mss. Sangerman. *Muliebre, à mulieribus aliquid factum. Muliebriarium, per mulieres ordinatum, & per viros gestum.*

¶ MULIEBRUM, γυναικεῖον, *Conclave mulierum*, Gl. Lat. Gr. mss. Sangerm.

MULIER, Uxor, Hispanis *Muger*, Italis *Meglie*; Provincialibus *Moulle*, Benebarnensibus *Moebè*, [*Molbè*, in Foro Navarræ Rubr.25. art.18.] nostris olim *Moillier*, *Mullerar*, uxorem dare filio, in Chronico Petri IV. Regis Arag. lib.6. post cap.12. Acta S. Prudentii Garrayensis Episcopi, apud Bivarium: *Sacerdotes dormiebant cum mulieribus eorum.* Concilium Duziacense I. part.5. *Mulier Comitis Regis, nomine Nortmanni.* Hac passim notione vocem hanc usurpatam reperire est, apud S. Cyprianum de Discipl. & habitu virg. Ulpianum in l. Titius, §.1. de Legat 3. in Collat. Legis Mosaicæ cap. 4. in Lege Bajuvar. tit.14. cap.9. Alamann. tit. 58. § 1. in Capitulari Suession. an.744. c.9. in Compendiensi an. 757. c.3.5. in Concilio Wormatiensi cap. 63. in Synodo Romana an.863 c.2. apud Nicolaum I. PP. Epist.21. Anastasium in Hist. Eccl. pag.63.120. &c. Adde Diploma Henrici Imper an.1081. apud Ughell. tom.3. Ital. sacr. p. 419 Monast. Anglic. tom 2. p.92. Hist. Pergamensem 10. 3. p.191 Ruffium in Comitib. Provinciæ p.59. &c. Brunetus in Thesauro 2 part. c.206. *Li fils sont li bien qui lient mari & Moillier ensemble en un amor, por ce que li fils sont si comman bien d'aux.* Chronic Flandriæ cap.50. *Et vous supplie que vous li veuillez ottroier votre fille Madame Ysabel, à estre sa Moulliier.* Le Roman *de Guillaume au Coart-nez*:

Puis l'epousa à Moller & à per.

Le Roman *de Garin*:

Pais vos prendrai à per & à Moiller.

Willelm *Guiart* an 1210.

Avoit esté el tens passé
Au Comte Phelippe Moillier,
Qui cuida le Roy despouiller.

Le Roman *du Renard couronné* MS.

Entre ses bras tint sa Moillier,
Dame Ermengart sa fire espeuse.

Chronicon ms. Bertrandi *du Guesclin*:

Et se Dieu me prenois sans hoir de ma Mouillier.

[Philippus *Mouskes* p.216.

S'avez oi d'un Duc Joirbier
C'on ne tenoit mie à bobiert
C'on cuida mors outre la mer
Dont ses gens eurent duel amer,
Et sa Moullers a euer mari
Redevoit prendre a euer mari
A epoux en filloa gaynart
Ki muls estoit de male part.]

Robertus Borronus in Merlino ms. *Et amaint chascun avec soi sa Moillier.* Histor. Bellorum ultramarin. ms. *Et tant fisent vers lui, kil donna sa seror à Gaton à Moullier.*

MULIER, MULIERATUS. In Jure Angliæ, si quis concubinam post susceptum ex ea bastardum in uxorem duxerit, & ex ea filium vel filios susceperit, is filius, sive sit unus, sive plures, dicitur *mulier*. Littleton sect. 399. *Si home est seisie de certaine terre en fee, & ad issue deux fits, & l'eignè fits est bastard, & le puisne frere est Mulier, &c.* In Jure autem Scotico dicitur *filius Mulieratus*, & patri suo de jure succedit, ut hæres. Regiam Majestatem l.2. cap.19. §.3.6. *Si autem plures filios habuerit Mulieratos, id est, ex sua sponsa legitime procreatos, &c.*

Le-

Legitima scilicet uxore, quam ante nuptias in concubinatu cognovit. [Hos in *Mulieratu* procreatos, Gell. *Engendrè en Mulerie*, dicebant veteres Galli. Thom. *Blount* in Nomolex. Anglic. *Lequel Reynald engendra Simon de Asseles en Mulerie, lequel Simon engendra Alive, Agnes & Margerie en Mulerie*.] Bastardi vero de jure Regnorum Scotiæ & Angliæ per subsequentes nuptias non legitimentur; ut est in lib. 2. cap. 51. §. 3. Vide Bastardum v. *Bastarde*, & *Mulier*, & infra in *Pellium* 3.

¶ Mulier, pro Virgine adulta, in Testamento Ludovici VIII. Reg. Franc. apud Duchesn. tom. 5. Histor. Franc. pag. 325. *Item legamus & donamus orphanis & viduis & pauperibus Mulieribus maritandis tria millia librarum*.

Mulier, *Vorax*, In Glossis antiquis mss.

¶ MULIERARE, Effœminare, apud Nonium. Hinc *Mulierarius*, mulieribus deditus. Vide *Femellarius*.

¶ MULIERATUS. Vide *Mulier*.

¶ MULIERITAS, Pubertas. Tertull. de Virg. velandis c. 12. *Vertunt capillum, & acu lasciviore comam sibi inserunt, crinibus à fronte divisis apertam professæ Mulieritatem ... Sola autem manifesta paratura totam circumferunt Mulieritatem*.

¶ MULINARE. Vide *Molina*.

¶ MULINARIUS, Mulindinum, Mulinum, Molendinum. Charta regnante Lothario in Tabular. Matisc. fol. 113 *De Mulinarium qui est situs in pago Lugdunensi in villa Corcellis*. Tabular. Aptense fol. 65. *Ubi ædificet Mulindinum ... Aliam autem medietatem de ipso Mulino ad fidelitatem episcopi...teneat*. Miracula S. Vincentii Ferrerii tom. 1. Aprilis p. 512. *Cum autem imprudentius Mulino qui proximus erat adhæsissent, ambo impetu aquæ & verticibus rapti in profundum ferebantur*. *Mulinum*, in lege Alamen. c. 83. n. 1. Vide *Molina*.

¶ Mulinarius, Molitor, *Meunier*, Italis *Mulinaro*. Astens. fol. 78. *Mandamus quod si quis colonus, partiarius, massarius, fictabilis, aut Mulinarius, qui aliquas domos, terras, massaritia, possessiones, molendina, vel alia bona immobilia conduxerit, &c.* Plures ibid. Occurrit præterea in Memoriali Potest. Regiens. ad an. 1280. apud Murator. tom 8. col. 1147. in Statutis Placent. lib 6. fol. 68. v. Vide *Mulnerius*.

MULINUM Animal. Vide *Animal de hosto*.

¶ MULITIO. Vide *Mansio* in *Manimen*.

MULLETUS, Piscis, quem nostri *Mulet* vocant, Latini *Mugiles*. Occurrit apud Radulfum in Vita S. Ricardi Episcopi Cicestrensis n. 78. [Bollandistæ ediderunt, *Muletus*.]

¶ MULLIFICATOR Ceræ, Qui ceram emollit, in Consuet. mss. Eccl. Colon. in Bibl. Atrebat.

MULLIO, Mullo, Acervus, cumulus. [Saxon. mope, Gall. *Mule*, Redditus & servitie custumar. apud Kennett. Antiquit. Ambrosden. pag 401. *Debent tornare & inde fœnum levare & Mulliones inde facere*. Ibidem pag. 402. *Inveniet unum hominem ad Mullionem fœni faciendum*.] Ordericus Vitalis lib. 13. pag. 899. *Ut strepitum rugientis aquæ audivit, territa ... monticulum fœni, quod extra tugurium erat, velociter ascendit. Impetus autem ruentis & omnia involventis aquæ fœnum sublevavit, & de loco illo Mullonem hac & illac fluctuantem longe transtulit*. Liber Chirographorum Abbatiæ fol. 184. *Donavit ... fœnum rostrorum & fœnum fessionis Mullonum*.

¶ MUL-MEDICUS. Vide *Mulomedici*.

¶ MULMUTINA Lex. Vide *Lex*.

¶ MULNARE, Molendinum. Charta an. circ. 1000. in Chartul. Matisc. fol. 13. *Dono eis usuarium eundi & redeundi ad Mulnare eorum quod est sub ponte petrino de Mergi*. Vide *Molina*.

MULNARIS, Sedes molendini. Tabularium Prioratus Paredi in Burgundia fol. 70. *Addidit etiam ad augendam eleemosynam loci, loco, qui dicitur Ververis, situm molini, quem Mulnarem vocant, ad construendum molendinum*.

MULNEDA, Locus ubi molendinum exstrui potest, sedes molendini. Vide in hac voce. Monasticum Anglic. tom. 2. p. 284. *Et quoddam pratusculum juxta stagnum molendini usque ubi rivus descendit in veterem rivulum, & ipsam Mulnedam ad faciendum ibi molendinum, ubi fuit antiquitus vos, (f. vas) [melius vel] si alicubi in confinio per ipsam Mulnedam melius fieri poterit, fiat, &c.* [Vide supra *Molendinarium*.]

¶ MULNELLUS, *Piscis*. Vide *Mulvellus*.

MULNERAGIUM, Idem quod jus *molta*, quod domino pro molitura in suo molendino competit. Tabularium Vindocinense fol. 224. *Angagiavit domino Abbati Gesfrido medietatem duorum molinorum cum aquis, piscationibus & Mulneragio*. [Chartular. S. Vincentii Cenom. fol. 110. *Willelmus Chosier dedit Deo ... omne jus Mulneragii quod ipse habebat in molendino de Vangout ... videlicet tertium bossellum bladi*. Vide *Molta* 2.]

¶ MULNERIUS, Molitor, Gall. *Meunier*. Charta an. 1220. in Tabular. S. Vincent. Cenom. *Radulfus de Alleneto eleemosynavit abbatiæ S. Vincentii quidquid habebat in molendino de Godrais ... & Mulnerius qui ibi erit positus, erit per manum monachorum*. Vide *Mulinarius*.

¶ MULNETUM. Vide *Molina*.

MULOCISIARIUS, *Carucharius*, καρουχάριος, in Gloss. Gr. Lat.

MULOMEDICI, *Medici equarii*, Valerio Maximo l. 9. c. ult. *Qui herbis medelas pecoribus ægrotis aptissime componunt*, Firmico lib. 8. c. 17. Manilius lib. 5.

Ille tenet medicas artes ad membra ferorum.

Vetus Glossarium: *Mulomedicus*, ἱππιατρός. *Mulomedicus*, κτηνίατρος. Vegetius lib. 1. de Arte veterin. in Præfat. *Mulomedicinæ doctrina ab arte medicinæ non adeo in multis discrepat, sed in multis plurimisque consentit*; Frodoardus lib. 13. Carm. 8.

Id capitur Monacho simulati fraude subacto
Mulmedici, &c.

Occurrit in leg. 31. de Cursu publico, &c. leg. 2. de Excusat. artif. Cod. Th. apud eumdem Firmicum lib. 8. cap. 13. Gregorium M. lib. 2. Dial. c. 30. S. Audoenum in Vita S. Eligii lib. 2. c. 44. &c.

MULOSUS, *Molossus, Canis rusticus*, in Glossis Pithœanis. [Melius Papias: *Molossus, canis rusticus*.]

MULOTES, Mures agrestes, μῦες ἀρουραῖοι, *Nitelæ* Servio, nostris *Mulots*. Baldric. Dolensis in Hist. de Capite S. Valentini Mart. n. 4. *Misit* (Deus) *bestiolas ad genus humanum impugnandum & expugnandum, muribus assimiles, quas vocant Mulotes, quæ totam agriculturam depopulabantur*.

¶ MULSA Vacca, id est, Lactans, in Lege Bajwar. tit. 8. c. 2. n. 6. *Si bovem dominum, vel vaccam Mulsam, id est, lactantem, furaverit, &c.*

MULSA, Mulsum, Potio ex melle & vino confecta. Glossæ medicæ mss. Reg. Cod. 143. *Mulsa, mel & aqua*. Alexander Iatrosophista mss. lib. 1. Passionum cap. de Mulsa: *Qualiter hæc conficiatur dicendum est: oportet enim Mulsam neque satis mel habere, neque pinguem esse. Gustu autem sit non satis acra, & suavem linguæ præbeat & in sensu dulcedinem*. Constantinus African. lib. 5. Commun. loc. med. cap. 28. *Mellita* (vina) *calidiora & sicciora coleram generantia &c.* Concilium Autisiod. c. 8. *Non licet in altario, i. sacrificio divino, mellitum, quod vulgo Mulsum appellant, nec ullum aliud poculum, extra vinum cum aqua mixtum, offerre*. Vide *Mellita Medo*.

¶ MULSIS, Quidquid lactis semel mulgetur ab una

vacca, aut ab ove, Occitanis, *Mouisson*, quibus *Meuze*, est lac mulgere. Sacramentum Comitatus Tolos. an. 1271. apud *la Faille* tom. 1. Annal. Tolos. inter Instr. p. 17. *Et de quolibet foco unam gallinam in festo Natalis Domini, & in festo Paschæ viginti ova, & unum caseum unius Mulsionis à quolibet habentes oves.*

¶ MULSITANTER. Vide *Musivatur*.

¶ MULSOR, Qui *mulsum* conficit. Buschius de Reform. monast. apud Leibnit. tom. 2. Script. Brunsvic. pag. 482. *Omnia etiam officia mechanica in suo habent monasterio, videlicet sartores, sutores, ... agricultores, Mulsores, pistores, braxatores, apiliones, &c.* Vide *Mulsa*.

¶ MULSUM. Vide *Mulsa*.

¶ MULTA, *Collectitia pecunia*. Gasp. Barthii Gloss. apud Ludewig. tom. 3. Reliq. mss. p. 357. ex Hist. Palæst. Fulcherii Carnot.

MULTAGIUM. Vide *Multa* 2.

MULTANNUS, *Vivax, longævus*, πολυχρόνιος, in Gloss. Gr. Lat.

MULTARA, [Commune, Gall. *Commune*.] Charta Ottonis *de Kuick*, Dom. *de Zolhem* Militis an. 1311. apud Fridericum Sandium in Consuetudines Feudales Gelriæ p. 38. *Quarum trecentarum librarum dicto domino nostro annuos reditus 30. librarum in Multare nostra dicta Teutonice Gemale, apud Masseu assignavimus; ita videlicet quod nos & nostri heredes annuos reditus 30. librarum à prædicto domino nostro Comite Gelriensi, & à suis heredibus in proprietate Multara jure feudali erimus perpetue servaturi.*

¶ MULTARIUS, pro *Multrarius*, homicida, qui *murdrum* perpetrat, Gall. *Meurtrier*. Charta Philippi Aug. Reg. Franc. pro Communia Calniaci an. 1213. *Si quis extraneus, qui Multarius sit vel latro, vel qui raptum fecerit, &c.* Vide *Morth*.

MULTATIO, Exactio, *malatolta*. Vide in *Tanna*.

MULTAX. Fulcardus Abbas Lobiensis Epistol. ad Henric. Imper. *Precaturas, imo rapinas, de avena, de Moltacibus, de denariis tollendo faciunt*, [f. pro *Multonibus*.]

¶ MULTEIA, Panni species, idem quod *Multicia*. Gesta Guillelmi Cenom. Episc. apud Mabill. tom. 3. Analect. p. 374. *Infulas sericas quinque, unam de purpura nigra auro intextam cum bestiarum figuris, alteram de samito rubeo, quintam de Multeia stellarum cum floribus violarum.*

¶ MULTIBARBUS, Qui est prolixa barba. Apuleius in Floridis c. 3. ex edit. Aldina: *Et (Hyagnis) genitus Marsyas ... hispidus, Multibarbus, spinis & pilis obsitus.* Melius in edit. Delphinali *Illutibarbus*, hoc est, qui illautam & sordidam barbam habet.

¶ MULTIBIBUS, Bibax. Præter Plautum hac voce utitur Macrobius Saturnal. lib. 5. cap. 21. de Hercule: *Et Multibibum heroa istum fuisse, ut taceam quæ vulgo nota sunt.*

MULTICIA, *Vestes subtiles, camisiæ. Lucidæ vestes ex serica & lana, dicta quod mulceant suavitate sua.* Papias. [Gesta Gaufred. de Loduno Episc. Cenom. apud Mabillon. tom. 3. Analect. pag. 377. *Multæ* (matronæ) *juvenem ecclesiæ Multiciis deportantes, ipsa Multicia squalore pulveris squalere gaudebant.*] Utitur Juvenalis. πολύτιμα.

¶ MULTICIDIUM, Homicidium. Charta Richardi Reg. Angl. inter Privileg. Equit. Melit. p. 3. *Concessimus omne jus ... in latrociniis, & in raptu mulierum, & in incendiis & in Multicidiis, &c.* Eadem habentur apud Rymer. tom. 7. p. 533.

¶ MULTICIUM, Purgamenta quævis. Statuta Vercell. lib. 7. fol. 150. *Item statutum est quod si quis homo vel aliquis de familia sua aliquas scopaturas vel letamen, vinacias, ... Multicium, calcinacium, &c.*

¶ MULTICOLÆ, de paganis dicitur, qui multos Deos colunt. Fulgent. adv. Arian. *Multicola paganus.*

¶ MULTIFIDI GRADUS, Varii. Versus antiqui apud Marten. Itinerario 2. p. 232.

En altam ingrediens Sion in collibus urbem
Aurea Multifidos pandit ad astra gradus.

¶ MULTIFORA, Multis scissuris aperta. Charta Caroli C. an. 861. apud Doublet. Hist. Sandion. pag. 791. *Aspicientes quin etiam adnullatum pene jam dictis Monasteriis contiguum lumen, Multiforamque crebris populationibus jam elapsam.*

¶ MULTIFORABILIS, MULTIFORATILIS TIBIA, Quæ multis foraminibus est cavata. Apuleius Metamorph. lib. 10. *Jam tibiæ Multiforabiles cantus Lydios dulciter consonant.* Idem in Floridis c. 3. *Solus ante alios catus canere: nondum quidem tam flexanimo sono, nec tam pluriformi modo, nec tam Multiforatili tibia.* Simplex quippe erat antiquiorum tibia, unius parvique foraminis, ut describit Horat. in Arte poetica:

Tibia non, ut nunc, orichalco vincta, tubæque
Æmula, sed tenuis, simplexque foramine parvo.

MULTIFORMIS, Multifariam. Charta Jonæ Eduorum Episcopi an. 859. apud Perardum in Tabulis Burgundicis p. 147. *Et quia sæpissime evenire solet, ut quæ pie & devote ad divini cultus honorem ordinantur, occasione Multiformis convelluntur, necessarium judicavi, &c.*

¶ MULTIFORMITAS, Summa varietas. Wernerius Rolevinc. de antiq. Saxonum situ & moribus apud Leibnit. in Præfat. ad Script. Brunsvic. tom. 3. p. 608. *Tam multiformi varietate variaque Multiformitate, rationalem animam ad imaginem suam formatam dignificavit, &c.*

¶ MULTINUBENTIA, Repetitæ nuptiæ. Tertul. de Jejun. cap. 1. *Agnosco igitur animalem fidem studio carnis qua tota constat, tam multivorantiæ quam Multinubentiæ pronam.* Occurrit iterum lib. de Pudicit. cap. 1. Hinc

MULTINUBI,] apud Hieronym. adv. Jovin. 1. 15. & Epist. 11. ad Ageruchiam.] apud Criscfonium in Breviario c. 113. ubi Synodus Neocæsar. cap. 3. οἱ πλείοσι γάμοις περιπίπτοντες.

¶ MULTIPETAX SCELERUM, Multis opertus criminibus. Vox ibrida. Fridegodus in Vita S. Wilfridi sæc. 3. Bened. part. 1. p. 172.

Tellus æquoreis circum gyratur ab undis,
Multipetax olim scelerum, cultrixque deorum,
Anglicus extrusa colit hanc athlete Britannus.

Forte *athleta*.

¶ MULTIPLICATORES, Novorum Secretorum adinventores. Charta Henrici VI Reg. Angl. an. 1456. apud Rymer. tom. 11. p. 379. *Quia timor pœnalis ab investigatione & practica tantorum secretorum multos viros ingeniosos, naturalibus scientiis doctissimos ... ab multis diebus hucusque abduxit ... ne ipsi in pœnam incidant cujusdam statuti tempore regni Henrici avi nostri contra Multiplicatores editi & provisi; quapropter congruum & expediens visum est nobis viros aliquos ingeniosos, ... statuto prædicto, aut quocumque alio statuto pœnali, in contrarium, vel contra Multiplicatores edito seu proviso, non obstante, &c.*

MULTIPLICUS, Multiplex. Eulogius Cordub. lib. 2. Memor. Sanctor. c. ult. *Multiplicus scelere, iniquitate prælargus.*

¶ MULTIRUMIGER SONITUS, Rumor maximus, qui de re aliqua circumfertur. Luitprandus Hist. l. 5. apud Murator. tom. 2. pag. 465. *Fit quam mox Multirumiger Constantinopoli sonitus, Romanum quidem ejectum, Constantinum vero ejus generum alis interfectum clamitabant.*

MUL-

MULTISSIMUS, *Plurimus*, in Charta an. 1451. apud Bolland. [tom. 1. Maii p. 608.] in Vita S. Miri Eremitæ: *Multissimis miraculis claruit, &c.* [*Multissimo & antiquissimo tempore*, in Chron. Andr. Danduli apud Murator. tom. 12. col. 493.]

¶ MULTITUDO, *Superfluitas omnium in corpore humano humorum* Gasp. Barthii in Gloss. apud Ludewig. tom. 3. Reliq. mss. p. 243. e. Raimundi Agilæi Histor. Palæst. *Tanquam de Multitudine convalescentes.*

¶ MULTIVIDUS, Oculatus, homo vir perspicacis ingenii. Roberti monachi Hist. Palæst. lib. 3. cap. 4. *Tunc Boamundus ut vir Multividus, & Normannus Comes ut miles animosus, ut viderunt animos quorumdam titubare, præcipiunt milites omnes descendere.* Papias: *Multivida, multa videat.*

¶ MULTIVIRA, *Meretrix*, Johan. de Janua.

MULTO, MUTO, Vervex, Gallis *Mouton*. Vita Aldrici Episcopi Cenoman. n. 56. *Et debentur 7. Multones de pascuario cum lana.* Charta an. 862. apud Doublelum: *Et de Flandris censum de Multonibus & formaticis, ac bubus, &c.* Testamentum S. Fulcranni Episcopi Lodovensis: *Porcos 3. optimos, & Multones sex.* [Charta an. 1064. in Archivis S. Victoris Massil. *Donando in vita mea per singulos annos præfatis viris ex eodem manso unum Multonem & agnellum.* Alia ann. 1247. to. 1. Gall. Christ. inter Instr. p. 80. *Excepto quod censum de dicto castro, sive canonem qui erat unius sterlingi, permutamus in unum Multonem vivum, qui valeat octo solidos Villelmenses.*] Vetus Notitia ex Tabulario S. Albini Andegav. *Sicut panem, vinum & carnem, & Multones, & agnellos, & friscingas, &c.* Thomas Walsinghamus in Edw. II. *Quilibet porcus duorum annorum vendatur pro 3. solidis 4. d. Multo tonsus crassus per 14. den. Multo lanatus crassus vendatur pro 20. den.* Adde Chartam Henrici III. Imper. an. 1043. apud Ughellum tom. 5. pag. 278. aliam Gastonis Vicecomitis Beneharn. an. 1101. apud Marcam lib. 5. cap. 13 num. 2. Willelm. Thorn. in Chron. pag. 1804. 1905. eumdem Ughell. tom. 4. pag. 81 n. &c.

☞ Ex his patet nihil immutandum in contextu Anonymi de Bello Palæst. lib. 4 cap. 1. apud Ludewig. to. 3. Reliq. mss. pag. 15. ubi legendum esse *Mutones* censebat Barthius; atque adeo per *Multones*, non minutos mulos, ut idem exposuit, sed verveces intelligendos esse.

¶ MULTO VESTITUS, cum lana. Tabularium Prioratus de Paredo fol. 65. *Et debet tale servitium, 1. porcum pretio 2. solid. & Multonem vestitum, 2. sextarios vini, &c.* Alibi: *Et reddit ipse masoerius porcum bonum, & Multonem vestitum, & coxam vaccæ, &c.* Fol. 45. *Quæ debet tale censum, omni anno Arietem 1. vestitum lana, aut 12. den.* Fol. 64. *Arietem cum lana, &c.* Alibi: *1. Arietem nudum.* Tabularium Prioratus de Domina in Delphinatu fol. 108. *Et debent unum Multonem vestitum, &c.*

¶ MOLTO, Idem quod *Multo*, in Charta an. 907. in Append. Marcæ Hispan. col. 838. Charta an. 997. in Tabular. Matisc. *Omnique anno ad mense Madio persolvat Moltonem unum, & in mense Octubrio porcum unum.*

¶ MOLTON, in Charta an. 1116. Append. Marcæ Hispan. col. 1245. *Moltonus*, in Statutis Vercell. lib. 3. fol. 56.

¶ MUTILO, in Charta ann. 1277. apud Kennett. Antiquit. Ambrosden. p. 287. *4. boves, 4. Mutilones, & sex africanæ fœminæ.*

¶ MONTO, & MUNTO, in Diplomate Guillelmi Reg. Siciliæ apud Rocchum Pirrum in Sicil. sacra, pag. 280. *Et pro terenis, vino, Muntonibus, agnellis, porcellis ... Et pro tt. vino, Montonibus, agnellis, &c.*

¶ MONTONUS, ut *Multo*, in Statutis Montis Regal. fol. 264.

MUTO, Eadem notione Ebrardus in Græcismo c. 9. & Joan. de Garlandia in Synonymis, de Ariete:

Et cum sit mutus, poterit bene Muto vocari

Tabularium Bellilocense num. 91. *Et exeunt duos solidos ad Nativitatem Domini, & 2. panes, & 2. gallinos, in Augusto 8 denarios & 9. sentaria de sivada, in Martio duos Mutones.* Unde vero vox *Multo*, vel *Muto*, orta non omnino constat. Farrarius ita dictos existimat arietes, quod in feminas saliant, quasi *montant*. Certe Picardi *Montons* dicitur. Vide *Animal*, & Origines Gallicas.

¶ MUTTO, in Charta an. 1113. apud D. Calmet. tom. 1. Hist. Lothar. col. 534.

MUTONAGIUM, MOUTANAGIUM, Tributum ex vervacibus, seu *mutonibus*: *Moutanage*, in Consuetudinibus Bononiensi & Herliacensi; [*Moutenage*, in Consuet. Monstrol. art. 24. *Moutonage*, in edicto Caroli Regentis an. 1358. tom. 3. Ordinat. p. 223. Male editum in quibusdam Consuet. ut monet Raguellus, *Montrouvage* & *Moataigne*.] In Chartophylacio Regio, scrinio, cui titulus, *Monetarios*, est Charta Joannis *de Fonsomme* Senescalli Viromand. an. 1269. qua S. Ludovico Regi vendit 20 *solidos annui reditus, quos habebat super Moutonagium villæ S. Quintini.* Charta Joannis Abbatis S. Bertini ann. 1228. *Moutanogia vero habeo apud Sealos, sicut hactenus habui.* Occurrit sæpe in Tabulis vernaculis. Computum Domanii Stapularum in Comitatu Bononiensi an. 1475 fol. 36. *Receptes de Moutonnages, qui se payent au jour de S. Jean-Baptiste, sa paine de 60. sols d'amende: est à sçavoir pour chascune beste à laine, un denier.* Regestum Feodorum Comitatus Andeg. an. 1387. *Perrot Rileau de Perçai homme lige à cause de sep & maison de la Baume à devoir garder les prisonniers, quand le cas y echet, & les rendre à Baugé, & aussi cueillir le Moutonnaige en la paroisse de Perçai & de Bisoun.*

¶ MOLTUNAGIUM, Eadem notione, Charta an. 1256. in Tabular. Sangerm. *Pro advocatione sua 10. sol. singulis annis de parte S. Germani accipiet & Multonagium proprium habebit.* Vide *Lergagium*.

¶ MONTONGIUM. Chartular. B. M. de Bono-nuntio Aurel. *Quando famulus in terra veniet Montongium quærere, hospes ad cujus domum veniet, &c.*

¶ MOTONAGIUM, in Charta anni 1205. in Histor. ms. monast. B. M. de Blanca: *Confirmo dictæ abbatiæ feodum quem nobilis domina mater mea cum una domo in Hero insula & Motonagio suo de Boing eidem abbatiæ in perpetuum donavit.* Alia an. 1236. in Tabular. S. Quintini in insula pag. 343. *Retinemus extra partem & nos in Motonagio, corveis, &c.* Vide *Warsepain*.

¶ MOTUNAGIUM, in Tabular. S. Vincentii Cenom. fol. 39. *Dedi ... abbatiæ S. Vincentii ... illud servitium quod Motunagium vocatur, quod antecessores mei habebant de suis hominibus in Sagoensio.*

¶ MULTONAGIUM. Chartular. B. M. de Bononuntio Aurel. *Persolvunt decem & octo denarios per singulos annos propter Multonagium.* Hist. Britan. tom. 2. pag. 162. *Frumentagium, & Multonagium, & bidemium & talliatum, &c.* Vide *Fresengagium* in *Frisciaga*.

Accipitur etiam pro quovis tributo, in t. Regesto Parlamenti Paris. fol. 6. sub an. 1257. *Inquesta facta super eo quod Præpositi D. Regis capiebant duo Moutanagia apud S. Richarium de burgensibus villæ, unum ratione burgesiæ, & aliud pro herbagio, &c.* Charta an. 1248. in Tabular. Maurigniacensi: *De quibus nobis singulis unaquaque masura integra directuram integram, Moutonagium scilicet 6. denariorum reddebant.* In Tabulario domus publicæ Ambianensis fol. 200. est Charta Caroli VI. Regis 20. Jul. 1385. in qua fit mentio auxilii, seu subventionis, pro facto guerrarum, appellatæ *Moutonnage* couean.

Multones, Mutones, Monetæ aureæ Regum Franciæ, in quibus effictus *Agnus Dei*, uti vulgo dicimus, seu agnus lanatus cum crucicula, quas inde *Denarios* vel *Florenos ad agnum* appellabant nostri. *Deniers*, *Florins à l'aignel*, vel *Moutons*; [quorum valor erat 12. sol. 6. den. Tur. qui solidi cum ex puro argento essent, ad 7 à 9 sol. 6. den. hodiernæ monetæ referri possunt.] Charta laudata in v. *Marca*: *A. 15. Junii 1354. usque ad 1. Junii 1355. fiebant Mutones fini, auri fini, cursus 25. solid.* &c. Charta Edvv. II. Reg. Angl. *Rex tenetur Ottoni de Grandisono in 10. millibus Multonum auri.* [Charta an. 1363. in Tabular. castri de Blein. *Ego Herveus de Leonia dominus de Noion, testamentum meum facio . . . Do & lego abbatissæ & conventui de Gaudio prope Hennebont centum Mutones auri semel solvendos.* Advisamenta styli curiæ Eccl. Brioc. *In causis excedentibus valorem unius Mutonis auri veteris, summam triginta duorum solidorum & sex denariorum usualis monetæ valentis, edatur libellus, nisi causa & persona fuerint de exceptis.* Reparationes factæ an. 1436. in Senescallia Carcasson. apud D. *Lancelot*: *Pretio 25. Mutonum auri, valente 16. s. 8. den.*] Froissartes 1. vol. cap. 171. ait post prælium Pictavense tum primum cusos ejusmodi nummos: *Item en cel an ou mois de Janvier fit faire le Roy Florins de fin or, appellez Florins à l'aignel, pour ce qu'en la pile avoit un agnel, & estoient de 52. au marc, & le Roy en donnoit lors qu'ils furent faits, 48. pour un marc de fin or, & defendit l'en lors li cours de tous autres Florins.* Regestum Memorialium Cameræ Computor. Paris. signat. C. *Ordinatio cursus Florenorum ad agnum, & evaluationis ad Scuta & marcam argenti: in contractibus communibus advaluatio in auro fiet faciendo de 74. Scutis Joannis unam marcam auri, quod advaluabitur ad pretium marchæ auri in Agnis nunc currentibus, videlicet pro dictis 74. Scutis 48. Florenis ad agnum, quolibet computato pro 25. solid. Paris. qui facerent pretium quod habebunt. 6. Febr. an. 1354.*

Verum longe antea hac figura à Regibus nostris cusos nummos aureos constat, cum legamus Parlamentum Parisiense erga Regem Philippum Pulcrum potissimum institisse, ut monetæ Franciæ ad probitatem & valorem reducerentur quibus erant sub S. Ludovico, atque adeo *Mutones aurei*, ad 5. solidorum pretium, ut erant sub eodem Rege. Chartam porro præstat hic describere ex Tabul. Regio, scrinio, *Monetariæ*, uti in duobus Rotulis pergamenis habetur, quibus inscriptum nude, La Court:

Item, si comme il li semble, que quant au fait de la monnoye de l'or, li Rois nostre Sire, ou sa Gent commis ou fet des monnoyes de l'or, pourroient donner 58. Moutons *du marc à 24. quarres d'or monnoié & à monnoier, & au feur de l'autre à 20. quarres, ou à 18. ou au dessous en descendant jusques à la fin, sans rien rabattre de l'affiner.*

Item dit, si comme il li semble que qui ne prendroit que Florins au Mouton, *qui courroient pour 6. sols 8. deniers de la monnoie à 6. deniers de 14. sols 8. den. & qui auroit cours pour 3. den. a* la Monnoie xviii. *ou pour 2. den. a la* Monnoie xv. *ou pour 1. den. Tourn. petits à la* Monnoie xii. *& courroient pour 13. s. 4. den. de la monnoie à 3. den. 18. gr. qui courroient les deux pour un de ceux à 6. den. & de 14. sols & 8 deniers qui courroient pour 3. oboles à la* Monnoie xviii. *ou pour un Parisis à la* Monnoie xv. *ou pour un petit Tournois à la* Monnoie xii, *dit, que peu courroient de* Deniers d'or, *se n'en couroit que d'une piece par le Royaume, quant aux marchandises qui s'y font: car autrement se corromproient les Ordonnances, qui les feroit, ne ne les pourroit l'en tenir.*

Item dit, si comme il li semble, qu'il vaudroit mieux donner cours à la monnoie de son Royaume, qu'il ne feroit à celle dehors. Pourquoy je di, Je ferois courre les Deniers du Roy de la Marche, *les deux pour trois deniers* au Mouton, *c'est à sçavoir pour 10. s. de la monnoie à 6. den. de 13. s. & 8. den. & pour 20. s. de la monnoie à 3. den. 18. grains, & de 18. s. 4. den. & pour 25. s. du Tournois petit, de ceux de 22. s. & 2. den. & pour 20. s. de Parisis à 4. den. 12. grains, & de 22. s. 2. d. & tout en la maniere que dessus est dit desdits* Moutons, *& non autrement.*

Item dit, si comme il li semble, que s'il plesoit au Roy nostre Sire qu'il laissast courre de grace especiale les Deniers de Florence *en son Royaume, tant comme il li plairoit, & que l'en les prinst de poids de 70. au marc, pour 5. s. 5. den. de la monnoie à 6. den. & de 14. s. 8. den. & pour 10. s. 10. den de la monnoie à 3. den. 18. gr. & de 18. s. 4. den. ou pour 14. s. de petits Tournois de 22. s. & 2. den. & par ainsi ne videroit le Foiblage dudit Royaume, ou se fondroit au coing de la monnoye du Roy nostredit Sire, & par ainsi les* Mantelez *& ceux* a la Chaire *courroient pour deux de Florence, & par le prix que dit est en cet article.*

Item dit, si comme il li semble, qu'il laissast courre Florins a la Royne *pour 6. s. 3. den. de la monnoie à 6. den. & à 14. s. 8. den. & pour 12. s. 6. den. de la monnoye à 3. den. 18. grains, & de 18. s. 4. d. & par ainsi de la monnoye, comme dessus dit est.*

Item dit, si comme il li semble, comme l'en donnast coure à Florins de Florence, *a* Mantelez, *à* Chaires, *& à ceux* de la Royne, *s'entention est que pour le prix a quoy ils sont, si comme dessus est dit, & devisé, qu'il n'eust nul cours; mais seulement pour tant fondre & convertir au coing des* Deniers au Mouton *de nostre Sire le Roy.*

Item dit, si comme il li semble que quant au fait de la monnoie d'or, qu'il face crier solemnellement par tout son Royaume, & sur la paine telle comme elle y appartient, & face tenir fermement les Ordonnances desdites monnoies pour le prix qui dessus sont dits, & bien garder a toutes les issues de son dit Royaume, qu'il n'en isse monnoie nulle, s'elle n'est d'or, avec la neuve a 6. den. & de 14. s. 8. den. & celle a 3. den. 18. gr. & de 18. s. 4. deniers.

Item dit, si comme il li semble, que s'il est tenu & gardé sans corrompre, ne enfraindre en la maniere que dessus est dit & devisé, l'en ouvrera a la xviii. *a la* xv *ou a la* xii. *& tout pour regle, sans corrompre l'œuvre de l'or.*

Item dit, si comme il li semble, que par celle Regle, ceux dehors le Royaume rapporteront pour un marc d'or 14. marcs d'argent, ou la value; ainsi s'emplira le dit Royaume d'argent a grand plantir, & videra de l'or, en confondant ceux de hors du Royaume, que par leur cautelle, engin, ou soutiveté, l'ont mis dedans ledit Royaume.

Item dit, si comme il li semble, que qui aura audit Royaume 14. marcs d'argent pour un marc d'or, qui ne devoit valoir que 10. marcs d'argent, si comme autrefois a vallu, quant l'en faisoit petits Tournois, l'en pourra bien laisser aller vuider hors du Royaume ledit or, quar encores y en demeurra-t-il assez.

Item dit, si comme il li semble, que quand Deniers au Mouton *ne vaudroient que 6. s. 8. den. de la monnoie a 6. den. & de 14. s. 8. den. qui ne courroient de la bonne que pour deux petits Tournois, & de 13. s. 4 den. & de la monnoie a 3. den. 18. gr. & de 18. s. 4. den. qui courroient chascun pour un petit Tournois, il convienderoit mettre les* Moutons *de 6. s. 8. den. a 6. s. & de 13. s. 4. den. a 12. s. & les* Florentins *qui courroient pour 5. s. 5. den. de la monnoie a 6. den. & de 14. s. 8. den. & pour 10. s. & 10. den. de la monnoie a 3. den. 18. gr & de 18. s. 4. den. & tout pour le prix dessusdit: & ainsin convienderoit-il que l'en mist les* Florentins *de 5. sols 5. deniers a 5. s. & 10. s. 10. d. a 10 s. & tous les autres* Deniers d'or, *evaluez, si comme dessus est dit: & par tel point ne courroit-il au-*

dit

dit Royaume pour un marc d'or que 12. marcs d'argent.

Item dit, si comme il li semble, que qui voudroit evaluer l'or selon le bon temps du Roy Monsieur S LOUYS, *il conviendroit que l'on meist* DENIERS AU MOUTON *à 5. s. de la monnoie a 3. den. 18. grains & de 18. s. 4. den. &* FLORENTINS *à 4. s. 2. den. de la monnoie a 6. den. & de 14. s. 8. den. & pour 8. s. 4. den. de la monnoie à 3. den 18. grains, & de 18. s. 4. den. & tous les autres* DENIERS D'OR, *conviendra avaluer au prix cy comme dessus est dit. Et par tel point ne courroit il audit Royaume pour un marc d'or, que 10. marcs d'argent.*

Item dit, si comme il li semble, que s'il plesoit à nos Maistres Nosseigneurs de la Court, a nous ouir sur le fet des monnoies dessusdites, tant a l'argent comme a l'or, de donner grace de nous entendre, il nous est advis que tout ce que dessus est dit, est bon & vrai, & a la grand bonneur du Roy nostre Sire & au grand profit du commun peuple, pour tousjours mis ouvrer sans muer coing, tant de l'argent comme de l'or.

Id etiam firmat Instrumentum aliud ejusce ævi, quod ex Regesto Cameræ Computorum Parisiensis signato *Noster* fol. 208. eruimus, hicque perinde descripsimus in rei monetariæ nostratis studiosorum gratiam.

Veezcy l'accort qui fut fait par les gens des bonnes villes, qui furent mandées pour le fait des monnoies l'an 1304. &c.

Premierement, il fu accordè que l'en face petits Tournois & petits Parisis & Mailles petites Tourn. & Par. du temps & de la loy S. Louys, & nulle autre monnoie.

Item il fu accordè que toutes monnoies fussent abatues d'or & d'argent, exceptez, les Gros Tournois & les Mailles d'argent, les Gros Tournois pour 12. Tourn. & la Maille d'argent pour 4. Tourn. pour la faute qui est de monnoie, tant comme il plairoit a notre Seigneur le Roy.

Item, il fu accordè que la monnoie d'or a l'Agnel courre pour 10. sols Parisis, & toute autre monnoie d'or soit abatue.

Item, il fu accordè pour avoir plus matiere a faire monnoie, que l'en praigne le quart de la vessellemente d'argent par souffisante pris, & que l'en n'en face nulle vessellemente d'orgent jusques a 2. ans.

Item, que le Roy pourchace pardevers ses Barons, que il se souffrent de faire ouvrer jusques a 2. ans; car autrement il ne puet pas remplir son peuple de bonne monnoie ne son Roiaume; & furent accort que li Rois doint tant en or en argent, que il ni preigne nul profit.

Item, que li doubles que l'en appelle Cornus, fussent abatus de tous poins.

Ejusmodi monetarum aurearum ab ipsomet Philippo Pulcro cusarum mentio est præterea in illius Statut. Monetariis. Statuto quippe dato Pissiaci die Martis post festum S. Vincentii an. 1310. statuitur, *qu'il sera forgè monnoie d'or, qui est & sera appellèe a l'Aignel, laquelle est du tems S. Louys nostre ayeul, pour 16. s. Paris. & pour 8. s. de Bourgeois fors, & pour 16. s. de Bourgeois petits.* Statutum aliud Ludovici Hutini Regis 15. Jan. an 1315. *Item, parce que c'est nostre volonté de garder les Ordonnances de Mons. saint Loys, nous avons fait garder en nos Registres sur le fait de la monnoie de l'or, & avons trouvè que il fist faire le denier d'or, que l'en appellè a l'Agnel, & le fist a ajuster le plus lealement que il pot, & qu'il eust cours pour dix sols Parisis tant seulement.* Ex quibus patet obtinuisse id genus monetæ etiam sub ipso S. Ludovico. In Charta alia scripta die Jovis post Conversionem S. Pauli an. 1311. ea moneta esse debet 88. denar. & tremiss. ad marcam Regiam. Statuto dato Pissiaci die Sabbati post Epiphaniam an. 1313. statuitur ut Moneta *a l'Aignel*, quæ tum cudebatur, valeat 15. solidis Turon. parvis. Et Statuto dato Paris. 17. April. 1314. omnis aurea moneta interdicitur, præter eam quæ dicitur *a l'Aignel*, quæ tum cudebatur, pretii 15. sol. parvorum Turon aut 12. sol. Paris. Denique Statuto Caroli IV dato Parisiis 15. Octob. an. 1322, statuitur fieri *deniers a l'Agnel pour 7. sols & six deniers qui courrent pour deniers Parisis, & 15. sols de deniers sengles.* Habentur ea Statuta in primo Regesto Memorialium Cameræ Comput. Paris. fol. 13. 21. 35 38. 39. 62. 131. 132.

Hinc igitur planum est, ea ætate, *Mutones aureos* in usu fuisse. Sed altius eorum originem repetendam censebat Magnus Peirescius, existimabatque, à Regibus nostris cusos, vigentibus contra Albigenses bellis, in quibus præcipua Crucesignatorum vexilla eo ipso *Agno Dei* insignita erant, qui inde pro insignibus toti Franciæ Clero & cumpluribus Ecclesiis Cathedralibus & Collegialibus mansit, atque adeo ipsi urbi Tolosanæ, ex quo in eorumdem Crucesignatorum potestatem venit, servata tamen ejus, quam in insignibus gestabant Comitem Tolosani, Crucis figura. Proinde putabat Peirescius cusas hac imagine monetas, quibus Crucesignatorum stipendia exsolverentur.

☞ Hanc Peirescii sententiam utcumque firmant monetæ Comitum Tolosanorum typi duo; unus Raimundi à S. Egidio, alter Alfonsi ejus filii, in quibus effictus erat *Agnus Dei*, ut testatur D. *le Blanc*. An inde *Mutones aureos* antiquiores esse S. Ludovico, an aliunde collegerit vir oculatissimus, tacuit. Ut ut est *Mutonum* originem à sanctissimo Rege repetendam nihilominus censet laudatus *le Blanc*; quorum usus ad tempora Caroli VII. obtinuit.

Mutones Flandrenses memorat præterea Tillius lib. de Pactis inter Francos & Anglos sub ann. 1351. & 1361. pag. 273.

Habuit etiam Hispania suos *Agnus Dei*, de quibus ita Covarruvias de Veterum numismatum collatione c. 5. n. 9. *Anno ejusdem Henrici III. hisce in regnis habuit cursum moneta nuncupata* Agnus Dei, *quæ initio æquivalebat Maravedinum; deinde percussa fuit ex tam infima materia, ut saltem valuerit unum Coronatum, vulgo* Cornado, *veluti traditur in Chronicis ejusdem Regis Henrici III.* Istius monetæ meminit etiam Mariana lib. de Ponder. & mensuris c. 22.

☞ Obtinuit etiam hæc moneta in Dalphinatu sub Humberto II. ut probat Computus ann. 1333. tom. 2. Hist. Dalph. p. 272. *Item, recepit ab eodem ibidem Agnos de auro 75. & fuerunt expensi ad rationem de Carolinis 24. cum dimidio pro quolibet, sunt in summa in Carolinis argenti unc 18. taren. 3. & granos 12.*

MUTO, seu *Mouton*, apud Froissartem 3. vol. cap. 102. pro machina bellica usurpatur, quam forte veteres *Arietem* vocabant.

MULTOCIUS, pro *cito*, usurpat auctor 1. Vitæ S. Mareulfi Abbat. n. 14. [pro *multo amplius* legitur in Vita S. Benedicti Anian. sæc. 4. Bened. part. 1. pag. 208. *Pissimus quoque Ludovicus Rex, quo ab infantis magis magisque invidebatur Benedictus venerabilis Abba, eo fibi enim in dilectionis sociabat Multocius amore, sciens mundi amatorum esse consuetudinem profectibus obesse justorum.*]

¶ MULTOR, Molitor, Gall. *Meunier*. Vita S. Godelevæ tom. 2. Julii p. 432. *Verum Multoris que nescio interveniente impedimento & exequiarum nutabat religio consueta, & egenorum periclitabatur egestas famelica.* Chron. Corn. *Zantfliet* apud Marten. tom. 5. Ampliss. Collect. col. 387. *Hi Leonino more super cornutos irruentes plurimos ex fabris & Multoribus, fugato mamburno, peremerunt.* Occurrit etiam in Chartular. S. Vandreg. tom. 1. p. 182.

¶ MULTOTIES, Sæpius. Concil. Tolet. 13. inter Hispan. tom 2. pag. 699. *Accidit enim Multoties, ut causa*

caussa salutis alicujus vel collationis necessariæ, evocati a principe vel metropolitano confinissimi sacerdotes, venire differant.

¶ MULTRARE, Multricium, Multrum, &c. Vide *Morth.*

¶ MULTUM, pro Mulcta. Tabul. Rothnn. *Si quis contra hanc donationem calumniam generare præsumpserit, mille solidos Multum componat.*

MULTURA, Quod molitori ex frumento quod molit, præstatur. Monasticum Anglic. tom. 3. p. 91. *Dabunt Multuram ad vicesimum vasculum, quando & quandiu ad molendinum meum molere voluerint, &c.* [Histor. Mediani monast. p. 257. *Contulit S. Petro ... ea scilicet ratione ut quandiu ipse viveret, in usus proprios retineret unam tantam denarium de censu & quartalium unum de Multuris persolveret.* Adde Chartam an. 981. in Append. Marcæ Hisp. col. 927.] Vide *Molta* 2.

¶ Multura Sicca, Quæ in numerata pecunia exsolvitur. Charta Roberti II, Reg. Scot. in Supplem. Diplom. p. 108. *Dono ... octo arreatas terræ cum octodecim bollis farinæ de sicca Multura de dicta terra.* Vide rursum in *Molta* 2.

¶ MULTURENGIA, Variæ molituræ miscellum frumentum. Charta an. 1190. in Tabular. Sangerman. fol. 72. *Dedit illis in eleemosynam in molendino suo septem sextaria annonæ, medietatem hibernagii, & medietatem Multurengiæ.* Charta Galerani Com. de Mellento tom. 4. Hist. Harcur. p. 1620. *Retinuimus in manu nostra duos modios & dimidium Multurengiæ, singulis annis nobis persolvendos.* Ubi perperam editum, *Multarengra.* Vide *Moustaraagia.*

MULVELLUS, Piscis, qui in mari Angliæ Borealis copiose capitur in æstate, Londoniis *Gresafich*: Lancastrensibus *Miluvin*, apud Silvestrum Giraldum lib. 2. Itiner. Cambr. c. 9. & in Descript. Cambriæ c. 5. ubi perperam *Mulvellus*, ut & in Fleta lib. 1. c. 12. §. 12. Vetus Charta laudata à Spelmanno: *Dedit ... quibuslibet leprosis Eborum venientibus in vigilia diei S. Joannis Bapt. Mulvellum, butyrum, panem, cerevisiam, &c.*

MULUS. Epitaphium S. Prudentii Episcopi Tarracon. apud Ambrosium Moralem lib. 11. c. 74.

Funus sacratam, non mortali lucr latum,
Sed proprio Mulo *conditur hoc tumulo.*

Quid hic *mulo* sonat, non percipio.

☞ Nativa & propria significatione hic *Mulus* accipitur, ut discimus ex ejusdem Prudentii Vita tom. 3. April. p. 593. *Præcipio ut corpus meum imponatis super mulum, cui insidere consuevi; & ubi requieverit ibi sepulcrum mihi parate ... Straverunt mulum, & corpus venerandum leviter ab ecclesia tenentes, illud super mulum imposuerunt ... mulum in via absque ductore misevuat .. Ibi introivit mulus cum corpore S. Prudentii, & genu flexo ibidem pausavit.*

¶ MUMMACIGNIS, Confectitius, qui & Ignis Græcus, Gall. *Feu Gregeois*, dicitur. Vide *Ignis*. Pandulphus in Vita Gelasii II. PP. *Sæva insuper jam per ripam Alemanaorum barbaries tela contra nos mixta toxico jaciebat. Minitabaatur etiam nos intra aquam natantes Mumaci igne cremare, nisi Papam & nos in manibus eorum redderemus.*

¶ MUMBURDUM. Vide in *Mundiburdus.*

MUMIA, apud Matth Silvaticum, *est illud quod invenitur in sepulcris balsamatorum, in quibus humor mortui cum aloe & myrrha resolvitur, quibus ipsa corpora condiebantur, & similatur pici marinæ. Solebant antiquitus corpora balsamo, myrrha & aloe condiri, & fit apud paganos & Saracenos circa Babyloniam, ubi est copia balsami.* Idem Silvaticus: *Kresal*, i. *Mumia*. Constantinus Africanus lib. de Gradib. *Mumiam quidam dicunt esse aspalatum; quædam tamen species est in veteribus monumentis inventa, quæ optima est. Antiqui etiam mortuos ex ea ungebant, ne cito putrescerent, aut vermes producerent. Calida & sicca est in tertio gradu. Valet contra fracturam capitis, &c.* [Anastasius in Epitome Chron. Casin. apud Murator. tom. 2. pag. 361. *Jam vero de scelratissima peccatorum sentina & totius perversitatis & nequitiæ radice Strumbulo qui & Mummulo: quod dicam? qui juxta nominis sui derivationem liquor fœtidus interpretatur, Mummia enim liquor fœtidus est, fluens de cadaveribus mortuorum.*] Salmasius ad Solinum *mumimas* & *momias* dictas putat à thure, quod ἄμωμον vocabant, quo condiebantur corpora. In describenda Ægyptiorum conditura multa habent Herodotus lib. 2. & Diodorus lib. 1. ex quibus observare licet cadavera olim domi subrecta in loculo ad parietem statuta: sed postmodum lectulis imponi consuevisse scribit Athanasius. Silius lib. 13.

.... Ægyptia tellus
Claudit odorato post funus stantia saxo
Corpora, & a mensis exanguẽ haud separat umbrã.

Vide Kirkmannum lib. 1. de Funeribus c. 8. Chiffletium de Linteis sepulcralibus cap. 3. Petrum de Valle in Epistolis, &c. Alias vocis *Mumiæ* originationes ex Bocharto & aliis, vide apud Menagium in Origin. Gall. p. 812. & Octavium Ferrarium in Orig. Ital. Adde Leonardum Fuchsium ad Myrepsum sect. 1. cap. 13. & lib. 1. Paradox. medicin. c. 40.

¶ Mumia, Cadaver siccum, in Miraculis B. Gregorii Veru cul tom. 1. Maii p. 539. *Ex quo præ infirmitatis longitudine tantum pellem & ossa retinet ... ita quod cadaver & Mumiam diceres.*

¶ MUMMENTUM. Remigius Autissiodor. in Homil. de Nicodemo: *Quia ergo iste alicujus sibi Mummenti, ut pote doctus, esse videbatur.* Ubi Glossator quidam, i. e. *Sublimitatis*. Legerem ego *momenti*, prompta & facili emendatione.

MUNA. Charta Italica an. 1287. *Voverunt ... quod apportabunt ad sepulturam suam* (S. Ambrosii Senensis) *unam Munam*, an *minam*? Vide Bollandum 20. Mart. p. 208.] *Muna, munera quæ militibus dantur*, in Gloss. Isid. Ital. *Mano*, munus, donum.]

¶ MUNATA. Statuta Vercell. l. 1. fol. 15. *Ut becharii suo loco & tempore de carnibus Munatas faciant meliores & bonas carnes vendant.* Alia & perinde mihi ignota notione ibidem lib. 2. fol. 34. *Habito respectu ad statutum quo cavetur quod de bonis immobilibus dentur Munatæ quæque pro quatuor in solutum creditoribus.*

¶ MUNBURDUM, Munburdus, Munburnare. Vide *Mundiburdus.*

MUNCHEWAT. Monasticum Anglic. tom. 1. pag. 398. *Prohibeo etiam ne aliquis piscetur infra stagnum & Munchewat, præter Monachos.*

1. MUNDA, [Idem quod *Defensa*, Locus *forestæ* in quo nec venari nec *usagium* capere licet, à Saxon. Mund, Defensio.] Charta Pontii Comitis Tolosani Primarchionis & Ducis Aquitanorum, & Garsis uxoris, apud Catellum: *Damus similiter totum allodium & totum potestativum de Ecclesia & omni Parochia, ... & fontes, montes & colles, & Mundas cum nemoribus, cum silvis & forestis, & cum omnibus finalibus & mercatis, &c.*

2. MUNDA Os: unde *Tenrermunda*, urbs in Flandria, quod exstructa sit ad ostium Teneræ fluvii, vox orta à Gothis apud quos *munt* os & buccam sonat, ut testatur Smaragdus in Commentar. ad Partes Donati; cui *Wigmunt* est *Valens bucca*: *Ricmunt*, *Potens bucca*: *Raimunt*, *Consilium oris*, &c. Vide Lindanum in Teneremunda, [& Schilt. in Gloss. ad v. *Munt*.]

¶ 3. MUNDA, Mappa. Regulæ consueta Toribii Archiep. Limæ, tom. 4. Concil. Hispan. p. 674. *Singulis septi-*

septimnnis apponent Mundas *& pallia & corporalia & purificatoria adomnia altaria.*

¶ MUNDALIA, Mundanalis. Vide *Mundus* 1.

¶ MUNDAT, Immunitas, locus vel districtus exemtus à jurisdictione civili ordinaria. Codex ms. Ruffacensis apud Schilt. in Gloss. Teuton. *Hic notantur redditus & possessiones Episcopi A. in districtu Rubiacensi, qui vulgariter dicitur die* Mundat. Vide *Munitas* 2.

¶ MUNDATIO, Purgatio. Charta Hilduini ann. 832. apud Felibian in Hist. Sandionys. p. 51. *Infra monasterium in ponte perticas quinque, in Mundatione Crodaldi ut supra.*

¶ MUNDATORIUS, Advocatus monasterii, à Saxon. Mund, Protectio, tutela, defensio, sic dictus, quod monasterii jura defendat ac tueatur. Præceptum Pipini Reg. Aquitan. in Tabulario S. Florentii: *Si in immunitate monasterii de Glonnn reus repertus fuerit vel dictus, à nemine distringatur, nisi à loci Mundatorio, nisi forte exinde ipsius latronis fuerit ejectio.* Nec cuiquam mirum esse debet quod *Advocatus* judicis partes hic agat, cot quippe jus dixisse, intra jurisdictionem ecclesiarum, quarum *Advocati* erant, certum est. Vide *Advocati*.

¶ MUNDATUS per Assisam, Solemni judicio absolutus. Leges Malcolmi II. Regis Scotiæ c. 3. n. 2. *Pro quolibet homine Mundato per assisam, pro tractu extra rotulos, quatuor denarios,* Galli dicerent: *Pour estre tiré du role des accusations ou des amendes.*

¶ MUNDBRICE, Mundbriche. Vide infra *Munderece*.

¶ MUNDBURGUM, Mundeboro, &c. Vide *Mundiburdus*.

MUNDERECE, in Legibus Edmundi Regis cap. 6. *Mundbrice*, in Legibus Alvredi c. 3. *Mundbriche*, in Legibus Kanuti c. 2. *Mundebriche*, apud Bromptonum, ubi exponitur *læsio Majestatis*; *Infractio pacis*, in iisdem Legibus c. 32. Maxime vero, si etymon vocis spectetur, protectionis, tutelæ, ac defensionis Regiæ violationem & infractionem sonat, *Infraction de la sauvegarde du Roy.* Confecta enim ex Saxonico mund, protectio, tutela, ut in voce *Mundius*, docemus & brice, ruptura. Occurrit præterea in Legibus Henrici I. Regis Angliæ cap. 37. 66.

¶ MUNDERUS, f. Libellus memorialis, Gall. *Memoire*, à Sax. mund, Memoria. Charta Ottonis Comit. Palatini an. 1231. apud Tolner. Histor Palat. inter Instrum. p. 148. *Volumus ut ... utensilia capellaniæ nostræ conservet, vel faciat Camerarium nostrum subjecto Mundero conservare, & distributio eleemosinarum nostrarum juxta discretionem prædicti Prælati fiat & ordinetur.*

¶ MUNDIA, Idem quod *Mundium* infra, apud Jo. de Janua. Vide *Fren*.

MUNDIALIS, [Mundialitas, Mundianus, &c.] Vide *Mundus* 1.

MUNDIATUS. Vide *Mundium*.

¶ MUNDIBRIUM, Mundibundum, &c. Vide *Mundiburdus*.

MUNDIBURDUS, Patronus, defensor, tutor: vox ejusdem originis ac *mundium*, Anglo-Saxonibus mund bora, Kiliano *mund-boor, mond-baer*, & *momboor*. Ridicule porro Ugutio, & ex eo Will. Brito in Vocabular. ms. & auctor Mamotrecti: *Mundus muliebris dicitur apparatus ad ornatum mulieris, ... unde & ministros solium Mundiburdos vocamus.* Charta Rodulphi Arch. Bitur. ann. 855 in Tabul. Bellilocensi Ch. 14 *Ut pro voto & arbitrio suo quem tutorem & Mundiburdum habere voluerint, ... eis concedatur facultas eligendi.* Alia Friderici I. Imper. an. 1171. *Memoratus Episcopus oppignoratum sibi beneficium, ... in manum nostram reportavit, nosque illud petitione & assensu ejus de manu propria in manum Henrici ejusdem Ecclesiæ Præpositi & Ægidii Comitis de Durnebio, qui traditionis hujus Advocatus & Mundiburdus institutus est, ... libere & absolute tradidimus.* Burchardus Wormaciensis in Lege Familiæ: *Si quis eorum domum alterius cum armata manu intraverit, & filiam ejus vi rapuerit, cuncta vestimenta quibus tunc induta fuerat, quando rapta est, singulariter in triplum patri ejus, vel Mundiburdo restituat.*

☞ Nostris *Mainbourg*, eadem notione. Confœderatio inter Carolum VIII. Reg Franc & Maximilianum I. Reg. Rom. an. 1495. *Item que le Comtez de Bourgogne, Artois, &c. seront rendus au Roy des Romains comme pere & Mainbourg de mondit Seigneur l'Archiduc.*

¶ Munburdus, Eodem significatu, in Præcepto Rodulphi Reg. Franc. an. 930. apud Baluz. Histor. Tutel. col. 328 *Quo decedente, qualem communiter voluerint Munburdum & causedicum habeant.*

¶ Mundeboro, Idem qui *Mundiburdus*. Charta Chlodovæi III. an. 693. apud Felibian. Hist. Sandionys. p. 14. *Ipsi Amalberthus nec venisset ad placitum, nec ipso Mundeborone suo inlust. viro Ermecharío.*

Mundibordis, Eadem notione, in Charta apud Willelmum Hedam in Bernulfo Episcopo Trajectens. *Mundibordem vero vel defensorem alibi non inquiramus, nisi ad supradicti Sancti altare, ad defendendum scilicet, &c.*

Mundeburdis, & Mundiburdis, Defensio, tutela, in Lege Rip. tit 35. §. 3. tit. 58. §. 13. in Capitul. 1. Caroli M. an. 802. c. 40. in Capit. 3. an. 813. c. 13. in Capitul. 1. incerti anni Caroli M. c. 54. in Concil. Meld. an. 845. c. 41. Marculf. l. 1. form. 24. *Et sub Mundeburde vel defensione illustris viri illius Majoris domus nostri, ... quietus debeat residere.* [Testam. Karilefi an. 14. Childeberti apud Mabill. tom. 3. Analect. p. 81. *Ipsi prædicto Pontifici domno Innocenti tradere cupiebam, sub cujus Mundiburde vel defensione tam ego, quam & ipsa eas sive homines ibidem degentes, futuris temporibus esse meruissemus.*] Charta Caroli Martelli apud Serrarium lib. 3. Rerum Moguntinarum p. 470. *Cum nostro amore, vel sub nostro Mundeburde & defensione quietus & conservatus esse debens.* Capitul. Caroli Calvi tit. 26. 27. *Ut Ecclesiæ ... talem Mundeburdem & honorem habeant, sicut tempore antecessorum nostrorum habuerunt.* Et tit. 33. *Mundeburdem autem ad defensionem Rom. Ecclesiæ pariter conservabimus.* Adde Trad. Fuld. l. 1. trad. 39. [*Mainbournie*, in Edicto Philippi Pulcri ann. 1308. tom. 1. Ordin. Reg. Franc. p. 459. *Commandons quant as vivres, que ueut, la Royne nostre compaigne, quant nous l'aurone, nos effons estaus avec nous, en nostre* Mainbournie.]

¶ Mondeburdis, Eodem significatu, in Præcepto Caroli C. ex Tabular. Compend. *Volumus pariterque jubemus ut sub ea lege qua res fisci nostri jugiter maneant, atque sub re Mondeburde & defensione tueantur ac defendantur & sub ea tuitione imperiali consistant qua cœnobia.*

Mundeburdum, Eadem notione. Concilium Meldense c. 41. *Causa defensionis & Mundeburdi.* Charta Pipini Regis Aquitaniæ apud Beslium: *Sub nostro Mundeburdo vel immunitatis tuitione.* [Capitul. 4. Caroli M. an. 806. *Ut viduæ & orphani & minus potentes sub Dei defensione & nostro Mundeburdo pacem habeant.* Adde Diploma Caroli Simplicis Reg. Franc. sæc. 5. Bened. pag. 8. & Odonis Reg. an. 890. inter Probat. tom 2. Histor. Occit. col. 25.]

Mandeburda. Charta Ludovici Imper. an. 815. apud Meurissium in Histor. Episc. Metensium: *Deprecans ut ipsum precariam quam à supramemorato Abbate Opterio acceperat, per nostram Mandoburdum & licentiam diebus vita suæ, sicut inter eos convenerat, habere potuisset.*

¶ Man-

¶ MANDIBURDIUM, & MANDIBURNIUM, in Charta Ottonis II. Imperat. ann. 980. apud Miræum tom.1.p.655. *Sub Mandiburnio & defensione succedentium Regum vel Imperatorum deliberatum est mansurum,... Sub defensione nostra ac Mandiburdio nostro sint, atque successorum nostrorum.*

MUNDBURGUM. Wihtredus Rex Cantuariorum in Judiciis c.2. *Pacis Ecclesiæ, quod Mundburgum vocant, 50. solidorum est compensatio.*

MUNDEBURGIUM. Epistola Caroli Martelli 32. inter Epist. S. Bonifacii Archiepisc. Moguntini: *Bonifacius Episcopus ad nos venit, & nobis suggessit, quod sub nostro Mundeburdio vel defensione eum recipere deberemus... Proinde nos taliter visi fecimus ei roratam dare, ut ubicumque ubi & ubi ambulare videtur, cum nostro amore, vel Mundeburgio & defensione quietus vel conservatus esse debeat.*

¶ MUNDOBURDUM, in Capitulari 2. Caroli M. an. 803. cap. 20.

MUNDOBURDIUM ECCLESIARUM, in Capitulari 7. Caroli M. an 803. c. 1.

MUNDEBURNIUM, & MUNDIBURNIUM, In Charta Ottonis II. an. 980. apud Hermannum Stangefolium lib. 2. Annalium Circuli Westphalici p. 201. & in alia apud Barthnlomæum Fizen in Hist. Leodiensi p. 275. [Præceptum Chlodovæi Reg. Franc. an. 496. (si tamen genuinum) tom. 4. Gall. Christ. inter Instr. col. 125. *Nostræ celsitudini tradidit & commendavit, ut sub nostra emunitate & Mundiburnio, nostrorumque successorum Regum semper maneat.* Charta Pipini Reg. an. 765. apud D. Calmet. tom. 1. Hist. Lothar. col. 281. *Sub Regum Mundiburnio in secula manere decerne.* Adde Chartam Henrici 3. Imperat. an. 1051. apud Tolnerum Histor. Palat. inter Instrumenta p. 26.

BUNDBURDUM, pro *Mundeburdum*. Diploma Alberti Regis Italiæ pro Monasterio Casauriensi in Tabul. ms. ejusdem Monasterii: *Idcirco hunc Bundburdum scribere jubentes, præcipimus, &c.*

MUDBURDUM & MUNDBURDUM. Charta Ottonis Imp. an. 968. apud Ughellum tom. 7. p. 1311. *Si quis igitur confirmationis, præcepti, seu cessionis Mudburdi violator extiterit, &c.* Adde p. 1334.

¶ MUMBURDUM. Charta Hugonis & Lotharii Reg. Ital. an. 943. apud Eccard. in Origin. Habs-burgo-Austr. p. 154. *Recipimus insuper prætaxatam ecclesiam cum sacerdotibus & clero nunc & in posterum inibi famulantibus sub nostra tuitionis Mundburdum.*

MUNBURDUM. [Charta Caroli M. an. 775. sæc. 3. Bened. part. 2. p. 265. *Præcipimus præterea præfatum monasterium ... cum fratribus & monachis ibidem Deo famulantibus sub nostra tuitionis Munburdum omni tempore permanere.*] Chronicon S. Vincentii ad Vulturnum lib. 2. *Sub ipsius tuitionis Munburdum omni tempore pacata & quieta valerent persistere.* Adde p. 675. 677. 694. &c. Testamentum Ademari Vicecom. Scalensis & Abbatis Militis Monasterii Tutelensis: *Sunt autem Monachi in Munburdo Regis ad locum salvum faciendum.*

¶ MUNDIBRIUM, in Charta Henrici Reg. Rom. an. 1003. apud Marten. tom. 1. Ampliss. Collect. col. 363. *Nostram suppliciter precata est clementiam, ut & nos ipsum locum cum suis pertinentiis in nostrum Mundibrium & defensionem, pro redemptione animæ nostræ susciperemus.*

MUNDIBURDUM. [Donatio Rodulfi Comit. Turen. an. 824. apud Baluz. Hist. Tutel. col. 309. *Quemcumque de heredibus nostris vestra elegerit voluntas in Mundiburdo vel tuitione, &c.*] Charta Caroli C. Imper. an. 859. in Tabulario Abbatiæ Bellilocensis in Lemovicensibus num. 4. *In nostra defensione & tutela seu Mundiburdo recepēremus.*

MUNDIBURDIUM, [in Charta Pipini Reg. ann. 764. apud Calmet. tom. 2. Histor. Lothar. col. 80. Præceptum Arnolfi Regis an. 891. apud Marten. tom. 1. Ampliss. Collect. col. 238. *Sub nostræ protectionis tutamine & Mundiburdio quiete persistere, Deique misericordiam pro nobis attentius exorare.*] Joannes XVII. PP. in Epist. à Gretzero edita in Vita S. Henrici Imp. de Episcopatu Bambergensi: *Sit ille Episcopatus liber, & ab omni potestate extranea securus, Romano tantummodo Mundiburdio subditus.* Ditmarus lib. 2. *Eandem Abbatiam Mundiburdio Etheldagi Bremensis Archiepiscopi subdidit.* Acta Murensis Monasterii: *Prædia sua sub censu legitimo illi contradiderunt, ea conditione ut sub Mundiburdio ac defensione illius semper tuti valerent esse.* Charta Henrici IV. Imper. ann. 1111. in Metropol. Salisburg. tom. 3. pag. 94. *In Mundiburdium defensionis eos suscepi.* Ita rursum pag. 396. & in Bullario Casinensi tom. 2. pag. 7. Vide Joannem VIII. PP. Epist. 238. Roverium in Reomao pag. 29. Diplomata Belgica Miræi lib. 1. cap. 8. &c.

Mundiburdia dicta præterea ipsa Imperatorum ac Regum Diplomata, quibus Ecclesiæ ac Monasteria in eorum *Mundiburdio*, seu tuitione ac defensione ponuntur: ut apud Ughellum tom. 2. pag. 569. 645. 708. tom. 7. pag. 1311. 1334. & aliis. Papias: *Mundiburdia, Regum vel Principum sunt præcepta.* Quo spectant ista ex Vita S. Hermelandi Abb. *Si autem pro parva retributionis intuitu Monasterium ædificare desiderat, hortor ut regalibus eum manibus tuendum committat, & ut Regis clementia talem præceptionem facere dignetur, ut nulla alia potestas maligno instigatus spiritu, omni dominationis occasione sublata, molestiam habitantibus in eo ingerere audeat, quatenus Regali defensi præsidio, pro ejus totiusque sui Regni pace, libere, remota pravorum impulsione, Christi interpellent clementiam.*

¶ MUNBURNARE, Tueri, regere. Charta an. 1264. tom. 2. Hist. Eccl. Meld. p. 166. *Mittent duos fratres ecclesiæ suæ in dicta domo ad servandum & Munburnandum domum prædictam & omnia bona ipsius.*

¶ MUNDIBURGIS, Quod à curte dominica dependet, ejus pertinentiæ, appenditiæ. Hist. Novientens. Monast. apud Marten. tom. 3. Anecd. col. 1132. *In Visvilre quæ est in pago Prisiacensi curtis dominica cum omni Mundiburge sua, ecclesia videlicet cum decimis suis, salica terra, mansus serviles & censuales, &c.* Ibidem, ubi aliæ curtes recensantur loco *mundiburge*, legitur *pertinentiis, appenditiis, consequentiis, utilitatibus*; unde genuina vocis *mundiburge* notio accipienda videtur.

¶ MUNDICINA, Id quo aliquid tergitur, mundatur. Apuleius in Apologia: *Nam petisse eum à me aliquid tersui dentium, versus testantur:*

Calpurniane, salve, properis versibus.
Misi, ut petisti, Mundicinas dentium.

MUNDICORDIS, unica voce, Mundus corde, in Vita Alcuini num. 9. [Occurrit præterea apud S. Bernardum Serm. de S. Martino, in Vita vener. Idæ tom. 2. Aprilis pag. 168. & in Actis S. Veroli tom. 3. Junii p. 383.]

¶ MUNDICULUS, Idem qui infra *Mundilio*. Concil. Trevir. an. 1152. apud Marten. tom. 7. Ampliss. Collect. col. 72. *Super Mundiculos vero minister ecclesiæ & advocatus placitum tenere debent, & ecclesia totum censum habebit... Idem vero de placito fabrorum, ecclesia videlicet medietatem quæstus recipiet.*

¶ MUNDIFICATIVUS, Purgando, mundando aptus, apud Matthæum Silvaticum. Vide supra *Mundificatus*.

¶ MUNDILIA, Italis *Mondiglie* sunt purgamenta, Gall. *Epluchures*; hic vero frumenti excreta intellige, Gall. *Criblures*. Statuta Astens. cap. 17. fol. 25. *Teneatur Potestas sine tenore facere jurare omnes pistores, & pistorissas*

nissi .. quod non immiscebunt legumina, neque filiginem; neque Muadiliam *vel barbareatum cum frumiato.*

¶ Mundilla, Eadem notione. Bulla Beoedicti XII. PP. an. 1337. in Tabular. S. Victoris Massil. *Debeant sal-vere blada sic mundata & munda quod de centum sextariis non oporteat fieri immunditias seu Mundillas ultra unum sextarium.*

MUNDILIO. Charta Adalberonit Episcopi Metensis, apud Meurissium: *Statuimus quoque ad usus fratrum in prædicto sancto loco Deo militantium quandam daglam in finibus villæ nostra sitam, nomine Purnedo, ubi etiam* Mundiliones *plurimi B. Araulphi commanent, atque commaneates eandem supradictam daglam legitima sanctione custodiunt ac procurant, quatenus à præsenti die & deinceps supra memorati servi Dei inibi degentes teneant, possideant, liberamque in omnibus habeant potestatem quidquid ex illa voluerint agendi.* Vox ejusdem, ut videtur, originis qua est *muadius*, tutor, qui aliis *mundio*. Vide *Muadium*.

☞ Vocis quidem origo repetenda videtur à *Mundium*, tutela, defeosio, patrocinium; ea vero non tutor ipse, sed qui sub tutela est, significatur: de iis quippe servis hic agitur qui patronos habebant perinde ac liberti, quippe *Aldii, Fiscalini*, vel *Liti* nuncupabantur, ad rurales præsertim operat addicti, licet aliqua jam libertatis specie donati essent. Hæc præter allata non obscure ionuit Charta an. 765. apud D. Calmet tom. 1. Histor. Lotharing. col. 283. *De omnibus Muadilionibus, quos in Wormaciensi regione damus, veniant quinque solidi, & octo denarii in missa S. Martini, & in anno tria placita non jussa in Flammersheim curte requirunt.* Alia an. 1101. ibidem tom. 2. col. 267. *Mundiliones quoque annali placito debeant interesse & nullum jus debent advocato persolvere.* Vide *Mundiculus*.

¶ MUNDILLA. Vide *Mundilia*.

¶ MUNDIO. Vide *Mundium*.

¶ MUNDITENENS, unica voce, Mundi rector, apud Tertull. lib. adv. Valentin c. 22. *Et tamen diabolum quoque opus Demiurgi affirmant, & Muaditenentem appellant.* Occurrit prætere a apud eumdem lib. 5. adv. Marc. c. 18 & lib. de Fuga c. 12.

MUNDITER Jurare, secundum veritatem, in Lege Longob. lib 1. tit. 55. § 14.

MUNDITIAS Facere, Scopis purgare, mundare: vox Monachorum præsertim: *Balaier, Nettoier.* Plautus in Sticho:

Munditias volo fieri, afferte scopas.

Regula S. Beoedicti c. 35. *Egressurus de septimana, sabbato Munditias faciat.* Bernardus Monac. in Consuetud. Cluniacens. mss. cap. 48. *Die vero sabbati facient Munditias, quod est bene lavare cum scopis fontem claustri, atque lavatorium, & mundare pavimentum necessarium*, Capitula Monachorum ad Augiam directorum cap. 10. *Ut in sabbato, quando Muaditias facere solent, pedes cum silentio laveat, &c.* Chrodogangus Metensis Episc. in Regula Canon. c. 9. *Muaditias vasorum faciat, & vasa ministerii sui, quæ ad ministrandum accepit, sana & munda cellario reconsignet.* Vita B. Steph. Abb. Obasio. c. 30. *Vestes abluere, domos scopare, & cæteras Munditias sollicite exercere.* Kero Monachus: Munditias, *bresmida.* Ardo in Vita S. Benedicti Abbatis Anianæ c. 2. n. 8. *Munditias Monasterii, quoties opportunitas expetiit, exercuit.* Vide Vitam S. Marinæ c. 4. & Joannem Abb. S. Arnulphi in Vita B. Joaonit Abb. Gorziensis nu. 77. Statuta Guigonis II. Prioris Cartusiensis cap. 4. § 20. cap. 28. § 5. Statuta aotiqua ejusdem Ordin. 1 part. cap 13. § 7. *Mundare* porro vox in hac re propria. Ebrardus in Græcismo cap. 10.

Scoba domum mundat: scobs est quod mittitur extra;
Scobs est quod muado: quo scoba fit æde repello.

Gregor. Tur. lib. 9. c. 35. *Cur non sunt scamna hæc operta stragulis, aut domus scopis Mundata?*

Munditia. Leges Luitprandi Regis Longob. tit. 69. § 1. *Si quiscunque liber homo ancillam suam pro religione & Muaditia causa vestem religiosam induerit, &c.*

MUNDIUM, Mundio, ex Saxon. mund, Pax, securitas, protectio, tutela, tuitio, patrocinium, defensio; mundan, tueri, protegere. Apud Longobardos quævis feminæ in *mundio* erant, ac puellæ quidem in mundio ac tutela parentum, vel si deessent, agnatorum; feminæ vero nuptiali jugo devinctæ, in *mundio* erant maritorum. Quemadmodum olim feminæ erant in perpetua tutela apud Romanos, ut docet Ulpianus in fragm. institut. de tutelis. Lex Longobard. lib. 2. tit. 10. *Nulli mulieri liberæ sub regni nostri ditione Lege Longobardorum viventi liceat in suæ potestatis arbitrio, id est, sine Mundio vivere. nisi semper sub potestate viri, aut potestate curtis Regiæ debeat permanere: nec aliquid de rebus mobilibus aut immobilibus sine voluntate ipsius, in cujus Mundio fuerit, habeat potestatem donandi aut alienandi.* Adde Edictum Rotharis tit. 89. § 1. In Speculo Saxonico lib 3. art. 45. § 5. *Maritus est tutor uxoris post desponsationem.* Ita etiam Jure Francico, ubi *Mari & Bail* vulgo appellatur in Consuetudinibus municipalibus. De *mundio* puellarum agitur in eadem Lege Longob. lib. 1. tit. 9. § 12. 13. tit. 30. § 11. lib. 2. tit. 11. tit. 21. § 20 De *mundio* nuptarum, lib. 1. tit 17. § 5. tit. 30. § 2. (vir autem uxoris *muadium* ab ejus parente *acquirere* dicitur in Lege Alem. tit. 54.) De *mundio* Religiosarum, lib. 1 tit. 31. § 3. De *muadio* viduarum, lib. 2. tit. 6. § 1 tit. 37. § 1. Quo spectat Charta ex Tabulario Casauriensi: *Ego Helegrina filia quondam Caroli ... consensu & voluntate de filio meo Alisperto, in cujus Muadium ego permaneo ... venundavi, &c.* De *mundio* ancillarum agitur etiam lib. 2. tit. 12. § 9. tit. 21. § 11.

¶ Mundium. Capitul. Caroli M. an. 793. c. 12. *De mancipiis palatii nostri & ecclesiarum nostrarum nolumus Mundium recipere, sed ipsa nostra mancipia habere*, id est, *Pretium pro muadio*, ut habet Glossa interlinearis in uno codice regio, teste Baluzio.

Mundium Facere, Tutelam gerere, in Lege Longobard. lib 1. tit. 30. § 2. lib. 2. tit. 2. § 1. 2. tit 7. § 1. tit. 12. § 1 7. *Mundium suscipere*, lib. 1. tit. 9. § 12. lib. 2. tit. 12. § 9.

Causa de Mundio Liberæ, inter *Regales*, seu quæ ad Regem pertinent, accensetur, in Lege Longob. lib. 1. tit. 2. § 8.

Mundium, pro hæreditaria portione in bonis paternis, in Lege Longob. lib. 2. tit. 14. § 8. 9 15. tit. 35. § 3. 5.

Mundio Filiorum, Tutela, in Lege Aleman. tit. 51. § 2.

Mundiata mulier, quæ in mundio est. In Legibus Luitprandi Regis Longob tit. 68. inscribitur, *De Muadiata in sacramentum missa, &c.* Ita tit. 109. § 3. Ac Glossæ Isidori videntur legisse *mundiana*: *Freta vel Mundiana, de parente suo relicta.*

Mundium, Quævis protectio. *Ecclesia & Monasteria, & Senodochia, quæ ad Mundio palatii pertinent, aut pertinere debent*, in Capitul. 5. an. 819 c. 5. [*Quæ in Mundio palatii esse noscuntur, vel etiam in Muadio episcopi, vel ceterorum hominum*, in Capit. Pippini Reg. Ital. an. 793. cap. 18.]

MUNDMAN. Qui in *mundio* seu tutela alterius sunt, qui se alterius potestati commendant, idemque qui *Commendati*: ex *muad*, tutor, protector, & *man*, homo. Laudum seu sententia lata an. 1258. apud Maximilianum Henric. in Apolog. pro Archiepisc. Colon. 21. *Item quod diversi cives & potentes recipiunt, & recipere* con-

consueverunt populares & impotentes in suam protectionem, nominantes vulgari nomine Muntman: Ita quod quando tales populares delinquant, clandestina servitia dant potentibus, & ob hoc ipsorum excessus defendunt. Charta Caroli M. in Monumentis Paderbornensibus pag. 325. *Omne regale vel sæculare judicium super servos suos, & liddones, & liberos, malman, & Mundman, & omnes utriusque sexus homines, &c.* Charta Friderici II. Imper. an. 1219. de Juribus ac privilegiis civitatis Norimbergensis, apud Goldastum: *Quicunque civis antedictæ civitatis fecerit se alienjus Muntman, tam civis ille, quam qui hoc modo receperit eum, gratiam nostram demeruit, & in utroque pax non violatur.* Adde ejusd. Imp. an. 1230. pro Privilegiis urbis Ratisponensis, in Metropoli Salisburgensi tom. 1. p. 140. *Statuentes, ut singuli potentes de civitate sua, qui vassallos sibi faciunt ad turbandam pacem civitatis, qui Mundman vulgariter nominantur, ad munitionem civitatis dent 10. libras, nihilominus à fidelitate præscita relinquentes hujusmodi absolutos.*

¶ MUNDOBARDIA, Tutela nobilis pupilli, Gal. *Garde noble*. Charta Friderici II. Imp. ann. 1235. apud Ludewig. tom. 2. Reliq. mss. p. 220. *Cum nos concesserimus Gottofredo de Hohenloe fideli nostro Mundobardiam filiorum & bonorum quorumdam Rudolphi de Kiselow qui in servitio nostro decessit &c.*

MUNDUALDUS, Tutor, qui tenet in *mundium*, in Lege Longob. lib. 1. tit. 16. §. 8. tit. 17. §. 5. tit. 30. § 11. tit. 33. §. 3. lib. 2. tit. 2. §. 4. tit. 6. §. 1. tit. 8 §. 2. tit. 37. §. 1. *Defensor Legibus constitutus*, dicitur l. 1. tit. 30. §. 13. *Si quis alienam sponsam rapuerit, aut patri ejus, aut ei qui legibus defensor esse debet, eum lege sua eam reddat.* Tabularium Casauriense: *Ego Adelberga filia quondam Luponi, consentiente mihi Sigalfo filio & Mundualdo meo, concedo ad usum fruendum vobis, &c.* Alio loco: *Vere ipsam Gundi uxorem habeo, eo quod mihi eam ad legitimum matrimonium tradidit Amelfredus filius ejus, cum Mundualdo sua.* Et infra: *Et prædictus Amelfredus Mundualdus qui in hac illicita conventione consentiens fuit.* Notitia Judicati an. 1061. ibid. *Tunc ista Purpura per consensum de Odemundo Mundualdo suo manifestavit & dixit.* Charta Richildæ Comitissæ an. 1025. in Bullario Casin. tom. 2. pag. 77. *Bonifacius marchio jugale & Mundealdo meo.* Vide Ughellum tom. 1. part. 2. pag. 171. tom. 3. pag. 785. &c. Statuta mss. Caroli I. Regis Sicil. cap. 141. ubi de feminis deceptis: *Mais il puet avoir la presence d'autres juges, ou de lor Modoals, ou de lours parens, &c.* [Vide *Frea* 1.]

¶ MONDOALDUS, Eadem notione, in Charta an. 1033. apud Murator. delle Antic. Estensi p. 98. *Adrleyda... filia quondam Bosoni Comitis... ipso namque jugale & Mondoaldo meo michi consentiente & super confirmante, &c.*

¶ MUNDUALDUS, Procurator, quia partes alterius tuetur. Constitut. Caroli II. Reg Siciliæ lib. 2. tit. 44. Edit. 1560. pag. 189. *Mulieres Longobardorum seu Francorum jure viventes, in judiciis tantum restituendas esse sancimus, cum per negligentiam vel fraudem Mundualdorum seu procuratorum suorum, enormiter læsæ probantur.*

MUNDUALDUM, Idem quod *Mundiburdum*. Charta Ugonis & Lotharii Regum Italiæ c. 934. apud Ughell. tom. 2. p. 123. *Constituimus ut... omnia sub nostræ tuitionis Mundualdo, quieto ac pacifico ordine habeant atque possideant* Alia Lamberti Imperatoris an. 898. ibidem p. 124 *Eam recipientes sub nostræ tuitionis Mundua do, &c.*

1. MUNDUS, vulgo *Sæculum, le Siecle*. Epitaphium Afrodites Christianæ laudatum à Grutero p. 1177. & à J. Sponio in Itin. pag. 14. *Restitit hæc Mundo, semper cœlestia quærens, &c.* Walafridus Strabo lib. de Reb. Eccles. c. 31. *Habet Mundus veredarios, commentarienses,... habet Ecclesia acolytos, lectores, &c.* Ita apud Pallad. in Hist. Lausiaca c. 54. κόσμος usurpatur pro eo quod *sæculum* Latini Patres vocant: Ἠρώτα δ'αυτ τὰ ἐν τῷ κόσμῳ πραττόμενα. Hinc Κοσμικός, apud eumdem Palladium c. 61. 68. & alios, qui Latinis

MUNDIALIS, Sæcularis. Glossæ Isid. *Mundialis, homo mundi statu*. Leg. *in mundi statu*. [Charta ann. 1069. in Archivis S. Victoris Massil. *Frater autem Aicardi juvenis, Mundialis ac sæcularis animi, &c.* Constantius in Vita S. Germani Autissiodor. ubi de S. Genovefa: *Ceterum universa alia Mundialis pulchritudinis ornamenta, auri gemmarumve compacta fulgoribus, numquam tuis vel collo vel digitis inferri patiaris?* Adde Monast. Anglic. tom. 1. pag. 52.] Prudentius Peristeph.

Ductor aulæ Mundialis ire ad aram jusserat.

¶ MUNDANALIS, Eadem notione. S. Ildephonsus in Addit. ad S. Isidor. de Viris illustr. tom. 3 Concil. Hispan. p. 80. *Sicque post lucis Mundanalis occasum, in basilica S. Leocadiæ tenet habitationem sepulcri.* Charta an. 1414. apud Stephanot. tom. 2. Antiquit. Occitan. Bened. mss. p. 497. *Porro nos Geraldus memoratus episcopus considerans quod corpora humana sine aliqua Mundanali sustentatione in terris non possunt vivere, &c.*

¶ MUNDANUS, Laicus. Charta Roberti Comit. Arvern an. 1286. apud Baluz. tom. 2. Histor. Arvern. p. 122. *Per quemcumque judicem ecclesiasticum seu Mundanum.* Alia an. 1329. in Tabular. Eduensi: *In omni loco dominationis & alio quovis & coram quibuscumque judicibus ecclesiasticis & Mundanis.* Literæ an. 1313. apud Rymer. tom. 3 p. 461. *In quacumque curia ecclesiastica vel Mundana.* Ita to. 10. p. 122. & Ordin. Reg. Fr. to. 3. p. 159.

¶ MUNDIALES, pro Homines. Glaber Rodulphus apud Duchesn. tom. 4. Hist. Franc. p. 36.

Plasmator parce mæstis Mundialibus,
Succurras fletus intimis doloribus:
Pascat marentes singultuum gemitus,
Humanum decus dum rapit interitus.

MUNDIALES HISTORICI, apud Sulpicium Severum l. 2. Hist. Utuntur præterea S. Hieronym. Epist. 17 Rusticus Episcop. Burdegal. in Epist. ad Eucherium, Victor. Utic. lib. 3. Salvianus lib. 1. de Gub. Dei, Joan. Diac. in Vita S. Gregor. PP. Odo Cluniac. in Vita Geraldi l. 2. cap. 1. Theoder. Mon. in Histor. Invent. S. Celsi Episc. Trevir. cap. 1. num 10. Wolfardus Presb. lib. 2. de Vita S. Walburgis cap. 3. num. 17. Eadmarus lib. 2. Vitæ S. Anselmi Cantuar cap. 38. Concil. Hispal. II. cap. 1. 3. Gildas de Excidio Britan. Philippus Eystetensis in Vita S. Willibaldi cap. 7. Vita S. Aviti Episcopi Viennensis num. 4. Vita S. Pauli Episcopi Virdun cap. 1. &c. Ἄρχοντες κοσμικοί, in Constit. Apostol. cap. 23. *Sæculares potestates*, Dionysio Exiguo, &c. Apud Tolosanos, *Mondi* vocantur, præcipui è civitate adolescentes delicate vestiti & viventes, quasi *mundiales*.

¶ MUNDANITAS, Vanitas, mundi amor Vita B. Colettæ tom. 1. Martii pag. 577. *Cujus quidem Principis ... Mundanitas conversa fuit in religiositatem.*

MUNDIALITAS. Arnoldus Lubec. lib. 3. c. 9. de Monachis: *Refrixit caritas, subintravit Mundialitas.*

MUNDIALITER, [apud Tertull. lib. de Resur. carnis c. 46. &] apud Fulbert. de Ortu S. Mariæ.

MUNDALIA, apud Ruricium lib. 2. Epist. 42.

¶ 2. MUNDUS, Muliebris supellectilis. Lex Alaman. inter Addit. c. 30. *Si maritus uxorem suam dimisit, quadraginta solidos ipsi componat, & de Munde suo non habeat potestatem, & omnia ei reddat quod ei per legem obtingit.* Eleganter Tertull. *Mundum* muliebrem sic describit lib. 1. de Cultu fæm. c. 4. *Habitus feminæ duplicem spe-*

speciem circumfert, cultum & ornatum. Cultum dicimus, quem Mundum muliebrem vocant: ornatum quem immundum muliebrem convenit dici. Ille in auro, & argento & gemmis, & vestibus deputatur: iste in cura capilli, & cutis, & earum partium corporis quæ oculos trahunt.

¶ MUNDUM neutr. gen. Eadem notione, apud Nonium ex Lucilio: *Legavit quidam uxori Mundum omne, penumque.*

MUNEGMA. Fragmentum Petronii: *Tu læticulosus, nec Munegma argutâ snasus ficilis.*

MUNERA. [Ciborium, quo altare tegebatur. Vide in hac voce.] Ademarus Cabanensis in Abbatibus S. Martialis Lemovic. de Abbate Stephano: *Hic composuit super altare Salvatoris Ecclesiam ex auro & argento, quam vocant Muneram.*

MUNERARE, Honorare, *Honore Principatus Muneramus*, in lege 3. Cod. Th. de Princip. agent.

¶ MUNERARIUM, f. Villa, prædium rusticum. Vita S. Turketuli sæc. 5. Bened. p. 503. *Transiens itaque venerabilis Cancellarius... regali sanguine generosissimus ... sexaginta Munerariorum dominus, divinâ gratiâ disponente, &c.*

MUNERARIUS. Gloss. Gr. Lat. φιλότιμος, *Ambitiosus, Munerarius, liberalis.* Eædem Glossæ: Ἀγωνοθέτης, id est, *qui gladiatorium munus impendit*, in leg. 2. Cod. Th. de Gladiator. Cujus vocis primum auctorem facit Augustum Quintilianus lib. 8. Vide Columellam lib. 7. c. 7. Hieron. Epist. 26. *Munerarius pauperum & egentium candidatus, sic festinat ad cælum.* [Ubi *Munerarius* idem qui eleemosynarum distributor. Gloss. vetus ms. Sangerman. *Munerarius, qui munera dat.* Johannes de Monsterolio Epist. ad Petrum & Gontherum præceptores suos, apud Marten. tom. 2. Ampliss. Collect. col. 1400. *Sed Munerarii, animus erat designatori vocabula dicere, de ærario publico aut thesauro Regis supra modum curant.*] Adde Passionem S. Mariæ Mart. num. 4.

¶ MUNERATIONES SACRÆ, id est, *Sacræ largitiones*, apud Symmachum lib. 10. Epist. 43.

¶ MUNERATOR, Qui spectaculo, quod *munus* vocabant, præsidebat. Aldelmus de Virg. c. 19. *Igitur urgente Muneratorum decreta, SS. Martyres in circi spectacula terdenis cuparum gremiis traduntur.*

MUNERBA, Lagenæ vel urcei species. [Sic cucurbitæ cujusdam fructum appellant, qui nostratibus vocatur *Callebasse*, in urcei modum cavari solitus, etiam ab antiquis. Plinius lib. 19. c. 24. *Cucurbitarum numerosior usus ... Nuper in balnearum usum ventre urceorum vice, jampridem vero etiam cadorum ad vina condenda.*] Itinerar. S. Willibaldi: *Quando erat in Hierusalem, emebat sibi balsamum, & replevit unam Munerbã. Tulit igitur unam Munerbam quæ fuit concava, & habuit linum: & illam replevit de petræ olea, & fecit intus in Munerbam, & fecit illam cannam parvam Munerbæ, ita ut in margine ambæ similes essent, & sic claudebat os Munerbæ.*

MUNERIUS, Molendinarius, ex Gallico *Musnier*. Occurrit in Tabulario Ecclesiæ S. Laudi Andegavensis, f. 92. [& in Vita S. Philippi Archiep. Bituric. apud Marten. tom. 3. Anecd. col. 1936. & 1937.]

¶ MUNGOS, Nomen cujusdam animalis Indici, quod ad plantam quamdam qua libenter utitur translatum est. Vide Diarium Trivolt. mensis Octob. an. 1715. pag. 1844.

MUNIACI. Papias: *Munia, officia civitatum, tributa. Muniaci, Regis Consiliarii.* Glossæ antiquæ mss. *Muniaces, Regis Consiliarii.*

MUNICEPS, πολίτης, in vett. Gloss. Will. Brito in Vocab. ms. *Municeps, & Municipalis & Muniparis, omnia dicuntur in eodem sensu: hoc enim nomine censentur Castellani in municipio nati & permanentes, & etiam stipendiarii, qui pro custodia municipii munia capiunt, & etiam originales, &c.* Certe pro *Castellanis*, seu Castellorum præfectis, non semel usurpat Ordericus Vitalis, lib. 4. p. 532. *Guillelmum de Firmitate, aliosque Regis Municipes expugnant & ejiciunt.* Lib. 11. p. 805. *Consul de Mellenta per partem Yvonis, qui Municeps erat & Vicecomes, & Firmarius Regis, callide intravit.* Et p. 822. *Alii quoque Municipes per totam Normanniam à Duce absoluti sunt, eoque annuente, ante omnia, reddentes municipia, triumphatori reconciliati sunt.* Adde pag. 807. 818. 853. 856. 857. *Castrorum municipes vel domini*, apud Hariulfum lib. 4. Chron. Centul. cap. 21. initio. Vide Guibertum lib. 1. de Vita sua c. 7. & Galfridum Monemuthensem lib. 2. cap. 4. Vide *Mansionet*.

¶ MUNICIPALIA GESTA, Instrumenta publica. Charta an. 8. regni Theoderici tom. 2. Annal. Bened. p. 702. *Præfatam vero donationem, nequaquam civiliter gestis Municipalibus alligare curavimus, & omnino decernimus, ne alioquin in tam ob hunc casum quisquam valeat repetere.*

MUNICIPATUS, Castellania. Ordericus Vitalis l. 4. p. 522. *Hugoni vero de Grentemaisnilio Municipatum Legrecestræ commendavit.*

¶ MUNICIPATUS, Præfectura. Vita S. Præjecti sæc. 2. Benedict. p. 640. *Genesius eo tempore vir illustris & generositate pollens opibusque opulentus, in præfata urbe* (Arvernorum) *Municipatum obtinebat.*

¶ MUNICIPIUM, Castrum, castellum muris cinctum. Sugerius in Vita Ludovici Grossi apud Duchesn. tom. 4. Hist. Franc. p. 284. *Terram ejusdem Burchardi depopulans, Municipia & incurtes præter castrum subvertens, pessumdedit, incendio, fame, gladio contrivit.* Vita S. Norberti to. 1. Junii pag. 854. *Et coegerunt eum ut ascenderet quoddam Municipiũ, quod ab Imperatore Ottone ibi constructum erat antiquitus, loco turris cujusdam ecclesiæ.*

MUNICEPS, *Telonearius, minister, vel civis*, in Glossis Isonis Magistri.

¶ MUNICIO. Statutum Johannis Reg. Franc. an. 1358. tom. 4. Ordinat. p. 188. *Quod cum oblacione predicta cessans penitus omnia alia subsidia ac etiam mutua tam universitatum quam personarum, nec non Municiones & missiones propter hæc servientium gratis ab eis procederent.* Ubi *servientes* seu apparitores, qui in debitorum ædes tributa exacturi immittebantur, intelligit D. Secousse. Mallem ego accipere de expensis cibariis aliisve quæ pro iis exactoribus fiunt, & a quibus eximuntur cives. Vide *Munitio* 1.

¶ MUNICIUM, Quidquid usui humano necessarium ad victum. Charta Alfonsi Reg. Castiliæ apud Stephanot. tom. 3. Fragm. Hist. mss. *Dono & concedo totum portagium, & de lignis omnibus & de omni madera, & de sale & de carbone & de omnibus aliis Municiis quæ per barrium S. Johannis transeunt.* Vide *Munitio* 1.

MUNIE. Chronicon Andrense: *Anno 1161. præfato Domino Petro Munié, id est, parvo, ad regimen hujus loci destituto, sicut credimus, transmisso, &c.* Legendum videtur *Munio*, id est, Monachulus: quippe Picardi pueros chorales symphoniacos *Moinots* vocant.

¶ MUNIFER, *Qui munera fert.* Gloss. Isid. *Munifex, munera dans*, in vet. Gloss. mss. Sangerm. Vita S. Abundii tom. 1. Aprilis p. 91. *Unde summa præconia tuis studiis & meritis paria, non de artifice eloquentia, sed de Munifico sapientia, quæ dedit lapidi latices fundere.*

¶ MUNIFICARE, Munera largiri. Dudo apud Duchesnium Hist. Norman. p. 71.

Illum ditabit locupletans, Munificabit.

MUNIFICATIO, Munus, *munerum* præbitio. Isidorus Pacensis Episcopus in Chron. æra 750. *Diversisque Munificationibus remunerando sublimant.*

¶ MUNIFICENTIA, *Publicum opus*. Gloss. Isid.

MUNIFICES, Milites gregarii *qui munia facere coguntur*, diversi à *Principalibus qui privilegio muniuntur*, apud Vegetium l. 2. c. 7. Ammianus l. 16. *Munificis militis & fortuito cibo contentus*. Glossæ vett. *Munifex*, λειτουργός. Glossæ antiquæ mss. *Munerarius, munera dans, Munus faciens, i. officium aliquod*.

MUNIFICIA, pro *Munificentia*, nisi ita legendum sit, in Histor. Translationis SS. Rognoberti, & Zenonis c. 18. *Qui tantis Munificiarum suarum rebus exornando Ecclesias Dei, &c.*

¶ MUNILIA, Papiæ, *Pectoralia equorum, vel ornamenta in cervice mulierum*; pro *monilia*.

¶ MUNIMEN, Defensio. Concil. Ovetense inter Hispan. tom. 3. pag. 159. *Qui ipsum locum muro firmissimo, montium videlicet Munimine vallavit*.

¶ MUNIMEN SIGILLI, Sigilli impressio, appositio. *Et ut hoc firmum & stabile permaneat præsentem cartam sigillorum nostrorum Munimine confirmavimus*. Frequens hæc formula in veteribus Chartis, qua authenticæ probantur.

MUNIMEN VILLÆ, Historia Archiep. Bremensium an. 1142. *Concessit etiam omnes colonos Ecclesiæ ab omni censu, expeditione, villæ vel urbis Munimine & petitione precaria immunes & liberos*. Vide *Fossatum*, *Muragium*.

¶ MUNIMENTUM, MUNIMENTATUS, Vide *Munimina*.

MUNIMINA, MONIMINA, MUNITIONES, Privilegia, Præcepta, Diplomata Principum pro Ecclesiis & in earum favorem, quod iis ea muniantur adversus invasores bonorum Ecclesiasticorum. Charta Ludov. Ultramarini Reg. an. 938. ex Tabulario Humolariensi: *Iſdem vero Comes nostræ ditionis eandem* (Abbatiam) *obtulit, eo scilicet ratione, ut præcepto nostræ auctoritatis ita hanc muniri juberemus, quo absque ulla omnino diminutione, & sine alicujus subjectione Abbatis regulari concessu inviolabilis in perpetuum permaneret*. Charta Karlomanni Regis ex Tabulario S. Crucis Pictav. *Munimina Chartarum*. Petr. Diac. lib. 4. Chron. Casin. c. 70. *Simul etiam & Munimina nostra secum deferens*. Cap. 89. *Revolvite Casinensis Cœnobii Munimina, ejusque libros perscrutate*. Vide eumdem cap. 111. Notitia Judicati sub Conrado I. Imp. apud Ughellum tom. 7. p. 1417. *Ostenderunt ibi in judicio Monimen unum, id est, doctum* (leg. *documentum*) *de prædicta Ecclesia, &c.* [Placitum an. 829. apud Murator. tom 2. part. 2. col. 375. *Dixerunt quia & Monimina & testes exinde habemus, & præsentialiter ostendimus, & ipsa Monimina præ manibus ostenderunt, & cum ipsa Monimina relegi fecissemus, continebatur in eis qualiter, &c.*] Occurrit non semel in Legibus Luitprandi Regis Longob. tit. 35. §. 1. 2. in Capitulari Adelchisi Principis Beneventani c. 4. 7. & in Capitulari Radelchisi Princ. c. 18. 21. apud Falconem Benevent. S. Sophiæ p. 602. 605. &c. in Chronico Farfensi pag. 653. 656. &c. apud Ughellum tom. 1. p. 1100. &c.

MUNITIO, apud Greg. M. lib. 12. Epist. 2. lib. 3. Epist. 43. lib. 9. Epist. 24. Charta Pandolphi Ducis Benevent. in Chron. S. Sophiæ: *Ut concederemus in eodem Monasterio cuncta .. de quibus petiit à nostra Excellentia Munitionem fieri, &c.* Hinc emendandæ, ni fallor, Glossæ Isidori: *Mulitiones, ardicuum, ferretum, sive constitutionis*. Sic enim legendum puto: *Munitiones, archivum, secretum, constitutiones*.

MUNIMENTUM. [Vocabular. utriusque juris: *Munimenta dicuntur probationes & instrumenta quæ causam muniunt*. Charta an. 1381. apud Rymer. tom. 7. pag. 338. *Cartæ, scripta, Munimenta, rotuli, evidentiæ, &c.*] Matth. Paris: *Episcopus itaque cum Munimentorum inspectionem habere non potuit, &c.*

¶ MUNIMENTATUM SCRIPTUM, Subscriptione munitum. Acta S. Nennocæ tom. 1. Junii p. 411. *Sue donationis scripta Munimentata bullataque, &c.*

MUNIONES, Defensores munitionum. Ordericus Vitalis lib. 9. pag. 739. *Pugnaces urbis Muniones pondus Turcani belli tota die sustinere, &c.* Lib. 10. *Belesmensis itaque Munio ad hæc promptus oppida nova condidit, & antiqua præcipitibus fossis cingens ad modum firmavit .. Custodes munitionis*, qui mox *muniones*, lib. 11. pag. 806. *Simonialis munio*, de quodam Abbate simoniaco, pag. 817. & lib. 12. *Robertus de Candos Munio Regis dangionis*. Lib. 13. pag. 907. *Dum in arcem Sappi impetum facerent, & Muniones illius acerrime resisterent, &c.* Vide *Municeps*.

¶ MUNIPARIS. Vide *Municeps*.

¶ MUNIS, Officiosus, qui munia lubens præstat. Festus: *Munem significare certum est officiosum; unde e contrario immunis dicitur, qui nullo fungitur officio*. Vide Lexicon Martinii.

¶ 1. MUNITAS, f. Mansio, Gall. *Sejour*, vel, ut conjectant docti Hagiographi, Exactio pecuniaria. Vita S. Meinwerci tom. 1. Junii p. 528. *Denique contra jus & fas ubique fidelium res invadens & diripiens .. quodam tempore iter suum ad monasterium Herivordiæ direxit, faciensque ibi magnam Munitatem, Sanctorum ibidem requiescentium & suæ sororis abbatissæ nomine Godestis, & congregationis S. Mariæ thesaurum confregit, & inde plus justo pecuniæ detraxit*.

¶ 2. MUNITAS, pro Immunitas. Arbitramentum Rodulfi Reg. apud Schilt. in Gloss. Teuton. ex Frehero: *Quæstiones etiam, quas ab his, qui extra civitatem, quæ vulgo dicitur Munitate, spectantibus habitant, ante cameram præpositi abbatis deduci contigerit*. Charta Radulfi episc. Leodiensis an. 1170. apud Marten. to. 1. Anecd. col. 492. *Reverentia legum longe à se posita, Munitates atrii frangunt*. Infra: *Quasi nolint ecclesias Dei ob sacras Munitates ardere*. Vide *Dextri* & *Munitas*.

¶ MUNITAS, Charta immunitatis. Diploma Ludovici Reg. Franc. an. 877. apud Leibnit. tom. 2. Script. Brunsvic. p. 373. *Si vero persona qualibet posterorum nostrorum, quod minime fore credimus, hoc nostræ concessionis Præceptum irrumpere tentaverit, & quod in Munitatis & electionis à nobis concessa scripto continetur violandum decreverit, Dei omnipotentis iram incurrere se nullo modo dubitet*.

¶ 1. MUNITIO, Omnis generis annona, cibaria, Gall. *Vivres, Munitions de bouche*. Comput. an. 1202. apud D. *Brussel* to. 2. de Usu feud. p. 160. *Pro famulo qui custodivit arietes & vaccas Munitionis, &c.* Infra p. 207. *Pro 3. festagiis & plena mina pisarum & fabarum ad Munitionem Feritatis*, 22. *s.* Computus an. 1334. tom 2. Hist. Dalphin. p. 284. *Expensæ factæ in terra Turris pro hospitio; imprimis liberavit pro 23. vaccis pro Munitione hospitii, &c. 24. flor. & dim. Item, in Munitione facta apud Lugdunum per fratrem Simonem, de speciebus, cera, clapinatiis, & pannis lineis, &c.* Acta S. Richardi Episc. to. 2. Junii p. 248. *Quatenus cives Munitiones in castra mitterent*. Vide *Municia* & *Municium*.

¶ 2. MUNITIO, Quo vestes ornantur & instruuntur, Gall. *Fourrure, Garniture*. Computus an. 1334. to. 2. Hist. Dalph. p. 278. *Item, Ugolino sutori pro Munitione robarum domini factarum ibidem, turon. 10. gran.* 10. Hinc

¶ MUNITA VESTIS, in Contractu matrimonii inter Fulconem de Fortia & Margaretam Bermunde an. 1349. ex Archivis D. de Flamarens: *Videlicet lectum & vestes competentes Munitas ad opus dictæ Marguaritæ*.

¶ 3. MUNITIO, Privilegium, diploma. Vide *Munimina*.

¶ MUNITIOSUS, Munitus, Gall. *Fortifié*. Tabul. S. Johannis apud Moret. Antiq. Navarræ p. 298. *Turres & Mo-*

& Munitiosa tutaque loca fabricare volentes.

MUNITIUM, Joan. de Janua: *Obsidio, unde*, inquit, *in 4. Regum dicitur: Rex Assyriorum non ingredietur urbem hanc, nec circumdabit eam munitio.* Vulgatæ Editiones habent *munitionibus*.

MUNITIUM, etiam dixit Guillelmus Apul. lib. 5. de Gestis Norm.

. . . Sed præsidiis Munitia tuta
A Duce dimissis, Castelli jura negavit.

MUNITORIA, *Præcinctoria, succinctoria*, in Glossis Isid. Joann. de Janua: *Munitorium, locus in quo sunt munimenta, vel ipsum munimentum.* Gloss. Lat. Gall. *Munitorium, Garnisons, lieu de Garnisement.*

MUNSTERIUM, *Munsterialis*. Synodus apud Celchyt, ao. 816. can. 2. *Sicut in libro Munsterialis habet.* Et mox: *Per Munsterium.* Et can. 11. *Aliquid alterius Munsterii ad se pertrahere.* Sed opinor legendum *Ministerium, Ministerialis*, nisi idem sit quod *Monasterium*, Gall. *Moustier.*

¶ MUNTATOR, Idem, Hearnio, qui fossor cunicularius, Gall. *Mineur*, in lib. nig. Scaccarii p. 142 *Rogerus, filius Odonis, tenet feodum unius militis & trium Muntatorum.*

MUNTMAN. Vide *Mundman.*

¶ MUNTO, Vervex. Vide *Multo.*

¶ MUNUA, Piscis genus, f. idem qui capito fluviatilis, seu mugil, Gall. *Munier.* S. Wilhelmi Constitut. Hirsaug lib. 1. cap. 8. *Pro signo Munuæ; generali signo præmisso, manum dextram extensam per medium pollicis, & indicis alterius manus, quasi ferenm trahere simulando.*

MUNUS, Ipsum Christi corpus mysticum, quod offertur per commemorationem veræ illius oblationis. Canon missæ: *Supplices rogamus & petimus, uti accepta habeas hæc dona, hæc Munera, hæc sancta sacrificia illibata, &c.* Rationem reddit ejusce appellationis Hildebertus Episc. Cenomanensis, de Officio Missæ:

Munera sunt, quoniam Deus hic donatur, & inde
Munerat auctorem, cui dedit auctor eas, &c.

Stephanus PP in Epist. ad Pipinum tom. 3. Hist. Franc. *Et Munera sancta, id est, Corpus Domini nostri J.C. in suis contaminatis vasibus, quot folles vocant, miserunt.* *Munerum illatio*, in Concilio Valeotino Hisp. an. 1254. c. 1. Greg. Tur. l. 7. Hist. c. 22. *Adprehende pallium altaris, quo sacra munera conteguntur, ne hinc abjiciaris.* Idem de Vita PP. c. 16. *Ventumque est ut sanctum Munus, juxta morem Catholicum, signo crucis superposita benediceretur, &c.* Fortunatus l. 4. de Vita S. Martini:

Immaculata Deo cum dona imponeret aræ,
Et Pater attonitus ceremonia diva sacraret,
Munera vel Christi benediceret ore Sacerdos.

Othlon. l. 2. de Vita S. Bonifacii Arch. Mogunt. *Attamen in Ecclesia, dum ad Communionem venerit, post omnium suppletionem erit ingressurus ad participandum Munus.* Concilium Lemovicense ao. 1031. sess. 1. *Facto consilio, cum ad horam confractionis dominici Corporis venisset, atque ex more Archiepiscopus benedictionem populo funderet, super B. Martialis nomine mentionem interseruit, ita dicens: Benedicat & custodiat vos omnipotens Deus, domumque hanc sui Muneris præsentia illustrare, atque suæ pietatis oculos super eam die & nocte dignetur aperire, amen.* Ubi Editor ad marginem perperam *numinis* reposuit. Anast. Bibl. in Histor Eccl. in Leone p. 133. *Comedentes de sacris Muneribus participabantur.* Ubi Theoph. ἐσθίοντες μετελάμβανον τῶν ἁγίων δώρων. Adde Gregor. Mag. lib 4. Dial. c. 60. Capitula Caroli M. lib. 7. c. 327 & l. 1. Sacrament. Eccl. Rom. c. 80. &c. Vide *Donum.*

MUNUS ECCLESIASTICUM, MUNUS ROGIFICUM, Charta Edmundi Regis Angliæ tom. 2. Monastici Anglicani p. 838. *Quinque mansos ... in hereditatem* (Athelnodo Ministro) *concedo, ea tamen ratione, ut omni anno in solennitate S. Martini, ad vetustam Ecclesiam beatæ Dei Genitricis, in Monasterio Glastingensium, quinque congios celiæ, & unum ydromelli, & triginta panes cum pertinentibus pulmentariis, & 15. congios frumenti reddat: insuper & omne sacrificium, quod nos dicimus Munus Ecclesiasticum, & opus Ecclesiasticum, & Munus Rogificum ab omni familia illius terræ reddatur, &c.* Ubi utrobique perperam *minus*, pro *munus*, editum. Est autem *Munus Ecclesiasticum*, panis qui benedicitur, ex quo particula desumitur ad sacrificium: *Rendre le pain benit.* Quid sit autem *Munus rogificum*, nondum percepi; [nisi præstatio sit, quæ ab ecclesiasticis quasi rogando exigebatur.]

2. MUNUS, Beneficium, feudum. Marculfus lib. 1. form. 12. *Dedit igitur prædictus vir ille per manum nostram jam dictæ conjugi suæ ill. villas nuncupatas ill. sitas in pago ill. quas aut Munere Regis, aut de alodio parentum, vel undecunque ad præsens tenere videtur, &c.* Ubi Bignonius *munere Regio*, per beneficium Regis, quod postea feudum dictum est, interpretatur. Guntherus lib. 1. Ligurini:

Si patris dominum vassalli filius acri
Læserit offensa, festinet providus illum
Conciliare pater. Quod si contemnat agendum,
Munere privetur. Si vero audire monentem
Filius indomita neglexerit aure parentem,
Non erit in feuda successor idoneus illo,
Ni prius accensam Domini placaverit iram.

PER MUNUS TRIPLEX SIMONIACUS. Landulphus de S. Paulo in Chronico Mediolan. cap. 9. apud Ughellum tom. 4. p. 179. *Et illico apprehendit cappam Grosulani* (Archiep. Mediolan.) *Ipsamque quassavit, dicens. Iste Grosulanus, qui est sub ista cappa, & non de alio dico, est simoniacus de Archiepiscopatu Mediolani per Munus à manu, per munus à lingua, per munus ab obsequio.* Conc. Aquisgr. ao. 816. c. 38. ubi de simonia: *Aliud est Munus ab obsequio, aliud Munus à manu, aliud Munus à lingua. Munus quippe ab obsequio, est subjectio indebite impensa: Munus à manu, pecunia est: Munus à lingua favor.* Ep. Episcoporum Synodi Carisiac. ad Ludovicum II. cap. 12. *Munus enim est à lingua, favor: Munus à manu, donatio: Munus ab obsequio, indebita subjectio.* Goffridus Vindocin. Opusc. 10. in triplicem simoniam definit: *Simoniam à lingua, simoniam à manu, & simoniam ab obsequio.* Mox addit, ubi de Abbatum consecrationibus quæ fiunt ab Episcopis, muneribus acceptis: *Est à lingua, cum publice recitatur illa promissio: fit à manu, quando charta, qua continetur, scripta ponitur super altare: fit ab obsequio, cum ipsum male promissum subjectionis obsequium servatur.* Vide Petrum Damian. lib. 2. Epist. 3. initio, Gregorium VII. PP. lib. 6. Epist. 34. Steph. Tornac. Epist. 51. & Sibertum Priorem S. Pantaleonis pag. 525. & pag. 530. ubi *trivium simoniæ* dicitur.

¶ 3. MUNUS, Pugna gladiatorum vel bestiarum, spectaculum, ab officio, quod munus est, dictum, quia in parentum funere exhiberi cœptum est, ut docet Tertull. de Spectac. c. 12. *Munus dictum est ab officio: quoniam officium etiam muneris nomen est. Officium autem mortuis hoc spectaculo facere se veteres arbitrabantur, posteaquam illud humaniore atrocitate temperaverunt. Nam olim quoniam animas defunctorum humano sanguine propitiari creditum erat, captivos vel mali status servos mercati in exequiis immolabant. Postea placuit impietatem voluptate adumbrare. Itaque quos paraverant, armis quibus tunc & qualiter poterant eruditos, tantum ut occidi discerent; mox edicto die Inferiarum apud tumulos erogabant: ita mortem homicidiis consolabantur.* *Hæc Muneri origo.* Passio SS. Perpetuæ &c. tom. 1. Martii p. 635. *Munere enim castrensi eramus pugnaturi.*

¶ 4. MUNUS, Præstationis vel *corvatæ* species, quæ sub nomine *muneris* exigebatur. Conventio inter Ludovic. Reg Sicil. & Arelatensem urbem an. 1385. ex cod. ms. D. *Brunet* fol. 4. v. *Omnes cives ... sint liberi & immunes ab omnibus pedagiis, vectigualibus* (sic) *& quibuscunque impositionibus, Muneribus ordinariis sordidis, vel extraordinariis.* S. Ambros. de Obitu Valent. *Rerum extraordinarium Munus.* Consule leg. 11. Cod. Theod. tit. 16. de Extr. sive sord. muner.

MUNUSCULARIUS, Ugutioni, *Qui pro munere servit, vel qui munus dat.* Unde Augustinus de Civit. Dei: *Tanquam Munuscularios vectigalium conductores.* *Munuscularios* vocat Joan. Sarisberiensis lib. 3. Policrat. cap. 11. 12. qui datis muneribus Magnatum favorem captant.

MURA, Specula. Monachus Paduanus l. 1. Chron. an. 1252. *Fossatis magnis districtum suum circumdederat, & super ipsa fecerat speluncas, quas Marchiani* (incolæ Marchæ Trevesinæ) *Muras appellant, in quibus erant die ac nocte speculatores.* Ubi videtur legendum *muas.* Vide in hac voce, & in *Merulum.* [f. etiam pro *Murta*, quod vide.]

¶ MURÆNULÆ. Vide *Murena.*

MURAGIUM, Vectigal ad muros urbium ædificandos, aut reparandos, ut *Pontonagium* ad pontes reficiendos. In Addit. ad Matth. Paris p. 132. *Si Rex concesserit alicui civitati vel burgo, quod possit accipere Muragium, vel aliquibus novum concedat telonium.* Fleta lib. 1. c. 20. §. 84. *De civibus & burgensibus capientibus Muragia sibi a Rege concessa aliter quam facere deberent.* Lib. 2. c. 50. §. 31 *Qui Muragium ad villam claudendam gravius receperint, quam concessum fuit.* Monast. Anglic. tom. 1. p. 722. *De Muragio, pontagio, pannagio, pavagio, passagio, &c.* Occurrit iterum p. 982. 993. & tom. 2. p. 827. Istius pensitationis ad muros perficiendos mentio apud Senatorem l. 9. Ep. 14. *Pro reparatione Murorum pecuniæ diversis Provincialibus dicuntur extortæ, cum tamen nulla exinde surrexerit promissa constructio.* Operatio murorum dicitur in Monastico Anglicano tom. 2. p. 286. 627. Ulatica Regni Majoricarum mss. *Statuimus in posterum quod omnes homines, nobilium sive capitalium, & ordinum Clericorum & Militum ... mittant & solvant partem suam ex bonis suis in reparandis & operandis muris & vallis civitatis Majoricarum, & in talabiis, & armamento maris & terræ, ad defensionem civitatis & regni Majoric.* Charta Jacobi Regis Majoric. ibid. *Volentes providere reparationi & Muri civitatis nomine Feasse, ... de rebus vel mercibus ascendentibus ad quantitatem 20. sol. & ultra, donent denarium Dei de mercibus de quibus consuetum est dari.* Concil. Avenionense an. 1209. c. 8. *Prohibemus ne ab Ecclesiis seu Religiosis domibus & Ecclesiasticis personis, sicut in quibusdam locis huc usque præsumptum audivimus, vicesimam partem annuorum redituum in posterum ratione Murorum, vel aliqua occasione laici extorquere præsumant.* Vide leg. 34. Cod. Th. de Op. publ. & novellam Theod. & Valent. de Pentapolis, & Harmenopul. lib. 2. tit. 5. §. 6 &c.

¶ MURAILLIA, Murus, à Gall. *Muraille.* Computus an. 1347. tom. 1. Histor. Dalphin. pag. 84. *Computum F. Chaberti de Aurtis ... de Muraillis in dicto monasterio constructis, ... quæ Muraillia data fuerunt per D. nostrum Dalphinum facere ad pretium &c.* Vide *Murayllia.*

MURALE. Ugutio: *Murale, idem est quod murus,* Gall. *Muraille,* Italis *Muraglia.* Henric. Huntidon. l. 8. p. 392. *Resonabant colles, resonabant urbis Muralia.* Gervas. Tilleberiens. de Otiis Imper. ms. *Ex tunc ergo* (Carolo Mag. regnante) *apud Latinos est terminata Græcorum potentia, Romaque nomen accepit amissum, non dominium, modico tamen contenta termino, nec caput orbis, ut assolet, sed umbra vetusti capitis dici potest, quod sic ab omni potentia evacuatur, quodque frena totius urbis tenuerat, tunc sua Muralia cohibere non sufficit.* [Bartholomæi Scribæ Annal. Genuens. ad ann. 1225. apud Murator. tom. 6. col. 439. *Civitatem Albæ usque ad Muralia & portas ipsius civitatis vastarunt.*] Ægid. Corboliensis lib. 1. Karolini ms.

... raptuque pedis Muralia nutant.

Idem lib. 3. de Medicaminib.

Incumbit pelago, suaque Muralia radit.

MURALIS, in Notis Tyronis p. 163.

¶ MURALHA, Murus. Charta an. 1413. ex Schedis D. *Lancelot*: *Ad complendum ordinationem factam super Muralha villæ Balnaolis & reparationem ejusdem.* Vide *Muraillia.*

MURAMEN, Murus, Italis *Muramento.* Charta an. 1239. [tom. 7. Spicil. Acher. pag. 271.] *Ita quod perpetuo Muramine inclusæ* (Monachæ) *maneant.* Vide *Murata* 1.

MURARE, Muro circumducere, muro oppidum munire. Concilium Narbonense sub Recaredo an. 598. *Die dominico nullam operam faciant, nec boves jungantur, excepto si in Murando necessitas incubuerit.* Ubi quidam reponunt *metendo.* Willelm. Brito lib. 10. Philippid.

Protinus Audrgavim nullo munimine cinctam
Ingressus, lapide incipit Murare quadrato.

Itali *Murare, fabricar muri,* ædificare, struere, muros ducere, dicunt. [Breviarium Histor. Pisanæ ad an. 1159. apud Murator. tom. 6. col. 172. *Anno 1159. in quarto Consulatu Cocchi, Pisani se in Murando semper tuentes, fecerunt quinque galeas ad guardiam maris, &c.* Memoriale Potest. Regiens. ad an. 1281. apud eumdem to. 8. col. 1149. *Factæ fuerunt duæ fornaces pro Communi occasione Murandi residuum muri dictæ civitatis.*] Vide *Murus.*

¶ MURARE, Munire, claudere. Memoriale Potest. Regiens. ad an. 1216. apud Murator. tom. 8. col. 1088. *Et illico ligna & trabes in fluvio submergi fecit, & ripam ipsius fluminis petrariis & manganis & aliis machinis Muravit, & castris lignorum.*

¶ MURARE VIVOS IN CRUCE, Ad muros crucifigere. Chron. Pisanum ad an. 1017. apud Murator. to. 6 col. 108. *Fuit Mugetus reversus in Sardiniam, & cœpit civitatem ædificare ibi, atque homines vivos in cruce Murare; tunc Pisani & Januenses illuc venere, & ille propter pavorem eorum fugit in Africam.*

MURARII, Murorum artifices. Eginhardus ann. 821. *Cum ... eum ad castella sua munienda artifices & Murarios mittenda juvaret, &c.*

MURARIUM. Gloss. Græco-Lat. Τρίβας, *Tritorium, Murarium.*

¶ 1. MURATA, Monasterium, proprie Sanctimonialium, muris undique obseptum, claustrum. Vita S. Justinæ de Aretio n. 3. *Ad quandam muratam, quæ tunc temporis juxta Ecclesiam S. Antonii facta erat, in qua sorores aliqua Deo servientes, accessit.*

2. MURATA, vox Italica, pro burgo muris clauso, Bulla Urbani VI. PP. apud Ughellum tom. 2. pag. 477. *Cum Ecclesia cathedralis ... posita sit & inclusa in citadella seu fortalitio, alias vulgariter Murata nuncupato, &c.*

MURATIO, Eadem ferme notione. Brompton. in Stephano Rege: *Ego vero de castris & Murationibus meis securitatem talem Duci ... consilio sanctæ Ecclesiæ feci, ut Dux me decedente per hoc damnum aut impedimentum regni incurrat.*

MURATOR, Confector murorum. Mamotrectus ad 4. Reg. cap. 25. *Trulla, instrumentum cementarii, sive Muratoris.* [Acta B. Michelinæ tom. 3. Junii pag. 936. *Septimo accedere debeant beccarii, barberii, Mu-*

rato-

ratores. Occurrit præterea in Statutis Vercell. fol. 212]

MURATUM, Murus. Acta Synodi Cicestrensis an. 1157. *Ipsum Hugonem in quodam castro suo, ... obsedit, valloque & castris undique circumdedit, omnemque illi egrediendi spem Murato inreclusit*. Sic enim ibi legendum. Acta Episcoporum Cenoman. p. 289. tom. 3. Analect. *Vinum quoque & Muratum juxta altare positum, nullum Deo & sanctis ejus dans honorem, violenter abstulit. &c.* Ubi videtur sumi pro Cancello altaris. [Marchisii Annal. Genuens. ad an. 1221. apud Murator. tom. 6. col. 425 *Insuper cophinum unum plenum lapidibus & Muratum ante faucem Vintimilii pro ipsa* (urbe) *claudendo demisit*. Occurrit rursum ibidem col. 1196]

¶ MURAYLLIA, Murus, a Gall. *Muraille* Computus an. 1324. to. 1. Hist. Dalphin. p. 132. *Computavit dictus cellarerius ... super Muraylliis per ipsum de novo facta in castro S. Saturnini*. Vide *Muraillia*.

¶ MURCA, pro Amurca. De S. Romano Abb. Jurensi tom 3. Febr. pag. 740. ubi de Evangelico amico qui tres panes ab amico suo postulat: *Quod licet ineffabili divinoque, ut diximus, præmicat sacramento, habet tamen in Murca remunerationis quæstum, etiam dum simpliciter servatur in littera*.

¶ MURCARE, MURCINARIUS Vide *Murcus*.

MURCUS Segnis, ignavus, mutilus. Iso Magister in Gloss. ad Prudentium: *Murcus, qui præcisum habet nasum*. Ammianus lib 15. *Nec eorum aliquando quisquam, ut in Italia munus Martium pertimescens, pollicem sibi præcidit, quos localiter*, (al. *jocaliter*) *Murcos appellant*. Innocentius I. PP. Epist. ad Felicem Nucerianum Episc. *Scripsisti in his Clericos quos constituas, non habere, aliquos vero Murcos, aliquos bigamos esse*. *Murciam segnem Deam* statuit Arnobius lib. 4. adv. Gentil. Hinc *Murcidus*, pro ignavo, apud Plautum & al. & *Murcinarius, mutilus*, in Glossis Isidori. Vide l. 5. Cod. Th. de Tyronib. & ibi Jac. Gothofredum, præterea Menagium in Amœnitat. Juris p. 12. Edit. Martini.

MURCARE UNGUES, Resecare ungues, apud Monachum Sangallensem lib. 1. c. 34.

¶ MURDIFICATIO, MURDRARE, MURDRATOR, &c. Vide *Morth*.

MURELDEN. Charta Waldemari Regis Daniæ an. 1326. apud Pontan. l. 7. Rerum Danic. p. 443. *Si aliquis incausatus fuerit quod alecia in aquis emerit, ipse tertia manu se purgabit, & hac de causa convictus Advocato nostro tantum tres Murelden tamen emendabit*.

¶ MURELEGINUS. Vide *Murilegus*.

¶ MURELEGIS, Cuniculus, Gall. *Lapin*, quia *Murilega* seu feli non dissimilis. Consuetudines & Assisæ Forestæ: *Licitum est abbati de Burgo S. Petri venari & capere lepores, vulpes & Murelegis, infra metas forestæ*.

¶ MURELLUS, Parvus murus. Miracula B. Simonis tom 2. Apr. pag. 830. *Et in quodam Murello dedit cum capite, &c.*

MUREMIUM. Vide *Materia*.

MURENÆ, MURENULÆ, Mulierum ornamenta aurea, quibus metallo in virgulas lentescente, quadam ordinis flexuosi catena collum cingebatur, ut scribit D. Hieronymus Epist. 15. & ex eo Isidorus lib. 19. Orig. c. 31. Gillebertus Episcop. Londin. in c. 1. Cantici Canticor. n. 10. *Murena piscis est, sed proceritate decorus, colorisque varietate conspicuus: unde dicuntur Murenulæ catenæ ex auro fabrefactæ, quæ colla circumdatæ protenduntur in longum, & annexæ monili hoc immobiliter fasciæ pectorali restringunt*. [Chron. Romualdi II. Archiep. Salern. apud Murator. tom. 7. col. 62. *Instrumento regii exitus in foro Trojani distrahi jussit, vasa aurea, pocula cristallina, & Murenam auream, ac suam, aureas & sericas vestes, & multa ornamenta gemmarum*. Unde & Murenam virorum perinde ac mulierum ornamentum fuisse patet. Papias: *Murenulæ, catenæ latæ & spissæ, de auro mire factæ, quæ capite desurantes ad cervicem ornandam aptantur. Hæ auri & argenti texuntur virgulis, dictæ à Murena quæ capta vertit se in circulum*.] Auctor Mamotrecti: *Murenula, est catena in ornatum colli, ex virgulis auri & argenti, & contexta in similitudinem Murenæ piscis*. Leges Angliorum tit. 6. § 6. *Murenas, nuscas, monilia, inaures*. Willeramus Abbas in Cantica Canticor.

Auri Murenas argento vermiculatos
Nos tibi addimus.

MURENULÆ. Moses l. 4. c. 31. *Periscelides, & armillas, & dextralia & Murenulas*. S. Hieronym. Epist. 15. ad Marcellam: *Aurum colli sui, quod quidem Murenulam vulgus vocat, quod scilicet metallo in virgulas lentescente, quadam ordinis flexuosi catena contexatur, absque parentibus vendidit*. Idem Hieronym. in cap. 3. Isaiæ: *Et Murenulas, quæ auri atque argenti texuntur virgulis*. Gregor. M. in Cantica Cantic. c. 2. *Murenulis monilia colla ligantur*. Gregorius Turonens. de Gloria Confess. c 33. *Annulos, Murenulasque aureas*. Willel. Tyr. lib. 18. cap. 31. *Murenulæ, inaures, periscelidæ, &c.* Ubi vetus Interpres Gallicus murenulas, *Mousches fermaux* vertit. *Murenas & murenulas aureas* inter Basilicarum ornamenta non semel recenset Anastas. in Leone III. & Greg. IV. *Murenulas prasinales pretiosissimas duas*. Item: *Murenam trifilem auream, quæ habet buticulas 33*. Item: *Murenam in qua pendent gemmæ hyacinthinæ 13*. Item: *Murenam filatam*. Item: *Murenas tres in omnes murenas cum pectinante eorum* Erant, inquit Balengerus, monilia oblonga *murenarum* instar. *Pectinantem* vocat radiolos pectinatim insertos.

MURES, *Eminens saxum*, in Glossis antiq. mT.

¶ MURETUM, Murus parvus. Charta an. 1375. tom. 1. Gall Christ. inter Instrum. p. 52. *Et ipsam ecclesiam desuper & ab exteriori parte ipsius barbacanæ, & Muretum fossatorum, quod est à parte sinistra ipsius ecclesiæ junctum, &c.*

MUREZNUS, [Pinna, ut videtur, Gall. *Creneau*.] Fort Oscæ an. 1247. fol. 26. *Si villanus, qui habet domos prope murum, in muro trabes fixerit, debet ipsum murum cum ipsis Mureznis, quoties necesse fuerit, reparare*. Infra: *Nullus debet in hæreditatem suam construere castrum, ... nec munitionem cum Mureznis*. Vide Foros Aragon. fol. 145

¶ MURFACA. Vide *Marfaca*.

¶ MURGANALE, MURGITATIO. Vide *Morganegiba*.

MURGISO, *Callidus, murmurator, irrisor, illusor*, Papias. [Festus: *Murgisonem dixerunt à mora & decisione*. Vide Martinii Lexicon]

¶ MURI MARIANI, *Furculæ, quibus viatores sarcinas ferunt, à Mario inventæ*. Vocabul. Sussannæi.

¶ MURIA. *Puteus muriæ*, Aquæ sali conficiendo accommodatæ receptaculum. Vide *Moatea*.

MURICA, inter animalia domestica recensetur, in Monastico Anglic. tom. 2. p. 666. *Item de multonibus 381. de bidentibus & Muricis 207. de hogris 121. & de agnis 102.*

MURICEPS, Felis, qui *mures capit*. Gloss. Ælfrici: *Muriceps vel muscio, murilegus*, Catt. Petrus Diac. lib. 4. Chron Casin. cap 98. *Paratas esse ea toto antea se canum, Muricipum, & equorum carnes comedere, quam, &c.*

MURICEPS, Avis quæ mures capit. Pœnitentiale ms. Thuanum: *Si enim avis illa, quæ Muriceps vocatur, eo quod capiat mures, & modo Pascata nominata est, &c.*

MURICINUS. Charta Amati Archiep. Salernitani apud Ughellum tom. 7. pag. 506. de quadam Ecclesia: *In hac hanc Salernitanam civitatem, inter muro & Muricino, &c* Italis *Muriccia* est acervus lapidum: ma-

muricio vero & *mariciovolo*, parvus murus.

¶ MURIES. Charta Principis Adelgastri tom. 3. Concil. Hispan. pag. 89. *Et quicquid infra istos terminos continetur, villas populatas & illa villa de Sancto Romano, & Muries Vaccello & Villalnz.*

MURILEGULI, Κογχυλευταί, in Gloss. Qui legendis conchyliis, seu murice, vel purpuræ, ad fucationem, seu ad colorandam & tingendam blattam sericam & meraxam in usus Principis, operam dabant, de quibus copiose agit titulus Cod. Th. & Justin. *de Murilegulis*, ubi & *Conchylioleguli* dicuntur: Vide ibi Cujacium & Jacobum Gothofredum.

MURILEGUS, Felis. Glossæ Isid. *Murilegus, Catus.* Glossæ Ælfrici: *Muriceps, vel Musio, Murilegus*, Cati. Ugutio: *Murilegus, catus, vel cata, quia legit, i. colligit mures.* Unde quidam:

Murilegus bene scit, cujus gerbonada lambit.

Ebrardus in Græcismo cap. 19.

Sed catulus latrat: hinc Murilegusque catillat.

Matth. Silvaticus: *Cattus, vel Murilegus.* Adde Nicolaum Uptonum lib. 4. de Militari officio, pag. 167. Odoricus de Foro-Julio in Peregr. T. S. *Canes illic capiunt mures, quia Murilegi, seu cati, nihil ad hoc valent.* Utitur etiam infra. Ordericus Vital. lib. 10 *Porro leopardi repende velut Murilegi murum transilierunt.* Fori Osce Jacobi I. Reg. Arag. an 1247. f. 34 t. *si tradendus Curiæ loci, quæ ipsum nudum Murilego suspenso in collo ex parte posteriore duci faciat ab uno ostio civitatis usque ad aliud; & cædi corrigiis isto modo, quod latro & Murilegus æqualiter feriantur, &c.* Adde Statuta Alexandri II. Regis Scotiæ c. 25. Falconem Beneventan. p. 163. &c.

MURELEGUS, apud Knyghtonem lib. 3. p. 2535.

MURELEGINÆ PELLES, in Statutis Abbatum Nigri Ordinis an. 1249. *Coopertoria sunt de albo vel nigro panno, vel de russeto, cum pellibus agninis albis vel nigris, aut Murelegmis, aut vulpinis.* Julius Scaliger exercit. 215. in Cardanum: *Murilegus, Feles appellat: hanc vocem apud Plinium non memini, sed ne analogiam quidem habet. Longe diversa res, legere, & rapere. Montani vulgi nostri vocabulum est, neque felem significat, sed felis prædam soricem, eumque nonnisi parvum, & à reptione qua muros superat: aut quasi pusillum murem, translatis elementis.*

MURILEGUS, Catus, machina quam *Catum* vocant. Willel. Brito lib. 1. Philipp.

Gratibus interea, pluteis, & robore crudo,
Murilegus struitur, sub quo secura lateret,
Dum studet instanter fossas implere, juventus.

Vide *Catus*.

MURINA, [illegible], in Gloss. Gr. Lat. V. *Mus*.

¶ MURINUS SONIPES, Equus à murium colore sic dictus, Gall. *Poil de Souris*. Agnellus in S. Felice PP. apud Murator. tom. 2. pag. 161. *Ille vero Murino sedens sonipede; extrinsecus instrata Italia, sexta reversus est hora, & ait ad socios: demus excubias istis, quo peragravimus civitatibus.*

MURIONES. [Papias: *Murio, morio.* Vide in hac voce.] Gregorius Turon lib. 9. c. 14. *Exurgens turba Murionum præfatorum, tanta eos in ipsa sancti Hilarii Basilica cæde mactavit, &c.* Supra c. 40. dixit, *congregatis secum furibus, homicidis, adulteris, omniumque criminum reis, &c.* Putat Vossius legendum *Miriones*, quæ vox occurrit apud Tertull. lib. de Præscript. *Attius* apud Varron. lib. 6. de Ling. Lat. ita appellari ait *personas distortoribus*. Glossæ Isid. & Pithœi: *Miriones, Miratores. Miriones, fantasiarum inanium muneratorum* (miratorum) *imitatores.* [Vide *Murones*.]

¶ MURITIUM, Parvus murus. Testam. Adelaidis Vicecom. Narbon. an. 989. apud Marten. tom. 1. Anecd. col. 103. *Et in burgo Villa-novæ dono ... infra murum & Muritium casalem unum, cum ipsa curte.*

MURMURIUM, pro *Murmur*. Vita S. Bertilæ c. 1. *Absque Murmurio studebat adimplere omnia quæ sibi fuerant injuncta.* Ita in Regulæ S. Benedicti mss. Codicibus cap. 5. legi observant viri docti. Vox etiam nota S. Augustino. Occurrit præterea in lib. 2. Miracul. S. Rictrudis n. 80.

MURMURIOSUS, in eadem Regula S. Benedicti c. 7. Glossæ veteres. *Murmuriosus*, γογγυστής. Kero Mon. *Murmuriosum, murmulontan.* [Vita ms. S. Winwaloei: *At vero illa ut puta prudentissima, non ad luctum Murmuriosum, sed ad Deo gratias agendum.*]

¶ MUROLUS, diminut. à Murus. Statuta Capituli Tull. an. 1497. cap. 37. *Cantetur Missa solemnis de Requiem, & fient exequiæ super eum. Officio expleto conducatur ab omnibus, & cum cruce usque ad Murulum ante ecclesiam.*

¶ MURONES, Iidem qui *Muriones*. Formula 15. inter Baluzianas: *Nolite Dominæ, nolite sanctæ, nolite credere fabulas falsas: quia multum habetis falsatores, qui vobis proferunt falsos sermones, fures atque Murones, similis etiam & susurrones.*

¶ MURRA. Vide *Mazer*.

¶ MURRARE, pro Murmurare. Gloss. Isid. *Murrat, murmurat.*

MURRENA, Lues, Anglis *Murraine*. Henr. Knyghton. lib. 5. *Murrena damarum, ferarum.* Vide *Morina* 1.

MURRET, *Leviter destillat*. Ita Papias ms. ubi editus habet *mueret*.

MURRETUS, *Muretus*, Xerampelinus color, pullus & ater, ex Anglico *Murrey*. Visitatio Thesaurariæ S. Pauli Londinensis an. 1295. *Item bandekinus Murretus cum rotis & floribus, de dono Reginæ. Item bandekinus murretus cum griffonibus ... Item 2. baudekins murreti cum rotis & griffonibus duplicibus, &c.* Alibi: *Item pannus cum campo Murreto per partes, & aureo per partes, cum griffonibus.*

MURREUS, MURINUS. Vide in *Mazer*.

¶ MURRHINA, *Vinum myrrha conditum*. Papias.

¶ MURRIR, *Clamare, prope murinum*. Gloss. Isid.

¶ MURRUZ, Morua, Gall. *Morue*. Charta an. 1339. apud Rymer. tom. 5. pag. 136. *Quingenta* (lasta) *de Murruz, ... allecia, Murruz & stokfish.*

¶ MURSIA, Vide *Murcus*.

¶ MURT, ut *Morth*. Vide in hac voce.

MURTA, Myrthus, apud veterem Agrimensorem. Supplem. Antiquarii: *Murta*, μυρσίνη, *myrtus*.]

¶ MURTARIUM, θυία, *Mactatio*. Gloss. Lat. Gr. mss. Sangerman. Vide *Morth*.

¶ MURTETA, *quasi Morteta, id est, aquæ refusæ à loco mortuorum, id est, inferis.* Papias.

¶ MURTHRA, MURTRUM. Vide *Morth*.

MURTIPHLO, Flos cordis. Ita Guntherus in Histor. Constantinopol. c. 8. ubi de Alexio Duca Imp. CP. cognomento Μουρτζούφλον: *Consilio cujusdam cognati sui, nobilis quidem viri, sed perfidi, qui Murtiphlo, id est, Flos cordis, in gente illa vocabatur.* At Nicetas in Isaac & Alex. n. 4. Alexium ita appellatum scribit, [illegible]. *Morcuflex*, dicitur Villharduino n. 116.

¶ MURUM, pro Murus, Gall. *Muraille*. Charta an. 1277. in Chartul. S. Vandreg. tom. 2. p. 1500. *Vendidi... unam virgultam terræ quam habebam in excambio pro augmento herbergamenti dictorum religiosorum in quo augmento Mura herbergamenti fuerunt sita juxta culturam dictorum religiosorum.*

MURUS, Carcer. Concilium Tolosanum an. 1229. cap. 11. de hæreticis: *Ad agendam pœnitentiam per Episcopo-*

scopum loci in Muro cum tali includantur cautela, quod facultatem non habeant alios corrumpendi. Consilium Archiep. Narbon. in Concilio Biterrensi c. 35. *Bona quoque hæreticorum & credentium, vel pro hæreticis, vel ad Murum, faciatis similiter confiscari.*

Immurare, Carcere includere. Concil. Narbonense an. 1235. c. 9. *Quia intelleximus vos de his tantum in pluribus partibus multitudinem* (hæreticorum Albigensium) *invenisse, ut nedum expensæ, sed nec etiam lapides aut cæmenta sufficere possint ad carceres construendos, consulimus ut eorum immurationes, ubi expedire videbitur, differatis.* Nos dicimus, *Mettre entre quatre murailles*, Mandatum Philippi Pulcri Regis Franc. an 1302. ad Senescallos Tolos. & Carcasson in 12. Reg. ejusdem Regia Chartoph. regii n. 16. *Mandamus vobis quatenus carceres nostros, Muros ad custodiam detrusarum pro crimine hæresis vulgariter appellatos, in sola nostre constitutos, &c.* Adde Consilium Archiepiscopi Narbonensis in Concilio Biterrensi an. 1246. cap. 22. 23. 25. 26. & Gariellum in Episcopis Magalonensibus pag. 276. Utitur etiam Thomas Walsinghamus pag. 464. [Le Roman *de la Rose* MS.

Et jure qu'il ne puet durer,
Qu'el nel face vif Emmurer.]

Murus Antepectoralis, Murus brevior. Vide *Anpits*.

Muris Ecclesiasticis Excludi, Excommunicari, apud Facundum Hermianensem lib. 6. cap. ult. & alibi.

MURUSCULUM, *Bellicum machinamentum, unde muri dissolvuntur, unde & dicitur.* Papias. [Ubi *Murusculum* pro *musculum* irrepsisse opinatur Carolus de Aquino in Lex. milit. Vide *Musculus* 1.]

MUS Peregrinus, Mus Ponticus, *Hermine*. *Peregrini muris pellicula*, apud S. Hieron. lib. 2. contra Jovin. Idem Epist. 8. ad Demetriadem: *Cincinnatulos pueros, & calamistratos, & peregrini Muris olentes pelliculas ... virgo devitet*. *Renonem de pretiosis pellibus peregrinorum Murium*, apud Ordericum Vitalem lib. 1. pag. 535. *Pelles silvestrium murium*, apud Ammianum lib. 31. Guibertus lib. 3. de Vita sua c. 5. *Cui etiam cum pollu pecuniæ tunicam ex peregrino Mure pelliceam, quam Renonem vocitant puerorum mater misit*. Vide Dissertationem 1. ad Joinvillam.

Murina, Pellis muris Pontici. Alcuinus in Poemate de Carolo Magno:

Lactea quippe ferunt pretiosam colla Murinam.

Quidam legunt *mureuam*, de qua voce supra: sed potior videtur *murina*, pro pelle collum ambiente; cujusmodi Roberto Regi tribuit Helgaudus, quod *ornamenta pellium à collo dependentium* vocat pag 65. & 70. *Mure* dicitur in Poemate ms. de Expugnata Hierosolyma a Tito:

Li Senesebaus i vait, s'ot la Mure ausautree,
Vestus d'une pelice richement ngoiée.

Est etiam *Murina*, lapidis pretiosi species, de qua Isidorus lib. 16. Orig. c. 12.

¶ MUS Ponticus, Ordo Equestris de Britannia, institutus aut restauratus à Joanne V. Britanniæ Duce circa an. 1365. His torques aureus maculis distinctus, symbolum *A ma vie*. Hofman. ex Sammarthano.

1. MUSA, Instrumentum musicum, à *Musa* dictum, nostris *Cornemuse*. Herodianus lib. 4. Πᾶσάν τε μουσικὴν ὀργάνων ... ἔχοντες ἐργάζετο, *Omnes omnia Musica instrumenta*. Lib. 3. Miracul. S. Dionysii cap. 7. *Cum quidam rusticus irrefragabiliter Musa caneret, &c.* Joan. Molinetus Valentianensis, *au Chapelles des Dames*:

Et d'instrumens dont j'oy les records,
Plus resonans que Muse de berger.

Ejusmodi instrumento musico pro tuba in bellis ac præliis utuntur Hyberni, ut testatur Richard. Stanihurstus lib. 1 de Reb. Hibernicis, à quo ita describitur: *Utuntur etiam Hibernici, loco tubæ, lignea quadam fistula, callidissimo artificio fabricata: cui saccus ex corio compositus, & cingulis arctissime complicatus, adhæresit. Ex pellis latere dimanat fistula, per quam, quasi per tubum, fistulator, infiata collo, & buccis fluentibus, inflat. Tum pellicula aere farcta, turgescit: intumescentem rursus premit brachio. Hac impressione duo alia ex cavata ligna, brevius scilicet ac longius, sonum emittunt grandem & acutum. Adest item quarta fistula, distinctis locis perforata, quam buccinator ita articulorum volubilitate, qua claudenda, qua aperienda foramina, moderatur: ut ex superioribus fistulis sonitum, seu grandem seu remissum, quemadmodum ei visum erit, facile eliciat. Totius tamen rei prora & puppis est, ut nec per ullam aliam folliculi particulam, præter fistularum introitus, pervadat. Nam si quis vel acu punctum in culea rimaretur, actum esset de isto instrumento, quandoquidem follis subito flaccesceret. Hoc genus fistri apud Hiberaos bellicæ virtutis cotem esse constat. Nam ut alii milites tubarum sono, ita isti hujus clangore ad pugnandum ardenter incenduntur.* Ejusmodi γλωσσίδας ... invenerunt Lydi, ut est apud Scholiastem Pindari Olymp. od. 5.

2. MUSA, *Confectio quadam, opiata.* Gloss. mss. ad Alexandr. Iatrosoph.

3. MUSA, pro *Musivo* opere. Vide in *Musivum*.

4. MUSA, seu μοῦσα, inter ministeria sacra apud Græcos inferioris ævi, de cujus vocis notione consulendi Meursius in Gloss. & Leo Allatius lib. de Recentiorum Græcorum templis pag. 149. & de Concordia utriusque Eccl. p. 1604.

¶ MUSACHINUM, Dorsi armatura, Academicis della Crusca: *Musachino, parte di armatura di dosso, della quale s'e perduta l'uso.* Computus ann. 1333. tom. 2. Hist. Dalphin. p. 278. *Item pro arnesse uno de malla de aczarso sine Musachinis & collario cum paro uno de calegis unc. 5.*

¶ 1. MUSÆUM, *Ægyptia erat mensa continens viros in toto terrarum orbe doctrina celebres*. Vocabul. Sussannæi.

¶ 2. MUSÆUM Opus, Musaicum. Vide infra *Musivum*

¶ MUSALAMII, Vide *Musulmani*.

MUSANDINUS. Egidius Corboliensis qui vixit sub Philippo Aug lib. 2. de Medicaminibus ms.

Dulcia Threicii resonant modulamina vatis
Tange chelis, digitisque fides percurre sonoras,
Largo Cirres libamine pota fluenti,
Diva Musandinas evolve & dissere leges.

Idem in Proœmio ad librum de Urinis: *Ab hoc autem opere fugiant, qui planetici sunt, & discursores alienis fecibus innixi, & à Musandina dogmate recedant alieni.* Idem:

Claude Musandini torrentes fluminis undas.

Ubi Gentilis de Fulginen: *Id est, inundationes documentorum illius viri qui dictus est Petrus Musandinus, quem imitatus est Egidius.* Idem Egidius lib. de Pulsibus:

Verba Musandino maneant condita sapore.

Ubi Gentilis: *Id est, sapidis & sententiosis auctoritatibus Petri Musandini, qui fuit patronus & supremus apex hujus facultatis, qui alium non habuit parem, nec habiturus est sequentem.* De Petro Musandino non meminerunt, opinor, qui de Scriptoribus Medicis scripserunt; nisi quod is laudatur ab Arnoldo de Villa nova in Breviario practicæ, ubi Medicum Parisiensem fuisse ait.

MUSARABES. Vide *Mosarabes*.

MUSARDUS, Otiosus, piger, stupidus, forte ex Germanico, *Muss*, otium: aut ex *Musare*. Papias: *Musat*, dubi-

dubitus in loquendo, timet, murmurat. *Musare*, Florentinis, est *stare senza far niente, come stupido*. Ita etiam *Muser* Gallis est otiari, vel rebus nullius momenti immorari. [Edictum Caroli Johannis Reg. primogeniti an. 1356. tom. 3. Ordinat. Reg. Franc. p. 131. *Ainsorz leur convenoit Musar & despendre tout le leur, & eulz en aler seaz rienz faire.*] Adelbero Laudun. Episcop. in Carmine ad Robertum Regem:

Si musas celebrae, clament Musarde Sacerdos.

Ægidius *de Mess* in Mappa mundi ms. c. 50.

Quant à la ville fus revenue,
Des gens fui pour Musars tenus,
De che que gy osai monter.

Joinvilla in S. Ludovico p. 6. *Ha foul musart*, Musart. Guill. *Guiart* an. 1208.

Sont-il bien tous Musars & nices.

Le Roman *de Kacces* ms.

Li Rois fu muls dolans, muls se tint a Musart.

[Vetus Poeta ms. in Bibl. Coislin.

Musard dit l'oisel estordi
Or as tu tot mis en oubli.]

Le Roman *de la Male Marastre*: *Et li Emperere dist, Mal de bet au qui nous salve, maistre Musart, & mout e estes hardes qui i oste venu en ma presence.* Adde Christianum Pisanum lib. *de la cité des Dames*, 1. part. cap. 4. Hinc *Musardie*, segnities, stupiditas. [La Roman *de la Rose* ms.

Quisconques croye, ne qui die,
Que ce soit une Musardie.]

Ægidius *de Vieils maisons*:

Je ne voi point comment on peut baer,
Ne attendre à plus haut Musardie,
Que de querir le bien là où n'est mie.

Guill. Guigneville in Peregrinatione animæ:

En soy je ne voy que sotie,
Et nichette & Musardie.

Le Roman *de la Violette*:

Puis dist, Je vous ferai sçavoir,
Sire Vassaus, vo Musardie.

Vide Menagii & Ferrarii Orig. Ital.

¶ 1. MUSARE, Musicæ operam dare. Hugo Metellus Epist. 40. ad Humbertum quemdam condiscipulum tom. 3. Analect. Mabill. p. 463. *In Tullio simul declamavi tecum, in arithmetica numeravi tecum, in musica Musavi tecum, sub geminis natus sum tecum.* Vide *Musardus*.

¶ 2. MUSARE, Visere, adire, salutare. De B. Nockero Balbulo sæc 5. Bened. p. 14. *Nam Rex (Carolus) cum ab caritates agendas fratribus, ut solebat, cœnobio veniret, totumque triduum gratia reverentiæ conversantium ibidem moraretur, sanctisque nostris, ut & Ratpertus scribit, munificus abbute jam Musato abire parasset, &c.* Notione non multum diversa *Muser* pro spectare usurpat le Roman *de la Rose* ms.

Tout l'estre du vergier encensent
A cels qui dedans i'eue Museat.

¶ MUSATICUS. Vide *Pierius*.

MUSATILIS Ars. Vide in *Musivum*.

¶ MUSATOR. Vide *Mugissor*.

MUSCA. Auctor Mamotrecti ad 8. Judic. *Monile ornamentum quod dicitur Musca*. Monasticum Anglican. tom. 1. pag. 240. *Dedit unum aureum calicem, ... & unam auream Muscam pulcre gemmis ornatam*. Vide *Muscarium*, & *Nusca*.

MUSCA IN CEREBRO. Conradus Usperg. in Frid. I. an. 1167 *Principatum Ravennæ Conrado de Luzelinhart contulit, quem Itali Muscam in cerebro nominabant, eo quod plerumque quasi demens videretur. Musca in cervello*, appellatur in Actis Innocentii III. PP. pag. 5. & apud Anonymum Casinensem an. 1193. Vide Scaligerum in Eusebium pag. 201. 2. Editionis.

¶ MUSCADELLUM, Vinum, ex *muscatello* confectum. Charta ann. 1345. tom. 2. Histor. Dalphin. pag. 519. *De vino 500. somat ... de Muscatello 4. som. val 13. flor.* Vide *Muscatellus*.

¶ MUSCARDA. Vide *Muscerda*.

MUSCARIUM, Μυοσόβιον, in Gloss. Lat. Gr. Gl. Lat. ms. Reg. *Flavellum, Muscarium*. Jo. de Janua: *Flabellum, Muscarium, scilicet quo muscas abigimus*. S. Hieronym. Epist. 20. *Quod autem & matronis offertis Muscaria, parvis animalibus eventilandis, &c. Moschetto*, Italis: *Moschetum*, in Statut. Mediolan. part. 2 cap. 457. Vide *Flabellum*.

☞ Insigne est inprimis Muscarium in ecclesia Trenorchiensi asservatum, quod delineari curavit Auctor Historiæ ejusdem loci propediem in publicum proditurz. Cui usui fuerit indicant versus ei inscripti, referente Mabillonio tom. 4. Annal p. 356.

Sunt duo quæ modicum confert æstate flabellum:
Infestas abigit muscas, & mitigat æstum.

Manubrium eburneum sculptili opere decorum duos amplius pedes longum est, in quo auctoris nomen hoc versu exprimitur:

Joel me sanctæ fecit in honore Mariæ.

¶ MUSCATA, Nux aromatica, Gall. *Muscade*. Rolandinus de Factis in Marchia Tarvisina lib. 1. c. 13. apud Murator. tom. 8. col. 181. *Pomis, dactylis & Muscatis, tortellis, pyris & cotanis.* Vita B. Lidwinæ tom. 2. Apr. p. 274. *Interdum sumebat modicum zucaræ vel cynnamomi aut dactylorum sive Muscatæ.*

¶ MUSCATELLA, Eadem notione qua *Muscatellus*. Charta an. 1461. *Debeant & sint astricti de novo cavare & plantare unam vineam de Muscatella.*

¶ MUSCATELLUM, Vinum Apianum. Computus an. 1336. tom. 2. Hist. Dalphin. p. 285. *Item, die 19. Decembris apud Bellumvidere liberavit cuidam nuntio qui portavit vinum Muscatellum domino ad terram Fucigniaci, pro expensis suis & animalis deferentis vinum prædictum, 9. d. gr.* Adde Chron. Bergom. apud Murator. tom. 16. col. 895. Vide mox *Muscatellus*.

MUSCATELLUS, Vitis species, ax qua vinum Apianum conficitur, de qua Petrus de Crescentiis lib. 4. c. 4. sic dicta, inquit Oct. Ferrarius, quod *Muscæ* & apes hujusmodi uvas appetant. [Vide *Moscatellus*.]

MUSCATORIA, Emunctoria candelarum, *Mouchete*, vel *Emoucheor*. Liber Ord. S. Victoris Paris. ms. c. 12. de officio Refectorarii: *Sed & matas, supersedes, & Muscatoria, & ducticulos ad lavatorium, & ipsum lavatorium, quoties opus est, emundare, &c.*

MUSCATORIUM, Idem quod *Muscarium*. Visitatio Thesaurariæ S. Pauli Londinensis an. 1295. *Septem osculatoria, & unum Muscatorium de pennis pavonum.*

MUSCATUM. Vide *Muscus*.

MUSCERDA, *Stercus murium*. Papias. [Male in Gl. Isid. *Muscarda*.]

MUSCETUS, Accipitris vel falconis species, quem alii *Fragellum* vocant, apud Albertum M. lib. 23. de Animal. & Anonymum de Natura rerum. *Muschetus*, dicitur Petro de Crescentiis lib. 10. de Agricult. c. 2.

¶ MUSCHEA, ut mox *Muscheta*, *Mosquée*. Jacobus de Varagine in Chronic. Januensi apud Murator. tom. 9. col. 32. *Patriarcha autem & quidam Apostolicæ Sedis Legatus Muscheam majorem in honorem B. Petri Apostoli, & aliam in honorem S. Laurentii consecravit.*

MUSCHETA, Mosquea, Templum Mahumetanum. Will. Apul. lib. 3. Rerum Norman.

Glorificansque Deum, Templi destruxit iniqui
Omnes structuras, & quæ Muscheta solebat
Esse prius, Matris fabricavit virginis aulam:

Et

Et quæ Machameti fuerat cum dæmone sedes,
Sedes facta Dei, fit dignis janua cæli.

Bernardus *de Breydenbach* in Itinerario Terræ Sanctæ: *His diebus quibus in Muschetis congregantur, & quandam præcipuas habent solemnitates, &c.* [Idem: *Juxta illud templum modernus Soldanus novam ædificavit ecclesiam sive Muschetam.* Caffari Annal. Genuens. l. 1 apud Murator. tom. 6. col. 252. *Saraceni namque illico arma & alia dimiserunt, & ad Muschetam eorum fugere inceperunt.* Occurrit ibidem non semel.] Nicolaus *Huen* in Itinerario Hierosol. *A la maison S. Anne a une tres belle Eglise en l'honneur d'elle fondée: mais ils en ont faite une Musquette.* [Vide *Moschea*.]

MUSCHETTA, Telum quod balista validiori emittitur, apud Sanutum lib. 2. part. 4. c. 22. *Potest præterea fieri quod hæc eadem balistæ tela possent trahere quæ Muschetta vulgariter appellantur.* [Hist. Cortusior. lib. 2. apud Murator. tom. 12. col. 795. *Alia tertia pars immediate balistas suas ponderet cum Muschettis, & quod telis etiam sagittet.* Joan. Villaneus lib. 10. cap. 21. *Molti ne furo feriti e morti di Moschette, e di balestri di Genovesi.*] Guil. de Guigne villa in Peregrinatione hominum:

Ne nuls tels dars ni puet meffaire,
Combien que on i sache traire,
Malevoisine des sajettes,
Ne espringalle ses Mouchettes.

Hinc fortasse nostris sclopetariæ machinæ, *Mousquets*: nam ut à falconibus venaticis machinas tormentarias *Falcones* & *falconeau* appellarunt; ita & *Muschetas*, quo nomine dicuntur *sparverii* masculi, vulgo *Mouchets*: Germanis vero *Sprintz*, unde *Springalles*, & *Espringales*, ejusmodi machinæ, quibus emitti *muschetas* innuit Guigneville, ut auctor est Oct. Ferrarius in v. *Smeriglio*. *Espringalarum* meminit Chronicon Flandriæ c. 110. extremo, & alii passim. [Vide Gloss. Græc. Barb. in Μόσ., & supra *Moschetta*.]

¶ MUSCHETUS Vide *Muscetus*.

¶ MUSCHITEA Vide *Muscheta*.

¶ MUSCHUM. Vide *Muscus*.

¶ MUSCILLAGINOSUS, apud Roch. *le Baillif* in Diction. Spagyr. *Aqua lubricata est Muscillaginosa, ut sirupi.*

MUSCIO, MUSCINO, vel *Musmo* & *Musimo*, Asinus. Joan. de Janua: *Musimo vocatur animal quod ex capra & ariete nascitur, & est dux gregis.* Hericus Monachus de Miraculis S. Germani Autissiod. Episcopi c. 52. *Tum exanime atque extensum (asini cadaver ostenditur: ad quod accedens ait, Surge Muscio, & revertamur hospitio. Hic hoculo ammonitus contremiscit, & statim prosiliens, dorso auribus concussis, nihil adversitatis se passum alacri vigore testatur.* Supra *Asinulum* appellavit. [Isthæc asini fabula integra omittitur in vetustissimo Sangerm. ejusdem Herici ms. Codice.] Apud Papiam, *Musciones, vulgo, à muscis vocantur: iidem & bibiones, sicut & Poeta ait: In oculis suis bibiones volans.* [Gloss. vetus ms. Sangerm. *Musmo, vocatur animal quod ex capra & ariete nascitur.* Vide Isid. lib. 12. Orig. cap. ult.]

¶ MUSCIPULA, Felis, quod muribus insidias faciat sic dictus. Vide *Musipula*. Boncompagnus de Obsid. Anconæ cap. 11 apud Murator. tom. 6 col. 936. *Quidam eorum canes, Muscipulas & mures eo tempore comederunt.* Chron. Andr. Danduli apud eumdem tom. 12. col. 458. *Fatentur canes & Muscipulas ac vilissima quædam gustasse.*

¶ MUSCIPULARE, Insidias componere, alicui quiddam machinari, Gall. *Tramer contre quelqu'un*. Fredegarius in Chron. *Brodulfus volens nepotem stabilire in regnum, adversus Dagobertum Muscipulare ceperat: sed hujus rei vicissitudinem probavit eventus.* Vetus Vocabul. ex Grævio ad Gloss. Isid. *Muscipulor, decipio; quia mures muscipulis decipiuntur.* Hinc

MUSCIPULATOR, *Deceptor*, Ugutioni & Isid.

1. MUSCLUS, pro *Musculus*, licentia Poetica, Machina bellica, de qua Cæsar lib. 2. de bello civili, Vegetius lib. 4. c. 16. Isidorus lib. 18. Orig. & alii passim. Abbo lib. 2. de Obsidione Lutetiæ:

Qui vero cupiunt murum succidere Musclis.

Guillelmus Armoricus in Philippo Augusto: *Musculi ductiles, sub quibus tuto latebant qui expugnabant castrum.* [Vide Carolum de Aquino in Lexico milit. & supra *Catus* 2.

¶ 2. MUSCLUS, rursum pro *Musculus*, Mytilus, piscis genus, Gallice *Moule*. Charta Henrici IV. Reg. Angl. an. 1401. apud Rymer. tom. 8. p. 634. *De qualibet batello piscatorio, cum pisce, allece, ostriis vel piscibus vocatis Musclis, &c.*

¶ MUSCO, *Magna musca*. Vocabular. vetus apud Martinium.

MUSCULA, Concha margaritifera. Henricus Huntindon. l. 1. Hist. *Inter quæ sunt & Musculæ, quibus sæpe inclusam margaritam omnis quidem coloris optimam inveniunt.* Videtur legendum *nuculæ*, vel *nuculæ*, parvæ nuces. Vide *Musca*. [Hæc medica manu non indigent; est enim *Muscula* vel *Musculus*, conchæ species in qua margaritæ reperiuntur; Græcis μύαξ, Athenæo μῦς.]

MUSCULUS, Navigii species. Gloss. Saxon. Ælfrici, cap. de Navibus: *Musculus*, sceort scip, i. brevis navis. Gloss. Isid. & Ugutio: *Musculus, parva navis*. Occurrit præterea in Notis Tyronis inter alia navigiorum vocabula.

MUSCUS, MOSCUS, MOSCHUS Odoramentum quod ex umbilico cujusdam animalis colligitur, quod ita describitur à Paulo Veneto lib. 2. c. 62. *Invenitur in hac provincia Muschum optimum, & quo melius in mundo non invenitur. Est enim animal quoddam pulcherrimum in hac provincia, catti habens magnitudinem, & pilos grossos ut cervus, pedes quoque habens ungulatos, & dentes quatuor, duos supra, & duos infra, longitudine trium digitorum: juxta umbilicum vero inter cutem & carnem vesicam habet sanguine plenam, & sanguis is est Muschum, à quo tam suavissimus exhalat odor.* Adde lib. 2. c. 34. 37. 38. *Gazelam* vocat Julius Scaliger exercit. 211. in Cardan. §. 3. 4. 5. 6. Vita S. Pelagiæ c. 11. *Totum implevit aerem ex odore Musci. Musco fragrare*, apud Hieronym. in Jeremiam c. 13. Et in Epitaphio Marcellæ: *Aurum portare cervicibus, & auribus perforatis rubri maris pretiosissima grana suspendere, fragrare Musco mure, &c.* Joannes Sarisber. lib. 8. Policr. c. 12. *Istos tamen qui Musco & speciebus exteris placant olfactum, & provocant, &c.* Chron. Reicherspergense p. 269. *Misit ei centum folliculos Musci.* Mox: *Et bestiolam quæ fert Moscum.*] Computus an. 1334. to. 2. Hist. Dalphin. p. 278. *Item, pro Musco, pro domina Dalphina, taren. 12.*] Quod attinet ad vocem *muscus*, occurrit apud Arnobium & Apuleium, ita ut non adeo recens videatur. Vide Diodorum Euch. lib. 1. Polychemiæ c. 23. & Constantinum African. lib. 5. de commun. loc. medic. cap. 31. [Medicina Salern. pag. 240. Edit. 1612.

Gaudet hepar spodio, mace cor, cerebrum quoque Moscho.]

MUSCATUM, Musci odor, apud Ruffin. lib. 2. de Vitis PP. num. 39. *Propter thymiamata & Muscata, & alia diversa, &c.* [Computus an. 1334. tom. 2. Histor. Dalphin. pag. 283. *Item, cuidam Lombardo per manus Michaelis ypothecarii domini pro Muscato empto per dominum, 12. flor.*

MUSEA, MUSIA, MUSIARIUS. Glossæ Isidori: *Musea, nidi soricum. Musiæ, nidi soricum. Musiarius, qui per musio quærit.* Hinc forte *Musardi*, de quibus supra, dicti,

dicti, quod rebus nihili immorentur, dum in foraminibus quidpiam quærunt. Glossæ Pithœanæ: *Musca, cavi murium*.

MUSEIARIUS. Vide *Musivum*.

MUSELENENSES, pro *Mosellanenses*, Populi ad Mosam, apud Ditmarum lib. 5. p. 54. quam vocem non intellexit Editor.

MUSELEUM. Vide *Musivum*.

MUSELLA, Tributi species, apud Turcos Asiaticos. Guibertus lib. 8. Hist. Hierosl. c. 8. *Satrapa itaque pacto inter eos inito, Comiti eidem portam illam aperuit, per quam hactenus Hierusalem introeuntes peregrini, & introire, & pensiones, quas Musellas vocare solebant, solvere nimis indebite ac crudeliter cogebantur*.

¶ MUSELLARE, Os pastomide occludere. Chron. Farfense apud Murator. tom. 2. part. 2. col. 662. *Insuper Dei famulum spoliatum nudum cum quadam muliere in foveam miserunt; ulium vero Musellaverunt, & morti tradiderunt*.

MUSELLUM. Vide *Musum*.

¶ MUSELLUS, Rostrum, rictus, Gallice *Museau*. Charta an. 1309. to. 1. Hist. Dalphin. p. 86. *Item sciendum est, quod de quolibet bove seu vacca venditis in dicto macello, lingua, quatuor pedes & Musellus cum tribus plenis digitis de coria cum Musello levantur*. Vide *Musum*.

¶ MUSEUM. Vide *Musivum*.

¶ MUSEUS, Qui penui præest. Leges Palat. Jac. II. Reg. Major. to. 3. Junii p. 20. *Ordinamus itaq; & volumus, quod unus bonus & legalis, qui cognominetur Museus, ex nostris coquinariis deputetur, qui clavem reservatoris nostræ coquinæ teneat & deferat; nec non die quolibet carnes, quæ emptæ & portatæ ad dictam coquinam per emptorem & subemptorē fuerint, ante illarum fractionem præsentibus scriptore rationis vel ejus scriptore, & altero dictorum emptore, reponderare fideliter non omittat. Quibus sic reponderatis, faciendo certas pecias scindat, & frangat diligenter easdem, & etiam pisces frangere teneatur, & illas quæ pro persona nostra emptæ fuerint & fractæ, coquinariis ad fercula pro ipsa nostra persona præparanda & decoquenda; & alia carnes emptas & fractas ad opus nostrorum domesticorum, coquinariis ad illas præparandas & decoquendas deputatis, tradat ordinate*. Ex his videtur vocis etymon à veteri Gallico *Musser*, abscondere, servare, non absurde posse deduci; *Musser* quippe erat servare ea quæ ad penum spectabant.

MUSFULÆ. Vide *Muffulæ*.

¶ MUSIA, MUSIARIUS. Vide *Museu*.

¶ MUSIARIA ARA, MUSIBIUM, MUSIDIUM. Vide *Musivum*.

¶ MUSICA, nude pro *Cantus*. Vetus Codex ms. Fontanell. de modo canendi: *Musica, est peritia modulationis sono cantuque consistens, & sunt partes ejus tres. Armonia, quæ decernit in sonis acutum & gravem. Rithmica, quæ requirit incursionem verborum, utrum sonus bene aut male cohæreat. Metrica, quæ mensuram diversorum metrorum probabili ratione cognoscit*.

¶ MUSICA CORDULA, Quæ fidibus canitur. Statuta antiqua Canonic. Regul. apud Duell. to. 1. Miscell. p. 86.

Non vox, sed votum, non Musica cordula, sed cor.

¶ MUSICA MUTA. Vide *Muta* 5.

¶ MUSICALITER, Cum notis, apud Marten. de Discipl. celebr. divin. Offic. p. 222. *Hymnum, Vexilla regis prodeunt, incipiunt Musicaliter ad pulpitum*.

¶ MUSICARE, Instrumentis musicis ludere, canere. Lambertus Ardensis apud Ludewig. tom. 8. Reliq. MSS. pag. 558. *Et cum instrumentis Musicare & decantare*. Vita S. Landelini tom. 2. Junii pag. 1067. *Nec velis in monasterio diutius commorari vel cum clericis Musicantibus ottari*.

¶ MUSICARIUS, Instrumentorum musicorum artifex. Vetus Inscriptio apud Gruter. *Colocasio vernæ dulciss. & Musicario ingeniosiss*.

MUSILEUM, Idem quod *Mausoleum*, Papiæ. Glossæ antiquæ mss. *Musuleum, monimentum*. Innocentius Agrimensor: *Circa Musileum in pedes 70. amplius pedes minus invenies*. Aggenus *Mæsileum* dixit: *Mæsilea vero habent juris sui hortorum modum circumjacentem, vel præscriptum agri finem*. Ubi uterque loquitur de tumulis ac monumentis quæ in agrorum finibus collocabantur. Quæ *locos* eadem ratione vocat Frontinus. Vide *Loculus*. Anastasius in Leone III. PP. *In Musileo beatæ Petronillæ, quod ponitur ad B. Petrum Apostolum, fecit coronam ex argento pensantem libras* 20. Occurrit mox infra idem *Musileum B. Petronillæ*, ubi videtur esse *feretrum*, seu *loculus*, in quo reconditum est corpus sanctæ istius virginis. Idem in Stephano II. ex Cod. ms. Bibl. Cæsareæ apud Lambecium lib. 2. p. 927. *Fecit autem & juxta Basilicam B. Petri Apostoli, & ab alia parte B. Andreæ Apostoli, in loco, qui Musileus appellatur, Basilicam in honorem S. Petronillæ*.

MESOLEUS, in veteri Inscriptione Tarraconensi: *Hic Mesoleus neminis III. debet*. *Mesolus*, in alia, Romæ, apud Gruter. 607. 1. Vide *Musivum*.

¶ MUSIMO. Vide *Muscio*.

¶ MUSINARI, *Mulcere, placare, lenire*. Papias ms.

MUSIO, *Dictus quod muribus infectus sit, hunc vulgo Catum à captura vocant*, &c. Papias. Versus scripti in fine Bibliorum Codicis qui fuit Ecclesiæ Metensis:

Ante Brito stabilis fiet, vel Musio muri
Pax bona, quam nomen desit honosque suum.

MUSIPULA, Catus, felis. Anonymus de Desolatione Monasterii Morimundensis in agro Mediolanensi: *Persequebantur Fratres fugientes per abdita loca, quemadmodum solet Musipula persequi mures*, &c. [Vide *Muscipula*.]

MUSITARE, pro *Mussitare*, apud Goffridum Vindocinensem lib. 2. Epist. 28. lib. 4. Epist. 31.

¶ MUSIVARIUS. Vide *Musivum*.

MUSIVATUR, *Mulcet, placet, lenit; musivanter, leniter*. Papias. Unde emendandæ Glossæ, ubi perperam *mulsitanter* editum. [Mallem, *mussitanter*, ut in Excerptis legitur.]

MUSIUM, ex Græco [illegible], Schola Alexandriæ, apud Spartianum in Hadriano: *Apud Alexandriam in Musio multas quæstiones professoribus proposuit*.

MUSIVUM OPUS, dicitur illud quod tessellatum est lapillis variorum colorum [illegible], ut est apud Nicetam in Alexio Man. F. n. 6. qui [illegible] dicuntur in Synodica Orientalium ad Theophilum Imper. pag. 113. erantque ex vitro confectæ. Glossæ mss. *Musivum, quod fit de vitro parietibus*. Vetus Scheda apud Marlotum de Eccl. S. Nicasii c. 3. *Est quædam Ecclesia in suburbio Remensi posita miro columnarum ornatu, arcubus, auro & vitro lapillis interposito micantibus*, &c. Vita S. Laurentii Episcopi Sipontini c. 2. *Ex minutis vitreis lapidibus*, &c. Ejusmodi autem musivum videre est passim Romæ, CPoli, & in variis Christianorum templis in Italia, Gallia, &c. quod quidem à concinnitate & elegantia dictum vult Scaliger ad 5. Manilii, cum [illegible], & [illegible], & [illegible], in eam partem accipiant Græci. Quæ sententia longe probabilior ea quam profert Ant. Nebrissensis, qui *Musæcum* dictum putat, quod ejusmodi picturis ornarentur *musæa*. Spartianus in Pescennio Nigro: *De Musivo picta vidimus*. S. August. l. 16. de Civit. c. 8. *Quæ in maritima platea Carthaginis Musivo picta sunt*. Paulinus Epist. 12. *Camera Musivo illusa*. [illegible], in Origin. CP. Idem Paulinus Epistola 67. in Epistolis Pontificum: *Ravennæ civitatis Musiva atque marmora, cæteraque exempla, tam strato quamque in parietibus*, &c. Vetus inscriptio Romæ

næ in æde S.Stephani: *Opus quod Basilicæ B. Martyris Stephani defuit, à Joanne Episcopo marmoribus inchoatum, juvante Domino, Felix Papa addito Musivo splendore, Sanctæ Dei perfecit*. Alia ibidem: *Domino juvante Felix Episcopus Dei famulus forum basilicæ beati Martyris Musivo & in marmoribus decoravit*. Occurrit passim apud Anastasium in Vitis PP. pag. 28. 32. 46. 47. &c. Gregor. Turon. lib. 1. Histor. cap. 30. Usuardum 15. Octobr. in Vita S. Sabini Episcopi Caousini cap. 2. num 6. &c. Adde Philandrum ad Vitruvium lib. 7. cap. 1.

A Græcis Byzantinis *Musivariam* artem in cæteras Europæ provincias transiisse scribit Manuel Chrysoloras in Epist. de Veteris & novæ Romæ comparatione p. 122. quod Constantinopoli omnes pene ædes publicæ ac sacræ musivo exornatæ essent; hincque *Musivarii* peti solerent, quod sane testatur Leo Ostiens. lib. 3. c. 27. Edit. Brolii, hisce verbis: *Legato preterea Constantinopolim ad conducendos Musæi & quadratarii operis peritos artifices mittit: ut alii absidam & arcum, atque vestibulum majoris Ecclesiæ Musivo componerent: alii Ecclesiæ totius pavimentum lapideum pulcra varietate consternerent. Quam vera periti ipsi artifices fuerint ex opere ipsarum facile conjici potest: cum & in Musivo animatas fere effigies, & virentia quæque se plures aspicere, & in marmoribus omnigeni coloris flores pulcra varietate vernare videantur. Et quoniam hujusmodi artes quingentis jam fere annis obmiserat magistra Latinitas, eas hujus industria recuperare promeruit ætate nostra*. Quæ quidem licet prolixiora descripsimus, ut *musivarios* à *quadratariis* distingui, & *musivariam* parietes, *quadratariam* vero artem pavimenta spectasse, vel inde constet: proindeque error patescat Scaligeri ad Manilium, & aliorum, qui *Musivum* in pavimentis locant: tum etiam ut hoc loco illustretur Paulus Silentiarius in Descript. S. Sophiæ part. 2. vers. 230. & seqq. ubi *musivariam* & *quadratariam* artem belle describit. Vocem ψῆφος promiscue Græci usurpant etiam pro pavimento tessellato. Gloss. Gr. Lat. ψηφοθέτης, *tessellarius, tessellator*. ψηφολογία, *tessellatus, pavimentum*. ψήφωσις, *pavimentum*.

Musivum Auratum, quod confectum est ex *minutis vitreis lapidibus auro fulvo superectis*: ut est in Vita S. Laurentii Episcopi Sipontini. Anastasius in Leone IV. *Absidamque ejus ex Musivo aureo superinducta colore glorifice decoravit*. In Gregorio IV. *Absidamque ejusdem oratorii superaurata Musivo depinxit*. Vetus Inscriptio Romæ in æde S. Agnetis Martyris:

> *Aurea concisis surgit pictura metallis,*
> *Et complexa simul clauditur ipsa dies, &c.*

Μουσεῖον χρυσοῦν, apud Anonymum de Locis sanctis p. 81. Χρυσαυγεῖ ψηφῖδι, apud Sophronium in Encomio SS. Cyri & Joannis. Nicephorus CP. in Breviario an. 765. Τὰς Σωτῆρος καὶ τῶν ἁγίων εἰκόνας διὰ ψηφῖδος χρυσοῦ, καὶ κηρογραφίας εἰκονογραφηθείσας ἀπέξυσε: *Christi Domini ac sanctorum imagines opere tessellato atque ex cera factas erasit*. Nicetas in Manuele lib. 7. num. 3. ἀνθοῦσι ... ψηφῖδων χρυσοῦ ἐπιδιστάσαι ἐναυγάζοντες. Vide Nicol. Alemannum de Parietinis Lateranensibus p. 38 [Le Roman *de Partonopex* MS. ubi de Palatiis:

> *Devers la ville sont torné,*
> *Et sont d'or Musique aorné.*]

Musivarius, *Musæi artifex*, ut est apud Leonem Ostiens. lib. 3. c. 27. Μουσιάτωρ, in Inscriptione à nobis allata ad Joinvillam Differt. 27. τοῦ τε μουσίου (f. μουσίου) τεχνίτου, apud Eustach. in Vita S. Eutychii P. CP. num. 53 Senator lib. 7. Epist. 5. *Quidquid enim aut instructor parietum, aut sculptor marmorum, ... aut gypsoplastes, aut Musivarius ignorat, &c.* Ita *Musivarii* dicuntur in l. 1. Cod. Just. de Excus. artif. l. 10. & apud Julium Firmicum l. 3. ex emendatione Scaligeri: *Insuratores aut Musivarios*, pro *in usu vo...* Seu & idem forte musarius, qui ποικιλτής, *variator*, in Glossis vett. de qua voce Valesius ad Ammiani lib. 26.

Museum, ex μουσεῖον. Trebellius Pollio in Tetrico juniore: *Coronam civicam picturatam de Museo*. Vetus Inscriptio an. 153. apud Jacobum Sponium in Itinerario: *Et hoc amplius pro sua liberalitate cameram superposuit, & opere Museo exornavit*. Alia Inscriptio Romæ, in Ecclesia S. Anastasii:

> *Marmora cui pretiosa dedit Museumque columnas.*

Leo Ostiensis lib. 3. c. 27. *Legatos præterea Constantinopolim ad conducendos Musæi & quadratarii operis peritos artifices mittit, ut alii absidam, & arcum, atque vestibulum majoris Ecclesiæ musivo componerent, &c.* Histor. Trevirens. *Qui Carolus multum marmor, & Museum plurimum de Treberis ad Palatium Aquis vexit*. VII. Synod. Act. 4. Ἀγίας καὶ σεβάσμιας εἰκόνας, καὶ ζωγραφίας, καὶ ὑλογραφίας, καὶ διὰ μουσείου. Vide Gloss. med. Græcit. in μουσεῖον.

Museiarius, qui *Musivarius* Vetus Inscriptio Romæ: *T. Julius Aug. lib. Nicephor. Museiar. fecit sibi & libertis libertabusque eor.*

Musium, perinde ex Græco Μουσεῖον, quomodo in vett. Codd. Spartiani legi observat Salmasius, pro *musivum*. Anastasius Bibl. in Histor. Eccl. *Iconas ex Musio factas, &c.* Catalogus MS. Episcopor. Catanensium apud Rocchum Pyrrum: *Fecit exedram majoris Ecclesiæ pingere, & eborum & cathedram Episc. in ebore cum Musio*.

Musiaria Ars, [quam τὴν ἀπὸ τῶν ψηφίδων ἐν τοῖς τοίχοις τέχνην vocat Manuel Chrysoloras in Epist. ad Joan. Chrysolor. edita post Codini Origines CP. p. 128.] Leo Ost. lib. 3 c. 29. *Artifices destinat peritos in arte Musiaria & quadrataria*.

Musa, Idem quod *Musivum*. Joan. Diaconus in Vita S. Gregorii M. lib. 4. c. 40. *Sicut in vetustissimis Musis, vel picturis, ostenditur*.

Musatilis Ars. Inscriptio in templo maximo Messanæ, ad fornicem majorem, apud Gualterum in Antiq. Sicul. pag. 77. *Antistes Guidoctus opus Musatilis artis hoc capere ...rgi ducibus regiumque*.

Musidium, pro *Musivum*, in Chron. MS. Romualdi Archiepiscopi Salernitani an. 1166. *Capellam S. Petri quæ erat in Palatio mirabilis Musidii, fecit pictura depingi* [*Musibus*, edidit Murator. tom. 7. col. 207.]

¶ Mosibum, apud Mabillon. Musæi Ital. tom. 2. pag. 161. *Ante imaginem beatæ Mariæ, quæ est de Mosibo*.

Mosivum, in Notis Tyronis p. 163. Inscriptio Epistolæ 67. Codicis Carolini: *In qua continetur de Mosivo atque marmore Palatii Ravenat. civitatis*. In ipsa Epist. *Palatii Ravennatis* Musiva *atque marmora*.

Mosaicum Opus, quod alii *Musivum*, hanc enim vocem confictam contendit Scaliger ad Manilium, ut μουσαϊκὸς dictum sit à μουσεῖον, ut ἀρχαϊκὸς, ab ἀρχαῖος, licet aliter sentiat Salmasius, qui à μουσεῖον. Guillelmus *de Baldensel* in Hodœporico c. 5. *Ubi est locus præsepii artis ministerio, marmoribus & opere Mosaico pulcherrime decoratus*. Sanutus lib. 3. part. 3. cap. 1. *Turrim conspiciunt variis stratam marmoribus, opere depictam Mosaico*. Joannes XXII. PP. lib. 9. Epist. *Cum itaque, sicut accepimus, in facie majoris Ecclesiæ dicti Monasterii .... quoddam opus Mosaicum sit inceptum, &c.*

¶ Musaicum, in Appendice ad Agnellum, apud Murator. tom. 2. p. 207. *Qui jacet ... sub lapide marmoreo opere Musaico*.

Mausoleum Opus. Eadem notione. Vita S. Laurentii Episcopi Sipontini num. 11. *Et aliam* (Basilicam) *quam disposuit incipiens, præclara & admiranda specialitate diversis coloribus, minutisque vitreis lapidibus*

pus fulvo auro supertectis, opere Mausoleo ... fabricare & consummare studuit. Ubi perperam viri doctiss. ad Mausoleum Ægyptiacum vocem referunt. Sed legendum videtur *musieo*. Papias: *Musivum*, (Edit. *musium*) *musieum, opus depictum*. De Musivo porro legendus omnino Andreas Agathopœus, seu Felibianus lib. 3. de Architecturæ elementis c. 11.

¶ MUSMO. Vide *Muscio*.

¶ MUSQUATA Nux, Aromatica, Gall. *Muscade*. Peregrinatio B. Odorici tom. 1. Januarii p. 989. *In ipsa* (insula Java) *nascitur camphora, cubebæ crescunt, & melegetæ, nucesque Musquatæ.*

¶ 1. MUSSA, *Almucium*, Canonicorum amictus, Gall. *Aumuce*. Statuta Eccl Valent. tom 4. Concil. Hisp. p. 134. *Nullus clericus ... dum divinum officium celebratur, intret chorum, nisi sit superpelliceo & Mussa indutus.* Vide *Muza*.

2. MUSSA, Locus uliginosus, stagnum, Anglis *mosse*, ut auctor est Cambdenus in Descriptione agri Lancastrensis. Charta Edwardi III. Regis Angl. in Monastico Anglic tom. 1. p. 479. *Item à Baloolm directe ultra Mussam, quam Dominus Comes Joannes Moreton. inter ipsum & me divisit, &c.* Et mox: *Scilicet in terris cultis & incultis, in bosco & plano, in pratis & pasturis, in moris, & Mussis, & marescis, in aquis, &c.* Occurrit præterea pag. 83. 938 tom. 2. p. 416. *Mossa*, eodem tom a. pag. 632. Vide *Mosses* & *Mussula*.

☞ Eadem notione vox *Monsue* vel *Moussue* usurpare videtur le Roman *de la Rose* MS.

Une fosse tote reonde
Trovo tenebreuse & parfonde,
Pleines d'espinois graus & fiers,
Et de molt poignans aiglentiers,
Iols estoit ancienne & Monsue,
Et si avoit petite issue.

Infra ubi de terris incultis:

Il devendront toutes Moussues
S'il sont en ofenses tenues.

MUSSAL. Tabularium de Paredo p. 7. *Cum verberia quæ debet 2. sextarios avenæ & 2. panes, & 2. capones, & 1. denar. & 1. Mussal de canavo.* Fol. 34. *Et reddit ipse masoerius porcum bonum, & multonem vestitum, ... & tascbiam de fructibus, & 1. caponem, & Mussal de canabo.* Fol. 51. *Sex panes & tascbiam ipsius terræ, & 1. caponem, & 1. Mussal canabi, & per viadcmiam plenam refectionem.* Ubi *Mussal* forte *fasciculum* sonat.

¶ MUSSANTER, Occulte, tecte, latenter, à veteri Gall. *Musser*, abscondere. Charta an. 1170. tom. 13. Fragm. Hist. MSS. Stephanot. p. 19. *Considerantes ovili Domini diabolum Mussanter insidias parare, &c.*

¶ MUSSIARE, διακρίνειν, Dijudicare. Gloss. Lat. Græc. MSS. Sangerm.

MUSSIO, *est qui in vino nascitur.* Ita Glossæ Arabico-Lat. supra in iisdem: *Bibones dicuntur, qui in vino nascuntur.* Joannes de Janua: *Muscio, dicitur quasi mustio, quod mustum bibat, item & bibio, onis.*

MUSSULA, Muscus, seu *musculus*, nostris *Mousse*, Gregorius Turon. lib. de Gloria Confess. c. 44. *In hoc loco & Tranquillus beatus Confessor requiescit, super terram sepulcrum habens, de quo magnum beneficium præstatur petentibus: nam de Mussulis super natis medicamina populi promereatur, &c.* Vide *Mussa* 2.

MUSSUS, vel MUSSUM. Cæsarius lib. 6. Mirac. cap. 5. *Cum pauperes Musso, quem de nemore collegerant, oneratos præterire cerneret.* Fascis lignorum vel herbarum, aut muscus, herba seu lanugo arborum & locorum palustrium, inquit editor, Gallis, *Mousse*. Gloss. Græc Lat. Βρύον τὸ ἐπὶ τῶν ξύλων καὶ ὑδάτων γινόμενον, *Muscus*.

1. MUSTA. Monasticum Anglic tom 2 p 426. *Donationem quam fecit Canonicis ejusdem loci de terra & tenemento ... cum illa medietate novæ Mustæ, quæ est versus Aquilonem.* Forte *mussa*. Vide in hac voce.

¶ 2. MUSTA, Orbis, ni fallor, in quo, ne mensa inquinetur, reponuntur pocula. Usus Culturæ Cenom. *Surgant fratres majores & accipiant cyphos, & impletur de vino, & deponant unicuique super Mustam suam.*

¶ MUSTARDA, Sinapis, à Gall. *Moutarde*. Ordinat. super numero & ordine mensarum Delphin. tom. 2. Hist. Dalphin. p. 312. *Cum una libra de carnibus salsis, & dimidio rotulo de carnibus bovinis in aqua cum salsamento de Mustarda aut eruga prout supra.*

¶ MUSTATICUM, Mustum. Codex MS. Irminonis Abb. Sangerm. fol. 108. *Et solvit omni anno de vino modios 11. de Mustatico sestaria 11.*

¶ MUSTELLARIUM, Aviarium cavea, γαλεάγρα. Gloss. Lat. Græc. MSS. Sangerm. Vide *Muta* 3.

¶ MUSTELLINUS Color, *Sublividus ac lentiginosus, qualis est in vestibus cruore maculatis.* Vocabular. Sussannæi.

¶ MUSTELLUM, τέρας, *Monstrum*. Supplement. Antiquarii.

¶ MUSTIO. Vide *Mussio*.

¶ MUSTOLIUM, Miscellum frumentum, Gall. *Bled meteil*. Charta an. 1261. in Tabular. Portus-regii: *Cum haberemus annuatim in abbatia monialium Portus-regii sex sextarios tam Mustolii, quam avenæ annui redditus, &c.* Vide *Mixtum* 2.

¶ MUSTRICOLA, *Machina ad stringendos mures*. Gloss. Isid. Ubi Grævius: Forte *ad stringendos pedes*, hoc est, ad calceum suendum, qui pedes tegit & stringit. Est enim, si Fello fides, *Mustricola*, forma in qua calceus suitur. Vide Lex. Martinii in hac voce.

MUSTRUM. Palladius de Architectura, ex MS. Cod. Pithœano: *Mustrum autem, quod pro colore purpureo temperatur, &c.*

¶ MUSTURA, pro *Muitura*, Gall. *Mouture*. Charta an. 1236. apud Marten. tom. 1. Anecd. col. 998. *Ita quod idem Miles toto tempore vitæ suæ medietatem Musturæ de ipso molendino percipiet.* Vide *Molta* 2.

¶ MUSUERE, pro *Minuere*, damnum inferre. Bulla Clementis VI. PP. in Chartul. Gemmet. tom. 1. pag. 129. *Decernimus ergo, ut nulli omnino liceat præfatum monasterium temere perturbare, aut ejus possessiones auferre, vel ablatas retinere, Musuere, seu quibuslibet vexationibus fatigare.*

¶ MUSULEUM. Vide *Musileum*.

MUSULMANI, inquit Leunclavius in Pand. Turc. n. 122. dici volunt Turci, vel potius Saraceni *tanquam recte credentes*, ubi ille plura. *Moslemes*, appellantur in Charta Aragonica æræ 1111. in Hist. Pinnatensi lib. 3. c. 5. Vide Meursium in Μουσουλμανίζειν. *Musulamiorum*, in Lybia vel Ægypto, gentis ita dictæ meminit Aurelius Victor Schotti in Claudio, a quo potuere *Musulmani*, Ægyptii potissimum, veteri nomenclatura appellari. Nihil tamen definio. [Consule Hofmannum voce *Muslimi*.]

MUSUM, Rostrum, rictus, Gallis *Museau*. Michael Scotus de Physionomia c. 20 *Omnium animalium quædam habent labia ex quibus dicitur os; quadam non labia, sed aliud loco ejus; & tunc dicitur Musum, vel grugnum, vel rostrum, vel fistula.* Occurrit etiam in Miraculis B. Simonis Tudertini num. 37. *Musellum*, apud Petrum de Crescentiis lib 9. c 8. Vide Ægid. Menagium & Octav. Ferrarium in Orig. linguæ Italicæ.

¶ 1. MUSUS, Eadem notione qua *Musum*, in Ep. Hadriani PP. an. 784. apud Mabill. Diplom p 492. *Insuper & oblatrantes canis Musibus sanctam catholicam & apostolicam Romanam Ecclesiam ... velleant expugnare.*

¶ 2. MUSUS, Fructus species, qui quavis parte scindatur,

datur, figuram crucis exhibet. Bernhardi *de Breydenbach* Itiner. T.S.p.211. *Sunt autem poma illa dulcissima quando ad debitam perveniunt maturitatem & dicuntur Musi & quacumque parte scinduntur, utraque pars scissuræ crucem cum Crucifixi imagine gerit impressam.*

1. MUTA, Mensa publicanorum, Germanis *eine Maut*, nostris *le Change*. Helwicus in Rationario Styriæ: *Primo moneta & Muta, & judicium intra muros oppidi Gratzensis, &c.* Occurrit ibi pluries. [Charta Rudolfi Imper. an. 1277. apud Ludewig. tom. 4. Reliq. MSS. p. 262 *Statuimus ut omnes Mutæ per Styriam, quæ ultra debitum fuerant in suis redditibus aggravatæ, in summam redditnum quam solverunt Duci Leopoldi tempore revocantur, nullique Principi ejusdem terræ liceat eas præter quod dictum est quibuslibet exactionibus aggravare.*] *Mutarii & Monetarii* junguntur in Metropoli Salisburgensi tom 3. p. 17.

¶ Muta, pro Mensa communi, Gall. *Mense commune*. Vide in hac voce. Statuta Eccles. S. Stephani Vienn. art. 17. apud R. Duallium lib. 2. Miscell. p. 91. *Omnia & singula emolumenta percipiat ... exceptis dumtaxat his quæ de Muta in primo anno recipi consueverunt pro anima & anniversario defuncti.*

Muta, Quodvis vectigal. Charta Arnolfi Reg. an. 898. in Metropoli Salisburgensi tom. 1. p. 128. *Homines istius Ecclesiæ licentiam habeant hoc sine Muta, sive navigio, sive cum cæteris offerre quodcunque eis jubetur, sine ulla alicujus judiciariæ potestatis contradictione.* To. 3. p. 16 *Jussionem quoque nostram de theloneo quod Muta vocatur, in navibus ipsorum victualia portantibus, &c.* Alia Henrici Comitis Palatini, ibidem pag. 388. *Nec Muta nec teloneum requiratur.* Alia Rudolfi Imper. an. 1276. pag. 392. *Muta seu theloneum.* Alia Ottocari Ducis Austriæ an. 1353. ibidem tom. 2. p. 66. *Sine naulo, quod vulgo possumus dicere Mutam, ad sua libere deducant.* Adde p 425. tom. 2. p. 33. 34. 69. 534. 578. tom. 3. p. 16. 17. 18. 26. 28. 29. 378. 379

☞ *Mutam* navigium interpretatur D. *de Lauriere*, in Gloss. jur. Gall. voce *Muage*, ex Charta Arnolfi Regis mox laudata; quam in sententiam descendisse ob id potissimum videtur, quod *sive muta* legerit, pro *sine muta*, ut editum est loco citato. Hanc vero genuinam esse lectionem dubitare nequaquam sinunt ea quæ in hanc rem protulit D. Cangius, atque adeo *Mutam* vectigal esse constat, quod pro navigiis mercibus onceratis exactum arbitror, ut tradit ibid. laudatus Glossator.

Mutarius & Mutnarius, Publicanus, exactor vectigalium, Germanis *ein Mautner*. Occurrit in Metropoli Salisburgensi tom. 2. p. 581. in Historia de Particula S. Crucis quæ asservatur in Cœnobio Mellicensi, & in Privilegiis Academiæ Viennensis in Austria, apud Lambecium lib. 2. Commentat. de Cæsarea Biblioth. pag 120. 624.

2. MUTA, Muda, Mutatio, Mutaticum, Pretium quod datur pro mutatione prædii, cum alteri ceditur.

Muta. [Litteræ Philippi I. Reg. Franc. an. 1079. tom. 4. Ordinat. p. 46. *De donationibus autem, vel pignoribus ... non accipiatur laudimium vel Muta, vel etiam de successione hæreditaria.*] Tabularium Ecclesiæ Ucetiensis fol. 15. *Tres partes acaptarum, consuum & Mutarum tuæ sint & tuorum in perpetuum.* Tabularium Ecclesiæ Cadurcensis: *Domus ... aliam porcum vivum, & unum arietem, & Mutam, & quicquid Guillelmus Diutrandus ibi possedit.* Alibi: *Raimundus Caput-bovis ... feuum, quem tenebat de domino ex Castronovo, donat Muda 3. sols.* Occurrit pluries.

Mutagium, Eadem notione. Consuetudo municipalis Bellaici in Pictonibus, in Regesto Ingulismensi: *Si dominus fundi retinere voluerit rem ipsam quam habet vendi, de singulis solidis pretii factæ venditionis unum denarium habebit, & Mutagium debitale habebit de illo qui succedit in possessionem.* Infra: *Debet reddere de nummis illis vendas domino fundi, sed Mutagium debet esse Burgensium.* [Charta an. 1291. tom. 2. Histor. Dalphin. pag. 27. *Hæredes seu propinquiores dictorum defunctorum ratione Mutagii vel laudum, nobis vel nostris in nullo teneantur.* Alia an. 1256. ibidem p. 59. *Item, si alio modo quam per venditionem tenementum mutari contigerit, debemus habere pro Mutagio nos & successores nostri censum a novo tenementario duplicatum. Hoc idem intelligimus ad mutationem domini.*] Occurrit in variis Chartis apud Justellum in Comitib. Arvern. pag. 29. 94. 138. 145. & Galandum de Franco alodio pag. 106. 107. 366. Charta Joannæ Reginæ Franciæ Comitissæ Bononiæ & Arvern. an. 1352. *Appartiendront ausdits Religieux les hommages, investions, ventes, survenites, Muages, reconnoissances, saisines de toutes & chascunes les possessions, &c.* In quodam Aresto Parlamenti an. 1634 appellatur *Remuage*, Jus illud quod habet Dominus feudi superior, cum à Linea directa in aliam transit. [*Mileds*, in Delphinatu dicitur, quod in ejusmodi mutationibus dimidium laudum dominorum tantum debeatur. Consulendus Guido Papa quæst. 48.]

¶ Mutamentum, Eodem significatu. Charta an. 1325. apud Rymer. tom. 4. p. 165. *Persolvans solita juramenta, homagia, fidelitates, obedientias, census, redditus & omnia ac singula alia servitia sua in Mutamento domini, quum aliàs, debita vel consueta.*

Mutatio, Idem quod *Muta*. Tabularium Ecclesiæ Viennensis fol. 89. *Ego Petrus Viennensis Archiepiscopus dono tibi, Guigo Berardi, & uxori tuæ, præfati castri de Saxeola medietatem, cum medietate de appendiciis ad ipsum castrum pertinentibus, ad fidelitatem & servitium nostrum & Ecclesiæ nostræ: habenda tibi pro feudo & hæredibus tuis, sine redemptione illa quæ vulgo dicitur Mutatio: tali conventione, ut de præscripto feudo nihil dones, vendas, impignores, vel quolibet modo alienes tu vel hæredes tui sine nostro successorumque nostrorum laudatione & consensu.* Tabular. Ecclesiæ S. Stephani Cadurcensis: *Habeant Canonici per totum honorem Mutationes & investituras, & quæsturas, & hospitia, & justitiam suam.*

Mutaticum, Eodem etiam fortean significatu. Hugo Flaviniacensis, in Chronico Virdun. an. 755. *Nec de rotatico, burgnatico, pulveratico, Mutatico, salutatico, &c.* Adde Doubletum pag. 656. nisi legendum sit *mo-natico*.

☞ Frequentior hujusce vocis occurrit mentio in veteribus Chartis, quam ut in ea aliquid immutandum existimem; sensum vero deprehendere non ita promtum est. Videtur tamen Tributum esse quod pro vino vendito exigitur, eadem notione qua *Muefon*, in Charta an. 1358. in Chartular. Gemmet. tom. 3. p. 51. *Comme à la requeste des Fermiers de la Viconté de l'eau de Rouen, les vins de Religieux hommes l'Abbé & le convent de Jumieges qui avoient creu en leurs vignes eussent esté arrestez en la Viconté de l'eau de Rouen pour ce que l'en leur demandoit la Muefon de leurs vins vendus, & lesdits Religieux avoient maintenus que riens n'en debvoient.*

3. MUTA, Accipitrum morbus, Gallis *la Mue*: accipitres enim quotannis pennas mutant, vetusque spolium deponunt, quo tempore vehementer ægrotant, atiam usque ad periculum mortis. Fridericus II. Imp. lib. 1. de Venatione c. 46. *Et ad singulas Mutas mutantur colores plumagii.*

Muta, Domuncula in qua includuntur falcones, cum plumas mutant. Describitur illa à Guillelmo *Tardif* part. 1. *de Fauconnerie*, cap. 47. Idem Fridericus lib. 2. in

in Præfat. *Quædam in conservando sanas etiam quando jam mutant pennas ut domuncula quæ dicitur Mota. In mutam includere*, eidem: *Mutare*, Petro de Crescentiis lib.10.c.7. quod μεταβάλλειν est apud Demetrium Constant.lib.2.Hieracosophii cap.49 Albertus M.lib.23. de Animal.lib. c. 20. *Domus autem Mutæ apta & ampla sibi quæratur, & de muta quando perfectus est, trahatur.* Helinandus Poeta MS. sub Ludovico VII.

Mors qui m'a mis muer en Mue,
En tel estuve où li cors sue, &c.

Alius Poeta MS.

Sire, qu'est-ce que vostre niece
Est demourée si grant piece,
Que n'est à karoles venue
Ne sai se l'avès mise en Mue.

[Ubi pro carcere usurpatur, ut & in Poem. MS. *Les Adventures advenues en France* ab an. 1214. ad 1412.

Fu mené en la Mue au pallais, &c.]

MUTATUS, Accipiter *mutatus*, qui mutum evasit, *Qui a mué, qui a passé la mue*, μεταβεβλημένος, apud Demetrium Constant lib.1.c.41. Donnizo lib.1.de Vita Mathildis c.13.

Mutatos centum, non Mutatos quoque centum
Astures pulcros Regi simul obtulit ultro,

Vide *Acceptor*, & *Falco*.

4. MUTA, Species campanulæ monasticæ, quod forte lurdum, ut loquimur, haberet sonum, id est, minus acutum. Vitæ Abbatum S. Albani p.91. *Fuit & nola, cui Muta vel Skilla est nomen.* *Mota* dicitur in Ordinario MS. Ecclesiæ Rotomagensis: *In die sancta Resurrectionis Matutinæ festive pulsentur, primitus Mota, postea trini & trini, & in fine festive cum pluribus campanis grossis, & tota Ecclesia illuminetur, &c.* Vide *Skella*.

5. MUTA MUSICA, quæ χειρονομία, Pantomimus, apud Senatorem lib.1.Epist.20. *Hinc partem musicæ disciplinæ Mutam nominavere Majores, scilicet quæ ore clauso manibus loquitur, & quibusdam gesticulationibus facit intelligi, quod vix narrante lingua, aut scripturæ textu possit intelligi.*

¶ 6. MUTA, Curia, conventus, concilium, cœtus. Chron. Parmense ad an. 1292. apud Murat. to.9.col.822. *Quidam boni viri de populo Parmensi fuerunt additi in libro societatis Cruxatorum, approbati primo singuli per tres Mutas sapientum, & postea per consilium credentiæ populi.* Ibidem ad an 1302. col.844. *Factum fuit per Commune Parmæ generale æstimum per homines civitatis Parmæ per certas Mutas sapientum cujuslibet portæ, & vicinarum civitatis Parmæ ad arbitrium dicti domini capitanei. Et duæ portæ fiebant per Potestatem Parmæ, aliæ duæ portæ per capitaneum; & Muta sapientum unius portæ stabat ad palatium domini Episcopi, alia ad monasterium S. Johannis, alia ad palatium de Arena, & alia ad domum Religionis veteris, stando ibi de die & de nocte, & non discedendo, & nemo alius audebat loqui cum eis.* Hinc habes, ni fallor, vocis originem. Vide *Mota* 2.

¶ 7. MUTA, dici videtur de navibus, quæ securitatis causa simul navigant. Chron. Parmense ad an. 1307. apud Murator. tom.9. col.867. *Commune Venetiarum ... voluit & exposuit ducere salem & alias eorum mercationes per Padum, & transire sursum cum ipsis, sed Commune Parmæ viriliter prohibuit ne transirent. Et Commune Venetiarum multos ambaxatores misit Parmam, ut permitterent ire naves eorum & Mutam suam, dicendo quod iter Padi erat suum. Sed nihil est factum fuit seu provisum per Commune Parmæ.*

¶ MUDA, Eadem notione, in Continuat. Chr. Andr. Danduli ex Cod. Ambros. apud Murator. tom. 12. col. 427. in Notis: *Consiliarii Venetiarum de cætero teneantur ... mittere Duchæ & Consiliariis Cretæ ducatos 4000 videlicet per Mudam Martii ducatos 4000. & per Mudam Sept. alios ducatos 4000.*

MUTAGIUM, [MUTAMENTUM.] Vide *Muta* 2.

MUTANDÆ, Mutatoria, vestes quæ mutantur. Papias: *Mutandæ, mutatoriæ vestes, & camisiæ, & bracæ.* Occurrit in Regula Magistri c.81. Vide *Mutatoria* 2.

¶ 1. MUTARE, Falcones in domuncula, quæ muta dicitur, includere. Charta an. 1425. apud Kennett. Antiquit. Ambrosden. pag. 559 *John Maudut ... per serjantiam Mutandi unum ostricum domini Regis, vel illum ostricum portandi ad curiam domini Regis.*

¶ 2. MUTARE, pro Commutare, permutare, Gall. *Echanger*. Tabular. Rothon. *Ecce dedisti in manu mea quod tenebas de abbatia S. Salvatoris; nunc quære tuum sumptum, & fac quod tua hereditas sit secundum legem & veritatem ac rationem, & ego Mutabo illam* (terram) *monachis, & tibi illum reddam.*

¶ MUTARIUS. Vide *Muta* 1.

¶ MUTATICUM, MUTATIO. Vide *Muta* 2.

¶ MUTATIONES, Loca, in viis regalibus, ubi veredi vel animalia mutabantur in cursu publico: quarum *Mutationum* mentio est in legg. 34. 36. 53. 58. 60. de Cursu publ. leg. 9. de Tribut. Cod. Th. in Itinerariis Antonini, Hierosolymitano, & aliis, apud Senatorem lib.4. Ep 47. &c. ἀλλαγαί, Annæ Comnenæ p.139.

¶ MUTATIONES AURI, perperam editum pro *Mutones*, apud *la Faille* inter Probat. Annal. Tolos. tom.1. p. 97. Vide *Muto*.

¶ MUTATIONES DOMORUM, Præstationes quæ fieri solebant ab eo qui alteri in domum succedebat. Charta an. 1124. apud Spon. inter Instr. Histor. Geben. tom. 2. p. 5. *Placitum generale, forationes vini, & totum rippale, coreatam, & Mutationes domorum, si dominus mortuus fuerit, debet ut dominus possidere.*

MUTATIONES PRESBYTERI, Præstationes quæ fieri solebant domino loci in quavis mutatione Sacerdotum seu Curionum. Tabularium Prioratus de Paredo fol.31. *Quidam Miles alti generis, territorii Forensis, nomine Aricus, rumorem calumniarum & minarum agebat erga Priorem hujus loci, donum per emptionem Ecclesiæ* * dio, *ubi suæ portionis 10. sol. annuatim. & Mutationes Presbyteri* * *ne proclamabat. Obtulit ergo Deo rectum, & werpivit tortum.* Fol. 70. *Introitus Presbyteri* appellatur quod hic *Mutatio*: *Dedit Deo in hoc loco ea quæ in Ecclesia Lunciaco vocata possidebat, id est, medietatem Ecclesiæ, omnium oblationum, Introitum Presbyteri ex toto presbyterium, medietatem omnium decimarum & cimiteris, omnia, ut diximus, sicut ipse habebat.* Græcis ἐνθρονιστικόν.

¶ 1. MUTATORIA, *Dicuntur vulgo diversoria vel fulloaica, quasi secreta ædificia.* Vocabul. Juris utriusque Ridicule omnino; genuinam vocis originem vide in *Mutationes*.

2. MUTATORIA, Vestes quæ aliis mutantur: *vicaria indumenta*, apud Cassianum l.4.c.10. ἐξημοιβὰ εἵματα, Homero; *Mutatoria vestes*, apud Cogitosum in Vita S. Geraldi lib.1. cap. 34 *vestimenta mutatoria*, in Testamento Guillelmi D. Montispessulani an 1202. Gregor. Nazianz. Orat.2.in Julian. ἐσθῆτος ἐξαλλαγή, pag. 106. Vita S. Nili junioris pag. 56. Καὶ μὴ ἔχοντο τὸ τοῦ χιτῶνος ἀλλαγὰς αὐτοῦ. Ἀλλαγαὶ ἱματίων, apud Pachymer. lib. 7. cap. 29. Vide Notas ad Alexiad pag 285. & Descript. ædis Sophianæ num. 87. *Vestes quas persæpe mutare consueverunt Principes*, apud Rigordum an. 1185. Willelm Tyrius lib.6. cap 6. *Vestes etiam præ continuis laboribus laceræ, & assiduitate utendi prætendentes vetustatem, non enim erat populo peregrinanti diversa, quibus alternatim uterentur, Mutatoria.* Lambertus Ardensis: *Alii fousellus metalli similis cum calicibus, alii vestium Mutatoria, alii pictas culcitras & ta-*

& tapetia ... distribuit. Udalricus lib. 2. Consuet. Clun. c. 23. *Est apud nos lavatorium ... ibique lavat femoralia sua ... aut si habet in promptu Mutatorium suum, mutat quod est indutus.* [Ordinar. Can. Regul. S. Laudi Rotomag. ad calcem Johan. Abrinc. edit. 1679 p. 312. *In lectis interim singulorum munda & nova Mutatoria ponantur à camerario.*] Sed præsertim *Mutatoria*, dicuntur vestes pretiosæ quæ aliis minoris momenti ac pretii mutantur. Papias: *Mutatoria, solemnia vestimenta aliis meliora. Mutatoria, mutandæ vestes, camisiæ, bracæ.* Ugutio: *Mutatorium, vestis pretiosa, pro quo alia mutatur.* Gl. Lat. Gall. *Mutatorium, Vestement precieux.* Historia Belli Saxon. pag. 149. *Arma generis universi, Mutatoria, cæteraque sine æstimatione vestimenta, &c.* S. Bernardus de Morib. Episcop. cap. 2. *Quid conferunt tot Mutatoria, vel extensa in perticis, vel plicata in manticis.* Quo spectant ista apud Jacobum de Vitriaco in Histor. Occident. cap. 30. *Mimus & histrio ad mensam cantat: multa vestium Mutatoria ad ostentationem vanitatis in pertica extenduntur, & Christi pauperes fame & frigore cruciantur.* Vita S. Richardi Episcopi Cicestrensis num. 44. *Nec phaleris auro vel argento fulgentibus equos suos ornari voluit, nec Mutatoria superflua circumferre, &c.* Vita Joannis Gorziæ Abbatis: *Cum à legatis ei diceretur ... ut veste lautiore se appararet, uti regiis conspectibus præsentandum, illeque renueret, rati illi non ei vestium Mutatoria subesse, Regi nuntiant.* Monachus Pegaviensis ao. 1096. *Præfata namq; dedicationis festivitate, per dies 15. solemniter protensa, D. Juditha Comitissa totidem diebus singulis Mutatoriorum insignibus æqualiter redimitis, non sine admiratione cunctorum, adornata processit.* Matthæus Paris an. 1107. *Jussit eum arctiori carceri & custodiæ mancipari ... Mutatoria quasi autem sua ei non substraxit.* An. 1236. *Sericis vestimentis ornati, cicladibus auro textis circumdati, excogitatis Mutatoriis amicti, insidentes equos pretiosos, &c.* An. 1245. *Appropinquante ... Dominicæ Nativitatis festivitate, qua Mutatoria recentia, quæ vulgariter novas Robas appellamus, Magnates suis domesticis distribuere consueverunt.* Cosmas Pragensis: *Accipe thalitarium & chlamydem, ac Mutatoria Duce digna.* Gervasius Tilleberiensis ms. in Otiis Imperial. parte 2. *Levioribus Mutatoriis Rex indutus ad mensam accedit.* [Ep. 21. Adami Abb. Persenniæ apud Marteo tom. 1. Anecd. col. 754. *Ubi, inquam, regnat mediocritas, non de pupillorum prædiis augentur prædia, nec parietes onerantur Mutatoriis, quibus corpora, vasa stercorum, adornentur.*]

¶ MUTATORIUM Cæsaris, de quo Rufus in descriptione Romæ, intelligitur de domo, ubi secessus oblectamentique causa aliquando maneret. Vide quæ hac de re disseruit Dom. Bern. *de Montfaucon* tom. 3. Antiquit. explic. part. 1. c. 5.

¶ MUTATUS. Vide Muta 3.

¶ MUTILO. Vide *Multa*.

MUTINUS. Ælfricus in Gloss. Anglo-Saxno. cap. de nominibus ferarum: *Mutinus*, gadinca, *vel* Hnoc. Non liquet, inquit Somnerus. [*Mutinæ carnes*, in Consuet. mss. Eccl. Colon. è Bibl. Eccles. Atrebat. eædem quæ vervecinæ. Vide *Multo*.]

¶ MUTIO, *id est, Fatuus*. Vocabul. utriusque Juris.

MUTITAS, Αφωνία, in Gloss. Græc. Lat. [Mirac. S. Bernhardi Episc. tom. 5. Julii p. 122. *Eoque quippiam petere volente, verbis in ore reclusis, subito mutus effectus est; qui a plerisque tentatus, an videlicet astu Mutitatem simularet, & tandem certa loquendi impotentia comprobatur.* Occurrit præterea tom. 2. Sanctor. Apr. p. 429]

MUTO, Mutto, Mutonagium. Vide *Multo*.

¶ MUTOFEDA, Ovis Massiliensibus *Motonfede*. Charta an. 1390. *Quilibet Mutofeda solvat 16. denarios.*

¶ MUTONIUM, κυδώνιον, *Malum cotoneum*. Suppl. Antiquarii & Gloss. mss. Lat. Græc. Sangerm. Aliud itidem Gloss. *Mutonium*, γελοῖον, *Additio*.

¶ MUTPHARACHÆ, Genus Turcici equitatus, quod sic describit Jovius Hist. lib. 14. *Mutpharachæ admirabili virtute præstantes, toto orbe conquisiti, ea conditione militant, ut quot velint Deos, impune colant, præsentique tantum Imperatori operam navent.* Hæc post Carolum de Aquino in Lex. milit.

¶ MUTRELLA, perperam pro *Mitrella*, capitis tegumentum, quod monachi *capparonem* vocabant. Gall. Christ. tom. 4. col. 782. *Statuimus, quod liceat fratribus uti Mutrellis in dormitorio.* Vide *Mitra*.

¶ MUTRUM, Homicidium. Vide *Morth*.

MUTTUM, γρῦ, in Gloss. Lat. Gr. Hinc vox *Mot*, apud nostros, & loquendi formula, *ne Muttum quidem audet dicere.* Vide Scaliger. ad Festum in *Mutire*. Epistola Ludovici II. Imper. ad Basilium Maced. Imper. Constantinop. *Verum super hoc si est, qui summo Pontifici saltem unum faciat Mutum, congrua profecto illius non carebit responsa.* [Guibertus de Pignor. SS. lib. 1. cap. 2. *Eo dum nec spiritum nec Muttum quidem facientis ampius hauriret auditu.* Amalarius in Epist. ad Guotardum to. 2. Anal. Benedict. pag. 595. *Quando hæc audivi à te, nec Muttum tibi dixi; neque cogitavi ex hoc tibi respondere.* Vita S. Odonis sæc. 5. Bened. pag. 167. *Quod si fortassis aliquis à nostris famulis non ferens eorum improbitatem, aliquid Mutum responderet eis aspere, &c.* Quo spectat illud Hieron. in Epist. 65. ad Pammachium: *Et Mu ultra non faciam, juxta Ennium.* Le Roman *de la Rose* ms.

Mu le fera tenir & quoi.]

¶ MUTUARE, *Mutuum*, seu exactionem nomine mutui impositam solvere. Vide *Mutuum*.

MUTUATIM, pro *Mutuo*, in Vita S. Antidii Archiep. Bisonticensis c. 5. *Benedictionis ergo dono Mutuatim dato, &c.*

¶ MUTUATIO, pro Mutatio in Consuet. mss. Auscior. art. 3. *Fiat autem Mutuatio Consulum annuatim in festo S. Joan. Baptistæ.*

MUTULA, ex Ital. *Mutola*, Muta. Occurrit in Vita B. Justinæ de Arctio n. 9.

MUTULATUS, Idem quod *Expeditatus*, in Charta Forestæ cap. 9. forte pro *mutilatus*. Locum vide in *Mastinus*.

¶ MUTULOSUS, ψιλός, Nudus, glaber. Gloss. Lat. Græc. mss. Sangerm.

MUTULUS. Lex Ripuar. tit. 60. §. 4. *Si autem ibidem infra terminationem aliqua indicia sua arte, vel butina, aut Mutuli facti extiterint, ad sacramentum non admittatur, &c.* Ubi *mutuli*, videntur esse aggeres terrei, quos *Motes* nostri vocant: aut forte lapides ii quos *Mutos* vocant Agrimensores, i. sine inscriptione, vice terminorum positi. Vide *Bonna* 2.

☞ Errat Cangius, si fides Eccardo, in Notis ad Legem citatum, quam ad calcem Legis Salicæ edidit. *Mutuli* enim sunt machinationes clandestinæ, vel seditiones clam excitatæ, à veteri German. *Meuten*, clandestine agere, unde *Meutmacher*, Flabellum seditionis, Gall. *Mutin*. Hæc vir eruditus; quæ tamen in meam fidem recipere nolim.

¶ MUTUNUS, Vervex, Gall. *Mouton*. Charta an. 1307. ex Archivis S. Victoris Massil. *Item super eo quod petebant dicti pareri quartam partem Mutunarum, astorium & cabastragiorum pro dicto territorio.* Vide *Multo*.

MUTUS, Obscurus: *Muta verba*, apud Abbonem in Præfat. ad libros de Bellis Parisiac.

Muti, inter divinatores reponuntur apud Paschasium Ratbertum in Vita Arsenii seu Walæ Abb. Corbeiensis lib. 2. cap. 9. *Divini, conjectores, & Muti.* Atque

hi putantur esse *Engastrimythi*, seu *ventriloqui*.

Mutorum Poena. Vide *Panis fortis*.

Muti Lapides, sine inscriptione, apud Hygenum de Limitibus constituendis.

MUTUUM, Exactio nomine mutui. [Charta Rogerii I. Reg. Sicil. an. 1129. apud Murator. tom. 6. col. 623. *Nulla angaria, parangaria, echioma, gabella, Mutuum, extorsio jaciatur, imponatur*. Chron Parmense ad an. 1296. apud eumdem tom. 9. col. 834. *Et impositum fuit per Commune Parmæ unum Mutuum octo millium librarum imperialium per episcopatum, & quinque millium per civitatem. Et Mutuum clericis fuit impositum duo millium librarum, &c.* Chron. Mutin. ibidem tom. 11. col. 122. *Tria Mutua extorsit*.] Historia Cortusiorum lib. 3. c. 14. *Teutonici cruciabant Paduanos mutuis & daciis*. Infra: *Mutua imposuit & datias*. Lib. 7. cap. 1. *Vexabantur Mutuis & datiis*. Albertinus Mussatus lib. 12 de Rebus gest. Italiæ pag. 86. *Communes datiæ, exactionesque & Mutua publica & privata, &c.* Charta R. Abbatis Monasterii Karoffensis in Pictonibus an. 1308. ex 2. Regesto Philippi Pulcri Reg. Franc. Tabularii Regii num. 21. *Non recipiemus ibi Mutuum, nisi gratis mutuare voluerint habitantes*. Ita in Libertatibus Novæ Bastidæ in Occitania ann. 1298. in alio Regesto ejusdem Regis ann. 1299. num. 16. Vide *Credentia*, *Creditum*.

Mutuum Coactum, Exactio, quæ à dominis in urgentibus negotiis suis ac necessitatibus fiebat super subditos, vassallos, ac tenentes cum restitutionis conditione ac pollicitatione: à qua quidem exactione exempta pleraque oppida, quibus concessæ libertates, leguntur. Charta libertatum Aquarum Mortuarum an. 1246. *Omnes habitatores loci illius sint liberi & immunes ab omnibus questis, talliis, & tolsis, & Mutuo coacto, & omni ademptu coacto*. Consuetudines Monspelienses mss. cap. 56. *Toltam nec quistam, vel Mutuum coactum, vel aliquam exactionem coactam non habet, nec unquam habuit dominus Montispessulani in hominibus Montispessulani*. Eædem vernacule, *totas inquistas, ni prest forsat, o alcuna action desirecha, &c.* Libertates concessæ oppidis Castelli Amorosi & Valentiæ, in diœcesi Aginensi, ab Edwuardo I. Rege Angliæ ex Regesto Constabulariæ Burdegalensis fol. 55. 140. *Nec recipiemus ibi Mutuum, nisi gratis nobis mutuare velint habitantes*. Eadem habent libertates Riomagi in Avernis.

Mutuum Violentum, in Charta libertatum Jasseronis, apud Guichenonum in Histor Bressensi pag. 106. *Roga coacta*, in Charta Ludovici Comitis Blesensis & Cloromontensis an. 1197. pro Credulienssi villa: *Omnes homines Credulio manentes taliam mihi debentes, & eorum heredes, à talia, ablatione, impruntato, & Roga coacta de cætero penitus quitos & immunes esse concedo*. Exstat Statutum Philippi VI. Regis Franc. an. 1343. quo vetat in posterum fieri ullum *Mutuum coactum* super subditos suos: quod scilicet paulo ante exegisse docet Diploma anni 1342. 28. Junii, sed & Philippum Pulcrum Regem aliud an. 1302. in 12. Regesto Chartophyl Reg. Ch. 15. & in 36 Regest Ch. 48.

☞ Laudatum Philippi VI. Statutum frustra quæsitum in Regestis publicis testatur D. *de Lauriere* tom. 2. Ordinat. Reg. Franc. p. 234. Unde existimat D. Cangium lapsum memoria art. 4 & 5. Statuti ejusdem Regis an. 1345. 15. non 3. Febr. spectasse, quo vetat Philippus Rex in posterum à subditis suis exigi equos, currus, &c. nisi ad utilitatem Hospitii sui.

Mutuum Ebraldum. Charta Henrici Comitis Portugalliæ tom. 3. Monarchiæ Lusitanæ p. 282 *Non introducam Mutuum ebraldum Colimbriam*.

¶ MUWES, Mensuræ species, nisi ab Angl. *Mow*, quod acervum, cumulum sonat, accersas. Charta Henrici VI. Reg. Angl. an. 1432. apud Rymer. tom. 10. pag. 514. *Duo millia Muwves salis, in Insula de Gerrau... in Britannia*.

¶ MUZA, Vestis species, qua cæteri Clerici æque ac Episcopi utebantur. Epitome Constit. Eccles. Valent. tom. 4. Concil. Hispan. pag 175. *Rectores autem, vicarii perpetui, beneficiati altaris majoris, diaconi & subdiaconi ecclesiæ, Muzas panni nigri ex saya nigra lividi seu viridis coloris fodratas* (portent.) Vide *Birrus*.

¶ MUZECTA, Eadem notione, qua *Muza*. Notitia Eccl. Catanensis apud Rocchum Pirrum in Sicil. Sacra p. 77. *Canonicalis habitus ex Pii V. litteris almutium & superpellicium erat, sed dein rochetum & birrum seu Muzecta nigri coloris*.

¶ MUZZETA, Eodem significatu. De S. Juvenale Episc. tom. 1. Maii pag. 399. *Episcopus Narniensis ex suo palatio, talari veste indutus, rocheto & Muzzeta*. Vide *Mozzetta*.

¶ MYCETIAS *vocatur tetri ruderis inquietudo terrena*. Ita Apuleius de Mundo. A Græco nimirum μύκω, Mugio, reboo.

¶ MYLLEWELL, Piscis genus, qui alius videtur ab eo quem Spelmannus piscem viridem vocat. Computus an. 1425. apud Kennett. in Antiquit. Ambrosden. p. 575. *Et in 3. copulis viridis piscis ... Et in 15. copulis de Myllewvell minoris fortis 10. sol. 6. den & in 20. Myllewvell majoris fortis 12. sol.*

MYNECENÆ, Moniales, ex Anglo-Saxon. mynecene, vel minicene, hodie Anglis *Minneken* & *minnekenlasse*. Concil. Ænhamiense in Anglia an. 1009. cap. 2. *Episcopi & abbates, monachi & Mynecenæ, canonici & nonnæ, &c.*

¶ MYOBARBUM, apud Ausonium in lemmate Epigrammatis 30 Cantharus potorius Scaligero, qui à similitudine muris & barbæ, quæ in conum desinit, *Myobarbum* voce ibrida dictum existimat. Turnebus vero Advers. lib. 3. c. 19. putat verbum compositum à *mure* & *barbo*, quod mensuram liquidorum sescunciam pendentem sonat, ut sit tamquam muris cyathus. Quidam legunt *Mybobarbum*, alii *Myobobarbum*; emendat Lil. Gyraldus *Myxobarbarum*, quod non placet. Vide Cuperum in Harpocrate p. 78.

¶ MYOPARO, Navigii piratici genus à Paro insula & Myunte urbe, ut placet Turnebo lib. 3. Adversar. c. 2. nomen adepti Melius Scaliger, à forma [illegible], hoc est, angusta & oblonga, dictum tradit.

MYRACH, vox Arabica, quam Medici usurpant pro partibus continentibus stomachi. Vide Mundinum in Anatomia p. 43.

¶ MYRIONYMA, Isidis epithetum, quod illa variis nominibus afficeretur. Mabillonius in Itiner. German. pag. 91. tom. 4. Analect. ex veteri Inscriptione: Isi Myrionymæ et Serapi Exspecta ... Metis. Aug. D. V. S. L. Similis inscriptio occurrit apud Gruterum pag. 83.

¶ MYRMICOLEON, Formicorum vorator, leo formicarius, Gr μυρμηκολέων. Vita B. Columbæ Reatinæ tom. 5. Maii p. 373. * *Et velut Myrmicoleon involveret formicam frumenta gestantem*.

MYRONES, *Fantasiæ, miratores*. Papias.

¶ MYRRHINUM, Myrrinus. Vide *Mazer*.

¶ MYRTA, pro Myrtus, in Statutis Montis Regal. fol. 318. *Debeat solvere emptori gabellæ piscium, soldos quatuor pro qualibet rubo piscium, & intelligatur detracta Myrta & cestis ac fuatibus*.

MYRTHA, Eodem notione, usurpant Cælius Aurelianus, Celsus, & Apicius. Vide *Murta*.

¶ MYSTARCHUS, Sacerdotum præpositus; titulus

tulus honorarius Archiepisc. Toletani, ex Hierolex. Macri.

¶ MYSTERIALES. Vide *Ministeriales*.

¶ MYSTERIARCHES, Mysteriorum peritus, vel princeps. Prudent. Peristeph. 2. 349. *Bene est, quod ipse ex omnibus Mysteriarches incidit.*

¶ MYSTERICUS, pro Mysticus. Epist. Zachariæ PP. an. 748. tom. 1. Rer. Mogunt. p. 255. *Affirmantem sine Mysterica invocatione, aut lavacro regenerationis posse fieri Catholicum Christianum.*

1. MYSTERIUM, Officium, sacra Liturgia. Pelagius Episcopus Ovetensis in Ferdinando Rege Hispan. *Tunc Alfonsus Rex velociter Romam nuntios misit ad Papam Aldebrandum cognomento septimus Gregorius. Ideo hoc fecit, quia Romanum Mysterium habere voluit in omni Regno.* Infra: *Confirmavit itaque Romanum Mysterium in omne regnum Regis Adefonsi era* 1121. (Chr. 1088.)

2. MYSTERIUM. Statuta Roberti I. Regis Scotiæ c. 8. §. 4. *Solvis ipsis custodibus, non rationalibus Mysteriis suis seu necessariis impensis*: sed legendum indubie *misiis*. Vide in hac voce.

¶ 3. MYSTERIUM, Tragœdia sacra. Comment. P. Soucherii Cann. Lemovic. apud Stephanot. to. 2. Fragment. Hist. mss. *Anno 1521. 11. Aug fuit inceptum Mysterium passionis D. N. J. C. figurative in castro Lemovicensi repræsentari, quod fuit solemniter & magnifice ostensum & figuratum, tam in indumentis, quam jocalibus & aliis ad hoc necessariis & opportunis.*

¶ 4. MYSTERIUM NUPTIALE, Nuptiæ solennes cum ceremoniis ecclesiasticis celebratæ. Capitul. lib. 7. cap. 165. *Dubium non est eam mulierem non pertinere ad matrimonium in qua docetur nuptiale non fuisse Mysterium.*

MYSTICARE, Sensum arcanum exprimere, includere. Petrus Rigensis in Levitico:

... *Ecclesias Mysticat illa domus.*

Hugo à S. Victore in Speculo Ecclesiæ c. 1. *Cancellus humilior reliquo corpore Ecclesiæ, Mysticat quanta humilitas debeat esse in clero.* Utitur etiam cap. 7. [Rituale antiquum Suession. apud Marten. de Ant. Rit. pag. 380. *Novem psalmi, novem lectiones & novem responsoria, quæ in his tribus noctibus celebrantur, Mysticant quod tria genera hominum ab inferis rapuit, quæ ad societatem novem ordinum Angelorum transfvexit.*] Observat Ugutio, *mysticum* dici de temporalibus; *mysterium* de spiritualibus.

MYSTICUS. Vide *Sarica*.

¶ MYSTILE, *Panis qui canibus objicitur*, Lat. *Canicæ, vel panis excavatus sorbitioni accommodus.* Vocabul. Sussannæi. Vide Lex. Martinii.

¶ MYTHISTORIA, Fabulosa historia. Jul. Capitolinus in Macrino: *Libros Mythistoriis replevit talia scribendo.* Hinc

¶ MYTHISTORICUS, apud Flav. Vopiscum in Firmo: *Marius Maximus homo omnium verbosissimus, qui & Mythistoricis se voluminibus implicavit.*

MYTRUM, Testament. Hugonis I. Episcopi Tolosani apud Catellum p. 858. *Dono itaque unum Mytrum ab auro sancto Stephano, & unum missalem, &c.* Mitram, forte.

MYXUS, Mixus, ex Gr. Μύξα. Ellychnium lucernæ. Anastasius in S. Silvestro: *Myxum ex stuppa amianti.* Item: *Posuit lucernam ex auro purissimo Mixorum 10. pens. lib. 30.* in S. Hilaro pag. 28. *Lucernam auream cum Mixis luminum decem.* Sed ibi perperam *nixis*, ut & pag. 14. 16. 17. 28. 258 pro *mixis*, uti præferunt alii Cod. Hinc

BIMIXÆ, Lucernæ quæ habent bina *Mixa*, δίμυξοι. Idem, in Leone III. *Fecit ... lucernae majores fusiles Bimixas anaglyphas duas pens. &c.* Infra: *Et super ipsa cerostata, fecit lucernas fusiles Bimixas duas ex argento.* In Leone IV. *Lucernam Bimixyn.* *Lucerna Bilychnis*, in Fragmento Petronii p. 15.

¶ MYZYNUM. Vide *Imizilum*.

¶ MYZQUITA. Vide *Meschita*.

N

N LITERA numeralis, quæ 90. denotat. Unde versus apud Ugutionem:

N. nonaginta capit, quæ sic caput esse videtur.

Ita etiam in Notis antiquis: *L.* LXXXX *nonaginta*. At apud Baronium N. 900. efficere dicitur hoc versu:

N. quoque nongentos numero demonstrat habendos

Eidem literæ si recta linea superaddatur, nonaginta millia significat.

N. Literam loco nominis proprii poni cœpisse paulo ante annum Christi millesimum, observat Hugo Menardus ad librum Sacramentorum Gregorii: cum nota hæc *ill.* i. *ille*, poneretur. Vide in voce *Ille*. At vir doctissimus, hisce in rebus, ut & in aliis, versatissimus Joan. Mabillonius tom. 5. Vitar. SS. Ord. S. Benedicti p. 291. tum ex variis MSS tum ex Frotharii Episcopi Tullensis editis Epistolis ante annos octingentos literam N. eo sensu adhibitam contendit. [Vide *Nestigantio*.]

N. in superscriptione cantilenæ, notare, hoc est, noscitare, notificat. Ita Notkerus Balbulus Opusc. *Quid singulæ literæ significent in superscriptione cantilenæ.* Vide *A*.

1. NA, Saxonibus, Non, minime. Vide *Na*.

¶ 2. NA, in Aquitania vicinisque provinciis, à mulieribus, quæ maritorum luce fulgebant, præpositum fuisse, docet Petrus de Marca Marcæ Hispan. col. 262. Vide *En*, *Ena*.

¶ NABALIS, *Campi culturæ dediti*, in Gloss. Sangerman. MS. num. 501. An corrupta vox à *Navare*, Operam collocare?

¶ NABATÆ, *Ex adulterio concepti*. Sussannæus.

¶ NABETINUS, f. *Fundici* curator, inferior *fundegario*, aut Exactor *nabuli*. Statuta Massil. lib. 1. cap. 18. §. 14. *Similiter statuimus ne aliquis fundegarius vel Nabetinus, vel qui suum vinum vendit vel vendi faciat ad minutum, nec aliquis qui præter mercadariam, ministerium suum vel corratoriam exerceat, in terra illa possit fieri vel constitui Consul.* Ibidem §. 16. *Si aliquis fundegarius vel Nabetinus, vel aliquis quandocunque facient contra sacramentum, quod fecerint vel facient Rectors Massiliæ, in redemptione dicti fundici perdant incontinenti omne jus, quod tunc haberent in dicto fundico, & ab inde non sint fundegarii fundici supradicti.* Vide *Funda* 1. & mox *Nabulum*.

¶ NABILIS, *Ad nandum habilis, Nabundus, Facilis ad nandum, vel similis nauti*, Johanni de Janua. Gloss. Lat. Gall. Sangerman. *Nablis, Bien noant ou nageur*; *Nabundus*, *Idem*.

¶ NABITA, *Nancta*. Gloss. Isid. Emendandum cum Grævio: *Navita, Nauta*.

NABLISARE, *Psalmisare*, ψάλλειν. Gloss. Gr. Lat.

Na-

Nablio, ψάλτης, *Psalta*, ex quibus corrigendæ Glossæ alia: *Navilio*, ψάλτης. *Nobilium* erat Phœnicium organum lyræ vel cytharæ simile. Eucherius Lugdun. *Nablum, quod Græce appellatur Psalterium, quod à psallendo dictum est, ad similitudinem cytharæ barbaricæ in modum Delta*. Joseph. lib. 7. Antiquit. Judaic. [Greek text, partly illegible]

NABULUM, *Merces nautica*, Joanni de Janua; [*Loyer de Notonnier*, in Glossis Lat. Gall. Sangerman.] imo tributum pro merce nautica, *naulum*, Italis, *Nolo*. Statuta Venetorum lib. 6. cap. 68. *Quod vertitur . . in damnum patronorum, & aliarum mercationum propter docias, Nobula, & vareas*. Ita & cap. 70. ubi interpres *Nolo* vertit. Utitur Andreas Dandulus in Chron. MS. an. 1202.

1. NACA, Navigii species, scapha, Germanis *Nachen*, iisdem *Nre*, & *Nabe*, naves latiore alveo, qua vehicula trajiciunt, dicuntur: quas voces quidam à Græco ναῦς deducunt. Monachus Altisiodorensis p. 96. *De Flandriis quidem 60. rates mediæ quantitatis, quas illi Nacas vocant, necessariis omnibus præmunitæ mare ingressæ sunt*, [Le Roman *de la Rose* MS.

Je vous esebousserois les Naches,
J'ardrois pylers, murs & estaches.]

¶ NECCHIA. Jac. de Vitriaco lib. 3. Hist. Orient. apud Marten. tom. 3. Anecd. col. 283. *Non diebus paucis evolutis venerunt Daci, Normanni, Franci, Scoti & cateræ gentes, quæ inter Occidentem & Septentrionem sitæ sunt ... navibus jocundis, quæ Necchie dicuntur ac noctu*. Locum hunc mendis scatentem ex subsequenti corrigendum esse liquet. Legi tamen possit *Naebie* pro *Necchie*, vel *Hilnachie*.

HILNACHIA, apud Conradum Usperg an. 1177. *Cæteræ gentes insularum, quæ inter Occidentem & Septentrionem sitæ sunt, ... navibus rotundis, quæ Hilnachie dicuntur, advectæ*.

ISNECIA, vel ILNECHIA, Eadem notione, Scriptorib. nostris *Esneches*, Theutonibus *Snack* & *Sneck*. Miracula S. Wlfrani Episc. n. 8. *Ecce repente ingens paro, qui barbara lingua Isnecbia dicitur, apparuit*. Philippus *Mouskes* MS. in Philippo Augusto:

Prirent Galies & Esnekes,
Biens bataillies à bresefkes,
Et gens armees fenelefkes,
Qu'il orent tous es lius alvekes

Et alibi:

Galies & barges, & n's
Esneques, & dromons fiers,
Roges, & busses, & vissiers, &c.

Sanut. lib. 3. part. 10. c. 3. *Iacobus de Avesnis cum multitudine navium, quas Esneches appellant, adducens Flandrenses, &c.*

NACELLA, diminit. à *Naca*, nostris *Nacelle*. Matth. Paris. *Transitum* (fluminis) *per Nacellas & alia vasa præparavit*. [Epistola Friderici II. Imper apud Marteo. tom. 2. Amplis. Collect. col. 1119. *Competentiorem in Nocellis & chelandris aliis fieri fecimus apparatum*.] Et

NASSELLA, in Gestis S. Ludov. p. 352. to. 5 Hist. Franc. Will. *Guiart*:

De tous lez se rappareillerent
D'armes, de nez, & de Nasselles.

[Hist. Gallica Belli sacri apud Marten. tom. 5. Amplis. Collect. col. 731. *Si fist le Soudan venir d'Alixandre 22. galies & une Navisele, qui portoit la viande & estouvoirs des galies*.]

¶ NANCA, pro *Naca*, ut conjecto, Navicula piscatoria. Transactio Guillelmi Comitis Forcalquerii cum Monachis Montis-majoris an. 1212. *Testes probaverant Monasterium habuisse pacifice ab omnibus ibi piscantibus, singulis septimanis, levatam piscium, excepto die lunæ & singulis noctibus, singulos obolos pro singulis Nancis aut tres denarios pro una septimana*.

¶ 2. NACA, *Cancer*, apud Papiam.

NACARA, Crotalum, vel tympani species. Academici Cruscani: *Nacchera, strumento simile al tamburro che si suona à cavallo*, Tympanum, *senese dicono anche Nacchera an un certo cerchio ò triangolo di ferro, che si percuote con una verghetta di ferro*: *Latine* Crotalum. Scriptor infimi ævi in codice MS. 1313. Biblioth Regiæ fol. 81. *Quidam sambuco jocabant, gravatos dulciter recreantes: quidam Nacaria baculabant, magnum sonum facientes, &c.* Petrus de Valle in Epist. 6. ita appellari ait *Tamburlorum*, seu tympanorum bellicorum speciem, qua equitatus militaris Alemannicus, Septentrionalis præsertim, uti solet: *Tamburi à cavallo, che noi in Italiano chiamamo Nacchere*.] *Tymbales* nostri vocant. Sanutus l. 2. part. 4. c. 20. 21. *Sint quatuor tubatores tibicines, tibiatores, & qui sciant pulsare Nacharas, Tympana, seu Tamburla* Arestum 24. Jan. an. 1320. *Lusor seu menestrerius Nacariarum*. Hinc emendanda Gesta Ludovici VII. Reg. Franc. cap 8. *Tympanis & Nacariis, & aliis similibus instrumentis resonabant*. Perperam enim Editio præfert *Macariis*: quo loco tribuuntur *Nacaræ* Turcis ac Saracenis, quas etiam iis ascribunt Scriptores nostri vernaculi, Joinvilla in S. Ludovico pag 28. Froissart. 1. vol. cap. 147. & Orronvilla in Histor. Ludovici Ducis Borbon. cap. 76. apud quos ejusmodi tympana *Nacaires* dicuntur, ut *Nachere*, Joanni Villaneo lib. 10. cap. 59. *Nacres*, Raimundo Montanerio in Chron. Aragon. cap. 19. 139. 220. Joan. Molinetus Valentianensis fol. 96.

Cor ea donçant tant me lassa,
Que ma muse à bruyant cassa,
Et mes Nacaires pourfendy,
Onques puis corde ne tendy,
Sur tabourin, ne sur rebelle.

A Turcis igitur ea nostri hausere: nam & Francis non semel tribuuntur à Scriptoribus laudatis in Notis ad eumdem Joinvillam: ubi etiam observatum interdum obiti *Anacaires* appellari, ut & apud Græcos Ἀνάκαρα, Codino de Off. c. 6. num. 15. Ἀνακαράδα apud Nicetam, unde Ἀνακαράσται, Tympanistæ dicti apud eumdem Codinum loco citato, & Nicetam in Man. lib. 5. num 7. & in Isaac. lib. 1. num. 10. qui ejusmodi tympana pulsabant. Vett. Gloss Lat. Gall. *Tinctitare*, *Jouer des Nacaires*. Alibi: *Tarantarizare*, *Tromper, ou Nagnairer: Jouer des Nagaires*, Vide Octavianum Ferrarium in voce *Gnaccare*.

¶ NACTARIUS, vel potius *Nacarius* aut *Nacharius*, Tympanotriba, Gall. *Timbalier*. Computum an. 1333. tom 2. Histor. Dalphin. pag. 177. *Item, pro infodorandis robis duorum tumbatorum & unius Nactaris Domini, taren. 15.*

NACCUM, NACHUM. Vide *Nactum*,

¶ NACE, Piscaria. Vide in *Nassa*.

¶ NACER. Vide mox *Nacrum*.

¶ NACHSCHAIT. Vide *Nastaid*.

¶ NACHTBRAND, Nocturnum incendium, à Belgico *Nacht*, Nox, & *Brant*, combustio. Leges Furnenses ex Archivo S. Audomari: *Qui vero de Nachtbrand inclamatus fuerit, per quinque coratores purgare se poterit*.

NECISTERNA, *Aquarum vas*, apud Papiam.

¶ NACRUM, vel NACER, Concha margaritifera, Gall. *Nacre*, Hisp. *Nacar*. Inventarium an. 1347. tom. 2. Histor. Dalphin. pag. 556. *Item, unum gobelettum de Nacro circumligatum circum, circa, inferius, superius & in medio, cum argento deaurato, cum uno coopertorio de Nacro*

¶ NACTA, Apostema. Vide *Natta* 2.

¶ NA-

¶ NACTARIUS. Vide in *Nacara*.

NACTUM, vel NACTUS. Iacob. Stephanescus Cardinalis lib. 1. de Coronatione Bonifacii VIII. c. 9.

Post ipsum quadratus equus, decoratus ad unio,
Velatusque rubro scarleto tergora Nacto
Cygneus ad dextram vehitur.

Et infra:

Cornipedemque sedens niveum sub tegmine Nacti.

Hinc emendandus Alexander III. PP. Epist. 58. ad Philippum Coloniensem Archiep. *Insigne quoque festivo equi, quod à quibusdam vulgo Naccum vocatur, ... confirmamus*. Ita etiam præfert illa quam descripsit Maximilianus Henric. in Apolog. Archiep. Colon. p. 3. Et Innocentius III. PP. lib. 1. Epist. p. 34. Edit. Colon. & 36. Edit. Venetæ: *Denique ut Pisana civitas ... amplius honoretur, equo albo, cum Nacbo albo in processionibus utendi tibi licentiam damus.* Ita perperam *Navo*, editum apud Ughellum tom. 4. p. 1200. *Equo cum Navo albo in processionibus uti, &c.* Legendum enim utrobique *Nacto*. Quod porro hi *Nactum*, alii *coopertorium*, vel *udonem* appellant, (locos dedimus in voce *Equus albus*) ita ut *Nactus* fuerit stragulum, quo totus equus insternitur. Balsamo in Nomocan. Photii tit. 8. c. 1. ait, magnum Chartophylacem in Festi SS. Notariorum processione, [illegible]. Vossius *nacbus* retinet, & à [illegible], i. vellus, vel lana, deducit: sed vix est ut assentiar. Vetus Interpres Juvenalis Sat. 6. v. 80. *testudineum conopeum* Poetæ interpretatur, *linum tenuissimis maculis Nactum*. Quo loco Pithœus *netum* aut *nexum* frustra conatur reponere: est enim *Nactum*, quod in Gloss. Gr. Lat. [illegible], dicitur, Deorsum pressum, à [illegible], Premere, densare. Hinc fullo, [illegible], à densando & premendo, *Nactinn*, fullonis uxor apud Apuleium. Hesychius, [illegible], etiam interpretatur. Vide *Thoracomachus*.

¶ NACTUM, me aphorice, Stragula seu casula ambiens totum corpus Sacerdotis, ut conjectat Sollerius. Translatio S. Apollinaris, tom. 5. Julii pag. 378. *Erat eodem mitra cum superhumerali & Nacto, quam sibi S. Apostolus Petrus, ipsum Ravennam dirigendo, contulerat.*

¶ NACUM, pro *Nactum*, Stragulum. Gualvaneus Flammæ apud Murator. tom 12. col. 1017. *Equus debet esse albus coopertus Naco in panno aureo, &c.*

¶ NADILHA. Reparationes factæ in Senescallia Carcassonæ ann. 1435. è MS. D. *Lancelot*: *Item pro uno alio ferro & Nadilha positis in alio molendino, & pro alia necessaria reparando, 30. s. tur.*

NADIVUS, pro *Nativus*. [Capitulum generale S. Victoris Massil. an. 1218. *De panno vero Nadivo, qui fit in ipsa provincia, in qua quisque moratur.*] Vide *Monteliarium* in *Montum*.

NADONES, [NADONI, Agni, capreoli, Provincialibus, *Nadons*, quasi recens nati. Elenchus Ecclesiarum Cellæ Cariloci subditarum, apud Domnum *Chanteloup* in Histor. MS. Montis-majoris: *Medietate omnium decimarum Nadonorum ad eos spectantium*. Charta an. 1454. ex Archivo S. Victoris Massil. *Conveniunt dare ... partem omnium & singulorum bladorum, vinorum, leguminum, Nadonorum, canapum, &c.*] Liber Rubeus Archiepiscopatus Aquensis ex Biblot. Regia fol. 17. *Ex sunt Ecclesia quæ faciunt quartanos, Nadonum, lini & canabi Domino Aquensi Archiepiscopo & primo de citra Durentiam, videlicet Ecclesia de Molamorte facit quartam partem Nadonum. Item quartum partem lini & canabi, &c.*

¶ NAUI Eadem notione. Charta an. 1416. ex Archivo S. Victoris Massil. *Percipit medietatem Nadorum*. Alia Charta ejusdem Archivi: *Decimam omnium fructuum, Nadorum, pullorum, &c.*

NAGARE. In Gloss. Isid. *Vacillare, huc & illuc fluctuare.* Quidam putant idem esse quod *Natare*, nare, unde nostri *Nager* hauserunt: sed mallem legere, *vagare*, vel *vagari*, nisi ita etiam haberet Papias: *Nagat, vacillat, huc illucque fertur.* [Grævius mallet *natare*, si quid tamen mutandum.]

¶ NAGARIA, f. pro *Angaria*: de quo supra. Charta Alexandri Leodicensis Episc. ann. 1131. apud Marten. tom. 1. Ampliss. Collect. col. 710. *In bis locis & vicis præscriptis possidet Ecclesia bannum & justitiam, impetum & burinam ... fora, telonea, vicecomitatum, præter in Seu deserta, quæ tenetur ab Abbate dumtaxat in eadem villa in feodo, Nagariam, rectum & non rectum, vectigalia, & quidquid pertinet ad judicium.*

¶ NAGDEDEN. Vide mox in *Nagleden*.

¶ NAGELLUS, Germ. *Nagel*, Clavus apud Marten. tom 1. Itiner. Liter. p. 365. in Itinere Indico Balthasaris Spingeri.

¶ NAGEUM, *Nugium, pallium tenue*, apud Papiam. Gloss. Sangerm MS. num. 501 *Nageum, Nugeum, palleum tenuem.*

NAGLEDEN. Charta Balduini Comitis Guinensis an. 1228. in Tabular. S. Bertini: *Propter hoc autem quod Castellanus de Broborgh in initio Augusti, & etiam per totum Augustum debet Negleden prohibere, præter de decimis, &c.* [In autographo legitur *Nagdeden*: quod erat interdictum aliquid exportandi ante solis ortum & post occasum mense Augusto. *Ban d'Aoust*, in Consuetud. Atrebat. art. 48.]

NAHPRANT, [Idem quod *Nachtbrand*, Nocturnum incendium.] Vide *Heimsuchung*.

¶ NAIBIS, f. Fritillus seu alveolus aleatorius. Vita S. Bernardini Sen. tom. 5. Maii p. 281. * *Naibes, taxillos, tesseras, & instrumenta insuper lignea, super quæ avare irreligiosi ludi fiebant, combustos esse præcepit.*

¶ NAICUS, Nativus. Hist. Gemmetic. p 59.

Fata peremerunt Franciscum tristitia mortis,
Naica cui Fontis nomina nuper erant.

NALUM. Acta Murensis Monasterii p. 39. *Unusquisque enim debet ex constitutione 4. boves præstare, & 5. hydrias supradictæ mansuræ adducere, & omnia quæ sunt necessaria ex sua parte dare, nisi Nalum ad unum quodque aut jugium nisi ad ultimum: dant tamen panem unum qui illis debet restitui à Præposito.*

NAM, secundo loco in oratione, ut mox *Enim* Vetus Interpres Juvenalis Sat. 7. *Armaria Nam advocatorum apud veteres scalas habebant.* Utitur & Sat. 7. vers. 192. & alibi non semel.

NAM NON. pro *Nam vero*. Testamentum Notheriî Episcopi Veronensis sub Berengario Rege: *Nam non habeant potestatem ipsum xenodochium meum in emphyteusim, id est, precariam dandi, &c.* Infra: *Et ipsi ipsos denarios inter Monachos dividant, ad eorum vestimenta comparanda, Nam non Abbati eos dono ad dividendum, qui non conditionabiliter, aut exiguve dare censemus.* Occurrit non semel in Leg. Longobard lib. 1. tit. 8. §. 9. lib. 2. tit. 6. §. 6. tit. 21. § 5. tit. 29. § 7. tit. 55. §. 1. 16. in Capitulari tertio an. 821 c. 6. & alibi passim.

¶ NAMARE. Vide mox in *Namium*.

¶ NAMBIPAYA. Georgius Marcgravius de vestitu Brasiliensium lib. 8. c. 6. *Auriculas perforant in tantum, ut digitum immittere possint foramini. Huic immittunt vel os aliquod cercopithecorum & vocant Nambipaya: vel lignum aliquod digiti humani magnitudine, filo gossypinis circumvolutum.*

NAMIUM, Pignus, ex Saxonico Nam, pignoris ablatio, & Nyman, distringere, ut vult Lambardus: vel ut vult Joannes Stiernhookus lib. 1. de Jure Sueonum vetusto cap. 10. à voce Suecica *Nema*, & *nam*, quæ capturam sonat: *nans*, apud Petrum de Fontanis in Consilio

lio c.10. & in veteri Consuetud. Normanniæ 1. part. ubi complura habentur capita de ejusmodi *namiis*; & in nova art. 63. & seqq.

☞ Hickesius tom. 1. Thesauri Ling. Sept. pag. 164. ubi de Grammatica Anglo-Saxon. *Namps* cum Latino-Barbaro *Nampta* videtur factum à *Namfes*, *Namfs* per contractionem à plurali *Namfeos* vel *Namfeobs*, quod pecora districta significat, ut *Namfe* in vetustis Danicæ & Scandicæ linguæ libris; *Nams* vero eliso *p* à *Namps* vocabulo.

NAMIUM CAPERE, Pecora seu pignus auferre. Leges Henrici I. Regis Angl. c. 2. *Quod si reddere noluerint, neque ad disrationandum venire, tunc cives, quibus debita sua debent, capiunt in civitate Namia sua, vel de Comitatu in quo manet, qui debitum debet.* Adde cap. 51. [Polyptychus Fiscamn. an. 1235. *Rogerus Anfrei tenet 9. acras terræ, & debet facere submonitiones, & Nammia capere, & grantiam retegere & mundare.* Nammium capere, in Charta an. 1275. ex Chartul. S. Vandregisili tom. 1. pag. 1052.] Leges vernaculæ Willelmi Nothi c. 42. *Ne prenge hum Nam ni l'en Conte, ne desors, dici qu'il est tres fois demanded dreit, el Undred, u el Conte, & fil à la tierce fice ne pot dreit aver, alt à Contè, & le Contè l'en assigne le quart jur: & celiels defaut deks il se claime, dunc prenge congè qui il puisse Nam prendre par le sonlum & pref.* Sic ea verba dispungenda & reddenda: *Non capiat quis Namium, neque extra, priusquam ter rectum petierit in Hundredo vel in Comitatu: & si ad tertiam vicem rectum non potest habere, eat ad Comitatum, & Comitatus assignet quartum diem: & si is deficit de facto cujus se clamat, tum licentiam capiat capiendi Namium pro suo proficuo.*

¶ PER NAMIA DISTRINGERE, Ablatis pignoribus compellere. Charta Matillis apud Th. *Madox* Formul. Anglic p. 313. *Et si dictos sex solidos eisdem Monachis ... ad dictum terminum non solverimus annuatim ... volo & concedo ... quod Ballivi Insulæ ... distringant me ... per Namia nostra in dicto manerio de Gatecumbe.*

NAMIUM EXCUTERE Datum vel ablatum eripere, *Enlever le Namps*. Leges Henr. I. c. 51. *Nemo Justitiæ vel Domino suo Namium excutere præsumat, si juste vel injuste capiatur, sed juste repetat, plegium offerat, & terminum satisfaciendi ... Qui Namium excussit, reddat, & overseunessa sit.* Statuta secunda Roberti I. Regis Scotiæ c. 21. §. 1.

NAMIUM VETITUM, Illegitima pecorum prehensio, & in locum illicitum abactio, sub prætextu damni per ea abigenti facti, quo casu clarigationis jus conceditur, quod *Placitum de Vetito Namio* dicitur. *Namium* enim *extra Hundredum duci* vetatur, in Legibus Henrici I. cap. 29. Quod quidem Placitum pertinet ad Coronam Regis, ex Regiam Majest. lib. 4. cap. 27. Vide Statuta secunda Roberti I. Regis Scotiæ c. 24. §. 7. Bractonum lib. 3. Tract. 2. c. 37. §. 1. & Cowellum.

NAMIARE, Pignorare, pignus auferre. Leges Henrici I. Regis Angl. c. 51. *Si Vicecomes injuste aliquem Namiet, convictus noræ suæ causam perdat, & suppliciter* (simpliciter) *emendet.*

NAMMIUM, NAMMIARE, in Consuetudinibus municipalibus, *Nantir*, passim. Charta Henrici Abbat. Fiscan. in Tabulario Fisc. fol. 36. *Nammia quæ capta fuerint in terra Abbatis non nisi in terra Abbatis ponentur in parcum .. forestarius sequetur forefactum usque in villam de Afince per totam, & si equus attelatus fuerit, Nammiabit, & Præposito Abbatis usque ad placita replegiabit.*

EXNAMMIARE. Vetus Charta in eodem Tabulario Fiscannensi f. 71. *Forestarius tam in bosco quam extra, etiam in tota terra manerii Exnammiabit forefactum nemoris, & mittet Nammia in feodo manerii, sed non debent reddi vel plegiari nisi per cellarium.*

NAMUM, in Legibus Burgorum Scoticorum cap. 34. 47.

NAMUS, in Statutis secundis Roberti I. Reg. Scot. cap. 21. &c.

NAMARE. Leges Burgorum Scotic. c. 4. *Burgensis non potest Namare burgensem in eodem burgo commorantem, sine licentia Præpositi sui.*

NAMNUM. Concilium Islebonense c. 19. *Si duellum sine licentia Episcopi susceperit, aut Namnum ceperit, aut assultum fecerit ... Clericus, &c.* Ordericus Vital. lib. 9. p. 721. *Ut nullus homo alium assaliat, aut vulneret, aut occidat, nullus Namnum vel prædam capiat, &c.*

NANNUM. Charta Willelmi Comitis Pontivensis an. 1145. pro fundatione Abbatiæ Persiniacensis, apud Ægidium Bryum in Hist. Perticensi: *Nullusque in dicto Monasterio, nec in locis ejusdem hominem capere aut percutere, Nanna, animalia, bleda, vina, aut alia bona eidem constituta capere, vel portare audeat.*

¶ NANTISSAMENTUM, Eadem notione, Gall. *Nantissement*. Litteræ Philippi Pulcri Franc. Regis ad Archiepiscopum Senon. & Episc. Altissiod. *Nantissamenta, id est pignora ... propter hoc accipiant.* Vide Glossar. Juris Gallici v. *Nantissement*.

NANNEARE. Tabul. Majoris Monast. circa an. 1200. *Si quis audeat Nanneare, vel molestiam facere, &c.* Passim ibi.

¶ NAMPTUM. Regestum *Olim* an. 1273. fol. 195. *Et quia nolebant solvere, capta fuerunt & detenta Nampta eorum*, id est, Pecora. Vetus Consuetudo Normanniæ c. 7. *L'en doit sçavoir que celui qui tient Namps, ne leur doit pas donner à manger, mais il doit pourvoir de les mettre en lieu convenable, qu'ils n'empirent par la raison des lieux où ils sont.*

¶ NAMTUM. Leges Norman. c. 7. apud Ludevig. to. 7. p. 159. *Bedelli autem sunt servientes minores, qui Namta debent capere & officia minus honesta exercere.* Charta an. 1205. è Tabulario Meldensi: *Querela est de Namtis captis in clauso S. Celiniæ.*

NANTUM. Charta an. 1247. *Item concordamus & unanimiter arbitramur, quod domina & hæredes Montismorenciaci possunt capere Nanta in censiva sua ... & tenere Nanta in castro B. Dionysii, donec eis satisfactum fuerit de redditibus suis & emendis.* Occurrit in alia an. 1252. in Hist. Monast. S. Martini de Campis p. 207. [Charta an. 1205. ex Archivo Castri Vitreii: *Et si forte contingeret, quod prædicti nummi ad dictum terminum non solverentur, Nanta pro prædicta pecunia ... capientur.* Occurrit rursus tom. 2. Hist. Eccl. Meld. p. 129.]

¶ NAUTUM, Idem quod *Nantum*, ni ita legendum sit. Tabul. Calense p. 116. *Tenemur Nauta ipsorum penes nos conservare ... & nulli eorum Nauta reddemus, nisi per consensum Abbatissæ. Datum an. Dom. 1236.*

NANTARE. Charta Ludovici Comitis Blesensis & Clarimontis an 1197. pro Credulio: *Quilibet plegium Nantare poterit, sicut debet: ego plegium meum Nantabo, sicut soleo, nisi plegium emendandæ plegium dederit.* Charta Communiæ Bituric. an. 1181. *Plegium vero vel societas illa pro homine de Duno seu Castellania data, non poterit Nantari vel capi, &c.* Adde Raguellum, & Thomasserium in Consuetud. localibus Bituric. p. 64. 95.

☞ Ex hoc *Nantare* nostris dictum *Nantir* potius crediderim, quam à *nancisci* vel recentiori Græco *νανι-ζειν*, ut volunt alii.

¶ NAMPHILI, Vox quæ non semel occurrit in Chartis Comitatus Venuxini, ac præsertim in licitationibus seu actionibus Carpentoractensibus sæculi 14. quæ factæ dicuntur *sono tubæ vel Namphili*. An tympani? Sed unde nata vox?

¶ NAN-

¶ NANCA, f. Navicula. Vide in *Naca* 1.

¶ 1. NANCTUS, pro Nactus, non semel usurpat S. Paulinus, sicque passim legi in aliis optimæ notæ MSS. observat Mabillonius in Onomastico ad calcem tom. 2. & 3. SS. Benedict. Gloss. Lat. Græc. Sangerm. *Nanctus*, δεδραγμένος.

2. NANCTUS, Densus, pressus. Vide *Nactum*.

NANDOMEAT. Tabul. Prior. Paredi in Burg. Ducatu f. 61. *Dedit pratellum cum terra arabile, qui terminatur de una parte terra Assidei, ... de tertia, terra S. Georgii; de quarta Liger fluvius Nandomeat.* Quid id sit, non percipio, nisi vox dividenda, *nando meat*, i. ubi Liger fluit.

¶ NANGUINATA. Maffeius Hist. Ind. lib. 12. ubi de Japoniis: *Accedit pilum auro argentove bracteatum falce praefixum, Nanguinatam appellant.*

¶ NANNA, Avia, in Actis B. Jacobi Bitectensis tom. 3. Aprilis p. 530.

NANNUM, Nanneare. Vide *Namium*.

¶ NANSIA. Miracula B. Felicis Capuccini, tom. 4. Maii p. 270. *Cumque invenisset aquam odoratam ex floribus aurantiorum vel gelsominorum (Nansiam vulgus appellant) in amphora quinque circiter quartalium, naturalem ratus, totam ebibit.*

¶ NANTARE. Pignus auferre. Vide *Namium*.

¶ NANTEE. Chronicon. MS. Eccl. Nannet. *Est autem Nannetum civitas Armoria, & dicitur secundum aliquos Naunetis, quasi navium tenax vel naves tenens, ab eo quod habet portum aptum ad naves tenendas & recipiendas. Vel Naunetum à Nantee, quod est illa aqua sordida in qua coria macerantur & depilantur; unde dicunt aliqui, quod primi fundatores Nannetensis civitatis erant alutarii, seu cordoves, Gallice* Tenneurs, *& quod à fovea illa, in qua coria sua reponebant, dicta est Naunetum: nunquam tamen audivi, quod Nannetenses se occuparent circa coria vel exteriores pelles, sed bene circa interiora, unde dicitur* Tripiers de Naotes.

¶ NANTISSAMENTUM, Nantum. Vide *Namium*.

¶ NAPA, Mappa, Gall. *Nape*. Charta an. 1181. ex Archivo Eccl. Dolensis: *Debent invenire Napas Archiepiscopo in Natale Domini.* Constitut. Cluniac. MSS. *Rursus & de domibus, quæ committuntur, extrahunt animalia, culcitas, sargias, coopertoria, Napas, &c.*

NAPARIA, seu *Mapparia*, Officium in aula Regia, cui incumbit mappas, canabum, manutergia, & similia providere, in Fleta lib. 2. cap. 19. *Napes*, nostri mappas vocant. Vide Octav. Ferrarium in Orig. Ital. v. *Nappa*.

NAPATICA. Polyptychus Ecclesiæ Floriacensis: *Debet unusquisque mansus servilis per totas hebdomadas dies 15. & unam Napaticam in vineis.* Alibi: *Solvit unusquisque mansus servilis per totas hebdomadas in anno dies 5... debet Napaticas 11. &c.* Rursum: *Debet unusquisque mansus servilis per totas hebdomadas dies 5. & unam Napaticam in vinea de qua recipit tertiam partem, &c.* Vide *Mappa*, Modus agri, & mox *Nappa*.

¶ NAPERII. Angl. *Napery*, Linteum ad mensam, ut mappæ, Gall. *Napes*. Ordinatio Henrici VI. Angl. Regis an. 1430. apud Rymer. tom. 10. pag. 471. *Emat aliquem pannum lineum de Flandria aut de Hannonia, vel Naperii sive bokerum, in eisdem partibus confectum.*

NAPILIA, Ager napis consitus, Pictavis, *Nabine*, in Lege Salica tit. 29. §. 13. *Napinam*, & *rapinam*, pro satione naporum & raporum habent Cato & Columella lib. 11. c. 3.

¶ NAPLIA, Neapolis, Gall. *Naples*, in Actis S. Francisci de Paula tom. 1. April. p. 122.

¶ NAPOCAULIS, *ex duobus oleribus compositum nomen habet, quia dum sit sapore napo similis, non in radice, sed in tyrso conscendit, ut caulis*, Isidoro lib. 17. c. 10. & Johanni de Janua; *une maniere de chox semblans à navez*, in Glossis Lat. Gall. Sangerm. MSS.

NAPPA Tabular. S. Eparchii Inculism. fol. 33. v. *Et inde reddant 3. sol. censuales, & 12. pro avena, & quæstam, & agrerium terræ, exceptis Nappis, & agrerium sine monacho S. Eparchii vel ejus misse non excutietur.* Vide *Napatica*.

¶ NAPTA, pro *Naphtha*, Bitumen quod facile accenditur, scribunt Papias, Ugutio & Johannes de Janua: unde in Glossis Lat. Gall. Sangerman. *Napta, Norrissement de feu, ou os de olive, ou purgement de lin, ou d'autre chose.*

NARDIFICARE, *Fragrare*, in Gloss. Arabico-Lat. Spirare odorem nardi. [Gr. ναρδίζειν.]

NARDINUM, *id est, oleum*. Ita Joannes de Garlandia in Synonymis Chymicis.

¶ NARDOSTACHYUM, Spica nardi, apud Apicium lib. 7. c. 6. Vide in *Pisticus*.

¶ NARDUS Equus. Processus de Vita S. Yvonis, tom. 4. Maii pag. 558. *Qui quemdam equum Nardum, valoris 40. librarum vel circa, de domo episcopali ceperat.* Puto legendum *Liardus*, Gall. *Gris pommelé*, ut suo loco dictum.

NARES Præcidere. Vide *Denasatus*.

¶ NARGUS, *Navis magister*, Papiæ in MS. Bituric. ex *Navargus* pro *Navarchus*, & per syncopen *Nargus*.

¶ NARICI, *Brutii*. Gloss. Isid. Recte Grævius: *Narycii, Brutii.* Narycia enim in Brutiis posita. Vide Virgilium lib. 3. Æneid. & ibi Servium.

¶ Naricia. Papiæ, *locus est in quo abundant picæ*, vel potius *piceæ*, ut Grævius restituit, qui emendationem confirmat hoc Poetæ versu:

Narycia picis, aut Actæi mellis Hymetti,

De Pice Brutia, vide Plinium lib. 14. c. 19.

¶ NARINOSI Dii, si hæc vera lectio apud Lactantium lib. 5. c. 12. dici videntur quod odoribus thuris colantur; sed alii legunt *cariosi*, alii *varicosi*. Vide ibi notas Thomasii.

NARIRE, *Nares fricare*, [*subsannare*, Johanni de Janua;] in Catholico parvo, *Nariller, froter la narine, ou mouquer:* [*Nariller, froncier la narille, moquer*, in Glossis Lat. Gall. Sangerm.] Hinc *Nario, subsannans*, in Glossis Isid. *Nario, subsannator*, in aliis.

NAROD, Tributi species apud Bohemos, in Charta Ottocari Regis Bohem. an. 1221. in Bohemia Pia, pag. 88.

NARRATIO, Causa, lis intentata. Prima Statuta Roberti I. Regis Scotiæ cap. 15. *Ordinatum est & assensum, quod in placitis de conventione, Narratio non sit cassata, nec calumniata in aliqua curia, quandiu querelam vel suus prolocutor dicat annum & diem conventionis factæ, &c.*

NARRATORES, Advocati, Patroni causarum, *Conteurs*, in veteri Consuetudine Normanniæ cap. 64. *Cil est appellé Conteur, que aucun establit à parler & conter pour soi en cours.* Ubi Latina Editio. *Prolocutor autem dicitur, quem quis pro se instituit ad loquendum.* Matth. Paris an. 1239. *Cum Prolocutoribus Banci, quos Narratores appellamus.* Vitæ Abbatum S. Albani: *Placitantium advocatorum, quos Banci Narratores vulgariter appellamus.* Bracton. lib. 5. Tr. 5. c. 15. §. 1. *Justitiarius potest recusari, si ... fuerit consiliarius vel Narrator suus in causa illa, vel in alia.* Fleta lib. 2. cap. 37. *Et ulterius in Curia Regis pro aliquo Narrare non audietur, nisi pro semetipso, si Narrator fuerit.* In Glossis Isidori lego, *Moratores, Advocati*. Ubi forte legendum *Narratores*, vel *oratores*.

¶ 1. NARTA, Species solearum lignearum quibus

in transmitte oda glacie altissimisque nivibus utuntur Scricfinni aliæque gentes finitimæ. Nil aliud sunt, ut Hofmannus exponit, quam lignum teoue & longiusculum, anteriori sui parte incurvum, in cujus medietate ansa est ex corio, cui pes ioseritur, subjecta ex contorto vimine alia, qua posteriora pedis firmentur. Plura vide apud eumdem Hofmannum & apud Bened. Balduinum de calceo antiquo c.6.

¶ 2. NARTA, Tuber, ganglionis species. Miracula S. Antonii de Padua, tom.2. Junii pag.738. *Mulier.. quadam morbum periculosum, quod Narta dicitur, in crania capitis radicatum, in quantitate pugni, passa fuit decem annis.*

¶ NARUS, ἐπίγνωσις, ἔννοια, in Glossis Lat. Græc. Sangerm. Cognitio, cogitatio. Emendo *Narritas*, quod dictum sit pro *Gnaritas*, quemadmodum *Naras* pro *Gnarus*. Joh. de Janua: *Narus, Sciens, peritus; Sages*, in Glossis Lat. Gall. Sangerm.

NASALE, Nasile, Pars cassidis demissa quæ nasum tegit, Italis *Nasale*, Lat. *Erebinum*. Catholicon parvum: *Nasile, Ce qui defend le nez.* [Joh. de Janua: *Nasilis, Pertinens ad nasum, Nasale, Quod nasum protegit.* Gloss. Lat. Gall. Sangerman. *Nasilis, Nasile, Appartenant au nez, naziere.*] Matth. Silvaticus: *Nasale, intectorium nasi.* Ugutio: *Nasale, quod nasum protegit.* Ægidius de Roya an. 1371. *Dux Geldriæ habita hac victoria dum Nasale cassidis suæ pro respiratione levaret, inenaate volante sagitta occubuit apud Beziers.* Le Roman d'Aubery MS.

Jus l'abati don destrier sejorné.
Par le Nazal l'a erramens combré.

Le Roman *de Roncevaux* MS.

Jusque Nazal l'a tranché & fendu.

Le Roman *de Girard de Vienne* MS.

El Duc Rolland ne n'at que corrocer,
Quand de son elme vit de Nasel trancher
Et son aubert desrot & desmaillé.

Vide *Ocularium*.

Nasale, in Gloss. Isid. *Ornamentum equorum*.

¶ NASANUS, inter pisces numeratur ab Angelo Rumplero lib. 1. Histor. Monast. Formbac. apud Pezium tom. 1. Anecd. part. 3. col. 433.

¶ NASARE Canapum, Cannabem macerare, aqua subigere. Statuta Saluciarum Collat. 3. c. 103. *Nulla persona debeat Nasare canapum in fossatis civitatis Saluciarum.*

NASCALE, *Quod matrici imponitur, simile suppositoria, pessarium vero simile clysteri, quamvis pro Nascali pessarium in libris antiquis sæpe inveniatur.* Matth. Silvaticus.

¶ NASCARDUS. Joh. Eremita in Vita S. Bernardi Abb. l. 2. n. 11. *Est dictus Tescelinus Nascardus, quia de aqua fuerat sublatus & piscatus sicut piscis.* Lubentius legerem *Nassadus* vel *Nassatus*, à *Nassa*, vel *Nacardus* seu *Natas*, à *Naca*, de quo supra.

NASCENDO Esse. Lex Longob. lib. 2. tit. 21. §. 9. *Et ille qui pulsat & wadiam suscepit, proximiores sacramentales, qui Nascendo sunt, debeat nominare tantum, &c.* Id est, qui genere proximiores sunt. Ubi Edictum Rotharis Regis tit. 109. §. 4. *Qui Nascendi sunt.*

NASCENTIA, Horoscopus, *Genitura*, Suetonio, Spartiano, Firmico, & aliis: *Genesis*, Juvenali: *Nativitas*, sancto Ambrosio lib. 4. Hexaem. Gall. *Neissance, temps de la naissance.* Vita S. Eligii lib. 2. *Nullus sibi proponat fatum, vel fortunam, aut genesim, quod vulgo Nascentia dicitur, ut dicat, qualem Nascentia attulit taliter erit.* Vitruvius lib. 9. cap. 7. *Achinapolus, qui non è Nascentia, sed ex conceptione genethliologia ratione explicatas reliquit.* Vide *Genesis*.

¶ Nascencia, Origo, genus. Codex MS. Irminonis Abb. Sangerm. fol. 123. col. 2. *Est de Nascencia eorum una mulier nomine Adelaidis.*

¶ Nascentia, Apostema, nascens seu excrescens tuber. Acta B. Gerardi, tom. 2. Junii p. 770. *Apostema ad modum ovi grossi natum est ... & tunc tam pro calore febris, quam pro dolore Nascentiæ, in periculo mortis se agnosceret.*

Nascentia Terræ, Fructus qui ex terra proveniunt, apud Luciferum Calaritanum lib. 1. pro S. Athanasio p. 151. Edit. ex lib. Paralip. c. 28. *Maledicti filii ventris tui, & Nascentia terræ tuæ armenta boum tuorum*, ubi Vulgata, *fructus terræ tuæ*. Occurrit etiam in veteri Charta imperante Lothario Francor. Rege, apud Jo. Lucium lib. 2. Hist. Dalmat. cap. 2. Atque ita hæc vox capienda in Regula S. Benedicti c. 39. *Ergo duo pulmentaria cocta Fratribus sufficiant. Et si fuerint unde poma, vel Nascentia leguminum, addatur & tertium.* Id est, si eo anno, vel hac anni tempestate, pomorum, seu fructuum, & leguminum ubertas fuerit, &c. quomodo *Nativitatem* hac notione usurpavit Gregor. M. Hic enim hallucinantur Interpretes Regulæ Benedictinæ. Lactantius lib. de Mortibus Persecutorum num. 31. *Cum omnes fructus auferas, universa Nascentia violenter eripias, &c.* Sic *gignentia*, neutro gen. in plurali, pro iis quæ è terra gignuntur, etiam dixisse veteres Scriptores observavit Juretus ad libellum secundum S. Ambrosii post Symmachum p. 329. Vide *Natura* & Glossar. med. Græcitat. in Γέννημα.

NASCIO, Nis, *Nascendi proprietas, actus vel passio nascendi*, apud Ugutionem.

¶ NASDA, Gibbus. Vide *Natta* 2.

¶ NASELLUS, *Nasicelus, Nasitellus*, à *Nasus*, Johan. de Janua; *Petit nes*, (*nes* vel *nez*) in Glossis Lat. Gall. Sangerm.

NASIDIANITA. Joan. Sarisberiensis lib. 8. Policr. c. 8. *Ab his ergo* (conviviis civilibus) *Nasidianitæ arceantur, & quicunque supercilii gravitate & inamœna vultu admissorum hilaritatem offendit.*

¶ NASILE, Quod tegit nasum. Vide *Nasale*.

¶ NASISTERGIUM vel Nasitergium, Linteolum quo nasus emungitur, Gall. *Mouchoir*. Sebastianus Perusinus in Vita B. Columbæ, tom. 5. Maii pag. 351. * *Receperatque munusculum & Nasistergium consutum propria manu B. Columbæ.* Menotus Sermon. fol. 54. *Si sit macula in Nasitergio tuo, oportet ponere in lotritia.*

¶ NASONA, Species glareæ. Statuta Astensia fol. 32. *Si quis de cetero vetaverit alveni capere Nasonam vel garavellam vel sablonum in glarea Fanagri vel burburis, &c.*

NASSA Charta Occitanica ann. 1312. in 48 Registo Tabularii Regii num. 44. *Dedisse & concessisse civem Bertrando Nassam illam quæ vocatur la Viscontau in Castellania de sancto Makario, cum omnibus quæ ad nos ratione nassæ illius in præsenti pertinent, & in futurum pertinere poterunt, habendam & tenendam eidem Bertrando & heredibus suis, ... reddendo inde nobis & heredibus nostris unam lanceam ad Sporlam in mutatione domini.* Charta an. 1216 in Tabular. Abbatiæ Frigidi montis fol. 88. *Quitavit etiam Nassam dicta Ecclesiæ quam contra eam in moleadina de Ciros reclamabant.*

☞ Nihil impedit, ut opinor, quominus iis in locis *Nassa* intelligatur Piscaria. Gall. *Pescherie*, ut intelligi certo debet in Literis Eduardi III an. 1311 apud Rymer. tom. 5. p. 229 *Querelam dilectorum & fidelium nostrorum Majoris Juratorum ... civitatis nostræ Baiona cepimus, continentem quod ratione ... cujusdam fortalitii ibidem per ipsum constructi (prope) quandam Nassam sive piscariam, in aqua vocata la Dore, ubi naves & patellæ transire ... hactenus solebant.* Notum est *Nassam*

esse

esse *Piscatorii vasis genus*, ex vimine fere contextum, *quo* ut habet Festus, *quum intravit piscis, exire non potest*, hinc piscaria. *Nassa* generatim dicta, in piscariam enim ingressus piscis, ut in *nassam*, evadere non potest.

¶ NACE, NASSE, Eadem notione. Charta ann. 1409. apud Rymer. tom. 8. p. 580. *In qua quidem riparia idem Carolus habet quoddam* Nace *piscenarium vocatum la Nasse Gaissen, dictis terra & dominio pertinens, per quæ quidem* Nasse *& ripariam diversa mercandissa ... quæ per* Nasse *& ripariam prædicta transibunt, certum peagium, &c.*

¶ NASSA FOLLARIA. Charta Girardi Hamensium Domini an. 1145. ex Tabulario Corbeiensi: *In tota præfata aqua nec ego nec aliquis piscari poterit, nisi in fossatis castelli mei, & homines de Seancourt inter molendinum de Margellis & molendinum de Seancourt piscari poterunt cum* Nassis *follariis*. Alia Johannis, Girardi successoris, ann. 1248. *Sciendum etiam quod homines de Seancourt, illi tantummodo qui cum* Nassis *follariis pedes piscari de jure hactenus consueverant subtus selusam de Etkeusel, piscari pedes tantummodo cum* Nassis *follariis ibidem in posterum poterunt prout debent*. Ex adjectis in hac altera Char. verbis *pedes tantummodo* forte quis suspicabitur, *Nassas follarias* eas dici, quas homo *pedes*, sine navicula, in ripa fluvii ponere tantum potest. Erit f. qui suspicetur pro *follariis* legendum *fossariis*, à *fossis*, in quibus nassæ poni consueverunt.

NASSALE. Vide *Muscipediculam*.

NASSELLA, Navicula, *Nacelle*. Vide *Naca*.

¶ NASSERIUM. Inventarium *Pignes* o. 18. c. 41. de Vnlca fol. 14. v. ex Archivo Principis *de Rohan*: *Item quoddam* Nasserium *cum tenemento itinere medio feitum ... confrontans oriente cum flumine Rodani*. An legendum *Masserium*, quod idem sit ac *Mansus* vel *Massa*. Utramque hanc vocem vide.

NASTAID Lex Alem. tit. 56. §. 2. *Licet illi mulieri jurare per pectus suum, & dicat: Quod maritus meus mihi dedit in potestate, & ego possidere debeo. Hoc dicunt Alamanni* Nastaid. Ubi Editio Heroldi habet *Nasthait*. Vox composita, ut volunt, ex *Nast*, sive *Naest*, hoc est, proximum, & *aid*, sive *eest*, i. juramentum; quia, ajunt, nihil corde sive vita propius hominem tangit.

☞ Aliam lectionem cum verbis legis, cum praxi forensi convenientiorem affert Schilterus, scilicet *Nachschait*, quod significat, inquit, donationem propter nuptias post pacta dotalia, durante matrimonio factam.

NASTALÆ, Josepho, Ἀπαιδόνες, nostris *Esguillettes*, Germanis *Nestel*, unde *Nesteln*, ut observat Josephus Scaliger Epist. 205 Gloss. Gr. Lat. Ἀπαιδὼν, *pendicium*, ἀπαιδόνιον, *pendiculus, peniculum*. Ugutio: *Nastale, cingulum, vel fibula quæ restringit pallium circa collum*. Vetus Interpres Josephi Annal 1. *Nastale ex utraque parte ejusdem à parte pectoris & scapularum astringit*.

NASTOLA, Eadem notione. Tabularium S. Remigii Remen. *Casulam de cendato viridi* 1. *Nastolam cum margaretis* 1 *mapulam* 1. *&c.* Infra: *Albæ* 2. *stolæ* 2. *Nastolæ* 2. *fanones* 2. Occurrit ibi pluries. Hariulfus lib. 3. Chronol. Centul. cap. 3. *Vestimentum lineum dominicale* 1. *Nastola ex auro parata* 2. *wanti nastaues auro parati* 2. *&c.* Hinc forte *Nastro*, Itali usurpant pro vitta, fasciola. Dantes:

Ne si partì la gemma dal suo Nastro.

NASTULA, & NASTILA, apud Petrum Comestorem in Histor. Scholast. c. 63. Exod. *Nastilibus vel Nastulis hinc inde super humeros capitium constringentibus*. Adde cap. 64.

NASTULUS. Statuta Ord. Præmonstrat. dist. 2. cap. 13. *Et tam prælati quam subditi subtularibus rubeis, non* *Nastulos, sed ligaturas habentibus fiat contenti*. [Johan. Coleti Glossa in Statuta Trecensia 14. sæc. fol. 6. edit. 1530. *Duo* Nastuli *seu duæ cordulæ, quibus amictus ante pectus ligatur, significant intentionem & finem*.]

NASUS. Charta Silonia Regis Ovetensis in Hispania. Ch. 777. apud Sandovallium: *Calicem argenteum, & patenam, cum aquamanili, & cum suo* Naso, *&c.* Ubi ita reddit Sandovallius: *con aguamanil, y con su pico*. Puto legendum *vaso*, seu *vase*, hoc est, pelvi. Vide *Vassus*.

☞ D. *Chatelain* in suis Notis ad Martylog. Romanum p. 439. retinet *Naso*, qua voce calamum intelligit, quo fideles ad hauriendum sacrosanctum Christi Domini sanguinem olim utebantur. Hanc interpretationem confirmat verbis mox sequentibus: *Serviet ad dandum sanguinem Domini populo*. Dein addit calamum hunc sacrum non ita absurde dici *nasum*. 1. Quod nasi formam utcumque referat; 2. Quod eo Christi sanguinem sugerent ut naso ducimus aerem. Nec prætermisit quod in veteribus vasorum sacrorum enumerationibus, ut hic *Nasus*, sit calamus aut *Pugillar* calici & patenæ subjungi consuevit. Vide *Pugillares* & *Canna argentea* in *Canna* 4.

NASI ABSCISSIO. Vide *Denasatus*.

¶ NATA, ut *Natta*, Gall. *Natte*, Storea. Usus Fontanell. MSS. *Veniam accipiant super* Natam. Codex MS. Montis S. Michaelis: *Tenetur etiam invenire juncum... & Natas in choro*. Reformatio Monasterii Castrensis ex Archivo S. Victoris Massil. *Helemosinarius faciat Natas in claustro*.

1. NATALE, Conditio, status, dignitas. Leges Henrici I. Regis Angl. c. 64. *Si quis de homicidio accusetur, & idem se purgare velit secundum* Natale *suum, &c.* Id est, productis testibus suæ conditionis. Cap. 68. *Si quis liber aut servus occidatur, Natalis sui pretio legitime componatur, &c.* Adde c. 69. 75. 76. *Pretium Nativitatis*, c. 88. *Natalitium*, in Legibus Edwardi Confessoris. [*Secundum Nataliciam meam*, in Testamento Nobilis Johannis Thomassini Equitum armatorum Regis Capitanei an. 1452. ex Schedis Præsidis *de Mazaugues*.] Vide *Pretium*.

2. NATALE, Γενέθλιον, in Gloss. Gr. Lat. Ammonius Grammaticus: Γενέθλια, ἐπὶ τῶν ζώντων, γενέσια, ἐπὶ τῶν τεθνεώτων, ἐν ᾗ ἕκαστος ἐτελεύτησε. Præfat. ad Libellum precum Marcellini & Faustini p. 11. de Damaso PP. *Quas etiam cum ad* Natale *suum solemniter invitasset, &c.* Senator lib. 8. Epist. 33. *Qui ad* Natale *S. Cypriani religiosissime venerant peragendum, &c.* Lex. 5. Cod. Theod. de Spectacul. *Dominico, qui septimanæ totius primus est dies & Natale, &c.*

3. NATALE, Acclamatio nostris olim familiaris in lætitia publica, *Noel, Noel*. Flodoardus de Pontif. Rom. in Leone III.

... Proceres præconia Christo

Læta ferunt, Regique poli Natale *frequentant*.

Chronicon Beccense an. Dom. 1390. *Receptus cum gaudio magno, cunctis clamantibus* Noel, Noel. Vide Monstrelletum 1. vol. p. 32. 52. 125. 147. 208. &c. Berrium in Histor. Caroli VII. an. 1437. & ibi Andr. Duchesnium, Chronicon Scandal. Ludovici XI. Doronvilleum pag 271. Histor. Arthuri Ducis Britann. pag. 7. &c.

☞ Hujusmodi usus etiamnum viget apud Rotomagenses, die Ascensionis Domini, in celebri illa processione, in qua vinctus unus dignus morte cum sociis suis, si quos habet tribus vicibus S. Romani capsam sublevat, in absolutionis signum, toties acclamante populo *Noel, Noel, Noel*.

¶ NATALIA, Oblationes pro baptismo, Gallic. *Nataux*, ut in Chartulario Gemmeticensi to. 1. p. 31. *Naut*

seuons ... le patronage & presentation de l' Eglise paroissiale de S. Vaast dudit lieu ou diocese de Rouen ... & la moitié des sepultures, Nataux, *offrandes & oblations, qui se font chaque jour de l'an en ladite Eglise*.

¶ NATALICIUM, Nativitas, natalis dies: *Anno à Dominico Natalicio* 1476. apud *Madox* Formul. Anglic. pag. 336.

1. NATALIS, Festus dies Sanctorum à Christianis cultus. Beletus de Divin. off. c. 4. *Nativitas proprie appellatur festum illius Nativitatis, quæ est in carne & in mundo, ita ut hinc solum dicatur Nativitas Christi, B. Mariæ, & Joannis Baptistæ, quod horum Nativitates duntaxat ab Ecclesia celebrentur. Natalis, & Natale, & Natalitium vocatur Sanctorum ex hoc sæculo commigratio: quia ut sæculo & mundo moriuntur, ita tunc cælo nascuntur*. Adde Amalarium lib. 4. de Eccles. offic. cap. 35. Rabanum lib. 2. de Institut. Cleric. c. 43. Honorium Augustod. lib. 3. c. 17. & Durandum lib. 7. cap. 1. n. 28. Smyrnensis Ecclesia apud Eusebium lib. 4. Hist. Eccles. cap. 15. diem mortis S. Polycarpi γενέθλιον ἡμέραν vocat: *diem passionis* vertit Rufinus. S. Augustinus Serm. 10. de Sanctis: *Digne Natalem istorum colimus, quos beatius æterna vita mundus edidit, quam mundo maternorum viscerum partus effudit*. Item in Psal. 39. *Mortes in quas Pagani sævierunt, in illis hodie reficimur, Natalem Martyrum celebramus, exempla Martyrum nobis proponimus*. Eusebius Gallicanus sive Cæsarius Homil. 50. de S. Genesio: *Beatorum Martyrum passiones, Natales vocamus dies, quando eos martyris vita Gloriæ fides, dum ingerit mortis, genuit & æternitati, & perpetua gaudia brevi dolore parturit, &c.* Paulinus Natali 3. S. Felicis:

Venit festa dies cælo, celeberrima terris
Natalem Felicis agens, qua corpore terris
Occidit, & Christo superis est natus in astris,
Cælestem nactus sine sanguine Martyr honorem.

Philippus Eystetensis in Vita S. Willibaldi c. 11. *O quam optabilis est illa dies Sanctis & Dei fidelibus, in qua etsi moriuntur mundo, nasci tamen feliciter incipiunt in cælo! Et ideo sacrosancta mater Ecclesia hunc diem non mortis, sed Nativitatis appellat, quia post mortem carius gaudia sinci piunt possidere æternæ hereditatis*. Adde Petrum Chrysologum Serm. 129. Nicolaum PP. ad Consulta Bulgaror. cap. 5. Radulphum Flaviniac. lib. 4. in Levis. cap. 2. &c.

Natalis, vox etiam usurpata in festo Translat. Reliquiarum. Martyrologium S. Hieronymi: 4. *Non. Aug. in Antiochia Natalis Reliquiarum Stephani Protomartyris & Diaconi, &c.* Ita

Natalis Calicis, Dies Cœnæ Domini appellatur, cujus nomenclaturæ rationem affert Eligius Noviomens. Episcop. Homil. 10. *Vocatur hæc dies Cœna Domini: vocatur & Natalis Calicis: & merito talibus præfulget miraculis, quia hac eodem die mysticum Pascha Dominus cum Discipulis celebrans, Sacramenta Corporis & Sanguinis sui illis atque illos nobis tradidit, & ipse celebrationis initium fecit*. Vita S. Genovefæ num. 33. *A die sancto Epiphaniæ, usque ad Natalem Calicis, qui est Domini Cœna, &c.* Ratramnus Monachus Corbeiensis lib. 4. contra Græcos, cap. 3 ex Vita S. Silvestri PP. *Natalem Calicis similiter ut diem Dominicum habere debemus, in quo sacrificium Domini Corporis & Divini Sanguinis ab ipso Domino celebrationis sumpsit initium*. Græca Eusebii, cui Vitam S. Silvestri adscribit Ratramnus, ut & aliquot Codices MSS. profert eadem Vita à Combefisio edita p. 268. quo loco τὰ γενέθλια τοῦ ποτηρίου vocatur, quæ *Natalis Calicis* Ratramno. Petrus Blesensis, qui in Codd. MSS. *Pictor* cognominatus, in Tract. de S. Eucharistia c. 13.

Hoc in Natali Calicis non est celebratum,
Quando Pascha novum vetus est post Pascha dicatum.

Exstant Homiliæ *in Natalem Calicis* ab Avito Viennensi conscriptæ fragmenta, inter illius opera. *Natalem Calicis*, pro ipsa divina Eucharistia usurpat Paschasius Abbas Corbeiensis, de Corpore & Sanguine Domini.

Natalis, Sacramenti, lib. 1. Sacrament. Eccles. Roman. num. 1. sed & γενέθλια quasvis rerum memorabilium seu illustrium memorias annuas vocabant. Ita Sozomenus lib. 6. cap. 2. ait, γενέθλια ἄγειν sub Valentiniano quotannis celebrasse Alexandrinos, seu forte publicarum Lisaniarum ob istum terræ motum institutionem.

Natales, Quatuor præcipuæ anni festivitates, nostris *Jours Nataux*. Charta Pontii Episcopi Atrebatensis in Tabulario S. Bertini: *Singulis annis 20. solidos currentis monetæ reddere tenebitur 4. Natalibus scilicet in festo omnium SS. 5. sol. in Natali Domini 5. sol. in Pascha 5. sol. & reliquos 5. sol in Pentecoste*.

Natalis, Dies solennis, seu anniversarius, quo quis in dignitate quapiam inauguratus est. *Natalis imperii*, apud Capitolinum in Pertinace, & Eumenium Paneg. 9. *Natalis Valentiniani purpuræ*, in Laterculo Silvii. *Natalis adoptionis*, apud Spartian. in Adriano. Lactantius de Mortibus Persecutor. num. 46. *Statuit Imperator prælium dies Kalendarum Maiarum, quo octavum annum nuncupationis ejus implebant, ut suo potissimum Natali vinceretur*. Ita Sixtus PP. in Epist. ad Cyrillum Alexandrinum anno 430. & in Epist. 2. ad Joannem Antiochenum, Hilarus Papa in Epist. ad Episcopos Tarraconens. provinciæ, S. Ambrosius Ep. 60. ad Felicem Comensem, S. Augustin. Ep. 255. Paulinus Ep. 16. Gregorius M. in libro Sacram. Fortunatus l. 5. Poem. 3. Ennodius dict. 1. Anastasius in Hadriano I. Hadrianus II. Epist. 11 ad Actardum, Leo VIII. in Epist. post Chronicon Reichersp. p. 17. lib. 1. Sacrament. Eccles. Rom. c. 97. 98. 101. lib. 3. cap. 37. Diurnus Rom. cap. 3. tit. 13. Testamentum Aldrici Episcopi Cenoman. in illius Vita p. 51 54. 92. Ex hinc

Natalis Cathedræ S. Petri, cujus festum agunt Christiani, de quo sic Augustin. Serm. 15. de Sanctis: *Institutio solemnitatis hodiernæ à senioribus nostris Cathedræ nomen accepit, ideo quod primus Apostolorum Petrus hodie Episcopatus Cathedram suscepisse referatur. Recte ergo Ecclesiæ Natalem sedis ejus colunt, quam Apostolus pro Ecclesiarum salute suscepit*. Vide Turneb. lib. 23. Adv. c. 4. Baron ad Martyrol. 3. & 13 Jan. Rosweidum ad Paulini Ep. 16. Bollandum ad 18. Januarii, Livineium ad Paneg. p. 332. &c.

☞ Solemnis erat Episcoporum, ac præsertim Romanorum Pontificum Natalis seu anniversarius ordinationis dies, atque ad eum celebrandum Consacerdotes suos, hoc est Episcopos invitare solebant, eosque solos ex more, nisi honoris ergo quandoque Presbyteri invitarentur. Hæc patent ex Epistola 20. S. Paulini adhuc Presbyteri ad Delphinum num. 2. ubi loquens de Anastasio PP. ait: *Ad Natalem suum, quod Consacerdotibus suis tantum deferre solet, invitare dignatus est*. Aderant autem hisce festivitatibus Episcopi non pauci, ut constat cum ex illa *venerabili Synodo, quam Natalis* Sixti PP. *dies favente Domino congregarat*, ut ipse loquitur in Epistola ad Cyrillum jam laudata, tum ex pluribus Sermonibus, quos Natalibus suis ad Episcopos habuit Leo M. Sic Sermone 1. cap. 3. *Cumque hanc venerabilium Consacerdotum splendidissimam frequentiam video, angelicum nobis in tot sanctis fontis interesse conventum*. Exinde celebritatem illam ad B. Petri gloriam refert, ut & Sermone 3. quem sic claudit: *Illi ergo hunc servitutis nostræ Natalitium diem, illi adscribamus hoc festum,*

cujus patrocinia fedis ipfius meruimus effe confortes. Simili modo loquuntur Sixtus & Hilarus eitatis epiftolis.

Natalia Templi. Basilicæ, feu ejus dedicationis, in Sermone de Dedicatione Ecclefiæ edito à Jac. Petito.

¶ 2. NATALIS, Patria, Gall. *Pays natal*. Vita MS. S. Winwaloei: *Natalem autem propriam linquentes, confti acriter alienam petivere*.

¶ 3. NATALIS, Fraternus, vel naturalis. Gefta Confulum Andegav. tom. 10. Spicil. Acheriani pag. 489. *Sulpitius vir prudens armifque ftrenuus fuit, cujus frater Lifoius non inferior virtute extitit, qui ita Natali amicitia erant conjuncti, ut eorum vita ab omnibus laudaretur*.

¶ NATALITIUM. Vide *Natale* 1. & *Natalicium*.

¶ NATALITIUS Dies. Vide *Natalis* 1.

¶ NATATA. Vide *Chatafiarares*.

¶ NATATICUM. Vide *Navaticum*.

NATATORIA, *Pifcina*, in Gloff. Lat. MS. Regio, [& in Auctario Janffonii, ad Gloffar. Ifid.] *Natatoria Siloe*, Joann. c. 9. Κολυμβήθρα in Gr. [quam vocem Græcam idem Interpres *Pifcinam* reddit c. 5. v. 4. & 7. Ambrofius autem hic modo *natatoriam* ufurpat, modo *pifcinam* c. 4. de iis qui myft. init.] Gloffæ Græc. Lat. Κολυμβήθρα, *Pifcina, Natatura*, leg. *Natatoria*. Vide Sidonium lib. 2. Epift. 2.

Natatorium, Fons Baptifmatis, κολυμβήθρα. Hift. Mifcella in Zenone: *In Natatorio fancti Martyris Barlae*.

¶ NATATUS Charta Pifcatorum Maffil. an. 1451. *Petierunt quod valeant vifitare tonairas omnes, quotiefcumq; voluerint, ut fint ftagna & Natata*, hoc eft, fuberis fruftis feu particulis inftructæ ex una parte, ut natent, & ex alia plumbi globulis, ut in profundum defcendant ex ea parte, ut in retibus paffim videmus.

¶ NATHA, Gibbofitas. Vide in *Nata* 2.

¶ NATHINÆUS, Dedititius. Vide *Natineus*.

¶ NATHWITE. Charta Anglicana: *Quod nec dictus Philippus de Avery, nec hæredes fui de cætero petere poffint aliqua tallagia, nec etiam francum plegium, nec etiam aliam demandam, quæ vocatur Nathwite*. Thomas *Blount* in Nomolexico fufpicatur vocem derivari à Saxonico Nyth, Nequitia, & Wite, Pœna, mulcta, adeo ut idem fit quod *Lairwita*. Vide in hac voce.

NATICÆ, Clunes, Ital. *Natiche*, præfertim Danti in Inferno cant. 20. Vetus Interpres Mofcionis apud Scaligerum in Epiftolis: γλουτοί, *Naticæ*. Gloffæ Græc. Lat. πυγή, *Natica*. [S. Ambrofius de Noe & Arca c. 7. *Latera, Naticæ femora & crura menfuræ latitudinem ipfa fpecie fignificant*.]

¶ NATINARI, *Negotiari*. Gloff. Ifid. ex Fefto, apud quem: *Natinatio, negotiatio & Natinatores*, (Negotiantes vel Negotiatores, ut fupplendum videtur, &) *ex eo feditiofi*. *Natinare* dictum pro *natare*, docet Martinius in Lexico exponitque *More natantium femper in negotiis fluctuare*: ubi & illud Catonis: *Audito tumultu Macedoniæ Etruriam & cæteros Natinare*, redditur *tumultuari*.

¶ NATINEUS, Aenlythus. Vita S. Hugonis Monachi Æduenfis, fæc. 5. Bened. p. 94. *Sicque eo more ecclefiaftico gradatim facratus processit ufque ad Natinei officium; & licet in minoribus gradibus adhuc conftitutus, tamen ipfis reverentiffimis Sacerdotibus erat admirandus*. Vitæ fcriptor allufit ad vet. Teftamenti *Nathinæos* feu Gabaonitas perpetuo famulitio addictos decreto, de quo Jof. c. 9. tumq; dictos *Nathinæos*, cum David conftituit ut Levitis fervirent, ficut Levitæ Sacerdotibus, fcilicet ab Hebræo נתינים, Dedititii, miniftri, fervi publici. *Nathinæi* memorantur lib. 1. Paralip. 9. 2. & paffim apud Efdram. Quidam legunt *Nethinæi*.

1. NATIO, Nativitas, generis & familiæ conditio. Lex Longob. lib. 1. tit. 9. §. 16. *Pro homine libero fecundum Nationem fuam*. Adde Edict. Rotharis Reg. Long. tit. 77. §. 3. Hinc emendandæ vet. Glof. *Nautio*, γέννα. Legendū enim *Natio*. [Gefta Trevir. Archiepifcopor. apud Mart. to. 4. Ampl. Collect. col. 383. *Nam proprium occulta Nationis fratrem, qui propriam uxorem occulte interfecerat fpe folemnioris obtinendæ, licet ab Archiepifc. pro fratre effet reputatus, fupplicio totali interimere permifit*.]

¶ 2. NATIO, Agnatio, cognatio, familia. Chartularium Matifcon. fol. 25. *Dat manfum cum mancipiis illic commanentibus, cum Natione eorum*.

3. NATIO, pro *Natatio*, apud Celfum lib. 3. c. 24. qua fcilicet æftate utebantur veteres, ut balneis hieme. Vide eumdem c. 21. ejufdem libri, & lib. 4. c. 5.

NATIONES, in quas *Studiorum*, feu Academiarum Scholaftici dividuntur, quæ in fingulis quaterno fere femper definiuntur numero; verbi gratia Parifienfis quatuor nationibus conftat, Franciæ, Picardiæ, Normanniæ, & Germanniæ, quæ olim Angliæ dicebatur. Ita in Privilegiis Academiæ Viennen. in Auftria ab Alberto III. Duce Auftriæ conceffis an. 1384. eadem Univerfitas *in quatuor partes, quas folitum eft Nationes vocari, ad inftar Parifienfis ftudii* dividitur, in Nationes fcilicet *Auftralium, Rhenenfium, Ungariæ, & Saxonum*. Vide Lambecium lib. 2. Comment. de Bibl. Cæfar. c. 5. & Hiftor. nuperam Academiæ Parifienfis.

1. NATIVITAS, Annonæ abundantia, fructuum, collectio, Gallis *Recolte*, Gregorius M. lib. 1. Ep. 70. *Tantum hic parva Nativitas fuit, ut nifi ... frumenta de Sicilia congregentur, fames vehementer immineat*. Vide *Nafcentia*.

2. NATIVITAS, Dies Sancti natalitius. *Martyrum nativitates*, in 1. Indice Concilii Cloveshovienfis an. 747. c. 13. Vide *Natalis* 1.

3. NATIVITAS, Ingenuitas, finceritas, quomodo *Naivete* dicimus. Dinamius Patricius in Vita S. Maximi Epifc. Regienfis: *Nam ut myfticæ actionis ejus infignia nihil habeant ambiguum, nihilque eo iis vulgaris affertio fabulofum efficiat, aut de Nativitate fufpectum, quæ ab illo facta funt & comprobata, veridico fermone narranda funt*. Vide *Nativus*.

4. NATIVITAS, Corporis habitus, difpofitio, temperamentum, quia natione utitur Garioponcus in Paffion. l. 4. c. 4.

¶ 5 NATIVITAS, Secunda ex novem partibus Hoftiæ in Miffa Muzarabica V. *Hoftiæ fractio* in *Hoftia* 1.

¶ 6. NATIVITAS, Servitus. Vide mox in *Nativus*.

¶ 7. NATIVITAS, Ætas, tempus à *nativitate*, ab ortu. Infcriptio vet. apud Gruter. 712. 11. *Variæ Jucandæ defuncta anno Nativitatis 18*. *Nativitas* pro ortu feu natali die, quæ defideratur apud melioris notæ Scriptores, paffim ab aliis ufurpatur, ab Ulpiano, leg. 1. dig. ad municipal. Minutio Felice p. 143. Tertull. de Anima cap. 39. Claudio Mamerto in Hymno *Pange lingua gloriofi Lauream certaminis*, & aliis recentioribus paffim. Jacobus 3. 6. *Lingua ... maculat totum corpus & inflammat rotam Nativitatis noftræ*. φλογίζουσα τὸν τροχὸν τῆς γενέσεως, in Græco, hoc eft totum vitæ noftræ curfum five circulum accendit, feu corrumpit actiones univerfas.

Secundum Suam Nativitatem Componere, in Capitulari 3 an. 813. c. 6. 7. Vide *Weregeldum*.

¶ NATIVITUS, A nativitate, ab ortu. Tertull. de Anima. c. 12. *Ingenitum, infitum & Nativitus proprium*. Ibid. c. 39. *Quæ omnia Nativitus animæ collata*.

¶ 1. NATIVUM, *Natum, genitum*, Ottoni Frifingenfi. Locum vide in *Genuinum* 2.

2. NATIVUM, pro *Natalis* fefto. *In Nativo S. Mariæ*, in Hepidanni Annalibus Goldaftinis.

NATIVUS, Oriundus, quomodo *Natif* noftri dicunt.

cuni. *Natin*, apud Littleton. Catholicon parvum: *Nativus*, Natif. Hincmar. Remensis Ep. 7. ex Labbeanis, de Hiocmaro Lauduoensi Episcopo: *Nam Atrabatis, Virmandis, & Bononia, ex cujus territorio es Nativus, &c.* Vita S. Udalrici Episc. Augusteosis: *Ab eo interrogatus de qua provincia vel civitate esset Nativus: qui respondens dixit, De provincia Alamannia, & de civitate Augusta oriundus sum.*

NATIVI, Servi glebæ, origine & nativitate, eoque ipsi dominis suis obnoxii, Anglis *Niefes*: *Neifs*, io Legibus Willelm. Nothi vernaculis c. 23. *Neifs*, Littletoni sect. 286. 287. cui propriè ita dicuntur ancillæ, seu servituti obnoxiæ, ut è contra viri, *Villani*. *Nativitate servi*; in Legibus Heorici I. Regis Angliæ c. 70. Le Roman du Reaard MS.

Cas cil qui sont serf par Nature,
Ne sevent garder mesure.

Bractoo. lib. 1. cap. 6. §. 4. *Servi aut nascuntur, aut fiunt. Nascuntur autem ex Nativo & Nativa alicujus copulatis vel solutis, &c. Item nascitur servus qui ex Nativa soluta generatur, quamvis ex patre libero, quia sequitur conditionem matris, quasi vulgo conceptus. Item dicitur servus natione de libero genitus. Qui se copulavit villanæ in villenagio constituta, sive copula maritalis intervenerit, sive non.* Eadem habet Fleta lib. 1. cap. 3. Adde eumdem Fletæ Scriptorem lib. 2. c. 51. & Rastallum verbo *Nativo habendo*. Ingulphus p. 875. *Et si quis hominum Nativorum suorum, vel nativo de iis tenentium, aliquod delictum fecerit, &c.* Ejusmodi Nativorum mentio fit apud Thomam Walsinghamum p. 258. 261. in Chartis variis tom. 1. Mooast. Aogl. p. 372. 603. to. 2. p. 56. 93. 94. 174. 243. 827. 976. [apud Thomam *Madox* Formul. Anglic. p. 349. 417. 418.]

SEQUELA NATIVORUM, Cowello appellatur *Regale privilegium, quo qui fruitur, habet Villanorum, i. servorum & manciporum intra feudum suum propaginem, & potestatem de illis, ut de cæteris suis, seu liberis, seu bonis mobilibus pro libito disponendi.* Vide in *Theam*. [Charta an. 13. Edwardi III. Regis Aogl. apud Thomam *Blount* in Nomolexico v. *Neif*: *Sciant præsentes & futuri, quod ego Radulphus de Crombewel, Miles senior & dominus de Lambeley, dedi domino Roberto Vicario de Dedeling Beatricem, filiam Willelmi Hervy de Lambeley, quondam Nativam meam, cum tota sequela sua, cum omnibus catallis suis perquisitis & perquirendis, habendam & tenendam prædictam Beatricem cum tota sequela sua, & omnibus catallis suis, & omnibus rebus suis perquisitis & perquirendis, prædicto domino Roberto vel suis assignatis libere, quiete, bene & in pace imperpetuum. Ita quod nec ego prædictus Radulphus & heredes mei, sive assignati mei aliquid juris vel clamii in prædicta Beatrice, vel in catallis suis, sive in sequela sua, ratione servitutis vel Nativitatis, de cetero exigere vel vendicare poterimus, sed quieta sit & absoluta de me & heredibus meis, seu assignatis meis, ab omnibus onere servitutis & Nativitatis imperpetuum.*]

PLACITUM DE NATIVIS, *id est, de servis fugitivis à veris dominis suis*, ad Vicecomites pertinere dicitur io Regiam Majest. lib. c. 3. §. 4. Adde l. 2. c. 11. 12. & Quoniam Attachiameota c. 56. ubi plura de ejusmodi Nativis. Charta Eadredi Regis tom. 1. Monastici Aogl pag. 169. *Et præcipio quod omnes homines fugitivi, quos iidem Monachi, & testimonium 4. vel 5. hominum fide dignorum coram Vicecomite in patria, in qua tales manent, possunt affidare suos Nativos esse, reducantur per prædictum Vicecomitem in Abbatiam eorum cum omnibus catallis & sequelis eorum.*

NATIVITAS, Servitus, *Neiverie*, in Legibus Willelmi Nothi vernaculis c. 23. Quoniam Attach. c. 56. *Si autem nativi domino suo negent Nativitatem suam, sive bondagium, &c.* Occurrit ibi pluries. Acta S. Erconwaldi Episcopi n. 20. de quodam captivo: *In hunc modum est exorsus: Deus, quem nemo potest in vanum nisi vanus, Nativitatem meam evacua, &c.* Id est, servitutem, seu captivitatem. Apud Ratbertum de Casibus S. Galli pag 48. *Nativitas* alia videtur notione accipi: locum expende.

NAYVITAS, Idem quod *Nativitas*, Nativa servitus. Fleta l. 4. c 2. §. 8 *Quod dicitur de his, qui in Nayvitate sunt procreati.* Lib. 5. c 5. § 39. *Liberatus fuit a Nayvitate cum tota sequela sua quocunque modo liberationis.* Ad de Radulfum *de Hengham* in Parva c. 8.

NATRIX, Serpens, hydrus, Columellæ lib. 1. c. 5. Gloss. Lat. Gr. *Natrix*, ὄφις, ἰχθῦς θηρίον. Nonio c. 1. num. 334. *Natrices, angues natantes*. Sulpitius Severus lib. 3. de Vita S. Martini: *Serpens ipsam flumen secabat, & ripam, in qua constiteramus, adnatabat.* Fortuoatus lib. 4. de Vita S. Martioi:

Obvius ecce venit Serpens adnando per amnem,
Pectoris impulsa sulcans vaga remige cauda.

Althelmus de Laude Virgioitatis c. 20.

Dum contempserunt Christo famulariter uni,
Natricis horrendi cultum præstare putantes.

Cap. 45.

Quatenus in crypta tibi, Natrix unde nefanda
Aufugit, &c.

Adhelm. Abb Malmesbur. *Et ubi primum nefanda ejus Natricis Ermuli, cervulique cruda fanis colebantur stoliditate in profanis, &c.* Supra *Chelydrum*, i. diabolum, dixit. [Le Romao *de la Rose* MS. de Avaritia.

Dieu hes avers & vilains Natres,
Et les dampne, comme ydoletres.]

1. NATTA, Storea. *Matta*, Gallis & Germ. *Natte* Gregorius Turon. de Vitis Patrum c. 18. *Illud quod intextis junci virgulis fieri solet, quas vulgo Nattas vocant.* Will. Malmesburiensis: *Natta in qua cubare solebat.* Quo loco Raoulfus Cestreosis habet *Mattam*. Raimundus *de Agiles* in Hist Hierosol. *Velati mortuus cecidit in terram, & præ angustia sudans, Nattam, super quam ceciderat, humefecit.* [*Stratum bene dura Natta*, io Actis SS. Julii tom. 1. p. 317. ubi de S. Mooegunde.] Vetus Poema MS. de Vulpe coronato:

Saint Martins, dont trovons lisant,
Trovoit on mult souvent gisant,
Dedens Nates faisois son lit.

¶ 2. NATTA, Tuber, gaoglioo. Ital. *Natta*. Miracula B. Simonis Erem. Aug. tom. 2. April. pag. 829. *A die sue originis ortus fuit cum una magnissima Natta in capite dextero, magna ut ovum anseris.* Ambr. Tægius io Vita S. Petri Mart. tom. 3. April. pag. 691. *Sanctum rogavit virum, ut ipsam manu sua tangeret eum à Natta, quam decem annis in manu habuerat, curaret.* Laureotius in Amaltea: *Natta, Steatoma.* Michael Toxites in brevi Onomastico, ubi voces à Paracelso usurpatas explanat: *Natta*, *Apostema pectoris*. Et paulo post: *Nasda, vel Natta, Gibbus*. Rochus *le Baillif* in Dictioo. Spagyr. *Nasda vel Nasba*, *Gibbositas*. Vocis origo forte Νάσσειν, Premere, densare, & in Glossis Græc. Lat. *Farcire*: uode in iisdem Glossis, Νακτὴ, *Farsa*, id est, *Farta*, Tumor fartus, densus, oppletus. Vide *Natium*.

1. NATURA, Pars corporis, qua quis aut vir est, aut femina: *Naturalia*, Justino lib. 1. *Non solum abscondimus*, inquit S. Ambros. lib. de Offic. cap. 18. & lib. 1. de Noe & arca c. 8. *verum etiam quæ abscondenda accepimus, eorum indicia, usumque membrorum suis appellationibus appellare indecorum putamus.* S. Hieronym. in cap. 48. Esaiæ: *Disputans Stoici multa re turpia, prava hominum consuetudine verbis honesta esse, ut parricidium,*

sidium, adulterium, homicidium, incestum, & cætera his similia: rursumque honesta, nominibus videri turpia, ut liberos procreare, inflationem ventris crepitu dirigere, alvum relevare stercore, vesicam urinæ effusione laxare, denique non posse nos, ut dicimus à ruta rutilam, sic à mentha mentam facere. [Et ante Hieronymum Tullius lib. 1. de Officiis cap 35. *Nec vero audiendi sunt Cynici, aut si qui fuerunt Stoici pene Cynici, qui reprehendunt & irrident, quod ea, quæ turpia re non sint, nominibus ac verbis flagitiosa ducamus; illa autem, quæ turpia sint, nominibus appellemus suis. Latrocinari, fraudare, adulterare, re turpe est; sed dicitur non obscœne; liberis dare operam, re honestum est, nomine obscœnum; pluraque in eam sententiam ab eisdem contra verecundiam disputantur. Nos autem naturam sequamur, & ab omni quod abhorret ab oculorum auriumque approbatione, fugiamus.*] Leges Henrici I. Regis Angl. cap. 83. *Pensandum autem est per visum accusantibus, visum concubitus propensius advertendum, ut scilicet ipsos coeuntium Naturas viderint commisceri.* Ita usurpant Cicero lib. 2. de Divinat. Vegetius lib. 1. de Arte veterin. c. 61. Apuleius de Virtutibus herbar. c. 40. Celsus Platonic. lib. 1. de Medic animal. c. 1. §. 15. c. 3. §. 10. vetus Interpres Juvenalis Sat 3. v. 97. Sat. 6 v. 73. Anastasius in Histor. Eccl. anno 8. Mauricii, & 7. Phocæ, ubi Theophanes habet τὴν φύσιν, ut & Nomocanon editus à Joan Bapt. Cotelerio cap. 405. &c.

2. NATURA. Vetus Interpr. Iatrosoph. Alexandri lib. 1. Pass. *Educi enim oportet materiam extrinsecus, quod ipsa Natura facere festinat.* Ubi Glossæ MSS. *Natura, id est, virtus expulsiva.* Ordericus Vitalis lib. 5. pag. 592. *Agnovit tamen se Naturas corporis sui, quibus physici pernitiem hominibus vel incolumitatem prædicunt, amisisse.* Vide Leges Henrici I. Regis Angl. c. 70.

3. NATURA, pro Sexu, in leg. 17. Cod. Theod. de Prætoribus.

4. NATURA, pro Vita, apud Jul. Firmicum lib. 8. Matth. c. 30. *Qui in desertis locis à bestiis lacerati Naturam perdent, &c.*

5. NATURA, Natio, patria. Aimoinus lib. 1. de Mirac. S. Benedicti c. 26. *Peregrino sermone rusticitatem causandi exequebatur, nam Natura Germanus erat.*

¶ NATURABILIS, Naturalis. Apul. lib. 2. Floridorum: *Pythagoras fertur Naturabilia commentatus.* Idem de Dogmate Platonis: *Sollicitudo, & labor si Naturabiles essent.*

NATURALES, Iidem qui *Nativi*, de quibus in hac voce. Eadmerus lib. de S. Anselmi similitudinib. cap. 73. *Ita inter Deum & homines agitur, quomodo inter dominum aliquem & servos illius, qui vulgo Naturales vocantur, &c.* [Le Roman *de la Guerre de Troyes* MS.

Ses homes liges, Naturans,
Herdis, pros & buens vassaux.

NATURALESIA. Charta Hugonis de Mataplana Comitis Pallariensis an. 1304. in Camera Computor. Parisiensi: *Absolvimus liberamus, & quitamus ab homagio, Naturalesia, & fidelitate, aliis omnibus vinculis & obligationibus,*

NATURALIA, Idem quod *Natura* 1. Pars qua viri sumus. Collector Canonum Martini Bracarensis c. 81. *Si quis pro causa ægritudinis Naturalia à medicis habuerit secta, &c.*

1. NATURALIS, Filius nothus. Adrevaldus Floriac. l. 1. de Mirac. S. Benedicti c. 6. *Remigium Rotomagensem Episcopum Naturalem suum ac Carlomanni fratrem cum Imperio dirigit.* Fuit autem Remigius filius nothus Caroli Martelli. [*Filius Naturalis*, Gallis *Fils naturel*, in Regiminibus Paduæ apud Murator. tom. 8. col. 451. & in Chronico Veron. ibidem col. 653. In Appendice ad Marculfum form. 52. *Filii Naturales* dicuntur ex conjugio procreati, si vir uxori suæ *libellum dotis*, ut lege jubebatur, dare neglexerat: *Idcirco ego ille, dum non est incognitum, quod femina aliqua nomen illa bene ingenua ad conjugium mihi sociavi uxore, sed qualis causas vel tempora me oppresserunt, ad chartulam libelli dotis adeam, sicut lex declarat, minime accessit facere, unde ipsi filii mei secundum legem, Naturales appellantur.* Adde formulam 54. & notas Bignonii ibidem.]

2. NATURALIS, Proprius, domesticus, subditus, Baldricus Dolensis Episc. in Vita B. Roberti de Arbrefsello pag. 9. *De quo loquimur, Robertus, domine,* (sermo fit ad Episcopum Redonensem) *tuus Naturalis est: nam & Redonensis est, tuisque institutionibus satis accommodus, &c.* Charta Ludovici Regis Franc. ann. 1171. *Notum facimus, quod fidelis ac Naturalis noster vir venerabilis Manasses Aurelianensis Episcopus, &c.*

3. NATURALIS, Incola, Civis. Charta Henrici Comitis Portugalliæ apud Brandaon. tom. 3. p. 828. *Judex & Alcaida sunt nobis ex Naturalibus Colimbriæ.* [*Naturalis de regno Aragoniæ*, in Concilio Turiasonensi inter Hispanica tom. 3. p. 494. *Naturales monachi*, Cœnobii incolæ seu possessores legitimi, in Chartula ann. 1063. ubi narratur *quomodo Cluniacenses occupaverunt locum S. Martialis* Lemovicensis, apud Baluzium tom. 6 Miscell. p. 519. *Cum hominibus & feminabus inde Naturalibus*, in Donatione an. 1110. apud Acherium tom. 10. Spicil. p. 165.]

¶ NATURALIS DOMINUS, Legitimus, qui jure dominium obtinet. Charta Henrici Ducis Glogoviæ, qua Regi Bohemiæ tanquam Domino suo naturali obedientiam & auxilium pollicetur an. 1351. apud Ludewig. tom. 5. pag. 542. *Promittimus etiam pro nobis, heredibus ac successoribus nostris, Regibus Boemiæ & ejusdem regni coronæ, fideliter assistere & parere & obedire, sicut vassalli Principes Naturalibus & ordinariis dominis suis noscuntur ex debito obligari.*

NATURALES PETRÆ, *Lapides naturales*, qui & *nativi*, ex ipso solo, ex ipso metallo, apud Agrimensores.

¶ 1. NATURALITAS, Qua quid naturale est & necessarium. *Naturalitas somni* apud Tertullianum de Anima c. 43.

2. NATURALITAS, [Cohærentia, necessitudo.] Carolus Magnus de Gratia septiformis spiritus: *Sapientia enim & intellectus adeo sibi Naturalitatis nexu conjuncta sunt, ut unum sine altero nullo pacto subsistere queat.*

¶ 3. NATURALITAS, Fidelitas, seu fides, ut videtur, quam subditus debet Regi suo. Literæ Alphonsi Regis Aragoniæ an. 1179. inter Concilia Hispan. tom. 3. p. 657. *Quapropter mandamus ... sub fide & Naturalitate, quibus nobis adstricti sunt, universis ac singulis Viceregibus, Gubernatoribus, Bajulis, Generalibus, Procuratoribus justitiæ .. & aliis quibusvis personis subditis nostris, quatenus, &c.*

¶ NATURALITUS, Naturaliter, natura. Sidonius lib. 9. Epist. 11. *Mortalium mentibus vis hæc Naturalitus inest.*

¶ NATURARE, Creare, res naturales condere, iis naturam donare. Verbum est Theologorum Scholasticorum, quibus Deus dicitur *Natura Naturans, non natura naturata*, id est, Auctor naturæ seu omnium in rerum natura constantium, non natura *Naturata*, seu res ex ea, ab alio condita, constituta. Charta Henrici Angl. Regis an. 1417. *Inter quos natura Naturans ipse Deus naturale fœdus instituit.* Sallas Malaspinæ lib. 3. Rer. Sicul. apud Baluzium tom 6. Miscell. pag. 258. *Gallicorum non*

aliter Naturata complexio. Vita S.Richardi Episc. tom. 1.Aprilis p.311 *Cui ab ipsa natura & omni Naturato honor & gloria in secula seculorum.* Vita S. Catharinæ Sen.tom.3.Aprilis pag.884. *Sicut enim ignis naturaliter sursum tendit, sic spiritus ejus ... quadam visibili consuetudine quodammodo Naturata semper tendebat ad ea quæ sursum sunt.* Hinc

NATURATUM. Willibrandus ab Oldenborg in Itinerario Terræ sanctæ, de Antiochia: *Habet infra muros tres montes magnos & asperrimos, quorum medius adeo altus est, ut suo cacumine nubibus tangens, cursum planetarum putetur impedire. Quem, ut puto, ipsa natura suis usibus præparaverat, ut dum sabbato ager à laboribus requiesceret, illic per amœnissima loca, quæ circumjacent, reficiebatur, & ab alto prospiciens, defectum sui Naturati consideraret ac repararet.*

¶ NATUS, us, Ortus, dies natalis. Acta S.Georgii Mart.tom.3.April.p.215. *Magnus quidem Georgius ante natalem diem, qui functus est in utero matris habitus, magnus post Natum, qui tum illustris, &c.*

NAVA. Nebrissensis in Præfat. ad libros de bello Navariensi: *Navaria, nomen est novum, nuperque excogitatum, dicta, quantum assequi possumus conjectura, quod Hispani vocant Navas camporum areas planas, arboribusque purgatas, quæ tamen habent in circuitu silvas dumetaque fruticosa: & inde Navarria fortasse dicta sit ea, quæ complures habeant ejusmodi Navas.* Nebrissensi subscribunt Garibaius lib.21.c.2. & Vasæus in Chron.c. 17. At Ludovicus *de Lacerda* in Advers.c.39.n.10. *Navas*, apud Hispanos significare ait mapalia pastorum, & casas rusticas, cujus vocis originem ab Hebræa, *Neoth* arcessit, quæ idem sonat.

NAVACULUM, Navale, navium statio. Gloss. Gr. Lat. Ναυάθμιον, [Ναυαθμίον, minus recte in Supplem. Antiquarii,] *Navaculum*. In MS.Cod.S.Germani Paris. *Navalium* habetur. Infra: Νεώριον, *Navalium*.

NAVADA, Navis onerata. Tabul. Dalonensis Abb. sub an.1179. *Dono ... uno quoque anno semel unam Navadam salis sui liberam & quietam ab omni consuetudine*, [Vide *Navata*.]

NAVAGIUM, Onus quod tenentibus incumbebat res domini navigio deducendi quo vellet, vel vectigal ex navium transitu. Monasticum Anglic.tom. 1. p. 921. *Liberi sint ab ... omni cariagio, summagio, Navagio, passagio, muragio, &c.* Charta Richardi Reg.Angl.an.1191. pro Grandimontensibus Monachis Regest.106. Tabularii Regii Ch.293. *Ab omni pedagio, fortalitio, vendu, teloneo, passagio, foagio, rivagio, pondere & mansivo, (sic) excubiis, exercitu, equitatu, vinagio, fossagio, muragio, pasnagio, molinagio, fornagio, pontagio, tallia, Navagio, minagio, bianno, & ab omnibus emendis & forfactis, &c.* [Pro *mansivo*, *mensura* legendum, ut apud Marten. tom. 1. Anecdot. col. 649.] Vide *Navaticum*.

¶ NAVALE, Navis onerata, vel onus navis. Will. Heda in Rixfrido Episcopo: *Nec de Navale, nec de carrale, neque de saumis ... teloneus exigatur.* Formula 11. Lindenbrogiana: *Nec de Navali, nec de carrali evectione, nec de rotatico ... telonius exigitur.*

¶ NAVALIA, Tubi aquæductus. Meisterlinus in Hist.Noriberg. apud Ludewig.tom.8.p.34. *Aquæductum porro Consules à longe per Navalia subterranea introduxerunt, hinc indeque per civitatem ..., emanatoria fecerunt.*

¶ NAVALITIUM, Navale, statio navium. Vita S.Illidii, tom.1.Junii pag.428. *Pontem esse lapideum ... super Elaverim fluvium structum, prope ejus Navalitium.*

¶ NAVALIUM. Vide *Navaculum*.

¶ NAVARETIUS, NAVARGUS. Joh. de Janua: *Navargus, Navis magister, à navis & argus secundum Papiam.* Gloss.Lat.Gall.Sangerm. *Navargus, Maistre de nef.* Sed legendum *Navarchus*, à Græco Ναύαρχος. Gloss. Isid. *Nauregus, Navaretius*, pro *Navaregius* aut *Navem regens*, ut videtur Grævio. Detorqueri potuit *Nauregus*, ut *Navargus*, à *Navarchus*.

¶ NAVATA, Onus navis. Tabularium Matisconense fol.167.v. *Navatam unam de lignis & tabulam & tripodes.* Charta an.1270. apud Menesterium in Probat. Hist. Lugdun. p.12.col.2. *Item quamdam Navatam lignorum ... adduxerunt.* Charta an. 1309. tom.1, Hist. Dalphin. p.98.col.2. *Pedagium per aquam levatur in hunc modum ... Item qualibet Navata lapidum ad calcem faciendam, debet 12.denarios.* Vide *Navada*.

NAVATICUM. Chartæ Caroli C. & Caroli Simplicis pro Monasterio Trenorchiensi, apud San-Julian. & Chiffletium: *Præcipimus ut nullus ... neque in mari aut Rhodano, seu Sagona, aut Don, vel Ligeri fluminibus navigantibus, aut litteribus commorantibus requirere audeat, aut præsumat, aut Navaticum, aut cespitaticum, aut salutaticum, aut pontaticum, aut in terra rotaticum.* Quo loco *Navaticum* quidam volunt esse vectigal illud, seu *conjectum*, quod *ad navium compositionem*, ut loquuntur Capitula Caroli C. tit.38. ad repellendos Normannos & inhibendos eorum incursus, populis indixit idem Carolus. Capitulare 1.an.810.c.15. & Append. 2. Capit.c.15 *De materiamine ad naves faciendas.* Ingulfus pag 891. *Tertio etiam anno pro triremibus per omnes portus fabricandis, & navali militia cum victualibus ... 200.libræ exactæ sunt.* Καραβοπλοΐαν vocat Leo in Tacticis cap.20.§.71. à qua pensitatione, ingruente præsertim bello, nemo immunis erat. Vide Monachum Sangall. lib. 1. de Carolo M. c.32.

Alii *Navaticum* esse contendunt, quod *navale telonium* appellant Chartæ Henrici III. Imper. an. 1012. apud Meurissium in Episcopis Metensibus p.359. Henrici Ducis Bajoariæ an. 1170. & Celestini PP. ann. 1191. quæ exstant inter Privilegia Eccles. Hamburgen. quod *Naulage* dicitur in Foris Benebarnensibus Rubr. *de peeges*, art.13. 11. Charta Caroli C. apud Beslium in Episcopis Pictavensibus: *Postulavit Serenitatem nostram ut ... Teloneum de navibus eorum qui per fluvium Sequanæ sive per alia flumina discurrunt ... indulgere dignaremur.* Alia ejusdem Caroli apud Catellum in Archiep. Narbon. *Et de quocumque commercio Teloneus exigitur, vel portaticus, ac de navibus circa littora maris discurrentibus, nec non salinis, &c.* Alia Alexandri II. PP. apud Ughellum in Episcopis Cremonensibus: *Cum uniuscujusque navis solito censu, &c.* Perperam *Nataticum* pro *Navaticum*, habetur to 5.p.1561. Vide Capitulare 5.an. 819.c.4. lib.4 Capitul. c.47. Capitul. Caroli Calvi tit.13. cap.5.&c.

¶ NAVIGIUS, Eadem notione. Charta Dagoberti Franc. Regis an.630. *Neque .. telonios, vel Navigios, portaticos, rivaticos, rotaticos ... exactare poteris.* Alia ejusdem Regis apud Doubletum p.656. *Persolvant de illos Navigios de unaquaque quarrada denarios duodecim.*

¶ NAVATIM, Per mare, navibus. *Navatim venire*, in Literis an.1322. apud Rymer. tom.3. p. 947.

NAUBARE. Petrus Damian. lib.8. Epist.11. *Ne qui quietus poterat dormire sub tecto, exclusus foribus compellatur Naubare sub divo*, Ubi Caetanus, f. *cubare*.

¶ NAUCELLA, Navicula. Vita S.Dunstani Episc. tom.4. Maii p.346. *Alsegus Naucella injectus ad Grenewic vehitur.* Occurrit leg.17.§ 1. Dig. de Instruct. vel Instr. leg. Vide *Naca* 1.

NAUCHERIUS, Nauta, nostris olim *Nocher*, vel *Naucher*, Italis *Nocchiere*. *Naucherius ligni*, i. navis, in Charta an.1273. apud Joan. Lucium lib.4. de Regno Dalmat. cap.9. [*Naucherius dictæ navis*, in Statutis Massil.

sil.

ſil.lib.4.cap.17. Adde cap.20. §.1. cap.29. &c.]

¶ NAUCHERUS, in iiſdem Statutis lib.1. c.18. §.13. *Sed nec magiſter, qui vulgariter Naucherus appellatur vel aliquis dominus ... navis, &c.*

¶ NAUCI. Chartularium S.Vandregiſili tom. 2. p. 1288. *Limonagium etiam quod de decima habuerat, & Naucos qui bubulcis dabantur, jam dictæ Eccleſiæ in perpetuum condonavit.*

NAUCLEARIUS, Nauclerus, navicularius, nauta. Italis *Nocchiere, governatore di naviglio*. Arnoldus Lubec.lib.7.c.10. *Tranſitus terræ ejus difficillimus & incognitus eſt, ... ut vix à quoquam ſciatur, niſi ab Odewinis, qui ſæpius illuc tranſeunt, & alios tranſeuntes ducunt, ſicut Nauclearii navigantes in mari.* *Nauclearii galearum*, in Pactis inter Michaelem Palæologum Imper. & Genuenſes an.1261. à nobis editis In iiſdem Gallice editis, *Nocherii*, dicuntur *Nochiers*. Vide in *Naucherius*.

¶ NAUCLEUS, Eadem notione. Caffari Annal. Genuenſ.apud Murator.to.6.col.253. *Præter honorem Conſulis & Naucleorum*. Annotat Cl.Editor in mſ. legi *Naucliorum*.

¶ NAUCLERARE, Nauclerum agere in Onomaſtico ad calcem tom. 2.SS. Maii.

¶ NAUCULA, Navicula. S.Paulinus Epiſt.ad Cithériums v.247.

Cum puppe præceps arduæ
Saliens in illam decidiſſet Nauculam.

NAUCUPES, *Ad eundem acutum habens pedem.* Gloſſ.Iſid. *Ad eundum* poſt Martinium recte reſtituit Grævius, putatque pro *Naucupes* legendum *Acupes*: quod videtur probabiliſſimum. Vide *Acupedium*.

¶ NAUCUPLETIO Vide *Navipletio*.

NAUDA. Charta an. 1215. in Tabulario Eccleſiæ Carnotenſis n.305. *Præterea terram capientem 18.ſextarios ſeminis, & unam Naudam quæ eſt prope illud herbergamentum.* [Charta an.982. in Probat.Hiſt.Lotharingiæ col.391. *In Gisbons manſo manſum unum, in Beverone Naudam quæ dicitur S. Manſueti, campum unum in Varcillaco, Naudam quoque Widonis: hæc etiam in uſus Monachorum in eodem loco Deo deſervientium delegamus.* Similia habentur in Charta an.965. ibidem col. 374. Videtur eſſe modus agri. Quid ſi idem quod *Hoba* nonnihil detorta voce? Vide *Huba*.

NAUDIUM. Chronicon Breve Cremonenſe: *Fuit captus Burgus Piſonis & combuſtus, & fere omnes habitantes fuerunt, & totum ſuum Naudium.* Videtur leg. Nautum, quod vide *Nautum*.

¶ NAVEGIUM, ut infra *Navigium*, Claſſis. Literæ an.1263. apud Rymer.tom.1.p.772. *Dicitur enim pro certo quod Rex Dacyæ, una cum Rege Norwayæ cum magna multitudine Navegie, in forenſibus inſulis Scotiæ applicuit.*

NAVELLUM, Sepulcrum, tumulus, arca ſepulcralis, ex Italico *Naviglio*, forte quod naviculæ formam referret. Gualvaneus Flamma in Chronic, Mediolan. c.284. *Cum autem morerentur, ſepeliebantur in Navello rubeo marmoreo, quod erat poſitum ſuper duos leones marmoreos rubri coloris.* Infra: *Et ſuper Navellum eſt una Aquila ubi cantatur Evangelium.*

¶ NAVETA, NAVETTA, Navicula. Annal. Genuen. lib.10.ad an.1288.apud Murator.to.6.col.594. *Et inde in Hiſpaniam navigantes, cum inveniſſent quamdam Navettam ... oneratam ſale, &c.* A naviculæ forma *Naveta* vulgo dicitur vaſculum ſeu cymbium, ubi micæ thuris aſſervantur, Gall.*Navette*. Inventarium Eccl.Noviom. an.1419. *Item una Naveta argentea cum parvo cocleari argenteo tenente ad parvam cathenam ad ponendum thus.* Occurrit in hac notione in alio Inventario Monaſterii S. Johannis Bapt. apud Stephanotium tom. 1. Antiquit. Occit. mſſ. pag. 421. Inventario mſ. Eccleſ. Anic. ann. 1444. Teſtamento ann. 1461. apud Baluzium tom. 2. Hiſtor. Arvern. p.726. &c. Vide *Navicula*.

¶ NAUFICUS, *Navis factor*, in Gloſſis Iſid. unde emendandus Papias. qui perperam habet *Nauſicus*.

NAUFRAGIUM, Jus quod Principi vel Domino competit in naufragiis, ſeu in *navibus* vi tempeſtatis *fractis*. *Naufragia quæ Curiæ debentur*. lib.1.Conſtitut. Sicul. Diploma Caroli Simplicis pro Eccleſia Narbonenſi: *Concedimus præterea medietatem ſalinarum, teloneí, portatici, & raſicæ, ſive Naufragii, atque paſcuarii.* Charta an.1099. apud Gariellum in Epiſcopis Magalonenſib. p.90. *Notum ſit omnibus quod Raimundus Melgorienſis Comes propter Naufragium & alborgas, quas per vim in villa nova, & alibi in allodio S. Petri contra teſtamentum patris ſui accipiebat, a Gotofredo Epiſcopo excommunicatus eſt.* Libertates Regni Majoricar. an. 1248. mſſ. *Naufragium aliquod non erit nuquam in partibus inſulæ ſupradictæ.* *Naufragium* igitur interpretor *navim fractam*, quæ ad littus à mari ejicitur, quod Angli *Shipwreck* vocant, id eſt, *wreccum de navibus*. Charta Edwardi Confeſſoris in Monaſtico Anglicano tom. 1. p.237. *Cum omnibus quæcumque maris procelloſis tempeſtatibus in aquam vel in terram ejecto fuerint, quod Anglice Schip-wrech promulgatum eſt anomate.* Alia Edwardi III. Reg. p.920. *Similiter ſi navis aut ſcapha, aut bona ipſorum Monachorum infra dominium meum per procellam maris aut Naufragium, aut per aliud infortunium fracta aut ſubmerſa fuerit, ipſa vaſa & bona ſint ipſorum Monachorum.* Charta Philippi Regis Franc. an.1317. apud Argentreum lib. 5. Hiſtor Armoric.c.34. *Exceptis & retentis dicto Duci ... peccio ſeu Naufragio marino, forefacturis, emendis, & emolumento ex fractura navium, & ratione præmiſſorum peceis & Naufragii ob defectum brevitorum, &c.* [Charta an.1343. ex Archivo Eccl. Maſſil. *Præpoſitus & Capitulum Eccleſiæ Maſſil. vendidit Dominæ noſtræ Reginæ Dei gratia Jeruſalem & Siciliæ Reginæ omne dominium, ſenboriam & juriſdictionem quam habet & poſſidet in villa ſuperiori civitatis Maſſil. & in territorio ipſius, necnon leſdas, pedagia, Naufragia, piſcarias, &c.*] Vide *Lagan*, *Wrech*.

IN NAUFRAGIUM PONERE, Diſperdere, diſſipare. Formulæ vett. Pithæi c.19. *Nec vendere, nec donare, nec alienare, neque in Naufragium ponere, niſi quæ quid ibidem elaborare & emeliorare potuerimus.* Cap. 30. *Nec minuare, nec per nulloque ingenio in Naufragio ponere pontificium non habeat faciendi, &c.* Capitulare de Villis, c.8. *Et ipſum vinum in bona mittant vaſcula, & diligenter providere faciant, quod nullo modo Naufragium ſit.* Tabularium Brivatenſe Ch.13. *Et tamen nec vendendi, nec in illo Naufragio ponendi non habeat poteſtatem.* Adde Ch.138. Teſtamentum Andreæ Dertonenſis Epiſcopi editum ab Ughello in Appendice to. 4. p.9. *Aut ipſis caſis & rebus in Naufragium miſerint, aut ullam diſiſionem exinde fecerint, &c.* Charta vetus in Metropoli Saliſburgenſi tom. 3. p.321. *Nec vendere, nec alienare, nec ullum Naufragium imponere, ſed emeliorata ad ipſum Monaſterium revocare.*

NAUFRAGARE, Eadem notione. [Charta Deodati Clerici an. 32. regni Caroli glorioſiſſimi Regis ex Archivo S.Bertini: *Et alibi ipſam rem, nec dare, nec vendere, nec commutare, nec Naufragare pontificium non habeam.*] Concilium Tolet 17.c.4. *De univerſis Eccleſiæ ornamentis nihil unuſquiſque Sacerdotum pro ſuis uſibus confringere, vendere, aut Naufragare portentet.* Occurrit in Legibus Wiſigoth. lib. 8. tit. 3 §.12. in Legibus Longobard. lib. 2. tit. 29. §.6. tit. 32. §. 5. in Formula Lindenbrog. 175. in Annal. Bertin. an. 870. &c. Vide *Nauratus*.

¶ NAU-

¶ Naufragiare. Charta Childeberti Reg Franc. an.697. apud Felibianum Hist. San-Dionys. p.17. *Mancipia vel reliquas res ... Naufragiassent.*

¶ Naufragius, Infortunium, damnum. Formulæ Andegav. art.33 apud Mabillon. tom.4. Analect. p.253. *Contegit gravis Naufragius, quod in villa illa casa sua per nocte fuit effracta, & omnes præsidios suos, aurum, argentum ... fuit deportata.*

¶ Naufragalis, Naufragus, Mart. Capellæ l.6.

¶ Naufragiosus, Naufragio expositus, periculosus. *Naufragiosum pelagus*, apud Claudium Mamertum de Statu animæ lib.1. cap. 1. & Sidonium lib. 4. Epist.12.

¶ Naufragosus, Eadem notione. *Naufragosum sæculum*, in Capitul. Caroli C. tit.27. c.15. extr.

Naufragus, Decoctor. Glossæ antiquæ MSS. *Prodigus, Naufragus* Leges Luitprandi Regis tit.119. §. 3. & Lex Longob l.1. tit.25. §.60. *Siquicunque homo qui est pauper aut Naufragus, qui vendidit aut dissipavit substantiam suam, &c. Naufragi homines*, eadem notione l.2. tit.55. §.17.

NAUFUS, Sarcophagus, loculus. Vide *Neffus*.

¶ NAUGERS, incerta mihi notione, numerantur inter munitiones Castri Brestensis, in Charta an.1378. laudata in *Balcones* 2.

¶ NAVI, *Operarii*, in Glossis Sangerman. MSS. n. 501. *A Navus*, industrius solers, sic dici videntur Operarii.

¶ NAVIA, *Sapientia, strenuitas, vigilantia*, Johanni de Janua in *Navus*. Hinc in Glossis Lat.Gall. Sangerman. *Navia, Sagesse.*

NAVICELLA, Ornamenti species in Navicellæ speciem. Anastasius in Gregorio IV. p.165. *Signum Christi habet Navicellas duas & murenas tres.*

NAVICIES, *Industria, virtus,* ἀρετή in Glossis Græco-Lat. Ex *Navus*. [*Navities*, in Gloss. Sangerm.]

¶ NAVICIO, γένεσις, *Generatio*. Supplem. Antiq. *Navitio*, in Glossis Lat. Græc. Sangerm.

NAVICLARIUS. Veteres Glossæ MSS. *Navigium, omnis classica professio. Navicleros, omnis consertus navalis exercitus.*

NAVICULA, *Navetta*, Italis: *Acerra*, Tertullianus de Adorat. Gentil. c. 9. Glossæ Isonis ad Prudentium: *Acerra, vas thurarium, turibulum* Magnum Pastorale Ecclesiæ Paris. lib.20. Ch.108. *Duas Naviculas argenteas cum quibus ponitur incensum in thuribulis.* Liber Anniversariorum Basilicæ Vaticanæ fol.144. ubi de Bonifacio VIII. PP. *Tria paria candelabrorum ... duas Naviculas de argento, unam pyxidem de argento deauratam pro hostiis.* Historia Abbat. Condomensis tom.13. Spicil. p.504. *Unum thuribulum argenteum deauratum & subtiliter operatum, unam Naviculam, &c. Navis*, in Monastico Anglic. tom.3. p. 171.311. Vide Brovium an. 1280. [& supra *Navetta*.]

Navicula. Ugutio: *Radius, instrumentum texendi, scilicet pecten, vel Navicula.* Nostri etiamnum *Navette* appellant.

Navicula Pedis. Constantinus Afric. lib. 2. Pantechn. cap.8. *Pedis calcanei divisio est necessaria: est enim cavilla, est & calcaneus, & pedis Navicula, & racha, quæ sic lingua vocatur Arabica, est & pecten, sunt & digiti.* Infra: *Os Naviculæ ad modum navis est factum superius & retro, & utrumque operiens extremitatem cavillæ: ante esse ligatum, sicut esset concatenatum, per hoc pedi datur liberalis motus. Utrinque ista cum calcaneo est ligata, &c.*

¶ 1. NAVICULARIUS, Isidoro lib.19. Orig. c.19. *navium est fabricator & artifex.* Alius est nauta.

2. NAVICULARIUS, Non gratuitus, sed mercenarius, & pro aliquid exigitur, ut pro transvectione naulum & merces à navicularis, *Institerius*. *Navicularia benedictio*, non gratuita, apud Goffridum Vindocin. l.2. Epist.11. *Nam si pro benedictione, quam omnino gratis dare debuistis, usurpastis professionem, & pro professione ab alodiario B. Petri exigitis subjectionem, profana fuit illa professio, & ideo non tenenda: quoniam subsequens benedictio, quam exhibuistis, Navicularia potius videtur, quam gratis data, quandoquidem pro illa temporalem mercedem cum injuria fidei Christianæ exigere non erubescitis.* Utitur præterea eadem loquendi formula Opusc.10. S. Augustinus Serm.1. de Vita Clericorum suorum: *Navicularium nolui esse Ecclesiam Christi.* Id est, obnoxiam naviculariæ functioni, quod sequentia suadent. Et ni fallor, Severus in Epistola ad Salvium, in tom.5. Spicilegii Acheriani p.533. *Siquidem Dionysius fertur ejus possessionis jura servasse, neque heredes illius defecisse, qui dum viveret, rei Navalis in plurimos venales aculeos intendebat.* Infra: *Multum mecum fuit & domi & in foro, cum me & apud patrem defensore, & apud judicem patrono sæpius uteretur, aliquando etiam Dionysium comprimebant, quod Porphyrio non deberet viginti jugerum causa Navicularia jurgia commovere.* Vide *Nauticatio*.

¶ NAVIGALE, Idem quod supra, *Navaticum*. Charta Theoderici III. an.688. apud Felibianum Histor San-Dionys. pag.9. *Tam carrale quam de Navigale nullus, quislibet de judicibus nostris, vel de telloneariis nullo tillonio de ipsa carra exigere nec requirire præsumatur.*

¶ NAVIGER, Nauclerus. *Navigeros sive piletas ac navium magistros, nautas, naucleros*, in Charta an.1547. apud Rymer. tom.15. p.161.

NAVIGERIUM, Iter, via navi emensa, *navigatio*. Visio Taionis: *Cumque ab eis interrogaretur ... quis ab Occidente properans tam longum peteret Navigerium.* Ubi Isidor. Pacensis æra 680. eamdem visionem referens, habet *Navigium*.

¶ NAVIGIATA, Navis onerata. Charta an. circiter 1330. tom.2. Hist. Dalphin. p.230. col.2. *Item levavit idem Johannes Raymundi ... pro qualibet Navigiata salis ... continente infra 50. saumatas salis unum laterium ipsius.*

¶ NAVIGIUM, *Classis*, apud Barthium in Glossario ex Baldrici Hist. Palæst. Epistola de expugnatione urbis CP. per Latinos an.1205. apud Miræum tom.1. p. 111. col.2. *Iterato Navigium nostrum flammis aggreditur, intempestæ noctis silentio, sexdecim naves suas accensas, velis in altum expansis & inferius colligatis, ad proram flante fortiter austro, nostras mittit in naves.* Literæ an.1315. apud Rymer. tom.3. p. 509. *Venit Navigium vestrarum gentium de Anglia, cujus Amiratus existebat dominus Bonacorta.* Occurrit rursus in Mandato Edwardi III. an.1335. apud eumd. Rymer. to.4. p.656.

¶ Navigium Facere, Navi vehere. Codex MS. Irminonis Abb. Sangerman. fol.99. col 2. *Et facit carroperam usque ad silvam Waueram & Navigium usque ad Monasterium.*

¶ NAVILAGIUM, Portorium, ut videtur, dandum pro trajectione. Charta an.1480. *Exceptis tamen & reservatis passagiis riparsarum, in quibus transire cum navi, quæ passagia exsolvuntur respectu Navilagii.* Vide *Naulum*.

¶ NAVILE, Navis. Statuta Massil. lib.6. c.45. *Liceat curiæ Massiliæ ... facere intrare naves, galeas, ligna & alia Navilia, transeuntia seu navigantia per mare Massiliæ, quæ portarent blada, farinam, &c.*

¶ NAVILIO, pro *Nabiso*. Vide *Nablissare*.

NAVILIUM, Classis, ex Ital. *Navilio*. Occurrit non semel in Hist. Cortusior. [ut & in Memoriali Potestat. Regiens. Chron Parmensi, &c. La Roman de *Vacce* MS.

La

Li Dus ent grant chevalerie ,
Et mens ont aesi en sa Navie .]

¶ NAVILIUM, Navis, navigium. Informationes Civitatis Massil. de passagio transmarino in MS. Sangerman. *Deinde salvo deliberato consilio venire Alexandriam & igne comburere omnia Navilia , quæ reperirentur in portu .*

¶ NAVIOLUM, Navicula, navigium. Vita S. Francæ, tom. 3. Aprilis p. 393. *Quia Naviolum habere non poterunt nec pontem . . . flumen illud absque incommodo transierunt .*

NAVIPLETIO. Charta Edgari Anglor. Regis an. 964. pro Ecclesia Wigorn. tom. 1. Monast. Anglic. p. 141. *Quatenus posset ipse cum Monachis suis unam Naviple-tionem , quod Anglice Scypfilled dicitur, per se habere.* Et infra : *Constituant unam Navipletionem , quod Anglice dicitur Scypfilled , Othsbe Scypberne, in loco quem ob ejus memoriam Oswald-layes deinceps placuit appellari, ubi querelarum causæ secundum morem patriæ & legum jura juridice discernantur .* Porro scypfylled, vox est Saxonica, ex scyp, Navis, & fyllan, *Implere* , vel fyll , *Plenitudo* .

Navipletio, vel, ut Hickesius legit ad calcem Dissertationis Epistolaris, *Nancupletio* , Tributum erat , quod ad navium constructionem exigebatur, Anglis hodie dictum *Ship-money* , alias *Scypfylled*, vel *Scypforne*, ut habet Wanleiu p. 309 Antiquæ suæ Litteraturæ Septentr. ubi e s laudata Edgari Charta , quamvis eam censura sua notet Hickesius Dissert. Epist. pag. 86 luculentum testimonium ducit ad probandum , inquit , in antiquis temporibus regiam illam exactionem obtinuisse. Eidem Wanleio Charta hæc scripta fuisse videtur circa tempora Henrici I. Anglorum Regis .

¶ NAVIRE, pro *Navare* . Papias ; *Navis , strenue agit* .

1. NAVIS, Pars ædis sacræ in qua plebs consistit. Ordericus Vitalis lib. 11. *Navem quoque Basilicæ... auxit* . Et lib. 12. *Ingens Basilicæ Navis quæ nuper edita fuerat, corruit.* Leo Ostiensis lib. 3. c. 27. *Fenestras omnes & Navis & Titulis plumbo ac vitro compactis ... inclusit.* Adde cap. 32. &c. Sugerius lib. de Administr. sua c. 29. *Media Ecclesiæ testudo, quam dicunt Navim* . Chronicon Montmacense lib. 2. *Exterius etiam tabernaculum, quod Ecclesiæ Navis à populo vocatur ; consummationis perfectionem acceperat* . Consuetudines Floriacensis Monasterii: *Atque in Navi ad stationem sedes antea Conventui præparant* . Willelm. Abbas in Chron. Andernensi: *Eum pro vitæ merito in Navi Ecclesiæ ... tumulari præcepit.* Bernald. Baldus ad Vitruvium scribit , quod Itali dicunt *naves*, seu *navatas templorum* , à ναὸς Græca voce emanasse . Salmasius vero ad Solinum, hanc partem templi ita dictam putat , quod camera ejus veluti navium carina sit : ex Sallustio, ubi de mapalium Africanorum cameris : *Oblonga incurvis lateribus, tecta quasi Navium carinæ suat* . Certe *navim* in ædibus sacris , pro camera usurpasse videtur Anastasius in Leone III. PP. p. 121. *Sarta vero tecta Basilicæ B. Petri Apostoli , id est, Navem majorem , sed & aliam Navem super altare cum quadriporticu, simul & fontem, &c.* Ibidem p. 128. *Simulque & in Nave , quæ est super altare , sarta tecta omnia noviter restauravit.* Et in Benedicto III. pag. 206. *Sed & ipsius præcipuæ sarta tecta Ecclesiæ B. Petri Apostoli nutritoris sui , id est, Navem majorem, & aliam Navem quæ super corpus ejus est ... lucifluæ renovavit* . Ex quibus confici videtur longiori ædium sacrarum parti , *Navis* nomenclaturam postmodum inditam, tum quod in ea major sit concameratio , tum etiam quod ex sua longitudine navis carinam referat . Non desunt tamen qui ex Græco ναὸς vocis etymon hauriunt , quo nomine apud recentiores Græcos ea pars templi donatur , seu quod pars amplior sit ναοῦ , ædis sacræ: seu vox ipsa ναὸς hac notione à ναῦς, *navis* , ortum habeat .

2. NAVIS. Testamentum Philip. Episc. Bellovacensis an. 1217. *Do , lego Ecclesiæ B. Petri Belvacensis .. calicem unam aureum, & navem argenteam, & Missale* . Ubi *Navis*, forte sumitur pro *Navicula*, in qua thus asservatur, de quo vase supra egimus . Nam & *Navis* dicitur in Concilio Mertonensi ann 1300. c. 4 *Turibulum cum Navi & ture* . [Leges Palatinæ Jacobi II. Regis Majoric. in Actis SS. Junii tom. 3. p. 7°. *Duo thuribula cum suis Navibus ad tenendum thus deputatis* . Adde Præceptum Philippi Pulcri an. 1311. tom. 1. Ordinat. Reg. p. 481.] Potest præterea sumi pro eo quod in aulis Principum *Nef* vocant, abaci scilicet argentei specie, in navis formam confecti, in quo vasa ad potum reponuntur in ipsa interdum mensa . [Charta an. 1338. tom. 2. Hist. Dalph. p. 363. *Navem magnam pro mensa Dominæ Dalphinæ de vitro , unam duodenam saleriarum vitri , &c.*] Le Roman de Garin :

Fressus la table , s'est à Garin faillis ,
Que la Nef d'or lui vost des poing tolir ,
Li vins espant sor le peliçon gris .

Alibi :

Devant Garin tint Mouvoisin la Nef ,
Toute fu plaine de vin & de claré .

Chronicon MS. Bertrandi Guesclini :

Hanaps, couppes & Nez de fin or reluisant .

NAVIS AURI. Glaber Rodulphus lib. 3. c. 2 extremo: *At Henricus* (Imp.) *cernens amici* (Roberti Regis Fr.) *liberalitatem, suscepit ex illis tantum librum Evangelii, ... uxor vero illius pares auri tantum Naves accepit ; cetera autem egrediens in gratia dimisit . Sequenti igitur die iterum Rex Robertus cum Episcopis ad Imperatoris tentoria transiens, qui eum satis sublime suscipiens , completoque simul prandio , centum libras ei ex auro puro obtulit ; Rex quoque pares tantum Naves auri ex illo sumpsit ; firmataque uterque pacto amicitiæ , redière ad propria* .

3. NAVIS Apicius lib. 6. c. 9. *Pullum aperies à Navi, & in quadrato ornas, &c.* Ubi Gabriel Humelbergius : hoc est à parte posteriore ventris , qui ut navis cavus , & figuræ ejus non dissimilis est .

¶ NAVITIES. Vide *Navicies* .

¶ NAVITIO . Vide *Navicio* .

¶ NAVITOR, Nauta, navigator . Vita S. Columbæ Abb. tom 2. Junii p. 203. *In hac quoque die aliqui de Scotia advenientes nautæ , hæc eadem vobis de illis indicabunt Regibus . Quod venerabilis viri vaticinium eodem die de Hibernia Navitores , ad locum qui dicitur Muirbolc paradisi pervenientes , suprascriptis ejus binis Comitibus , sed eadem navi cum Sancto navigantibus , de iisdem interfectis Regibus expletum retulerunt* .

NAVIUM . Annales Francor. Fuldenses an. 888. *A Rege est clementer susceptus , nihilque ei antequesti Regni abstrahitur: excipiuntur curtes, Navium, & sagum* . Editio Freheri habet , *curtes navium*, absque virgula .

¶ NAULA. Vide supra *Jus Naulæ* in *Jus* .

¶ NAULEIARE , Navem locare *naulo* convento Statuta Massil. l. 4. c. 25. *Qui navem in Massilia peregrinis Nauleiabant, &c*

¶ NAULIGIARE , De *naulo* convenire . Litteræ Potestatis Pisanorum Vicario Massil. an. 1340. *Quidam ... Pisanorum ... Nauligiaverunt cum ... patronis unius galeæ ... ensis in portu Massiliæ* .

¶ NAULIZARE, Ea lem notione. Charta Massil. an. 1357. *Quidam cum esset super quadam lauda , quem ibi Nauligavit & cepit , cujus erat Domianus , & patronus , &c.* Chronic. Tarvisinum , tom. 19. Muratorii , col. 801. *Illius crudelitatem aufugientes ad marinam ve-*

ne-

nerunt, *& Naulizatis navibus atque galeis à Januensibus*, *&c.*

¶ Naulizare, Navi imponere accepto *naulo* apud Murator. tom. 12. col. 396. in Notis: *Patronus Venetus non possit Naulizare aliquam mercantiam forensem supra valorem yperperorum cm. à Menovasia versus Nigropontem.*

NAULUM. Gregorius M. lib. 12. Epist. 16. *Propterea misimus lanas 15. sachanas 30. lectos 15. pretium quoque de emendis culcitris vel Naula dedimus*. An *Naulum* ad transvectionem? Gloss. Gr. ναῦλον, *navis vectura*, *Naulum*.

¶ Naulum, Portorium pro trajectione, *Nolis*, in Ordinatione Gallica maritima. Venditio partis civitatis Massil. à Benedicto Ep. facta Carolo Andegav. Comiti Provinciæ an. 1257. ex Schedis Præsidis *de Mazangues*: *Episcopus possit ... ad sui voluntatem recipere Naulum sive passagium, & reditum dictarum navium, & aquæ etiam specialiter pedagium.*

Naulum, Quævis exactio de novo imposita. Concilium Andegavense an. 1365. c. 28. *Novas exactiones, servitutes Naulum intelligimus in hoc casu, quorum impositio sive exactio memoriam hominum non excedit*. Supra: *Qui præmissa de novo imposuerit personis Ecclesiasticis, vel hominibus Ecclesiæ sine consensu illorum ad quos spectat, vel præmissa exegerit, etiamsi Naulum de novo impositum nomine suo vel alieno, excommunicationis sententiam incurrat ipso facto*. *Naulum sive jus passagii*, in Charta Petri Episcopi Pataviensis an. 1277. in Metropoli Salisburgensi tom. 1. p. 390. Vide *Navicularius* 2.

¶ NAVO, vox Italica Gall. *Naveau* vel *Navet*. Laudes Papiæ apud Murator. tom. 11. col. 42. *Olera cujuscumque generis, rapæ suo tempore, & napi, quos Navones appellant.*

¶ NAUPEGIARIUS, ut *Naupegus*, apud Sponium Miscell. Erud. Antiq. p. 67. & Reinesium Inscript. p. 602. Vide mox *Naupicus*.

NAUPEGO, *Navis junctio*, Papiæ, ναυπηγία, *navium ædificatio*.

NAUPICUS, *Navis factor*, Papiæ, ex Gr. ναυπηγὸς, *faber navalis*, in Gloss. Gr. Lat.

¶ NAUPREDA, Piscis genus, idem, ut videtur, quod *Lampreta*, Gall. *Lamproie*. *Piscis qui vulgo Naupreda dicitur*, in Vita S. Hermenlandi Abb. Antrens. sæc. 3. Benedict. part. 1. pag. 393. Vide *Lampedra* & *Lampreda*.

NAURATUS. Chartæ Regales ac Patentales cap. 13. apud Bignonium: *Taliter ei fuit professus, quod ipsam rem superius denominatam per suum neglectum & per suum facinus fuit perdita vel Naurata*. At in Cod. MS. *Naufragata* legi monet Baluzius. Utcunque sit, ab hisce vocabulis nata videtur vox Francica *Navré*, pro læsus, vulneratus. [Statuta MSS Galterii Domini Commerciaci an. 1263. *Item si aulcun bourgeois de cette ville brise le marché de cette ville, s'y payera c. sols, au mayeur 12. den. aux eschevins 12. den au Navray 20. sols, & au batu 10. sols*.] Vetus Charta Anglo-Gallica in libro *Justice of peace* fol. 116. v. *Et illonques en ledit assout fist & lui bata, Naufra, & malement treta, & ousque un espé lui ferest sur le test & sur le bras, &c.* *Nafrat*, apud Raimund. Montaner. in Chron. Catalanico Reg. Arag. c. 191. & in Chron. Petri IV. Reg. Arag. lib. 3. c. 16. 21. quasi *naufragat*.

¶ NAUREGUS. Vide supra in *Navaretius*.

¶ NAUSIA. Papias: *Helvus, rufus, pallidus vel Nausia*. Puto legendum *Nausea* vel *Nauseator*, ut *Helvous* pro *Helvus*.

NAUSIFICUS, Nauseam provocans. Willelmus Brito lib. 10. Philippidos:

Illum Nausifico crucians pedoris odore.

¶ NAUSIUM, pro Nausea. *Nausii fastidium*, in Miraculis S. Udalrici tom. 5. p. 130. & sæc. 5. Benedict. pag. 470.

¶ NAUSUM, Species navigii Gallici. Ausonius Ep. 22. *Nauso aliave quavis navi*. Rursum utitur infra Bulla Friderici Imp. an. 1157. inter Instrum. tom. 4. Gall. Christ. col. 17. *Concessimus ... omnia jura regalia in ... comitatibus, foris, duellis, mercatis, monetis, Nausis, teloneis, pedagiis, castellis*. An *Nausis* hic indicantur portoria pro trajectione? Mallem *Naulis* hoc ipso significatu. Vide *Naulum*.

¶ NAUTA, Genus magistratus in portubus navigationi & commercio præpositi. Vetus Inscriptio relata in Commentariis literariis Trevoltianis Apr. 1717. p. 627. *Tib. Cæsare Aug. Jovi Optum. Maxsumo Ram.* (f. *aram.*) *Nautæ Parisiaci publice posierunt*. Hic non esse intelligendos nautas vectores ibidem probatur p. 639. ex eo maxime, quod Eques Romanus *Nauta Araricus* dicatur in alio veteri monumento ibidem pag. 640. memorato.

NAUTELLA, Navicula, seu navicella, Gallis *Nacelle*. Eradius Presbyter de Lection. Evangel. c. 2. *Nautellam quippe istam, Fratres, Ecclesiam cogitate, turbulentum mare, hoc sæculum.*

¶ NAUTEO, Ὀσμὴ βύρσης, Odor corii, in Gloss. Lat. Græc. Sangerman. legendum *Nautea*, quæ Nonio dicitur *Aqua de coriis, vel, quod est verius, aqua de sentina, dicta à nautis*. Vox est Plauti.

NAUTICATIO. Anastasius in S. Vitaliano: *Et talem afflictionem posuit in populo, seu habitatoribus .... per diagrapha, seu capita, atque Nauticationes per annos plurimos, quales à sæculo nunquam fuerant*. Codd. alii habent *Nauticationem*. Tributum forte cujusmodi imponitur nautis, vel mercatoribus in mari negotiantibus, vel potius *navicularia* præstatio, seu quodvis tributum. Vide *Navicularius* 2.

NAUTICI, Nautæ. Chronicon Casin. lib. 3. c. 60. (al. 60.) *Constituit ut omni tempore navis nostra cum nauclero & Nauticis suis libera maneat ab omni conditione & debita pensionis.*

NAUTILENI, Nautæ, *Nautileni galearum*, in Pactis initis inter Michaelem Palæologum & Genuenses an. 1261. Ναυτίλοι Aristophani.

NAUTOLOGI, qui naulum à vectoribus exigunt: Ναυτολόγοι, apud Clementem l. 1. Constit. Apost. cap. 57. ubi Latina Editio vetus, seu ejusdem Pontificis Epistola ad Jacobum §. 14. 25. *Proreta officium Episcopus implent, Presbyteri nautarum, Diaconi dispensatorum locum teneant: hi qui catechizant, Nautologis conferantur*. Eadem habentur in Epist. 1. quæ Anacleto tribuitur. Hesyehius: ναυσθλῶν, ναυτολογεῖν. Vide Notas Cotelerii ad Constit. Apostol. p. 182.

¶ NAUTONERIUS, à Gallico *Nautonnier*, Nauta, in veteri Catalogo MS. Sodalium Confraternitatis B. Mariæ Deauratæ Tolosanæ.

NAUTONIUM. Vetus Charta apud Guichenonum in Hist. Bressensi p. 228. *Concessit teloneum infra regni sui spatia, jussit ut nullus sit exactor non in civitatibus, non in vicis sive in portis, sed nec ex eo Nautonio navium*. Ita habetur, sed puto legendum *Nautonio*, ut tributum fuerit à nautis pendi solitum *Novaticum*.

¶ NAUTOR, Nauta. *Sicut Nautor desiderat venire ad proprium portum, ita scriptor ad ultimum desiderat venire versum*, in veteri Monito ad Lectorem ad calcem Collectionis Canonum è MS. DD. *Chauvelin* Custodis Sigillorum Regiorum.

¶ NAUTUM, pro *Nantum*, Pignus. Vide *Namium*.

¶ NAVUM, pro *Nactum*. Vide in hac voce.

NAYVITAS. Vide *Nativus*.

NAZARENI, dicti primum qui Christi sequeban-

tur

tur doctrinam, postmodum vero à Christo deducto nomine auctoritate Synodi sub D. Luca Antiochiæ habitæ Christiani dicti sunt Fideles universi. Hæc Willelmus Tyrius lib. 4 c. 9.

NCUNQULT. Charta Henr. IV. Imp. an. 1065. ex Tabul. S. Maximini Trevir. *Si quis ex familia interfectus fuerit, pretium illius id est, Nounquls, totum Abbatis erit.*

NEANISCOLOGUS, Qui juvenilia loquitur, ex Græc. [illegible]. Vetus Interpres Juvenalis Sat. 8. v. 190. *Planipedes audit Fabios, Nobiles Neaniscologos.* [Quidam legunt *Neanicologos*. Vide Salmasium de Pallio p. 335.]

¶ NEBBIA, vox Italica, Gall. *Brouillard*, Nebula. Miracula S. Zitæ, tom. 3. April. p. 515. *Nec videbat nisi ut in umbra & in Nebbia.*

¶ NEBLA. Vide mox *Nebula* 2.

1. NEBULA. Fragm. Petronii. *Palam prostare nudam in Nebula linea.* Ita enim legendum, pro *lanæ*. Vestis tenuis ac subtilis, sic dicta quod transpareat sub illa corpus, ut cælum sub nebula. Hesychius: [illegible]. Fulgentius lib. 1. Mythol. *Astiterant itaque Syrmate Nebuloso lucidæ ternæ viragines, &c.* Suidas [illegible] χιτῶνα vocat, [illegible]. Hesychio & aliis, [illegible] χιτών. LXX. Interpretes apud Isaiam c. 3. Linteamina, τὰ διαφανῆ [illegible] verterunt. Vide ibi Hieronymum. Ita *Coæ vestes*, apud Horatium lib. 1. Sat. 2. aranearum modo textæ. Plinius l. 6. c. 17. bombycinas factas ait, *ut in publico matrona transluceat.* Ammianus lib. 14. *Sudant sub ponderibus lacernarum, quas collis insertas singulis ipsis adnectunt, nimia subtemiunm tenuitate perflabiles.* S. Hieronym. adversus Helvidium c. 6. *Ingrediuntur expolitæ libidinum victimæ, & tenuitate vestium nudæ impudicis oculis ingeruntur.* Idem Epistola ad Lætam: *Talia vestimenta paret quibus pellat frigus, non quibus vestita corpora nudentur.*

2. NEBULA. Glossæ Biblicæ MSS. *Tipsanas, panes qui dicuntur Nebulæ.* Gloss. Lat. Gall. *Nebula, Oublee, mence.* Glossæ MSS. ad Alexandrum Iatrosoph. *Fabricia bucellæ, quæ fiunt super ferrum, ut Nebulæ.* Ebrardus in Græcismo:

Aeris est nubes, Nebulæ de fluminae surgunt,
At panis Nebula tibi subtilissimus extat.

Bernardus Mon. in Consuet. Cluniac. MSS. c. 77. & ex eo Udalricus lib. 1 c. 49. *Vel ea quæ in ferramento characterato de conspersione farinæ tenuissime fiunt, & ab hominibus Romanæ linguæ Nebulæ, à nostratibus appellantur Oblatæ.* Idem Bernardus c. 8. *Et omni die in qua sumus omnes in capis ad Missam, per consuetudinem facit fieri Nebulas ad cœnam Fratrum.* [Editus part. 1. cap. 7. præfert *Neblas*. Literæ an. 1217 *Unam pitanciam 30. solidorum in vino piscibus & Nebulis in die Translationis S. Benedicti.*] Vetera Statuta Canonicorum S. Quintini: *Ad postmeridiem debet Nebulas, & oblatas, & moretum, & vinum Præp. debet ligna & sal.* Infra: *Debet habere unusquisque presbiter 10. Nebulas & 5. oblatas.* Tabularium Brivatense Ch. 110. *Et habet concessum, & nebladas, & Nebulas, & pigmentum.* Ordinarius MS. Eccles. Rotomagensis: *Tunc Nebulæ cum vino distribuantur.* Et alibi, ubi de festo Pentecostes: *Et dum incipitur,* Veni Creator, *projicientur per familiares Thesaurarii existentes in deambulatoriis inferioribus Turris, ante Crucifixum scilicet inferius & quam poterunt infra chorum, folia quercuum, Nebulas, & stupas ardentes in magna quantitate. Et à* Gloria in excelsis, *emittent volare versus chorum aves parvas & mediocres cum Nebulis ligatas ad tibiam in competenti numero, & continuabunt præmissa usque ad Officium Missæ, nec cessabunt, nisi dum dicetur Evangelium. Et hæc omnia fient expensis Thesaurarii & Capituli æquis partibus.* [Ordinarium Eccl. Lexoviensis sæc. 13. exaratum in die Pentecostes: *Ad processionem Missæ stuppæ inflammantur, quas custodes inveniunt: Ad Kyrie Missæ pulsator flores & Neulas* (f. *Nebulas*) *projicit.*] Qui quidem ritus ad exprimendum sacræ solemnitatis mysterium in aliquot apud nos Ecclesiis etiamnum obtinet. [Adde Leges Palatinas Jacobi II. Regis Majoric. tom. 3. SS. Junii p. 14. Statuta Eccles. Barchinon. an. 1332. apud Marten. tom. 4. Anecd. col. 613.] Vide Joan. Bruyerinum lib. 6. de re cibaria cap. 9. p. 420. & infra in voce *Oblata*.

☞ *Nebulas* non esse cum *Oblatis* confundendas, præter locum è Statut. S. Quintini laudatum, suadent Antiqui ritus Ecclesiæ Bisuntinæ, quos refert Marten. Tract. de Antiq. Eccles. Disciplina in Divinis Officiis celebrandis p. 321. ubi de Cœna Domini: *Interim dum cantatur hymnus, deferantur panes azymi & Nebulæ & Oblatæ, & benedicantur ab Episcopo vel Decano hoc modo*: Benedic Domine hanc creaturam panis, &c. Sic in Consuetudinibus MSS. Monasterii Solemniac. iterum atque iterum legitur: *Ad Cœnam Nebulas & Oblatas & tria ova.* Quibus in locis frustra *Nebulis* adderentur *Oblatæ*, si nullo modo discreparent.

¶ 3. NEBULA, Macula in oculo. Miracula B. Henrici Baucen. tom. 2. Jun. p. 384. *Habebat Nebulam in oculo sinistro, de quo nihil omnino videbat.*

¶ NEBULARE, Obscurare, quasi nebula tegere, obumbrare. Tertul. Apolog. c. 35 *Clarissimis & clarissimis lucernis vestibula Nebulant*, scilicet fuligine, quam edunt lucernæ vel clarissimæ. Victor Utic. lib. 3. de Persecut. Vandalica: *Semper cupimus splendorem & genus Romani nominis Nebulare.*

¶ NEBULARI, Nebulonem esse vel fieri. Gloss. Lat. Græc. *Nebulor*, [illegible].

¶ NEBULARIUS, Pistor qui *Nebulas* conficit. *Nebularius, consuetudinarium cibum & 3. ob. homini suo in die*, in Libro nigro Scaccarii p. 344. Cum eo in capite de pistoribus agatur, patet *Nebularium* hic dici pistorem *Nebularum*, seu panum eorum, de quibus in *Nebula* 2. non textorem vestium illarum transparentium, quas etiam *Nebulas* vocabant, ut dictum est in *Nebula* 1.

¶ NEBULGEA, Rocho *le Baillif*, in Dictionario Spagyr. *Est Sal ex humiditate nebulæ, sæpius in pratis cadentis, vi solis induratum.*

¶ NEBULLA, Panis levior in ferro coctus, de quo in *Nebula* 2. Usus MSS. Culturæ Cenoman. *Ad cœnam habeant Nebullas dobletas, & ad collationem charitatem de bono vino.*

¶ NEBULONITAS, Nebulonis malitia, fraus, dolus. Guibertus lib. 1. de Pignor. Sanct. cap. 2. §. 5. *Quorum tanta Nebulonitate concutimur, &c.*

¶ NEBULOSITAS, Nebula, obscuritas. Arnobius lib. 7. *Non si mille tu pondera masculi thuris incendas, cælumque hoc totum redundantium vaporum Nebulositate claudatur, &c.* Angelomus Præfat. in Genesim apud Pezium tom. 1. Anecd. part. 1. col. 48. *Quoniam spiritalem intelligentiam, quæ in nonnullis magnam obtinet Nebulositatem, &c.*

¶ NEBULOSUS. Vide in *Nebula* 1.

¶ NECA, f. pro *Veta*, Ornatus vestis, de quo infra. Statuta Arelat. art. 53. è MS. D. *Bruaes*: *Sartores accipiant pro corduris vestium sine fresso & Neca factarum infra scripta, scilicet pro capa cum pellibus 3. sol.*

NECARE, NEGARE, Submergere, ut Italis, *Annegare*. Lex Burgund. tit. 34 §. 1. *Si quis maritum suum, cui legitime juncta est, dimiserit, Necetur in luto.* Lactantius de mortibus Persecutor. n. 38. *Si qua detractaverat, in aqua Necabatur, tanquam majestatis crimen esset.* Adde n. 32 a Gregor. Tur. lib. 3. Hist. c. 52. de feminis maleficis: *Alias Enecat, alias incendio tradit.* Gesta Regum Fran-

cor.

cor.c.11.*Uxoremque ejus ligato saxo ad collum, in aqua Necare præcepit.* Alii Codd. habent *Negare.* Agobardus lib. de Grandine: *Propter quam causam multos comprehensos audivimus, & vidimus, & aliquos occisos, plerosque autem affixos tabulis in flumen projectos & Necatos.* Hinc emendandam puto Inquisitionem an. 1276. tom. 1. Hist. Dalphin. p. 15. edit. Genev. & p. 28. edit. Paris. ubi: *Quidam juvenis de Fuissino mortuus fuit, scilicet Nechrus in Rhodanum casu fortuito.* Legerem *Necatus.*]Chronicon breve Andegavense an. 1126. *Filius Regis Anglorum in mari Necatur.* [Adde Memoriale Potestatum Regiens. ad an. 1276. apud Murator. tom. 8 col. 1139. &c.]

NEGARE. Lex Alemann. tit. 73. c. 3. *Si aliquis aliquam clausuram in aqua fecerit, & ipsa aqua inflaverit, & ibi alicujus pecus Negaverit, &c.* Ita Editio Heroldi & veteres Codd. alii *Necaverit* habent. Lupus Protospata an. 940. *Et Negavit eum Pao in mari.* Id est, submersit. [Chronicon Novaliciense apud Murator. tom. 2. part. 2. col. 744. *Diabolus autem antiquus homicida perdidit hunc Negando; suffocavit enim eum in gurgitem aquæ.* Harumce vocum origo *Hneigen*, Celtis, Submittere, inclinare, ut observat Schilterus in Glossario Teutonico.]

¶ NECATIO, Submersio. Chronicon Astense apud Murator. tom. 11. col. 280. *Et alia infinita mala, quæ fecit ipsum flumen Padi ... tam in Necationibus hominum & bestiarum, quam aliter, esset longum scribere.*

NECCAR, Allium, σκόροδον, in Gloss. Gr. Lat.

¶ NECCHIE, Mendosa vox. Vide *Naca* 2.

¶ NECESSARE, Cogere. *Nisi quod natura Necessat.* Fortunato l. 2. Mirac. S. Martini.

NECESSARIA, NECESSARIUM, Latrina, secessus. Descriptio Regionum Urbis Romæ edita à Mabillonio p. 514. *Posternæ 3. Necessaria 4. fenestra majores forinsecus 107. minores 66.* Infra: *Propugnacula cum porta Prænestina 302. Necess. 1. fenestræ major. forins. 80. &c.* Adde p. 516. Lanfranc. in Decr. pro Ord S. Bened. cap. 4. *Unus eorum in dormitorio debet circuire lectos omnium, & omnia sedilia in Necessariis sollicite considerant, ne forte aliquis Frater dormiens ibi remanserit.* Liber Ordin S. Victoris Parisiensis MS. c. 22. de Novitio: *Debet autem ipse Magister diligenter instruxisse eum qualiter discalceare debeat, vel cooperire, & Necessaria non nisi cooperto capite intrare.* Adde cap. 37. Hincmarus Opusc. 24. *In mansione in qua degit, caminatum habet & Necessarium.* Passim Scriptores, Bertholdus Constantiensis an. 1076. Udalricus lib. 2. Consuetud. Clun. c. 5. 35. l. 3. cap. 6. 89. Usus antiqui Ord. Cisterc. c. 55. 72. 74. 77. 83. 108. Hugo Flaviniacensis in Chron. Vird. p. 263. Regula Magistri c. 30. &c. *Loca Necessaria*, apud Gregor. Tur. l. 1. de Mirac. S. Martini cap. 37. *Locus Necessariorum*, in Chronico Afflegemensi cap. 15. *Domus necessaria*, in Statutis Ord. *de Sempringham* p. 732. & Ord. Præmonstr. dist. 1. c. 14. Chron. Laurishamense an. 948. *Dormitorium renovavit, ædificium Necessariorum prominens aptavit, &c.* Sic Χρεία, Græci usurpant pro latrinis: Χρεία enim sine adjectione interdum pro necessitate redditur. Glossæ Græco-Lat. Χρεία, ἀναγκαῖον [illegible]. Apud Artemidorum lib. 1. Onirocr. c. 2. καθίζειν ἐπὶ χρείας. *Desidero exonerandæ alvi gratia*: *ad Necessitatem corporis sui sedere*, in Lege Longob. lib. 1. tit. 16. §. 5. *Ad Necessitatem naturæ secedere*, apud Lambertum Scafnaburg. an. 1076. *Ad officia naturalia secedere*, apud Aurel. Victorem in Caracalla. Etiamnum dicimus, *Faire ses nècessitez.* Palladius in Hist. Lausiaca c. 28. [illegible] χρείαν. Ado Viennensis in Chron. de Ario: *Divertens post forum Constantini ad causam Necessariam, viscera ejus repente simul cum vita effusa sunt.* Gillebertus Episc. Londinensis in Cantica Canticor. c. 2. num. 7. De eodem Ario: *Et cum Necessitate ad publica purgatoria pervenisset, &c.* Computum Stephani *de la Fontaine* Argentarii Regii incip. 1. Jul. 1351. *Pour les couvertures de cinq chaires, &c. pour cinq Necessaires enveloppées de cuir, & couvertes de drap par dessus.* In præcedenti Computo, *selles Necessaires* appellantur. Vide *Calciarium.* Sed & *Necessaria* vocant Statuta Mediolanensia part. 2. cap. 268. ipsa hominum excrementa: *De Necessariis in æstate non spatiandis*, id est, deportandis. Vide Gloss. med. Græcit. in voce Χρεία.

NECESSARIUS, pro *Magis necessarium*, dixit Alcuin. Epist. 1.

¶ NECESSITARE, Cogere, Gall. *Necessiter*, Ital. *Necessitare.* Verbum à Scholasticis non semel usurpatum, quod occurrit in Miraculis B. Coletæ, tom. 1. Martii p. 573. in Vita S. Catharinæ Senensis, tom. 3. April. p. 907. & alibi.

NECESSITAS. Charta Arturi primogeniti Ducis Britanniæ, Vicecomitis Lemovicensis an. 1292. *Super subsidio nobis & liberis nostris in quatuor Necessitatibus faciendo: scilicet ad filiam maritandam, ad novam Militiam recipiendam, ad redemptionem solvendam, ad sustinendum crucis expensas, &c.* Vide *Auxilium.*

¶ NECESSITAS, Quævis exactio, f. sic dicta quod necessaria sit & coacta. Charta Ludovici II. Regis Siciliæ è MS. D. *Brunet* fol. 115. verso *Questas aut tallias, angarias sive parangarias, aut Necessitates aliqualiter imponere.*

¶ NECESSITAS, *Indulgentia, inopia*, Gall. *Necessité*, in Barthii Glossario ex Hist. Palæst. Roberti Monachi. Privilegium Caroli C. pro Monasterio Vedastino an. 867. apud Marten. tom. 1. Ampliss. Collect. col. 183. *Si autem ex his præfatis villis, quæ ad cameram deputatæ sunt, Necessitas Fratrum suppleri non potuerit, &c.* *Maxima monasterii Necessitas*, seu penuria, in Charta an. 1417. apud Ludewig. tom. 6. p. 85.

¶ NECESSITAS CORPORIS. Vide *Necessarium.*

¶ NECESSITUDO, Opus. Charta an. 1130. in Instrum. tom. 4. Gall. Christ col. 164. *Et omnia sua usibus eorum nemora, tam ad domorum suarum materiam, quam ad cætera domus utensilia, sed ad Necessitudinem ignis.*

NECESTUOSUS, Indigens, à necesse, nostris, *Necessiteux, indigent.* Epistola Episcoporum Synodi Carisiacensis ad Ludovic. Germaniæ Regem c. 12. *Quicunque Necestuosi palatium adierint.* Flodoardus lib. 3. Histor. Rem. c. 26. *Et quia Missus Imperatoris erat, & Capitula ipsius pro defensandis advenis & Necestuosis habebat.* Liber 2. Miraculor S. Bertini cap. 8. *Propalans etiam quod competentibus Necestuosorum vicissitudinibus dignatur precibus electorum suorum pro sibi votivis supplicationibus præbere effectum.* [Vox Hincmaro familiaris, ut notat Sirmondus in Notis ad Capitulare 23. Caroli Calvi.]

NECNE, pro Necnon. S. Hieronym. Epist. 7. *Offerre Necne filiam potestatis tuæ fuit, &c.* Epitaphium Ælfrici Præsulis Auctoris Glossarii Anglo-Saxonici:

Defensor regni, Necne salus populi.

Ordericus Vitalis l. 11.

Nam leo Necne lupus, draco, perdix, & basiliscus.

Et lib. 4. p. 513. b. & alibi, Vide tom. 1. Sæculi 3. Benedict. p. 178. 181. 199. 202. &c. Glossæ antiquæ MSS. *Necne vel non, aconon, quod si non.*

¶ NECROLIUM, Rochu *le Baillif* in Dictionario Spagyr. *Medicamentum prohibens mortem & vitam conservans.*

¶ NECROTHYTUS, Mortuis immolatus, à Græco Νεκρόθυτος, apud Tertull. de Spectaculis.

¶ NECSILES. Charta an 964. apud Murator. delle An-

Antic. Estensi p. 143. *Præceptum istum ibi ostensimus, ut nullus quislibet dicere possit, quod nos eum occulte & conclusiose abuissemus & tenuissemus*, & *Necsiles appareat*. An *nescientibus* appareat, notum sit?

NECTAR, *Vinum pigmentatum*, Ugutioni. [Jo. de Janua addit: *Dulcis liquor*. S. Ambrosius de Bono mortis cap. 5. *Hinc Nectar illud ex vino & melle prophetico*. Rochus *le Baillif* in Dictionariolo Spagyr. *Nectar fit ex vino rubeo coagulato & ex vino albo*.] Potionis delicatioris species, interdicta in Statutis Ord. Cartusiensis an. 1368. 2. part. c. 5. §. 30. *Nectar quoque aut qualibet alias vini & specierum confectiones nullo unquam tempore in refectorio ministramus*. Tabularium Carrofense: *Et ipsi Monachi præfati Cœnobii afferant illis gantos unos, & duos cereos, cum duobus botis Nectare plenis, &c.* [Vetus Ordinarium Cabilon. à Martenio laudatum pag. 77. Tractatus de ant. Eccles. Disciplina in divinis Offic. celebrandis: *His octo diebus* (postremis Adventus Domini quibus totidem Antiphonæ O. in Ecclesia Cabilon. canebantur) *post Vesperas ... venit chorus in refectorio ordine processionali, duobus ceroferariis præcedentibus; & interim sonatur campana grossa, & datur ibidem potus de Nectare & de vino*. Hujus consuetudinis rationem reddit Ordinarium Namnet. his verbis: *Item bibitur cum illo, qui incipit Antiphonam, ad significandum quod sitis antiquorum refrigerata est post adventum Christi*. Aliis quoque diebus in quibusdam Ecclesiis Nectar distributum fuisse, quod postmodum in pecuniam commutatum fuit, nos docent Statuta Eccl. Barchinon. an. 1332. apud eumdem Marten. tom. 4. Anecd. col. 613. ubi: *Item, volumus ... quod Præpositi dictæ sedis, & quivis alii, qui Canonicis ejusdem Ecclesiæ Nectar & nebulas dare consueverunt & debent, & dent dare teneantur cuilibet Canonico, in festo Paschæ resurrectionis Domini inclusive citra primum Adventus Domini exclusive, scilicet in festivitatibus & diebus ejusdem temporis, in quibus Nectar & nebulæ Canonicis ministrantur, pro eodem Nectare & nebulis 12. denarios monetæ Barchinonensis decerno. Item fiat Officialibus & Ministris ejusdem Ecclesiæ, & aliis quibus Nectar & nebulæ dari consueverunt & debent, juxta ratam perceptionis ipsarum*, l. *ipsorum*.] Vide *Pigmentum*.

¶ NECTITUS, pro *Necatus*, Submersus. Vide *Necare*.

¶ NECTUS, Nitidus, mundus, ut conjecto, Gall. *Net*, Ital. *Netto*. Chronicon Parmense apud Murator. to. 9. col. 846. *Item eodem anno* (1333.) *magna siccitas fuit ... & blavæ steterunt ad nascendum, taliter quod vix videbatur usque ad mensem Aprilis ... sed frumenta & aliæ blavæ satis bona & Necta, Deo concedente, fuerunt*.

¶ NECUTIARE, pro Negotiari. Charta Pipini Fr. Regis apud Doubletum Hist. San-Dion p. 694. *De omnes Necutiantes... tam ibidem quam & alicubi ad Necutiandum vel Necucia plurima exercendum, &c.* Alia vetus Charta: *Vineas vero ... nos antea de Sargire quondam Necutiante, parte divina, cum terra comparavimus*.

¶ NEDACRA, Modus agri, fortean idem quod *Acra*. Vide locum in *Nydbredripes*.

NEDFRI, [vel NEDFRATRES, ut minus recte scribit Baluzius, ex *Nedfres*, quam pro *Nedfratres* acceperunt.] Capitularia Caroli Magni lib. 5. cap. 2. *Illos sacrilegos ignes, quos Nedfri vocant, sive omnes ... paganorum observationes diligenter prohibeant*. Concilium Leptinense an. 743. cap. 2. *Nedfratres* habet, perperam, inquit Lindenbrogius, ubi ille: Rustici homines in multis Germaniæ locis, festo S. Joannis, palo ex sepe extracto, funem circumligant, illumque huc illuc ducunt, donec ignem concipiat: quem stipula aliisque aridioribus lignis aggestis curate fovent, ac cineres collectos supra olera spargunt, hoc medio erucas abigi posse inani superstitione credentes. Eunt ergo ignem *Nedfeur*, quasi necessarium vocant. Hæc ille. Sed nec vox *Nedfri*, subdit Spelmannus, aliena est omnino ab ista significatione apud Saxones Anglicos: ned enim *Necessarium* sonat, & fyr, ignem. Is tamen aliam voci originem statuit: ductam scilicet à prisco Saxon. neot, quod *obsequium* sonat: proinde putat nod firs, *ignes esse in obsequium* manium ethnicorum editos. Hæc sane omnia valde incerta sunt: ut & an sacrilegi isti ignes ii sint, quos in mysteriis suis, arte quadam magica, & nescio quibus præstigiis excitabant pagani Sacerdotes ut auctoritatem ac reverentiam sacris suis conciliarent, de quibus Henricus Valesius ad lib. 4. Eusebii de Vita Constantini c. 10.

☞ Schilterus *Notfyr* & *Notfeur* exponit *Coactus ignis fricando*, non male, ut probat ex Indiculo superstitionum & paganiarum in Concilio Liptin. ann. 743. *De igne fricato de ligno, id est, Nodfyr*. *Notfyres* etiam pro mendoso *Nodfratres* restituit in Capitulari 1. Carlomanni an. 742. cap. 5. Dein addit hunc ignem longe diversum esse à rogo, qui in Concilio Trullano can. 69. damnatus est his verbis: *Qui in noviluniis à quibusdam ante suas officinas accenduntur rogi, super quos etiam antiqua quadam consuetudine, salire inepte & delirare solent, jubemus deinceps cessare*: quem ibi Ehingerus, inquit, eumque secutus Spelman. confundit cum nostro ex ligno vel palo excitato, nec in obsequium numinum ethnicorum edito. Observat denique idem Schilterus utramque hanc superstitionem in festo S. Johannis alicubi probabiliter concurrisse, quod hodieque Germanis dicitur *ein Johannes feur*; de quo laudatus Ehingerus: *Hanc impiam consuetudinem hodie in Germania, in festo S. Johannis Bapt. observant quidam, ut in plateis excitata igne, super ipsum saliant. Sed pii Evangelici Magistratus per ministros urbis talem ignem dissipant, & delirantes de plateis abigunt*. Ejusdem originis sunt ignes, qui in Galliis nostris etiamnum excitantur ipso Nativitatis S. Johannis Bapt. pervigilio.

NEEN JM. Charta MS. an. 1315. *Ex parte Ecclesiæ Majoricar. extitit exposita querela coram illustriss. D. Jacobo felicis recordationis Rege Majoricar. quod ipse seu ejus Officiales non permittebat, quod in locis dictæ Ecclesiæ assignatis & datis ratione Neeni terræ insulæ Majoricar. quæ fuit per illustrem D. Jacobum bonæ memoriæ Regem Aragonum, & Barones & Prælatos qui captioni dictæ insulæ interfuerunt, datum & concessum ipsi Ecclesiæ, eadem Ecclesia seu ejus Officiales possent punire aliquos extraneos delinquentes in locis supradictis, &c.* Infra: *Imo per instrumenta Neeni, dictæ terræ constabat quod nulla jurisdictio fuit concessa in dictis locis ... tempore concessionis dicti Neeni*.

¶ NEEZ, in Schedis D. *Aubret* Dumbensis Historiographi, Locus in fluvio, ubi cannabis maceratur. Vide *Rotborium*.

¶ NEFANDARIUS, in Glossis Isid. Grævius putat legendum, *Nefandas*, *Nefarius*: quæ promiscue à Scriptoribus usurpantur, quamvis discrimen inter utrumque statuatur.

NEFFNINGER. Andreas Suenonis l. 3. Legum Scaniæ cap. 1. *Est præstanda defensio ætatem legitimam alleganti cum duobus testibus, & per Neffninger de placito, ubi bona vendita sunt*.

NEFINGERE, *Non fingere, & putare*, in Glossis antiquis MSS.

NEFRENDICIUM, in Glossis Isid. *Annuale tributum, quod certo tempore rustici dominis: vel discipuli doctoribus afferre solent, dumtaxat sit carneum, & porcellus*. Addit Ugutio *circa nativitatem*. Vide *Maialis*.

NEFUS, Nefastus, malus, improbus. Hadrianus

PP. in Carmine ad Carolum Magnum Imper.
Nefa perfidi Regis calcabis Desiderii colla.

¶ NEGANTIA, Recusatio. Vita B. Agnetis de Bohemia num. 5. Mart. tom. 1. p. 510. *Nec Venceslaus patris Ottogari decreto quidquam suis Negantiis derogare præsumpsit.*

¶ 1. NEGARE, Ejurare, abjicere Gall. *Renoncer, Renier.* Memoriale Potestatum Regiens. ad ann. 1218. apud Murator. tom. 8. col. 1095 *Et quotidie quidam Saraceni exibant de civitate, & negabant eorum legem & baptizabantur; & de malis Spagnolis & de malis Anglicis fugientes ad exercitum paganorum, Negabant Christum filium S. Mariæ Virginis.*

2. NEGARE, Submergere, Noyer. Vide *Necare.*

¶ NEGATIVI, Hæretici, qui coram Inquisitoribus fidei per testes legitimos, quos nolunt, vel non possunt repellere, de aliqua hæresi rite, secundum leges Inquisitionis, convicti sunt; sed non confessi, imo in *negativa* constanter perseverant. Catholicam fidem profitentur & hæreticam pravitatem detestantur. Hæc & plura Hofmannus in Lexico: quod, si vacat, consule. Iis opponuntur *Affirmativi*, de quibus supra.

¶ NEGATOR, Reus, qui quod actor ait, negat. Bernardus de *Breydenbach* Itin. Hierosol. p. 110. *De possessionibus recuperandis judicia talia sunt inter eos, qualia & apud Hebreos, ut scilicet petitor comprobet, ac Negator semetipsum expurget.* Vide *Lapsi.*

NEGGILDARE. Leges Henrici I. Regis Angliæ c. 70. *Non cogitur liber cum servo Neggildare, nisi velit ei faidiosum facere, nec servus cum libero.* Ubi Leges Inæ Regis §. 78. exponunt hanc vocem per *cognationem solvere. Non cogatur liber cum servo Cognationem solvere, nisi velit eum faidiosum liberare.* Vide *Gildare* in *Gildum.*

¶ NEGITARE, Pernegare, in Onomastico ad calcem tom. 4. SS. Maii.

¶ NEGLECTIBILIS, Contemnendus, vilis. *Neglectibiles herbæ, quibus vix brutum pascitur animal,* Sallas Malaspinæ lib. 1. Rerum Sicul. apud Baluzium tom. 6. Miscell. p. 202.

NEGLECTUM, Negligentia, sed maxime ea quæ culpæ proxima est, Capitulare de Villis cap. 4. *Si familia nostra partibus nostris aliquam fecerit fraudem de latrocinio aut alio Neglecto, illud in caput componat.* Occurrit ibidem semel ac iterum. Adde Legem Alemann. tit. 36. §. 3. & Leges Luitprandi Regis Longob. tit. 58. §. 2. tit. 60. §. 16.

NEGLIGENTIAS *suas profiteri coram Abbatissa,* in lib. 4. Insinuat. S. Gertrudis c. 2.

¶ NEGOCIENS, Negotiator, Gall. *Negociant.* Formulæ Andeg. n. 50. *Domino fratri illo ego ille Negociens rogo, preco, atque supplico per hunc mandatum ad vicem meam servo meo nomen ille, natione gentile, quem mihi confugire fecit, ubi & ubi eum ipsa invenire potueris ... quidquid exinde ad vicem meam prosequere & excausare vel admallare eas facias.* Vide infra *Negotium* 1.

NEGOSSA, Retis ad capiendos pisces species, quæ describitur à Petro de Crescentiis lib. 10. de Agricultura cap. 37.

NEGOTIARE, pro Negotiari, in Pacto Leg. Salicæ tit. 43. §. 8. *Si quis cum servo alieno sine consilio domini sui Negotiaverit, &c.* Hoc autem loco, ut & c. 50. in malam partem sumitur, nempe pro Machinari, moliri furtum aut crimen aliquod cum alio. [Vide mox in *Negotium* 1.]

¶ NEGOTIATA, *Besoignement,* in Glossis Latino-Gall. Sangerm. MSS.

¶ NEGOTIATIO, NEGOTIATOR. V. *Negotium* 1.

NEGOTITÆ, vel NEGOTISTÆ, *Mercenarii, sellarii, vel tabernarii, opifices, institores.* Papias, Ugutio. [Joh. de Janua: *Negotita, Negotiator, institor, opifex, mercenarius.*

1. NEGOTIUM, NEGOTIATIO, Mercatum, *κατα..σιο*, nos vulgo *Negoce, Trafic, Commerce* Gloss. Lat. Gr. *Negotiatio, πραγματεία,* Gloss. Gr. Lat. *πραγματεία, Negotiatio, nundinatio. πραγματευτής, Negotiator, mercator.* Glossæ MSS. ad Canones Concilior. *Mercimonia, Negotia.* Mela de Ægyptiis: *Forum ac Negotia feminæ, viri pensa ac domos curant.* Gregorius M. lib 6. Epist. 36 *Lucris tamen Negotii vestri congaudeo.* Canones Afric. c. 16. *Placuit ut Episcopi, Presbyteri, Diaconi non sint conductores, aut procuratores, neque ullo turpi Negotio & inhonesto victum quærant.* Charta Ottonis Imp. an. 964. pro Ecclesia Patavina, apud Ughellum: *Castella cum turribus & propugnaculis erigere, Negotia constituere, molendina componere, &c.* Ita etiam usurpari in l. 1. D. de exercit. act. annotarunt alii. Adde Alypium Antiochen. seu auctorem Descript. orbis cap. 16. c. 17. §. 7. 19. 21. 36. 38. 40. 47. 50. &c. Capit. Caroli M. lib. 1. c. 131. lib. 5. c. 210.

NEGOTIUM, Merx ipsa. Formulæ vett. Bignonianæ form. 45. *Venditor vel commercium quodlibet Negotium habeat vendendi.* Synodus Vernensis an. 755. c. 26. *De teloneis vero sic ordinamus, ut nullus de victualia & carris, quæ absque Negotio sunt, teloneum prehendat.* Ita in Capitulari Metensi c. 6. in Concilio seu Capitulari Francofordiensi an. 794. c. 5. alias 3 &c.

NEGOTIARE, Mercaturam exercere, Negocier. Apuleius l. 5. *Magnis pecuniis Negotiantem.* Capitulare an. 803. c. 2. *De negotio super omnia præcipiendum, ut nullus audeat in nocte Negotiare in vasa aurea & argentea, mancipia, gemmas, ... sed in die coram omnibus & coram testibus unusquisque suum negotium exerceat.* Adde Capitul. 2. an. 805. c. 7. lib. 3. Capitul. c. 6.

¶ NEGOCIATOR, Diploma Neapolitanorum pro Amalphitanis ann. 1190. *Ita ut vos Negociatores, Campsores seu Apothecarii, &c.* Brencmannus Dissert. 1. de Republica Amalph. pag. 17. *Negociatores* mercatores interpretatur qui particulatim merces suas distrahunt, *Apothecarios* vero eos, qui acervatim seu per aversionem vendunt. De *Campsoribus* dictum in *Cambiare.*

¶ NEGOCIATUS, Negotiator, qui *negotium* seu mercaturam exercet. Ratherii Veron. Synodica ad Presbyteros, tom. 2. Spicil. Acher. pag. 261. *Sacra vasa & vestimenta sacerdotalia nolite in pignore dare Negociato aut tabernario.*

2. NEGOTIUM, Res. Arnobius lib. 6 *Sicut illi referunt, qui Negotia I bespiaca scriptitarunt.*

¶ NEGOTIUM FISCALE, Jus fisci. Privilegium an. 704. tom. 1. Monastici Anglic. p. 12. col. 2. *Ego Ina Rex, hanc libertatem Monachis, qui in Ecclesia B. Dei genitricis Mariæ & B. Patricii... hanc privilegii dignitatem super altare pono, ut sine impedimento secularium rerum, & absque tributo fiscalium Negotiorum liberis mentibus, soli Deo serviant.*

¶ NEGOTIUM SÆCULARE. Epistola Monachorum Montis-majoris ad Gregorium PP. apud Mabillon. lib. 51. Annal Benedict. nu. 55. ad an. 997. *Prorupit quidam Monachus ex Monasterio S. Ægidii, & a Negotio sæculari, vel à Principibus sæculi ultro se ingerens, ausus est se facere Abbatem.* Idem sonant à *Negotio sæculari* & à *Principibus sæculi*; à *Negotio* igitur *sæculari* hic idem est quod Principum sæcularium ac Magnatum auctoritate vel patrocinio.

3. NEGOTIUM. Ipsa actio venerea. Sic enim plerique interpretantur illud S. Pauli 1. Thessalon. cap. 4. *Ne quis supergrediatur, neque circumveniat in Negotio fratrem suum.* Græcum habet ἔργον. Hincmarus Remensis Epist 7. cap 11. *Non de hoc verecunde quæramus, quod*

quod & Apostolus non modo, sed velato nomine loquens apud legitime conjugatas, studuit appellare dicens, Ne *quis circumveniat in* Negotio *fratrem suum*.

4. NEGOTIUM, pro Prælio. Saxo Grammaticus lib. 1. *A quo terrestri* Negotio *superatus Hadingus*, &c.

¶ NEGRITA, pro *Nigrita*. Vide Niger.

¶ NEGROMANTICUS, pro *Necromanticus*, Gal. *Necromantien*. Qui ad divinandum evocat animas mortuorum. Utitur Jac. Malvecius in Chronico apud Murator. tom. 14. col 930.

¶ NEGUOSSIARE, Negotio seu Rei alicui vacare, incumbere, Gall. *s'Occuper*. Vet. Ceremoniale MS. B. M. Deauratæ: *Post* (Vesperas) *intramus claustrum, & quilibet* Neguossiat *ad libitum usque ad Completorium*. Paulo post iterum recurrit.

¶ NEMA. Filum. Glossæ Græc. Lat. Νῆμα, *Netum*. Σηρικὸν νῆμα, apud Suidam. *Nema sericum*, lib. 39. Dig. tit. 4. c. 16. §. 7.

¶ Nemen, Eodem significatu in antiqua Inscriptione laudata in Thesauro Fabri.

NEMANCEPS, in Gloss. Lat. Gall. *Franc*, [Liber, non subditus. Vox, ut conjecto, ficta ex hoc Ulpiani loco Instit. 19. *Omnes res mancipi sunt, aut nec mancipi*, hoc est, ut exponit Martinius in Lexico, sunt in mancipio, aut non sunt; subsunt dominio, juri & potestati, aut non subsunt. Aliter, at minus recte, Joh. de Janua: *Nemanceps, s. Emanceps, ex ne & manceps, quasi qui jam non est manceps, & à Manceps & Nemanceps dicitur Mancipi & Nemancipi, nomina indeclinabilia & omnis generis . . . Res mancipi dicitur, quæ cum alienatur, s. quæ cum à potestate vendentis transit in potestatem ementis, manu capi potest, ut equus. Sed res mancipi* (Nemancipi) *dicitur, quæ, cum præmisso modo alienatur, manu capi non potest, ut ager*.

NEMBDA, in jure Sueonum vetusto *judicem* significat. Vide Joan. Stiernhookum p. 31. 52. & seq.

☞ *Nembda*. *Nempda* vel *Nemda* non judicem, sed cœtum duodecim proborum seu legalium hominum significat, quos vel partes ipsæ litigantes, vel ipse Judex eligebat, & quibus quarumdam causarum inquisitionem atque etiam sæpius judicium committebat, præsertim cum nulli aderant testes. Ita in legibus Urbanicis Biorco Sueonum antiquæ metropoleos, ab Hudorphio Stockolmiæ editis cap. 12. n. 1. *Si nulli adfuerint testes*, Nem*pda sive duodecim virorum judicio committatur*. Namd, inquit Olaus Verelius, *ubique in legibus judicium ordinarium duodecim assessoribus constans; dicitur à* Nemna, *denominare, eligere, quod à litigantibus denominabantur, sex ab actore, totidem à reo*. Idem in Notis ad Bervaræ Sagæ c. 14. *Postea deprehensum magis ex usu esse, non requisita litigantium nominatione, duodecim hos judices auctoritate constitui publica, non in causas singulas, sed omnes judicandas*. In Legum Wisigothorum libro, quem edidit Olaus Rudbeckius, multa leguntur de *Nemda* & *Nemdariis* à capite 2. ad 10. Idem itaque est duodecim *Juratorum* numerus sive *Jurata* apud Anglos, quod *Nemda* apud Danos, Suecos & Norvegos, à quibus per Normannos in Angliam invectum videtur ejusmodi judicium. Plura Hickesius Dissert. Epist. pag. 37.

¶ Nemoarius, Unus è duodecim judicibus seu legalibus viris, qui *Nemdam* constituunt. Ol. Rudbeckius in suo libro Legum Wisigothorum c. 2. *Nullus qui servit* Nemdarius *esse debet, nisi cum colonorum & præfecti territorii consensu*. Et cap. 3. *Si ad judicia non veniat* Nemdarius *octo trientibus mulctabitur*.

¶ NEMEN, Filum, à *Nere*. Vide *Nema*.

NEMITOR. Vide *Minutor* in *Minuere*.

NEMO, Nullus. *Nemo dies*, apud Prudentium.

¶ NEMOREUS, Ligneus. Vita S. Gervini, tom. 1.

Tom. IV.

Mart. pag. 287. *Repertum est corpus domini Nitardi . . . sepulti in sepulchro* Nemorio *cum sale*.

¶ Nemoseus, Eadem notione. *Corpus B. Wiawaloci à dicta veteri theca in novam thecam* Nemoseam *. . . seposuimus*.

¶ NEMUS, Arbor, vel fructus. S. Paulinus Epist. 30. p. 190. novæ edit. *Ut qui naturali bono oculos mentis apertos innocentiæ, & iniquitati clausos habebam, letalem prudentiam boni malique delectu, de infausto* Nemoris *interdicti cibo cæcatus pariter & male luminatus haurirem*. Idem in Poem. p. 179.

Munere quo signum dedit & peccata piare,
Et Nemoris *vetiti vincere septa fide*.

¶ Nemus, Lignum, materia. Statuta Monasterii S. Claudii p. 79. *Item tenetur idem eleemosynarius consimiliter manutenere claustrum ejusdem monasterii de coopertura atque ædificia præscripta, adeo ut coopertura defectu*, Nemus *seu merrenum non corruat*. Ibidem p. 82. de Pitantiario: *Item tenetur ministrare mantilia pro novitiis & juvenculis in refectorio, nec non scutellas* Nemoris.

¶ Nemus Nigrum, Præaltis densisque arboribus umbrosum, Gall. *Bois de haute futaye*. Vetus Charta: *Omnia autem* Nemora nigra *& egressus aquarum ... sunt propria Comitis*.

Nemus Vivum, Mortuum. Vide *Boscus*.

NEOCORUS, Ædis sacræ ædituus, Νεωκόρος. Jul. Firmic. l. 3. Math. c. 7. *Aut simulacrorum consecratores, seu certe* Neocoros, *vel Sacerdotum Principes*, &c. Vox Græcis Scriptoribus notissima, sed quæ negotium jure facessit rei antiquariæ ac nummariæ studiosis, in veteribus numismatibus, ubi hæ voces, A. vel B. vel Γ. ΝΕΩΚΟΡΩΝ epitheton populis integris adscribitur, tanquam publici Æditui fuerint alicujus, atque adeo publici etiam templi; quemadmodum Phlegon Trallianus lib. περὶ θαυμασ. p. mihi 69. ait Ναύπακτον τῆς Αἰτωλίας, fuisse ἱερὸν, κοινὸν τῶν Ἑλλήνων, nisi legendum sit ἐ[illegible] ἱερὸν, &c. pro ὅ [illegible], ita ut Græciæ populi ejusce communis templi vicissim Νεωκόροι fuerint. Sed consulendi de hac re Antonius Augustinus Dial. 5. Sebast. Erizzus part. 2. de Numismatibus Veterum, Adolphus Mekercus de Linguæ Græcæ pronuntiat. p. 53. Nonius, Goltzius, Casaubon. ad Monumentum Ancyranum, Seldenus ad Marmora Arundeliana p. 104. 1. Edit. & Santamantius in Julio Cæsare, [ac præsertim *Vandale* Dissert. 4. & *Vaillant* in Numismat. Imperatorum Græcorum.]

¶ NEOFYTUS. Vide mox *Neophytus*.

NEOMENIÆ Judæorum, in Concilio Viennens. in Austria an. 1267. c. 18. Nota sunt quæ de hisce commentantur passim Scriptores.

¶ NEOMINUS, Nihilominus, Gall. *Neanmoins*, in Charta Officialis Rotomag. ex Archivo B. M. de Bononuntio ejusdem urbis.

¶ NEONIDES. Gervasii Tilberiensis Otia Imperialia apud Leibnitium tom. 1. Scriptor. Brunsvic. pag. 889. *Luna enim secundum sui augmentum nomina variat, in neomenia, hoc est, in novilunio dicitur* Neonides, *in majori incremento Diaconios, in circuli perfectionem Amphikyrtos, in plenilunio Pansilenos*. Forte legendum *Neonides*, à νέον εἶδος, *Nova facies*.

¶ NEOPATRIA, Vox ibrida, à νέος, Novus, & Patria, in Decreto Alphonsi Regis Aragon. tom. 3. Concil. Hispan. p. 670.

NEOPHYTUS. Gloss. Lat. MS. Reg. Cod. 1013. *Rudis, Novellus*, Νεόφυτος. Isidorus lib. 8. *Neophytus Græce, Latine Novellus, & rudis fidelis*. Papias: *Neophytus, nuper renatus, nuper ad fidem veniens, vel noviter*: Suidæ, νεοφώτιστος, qui nondum Confirmationis sacramentum suscepit in Concilio Regensi c. 4. & Arelat. III. eoque ipso ad Diaconatus vel Sacerdotii officium ordinari non poterat, ex Apostolo 1. ad Corinth. 3. Con-

eilin Niceno can.2. Arelat.2.c.1. &c. *Neophytorum* seu *Neofytorum*, epitaphia aliquot proferunt Baronius an. 367.num.1.5. & Gruterus 1051.9. 1053. 7. 1054. 1. 1057. 6. 1050. 3. Vide Diploma Leonis VII. apud Gervoldum, & Justellum ad Canones Ecclesiæ universæ.

NEOPHYTI, etiamnum in Comitatu Provinciæ vocantur novelli Christiani è Judæis facti, quos Lusitani *Christianos novos* dicunt, à quibus Ludovicus XII. Rex 5000. libras ad bellorum impensas exegit 21. Decemb. an.1511.

NEOPHYTI dicuntur præterea Novitii Clerici, & nuper è Monachorum, vel Laicorum numero in Clerum adscripti, in Concilio Sardic.cap.13. & apud Zozymum PP. in Epist.ad Patroclum. Nam Neophytorum duplicem ordinem statuit Synodo 8. can.5 κατὰ τὸν ... scilicet, & κατὰ τὸν ἱερατικὸν κλῆρον. Gregor.I.PP.l.7.Ind.2. Epist.112. *Sicut autem tunc Neophytus dicebatur, qui initio in sanctæ fidei erat conversatione plantatus: sic modo Neophytus habendus est, qui repente in religionis habitu plantatus, ad ambiendos honores sacros irrepserit.* Hincmarus Remensis ad Clerum & plebem Bellovac. *Neminem ex Laicis Neophytum, id est, noviter attonsum, & sine disciplina, vel non per tempora constituta ad Ecclesiasticos gradus provectum Episcopum eligatis.* Adde Vitam S. Hermelandi Abb.n 6. Goffridum Vindocin.lib. 1.Epist.1.ubi Sirmondus, Leon. Ost.lib.1.c.43. l.2. c.29. lib.3.c.14. &c.

NEOPHYTI, Novitii in Monasteriis. Orderic.Vital. lib.3. *Neophitos ad conversionem non nisi quatuor susciperet.* Infra: *Mitibus & modestis indoctisque Neophitis affabilitate & obsequiis semper placere studuit.* Et lib.6. *Novitiorum copiam monachali norma mancipavit, Neophitisque optimos ritus rigidæ conversationis tradidit.*

NEOPHYTOS, Novos inductos Monachos vocat idem Ordericus Vitalis lib.8. *Ritus Cluniacensium ... mutatus non est, sed modernas institutiones Neophytorum, prout sibi placuit, amplexatus est.*

NEOPTOLEMUS. Tyro, novus *Miles*, ex Græco Νεοπτόλεμος, quod fuit cognomen Pyrrhi Achillis filii. Brito in Synonymia:

Miles, Eques, Tyro, Tyrunculus, atque Quirites,
Atque Neoptolemus, novus est regnator in illis.

Vita S.Neoti Abb.num 10. *Hunc ego locum Christi miles eligens, tamquam Neoptolemus, & conversus à sæculo, rursus elapsus est, &c.* Cunradus Fabariensis de Casibus S.Galli c.14. *Junior frater Neoptolemus in Curia, frater Imperatoris magni, Cremonæ factus, auxilio venerabilis Curiensis Episcopi & Abbatis nostri, cingulum Militare morum decoravit honestate.* Ubi legendum puto, *à fratre Imperatoris, &c.* [Pactum an.1306.tom.2.Hist.Dalphin. p.125. *Item promittit ipse Johannes* (Comes Vapincensis) *quod ipsum Ralletum* (Dominum de Intramontibus) *ad suam requisitionem Neoptolemum faciet, & quod ipsum tenebit ad raubas sui corporis, quandiu ipse Ralletus fuerit in humanis.*] Vide *Tyro*.

¶ NEPHIAS. Sebastianus Perusinus in Vita B.Columbæ, tom.5 Maii p.374. * *Nephias ventus subito turbine superbiret.* Cl.Editor putat legendum *Cæcias*, qui est Euroboreas, nubes non dispellens, sed adducens. An non *Nephias* fingi potuit à νέφος, nubes?

¶ NEPITA, Herba, quæ Latinis Græcisque vocatur Nepenthes, vel quam iidem Calamintham dicunt, quæ ab Academicis *della Crusca* Italice redditur *Nepitella*. Acta S.Francisci de Paula, tom 1. Aprilis pag.135. *Et postea imposuit quamdam herbam dictam Nepitam & mentam silvestrem.*

NEPOS, Filius fratris aut sororis, ἀνεψιὸς, ἐξάδελφος. Dinam Patricius in Vita S.Maximi Episcopi Regiensis: *Ausam Diaconus Regiensis Nepos, id est, fratris ejus filius.* *Neptis per sororem*, apud Spartianum in Adriano. Joannes Sarisberiensis Epist.89. *Ricardus cognatus Willelmi de Saccavilla & Nepos, sicut sororis filium vulgus Nepotem dicere consuevit, &c.* Decreto Childeberti Regis cap.1. *De illis tamen Nepotibus illud placuit observari, qui de filio vel filia nascuntur, non de fratre.* Fortunatus l.6.Poem 4.

Non cecidit patruus, dum stat in urbe Nepos.

Gregorius Turon.lib.1. Histor. cap 8 *Octavianus Julii Cæsaris Nepos, quem Augustum vocant.* Et lib.3. c.18.de Chlotario qui filios fratrum occiderat: *Parvipendens de interfectione Nepotum.* In Historia Miscella Justinianus dicitur *Nepos Justini Imp.* qui ἀδελφιδοῦς, Theophanii Abbo lib.1.de Bellis Parisiacis:

Unde Nepos ejus, nimius tristans Adalelmus.

Ubi Glossa: *Adalelmus Nepos ex sorore Regis Odonis.* Capitul. Caroli Calvi tit.26. *Ut sic simus sicut fratres ad invicem, & patrui cum Nepotibus, & Nepotes cum patruis esse debent.* Ita passim usurpant S. Hieronym. Epist. 3.ad Heliodorum, Concil Autissiodor.cap.32. Lex Longob lib.2.tit.14.§.18 Annales Francorum Fuldenses an.880. 881. Regino ann.892. Sermo de Tumulatione SS. Martyrum Quintini & Victorici, &c. Vide Casaubonum ad Spartianum. [Le Roman *de Partonopex* MS.

Cil estoit Niés l'Amperéor,
Si avoit fait moult bien le jor.]

¶ NEPOS, Patruelis vel Consobrinus, Gall. *Cousin germain.* Annales Metenses ad an.892. *Walgarius, Nepos Odonis Regis, filius scilicet avunculi ejus Adalelmi.* Tum vero maxime patrueles vel consobrinos *nepotes*, dictos volunt, cum ætate inferiores erant, aut dignitate. Vide Menagium in Histor. Sabol. pag. 21. 35. & 304.

¶ NEPOS, fem gen. Fratris aut sororis filia, Gall. *Niéce.* Charta an. 1229. ex Chartulario S. Vandregesili tom.1.p.10. *Ego Ricardus Anglicus ... vendidi & concessi Rothaisiæ Nepoti meæ & Eliæ Amiot sponso suo, &c.* Miracula B.Ægidii Ord. Min. tom 3. Aprilis pag.244. *Sibi Dominus meritis B. Ægidii reddidit suam Nepotem.* Breve Sixti IV. PP. ad Episcopum Patav. an. 1472. in Actis SS. Maii pag. 601 *Confirmari in Abbatissam, dilectam in Christo filiam ejus Nepotem canonice electam.*

NEPOTUS. Glossæ antiquæ MSS. *Pronepos, filius (sic) Nepotorum. Pronepos,* Nepos, Nepoti.

¶ NEPOTULUS Charta an.1242. tom.2.Hist Eccles. Meld. p.150 *Legavit ... Johanni Nepotulo suo omnia utensilia domus suæ.* Gall. *Petit Neveu.*

¶ NEPTUS, Filius fratris in Actis S.Rudesindi Episcopi tom.1.Mart.p.105. *Ex famine supra memorati Hermenigildi Comitis & Neptus supra dicti Pontificis Rudesindi.*

¶ NEPTUS, ut Nepos Latinis, Filius filii vel filiæ. Quæstiones Jurisperitorum ad Leges Longobard. apud Murator.tom.1.part.2. p. 163 *Si homo decesserit & relinquerit filium vel filiam & Neptum filium de filia sua vel filio, equaliter succedant.*

¶ NEPUS. Epistola Monachorum Montis-majoris ad Gregorium PP.tom 4.Annal.Benod.p.112.ad an.997. *Omnes congregati in unum, una cum Episcopo Riculfo, qui fuit Nepus prædicti Deo devote.*

NEPOTISMUS PONTIFICIUS. Carmen de Curia Romana v.929.

Res tamen est constans, aliquis de sanguine Papæ,
Si tecum fuerit, dicta petita feres.
Si potes, efficias Papæ venturus ad aures,
Proferat illius ut tua verba Nepos.
Papa facit quod sæpe volunt: Verum tamen illi
Justa petunt, non rem quæ rationis eget.

¶ NE-

¶ NEPOTA, Neptis, seu fratris aut sororis filia. Codex ms. D. Præpositi S. Martialis Lemov. apud Stephanotium tom. 1. Fragm. Hist. mss. *Anno 1177. Nonis Octobris Audebertus Comes Marchiæ, unici filii morte turbatus, cum præter Marquisiam sterilem nullum haberet fratrem aut sororem, filium vel filiam, nepotem vel Nepotam, &c.* Vide Nepta.

¶ NEPOTALIS, Conveniens nepotibus seu luxuriosis. Ammian. lib. 31. *Dum in Nepotali mensa ludicris concrepantibus diu discumbens vino marcebat & somno, &c.* Vide *Nepotatio*.

¶ NEPOTARI, de beneficiis ecclesiasticis ad nepotes vel consanguineos transmissis, dicitur in Hieratio juris pontificii p. 181.

NEPOTATIO, Prodigalitas. Ordericus Vitalis lib. 8. *De sanctitate & miraculis Sanctorum mallem scribere multo libentius, quam de nugis infrunitorum, frivolisque Nepotationibus, &c.* Cur vero *Nepos* dicatur prodigus, vide Reinhartum Robigium l. 7. Robigal. c. 9.

¶ NEPOTATUS, Eadem notione. Gloss. Lat. Græc. Sangerman. *Nepotatus*, ἀσωτία; *Luxuria*, *lascivia*, in Supplemento Antiquarii.

¶ NEPOTISMUS, NEPOTULUS, NEPOTUS. Vide paulo ante *Nepos*.

NEPTA, pro *Neptis*, crebro occurrit in Capitulari Suessionensi an. 744. c. 8. Vermeriensi an. 751. c. 3. in Synodo Vermeriensi an. 755. c. 1. in Capitul. Compendiensi an. 757. c. 19. Capit. 5. an. 803. c. 14. &c.

¶ NEPTIA. Charta Nobiliac. an. 12. Caroli Regis, apud Stephanot. tom. 3. Antiquit. Pictav. mss. pag. 240. *Donatque cum infantis suis quatuor & Neptias suas his nominibus Juliana, Odolenaaque cum infantibus eorum & alius hæredis.*

NEPTICULA, *Vestis brevissima*. Papiæ.

NEPTITAS. Vide Eginhardum Epist. 34.

NEPTUNUS. Gervasius Tilleberiensis ms. lib. 3. de Otiis Imperial. c. 63. *Anglia dæmones quosdam habet, dæmones, inquam, nescio dixerim, an secretas & ignotæ generationis effigies, quos Galli Neptunos, Angli Portunos nominant. Illis insitum est quod simplicitatem fortunatorum colonorum amplectuntur cum nocturnas propter domesticas operas agunt vigilias, subito clausis januis ad ignem calefiunt, & ranunculas è sinu projectas prunis impositas comedunt, senili vultu, facie corrugata, statura pusilli, dimidium pollicis non habentes, panniculis consertis induuntur, & si quid gestandum in domo fuerit, aut onerosi operis agendum, se ingerunt citius, humana facilitate expeditius. Id illis insitum est, ut obsequi possint, & obesse non possint. Verumtamen unicum nocendi modulum habent: cum enim inter ambiguas noctis tenebras Angli solitarii quandoque equitant, Portunus nonnunquam invisus equitanti se copulat, & cum diutius comitatur, eumdem tandem loris arreptis equum in lutum ad manum ducit, in quo dum infixus volutatur, protinus exiens cachinnum facit, & sic hujuscemodi ludibrio humanam simplicitatem deridet.* Adde quæ de ejusmodi Neptunis refert Thomas Cantipratanus lib. de Apibus cap. 57. nu. 10. 11.

¶ NEPTUS, NEPUS. Vide supra in *Nepos*.

¶ NEQUIS, ἄχρειος, *Nugator*, *Spurcus*. Supplement. Antiquar. Mox infra habetur *Nequus*.

¶ NEQUITARE & NEQUITARI, Nequam esse, nequiter agere, Prisciano lib. 8. & apud Papiam.

¶ NEQUITAS, Nequitia, Rolandino Patavino de factis in Marchia Tarvisina l. 8. c. 7.

NEQUITIOSUS, Nequam improbus. Thwroczius in Joanne Huniade c. 48. *Sed quid Nequitiosa rebus in bellicis valeat proditio, tunc patuit.*

NEQUUS, Nullus. Gloss. Gr. Lat. οὐτιδανός, *à Nequo*. οὐτιδανοί, *à Nequibus*. Idem Gloss. ἄχρειος, *Nequus*, *spurcus*, *auga*, *nugator*.

NERA, Σκορπίος, in Gloss. mss. Sangerman. in Editis: *Scorpius*, Nepa, [ut omnino est legendum.]

NERBILIUM. Consuetudines & jura Ecclesiæ de Regula in Aquitania: *Si extraneus portaverit sturionem, denarium habebit claviger: & si ibidem fractus fuerit sturjo, Nerbilium & budellum habebit claviger, nec minus habebit denarium* (denario.)

¶ NERI, *Pensa mulierum*; Neris, *Viris*, Papiæ in ms. Bituric. Vide Nero 1.

¶ NERIES, ἐξουσία θαλάσσης, in Supplem. Antiq. *Salaria*, seu Licentia, potestas maris; ut sonat Græcum. Vide mox Nero 2.

¶ 1. NERO, Ἀνδρεῖος, *Fortis*, in eodem Antiquarii Supplemento. Vide Neri.

2. NERO. Gloss. ms. Regium: *Nero*, *Aqua*. Papias: *Nero*, *Græce*, *Aqua*. Jacob. de Vitriaco in Hist. Hierosol. c. 32. *Et quoniam fontibus & rivis totus est irriguus, Mons Nero, id est, aquosus nuncupatur. Neros enim Græce, aqua Latine. Simplices autem & laici Noire, id est, nigra exponunt in vulgari sermone.* Apud Sanut. lib. 3. part. 5. c. 4. *Alius mons versus Septemtrionem vocatur Montaguera Neros, id est, aquosa.* Adde part. 7. c. 1. Græci recentiores νερὸν aquam vulgo dicunt, voce corrupta ex Græco νηρόν, humidus, uti censet Salmas. Jo. Cananus p. 190. Ἄλλοι τὰ ἀγγεῖα ἐγέμιζον τὸ εὔκαιρον, τὸ νερὸν εἰς τὰς χεῖρας αὐτῶν φέρον. Charta Rogerii Comitis Siciliæ apud Ughell. to. 1. p. 1027. [illegible], &c. Anonymus de Locis Hierosol. c. 15. [illegible], &c. Hist. Politica p. 9. Κατεβίβασαν δὲ αὐτὰ [illegible] τὰ γλυκεα νερά, &c. Histor. Apollonii Tyrii: [illegible] χαλάζι. Ex his emendandæ Glossæ Basil. [illegible] Perperam [illegible] editum. Utitur non semel Nicolaus Myrepsus sect. 1. c. 505. 511. sect. 8. c. 25. apud Meursi. in Gloss. Casaubon. ad Capitolin. Salmasium ad Solinum p. 1298. & ad Hist. Aug. p. 311. ubi plura de hac voce. Vide supra in *Aquarius* 1. [& Gloss. Lat. med. Græcit. in Νερόν.]

¶ NEROZARE. Annales Genuens. ad an. 1194. *Non solum promissa non observavit, verum etiam in cunctis asperrime erga civitatem Januæ, quam ei regnum tradidisse proprio ore confitebatur, Nerozavit.* Cl. Editor Murator. tom. 6 col. 371. annotat in alio codice legi *tractavit*; tum addit forte legendum *Neronizavit*, id est, expressit Neronis tyrannidem.

¶ NERTAGIUM, f. Præstatio succi expressi è foliis & fructibus myrti, à Provinciali *Nerte*, Myrtus, Gall. *Myrte*. Literæ Carolis II. Regis Siciliæ an. 1307. ex Armario Forojul. S. Victoris Massil. n. 133. *Super petitione, quam faciebant, Nertagii, candelarum, seu cere, lesde & aliarum omnium perceptionum.*

¶ NERTEGEARE, NERTIJARE, Myrti folia & fructus excerpere & inde succum exprimere. Sententia arbitralis an. 1497. inter Dominos & Communitatem Calliani: *Neque eam dicti Domini licentiam dare valeant ac possint aliquibus exteris in dictis Mansis leigneirandi, fusteiandi, eyssartandi, Nertegeandi, rusqueiandi, ac pegas faciendi.* Et infra: *Rusqueiare tamen seu Nertijare possint.*

¶ NERTUS, Myrtus. Statuta S. Victoria Massil. an. 1531. MSS. *Tenetur providere eleemosynarius de bonis virgis de Nerto, pro regularibus disciplinis ad vapulandum pueros.*

¶ NERVA. Appendix ad Agnelli Pontificale, to. 2. Muratorii pag. 196. col. 2. *Oravit ad Dominum & Nervam illam abjecit, & velocitatem pristinam recepit in Christo Jesu Domino nostro.* Additur in Notis f. leg. *Herniam* vel *Ignaviam*. Si retinendum *Nervam*, dici posset fuisse morbum nervorum, quo in le-

lectulo detinebatur æger, de quo hic agitur.

¶ NERVARE, *Ligare, constringere* Papias.

NERVICEUS, Funis è nervis, Judic.16.7. [illegible], in versione Græca.

¶ NERVICUS, *Nervicosus, fortis*, in Glossis Isid. Vitruvio l.8.c.3. *Nervici* dicuntur qui nervorum morbo laborant: qua notione etiam legitur *Neurici*, à Græco [illegible], unde [illegible] apud Dioscoridem.

NERVORA, pro *Nervi*, enuntiatione Longobardica, in Capitulis ad Legem Alamann.c.4. Edit. Baluzii: *Si (coxa) non fuerit transpuncta, & Nervora tetigerit, ut ibi vestitus intrat, solvat 3. sol.* Occurrit rursum c.8.

¶ NERVUM, pro Nervus, apud Nicolaum Specialem de Rebus Siculis l.5.c.11.

NERVUS, pro Carcere quod *Nervis* in eo [compedibus ligneis] alligarentur rei, vel quod *Nervis* torquerentur. Gloss. Græc. Lat. *Nervos*, [illegible], f. *Nervus*, [illegible]. *In Nervum capere, in Nervo jacere, enecare*, apud Plautum, [*In Nervum ire*, apud Terentium.] Paral. 2.c.16.v.10. *Jussit eum mitti in Nervum* Edit. Græc. [illegible]. Ubi Mamotrectus: *In Nervum, i. in cippum*. Ad de Hierem.cap.20. Ubi Hieronymus ait, Symmachum [illegible], sive [illegible], vertisse, quod utrumque *tormenta* significat: *Nos autem*, inquit, *Nervum diximus more vulgari*, &c. Facundus Hermianensis lib.6.cap.1. *Quasi amplioris sit criminis lapsum putasse Cyrillum Episcopum, quam Prophetam, ut alia omittam, de peccato arguentem, in Nervi custodiam tradidisse*. Vita S. Mederici c.13. *Audiens duos fures retrusos in Nervo à judice*, &c. Ex quo emendandus Folcardus in Miracul. S. Bertini c.2. ubi de quodam Sacrilego: *Missus est in Nervum in loco famoso, Castello videlicet Menapiorum*. Quod scilicet hodie *Cassel* vocant, ubi perperam editum in *Nervium*. Adamus Bremensis cap.183. *Erat autem videre alios flagris torqueri, multos in Nervum mitti, quosdam pelli à domo*, &c. Vide Dissertat. 91. ad Joinvillam.

☞ Huc referri potest festivum illud Catonis adagium, quod exscripsit Gellius lib.11.c.18. *Fures privatorum furtorum in Nervo atque in compedibus ætatem agunt: fures publici in auro atque in purpura*. Sed hic, ut & alibi non semel, *Nervus* intelligi potest genus vinculi lignei, quo vinctorum pedes arctabantur. Sic apud Tertullianum ad Martyres c.2. *Nihil crus sentit in Nervo, cum animus in cælo est*. Et apud Livium lib.3.cap.36. *Corpus in Nervum & supplicia dare*. Passio Martyrum Lugdun. n.8. *Alias machinas diabolus excogitavit, ut scilicet in obscurissimum ac molestissimum carceris locum conjicerentur, utque pedes in Nervo ad quintum usque foramen distensos haberent, ac reliqua hujusmodi cruciatuum genera perferrent*. Truncum ligneum intelligit Valesius, quinis bine & inde foraminibus certo invicem spatio divisis excavatum, in quæ foramina, tamquam in ocreas quasdam, pedes inferebantur noxiorum, & vinculis seu nervis astringebantur. Henschenius vero exponit Pœnale lignum, super quo Martyrum corpora veluti nervi in cithara tendebantur, septem punctis notatum, tamquam gradibus levioris gravioris que tormenti à judice præscribendi, nec ultra, inquit, septimum procedere tendendo licuit aut potuit, citra præsens periculum mortis, quam opus erat caveri in quæstionibus. Grave id supplicium fuisse ex eo colligit Ruinartius, quod in eo Martyres plures occubuerint. De omnibus ejusmodi instrumentis consulendus omnino Gallonius de Martyrum cruciatibus.

NESAPIUS, Qui non sapit, ignarus. Occurrit in Fragmento Petronii de Cœna Trimalcionis: *Ne me putetis Nesapium esse, valde bene scio*.

¶ NESAPUS, Eadem notione. Terent. Scaurus de Orthographia: *Ne, pro non positum est apud antiquos, Sic, nefrendes porci sunt, qui sine dentibus sunt, id est, qui fabam frendere non possunt. Sic Nesapus, qui non sapit*.

NESCIENTIA, Ignorantia. Claudianus Mamertus lib.1. de Statu animæ c.11. *Cumque non nisi ab ignorantia proficiscatur dubietas arbitraris, agnosce te nobis quærentibus veritatem, pro una quam polliceris scientia multorum Nescientias attulisse*. Utitur etiam lib.3. extremo, ut & sanctus Eulogius lib.1. Memor. Sanct. *Claritatem sacræ legis pravo errore Nescientia interpolantes*. Idem in Documento martyrii: *Et si fortassis in aliquibus sana doctrina sententiam meam obstare repererint, Nescientiæ, id est, non voluntario errori ascribant*. Adde Legem Wisigoth. lib.12. tit.1. §.3. & Concil. Toletanum 16.c.6.

¶ NESPILA, Mespilum, Gall. *Nefle*, S. Wilhelmo l.1. Constitut. Hirsaug.c.10.

¶ NESPILUS, Mespilus, Gall. *Neflier*, in Literis an. 1152. apud Marten.tom.1.col.431.

NESTIGANTIO, NESTIGANTIUS, in Pacto Legis Salicæ tit.53. nomen proprium esse, sicut *Titii*, vel *Sempronii* sunt paradictica apud Romanos, censet Wendelinus, [& post eum Eccardus, qui addit fabricatam fuisse hanc vocem ex *nesciens*, passive pro *ignoto* vel *incerto* usurpato; atque ex hoc, ut videtur, loco morem ad nos derivatum, incertum nomen litera N exprimendi. Vide supra.]

¶ NETHINÆUS, Deditius. Vide *Natineus*.

¶ NETHIRDES, Famuli inferiores, vilioribus operibus addicti, ab Anglico *Nether*, inferior. Testamentum Johannis *de Nevill* an.1386. apud *Madox* Formul. Anglic.p.428. *Item volo quod* CC. *marcæ ... distribuantur inter carucarios, plaustrarios & custodes animalium meorum, videlicet hyne, Nethirdes & shephirdes*.

¶ NETON. Arnobius lib.1. Saturn. cap.10. *Martem solem esse quis dubitet? Accitani etiam, Hispana gens simulacrum Martis radiis ornatum maxima religione celebrant, Neton vocantes*.

NETORIUM, *Fusus*, quo netur. Isid. Gloss. *Netorium, fusum, fusilo*. Perperam *Netorsum*.

¶ NETTUS, Nitidus, clarus, Ital. *Netto*, Gall. *Net*. Joh. Demussis Chron. Placent. apud Murator. to.16.col. 533 *Insula Sicilia remansit de Netto dicto Regi Frederico*; hoc est plane, penitus, nostris *Tant net*.

¶ 1. NETUS, *Netus, Filamen*; *unde Marcialis* (Martianus l.1.) *Capella*: *En eandem his bissi Netibus ludebantur*. Ita Joh. de Janua. Gloss. Lat. Gal. Sangerm. *Netus, us, Filement*.

2. NETUS, Nepos, ex Hispanico *Nieto*. Occurrit in Charta Jacobi Regis Aragon. an.1238. apud Diagum in Hist. Regni Valentiæ l.7.c.24.

¶ NEVEROFRESIS. Miracula S. Dionysii l.2.c.6. in Actis SS. Bened. sæc.3. part.2. p.354. *Anus, vocabulo Airbertus, ex fisco Riagilo, eam quam Medici Græco vocabulo* Neverofresim *vocant, passionem inciderat*. An *Nephresis*, inquit Mabillonius. Puto esse morbum nervorum, à Græco [illegible], Nervus.

¶ NEULLA, f. pro *Nebula* 2. Ibi vide.

¶ NEUMA, TIS, NEUMA, Æ, *Vocum emissio, modulatio*, Johanni de Janua; *Emission de voix, modulation, espris*, in Glossis Lat. Gall. Sangerman. Vide *Pneuma*.

¶ NEUMATICUS, NEUMATIZARE. Vide ibid.

¶ NEUMA FLORIDUM, Moneta minutior, f. eadem quæ infra *Nummus*. Charta Giraldi Abbat. S. Johan. Angeriac. an.1385. ex Chartulario ejusdem Monasterii: *Item dominus Abbat debet facere tribus pauperibus Mandatum, & cuilibet dare unum panem & unam pastam vini de Convento; & illis tribus pauperibus debet dare*

dare Nenma floridum. Haud raro post *Mandatum* seu lotionem pedum pauperibus distribuebatur pecunia, ut etiamnum fit die Cœnæ Domini pluribus in locis. Vide *Mandatum*.

NEVO, *Candidus*. Papias.

¶ NEVOLA, ut supra *Nebula* 2. Species crustuli, Chron. Parm. ad an. 1308. apud Murator. tom. 9. col. 870. *Omnes libros ... dilaceraverunt & de fenestris in plateam projecerunt ad modum Nevolarum, ita quod tota platea erat plena de chartis laceratis*. In Statutis Placentiæ fol. 55. v. memorantur *Ludi qui fiunt cum Nevolariis, vel Nevolis*.

¶ NEUPMA SACRUM, Spiritus Sanctus, Gr. Πν... *In omnipotentis Dei nomine, Unigenitique Filii ejus, D. N. J. C. & in Neupmate Sacro*, in Tabulario S. Maxentii. Vide *Pneuma*.

¶ NEUROBATA, vel NEUROBATES, Νευροβάτης, Funambulus, ambulans super nervis, à νεῦρον & βαίνω. Utuntur Firmicus lib. 7. Hyginus cap. 273. Mytholog. Vopiscus in Carino cap. 19. Vide Turnebum lib. 11, cap. 15.

NEUTERICUS Guibertus Abbas Novigenti lib. 1. contra Judæos c. 1. *Plane hunc non incongrue Neutericum novo vocabulo dicam, qui neutrum sectatur, dum ea quæ laudat, jure non prosequitur, & quæ videtur prosequi, Christiani studii jura non laudat*.

¶ NEUTHA, Rocho *le Baillif* in Dictionario Spagyr. *Pellicula oculis adnascens, sive auriculis puerorum, sive totam pueri faciem in partu contingens*.

¶ NEUTER, *Nullus*, apud Barthium in Glossario ex Baldrici Hist. Palæst.

¶ NEUTRALICALIS, NEUTRALICANA, Scripturæ genus. Vide in voce *Scriptura*.

¶ NEUTRALIS, Medius, neutrius partis, Gal. *Neutre*. *Francigenæ facti fuerunt Neutrales*, in Chron. Engelhusii, apud Leibnitium tom. 2. Scriptor. Brunsvic. pag. 1136.

NEUTRALITAS. Joan. Sarisber. lib. 2. Policrat. c. 2. de Medicis: *Futuram etiam sanitatem, aut ægritudinem, aut statum quem dicunt Neutralitatem, fatalitatem quoque ipsam ex præcedentibus signis agnoscunt*. Et cap. 29. *Sanitatis, ægritudinis, & Neutralitatis censores sunt*.

NEUTRI, apud Luitprand. in Legat. ubi de Græcis: *Molles, effeminatos, manicatos, tiaratos, teristratos, mendaces, Neutros, desides*. Ubi Baronius *Eunuchos* hac voce designari putat. Atqui Græci omnes non Eunuchi fuerunt. Proinde nescio, an hoc loco *neutri* dicantur pro neurotroti, quorum nervi succisi sunt, eoque imbelles, quæ est significatio vocis, ut mox docemus.

¶ NEUTRONES, pro *Nuteres*. Vide *Nitela*.

NEUTROTUS. Octavianus Horatianus lib. 1 cap. 19. *Si telo, seu morsu canum, aliarumve ferarum, seu ex quolibet casu neutro vulnerato, quos Neutrotos appellamus, impatiis vulneribus omnibus, generaliter continuo hoc adhibeandum erit, quod glutinare & curare valeat membra vulnerata*. Locus non sanus. Legendum enim videtur, *seu ex quolibet casu nervo vulnerato, quos Neurotrotos appellamus*: Græci νευρότρωτοι, [quomodo habetur apud Galenum lib. 3. de medicam. gener. pag. 346.] Emendationem firmant sequentia: *Si vero his accidentibus vulneribus etiam nervus fuerit vulneratus, &c.* [Νευροτρώτοις τραύματα habet Democrates apud Galenum tom. 2. Edit. Basil. p. 327.]

NEUVOD Charta Hermanni Ord. Militum Prussiæ Magistri an. 1233. *Si vero major fuerit, quocumque instrumento in eo piscari voluerit ad commodum duntaxat mensæ suæ, præter rete, quod Neuvod dicitur, habeat liberam facultatem*.

¶ NEXARE, Nectere, in Vita S. Wilfridi, tom. 3 Aprilis p. 304. *Trementes catenæ vinclis Nexare devitant*. *Nexant nodos* dixit Virgilius Æneid lib. 5. *Nexantur ab ictu* Lucretius lib. 2. pro copulantur.

¶ NEXIBILIS, Nexilis, Ammiano l. 19. c. 13.

¶ NEXIM, *Conjunctim*, Joan. de Janua; *Conjoinctement*, in Gloss. Lat. Gall. Sangerm.

NEYRIALE. Charta Philippi Regis Franc. ann. 1299. pro *Pariagio* villæ Sarlatensis, in ejusdem Regia Regesto ejusdem an. ex Tabulario Regio num. 6. *Item in muris dictæ villæ non fient portæ privatæ à privatis personis, nec fenestræ, sive Neyrialia, vel arcberiæ, quæ non sint ampliora vel ampliores a parte exteriori dimidio pede manuali, &c.* Vide *Arcberia*.

¶ NIBARUS, *Splendidus*. Gloss. Isidori: Gebhardus mallet: *Nivatus, Splendidus*; Grævius vero *Nitens, nitidus, lucens, micans, splendens*, ex Papia. Legendum *Nibatus*, ut habet Joh. de Janua. Vide mox *Nibulatus*.

NIBATA, NIBITA. Gloss. Isidori: *Nibita, aqua ex nubibus facta*. Emendant viri docti, *aqua ex nivibus facta*. Ugutio: *Nibata, aqua veniens ex nivibus*. *Nivatam* Petronius dixit. [Legi posset & *Nivica*, ut observat Grævius, & *Niblata*, ut patet ex voce subsequenti.]

NIBULATUS, NIBLATUS, NIBULATA. Ugutio, & ex eo Joh. de Janua: *Nibulatus*, (al. *Niblatus*) *à Nix, splendidus, & hæc Nibulata* (al. *Nibata*,) *aqua veniens ex nivibus*. In Gloss. Latin. Gall. *Nibatus, Resplendissant, & dicitur à nive*. Jo. Diaconus in Vita S. Gregorii M. PP. lib. 4. cap. 83. *Ferens in capite matronalem mitram candentis brandei varietate Niblatam*. Ita perferre omnes Codd. monet Angelus Roccha, ubi *Niblata*, est *splendida*.

¶ NICES, pro *Merces*, scriptum videtur tom. 4. Hist. Harcur. p. 1554. ut jam dictum in *Arrivare*.

¶ NICETERIA, Græcis Νικητήρια, Præmia victorum & convivia post partam victoriam. Joh. de Janua: *Niceterium, à Nice vel Nicos* (Νίκη vel Νῖκος, *victoria*) *& dicuntur Niceteria, filateria, quæ gestabant athletæ, facta de summitatibus armorum, quæ à victis acceperant, & ea collo sua suspensa gerebant, quotiens victores extiterant, quasi signa victoriæ, ideo filateria talia in quibus designabantur victoriæ à victoria Niceteria sunt dicta*. Perottus: *Niceteria, Torques, qui donari ludorum victoribus solebant*. Carolus de Aquino censet, quicquid pro victoria, præsertim apud Athletas, tradebatur in præmium, appellatum fuisse *Niceterium* & plane nomen esse generatim omnia complectens, idq; sibi persuadet ex iis, quæ edicit Jason apud Xenophont. lib. 6. *Et Niceterium auream coronam fore, si quis è civitatibus bovem ductorem pulcherrimum Deo aleret*. Vide *Filaterium*.

¶ NICETERII, Milites à victoria seu victoriæ præmio sic appellati. Ammianus lib. 6. *Eum insectabatur Dorus quidam ex medio scutariorum, quem Niceteriorum Centurionem sub Magnentio Romæ provectum retulimus, accusasse Adelphium*.

¶ NICHAIM, pro *Mahaim*, Membri mutilatio. Charta Henrici Reg. Angl. tom. 3. Hist. Harcur. p. 183. *Cum murdro & morte hominis, & plaga, & Nichaim & sanguine, & duello, & lacone, & aqua, & rapo*. Paulo aliter tom. 3. p. 2411. *Plaga Nichaim & sanguine, & duello, & lectrone*; pro quo, ut & pro *lacone* restituendum *Latrone*. Vide *Mahamium*.

NICHILIANISTÆ, Hæretici, qui negabant, Christum esse aliquid, quorum auctorem Petrum Abaelardum statuit Gualterus de S. Victore.

¶ NICITARE, à *Nictare*, *Vigilare vel palpebras movere*, Johan. de Janua; *Veiller ou mouvoir de la paupiere des yeux*, in Glossis Lat. Gall. Sangerm. *Nictere*, vel *Nictare*, eidem de Janua, *proprie canum est, quoniam bestiarum vestigia insequuntur & acute banniunt; unde Cecilius de quodam cane dicit: Bene Nictit olet que*. Gl.

Isid,

Isid. *Nictis canis, quum acute gannit*. Si vera lectio est *Nicere* pro Movere dixit Plautus:

Emoriere ocyus, si manus Niceris,
Quid si manus Nicerim?

Vide Turnebum lib. 24. Adversar. c. 17.

¶ NICOLAUS, *Dactylus*. Gloss. Isid. Sic à quodam Nicolao Damasceno, Peripatetico, Augusti familiarissimo, eos dactylos dictos scribit Rhodigius lib. 6. cap. 6. ex Plutarchi Sympos. 8. quæst. 4. & Athenæo. Horum meminit Plinius lib. 13. cap. 4. Vide Lexicon Martinii & *Palatæ*.

¶ NICOLAUS PANIS. Vide in *Panis*.

NICONTE, Machina bellica. Vide in *Lupus* 2.

¶ NICTARE, NICTERE Vide *Nictare*.

NIDASII, Falcones dicuntur Friderico II. Imp. lib. de Arte venandi c. 30. 31. & alibi *Nidarii* Petro de Crescentiis lib. 10. de Agricult. c. 3. Thuano *Nidularii*, nostris vulgo *Niais*, qui in nido capiuntur, seu ut Budæus in Pandect. qui ex nidulo rapti sunt, & domi aluntur. *Nidasi*, etiam Italis appellantur.

NIDERING vel NIDERNIG, Nequam, ignavus; nostris, *Faineant*. Will. Malmesbur. in Willelmo II. p. 121. *Anglos suos appellat, jubet ut compatriotas advocent ad obsidionem venire, nisi si qui velint sub nomine* Nidering (al. Niderning) *quod nequam sonat, remanere. Angli qui nihil miserius putarent quam hujusce vocabuli dedecore aduri, catervatim ad Regem confluunt, & invincibilem exercitum faciunt*. Quo loco Matthæus Paris an. 1089. habet sub *nomine* Nithing, *quod Latine nequam sonat, recenseri*. Codd. alii *Olthing* præferunt. Annales Waverl. mss. eodem anno, apud Spelmannum: *Rex Willelmus junior misit per totam Angliam, & mandavit, ut quicumque fores Unnithing, sive Francus, sive Anglicus, sive in burgo, sive extra, veniret ad eum: & adunato magno populo, ivit ad Rovecestre, & obsedit Castellum*. Ubi vox scribitur charactere Saxonico. Leges convivii in memoriam & honorem B. Erici Regis Reingstadiensis olim celebrati: *Si confratrem suum propter nimiam stultitiam suam & negligentiam, & longævo rancore existente confratrem occiderit, exeat à consortio omnium confratrum, cum malo nomine* Nithing, *& recedat*. Occurrit ibi pluries.

Vocem Runicam esse aiunt: Runice enim *Nidingur*, est contemptus, infamis, inhumani alicujus patrator. Vide Lexicon Runicum Wormii p. 22. 90. Ejusdem notionis est vox *Nithingsorth* apud Suenonem in Legibus Castrensibus cap. 10. & 11. de qua Stephanus Stephanius Suenonis editor p. 179. Janus Dolmerus ad Jus aulicum Norveg. vetus c. 37. & Petrus Resenius ad Jus aulicum Canuti II. Regis Daniæ c. 4.

☞ Ejusdem significationis videtur vox Gallica *Nice*, quam usurpat le Roman d'*Athis* ms.

Trop est malostrus & Nices,
N'entrerez huy par vos eslices.

¶ NIDOROSUS, Nidore plenus, fumosus, vapidus. *Holocaustomata Nidorosa*, Tertulliano lib. 5. advers. Marc. c. 5. Medicina Salern. p. 60. edit. 1600. *Caput quoque dolentibus malum est* (lac) ... *cujus rei causa alia non est, quam quod sit Nidorosum; ac facile evaporet, caputque petat, &c.*

¶ NIDULARII FALCONES. Vide *Nidasii*.

NIELLATUS. Vide mox in *Nigellus*.

¶ NIGELLA, Melanthium, sic vulgo dictum à seminis nigredine. Gall. *Nielle*. Bernardus *de Breydenbach* Itin. Hierosol. p. 277. *Culices ex fumo paleæ & ex fumo vaccini stercoris, & quam maxime ex fumo calami & Nigellæ fugantur*. Vide Valesium in Notitia Gall. p. 375. col. 2.

1. NIGELLUS, *Aliquantum niger*, Joanni de Janua. Anastasius in S. Silvestro PP. *Scriptum ex litteris Nigellis puris in cruce, &c.* Vita S. Fulgentii Episc. Ruspens. c. 18. *Nigello vel lactineo pallio circumdatus incessit*.

NIGELLUM, Encaustum nigrum, vel subnigrum, ex argento & plumbo confectum, quo cavitates sculpturæ replentur, uti describitur à Vasario in Vitis Pictorum c. 33. Italis *Niello*. Gloss. vett. *Nigellum*, μελάνιον. Epistola Nicephori Patr. Constantinopol. ad Leon. 3. Pap. apud Baron. an. 811. n. 58. *Encolpium aureum, cujus una facies crystallum inclusum, altera puta Nigello est*. Ubi Gr. δι' ἐγκαύσεως. Vita S. Odilonis Abbatis Clun. c. 11. *Cujus columnas vestivit argento, cum Nigello pulcra opere decoratas*. [Perperam *jugello*, tom. 1. SS. Januarii p. 69.] Leo Ost. lib. 2. c. ult. *Laternam argenteam magnam librarum quinque cum Nigello*. Lib. 3. cap 5. *Scrinium argenteum super altare cum Nigello librarum novem ... scutellam argenteam cum Nigello, &c.* Cap. ult. *Fumigaterium cum Nigello*. Anastasius in S. Silvestro PP. *Scriptum ex litteris puris nigellis*.

NIGELLATUS, Nigello distinctus, in Historia Episcoporum Autissiod. c. 20. *Baccbonicam anacleam circulatam & Nigellatam, &c.* Ibid. *Scutella Nigellata, Rotella Nigellata, &c.* [Testam. Ermentrudis Matronæ apud Mabill. Liturg. Gal p. 463. *Baselicæ domni Stephani anole aureo Nigellato valente sol. quatuor dari volo*.]

NIELLATUS. Testamentum Leodebodi Abbatis apud Helgaudum in Roberto Rege: *Scutellas 2. minores Massilienses deauratas, quæ habent in medio cruces Niellatas*. Idem videtur quod *Noellé* nostratibus. Le Roman *de Parise la Duchesse* ms.

Et brandissent les astes des espiès Noellez.

Le Roman *de Garin* ms.

Afichiez s'est ens estriers Noelez.

Alibi:

Cors et Gaillart, & espié Noele.

Le Roman *de Garin* ms.

Et vint espiees au pons d'or Noielez.

¶ NIELLATUS PANNUS, ut *Nigellus*, Aliquantum niger. Computum an. 1333. tom. 2. Hist. Dalphin p. 283. *Pro cannis octo de panno Niellato de liberata Domini pro rebus Pandulphi Fisici, &c.*

NIGELLATUM, apud Paulinum Nolanum Ep. 1. Vide ibi Rosweidum, [& Notas in Epistolam novæ editionis p. 3?. n. 20.]

2. NIGELLUS, Species monetæ. Vid. *Moneta nigra*.

¶ NIGER, Nigrita, Gall. *Negre*, Hisp. *Negro*. Synodus Limæ an. 1582. *Intelleximus quod ... aliqui Clerici habeant Nigros & Nigras ad lucrandam pecunias ... Præcipimus ... quod posthac eorum nemo habeat Nigrum vel Nigras ad ejusmodi lucrum, sub pœna perdendi quidquid ejusmodi Negritio lucrabitur*. Nigros etiam appellat Nigritas, seu mancipia ex Nigritia Africæ regione aliisve terris abducta, Tiburtius Novarius in Vita S. Francisci Solani, tom. 5. Julii p. 884.

¶ NIGER EXERCITUS, apud Hungaros; de quo hæc habet Bonfinius Rer. Hungar. lib. 9. *Exercitus hic idcirco Niger appellatus, quia Matthia jussu sub dio semper hibernare & æstivare solebant, æstu & algere juxta obdurati, & assiduis militiæ laboribus obfirmati, ut nihil esset ita arduum & difficile quod expugnare non auderent*.

NIGOSUS, pro *Ningosus*, Nivosus. Chronic. Abb. S. Trudonis lib. 12. *Per Nigosa & saxosa devia fatigabiliter deductus*. Sed videtur legendum *jugosa*.

¶ NIGRERE, *Nigrescere*, Johanni de Janua; *devenir noir*, in Glossis Lat. Gall Sangerm.

¶. 1. NIGRI & ALBI, Factiones duæ in Italia famosissimæ, de quibus hæc Spondanus ad an. 1295. *Observat quoque Ptolomeus Lucensis, se in gestis Lucensium invenisse, hoc anno cœpisse discordiam Cancellariorum de Pisterio, ut nominarentur Albi & Nigri, quod nomen, inquis*

quit, fermentavit Florentia & Luca, & e. eo nomine utrobique exorta sunt multa mala. Odericus Rinaldus Annal. Eccles. *Emersere eodem tempore in Etruria Albonum & perditissima factiones, qua in alias Italiæ partes serpere cœperunt, ad quas sedandas, & alias plurimas Italiæ provinciarum res componendas, Matthæus Aquaspartanus Episcopus Portuensis missus à Bonifacio est*. De origine harumce factionum non consentiunt Scriptores Florentini: quorum opiniones vide apud Carolum de Aquino in Lexico Milit. v. *Albi*.

¶ 2. NIGRI, Monetæ genus. Vide *Moneta argentea*.

NIGROMANTIA, pro *Necromantia*. Ebrardus in Græcismo c. 8.

Mors nigron est, Nigromantia *dicitur inde*.

Et cap. 10.

De nigris propria Nigromantia *dicitur esse*.

LIBRI NIGRI, Necromantici, apud Eckehardum de Casibus S. Galli c. 2.

¶ NIGROMANTICI, pro *Necromantici. Sortilegi magici incantatores*. Nigromantici, in Literis an. 1406. apud Rymerum tom. 8. p. 427. *Nicromanticus diabolica alium machinatione pervertere cogitavit*, in Vita S. Petri Mart. tom. 3. Aprilis p. 693. *Nigromanticus* legitur in Vita Edwardi II. Regis Angl. p. 249.

NIGROMONACHI, in Gestis Innoc. PP. p. 126. qui cæteris *Nigri Monachi*, quo nomine intelligi Monachos Benedictinos infra docemus, in v. *Ordo*. Apud Græcos Monachi etiam nigri, μελανείμονες dicuntur in Synodo Trullana c. 42.

¶ NIHIL, Nullo modo. Consuetud. Fontanell. MSS. *Dicitur in Regula*: In conventu omnino brevietur oratio. *Ita nihil producenda vel corripienda sunt orationes*. Occurrit alibi.

¶ NIHILARI, In nihilum recidere, exinaniri, mori. Rolandinus Patav. de factis in Marchia Tarvisina lib. 7. c. 8. *Sed illic multi consumti fame, siti quoque arida Nihilati*.

NIHILEITAS, Qua quid nihil censetur, apud Henricum de Hassia in Speculo anim. p. 7.

NIHILFECIT, ita cognominarunt aliquot ex Regibus Franciæ, primæ & secundæ stirpis, quod deliciis palatinis dediti, rerum civilium & militarium summam Majoribus domus demandarent: quamquam non desunt qui illos ab ejusmodi Scriptorum calumniis vindicare conantur. Hinc vox nota nostris *Faineant*, pro ignavo. Harigerus Lobiensis de Vita S. Ursmari apud Mabillonium sæculo 3. tom. 2. p. 610.

Tunc fratres gemini Dagoberto Rege creati,
Francorum gentem simili nec sorte duellem
Secernunt sceptris, Chlodoveus Belgica fignis
Regna sceptra tenens, sed Nil laudabile linquens,
Tres ibidem segnes proprio de semine fratres
Liquit Hlotarium, Hildricum, & Theodericum, &c.

Maxime vero Ludovicus Balbus Caroli C. filius ita indigitatur. Aimoinus lib. 2. de Miracul. S. Benedicti c. 1. *Verum Augusto Karolo rebus humanis exempto, filius ejus Hludowicus successit, qui nihil fecisse nomen sortitus est, sive quod vix duobus annis regno potitus nil strenue gessit, sive quod sanctimonialem quandam, sicuti à majoribus accepimus, Kalæ Monasterio puellarum abstractam conjugio copulans suo, peccatum, quod Nihil esse dicitur, perpetrarit*. Gesta Consulum Andegav. c. 2. n. 5. *Ætate Ludovici Balbi cognomento Nihilfecit*. Et cap. 3. n. 1. *Tempore Ludovici Regis Nil-facientis*. Sic etiam cognominatur ab Orderico Vitalis lib. 5. pag. 571. & Willelmo Gemetic. lib. 2. cap. 21. [Vide *Facere nihil*.]

¶ NIHILIFICARI, Ad nihilum redigi. Hist. elevationis S. Illidii apud Stephanotium to. 3. Fragm. mss. *Intrans Pontifex locum illum cum devotione maxima & reverentia, qua decebat, sacra membra collegit, quæ propter tot temporis intervalla & humiditatem fuerant aliquo modo Nihilificata & extenuata*.

¶ NIHILITAS, Humilitas, abjectio, vilitas, Gall. *Neant*. Vita B. Joh. Bonvisii n. 13. tom. 5. Maii pag. 104. *Humilitas vera est, quoddam Dei lumen, per quod nostram Nihilitatem conspicimus*. Claudius Rapine Cælestinus Paris. 15. sæc. in Psalm 118. MS. *Seipsum exuere quærit dicens: Vide humilitatem meam, paupertatem meam, Nihilitatem meam*. Occurrit ibi rursum in Libris de Imit. Christi.

¶ NIHILITAS, Rescisio, qua quid refigitur & aboletur. Concil. Pisan. an. 1409. sess. 9. apud Marten. tom. 7. Ampliss. Collect. col. 1089. *Processus autem & sententias, condemnationes, privationes, Nihilitates, constitutiones & censuras quascumq; per ipsos contendentes in ipsorum alterum in prejudicium unionis Ecclesiæ ... factos ... hæc sancta Synodus cassat & annulat*.

NIHILOMINUS, Etiam, perinde. Sedulius in Præfat. ad Opus Paschale: *Cognoscant peritissimum divinæ legis Origenem tribus Nihilominus editionibus prope cuncta quæ disseruit, aptavisse*. Leo Ost. l. 3. c. 20. *Similiter fecit & de Sacramentariis ... & duobus Nihilominus Evangeliis & Epistolario uno*. Infra: *Sed & gradum Nihilominus ligneum extra Chorum ... constituit*. Cap. 28. *Ejusque ejusdem Nihilominus operis* (donum) *repulavit*. Cap. 32. *A pedibus vero fasciæ Nihilominus lista ... circumdatam*. Ita Salvianus l. 4. de Gubern. Dei, Rupertus de Divin. off. lib. 8. c. 5. & alii passim.

NIHILUS, Homo nihili, levis. Vide *Cenitur*.

¶ NIMBUS, Isidoro lib. 19. Orig. cap. 31. *Fasciola transversa ex auro assuta in linteo, quod est in fronte feminarum. Plautus: Quo magis eam aspicio tanto magis Nimbata est. Nam & lumen, quod circa angulorum capita pingitur, Nimbus vocatur: licet & Nimbus sit densitas nubis*. Eadem Papias, qui pro *angulorum* rectius scribit *Angelorum*. Agitur enim de *nimbo* seu fluido illo lumine, quo Angelorum capita sæpe cinguntur, Gr. φωτός. qua notione Virgilius Æneid. lib. 2.

Jam summas arces Tritonis, respice, Pallas
Insedit, Nimbo effulgens, &c.

Vox hac notione antiquariorum familiaris, qui hujusmodi *nimbos* seu circulos lucidos bene multos observant in numismatibus Imperatorum Mauricii, Phocæ, &c.

NIMIDA. Indiculus superstitionum & paganiarum, in Concilio Liptin. an 743. *De sacris silvarum, quæ Nimidas vocant*.

¶ NIMIETUDO, *Immoderatio, nimietas*. Goclenius.

¶ NIMITICUS, *Nimius, eximius, immanis*, in Excerptis Pithœanis. In Glossis Isid. habetur *Niniticur*; male procul dubio. Suspicatur Grævius, in ipsis Excerptis *Nimiticus* expungendum, ut in Glossis Isid. *Nimiticus*, ut *eximius* sit explicatio τοῦ *nimius*: qua certe notione passim accipitur apud Scriptores non adeo puræ Latinitatis amatores, ut mox vide.

¶ NIMIUS, in Scripturis sacris passim, ut & apud Auctores Ecclesiasticos, Magnus, ingens, eximius, excellens, præclarus, validus. Sic Ephes. 2. 4. *Deus autem, qui dives est in misericordia, propter Nimiam*. (Gr. πολλὴν) *charitatem suam, qua dilexit nos, &c.* S. Hieron. in Isaiæ c. 66. *Sudore & labore nimio ad ubertatem fructuum pervenitur*. Petrus Damiani in Vita S. Romualdi n. 37. *Erat autem prædictus Imperator* (Otto III.) *monastico Ordini valde benevolus, & nimia circa Dei famulos affectione devotus*. Innumera prætermitto, ne longior sim in re nota. Huc spectat vox *Nimis* pro *valde* passim usurpata in sacris Bibliis, sed & illud notum.

¶ NIMNARUS, pro *Minnarius*, ut ibi dictum est.

¶ NINGIDUS, *Niveus, candidus*. Joh. de Janua.

NINGUIDUS, Nivosus: *ninguis* enim pro *nix* dixerunt

xcrunt veteres. *Ninguidi foltus*, apud Ennod. in Vita S. Epiphan *Ninguidi montium colles*, io veteri Epitaphio apud Gruterum 1169. 6. Adde Prudentium Hymno 6. v. 97.

¶ NINIOSUS, Gal. *Garrulus*, in Gloss. Isid. pro *Naniosus*, *Nugator*, ut habet Papias.

¶ NINITICUS. Vide supra *Nimiticus*.

¶ NINNARIUS, pro *Minnarius*. Vide io hac voce.

¶ NIOBA, *Mutus aut mente alienus*. Papias MS. Bituric. Notio ducta ex sebula Niobes, quæ, ut refert Ovidius lib. 6. Metamorph. ex liberorum orbitate io saxum, seu luctum æternum conversa est; unde Tullius lib. 3. Tuscul. c. 26. *Niobe fingitur lapidea, propter æternum, credo, in luctu silentium.*

¶ NIOTA, *Lotro*, apud Papiam MS.

¶ NIQUETUS, Æreus quadrans tempore Caroli VI. Fr. Regis cusus, Gal. *Niquet*. Statuta Monast. S. Claudii an. 1448. pag. 59. *Quilibet ejusdem Ecclesiæ* (S. Romani) *parochianus in festo* .. (debet sacristiæ S. Petri) *unum Niquetum pro quolibet, qui quidem Niqueti in tribus partibus dividuntur, &c.* Vide Monstrell. 1. vol. cap. 251.

NISARE, *Implicare*. Papias.

1. NISI, pro Præterquam. Victor Schotti in Augusto: *Adjecit Imperio civium Rhetis, Illyricoque, ac pacata æternarum gentium ferocia, Nisi Germania.* [Sed & Terentius ipse: *Nihil aliud Nisi Philumenam volo.* Et Tullius de Amicitia c. 5. *Nisi in bonis amicitia esse non potest.*

2. NISI, pro Sed Capitulare an. 779. c. 10. *De eo qui per furtum fecerit, nullam redemptionem dat, Nisi manum perdas.* Adde Capitulare Suession. an. 744. Anastasius io S. Cælestioo PP *Constituit ut 150. Psalmi David ante sacrificium psallerentur antiphonatim, quod ante non fiebat, Nisi tantum recitabantur Epistolæ Pauli Apostoli, &c.* Adde pag. 41. d. præterea Legem Burgund. tit. 66. §. 1. Formulas secundum Legem Romanam form. 1. Synodum Romanam an. 743. c. 3. Legem Longobardor. lib. 1. tit. 9 §. 9. tit. 36. §. 5. 6. l. 2. tit. 3. §. 4. 5. tit. 10. §. 1. tit. 14. §. 17. tit. 15. §. 2. tit. 21. §. 28. tit. 26. Coostitutiones Sicul. l. 3. tit 30. Formulam 13. ex Lindenbrogiana, Concilium Londoniense an. 1328. can. 1. &c. [Eadem notione Tereotius in Adelphis: *Ecce autem de integro; Nisi quicquid est scire vo o.* Rursum utitur in Eunucho 3. 4. extr. ut & Plautus, & alii.] Concilium Rotomageose an. 1074. cap. 9. *Hos vero qui sacros Ordines reliquerunt, placuit sanctæ Synodo Nisi anathematizari.* Ubi *Nisi* nihil sonat. [Apocal. 21. 27. *Non intrabit in eam aliquid coinquinatum aut abominationem faciens & mendacium, Nisi* (Gr. εἰ μὴ) *qui scripti sunt in libro vitæ Agni*, id est, sed solum, &c.]

¶ OBLIGATIO, CLAUSULA DE NISI, Qua quis fidem suam obstriogit se quippiam præstiturum, ea conditione ut si promissa oon perfecerit, pœnis subjaceat in hujusmodi obligationibus appositis sub hac, aliave simili, formula: *Nisi contenta adimpleverit, &c.* Literæ Ludovici XI. Franc. Regis an. 1475. apud Rymerum tom. 1. pag. 543. *Obligabimus nos sub pœnis Cameræ apostolicæ & per Obligationem de Nisi.* Iisdem verbis utitur Ludovicus XII. io suis Literis an. 1298. ibidem p. 688. Tractatus an. 1518. tom. 13. pag. 643. *Præfatus Francorum Rex obligavit se sub pœnis Cameræ apostolicæ & per Obligationem de Nisi.* Literæ Francisci I. Franc. Regis an. 1527. tom. 14. p. 196. *Dantes etiam prædictis nostris Oratoribus ... omnimodam potestatem pro securitate præmissorum ... in animam nostram jurandi ... & sub censuris ecclesiasticis etiam Cameræ apostolicæ, si opus fuerit, cum Clausula de Nisi ... confitendi omnia promissa ... consentiendi quod, Nisi con ata, acta, conclusa & capitulata, realiter & de facto* (facto) *adimpleantur, sententia excommunicationis contra Constituentem aut Confitentem proferatur, à qua non solvatur, Nisi prius adimpleverit quæ implenda forent. Literæ de Nisi*, eadem notione memorantur in Statutis Eccl. Æduensis, apud Marteo. tom. 4. Anecd. col. 515.

¶ NISUS, Avis nota, Haliæetus, seu aquila maritima. Numeratur *cum sporveriis seu austoribus inter feras bestias, quæ ad majus dominium spectare noscuntur*, in Seotentia arbitrali MS. inter Aymarum de Pictavia, Comit. Valeotio. & Abbatem de Lioncellis an. 1303. Id est, Harumce ferarum venatio ad solos superiores dominos pertioet. Etiam inter præstationes majoribus dominis debitas *Nisi* recensentur, ut in Testamentu Guillelmi de Gisortio Militis ex Chartul. Pontisarensi: *Item, cum Robertus & frater suus scutifert mei singulis debeant michi annis unum Nisum, volo & concedo quod loco hujus Nisi solvant annuotim unum par cerothecarum valore sex sol. Paris.*

¶ NIT, *Fluit*, apud Papiam.

¶ NITAS Nicolaus Specialis l. 7. Rerum Sicul cap. 17. ad calcem Marcæ Hispan. col. 733. apud Murator. to. 10. col. 1069. *Ipsas etiam acripomorum arbores, quas vulgo arangias vocant, quæ sub antiquis temporibus in regno felatio cubbæ velut nemus Massiliensium consecratum diu Nitate concreverant, quas ipsi etiam ad debitum sibi regni dominium aspirantes defensare debuerant, immaniter succiderunt.* Pro *diu nitate* corrigo *diuturnitate*.

¶ NITELA, NITELLA. Glossæ Isidori: *Nitella Neutraner, parunitores, deminuti.* Reponunt viri docti: *Nitellæ, Nitores, parvi nitores.* Papias: *Nitela, nitor; Nitela, nitores parvi.* Johan. de Janua: *Nitella, parvus nitor.* Grævius nollet *parvus*; *Nitela* enim, inquit, idem est quod Nitor: quod probat ex hoc Solini loco cap. 35. *Præcipua virorum gloria est in armorum Nitela.* Sed *Nitelas* nitores *parvos* dici potuisse patet ex alio ejusdem Solini loco c. 36. *Depurgant in minimum Nitelas pulveris*, id est, micas aureo colore resplendentes ex arena.

Hac ootione solent expoocre *Nitellam* apud Martialem lib. 5. Epigr. 38. de Erotio puella:

Quæ crine vincis Bætici gregis vellus,
Rhenique nodos, aureamque Nitellam.

Quem ad locum Raderus p. 396. *Nitella aurea, pulvis aureus fuit, aurea que ramenta, quibus illuminarunt capillos.* Sed rectius Salmasius ad Soliouum p. 22. *Nitellam* Martialis interpretatur murem agrestem vel sciurum, adeo ut rutilos puellæ crines comparet Poeta eum lana Bætica, capillis Germanorum & pilis *Nitelæ* seu Nitedulæ *Nitela* vero dicitur non quod *niteat*, sed quod *nitatur* io scandendis arboribus. Hinc in Glossis Lat. Gal. Sangerm *Nitela*, δενδροβάτης, Scandeos arbores. Vide Vossium Etymol. p. 343.

¶ NITERE, νίζειν. Gl. Lat. Gr. Saogerm. MSS. Supplem. Antiquarii: *Niris*, νίζεις, *Net*.

¶ NITUM, νῆμα, *Filum*. Idem Supplem. pro *Netum*.

NITHING, Nequam, ignavus. Vide *Nidering*.

¶ NITIRE, NITUM. Vide in *Nitere*.

¶ NITURA, *Genitura*, in Glossis Isid. & apud Papiam. Grævius reponit *Nisura*, à *Nis* vel *Enisi*, Parturire, unde *Nixus*, Partus.

¶ NIVARE, *Ningere*, apud Johannem de Janua; *Negre*, in Gloss. Lat. Gall. Sangerman. MSS.

¶ NIVARIÆ TABERNÆ, in quibus Romaoi servabant oives per totum annum, ex quibus vinum per æstatem refrigerabaot. Vide Panciroluum tom. 1. Rerum memorab. p. 501.

¶ NIVATA, Aqua oivalis. Vide *Nibata*.

¶ NIVERE, NIVESCERE, Albescere, album esse instar nivis. Tertull. de Pallio cap. 3. *Nivescere lavacro.* Vita S. Eulogii Presb. tom. 2. Martii pag. 95. n. 21.

Ce-

Columba miro candore Nivescent. Ibidem num.22. *Sacerdotes miro candore Niventes*. Gloss. Phil. *Nivies*, νιφ... Martinius emendat *Nives* vel *Nivis*, νιφάς vel νιφάς. Gloss. Cyrilli: Νίφει, *Niaguis*, pro *Ningit* more veterum.

NIVICOLLINI BRITONES, appellati Walli Anglici, qui colles seu montes altissimos, nivibus oppletos habitant, à Joan. Sarisber. lib.2. Policrat. c.27. *Cum adversus Nivicollinos Britones Regia esset expeditio producenda, &c.* Horum præterea meminit lib.6.c.6. ubi & Wallorum regionem *Nivium Collem* vocat, & c.16 ubi *Walenses* eos nominat: quibus verbis expressit Wallica ista, *Craig-Ericy*, [*Eiry*,] id est, niviferos montes, qui potissimum in ea Walliæ sunt regione, quam *Caernarvonshire* Angli vocant. Vide Camdenum in Britannia pag. 539. 3.Edit.

¶ NIVIGARE, Ningere. *Nivigavit multum per totam diem, & pluit cum magno frigore*, in Regiminibus Paduæ an.1317 apud Murator.to.8. col.439.

¶ NIVITARI, Nive conspergi. Glossæ Cyrilli: χιονίζεται, *Nivitar*.

NIUNGILDUM, Idem quod *Novigildum* quod vide. Apud Keronem *niun*, novem sonat. Vide Guillimannum lib.1. Rer. Helvet. c.9. p.81.

¶ NIUS, *Miser*, apud Papiam.

NIUSALTUS. Capitulare de Villis c.34. *Lardum, siccum, sulcia, Niusaltus, vinum, acetum, &c.* Cap.67. *De capris & hircis, & eorum cornibus & pellibus nobis rationem deducant, & per singulos annos Niusaltos crassos nobis inde adducant.*

NIXA, Hispanis, Prunus Damascena, *à multitudine enatis fructibus* dicta, ut est apud Isidorum lib. 17. c. 7. Occurrit apud Pelagium lib.5. de Vitis Patrum, libello 4. cap. 65. *Et attulit quidam frater Nixas siccas, & fecit pultes.*

¶ NIXÆ, ὠδῖνες, *Dolores partus*, in Supplemento Antiquarii. Dicitur *Nixa*, vel saltem *Enixa*, de femina partu levata.

¶ NIXARE, Parturire. Vita S. Guthlaci tom. 2. Aprilis p.39. *Cum parturiendi tempus immineret, & viscera Nixandi tussia, &c.*

¶ NIXE, *Munite*, in Glossis Isid. Melius, ut puto, Constantiensis: *Nixæ, Munitæ*. Papias: *Nixa, conjuncta, Nixus vel Nisus, à Nitor, id est, Munitus, illigatus, incumbens*. Putat Grævius, cum *Nixus* explicatur *Munitus*, respici illa dicendi genera, *Nixus ejus auctoritate, potentia, &c.*

NIXUS, pro *Mixtus*. Vide in hac voce.

¶ NIZOLA, Nux avellana, Ital. *Nizzola*, Gallice *Noisette*, in Statutis Vercell. fol.57. recto.

1. NOA, in Tabulario Majoris Monasterii, videtur esse locus pascuus, sed uliginosus & aquis irriguus. Tabular. Absiense: *Tertiam partem & molnaris, & verna & Noa, &c.* Rursum f. 60. *Quandam Noam inter prata ipsorum*. Charta Petri filii Regis Franc. Comitis Carnotensis ann.1279. *Item apud Essoyum unam Noam usque ad valorem 8. solidorum Turon.* Charta pro libertatibus S. Palladii in Bituricibus an. 1279. apud Thomasserium: *Prata vero sive Nobe, quas & quæ dicti homines habent in dicto nemore, &c.* *L'arpent de Noe*, in Consuet. Carnotensi art.12. & Castellinovi in Thimeraisio art. 11. æstimatur 6. sol.

☞ Occurrit vox *Noa* in Chartulario S. Vincentii Cenoman. fol. 75. 79. in Tabulariis Monasteriorum, Virzionensis, S. Sergii Andegav. & S. Albini de Nemore, sed ita nude, ut nihil addatur, unde vera significatio vocis innotescat. Ceterum indubia nobis est expositio Cangiana, quæ confirmari posset tum ex Tabulario Calensi pag. 40. ubi memoratur *Noa sita in maresiis*; & ex Chartulario B. M. Magdalenæ Castridun. fol. 22. ubi *Noa* adjungitur *erbagia* animalium; tum ex ipsis vocibus Gallicis *Noe* vel *Noue*, quibus etiamnum intelligunt in plerisque provinciis hujuscemodi loca pascua paludosa, vel aquis è vicinis collibus defluentibus irrigua. Sic vocem hanc exponit Lobinellus in Monito Vitis SS. Britanniæ præfixo p.12. quam minus attente Nucetum exposuerat in Glossario ad calcem Histor. Britan. Quod spectat etymon, conjicit Menagius, sed levi fundamento, *Noam* dictam fuisse à *Nova*, supplendo *prata*. cui opinioni favet Glossarium Juris Gallici, ubi *Noue* dicitur Ager, recens redactus in pratum. Certe pro prato sumitur in Testamento an.1382. apud Menagium in Probat. Histor. Sabol. p.390. *Une Noe contenant journée à deux hommes faucheurs de prè: laquelle Noe est joignant à la riviere d' Arve.*

¶ NOIA, Eadem, ut puto, significatione. Charta Hugonis Episc. Altissiodor. an.1146. *Sa o donavit prædictæ Ecclesiæ* (Pontiniac.) *Noias suas de Ponte Naifelas, & inde viginti octo libras habuit.* Vide *Noda*.

¶ 2. NOA, Idem, ut puto, quod Altissiodorensibus *Noue*, Congeries majorum herbarum in aquis crescentium, in quibus pisces delitescunt. Literæ Odonis Primogeniti Ducis Burgundiæ ann.1265. è Chartulario civitatis Altiss. fol. 39. *In dicto biezio de Brichol piscari valeant quicumque voluerint, & cum omnibus ingeniis: ita tamen quod non impediant aliquatenus cursum aquæ, hoc excepto quod dicti piscatores vel alii habere vel facere non poterunt in memorato biezio vel in aliqua parte ipsius Noas vel boichetas.*

¶ NOBÆ, Idem, ut videtur, quod *Nobiæ*, Nuptiæ, seu census Domino solvendus ad obtinendam licentiam ducendi matrimonii: qua de jure plura in *Maritagium*. Charta an.1068. Marcæ Hispan. col. 1144. *Et castros istos . . . dono . . . in ecclesia S. Petri Agerensis cum omnibus juribus & pertinentiis ... & servitutis cunctis, cum calonicis & placitis, & cum carteriis silvaticis, cum pregera & questia, & hostes & cavalcatas, & carregamentis & fabricas & Nobas, & cum baucias, cuguciat, & exorquias, & homicidiis, & omnia placita, &c.* Vide *Nubeia*.

NOBIÆ, Nuptiæ. Vide infra *Nubeia*.

NOBILE, Genus monetæ Anglicæ, vulgo *Noble à la rose*. Lexicon Cambro-Britannicum, *Nobl. aureus*. Henricus Knyghton sub an.1344. *Eodem tempore Nobile, & Obolus, & Ferthing de auro coeperunt florere in regno.* Chronicon Windesem. lib.1. c.31. *Centum Nobilia de Monasterio*. Ibid. *Dedit Nobilia quinque*. [Charta an. 1430. apud Rymer tom. 10. pag. 451. *Recepimus . . . 25000. Nobilium monetæ Anglicanæ pro summa 50000. salutiorum auri*. Conventio an. 1489. apud eumdem Rymer. tom. 12. pag. 369 *Concordatum ... quod denarius currens in Anglia valeat in Britannia . . . secundum ratam 80. denar. Angl. ad valorem unius Nobilis Angliæ vocati Angeles, unus grossus Angl. valeat in Britan. 4. denar. Angl. 20. grossi Angliæ valeant 1. Nobile vocatum Angelot.* Tractatus an. 1502. apud eumdem tom. 12. pag. 790 *Unoquoque Nobili, vocato Angel nobillis, valente 20. grossas legalis monetæ.*] Vide Lindwodum ad Provinciale Eccl. Cantuar. lib.3. tit 13. [& novam Gall. Christ. tom.4. col. 703.] Octavianus de S. Gelais in Viridario honoris:

Recueilli fut en somptueuse entrée,
On espargne ne fut Escu ne Noble.

NOBLUS, Eadem notione, apud Ericum Upsaliensem lib.4. Hist. Suecicæ p.141.

NOBULUS, lib.5. ejusdem Hist. p.148. 159. 189.

¶ NOBILIS, Dominus, Gall. *Seigneur*. Privilegium Brunonis an.1317. apud Ludewig. tom.1. pag.276. *Nos Bruno Dei gratia Nobilis in Sman dictus de Quernvorde, &c.* Alia Charta ejusdem Brunonis ibidem pag.277.

Ea

En propter nos Bruno Nobilis de Quernworde, Domians in Sman, &c. Quandoque etiam *Nobiles* oude dicuntur regni Proceres, ut in Vita S. Leodegarii August. Episc. non semel; neque absimili notione Primores *Audegavæ civitatis, Nobiles* vocat Aimoinus lib. 2. de Miraculis S. Benedicti c. 24.

NOBILIS HOMO, in Lege Longob. l. 2. tit. 2. §. 4. Apud Nithard. lib. 4. Hist. Saxones dicuntur in tres ordines divisi: *Sunt enim, ait ille, inter illos, qui Edhilingi, sunt qui Frilingi, sunt qui Lazzi illorum lingua dicuntur. Latina vero lingua hoc sunt, Nobiles, Ingenuiles, atque Serviles.* Capitulare Saxonum an. 699. c. 3. *Nobiliores Saxones solidos 12. ingenui 5. liti 5. componant.* Adde cap. 5. Capitulatio Caroli M. de Partibus Saxoniæ c. 14 eidem: *Et inter centum viginti homines Nobiles & ingenuos similiter & litos, servum & ancillam eidem Ecclesiæ tribuant.* Adde c. 16. 18. 19. 20. Lex Saxonum tit. 2. §. 1. *Qui Nobilem occiderit, &c.* Adde §. 3. 4. 7. & in Legem Frision. tit. 1. 2. & 3.

NOBILES PERSONÆ, in Legibus Wisigoth. lib. 2. tit. 3. §. 4. lib. 6. tit. 1. §. 2. in Decreto Tassilon. §. 9. Arno Archiepisc. Saliburg. *Reliqua vero quod ibi studium est, de genere Nobilium hominum esse videtur, &c.*

NOBILIS NATU, in Vita S. Theodardi Archiepiscopi Narbon. ut *Majores natu*, apud Scriptores alios: *Principes autem & Nobiles natu, omnesque bellatores, qui contra illum arma tulerunt, &c.*

NOBILES NOMINE & ARMIS, in Charta Institutionis Ordinis Velleris aurei à Philippo Burgundiæ Duce, an. 1431. apud Miræum in Diplomat. Belg. lib. 2. cap. 98. *Gentilshommes de nom & d'armes*, de quibus integram dissertationem instituimus ad Joinvillam. Sed non desunt viri doctissimi, qui eam quam hic protulimus conjecturam, non omnino amplectuntur, aliasque subnectunt; sed utra harum probabilior, eruditorum erit decernere.

NOBILISSIMUS, Epitheton honorarium tributum Imperatorum filiis, qui interdum *Nobilissimi pueri* inde appellantur, in Constitutionibus Impp. hisce litteris *N.P.* ut observatum à Cujacio ad l. 4. Cod. de Privileg. eorum qui in sacro Palatio militant, lib. 12. interdum hisce *Nob. P.* ut est in Notis Magnonis. Exstat Epistola Valentis & Ursacii in Fragmentis S. Hilarii, *data Gratiano Nobilissimo P. & Dagalaifo Coss. Nobilissimæ* dictæ perinde Augustorum filiæ, ut ex Cod. Th. constat l. un. de Privileg. domus August. & l. 21. de Lustrali conlat. *Domus Nobilissimæ Marinæ, Arcadiæ*, in Descriptione CP. à quibus *Domus* ipsæ *Nobilissimæ* dicuntur in Collectione civitatis. Sed Cæsaribus potissimum id nominis adscriptum deinceps. In Passione SS. Perpetuæ & Felicitatis, Geta *Nobilissimus Cæsar* dicitur: in nummis à nobis descriptis, *Nobilissimi Cæsares* passim appellantur, qui postea unde *Nobilissimi*. Vetus Inscriptio Baiotensis: *C. Pesubio Tetrico Nobilissimo Cæs. P. F. Aug. L. I.* Vide Gualterum in Tabulis Siculis n. 159. Sed & *Nobilissimi* interdum dicti ipsi Augusti. In Collatione Legis Mosaicæ c. 15. Diocletianus & Maximianus *Nobilissimi AA.* inscribuntur.

Divulsa deinde *Nobilissimi* dignitas à Cæsarea. Nam, ut auctor est Zozimus lib. 2. Constantinus Magn. Constantium fratrem, & Anaballianum ex fratre nepotem, *Nobilissimos* creavit. Vetus Inscriptio Belluni in Ecclesia S. Petri, *Imp. Cæs. Fla. Valer. Constantio Nobilissimo anno 20. DD.* apud Philostorgium lib 8. c. 8 Jovianus alterum è filiis Varronianum ἐπωνόμασεν, ὅ παρὰ Ῥωμαίοις τὸν Νωβελίσσιμον δύναται, renunciat. Apud eundem lib. 12. c. 10. Honorius Valentiniano, Constantii filio, et sorore nepoti, τὴν τοῦ ἐπιφανεστάτου τάξιν, seu, ut habet Olympiodorus, Νωβελίσσιμον, contulit: qui quidem Valentinianus postea Cæsar à Theodosio dictus est. Ex hine

finxit *Nobilissimi* dignitas diversa à Cæsarea. Marcellinus Comes: *Justinus Imperator Justinianum ex sorore sua nepotem, jamdudum a se Nobilissimum designatum, regni quoque sui successorem creavit.* Hæc postea donata dignitate subinde Imperatorum liberi vel fratres, ut ex Stemmatibus nostris Byzantinis colligere est, atque interdum alii è proceribus, ut apud Annam Comnenam in Alexiade p. 274. Ab hac formata alia πρωτονωβελίσσιμος, de qua nos quædam attigimus in Notis ad eandem Alexiadem p. 339.

Id etiam honorificum epitheton ad Regum seu Imperatorum nostrorum filios transiisse videtur. Quippe in veteribus Litaniis sub Carolo M. apud Mabillonium tom. 2. Analect. hæc legimus: *Pipino & Carolo Nobilissimis filiis ejus vita.* (Et lib. 6. de Re Diplom pag. 503. Chartam Ghyselæ, Caroli M. sororis an. 791. subscribunt ipsa *Ghysela Nobilissima filia Pippini Regis, Carolus, Pippinus, Chlodoveus Nobilissimi filii domni Caroli præcellentissimi Regis.*)

☞ Sed & Regibus ipsis interdum tributus *Nobilissimi* titulus, ut patet ex Pauli PP. Epistola 42. è Codice Carolino, quam inscribit *Dominis Nobilissimis atque excellentissimis filiis Carolo & Carolomanno Regibus Francorum.* Ex posterioribus Stephanus Tornac. Epistolam 34. perinde inscribit *Nobilissimo B. Hungariæ Regi*, ut observat Mabillonius Diplom. p. 90. qui & p. 602. refert Chartam Samsonis Archiepisc. Remensis quæ data dicitur *anno Incarnati Verbi millesimo CLVII. Indictione 6. regnante Ludovico Nobilissimo Francorum Rege anno 21.* Vide *Nobilitas*.

¶ NOBILISTA, Nobilia alumnus. Sebastianus Perusinus in Vita B. Columbæ Reatinæ, tom. 5. Maii pag. 344.* *Illustrissimus dominus Cæsar Borgia, nunc Dux Valentinianus, adolescentulus inter Nobilistas studii Perusini sacris legibus operam dabat.*

¶ NOBILITARE, Clarum, illustrem & notum facere, celebrare, ut in hoc Ciceronis loco libri Tuscul. c. 15. *Poetæ post mortem Nobilitari volunt.* In malam partem apud Terentium in Eunucho: *Tu jam pendebis, qui stultum adolescentulum Nobilitas flagitiis.* Posterioribus vero Scriptoribus idem est quod hominem plebeium in nobilium numerum cooptare, adsciscere, Gall. *Annoblir*. Ital. *Nobilitare*: qua notione non semel occurrit in Instrumentis inferioris ævi; unum duntaxat adscribam locum ex Literis Humberti II. tom. 2. Hist. Dalphin. p. 537 quibus Jaqueminum & Perrinum Vauterii in Nobilium ordinem aggregat an. 1346. *Probitatis merita, morum decor, fidelitatis sinceritatis, quibus persona vestra laudabiliter decoratur, nobis merito inducunt affectum, ut vos quos dignos dignoscimus ab experto, favore specialis gratiæ prosequamur & honoribus congruis attollamus; potissime contemplatione dilecti & fidelis nostri Capellani Fratris Humberti de Salotis Cartusiensis Ordinis, germani vestri, qui se ... nostris gratum reddidit obsequiis ... ut igitur affectum nostrum evidenter agnoscatis ... ne fides vestra & memoria Fratris Humberti vestri aperta servitiis & obsequiis comprobata, de bono semper in melius augeatur, & vos & quemlibet vestrum, ac etiam omnes & singulos liberos vestros, præsentes & futuros ex nunc in antea Nobilitamus, & Nobilium consortio aggregamus; volentes ac etiam de gratia speciali concedentes, quod & vos & quilibet vestrum, nec non liberi vestri omnes & singuli, præsentes & futuri, uti, frui & gaudere possint & debeant omnibus franchesiis & libertatibus, immunitatibus, privilegiis, gratiis & honoribus, quibus alteri Nobiles nostri Dalphinatus soliti sunt gaudere, absolventes & liberantes vos & quemlibet vestrum, ac etiam liberos vestros omnes & singulos, & præsentes & futuros, ex nunc in posterum ab omni tallia, complainta, corvata, gayta,* ex-

exchal-gayta, focagio, cornagio, rentagio, & alio quovis usagio, ac etiam ab omnibus sordidis muneribus & extraordinariis, a quibus omnibus volumus vos & quemlibet vestrum, & liberos vestros omnes & singulos, præsentes & futuros, penitus excusandos ... potissime à tallia quatuor solidor. Viennensium, quam vestri predecessores & vos, nobis & nostris hactenus inferre estis consueti, quam vobis remittimus pleno jure, ac etiam quittamus & donamus. Hanc *nobilitationis* formulam fere descripsimus integram, tum ut hinc innotescat, quæ fuerint Nobilium prærogativæ, tum quia singularis visa est, ex eo maxime quod viris non militibus honores deferantur, qui iis temporibus solius bellicæ virtutis merces esse consueverant. Vide *Miles literatus*.

NOBILITAS, Titulus honorarius, quo Bovo Sithiensis Abbas Widonem Archiepiscopum Remensem compellat, in Epistula præfixa Relationi de Inventione & elevatione S. Bertini. Eodem etiam *Nobilitatis* titulo compellantur Reges Fr. in Epist. 34. & 52. ex iis quæ habentur tom. 4. Hist. Franc. Adde Joannem VIII. PP. Epist. 1. 73. Gregor. VII. lib. 1, Epist 18. 19. 38. 45. & alibi passim. [Declaratio Barrali domini Baucienfis facta Carolo I. Comit. Provinciæ an. 1251. ex Schedis Præsidis *de Mazangues: Promittimus ... quod ... de dicta terra & castro de Bancio cavalcatam faciemus vobis & heredibus vestris secundum quod Nobilitas nostra, & possibilitas terræ & Constitutiones Provinciæ requirunt.*]

¶ NOBILITATES, Dona, munera, largitiones. Le Roman *de Vacce* ms.

Des Noblesces qu'l fist, si comme nous lison,
Et du contenement qui i ert en sa meson,
Dechandelle & de vin & d'autre livroison,
Porroit un sage clerc fere une grande lechon.

¶ NOBILITATIO, In nobilium ordinem cooptatio, Gall. *Annoblissement*, in Literis an. 1361. apud Rymerum tom. 6. p. 342 Vide *Nobilitare*.

¶ NOBILITIÆ, ut *Nobilitates*, Prærogativæ, &c. Marten. tom. 5. Amplis. Collect. col. 1151. in Fragmentis Chronicorum Principum Pictav. & Aquitan. *Helvisa primogenitus Hugo, Rainaldi primi viri sui filius, castrū de Podio-fagi tenuit à Roberto de Mauritania consobrino, terramque totam de Podio-fagi ... mero & mixto imperio, cum Nobilitiis, hostagitiis, hominibus, censibus, &c.*

NOBISCUM, Clamor militaris, à Christianis in prœliis inclamari solitus, apud Vegetium lib. 3. c. 5. & alios à nobis laudatos in Dissert. 11. ad Joinvillam pag. 206. id est, *Deus nobiscum*, Θεὸς μεθ' ἡμῶν, apud Annam in Alexiade. Χριστὸς μεθ' ἡμῶν, apud Theophanem an. 2. Justiniani.

¶ NOBLUS, NOBULUS. Vide in *Nobile*.

¶ NOBUS, pro *Novus*, tom. 4. Annal. Benedict. pag. 263. ex Charta anni circiter 1018.

NOCA, Modus agri. Monasticum Anglic. tom. 2. pag. 331. *Unam virgatam terræ quam tenuit ... & tres Nocas terræ quas tenuit Wilhelmus Gloyn, &c.*

NOCATA TERRÆ, Agri modus, in veteri Inquesta apud W. Dugdalum in Antiqu. Warwic. pag. 665. *Illi qui tenuerunt dimidiam virgatam terræ, vel Nocatam terræ, vel cotagium de bondagii tenura, &c.* [Vide *Nocha terræ.*]

¶ NOCENTIA, Iniquitas, qua qui sons est, nocens. Tertul. Apolog. c. 40. *Nocentiæ judex & exactor.* Idem adv. Marc. lib. 2. c. 13. *Quomodo innocentiæ mercedem feret, si non & Nocentiæ spectem.*

¶ NOCHA TERRÆ, apud *Madox* Form. Anglic. p. 424. *Hengeromus de Balltes legavit Christinæ filiæ suæ unam Nocham terræ.* Agellum puto sic dictum ab Anglico *Look*, Angulus. Vide *Noca* & *Loka*.

NOCHERIUS, Nauclerus. Vide *Nauclearius*.

Tom. IV.

¶ NOCHIA, Species monilia seu armillæ, quæ infra dicitur *Nosca* & *Nusca*. Testamentum Ricardi II. Regis Angl. an. 1398. apud Rymer. tom. 8. pag. 76. *Ordinamus quod de omnibus jocalibus nostris residuis, videlicet circulis, Nochiis & aliis jocalibus quibuscumque, perficiatur nova fabrica navis Ecclesiæ S. Petri Westmonasteriensis per nos incepta.*

¶ NOCIBILIS, Nocivus, noxius, Gall. *Nuisible*, in Concilio Tolet. XV. inter Hispanica tom. 2. p. 727. Gloss. Græc. Lat. Βλαβερὸς, *Detrimentabilis, Nocibilis.*

¶ NOCIBILITAS, Noxa. Ordo celebrandi Concilii, tom. 1. Concil. Hispan. p. 229. *Qui tibi tribuit regnum, ipse tuum conservet inlæsum à Nobilitate omnium populorum.* Ex tom. 2. pag. 727. in Concilio Tolet. XV. *Illæsum semen regium à Nocibilitate servabitur.* Adde Regestum Ecclesiæ Andegav. an. 1444. in Vita Matth. Menagii p. 93.

¶ NOCITUS, Cui nocitum est. Vetus Interpres S. Irenæi lib. 5. c. 7. *Ananias & Asarias & Misael missi in caminum ignis septuplum exardentem, neque Nociti sunt aliquid, neque odor ignis inventus est in eis.*

NOCIUM. Monasticum Anglic. to. 2. p. 380. *Et quolibet die unum panem ... dimidiam lagenam cervisiæ, unum Nocium carnis, die carnium, & tria allecia quolibet die piscium.* [Segmen puto sic dictum ab Anglico Nock vel *Notch*, Incisura.]

NOCTANTER, De nocte, Gallis, *Nuitamment. Noctanter furari*, in Fleta lib. 2. c. 72. §. 10. c. 76 §. 8. c. 79. §. 7. [Occurrit apud Rymer. tom 3. p. 672. & apud Marten. tom. 1. Amplis. Collect. col. 958. &c]

¶ NOCTARE. Noctem agere. Supplem. ad Vitam S. Bonifacii tom. 1. Junii p. 476. *Ut in omnibus locis in quibus contigit meridiare sive Noctare, &c.* Aliter Joh. de Janua: *Noctare, nocte vigilare.*

¶ NOCTESCERE, Noctem venire, fieri vel esse. Nicolaus Specialis lib. 2. Rerum Sicul. c. 10. *Cumque Noctesceret in Augustam rem terrestrem movet exercitum, ad quam etiam ab occasu Rogerius navigabat.* Occurrit apud Nonium pro *Cucari*, ut exponit ipse.

NOCTIANUS. Gloss. Gr. Lat. Νυκτοφύλαξ, *Noctianus, nocte custos, vigiles.* [Lege *Vigil*. Supplement. Antiquaris: *Noctianus*, Νυκτοφύλαξ, *Nocticustos.*] Vox *Noctianus* abest in ms. Cod. S. Germani Parisiensis. *Nocticula*, in Glossis antiquis mss. & apud Ugutionem, *Luna* exponitur, ubi legendum forte *Noctiluca*, quod noctu luceat. Ugutio, *Noctilucam* vermem esse ait, sic dictum, *quod noctu luceat.*] Johan. de Janua: *Nocticula, parva nox; item luna. Petite nuit*, in Glossia Lat. Gall. Sangerm.]

¶ NOCTICIA, pro *Notitia*, in Charta an. 692. apud Felibian. Hist. Sandionys. p. 12.

¶ NOCTICULA, *Luna*, apud Papiam ms. Lege *Noctiluca*, & vide *Noctianus*.

¶ NOCTIFICARE, Noctem agere. Chron Veron. ad an. 1333. apud Murator. tom. 8. col. 648. *In episcopali curia duobus diebus requievit ... ipse dominus Carolus in castro Avii Noctificavit.*

NOCTIOSUS, *Qui melius vespere videt.* Papias [Perperam in ms Bituric. *Notiosus*. Et alibi: *Nuscio*, *Noscio, Nosco, Nusciosus, &c.*]

¶ NOCTIPUGA, *Obscœna dicta, quod quasi noctibus pungantur*, Papias. Festus habet: *Nocticulam Lucilius cum dixit, obscœnum significat.* Legendum *Noctipugam*. Calepin. *Noctipuga Lucilius vocavit obscœna, quod noctu pungant atque excitent venerem.* Hinc opinor, mendose Jo. da Janua: *Noctipugnas, Obscœnus, quia quasi noctibus contrapugnatur, vel compugnet.*

¶ NOCTISSIMUS, Qui fit media nocte, si ita legendum; sed lubens emendarem *Novissimus*. Pontificale Pictav. annor. circit. 800. apud Marten. de antiqua Eccl.

Discipl. p. 374. *Providendum est, quatenus mox ut in nocturno officio lampades accensæ fuerint, & Noctissimus clangor signorum vel tabularum fragor personare cœperit, illico antiphona primæ nocturnæ incipiatur à cantore.*

NOCTIVAGI. Charta Communiæ Hamensis: *Habent & potestatem banniendi quoslibet infames, & malefactores, & Noctivagos mali testimonii pro voluntate sua, &c.* Eadem Gall. *Mausaiteur & chians qui vont par Nuit &c.* In Legibus Burgorum Scoticorum c. 118. *Nulli liceat transire de Nocte sine legalibus testibus, nisi sit homo boni testimonii, vel ob istus causas, pro Sacerdote ad infirmum, pro blado ad molendinum portando, &c.* Ita νυκτοβάτα, noctuam appellatam scribit Hesychius, in v. γλαύξ. Glossæ Græc. Lat. νυκτίδρομος, Noctuago; forte Noctivagus. Νυκτιπλάνης, apud Occitan. lib. 3. Cyneget.

¶ NOCTIVALIA, Tinnitus & vociferationes, quibus sponsis ad secundas nuptias convolantibus illuditur, præsertim in Galliis. Statuta Eccl. Meldens. an. 1365. apud Marten. tom 4. Anecd. col. 923. *Nonnulli cupiditatis & gulositatis filii, dum vir aut mulier ad secunda sponsalia vel nuptias transeunt, injurias, carmina, libellos diffamatorios contra eosdem sponsos, & de eisdem seu altero eorum dicunt, faciunt & palam vociferantur, & lingua materna promulgant* Noctivalia, *Gallice* Charivaria, *durantibus dictis sponsalibus, & alias insolentias & nefanda quamplura committunt, &c.* Hujusmodi ineptiæ Noctivalia dictæ, quod potissimum noctu peragerentur. Vide *Chalvaricum*.

¶ NOCTIVIDUS, Noctu videns. *Noctivida ales*, Noctua, quæ noctu videt, Martiano Capellæ lib. 6.

¶ NOCTUAGO. Vide supra in *Noctivagi*.

1. NOCTURNA, Jus piscandi per unam noctem in molendinis. Charta Alelmi de Ambianis in Chartul. Eccl. Ambian. *Pro banno vini, & Nocturna anguillarum reddidit 15. sol. & 15. capones.* Alia Theodorici Episc. Amb. an. 1146. in eodem Tabulario Ch. 31. *Alelmus de Ambianis ... Amb. Ecclesiæ annuam piscium capturam, quæ vulgari nomine Nocturna appellatur, perpetuo jure donavit.* Charta alia in Hist. Monasterii S. Nicolai Andegav. *Piscaturam quoque piscium unius Noctis molendinorum de Braum eis donavi.* Tabular. S. Eparchii Inculism. fol. 63. *Dono iterum Deo & S. Eparchio illam levationem anguillarum, quam habebam in anguillariis de Vismaco semel in anno, id est in una Nocte, quæ melior & utilior hominibus meis habebatur, &c.* Tabular. Dalonensis Abbat. *In illa piscatoria, quæ derivatur per fossatum novum de Barbarelle capturam anguillarum unius Noctis per singulos annos.* Tabular. Vindocinense Ch. 104. ubi de juribus Comitis Burchardi: *A Tociaco usque ad Fractam vallem habebat unam Noctem in unoquoque anno ad capiendos pisces.* Occurrit præterea in alia Ludovici Pii Imp. à Mabillonio edita tom 4. SS. Ord. S. Benedicti p. 518. Adde Prob. Hist. Guin. p. 340. Vetus Regestum Cameræ Comput. Paris. signat. M. ubi de Episcopo Ambianensi: *Item à le tens & prinse de le raiz des anguilles par une Nuit telle comme il lui plait, à chascune esclusc de la chite d'Amiens.* Charta Philippi Com. Flandriæ pro portoriis & præstationibus ejusdem urbis Ambian. *Li Vesques & li Cuens cascun dans une Nuit en l'an, quelconque nuit que il vauront, ont le tens & le prise de le caje as anguilles à cascune esclusc de la chité d'Amiene; puis l'escluse Doisel & l'esclusc de Seustrame en aval dusque à l'escluse Destous, & à tous les moulins qui sont dehors la fermeté de la chité, & qui sont entre chez esclusces devant dites, si comme au molin de Camons & au molin de S. Pierre, &c.*

2. NOCTURNA, Nocturni. *Nocturnale officium*, quod noctu peragitur, in Capitularibus Carol. Magn. lib. 1. cap. 80. Messianus in Vita S. Cæsarii Arelatensis: *Omnibus rebus sanctus vir semper modum voluit custodire, præcipue ad Nocturnos vigilantissime observabat ut absque eo quod sibi peculiariter Deo solo teste dicebat, nullus suorum qui secum maneret excitaretur ante horam legitimam.* Infra: *Tunc implevimus Nocturnos.* Belecus cap. 20. & ex eo Durandus lib. 5. Ration. cap. 3. num. 7. *Nota quod Nocturna, næ, ponitur pro Hora: sed Nocturni, nocturnorum pro officio. Vel Nocturna, nocturnæ, est collectio Psalmorum qui dicuntur ante Lectiones in Dominica, vel in profestis diebus. Nocturnæ in plurali, dicuntur tempora in quibus Psalmi cantantur. Nocturni, nocturnorum, dicuntur novem Psalmi, & novem Lectiones cum suis Responsoriis in solemnitatibus.* [Vide *Noctissimus.*] Rupertus lib. 1. de Divin. off. cap. 10. *Vigilias in tribus dispertimur Nocturnis.* In tres autem nocturnos ejusmodi officium distinguitur, quod ter in nocte surgerent prisci Christiani, quo Deo laudes persolverent, ut observat Durandus loco laudato num. 17.

NOCTURNALES, Crepidæ, Gall. *Mules*, *Pantoufles*, quibus de nocte utimur. S. Lanfrancus in Decretis pro Ordine S. Benedicti cap. 12. *Crastina die Nocturnales suos calcient.* Et cap. 23. *Calcietur caligis supradicto panno factis, usque ad genua attingentibus & Nocturnalibus.* Capitulare Aquisgranense an. 817. cap. 20. *Calciamenta diurna paria duo, subtalares per Noctem in æstate duas, in hieme vero soccos, &c.* Subtalares diurni & Nocturnales, vel *Nocturni*, apud Guigonem II. in Statutis Cartusiensibus cap. 57. & alibi, in Regula Ordinis *de Sempringham* pag. 718 720. *Nocturnalibus calcinri*, pag. 769. *Nocturnales calces*, in Chronico Trudon. lib. 13. pag. 510. & apud Bernardum in Consuetud. Clun. MSS. cap. 5. & Udalricum lib. 2. cap. 24. Adde lib. 1 cap. 40. lib. 2. cap. 51. [Guidonem in Disciplina Farfensi cap. 2.] & Usus antiquos Ordin. Cisterciens. cap. 71. *Besa* videntur appellari in Tabulario S. Martini de Campis: *Ego Theobaldus Prior S. Martini de Campis & omnes seniores nostri concedimus et singulis annis in festivitate S. Remigii ... & in festivitate hiemali S. Martini agnina pellicia, & Nocturnales, qui vulgo Besæ dicuntur.* Vide *Subtalares*.

Nocturnalia, Alia, sed incerta mihi notione Tabularium Bellilocense num. 110. *Et omni anno unum Nocturnalem ad Missam S. Petri ad Vincula per consensum donamus ... Facta regnante Roberto Rege.* Testamentum S. Fulcranni Episcopi Lodovensis: *Et det in Ascensu Domini Nocturnalem de candela S. Genesio.* [Fortasse sic à Nocturnis Horis dictus certus cereorum numerus.]

Nocturnales Libri, in quibus Nocturni matutini continentur. Acta Mureensis Monasterii pag. 32. *Sunt & hic quinque Nocturnales libri, quorum primus tantum habet Lectiones ab Adventu Domini usque ad Pascha; secundus autem à Pascha usque ad Adventum Domini; tertius vero habet tantum Lectiones de Sanctis per circuitum anni: alii duo pleniter scripti sunt.*

¶ NOCTURNARE, Noctem ducere, peragere. Statuta Collegii Dainvillensis an. 1380. apud Lobinell. tom 3. Hist. Paris. pag. 511. col. 1. *Si propria stultitia vel per alium inductus Nocturnet extra eandem domum absque licentia ... expellatur.* In Actis MSS. S. Winwaloei. fol. 95. idem est quod Nocturnas horas officii divini peragere: *Dum vero hæc ita agebantur ... in Basilica cum suis Nocturnabat Gwinguëloeus. Cumque Nocturnas debite percelebrassent vigilias, &c.*

NOCTURNUM, Magica Gentilium illusio, quæ noctu fiebat. S. Augustinus Serm. de Tempore barbarico, cap. 4. *An non sacrificarunt, qui imagines idolorum*

per

per noctem ludentes, quod Nocturnum vocant, libentissime spectavit?

¶ 1. NOCUMENTUM, damnum, detrimentum, Practicis *Nuisance*; *Nusance* Thomæ *Blount*: quem consule in hac voce; *Noisement*, in Gloss. Lat. Gal. Sangerm. Bulla Alexandri III. PP. ann. 1172. è Tabulario S. Nicasii Rem. *Altare de curte monasterioli cum decima & Nocumento.* An mulcta propter *damnum* irrogata? Vide *Damnum* 2.

¶ IN NOCUMENTUM ESSE ALICUI, Ei resistere, vel in eum animadvertere. Litteræ Willelmi Rotomag. Archiep. & Suffraganeorum ad Philippum Franc. Regem circa an. 1296. *Et si aliquis clericus contra hujus institutionem venire præsumeret, nos essemus in Nocumentum eidem clerico de querela ista.*

¶ 2. NOCUMENTUM, Excusatio, ratio vel causa. Statuta Ordinis Artigiæ apud Stephanotium tom. 1. Fragm. MSS. *Inhibemus ne præceptores jaceant in cameris sic à dormitorio separatis, quod ingressus ad eas potest haberi per aliud ostium, quam per ostium dormitorii: quod si fecerint, & justum Nocumentum super hoc non habuerint, excommunicationis sententiam ipso facto incurrere volumus.* Mendosa vox, si recte puto. An legi posset *Documentum* hac notione? Vide *Documenta*.

¶ NODA, NODULA, Idem quod *Noa* 1. Locus pascuus & aquis irriguus. Vetus Charta apud Lobinell. to. 2. Hist. Britan. col. 250. *Et in capite marcasia levat fossa per montem Huelgoret, quæ recte vadit quasi ad Orientem. Tunc relinquens Nodam, quæ vadit ad puteum, tenens Nodam unam cum fossa contra horam tertiam ... & tunc vadit fossa S. Catuodi quasi ad horam nonam per abrupta loca usque dum pervenit ad unam Nodulam; tunc namque fallit fossa & accipitur Nodula per ipsam petram, quæ est in ipsa Nodula in directo transversa, & postea recte vadit per marcasium usque ad mare. Ibi sunt mirandæque, videlicet tria marcasia miro modo ebullientia, &c.* Alias *Noda* & *Nava*, si credimus Valesio in Notitia Gall. pag. 413. Nucetum significat; unde *Centinodium* apud Sugerium de Administratione sua, Vicus non procul à Sequana & Argentolio, qui *Centumnuces* dicitur in vett. instrumentis. Quod autem ibi addit idem Valesius, Gallicum *Nove* aut *Noue* Nucetum esse, nullo, quod sciam, nititur fundamento, neque hinc dicta esse credo varia Galliarum loca in *Noue* desinentia, sed à *Noa*, eo quo supra exponitur, significatu. Valesii sententiæ adversatur ipse Centum-nucum vicus, qui non *Centnoue* nostris, sed alias *Centnois*, deinde *Cennois*, ac tandem corrupta voce, *Sanois* appellatur.

¶ NODATOR, Qui pro rei firmitate *Nodum* faciebat in corrigio ex Charta pendente: cujus moris, in Vasconia præsertim vigentis, exempla refert Mabillonius Diplom. pag. 632. ducta ex Chartis Monasterii S. Severi. Sic Petrus de Olbjio *dedit unam culturam*, postea vero Vicecomitissa & Uloaldus filius *affirmarunt factis in corrigio Nodis*. Similiter in Charta donationis factæ per quemdam Fort-Anerium Vicecom. de Saltu, circa an. 1130. hæc leguntur: *Horum necnon signo donorum ipse Forto-Anerius Nodum in hoc corrigio primus fecit, & alium Nodum Bruno de Saltu frater ejus: alios deinceps Nodos idonei Barones. Hujus rei testes fuerunt Bonus-homo Adurensis Episcopus.* Ex qua Charta patet *Nodatores* esse à testibus distinguendos. Conventus Aquitaniæ Procerum Burdigalæ habitus an. 1079. apud eumdem Mabill. ibid. p. 587. *Isti sunt Nodatores ac præfatæ donationis firmatores, &c.*

¶ NODATUS, Nodus calceamentis ad ornatum annexus. Synodus apud Montempessulanum an. 1214. in Fragmentis Stephanotii MSS tom. 11. pag. 79. *Item non habeant* (Canonici & Monachi) *calceamenta cum*

Nodatis, vel aliter aperta, sed sint clausa & alta calceamenta eorum. Vide mox *Nodellus*.

NODELLUS, Nodulus, species ornamenti virorum, vel feminarum, cujusmodi fuit *Nodus* Militaris, de quo mox, fibulæ. Vetus Charta in Hist. Vergiacensi p. 123. *Insuper dedit eis Domina duos equos, & 4. libras, & 10. solidos, & Nodellum aureum.* [Testamentum Adelaidis an. 978. apud Marten. tom. 1. Anecd. col. 97. *Rogo ut filia mea sit inde Abbatissa*, (S. Salvatoris Narbon.) *& ad ipsam remaneant ipsi Nodelli mei, cum ipsos mancusos & maures.*]

¶ NODFYR, Ignis accensus fricando. Vide *Nedfri*.

¶ NODITAS, Nodatio, nexus. Statuta Guidonis Episc. Helen. an. 1340. tom. 3. Concil. Hispan. p. 599. *Hæc est virga de radice Jesse absque tortuosa Noditate culpæ.* Mallem

¶ NODOSITAS, ut apud S. Augustinum Confess. lib. 2. c. 10. *Tortuosissima & implicatissima Nodositas.* Occurrit hæc vox in Concilio Tolet. VIII. inter Hispanica to. 2. p. 541. in Vita S. Swiberti apud Leibnitium tom. 2. Scriptor Brunsvic. p. 223.

NODSYR. Indiculus superstitionum & paganiarum, in Concil. Liptin. an. 743. apud Labbeum: *De igne fricato de ligno, id est, Nodsyr.* [Leg. *Nodfyr*.] Vide *Nedfri*.

NODULA, vel NODWA, vox Cambrica, Asylum, protectio, refugium, Boxhornio *Nodded*. Occurrit in Legibus Hoeli Boni Regis Valliæ c. 10.

¶ NODULA, Parva *Noda*. Vide in hac voce.

¶ NODULITAS, Tuber. Processus de B. Petro Luxemburgo, tom. 1. Julii p. 598. *Sibi supervenit una Nodulitas ad modum unius avellanæ.*

NODUS, seu *Nodi societas*, Ordo Militaris 300 Militum, institutus a Ludovico Tarentino Rege Siciliæ sub an. 1352. ita dictus quod singuli istius Ordinis Milites *Nodum*, seu *Nodellum* aureum, gemmis interstinctum ad pectus deferrent, in mutuæ amicitiæ symbolum, ut ex Matthæo Villanæo lib. 3. c. 79. & ex tractatu MS. de Institutione ejusdem Ordinis, docuimus in Historia nostra Byzantina lib. 8. num. 13. Habetur apud Carolum de Lelitio Familiis Neapolitanis sequens Epitaphium: *Hic jacet strenuus Miles Colutius Bozzutus, qui fuit de societate Nodi illustris Ludovici Regis Siciliæ, qui Nodum in campali bello victoriose dissolvit, & dictum Nodum relegavit in Hierusalem, qui obiit anno Dom. 1370. &c.*

¶ NODUS, Isidoro lib. 10. Orig. c. 3. *proprie est densa peditum multitudo, sicut turma equitum; Nodus autem dictus pro difficultate, quod vix possit resolvi.*

¶ NODUS *in corrigio Chartarum*. Vide *Nodator*.

NODWERS, seu NOOD-WÆRE, Necessaria defensio, apud Kilianum. Consuetudines Arkensis villæ an. 1231. in Tabul. S. Bertini: *Qui se defenderit in necessitate, quæ vulgo dicitur Nodwers, si à Chora cognitum fuerit, non cadet in emendam.*

¶ NOEGA, Fundus, imum, à Germanico *Neige*: quod idem significat. Adagium acrioribus Alemanniæ & Prussiæ potoribus notum:

Qui bibit ex Noegis de Frischibus, incipit ille;
Cur sic, si quæras? Sic lex Prutenica sanxit.

Hoc est, ut in Bibl. German. exponitur tom. 15. pag. 73. Qui siccat fundum calicis, primus ex eodem calice rursum repleto bibit; sic enim sancit lex Prussiæ: cujus hanc afferunt rationem, quod aliat quidam in exhaustum calicem venenum injecerint, ut ex eo potantes enecarentur. Ita ut caveretur lata lex vino devotis haud ingrata.

¶ NOERETUS, Nux arbor, Gall. *Noyer*. Charta Stephani Comitis 12. sæc. *In eleemosynam delegavit Ecclesiæ, videlicet B. Mariæ de Rupibus duos sextarios*

nucinm de Noereto, Gall. *Noix de noyer*, ad discrimen nucularum seu avellanarum.

¶ NOERIUS, Idem quod *Noeretus*. Charta venditionis an. 1276. è Chartular. minori S. Benigni Divion. *Super le paleton situm super lo Noyer & super dictum Noerium ... & super unum Noerium situm ... in campo ... qui fuit patri Johannis Omairot usque ad* Noerios *Constantii*.

¶ NOERUS, Νοερὸς, Intellectualis. Tertull. adv. Valentin. cap. 20. *Caelos Noeros deputant, eosque Angelos faciunt*.

NOFFUS, NAUFUS. Gloss. Pithœi. *Nauso, sarcofaga lignea*, quibusdam, quod *navis* formam referat, quæ Francis nostris olim *Nau* dicta. Lex Salica tit. 17. §. 1. *Si quis mortuum hominem, aut in* Nosso, *aut in petra, quæ vasa ex usu Sarcophagi dicuntur, super alium miserit*. Edit. Heroldi tit. 17. §. 4. habet *in osso*; t. t. 17 §. 4. *Nause* habetur, ut & apud Gregorium Turon. de Gloria Confess. *Sancta corpora pallis ac* Nausis *exornata*: sic enim vett. Codd. præferre observant viri docti. Legea Henrici I. Regis Angl. c. 83. *Si quis corpus in terra, vel Nosso, vel petra, sub petra, vel pyramide, vel structura qualibet positum ... effodere præsumpserit*.

NOGAREDA, Nucetum, *Nogarede*. Occitanis, *Nochiere* aliis. Charta fundationis Abbatiæ Vabrensis an. 23. Caroli C. apud Catellum in Comitibus Tolosan. p. 69. *Villam cujus vocabulum est Vaber, cum omni integritate & Vadotio, similiter Biarcio, similiter Nogareda, similiter & in Tarusco, in villa quæ dicitur Betianus, vineas nostras quas Lemgarius ibi construxit*. [Hic est loci nomen proprium.]

1. NOGUERIA, Idem quod *Nogareda*. Charta Occitanica an. 1213. in 49. Regesto Philippi Pulcri Tabularii Regii Ch. 91. *Item sex quartonata, & quarta pars quarta partis alterius quartonata terræ obliadis, cum quadam borda, & quadam mota, & Noguerits ibi existentibus*.

☞ Malim *Nogueriis* à *Noguerius*, quæ sit ipsa arbor Nux dicta, quam à *Nogueria*, Nucetum, deducere: quod innuunt voces subsequentes.

¶ NOGARIUS, Nux, Gall. *Noyer*, Provinc. *Nougicire*. Charta an. 6. regnante Radulfo Rege Alamandorum, ex Chartul. Eccl. Aps. fol. 140. *Cedimus ... clausum de vinea superiore cum ipsos Nogarios & ipsas salices*.

¶ NOGERIUS. Eadem notione. Charta an. 1312. ex Archivo S. Victoria Massil. Armar. Din. n. 46. data dicitur *in cimeterio B. M. subtus* Nogerios.

¶ 2. NOGUERIA, Plumbeus canaliculus, Gall. *Noguet*. Processus criminalia MS. Roberti Comitis Atreb. fol. 25. à Bibl. DD. *Chauvelin* Custodis Sigillorum. Reg. *Elle etoit montee en bout en une echelle pour mettre led. coffret en lesd. lettres & mucier jouxte la* Noguierre *ou gouttiere de lad. maison*.

¶ NOHA, NNIA. Vide in *Noa* 1.

¶ NOJERIA, ut *Nogueria*, Nucetum. Charta an. 1022. apud Monest. in Probat. Hist. Lugdun. p. 7. col. 2. *Per vetulas tappas* Nojeriarum, *quæ sunt juxta plantata Burciati, & per* Nojerias *quæ sunt juxta mansionem Gilandi*.

¶ NOIM. Acta S. Turiani tom. 3. Julii p. 617. *Omnes ergo tam laici ephibati, quam clero* Noim *una voce gratulantes, toto ore & corde glorificaverunt Deum*. Lectio mendosa, quæ varie posset emendari. 1. pro *Clero Noim*, restitui posset *Cleronomi*. Vide *Cleronomus*. 2. legi posset *Clerici Noim*, posito vocem hanc *Noim* esse pro *Noel*, Acclamatio lætantium, de qua in *Natale* 3. Denique pro *Clero Noim*, corrigi posset *Clerici Nautæ*, hancque lectionem hinc reor esse probabiliorem, ut quemadmodum laici *ephibati* vel potius *epibati*, ita clerici *nautæ* vocabantur, ut supra dictum in *Epibati*.

¶ NOKA, Idem quod *Noca*, Modus agri seu agellus ab Anglico Nook. Angulus. Charta an. 5. Edwardi III. Regis Angl. apud *Blount* in Nomolexico v. Noke *Ego Johanna quæ fui uxor Walteri le Blount ... tradidi ... Henrico Adams unum mes. & unam* Nokam *terræ cum pertin. in villa de Momele*.

NOLA. Ugutio & Joan. de Janua: *Nola civitas Campania, & hinc Nola, illud tintinnabulum quod appenditur collis canum, vel pedibus avium, vel aliud, quod appenditur frænis & pectoribus equorum ... & dicitur a Nola civitate, quia ibi primum inventum & factum fuit tale instrumentum; & ampliato nomine invenitur Nola pro qualibet parva campana, vel pro campanella refectorii*. Anselmus Episc. Havelbergensis lib. 3. Dialog. c. 16. *Signa Ecclesiæ, quæ in Campania apud Nolam civitatem primo inventa sunt, unde & Nola Campana vocantur*. Vox non omnino nupera. Avienus de cane:

Hunc dominus, ne quem probitas simulata lateret,
Jusserat in rabido gutture ferre Nolam.

Ita porro campanulas, seu minores campanas vocant. Walafridus Strabo libro de reb. Eccles. c. 5. *Minora vero (vasa) quæ à sono Tintinnabula vocantur*, Nolas *appellant, à Nola civitate Campaniæ, ubi eadem vasa primo sunt commentata*. Chronicon Montis Sereni an. 1128. Nolam *cujus signo homines soleat eleemosynam petere*. Fridericus II. Imp. l. 2. de Arte venandi c. 51. de campanula quæ falconum pedibus alligari solet: *Sequitur de campanella, quæ etiam Nola dicitur, &c.* [Vita S. Hiltrudis Virg. sæc. 3. Bened. part. 2. p. 428. Nolarum *audita crepitu sonus, quæ feretro S. Virginis antesferebantur*.]

Ita pariter appellant Scriptores campanulam quæ in refectorio ad mensam Abbatis appenditur, qua is, vel lectionis, vel convivii finem significat. Unde Nola *refectoris*, dicitur in Statutis Ordinis *de Sempringham* pag. 770. & *sedere ad Nolam* in refectorio, est Abbatis ibidem munus exercere in libro Ordinis S. Victoris Paris. MS. c. 17. Constitut. Ord. Prædic. Dist. 1. c. 5. & 1. in Usibus antiq. Ord. Cisterc. c. 80. 111. 112. & in Institutionibus Capitul. gener. ejusd. Ordin. c. 60. Vide eosd. Usus c. 77. 79. 106. [Statuta ejusd. Ordin. an. 1134. apud Marten. to. 4. Anecd. col. 1243. Alia an. 1195. ibid. col. 1283. Capitulum generale Ordinis Prædic. an. 1257. ibidem col. 1717.] Vita S. Willelmi Abbatis Roshildeosian. 20. *Willelmus animatus zelo Ordinis, & amore justitiæ, post ingressum refectorii, præsumptorem illum* (Priorem) *a Nola submovit, & Subpriorem adhibuit*. Exstant apud Canisium hi versus antiqui in Nolam Capituli:

Præceptor fratres hoc signo convocat omnes,
Exemplo Domini cum lavit unda pedes.
Necnon consilium constat si forte gerendum,
Hoc moniti signo convenimus subito.
Laudibus & noctis interdum rite peractis,
Captamus somnum, si dederis sonitum.
Cœperit & radiis Phœbus conspergere lucem,
Hoc resonante sopor ocius omnis abit.

Eadem, de qua Cæsarius lib. 7. cap. 19. *Nocte quadam putans in oratorio Nolam ad matutinas esse pulsatam*. Libro 9. cap. 51. *Wido Cardinalis aliquando Abbas Cisterciensis cum missus fuisset Coloniam ad confirmandum electionem Ottonis, bonam illic consuetudinem instituit: præcepit enim ut ad elevationem hostiæ, omnis populus in Ecclesia ad sonitum Nolæ veniam peteret, sicque ut ad calicis benedictionem prostratus jaceret*. [Ermenricus Augiensis apud Mabillon. tom. 4. Analect. pag. 336. *Ita ut noctu ante tinnitum Nolæ hunc versum cantaret ante me*:

O alumne tuas comprime luctas.]

Nolam etiam cum majori campana confundit Flodoardus lib. 2. Histor. Remen. cap. 12. [Giraudus in Vita S. Johannis Valentin. Episc. apud Marten. to. 3. Anecd. col. 1699.

1699. *Nolis sonantibus ad altare Dei Genitricis. Te Deum laudamus clara voce canendo pervenit.*] *Nolam* denique in Monasteriis *pulsare* ait Beletus cap. 86. seu ut habet Durandus lib. 1. Rationalis cap. 4. num. 11. in Choro.

Nolula, seu *Dupla*, Campana, quæ in horologio pulsatur, inquit Beletus c. 86. & ex eo Durandus lib. 1. Ration. c. 4. n. 11.

Nolarium, *Campanarium*. Charta an. 894. tom 4. Miscell. Baluzii: *Sequenti vero anno Ludovicus Tullensis Episcopus ad eundem locum, Nolarium ipsius capellæ evertit, campanas cum vestibus sacerdotalibus secum detulit, ipsam capellam anathematizavit, secundum Ecclesiasticam auctoritatem, omnesque qui ad prædictum locum deinceps attenderent, à liminibus Ecclesiæ Cathol. repulit.*

¶ NOLENTIA, ut mox *Noluntas*. Tertul. lib. 1. adver. Marc. c. 15. *Ira, discordia, odium, dedignatio, indignatio, bilis, Nolentia, offensa.*

¶ NOLISATIO, Nolizamentum, Conductio navis, à *naulo* præstando. *Nolizamentum duarum galearum*, in Charta Massil. an. 1343. *Nolisatio*, in alia an. 1317. Vide supra *Naulizare*.

¶ NOLULA, Parva *Nola*. Vide in hac voce.

NOLUNTAS, cui opponitur *voluntas*. Glossæ Arabico-Lat. *Noluntas, ab eo quod nolumus.* [Papias *Noluntas, eo quod nolumus, sicut voluntas, ab eo quod volumus.*] Utitur sanctus Augustinus lib. 14. de Civitate Dei c. 6. [& Auctor. Dialogi inter Cluniacensem & Cisterciensem, apud Marten. tom. 5. Anecd. col. 1618.]

¶ 1. NOLUS, pro *Nola*, Campanula. Buschius de Reform. Monast. apud Leibnitium tom. 2. Scriptor. Brunsvic. pag. 870. *Cœna finita cum omnes à comestione cessassent, Nolam contra me super mensam pendentem ad unum latus parumper tetigi, ut sonum daret.*

2. NOLUS, Qui spernit, nec vult, contemptor. S. Columbanus instruct. 14. *Amator mediocrium, Nolus eorum, animi depressor, &c.*

NOMEN, Nominis Impositio. Lex Ripuar. tit. 36 §. 10. *Si quis puerum in femina interfecerit, seu natum priusquam nomen habeat*, 100 *sol. culp. jud.* Leges Henrici I. Regis Anglor. cap 70. *Si infans occidat, vel occidatur, sive Nomen habeat, sive non habeat plena wera conjectetur.* Romanos maribus nono die à nativitate, feminis octavo nomen imposuisse, auctor est Plutarchus in Problemat. Neque multo aliter Græci, ut ex Aristotele, Aristophane, & Polluce constat. De his Nominalibus, vel τῆς ὀνοματοθεσίας, multa viri docti congessere; atque in his Casaubonus in Notis ad Capitolinum, & ad Persii Sat. 2. Menardus ad librum Sacram. Gregorii Magni p. 98. Goarus ad Euchołog. p. 322. 323. & Meursius 1. part. Exercit. Critic. pag. 182. Vide Leges Presbyterorum Northumbrensium sub ann. 977. cap. 10. & Simocattam lib. 8 c. 13.

Nomina Mutari in Confirmatione possunt, ex Constit. Odonis Episc. Parisiensis c. 4. §. 4. &c.

Summos Pontifices nomina mutare consuevisse notum est, quod Sergium Papam primum fecisse scribunt, quod *Os porci* vocaretur. Vide Michaelem Scotum lib. 4 Mensæ Philosophicæ c. 25. & alios.

Nomen etiam mutabant Monachi: quod in aliquot Ordinibus Ecclesiasticis etiam hodie in usu est. Chronicon Malliacense an. 1080. *Hoc anno perfectus est introitus Monasterii*, (sancti Maxentii) *sicut scribitur in versibus.*

Arca circarum celatus tempus earum,
Anni tunc mille Christi sunt 80.
Istam construxit aulam domino faciente,
Ad Christum precibus ducat Maxentius almus,
Qui prius Adjutor Baptismi lege vocatus,
Post me noscatur, Maxentius ultro vocatur,

Vide Procopium lib. 1. Persic. cap 25.

Nomina personarum interdum mutabantur, cum ea commode efferri non poterant ab ea natione, ad quam vel nuptiarum, vel alterius occasionis gratia secedebant. Liber de fundatione Monasterii Gozecensis an. 1088. *Hoc proprio nomine dicta fuit Hilaria; sed quia lingua Theutonica non facile promit Latina vocabula, nomen mutavit Uda.*

Solenne etiam fuit Græcis Byzantinis, & præsertim ipsis Augustis, cum ex Latinorum gente uxores sibi adsciscerent, earum nomina mutare. Ita Joannis Comneni uxor, Ladislai Hungariæ Regis filia, quam Pyriscam vocant Thwroczius, Bonfinius, Pistorius, & Bertha Conradi Imper. filia, Manueli, Joannis filio, nupta, *Irenes*: & Agnes Ludov. VII. Franciæ Regis filia Alexii Comneni conjux, *Anna* nomine donatæ sunt. Alia ejusce moris exempla subinde suggerimus in Familiis Byzantinis, quæ hic referre non patitur Glossarii institutum. Quod quidem ii non tam ob nominum exoticorum, & quæ ægre efferre vix possent, dissonantiam, factitabant, quam quod in iis Latinæ originis, atque adeo cultus Romani notam omnem abolere studerent: adeo ut priusquam in manus convenirent, iterati baptismi, in quo nomina dari vel mutari consueverant, speciem quodammodo in Latinis uxoribus adumbrarent, quod certe Græcis olim objectum ab Anselmo Episcopo Havelbergensi l. 3. Dialog. cap. 21. *Sicut audio, consuetudo apud vos est, ut si quando Græcus uxorem Latinam ducere voluerit, sicut plerumque fit, & sicut etiam inter personas Augustales sæpe factum esse dignoscitur, quod prius oleo sanctificato in vase aliquo infuso eam perfunditis, & per totum corpus lavatis, & sic demum quasi in ritum & legem vestram transiens matrimonia copulatur: quod quare fiat, si tamen fit, oppido scire vellem; videtur enim quædam forma esse rebaptizandi, &c.* Sed & revera Latinos rebaptisasse objectum Græcis à Leone IX. Papa, ut in edicto Michaelis Cerularii Patriar. Constantinopol. de projecto pittacio, apud Allat. de lib. Eccles. Græcor. p. 167. Ὡς οἱ Ἀρειανοὶ ἀναβαπτίζουσι, τοὺς ἐν ὀνόματι τῆς ἁγίας τριάδος βεβαπτισμένους, καὶ αὐτοὶ ἐκ τῆς Λατίνης.

Propter Nomen Pati, id est, *pro nomine Christi* ita usurpant Tertul. lib. de Resur. carn. & S. Cyprian. Epist. 52. 54. 57.

Nomen Dare dicebantur baptizandi. Epist. 3. Clementis PP. *Accedat autem qui vult ad sacerdotem suum, & ipsi det Nomen suum, ... ut tribus mensibus jam consumptis in die festa possit baptizari.* Historia ejusdem S. Clementis: *Credidit enim Sisinnius cum omni domo sua, & dato Nomine, proximo Paschate futuro baptizatus est.* Siricius PP. in Epist. ad Himerium cap 2. *Quibus solis per annum diebus ad fidem confluentibus generalia baptismatis tradi convenit Sacramenta, his duntaxat electis, qui ante 40. vel eo amplius dies Nomen dederint, &c.* Concilium Carthag. IV. cap. 85. *Baptizandi Nomen suum dent, &c.* Hincmarus Remensis Archiep. in Concilio Suessionensi an. 853. act. 1. *Legum Ecclesiasticarum consuetudo & auctoritas talis est, ut in causis gestorum semper scriptum requirant: adeo ut qui ad sacrum fontem accedit, suum dare Nomen præcipiatur.* Timotheus Patr. Alexandr. in Responsis Canonicis: Ἐὰν γυνὴ κατηχουμένη [illegible], &c. Concilium CP. sub Menna Act. 5. meminit Stephani Diaconi, qui τὰς [illegible] erat. Ordo Romanus: *Ut autem ad Ecclesiam venerint, quarta feria* (quartæ hebdomadæ Quadragesimæ) *hora tertia scribantur Nomina infantum, vel eorum qui ipsos suscepturi sunt, & Diaconus clamet dicens, Cathecumeni procedant; & vocentur infantes ab Acolyto in Ecclesiam per omnia*,

vel ordinem, sicut scripti sunt, &c. Adde lib. 1. Sacram. Eccles Rom. cap. 26. 29. At posterioribus seculis nomina demum imponebantur inter ipsa Baptismi solemnia, ut colligitur ex Theophane p. 341. quod multis docet Menardus ad libr. Sacrament. Gregor. pag. 98. 99. quo referri debent ista ex libro Dodanæ manuali c. 7. *hæc verba ii nec tuo dirrecta lege, intellige, & opere comple, fratremque tuum parvulum, cujus modo inscia sum Nominis, cum baptismatis in Christo (non) acceperit gratiam, fosi-nare, nutrire, amare.* Uni in Editione Mabillonii vox *non* deest, quæ addi debuit. Secus tamen usurpatur a Græcis, ut est in Euchologio pag. 320. Vide *Pagani*.

Nomen Purum. In capitulis Adalhardi Abbatis caput 39. *De puris* Nominibus inscribitur, nullo alio indicio.

Nomina, Commemoratio vivorum & defunctorum in Missa ex diptychis. In Missali Gothico describuntur *collectiones post nomina*. Vide *Diptycha*.

NOMENCLATOR, Nomenculator, cujus officium erat convivas ad convivia vocare. Lexicon Gr. MS. Reg. Cod. 2062. κλήτωρ, ὁ νομενκλάτωρ. Glossæ Gr. Lat. Ὀνομακλήτωρ, *Nomenculator*. Gloss. Lat. MS Regium Cod. 1013. *Nomenculator, nomen est officii per nomen clamaro ad prandium, vel nomen scitatur.* De ejusmodi veterum Nomenclatoribus agunt Casaubonus ad Suetonium, Henricus Valesius ad lib. 14 Ammiani, & alii Criticorum filii.

Nomenclatorem habuere etiam Pontifices Romani, cujus perinde munus erat eos, qui ad mensam Pontificis invitandi erant, vocare. In Processibus Pontificis, post equum ejus equitabat, cum Vicedomino, Vestiario, & Sacellario, ut est in Ordine Romano. Cum Pontifex Missam celebrabat, postquam dixerat *Agnus Dei, &c.* idem Nomenclator, atque una cum eo Sacellarius & Notarius Vicedomini, *ascendebant ad altare ante faciem Pontificis, ut annueret eis scribere nomina eorum qui invitandi erant sive ad mensam Pontificis, per Nomenclatorem, sive ad Vicedomini, per Notarium ipsius quorum nomina ut impleverant, descendebant ad invitandum, & redibant ad sedem.* Is enim invaluerat, qui etiamnum in nostratibus Ecclesiis Cathedralibus perdurat, mos, ut quoties Pontifex aut Episcopus publicam Missam celebraret, Primates ex Clero qui ei inserviebant ad altare, convivio exciperet. Idem Ordo Romanus: *Deinde descendunt Primates Ecclesiæ ad accubitu, invitante Notario Vicedomini, & bibunt ter, de Græco primo, de Pactisi secundo, de Procovia tertio. Postquam biberint omnes Presbyteri & Acolythi per singulos titulos, redeunt ad faciendas vesperas.* Hunc etiam spectabat causarum discussio eorum qui ad ipsius Pontificis justitiam recurrebant. Idem Ordo Romanus: *Si quis autem udire voluerit Pontificem, si equitat, statim ut eum viderit, descendit de equo, & ex latere viæ expectat usque dum ab eo possit audiri, & petita benedictione, discutitur à Nomenclatore vel Sacellario causa ejus, & ipsi indicant Pontifici, & finiunt.* Nomenclatorum Ecclesiæ Romanæ meminit præterea Anastasius in S. Agathone & in Constantino, p. 53. 65. Flodoardus lib. 3. Hist. Rem. c. 21. Leo Ost. l. 1. Chron. Casin. &c.

☞ Qui in Concilium introducebat eos, quos audiri volebant congregati Patres, *Nomenculator* etiam dicitur in Synodo Romana an. 745. *Gregorius Regionarius & Nomenculator dixit: Deneardus religiosus Presbyter, legatus Bonifacii sanctissimi Archiepiscopi provinciæ Germaniæ directus ad vestrum sanctum Apostolatum, præ valo est & petit ingredi; quid præcipitis? Dictum est: Ingrediatur.* Infra: *Gregorius Notarius regionarius & Nomenculator dixit*, fere eadem quæ supra. Sed incertum an ideo *Nomenculator* dictus hic Gregorius, quod

ad Concilium invitaret, quos jubebant Patres accedere. Mabillonius in Onomastico ad calcem partis 2. Actorum SS. Benedict. sæc. 3. *Nomenclatorem* interpretatur *Notarium*, forte quod Gregorius dicatur & *Notarius* & *Nomenclator*. Levis videtur conjectura; unus enim & idem Gregorius duplici munere fungi potuit. Dubitari tamen vix potest, quin *Nomenclator* idem omnino fuerit qui *Notarius*, in Bulla Paschalis I. PP. ann. 817. in Chronico Farfensi apud Murator. tom. 2. part. 2. col. 372 quæ data dicitur *Kal. Februarii per manus Theodori Nomenclatoris sanctæ Sedis apostolicæ;* notum quippe Literas pontificias à *Notariis dari* & subscribi consuevisse, ut dicitur in voce *Notarius*. Alius exstat locus in eodem Chronico Farfensi col 377. ubi *Theophilactus quidam Nomenculator* appellatur, vel *Numenculator*, ut scribitur tom. 2. Annal. Benedict. pag. 736. nullo addito certæ notionis indicio; sed & hic *Notarius* omnino videtur intelligendus; siquidem apud Baronium legimus ad an. 817 n. 25. Literas Paschalis PP. scriptas per manum *Theophylacti Notarii & Scriniarii in mense Decembri Ind. 10.* Qui in Chronico Farfensi *Nomenculator* nude, hic *Notarius & Scriniarius* indigitatur, nihil quippe necesse est, ut eodem tempore duos Theophylactos admittamus. De *Nomenclatoribus* apud Romanos vide Hofmannum, Pitiscum, &c.

NOMERIA. Consuetudines & Jura Monasterii de Regula in Aquitania, apud Labbeum tom. 2. Biblioth. *De Nomeriis & cultris, & fosseriis, ferculis, faleribus, ... quæ venduntur in fore.* Legendum *vomeriis* videtur.

¶ NOMICOLÆ. Vide infra *Noucolæ*.

¶ NOMINA. Synodus Compostellana an. 1565. inter Hispanica tom. 4 p. 105 col. 2. *In chartulis, quas vulgus Nominas vocat, inutilia & vana sæpe reperiuntur.* Synodus Limana an. 1582. ibidem pag. 267. *Item si quæ personæ utantur amuletis, vulgo Nominas, in eis recondendo scripturas verborum vel nominum incognitorum, vel quæ per verba curent infantes à fascinatione, &c.*

NOMINABILIS. Leges Henrici I. Regis Angl. c. 5. *Talis est Nominabilis, ut ait Apostolus, qui confitetur vel ordine judiciario convincitur.*

NOMINALES, dicti quidam Philosophi, qui ut ait Aventinus lib 6 Annal. Bajor. ita appellati, *quod avari rerum, prodigi nominum atque notionum, verborum videntur esse assertores:* seu ut ait Stephanus Episc. Tornac Epist. 97. *verborum venditores*, ut qui juxta Heremannum de Restaurat. S Martini Tornacensis cap. 2. *in voce, non vere more Boetii antiquorumque doctorum, in re,* Philosophiam profitebantur ac docebant, qui inde *Reales dicti.* Ac *Nominalium* quidem dialectica, *ad exercitium disputandi vel eloquentiæ, imo loquacitatis & facundiæ*, potissimum utilis habebatur, ut ait idem Scriptor. Hos porro *Dialecticæ hæreticos* appellat Anselmus Cantuariensis lib. de Verbi Incarn. *tam nonnisi flatum*, inquit, *universales putant esse substantias.* Joan. Sarisberiensis Epist. 226. *Nosti pridie Nominalium tuorum eo mihi minus placere sententiam, quod in sermonibus tota consistens, utilitatem rerum non assumpserit, cum rectum sapientibus indubium sit, quod res quærit Philosophia, non verba. Ut ergo compendiosius agam tecum utcorum more Realium, &c.* Idem in Metalogico l. 2. c. 10. *Adhæsi Magistro Alberico, qui inter cæteros opinatissimus Dialecticus eminebat, & erat revera Nominalis sectæ acerrimus impugnator.* Adde c. 17. *Vocalium* præterea meminit Fragmentum Histor. Francorum sub Roberto Rege: *In dialectica quoque hi potentes extiterunt sophistæ, Joannes, qui eandem artem sophisticam Vocalem esse disseruit, Robertus Parisiacensis, &c.* Ebrardus Bethun. lib. contra Vald. c. 1. *Ne simus Nominales in hoc, sed potius Porretani.* De utraque secta copiose egit Cæsar Egassius

Bul-

Bulæus tom 1.de Universitate Parisiensi an.1067. Vide præterea tom.4. Miscellan. Baluzii p.381.

¶ NOMINALIA, Dies solemnis quo puero nomen imponebatur, ὀνομαστήρια, in Glossis Lat.Græc. ὀνομαστήρια, Gregorio Nazian. Tertul.de Idololatria c.16. *Circa officia vero privatarum & communium solemnitatum, ut togæ puræ, ut sponsalium, ut nuptialium, ut Nominalium, &c.* Vide *Nominis impositio* in Nomen.

NOMINARIUS, Puer qui cognitis literis & syllabis simul connexis nomina legit integra. Vide *Abecedarius*.

¶ NOMINATI, Viri probi in litigiis ad jurandum electi, de quibus supra in *Juramentum*.

¶ NOMINATIO, onde, Jus aliquem designandi ac nominandi ad beneficium ecclesiasticum, in Charta an. 33. Henrici VIII. Regis Angliæ, apud *Madox* Formul. Angl. p.71.

NOMINATIVE, Nominatim, in Capitul. ad Legem Bajwar. tit 1.cap.8. in Legibus Longobard.lib.1.tit. 21.§.21. in Capitulari 2.an.806. sub finem, & in aliquot Chartis apud Ughellum, tom. 4. pag. 1073. 1449. 1455.

NOMINATIVUS, Celebris, famosus, *Renommé*, *Locus Nominativus*, in Vita B. Idæ Comitissæ Bononiensis num. 9. Cosmas Pragensis in Chron. Bohem. *Si forte contigerit me mori in prælio, sepelito me in hoc colliculo, &c. Construito mausoleum mihi in sæcula Nominativum & memoriale*. In Gloss. Isidori: *Nominosus, famosus, celeber*.

NOMINATORES AD PENNAM, dicti in Academia Parisiensi Philosophiæ Professores, qui scripta sua discipulis dictabant, in Histor. Acad. Paris. tom. 4. pag. 948.

¶ NOMINOSUS. Famosus. Vide *Nominativus*.

NOMISMA, Demostheni, cæterisque Scriptoribus Græcis sumitur pro consuetudine, more & lege non scripta: inde nomen hoc hæsit nummo, quia ex privatorum more & consensu institutus sit. Sed vox

NOMISMA, maxime usurpata pro nummi figura ac imagine. Isonis Magistri Glossæ: *Nomisma, imaginem*. Glossæ antiquæ MSS. *Nomisma, moneta, nummorum percussio, forma ad nummos, solidus vel pecunia*. Gloss. Lat. MS. Regium: *Numisma, figura quæ in nummo fit, vel nummi percussura, id est denarius*. Ita pro monogrammate quod in monetis describitur, usurpat Concilium Francoford. ann 794.c.5.al.3.de denariis: *Si autem nominis nostri Nomisma habent, & mero sunt argento, &c.* Chronicon Colmariense 1. part. an. 1274. *Rex Radolphus fecit novam monetam, imprimens Numisma Regis coronati*. Sed

NOMISMA sæpius pro ipso nummo usurpant Scriptores. Gloss. Ælfrici: *Numisma*, scyllingi, dragma. Aimoinus lib.4. de Miraculis S. Benedicti cap.26. *Quatenus injuncto sibi operi aliquid subsidii impenderide, vel pauca largirentur Nomismata*. Idem in Vita S. Abbonis cap.6. *Aureus calix, & numerosum argenti Nomisma*. Idem in Sermone de S. Benedicto: *Æther plus Nomismata*. Vide à nobis notata in Dissertatione de Nummis Byzantinis, & Paschasium Radbertum in Epitaphio Walæ Abbat. Corbeiensis p.513. edit. Mabillonii.

¶ NOMUS, Territorium, Lusitanis *Comarca*, Districtus minor diœcesi, quæ in plures *comarcas* dividitur, à Gr. νομὸς, Præfectura, vel locus pascuus; unde Ægyptus pascuis abundans in *Nomos* antiquitus divisa, sive in *Præfecturas oppidorum, quas* Nomos *vocant*, ut habet Plinius lib.5.cap.4. Resendius in Vita S. Ægidii Ordin. Prædicat. tom. 3. Maii pag.417. *Turribus novis agebat Pelagius quidam Martinus, qui exactoribus vectigalium Regiæ in eodem* Nomo *præpositus erat; nam per* Nomos *districtus præpositos hos, qui vectigalia, vel ab exactoribus jam collecta, vel à redemptoribus adhuc debita cogunt, si vos nescitis, &c.*

1. NONA, Officium Ecclesiasticum diurnum, quod hora diei nona peragitur & decantantur. Durandus lib. 5.c.8. Vide *Hora*.

2. NONA, Pars fructuum nona. Charta Philippi II. Imper. an. 1199. in Metropoli Salisburgensi tom. 1. pag. 77. *Nonam quoque de omnibus curtibus Regalibus ineis cum theloneo in civitate & piscina ad Salabingam curtem, &c.*

Nonam ex agrorum cultu persolutam, docemur ex Capitulis Caroli M. lib.5.c.147. *De his qui agros dominicatos propterea neglexerunt excolere, ut Nonas exinde non persolvant, & alienas terras ad excolendum propter hoc accipiunt, volumus, ut de tribus annis ipsam nonam cum sua lege persolvant*. Ubi *Nona*, est *nona*, ut loquimur, *gerba*, quæ præstatur ab eo qui agrum dominicatum & in beneficium datum colit; unde fluxit apud nos ejusmodi *gerbarum* præstatio. Ex quibus intelligendus Herigerus in Vita S. Landolini nu. 13. *Delegavit ad ipsam quietis eorum Basilicam Nonam fructuum suorum portionem, quia decimam alterius constaret esse Ecclesiæ*. Decima nempe fructus agri est Ecclesiæ cujus est districtus: *Nona* vero Ecclesiæ alteri delegatur, intuitu pietatis, et si jure precario ejus olim fuisset. [Charta Adalberti I. Toscani Marchionis pro fundatione Monasterii S. Caprasii an. 884. apud Murator. delle Antic. Estensi p. 211. *Decimas & Nonas in ipsa Ecclesia S. Mariæ in ipso castello venient, decimas ab ipso Abbate & monachis, qui in ipsa ecclesia deserviant; Nona vero exinde ad hospitale nostrum illic de ipso castello veniat, pro anima nostra remedio pauperes reficient*.] Acta S. Forannani Abbatis Valciodorensis num. 11. *Et ut hæc constitutio fixa & inconvulsa & immobilis permaneret in sempiternum, de villa scilicet Heidra & ex indominicatis beneficiis Nonam sibi retinuit, &c.* Et num. 15. *Ob protectionem, advocatiam & defensionem prædicta Walciodorensis Abbatiæ, Nonam superius memoratam conditione retinuit supradicta*. Charta an. 871. pro Monasterio S. Medardi Suessionensi, in Historia S. Mariæ Suession. nuper edita à Michaele Germano pag. 432. *Et Hospitalis Nobilium accipiat Nonam ex villis ipsius Abbatiæ secundum antiquam consuetudinem, & habeat Canciacis simul cum lignariis de Pivone: & Hospitalis peregrinorum accipiat decimam, & habeat Hatonis curtem*. Utramque scilicet ex prædiis quæ nonam & decimam præstabant. Frag men. ta Capitular. edita ex MSS. à Beluzio pag. 362. *Nona vero & decima tantum de annona, legumine, vino, fœno, & nutrimine, & omnis generis animalium danda sunt*.

Nona & decima, una simul ex prædiis interdum persolvebantur, Ecclesiis scilicet quorum ea fuerant, quæque ab iis in beneficium vel precariam data fuerant; ac *Nona* quidem jure colonario, *Decima* vero jure Ecclesiastico. Nam cum earum essent prædia, nulli decimæ alteri Ecclesiæ obnoxia erant: si vero alienarentur, *Decimæ* iis reservabantur una cum *Nonis*. Capitularia Caroli M. lib.1.c.163. *Ut qui Ecclesiarum beneficia habent, Nonam & decimam ex eis Ecclesiæ, cujus res sunt, donent: & qui tale beneficium habent unde ad medietatem laborent, de eorum portione proprio Presbytero decimas donent*. Ubi *Nona* & *decima* præstantur à beneficiario; *decima* vero tantum à medietario de sua portione. Quippe ex Lege Longob. lib. 3.tit.3. §.1. Capitul. Caroli M. lib.5.cap 89. *Decimam unusquisque homo dare teneatur*. §. vero 2. ejusdem Legis Longob. præcipitur, *ut quicunque de rebus Ecclesiasticis beneficia habent, pleniter secundum morem regionis Nonas & decimas donent absque ulla diminutione*. Concil. Tullense an. 859. c. 13. *Ut de rebus Deo sacratis saltem Nonæ & decimæ Ecclesiæ*

fiis quibus jure debentur, fideliter ab iis à quibus retinentur, ministrentur. Quia si de proprio, Deo ex voto offeruntur, multo magis divino in Lege præcepto, post redhibitionis oblationem, quinta pars insuper ejus ministris jure offertur. Id etiam præ cæteris firmant Chartæ complures. Charta Caroli Calvi apud Baluzium in Append. ad Capitular. num. 72. *Sed & medietatem decimæ ac Nonæ quæ de rebus ipsius Ecclesiæ ab iis qui iis utuntur, exigi solent.* Charta Rodulfi Regis Franc. an. 933. apud Perardum in Burgundicis: *Si autem hæ res præfatæ de Episcopatu tractæ fuerint, Nonas & decimas, sicut mos Ecclesiarum est, sine alicujus contradictione persolvant.* Charta Gilleberti Comitis Heduensis ex Tabul. Flaviniac. an. 942. *Ergo donamus ei à die præsenti mansum unum & dimidium ea ratione S. Stephano, ... ut Nonas & decimas, sicut statutum, prædicta Ecclesia recipiat.* Ita *Decimas & Nonas* simul ab iis qui res Ecclesiasticas in beneficium tenebant, vel in precariam, præstitas docent Concilium Francoford. an. 794. c. 25. al. 23. Turonense III. c. 46. Suession. II c. 6. Moguntinum an. 813. c. 42. Meldense c. 62. Valentinum III. an. 855. c. 12. Wormatiense c. 53. apud Saponarias c. 13. Capitul. Gregorii IV PP. c. 5. Capitul. an. 779. c. 13. Capitul. 1. an. 809. c. 9 Capitul. 1. Caroli Magni incerti anni c. 56. Capit. 4. an. 819. c. 5. Capitul. an. 823. cap. 1. Liber 1. Capitul. c. 95. lib. 2. c. 21. l. 4. c. 49. lib. 5. c. 92. 127. 145. Addit. 4. cap. 132. Capit. Caroli Calvi tit. 6. c. 63. tit. 32. c. 6. Capit. Compendiense an. 868. c. 6. Præceptum Ludovici Pii de Eusania, & aliud Caroli Calvi de Monte aureo in Spicilegio Acheriano tom. 12. Testamentum Henrici Episcopi Eduensis apud eumdem Acherium, Acta Episcoporum Cenom. p. 245. 263. apud Mabillon tom. 4. Analect. Joannes VIII PP. Epist. 121. Flodoardus lib. 3. Histor. Rem. cap. 3. Hariulfus lib. 3. c. 3. &c. Vide præterea Monasticum Anglic. tom. 2. p. 399. & Seldenum in Hist. Decimar. c. 6. sect. 7. p. 113. Marcam in Hist. Benebarn lib. 1. c. 28. n. 15. 16. & Dominicum lib. de Prærogativa alodiorum cap. 11. num. 10.

3. NONA, Mensuræ agrariæ species. Charta ann. 1321. apud Waddingum in Regesto tom. 3. *Item quædam quantitas terræ vacua, quæ fuit pars unius horti, ... & est in mensura, quartæ duæ, &* Nonæ *tres, & fuit Petri Grandosii, &c.*

¶ 4. NONA, *Aurora, non autem dies,* apud Papiam.

5. NONA, NONALES BIBERES, [Pocula, quæ Monachis post *Nonas* exactas & decantatas propinantur in æstate.] Vide *Biberes*.

NONAGIUM, Pars nona mobilium defuncti, quam ad se spectare contendebant Parochi, sub specie ea disponendi ad pios usus. Exstat Bulla Clementis VI. data Avenione tom. 6. Pontif. qua *mortuarium*, seu tertiam partem bonorum mobilium, quæ & *Tertiagium* dicebatur, ac Episcopis & Clero pensitabatur ex bonis defunctorum parochianorum suorum ad nonam tantum eorumdem mobilium partem reducit, quam *Nonagium* ibidem vocat. Arestum Dominicæ post S. Georgium an. 1315. *Maclovienses diœcesis ex una parte, & Rectores parochialium Ecclesiarum dictæ diœcesis ex alia: super eo quod dicebant populares jam dicti quod cum ipsi essent liberæ personæ, correctores jam dicti* Nonagium, *seu nonam partem bonorum mobilium cujusdam decedentis nitebantur ab eis exigere, &c.* [Tabularium Eccl. Macluv. ann. 1422. *Noveritis quia Robinus Baudri de partibus Normanniæ oriundus, jam per plures annos continue in civitate Maclovienss moram traxit,* Nonagia *uxoris quondam & liberorum suorum persolvit, seque parochianum nostrum confitetur; quocirca dictum Robinum, recepto ab ipso prius fidelitatis juramento, in verum parochianum nostrum & habitatorem civitatis Macloviensis recepimus.*] Vide *Testatio*.

¶ NONCOLÆ, *Tubercula, quæ sub mento capræ sunt*, in Excerptis Pithœanis. *Nonicolæ*, perperam in Glossis Isid. Festus habet: *Noncolæ vocantur papillæ, quæ ex faucibus caprarum dependent. Sub rostro mamillas pensiles* vocat Varro lib. 2. de Re Rust. c. 3. Vide Reinesium Var. Lect. 11. 14.

NON DECEM. Sanctimonialis anonyma in Vita S. Wunebaldi Abb. Heidenhem. cap. 1. *Edisserere volumus qualiter infantialis seu puerilialis transmeatis annorum curriculis, ad adolescentiam Nondecem annorum ætatem status celebs usque pervenit.* Et cap. seq. *Cum illuster ille celeberrimusque Christicola Nondecem annorum ætate jam grandævus, facie decorus, &c.* Eadem Sanctimonialis in Itinerario S. Willibaldi num. 29. hanc vocem aliter, etsi perinde obscure, expressit: *Quia jam illum prius octo annorum spatio, & Nono dimidio, ab eo quod de Roma pergebat, non vidit.* Quæ postrema sic interpretor, ut *ab octo annis, vel octo anni & dimidio eum non viderit.* Id enim videtur significare vox *Nonus dimidius*, ut in voce *Dimidius* docuimus. Nolim porro asserere *nondecem*, hoc loco, pro *novemdecem* usurpari.

NONNA, NONNANES, &c. Vide *Nonnus*.

NONNATUS. Charta Condomensis: *Arnaldus Comes Astariacensis, cognomento Nonnatus, quod ex matris ventre extractus fuerit.*

NONNONES, Matricularii Ecclesiarum, id est, pauperes senes, unde fortassis legendum *Nonnanes*, in Præcepto pro Abbatia S. Germani Autissiod. an. 864. to. 2. Spicilegii Acheriani: *Res quoque quas dedit Herimarus vir nobilis, ad stipendium Matricularorum quos Nonnones vocant, &c.* Vide *Nonnus*.

¶ NONNULA, *Rete ad capiendas aves*. Gloss. Isid.

NONNUS. Papias: *Nonnos vocamus majores ob reverentiam: nam intelligitur paterna reverentia.* Hausit à Regula S. Benedicti cap. 62. *Juniores autem Priores suos Nonnos vocent, quod intelligitur paterna reverentia.* Arnobius Junior in Psalm. 105. *Si ille qui sanctus vocatur & Nonnus sic agit, ego quis, aut quotus sum, ut non agam?* Et in Psal. 140. *Adulantes nobis invicem, ut præsenti positi sanctos vocamus & Nonnos.* Synodus Aquisgr. an. 817. c. 54 & ex ea Additio 1. Ludov. Pii cap. 54. *Ut qui præponuntur, Nonni vocentur.* Hac ratione Cæsarius lib. 1. c. 7. & 27. *Nonni* vocabulum præmittit quandoque Monachorum seniorum appellationibus: *Sicut mihi dicere solitus erat Nonnus Conradus senex Monachus noster.* Alibi: *Hæc mihi dicta sunt à Nonno Frederico Monacho.* Quibus in locis *Nonnus* Monasteriorum Præfectum vel Abbatem haud significat, ut perperam censuit vir doctus, sed *Domnum*. Ita etiam in libro Usuum Cisterciensium c. 98. extremo concipitur formula brevis Monachi defuncti: *1. Aug. obiit in Monasterio N. Nonnus N. de N. Sacerdos & Sacrista ejusdem Monasterii, &c.* Vita Caroli Abbatis Villariensis nu. 13. *Una cum Nonno Waltero, tunc simplici Monacho, postea Abbate Villariensi.* Salomon Episc. ad Dadonem Episc.

Ut ficus Nonnus scripsit feliæque Sacerdos
Hieronymus noster, sanctus, sapiensque magister.

Vetus Charta, seu *Tabula officialis* Casinensis, apud Arnold *Vion.* lib. 2. c. 61 *Vicarius ordo postulat, ut in hac futura ebdomada canat Nonnus Amicus Missam: Epistolam frater Desiderius legat: Evangelium, Responsorium & Versum frater Vincentius canat: Lectionem memoriter frater Thomas legat: Lucernam frater Andreas procuret: Coquinæ servitium Nonnus Remigius cum fratre Macario faciat: Lectionem ad mensam frater Antonius legat: ad collationem vel ad Capitulum frater Maurus legat: ad servitium ecclesiæ Nonnus Jacobus cum fratre Basilio ministerio succedat.* Adde Smaragd. in cap. Regulæ 63 & de Fontanis cap. 10. Sed & apud S. Columbanum Epist.

4 S.

4. S. Petrus *clavicularius*, *& communium omnium* Nonnus dicitur. Vocem Ægyptiacam quidam putant, alii ex *Domnus* effictam, Salmasius parum consulte ex νόννος, [Fletwoodus in Sylloge vett. Inscriptionum pag. 386. à νέννος, avunculus, νέννα, matertera.] Italis etiamnum, Nonno, avus dicitur, pater patris, vel pater matris [atque etiam pater mariti,] ut aviæ, *la Nonna*.

¶ Nunus, Eadem notione. Vetus inscriptio apud Fletwoodum p. 386. *Donata Nuno suo Terentio cum filia sua in pace*.

Nonnæ, Sanctimoniales, præsertim antiquæ & senes virgines, aut sacræ viduæ: sicut enim Nonnus reverentiam paternam, ita Nonna maternam denotat. Hieronymus Epist. 22. ad Eustochium: *Illæ interim quæ Sacerdotes suo viderint indigere præsidio, eriguntur in superbiam; & quia, maritorum expertæ dominatum, viduitatis præferunt libertatem, Castæ vocantur & Nonnæ & post cœnam dubiam Apostolos somniant*. Adde eumdem in Præfat. ad Vitam S. Hilarionis. Vetus Scheda de Ordinatione Episcoporum edita in Appendice ad Capitularia Regum Franc. *Pro ancilla Dei sacrata, quæ à Francis Nonna dicitur*. Vetus Chronicon Francicum editum à Lambecio: *Anno 3. Ludovici factum est Concilium magnum in Aquisgrani in mense Augusto, & præceptum est ut Monachi omnes cursum S. Benedicti cantarent ordine regulari, & duo Codices scripti sunt, unus de Vita Clericorum, & alter de Vita Nonnarum*. Waldramnus ad Salomonem Episcopum:

Turba Sacerdotum, Monachorum corpus inerme,
Nonna cum viduis, pauper, inopsque phalanx.

Vita S. Prudentii Martyris lib. 4.

Protinus audivit Sanctus, quod Nonna petivit.

Nonnæ velatæ, in Synodo Moguntin. an. 742. sub S. Bonifacio cap. 13. & in Capitul. lib. 5. cap. 2. Visiones Flotildæ: *Audivit quod Nonna fieri deberet*. Utuntur hac voce Capitul. Caroli Calvi tit. 26. cap. 41. &c. Synodus Augustana can. 5. Concil. Rom. an. 743. c. 5. Concil. Liptinense c. 6. Stephanus II. PP. in Respons. c. 7. S. Bernard. Epist. 114. S. Bonifac. Moguntin. Epist. 19. Flodoard. lib. 3. Histor. Rem. cap. 27. Walafridus Strabus de Vita S. Galli c. 16. Paulus Diacon. Neapolit. in Vita S. Mariæ Ægypt. c. 17. Vita S. Gudilæ c. 8. Vita S. Deicoli Abb. n. 38. Baudovinia in Vita S. Radegund. c. 4. &c. Le Roman d'Aubery MS.

Se Nonne n'est, ou rencluse au moustier,

Infra:

Nonne devint, & li siecle laissa.

Nunna, in Legibus Alvredi Regis Westsaxiæ cap. 20. apud Brompton. & Henr. I Regis Angl. cap. 73. & in Gl. Ælfrici, [necnon in Miraculis S. Letardi, tom. 6. Maii pag. 441.] Vide Rosweidum in Onomastico ad Vitas Patrum.

Nonnanes, Nunnones, Monachi & Sanctimoniales. Monachi. Concilium Cloveshomense an. 747. c. 19. *Monachi sive* Nonnanes. *Nunni*, in c. 20. Capitul. Caroli M. lib. 5. c. 78. *Eorum custodiam habeant Canonici, vel Monachi atque Nonnanes, ne detur eis occasio maledicendi*. Tradit. Fuldenses lib. 2. cap. 38. *Totum & ad integrum tradiderunt coram testibus, & Regenburgis ad ipsas reliquias, quas Emhildis Abbatissa donavit, & tradidit illis Nonnanis ad Milizze, quorum nomina subscripta sunt*.

Nonnanes, Monachæ. Capitula ejusdem Caroli M. an. 789. c. 3. *De Monasteriis minutis, ubi Nonnanes sine regula sedent*. Concil. Liptin. c. 6. *Ut Episcopi puellarum Monasteria diligentissime perscrutentur, quomodo primum ipsa Abbatissa sic se contineat, aut caste vivat: deinde seu diligenter discutiantur Nonanes, ne adulterium & fornicationes faciant, & hoc à præpositis Monasteriorum summopere inquiratur*. Eadem habentur in Capitul. S. Bonifacii Mogunt. c. 13. Idem Carolus M. in Capitulare 5. an. 803. c. 2. *Cæteri Clerici & Nonnones disciplinam corporalem & carceris custodiam sustineant*. Charta Aldrici Episcopi Cenoman. in ejus Vita n. 36. *Tertia tribuantur Canonicis & famulis S. matris Ecclesiæ & Nonnanis, quæ in ea quotidie oblationes offerunt*.

¶ Nonales, Eadem notione, ni legendum sit *Moniales*, vel Nonnanes. Testamentum Armandi *d'Alegre* an. 1263. ex Tabulario Casæ-Dei: *Margaritam & Aelis filias meas Nonales & donatas damus de ins Chesas, & ipsam domum pro eis instituo in hæredes, quamlibet earum in mille solidis Podiensibus*.

¶ Nonnaicus, Monachicus. *Puella quædam in habitu Nonnaico*, in Vita S. Liobæ Abb. sæc. 3. Bened. part. 2. pag. 258.

NON PLEVINA, seu *Defalta Non Plevina*: vox Practicorum Anglic. Radulfus *de Hengham* in Magna Summa c. 8. *Et ista defalta vocatur Gallice Nonplevine, & æquipollet naturaliter defalta post defaltam*. Supra: *Caveat sibi reus deficiens quod infra 15. dies terram suam captam in manum domini Regis replegiet: quod si non fecerit ad calumniam petenti proximo die placiti amittet seisinam terræ sicut per defaltam post defaltam*. Infra: *Capio tamen ut sanetur, defalta non plevina per legem deduci non potest*.

NON PUTATIVUM, *Non est dubium*. Gloss. Isid.

NONTENURA, vox Practicorum Anglicorum, cum aliquis negat se *tenere* tenementum de quo est controversia. Radulphus *de Hengham* in Magna Summa c. 4. *Etiam si apparentibus partibus queraletur & respondeatur, sive loquela per Nontenuram, vel per quemcunque liberati locum cavilletur lis illa, &c.*

¶ NOODUBERS. Vox Belgica. Constitut. Furn. ex Archivo Audomar. *Quicquid aliquis se defendente, id est, Noodubers fecerit, nisi cum campulo se defenderit, liber à forisfacto, & insultor pro utroque emendabit*. Germanis *Noth-webr* est necessaria defensio, & inculpatæ tutelæ moderamen.

¶ NOPPA, Villus, Belgice *Noppe*. Buschius lib. 2. de Reform. Monast. c. 11. *Super saccos dormire consueverunt Noppis impositis*. Et infra: *Responderunt, quod sic non possent dormire, quia Noppæ linteaminum laneorum in aures earum intrantes, somnum earum impedirent*.

¶ NORA, Nurus, Gall. *la Bru*, uxor filii, Ital. *Nora*. Testamentum Ermentrudis apud Mabillon. ad calcem Liturg. Gallic. p. 463. *Vinea quam Vincimolus in monte Vulsoricino colit, & puella nomine Sunnechilde, & ancilla nomine Iveria cum filio Leudino, dulcissime Noræ meæ Bertovaræ habere jubeo*.

NORAX. Gloss. Isid. & Papias: *Norax, peccator, criminosus*. Emendat Martinius *Noxax*, ut sit à *noxa*. [Suspicatur Grævius an non scripserit Glossarum pater, *Nonat, pecent*, quod apud Papiam legatur, *Nora, culpa, crimen, peccatum. Noxit, Noxat, nocet*.] Vetus Poeta Gallicus:

Adont que Bucefal li bons destriers Norait.

Id est, Niger.

NORGA, Papiæ, *Sordes naris*. Perperam in Edito, & in quibusdam MSS. *moris*.

¶ NORIGARIUS, Pastor, qui alit oves. Charta an. 1405. ex Archivo S. Victoris Massil. Armar. Din. n. 29. *Quilibet homo possit & valeat banniare & gayare pro banno avere quorumcumque euntium, grossum vel minutum cum Norigariis*. Vide *Norriguerius* & *Noyregarius*.

NORMA, Regula monastica. Charta Chrodegangi Episc. Metensis an. 770. *Turbam Monachorum sub sancta Norma vitam degentes coacervavit*. Helgaudus in Roberto Rege Franc. *Abbates & Monachi sanctæ*

Nor-

Norma non nescii, &c. Tortarius Floriacensis de Translatione S. Mauri Martyris:

O decus Abbatum, lampas clarissima Patrum,
Audio te tantum quantum decet esse Magistrum,
Teque tuosque sacram directa tramite Normam
Observare, prius quam constituit Benedictus.

Carmen de Origine gentis Francorum:

Hic decreta patris Benedicti lege tenenda
Sancit, & antiqua renovat legalia Norma.

Charta Caroli C. tom. 6. Vit. SS. Ord. S. Benedicti p. 251. *Ubi quidem olim Norma monastica floruit.* Charta donationis, seu fundationis Abbatiæ Agaunensis, seu Synodus Agaunensis: *Sanctus Victorius urbis Gratianopolitanæ Episcopus ait, ... Recte mihi videtur, ut secundum plenissimam devotionem domini Regis, & psallendi institutionibus, fiant novem Normæ, id est, Granensis, Isiana, Jurensis, & Meluensis, & cæteræ, ut succedentes sibi in officiis Canonicis, id est, Nocturnis, Matutinis, Prima, Tertia, Sexta, Nona, Vespertina, in hanc die noctuque indesinenter Domino famulentur.* Infra: *Quidquid à Prioribus ordinatum fuerit, juniores sine murmuratione expleant, & per singulas Normas Decani constituantur digni, ut Abbas diviso pondere, de providentia eorum sit securus.* Quo loco *Normæ* dicuntur turmæ Monachicæ ex variis Monasteriis erutæ, quas in recens à se extructum Agaunense Monasterium induxerat Sigismundus, eo numero, ut indeficientes esse hymnodia, eæque in obeundis Ecclesiasticis & Canonicis officiis vicissim sibi succederent. [Vide Vitam S. Pachomii Lat. num. 25.] *Normæ* autem appellantur singulæ istæ novem turmæ, quod singula Monasteria, unde accersitæ erant, suis regerentur *Normis* ac regulis: unde *Regula Tornosensis*, & similes, quod in iis ejusmodi servarentur Monasteriis. Hinc in formulis vett. Lindenbrogianis 21. 22. *Ubi illustris Abbatissa ill. Custrix præesse videtur, una cum Norma plurima ancillarum ibidem consistentium.* [Charta an. 3. Childeberti Franc. Regis apud Mabillon. tom. 1. Annal. Benedict. p. 705. col. 2. *Ad monasterium S. Vincentii & S. Crucis Parisius civitate, ubi S. Germanus in corpore quiescit; ubi Autharius una cum Norma plurima Monachorum præesse videtur, donatum perpetuo volumus.*] Charta Chilperici Regis apud Meurissium in Episcopis Metensibus p. 146. *Ubi venerabilis vir Leutherius Abba una cum Norma plurima Clericorum deservire videntur.* Charta Abbonis fundatoris Monasterii Novaliciensis ex Tabul. Ecclesiæ Gratianopolitanæ fol. 36. *Ego in Dei nomine Abbo cum me dispensatio divina de hac luce migrare præceperit, & debitum naturæ complevero, tunc in sacrosancta Ecclesia in honore beati Petri Apostoli, seu & cæterorum sanctorum Novaliciis Monasterii in valle Segusina, quem ex opere nostro in rem proprietatis nostræ construximus, ubi Norma Monachorum sub religionis ordine spiritale, & Regula sancti Benedicti custodiendus Domino adjuvante conlocavimus, ubi à præsens vir Abbo præesse videtur, &c.* Tabularium Ecclesiæ Viennensis fol. 22. *Sacrosanctæ Dei Ecclesiæ quæ est constructa in honore Domini Salvatoris, & gloriosi Mauricii Martyris sociorumque ejus, ubi Dominus ac venerabilis Barnuinus Archiepiscopus præesse videtur cum Norma Canonicorum suorum, qui competentibus horis in conspectu omnipotentis Dei in eadem Ecclesia officia peragit divina, &c.* In alia fol. 32. *Ubi Canonicorum venerabilis congregatio Deo militare cognoscitur.* Tabular. Celsiniacense: *Celsinianense cœnobium, ubi in Christi nomine Maiolus Abbas præesse videtur, una cum Norma monachorum ibidem Deo agonizantium.* Adde Chartam Theodorici Reg. Franc. apud Mabillon. de Re diplomat. pag. 471. Epistola Monachorum S. Remigii Remensis ad Casinenses: *Sanctis ac Deo dignissimis Fratribus Cassini summæ diuturnitatis Normam rubrica infatigatis humeris clientibus, sanctarum munuscula precum.*

¶ Norma Regularis, Gregorio Magno lib. 7. Epist. 1. Ind. 1. dicitur Sancitum Justiniani Imp. Novellæ 5. c. 2. Novitium *per triennium totum, sive liber sive servus sit,* probari decernebat.

2. NORMA. Glossæ Græco Latinæ: Κανόνες, *Forma Calcis, Norma.*

NORMALES Limites, *Normalis linea*, quæ & *mensuralis, Normaliter, Normatura*, voces Agrimensorum. Est autem *Norma*, hisce locis, linea limitum, quæ ab uno limite ad alium tendit. Vide Aggenum & alios.

¶ NORMATRIX, Abbatissa, à *Norma* 1, Fridegod. in Vita S. Wilfridi sæc. 4. Bened. part. 1. p. 725.

Internamque puer Sancti sudare madentem
Corripuit, Normatrici tulit atque beatæ,
Quam sibi flammineo sociaverat atque verendo
Egregius heros, redimitam castificando.

NORMIS, Εὔρυθμος, in Glossis MSS. & Editis Lat. Græc. Vide *Abnormis.* [Melius in Supplemento Antiquarii: ἄρυθμος, *Concinnus.*]

¶ NORMULA, Piscis portio, vulgo *pitantia.* Walafridus Strabus de morte Wetini Mon. Augiensis, in Actis SS. Benedict. sæc. 4. part. 1. p. 293.

Interea dulcis fertur mihi Normula piscis
Assonis calidi: sequitur vas denique musti.

¶ NORRENSES, *Septentrionales, scilicet Norwegii & Dani*, apud Barthium in Glossario ex Lisiardi Histor. Palæstina. Vide mox *Northus.*

¶ NORRIGUERIUS, ut supra *Norigarius*, Qui nutrit oves. Controversia Domini de Monte-meyano cum incolis ejusdem loci ann. 1497. *Dominus de Monte-meyano dicebat se esse, & prædecessores suos fuisse in possessione pacifica, seu quasi, exigendi singulis annis à Norriguerüs averis minutis dicti castri de Monte-meyano pro singulo grege servitium perpetuum 4. caseorum vocatum las Vendieros pro quatuor diebus Veneris mensis Maii.*

¶ NORRISSA, Species armorum, forte sic dicta quod esset propria *Norrensium* seu populorum Septentrionalium. Videtur fuisse genus lanceæ, cujus ferrum erat solito longius. Le Roman *de Vacce* MS.

En sa compaigne out cens armes
De plusours armes atornez,
Hache, Norroisse sunt mout bele,
Plus de plain piè ou d'alemele.

¶ NORTALBINCI, Normanni, de quibus mox in *Northus*, Fulcuinus de Gestis Abbatum Lobiensium tom. 6. Spicil. Acher. p. 559. *Gens quædam Aquilonaris ... quam plerique Nortalbincos, alii usitatius Normannos vocant.* Haud scio quid sit vocis pars posterior *Albinci*, nisi forte sit pro *Albini* vel *Albani*, Extranei, advenæ, ita ut *Nortalbinci* sint Advenæ ex *Northo* seu Septentrione.

NORTHINTUS, Plaga Septentrionalis, ex Nord, Septentrio, & Inne, cubiculum, cella, caverna, & per translationem, plaga, regio, &c. in Legibus Edw. Regis. Vide *Eastintus.*

NORTHUS, Septentrio, *le Nort.* Dudo libro 1. de Act. Norman. *Zephyro, Northoque nobis contrariis obtritis, &c.* Hinc

Nortmani, pro Gentibus Septentrionalibus. Aimoinus libro de Miracul. S. Germani c. 1. *Gens Danorum, qui vulgo Nortmanni, id est, Septentrionales homines appellantur.* Chronicon à Pipino usque ad Ludovicum VII. *Dani Suevique, quos Theotisci, Norman, i. Aquilonares appellant, &c.* Guillelmus Apuliensis l. 1. de Gest. Normannor.

Hos quando ventus, quem lingua soli genialis
North vocat, advexit Boreas regionis ad oras,
A qua digressi fines petiere Latinos:
Et Man est apud hos, Homo, quod perhibetur apud nos:

Nor-

Normanni dicuntur, id est, homines Boreales.
Chronicon Magdeburgense ms. ex Bibl. S. Germani Paris. an. 952. *Dani siquidem ac Suecones, quos Normannos vocamus, Septentrionale littus, & omnes in eo insulas tenent.* Mox: *Dani & Suecones, cæterique trans Daniam populi ab Historicis Francorum omnes vocantur Nordmanni.* Willelm. Brito lib. 8. Philipp.

Quæ prius antiquum cum Neustria nomen haberet,
Post à Normannis habuit Normannia nomen,
Quo gaudent patrii memores idiomatis esse,
In quo North, Boreas, homo Mann sonat: inde vocatus
Normannus prisca memisat patriaque tribusque.

Hermoldus Nigellus in Poemate de Ludovico Pio:

Nors quoque Francisco dicuntur nomine Manni
Veloces, agiles, armigerique nimis.

Le Roman *de Rou & des Dus de Normandie* ms.

Mans en Engleiz & en Noroiz,
Senefie home en Franchois,
Ajoutez ensemble Nort & Mans,
Ensemble dites donques Normans,
C'est honz de Northen Romanz,
De la vint le nom as Normanz.

Vide Cluverium lib. 3. German. antiq. c. 41. extr.

NORTNUNFT, [vel *Nornunft* & *Nornuft*, ut ex Jure Alem. Prov. c. 250 & 300. & ex Jure Augustano ms. scribit Schilterus in v. *Numeft*, Violentum stuprum.] Locum vide in *Heimsuchung*.

¶ NORUNT FIDELES, vel *Initiati*, Græcis ἴσασιν οἱ μεμυημένοι, οἱ πιστοί, Formula familiaris Patribus, qui de mysteriis, ac præsertim de sacrosancta Eucharistia sermonem habebant, ne horum cognitio ad paganos promanaret. Plurima proferuntur exempla à Casaubono exercit. 16. ad Annal. Baron. n. 43. à Suicero in Thesauro Eccl. v. Μυέω & ab Hofmanno in Lexico vv. *Norunt fideles* & *Quod norunt fideles*: quæ prætermittimus consulto, ne ab aliis dicta repetamus.

¶ NOSALA, Nux, ut conjecto, Ital. *Noce*, *Nosella*. Statuta Montis-regalis pag. 310. *Item pro quolibet rubo tasiæ sol. den. sex; item pro quolibet amandolarum seu Nosalarum denar. sex.* Vide *Novala*.

¶ NOSATA. Tabularium Communis Massil. *Melchior de Grimaldis dominus & patronus cujusdam balguerii intendit venire Massiliam & dictum balguerium desarmare ... aut eum armare, si sibi videatur, pro eundo ad Nosatam ... si armare voluerit piratice more.* Ex quibus posterioribus verbis suspicor *ire ad Nosatam* idem esse quod ad nocendum ire, seu piraticam facere, nisi *Nosata* sit nomen proprium.

¶ NOSCA, Armilla ex imagine sacra dependens. Translatio S. Gorgonii Mart. in Actis SS. Bened. sæc. 4. part. 1. pag. 596. *Munusculum argenteum à capite ipsius* (S. Gorgonii) *furtim abstulerit, quod Nosca vocatur.* Vide *Nusca*.

NOSCENTIA, pro *Notitia*, apud Simmachum lib. 3. Epist. 9. ubi Juretus, *Noscentia*. Fridericus I. in Constit. Sicul. lib. 2. tit. 17. *Cavillationes & captiones antiquas jure Francorum qui Noscentias & momenta temporum, quæ inter Francos litigantes in judiciis hactenus servabantur, nec non quasdam alias subtiles observationes tam in civilibus quam criminalibus causis submovemus.* Forte legendum, *Nascentias*. Vide in hac voce.

NOSCITARE. Notkerus de Notis Musicis: *N. Noscitare, hoc est, Nescitare, notificat.*

¶ NOSIARE, f. vox mendosa, pro *Herciare*, vel *Occare*, seu glebas occa frangere: quod sæpius recensetur inter opera rustica dominis debita. Chartul. SS. Trinit. Cadom. fol. 48. v. *Si domina non possit per se arare waretum suum ad Pascha, homines sui ... ei adjuvent, & tribus vicibus Nosiare in autumpne.*

¶ NOSOCOMIUM, Νοσοκομεῖον, Locus in quo ægrotantes curantur. S. Hieronymus in Epitaphio Fabiolæ seu Epist. ad Oceanum c. 2. *Prima omnium Νοσοκομεῖον instituit, in quo ægrotantes colligeret de plateis, & consumta languoribus atque inedia miserorum membra foveret.* Passim occurrit apud Scriptores Ecclesiasticos.

¶ NOSODOCHIUM, Νοσοδοχεῖον, Idem quod *Nosocomium*, iisdem Scriptoribus Ecclesiasticis.

NOSTRACISMUS. Vide *Metacismus*.

NOSTURMA. Aimoinus l. 4. c. 26. *Collegit electam è Francia bellatoribus Scaram, quam Nosturmam, vel cuneum appellare possumus.* Hunc locum attulit Spelmannus: sed nemo non videt legendum, *quam nos turmam, vel cuneum, &c.*

1. NOTA, *Nota*, Petro Diacono de Notis literar. *dictæ sunt eo quod verba, vel syllabas præfixis characteribus notent, ut ad notitiam legentium revocent: quas qui scribunt, proprie Notarii appellantur.* Notæ igitur sunt *signa* quædam literarum, quibus vox integra intelligitur: unde σημεῖα γραμμάτων dicuntur Dioni libro 55. *Signa verborum*, sancto Hieronymo ad Julianum, & Epist. ad Principiam. Sexta Synodus Act. 12. [illegible]. Qui iis utebantur, σημειογράφοι dicti, Latinis *Notarii*, ut est in Glossis Græc. Lat. Apud Ammianum lib. 18. *Ancilla Notarum perita.* De earum usu, sic Valerius Probus Grammaticus de Notis Romanorum interpretandis: *Apud veteres cum usus Notarum nullus esset, scribendi facultatem, maxime in Senatu, qui aderant, scribendo, ut celeriter comprehenderent, quædam verba atque nomina ex communi consensu primis literis notabant: & singula quid significarent, in promptu erat. Quod in nominibus, prænominibus, Legibus publicis, Pontificumque monumentis, Jurisque civilis libris etiamnunc manet. Ad quas Notas publicas accessit & studiosorum voluntas, ut unusquisque familiares sibi notas pro voluntate signaret.*

A quibus vero primum inventæ sint ejusdem *Notæ*, docet idem Petrus diaconus ex Isidoro lib. 1. Orig. c. 21. *Vulgares Notas Ennius primus mille & centum invenit, ad hunc scilicet usum, ut quicquid pro contentionem præsentium diceretur, Librarii complures scriberent simul adstantes, divisis inter se partibus, quot quisque verba, & quo ordine exciperet. Dehinc Tullius Tyro Ciceronis Libertus Notas præpositionum commentatus est. Post hunc Philargyrus Samius & Aquila Mæcenatis Libertus alias addiderunt. Deinde Lucius Annæus Seneca contractis omnibus, digesto & aucto numero, opus in quinque millia extendit.* Ex quo quidem Diacono emendandus idem Isidorus, in hisce verbis: *Post eum tertius Persannius Philargyrus*; legendum enim *post eum Samius Philargyrus*, quod non advertit Lipsius. Istiusmodi per notarum compendia scribendi rationis passim mentio est apud Scriptores. [Gellius l. 17. c. 9.

Scriptor eris felix, cui littera verbum est,
Quique Notis linguam superet, cursumq; loquentis
Excipiens longas nova per compendia voces.

Martialis lib. 14. Epigrammate 208. de Notario:

Currant verba licet, manus est velocior illis:
Nondum lingua suum, dextra peregit opus.

Prudentius περὶ στεφάνων de passione S. Cassiani:

Præfuerat studiis puerilibus, & grege multo
Septus, magister literarum sederat,
Verba Notis brevibus comprendere cuncta peritus,
Raptimque punctis dicta præpetibus sequi.]

S. Hieronym. Epist. 141. *Mea autem lingua in similitudinem scribæ velocis, quem Notarium possimus intelligere, quodam signorum compendio breviatum Evangelii, strictumque sermonem exaravit in tabulis cordis carnalibus.* S. Augustinus Epist. 258. de quodam Notario: *Erat autem strenuus in Notis, & in scribendo bene laboriosus.*

Idem

Idem lib.2. de Doctr. Christ. c.26. *Ex eo genere sunt etiam Notæ, quas qui didicerunt, proprie jam Notarii appellantur.* Idem in Collat. 2 diei cum Donatist. c.3. *Et cum se Notas ignorare dicerent, petentes, ut prius eis ederentur gesta conscripta, Cognitor jussit, ut quod eorum Notarii exceperant, eis recitaretur.* Collat. in Carthag. 2. c.43. *Notas non novimus, neque ea natura rerum est, atque ipsarum, ut ita dixerim, ut quisquam notas legat alienas. In Codicibus legere non possumus, nisi edita fuerint gesta in paginis, non habeo quod tractem, non habeo quod legam.* Martyrium sancti Genesii Arelat. apud Surium 25. Aug. *Sanctus itaque Genesius in juventutis flore primævo provincialis militiæ tyrocinium suscepit, eam officii partem studio & arte complexus, quæ patronorum verba, vel nova signorum velocitate, vel dextera, sonum vocis æquaret, spiritalem futuræ gloriæ imaginem præfigurans, ut, qui præcepta divina celeritate audiret, ea fidelibus Notis pia mentis exciperet.* Ennodius in Vita sancti Epiphanii Episc. Ticinensis: *Notarum in scribendo compendia, & figuras varias verborum multitudinem comprehendentes brevi assecutus, in Exceptorum numero dedicatus enituit.* Marcus Diaconus Gazensis in Vita S. Porphyrii Episc. Gazensis num.88. ex versione Gentiani Herveti: *Cornelius... sciens Notis scribere, quibus utuntur in Jure,... notabat omnia, quæ dicebantur & opponebantur.* S. Rembertus in Vita S. Anscharii Arch. Brem. cap.15. *Porro.. quam studiosus fuerit, testantur Codices magni apud nos, quos ipse propria manu per Notas conscripsit.* Quæ sic extulit Gualdo Corbeiensis Monachus:

Quam fervens in amore Dei fuit, & studiosus,
Indicio libros, quos ipse Notavit, habemus,
In quibus Omnipotentis laus æterna resultat.

Idem:

Sedis Apostolicæ fecit decreta Notare
Pluribus in foliis.

[Vide Glossarium mediæ Græcit. in Νοτάριος.]

NOTARE, Notis excribere, apud Quintilianum in Præfat. libr. de Institut. Orat. Epitaphium descriptum à Gelenio in Sacrario Coloniensi p. 356. ac nuper repertum, quod videtur à Sidonio Apollinari fuisse compositum, quo lubentius integrum hic subjicimus:

Hoc hoc sepulcrum respice,
Qui Carmen & Musas amas,
Et nostra communi lege
Lacrymando titulo nomina,
Nam nobis pueris simul,
Ars varia, par ætas, erat,
Ego consonanti fistula
Sidonius acris perstrepens,
Hoc Carmen, hæc ara, hic cinis,
Pueri sepulcrum est Xanthiæ,
Qui morte acerba raptus est,
Jam doctus in compendia
Tot literarum & nominum
Notare currenti stylo,
Quod lingua currens diceret.
Jam nemo superaret legens,
Jam voce herili cœperat,
Aurem vocari ad proximam.
Heu morte propera concidit,
Arcana qui solus sui
Scriturus Domini fuit.

Consule, si lubet, descriptione per *Notas*, Hermannum Hugonem de Prima scribendi origine cap. 18. & quæ de ejusmodi Notis observavit Lipsius Centur. 1. ad Belgas Epist. 27. præfixa Notis Tyronis à Grutero editis. [Adde Brencmannum lib.2. Hist. Pandect. c.3.]

2. NOTA, Notæ Musicæ, quæ in Libris Ecclesiasticis, singulis vocum syllabis superaddebantur. Capitulare Aquisgranense an. 879. cap. 70. & Capitulare Caroli Magni lib.1. cap.68. lib.6. c.277. *Psalmos, Notas, cantus, compotum, Grammaticam per singula Monasteria, vel Episcopia discant.* Joan. Sarisberiensis lib.1. Metalogici c.20. *Nec miretur quis tantam vim fuisse in Notulis, cum & musici cantores paucis characteribus multas acutarum & gravium differentias indicent vocum. Et ob hoc quidem characteres illos musicæ Claves dicunt.* Ademarus in Carolo Magno anno 787. *Et omnes Franciæ Cantores didicerunt Notam Romanam, quam nunc vocant Notam Franciscam: excepto quod tremulas, vel vinnulas, sive collibiles, vel secabiles voces in cantu non poterant perfecte exprimere Franci, &c.* Ingulfus p. 886. *Missæ, quæ cum Nota canuntur,* id est, cum modulatione musica, libro notis musicis notato curam proposito. Vitæ Abbatum S. Albani: *Cantator composuit historiam, & ei Notam melicam adaptavit. Missa sine Nota,* ibidem. [*In dicta Capella fiet servitium solemne cum Nota,* in Charta an. 1362. ex Chartophylacii Regii Regesto 92. num 155. Charta an. 1398. tom. 2. Histor. Eccl. Melden. pag. 253. *Cantare solemniter & ad Notam officium divinum singulis diebus Dominicis.* Adde Formulare Anglican. Thomæ *Madox* pag. 339.] Vide Capitul. Caroli Magni lib. 5. cap. 72. & supra, *Cantus Romanus.*

NOTARE, Notas musicas Libris Ecclesiasticis adscribere. Sanctus Anselmus lib. 1. Epist. 21. *Suis vos precibus ad Notandum Antiphonarium adhortare desiderat.* Ademarus in Vita Caroli Magni: *Antiphonarios sancti Gregorii, quos ipse Notaverat nota Romana.* Liber Anniversariorum Basilicæ Vaticanæ fol. 244. *Item unum Breviarium pulcrum Notatum in duobus voluminibus. Item unum Graduale Notatum parvi voluminis.* Acta Murensis Monasterii p. 32. *Est & Evangelicus Liber, & 4 Gradualia: ex his unus Musicus vocatum est, & duo libri cum versibus Offertoriorum; ex his unus musice Notatus est. Et tres Antiphonarii, ex quibus unus musice Notatus est.* Petrus Damian. lib.6. Epist.32. de quodam Monacho: *Erat autem ille frater multis exercitiorum artibus pollens, scribendi videlicet & Notandi, tornandi insuper & fabricandi.* Chronic. Trudonense lib.8. *Raro unquam ipse cessabat, quin semper aut scriberet, aut Notaret.*

¶ NOTATOR, Qui libris Ecclesiasticis notas musicas adscribit. Bernardus Monachus Tractatum de ratione cantandi Graduale incipit his verbis: *Sicut Notatores Antiphonarum præmunivimus, ita & eos, qui Gradualia notaturi sunt, præmunimus.*

NOTA, Cantus, quomodo *Notæ* usurpant è vulgo nostri. Tidericus Langenius in Saxonia:

Restant alaudæ, quæ subsistunt sine fraude,
Perque suas Notas rudes sistunt idiotas.

Jam vero qualis olim fuerit Cantus, quem Gregorianum dicimus, & an notis, quibus vulgo utimur, musicis constiterit, non omnino constat: quanquam id minus vero consentaneum videtur, cum ejusmodi notas multo post adinventas tradant plerique. Incertum etiam, an earum vice aspersa fuerint literis alphabeticis, quæ vocis tono denotarent, Antiphonaria & Gradalia, uti postea factitatum palam est: etsi videatur id diserte indicare Eckehardus Junior de Casibus sancti Galli c.4. ubi de Petro, uno, uti vult, è Cantoribus, quos Roma in Galliam ad Carolum misit Adrianus Pontifex, verba facit: *In ipso quoque* (Antiphonario) *primus ille literas Alphabeti significativas notulis, quibus visum est, ut sursum, aut jusum, aut ante, aut retro, assignari excogitavit: quas postea cuidam amico quærenti Notker Balbulus dilucidavit.* Exstat vero Opusculum istud Notkeri tom. 5. Antiqu. Lect. Canisii, parte 2. pag. 739. cum hocce titulo: *Notker Lantberto fratri salutem. Quid sig-*

singula littera in superscriptione significent cantilena, *prout potui, juxta suam petitionem explanare studui.* Singularum vero literarum in Musica vim ex eodem Notkero, initio literarum Alphabeti hujusce Glossarii adscribendam curavimus. Certe Cantus Gregorianus Notis constitit, quæ Musicæ & cantandi tonos indicarent: has *Romanas* vocabant. Monachus Engolismensis an. 787. *Tribuitque Antiphonarium sancti Gregorii*, *quos ipse notaverat Nota Romana*. Infra: *Omnes Franciæ Cantores didicerunt Notam Romanam, quam nunc vocant Franciscam*.

Hæ porro Notæ singulis syllabis adscriptæ erant. Chronicon Trudonense lib. 8. *Graduale unum... scripsit, illuminavit, musiceque notavit, syllabatim, ut ita dicam, totum usum prius à senioribus secundum eorum antiqua Gradualia discutiens*, Exstat in Biblioth. Monasterii Corbeiens. vetus Graduale hisce notatum characteribus, seu notis. Ejusmodi etiam descripsit Menardus ad lib. Sacram. Gregor. p. 76. Sed an eædem sint, quæ Petri Cantoris, vel Notkeri, non ausim definire. Nam extremis sæculis, ut ait Hugonis Reutlingensis Interpres, ei, ut putatur, coævus in Proœmio, *processu temporis quidam Alemanni*, *& præcipue Monachi Ordinis S. Benedicti, qui cantum musicalem non solum ex arte*, *verum etiam ex usu & consuetudine perfecte & cordetenus didicerant, ipsum, omissis clavibus & lineis*, *quæ in neumа seu nota musicali requiruntur*, *simpliciter in libris eorum notare cœperunt*, *& sic decantaverunt deinde juniores*, *& suos discipulos sine arte ex frequenti usu & ex magna consuetudine cantum informare, qui cantus sic per consuetudinem doctus ad diversa pervenerit loca. Unde communis musica, sed usus est denominatus*, &c. Ut ut sit, pro certo habetur *regulas*, *claves*, *& notas* musicas hodiernas, Guidonem Aretinum Monach. sub an. 1022. adinvenisse, uti post Vincentium Belvac. lib. 25. cap. 14. & alios observat Baron. ad hunc ann. num. 20. Is enim syllabas *ut re, mi, fa sol, la*, reperit, quibus septem discrimina vocum vulgo designantur: quod longe antea similiter factitasse Ægyptios, & septem voculis sonos hos expressisse testatur Dionysius Halicarnasseus lib. Περὶ ἑρμηνείας, qui vulgo Demetrio Phalereo ascribitur, pag. 35. Editionis Morellianæ. Tradit præterea auctor Vitæ S. Bennonis Episcopi Misnensis c. 16. apud Surium tom. 7. (vixit Benno an. 1066.) docuisse *notas musicales regulare*, *& sic cantare in Ecclesia Misnensi*. Chronic. Trudonense lib. 8. *Instruxit etiam eos arte musica secundum Guidonem*. Nec scio, an hanc novam musicæ rationem improbet Letaldus, qui eodem sæculo vixit, in Vita S. Juliani Cenoman. *Sane Responsoriorum & Antiphonarum*, *ut petistis, digessimus ordinem, in quibus, pro vitando fastidio, de unoquoq; modo singula compegimus corpora*. *Neque omnino alienari voluimus à similitudine veteris ritus*, *ne barbaram aut inexpertam*, *ut perhibetur*, *melodiam fingeremus*. *Non enim mihi placet quorumdam musicorum novitas, qui tanta dissimilitudine utuntur, ut veteres sequi omnino dedignentur auctores*, &c.

3. NOTA, Instrumentum Notariorum, qui inde nostris *Gardenotes* dicuntur, seu Instrumentorum custodes. Concilium Avenionense an. 1279. can. 14. *Statuimus, quod tam hæres quilibet, quam Notarius, qui Notam cujuslibet receperit testamenti*, &c.

☞ Commentariolum intellige, qui compendiariam rei rationem complectatur, ut & in Extracto an. 1336. e venditione partis urbis Massil. à Benedicto Episc. facta Carolo Andegav. Provinciæ Comiti an. 1259. ex Schedis Præsidis *de Mazaugues*: *De Notis & abreviaturis in dictis cartulariis contentis facere publica instrumenta*. Aliud extractum an. 1430. ex Homagio ab incolis Masalgii suo domino Galterio de Ulmeto an. 1375. præ-

stito, ex iisdem Schedis: *Et me... Notario qui... & de ipsis Notam recepi*, *ex qua hoc instrumentum publicum in hanc publicam formam per aliam manum scribi, redigi & grossari feci, aliis negotiis occupatus, virtute gratiæ regiæ mihi benigne concessa, hicque manu propria me subscripsi*, *quia inveni concordare invicem*. Hic tam prima perscriptio, nostris vulgo *Minute*, intelligi potest, quam commentariolus: & certe pro primario ejusmodi scripto, seu *matrice sive imbreviatura*, ut verbis utar Statutor. Rom. l. 1. c. 149 accipienda vox *Nota* in Edicto Philippi Pulcri an. 1304. tom. 1. Ordinat. Reg. p. 417. ubi: *In primis ordinamus ..., quod cum Notarii seu Tabelliones publici contractus in loco in quo morari & tenere cartularia sua consueverant, dictos contractus receperint, in ipsis cartulariis seu protocollis substantialiter & seriatim incontinenti ponant & inserant, & in cartulariis reducta, contrahentibus præsentibus legant & exponant, & si opus fuerit, Notam suam corrigant in præsentia contrahentium prædictorum*. Processus an. 1459. ex Regesto *Columba* Cameræ Comput. Provinciæ: *Et inde facta decenti collatione de Nota cum suo extenso*. Charta Bernardi de Stabulo an. 1412. ex Schedis Marchionis *de Flamareas*: *Et annullo omnes & singulas litteras*, Notas, *acta, memorialia*. Hic referenda sunt, quæ de hujusmodi *Notis* scribit Zinzelinus Extravagantium Johannis XXII. in c. 5. tituli 14. de verborum significatione lit. X. in hanc clausulam *Et cetera*: *Hæc clausula comprehensiva est multorum verborum... unde facis in argumentum pro more Tabellionum, qui habent in aliquibus regionibus, quod recipientes Notam in protocollo de aliquo facto vel contracto, utuntur frequenter ista clausula; & post redigendo instrumentum in mundum, apponunt multa verba, quæ non apposuerunt in Nota vel in protocollo, & illa subintellecta fore dicuntur sub tali clausula*, *Et cetera*. *De jure tamen scripto nihil plus in mundo, quam in protocollo debet reperiri, ut omnis falsitas & suspicio vitetur*. Vide *Chartularium* & *Notula*.

☞ Porro cum hæ *notæ* seu perscriptiones Notariorum in foliis separatis & disjunctis describerentur, amittebantur sæpe, quod ne deinceps eveniret, Ludovicus XII. Franc. Rex statuit, *qu'à l'avenir tous Notaires & Tabellions feront bons & suffisans registres & protocolles des contrats & autres acts par eux reçus & passez, & qu'iceux mettroient par ordre selon la priorité & posteriorité des contrats & autres actes, afin que si dorenavant en etoit question, on pût avoir recours au protocolle, ou registre, fors & excepté les Notaires du Chastelet de Paris*.

¶ 4. NOTA, Alia notione. Vide in *Noda*.

¶ NOTABILIS, Suspectus, nota dignus. Literæ Henrici III. Angl. Regis an. 1262. apud Rymer. tom. 1. p. 737. *Præsertim cum ipse nullo prorsus tempore aliquem de regno nostro Notabilem reddiderit*, *nec dissensionem seu discordiæ scrupulum cum aliquo ex aliis alio prætextu habuerit*. Aliquot è Latinis Scriptores hanc quoque vocem interdum in malam partem acceperunt, ut Quintilianus: *Notabile verbum & veluti macula*. Rursus: *Notabilia ad reprehensionem*. *Notabilis fœditas*, apud Plinium lib. 35. c. 5.

¶ NOTABUNDUS, Celebris. Vita S. Guthlaci to. 2. Aprilis p. 46. *Nam illo tempore tanti viri fama ubique Notabunda vagabatur*.

¶ NOTACULUM, Nota, signum. Minutius Felix in Octavio c. 31. *Nec nos Notaculo corporis, sed innocentiæ ac modestiæ signo facile dignoscimur*. Respondet Cæcilio, qui prius de Christianis dixerat: *Occultis se notis insignibus noscunt*.

¶ NOTAMEN, Nomen, vel signum. Adrevaldus in Hist. translationis S. Benedicti & S. Scholasticæ n. 7. *Pro foribus autem petræ scilicet superpositæ præfixa erant Notamina, quorum interius busta jacebant*.

¶ NOTAMENTUM, Annotatio. Leges Palatinæ Jacobi II. Regis Majoric. in Actis SS. Junii tom. 3. pag. *c.* *Quibus dantur certa salaria seu annuæ pensiones, quarum salariorum seu pensionum quantitates scriptis teneat dictus Rationalis in libro suo Notamentorum.*

¶ NOTARE. Vide supra in Nota 1. & 2.

1. NOTARIA, seu NOTORIA, Scriptura, qua notum aliquid fit, relatio. Glossæ vett. *Notoria*, ἀναφορά. Gl. Gr. Lat. Μήνυσις, *Indicatio*, *Notaria*, *Indicium*. Acta S. Maximini Martyr. *Cum Commentarius diceret Notariam sibi datam esse, qua continebatur eam fugere, dixit: An non est verisimile me mentiri, & illum verum dicere, qui Notariam falsam dedit?* S. Augustinus Epist. 160. *Circumcelliones quosdam & Clericos Donatistas cura eorum, qui disciplinæ publicæ inserviunt, præmissa Notaria, ad judicia legesque perduxit.* Utitur alias hac voce Brevic. Collation. coll. 1. c. 4. 6. 7. & 14. coll. 2. cap. 2. & 3. post Coll. cap. 24. & Epist. 159. Occurrit etiam in Collat. 1. cum Donat. edita à Massono cap. 14. 17. 18. 29. Collat. 2. cap. 8. 12. apud Apuleium, Pollionem, &c.

¶ 2. NOTARIA, Munus Notarii. Venditio partis urbis Massil. à Benedicto Episc. facta Carolo Andegav. Comiti Provinciæ an. 1257. *Notarii à dicto domino Episcopo creati non possint exercere officium Notariæ, nisi in terra domini Episcopi.* Edictum Ludovici X. Franc. Regis an. 1315. tom. 1. Ordinat. Reg. pag. 571. *De venditionibus autem Notariarum nostrarum, generalem Ordinationem ad utilitatem publicam, de Prælatorum, Baronum & aliorum bonorum fide dignorum consilio faciemus.*

¶ NOTARIATUS, Eadem notione, Gall. *Notariat.* Edictum Philippi Pulcri an. 1304. tom. 1. Ordinat. Reg. pag. 419. *Tabelliones seu Notarii publici, auctoritate regia confirmati ... potestatem habebunt Tabellionatus, seu publici Notariatus officium more debito exercendum.* Constitut. Friderici Regis Siciliæ cap. 38. *Jubemus quod credenzeria & Notariatus tonnariarum & dohanarum & aliarum gabellarum Siciliæ concedantur & committantur tantum Siculis idoneis & sufficientibus, & quod ipsi Credenzerii, Notarii & particulares Subportulani exerceant officia ipsa per se personaliter, & non substitutos eorum.*

NOTARII dignitas varia ac diversa fuit in Palatiis Imperatorum. Alii enim & in iis præcipui erant, qui *Notarii & Tribuni*, seu *Tribuni Notariorum* dicebantur, de quibus in voce *Tribunus*. Alii erant *Tribuni & Notarii Prætoriani*, qui ex Cornicularis & Primiceriis officii Præfecturæ Præt. ad eum locum pervenerunt, ut docet Senator lib. 6. Ep. 3. lib. 11. Epist. 20. Tertii denique erant *Notarii & Domestici*, ut est in leg. 2. & 3. Cod. Th. de Primicerio & Notariis. De singulis multa congessere Pancirolus Notit. Imper. Gutherius de Officiis domus Aug. Sirmondus ad Sidonium, Henric. Valesius ad 17. Marcellini, Cujacius, Jacobus Gotofredus ad Cod. Theod. &c.

¶ NOTARIS, Incerta mihi notione. Statuta Astens. f. 16. v. cap. 3. *Juro ... quod non sum homo alicujus Marchionis, nec vassallus, vel Comitis, vel Comitissæ de Lambardia, exceptis Comitibus de Lamelo, si fuerint Notaris & Episcopi Astens.*

NOTARII ECCLESIÆ ROMANÆ, apud Gregor. Magn. lib. 2. Ind. 11. Epist. 54. Hi Epistolas summorum Pontificum subscribebant, ut idem testatur l. 4. Epist. 25.

NOTARII EPISCOPORUM, Eorum scribæ, qui ut plurimum assumebantur ex Clericorum ordine, & in Ecclesiis munia alia obibant Ecclesiastica, ut ex libro Sacramentorum Gregorii colligitur: *Et tunc illuminantur duo cerei, quos tenent duo Notarii, &c.* Messianus Presbyter in Vita S. Cæsarii Arelat. *Cum ecce vir Dei Cæsarius per eadem loca ad aliam pergeret Ecclesiam, Clericus, cui cura erat bacillum illius portare, quod Notariorum officium erat, oblitus est, &c.* [Fortunatus in Vita S. Germani Paris. tom. 6. Maii pag. 787. *In tantum quoque fuerat amplificatus provectibus, etiam diem beati sui transitus ita prædixit, ut subdimus. Ante aliquot dies vocans ad se Notarium suum, imperat in cubiculum supra lectum suum scribere hoc tantummodo: Quinto Kalendas Junias.*] Vide Henric. Valesium ad Socratem lib. 5. c. 22.

☞ Episcopi plerique non unum duntaxat, sed plures habuere Notarios, quorum primus *Cancellarii* nomen sibi sumebat, imo & *Archicancellarii*, ut patet ex literis Wifredi Episcopi Virdun. quas laudat Mabillonius Diplom. pag. 124. quasque *Rainerus* recognovisse dicitur *ad vicem Ber.. Archicancellarii*. In Litteris Gerardi Tulli leucorum Episc. an. 962. apud Perardum pag. 166. *Ego Bernerius Notarius ad vices Wizilonis Cancellarii recognovi.* Idem habetur apud eumdem Perardum pag. 169. in Litteris Beroldi ejusdem urbis Episcopi. Cancellarios istos Notariis litteras non raro dictasse argumento sunt litteræ Raynaldi Lingon. Episc. apud eumdem Perardum pag. 75. datæ Philippo I. Rege regnante, *Stephano Cancellario dictante*; & in subsequentibus aliæ Roberti ejusdem urbis Episc. ubi: *Præsul Robertus jussit, dictavit Humbertus & scripsit Galo Præcentor de Gibriaco.*

☞ Distincti fuisse videntur Episcoporum & Capitulorum Cancellarii. Hi dicebantur *Sigilliferi Registratores*, quibus in annum Capituli sigilla & registra committebantur, ut in Decretis Ecclesiæ Lugdunensis legisse se testatur Mabillonius loco citato: qui ibidem memorat Litteras Guillelmi Officialis Rem. an. 1195. quæ datæ dicuntur per *Sigilliferum & Registratorem*. Litteras Rocleni Episc. *Nivern. regnante Ratberto an. 5.* scripsit *Tetbertus Gerovara Tabellarius* ex Chartaria Nivernensi: ubi Notarii, eodem semper teste Mabillonio, sæpe *Cancellarios* se dicunt, *A commentariis* semel, *Johannes* se *Tabellionem*.

¶ NOTARII ABBATUM. Abbatibus suos etiam fuisse *Notarios* seu *Cancellarios* patet ex Caroli Magni Capitulari I. an. 805. in quo statuitur cap. 3. *Ut unusquisque Episcopus & Abba & Comites suum Notarium habeant.* Monachis quoque, ex Historia Ghisnensi Duchesniana pag. 50. ubi *Rodulfus Cancellarius & omnium Monachorum ultimus* subscribit Litteris Arnulfi Comitis Flandrensis; sed maxime id patet ex Traditionibus Fuld. pag. 530. 518. & 516. ubi *Hemmo* subscribit *in vice Altbuuingi* an. 825. & *Bernoldus in vice Hemmonis*, & *Wolsleoz in vicem Geroldi*. Idem observare licet in Chartis S. Galli apud Goldastum: idem etiam in Monasterii S. Benigni Divion. ubi *Artaldus ad vicem Cancellarii* Litteras scripsit an. 727. Cancellarius seu Notarius, nonnumquam dicebatur *Amanuensis*, ut in Traditionibus Fuldens. pag. 408. sub Pippino Rege *Wesnimant*. Non raro etiam appellabantur *Lectores*: *Ruodo laicus Lector scripsi*, in Charta 69. apud Goldastum. *Clericus & Lector*, in Charta 77. *Sicbrandus Lector* & *Dodo Lector*, in Monasterio S. Benigni sæc. 8. Perardum p. 10. *Recomatus Lector hanc donationem scripsi* sæc. 7. apud Doubletum pag. 659. Scilicet, inquit Mabillonius Diplom. pag. 125. unde hæc fere excripta, ob id *Lectores* dicebantur, quod essent scholis præfecti. Certe Ruodolfus Cancellarius Fuldensis *Scholasticus* dicitur in Tradit. modo citatis pag. 524. Lectores vero dictos esse monasteriorum Scholasticos & Præceptores supra probatum in voce *Lector*. Cæterum præter Monachorum seu Capituli Cancellarium, proprium etiam fuisse Abbatis, probat inter alias

Char-

Charta Sugerii Abbatis hoc modo subscripta apud Doubletum: *Ego Gregorius domni Sugerii Abbatis Cancellarius, relegi & subscripsi.*

NOTARII REGIONARII, dicti septem Notarii Romæ, à S. Clemente PP. primum instituti. Anastasius in S. Clemente: *Hic fecit septem regiones, divisit Notariis fidelibus Ecclesiæ, qui gesta Martyrum sollicite & curiose unusquisque per regionem suam diligenter perquirerent.* Idem in S. Antero: *Hic gesta Martyrum, à Notariis exquisivit, & in Ecclesia recondidit.* Et in S. Fabiano: *Hic regiones divisit Diaconibus, & fecit 7. Subdiaconos, qui 7. Notariis imminerent, ut gesta Martyrum in integro colligerent.* Hi etiam inter cætera populo per urbem (quod hodie *Cursores* faciunt) denuntiabant, quando Papa Litanias, id est, Processiones vel supplicationes facere, aut ubi Missam celebrare, vel Stationem indicere constituisset. Præterea nomina & numerum baptizatorum Pontifici referebant, ut colligitur ex Ordine Romano. Anastasius in S. Hadriano PP. *Eum clericali jussit, quem Notarium Regionarium in Ecclesia constituras, postea eum Subdiaconum fecit.* Vide Gregor. M. l. 7. Ind. 1. Epist. 17. Horum postea aucto numero, qui ex 7. illis primis fuerunt, *Notarii, regionarii,* vel *Protonotarii* vocati sunt, reliqui *Notarii* simpliciter. Vide Diurnum Roman. c. 6. tit. 1. 2.

☞ Prætermitti non debet, quod de *Notariis Regionariis* seu *Scriniariis* habet Mabillonius Diplom. p. 125. & 126. horum nomina in Bullis Pontificiis ante annos quingentos adscripta fuisse continue post contextum hoc modo: *Scriptum per manum* seu *manus N. Notarii Regionarii & Scriniarii S. R. E.* (pro quo Paschalis II. Diploma apud Perard. p. 206. habet *sacri palatii*) appositis mense & indictione; tum majoribus litteris integre in medio intervallo scribebatur, *Bene valete*, ac postremo *Datum* seu *Data* v. g. 10. *Kal. Novembr. per manum* seu *per manus Anastasii Bibliothecarii*, seu *Cancellarii, S. R. E. imperantibus, &c.* ut in speciminibus quæ ex Benedicto III. Nicolao I. summis Pontificibus exhibet idem Mabillonius, ac passim videre est apud horumce monumentorum Collectores. A Leone IX. paulatim immutari cœpit iste ritus, atque novus *Cancellarii* nomen adscribi postremo loco cum titulo *Diaconi* seu *Presbyteri Cardinalis*, aliquando etiam *Cancellarii*.

NOTARII REGIS apud nostros, alii olim fuere ab iis, quos *Secretarios Regis* vocabant, quod potissimum colligitur ex Statuto dato Lorriaci pro Hospitio Regis Philippi M. an. 1317. *Notaires suivans le Roy, un Secretaire & 2. autres, dont l'un sera du sane, & non plus que les trois, Et prendra le Secretaire 2. provendes d'avoine, & mangera à Court, & prendra à Court fer & clou. Et pour les gaiges de leurs varlez & toutes ses autres choses 19. den. par jour: mais il aura livroison, vin de coucher, une quarte, chandelle, deux quayers, & 11. menues; & prandront en la fourriere 2. coustes & 2. bottes de feurre & demy mole de busche; & se les trois Secretaires y sont à Court, les 2. qui survendront, ne prandront riens.* Præterea ex Edicto Caroli V. tunc Regentis Regnum Franciæ 27. Febr. an. 1359. quo magnum Officiariorum numerum rescindit, ex Notariis 50. tantum reservans, atque in iis 18. in nula munus suum executuros: *Et ne sera Secretaire jusques à tant qu'ils soient reduits à fin.* Et in eodem Edicto: *Les Secretaires ou Notaires ne prendront or ni argent, ni aucune chose de quelques lettres qu'ils facent, ce ne sont choses permises de droit, exceptez les lettres de sang, & les chartres dont ils prendront les seaux, & la taxe raisonnable par nostre Chancellerie.* Sed postmodum unita eadem munia. [De *Notariis* plura Mabillonius lib. 2 de Re Diplom. integris capp. 11. 12. 13. *de Lauriere* in Glossario Juris Gallici, ac præsertim tom. 1. & 2. Ordinat. Reg. passim: quorum omnium indices locupletissimos consulere potes ad calcem.]

¶ NOTARII CANCELLARIÆ. Dalphinatus, de quibus plura leguntur in Ordinatione Humberti II. an. 1340. tom. 2. Hist. Dalphin. p. 400.

¶ NOTARII COMITUM. Ut Comites suum haberent Notarium sancivit Carolus Magnus Capitulari 1. an. 805. cap. 3. paulo ante relato. Illustrium personarum Capellani fere munus obibant *Notariorum* seu *Cancellariorum*. Hinc Literas Aimonis Comitis Gebennensis scripsit *Andreas Comitis Capellanus Papa Urbano regnante*, in Bibl. Sebus. apud Guichenonem pag. 106. Alia ejusmodi exempla passim occurrunt, ut dictum in voce *Capellanus*, licet cautum esset lib. 1. Capitul. cap. 192. *ut nullus Presbyter chartas scribat, nec conductor sui Senioris existat.* *Tabellionatus* officium Presbyteris, Diaconis & Subdiaconis interdixit Innocentius III. PP. pag. 268. apud Bosquetum, sed plerique ex illis Notariis solum Clerici erant, qualis fuit *Carus Clericus ac Notarius atque Scriba* Landolfi Principis Beneventani tom. 8. Ital. sacræ col. 746. Ex iis unus aliis superior: quare in Charta Philippi Comitis Flandriæ apud Duchesnium Histor. Guisnensis pag. 223. subscribit *Robertus Præpositus de Arie summus Notarius.* Hæc fere post Mabillonium de Re Diplom. p. 126.

NOTARII APOSTOLICI & *Imperiales*, passim occurrunt, etiam in veteribus actis, alibi quam in Summorum Pontificum, aut Imperatorum territoriis descriptis. Id enim juris tum invaluerat, ut *Notarius vel Tabellio ab Imperatore, vel Papa, vel ab eo, cui hoc speciali privilegio indultum erat, ordinatus posset ubique etiam in Francia vel Anglia, seu Hispania, non solum in terris eis specialiter subjectis, suo officio uti, & instrumenta conficere, &c.* Ita Speculator tit. de Fide Instrumentor. §. Restat, nu. 23. Atque id necessario observandum, quod vulgo quæratur, cur acta publica in Francia & alibi exarata, tam crebro confecta dicantur à Notariis auctoritate Apostolica & Imperiali constitutis. Vide Petrum de Vineis lib. 6. c. 32. & Dionysium Pontanum ad Consuetud. Blesensem art. 17. pag. 150. 2. Edit.

☞ Carolus VIII. Francorum Rex Edicto an. 1490. omnibus subditis interdicit *de faire passer ou recevoir aucun contrat par Notaires Imperiaux, Apostoliques ou Episcopaux en matiere temporelle sur peine de n'estre foy ajoustée aux dits instrumens, lesquels dès à present seront reputez nuls.*

¶ NOTARII SACRI PALATII, sæc. 11. frequenter memorati apud Puticellum p. 372. 416. 430. &c.

¶ NOTARIUS SECUNDI SCRINII, in Annalibus Bertinianis ad an. 877.

PRIMICERIUS NOTARIORUM, in Notitia Imperii p. 61. 146. apud Senatorem lib. 6. Ep. 16. *Primicerius Notariorum Castrensis sacri Palatii*, in Notitia Imperii p. 3. 114

, PRIMICERIUS NOTARIORUM, Ecclesiæ Romanæ, qui postmodum *Protonotarius*, apud Greg. Magn. lib. 2. Ind. 11. Epist. 22. Paulum Warnefridum lib 4. de Gest. Longobard. cap 24. &c. Anastasius in S. Julio PP. *Hic constitutum fecit, ut nullus Clericus causam quamlibet in publico ageret, nisi in Ecclesia, & notitia, quæ omnibus pro fide Ecclesiastica est, per Notarios colligeretur, & omnia monumenta in Ecclesia per Primicerium Notariorum confecta celebrarentur, sive quod cautiones, &c.*

PROTONOTARIUS, *Primus inter Notarios*, Ammiano lib. 25. dignitas Palatina; apud Socratem lib. 7. c. 23. Cangium de Offic. c. 2. n. 57. &c.

¶ Protonotarius apud nostros interdum dictus summus Cancellarius. Sic Hadrianus PP. I. in Epist. 85. Codicis Carolini *dilectissimum Protonotarium* vocat Radonem Abbatem S. Vedasti, quem in serie Cancellariorum diximus fuisse Caroli M. summum Cancellarium. Eadem ratione Lotharius Imper. Hilduinum S. Germani Pratensis Abbatem *Archinotarium* appellat, ut jam dictum in *Archinotarius*: ubi *Archinotarius* alter memoratur ab Archicancellario distinctus sub Ludovico Pio.

Protonotarius τοῦ δρόμου, apud Nicetam Choniatem, [Publici cursus. Vide Glossarium mediæ Græcitatis in Νοτάριος.]

Protonotarius Thematis, seu provinciæ, apud Leonem in Tacticis cap. 4. num. 31. ubi de ejus officio, qui in Glossis Basilic. dicitur, ὁ τοῦ θέματος ἀκαδίς.

Protonotarius in Ecclesia Constantinopolitana est πρῶτος τῶν πατριαρχικῶν Νοταρίων, apud Goarum ad Codinum p. 5. 12. ubi de ejus officio pluta.

Protonotarius Apostolicus, cujus munus describit Christoph. Marcellus in Ceremoniali Romano lib. 3 p. 317. *Protonotarii officium est notare ea, quæ in publicis Consistoriis geruntur, cum rogantur à Procuratore fiscali, in publicam redigere formam. Ideo oportet eos interesse publicis consistoriis, &c.* Et pag. 328. *De Protonotariis scilicet decretum fuisse à Pio II. in Conventu Mantuano, quod deinceps non præcederent Episcopos aut superiores, & ita servatur.* Ibidem lib. 1. c 13. ait *Protonotarios participantes* ante Abbates, *non participantes* post Abbates sedere.

¶ NOTATOR cantus ecclesiastici. Vide *Nota* 2.

NOTATURA, Ars scribendi notis, ut videtur, vel notas musicas libris ecclesiasticis apponendi. Chron. Windesem. lib. 2. *Cui tunc temporis meliorem in fractura & Notatura monasterium nostrum non habuit.* Vide *Nota* 1. & 2.

¶ NOTESCERE, Notum facere. Concil. Tolet. III. inter Hispan. to. 2. p. 338. *Quicquid vero verbis apud Sacerdotium vestrum nobis agendum erat de fide atque spe nostra, quæ gerimus in hunc tomum conscripta atque alligata Notescimus.*

NOTIFICARE, Notum facere, in leg. 5. D. de Jure immunit. & alibi non semel.

¶ Notificatio, Significatio, declaratio, Practicis nostris *Notification*. Nicolaus de Jamsilla de Gestis Friderici II. Imp. apud Murator. tom. 8. col. 519. *Marescallus summi Pontificis, sicut in ejus Notificatione accepi, &c.* Andreas Dandulus in Chronico apud eumdem Murator. tom. 12. col. 495. *Ea prædicta ergo Notificatione verum constare potest, &c.*

NOTIO, pro *Notitia*. Charta S. Bonifacii de finibus & limitibus Fuld. Monasterii apud Brow. lib. 1. Antiq. Fuld. cap. 4. *Scripta est hac Notionis Charta in Fuldensi Monasterio, &c.*

¶ NOTIOSUS, pro *Noctiosus*. Vide in hac voce.

¶ NOTITAS, Notitia, evidentia. Processus de Vita S. Yvonis, to. 4. Maii p. 578. *Ceperunt clamore Heloy, Heloy, & ad Notitatem addebant verba referendo ad me, Lamma-sabacthani.*

NOTITIA, Instrumentum, quod de re inter præsentes in re quapiam gesta, nec scripto mandata, aut in chartas relata, ad hoc vocatis testibus, conficiebatur, ut præsentibus posterisque nota fieret: & in posterum nullus de ea dubitandi locus oriretur. Nam cum primis istis sæculis ea esset fidei inter homines integritas, ut solo verbo, certisque traditionum seu investiturarum adhibitis formulis & ritibus, prædia Ecclesiis aliisque conferrentur ac traderentur; interdum, & ut plurimum coram testibus, ad majorem firmitatem, donatariis ita postulantibus, Charta conficiebatur ad posterorum *Notitiam*, quæ & rem donatam ac collatam, donatoris nomen, traditionis ritum ac formulam, testes, qui adfuerant, annumque, mensem ac diem continerent. Unde *breve memoratorium, seu recordationis* crebrius appellatur in Tabulario Casauriensi: *Decretum securitatis & firmitatis pro futuris temporibus ad memoriam retinendam, &c.* In Charta ann. 1152. in Historia Bellonensi p. 77. *Breve recordationis ad memoriam retinendam.* Exstat in Tabul. Heduens. Eccl. Notitia an. 1107. cujus initium ita concipitur: *Quia negligentia, noverca memoriæ, benefacta delere solet, aut pervertere, scripturæ custodiendum mandavimus.* Quo sane referri possunt ista ex Collat. 2. Charthagin. cap. 28. *Intelligis ita rem esse gestorum, ad memoriæ scripturarum per literas digeruntur, ne sola memoria, quæ capax esse non potest, oblivione decepta, quid gesserit, nesciat.* [Vide Tabularium S. Cyrici Nivern. num 13.]

Atque ejusmodi Notitiæ secundum contractus naturam varias sortiebantur appellationes. Aliæ enim dictæ *Werpitura*, quibus quis rem aliquam dimittebat, ut in Tabulario Persiensi Ch. 26. *Traditionales*, quæ rei traditionem continerent, Ch. 2. *Traditoriæ & revestitoriæ*, apud Perardum in Burgundicis p. 172. *Sacramentales*, quæ ab testibus post edita sacramenta firmabantur, in eodem Tabulario Persiensi Ch 16. Aliæ in ipso mallo describebantur, judicibus ipsis præcipientibus, in Chronico Besuensi p. 505. in eodem Tabular. Persiensi Ch 18. 19. apud Beslium in Comitibus Pictav. p. 218. 223. &c. Quæ quidem fortassis eæ sunt, de quibus agit Capitulare 6 ann. 803. c. 2. *De secundo vero, unde me interrogasti, si Comes de Notitia solidum unum accipere deberet, & Scabinii, sive Cancellarius, &c.*

Notitiarum aliæ ab ipsis partibus, id est, donatoribus & donatariis, atque adeo ab ipsis testibus, qui in rei gestæ fidem advocati erant, subscribebantur, cujusmodi passim observare est, ex quibus unicam tantum describamus ex Tabular. Bellilocensi Ch. 154 *Notitia traditionis vel consignationis, qui hanc Notitiam subter firmaverunt, qualiter veniens aliquis homo nomine Aicardus ... manibus tradidit ipsam villam ... Geraldo Abbati ... per cordam signi & per hostium domo ... sicut in Carta testamenti loquitur, & tunc necesse fuit ipso Abbati vel ad ipsos Monachos, ut exinde Notitiam colligere deberent, quod ita & fecerunt his præsentibus, actum fuit factum hanc Notitiam traditionis in mense Octobro ann. 3. Caroli Imperatoris. S. Aicardi, qui traditionem ita firmavit. S. Adelgerio. S. Adraldi, &c.* Notitiæ aliæ ab ipsis donatariis interdum describebantur, ut eorum posteris notum fieret, qualiter prædia ipsis & à quibus, quibusque præsentibus testibus essent collata: quæ quidem nudam rei gestæ narrationem continebant, nullis adhibitis signaculis, ac subscriptionibus, cum eas *in polyptycha* sua referre satis esse ducerent, ut est apud Gregorium Magnum lib. 7. Ind. 2. Epist. 40. Ejusmodi passim exhibet Chronicon Besuense. Atque hæ quidem Notitiæ vim Diplomatis habebant. Charta Henrici Imp. apud Ughellum tom. 4. p. 808. *Et cetera, quæ in præceptis & Notitiis antecessorum nostrorum continentur.* Alia Lucii PP. ibidem pag. 817. *Sicut continetur in præcepto & in tuis Notitiis.* Ejusmodi notitiarum mentio post annum 1100. rarius occurrit. Porro de vocis *Notitia* notione apud Scriptores Latinos, egit Pancirolus ad tit. Notitiæ Imperii. Vide Mabillonium tom. 5. Vitar. SS. Ordin. S. Benedicti pag 761. [& lib. 3. de Re Diplom. cap. 4] Acta Episcop. Cenoman. p. 272. *Ipsumque per Notitias, atque judicia multorum nobilium virorum evindicavit.*

Notitiam Facere, pro *Notum facere*, in Legibus Luitprandi Regis Longob. tit. 17. 6. 1. tit. 52. §. 1.

¶ NOTITIOLA, Parva notitia, modica scientia,

Tor-

Tortarius in Miraculis S. Benedicti c. 25. *Jactitabat aliquantulum medicaminis se habere Notitiolam.*

NOTNUNFTI, *Violentia*, in Gloss. Lat. Theotisco. Lex Frision. tit. 8. *De Notnumfti: Si quis res quamlibet vi rapuerit, &c.* Occurrit in Speculo Saxonico lib. 1. art. 43. & lib. 3. art. 1.

NOTORIA, Epistola, qua aliquid Principi aut Magistratui notum fiebat. Trebellius Pollio in Claudio, ex Epistola ejusdem Claudii: *Nihil me gravius accepit, quam quod Notoria tua intimasti, Claudium parentem amicumque nostrum insinuatis sibi falsis plerisque graviter irasci.* In Glossis Isidori, *Notoria, elogium, textum malorum dictorum, quod Notoriam dicunt*, appellatur: scilicet libellus accusationis, sic dictus, quod in eo reus *notetur*. Ita usurpat Augustinus Epist. 159. *Qui non accusantibus nostris, sed illorum Notoria, ad quos tuenda pacis vigilantia pertinebat, præsentari videntur examini.* Idem Epist. 160. *Præmissa Notoria, ad judicia legesque perduxit.* Adde leg. 7. Cod. de Accusat. Apuleium lib. 7. Paulum JC. &c. & quæ observant Marcilius ad Sueton. in Tito, Juretus ad Symmachum lib. 10. Epist. 4. Jacobus Gotofredus in leg. 31. Cod. Th. de Episcopis, &c. [Vide *Notaria* 1.]

¶ NOTORIANS FAMA, Qua quid notum fit & vulgatum. Bulla Benedicti XIII. PP. dicti an. 1407. tom. 6. Spicil. Acher. p. 182. *Ad nostrum siquidem auditum fama publica Notoriante pervenit, &c.*

¶ NOTORIETAS, Pervulgata notitia, Gall. *Notorieté*, Evidentia, in Processu de B. Hermanno Joseph tom. 1. Aprilis p. 720. in Concilio Pisano ann. 1409 apud Marten. tom. 7. Ampliss. Collect. col. 1093. in Charta an. 1424. apud *Madox* Formul. Anglic. p. 69. in alia an. 1554. apud Rymer. tom. 15. p. 370. &c.

NOTRIA, *trix*, *Pinus*, apud Joannem de Janua.

¶ NOTULA, Charta, scriptum. Charta Henrici Marchionis Misnensis an. 1234. apud Ludewig. tom. 1. p. 51. *Noverint universi præsentem Notulam inspecturi, quod .. tertiam partem advocatiæ, quæ ad nos spectabat, omnium bonorum de omnibus villis, quas supradictum cœnobium* (Dobrilutense) *possidet, in præsenti jure perpetuo duximus conferendam ... Et ne aliquis impostorum huic donationi ausu temerario valeat obviare, præsentem super eam Notulam conscribi fecimus & sigilli nostri munimine roborari.* Alia ann. 1325 pag. 311. *Ut autem donationes atque largitiones nostræ premissæ proprietatis stabiles permaneant & inconvulsæ ... præsentem Notulam ... conscribi jussimus & munimine nostri sigilli fecimus firmiter roborari.*

¶ NOTULA, Commentariolus, vel perscriptio, Gall. *Minute*, seu, ut habet Johan. de Jan. *Brevis, lucida & aperta traditio eorum quæ sunt alibi diffusius pertractata*; *Nevale*, in Glossis Lat. Gall. Sangerman. Edictum Philippi Pulcri Franc. Regis an. 1328. de Forma juramenti qua uti debent Tabelliones, apud Acherium tom. 6. Spicil. p. 491. *Nec faciam instrumenta, protocolla, seu libros Notularum & registra ad cautelam & securitatem Reipublicæ, &c.* Computum an. 1347. tom. 1. Hist. Dalph. p. 84. col. 2. *Formis contentis & declaratis in quadam Notula recepta per me Hugonem Meteti Notarium.* Vide supra *Nota* 3.

¶ NOTULA CODICALIS, CURTANA, FORMATA, POETICALIS, &c. Vide *Scriptura*.

¶ NOVA, vox Italica, Res nova, nuntius, Gall. *Nouvelle*, *Quam nulla amplius de inimicis audiretur Nova*, in Annal. Genuens. apud Murator. tom. 6. col. 496.

¶ NOVACULATOR, f. Qui secat seu effodit cespites ad munitionem urbis, de qua Lambertus Ardensis apud Ludewig. tom. 8. pag. 600. *Fossarii cum fossoriis, ligonistæ cum ligonibus, picatores cum picis, malleatores cum malleis, Novaculatores sive rasores cum rasoriis, paratores quoque & wallatores, & denparii, & biatores, &c.*

NOVALE, NOVALIA AGER. Varie hæc vox accipitur: interdum enim pro terra proscissa, quæ anno cessat, interdum pro agro, qui de novo ad cultum redigitur. Petrus Crescentius lib. 2. de Agricul. cap. 18. *Ager, qui Novalis ab antiquis sapientibus vocatur, est duplex: unus quidem, qui primum ad cultum redactus est: alter autem, ad quem interpositis quibusdam quietibus necesse est suam redire novitatem, sicut est ager, qui duobus annis seminatur, in tertio quiescit, &c.* Gloss. ms. *Novalis ager est primum proscissus, vel qui alternis annis vacat, causa novandorum virium. Novalia enim semel cum fructu, & semel vacua sunt. Novalia, agri novanda per singulos annos dicti. Novales campi, ut silvæ nuper satæ.* Eadem ferme habet vetus Agrimensor p. 299.

NOVALE, priori notione. Papias: *Novalis ager dicitur, qui vacat anno intermisso.* In Gloss. Lat. Gall. *Garschiere.* Lex 30. D. de Verbor. signif. *Novale est terra præcisa vel quæ anno cessavit, quam Græci νεατὸν vocant.* Glossæ: *Νεατὸς, Novalis, novalis terra, Νέασις* Theophrasto, & *νέασις χειμερινὴ*, prima terræ aratio, quæ proxime sequitur *τὸν ἄροτον*, i. sementam, Gloss. Lat. ms. Regium: *Novale, nova cultura. Novales campi, cultura dediti.* Lactantius ad 12. Thebaid. Statii: *Novalia, agrorum loca, quæ verno tempore fœtibus sociis vinctis aptantur.* Jo. Sarisberiens. lib. 1. Policrat. c. 2. *A Novalibus suis arcentur agricolæ, dum feræ habeant vagandi libertatem.*

NOVALE, vel *Novalem agrum* altero significatu sumi potissimum in Chartis Pontificiis observat Innoc. III. PP. in Decretal. Greg. lib. 5. c. 21. pro agro scil. *qui de novo ad cultum redigitur, de quo non extat memoria, quod aliquando cultus fuisset.* Gloss. antiquæ ms. *Novales campos, vel silvas superfusas.* Vita S. Pirminii c. 20. *Excolentes diu infertilia, grassis ex eis reddidere Novalia.* Vetus Charta apud Joach. Vadianum lib. 3. *In Novali loco, qui Abbacella nuncupatur ... Basilicam ad serviendum Dei condidit.* [Alia Abbatis Fusniac. an. 1237. *In hanc formam pacis amicabiliter convenimus, videlicet quod boscum Houdens & boscum ad Tilium cum Novali vel sarto adjacente prædicto bosco, &c.*] Hinc

NOVALE NOVARE. Ad cultum reducere, proscindere. Tradit. Fuld lib. 3. c. 29. *Novale quoddam in Hogebach Novavit, quod 22. solidas persolvit.* Et cap. 35. *In silva Branvirst cœpit Novare Novale, ut in Ecclesia Fuldensi suo labore acquireret sibi nomen & sempiternum memoriale.*

¶ NOVALIS, Novus. Miracula B. Simonis de Lipnica, tom. 4. Julii pag. 567. *Novalia subnectuntur miracula virtute omnipotentis Dei, ad invocationem almi Simonis operata.*

¶ NOVALITAS, Res nova, Gall. *Nouveauté*: quæ vox in pravam partem sæpius accipitur. *Sans faire à iceux grief & Nouvelletez*, in Charta an. 1334. apud Menesterium in Probat. Histor. Lugdun. pag. 93. col. 1. *Ulteriusque fuit inter eos apunctatum quod Rex non ædificaret aliquod fortalicium, nec aliam Novalitatem faceret aut fieri permitteret in civitate Macloviensi sine licentia Ducis*, apud Lobinellum tom. 2. Histor. Britan. col. 866. Vide *Novitas* 2.

¶ NOVANA, Preces novendiales. Gall. *Neuvaine*. Vita S. Philippi Archiep. Bitur. apud Marteo. tom. 3. Anecd. col. 1941. *Isabellis dixit quod vidit ad sepulturam dicti Philippi facientem Novenam, & in suis septimum diem vidit eam jonatam.* Vide infra *Novena* 1.

¶ NOVANIA, Eadem notione, in Statutis mss. Ecclesiæ Andegav. an. 1591.

¶ NOVARIA, Meretrix. Vide *Centrix*.

¶ NOVATIO, Idem quod *Novale*. Privilegium Lotharii

tharii Imp.ann.1136.in Actis SS.Junii tom. 5. pag.485. *Hac omnia ipsis Ecclesiis confirmamus, cum terris, vineis, pratis, pascuis, silvis, Novationibus, aquis, aquarumque decursibus, &c.* Vide alia notione in *Novitium*.

¶ NOVEGELDI. Vide infra in *Novigildum*.

¶ 1. NOVELLA, Idem quod *Novale*, secunda notione. Charta an.971.apud Menestarium in Probat.Histor.Lugdun. pag.38. col.1. *Cellam quoque de Occiaco cum Ecclesia S. Andreæ ... & Novellis, universaque illis adjacentia.*

¶ 2. NOVELLA, Johanni de Janua, *Ramus arboris tener, novus. Psalm. Filii tui sicut Novella olivarum.* Gloss.Lat.Gall.Sangerm. *Novella, Ram d'arbre tendre & nouvieu.* In Psalmo olea ipsa tener & junior intelligenda est, non ramus.

¶ NOVELLA SILVA, f. Recens consita vel cæsa. Codex ms. Irminonis Abb. Sangerm. *De vinea aripenna 5. de prato arip.5. de silva Novella bun. 6.*

NOVELLÆ, *Suggestiones*, in veteribus Glossis mss. ad Canon.Concilior. Idem Codex, qui est ex Bibl.Reg. *Eodem tempore, cum multi Novellis gauderent, quod Constantinus baptizatus à Silvestro Episcopo urbis Romæ emendatus fuisse à lepra, &c.* Vita S. Mauri metrice ms.

Est pater in cella, cum noscitur ista Novella.

Guill.de Podiolaurentii cap. 14. *Tandem Novella tristis intonuit, quod Prælati capti essent, &c.* Nostri *Novelle*, vulgo dicunt.

NOVELLÆ, ita recentiores Constitutiones suas appellarunt Imperatores: quod nomen, inquit Antonius Augustinus, vetustissimum est, & à pluribus Imperatoribus post Theodosianum Codicem editum & usurpatum, & quo Justinianus ipse utitur frequentius in hie eisdem Legibus appellandis. *Novellas* autem cum appellat Accursius, Juliani editionem intelligit, cum barbaram translationem Bugari tempore factam, *Authenticam* appellavit.

¶ 1. NOVELLARE, Silvestrem agrum extricare, agrum ante incultum colere *Novellabam nuper in agro*, in Vita S. Hugonis Abb.tom.3.Aprilis pag.646. Verbum Suetonio notum in Domitiano cap.7. pro Vineas pangere: *Edixit, ne quis in Italia Novellaret, atque in provinciis vineta succiderentur.* Gl. Lat. Græc. *Novella*, Νεόφ., φυτεία. Aliæ Græc.Lat. φυτεύω, *planto, complanto, Novello.*

¶ 2. NOVELLARE, Renovare. Miracula S.Gengulphi, tom.2. Maii p. 651. *Evangelicum nobis miraculum innovatur, antiquatum itidem Novellatur.*

¶ 3. NOVELLARE, Nova nunciare, scribere. Epistola Sigismundi Rom. Regis ad summum Pontificem circa ann.1412.apud Merten.tom.1.Anecd.col.1744 *Ut vestra Sanctitas de emergentiis rerum nostrarum, quas gerimus, Novelletur, scire placeat, quod, &c.* La Roman de Rou ms.

Et Richier qui est Sire & Duc des Bourguoignons,
Oirent Noveler du Roi & des Barons,
Qui de la paiz requireat Rou & ses compaiagnons.

Italis *Novellare*, Fabellas & nugas garrire est.

¶ NOVELLASTER, Novus, novellus. Marcellus Empiric.c.8. *Vinum optimum, sed Novellastrum.*

NOVELLETUM. Νεοφυτεῖον, in Glossis Græc Lat. Ibidem: Νεόφυτος, *Novellum*. [Vineæ novis vitibus consita, Paulo JC.leg.6.Dig. de impensis in res dotales factis: Hac notione in Statutis Vercell.lib.5 fol.121.recto: *Ordinatum est quod de qualibet bestia quadrupede ... quæ inventa fuerint in plantato, in vinea, alteneto, Novelleto, riveria, campo imblavato, &c.*]

¶ NOVELLITAS, Novitas. Tertull.adv. Praxeam c.2. *Hanc regulam* (fidei) *ab initio Evangelii decucurrisse, etiam ante priores quoque hæreticos, nedum ante Praxeam hesternum, probabit tam ipsa posteritas omnium hæreticorum, quam ipsa Novellitas Praxeæ hesterni.*

¶ NOVELLUM. Vide *Novelletum*.

¶ NOVEMDIALE. Vide in *Novenarium*.

¶ NOVEMGELDUM. Vide in *Novigildum*.

¶ NOVEMPLICITER COMPONI debet furtum in Ecclesia commissum, juxta Legem Alaman.tit.5. §.1. Vide infra *Novigildum*.

¶ 1. NOVENA, Preces seu Missæ per novem dies continentes pro defunctis celebrandæ, Gall. *Neuvaine*. Testamentum Gregorii XI.PP. apud Acherium tom. 6. Spicil.p.677. *Successor cum dictis executoribus de pannis aureis & sericis, luminaribus, facibus, Missis & eleemosynis tam in Ecclesia de donis in depositione corporis nostri & per Novenam, quam in itinere & Monasterio Casæ-Dei, habeant disponere & ordinare, sicut decet honorem Ecclesiæ sanctæ Dei.* Testamentum Beatricis de Alboreya Vicecomitissæ Narbon.an 1367.apud Merten.tom.1.Anecd.col.1522. *Item, quatuor Capellani ... celebrent cotidie pro anima nostra ... & in fine dictæ Novenæ factæ & completæ, dentur cuilibet quatuor floreni auri.* Testamentum Petri Gerardi Cardinalis ann. 1411.apud Stephanotium tom. 10. Fragm.mss.p.415. *Exequiæ celebrentur pro nobis & una Novena prout est pro personis DD. Cardinalium fieri consuetum in curia Romana, & ultra hoc volumus & præcipimus quod ... prædicta Novena durante ... centum franci ... Christi pauperibus erogentur.* Vide *Novenarium* & *Novendium*.

2. NOVENA, Mensuræ frumentariæ species. Charta fundationis Abbatiæ Sorpiensis in Diœcesi Regiensi in Provincia ann. 1255. *Dedit dicto Monasterio dotando illud decem Novenas bladi, quas habet Ecclesia Vallis Moynæ, & octo Novenas, quas habet in Ecclesia de Montemejano* [Charta fundationis Parthenonis S. Catharinæ Massil.an.1255. *Quatuor Novenas frumenti & bordei.* *Novena* apud Dumbenses paulo minor Lugdunensi, continet mediam *asinatam*, seu *novem cupas* vel *bichetos*, à quo numero *Novena* dicta. Vide Colletum in suis Notis ad Statuta Sebaudiæ part.2.p.75.

3. NOVENA appellatur, munus rerum novarum, diversarumque, ut sunt panni ex seta confecti, scarleti, resque aliæ, quæ à Legatis Principibus offeruntur. Ita Josephus Barbarus in Itinerario ad Tanaim, p. 445.

¶ 4. NOVENA, Decimarum pars apud Indos Hispanos, de qua sic in Synodo Limæ an.1586.inter Hispanica tom 4.p.444. *Ut Indorum Hispanorumque Parochi intelligant quales & cujus quantitatis sint quatuor Novenæ & tres Novenæ, & qualis fiat decimarum distributio; & ut non prætendant ignorantiam ejus quod facere debent, declaramus & advertimus quod decimæ cujuscumque beneficii vel doctrinæ, partis vel loci, in quibus decimæ solvantur, dividuntur in quatuor portiones, juxta erectionem hujus archiepiscopatus; quarum una portio spectat ad nos, & alia ad præbendarios & reliquos ministros nostræ sanctæ Ecclesiæ cathedralis, & ex reliquis duabus fiunt novem partes, quarum duas, quas Novenas appellamus, accipit sua regia Majestas, quæ ad ipsum pertinent: aliæ quatuor partes, quas quatuor Novenas vocant, spectant ad Rectores decimarum & reliquorum beneficiorum, dempta octava earum parte, quam percipit sacrista; reliquæ tres partes quæ remanent ex novem primæ divisionis dividuntur iterum in duas, quarum una quæ Novena & media dicitur, spectat ad Ecclesiam dicti Rectoris, tam Hispanorum quam Indorum; & altera medietas, quæ est alia Novena & media, pertinet ac debetur xenodochiis tam Hispanorum quam Indorum.* Rursus memorantur *Novenæ* eodem tom.p.423.442.& 443.

¶ NOVENARIUM, ut Novena 1. Hispan. *Novenario*, Gall. *Neuvaine*. Testamentum ann.1286.tom.2. Histor.

flor.Dalphin.p.61. *De quibus* (1000n.solidis coronatis) *volo fieri dictum lectum meum & exequias meas & Novenarium meam,&c.* Constitutiones Cardinal.de Mendoza tom.4.Concil.Hispan p.32. *Item pro Novemdialibus & Missis Novenariis ac responsoriis & pro adeundo sepulturam singulis Novemdialibus, Clerici ecclesia in qua adest sepultura & sepultus defunctus, percipere debeant* 150. *Morapetinos pro suo labore.* Ibidem p.33.*Ut in Novemdialibus exequiis & initio anni, quando celebrantur in civitate in quacumque parochia, Clerici seu Presbyteri hujus parochia debeant recitare officium duplex & percipere pro suo labore,ut in die sepulturæ, pro quolibet officio.* Et mox:*Quando aliquis parochianus obierit & sepeliri jusserit in monasterio Religiosorũ...Presbyteri dicta parochia percipiant ratione laboris* 300 *Morapetinos,& dicant prima officia, videlicet Litanias,Vigiliam & Missam, & ulterius percipere debeant dicti Clerici pro Novenaria, initio anni & Novemdialibus* 300 *Morapetinos*. Quibus in locis Novenarium inter & Novemdialia discrimen apparet, in eo forte situm, quod *Novenarium* fuerint Missæ per novem continuos dies celebratæ, *Novemdialia* vero totidem officia feralia iisdem novem diebus continuis peracta. Vide *Novendiam*.

1\. NOVENARIUS, Novem Psalmi, qui cantantur in Matutinis, apud Udalricum lib 1. Consuet. Cluniac. cap.12. [& Bernardum Mon. in Ordine Cluniac. part. 1.cap.15]

2\. NOVENARIUS, Qui nonam fructuum domino persolvit, nisi fallor. Fori Oscæ an. 1247.fol.31. *Empta hæreditatis Judai & Saraceni Novenarii, aut tributarii domini Regis omnibus cujuscunque conditionis sint, maneant interdicta.* [Vide *Novenaarius*.]

NOVENDIUM, Luctus novem dierum, qui ut ait Donatus, parentalia concludit, quique apud Latinos *Novendial* appellabatur, ut testatur Augustin. qui in exequiis Christianorum nonum hunc diem celebrari improbat. Gloss.Lat.Gr. *Novemdialia*, Ἐννατα ἐπὶ νεκρῷ ἀγόμενα. Alcuinus lib.de Divin. offic. sub finem: *Quod autem apud aliquos nonus dies celebratur, & vocatur Novendialis, Augustinus in libro Quæstionum redarguit, maxime,cum nullus Sanctorum hoc fecisse probetur, cum sit consuetudo Gentilium.*

¶ NOVENGELDUS. Vide infra *Novigildum*.

NOVENNARIUS, Novennaria. Vitalis Episc. Oscensis apud Blancam in Comm.Rerum Aragon. pag. 728.*Quinetiam Du.Rex secundum meliorationem & deteriorationem loci auget vel minuit quantitatem. Ubi autem sunt* Novennarii, *precaria non exigitur, sed ipsammet* Novennariam *percipit Rious homo*. [Vide *Novenarius* 2.]

¶ NOVENSE, f. Nona pars ex aliqua re. Charta an.1268. ex Archivo Episcopatus Massil. *In proprietate ipsius Episcopi totum Novense de salibus & tertiam partem lesda & in tota stagno dominium.*

¶ NOVENSILES, *id est*, Novem *salientes vel saltatores Jovis*, apud Papiam. Jo. de Janua: *Novensiles à novem & salio, Dii sic dicti, quia novem insultibus navem infestant; unde dicunt, quod si evaserit navis decimum insultum non deinceps timet.* Unde hæc hausta? Deos Novensiles appellabant Romani, vel à novenario numero vel à novitate, quasi recens essent facti Dii, ut fuse deridens exponit Arnobius lib 3. Quidam *Novemsides* vel *Novensides* vocant, quod eadem sede, qua Dii, consedere fingerentur, ut habet Marius Victorinus lib.1. Artis Gramm.cap. de Orthographia. Varro lib. 4. de Lingua Lat.*Feronia, Minerva, Novensiles à Sabinis.* Hinc Vossius suspicatur vocis etymon non esse à Latino ducendum. Ex Martiano Capella, qui cœlum omne in sexdecim regiones dividit, in secunda inter alios collocantur *Limpha Diique Novensiles*. Vide Giraldum Syntagm. 1. Histor. Deor. fol. 19. Cælium Calcagninum lib. 1. Epist. 29.

¶ NOVENUS, Nonus. *Novena hora*, in Charta an. 1445.apud Rymer.tom.11.p.90. *Noveni*, pro Novem, usurparunt Livius lib.27. & Plinius lib.3.c.11.

¶ NOVERCA, Mater uxoris. Charta Thossiacensis in Dumbis ann. 1462. *Petrus Bonet nomine Philiberta, relicta Joannis de Columberio, ejus* Noverca, *& Joanneta filia dicti Columberii ejus uxoris confitetur, &c.*

NOVERCA Hygenus de Castrametatione: *Iniqua loca, quæ à prioribus* Noverca *appellantur, omni modo vitari debent*. Occurrit apud Agrimensores: metaphora ducta à novercis, *quod genus mulierum solet esse pessimum*, ut est apud Anonymum de Mirac. in Circumlatione S. Ursmari per Flandriam, num. 4. [& apud Menandrum:

Δεινότερον οὐδὲν ἄλλο μητρυιᾶς κακόν.]

¶ NOVERCARI, *More novercæ se habere, sævitiam novercæ exercere*, Johanni de Janua; *Soy avoir en maniere de marastre, forcener*, in Glossis Lat Gall.Sangerman. μητρυιάζειν, in Glossis Lat.Græc. Sidonius lib.7. Epist.16. *Quorum imbecillitati quodammodo Novercaretur.* Charta an.1213.tom.2. Rerum Mogunt. p. 757. *Ne rerum effectui ratiocinabilium diuturnitate temporum oblivio valeat Novercari.* *Novercans* in Epistola Friderici II. Imper. apud Marten.tom.2.Amplist. Collect. col. 1194. *Novercante marit & temporibus qualitate*, in Annal.Genuens.lib.6.ad an.1227. *Novercante fortuna*, in Literis an.1440.apud Rymer.tom.10.p.782. & alibi: quod improbat Vossius lib.4.de Vitiis sermonis.

¶ NOVICUPLUM, ut *Novigildum*. Lex Bajwar.tit. 8.§.6. *Si quis alienum servum ad furtum suaserit ...in Novicuplum compositionem cogatur exsolvere.*

NOVIGALE. Thwroczius in Ludovico Rege Hungar.c.27. *Item tertia vice circa fluvium Brentham Novigale contra Theutonicos & stipendiarios Venetorum transpassata flumine super equos cum magno periculo propter fluminis profunditatem, &c.*

NOVIGILDUM, Niungeldum, Mulcta pro re qualibet ablata furto aut alio quovis modo, qua reus novies ejusdem rei pretium reddere tenetur. Vide *Geldum*. Lex Burgund.tit.8.§.2. *Si autem permissus juraverit, & post sacramentum potuerit forte convinci, in Novigildo se noverit redditurum* Adde tit.9.tit.19.§.11. tit.45. tit. 76.§.2.Lex Alem.tit.7.§.1. *Si quis res Ecclesiæ furaverit, ..tres Novigildos solvat*. Tit. 72. §.1. *Ille fur furtivum reddat Novemgeldis*. Tit.76 *Novemgelda solvatur*. Tit.99.§ 6.11.15.&c. *Novem geldos componat*. Lex Bajwar tit.1.cap.3. §.1. *Si quis res Ecclesiæ furaverit, .. de qualicunque re Niungeldos solvat, id est, novem capita restituat*. Tit.2. c.13. §.1. *Trinnium geldum componat, hoc est, ter novem donet homo, servus vero* Niungeldo *solvat*. Tit.8.c.1. *Niungeldo componat, hoc est, novem capitalia restituat*. In Lege Frision.tit. 20. *Novies componere, Novem Weregildos componere*. *Novengeldus*, in Capitulari 3.an.813.c.23.Vide *Niungeldum*.

☞ Hinc emendandas puto Leges Rotharis art.262. 263.264.& 265.apud Murator.to 1.p.37.col. 2.ubi male, nisi fallor, *Novum reddere* vel *componere* legitur, pro *Novum*. Agitur enim de furtis, quæ *Novogildo* componi consueverunt.

¶ NOVISSIMALIS, Novissimus, postremus. *Versus finalis sive Novissimalis*, Mario Victorino lib.2. Grammat.

¶ NOVISSIMIOR, Posterior. Vide *Novitior*.

¶ 1. NOVITAS. Dignitas, seu muneris initia, adeptio. Charta A. Archidiaconi de Bria ann. 1232. ex Tabulario Meld. fol.65. *Notum facimus, quod nos pro Novitate nostra ... licentiam faciendi demandam in nostro Archidiaconatu ... concessit* Episcopus Meldensis.

Con-

Constitutiones mss. Cluniac. an. 1301. ex Archivo B. M. Deauratæ: *Statuimus, Abbates nostri & Priores in suis Novitiatibus, & post factam eis commissionem & datam administrationem, &c.* Charta Philippi Franc. Regis an. 1273. apud Lobinell. tom. 3. Hist. Paris. pag. 28. col. 2. *Tenebuntur autem Majores dictæ Ecclesiæ* (S. Mederici,) *tam Major clericus quam laicus ... jurare in Novitate sua sine dilatione & diffugio, in præsentia Præpositi Parisiensis.* Infra: *Consimile vero sacramentum vice versa sine dilatione & diffugio tenebuntur facere Præpositi Parisienses ... in Novitate sua*, Rursum occurrit in Statutis Collegii Burgundici an. 1335. ejusdem Hist. tom. 5. p. 641. col. 2. *Novitas regni*, in Litteris Ludovici XII. Regis Franc. ann. 1498. quo regnum adeptus est, apud Ludewig. tom. 6. p. 119.

¶ 2. NOVITAS, Usurpatio, cum quis alium interpellat in jure suo, Practicis nostris *Nouvelleté*. Querimoniæ Flandrensium ad Anglos an. 1402. apud Rymer. tom. 7. p. 277. *Præsertim cum per habitatores ipsos Flandriæ nulla est commissa super Anglicos Novitas... tantum facere dignemini, ut præfatæ Novitates & consimiles amodo cessent, & facta, prout decet, restituantur.* Registum Parlamenti an. 1379. apud Baluzium tom. 2. Histor. Arvern. p. 165. *Decernetur que dictum Cardinalem & Comitem eorum causam seu causas in casu Novitatis & saisinæ contra dictum avunculum nostrum lucratos fuisse.* Eadem verba *in casu Novitatis & saisinæ* leguntur in Arresto ann. 1531. inter Privilegia Equitum S. Johannis Hierosol. *en matiere* vel *cas de saisine ou de Nouvelleté*, in Consuetudinibus Blesensi art. 20. & Insulensi tit. *des matieres possessoires*: quod accidit, cum possessor agit in eum, à quo interpellatur in possessione. Porro *celui qui se plaint en cas de Nouvelleté*, ut habet Auctor *du grand Coustumier* cap. 21. p. 151. *se doit garder de dire, qu'il soit dessaisi ou depouille de sa saisine; car il ne pourroit pas intenter la Nouvelleté, s'il ne possedoit ou entendoit posseder.* Plura vide apud *de Lauriere* in Glossario juris Gallici in vocibus *Complainte* & *Nouvelleté*: quam posteriorem vocem probat Cl. Vir interdum accipi pro novis rebus seu turbis recens excitatis, ut apud Guillelmum *de Guigneville* in suo *Pelerinage* ms.

Mais pour ce que je me suis teue,
Maintenant estes revenue
Pour faire vous Nouvelletez,
Par lesquelles vous m'excitez
A maintenant tencier à vous
Par tres grande ire & grand courroux.

Simili significatione etiamnum dicimus *Nouveautez*. Vide supra *Novalitas*.

¶ NOVITER, Rursus, iterum, denuo, Gall. *De nouveau*. Confirmatio fundationis Monast. S. Mariæ de Alaon. an. 1015 tom. 3. Concil. Hispan. p. 136. col. 1. *Hanc chartam à patre meo Lupo Asbone ... & ab omnibus majoribus nostris laudatam & firmatam, Noviter laude & affirmo.* Alias pro Nove, recens, Gall. *Nouvellement*, usurpatur, ut in veteri Inscriptione apud Gruterum 571. 7. *Basilicæ Noviter reparatæ.* Fulgentius l. 1. Mythol. c. 1. *Amor Noviter venit.* Hac notione non semel occurrit apud Jurisconsultos.

NOVITIA, Novitas, Gallis *Nouveauté*. Edidit Baluzius tom. 2. Capitul. Capitula Monachorum Sangallensium an. 817. hoc titulo: *Capitula Novitiarum de his, in quibus præceptum Regulæ & Constitutiones novellorum Conciliorum acutius nos considerare & promptius exercere jussio imperialis ammonet.* [Novas Constitutiones bene Mabillonius interpretatur sæc. 4. Bened. part. 1 p. 741.]

¶ NOVITIARI, *Novitiatum inire & fieri Novitium*, in Amalthea ex Concil. Turon. Regula reformationis Mellicensis in Chronico ejusdem Monasterii p. 345. col. 2. *Novitiandus autem de casibus infra scriptis aut potioribus ex eis, priusquam induatur, est caute examinandus.*

NOVITII, Qui in Monasterio religiosæ vitæ experimenta subeunt, & probationis elapso tempore, si idonei fuerint inventi, ad professionem admittuntur. Conventus Aquisgranensis an. 817. c. 34. *Ut Novitio non facilis in Monasterium tribuatur ingressus.* Guigo I. Prior Portarum Epist. 3. *Incipientes, quos Novitios vocant, &c. Novitii ad religionis conversationem conversi*, apud Ordericum Vitalem lib. 3. p. 477. Novitiorum porro diversitatem observare est ex Udalrico lib. 2. Consuetud. Cluniac. c. 1. *Aliqua diversitas est eorundem Novitiorum: nam non solum absque habitu veniunt, ut Laici & Clerici, sed etiam cum habitu, & Monachi jam facti: & tales trifariam sunt differentes. Quidam sunt de longinquis & alienis Monasteriis, & ad hoc veniunt, ut rursum profiteantur, & de cætero maneant nobiscum. Quidam de cellis nostris, & vel pro infirmitate, vel loci longinquitate benedictionem jam à D. Abbate acceperunt, professione interim dilata, & ad nostrum locum usque reservata. Quidam sunt de tali Monasterio nostro, quod absque D. Abbate proprium habent Abbatem, ubi & si benedictionem accipiant, & professionem faciant, tamen habeatur à nobis per omnia in vita & post vitam, ac si apud nos fuissent: & isti cum primum venerint, fiducialiter & absque mora intrant, & secundum tempus quo in præfato Monasterio sunt recepti, hic etiam ordine suo non carebunt. Reliqui omnes non permittantur intrare, nisi prius juxta verbum S. Benedicti vel unam noctem in hospitio moreatur; prius quoque, quam intraverint, instruendi sunt, quemadmodum faciant petitionem suam, &c.* In eodem porro Conventu Aquisgranensi, ut Novitius *non tondeatur, neo vestimenta pristina immutet, priusquam obedientiam promittat*, præcipitur. Vide Formulam 32. ex Baluzianis, Haeftenum lib. 4. Disq. monast. disq. 1. & Acherium ad Vitam S. Lanfranci pag. 19.

NOVITIUS fieri apud Monachos præterea dicebatur, qui in pœnam in Novitiorum ordinem redigebatur. Statuta antiqua Ord. Cartusiensis 2. parte, c. 14. §. 9. *Alias vero, si Prior fregerit,* (jejunium) *vel fecerit frangi, sit extra sedem suam in Ecclesia per 40. dies. Et si Vicarius idem fecerit, sit Novitius per 40 dies.* Adde cap. 21. §. 5. cap. 23. § 2. cap. 31. §. 22. part. 3. cap. 32. §. 15.

¶ NOVITIOR, Posterior, recentior. Præfatio in Acta SS. Perpetuæ & Felicitatis: *Cum majora reputanda sint Novitiora quæque ut Novissimiora.* Loquendi modus Africanus. Sic Tertullianus dixit *Extremiora, Extremissime; Postremissimum* Apuleius; *Minimissimum* Arnobius, &c.

NOVITIUM. Vita S. Aicadri Abb. Gemetic. cap. 25. *Quadam die, quæ nominatur Sabbatum, quo solent Monachi exercere Novitia, sanctus Dei famulus præcepit cuidam Monacho, procuratori suo, ut capillos sancti sui capitis cum forcipe adæquaret.* Id est, forte, cum & comam & barbam *renovare* solent Monachi, singulis scilicet sabbatis: nam & *novare barbam* dixerunt Latini. Arnobius: *Quid novatio & revelatio pudendorum?* Hinc *novacula*, quia pili raduntur & novantur. Capitulare Aquisgranense ann. 817. c. 6 *Ut in Quadragesima, nisi in sabbato sancto, non radantur, &c.*

NOVOGESTA, Nove ac recens gesta. Eginus Monachus in Vita sancti Ansovini Episcopi Camerini num. 4. *Alium non debere quemquam post antiquorum dicta Patrum sanctorum quidquam Novogestorum narrare.*

NOVUM, vulgo *Nouvelle*. Ugutio: *Rumor, murmur quod vulgo dicitur Novum.* Occurrit non semel in

Epi-

Epistolis Marini Sanuti. [*Novis de obitu Papæ auditis*, in Requesta Universitatis Paris. an. 1394. tom. 6. Spicil. Acher. p. 60. *Supervenerunt nobis Nova certa*, in Charta an. 1346. apud Rymer. tom. 5. p. 497.]

¶ Novum Componere. Vide *Novigildum*.

¶ NOVUPLUM, Idem quod *Novigildum*. Lex Bajwar. tit. 18. §. 1. n. 3. *Si servus furtivo modo supradicto more occisus fuerit... Novuplum componat, id est, centum nonagenta solidos*.

1. NOX. Pridem à viris doctis annotatum, Gallos olim ac Germanos spatia temporis, non dierum, sed noctium numero distinxisse ac finiisse, ex Cæsare lib. 6. de Bello Gall. *Spatia omnis temporis non numero dierum, sed Noctium finiunt*. Et ex Tacito de Morib. German. *Nec dierum numerum, ut nos, sed Noctium computant, sic constituunt, sic condicunt, ut nox ducere diem videatur.* Id à Francis nostris, & aliis populis Septentrionalibus perinde observatum testantur Lex Salica tit. 37. §. 4. tit. 13. §. 9. 10. 11. 14. tit. 47. §. 2. tit. 49. tit. 52. §. 2. Lex Aleman. tit. 36. §. 2. Lex Bajwar. tit. 9. §. 6. tit. 17. §. 2. Lex Ripuarior. tit. 33. §. 2. tit. 58. §. 5. tit. 66. §. 1. Capitulare Pipini Regis Italiæ cap. 5. Lex Longobard. lib. 1. tit. 23. §. 2. tit. 24. §. 13. lib. 2. tit. 18. §. 6. tit. 21. §. 10. 25. tit. 43. §. 1. lib. 3. tit. 55. §. 6. Capitul. 3. an. 813. cap. 15. 41. 42. Capitulare 3. Ludovici Pii an. 819. cap. 1. Capitulare Caroli Magni lib. 3. cap. 45. Edictum Pistense Caroli Calvi cap. 33. Formulæ vett. Bignonii cap. 38. Formulæ vett. secundum Legem Romanam cap. 40. Formulæ Parensales c. 11. &c. Charta 17. & 44. editæ à Mabillonio post libros de Re diplomat. Epistola 2. inter Tegernsenses, Goffridus Vindocin. lib. 2. Epist. 27. Charta Caroli Magni pro Monasterio S. Dionysii apud Doubletum pag. 709. *Si quis vero contra precepta antecessorum Regum, vel nostra aliquid facere, vel contraire voluerit, inno Missus noster, vel Comitis super Noctes viginti una ante nos per bannum nostrum venire faciat in rationes contra Missos S. Dionysii & Folcradi Abbatis*. Notitia vetus ex Tabulario Persiensi: *Proinde taliter Fredelono judicatum fuit, ut tale testimonia arremisset in proximo mallo post 40 Noctes, quem ipse Comes in Augustedunense tenet, ut secundum Legem suam Salicam adprobat, sicut superius postulavit, aut faciat, quod lex est*. Anonymus in Vita S. Goaris c. 11. *Quot Noctes habet infans iste?*

Islandi, Olao Wormio auctore in Fastis Danicis libro 1. cap. 12. per noctes, natalitiorum ætates computant.

Abraham Ecchellensis in Historia Arabum c. 11. vetustissimum esse Arabum institutum scribit, in ratione temporum non dies, sed noctes putare, cujus, inquit, ratio est, seu neomenia suas supputationes exordiantur, & Lunam noctis dominam sequantur, ac ducem in hoc habeant. Creationis opus etiam à vespere accepisse ex his sacrarum Literarum verbis colligunt: *Factumque est vespere & mane dies unus*.

Apud Saxones idem obtinuisse colligitur ex Speculo Saxon. libro 1. art. 2. 67.

Per noctes, inducias dinumeratas suo etiam ævo testatur Gaufredus Vindocinensis libro 2. epist. 27. *In hoc tamen non Noctes, secundum consuetudines Laicorum, sed secundum instituta Canonum inducias postulamus*.

Idem obtinuisse in Anglia sub Regibus Anglosaxonibus, docet Conciliabulum Cloveshoense an. 824. *Et ibi finita & prescripta illa contentione coram Episcopo post 30. Noctes illum juramentum in Westmynstre deductum est*. Sub Normannis vero, Leges Henrici I. cap. 66. 76. Sed & etiamnum *sennight, fortnight*, i. septem noctes, quatuordecim noctes, magis usitato dictum, quam septem dies, &c.] Sic Armorici *seisun* vel *seizhun*; id est septem somni, dicunt pro septimana, & *benos* vel *benoas* pro hodie, quod proprie hac nocte significat.] Vide Canones datos sub Edgaro Rege cap. 15. & 54.

Nox Sacrata, Quæ diem Paschatis præcedit, in qua Baptismus conferebatur, ut testatur Augustinus Serm. ad Catechumenos. Senator libro 8. Epist. 33. *Cum die sacratæ Noctis precem Baptismatis caperit Sacerdos effundere*. Helgaudus in Roberto Rege Francorum: *Sanctas Noctes, hoc est, Nativitatis Domini, sancti Paschæ, & Pentecostes sic totas ducebat insomnes usque ad somnum mane, ut nec sedens, vel stans somnum caperet*, &c. Vide lib. Sacrament. Eccl. Rom. cap. 47. 78. Missale Gothicum p. 336. 337. Rhabanum lib. 2. de Institutione Clericorum c. 38.

Nox Sancta. Epitaphium Pacifici Archidiaconi Veronensis, qui vixit sub Lothario I. Imp. apud Panvinium & Ughellum:

Mole carnis est solutus,
Perrexit ad Dominum,
Nona sane Kalendarum
Obiit Septembrium,
Nocte sancta, quæ vocatur
A Dominica...

2. NOX, Oneris, aut servitii species. Tabularium sancti Vitoni Virdunensis: *Censu de aliis mansis & de sodilibus, qua sunt in Monte sancti Vitoni & Virduni, pullos & ova ad Pascha & Festivitatem sancti Vitoni, & ad Nativitatem Domini. De integro manso carrum dimidium, de carropera 10. den. Noctes 15. in Maio homo de capite suo tenens terram*, &c. Infra. *Unusquisque mansus in Maio solvit 10. den. & 14 Noctes*, &c. Rursum: *Unam carratam de virgis & 40. Noctes, & 12. crvadas, unam herba, alteram foni*, &c. Ubi *nox* videtur sumi pro opere unius diei. Vide *Dies*.

¶ NOXALA, f. Nux, Ital. *Noce, Nosella*. Statuta Montis-regalis p. 288. *Quæ vendi solent per apothecarios speciarum, excepta tamen etiacha, confectionibus, ficubus, amandalis, Noxalis*. Vide *Nosala*.

¶ NOXARE, dicitur in saltatione de quadam pedum inflexione. Le Roman *de Vacce* ms.

Metre piè destre avant & entre d'euls doubler,
Talons fout remuer & retraire & Noxer.

¶ NOXIALIS, Nocens. *Lex Noxialis*, apud Prudentium in Cathemerino. *Pomum Noxiale*, in Hymno *Pange lingua*, &c.

¶ Noxalis, Eadem notione. Lex 1. Dig. Si ex *Noxali causa*: *Noxalis actio*. *Judicium Noxale* leg. 3. eod. tit. *Malum Noxale*, Tertulliano de Genesi c. 2.

¶ Noxilis, *Nocens*, in Glossis Isidorianis.

¶ NOYREGUERIUS, apud Provinciales, qui alit oves, ut vendat, opilio. Sententia arbitralis inter Dominos & Communitat. Calliani ann. 1497. *Ultra modum inter Noyreguerios observari solitum*. Vide *Norigarius*.

NUA. Pactum inter Venetos & Traguriense ann. 1322. apud Joannem Lucium in Histor Dalmat lib. 4. c. 14. *Item, quod dictus Comes Traguriensis non possit ... dona aliqua recipere, ... nisi Nuas & fructus recentes*. Forte *nuces*.

NUBEIÆ, Nuptiæ, *Mariage*. Charta Willelmi Episcopi Inculism. an. 1206. in Tabulario sancti Amantii: *In oblationibus altaris, in pœnitentiis, in obitis, in purificationibus mulierum, in septenariis, in tricenariis, in percursibus, in Nubeiis, in baptismis, in legatis sive eleemosynis mortuorum*. Vetus Charta apud Columbum in Episcopis Sistaricens. libro 2. nu. 19. *Retinuit in Ecclesia sancti Marii quartas matrimonii*.

Nuiæ. Eadem notione. Charta an. 1204. apud Catellum: *Fecerunt stabilimentum tale, quod joculatores, & joculatrices non intrent in domibus hominum, vel femina-*

narum Tolosæ, nisi ad Nobiat, nisi cum domus, vel cum domina, quæ sine marito erit.

NUBERE, Coire, misceri. Capitul. Caroli Magni lib.6.c.55. *Mulier, quæ cum viro suo non potest Nubere.* Adde Fulbertum Epist.64. Vetus Pœnitentiale ms. *Qui in Ecclesia consecrata Nubunt 6. dies.* Vide Pœnitentiale Theodori c.11. ejusdem Capitula c. 35. 48. Pœnitentiale Gregorii II. Papæ cap. 30. Pœnitent. Bedæ c. 2 10. Herardum Turonens. Archiepisc. in Capitul.c.89. Chrodogangum Metensem in Regula Canonicor. cap. 73. Rabanum in Epist. ad Heribaldum cap. 29. Concil. Calchutense an 787. can. 16. &c. Vocem hanc in re veneris à veteribus sæpius usurpatam observarunt viri docti. Auctor de Disciplina Scholarium c.2. *Quotidianis & ultra debitum Nuptiis gaudebat, &c.*

Ita *Nuptias facere*, pro *coire*, dixit Petronius. Sic etiam Græci γαμεῖν dixere. Prometheus apud Æschylum p. 45. Jovis & Europæ concubitum γάμον appellat, ut & Aristænetus Epist.21. quod alibi μίξιν: Quod etiam translatum ad pecua omnia, quibus nuptiarum nihil cognitum, nisi coitus, ut apud Ælianum lib.9 de Animalibus cap.ult. p.208. Hesychius ἔγημα, συνῴκησα. Ita γαμεῖν usurpat non semel Nomocanon nuper editus à Joanne Baptista Cotelerio tom. 1. Monumentorum Ecclesiæ Græcæ cap 311.212.340. In leg 3. Cod Th. ad Leg. Jul.de Adulter. *Vir Nubere in femina*, vel *in feminam* dicitur, ubi consulendus Jacobus Gothofredus Sed & *innuptam* dictam Deiparam volunt, apud sanctum Augustinum Serm.18. de Sanctis, & Epist.3. ad Diaconum quod ab omni venere impolluta, incontaminata, nec ulli unquam viro cognita fuerit, [illegible] natum Christum de Virgine Maria dixit Paulus Silentiarius in Descript Eccl. sanctæ Sophiæ, part.2.v.20. Drepanius de Cereo Paschali:

Ignea quem celsi linquentem munia cœli,
Intacto prægnans utero dedit Innuba Mater.

Vide Filesacum libro 1. Selector. p 249.250.

RETRO NUBERE, in Pœnitentialibus Libris. Pœnitentiale ms. *Concubuisti cum uxore tua, vel cum aliqua alia Retro, more canino, &c* Aliud Pœnitentiale ms. *Uxor post natam sobolem abstineat se Ecclesia, si filius est, dies 30. si filia 40. Nam in tempore menstrui sanguinis qui tunc Nupserit, 30. dies pœniteat: qui Dominica, 7. dies. Si quis cum uxore sua retro Nupserit, 40. dies pœniteat: Si in tergo, 3. annos, quod sodomiticum scelus est.* Ibid. *Si vir cum muliere sua retro Nupserit, pœniteat, quomodo de animalibus, id est, in consuetudine non erit, 3. annos.* [Vide Cumeanum Abb. de Mensura pœnitent c. 3. Egberti Archiepisc. Pœnitent. p.16.] Hincmarus de Divortio Hlotarii & Theotbergæ: *Uxor domini Regis Hlotarii primo quidem reputanda est de stupro, quasi frater suus cum ea masculino concubitu inter femora, sicut solent masculi in masculos turpitudinem operari, scelus fuerit operatus, & inde ipsa conceperit, &c.* Idem Cumeanus cap 2 *Viri inter femora fornicantes primo annum unum pœniteant: si iterant, duos: si in crura fornicantes, si pueri sunt annis duobus pœniteant: si viri, annis tribus.* [illegible], in Pœnitentiali Joan. Jejunator. p. 86.99.108. & in Canonario Joannis Monachi pag. 117. quod quidem peccatum de *interfemore* inscribitur in Pœnitentiali Egberti Archiep. Eborac. p. 17. Infra: *de pollutione inter femora.* Vide Reginonem lib.2. de Eccl. disciplina, c.249.

NUBES Fleta libro 2.c.79. §.15. ait oves sæpe inter duo Festa beatæ Mariæ in Augusti & Septembris mensibus infirmari ... *Per comestum cujusdam Nubis escaetæ, quæ tunc temporis cadere contingit, vel per comestum alborum testudinum.*

¶ NUBIGER, *Nubem gerens*, Johanni de Janua; *Portant nue*, in Gloss. Lat. Gall. Sangerman. *Nubifer*, apud Ovidium non semel.

¶ NUBIGOSUS AER, apud Claudium Mamertum lib.1. de Statu animæ c 7. Nebulosus.

NUBILUM Regula Pauli & Stephani Abbatum capite 11. *Æstatis tempore nulli liceat meridie præter in suo lectulo dormire, nisi forte jubente Priore ad Nubila pro custodia arcæ extra suum lectulum dormiat.* [Sub dio, Gall.] *Dormir à l'air.*

¶ NUBILUS, Cœcus. Aimoinus in Translatione SS. Georgii & Aurelii Mart. sæc 4. Benedict. part.2. pag. 56. *Juvenis quidam annos, ut ferebatur, quinque in cæcitate gerens, se omni tempore Nubilum fore gemebat.*

¶ NUBITARE. Papias: *Nubitant*, Nubunt.

¶ NUBIVOLUS, Qui per nubes volat. Notkerus Balbulus de Interpr. Scripturæ c.4. apud Pezium tom. 1. Anec. part. 1. col. 5 *Joannem cælipetam Nubivolus Augustinus paribus alis insecutus est.*

1. NUCARIUS, in Capitulari de Villis c.70 v.6. Videtur legendum *Nuclearius.* Vide in hac voce.

¶ 2. NUCARIUS, Nux arbor, Gall. *Noyer.* Tabularium S. Cypriani Pictav. fol. 47. *Concesserunt silvam, Nucarios, domos, &c.*

¶ NUCERIUS, ut *Nucarius* 2. Charta an. 1163. ex Archivo Radoliensi: *D. Nivardus de Caminiaco dedit ... Monachis de Radolio .. de omnibus Nuceriis ... nuces in terra sua cadentes; quas antecessores sui quasi ex jure colligere volebant.*

NUCHA, Postica pars colli, nostris, *Nuque du col*, vox Arabica. Matth. Silvaticus: *Nucrati* (leg. *Nukati*) *locus, ubi collum craneo jungitur.* Constantinus Africanus libro 1. Commun. loc. med. c.3. *Cum enim multa membra à cerebro sint remota, & via longinquitate eis denegetur sensualitas, via quædam cerebri data est spondylium medullis, quæ quasi medullæ, Lingua Arabica vocantur* Nucha. Infra: *Eadem est* Nucha *quæ & cerebri natura.* Idem c.10. *Nucha à cerebro descendit in spondylo dorsi incipiens à fine puppis. id est, à prima spondyli colli. Ab hac* Nucha *ex necessitate procedunt nervi, sensum & voluntarium motum præstantes membris sub collo positis.* Adde cap.12. Fridericus II. Imperat. lib.1. de Venat. c.36. *De Nucha vero, quæ dicitur medulla spinalis, quomodo procedit à cerebro, transiens per foramina omnium spondylium, usque ad extremum caudæ continuata, &c.* Adde caput 23. Utitur etiam non semel Mandinus in Anatomia. Danti *Nucha*, dicitur pars superior capitis, in Infern. cant. 32.

Là v'el cervel si giugne co la Nuca.

In Paradiso cant.8.

Che sol vagheggia hor da coppa, hor da Nuca.

Vide Octavium Ferrarium in *Gaucca*, [& Martinium in Lexico v. *Nucha.*]

¶ NUCICULA. Papias: *Nuciclam amygdalam quidam Nuclam vocant, quasi minorem nucem.* Johannes de Janua: *Nucicula, Parva nux*; Nucella, *Amygdala, scilicet minor nux.*

NUCINÆ MENSÆ, apud veterem Interpretem Juvenalis Sat. 11 vers. 117. quæ hodie passim in usu apud nos, *Tables de noyers.* Harum etiam meminit Strabo lib.12.

¶ NUCISPINEA, στρόβιλα, in Gloss. Nuces pineæ.

NUCLEARIUS, NUCLEARIUM. [Johan. de Janua: *Nuclearius, Arbor quæ fert nuces; Nuclearium, Idem, vel locus, ubi nuces crescunt: Lieu ou croissent les noyers*, in Glossis Lat. Gall. Sangerman.] Gloss. Lat. Gall. *Nuclearius, Noyer, arbre.* Charta Theobaldi Comitis Blesensis an. 1140. pro Monasterio Vallis Secretæ apud Sammarthanos in Gall. Christ. *In qua præfata Ecclesia, quæ antiquitus habebat, retinet Nuclearia.* [Bernard. part. 1. Ord. Clun. c.75 *Granatarius vero per consuetudinem ornasse debet totum pistrinum de totus foliis Nuclearii.*]

Nu-

Nucleatorium, Ager *nuclearius* consitus. Historia Episcoporum Autissiod. c.20. *Agrum quoque Gennsiacum, vel Talusiacum, cum Nucleatorio suo in territorio Santonico.*

¶ NUCULA, f. pro *Nuscula*. Vide in *Nuscu*.

¶ NUDA, pro *Muda*, ut videtur, Cœtus, conventus, consilium. Statuta Arelat. mss. art. 120. è Musæo D. *Brunet*: *Quicumque tenuerit hostagia, non obstante juramento, possit venire ad consilium (sic) & consilium, & Nudam, & in stadium, venire ad domum Archiepiscopi.* Vide *Muta 6.*

¶ NUDIBUCCIUS, Imberbis. Vide *Barbasterili*.

NUDIMANUS, Qui manus vacuas ac inanes habet, apud Eckehardum Juniorem libro de Casibus S. Galli c. 1.

NUDIPEDALIA, Papiæ, *Nudo pede deambulatio Judæorum.* [Nempe nudis pedibus incedentes Judæi plerumque sacra celebrabant & jejunia, de quibus sic Juvenalis Sat. 6. ubi describit Judæam:

Observant ubi festa Mero pede sabbata Reges.

Quo referendum id quod Josephus narrat lib. 2. de Bello Judaico cap. 15. ubi de Berenice: *Venerat Hierosolymam, ut vota Deo solveret. Hic enim, qui morbo vel aliis necessitatibus implicantur, mos est orare per triginta dies, antequam immolent hostias: abstinere quoque vino & capillos radere. Quem morem Berenice Regina illis exercens diebus, Nudipes etiam ante tribunal stetit, deprecans Florum, &c.* S. Hieronymus lib. 1. in Jovinianum: *Multa compellitur Apostolus velle, quæ non vult. Circumcidit Timotheum, rasit in se calvitium, Nudipedalia exercuit & totondit Cenchris.* Adde Tertull. de Jejunio c. 16. & in Apolog. c. 40.] Arnob. l. 5. *Aquilicia Jovis immolatis, Nudipedalia populo denuntiatis, &c.* Joannes Laudensis in Vita sancti Petri Damiani Cardinalis cap. 3. nu. 16. *Nudipedalia passim per eremum cunctis temporibus exercebant.* Guibertus in Historia Hierosolymitana lib. 7. c. 6. *Processiones agendo, Sanctorum nomina flebiliter inclamando, Nudipedalia exercendo, Hierusalem circumeunt.* De Nudipedalibus vide Ludovicum *de la Cerda* ad Virgilium.

Nudus, Mensuræ species. Charta Lodovici Pii Imp. apud Doubletum p. 740. *De lignis dentur eis mensuræ, quæ Nudi appellantur, mille centum.* Legendum censerem *modi*, nisi Chartæ originalis, quam legi in Archivo S. Dionysii, omnino præferret, *nudi*. [Leg. *Midi*. Vide in hac voce.]

¶ NUENE, Nuenet, Novem. Vide *Cbunna*.

NUGA, Nugator. Gloss. Græc. Lat. Ἀχρεῖος, nequam, *spurcus, Nuga, nugator.*

¶ Nugacin, *Nugacion, mensonge*, in Glossis Latino-Gallicis Sangerman. mss.

¶ Nugacitas, *Falsitas*, in Barthi Glossario ex Histor. Palæst. Roberti Monachi. Gloss. Græc. Lat. ... *Nequitia, Nugacitas.* S. Augustinus Epist. 67. sub finem: *Omnis ab eo deleta est Nugacitas.*

¶ Nugaculus, *Aliquantulum nugax*, Jo. de Janua.

Nugalus, Nugator. Glossæ Latino-Gallicæ: *Nugalus, Petit Jangleur.*

Nugalissimus. Regula sanctorum Patrum c. 10. *Si casu quis Frater de cellula ex qualibet scandali causa exire voluerit, nihil penitus nisi Nugalissimo induatur vestimento, & extra communionem infideles discedat.* Regula sancti Macarii cap. 28. habet, *nisi in notorissimo vestimento*, id est, quod risum moveat occurrentibus. Holstenius, *parvi momenti ac nullius valoris*, interpretatur.

¶ Nugalitas, Ματαιότης, Nugacio. Supplem. Antiq. Aliæ Gloss. Lat. Græc. *Nugalitas*, ...

¶ Nugamenta, Φλυαρήματα, Gloss. Lat. Græc.

¶ Nugas, *Inutilis*, in vet. Onomastico, apud Turnebum lib. 28. cap. 6. *Nugas*, Σαπρός, in Glossis Latino Gr. Sangerm. mss. & aliis. Glossæ Cyrilli: Σαπρὸς, *Nugatorius, Nugax, Futilis.* Pro *Nugax*, fere *Nugas* dicebant antiqui, non male, ut *Nefas*. Vide Priscianum lib. 5. Papias: *Nugas, Inutilis, qui ad nullam utilitatem pertinet.* *Nugax, Mendax*, in Gasparis Barthii Glossario, ex Baldrico Dolensi.

¶ Nugerculus, Nugax. Acta S. Molingi, tom. 3. Junii p. 407. *Numquid iste Nugerculus apud nos post patronum nostrum erit Antistes?*

¶ Nugidicus, Qui nugas dicit, *Diseur de trufes*, (*rufes*) in Glossis Lat. Gall. Sangerm. *Nugidici ventilatores.* Joanni Sarisber. lib. 2. Metal. c. 7.

¶ Nugigerulus, *Turpis nuncius*, in Glossis Isid. *Mendaciorum nuncius*, in Barthii Glossario, ex Histor. Palæst. Fulcherii Carnot. Epistola Hugonis Metelli ad S. Bernardum: *Hugo Metellus, quondam Nugigerulus, nunc crucis Christi bajulus, &c.* Plautina vox, si vera lectio, pro qua Lambinus magis probatur *Nugivendulus.*

¶ Nugiparus, *Qui parit nugas.* Gloss. Isid.

¶ NUGIUM, Pallium tenue. Vide N...

NULLARE, *Nihilare*, Johanni de Janua, *Neantir*, in Glossis Lat. Gall. Sangerm. mss.

NULLATIO, *Mutatio*: ita Gloss. Arabico-Lat. Legendum forte *Nutatio*. [Retinendum *Nullatio* suadet Papias, qui scribit: *Nullatio, Mutatio, unde annullare nullius pretii facere. Nullationem, Mutationem*, in Glossario Sangerm. mss. n. 501.]

NULLIFICARE, Contemnere. [Tertull. adv. Psychicos c. 15. *Qui manducat, ne Nullificet non manducantem*, Gr. ... *Non spernat*, in Vulgata. S. Hieronymus Epist. 135. ad Sun. & Fretel. ..., *non putatis transferendum despexisti; sed secundum disertissimum istius temporis interpretem Nullificasti, seu annihilasti, vel annullasti.*] Versus Eucheriæ lib. 4. veterum Epigrammatum:

Nunc simul aptemus dispectis piscibus ergo
Delicias magni Nullificare freti.

Libellus Precum Marcellini & Faustini: *Et si non est dubitandum paucos Episcopos esse pretiosos de merito Confessionis, & inviolabilis fidei, multos vero Nullificari hæreses vel prævaricationis, &c.* Utitur etiam Commodianus Instruct. 80.

¶ Nullificamen, Contentio. Tertull. lib. 3. adversus Marcion. cap. 7. *Ignominia hominis & Nullificamen populi.*

¶ Nullificatio, Eidem Tertull. lib. 4. adv. Marcion. c. 14. *Quæ ignominia? Quæ Nullificatio?*

¶ NULLUMQUAM, Nunquam. Charta Ottonis Imp. an. 998. apud Murator. delle Antic. Estens. p. 132. *Ut amodo Nullumquam in tempore non habeamus licentiam, nec potestatem, &c.*

NUMANTIA. Charta Reymundi Comitis Tolosani ann. 1184. apud Catellum lib. 2. Hist. Comitum Tolosæ, p. 215. *Macellarii & carnifices urbis Tolosæ & suburbii non lucrentur in ulla carne, quam vendant in duodecim Numantiis, nisi denarium unum, nec supra, nec infra, &c.* Occurrunt eadem verba rursum infra. Vide *Nummatu* in *Nummus*.

NUMBLE. Charta ann. 1239. ex Tabulario Ecclesiæ Bituricensis apud Thomasserium in Consuetudine Bituric. lib. 1. c. 60. *Videlicet in qualibet porco à carnifice occiso die Sabbati ad vendendum los Numbles, & de qualibet bove, vel vacca, quoque die ad vendendum occidatur, pectus, ... solvere tenebantur.*

¶ Venatores *Numbles* vocant frustum carnis cervinæ sectum inter femora; hic autem porci frustum est sectum circa umbilicum, nostris *Nombril*, unde vocis *Numbles* etymon ducunt, nisi forte *Numble* à *Lumbulus*.

Imbrex

Imbrex porci, oriatur, ut fere suadent, quæ supra dicta sunt in *Lumbi* & *Lumbelus*. Vide etiam *Numbulus* & *Numblicus*.

¶ NUMBO, *Fulgoris nomen*, apud Papiam.

¶ NUMBRIARE, Numerare, vel nominare, conscribere, f. ab Hispan. *Nombrar*. Charta Edwardi III. Regis Angl. an. 1360. apud Rymer. tom. 6. p. 170. *Dantes eidem (Admirallo) ... potestatem arraiandi, regendi ac gubernandi omnes naves totius armatæ prædictæ ... ac singulos homines in eisdem ad vadia retentos, tam marinarios, quam alios quoscumque, & nomina eorum Numbriandi, ac querelas omnium ... audiendi*.

¶ NUMBULUS, ut supra *Numble*. Castellanus de Avisano in Computo an. 1318. rationem reddit *de firma furnorum, lusdæ linguarum boum, & Numbulorum porcinorum, &c.*

¶ NUMELLARE, *Numella ligare*, *Numellatus*, *Numella ligatus*, Johanni de Janua. Papias & Gloss. Arab. Lat. *Numellatus, Numella ligatus*. Gloss. Sangerman. ms. num. 501. *Numellatus, Numella ligatus*, *i. e. vincula, quo quadrupes alligatur*. Notæ sunt latinis *Numella*.

¶ NUMERA, ut infra *Numeri*. Acta S. Isidori Mart. in Insula Chio, ex antiquo ms. Latino, tom. 3. Maii p. 451. *Jussio data est procurare naves de Alexandria civitate, in quibus Numera ferri jussa sunt*. Quod factum narrans Daniel Cardanus ex Græco in Latinum verso sic habet: *Cum ab eodem Imperatore (Decio) ut milites conscriberentur, decretum emanasset, &c.*

¶ NUMERAGIUM Vide mox in *Numeratores*.

¶ NUMERALII, Iidem qui infra *Nummularii*, Statuta Arelat. mss. art. 72. *Omnes libræ & alia pondera Numeraliorum, speciariorum & merceriorum quolibet anno recognoscuntur per clavarium*.

¶ NUMERALITAS, Numerus. *Cœpit crescere Numeralitas Fratrum undique convenientium*, in Maceriis Insulæ Barbaræ tom. 1. p. 6. ubi de fundatione ejusdem Monasterii.

NUMERARIUS, *Arithmeticus*, ut est in Gloss. Lat. ms. Regio. Gloss. Græc. Lat. Ἀριθμητής, *Numerarius*. Alibi: ψηφιστής, *Computator*, *Numerarius*, *Ratiocinator*. Augustinus in Psalm. 146. *Excedit omnes Numerarios, intelligentia ejus numerari à nobis non potest*. Ita usurpat etiam lib. 2. de Libero arbitrio c. 11.

NUMERARII, qui in Notitia Imperii, p. 13. 53. 119. inter Officiales Judicum, seu Magistratuum recensentur, erant ii, *qui publicum nummum ærario inferebant, hoc est, qui pecuniam Regiam ex tributis, & portoriis, & vectigalibus partam in ærario inferebant*, ut est in Glossis mss. ad Cod. Theod. & apud Isidorum lib. 9. Orig. cap. 4. Ita ex Novella Valentiniani de Officio & Numerariis P. P. Sidonio lib. 1. Ep. 11. lib. 2. Epist. 1. Senatore lib. 12, 23. Epist. 13. & aliis, *tributariæ functioni* operam dedisse, & Præfectorum Prætorio, vel Rectorum Provinciarum Officiales fuisse observare est, ut & ψηφισταὶ & ... dicti appellatos à Basilio Epist. 250. Eunapio, Suida, &c. Numerariorum præterea mentio est hac notione in Cod. Theodos. tit. de Numerariis, actuar. &c. lib. 8. ubi multa Jacobus Gothofredus in Paratitlo, & ad legem 4. eodem tit. in Nov. Theodos. de Postulando, apud Evodium de Miraculis S. Stephani c. 3. Gregorium Magnum lib. 10. Epist. 18. in Concilio Toletano XII. & XVI. in Concilio Cæsaraugust. II. in Legibus Wisigoth. lib. 2. tit. 26. lib. 12. tit. 1. §. 2. &c.

☞ Ad hujusmodi *Numerarios* refert Carolus de Aquino id quod legimus apud Vegetium lib. 2. c. 19. *Sed in quibusdam notarum peritia calculandi, computandique usus exigitur. Totius enim legionis ratio, sive obsequiorum, seu militarium munerum, sive pecuniæ quotidie adscribitur actis, majore prope diligentia, quam res annonaria vel civilis, libris adnotatur*. Etymon ducit idem de Aquino, non à *nummis ærario illatis*, sed à *numeris* seu copiis militaribus. Utque huic opinioni potius assentiatur, facit vocabulum *Supernumerarii*, qui profecto dicuntur à *Numerariis*, nec alioqui quidquam habent negotii cum numeris notarum, sive ratione computandi. Addit tandem, *Numerarios* à Jurisconsultis appellatos fuisse *Rationarios*, à publicis rei castrensis & militaris rationibus computandis.

¶ NUMERARIUS CANONICUS, Qui de ipso collegio est, non ultra numerum constitutum. Constitut. Eccles. Valent. tom. 4. Concil. Hispan. p. 154. *Nullus in dicta sede, in qua certus Canonicarum & præbendarum numerus existit ad dignitatem ... admittatur, nisi fuerit Canonicus Numerarius, aliàsque in eadem Ecclesia præbendatus*.

¶ NUMERARIUM PRETIUM, Numerata pecunia, vel de qua numeranda conventum est. Roland. Patav. de factis in Marchia Tarvisina lib. 10. c. 17. *Capitaneus ille qui pretio Numerario summum seu castrum Montissilicis reddiderat Marchioni*.

NUMERATORES, alias Campipartores, qui à dominis feudalibus statuuntur ad numerandos in agris mergites, seu *garbas*, pro *decimis*, vel *campiparte*. Charta an. 1179. in Tabulario Ecclesiæ Carnotensis num. 101. *Additum est etiam, quod tempore messionis homines nostri à domino de Bellovillari sibi postulare debeant assignari, quorum unus apud Lu & Matrisvillam, alius apud Bellovillare fungatur officio numerandi, quos vel eorum aliquem, si nostris hominibus usque ad quartam diem distulerit, assignare licebit hominibus nostris Numeratore carentibus in quarta die & deinceps, adhibito duorum testimonio, & eorum testium juramentis domino de Bellovillari solvere campipartem. Qui vero ad Numerationis officium vocabuntur, accitis hominibus nostris, in præsentia domini de Bellovillari, tactis sacrosanctis jurare videbuntur, quod nec spe lucri, nec amore, nec odio causa sua differrent Numerationis officium adimplere, &c.* Alia ann. 1217. ibidem 228. *Ita ordinamus & dicimus, quod Abbas & Canonici Vallesenses nullam habent auctoritatem & potestatem ponendi Numeratorem, vel Campipartitorem in terra Capituli, &c.* Vide *Campipars*.

NUMERAGIUM, Jus ipsum constituendi *Numeratores*, Charta Odonis Episcopi Parisiensis ann. 1179. in Magno Pastorali Eccles. Paris. lib. 8. Ch. 24. *Quitavit Capitulo B. M. Paris. ventas, Numeragium, justitiam & omnem jurisdictionem, &c.* Occurrit rursum in Charta seq. Adelæ Reginæ Franc. anno 1197. & Chartis 25. 26. [*Dederunt Numeragium seu campipartagium*, in Charta ann. 1259. ex Chartulario B. M. de Bono-nuncio Aurelianensi.]

¶ NUMERATUS, Nominatus, delegatus. Charta an. 1277. ex Chartulario S. Vandregesili tom. 1. p. 1031. *Ego Johannes dictus de Nouier tradidi & concessi in feodum ... viris religiosis Abbati & Conventui S. Vandregesili totum jus quod habebam ... in quodam batello currente per aquam Sequanæ in portu de Caudobec ... pro decem libris Turon. annui redditus solvendis quolibet anno ... per manum præpositi de Caudobec ... vel per alium aliquem certum Numeratum dictorum Religiosorum*.

NUMERI, Cohortes: vox Ulpiano, Vopisco, Ammiano, & aliis nota. Optatus lib. 3. *Reversi sunt vexati milites ad Numeros suos*. *Numeri militares*, apud Will. Tyrium lib. 2. cap. 20. Ita νούμερα usurpant Græci recentiores, Martyrium S. Niconis: Στρατιώτης ... Palladius in Vita Chrysostomi pag. 32. ... & p. 84. Adde Chronicon Alexandrin. pag. 690. Metaphrastem in Martyrio S. Georgii num. 2. Constantinum de Adm. Imp.

Imper.pag.195. & alios à Meursio & Fabroto ad Cedrenum laudatos. Ita etiam *ἀριθμοὶ* hac ipsa notione dixerunt Sozomenus lib.2.cap.7. Nicephorus Call.lib.6.cap. 9. Anthologium Areudii 7. Maii, Novella Justiniani 85.cap. 1.Leo in Tactic.cap.6.§.28. Zonaras, & alii. Vide [Theodos. Marsilium ad Suetonii Vespasianum cap. 5 &] quæ annotamus ad Alexiadem pag. 423. [& in Glossario mediæ Græcit. in *Νούμερα* : quibus adde Lexicon Militare Caroli de Aquino, ubi *Numeris*, ut hic pro Copiis militaribus, expositis, differit de *Numero militum*, majori vel minori, justis exercitibus convenienti.]

Numerorum Liber *vocatur, eo quod in eo egressæ de Ægypto Tribus dinumerantur, & quadraginta duarum per eremum mansionum in eo descriptio continetur*. Isidorus lib.6.c.2.

¶ NUMERIA, *Dea numeri*, in Glossis Isid. Vide S. Augustinum l.4. de Civ.Dei c.11.Cato in fragmento de liberis educandis: *In partu precabantur Numeriam, quam Deam soleat etiam indigitare pontifices*.

¶ NUMERICÆ NOTÆ Romanorum solæ fuerunt in usu in veteribus instrumentis, ut omnes norunt, cum ante sæculum 14.incogniti fuerint Arabum numeri. His usus est Petrarcha in Codice Librorum S. Augustini in Psalmos an. 1375. narrante Mabillonio lib. 2. de Re Diplom. cap.28. num. 18. cui nonnulla subdit scitu digna de variis numerorum Romanorum figuris, ut videre potes, cum opus fuerit. Vide *Cifre*.

¶ NUMEROSITAS, Multitudo, apud Tertullianum de Monog. cap.4. Orosium lib. 4. cap. 5. Augustinum lib. 2. de Doctr. Christ. cap. 14. & alios recentiores passim.

¶ 1. NUMERUS, Populus, multitudo. S.Paulinus Poemate 16.seu Natal.5.de S.Felice :

Functus erat longum perfunctus Episcopum ævum
Maximus, & Numerus ducta Pastoris egebat.

Poemate 23. Natal.8.

Obtinuit captos Numeri *virtute potentis*.

¶ Numerus pluralis pro singulari in prima persona à Chlodoveo Magno usurpatus, exemplo Imperatorum aliorumque Regum, eo superiorum, aut ipsi æqualium, ut probat Mabillonius lib.2. de Re Diplom. cap.6.n.2.Quem morem interdum etiam secuti sunt homines privati regnantibus Merovæadis, ut ibidem docetur n.3.

¶ 2. NUMERUS. *Denarium, & Numerum, & argentum & aurum, & dragmam, & sestertium, & minam excussisse* legitur Carolus cognomento Crassus Imper.in Charra, quam laudat Mabillon.tom.3.Annal.Benedict. p.209.Chartularium S.Vincentii Cenom.fol.115.*Monachi habeat medietatem censuum cimeterii & duos* Numeros *censuales proprios in quadam noa*. Arbitror utrobique legendum *Nummus*.

¶ Numerus Annorum aliquando in compendium redactus, maxime ubi annorum integra summa præcessisset. Sic in Historia Episcoporum Autisiodor. Audoinus ad eam sedem translatus dicitur *in principio* an.1351.& post 12. versus, translatus ad sedem Magalon. *an*.53. Plura ejus rei exempla in seqq. capitulis occurrunt. At non solum post integram annorum summam expositam compendiosa hæc numerorum adhibita est ratio, sed etiam absolute. Nam prima libri Guillelmi Paris. editio dicitur facta Parisiis apud Gaufridum de Marnel in vico Jacobeo sub intersignio Pellicani an. 1055. id est, 1555. Codex ms Mellicensis libros de Imit. Christi complectens dicitur finitus *die Kiliani* 34. hoc est, 1434. itemque alius an. 21. id est, an. 1421. Hæc numerandi ratio aliquando in Chartis obtinuit: Hispanica apud Sandovallium de Regibus Castellæ pag.293. *era discurrente* 62. id est 862. regnante Adefunso Rege, Gallicana, *imperante D.N.J.C. an. ab Incarnatione ipsius* 111. *& Ludovico Rege Francorum regnante an.*4. id est an. 1111. Alia suggerit exempla Mabillonius lib.2. Diplom.cap.23.num.17. unde hæc descripta: quibus addo ex Schedis D. *Lancelot* Acceptilationem his verbis Gallicis conceptam : *Je Jehans de S. Michel Roys des Heraults Viennois confesse avoir eu & receu de venerable & discrete personne Seigneur Adam Chanteprime Tresorier de Dalphiné* 40. *florins d'or de bon pois, que le Roys de France nostre Seigneur m'avoit donné de grace especial une foiz tant seulement. En tesmoin de ce j'ai escript cette quittance ... le derrenier jour de Decembre l'an de grace nostre Seigneur soixante quatre*, hoc est an. 1364. ut constat e Præcepto regio ad hanc rem dato 8.Novemb.hujus anni.

Numerus Aureus, Computistis, dicitur Cyclus Lunaris, seu decemnovennalis, in eum finem institutus, ut quatenus per totam seriem Calendarii deducitur, demonstret omnia novilunia, ac illud speciatim, à quo supputata Luna 14. indigitat Pascha. Quippe anno 1. Cycli, v.g. ubicunque in Calendario, ac per menses singulos inscriptum vides aureum numerum 1. ipsa indicat novilunium eo die contingere, vel contigisse; ac pari modo anno 2. ubicunque vides aureum numerum 2. anno 3. atque ita porro, quousque annis Cycli expletis, tum ad unitatem redeatur, tum novilunia iisdem diebus, eodemque ordine recurrant. Aureum autem numerum appellari aiunt, seu quod olim aureis literis inscriberetur, seu propter inventionis & usus ejus excellentiam. Vide Durandum lib.8. Ration. cap. 12. & alios Computistas: addam tantum versus sat antiquos de Usu Numeri Aurei ex Codice ms. Victorino:

Aureus hac arte Numerus monstratur aperte
Principium jam qui totius est caput anni,
Ternarium retinet, ne posterus ordo vacillet.
Majori numero debetur tertius ordo.
Si minor assequitur numerus, tunc continuatur.
Excipe sex menses, Julium prius, atque sequentes,
His quamvis crescat undenis summa propinquat.
Octavus numerus sequitur, nec continuatur,
Tres Februi quarto Nonarum continuato.
Quarto apponas sub Aprilis pridie Nonas,
Tot Junius laterat, ubi Nonas quatuor aptat.
Augusti capite tres debes continuare,
Quatuor Octobris laterat um pone Kalendis.
In quarto Nonis duodenis denique mensis,
Linea tredecimum tenet una, simulque secundam.

Porro numeri aurei repertores fuisse Ægyptios scribit Josephus Scaliger in Canonib.Isagogic.pag.180. 2. edit. [Vide supra vocem *Annus*.]

¶ NUMIDA, *Qui vendit herbas, vel qui alit pecora ad vendendum*, in Glossis Isid.Paulo aliter Festus: *Numidas dicimus, quos Græci Nomadas, sive quod id genus hominum pecoribus negotiatur, sive quod herbis ut pecora aluntur*. In diversis gentibus *Νομάδες* à *Νομαῖς*, Pascere, dicti sunt armentarii vagi, qui cum pecoribus suis pascua & mansiones sæpius mutabant, nullam fixam sedem seu habitationem habentes. Plinius lib.5. c.3. *Numidæ vero Nomades à permutandis pabulis, mapalia sua, hoc est, domus plaustris circumferentes*. Eorum mores & plaustra descripsit Hippocrates lib.de Aere, locis & aquis, sect.3. Adde Ammianum lib.31. cap.6 & Isidorum lib. 9. cap. 2. ubi *Numides* & *Numidas* scribit.

¶ NUMINCULATOR. Vide *Nomenculator* sub finem.

¶ NUMISMA, Nummata. Vide in *Nummus*.

¶ NUMMELLATUS. Vide supra *Nummellare*.

NUMMULARII, Αργυραμοιβοί, κολλυβισταί, *Campsores*, qui nummulos & minutos nummos pro majoribus dabant iis qui necesse habebant majores minoribus ad usum quotidianum permutare. Gl. Gr. Lat. Κολλυβιστής, *Nummularius, æscolator*. Gloss. Lat. mss. Regium: *Nummularius, Collectarius, Mensorius*. Vide L. 9. D de Edendo. [Utuntur Suetonius in Galba cap. 9. Martialis lib. 12. Epigr 57. & Interpres Latinus Matth. 21. 12. & 25. 27. Marc. 11. 15. Joan. 2. 14. & 15. ubi Græcus habet κολλυβιστάς, τραπεζίτας, vel κερματιστάς.]

NUMMULARIUS, Monetarius. [Papias: *Nummularius, Qui facit nummos vel monetarius.*] Tabularium Ecclesiæ Gratianopolitanæ fol. 78. *Brevis, vel computatio de consuetudine, quam Episcopi Gratianopolitanæ urbis .. habuerunt ... in Ecclesia sancti Donati Confessoris .. Est & insuper alia consuetudo in prædicta Ecclesia, vel in supradicto loco, ut in suo cymiterio nobiles & potentes, divites & pauperes sine ulla contradictione sepeliant, & Nummularios, hoc est, Monetarios habeant.*

NUMMUS. Denarius, minutior moneta, in Codice Theod. non semel. [Papias: Numi, *Folles dicuntur à saccula quo conduntur.*] Fulbertus Carnot. Epist. 9. *Unum caballum à famulo nostro Deodato debuit comparare 32. solidis, pro arrabone datis 12. Nummis.* Epist. 15. *Debit vobis pro hoc negotio mille libras den. & centum palleas, & dominæ Reginæ quingentas libras Nummorum.* Ubi *denarii* & *nummi*, idem sunt. [Pelagius Diaconus de Vitis SS Patrum c. 12. n. 9. *Quando permansero tota die laborans, & orans corde vel ore, facio plus minus sedecim Nummos, & pono ex eis ad ostium duos, & ex residuo manduco, & qui acceperit illos duos denarios, orat pro me tempore quo ego manduco vel dormio.* Vide *Denarius*.] Matth. Westmonast. an. 1095. *Cum vero essent plus quam 300. armatorum millia* (in Terra Sancta) *tanta eis suppetebat copia, ut aries uno Nummo, bos vix 12. Nummis venderentur.* Vetus Charta Anglica: *Dedi ... 12. Nummos reditus in Westfrel ... quicunque hanc tenuram tenet post obitum illius super altare in die festi sanctæ Mariæ Magdalenæ annuatim reddat 12. denar.* Ita etiam usurpat Historia Rotonensis Monasterii lib. 1. c. 7. Vide Dissertationem nostram de Nummis Imp. Constantinop.

¶ NUMMUS ABRENUNTIATIONIS, Quem quis rei alicui *abrenuntians*, seu illius possessionem dimittens, in symbolum tradit ei, cui rem illam dimittit. Diploma S. Annonis Archiep. Colon. an. 1065. apud Tolnerum in Probat. Hist. Palat. p. 31. *Mihi vero reliquum dedit, ut in quocumque monasterio sepeliretur, ejus monasterii prænotatum prædium esset. Sed cum ab Abbate istius loci & Palatino Comite sæpius inquietaremur, pro Nummo abrenuntiationis monachis dedimus 8. arpennas vinearum in Clottono, & 4. in Sigewei, & calicem aureum & gemmatum.* Charta an. 1057. apud Freder. Schannatum Vindem. Litter. pag. 43. *Quoddam prædium injuste invasit, pro quo jam pridem eodem Imperatore vivente, Nummum abrenuntiationis accepit.* Vide *Investitura*.

¶ NUMMI BRACTEATI, Qui constabant ex tenuissimis laminis seu *bracteis* & in uno tantum latere signabantur. De iis agunt Scriptores Germanici, Jacobus à *Mellen* in Epistola de quibusdam Nummis German. ad D. Gasp. Sagittarium Jenæ an. 1678. Jo. Christoph. Olearius in Isagoge ad Numophylacium Bracteatorum ibidem an 1694. & alii.

¶ NUMMI CAVI, SCHYPHATI & in modum *Scutellæ fabricati*, præ minori densitate, apud eosdem Germanos. Aurei fuere pauciores, plures vero argentei, ænei, aut argento & ære mixti. Incogniti fuerunt ante tempora Ottonis Magni. Passim videntur cusi typis Abbatum, Abbatissarum atque Monasteriorum Germaniæ, ac præsertim Helvetiæ, plurimique nominibus, ipsis etiam imaginibus Episcoporum aliorumve Præsulum insigniti. Vide Othonem Sperlingium in Epistola de Nummis *Bracteatis* & *Cavis* ad Jacobum à *Mellen*. Si plura cupis de variis Germanorum Nummis consulere potes Christiani Schlegelii Epistolam an. 1696. de Nummis Altemburgensibus, Schediasma an. 1697. de Nummis Salfeldensibus, Arnstadiensibus & Jenensibus, Dissertationem an. 1717 de Nummis antiquis Gothanis, Cygneis, Coburgensibus, Vinariensibus, & Merseburgensibus, in qua simul obiter agitur de quibusdam Nummis prisci ævi Altemburgensibus, Augustanis, Halensibus, Francofurtensibus, Noribergensibus, & Ulmensibus; Schediasma Joh. Andr. Schmidii de Nummis Numburgocizensibus & Pegaviensibus an 1695. &c.

¶ NUMMUS CONFIRMATIONIS. Qui datur ad confirmandam donationem vel rei alicujus abdicationem. Notitia an. 1052. apud Schannatum Vindem. Litter. p. 42. *Legitima professione abjecit & Nummum confirmationis, ut lex postulabat, accepit.*

¶ NUMMUS DE LEGIBUS, Legitimus, in cujus metallo ea probitas est, quæ à *lege* requiritur; de quo supra in *Lex* col. 158. Narratur tom. 5. Annal. Benedict. pag. 76. Drogonem Militem de damnis illatis satisfecisse Ecclesiæ S. Calocari, seque ejus custodem deinceps fore promisisse, *duodecim Nummis de legibus* traditis Odolrico Præposito Ecclesiæ Ram. quos *in præsentia illius perforatos* idem Odolricus *secum detinuit ipsius placiti conservandos*.

¶ NUMMI RUNICI, Runis seu literis Gothicis insigniti, de quibus non semel Eruditi Septentrionales, maxime Dani & Sueci. De his nummis Commentationem edidit Nicol. Kederus Holmiensis Lipsiæ an. 1704.

¶ NUMMUS SYNODALIS. Vide in *Synodus*.

NUMMATA, Pretium rei per nummos, ut *Denariata*, per denarios; *Librata*, per libras, &c. Regestum Philippi Augusti Herouvallianum f. 69. *Quisque piscator habet singulis annis unum furcum arboris, & exinde reddet in Rogationibus sex Nummatas piscium. Nummata panis*, apud Vincentium Belvac. lib. 26. cap. 39. [& in Libertatibus Moirenci an. 1164. tom. 1. Hist. Dalphin pag. 17. col. 1 *Nummata carnium*, in Bulla Alexandri III. ann. 1178. & alia Innocentii III. Paparum, è Chartulario Latiniac. *Nummata ciborum*, in Tabulario Monasterii Tiron. *Nummata vini ad celebrationem Missarum*, in Miraculis S. Bernwardi Episc. Hildesheim. sæc. 6. Benedict. part. 1. p 236. *Nummata candelæ* in Archivo Majoris-Monasterii. *Nummata terræ*, in Statutis Vercell. fol. 30. recto.] Tabul Brivatense an. 1306. *De censu Nummatas 4. super altare ipsius S. Juliani deportemus.* Monast. Anglic. tom. 2. p. 21. *Sciatis me dedisse & concessisse Ecclesiæ sanctæ Mariæ ... in perpetuam eleemosynam 40. Nummatas terræ in Walsingham, &c.* [*Quatuor Nummatas terræ*, in Censuario S. Amatoris circa an. 1290. exarato. Adde Formulare Anglic. Thomæ *Madox* p. 155.]

NUMMATA, Nummus ipse, vel valor nummi ac pretium. Consuetudines Prioratus de Capella in Diœcesi Bituricensi ex ejusdem Tabulario: *Si quis bovem, vel porcum ad vendendum occiderit, de porco Nummatam, de bove vero duas dabit.* Liber Chirographorum Abiæ: *Ut ille pistor Abbatis & Monachis Absiæ consuetam vendam de pane suo, duas scilicet Nummatas de unaquaque coctione in perpetuum reddat.* [Charta Roberti I. Bethuniæ Domini circa an. 1009. pro Ecclesia S. Bartholomæi, apud Miræum tom. 2. pag. 446. col. 1. *Dedit duos modios frumenti & 40. Nummatas & octo panes.*]

Nus-

Nummatæ, Mercea ipsæ, ut *Denariata*, seu *Denrées*: nam *nummi* & *denarii*, idem sunt. Libertates villæ S. Paladii in Biturigib. *Quilibet Mercerius, qui Nummatas suas vendet in dicta villa, solvet unum denarium Turonensem qualibet septimana, qua ipse vendet. Nummata vini*, ibidem. [Chronicon Petri Azarii apud Murator. tom. 16. col. 340. *Facere tesseras & vendere pestivinum & alias Nummatas. De omnibus Nummatis & mercaturis, quæ venduntur*, in Literis an. 1354. tom. 4. Ordinat. Reg. p. 150.]

Nummata, Neutrius generis in plurali. Charta Ludovici Regis Franc. an. 1315. pro Normannis. *Item, quod illis qui nostro nomine Nummata quæcunque pro nostris munitionibus, aut necessariis, ubilibet capere voluerint, non pareatur impune, nisi literas apertas deferant & ostendant super hoc confectas, &c... & etiam dum sic hujusmodi literas nostras, vel dicti Magistri nostri detulerint, loci Justitiarium vocare teneantur, & per fide dignos Nummata facere appretiari pretio legitimo secundum temporis & loci qualitatem, & pretium sic taxatum solvere, antequam Nummata permittantur deferre.* [Antiqua versio Gallica, quam exhibet *de Lauriere* tom. 1. Ordinat. Reg. pag. 590. habet: *Item, aucun ne obeisse à ceux, qui en nostre nom auront voullu prendre Denrées quelconques, pour nos garnisons & necessitez, se il n'apportent lettres patentes scellées de nostre seel, ou du maistre de nostre hostel, &c.* Vox *Nummata* plurali numero occurrit in aliis ejusdem Regis Literis an. 1314 eodem tom. pag. 552.]

NUNBLICUS, Umbilicus, Gall. *Nombril*. Regestum Castri Lidi fol 32. *De bove mortuo, pectus: de porco mortuo vendito, Nunblicum, ut habeat de corio sublevando cum pellice de una bacone vendita in foro 1. den. vel jocia.* Occurrit alibi in eodem Regesto. [Vide *Numblo*. Le Roman *de la Guerre de Troyes* ms.

La ou sont li Nombril *de mer,*
Qe nes ne pot ainc trespasser,
De quince lieues, ou de plus,
N'est sion qe ne viegne au portus.

Sermo est de loco maris valde periculoso, per quem necessario transeundum.

¶ NUNCIUS. Vide infra *Nuntius*.

¶ NUNCUPAMEN, Nomen. Codex traditionum S Emmerammi apud Pezium tom. 1. Anecd col. 110. *Tradidit super altare... almi Emmerammi totam dimidietatem prædii sui Nuncupamine Weleisdorf.*

¶ Nuncupans, Passiva notione, non semel in Chartis, ut apud Lobinellum tom. 2. Hist. Britan. col. 23. *In loco non ignobili Nuncupante Lis-Nowid*. Adde col. 341. &c.

¶ Nuncupatim, Nominatim, apud Claudianum Mamertum lib. 2. de Statu animæ c. 9.

¶ Nuncupative, Nomine tantum, non re, in Epistola Hadriani PP ad Episcopos Hispan. contra Elipandum, tom. 3. Concil. Hisp. p. 95.

¶ Nuncupativum Testamentum, Quod voce declaratur, & ad cujus firmitudinem non est necessaria scriptura, licet nunc adhibeatur ad perpetuam rei memoriam. Testamentum Mariæ Reginæ Aragoniæ an. 1213. tom. 3. Concil. Hispan. pag. 487. col. 1. *Quamvis ægra corpore, mente sana, nolens decedere intestata, Nuncupativum, quod sine scriptis dicitur, facio testamentum.* Testamentum Jacobi Regis Aragon. an. 1272. to. 1. Anecd. Marten. col. 1148. *Et statuimus jure testamenti vel Nuncupativi ac codicillorum, seu alterius cujuslibet nostræ ultimæ voluntatis, &c.* Testamentum Anglici Grimoardi Cardinalis an. 1388. apud Stephanotium tom. 10. Fragm. mss. p. 331. *Testamentum meum ultimum Nuncupativum, seu ultimam voluntatem, quod & quam in his scriptis præsentibus redigi facio ad futuram rei gestæ memoriam, condo... in hunc modum.* Consule Jurisconsultos.

¶ Nuncupativus, Nomine solum, non re ipsa. Epistola Alcuini ad Monachos Gothiæ de Felice Urgell. tom. 3. Concil. Hispan. p. 118. *Ne essent duo Filii, unus proprius & alter adoptivus; aut duo Dii, unus verus Deus & alter Nuncupativus*. Utuntur Theologi Scholastici.

NUNDINÆ, vox apud Eugippium in Vita S. Severini c. 9. pro vico sumitur, ut observat Velserus, quod scilicet Germanis *Marckt* appellentur tum nundinæ, tum vici ejusmodi, Emporium Græcorum: *Quidam cum conjuge liberisque redempto, præcepit transvadere Danubium, ut hominem ignotum in Nundinis quæreret barbarorum*. Glossæ antiquæ mss. *Nundina, Locus mercati. Nundina, commercia, stationes*.

Nundinæ. Matth. Paris an. 1200. de Abbate Flaiensi: *Nundinas vero & mercata Dominica dies adeo interdixit, quod omnia fere, quæ diebus dominicis per Angliam fieri consueverant, constituerentur in una hebdomade sequentium feriarum, sicque Dominicis diebus fidelis populus divinis solummodo vacans obsequiis, omne opus servile penitus abdicavit. Verumtamen tempore procedente, plerique ut canes ad vomitum suas reversi*.

Nundinæ, Epulæ, apud Ulpianum in leg. 69. D. pro socio, ubi Dionys. Gotofred.

Nundinas Erigere, nostris *Eriger une Foire*. Ordericus Vital. lib. 6. p. 606. *Et Nundinas etiam ad Parcum in Nativitate S. Mariæ ipsis erigere permisit*.

Nundinæ Calidæ, Quæ in æstate habentur. Charta an. 1322 in Hist. S. Barbaræ Lugdun. p. 202. *Et dictum pannum* (de bonneta) *teneatur emere vel emi facere in Nundinis Cabilonensibus calidis*. [Vide Franciscum *des Mares* de Nundinis Trecensibus p. 5.]

Nundinæ Bannales. Charta Herimanni Episcopi Metensis apud Meurissium pag. 379. *Et quoniam has Nundinas bannales esse censemus, sollicite idem Advocatus per se seu civitatis Castaldos provideat, ne quid tempore prænominato detrahatur, &c.*

Præ cæteris vero nundinis celeberrimæ olim in Francia fuere *Campanienses*, vulgo *Les Foires de Champagne*, quarum mentio est in Chronico S. Mariani Autissiodorensis p. 92. & in Vita S Bernardi Pœnitentis num. 13. Quæ vero illæ fuerint, accipe ex ms. Cod.

Les Foires de Champagne sont premierement, la Foire de May de Provins, la Foire de S. Jean de Troyes, la Foire de S. Ayoul ou S. Ernoul de Provins, la Foire de S. Remy, alias la Foire froide de Troyes de Troies, la Foire de Lagny sur Marne, la Foire de Bar-sur-Aube.

Regestum Cameræ Computor. Paris. signatum *Noster*, fol. 170. *Avant que marcheans repairent es Foires de Champagne eussent onques parler du denier de la livre, ne du quart denier de courretaige, ne maletoste, les Foires de Champagne valoient bien les sommes qui s'ensuivent:*

Premierement, la Foire de Bar-sur-Aube valoit bien de 1600. à 1800. liv. ou plus, qui ne vaut orendroit qu'environ 700. livres.

La Foire de May de Provins ensuivant valoit bien de 800. à 900. livres, qui ne vaut à present que 250. livres.

La Foire de S. Jean de Troyes ensuivant aprés valoit de 800. à 900. liv qui ne vaut que 300. livres.

La Foire de S. Ayoul de Provins aprés ensuivant valoit de 1000. à 1111. livres, qui ne vaut à present que 400. livres.

La Foire S. Remy de Troyes (au dessus est escrit, & la Foire froide de Troyes) valoit 160. livres, qui ne vaut que 60. livres.

La maison de la Pierre de Troies ou l'en bat les toiles,

les, valoit environ 240. livres, qui ne vaut à present que 120. livres.

Le peage des vins de Troies valoit environ 3200. liv. qui ne vaut à present que 2400. liv. ou 25. liv.

Les mesons le Roy où li Alemens souloient vendre leurs toiles à Troies, valoit environ 80. ou 100. livres, qui ne vaut pas 10. livres.

Item tuit peages de Champagne sont amenuisez grandement pour les marchandises qui ne sont pas venues es foires en la maniere qu'elles souloient venir.

Et pour le defaut des marcheans qui ne viennent pas en Champaigne ainsi comme ils souloient, les mesons & li hernages du Roy, & les autres mesons des bonnes gens, où le Roy prenoit la moitié des loyers en la Foire de Bar, le tiers des loyers en Foire et villes de Troies, & de Provins, sont decheu & dechient chascun jour.

Les choses dessus dites ont esté tesmoignées par les sermens de ceux qui ensuivent, &c. qui les marchiez dessusdiz ont tenus à ferme ou temps passé, & par plusieurs autres marcheans frequentans le Foires.

Les Foires de Champagne & les sommes du denier de la livre. Premierement

La Foire de May de Provins l'an 1296. 1925. livr. 12. sols, 1. den. Tournois.

La Foire saint Jean de Troies, 1375. livr. 18 sols, 1. den.

La Foire saint Aytoul ou saint Ernoul de Provins, 1554. livres.

La Foire froide de Troyes, ou saint Remy de Troyes, 2386. livres, 8. sols, 4. deniers.

La Foire de Laigny sus Marne, 1813. livres, 7. sols, 8. deniers.

La Foire de Bar-sur-Aube, 1140. liv. 13. s. 5. d.

Ex eodem Regesto fol. 182. Ce sont les cas & les mefeus qui aviennent de jour en jour es Foires de Champagne, par quoi elles sont perdues & desolées, & le menu commun essilez, & le Roy y pert son droit & ses esploites par mauves gouvernement.

Premierement, lesdites Foires furent fondées sous bonne foy & par les marcheans, & pour ce fu donné le conduit à tous marcheans & leur denrées de quelque terre que il feussent, venans & alans esdites Foires, lequel conduit souloit faire moult tres-grant profit, & orendroit fait grans domaiges pour les abus que l'en y fait, par les mauvès marchiès, faus contraus, & grans usures qui y sont demenées sous l'ombres des privileges & du conduit desdites Foires.

Item par le coustume des Foires nul ne doit joir des privileges, ne du conduit des Foires qui n'est loiaus marcheans, ou se il ne tient table de change résident par toutes les Foires. Car quiconques s'appelle Changeur de Foires, & il ne l'est pas, il use des privileges & des mandemens des Foires en nom de Changeur, si comme sont plusieurs usuriers Lombars, & autres qui demeurent à Paris & ailleurs par le Royaume, qui prestent leurs deniers à usure, & puis font tant que leur debteur se vont obliger à eus en Champaigne, & s'obligent comme à Changeurs des foires, & cil qui s'appellent Changeurs ne sont demourans ne frequentans les Foires par le privilege & la coustume des foires. Quant tels faus Changeurs sont atteints, li cors & li avoir doit estre en la volonté du Seigneur. Et parce que l'en les laisse joir des privileges du conduit & des mandemens des foires, n'a-t-il mes nulle vraie table de change. Es Foires à l'en a bien veu 500. residens, & avoir à chascun table grant compaignie, & il n'y a que orendroit que 3. qui ne sont pas encore vraies, &c.

Item nul faus marcheant ne doit joir du conduit ne des privileges des foires. Car le conduit des foires est de tele nature, si-tost que li marcheans partent de leurs hostiex à toutes leurs denrées, soit avoir de pois ou autre chose, il ne doivent leur denrées desploier, vendre, ne alouer, jusques à tant que il viennent dedans le cors de la Foire, puisque il soient marcheans des foires, & que il se veulent aider du conduit. Car en venant es foires, parmi quelque terre que il passent, se il sont robez un chemin, il convient que le Seigneur de la terre ou la roberie est faite, soit contraint par les mandemens de foire a rendre le domaige, ou li hoste, se il sont desrobé en hostel, & se l'hoste n'est solvable, il sont desrobé en ville de Loy, toujours a l'en recours au haut Justicier de ladite ville, & par tele maniere de conduit brisié s'engendrent les deffenses. Et quant l'en trouve que les marcheans qui se veulent aider du conduit de foire, meinent & font descendre leurs denrées ailleurs que es foires, les denrées sont aquises au Roy, & li marcheans doit demourer en la volenté du Seigneur, &c.

Le Roy Charles le Bel par son Ordonnance donnée à Paris au mois de May 1327. remist les Foires de Champagne en leur ancien estat, & voulut que les coustumes mises & establies de nouvel fussent du tout abatues; c'est assavoir les quart du courretaige, si. deniers pour mandement, & trois deniers pour livre; lesquels six deniers pour mandement, à trois deniers pour livre aloient au seel. Ibid. fol. 189. verso. Vide *Custos nundinarum*, [Franciscum des Mares in Libello de Nundinis Trecentibus, & de Laurere tom. 1 Ordinat. Reg. locis in indice notatis, tom 2. p. 73. & seqq.]

NUNDINÆ, *Decursiones militares, hastiludia*, quæ *Tornsamenta* vulgo vocant. Decretu Eugenii II. PP. cap. 7. *Temerariam multorum audaciam, qui ad detestabiles Nundinas ex condicto venire solent ad ostentationem virium suarum, omnino & sub anathemate fieri prohibemus. Quod si quis ibidem mortuus fuerit, pœnitentia & viaticum ei non negetur, Ecclesiastica tamen careat sepultura.* Ex quo loco patet octavo ineunte sæculo, atque adeo Ludov. Pio imperante, obtinuisse ejusmodi hastiludia, quod etiam ex Nithardo firmavimus, in Dissert. 6. ad Joinvillam, proinde *Torneamentorum* non adeo nuperum fuisse inventum ac usum: denique ex hoc Eugenii Decreto *Nundinarum* appellatione donatas deinceps fuisse ejusmodi militares & equestres decursiones, ut & in Concilio Remensi ann. 1131. can. 12. & 1148 can. 12. Lateranensi II. an. 1139. can 14. Lateranensi III. an. 1179. can. 20. apud Lambertum Ardensem p. 13. 29. Theodericum Abbatem in Vita S. Bernardi lib. 1. c. 11. Cæsarium l. 7. c. 39. l. 12. c. 17. Anonymum in Vita S. Roberti Abb. Molism. n. 4. &c.

Sed & prælia & bella civilia ita appellat S. Bernardus Clarevallens. Abbas in Epist. ad Sugerium Abbatem S. Dionysii, tom. 4. Hist. Franc. p. 516. *Homines namque illi, qui reversi sunt, maledictas illas Nundinas post festa Paschalia præfixerunt, & statuerunt laxatis habenis Dominus Henricus filius Comitis, & Dominus Robertus frater Regis, ut irruant & interficiant semetipsos.*

NUNDINARII, *Mercatores*, in Gloss. antiquis mss.

¶ NUNDINATOR, ἀγοραῖος, *Forensis*, in Glossis Lat. Græc. Sangerm. mss.

NUNNA, NUNNAS. Vide *Nonnus*.

NUNTIARE, *Citare, in jus vocare*. Vita S. Præjecti c. 3. *Ob timuitque cum Principe ut Missos ex latere dirigeret, qui eum per fidejussores Nuntiarent, & in aula Regis facerent præsentari.*

NUNTIATICA, Diurn. Rom. c. 6. tit. 19. *Cum exactionem per nostrũ dispositum fuisse dignoscitis, præsenti III. indict. de Nuntiatica vel de aliis accidentibus causis &c.*

NUNTIATIO NOVI OPERIS *per jactum lapilli*. Charta Occitan. an. 1407. de Carmelitis qui Monasterium in loco Moniesquivo Rivensis Diœcesis ædificare cœperant: *Propter quod denuntiabat prædictis Carmelitis novum opus, & in signum hujusmodi denuntiationis & prohibitionis, prædictus D. Rector seu Vicarius*

abs-

ibidem & in continenti per Jactum unius lapilli dixit, & verbo proposuit, dirigendo verba sua Carmelitis prædictis in dicto novo opere existentibus: Denuntio vobis opus novum. Item per Jactum secundi lapilli dixit: Ego denuntio vobis opus novum. Item similiter & tertio loco per Jactum tertii lapilli dixit: Ego denuntio vobis opus novum, & inbibeo vos antedictos Carmelitas, & quemlibet vestrum ... quantum de jure possum, & debeo, & mihi est permissum, ne ulterius in dicto hospitio construatis sive ædificetis, & necetiam ulterius procedatis, &c. Atque hæ quidem nuntiones novi operis, ut & restitutiones in integrum *per signa* fieri dicebantur. Manuale Placitorum in Parlamento 28. Mart. 1374. *Il sera dit, que les parties sont à recevoir* Item *que la nouveauté sera ostée realment & de fait, restablissement sera fait par Signe, & n'y eschet autre restablissement*, Et 5. Septembre 1377. *Il sera dit qu'ils meneront à S. Merry Jean Bridelle, qu'ils menerent de S. Meery en Chastellet se ils le peuvent avoir, si non par Signe d'une verge reintegreront l'immunité de l'Eglise, &c.* Occurrit in hoc regesto non semel. Vide *Denuntiatio*.

¶ NUNTIUM, Legatio Chronicon Trivetti, tom. 8 Spicil. Acher. p. 670. *Cardinales* (à Bonifacio VIII. missi) *Nuntium suum prosequentes, & pacem suadentes, treugamque duorum annorum petentes.*

¶ 1. NUNTIUS, Legatus, missus. Annales Genuens. apud Murator. tom. 6, col 47. *Ipso quoque anno* (1235.) *quum Soldanus Septe Nuntios sive ambasciatores Communis Januæ ... detineret in verbis, & eos diu duxisset & duceret per ambages.* Hinc *Nonce* vulgo dictus, Legatus summi Pontificis, ut omnibus notum.

¶ NUNCIUS, Apparitor, Judicum missus, qui eorum *nuntia* portat & mandata exsequitur. Literæ Joannis Franc. Regis an. 1350. tom. 4. Ordinat. pag. 16. *Tres Consules & sexdecim Consiliarios habeant ... & unum Nuncium pro Consiliariis suis congregandis.* Aliæ ejusdem Regis an. 1356. tom. 3. pag. 157. *Consules .. habeant potestatem indicendi & perequandi & levandi per certos suos Nuncios talliam seu tallias hominibus & habitatoribus dicti castri & ejus mandamenti, tociens quotiens expedierit & eis visum fuerit faciendum, perequataque & indicta levandi & percipiendi seu fieri faciendi per certos Nuncios super hiis per eos destinandos.* Literæ Caroli Regentis, filii Johannis Regis Franc. an. 1358. ibid. p. 236. *Quæ universitati & Consulibus de Condomio* (Condomo) *debentur nomine & ex causa Universitatis prædictæ ... leventur tanquam fiscalia & etiam exigantur, & eisdem cohortitionibus per eosdem Consules seu eorum servientes vel Nuncios perpetuo exigi valeant & levari.* Charta Ysnardi de Antravenis Senescalli Provinciæ è ms. D. *Brunet* fol. 90. *Nullus Nuncius, cursor, sive apparitor prædictæ curiæ pro nunciatione aliquid accipere debeat à civibus Arelatis.* Synodus Oriolana an. 1600. tom. 4. Concil. Hispan. p. 716. *Nuncii quoque nostræ curiæ Sacerdotes aut alios quoscumque sacris ordinibus initiatos in Ecclesia non citent, nec quamdiu ex ea extiterint, ad judicium vocent.* Adde Statuta Astensia Collat. 4. cap. 5. &c.

¶ NUNCIUS ARMORUM, Gall. *Sergens d'armes*; in Codice ms. DD *Daguesseau* Cancellarii ubi de Processu dissolutionis matrimonii Ludov. XII. fol. 170.

NUNTIUS CAMERÆ. Vide *Camerarii Provinciarum* in *Camerarius*.

¶ NUNTIUS CITATORIUS, Qui in jus citat seu vocat. Chron. Dominici de Gravina apud Murator. tom. 12. col. 552. *Igitur adveniente Nuntio citatorio ad Palatinum eumdem, literas citatorias eidem Palatino porrexit, quas superbo capite spernens, ad clamorem dicti Regis penitus ire negavit.*

¶ NUNTII CONCLAVIS, Gall. *Couriers du Cabinet*,

quos habebant Majores Domini, quosque inter Nobiles feoda tenentes numeratos fuisse probat D. *Brussel* to. 1. de Feudorum usu p. 172. ex hoc Chartularii Montisfortis loco, ubi de feodis ad hoc castrum pertinentibus: *Magister Hubertus de Maulia est homo Comitis, & debet ire in Nunciis domini Comitis eques.*

NUNTIUS CURIÆ. Charta Guillelmi Comitis Forcalearii an. 1206. pro Manoscensibus: *Item quod Bajuli & Judices & Notarii Curiæ, & Nuntii sint annales, Et qui semel Bajulus, aut Judex, aut Notarius, aut Nuntius Curiæ fuerit, &c.*

¶ NUNCIUS POTENS, Delegatus qui possit personam & vices mittentis agere Char. Ottakeri Marchion. Styriæ an 1156. apud Ludew. to. 4 p. 202. qua confirmat advocatiam Garstensibus: *Ter in anno, id est, bis tempore graminis, semel tempore sui placitum suum debet habere* (*Advocatus*,) *& hoc de clamatione vel notificatione illius præconis, quem sibi Abbas vel potens ejus Nuntius debet ad latus ipsius Advocati sedere, & de omni manuum compositione sive pugnæ sive furti duæ partes ad Ecclesiam respiciunt, tertia ad ipsum.*

¶ NUNCIUS PORTANS PYXIDEM. Vide *Pyxis*.

NUNTIUS REGIS, Idem qui *Missus Dominicus*, in Decretis S. Ladislai Regis Hungariæ lib. 3 c. 1. a.

¶ NUNTIUS VIRGÆ, Gall *Sergent à verge*, Apparitor qui in symbolum officii virgam portat. Leges Palatinæ Jacobi II. Regis Majoric. inter Acta SS. Junii to. 3. pag. 35. *Quatuor ad minus ordinarie Nuntii virgæ sint in nostro hospitio, qui ratione eorum officii virgam deferre non omittant.*

¶ 2. NUNTIUS, Mercenarius, servus ad annum conductus. Statuta Arelat. mss. art. 154. *de Nunciis locandis in festo S. Andreæ: Statuimus quod illi qui conducent de cetero aliquem vel aliquos mercenarios vel mercenarium ad annum, quod illos conducant à festo S. Andreæ; & idem dicimus de furneriis & posteriis, & quod omnes Nuncii, qui modo sunt locati ad festum S. Michaelis ad aliud terminum teneantur stare usque ad festum S. Andreæ .. Ab hoc statuto excipimus pastores ovium .. & hac continere nolumus omnes mercenarios, qui ad annum starent cum dominis religiosis.* Sententia arbitralis an. 1292. inter Abbatem & Consules de Gimonte: *Quod si forte pastores, Nuncii, vel alii conductitii dicti domini Abbatis & Conventus dicti monasterii & grangiarum ejusdem, inveniantur aliquam talam facientes, vel damnum aliquod dantes in vineis, ortis, bladis, &c. Nuncius agriculturæ*, ad agros colendos destinatus, in Ordinat. Caroli Comitis Provinciæ an. 1278. è Musæo D. *Brunet*.

¶ NUPENI, vox Anglica, quam vide in *Wardpeni*.

¶ NUPTARE. Glossæ Isidori: *Nuptant, Nubunt*.

¶ NUPTATORIUM. Vide mox in *Nuptorium*.

NUPTIÆ PUBLICÆ, vel *publice factæ*, in Concilio Vernensi ann. 755. can. 15. [Unde lib. 7. Capitular. c. 179. *Sancitum est, ut publicæ Nuptiæ ab his, qui nubere volunt, fiant.* Adde c. 105. & Canones Isaaci Lingon. tit. 5. cap. 6. Concilium Trosleian c. 8.]

NUPTIÆ, Obventiones Curionum pro nuptiis. Tabularium Prioratus de Domina in Delphinatu Ch. 215. *Et medietatem de sepultura, excepta de Militibus, & de primitiis similiter medietatem, & de Nuptiis medietatem, &c.*

¶ NUPTIÆ, Convivium solemne in receptione Episcopi recens consecrati. Testimonia pro Ecclesia Turon. contra Dolensem, apud Marten. tom. 3. Anecd. col. 914. *Addidit etiam quod vidit prædictum Hugonem redeuntem à consecratione sua recipi processionaliter apud Dolum, & quod interfuit Nuptiis prædictis factis in domo Conani archidiaconi.* Eadem repetit alter testis ibid. col. 917. *Nuptiæ spiritales* post consecrationem *Basilicæ* eodem, ut puto, significatu celebratæ memorantur, in

Charta Guillelmi Ducis Norman an. 1066. è Chartulario SS. Trinit. Cadom.

¶ AD NUPTIAS PUERORUM *teneri*, in Charta an. 1238. apud Miræum tom. 1. p. 755. dicuntur, qui auxilium dominis suis debebant ad maritandos eorum filios; de quo dictum est in voce *Auxilium*.

¶ NUPTIALES, Qui nuptias ineunt. *Deum ... qui benedixit conjugia Nuptialium, fratres carissimi, deprecemur*, apud Mabillon. pag. 206. Liturg. Gallic. col. 2.

¶ NUPTIALES CHARTÆ, Chartæ an. 1097. è Tabular. S. Illidii Claromont. *Ego P. de Camaleria, Dominus castri Tuiriaci dono & concedo per me & per meos in perpetuum omnes Chartas* Nuptiales, *quæ sunt in castro Turriaci & in omnibus locis pertinentibus ad Tuiriacum, quæ sunt de feudo meo, tibi A. Abbati monasterii S. Illidii.* Alia an. 1203. *De Cartis Conjugalibus, quæ sunt in parrochia de Tuiret.* Alia an. 1206. è eodem Tabulario: *Magister Simon Archipresbyter d' Ermons conquerebatur de Abbate S. Illidii super Cartis Nuptiarum de Agella & de Basvilla... unde venerunt in præsentia Domini R. Arvernorum Episcopi, in cujus curia prædictæ Cartæ monasterio S. Illidii adjudicatæ fuerunt.* Has *Nuptiales Chartas* in voce *Charta* Cangius intelligit de Jure matrimonii sacramentum impertiendi.

NUPTIARE, Nubere. S. Maximus Taurinensis Homil. in Epiphan. *Nam cum defecisset Nuptiantibus vinum, &c.*

NUPTIATICUM, Tributum forte, aut vectigal, quod pro nuptiarum facultate solvebatur domino. In Capitulari Sicardi Principis Beneventani an. 836. caput 27. est *de sigillatico & Nuptiatico*.

NUPTIATOR, Qui nuptias ambit, amat. S. Hieron. lib. 1. adversus Jovinianum c. 23. *Dicam & ego Nuptiatoribus meis, qui post castitatem & diuturnam continentiam subant ad coitum, & pecudum more lasciviant.* Apud eumdem Epist. 11. *Secundus Nuptiator* dicitur, qui alteras init nuptias. [Pro Paranympho sumitur in voce *Druchte*.]

NUPTORIUM & NUPTATORIUM, *Domus vel locus ubi fiunt nuptiæ, vel ubi nubunt*. Gloss. Isid. & Ugutio.

¶ NURIGARIUS, Idem qui supra *Norigarius*, qui nutrit oves, in Charta an. 1432.

NUROK. Vide Wadding. in Regesto tom. 1. p. 19.

¶ NURUS, Νυυ[illegible], ([illegible]) *Sponsus*. Suppl. Antiq.

NUS, pro *Nos*, in veteribus Chartis Gallicis, 9. 10. 15. 24. 26. 27. &c. apud Mabillon. post libros de Re diplom. & apud Baluzium in vet. formulis non semel: unde nostri forte suum *Nous* servarunt, semel ac iterum in Placitis aliquot Chlodovei III. tom 4. Act. SS. Ord. Bened. p. 617. 618. & apud Doubletum, ubi frustra viri docti emendant in *Nos*.

NUSCA. Gloss. Theodisc. *Fibula, Nusca*. Item: *Lunula, Nucula*, f. *Nuscula*. Leges Angliorum & Verinor. tit. 6. §. 6. *Mater moriens filio terram, mancipia, pecuniam dimittit: filiæ vero spolia colli, id est, murenas, Nuscas, monilia, inaures, vestes, armillas, &c.* Charta an. 1320. *Et tres Nuscæ auri cum gemmis pretiosis, &c.* Charta Goffridi Comitis Andegavensis in Tabular. Vindocinensi: *Pro qua* Ecclesia) *dedit ipsi Lancelino nummorum solidos mille, & suæ uxori duas Nuscas aureas in pretio 10 librarum, &c.* Chartam integram descripsit Gallandus lib. de Franco alodio p 283. Quibus sane locis ut *mufca* legendum pro *Nusca* fere putem, facit Hugo Plagon vetus Interpres Will. Tyrii lib. 18. c. 31. qui hæc verba, *murenulæ, inaures, periscelidæ*, vertit *Mousches fermaus*. In Glossario enim laudato *fibula* idem est quod *Nusca*. Vide *Musca*.

☞ Constantior est *Nuscæ* lectio, ut assentiamur Cangii conjecturæ. *Nusca una de auro*, in Charta ann. 1053. apud Murator. delle Antic. Estensi. pag. 203. *Scrinium eburneum & in eo Nuscæ aureæ quinque, armillæ duæ*, apud Fred. Schannatum Vindem. Liter. p. 9. Vide *Nosca*. In Glossario Schilteri: *Nuosel, Fistulas*, ubi notatur f. legendum *Fibula*. Deinde *Sine Nuschin*, *Poemum* ab eodem Schiltero redditum Rythm. de S. Ann. v. 851. At Scherzio in Not. *Nuschin* est *Fibula, spinter*. Gloss. Florent. *Nosca, Fibula, Nusculi, Lunula*. Vocabul. Lat. Germ. *Spinter, Naschel*. *Vectoris est proprie spinter parvumque monile.* Hæc in laudato Schilteri Glossario. Haud scio an idem sit vox *Noails*, quam usurpat le Roman *de la Guerre de Troyes* ms.

Li Rois fu sages & cortois,
Les resnes as Noials d'orfrois,
Or pris dou pallefroi Hellaine,
Il tot seul la conduit & maine.

¶ NUSCIO, NUSCIOSUS. Vide *Nesciosus*.

¶ NUSCITARE, [illegible], in Glossis Lat. Gr. Sangerm. *Exspuere, fastidire*, in Suppl. Antiq.

NUTA, *Gustus oris*, apud Papiam.

¶ NUTATUS, Turbatus. Vita S. Convoionis Abb. sæc. 4. Benedict. part. 2. pag. 20: *Nutati enim erant de abscessu ejus, & dubii nesciebant quid ei evenisset.*

¶ NUTINARE, *Corpus, ingeniuin, genitura*. Gloss. Isid. Post Cerdam Grævius restituit *Natura*, pro *Nutinare*, & *Genitalia*, pro *Genitura*.

¶ NUTIO. Concil. Legion. ann. 1012. can. 26. *Si Miles vero in Legione in solo alterius casam habuerit, bis in anno eat cum domino suo ad junctam; ita dico, ut eodem die ad domum suam possit reverti: & habeat dominum qualemcumque voluerit & faciat de domo sua sicut super scriptum est, & illi domino non det Nutio.* An *noctem*? adeo ut sensus sit, Militem domino debere diem ad *junctam*, non vero noctem, quod statutum sit, *ut eodem die ad domum suam possit reverti*.

¶ NUTRA, pro *Neutra*, in Literis an. 1214. tom. 4. Ordinat p. 376. art. 8. ut ibi monitum à Cl. Editore.

NUTRICARE, Nutrire. Capit. Caroli Magni l. 1. c. 132. *Unusquisque suo beneficio suam familiam Nutricare faciat, & de sua proprietate propriam familiam nutriat.*

NUTRICARII, Matricularii, quibus enutriendi ac educandi infantes projectos cura incumbebat: *Norrissiers*. Vita S. Goaris c. 10. *Hæcque consuetudo erat, ut quando aliquis homo ab ipsis infantibus projectis misericordia motus vellet curam habere, ab illis, quos Nutricarios vocant, matriculariis S. Petri compararet, & illi Episcopo ipsum infantem præsentare deberent, & postea Episcopi auctoritas eumdem hominem de illo Nutricaria confirmabat.* Id clarius explicatur à Wandelberto in Vita ejusdem Sancti c. 20.

NUTRICIA, pro *Nutrix*, ex Gallico *Nourrice*. Architrenius lib. 1. c. 1.

Languida segnities veneris Nutricia, tractat
Otia, &c.

¶ NUTRICIUS, Alumnus. Gerardus Abb. in Vita S. Adalardi in Prologo: *S. Anscarius ... S. Adalardi auditor fuit & Nutricius*. Vide *Nutritius*.

¶ NUTRIDUS, pro *Nutritus*, Familiaris, domesticus. Formulæ Andegav. art. 35. tom. 4. Analect. Mabillonii p. 267. *Convenit nobis ad petitionem Nutrido nostro ... pro assiduo servitio suo, &c.* Vide *Nutriti*.

NUTRIMEN, NUTRIMENTUM, NUTRITURA, Nutricatus animalium, ex quo decimæ penduntur Ecclesiis.

NUTRIMEN. Regula Canonicorum c. 142. ex Synodo Aquisgranensi: *Loca eis congrua attribuant, in quibus Nutrimina fiant, unde necessaria pulmenta habeant.* Capit. Caroli Magni lib. 2. c. 21. *De omni conlaboratu, & de vino, & fœno fideliter & pleniter ab omnibus Nona &*

De-

Decima persolvatur. De Nutrimine vero pro decima sicut hactenus consuetudo fuit, ab omnibus observetur. Lib. 4. cap. 40. lib. 5. c. 146. *Ut de frugibus terræ & animalium Nutrimine Nona & Decima persolvantur.* Adde [Chartam ejusdem Caroli Magni tom. 3. Analect. Mabillonii p. 266. Aliam circiter 838. apud D. Calmet. in Probat. Hist. Lotharingiæ tom. 1. col. 313. Canones Hibern. apud Marten. tom. 4. Anecd. col. 15. &] Edictum Rotharis Regis Longob. tit. 92. §. 4. &c.

☞ Hinc expono *Nutricem*, quod occurrit in Vita S. Deodati Abb. tom. 3. SS April. p. 274. *Extruit.. quoddam Dei servorum cœnobium, ex cujus sacro Nutrimine puer insignis pullulat Deodatus.* Ubi *Nutrimen*, quod *Educatio* reddunt viri docti, metaphorice dictum, atq; ad Monachos una nutritos & educatos translatum existimo.

Nutrimentum. Greg. Mag. lib. 1. Dial. c. 9. *Placet tibi, Domine, ut de Nutrimentis nostris non manducare non possim, ecce enim gallinas, quas nutrit, vulpes comedit.* Epistola Episcoporum Galliæ ad Ludov. II. Reg. cap. 14. *Laborent & excolant terras,... faciant Nutrimenta congrua & necessaria.* Vulfinus Pictavensis Episc. in Vita S. Juniani Abbatis c. 15. *Pullorum Nutrimenta plurima congregavit, quorum carnibus infirmorum inopiam sustentaret.* Charta Guillelmi Forcalcariensis Comitis an. 1180. *Concedo eidem domui in perpetuum pascua omnibus animalibus & Nutrimentis suis, ut libere & absque omni exactione seu consuetudine ipsa animalia seu Nutrimenta in toto meo Comitatu pascantur & nutriantur.* [Donatio ann. 1181. inter Instrum. tom. 4. Gall. Christ. col. 15. *Si eum ipsi Monachi* (Claræ-vallis) *in sua proprietate & dominatu retinuerint, & arando & fodiendo laboraverint, & de Nutrimento, quod in prædicta terra fecerint, similiter concedo.* Charta an. 1252. Hist. Mediani Monast. p. 323. *Dedit .. minutam decimam grangiæ suæ de Esleneau ... in pratis & Nutrimentis.* Adde aliam an. 1261. ibidem p. 328. Alia an. 1268. apud Lobinell. tom. 2. Hist. Britan. col. 290. *Ad pascua animalium, equarum, porcorum & aliorum Nutrimentorum.*] Vide Buzelin. in Gallo-Flandr. p. 384. 399.

Nutritura, in Charta Caroli Magni apud Adamum Bremensem c. 9 [& tom. 1. Capitul. Baluz. col. 245. Charta Joceranni Episc. Lingon. pro Monasterio Claræ-vallis an. 1121. inter Instrum. tom. 4. Gall. Christ. col. 157. *De possessionibus autem & laboribus eorum præcipientes præcipimus, ut quocunque loco in toto episcopatu nostro Nutritura vel agriculturæ ipsi & familia eorum labore exercuerint, decimas suas ipsi habeant.* Charta Radulfi Filgeriensis an. 1158. ex Archivo S. Petri de Rilleio: *Notum sit me dedisse ecclesiæ B. Petri de Filgeriis ecclesiam de Quintonia & communem pasturam omnibus suis animalibus, tam pecoribus quam jumentis, sive aliis Nutrituris suis.* Charta Philippi Franc. Regis an. 1187. ex Archivo Archiepisc. Senon. *Nullus hominum de parochia* (Lorriaci) *aliquam consuetudinem reddat de Nutritura sua.* Bulla Innocentii III. PP. an. 1198. *Equos non ascendant, nec etiam habeant* (Fratres SS. Trinit.) *sed asinos tantum liceat ascendere, datos vel accommodatos, vel de propriis Nutrituris susceptos.*]

NUTRITI, Familiares, qui è familia alicujus sunt, qui in domo domini aluntur. Gregorius Turonens. lib. 9. c. 36. *Comitibus, Domesticis, Majoribus, atque Nutritiis, & omnibus qui ad exercendam servitium Regale erunt necessarii, delegatis, &c.* Legendum *Nutritis*. [Le Roman d'Athis ms. ubi Regem inducit Barones suos alloquentem:

Si leur a dit Seigneurs auyès,
Et en pais dire me laissiès,
Tous estes de ma Nourriture,
De moi devez prendre grant cure.

Le Roman *de Vacce* ms.

Tint grant feste & grant court, mout y ont de deduis
Mout y ont des estranges & moult de ses Norriz.]

Nutriti, in Monasteriis, dicuntur pueri, qui Monasterio oblati sunt, de quibus infra. Lanfrancus in Decretis pro Ordine S. Benedicti c. 21. *Juvenes tam Nutriti, quam de sæculo venientes, qui magistris custodiendi commendantur, in multis, sicut infantes, de quibus superius dictum est, custodiantur. Remoti, ut supra, à se invicem sedeant: extra locum custodiæ suæ sine custode nusquam procedant, &c.* Chron. Monast. de Fontanis c. 2. *Qui in diebus eorum parvulus susceptus in Cœnobio isto, & Nutritus ab eis per 14. annos, &c.* Sugerius lib. de Adm. sua: *Robertus hujus Ecclesiæ professus, & ab infantia Nutritus.* Ditmarus lib. 2. *Monachus conversatione Nutritus.* Ejusmodi autem *Monachi Nutriti* longe potioris habebantur conditionis, quam *Conversi*, ob perpetuæ vitæ innocentiam; adeo ut præcipua iis commendarentur munera. Folcardus in Vita S. Bertini c. 11. *Erlefredum suum à puero Nutritum Abbatem successorem ordinavit.* Charta Eriberti Archiepiscopi Mediolanensis an. 1010. apud Ughell. in Appendice ad tom. 4. *Noster fidelissimus Aibizo, a cunabulis Monachus sub Patre & Regula recte Nutritus, à nobis nuper nominati Cœnobii Abbas effectus.* Udalricus lib. 3. Consuet. Cluniac. c. 10. de Officio Præcentoris: *Hæc est obedientia quam ea more nullus meretur, nisi Nutritus.* Eadmerus lib. de S. Anselmi Similitudinibus c. 78. *Verum quia de Conversis & Nutritis congregatur Ordo Monachorum, dicendum est quod solet esse contentio quædam inter Nutritos Monachos & Conversos. Asserunt enim Nutriti se nulla crimina commisisse, nec se in sæculi sordibus coinquinasse, sed quia mundā ab infantia vitam duxerunt, & in Dei servitio semper laboraverunt. At contra Conversi, quia scientiam exteriorum habent, & res Monasterii sapienter tractant, Nutritis ipsis necessaria inveniunt, ordinem quoq; suum ferventius custodiunt, illos vero parum in his valere considerant, ideo se meliores illis æstimant, sicque alii aliis se præferunt, dum non suam, sed aliorum infirmitatem attendunt. Sed si vere Monachi essent, sic esset inter eos quomodo inter Angelos in cœlis, & homines sanctos. Angeli enim sunt quasi Nutriti, sancti vero homines quasi Conversi, &c.* S. Hieronym. Epist. ad Lætam 7. *Et licet quidam putent, majoris esse virtutis præsentem contemnere voluptatem, tamen ego arbitror securioris continentiæ esse nescire, quod quæras.* Vide Hugonem de sancto Victore l. 5. de Claustro animæ c. 43. His addo quæ habet Regula sancti Aureliani c. 17. *Minori ætate in Monasterio non excipiantur, nisi ab annis decem aut duodecim, qui & Nutriri non egeant, & cavere noverint culpas.* Et Chronicon S. Benigni p. 448. *Fuit autem Girbertus ex primis quos Nutrivit Dominus Abbas Willelmus, & ab officio Scriptor est appellatus.* Vide S. Egilum in Vita sancti Sturmii Abbatis Fuldensis in Prologo, & cap. 1. Hugonem Flavin. p. 197. Warinum Abbatem Metensem in Epist. Acta Morensis Monast. p. 42. Chronicon Casinens. lib. 4. cap. 44. 45. lib. 4. cap. 96. Histor. Figiacensis Monast. pag. 302. [Bernardum Monach. in Ordine Cluniacen. part. 1. cap. 27. &c.]

Nutriti Clerici dicuntur, qui Episcopis ratione Diœceseos subduntur, quasi ex eorum familia. Capitul. 5. incerti an. cap. 5. *ut ipsi Presbyteri tales Scolarios habeant, id est, ita Nutritos & insinuatos, &c.* Hincmarus Rem. in Capitulis in Synodo Rem. datis an. 874. cap. 5. *Sed si sicut audivi, vos non inde castigatis, sed vos ipsos & vestros Nutritos in maledictionem simoniacæ hæreseos traditis.* Infra: *Quia si vos bene viveretis, & vestros Nutritos in bona vita & in bona conscientia nutriretis, non vobis esset necesse & vestra perdere, & vos ipsos in damnationem mittere.* Concilium apud Carisiacum ann. 868. ex Sirmondo: *Hincmarus Episcopus*

ad

ad Heraedum Archiepiscopum dixit, quia vester natus, Nutritus, vel educatus & ordinatus dinoscitur, &c. Infra: *Et inventum est quod ab eo petere illum deberemus, cujus natus, Nutritus, & ordinatus foret.* Herimannus de Restaurat. S. Martini Tornacensis c. 107. *Hic Tornaci natus, Nutritus Episcopi Canonicus extitit.* Charta Eugeoulphi Cantoris Ecclesiæ Braiensis an. 1214. in Tabulae. Campan. *Joannes etiam Canonicus Braii Nutritus meus, si me supervixerit, eam* (domum) *quamdiu vixerit, possidebit,* &c.

NUTRITIÆ, in Regula Monialium Fontevraldensium c. 17. eædem sunt quæ *Nutriti* in Monasteriis virorum, c. 17. *Ut Abbatissa aut Priorissa non ducat secum in equitando quamlibet de Nutritiis, vel juvenibus claustralibus.*

NUTRITIUM, pro nutricum mercede, in l. 1. D. de Var. & extraord. crimin. τροφεῖα, Græcis.

NUTRITIUS. Gloss. Lat. Græc. *Nutritius*, τροφεύς. Vetus Inscriptio: *Nemmia Tertulla Nutricio suo & matri bene merenti posterisque suis & sibi.* Occurrit apud Paulum Warnefridum l. 5. de Gest. Longob. c. 7. & Adamum Bremensem c. 54. [*Nutritius Regis*, apud Gregorium Turon. lib. 5. Hist. c. 47.]

¶ NUTRITOR, ut *Nutritius*, Pædagogus, rector pueri. Greg. Turon. lib. 8. Hist. c. 22. *Wandelinus Nutritor Childeberti Regis obiit; sed in locum ejus nullus est subrogatus, eo quod Regina mater curam velit propriam habere de filio.* Vide *Bajulus* 2.

¶ NUTRITORIUM, Locus in quo nutriuntur seu educantur infantes, vel ipsum educandi officium. Testamentum Radulphi *de Nevill* Comitis Westmerlandæ an. 1440. apud *Madox* Formul. Anglic. p. 433. *Item do & lego cuilibet mulierum cum uxore mea ad tunc existentium 10. marcas, & cuilibet mulierum generosarum alterius status, in Nutritoria infantium meorum ad tunc existentium, 40. sol.*

¶ NUTRITURA, Alimentum, educatio, Gal. *Nourriture.* Testamentum Bertichramni Episc. Cenoman. apud Mabillon. Analect. p. 139. *Illud itaque rogo ac jubeo, ut quantiumque amici mei vel fideles servientes fuerint, semper eis memor sit Nutritura mea, vel benefactum meum, quod circa illos impendidi.* Literæ Edwardi I Regis Angl. an. 1278. ad Johannam Castellæ Reginam, apud Rymer. tom. 2. p. 1067 *Pro felicita & curiosa educatione & Nutritura, quas circa karissimam filiam nostram ... fecistis.* Literæ Philippi Pulcri Franc. Regis an. 1302. tom. 1. Ordinat. p. 360. *Nullus Senescallus, Baillivus aut aliquis Judex quicumque sub se habeat Prepositum, Vicarium seu Judicem, qui eidem consanguinitatis, affinitatis vel Nutritura vinculo teneatur.* Vide alia notione in *Nutrimen.*

NUX, Balistæ astragalus, epitoxis, *Noix d'arbaleste.* Will. Brito lib. 6. Philipp. p. 156.

Guido Nucem volvit balistæ pollice lævo,
Dextra premit clavem, sonat una nervus, & ecce
In Regis scapula stabat fatalis harundo.

Dantes in Paradiso cant. 2. *In quanto quadrel posa, & vola, & da la Noce si dischiava.* [Hinc Proverbium Italicum: *La corda è'n su la Noce*: pro damno proximo.]

NUXA. Udalricus lib. 1. Consuetud. Cluniac. cap. 22. *Sanctorum reliquiæ cruciculis, capsulis, & Nuxis inclusæ per fratres à secretario dividuntur, ut ab eis colla suspensa portentur.* Sed legendum videtur *Nusca*. V. in hac voce.

NYCTAGES aliis νυστάζοντες, Hæretici, *qui superfluas existimabant sacras vigilias, & spiritali operi infructuosas, dicentes, jure temerari divina qui noctem fecit ad requiem, sicut diem ad laborem. Qui haeretici Græco sermone Nyctages, hoc est, somniculosi vocantur.* Isidor. lib. 2. de Eccl. offic. c. 23.

NYCTALMUS, in Gloss. Sax. Cottoniano, Nihteage. Ubi Somnerus, *forte Nyctalops*, id est, qui noctu melius cernit, quam interdiu. Nyht, noctem sonat, eag, oculum. Sed videtur legendum *Nyctalus*, ex Græco νυκταλίς.

¶ NYCTIMENE, Νυκτιμένη, Noctua. Rolandinus Patavinus de factis in Marchia Tarvisina lib. 12. cap. 9. *Sic aves aliquando, Nyctimine, quæ Noctua dicitur, in specula constituta, undique & inordinate decurrunt, garriunt, vociferant & minantur.* De fabula Nyctimenes Nyctei filiæ in Noctuam versæ, vide Ovidium l. 2. Metamorph. v. 591. & seqq.

¶ NYCTSTRATEGUS, Νυκτοστράτηγος, Præfectus vigilum qui noctu urbem perlustrat publicæ quietis causa. Arcadius l. ult. Dig. §. 1. de mun. & honore: *Nyctostrategi & pistrinorum curatorum personale munus obeunt.* Sic legendum pro *Nycostrategi*, quod occurrit in pluribus exemplaribus.

NYDBEDRIPES. Custumarium Monasterii de Bello, apud Spelman. tit. *Brenbame*, fol. 91. *Alicia Frere tenet ... & debet inde de redditu ... & de Horsgabulo, ut supra 4. den. falcare per 3. dies, cariare fenum ad 3. Nydbedripes in autumpno cum 2. hominibus.* Infra: *Joan. Iverton debet metere & ligare in autumpno 1. acdacram, invenire unum hominem per 3. dies ad* Nidbedripes *ad metendum à meridie usque ad vesperas.* Ita fol. seq.

☞ Coacta opera est in agris dominorum à tenentibus precatio ponenda, a Saxonico Nyd, Vis, Biddan, Rogare, precari, & rippan, Falcare, metere. Vide *Bederipes*.

NYMPHÆUM, Aquarum receptaculum. D. Ambros. in Actis sancti Sebastiani c. 18. n. 65. *Circa insulas, circa vicos, circa Nymphæa quoque erant positi compulsores, qui neque emendi copiam darent, aut hauriendi aquam ipsam facultatem tribuerent, nisi qui Idolis delibassent.* [Capitolinus in Gordiano III. c. 32. *Opera Gordiani Romæ nulla extant, præter quædam Nymphæa & balneas.* Ammianus lib. 15. *Ad Septemzonium celebrem locum, ubi operis ambitiosi Nymphæum condidit Imperator.*] Vide quæ de Nymphæis congessimus in nostra Constantinopoli.

☞ In mediis Ecclesiarum atriis, seu propyleis extrui solebant hujusmodi *Nymphæa*, unde aquæ salientes erumpebant. Anastasius in S. Hilaro PP. *Nymphæum & triporticum ante oratorium S. Crucis, ubi sunt columnæ miræ magnitudinis, quæ dicuntur, Hecaton-penta.* Johan. Diaconus in Vita S. Gregorii M. lib. 4. c. 83. *In cujus venerabilis Monasterii atrio jussu Gregorii juxta Nymphium duæ iconiæ veterrimæ artificialiter depictæ usque hactenus videntur.* Nymphæum seu *Cantharum*, unum enim & idem hic sonant hæ duæ voces, quod fuit ante Basilicam S. Petri Romæ sic describit S. Paulinus Epist. 13. novæ edit. num. 13. *Quare prætento nitens atrio, fusa vestibula est, ubi Cantharum ministra manibus & oribus fluenta ructantem, fastigiatus solido ære tholus ornat & inumbrat, non sine mystica specie quatuor columnis, salientes aquas ambiens, decet enim ingressum Ecclesiæ talis ornatus, ut quod intus mysterio salutari geritur, spectabili pro foribus opere signetur.* Vide *Cantharus* in *Cantharum*.

O

O Litera numeralis, quæ 11. denotat, unde versus:

Undenos facit O, cognoscas sic numerando,

seu ut habet Ugutin:

O, numerum gestat, qui nunc undecimus extat.

Eidem literæ si recta linea superaddatur, undecim millia significat.

O, *in superscriptione cantilenæ, figuram sui in ore cantantis ordinat*. Notkerus Balbulus opusc. *Quid singulæ literæ significent in superscriptione cantilenæ*. Vide A.

O. Sic dictæ Antiphonæ septem, quæ in Ecclesia Adventus Domini tempore cantantur, quod ab O, admirationis nota, principium habeant. Vide Honorium Augustodun. lib. 3. Gemmæ animæ c. 5. & Durandus lib. 6. Ration. c. 11. num. 4. Statuta antiqua Canonicorum S. Quintini in Viromanduis: *Vinum de pastibus, de postmeridiis, caritatibus; & de omnibus O, ante Natale debet esse vinum decens refectorium.*

O, Literam nominibus præfigunt optimates Hiberni, *ob eminentiam*, inquit Camdenus in Hiberniæ descriptione. Jacobus Waræus in Antiquit. Hibernicis c. 9. ait, regnante Brieno Rege Hiberniæ, Hibernorum cognomina, sive familiarum nomina cœpisse esse fixa, posterisque tradita, cum præposita, vel aspiratione, *h*, vel voce, *ua*, quæ postea mutata est in vocalem, O, & significat unum è posteris viri alicujus primarii, ut *O-Brien, O-Connor, &c.*

¶ O pro *u* passim scriptum in vet. Instrumentis *Nuncopatur* pro *Nuncupatur*, in Testamento ann. 690 apud Felibian. Hist Sandionys. p. 11. *Jobemmus* pro *Jubemus*, apud eumdem p. 12. *Pecodibus* pro *Pecudibus*, in antiquis Canonibus Hibern. tom. 1. Anecd Marten. col. 10. *Ebor* pro *Ebur*, *Egomenus* pro *Egumenus*, seu *Hegumenus, &c.*

¶ OAMMA, f. Auditio, à Græco ἀκούειν, Audire, apud Hesychium. Vita B. Rodulfi & V. Petri, seu Epistola Petri Damiani ad Alexandrum II. PP. *Præcepit mihi Beatitudo tuo, ut numquam tibi litteras mitterem, quæ leve quid & oblivione dignum ac frivolam continerent; quas scilicet, mox ut lectas transiliendo percurreris, edax Oamma consumat; sed tale quid semper scriberem, quod & ad ædificationem legentium suscipi, & inter scripturas authenticas reservari.*

¶ OBA, Coloni domus cum certa agri portione. Charta an. 931. inter Instrum. tom. 3. Gall. Christ. col 24. *Canonicis in loco Crespia nuncupato devote Domino famulantibus ejusdem loci Obas 15. in villa Onanvville dicta sitas, cum reliquæ familiæ mancipiis novem.., ad victum & vestitum possidendas donavimus.* Vide *Aba* & *Huba*.

¶ OBAMBULATORIUM, Peristylium monasticum, vulgo *Cloitre*. Fulcuinus de gestis Abbatum Lobienl. tom. 6 Spicil. Acher. p. 578. *Obambulatorium claustri, si ita dicendum est (quoniam nunc non aliud quomodo nominandum sit occurrit vocabulum) nullum erat præter capituli domum & ligneam ædiculam, &c.* Et p. 595 *Fecit etiam ad templi plagam aquilonarem porticum claustralem, habentem videlicet in circuitu Obambulatorium, ut in media amplitudinem congruentem, puteum etiam aquis indeficientibus.*

¶ OBAUDIENTIA, Obedientia. Tertull. in Exhort. Castit. cap. 2. *Voluntas Dei in Obedientiam venerat.*

1. OBAUDIRE, in vet. Lexico apud Petr. Danielem ad Querolum, est Male audire. Vide *Abaudire*.

2. OBAUDIRE, Parare, obedire. Gloss. Græc. Lat. ὑπακοή, *Obauditio, obtemperantia, obsequium.* ὑπακούω, *Obaudio, obtempero.* ὑπήκοος, *subjectus, obaudiens.* Paulus Diaconus in Miscella, & Anastasius in Mauritio: *Nihil mihi gravia Imperatoris præcepta in aliena terra hiemare Romanos jubentia: nam illi non Obaudire sævum est, & rursus Obaudire sævissimum.* Ubi Theophanes ὑπακούειν habet. Concilium Meldense an. 845. cap. 6. *Si vero Obaudire renuerit, &c.* Adde Epist 68. inter Francicas tom. 1. Histor. Franc. & Sibertum Priorem S. Pantaleonis Colon. pag. 926. [Tertullianum lib. . adv. Marcion. cap. 2. lib. 5. cap. 18. Apuleium lib 3. Metamorph. &c.]

3. OBAUDIRE, Non audire. Alanus l. 6. Anti Claudiani c. 2. *Ergo minis, precibus, pulsu, clamore soporem expugnare parat, sed tulit somnus Obaudit.* [Angel. Pechinolii Litteræ de sua Legatione Hungarica ad Innocentium VIII. PP. an. 1489. *Ostendit sua Majestas duntum binas litteras Soldani in Arabico & Turco sermone scriptas: & modo le à me puntum quid littera dicerent, velut Obaudiens alio sermonem divertit.*]

¶ OBAUDITIO, Ingrata auditio, seu ingratus sermo. Acta S. Anatholiæ, tom. 2. Julii pag. 682. *Si vestram Obauditionem quæ durior nostris insonuit auribus, (voltis) molescere, divinis numinis scripsit.* Vide *Obaudire* 2.

¶ OBAUDITOR, Auditor, obediens Charta regnante Roberto Rege in Francia, apud Stephanotium to. 7. Fragm. m. f. p. 315. *Ego in Dei nomine Folcardus & mater mea Gerberga... divinarum monitionum Obauditores fieri cupientes, &c.*

OBBA. *Oba, genus calicis*, Ugutioni & Joanni de Jan. Nappe, Italis. Glos. Anglo-Sax. Ælfrici: *Cuppus, vel Obba*, Cuppe. Jo. de Garlandia in Synonimys:

Urceus, urceolus, est urna, vel amphora, testa,

Obba, vel amphorum, simul orca, fidelia, vasa.

Glossæ in f. *Crotera, vel Obba, calix aures habens.* Petrus Damianus lib. 6. Epist. 16. *Pavili conversione pepigerat, ut apposita cuique vini, sicut mos est, personaliter Obba, uterque quotidie utriuslibet mensura contentus esset.* Donizo lib 1. de Vita Mathildis c. 10.

Obbos & lances ad mensam fert equus.

Monasticum Anglic. tom. 1 pag. 103. *Hæc vero mensura bis in die Obba Monachorum implebantur, scilicet ad prandium & ad cœnam.* [Chartarium Eccles. Auxitanæ cap. 73. *Et per unum annum ad mensam cum ceteris Fratribus libra panis & Obba vini pauperi tribuatur.*] Vide *Olba*.

¶ OBBROBRIUM, per *Opprobrium*, in Breviario Histor. Pisanæ ad an. 1264. apud Murator. tom. 6. col. 195.

¶ OBCANTARE, Fascinare, Gall. *Enchanter*. Paulus lib. 5. Sentent. tit. 23. *Qui sacra impia nocturna, ut quem Obcantarent, defigerent, obligarent, fecerint, &c.* *Obcantata mulier*, apud Apuleium in Apologia.

¶ OBCAPEDINARE, Obstare, retardare, moram producere. *Obcapedinante dilatione*, in Testamento an. 888. jam laudato in *Capedinare*, ubi post Editores legimus *ob capedinante*, divisis vocibus, sed unica voce videtur legendum *obcapedinante*.

¶ OBCELARE, Celare, occultare. Concil. Tolet. XIII. c. 11. *Multiplici prohibitione sancitum est, ut alterius clericum nemo solicitare, nemo fugientem recipere, nemo etiam aut Obcelare, aut ordinare auderet.*

¶ OBDERE SESE, Sese offerre. Charta Roberti Franc. Regis an. 999. apud Doubletum Hist. San-Dionys.

nys.pag.825. *At non minori restitutores recompensantur gloria, qui sese Obdentes pradonum pericula, calumnias atque insidias patiuntur.*

OBDUCERE, Africanis scriptoribus, est offuscare, obscurare, imminuere, violare, lædere. Tertullianus Apolog. c. 50. *Sed Obducimur, certe cum obtinuimus. Ergo vivimus, cum occidimur. Denique evadimus, cum Obducimur.* Vide Rigaltium in Glossario ad eumdem scriptorem. Passio SS. Perpetuæ & Felicitatis: *Ideo ad hoc sponte pervenimus, ne libertas nostra Obduceretur.*

¶ OBDULCARE, Dulce reddere proprie; dein demulcere, oblectare. S Ambrosius in Hexaem. lib. 5. c. 21. de melle: *Fauces Obdulcat & curat vulnera.* Judith 5. 15. *Fontes amari Obdulcati.* Tabularium Nantolii in Prob. Hist. Comitum Pictav. *Vales .. insuper amarum calicem pietatis viribus Obdulcare.* Vita S. Fridolini Abb. n. 6. tom. 1. Martii pag. 434. *Ad Sophiæ mamillas suspensus superno rore mentis vivacitatem Obdulcabat* Vita S. Machatii Antiocheni, tom. 1. Aprilis p. 891. *Obdulcabat præsentium corda pietatis dulcedo, Obdulcare sale & oleo,* Condire, Cælio Aureliano lib. 4 Tardarum Passionum.

1. OBEDIENTIA, Munus ac officium omne monasticum, quod per *obedientiam* injungitur, vel confertur, adeo ut ipsum munus Abbatis *Obedientia* sit, & ita appelletur à Gregorio VII. PP. lib. 1. Epist. 32. & ab Udalrico l. 3. Consuetud. Cluniacens. c. 1. *De officiis, vel, ut regulariter loquar, obedientiariis, nondum quicquam dixi; quarum omnium cum sit principalis Obedientia domini Abbatis, sit etiam principium relationis nostræ.* Cap. 6. *Si dominus Abbas non adest, nec Prior, non solum omnes Obedientiarii, qui in claustro sunt, obediunt ejus imperio, sed etiam ipsi ad quodcumque opus fuerit, Decani.* Et c. 10. de officio Præcentoris & Armarii: *Hæc est Obedientia, quam ex more nullus meretur, nisi nutritus.* Lanfrancus in Decretis Ord. S. Benedicti cap. 2. *Omnes qui intra Monasterium Obedientias habent, & res Monasterii servant, suarum Obedientiarum claves ante pedes ejus ponant.* Chronicon Virdunense Hugonis Flaviniacens. anno 582. *Hic monasticam vitam ducens, cum in pistrina fratrum habuisset Obedientiam, &c. Obedientia hospitalis,* in Tradit. Fuld. lib. 3. Trad. 29. *Obedientia Præpositura,* apud Leonem Ost. lib. 2. c. 51. *Obedientia Cellerarii,* apud Gervasium Dorobernensem pag. 1504. & apud Vindricum in Vita S. Gerardi Episc. Tullensis n. 5. Vitæ Abbatum S. Albani: *Auxit siquidem supradictam Obedientiam, videlicet coquinam Monachorum proprii laboris acquisitione annua reditu librarum 100. & 3. marcarum,* Alibi pag. 91. *Exceptis suarum Obedientiarum summis Procuratoribus, videlicet summo Cellerario, Coquinario, Camerario, Infirmario, & Sacristæ.* [Literæ S. Abbatis Moinmensis an. 1199. apud Marten. tom. 1. Anecd. col. 762. *Ego siquidem ad petitionem ipsorum omnes Obedientias ad conventum pertinentes, videlicet Præposituram, Camerariam, Cellariam, Thesaurariam, Infirmariam, Præposituram de Reserolis ex integro, & absque ulla partium substractione, salvo tamen jure nostro & Regula B Benedicti in renovando Obedientiarios & compota recipiendo, voluntarie concessi de cetero per Monachos administrandas, qui sciant Fratribus necessaria providere.* Adde Gerardum Abb. in Vita S. Adalhardi sæc. 4. Benedict. part 1. pag. 347. Paschasium Radbertum in Epitaphio Walæ ibidem pag. 472. Gerardum Presb in Vita S. Udalrici sæc. 5. Benedict. pag. 432.]

Sed & quicquid Monachis ab Abbate injungitur, *Obedientia* dicitur. Hinc *Obedientiam Abbatis sui exercere,* in Concilio Vernensi ann. 755. can. 10. Capitul. Caroli C. tit. 6. cap. 15. *Ut Monachi ad palatium non veniant, nisi causa Obedientiæ, exceptis Abbatibus. Obedientiam suam explere,* id est munus impositum apud Chrodegangum in Reg. Canonicorum Metensium c. 9. *Sub prætextu Obedientiæ villicationibus inservire* vetantur Monachi in Concilio Meldensi ann. 845. can. 57. Vita S. Romani Presbyteri ms. *Sanctus vir Dei Sacerdos Romanus, illuc cum de quadam Obedientia remearet, nutu Dei accessit. In Obedientiam exire, proficisci, transmitti,* in Capitulari Aquisgran. an. 817. in Addit. 1. Capitul. cap. 33. in Vita S. Aicadri cap. 27. in Vita S. Bavonis cap. 8. apud Leonem Ost. Lib. 2. c. 53. &c. *Ad Obedientiam foris pergere,* in Capitulari 1. Caroli Magni an 802. cap. 17. Victor III. PP. lib. 2. Dialog. *Quidam frater cum causa Obedientia è Monasterio ad civitatem descendisset, &c.* Adde Hist. Monasterii Rotonensis lib. 2. c. 1. n. 8. Christian. de Scala in Vita S. Wenceslai pag. 54. Hugonem Monachum in Vita S. Hugonis Abbatis Cluniac. pag. 442. & Rainaldum Vezeliac. in ejusdem S. Hugonis Vita n. 10. &c.

OBEDIENTIÆ vero præsertim dictæ, Cellæ, Præposituræ, & grangiæ, à Monasteriis dependentes, quod Monachi ab Abbate illuc mitterentur *vi ejusdem Obedientiæ,* ut earum curam gererent, aut eas deservirent. [Vita S. Ysarni Abb. sæc. 6. Benedict. part. 1. p. 619. *Ego, inquit, Obedientiam, cui Languinas nomen est, procurabam, &c.* Chron. Farfense apud Murator. tom. 2. part. 2. col. 408. *Item in Quinto concessit casam, quæ est Alpharium ad S. Laurentium, in vineam omnem, qualiter ad ipsam Obedientiam pertinet.* Juramentum Oddonis Abb. Farf. ann. 1099. ibidem col. 530. *De Obedientiis, quas eis aliquibus fratribus dedero, nullum pretium accipiam more simoniaco.*] Gregorius VII. lib. 6. Epist. 36. *Quicunque Obedientias vel Ecclesiæ dispensationes pretii pactione adepti sunt, &c.* Sugerius de Administratione sua cap. 23. *In ea autem, quæ dicitur Bernevallis, possessione, ... in qua etiam primam alicujus Præpositura ab antecessore meo suscepi Obedientiam, &c.* Concilium Eboracense an. 1195. c. 9. *Prohibemus ne redditus, quos Obedientias vocant, ad firmam teneant, &c.* Matth. Paris an. 1213. *In qualibet balliva, quas Obedientias appellamus, &c.* Idem an 1238. ex Statuto Honorii III. PP. *Nec alicui committatur aliqua Obedientia perpetuo possidenda, tanquam in sua vita locetur, sed cum oportuerit amoveri, sine contradictione qualibet removeatur.* Concilium Eboracense: *Ut ergo eis* (Monachis) *adimatur opportunitas evagandi, prohibemus redditus, quos Obedientias vocant, ad firmam teneant.* Ejusmodi Obedientiarum mentionem agunt Fulbertus Carnot. Epist. 1. & 21. Jo. Sarisberiensis Epist. 55. 85. S. Bernardus Epist. 326. Goffridus Vindocin. lib. 1. Epist. 9. lib. 2. Epist. 32. lib 4. Epist. 7. lib. 5. Epist. 18. Leo Ostien. lib 1. cap. 34. lib. 2. cap. 51. Petrus Diac. lib. 14. cap. 98. 100. 101. Ivo Carnotensis Epist. 162. 187. Innocentius III. PP. lib. 1. Epist. pag. 120. edit. Venet. Chronicon Lautishamense p. 93. præterea variæ Chartæ apud Beslium in Comitibus Pictaviensibus pag 468. 504. 505. in Episc. Pictav. pag. 79. Joannem Columbum in Episc. Vivariensibus num. 46. Ruffium in Comitibus Provinciæ p. 59. Marcam lib. 5. Hist. Benearn. c. 12. num. 1. Henr. Meibomium ad Witikindum p. 109. Sanjulianum in Matiscone p. 239. Guichenonum in Episc. Bellicens. pag. 26. *Du Pas* in Stemmatibus Armoric. part. 2. pag. 510. in Chronico Besuensi p. 621. &c.

¶ OBEDIENTIARIA, Eadem notione. Charta an. 1256. apud Rymer. tom. 1. p 596. *Contra compositionem ... initam inter ipsos Abbatem & dictos Priorem & Conventum, super quibusdam maneriis, Obedientiariis, possessionibus, & aliis statum eorumdem Prioris & Conventus contingentibus.*

Ab istis cellis Obedientiariis originem duxere *Prioratus rurales.* Cum enim interdum plures ad eamdem

Obe-

Obedientiam procurendem mitti necesse esset, Monechi Obedientiarii subinde Cepellas & Ecclesiolas sibi construxere, quo in iis sacrum peragerent Officium, & monastica munie obirent, quibus præerat; qui ab Abbate *Prior* dicebetur. Liber Ordinis S. Victoris Perisiensis c. 51. *Fratres qui ad Obedientias commorantur, singulis locis tres, si fieri potest, aut duo ad minus esse debent. In victu & vestitu & tonsura à communi constitutione non recedant: ad mensam silentium teneant: in Ecclesia non loquantur: Completorium & in æstate & in hyeme tempestive dicant: per vicos non discurrant, &c. In quocunque loco, ubi duo vel plures simul habitant, unus eorum, cui Abbas hoc injunxerit, inter eos Prioris officium agat, & cæteri obediant ei.* Idem fere statuitur in Concilio Monspeliensi an. 1214. c. 30. ubi *Prioratus* & *Obedientia* confunduntur. Et in Conventu Aquisgren. an. 817. vetantur Abbates, *ne minus de Monachis* in cellis *habitare permittant quam sex*. Hinc igitur Prioratuum ruralium origo manavit, unde Chronicon Novaliense lib. 6. *Prioratum* vocat: quem paulo ante *Obedientiam* appellavit, pag. 643. & Concilium Lateranense sub Innocentio III. *Prioratus quoque seu Obedientia pretii tradition nullis tradantur. Altare in Obedientiam suscipere*, in Catalogo Episcop. Frisingensium to. 1. Metropol. Salisburg. p. 138.

Cum porro labente sensim disciplina Ecclesiastica & Monastica, Monachi vel Canonici Regulares per ejusmodi *Obedientias inobedienter viverent*, ut ait Stephanus Tornac. Epi. l. 114. *nec Abbati revocanti responderent, nec corrigenti vellent acquiescere, nec credere corripienti*, nec nisi eorum morte ad Monasteria eæ redirent, tandem habitæ sunt pro *Beneficiis*, quomodo etiam vocamus, id est, feudis Ecclesiasticis. Statuta Ecclesiæ Lugdun. ann. 1251. *Honores Ecclesiæ, quæ Obedientiæ appellantur*. Ubi *Honor* idem valet quod *Beneficium* & *feudum*. Et Monachi vel Clerici, qui ejusmodi feuda Ecclesiastica possidebant, dicuntur ea *tenere in Obedientiam*, in Testamento Hugonis I. Episcopi Tolosani apud Catellum pag. 838. Tabularium Briverense ch. 35. *Post mortem vero Ragiuberti si Golfaldus Sacerdos vivit, ista superius scripta in manu teneat per Obedientiam.* Ch. 115. *Et ipsum mansum teneat Vitalis Sacerdos in Obedientia.* Adde ch. 179. Vide Jacobum Petitum post Pœnitentiale Theodori p. 610.

Obedientiarii, Qui vel aliqua in Monasterio officia exercebant, uti supra diximus, vel qui in Cellas & Prioratus, seu *Obedientias* mittebantur, easque procurabant: qui *regebant Obedientiam*, ut est in Chron. Besuensi p. 621. Leges Henrici I. Regis Angl. cap. 23. *De Monacho, quem Obedientiarium fecerit, respondeat Abbas ejus per omnia sicut rectum sit.* Chronicon Andrenſe: *Ita ejus exemplo singuli & omnes, sive Obedientiarii, sive claustrales ad horas canonicas & ad Missam majorem accedere certatim contendebant.* Ejusmodi Obedientiariorum meminit Matth. Paris p. 432. 441. & alii passim.

Obedientialis, Eadem notione. Petrus Diac. lib. 4. Chron Casin. c. 105. *Facte ab Obedientialibus sacramento.* [Idem in Disciplina Casin. apud Marquardum in vet. Discipl. Monast. p. 3. *Diebus autem præcipuis, id est, S. Benedicti, S. Mauri, S. Scholasticæ, Dedicatio Ecclesiæ, Idus Septembris, Caput Quadragesimæ... omnes ad Casinense monasterium Obedientiales redeant, ut insimul prædictos dies celebrent.* Adde tom. 5. Annal. Benedict. p. 386.] Tabularium S. Amantii Inculism. *Qui tunc temporis Obedientialis erat Turna.* Occurrit ibi non semel, in Provinciali Cantuariensis Ecclesiæ lib 3. tit. 19. 29. & in Tabulario Conchensi ch. 73.

☞ Suos etiam habuit *Obedientiarios* Cathedralis Ecclesia Massiliensis, hoc uno, ut videtur ab *Obedientiariis* Monachis, qui cellas & prioratus procurabant, distinctos, quod hi Clerici essent, non Monachi; eo namque modo ad ecclesias huic Cathedrali subditas procurandas missi videntur, quo Monachi ad cellas vel prioratus, ut colligimus ex Charta Archivi Episcopatus ejusdem urbis data ann. 1158. ubi legitur: *Mandaverunt quod Præpositus Priores, vel Obedientiarios, vel illum qui ad custodiam castri de Alaudio deputatus fuerit, nullo modo præsumat mutare vel de novo instituere.*

☞ Ad hujuscemodi, ni fallor, Obedientiarios, seu cellarum Monasticarum procuratores allusit Sefridus in Vita S. Ottonis Episcopi Bamberg. & Pomeranorum Apostoli, tom. 1. Julii p. 403. ubi S. Præsulem *Domini Apostolici Obedientiarium* appellat, qui haud parum profecerat, *apud gentem illam, vellendo & plantando, ædificando & destruendo*, hæc enim fere sunt procuratorum munia, quæ etiam viris sanctis, ac præsertim Apostolis, vitiorum extirpatoribus & satoribus virtutum, spiritali modo passim tribuuntur.

Obedientiarius, præterea idem qui Advocatus, seu Defensor Monasterii. Berthold. Constant. ann. 1092. *His temporibus Rex Hispaniæ Aldefonsus in fide Catholicus, & in conservatione Cluniacensis Abbatis Obedientiarius, &c.* Idem an. 1093. *In hac Synodo venerabilis Abbas Sigefredus de cella S. Salvatoris super Dudonem Obedientiarium suum se proclamavit, qui se & bona sua ad aliud Monasterium libere contradidit: sed non multo post sacrilege se & sua inde prorsus abalienare tentavit. Unde sancta Synodus juxta Canonum statuta judicavit, ut ille absque omni contradictione, ad obedientiam Abbatis sui rediret, eique cum bonis suis jure perpetuo humiliter subjaceret, &c.*

¶ Obedientia Ultima, Mors. Udalricus in Epistola, quam præfixit Consuetudinibus Cluniac. in tres partes seu libros à se divisis: *Tertia de obedientiis, quibus & ultima Obedientia est subjuncta, qua quisque Fratrum ab hoc sæculo migraturus vocatur ad Christum.*

¶ 2. OBEDIENTIA, Regio obediens seu subdita alicui Principi, quæ ejus ditionis est. Tractatus an. 1506. apud Rymerum tom. 13. p. 16. *Infra terras, patrias, dominia, Obedientias, portus, &c.* Paulo post: *Qui nunc sunt in regnis, terris, patriis, dominiis, territoriis, districtibus, jurisdictionibus, aut aliquo Obedientiarum loco imperii, &c.* Tractatus alter an. 1514. eodem to. p. 419. *Civitates, opida, villæ, territoria, & alia quæcumque sub Obedientia dicti Principis existentia, ac omnes & singuli subditi, incolæ & habitatores, &c.* Occurrit apud eumdem Rymerum & alibi non semel.

¶ 3. OBEDIENTIA temporibus schismatis Avenionensis dicebatur quævis secta Paparum concurrentium, quod ei obediret Pontifici, cujus partes sequebatur, ut passim videre est apud Scriptores, qui de illo schismate tractaverunt.

¶ Obedientia Debita, Formula qua Canonici Episcopo suo scribentes post salutem uti tenebantur. Charta an. 1309. tom. 2. Hist. Eccles. Meld. p. 192. *Asserebat quod ipsi* (Decanus & Capitulum,) *quando eidem Episcopo suas litteras dirigebant, post salutem Debitam Obedientiam scribere tenebantur; & quod suo Meldensi Episcopo ita scribere assueverant ab antiquo.*

4. OBEDIENTIA, Homagium, vel ea quam vassallus erga dominum profitetur obedientia, seu potius *servitium, relevium*, ut accipi videtur vox *Obeissance* in Consuet. Andegav. art. 258. & Cenoman. art. 276. ut & in Statutis S. Ludovici Regis Franc. *Nus ne Quens, ne Bers, ne autres ne puet donner son homme de foy, se n'est à son frere, ou à sa suer; mes à iceus le puet il bien donner en partie, mes il ne le pourroit pas donner à un estrange, se il ne le donnoit à toute l'Obeissance que il avoit sans riens retenir. Car se li Bers le donnoit à un de ses vavasors,*

fers, ce feroit au domage de celui; car il convendroit faire deux Obeissances, à celui à qui il la donroit, & au Baron, de qui il tendroit son fiè. Generalius tamen in veteribus tabulis usurpatur pro quibusvis præstationibus aut servitiis vassallorum. Charta Ricardi II. Regis Angl. apud Seldenum de Titulis Honorariis p. 40. 2. edit. *Una cum homagiis, Obedientiis, vassallis, &c.* Charta Fulconis *de Matefelon* Militis, & Aliciæ uxoris an. 1273. ex Regesto Andegavensi fol. 48. *Tam in pedagiis & costumis euntium & transeuntium, redeuntium, ementium & vendentium pedagiis, vectigalibus, redevantiis, angariis, parangariis, & Obedientiis, &c.* Alia an. 1310. ex eodem Regesto: *Et omnes Obedientias & redevantias hominum, census, servitia, & alia deveria, &c.* Eadem Gallice conscripta: *Les autres appartenances d'icelui herbergement quelles qu'elles soient, & toutes les Obeissances, les cens, les servages, & autres devoirs, &c.* Alia qua Carolus V. Rex Ducatum Turonensem fratri concedit 18. April. an. 1304. p. 81. *Collations & patronages de benefices, hommes, hommages, vassaux, vasselages, Obeissances, honneurs, & quelques autres rentes & appartenances, &c.* [Adde Annal. Benedict. to. 3. p. 585.]

OBEISSENTIA, ex Gallico *Obeissance*, de qua voce supra. Charta an. 1267. apud Argentreum in Hist. Britan. l. 4. c. 24. *Salvis nobis & nostris heredibus Obeissentiis & redevantiis nostris a dictis hominibus, de terris & feudis, quas & quos tenent, &c.*

¶ OBEISSANTIA, Eadem notione. Charta ann. 1264. apud Lobinell. tom. 2 Histor. Britan. col 407. & 408. *Et est sciendum quod hæc omnia vendidimus dicta Petro cum omnibus homagiis, ligeneiis & Obeissanciis & juribus quæ nobis competunt .. Quod nos debeamus habere Obeissantiam & districtum in terris & hominibus Regalium Trecorensium & in feudis ecclesiæ Trecorensis.* Alia an. 1266. ex Archivo Monasterii Belli-portus: *Johannes Dux Britanniæ Miles. Abbatia Belli-portus concessi omnes possessiones suas, quitantes Religiosis ipsius Abbatiæ omne jus, dominium & Obeissantiam & justitiam altam & bassam quæ & quod in prædictis omnibus habere poteramus.*

¶ OBEDIENTIALIS. Vide in *Obedientia* 1.

¶ OBEDIENTIALITER, Obedienter, *Obedientialiter se subdere*, in Vita B. Deicoli, apud Eccardum in Origin. Habsburgo-Austriacæ familiæ p. 163.

¶ OBEDIENTIARIA. Vide supra in *Obedientia* 1.

¶ OBEDIENTIARIUS, Prima Dignitas, ut vocant, inter Canonicos S. Justi Lugdun. Charta an. 1287. in Actis SS. Junii tom. 5. p. 345. *Ad instantiam & requisitionem Obedientiarii & Capituli Ecclesiæ S. Justi Lugdunensis, &c.* Alia an. 1305. tom. 1. Hist. Dalphin. p. 22. *Testes fuerunt ad hoc vocati dominus Andraas de Scalis Obedientiarius S. Justi, &c.* Idem Andræas de Scalis Obedientiarius S. Justi, rursum inter testes legitur in Charta an. 1307. tom. 2. ejusdem Histor. p. 136. Cum hoc Canonicorum S. Justi Collegium, primum fuerit Monachorum congregatio, ab *Obedientiis* monasticis, quæ, ut supra dictum est, pro quovis munere, officio vel dignitate sumuntur, Præpositum hujus Ecclesiæ *Obedientiarium* appellatum fuisse facile crediderim. Aliæ hujus Ecclesiæ Dignitates sunt Sacrista, Cantor & Præpositus. Vide *Obedientiarii* in *Obedientia* 1.

☞ In ejusdem civitatis Ecclesia metropolitana *Obedientiarii* dicuntur *Obedientiarum*, quas *Obeances* vocant, possessores. Facultates Canonicorum hujus Ecclesiæ bifariam dividuntur in *Mansiones* & *Obedientias*. Illæ consistunt in castellis, agris & juribus justitiæ; hæ vero in censibus, decimis, obventionibus seu adventitiis emolumentis. Qui hujusmodi redditibus fruuntur, appellantur *Obedientiarii*, in Charta Philip. Pulcri Franc. Regis an. 1307. apud Menesterium in Probat. Hist. Lugduo. p. 44. col. 2. ubi sic habetur: *Volumus quod in singulis castris Decani & Capituli Lugdunensis unus solus constituatur Castellanus, Præpositus seu quovis alio nomine appelletur, qui solus temporalem pro Capitulo in illa loca jurisdictionem temporalem exerceat, qui per Capitulum & Obedientiarios, quorum interest cordialiter eligatur: Qui si infra quinque dies in unum eligendum concordare non poterunt, Decanus, Archidiaconus, Præcentor, Cantor & Sacrista, aut duo aut unus ex ipsis una cum dicto Archidiacono, illum infra triduum poterunt eligere, & salarium competens eidem statuere.*

¶ 2. OBEDIENTIARIUS, Usufructuarius. Charta Bellijoci an. 1198. apud Severtium in Episcopis Matiscon. p. 147. *Ecclesia concessit præfata Guiscardo, ut rerum quas dederat, dum vixerit, sit Obedientiarius.* A monachis, quos *Obedientiarios* vocabant, quique in *Obedientia* 1. dictum est, cellas procurabant & earum fructus percipiebant, Abbati tamen rationem reddituri, Usufructuarium nuncupatum fuisse *Obedientiarium*, haud levis est conjectura.

¶ OBEDIENTIOLA, Parva *Obedientia* seu possessiuncula pendens à Monasterio. Charta an. 1089. inter Iostrum. tom. 3. Gall. Christ. col. 192. *Concessit Abbati omnes illas Obedientiolas.* Vide supra *Obedientia* 1.

¶ OBEDIENTIUNCULA, ut *Obedientiola*, apud Mabillonium tom. 5. Annal. Benedict. p. 525.

1. OBEDIMENTUM, Idem quod *Obedientia* 4. Tabularium Ecclesiæ Uzeticensis an. 1272. p. 6. *Census, usatica, & Obedimenta, pascua, pacua, &c.* [Testamentum Anglici Grimoardi Episc. Alban. Cardin. an. 1388. apud Stephanotium tom. 10. Fragm. mss. p. 334. *Lego pro ipsa Capellania fundanda omnes census, servitia, deveria, usatica, domos, casalia,... pascua & Obedimenta, exitus & introitus quoscumque, &c.*]

2. OBEDIMENTUM, Idem quod *Mandamentum*, Jurisdictio, territorium. Charta ann. 1312. in Regesto 48. Philippi Pulcri Regis Franc. ex Tabulario Regio n. 72. *Et prædia vulgariter appellata de Balazon, quæ sunt in Obedimento seu pastayragio hominum villarum S. Pauleti & S. Juliani, quorum pastayragiorum obedimentorum & bannum dicti loci vendi consuevit singulis annis 20. sol. Turon. &c.*

¶ OBEDITIO, Jussio, præceptum. Gesta in consecratione Lamberti Atrebat. Episc. apud Baluz. tom 5. Miscell. p. 257. *Ille tandem acquiescens divinæ ordinationi & apostolicæ Obeditioni consecratur in Episcopum . . . quod nec vestræ obeditioni obversarimur, & ex qua Remensis Ecclesiæ dignitas non imminueretur.* Pro obedientia sumitur Rom. 5. 19.

OBEDITIO EXERCITALIS. Capitulare an. 811. *De causis propter quas homines exercitalem Obeditionem dimittere solent.* Qua scilicet subditi tenentur *obedire banno* regio, quo in hostem evocantur. Vide c. 6.

¶ OBEDITIUNCULA, ut *Obedientiuncula*, Parva *Obedientia*, villula. Vita S. Joh. Gualberti, tom. 3. Julii p. 364. *Quidam magnæ simplicitatis atque obedientiæ vir ad quandam Obedientiunculam de præfata Passinianensi cœnobio ad conversionem venit:*

¶ OBEDUS, pro *Obitus*, bis habetur in Testamento Bertichramni Episc. tom 3. Analect. Mabillonii.

¶ OBEISSANTIA, &c. Vide *Obedientia* 4.

OBELLARIUS. Vide *Oblata*.

¶ OBELUS, Isidoro lib. 1. cap. 20. *Virgula jacens apponitur in verbis vel sententiis superflue iteratis, sive in iis locis, ubi lectio aliqua falsitate notata est; ut quasi sagitta juguler supervacua atque falsa confodiat; sagitta enim Græce ὀβελὸς dicitur. Obelus superne appunctatus ponitur in iis de quibus dubitatur, utrum tolli debeant, necne.* Sed Obelus criticorum filiis notissimus.

¶ OBE-

¶ OBELARE, Johan de Janua, *Sagittare vel sagitta percutere, vel tali virgula consignare, restituere*.

OBEROS. Lex Longob. lib. 1. tit. 24 §. 5. *Mulier curtis rupturam, quod post Oberos, facere non potest*. §. seq. *Componat curtis rupturam, id est, Oberos, sol. 20.* Adde tit. 36. §. 4. Papias editus: *Oberus, i. cutis ruptura*. MS. Collegii Navarræi: *Oberus, cutis ruptatur*. Ubi legendum *curtis ruptura*. Quasi *hoba* rupturam interpretatur Lindenbrogius. Est autem *hoba* & *huba*, modus agri cum habitatione, *ros* vero, vel *ris*, sive *risse*, quod aliis *rose*, ruptura. At Lex eadem in Edicto Rotharis tit. 13. §. 8. & 9. habet priore §. *vel Wegorf*; altero, *id est*, *Wegoranit*, Et tit. 114. §. 4. *Si servus Regis Hoberus, aut wegoren, seu marawarf, aut quamlibet aliam culpam minorem fecerit, &c.*

☞ Schilterus in Glossario Teutonico v. *Hof*, pro *Oberos* corrupto, *Howerifs* legendum monet ab *Hof*, Curtis: quam vocem *Hofe* vel *Hove* male Cangius cum *Hoba* vel *Huba* confundit. Quod vocem *Wegorf* vel *Weguorf* spectat, de curtis ruptura non intelligitur, sed de simili delicto, ut exponitur in eodem Schilteri Glossario.

¶ OBERS, OBERION, Moneta minutior, f. pro *Obolus*. Consuetudines Lugdun. an. 1206. apud Menester. in Probat. Hist. ejusdem Civitatis pag. 97. col. 1. *Asinata de prechis debet 1. Obers 3. den. Oberion 2. den. bacones de camario suo qui inter domos integri venduntur nihil debent*.

OBESTA, Colostrum. Gloss. Sax. Ælfrici: *Obesta* beost *Colostrum*: Byrt.

OBFIBULARE, *Concludere, circumdare*. Pap. [Idem habetur in Glossis Isidori.]

OBFICUS, *Turpis ludus, impudicus*, Papiæ, qui infra eadem verba habet in *Obficus*.

¶ OBFIRMATIO, Confirmatio. *Literarum paginulis pro Obfirmatione inferatur*, in Charta Massil. an. circiter 1039.

¶ OBFUSQUARE AURES, Obturare, apud Vincentium *Cigault* de Bello Italico. Aliis *Obfuscare* vel *Offuscare*, Tenebras offundere. Vide *Offuscare*.

¶ OBICERE, pro Objicere, passim in Chartis.

OBICITER, *Celeriter*, in Gloss. Regio ms. Cod. 1197. pro *Obiter*.

¶ OBICULA, *Parvus obex*. Gloss. Isid. Grævius legit *Parva obex*, quod hæc obex diceretur notante Servio ad 4. Virgil. & Papia.

¶ OBIDEO, Ideo, idcirco, in Charta an. 1485. apud Gothofredum in Observationibus ad Historiam Caroli VIII. Franc. Regis p. 499.

¶ OBIERUS, Qui vices obit Prioris, vulgo *l'Obier*, in Monasterio S. Crucis de Volta. Vincentius *Cigault* de Bello Ital. *Curia suprema Parlamenti Parisius expulsit fratrem Ludovicum Bajuli Obierum de Volta*. Petrus *da Laurens* Episc. Bellicens. erat Obierus Voltæ an. 1653. Idem omnino videtur qui *Prior Claustri*: quem vide.

¶ OBILARE, pro *Oblimare*: quod vide.

¶ OBINDE, Exinde. *Obinde placuit nobis*, in veteri Scriptura Monachorum S. Vincentii Ovetensis tom. 3. Concil. Hispan. p. 88.

¶ OBITARIUM, Mortualis liber, in quo defunctorum nomina describuntur, Gall. *Obituaire*. Ordinarium Rotomag. laudatum in Observationibus ad librum Johannis Abrinc. de Offic. Eccles. p. 101. *Dehinc legatur obitus si fuerit, & dicatur*, De profundis *& preces ibi pertinentes, ut in Obitario notantur*. Charta Willelmi Abb. S. Albani diœcesis Lincoln. an. 1476 apud *Madox* Formul. Anglic. p. 336. *Adstatim ut certam habuerimus notitiam de hora ... qua ... placebit autori vitæ jubere animas vestras de hoc seculo commigrare, faciemus venerabilia nomina vestra in libro nostro Obitario inscribi*. Alibi passim habetur *Obituarium*.

¶ OBITEM, *Intentionem*, Papiæ, f. pro *Obicem*.

OBITER, Iter obeundo, in itinere. Ordericus Vitalis lib. 5. *Obiterque virgo defuncta est*. Ita rursum pag. 585. 859.

OBITUS, Anniversarium, die obitus quotannis recurrens, officium Ecclesiasticum, nostris vulgo, *Obit*. Charta Willelmi Betuniensis Domini ann. 1197. in Tabulario Monasterii S. Bertini: *Pro cujus eleemosynæ largitione septem speciales Obitus, videlicet Obitus meus, & uxoris meæ, ... singulis annis debent fieri*.

☞ In Obituario ms. Ecclesiæ Morinensis *Nobilis viri Josephi du Castel, Militis scutiferi & domini de la Senne, Capitanei, &c.* memoratur solemnis *Obitus*, in quo non solum Episcopo, Canonicis, Capellanis aliisque Clericis omnibus, *Cordigeris* atque *Sororibus griseis* certus distribuitur solidorum numerus; sed etiam *Dominis Gubernatori urbis seu Locum-tenenti, item Locumtenenti generali Senescalliatus, Dominis Advocato & Procuratori Regis, Majori dictæ urbis*: quod ideo notamus, quia singularis visa est hæc laicis insignibus facta pecuniaria distributio. Neque commune est quod ibidem additur: *Teneantur Presbyter, Diaconus, Subdiaconus & Cantor tenens chorum, & alii Canonici, qui voluerint cum iis prandere, post Missam dicti Obitus se transferre circa tumulum dicti defuncti & ibidem decantare Psalmum*, De profundis, *quod itidem facient post prandium, mediante distributione 40. solidor. Eisdem Magistro cantus, Vicariis Ecclesiæ & pueris chori pro simili decantatione ejusdem Psalmi* De profundis *24. sol. Campanistæ 4. sol. Fabricæ 40. sol.*

☞ In eodem Obituario mentio fit *Obitus a remanet*, hoc est, perpetui, si bene conjecto, quod semper *manet*: *Obitus pleni*, seu solemnioris, cujus forte pervigilio decantatur Officium defunctorum, & *Obitus semi*, dimidii seu minus solemnis, cum sola fortassis Missa celebratur, sine Officio defunctorum.

¶ OBITUS, Alia, ut videtur notione, scilicet Annuum vel perpetuum pro defuncto sacrificium. Constitutiones Synod. MSS. Pontii Episc. Conseran. an. 1364. *Item ut clerici & laici ad instituendum de novo perpetuos & temporales Obitus ... inducantur, statuimus ut Presbyteri ad tales Obitus regendos assignati, faciant personalem residentiam in locis, in quibus consistunt Ecclesiæ, in qualiter (quarum) altaribus tales Presbyteri ad tenendos dictos Obitus fuerint deputati: alias si intra unum mensem a dictis locis absentes absque nostra licentia fuerint, eo ipso jure (sibi) in dictis Obitibus quæsito sint privati ... Et quod quilibet Presbyter nobis titulum sui Obitus infra duos menses proxime subsequentes ostendere & a nobis institutionem recipere teneatur ... & quod aliquis Rector nequeat deinceps tenere Ecclesiam simul cum prabenda & Obitu; sed quod præbenda vel Obitu cum curata Ecclesia sit contentus*.

¶ OBJURGIOSUS, Objurgatorius. *Objurgiosa verba*, in Actis S. Bernardini, tom. 5. Maii p. 306. *

¶ OBLAGIA, OBLAGIARIUS Vide in *Oblata*.

OBLAQUIATIO in veteri Kalendario, mense Septemb. *Dolea picantur, poma leguntur, arborum Oblaquiatio, epulum Minervæ*. Papias ex Isidoro lib. 17. cap. 5. *Oblaqueare, circa codicem terram aperire, & velut lacus efficere, hoc quidam dicunt excodicare. Oblaqueatio, putatio, propaginatio, fossio. Vitibus ista conveniunt. Ablaqueare & ablaqueatio* habent Columella, Paladius, & alii.

¶ OBLARE, Offerre. Testamentum Johannis *de Nevill* ann. 1386. apud *Madox* Formul. Anglic. p. 429. *Et volo, quod ... die sepulturæ meæ ... unus equus sit arraiatus pro guerra cum uno homine armato de armis meis*,

cooperto de russeto cum socbenis de armis meis, & unus alius equus de eadem secta cum uno homine desuper pro banerio meo absq; pluribus equis; & dicti duo equi Oblentur die sepulturæ meæ, sicut moris est, & sint demissi cum Ecclesia. De hoc more Ecclesiis offerendi vel equos, vel alias res mobiles, plura vide in *Heriotum*.

OBLATA, Panis ad sacrificium oblatus, hostia nondum consecrata. *Oblata non consecrata*, apud Bromptonum in Stephano Rege. Petrus Damian. lib.4 Epist. 1. extrema: *Oblati pro celebritate solemnia panes*. Concilium Aurelian. V. c. 1. *Ut Oblatæ, quæ in sancto offeruntur altario, non aliter nisi ad formam Arelatensis offerantur Ecclesiæ.* Ordo Romanus: *Tunc Subdiaconi levantes Oblatas de manu Subdiaconi sequentis porrigunt Archidiacono, & ille componit altare.* Leo IV. PP. de Cura Pastorali, & Ratherius Veronensis in Synodica p. 261. *Calicem & Oblatam recta cruce signate, id est, non in circulo & variatione digitorum, ut plurimi faciunt, sed strictis duobus digitis & pollice intus inclusis, per quod Trinitas innuitur, &c.* Concilium Toletan. XVI. can. 6. *Ut aliter panis in altari Domini sacerdotali benedictione sanctificandus proponatur, nisi integer & nitidus, qui ex studio fuerit præparatus, neque grande aliquid, sed modica tantum Oblata, secundum quod Ecclesiastica consuetudo retentat.* Hincmarus Remensis in Capitul. ad Presbyt. an. 852. c. 7. *Ut de Oblatis quæ afferuntur a populo, & consecrationi superfunt, &c.* Vetus Charta in Actis Murensis Monasterii: *Accepit iterum ... in prædio meo duos diurnales persolventes in censum 2. modios tritici, & de iis S. Martino, ut ex ipso tritico fiant Oblatæ ad divinorum mysteria peragenda.* [Vide Christianum de Scala in Vita S. Wencaslai p. 54. Micrologum de Eccl. Observant. cap. 10.] Ordericum Vital. lib. 11. p. 817. Chilienum in S. Brigida n. 52 Monast. Angl. tom. 1. p. 681. Probat. Hist. Guinensis p. 676. &c.

☞ Oblatas quandoque etiam sumptas fuisse pro Hostiis consecratis patet ex Eclogis Amalar. de offic. Missæ apud Baluz. to. 2. Capitul. col. 1364. *Fractio Oblatarum illam fractionem significat, quam Dominus duobus fecit in Emaus. Qua de re solent aliqui Episcopi, quando inveniam communicant, tres particulas facere de una Oblata ... Si enim requiris quare non integra Oblata ponatur in calicem, &c.* Ordericus Vitalis pag. 817. ubi de Eucharistia: *Hianti ore Oblatam de manu Presbyteri assumpsit.*

☞ *Oblatæ* non consecratæ, in altari tamen benedictæ, Monachis qui sanctam Eucharistiam non acceperant, ante cibum in refectorio distribuebantur a Sacerdote. Bernardus Monachus in Ordine Cluniac. part. 1. c. 19. *Nihil omnino comedit antequam sit incepta lectio, & antequam de manu Sacerdotis Oblatam accipiat.* Qui ritus perantiquus est, ut patet ex Libello supplici Monachorum Fuld. ad Carolum M. *Ut communicationem fracti panis ante cibum quotidie sumere non respuatur, secundum exempla præcedentium Patrum.* Vide Eulogia 2. & 3.

Ejusmodi autem Oblatas apud Latinos in ferro calido, modica figura, & ut ait Arnulphus Roffensis Epist. 2. in Spicilegio Acheriano tom. 2. p. 434. *in forma nummi*, confectas etiam prioribus Christianismi temporibus, probant nummi aliquot Regum nostrorum primæ stirpis quos descripsit Bouterous. Liber Ordin. S. Victoris Parisiensis ms. c. 20. *Similiter hostias de frumento electo & purissimo in alba faciat*, (Sacrista) *in loco mundissimo linteis cooperto, cui duo fratres subministrent, ne aliud quam ipsas hostias tractare cogatur: quorum unus ignem solliciter faciat, alter vero instrumentum ferreum ad coquendas hostias teneat.* Ut porro *hostia* seu *oblata* ex grano purissimo, ab ipsis Monachis, cum statis ceremoniis & precationibus, in *ferramenta characterata* fiebant, pluribus prosequuntur Udalricus lib. 3. Consuet. Cluniac. c. 13. & Usus antiqui Cistercienses c. 114. Anselmus Episcopus Havelbergensis lib. 3. Dialogor. c. 18. de Oblatis: *Quod etiam* (Azymum) *apud religiosos Latinos per manus Diaconorum, & ex electis granis, & ex mundissima simila, in sacrario ad futuram hostiam cum decantatione psalmodiæ reverenter præparatur, & sub diligenti custodia usque ad tempus sacrificii reservatur.* Raymundus Ord. Prædicatorum in Summula:

Munda sit Oblata, nunquam sine lumine cantes.
Hostia sit modica, sic Presbyteri faciant hanc.
Candida, triticea, tenuis, non magna, rotunda,
Expers fermenti, non falsa sit hostia Christi.
Spernitur Oblata duplex, vel à terra levata
Facta, vel inflata, vel discolor, aut maculata.

Wolphardus Presbyter in Miraculis S. Walburgis cap. 1. *Aitas & nitide coctas, atque in buxula obtrusas altaris Oblatas impone, &c.* Vide Miracula S. Wandregisili nu. 36. [unde illud notandum, *Oblatarum* conficiendarum curam haud ita Presbyteris & ministris sacris fuisse delegatam, quin aliquando matronæ piæ seu devotæ, quas Sanctimoniales vocabant, id officii in se susciperent, etiam eo tempore, inquit Mabillonius in Dissert. de Azymo cap. 8. quo hostias intermeatatas fuisse constat. Ibi enim legitur, quandam devotam feminam, quæ meritis sancti viri an. 891. sanata fuerat, *sodales suas Sanctimoniales feminas multimoda prece rogitasse, ut Oblatas, quas oblatura Domino in crastinum erat, fermarent.* Eadem Religione S. Radegundis Regina *Oblationes suis manibus faciens, locis venerabilibus incessanter dispensavit*, ut Fortunatus habet in ejus Vita lib. 1. num. 16. Notum etiam illud matronæ Roman. quæ, ut narrat Johannes Diaconus in Vita S. Gregorii lib. 2. cap. 41. cum audisset B. Pontificem dicentem: *Corpus Domini &c. videre præsumpsit, quia panem, quem propriis*, inquit, *manibus me fecisse cognoveram, tu Corpus dominicum perhibebas.* Adde Miracula S. Walpurgis Abbatissæ sæc. 3 Benedict. part. 2. pag. 300. Ex quibus tandem innotescit, nisi me fallo, quænam fuerint *Oblatrices*, de quibus in voce *Quadragintena*, Sanctimoniales enim eas fuisse credo, seu mulieres Deo devotas, quæ *Oblatas* præparabant ad sacrificium.] Engelhardus in Vita sanctæ Mathildis cap. 22. *Illius annis memor beata Mechtildis*, inquit, *O in Christo Pater & Domine, ... ego misella precor, vestra provida dispensatione mihi detur, ut de decima per præsentem patrem meum huic Ecclesiæ Diezzen nomine meo collata pars tanta quantitatis ad Oblatas instituatur, ut etiam omnibus adjacentibus Ecclesiis large & perpetim tribuantur. Gaudium enim mihi generat & salutem omnibus residuis ejusdem decimæ partibus fruentibus, si panis ille mysticus, qui de cœlo descendens in uterum Virginis, & in cruce pendens, qui teste Osea Propheta* (7. Levit. a.) *coctus est in clibano, ut nobis fieret esibilis.* Infra: *Ut igitur tui affectum desiderii ad optatum ducam affectum, ... præcipio, ut singulis annis in tam superabundanti quantitate medulla frumenti de decima in Diengen, & de censibus ibidem specialiter ad Oblatas, sicut beata Mathildis petiit, perenniter tribuatur; & sicut salutaris illa Eucharistia in eadem panis forma figurata, nullis penitentis simul & postulantis affectu est neganda, ita etiam ipsa panis substantia nunquam cuiquam denegetur.* Vide quæ de ejusmodi Oblatis congessit Mabillonius in Præfat. ad tom. 3. SS. Ordinis S. Benedicti §. 33. & seqq. & in Dissert. de Azymo.

Oblatæ super pectus defunctorum positæ, non consecratæ, uti par est credere. Anonymus in Vita sancti Cuthberti Episcopi Lindisfarn. lib. 4. cap. 13. *Postquam ergo Cuthbertus Episcopus ... abiit in viam Patrum, a navigantibus ad insulam nostram delatus, sese corpore leva-*

lavato, capite ſudario circumdato, Oblatis ſuper ſanctum pectus poſitis, veſtimenta ſacerdotalia indutus, in ſepulchro lapideo depoſitus eſt. Iſo Magiſter de Miraculis S. Otmari lib. 1. c. 3. *Sub capite autem, & circa pectus viri Dei quædam panis rotulæ, quæ vulgo Oblatæ dicuntur, ita illæſa atque ab omni corruptione extranea ab eodem Epiſc. inveniebantur, ut in nulla omnino parte colorem vel ſpecimen ſui amittentes aſpicientium oculis infra ſpatium ipſius hebdomadæ viderentur eſſe confecta.* Adde lib. 2. c. 1. Vide *Oſculum*.

Oblata nomen inde datum pani tenuiſſimo ex farina & aqua confecto ad ignem ferreis prælis toſto, noſtris vulgo *Oblée*, & *Oblie*. Nam quod Caſaubonus ad Athenæum lib. 3. cap. 25. vocem ex Græco ὀβελίας, id eſt, Panis veru vel ferro toſtus, deducit, nihil ad rem facit. Joannes Monachus Majoris Monaſterii lib. 1. Hiſtor. Gaufredi Ducis Norman. *His panibus, quos Oblatas vocant, conficiendis pariter & excoquendis exhibebat miniſterium* Udalricus lib. 1. Conſuetud. Cluniacenſ. cap. 49. *In Quinquageſima, quia de cætero nec caſeum nec ova comedimus, poſt veſperas ad cœnam de ipſis ovis coctis in pipere habemus generale, quod toto anno amplius non contingit, ut aliud quod ea vice habeamus præter ſolum panem, & ſi forte ſuat in promptu, cruda poma, vel ea quæ in ferramenta characterata de conſperſione farinæ tenuiſſime fiunt, & ab hominibus Romanæ linguæ Nebulæ, à noſtratibus appellantur Oblata.* Monaſt. Anglic. tom. 1. p. 149. *Item ſingulis diebus Dominicis in Quadrageſima dimidium præbendarium frumenti de granario ad Oblatas ad cœnam: & dimidium ſimiliter in Cœna Domini ad idem.* Et pag. 419. *In craſtino omnium ſolemnitatum, in quibus Oblatæ ad cœnam deferuntur, mittit Eleemoſynarius ſingulis eorum, ſicut ſingulis Monachis apponi ſolet, hoc eſt quatuor Oblatas.* Burchardus de Caſibus S. Galli c. 6. *Quia in hebdomada Paſchali, etiam in meridie, vinum & Oblatas fratribus dari conſtituit.* Charta Odonis de Sulliaco Epiſc. Pariſ. anno 1202. ex Tabulario Epiſc. Pariſ. Putaneo fol. 56. *Panes qui Eſchaudati dicuntur, & Oblatas, & vinum, quæ ſolent reddi Clericis Pariſienſibus in vigilia Aſcenſionis.* Chron. Abbat. Gemblac. pag. 534. *In 12. præcipuis ſolemnitatibus, omni hora prandii placentas & Oblatas cum aliis bellariis ad cœnam miniſtrari præcepit.* Vide Vitam Aldrici Epiſcopi Cenoman. pag. 54. 67. Falconem Beneventanum pag. 212. Radulphum in Miracul. S. Richardi Epiſc. Ciceſtr. num. 3. & in voce *Nebulæ*.

Oblia, Idem quod *Oblata*, ex Gallico *Oblée*, vel *Oblie*. Gaufridus Voſienſis 1. part. cap. 74. *Sunt qui depravant Eulogias, quas vocamus oblias, ſeu hoſtias.* Statutum de Hoſpitio Philippi Magni Reg. Franc. ann. 1317. *Jean de Vernon fera le pain de bouche, les patez & les Oublées, & fera l'en à lui marché de la patiſſerie, & ne fera l'en que deu ſoudées de bouche, & 12. deurées d'Oublées de bouche le jour.* Statutum aliud de Hoſpitio Joannæ Reginæ Fr. & Navar. ann. 1316. Decembr. *Il y aura un paticier à qui l'en fera marché de faire la pain de bouche, les Oublées, & les paſtez de bouche & du commun.*

Obliæ præterea dictæ *Oblatarum*, ſeu panum tenuiſſimorum præſtationes, quæ certis diebus fiebant dominis à vaſallis & ſubditis, quæ poſtea in tenuem & puſillam pecuniæ quantitatem evaſerunt: *Droit d'Oublie*, in Conſuetud. Montarg. c. 2. art. 40. *Droit d'Oubliage*, in Bleſenſi art. 40. ubi nolim ut quiſpiam amplectatur Dion. Pontani ſententiam ita ſcribentis: *Obliagia; hoc nomine ab oblivione tracto Gallorum vulgus utitur pro juribus quæ pœnam ſeu mulctam ſuæ deſidiæ habent annexam, ſeu quod noſtro vulgari idiomate dicimus, quæ ſecum ſuam important emendam, ob ſolutionem ſtata die non factam, atque obliviosum ſua ſequatur pœna.* Sic nempe viri peritiores ſæpius cæcutiunt in vocabulorum quæ in Conſuetudinibus municipalibus occurrunt ſignificatu. Tabularium Eccleſiæ Uzeticenſis ann. 1224. *Oblia quæ ſolent præſtari, videlicet 12. nummi Præpoſito, &c.* Charta ann. 1306. in Regeſto Philippi Pulcri Regis Franc. an. 1299. pag. 91. *Pro minutis Obliis debitis annuatim.* Charta Raimundi Comitis Toloſani anno 1149. *Dimitto & reddo ... tibi Arnaldo ejuſdem loci Abbati omnem medietatem totius Montis-Albani, de omni dominio, de omnibus juſtitiis, de Oblatis, de leddis, de aquis, de omnibus rentis & de omnibus quæ pertinent ad dominium Montis-Albani.* Conſuetudines Toloſæ part. 4. tit. de feud art. 10. *Feudatarius .... tenetur ſolvere domino feudi pro dicto feudo Oblias, cenſus, & alias dominationes in certis feudi contentas. Oblia nummorum*, art. 18. [Charta fundationis Prioratus Barbezilli Ordin. Cluniacen. inter Inſtrument. tom. 2. Gall. Chriſt. col. 570. *In hac terra manſaverunt monachi ruſticos, qui reddunt eis quartum terræ & Oblias, viginti ſcilicet & duos ſolidos.* Saiſimentum Comitatus Toloſ. apud *La Faille* in Probat. Annal. Toloſ. tom. 1. pag. 15. *Comes ex antiqua conſuetudine percipiebat in dicta villa ... 30. ſolidos Toloſ. de Obliis. Pro pretio & ſumma ... 12. Marianorum Obliarum annuatim ſolvendarum*, in Charta Edwardi II. Regis Angl. an. 1321. apud Rymer. tom. 3. pag. 881. *Sub Obliis 20. ſolidorum Turon.* in Charta anni 1488.] Conſuetudines urbis Vaſatenſis: *Item de qualibet ſola de 4. canis vel ulnatis in latitudine & 12. in longitudinem habebimus ſex denarios Caturcenſes Obliarum.* Hiſtoria Abbatiæ Condomenſis p. 485. *Et dedit ei Eccleſiam quæ dicitur ſancta Gelada, quæ reddit 30. panes Oblials, & 2. ſolidos, &c.* Tabular. S. Eparchii Inculiſm. fol. 130. *De panibus vero Oblians, concordatum eſt, ut duo fierent de una moldureira bene concuſſa & in teſta raſa, &c.*

☞ Ex hoc Tabularii S. Eparchii loco liquet, *Oblatas* cenſuales non ſemper fuiſſe tenuiſſimos panes; duo namque panes *Oblians* fieri debent ex una *moldureira*, id eſt, ex certæ quantitatis frumenti molitione, quæ forte tanta erat, quantum frumenti in molendini infundibulum mitti ſolebat qualibet vice. Illud confirmat Charta Theobaldi de Fontenellis an. 1262. ex Tabulario Calenſi fol. 56. *Item & maſura dicti Galteri honerata eſt in plena mina avenæ & uno capone ac una Oblita, videlicet una magno pane, debitis annuatim eidem Theobaldo in craſtina Nativitatis Dominicæ. Item & maſura dicti Gileberti honerata eſt in uno capone & dimidia Oblita in dicta craſtino Nativitatis Dominicæ.* Chartular. Abb. S. Germani Pratenſis fol. 5. *Maſura defuncti Mathæi piſcatoris unam Obleiam ... maſura defuncti Gaufredi le Chanverier quartam partem de una Oblia.* Vide *De Lauriere* in Gloſſario Juris Gallici.

☞ Quin imo *Obliarum* nomine interdum non ſolos panes, ſed & alias res cenſuales intelligendas eſſe patet ex Capitulis conventionis Archirinci Abb. Montis-majoris cum incolis Curreni, ubi ſic legere eſt: *Ublias autem unuſquiſque, qui ſtationem habet, & per ſe focum facit, circa Kal. Januarias ex debito perſolvere debent; in Ublia autem continentur gallina & hemina hordei & panis frumentitius, qui duobus hominibus ſufficere poſſit.* Sic latiori modo vocem *Oblias* intelligo in Tranſactione an. 1242. apud *Bouche* tom. 1. Hiſt. Provinc. *Cenſus, Oblias, panum, ſagaſſarum & hordei, caponum, &c.* Saiſimentum Comitatus Toloſ. apud *la Faille* tom. 1. Annal. Toloſ. p. 37. *Homines dicti loci præſtant annuatim Domino Regi quatuor arietes de Obliis.*

¶ Oubleiæ, Oubleyæ, Eodem intellectu. Charta Philippi V. Franc. Regis an. 1318. apud Lobinell. tom. 3. Hiſt.

Hist.Perif.p.130. *In herbergamento, hortis, censibus, Oubleiis, pratis, locis, &c.* Literæ Caroli Regentis regni Franciæ ann.1358.ex Chertophylecin Regio Regest.89. Ch.521. *Item octogenta Oubleyas ibidem anno quolibet in crastino Nativitatis Domini solvendas, seu solvere consuetus, scilicet quamlibet Oubleyam furnitam una sextaria avenæ ad mensuram Castri Nautoaii.*

OBLIGA, Eadem notione. Libellus dotis apud Bignonium ad lib.2. Form.Marculfi: *De vineis, de pratis, de censu, de frixingis, de Obligis, & de omnibus redditurus tibi medietatem dabo.*

¶ OBLIGUM. Additamenta ad Chronicon Casaur. apud Murator.tom.2.part.2.col.953. *Ut habeamus ipsos census & ipsa Obliga de ipsis supradictis præanderis.* Ibidem col.985. *Et census & Obliga omnia, quanta ipsi homines de ipsis rebus à vestro monasterio per præstitum tenent, qualiter tibi Johanni Abbati vel successoribus tuis dare debent, sic omnia mihi Attoni Comiti & Adelgundæ conjugi meæ donent & persolvant, diebus vitæ nostræ.*

OBLACIA, Idem quod *Oblata*, & *Oblia*. Capitulare Aquisgran.an.817.c.59. *Ut Oblagia Fratribus à Presbyteris in refectorio dentur.* [Statuta Collegii Ardacensis art.11. apud Reim Duellium lib.2. Miscell. pag.214. *Debet insuper Celerarius ipsi Præposita dare & assignare duo Oblagia.*]

¶ OBLAGIARIUS, Qui percipit seu colligit *Oblagia.* Statuta mox laudata art 29.p.223. *Item quod nullus Celerarius, Custos vel Obligiarius, aut alter officialis, infra annum spatium mutari debeat.*

¶ OBLETA. Usus Culturæ Cenoman. *Ad canam habeat Obletas & nebulos.*

¶ OBLICTÆ, ut *Oblia*, Census. Chartular. SS. Trinit. Cadom.fol.61. *Dant unam augam de compartagio & summagio, & tres quassos frumenti de Oblictis.*

OBLITA, Idem quod *Oblia*. Charta Gosleni Episc. Carnotensis in Tabulario ejusdem Ecclesiæ num 59. .. *Deposuisse clamorem adversus Radulfum Præpositum de Nogento super Oblitis agripennorum de culturis quæ apud unum pilum sunt.* Mox: *Proinde memoratus Radulphus ... eas Oblitas Capitulo quietas dimisit, eo rursus à Capitulo sibi prece nostra obtento, quod dum Præposituram illam teneret, Oblitas sub nomine precariæ haberet.* Occurrit præterea in Consuetud. Lorriacensi an. 1491. cap.3. art.4. [Chartæ Guillelmi Abb.Floriac.an. 1296. *Erunt quitti & immunes ... de omnibus redebentiis ... de Oblitis, &c.*]

¶ OBLIVIÆ, pro *Obliæ*, ut videtur. Charta Manassis Episc.Lingon an. 1193. *Magister Girardus de Vangionis-rivo concessit Ecclesiæ S.Stephani Vangionis-rivi in præsentia mea terram, quam habet apud Forruuclas cum omnibus redditibus suis ... inter quos redditus sunt quatuor porta Obliviorum.*

UBLADA, pro *Oblada*, seu *Oblata*. Tabular.Brivatense ch.110. *Et habet concessam, & Ubladas, & nebulas & pigmentum. Ublia*, in Tabulario Prioratus de Domina.

OBLATÆ denique, seu *Oblies*, etiamnum dicuntur quæ in quibusdam Ecclesiis non in festo Ascensionis, ut habet Naogeorgius, sed in festo Pentecostes, inter Missæ majoris solemnia, cum stupis ardentibus, desupernis volutionibus sparguntur in populum. [Vide *Nebula* 2.]

OBLEARIUS, Qui *oblias* conficit, in Ordinatione Hospitii S.Ludovici Reg.Franc.an.1261. *Oublier*, in alia Gallice an.1285. Habentur vero statuta pro *Oulearis* Parisiens. in Regesto 1. Artificum Parisiensium. Vide Consuetud. Monasterii Regulæ apud Labbeum pag.746.

¶ OBLIARIUS, Idem, in Aresto Parlamenti 2. Nov. an.1313.ex Libro griseo Castelleti Paris.

OBELLARIUS, Qui *oblias* Canonicis distribuit, in Charta Henrici Episcopi Ratisbonensis an.1278.in Metropoli Salisburgensi tom.1.p.285.

OBLIALIS, Censualis. Charta an.1306. in Regesto Philippi Pulcri Reg.Franc.ann. 1299. Tabularii Regii n 205. *Item 42. solidos 8. denar.Turon.cum pitta & dimidia Obliales annui reditus.* [*Oblialis terra*, in Charta Occitan.an.1213.1049. Regesto Philippi Pulcri Tabularii regii Charta 91]

¶ OBLIALITER, Sub annuo censu, qualis est *obliarum*. Charta Guillelmi Abb. Floriac.an.1316. *Exceptis dumtaxat decimis terrarum & vinearum, quæ à Priore de Duraeio Oblialiter tenentur, seu censivæ quæ dicto Prioratui remanebunt.*

OBLIARIA, Census *Obliarum*, in Charta R. Abbatis Caroffensis an.1308 in 2. Regesto Philippi Pulcri Regis Franc.n.11.ex Tabulario Regio: *A solutione cujuslibet pensionis, aut Obliaria, seu redibentiæ, &c.*

¶ OBLERIA, Simili notione. Vide *Parceria*.

¶ OBLATARE, Offerre Miracula S.Dimpnæ, to. 3.Maii p.491. *Et cum ibidem devotas meas preces Oblatassem, &c.*

1. OBLATI, dicti infantes ac pueruli, qui à parentibus Monasteriis in Monachos attondendi offerebantur, divinoque cultui consecrabantur, ita ut ætatem adultiorem consecutis non liceret discedere: quod si facerent, pro apostatis haberentur. Id ex Regula sancti Benedicti c.59 profluxit, tametsi istius liberorum Deo dicandorum ritus ac moris primus auctor haberi non debeat, de quo ita præ cæteris sanctus Hieronym. Epist.7. *Offerre nec in potestate tua filiam fuit: quanquam alia sit tua conditio, quæ prius eam vovisti, quam conciperes: ut autem Oblatam non negligas, ad periculum tuum pertinet.* Adde Epist.12.initio Salvianus.lib 3.de Eccles. Cath. *Si quis à parentibus filii offeruntur Deo, omnibus filiis postponuntur Oblati: indigni judicantur hereditate, qui digni fuerunt consecratione.* Et Avitus Viennensis lib 6.poem.v.64.

Et quia principium jam sancti fœderis esset,
Te simul offerres Christe, qui protinus ipsi
Accipis in cunis lactentia membra dicatis.

Et vers.76.

Ortu quarta quidem, sacro sed munere prima,
Dulcis nata mihi, cœlo quam carne fideque
Bis genui, Christoque rudem de ventre dicavi.

Oblatos etiam deinceps in ipsis cunis infantes testatur Anonymus in Homilia in Dominic. octavam post Pentecosten: *Sunt multi in sancta Ecclesia qui ab ipsis infantiæ suæ cunabulis mancipantur Dei servitio, & omni tempore vitæ suæ immaculate Deo servire student, sive in Monastico ordine, sive Canonico.* Herimannus de Restauratione S.Martini Tornacensis cap. 60. *Quantus ibi omnium luctus præ dulcedine fuit, cum vidissent quartum filium Rodulfum adhuc lactentem cum cunabulo allatum, & de cunis à patre abstractum sursum levatum, Deoque commendatum.* Et infra: *Minimumque cum cuna super altare ponit, non sine lacrymis multorum circumstantium.*

In disquirenda hujusce Oblationum moris ac ritus origine non una est virorum eruditorum sententia. Hanc enim supremæ parentum in filios potestati adscribit Suarez, scribens solam patris voluntatem sufficere ut filii Monasterio obstringantur, non exquisito eorum consensu, quam voti iis vice esse contendit. Alii id à Veteri Testamento profluxisse volunt, in quo Samuel adhuc trienuis templo oblatus à matre legitur, 1. Regum cap.24. Gregorius Nazianzenus Carm.de Vita sua, enarrans, ut statim atque in lucem editus est à parentibus Deo oblatus fuerit:

Ὡς δ' ἦλθον, εὐθὺς γίνομαι ἀλλότριος,
Ἀλλοτρίωσιν τὴν καλὴν· τῷ γὰρ Θεῷ,
Προσῆγμ' ἄρ' ἄρνα καὶ μόσχος φίλος,

Οὕτω γὰρ εὐγενὴς τὸ ἐκ λόγου τιμώμενον.
Οὕτω γὰρ καὶ τὸν Σαμουὴλ τίνι &c.

Vide eumdem Orat. 1. pag. 52. & Vitam mſ. S. Gaugerici Episcopi Cameracenſ. lib. 1. cap. 2. quod quidem exemplum deſcriptum legitur in ejuſmodi oblationis Charta Sanctii Ramirez Regis Aragonum apud *Yepez* tom. 7. Chron. Ord. S. Benedicti, & Martinezium in Hiſt. Pinnatenſi lib. 3. cap. 22. *Vos igitur confratres mei de ſancto Pontio, miſeremini amantiſſimo meo Ranimero, quem dono & offero Deo, & prædicto Cœnobio ut videlicet devotione & fide, qua obtulit Abraham filium ſuum, & Anna Samuel filium ſuum Sacerdoti Heli in conſpectu Dei, quatenus in templo Dei ſemper deſerviat, atque ejus exemplo & vita ac doctrina provocatus, nec non precibus prædicti filii mei, ac veſtris adjutus, valeam pervenire ad virentis Paradiſi gaudia*. Aliam oblationis formulam habet ſub an. 1144. eodem tom. idem *Yepez*.

Sic porro Regula S. Benedicti: *Si quis forte de nobilibus offert filium ſuum Deo in Monaſterio, ſi puer minori ætate eſt, parentes ejus faciant petitionem, quam ſupra diximus. Et cum oblatione ipſam petitionem & manum pueri involvant in palla altaris, & ſic eum offerant. De rebus autem ſuis aut in præſenti petitione promittant ſub jurejurando, quia nunquam per ſe, nunquam per ſuffectam perſonam, nec quolibet modo ei aliquando aliquid dent, aut tribuant occaſionem habendi: vel certe ſi hoc facere noluerint, & aliquid offerre volunt in eleemoſynam Monaſterio pro mercede ſua, faciant ex rebus quas dare volunt Monaſterio, donationem, reſervato ſibi, ſi ita voluerint, uſufructuario. Atque ita omnia obſtruantur, ut nulla ſuſpicio remaneat puero, per quam deceptus perire poſſit, quod abſit, quod didicimus. Similiter autem & pauperes faciant. Qui vero ex toto nihil habent, ſimpliciter petitionem faciant, & cum oblatione offerant filium ſuum coram teſtibus*.

Hactenus S. Benedictus, ubi multa veniunt obſervanda; ac primo quidem ritus involvendi manum pueri in palla altaris, ſeu *qua altare coopertum eſt, & cujus pars anterius pendet*, ut habent Lanfrancus in Statutis c. 17. & Boerius ad Reg. S. Benedicti cap. 59. At Paulus Diaconus, *non in palla altaris ſacrata, ſed in illa tobalea, in qua portatur oblatio, quando debet ad ſacrificium offerri, quæ dicitur eſſe altaris, eo quod altari ſervitur in ea*. Bernardus Caſinenſis hæc verba de *Palla ſacrata qua ſemper eſt in altari* intelligenda contendit, itaque obſervari ait. Sed rationem iſtius ritus non tradunt, opinor, interpretes, quæ non alia videtur, quam quod puer divino ſe ſervitio mancipat, dum manum palla altaria involvit. Scribit Artemidorus lib. 1. Onirocrit. cap. 56. oportere τὸν ὀνειρώττοντα τῇ χλαμύδι τὴν δεξιὰν ἐντυλίσσειν ἔχειν, διὰ τὸ ἀργὸν εἶναι, ἐς ἔργα καὶ πρὸς λόγους τὴν χεῖρα. Addit Lanfrancus, *puerum, facta ſibi prius corona, manibus portare hoſtiam & calicem cum vino poſt Evangelium Sacerdoti qui Miſſam celebrat*, tum vero à parentibus offerri, eaque oblatione à Sacerdote ſuſcepta, parentes manus pueri involvere in palla, qua altare coopertum eſt, & cujus pars anterius pendet, deinde ab Abbate ſuſcipi. Rem explicatius ſcribit Udalricus lib. 3. Conſuetudin. Cluniac. cap. 8. Poſtquam enim petitionem parentis, vel ejus Vicarii deſcripſit, hæc ſubdit: *Accipit ipſe puer cum offertorio patenam & calicem, hoſtia impoſita, & vino infuſo & ita Vicarius ille involvit manum pueri cum palla altaris, ut tam ipſum puerum, quam ejus ſacrificium offerat a Sacerdote recipiendum. Poſtea induitur cuculla, & de cætero benedictio ejus differtur uſque ad legitimam ætatem, id eſt, ſi non amplius, vel uſque ad quindecim annos ætatis*.

Ex dicta præterea Regula S. Benedicti, puer oblatus omni parentum ſucceſſionis ſpe privatur, ne ad ſeculum redeat, & revera exhæredari jubetur: quod diſerte docent verba parentis in oblatione apud Richardum Monachum Eremi S. Mariæ in Helvetia: *Promitto per Viventem in ſæcula, quia nunquam de illi hæreditatem ſuam, aut aliquid quicquam: ſed exhæredo illum ab omni mea hæreditate, ut exhæres ſit in perpetuum, ita ut per nullum ingenium poſſit quærere hæreditatem meam*.

Licebat tamen parentibus Monaſterio aliquid in eleemoſynam *pro mercede ſua*, id eſt, in ſpem divinæ remunerationis offerre: quod fere ſemper factum docent formulæ ejuſmodi oblationum mox deſcribendæ.

Denique ex laudato capite colligitur, pueros, iſtius parentum oblationis vi, in Monaſterio fuiſſe alligatos, ut ab eo recedere, & ad ſæculum reverti nequaquam iis licitum fuerit. Quod etiam ſtatutum legitur in Gregorio III. PP. Epiſt. 4. ad S. Bonifacium Mogunt. in excerptis Egberti Archiepiſc. Eborac. cap. 93. in Concilio Toletano IV. cap. 48. Triburienſi cap. 6. & Wormacienſi an. 868. cap. 22. 23. ubi hæc habentur: *Monachum aut paterna devotio, aut propria profeſſio facit: quicquid horum fuerit, alligatum tenebit*. Adde Legem Wiſigoth. lib. 3. tit. 5. §. 3. & Lanfrancum Epiſt. 32. qui idem de Sanctimonialibus oblatis ſtatuit: ut & Concilium Matiſconenſe I. cap. 12. *De puellis vero quæ ſe Deo voverint, & præclara decore ætatis ad terrenas nuptias tranſierint, id cuſtodiendum eſſe decrevimus, ut ſi qua puella voluntario, aut parentibus ſuis rogantibus religionem profeſſa, vel benedictionem fuerit conſecuta, & poſtea ad conjugium aut illecebras ſeculi, quod potius ſtuprum eſt quam conjugium judicandum, tranſgredi præſumpſerit, uſque ad exitum cum ipſo qui ſe hujuſmodi conſortio miſcuerit, communione privetur*. In Synodo Tullenſi ad Saponarias c. 7. *Mota eſt quæſtio de Attone Virdunenſ. Epiſcopo, quod oblatione regulari, unde petitio ibidem eſt præſentata*, in Monaſterio S. Germani *Autiſiodor. adſteterit*, [Baluz. *extiterit*,] *& contra regulas Eccleſiaſticas inde diſcedens ... ad ordinem Epiſcopalem pervenerit*, &c. Aliud exemplum de *Oblato* Monaſterium relinquente refert Petrus Damian. lib. 1. Epiſt. 9. p. 29.

Vim tamen hanc à parentibus liberis illatam improbant plerique, atque in iis [ut omittam Novellam Majoriani Imper. de Sanctimonialibus] Gaudentius Epiſc. Brixienſis tr. 8. *Imperare quidem perpetuam continentiam non poſſunt* (parentes filiis) *quia res eſſe noſcitur voluntatis. Sed voluntatem tuae in melius nutrire poſſunt, & debitores ſunt ut moneant, ut hortentur, ut foveant, ut pignora ſua Deo magis geſtiant obligare, quam ſæculo, ut de propinquis ſeminis ſui, vel in Cleri ordine dignos altari divino miniſtros exhibeant, vel in ſanctarum numero feminarum puellas caſtimoniæ dicatas enutriant, ut Eccleſiam Dei talibus nutrimentis ornantes, beatitudinem debitam conſequantur*. Atque id forte cauſæ fuit, cur in Concilio Aquiſgranenſi cap. 36. cautum fuerit, ut pueri oblationem à parentibus factam *tempore intelligibili*, id eſt, cum ad diſcretionis ætatem perveniſſent, confirmarent. Quo ſpectant iſta ex libro Chirographorum Abſiæ fol. 58. *Item præfatus Richardus obtulit ſupradictos filios ſuos, ſcilicet Joan. & Goffridum, ſuper altare S. Mariæ Abſiæ ſecundum inſtituta & uſus monachorum, præſentes Rainerio & fratribus, & conceſſit omnia ſupradicta, an jam ſupradicti filii perſeverarent, an reſipiſcerent, an viverent, an morerentur?* Scripſit porro Raban Maurus *ad Ludovicum Imperatorem librum unum contra eos qui oblationem ſecundum regulam S. Auguſtini deſtruere volebant, cujus meminit Rodulphus Presbyter in ejus vita*. Exſtat ille mſ. in Cœnobio Mellicenſi & Sangermanenſi. Vide Capitul. 2. an. 811. c. 10. Oblationes ejuſmodi tutantur ac de-

defendere conantur Regulæ Benedictinæ interpretes; atque in iis Menardus & Haeftenus.

Non defuere etiam qui omnino improbarunt, imo simoniæ damnarunt; eam exactionem quam faciebant Monachi pro susceptione puerorum in Monasteriis, quam vetant præ cæteris Capitulare 2. an. 789. cap. 15. & Capitul. Francofordiense an. 794. cap. 14. Sed hanc validis satis argumentis tutari conatus est Sibertus Prior S. Pantaleonis Coloniensis in Epist. ad Rodulphum Abbatem Trudonensem, edita tom. 2. Analectorum Joan. Mabillonii.

Formulas vero ejusmodi Oblationum complures habet Tabularium Abb. Belliloci Lemovic. ch. 77. *Cum legaliter sancitum antiquitusque teneatur, & cautum, cum oblationibus Domino parentes suos tradere filios in templo Domini Domino feliciter servituros, procul dubio & de nostris filiis faciendum nobis salubriter prospectur exemplum: æquum etenim est judicium Creatori nostro de nobis reddere fructus. Idcirco Nos nomine Gauffredus & uxor mea Fastausa hunc filium nostrum nomine Petronem cum oblatione in manu atque petitione altaris palla omnia involuta ad nomen Sanctorum, quorum hic reliquiæ continentur, & in præsentia Frodonis Abbatis, & omnis congregationis, tradimus coram testibus regulariter permansurum, ita ut ab hac die non jam liceat ei collum de sub jugo regulæ excutere: & ut nostra traditio inconvulsa permaneat, promittimus sub jurejurando coram Deo & Angelis ejus, quia nunquam per nos, vel quolibet modo per rerum nostrarum facultates, egrediendi ei aliquando de Monasterio tribuamus occasiones. Et ut hæc nostra traditio inconvulsa permaneat, manu nostra eam firmavimus, & testibus tradimus roborandam. Cedimus autem cum ipso filio nostro terram quam Galfredus tenet, totam & ad integrum dimitto Deo & B. Petro hoc quod habeo, vel visus habere, hoc est vicaria &c. S. Goffredi & Falcassa matris suæ. S. Archambaldi Preafaco. S. Geraldi Cantamiaum. Facta est carta ista in mense Januario, regnante Philippo Rege.* Similes oblationum formulas proferunt idem Tabularium ch. 88. 101. 173. Smaragdus, Lucas Acherius ad Epist. 32 Lanfranci, Stephanus Baluzius in nova Collect. Formul. cap. 31. & Jacob. Petitus post Pœnitentiale Theodori p. 502. 503 & 504. [Mabillonius tom. 3. Analect. pag. 469.] quibus aliam addere placet ex Tabular. Prioratus de Domina in Delphinatu ch. 96. *Ego Oddo de Auriatge offero Deo omnipotenti & beatissimis Apostolis ejus Petro & Paulo in manu Domini Hugonis Prioris de Domina filium meum nomine Petrum, ut suscipiat habitum sancti Benedicti, ad salutem & remedium animæ ejusdem, & animæ meæ, uxorisque meæ, ipsius filii matris, necnon & aliorum filiorum meorum, tam vivorum quam defunctorum. Pro hoc autem quod supradictum est, donata eleemosyna Domino Deo & prædictis Apostolis ad Monasterium de Domina, ubi Dominus Hugo præesse videtur, omnia quæcunque Boso Presbyter habebat de me in Ecclesia S. Mariæ, videlicet primitias, decimas, & omnia alia beneficia quæ pertinent ad ipsam Ecclesiam. Ultra hoc etiam dono cymeterium quod decitat vetus, &c. Laudatores vero & testes fuerunt fratres mei, &c. Accepi autem pro ista guirpitione à præfato Hugone Priore unam mulam & 130. solidos, & unum blialdum de fustania.* Exstat porro Testament. Guillelmi Sybillæ filii Dom. Montispessulani apud Gariellum in Episcopis Magalonensibus p. 151. pro Monasterio Graodis-silve relinquit pro Monacho filium suum Raimundum, & pro ea mille solidos Melgorienses. Adde p. 191.

Regulæ Benedictinæ interpretes plerique idem juris tutoribus quod patribus adscribunt; adeo ut iis licuerit pupillos suos offerre: quod sane vix crediderim, nisi id parentum testamento cautum esset: quomodo exstat in eodem Tabulario Belliloceosi ch. 91. alia oblationis formula fratris à fratribus factæ ex præscripto patris in testamento, iisdem pæne verbis quibus illa quæ Philippo regnante facta est: *Idcirco nos Gauffredus & Benedictus hunc fratrem nostrum nomine Petronem cum oblatione in manu atque petitione, altaris palla omnia involuta ad nomen Sanctorum quorum reliquiæ continentur, & Frodonis Abbatis & omni Congregationi tradimus coram testibus regulariter permansurum, ita ut &c... Cedimus autem cum ipso fratre nostro mansum de Rozaires, &c. S. Geraldi patris sui, qui in vita sua hoc fieri præcepit. S. Gaufredi fratris sui. S. Bernardi fratris sui.* Sane in Capitulari Caroli M. ad Salz an. 804. c. 6. *Et qui filium suum, aut nepotem, aut parentem offerre voluerit, licentia concedatur.* [Habetur insuper exemplum oblationis nepotis in Tabulario Celliniacensi: *Per hoc autem recipiant infantulum nepotem meum nomine Petrum, ut alant & nutriant, & literis eum erudiant, & cum tempus fuerit, eum in monasterio recipiant monachum.*] Neque tantum filii à parentibus, aut pupilli à tutoribus; sed etiam pueri quivis, qui ultro monachicam vitam ambiebant, ab uno è Monachis offerebantur. Bernardus Monac. in Consuetud. Cluniacens. mss. c. 29. *Puer qui cum laicali vel Clericali habitu venerit, hunc Camerarius in vestiarium ducit, eodem modo vestiendum, quo quilibet novitius vestitur, præter quod ei non stamineum, sed pro stamineo camisia linea datur. Cum visum fuerit D. Abbati capellam de frocco ejus jubet auferri, & cucullam ei dandam benedicat: jubet etiam uni fratrum ut puerum offerat in vice parentum ejus. Qui petitionem, quam facturus est scriptam habens, confirmans eam signo propriæ manus, & postea eam legit in aperto, & mittit in manum D. Abbatis. Est autem hujusmodi: Ego frater ill. offero Deo & sanctis Apostolis ejus hunc puerum nomine ill. in vice parentum ejus cum oblatione in manu atque petitione, altaris palla manus ejus involuta, &c. Accepit ipse puer cum offertorio patenam & calicem hostia imposita, & ita Vicarius ille involvit manum pueri cum palla altaris, ut tam ipsum puerum, quam ejus sacrificium offerat, à Sacerdote recipiendum. Postea induitur cuculla, & de cætero benedictio ejus differtur usque ad legitimam ætatem, ad si non amplius, usque ad 15. annos ætatis.* Eadem habet Udalricus lib. 3. cap. 8. ex quo postrema verba supra descripsimus. De Oblatis aguot præterea Capitul. Caroli Magni datum ad Salz c. 6. Addit. Capitul. cap. 26. 37. 45. Vita S. Amati Abbat. Habendensis cap. 2. Ordo Roman. ubi de consecratione sacræ Virginis. Regula Magistri cap. 91. Leo Ost. lib. 1. cap. 14. 24. 49. lib. 2. c. 8. Ordericus Vital. lib. 3. pag. 479. lib. 5. p. 548. Sugerius lib. de Administrat. sua extremo, Lanfrancus Epist. 32. &c. Adde Gariellum in Episcop. Magalon. p. 110. Haeftenum, lib. 4. Disquis. Monast. tr. 1. disq. 1. & seqq. Gussanvillam ad Epist. 54. Petri Blesensis, Carolum Cointium in Annalibus Franc. Ecclesiast. an. 544. num. 74. [Mabillonium tom. 3. Analect. p. 473.] Vide *Nutrire*.

¶ Neque vero tantum apud Monachos Benedictinos puerorum oblationes in usu erant, sed etiam in Ecclesiis Canonicorum Regularium. Hujus rei formulam exhibet Mabillonius tom. 3. Analect. p. 471. his expressam verbis: *In Redemptoris mundi nomine pateat cunctis hanc scripturam audientibus vel legentibus, me Bernardum Geraldi & uxorem meam, nomine Guillelmam, Domino Deo sanctisque martyribus Justo & Pastori, in manus Domini Ricardi Narbon. Archiep. no trum filium nomine Geraldum, ad Canonicam regularem faciendam, cum omnibus nostris decimis atque ecclesiasticis in Canonica ad possidendum jure perenni dedisse.* Trimulos vel quadrimulos admittit Petrus de Honestis lib. 1. Regulæ Clericorum c. 9.

¶ Imo etiam ad Canonicos sæculares hic ritus de-

riva-

rivatus est aliquando, ut in Turonica S. Martini Ecclesia collegiata: cujus rei exempla se legisse ait Mabillon. to.3 Analect. laudato p. 476. Unum sane notandum profertur tom.1. Anecd Marten. col. 68. in Donatione Gultradi hujus Ecclesiæ Diaconi, ubi hæc ipse narrat de sua oblatione: *Trado atque confirmo omnipotenti Deo nec non S. Martino Confessori suo egregio, ad sepulturam scilicet ejusdem, ubi parentes mei me obtinuerunt, novo ordine traditionis per capillos capitis mei, illic arma relinquens & comam, ut ibidem cunctis diebus, quibus advixerem, Deo fidelium exhiberem officium.*

OFFERRI AD CLERICATUM. Ado Viennensis in Chron. de Carolo Calvo: *Hic ex Regina Ermentrude quatuor filios suscepit, . . ex his Deo in clericali habitu filios obtulit Carlomannum & Lotharium.* Guillelmus de Podio Laurentii in Præfat. ad Chronicon: *Milites enim raro suos liberos clericatui offerebant: sed ad Ecclesias, quarum tunc ipsi decimas percipiebant, hominum suorum filios præsentabant.* Ludov. VIII. Rex Franc. in Testamento statuit, ut *quintus ejus filius sit clericus, & omnes alii qui post eum nascentur.* Vide Clericus.

2. OBLATI Monasteriorum, *qui se ac sua, vel majorem partem bonorum suorum sine fraude ac dolo Monasteriis sponte ac libere obtulerunt*, ut est in Epistola Bonifacii VIII PP. an.1296. apud Waddingum. Concilium Lateranense IV. c.57. *Hoc autem de illis confratribus intelligimus, qui vel adhuc manentes in sæculo, eorum Ordini sunt Oblati, mutato habitu sæculari: vel qui inter vivos sua bona dederunt, retento sibi, quamdiu in sæculo vixerint, usufructu.* Atque hi quidem iidem sunt qui *Donati*, hic nuncupati, quod se totos, & bona sua Monasteriis *donarent*, ac *offerrent*. Rollandinus in summa Notariæ c. 7. rub 3. *Quando persona laica conversatur alicui Ecclesiæ, offerens se simul & sua.* Ubi Petrus de Boateriis ait discrimen esse inter *Professionem* & *Offersionem*. *Professionem* quippe esse abnegationem propriæ voluntatis vitam activam abneganti, & contemplativam eligenti: *Offersionem* vero esse personæ, rei, vel rerum alicui domino vel loco religioso factam oblationem. Atque ita *Professionem* intelligi propriam esse Monachorum, cum Oblati ex ipsa oblatione admissa, nulla prævia probatione facta, tantummodo obedientiæ professione in *Oblatorum* & *Donatorum* ordinem reciperentur.

Quidam tamen Monasteriis, cum bonis suis universis vel eorum parte aliqua ita se offerebant, ut monachicam vitam amplecterentur, & ad professionem admitterentur, reveraque essent Monachi: cujus quidem oblationis ea est formula apud eumdem Rollandinum: *Obtulit personam suam Deo & D. Antonio clausis manibus se intra manus venerabilis Patris D. Abbatis recipientis vice & nomine ipsius Ecclesiæ; & pro se & suis successoribus dans & ponens, nec non & promittens & profitens stabilitatem, conversionem & obedientiam debitam secundum regulam Ordinis, &c.*

Ejusmodi Oblatos spectat Charta Roncelini Vicecomitis Massiliensis ex Tabulario S. Victoris Massiliensis fol. 179. qua tanquam dominus Gardanæ confirmat donationem, *quam fecit Guillelmus de Gardana, filius Raimundi de Lanetas, qui abrenuntians seipsum, cum universis rebus suis in fratrem & filium prædicto Monasterio tradidit, & hominem vice Dei super caput suum posuit, obedientiæ se subjiciens, & regulari disciplinæ collum statim penitus submisit.* Ita in Chronico Casin. lib. 1. c. 49. *Hermenfrid civis Esculanus, vir dives, Subdiaconus, seipsum obtulit per capillos capitis sui Præposito Walmelfeid, cum omni omnino substantia sua quam in illis partibus possidebat.* Infra: *Walamirtem alius ejusdem civitatis oriundus seipsum Deo in hoc Monasterio offerens, obtulit in Ecclesia S. Benedicti curtem suam magnam, &c.* Charta Ludovici Imper. in Chronico Farfensi p.662. *Codimundus & Staualdus de Furcone, qui se in iisdem cœnobiis ad serviendum Deo devoventes ibidem condonaverunt.* Ex voce vero *condonaverunt*, percipitur, qui fuerint *Condonati* in Charta Gaufredi Comitis Andegavensis in Hist. Monast. S. Nicolai Andeg. p.10. *Perdonavi quoque vinagium omnium vinearum suarum, quamdiu ipsi, vel Condonati eorum ipsas coluerint.* Iidem enim sunt qui *Donati*, ut & in Concilio apud Campinacum an.1238. c. 26. *Ut Abbates ter in anno publice injungant Monachis suis sub pœna excommunicationis a se propriam abdicere, & in manu sua resignare compellant, & etiam Condonatos, &c.* In Synodo Bajocensi an.1300. can.52. *Statuitur ut Condonati cujuslibet domus religiosæ aliquod signum in eminenti loco portent ad arbitrium Episcopi, & religioni congruentia indumenta.* Polyptychus Floriacensis: *Hisemburgis Bettonisa gratanter se condonavit S. Petro antequam acciperet maritum, ut in posterum cum filiis & filiabus sub servitutis jugo teneretur.*

Qui porro hic *Condonati*, aliis *Donati* nude dicuntur. Charta an.1231. in Regesto Comitatus Tolosæ Cameræ Comput. Paris. fol. 24. *Item petebat omnes justitias Monachorum & Clericorum, & Donatorum suorum, & specialiter familiæ suæ, videlicet Donatorum illorum qui in templo S. Theodardi donant se & sua eidem Monasterio, & promittunt obedientiam Abbati & successoribus suis, & victum percipiunt a dicta Ecclesia.* Infra: *Quod Abbas haberet eorum justitiam Monachorum, Clericorum, & specialis familiæ, & Donatorum suorum, videlicet illorum Donatorum qui sunt recepti, ut supra dictum est, & non possunt facere testamentum sine assensu Abbatis.* Concilium Biterrense an.1233. c.23. *In nulla Ecclesia laici recipiantur in Donatos ad præbendam panis & vini, de quorum inepta conversatione scandalum generetur.* Descripsit Jacobus Petitus post Pœnitentiale Theodori p.500. sacramentum quod Monasteriis præstabant ejusmodi *Condonati*, seu *Donati*. Vide Institutiones Capituli gener. Cisterc. dist. distinct. 9. cap. 11. Barralem in Histor. Lerinensi part 2. pag. 156. Gariellum in Episc. Magalon. p.391. & Browerum l.9. Annal. Trevir. Mentio est præterea in Capitulis ad Legem Salicam tit. 3. §. 9. & in lib.1. Capitul. Caroli Magni cap. 180. *Liberorum hominum qui ad servitium Dei se tradunt, non tam causa devotionis, quam exercitus seu aliarum functionum vitandarum causa.*

Interdum ea conditione sese monasteriis offerebant, ut in ordinem Monachorum admitterentur, si luberet, ac interim *Donatorum & Oblatorum* vice haberentur. Sed id spectabat potissimum viros nobiles, quod præ cæteris docet sequens Charta ex Tabulariis Regiis Provinciæ descripta: *Notum sit omnibus præs. & fut. quod an. Dom. incarnat. 1209. mense Decembr. ego Willelmus D. G. Comes Forcalcar. filius quondam Geraldi Amici, divino inspiratus amore, bono animo, & spontanea voluntate, dono animam meam & corpus meum Domino Deo & Beatissimæ Mariæ, & domui Militiæ templi, in hunc modum, quod si ad religionem venire voluero, ad religionem Templi veniam, & non ad aliam solummodo ut veniam juste & libere, & absque omni impedimento. Si vero in sæculo me vitam finire contigerit, in cimiterio domus Templi sepeliar. Promitto equidem dare prædictæ domui Templi & fratribus ad obitum meum, amore Dei, & remedio animæ meæ, & parentum meorum, & cunctorum fidelium defunctorum, equum meum, & duas alias equitaturas, & omnia arma mea completa, lignea & ferrea, quæ uni Militi sunt necessaria, & 100. marcas argenti. Præterea dum in sæculo vixero, singulis annis ad festum Nativitatis Domini præfatæ domus Templi & Fratribus 100. sol. Guil. pro recognitione hujus donationis* dare

dare præmissa, & universa bona dicta domus Templi, ubicumque sint, bona fide, justo tamen & rationabiliter protegere & salvare. Hanc quippe donationem feci in posse Fratris P. de Monteacuto Magistri, & Fratris Will. Catelli Præceptoris Provinciæ, & quamplurium aliorum Fratrum. Et nos Frater P. de Monteacuto Magister, cum consilio & voluntate Fratris W. Catelli, & aliorum Fratrum, recipimus vos supradictum Dom. W. Ferqualqueris Comitem in Donatum, & confratrem nostræ Domus, & in universis beneficiis, quæ in Domo Templi fiunt, vel fient usque ad finem citra mare, vel ultra, bonam vobis concedimus portionem. Hujus donationis nostræ testes sunt de fratribus Templi Fr. W. Catelli Præceptor Provinciæ, & Fr. Bermundus Præceptor Ruæ, Fr. Rev. Chasfordi Præceptor de Barles, Frat. Jordanus de Mison Præceptor Embredunensis, Fr. G. de Turre Præceptor Domus Limasiæ. De *sæcularibus vero Dn. Comitissa mater prædicti Comitis, Geraldus Amici frater ejus, R. de Medullione, Ricauus de Insula, Rembaldus de Dalphine, Bertrandus de Villamura, Guibertus de Relane, P. Garsamur, P. Ferols, Guil. de Bedoino, Guido Roya, Raymundus Suavis scriptor fratris G. Catelli scripsit.* Charta alia ex Tabular. S. Maxentii Pictavensis: *In nomine Domini, ego Gauterius Presbyter filius Ademari de Garda dedi animam meam & corpus meum Domino Goffredo Abbati sedenti in Capitulo cum Monachis suis die quodam Dominico Adventus Domini in societatem & beneficium totius Monasterii, & quando voluero Monachus esse, cum rebus quas habuero, accipiant me, sive sanum, sive infirmum. Dedi eis unam borderiam de terra, & unum quarterium de prato pro beneficio & salute animarum parentum meorum in eleemosynam, sine ulla requisitione progenies meæ. Ipsi autem me & fratrem meum Lacium de hoc beneficio cum Regula revestierunt nos, & osculati sunt. Et ibidem convenimus donum hoc à dominis nostris carnalibus servatum. Hoc donum fecimus cum ista pergamena super altare, videntibus testibus istis subscriptis, &c. Facta est autem hæc Chartula an. ab Incarn. D. 1110. regnante Ludov. Rege & Guill. Comite in Aquitania, Petro utroque Episc. Pictavensi.* Tabularium S. Dionysii de Capella diœcesis Bituricensis, Charta 112. *Ego Amblardus filius Bernardi Graffinelli videns quod in periculo mundano positus sim, nolo degenerare, volens sequi vestigia parentum meorum, trado me Deo & S. Dionysio & Monachis Capellæ in manu Radulphi Prioris avunculi mei, tali tamen conditione, ut sim particeps de beneficiis & orationibus Ecclesiæ. Si autem Monachus esse voluero, honorifice me recipiant, & ubicumque me mori contigerit, diligentissime ut fratrem Ecclesiæ procurabunt. Hoc factum est in Capitulo S. Dionysii Capellæ coram Monachis ac famulis ejusdem Ecclesiæ.* Et Charta 173. *Deo & B. Dionysio & loco Capellæ sese dedit & sua: hoc etiam addito, quod si aliquando sibi placeret strictioris vitæ semitas ingredi, Monachus ibi fieret, alterius Ecclesiæ sibi denegata licentia.* Ch. 175. *Dedit namque supradictus Petrus corpus suum, omnesque res suas: unde Radulf. Prior & cæteri Monachi concesserunt ei beneficia ejusdem loci, videlicet necessariam escam, & orationum participationem.* Vide L. Acherium ad Guibert. pag. 635.

Oblatorum autem & *Donatorum* ea erat conditio, ut ex familia Monachorum censerentur, Abbati obedientiam profiterentur, & victum & vestitum ab iis consequerentur. De obedientia est Charta ex Tabul. Grassensis Monasterii descripta ab Acherio ad Guibertum: *Seipsos & omnia bona sua generaliter dant, ... & incontinenti promittunt obedientiam eidem domino Abbati nomine dicti Monasterii, junctis manibus: & iisdem Abbas recipit dictos Blancacium & Jordanam junctis manibus in fratres & participes & Donatos dicti Monasterii, &c.* De victu vero & vestitu exstat Charta in Tabulario Casauriensi, quam hic damus: *In Dei nomine, ab Incarn. Domini Jesu Christi an. 1159. Ind. 11. die 21 mens. Novembr. Ego Petrus filius quondam Walteri civitatis Sulmonæ, bona & spontanea mea voluntate obtuli me & omnes res meas mobiles & immobiles in Monasterio S. Trinitatis ... Cui etiam & tibi domino Leonati venerabili Abbati ac cunctis successoribus tuis in perpetuum dono, offero, & concedo unum casarinum meum infra ipsam civitatem Sulmonæ, &c. Ita tamen ut donec moriar, victum & vestimentum ab eodem vestro Monasterio ad sufficientiam habeam: quod hujusmodi omnibus absolute feci, & testes mihi esse rogavi subscriptos homines, &c.* Tabularium Vindocinense Charta 446. *Odo de Sarveriis qui fuit bergerius, sibi & illis dedit omnia quæ ad præsens habebat, vel semper habiturus vel jure possessurus loco S. Trinitatis universis rebus quas possidebat, videlicet in ovibus & nummis, ac annona, per talem convenientiam ut ipse Odo reciperet solummodo victum & vestitum competentem à Monacho & Hulseto quamdiu vixerit, non autem ovium gregem sicut solebat assidue sequeretur, sed tamen super pastores suum visum fiberit qualiter & quomodo grex ovium tractandus sit, semper decernens. Actum Vindocini 1081.* Charta an. 1239. tom. 7. Spicilegii Acher. p. 271. *Concedentes vobis dicta domina Mabilia Priorissæ dictæ Ecclesiæ, & per vos aliis Priorissis ... liberam & plenariam potestatem recipiendi Moniales tam conversas, quam Clericos, & fratres, & Donatos, & Donatas, tam Laicos quam Clericos qui intrare voluerint Ecclesiā supradictam, hoc adhibito moderamine, ut omnes habitantes ibidem, possint de bonis Ecclesiæ commode sustentari: ita quod omnes qui intrare voluerint, vobis obedientiam promittant, & vivere juxta regulam B. Benedicti, &c.* Pactum initum inter Abbatem S. Theodardi, & Raymundum Comitem Tolosæ an. 1231. in Regesto Tolosano pag. 25. *Item petebat* (Abbas) *omnes justitias Monachorum & Clericorum & Donatorum suorum, & specialiter familiæ suæ, videlicet Donatorum illorum qui in Templo S. Theodardi donant se & sua eidem Monasterio, & promittunt obedientiam Abbati & successoribus suis, & victum percipiunt à dicta Ecclesia.* Et infra: *Item concessit dominus Comes quod Abbas haberet totam justitiam Monachorum, Clericorum, & specialis familiæ & Donatorum suorum, videlicet illorum Donatorum qui sunt recepti ut supra dictum est, & non possunt facere testamentum sine assensu Abbatis.* Statuta contra hæreticos, apud Catellum in Comitibus Tolosan. p. 351. *Districtius quoque mandamus quod in nulla Ecclesia Laici recipiantur in Donatos ad præbendam panis & vini, de quorum turpi conversatione scandalum generatur.* Sed id spectabat Oblatos & Donatos, qui in ipsis Monasteriis degebant ac deserviebant: & habitum forma & colore diversum à Monachorum cæterorum vaste deferebant.

Interdum Monasteriis ac Ecclesiis ita sese offerebant, donabant, ac mancipabant, ut ipsi ac eorum progenies pro servis Ecclesiæ deinceps haberentur, dimissa ingenuitate ac libertate. Exstat præclara ejusmodi oblationis Charta in Tabulario Vindocinensi hisce verbis concepta: *Cum sit omni carnali ingenuitate generosius extremum quodcumque Dei servitium, scilicet quod terrena nobilitas multos plerumque vitiorum servos facit, servitus vera Christi nobiles virtutibus reddit, nemo autem sani capitis virtutibus vitia comparaverit, claret pro certo eum esse generosiorem, qui se Dei servitio præbuerit promptiorem. Quod ego Raynaldus intelligens, justumque esse vera ratione perpendens, cum me ab avis & atavis naturaliter liberum conditio humana protulerit, nullius necessitatis penitus occasione cogente, spontanea mea voluntate meipsum, meosque, si quos mihi*

dede-

dederis, successionis liberos, in servitium trado S. Trinitatis, & fratrum hujus loci, reputans me ab hac die tanquam unum quempiam de servis eorum, ad faciendum de me & rebus meis quidquid eis salva justitia lege placuerit. Et ne quis putet timoris causa, vel cupiditatis adquirendi aliquid transitorium me istud agere, sciat & credat me id primum ac potissimum pro salute animæ meæ facere; deinde quod circa eos à puero nutritus omnia pene habeo apud eos, & per eos conquirens, justius mihi esse videtur, ut ipsi habeant quam alius quispiam. In testimonium autem hujusce meæ deditionis, ut certior sit, & firmior omni tempore, cartulam istam scribi rogavi, manuque mea Crucis impressione signavi, adhibitis testibus qui me hoc facere viderunt, & audierunt, quorum ista sunt nomina, Odo Sartor, Joscelinus, Garinus, Herveus filius Alberti, Giraldus Hospitalis, Odo pater Lamberti, Hugo filius Morini, omne Capitulum. Actum Vindocini in Capitulo S. Trinitatis an. Dom. Incarn. 1079. *6. Id. Mart. Indict.* 2. Ordericus Vitalis lib. 3. pag. 498. *Recepta sospitate, perpetualiter in servum sancto Jodoco tradidit se.*

Hujus autem Oblationis is erat ritus, ut in servitutis ultro susceptæ signum quatuor denarii offerrentur. Tabular. Vindocinense Ch. 11. *Voluntarie sese tradidit Martinus quidam juvenis perenni servitio dum adviveret, Monasterio Vindocinensi S. Trinitatis: cui conventioni coram fratribus in Capitulo factæ, præsentes interfuerunt qui subscripti sunt testes, sub quorum præsentia Martinus idem superposuit altari hanc chartam, oblatis in testimonio quatuor denariis, quod est servilis conditionis.* Idem Tabularium Charta 211. *Tradiderunt ergo se Domino Abbati Oderico juxta consuetudinem servorum coram suprascriptis testibus in Capitulo. Postea vero firmata testibus ita traditionis suæ Charta, tradidit quoque scripsit altari manu propria præsentem chartam superposuerunt altari. Nomina testium, &c.* In eodem Tabulario f. 196. Goffridus de Pruiliaco Comes Vindocinensis, cum ob quasdam Ecclesiæ S. Trinitatis Vindocinensis bonorum invasiones fuisset sacris interdictus, deinde anathemate solutus, *nudis pedibus cum quibusdam suis qui cum Capitulum introierant intraverant, prostravit se ante altare dominicum & Dn. Abbatis pedibus; ibique promisit, coram Deo & sanctis ejus quod nunquam deinceps personæ D. Abbatis vel cujuslibet Monachi sui damnum aliquod qualibet occasione quæreret, & quidquid in rebus Monasterii prius reclamaverat, seposita omni controversia quietum dimisit: quatuor etiam denarios super caput suum posuit, quos idem super altare cum quodam cultello misit, quatenus non solum præsentes, verum etiam homines post futuri, quod firmiter hoc actum fuerit plenius agnoscerent.* Qua quidem quatuor denariorum oblatione, quodammodo Ecclesiæ servum sese professus est. Ejusmodi porro Oblati, *servi de quatuor nummis* videntur appellati. Exstat enim Charta Ranulfi Abbatis S. Mauri ex Tabulario ejusdem Ecclesiæ, in qua agitur *de quodam Colliberto S. Mauri nomine Simone Fabro, qui diu ventilatus hominem se ipsius Sancti recognoscebat, sed non sicut alii qui de quatuor nummis erant.* Et infra: *Et ille respondit se esse hominem S. Mauri, sed non sicut alii qui quatuor nummos reddebant.*

Spectabant autem fortean hi quatuor nummi seu denarii censum totidem denariorum, qui quotannis pensitari solebat ab ejusmodi servis & Oblatis Ecclesiasticis, ut colligitur ex variis tabulis quæ in Hist. Guinensi habentur p. 57. 58. 59. 681. & in alia apud Joan. Robertum in Histor. S. Huberti pag. 292. quem quidem ritum nescio an spectaverit Concilium Lateranense IV. can. 57. *Ne si de quibuslibet ipsorum fraternitatem assumentibus fuerit intellectum, pro duobus aut tribus denariis annuatim sibi collatis dissolvatur pariter & vilescat Ecclesiastica disciplina.*

Alius præterea fuit hanc Ecclesiasticam servitutem ultro subeundi ritus, collo scilicet campanæ fune innexo, de quo sunt sequentes Chartæ Tabularii Vindocinensis Ch. 135. *Noverit omnis cœtus Cœnobii Vindocinensis, quod Raynaldus Monachorum famulus, cum esset vir ingenuus recognoscens quod in eorum famulatu à puero altus & nutritus fuerat, & omnia quæ habebat, sub eorum dominio acquisiverat, obtulit Deo & S. Trinitati omnia sua, atque semetipsum ad servum: eligens magis esse servus Dei quam libertus seculi, firmiter credens, & sciens, quod servire Deo, regnare est, summaque ingenuitas sit in qua servitus comparabatur Christi. Quod prius quam fecit in Capitulo, ac deinceps statim in Monasterio involvens juxta morem collum suum corda signi, coram testibus subscriptis, &c. Factum est hoc an.* 1079. *6. Id. Mart.* Et Charta 440. *Ego Ingelbaldus, cum quidem naturalem secundum seculum à progenitoribus haberem libertatem, voluntate propria me in servum trado Domino Deo & loco S. Trinitatis, quod molestia corporis urgente districtius promiseram, hoc factus sospes & incolumis libenter exsolvo. Dono etiam mecum ac eidem venerabili loco universa quæ possessionis meæ vel sunt hodie, vel etiam in tota vita mea juste poterunt, quæ dare legaliter & possum & debeo. In cujus facti memoriam etiam quatuor denarios de capitagio meo, sicut mos secularis est talibus facere, super altare dominicum prædicti loci gratanter imponens, funem quoque signi collo meo devote circumplicans, chartulam istam scribi in testimonium postulavi, manuque mea firmavi, addita etiam insuper congerie testium juxta humanæ opinionis æstimationem idoneorum, quorum ista sunt nomina, &c. Actum Vindocini in Capitulo S. Trinitatis an.* 1080. *10. Kal. Oct.* Addo quæ habet in hanc rem Cæsarius lib. 7 Miracul. c. 39. *In tantum illius* (Deiparæ) *amore succensus est, ut in quadam paupere Ecclesia in ejus honore dedicata, conscio Sacerdote, fune collo suo injecto, servum glebæ se illi super altare offerret, solvens singulis annis censum de capite suo, qualem servi originarii solvere consueverunt.*

Ita etiam quandoque Ecclesiis & Monasteriis sese offerebant & donabant sub annuo censu, ut libertatem & ingenuitatem non dimitterent, sed eam disertis & expressis verbis retinerent. Charta Aleidis Ducissæ Burgundiæ ann. 1212. in Hist. Reomaensi pag. 247. *Præterea dicti Odo, & Regina, & Adelina dederunt se prætaxatæ Ecclesiæ ut liberos in perpetuum possidendos.* Charta alia an. 1243. in eadem Hist. pag. 270. *Dictus vero Parisetus spontaneus dedit & concessit se pro homine libero Ecclesiæ nostræ Reomaensi, & ipse & hæredes sui erunt homines liberi nostri Conventus pro quinque solidis Divionensibus nobis annuatim in festo S. Remigii ab eisdem persolvendis. Ita quod nos, vel successores nostri ultra quam dictos quinque solidos ab ipsis non poterimus per aliquam rationem aliquam reclamare. Imo tenemur ipsos, tanquam liberos homines nostri Conventus adversus omnes homines pro posse nostro defendere, manutenere, & bona fide garantire.* Exstat insignis in hanc sententiam Charta alia, quam ex S. Vitonis Verdunensis Tabulario descripsimus: *Summa nobilitatis nitet decore, qui opifici suo tota sinceritate & puritate mentis studet incessanter deservire. Quapropter notum esse volumus, Ego Dei gratia Abbas Ricardus, omnibus tam præsentibus quam futuris Ecclesiæ Dei fidelibus, quod quædam religiosæ mulieres, nobilibus & ingenuis ortæ natalibus, Dei timore & amore pariter compunctæ, bona scilicet cum filiabus geminis Heredesendis, & Respendis: Conrada quoque & ejus soror Respendis semetipsas ultroneæ liberæ & nobiles S. Petro Verdunensi Cœnobii, ubi insignis requiescit corpore Vitus Præsul, subdiderunt ad potestatem vil-*

læ

la Harlem dicta, sua ditioni mancipata: ea scilicet ratione, ut annuatim die solemnitatis S. Remigii ejusdem villæ villicis 2. den. tam ipsa, quam universa soboles ex ea proditura persolvat, de manu mortua 12. de licentia maritalis copulæ 6. placita generalia in jamdicta villa Harlum ter in anno serviant. Quibus etiam petentibus quia non incongruum erat, hanc chartam fieri jussimus, ne forte aliquis potentum, vel infimorum alteram quandoque legem imponere tentet. Hac charta facta, & plurimorum hominum præsentia & testimonio roborata, ut firma in posterum maneat & inconvulsa, nostra & fratrum est manu confirmato, & Advocati Herimanni Comitis attestatione subnixa. S. Richardi Abb. &c. Dat. an. Dom. Incarn. 1025. *Conradi Regis I. Indict.* 8 Ejusmodi Chartas alias proferunt Willhel. Heda in Episc. Traject. pag. 287. 1. edit. & Miræus in Donat. Belg. lib. 1. cap. 18.

De jure Regum nostrorum ponendi *Oblatos* in Monasteriis, vide Chopinum lib. 3. de Sacra Polit. tit. 2. nu. 12. 13. 14. 15. tit. 5 n. 14. 15.

Oblatiarii Hospites, Iidem qui sese cum universa familia, & bonis suis Monasteriis offerebant, & mancipabant. Chron. Mauriniacense lib. 1. pag. 360. *Hospites Oblatiarios pene octoginta ibi congregavit. Dati*, seu *Donati hospites* etiam dicuntur in Concilio Senonensi an. 1269. c. 6.

Offerti, Eadem notione. Chron. Farfense p. 657. *In alio præcepto constituit ut si Monachi, vel secundum regulam S. Benedicti Offerti S. Mariæ, quos Abbas ordinaliter providere debet, fuga lapsi, per Episcopia, & certa Monasteria, sive per diversa loca perrexerunt, ubicumque eos invenerit, tam ipse quam & missi sui præsentialiter recipiant absque alicujus dilatione vel contrarietate.* Charta Caroli Magni ibidem p. 658. *Aut homines ejusdem Monasterii tam ingenuos, quam servos libellarios, aldiones & aldianas, seu Clericos, vel cartulatos, aut Offertos super terram ipsius Monasterii commanentes, distringendos, &c.* In alia Lotharii Imp. ibidem p. 668. *Servis, ancillis, libellariis, cartulatis, Offertis, aplitoubus, &c.* Alia Caroli C. Imp. ibid. *Offertos vero ejusdem Monasterii nolumus in seculo vagari, sed ubicumque inventi fuerint, licentiam habeat Abbas ... eos ad Monasteria reverti facere.* Alia Caroli M. in Chron. S. Vincentii de Vulturno p. 679. *Seu etiam excusatos, seu Offertos, qui in præfatis Monasteriis legitime jam subjecti sunt, vel qui devote offerre se cum suis rebus voluerint, juste & rationabiliter licentiam habere debeant.* Ejusmodi *Offertorum* occurrit alibi mentio.

OBLATIO, Idem quod *Oblata*, seu hostia. Ordo Romanus: *Et ponit Pontifex Oblationem in loco suo, & Archidiaconus calicem juxta eam.* Fortunatus in Vita S. Radegundis l. 1. cap. 16. *Oblationes etiam suis manibus faciens, locis venerabilibus successabiliter dispensavit.* [Præceptum Caroli C. pro Fontanella, tom. 3. Annal. Benedict. p. 665. col. 1. *Ut ad Ecclesia luminaria concinnanda & vinaticum ac Oblationes istas res habeant concessas.* [Ermenricus post Isonis lib 2. de Miraculis S. Othmari cap. 24 *Ut et æstimaret Oblationes non ita munde paratas esse, ut puritas sacrificandi poposcisset.* Charta Ivonis Abbat. S. Dionysii ann. 1169. *Hæc sunt autem, quæ jure habere debet, ... capitagia hominum nostrorum pro 40. sol. ita tamen ut de iis, qui Oblationes integras solvunt, vel dimidiam, nihil tale accipiat, &c.* [Adde Gregorium M. qui panem sacrificii *Oblationum coronat* vocat lib. 4. Dialog. c. 55.]

Oblatio, Ipsum sacrificium. Gloss. Græc. Lat. *Oblatio*, προσφορά, sic Græci sacrificium Christianum vocant. Capit. Caroli Magni incerti anni c. 12. & lib. 6. cap. 305. al 407. *Non solum sacrificia quæ a Sacerdotibus super altare Domino consecrantur, Oblationes fidelium dicuntur, sed quæcunque ei a fidelibus offeruntur, &c.* Ita S. Cyprianus Epist. 37. *Significet mihi dies quibus in carcere beati fratres nostri ad immortalitatem glorioso mortis exitu transeunt, & celebrentur hic a nobis Oblationes & sacrificia ob commemorationes eorum, &c.* Et Epist. 27. *Communicando cum lapsis, & offerendo Oblationes eorum, &c.* id est, eorum nomina e diptychis recitando S. Audoen. in Vita S. Eligii l. 2. c. 20. *Alio vero tempore, cum diœceses suas, ut Episcopis mos est, visitaret, exiitis quædam certa causa ut in una Basilica interdiceret cursum vel Oblationem, quousque ipse juberet, celebrari.* Additio 3. Ludov. Pii c. 4 & Chrodogangus Metensis in Regula Canonicorum cap. 72. *Non oportet in domibus Oblationes celebrari ab Episcopis vel a Presbyteris.* Ex Concilio Laodiceno cap. 58. ubi προσφορὰς habetur. Utuntur præterea Gregorius Turonens. lib. 7. cap. 22. Capitul. Caroli Magni lib. 5. cap. 77. 94. 111. lib. 6. cap. 70.

Oblatio Formata & Sacrata, Hostia consecrata. Ordo Romanus: *Cum autem venerit ad communicandum, Dominus Pontifex porrigit ei* (novo Episcopo consecrato) *formatam atque sacratam Oblationem integram. Suscipiensque eam Episcopus, ipse ex ea communicet super altare: quod vero residuum erit, sibi reservet denuo ad communicandum unoquoque die usque ad 40. dies expletos.* Eadem verba habet Alcuinus lib. de Offic. divin. *Oblationes consecratæ*, apud Anastasium in S. Michaele PP. p. 27. Vide *Forma*.

Oblationes Fidelium, Quæ a Fidelibus Christianis Ecclesiis offeruntur: in Concilio Aurel. I. cap. 5. 14. 15. Aurel. II. c. 48. Matiscon. I. cap. 4 in Capitul. Caroli Magni lib. 1. cap. 85. lib. 5. cap. 24. lib. 6. cap. 84. 405. edit. [Baluzii: quem vide in Notis tom. 2. col. 1149.] & in Capitulari Aquisgranensi an. 816. can 4. ubi Oblationum partes duas in usum pauperum, & tertiam in usus Clericorum aut Monachorum cedere debere præcipitur. Oblationis autem nomine intelligi debere quicquid offertur Ecclesiæ, quocunque modo, in Missa vel extra, statuitur apud Gregorium de verborum signific. c. 29. Adde Capitulare 2 Caroli M. incerti anni cap. 12.

Oblationes Altaris, Quæ pro Missis decantandis Sacerdoti fiunt, apud Gaufridum Vindoc. lib. 4. Ep. 40. Vide *Altare*.

Oblationes Defunctorum, Quæ per Testamenta, aut alio quovis modo Ecclesiis offeruntur ac donantur, in Concilio Carthag. IV. c. 95. Vasensi I. c. 4. Arelat. II. c. 43. Aurel. II. cap. 15. Aurelian. III. c. 22. Matiscon. I. cap 4. Agath. c. 4 in Capitul. Caroli M. lib. 7. c. 199. in Inquisitionibus Synodalibus c. 54. apud Reginonem lib. 2. c. 5. apud Petrum Diacon. lib. 4. Chron. Casin. cap. 78. &c.

Oblationes Mortuorum, Quæ pro humandis corporibus mortuorum offeruntur, apud Goffridum Vindocin. lib. 3. Epist 40.

Oblationes Calicis. Charta Ludovici VII. Reg. Franc. ann. 1071. *Notum ... quod Manasses Ecclesiæ Aurelianensis Episcopus Canonicis suis videlicet Capitulo S. Crucis annuum reditum 15. librarum in Oblationibus magni Altaris & Calicis in eleemosynam perpetuam donavit, &c.*

Oblationes Confessionum. Vide *Confessio*.

Oblationes Crucis Charta Episc. Paris. an. 1208. in Minore Pastorali ejusdem Ecclesiæ Ch. 120. *Donavit insuper Clericis matutinalibus partem illam quam percipiebat in Oblationibus Crucis, quæ proveniunt sexta feria in Passione Domini.* Eadem habet Necrologium ejusdem Ecclesiæ 3. Id. Julii: cum scilicet Crux inter sacram Liturgiam a fidelibus adoratur die sacræ Parasceves.

Obla-

Oblationes Pentecostales. Synodus Exoniensis an. 1287. c. 54. *Quia vero Ecclesia Exonii mater est omnium Ecclesiarum diœcesis, omnibus parochianis nostris per Presbyteros parochiales sollicite præcipimus suaderi, ut in signum debitæ subjectionis, Oblationes suas Pentecostales ad Ecclesiam antedictam deferant, vel saltem per suos Presbyteros parochiales transmittant.* Ubi *Synodalia* forte intelliguntur. Vide in hac voce.

Oblationes Poenitentium, in Concil. Arel. II. c. 12. Quæ a pœnitentibus fiunt.

¶ Oblatio Puerorum. Vide *Oblati* 1.

Oblationes, Munera quibus *tenentes* dominos suos in certis occasionibus prosequi tenebantur. Polyptychus S. Remigii Remensis: *Quando autem .. nus magister illuc venerint, occurrunt ei deferentes Oblationes provi melius potuerint, aut possibilitas fuerit.* Alibi: *Major ejusdem villa si amplius non habet nisi unum mansum ingenuilem, ex antiqua consuetudine debet Nativitate Domini & Pascha venerari seniores in Monasterio ex his Oblationibus, de melle buticulas 2. de vino 2. sin autem, de melle 1. & de vino altera, fogat. 4. pull. 6. auga 1. Decanus similiter: Cellerarius si mansum habet, & serul. 1. fogat. 4. pull. 4. buticulas vino plenas.* Rursum: *Major ejusdem villæ, si mansum habet integrum, Nativitate Domini & Pascha in venerationibus Magistrorum, fog. 3. pullos 4. buticulas plena vini 2.* Libertates oppidi Cellensis in Biturigibus ann. 1216. apud Thomasserium in Consuetud. Bituric. *Nullus, nec ego, nec alius hominibus de Cellis taliam, nec Oblationem, nec rogationem faciat.*

¶ Oblationes, Propositæ conditiones. Responsio Legatorum Caroli VII. Regis Franc. ad Orationem Pii II. PP tom. 9. Spicil. Acher. p. 326. *Legatis & nuntiis per eamdem Sedem missis sæpenumero Oblationes & variæ apertura factæ sunt.*

OBLATIONARIUS, Subdiaconus, interdum & Diaconus, ad cujus ministerium pertinebat Oblatas, panem scilicet & vinum, Pontifici Missam celebranti è Patriarchio deferre, & eas Archidiacono offerre. Ordo Romanus: *Et suscipit* (Pontifex) *Oblatas de manu Presbyterorum & Diaconorum, quibus licitum est accedere ad altare: deinde Archidiaconus suscipit Oblatas de Oblationario, & dat Pontifici.* Alibi: *Ornato vero altari tunc Archidiaconus sumit amulam Pontificis de Subdiacono Oblationario regionario, & refundit super colum & in calicem.* Anastasius in Gregorio III. PP. p. 71. *Iisdem institutis disposuit, ut in cœmeteriis circumquaque positis Romæ in diebus Natalitiorum, eorum luminaria ad vigilias faciendas & Oblationes de Patriarchio per Oblationariam deportentur ad celebrandas Missas per eum quem præviderit Pontifex pro tempore Sacerdotem.* Hist. Translat. S. Sebastiani num. 27. *Oblationaria itaque vocato, cujus erat sortis ex Romana consuetudine aperire sepulchrum, &c.* Anastas. Bibl. ad 8. Synod. art. 2. ubi δοκιμασ. τῶν ὑποδιακόνων apud Græcos occurrit, hæc subdit, *Quem Romani Oblationarium vocant.* Oblationariorum Ecclesiæ Romanæ meminerunt Benno in vita Hildebrandi initio, Ditmarus lib. 4. pag. 43. Luithprandus lib. 6. c. 7. Chartæ variæ apud Baronium an. 963. num. 3. Ughellum tom. 1. Ital. Sacræ p. 121. 125. tom. 3. pag. 712. &c. Προσφοράριους ejusmodi Oblationarios, quibus oblationis comparandæ cura incumbebat, vocabant Græci. Cyrillus Scythopolitan. in Vita S. Sabæ: Ἐλθὼν τινὸς τῶν ἀναγκαίως ... ἀπὸ Προσφοραρίου τὰς ... [illegible]

OBLATOR, ἀποτακτής, in Gloss. Lat. Gr. Dicuntur autem *offerre*, qui tributa inferunt, apud Ammianum lib. 19. ut *suscipere*, quia ea colligunt.

OBLATORIUM, Idem quod *Offertorium*, Vas scil. oblationibus ferendis idoneum. Bernard. Mon. in Consuetud. Cluniac. MS. cap. 53. *Oblatio sacra ministerii cum vino a Priore offerenda, ab uno Sacerdote cappa induto exhibetur: aqua etiam cum argenteo Oblatorio ab uno diaconorum albis nimirum cappa induto cum offertorio serico infertur.*

☞ Pro *Oblatorium* legendum est *Colatorium*, Colum ad vinum expurgandum, de quo supra in *Colatorium*. Ibi vide. Alias *Oblatorium*, Ferrum est quo decoquebant *Oblatas*. Miracula S. Wandregesili sæc. 2. Benedict. p. 558. *Accessit ad ignem, ferroque, quo imprimenda erant oblata, arrepto, mox nervi manus ejus dexteræ contracti sunt, ac Oblatorium quod sponte susceperat, invita, vi ingente, divina retinuit.* *Ferramentum characteratum* vocat Udalricus, ut supra dictum est in *Oblata*.

¶ OBLATRICES, Sanctimoniales vel feminæ religiosæ, ut vocant, devotæ, quæ *oblatas* conficiebant ad sacrificium. Vide *Oblata* & *Quadragintariæ*.

¶ OBLEA, Oblearius. Vide *Oblata*.

¶ OBLECTAMEN, Favor, gratia. S. Ildefonsus in Addit. ad S. Isidorum de Viris illust. Ecclesiæ: *Item cum successore ejus Justo episcopo, Geroatius Presbyter Principis Oblectaminae fotus. &c.*

OBLEGARE, *Contradicere, vel contra leges venire; circummittere. Oblegatum, injunctum mandatum.* Papias, & Glossæ antiquæ MSS. [Perperam in Glossis Isid. *Oblegat, increpat.*]

OBLEIA, Obleria, Obleta, Oblia, Oblica, &c. Vide in *Oblata*.

¶ OBLIGAMENTUM, Ligamentum, vinculum: Liga inter Reges Bohemiæ & Hungariæ an. 1338. apud Ludewig. tom. 5 p. 487. *Ut eo fortius, eo melius, ipsa compositionis fœdera ac novæ parentelæ contractus notis & Obligamentis fortioribus supervenientibus inter nos.. roboretur, &c.* Utitur Tertullianus de Corona c. 14. & de Idololatria c. 15.

¶ OBLIGANTIA, Necessitudo vinculum, conjunctio. Charta Richardi II Angl. Regis ann. 1393. apud Rymer tom. 7. p. 744. *Ob Obligantiarum & amicitiæ fœdus inter nos & carissimam sororem nostram ... mutuo ineundum & firmandum.* Sed videtur legendum *Ob alligantiarum, &c.* ut mox habetur ibidem.

¶ OBLIGARE, Assignare, addicere. Charta Henrici III. Regis Angl. an. 1255. apud Rymer. tom. 1. p. 543. *Obligavimus eosdem Judæos prædicto Comiti ad solutionem trium millium marcarum.*

1. OBLIGATI, Servitio alicui obstricti. Notitia sub Ludovico II. Imper. in Chron. S. Vincentii de Vulturno pag. 670. *Reclamans, quod de ipsa Cella ... per pravos & iniquos homines subdole & ingeniose servos & ancillas, vel Obligatos, vel alias res subtractas esse de Monasterio, &c.*

2. OBLIGATI, Excommunicati, apud Nicolaum I. PP. Epist. 7. c. 2. 4. *Alligati*, ibidem. Anastasius Bibliothec. in præfatione ad 8. Synodum: *Ignatius vero dum pelleretur, Ecclesiam ligavit ne quisquam absque se in ea sacra celebrare tentaret officia.* Id est, *sub interdicto posuit.*

¶ OBLIGATIO, pro *Obliquatio*, perperam legitur in Psalmo 124. 5. *Declinantes autem in Obligationes adducet Dominus cum operantibus iniquitatem.* Pro quo LXX. Interpretes habent εἰς τὰς στραγγαλιάς, id est, in vias tortuosas & obliquas, seu in astutias & consilia dolosa, *pravitates*, ut vertit S. Hieronymus, *in obliquitates*, ut Chaldaicæ paraphrasis interpretatio.

OBLIGATORES, Qui ligamentis magicis ad morborum sanationes utuntur, in Capitul. Caroli M. lib. 1. cap. 64. Adde Capitul. 1. ejusdem Imper. incerti anni c. 40. Apud Apuleium lib. de Herbarum virtutibus cap. 15. n. 3. *Si quis ad mulierem non poterit affectari, Obligatus.* Id est, maleficio & veneficio incantamentoque alligatus, deten-

deteotus, devinctus & impeditus, quominus *affectetur*, id est, afficiatur, commoveatur, stimuletur, & accendatur ad cupiditatet & libidioem veneris. Exemplum hujuscemodi obligationis præ cæteris profert Guibertus lib. 1. de Vita sua c. 11. 17. Vide *Ligatura*.

OBLIGATORIUM, ἐνεχυρον, in Gloss. Gr. Lat. [Gall. *Obligatoire*, quod quis ad aliquid *obligatur* seu adstringitur *Obligatorium mandatum*, in Institut. tit. de Mandato §. Illud quoque. Charta Roberti Seneschalli Scotiæ ann. 1364. apud Mabillon. in Supplem. Diplom. p. 105. *Et nichilominus totum jus nobis competens per cartam infeodationis recolendæ memoriæ Domini Regis Roberti avi nostri, sive Obligatorium dictorum Abbatis & conventus, seu quascumque alias evidencias ad compellendum dictos Abbatem & conventum ad solutionem dicti annui redditus decem marcarum.* *Obligatoria literæ* an. 1343. leguntur apud Ludewig. tom. 5. p. 510.]

¶ OBLIGATORIUS, Qui habet pignori, Gallice *Engagiste*. Notitia an. 1233. apud Schannattum Vindem. Liter. p. 143. n. 4. *Pro 20. marcis argenti pare* (f. *puri*) *vendidimus, ita quod ipsi præfatam curiam ac decimam de manu Obligatoriorum redimere debeant, qui eadem bona titulo pignoris detinent obligata.*

OBLIGIA. Ælfrici Gloss. de partibus corporis: *Obligia*, nitte. Ubi Somnerus: *Acromphalum, ni fallor, intelligit.*

¶ OBLIGUM, ut *Oblia*. Vide in *Oblata*.

¶ OBLIMARE, Jooni de Janua, *Limpidare, polire vel deterrere, demoliri, corrodere, vel limo operire.* Hæc postrema notio a *limus*, cæteræ a *lima* derivantur. Papias: *Oblimat, limpidat, fulcos obducit, limo replet.* Item: *Obliminat, limpidat.* Perperam in Glossis Isidori: *Oblat, limpidat.* Vide Grævium & Martinium in Lexico.

¶ OBLIQUARE A VIA, Oblique ire seu aberrare, Vita B. Giraldi de Salis to. 6. Collect. Amplis. Marten. col. 1011. *Venitur ad Ecclesiam, nec a dextris nec a sinistris Obliquatur a via.*

¶ OBLIQUARIUS, pro Obliquus, in Epistola Monachi anonymi, apud Marten. tom. 1. Anecdot. col. 484.

¶ OBLIQUILOQUUS, λοξίας, in Glossis Gr. Lat. Qui loquitur obliqua, dolosa, non recta.

¶ OBLITA. Vide in *Oblata*.

OBLITERE, *Latere*. Papias. [*Oblitere*, καταχρίειν in Glossis Lat. Græc. Sangerman. Sed videtur legendum *Oblinere*.]

¶ OBLIVIA. Vide in *Oblata*.

¶ OBLIVIFER, Oblivionum afferens. Flodoardus de S. Paschali PP. tom. 7. Maii p. 773.

Pressa Oblivi ferum proftabant pectora poclum
Nuntia, dum Papæ hæc secreta silentia rumpunt.

OBLIVIUM. Gloss. Gr. Lat. λήθη, *Oblivium, Obliteratio*. Quæ quidem vox utraque Græca & Latina in memoriam revocat carceris Episcopi Parisiensis nomenclaturam sat insolentem, qui vulgari idiomate *Oubliette* dicebatur, quod qui in eum conjicerentur delinquentes Clerici, quasi *oblivi*, in eo diutius detinerentur, apud Froissartem 2. vol. c. 84. Guillelmum Episc. Tornacensem in Histor. Velleris aurei, & in Chron. Flandrensi cap. 86. ubi de Henrico *de Malestroit*. Eadem periode ratione castrum, nescio quod in Perside, Λήθη vocatum memorant scriptores, quod, ut ait Procopius lib. 1. de Bello Persico cap. 5 de eo qui illuc esset conjectus, mentionem unquam fieri ex lege vetitum esset, pœna etiam capitali iis proposita, qui ipsius nomen protulissent. Agunt præterea de hoc castro Theophylactus Simocatta lib. 3. cap. 5. Leontius in Vita S. Joannis Eleemosynarii, Agathias pag. 138. Theophanes pag. 220. & Miscella lib. 17. Præterea Menæa 13. Julii. Simili etiam nomenclatura postremos Imperatores Byzantinos carcerem habuisse docemur ex Nicephoro Gregora lib. 9 & Pachymere libr. 3. cap. 38. qui illud Nicææ fuisse innuit, in quem amandari solebant proceres qui deliquerant.

¶ OBLIXATUS, pro *Obligatus*. Literæ Edwardi II. Regis Angl. an. 1314. apud Rymer. tom. 3. p. 501. *Omnes pecuniæ summas cameræ suæ debitas de plano personis Oblixatis remiserit, &c.*

¶ OBLOGARE. Vide in *Oblegare*.

¶ OBLYA, ut *Oblia*. Vide *Bicocaria*.

OBMALLARE. Vide in *Mallus*.

¶ OBMURARE, Muro claudere. *Obmurare fenestras*, in Chronico Mellicensi p. 435 col. 1.

OBNOXIATIO, & *Charta obnoxiationis*, in Formulis antiquis, interdum spectat bona ipsa, interdum personas. Prioris generis exstat formula apud Marculfum lib. 2. form. 9. qua pater, qui bonorum quæ uxori suæ premortuæ dederat usumfructum a filiis accipit, ea conditione, ut villas alias ex suis bonis illis *Obnoxiet pro ipso usu*, ita ut ea vendere aut alienare ei non liceat, sed in filiorum arbitrio & potestate remaneant. Adde formulam 9. ex Baluzianis.

Obnoxiationis species alia fuit, cum quis præ inopia, necessitate, ac infirmitate, pecuniam aut bona alia in victum accipit, eoque nomine libertatem suam commodanti *obnoxiat*, ita ut, velut de quolibet mancipio proprio, ipsi commodanti facere liceat, potestatemque habeat debitorem *vendendi, commutandi, & disciplinam imponendi*, ut est in Formulis secundum legem Romanam, form. 11. *Placuit mihi ut statum ingenuitatis meæ in vestrum deberem Obnoxiare servitium, quod ita & feci. Unde accepi a te pretium, in quod mihi bene complacuit sol. tantos, ita ut ab hodierna die, quicquid de me servo tuo, sicut & de reliquis mancipiis tuis facere volueris, a die præsente liberam habeas potestatem.* Testamentum Bertichramni Episc. Cenoman. *Illos vero, quos de captivitate redemi, & ante ingenui fuerunt, & pro pretio modo servire videntur, tam viri quam mulieres de villa Bealcha, omnes a servitio relaxentur.* In Capitulis vero Theodori Cantuariensis c. 12. *Homo tredecim annorum seipsum potest facere servum.* Lex Frisionum tit. 11. §. 1. *Si liber homo spontanea voluntate, vel forte necessitate coactus, nobili, seu libero, seu etiam lito in personam & servitium liti se subdiderit, &c.* Synodus Vermeriensis an. 752. c. 6. *Nisi pro inopia fame cogente se vendiderit, &c.* Edictum Pistense c. 34. *Quidam Comites nostri nos consuluerunt de illis francis hominibus, qui censum regium de suo capite, sed & de suis rescellis debebant, qui tempore famis, necessitate cogente, seipsos ad servitium vendiderunt, &c.* Leges Henrici I. Regis Angl. c. 76. *Servi alii natura, alii facti, & alii emptione, alii redemptione, alii sua vel alterius datione.*

Licuisse etiam patri urgente necessitate, filium noxæ, seu in servitutem dare, docent Novella 2. Valentiniani & l. un. de Patribus qui filios distraxerunt, l. un. de His qui sanguinol. & leg. 2. de Alimentis quæ inop. parent. Præterea Pœnitentiale Theodori Cantuar. c. 12. *Pater filium necessitate coactus potestatem habet tradere in servitium septem annos: deinde sine voluntate filii licentiam tradendi non habet.* Adde ejusdem Capitula c. 18. Exod. cap. 21. S. Hieronym. in Vita S. Paphnutii, Gregor. Mag. lib. 4. Epist. 33. Collation. leg. Mosaicar. tit. 3. Aimoinum lib. 3. de Miracul. S. Benedicti cap. 20. & quæ observant Cujacius ad Nov. 133. Salmasius de modo usurar. cap. 2. Histor. Juris civilis pag. 131. & Jacobus Gotofredus ad d. l. un. de Patribus qui fil. &c. Hujusmodi vero servorum liberi, in tali servitio nati, liberi erant, ex Edicto Pistensi cap. 34. [Vide *Emancipatio* 1.]

Non autem seipsos semper vendebant, sed per alios vendi patiebantur, tanquam originarii essent servi, de quibus hæc sancit Lex Wisigoth. l. 5. tit. 4. §. 10. *Ingenuum qui se vendi permiserit, & pretium cum venditore partitus sit, ut circumveniret emptorem, in servitute permanere debere, posse tamen pretio dato redimi, & in pristinam libertatem asseri, vel à se, vel à parentibus.* Quo spectant quæ habet Gregorius Magnus lib. 3. Dialog. cap. 1. ubi de Paulino Nolano: *Mulier, quod passim dare, non habeo, sed memetipsam tolle, servum me juris tui esse profitere, atque ut filium tuum recipias, me vice illius in servitutem trade.* Similia fere scribit Gregorius Turonen. lib. 3. cap. 15. *Veni mecum, & venunda me in domo barbari illius, sitque tibi lucrum pretium meum.* Anonymus de Miraculis S. Bavonis lib. 2. cap. 5. *Adolescens quidam familia sancti Confessoris, tempore famis coactus, à quodam sua sponte est venditus, ut posset habere necessaria victus.* Verum ne fraus ejusmodi in obnoxiationibus oriretur, sanxit Lex Longobardor. lib. 3. tit. 9. §. 5. ut in *publico per antiquam consuetudinem* id ageretur, scilicet in Curia, coram Magistratibus. In Quoniam Attachiamenta c. 72. quilibet liber homo potest relinquere libertatem suam, si voluerit, in Curia Regis, vel in alia qualibet, quam dum vixerit recipere non valeat. Lege vero Saxonum nullus se in servum dare potest, reclamante hærede: ita Speculum Saxonicum lib. 3. art. 32. §. 4. art. 42. §. 9.

Diversis porro modis quis sese in servum obnoxiabat. Interdum enim ut pretium sui acciperet, ut in supra allata formula Marculfi. Interdum à mortis periculo liberatus ob crimen aliquod perpetratum, ei à quo *compositio* exsoluta fuerat, cum ipse solvendo non esset, sese in servum obnoxiabat. Exstat apud Marculfum formula ejusmodi obnoxiationis lib. 2. form. 28. Gregorius Turon. lib. 6. cap. 36. *Clericum sub pretio venumdari procurant, ea videlicet ratione, ut aut esset qui redimeret, aut certe morti addiceretur obnoxius. Cumque hæc Æthereo Episcopo delata fuissent, misericordia motus, datis 20. aureis, ab imminenti eximit interitu.* Leges Astulphi Regis Longob. tit. 9. §. 4. *Si pro furto aut alia malicia ad serviendum in manus datus fuerit, & probatum fuerit, deserviat ei inantea.*

Præterea aliquis in servum ad vitam suam sese dabat, cum pecuniam, in qua condemnatus fuerat, pro restitutione aliqua, non haberet quam transsolveret, cujus obnoxiationis exstat formula in formulis parensalibus, form 13. Charta ann. 1189. apud Roverium in Reomao pag. 224. *Præterea 4. homines Joannem & fratres ejus qui in eadem villa prædicta Ecclesiæ antea liberi fuerant, & pro sui forefacto in servitutem se redegerant, Ecclesiæ prænominatæ concessit.* Denique si quis rem furatus fuerat, donec compositionem exsolvisset, in dominium illius cujus res erat transibat, *brachio in collum posito, & per comam capitis sui*, ut est in iisdem Formulis parensalibus cap. 26. Huc etiam referri potest quod habet Capitulare Arechis Principis Beneventani cap. 6. *Si liber homo habet uxorem liberam, nihilque proprium possidens, talem culpam perpetraverit pro qua damnatus, Quæstori secundum legem in manu pro servo tradendus fuerit, ipsa uxor maritum tantum custodiat. Ille vero qui eum in servitio acceperit, de marito ejusdem infra septimanam duos dies, sicut propriis servis, quatenus eam possit nutrire. Sin autem minorem culpam perpetraverit, unde mos legis tradendi deest, sub æstimatione justissima vir & conjux deserviat ei cui culpatum est, usque ad præfinitum tempus. Post constitutionis autem dies liberantur in pristinam libertatem. Et si ipsa uxor tantum culpata fuerit, eisdemque modis, ut de viro superius consuimus, simul de utroque æqualitate sententia detur; ita tamen ut ejus qui eam acceperit, disciplinis & imperio, sicut servi subjaceat. Si vero infra constitutum supradicti servitii tempus alteram alteri homini ingesserunt culpam vir aut conjux, in perpetuum servi tradentur, &c.* Lege ĩ. adislai Regis Hungariæ l. 2. c. 11. l. 3. c. 5. Nobilis qui domum alterius invasit, aut illius uxorem flagellavit, si mulctam decretam solvere non possit, raso capite vendi jubetur. Adde quæ in hanc sententiam habent Lex Bajuvar. tit. 1. c. 11. tit. 2. c. 1. §. 5. Capitul. 1. an. 779. c. 19. Capit. pro partib. Saxoniæ an. 789. c. 21. Capit. 2. an. 813. c. 1. Capit. 1. an. 819. c. 2. Capit. Ludov. Pii an. 824. c. 2. lib. 4. Capitul. c. 14. Additio 4. c. 137. & quæ notavimus ad Cinnamum p. 485. Vide *Falsare*.

¶ OBOLATA, Obolatus. Vide *Obolus*.

¶ OBOLATIM Per particulas, in Actis S. Gudelevæ Virg. tom. 2. Julii p. 402.

¶ OBOLATURA. Inventarium Eccles. Noviom. an. 1419. *Jocale argenteum deauratum ... in cujus solemnitate veneranda crux ... cum sculptura imaginis Crucifixi & Obolatura rubei clari ac lapidibus pretiosis quaternario numero.* Hoc est, si recte interpretor, cum rubeo inserto seu incluso, Gall. *Enchassé*: quod fortean exprimitur per *Obolaturam*, quia *rubeus* ille magnus erat ut obolus.

¶ OBOLITIO, *Oblivio*, apud Papiam.

OBOLUS. Gloss. Gr. Lat. *Dipondium*, [illegible]. Sed hæc spectant veterum obolos, de quibus copiose actum ab iis qui de re nummaria scripserunt. Apud nostros fuit etiam

Obolus Aureus. Charta Communiæ Abbatis-villæ c. 20. *Unicuique novem libras, & aureum Obolum persolvere tenebitur.* Fori Morlanenses art. 10. *Si aliquis extraneus præsumptuose aliquem ceperit, 900. solidos & Obolum auri dabit Domino.* Pactum inter Abbatem Moissiacensem, & Simonem Comit. Montisfortis an. 1212. ex Regesto Carcassonensi: *Castrum quod est villa de Moissiaco, quod fuit Durandi Merceri, debet tenere Simon Comes de Abbate, & inde singulis annis ipse vel bajulus suus debent offerre unum Obolum aureum super altare B. Petri in eodem festo.* Chartæ inscriptio *Maille d'or*, præfert. In Pacto alio inter Petrum Archiepiscopum Turonensem & Judæos diœcesis Turonensis pro quodam Cœmeterio, M. Oct. an. 1255. ex Chartophylacio Regio, scrinio *Tours* A. 2. tit. 15. habetur, Judæos præstare, ex censu annuo, Archiep. Turonensi 5. obolos aureos, pro 20. solidis monetæ currentis computatos. Ita obolus aureus valuit tunc temporis 4. solidis. At in alia Charta an. 1270. in Regesto Andegavensi f. 47. Obolus aureus, 5. solidis Turonensium æstimatur: sed hic intelliguntur *parvi Turonenses*. Alia an. 1292. in Hist. Episcoporum Cadurcens. num. 144 *qui Obolus* (aureus de quo supra) *quinque solidorum Turonensium parvorum valorem habeat.* [*Obolus aureus novus censualis*, in Charta an. 1228 e Chartulario Montis-majoris] Obolos aureos cusos in Anglia ann. 1344. auctor est Henricus de Knyghton.

¶ Obolus Auri pretio 12. solidorum in Dalphinatu, ut patet ex Computo an. 1324. tom. 1. Histor. Dalph. p. 74. *Idem à Vivando Judæo pro uno Obolo auri de Garda, recepit duodecim solidos.*

☞ Fuerunt etiam in Dalphinatu Oboli argentei grossi, *quorum quilibet cursum habebat octo denariorum cum obolo, & esse debebant singuli Oboli grossi liga octo denariorum argenti fini & ponderis*, ut habetur in Ordinatione an. 1340. to. 2. Hist. Dalphin. p. 416. Horum figura describitur in altera Ordinat. ejusdem an. ibid pag. 420. *Obolus grossus Dalphinalis habeat ab una parte in medio unum magnum piscem Dalphinum, & circam circa primo Crux, & deinde litera continentes hæc verba*, Humbertus Dalphinus Viennen. *alia vero parte debet*

esse in medio una magna Crux, & duo Dalphini in duobus quartenis dictæ Crucis, & circumquaque præmissa Cruce litera continentes, Obolus grossus Dalphinalis.

¶ Præter illos Obolos grossos argenteos, alia fuit in eodem Dalphinatu *moneta nigra currens pro Obole, quæ appelletur Oboli nigri Dalphinales*, ut dicitur in priori Ordinatione an. 1430. p. 416 jam laudata; in posteriori vero pag. 420. declaratur hoc modo figurandus: *Obolus Dalphinalis niger habeat ab una parte in medio unum Dalphinum & literas circum circa præmissa cruce continentes hæc verba*, Humbertus Dalphinus Viennensis; *ab alia vero parte sit in medio una Crux, quæ extendatur à qualibet parte usque ad summitatem circuli, & literæ circumquaque præmissa Cruce continentes hæc verba*, Obolus Dalphinalis.

Obolus Argenti. Monast. Anglic. tom. 2. p. 424.

Obolus Albus. Necrologium Ecclesiæ Parisiensis, Kalend. Febr. *Dedit nobis 200. libr. monetæ currentis ... videlicet in Obolis albis, quolibet 6. denar. Obol. Paris. implicandis in reditus pro anniversario suo ... quo tempore valebant dicti Oboli albi quilibet 4. T. tantummodo una cum trecentis libris Tur. dictæ debilis monetæ currentis anno 1327 videlicet Obolis albis, quolibet Obole 8. Tur. qui prædictæ emptionis valebant quilibet 4. Tur. tantummodo*. [Vide *Moneta Argentea*, sub Carolo Pulcro & Philippo VI.]

Obolus, pro Minutiore moneta. Hepidamus de Vita S. Wiboradæ c. 14. *Cum nesciam de tot salutis hemissec'as vel Obolos observare. Droit d'obole*, quod Regi competit in Tabellionatu Senonensi, in Consuetud. Senon. artic. 246. Vide Consuetudines Monasterii Regulæ in Aquitania p. 745. apud Labbeum, & in VV. *Moneta Quadrans*.

¶ Obolus de Marchia. Vide *Marchia Comitum Denarii*, in *Moneta Baronum*.

¶ Obolus Parisiensis Parvus Argent. Vide *Moneta Argentea* sub Philippo VI.

¶ Obolus Tertius. Vide *Moneta Argentea* sub Philippo IV.

¶ Obolata, Merces unius oboli seu vilioris pretii. Consuetud. Tolosæ rubrica de emptione n. 10. *Denariatam & etiam Obolatam & etiam pogesatam potest quilibet vendere sine aliqua mensura secundum suæ arbitrium voluntatis*. Inventarium Massil. an. 1294. *Unum barralum plenum unius Obolatæ*, hoc est, si bene conjecto, plenum vino quasi pretio unius oboli. Barralus vasculum est, in quo vinitores & opiliones, aliæque hujusmodi operæ modicum vini reponunt, ad sitim in agris extinguendam.

¶ Obolata, Obolatus, Obolus seu præstatio unius oboli pro mercibus vendendis. Cod. ms. reddituum Episcop. Autiss. *Quilibet venditor alliorum & erucarum tenens fenestram debet in quolibet sabbati Obolatum mercedis suæ*. Infra: *Quisquis vendat unctum diebus sabbatis ad estallum, quilibet debet Obolatam*. Passim ibi memoratur *obolus* singulis sabbatis solvendus Episcopo vel Comiti pro certis mercibus distrahendis, unde etiam *Oboli sabbati* ibidem appellantur. Privilegium Leduini Abbat. S. Vedasti Atrebat. an. 1306. e Chartulario V. ejusdem Monasterii p. 243. *Omnes stalli vel caretæ sive vehicula, super quæ victualia venduntur singulis sabbatis unum obolum vel sui venalis Obolatum*.

¶ Obolata Panis, Panis pretii unius oboli. Statuta Massil. lib. 2. c. 34 *Eis liceat accipere vel habere in mane singulis diebus pro pane e beuvra, nisi unam denariatam panis, & pro gustando in eodem die unam Obolatam panis tantum*.

¶ Obolatus Panis. Vide *Panis oblatus*.

Obolus, Ponderis apud Medicos species, de qua ita Matthæus Silvaticus: *Obolus est pondus trium Kirat. Kirat ponderat quatuor grana hordei: ergo Obolus ponderat 12 grana hordei, &c.*

Obolus Aquæ, in l. 2. Cod. Th. de Aquæductu.

Obolata Terræ, Terra seu ager, reditus unius oboli. Tabular. Lewensis Prioratus in Anglia p. 21. *In manu Domini post mortem I. S. quatuor denariatas & 1. Obolatam terræ in tenemento Quitteby*. Pag. 48. *Simon Lucas tenet 3 Obolatas terræ cum 1 cotagio, &c.* Charta an. 1331. in Tabular. Autissiod. Eccl. fol 434. *Item unam Obolatam terræ, sitam, &c.* Monast. Angl. to. 1. p. 501. 837 *Simul cum uno Obolatu redditus, &c* Quidam, inquit Spelman. asserunt *obolum terræ* contingere longitudine 10. pedes, latitudine 5. tota scilicet superficie 50 Alii *Obolatam terræ* exponunt de dimidio perticatu, cum *denariatum terræ* pro ipso perticatu accipiunt, qui juxta Statut. *de terris mensurandis 16.* pedes & dimidium continet. Vide *Libra terræ*.

¶ Obolata Vineæ, Simili significatu, in quadam Charta an. 1169. *Ego Arduinus S Germani Autissiod. Abbas Deo & B. Mariæ Ascelino Abbati & Fratribus de Regniaco quatuor arpenta vinearum & Obolatam ... ita concessi possidenda, &c.*

¶ OBORTUM, Corollarium, consectarium, non semel apud Donatum Acciaolum in Commentariis in Aristotelis Ethica: ut adnotat Goclenius in Lexico.

¶ OBPOPA, Species ligonis. Vide *Orpopa*.

¶ OBPROBRIARI, Opprobrare, exprobrare. Concilium Armen. an. 1342. apud Marten. tom. 1. Ampliss. Collect. col. 354. *Incaperunt Obprobriari Armenis, & Armeni Græcis*.

¶ OBPROVIUM, Opprobrium. *In eorum Obprovium & derisum factum videtur*, in Chartulario V. S. Vedasti Atrebat p. 40.

¶ OBRA, ὑπαργία, *Obedientia*, in Supplemento Antiquarii & in Glossis Lat. Græc. Sangerm.

¶ OBRÆ, pro *Opera*. Vide in hac voce.

¶ OBRENDARIUM, quasi *Obruendarium* ab *Obruere*, ut existimat Rigaltius, Locus ad obruenda cadavera, seu Vas in quo defunctorum ossa recondabant, unde *Obrendaria vasa*, apud Fabrettum Inscript. p. 14. Vide Thesaurum Fabri & Antiquitates D. *de Montfaucon* tom 9. p. 47.

¶ OBREPILATIO, Fremitus, tremulus motus, horror. Messianus in Vita S. Cæsarii Arelat. lib. 2. n 11. *Statim velut si qui solent aqua frigida respergi, ita omnia membra vel venæ ejus etiam cum parvo dolore in Obrepilaticum suspensa sunt, ut corpus ipsius aliquantum horrore simul & tremore quateretur*. Vide *Horripilatio* & *Obripilatio*.

¶ OBREPTIVUS, Idem quod *Obreptitius*, apud JC. Gall. *Obreptice*. *Obreptiva supplicatio*, apud Symmachum lib. 5. Epist. 66.

¶ OBRIDIUM. Vide mox in *Obryzum*.

¶ OBRIPILATIO, Idem quod *Obrepilatio*. Histor. cujusdam Godeschalci apud Leibnit. to. 2. Script. Brunsvic p. 871. *Feria tertia, vespertino tempore, Obripilatione gravi primum tactus, deinde sensim viribus deficientibus, tandem stratu decubuit Obripilatio cutis*, pro affectione non satis nota, legitur in Vita S Udalrici to 2. Jul. p. 226.

¶ OBRITIUM, Obrizzatus. Vide *Obryzum*.

¶ OBRUPTE, Subito, ex præcipiti. Bernterii. Chr. Marienr apud Leibn. to. 2. Script. Brunsvic. p. 460. *Molendinum quod Consules Obrupte sibi attraxerant, ad hoc inducti sunt, ut ab eod. Hinrico Abbate feudi jure reciperent*.

¶ OBRUTESCERE, Stupidum fieri ut brutum. Statuta Synodi Ebroic. an. 1579. *Nec istis insisteremus, nisi spectaremus plerosque cum familiis à somno ad pastum tanquam bruta animantia ferri, nec ullo sensu pietatis tangi vel affici, sed quo magis obstringimur, eo magis Obrutescere & stupere*.

OB-

OBRYZUM, Vox veteribus scriptoribus incognita. Papias ex Isidoro: *Obryzum aurum dictum, quod obradiet splendore. Est enim coloris optimi, quod Hebræi Ophax,* [*Ophir,*] *Græci, Carson* [κίῤῥαρον] *dicunt. Obryzum dicitur obrude aurum, splendor auri aridum.* Ita etiam Ugutio. Ælfricus in Gloss. Saxon. *Aurum obryzum*, peald.gold. i. rubrum aurum. Gloss. Lat. mss. Regium cod. 1013. *Meram, puram, obryzam.* Infra: *Obryzum, splendor auri.* Male igitur *Abrigeum*, in Gloss. Isidori. Lexic. Gr. mss. Reg. cod. 2062. Ὀβρίζον χρυσίον, τὸ πολλάκις ἑψηθὲν, τὸ καθαρώτατον. Glos. Biblicæ mss. *Obrizum, aurum purgatum, vel obrude aurum.* Vita S. Hilarii Arel. *Corpus suum diversis mancipavit ægritudinibus, ut superna moneta verum Obryzum ægritudinum calrule exortum thesaurus recoaderet æternus.* Vide Anastasium in Vitis PP. pag. 119. 120. 145.

Obridium, nude in Glossis Arabico-Latinis.

Obritium. Vetus Charta apud Ughell. to. 5. p. 1540. *Pœna nominir auri Obritias* (obritii) *uncia sra.*

Auriaricum corrupte etiam in Diplomate Longobardico Paschalis I. PP. pro Ecclesia Ravennensi. Fragmentum Petronii p. 57. *Reticulum aureum, quem sobrissa esse dicebat.* Legendum forte *obrussa*, nam Salmasius *obryzum aurum* dictum censet ab *obrussa*, quod est auri experimentum quod igne sumitur, ex Græco ὄβρυζα. Apud Suetonium, *aurum ad Obrussam.* Cicero: *Hic adhibenda tanquam Obrussa ratio est*, i. probatio. Gloss. Lat. Gr. *Obrussa* τὸ δοκιμάζει τὸ χρυσίον, ὅταν παρατρίβεται. Est igitur *aurum obryzum*, probatum, & ad *obrussam* examinatum. Adde quæ annotantur in libro de Originibus populorum p. 39. 40. & Jacobo Gotofredo ad l. 1. Cod. Th. de Oblat. votor.

Obryzarii, in Glossis mss. *Disauri*, vel *Thesauri*.

¶ Obryzeus, Aureus, in Vita S. Aldhelmi Episcopi, tom. 8. SS. Maii p. 90.

¶ Obryziacus, Eadem notione, Agnello in Vita Georgii Episc. apud Murat. tom. 2. p. 186. col. 1.

¶ Obrizzatus, Deauratus, *obryzo* vestitus. Necrolog. Laurisham. apud Fredericum Schannatum Vindem. Liter. pag. 28. *Ut de reliquis taceamus .. ciborio, cruce magna, quæ omnia velut alter Salomon puro vestivit auro, solam tabulam fecit 32. talentis purissimis Obrizzatam.*

OBSCARIONES, *Carcerum custodes*, in Glossis ad Legem Longobard. lib. 2. tit. 55. §. 19. *Si quis in curte Regis causam habuerit, per sacramentum Obscarionum, cum auctoribus finiatur.* Videtur tamen iidem, qui *Scariones*.

☞ Merito certe; siquidem pro *Obscarionum* legendum sit *ab scarione*, ut ex fide codicum Mutinensium restituit Muratorius.

¶ OBSCRIPTIO, Scriptura, charta. Vetus Charta Massil. an. circiter 1039. *Antiquitus valebat datum, nec tamen incartatum ... modernis temporibus Obscriptionem facimus, cum aliquid donamus.*

OBSCULTARE, Obaudire, obtemperare, & secundare. Præfatio Regulæ S. Benedicti: *Obsculta, o fili, præcepta Magistri, &c.* Ita præferunt vett. codd. pro *Ausculta*, quam lectionem defendit Smaragdus. Præfatio Regulæ Magistri: *Qui me Obscultat dicentem.*

¶ OBSCURARE, Passiva notione. Epistola Wimundi Archiep. Aversani apud Acherium tom. 2. Spicil. p. 383. *Homo enim noster interior licet Obscuret, tamen Dei imago est.* Sed f. leg. *Obscuretur*.

OBSCURILOQUIUM, *Ænigma*, Glossæ Isid. cum Cod. Regin 1013. in Glossis mss.

OBSECRATIO, Προσευχὴ, in Gloss. Gr. Lat. *Obsecratio, oratio.* Προσεύχομαι, *Obsecro, adoro.* Papias: *Obsecratio, preces, gratiarum actiones.* [Passim occurrit in Scriptura.] *Obsecrationes*, inquit Rabanus lib. 2. de Institut. cleric. c. 12. *Sunt implorationes, seu petitiones pro peccatis, quibus vel pro præsentibus, vel pro præteritis admissis suis unusquisque compunctus veniam deprecatur.* Adde Hugonem à S. Victore in Speculo Eccl. l. 2. c. 4. *Religio anniversaria obsecrationis*, in l. 7. Cod. Theodos. de Indulgentiis criminum pro die Paschatis. Propria autem

Obsecratio dicitur Alcuino lib. de Divin. off. pars Canonis Missæ, & Beleto c. 43.

OBSECUNDATORES *sacrorum scriniorum*, in l. 3. Cod. Th. de Proximis, &c. qui in scriniis operam navant, *obsecundant*, Scrinarii omnes.

¶ Obsecundator, Idem ac *Presbyter assistens*, qui adest Episcopo sacra facienti. Forma electionis Petri Episc. Anic. tom. 4. Annal. Bened. pag. 743. col. 1. *Acta sunt hæc tempore supradicto* (an. 1053.) *apud Arimaum civitatem, domno Leodegario Viennensis ecclesiæ Primate, post domnum Papam mediatore & ordinatore, & ad Missas vice capellani ad altare Obsecundatore.*

¶ OBSEDES. Coronatio Cælestini V. PP. apud Murator. tom. 3. p. 634. col. 2.

Nam Papa sacer succurrere discens
Casibus Obsedis melius regnique statui, &c.

Ubi Glossulæ, id est, Regni Siciliæ; sed non intelligitur qua ratione Sicilia vocetur *Obsedes*.

¶ OBSEDIUM, pro Obsidium, obsidio, in Charta an. 1342. tom. 2. Hist. Dalphin p. 439.

OBSELLA. Joan. Bromptonus pag. 1224. *Dum quadam die post celebrationem Missæ vestibus sacerdotalibus ad altare adhuc staret indutus, illi funesti satellites venientes, vehicula & Obsellas, & quæcumque ejus vel clericorum suorum erant, diripuerunt.* Leg. forte *cistellas*.

OBSEPS, Obseptus. Liber Miraculor. S. Richarii sub finem: *Amplius stupendum est, hominem Deo jam sociatum tempore humanæ infirmitatis compassionem habuisse, ut sola suorum ossium præsentia ægrotam erexerit, quam illum, qui quamvis sanctissimus, adhuc tamen carnis Obsepe, miseriis hominum ... trahebatur.*

¶ OBSEQUELA. Vide mox in *Obsequium* 2.

OBSEQUIÆ, Exequiæ funebres, Gall. *Obseques, funerailles*, quod pompas istas funebres famulorum & amicorum *obsequia* cohonestent. Petrus Chrysol. serm. 121. *In Obsequium divitis migrat hic tota civitas, cum funus effertur.* Lex Bajwar. tit. 18. cap. 2. §. 1. *Eo quod funus ad dignas Obsequias reddere non valet.* Ita editio Heroldi & aliquot codd. mss. ubi alii *Exequias* habeat. Nicolaus I. PP. in Responsis ad consulta Bulgarorum c. 98. *Non est ... solite cum Obsequiis more ad sepulchra ferendus.* Occurrit in Vita S. Rusticulæ Abbatissæ Arelat. c. 33. in Vitis Abbatum S. Albani p. 3. 4. in Constitutionib. Nicosiensibus c. 25. &c.

Obsequiæ Episcopales, Munia Episcopalia, in Decreto Tassilonis Ducis Bavariæ in Prologo.

¶ Obsequiale, Liber continens preces & ritus exsequiarum. *Matutinale, psalteriolum, Obsequiale, passionale, breviarium*, in Actis SS. Junii tom. 3. p. 127.

¶ OBSEQUIALIS, Obsequens, obediens. Annales Cæsenates apud Murator. to. 14. col. 1127. *Et sic frustrati sunt sua spe, qui credebant Bononiam Obsequialem partis Imperii. Obsequiales amor*, apud Fortunatum lib. 6. carm 7.

ORSEQUIARE, Obsequii, famulari, Gal. *Servir.* Petrus Diac. lib. 4. Chr. Casin. c. 39. *Custodiebatur autem à Magnatibus Imperatoris, ab ipsis etiam & Obsequiabatur.* [*Obsequiaturi fratres*, Monachi qui mensæ vel coquinæ juxta Regulam S. Benedicti cap. 35. debent inservire, apud Theodemarum in Epistola ad Carolum Magnum de Usibus Casinensibus. Ita ὀψικεύειν Græci recentiores dixerunt. Lexicon Græc. MS. Reg.

cod.1062. τιμητέον, προσδοκώμενος, ἰψηφισμένος, τιμητέοισται. Alibi τρίοδο, ὡ ἴσως προσδοκῶν ἐψηφισμένος. Aliud sign. 930. τιμητευόμενος, ἐψηφισμένος. Glossæ Basilic. τιμητέον, προστιμωμένος, ἐψηφισμένος, &c. Adde Menæa 3. April. in S. Josepho sub finem.

¶ OBSEQUIOSE, Obsequendo. *Obsequiose complacere*, in Epistola ann. 1497. apud Ludewig. tom. 6. pag. 110.

¶ OBSEQUIOSITAS, Obsequium famulatus, lib. 1. Rerum Sicul. Sallas Malaspinæ nu. 4. apud Baluzium tom 6. Miscell. p. 204.

¶ OBSEQUITORES, Qui Ecclesiæ deserviunt, & *obsequia* faciunt in illa. Chartularium Aptense fol. 32. *Ego Raimbaldus, Capitaneus, dono causa salutis animæ meæ... dominicaturas Simiana... labores præsentes atque futuros & boves sanctæ Mariæ sanctique Castori, habeant teneantque, possideant fuerum Obsequitores.* Vide Obsequium 2.

1. OBSEQUIUM, Famulorum & amicorum comitatus, pompa. Lexic. Gr. mss. Reg. cod. 2061. πρόμενος, ὀψίκιον. VI. Synodus act. 4 ἀπό τινος ἀλλ᾽ ἢ στρατευτέ τε βασιλικοῦ ὀψικίου. Capitolinus in Pertinace: *Cum de castris in Obsequium Principis convenissent.* Paulus Warnefrid. lib. 5. de Gestis Langob. c. 33 *Ibi omnia Obsequia Palatina, omnemque regiam dignitatem... præparatam se reperit expectare.* Adde lib. 2. c. 20. Gesta Constantini Mag. *Dum festinus vellet a latere Imperatoris transire, Obsequium ordinare volens calcavit chlamydem Imperatoris.* Corippus lib. 1.

.... Itur in arcem
Obsequium comitante Patrum.

Et lib. 3.

Adfuit Obsequio castrorum turba virorum.

Anastasius in S. Agathone: *Advocati sunt in processione ad sanctam Dei Genitricem in Blachernas, in tanta honorificentia, ut etiam de Palatio caballos stratos dirigeret cum Obsequio pietas Imperialis.* In Hadriano: *Direxit ... universa Obsequia ad eumdem Regem.* Vita Aldrici Episc. Cenoman. n. 20. *Constituit etiam, ut jam dicti Canonici pleniter & decenter venirent cum psallentio, id est cum Crucibus & reliquis divinis Obsequiis, & ornamentis, ut decet, &c.* [Fragmentum Histor. Franc. apud Duchesnium tom. 4. p. 88. *In cujus* (consecrationis Philippi I.) *Obsequio Gervasius ejusdem Metropolis* (Rem.) *Præsul expendit non modicum apparatum.*]

Ab ejusmodi Augustali obsequio dictum Thema seu legio τοῦ ὀψικίου apud Constantinopolitanos, quod ex eo potissimum confecta esset: e qua postmodum indita nomenclatura Asiaticæ cuidam Provinciæ, cujus Metropolis fuit Nicæa, quem describit Constantinus Porphyrog. lib. 1. de Them. cap. 4. Hujus mentio est apud Zonaram pag. 87. 90. Nicephor. Constantinopol. in Breviario pag. 150. 155. 172. &c. Adde Cantacuzen. lib. 4. cap. 18. Vide Gloss. Meursii [& mediæ Græcit.]

2. OBSEQUIUM, Officium Ecclesiasticum præsertim pro mortuis nostris vulgo *Service.* Nicolaus PP. in Epist. ad Michaelem Imp. *Ecce quotidie, imo vero in præcipuis festivitatibus inter Græcam linguam veluti quiddam pretiosum, hanc* (Latinam) *quam barbaram & Scythicam linguam appellatis, miscentes, quasi minus decore vestra facitis, si hac etiam bene ac ex toto intellectu, in vestris Obsequiis ac officiis non utamini.* Vita S. Madelgisili n. 7. *E piotis hymnorum Obsequiis.* Herbertus de Miraculis lib. 2. c. 24. *Revelatum est quondam de filiis suis Claravallensibus tunc migrasse: statimque de vehiculo descendens, fecit Obsequium pro defuncto, commendans animam ejus Deo.* Anselmus Leod. cap. ult. *Obsequium quæ tenerare debent quæque Ecclesiæ ... matrem Ecclesiam.* Mox: *In quibus festis tenentur Ecclesiæ venire cum pleno choro & sebo'a ad vesperas, &c.* Vetus Charta apud Buzelinum in Gallo-Flandr lib. 2. c. 23. *Cum fratribus de Monte Eligii talem habemus societatem, quod unusquisque singulis unum plenarium Obsequium faciemus pridie Non. Martii, & Missam in conventu.* Vide Durandum lib. 1. Ration. c. 2.

¶ OBSEQUELA, Eadem notione. Donat in S. Rudesindi Episc. to. 3. Conc. Hispan. p. 181. col. 1. *Reddatur obsequium pro genitrice mea Ilduara S. Andreæ & Natalie: faciant Obsequelam sanctorum Facundi & Primitivi.*

¶ 3. OBSEQUIUM, Victus, vestitusque. Martyrologium Autiss. apud Marten. tom. 6. Ampl. Collect. col. 692. *Obiit D. Betto Episc. qui dedit Vendosam ecclesiam & Rontonnacum villam & in Corboiaco mansum 1. ad exhibendam refectionem & commune Obsequium.*

¶ OBSERVABILIS, Observandus, colendus. *Nox ista est Observabilis Domini, quando eduxit eos de terra Ægypti,* Exodi c. 12. v. 42.

¶ OBSERVACULUM. Vita S. Austregisili Episc. to. 5. Maii p. 232. * *In carceribus retrusi, sua oratione laxatis vinculis, nullius custodis Observacula ad Ecclesiam confugerunt.* Labbeus reddit *refernculo*; legendum *Obstaculo* ut in Actis SS. Benedict. sæc. 2. p. 99.

¶ OBSERVANTIA, Lex, regula. Concil. Tolet. IV. c. 15. *Universis igitur Ecclesiasticis hanc Observantiam damus, quam quisquis præterierit communionis jacturam habebit.* *Observantia Christiana*, lib. 7. Capitul. c. 276. *Observantia regulares*, Gall. *Observances regulieres*, Religiosa disciplina, in Chronico Bernteni apud Leibnit. tom. 2. Scriptor. Brunsvic. p. 460.

1. OBSERVARE, Exspectare. Proverb. 8. 34. *Observat ad postes ostii mei.* Collatio Carthag. cognitione 1. *Perendie, si præcipis Observabimus.* Synodus Romana sub Bonifacio II. PP. sess. 1. *Quia non recederemus, sed Observaturum esse in Regia civitate.* Sess. 2 *Theodosius Echinensis Episcop... sicut præterita sessione constituistis, Observat.* Vetus Interpres Concilii Chalcedon. *Docemus si qui Observant pro persona agentes reverendissimi monachi.* Ubi Gr. προσεδρεύοντες.

2. OBSERVARE dicuntur Clerici, Presbyteri, quoties in Ecclesiis munia consueta & sibi imposita *observant*, & exequuntur. Concil. Andegav. c. 10. *Quicumque vel de Laicis vel de Clericis ministri fuerint ordinati, & Observare noluerint, si Laicus, communicare non liceat.* Epaonen. c. 5. *Ne Presbyter territorii absque conscientia sui Episc. in alterius civitatis territorio præsumat basilicis atque oratoriis Observare.* Ita in Concil. Aurel. 4. c. 7.

OBSERVANTES CLERICI, qui in Ecclesiis deserviunt, in Conc. Aurel. III. c. 5. Aurel. IV. c. 26.

3. OBSERVARE, Jejunare. Glossæ Isidori: *Abstinet, Observat.*

¶ 4. OBSERVARE, Servare, tueri, defendere. Charta an. 1211. e Chartul. S. Vandregisili tom 1. p. 849. *Si aliquis moveret controversiam supra præfatis domibus ... ego dictus Regerus propriis expensis debeo eas Observare indemnes.*

¶ OBSERVATIO. Charta Rudolphi Episc. Halberstad. *De singulis mansis duo maltra frumenti & unum anserem Advocatus singulis annis recipiat hac conditione, ut in legitimis placitis sui homines sub Observatione quadam dicta Vara astare & respondere non cogat.* Et paulo post: *In majoribus vero excessibus homines deprehensi sub Observatione respondeant.* Idem est quod sub custodia; *Wara* enim custodia est Teutonibus, ut explicat Schilterus in Glossario.

1. OBSES, Sponsor, præs, *caution*: *Obstagius per sacramentum*, in Epistolis Francicis tom. 4. Hist. Franc. Epist. 61. Minime ita, qui si ille, pro quo spoponderas, defecisset e pacto, in ejus, [cui prædem se fe dederat,] potestatem transire tenebatur: unde ejus

hospes

hospes esse dicebatur, quod in ejus teneretur domo manere, quandiu is qui in pacto defecisset, fecisset satis. Charta Walteri Cabilonensis Episcopi: *Et ut ista pax firmior haberetur 120. Obsides Savaricus misit, eo modo, ut si ipse Savaricus, aut quilibet suorum aliquid malo abstulerit,... hanc vero autem pactionem si prædictus Savaricus executus non fuerit, postquam obsides ab Episcopo vel Canonicis conventi fuerint, nec capitale intra 40. dies reddiderint, tamdiu capti in prædicta urbe manebunt, donec oblata restaurentur, ... de Obsidibus vero hæc lex data est, ut, ubi unus mortuus fuerit, alter in loco ejus mox subrogetur.* Charta Fulconis Abbatis Corbeiensis an. 1055. ex Tabulario Corbeiensi: *De quibus omnibus Comiti & Abbati in hac conventione sacramento obligato tradidit 7. Obsides, ut si hæc violaverit alignando, intimabitur Obsidibus manere dominum suum, ut se justificet infra 40. dies: si vero neque se justificaverit, aut ipsi Abbati se tradent, aut 30. libras persolvent Obsides, quorum nomina sunt hæc, &c ... Quando vero aliquis eorum vita decesserit, eandem Obsidionem subibit cum sacramento ejus in cujus locum successerit.* Consuetudines Montispessuli: *Debitores, qui fuerint non solvendo, creditoribus Christianis tradi debent, ea tenere quod de villa ita non trahatur, qui creditores non coguntur in aliquo illos procurare, nisi eos, qui non haberent, unde viverent, &c.* Hugo Flaviniac. in Chron Virdunensi an. 1097. *Hominium recognovit & reformavit, & ex tota cellam eandem werpivit: Obsides dedit quorum hæc sunt nomina, &c.* [Consuetud. Furn. mss ex Archivo Capituli Audomar. *Quicumque per judicium Coratorum in obsidium venerint, debent facere per tres quadragenas in domo Comitis, vel ubi ponuntur, vel ipsi vel wissel pro eis, sine ferro & compedibus, datis etiam, tam a wissel quam Obsedibus, bonis plegiis quatuor pro quolibet, & non licet eis metas transire ipsis præfixas, si domus incedatur, & si interim non fecerint pacem, non poterunt reconciliari nisi per Comitem: & post hæc Comes poterit eos ducere & ponere ubicumque voluerit inter leiam & mare, sine ferro & compedibus, hoc dico per bonos plegios; si unus autem Obsidum velit reconciliari per Coratores & adversarius suus noluerit, debet exire per bonos plegios, & adversarius suus remanebit: sed si Obses fugitivus fuerit, erit in gratia Comitis de corpore & avere, relicta parte bonorum uxori & filiis.*] Adde Ægidium Gelenium in S. Engilberto pag. 17. 66. Histor. Monaster. S. Barbaræ Lugdun. pag. 657. & supra in *Hostagius*.

Obsidum Præstatio, Jus quod dominus habet in subditos, cujus vi, vassalli ac tenentes pro ejus liberatione, si in prælio captus fuerit, ut conventi lytri obsides, in hostium potestatem transire tenebantur. Charta ann. 1288. apud Guesnaium in Annalibus Massiliensib. hoc ann. n. 14. *Et habere de Massilia illos Obsides, qui gratis & de suo bona & spontanea voluntate se obtulerint ituros in Cataloniam seu Aragoniam ob liberationem Domini Principis supradicti, cum ipsa civitas Massiliæ Vicecomitalis sit & esse debeat immunis & libera a præstatione Obsidum, prout in instrumento dictæ transactionis & pacis plenius continetur.*

2. OBSES, pro *Hospes*. Capitulare de villis c. 22. *Ut nullus Judex Obsidem nostrum in villa nostra commendare faciat.* Vide *Hostagius*, & infra, *Obsidio*.

¶ 3. OBSES, Obsessor. De dæmone mulierem corripiente dicitur in Vita S. Germani Paris. tom. 7. Maii p. 785. *Statim a circumstantibus de mulieris naribus scintillarum igne fumus egredi visus est, ut cunctis clarescerit, ejecto insidiatore, mulierem usque tunc illum salute sua repugnasse per Obsidem.*

OBSESSUS, Dæmone correptus, Energumenus nostris, *Obsedé*. Victor Tun. PP. lib. 2. Dialog. pag. 64. de Energumeno: *Ibique Obsessus vehementer fatigatus obdormivit.* Vide Bedam in Vita S. Guthberti Episc. n. 62. Rodulphum Tortarium in Miraculis S. Benedicti num. 4. Cæsarium Eisterbach. lib. 5. cap. 2. lib. 5. cap. 12. 14. &c.

OBSETRIX. Gloss. mss. Regium cod. 1013. *Obstetrix, quæ corrupte ... Obsetrix nuncupatur.*

¶ OBSIDATUS, Obsidiatus. Vide *Obsidium* 1.

¶ OBSIDEARE, Obsidere, Gall. *Assieger*. Nicolai Smeregi Chronicon apud Murator. tom. 8. col. 106 *D. Rodulphus de Vivario salivit super castrum de Angarano, & ibi fuit Obsideatus per Paduanos & Vicentinos, & tandem ipse cum illis qui eum sequebantur, cum illo fugierunt necessitate victualium.*

¶ OBSIDIARE. Vide in *Obsidium* 2.

OBSIDIO, Datio in obsidem, Gall. *Hostage*. Gregor. Turon. lib. 2. Hist. c. 15. *Obsides ad invicem acceperunt..., Multi tunc sibi Senatorum in hac Obsidione dati sunt.* Tabularium Prioratus de Domina in Delphinatu p. 118. *Quod si Bruno suam partem* (5. solidor.) *huic termino non reddiderit, uno quoque anno teneatur in Obsidione, & inde non exeat sine jussione Prioris ipsius loci, &c.* Occurrit etiam in Charta laudata Fulconis Abb. Corbeiensis.

1. OBSIDIUM, Datio in obsidem. Epistola Balduini Imp. CP. apud Arnoldum Lubecensem lib. 6. c. 20. *Imperiale Palatium, Blacherna dictum, nobis sub Imperatoris & suo juramento promittit in Obsidium, donec cuncta nobis promissa reddantur.*

Obsidiatus. Eadem notione apud Eutropium lib. 2. & Ammianum lib. 16. & in Codice Carolino Epist. 88. *Petentes Romualdum ejusdem Arichisi filium in Obsidiatum.* Adde Laurentium Leodiensem in Episcopis Virdunensibus p. 293.

¶ Obsidatus, Eadem significatu. Ammianus lib. 16. c. 07. *Obsidatus pignore tenens in Galliis.* Rursum utitur lib. 18. c. 15. lib. 25. c. 24. Burchardus in Epistola de excidio Mediol. tom. 6. Muratorii col. 918. *Jussit igitur Imperator omnes Consules, & Exconsulares, Majores & Milites, Legistas & Judices in Obsidatu teneri, populum vero tamquam minus culpabilem tantum sacramento affectum in civitatem remitti.* Vide Romualdum II. Archiep. Salern. tom. 7 ejusdem Muratorii col. 151. & supra in *Forastagiare*.

2. OBSIDIUM, pro *Obsidia*, Insidiæ. Wichbild. Magdeburgense art. 90. *Insidias, seu Obsidia, stupra, domorum irruptiones, &c.*

Obsidiare, Insidiari. Gloss. Lat. ms. Regium cod. 1013 *Obsidiaverunt, insidiati sunt.* Commodianus instruct. 62.

Obsidiando perit, & ideo sentit iniquus.

Obsidias etiam dixit, [post Columellam l. 8. c. 1.]

OBSOLEFACERE, Deterere, inquinare. S. Augustinus in Psalm. 29. *Et quia contemnit in se quod melius est pecoribus, permittit in se vel deserit, & quodammodo Obsolefacit imaginem Dei.*

OBSOLETARE, Obsoletum reddere infuscare, polluere. Gloss. Arabico-Lat. *Obsoleto, abstero, vel inquino.* Isidori Gloss. & Papias: *Obsoletatus, inquinatus, pollutus.* Tertullianus in Apologet. cap. 5. *Si honorem inquietant divinitatis, si majestatis vestigia Obsoletant.* Idem in Scorpiaco cap. 6. *Qui vestitum Obsoletassent nuptialem.* Fortunatus in Vita S. Albini Episcopi Andegav. num. 1. *Radiantem vitam, si pigri relatoris impar lingua prædicat, Obsoletat.* [Zenon. Veron. Serm. de Job: *Obsoletatus sordibus.*]

OBSONIUM, *Convivium: nam Obsonia, i. panis.* Ita Glossæ mss. ad Alexandr. Iatrosoph. interdum capitur hæc vox pro *procuratione*, seu *convivio*, quod vassallus domino debet. In Charta sub Roberto Rege Fran-

ciæ an.1023.exarata ex Tabulario S.Vadasti Atrebatensis: *Ab Ecclesia autem Episcopali juri nullam consuetudinem persolvendam statuimus, vel statui permittimus, nisi ut in Synodo denarios octo pro Obsonio in anno persolvantur.* Vita S.Gerardi Abb. Broniensis num.16. *Et Ecclesia Broniensis ab omni Obsonio Episcopis Leodiensibus debito ulterius immunis habeatur.* [Charta Samsonis Archiep Rem.an.1148.e Chartul.S.Quintini in Insula pag. 40.*Sane ipse Presbyter a somniaticis seu Obsoniis & exactionibus, quæ plerumque ad Episcopi servitium fiunt, liber erit.* Alia Lamberti Episc. Noviom.an.1122. ibid. p 40.*Somniatas sive Obsonia & quasdam exactiones quæ ... ad nostrum servitium fiunt, &c.* Intelligo pecuniam pro *Obsonio* seu *procuratione* solutam Episcopis, ut in Charta Nicolai Camerac.Episc.an.1142. apud Miræum tom.1.p.531.& in Instrum tom.4.Gall.Chr.col.296.*Altare de Tournicourt, cujus Obsonium per singulos sunt annos quatuor denarii.* Occurrit alibi non semel.]

¶ Obsoniare, Tribuere, dare, solvere pro tributo. Proventus Monasterii Centul. in Actis SS Benedict. sæc.4.part.1.p.104. *Vicus sellariorum cunctas Abbati & Fratribus ibi degentibus Obsoniat sellas. Vicus pistorum centum panes per hebdomadam.*

Obsonium, Stipendium: hinc

Obsoniator, *Stipendiarius*, in Glossis vet. Vide Casaub.ad Spart. Meur. ... & Gloss. Fabr. ad Cedrenum,[necnon Glossar.mediæ Græcit.]

¶ OBSTACULUM, Agger, ut opinor, aquis oppositus, vel Alveus cujus aqua versat rotam molendini. Diploma Boleslai Ducis Bohemiæ ann.993. apud Ludew. tom.6.p.49. *De ipso flumine Vultava ad tria Obstacula molendinorum in eodem loco.* Et mox: *Mansum in littore fluminis Vultava ad horreum construendum & Obstaculum in eodem loco ad tria molendina ædificanda.*

OBSTAGIUM. Speculum Saxon.lib. 2. art.11. §. 3. *Cui argentum vel nummi sunt solvendi, & si ad terminum solutionis non venerit, vel si venerit, pecuniam tamen accipere noluit, per hoc pecuniam suam non amisit, illum vero diem noscat se perdidisse . . . Reus etiam ab Obstagio seu equitatura tunc liberatur, sed minime a pecuniarum solutione.* Id est obsidem se pro suo debito debitori tradere, neque rursum eum convenire ad debitum persolvendum tenetur. [Non semel occurrit hæc vox *Obstagium*, pro Obside seu obsidia conditione, Gall. *Otage*. Privilegium an.1298. apud Ludewig.tom.1.p.203. *Quod si non fecerimus, quod absit, nos cum omnibus supradictis domino Abbati & Conventui de Doberlug, pro Obstagio, civitatem Herzberg promittimus nos intraturos & inde non exituros, donec omnia supradicta a nobis fideliter fuerint adimpleta.* Aliam Chartam adde an.1308.apud eumd. Ludew.to.5.p.98.& aliam an.1345.ibidem pag.586. Item aliam an.1187.apud Sponium tom.2.Histor.Genev.pag 48. Libertates Moirenci a Berlione ejusdem loci Domino concessæ an. 1164.tom. 2.Histor.Dalphin.p.17. *Fidejussores constituo, juramento Burgensibus se obligantes, ut hæc in integrum faciant observari, & si contra hæc aliquid præsumtum fuerit se Obstagium intraturos, & donec Burgensibus satisfactum fuerit, non egressuros, quorum nomina sunt hæc, Giraudus Aesmars, Dominus Meutilii, &c... & omnes Domicelli Moiricenses. Omnes isti fidejussione & juramento tenentur, ut hæc faciant observari; & si observata non fuerint tempore & loco quæ isti qui subjecti sunt dictaverint, usque ad satisfactionem Ostagium tenere.* Hic observari licet, quantum viri Nobiles & Domicelli deberent Moiricensi Domino, ut pro concessis ab ipso libertatibus cavere tenerentur: quas si Berlioni aut ejus successoribus infringere placuisset, statim isti fidejussores Moiricensibus trudendi essent obsidio, inde non recessuri donec omnino fuisset satisfactum. Vocis etymon *Obses*, ut docet Vossius de Vitiis sermonis p. 447. Vide *Hostagium* 3.& *Ostagium* 2.

¶ Obstagiare, Obsides dare vel accipere Conventio inter Abbatem S.Urbani & Hugonem *de Villers* an. 1173. ex Archivis ejusdem Monasterii: *Si Cellerarius voluerit aliquem de hominibus suis repignerare vel Obstagiare, de hoc quod levatum fuerit de repigneratione habebit Dominus Hugo tertiam partem, Cellerarius duas, & de Obstagiis similiter.* Libertates villæ de Villereya an.1253.tom.9. Spicil.Acher. pag.192. *Aliquis eorum non potest a nobis nec a nostris capius detineri pro aliqua forisfacto, si se velit Obstagiare de stando juri coram nobis, nisi pro furto, homicidio, raptu vel adulterio.* Vide *Hostagiare*.

Obstagius, Obses, in Mamotrecto ad 2. Paralip c. 24.[Vide *Hostagius* & *Ostagius*.]

OBSTARE. Vetus interpres Juvenalis ad Sat. 6. v. 152. (*Quo jam mercatur Iason.*) *Illud significat quod Romæ in porticu Trajanarum thermarum tempore Saturnaliorum sigillaria sunt Tunc mercatores casas de linteis faciant, quasi picturam Obstant. Ideo autem dicit, Mercator Jason, quoniam antea in porticu Agrippinarum sigillaria proponebantur, in qua porticu historia Argonautarum depicta est, & casa cum fierent, picturæ Obstabant.* Id est, picturam occultabant: Gallis, *Ostent la veue de la peinture, se mettent au devant de la peinture. Ita luminibus Obstare* dixit Ulpianus. Sic etiam

Obstare, & Ortare viam, est viam auferre, vel impedire: obstare alicui quominus pertranseat: unde Gall. *Oster*. Capitulatio Caroli Magni de Partibus Sax. cap.25. *Ut nullus hominum Contradicere viam ad nos veniendo pro justitia reclamandi aliquis præsumat. Viam claudere*, in Capitul.4.an.813.cap.39. Lex Salica Pithœana tit.33. *Si quis Baronem viam suam Obstaverit, aut eum impinxerit, &c.* Editio Heroldi tit 34.§.1. *Si quis Baronem de via Ortaverit, &c.* §.2. *Si vero mulierem ingenuam de via sua Ortaverit, &c.* Ubi *viam obstare*, est viam auferre: qui enim obstat ne quis pertranseat, hic viam auferre recte dicitur. Quod si *Ortare* aliud sonat, uti vult Wendelinus, & *horten* Flandricum, & *hurter* Gallicum exprimat, erit *ortare*, aliquem de via cum vi aliqua propellere: quomodo etiam Itali scriptores *Urtare*, pro *detrudere, impellere, vim facere, contrastare*, usurpant. [Hanc sententiam amplectitur Eccardus in Notis ad Pactum Legis Salicæ p.54. aitque *ortare* antiquissimum esse verbum Provinciale, posterioribus temporibus de collisione & impetu congredientium usurpatum: quod firmat ex *Roman de Perceval*:

Les armes de ces qui venoient,
Et sovent Hurtoient as armes.]

Le Roman *de Guillaume au Court-nez* ms.

Tel cop il Hurte del fust que gros estoit.

Sed videtur *Ortare* idem sonare quod *Ostare*. Tit.37. apud Herold. §.10. *Si quis vero de campo alieno aratrum Anteortaverit, aut jactaverit, &c.* quæ apud Pithœanum tit.39.§.19. sic redduntur: *Si quis aratrum in campum alienum intrare prohibuerit, vel arantem foras jactaverit, &c.* Ubi *anteortare*, est vi propellere. Lex Alemann.tit.98.§.2. *Si porcarius ligatus de via Ostatus fuerit, vel battutus fuerit, &c.* In Legibus Scaniæ Andreæ Suenonis l. 4. c. 4. 5. fit mentio *transitus ad stratam publicam, vel civitatem, ad Ecclesiam, impediti*: & cap.6. *de ponte publicam viam inutilem facientis.* A voce Ortare nata vox

Ort, pro impedimento, in Capitulari 1.Caroli M.an. 802.c.28.de Missis: *Ut absque ullum Ort eant per ministeria eorum*, (Comitum) *&c.* Vide *Antestare*.

Habetur pactum nuptiale originale an.1133 in archivis Nobilium *de la Roche des Aubiers* in Ducatu Andegavensi, in quo mentio fit *de Monsour Lancelot Hu-*

rius

rant Grant Otevoie du Rey d'Angleterre. Meminit præterea Orronvilla in Hist. Ludovici Ducis Burbonensis pag. 313 *Jennicots d'Otevie*, nobilis Angli, qui eamdem forte dignitatem obtinuit, cui, si divinare licet, viarum obstacula ac impedimenta auferri jubere incubuerit. Sed an hæc dignitas, de qua memini legere, huc pertineat, non ausim asserere. Vide *Marrirr*.

¶ OBSTATICUS, Obses; item fidejussor, sponsor. Annales Genuens. apud Murator. tom. 6. col. 290. *Et si non venirent ad prædictum terminum promiserunt dare civitatem Januensibus; & de hoc dederunt centum Saracenos de melioribus Obstaticos in potestate Januensium.* Chron. Estense apud eumdem Murator. tom. 15. col. 407. *Dux Guarnerius Capitaneus ... venit civitatem Carvia & ibi satis dedit Obstaticos suos, ut ligatota melius posset de eo & alia societate confidere. Dicti Ostatici conducti fuerunt Bononiam.* Charta ms. Ecclesiæ Convenarum: *Sciendum est tam præsentibus quam futuris, quod ego Bernardus Comes Convenarum dedi mandatores & Obstaticos A. W. de la Barta, & B. de Malcon, & Garnion de S. Beato, & Petrum de Malabesina & Bern. de Jussu Arsivo Episcopo Convenarum pro omnibus debitis, quæ ei debebamus, & pro omnibus quæ mihi manulevaverat, & pro quibus pro me fidejusserat.* Vide *Ostaticus* suo loco & *Hostaticus* post *Hostagium* 3.

¶ OBSTETRICARE, Obstetricis officio fungi, Exod. 1. 16. *Obstetricandi scientia*, ibidem v. 19. *Obstetricans manus*, Job 26. 13.

OBSTINATIA, Pertinacia, pervicacia, Gallis *Obstination*. Cummianus Hibernus de Controversia Paschali: *Vos enim estis capita & oculi populi, qui si in errorem per vestram Obstinatiam inducetur, reddetis stricto Judici rationem, &c.* Helmoldus lib. 1. c. 25. *Tantaque animi Obstinatia libertatem defendere nisi sunt, ut prius maluerint mori, quam Christianitatis titulum resumere.* Charta Gastonis Vicecom. Benearnensis an. 1215. apud Marcam l. 6. c. 19. *Cum propter hoc ... essem multis excommunicationibus innodatus, & diu in magna Obstinatia perstitissem, &c.* Utuntur etiam Marbodus in Vita S. Gualterii Abb. n. 9. [& Eadmerus in Vita S. Anselmi, tom. 2. Aprilis p. 897.]

OBSTINANTIA. Epistola Monachorum S. Remigii Remensis ad Casinenses: *Cumque pervasor iniquus solita Obstinantia diutius hoc ageret, &c.*

OBSTINIUM, Eadem notione, in libro Miraculorum S. Rictrudis n. 30 36.

¶ OBSTIPERE, vel OBSTIPESCERE, Obstupescere, seu instar stipitis rigescere, ut habet Mabillonius sæc. 3. Benedict. pag. 181. Fridegodus in Vita S. Wilfridi cap. 15.

Obstipuit, hæsitque loco temeraria latrix.

Et cap. 47.

Obstipuere Patres hæc si forte commiscentes.

Sed & apud Plautum, *Adstans Obstipuisti.* Pseudo-Tertull. de Judic. Dom. cap. 11. *Obstipuere quidem plures.*

¶ OBSTITUS, Κατηφής, in Glossis Lat. Græc. Sangerman. Qui præ pudore vel mœrore vultu demisso est. *Obstitus* apud Lucretium *obliquum* significat, aut *violatum attactumque de cælo*, ut habet Festus: quem consule, ut & Vossium in Etymologico v. *Obstita*.

¶ OBSTRICTIO, Obligatio, qua inferior obstringitur superiori. Charta an. 1523. apud Ludewig. tom. 5. pag. 319. *Ut hoc avertatur eoque juramento subjectionem, Obstrictionem atque fidelitatem, quam nobis facere debent, minime rumpent atque infringent.*

OBSTROPARE. Acta S. Thyrsi Mart. cap. 4. ex ms. Velleri: *Quantum ars magica Obstropandos oculos hominum facit*, i. illudendos, fallendos: vel forte *obstupandos*, i. claudendos. Vide *Obstupare*.

¶ OBSTRUDULENTIA, *Appetenda*, apud Papiam, ab *Obstrudere*, Deglutire, devorare.

OBSTUPARE, Claudere, obturare, Gallis *Estouper*, quasi foramen *stupa* obducere. Iter Camerarii Scotici c. 39. §. 7. *Si sunt aliquæ communes venellæ Obstupatæ & obstructæ.* Monasticum Anglic. tom. 2. p. 854. *Quod omnes lada quas Monachi de Saltreia fecerunt in illo marisco Obstupabantur.*

¶ OBSUS, τὸ δὸς μᾶλλον τὸν χρυσόν, ὅταν παρατρίβεται, in Glossis Lat. Græc. Sangerm. *Lapis aurum attritum probans*, in Supplemento Antiquarii.

¶ OBTALMIA, Morbus oculorum, Græc. ὀφθαλμία, in Vita B. Edmundi Cantuar. Archiep. tom. 3. Anecdot. Marteo. col. 1823.

OBTENDERE. Acta Murensis Monasterii pag. 54. *Semen quod seminat, & metit: & fœnum quod secat, sed debet Obtendere.* Id est forte, *Dispergere*, Gall. *Estendre*.

¶ OBTENEBRARE, Obscurare, in Scripturis sacris non semel, in Translatione S. Jacobi Apost. tom. 3. Concil. Hispan pag. 123. & alibi apud juniores, quos improbat Vossius de Vitiis Sermonis p. 718.

¶ OBTENTATIO, Tentatio, molitio. Luitprandus lib. 4. Hist. c. 15. *Nunc quantum Rex sanctus Obtentationis hujus (antiqui hostis) constantiam Deo pro se pugnante crevit, in medium proferamus.*

¶ OBTESTIFICARE, Testificari. Index veterum Canonum, to. 3. Concil. Hispan. p. 4. col. 1. *De libertis familiarium Ecclesiæ, qui vel qualiter ad sacerdotium promoveantur, & de rebus eorum, quid ac ne Obtestificent vel accusent.*

¶ OBTEX, Codex: Formulis Andegav. apud Mabillon. tom. 4. Analect. p. 234. *Rogo te, vir laudabilis ille Defensor ... vel reliquam Curia publica, utique Obticis puplicis patere jubeatis, quia habeo quid apud acta prosequere debiam. Defensor principalis simul & omnis Curia dixerunt: Patent tibi Cotecis puplici, prosequere quæ optas.* Liquet *Cotecis* & *Obticis* unum & idem sonare; *Cotecis* autem est pro *Codices* mendosa temporum scriptione vel pronuntiatione.

1. OBTINERE, Occupare. Frontinus de Limitibus agror. *Pomerium a privatis operibus Obtineri non oportebit* Utitur alibi, ut & Aggenus.

2. OBTINERE, Vincere, victoriam obtinere: non semel occurrit in Historia Cortusiorum lib. 5. c. 2. lib. 8. c. 16. & alibi.

OBTINERE, Superare, rationibus ad suas partes trahere, nostri *Gagare* dicunt. Auctor Prædestinati lib. 1. Hæres. 30. *Hos sanctus Joannes Constantinopolitis Episc. tali ratione in multis civitatibus Obtinuit.* Et Hæres. 33. *Hos Obtinuit Craten Episcopus Syrorum.* Adde Hæres. 29. Alibi voce *superavit* utitur, ut Hæresi 27. &c.

¶ OBTINGERE, Pertinere. Traditio an. 722 apud Marten. tom. 1. Ampliss. Collect. col. 23 *Deinde per Melma suso aqua usque ad nobis Obtingit legitimo usque ad Wimerdacurte, usque ubi illa marca qui nobis Obtingit, & ad stipendia ipsorum servorum Dei donamus de villas nostras ... de Bursis quidquid est de nostra parte totum, & de Blancio quidquid nobis Obtingit totum.*

¶ OBTRECTARE, pro Attrectare. Statuta Eccl. Nannet. apud Marten. tom. 4. Anecdot. col. 947. *Si quis Obtrectaverit puellæ pectus, vel turpitudinem ... triginta diebus peniteat, scriptum est: Neque Obtrectaveris turpitudinem fœminarum.*

¶ OBTUA COLUMNA, Species columnæ apud Gualvaneum Flammeum, tom. 12. Muratorii col. 1011.

¶ OBTUSITAS, Stupiditas, imperitia. Johan. de Monsteriolo apud Marten. tom. 3. Anecd. col. 1394. *Ut ejus descriptio non mea Obtusitatis insulsiam, quin verius ingenia Carneadis & Pyndari elevatissima meretur.*

Ob-

Obtusitas Hymnis, *Opesis: Dura cervicis Obtusitas*, apud Auctorem de Disciplina Scholarium cap. 1.

¶ OBUA, pro Obba. Supplementum Antiquarii: *Obua*, [Greek] *Calix, Obba, in qua mortuis libatur*.

¶ OBVALLUM, *Undique munitum*, in Glossis Isidori. Grævius emendat *Obvallatum*.

¶ OBVENIMENTUM, Quidquid obvenit mulieri post sua sponsalia, sive hæreditario jure, sive alio quovis modo. Charta an. 1409. apud Baluzium tom. 2. Hist. Arvern. pag. 41 1. *Pro ... successione, escheuta, legitima seu Obvenimento quibuscumque sibi dictæ Johannæ ... contingentibus* Vide *Advenimentum*.

OBVENTIO, Commodum, emolumentum, Gl. Gr. Lat. Προσαγωγή, *Accessus, Oblatio, Obventio*. Arnulfus Lexoviensis in Epist. ad Alexandr. PP. p. 42. *Quod in Regulares personas sicut præbendæ, ita & Archidiaconatus, & omnium rerum tam potestas, quam administratio conferetur, ita nimirum ut omnes Obventiones deberent in communi referri, &c.*

☞ Passim occurrit pro iis præsertim commodis, quæ non debentur, sed casu, & sæpe præter spem adveniunt. Vide Jurisconsultos. Chartular. Gemmetic. tom. 1. pag 49. *Avons plusieurs autres droits, forfaitures, confiscations, batardises, amendes, Obvenus, vac(?) vies, estranges, &c.*

¶ OBVIA, Occursus. Missale Gothicum pro Dominica in Palmis apud Mabillon. Liturg. Gallic. pag. 235. *Ut sicut illi in tua fuerunt Obvia cum arboris virgis, &c.*

OBVIUS, Contrarius. Bulla Cælestini III. PP. apud Buzelinum in Gallo-Flandr. p. 365. *Cum detestabile sit & Obvium rationi*.

¶ OBULUS, pro *Obolus*, de quo supra, in Charta an. 1147. apud D. Calmetum tom. 1 Histor. Lothariogiæ col. 416. in Bulla Alexandri III PP. an 1179. tom. 2. ejusdem Hist. col. 387. & alibi.

OBUNCARE, Papiæ, *Objugare*. S. Althelmus c. 57. *Quem nefandis ulnarum gremiis procax Obuncabat*. [Guibertus lib. 1. de Pigneribus SS. c. 1. *Hoc plane, qui scrophas circa jugulum aut uspiam in corpore patiuntur, ad tactum illius* (Ludovici cognomento Crassi Fr. Regis) *superaddito Crucis signo catervatim me ei cohærente & etiam prohibente, concurrere: quos tamen ille, ingenita liberalitate, serena ad se manu Obuncans, humillime consignabat*. Hoc est, advocans obunca manu. *Obuncatis unguibus*, apud Cæl. Aurel. lib 2. Chronicon cap. 18.]

¶ OBURBARE, Circumscribere. Papias: *Oburbat, circumscribit, dictum ab urbe quæ est in curvatura, vel a sulco urbium, qui primus aratro circumductus, propter altitudinem murus appellatur*.

¶ OCA, Modus agri. Vide in *Olca*.

¶ OCACIO, Occasus mors. Chron. Mauriniac. apud Duchesnium tom 4. Hist. Franc. p. 381. *Hic itaque cum a Deo provisa fatalis filii Ocacio propinquasset, & inevitabilem spiritus exhalationem sibi imminere conspiceret, &c.*

OCCA, Anser, Gal. *Oye* Vide in *Auca*.

¶ OCCAMEN, *Consisio*, in Glossis Isid. Restituunt viri docti *Contusio*, scilicet glebarum per occationem. Quid si *Concisio*, ut in excerptis Pithœanis? Non minus recte concidi dicuntur glebæ per occam, quam contundi. Vide mox *Occare*.

OCCARE. Passio S. Victoris Massiliensis ms. ex Codice Vaticano:

Surge, deosque voca, sumensque per occiput Occa
De grege quidquid ames, & si faciendo reclames,

Infra:

Quæ lex jure docet vitulos ut quilibet Occet
Numinibus mutis, &c.

Ubi *Occare* est sacrificare, quod qui immolant animalia, ea occent, i. secent, scindant, truncent. Est enim proprie *Occare, quando rustici aratione & satione facta dimissis bobus grandes glebas cædunt, & ligonibus frangunt*, apud Joannem de Janua, [ex Isidoro lib. 17. Orig. c. 2.] in Glos. Græc. Lat. [Greek], [in aliis [Greek]. *Occare spinas*, eas præcidere, in Vita S. Jacobi Erem. sæc. 4. Benedict. part. 2. p. 151.]

¶ 1. OCCASIO, Damnatio, vel *Occasus*, mors animæ. Capitulare Attonis Episcopi Vercellensis cap. 59. De Oratione Dominica, tom. 8. Spicil. Acher. pag. 22. *Consideret tamen unusquisque conscientiam suam, quia si ex puro corde omnibus a quibus læsus fuerit non dimiserit, hæc oratio magis ad Occasionem, quam ad veniam illi esse videtur*.

2. OCCASIO, Tributum aut præstatio quæ propter *occasiones* bellorum vel aliarum necessitatum a dominis subditis imponebatur. Concilium Turonense VIII. cap. 4. *Propter diversas Occasiones res pauperum multis in locis attenuatæ sunt*. Hincmarus in Concilio Duziacensi I. part. 5. *Capit Clericos & Laicos qui eum elegerunt per varias Occasiones affligere, &c.* Rodericus Toletan. in Histor. Arabum c 15 *Fiscum diversis Occasionibus augmentavit*. Charta Alarici Regis Goth. ex Tabulario Pennensi: *Remota omni Occasione regali & episcopali*. Lex Longobard. lib. 3. tit. 1. §. 33. Capitul. Caroli Magni lib 4. cap. 47. & Capitul. 5. an. 819. c. 4. *De injustis Occasionibus & consuetudinibus noviter institutis, sicut tributa sunt & telonea, &c.* Charta Caroli Simplicis in Tabulario Ecclesiæ Augustodun. *Nec ullas redditiones, aut illicitas Occasiones requirendas, &c.* Quæ quidem formula occurrit passim in Chartis veteribus, in Spicilegio Acheriano tom. 8. pag. 353. in Monastico Anglicano to. 1. p. 503. tom. 2. p. 812. apud Vassorium in Annalibus Noviomensibus p. 681. 682. in Probat. Hist. Guinensis p. 20. apud Bivarium in Notis ad Pseudochronicon Maximi pag 570. &c.

Occasionare, Occasionibus seu præstationibus gravare. Statutum Eduardi II an. 21. *Non propter hoc Occasionentur coram Domino Rege & justiciariis quibuscumque, &c.* Fleta lib. 1. cap. 24. §. 7. *Ita quod ipsi vigilatores non Occasionentur, seu in aliquo graventur*. Adde lib. 2. cap. 66. §. 18. 19 & Statutum Marlebridgense sub Henrico III. Rege Angl. cap. 11. Monasticum Anglican. tom. 2. p 916. *Fossatum ita claudi faciant, quod averia mea non possint transire: & si transierint, inde non Occasionabo* Libertates mss. villæ *de Vitrè* concessæ a Theobaldo Comite Campaniæ anno 1230. *Je promet a bone foi que je ne les semondrai en ost ne en chevauchie par aus Oquisener, mais que par mon besoin*. Vide *Achesu*.

¶ Occasionaliter, Data occasione, in Tractatu an. 1493. apud Gotofredum ad Historiam Caroli VIII. Franc. Regis p. 669.

¶ OCCASIVUS, Spectans occasum, Saxoni Grammat. Glossæ Græc. Lat. [Greek], *Occasivus*.

¶ OCCENTARE, *Male ominari*, in Glossis Isid. Festus habet: *Occentare dicebant pro Convicium facere, cum id clare & cum quodam canore fieret, ut procul exaudiri potuisset, &c.* *Occentare ostium*, Plauto, Ante ostium convicium dicere.

¶ OCCIARE. Chartularium S. Vandregesili tom. 2. p. 2102. *Hanc conventionem ipsi Milites Radulfus & Rogerius cum duobus suis hominibus cum sacramento confirmaverunt, & advocato Alberico & duas sorores & fratre juniore, qui absens erat, Sanctus nomine, ut benigno corde Occiarent, fecerunt*. Legerem lubens Otriarent, id est, concederent. Vide *Otriare*.

¶ OCCIDENTANÆ, Tuni musici. V. *Frigdora*.

¶ OC-

¶ OCCIDIUM, Occasus, Prudentius Apoth. v. 27.

Heres & Occidium fenes jamjamque futurum.

¶ OCCIDUALIS Occidentalis, apud eumdem Prudentium lib. 2. adv. Symmachum v. 597.

¶ OCCILIARE, OCCILIATOR. Vide *Occlata*.

OCCILLARE. Willelmus Brito lib. 5. Philipp. de quibusdam ad furcam suspensis:

Quos in se Occillare sinus vix pendulus aer.

☞ Melius *Oscillare*, quod proprie est jactari per funes ex arbore suspensos, seu ut habet Festus in *Oscillum*, *Inclinare præcipitemque in os ferri*. De hujusce lusus origine consulendi Servius ad librum 2. Georg. Virgilii & Festus loco citato. Vide infra *Occlata*.

¶ OCCIPITALE CAPITIS, Occiput, in Miraculis B. Raymundi, tom. 5. SS. Junii p. 689.

¶ OCCISTRIO, *Tabernarius*, in Glossis Isidori. Legendum *Cocistrio* à *Cocio*, de quo supra. Ugutio habet, *Ocistrio*, ut infra.

OCCITABULUM, *Quoddam pondus habens dragmas 17. scrupulos*. Sic Ugutio mss. Vide *Acitabulum*.

OCCLATA, ex *Occiliata*, [vel *Occilata*,] Terra *Occata*, seu quivis agri modus. Gloss. Gr. Lat. βωλοκοπῶ, Occiliator. βωλοκοπῶ, *Occo*, *Occilio*, *pastinor*, *pastino* [Mallem *Occillare* & *Occillator* Gloss. Lat. Græc. *Occillare*, ἀναπατεῖν. Plautus: *Advenientis os Occilles probe*, id est, contunde, ab *Occare*, Glebas contundere vel comminuere, scindere.] Charta Lerinensis an. 1032. in Chronico Lerinensi part. 1. pag. 364. *In vineis, campis, hortis, Occlatis, terris cultis & incultis, &c. Agglatis*, eadem notione scribitur pro *Ogglatis*, in Charta Caroli Crassi apud Joan. Columbum lib. 2. de Gestis Episcoporum Vasionensium num. 3. Vide *Olca*, *Pastina* [& *Oglata*.]

¶ OCCLERUS, f. pro *Nauclerus*, Clericus; Clericos enim *Naucleros* vel *Nautas* aliquando metaphorice dictos fuisse, videre est in *Epibata* & *Nautologi*. Charta vetus apud Stephanotium tom. 3. Antiquit. Pictav. mss. pag. 543. *Considerandum est igitur omnibus mortalibus, ut si aliqui male erga Dei Occleros perpetraverint, vel terras Sanctorum invaserint, quantocius timore pœnarum animæ pœniteant*. Alius forte non minus probabiliter dixerit, *Dei Occleros* hic appellari *dotatores* Ecclesiæ, qui Clericis in ea servientibus necessaria suppeditabant ab *Ocleare*, de quo infra.

¶ OCCULUS. Lambertus Ardensis apud Ludewig. tom. 8. p. 426. *Aliis mortem comminantur, nonnullis etiam ablatis rebus, rumpheis & Occulis, spatulis vel canipulis, sicut siccariis, imo vere siccariis, morem ingerunt*. Armorum genus est, nisi sublata virgula legendum sit, *os cultis spatulis vel canipulis*: quæ lectio probabilitate non caret.

¶ OCCUPATIO. Capitulare Francoford. an. 794. c. 45. *De virginibus quo tempore velandæ sint, vel quibus Occupationibus, ante annos viginti quinque, &c.* Sic alias legebatur, pro quo Baluzius recte emendavit *Occasionibus*, ut & Capitul. Caroli C. tit. 25. c. 2. ut monet ipse to. 2. Capitul. col. 1045. & 1046.

¶ OCCUPATOR, Qui occupat, invadit, in Literis an. 1349. apud Ludewig. tom. 5. p. 460.

¶ OCCURRENTIA, Occasio, casus, Gall. *Occurrence*. *In diversis occasionibus sive Occurentiis*, in Actis B. Mariæ uxoris S. Isidori Agricolæ, tom. 5. Maii pag. 551.

OCCURRERE, Ire, pergere, vel convenire: nostris, *Se rencontrer en quelque lieu*. *Occurrere in tempore*, in lib. 1. Cod. de Aquæduct. Capitularia Caroli Magni lib. 17. cap. 20. *Placuit ut quotiescumque Concilium congregandum est, Episcopi & Presbyteri, qui neque ætate neque ægritudine, aut alia graviore necessitate impediuntur, competenter Occurrant. Quod si Occurrere non potuerint, excusationes suas in tractoria subscribant*. Vide Glossar. med. Græcit. in Ἀπαντᾶν.

OCCURSUS, Exactio. Charta Ludovici Pii Imper. in Tabular. Fossatensi fol. 8. v. *Aut unum censum, vel ullum Occursum, aut ullam redhibitionem ab ipsis accipere aut exactare præsumat*. Habetur eadem ferme formula in Charta Pipini Regis Aquitaniæ, & Lotharii Imperatoris an. 840. apud Chiffletium in Historia Trenorchiensi, & aliis apud Beslium in Episcopis Pictavens. Baluzium in Append. ad Capitul. n. 47. 67. &c.

OCCURSUS MALI, apud Apuleium lib. de Herbar. proprietat. c. 71. 109 phantasmata, terriculamenta, & occursabula dæmonum terrorem incutientium. Sextus Platonicus de Medicina animal. l. 1. cap. 4. num. 16. *Efficit ut nec caducus fiat, nec phantasma incurrat*. Vide *Incursus* 1.

¶ OCCURSUS, adj. Obveniens. *Ex quodam accidenti sibi Occurso*, in Miraculis S. Bernardini tom. 5. Maii pag. 286.

¶ 1. OCHA, Anser, Gall. *Oye*. Angelus Rumplerus lib. 3. Histor. Monasterii Formbac. apud Pezium tom. 1. Anecd. part. 3. col. 468. *Mentior si non mihi ortygometram dederis... quæ major fuerit Ocha. Ochæ & anates privatæ*, in Statutis Vercell. fol. 70. recto. Rursum occurrit in Statutis Montis-regalis p. 127. Vide *Auca*.

2. OCHA, OCHIA, Modus agri. Vide *Olca*.

OCISTRIO, *Tabernarius*. Ugutio. Sed legendum *Cocistrio* [Vide *Occistrio*.]

¶ OCITER, ταχέως, in Glossis Lat. Gr. Sangerm. *Cito, ocius*, in Supplem. Antiquarii.

¶ OCLEARE, dicitur sponsus, qui propter nuptias sponsæ suæ concedit usumfructum partis bonorum, si prius ipse moriatur. Charta Petri de Varena Cancellarii Ducatus Borbonii ann. 1329. apud Baluzium tom. 2. Histor. Arvern pag. 426. *Quibus sic actis dominus Robertus Ocleavit seu dotavit dictam Ysabellam sponsam suam, & ipsam esse dotatam voluit &* [*concessit, matrimonio copulato inter ipsos de rebus quæ sequuntur, videlicet de castro Jaligniaci, &c.*

¶ OCLEUM, Ususfructus partis bonorum mariti uxori superstiti concessus. Charta mox laudata: *Quod autem castrum de Jaligniaco... dictus Robertus voluit ... & concessit, quod dicta domicella Ysabellis habeat .... & possideat in dotalicium seu Ocleum per cursum vitæ suæ, in quo casu contingeret dictum Robertum præmori*. Vide *Dos* 2. & *Occlerus*.

¶ OCO, pro Ocius, cito, ut videtur. Diploma Caroli Simpl. an. 912. apud Marten. to. 1. Ampliss. Coll. col. 269. *S. Maximini Monachos quasdam res juste olim possidere, quæ ob negligentiam prædecessorum Abbatum, cupiditatemque malorum omnium matrem, habebantur subtractæ, quasque ipse, cum præfatum locum ad regendum largiremur, Oco illis reddideras, flagitans, ut de istis præfatis rebus ... nostræ corroborationis insigniremur edicto*.

OCONONISTÆ. Nizo Abb. in Vita S. Basini Archiep. Trevir. n. 2. *Brabantiam, Austrasiam ... nuncupatam tradunt Geographi: & Ocononistæ Austrasiæ vocabulum derivatum adstruunt ab Austrasia Principe magnificentissimo nepote Caroli Pulchri ex Landone filio*. Quid hæc vox sibi velit, fatentur se ignorare viri doctissimi, & an reponendum *Chronistæ* subdubitant. Quid si *Othonistæ*? nam ὀθόνη & ὀθόνιον, est sindon ex lino, seu mappa; in mappis autem fiebant Provinciarum descriptiones, unde *Mappemunde*.

¶ OCREA, Uter, seu vas deferendis liquoribus ex hircina pelle, Gall. *Outre*. In Charta Roberti II. Ducis Normanniæ pro Monasterio Pratellensi, quem laudat Mabillonius tom. 4. Annal. Benedict. pag. 393. memoratur *Richardus de Lillabona*, qui *Ocream vini* Co-

Comitis Roberti serebat, in itinere scilicet Jerosolymitano.

¶ OCRUDATUS. Landulfus apud Puricellum p. 417. & in Actis SS. Junii tom. 5. p. 314. *Et mane facto Ocrudatas quosdam suas vestes induit & cibum sumpsit, & quasi sanus factus super mulam sedit.*

¶ OCTABA, pro *Octava*, passim. *Octabæ post festum S. Johannis Baptistæ*, in Statutis Massil. lib. 1. c. 9. *Octaba S. Martini*, in Charta an. 1213. apud Marten. tom. 1. Ampliss. Collect. col. 1113. *S. Hilarii*, apud Rymer. tom. 2. p. 3. *Conceptionis B. Mariæ*, tom. 2. Hist. Dalphin. pag. 15. *S. Michaelis*, apud Madox Formul. Anglic. p. 26. &c. Vide *Octava* 2.

OCTACHORUM, ex Gr. ὀκτάχωρον, Salmasio dicitur templum, quod absidem octo sinuatam recessibus: Rosweido, quod octo recessus, seu diversa loca habet. S. Ambrosius in inscript. ad Fontem S. Teclæ Mediolani:

Octachorum sanctos templum surrexit in usus,
Octogonus fons est munere dignus eo.
Hoc numero decuit sacri Baptismatis aulam
Surgere, quo populis vera salus rediit, &c.

¶ OCTAFORUM, Papiæ edito, *Quo pluviæ sternuntur fossoris*; Bituric. ms. *Quo plumæ sternuntur fessoris.* Sanior hæc lectio, quæ proximius accedit ad *Octaphorum*, seu *Octophorum*, quod species erat lecticæ delicatioris ab octo bajulis ferri solitum. Vide *Octophorum*.

¶ OCTAHEDRUM, vel OCTAHEDRUS, Gr. ὀκτάεδρον, apud Geometras, Corpus solidum octo constans lateribus vel sitibus planis; at Papiæ, nescio qua de causa, *Octaedrum* dicitur, *Aer, spiritus*.

¶ OCTALIUM, Mensura frumentaria. Literæ an. 1266. apud Ludewig. tom. 1. p. 234. *Resignavimus... quinque Octalia siliginum & quintum dimidium solidum levium nummorum in Ketzelstadt, duo Octalia siliginum in Nideborner, tredecim maldra casrorum & octo solides levium in Buchen*, &c. Charta an. 1266. apud Johannem Schannatum in Clientela Fuldensi p. 290. *In Ramsoldeshusen 5. Octalia siliginis & quintum dimidium solidum levium numorum.* Necrologium Lucidæ-vallis inter Vindemias Schannati pag. 165. *Clara de Berstein dabat Conventui unam amam vini & duo Octalia siliginis*: Charta an. 1334. tom. 2. Rerum Mogunt. pag. 1001. *Quatuor Octalia siliginis ... quitamus, & emptores præfote curie absolvimus a solucione dictorum 4. Octalium mediantibus 14. marcis denariorum levium, habitis & receptis ab eisdem.*

¶ OCTOLIA, OCTOLIUM, Eadem notione. Chronicon Bonæ-spei p. 7. *Donavit etiam ... Oda soror ejusdem Gualteri terram ad quatuor Octolias sementis.* Et pag. 70. *Alardus autem eum decem Octolias terræ prius ab avia sua donatas usurpasset*, &c. Rursum p. 180. *Anno 1248. cessimus Ludovico Vadial pro centum libris & undecim Octoliis & dimidio terræ in Morteri, domum*, &c. Quibus in posterioribus locis *Octalia* vel *Octolium terræ*, ager est capiens seminis *Octolium*.

¶ OCTOLATA TERRÆ, ibidem pag. 215. *Emitque eodem anno ... 26. Octolatas & 23. virgas terræ.* Pluries recurrit.

¶ OCTOLIATA. Charta an. 1269. apud Miræum tom. 2. pag. 1238. col. 2. *Item ad 70. solidos Turon. quos habemus annuatim super 25. Octoliatis terræ sitis in territorio de Aubré.*

¶ OCTARIUM, ut *Octalium*. Charta an. 1154. tom. 2. Rer. Mogunt. p. 751. *Quatuor mansos 64. frumenti Octaria singulis annis solventis, 63. marcis in Undenheim comparaverim.*

¶ OCTILIS, Eodem significatu Chartularium S. Monasterii Aquicinct. fol. 48. *Dedimus 14. solidos pro terra sementis trium Octilium.*

¶ UTELEIA, Eadem notione. Idem Chartul. fol. 31. *Terram ergo, quam de Herberto Scholastico S. Gaugerici ad terragium & ad redemptionem unius denarii ad unamquamque Uteleiam tenuerat, ei reddidit ... tres scilicet obolos ad unamquamque Uteiam.* Fol. 38. *Donaverunt nostræ Ecclesiæ terras suas de Cortiz jure perpetuo possidendas ad censum 7. modiorum frumenti ... frumentum vero tale debet esse, ut unaquaque Uteleia ejus 4. tantum denariis velior sit, quam Uteleia frumenti optimi.* Fol. 62. *Item 1. Uteleiam terræ 20. sol. 6. Uteleias terræ 50. sol.*

¶ UTELE, vel UTELIA. Idem Chartul. fol. 46. *Emit jus agricolationis terræ 9. Utelium ... Dederunt nobis terram 9. Utelium ad decimam & terragium ... Gerardus Blancus vendidit nobis jus agricolationis terræ unius Uteil & dimidii 16. sol.* Fol. 62. *Emit idem Walterus ... ex una parte terram 18. Uteils.*

OCTAPULUM. Anastasius in Gregorio IV. PP. *Velum de Octapulo unum.* [In Notis Muratorii habetur *Optapulum*.] Vide *Quadrapola*.

¶ OCTARIUM. Vide in *Octalium*.

1. OCTAVA, Æterna requies, dies requiei cælestis, qui ideo *Octava* dicitur, quod septem hi nostri dies mundani ad laborem pertinent: Dominusque noster in *octava* die ad æternam resurrexit requiem. Hepidanus in Annal. an. 778.

Quis dederis partem voluisti quam dare septem,
Nec non Octavam, o Deus sancte, tuam.

Et an. 1017.

Hartker in melius mutatur, ut opto, Reclusus,
Dexter in Octava sit, bone Christe, tua.

2. OCTAVA, Dies octavus a festo dominico, aut Sancti alicujus, quo tota solemnitas clauditur; unde ἀπόδοσιν Græci appellarunt, ut ex Basilio Seleuciensi lib. 2. de S. Thecla cap. 18. observatum à viris doctis: qua quidem voce etiam utuntur pro fine cujuscumque officii Ecclesiastici, ut pluribus probat Leo Allatius de Dominicis & Hebdomadibus Græcorum cap. 7. *Solemnitas octave diei*, apud Joannem Monachum in Vita S. Odonis Abbatis Cluniac. lib. 2. initio. Alcuinus de divin. offic. *Octavæ quas hodie colimus, ideo reverenter celebrantur, quia primis diebus concurrunt sicuti unus dies dominicus ad alterum, qui eodem ritu celebratur.* Adde Amalarium lib. 4. de Eccles. offic. cap. 32. & 36. Rupertum lib. 8. cap. 5. Durandum lib. 7. cap. 1. num. 42. & Baronium ad Martyrologium. Corippus lib. 4. de Octava Natalitii Christi:

Lux Octava novo nascentis lumine Christi.

Frodoardus in Leone IV. PP.

Octavam stabilis festi celebrarier alma
Regina superi Regis sine more parentis.

OCTAVA INFANTIUM, Dominica in Octavis Paschæ. S. Augustinus serm. de Tempore 160. c. 1. *Hodie Octavæ dicuntur infantium, revelanda sunt capita eorum, quod est indicium libertatis.* Idem serm. 11. de Diversis, qui inscribitur *De monitis baptizatorum*: *Vos qui baptizati estis, & hodie completis sacramentum Octavarum vestrarum, infantes appellamini, quoniam regenerati estis, & ad vitam æternam renati estis... reddendi estis populis, miscendi estis plebi fidelium.*

3. OCTAVA, in jure Hungarico, est Conventus jurisdicundi 40. dierum extra ferias ante SS. Georgii & Michaelis festum 8. diebus. Sambucus & Molnarus.

4. OCTAVA. Charta Ludovici VII. Reg. Franc. an. 1158. in Tabular. Maurigniacensi num. 81. *In territorio Stamparum quædam terræ existunt, quæ Octavæ dicuntur, & ex antiquo consuetudine eorum possessores regis servi solent esse*, &c. Forte quia octavam gerbam exsolvebant domino earum possessores & cultores.

Apud

☞ Apud Pictones modus agri est, continens, ut videtur, mediam *quartam*. Hist. mss. S. Cypriani Pictav. p. 183. *Tradimus alodum nostrum, qui situs est in pago Pictavo ... & est plus minus Octava una, quæ bis laterationibus circumfertur, &c.*

¶ 5. OCTAVA, ut mox *Octavarium*. *Octavas more solita dependere*, in Lege 7. Cod. de Vectigal. *Octava unus dabatur duobus nummis integro anno, in Framontana vero Octava uno nummo*, in Chronico Mellic. p. 545. col. 1. Vide *Octavagium*.

¶ OCTAVAGIUM, Vectigal, ut videtur, situm in octava parte percipienda. Charta ann. 1283. apud Lobinell. to. 2. Hist. Britan. col. 432. *Assignavimus duas partes bavagii villæ de Lannuyon, Octavagium seu octavam de tallia dictæ villæ, nundinas in festo S. J. B. jus quod percipiebat dictus Morvanus de sale, &c.* Hinc emendanda, ut opinor, alia vetus Charta ejusdem tom. col. 144. ubi pro *Octomagium decimarum* legendum videtur *Octavagium*.

¶ OCTAVALIS CUPA. Vide in *Cupa* 3.

OCTAVARIUM, Vectigal quod ex rebus venalibus fisco præstabatur, de quo est lex 7. & 8. Cod. de Vectigal. & l. 7. Cod de Locato. Anonymus de Miraculis SS. Cyri & Joannis: [illegible] Vide Sueton. in Caligula c. 40.

¶ OCTAVIANI in Ecclesia Misnensi, ubi, ante quam Lutheri erroribus infecta esset, laus perpetua Deo canebatur, dicebantur Clerici, qui *ab Octava noctis hora incboantes, reliquum tempus ad intempestam usque noctem psallendo continuabant*, ut refert Hieronymus Emser. in Vita S. Bennonis Episc. tom. 3. Junii pag. 154.

¶ OCTAVUS, Octava pars fructuum agrorum, vel vinearum, quam tenentes dominis suis exsolvebant. Pactum inter Jacobum Aragoniæ Regem & Berengarium Magalonnæ Episc. an. 1272. *Est etiam sciendum quod de supradictis ab utraque parte excipiuntur usatica, laudimia, consilia, quarti, sexeni, septeni, Octavi, feuda, feudalia, &c.* Vide *Quarto* 6. & *Quartus*.

¶ OCTENA, Spatium octo dierum, Gall. *Huitaine*. Charta Communiæ Rotomag. apud *de Lauriere* tom. 1. Ordinat. Reg. p. 309. *Si quis requisierit curiam suam de debito, concedetur ei, & faciet rectum domino in duabus Octenis, & nisi fecerit, Communia faciet, nisi qui tenet curiam habeat exonium justum.*

OCTIMBER, pro *October*, Flodoardo l. 3. c. 3.

¶ OCTIMENSIS MORA, Spatium octo mensium, in Gestis Tancredi tom. 3. Anecd. Marten. col. 147.

¶ OCTODIALE PANTHEON, Octava omnium Sanctorum, in Actis SS. Aprilis tom. 1. p. 65.

OCTODIUM. Will. Heda in Episc. Traject. p. 274. 2. edit. *Nota autem, quod ista tria castra quæ data sunt Comitissæ ab Imperatore pro morte Comitis mariti ejus, & tribus induciis quas fecerat Imperatori, sita sunt in Lucensi Episcopatu, quorum unum vocatur Decendium, propter decem dierum inducias; alterum autem dicitur Octodium, propter octo dierum inducias, quas Rex tribuit Comitissæ, &c.*

OCTOGILD, dictum, ut *Nevigildum*, de qua voce supra, id est, mulcta irrogata reo, qua is rei furatæ vel alia quavis ratione sublatæ capitale octies restituere tenetur, in Capitulis ad Legem Alamannorum, editis à Baluzio c. 43. In Lege Longob. lib. 1. tit. 18. §. 1. tit. 19. §. 6. 13. tit. 23. §. 7. tit. 25. §. 12. tit. 34 § 1. tit. 36. §. 3. tit. 25. §. 44. & c. lib. 2. tit. 21. §. 25.

¶ OCTOLATA, OCTOLIUM. Vide *Octalium*.

¶ OCTOMAGIUM. Vide *Octavagium*.

¶ OCTOMINUTALIS, Valens octo minutos argenteos. Lampridius in Alex. Severo cap. 22. *Cum fuisset Octominutalis ad duos unaquæque utriusque carnis libra redigeretur, &c.*

¶ OCTONÆ. Donatio Theobaldi Comitis, tom. 1. Anecd. Marten. col. 90. *Quando novem lectiones vel Octonæ non fuerint, communiter in choro unus psalmus dicetur pro eo.* Puto legendum *Octavæ*; saltem eadem est ratio. Vide *Octava* 2.

¶ OCTONEUS, Ex orichalco, seu metallo illo factitio, quod nostris vulgo dicitur *Leton* vel *Laiton*. Liber Visitationum Bossii Novariensis Episc. an 1575. to. 3 SS. Martii p. 51. *Aderant duo Candelabra Octonea & pallium ex serico albo damasco.* Vide *Ottone*.

OCTOPHORUM. Vetus interpres Juvenalis sat. 1. *Lecticarum usum primi dicuntur invenisse Bithyni. Cicero: Nam ut mos est Bythyniæ Regibus vehi lectica, id est, Octophoro.* [Vide *Octaphorum*.]

¶ OCTORNARII, OCTURNARII, Presbyteri Canonicis & Capellanis inferiores in Ecclesia S. Stephani Viennensis in Austria. Statuta ejusdem Ecclesiæ edita per Concilium Basiliense, apud Raimundum Duellium lib. 2. Miscell. p. 74. *Mandantes omnibus & singulis præsentibus & futuris, Præposito, Decano, Custodi, Cantori, Canonicis, Capellanis, Octurnariis, Vicariis & Levitis & aliis præfatæ Ecclesiæ membris, quatenus, &c.* Ibid. p. 86. *Mandantes Præposito præsenti pariter & futuro, sub debito obedientiæ, ut . . ultra ordinarios Confessores, videlicet Octornarios, Vicarios & Grationarios, in principio Quadragesimæ Confessores viros doctos & probatos ... assumat, eorumque nomina in ambone publicari faciat.*

OCTUALE, Mensuræ liquidorum genus, in Miraculis B Stanislai Canonici Reg. [Siccorum etiam in Consuetudinibus villæ Hasprensi à Balduino Comite Hannon. confirmatis an. 1176. tom. 1. Ampliss. Collect. Marten. col 893. ubi memoratur *unum Octuale avenæ* debitum quolibet anno. Vide *Octalium*.]

¶ OCTUOCENTI, pro *Octingenti*, in Addit. ad Chr. Casaur. tom 2. Muratorii part. 2. col. 931.

¶ OCTURNARII. Vide *Octornarii*.

1. OCULARE, Oculos indere, aperire, videre. Glos. Arabico-Lat. *Oculo, video, prospicio.* Cyprianus de Idolor. vanitate: *Ut homines ab errore tenebrarum ad viam lucis adducerent, cæcos & ignaros ad agnitionem veritatis Ocularent.* S. Pacianus in Parænesi ad Pœnitentiam: *Excæcatos hirundo pullos novit Oculare de sua chelidonia*, Vide Tertullian. de Pœnit. c. 12.

2. OCULARE, Pellis, quæ oculis subest. Guibertus lib. 3. de Vita sua c. 8. *Qui cum laberetur inter tenentium manus, antequam decideret, ab altero sub Ocularibus per medium nasi ex transverso percussus occubuit.*

¶ OCULARIA, Conspicilla, Gall. *Lunettes*. Addit. ad Vitam S Antonini, tom. 1. Maii p. 341. *Quandoque linteamina & alia utensilia familiæ suæ, quandoque sua Ocularia præstabat.* Acta S. Francisci de Paula, tom. 1. Aprilis p. 174 *Cum D. Angelus visu oculorum privatus esset, habuit per Ocularium, quæ fuerant missa e Gallis manu B. Francisci; quam primum autem illa sibi apposuit, illico pristinam recuperavit sanitatem.*

¶ OCULARITER, Suis ce oculis. *Localiter intueri*, apud Sidonium lib. 7. Ep. 14. *Localiter videre*. in Transactione an 1490. ex Schedis Præsidis *de Mazaugues*.

OCULARIUM, Rima galeæ per quam quis videt, Gall. *Oeilliere*. Rigordus an. 1215. *Occiditur ... cultello recepto in capite per Ocularium galeæ*. Willel. Brito lib. 11. Philippid. p. 235.

> . . . . . . *fenestras*
> *Per galea medias, quibus est Ocularia nomen,*
> *Per quas admittit ocularis pupula lumen.*

Idem supra:

> *Scrutatur thoraca vias, galeæque fenestris*

Qua

Qua ferro queat immisso terebrare cerebrum.

Matth. Paris an. 1217. *Irruit quidam de Regalibus, & per Oculatium galea caput ejus perforando, cerebrum effudit.* Ammianus lib. 25. initio: *Erant autem omnes catervæ ferratæ, ita per singula membra densis laminis tectæ, ut juncturæ rigentes compagibus artuum convenirent: humanorumque vultuum simulachra ita capitibus diligenter aptata, ut in bracteatis corporibus solidis ibi tantum incidentia tela possint hærere, qua per cavernas minutas & orbibus oculorum affixas parcius visitur, vel supremitates narium angusti spiritus emittuntur.*

OCULATIM, De visu, propriis oculis. Cosmas Pragensis part. 2. Chron. Aulæ Regiæ c. 1. *Regina ne tanta mala Oculatim cerneret, &c.* [*Oculatim demonstrare*, in Edicto Philippi VI. Franc. Regis ann. 1347. tom. 2. Ordinat. Reg. pag 267.] [Ὀφθαλμοφανῶς, eadem notione, usurpavit Constantinus Porphyrogen. lib. de Adm. Imp. cap. 49.

OCULATUS. Necrologium Ecclesiæ Parisiensis 19. Kal. Jan. *Præterea dedit eidem Episcopus capam rubeam brodatam, & capam viridem, & capam albam Oculatam, & unam albam sericam, & aliam ad imagines cum stola & manipulo ad imagines, & infulam, & dalmaticam, & tunicam, albas, & succinctorium sericum*, i. in qua delineatæ sunt figuræ instar oculorum. Sic *vestes purpura oculare* dixit Tertullianus lib. de Pudicitia, quod idem est ac *purpura clavare*. Vide Salmasium ad Vopiscum p. 512.

OCULUS ARANEÆ, Tela araneæ rotunda. Occurrit in Antidotario.

¶ 1. ODA, Anglis *Hod*, Ferculum, quo in humeris gestant mortarium, Gall. *Oiseau*. *Oda calcis pro sustentatione maneriorum*, in Mandato ann. 1334. apud Rymer. tom. 4 p. 629.

¶ 2. ODA, Gr. ᾠδὴ, Canticum. Miracula S. Trudonis lib. 2. n. 4. *Dignorum Deo Odarum nobiscum persolvit modulamina.* Et n. 63. *Cum autem debita Odarum modulamina persolvissemus, &c.* Vide *Psilene*.

¶ ODARE, Canere. Ethilwulfus de Abbatibus Lindisfarnensibus c. 18.

Noctibus in furvis, Fratrum pausante caterva,
Hymnos ac Psalmos crebris concentibus Odas.

¶ ODARIARIUS, Cantilenarum magister, in veteri Inscriptione, pro quo Reinesius Clas. 11. n. 81. male legit *Odorarium*, ut monetur in Thesauro Fabri.

ODARIUM, ᾠδάριον, Cantilena. *Odaria saltare*, in Fragmento Petronii.

¶ ODATUS. Charta an. 45. Caroli M. apud Mabill. tom. 2. Annal. p. 719 *Et in villa Telsano, quidquid infra terminum ipsius visi fumus habere, excepto Odatos, exaga & regressa eorum, quod reddidi similiter.* Idem omnino videtur cum *Oglatus*, quod ibidem legitur non semel. Forte scriptum erat *Oclatus*, pro quo exscriptum fuerit *Odatus* proclivi mendo. Vide *Oglata*.

¶ ODERE, Olere. Gloss. Lat. Græc. Sangerm. *Odo, Oleo*, ὄζω, ἐν' ὀσμῇ εἰμί.

ODEWINI. Arnoldus Lubec. lib. 7. cap. 10. *Transitus terræ ejus difficillimus & incognitus est, quia flantibus ventis strata sabulo ita infundit, ut vix à quoquam sciatur, nisi ab Odewinis, qui sæpius illuc transeunt.* Ubi Editor vocem corruptam putat ex ὁδηγοί. Sed legendum *Bedwinis*, populis scilicet ita appellatis, de quibus multa ad Joinvillam adnotavimus.

¶ ODICHILARE NEMUS, f. Silvam exstirpare, in terram cultam convertere. Charta Guillelmi de Belloramo Castellani S. Audomari pro confirmatione bonorum monasterii S. Andreæ de Nemore diœcesis Ambian. an. 1185. *Ego postmodum Fratribus dictæ Ecclesiæ tot carrucatas extirpare non permisi, quot eis concesserat pater meus, pro eo quod castellum meum à nemore nudare & nemus meum Odicbilare nolebant.* Unde verbum hoc prorsus inauditum?

¶ ODIENDUS, Odio habendus. Epistola S. Leodegarii inter Instrum. tom 4. Gall. Christ. col. 42. *Non sunt Odiendi, sed potius propter præcepta Dei diligendi.*

¶ ODILIS, Odiosus. *Deo execrabiles, orbi detestabiles, hominibus Odiles*, in Vita S. Canuti tom. 3. Julii p. 140.

¶ ODINUS, Saxon. Woden, Deus Germanorum quem sibi bellantibus adesse somniabant. Vide Hickesium in Grammatica Saxon. & in Dissert. Epistolari pag. 4.

ODIUM VETUS, ὑποκρύφιον ἔχθος, Menandro Protectori lib. 6. cap. 165. Crimen quod quis sciens, & ex inveterato odio contra aliquem peragit. Charta Communiæ Suessionensis an. 1181. art. 2. *Omnia forisfacta, exceptis infractione urbis, & veteri Odio, quinque solidis emendabuntur.* Charta Communiæ Hamensis: *Nullus aliquem de Communia propter vetus Odium extra villam sequatur, nec ante eum exeat, ut illi insidietur, aut quidquam mali faciat: quod qui fecerit, ultio capietur de illo & de ejus pecunia sine aliquo judicio.* *Viès haine*, in eadem Charta Gallica. Charta Communiæ Royensis: *Si qua vilis aut inhonesta persona aliquem probum virum aut mulierem turpibus conviciis inhonestaverit, liceat alicui probo viro de pace si supervenerit illum objurgare, & uno aut duobus colaphis eum sine forisfacto ab importunitate sua compescere. Sed si pro veteri Odio eum percussisse terminatus fuerit, si percussus inde clamorem fecerit, percussor super sanctas Reliquias jurabit, quod non pro veteri Odio eum percusserit, sed tantum pro eo ab importunitate sua compescendo.* Adde Chartam Communiæ Valliaci an. 1187. tom. 13. Spicilegii Acheriani p. 323.

ODIVIUM, Odium, in veteribus Glossis, ut *Divum*, pro *Dium*; *Musium*, pro *Musivum*.

ODONARIUM. Edgarus Rex Angl. in Legibus Monasterii Hydensis cap. 5. de Adamo & Eva: *Utrique tandem præfatis privati Odonariis, paradisi eliminati metis, in præsentis vitæ crimina miserrimi dejiciuntur.* Ubi forte legendum *donariis*, donis, muneribus. Quid vero significet ὁδωνάριον, apud Græcos recentiores, vide in Glossis Basilicis [& in Glossario mediæ Græcit. v. Ὀδώνιον.

¶ ODOR, Anhelitus. Vita S. Gerberti, tom. 3. Martii p. 119. *Duo pusilla animalia maritima, humiliter prona in terram, lambentes pedes, voluntates tergebant pellibus suis pedes & calefacientes Odoribus suis.*

ODORANTIA, *Odor*, apud Ugutionem.

¶ ODORARE, Olfacere. Epistola Liciniani Episc. tom. 2. Concil. Hispan. p. 431. *Tota itaque (anima) videt, tota audit, tota Odorat, tota tangit, tota gustat.* Vita B. Osannæ, tom. 3. Junii p. 696. *Cujus sanctitudinem de Ostio Odoraverat.* Alias *Odorare* est Odore replere.

ODORENCECI, Canis venaticus, qui odore feras sequitur. Virgil. *Et Odora canum vis.* Liber Anglicus inscriptus *Justice of peace* p. 66. *Quod nullus homo, qui Laicus existit, leporare, lyciscas, seu Odorencecos teneat vel exerceat, &c.* Occurrit ibi pluries. De *lyciscis*, multa dixit Ulitus ad Gratium.

OECONOMICÆ EPISTOLÆ. Vita S. Sabæ: Γράμματα κολακευτικὰ καὶ οἰκονομικὰ πρὸς Βασίλειν χρηματισθέντα. Infra: Συναποστέλλει αὐτῷ τὸν ἀββᾶν Σάβαν γράμματα οἰκονομικά. Vetus VII. Synodi interpres Act. 2. vertit *dispensatoriam Epistolam*.

1. OECONOMUS, Olim, & in primis Christianismi incunabulis, Ecclesia nullos alios habebat reditus præter oblationes fidelium: at crescente postmodum eorumdem religione, locupletata etiam legitur latifundiis, & agris, quod quarto potissimum invaluit sæculo,

culo, quod pluribus docent Nic. *le Maistre*, de Eccl. poss. & Petrus Marca l. 8. de Concord. Sacerd. & Imp. c. 18. At quod eorum cura Episcopos, Presbyteros & Clericos, à divinorum Officiorum executione quodammodo avocaret, unde & Augustinus, ut auctor est Possidius in illius Vita cap. 22. plebem eorum curam in se recipere enixius rogaverat, ea propter statutum est Concilio Calchedonensi can. 26. & Nicæno II. can. 11. ut in unaquaque Ecclesia Cathedrali *Oeconomus* institueretur, e Clero Ecclesiæ illius eligendus: quod deinde legibus Imperatorum variis definitum legitur, ut Episcopi nempe ministros hujusmodi constituant. Sed & idem aliis in Conciliis & à Summis Pontificibus & Patriarchis præterea statutum legimus in Concilio Hispalensi II. c. 9. Toletano IV. c. 47. à Theophilo Alexandrino Patr. in Commonitorio cap. 7. à Gregorio Magno lib. 2. Epist. 22. lib. 9. Epist. 66. &c. Hi porro *Oeconomi* dicuntur, *qui Ecclesiasticas consueverunt tractare rationes*, de quibus copiose egit Jacobus Gotofredus ad tit. Cod. Th. de Bonis Clericorum.

Nec tantum Ecclesiarum bona superstite Episcopo administrabat Oeconomus, sed etiam illo excedente e vivis, eorum gerebat curam, de iis Episcopo successuro rationem redditurus. Id enim præcipitur in Concil. Calchedonensi can. 25. & in Concil. Valentino can. 2. Synodus Spalensis II. c. 9. & Toletan. IV. c. 47. *Eos quos Oeconomos Græci vocant, hoc est, qui vice Episcoporum res Ecclesiasticas tractant*. Hincmarus Remensis ad Clerum Laudun. *Oeconomus, i. e. Ecclesiæ facultatum dispensator*. Id autem muneris olim fuit Archidiaconorum, uti suo loco docuimus, res scilicet Ecclesiæ dispensare. Postmodum qui *Oeconomi* Græcis, Latinis *Vicedomini* dicti sunt. Sed hæc infra.

Oeconomos suos habuere etiam Monasteria, ut ex B. Dorothæo Doctr. 11. Columbano in Pœnitentiali, & Concordia Regular. p. 1097. colligitur. [*Oeconomus pauperum*, in Miraculis S. Bertini lib. 2. c. 4.] De Oeconomis alia vide apud Morinum de sacris ordinat. part. 3. exercit. 16. c. 5.

2. OECONOMUS, Defensor, Advocatus. Matth. Paris ann. 1245. de Imperatore: *Summus secularium Oeconomus & protector Ecclesiæ, hostis factus familiaris, Ecclesiæ Christi officax & validus factus est inimicus*. Eodem anno: *Rex Francorum Ecclesiæ S. Dionysii specialis Oeconomus & Patronus*. Idem *Archiepiscopus*, .. *in Regno Angliæ vices summi agebat* Oeconomi.

¶ 3. OECONOMUS, Aulæ magister, ut interpretatur Joh. Kippenberg. lib. 3. Hist. Eccles. Ducatus Geldriæ c. 1. Diploma ann. 1339. ibidem p. 92 & apud Miræum tom. 1. p. 450. quo Ludovicus Bavarus Imper. Reinoldo Duci Geldriæ recens creato, *ad majorem Ducatus & principatus splendorem*, assignat, *juxta morem imperii quatuor Officiarios Jacobum van Myrlaer, Oeconomum, Everardum van Wylp, Marescalcum, Theodoricum van Leeuden, Pocillatorem, & Guilielmum van Broeckhuysen, Camerarium*.

OECUMENICUS, Oecumenici, seu universalis epitheton sibi adscripsisse Patriarchas Constantinopolitanos palam est. Sed an id obtinuerit sub Chrysostomo, cui id tribuitur in Actis Synodi Constantinopolitanæ sub Hormisda, jure in dubium vocat Baronius, an. 518. num. 14. qui à Græculis recentioribus in hoc falsata existimat, cum ea, inquit, neutiquam recepisset Ecclesia Romana: præterea ex Pelagio PP. Epist. 1. constet Joannem Constantinopolitanum hujusmodi titulum sibi tum primum arrogasse, quo nomine eum pluribus redarguit, ut & Gregorius M. Pelagii successor lib. 4. Epist. 38. Vide Glabrum Rodulphum lib. 4. Hist. c. 1. Hugonem Flaviniacen. pag. 174. & Franciscum Turrianum lib. 3. pro Epist. Pontific. cap. 1.

¶ OENOMELUM, *Mulsum melle admixtum vehementer agitatum atque commotum*, Isidoro lib. 20. c. 3. Aliis *Oenomeli*: à Græco Οἰνόμελι; *Inomelum*, Papiæ: *Inomellum*, Joanni de Janua & Glossatori Lat. Gall. Sangerman. Vide Dioscoridem lib. 5. cap. 16. Palladium in mense Octobri, Apicium lib. 7. cap. 6. *Oenomeli, dulcissimum vinum*, in lege 9. Dig. de trit. vino & ol.

¶ OENOPOLIUM, οἰνοπώλιον, Taberna vinaria, ubi vinum venditur, in Synodo Valentina ann. 1594. to. 4. Concil. Hisp. p. 710. col. 1.

¶ OES, *Insania*, in Glossis Isidori. Lege *Oestrum*, ex Festo, *Furor Græco vocabulo*, οἶστρος, vox nota; unde in vet. Glossis: *Asilus, furor*, οἰστρομανία. De furore poetico Statius:

Tempus erit, cum Pierio tua fortior Oestro
Facta canam, &c.

OSTLEED, & WESTLEED, Decimarum species in Flandria, de qua agunt Chartæ an. 1372. & 1372. in Tabul. S. Quintini in insula f. 45. 46.

OFELLA, pro *Offella*, vel *Offula*. Gloss. Græc. Lat. ψωμίον, *Ofella*. Kempo Thessaliensis:

Ferculum splendens, & Ofella dulcis
Grata fuerunt Domini.

Mox:

Dicita tandem mea qua locorum
Permanet, fallau qua & Ofella nobis
Detinet.

Ælfricus in Gloss. *Ofella, vel particula*, spicæs snæd, i. frustum porci offula porcina. Offulam dixit Capitolinus in Pertinace. Jo. de Janua: *Sic velle videtur Ugutio, quod Offella debeat scribi per geminum ff, licet unum aliqui subtrahant causa metri*.

¶ OFERHYNESSA. Vide *Overhernessa*.

¶ OFERTIO. Vide infra *Offertio*.

OFFARIUS, *Coquus*. *Offatim, particulatim*, apud Joan. de Janua. Glossæ mss. apud Vossium: *Offatim*, λεπτομερῶς. Ælfricus: *Offarius, vel particularius*, spickere.

¶ OFFATUS. Chronicon Novalic. apud Murator. to. 2. part. 2. col. 744. *Apparuit ei dæmon in speciem scurræ, tenens duos lituos in manibus; vestimentum ejus undique scissum, marginibus Offatis*. An quasi offa aspersis & conspurcatis?

¶ OFFECTOR, Qui officit vel inficit. Priori notione Fronto de nom. verborumque differ. *Offector officio obest*. Posteriori Festus in *Infectores* habet: *Offectores, Qui proprie colori*, (seu e *proprio colore*,) *novum efficiunt*; & alibi: *Offectores, Colorum infectores*.

¶ OFFENDERE, Oppugnare, attentare. Charta ann. 1203. apud Murator. delle Antic. Estensi p. 181. *Quod si dicti domini Episcopus & Marchiones voluerint Offendere portum Veneris, quod ipsi soli domini de Vezano cum eorum propriis personis possint intrare in portu Veneris ad defendendum*.

OFFENDIX, *Quod restringitur, & remittitur, vel quo liber ligatur*. Joan. de Janua. [Hinc emendo Glossas Isid. ubi: *Offendices, Nodi, quibus libri signantur*. Restituo *ligantur*. Vide Festum in *Offendices*, & Scaligerum in Conjectaneis Varronianis, ubi docet *Offendices* proprie esse amenta infra mentum pertinentia, quæ pileum retinebant; & dici *Offendices*, quod se mutuo offenderent & convenirent.]

¶ OFFENSA, *Jus commissionis & Offensæ*, Confiscatio & multatio bonorum, uti dictum est in *Commissio* 2.

OFFENSACULUM, *Scandalum, vel ira, vel impedimentum*. Joan. de Janua. [Apuleio lib. 9. Lactantio de

Opificio Dei c.1. & Prudentin Psych. v. 485. *Offensaculum* dicitur id omne, in quod aliquis offendit & impingit.]

¶ OFFENSIBILIS, Lapsabundus, titubans. *Offensibilibus & caducis gressibus incedere*, apud Lactantium lib. 4. Instit. Divin c. 26 *Offensibilis damnatio*, in quam quis merito offendit seu incidit, in Concilio Toletano XIII inter Hispan. tom. 2. p. 695.

¶ OFFENSILIA ARMA, Gall. *Armes offensives*. Arma ad nocendum, in Constitutionibus Friderici Regis Siciliæ c. 99.

¶ OFFERARE, Offerre, *Offeravit Conan Britannorum Princeps Deo tres villas*, in Charta an. 990 apud Lobinell. tom. 2. Hist. Britan. col. 94.

OFFERENCIUM, Oblatio, offerenda, pars Missæ, vel potius prædium ad oblationum reditus. Tabularium Brivatense Char. 243 *Apsum 1. quem Rigaldus visus est excolere, & vineam 1. quæ remaneat in Offerencio in opus S. Juliani.* Et Ch 259. *In tali ratione quod omni tempore firma permaneat in Ecclesiam S. Juliani in Offerencio ad Missas cantare, sine ullo contradicente.*

OFFERENDA, uti definitur à Balbo, Ugutione, & Jo. de Janua, est *Antiphona, quæ canitur, quum Oblatio debet celebrari.* Rupertus lib. 2 de Divin. Offic. c. 2. *Offerenda cantus est Ecclesiæ, nomen hoc habens ab offerendo tractum, eo quod tunc canitur, quando omnipotenti Creatori nostro sacrorum pium laudis offerimus, vel præparamus sacrificium.* Alcuinus lib. de Divin. Offic. & ex eo Remigius Autissiodor. lib. de Celebr. Missæ: & Hugo à S. Victore lib. 2. Theolog. erudit. cap. 22. *Sequitur Offerenda, quæ inde nomen accepit, quod tunc populus sua munera offerat. Dicto Symbolo cantatur Offertorium, sive Offerenda, ut aliqui dicunt.* Ekkeardus Junior de Casibus S. Galli cap. 3. *Quos quidem tropos Karolo ad Offerendam, quam ipse Rex fecerat, obtulit canendos.* Adde Udalricum lib. 1. Consuetud. Cluniacensium cap. 6. [Bernardum in Ordine Cluniac. part. 2. cap. 15. Henricum Episc. Sistaric. in Manuali, apud Marten. tom. 4. Anecd. col. 1081. Joan. Abrinc. pag. 63.] Statuta Petri Cluniac. c. 65. Anonymum in Miraculis S. Berlendis n. 11. Usus antiquos Cistercienses cap. 14. 59. 84 &c. Vide Offertorium.

Alias non una duntaxat antiphona canebatur oblationis tempore, sed addebantur versus aliquot, ut discimus ex quodam Ordine Romano, quem laudat Martenius tom. 1. de antiq. Eccl. Ritibus p. 379. *Interim cantores cantant Offertorium cum Versibus, & populus dat oblationes suas.* Vetus Pontificale Eccles. Pictav. apud eumdem Marten. Tract. de antiq. Eccl. Disciplina in divinis celebrandis Officiis p. 495. de die Paschatis: *Offertorium*, Terra tremuit. *Versus 1.* Notus in Judæa. *Versus 2.* Et factus est in pace. *Versus 3.* Ibi confregit cornu. Hi vero versus à dignioribus Chori cantari consueverant, ut patet ex Guidone lib. 2. Disciplinæ Farfensis cap. 25. *de Versibus offerendarum*: cujus locus infra refertur in *Officionarius*.

¶ OFFERENDA, Oblatio panis & vini ad sacrificium. Guidonis Disciplina Farfensis cap. 8. *Offerendam cum ii faciant, pacem unus accipiat.* Ibidem infra: *Offerendam atque patenam suas faciat.* Vide Offertorium.

OFFERENDA, Oblatio quævis, Gallis *Offrande*. Occurrit in Charta pro Ecclesia S. Andreæ Vieonensis in Probat. Historiæ Sabaudicæ p. 7. & in alia apud Perardum p. 29. Tabularium Longi-pontis in diœcesi Paris. *Feodumque Hugonis Bassau apud Bretigny & omnem decimam, sepulturam, atq. Offerendam totius terræ quam habebat apud Bondusium.* Tabularium Prioratus de Domina in Delphinatu Ch. 213. *Medietas Offerendarum debita lumi est nostra, quam comparaverunt filii Odonis, &c.* [Tabularium Dunense Ch. 35. *Dedit medietatem decimæ, sepulturæ quoque & Offerendæ.* Charta an. 1. Philippi Franc. Regis e Chartulario S. Sulpicii Bituricens. *Offerendam, sepulturam, baptisterium, relevationes seminarum, &c.* Alia Raynaldi Episc. Meldens. ann. 1160. ex Archivo Rainllensi: *Nonam partem magnæ & minutæ decimæ & Offerendarum, &c.*]

OFFERENTES, Qui tributa inferunt, collatores, in leg. 3. & 8. Cod. Th. de Tyronibus apud Ammian. lib. 19. & Senatorem lib. 1. Epist. 7.

OFFERENTIA, Idem quod *Offerenda*. Bernardus Mon. in Consuet. Cluniac. mss. c. 5. *Post Offerentiam majoris Missæ, &c.*

OFFERENTIA, Oblatio seu proventus oblationum. Charta Willelmi Comitis Pictavensis apud Besiium p. 425. *Per vim invaserat, scilicet medietatem Offerentiæ, & decimas de sua terra propria, &c.* Tabularium Monasterii Conchensis in Ruthenis: *Dono Ecclesiam de Baini cum sepultura & decimo, & Offerentiam S. Salvatori, & sanctæ Fidi, &c.*

OFFERRE, Sacrosanctum Missæ sacrificium celebrare. Ita usurpat S. Cyprianus Ep. 1. 2. 63. & 77. qui interdum *Sacrificium offerre* dixit lib de Lapsis Ep. 54. 68. *Sacrificium celebrare.* Epist. 66. & 77. Vide S. August. Epist. 118. c. 3. & 4. Concilium Arelatense I cap. 15. Martinum Bracarensem c. 56. &c. Eodem sensu Græci προσφέρειν dixerunt. Vide Concilium Ancyranum c. 1.

OFFERRE SUSCEPTIONE, dicitur Episcopus aut Sacerdos, qui in aliena parochia est: non enim ei licet Missam celebrare; sed divinam Eucharistiam à proprio Sacerdote *suscipere* debet, seu cum ceteris fidelibus communicare. Populus enim cum Sacerdote sacra faciente offert, sed *susceptione*, non autem confectione Eucharistiæ. Canones S. Patricii c. 30. *Episcopus quislibet qui de sua in alteram progreditur parochiam, nec ordinare præsumat, nisi permissionem acceperit ab eo qui in suo principatu est: die dominica Offerat tantum susceptione, & obsequi hic contentus sit.*

OFFERRE dicebantur præterea Christiani Laici, qui panem & vinum in Ecclesia deferebant, & ibidem offerebant. Quippe Sacerdos ex pane particulam, ex vino scorbitionem desumebat quibus sacrificabat: unde oblatio ista fidelium *Sacrificium* dicitur Cypriano in libro de Opere & eleemosyna: *Locuples & dives es, & Dominicum celebrare te credis, quæ corbonam omnino non respicis, quæ in dominicum sine sacrificio venis, quæ in partem de sacrificio, quod pauper obtulit, sumis.* Augustinus sermone 215. de Tempore: *Oblationes quæ in altario consecrentur offert. Erubescere debet homo idoneus, si de aliena oblatione communicaverit.* Hanc autem oblationem Græci canones προσφορὰν vocant, cujus soli fideles jus habebant, qui neque abstenti, neque pœnitentes erant, sed integram dignitatem habebant, ut est in Concilio Niceno I. can. 11. Ancyrano can. 16. &c. Vide in voce *Communio*. Atque hac notione *Oblatio* sumitur in Ilerdensi c. 9. Valenti I. c. 2. Arelat. II. c. 12. Eliberit. cap. 28. &c Fabianus PP. *Decernimus ut in omnibus Dominicis diebus altaris oblatio ab omnibus viris & mulieribus fiat tam panis quam vini, ut per has immolationes à peccatorum suorum fascibus liberentur.* In Capitulis Caroli Magni lib. 5. cap. 219. jubentur omnes *per dies Dominicos oblationem Deo offerre*, ipsaque oblatio *foris septa altaris* recipi. Adde lib. 6. cap. 267. 192.

Quo pacto autem reciperentur Oblationes à Sacerdote Liturgiam sacram celebrante, & in qua Liturgiæ parte, scite describit Ordo Romanus, his verbis: *Expleto Symbolo, salutat Episcopus populum, dicens, Dominus vobiscum. Postea dicit, Oremus, tunc canitur Offertorium cum Versibus. Tunc venit Subdiaconus, ferens in brachio dextro patenam, & in sinistro calicem,*

in

in quo recipiuntur amulæ populorum, & super corporale, id est sindonem, quod accipiens Diaconus ponit super altare à dextris, projecto capite altero ad Diaconum ut expandunt. Deinde transit Sacerdos ad suscipiendas oblationes. Interim cantant Cantores Offertorium cum Versibus, & populus dat oblationes suas, id est, Panem & Vinum, & offerunt cum fanonibus candidis, primo masculi, deinde feminæ: novissime vero Sacerdotes & Diaconi offerunt, sed solum panem, & hoc ante altare. Subdiaconus vero cum calice vacuo sequitur Archidiaconum: & Pontifice oblationes populorum suscipiente, Archidiaconus suscipit post eum amulas, & refundit in calicem majorem, tenente eum Subdiacono, quem sequitur cum scypho super planetam Acolytus, in quem calix impletus refunditur. Oblationes autem à Pontifice susceptas Subdiaconus, & ponit in sindonem, quæ eum sequitur, quam tenent duo Acolyti. Adde Honorium Augustodun. lib. 1. c. 43. & Amalarium in Eclogis.

De Oblationibus vero Principum, sic idem Ordo Romanus alio loco: Oblationes vero Principum Subdiaconus regionarius à Pontifice suscipit, ac sequenti Subdiacono porrigit, & ipse in sindonem, quam tenent duo Acolyti, eas ponit.

Denique aquam tantum offerebant Cantores. Amalarius lib. 1. de Eccl. Offic. cap. 19. Cantores qui sunt de genere Levitarum, propter tantummodo necessitatem cantandi, non habent licentiam huc illucque discurrendi, ut singuli offerant cum cæteris. Statutum est eis, ut penitus non sint extorres à Sacrificio, custodiant aquam & hanc unam offerre pro cæteris, &c. Ibidem: Oblationes quæ veniunt in altare, Panes propositionis appellantur. De ipsis Oblationibus tantum debet in altare poni, quantum populo possit sufficere, ne aliquid putridum in Sacrario remaneat.

Feminæ etiam offerebant, sed non ad altare: at in locis suis manebant, & ibi Sacerdos earum oblationes accipiebat, & ut habet Theodulfus in Capitulis cap. 6. Ex quibus forte intelligenda Capitula Theodori Cantuar. c. 28. in quibus dicitur, mulieres posse oblationes facere secundum Græcos, non secundum Romanos. Id est, secundum Latinos non licuisse mulieribus ad altare offerre. De feminarum oblationibus agunt Fabianus PP. Concilium Matisconense I. can. 4. Joan. Diaconus in Vita S Gregorii PP c. 41. Gregorius Tur. de Gloria Confess. c. 65. Ordo Romanus, &c.

☞ Decretum Concilii Matiscon Fabiano perperam adscribitur, ut docet D. Constant to. 1. Epist. Pontif. Roman. col. 124.

Offerebatur & Monachi, ut docent S. Columbanus in Pœnitentiali, & Udalricus lib. 1. Consuetud. Cluniac. cap. 7.

OFFERRE AURUM, Thus, & Mirrham ad altare die Epiphaniæ sacro solitos Reges nostros scribit Continuator vernaculus Guill. Nangii an. 1378. Si fut l'offrande au Roy telle qu'il ensuit: Trois Chevaliers ses Chambellans tenoient hautement trois couppes dorées & esmaillées: en l'une estoit l'or, en l'autre l'encens, & en l'autre du mirrhe, & allerent tous trois par l'ordre comme l'offraande devoit estre baillée devant le Roy, & le Roy après, lesquels s'agenouillerent, & il s'agenouilla devant l'Archevesque. Et la premiere offrande qui de l'or fut, bailla celui qui la portoit, & beisa la main: La seconde qui estoit de l'encens, bailla le second Chevalier qui la tenoit au premier, & il la bailla au Roy, & il l'offroit, en baisant la main de l'Archevesque: Et la troisiesme, qui est de mirrhe; bailla le troisiesme Chevalier qui la tenoit au second, & le second au premier, & le premier la bailla au Roy, lequel en baisant la main dudit Archevesque tiercement offrit: ainsi parfit son offrande devotement & honorablement.

OFFERRI NOMINA FIDELIUM dicuntur apud veteres, cum eorum memoria & nomen e sacris Dypticis recitabantur in Missæ Sacrificio. S. Cyprianus Epist. 32. Ad Communionem recipiuntur, & offertur nomen eorum. Ep. 12. Et possunt nobis viceni & triceni Offerri. Ep. 66. Neque enim apud altare Dei meretur Nominari in Sacerdotum prece, qui ab altari Sacerdotes & ministros voluit avocare. Adde Innocentium I. Ep. 29. ad Decentium. Vide Diptychum.

OFFERRE AD BAPTISMUM dicuntur Patrini, seu gestantes, aut susceptores, apud S August. Ep. 23. & Homil. 32. c. 2. Ferrandus Diac. Carthag. Nonne solos parvulos vite credimus Offerentium fide salvari, &c.

OFFERRE, Indicare. Thesaurum offerre, dicitur qui invenit, & ultro fisco indicat, in l 1. Cod. Th de Thesaur. & apud Senator. l. 6. var. c. 9

OFFERRE proximis suis burgagia vel libera tenementa sua tenentur, qui ea propter sui paupertatem vendere vel invadiare, aut ad feudifirmam dimittere volunt: nec extranei ea emere aut ad feudifirmam accipere possunt, si proximi adsint, qui ea emere aut ad feudifirmam accipere velint, ex legibus Burgorum Scoticorum c. 115. quo spectant quæ habent Usatica Ambianensis civitatis MS. S'il avient cose cant hom ou une feme sunt ensamble par mariage, & il vendent un hyretage que ils ont, & il aient enfans qui soient en leur baillie, sans che k'il se soient partis d'eaus, il n'i ont nule offre, car on offre nie hyretage d'aqueste d'aullui t'on ne vent, ains le convient offrir au plus prochain après les enfans devant dit, & à cest enfant devant dis le convarroit ottrier s'on voloit que la vente fust establee, & s'il avenoit d'aucuns qui fust sevres du pere ou de la mere par mariage, ou par autre maniere, ch'il avoit l'offre, & si manoit avec lui, & eust de son cotei à par lui, ausi aroit-il l'offre. &c. Vetus Consuetudo localis ejusdem urbis MS. S'aucuns puet baillier son yretage à cens, & ny à point d'offre, se il ni à entrée d'argent, mais s'il i à entrée d'argent combien que che soit il i a offre. Alibi: Nus n'offre son acat qui ne veut, & qui an & jour le tenroit, puis qu'il aroit acaté; nus n'aroit l'acat par le bourse tant fust prosme. Item s'aucuns veut offrir le vente de son yretage, il le convient offrir au plus prosme, & convient que cil qui l'yretage vent, soit hom soit feme, & de quel costé il est soit present, se chest feme, & ele a baron il convient qu'il soit present avec sa feme come avouez de sa feme; & se c'est feme sans baron qui soit aagiée, il ne convient qu'elle ait nullui d'avoue part, & se elle est desaagiée, il fau qu'ele ait son cureur, avec li, .. & convient que li acatares soit present, & convient qu'il i ait Majeur ou un Esquevin en lieu du Majeur & 2. Esquevins au maius: & convient que li venderres ou le venderesse offre à son prosme la vente qui est faite de son yretage, & nomera le vendeur, & dira toutes les conditions de le vente, & se li prosmes vient il ara sairement du vendeur, ... & se li prosmes ne le veut prendre, il puet demander quinzaine de li conseiller & au kief de le quinzaine s'il veut il ara les sairemens & retenra sa vente par le bourse, & donra le prochainnité de le bourse à chi il li plaira, ... & emprendra argent s'il veut, ne ja sos prosmes le prochainnité n'ara, ains demorra à chelui à cui ele sera donnée privés soit estranges, ne nus qui soit parens au vendeur puis qu'il est offert au plus prosme puis ne l'ara, &c. Charta Beatricis Abbatissæ B. Mariæ Suessionn. an. 1231. Omnes hæreditates ad propinquiorem hæredem per eschaenciam devolventur: & poterit quilibet tenere terram suam & uxoris suæ, & sunt omnes partes & hæredes ad terram tenendam illi, qui per linagium & jus debent venire ad eam. Venditores autem & emptores venient ad Majores & Scabinos nostros, & se devestiet venditor in manu Majoris, & Major investiet emptorem per duos festarios vini Majori & Scabinis. Venditor autem, si volue-

lucrit, potest offerre terram suam propinquo, & de qualibet oblatione quam faciet, erit quitus per 20. solidatas vini Majori & Scabinis, quod debent testificari, si factum est coram eis: & heres cui erit oblata, debet eam capere infra quindenam, alioquin eam amittit. Heres vero, cui non esset oblata, qui non esset extrapatriatus, posset revenire infra annum, & diem ad eam per sumptus rationabiles ad dictum Scabinorum. Quam si non caperet infra annum & diem, nihil haberet ulterius in ea. Et si aliquis esset expatriatus, & reveniret, si ei offeratur, & non capiat eam infra quindenam, eam amittet. Quod si ei non offeratur infra annum, & diem, ad eam potest revenire. Et si annus & dies praeterierint, quin eam capiat, debet eam habere per sumptus rationabiles ad dictum Scabinorum. Et si contigerit, quod terra devolvatur jure hereditario ad aliquem, eam intromansabit: & si plures fuerint heredes, quilibet eorum tenetur intromansare, & tenetur quilibet solvere Majori, Scabinis & Decano 16. denar. Paris. videlicet cuilibet Scabino 3. denar. Majori 3. denar. & Decano 4. & Ecclesiae nostrae de qualibet intromansatione tenetur solvere 2. sextarios vini. Huc etiam pertinent quae habentur in Legibus Henrici I. Regis Angliae c. 88. *Non liceat forisfmittere hereditatem suam de parentela sua, datione vel venditione, sicut diximus maxime si contradicat, & pecuniam suam velit in ea mittere.* Burchardus Wormaciensis in Lege familiae: *Lex erit familiae: si quis praedium vel mancipia in hereditatem receperit, & in paupertatem inciderit, & ex hac necessitate vendere voluerit, prius proximis heredibus suis cum testimonio praeponat ad emendum. Si autem emere noluerint, vendat socio suo cui voluerit.* Adde Consuetud. Montis in Hannonia c. 49.

OFFERSIO, Oblatio, passim in Chartis Longobardicis. Vide Chron. Farfense pag. 667. Ughellum tom. 2. pag. 123. &c. [*Offersionis cartula*, in Charta Henrici Imper. an. 1055. apud Murator. delle Antic. Estensi pag. 7. Vide *Offertio*.]

OFFERSIRE, pro *offerre*, in Charta Sikelgaitae uxoris Roberti Guiscardi apud Ughell. tom. 7. p. 396.

OFFERSOR, Offertor, qui offert, in veteri Charta apud Ughellum tom. 7. p. 1443.

¶ OFFERTA, Oblatio. Privilegium Ferdinandi Gonzalez, Principis Castellae pro Monasterio S. Aemiliani, tom. 3. Concil. Hispan. p. 178. col. 1. *De vino in oblatione & singulos panes in Offerta.* Ceremoniale ms. B. Mariae Deauratae: *De Offertis altaris, & de vino, cane vel lagene, &c.*

OFFERTI. Vide *Oblati*.

¶ OFFERTIO, Oblatio, in Charta Caroli Magni an. 775. saec. 3. Benedict. part. 2. p. 265. in Charta Froylani Legionis Episc. aera 1038. tom. 4. Annal. Benedict. p. 145. in Donatione an. 782. tom. 3. Concil. Hispan. p. 91. in Privilegio an. 934. ibidem p. 178. in Libello supplici an. 1106. apud Murator. tom. 2. part. 2. col. 662. in Vita S. Severi Episc. Neapol. n. 6. tom. 3. Aprilis p. 769. *Offertionis obventula*, in Donatione Mathildis Ducissae ann. 1102. apud Miraeum to. 1. p. 370. col. 1. & 2. *Ofertio*, in Praecepto Borelli Comitis an. 986. apud Marten. tom. 1. Ampliss. Collect. col. 337.

¶ OFFERTORIALE SERVITIUM, Quo quis totum se tradebat in obsequium Ecclesiae. Miracula S. Huberti Tungr. Episc. saec. 4. Benedict. p. 298. *Reversus ad Ecclesiam, ejus se deinceps Offertoriali servitio mancipavit.* Vide Oblati 2.

OFFERTORIUM, Papiae, *Oblatio quae altari offertur & sacrificatur à Pontificibus.* Seu, ut est apud Joann. de Janua, *Locus ubi reponuntur, vel ubi fiunt oblationes.* [Isid. lib. 6. cap. 19. *Offertorium tali ex causa sumpsit vocabulum; Fertum enim dicitur oblatio, quae altari offertur & sacrificatur, à Pontificibus, à quo Offertorium nominatur, quasi propter fertum.*]

OFFERTORIUM, inter Ministeria sacra reponitur: sed quid revera sit, non omnino inter scriptores constat. Onufrius & ex eo Ludovicus de Lacerda, aiunt esse sindonem sericeam, seu linteam ea in quo fidelium oblationes reponebantur. Sane oblationes fidelium in sindono repositas testatur Ordo Roman. Locum dedimus in voce *Offerre*. In Institutis Monasterii Cisterciensis, apud Georgium Cassandrum, in Liturgicis, *Offertorium* sericum occurrit, sed ad alios usus: *Aqua etiam cum argento celatorio ab uno Diaconorum nihilominus cappa induto cum Offertorio serico offertur.* Sic Offertorium fuerit pannus oblongus, quo involvitur calix, cum à Diacono offertur Sacerdoti. Ordo Romanus: *Levat calicem Archidiaconus de manu Subdiaconi: & ponit eum super altare juxta oblatam Pontificis, involutis ansis cum Offertorio suo, quod etiam ponit in dextero cornu altaris.* Ibidem: *Et ponit Pontifex oblationem in loco suo, & Archidiaconus calicem juxta eas, dimissa in ansis ejus Offertorio.* Usus antiqui Ord. Cisterciensis c. 53. *Calicem desuper cum corporali & Offertorio, &c.* Infra: *Diaconus autem post Evangelium displicet corporale habeat tres plicatus in latum, & quatuor in longum, ... & statim post Oremus, apertis manibus de Offertorio teneat sinistra manu pedem calicis, dextera autem patenam, offerat Sacerdoti simul utrumque.* Rursum: *Subdiaconus eadem hora accipiat patenam Offertorio coopertam, &c.* Ibidem: *Reddens Offertorium Subdiacono, Subdiaconus autem recondat illud plicatum.* Adde c. 100. [Bernardus Monach. in Ord. Cluniac. part. 1. c. 55. de Ostiario Ecclesiae: *Persona quoque & Offertoria consignet custodienda, quae quoties oportuerit dirigat lavanda.* Et c. 72. *Offertorium & calices porrigit ad offerendum, & recipit facta offerenda honeste plicatum.* Vide c. 52. S. Wilhelmus l. 1. Constit. Hirsaug. c. 50. *Si corporale vel Offertorium vel linteum ad portandos calices, vel ad patenam involvendam aptatum, de ejus negligentia ad terram ceciderit, &c.*] Ita sane etiamnum in compluribus Ecclesiis observatur quoad ejusmodi sindonem qua calix involutus offertur Sacerdoti, qui ad dextrum cornu altaris reponi solet. Visitatio Thesaurariae S. Pauli Leodiens. an. 1295. *Offertorium stragulatum de rubeo & viridi. Item quatuor Offertoria minora de rubeo serico listata aurifilo, facta de quodam veteri panno, quorum duo habent extremitates de opere Saraceno contextas, ... Item 2. Offertoria de panno albo, cum extremitatibus contextis de serico, bestiis, arboribus, aurilis, & avibus.* De ejusmodi etiam Offertoriis panois videtur locutus Gregorius Turon. l. 7. c. 22. *Cumque jam altarium cum oblationibus pallio serico opertum esset, subito ingredientem Guntbrannum Regem conspicio, &c.* Mox: *At ego cum haec audirem, ad te conversus dixi: Apprehende pallium altaris, infelix, quo sacra munera conteguntur, ac hinc abjiciaris, &c.* Adde Vitam S. Willel. Ducis apud Mabill. n. 21. [saec. 4. Bened. part. 1. p. 82. Inventar. vetus apud Marten. tom. 2. Itin. Liter. pag. 241. Guidonem in Disciplina Farfensi c. 17. &c. *Offertoria opere plumario*, in Chartulario V. S. Vedasti Atrebat. p. 200.]

Verum etsi sindonem istam *Offertorium* appellatam concedatur: aliud tamen fuisse apud alios scriptores, quibus quidpiam solidum, & calicis, perinde, ac patenam, appendicem fuisse colligitur. Annales Anianenses: *Calices aureos sive argenteos, vel Offertoria cum patenulis & Offertoriis cum auro & gemmis ornatos.* Ardo Monachus in Vita sancti Benedicti Abbatis Anianensis num. 25. *Calices argenteos praegrandes, Offertoria argentea, & quidquid operi Dei necessarium esse conspexit ... acquisivit.* Idem scriptor infra num. 33. *Vestes sacras praebuit, calicem argenteum, Offertoria, &c.* Nec est, quod *argentea* expungat Menardus, cum hanc vocem adjungant perinde alii. Hariulfus lib. 2. cap. 10. *Calices*

lices argentei cum suis patenis, 12. *Offertoria argentea* 10. &c. Lib. 3. c. 3. *Calices ... patena aurea 2 ... Offertoria aurea 4 argentea* 60 Occurrit infra rursum. Chronicon Fontanellense cap. 16. *Offertorium aureum cum patena sua aurea opere mirabili.* Infra: *Offertorium argenteum ejusdem calicis habens effigiem mirifici operis. Alia Offertoria argentea cum patenis argenteis eorumdem.* Vita ms. Caroli M. jussu Friderici Imp. exarata lib. 2. *Calices aureos sive argenteos cum patenulis & Offertoriis* Vetus Scheda apud Browerum lib. 8. Annal. Trevir. n. 114. *Calicem aureum cum patena aurea in crucis modum compositum: alium item gemmatum cum cochleari aureo, gemmatoque, & fistula nihilominus aurea cum gemmis; Offertorium aureum gemmatum cum patena, &c.* Arestum Paris. 9. Maii 1320. *Item unum Offertorium, in quo tenetur patena pretii 10. solid.*

Offertoriolum, in ministeriis sacris, habetur etiam in Actis murensis monasterii p. 29.

Offertorium, Idem quod *Offerenda*, Cantus *qui inter offerendum cantatur*, ut est apud Walafridum Strab. lib. de Rebus Eccles. c. 22. Bernonem Augiensem lib. de missa c. 1. Innocentium III. PP. lib. 2. Myster. Missæ cap. 53. &c. scilicet inter Evangelium & sacrificium: nostri *Offertoire* dicunt. Ordo Romanus: *Tunc cantatur Offertorium cum versibus, &c.* Hildebertus Cenomanensis de Concordia veteris ac novi sacrificii:

Affectum spondet Chorus Offertoria cantans.

Vide Adamum Bremensem c. 197. *Offertorium autem Gregorium M. instituisse, & ad Missam cantari præcepisse*, tradunt Hugo a S. Victore l. 2. de Offic. Eccles. cap. 11. Honorius Aug. lib. 1. cap. 88. Chron. Reichersp. ann. 424. &c. At Durandus lib. 4. Ration. cap 27. ait ignorari quis *Offertorium* instituerit. *Offertorius cantus*, apud Theodericum de Translat. S. Celsi Episc. Trevir. num. 22. *Cantus Offertorii*, apud Honor. Augustod. l. 1. c. 77.

Offertorium, Oblatio quæ Ecclesiis à fidelibus fit. Charta Godefridi Episcopi Ambianensis an. 1108. ex Tabulario S. Arnulphi Crispiacensis: *Et exceptis Offertoriis totius anni, præter Nativitatis & Purificationis sanctæ Mariæ, &c.* [Necrologium Lauresham. in Vindemiis liter. Fred. Schannarti p. 26. *Qui nobis benevole ... oblationes suas & Offertoria sua personaliter obtulit & præsentavit.* Index ms. beneficiorum Eccles. Constant. fol. 21. *Rector percipit omnia Offertoria. Sunt aliæ duæ capellæ, in quibus Rector percipit omnes oblationes.*]

¶ OFFERTORIUS, Idem quod *Offertorium* prima notione. Usus Culturæ Cenoman. *Quando Diaconus dicet*: Partiti sunt vestimenta mea, *retrahuntur Offertoria à duobus Fratribus induti.* Videntur intelligendæ mappæ altaris, quæ etiamnum auferuntur, cum post sacra Missarum solemnia, feria 5. in Cœna Domini, recitantur hæc verba: *Diviserunt sibi vestimenta mea, &c.*

¶ OFFERTURA, Donum à fidelibus collatum inter sacra, Gall. *Offrande*. Chartularium S. Vincentii Cenoman. fol. 54. *Quidquid habebant in Ecclesia S. Germani de Cels in Offerturis & sepulturis.* Alio in loco: *Garnerius presbyter de Nulliaco concessit monachis S. Vincentii ... duas partes Offerturæ in quinque festivitatibus annalibus, scilicet in Nativitate Domini, in festivitate S. M. candelarum, in Pascha, in Assumptione S. M. in festo OO. SS. &c.*

¶ OFFERTURIA, Cymbium, ut videtur, in quo asservantur micæ thureæ, Gall. *Navette*. Donatio S. Rudesindi Episc. tom. 3. Concil. Hispan. pag. 180. col. 2. *Lucerna, id est, thuribulorum ex auro cum sua Offerturia, capsas argenteas, &c.* Si non sit Navicula, idem est quod *Offertorium* secunda notione.

¶ OFFERTUS, Oblatus, Gall. *Offert*. Anonymus super Canonem Missæ, ad calcem libri Johannis Abrincen. de Offic. Eccles. pag. 377. edit. 1679. *Hic deprecamur ut Pater sanctus super dona à nobis offerta pia & blando vultu & claro dignetur respicere.* Pag. 378. *Postulamus, ut munera nostra super altare hoc ... Offerta, &c.* Pag. 379. *Sacrificia idem sunt Offerta, &c.* De *Offertis* monasteriorum, vide supra in *Oblatæ*.

¶ OFFERUMENTUM, ut *Offertura*, Oblatio inter sacra. Compendiosa beneficiorum expositio fol. 39. *Oblationes sive Offerumenta, quæ in sacra liturgia altari fiunt, &c.* Fest. *Offerumenta dicebant, quæ Offerebant*: quod Turnebus l. 16. Adversar. c. 22. de iis accipiendum putat, quæ in sacris diis offerebantur.

OFFESA. Charta an. 1274. regnante Carolo Rege Siciliæ, apud Joannem Lucium lib. 4. de Regno Dalmatico c. 9. *Commodabit dictæ Universitati Spalati duas galeas cum Offesiis & corredis suis, sive hominibus, usque ad finem dictæ guerræ.* Occurrit ibi pluries.

OFFESSA, pro *Offensa*, in Charta an. 1358. apud D. Secousse tom. 3. Ordinat. Reg. p. 317. *Qui ... injuriam fecerint vel Offessam, &c.*

OFFEX, Qui alicui *officit*, qui impedit, [*Impeditor*, in Glossis Isid.] Fridegodus in S. Wilfrido Episcopo cap. 53.

Ut fretor congrex scelerum, sicut patet, Offex.

OFFICIALIS. Gloss. Lat. ms. Reg. *Minister, servus, Officialis*, Gloss. Gr. Lat. Ταξεωτης, *Apparitor, Officialis*. Lex 1. Cod. Th. de Habitu quo uti oportet intra urbem: *Officiales, per quos statuta complentur, ac necessaria peraguntur.* Spartianus in Caracalla: *Non ignorantibus Martio Agrippa, qui classi præerat, & præterea plerisque Officialium, impulsu Martialis.* Apuleius 1. metam. *Jubet Officialem suum pisces pedibus obterere.* *Officiales Provinciæ Aquitanicæ*, in veteri inscriptione 422. 7. Occurrit passim.

¶ Officialis, Procurator, administrator. Statuta Ardacensia c. 10. apud R. Duellium lib. 1. miscell. p. 113. *Item decrevimus, quod ipse Præpositus pro sui beneplacito liberam habet ... potestatem ordinandi & ponendi unum Officialem ad bona ipsius Præpositura spectantia ... ordinanda.*

¶ Officialatus, ibidem. Ejusdem *Officialis* munus: *Nullusque Vicariorum ipsius Ecclesiæ ipsi Officialatui laico præponi debet vel præesse, nec alicui officio, cujuscunque dignitatis existat ... ne tanquam pluribus intenti, choralibus officiis præpediti: & ipsorum Ecclesiis propriis & negotiis, utraque in simul commode nequeant adimplere.*

¶ Officialis, Adjutor. Vita S. Alpini Catalaun. Episc. ubi de SS. Germano & Lupo missis in Britanniam. *Alpinum ad supplementum hujus negotii consortem pariter eligens & Officialem.*

Proprie autem *Officiales* apud nostros appellantur judices Episcopales, seu Episcoporum, in quos acrius invehitur Petrus Blesensis Epist. 25.

¶ Officialatus, Officialis, seu judicis Episcopalis, munus, Gall. *Officialité*, in Charta an. 1293. apud Sponium in Hist. Genev. p. 78. in alia an. 1300. tom. 1. Hist. Dalphin. p. 133. in alia an. 1313. ibidem p. 147. alia an. 1332. apud Ludew. tom. 5. p. 14 & alibi passim.

Officiales Archidiaconorum. (nam & jurisdictionem habent, uti observatum supra in *Archidiaconus*,) de quibus Provinciale Cantuar. Ecclesiæ lib. 3. tit. 1. & ibi Lindwodus.

Officiales, Clerici ac Sacerdotes qui in Ecclesia sacra peragunt, in Charta an. 1072. in Hist. Pergamensi tom. 3. p. 274. & in alia an. 1174. ibid. p. 324. [*Officialis, Sacrorum minister*, in Glossis Isidori. *Officiales & chori ministri*, in Concilio Mexicano an. 1585.]

Officialis de Bando. Prima Curia Generalis Catalaniæ sub Jacobo Rege Aragon. ann. 1291. *Quod nos*

nos vel successores nostri non imponamus Vicarium vel alium Officialem de bando in illo loco quo fuerit de bando. Eadem habentur in alia an. 1333. sub Alphonso Rege.

Officiales Claustri, Judices à Monachis instituti. Charta Friderici Ducis Austriæ an. 1312. pro Monasterio Gyriensi apud Ludewig. tom. 4. p. 188. *Si vero aliquis liber vel servus claustri de furto vel de quocumque alio maleficio fuerit accusatus, causa coram Officialibus claustri ventiletur, & si convictus legitime fuerit, rei convicti omnino claustro permaneant, sed ipse si mortem promeruit corporalem vel membri mutilationem, ut cingulum comprehendit, judicio nostro in Trver relinquatur.*

¶ Officialis Foraneus, Ruralis, cujus districtus est extra urbem. Diploma Alberti Magdeburg. Archiepisc. an. 1397 apud Ludewig. tom. 5. pag. 18. *Sane cum pridem honorabilem virum Præpositum Monasterii S. Mauricii ... Officialem foraneum & judicem jurisdictione ad nos spectante, ex causis tunc nos moventibus, commisissemus auctoritate nostra exercendam.* Vide *Officium foraneum.*

Officialis Liber, Qui nostris, *Manuale Sacramentorum* dicitur, in Concilio Toletano IV. can. 26. in Concilio Moguntino c. 12. &c. *Officialis liber*, apud Agobardum de Correct. Antiphonarii c. 19 qui partem aliquam officii Ecclesiastici continet. Ita vero in mss. Codd. liber Amalarii inscribitur, *Liber Officialis Amelarii Carepiscopi, id est, de Ecclesiastico ordine, cæterisque officiis.* Illius meminit Concilium Rotomagense an. 1072. c. 22. apud Ordericum Vitalem lib 4 p. 529. Vide eumdem Amalarii librum c. 57. *Libri Officiales*, [in Addit. 3. Capitular. c. 110] apud Joannem Episc. Abrincensem de Offic. Ecclesiasticis p. 22. *Officiarium*, in Histor. Abbatiæ Condomensis p. 501. *Liber officiorum*, in Vita Aldrici Episc. Cenoman. n. 26.] *Officialis libellus*, in Indice vett. Canon. tom. 3. Conc. Hisp. p. 10.

¶ OFFICIALISTA, Idem quod *Officialis*, qui munus aliquod exsequitur. Miracula B. Simonis de Lipnica, 10. 4. Julii p 575. *Generosus Dominus Joannes Wolenski Bochensis Officialista ad salis fodinas.*

¶ OFFICIALITAS, Officium, munus. Synodus Pergam. an. 1311. apud Murator. to. 9. col 547. *Sancimus quod aliquis Clericus sive ecclesiastica persona absque diœcesani sui licentia officium publicum vel Officialitatem alicujus secularis rectoris seu communitatis seu universitatis ... exercere vel suscipere de cætero non præsumat, scilicet consulatus, tabellionatus, &c.*

¶ OFFICIALITER, Officiose, amice, benevole, honorifice, Gall. *Officieusement*. Vita B. Coletæ, tom. 1. Martii pag. 540. *Cardinalis humilitatis condescensionem Officialiter oblatam.* Vita S. Johannis Episc. Neapol. tom. 1. Aprilis p. 33. *Insignes ejus exequias uterque sexus & ætas usque ad Basilicam S. Januarii deducentes Officialiter collocarunt.*

¶ OFFICIANS, Juvans, valens, potens. Miracula S. Isidori Agricolæ, tom. 3. Maii p. 622. *Et postulans B. viri virtutem quam Officiantem audierat ad effugiendas aereas potestates.*

OFFICIARE. Ugutio: *Funerare, sepelire, Officiare, ut, Iste funerat corpus, i. Officiat corpus, scilicet facit exequias funeris, & funerasa officia agit.* Itinerar. Gregorii XI. PP. *Non licuit nos Officiare pro mortuis.*

Officiare, Ecclesiam deservire, in ea officium Ecclesiasticum peragere. Charta Landolphi & Pandolphi Ducum Beneventan. in Chronico S. Sophiæ pag. 654. *Jam dictam Ecclesiam cum omni ornatu, vel rebus pertinentibus ad eandem Ecclesiam potestatem habeatis tenere, donare, & eandem Ecclesiam Officiare, & dare ad tenendum ac damnandum cuicumque vobis pro vestro liberi arbitrii placuerit, qui in eadem Ecclesia Officiare debeat, sicut consuetudo est.* Vide Ughellum tom. 6. p. 279. tom. 8. pag. 654. Will. Thorn. pag. 2089. Concilium Lambethense ann. 1281. cap. 2. Stephanum Tornacensem Epist. 231. [Ludewig. tom. 1. pag. 105 & 136 Histor. Eccles. Melden tom. 2. pag. 178. Continuationem M. Bullarii Rom. pag 287. col 1. Histor. Dalphin. tom. 2. p. 174. Mirac. S. Zenobii Episc. tom. 6. Maii p. 57. Lobinell. in Gloss. tom. 3 Hist. Paris.] &c.

Officiati, dicuntur dies festi, cum in iis proprium diei & festi officium Ecclesiasticum peragitur, apud Honorium Augustod. lib. 3. c. 71. & Durandum lib. 6. Ration. c. 36 n. 3. *Officiata dies*, in Summula Raymundi, id est, *festa dies*, ut est in Glossa superlineari.

Inofficiari, apud eumdem Honorium lib. 4. c. 14. & 96. in micrologo c. 29. 41. apud Radulphum Tungr. lib. de Canonum observantia cap. 15. 17. Metropolis Salisburgensis tom. 3. pag. 38. *Quod nobis liceat nostrae Ecclesiae Parochiales Inofficiare*, id est, in iis sacra officia peragere. [*Beneficium curatum sive non curatum Inofficiare*, apud Rudolfum de Haringen, lib. 2. Miscel. Raim. Duellii p. 100.]

¶ Inofficieta Capellania, In qua non fit officium divinum, in Charta Hugonis Abb. Corbeiensis an. 1278. ex Archivo ejusdem Cœnobii.

Officiositas, Officii Ecclesiastici peractio, apud Durandum lib. 6. c. 36. n. 4.

¶ Inofficialitas, Absentia ab officio divino. Vita S. Apollinaris Episc. Valentiæ ad Rodanum, tom. 6. Ampliss. Collect. Marten. col. 784. *Qui cum ad matutinas laudes reddendas nobis consurgentibus defuisset, & Claudius diaconus causam ab eo hujus Inofficialitatis exquireret, &c.* Forte melius legeretur *Inofficiositatis*.

¶ OFFICIARIUM, Liber continens divina officia in choro peragenda. Necrologium Parthenonis S. Petri de Cassis: 23. *Junii. Obiit Dom. Ysabellis de Langiaco ... que dedit Conventui 1. Officiarium ... 12. Aug. Obiit D. Margareta de Agrio Abbatissa, que ... dedit Conventui 2. Psalterios & 1. librum qui vocatur Officiar, & 1. qui vocatur Collecta ... 29. Septembr. Obiit Agnes de Talliaco Priorissa Claustreya, que dedit Officiarium, quod fecerat fieri ad opus chori in communi.*

¶ OFFICIARIUS, Gerens aliquod munus, Gall. *Officier*. Occurrit passim. Vide *Officialis*.

¶ OFFICIATOR, Gall. *Officiant*, Celebrans, qui primas obit partes in officiis divinis. Appendix ad Acta S. Henrici Imp. tom. 3. Julii p. 788. *Post quod hora festa vespertina eadem R. D. Decano Officiatore, Matutinum cum Laudibus anticipatur.*

OFFICIATUS, Qui officio aliquo fungitur, vel ministerio, in Monasteriis & alibi. Chronicon Trudonense lib. 8. p. 449. *Satagebat multa anxietate, ... multoque labore apud Officiatus, maxime apud Folcardum fratrem nostrum, &c.* Et lib. 12 p. 501. *Cumque ad hanc* (structuram) *Abbas sollicitaret Officiatos, & sollicitarentur à fratribus, &c.* [Vetus Ceremoniale ms. B. M. Deauratæ: *Portantes autem turribula & naviticula debent esse monachi ... (sive) sint presbyteri vel non, Officiati vel cujuscumque status.* Statuta Eccles. Argentin. an. 1435. to. 4. Anecdot. Marten. col. 549. ubi de monachis & monialibus: *Si qui vero Officiati vel Officiatæ ... opus habuerint contrahendi, non faciant nisi de Prælatorum suorum consensu.*] Carmen de Curia Romana v. 214.

Sit equidem Gaufredus ait, sed Curia sacra est,
Officiatorum plena juvante manu.

Utitur etiam Albertus Argentin. p. 142. *Cum autem antiquitus Romani habuerint Patricios, Senatores, Præfectos, Tribunos, & multos Officiatos, &c.* Adde p. 173. Vitam Baldrici Lutzemb. Arch. Trevir. l. 1. c. 6. [Chartam an. 1218. apud Ludew. tom. 2. p. 214. aliam an. 1386. apud Tolnerum in Probat. Hist. Palat. p 125 &c.]

OF-

OFFICINÆ, in monasteriis, dictæ ædiculæ, in quibus asservantur quæ ad victus aut alios usus Monachorum spectant. Joan. de Janua: *Officina, locus ubi sunt officia.* Ratpertus Monachus de Casibus S. Galli c.6. *Denique Cellario cunctisque similibus Monasteriis Officinis laicales præfecit personas, &c.* Cap.8. *Harmota injunxit ut ... exteriora Officinarum necessaria construeret ... cum prius Monachi colerent Officinas, sua utilitati incommodas.* Adde cap 16. *Officinæ regulares*, apud Petrum Cluniac. lib. 1. Epist. 27. *Ubicunque enim sibi obviant fratres, junior à Priore benedictionem petit, Benedicite, dicendo, si extra regularia loca fuerit, & humiliter inclinando, sed nihil ore proferendo, si intra Officinas regulares sibi occurrerit.* [Rursum occurrit in Ordinario Cannnicorum Regular. S. Laudi Rotomagen. post Librum Johannis Abrinc. de Offic. Eccles. pag. 272. edit. 1679. in Vita S. Hiltrudis Virg. non semel. Vide mox *Officinatus*.]

OFFICINALE, Eadem notione, in Vita S. Hugonis Abbatis S. Martini Eduensis num. 14. *Construxit ... Officinalia regularia usibus Monachorum omnimodis apta, &c.*

OFFICINALIS DOMUS, in Chronico Mosomensi apud Acher. tom. 7. Spicil. p. 650 *Claustra monasterii & Officinales vobis domos metabimur, & procedente tempore opportuna quæque procurabimus.*

¶ OFFICINÆ ECCLESIÆ, Sacella, Gall. *Chapelles*. Chronicon Filcamnense ms. part. 2. p. 126. *Hæ sunt festivitates annuales, in quibus fit processio post Completorium per Officinas Ecclesiæ.*

OFFICINATOR, Præcipuus inter opifices, opifex, faber, qui cæteris fabris præest. Glossæ veteres: *Officinatores*, ἐργαστηριάρχαι.] Aliæ Gr. Lat. apud Martinium: ἐργαστηριάρχης, *Tabernarius.*] Vide Differt. 23. ad Joinvillam p. 286

¶ OFFICINATUS, Instructus officinis. Vita S. Hiltrudis Virg. sæc. 3. Benedict. part. 2. pag. 421. *Locus huic operi providetur aptus & monasteriis Officinis competens ... Oratorio tandem expleto ... claustroque bene Officinato, &c.*

¶ OFFICINULA, Cellula. Johannes à Bayono de Abbatibus Medianis in Histor. ejusdem Monaster. pag. 289. *In cujus (montis) vertice Ecclesia in honore Magdalenæ constructa cum suis Officinulis solitariis apta extitit.*

OFFICINUM, pro *Officina*. Eadmerus in Vita S. Wilfridi c. 17. *Officina regularia decenter constructa lapidibus, & tegulis ligneis tecta.* [Mirac. ejusd. S. Wilfridi sæc. 3. Benedict. part. 1. pag. 216. * *Officina religioni convenientia, lignea tamen, propriis construxit manibus.*] Occurrit non semel in Vita Aldrici Episcopi Cenoman. n. 17. 26.

OFFICIOLATUS, Dignitates, munia publica. Occurrit sæpe in leg. Hungaricis, & apud Thwroczium in Ladislao c. 58.

¶ OFFICIOLUM, Liber complectens preces seu officium ecclesiasticum, Ital. *Officiolo*. Annal. mediol. apud Murator tom. 16. col 808. *Assides duæ Officioli argenti deaurata cum Crucifixo & aliis imaginibus Sanctorum ... Majestas una ad modum unius Officioli cum balassis 6. sapphiris 6. & perlis 88 & figuris duabus intus Officiolum unum B. Mariæ parvi voluminis, habens assides aureatas cum perlis & certis lapidibus.*

OFFICIONARIUS, Officiarius, minister Judicis, Præsidis, in Historia Translationis S. Sebastiani n. 29. in Actis S. Thyrsi Martyr. nu. 31. & alibi passim in Actis Martyrum. [Vide *Marescalcus* in *Mariscalcus*.]

¶ OFFICIONARIUS FRATER, Monachus, de cujus officio hoc unum novimus, quod habet Guido in Disciplina Farfen. lib. 2. cap. 25. *Officionarius frater mox, ut dicta fuerit offerenda, procedere ante Abbatem atque annuere debet ad versuum inchoatione. Abbate incipiente debent omnes inclinare. Si ipse non imponit, debet annuere aliis, quibus visum ei fuerit, & illico ut initiatum habet, facere inclinationem cum reverentia, pueri hic & inde omnes inclinantes. Si Abbas præsens non fuerit, faciat Prior; & si Prior minime adest, annuat Decano; quando ipse defuerit, imponat Armarius, & si prænominati cuncti deerunt, adimpleat ipse (Officionarius.) Cum jam prope ipsi versiculi finiendi sunt, veniat Conversus cum thuribulo ad Cantorem & tunc ipse deferat Abbati; si non est, faciat ipse.* Non video quis sit illa *Officionarius*, nisi forte Sacerdos ipse qui sacra faciebat. Nomen belle convenit, cætera, ut videtur, non ita bene. Vide *Offerenda*.

1. OFFICIOSITAS, Officium, munus. Eulogius Cordubensis lib. 1. Memor. Sanctor. *Quia vobis incumbit Officiositas prædicandi, ita vobis subest necessitas audiendi.*

¶ 2. OFFICIOSITAS, Benignitas, comitas, proclivitas ad præstanda officia sive beneficia. Martinus Episc sæc. 6. in Libello seu Formula vitæ honestæ, apud Stephanotium tom. 8. Fragm. mss. pag. 225. *In reddenda Officiositate neque negligas, neque exactor appareas.* Utuntur Sidonius in Carmine 23. v. 478. Johannes Sarisber. Epist. 178. & alii. Vide alia notione in *Officiare*.

OFFICIPERDI, *Qui laboris non habent remunerationem, Catoni quoque (in Distichis) dicuntur Officiperdi.* Ita Gloss. Isid. Domnizo lib. 2. de Vita Mathild. c. 7.

Perditio signi defectum signat, abhinc quin
Nomen ei crescat, quod dicitur Officiperdi.

Apud Petrum Blesensem Epist 25.

Nam genus hoc hominum, quod dicitur Officiperdi.

☞ *Officiperdi* vel *Officiperda* propriæ sunt ingrati, qui perdunt officia seu beneficia, cum non reddunt gratiam, ut patet ex Catonis Distichis, ubi:

Gratior officiis, quo sis mage charior, esto,
Ne nomen subeas, quod dicitur Officiperda.

OFFICIUM, Officialis, minister Judicis, magistratus apparitura, Palatina militia. Gloss. Græc. Lat. Τάξις ἄρχοντος; *Officium, Apparitio.* Glossæ aliæ: *Officium*, τάξις. Ita τάξιν usurpant Acta SS. Philamonis & Apollonii, ubi de Ariann Judice num. 2. Ἀριανὸς σὺν τῇ τάξει, &c. Acta Proconsularia sub Munatio Felice, apud Augustinum lib. 3. contra Cresconium cap. 29. *Non eos novimus. Paulus Episcopus dixit: Novit Officium publicum, id est, Edesius & Junius Exceptores.* Acta S. Asclæ martyris nu. 1. *Quem cum vidisset Judex, dixit ad Officium, Quis est hic? Apollonides unus ex Officialibus dixit, Puto, Christianus est.* Acta S. Agathæ Virginis num. 14. *Quintianus arripuit iter cum Officio suo ad investigandas facultates ejus.* Vita S. Severi militis & martyris n. 2. *Misit itaque milites ex Officio suo, ut ubicumque eum reperissent, absque honore eum suis præsentarent aspectibus.* Acta Passionis S. Felicis Episcopi Tubzocensis: *Statim enim sibi per Officium præsentari constituit.* Senator lib. 11. Epist. 8. *Non solum nostras, sed Officii innoxias custodimus manus.* Et Epist. 9. *Scitote, Judices, Officia vobis quasi actuum vestrorum testes assistere.* Adde Epist. 7 & 34. & Vita S. Aviti Viennensis Episc. n. 2. *Accidit ut quidam ex Officio Regis Sigismundi, nomine Stephanus, qui super omnem dominationem fisci principatum gerebat, &c.* Eadem habentur in Vita S. Apollinaris Episcopi Valentini in Chronologia Lerinensi p. 377. Corippus l. 3.

Postquam disposuit ornata palatia turmis,
Officia explorant, &c.

Vide Fragmenta S. Hilarii p. 5. & præterea Passionem S. Caloceri martyris n. 5. 6.

Or-

OFFICIUM, interdum sumitur pro *Obsequio*, seu comitatu domesticorum ac famulorum. Bundemundus in Vita S. Amandi n. 5. *Rursum cum Officio Clericorum Romam perrexit.* Vide Regulam Magistri c. 93.

¶ OFFICIUM, Munus, vel Curia Officialis Episcopi, Gall. *Officialité*. Charta Officialis Rotomag. an. 1468. ex Archivo B. M. de Bono-nuntio Rotomag. *Officium nostrum super hoc humiliter implorando, &c.*

OFFICIUM ECCLESIASTICUM, à S. Hieronymo, Damaso PP. rogante, primitus ordinatum fuisse aiunt: ordinavit enim ille, inquit Durand. lib. 5. Ration. c. a. n. 3. quantum de Psalmis in secunda feria, & quantum in tertia feria, & sic deinceps legeretur. Evangelia quoque & Epistolas, &c. quæ de novo & veteri Testamento in Ecclesia leguntur, præter cantum magna ex parte ordinavit, cujus operis exemplum idem Hieronymus Romam misit, & à Damaso PP. canonizatum ast, & præceptum à cunctis Ecclesiis observari. Postmodum Gregorius & Gelasius orationes & cantus addiderunt, & lectionibus & Evangeliis Responsoria coaptaverunt. Gradualia vero, Tractus & Alleluia Ambrosius, Gelasius & Gregorius ad Missam cantari instituerunt. Exhinc duplex in Ecclesia officium obtinuit, Gregorianum & Ambrosianum: sed Gregorianum tandem prælatum Ambrosiano, Carolo M. imperante, quod Ambrosius multa instituisse diceretur juxta ritum Græcorum, illudque in sola Mediolanensi Ecclesia deinceps receptum est. Hæc fere idem Durandus, cui adjungendi alii qui de Officiis Ecclesiasticis ex professo scripsere, atque in primis Cardinalis lib. a. Rerum Liturgicar.

OFFICIUM B. MARIÆ, instituit Urbanus II. PP. & ut quotidie diceretur, & in die Sabbathi solemnitas fieret statuit. Vide eumdem Durandum lib. 6. cap. a. num. 6.

¶ OFFICIUM GRADALE. Vide in *Gradale*.

OFFICIUM PLENARIUM, Solemne. Conventus Aquisgranensis ann. 817. c. 46. *Ut in præcipuis solemnitatibus ... plenarium Officium, & bis reficiatur.*

¶ OFFICIUM, Introitus Missæ, vel Missa ipsa officii divini pars præcipua. Ordinarium S. Germani Paris. in festo Dedicationis Eccl. inter Probat. Hist. ejusdem Monast. pag. 159. col. 1. *Postea incipiet D. Abbas*, Pax æterna. *Officium*, Terribilis est, &c.

OFFICIA, Loca ubi consistunt Officia, seu Ministri Augustales in Palatiis. Vita S. Domitiani: *Quæsitus per omnia Officia Palatii, & minime repertus, putatus est mortuus esse grandine, &c.* Vel inter *ministros* Imperatorios.

OFFICIA, seu *Offices*, vulgo etiam appellamus quæ alii *officinas* vocant, seu ædificia monachorum usibus & officiis addicta. Radulfus de Diceto ann. 1071. *Ecclesiam Christi Cantuariensem cum omnibus Officiis quæ infra murum ipsius curiæ sunt, cum ipso muro ædificavit.*

OFFICIUM, pro ministerio, seu feudo, ratione cujus vassallus obsequium certum domino debebat, in Probat. Hist. Guin p. 515. p. 626.

¶ OFFICIA FEUDALIA *familiæ Abbatis S. Bernardi de Romanis*, recensentur in Charta ann. 1240. tom. a. Histor. Dalphin. p. 142. *Primus Bajulus procurator & custos domus suæ & totius terræ suæ. Secundus Marescal. est. Tertius Camerarius. Quartus Cellerarius. Quintus vini Minister. Sextus Pannetarius.* Tum additur: *Isti seu Officiales eadem fruuntur libertate, qua familia Ecclesiæ, & ad Abbatem pertinent nulla mediante, & faciunt hominium ligium & absolutum. Præterea erant alia duo Officia ejusdem conditionis, Officium scilicet Coquinæ & Fretaturæ, quorum libertas cassata fuit in compositione facta inter Burgenses & D. Archiepiscopum & Ecclesiam, tempore juramenti.* Subduntur jura & onera de *feudo bayliæ*, quæ longius esset hic exscribere.

OFFICIUM, Ministerium. Thwroczius in Attila cap. 17. *Navigii Officia, Rhenis fluminis alta secantes, &c.*

OFFICIUM. Acta Murensia: *Cum 12. hominum pecora adunantur in unum, vocatur Officium, propterea quod non magistro committitur.*

¶ OFFICIUM FORANEUM, Munus judicis ruralis. Diploma Alberti Magdeburg. Archiepisc. an. 1397. apud Ludewig. tom. 5. pag. 19. *Officii foranei & jurisdictionis commissionem dicto domino preposito S. Mauritii per nos factam ac omnia & singula, quæ ex ipsis concessione & commissione dependent ... revocanda duximus.* Vide *Officialis foraneus*.

¶ OFFICIUNCULA, Idem quod *Officinæ*. Vita S. Hugonis monachi Æduensis sæc. 5. Benedict. pag. 98. *Construxit enim ibidem secundum posse vel loci mediocritatem Officiuncula regularia, usibus monachorum omnimodis apta.*

¶ OFFIMENTUN, ✝✝✝, in Gloss. Lat. Græc. Sangerman. & aliis. *Cœnum, fimentum*, in Amalthea, ab *ob* & *fimus*, ut Martinius habet in Lexico.

OFFOCARE, Suffocare. Sextus Placitus seu Platonicus de medicina animalium lib. a. c. 1. *Mulier si Offocatur a volva, quod nequissimum vitium ✝✝✝ dicitur, &c.*

¶ OFFOCATÆ LITERÆ. Testament. an. 1035. tom. 6. Spicil. Acher. pag. 436. *Bonifilius facet quis istum testamentum scripsi, cum literis Offocatis in secundo versu & superpositis in 19. & subscripsi die & anno præfixo.* Ubi *Offocatas* puto dici literas nimio attramento conspurcatas; quod monendum erat, ne suspicio esset fraudis vel immutationis: qua de cautione dictum fuit in *Litura*.

¶ OFFRANDA, Antiphona quæ canitur, cum panis & vinum in sacris offeruntur Deo, Gall. *Offertoire*. Fragm. Hist. Monasterii-novi Pictav. apud Marten. to. 3. Anecd. col. 1218. *Responsorium cantant duo, Tractum quatuor, post Evangelium versum illum Offrandæ*, Redemptor animarum omnium Christianorum, *duo*. Forte melius legeretur *Offerenda*. Vide in hac voce.

¶ OFFRETUM, pro *Orfretum* vel *Orfresum*, à Gall. *Orfrey*, Vestis sacræ ornamentum seu pictum, auro vel argento sæpe distinctum. Inventar. Eccles. Noviomen. an. 1419. *Item una casula de samite albo semforsate ad unum magnum Offretum aureum.* Vide *Aurifrigia*.

¶ OFFULA, *Pœna vel percussio*, apud Papiam.

OFFUS, [pro *Noffus*, Sarcophagus.] Vide *Noffus*.

¶ OFFUSCARE, Caliginem offundere, Gall. *Offusquer*, Ital. *Offuscare*. *Sol Offuscabatur & facies ejus erat cooperta*, in Chronico Petri Azarii apud Murator. tom. 16. col. 416. *Offuscare justitiam*, Tertullianus lib. 2. advers. Marcion. cap. 22. *Offuscatus caligine*, apud Orosium.

¶ OFFUSCATIO, Obscuratio, caligatio apud Tertullianum lib. 1. ad Nation. cap. 10. *Offuscatio dati & accepti*, Eccli. 41. 24. hoc est, fraus in dando & accipiendo.

¶ OFFUSCATUS, Sordidus. Concilium incerti loci apud Marten. tom. 4. Anecd. col. 163. *Personæ calceam, si fuerint inveterata & Offuscata, crementur in piscina, & apponantur nova & munda.*

OFGANGFORDELL. Leges Canuti Regis de forestis c. 1. *Eatque ad triplex judicium, quod Angli Ofgangfordell dicunt. Ita autem acquiratur illud triplex judicium: accipiat secum quinque, & sit ipse sextus, & sic jurando acquirat triplex judicium, aut triplex ju-*

samentum. Sed purgatio ignis nullatenus admittatur, nisi nuda veritas negaet aliter investigari. Anglosaxonibus ofgang vel ofgan, est procedere, progredi, ordell, seu *ordalium*, purgatio, examen.

OFPATINUS. Exstat apud Joan Lucium de Regno Dalmatico lib. 5. c. 2. Diploma Mariæ Reginæ Hungariæ, quod sic clauditur: *Datum ... 1387. sub sigilla Buscho Comitis Corbaniæ, curiæ nostræ Magistri Ofpatini. His præterea fladuimus facere sigillari sigilli prædicti Ofpatini curiæ nostræ, quia ad præsens sigillo caremus.*

OGA, [Anser, Gall. *Oye.*] Vide *Auca*.

¶ OGARA, Species navis, ut videtur. Informationes civitatis Massil. de passagio transmarino e ms. Sangerman. ubi de formis & mensuris galearum. *Item Ogera 120. remos* (habere debet.)

OGETHARIUS, in Regiam Majestatem lib. 4. cap. 31 §. 3. Hybernicum nomen dignitatis, vulgo *Ochiern*, quo loco æquiparatur Thano.

¶ OGIRE, pro Obire. Gloss. Isid. *Ogie, Moritur.*

OGIS. Nicolaus de Braja in Ludovico VIII. Rege Franc. p. 290.

Rex regum mundi venerabilis ille Philippus,
Catholicæ fidei calidus defensor & Ogis.

OGLATA, OGLATTA. Charta Avæ Comitissæ Ruscinonensis an. 971. edita à Baluzio in Append. ad Capitul. n. 144. *Silvis, garricis, aquis, aquarumque ductibus vel eductibus earum, Oglatis tam rusticum, quam & urbanum, &c.* Charta an. 1035. apud Columbum in Sanrufensibus Canonicis: *Cartis, hortis, Oglatis, pascuis, vineis, campis, &c.* An Olcatis?

☞ Non putem; sæpius enim occurrit hæc vox, ut mendosa credatur, licet eadem videtur notio, quæ vocis *Olca* vel *Occlata*: de quibus suis locis. Charta an. 45. Caroli Magni Imper. tom. 2. Annal. Benedict. p. 719. col. 2. *In ædificiis, curtis, Oglatis, arboribus pomiferis, & inpomiferis, aquis aquarumque eductibus, &c.* Et mox: *Cum reliquis mansis ad ipsum mansum aspicientibus, cum curtis & hortis, Oglatis & aga (exaga) & regressa, terris & vineis, &c.* Ibidem col. 2. *Terras & vineas cultas, ortos, Oglatis, arboribus pomiferis & inpomiferis, ... & in villa Calvaniacus similiter domos, curtes, Oglatos, ortos, exaga & regressa eorum, &c.* infra: *Tam in domibus quam in ædificiis, in curtis, in ortis, Ogladis, exaga & regressa, &c.* Charta an. 888. Marcæ Hispan. col. 820. *In curtis, in domibus, in Oglatis, in vineis, in campis, in terris cultis & incultis, &c.* Alia an. circiter 970. ex magno Chartulario S. Victoris Massil. pag. 135. *Vineis, terris cultis & incultis, ortis, Oglatis, &c.* Similia leguntur in Charta an circiter 1039. & in alia an. 1069. ex Archivo ejusdem Monasterii, ut & in Charta an. 984. apud Marten. tom. 1. Collect. Ampliss. col. 333. alia an. 911. in Probat. tom. 2. novæ Histor. Occitaniæ col. 54. Vide *Olca*.

¶ UGLATA, Eadem significatione. Charta ann. 1057. ex eodem S. Victoris Archivo, armar. Forojul. num. 30. *Garricis, montibus, Uglatis, &c.*

¶ OIANCIA, Species tributi. Gall. *Oyance*. Litera Officialis Paris. an. 1248. e Chartulario AB. Sangerman. fol. 10. *Domum domini Bartholomæi Militis ... oneratam 6. denar. capitalis census, una mina avenæ, 2. caponibus, 1. gallina, 2. denariis de Oiancia, relevamento & tallia ... Abbas & Conventus absolverunt ... ab ejusmodi onere census, redditus, consuetudinis, coustuma, relevamenti & tallia.* Ex quibus *Oiancia* videtur idem quod *consuetudo* seu *coustuma*, cum hæc voces illi substituantur. Quæ vero tributi species *Oiancia* fuerit, saltem apud Aurelianenses, clarius discimus ex Regesto Cameræ Computor. Blesensis initio sæculi 14. ut videtur exarato, cui titulus: *Ce sont les rentes d'Orliens & des apartenances.* Ibi legitur art. 19 *Oances est une rente qui vaut 8. liv. ou 10. liv. & pent croistre & descroistre. Et est issi que chascun de ceus qui est des Oiances doit 10. d. le jor des Oiances & à une piece de char cuite de vaquenerssance, qui vaut 2. d. ou 3. d. & à tant il est quite des coustumes & des tonles, qui il ne doiver riens de riens, que il achatent ou vendent. Si aucun veut entrer es Oiances il convient que il en chevisse aus rentiers le Roi ou aus tonlaiers l'Evesque.* Vide *Audientia 7.*

1. OLA, *Summi humeri pars posterior*, in Glossis antiquis mss.

¶ 2. OLA. Charta an. 1320. tom. 2. Maceriarum Insulæ Barbaræ p. 532. *Chanavaria de Rimillieu, duo curtilia de Olas, curtilia della Tornueri.* Legendum omnino videtur, *Curtilia ad Olus*, Horti olitorii.

¶ OLACITAS, Fetor. Vide mox in *Olax*.

¶ OLALOGIA Vita S. Ethildritæ sæc 2. Benedict. pag. 769. *Rex Ederodus ex hac vita discessit, cui successit frater ipsius Elvredus: qui acer ingenio per Beldum & Johannem doctissimos monachos tantum instructus est, ut in brevi notitiam omnium librorum haberet, totumque novum & vetus Testamentum in Olalogiam Anglicæ gentis transmutaret,* hoc est, ut videtur, in linguam Anglic. redderet. Vox ducta ab *Olographus* seu *Holographus*, propria manu exaratus, Gr. ὁλόγραφος. Unde Jurisconsulti ὁλόγραφον vocant testamentum, quod testatoris manu perscriptum est, non autem sola subscriptione firmatum. Vide *Holographus*.

¶ OLAMEN, i. Idem quod *Oleamen*, quod posteriori vocabulo utitur Scribonius Largus Composit. 269 Factum ex oleo. Transactio Guillelmi Comitis Forcalquerii cum Monachis Montis majoris an. 1212. *Testes probaverunt monasterium habuisse pacifice ab omnibus ibi piscantibus singulis septimanis levatam piscium, exceptis die Lunæ & singulis noctibus, singulos obolos pro singulis nancis, aut tres denarios pro una septimana, & a sannaderiis singulas colligentibus singulis pabelum cum hispio aut Olamine singulis annis tres denarios, & de avibus crancis trezenum pro pulmento & de venatione capita aprorum & quarterios aliarum ferarum.* Locum non satis accurate, ut videtur, excerptum, non licuit ex autographo emendare.

OLAX, OLIDUS, & *Olacitas, fætulentia, olor*, in Gloss. Isidori. [Joh. de Janua: *Olax ab Olere, i. Olitat, Qui assidue olet; Puant*, in Gloss. Lat. Gall. Sangerman. *unde Olaciter*, adverb. eidem de Janua.] Utitur Martianus Capella lib. 2. *Hujus gressus incerti, atque Olacis temeti madoribus implicati.*

OLBA. Versus mss. citati in Glossa ad Disticha Magistri Cornuti:

Urceus, urceolus, est olla, vel amphora, testa,
Olla, vel idria sit vas, vini dico lagenam.
Oba, vel onophorus, sed & orca, fidelia, vas est,
Olbaque jungatur Monachis appropriatum.

1. OLCA, Gall. *Ousche*, vel *Osche*, in Consuetudine Nivern. cap. 6. art. 1. & in Regesto censuum & feodorum Carnotensi p. 21. Terræ portio arabilis, fossis vel sæpibus undique clausa. Ita passim in veteribus Chartis S. Sulpitii Bituric. S. Sergii Andegav. in Tabulario S. Dionysii de Capella diœces. Bituric. &c. Gregor. Turon. de Gloria Confess. c. 69. *Erat autem haud procul à basilica campus tellure fæcundus, tales enim incolæ* (Campani) *Olcas vocant.* Formulæ Pithœi c. 36. *Concedimus tibi Olca in villa nostra illa quam illa fæmina quondam tenuit.* Tabular. S. Cyrici Nivernen. Char. 25. *Paginulum terræ, qua vulgo Olca vocatur.* Occurrit pluries in eod. Tabular. [Tabularium S. Vincentii Cenoman. fol. 43. v. *Olcam terræ, ubi seminantur quinque minæ frumenti.* Ibid. fol. 94. *Olca de Viridario in qua seminari possunt quatuor sextercia hibernæ annonæ.*] Adde Perardum in Chartis Burgundicis p. 159. 161. 162. 445. Historiam fundat.

Mo-

Monasterii S.Nicolai Andegav.pag.17. 81. Chiffletium in Trenorchio pag. 310. Sammarthanos in Abbat. p.766.&c. Vide Auctor Etymol. in ὄλκα.

¶ OLQUA. Martyrologium Eccl. Autissiodor. apud Marten.tom.6. Ampliss. Collect. col. 700. *Josbertus uenius quòddam & Olquam unam non longe ab Acolaco villa Canonicis S.Stephani dedit ad sui memoriam faciendam.*

OCHIA. Regestum Feodorum Campaniæ fol.53. *Guido de Mellegaraco tenet de Domino Campania Porchiacum . . . præter cœmeterium & unam Ochiam vel duas.* [Fundatio Marciliaci pro Avalomem an. 1239. in Instrum.tom.4. Gall. Christ col.100. *Videlicet mansionem suam, in qua dictus Buretus & ejus uxor manent, & Ochiis suis dictæ mansioni adjacentibus.* Charta Guillelmi Comitis Nivern. ann. 1165. pro Abbate S Germani Autissiod. & Bochardo Domino *de Segnelay: Salvamentum habet D. Bucardus in Ochiis illis in quibus focus est: quæ si hospite & foco vacuatæ fuerint, medietatem salvamenti in eo tantummodo habebit, quo seminibus jactis culta fuerint. Omnes Ochias hospite & foco vacuas carruca S.Germani libere excolit, & tunc de illis salvamentum non habebit. Si iterum hospes ibi missus fuerit, salvamentum similiter habebit. Salvamentum est mina avenæ in Ochia & duo denarii & unus panis avenagii.* Recognitiones Burgi S. Andeoli mss. *Medietatem Ochiæ, ad olivetum confrontatur cum via & rivo.*]

OLCHA, apud Mabillon in Vita B.Bernonis Abb. sæc. 5 Benedict. pag.76. Tabularium Vindocinense Ch. 240. *Dedit de terra sua quantum duo boves consuetis stationibus arare possunt, & duas alias portiones terræ, quas rustice Olchas appellare consueverunt, unum vivorium & 12. combros in flumine Ledi, atque 20 fissiaas in eodem flumine, quæ ponuntur ad anguillas capiendas:* Et num. 295. *In vineis cultis & incultis, in terris & Olchis.* Ita etiam in Tabular. Prioratus de Domina in Delphinatu pag.5 & alibi.

OLCHIA, & OSCHIA, promiscue in Tabulario Prioratus Neronis villæ. [*Olchia quæ est inter clausum & flumen*, in Charta an.1111. ex Archivo B. M. de Charitate ad Ligerim. Charta an. 1095. apud Lobinell. tom. 2. Histor. Britan. col. 217. *Sex hospites in clausis Olchiarum, ex quibus unum retinuit filio suo. Olchia cum omnibus consuetudinibus & redditibus suis*, in Diplomate Bartholomæi Decani Paris. apud Marten. tom.6. Ampliss. Collect. col 223.]

OSCHIA, in Tabulario Autissiodorensi & Neronis-villæ, passim.

¶ OSCHA, in Tabulario Monasterii S.Vincentii Cenomanensis fol.68. verso.

OSCA, in Charta an. 1082. apud Sammarth. in Abbat. p.5.397. Charta Hugonis Archiep. Senonensis an. 1154. in Tabular. Abb. Ferrariensis: *Scilicet apud Mansum Oscam unam, quam tenet Giraudus . . ad Longum quercum Oscam aliam, quæ de feodo Martini, &c.* [Chartul. S.Vincentii Cenoman. fol. 12. *Dedit etiam Richardus ecclesia de Arabloro similiter duo jugera ... in Osca viridarii, retinens sibi tria prima jugera.* Et fol. 69. *Et circa eamdem ecclesiam tres Oscas terræ, ubi seminantur duo modii frumenti.*]

¶ OSKA, Enumeratio feodi Gerardi *de Ham* militis ann. 1293. ex Tabul. Corbeiensi: *Henricus Conrssaux de Oska sua in Natali Domini unum caponem & unum denarium solvit ... Joh. Raimbaux & Martinus Roussiaux debent in Natali Domini pro una Oska extra villam unum caponem & tres den... Petrus filius Caillen de una Oska in Natali duos capones & duos denarios.*

¶ OCA. Tabularium S. Vincentii Cenoman. fol. 5. *Dedit Deo monachisque ibi degentibus duas Ochas terræ juxta villam S. Longisili.*

OCHA, in Testamento Herberti Comitis Viromand. an.1059. apud Joan. Carpentarium in Hist. Cameracensi pag.7. in Charta Herberti Vicecomitis Thoarcensis an.1099. apud Sammarthanos, & in alia apud Gallandum lib. de Franco-alodio p.296. Tabular. Absiense: *Postea vero alias complures Ochas emerunt fratres Absiæ à rapturariis, &c.*

HOCHIA. Charta an.1246. in Chartul. Campan. Bibliothec. Reg. fol.529. *Tantummodo tenebunt avenam, quam Huguetinus d'Otricort armiger habebat in Hochiis Barri super Secanum.*

OLCHIA, Census vel præstationis species. Charta libertatum oppidi *des Ais*, in Biturigibus: *Census autem meos, & venditiones, & Olchiam meam mihi retineo, sicut solitus sum.*

Videntur efficta ea vocabula ex Latino *Occare*, βωλοκοπεῖν, in Gloss. Gr. Lat. glebas confringere; ita ut *Olca*, *Occhia*, *Oschia*, fuerit ager *Occatus*, seu rupius, proscissus, *terre à labeur*, ex quo pro modulo agri [forte tanto, quantus per unum diem *occari* poterat] usurpata vox deinceps fuerit. Vide *Oglara*, & *Pastina*.

2. OLCA, in Glossis antiquis mss. *Gemma barbarici nominis, ex fulvo & nigro viridique & candido est.* Vide *Olea* 2.

¶ OLCARIUS. Statuta Vercell. fol. 212. *Qui etiam promittat de non exercendo unquam per seipsum manualiter bacheriorum, pellipariorum, fornariorum, molinariorum, ortolanorum, Olcariorum, becchariorum, piscatorum, &c.* An figulus, quasi *Orcarius*, *r* in *l* mutata, ut alibi sæpe, ab Italico *Orca*, Vas testaceum?

1. OLDA, *Distinctio, diverticulum*, Joan. de Janua. Glossæ antiquæ mss. habent, *Districtio sive diverticulum.*

¶ 2. OLDA. Literæ Angeli Pechinolii ad Innocentium VIII. PP. an. 1489. apud Illustr. Fontaninum ad calcem Antiquit. Hortæ pag. 486. *Dominus Rex longe mitius se habuit & mitiores, ut dicunt, Oldas, id est pecuniarum tributa, imposuit oppidis Austriæ, quæ restant bello occupanda, quam alias cum Catholica Majestate egerit.*

OLDERMANNI, olim dicti in urbe Groningana, qui negotiantium disciplinæ, & juri nautico tuendo, & dirimendis inde natis controversiis præfecti erant. Vide Ubbonem Emmium in Groninga p.165.

OLDUNGEBONDER. Andreas Suenonis lib 4. legum Scanicarum c.8. *Oligendi sunt duodecim de prudentioribus totius provinciæ, quos Oldungebonder natale nominat idioma, ut ipsi terminos demonstrent.*

¶ 1. OLEA, *Pondus est, retinet tres scrupulos.* Papias.

2. OLEA. Papias: *Olea, gemma barbarorum est: ex fulvo & nigro, viridique & candido constat.* Nescio an ab *Olea* intelligendus sit Anastasius in Leone IV. PP. p.188. *Et super illud Ciborium fecit Oleas, quæ pendent in circuitu altaris habentes tabulas quatuor exaratas, necnon & gammadias numero quatuor.* Ibidem p.196. *Obtulit tres Oleas majoricas, admirabilis pulchritudinis, serico textas, coloreque depictas, quæ videlicet festis diebus in circuitu altaris majoris dependerent.* Certe cum solidum quid fuerint *Olea*, quæ in circuitu Ciborii dependerent, haud absonum videtur existimare fuisse grandiores gemmas, aut quid simile in gemmæ grandioris orbiculatæ figuram, atque adeo ex *murrhina* materia: quod non modo suadent vox *majorica*, quæ idem valet ex *murrhina*, sed & colores Oleæ, quibus murrham constitisse scribit Plinius lib. 37. cap.2. nam quod *serico textæ oleæ* dicuntur Anastasio, error est forte librarii, ita ut legendum sit *serico tectæ*.

¶ OLEAGO, γλοιός, in Glossis Cyrilli, sordes olei, quæ in balneis atque etiam palæstra ab hominum oleo unctorum cute deradebantur, Strigmenta.

¶ OLEA-

¶ OLEAMENTUM, Res odorifera. Canonizatio B. Aloyzii, tom. 4. Junii p. 1139. *Odores, Oleamenta & flores abhorrebat.* Pro eo quod ex oleo factum est, utitur Scribonius Largus Composit. 222.

¶ OLEARE. Vide infra *Olerare*.

OLEARIUM, Ἐλαιοπωλεῖον, in Gloss. Græc. Lat. est etiam ibidem ἐλαιοφόρον.

¶ OLEATRIX, Quæ vendit oleum. Miracula B. Stanislai Canonic. Regul. tom. 1. Maii pag. 790. *Veronica Oleatrix de Casimiria ... perOptime sanata est.*

¶ OLEATUM, Cibus oleo conditus. Regula Mellicensis in Chronico ejusdem Monasterii p. 412. col. 2. *In Quadragesima in omnibus jejuniis Ecclesiæ necnon in Adventu Domini & feriis sextis per anni circuitum utimur Oleatis jejunantes.*

¶ OLEATUS, Sacra seu Extrema unctione munitus. Miracula mss. Urbani V. PP. *Oleatus & signatus pro mortuo ... Fuit communicatus & Oleatus.* Translatio S. Augustini Cantuar. to. 6. Maii p. 428. *Christiana fide confessus, Oleatus & communicatus, jam loquelam posuerat, jam transitio parabat.* Alias *Oleatus* idem est quod oleo imbutus, ut Num. 11. 8. *Faciens ex eo* (man seu manna) *tortulas saporis quasi panis Oleati. Pultes non Oleatæ*, apud Cælium Aurel. l. 2. Acut. c. 37.

¶ OLEMOTITANI DENARII, f. pro *Oletani* vel *Olitani*, Antiqui. Charta Ecclesiæ Nemaus. ann. 1023. inter Instrument. tom. 2. Gall. Christ. col. 227. *Donent per unoquoque manso ad Canonicos S. Mariæ in illorum alimonia solidos 10. denarios obtimos Otomincos Olemotitanos.*

OLEPORA, *Fromage*, in veteri Glossar. Lat. Gal. mss. ex Biblioth. Thuan. co. 525.

OLERARE, *Plantare olera, vel oleribus uti. Deolerare, exolerare, vel deolerare, vel olera auferre.* Jo. de Jan. [Papias: *Holerare, olera culturare ... alus oleris, unde Olerare.* Perperam in Gloss. ms. S. Andreæ Andaon. *Oleare, Plantare.* Acta SS. Julii tom. 4. pag 149. de S. Helerio: *Hortulum construxerat, atque propriis manibus Oleraverat.*

¶ OLERATOR, vel HOLERATOR ab *holus*, ut non semel scribitur apud Antiquos, Qui vendit olera, Gloss. Lat. Græc. *Holerator*, λαχανοπώλης.

¶ OLERONIANA LEX. Vide in *Lex*.

OLESCERE. Gloss. Gr. Lat. ms. Αὐξάνομαι, *Olesco, glisco, cresco.* Αὔξομαι, *Cresco, Olesco.* Virgil. *Modis Inolescere miris.* [Agnellus in S. Sergio Episc. Ravenn. apud Murator. tom. 2. pag. 172. *Non possumus per tanta discurrere, quia Olescit*; (i. e. in immensum crescit, nimis longum est,) *tamen compendii proferimus causa.* Lucretius lib. 2.

Donicum Olescendi summum tetigere cacumen.]

¶ OLETANUS, Antiquus Acta SS. Aprilis tom. 3. p. 6. de S. Sotere PP. *Quæque per Oletana tempora defecta vetustate marcuerat.* Melius infra *Olitanus*.

¶ OLETARE, Oleto inquinare. Lex apud Frontinum de Aqueduct. lib. 2 *Ne quis aquam Oleato dolo malo, ubi publice salit. Si quis Oletarit, sestertiarum 10. m. multa esto.* Eadem leguntur in vet. Inscript. apud Rainesium Class. 7. n. 2.

OLEUM. Triplex consecratur & benedicitur separatim & divisim feria quinta Majoris Hebdomadæ, scilicet *Oleum pro infirmis, Oleum ad chrisma*, & *Oleum ad Catechumenos ungendos*, ut est in Ordinario Romano, & apud Honorium Augost. l. 3. c. 80. 81. 82.

OLEI INFIRMORUM, seu pro infirmis & energumenis, Exorcismus & Benedictio habetur in Ordine Romano. Vide præterea Durandum lib. 6. c. 74. num. 3. & seqq.

OLEI CATECHUMENORUM, seu quo ungebantur Catechumeni, Exorcismus describitur pariter in Ordine Romano. Dicitur etiam *Oleum* istud *Sanctum*. Vide Honorium August. l. 3. c. 81. Gesta Innocentii III. PP. p. 60. & Durandum l. 6. c. 74. n. 21. & seqq.

OLEUM EXORCIZATUM, vel Chrisma, seu *Chrismale oleum*. Hujus Exorcismus perinde exstat in Ordine Romano. Vide præterea Canones Romanor. ad Gallos c. 8. Capitula Theodori Episc. Cantuar. c. 20. edit. Acherianæ, & ejusdem Pœnitentiale c. 3.

OLEUM BENEDICTUM, Quod à Pontificibus aut viris sanctitate conspicuis benedicebatur, & quo fideles ad depellendos morbos, aut dæmonas ab energumenis fugandos utebantur. S. Hieronym. in Vita S. Hilarionis: *Concurrebant Episcopi, Presbyteri, Clericorum & Monachorum greges .. sed & potentes viri, ut benedictum ab eo panem, vel Oleum acciperent.* Infra: *Benedicto itaque Oleo universi agricolæ atque pastores tangentes vulnera, certam salutem resumebant.* Et paulo post: *Cujus generum & filiam de morte liberavit unctione Olei.* Tertullianus ad Scapulam: *Proculum Christianum, qui eum aliquando per Oleum curaverat, requisivit, &c.* Sulpitius Severus Dial. 3 c. 3. *Non prætermittendum videtur Avitiani Comitis uxorem misisse Martino Oleum quod ad diversas morborum causas necessarium, sicut est consuetudo benediceret.* Paulinus lib. 5. de Vita S. Martini:

Nec sane alterius minor admiratio facti est,
Cujus me memorem medicati infusio fuces,
Et decantati benedictio fecit Olivi.
Et quoties pietatis opem medicina poposcit,
Disparibus causis par gratia sanctificavit.
Namque ut sæpe solent præcaute corde fideles,
Vas Oleo appletum servando ea dulta salutis,
Vel justis offerre viris, vel condere sanctis
Religione locis, quibus aut operatio præsens,
Martyrii emeritos prodit virtute patronos, &c.

Porro sæpe legimus varios morbos curatos fuisse à sanctis viris adhibito oleo benedicto, aut facta desuper oratione, apud eumdem Severum lib. de Vita S. Martini cap. 15. Dial. 3. cap. 2. Ruffinum lib. 2. Histor. Eccles. c. 4. Cyprianum & Messianum in Vita S. Cæsarii Arel. pag. edit. Caralli 239. 253. Jonam in Vita S. Eustasii Abbatis Lexoviensis nu. 5. Jonam Fontanellensem Monachum in Vita S. Vulfranni Archiepisc. Senonensis nu. 7. Gregorium Turonensem de Vitis Patrum c. 9. 14. 15. & lib. 6. Histor. cap. 6 Fortunatum in Vita S. Paterni c. 8. 11. Thiotfridum Epternacensem Abbat. lib. 3. c. 5. in Vitis Sanctorum Tilloois Monachi num. 19. Theodori Syceotæ num. 57. Lucæ Junioris num. 62. Paterni Episcopi Abrincensis num. 11. 14. Nicetii Episc. Lugdun. num. 4 Parduli Confess. Licinii Episc. Andegav. Samsonis Confess. cap. 7. Baormiri Confess. ms. Romani Presbyteri ms. Amatoris ms. Magnobodi Episcopi Andegav. cap. 14. 16. 22. 32. 33. 40. 42. 44. 46. Sulpitii Episcopi Bituric. S. Meloni Episc Ursmari cap. 6. Thuribii Episcopi Cenoman. num. 12 Sifredi, &c. Præterea apud Græcos aliquot scriptores, Sozomenum lib 6. cap. 29. Palladium in Histor. Lausiaca c. 13. 20. 43. 53. Eustathium in Vita Eutychii P. C.P. num. 47. 53. 58. 60. in Martyrio S. Bacchi Junioris p. 67. 68. in Græcorum Menæis 8. Decembr. in S. Patapio, in Vita S. Nili Junioris p. 100 101. &c. Vide Allatium de Opinat. Græcor. n. 4. 5. 6.

OLEUM S. CATHARINÆ, de quo Boethius in descriptione Scotiæ p. 6.

OLEUM SANCTÆ CRUCIS, quod à Leontio Exconsule Gregorio M. missum, ut ipsemet Gregorius testatur lib. 7. ind. 1. Epist. 35. scribit Beda de Locis SS. c. 20. *De nodis ligni sancti liquorem odoriferum Olei similem profluxisse, cujus si etiam modica particula contingeret, omnem ægritudinem sanabat.* Hausit ab Adamnano lib. 3. de Terra sancta c. 3. [Vide Cyrillum Scythopolit. in Vita S. Sabbæ.]

OLEUM

OLEUM LARDINUM, in fragmento Histor. de Concilio Aquisgranensi, pro pinguedine, seu *Garo*: *Et quia oleum olivarum non habens Franci, voluerunt Episcopi ut* (Canonici) *Oleo lardino utantur*. Perperam editum *lardivo*.

OLFACITAS. Gloss. Longobard. S. Germani Paris. *Gastrimargia, gula, vel Olfacitas*.

OLFACTORIUM, *Vas unguentarium muliebre, in quo odoramenta gestantur*. Joan. de Janua, ex Glossis antiquis mss. [Isidorus lib. 19. Orig. c. 31. habet *Olfactoriolum*, ut & vet. Interpres Isaiæ 3. 20.]

¶ OLFANS, Olfaciens. Jacobus Cardinalis in Vita S. Petri Cælestini Papæ:

Insiliunt cervum & latratu surgere cogunt
Olfantes catuli, &c.

OLIBANUM, Thus, Ital. *Olibano*. Charta Benedicti PP. an. 1033. apud Ughellum tom. 1. part. 1. p. 124. *Et duo congiaria de oleo, & duas libras de Olibano*. Bulla Nicolai IV. PP. de Censibus Eccles. Rom. in Regno Siciliæ, Campania & Maritima: *Monasterium S. Marci de Fora 4. libras Olibani*. [Bern. de Breydenbach Itiner. Hierosol. pag. 98. *Libanus igitur est mons redolentie & summe aromaticitatis; nam ibi herbe odorifere crescunt, ibi etiam arbores thurifere, quarum gummi electum Olibanum à medicis nuncupatur*. Adde Diarium Ital. D. *de Montfaucon* p. 157.]

¶ OLIBARIUS, pro *Olivarius*, Gall. *Olivier*, Olea. Bulla Benedicti VIII. PP. an. 1017. Marcæ Hisp. col. 1003. *Cum ipso bosco & cum ipsos Olibarios, cum terminis & adjacentiis eorum*.

OLICIUS. Testamentum Riculfi Episcopi Helenensis an. 915. *Capas duas, ... toalias Olicias duas, una cum argento, &c.*

OLIFERALE, seu OLEIFERALE, quemadmodum *ceroferale*, Vas in quo continetur oleum ad lucernas. Vita S. Drausii Episc. Suess. n. 16. *Ut accepit Oliferale, quod alio nomine vocatur Cicendelum*.

¶ OLIGARCHIA, Ὀλιγαρχία, Paucorum dominatus. Engelhusius in Chronico apud Leibnitium tom. 2. Scriptor. Brunsuic. pag. 1131. *Consules ibidem parum ante fuerunt à vulgo decollati, Oligarchia in democratiam variata*.

¶ OLIMENTUM, Odor. Acta SS. Maii tom. 7. pag. 831. de S. Humilitate: *Olimentum pretiosorum florum qui veniunt de paradiso*.

OLITANUS, Antiquus, vetus, ex voce *olim*. Gloss. Gr. Lat. ἀρχαῖος, *Antiquus, Olitanus, pristinus, vetustus*. Anastasius in Vitis PP. p. 113. 116. 117. 119. 122. *Per Olitana tempora*. Pag. 116. *Exemplo Olitano ... Olitanas ejus quæ marcuerant trabes*, & alibi non semel. Hadrianus PP. Epist. 1. *Sicut Olitana constat traditio*. Codex Carolin. Epist. 95. *Olitanus vetus, Olitana regula*. Adde Epist. 80. 85. Capit. Caroli Calvi tit. 30. c. 1. & Epistolas Francicas ad Josephum Scaligerum n. 79.

OLITARIUS, in eodem Codice Carolino Epistola 71. *Olitaria traditione*. Nisi legendum sit, proclivi mendo, *Olitana*.

¶ OLIVÆ DIES, Dominica olivarum seu palmarum. Acta SS. Junii to. 3. p. 285. *Infensissimus Imperator ipso solemni die Olivæ non imitando Servatorem nostrum, qui Hierosolymis, dum cantaretur*, Benedictus qui venit in nomine Domini, *gloriose receptus fuit, eversam à se civitatem inter infinitas execrationes deseruit*. Vide *Dominica in Palmis*.

¶ OLIVARIUM, ἐλαιών, in Glossis Lat. Græc. Sangermanensibus mss. Olivetum.

¶ OLIVASTELLUM. Olivetum, ut opinor. Vide locum in *Bilamna*.

OLIVATIO, ἐλαιολογία, in Gloss. Gr. Lat.

¶ OLIVAYRETUM, Olivetum, in Charta Massiliensi anni 1529.

OLIVITOR, Qui olivas curat, ut *vinitor*, vineas, apud Sidon. lib. 2. Epist. 9. [Apuleius lib. 2. Floridorum: *Ager ... fecundior oliveto, nec vinitori, nec Olivatori scalpitur*.]

1. OLLA, Imbrex, tegula. Galbertus in Vita Caroli Comitis Flandr. n. 62. *Stabat autem Ecclesia B. Donatiani ædificata in rotundum & altum, contecta fictitio opere, Ollis & lateribus cacuminata*. Rursum: *Et tale opus confinxerant ex Ollis & lateribus, quod elementum ignium exurere non potuisset*.

¶ 2. OLLA, Genus vasis vel mensuræ, distinctum ab olla vulgari. Charta Archidiaconi Suession. an. 1216. *Recognoverunt se vendidisse ecclesiæ B. Medardi Suession. decem & septem sextarios vinagii; scilicet undecim Ollas & dimidium vini supra vineam ... & quatuor Ollas supra vineam, &c.* Privilegium Leduini Abb. S. Vedasti Atrebat. an. 1036. e Chartulario V. ejusdem monasterii p. 243. *Et semel in anno 1. mancoldus salis, unde debemus Comiti duos modios salis per annum. Triginta mancoldos de manu nostra accipit, & pro duobus habet redditum Ollarum. Olla lagenæ, Ollæ potellers, Ollæ potellers argenteæ*, in Testamento an. 1386. apud *Madox* Formul. Anglic. p. 427. *Olla argentea deaurata, Olla argentea alba, seu non deaurata*, in Charta an. 1440. ibidem pag. 432. *Olla poteller argenti*, ibidem p. 413.

¶ OLLATA VINI. Charta an. 1317. ex Archivo Castri Blein. *Dominus Herveus de Leonia de Monasterio B. Mariæ de Daoulas quatuor Ollatas vini Vasconici ad mensuram de Landeguennec, ad usum octo Canonicorum, singulis diebus festis Natalis domini, Paschæ, Ascensionis, Pentecostes, assumptionis B. Mariæ & Omnium Sanctorum*.

¶ OLLEGUS. Statuta Placentiæ fol. 53. v. *Quicumque posuerit & miscuerit Ollegos in vino, condemnetur in 25. libr. Plac. pro qualibet vice: & qui collegerit ipsos Ollegos, condemnetur pro qualibet vice in centum solidis: & qui habuerit ipsos Ollegos in domo, condemnetur in 10. lib.*

¶ OLLITUS, Olitus, fœdus. S. Wilhelmi Constitut. Hirsaug. l. 1. c. 97. *Scutellas colligunt eas solas, in quibus faba oleraque administrata sunt, propter quas etiam unus jugiter remanet in coquina, qui ita recens Ollitas abluat ... ne si comestorum reliquiæ induruerint, major fiat abluendi difficultas*.

¶ OLLUS, f. Taurus, Belg. *Olle*. Chronic. Florentii Episcopi apud Eccardum de Orig. Domus Saxon. col. 59. *Centum & octoginta pullos & 30. schock ovorum & unumquodque schock 60. ova, & 36. Ollos, & 16. talenta argenti*.

¶ OLOAGIOGRAPHA, Sacra Scriptura, ab ὅλος, totus, ἅγιος, sanctus, & γραφή, scriptura Epistola Ermenrici Levitæ ad Rudolfum magistrum in Actis SS. Benedict. sæc. 3. part. 2. p. 430. *Quatenus ... firmior ex doctrina tua fiam, & quandoque gubernante in campum Oloagiographa volare ac quiescere queam*.

¶ OLOBERUS, *Vestis totaliter deaurata*, in vet. Vocabulario utriusque Juris. Vide *Holoverus* & mox *Oloforus*.

OLOCRYSTALLINUS, Totus ex crystallo. Helgaudus in Roberto Rege Franc. *Fecerat unum philacterium Olocrystallinum in gyro auro puro adornatum*.

OLOFLAMMA. Vide *Auriflamma*.

OLOFORUS. Glossæ mss. *Olofora, vestis purpurea*. Papias: *Olofora, vestis tota ex purpura*. Ex Isidoro lib. 19. cap. 22. quippe, ut auctor est Salmasius in Observat. ad Jus Atticum, pro *Holoporphyra, tota ex purpura*, in mss. legitur *Olofora*. Anastasius in Vitis PP. pag. 34. *Pallia Olobera blattea*. Ubi editor monet in aliquot Codd. legi, *Olusera blatea*. Vide *Holoverus*, & eum-

eumdem Salmasium ad Pollionem pag. 342.

OLOGRAFUS. Vide *Holografus*.

OLORA, Papiæ, *Olosérica vestis*. Legendum *Olovera*, vel *Olosora*, ut supra.

☞ In mſ. Bituric. sic habetur: *Olor, cingnum, i cignus, cujus specie cum Leda Jovis concubuit. Olores Latinum est; nam Græce cigni dicuntur cicones. Olora dicitur etiam.* Tum subjungitur, sed à linea, ut novus sit articulus: *Olosérica, Vestis tota ex serico, &c.* In edita, quod vidi, deest *Olora*; sed satis hinc patet *Olora* corrupte dictum pro Olore femina, ut ex terminatione licet conjicere.

¶ OLOSERICUS, Totus sericus, non semel. *Olosyricus*, apud Anastasium in Benedicto II. PP. tom. 3. Muratorii p. 146. col. 1. in Notis. Vide *Holosericus*.

OLOVERUS, Purpureus. Vide *Holoverus*.

OLOVITREUS, Totus vitreus. Vide *Holovitreus*.

¶ OLQUA, Modus agri. Vide in *Olca* 1.

¶ OLTHING, pro *Nithing*. Vide in *Nidering*.

¶ OLTREGIA. Compositio an. 1253. è Tabulario S. Richarii: *Fundus vero territorii ... cum censibus, relegiis, vendis, Oltregiis, furnis eorum, cum exitu & introitu, cum placitis & duellis, & aliis, & tota fundi justitia integraliter dictis Abbati & Conventui remanebit.* Ex similibus Chartis, ubi *vendis* fere adjunguntur *laudes* vel *laudemia*, conjicere est, *Oltregia*, nihil aliud esse quam *laudes*, quas vassallus vel tenens domino exsolvit pro licentia feudum alienandi vel tenementum, hancque vocem *Oltregia* fictam esse à Gallico *Octroy*, Concessio. Vide *Laudes* in *Laudare* 4. & infra *Otorgare*.

OLYMPIAS, pro *Indictione*. Exstat in Tabolar. Celsiniacensi Charta ejusdem Adalardi, *data in mense Febr. 21. die ipsius mensis, anno Dominica Incarnationis 960. anno autem Lotharii Regis Francigenæ quarto, secundo Olympiadis*. Quæ tamen adscripta anni nota cohæret cum anno 4. Lotharii & 2. indict. quæ cadit in an. 959. qui erat 5. regni Lotharii: siquidem Ludovicus pater obiit 15. Oct. an. 954. proinde in apographo istius Tabul. pro 960. scribendum 1958.

☞ An *olympias* hic significet indictionem, addubitare me cogit Charta Ethelredi Regis Angliæ, in qua per *olympiades*, seu quadriennia, more Græcorum numerat annos regni sui: *Consentiens*, inquit, *signo sanctæ Crucis subscripsi in Olympiade 4. regni mei*. Hic fuit annus 16. regni ejus conjicit Spelmannus, Christi 994. Eadem ratione lubens interpretarer *olympiadem* Chartæ Adalardi, ubi recte cohærent omnia, si legeretur, *anno Lotharii tertii secunda Olympiadis*. Tertius enim annus secundæ olympiadis regni Lotharii respondet septimo ejusdem, seu anno 960. annum incipiendo à Kalendis Martii vel Paschate, more antiquo. Eo probabilior videtur hæc emendatio, quo facilius fuit 4 vel 4. pro 3. legere. *Secunda olympiadis* pro *secunda* vel *a olympiadis* nihil est.

¶ OMAGIARE, Homagia exigere, qualia dominis præstant vassalli. Joannes Longinus in Vita B. Kingæ Virg. tom. 5. Julii p. 713. *Cum autem milites montis præfati agentes præsidia, variis spoliis, exactionibus, datiis, collectis ac tributis villas monasterii afficerent; non secus in colonos earum, quam hostes, Omagiando illos & gravando talliis, grassarentur.* Vide *Hominium*.

¶ OMAGO, Homagium. *Juravit & Omaginem fecit*, supra in *Menagium* post *Hominium* col. 1156.

OMASUS. Ordericus Vitalis l. 12. p. 852. *Radulfus autem Rufus pacifici tenoris fuit Omasus, quia præfati Militis erat sororius.* Joannes de Janua: *Omasus, i. tripa, vel ventriculus qui continet alia viscera, quia in ipsa rerum eventus inspiciebant. Horatius in Epist. patinas cenabant Omasi. Item alius: Noscitur per nasum mulier quæ vendit Omasum.* Videat lector, an ex his aliquid expiscari possit ad mentem Orderici.

¶ OMECEDIUM, pro *Homicidium*, in Diplomate Adelphonsi Regis Hispan. an. 1094. apud Marten. tom. 1. Collect. Ampliss. col. 518.

¶ HOMELIÆ, pro *Homiliæ*, de quibus suo loco, Gal. Homelies. *Omeliæ S. Gregorii PP. super Ezechielem*, in Actis fundationis monasterii Murensis, apud Eccardum de Orig. familiæ Habsburgo-Austriacæ col. 217.

¶ OMELIARIUS, ut *Homiliarius*, Liber continens homilias. Chartular. Virzionense fol 7. *Isidorus Presbyter ad ecclesia Virzionensis ministerium ... missalem unum, lectionarium unum, librum Genesim unum, Omeliarium unum, &c.* Occurrit rursus in Inventario librorum S. Martini Pontisar. an. 1241. & infra in *Vitaspatrum*.

¶ OMMUTISCERE, Obmutescere. *Ommutiscet susurro*, apud Radulphum in Præfat. Gestorum Tancredi, tom 3. Anecdot. col. 112. Sed videtur legendum *Ommutescet*.

¶ OMNEDICIBILIS, Quantus diei potest. *Omnedicibili Spiritus sancti gratia inflammatus*, in Diplomate an. 1094. inter Instrum. tom 3. Gall. Christ. col. 59.

¶ OMNES interdum positum pro *Homines*, probat Baluzius in Notis ad Capitularia tom. 2. col. 1076.

¶ OMNICOLENDUS, Omnino seu valde colendus. Versus in honorem Paschalis II Papæ, apud Marten. tom 2. Itinerarii p 244.

Magnificandus & Omnicolendus ubique timendus,
Justitiæ fidem qui Petri continet ædem.

¶ OMNICREANS, Qui creat omnia, in Actis SS. Julii tom. 1. p. 534. & apud Mabillon. tom. 4. Analect. pag. 671.

¶ OMNICREATOR, Creator omnium, in Vita S. Raynerii tom. 3 Junii p. 449.

¶ OMNIFARIUS, παντοιῶς, in Glossis Lat. Græc. Omnigenus. *Omnifaria laude digni Confessoris S. Martini*, in Epistola Richardi Abb. S. Medardi Suession. an. circiter 1010. tom 1. Anecd. Marten. col. 125.

¶ OMNIMEDENS, Qui omnibus medetur morbis. *Omnimedens Dominus*, apud S. Paulinum in Pragm. Natalis 11. de S. Felice p 169.

OMNIMODIS, pro Omnino, omnibus modis vel *modis omnibus*, ut est in leg. 14. Cod. de Offic. Rect. Provinc. Glossæ Isonis: *Usquequaque, Omnimodis*. Anastasius in Hist. Eccles. ὁλοκλήρως, apud Theophanem, *Omnimodis* reddit. Utuntur Lex 7. Cod. Th. de Honorariis codicill. [Apuleius, Lucretius,] Cassianus, Gregorius Turon. Hincmarus, & alii passim. Sic *hujusmodi* Gloss. Græco-Lat. τοιουτοτρόπως, *hujusmodi*.

¶ OMNIMODITER, Eadem notione, in Epistola B. Archiep. Tolet. tom. 3. Concil. Hispan. p. 338.

¶ OMNIMORBIA. Isidorus lib. 17. c. 9. *Polypodion, Herba ... à Latinis dicitur Omnimorbia, quod multis morbis subveniat.*

¶ OMNIPAVUS, Qui pavet omnia. *Pantophobus, i. e. Omnipavus*, Cælio Aurel. lib 3. Acut. c. 12.

¶ OMNIPLENUS, Refertus, Gall. *Tout plein*. Ad summum usque repletus. Epistola R. Comitis Legercestriæ ad Alexandrum III. PP. an. 1169. in Probat. Histor. Comitatus Ebroic. pag. 4. *Sanctitatis vestræ literas Omniplenas paternæ suavitatis affectione recipere meruit.*

¶ OMNIPOLLENS, Omnipotens. *Omnipollens Deus*, apud Prudentium in Apotheosis præfatione.

OMNIPOTENTATUS. Adrianus PP. in Codice Carolino, in Epist. ad Irenen & Constantinum filium: *Barbaras nationes sub suis prosternens conculcavit pedibus, Omnipotentatum illarum domans, & suo subjiciens regno adunavit.*

¶ OMNIPOTENTER, Omnimoda ac summa potestate. Charta Guthredi Regis Cantuar. apud *Madox* Formul. Anglic. p. 174. *In nomine Altithroni, qui solus regit ac gubernat omnia Omnipotenter in ævum.*

¶ OMNIPRÆSENS, OMNIPRÆSENTIA, Omni loco præsens vel præsentia. Theologis Scholast.

¶ OMNISATOR, Sator seu auctor omnium bonorum vel malorum. In pravam partem accipiat Uffingus apud Leibnitium to. 3. Scriptor. Brunsvic. p. 605.

¶ OMNISCIUS, OMNISCIENTIA, apud Theologos Scholasticos.

¶ OMO, pro *Homo*, ut *Oc*, pro *Hoc*, in Judicio an. 821. col. 56. Probat. tom. 1. novæ Hist. Occitanæ.

¶ OMOFAGIA. Vide *Omophagia*.

¶ OMOLOGARE, Publice confirmare, ratum habere. Charta an. 1196. apud Murator. delle Antic. Estensi p. 369. *Debent Abbati restituere libere, hoc addito à partibus dixerunt, Omologo.* Capitulum generale ms. S. Victoris Massil. *Acta, publicata & Omologata fuerunt hec in Capitulo dicti Monasterii die quinta Madii.* Vide *Homologare*.

¶ OMOPHAGIA, ὠμοφαγία, Crudorum voratio, esus crudarum carnium. Arnobius lib. 5. *Bacchanalia etiam permittemus, quibus nomen Omophagiis Græcum est, in quibus furore mentito, sequestrata corporis sanitate circumplicatis vos anguibus, atq; ut vos plenos Dei numine ac majestate doceatis, caprorum reclamantium viscera cruentantibus oribus dissipatis.* Hinc emendandus Jo. de Jan. qui habet: *Omofagia, Una vel similis comestio*; perperam ducta voce ab ὁμός, similis, par, quę derivatur ab ὠμός, Crudus, eumdem de Janua incaute secutus Glossator Lat. Gall. Sangerman. *Omofagia* reddat *Une ou semblans commestion*.

¶ OMOPHORIUM, OMOPHORUM, Ὠμοφόριον, Ὠμόφορον, Ornamentum non Archiepiscopis modo, sed & omnibus Episcopis Græcis peculiare: longa scilicet fascia collum primo involvens, deinde à collo per medium dorsum & pectus longe infra genua descendens, crucibus intexta, ut in Glossario mediæ Græcit. definit Cangius, ibi omnino consulendus, ut & infra in voce *Pallium*.

ONA, Doli vinarii species, apud Trevirenses. Magnum Chron. Belgic. an. 1015. ex Chron. Trevir. *Capto deinde consilio opportuno 30. Onas comparat, in quibus singulis singulos milites electos, loricatos & galeatos, ensibusque præcinctos collocat, & insuper linteis opertos funes, quibus vectes ad portandum eos inferuntur, componit: deinde 60. viros nihilominus electos, & plebeia veste amictos, ensibusque eorum in Onis reconditis gestatores constituit, &c.* Mox: *Dic, ait, Domino tuo me vinum magnæ dilectionis gratia olim promissum deferre... Adelbertus jussit viros intromitti: quibus ingressis, & Ones coram Adelberto in terram simul ponentibus,... portitores vero, sicut erant edocti, uno momento pariter Onarum velamina dejiciunt, gladios diripiunt, insidiæ de Onis exiliunt, gladios stringunt, &c.*

¶ ONAGER, Machina bellica jaciendis lapidibus. Radulphus de gestis Friderici I. Imper. apud Murator. tom. 6. col. 1183. *Et in quodam ligno solebant, ut lapidibus, qui jaciebantur ab Onagris, qui erant in Crema, obruerentur, aut eorum timore vel amore castellum redderetur.* Rursus occurrit col. 1181. Sed & apud Vegetium lib. 4. cap. 2. *Onager autem dirigit lapides, sed pro nervorum crassitudine & magnitudine saxorum pondera jaculatur.* Onagros à scorpionibus ibidem distinguit Vegetius, sed Ammianus ambos confundit fuseque describit lib. 23. Ad quod observat Carolus de Aquino, nihil facilius potuisse contingere, quam ut Ammiani tempore eamdem habuerint appellationem scorpio & onager, quæ ævo Vegetiano, aut certe antiquiore, distinguebantur machinæ. Idem in aliis usuvenisse organis oppugnatoriis, observat alias non semel.

ONATIZARE. Hymnus ms. in S. Ildevertum Episcopum Meldensem:

Ildevertum collaudemus, orgiis
Onatizemus, miracula enarremus,
Hac Clerici jubilemus, &c.

¶ ONCIA, vox Italica, Gall. *Once*, Uncia, in Annal. Mediol. apud Murator. tom. 16. col. 807.

ONCUNNE, ex Saxon. Oncunnen, Notatus, accusatus. Leges Alvredi Regis mss. cap. 29. *Si quis alium Godborges Oncunne, & compellare velit, quod ei aliquod ipsorum non compleverit, perjuret, hoc in 4. Evangeliis fiat.*

¶ ONDERE, Verbum, ut videtur, fictum ab Anglico *Under*, seu Belgico *Onder*, Sub, subter, at non satis certa mihi notione. Charta Henrici Regis Angliæ pro Normannis an. 1155. apud D. *Brussel* tom. 2. de Feudor. usu pag. 4. *Si aliquis tenens de nobis feodum laicum moriatur, & Vicecomes vel alius Bullivus noster Ondat literas nostras patentes de submonitione nostra de debito quod defunctus debuit nobis, liceat Vicecomiti & bullivo nostro acbachiare & abreviare catalla defuncti inventa in laico feodo ad valentiam illius debiti per visum legalium hominum.*

¶ ONERATIO, Gall. *Charge, commission, ordre*, Mandatum, provincia. Charta Edwardi III. Regis Angliæ apud Rymer. tom. 5. p. 607. *Ipsos cum Johanna filia nostra carissima ad partes Vasconiæ, juxta Onerationem sibi per nos datam, ordinavimus proficisci.*

¶ ONERATOR, Qui onerat, onus imponit, apud Lambertum Ardensem tom. 8. Ludewigi p. 600.

¶ ONERIFER, Qui fert onus, bajulus, Gall. *Crocheteur, porte-faix*. Non semel occurrit vox *Oneriffer*, in Charta an. 1499. pro *Confratria Oneriffferorum*, seu Bajulorum Massil. è Regesto 73. Peiresciano vol. 2. *Asinus animal simplex atque Oneriferum*, apud Gerohum in Expositione in Psalmum 64. tom. 5. Miscellan. Baluz. p. 85. *Onerifera navis*, in Vita S. Genovefæ, tom. 1. Januar. pag. 141.

ONEUS, Supercilium montis. Vita S. Wunebaldi c. 3. *Et pretinus passivantes super Alpium Oneos, usque dum Condones amplos militum intraverunt terminos.* Ita editiones omnes. Ejusdem Itinerar. [& Vitam S. Willibaldi Episc.] num. 18. *Ibi erumpebat fons qui erat sterilis in Oneo montis.*

¶ ONHUS, Cæpe, Gall. *Oignon*. Transactio inter Abbatem & Monachos Crassenses an. 1351. ex libro viridi fol. 53. *Caules, spinargia, porri, cepe seu Onhos, cucurbitas, lactucas, &c.*

¶ ONICA, pro *Onycha*. Vide in hac voce.

¶ ONICLEUS, pro *Onycheus*, Onychinus lapis. Vide in *Camaeus*.

¶ ONIO, à Gallico *Oignon*, Cæpe. Chartular. Gemmeticense: *Monachi habebant tolloneum omnium olerum, porrorum, alliorum ut Onionum, omniumque herbarum.* Perperam *unionum* in Neustria Pia p. 320.

ONOMA, nomen ex Græco ὄνομα. Baldricus lib. 1. Chronici Camerac. c. 88.

Omnia dactylicis ubicris quæritur ipsis
Si numeris.

Utitur Dudo in præfat. ad Acta Norman. Ingulphus p. 885. Matthæus Westmon. an. 1212. & alii.

¶ 1. ONUS, Species mensuræ vinariæ. *Decem vel quindecim Onera in potationibus*, apud Marteo. in Onomastico ad calcem tomi 5. Anecd.

¶ 2. ONUS, Tributum, præstatio. Charta an. 1077. apud Stephanotium tom. 1. Antiq. mss. Vascon. pag. 735. *Dono etiam præfatæ B. Martini basilicæ & monachis Malleacensibus... Onus annonæ & vini, carnis quoque & unc-*

& universorum meorum apud Burdigalam, secundum jus redditum ex integro decimam & Palatii-capellam & sylvam totam, &c.

Onus Sententiæ, in Jure Hungarico, est gravamen & liberatio mulctæ. Sambucus & Molnarus.

¶ Onera Solidorum, Usuræ. Leges Luitprandi apud Murator. tom. 9. part. 2. p. 55. col. 2. *Ut ei major indemnitas propter Onera solidorum non accrescat.*

¶ Onusculum, *Parvum onus*, Johanni de Janua; *Petite charge*, in Glossis Lat. Gall. Sangerm. mss.

Onustare, pro *Onerare*. [Joh. de Janua: *Onustare, Sarcinare; Charger*, in Glossis Lat. Gall. Sangerm.] Junilius Episcopus Afer in Genesim: *In vere enim solent herba virentes apparere in terra & ligna pomis Onustari.* [Occurrit rursus in Actis SS. Aprilis tom. 2. pag. 29.] Ita *Onustatus*, pro *Onustus*, usurpavit Petrus Cluniacensis lib. 1. Epist. 24. [& vetus Interpres Judith. 15. 7.]

Onustus, Qui oneri est, onerosus. Saxo Grammaticus lib. 7. extremo: *Quum enim ob senectam severitatemque civibus etiam Onustus existeres, &c.* Vide Stephanium ad hunc locum, ubi hac notione vocem *Onustus* usurpari apud Valerium Maximum lib. 9. c. 2. in scriptis codd. observat.

¶ ONYCHA, vel potius *Onyx*, à Græco ὄνυξ; Dioscoridi, Unguis odoratus. Exod. 30. 34. *Sume tibi aromata, stacten & Onycha, galbanum boni odoris, &c.* Quidam legunt *Onycham*, alii *Onychen*; sed melius *Onycha*, ab ὄνυξ. Johan. de Janua: *Onica, Herba aromatica secundum Papiam; vel sicut dicitur in historiis: Onica, Ostreola parva suave redolens magnitudine humani unguis.* Hinc Glossar. Lat. Gall. Sangemanens. *Onica, Herbes aromatiques, vel ostreola parvula suave redolens.*

OPEDERE, *Contraire, quasi pedem contraponere*, apud Papiam.

¶ OPELANDA, Opellanda, Pallii vel tunicæ species, Gall. *Houpelande*. Annal. mediol. apud murator. tom. 16. col. 809. *Opelanda una pavonecii grana, laborata ad capellum unum rosatum circa collum, cum certis foliis, rosis & botonis super manica sinistra.* Capitulum generale mss. S. Victoris Massil. an. 1378. *Statuimus quod nullus portet vestes inhonestas, scilicet, Oppellandas vel cocardias francicas, aut cum colari, cum manicis largis ultra modum, vel cordulatione in capstina nec in manicis.* Vide *Hopelanda* & *Opulenda*.

¶ OPELLA, Propola. Vide in *Selda*.

OPENTHEFT, Apertum furtum, vox Saxonica ab open, pro ofen, apertum, vel manifestum, & theft, furtum. Occurrit in Legibus Kanuti Reg. c. 90. apud Bromptonum, & c. 61. apud Lambardum, & in Legibus Henrici I. c. 12.

¶ 1. OPERA, Opus, Gall. *Oeuvre*. Epistola Algeri Monachi Cluniac. apud Acherium tom. 2. Spicil. p. 409. *Propterea obsecro te, carissime Frater, ut ad culpas abluendas, Operas quas inique ego diversis temporibus, tuis sacris orationibus adjuves.*

¶ 2. OPERA, Reditus ad Ecclesiæ sarta tecta, Gall. *Oeuvre, fabrique.* Leges Caroli Magni apud murator. tom. 2. pag. 101. col. 1 *Præcipimus Comitibus & omnibus fidelibus nostris, ut quicumque de rebus ecclesiasticis habent, pleniter secundum morem regionis, nonas & decimas ad ipsas Ecclesias donent, absque ulla diminutione aut dilatione, in quantum melius possunt ... & quando necessitas exegerit, detur Opera ad ipsas Ecclesias restaurandas.* Privilegium Ermengaudi Comitis Urgell. an. 1162. to. 3. Concil. Hispan. p. 374. col. 2. *Dono etiam ad Operam B. Mariæ centum morapetinos.* Charta an. 1163. ex Archivo Episcopatus massil. *Domus autem Opera, quam R. de Soleriis Episcopus abstulerat, retento servitio medelam de melle, & campum de Carello aut concambium valens, Opera Ecclesiæ reddi mandavimus.* Vide *Fabrica* 4. *Operarius* & *Opus* 2.

OPERÆ, Idem quod *Manuopera Corvata*, operæ quas patronis exhibent liberti: in Gloss. Græc. Lat. τῶν [illegible]. Chartæ Alemannicæ Goldasti c. 59. *Paves 40. frisginga trimissem valente, unius hominis anno vertente Operas tres.* Charta anni 1195 apud Ughellum tom. 7. pag. 1321. *Debet ... 6. mannas lini, & massatica, & Operas quinque, tres ex his in persona, & duas in alia cum bobus.* Adde tom. 2. pag. 823. [Chronicon Farfense apud murator. tom. 2. part. 2. col. 539. *Et pro solidis 20. concessit sub castello Postmontem, & alias res sub ipso monte ad quartam reddendam, & de vino mundo medietatem & Operas atque xenia, sicut alii homines hujus monasterii.* Ibidem col. 542. *Et pro solidis 12 concessit in Bacciano res ad quintam reddendum, & ibidem modios 2. & aliam petiam ibi ad quartam, & Operam unam & xeniam unam.*] Leo Ost. l. 1. cap. 11. *Servos ... libertate donavit ... ea scilicet lege, ut singuli eorum 4. per mensem Operas, ubi necesse fuerit, Monasterio impendant.* Adde etiam præterea Cod. Th. tit. Ne operæ à conlatoribus exigantur. Legem Bajwar. tit. 1. c. 14. §. 6. Legem Longobar. lib. 1. tit. 25. §. 53. lib. 3. tit. 12. §. 1. Capitular. Caroli Magni lib. 5. cap. 151. lib. 7. cap. 254. Theophanem pag. 371. &c.

☞ *Operam* inter & *Manoperam* distinguendum videtur ex Inquis. *de Moras* an. 1262. in Regesto *Probus* fol. 42. Interrog. *Si debent domino, Operam, manoperam, corvatam & somey? Resp. Quod non nisi somey, videlicet illi de burgo & de castro, qui habent bestias portantes ... attamen illi de foris debebant prædictas Operam, manoperam corvatamque antequam domificarent in castro.* *Opera* forte spectat rusticos opifices, qui aliquam exercent artem, ut lignariam, lapidariam, &c. *Manopera* vero hujusmodi operarios, quos Galli *Manouvres* appellamus, à quibus minus industriæ, quam virium exigitur.

Obræ, pro *Operæ*, in Tabulario Prioratus Dominæ in Delphinatu. Vide *Manopera*.

Operatio, Eadem notione. Monasticum Anglicanum tom. 1. pag. 822. *Recepit in escambium 1. bovatam ... per servitium 2. solid. per annum, & Operationem unius diei in hebdomada.* Mox: *Et operationem 8. dierum in Augusto.*

¶ Operam Reddere. Leges Rotharis apud murat. tom. 1. part. 2. pag. 39. col. 2. *Si quis mancipium alienum sciens fugax nesciente domino susceperit, aut annonam dederit, aut ostenderit viam, aut transposuerit, & mancipium ipsum fuga lapsum in antea fugerit, ipse id perquirat qui eam annonam dederit, aut viam ostendere præsumpserit, & si id non invenerit reddat pretium mancipii, similiter & res, quas secum portavit. Et si inventum fuerit, reddat ipsum simul & Operas ejus.* Hoc est, tantum pecuniæ solvat domino, quantum labore suo comparasset mancipium.

¶ Opera Terræ, modus agri jugero minor apud Pictones. Charta Frotfadi Abb. S. Severiani in Histor. ms. S. Cypriani Pictav. p. 105 *Deprecati sunt nos, ut unam aream farinarii ... una cum una Opera de terra vacante, &c.* Charta Lamberti ibidem p. 136. *Vendidi quemdam alodem meum ... & est plus minus Operas quinque.* Pag. 137. *Sunt autem plus minus inter duo loca jugera 6. & Operas 3.* Et pag. 171. *Jugera 12. & Opera 3. de terra arabile, &c.*

OPERAGIUM, ex Gall. *Ouvrage*. Statutum Ludovici Regis Franciæ datum Parisiis ann. 1225. regni 3. in Regesto *Noster* Cameræ Comput. Paris. fol. 99. *Talis est usus monetæ Paris. quod plumbum debet ponderare 16. marcas & dimidium, & de hoc plumbo debent*

habere operarii 7. sol. pro Operagio inter carbones, &c. [Literæ Caroli V. Franc. Regis ann. 1367. pro Monspeliensibus, de forma vestium: *Item quod nulla dictarum mulierum audeat portare ... brodaduras, vel samatgia, vel alia Operagia quæcumque*. Occurrit in Annalibus Mediolanens. apud Murator. tom. 16. col. 811. 812. &c.]

¶ OPERARE, pro Operari, facere, agere. Concil. Tolet. XVI. inter Hispan. tom. 2. p. 741. *Quique ... contra naturam masculi in masculos hanc turpitudinem Operaverint*. Acta S. Franciscæ Romanæ tom. 2. Martii p. 97. * *Quod B. Francisca ad inanem gloriam vitandam Operabat*.

¶ OPERARI, Eleemosynam conferre. Tertull. lib. 4 advers. Marcion. c. 16. *Major est bonitas, quæ Operatur in extraneos*. S. Cyprianus de Opere & eleemosyna c. 9. *Si vereris & metuis, ne, si Operari plurimum cœperis, patrimonio tuo larga Operatione finito, ad penuriam forte redigaris*. Rursum utitur cap. 11. S. Ambros. lib. 2. Offic. cap. 16. *Quo plus Operari viderit populus, plus diligat*. Adde S. Paulinum Epist. 15. num. 11. & vide *Opus* 1.

¶ OPERARIA, Opera domino præstanda. *Corvata*. Tabularium Solemniac. *Debet ipsum mansum 1. modium de sigila ... Operariam & asinum & tallata & troiam*. Vide *Opera*.

¶ OPERARIÆ, Mulieres, quarum erat templa condecorare & alia ad pompam necessaria ministrare. Synodus Valentina an. 1594. tom. 4. Concil. Hispan. p. 711. col. 1. *Accepit hæc Synodus à multis fide dignis, quam magnis sumptibus atque impensis fœminæ in templis Operariæ dictæ, quæ ad festum Assumptionis B. M. eliguntur, munus illud suum tum in musicis & suffimentis, tum aliis in rebus peragant .. Statuit neotericum hoc mulierum munus exterminare ab urbe Valentia templis*.

OPERARIUS, Dignitas in Collegiis Canonicorum, & monasteriis, cui operibus publicis vacare incumbit: vulgo, *Maistre de l'œuvre*. *Opera Ecclesiæ*. in Charta Isarni Episcopi Tolosani apud Catellum. S. Bonifacius Archiepiscopus Moguntinus Epist. 17. *Sturmo in coquina sit: Bernhardus Operarius sit, & ædificet domunculas vestras, ubi opus sit*. Statutum pro Ecclesia Cadurcensi, in Histor. Episc. Cadurcens. num. 118. *Ordinamus ut sit Operarius de cætero in Ecclesia Cadurcensi, qui bona operis procuret fideliter, & requirat unde faciat quod ballenus fieri consuevit*. Et mox: *Statuimus ut... præbenda Archidiaconi ... Sacristæ, Cantoris, Operarii, ac Magistri Scholarum sint Sacerdotales*. [Adde Bullam Innocentii VIII. PP. in Continuatione M. Bullarii Romani p. 288. col. 1. Chartam an. 1307. tom. 2. Histor. Dalphin. p. 133. col. 1. Miracula B. Raymundi Lulli tom. 5. Junii pag. 679. *Rector seu Operarius fabricæ*, in Charta ann. 1406 in Continuatione Bullarii Rom. pag. 230. col. 1.] *Operarum magister*, Browero lib. 2. Antiq. Fulden. cap. 10. dicitur. *Magister Operis*, in vett. Consuetud. Floriacensis monasterii p. 392. Testamentum Guillelmi filii Sibyllæ D. montispessulani apud Gariellum p. 151. *Dimitto Operi Ecclesiæ Vallis magnæ 58. solidos Melgorienses, &c.* Nostris *l'Oeuvre*. Vide tom. 7. Spicilegii Acheriani p. 268. 274. tom. 9. pag. 141. & tom. 13. p. 109. 510. Rocchum Pirrum in Archiep. Messan. p. 387. Molanum lib. 2. de Canon. c. 24. & Haefteoum lib. 9. Disq. monast. tract. 3 disq. 1. 2. Vide *Decanus operis*. Habebant etiam Reges nostri suos *Operarios*. Einhardus lib. 4. de Translatione SS. martyr. Marcellini & Petri cap. 8. *Gerwardus Palatii Bibliothecarius, cui tunc temporis etiam Palatinorum Operum ac structurarum à Rege cura commissa erat*. Sed & Persarum Reges. Sozomenus lib. 2. c. 11. Ἱλαρίων, ὃς ἐπεστάτει τῶν τε βασιλικῶν τειχῶν.

OPERATA, Quantum quis per diem operari potest in vinea. Tabularium Alberipæ in diœcesi Lingon. an. 1462. *Quandam peciam vineæ continentem unam bonam Operatam vineæ vel circa, &c.* Tabul. Celsiniacense: *Hæ sunt res quas colimus, vinea una, quæ habet tres Operatas, est ipsa vinea sita. &c.* Passim in hoc Tabular. Charta Joannis de Vargeio Senescalli Burgundiæ an. 1399. apud Duchesnium: *Mansum, domum, & circuitum ipsius ... una cum viginti Operatis vineæ*, Gallice *Ouvrees vetro dictum mansum existentibus, &c.* [Charta ann. 1350. inter Instrum. tom. 4. Gall. Christ. col. 109. *Item 24. Operas vinearum existentium in peciis inferius declaratis*.] [Chartam aliam vide in *Panalata*.

OPERATIO. Vide *Opera* & *Opus*.

¶ OPERATIONES TERRENÆ, vulgo *Oeuvres serviles*, Opera servilia. Synodus Andegav. an. 1282. tom. 11. Spicil. Acher. p. 231. *Præcipimus in virtute obedientiæ ... omnibus ecclesiasticis personis ... ne in diebus Dominicis & aliis solemnibus & festivis .. Operationibus terrenis insistant, sed divinis officiis insudantes, &c.*

OPERATORIUM, Officina, apotheca, Nostris *Ouvroir*. Gloss. Sax. Ælfrici: *Ergasterium, vel Operatorium*, peorc-hus, i. Operum domus. Iso magister in Glossis: *Ergastron, Operatorium*. Tabularium Ecclesiæ Cadurcensis: *In Operatoriis quæ circa turrim sunt & in furno dedit simili modo 3. solid. de acceptamento & 7. den. de censu*. Adde Consuetudin. Tolosæ, part. 2. rubr. de Locareo, Catellum in Comitibus Tolosan. pag. 31. Concilium Monspeliense an. 1258. cap. 5. [Statuta Massil. lib. 1. cap. 39. §. 1. Libertates Bellævillæ ann. 1233. tom. 9. Spicil. Acher. pag. 184. Consuetudines Auscicorum an. 1301. mss. art. 73. Chartam 1309. tom. 1. Histor. Dalphin pag. 97. col. 1. &c. *Operatoria drapperiorum*, in Statutis Arelatensibus mss. art. 54. *Operatoria mercatorum*, in Enumeratione jurium Comitis Biterrensis in Civitate Albiensi an. 1252.]

¶ OPERATURA Idem quod *Operata*. Venditio an. 1282. ex Chartulario minori San-Benigniano: *Item quamdam peciam vineæ continentem circa tres Operaturas, sitam in loco, ubi dicitur Espoitures ... Item quamdam peciam vineæ continentem tres Operaturas in finagio de Sampaigne*

1. OPERATUS, Elaboratus, *Obrado*, Hispanis, Gallis *Ouvré*. Helgaudus in Roberto Rege: *Fecit me nihilominus sancto Pontifici Martino casulam vero Operatam optime, inter scapulas majestatem veri Pontificis continentem, Cherubim quoque ac Seraphim colla Dominatori omnium submittentia*. [*Operata mappa*, Gall. *Nappe ouvrée*, in Statutis Collegii Sagiensis ann. 1417. apud Lobinell. tom. 5 Hist. Paris. p. 692.]

¶ 2. OPERATUS, pro *Apparatus*. Quod vide.

¶ OPERIUS, pro *Operarius*, Gall. *Ouvrier*, *manœuvre*. Sententia arbitralis an. 1292. inter Abbatem & Consules de Gimonte: *Operii dictæ Ecclesiæ ... possint accipere arenam, &c.*

¶ OPEROS, pro *Oberos*, Curtis ruptura, in Codice Ambros. legi monet Muratorius. Vide *Oberos*.

¶ OPEROSITAS, Opus. Vopiscus in Tacito: *Vitreorum diversitate atque Operositate vehementer est delectatus. Sandalia mira arte & Operositate confecta*, in Actis SS. Junii to. 1. p. 105. ubi de S. Symeone Recluso. Pro difficultate seu arduo labore usurpat Quintilian. l. 8. c. 3. qua notione Tertullian. Rigaltii de Cultu fœm. lib. 2. c. 7. *Ordinandi crinis Operositas*. Alii legunt *Onerositas*.

OPEROSUS, Operarius. Sugerius in Ludovico VI. p. 308. *Rex Angliæ castelli apparatum multa instantia præparat, Operosos sollicitat, &c.*

¶ OPERSOLATIO, *Elusio à persolus dictum*, in Gl. Isid. Excerpta: *Operculatis à clusis operculis dictum*. Emendat Grævius: *Operculatis, clusis, ab operculis dictum*

dictum Gebhardus vero & la Cerda corrigunt: *Oppessulatio, clusio, à pessulis dictum*. Quam correctionem improbat laudatus Grævius.

OPERTANEUS, *Latens*. Papias. [*Opertanea sacra*, Plinio lib. 10. cap. 56. Quæ in operto fiebant, non sub dio. *Opertanei Dii*, apud Martianum Capellam lib. 1.]

1. OPERTORIUM, Tumulus, Tumba, apud Sidon. lib. 3. Epist. 12. & Gregor. Turon. locis indicatis à Savarone. Mox idem Sidonius quid per *Opertorium* intelligat, hisce verbis aperit: *Resurgat in molem sparsa congeries, quam lævigata pagina tegat. Ego venerabili Gaudentio reliqui pretium lapidis, operisque mercedem*. Deinde in marmore seu lapide inscriptum Epitaphium innuit.

¶ 2. OPERTORIUM, Officina, apotheca. Charta an. 1166. e Tabulario B. M. de Charitate ad Ligerim: *Guillelmus Comes Nivern. dedit ... duas domos suas, quæ in mercato Nivernensi inter tabulas nummulariorum & cordubanariorum Opertoria sita sunt ad agenda commercia*. Sed forte legendum *Operatorium*: quod vide.

¶ OPERTUM, Operimentum. S. Paulinus de S. Felice Natal. 7. v. 90.

Corporis omne sacrum casto velatur Operto.

¶ OPHIOMACHUS, Qui serpentes oppugnat, ὀφιομάχος, Hesychio, ἰχνεύμων, vel ἀκρίδων γένος μὴ ἔχον πτερά. Suidas habet, ὀφιομάχης, εἶδος ἀκρίδος μὴ ἔχον πτερά. *Ophiomachus, Similis Migali, Hauvigrimmila*, apud Pezium in Miscell. Theodisc. tom. 1. Anecd. part. 1. col. 412. Hujus animantis fit mentio Levit. 11. 22.

OPHISTICUS, ὀφιστικός, Serpentinus, prudens, constat enim serpentem esse prudentiæ symbolum. Anastasius Biblioth. in Nicolao I. pag. 208. *Tertio consecrationis ejus die Augusto convescens, Ophistico famine resplendebat*.

¶ OPHTALMIA, ὀφθαλμία, Morbus oculorum. Vita S. Columbæ Abb. tom. 2. Junii p. 215. *Ophthalmia laborabat valde gravi languore*.

¶ OPICARE. Vide *Opizare*.

OPICIZUM. Fridegodus in S. Wilfrido c. 15.

Incumbunt fessi vasto sudore latomi,
Nec minus approperant, Opicizi emblemata proni
Arcus incultos hyalino claudere velo.

Legendum forte *obryzi*, auri.

¶ OPICUS. Vide *Opizare* & *Carenum*.

¶ OPIDUM. Vide *Oppidum*.

¶ OPIFERÆ FUNES, Isidoro lib. 19. c. 4. *Quæ cornibus antennæ dextra sinistraque tenduntur retroverso*. Legendum: *Opiferi funes, qui ... retroversum*.

¶ OPIFEX, Qui fert opem, chirurgus. Vita B. Bernardi Pœnit. tom. 2 Aprilis p. 695. *Vovitque nulli medicorum se deinceps committere, nullum habere Opificem præter Sanctum illum, quem jam prælegerat*.

¶ OPIFICIUM, Opificina, Gall. *Ouvroir*. Synodus Limæ an. 1582. tom. 4. Concil. Hispan. p. 275. *Nullus clericus ... habeat Opificia, sub pœna amissionis laboris & instrumentorum, pannique & lanæ quæ in dicto Opificio reperiuntur*.

¶ OPILARE, πιλῶσαι, in Glossis Latino-Græcis Sangermanensibus mss.

¶ OPILASCERE, Pilos producere. Gloss. Lat. Gr. Sangerm. & Supplem. Antiqu. *Opilasco*, τριχοφυῶ.

¶ OPILIO, Episcopus, pastor vel custos gregis Christi. *Suniarius Helnensis, Opilio, Vivens Barchinonensis eximius pastor*, inter alios recensentur Antistites, qui adfuerunt dedicationi Ecclesiæ monast. Rivipoll. an. 977. Marca Hisp. col. 918.

OPINABILIS, Opinatus, celebris, famosus. Alvarus in Vita S. Eulogii Presb & Mart. n. 3. *Opinabilem & celebritate doctrinæ præconabilem virum*. Utitur Senator lib. 3. Epist. 3. 48. [& S. Ildephonsus in Addit. ad libellum S. Isidori de viris illustribus.]

¶ OPINAMEN, *Opinamentum* Apuleio de Deo Socratis, Opinio, opinatio. *Ut firmiter Opinamen fuit*, in Chron. Siciliæ tom. 3. Anecd. Marten. col. 22.

OPINANTER, Inopinate. Concil. Lateranense sub Martino I. PP. Act. 2. *Suggerimus ... novitatis commentum ad nos usque Opinanter fuisse delatum*.

OPINANTIA. Gloss. Græc. Lat. ms. Οἴησις, *Putatio*; *Opinantia, Opinio*. Editum habet *Opinatio*.

OPINATORES, Exactores annonæ militaris. Gloss. Gr. Lat. Ὁ τὰς ἀποχὰς τῶν στρατιωτῶν ἀπαιτῶν, *Opinator*. Gloss. Lat. ms. Regium: *Opinatores, æstimatores, arbitratores*. [Gloss. Isid. & aliæ apud Turnebum lib. 28. c. 6. pro *Arbitratores* habent *arte militares*, perperam ut puto.] Occurrunt in Cod. Th. lege 26. 34. de Erogat. milit. annon. l. 1. de Exactione; l. 186. de Decur. leg. 16. de Exact. Vide Jacobum Gotofr. ad leges 26. & 34. de Erogat. milit. aon.

OPINATUS, Probus, bonæ famæ, celebris. Jo. de Janua: *Opinatus, opinione præceptus*. Gloss. Gr. Lat. Προσδοκώμενος, *Opinatus, expectatus*. Προσδοκία, *Opinatio*, Διδοκιμασμένος, *Opinate*. Gloss. ms. Regium: *Nominatissimus, Opinatissimus*. Papias: *Opinatissimus, nominatissimus, frequentissimus. Philosophi Opinati*, apud Julium Firmicum l. 3. c. 3. Vetus Gloss. *Militaris Opinatus, id est, vetus miles*. Vita S. Boniti Episc. Claromont. num. 10. *Pergit ad quendam, Opinatissimum Dei famulum*. Vita S. Deicoli cap. 1. *Opinatissima munitio*. Cap. 8. *Præstigiatrix Opinatissima*. Vita S. Eusebiæ Virg. *Et quia erat Opinatissimus divitiis à prosapia*. Gregorius, seu ejus interpres Ruffinus in Actis S. Phileæ Mart. *Sicut fuit Opinatissimus ille Dorotheus*, &c. Adde eumdem Ruffinum lib. 8. Hist. cap. 1. &c. & lib. 1. Invect. in Hieron. Jornandem, Senator. lib. 3 Epist. 21. lib. 8. Epist. 33. Ottonem de S. Blasio c. 32. Wolphardum Presb. lib. 3 de mirac. S. Walburgis num. 12. Lupum Servatum in Vita S. Maximini Episcopi Trevir. in Præfat. & c. 6. Vitam S. Pirminii cap. 2. Annales Franc. Metenses ann. 692. Vitam S. Bernardi lib. 1. cap. 7. Monach. Elnonens. in Vita S. Eusebiæ virgin. Helmodum lib. 2. cap. 15. Joan. Sarisber. in Metalogico lib. 2. cap. 10 &c. Διαβόητος λαύρα, apud Theophanem, *laura eremi Opinatissima*, in Miscella.

OPINAX, in Glos. Isid. *Manifestus*. Ugutioni, *Opinax ab opinione dicitur, i. frequenter opinatus vel manifestus: sic dicimus leccatorem opinacem esse, i. manifestum omnibus*.

OPINIO, Fama, existimatio: Δόξα, in Gloss. Gr. Lat. Anianus ad leg. un. Cod. Th. de His qui veniam ætatis, &c. *Quos morum & honestatis commendat Opinio*. Adso Abbas Dervensis in Vita S. Basoli c. 19. *Cum autem ejus Opinio cœpisset ire per populos*, &c. Id pluribus probant Salmasius ad Solinum p. 143. & Altaserra ad lib. 1. Gregorii Magni Epist. 35. Hinc vassallus dicitur *quærere Opinionem facere domino suo*, qui in exercitum cum eo pergit, in præliis præclare se gerit, in Lege Bajwar. tit. 2. cap. 7. §. 1. [Literæ an. 1275. tom. 3. Ordinat. Reg. Franc. p. 61. *Possent alii (Consules) eligi, qui essent bonæ Opinionis & vitæ*.]

OPINIO, Rumor, fama, nuntius. Capitulare Caroli Magni an. 802. c. 17. *Pervenit ad aures nostras Opinio perniciosissima*, &c.

¶ OPINIONISTÆ, Hæretici à perversa mentis *opinione* sic appellati, quod dicerent nullum verum Christi Vicarium esse eorum, qui post Petrum fuere, nisi qui paupertatem Christi imitati essent, apud Spondanum ad annum 1467. n. 12.

OPINOSUS, Gloss. Ælfrici: *Famosus vel Opinosus*, Hlisful.

¶ OPIONÆ, *Tesseraarii, qui nuntiorum ac speculatorum funguntur munere*, in Vocabulario Suffannæi. An vox ficta vel corrupta ab Italico *Spione*, Gall. *Espion*, Explorator?

OPIPARE, Joan. de Janua, *est nobilitare, vel renovare, vel recomponere, aut post planctum in convivio gaudere*.

OPIRUS. Matth. Paris an. 1248. *Tritico deficiente, panis eorum Opirus & mucidus*. Ita præferre mss. codices monet Watsius, qui vim vocis ignorare se fatetur. Sed legendum videtur *autopyrus*, (vide *Panis*) vel *Opicus*, id est, vetustus.

☞ *Opicus panis* memoratur apud Bernardum Bonævallensem Abb. de Vita S. Bernardi c. 1. *Opirus* vero *panis*, in Vita S. Raynerii, tom. 3. Junii p. 436. *Panem Opirum & aquam in cibo suo tantum habe*. Glossæ ad Alexandrum Iatrosoph. *Opirus panis, i. panis medie marcius*, f. pro *marcidus* vel *mucidus*; adeo ut *Opirus panis* idem sit qui marcidus vel mucidus.

OPISO. Speculum Saxon. lib. 1. art. 61. §. 6. *Opiso, id est, titubans, si in dictis suis ceciderit, sine damno relevare & meliorare sua dicta valebit*.

¶ OPITOGIUM, pro *Epitogium*, de quo suo loco, Vestis superior, toga. Statuta Ecclef. Tutel. apud Marten. tom. 4. Anecd. col. 794. *Sed & tales & ceteri quicumque clerici utentes Opitogio seu tabardo folorato usque zonam, & ita brevis, quod vestis inferior notabiliter videatur, &c.*

OPITULARIUM, *Auxilium*. Papias. [Johan. de Janua: *Opitulamen, Opitulantia, Opitulatus, Opitulatio, auxilium, sustentatio; Ayde*, in Glossis Lat. Gall. Sangerman. *Opitulatio* dixerunt Ulpianus leg. 1. Dig. de minor. vigintiq. ann. & Arnobius lib. 4. *Opitulatus* vero Fulgentius lib. 3. mythol. *Ejus Opitulatu cuncta germinum adolescit nativitas*.

¶ OPITULATIM, OPITULANTER, *Auxilianter*, eidem Johanni de Janua.

OPIZARE, OPICUS. Ugutio: *Ab ops, pis, quod est terra, opizo, as, i. corrodere, diminuere, quia omnia terra corrodit & diminuit: unde opicus, corrodens & diminuens. Inde Juv. Et divina opici rodebant carmina mures. Hinc & opici dicuntur balbutientes, & verba quodammodo diminuentes. Inde Juv. Nec curanda viris opicæ castigat amicæ, Verba solœcismum liceat fecisse marito. Opicus etiam dicitur quicumque alterius linguæ genus corrumpit*. [Jo. de Janua & ex eo Glossator Lat. Gall. Sangerman. præferunt *Opicare*.]

OPULUS, pro *Populus*, arbor. Charta Desiderii Regis Longobard. in Bullario Casinensi tom. 2. p. 14. *Clausura curtis prædicti Monasterii de Brixia, quæ dicitur Miliarina, de Oplo teclato, inter terra de Leonis, ... inde per runcoras usque in cornale signato, & exinde in carpeno grosso, vel Oplo, per tourre habentes literas Omega usque in fossa, &c.* Infra: *Usque Oplo, qui est teclato, &c.* *Arbor Hoplo* dicitur in Charta alia Mathildis Comitissæ an. 1096. ibidem p. 117.

¶ OPORTUNIA, *Græce, Latine, Spasmus, id est, contractio nervorum*. Papias.

OPPA in Legibus Adelstanis de Hundredis c. 8. Vide *Blanborum*.

¶ OPPANSUM, *Velum in scena, quod undique panditur*, apud Turnebum lib. 28. c. 6. ex vet. Glossario. Tertull. de Anima c. 53. *Anima de Oppansa corporis erumpis in apertum & suam lucem*. *Oppassum velum*, eidem Tertulliano Apolog. cap. 16. *Coronibus Oppansis*, Prudentio Psych. v. 242.

¶ OPPELLANDA. Vide *Opelanda*.

OPPERATUS, Vox mendosa. Vide *Apperatus*.

¶ OPPIATA, Gall. *Opiat* vel *Opiate*, Medicis *Opiatum*, in Præcepto Johannis Regis Franc. an. 1352. pro Medicis, tom. 2. Ordinat. p. 609. & in Statutis Avenion. lib. 1. rub. 21. art. 11.

¶ OPPIDUM atque *Urbem* unam rem esse probat Valesius in Præfat. ad Notitiam Galliarum p. 13. & seq. tametsi quidam *urbem* magis aliquid *opido* esse arbitrantur. Probationibus ibi prolatis unam addo ex Translatione S. Rigomeri Confess. an. 1014. descripta à Petro monacho Malleacensi, subæquali, relata sæc. 6. Benedict. p. 133 & seqq. Ibi p. 135. *Andegavense Opidum* memoratur, quod inter celebres Galliarum *Urbes* seu *civitates* alii numerarunt. Vide *Castrum* & *Civitas*.

¶ OPPILAGO, *Coreilla*, in Glossis Isidori. Vide suo loco *Coreilla*.

¶ OPPILARE, Celare. Vita S. Wlmari Abb. sæc. 3. Benedict. part. 1. p. 234. *Sed postquam nequivit Oppilare talem obedientiam, compulsus nimium patefecit homini, ita dicens, &c.* *Oppilare*, Latinis est Occludere, obstruere.

¶ OPPITO, *Sospito, valde saluto*, in Glossis Isid. ubi forte legendum juxta Grævium: *Opitulor, sospito, salvo. Oppido, valde*.

1. OPPONERE, In pignus dare. Gregorius magn. lib. 1. Epist. 42. *Suppositorium aliquod argentum pro uno solido dicitur esse Oppositum, & ali... pro solidis dicitur esse Oppositus*. Ubi Jamesius monet in aliis codd. mss. legi *appositum*, & *appositus*. Sed *Oppositus* est quasi *contra positus*, vice pignoris datus. Vide *Apponere*.

¶ 2. OPPONERE, In philosophicis vel theologicis disputationibus contra argumentari. Statuta Collegii Thesaur. apud Lobinell. tom. 3. Hist. Paris. p. 288. col. 1. *Quod in disputationibus faciendis tempore vestro respondebitis & Opponetis in ordine vestro*.

OPPORTUNUS, Idoneus. Liberatus Diaconus cap. 17. *Detrahebant apud Zenonem, & accusabant eum, quasi Opportunus Episcopatus non esset Joannes*.

¶ OPPRESSARE, Opprimere. Vita B. Torelli, to. 2. Martii pag. 504. *Oppidum Oppressabatur magnis fortibus*.

¶ OPPRESSIO Sigilli, Impressio, in Diplomate an. 1478. apud Ludewig. tom. 9. p. 76.

¶ OPPRESSIVUS, Opprimens. Excidium urbis Acconis apud Marten. Ampliss. Collect. tom. 5. col. 771. *Se ipsos diversis vulnerum generibus & concussionibus Oppressivis dirimebant*.

¶ OPPRIMERE, Reprimere. Literæ Geraldi Tornac. Episc. pro monasterio Elnonien. an. 1152. apud Marten. tom. 1. Anecd. col. 432. *Si tumultus vel seditio in villa exarserit, tumultuantes vel seditiosos, si opus est, cum baculo Opprimere poterit*.

¶ OPPROBRIARE, Opprobrare, seu exprobrare. Acta SS. Martyrum Dalmat. tom. 2. Aprilis pag. 8. *Insultant Maurelio, frementes præ dolore, & Opprobriantes quod iniquo actum esset*.

¶ OPPROBRIOSUS, Plenus opprobrii. *Absurdum clericis est, immo etiam Opprobriosum*, in Lege 40. §. 1. Cod. de Episc. & Cler.

OPSTICARE. Charta Henrici III. Imp. pro privilegiis Pisanorum an. 1081. apud Ughellum: *Nec casas apprehendere, nec dissipare, nec sigillare infra civitatem Pisa, neque in burgis, si foras civitatis habuerint tenimentum, nec muros ista civitatis destruere, neque Opsticare, neque istam civitatem igne cremare, nec fodrare jubebimus*. Legendum puto *Ostaticare*, vel *Hostaticare*, id est, fidejussores tollere. Vide *Hostaticus* in *Hostagium* 3.

¶ OPTAPULUM, pro *Octapulum*: quod vide.

OPTARI Canonicus dicebatur, maxime in Ecclesia Upsaliensi apud Suecos, in qua vacante Canonia per decessum alicujus licebat alteri Canonico omissa sua in pinguiorem vacantem succedere. Neque tamen omnes

opta-

optari poterant Canonicæ: quæ enim optari poterant, *liberæ* dicebantur: quæ vero optari non poterant, *ligatæ*. Ita Joannes Schefferus ad Chronic. Archiepiscoporum Upsaliensium p 215. Vetus Scheda apud eumdem: *Notandum quod ab istis præbendis videlicet... nunquam est admissum Optari, & hoc propter colonos, ne coloniæ desertarentur, & quia habuerunt patronos, &c.* Pag. 177. *Postea Optavit eam* (canoniam) *D. Joannes, & deinde D. Signastus, &c. quo facto Decano, Optavit eam D. Jacobus, &c.* Pag. 162. *Ipso resignante præbendam prædictam, per Optationem alterius Canonicæ, sibi successit D. Nicolaus Marci in Præbenda seu Canonicatu.* Pag 180. *Quo iterum Optante præbendam Tierp, obtinuit eam D. Benedictus Joannis per Optationem.* Passim ibi. Ita *feudum optare* dixit Ericus Upsaliensis lib. 5. Hist. Suecicæ pag. 189. *Feudi vero possessio tamdiu duravit in manibus & potestate cujuslibet sic emeritis, donec veniret alius qui idem feudum vellet Optare.* Edictum Chlotarii II. Regis in Concilio Parisiensi an. 615. c. 3. *Ut nullus vivente Episcopo Adeptare locum ejus præsumat.* Cæterum de vocis *Optare* notionibus apud Latinos, consulendus præ cæteris Petrus Faber lib. 2. Semestr. c. 22. p. 338. & lib. 3. cap. 23. p. 367. & 368.

¶ OPTATUM, *Defensio auxilium*, Papiæ.

¶ OPTICA, Visitatio, seu collectio monasteriorum uni Visitatori subditorum. Acta SS. Aprilis tom. 1. pag. 802. de B. Johanne de Organia: *Vocatur Pulchripodium, estque cœnobium divæ Virgini matri sacrum; quod licet in catalogo cœnobiorum, qui Opticæ Servatii de Latrvelz subjunctus est, in itineraria Wasconiæ numeretur.*

OPTIMATES, Præcipui è Prælatis proceribus, maxime apud Gothos, Burgundos, Francos, &c. *Optimates Gothicæ*, in Epistolis Aureliani Imp. apud Vopiscum in Bonoso. Gundebaldus Rex Burgund. in Præfatione ad leg. Burgund. *Coram positis Optimatibus nostris universa pensavimus.* Ii autem *Comites* sunt in indice qui subsequitur. *Optimates nobiles*, in eadem lege tit. 2 § 1. & in Addit. 1. tit. 14. § 1. *Optimates, Majores domus, Domestici, Grafiones, &c.* in lege Ripuar. tit. 88. *Optimates palatii*, in lege Wisigoth. lib. 12. tit. 1. § 3. Placitum Clodovei III. Reg. Franc. apud Mabillonium tom. 4. SS. Ord. S. Bened. p. 617. *Cum nos in Dei nomine Lusarca in palatio nostro una cum Apostolicis viris in Christo patribus nostris Sigefrido, Constantino, .. Episcopis, nec non & inlustribus viris Ragnoaldo, Nordeberchto, Ermenfrido, Optimates; Madelulfo, Turnoalde, Gravionebus, nec non & Benedicto & Chardoino Seniscalcis, seu Marsone Comite Palatii nostro, ad universorum causas audiendum, vel recto judicia terminandum resederimus, &c.* Similia pene habentur in alia ibidem p. 619... *seu & inlustribus viris, Godino .. Sigoleno, Optimatis, Angliberctho, Comitibus, &c.* Epistola Childeberti Regis ad Mauricium Imperatorem: *Illustri viro Sennodio Optimate, &c.* tom. 1. Hist. Franc. p 866. Ita ut *Optimates* habiti sint, qui *Inlustres. Optimates & Principes*, in Epistola 1. Desiderii Episcopi Cadurcensis. Idem præterea Desiderius in Epistola Veri 81. inter Francicas tom. 1. Hist. Franc. *Optimas* inscribitur. Prostant Eginhardi Epistolæ 45. & 49. inscriptæ *N. glorioso Comiti atque Optimati*. In Monastico Anglicano tom. 3. p. 121. quidam Goda (sub Edw. Confess.) *Optimatem & Ministrum Regalem* sese inscribit. In alia Charta Regis Anglo-Saxonici ann 605. subscribit *Langustine Regis Optimas*, apud Spelmannum in *Referendarius*. Vide S. Audoenum lib. 2. Vitæ S. Elıgii c. 20. Capitul. 2. an. 813. c. 10. Capitul. Caroli M. lib. 1. c. 132. l. 5. c. 5. Marculfum lib. 1. form. 24. Formulas 18. & 21. ex Baluzianis, Aimoini Continuatorem lib 5. c. 50. Annales Franc. Metenses an. 692. Casaubonum & Salmasium ad Capitolinum, &c.

Optimates, Vassalli, Barones qui à domino ratione hominii nude pendent. Charta Fulconis Comitis Andeg. an. 1033. in Hist. S. Nicolai Andeg. *Et ille eam* (terram) *tenebat de Alberico de Monte Johannis quondam Optimate nostro.* Charta Willelmi Talemondensis domini apud Beslium p. 412. *Convocans omnes Barones meos, quos de diversis regionibus adduxeram, quousque in bono re meo placitaveram, &c. . quibus acclamantibus, omnes postmodum filios Optimatum meorum, infantes, pueros, adolescentes parvos & adultos congregari feci in præsentia patrum, &c.* Ubi *Barones* & *Optimates* iidem sunt, & pro Vasallis majoribus accipiuntur.

Optimates, apud Anastasium & Paulum Diaconum in Hist. Miscella, qui Byzantinis Scriptoribus *Optimati*, quorum nomine in Asia Provincia erat ita appellata, quod *Optimatum thema*, seu legio in ea præsidio esset. Dicti autem *Optimates*, apud Gothos, præcipui e militaribus viris, quos cum Rodogaiso eorum duce devictos in Augustalem militiam adscivit Stilicho, ut auctor est Olympiodorus apud Photium pag. 179. ex quo deinceps nomen mansit eidem militiæ, quæ postmodum vilioribus militaribus officiis addicta est, ut auctor est Constantinus lib. 1. de Them. cap. 5. Istius Thematis meminit Pachymeres lib. 1. cap. 9. Vide Glossar. Rigaltii, & Notas Fabroti ad Histor. Eccles. Anastasii pag. 233.

¶ OPTIMATUS, Melior factus. Informatio de gestis inter Carolum de Malatestis & Johannem XXIII. PP. apud Marten. tom. 7. Ampliss. Collect. col. 1190. *Adjeciuque* (Bonajutus Papæ Missus) *quod nihilominus dixeras, per alium immediate ipsum secuturum certiorem Carolum de sua* (Papæ) *Optimata facere voluntate.*

¶ OPTIMI Viri, Iidem qui *Optimates*, Gregorio Turon. lib. 8. Hist. c. 9.

¶ OPTIMITAS, Summa bonitas. Martianus Capella lib. 4. *Ut bonum dicimus à bonitate, non ita optimum ab Optimate.*

OPTIO, quid apud Latinos significet, notum ex Grammaticis, maxime ex Stewechio ad Vegetii lib. 2. c. 7. apud quos proprie dicuntur electi milites, *honesti gradus, quasi adoptati in cohortes*, ut ex Varrone docet Nonius. Gloss. Ælfrici: *Optiones*, gecorenne cempan, i. delecti milites. Ordericus Vitalis lib. 8. p. 687. *Famosus Optio sic inter verba deficiens hominem exuit.* Ita sub finem ejusdem libri Tancredo *Optionis* nomen tribuit, & lib. 9. *Famosi Optiones*, pag. 720. Adde lib. 11. p. 817. lib. 12. p. 870. lib. 13. p. 922.

Optiones, Militaris annonæ erogatores, qui annonas militibus distribuebant, in Cod. Th. l. 1. 24. de Erogat. milit. annonæ, l. ult. de Jure fisci l. 12. de Divin. offic. in Nov. 2. Majoriani, & Novella Justiniani 130. &c. Ita Procopius lib. 2. Vandal. c. 20. & lib. 1. c. 17. non militaris duntaxat annonæ erogatores, sed & qui domesticorum sumptuum curam gerebant, Optiones dictos innuit: ὁ ἐπιμελητὴς τῶν περὶ τὴν ἀννῶναν δαπανῶν, Ὀπτίωνα τοῦτον καλοῦσι Ῥωμαῖοι. *Optio legionis* in Vita ms. S. Theagenis. Vide Cujacium ad l. 7. Cod. de Exact. tribut. Alaman. ad Procopii Hist. Arcanam. Salmasium ad Spartianum, & Jacobum Gotefred. ad d. l. 1.

Optiones præterea dicuntur Carcerum custodes. Acta SS. Perpetuæ & Felicitatis: *Pudens miles Optio præpositus carceris. Optio carceris*, apud S. Ambrosium in Epistolam ad Ephesios c. 4. S Eulogius in Epist. ad Alvarum: *Cum me furibundo Optio præsidialis carceribus applicaret.*

OPTIVUS, pro *Optatus* vel *Optandus*. Utitur Gerardus Presbyter in Vita S. Udalrici Episc. Augustensis c. 15. [imo & Horatius lib. 2. Epist. 2.

Fit Mimnermus, & Optivo cognomine crescit.]

OPTUMESCERE. Capitulare Caroli M. an. 808. c. 4. *De his qui se fraudulenter ingenuare volunt, & aliqui*

qui Optumescunt. Forte pro *Optinescunt*, i. obtineant, nempe ut pro ingenuis habeantur.

¶ OPUCHLA. Miracula B. Simonis de Lipnica, tom. 4. Julii p. 56: *Incidit in gravem infirmitatem oculorum, sic quod facies sua fuerit tumefacta, alias Opuchla, una cum oculis; & sic lacryma sanguinea de oculis illius infirmis profluebant*. Editores doctissimi reddunt *Tumor in facie*.

¶ OPULENDA, Vestis species, Gall. *Houppelande*. Statuta Eccl. Æduensis an. 1468. tom. 4. Anecd. Marten. col. 508. *Districte praecipitur omnibus & singulis clericis ... ut deinceps utantur vestibus decentibus & honestis; ita videlicet, quod vestis eorum superior sit* (f. sive) *oputegium vel Opulenda, longa vestis usque ad talones, vel circa, prout volunt canonicæ sanctiones*. Malem *Opelanda*: quod vide.

¶ 1. OPULUS, Κισσόφυλλον, in Glossis Lat. Gr. Sangerman. mss. Hederæ folium.

2. OPULUS, pro *Opulentus*. Hincmarus Rosla in Herlingsberga: *Qui poterit facere quos vult Opulos vel egenos*.

1. OPUS, OPERATIO, Eleemosyna, quæ præcipua est inter opera bona; virtus nempe quæ avaritiæ opponitur. Epitaphium Berthæ uxoris Adalberti Marchionis in Italia apud Ughellum tom. 1. p. 856.

Exulibus miseris mater charissima mansit,
Atque peregrinis Opus semper tribuit.

Exstat D. Cypriani liber qui inscribitur, *de Opere & Eleemosyna*. Ibidem: *Et quia semel in baptismo remissio peccatorum datur, assidua & jugis Operatio baptismi instar imitata, Dei rursus indulgentiam largitur*. Occurrit ibi pluries. Epist. 3. *Pro cætera sollicitudine & cura sua, quam fratribus in omni obsequio Operationis impertit*: Prudentius in Psycomachia avaritiæ & operationis:

Cum subito in medium frendens Operatio campum
Prosilit.

Gualdo Monachus Corbeiensis in Vita S. Anscharii Archiep. Hamaburg. num. 81.

. . . . . *Operatio virtus*
Virtutum radix, & earum sedula nutrix.

[Concil. Tolet. an. 1581 inter Hispana tom. 4. pag. 220. *Et est contra pias defunctorum voluntates, qui reliquerunt multa Opera pia certo tempore annuatim distribuenda*. Vide *Operari*.]

¶ 2. OPUS, Redditus ecclesiæ, Gall. *Oeuvre, fabrique*. Testamentum Abbonis Canonici Altissiodor. ann. 1191. *Operi ecclesiæ S. Mariani* (lego) *scifum argenteum ... Operi ecclesiæ S. Eusebii 20. solidos ... Operi S. Amatoris an sol. Operi S. Gervasii 5. &c.* Testamentum an. 1239. in Maceriis insulæ Berbaræ tom. 1. p. 155. *Lego Operi ecclesiæ Lugdun. 20 libras fortium Lugdun.* Testamentum Hengeromi *de Budiers* apud *Madox* Formul. Anglic. p. 424. *Item Operi ecclesiæ de Mungomery 12. denarios*. Charta Roberti de Osburvilla an. 1401. ex Archivo S. M. de Bono-nuntio Rotomag. *Donavi Ecclesiæ S. Mariæ Becci... pratum ... ita quod prædictum pratum defendere & manutenere ad Opus ecclesiæ promisi. Campana Operis ecclesiæ*, hoc est, ad *opus* seu *fabricam* ecclesiæ pertinens, in vett. Statutis mss. Eccl. Senon. Vide *Opera* 1. *Operarius* & *Fabrica* 4.

¶ 3. OPUS, Charta, instrumentum. In Charta ann. 958. apud Mabillon. Diplom. p. 571. post subscriptiones additur: *Petrus monachus scripsit hoc Opus in honore Domini nostri Jesu Christi*.

¶ 4. OPUS, Matrimonium, conjugium. Chronicon Trivetti, tom. 8. Spicileg. Acher. pag. 453. *Venerunt Nuntii Imperatoris ad Regem, petentes unam filiarum Regis, filii sui ad Opus, & aliam ad Opus Henrici Ducis Saxoniæ*.

OPUS NUPTIARUM, non semel apud S. Hieronymum in libris adversus Jovinianum, & in Apologia ad Pammachium.

5. OPUS. Lex Longob. lib. 1. tit. 2. §. 11. *De debito quod ad nostrum Opus fuerit wadiatum, &c.* § 10. *Illo tertiam partem ad ejus recipiat Opus, duas vero ad palatium*. Galli dicunt *à son profit*. Adde Capitul. 2. an. 813. cap. 6. [Annal. Benedict. tom. 3. p. 202. Formulare Anglicanum Thomæ *Madox* p. 218. &c.]

¶ 6. OPUS, pro *Corvata*. Vide in *Sesso* post *Satio*.

OPUS DEI, Officium Divinum, sacra liturgie, *Opus* quod *Deo* impenditur. S. Bernard. serm. 40. super Cantica Canticorum: *Ex regula nostra nihil Operi Dei præponere licet: quo quidem nomine laudum solennia, quæ Deo in Oratorio persolvuntur quotidie, pater ideo Benedictus voluit appellare, ut ex hoc clarius aperiret, quia nos operi illi velles esse intentos*. Ita utuntur Regula S. Benedicti c. 19. 22. 43. 44. 47. 50. 52. 58. &c. Gregorius Magnus lib. 3. Epist. 18. lib. 8. Epist. 39. in Pastorali, &c. Gregorius Turon. in Vita S. Aridii p. 200. Egbertus in Pœnitent. p. 13. Chrodegangus Metensis in Reg. Canonicorum Metens. c. 6. Vita S. Austrebertæ num. 16. Rupertus Abb. in Vita S. Willelmi Gellonensis num. 30. edit. Mabillonii, Eckeardus Minimus de Vita Notkeri Balbuli c. 16. Vita S. Zozii Episc. Syracusani num. 15. Regula Magistri c. 55. Usus antiqui Cistercienses c. 68. 71. 74. 75. 92. &c. Adde Haeftenum lib. 7. Disq. Monast. tract. 1. disq. 2. 3. Le Roman *de Girard de Vienne* ms.

Dedans Vianne fu li Quens Olivier,
Asaus Morise est allez au moster,
Si ot oile Dame deu mester.

Ubi vox postrema *mester*, pro *mestier* scribitur, quod Gallis *opus* est. *Opus Dominicum*, eadem notione in miraculis S. Ludgeri num. 10. *Opus divinum*, apud Chrodegangum in Regula Canonicorum Metensium c. 7. *Opus sacrum*, apud Gregor. M. lib. 1. Epist. 41.

OPUS CHRISTI, apud Gregorium Turon. in Vita S. Aridii p. 200. *Nunquam otio indulsit, quo non aut lectioni, aut Opus Christi perficeret, &c.*

SACRIFICII OPUS, Missa, in Fragmentis S. Hilarii Pictav. p. 21.

OPUS DE LIMOCIA. Vide *Limogia*.

¶ OPUS MANUUM, Lotio manuum. Chronicon S. Trudonis tom. 7. Spicil. Acher. p. 402. *Columbam etiam cupream, auro tamen superius argentoque variatam continentem aquam ad Opus manuum*.

¶ OPUS OPERATUM, Artificum opera venalia. Vide locum in *Innuuge*.

¶ OPUS SCOTICUM. S. Bernardus in Vita S. Malachiæ c. 6. *Oratorium intra paucos dies consummatum est de lignis quidem lævigatis, sed apte firmiterque contextum, opus Scoticum, pulchrum satis*. Modus operis e Scotis, ut videtur, inductus vel usitatus.

OPERA TRICARE, [impedire.] Vide *Tricare*.

¶ OPUSTORIUM, πλακουντάριον, *Placentula*, in Supplemento Antiquarii & in Glossis Lat. Gr. Sangerman. Est pro *Opus pistorium*.

¶ OPUTEGIUM, pro *Epitegium*, Vestis superior, toga. Vide locum in *Opulenda*.

ORA, inquit Skenæus, generaliter significat quodvis metallum, veluti cum dicimus, ait idem, *Leedore*, id est, plumbi metallum, &c. Ex Saxonico ore, *metallum*.

ORA præterea, significat vel monetam, vel certe partem libræ monetariæ. Nam Skenæo est monetæ species, ex auro, vel ære, valoris, ut videtur, 2. solidorum: quippe in Regiam majestatem lib. 4. c. 36. §. 1. *tres oræ* pro *vaccæ* pretio computantur: & cap. 27. supra, sex solidi consistunt pretium & æstimationem unius vaccæ. Janus Dolmerus ad Jus Aulicum Norvegicum p. 504. *Ora, vernacule Aura, Danis Ore, fuit olim genus monetæ valens 15. minuta 2. Ita Oræ faciebant 2. solidos Danicos cum dimidio 2.*

dis 2. scilicet Ora argenti erant 2. $\frac{1}{2}$ moneta, qua nunc valent 7. $\frac{1}{2}$ solidi Danici 3. Ora autem erant 7. $\frac{1}{2}$ marcæ, nunc vero duplicem faciunt valorem, 15. marcas. At Spelmannus & Somnerus Oram, non monetam, sed unciam esse volunt, quæ fuit 20 denariorum: unde in Domesdei passim hæc verba occurrunt, Tale manerium reddit 10. 20. vel 30. libras denariorum de 20. in Ora. Quia interdum ora fuit denariorum: Vetus Placitum apud eumdem Spelmannum: Solebant habere talem consuetudinem, quod quando maritare volebant filias suas solebant dare pro filiabus suis maritandis duas Horas, quæ valent 32. denarios. In Legibus Canuti c. 31 de ponderibus apud eumdem: 15. Oræ libram faciunt. In Regesto monasterii Burtoniensis, apud Camdenum in Wiltonia, 20. Oræ dicuntur valere 2. argenti marcis. Charta Willelmi Nothi Regis Anglorum apud Hariulfum lib. 4. c. 24. Molendina 3. quæ solvunt 35. Oras denariorum. Charta Jacobi Archiepiscopi Upsaliensis an. 1280. edita à Jo. Schessero ad Chronic. Upsal. Volentes ut die quo anniversarium celebratur, cuilibet Canonico residenti Ora denariorum, cuilibet Sacerdoti vicario dimidia Ora, cuilibet parvulo Præbendario quatuor denarii, Campanarius 12. denarii de bonis Episcopalibus computentur. Vide eumdem Schefferum p. 108 109. 152. Occurrit etiam apud Ericum Olaum in Historia Suecica lib. 5. p. 159. & alibi non semel: Orarum mentio est præterea in legibus Edw. Confess. c. 12. in legibus Scaniæ apud Andr Suenonem, in legibus Presbyterorum Northumbrensium in Conciliis Anglicanis, & sub an 977. &c.

Ora Terræ, seu reditus oræ in terra. Charta Ripensis Episcopi, apud Pontanum lib. 7. Rerum Danicarum p. 383. Omnes terra nostræ in Randrup; decem Oræ terrarum in Gortrumpmarck. Charta Birgeri Regis Suecorum an. 1310. apud Schefferum, in Chron. Upsaliensi: Videlicet in Valumiroe tredecim Oræ terræ cum dimidia & 2. denariis & dimidio: in Aleby 12. Oræ terræ, &c. Vide eumdem p. 76. 77. 86. 87. 88. 119. 138. 140. 227. & Joan. Stiernoo kum lib. 1. de Jure Suenum vetusto c. 11. p. 134. lib. 2. c. 6. p. 261. & p. 351.

ORABECELA. Vide Lito.

ORACULARIUS, pro Auricularius. Fragmentum Petronii: Habuit Oracularios servos, qui illum pessumdederunt. Nunquam autem recte facies, qui cito credis. Vide Auricularius.

1. ORACULUM, Ædes sacra, in qua oratur. Will. Brito in Vocabulario ms. Oraculum, dicitur Propitiatorium, unde Exodi 38. Deus fecit Propitiatorium, i. Oraculum. Et in eodem sensu accipitur fere per totam Bibliam... tamen pro templo potest accipi, &c. Plinius lib. 12. c. 23. Ab Hammonis Oraculo, juxta quod gignitur arbor. Vita S. Desiderii Episcopi Cadurcensis c. 8. Ædificavit etiam aliquanto procul à majore Ecclesia sub intervallo trium domiciliorum elegans Oraculum vivo opere, miraque volutione constratum. Theodorus Campedon. in Vita S. Magni cap. 26. Repererunt ibi Episcopum in Oraculo suo, sedentem & orantem. Vita S. Jacobi Episcopi Tarantasiensis c. 1. Oraculum constituunt, cellamque ædificant. Fortunatus in Vita S. Medardi cap. 3. Cum ad templorum Oracula ... discurreret. Utuntur Gregor. Magn. in Dialog. Anastasius in Vitis PP. pag. 60. 90. 181. Vita S. Domitiani, Paulus Warnefridus lib. 4. cap 48. 59. Lex Longobard lib. 3. tit. 1. §. 17. Capitul. Caroli Magni, &c.

2. ORACULUM, Rescriptum Principis. Arcadius & Honorius in Appendice Cod. Theod. cap. 2. Comitatum sacrum petere, mereri mendaciis Oracula, & furtiva rescripta. Ita passim in Codice, in Legibus Wisigoth. lib. 2. tit. 1. § 30. lib. 12. tit. 3. § 1. &c.

ORAGO, Pluvia vehementior, tempestas, Gall. Orage, vox formata ab aura, quam vide. Regestum Ecclesiæ Parisiensis inscriptum, Officium vini, fol. 20. Conventum siquidem fuit inter ipsas partes, quod si contingeret infra dictum terminum prædictas granchias ... per communem tempestatem, per Oraginem, vel guerram in toto vel in parte destrui, &c.

ORALE, Vestis Episcopalis, in formam sindonis, quam Pontifex Romanus capiti quasi in modum veli imponit, & replicat super humeros & ante pectus. Ita Innocentius III. lib. 1. myster. Missæ c. 53. & ex eo Durandus lib 3. Ration. c. 9. Testamentum Leodebodi Abbatis apud Helgaudum in Roberto Rege: Sandalia 2. ad Missas, & Oralia ad mensam una cum cappis & omni apparatu, &c. Wolphardus Presbyter lib. 2. de Vita S. Walburgis n. 2. Risfio, quo super aurem Orale confixerat, casu perdidit accidente. Charta Sisnandi Episcopi Iriensis æræ 952. apud Antonium de Yepez in Chronico Ord. S. Benedicti tom. 4. Id est, ministeria Ecclesiæ, calicem argenteum cum sua paropside, crucem argenteam, capsa argentea, signum cum aquisibus suis, frontales duos, palleos, pallas desuper altare, duas pallas, vellos duos, casullas duas, Orales tres, &c. Alia Rudesindi Episcopi Duniensis æræ 930. apud eumdem tom. 5. Orales 11. ex quibus unum auro & argento compositum.

Oralia feminis etiam adscribit Concilium Arelatanse an. 1234. c. 16. Mulieres autem Judeæ a 12. annis & supra, Oralia deferant extra domos Id est vela quibus caput & os tegant. [Statuta Massil. lib. 5. c. 14. Judææ maritatæ undecumque sint, portent Orales.]

¶ Oralis, Sudarium, quo os abstergitur. Acta SS. Maii tom. 6. p. 661. & Junii tom. 2. p. 1049. de S. Hesychio Martyre: Et accipiens Oralem, ligavit oculos suos & tendit cervicem; miles autem adducens gladium, finem imposuit martyrio. Vide Orarium.

¶ ORAMA, Visio, apparitio. Vide Heroma. Bernarus Abbas in Translatione S. Hunegundis sæc. 5. Benedict. pag 217. Mox ut audivit signis concrepantibus tonitis somatis Orama, id est, corporis S. Virginis detectionem.

ORAMEN, Invocatio, preces. Vita S. Severi Episc. Raven. n. 6. Finitoque Oramine, &c. Concilium Engilenheimense an. 948. in Præfat. Recitato primitus Evangelio, Oramine quo finito; &c. Occurrit apud Theodoricum de Translatione S. Celsi num. 19. in Epist Bonifacii Moguntini Archiepiscopi 3. 5 7. 11. in Histor. Translat. S. Landoaldi num 18. apud Ditmarum p. 108. [apud D. Coustant in Præfat. tomi 1. Epist. Rom. Pontif. pag. 136 in Vita Leonis IX. Papæ tom. 2. April. p. 658. in Vita S. Vincentii Madelgarii tom. 3. Julii pag. 676. in Translatione S. Audoeni apud Marten. tom. 3. Anecdot. col. 1673. &c.

¶ Oramen, Sententia. Acta SS. Junii tom. 1. p. 127 de S. Conrado: Vade & nequam servus illo divino Oramine dominica gratia privatur, qui talentum sibi commissum maluit terra occultare.

Pro Omine videtur usurpasse Nizo Abbas in Vita S. Basini Archiepiscopi Treviren. num 8. Quem in Baptismatis unda quodam Oramine præsago Lutwinum appellavere.

¶ ORANGIA, Malum aureum, Gall. Orange, in Actis S. Francisci de Paula. tom. 1. April. p. 121.

ORARIUM. Joannes de Janua: Orarium, ab ora, pro extremitate vestium, derivatur: limbus qui apponitur oræ, i. margini & extremitati alicujus vestimenti, causa ornatus. Item Orarium potest dici ab os, oris; & tunc Orarium, i. poplum, scilicet infula illa quæ involvit & operit ora, i. vultus. Catholicon parvum: Orarium, un ourlet de robe ou touret à mettre sur le visage. Vide Salmasium ad Vopiscum p. 409 propria vero.

Orarium dicitur Sudarium quo os abstergitur. S. Hie-

Hieronymus in Epistola ad Nepotianum: *Planum dedecoris est referta marsupia: quod sudarium Orariumque non habeas gloriari.* S. Ambrosius de Resurrect. *Et facies ejus* (Lazari) *Orario colligata erat.* Acta S. Cypriani: *Linteamina & Oraria ante eum ponebant, ne sanctus cruor defluens absorberetur à terra.* Quo loco Acta alia habent *mantilia*. Acta S. Dorotheæ c. 2. *Apparuit ferens in Orario tria mala optima, & tres rosas.* Acta SS. Nicandri & Marciani martyrum apud Caraeciolum: *Post hæc percussor Orariis oculis Martyrum circumdatis, injecto gladio, finem dedit eis martyrii.* Prudentius lib. περὶ Στεφ. ὕμν. *Hac sui dat pignus oris, ut ferunt, Orarium.* Ubi Iso magister; *ab ore, id est, sudarium.* Anastasius Biblioth. in Hyponmnestico p. 259 *Donatu etiam particula sancti Orarii, id est sudarii, quæ sibi fuerat ab eo dimissa.* Adde Passionem S. Lupercii apud Bosquetum p. 169. [Gregorium Turon. lib. 1. de Gloria mart. cap. 93. & l. 6. Histor. Franc. c. 17. Vitam Venerab. Bedæ sæc. 3. Bened. part. 1. pag. 554.] Regulam S. Isidori cap. 13. Gregorium magnum lib. 6. Epist. 27. & Casaubonum ad Vopiscum in Aureliano.

Orarium B. Mariæ Virginis, apud Marlotum in metropoli Remensi lib. 3. cap. 15. quam vocem non percepit vir doctus, idem quod ὠμοφόριον τῆς Θεοτόκου, de quo multa diximus ad Alexiadem Annæam: est enim Papiæ, *Orarium, stola, operculum capitis*: & Ugutioni, *peplum, infula illa, in qua, vel qua involvit & operit ora.* Quod vero ὠμοφόριον, alii, ὠράριον dicunt Synaxaria in S. Demetrio 26. Octob. Καί τι τοῦ ἱερομαφορίου λαβών, ὃ συνήθως ὠράριον ὀνομάζειν, &c.

Orarium, vel Orarius, Papiæ, *Stola Sacerdotis*. Alcuinus lib. de Div. offic. *Orarium, id est, stola, dicitur. Orarium seu stola*, in Statutis Riculfi Episcopi Suessionensis cap. 7. in Concilio Sarisberiensi ann. 217. cap. 39. & in Statutis Provincialibus S. Edmundi Archiepiscopi Cantuariensis an. 1233. c. 25. [*Orarium, quod vulgo Stola dicitur*, in Vita Leonis PP. IX. apud Eccard. de Orig. familiæ Habsburgo-Austriacæ col. 174.] Ordo Romanus: *Si Diaconi ordinandi sunt, dat eis Orarios & dalmaticas: si vero Presbyteri, Orarios & planetas.* Alio loco: *Accedens autem Archidiaconus tollat Orarios de Confessione, qui hesterna die repositi sunt.* Concilium Moguntinum an. 813. c. 28. & Capitul. Caroli Magni lib. 5. c. 81. *Presbyteri sine intermissione utantur Orariis propter differentiam Sacerdotii dignitatis.* Vita S. Fulgentii Episcopi Ruspensis cap. 18. *Orario quidem sicut omnes Episcopi, nullatenus utebatur.* Synodus VIII. Act. 2. *Et accipiens Patriarcha Oraria ipsorum,* (Presbyterorum) *reddidit eis.* Anastasius in Agathone PP. *Et hora sancta Synodus una cum principe ejus Orarium auferri jusserunt à collo ejus: Et exiliens Basilius Episcopus Cretensis Ecclesiæ, ejus Orarium abstulit, & anathematizantes projecerunt eum foris Synodum, &c.* Bruno Signiensis de Vestimentis Episc. *Orarium jugum simul & onus est: jugum Sacerdotibus, onus Diaconibus: unde fit ut Sacerdotibus circa collum & Diaconibus super humeros ponatur: ut enim collo portatur jugum, sic & humeris onera feruntur ... Vocatur autem Orarium, quia quamvis sine aliis indumentis sacerdotalibus, baptizare & consignare, & alia multa orando facere; sine Orario tamen, nisi magna necessitate cogente, nihil horum agere licet.* Niceta Paphlago in Vita Ignatii Patr. CP. Ὠμοφόριον καὶ ὀράρια ἀπὸ τῶν ... ἱερατικῶν συμβόλων χρηματίζειν ... Traditiones Fuldenses lib. 1. tradit. 39. *Orarium purpureum 4. fanones auro argentoque paruti septem.* [Adde Translationem S. Athanasii Episc. Neapol. apud murator. to. 2. part. 2. col. 1070. & Vitam S. Donati Episc. apud Marteo. tom. 6. Ampliss. Collect. col. 776.]

Orarium Levita gestat à sinistro humero, propter quod orat, id est, prædicat, dextram autem partem oportet habere liberam, ut expeditus ad ministerium sacerdotale discurrat. Concil. Tolet. IV. c. 40. Vide Germanum CP. Patr. in Theoria mystica, & Concil. Bracarensa an. 563. c. 9.

Orarium ferre prohibentur Lectores & Subdiaconi, in Concilio Laodic. c. 22. 23. & Monachi in Concilio Aurelian. I. c. 20. Vide Concil. Bracar. I. c. 9. Bracar. III. c. 1. 4. Ferrandum Diaconum c. 124. Crescooium c. 172. 173. &c.

De *Orario*, consulendi Rabanus lib. de Ordine Antiphonarii c. 19. Honorius Augustod. lib. 1. c. 114. & Hugo à S. Victore lib. 1. de Sacramentis cap. 48. ubi observat, *quod apud antiquos non Orarium dicebatur stola, sed Alba.* *Orarium* porro à *stola* videtur distinxisse auctor Vitæ S. Livini Episcopi cap. 14. *Eique casulam purpuream ... & stolam cum Orario ... contradidit.* Vide *Stola*. Sed & *Orier* olim dixere nostri. Le Roman *de Chastie mi*.

Bien sçt que par une autre nom
Apelle on l'estole Orier,
Car d'aorer se fait labourier.

ORATIO, Licentia exeundi, apud Monachos; quia licentia dabatur oratione seu benedictione Prioris. Pœnitentiale S. Columbani c. 3. *Qui egrediens domum, ad Orationem poscendam non se humiliaverit, & post acceptam benedictionem non se signaverit, &c.* Infra: *Et qui regrediens domum Orationem petens non se curvaverit intra domum, &c.* Concordia regularum ex Regula Pauli & Stephani c. 4. *Quam causa manifesta compulerit, Oratione à Priore speciata & concessa discedat.* Cap. 5. *Nec bini, nec terni, sed singillatim exeuntes Orationem sperent.* Beda in Vita S. Cuthberti c. 36. *Dixerat hæc, & data Oratione & benedictione, suam mansionem introierunt.* Petrus Diac. l. 4. Chron. Casin. c. 4. *Psalmos decantantes ad cæmeterium pergant, absque dantes Orationem, postea de more Capitulum solvant.* Cap. 37. *Lovicanus Episcopus Orationem dedit.* Regula S. Fructuosi cap. 8. *Neque usquam sine benedictione sui senioris progrediatur.* Εὐλογία Græcis hac notione. Liber ... τὴν εὐλογίαν, ... Ἀρχιμανδρίτου ... Εὐχὴν vertit Zacharias Papa apud Gregor. M. lib. 2. Dialog. c. 13. Vide Glossar. med. Græcit. in hac voce, & Menardum ad Concordiam Regularum.

Oratio Dominica, seu quam *Dominus* Jesus Christus suis discipulis præscripsit. Hanc in missa post Canonem recitari statuit Gregorius PP. ut auctor est Rupertus lib. 2. de Divinis offic. c. 21. Papias in voce *Missa*: *Orationem Dominicam idcirco mox post precem dicimus, quia mos Apostolorum fuit, ut ad ipsam solummodo orationem oblationis hostiam consecrarent; & valde mihi inconveniens visum est, ut precem quam Scholasticus composuerat, super oblationem diceremus, & ipsam orationem quam Redemptor noster composuit, super ejus corpus & sanguinem non diceremus: sed & Dominica Oratio apud Græcos ab omni populo dicitur, apud nos vero à solo Sacerdote.* Vide Menardum ad libr. Sacram. Gregorii M. pag. 21. 22.

Oratio Dominica Periculosa. Vide *Crucis Examen*.

Oratio Paterna, alias *Dominica*, *Pater noster, &c.* Ita vocatur in Ordine celebrandi Concilii. *Oratio Herilis*, in Vita S. Sifredi Episcopi Carpentoratensis.

Oratio Quotidiana, Eadem à SS. Patribus appellata, ut habetur in Concilio Toletano IV. cap. 10. ex SS. Cypriano, Hilario & Augustino, quod quotidie recitari debeat à Christianis, qui per eam *panem quotidianum* sibi dari postulant. Cæsarius Arelat. serm. 12. *Ante omnia, fratres, Orationem dominicam in oratione dicamus, quia* *liben-*

libenter sine dubio orationem exaudit, quam ipse pro sua ineffabili benignitate constituit.

Oratio Super Populum, *seu ad populum*, uti appellatur in libris Sacrament. Eccles. Romanæ vocatur *ultima benedictio*, quæ fit in Officio Missæ, inquit Hugo à S. Victore lib. 3. Speculi Eccles. c. 3. Micrologus c. 51 *Oratio post Communionem, pro solis communicantibus solet orare: populus autem, etsi quotidie in Quadragesima conveniat, non tamen quotidie, ut deberet, communicat. Ne ergo populus ita oratione ut Communione careret, adjecta est Oratio super populum, in qua non de Communicatione, sed pro populi protectione specialiter oratur.* Honorius Augustod. lib. 1. c. 67 *Statutum est ut panis post Missam benediceretur, & populo pro benedictione Communionis partiretur, hoc & Eulogia dicebatur. Sed quia hoc in Quadragesima fieri non licuit, Orationem super populum dici instituit, ut per hanc particeps Communionis fit.* Vide eumdem lib. 3. cap. 156. & Durandum lib. 4. Ration. c. 59.

Oratio Plebis, Quæ post Evangelia legitur, in Concilio Lugdun. I c. 6.

Orationes vocant Ritnales libri eas preces quas in sacris Liturgiis peragunt, quæque à verbo *Oremus* initium habent, & semper ad Deum Patrem diriguntur, de quibus in Concilio Carthag. apud Ferrandum Diacon. in Breviario cap. 19. in Capitul. Caroli Magni lib. 6. c. 66. in Excerpt. Egberti Archiepiscopi Eborac cap. 53. S. Fulgentius lib. 9. contra Fabianum, Fragm 31. apud Chiffletium, &c. Has & *Collectas* appellant. Vide Durandum lib. 4. cap. 15. qui num. 17. observat in Ecclesia Lateranensi nunquam dici orationem, sed in Missa & in omnibus Horis alta voce pronuntiari *Orationem Dominicam*, quę in novo Testamento prima oratio fuit: sicque consuevisse in primitiva Ecclesia. Has porro orationes formula ista, *Per Jesum Filium Dominum nostrum, qui tecum vivit & regnat in unitate Spiritus Sancti*, quæ in in Romana etiamnum observatur, finiendi usum profluxisse ab Ecclesiis Africanis, docet S. Fulgentius in Epistola ad Ferrandum Diaconum Carthagin. de Quinque Quæstionibus.

Orationem Dare, Recitare, dicere. Diurnus Romanus cap. 7. tit. 8. *Deinde Episcopus Portuensis dat Orationem secundam.*

¶ Oratio Jaculata, S. Bernardo in Vita S. Malachiæ, aliis *Jaculatoria*, Gall. *Oraison jaculatoire*, Brevis & ardens precatio, fervidus piæ mentis affectus, *Preces jaculatoriæ*, apud S. Augustinum Epist. 120.

¶ Orationes, Libelli precum, Gall. *Heures*. Computum ann. 1336. tom. 2. Hist. Dalphin. p. 307. col. 1. *Item pro duobus paribus Orationum emptis per Dominum apud Avenionem, 14. s.*

Orationale, Liber in quo continentur Orationes, quæ in Ecclesia recitantur, quæ à voce *Oremus* initium habent, in Charta an. 1176. apud Ughell. tom 7. pag. 1275. Idem

Orationarius, in Testamento Riculfi Episcopi Helenensis an. 915. dicitur.

ORATOR, Qui Deum orat, precatur. Johannes de Garlandia in Æquivocis:

Orator Christum rogat, & verbum bene profert.

Salvianus Epist. 8. *Deus tribuat, ut qui fuerunt discipuli quondam mei, sint nunc quotidie Oratores mei.* Liber Epistol. S. Bonifacii Archiepiscopi Moguntini Epist. 113. *Notum sit pietati vestræ, quia in quantum Deus nos exaudire dignatur, Oratores vestri incessanter sumus, & attentiut esse cupimus.* Epist. 114. *Vernaculus vester & fidelis* Orator. Baldricus lib 3. Chron. Camer. c. 52. *Genus humanum ab initio trifariam divisum esse monstravit, in Oratoribus, agricultoribus, pugnatoribus, ... Oratorum à saculi vacans negotiis, dum ad Deum vadit intentio, &c.* Ordericus Vitalis lib. 3. *Talis homo non debet Abbas esse, qui exteriores curas nescit, negligitque Unde vivent Oratores, si defecerint aratores!* Occurrit in Diurno Romano c. 2. tit. 56. Concilio Aquisgranense II. c. 15. in Charta Caroli Magni, quæ exstat in Vita S. Autberti Beneventani num. 9. apud Ermauricum in Vita S. Soli cap. 7. & alibi passim.

Oratores, Peregrini, qui ad Sanctorum limina orationis & pietatis ergo pergunt. Concilium Narbonense an. 1054. cap. 24. *Negotiatores & Oratores qui ferunt sportas, nemo substantiam eorum apprehendat.* Nicolaus II. PP. in Decreto an. 1059. *Illis etiam qui peregrinos, vel Oratores cujuscumque Sancti, sive Clericos sive Monachos, vel feminas seu in omnes pauperes deprędati fuerint, &c.* Concilium Romanum ann. 1078. *Quicunque autem aut Orator sive peregrinus, aut viator in terram excommunicatorum devenerit, &c.*

¶ Oratores, Qui aliquid *orant* ab aliquo, supplices, Gall. *Suppliant*, alias *Orateurs*. Literæ supplices an. 1407. apud *Madox* Formul. Anglic. pag. 16. *Excellentissimo in Christo Domino, Domino Ricardo Beauchamp Dei gratia Comiti Warwychia, vestri humiles, devoti & perpetui Oratores ... Monachi regulares Prioratus B. Mariæ de Cranewel, &c.* ex Charta Henrici IV. Franc. Regis an. 1596. ex Chartulario Gemetic. tom. 1. p. 8. *Henré par la grace de Dieu Roy de France & de Navarre, à tous præsens & advenir salut Sçavoir faisons, nous avoir reçeu l'humble supplication de nos bien amez, & devots Orateurs les Religieux, Abbé & Convent de l'Abbaye de S. Pierre de Jumieges, contenant que &c.*

¶ ORATORIOLUM, Oratoriolus, Parvum Oratorium seu ædicula sacra. Vita S. Deodati, in Hist. Mediani Monasterii p. 22. *Nam quoad vixit cellam prætrem apud S. Martini Oratoriolum non deseruit.* Testamentum Bertichramni Episc. Cenoman. apud Mabillon. to. 3. Analect. p. 123. *Ubi Oratoriolus in honore S. Michaelis Archangeli constructus est.*

1. ORATORIUM, Εὐκτήριον, εὐκτήριος οἶκος. Gloss. Græc. Lat. Εὐκτήριον, *Oratorium*, οἶκος προσευχῆς. S. Basilio Epist. 70. & Homil. in S Gordium, Gregorio Presb. in Vita S. Gregorii Nazianzeni, & aliis: *Locus, ubi orationes celebrare consueverunt Christiani*, in Gestis purgat. Felicis Episcopi Aptungitani. Ædes ubi oratur, locus orationi dicatus, juxta illud Christi Matth. 21. & Lucæ 19. *Domus mea, Domus orationis vocabitur.* Ugutio: *Oratorium, locus orandi, tantum orationi consecratus.* S. Augustinus Epist. 121. *In Oratorio præter orandi & psallendi cultum penitus nihil agatur, ut nomini huic & opera jugiter impensa concordant.* Et in Epist. 109. *In Oratorio nemo aliquid agat, nisi id ad quod est factum, unde & nomen accepit.* Ex quo S. Benedictus in Regula cap. 52. *Oratorium hoc sit quod dicitur, nec quicquam ibi aliud geratur, aut condatur.* Victor Tunnensis in Chron. *Monasteria atque Oratoria apud urbem regiam, &c.* [Concil. Calchedon can. 4. *Visum est, nullum usquam ædificare nec construere posse monasterium, vel Oratoriam domum* (εὐκτήριον οἶκον,) *præter sententiam ipsius civitatis Episcopi.*] Vide Honorium Augustodun. lib. 1. cap. 127. [Gloss. mediæ Græcit. & Thesaur. Suiceri in εὐκτήριον.]

Quærunt viri docti, quid sit εὐκτήριον τῆς ἁγιωτάτης μάρτυρος S. *Euphemiæ Calchedonense*, in quod secessisse Episcopos tractatum de fide habituros, dum ageretur Concilium Calchedonense, tradunt Acta ejusdem Concilii, quod habitum ἐν τῷ μαρτυρίῳ ejusdem sanctæ Euphemiæ, constat ex act. 3. & Scriptoribus. Vir doctissimus ad lib. 2. Evagrii cap. ult. *Oratorium Martyris* S. Euphemiæ contendit idem esse quod *altare*, *quod nos, inquit, Chorum vocamus*. Sed aliud fuit βῆμα, seu altare apud Græcos, aliud ναὸς vel chorus, uti docu-

cuimus in Descriptione ædis Sophianæ. Deinde in Constitutione Impp. Theodosii & Valentiniani de his qui ad Ecclesiam confugiunt, *altare ab oratorio* distinguitur: *Pateant summi Dei templa timentibus, nec sola altaria, & Oratorium templi circumjectum: quo Ecclesias quadripertita intrinsecus parietum septa concludit, ad tuitionem confugientium sancimus esse proposita, sed usque ad extremas fores Ecclesiæ, quas oratum gestiens populus primas ingreditur, confugientibus aram salutis esse præcipimus.* Græca habent: Ἀνεῴχθωσαν τοῖς αἰδίως οἱ ναοὶ τοῦ μεγάλου Θεοῦ· οὐ γὰρ μόνα τὰ θυσιαστήρια καὶ τὸ εὐκτήριον ναοῦ τετράγωνον τῶν τειχῶν περιβολῇ τειχιζόμενον εἰς δορυφορίαν ἀσυντίλει τῶν προσφευγόντων θεσπίζομεν, &c. Ubi Jacobus Gotofredus *Oratorii* nomine intelligi vult eam Martyrii partem, à bemate & altari seclusam, in quam populus orationis causa secedebat.

¶ ORATORIUM, Chorus Ecclesiæ. Gesta Hoelli Episc. Cenoman. apud Mabillon. tom. 3. Analect. pag. 299. *Summo cœpit studio ... superiores partes ejusdem basilicæ ... laborare, Oratorium scilicet quod Chorum vocitant, sedemque pontificalem, altaria congrua, &c.*

ORATORIA deinde dicta sunt, Sacella, monasteriis adjuncta, quæ non erant omnibus pervia uti Ecclesiæ, quas ideo καθολικὰς vocabant, quod utriusque sexus populo paterent, & in quibus Collectas celebrare non licebat, sed erant tantum ad monachorum preces & assiduos cœtus accommodata. Sic Evagrius in Vitis S. Patr. c. 5. Ecclesias & Oratoria distinguit: *Sunt, inquit, in ipsa urbe ... 12. Ecclesiæ, in quibus publicus agitur populi conventus, exceptis Monasteriis in quibus per singula loca orationum domus sunt, quæ certis temporibus ad orationem frequentantur.* Beletus de Divinis offic. c. 2. *Ignorandum non est, quin Oratorium pro ipsa Ecclesia interdum accipiatur, atque etiam quivis locus alius ad orandum constitutus vocetur Oratorium: cujusmodi in suis cœnobiis sibi statuerunt Monachi.* [Capitulare 2. an. 789. c. 7 *Ut ubi corpora Sanctorum requiescunt, aliud Oratorium habeatur, ubi fratres secrete possint orare.* Capitul. Francoford. an. 794. c. 13. *de Monasteriis ubi corpora Sanctorum sunt, ut habeat Oratorium intra claustra, ubi peculiare officium & diuturnum fiat.*] *Oratoria*, ejusmodi monasteriis ædes sacras adjunctas vocant S. Benedictus in Regula cap 38. 52. 58. Gregorius Magnus lib. 1. Epist. 54. lib. 9. Epist. 38. Regula Cæsarii cap. 34. 36. 42. Regula Tarnatensis cap. 15. Ardo in Vita S. Benedicti Anianensis num. 39. &c. Olim vero monachi ad Ecclesias Sabbato tantum & die Dominico confluebant, ut est apud Palladium in Historia Lausiaca cap. 17.

ORATORIA tandem dicta Sacella quædam domestica, aut privatæ ædes sacræ in agris & villis extructæ; quæ parochiarum jus non habebant, & à magnatibus ex fundis suis dotabantur, & ab Episcopis consecrabantur. [Charta Ludovici Fran. Regis an. 1154. apud Lobinell. tom. 3. Hist. Paris. p. 19. *Sciant universi præsentes & futuri, quod in honore B. M. Matris Domini, Parisius in domo nostra Oratorium quoddam construximus, in cujus dedicatione pro victualibus Sacerdotis in capella eadem servientis, dotem assignavimus & annualem redditum.*] Agit de ejusmodi Oratoriis Gregorius Magnus PP. qui perpetuo annotat ea absque missis publicis ab Episcopis consecranda, & idoneis reditibus locupletanda, lib. 2. Epist. 9. Agunt etiam de iis Concilium Agathense c. 21. Epaonense c. 25. Aurelianense IV. cap. 7. 33. Cabilonense cap. 14. Ticinense ann. 855. c. 3.] Capitularia Caroli Magni lib. 5 c. 383.] &c. ex quibus docemur in iis Missas teneri propter fatigationem familiæ permitti, præterquam in maximis festivitatibus, quas & Presbyteri qui in iis sacra peragunt, & Laici, in civitatibus cum Episcopis tenere jubentur. At iis baptismum peragi vetat Synodus Trullana can. 58. [Vide diurnum Romanum c. 5. tit. 2. 3. 4. 5 6. 7. 8. & 10. quo extremo titulo agit de Oratoriis in ædibus Episcopalibus extrui solitis. Notum præterea Romanos habuisse privata sua sacella, quæ *lararia* vocabant, Persas sua πυρεῖα. Ad sacella ista domestica forte spectant, quæ habet Odo Cluniac. de Translatione S. Mauri: *Ubi dum quadam die idem venerabilis Comes in Oratoriolo compendiose ibidem extructo, ut nobilioribus mos est, post matutinos residens hymnos, divinis intenderet theoriis, &c.* Vide Justinianum Nov. 131.

¶ ORATORIA VILLARIA, f. Ædiculæ sacræ in *villaribus* seu viculis exstructæ. Capitul 6. ann. 807. c. 15. *De ordine ecclesiastico & officio Missæ, de reliquiis Sanctorum & Oratoriis villaribus.* Eadem habentur in App. 1. lib. 4. Capitul. c. 19. & 20.

ORATORIUM, vulgo nostris, *un Prié-Dieu*. Ordo Romanus: *Quartus vero Scholæ præcedit ad Pontificem, ut ponat Oratorium ante altare, si tempus fuerit: & accedens Pontifex orat super ipsum.*

¶ 2. ORATORIUM, Palatium domus regia. Annales Bertiniani ad an. 877. *Kal. Maii Episcopos Remensis provinciæ, sed & aliarum provinciarum, Compendium convocavit* (Carolus Calvus,) *& Ecclesiam quam in eodem Oratorio construxerat, cum multo apparatu in sua & Nunciorum Apostolicæ Sedis præsentia ab eisdem Episcopis consecrari fecit.* Oratorii autem vocabulo Palatium esse intelligendum, etsi patet ex ipso contextu; id tamen confirmari juvat ex Literis ejusdem Caroli hac de re à Mabillonio relatis tom. 3. Annal. Benedict. p. 681. *In palatio Compendio, in honore gloriosæ Dei genitricis ac perpetuæ semper virginis Mariæ monasterium, cui Regium vocabulum dedimus, fundo-tenus extruximus.*

ORATRIX, Εὐχολόγιον, in Gloss. Græc. Lat. quo loco, inquit Meursius, intelligi debet Enchiridion precum, quod in Orientali Ecclesia habebant pariter, ut in Occidentali, & *Breviarium* vulgo indigitatum. Sed legendum *matrix*, id est, *matricula*, ex ms. Cod. alibi observamus.

ORBARE, Membris privare, mutilare. Capitulare Caroli Magni ad Monachos an. 789. c. 16. *Ut disciplina Monachis regularis imponatur, non secularis: id est non Orbentur, non mancationes alias habeant, nisi ex auctoritate regulæ.* Gloss. S. Benedicti cap. de Medicina: *Orbatio*, τύφλωσις. Vide *Ictus orbus*.

☞ Mabillonio tom. 2. Annal. Benedict. p. 292. *Orbari* non aliud videtur, quam oculis privari: quæ sæcularis pœna tum usitata erat, fiebatque objectu laminæ aut vasculi ardentis, quo nervi oculorum adurebantur. Hanc sententiam firmant Glossæ laudatæ, τύφλωσις enim excæcatio est, non cujusvis membri mutilatio. Vide *Abacinare*.

¶ ORBATOR, Spoliator. Epistola Balduini Flandrensis & sociorum Cruce-signatorum Othoni IV. Romanorum Regi apud Leibnitium tom. 2 Scriptor. Brunsvic. p. 721. *Imperii siquidem crudelissimus incubator* (Alexius Tyrannus) *domini & fratris sui* (Isaaci Imper.) *proditor & Orbator; quique eundem carcere perpetuo sine crimine condemnasset, &c.* Pro eo, qui alium filiis orbat seu privat, utitur Ovidius lib. 13. Metamorph. v. 500.

¶ ORBEFACERE, Orbare. Gloss. Lat. Græc. *Orbefacio*, ὀρφανίζω. Accius apud Nonium c. 2. n. 852. hac notione dicit *Orbificare*.

¶ ORBIA, Ignota vox. Vide *Hissarenda*.

1. ORBICULARE. Liber Anniversariorum Basilicæ Vaticanæ, apud Joannem Rubeum in Vita Bonifacii VIII. Papæ pag. 345. *Item tria superpellicia de tempa & cortina. Item duo Orbicularia*

do

de opere ad acum. Legendum puto *auricularia*.

¶ 2. ORBICULARE, in orbem vertere. Gloss. Lat. Græc. *Orbiculator*, κυκλόω. Participium *Orbiculatus* usurpant Latini.

¶ ORBICULUS, Ludi species. Vide in *Senio*.

¶ ORBINA. Ignota vox. Vide *Hisfaronda*.

1. ORBIS, Imperium, regnum, dominatio. *Orbis Romanus*, pro Imperio Romano, in l. 17. D. de Statu hom. apud Plinium l. 17. c. 12. Firmicum l. 1. Mathes. Senatorem l. 10. Ep. 8. Guill. Neubrig. lib. 5. c. 11. Gruter. Inscr. 281. 10. in Constitut. 4. Appendicis Cod. Theod. &c. Ῥωμαίων κόσμος, apud Gelas. Cysic. in Actis Concilii Niceni: *Latinus Orbis*, apud Vincentium Lirin. Common. 1. *Orbis Africanus*, apud Salvianum l. 7. *Orbis vastus Galliæ*, in Vita S. Sulpitii Episc. Bituric. Veterem Chartam ita subscribit Knuto Rex Angliæ in Conciliis Anglicanis: *Ego Knuto gubernator Anglici Orbis propria manu confirmo*.

Orbis, interdum pro pago, seu provincia. *Orbis Lemovicinus*, *Orbis Caturcinus*, crebro in Tabulario Abb. Belliloci in Lemovicibus. Vide Probat. Hist. Turonensis non uno loco, & tom. 6 Vitar. SS. Ord. Bened. p. 161.

☞ Simili modo apud Helvetios *Canton*, à veteri Gallico *Cant*, Circulus, & in Germania *Cercle*, ut & apud Hebræos *Calil*, Orbis, confinium, regio. Vide Valesii Præfat. Notitiæ Gall. p. 11.

Orbis Terrarum. Helgandus in Roberto Rege Franciæ p. 68. *Beato videlicet Dionysio casulam miro eodem opere factam contulit, cui & aliud, ut tantam decebat feminam, ornamentum contexuit, quod vocatur Orbis terrarum, illi Caroli Calvi dissimillimum*.

¶ ORBIS, Ictus latens. Vide in *Ictus*.

ORBITARE, Recurrere, redire. Liber Miraculorum S. Genulfi n. 13. *Orbitatur interim gratus temporis recursus*.

1. ORBITATIO, in veteri Gloss. Saxon. Cottoniano stepnesse, i. tritæ viæ seu *orbitæ* calcatio.

¶ 2. ORBITATIO, Inflictio ictus *orbi* seu latentis. Vide in *Ictus*.

ORBITUDO, *Orbitas*, -ίμων, in Gloss. Gr. Lat.

ORBITUS, *Annualis*, in Gloss. Arabico-Lat. Lege *Obitus*, nostris, *Obit*. Vide in *Obitus* [Eadem vox *Orbitus*, pro Obitus, mors, bis legitur in Diplomate an. 1181. cujus locus exstat in *Coremede* post *Curmedia*.]

ORBUS Ictus, Non apparens. Vide in *Ictus*.

¶ ORBUS Vicus, Platea non recta, seu Angiportum non pervium, nostris *Cul de sac*. Index ms. redituum Monasterii Corbeiensis: *In rectis vicis qui de porta ad portam transeunt, si fiat fenestra vel avant-soliers de novo, partem suam habet; in aliis vicis, qui Orbi dicuntur, nichil habet*.

¶ 1. ORCA, *Umbrosa*, apud Papiam & in Glossario Sangerman. ms. num. 501. Videtur omnino legendum *Opaca*.

2. ORCA, Vas Hispanicum, Varroni: Isidoro lib. 20. c. 6. *amphoræ species*, cujus ratio, ait Budæus, non mensura, sed sua forma constitit. Papias: *Serea, siagul. vasis genus, Orca; inde feriola*. Joh. de Janua: *Orca, vas olei, vel species amphoræ magnæ*. Certe *Orca*, vas esse fictile, præsertim oleatiorum, Persius auctor est:

. . . . *angusto collo non fallier Orca*.

Orca bene picata, apud Columellam lib. 12. c. 15. Gregorius Tur. lib. 4. Hist. cap. 38. *Vigilii Archidiaconi homines 70. vasa, quæ vulgo Orcas vocant, olei liquaminis furati sunt*. Senator lib. 3. Epist. 7. *Sexaginta Orcas olei ad implenda luminaria*. Acta S. Sabiniani Mart. n. 7. *Et præcepit exhibere 40. Orcas olei, & mitti super flammam ignis*. Hanc præterea vocem usurpant Festus, Plinius lib. 15. Dolabella & alii Agrimensores pag. 253. 258. 260. 274. 304. Acta Proconsularia sub Munatio Felice, Vopiscus in Aureliano, Collatio Carthag. Severus Episc. Minoricensis de Mirac. S. Steph. Gregorius Magn. lib. 1. Epist. 53. Acta Martyrii S. Maximiani & Isaaci, &c. [Græcis ὄρκη etiam est vas olearium aut vinarium, arca, capsa pigmentorum muliebrium.]

Orcula, diminut. ab *orca*, apud Gromaticos, unde *Orculares termini*, quibus *Orculæ* erant vice finium.

ORCEOLUS. Vide *Urceolus*.

¶ ORCES, *Quæ ligantur ad velum velæ i. e. ad latus anterioris velæ*, in Glossis Francisci Barberini ad *Documenti d'Amore* apud Ubaldinum p. 258. vers. 21.

Scandagli, & Orce, e funi,
E canapi communi.

¶ Orcia, Eadem notione: *Orcerius*, *Qui attendit ad Orciam funem*, ibidem.

¶ Orcipoggia, *Funes quibus poggia vela trahitur, cum nimium venti essent*, ibidem v. 19.

Manti, prodani, e poggia,
Poppesi & Orcipoggia.

¶ ORCHADIA. Charta Adami Meld. Episc. ann. 1289. ex Chartulario ejusdem Eccles. *Decanus & Capitulum libere percipiant synodos & Orchadias in ecclesia de Mallico*. Legendum *Circadias* vel *Cerchadias*. Vide *Circada*.

¶ ORCHICA, f. Aurifolium, Gall. *Orseille*, *Orchel* vel *Ursolle*, voces infectoribus seu tinctoribus notæ. Vide locum in *Mostayla*.

ORCHISTOPOLUS. Vide *Orciscopalarius*.

¶ ORCIA. Vide supra in *Orces*.

¶ ORCIARIUS, Orciolus. Vide *Orcium*.

¶ ORCIPOGGIA. Vide mox in *Orces*.

ORCISCOPALARIUS. Julius Firmicus lib. 8. Math. cap. 15. *Petaminarius, Ephelmator, Orciscopalarius, &c.* Quo loco, vocem hanc sic effert Manilius lib. 5. à quo hausit Firmicus quidquid de sphæra Barbarica scripsit:

Corporaque immergunt undis, ipsumque sub antris
Nerea, & æquoreas conatur visere Nymphas.

Unde conjectat Scaliger *Oriscopalarios* esse *urinatores*, sicque dictos, quod ἀόρατα σκαλεύουσι, cæcos & latentes explorent: ut *Orcigalea*, latens, aut quæ latere facit, dicta est. At Salmasius ad Solinum legendum censet *Orchestopalarius*, aitque ita appellari qui Græcis ὀρχηστόπαλοι, qui scilicet vertiginosa & concita salutatione in orbem moventur. Nam πωλεῖσθαι est in circulum moveri & circumagi apud Hesychium. In veteri libro Notarum *Orchistopolus* legitur.

ORCISTRA, Pulpitum Ecclesiæ, ex Gr. ὀρχήστρα, locus in quo mimi actiones suas exhibebant. Ordericus Vitalis l. 11. p. 817. *Ibique ante aram Virginis & Matris in Orcistram conscendit, & ingenti catervæ, quæ convenerat, casus suos & res gestas enarravit*. Ita *Orcistram* pro suggestu dixit Joannes Thwroczius [in Bela Rege cap. 46.]

ORCIUM, Orciolus, Orciarius, Urceus. Gloss. Gr. Lat. κεράμιον, *Orcium, amphora*. *Orcium* vero idem videtur quod *Orca*, de qua voce supra. *Orcio*, pro vase oleario usurpant Joannes Villaneus lib. 12. c. 72. & Matt. Villan. l. 3. c. 56. hinc

Orciolus, Amphora in speciem *orcæ*, urceolus: *Orciuolo*, Boccacio. Colloquia Gr. Lat. apud H. Stephan. in Gloss. Προσενήχθη ὕδωρ πρὸς τὴν ὄψιν εἰς ὀρκίλον. *Allata est aqua ad faciem in Orciolum*. Leg. Ὀρκίολον. Cap. de Lancis: *Orciolum*, σταμνίον. Gl. Gr. Lat. Σταμνίσκος, *Orciolus*, Στάμνιος, *matella*, Στάμνος, *matella*, *urceus*, *urna*, Gl. Lat. Gr. *Orceolus*, ξέστου ἀγγεῖον. [Missale Francor. apud Mabill. Liturg. Gall. p. 301. ubi de ordinatione Acolythi: *Accipias & Orciolum vacuum ad suggerendum vinum Eucharistiæ Corporis Christi*. Vide *Urceolus*.]

ORMIARIUS, Urceus. Tradit. Fuld. lib. 1. trad. 39. *Cortina 12. Orniarii 4. mansile 1. conchæ 4. &c.*

¶ ORCIOLA, Eadem notione. Vide in *Capricium*.

¶ ORCULA, ORCOLARIS. Vide in *Orca*.

¶ ORCULUS, *Præfogium*, apud Papiam. Forte legendum est *Oraculum*.

1. ORDA, Tartaris, Tentorium, statio, curia Imperatoris. Occurrit apud Vincentium Belvacensem lib. 32. cap. 21. 22. 24. 25. 31. & apud Abulfaragium in Histor. Dynastiarum pag. 305. 326. 356. &c. Gloss. Theotiscum Lipsii: *Ordon, Habitabat*. [Alii scribunt *Horda*, hodieque *Hordas* vocant tribus, in quas dividuntur Tartari. Vide Georg. Hornium Orb. Imper. p. 288. & 295.]

2. ORDA. Warnerius ms. in Caprum Scottum Poetam:

Si super hanc orcam mihi tu juraveris Ordam,
Oscula dans illi, crimine liber abi.

Forte idem quod

ORDALIUM, quod mox vide in *Ordela*.

ORDEA. Hujus vocis vis sic exponitur in Tabulario S. Petri Generensis: *Absolvit idem Gasto in Bearnio . . . omnes homines ad dominicam S. Petri Generensis pertinentes, ab exercitu, & ab omni expeditionis genere, & à repentina hostium insecutione, quam vulgus consuevit Ordeam appellare*. Quo loco Marca lib. 6. Historiæ Benearnensis c. 11. n. 6. censet *Ordeam* idem esse, ac *Wardea*, in Legibus Wisigoth. & in Capitularibus Caroli Magni, certum scilicet militum numerum, qui in castris & oppidis constituuntur ad arcendas repentinas hostium invasiones & irruptiones. At Dominicus lib. de Prærogat. allod. c. 22. § 5. scribit vocem hanc significare tumultuariam illam & repentinam militum convocationem, quæ æris campani sonitu hosti jam finibus imminenti opponitur: in veteri quippe Codice forensium actorum ditionis Mixiæ in regno Navarræ, conventus generalis, denuntiatio *ab orde sonade*, idem est ac interposito æris sonitu, ut interpretatur Oyhenartus in Notitia Vasconiæ p. 127. Ita *ordeam pulsare*, idem est quod nostris *battre le beffroy*, [*sonner le tocsin*,] Anglis *levare hucsium*.

ORDEACUM, Præstatio ex ordeo. Vide in *Mestivarius* post *Mestivo*.

¶ ORDEFF. Vide infra *Oredelfo*.

¶ ORDEICEUS, ORDEACIUS, *Quod fit ex ordeo*, apud Johannem de Janua.

ORDELA, ORDALIUM. Quodvis judicium divinum, purgatio vulgaris, modus criminis purgandi, ex Saxon. ordela, in Canonibus Saxonicis sub Edgaro datis cap. 24. 62. in Senatus-consulto de Monticolis Walliæ cap. 2. in Fœdere Edwardi & Guthruni Regum cap. 9. in Legibus Athelstani c. 7. 14. 21. 23. Ethelredi c. 1. & Canuti cap. 17. part. 2. c. 20. 27. 29. 32. 54. in Concilio Ænhamensi an. 1009. cap. 18. 26. & in Charta Edmundi Regis apud Will. Malmesbur. de Gest. Regum Angl. c. 7. Vox confecta ex Saxon. or, i. magnum, & dael, vel dele judicium, [aut, ut placet Hickesio, à veteri Francico seu Theutonico *Urdela*, judicare, unde *Urdel*, Saxon. ordal, judicium. Quod usu obtinente, specialius ad divinum illud judicium translatum est.] Alias originationes affert & expendit Petrus Resenius ad Jus aulicum Canuti II. Regis Daniæ p. 628. Vide Kilianum in *Water-or-deel*, & Olaum Wormium in Monumentis Danicis lib. 1. cap. 11. & in voce *Lada*, ubi de simplici, duplici & triplici Ordalio, & in voce *Urelia*. Praeterea Joannem Stiernhookium l. 1. de Jure Sueonum vetusto c. 8. ubi de Ordelio fuse agit, [& Spelmannum in Glossario, ubi integram & bene longam exhibet formam judicii pro Ordalium seu per aquam frigidam. De hujusmodi judiciis plura etiam dicta sunt in vocibus *Aqua frigidæ judicium, Campiones, Duellum, Ferrum candens*: quæ totidem erant Ordaliorum genera.]

¶ ORDEOLUS, Isidoro lib. 4. cap. 8. & ex eo Papiæ, *est parvissima & purulenta collectio in capillis palpebrarum constituta, in medio lata & ex utraque conducta, hordei granum similans, unde & nomen accepit*. Rocho le Baillif *Ordeolum, est apostema parvum ordeo simile*, Gallis *Grain d'orge*. Supra melius scribitur *Hordeolus*.

¶ ORDEUS, *Pondus, retinet lentes duas*. Papiæ.

ORDIBARII, Hæretici, Valdensium sectarii, de quibus Raynerus contra Valdenses c. 6.

¶ ORDIFICIUM. Charta an. 1178. apud Murator. delle Antic. Estensi pag. 348. *Nec ipse Fulcuinus eam turrem de cetero surgat, nec armet; nec novum Ordificium, nec forticiam faciet*. Omnino videtur legendum *ædificium*.

¶ ORDINABILIS, Ordinandus, dirigendus. Candidus Presbyter de Passione Christi cap. 1. apud Pezium tom. 1. Anecd. part. 1. col. 243. *Textus Passionis Domini Ordinabilis per quatuor Evangelistas*. Vide mox *Ordinabiliter*.

ORDINABILITER, per ordinem, composite. Zeno Veronensis serm. 6. ad Neophytos: *Tribulos in lata frumenta mutavit, quam diligenti cultu purgata, molarisque lapidis pio pondere feliciter fracta, Ordinabiliter cretam, omni furfure abjecto, mirifico splendore in farinam condidam miscuerunt*. Ordo Romanus: *Ordinabiliter compositi vestimentis suis*. Alibi: *Diaconus salutato Pontifice egrediuntur de Secretario cum ordinabili disciplina*. Vide Capitul. Caroli Magni lib. 1. c. 80. lib. 7. c. 142. & alibi, Vitam Aldrici Episcopi Cenoman. pag. 73. [Chartam ann. 1126. inter Instrum. tom 4. Gall. Christ. col. 159. &c.]

ORDINALE, vel ORDINALIS, *Liber in quo ordinatur modus dicendi & solemnizandi divinum officium*, inquit Lindwodus ad Provinciale Cantuar. Eccles. lib. 3. tit. 27. Ranulfus in Polychron. lib. 7. c. 3. sub an. 1077. de Osmundo Sarisberiensi Episcopo: *Hic quoque composuit librum Ordinalem Ecclesiastici officii, quem Consuetudinarium vocant, quo fere nunc tota Anglia, Wallia utitur, & Hibernia*. [Portiforium seu Breviarium Benedictinarum Anglic. Pontifar. edit. Londini an. 1555. *Ordinale quod usitate dicitur Pica sive Directorium sacerdotum*.] Adde Vitas Abbatum S. Albani p. 32. Synodum Wigorniensem an. 1240. c. 1. Monasticum Anglicanum tom 3. p. 241. &c.

ORDINARIUM, vel ORDINARIUS, in Testam. Philippi Belvacensis Episcopi an. 1217. in Histor. Drocensi pag. 244. *Missale & Ordinarium tecta* (tecta) *argento*. Statuta Synodalia Nicolai Episcopi Andegavensis an. 1261. [tom. 11. Spicileg. Acher. pag. 202.] *Statuimus quod in singulis Ecclesiis liber, qui dicitur Ordinarius, habeatur, quo Sacerdotes, respiciant singulis diebus ante Vesperarum inceptionem, ut ipsas Vesperas, Matutinas, & officium diei sequentis faciant & exequantur, juxta Ordinarii instructionem*. Charta an. 1208. pro Ecclesia S. Vulfranni Abbavillensi, in Tabular. Episcopor. Ambian. fol. 144. *In Ecclesia etiam sit liber Ordinarius ad modum Ecclesiæ Ambianen. in quo continentur, quid & quando & quomodo cantandum sit vel legendum, Chorus regendus, campana pulsanda, luminare accendendum, &c.* Necrologium Ecclesiæ Parisiensis 3. Id. Jul. *Dedit ... balsamum cum cristallo, pallam paratam cum aurifrisio, librum Ordinarium, sandalia, & caligas, & tapetum Episcopale*. 13. Kal. Nov. *Obiit Bartholomeus Episc. Parisiensis, qui dedit nobis Missale in 3. voluminibus, & unum Ordinarium Episcopale, &c.* Constitutiones Odonis Legati Apostolici in insula Cypro ann. 1248.

1148.cap.12. *Et quia Nicosiensis Ecclesiæ Ordinarium, prout intelleximus, in multis deficit, propter quod in eadem Ecclesia frequenter contingit servitium fieri perturbate, præcipimus ut ad alicujus magnæ & secularis Ecclesiæ Regni Hierosolymitani dictum, Ordinarium reformetur, &c.* Si ita dispungas, nihil deerit, quod vult vir doctus: est enim *dictam*, sententia, arbitrium. [Adde Statuta synodalia Diœcesis Valentinæ, tom.3. Concil.Hispan.p.509 col.1 Acta SS.maii p.577. Fundationem Ecclesiæ collegiatæ in middelburgo an.148n.apud Miræum tom.2.p.1341.col.1.&c.]

Liber Ordinis, in Charta Sisnandi Episcopi Iriensis æræ 952.apud Ant.de Yepez in Chron.Ord. S.Benedicti tom.4. *Item calices duos, Libros ordinum Sacerdotalium, primo Jeroncion, tertium cum suo officio, &c.*

¶ ORDINAMENTUM, Mandatum, constitutio, statutum. Annal. Genuens.ad ann.1130. apud Murator.tom.6. col.465. *Et dum excusare vellent Commune Januæ dominus Imperator nihil permisit eis dicere, quousque dictum Ordinamentum, quod fecerat, exposuit.* Infra: *In quibus literis inter cetera continebatur præceptum & Ordinamentum, quod ipse fecerat apud Ravennam super facto potestatum & officialium non habendorum a parte Lombardorum.* Et col.600. *Elegerunt duos viros prudentes ... qui capitula & Ordinamenta componerent, sicut melius hoc fieri posset, ad salvamentum populi Januensis.* Adde Rolandinum Patav. de factis in marchia Tarvisina, apud eumdem Murator.tom.8. col. 267. Andream Dandulum apud eumdem tom. 12. col. 490. Literas ann.1371. apud Rymer.tom.6.pag.693. col. 1. Acta SS.martii tom.3.p.243. Aprilis tom.3.p.125.&c. Appendix ad Agnelli Pontificale apud laudatum Murator. tom. 2. pag. 189. col. 1. *Marcellini XI. justus & timoratus, cujus tanta corporis Ordinamenta fragrarunt, ut pretiosissimæ myrrhæ incensum sepelientium nares sentirent.* Procul dubio legendum *Odoramenta*.

¶ ORDINANTIA, Idem quod *Ordinamentum*, Gall. *Ordonnances*. Leges Palatinæ Jacobi II. Regis majoric.tom.3.SS.Junii p.6. *Si qua autem observationes vel Ordinantiæ extent inde, dummodo non obvient hujusmodi nostris Ordinationibus, illas ex his non intendimus revocare.* Occurrit apud Bulchium tom. 2. Scriptor. Brunsvic.p.501. *Ordinantia*, apud Rymer.tom.12. p. 402.col.1.

1. ORDINARE, Statuere, disponere, Gallis, *Ordonner, disposer*. Præceptum Caroli Magni pro Hispanis edit.à Stephano Baluzio: *Et mandavimus illi ut ... Ordinari faciat quomodo aut qualiter ipsi Hispani vivere debeant.* [Capitularia ejusdem Caroli M.lib.6.c.367. *Ea quæ circa catholicam legem vel olim Ordinavit antiquitas, vel parentum nostrorum auctoritas religiosa constituit, vel nostra serenitas roboravit, novella superstitione submota, integra & inviolata custodiri præcipimus.* Eadem occurrunt lib.7.c.287. Adde Capitul. Caroli C. tit. 53.c.9.] Consuetudin. Tolosæ 4.part tit. de Homagiis: *De immobilibus ... nihil potest homo de corpore sine assensu domini Ordinare vel facere inter vivos, &c.* [*Ordinare res suas arbitrio suo*, apud Senecam Epist.9. *Ordinare res suas in ægritudine*, De iis testamento disponere, statuere, in Legibus Aistulphi, apud Murator. tom. 1. part. 2.pag. 90. col.1. *Ordinare testamenta*, in Leg. 5. Dig. de Inofficioso testam. & apud Jurisconsultos. Vide *Ordinatus*.]

¶ 2. ORDINARE, Præcipere, jubere, præscribere, statuere, ut etiam nostris *Ordonner*. Capitulare de Villis Caroli Magni c.16. *Volumus ut quicquid nos aut Regina unicuique judici Ordinaverimus, aut ministeriales nostri Seniscalcus & Butticularius de verbo nostro aut Reginæ ipsis judicibus Ordinaverint, ad eumdem placitum, sicut eis institutum fuerit, impletum habeant.* Charta Officialis Rotomag. an.1474. ex Archivo B. M. de Bononuncio: *Ea die dictis partibus in judicio coram nobis personaliter comparentibus, statim dictus citatus* (Prior ejusdem B.M.) *suam coram nobis declaravit voluntatem & ordinationem, per quam dixit & declaravit, quod licet ipse citans in missis & expensis exposuisset 9. aut 10. lib Turon. tamen volebat & Ordinabat, prout voluit & Ordinavit, quod idem citatus solum solvet citanti sex libras Turon.* Literæ Johannis Franc. Regis an.1350. tom.4. Ordinat. Reg.p.26. *Ad faciendum, quotiens casus exigunt, loca resaisiri contensiosa, ac etiam ad Ordinandum partes ad certas & competentes dies, coram judicibus earum ordinariis, tam super principali quam super recredentia, processuras, ut fuerit rationis.* Cl. Editor reddit *Ordinare* per hæc verba, *faire assigner*, Judicium subscribere; sed hæc videntur esse sensus & constructio hujus loci, *ad ordinandum partes processuras, &c* Hoc est, ad præscribendum seu imperandum partibus, ut *procedant*, &c.

¶ 3. ORDINARE, Ordines sacros & ecclesiasticos conferre. Vide mox in *Ordo* 3.

¶ 4. ORDINARE, Pœnitentiæ, Eucharistiæ & Extremæ-unctionis Sacramenta moribundo administrare. Acta SS. Junii tom.1.pag.793. de S.Bertrando: *Dixit mihi, quod irem cito Ordinare unum hominem, qui est in periculo mortis.* Vide infra *Ordines sacri* post *Ordo* 5.

¶ Ordinare Galeas. Naves armare, adornare, Gall. *Equiper des vaisseaux*. Breviarium Hist. Pisanæ ad an.1163. apud Murator.tom.6.col.174. *Ex quo Pisani irati 10. galeas & 11. sactias velociter Ordinaverunt, & caput Corsi vastaverunt, & duas naves Januensium ditissimas ceperunt prope Populonium.*

¶ ORDINARIA, Tegula latericia. Dionysius Exiguus in Inventione capitis S.Johannis Bapt. tom.4. Junii p.726. *Et perveni ad locum, qui erat ædificatus ex calce & Ordinariis*: Marcellus Archimandrita Græce legit: Καὶ ἦλθον εἰς τόπον [illegible]

¶ ORDINARIOLI. Vide mox in *Ordinarius*.

¶ ORDINARIUM, Ordinarius, liber continens ordinem divini officii. Vide *Ordinale*.

ORDINARIUS, *Manipularis, qui in ordine est*, apud Festum. Glossæ Isidori: *Ordinarius miles, qui in integro ordine est, vel numero.* Glossæ Gr.Lat. Τακτικὸς, *Ordinarius*. Ita usurpant Vopiscus in Bonoso, & Capitolinus in Clodio Albino. Sed &

Ordinarii interdum appellantur, qui *ordines* ducunt. Glossæ eædem: ταξίαρχος, *Ordinarius, Manipularius*, Atque ita occurrunt *Ordinarii* apud Vegetium lib. 2.c.7.8.15. Præterea

Ordinarii, dicuntur judicum Ordinariorum officiales, vel Apparitores, qui inter Cornicularios, Commentarienses, Numerarios, Apparitores, vel Speculatores recensentur in Notitia Imperii in l.16. Cod Th de Cohortalib. & l.3. de Iis qui administr.

Ordinarius, Judex ordinarius. Charta Henrici Imper.an.1311. pro *Janoto Spinola* Henrici filio. *Te in Vicarium nostrum in Castri Gassani ac Fortalitia Brunits & territorium & districtuum eorumdem usque ad beneplacitum Imperialis Majestatis constituisse revelimus, ac ea quæ sunt meri & mixti Imperii ac simplicis jurisdictionis in locis ipsis tibi plenarie commisisse, ac te fecisse Ordinarium in prædictis, nec non pro te tuisque posteris concessisse, ut nomine pedagii tibi liceret colligere pro qualibet sauma, &c.* Charta Rogerii Regis Siciliæ an.1137. apud Ughellum tom.7. pag.564. *Similiter jubemus ut nullus noster Ordinarius animalia hominum Salerni, & consilium eorum, angariare præsumat.* [Charta Ludovici Hutini Regis Franc. an. 1315. apud la

Faillein Probat. Annal. Tolos. tom. 1. pag. 62. *Cum petetent quod garnisiones servientium, seu commessores, non ponerentur pro debitis nostris vel aliis exsequendis, sed exquirerentur in bonis & personis debitorum per Bajulos & Ordinarios locorum suorum, concessimus quod pro debitis inter privatos personas contractis sub sigillis nostris, serviens noster requirat Ordinarium loci, quod eo consequatur; nec eo exsequatur serviens noster, nisi dictus Ordinarius negligens, vel plus debito differens fuerit super hoc requisitus.* Literæ ann. 1358. tom. 4. Ordinat. Reg. p. 189. *Item, quod multi nituntur impetrare commissiones ... qui nullum fructum faciunt ... de cætero nullus mittatur ... sed Ordinarii qui cum requisiti fuerint, requirentibus providebunt.*]Ordinarii Judices, in Cod. Th. l. 5. de Proximis, 12. Ne quis in palatio, &c.

Ordinarius, Loci Episcopus, qui habet ordinariam jurisdictionem in caussis Ecclesiasticis, nostris vulgo, *l'Ordinaire*; *Ordinary*, apud Littletonem sect. 136. 648. Vide Statuta Willelmi Regis Scotiæ cap. 22. §. 2.

Ordinarii etiam dicuntur ex ordine Ecclesiastico, dignitates Ecclesiarum, quibus competit aliqua jurisdictio. Lindwodus ad Provinciale Cantuar. Eccles. lib. 1. tit. 3. *Ordinarius principaliter habet locum de Episcopo & aliis superioribus, qui soli sunt universales in suis jurisdictionibus, ... sed sunt sub ea Ordinarii, hi videlicet quibus competit jurisdictio ordinaria de jure, privilegio vel consuetudine, &c.* De his videtur intelligendus Ratherius Veronensis in Itinerario: *Recolitis ... me præcepisse ut duobus diebus Archipresbyter & Archidiaconus me absente advenientes cum Ordinariis omnibus pariter residentibus discuterent, die tertia emendanda mihi omnia recitarent.*

Ordinarius Ordinariorum dicitur summus Pontifex, ex quo collationem beneficiorum sibi arrogavit, in Concilio Lateranensi c. 4. cap Antiqua de Privileg. Exinde Pontifex concurrit cum omnibus Ordinariis, & jure præventionis confert omnia beneficia vacantia.

Ordinarius, Dignitas in ordine Canonicorum regularium, cujus munus recitat Innocentius III. lib. 1. Epist. pag. 30. edit. Venetæ: *Prædictorum autem ordo* (Canonicorum Regularium in Ecclesia Perusina) *major Archipresbyter erit, alter Ordinarius, sequens Camerarius, ... Ordinarius vero claustrum debet ex officio custodire, signare diligenter, & auscultare à singulis lectiones, &c.*

Ordinarii dicuntur Canonici Ecclesiarum Collegialium, in Charta an. 1040. apud Ughellum tom. 4. pag. 147. 961. & Puricellum in Ambros. Basil. pag. 425. 517. [Landulphus Junior in Histor. mediol. c. 22. apud Murator. tom. 5. p. 492. *Anno 1105. 7. Id. Maii inventa sunt reliquiæ pretiosæ in ecclesia S. Mariæ ad Portam; unde Ordinarii cum universo Clero statuerunt Festum solemne illa die in ecclesia prædicta, in cujus rei testimonium talis extat Epistola: Ordinarii Cardinales sanctæ Mediolanensis ecclesiæ, necnon & Primicerius cum universo Sacerdotio & Clero Mediolanensi, &c.* ubi patet ipsos Canonicos Ecclesiæ Cathedralis appellari *Ordinarios*, adjecto *Cardinalium* titulo, qui saltem ad annum 1557. retentus est in ea Ecclesia, ut probat laudatus, & nunquam satis laudandus, Muratorius loco citato: ubi & illud observat, abrogata fuisse a S. Pio V. hujusmodi Ecclesiarum privilegia an. 1568. Gualvaneus Flammeus per *Ordinarios*, Ecclesiæ Mediolanensis Canonicos etiam intelligit apud eumdem Murator. tom. 12. col. 1048. Sic etiam Continuator Reginonis, quem laudat Mabillonius tom. 3. Annal. Benedict. p. 586. *Ordinarios* vocat Canonicos *Strazburgenses*, ubi docet Bennonem ex iis *Ordinariis* factum fuisse Metensem Episcopum.]

¶ Ordinarioli, Minores Ordinarii seu Canonici. Gualvaneus Flammeus loco mox laudato: *Dominica prima post Ascensionem Domini, Ordinarioli tonsi portant annulum & albam tuniçam, quæ sunt Archiepiscopi.*

¶ Ordinatio Cartusiensis, Ordo Cartusiensis. Literæ Johannis Franc. Regis an. 1350. tom. 4. Ordinat. Reg. p. 12. *Tam propter devotionem, quam ipse habebat* (Primogenitor noster) *tempore quo vivebat, ad Ordinationem Cartusiensem prædictum, quam nos etiam habemus ad eamdem Ordinationem, &c.*

¶ ORDINATOR, Qui *ordinat*, dirigit, gubernat, abbas, superior. *Advocatus & Ordinator istis*, apud Senecam Epist. 19. S. Aug. lib. 19. de Civ. Dei c. 12. *Leges summi illius creatoris Ordinatorisque.* S. Bern. Epist. 66. *Domino Gaufrido Abbati S. Medardi, frater Bernardus ecclesiæ Claraevallensis Ordinator incompositus salutem, &c.* Occurrit alia notione mox in *Ordo*.

¶ 1. ORDINATUS, Ordine sacro donatus. Vide *Ordo* 3.

2. ORDINATUS mori dicitur, qui testamentum confecit, apud Willelmum Tyrium lib. 12. cap. 25. Vide *Inordinatus*.

¶ 3. ORDINATUS, Idem, ut videtur, qui *Advocatus*, defensor, Gall. *Avoué*. Chronicon Farfense apud Murator. tom. 2. part. 2. col. 660. *Molestiam non faciant, nec facere permittant; sed adjuvabant nos nostrosque Ordinatos ad retinendam eamdem ecclesiam S. Salvatoris cum rebus sibi pertinentibus, & omnia alia bona S. Mariæ, & summ honorem contra omnes homines.* Et col. 667. *Quidam Benedictus prior ecclesiæ S. Martini super vallem Transaquam, suscepit à domno Beraldo abbate ecclesiam S. Rufini de Vocabulo Ratino, cum omnibus ejus pertinentiis, ad meliorandum, ab anno Domini 1112. usque ad 30. annorum expletionem; & ibi sit semper Ordinatus noster, quem nos proponimus, & ad jus nostrum liberrime consistat in ipsa ecclesia S. Rufini, & annualiter perfectorum piscium duas salmas in festivitate S. Benedicti vel Ascensione afferant hic nobis.*

¶ 4. ORDINATUS, Institutus, stabilitus. Chronicon Farfense apud Murator. tom. 2. part. 2. col. 665. *Ecclesiam, quæ est in plaga subtus ripam, offerrent Deo & Salvatori Domino & perpetualiter liberam redderent. Insuper servis servorum Dei monachis ibidem Ordinatis, in persona domni Beraldi abbatis ecclesiæ S. Mariæ Pharphensis, in suisque posteris disponendam concederent.*

¶ 5. ORDINATUS. *Ordinati*, Posteri, postgeniti, successores, qui *ordine* descendunt ab alio, Gall. *Descendans*, &, ut Practici nostri loquuntur, *Ayans cause*. Charta Guillelmi de Rupibus Senescalli Andegav. an. 1209. pro fundatione Abbatiæ Perrodii-novi, apud Menagium Histor. Sabolii p. 365. *Religiosi non solvent* (reddituum) *dictis Guillelmo & Margaritæ* (uxori,) *vel heredibus suis, vel ab ipsis Causam habentibus vel habituris, in mutatione cujusque Abbatis, &c.* Charta Unfredi Comitis ann. 1085. pro Monasterio S. Michaelis de Monte-Caveoso, tom. 5. Annal. Benedict. pag. 666. col. 2. *Ut nec ego, vel mei heredes, aut Ordinati audeamus ab eis quærere datum, aut servitium vel angariam seu plazzam erga nos exigere ... Præterea & nec monachum quemlibet præfati cœnobii S. Michaelis, aut clericum vel laicum & de ejus pertinentiis, ut nec ego vel mei heredes, seu quilibet noster Ordinatus, aut comprehendere vel tenere eum audeamus ... & ut generaliter dicamus, nec in vobis vel vestris monachis, clericis vel laicis, aut omnibus hominibus, prædicto sacro pertinentibus monasterio, potestatem aliquam judicandi, distringendi, aut comprehendendi servamus nobis aut nostris heredibus seu*

Or-

Ordinatis ... Si vero instigatione diabolica hoc, quod modo nos pro salute animæ concessimus, sive ego, sive quilibet noster hæres, vel successor aut Ordinatus, nec non quispiam hominum disrumpere tentaverimus, aut irritum facere, &c. Charta Constantiæ uxoris Boamundi Principis Antiocheni pro eodem monasterio an. 1124. ibidem p. 668. col. 1. *Hæc itaque omnia superius declarata concessimus Deo & monasterio S. Archangeli ... atque confirmavimus habere, tenere & possidere ac dominari in perpetuum, absque omni nostra nostrorumque heredum & successorum & Ordinatorum nostrorum contrarietate & molestia.* Vide mox Ordinium.

¶ ORDINIUM, Posteritas, idem quod Ordinatus 5. Charta an. 1192. in ms. Codice B. Mariæ Convenarum: *Sciendum est tam præsentibus quam futuris, quod ego Ramundus Arnaldus Davert per me & per omne Ordinium meum, & ego W. Arnaldus de Cavejan & fratres mei, scilicet Bernardus & Reggerius & Ate, per nos & per omne Ordinium nostrum, & ego Sulmus de Cavejan per me & per omne Ordinium meum, & ego Baro & ego Petrus Siras per nos & per omne Ordinium nostrum, solvimus & garpimus & francum damus hospitale, quod dicitur de Toran, Deo, S. Mariæ, quæ est sedes Convenarum.* Hic per, ut alibi non semel, idem est quod *pro*. Charta Hugonis Comitis Ruthenæ an. 1270 apud Baluzium to. 2. Histor. Arvern. pag. 548. *Concessit idem dominus Comes Ruthenæ, quod si contingeret dictum Henricum primo decedere antequam dicta Mascarosa & ejus Ordinium teneant & possideant prædictum castrum ... quousque ei sit de dicta dote & lucro plenarie satisfactum ... & dictos fructus, quos interim perciperet, & proventus qualescumque essent, dedit dictus dominus Comes Ruthenæ pro se & successoribus suis eidem Mascarosæ & suo Ordinio, tanquam bene meritæ, donatione inter vivos irrevocabili.* Charta ann. 1204 apud *la Faille* in Probat. Annal. Tolos. tom. 1. p. 55. *Solverunt & reliquerunt ac dimiserunt Vitiano, Lomanie Vicecomiti, & Odoni suo filio, & omnibus militibus & hominibus & feminis Altivilaris & Lomanie & eorum Ordinio, totum quod eis petebant.* Similia mox recurrunt ibidem. Licentia marcandi Bernardo mercatori Baion. ab Edwardo I. Angl. Rege concessa an. 1295. apud Rymer. tom. 2. p. 692. *Dedimus ipsi Bernardo ... suisque hæredibus, successoribus & Ordinio, licentiam quod ... possit marcare retinere ... quousque Bernardus & hæredes sui, vel successores aut ejus Ordinium, de bonis suis prædictis .. fuerit integre restitutus ... quare mandamus, quatenus aliquis vestrum dictum Bernardum, hæredes, vel successores suos aut Ordinium impedire non audeat.* Concordia inter Comitem Fuxensem & matrem suam an. 1313. apud eumd. Rymer. to. 3. p. 421. col. 2. *Memoratus tamen Comes promisit dare sufficientes cautiones .. qui se obligabunt principaliter de solvendis sexcentis libris Turonensium annuatim, quamdiu dicta Domina vixerit, sine diminutione dotis: & post ejus vitam, donec mille marchæ dotales fuerint ejus Ordinio, modo prædicto, integre persolutæ.* Conventiones Edwardi III. Regis Angl. cum Gastone de Insula ann. 1339. apud eumdem Rymer. tom. 5. pag. 132. col. 2. *Concessit etiam dictus dominus Senescallus, nomine dicti domini nostri Regis & Ducis, dicto Falquero, nomine dicti Gastoni & hæredibus ejusdem Gastoni, & ejus successoribus universis ac Ordinio, totum jus, quod idem dominus noster Rex & Dux habet, & habere debet, in bastidis, locis & parochiis de Viana, &c.*

¶ ORDITORIUM, Staminis vel telæ fucula, Ital. *Orditoio*, Gall. *Ourdissoir*. Acta S. Franciscæ Rom. tom. 2. martii p. 146.* *Voluit quod ille secundus Angelus mutaret suum laveritium, quod primo faciebat de matassis & globis, & aptabat unum Orditorium ad ordiendum telam solenniter.*

¶ ORDITORIUS, Textorius. *Orditoria teisa*, Orgyia, qua textores utuntur, in Statutis montis-regalis pag. 275.

¶ ORDITURA, in iisdem Statutis p. 276. Textura.

¶ ORDITUS, pro *Orsus*, passiva notione. Gesta Hugonis Cenoman. Episc. apud Mabillon. Analect. p. 352. *Fuit, quos longo tractu Orditos Amica uxor præpositi ad telam paraverat, &c.*

ORDO, Modus, ratio, *Malo Ordine*, in Lege Ripuar. tit. 59. § 8. tit. 67. §. 5. &c. apud Luciferum Calarit. De non parcendo hæretic. p. 248. S. Audoenum in Vita S. Eligii lib. 3. cap. 55. in vet. Chartis apud Doubletum pag. 692. 694. in Legibus Luitprandi Regis Longobardor. tit. 65 &c.

MALO ORDINE *& contra leges*, in vet. Charta apud Ughellum tom. 7. p. 1418. *Malo Ordine & iniquo ingenio*, in alia apud Sammarthanos in Episcop. Massil. nu. 14. *Ordine violento*, in Legibus Luitprandi Regis Longob. tit. 110. §. 1.

QUIETO ORDINE, apud Doubletum p. 859. Ughell. tom. 2. p. 143.

ORDINE LEGITIMO, in Charta Caroli Magni apud Doubletum p. 717.

ÆQUITATIS ORDO, in formulis Lindenbrog. c. 105.

CANONICO ORDINE *vivere, distringere*, in Lege Longob. l. 3. tit. 1. §. 18.

USU & ORDINE *fructuario possidere*, in Pancharta nigra S. Martini Tur. fol. 103. col. 2. est jure usufructus. *Usu fructuario Ordine beneficiare*: in Formul. vet. cap. 38.

VIVO ORDINE. Testamentum Ephibii Abbatis de Geniciaco an. 696. ex tom. 12. Spicilegii Acheriani: *Facio testamentum de rebus meis & hæreditate mea quæ ex parentibus meis Leobia & Theodigna legitima auctoritate ad me pervenit, & ex sorore mea, quæ sine liberis defuncta hæreditatem suam mihi vivo Ordine dereliquit.* Id est dum viveret.

2. ORDO, Curia, Senatus. Gloss. Gr. Lat. Βουλή, ἡ *hæc Curia, Ordo*. S. Augustin. in Breviar. Collat. 3. cap. 13. *Scripsit etiam Secundus & ad seipsum missus à Curatore & Ordine Centurionem & Beneficiarium.* Occurrit ibidem cap. 15. 17. & in Cod. Theod. non semel.

ORDO REIPUBLICÆ *superior & inferior*, i. Magistratus majores & minores. Charta Carlomanni Regis, ex Archivis monasterii Pictav. S. Crucis: *Nec à quibusquam superioris aut inferioris Ordinis Reipublicæ procuratoribus, aut quibuslibet missis discurrentibus exigatur, aut fieri præcipiatur.*

3. ORDO, Ordinis Sacramentum, quod ei confertur qui in aliquem ordinem Ecclesiasticum cooptatur. Zozimus PP. Epist. ad Hesychium cap. 1. *Hinc passim numerosa popularitas ... dum parochias extendi cupiunt, aut quibus aliud præstare non possunt, divinos Ordines largiuntur.* Vide Baronium an. 44. num. 85. & seqq.

ORDINES MAJORES ac sacri sunt, *Subdiaconatus, Diaconatus, Presbyteratus, Episcopalis*: minores vero, seu non sacri, *Cantoratus, Psalmistatus, Ostiaratus, Lectoratus, Exorcistatus, Acolytatus*. Omnes tamen ordines *sacros* promiscue appellatos annotat Menardus ad lib. Sacrament. p. 270. Synodus Beneventana an. 1091. cap. 1. *Sacros Ordines dicimus Diaconatum & Presbyteratum.*

Cur Ordines in 4. temporibus fiant, vide Honorium August. lib. 3. c. 155. & Durandum lib. 2. Ration. c. 1. præterea Menardum pag. 272. Cur vero Episcopi diebus dominicis, Presbyteri & cæteri ministri Ecclesiæ in Sabbato ordinentur; Vide Hugon. à S. Victore lib. 1. de Sacram. c. 44.

¶ ORDO SECUNDUS, Sacerdotium, quo prior est Episcopatus. Fridegodus in Vita S. Wilfridi Episcopi c. 8. sæc.4. SS. Benedict. part.2. p.176.

Tandem colla jugo subdens delectu petito,
Ordinis aptatur celebri ta honore secundi.

Lupus Abb. Ferrar. in Vita S. Wigberti c. 5. eodem tom. p.675. *Wigberchtum sacerdotem secundi Ordinis cœnobio suo ... magistrum præfecit.*

ORDINARE, Ordines sacros & Ecclesiasticos conferre, quod faciunt Episcopi. S. Hieronymus in Esaiam: χειροτονίαν, *id est, Ordinationem Clericorum, quæ non solum ad imprecationem vocis, sed ad impositionem impletur manus.* S Augustin. Epist. 137. *Cum promoveri in Clericatu ... conaretur, ego autem nullo modo adducerer ut homini, de quo tantum mali existimarem, manus ordinationis imponere.* Gillebertus Luniceosis Episcop. de Usu Ecclesiastico: *Ordinat Episcopus Abbatem, Abbatissam, Sacerdotem & cæteros sex gradus.* Apud Anastasium in Vitis PP. passim habentur hæc verba: *Hic fecit Ordinationes per mensem, &c.*

ORDINATI, Qui Ordinibus Ecclesiasticis donati sunt. Leges Henrici I. Regis Angliæ cap.11. *Qui Ordinatum occiderit, vel malignaverit, &c.* Adde cap. 68. Matth. Paris in Henrico III. *Juravit quod honorem, pacem, & reverentiam portabit Deo & sanctæ Ecclesiæ, & Ordinatis, omnibus diebus vitæ suæ.* [Le Roman de Rou ms.

Li Evesques de France & li bon Ordené,
Li Baron & li Conte, li viel & li puisné.]

¶ ORDINATOR, Qui confert ordines ecclesiasticos. Innocentius II. Papa in Epistola ad Synodum Toletanam tom.2. Concil. Hispan. pag. 151. *Si quis adversus formam canonum, vel ad ecclesiasticum ordinem, vel ad ipsum sacerdotium venire tentaverit; una cum Ordinatoribus suis ipso in quo invenati fuerint ordine & honore priventur.* Non semel occurrit apud Scriptores ecclesiasticos

EXORDINARE, Sacerdotali gradu spoliare, *degradare.* Leges Alvredi Regis West-Sax. art 24. apud Bromptonum: *Si Presbyter hominem occidat ... Exordinet eum Episcopus.* Leges Henrici I. c.7. *Si Diaconus hominem occidat, Exordinetur* Eadmerus in Vita S. Wilfridi cap.23. *Si me odsferis contra festa Canonum ordinatum, libenti animo Exordinari concedo.* Adde Chronicon Mauriacense, p.384.

REORDINATIONES vetant Canones Conciliorum. Fulbertus Carnot. Epist.23. *Rebaptizationes & Reordinationes fieri Canones vetant. Propterea depositum non reordinabitis, sed reddetis & suos gradus per instrumenta & per vestimenta, quæ ad ipsos gradus pertinent, ita dicendo, Reddo tibi gradum Ostiarii, &c. In nomine Patris & Filii & Spiritus sancti. Novissime autem benedictione lætificabitis eum, sic concludendo, Benedictio Dei Patris & Filii & Spiritus sancti super te descendat, ut sis confirmatus in ordine sacerdotali, & offeras placabiles hostias pro peccatis atque offensionibus populi omnipotenti Deo, cui est honor & gloria in sæcula sæculorum. Amen.*

4. ORDO, Liber Ecclesiasticus, sic dictus, qui vulgo *Ordo Romanus*, editus cum scriptoribus de Ritibus Ecclesiasticis, cujus mentio est in lib.7. Cap. Caroli magni c.143. Petrus Diaconus lib.4. Chron. Casin. cap. 57. *Moxque super eum orationem primam, sicut in Ordine continetur, Lavicanus Episcopus dedit.*

¶ ORDO ECCLESIASTICUS, Eadem notione. Vita S. Rodingi Abb. sæc.4. Benedict. part. 2. pag. 536. *Celebratis quas Ordo ecclesiasticus docet funeralibus exsequiis, &c.*

¶ 5. ORDO, Canon, regula, sanctio. Liber 1. Capitul. c.82. *Juxta sacros Ordines, vilis persona manens sacerdotii dignitate fungi non potest.* Ibid. c.91. habetur *juxta sacros Canones*, ut & apud Reginonem, Burchardum, Ivonem & Gratianum. Vide notam Baluzii tom. 2. Capitul. col. 1146.

6. ORDO, unde, pro Ordine religioso. Arnoldus Lubecensis lib.4. c 13. *Quid ergo damno, reprehendo? Ordinem? non Ordinem, sed Ordinis superfluitates, quæ ex illo tempore ceperunt, ex quo facta est mutatio Ordinis.* Curia Generalis Catalaniæ an. 1289. *Neque alium Ecclesiam, neque domum Ordinis, vel Religionis, vel Monasterii, &c.* [Testam. ann 1340. apud Baluz. tom.2. Histor. Arver. p.317. *Et in quo casu fratremus eundem Blanquetum Ordinem ingredi, nolumus quod habeat dictas 20. lib Turon.* Hic intelligi possit, Ordinibus ecclesiasticis initiari.] *Homo Ordinis*, Religiosus. Curia Gener. Catalan. an. 1291. *Aliquem Richum hominem, Militem, Clericum, hominem Ordinis, vel civem, &c.* Synod Suession. an. 744. c.5. *Ut Ordo Monachorum vel ancillarum Dei secundum regulam sanctam stabilis permaneat, &c.* *Ordo Ecclesiasticus* lib.1. Capitular. c.78. &c. Adde Gerbertum Epist.45. & quæ de voce *Ordo* annotavit Seldenus in Eutychii Origines p.27. & seqq. 1. edit.

¶ ORDO, Monasterium, seu monachorum ejusdem loci congregatio. Johan. monachus lib.3. Vitæ S. Odonis Abb. Cluniac. c.8. *Alii* (e Floriacensibus monachis) *clypeo accincti ensibus monasterii observabant aditum, prius se mori fatentes, quam eos introire sinerent, aut Abbatem alterius Ordinis susciperent.* Et mox: *Miserunt ei quædam Præcepta regalia, in quibus continebatur, ut nulli ex alia Congregatione ullo unquam tempore liceret ejusdem loci priorutum subire.*

ORDO, Regula ipsa, vel observatio monachica. Eadmerus lib. de Similitudinibus S. Anselmi cap.77. *Hæc & his similia novitius dicit, dum Ordo imprimis illi videtur gravis.* Cap.79. *Ipsi jam probati sunt in omni humilitate & obedientia, & patientia, & observatione omnium quæ Ordo exposcit.* Charta Stephani Episcopi Noviomensis an.1215. *Et nunc el apso in conspectu universitatis fratrum & sororum Ordo domus ei exponatur, &c.* Vita S. Stephani Abbat. Obasin. lib.1. c.17. *Ad capitulum fratres quotidie post Primam vel Missam conveniebant, in quo residente priore finita lectione, vel quæcumque ex more ibi dicuntur, mox de institutis, de disciplina, de Ordine tractabatur.* Hinc Regula primaria Canonicorum Regularium S. Victoris Parisiensis inscribitur *Liber Ordinis S. Victoris.* *Ordo sanctus*, in Capitulari an.779. c. 3. [*Ordo ecclesiasticæ regulæ*, lib.1 Capitul. c.116.] *Ordo regularis & Canonicus*, in Synodo Vernensi an.755. c.11. Ita etiam *Liber Ordinis* in Statut. Antiq. Cartusiens. 2. part. c.46. vers.1. *Ne ibi sanctus Ordo tepescat*, in Form. 37. ex Baluzianis. [Vide Annales Benedict. tom.4. pag. 633. & tom.5. p.281.]

ORDO NIGER, *Nigri Monachi*, Benedictini in Occidente passim dicti, apud Matth. Paris pag.321. 514. *Nigri Monachi sub norma S. Benedicti famulantes*, apud Ingulfum pag. 851. Tidericus Langenius in Saxonica:

Nigris amicti velut Ordinis hi Benedicti
Gradu sublimi subsistunt Ordine primo.

Poeta infimi ævi ms.

Sunt tria nigrorum quæ vastant res Monachorum,
Renes, & venter, & pocula sumpta frequenter.

Veteres porro Monachos μέλαν ἱμάτιον induisse auctor est Eunapius in Ædesio p.78. Vide Haeftenum lib. 5. Disq. mon. tract.6. disq.3.

ORDO ALBUS, Canonicorum Regularium Ordinis S. Augustini. Jacobus à Vitriaco in Hist. Occident. c.13. *Cum à priscis temporibus in partibus Occidentis duæ tantum fuissent regularium diversitates, Monachi scilicet nigri, sancti Benedicti regulam profitentes, & Canonici albi*

albi secundum regulam S. Augustini viventes; postquam peccatis exigentibus primo modica negligentes paululum cadere cœperunt, tandem ad tantam dissolutionem plures regularium Conventus devenerunt, quod viri timorati & prudentes, sub alio habitu & aliis institutis Domino militaturi abipsis recesserunt. Ordericus Vitalis lib.8.p.711. *In saltibus & campestribus passim construuntur Cœnobia, novisque ritibus variisque scematibus trabrata peragrant orbem cucullatorum examina. Albedine præcipue in habitu suo utuntur, qua singulares ab aliis notabilesque videantur. Nigredo in plerisque locis sanctæ Scripturæ humilitatem designat, quem ideirco colorem religiosorum fervor hactenus gestat. Nunc autem nigredinem, qua priscei patres tam regulares Clerici in cappis, quam Monachi in cucullis, ob humilitatis specimen usi sunt, moderni tanquam ob majoris justitiæ ostentationem abjiciunt; inusitata quoque pannorum sectione suorum ab aliis discrepare appetunt, &c.* Architrenius lib.2.c.14. *de fabricatate alborum Monachorum*:

O sancta, o felix Albis galeata cucullis
Libera paupertas, &c.

Willelmus Brito lib.8.Philippidos:

Non pareis Monachis, aut quos Cistercius Ordo
Candidat, aut habitus denigrat Cluniacensis.

Carmen de Curia Romana v.490.

Non mihi suspectus Cistercius Ordo vel albus,
Non nigri, aut illi qui crucis arma gerunt.

[Confirmatio privilegiorum Domus Calesii Ordinis Carthusiensis, alias S.Benedicti, ao.1339. tom.2. Histor. Dalphin p.375. *Monasterium de Calesio fundatum .... constitutis ibidem devote Deo famulis Monachis albis, sub Abbate secundum Regulam B. Benedicti degentibus.* Cistercienses intelligo qui S Benedicti Regulam profitentur.] Vide Matth. Paris p 231.

ORDO GRISEUS, Monachorum scilicet qui coloris cinericii, seu *Pseudolactini*, vestibus induebantur: quo nomine Cistercienses Monachi intelliguntur, qui *nigrum habitum primi in griseum commutarunt*, ut auctor est Jacobus de Vitriaco in Histor. Occidentl.c.14. Ita de his intelligendi Marianus Scotus an. 1099. Cæsarius lib. 10 mirac.c.46. Brocardus in Itiner. Terræ sanctæ, Albertus Stadensis an.1195. Cromerus in metropoli lib. 7. cap.14.& alii. Sed & Tironenses monachos in Carnutibus, *à consortio nigrorum Monachorum, mutato habitu in griseum*, recessisse scribit idem Jacobus de Vitriaco cap.20. Vide Michaelem Scotum lib.4. mensæ Philosophicæ c.39.

ORDO ASINORUM. Vide *Asinus*.

ORDO FIDEI, seu *Militia Ordinis Fidei Jesu Christi*, Ordo militaris institutus contra Albigenses, cujus quidam Savaricus *pauperem se Magistrum* inscribit in literis an.1220. in Regesto Curiæ Franciæ de negotiis Senescalliarum Carcassonæ, &c. ch. 48. Exstat ibidem fol. 23. v. Charta alia de terris collatis Ordini Fidei Jesu Christi in partibus Narbonensibus à Comite Montisfortis ejusdem an.1220.

¶ ORDO S. JACOBI, Sacramentum Extremæ unctionis, sic procul dubio dictum, quia illud à D.N.J. Christo acceptum nobis tradidit S. Jacobus Epist. 5. 14. his verbis: *Infirmatur quis in vobis? Inducat Presbyteros Ecclesiæ & orent super eum, ungentes eum oleo in nomine Domini, &c.* Limborch. Sentent. Inquisit. Tolos. p.5. *Omnia septem Sacramenta vituperabiliter diffiteris, abnegas & condempnas, ... Ordinem S. Jacobi, seu Extremæ unctionis pro infirmis in oleo materiali facto, nihil valere dicis, eidem præferendo exetrabilem impositionem manuum, quam ipsi vocant Baptismum spiritualem seu Consolamentum & bonum finem.*

¶ ORDINES SACRI, *sive Sacramenta Pœnitentiæ & Extremæ-unctionis*, quæ moribundis conferri solent, in miraculis mss. Urbani V. Papæ. Vide *Ordinare* 4.

¶ ORDO DE POENITENTIA *S. Mariæ Magdalenæ*. Vide in *Pœnitentes*.

¶ ORDO VINEÆ, Vineæ modus Charta an.1105. apud D.Calmetum in Frobat. Hist. Lotharingiæ tom. 1. col.517. *In Barro-monte vineas duas, in Carra-valle quatuor Ordines vinearum, in Hattonis valle sex Ordines, in summo Barro vineam unam, in Calvo-monte Ordines octo, in prato Amantis undecim, &c.*

DARE ORDINEM, Phrasis Gallica, *donner ordre de faire quelque chose*, Curare ut aliquid fiat. Occurrit non semel in Vitis PP. ab Ill. Episcopo Monspeliensi editis p.108.134.290.

¶ ORDURA, Gall. *Ordure*, Lutum, cœnum *Auferre femoraria, fucos & alias Orduras*, in Edicto Johannis Franc. Regis an. 1356. tom. 3. Ordinat. Reg. pag.158.

ORDELFE, Rastallo, *est l'ounac clamye de aver le ore qui est trové en son soile, ou terre.* Id est, cum quis clamat, seu sibi vindicat metallum, quod in suo solo vel agro inventum est. Ex ore Saxon. Metallum, nummus, (hoc autem loco thesaurum sonat) & Delfan, fodere, Thesaurus defossus. [Thomas *Blount* in Nomolexico Anglic. legit *Ordeff*.]

¶ OREFREUM, ut *Aurifrigium*, de quo pluribus suo loco, Gall. *Orfroi*, vel, ut scribit Menagius, *Orfroye*. *Dalmaticum velatum de Orrfreis*, apud Thomam *Blount* in Nomolexico v. *Orfraies*. Vide mox *Orfra*.

¶ OREGIELA. Annales Mediol. ad ann.1389. apud Murator. tom.16. col.808. *Tres aliæ collanæ, quarum una facta est ad Oregielas auri & flores albos, alia facta est ad botonzellos albos & rubeos, & alia facta est ad modum unius rosani cum botonzellis albis & rubeis.* Videtur esse Fibula, nostris *Agraffe*.

¶ OREILLUM, perperam pro *Torallum*, in Charta Guidonis Archiep. Bituric. pro villa S. Palladii an.1279. *Si quis accusatus fuerit & convictus pastorale, vel Oreillum, vel viam, vel plateam, vel metam arasse vel fodisse ... tenebitur in 7. sol. Paris. pro emenda.* Vide *Torallum* & *Pastorale*.

ORESTE. Monasticum Anglic. tom.2. p.16. 17. 817. *Habeant etiam ... Curiam suam & justitiam cum soka & saka ... flemenefrith, & ordel, & Orestt infra tempus & extra, & cum omnibus aliis consuetudinibus & immunitatibus, &c.*

¶ ORETENUS, Ore, verbo, voce, Gall. *de bouche, verbalement. Nisi nobis vel nostro speciali mandato Oretenus facto*, in Literis Humberti II. ann.1345. tom. 2. Histor. Dalphin p.513. col.2. *Orethenus vel litteris ordinare*, in Literis an.1348. ibidem p.573. col.1. Exstant ibidem pag. 362. col. 2. Literæ ejusdem Humberti Gallico idiomate, quæ sic concluduntur: *Donnees à Moirenc le second jour de Juillet l'an de grace* 1338. *Per Dominum Orethenus H. P.* Sic Dalphini *ore* dictatas Literas claudit Amanuensis.

¶ OREUM, pro Horreum. *In quadam domo, Oreo, stabulo, gardino*, in Charta an.1518. apud Rymer. tom. 13. pag.619.

OREXIS, Cibi appetentia, aviditas, ex Græc. ὄρεξις. Lampridius in Heliogabalo: *Amabat sibi pretia majora dici earum rerum quæ mensæ parabantur, Orexin in convivio hanc esse asserens.* Paulinus Epist. 1. ad Severum: *At ne in hoc ipso delicatius nobiscum agere videretur, qui nos ad Orexim Monachorum parabat imbuere, fabam intrivit panicio, quo citius Senatorium poneremus fastidium.* Joan Sarisber. lib 8. Policrat. c.6. *Et quos magis onerare voluerint majoribus oneratos minoribus poculis ingurgitant, & distendunt: & donec rapidam Orexin excutiant, aliquid amicitiæ aut festivitatis credunt esse* sub-

subtractum. [Acta SS. Julii tom. 3. p. 340. de S. Johanne Gualberto: *Preces supplicantis Angelus panes tulit, atque cunctis trusis Orexim.* Rocbole *Baillif* in Dictionariolo Spagyr. *Orexis est ardor à Tartaro in stomacho excitatus.*] Henricus Rosla in Herlingsberga, de quodam prælio:

Sanguinis hic aliquis miserandam fundit Orexin.

Id est, amittit desiderium fundendi sanguinis.

¶ OREGILD, Pecoris solutio, redditio, à Sax. Orf, Pecus, & gild, solutio, redditio. Vide Thomam *Blount* in Nomolexico.

¶ ORFRA, Orfrea, Limbus acu pictus, Gall. *Orfros.* Testamentum Rotherami Eborac. Episc. an. 1498. in Libro nigro Scaccarii p. 674. *Cum una capa, cujus Orfra est viridis.* Et mox: *Cum Orfreis bene & sumptuose operatis.* Vide *Aurifrigium.*

¶ Orfretum, Eadem notione. Inventarium Eccl. Noviom. an. 1419. *Item una cappa panni aurei cum Orfretis de broderie & ymaginaturis Apostolorum operata auro & serica.* Et alibi: *Item una stola cum fanonno ad modum Orfreti.*

¶ ORGANALIS Musica. Vide in *Organum.*

¶ ORGANALIS Vena, Aspera arteria, spiritus & vocis iter, Gall. *Trachée artere.* Auditio testium pro canonizatione Caroli Blesensis, apud Lobinell. tom. 2. Histor. Britan. col. 565. *Carollus vocatus* Enguegoe*Gallice, intravit guttur ipsius quasi per longitudinem dimidii pedis & perforavit venam Organalem colli ejusdem.*

¶ ORGANARE, Organarius, Organista, Organistrum. Vide post *Organum.*

¶ ORGANIZARE, Effingere, conformare, Gall. *Organizer.* Engelbertus de longævitate ante diluvium c. 8. *Calidum quidem est quod format & Organizat active; humidum autem est quod formatur & Organizatur passive.* Vide alia notione in *Organum.*

ORGANUM, quod vario calamorum ordine constat, follibusque inflatur: nam ὄργανον, *fistula*, exponitur, ut ὀργανάριος, *fistularius*, in Gloss. Græc. Lat. Non omnino nuperum esse inventum, satis declarat S. Augustinus in Psalm. 56. *Organa dicuntur omnia instrumenta musicorum. Non solum illud Organum dicitur, quod grande est, & inflatur follibus, sed quicquid aptatur ad cantilenam, & corporeum est, quo instrumento utitur qui cantat, Organum dicitur.* Ut & Isidorus lib 2. Orig. c. 20. *Organum, vocabulum est generale vasorum omnium musicorum. Hoc autem cui folles adhibentur, alio Græci nomine appellant. Ut autem Organum dicatur, magis ea vulgaris est consuetudo Græcorum.* Eadem pene habent Amalarius lib. 3. de Eccles. Offic. c. 3. Papias, & Ugutio. Sed & ejusmodi organa respexit, opinor, Senator lib. 1. Epist. 45. *Facit aquas ex imo surgentes præcipites cadere: ignem ponderibus currere, Organa extraneis vocibus insonare, & peregrinis flatibus calamos compleri, ut musica possint arte cantare.* Quin etiam describitur ab eodem in Psalmum 150. *Organum itaque est quasi turris diversis fistulis fabricata, quibus flatu follium vox copiosissima destinatur, & ut eam modulatio decora componat, linguis quibusdam ligneis ab interiore parte construitur, quas disciplinabiliter Magistrorum digiti reprimentes grandisonam efficiunt & suavissimam cantilenam.* A Juliano etiam, quem Parabatam plerique putant, hocce Epigrammate describitur in Anthol. lib. 1. c. 64.

Ἀλλοίην ὁρόω δονάκων φύσιν· ἦ που ἀπ' ἄλλης
Χαλκείης τάχα μᾶλλον ἀνεβλάστησαν ἀρούρης,
Ἄγριοι· οὐδ' ἀνέμοισιν ὑφ' ἡμετέροις δονέονται,
Ἀλλ' ὑπὸ ταυρείης προθορὼν σπήλυγγος ἀήτης
Νέρθεν ἐϋτρήτων καλάμων ὑπὸ ῥίζαν ὁδεύει,
Καί τις ἀνὴρ ἀγέρωχος ἔχων θοὰ δάκτυλα χειρὸς,
Ἵσταται ἀμφαφόων κανόνας συμφράδμονας αὐλῶν,
Οἱ δ' ἁπαλὸν σκιρτῶντες ἀποθλίβουσιν ἀοιδήν.

Quam cerno alterius natura est fistula: nempe
Altera produxit fortasse hanc ænea tellus:
Horrendum stridet, nec nostris illa movetur
Flatibus, at missus taurino è carcere ventus
Subtus agit læves calamos, perque ima vagatur.
Mox aliquis velox digitis, insignis & arte
Adstat, concordes calamis pulsatque tabellas,
Ast illæ subito exiliunt, & carmina miscent.

In allatis Organi descriptionibus nulla hydraulicorum, quomodo describuntur à Vossio ex Vitruvio & Herone, in libro de Poematum cantu & viribus rithmi pag. 100. & seqq. nulla fit mentio, immo follibus spiritum accepisse dicuntur, adeo ut ab hodiernis non omnino discrepasse fatendum sit, etsi Latinis vix cognita fuisse evincant quæ habent Francorum Annales, qui in Franciam tum primum allatum organum an 757. ac Pipino Compendii tum agenti, cum aliis muneribus missum à Constantino Imper. narrant. Eahinc simile Organum Carolo Magno oblatum per Legatos ab Imperatore Constant. Michaele forte cognomento Rhangabe subdit monachus Sangallensis lib. 1. de Carolo magno c. 10. à quo ita describitur: *Adduxerunt etiam iidem Missi omne genus Organorum, sed & variarum rerum secum ... & præcipue illud musicorum Organum præstantissimum, quod doliis ex ære conflatis, follibusque taurinis, per fistulas æreas mire perflantibus, rugitu quidem, tonitrui boatum, garrulitatem vero lyræ vel cymbali, dulcedine coæquabat.* Organa vero habuisse Veronensem Ecclesiam Carolo magno imperante docent aliquot Chartæ descriptæ ab Ughello to. 5. p. 604. 610. Ad Ludovicum Pium deinde adductus est *Presbyter quidam de Venetia, nomine Georgius, qui se Organum posse facere asserebat: quem Imperator Aquasgrani cum Thancolfo Sacellario misit, ut ei omnia ad id instrumentum necessaria præberentur imperavit,* ut est apud Eginhardum in Annal an. 826. Autor Vitæ ejusdem Ludovici: *Qui diceret Organum more Græcorum posse componere.* Idem Eginhardus de Translat. SS. martyrum Marcellini & Petri c. 16. de Georgio: *Hic est Georgius Veneticus, qui de patria sua ad Imperatorem venit, & in Aquensi Palatio Organum, quod Græce hydraulica vocatur, mirifica arte composuit.* Quod quidem Organum Aquisgranense illud idemque esse videtur, quod describitur à Walafrido Strabo, qui primum ejus inventum Græcis attribuit, & ab ipso Ludovico confectum innuit:

En queis præcipue jactabat Græcia sese
Organa Rex magnus nos inter maxima ponit.

Sed scrupulum injicit, quod loco proxime laudato Eginhardus, organum istud Ludovici jussu à Georgio Veneto Aquisgrani confectum, *Hydraulicum* appellat, quasi aquarum vi, ut sunt hydraulica organa apud Vitruvium lib. 10. c. 13. sonum ediderit: cum ejusmodi hydraulica quoque ad formam haud multum differrent ab hodiernis organis: quod abunde docet ea pars Porphyriani Panegyrici Constantino magno dicti, quæ organi speciem refert, quod hydraulicum fuisse testatur hic versus:

Sub quibus unda latens properantibus incita ventis, &c.

Sed & hydraulicorum organorum usum obtinuisse in Ecclesiis nostratibus testatur Willelmus Malmesburg. *Extant etiam apud illam Ecclesiam doctrinæ ipsius monumenta, horologium arte mechanica compositum, Organa hydraulica, ubi mirum in modum aquæ calefactæ violentiam ventus emergens implet concavitatem barbiti, & per multiforatiles transitus æneæ fistulæ modulatos clamores emittunt.* Quæ vero de organis musicis narrant Constantinus Manasses & Michael Glycas à Theophylo Michaelis F. Imperatore Constantinopol. adinventis, non organa nostratia spectant, sed musicam quandam avium fictitiarum arbori periode fictitiæ insiden-

tium

tium organicam intelligunt, quod ex Leone Grammatico licet colligere

Organorum nostratium ac ingentium, præclaram descriptionem habet Volstanus in Prologo ad Vitam S. Swithuni:

Talia & auxistis hic Organa, qualia nusquam
Cernuntur gemino constabilita solo,
Bisseni supra sociantur in ordine folles,
Inferiusque jacent quatuor atque decem.
Flatibus alternis spiracula maxima reddunt,
Quos agitant validi septuaginta viri,
Brachia versantes, multo & sudore madentes;
Certatimque suos quisque movet socios,
Viribus ut totis impellant flamina sursum,
Et rugiat plena Kapsa referta sinu.
Sola quadringentas quæ sustinet ordine musas,
Quas manus organici temperat ingenii.

Sed de Organorum usu in Ecclesiis consulendus Stephanus Durandus lib. 1. de Ritibus Ecclesiæ cap. 13. Porro an in Ecclesia Græcanica, prioribus saltem sæculis ejusmodi organa in usu fuerint, addubitari potest, cum eorum, ni fallor, haud meminerint Scriptores Byzantini, præter forte Codinum de offic. c. 1. 1. n. 1.

In interdictis porro *suspenduntur Ecclesiæ organa*, ut est apud Will. Neubrigensem lib. 1. c. 17 extremo. Acta capitularia Eccles. Lugdun. ann. 1347. fol. 133. *Deliberaverunt, quod malefactores, qui claustrum violaverunt, hospitia Canonicorum fregerunt, & ipsos injuriaverunt, requirantur ut dictam injuriam emendent: quod nisi fecerint, quod contra ipsos cessus apponatur.*, Organa *suspendantur*, &c. [Literæ A. meld. Episc. ad Capitulum suum an. 1321. tom. 2. Histor ejusdem Eccl. p. 112. *Vos rogamus ut injuriam & dedecus de hominibus nostris incarceratis ... vindicare nobiscum curetis*, Organa *vestra in majori Ecclesia nostra, quod in Ecclesiis fieri præcepimus, suspendentes*.)

☞ Hanc loquendi formulam transtulit Pius II. PP. ad scholarum cessationem in Academia Parisiensi, cum scilicet Rector eas haberi vetat ob injuriam Academiæ illatam, donec ei satisfactum fuerit: sic in Bulla an. 1463. apud Lobinellum tom. 5. Histor. Paris. p. 707 *Quamquam non deceat illos*, (Rectorem, magistros & Doctores) *nisi pro gravi ac enormi offensa ... a lectionibus suis cessare; frequenter pro suo libito voluntatis, nullaque... sufficienti subsistente causa, nedum* Organa *sua suspendendo ab eisdem lectionibus cessare præsumunt*, &c. Similia recurrunt infra.

Organum Triplum *seu Quadruplum*. Necrologium Ecclesiæ Parisiensis 7. Id. Januar. *Et quilibet Clericorum qui ad Missam Responsorium vel Alleluia* Organo *triplo vel quadruplo decantabunt, 7 den. habebit.* Adde 3. Id. Jul.

Organa, seu *Orgues* nostri appellant cataractas lapsiles ferreas ad urbium & castrorum portas. Vide Tactica Ducis Clivensis p. 81.

¶ Organum. Altercatio de primis gradibus in consessu Concilii Basileensis, tom. 2. Histor. Britan. col. 1025. *Per Organum dicti domini Arelatensis ordinaverunt præfatos Electorum Oratores collocandos prope sedem Majestatis imperialis.* Lobinellus *vocem* seu *organum vocis* interpretatur, malim *operam*, ita ut hujusce dispositionis sequester fuerit Archiepiscopus Arelatensis. Utraque tamen ratione potest intelligi vox *Organum*, ut apud nos *Organe*; quod modo ei, qui aliorum nomine loquitur, modo ei qui sequestri vicet agit, tribuitur. Sed hæc fere eodem redeunt,

¶ Organa Prophetarum, Oracula, vaticinia. Vetus Auctor apud Mabillon. de Liturgia Gall. p. 100. *Dignum namque est, ut ab eadem die* (8. Kal. Octobris) *usque ad Nativitatem Christi*, *Prophetarum Organa symphonizando resultet Ecclesia.*

¶ Organalis Musica. Adelmannus in Rythmis alphabeticis quemdam Sigonem laudans ait:

Karitate Sigo noster plenus atque gratia,
Multa præbens ore, manu, advenis solatia,
Singularis Organali regnabat in musica.

¶ Organea Instrumenta, in Vita S. Bernardini Senensis, tom. 5. Maii p. 179.

Organizare, Canere in modum organi. Necrologium Ecclesiæ Paris. Non. Jul. *Et 4. Clericis qui Organizabunt Alleluya, cuilibet 6. den.* [Joh. de Janua: *Organizare, Organo cantare*; *jouer ou chanter en orgres, organiser*, in Glossis Lat. Gall. Sangerm.]

¶ Organare, Eadem notione. De felici obitu Angeluciæ Virg. tom. 3. Anecd. Marten. col. 1708. *Post modicam quietem gaudere cœpit & psallere*: Tibi laus & gloria in excelsis Deo, Domine Rex Deus, Rex cælestis, *ter repetendo*, Jesu Christe *septies supra vocem & ultra vocem Organando*.

Organarius, Qui Organa musica pulsat, vel qui conficit, ὀργανάριος, in Glossis. Glossæ aliæ: Ὀργανάριος, *Organarius, fistularius*. Jul. Firmicus lib. 3. Mathes. c. 14. *Musicos, vel Organarios facies*. Sic lib. 4. c. 7. & 15. Vide [Ammianum lib. 18. initio &] Cujac. ad l. 4. Cod. de Excusat. muner. lib. 10. Messianus in Vita S. Hilarii Arelatensis: *Tanquam spiritalis & sanctus Organarius corda tangebat singulorum*. In Statutis mss. pro *Joculatoribus & Ministellis*, *Orgueneurs* appellantur, qui organa pulsant.

¶ Organista, Eodem intellectu, Gall. *Organiste*, in Literis an. 1537. apud Rymer. tom. 14. p. 584.

¶ Organum Diaboli, Recens tormenti pulverarii genus, pluribus constans æneis tubis intra arcam clausis, & in idem centrum constipatis. Nimirum fatali machinæ prope fistularum spiracula applicito igne, fistulæ omnes pilas fereas in modum grandinis continuo effundunt & obvia quæque ineluctabili ruina diffringunt atque prosternunt. Ita Carolus de Aquino in Lexico militari.

Organistrum, Locus in Ecclesia ubi sunt organa. Gilbertus in Vita Caroli Comit. Flandriæ c. 4. *Se in Organistro, scilicet in domicilio quodam organorum Ecclesiæ ... occultaverat.* *Domus Organorum*, dicitur in Catalogo Episcoporum Feisingensium, in metropoli Salisburgensi: *Rasit ciborium deauratum, & domus Organorum*, &c.

¶ ORGE, *Occide*, in Glossis Isid. Optime Grævius post Reinesium, *Urge*, *Occide*. Voces in prælio clamantium, ut in nostris, *Tue*, *Tue*.

ORGERAFRUS. Bernardus Monachus, postmodum Archiep. Toletanus, in Consuetudinibus Cluniac. mss. ex Bibl. Sangermanensi Paris. c. 9. *In Quadragesima omni die Dominica, & omni die Jovis fratres per consuetudinem caritatem de Orgerafro facto de betonica, & aliis bonis herbis, admixto melle.* [Ex edito supra legimus *Borgeralfrum*: quod vide.]

¶ ORGIA, Mysteria Christianæ religionis, accersit, voce à profanis Gentilium *Orgiis* seu Bacchanalibus aliisve sacris, de quibus inter alios Servius ad Virgilium lib. 4. Æneid. v. 302. Fridegodus in Vita S. Wilfridi Episcopi c. 7.

Fœdere consorti servabant scitaque vulgi,
Ardentes animis subdi cœlestibus Orgiis.

Et cap. 12.

. . . . Dum tensis alta peterrent
Marmora Psalmigraphi recolentes Orgia velis.

Preces, ut planum omnino videtur, significat apud Anastasium Bibl. in Epitome Chron. Casin tom. 2. Muratorii p. 361. col. 1. *Sedem apostolicam protege, Romanum imperium, & hos gloriosos Patricios, corpore tibi simul & mente prostratos ab hostibus visibilibus & invisibilibus*

de-

descende, & Christo pro omnibus Orgias funde, quatenus hoc & in æternum omnes tua munere lætemur.

ORGILDE, vox Saxon. quæ *sine compensatione* significat, de eo usurpata cujus vita nullo pretio redimenda est, ut qui jure fuerit occisus: ex or, quæ negativam sonat, & gyld, *compensatio*. Leges Alvredi & Godrini c. 9. apud Bromptonum, & c. 6. apud Lambardum: *Si hoc invenitur jaceat Orgilde.*

ORIA, pro *Orgia*, [vel, ut alii scribunt, *Orgyia*, à Græco ὀργυιά, Mensura quæ inter manus expansas continetur.] Adamnanus lib. 2. de Locis SS. cap. 21. *Ille quem aspexi puteus altitudinis habeat vicenas Orias, hoc est 40. cubitos. Oria ergo, sive cubitus, est utriusque manus à latere extensa utreque.*

¶ ORIBATÆ, Ὀρειβάται. Qui mira celeritate & stupenda dexteritate montes scandunt. Firmicus lib. 7. *Erunt funambuli, Oribatæ, neurobatæ, & qui talia pertractent.* Κρημνοβάτας vocat Hesychius, Ambulantes per præcipitia & loca prærupta. Vide Salmasium ad Vopiscum in Carino c. 19.

¶ ORICUS, *Loquax*, Johanni de Janua. Additur in Glossis Isid. *Qui magnum os habet.*

¶ ORIDURIUS, στυλοστόμος, in Glossis Lat. Græc. Qui ore duro est. Perperam in Sangerman. *Oridarius*. Joh. de Janua: *Oridurus, Aspere loquens, vel qui non vult os aperire.*

¶ 1. ORIFICIUM, pro *Aurificium* vel *Aurifrigium*, de quibus supra, Gall. *Orfroy*. Obituarium vetus apud Baluz. tom. 2. Hist Arvern p. 727. *Dedit indumenta rubea de damasco completa, scilicet casulam, dalmaticas diacani & subdiacani, cum cappa processionali de eodem panno cyrico cum factura & Orificiis.*

¶ 2. ORIFICIUM, *Foramen inferius, quod & pro quolibet foramine dicitur, & ut dicit Ambrosius, Ventris sunt duo Orificia*. Johan. de Janua. *Pertuis ou ouverture*, in Glossis Lat Gall. Sangerman. Gall. *Orifice*. Vox nota Macrobio lib. 7. Saturn. cap. 4. & aliis quibusdam recentioribus.

¶ ORIFLAMBA, pro *Oriflamma*, Gall. *Oriflamme*, Vexillum nostris notissimum, de quo pluribus in *Auriflamma*. Charta an. 1372 tom. 3. Histor. Harcur. pag. 920. *Dominus Petrus de Vilaribus Miles, summus Magister hospitii domini Regis, cui Rex commisit & ordinavit vexillum dictum Oriflamba coram Domino Rege ipso in prælio equitante contra inimicos deferre.*

¶ ORIGINALE, Archetypum scriptum, exemplar, Gall. *Original*. Vox nota & frequens apud recentiores. Interdum idem est quod *Regestum*. Vide Albericum Gentilem de Jure Cann. c. 30. p. 30. & seqq. *Originales Literæ*, in Diplomate an. 1354. apud Ludewig. to. 5. p. 521.

ORIGINARII, *Originales, vernaculi*, Isidoro in Glossis & Papiæ, Servi glebæ addicti, adscriptitii, à prima *origine* colonariæ conditionis adstricti. *Coloni Originales*, in l. 14. Cod. Th. de Annona & tribut. *Originali inquilinatu obnoxii, & tributarii*, apud Sidonium lib. 5. Epist. 19. Edictum Theodorici Regis c. 142. *Liceat unicuique domino ex prædiis, quæ corporaliter & legitimo jure possidet, rustica utriusque sexus mancipia, etiamsi Originaria sint, ad juris sui loca transferre, vel urbanis ministeriis applicare, ita ut illis prædiis acquirantur, ad quæ voluntate domini migrata fuisse constiterit, ... alienare etiam supradictæ conditionis homines liceat dominis absque terræ aliqua portione, &c.* Adde c. at. 48. 56. 63. 64. 65. 66. 67. 68. Testamentum S. Remigii apud Flodoardum lib. 1. c. 18. *Innocentium servum, quem accepi à Profuturo Originario meo, &c.* [*Mansi Originariorum*, in Charta Willelmi Episc. Traject. an. 1063. in Hist. Episc. Daventriensis p. 209.] Sic in l. 1. Cod. Th. de Inquilin. *Qui aliquid per Originem debent*, apud Avitum Viennensem Epist. 32. *Originariæ conditioni obnoxii*, apud Gelas. I. PP. Ep. 9. *Qui conditionem loci debeat*, apud Gregor. M. lib. 3. Epist. 21 *Qui Originali aut aliena conditioni obligati detinentur*, in Capit. Caroli Magni lib. 7. c. 34. & apud Hincmarum Remensem Epist. ad Clerum Belvac. *Qui cavagia debent ratione Originis*, in Charta an. 1220. apud Hemeræum. Ita in Novella Theodos. & Valent. de 30. annor. præscript. in Nov. Valent. de Episcopali judicio, in Concilio Tolet. V. c. 9. in Lege Burgund. tit. 7. tit. 17. §. 5. tit. 21. §. 1. in Wichbild. Magdebur. art. 50. apud Cæsarium Heisterbach. lib. 4. cap 88. lib. 6. cap. 7. lib. 7. cap. 39. Joan. de Deo in Pœnitentiario lib. 5. cap. 6. &c.

ORIGINALES SERVI, apud Theganum de Gestis Lud. Pii c. 44. [in Ordine Romano c. 7. tit. 9.] in Formulis veteribus apud Bignonium form. 16. &c. Charta Gallica manumissionis an 1315. tom. 11. Spicilegii Acheriani pag. 386. *Telles servitudes soient ramenées à franchise, & à tous ceux qui de Ourine & ancienete ou de nouvel par mariage, ou par residence de lieux de serve condition sont encheus, ou porroient encheoir au lien de servitude, &c. Francorine*, id est origine francus, liber, in Consuetud. Hannoniensi cap. 83. Chron. Bertrandi Guesclini ms.

Pietres li Rois d'Espaigne ou hay la Reyne,
Qui donnée li fu de la Royal Orine.

Infra:

Li Baron du pays, qui sunt de bonne Orine.

[Le Roman d'*Athis* ms.

Et moult est nez de haulte Orine,
Amer en devroit un Roine.]

¶ ORIGINEUS, *Originalis*, Johanni de Janua. Hac posteriori voce utuntur Apuleius, & alii.

¶ ORIGINITUS, Gall. *Originairement*, Origine. Ammianus lib. 31. c. 6. *Persæ, qui sunt Originitus omnes Scythæ.*

ORINALE, Idem quod *Orarium*. Acta S. Basilisci Mart. n. 10. *Abiit ergo ipse Agrippa ad flumen ubi decollatus fuerat S. Basiliscus, & cum invenisset modicam guttam sanguinis ejus, colligens manibus suis simul cum pulvere, missum in Orinale præcinxit corpus suum, & statim mundatus est à dæmone.* Vide Orale.

ORINDA, Panis genus, & ex quo conficitur, semen, Æthiopiæ peculiare, & sesamo persimile, quod coquentes vescuntur, ut est apud Hesychium in Ὄρινδον. Ita porro hanc vocem restituit Gabriel Humelbergius apud Apicium lib. 2. c. 2. pro *Orida*

ORIOLUM, Porticus, atrium. Matth. Paris an. 1251. *Nisi in refectorio vel Oriolo prandere*. Idem in Vitis Abbat. S. Albani: *Ut non in infirmaria, sed seorsim in Oriolo Monachi infirmi carnem comederent.* Alibi: *Adjacet atrium nobilissimum in introitu, quod porticus vel Oriolum appellatur.* Vocis etymon non agnosco.

ORIPALATUM, in Glossario Saxonico Cottoniano, Cyle-pyrd. Ubi Somnerus, *reponendum forte*, *Oxylapathum*.

¶ ORIPUTIDUS, Cui os fœtet. Glossæ Græco-Latinæ: Ὀζόστομος, *Oriputidus*,

¶ ORISPEX, *Ororum inspector*, in Glossis Isidori. Recte Grævius monet esse pro *Horispex*, *Horarum inspector*, observato veteribus fuisse servos, qui horas indicarent.

ORITORIUM. Histor. Translat. SS. Wandregisili & aliorum n. 14 apud Mabillon. ubi de variis reliquiis: *De terra Oritorii S. Michaelis*. Leg. *oratorii*, scilicet in Gargano.

¶ ORIZA, *Potio genus subtilissimæ pollinis, id est, farinæ*, apud Papiam. Nihil aliud videtur quam *Oryza*, Gall. *Ris*. Potionem esse ait Papias, quod ex oryza potionis genus fiat, vulgo *eau de ris*, imo apud Sinas vinum

num optimæ notæ, quod Hispanico comparatur. Aliter tamen Johanni de Janua: *Orza, Maneries pulmenti, ut dicunt, de ordeo.*

¶ ORLATUS, Ornatus *orle* seu ora. Statuta Placentiæ lib 3.f.73. v. *In qua gabella salis Communis Placentiæ sit & esse debeat unus discbus magnus Orlatus, in quo qualibet die ponatur sal eu sala gabella.* Vide mox *Orlum*.

¶ ORLUM, Orlus, Ital. *Orlo*, Ora, margo, limbus, Gall. *Orle, Orles*, vulgatius *Ourlet, Bord.* Statuta massil. lib.2.c.38. de Sartoribus: *Qui eorum consilio, vel juvamine, pannos vel vestes seu pelles, vel pennas, vel Orles vestium quæscumque emeat, &c.* Eadem fere mox recurrunt eodem cap. Et lib.5.c.28. *Nemini liceat ... vendere (pennam) veterem pro nova, Orlumve vetus pro novo... si quis contra hoc fecerit, pennam dictam amittat & Orlum similiter.* Vide *Ornatura*. Sed non solum de pannorum vestiumve oris seu limbis intelligenda vox *Orlum*, verum etiam de plerisque aliarum rerum marginibus orisve, ut satis patet ex Informationibus civitatis massil. pro passagio transmarino, e ms. Sangerman. ubi de mensuris navium: *Item aperire de Orle in Orle 38. palmos.* Annal. mediolan. ad an. 1389. apud murator. tom. 16 col. 811. *Urceoli 11. ab altari argenti deaurati intalsati; bacrletta una ab altari argenti deaurati cum rosa & Orle insalzata ad animalia & literas cum aliis operagiis.* Rursum occurrit col. 812.

¶ ORMEIATUS, Appulsus, in portu collocatus, à Græco ὁρμεῖν, Stationem subire Statuta massil. lib.4. c. 17 §.3. *Marinarii non exeant de navibus, quæ venerint de viagiis in Massiliam, quousque ipsæ naves bene fuerint Ormeiatæ, alioquin quilibet eorum in 20. sol. puniatur.* Vide *Ormizatus*.

ORMESTA. Ordericus Vitalis l.5. pag. 558. *Orosius Presbyter, qui librum de Ormesta mundi scripsit, &c.* Ita etiam inscribitur Pauli Orosii Historia in ms. Regio. Atque ita laudatur in Vita S. Baboleni num. 18. ex edit. Petri Chiffletii. Codices vero mss Collegii Navarræ Parisiensis, Monasterii Dunensis in Flandria. Vallis S. martini Lovanii, & alii *Hormestam* præferunt. Hanc in linguam Anglicam transtulisse Alvredum Regem Anglorum scribit Balæus. Sed de vocis significatione plane non constat: quidam legendum censent de *Orchestra*, i. scena, *mundi*: sed cum constans fere sit hæc lectio, non temere mutandum. Varias de ea conjecturas proferunt Vossius lib.2 de Histor. Lat c.14. & Bivarius ad Pseudo-dextrum p.431. qui locum Orderici non viderant. Sed vix quidpiam verosimilis, nedum certi tradunt. Vocem hanc usurpavit Stephanus Tornac. in Epist. ad Willelmum Archiepisc. Remensem descripta in lib.1. miscellan. Baluc. p.420. *Ormesta est, non parabola, quam propono.* Ubi *Ormesta* videtur sumi pro veraci historia, cujus est illa Orosii. Sed & in Vita S. Eupraxiæ Virgin. n.18. vox Græca incertæ perinde notionis, quæ ad hanc accedit, occurrit.

¶ ORMILLA, *Fibula*, Papiæ Leg. *Armilla*.

ORMISCUS. Fridegodus in S. Wilfrido c. 21. ubi describit Episcopi consecrationem:

Gemmata vehitur Archontum more curuli,
Induit Ormiscum, subiit hoc schemate templum.

An ex Græco ὁρμίσκος, ὁρμίσκος, monile, pro veste, aut ornamento Episcopali? Lexicon ms. Reg. cod. 930. Ὁρμίσκος, περιτραχήλιον κόσμιον, μανιάκιον. [Vide *Armellino*.]

¶ ORMIZATUS, *Ferro alligatus*, apud Papiam: quod forte de navi intelligendum est, adeo ut *Ormizatus* idem sit quod *Ormeiatus*, Appulsus, &c. Vide *Armizatus*.

¶ ORMUSINUS, Pannus sericus è filis tenuissimis contextus. Ital *Ormesino* vel *Armesino*, Gall. *Armoisin*, *Tafetas*. Occurrit in Translatione SS. Prosperi & Venerii, tom.5. Julii p.71.

ORNA, pro Urna. Glossæ veteres: *Orna*, ὑδρία, κάλπη. Ubi frustra *Orca* reponit Vulcanius. Auctor Queroli: *Euclio aurum in Ornam congessit olim, quasi busta patris, odoribus insuper infusis, tituloque extra addito. Navem ascendens Ornam domi fodit, rem nulli aperuit.* [Papias: *Orna, sepulchra, palea acus anni.* Vide *Horna* & *Herna*.] Aliud sonat ὄρνα apud Cedrenum p.393. ubi hæc vox pro [ora &] limbo sumitur, quomodo *orle* dicimus: idemque quod *orna*, & *ornatura*, de qua mox. Vide Salmasium ad Hist. Aug.

¶ ORNAMEN, Ornamentum, ornatus. Martianus Capella lib.6 *Cyllenium excludit Ornamen*. Hartmannus in Vita S. Wiborada n.33. sæc.5. Benedict. p.57. *Sepulcrum hoc sepsit Ornamine.*

ORNAMENTARIUS, *Ornator*, Κοσμήτης, in Gloss. Gr. Lat. Ibid. Κοσμητικός, *Ornamentarius*.

ORNATOR. Gloss. Gr. Κοσμήτης, *Ornamentarius*, *Ornator*. Jul. Firmicus lib.3. Math. *Sculptores, aut Ornatores efficiet, aut mechanicos.*

ORNATRIX, Κοσμήτρια, in Gloss. Gr. Lat. alibi, Στολίστρια, *Ornatrix*, Στολῶ, ὁ τὸ ἱμάτιον, *Orno*. Lexic. Gr. ms. Reg. cod. 930. Κοσμήτρια ἡ μηλώστρια, ἡ κοσμοῦσα τὰς γυναῖκας. Hesychius: Κοσμήτρια, ἡ κοσμοῦσα τὰς τρίχας καὶ ψιλώσα, κουρεύουσα. Occurrit in l.65. D. de Legat. 3. & in aliquot inscriptionibus.

ORNATURA. Papias: *Limbus est quam nos Ornaturam dicimus, quæ ambit extremitatem vestium, aut ex filo auro contexta assutaque extrema parte vestimenti.* S. Cæsarius in Regula ad Virgines c.42. *Plumaria & acupictura, & omne polymitum, vel stragula, vel Ornatura, nunquam in Monasterio fiant.* Adde Recapitulationem ejusdem Regulæ c.12. Epistola Basilii Imper. ad Hadrianum II. PP. post octavam Synodum. *Unum cazzulum diarodinum habens Ornaturam auream, &c.*

¶ ORNUS, Hornus anni. Vide in *Horno*.

OROBIOTÆ, Græci qui montes incolebant: ex Græco, ὀροβιῶται. Annales Francorum ann. 809. *Populoniam civitas maritima à Græcis qui Orobiotæ vocantur, depredata est.* Perperam *Orobotæ* scribitur in Annal. Franc. Bertin.

¶ OROCOPUS, vel ut habetur supra *Horocopus* s. Pulsator *Horarum* seu campanarum ad *horas* officii divini composita voce à Latino *hora* & Græco κόπτειν, Pulsare, vel σκοπεῖν, Prospicere; interdum enim scribitur *Horoscopus*. Index ms. Beneficiorum Ecclesi. & Diœc. Constantiensis fol.58. *Rector tenet quatuordecim virgatas terræ elemosinæ & triginta perticas pro faciendo officium Orocopi.* Vide *Campanarius* & *Receptor Horarum* in *Hora*.

¶ OROCOPATUS, Officium Orocopi, in eodem Indice fol.49. *In quodam clauso sunt quinque virgatæ terræ, quæ spectant ad officium Orocopatus.* Ibidem fol.50. v. *Parrochiani debent dictæ Ecclesiæ Orocopatum facere & omnia dictæ Ecclesiæ necessaria ministrare.*

¶ OROCOPORARIA, vel potius *Orocoparia*, Eadem notione, ibid. fol.59. v. *Rector habet tres acras terræ pro Orocoporaria Ecclesiæ pertinentes.*

ORODONA. Testamentum Riculfi Episcopi Helenensis an.915. *Casulas Episcopales optimas tres, unam diaprasiam (l. diapr.) & alias duas de Orodonas.* Mendum indubie in hac postrema voce.

ORODUM, *Bladum conculcatum*, in Glossario Saxonico, exarato sub Edwardo III.

OROMA, ὅραμα, Visio. Vide in *Horama*.

¶ ORPELLUM, Ital. *Orpello*, Gall. *Oripeau*, Orichalcum. Statuta Civitatis Astæ de intratis portarum: *Orpellum ponatur & solvat pro qualibet dozena, & si plus vel minus pro rata, lib. 6. Orpellum parvam* po-

positum in fogliis solvat pro qualibet dozena lib.1.sol.10.

ORPHANARI, Viduari. Fundatio monasterii Pamburgensis, in metropoli Salisburgensi tom. 3. p.82. *Parentum solatio Orphanari.*

¶ ORPHANITAS, Orbitas, in Vita S.Heriberti Archiep.n.3. tom.2.Martii p.488.

ORPHANOTROPHITA, ORPHANOTROPHUS, Græc. Ὀρφανοτρόφος, Nutritor *orphanorum* seu pupillorum, *Nourrisseur ou garde d'Orphelins*, in Glossis Lat. Gall.Sangerman. *Qui vel quæ est custos Orphanotrophii, sive dominus vel domina talis loci*, apud Johannem de Janua.

¶ ORPHANOTROPHIUM, eidem de Janua: *Hospitale, vel alius locus venerabilis, in quo orphani conversantur & pascuntur. Hopitol ou lieu ou l'on nourrist les orphelins*, in Glossis Lat.Gall.Sangerm.lib.2.cap.29. *Orphanotrophium, id est, locus venerabilis in quo parentibus orbati pueri pascuntur.* Græcis ὀρφανοτροφεῖον. Occurrit in Lege 22.Cod.de SS.Eccles.& alibi.

¶ 1. ORPHANUS, Ὀρφανός, Orbus parente vel parentibus, pupillus. Passim occurrit in Bibliis sacris & apud Scriptores Ecclesiasticos.

2. ORPHANUS, *Lapis pretiosus*, inquit Albertus Magn. *qui in corona Imperatoris, non unquam alibi visus est, propter quod Orphanus vocatur. Est autem in colore quasi vinosus, subtilem habens vinositatem, & hic est sicut ad candidum nimis micans penetraret in rubeum clarum vinosum, & sit superatus ab ipso, & traditur quod aliquando in nocte fulsit: sed nunc tempore nostro non micat in tenebris.* Meminit Nicephorus Bryennius lib. 1.cap.17. Πολυθρύλλητε μαργάρου, ἐν Ὀρφανὸν κατονομάζει, *Margaritæ illius decantati*, quod in clade Romani Diogenis in Turcorum potestatem venit: cujus pretium 90. millium aureorum fuisse ait El-Macinus in Histor. Saracenica.

¶ ORPHEDE, f. Quod judici solvendum est pro juramento, ex Saxonico Orfe, Pecunia, bona, res, & Teutonico *Eed*, Juramentum. Privilegium Civit. Hamelensis ann.1335. apud Leibnitium tom.2.Scriptorum Brunsvic.pag.515. *Consules cum nuntio suo possunt impignorare, & judicare habent pro turpibus & contumeliosis verbis, & emendas & juramento & Orphede super talia delicta possunt admittere & accipere sine delicto judicii.*

¶ ORPHREUM, Gall. *Orfroy*, idem quod *Aurifrigium*, de quo supra. Testamentum ann. 1415. apud Rymer.tom.9.pag.273. col. 1. *Capa totaliter de auro, cum rosis rubeis & nigris floreto, cum Orphreis enbroudata nobiliter cum imaginibus ... cum Orfrays inbroudatis cum imaginibus.*

ORRATA Testamentum Goillelmi D.montis-pessulani an.1211.tom.9 Spicil. Acher. p. 142. *Quæcumque ibi habeo ... Orratas, cominos, boscos. & pascua, aquas & vilerias, & petreras, & eremos, quæ teneo ad feudum de Comite Melgoriensi.* Forte *ortatos*, pro *hortos*.

¶ ORREOLUM, Horreum. Charta an. 1496. *Totum (bladum) apportatum & redditum per dictas feudatarios aut suos in Orreolo sive granario dicti loci Montis-Arnaci.*

¶ ORREUM, pro *Horreum*, Massiliensibus *Urri*, in Inventario an.1342. ex Archivo S. Victoria massil. armar.Din.n.38.apud Thomam *Madox* Formul. Anglic p.301.& alibi non semel.

¶ ORRIUM, Eadem notione, apud eumdem *Madox* p.410.& Rymer.tom.8.p.339.

ORSA, pro *Ursa*, ἄρκτος, Septentrio, apud Sanutum lib. 2.part.4.c.6.vox Italica.

ORSCARDI. Lex Aleman.tit.6.§.1. *Si autem medietatem auri absciderit, quod Alamanni Orscardi dicunt, cum 6.sol. componat.* Vox composita ex Germ. *or*, auris, & *scard*, fragmen, seu fissura.

¶ 1. ORSUM, Στήμων, *Licium, filum.* Suppl.Antiq. ex eo, ut arbitror, Virgilii versu:

Atque ut arundeli tenuem formavimus Orsum.

¶ 2. ORSUM, *adverbium loci, In hanc partem; inde, deorsum*, Johanni de Janua, & ex eo in Glossis Lat. Gall. Sangerman. *Orsum, celle part.*

ORSUS, Juramentum, ex Græco ὅρκος. Hroswita de gestis Odonum pa.68.

Votis & formæ hoc confirmaverat Orsis.

Infra:

Lacrymans mox utitur Orsis.

¶ ORT, Impedimentum. Vide in *Obstare*.

¶ ORTAL, Hortus. Charta an. 1225. ex Archivo S. Victoris massil.armar.Aq.num.87. *Unum Ortal ó Vallaviello.* Vide *hortale* in *Hortus*.

¶ ORTALAGIUM, ORTALEGIUM, Quidquid nascitur in hortis. Statuta Eccles.Nemaus. apud Marten to 4.Anecd.col 1050. *Ne aliqui clerici bladam, Ortalogiu, vel qualibet alia decimare præsumant, nisi præsentibus & advocatis dominis rerum illorum, de quibus decima debet dari ecclesiis.* Eadem habentur in Stat. Eccl.Cadurc. ibidem col.739. nisi quod pro *Ortalagia* scribitur *Ortolegia*. Vide in *Hortus*.

¶ ORTALICIUM, Eadem notione, in Charta an.1454. ex Archivo S. Victoris massil.armar.dicæ. Reg.num. 3. *Bladorum, vinarum, leguminum, nadavorum, canapum, Ortaliciorum & quorumcumque aliorum fructuum pro decimaria parte, &c.*

¶ ORTALIS, ab Horto distinctus, in Charta exsecutoria testamenti Acfredi Comitis, tom.3. Annal. Benedict.p.696.col.1. *Domos coopertas, casales, curtes, ortos, Ortales, veredegarios, &c.* Sic etiam in Charta an.2. *Leutarii* Regis, apud Stephanotium tom. 1. Antiqu. Occitan. mf.pag.427. *Kasas, kasalee, ortos, Ortales, verdegarios, arbores pomiferas & impomiferas, &c.* Vide *Hortalis* in *Hortus*.

ORTARE. Vide supra in *Obstare*.

¶ ORTELLUS, Digitus pedis, Gall. *Orteil*. Occurrit supra in *Impediare* post *Expeditore*, & infra in *Peloto*. Vide *Ortilli*.

¶ ORTHODEMIA, Recta constructio, ab ὀρθός, rectus, & δέμειν, construere. Felix mon. in Prologo ad Vitam S.Guthlaci n.2. *Prout à dictantibus idoneis testibus, quos scitis, audivi, addendi minuendique modum vitans, eodem Orthodemio depinxi.*

¶ ORTHODOXIA, Ὀρθοδοξία, Sana doctrina, seu recta de fide sententia, cui opponitur *Cacodoxia*, Κακοδοξία, Prava sententia. Eutropius lib.22.Rer.Roman. *Cosmas Monothelet orum Cacodoxia redit ad Orthodoxiam.* Ita generatim Ecclesiastici Scriptores; peculiarius vero Græcis Ὀρθοδοξία dicitur Prima Dominica Quadragesimæ, qua die celebratur festum restitutionis sacrarum Imaginum, sub Michaele & Theodora Impp. an. 842. Vide Glossar.mediæ Græcit.

¶ ORTHODOXIETAS, Idem quod *Orthodoxia*, Recta opinio. Vita S. Aldehelmi, tom. 6. Maii pag.87. *Quidam ... Præsules hæretizabant de Paschali termino & de aliis pluribus ecclesiasticæ Orthodoxietatis institutionibus.*

¶ ORTHODOXUS, Ὀρθόδοξος, Qui recte sentit, de fide scilicet aut religione, apud Scriptores Ecclesiasticos passim.

¶ ORTHOGONIUM, Isidoro lib.3. c. 12. *Rectangulum, figura plana in plano pede; est enim triangulum & habet angulum rectum.* Gr. Ὀρθογώνιος.

¶ ORTOGRAPHIA. Quam varia fuerit apud antiquos & quomodo vitiosa in veteribus Instrumentis, vide apud Mabillonium lib.2.Diplom.c.1.n.6. & seqq.& in Supplemento c.3.n.3. & seqq.

¶ OR-

¶ Orthographiam Præstare, Dictare, ut videtur. Mabillonius to. 4. Analect. p. 59. laudat Codicem an. 823. exaratum, qui dicitur *Scriptus per Ellenbardum & Dignum, Hildoino Orthographiam præstante*.

¶ Orthographium, Charta, scriptum, diploma. Donatio Sevini Archiep. Senonens. ao. 980. facta Monasterio S. Petri Vivi, tom. 2. Spicil. Acher. p. 732. *Postulo ergo serenitatem successorum meorum Archiepiscoporum, ut sicut cupimus scripta voluntatum suarum cuncto tempore fieri rata, ita Orthographium desiderii mei fidelium que meorum perenniter servent stabile*.

¶ ORTHONOISMUS, Recta mentis cogitatio, ficta voce ab Ὀρθόνοος, Qui est rectæ mentis, qui recta & proba cogitat. Vide locum in *Gignadius*.

¶ ORTHONOMIA, Recta norma, regula, ab ὀρθὸς, rectus, & νόμος, lex, regula. Felix Monac. in Prologo ad Vitam S. Guthlaci num. 2. *Ergo quantacumque de vita ipsius Orthonomonia stilo perstrinxero; &c.* Infra n. 16. *Vita scilicet illius hæc innota Orthonomia fuit, &c.*

ORTHOPLUMUS, seu Orthoplumeus, Pannus *rectis plumis* variegatus, distinctus, opere scilicet plumario, ex hibrida voce Græc. ὀρθόπλουμος. Charta donationis factæ Ecclesiæ Cornutianę edita à Suaresio: *Vela holoserica alba auroclava Orthoplumа duo, &c.* Infra: *Vela blattea auroclava Orthoplumа duo, vela tramoserica aquilata coccoprasina duo, &c.* Rursum: *Vela linea blattesirica Orthoplumа 2. &c.*

¶ ORTICA. Papias: *Hellitor, Ortica*, seu *Hortica*, ut in ms. Forte pro *Olitor, Orticola*.

ORTICLINEUM. Bulla Benedicti VIII. PP. apud Ughellum in Episc. Portuens. *Confirmamus vobis curtem in integrum quæ dicitur Galerea, cum caminatis, seu Orticlineis, atque diversis cubiculis, & omnibus ædificiis quæ infra se & circa se habere dinoscitur*.

¶ ORTICOLA, pro *Horticola*, Qui colit hortum. Joh. de Janua: *Orticola, Ortolanus, Ortum colens*. Hinc in Glossis Lat. Gall. Sangerm. *Orticola, Courtiller*. Vide *Curtilarius* in *Cortis* 1.

¶ ORTIGIA. Charta ann. 1077. pro dotatione monasterii-novi Pictav. inter Instrum. tom. 2. Gall. Christ. col. 352. *Et in burgo S. Johannis de Angeriaco 10. modios vini censuales quoque anno, & dono Ortigiam extremam.* Forte *Cortigiam* vel *Cortegiam*, quod idem sit ac *Cortis*, Villa scilicet rebus necessariis instructa. Vide *Cortis* 1. & ibi *Cortigium*.

¶ ORTILE, ut *Ortilis*, Hortus, in Charta ao. 25. Caroli Regis apud Stephanotium tom. 3. Antiqu. Pictav. mss. pag. 342.

¶ ORTILIO, *Ortulanus*. Joanni de Janua; *Ortelain, Courtelles*, in Gloss. Lat. Gall. Sangerman. Vide *Hortilio* in *Hortus*.

¶ ORTILIS, Hortus. Vide in hac voce.

ORTILLI, Pedis ungulæ, *Orteils* Gallice. Charta Joannis Regis Angliæ de libertatib. forestar. apud Matth. Paris ao. 1215. *Talis autem expeditatio fit per assisam communiter, quod tres Ortilli abscindantur de pede anteriori, sive poleta*.

ORTLIBIENSES, Valdenses hæretici, qui *Ortolevi*, in Constitus. Friderici II. contra hæreticos. De iis & eorum pravis opinionibus agit Raynerus contra Valdenses cap. 6.

¶ ORTOLAGIUM, Legumen quodvis, quidquid in hortis nascitur. Codex ms. reddituum Episcopatus Autissiod. *Qui afferunt ad collum vel ad bestiam, debent obolum de Ortolagio suo in quolibet die sabbati.* Bulla Johannis XXIII. PP. è Chartul. Latiniae. *Decima ex quibuscumque fructibus, Ortolagiis & aliis excrescentibus, &c.* Vide *Hortolagium* in *Hortus*.

¶ ORTOLAILLA, Idem quod *Ortolagium*. Statuta Massil. lib. 5. c. 59. §. 12. *Item, quicumque furabitur caules, porros vel aliam Ortolaillam in alieno honore, solvat nomine banni ... 6. den. &c.*

¶ ORTOLANUS, Hortulanus, olitor. Statuta Arelat. mss. art. 34. *Quicumque inventus fuerit in ortis ... colligere fructus ... sine licentia vel Ortolani vel banerii, &c.* Pro officio monastico sumitur in Transactione inter Abbatem & Monachos Crassenses an. 1351. *Tenetur dare dictus D. Abbas illi Monacho, qui est Ortolanus dicti monasterii duas libras panis frumenti, &c.* Interdum pro ipso horto accipitur. Vide *Hortolanus* & *Hortulanus*, & mox *Ortulanus*.

ORTOLEVI. Vide *Ortlibienses*.

¶ ORTONALIS, Hortensis. Memoriale Potestatum Regiens. ad an. 1282. tom. 8. Muratorii col. 1150. *Nec fuerunt istæ erucæ Ortolanes*, (quales in hortis videri solent) *sed aliud genus erucarum fuit*.

ORTUGA, apud Danos, moneta quæ valet 2. obolis Danicis. Vide Janum Dolmerum ad Jus Aulicum Norvegicum vetus, c. 47. & Joan. Stiernhookum de Jure Sueonum vetusto p. 261. 262. 263. [Le Roman *de Rou* ms. Danis adnumerat alios, quos vocat *Ortenoiz*, à quibus forte moneta hæc *Ortuga*:

Jadis soleient Ortenoiz,
Cil de Norvege & li Danoiz,
Et autres gens de Nort aler
Autres terres prendre & rober.]

¶ ORTULANUS, Species horti, f. pomarium, Gall. *Verger*. Charta an. 1360. apud Ludewig. tom. 6. pag. 403. *Agris cultis & incultis, ortis & Ortulanis, silvis, lignis, rubetis, &c.* Vide *Ortolanus*.

¶ ORTUM, Olus, legumen. Capitula Monachorum Sangallensium, apud Herrgottum in vett. Disciplina monast. p. 35. *Ut reficiendi Fratres unum pulmentum cum poto & Orto seu pomis, si sunt, ante se inveniant.* Quod hic *Ortum* dicitur, *Nascentia* vocat S. Benedictus in Regula c. 39. Vide *Nascentia terræ*.

¶ ORTUS, pro *Hortus*, passim. Vide in hac voce.

¶ ORVALIUM, Infortunium, quidquid adverso casu destruitur in ædificiis. Statuta Monasterii S. Claudii p. 78. *Item debet facere & manutenere coperturam tecti dormitorii dicti monasterii, atque logiarum dicti monasterii, nec non coperturam refectorii & coquinæ, & omnium domorum domini Abbatis dicti monasterii in præfato monasterio existentis; exceptis tamen Orvaliis, si casu fortuito per incendium, vel alias præfata tecta destruerentur seu concremarentur; quo casu dominus Abbas ad ædificationem novam, & inde præfatus Eleemosynarius ad manutentionem teneretur*.

¶ ORYZUM, pro *Oryza*, Gall. *Ris*, in Concilio Tarrac. an. 1591. inter Hispanica tom. 4. p. 541.

¶ ORZIUM, Vas testaceum, Ital. *Orcio*, in Regiminibus Paduæ ano. 1274. tom. 8. Muratorii col. 461.

¶ ORZOLI, Corruptum vocabulum ex *urceolis*, apud Bernardinum Corium in Hist. Mediol. ad annum 1333. juxta Macros fratres in Hierolexico.

OS, Oris. *In Ore gladii*. Vetus versio Lucæ c. 21. v. 24. πεσοῦνται στόματι μαχαίρας, *Cadent in Ore gladii*. Theophanes: Στόματι μαχαίρας ἀπέκτεινε. Histor. Miscel. *Ore machæra occidit*. Ita etiam Theophylactus Simocatta lib. 7. cap. 8. Gregorius Turon. lib. 2. Hist. *Ne universa multitudo in Ore gladii rueret*. [Annal. Genuens. ad an. 1588. tom. 6. Muratorii col. 359. *In Ore gladii castellum illud cepit & funditus destruxit*. Phrasis est Hebraica, quæ occurrit Exodi 17. 13. Num. 21. 24. Deuter. 13. 15. & 20. 13. 17. Josue 6. 21. & alibi in Bibliis sacris.]

Os Claudere *& aperire novis Cardinalibus*. Vide Ceremoniale Rom. lib. 1. sect. 8. p. 78. 79.

Os Aureum, dictus S. Joannes Patriarcha CP. qui

Græcis Χρυσόστομος. Facundus Hermianensis l.4.c.2. *Agedum veniamus & ad illud Os aureum Constantinopolitanum Joannem, &c.* Nicolaus I. PP. Epist. 8. vetus Scheda post Pœnitentiale Theodori pag. 361. *Sanctus Joannes Os aureum.* Interdum unica voce: Synodicum Raphaelis Archiepiscopi Nicosiensis pro Græcis cap. 6. *Et ut qualibet die maxime in Quadragesima quilibet Parochialis Sacerdos Missam cantet integram secundum morem S. Basilii & S. Joannis Osaurei, nisi fuerit impeditus.*

Os Aureum, præterea dictus Hibernis S. Gregorius Magn. Cummianus Hibernus de Controv. Paschali: *Ad Gregorii Papæ urbis Romæ Episcopi, à nobis in commune suscepti, & Oris aurei appellatione donati, verba me converti, &c.* S. Leo IX. PP. in Epist. ad Leonem Achridanum, de S. Augustino: *Beatus & Catholicus doctor Augustinus, in Latinaque lingua clarissimus, noster Chrysostomus.* Galfridus de Vinosalvo ad Innoc. III. PP.

Esto quod in verbis aut hic aut ille sit Ore
Aureus, & totus resplendeat; os tamen ejus
Impar est, orisque sui præjudicat aurum.

Isidorus Pacensis de S. Ildefonso: *Mellifluæ Os aureum in libris diversis eloquentiæ.*

¶ OS, Ossia, Tibia. Miracula B. Catharinæ Suecicæ tom. 3. Maii p. 521. col 2. *Quo facto, extendebat filius mortuus unum Os: quo visa pater & omnes alii præsentes, qui hoc inspiciebant, fortius clamabant pro auxilio dictæ Dominæ Catharinæ: & sic extendit secundam: deinde brachia & caput, & sic totum corpus; ita quod in brevi convaluit.* Ibidem recurrit pag. 523. col. 1. & pag. 526. col. 2.

Ossa Animalium, *quasi pro vitanda animalium peste, alicubi suspendere*, vetitum in Concilio Londoniensi an. 1075. & in Decretis Lanfranci Cantuariensis Archiep. in Monastico Anglic. tom. 3. p. 307. Vide Lindenbrogium ad Ammianum lib. 19. c. 86

Os Sonans. Lex Aleman. tit. 59. §. 4. *Si autem de capite Os fractum tulerit de plaga, ita ut super publica via lata 24. pedes in scuto Sonaverit, illud Os cum 6. sol. componat.* Lex Ripuar. tit. 68. §. 1. *Si quis in capite, vel in quocumque liber membro plagatus fuerit, & Os exinde exierit, quod super viam 12. pedum in scuto jactum Sonaverit, &c.* Lex Frision. tom. 22. §. 70 *Si de vulnere Os exierit tantæ magnitudinis, ut jactum in scutum trans publicam viam sonitus ejus audiri possit, &c.* Ita fere in Addit. 3. §. 24. & in Lege Longob. lib. 1. tit. 7. §. 7. Ex quibus liquet *Os sonare super scutum* dici, cum ejus est magnitudinis, ut jactum trans viam publicam 12 aut 24. pedum, in scutum, æreum forte aut ferreum sonum ita edat, ut audiri possit.

OSA, Hossa, Hosa, Ossa, Houcia, &c. Tibiale, crurale, caliga, Germanis *Hose*, Cambrobritannis *Hosan*, Gallis *Heuse*, *houseaux*, Italis *uosa*, [Saxonibus Hosa, Anglis *Hose*.]

Osa, cum unico *s*, Uguttio & ex eo Joannes de Janua: *Osa quoddam genus calceamenti, & dicitur ab os, ossis, quod primo de coriis boum Osæ factæ sunt, & quamvis nunc ex alio genere fiant, pristinum tamen nomen retineat: unde Osatus, Osas habens: Osare, calceare.* Glossar. Lat. Gall. *Osatus, heusez, chaussez de heuses. Osare, chausser heuses. Ossula, la petite heuse.* Ita etiam Catholicum Armoricum V. *Heus.* Ex his emendandus forte, à quo acceperé, Isidorus lib. 19. cap. 34. de Calceamentis: *Ossas, puto ab Osa primum factas, & quamvis ex alio genere, tamen nomen pristinum retinent.* Ubi legendum *ab Osse* censerem, si *Osas* ex ossibus factas liceret conjicere. Paulus Warnefridus lib. 4. cap. 23. *Postea coperunt Osis uti, super quas equitantes tybrugos birreos mittebant.* Chronicon Besuense pag. 556. *Omnia reddidit per caligulam suam, quæ vulgo Ose dicitur, quam implevit de ipsa terra, &c.* Udalricus lib. 3. Consuetud. Cluniac. cap. 22. *Cavet autem omnimodo ne quis aliquando intret, vel calcaria portans, vel Osis de corio factis indutus.* Le Roman de *Girard de Vienne* ms.

Au matinet quant soleux deust raier,
Li Rois se leve por soi appareiller,
D'une grant Hose se fist de sor chaucer.

Ossa, cum duplici *ss*, apud Isidorum loco citato. Adalbero Laudunensis in Carm ad Robertum Regem:

Ossa superficiem stringit diffusa deorsum.

¶ Hosa. Charta an. 1164. è Chartul. S. Vandreg. to. 2. pag. 1841. *Hujus autem terræ donatione factus est Hugo Pantouf Frater Abbatiæ S. Wandregisilli, & de caritate ejusdem Ecclesiæ habuit 7. lib. Andegav. & prafatus Ernaldus quasdam Hosas.*

Hossa. Monachus Sangallensis lib. 2. de Carolo M. *Cumque ad obsequium Domini cuncti Hossas suas vellent extrahere, &c.* Supra *Gallicula*m, mox *ocream* dixit.

Heuse. Matth. Paris an. 1247. *Calceamentis militaribus, quæ vulgariter Heuses dicuntur, secularibus, imo potius prodigaliter calceati, & calcarati.* Wilharduinus n. 116. *Et Marcuflex chaussa les Huefes vermeilles, par lois & les conseils des autres Grecs.* Fecialis qui vixit sub Henrico VI. Rege Angl. in tract. ms. de Officio Heraldorum: *Heuses sont faites pour soy garder de la boe & de froidure, quand l'en chemine par pays, & pour soy garder de l'eaue.* Philippus *Meuskes* ms. in Henrico I. Rege Franc.

Et de ses Huefes embozes,
Qui grandes estoient & lées.

Le Roman de *Garin* ms.

Cil chamberlanc vont à li por servir,
Vest le bliau & pelliçon hermin,
Huefes tirées, esperons à or fin.

Gloss. Lat. Gall. *Ocrea, Heuse, ou Esdivaux, ou Esquembaux, pour chaucier les gembes. Ocreare, Heuser.*

Houcia, In Statutis Synodalibus Guillelmi Majoris Episcopi Andegavensis an. 1298. *Houcias & clochas deferre præsumerent.* Joinvilla in Hist. S. Ludovici: *Et le cuir nous devenoit tanné de noir & de terre, à ressemblance d'une vieille Houze qui à été long temps mucée derriere les coffres.*

Hosella, ex Gall. *Houseaux*. Concil. Parisiense an. 1212. part. 2 c. 9. *Ne calceamentis secularibus, puta Hosellis, vel calceis nimis strictis & peracutis, ... utantur.* Le Roman *d'Aubert* ms.

Et vest les deus qui sarent au paumier,
Et les Heuziaus qui ne vols atargier.

Robertus *Bourron* in fabulosa Hist. Merlini ms. *Et vint en la ville comme un boskillons, une cuignie à son col, uns grans Heusiaus cauchies.* [Le Roman *de la Rose* ms.

Heusiax fronchis & larges botes,
Qui resemblent borse à cail lor.

Et alibi:

N'est pas d'Heusiax estrenée
Car elle n'est pas de Paris née.

Quasi *Hosellæ* fuissent Parisiensium propriæ.]

Uosa, Itali dicunt voce trisyllaba. Matthæus Villaneus lib 8 c. 74. *Dove gli Ungheri, in Uosa e gravi de lor armi e giobboni non potean salire.*

Hosebindæ, Fasciæ crurales, hosebendas Saxonibus: *Hose-banden*, Theutonibus: *Hose-garters*, Anglis: *Bendes de Houseaux, Jarretieres*: ex *Hose*, & *Binden*, ligare, nectere, vincire. Epistola Synodalis Concilii Duziacensis I. *Inde uncas ad spatas & balteos, & calcaria, atque ligaturas hosarum, quas Hosobindas dicunt, fieri jussit.*

Ho-

¶ Hosarius, Præfectus *hosis* regiis, qui eas comparabat apparabatque, vulgo *Hosier*. Liber niger Scaccarii p. 350. *Hosaris in domo comedeat, & hominibus suis unusquisque tres denarios*.

OSANNA, *Genus ligonis*, apud Papiam. Vide *Dominica Osanna*.

¶ Osannaria Crux, f. Crux erecta ad quam ecclesiastico more supplicantes procedebant *die Osanna* seu Dominica Palmarum. *Vinea ad crucem Osannariam & hortos, qui foris vicum sunt*, in veteri Charta apud Stephanotium tom. 3. Antiqu. Pictav. mss. pag. 835.

¶ OSARE, Osatus. Vide in *Osa*.

OSBERGUM, (Lorica, *Haubert*.) Vide *Halsberga*.

1. OSCA, Oscha, Modus agri. Vide in *Olca*.

¶ 2. OSCA. In eos, qui ad rem divinam tarde accedunt, aut ab ea absunt omnino, sic fere animadvertunt Leaoviensis Ecclesiæ Statuta: *Qui ad Osca non venerit*, vel *Qui non venerit ad Osca, mulctetur*. Vox monstro similis, de qua multa conjectant, tum Guill. *Fillatre* in sua de hocce vocabulo ad Mabillonium Epistola, cum Mabillonius ipse in sua Responsione: quas ambas Epistolas consulere potes inter hujus Opera posthuma tom. 1 p. 445. & seqq. Nihil ibi probabilius mihi visum est, quam quod suspicatur Mabillonius, *Osca*, scriptum fuisse pro *Os Ca.* hisce vocibus abbreviatis *Oras* seu *Horas Canonicas* indicari.

¶ OSCEUM, Scrotum. Miracula B. Edmundi Archiep. inter Anecd. Marten. tom. 3. col. 1886. *Mulier Agnes nomine de Cabliaco, habens puerum Robertum nomine, a puero sibi collidente collisum & percussum in inguine, ita ut intestina in Osceum descendissent, &c.*

¶ OSCHEUM, Idem quod *Osceum*. Acta S. Petri mart. tom 3. Aprilis pag 700. *Præ dolore se in terra quandam viam projecit, tibias sursum & caput deorsum deponendo, ut sic intestina, quæ in Oscheum ceciderant, reduceret in ventrem*.

¶ OSCHIA, Modus agri Vide in *Olca*.

OSCILLI. Vita S. Hugonis Abbatis S. Martini Eduensis n. 22 *Ut incredibilis numerus scabellorum atque Oscillarum post perceptam incolumitatem è redeuntibus ibidem remanserit*. Ubi Godefridus Henschenius *Oscillis*, fulcra subalaria interpretatur.

☞ Ita etiam Mabillonius sæc. 5. Benedict. p. 102. nisi quod pro *Oscillis* legit *Oscilla*, hancque vocem à ludicra actione ad necessariam movendi corporis librationem translatam animadvertit. Haud scio an eadem notione Gabler Rodulphus apud Duchesnium tom. 4. Histor. Franc. p. 42. ubi: *Multimode quippe membrorum reformationes ibidem visæ sunt extitisse, ac insignia pondere Oscillorum multiformia*. Ut fulcra subalaria, sic imagunculas infirma membra repræsentantes intelligere potuit. Utriusque enim generis signa passim cernere est in sacris locis, ubi divinæ sanationes perpetrantur. Jam vero hujuscemodi imagunculas *Oscilla* dici potuisse, palam est ex Macrobio lib. 1. Saturn. c. 7. ubi *Oscilla* vocat imagunculas ad humanam effigiem factas, quæ Diti & Saturno dicebantur, & ex Servio ad illud Virgilii lib. 2. Georg. v. 389.

Oscilla ex alta suspendunt mollia pinu,
Oraque corticibus sumunt horrenda cavatis.

Ad ferarum in venatione occisarum capita ex arboribus suspensa transtulit Stephanus Africanus in Vita S. Amatoris Episcopi num. 24. tom. 1. Maii pag. 57. De *Oscillis* fuse disputat Scaliger lib. 2. Auson. Lect. cap. 25. Adde Vossium in Etymologico.

¶ OSCILLUM, στόμιον, *Osculum, parvum os*, in Supplemento Antiq. Acta SS. Junii tom. 5. p. 211. de S. Pelagio martyre:

Sed nec (decet) Christicolam, sacrato chrismate tinctum,
Dæmonis Oscillum spurci captare famelli.

¶ OSCLARE, Osclearе, Oscleium, Osclium. Vide in *Osculum* sub finem.

¶ OSCORS. Tabularium Prioratus de Parodo fol. 26. *Natali Domini 4. panes, 2. spatulas, duas Oscors, pastionem de porcos in si vii, &c.*

¶ OSCRIPTORTUM. Inter beneficia, quæ Willelmus *La Concha* monachus contulit S. Martiali Lemovic. numeratur *Domus cum duobus Oscriptortis & apparamentis 46. lib.*

¶ OSCULAMENTUM, Osculum. Literæ an. 1282. apud Rymer. to. 2. p. 201. *Regi Angliæ Ferrandus filius Regis Arragonum humile manuum Osculamentum*.

¶ OSCULARE, pro *Osculari*, in Usibus Culturæ Cenoman. *Osculet manum ejus*, Sed & apud Nonium: *Laudor, quod Osculavi privignæ caput*. Vide *Osculatorium*.

OSCULATIO. Vox Medicorum, Græc. ἀναστόμωσις, *osculi* venæ aut arteriæ apertio, ex qua sequitur sanguinis profluvium. Cælius Aurelianus Siccensis lib. 2. Chronic. cap. 10. *Demetrius Erophili sectator duas inquit esse principales differentias fluoris sanguinis, unam incisuræ, aliam sine ulla incisura ... Eam vero quæ sine ulla divisura est, in 4. dividit partes, quarum unam varietate fieri dixit, aliam expressione sive sundatione, tertiam defectione vel debilitate, quam Græci atoniam vocant: quartam Osculatione: vult enim eam differre à supradicta, id est expressionis, quam tertiam nominavit: osculari enim inquit corpora nimia plenitudine, sive virtute medicaminum osculantium, quæ Græci anastomatica vocant, &c.* Adde cap. 13. pag. 95 & Gorræum in ἀναστόμωσις.

OSCULATORIUM, Tabula quæ fidelibus inter Missæ solemnia osculanda defertur, vulgo nostris, *la Paix*: in Statutis Walteri Archiep. Eboracensis an. 1250. in Provinciali Cantuar. Lindwodi lib. 3. tit. 27. & in Concilio Mertonensi an. 1300. ubi etiam *Osculare* nuncupatur, in Statuto Joannis Archiep. Cantuariensis an. 1281. &c. Vide Monasticum Anglic. tom. 3. pag. 327. 331. Baron. ann. 44. num. 26. & infra in verbo *Osculum*.

OSCULUM, Eulogia, Benedictio, vice osculi, in signum caritatis ac mutuæ benevolentiæ. Liber Epistolar. S. Bonifacii Archiep. Mogunt. Epist 85. *Celsitudini vestræ, vice Osculi, duas vini enpellas transmisimus*. Ita ἀντὶ φιλήματος φίλημα dixere Achilles Tatius lib. 2. & Eustathius lib. 9. de Ismen. Epigrammata vetera lib. 4.

Ut si dissimulas, multum mihi cara, venire,
Oscula cum pomis mitte, vorabo libens.

Osculum mortuis tradi vetat Concilium Autisiod. c. 12. *Non licet mortuis, nec Eucharistiam, nec Osculum tradi, nec velo vel pallis corpora eorum involvi*. Eadem habentur in Capitulis Bonifacii Mogunt. cap. 20. quæ quidem verba accipienda quidem censent de eo ritu qui invaluerat apud priscos Christianos, ut priusquam sacram Eucharistiam sumerent, sese mutuo oscularentur, de quo Dionys. de Sacra hierarch. Tertullianus lib. de Oratione, Acta S. Mariæ Ægyptiacæ, S. Gregor. lib. 3. Dialog cap. 37. & Regula S. Ferreoli cap. 25. quod nempe qui Eucharistiam dabant mortuis, id facerent, osculo præmisso.

Osculum in Ore, *Fronte & oculis*, impertitur Henrico Imperatori Paschalis PP. apud Petrum Diac. lib. 4. Chr. Casin. c. 37.

Osculum Manuum, in signum honoris & venerationis, apud Hieronymum in Vita S. Hilarionis, in Vita S. Pauli Eremitæ, in Epistola ad Asellam, in Regula Magistri c. 93. apud Cantacuzen lib. 1. Histor.

eap.34.41. Codinum de Offic c.14.0 aa.c.17. nu.45.&c. Præter Plin.lib.11.c.46.Plutarchum io Catooe, Xiphilinum p.132. 153 Quintilian.decl.298.Phædrum, Martialem,& alios passim.

Osculum Genuum, quod scilicet ex reverentia & submissione olim subditi superioribus impertiebantor, in Regula magistri cap.93. Adde Gregorium Toron.in Vitis Patrum cap.8. Capitolinus in Maximino juniore: *In salutationibus superbissimus erat, & manum porrigebat, genua sibi Osculari patiebatur, & nonnunquam etiam pedes.*

Osculum Pedum summi Pootificis. Anastasius in Constantino PP de Tiberio Imp. *Cum Regno in capite sese prostravit, pedes Osculans Pontificis.* Idem in Leone IV.p.176. *Coad am, incuntimque e . ande abstrahentes, cum hymnis laudibusque praecipuis ad Lateranensem Patriarchium perduxerunt; qui morem conservantes antiquam omnes Osculati sunt pedes.* Vide pag.159.178.185.203. Guillelmus Apul.lib.4.de Gestis Norm.

... Veniam Robertus ut hujus
Impetret offensæ, Papa properavit ad urbem,
Supplicat, & pedibus (sancti) *dans Oscula Patris,*
Suscipitur, &c.

Et lib. 2.

. . . Corvetos Papa benigne
Suscipit, Oscula dant pedibus communiter omnes.

Unde porro ortum dicatur osculum pedum summorum Pontificum, tradidit Matthæus Westmonast an.798. Vide Opera Hiocmari tom.2.p.610 Generatim vero de osculo pedum legeodus Nicol. Alemaonus in Notis ad Procopii Histor.arcan.p.115.1.edit.

Osculum datum Presbytero post communionem. Vide Henr. Valesium ad Eusebii Hist.Eccl.l.6.c.43.

Osculum Pacis. Olim in Ecclesia is mos obtinuit, ut in Missæ celebratione, dum Sacerdos post hostiæ consecrationem hæc verba proferret, *Pax Domini sit semper vobiscum*, statim Clerus, ipseque populus *basia blanda* sese invicem oscularetur, ut ait Amalarius lib.3. de Eccles. offic. cap.31 quæ quidem *basia*, *Pacis oscula* appellantur cap. seq. Ordo Romanus 1 *Cum dixerit, Pax Domini sit semper vobiscum, mittit in calicem de sancta .... Interim Archidiaconus pacem dat Episcopo priori, qui & altera dabit juxta se stantis, ac deinde per ordinem cæteris, atque populus osculantur se invicem in Osculo Christi.* Ο ὦ ... apud S.Maximum in Mystag. cap.17. Ejusmodi oscula ab Innocentio I.PP. instituta tradunt Stephanus Eduensis lib.de Sacramentis c. 20. & Rupertus lib.2.de Divinis offic.cap.21. Meminit etiam istius moris ipse Innocentius Epist. ad Decentium Eugubinum Episc. cap 2. Tertullianus lib. de Orat. sub finem, S.Ambros. serm de Quadragesima, S. Joan.Chrysost.lib.de Compunct.Cordis, cap.3. S. Cyrillus homil.5 ad Neophyt. S.Augustinus serm. 83. de Diversis, & lib.2 adversus literas Petiliani cap. 23. &c. Vide præterea Isidorum lib 1.de Eccles.offic.cap.15. Rabanum lib.1.de Instit.Cleric.c.33. Honorium Augustod. lib.1.cap.65. Walafrid.Strab.cap.22. Micrologum cap. 18. Hugon.à S.Victore lib.2. Observat. Ecclesiast. c.40. Capitula Theodori Cantuar.cap.32. Capitula Aquilgr. an.789.c.53. Capitula Caroli Magni lib.1. c 52 lib.5. c. 94 Concil. Francoford an 794. cap.50. al.48. Moguntiacense an. 813. cap. 44. Vitam S. Aigalii Abb. Lerin. cap. 20. Adhelelmum Sagiensem Episcopum in Miraculis S. Opportunæ cap. 13. Historiam quadripartitam S. Thomæ Cantuarien. lib. 3. cap. 3. & quæ annotant Cardin. Bona lib. 2. Rerum Liturg. cap. 16. num. 6. 7. [Goarus ad Euchologium, pag. 134.] & alii qui de rebus liturgicis scripserunt.

☞ Observandum porro tertio ante Paschatem die, quam *Cœnæ Christi Domini* dicimus, ab ejusmodi osculis obtinuisse, ob mœstitiam Christi Passionis, unde in Ordine Romano: *Dicat Agnus Dei absque osculo*: quod etiam notatum à Procopio in Hist. arcana p.45. 1. edit. Habetur in Missali Gothico *Collectio*, seu Collecta, *ad pacem* p.263.

Osculum Pacis, *& panem benedictum in Ecclesia interdicere*, in Constitutionibus Provincialibus S. Edmundi Archiepiscopi Cantoariensis sub ann.1236.c.4.& in Synodo Wigorniensi an.1240. c.34. *Pacem facere* dicebantur, qui inter Missæ solemnia sese invicem osculabantur. Gregorius Turon.lib.6. cap.40. *Exinde procedens nobiscum ad Ecclesiam, Missarum solemnia tenuit, sed neque Pacem cum nostris fecit, neque de sacrificiis communicavit, cognitumque mendacium esse quod dixerat, se esse Catholicum.* Dicebantur etiam *Pacem dare*: Anastasius in Martino PP. *Et non est permissus videre Pontificem, quando Exarcho communionem porrexit, vel Pacem dedit.* Amalarius in Eclogis de Officio Missæ: *Deinde dicit Pax Domini nostri Jesu Christi sit semper vobiscum: Respondent, Et cum spiritu tuo. Deinde dat pacem altari vel patenæ: & sic populus dat sibi Pacem.* Eodem sensu *Pacificare* usurpat vetus Missa ab Illyrico edita: *Et ipsi invicem se Pacificantes dicant, Pax Christi & Ecclesiæ abundet in cordibus nostris.*

Ad Pacem accessisse Subdiaconos in sacrario, non vero intra cancellos altaris, observare est ex Epistola Lupi Tricassini & Euphronii Augustod. Episcoporum to. 1.Concil.Gall. *Subdiaconus autem ad Pacem inter se in sacrario oportet accedere: in altario autem, non nisi dum porrigunt pallas Diacono, aut suscipiunt quod referatur: ad Pacem autem nequaquam eis permissum est.*

At in Ecclesia Græca osculum pacis dabatur statim post lavationem manus, & ante confecta mysteria, quod improbat Innocentius I.PP.loco laudato. Hunc porro Græcorum morem astruunt Cyrillus Hierosol. Catech. 5.S.Dionys lib.de Cælesti hierarch.c.3. Joannes Chrysost.hom.18.in 2. Epist. Pauli ad Corinthios, Clemens lib.8 Constit.c.15. Vide Baron.ann.45.n.14.& seqq. Menardum in lib.Sacrament Gregorii & Goarum ad Euchologium Græc.

De Sacro Osculo, quo Christiani, atque adeo ipsi Sacerdotes invicem se donabant in die Paschatis, vide Pachymerem lib.7.c.15.extremo. Ex his satis patet, cur excommunicati ab ejusmodi fidelium osculis arcerentur. Charta Lodovici VI Reg.Franc.anno 1110.ex Tabular.S. martini de Campis: *Regalis igitur decreti transgressor causam de qua agit in perpetuum amittat excommunicationi subjaceat, & ejus calumnia irrita fiat. Interim etiam neque in testimonium recipiatur, nec pacis Osculo a fidelibus osculetur.*

Abrogatus deinde *osculorum pacis* in Ecclesia *usus*, inductusque alius, ut dum Sacerdos verba hæc profert, *Pax Domini sit semper vobiscum*, Diaconi, vel Subdiaconi imaginem quandam adstantibus Clericis, & plebi osculandam porrigant, quam vulgari vocabulo *Pacem* appellamus. Joannes Abrincensis de Offic. eccles. *Sacerdos parato Corpore Domini, Pax Domini, alta voce proferat, à quo unus Canentium Pacem accipiat, quam in utroque choro majoribus distribuat, &c.* Synodus Oxoniensis ann. 1287. cap. 12. *Asser ad pacem, pyxis ad oblatas, &c. Tabula pacis* in Concilio Mertonensi an. 1300. cap. 4. *Osculatorium*, ibidem: *Marmor*, in Synodo Bajocensi ano. 1300. cap. 10. *Lapis pacis*, &c. Vide in his vocibus Matthæus Paris ann. 1105. *Regem duxerunt ad offerendum, & iterum reduxerunt ad pacem*. Vide Jacobum Cardinalem Papiensem Epist.595.

Oscu-

Osculum Pacis sibi invicem donabant monachi & alii, præsertim discessuri. Eckehardus Junior de Casibus S.Galli cap. 1. p. 41. *Missione tandem data, cum eo Præsul Osculo peteret, Vestra, inquit, erant, &c.* Mox: *Amore, ut moris est, osculato, & epoto, latabundi discedunt.* Ardo monachus in Vita S.Benedicti Anianensis num. 31. *Discessurus pacis Osculum fratribus præbet, quidam autem osculaturus accessit, quo perspecto, vir Dei protinus substitit, pacisque Osculum paululum negavit, ... quod is in crastino fugam meditatus esset.* Quippe ab ejusmodi osculis interdicebantur monachi, qui pœnitentiæ subjacebant.

Osculum vero in salutationibus commune fuisse apud omnes, satis innuit Optatus lib 4. *Nec vos negare potest is, qui contra nos scandala ponitis, dum aliqui vestrum & non intellectas proferunt lectiones: ut auferant etiam illud, quod inter omnes homines solet esse commune, salutationis videlicet officium. Nam & vos ipsi aliqui in perfunctoria salutatione Osculu solita denegatis.* Vide *Pax*.

Osculi Jus, seu osculandi magistratus, cum salutarentur, non omnibus, sed Domesticis, Protectoribus, & Curialibus omnibus muneribus in patria defunctis, indultum, docent lex 4. Cod. Theod. d: Domest & l. 109. de Decurion. eodem Cod.

¶ OSCULUM, nude, *Homagium* præstitum cum osculo. Charta Guillelmi de Rupibus Senescalli Andegav. an. 1209. pro fundatione Abbatiæ Perrodii-novi, apud Menagium Hist. Sabolii p. 365. *Religiosi non solvent dictis Guillelmo & Margaretæ* (uxori) *vel heredibus suis, vel ab ipsis causas habentibus, vel habituris, in mutatione cujusque Abbatis, infra annum quo fuerit confirmatus, nisi unum Osculum cum quatuor libris monetæ pro omnibus ferragiis, (fraragiis) racbatis; una vice solvendo illo, &c.*

Osculum Pacis in Hominiis. Tabular. Ecclesiæ Uzetiensis an. 1272. fol. 12: *De jure, quod habeo in prædictis juramentum fidelitatis interpono, Osculum pacis bona fide & sine inganno facio vobis dicto Domino B. Episcopo Uticensi, &c.* Charta conventionis an. 1190. apud Ughellum tom. 4. pag. 670 *Ibique etiam & ipsi Dominus Archidiaconus, & ... reliqui utriusque Ecclesiæ ibi præsentes fratres, suo nomine & absentium in Osculis vicissim se ibi in fratres ... receperunt.* Vide *Homagium*.

¶ Osculum Pedum in hominiis quandoque adhibitum fuisse testatur le Roman *de Rou* mss.

Rou deviat hons li Roiz & ses mains li livra,
Quant Beisier dut le Pie, baissier ne se deigna,
La main tendi aval, le pie au Rei leva,
A sa bouche le traist, & le Roiz enversa;
Assez s'en ristrent tuit, & li Roiz se drescha.

Osculo *pactum ac conventionem* Firmare, *promittere.* Tabularium Vindocinense Thuani ch. 11. *Et de his adfiduciavit nos per fidem, Osculans idem ob signum fidei Priorem nostrum.* Charta Gausfredi Episc. Carnotensis ex Tabular. N.D. *Josaphat: Hoc concesserunt ... qui etiam pro recognitione osculati sunt annulum nostrum.* Tabular. S.Cypriani Pictav. *Et hoc promisi osculando crucifixum in Ecclesia B.Justi in manu Rainaldi Abbatis, firmans cum Osculo me ita servaturum.* Infra: *Et ita promisi offerendo hanc cartulam super altare ... Osculando crucifixum & Abbatem.* Tabular. Monasterii Nobiliacensis in Pictonibus fol. 53. *Per tenorem & affirmationem hujus rei perpetue duraturam Osculati sunt ore ad os Priorem Salgaciensem, &c.* Fol. 68. *Ad hoc confirmandum Osculatus est Petrus de Domnione Petrum Imberti Sacerdotem.* Vetus Charta apud Beslium in Episcopis Pictav. *Firmans cum Osculo me ita servaturum.* Infra: *Et hoc promisi cum Osculo in manu supradicti Abbatis Monmorlioni; cum Romam, &c.* Alia an. 1110. in Hist. S.Nicolai Andeg. *Ut autem hac concordia ab utriusque partibus firmiter observaretur, osculati sunt se invicem per fidem Monachi atque Canonici in Capitulo suo.* Vetus Notitia ibidem: *Quod petierat, est adeptus, unde ab Abbate Lamberto & suis Monachis, charitatis, pacisque vera gratia, ipse cum suis Monachis, qui ibi aderant, est Osculatus.* [Alia an. 1202. *Unusquisque Militum propria manu, latu Osculo Comiti* (Forcalquerii) *juraverunt, quod &c.*] Alia an. 1219. in Hist. Bethuniensi: *Et super hoc bona fide & firmiter observando, Abbas mihi, & ego Abbati Osculo dato & juramenta præstito, bonam & rectam societatem promisimus observare.* Tabularium Ecclesiæ Gratianopolitanæ fol. 79. *Et hac promitto me servaturum pro juramento in sacrata manu prænominati Episcopi Hugonis & inde daci Osculum cum bona fidei sponsione.* Conventio Isarni Episcopi Tolosani cum Abbate Moissiacensi, apud Catellum lib. 5. Rer. Occitan. *Et ut nunquam irrumpere possim, sed semper firma stabilitate teneam & fideliter observem, in nomine sanctæ fidei Osculatus sum prædictum Episcopum Isarnum, & Canonicos ejus sedis.* Stephanus Tornac. Epist. 103. ex 2. edit *Acquievit interposite coram nobis fraterno Osculo, quod intelligimus fidelissimum signum pacis.* Vide Hist. Arvern. Justelli p. 40. Turenensem p. 30. &c.

¶ Osculata Pax, Osculo firmata. *Facta fuit & Osculata pax inter Mutinenses & Bononienses*, in Annalibus Mutinensium, tom. 11. Muratorii col. 63.

Osculum Pacis Fidei, & *Securitatis* dictum ejusmodi osculum. Lex Longob. lib. 1. tit. 9. §. 38. *Qui vero infra treugam post datum Osculum pacis aliquem interfecerit, &c.* Charta an. 1238. apud Sanmarthan in Præpositis Massiliensibus: *Et pro his omnibus observandis dederunt sibi ad invicem Osculum pacis & fidelitatis.* Alia apud Marcam in Histor. Benearn. lib. 6. cap. 1. num. 2. *Ego Bernardus D. G. Oloronsis Episcopus ... promitto hoc & convenio vobis in Dei fide, & legalitate mea, & ordine, & Oscula pacis & veritatis, &c.* Tabularium S. Dionysii de Capella an. 1113. *Hoc pacto Osculum pacis & fidei firmaverunt.* Adde Jofredum in Nicæa pag. 176. 178. Relatio S.Thomæ Cantuariensis Archiep. de congressu Viviani Legati Apost. cum Rege Angliæ: *In hoc tamen consentiunt universi, quod nos in Osculo pacis recipere non acquievit. Subintendit ergo Christianissimus Princeps, quod pro tanta quantitate auri, quantus ipse est, non consuleret, ut terram ipsius, nisi accepto prius pacis Osculo, ingrederemur. Et Comes Theobaldus adjecit, quod stultissima esset præsumptio; multis circumstantium sibi invicem dicentibus, & reducentibus ad animum, quod Roberto de Silliaco acciderit, quia nec ipsum Osculum ad pacis & securitatis custodiam satis firma cautio videretur.* Leges Opstalbomicæ cap. 17. *Si quis homicidium post compositionem & Osculum pacis perpetraverit, a patria sua per annum proscriptus maneat.* Vide Will. Tyrium lib. 12. c. 25.

Osculum, Donatio propter nuptias, quam solet sponsus *interveniente osculo* dare sponsæ, in lege 5. Cod. Th. de Sponsal. nam ut est in Novella Alexii Comneni eodem titulo, & apud Matthæum Monach. lib. 8. juris Græco-Rom. p. 510. Sponsalia peraguntur μετὰ τῶν ἀῤῥαβώνων, καὶ τοῦ φιλήματος ἐπιφερομένου. [Adde p. 1320 & Turco-græciam Crusii lib. 4. Epist. 45.] Gregorius Turon. de Vitis Patrum cap. 20. *Denique dato sponsæ annulo, porrigit Osculum, præbet calciamentum, celebrat sponsalium diem festum.* Tabularium Abbat. Belliloci in Lemovicibus ch. 26. *Similiter uxori meæ dimitto, & post mortem ejus S. Petro alia, quæ est in Stranquillo, mansum, ubi Stephanus manet, uxori meæ in Osculum post mortem ejus S. Petro remaneat, excepto*

pro illo manso, ubi Ademarus visus est manere, quem domino S. Mariæ Solaci, omnia, quantum ego ipse uxori meæ tradidi ad habendum sive per osculum, sive per certam traditionem, post mortem ejus S. Petro remaneat. Tabularium Ecclesiæ Cadurcensis: *Hoc tamen tenore, ut uxor mea teneat secum omnem honorem meum ... & illa omnia, quæ sibi dedi in Osculo.* Charta Philippæ Comitissæ Pictavensis uxoris Guillelmi VIII ex Tabulario monasterii novi Pictav. *Quod ego audiens, graviter tuli pro eo, quod eadem maresia dicebantur esse de Osculo meo.* Charta Philippi Regis Franc. an. 1320. in Histor. Castillonensi. *Quittavit filio suo Duci prædicto suum dotalitium, donationem propter nuptias, sive Osculum ejusdem Ducissæ in terra de Pratellia, &c.* Alia an. 1315. ex Computorum Cameræ Parisiensi: *Renuntiantes omni beneficio crucis ... omni juri dotis, dotalitii, sive Osculi & donationis propter nuptias.*

Osclea, Oscleum, Idem quod *Osculum, Ouscleage*, in Consuetud. Rupellensi art. 46. Tabularium Castri Meliandi: *Liberas & immunes ab omni obligatione, alienatione, actione, exactione, dono, legato, dote, dotalitio, Osclein, eleemosyna, censa, censiva, ... & omni onere & genere servitutum.* Idem an. 1319. *Promiserunt nobili Dominæ Emperici dictum bladum redditualem ... libere & pacifice garentire in perpetuum, & deffendere ab omnibus & singulis actionibus, debitis, obligationibus, donis, cessionibus, coustamis, reddibentiis, serviciis, servitutibus, dotibus, Oscleis, seu dotalitiis, &c.* Rursum: *Confitensque ... se nihil juris, actionis, possessionis, Osclei, dotis seu dotalitii in prædictis rebus habere.* Charta an. 1240. *Dicens per juramentum præstitum nobis, se in dictis hominibus vel eorum rebus nullum Oscleum vel dotem habere.* [Adde Chartam fundationis sacræ Capellæ Bituric. an. 1405. inter Instrum. tom. 2. Gall. Christ. col. 34. Charta Gallica an. 1291. apud Stephanotium tom. 3. Antiq. Pictav. mss. p. 973. *Renonciant ... à tous privileges & benefices de croiz, donné & à donner, & octroyes à fames & à octroyer, fuis par Oscle, par douere, par mariage, ou par donacion pour noces ou entre-vis, &c.*]

Osclium. Charta libertatum villæ de Bengiaco in Bituriigibus an. 1257. *Immobilia sibi data in matrimonium, in dotem, vel in Osclium seu donationem propter nuptias, &c.* Charta libertatum Castelli-novi in Biturigibus an. 1258. *Si aliquis vir vel uxor aliqua bona nomine dotis sive Osclii de bonis uxoris vel mariti præmortuorum tenent, &c.* Tabular. Nantoliaosa in Pictonibus an. 1298. *Renuntio privilegio crucis assumendæ, cuilibet hypothecæ dotis, Osclii, seu dotalitii, quæ omnia consistant in honore Castelli de Campania.* [Charta Guillelmi de Hala an. 1298 apud Baluzium tom. 2. Histor. Arvern. p. 342. *Salvis tamen & retentis nobili D. D. Dalphinæ ... uxori ipsius D. Guigonis his, quæ idem D. Guigo dedit ei ad vitam suam nomine dotalitii, Osclii seu donationis propter nuptias.*]

Osclare, Oscleare, Dotare, *Doüer une femme de certains biens.* Libertates concessæ Villæfranchæ ab Odone Dom. Borbonensi m. Jan. 1256. *Si quis duxit uxorem apud Villamfrancham, de medietate rerum suarum Oscleat eam, & de medietate rerum, quas adquiset, heredidat eam.* Thomasserius p. 230. habet *Osclet.*

¶ OSELLA, vel Osellus, Gall. *Osier*, Vimen. Statuta Placentiæ fol. 69. v. *Omnia vasa magna & parva, & vasella & opera ramissant de ramo cum Osellis & aliis necessariis, excepto manicho, qui possit esse de ferro ponderis convenientis vasella.*

¶ OSELLATOR, Auceps, Gall. *Oiseleur*, Ital. *Uccellatore.* Statuta Palavicinia lib. 2. c. 54. *Et possit quilibet destruere & rumpere ludos & retia ipsorum aucupantium seu Osellatorum.*

¶ OSERARIA, Viminetum, Gall. *Oseraie.* Charta an. 1280. è Chartulario Domus Dei Pontisarensis: *Quittamus Johanni Rectori, Helaysi Priorissæ, fratribus & sororibus Domus Dei Pontisaræ quamdam salicetum & quamdam Oserariam, quas habebamus sitas apud Pontisaram intra fossata D. Regis & prata dictæ Domus Dei ... cum omni jure, possessione & proprietate, quod & quas habebamus in dictis salceta & Oseraria.*

¶ Osereia, Oseria, Eadem notione. Charta Roberti de Osburvilla an. circiter 1280. ex Archivo B. M. de Bono-nuntio Rotomag. *Confirmaveram ... omnes Oserias juxta cursum Secanæ & terræ meæ.* In alia ejusdem Roberti Charta an. 1283. habetur: *Et de Oseriis juxta cursum Sequanæ, &c.* Vide Ozeria.

¶ OSEROSUS. *Pallia 21. pallam 1. saccerdia de serico Oserosa 24.* in Hist. medianí monast. pag. 242. An *Ostreosa*, Purpurea, ab Ostrum?

¶ OSFRAGIO, [illegible], *Ossium dolor ex lassitudine*, in Supplemento Antiq. Proprie [illegible] ut [illegible], Ossa tundens, *Osfragio*, Frangens ossa.

OSITIUM, [Farcimen.] Vide *Isicium.*

¶ OSKA, Modus agri. Vide in *Olca.*

¶ OSPICIUM, pro *Hospitium*, de quo supra, domus, ubi sunt *hospites*, in Codice ms. Irminonis Abb. Sangerman. passim, ut fol. 32. verso col. 1. *Et ad ipsum mansum pertinent 23. Ospicia cum ecclesia indominicata.*

¶ OSPITALE, pro *Hospitale.* Vide in hac voce.

¶ OSPITES, pro *Hospites*, Pagorum incolæ, in Charta an. 1231. ex Archivo B. M. de Bononuncio Rotomag. & alibi. Vide *Hospes.*

¶ OSSA, Tibiale, caliga. Vide in *Osa.*

OSSAMENTA, Ossa, ex Gallico *Ossements.* Matth. Paris an. 1257. *Inventa sunt Ossamenta Regis, &c.* [Instrum. an. 1404. ex Archivo S. Victoris Massil. *Reperierunt pretiosas reliquias & Ossamenta corporum beatorum sanctis Victoris & sociorum suorum & alia Ossamenta & reliquias, &c.* Occurrit in Hist. ms. Beccaosis monasterii p. 352. in Vita B. Giraldi de Salis apud Martenc. tom. 6. Ampliss. Collect. col. 1006. &c.]

OSSARIUM, Ossuarium, Tumulus. Vetus inscriptio: *Sex Turranius fec. F. Causeaus & Turrania Pacata Ossar. fecerunt, &c.* Alia inscriptio: *Julio Fusciata Ossuarium viva sibi fecit.* Occurrit in l. 2. D. de Sepulchr. viol. [Gloss. Lat. Gr. *Ossuaria*, [illegible]. *Ossuaria olla*, in antiquis Inscript. Vossio teste in Etymologico: ubi & observat *Ossuarium* & *Ossarium* dici ab eo veterum more, quo *Ossua* dicebant pro *Ossa.* Adde *D. de Montfaucon* Antiq. Expl. tom. 5. p. 47.]

¶ OSSENIUM, pro *Essonium*, Impedimentum. Charta Odonis Vicecomitis S. Florentini sæc. 12. pro Gervasio Abb. S. Germani Autissiodor. *Nisi legitimum Ossenium ad castellaniam S. Florentini pertinens habuero, quod rationabiliter monstrari possit, & tunc de me & hominibus meis justitiam suam quærant, sicut melius poterunt.* Vide Sunnis.

¶ OSSIFRAGOR, [illegible], in Glossis Lat. Gr. Sangerman. Qui frangit ossa, *Ossifragus* apud Senecam.

¶ OSSILAGO, Dea solidatrix ossium, *quæ durat & solidat infantibus parvis ossa*, ut habet Arnobius lib. 4. Eidem l. 3. dici videtur *Ossipagina*, sive, ut emendat Stewechius *Ossipaga* vel *Ossipanga*, quia *pangat*, sive, ut antiqui loquebantur, *paget* infantium ossa.

¶ OSSILEGIUM, ab ossibus legendis & condendis, post crematum cadaver, dictum. Glossæ Philoxeni: [illegible], *Ossilegium.* Aliæ Græc. Lat. [illegible], *Ossilegium.* [illegible], *Ossilegus*, Qui legit & condit ossa post bustum.

¶ OSSICULUM, Ossiculum, vox contractus. Hariulphus lib. 3. Chronici Centul. c. 29. de Translatione S.

Ma-

madelgili: *Coeperunt quidam ex monachis ... dicere, quod indignum esset ejus hominis venerari Ossilla, cujus ignorarent actus & vitam.*

¶ OSSIPAGA, Ossipagina. Vide *Ossilago*.

¶ OSSORIUM, ossium conditorium, Gall. *Charnier*. *Walterus Sculteti de Isstein, Pastor in Marxheim & Vicarius ecclesiæ S. Petri*, qui tom. 1. Rerum mogunt. pag. 1004. obiisse dicitur an. 1503. *Constituit unam perpetuam vicariam in ecclesia S. Petri prædicta, ad altare S. Catharinæ in Ossorio parochialis ecclesiæ in Undenmunster.* Vide *Ossarium*.

¶ OSSU. Vide mox in *Ossum*.

¶ OSSUARIUM, Ossuarius. Vide *Ossarium*.

¶ OSSULA, Parvum tibiale. Vide *Osa*.

OSSUM, pro *Os, ossis*, seu ὀστέον, usurpat Arnobius junior in Comment. in Psalm. 138. *Tibi occultum non est nec Os meum, id est, Ossum meum, quod fecisti in occulto.* Ita etiam sua ætate usurpatam hanc vocem testatur S. Augustinus. Carisius lib. 1. Institut. Grammat. *Tonitru, Cornu, Ossu*, Ὀστέον, *& os, ossis*.

¶ OST, Exercitus, expeditio militaris, ad quam pergere debent vassalli seu tenentes cum dominis suis: quod servitium aliquando pecunia redimebatur. *Absolutus ab illa consuetudine, quæ dicitur, Ost, &c.* in Charta ann. 1291. laudata in voce *Chevauchada*. Alium locum vide in *Popada*. Statuta mss. Johannis Domini Commerciaci an. 1336. *Item retenons sur lesdits habitans l'Ost & la chevauchie & la priere des nouvelz seigneurs & de leurs chevallerie, & de leurs mariaiges, & du voyage d'Oultre-mer.* Plura vide in *Hostis* 2.

¶ OSTAGERIUS, Obses, fidejussor, Gall. *Otage*. *In hoc negotio productis Ostageriis*; in Regesto Guillelmi Ferandi Notarii massil. Vide *Hostagiarius*.

¶ OSTAGIAMENTUM, Obsidium, securitas, Gall. *Otage*. Literæ Edwardi II Regis Angl. an. 1313. apud Rymer. tom. 3. p. 400. *Vestram amicitiam affectuose requirimus & rogamus, quatenus ... obsides prædictos jubere velitis ab Ostagiamento hujusmodi liberari, dictamque securitatem relaxari penitus & dissolvi.* Vide *Hostagiamentum*.

¶ OSTAGIO, Fidejussio, cautio, sponsio. Literæ Matthæi Ducis Lotharingiæ ann. 1220 apud Marten. to. 1. Anecd. col. 881. *Quod si carissima Domina mea Blancha illustris Comitissa Trecensis, & Theobaldus Comes Campaniæ natus ejus domini mei, damnum aliquod incurrerent pro Ostagione, quam ad preces & instantiam meam fecerunt pro me erga dilectum & fidelem meum Henricum Comitem Barri-ducis, videlicet de tribus millibus libris Metensibus, de quibus tenentur facere creantum ipsius Comitis Barri-ducis, si ego infra instans Natale Domini non darem ei Ostagios, quos teneor ei dare de tenenda pace, quæ est inter me & ipsum Comitem Barri-ducis, ego tam catalla quam damna, quæ propter hoc ipsi Comitissa & Comes filius haberent, teneret ipsis restaurare ad plenum.*

¶ 1. OSTAGIUM, Præstatio quam tenentes ac vassalli domino suo exsolvunt in belli sumtus. Gall. *Droit d'ost*. Charta an. 1069 apud Lobinellum tom. 2. Histor. Britan. col. 120. *Comes Hoel hanc tribum concessit S. Amando liberum ab omni Ostagio tali pacto, ut quod homines in exercitu expenderent, ad opus ecclesiæ reddere non differant.* Alia an. 1153. *Rogaverunt me supradicti monachi, ut eis quasdam consuetudines ... confirmarem, scilicet censum, Ostagium, Comitis asum, maritationem, terræ emptionem, corporis sui redemptionem.* Vide *Hostis* 2.

¶ 2. OSTAGIUM, Fidejussor, præs, sponsor, qui pro alio respondet interposito sacramento, obses, obsidium ipsum & fidejussio, Gall. *Otage*. Hinc *Ostagium tenere* vel *in Ostagium venire*, aut *in ostagio esse*, dicuntur fidejussores, qui in certo loco consistunt, donec promissa & conventa fuerint perfecta, ut & debitores, donec satisfecerint creditoribus. Charta Henrici I. Ducis Lotharing. pro Fratribus Templi an. 1209. apud Miræum tom. 2. p. 1209. *Ego vero pro remedio animæ meæ & antecessorum meorum, eisdem Fratribus hæc omnia contuli tanquam francum allodium perpetuo jure possidenda, ut fidejussor & Ostagium de his omnibus fideliter conservandis constitutus.* Statuta Arelat. mss. art. 120. *Ne teneatur esse in Ostagio à vigilia S. Thomæ Apostoli, usque in crastinum Apparitionis Domini.* Statuta Montis Regalis pag. 110. *Si aliquis de dicta civitate ... se obligaverit ad tenendum Ostagium, vel quod possit incarcerari ad voluntatem & requisitionem creditoris, dicta obligatio non valeat, nec teneat quantum ad tenendum Ostagium vel posse incarcerari.* Charta Johannis apostolicæ Sedis Legati an. 1186. Macerarum Insulæ Barbaræ p. 124. *Si forte Stephanus prædictus in aliquo deviaret, ipse Uldericus (juravit) ad commonitionem Abbatis vel Fratrum Insulanorum ad Insulanum monasterium in Ostagium venire cum aliis Militibus.* Charta an. 1247. tom. 9. Spicil. Acher. pag. 192. *Nos vero dictus Humbertus dominus Bellijoci de dicto matrimonio consummando & perficiendo, & de dictis CC. libris Vienn. dotalibus assidendis & perficiendis ... damus dicto Raynaudo fidejussores & obsides Milites, qui ad defectum nostrum promiserunt per sacramentum super sancta Dei Evangelia præstitum, & quilibet in solidum, tamdiu tenere Ostagia apud Clepiacum in Faresio, infra octo dies postquam fuerint requisiti, donec de prædictis defectu præfato Raynaudo & supradictæ Elizabeth plene fuerit satisfactum.* Adde Chartam an. 1268. apud Baluzium tom. 2. Histor. Arvern. pag. 287. Aliam an. 1273. tom. 2 Histor. Dalphin. p. 11. col. 2. Statuta Cistere. an. 1275. tom. 4. Anecd. Marten. col. 1447. Annales Genuenses lib. 1. apud Murator. tom. 6. col. 262. &c. Vide *Obses* 1. & *Hostagium* 3.

¶ Ostagius, Obses, fidejussor, sponsor. *Obsides & Ostagii*, in Literis Matthæi Ducis Lotharingiæ tom. 1. Ampliss. Collect. Marten. col. 1032. *Ostagii pacis*, in Charta an. 1208. tom. 2. Hist. Lotharingiæ col. 276. *Nos autem & Ostagii prænominati juravimus hæc omnia fideliter observanda*, in Charta an. 1200. apud Duchesn. Histor. Norman. p. 1058. Vide *Hostagius*.

¶ OSTALARIA, Diversorium, Gall. *Hostelerie*. Miracula mss. Urbani V. PP. *Existens Avenione in Ostalaria de Rosa, &c.* Vide *Hostellaria*.

¶ OSTALERIUS, Caupo, stabularius, Gall. *Hostelier*, in Catalogo mss. Sodalium Confraternitatis B. Mariæ Deauratæ Tolos. Vide *Hostallerius*.

¶ OSTALIUS, pro *Ostagius*, Obses. Chronic. Parmense an. 1285. tom. 9. Muratorii col. 807. *D. Guido & D. Matthæus de Corrigia fratres iverunt Mutinam pro pace eorum facienda; & facto inter eos compromisso per utramque partem, & datis Ostaliis, tulerunt sententiam pacis inter ipsas partes.*

¶ OSTANSIO, pro *Ostensio*, de qua mox. Charta an. 1279. pro incolis S. Palladii apud Thomasserium in Consuetudinibus Bituric. pag. 113. *Quis inventus fuerit scindendo, vel nemus in dicta foresta scissum in quadriga portando ... solvet 30. sol. Paris. tantummodo pro emenda ... salva Ostansione facienda accusato, si petat.* Hoc est, ut interpretor, si ita postulet reus, eundum est in silvam, eique *ostendendum* seu probandum delictum, de quo accusatur.

¶ OSTARE, Italis, Obstare, resistere. Chronicon Siciliæ apud Marten. tom. 3. Anecdot. col. 76. & Murator. tom. 11. col. 879. *Faciebat congregari gentes, & alia multa præparari necessario facienda contra hostes eosdem, ad Ostandum & persequendum dictos hostes, & custodiendas dictas fronterias dictæ terræ Trapani.* Vide Ob-

pro illo manso, ubi Ademarus visus est manere, quem domino S. Mariæ Soliaci, omnia, quantum ego ipse uxori meæ reddidi ad habendum sive per osculum, sive per cartam tradimonis, post mortem ejus S. Petro remaneat. Tabularium Ecclesiæ Caturcensis: *Hoc tamen tenore, ut uxor mea teneat secum omnino honorem meum ... & illa omnia, quæ sibi dedi in Osculo.* Charta Philippæ Comitissæ Pictavensis uxoris Guillelmi VIII. ex Tabulario monasterii novi Pictav. *Quod ego audiens, graviter tuli pro eo, quod eadem mansia dicebantur esse de Osculo meo.* Charta Philippi Regis Franc. an. 1330. in Histor. Castilionensi. *Quittavit filio suo Duci prædicta suum dotalitium, donationem propter nuptias, sive Osculum ejusdem Ducissæ in terra de Pratella, &c.* Alia an. 1325. ex Computorum Camera Parisiensi: *Renuncientes omni beneficio crucis ... omni juri dotis, dotalitii, sive Osculi & donationis propter nuptias.*

Oscleia, Oscleum, Idem quod *Osculum, Ouscle*, in Consuetud. Rupellensi art. 46. Tabularium Castri Meliandi: *Liberas & immunes ab omni obligatione, alienatione, actione, exactione, dono, legato, dote, dotalitio, Oscleio, eleemosyna, censu, censiva ... & omni onere & genere servitutum.* Idem an. 1319. *Promiserunt nobili Dominæ Emprrici dictum bladum redditualem ... libere & pacifice garentire in perpetuum, & deffendere ab omnibus & singulis actionibus, debitis, obligationibus, donis, cessionibus, coustumis, reddibentiis, servitiis, servitutibus, dotibus, Oscleiis, seu dotalitiis, &c.* Rursum: *Confitensque ... se nihil juris, actionis, possessionis, Osclei, dotis seu dotalitii in prædictis rebus habere.* Charta an. 1240. *Dicens per juramentum præstitum nobis, se in dictis hominibus vel eorum rebus nullum Oscleum vel dotem habere.* [Adde Chartam fundationis sacræ Capellæ Bituric. an. 1405. inter Instrum. tom. 2. Gall. Christ. col. 34. Charta Gallica an. 1293. apud Stephanotium tom. 3. Antiq. Pictav. mss. p. 973. *Renoncians ... à tous privileges & benefices de croix, donné & à donner, & octroyes à femes & à octroyer, soit par Oscle, par douaire, par mariage, ou par donacion pour nocas ou entre-vis, &c.*]

Osclium. Charta libertatum villæ de Bengiaco in Biturigibus an. 1257. *Immobilia sibi data in matrimonium, in dotem, vel in Osclium seu donationem propter nuptias, &c.* Charta libertatum Castelli-novi in Biturigibus an. 1258. *Si aliquis vir vel uxor aliqua bona nomine dotis sive Osclii de bonis uxoris vel mariti præmortuorum teneat, &c.* Tabular. Nantolianse in Pictonibus an. 1298. *Renuntio privilegia crucis assumendæ, cuilibet hypothecæ dotis, Osclii, seu dotalitii, quæ omnia consistunt in honore Castelli de Campania.* [Charta Guillelmi de Hala an. 1298 apud Baluzium tom. 2. Histor. Arvern. p. 342. *Salvis tamen & retentis nobili D. D. Dalphinæ ... uxori ipsius D. Guigonis bis, quæ idem D. Guigo dedit ei ad vitam suam nomine dotalitii, Osclii seu donationis propter nuptias.*]

Osclare, Osclears, Dotare, *Douer une femme de certains biens.* Libertates concessæ Villæfranchæ ab Odone Dom. Borbonensi in Jan. 1256. *Si quis duxit uxorem apud Villamfrancham, de medietate rerum suarum Oscleat eam, & de medietate rerum, quas adquiret, heredutat eam.* Thomasserius p. 230. habet *Oscles*.

¶ OSELLA, vel Osellus, Gall. *Osier*, Vimen. Statuta Placentiæ fol. 69. v. *Omnia vasa magna & parva, & vasella & opera tamisiant de came cum Osellis & aliis necessariis, excepto manicho, qui possit esse de ferro ponderis convenientis vasella.*

¶ OSELLATOR, Aucaps, Gall. *Oiseleur*, Ital. *Uccellatore*. Statuta Palavicinia lib. 1. c. 54. *Et possit quilibet destruere & rumpere ludas & retia ipsorum aucupantium seu Osellatorum.*

¶ OSERARIA, Viminetum, Gall. *Oseraie*. Charta an. 1280. è Chartulario Domus Dei Pontisarensis: *Quitamus Johanni Rectori, Heloysi Priorissæ, fratribus & sororibus Domus Dei Pontisaræ quamdam salicetam & quamdam Oserariam, quas habebamus sitas apud Pontisaram intra fossata D. Regis & prata dicta Domus Dei ... cum omni jure, possessione & proprietate, quod & quas habebamus in dictis salceta & Oseraria.*

¶ Oserria, Osaria, Eadem notione. Charta Roberti de Osburvilla an. circiter 1280. ex Archivo B. M. de Bono-nuntio Rotomag. *Confirmaveram ... omnes Oserias juxta cursum Sequanæ & terre mea.* In alia ejusdem Roberti Charta an. 1283. habetur: *Et de Oseriis juxta cursum Sequanæ, &c.* Vide Ozeria.

¶ OSEROSUS. *Pallia 21. pallium 1. factaedea de serico Oserosa 14.* in Hist. mediani monast. pag. 242. An *Ostreosa*, Purpurea, ab Ostrum?

¶ OSFRAGIO, [illegible], *Ossium dolor ex lassitudine*, in Supplemento Antiq. Proprie [illegible] ut [illegible], Ossa tundens, *Osfragio*, Frangens ossa.

OSITIUM, [Farcimen.] Vide *Isicium*.

¶ OSKA, Modus agri. Vide in *Olca*.

¶ OSPICIUM, pro *Hospicium*, de quo supra, domus, ubi sunt *hospites*, in Codice ms. Irminonis Abb. Sangerman. passim, ut fol. 31. verso col. 1. *Et ad ipsum mansum pertinent 23. Ospicia cum ecclesia indominicata.*

¶ OSPITALE, pro *Hospitale*. Vide in hac voce.

¶ OSPITES, pro *Hospites*, Pagorum incolæ, in Charta an. 1231. ex Archivo B. M. de Bononuncio Rotomag. & alibi. Vide *Hospes*.

¶ OSSA, Tibiale, caliga. Vide in *Osa*.

OSSAMENTA, Ossa, ex Gallico *Ossements*. Matth. Paris an. 1257 *Inventa sunt Ossamenta Regis, &c.* [Instrum. an. 1404. ex Archivo S. Victoris Massil. *Reperierunt pretiosas reliquias & Ossamenta corporum beatorum sancti Victoris & sociorum suorum & alia Ossamenta & reliquias, &c.* Occurrit in Hist. ms. Beccensis monasterii p. 352. in Vita B. Giraldi de Salis apud Marten. tom. 6. Ampliss. Collect. col. 1006. &c.]

OSSARIUM, Ossuarium, Tumulus. Vetus inscriptio: *Sex. Turranius Sex. F. Causonus & Turrania Pacata Ossar. fecerunt, &c.* Alia inscriptio: *Julio Fuscinia Ossuarium viva sibi fecit.* Occurrit in l. 2. D. de Sepulchr. viol. [Gloss. Lat. Gr. *Ossuaria*, [illegible]. *Ossuaria olla*, in antiquis Inscript. Vossio teste in Etymologico: ubi & observat *Ossuarius* & *Ossuarium* dici ab eo veterum more, quo *Ossua* dicebant pro *Ossa*. Adde D. *de Montfaucon* Antiq. Expl. tom. 9. p. 47.]

¶ OSSENIUM, pro *Essonium*, Impedimentum. Charta Odonis Vicecomitis S. Florentini sæc. 12. pro Gervasio Abb. S. Germani Autissiodor. *Nisi legitimum Ossenium ad castellaniam S. Florentini pertinens habuero, quod rationabiliter monstrari possit, & tunc de me & hominibus meis justitiam suam quærant, sicut melius poterunt.* Vide *Sunnis*.

¶ OSSIFRAGOR, [illegible], in Glossis Lat. Gr. Sangerman. Qui frangit ossa, *Ossifragus* apud Senecam.

¶ OSSILAGO, Dea solidatrix ossium, *quæ durat & solidat infantibus parvis ossa*, ut habet Arnobius lib. 4. Eidem l. 3. dici videtur *Ossipagina*, sive, ut emendat Stewechius *Ossipaga* vel *Ossipanga*, quia *pangat*, sive, ut antiqui loquebantur, *pagat* infantium ossa.

¶ OSSILEGIUM, ab ossibus legendis & condendis, post crematum cadaver, dictum. Glossæ Philoxeni: [illegible], *Ossilegium*. Aliæ Græc. Lat. [illegible], *Ossilegium*. [illegible], *Ossilegus*, Qui legit & condit ossa post bustum.

¶ OSSILLUM, Officulum, vox contamtus. Hariulphus lib. 3. Chronici Centul. c. 29. de Translatione S.

Ma-

madelgili: *Cœperunt quidam ex monachis ... dicere, quod indignum esset ejus hominis venerari Ossilla, cujus ignorarent actus & vitam.*

¶ OSSIPAGA, Ossipagina. Vide *Ossilago*.

¶ OSSORIUM, ossium conditorium, Gall. *Charnier*. *Walterus Scultesi de Isslein, Pastor in Marxheim & Vicarius ecclesiæ S. Petri*, qui tom. 1. Rerum mogunt. pag. 1004. obiisse dicitur an. 1503. *Constituit unam perpetuam vicariam in ecclesia S. Petri prædicta, ad altare S. Catharinæ in Ossorio parochialis ecclesiæ in Undeamunster.* Vide *Ossarium*.

¶ OSSU. Vide mox in *Ossum*.

¶ OSSUARIUM, Ossuarius. Vide *Ossarium*.

¶ OSSULA, Parvum tibiale. Vide *Osa*.

OSSUM, pro Os, *ossis*, seu ὀστέον, usurpat Arnobius junior in Comment. in Psalm. 138. *Tibi occultum non est nec Os meum, id est, Ossum meum, quod fecisti in occulto.* Ita etiam sua ætate usurpatam hanc vocem testatur S. Augustinus. Carisius lib. 1. Institut. Grammat. *Tonitru, Cornu, Ossu*, ὀστέον, & *os, ossis*.

¶ OST, Exercitus, expeditio militaris, ad quam pergere debent vassalli seu tenentes cum dominis suis: quod servitium aliquando pecunia redimebatur. *Absolutus ab illa consuetudine, quæ dicitur, Ost, &c.* in Charta ann. 1191. laudata in voce *Chavauxada*. Alium locum vide in *Popada*. Statuta mss. Johannis Domini Commerciaci an. 1336. *Item retenons sur lesdits habitans l'Ost & la chevauchie & la priere des nouvelz seigneurs & de leurs chevallerie, & de leurs mariaiges, & du voyage d'Oultre-mer.* Plura vide in *Hostis* 2.

¶ OSTAGERIUS, Obses, fidejussor, Gall. *Otage*. *In hoc negotio productis Ostageriis*; in Regesto Guillelmi Ferandi Notarii massil. Vide *Hostagerius*.

¶ OSTAGIAMENTUM, Obsidium, securitas, Gall. *Otage*. Literæ Edwardi II Regis Angl. an. 1313. apud Rymer. tom. 3. p. 400. *Vestram amicitiam effectuose requirimus & rogamus, quatenus ... obsides prædictos jubere velitis ab Ostagiamento hujusmodi liberari, dictamque securitatem relaxari penitus & dissolvi.* Vide *Hostagiamentum*.

¶ OSTAGIO, Fidejussio, cautio, sponsio. Literæ matthæi Ducis Lotharingiæ ann. 1220 apud marten. to. 1. Anecd. col. 881. *Quod si carissima Domina mea Blancha illustris Comitissa Trecensis, & Theobaldus Comes Campaniæ natus ejus domini mei, damnum aliquod incurrerent pro Ostagione, quam ad preces & instantiam meam fecerunt pro me erga dilectum & fidelem meum Henricum Comitem Barri-ducis, videlicet de tribus millibus libris Metensibus, de quibus tenentur facere creantum ipsius Comitis Barri-ducis, si ego infra instans Natale Domini non darem ei Ostagias, quos teneor ei dare de tenenda pace, quæ est inter me & ipsum Comitem Barri-ducis, ego tam catalla quam damna, quæ propter hoc ipsi Comitissa & Comes filius haberent, teneror ipsis restaurare ad plenum.*

¶ 1. OSTAGIUM, Præstatio quam tenentes ac vassalli domino suo exsolvunt in belli sumtus. Gall. *Droit d'ost*. Charta an. 1069 apud Lobinellum tom. 2. Histor. Britan. col. 120 *Comes Hoel hanc urbem concessit S. Amando liberam ab omni Ostagio tali pacto, ut quod homines in exercitu expenderent, ad opus ecclesiæ reddere non differant.* Alia an. 1153. *Rogaverunt me supradicti monachi, ut eis quasdam consuetudines ... confirmarem, scilicet censum, Ostagium, Comitis esum, maritationem, terræ emptionem, corporis sui redemptionem.* Vide *Hostis* 2.

¶ 2. OSTAGIUM, Fidejussor, præs, sponsor, qui pro alio respondet interposito sacramento, obses, obsidium ipsum & fidejussio, Gall. *Otage*. Hinc *Ostagium tenere* vel *in Ostagium venire*, aut *in ostagio esse*, dicuntur fidejussores, qui in certo loco consistunt, donec promissa & conventa fuerint perfecta, ut & debitores, donec satisfecerint creditoribus. Charta Henrici I. Ducis Lotharing. pro Fratribus Templi an. 1209. apud miræum tom. 2. p. 1209. *Ego vero pro remedio animæ meæ & antecessorum meorum, eisdem Fratribus hæc omnia contuli tanquam francum allodium perpetuo jure possidenda, et fidejussor & Ostagium de his omnibus fideliter conservandis constituimus.* Statuta Arelat. mss. art. 120. *Ne teneantur esse in Ostagio à vigilia S. Thomæ Apostoli, usque in crastinum Apparitionis Domini.* Statuta Montis Regalis pag. 210. *Si aliquis de dicta civitate ... se obligaverit ad tenendum Ostagium, vel quod possit incarcerari ad voluntatem & requisitionem creditoris, dicta obligatio non valeat, nec teneat quantum ad tenendum Ostagium vel posse incarcerari.* Charta Johannis apostolicæ Sedis Legati an. 1186. maceriarum Insulæ Barbaræ p. 124. *Si forte Stephanus prædictus in aliquo deviaret, ipse Uldericus (juravit) ad commonitionem Abbatis vel Fratrum Insulanorum ad Insulanum monasterium in Ostagium venire cum aliis Militibus.* Charta an. 1247 tom. 9. Spicil. Acher. pag. 191. *Nos vero dictus Humbertus dominus Bellijoci de dicto matrimonio consummando & perficiendo, & de dictis CC. libris Vienn. dotalibus assidendis & perficiendis ... damus dicto Raynaudo fidejussores & obsides Milites, qui ad defectum nostrum promiserunt per sacramentum super sancta Dei Evangelia præstitum, & quilibet in solidum, tamdiu tenere Ostagia apud Clepiacum in Foresio, infra octo dies postquam fuerint requisiti, donec de prædicto defectu præfato Raynaudo & supradictæ Elizabeth plene fuerit satisfactum.* Adde Chartam an. 1268. apud Baluzium tom. 2. Histor. Arvern. pag. 287. Aliam an. 1273. tom. 1 Histor. Dalphin. p. 11. col. 2. Statuta Cisterc. an. 1275. tom. 4. Anecd. marten. col. 1447. Annales Genuenses lib. 1. apud murator. tom. 6. col. 262. &c. Vide *Obses* 1. & *Hostagium* 3.

¶ OSTAGIUS, Obses, fidejussor, sponsor. *Obsides & Ostagii*, in Literis matthæi Ducis Lotharingiæ tom. 1. Ampliss. Collect. marten. col. 1032. *Ostagii pacis*, in Charta an. 1208. tom. 1. Hist. Lotharingiæ col. 276. *Nos autem & Ostagii prænominati juravimus hæc omnia fideliter observanda*, in Charta an. 1200. apud Duchesn. Histor. Norman. p. 1058. Vide *Hostagius*.

¶ OSTALARIA, Diversorium, Gall. *Hostelerie*. Miracula ms. Urbani V. PP. *Existens Avenione in Ostalaria de Rosa, &c.* Vide *Hostellaria*.

¶ OSTALERIUS, Caupo, stabularius, Gall. *Hostelier*, in Catalogo ms. Sodalium Confraternitatis B. Mariæ Deauratæ Tolos. Vide *Hostallerius*.

¶ OSTALIUS, pro *Ostagius*, Obses. Chronic. Parmense an. 1285. tom. 9. muratorii col. 807. *D. Guido & D. Matthæus de Corrigia fratres iverunt Mutinam pro pace eorum facienda; & facto inter eos compromisso per utramque partem, & datis Ostaliis, tulerunt sententiam pacis inter ipsas partes.*

¶ OSTANSIO, pro *Ostensio*, de qua mox. Charta an. 1279. pro incolis S. Palladii apud Thomasserium in Consuetudinibus Bituric. pag. 113. *Quis inventus fuerit scindendo, vel nemus in dicta foresta scissum in quadriga portando .. solvet 30. sol. Paris. tantummodo pro emenda .. salva Ostansione facienda accusato, si petat.* Hoc est, ut interpretor, si ita postulet reus, eundum est in silvam, eique *ostendendum* seu probandum delictum, de quo accusatur.

¶ OSTARE, Italis, Obstare, resistere. Chronicon Siciliæ apud marten. tom. 3. Anecdot. col. 76. & murator. tom. 11. col. 879. *Facitibus congregari gentes, & alia multa præparari necessaria facienda contra hostes eosdem, ad Ostandum & persequendum dictos hostes, & custodiendas dictas frontarias dictæ terræ Trapani.* Vide

Ob-

Obstare: In Charta Gallica Stephani Comitis Burgundiæ an.1229. apud D. *Secousse* tom.4. Ordinat. Reg. p. 396. *Oster* sumitur pro Habitare: *Cil qui s'en yront d' Auxone Oster autre part, &c.* Alii legunt *Ester*. Vide *Hostagium* 2.

¶ OSTATICUM, Obsidium, Gall. *Otage*. Charta an. 1070. Marcæ Hispan. col. 1157. *Raymundus Stephani de Cirviano & Arnallus Guillelmi de Salviano miserunt se in Ostaticum de jam dictis Comite & Comitissa (Barcinon.) & illorum filiorum apud Gerundam*. Rursum occurrit col. seq. ut & in voce *Hostaticum* post *Hostagium* 3 ubi semel accipitur pro obligatione, qua vassalli tenentur in exercitum pergere cum domino suo. Vide *Ostagium* 1. & 2.

¶ OSTATICUS, Obses. Conventio Raimundi Comitis Barcinon. cum Ermengaudo Comite Uegell an. 1064. Marcæ Hisp. col. 1128. *Homines, quos nunc ego mitto in pignora ad prædictum Raimundum, incurrant in potestatem Raimundi Comitis unusquisque per suprascriptos decem millia solidos sine engan ... & si isti prædicti quinque Ostatici mortui fuerint, aut unus ex eis, ego Ermengandus ... mittam alios homines vel alium, unusquisque per ipsos suprascriptos decem millia solidos in locis vel in loco prædictorum Ostaticorum in potestatem prædicti Raimundi Comitis sine suo engan*. Pluries occurrit ibi, ot & in alia Charta an. 1070. ibidem col 1158. Vide *Obstaticus* suo loco, *Hostaticus* in *Hostagium* 3.

¶ OSTELLAGIUM, Pretium pro apothecis à mercatoribus exsolutum. Vide in *Hostilagium*.

¶ OSTENSIBILIS, Qui facile ostendi possit & videri. Vide locum in *Hamfare*.

OSTENSIO, Probatio. Capitulare Arechis Principis Benevent. editum à Camillo Peregrino, §.3. *Si quis filium post mortem patris ejus pulsaverit, dicendo, quod ei aliquid præmii nomine pro qualibet causa dedisset, aut forsitan, dum pater ejus adviveret, per vim aliquid abstulisset, de his propositis causis Ostensio duntaxat fieri non potest*. Ita *Ostendere*, pro *probare*, dixisse interpretem S. Irenæi lib. 2. cap. 30. observat Billius lib. 2. observ. cap. 33.

¶ OSTENSIO, Charta, ut opinor, ostensa seu præ oculis posita. *Isti viderunt traditionem & Ostensionem Lantaldus, Pontius de S. Juliano, &c.* in Charta traditionis an. 1164. tom. 8. Spicil. Acher. p. 197.

OSTENSIO, præterea dicitur de prædio, de quo lis est: cum priusquam judex de eo pronuntiet, actor & reus ad illud videndum proficiscuntur, ut inter utrumque de re, de qua lis est intentata: *monstrée* vel *moustre d'heritage*, in Consuetudinibus Turonensi art. 1.2.4. Juliodunensi c. 1. art. 112. Andegavensi art. 6. Marchiensi art. 178. Rupelleosi art. 13. Britan. tit. 6. & art. 767. 768. Arestum an. 1260 in Histor. Guinensi: *Quem quidem boscum Do. Ingerrannus de Couciaco pater suus injuste abstulerat eidem Ecclesiæ, & super hoc traxerat ipsum dominum Ingerannum in hac curia in causam Abbatis S. Vincentii, & habuerat super hoc diem consilii, & diem Ostensionis idem Do. Ingerannus, ut Abbas dicebat, &c.* Charta Alamannica Goldasti 99. *Tunc prædictus Comes jussit, ut ipsa testimonia supra irent, & ipsos terminos Ostenderent, quod dicebant*. Assisiæ Hierosol. mss. c. 27. *Se la clamour est de terre, ou de lève mots requerre le suiant jour, si come est devisè en cest livre, Com doit jour demander, qui veult plait longuement fair, & aprés le jour requerre Mostre de ce que celui le requiert, & le requerant li doit faire la Mostre, mais non mie de toute chose: car dou cazal nomè & connu ne d'un leu, qui ait nom & appartenance ne doit lom point avoir de Mostre, &c.* Cap. 222. *Et doivent voir Mostres de terres, ou d'autres choses, &c.* Modus Ostensionis habetur in Regesto Parlamenti *Olim* fol. 29. Vide *Monstra* & *Visus*.

OSTENSIO, Tributum à mercatoribus exigi solitum pro facultate *ostendendi* & exponendi merces in nundinis. Leges Ethelredi Regis apud Venetyngum editæ c. 23. *Homines de Rotomago, qui veniebant cum vino vel crasspisce, Flandrenses & Ponteienses, & Normania, & Francia monstrabant res suas, & extolneabant. Hogge & Leodium & Novella, qui per terras ibant, Ostensionem dabant, & teloneum.* Vide *Proponenda*, *Scavagium*.

¶ OSTENSIO, Lustratio solemnis exercitus. Vetus Inscriptio apud Salmasium ad Lampridii Alexandrum c. 33. *Temporibus Tiberii Claudii facta hominum armigerorum Ostensione.* Hinc dictos volunt

¶ OSTENSIONALES MILITES, apud eumdem Lampridium cap. laudato: *Milites quos Ostensionales vocant, non pretiosis, sed speciosis claris que vestibus ornabat, nec multum insignibus, aut ad apparatum regium auri & serici deputabat, dicens, Imperium in virtute esse, non in decore.* Ubi milites pompaticos intelligunt & ad ostentationem productos in solemnitatibus. Vide Casaubonum in hunc Lampridii locum, Carolum de Aquino in suo Lexico militari, & *Monstrum* 1.

¶ OSTENSOLIA, pro Utensilia, Gall. *Ustensiles* vel *Utensiles*, in Appendice Marculfi form. 37.

¶ OSTENTABILIS, Aptus ad ostentationem. Gloss. Lat. Græc. *Ostentabile*, ἐπιδεικτικόν.

¶ OSTENTAMEN, Ostentatio, pompa, significatio, indicium. *Mens instructa nullo Ostentamine*, apud Prudentium Psychom. v. 203. *Sustinens Ostentamen justi judicii*, apud Tertullianum adv. Gnosticos cap 13. Miracula S. Edmundi Regis Angl. apud Marten. tom. 6. Amplis. Collect. col. 832. *Sanctum invocans orat medullitus, ne cum hac vice sua voluntatis frustretur Ostentamine.*

¶ OSTENTAMENTUM, Ostentatio, pompa. Gesta Manfredi & Conradi Regum, apud Murator. tom. 8. col. 597. *Nec est sane memoria, quod alicui domino Romani usque ad illa tempora majora Ostentamenta gesserint.*

¶ OSTENTARIUS, Inspector & interpres ostentorum, Macrobio lib. 3. Saturn. c. 7.

¶ OSTENTATIO, Simulatio. Chronicon Andreæ Danduli apud Murator. tom. 12. col. 456. *Cum quibus (galeis) singulis diebus faciebant Ostentationem* (id est, simulabant) *aggrediendi galeas nostras, quæ cum proris ad os portus Clagiæ ipsas taliter expectabant cum tali ordine & vigore, quod &c.*

¶ OSTENTIFER τερατοῦχος, in Glossis Lat. Græc. portentosus, prodigiosus.

OSTENTUM, Pars horæ minima. Vetus Agrimensor, de Ponderibus: *Hora constat 115. punctis, 10. minutis, 15. partibus, 40. momentis, 60. Ostentis.* Hrabano in Computo c. 12. est *sexagesima pars unius horæ, atomos in se continens 376* [Vide *Athomus*.]

¶ OSTENTUS, pro *Ostentum*, Prodigium. Glaber Rodulfus lib 5. Hist. c. 1. *Quas (acies equinam) cum diu multumque intuitus fuisset, æstuans vocare quempiam è suis ad testimonium tanti Ostentus.*

¶ OSTIA, pro *Hostia*, Panis ad Eucharistiam. *Donum factum ad Ostias faciendas ad Corpus Domini*, apud Stephanotium in Antiquit. Lemovic. mss. to. 2. p. 367. Vide *Hostia*.

OSTIALIS, OSTIARIUM, Pallium, παραπέτασμα, quod ad ostium ædis sacræ appenditur. Leo Ostien. lib. 1. cap. 58. al. 55. *Pannum ad mensuram pro Byzanteis 8. Hostiales pro Byzanteis 8.* Idem l. 2. cap. ult. *Pallia quoque & Ostiaria aliquot.* Lib. 3. cap. ult. *Dossales minores 39. Ostiaria 7.*

¶ OSTIARI. Supplem. Antiquarii: *Ostior*, ἀρχιμαγ-μαι, *Occupor*. Legerem Otior, nisi contraria esset notio ver-

verbi *ἀγγελῶν*; sed forte legendum *ἀγγελῶν*, sublato alpha privativo; tumque procul dubio legendum esset *Otior*, sum otiosus.

OSTIARIUS, Cui ostii, seu portæ curam incumbebat: qui ad *velum* stabat, Cancellarius; cum Ostiariorum id fuit potissimum munus. Monachus Sangall. de Carolo M. l. 1. c. 20. *Tunc dives nominatus, non revera Episcopus, ad Ostiarium vel Scarionem suum, cujus dignitatis aut ministerii viri apud antiquos Romanos Ædilitiorum nomine censebantur.*

OSTIARIUS autem Palatii, primus inter *Ministeriales* Palatinus, qui majoribus ministris suberant, statuitur ab Hincmaro de ordine Palatii c. 17. Ex iis aliquot recensentur, scilicet *Gateranaus magnificus Ostiarius*, in Epist. Hadriani PP. 92. Codicis Carolini. *Albertus Comes & Ostiarius, & Consiliarius Imperatoris*, (Ludovici Pii) in Vita Aldrici Episc. Cenoman. c. 71. *Francolinus Ostiarius Regis*, apud Odorannum in Chron. ann. 1031. *Geraugus summus sacri Palatii Ostiarius*, apud Frotharium Tullensem Epist. 24. *Ostiariorum Magister*, apud Eginhardum an. 822. *Arbo Ostiarius Caroli Imperatoris*, apud Hincmarum de villa Noviliaco in Appendice ad Flodoardum. Cujusmodi vero officium fuerit in Regum Palatiis describit Fleta lib. 2. c. 16 & vetus Poema ml. de Vulpe coronato:

Estoit Hoissiers & Chambrelens
Li Olephans qui estoit lens,
Fu à la porte pour ouvrir,
Les grans siestes à cour tenir.
Li Bugles qui malt estoit fors,
Resa Huissiere por çou que hors
Demourassent cil qui a court
N'aporte chose qui a tour.

Καὶ ἐπὶ τῶν θυρῶν τῶν στρατιωτῶν λεγομένοις, in 7. Synodo Act. 1. Vide *Magister Ostiariorum*.

OSTIARIUS, Primus gradus Ordinis Ecclesiastici. *Νεωκόρων τάξις*, apud Theosterictum in Vita S. Nicetæ Hegumeni num. 5. Hujus officium sic recitat Isidorus Junior in Epist. ad Luitfredum: *Ad Ostiarium pertinent claves Ecclesiæ, ut claudat & aperiat templum Dei, & omnia, quæ sunt intus extraque, custodiat, fideles recipiat, infideles & excommunicatos rejiciat.* His consona habent Isidorus Senior lib. 1. de Eccl. offic. c. 14. Alcuinus lib. de Divin. offic. cap. de Eccl. ordine, & cap. de Tonsura Clericorum; Amalarius lib. 2 de Eccles. offic. cap. 7. Rabanus lib. 1 de Instit. Cleric. c. 12. Honorius Augustod. lib. 1. cap. 175. Stephanus Eduensis Episc. lib. de Sacram. altaris c. 1. Hugo Rotomagensis Archiep. lib. 2. de Heretic. c. 8. Ivo Carnot. serm. de Excellentia sacror. ordin. Gillebertus Episcopus Lunicensis de Usu Ecclesiastico, Canones Ælfrici Saxonici ad Vulsinum Episc. cap. 11. Vita S. Thelonii num. 4. Anastasius in Vita PP. pag. 9. 10.

De eorum Ordinationem, hæc profert Ordo Romanus, & Liber Sacramentorum S. Gregorii: *Ostiarius cum ordinatur, postquam ab Archidiacono instructus fuerit, qualiter in domo Dei debeat conversari, ad suggestionem Archidiaconi tradat ei Episcopus claves Ecclesiæ, dicens: Sic age, quasi redditurus Deo rationem pro his rebus, quæ istis clavibus recluduntur, & tradat ei Diaconus ostium Ecclesiæ.* Agit etiam de ordinatione Ostiariorum Concilium Carthaginense IV. c. 9. Ostiariorum porro mentio occurrit in Epist. S. Ignatii ad Antiochenos, in Epist. S. Cornelii PP. ad Fabium Episc. Antiochenum, apud Euseb. l. 6. c. 35. in quibus *θυρωροὶ* appellantur; in Concilio Laodic. c. 24. & apud S. Epiphanium in Expositione fidei Catholicæ ubi *θυρωροὶ* dicuntur. Meminit etiam Ostiariorum S. Cyprianus Epist. 24. Vide *Janitor* [& *Mansionarius*.]

OSTIARIATUS, Ostiarii ordo. Exstat in Tabulario S. Bertini Bulla Alexandri IV. PP. qua facultatem concedit Abbati ejusdem monastrii, *dandi duos minores ordines, Ostiariatum videlicet & Lectoratum.*

OSTILARIUM. Joannes Thwroczius in Carolo Rege Hongariæ cap. 99. *Tandem antedictis dextrariis solemnes cum armis & operimentis omnibus ipsorum gloriosissimis seu attinentiis, cum fortanea turris seu mobili aut Ostilario regali signo regio desuper forma avis sitribiorum deaurato, & gemmis adornato, ... dicto Monasterio dati & concessi exstiterant.*

¶ OSTIOLUM. Vide mox in *Ostium*.

¶ OSTIRE, *Equare*. Sic legendum in Glossis Sangerman. MSS. num. 501. pro *Equare*, & in Bituric. itidem MSS. ubi perperam *Aquare*. Est autem *Ostire* pro *Hostire*, de quo supra.

¶ OSTIS, pro *Hostis*, Exercitus, seu servitutis species, qua vassalli & tenentes coguntur pergere in exercitum cum domino suo. Charta Petri Regis Aragon. *Facias inde mihi & meis Ostes, cavalcatas, curtes, placita & sequimenta & cætera servitia.* Occurrit alibi non semel. Vide *Hostis* 2.

¶ 1. OSTISIA, Idem quod *Ostis*. Charta Raimundi Comitis Burgundiæ apud Perardum p. 198. *Perdonavi omnibus in terra, quam Sancto dedi, manentibus, urbergarias, corvatas, expeditiones, Ostisias, & justitias sine ullo retinaculo.*

¶ 2. OSTISIA, pro *Hostisia*, de qua in *Hospes* col. 1198. & seq. Servitus pro domicilio, vel ipsum domicilium servituti obnoxium. Chartular. S. Martini de Pontisara: *Prior S. Petri de Pontisara quitavit Abbati & Conventui S. Martini juxta Pontisaram Ostisiam, quæ fuit Johannis Rufi.*

¶ OSTISIUM, Eadem notione. Charta ann. 1211. ex Archivis B. Mariæ de Argentolio: *Quodlibet vero Ostisium unum quarterium terræ tantummodo debet continere, &c.*

OSTIUM, & OSTIOLUM, inter donaria vel ministeria sacra recenset Hariulfus lib. 4. Chronic. Centul. cap. 10. *Imagines æreæ 6. eburnea 1. candelabra auro parata 2. Ostia auro parata 7. &c.* Idem lib. 3 cap. 3. *Turibula argentea 8. ex supro 1. flabellum argenteum 1. paries ad caput S. Richarii, & duo Ostiola parva ex argento & auro, gemmisque fabricata: ad pedes istius Ostiola 6. ex argento auroque parata. Sunt & alia q. similiter parata.*

OSTMANNI, Anglis dicti Norwagienses, & insularum Septentrionalium incolæ, qui in Hiberniam appulsi, hic consedere: *dicti sunt autem Ostmanni lingua ipsorum, corrupto quodam Saxonico, quasi Orientales homines. Respectu namque terræ istius ab Orientalibus partibus hoc undecumque advecti sunt.* Verba sunt Silvestri Giraldi in Topogr. Hiberniæ dist. 3. cap. 43. Adde Richardum Stanihurstum lib. 3. de Reb. Hibern. p. 111. & Camdenum in Britannia, ubi de Hibernia; sed maxime Jacobum Waræum in Antiquitatibus Hibernicis cap. 24. ubi totum Ostmannorum Hibernicorum historiam complexus est.

¶ OSTOCOPUS, *ὀστοκόπος*, Dolorem sentiens in ossibus. Serenus Sammonicus versu 92:

Ostocopon loto conducit melle perungi.

OSTORIUS, [Accipiter major.] Vide *Asturcus*.

¶ OSTRACARIUS. Vide mox in *Ostrearius*.

OSTREA, inter Ministeria sacra reponitur in veteri Charta Cornutianensi edita à Suaresio: *Cicendelas argenteas 5 cum catenulis suis, stantarea argentea, & in confessione Ostrea argentea 2. cum clavi sua.* Sed legendum videtur *Ostia*.

OSTREARIUS Ugutio: *Ostrea, costa cujusdam piscis, qui in ostrea latitat, ... unde Ostrearius, qui piscem istum vendit vel capit. Et ostrum, purpura, quia Ostrea-*

rum

vum sanguine tingitur, unde Ostreus, purpureus, Ostratus, purpuratus, & Ostrearius, qui facit purpuram, vel qui eam operatur, vel qui eam tingit.

Ostracarii, apud Theophanem p. 371. alii prorsus sunt ab Ostreariis, [significantque eos, qui testas ex figulina terra conficiunt, tegendis tectis idonea, ut exponitur in Glossario mediæ Græcit. v. Ὀστρακάριοι.]

¶ OSTRI, *Odiosi, odio semper habentes.* mſ. Bituric.

¶ OSTUGERUM, Theca, Gall. *Etuy.* Inventarium ann. 1377. ex Archivo S. Victoris Massil. *Item quasdam canetas argenti cum Ostugero coris bolliti.* Mallem *Estugerum*, ut supra.

¶ OTACUSTA, Apuleio, Auscultator, auribus captans sermones aliorum. Glossæ Græco-Lat. Ὠτακουστής, *Auricularius.*

¶ OTAGIA, *Dolor auricularum,* Johanni de Janua; *Douleur des oreilles,* in Glossis Lat. Gall. Sangerm. Sed legendum *Otalgia*, à Gr. ὠταλγία.

¶ OTAGIUM, Mansio cum certa agri portione sub annuo censu *hospiti, villano* seu rustico ad excolendum concessa. Charta Henrici Regis Angl. an. 1155. pro Normannis apud D. *Brussel* tom. 2. de Feudorum usu ad calcem p. 4. *Liber homo non admentietur pro propria delicto, nisi secundum modum ipsius delicti ... salvo tamen tenemento suo; & mercator eodem modo, salva marchandisia sua; & villanus alterius quam noster eodem modo admentietur, salvo Otagio suo, si invaderit in ruinam.* Vide *Hostagium* 2.

OTHAN, Saxonum nondum conversorum Deus. Historia S. Cuthberti: *Juro per Deos meos potentes Thor & Othan, quod ab hac hora inimicissimus ero omnibus vobis.* Quidam autem *Othan* eumdem esse, qui aliis *Wodan* dicitur, existimant. Deam etiam *Eostre* nomine coluisse Germanos auctor est Beda de Temporum ratione c. 13. quam eandem cum *Astarte* fuisse plerique censent: sed alia fuit, ut opinor, ab *Othan*, etiamsi *Ostar* quibusdam nuncupetur.

¶ OTHO, in Ecclesia Aniciensi dicebatur distributio vini & anisi sacccharo conditi, quæ fieri solebat Canonicis ante Natale Domini, quando concinuntur antiph. majores O. Notitia de dignitate Præpositi Anic. ejusque juribus ann. 1179. inter Instrum. tom. 2. Gall. Christ. col. 246. *Sacrista ... faciebat suum Otho, & providebat ipsis Canonicis in victu & vestitu.* Vide Oto.

¶ OTHONIA. Pactus Legis Salicæ tit. 11. §. 8. *In alio pacto dicit, de ipsis Molb. thenca texaca, ismala texaca, amba texaca, amba Othonia, &c.* Videtur Eccardo una voce efferendum *Ambaothonia*, sive correctius *Ambachtonia*, vel potius *Ambachtinne*, ut *Ancilla ministerialis* indicetur.

¶ OTIO, pro *Optio*. Charta Mathildis Comitissæ Nivern. an. 1244. in Instrum. tom. 4. Gall. Christ. col. 104. *Nos tamen in Otione nostra retinuimus, eamdem Otionem posteris nostris denegantes, quod &c.*

OTLINGUA Saxonica, in Capitul. Caroli Calvi p. 113. 1. edit. Sic dictus pagus in Neustria, ubi consedere Saxones cognominati *Otlingi*. Saxones ad oras Sequanæ maritimas consedisse probat littus Saxonicum in Gallia, cujus mentio est in Notitia Imperii. *Saxones Bajocassinos* memorat Gregorius Turon. lib. 4. Hist. cap. 29. Vetus Charta laudata à Baluzio, de mansionibus & navalibus S. Salvatoris Cenomanensis: *In Aotlingua Saxonica unam.* Laudatur ab eodem Præceptum Caroli Calvi quo Attoni dat villam Heidram, *sitam in Comitatu Bajocense, in pagello, qui dicitur Otlingua Saxonia.*

OTO. In Charta Arelatensi, *Centum solidi de Otone*, occurrunt. An Imperatoris Otonis, incertum. [Vide *Massiliensis moneta in Moneta Baronum.*]

☞ Certum est, eos solidos sic dictos fuisse ab Otone M. qui ratione Adelaidis uxoris suæ, sororis Conradi cognomento Pacifici, Regis Burgundiæ & Arelatis, supremus erat dominus Provinciæ: ad quam semel eo venit animo, ut Saracenos ejiceret ex arce Fraxineti. Rursus occurrunt *Solidi de Othone*, in Testamento Franconis patris Pontii Archiep Arelat. circa ann. 1000. apud Dominum *Chantelou* in Hist. mſ. Montis-majoris, & in Charta anni circiter 1070. apud Jofredum in Nicæa illustrata, *Solidi monetæ Othonis*, an. 1030. apud Ruffium tom. 2 Hist. Massil. p. 355. *Denarii Ottonenchi*, an. 1077. apud eumdem Ruffium ibidem. Hujuscemodi denarios, cusionis vilioris, penes se habet Thomassinus *de Mazaugues* Præses clarissimus.

¶ Otominei Denarii, ab eodem Otone; sed f. leg. *Ottonenchi*. Vide locum in *Olemositani*.

OTORGARE, Concedere, Hispanis *Otorgar*, nostris *Ottroier*. Charta Hispanica æræ 1011. apud Anton. *de Yepez* in Chronico Ordin. S. Benedicti tom. 6. p. 451. *Et germano meo, quando venit ad obitum suum, Otorgavit mihi ille benefacto, &c.*

¶ OTPOPA, & Obpopa, ὀρυξ, *Fossorium*; *item animal unicorne bisulcum.* Supplem. Antiquarii.

¶ OTRECIARE, Idem quod mox *Otriare*, Concedere. Chartularium S. Vincentii Cenoman. fol. 3. *Absoleras Presbyteratum videlicet atque decimam molendini, pro quibus placitatori convenimus apud S. Medardum, ubi convictus Otreciavit, &... cætera, ut super inbreviatum est, concessit.*

¶ OTREUS, Alius, à Gallico *Autre*, seu *Otre*, uti pronunciamus. Occurrit tom 3. Ordinat. Reg. p. 277.

OTRIARE, Concedere, permittere, vel obtinere & impetrare, ex Gallico *Octroier*, seu ut olim efferebatur, *Otrier*. Notitia in Tabulario Vindocinensi Thuani n. 5. *Eo tenore & ea fide, ut convenientiam istam Otriore, & testari faciat suos fratres, &c.* Eadem notione *Otriare* dixit Joannes Villaneus lib 7. cap. 159. & Matth. Villaneus lib. 1. c. 25.

¶ OTRISIÆ, Idem quod *Laudes*, ut conjecto, seu Pecunia domino persolvenda pro obtinenda alienandi facultate: vox ejusdem originis, cujus mox *Otriare*, Gallicum videlicet *Octroy*, Concessio. Charta venditionis cujusdam vineæ in Chartulario S. Melanii: *Venda & Otrisiæ persolutæ; Ventes & Octrises*, in quadam Charta vernacula, id est, *Ventes & los*, seu, ut vulgo loquuntur, *Los & ventes.* Vide *Laudare* 4.

¶ OTTINA, vel Ottinus, in quibusdam Galliæ provinciis *Hautain*, Species vineæ altioris, quæ arboribus & perticis suffulta palmites suos latius diffundit, & quasi cameras, unde racemi pendent, efformat. Statuta Montis regalis p. 225. *In vineis, Ottinis, planteriis, bladis vel legominibus.*

¶ OTTONENCHI Denarii. Vide *Oto*.

¶ OTTUNE, Aurichalcum seu metallum factitium, Gallice *Laiton* vel *Leton*, Ital. *Ottone*. Vita B. Augustini Novelli, tom. 4. Maii p. 623. *Vidi duos libros in quarto folio, alterum in charta pecudina, cum coopertis ligneis & suis fimbriis de Ottune.*

¶ OTUS, pro *Ortus*, Hortus, in Charta an 1449. apud Rymer. tom. 11. p. 235. *Concessimus ... decimas terrarum, pratorum, Otorum, pasenarum, &c.*

¶ OVA, Ovis, *Brebis*. Formulæ vett. Alsaticæ art. 22. ad calcem Pactus Legis Salicæ edit. Eccardi p. 244. *Tolle de 12. consatis singulas Ovas, & da illis quotidie sal & ventilamina & commixtum migma.*

OVAGIUM, Pensitatio ex ovis. Compotus Baillivorum Franciæ an. 1306. *Compotus terræ Balgiacensis ... de Ovagio ibi 11. den.* Termini Messagariæ Tolosanæ: *Nec solvunt albergam, nec lignagium, nec fornagium, nec Ovagium, &c.* [Rectius in mſ. Cod. fol. 19. è Bibl. D. Abb. *de Crozot: Nec solvunt albergam, nec lignagium, nec fornagium, nec Ovagium.* Vide Legem

Baj-

Bajwar tit. 1. cap. 14. §. 3. & infra in voce Ovum.

¶ OVAMEN, Ovatio, gloriatio. Acta SS Maii to. 6. p. 749. de S. Caraunn: *Si gentilium poetarum inflata opinio, schematum decore sua studuit figmenta pompare, ac nonnulla suis audacibus sophismata frivoli Ovaminis ludo tradere, &c.*

¶ OVANTER, Læte, ovantium modo. Tertull. advers. Valent. c. 28. *Propere & Ovanter accurrit.* Statuta antiqua Canonicorum Regular. apud Raim. Duellium tom. 1. Miscell. p. 87.

. . . . Servite Deo sapienter,
Atque timoreseque, decenter, adhæc & Ovanter.

OVARIA, Venter, seu pars corporis, ubi formantur ova in avibus, apud Fridericum II. Imper. lib. de Venat. cap. 32. 48.

¶ OVARIOLUM, f. Vasculum mensale ministrandis ovis accomodum. Annal. Medinl apud Muratnr. to. 16. col. 813. *Salmur unus deauratus cum foxe straforato. Ovariolum unum deauratum cum tribus pedibus leonum. Plumazolum unum deauratum cum pedibus quatuor leonum. Due forzelette deaurata. Coclearia duo argenti.*

OVATARE. Charta an. 1160. apud Ughellum in Archiepiscopis Salernitanis: *Et actacaturas per dictam terram ipsius Monasterii S. Clementis construere, per quas ab ipso alveo, & usque ipsum molinum, vel molendini aqua ducatur omni tempore prædictam molinum, vel molendini, & Ovatare cum aquis & aquarum usibus, &c.*

¶ OVATIZARE, Ovare, lætari, triumphare. Missale Lingon. xv. sæc. in Prosa S. Mauricii & sociorum:

Ave nunc jam legio alba,
Ovatizans secula per cuncta.

¶ OUBLEIA, Oubleva. Vide in *Oblata*.

¶ OUCKA, Anser, Gall. *Oye*. Descriptio bonorum Domini de Eska: *Terra Ardulphi debet 3. Ouckas, 3. gallinas, &c.* Vide *Auca*

OVERCOUPUNGA. Charta Ottonis Imper. an. 968. apud Meibomium ad Witikindum p. 129. *Omnes, qui infra terminum istam habitant, in omni felicitate terræ, frugum, & pecudum, in argento & vestimento, nec non quod Teutonici Overcoapunga dicunt, & taturega familiarum, insuper tota utilitate & omnibus rebus, quibus mortales utuntur diversis modis, decimationes ... persolvant.*

OVERCYTHED, vox Saxonica, Convictum significans à cythan, Ostendere, notum facere, probare, & ofen, Super, quasi super re aliqua convictus vel reus factus. Occurrit in Legibus Edwardi Senioris apud Bromptonum c. 4. p. 836.

OVERDRAGHE, vox Theutonica. Charta Philippi, Comitis Flandriæ, an. 1187. in Tabulario Monast. S. Bertini: *Sane, ubi naves ad prædictam villam transeuntes, ad mea vel meorum hominum Overdraghe venerint, communi navigantium more vectigal persolvent. Ubi vero Ecclesia & homines sui in terra, quam emerunt, nova Overdraghe construxerint, more Yprensium vectigal ibidem persolvendum erit.*

OVERHERNESSA, Contumacia, despectus, proprie de eo, qui juri stare aut parere renuit: præterea forisfactura seu mulcta ex ejusmodi despectu debita: vox Saxonica, oferhernisse. Ex ofer, *super*, & hyran, *audire*, *auscultare*, unde Overhyrnessam Bromptono exponitur *superauditio*, quomodo recte emendat Somnerus, pro *subauditio*, in Legibus Adelstani Regis cap. 25. *Si quis Gemotum, id est, publicum comitatum, adire super sedeat ter, emendet Overhirnessam, id est, sub auditionem Regis, si placitum ipsum 7. diebus prænuntiatum sit.* Leges Alvredi & Godruni cap. 6. *Si quis illud hoc modo non compleberit, emendet Overhernessam meam. Overhirnessa*, in Legibus Edw. Senior. Saxon. cap. 1. 2. *Overseweness*, in Concilio Wintoniensi an. 1076. *Si autem (tertio vocati) post excommunicationem ad satisfactionem venerint, forisfacturam suam, quæ Anglice vocatur Oversewenesse, seu lashlit, pro unaquaque vocatione Episcopo suo reddant. Oversenesse*, in Legibus Henrici I. cap. 34. 36. 48. 53. 60. 61. 65. 87. *Plena Oversennessa*, id est, plena satisfactura, ibidem cap. 41.

OVERMECKE. Charta Henrici II. Imp. an. 1003. apud Will. Hedam: *Us res Presbyterorum advenarum, quas Theutisca lingua Overmecke nominamus, post obitum eorum nostræ ditioni relictas supranominatæ Ecclesiæ concederemus.*

¶ OVERSAMESSA. Liber rub. cap. 36. *Si quis furi obviaverit, & sine vociferatione gratis eum dimiserit, emendet secundum weram ipsius furis, vel plena lada se adleget, quod cum eo falsum ne fecerit: si quis audito clamore supersedit, reddat Oversamessa Regis, aut plene se laidiet.* Non male Thomas *Blount* in Nomolexico videtur mulcta pecuniaria iis imposita, qui audito clamore malefactorem non persequuntur, quod genus mulctæ alibi dicitur, *Oversegenesse* aut *Oversenesse*. Vide *Gilwite* & *Ladare* in *Lada* 1.

¶ OVERSCUNESSA. Vide in *Overhernessa*.

OVIALE, apud Matth. Paris an. 1254. pro *Ovile* occurrit, nisi mendum sit. Certe

Oviaricus, pro *Ovilus*, occurrit in veteri Inscriptione 529. 1. *Conductores gregum Oviaricorum.*

OVIFER, Ovis silvatica, seu silvestris. Gloss. Gr. Lat. msf. προβάτων ἀγρίων, Ovifer. In editis absunt Græcæ voces. Rectius aliud Glossar. msf. è Bibl. Sangermanensi: *Ovifer*, προβάτων ἀγρίων. Occurrit hæc vox apud Apicium lib. 8. de re culinar. cap. 4. ubi perperam Humelbergius *ovi fero* pro *ovifero* legit: tametsi occurrunt *oves feræ*, apud Vopiscum in Probo, disjunctis vocibus. Hector Boethius in descript. Scotiæ, de quadam adjacenti insula: *In ea animalia quædam sunt ovibus forma haud dissimilia, cæterum fera, & quæ nisi indagine capi nequeant, pilos medio modo inter oves & capras ferentia, neque molles ut ovium lanam, neque ut caprarum duros.*

¶ OVILEGIUM, Ovorum census. Charta Alberti Landgravii Turingiæ an. 1303. inter Vindemias Liter. Schannati p. 131. *Receptis nihilominus proinde 30. marcis puri argenti ... necnon 4. talentis denariorum census annui in villa Sibelebin, una cum Ovilegio in pullis & ovis.* Vide *Ovagium*.

¶ OVILIO, Opilio, ovium custos, in l. fundi in fine Dig. de fund. inter legat.

¶ OVILLA, Parva ovis. Vita S. Romani Archiep. Rotomag. tom. 3. Anecd. Marten. col. 1663.

Ni modo subvenias, morior tua, Pastor, Ovilla.

¶ OVISPEX, *Ovium inspector*, in Glossis Isid. *Qui vel quæ viscera ovium inspicit.* Johan. de Janua.

¶ OVITARIUS. Codex msf. reddituum Episcopatus Autissiod. *De Ovitariis qui vendunt in nundinis: Omnes qui vendunt in nundinis debent denaratam ... & illi qui vendunt allia, quilibet denaratam alliorum.* Cum hic agatur de alliis similibusve, ut videtur, oleribus, pro *Ovitariis* puto legendum *Olitariis*, qui vendunt olera; si retinendum *Ovitariis*, ii sunt intelligendi qui vendunt ova.

¶ OUNCIA, ab Anglico *Ounce*, Uncia, in Charta an. 1341. apud Rymer. tom. 5. p. 259.

¶ OVRAGIUM, Opus, Gall. *Ouvrage*. Charta an. 1320. apud P. Anselmum in sua Histor. Geneal. tom. 2. pag. 1231. edit. 1712. *Frangendo domos & arcbas dictorum ministeriorum, præcipue Cordubanariorum & Ba-*

& Basunariorum ... eorum Ovragia capiendo indebite:

OUT-FANG-THIEF, Libertas capiendi fures, homines proprios, in sua vel aliena terra, aut alterius feodo, cum re furtiva, sive furto manifesto, eosque reducendi ad curiam suam, seu ad locum, ubi furtum commissum fuit, ut ibi judicentur. Ita Rastallus, Skenæus, Cowellus, & alii practici Anglici. In Regiam Majestatem lib. 1. cap. 4. §. 2. ejusmodi placitum dicitur pertinere ad eos, *qui habent & tenent curias suas cum socco & sacca, furca & fossa, Toll, & Theme Infangthiefe, & Outfangthiefe*. Vide Monast. Angl. tom. 2. p. 1035. [Thom. *Blount* in Nomolexico, Gloss. ms. apud H. Wanleium de Liter. Septentr. p. 284. *Out fangenoteof, id est, Latro captus in terra aliena*. Etymon Saxon. ut, extra, fang, captura, captus, & theof, fur, latro.]

OUTHEST, OUTHORN. Fœdus Alvredi & Godruni Regum, apud Spelmannum: *Nullus supersedeat Outhorn, nec Outhest vel huthlatam, vel firdfare, nec herebode, are aut cornu, juxta preceptum Heretemiorum regni, cum semper expedit, & opus adfuerit expeditionem pro communi utilitate coronæ regni Britanniæ super weram & witam, & Driecehen prima vice, & si secundo id supersedeat, perdat omne, quod suum est, & componat erga Regem pro membris*.

¶ OUTLAW, Sax. Utlaghe, Extra legem, *Bannitus, proscriptus*. Vide Nomolexicon Thom. *Blount* & infra vocem *Utlaga*.

¶ OUTOURGARE, Idem quod *Otorgare*, concedere. Hisp. *Otorgar*. Vide locum in *Sacudire*.

¶ OUTPENY, à Saxonico ut, extra, & peny, denarius. Vide *Inpeny*.

OVUM. *Ova*, pro testiculis, apud Pseudo-Ovidium, lib 2. de vetula, initio, de femiviris:

. . . . vel tantus ad Ova veniret
Fluxus aquæ putris stomacho mandante, quod ultra
Herniam pateat, non posset onus tolerare:
Aut aliis causis ita computrescerer Ovum,
Ne fieri posset quin crudeli medicina
Ova recidisset medici reprobabilis usus.

OVI LACRYMA, *Albumen*. Ita Glossæ mss. ad Alexandrum Iatrosophistam.

OVA IGNITA, ad martyrum cruciatus interdum adhibita, scribit Erchinfridus in Vita S. Colomanni: *Acria tortorum flagra, lapides, Ovaque fortiter ignita, candentemque forcipem, &c*. Vide Glossarium mediæ Græcit. in ὠὸν.

OVA DE CRUCIBUS. Tabularium Fossatense: *Habet & percipit dicta Abbatia ibidem à quolibet foco dictæ villæ tria ova, quæ vocantur Ova de Crucibus, vel oblatam, quolibet anno, &c*.

¶ OVA, f. Ovorum præstatio. Charta fundationis Cartusiæ Monialium Saletarum inter Instrum. tom. 4. novæ Galliæ Christianæ col. 34. *Inter quas allegit princeps alias duas moniales, quibus dedit 30. solidos grossos super. vallis communalibus, seu generalibus Uiciensibus Ovis*. Vereor ne mendum sit. Desideratur hic locus tom. 2. Histor. Delphin. p. 91. ubi hæc fundationis Charta an. 1299. cum lectionibus variantibus propemodum innumeris exhibetur.

OVA, in præstationibus, quæ Missis Dominicis fiebant, in Capitulari 5. an 819. c. 29. & lib. 4. Capitul. c. 73. Vide *Ovagium*.

OXA. Vide *Dolo*. [Desideratur.]

OXELLUM, Axilla. Miracula S. Joannis Beverlac. num. 8. *Apposita deinde manu ad Oxellum, sudore, qui illis in partibus evaporare solet, ... oculos ejus permixit, &c*.

¶ OXGAR, Scomber, piscis marinus & notus, Gall. *Maquereau*. Usus antiqui Fontanell. mss. fol. 91. col. 2. *Item ipso die ordinavi & concessi, quod quilibet habebit unum Oxgarem, Gallice Maquerel, sive salsatus fuerit, sive recens*. Hoc statuit Guillelmus Abbas an. 1320.

OXYBLATTA, Purpura intensioris & vividioris luminis, [illegible], Aristophani, [illegible], apud Suidam in [illegible]. [Vide *Blatta*.]

OXYCOMINUM, Ὀξυκύμινον, in Fragmento Petronii p 56.

OXYDEAURATUS, vox hybrida, auro splendente inauratus, ὀξυχρυσ[illegible]. Petrus Diac. lib. 4. Chronici Casinensis cap 17. *Alexius Imp.... transmisit B. Benedicto vestem de dorso suo Oxydeauratam*. Regestum ejusdem Petri num. 146. *Misit unum Epiloricum de dorso suo Oxydeauratum*.

OXYPÆDEROTINUS COLOR, apud Vopiscum, dictus ab acantho herba, quam Græci & Latini *pæderotem* nominant: vel à gemma opalio, quæ propter eximiam gratiam *pæderos* à plerisque appellata est, ut auctor est Plinius, Ὀξὺ vero intensum & dilutum colorem significat. Casaubon. & Salmas.

¶ OZEDUM, Aquæductus. Transactio an. 1219. inter cives utriusque urbis Massil. Superioris & Vicecomitalis, ex Schedis D. le Fournier: *Item quod cives dictæ civitatis Vicecomitalis propriis expensis faciant curari & debeant l'Ozede sive conductum dictæ aquæ in duas partes plusquam curatum existit ... ratione expensarum per eos factarum in operibus arcuum & Ozedorum & aliorum ædificiorum, &c*.

¶ OZERIA, Locus viminibus consitus, Gall. *Oseraye*. Charta ann. 1295. ex Archivo S. Melanii: *Radulphus dictus Beebaye tradidit prioratus S. Nicolai de Montfort medietatem cujusdam peciæ prati sitis inter pratum Petri ... ex una parte & vineam & Ozeriam Johannis Pichon*. Pluries occurrit in alia ejusdem Archivi Charta an. 1300. Vide *Oseraria*.

FINIS TOMI QUARTI.